

3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32

POSTERIOR

PARS EIVSDEM RAPSODIAE

Historiarum Marci Antonii Cocchi Sac

bellici ab orbe condito. cōtinens

sex Enneades reliquas, cum

earunden Repertorij

nis & Epito

mis.

I 5 3 5

DE LA LIBRERIA

DEL REAL COLEGIO MAYOR

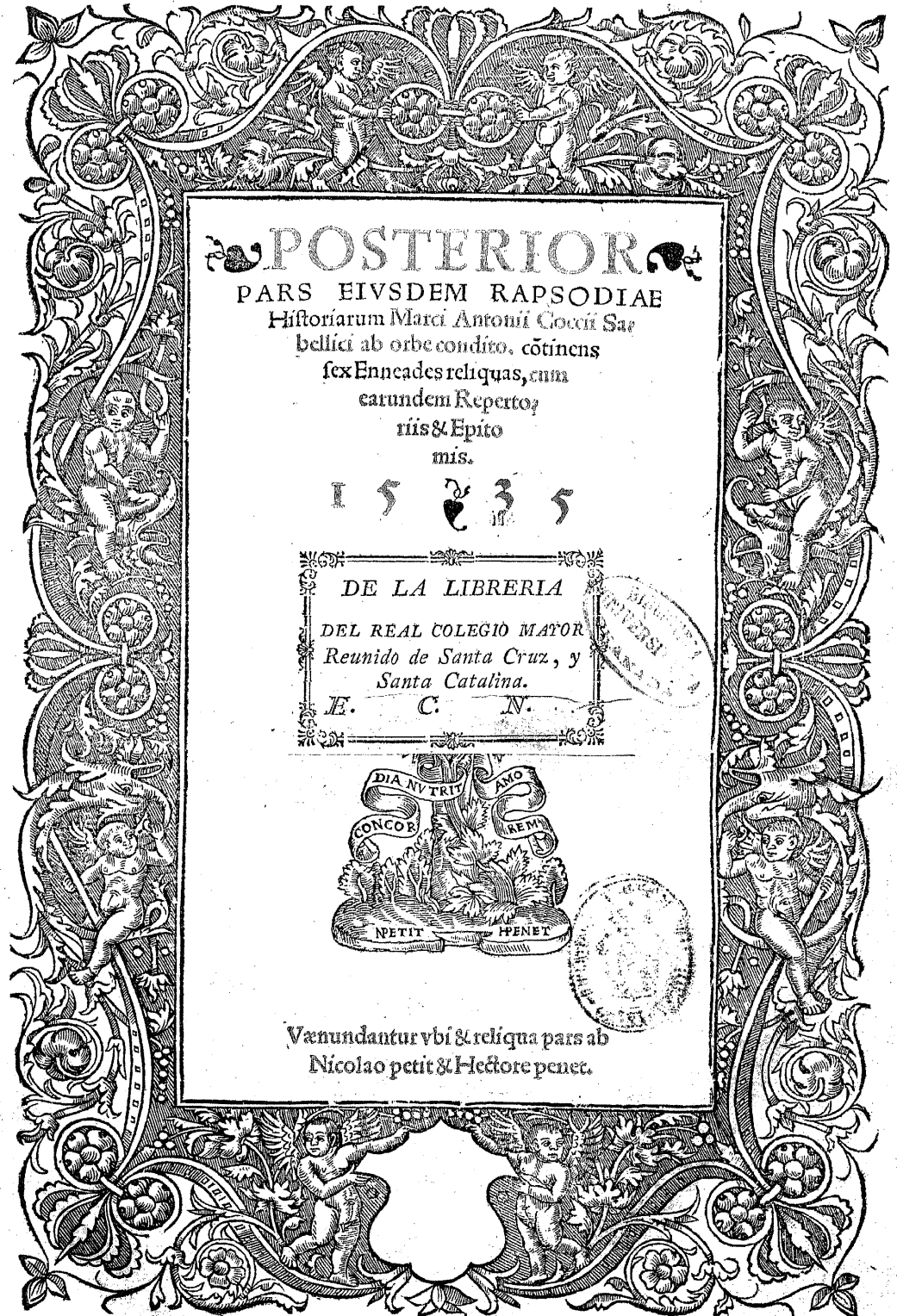
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.

H. C. N.

Venundantur vbi & reliqua pars ab
Nicolao petit & Hectore penet.

v. Espinosa Sambana. de la casa de 1896 año 11/1655

POSTERIOR

PARS EIVSDEM RAPSDIAE

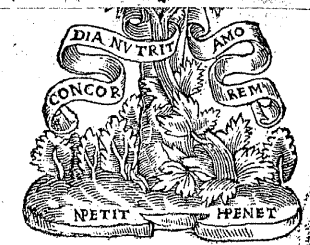
Historiarum Marci Antonii Cocci Sa-
bellici ab orbe condito. cōtinens
sex Enneades reliquas, cum
earundem Repertoꝝ
riis & Epito-
mis.

I 5 3 5

DE LA LIBRERIA

DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.

E. C. N.

Venduntur vbi & reliqua pars ab
Nicolao petit & Hectore penet.

Sequitur index rerū & verborum adnotaru præcipue dignorum in sex posterioribus Enneadibus eiusdem Rapsodiz. M. Antonij Coccij Sabellici: in quo prior numerus pagellam, posterior vero Enneadē denotat Pro cuius facili comprehensione, norit lector, si viri aut mulieris Illustris nomen in indice inuenerit, quod nō idē in margine signatū fuerit, querat vbi signatum est Viri illustres. Et similiter de re prodigiosa, querat signatum Prodigium.

De litera A.

A Baga tartarus 399. ix
 Abagari regis epistola ad Christum 128. v
 Abbas ficulus 457. x
 Abdecamanus 321. viij
 Abdiranus 294. viij
 Acephali 231. viij
 Achaica Neronis expeditio 140. vij
 Achillæ in Cæsarem conatus & eiusdem caedes 87. vij
 Acerrimi Cæsaris & Pompeij confictus 85. vij
 Acteia a Consule dispositio 558. xj
 Acilij fortitudo 84. vij
 Acris pugna 97. vij
 Adoaldus 279. viij
 Adrianus. iij. & eius decretū 327. ix
 Adrianus quartus pont. 371. ix
 Adrianus imperator prouincias Romanas inuifit. & pontē diruit 162. vij
 Adriani gesta circa Syriam ibidem
 Adriani comitas, arrogantia, fortuna, scomma 162 Interitus 163. vij
 Aduatici & eorum fraus 62. vij
 Aegyptiorum regnum & Aegyptiacæ militiæ ratio 369 370. ix
 Aegyptus errorum mater 151. vij
 Aegyptus facta prouincia Romanorum 123. vij
 Aegyptiacum Iudæorum templum 155. vij
 Aelius verus imperator. & eius portentosa luxuria. Interitus 167. vij
 Aelij prisici caedes 155. vij
 Aemylus Cæsar 189. vij
 Aequatur pugna 537. x
 Aethiopia 526. x
 Aetolia aliter despotatus 493. x
 Africa a farracenis occupatur 170 202. vij
 Agabates 159. vij
 Agaperus pontifex 285. viij
 Agatha virgo 202. viij
 Agaperus secundus 334. ix
 Agger 74. vij
 Agnetis templum 191. vij
 Agnetis martyrium 202. vij
 Agrippa Pompeium prælio nauali superat 55. vij
 Agrippinae matris Neronis scelus interitus 79. vij

TABVLA ALPHABETICA

Aherbal 6. vij
 Aherbalis oratio 7. vij
 Aherbalis copiarum profligationes & eius interitus 10. vij
 Aigolandi cauillium 30. vij
 Aitulphe supbia & interitus 303. viij
 Albania 493. x
 Albæ euerfio 373. ix
 Albertus imperator 479. x
 Albertus Cunius 433. ix
 Albertus teuto. 528. x
 Albertus magnus 397. ix
 Albiani consilium 562. xj
 Albiani facinus consilium 560. xj
 Albini casus pestifer miraculū 268. vij
 Alboni interitus ibidem
 Alces 72. vij
 Alemanni 200. vij
 Alexan. deicitur regno 19. vij
 Alexandria sententia 22. vij
 Alexandria 34
 Alexan. facinus, interitus ibidē
 Alexandrinorum dicacitas 176. vij
 Alexandrinorum clades ibidem
 Alex. xliij. imperator 180. vij
 Alexan. oratio 181. vij
 Alexander tripertito bellum inferat ibidem
 Alexandri cædis varia opinio 183. vij
 Alexander tertius pontifex 368. viij
 bem deserit 369. ix
 Alexandri fuga 374. ix
 Alexan. fides anceps 559. xj
 Alexij oratio 350. ix
 Alexius Imperator salutatur ibidē
 Alexij pugna 356. ix
 Alexij myrthili facinus 380. ix
 Alexia 75. vij
 Alicarnassus 506. x
 Allobrogum legati coniurationis proditores 51. vij
 Allobrogum caedes 6. vij
 Alpinatū mulierū ferocitas 121. vij
 Alphonfus rex 530. x
 Alphonfi oratio 331. x
 Alphosus filii regē declarat 534. x
 Alphonfi motus 488. x
 Alphosus dux prælio superat 514. x
 Alphosus Neapoli potit 482. x
 Alphonfi transitus in Italiā 488. x
 Alphonfi mors 546. xj
 Amalassinthe virtutes 259. viij
 Amalassinthe exitus 240. viij
 Amantij caedes ibidem
 Amarthildis nupsit 347. ix
 Amarthildis vincit ab Hærico 351. ix
 Amazonum fama 47. vij
 Ambiorix 20. vij
 Ambracia Lara 493. x
 Ambracij sinus forma 548. xj
 Ambrones 18. vij
 Ambronum processus in pugna & vxorū eius gentis ferocitas 20. vij
 Ambrosius episcopus 209. vij
 Ambrosius & Aurelius augustinus 213. vij
 Ambrosius monachus 436. x
 Amurhates 485. x
 Amurhatis memorabilis vox 484. x
 Amurhates moritur 485. x
 Amoreus siue Amorteus 295. viij
 Anastasius tertius pontifex 323. ix
 Anastasius quartus pontifex 368. ix
 Auares vnde dicti 246. vij
 Anceps Alexandri fides 559. xj
 Anconitarum arx 402. ix
 Anconitanis pax redditur ibidem
 Ancon vnde 271. viij
 Ancon a mauris diripitur 404. ix
 Andocus Rothomagensis 286. viij
 Andreas Contarenus 425. ix
 Androphagi 526. x
 Angelus particia. dux 203. viij
 Anglorum mores 490. x
 Angli sibi Britannia vendicant 234
 Orthodoxam fidem accipiunt 273. viij
 Angli gallos superant 424. ix
 Angliæ vectigal 378. ix
 Anisæ natura 496. x
 Annatarum vsus 434. x
 Anneus Seneca 137. viij
 Anneus Gallio Lucani pater 143. viij
 Anni mundi 123 154 158 163 178. viij
 Anni vrbis 33 50 103. vij 209. vij
 Anni salutis 209. viij
 Antharis rex 270. viij
 Antei sepulcrum 37. vij
 Anthenamus imperator 230. viij
 Anterus. xix. pont. 187. viij
 Antipater patri insidiatur 124. viij
 Antigonus Hierusalē occupat 109. vij
 Antipatri interitus 108. vij
 Antichristum venisse 359. ix
 Antipontifex. 499. x
 Antiochia amittitur 399. ix
 Antiochiæ præfectus a Iudæis superatur 2. vij
 Antiochus cyrenensis 21. vij
 Antiochiæ descriptio 356. ix
 Antiochia prodit Christianis 357. ix
 Antistitum secessio 529. x
 Antilij ministri caedes 5. vij
 Anto. oratoris caedes 30. vij
 Antonius consul 50. vij
 Antonius in Macedonia 83. vij
 Antonius stipatoribus munif 94. vij
 Antonij & Augusti discordia ibidē
 Anto. Brutum obfidet 95
 Antonius vincitur 97
 Antonius triumuir in Italiā reuerfatur 98
 Antonius & Octavius in Macedonia transmittunt 101
 Antonij Cleopatrem deditur 104
 Antonij & Fulviæ progressus 105
 Antonius Brundisium venit 107
 Antonij in aduersis constantia & de Parthis victoria 111 112
 Antonius criminatur in senatu 117
 Antonius Octaviū prouocat 119. vij
 Antonius sibi mortem inferre de quo flet Octavius ibidem
 Antonius pius imperator 164. vij
 Antonij abbas sanctitas 205. vij
 a a ij Antonius

TABVLA ALPHABETICA

Antonius Rosellus 519.x
 Antonius Pontanus ibidem
 Antonij Agrestensis oratio 521.x
 Antonius grimanus 543.x
 Antonius Mediolanensis qui & Rhau-
 denfis 457.x
 Antonia turris 153.vij
 Antonius comagenus cum filio regno
 exdidit 155.vij
 Anxur olim nunc terracina 346.x
 Apenini tractus 127.vij
 Appion 171.vij
 Apollonides stoicus 78.vj
 Apollinaris 215.vij
 Apostolorum delectus 128.vij
 Apologia 374.ix
 Appuli 126.vij
 Apulia noui apparatus 550.xj
 Apuliae defectio ad Gallos ibidem
 Apuleius Apher 163.vij
 Aquilanus conflictus 102.vj
 Aquileiense vrbis 187.vij
 Aquileiense vrbis obsidio & eorum pu-
 dicitia & caedes 128 129.vij
 Aquitaniae motus 321.vij
 Aragonie classis conatus 506.x
 Arabiae defectio 278.vij
 Arar fluuius 57.vj
 Arator poeta 241.vij
 Arduenna sylua 67 73.vj
 Aretini legati 450.x
 Aretis & Herodis prelium 133.vij
 Ariarates occiditur 26.vj
 Ariminum oppugnatur 247.vij
 Ariobazanes Paphlagonum rex
 26.vj
 Ariouistus & eius responsum 58.vj
 Aristobolus in fratrem 21.vj
 Aristoboli clades 48.vj
 Armenia 496.x
 Armeniaci belli explicatio 140.vij
 Armonica 76.vj
 Arrianae hereseos origo 204.vij
 Arrij interitus 206.vij
 Ars pontificis in regem 536.x
 Arfacidarum progenies 70.vj
 Artaxata vrbs 45.vj & 141.vij
 Arthausae facinus 301.vij
 Arueria 496.x
 Aruernorum caedes 6.vj
 Aræ philenorum 292.vij
 Ascanius & Ludouicus Mediolanum
 recipiunt 544.x
 Ascanius capitur 545.x
 Ascaltes 73.vj
 Asconius pedianus 156.vij
 Asmoreorum finis 110.vj
 Asturense bellum 121.vj
 Attica nunc Sethina 493.x
 Atualus 222.vij
 Athanasius episcopus Alexandrinus
 205.vij
 Athanasii exilium 207.vij
 Athaulphi Gothorum regis consiliij
 mors 218 223.vij
 Athenodorus Tarrentis 150.vj
 Athenienses 220.vij
 Attenui successus circa Mediolanum
 486.x

Achila Galliam inuadit 126.vij
 Achilæ & Etij conflictus ibidem
 Achila Italiam inuadit 128.vij
 Attende opinionem de Sfortia viri-
 tute 489.x
 Achilæ progressus miraculum interi-
 tus 229 230.vij
 Adhini motus 296.vij
 Atrox vltio 432.ix
 Atrox animaduersio 329.ix
 Ateius philologus 78.vj 196.vij
 Auarorum exemplum 399.ix
 Auentinus occupatur 5.vj
 Auitus imperator 230.vij
 Augusti luctus 121.vj
 Augusti dictum 123.vij
 Augustus Iudeæ terrachas constituit
 132.vij
 Augustini baptismus 214.vij
 Augustini corpus e Sardinia vehi-
 tur 295.vij
 Auinio cessit ecclesie 421.ix
 Auicenna 368.ix
 Aueroys 368.ix
 Aulus Gellius 163.vij
 Aurelius Cato 78.vj
 Aurelius imperator & eius prompti-
 tudo in pugna 193.vij
 Aurelij squissima animaduersio & in-
 teritus 194.vij
 Aureus nummus cui ducato nomen
 267.vij
 Austria 246.vij 472.x
 Auxiliaris classis 112.vj
 Axona 220.vij
 Azimi vsus 161.vij
 Azotum 268.vij
B Abyse martyris sepulcrum
 208.vij
 Babylon 525.x
 Bacchus 11.vj
 Bagnacabulum 470.x
 Baleares 6.vj
 Baltazar Coffa 442.x
 Balduinus rex creator 359.ix
 Balduini gesta 365.ix
 Balduinus imperator 381.ix
 Balduini miserabilis inopia 395.ix
 Baldacha olim Babylon 399.ix
 Balthach olim Babylon 496.x
 Banderesij Romæ 427.ix
 Barbarorum multitudo 20.vj
 Barbarorum caedes 43.vj
 Barbarorum atrox pugna 524.x
 Barbari principis interitus 55.vj
 Barbara virgo 202
 Barbarus scipulus 531.x
 Barnabæ martyrium 158.vij
 Barnabonis filia 42.vj
 Bartholomeus Coleo 503.x
 Bassilius Caesariensis 213.vij
 Bassilius antiquitanus 206.vij
 Basiliscus Romæ extinctus & eius for-
 ma 324.ix
 Bassij & Constantij gesta 337.ix
 Basiliscus imperator 225.vij
 Bassiani forma 178.vij
 Bassianus xxij Impera-
 rum ibidem
 Basternae 198.vij
 Bathaurore motus 151.vij
 Beatrix Philippo nubit 439.ix
 Bebrica pugna 146.vij
 Beatricis exitus 441.x
 Belgarum copiae 61.vj
 Belgica 218.vij
 Belisarij successus 242.vij
 Belisarij temeritas 244
 Belisarij consilium 248.vij
 Bellum Mitrudaticum 39.vj
 Bellum ciuile prima causa & primus
 conflictus 26.vj
 Bellum in Sueuos 65.vj
 Bellus apparatus 379.ix
 Belli duces 355.ix
 Bellum Istricum 402.ix
 Belli causa inter Octauium & Poma-
 peium 107.vj
 Bellum in Cleopatram 117.vj
 Bellum Illyria veltur 121.vj
 Bellum Germanicum 122.vj
 Belli cum Pipino gesti causa 314.vij
 Bellum cum Dauis 317.vij
 Belli Gothici scriptores 241.vij
 Belli causa cum Langobardis 399.vij
 Bellum Saxonicum 247.vij
 Bellum Tuscum 512.x
 Bellum Ferrariense 513.x
 Bellum vniuersale 523.x
 Bellum cum Philippo renouat 486.x
 Bellum adorum, occasum, & sepius
 trionem 523.x
 Belli tertij Ligustici causa 421.ix
 Bellum Creticum 425.ix
 Belli sociale cum Vicecomite 433.ix
 Bellum Parauinum 436
 Bellum in Philippum 444.x
 Bellum Persicum 180.vij
 Benedictus primus pontifex 267.vij
 Benedictus sextus pontifex 336.ix
 Benedictus vij pontifex 337.ix
 Benedictus vij pontifex 342.ix
 Benedictus nonus pontifex 344.ix
 Benedictus decimus pontifex 346.ix
 Benedictus xj pontifex 409.ix
 Benedictus xij pontifex 407.ix
 Benedictus xij pontifex 433.ix
 Benedictus pontificatu abire noluit
 439.ix
 Benedictus abbas 264.vij
 Benedictus Pissaurius 554.xj
 Benedictus pontifex 325.ix
 Benedicti dogma 239.vij
 Benedicti corpus in Galliam trans-
 fertur 291.vij
 Beneuentanum bellum 312.vij
 Bentiuoli supplicium 339.ix
 Berengarij res imperatores 332.ix
 Berengarius Turonensis 338.ix
 Bergomum & Brixia Veneto reddi-
 tur 436.ix
 Bernardinus 487.x
 Bernardi regis reditus in Italia 319.vij
 Bernardus rex Italiae capitis suppli-
 cio damnatur 320.vij
 Bernardini Senensis consecratio 494.x
 Bertinae aufugium 305.vij
 Beocia nunc ducatus 493.x
 Bibaculus 21 78.vj
 Bibliotheca

IN SEX ENNEADES

Bibliotheca Ptolemæi incensa 87.vj
 Birtuitus 6.vj
 Bithynia ibidem
 Byzantium propemodum excidio de-
 ditur 172.vij
 Byzantij proditio direptio 350.ix
 Byzantium oppugnatur 380.ix
 Byzantium a Gallis & venetis capi-
 tur 381.ix
 Byzantium Paleologo cessit 395.vij
 Blondus 473.x
 Bochus Iugurtha iungitur 15.vj
 Bochus & Iugurtha in Marium 16.
 vj
 Bochi legati & Sylla congressio ad in-
 uicem 17.vj
 Boemundi & rogerij pax 353.ix
 Boemundi interitus 369.ix
 Boemicum bellum 317.vij
 Bohemi 240.vij
 Boetius 238.vij
 Bohemia & eius gentis mores 452.x
 Boij 57.vj
 Bolelaus bohemus ab Othone capi-
 tur 334.ix
 Bombardæ vsus 429.ix
 Bonaris proditio 376.vij
 Bonaventura 337.ix
 Bonifacius tertius pontifex 275.vij
 Bonifacius quartus pontifex 276.vij
 Bonifacius octauus pontifex 407.ix
 Bonifacij infelix exitus 409.ix
 Bonifacius Cymni comes & eius viri-
 tus 322.vij
 Bonifacius septimus pontifex 337
 Bonifacij facinus ibidem
 Bonifacius nonus pontifex 433.ix
 Bononienis belli origo, & bononiense
 sium opes 400.xj
 Bononia tentatur 549.xj
 Bononia vnde 271.vij
 Borgiae astus 553.xj
 Borgiae ars in vrisnis capiendis 555.
 xj
 Borgiae metus 561.xj
 Bos humana voce agricolam alloquitur
 98.vj
 Bosfinenses olim illyrij 451.x
 Bosphorana pugna 422.ix
 Boues syluestres 72.vj
 Bracchius 441.x
 Bracchij interitus 447.x
 Brandolini interitus 491.x
 Brigida 239.vij
 Brigide mulieris sanctitas 427.ix
 Britannici belli causa 66.vj
 Britanniae exploratio ibidem
 Britannij dant obsides ibidem
 Britanniae ritus, situs, mores, noctes
 67.vj
 Britannia Claudij expeditio 136.vj
 Britannicae duntur 141.vj
 Britannij palustribus locis turban-
 tur ibidem
 Britannia alienatur 225.vij
 Britanniam anglie occupant 225.vij
 Britanniae nomen in Angliam abiit
 234.vij
 Britones 309.vij

Brixia oppugnatur & capitur 452.x
 Brondulum 303.vij
 Bructeri 528.x
 Bruti Caesaris caedes 93.vj
 Bruti caedes 98.vj
 Brutus gladio incumbit 103.vj
 Brutiorum origo 126.vij
 Brutij & Lucani a Gothis deficiunt
 254.vij
 Bucantaurus nauis 524.x
 Bulgarinus Senensis 519.x
 Bulgari olim triballi 451.x
 Burgundi 218.vij
 Burgundi Christi fidem recipiunt
 120.vij
 Burgundi in Italiam 235.vij
 Burgundi a Francis vincunt 244.vij
C Adoli fuga 347.ix
 C. Marij parentes 14.vj
 C. Marij consulatus 20.vj
 C. Antonius a Pompeianis
 vincitur 97.vj
 C. Gracchi indoles 4.vj
 C. Bebius 11.vj
 Caietanae pugnae nuncijs 462.x
 C. Plinius 158.vij
 Caieta Alphonso deditur 465.x
 Campus mortuus 514.x
 Chalcis a turcis capitur 503.x
 Calistus tertius pontifex 499.x
 Castimirus 479.x
 Calabria ad Gothos deficiunt 303.vij
 Calabria 126.vij
 Calabria & Apulia pontifici subditur
 346.ix
 Calabria a Graecis capitur 337.ix
 Calaritana pugna 423.ix
 Calbalus Veronensis 78.vj
 Caligula quartus imperator 134.vj
 Caligulae inuidia, stultitia, mors 135.
 vj
 Calistus xvij pontifex 174.vj
 Calisti decretum 178.vij
 Caloprinus 339.ix
 Campani soli delitit 126.vj
 Campanie deditio 551.x
 Campani Gallis vrbe admittunt ibidem
 Campani & palchalis damnatio 312.
 vij
 Camaldulensium origo & eorum mo-
 nasterium 337.ix
 Camalius pirata 528.x
 Canarice insulae 526.x
 Candiani ducis Venetorum interitus
 328.ix
 Canibali androphagi 526.x
 Candiani facinora, preces 345.ix
 Canguista tartarorum rex & eius fas-
 cium 391.ix
 Capitolinum incenditur 150.vj
 Capitolinus 41.vj
 Caput Andreae apostoli 499.x
 Capua 510.x
 Capra 135.vj
 Capreae insulae 131.vj
 Capua a Gallis ce. 555.x
 Cardinales vno die vnderigitur cre-
 tur 432.ix
 Carmen Sibyllinum 53.vj
 Caramania 496.x
 Carmelitarum origo 381 Approba-
 tio 405.ix
 Caracalla Imperator, & eius truculen-
 tia 175.vij
 Caracallæ foedum facinus 176.vij
 Carystia clades genu 421.ix
 Carinus imperator & eius lux? 199.
 vij
 Carmaniola ducis transfugiu 449
 459.x
 Carinthia 472.x
 Caroli magni ortus 293.vij
 Caroli Martelli interitus 301
 Carolomani religio 302
 Carolomani tyrocinium 304.vij
 Carolus Coloniam Agrippinam in-
 uisit 294.vij
 Carolus Aquitania subigit 305.vij
 Carolus Leonis causam cognoscit,
 imperator creatur 311.vij
 Carolus Granelus 213.vj
 Caroli noui conatus 324.ix
 Caroli calui interitus 326.ix
 Caroli successus 310.vij
 Carolus aretinus 456.x
 Carolus Burgundus 510.x
 Caroli Burgundi caedes 318.vij
 Carolus Valens comes 409.ix
 Carolus rex 529.x
 Carolus vrbe ingreditur 530.x
 Carolorum stemmata 420.ix
 Carolus Neapoli positur 555.x
 Carthago & omnis Africa a Persis
 capitur 277.vij
 Carthaginenses 220.vij
 Cassius Epicurus 101.vj
 Cassius consul 4.vj
 Cassius & Brutus comparant exerci-
 tum 97.vj
 Cassij scauitia in Tarentis Rhodios
 100.vj
 Cassius deditur 87.vj
 Cassij mors 91.vj
 Cassianorum diuisio 105.vj
 Cassius Seuerus 133.vij
 Cassianus 216.vij
 Cassiani successus 344.ix
 Cassianus arte vincitur 507.x
 Cassiani regis legatus 506.x
 Cassiodorus mona. 264.vij
 Cassinense cenobium diripit 274.vij
 Cassinus exilio damnatur 224.vij
 Castrensis cibus 161.vij
 Cathonia 369.ix
 Cato Vicensis 78.vj
 Catharine virginis suppliciu 202.vij
 Catalani prius Gotholani 72.vj
 Catullus poeta 34.vj
 Catullus Veronensis 125.vj
 Cataracta tiburina 461.x
 Catharij 495.x
 Cato popeij iuuenem hortatur 89.vj
 Causae belgici belli 61.vj
 Causae Rhetici belli 532.x
 Causae bellia Frederico gesti 370.x
 Causa Neapolitani belli 530.x
 Causa renouationis belli 455.x
 a a iij Ciccina

Abianus Romanus pontifex 187 Eiusdem decretum 189.vij
 Fabius Quintilianus 156.
 vij
 Fabij Virgini indoles 559 Interitus 562.xj
 Fabricius 551.xj
 Fabrorum Mediolanensium opes 455.x
 Facinus indignum relatu 198.vij
 Faleriana confutatio 424.ix
 Falus de Herode rumor 110.vj
 Fames Romae inualefcit 246.vij
 551 354.ix
 Fames vrba 254.vij
 Fames in Hierosolymis dirissima 152.vij
 Fames Atheniesium insignis 28.vj
 Falcis numerus circa Caesare 62.vj
 Faticidum carmen 383.ix
 Fauentia bis oppugnata, dedite 549.
 xj
 Fauentia Borgianis admittit 561.xj
 Fauentiorum mores 549.xj
 Fauorinus philosophus 163.vij
 Fausta Constantini vxor 202.vj
 Faustinae interitus 166 Opera 167.
 vij
 Faustum 36.vj
 Faesulae captae 344.ix
 Federicus primus 368.ix
 Federici Barbarubri interitus 377
 Federici imperato, ars, perfidia 386
 387 In Veneros expeditio 389.ix
 Regno priuatur 391 Italia vexat & moritur 393.ix
 Federici Vrbianis exitus 314.x
 Federicus rex 539.x Deditio 551.xj
 In Galliam profectio ibidem
 Felix pontifex 196 235 239 241.
 vij
 Feracutus 307.vij
 Ferdinandus Hispaniae rex 510.x
 Ferdinandi oratio ad Neapolitanos 534 Restitutio 538 Interitus 530
 & 539.x
 Ferrariae oppugnatio 411.ix
 Fimbriae crudelitas 30 Seipsum interfecit 31.vj
 Fines Venetiarum 221.vij
 Flaccus & Graccus Auentinum occupant 5.vj
 Flacci consulis caedes 30.vj
 Flagitium Isacorum 131.vij
 Flandri 327.ix
 Flauij interitus 150.vj
 Flauiniani in Capitolium compelluntur, eorundem fuga 150.vij
 Florentini vindicant se in libertatem 420.ix Vincuntur 512.x
 Florentinorum caedes 448 Verba ad pontificem & patres 449.x
 Florentini ad Podium vincunt 512.x
 Florianus Caesar 197.vij
 Fluentia 401ix A Carolo infauratur 321.vij
 Fluuiorum desitio 509.x
 Fluuiialis pugna 454.x

Foeda Rom. clades 372.ix
 Foederis conditiones 379.ix
 Formula 318.ix
 Foedus in Scalanos 416.ix Inter Venetos & Philippum 442.x Inter Venetos & Florentinos 450.x
 Cum Saracenis 286.vij Inter imperatores 315.vij
 Forma Athilae 220.vij
 Formicarum congressus 473.x
 Formosus pontifex 327.ix
 Formula potestatis electionis 348.ix
 Forosulij excidium 284.vij
 Fortunatae insulae 321.vij
 Fortunatus 267.vij
 Fortunati criminatio 314.vij
 Fortunae ludibrium 415.ix Exemplum 445.x Varietas 173.vij
 254.vij
 Framea 19.vj
 Francia duplex 468.x
 Franciae situs ibidem
 Francorum origo, mores, appellatio, regum genesis 467 & 468.x
 Franconia 310.vij
 Franconiae situs 528.x
 Franci & Burgundij ad Tannetum 264.vij
 Francorum regum inter se discordia 277 Pietas, Stemmata 302.vij
 Francorum victoria, caedes 307 In Galliam accessus 225 Caedes 237
 Successus 245 Eruptio in Italia arma, Victoria 248 Opes 269.
 vij
 Franciscus Affrias 382.ix
 Francisci Danduli pietas erga patriam 411.ix
 Franciscus Ordolphus 436.ix
 494.x
 Franciscus Sfortia Picenim occupat 460.x
 Franciscus Philephus 436.ix 494.x
 Fraterculorum ritus ditus 394.ix
 Fraus Romanorum in suffragijs ferendis 24.vj
 Fregellarum vrbs direptio 4.vj
 Frentani 126.vj
 Frisij ibidem
 Frisones qui fuerint 295.vij
 Fronto rhetor 167.vj
 Fulgentius 237.vij
 Fulminum genera 18.vj
 Fulvia profligatae pudicitiae 50.vj
 Fuluius eiusdem caedes 5.vj
 Furesta Germanis pugna 480.x
 Furiatis habitus in mulieribus 141.vj

Abinius damnatur 73.vj
 Galenus medicus 105.vj
 Galenus imperator 190.vij
 Galeni & Valeriani interitus 191.vj
 Galeni stultum ingenium 192.vj
 Galeotus Malacta 415.ix
 Galba imperator 143 Eiusdem reditus in vrbe, oratio ad Pisonem. In teritus, statura 145.vj
 Galla dux 303.vij

Galeacij Vicecomitis mors 434.x
 Galeacij caedes 511.x
 Galliciani templi dedicatio 308.vij
 Gallia ex omni parte pacatur 76.vj
 Galliae regiones, vide Galliae populi coeunt 75.vj
 Galliae pacatae 76.vj
 Galliae naues opprimuntur 557.xj
 Galliae classis fuga 317.vij
 Galli qua arte capti sunt 282.vij Locum mouentur 537.x Mediola no potitur 542.x Capuam obfidem 551.xj Profligatur ad Lirim 562.xj Quid imperio potiti sint 327.ix Desinunt imperare 328.ix
 Nullis aut raris Graecis literis vrbitur 69.vj In Alexia obfidem 75.vj A Romanis vincunt 151.vj
 Rogerij accessu seruant 367.ix In Sicilia ad vnu interficiunt 404.ix
 Gallicus morbus 539.x
 Gallinicus 273.vij
 Gallio polis capitur 516.x
 Gallipes 131.vj
 Gallorum ingens strages 540.x & 561.xj
 Gallorum caedes 75.vj 307 317.vij
 429.ix
 Gallorum deditio 61.vj & sequenti.
 Gallorum opus celeberrimu 68.vj
 Gallorum studium in capiendi hoste ibidem
 Gallorum defectio 69.vj & sequenti
 Gallorum supplicium 77.vj
 Gallorum equitum facinus 89.vj
 Gallorum Christianorum gesta in Syria 357.ix
 Gallorum principu discordia 505.x
 Gallorum recentia circa Neapolim gesta 538.x
 Gallorum successus 553.xj
 Gallorum ferocis responsio 557.xj
 Gallorum consilium ibidem
 Gallorum nouae copiae 560.xj
 Gallorum nouum consilium de Liri traiciendo 561.xj
 Gallorum pollicita 249.vij
 Gallorum sub noctis silentio profectio 538.x
 Gallorum reces clades accepta in Italia 561.xj
 Gardani supplicium 402.ix
 Gaulonus proditor 308.vij Supplicium eius ibidem
 Gehenna mons 74.vj
 Geisa rex 340.ix
 Gelafus pontifex 235 Eius scripta 357.vij
 Gelafus secundus pontifex & eiusdem fuga 361.ix
 Gellius consul 46.vj
 Gemaltense cenobium 333.ix
 Gennadius 235.vij
 Gennadius Massiliense 238.vij
 Genij 107.vj
 Gensericus 123 Superatur 225.vij
 Genuensis belli ori. 384 Victoria 390 Pugna cum Veneris 395 Seditio 423.ix
 Genuenium

Genuenium & Veneroru pax 424.ix
 Genui defectio 464.x A Saracenis capitur 333.ix
 Genui herbe mirandum 111.vj
 Georgius Trapezocit 473 & 494.x
 Georgius martyr 202.vj
 Gepidae 246.vij
 Gergonia 74.vj
 Germania 18
 Germaniae descriptio ibidem
 Germanorum militia 19
 Germanorum mores 64 Legatio 65 In Galliam eruptio 64
 Germanorum vana spes 121.vj Cru delitas 412.ix Fidem accipiunt 293.vij Clades 295.vij
 Germanici imperij origo 336.ix
 Germanici Caesaris laudes, interitus 134.vj
 Germanici belli nuncijs 181.vj
 Germani ducis virtutes 259.vij
 Germanus 267.vj
 Gesta Guiscardi in Graecos 347.ix
 Gesta Vitellij antistitis in Campania 466.x
 Gethae 210.vj
 Gilbertus Parmensis 345.ix
 Gislulphi pietas erga potestatem 345.ix
 Gladiatorij muneris ratio 186.vj
 Glycerius imperator 233.vij
 Gnaeus Pompeius consul 24.vj
 Gn. Lentulus consul 40.vj
 Gn. Domitius a Caesare superatur 84.vj
 Gordianus imperator 185.vj
 Gordiani iunioris ingenium ibidem
 Gordiani mors 185
 Gordianus tertius Caesar creatur 186
 Imperator 187.vj
 Gordiani caedes 188.vj
 Gordiani nomen populare ibidem
 Gothi 211 Eorundem rebellio ibidem
 Asiani inuent ibidem Pannonia occupant 216 Clades 217.vj
 Noui regis creatio 243 Eorundem res inclinatur 249.vij
 Gothicum bellu quid durauit ibidem
 Gothorum successus 252 259 Saecula in Romanos 262 Calliditas ibidem Discrimen, 163 desperatio, deditio 164 Theauri 263
 Cum Francis conspirant 264.vj
 Gothica classis Graecorum oram populatur 259.vij
 Gothi castris exiuntur ibidem
 Gothici regni finis 264
 Gothorum ges abijt in Italicum nomen 266.vij
 Gotholani qui & Cathalani ibidem
 Gothifredus rex declaratur 358 Eiusdem mors ibidem Opes 362.ix
 Gracci indoles, lex 4.vj
 Gradonicus 419.ix
 Gradenfis ecclesiae origo 267.vj
 Gradenfis ecclesiae incrementu 270.
 vij
 Gradenfis ecclesia caput declaratur ibidem 505.x

Gradenfis titulus in Oliuolu translatus 311.vij
 Graecorum duces partiuntur inter se prouincias 251
 Graecorum caedes 250 252 285.
 vij
 Graecorum fuga 250 Nouae copiae 251 Inconstantia 253 Certamen pertinax 257 Successus 243 259.
 vij Vincuntur a Ro. 355.ix Sui delirium tuentur 384.ix Classis 259.vij
 Graecae classis periclitatio 251 Auxilia 260.vij
 Graeci Venerorum munere Campanis vtuntur 326.ix
 Graecorum ecclesia Romanae fidem accipit 401.ix
 Graij sanguinis impetio 230.vij
 Granata 414.ix
 Granatae amissio 378.ix
 326 & 339.x
 Gregorius Nazianzenus 213.vj
 Gregorij pontificis indoles 270
 Laus 272.vij
 Gregorius pontifex ibidem Scripta, decreta, pietas, laus 273 Pontificatus 275.vij
 Gregorius. ij. pontifex 293 Eiusdem consilium, literae 296.vij
 Gregorius. iij. pontifex 297.vij
 Gregorius. iij. pontifex 321 Eiusdem opera 323.ix
 Gregorius. v. 338.ix
 Gregorius. vj. pontifex 344.ix
 Gregorius. vij. pontifex 348 Henricum anathemate figit 449 In Germaniam proficitur ibidem
 Gregorius. viij. pontifex 376.ix
 Gregorius. ix. pontifex 386 Eiusdem clementia 387
 Gregorius. x. pontifex 398.ix
 Gregorius. xi. pontifex 427 Sepulchra dignitate 439.ix
 Grimoldi celeritas 285.vj
 Gryphus 3.vj
 Gryphiasius in matrem 9 Eiusdem interitus 22.vj
 Gualterius tyrannidem Florentie exercet 420.ix
 Guarini Veronei. 436.ix & 473.x
 Gubertus Britannus antistes 286.
 vij
 Guelphi & Gibellini quando esse ceperint 390.ix

Adrianus primus pontifex 305.vij
 Hadriani legatio ad Carolum, Sagacitas ibidem 308.vij
 Opera 326 401.ix
 Halanorum in Armeniam irruptio 155.vj
 Halaricus Gothorum rex 216.vj
 Hastae signorum ardentes 27.vj
 Hebraeorum caedes 217.vj
 Hecatombe 187.vj
 Hedoardus bello eijcitur 505.x

Hedui & Locris Valachia 57.vj
 Hellas & Locris Valachia 493.x
 Heleogabali figura 178 Imperium 179.vj Stulta opera portentosa luxuria ibidem Rerum lunestaru apparatus, caedes 180.vij
 Helisaber 386 Eiusdem consecratio 387.ix
 Helisaber Hispaniae regina 510.x
 Helius Lampridius 199.vij
 Helius Spartianus ibidem
 Heleuij, eorum terra, 56 opes, caedes, legati 57 Deditio numerus, vrbes 58.vj
 Hemanuelis imperatoris scelus 366
 Ius getium violat 372 Quomodo adaeptus sit imperium ibidem
 Fraus 371 Captio 375.ix
 Henricus imperator 442 Eiusdem & coniugis castitas 344.ix Gesta clementia ibidem
 Henrici decretum 345 qd simpliciteragat 345 Hostiliter. Ro. petit 351.ix
 Henrici Angli purgatio 373 Facinus 379.ix
 Henrici imperatoris scelus 360 Ecclesiae conciliatur 362 Ex vrbe pellitur 413.ix Eiusdem mors ibidem
 Heraclius Perfas vincit 277 Eiusdem & Cosroae filij congressus 278 Errata postulata 279 Conditio, interitus 279.vij
 Heraclionis & Martiniae supplicium 280.vij
 Heraclius antistes 375.ix
 Heracliae & Equilij excidium 314.vij
 Hercinia 480.x
 Herodes, 108 eius fuga 109 Rex a senatu creatur, Successus, Facinus ibidem Suspectio eiusdem uo. & Cleopatrae congressus in Arabes prelio superat 118.vj Filios interimit 124.vj
 Herodes tres 152.vj
 Herodanus 168 215.vj
 Herodes Atheniensis 163.vj
 Herruria a Langobardis affligitur 267.vij
 Herruriae noui motus 553.xj
 Hibernia, Hibernoru mores 67.vj
 & 491.x
 Hibernia vectigalis 379.ix
 Hidrunt Turci occupant 513.x
 Hiempsal 6 Eiusdem interitus 7.vj
 Hieretini soboles 34.vj
 Hiericus 148.vj 476.x
 Hiericuntinus fons 149.vj
 Hierosolyma obsidetur 2 & 110.vj
 Herodi cedit 110.vj quatuor malis infestatur 148.vj
 Hierosolymitani excidium causet 152.vj
 Hierosolymae munitio ibidem Capitur a Gallis 358.ix
 Hierosolymae reges 378 Caput 376.
 ix A Persis 276.vij Vnde nuncupata 154.vj Caput a turcis 343.ix
 Hierosolymitanum templum deflagrat 208.vj
 Hieronymus

TABVLA ALPHABETICA

Ludouici consilium in discutiendo bello 342.x
 Ludouici Sfortia capitur 344.x
 Lugdanum exciditur 267.vij
 Luna obfcuratio 293.vij
 Lupia 267.vij
 Lupi Foro iulienfis caedes 283.vij
 Lupi per medium forum discurren-tes 102.vj
 Luxuriosus belli apparatus 3.vj
Macedonia 493.x
 Macharij mors 47.vj
 Macherus 154.vj
 Maciodium 455.x
 Macrianus Caesar 190.vj
 Macrinus imperator 177 Eiusdem literæ ad senatum ibidē Eiusdem & filiorū cædes 118.vj
 Magdalenæ 140.vj
 Magister militum 299.vij
 Magistratu & militie gradus 127.vj
 Magnarum mutatio 300.vij
 Magni anni celebritas 491.x & 454.ix
 Magorum munera 123.vij
 Mahomethis parentes 278.vij
 Mahometes quid fenerit de Christo ibidem Eiusdem tempora & mors 280.vij
 Mahometes regnum a patre accipit 485.x
 Maiorans imperator 230.vij
 Malactarum origo 341.ix
 Malactaræ & Venetorum permutatio 361.xj
 Malleoli culeus 23.vj
 Manilia rogatio 12.vj
 Maruanus cōuentus 348.ix & 499.x
 Mapheus vexius, siue Vexius, Laudē- sis 466.x
 Marcellinus pontifex 200.vij
 Marcellini poenitent. 201.vj
 Marcemannus 165.vj
 Marcus euangelium scribit 135.vj
 Marci euangelistæ exitus 138 Eiusdem corporis translatio 194.vj
 Marci principis Studia, Interitus 166 Vox memorabilis: grata memoria 167.vj
 Marciani templi apparatus 374.ix
 M. Antonius 164.vj
 M. Verrius Flaccus 130.vj
 M. Licinius Crassus Spartaco occu- rit 40.vj
 M. Brutus 78.vj
 M. Tullii Ciceronis ortus 18 Con- sulatus 50.vj
 Marcus pontifex & eiusdem decreta 205 & 206.vij
 Mariæ virginis obitus 135.vj
 Marij concio ad populū 15.vj Con- sul creator ibidem Stratagemata 16 20.vj Iudiciū 18 Triumphus 21 Errores 27 Discrimen 27 Cru- dele imperium 30 In Africam cō- cedit 28 Africa arcetur 29 Ciri- næ iungitur ibidē Interitus 30 33.vj Cona 33.vj Suppliciu ibidē

Marini coniuratio 294.vij
 Marfi 126.vj
 Marforum caedes 24.vj
 Martialis militū iactura 102.vj
 Martianus Theodosio succedit 225.vij
 Martinus pontifex 281 Eiusdem obitus 282 Vox memorabilis 281.vij
 Martinus.ij. pontifex 327.ix
 Martinus.ij. pontifex 334.ix
 Martinus.iiij. pontifex Gallici sangui- nis 403.ix
 Martionis heresis diuiditur 168.vj
 Martyres 200 202 209.vij
 Martyrologium 312.vij
 Massilæ obfessio 79.vj Direptio 446.x
 Massiliensium clades, preces, perfidia 80 & 81.vj
 Marfilij supplicium 457.x
 Maronitæ 480.x
 Massiæ caedes 11.vj
 Materni conceptum facinus 169.vj
 Mathasiuntha Vitigitis vxor 243 Eiusdem filij 259.vij
 Mathæus Palmerius 473.x
 Matheomatici casus 158.vj
 Matthias rex 501 Eius interitus 528.x
 Mathildis Henricum superat 351 Eiusdem obitus 360.ix
 Mauri Sardinia deiciuntur 317.vij
 Maurorum terror 324.ix
 Mauricius 242 Eiusdem cædes 281.vij
 Mauricius dux 303.vij
 Maximini natura, sæuitia, bibacitas, corpulentia, robur 184 hostis au- dicitur 135.vj Oratio eius ibidē
 Maximini iunioris forma 187 In- teritus 203.vj
 Maximus Cyclops dictus 184.vj
 Auarus, sæuus ibidem
 Maximus 212.vij Eiusdem cædes, 230.vij
 Maximianus imperator 200.vj
 Maximilianus rex 529.x Italia disce- dit 339.x
 Medicei Florētia eiciuntur 333.x
 Medicinæ questus 405.ix
 Medi 220.vij
 Mediolanum instauratur 372.ix
 Mediolanensium legatorum postula- ta 346 Excidium 370.ix
 Mediolanum deficta Gothis 247 Deditur Gothis 248 vnde dicat- tur 271.vij
 Mediolanensiu discordia 512.x
 Meditranæ gentes 125.vj
 Melas fluius 29.vj
 Melcidas pont. 203.vj Eiusdem decreta ibidem
 Mellitæ nobile exemplū 469 Eius- dem apparatus 474.x
 Memmioratio ii cædes 23.vj
 Memoriam amisso 130.vj
 Memorabile naufragium 305.vij
 Memphis nunc Cæsus 538.x

Menecratis interitus 107.vj
 Menodotus classem Octauiō tradit ibidem
 Meroueus 296.vij
 Messala Coruinus 130.vj
 Massalinæ cædes 156.vj
 Meta hodie Mora 423.ix
 Metamaucum 299.vij
 Metellus 12.vj
 Metelli verba de connubijs 11
 Metelli Macedonici discrimen ibidē
 Pregonia 11 Regem tradi postu- lat 12 Belli rationē mutat 13 Stra- ragamata aduersus Vaccenses 14
 Aquario 15 Pietas 23.vj Aqua & igni intericitur ibidem
 Metellorum cognomina 46.vj
 Merone occupat 364.ix
 Merone capitur 345.x
 Metrodori consilium, cædes 44.vj
 Metulium & eius exciditū 115 116.vj
 Michael imperio se abdicat 313.vij
 Michael & filij imperio abiciuntur 349.ix
 Michaelis ducis gesta 364.ix
 Michael imperator 347.ix
 Micipsa 6 eiusdem oratio 7.vj
 Mico 327.ix
 Migratio Venetorū ad insulas 228.vij
 Militiæ tempus legitimū 4.vj
 Militum mollities 12.vj
 Militandi ratio in Germanis 19.vj
 Militaris institutio 291.ix
 Militaris motus 146.vj
 Milites hordeo pascuntur 111.vj
 Milonis & clodij occursus 73.vj
 Milo damnatur 73 Eiusdem interit- us 83.vj
 Miraculum 141.vj
 Miraculum in Leone Aquigrani 310.vij
 Miracula in Saluatoris ortu 123.vj
 Miraculum in equo Clodouci regis 468.x
 Miraculum in Christi imagine 313.vij
 Miraculum in Rhodo tuēda 513.x
 Mirificus purpuræ apparatus 194.vj
 Mithici epistola ad Gratianū 188.vj
 Miffellus opprimitur 284.vij
 Mitra & pastoralis baculus datur pri- micerio Vene. 394.ix
 Miteris insula 67.vj
 Mitridates 25.vj Eiusdē copie 35.vj
 Mitridatici belli causa 25.vj
 Mitridatis legati vincuntur 29.vj
 Mitridates ad pacem inclinat 31 Eius- dem vires hortatio ad socios. Suc- cessus 42 clades naufragiū ibidē
 Fuga 47
 Mitridates sorores & vxores occidit 43 Eiusdem filia exitus, ro- bur 49 Pelusiu occupat 88.vj
 Mithylene oppugnatur 552.xj
 Moles hellica 515.x
 Moniceni gesta circa Ciliciam 507.x
 Monothelitarum dogma 279 285.vij

Monstri

IN SEX ENNEADES.

Monstri foeditas 347.ix
 Monstrum hominis maritū 405.ix
 Monstrum mirum 431.ix & 510.x
 Morbus gallicus 359.x
 Morbus letalis 421.ix
 Mors ærumnarum requies 52.vj
 Mos dimicandi in Saracenis 453.x
 Mos ducis creandi 472.x
 Mosa flu. 65 & 73.vj
 Mosis vasa 132.vj
 Morani 479.x
 Motus terrę ingens 421.ix
 Motus extremi 51.vj
 Motus vrbanus 500.x
 Mula peperit 32.vj
 Muliebre facinus in extrema necessi- tate 167.vj
 Mulierum natura 19.vj
 Muliebre facinus 510.x
 Mulier serpente peperit 32.vj
 Mulierum proscriptio 101.vj
 Mulierum Alpinarū ferocitas 121.vj
 Muli Mariani 18.vj
 Mulucha flu. 16.vj
 Mundi & Paulinæ matronæ Roma- næ historia, vide flagitium Ifsaco- rum 131.vj
 Munerarius Cæsar 199.vj
 Munificentia in filio Antonij 105.vj
 Munitio arcis Byzianę obiecta 453.x
 Murena 101.vj
 Murenae motus 35.vj
 Murena vincitur ibidem
 Muri Bizantini 172.vj
 Mutatio rerum in Italia 454.x
 Mutatio in rebus Gallicis 468.x
 Mutina genti Brutorum fatalis 38.vj
 Mutina non extat 271.vj
 Murum pōiticeis & Philippi odiū 409.ix
 Myfia inferior subigitur a Turcis 497.x
 Mylij qui & Seruij & Gethæ nunc Transilvani & Valachi 451.x
 Abatheia 48.vj
Narbonensis Gallia 240.vij
 Narentinis pax redditur 332.ix
 Narnia 150.vj
 Narfes 259.vij
 Narsetis votum 260 cum quibus copijs venerit & successus ibidem
 Consilium de bello gerēdo ibidē
 Reditus 264 Mors 267.vij
 Nauale prelium ad Massi. 80.vj
 Naualis pugne apparatus 87.vj
 Naualis pugna 183.vj & 259.vij
 374.ix 458 543.x
 Naufragium 552.xj
 Nauium instauratio 97.vj
 Naufragium memorabile 223.vij
 Nauifera Aquitani fraus 1304.vj
 Neapolis obfiderit 242.vij
 Neapolitanorum cædes 245 me- tus 251.vij
 Neapolitanum bellum 550.x

Neapolitanæ arces deduntur 536.x
 Neapolitanæ arces expugnant 558.x
 Neapolitani regni motus 500.x
 Nepos hereticus vnde Nepotiani 192.vij
 Nepotiani 207.vj
 Neronis ortus, opinio de Paulo 159 Imperium 158.vj
 Neronianihorti 136 Qualis fuerit in initio principatus 140 Britan- nicum veneno sustulit 141 Eius ars in perdenda matre 142 atrox facinus, portentosa libidines, stu- dia. Sumptuosæ opera. ambitio ibidem. fuga confternatio interit- forma 145 odium in Vespasia- num 147.vj
 Nerua imperator 158 Traianum adoptat 159.vj
 Neruiorum cædes 62.vj
 Nestorij delirium 226.vij
 Nestoris & Euthicij heresis ibidē
 Neustria 327.ix
 Necasius 227.vij
 Nicea capitur 355.x
 Nicephorus fit Saracenorū tribu- tarius 313.vij
 Nicephori pollicita 314 Eiusdem duplex conatus clallis in Delma- riam 315.vij
 Nicolaus primus pontifex 327.ix
 Nicolaus.ij. pontifex 346.ix
 Nicolaus.ij. pontifex 402 Eiusdē acta 403.ix
 Nicolaus.iiij. pontifex 405.ix
 Nicolaus.v. pontifex 487 acta 494.x
 Nicolaus stella Lucenses bello infe- stat 456 Eiusdem exitus 459.x
 Nicolaus Elicis pacis aurore 479.x
 Nicolaus Perottus 504.x
 Nigidij interitus 108.vj
 Nilibus quæ & Antiochia 160.vj
 Nobilis Christi. vict. 495.x
 Nobilif. græ. synod. 285.vij
 Nobilium vrbium cala 271.vij
 Nocturna confternatio in Othone 145.vj
 Nominum mutatio 328.ix
 Norbani interitus 35.vj
 Norici situs 528.x
 Noridinus 365.ix
 Normani Agtania populant 324.ix
 Normani vnde 327.ix
 Normani Apuliam occ. 342.ix
 Normanicæ gentis propaga. ibidē
 Normanus bellum insert Nicepho- ro 349.ix Norma. 490.x
 Norma. fratrum discor. 353.ix
 Nauaria vnde dicitur 271.vij
 Noui Italiæ motus 485.x
 Noui Britannicæ motus 224.vj
 Noui Hispaniæ motus 225.vj
 Noui belli origo 553.xj
 Noui in Italia dominatus 410.ix
 Nouocomensis colon. 73.vj
 Nouus in Turcos exercitus 387.ix
 Nouum foedus 556.x

Nouum schisma 429.x
 Numerosi exercitus 508.x
 Numerus vrbanoium 416.ix
 Numerus ciuium Ro. 137.vj
 Numidiæ diuisio 8.vj
Obelerius dux 314.vij
 Obelerius Nicephori spa- tharius 315.vij Eiusdē transflugiū ibidem
 Occasio rerū gerendarū mater 41.vj
 Occasio Venetis obla. 380.x
 Oceanus cruento aspectu fluxit 141.vj
 Octacus 45.vj
 Octauij cons. cædes 30.vj
 Octacilius pillulus 78.vj
 Octauij ortus, reditus in vrbem 94
 Hæreditatē adit ibidem Ad opti- mates se conferit 94 A patribus alienatur 97 Eiusdem copie 95. 117 In vrbem reditus 98.vj
 Octauij triumuiratus 99.vj
 Octauius 101.vj Antonium Perus- siæ obfiderit 105.vj
 Octauius Anto. iungitur 106.vj
 Octauij & Antonij secunda cæde- ra ibidem
 Octauij classis crematur 108.vj Ro- man reueritur ibidem
 Octauij naufragium 112.vj
 Octauij discrimen 113
 Octauius lepidum in ordinē redigit 114 Federa violat 115 Successus eiusdē ibidē Srenua opera 116
 Octauiæ prudentia ibidem
 Octauius Anto. crim. 117.vj
 Octauius ab Antonio expellit ibidē
 Odenati palmyreni virtus 190.vj
 Odenatus Cæsar ibidem
 Odilius Cluniacensis 338.ix
 Odoacer Italia potitur 234 vincit- tur ibidē. deditonem facit, occidit- tur 235.vij
 Oluolensis antistes 311.vij
 Olymbrius imperator 233.vij
 Olympij exitus 237.vij
 Omen in carmine Bruti 103.vj
 Omen 118.vj & 410.ix
 Omina Crasti 69.vj
 Omnia Ro. venalia 112.vj
 Opianus 168.vj
 Opicini cædes 465.x
 Oppidanorum cædes 74.vj
 Opinio de philosophis 28.vj
 Opinio de Sfortia & Picinino 483.x
 Optima consulandi ratio 19.vj
 Oracu. 21.vj 186.vj 354.ix & 312.vj
 Oraciones Micipsæ 7 Atherballis ad senatū ibidē Memmij ad Sena- tum: ii Iugurthead suos: 12 Athe- niensium 28 Cæsaris 52 Cato- nis 53 Cæsaris 54 Curionis 81 Ciceronis in Antonium 95 Pilo- nis pro Antonio ibidem Horten- siæ 99.vj Legatorū Popen ad An- tonium 114.vj Galbæ 144.vj
 Pertinacis 170 Seueri 171 Alexā- 26 dii

TABVLA ALPHABETICA

dit 181 Maximini 185 Aurelia
ni 194 Taciti 196.vij Victoris
316.vij Leonis 324.ix Titu ad mi
lites 152.vij Venetorum ad pon
tificem 31.vij Vrbanu 334.ix
ad populum Venetū 362.ix Prin
cipis ad Rubrum 417.ix Otho
nis 146.vij Legatorum Philipp
443.x Aretini 450.x Leonis pō
nificis ad Athilam 229.vij Befla
rionis 243 Cilicis 258 Teyae
262 Christophori gradensis anti
stis 289 Exarchi 297 Vrbi 298.
vij Zizimi 518.x Alphonfi re
gis 531.x Ferdinādi 534 Spinu
lar ad fuos 464.x Cosmi Medicei
470.x

Oratores illustres 78.vj
Orbilius grammata ibidem
Origenes 183.vij
Origo noui ordinis 428.ix
Origo feruorum deiparē virginis
404.ix
Origo nobilitū gymnastorū 312.vij
Ofafius a Veneto alienatur 470.x
Ofentum fulminis in Augufti mor
te 150.vj
Ofenta principatus Galbæ 143.vij
Ofentum 164.vj 275 286.vij
Ofrogothi 211.vj
Otho imperator 145 Oratio 146
iudicium de fenatu ibidem Sibi
manu inferi 146.vj
Otho Italiani ingreditur 334 Eius
dem clementia pulchrum facinus
imperii ibid. Interitus 336.ix
Otho fecundus in Fracos mouet 337
A Græcis vincitur 338.ix Bene
uentum incendit ibidem
Othonis.ij. Interitus ibidem
Otho.ij. Imperator 338.ix
Othonis & Venetorū fœdus 339.ix
Otho.ij. Venetorū hospes 340 Ho
fultiter Romā petit ibidē a Ven
etis relegatur 343.ix
Othomani nomen vnde 343.ix
Otholengica pugna 454.x
Ouidius Nafio poeta 120.vj
Oxithas lugurthe filius 24.vj
Acanthifimus regum status
287.vij
Padi ostia 260.vij
Padus vnde dicatur 271.vij

315.x
Peones qui & Pānones 115.vj 451.x
Palazzares captus 335.x
Palarina domus apparatus 142.vj
Palladium 31.vj In apertum defen
sur 169.vij
Palmion 137.vij
Paleologus 395 Eiusdē & Genuen
fium odium in venetos 396.ix
Paleologi imperatoris accessus in Ita
liam. Eiusdē & pontificis congre
fus 466.x
Palmarus 316.ix
Paniceæ coronæ 195.vij
Panis & vini consecratio 128.vj
Panis herbaeus 85.vj

Pannon Italiam inuadit 426.ix
Pannoniæ descriptio 451.x
Pannonū mores & cultus 451.x
Pannoniæ res 481.x
Pannoniæ Gothis cedunt 233.vij
Pannonia Hunnis relicta 266.vij
Pannoniæ noui motus 274.vij
Pannonum ritus 116.vj
Panfa vulneratur 97.vj
Papias vocabularius 381.x
Papiſta. vide Io. vij. pōtificem 325.ix
Paphlagonia 26.vj
Paradenſium clades 90.vj
Parifi 74.vj
Pariforum dogma 139.vj
Parifienſis gymnafij origo 312.vij
Parthorum origo. mores 70.vj
Parthi Hierofoly mā diripiūt 151.vj
Parthicum bellum 111.vj
Parthorum victoria ibidem
Parthi ab Antonio repelluntur & Par
thi funduntur 111.vj
Parthi Romana ſigna reſtituūt 122.
vj Eorūdem motus 132 Arme
niam occupant 133.vj
Parthorum ritus viuendi. ingenia.
ſtrepitus. conflictus 70 71.vj
Partitio prouinciarum 79.vj
Partitio exarchatus 303.vij
Particiaci opera. publicum exemplū
320.vij
Paſchalis pontifex 319.vij
Paſchalis ſecundus pontifex Roma
nus 357.ix
Patauinus motus 438.ix
Patauū & Vietia capiunt 228.vij
Patauū inſtauratio. recens excidium
274.vij
Patauū infans biceps natus 523.x
Pauli progenies 138 ad Chriſtū cō
uerſio ibidem Prædicatio. pere
grinatio 139.vij Hierofoly mis
vincitur. Romā mittitur ibidem
Paulus Samofathenus 171 203.vj
Paulus Vergetius 409.ix
Paulus primus pontifex maximus
303.vij
Paulus ſecundus pontifex Romanus
502.x
Paulus Marſus 504.x
Paulus Heraclienſis. primus dux Ve
netorum 290.vij Eiusdem ope
ra ibidem
Paulus Nolanus antiſtes 231.vij
Paulus Aquileienſis 312.vij
Pax Longobardis redditur 312. vij
Pax cum Lodouico rege 425.ix De
pace agitur 555.xj
Pax cum Pompeio 106.vj
Pax Mitridati redditur 35.vj
Pax 122.vj
Pax inter Carolū & Lodouicū Sfor
tiam 338.x
Pax cum Sigifmundo 523.x
Pax ignominioſa 286.vij
Pax inter Venetos & Genueſes
431.x
Pax cum Turcis 557.xj
Pax fruſtra mota 454.x

Pax Philippo redditur 455.x
Pax pontificis & Columenſium
459.x
Pax Venetorum & Philippi 461.x
Pelagij pontificis decreta 265.vij
Pelagius. ij. pontifex 268.vij
Pelagiana hæreſis 216.vj
Peligni 126.vj
Peloponneſus nunc Morea dicitur
493.x
Pera 199.vj Vnde dicatur. Incen
ditur 408.ix
Peregrinus Philoſophus 167.vj
Perfidia exemplum 528.x
Perſarum arrogantiffima poſtulata
181.vj
Perſæ 496.x
Perſæ & Parthi diuerſi 282.vij
Perſæ Saraceni facti 279.vij
Perſarum rex Byzantium venit 182.
vij
Perſius poeta 143.vij
Pertinax imperator 170.vij
Pertinax eiusdem conſternatio. ora
tio. ſtudia. cædes ibidem
Peſcennius niger Cæſar 171.vij
Peſcennius vocaliffimus 172.vij
Petreus pacis turbator 80.vj
Petreij interitus 91.vj
Petuacha 419.ix
Petri prægratio 128
Petrus primus pontifex 133 eiusdē
miracula 134 Romam proficiē
tur 135.vij
Petri & Simonis Magi certamē 138.
vij
Petri celebritas 139 Cædes 140.vj
Petronilla 137.vj
Petrus eremita 353.ix
Petri cædes 356.ix
Petrus Lombardus 368.ix
Petrus comeflor ibidem
Petrus martyr 395.ix
Petrus Aragonum rex 403.ix
Petri Medicei interitus 562.xj
Peruſia incendium 106.vj
Peruſia Galeacio duci cedit 434.x
Peuceſij 126.vj
Phagorus cuiuſdam portentoſa vo
catus 196.vj
Phanatica vox 20.vj
Phantaſma Bruto oblatum 101.vj
Phariſſi 9.vj
Pharnax a patre deficit 49.vj
Pharnax vincitur 89.vj
Pharos a Veneto captus 339.ix
Phileni fratres 15.vj
Philippus Chriſti Apoſtolus Eiusdē
prædicatio. martyrium 137.vj
Philippus imperator cum filio bap
tizar 188.vj
Philippi 101.vj
Philippenſis belli finis 103.vj
Philippicus imperator 292.vij
Philippus Genuæ & Forſiui poti
tur 443 444.x
Philippiconatus 452 Cople 455
& 455 Bellum parat 454.x
Philippus pacem petit 562.xj
Philippi

IN QVINQVE ENNEADES.

Philippi mores 463 Interitus 463
& 487.x
Philippi ducis ſucceſſus 441.x
Phocæ cædes 276.vij
Phraartes 111.vj
Phriſonum mores 527.x
Phriſonum legati 527.x
Picentes 126.vj
Picenum vnde dicitur 271.vj
Picinini & Franciſci Sfortiæ compa
ratio 460.x
Picinini victoria 461.x Geſta
466 & 469 Eiusdem. & Sfor
tiæ conatus 469.x
Picininus Atheſim ſuperat 475.x
Picinini conarus 477.x
Picininus funditur 478.x
Picinini expeditio 482.x
Picinini copiae 486.x
Picinini interitus ibidem
Picus Mirandulanus 519.x
Pilati affectus 129.vj
Pilati & Herodis per Chriſtum reco
ciliatio ibidem
Pilati conſilium in Chriſto ſeruans
do 129.vj
Pilatus lauit ſibi manus ibidem
Pilatus item 528.x
Piorum martyriū in Aphrica 226.
vij
Pipini facinus. Geſta 288 189 &
301.vj
Pipinus rex Francorum 301 Eius
dem ætas. bellum. accessus in Ita
liam. Studium in Romanam eccle
ſiam. Pulchrum reſponſum 302
& 303.vij
Pipini bellum. ſucceſſus 315 &
315.vij
Poſtulata. atrox reſponſum 316 In
teritus 318.vij
Pipus in Italiani irumpit 438.ix
Piſaurum abſorptum 546.xj
Piſauri conſilium. facinus 548.xj
Piſaurius 554.xj
Piſæ Gallis deduntur 542.x
Piſana cauſa agitur 540.x
Piſanorum pax ignominioſa 523.x
Piſanorum clades 405.ix
Pius primus pontifex. & eius decre
ta 164.vj
Pij cognomen vnde 163.vj
Pius. ij. pontifex Romanus 499.x
Pium edictum 304.vij
Placidia reſtituitur 223.vij
Placidia præneſis 218.vj
Placidianus præfecti cædes 173.vj
Plauis fluuius 267.vij
Plebei cenſores 1.vj
Plotius Gallus Ciceronis præceptor
34 & 78.vj
Pluiſſe ſanguine 36.ix
Plurium gentium ritus 497.x
Poggius Florentinus 473.x
Polcarpus 164.vj
Poloni 240.vj
Pompedij fraus 24.vj
Pompedij inſoles 32.vj
Pompeius Senas diripit ibidem

Pompeij imperium 55
Pompeij Adagium ibidem
Pompeij triumphus 35 & 49.vj
Pompeij tyrannis 38
Pompeij conſulatus 41 Eiusdem
& Craſſi reconciliatio ibidem
Pompeius claſſi præſicitur in Mitrida
tem 46.vj
Pompeianæ copiae ibidem
Pompeij humanitas 46
Pompeij ſucceſſus 47
Pompeij a ſacris abſtinentia & Pom
peij ſtudium 48 & 49.vj
Pompeij iunius conſul 73
Pompeij iniuria in Cæſarem 77
Pompeij fuga 79
Pompeij copiae 82
Pompeianorum ducum deditio 80
Pompeius Cæſaris munitionem ado
ritur 84
Pompeius obſidetur 83
Pompeianorum fuga 85
Pompeius Leſbum nauigat ibidem
Pompeium appellit 86.vj
Pompeij interitus 86
Pompeij ſepulchrum ibidem
Pompeij poſtularum. Siciliam defe
rit 113 Eiusdem in Aſia conatus
114 Succelſus. cædes. ſepulchrum
114 115.vj
Pomponius lætus 504.x
Pons rheni 65.vj
Pontificis & Columenſium diſcor
dia 457.x
Pontificis autoritas 311.vij
Pon. & impera. timor 368.ix
Pontificis autoritas in reges 409.ix
Pontifex ex vrbe proficiat 536
Carolus fallit 337.x
Populi ſub Ariouſto 60.vj
Popilienſium cædes 284.vij
Porcus humana facie 361.ix
Portus vrbis caput 245.vij
Porciæ interitus 103.vj
Porci. Catonis oratio 55.vj
Portenta 117.vj 140 145 192.vj
Poſthumus Cæſar 191.vj
Prægræ vrbis amplitudo 452.x
Præſini 276.vij
Præſinus equus 167.vj
Præclarum Lautetani facinus 529.x
Præda ingens 423.ix
Prædicatorum origo 382.ix
Præfecti claſſium 82.vj
Præjanis conſilium 557.xj
Prælium in vrbe 33.vj
Prælium atrox in Cilicia 168.vj
Prætoianes & regnum eius 382.ix
Prima ſpecies naſcentis vrbis 26.vj
Prima adminiſtratio Venetæ vrbis
222.vij
Primi partium apparatus 531.x
Principū conſenſus in tollendo ſchiſ
mate 457.ix
Principi facinus 245.vij
Prifcianus 240.vj
Priuilegium Venetorum 363.ix
Proba Valeria 217.vj
Probus Berythius 145.vj

Probi imperator & eiſ geſta 197.vj
Probi principis vox memorabilis
199.vj
Proclius caſus 60.vj
Proculus 355.ix
Prodigia 20 32 79 86 98.vj 154.
vij 266 275 284 293 322.vij
331 333 352 359.ix 488 523.x
Prodigioſus fluuiorū auctus 529.x
Prodigioſus aquarū auctus 533.x
Proiectus antiſtes 285.vij
Pronoma vrbs cap. 116.vj
Propertius 120.vj
Prophanatio templi 48.vj
Prophætica vox 154.vj
Proſcriptorum numerus 99.vj
Prouinciarum & regnorum conſtitu
tio 49.vj
Prudentius poeta 213.vj
Prufiæ & Lithuaniae regionum ſitus
480.x
Ptolemais caput 359.ix
Ptolemaei Filconis crudelitas 2.vj
ſæda corpulentia ibidem
Prote. Lathirus 9.vj
Ptolemaitarum anceps conſilium
22.vj
Pro. reditus in Cyprum ibidem
Prole. in regnum reductus 65.vj
Pu. Rutilius Lupus conſul. eiusdem
interitus 24.vj
P. Seruilius conſul 82.vj
Pugna naualis 429.ix
Pugna ad Rapacionem 521.x
Pulchrum Hirenſis facinus 304.vij
Pupien? Balbin? imperator 186.vj

 Va arte ſeruatus ſit Picini
nus 476.x
Quadrati & conuſtorum
cædes. 168.vj
Qua gate perierint Antoni? & Cleo
patra 120.vj
Qualis Carolus Malateſta 447.x
Quandiu Langobardi in Italia fue
rint 306.vj
Quando Francorum reges eccleſiæ
ſauere ceperint 300.vij
Quando Blemæ Romæ viſi ſunt
204.vj
Quando primum ſubeleus celebra
tus 408.ix
Quando nūmus aureus Venetis per
cuſus 402.ix
Qua parte pateat Italia externis ar
mis 228.vij
Qua patera vteret Altonus 284.vij
Quarconi motus 184.vj
Quatridui pugna 283.vij
Quæ loca eccleſiæ attributa 303.vij
Quæ vrbes ab Athila capte 229.vij
Quæſtores 16.vj
Querelæ in Ariſtobolum 48.vj
Quibus caſibus Iuſtinianus iactetur
291.vij
Qui ob religionem ſunt regna aſper
nati 301.vij
Qui Venetorū inſulas teneat 384.ix
Qui primus externorum Romanus
ē ē ij ſenator

TABVLA ALPHABETICA

senator fuerit 366. ix
 Qui illustres Italix principes 419. ix
 Qui viri illustres cum Carolo fuerint 307. viij
 Qui Pomcerium vrbis propagarint 194. viij
 Qui Palmyreni sint 193. viij
 Quid agatur in nouo pontifice 343. ix
 Quid Cleopatra paret in extremis 119. viij
 Quintilij & Vari legionum caedes 33. viij
 Quint. Aurelij caedes ibidem
 Q. Decius tribunus ple. 6. viij
 Q. Minutius Rufus consul 11. viij
 Quintinus 201. viij
 Quis Iosephus fuerit 148. viij
 Quo tempore Roma obsessa 247. viij
 Quo tempore desitum sit Romae loqui 270. viij
 Quo tempore Veneti Delmatia adepti sint 340. ix
 Quos Octavius occidit 119. viij
 Abanus 323. ix
 Ragusum condit. 232. viij
 Rauennatum antistitum cotumacia 360. ix
 Morus & caedes 288
 Captio a Venetis 299. viij
 Reclimer Roma potitur 233. viij
 Reges inter se inducias pangunt 362. xi
 Regum Gallorum & Hispanorum concordia ibidem
 Regum gesta in Gallia 385. ix
 Regum prouocatio 404. ix
 Recens vrbis incendium 332. ix
 Reditus Martini pontificis ad vrbem 445. x
 Regio Anisa 496. x
 Remigius episcopus 235. viij
 Rencij tribuni caedes 424. ix
 Rerum Venerarum incrementa 280. viij
 436. ix
 Res a Carolo septimo gestae 490. x
 Rerum motus in Vmbria 555. xi
 Res Venerarum 297. viij
 Res in Delmatia ora gestae 428. ix
 Res a Gorhis repetuntur 246. viij
 Rhenatus rex 330. x
 Rhetici belli cauae 320. x
 Rheti 126. viij
 Rhetores 78. viij
 Rhodani inundatio 266. viij
 Rhodiaca oppugnatio 512. x
 Ricardus Manfredus Fauctin? 415. ix
 Ricardus Cluniacensis 368. ix
 Ritus Sardonicus 5. viij
 Riuis ignis 113. viij
 Roberti Malatestae mors 514. x
 Roberti Hugonis filij virtus 341. ix
 Roberti regis pietas 341. ix
 Roborem oppugnatur. deditur 320. x
 Rodolphus imperio potitur 333. ix

Rodulphi regis interitus 351. ix
 Rogerij facinus 367. ix
 Rogerius Apulia & Calabria deiciuntur 366. ix
 Rolandi interitus 306. viij
 Romanorum metus 17 28 Constantia 17 Clades 18
 Romani duces 23
 Romanorum fraus in suffragijs 24
 Successus 24 69. viij 223. viij
 Prælia 38 Cædes 45 68 Fuga 62
 Romanorum imperium 220. viij
 Roma deseritur, & diripiuntur 230
 Obsidetur 244. viij
 Romanorum querimonia 246. viij
 Romanum solum intra muros feritur 257. viij
 Romanorum imperium 220. viij
 Roma sepius capta & obsessa 261. viij
 Roma obsidetur 274. viij
 Romanorum caedes 111. viij
 Romanorum clades 140 & 181. viij
 Romanorum obsidio 141. viij
 Romæ calamitas 322. ix
 Romania alias Thracia. videntur nomina mutatione 328. ix
 ite 493. x
 Romanus pontifex 329. ix
 Roma a Normanis inceditur 352. ix
 Romæ senatores 366. ix
 Romanorum diuersa studia 388. ix
 Romani septem viros creant 425. ix
 Romildæ supplicium 376. viij
 Romanorum sacrorum ritus a Graecis probatur 285. viij
 Romanus pontifex Desyderio fauet 303. viij
 Romanorum lassitudo 82. viij
 Roscij lex theatralis 45. viij
 Rosimundæ ars, fuga, interitus 268. viij
 Rhoraris sepulchrum 280. viij
 Rubicon flu. 78. viij
 Rubrius accessit a venetis 416. ix
 Rubrij successus 417. ix
 Rubrius in hostem mouet 418. ix
 Rustia & gentis mores 471. x
 Rustianorum ducum stemata & mores ibidem
 Rustianum deditur 257. viij
 Rusticiana Symmachi filia 255. viij
 Sabaticus amnis 154. viij
 Sabelliana heresis 192 204. viij
 Sabini 126. viij
 Sacriportus 32. viij
 Sacrorum ratio 127. viij
 Saducei 9. viij
 Seculares ludj 173. viij
 Sagitrandi peritia 157. viij
 Sais coldroæ dux 277. viij
 Saladinus 369. ix
 Saladini ars 375
 Successus in Syria 276. ix
 Hierosolymam capite ibidem
 Saladini interitus 378. ix
 Samaritanorum excidium 9. viij
 Samaritanorum obsidio ibidem
 Sannites 126. viij

Samos 506. x
 Sapientina clades 423. ix
 Saraceni in Italia accersuntur 331. ix
 Saraceni vincuntur ibidem
 Saraceni 210. viij
 quid de Christo sentiant 278. viij
 Saracenorum defectio 279
 Vnde sint profecti ibidem
 Saraceni colossum Rhodiorum demoluntur 281. viij
 Saracenorum iniuria late euagatur 182. viij
 Siciliam inuadunt ibidem
 Saracenorum opes 288. viij
 Saraceni in Hispaniam 291. viij
 Saracenorum caedes 294
 diffidium 318
 Italiam inuadunt 322. viij
 Saracenorum cursus ibidem
 Saraceni de gradu deiciuntur 225
 Italiam relinquunt 336. ix
 Sicilia reiciuntur 342. ix
 Saraceni 369. ix
 Sarax columnij casus 407. ix
 Sardorum querelæ 319. viij
 Saralia a turcis capitur 384. ix
 Satyrus 31. viij
 Saturninus Cæsar 203. viij
 Saturninus electus 23. viij
 Saturnia 32. viij
 Saxones Christi fidem accipiunt 290
 306. viij
 Saxonicum bellum 313. viij
 Saxonix situs 327. x
 Saxonum mores ibidem
 Saxones & Germani 5. viij
 Acie confligunt 349. ix
 Saxonum varij casus 269. viij
 Saxones 210. viij
 Saxonum caedes 310. viij
 Saxum e coelo cecidit 539. x
 Scalanoorum opes 416
 Opitergium recipiunt 417. ix
 Scalanis pax redditur 418. ix
 Scæuæ virtus 84. viij
 Scæuolæ clades 32. viij
 Scipionis vox 2. viij
 Scipionis interitus 4
 Eiusdem virtutes ibidem
 Scythæ 191. viij
 Scytharum arma ibidem
 Scytharum expeditio 381. ix
 Scodra oppugnatur a Turcis & 511. x
 509
 Scodricorum fractæ vires 512
 Scorpionum pugna 29. viij
 Scotorum mores 47. viij
 Scoti Ioannis caedes 325. ix
 Scotia & Hibernia 490. x
 Sclauonicis nominis ritus 481. x
 fassificatio motus 259. viij
 A Carolo domantur 309. viij
 Sclauj fidem recipiunt 328. ix
 Sclauj delmatiam occupant 377. viij
 Scriporum varietas 334. ix
 Sebaste 3. viij
 Sebastianus 201. viij
 Sectarum summa 278. viij
 Secordia grecorum ducum 250. viij
 Sephanus. ij. pontifex 301. viij
 Seditio ciuilibus 237. viij
 Seiani

Seiani caedes 131. viij
 Seleucia 508. x
 Seleucia igni consumitur 160. viij
 Senatorium munus qd magnū olim 403. ix
 Senatus fuga 79. viij
 Senones 126. viij
 Sententia humanæ carnis vefcendæ 75. viij
 Senis cuiusdam fiducia 35. viij
 Septuaginta annis abfuit Romana curia 428. ix
 Sepulchra Palatinorum ducti 308. viij
 Sergius pontifex 323. ix
 286
 Eius dem opera 289. viij
 Sergius secundus pontifex 323. viij
 Sergius pontifex 341. ix
 Sertorij cauillium, interitus, pietas 39. viij
 Sertorij prima stipendia 37. viij
 Sertorij cerua 38. viij
 Sertorij consilia & victoriæ in hoste capiendū ibidem
 Senatus tumultus 36. viij
 Seruiliij consulis caedes 23. viij
 Serui castigatio 162. viij
 Seueritatis exemplum 299. viij
 Seuerinatis celeritas 516. x
 Seuerinas dux copijs exiit 520. x
 Seuerinatis caedes 522. x
 Seueri duo 143. viij
 Seueri seuita 172. viij
 Seuerus imperator 171
 Seueri asturum consilium 172
 Seuerus Ciliciæ angustijs potitur ibidem
 Seuerus 174. viij
 Seueri filij discordi inter se animo fuerent ibidem
 Seuerus. xxj. a Cæsare imperatū Mōritur ibidem
 Seuerinatis caedes 522. x
 Sfortij defectio ad hostes 470
 Eius successus 476. x
 Sfortia mincium superat 478. x
 Sfortiæ victoria ibidem
 Sfortiæ falsus rumor 479. x
 Sfortij verba ad Senatum Venerum 483. x
 Declaratio ibidem
 Sfortia a suis deseritur 485. x
 Sfortianorum cultus 486. x
 Sfortiani & Brachiani 434. x
 Sfortiæ ars 445. x
 Sfortiæ exitus 446. x
 Sfortia cū Venetis foedus icit 489. x
 Sfortia Mediolano potitur 490. x
 Sicambrorum fuga 73. viij
 Sicambri 527. x
 Siciliæ regnum Gallis cedit 397. ix
 Siculi 125
 Sicoris restagnatio 80. viij
 Sydus gladij formam habet 154. viij
 Sigismundus imperator Venetis bellum infert 438. ix
 Sigismundi imperatoris varia fortuna 451. x
 Sigismundus Cæsar quid in Gallia gesserit 459. x
 Sigismundus Spartam oppugnat

301. x
 Sigismundus coronatur 459. x
 Signa in morte saluatoris 129. viij
 Silari natura 126. viij
 Syluester. ij. pon. 204. viij
 Syluestri decreta ibidem
 Syluester. ij. pontifex 341. ix
 Syluerius pontifex 241. viij
 Syluerius se dignitate abdicat 245. viij
 Syluester tertius pont. 344. ix
 Syluestri pon. exitus 341. ix
 Simoniaci vnde 138. viij
 Simonis pueri martyrium 509. x
 Simulacra fanguine fudasse 130. viij
 Synod. x. graecia nobilissima 285. viij
 Singulare certamen 250. viij
 Sinopes conditio 43. viij
 Siximus aliter Sozimus pontifex 291. viij
 Sixti pon. defectio 515. x
 Sixtus quartus pontifex 504. x
 Sixtus pontifex 163. viij
 Sixtus pontifex 192. viij
 Slesia situs & gentes 452. x
 Sociale bellum 24. viij
 Socialium partium successus ibidem
 Soles tres in vnum coisse 98. viij
 Sontiaci munitio 510. x
 Sontius 228. viij
 Sophis propheta 533. xi
 Sophiæ cauillium 280. viij
 Soltratus 119. viij
 Soter pontifex 167. viij
 Spartaci facinus 40
 Fuga & interitus 41. viij
 Spinulæ ad suos oratio 464. x
 Spiritus sancti missio 133. viij
 Stagnum marinum 19. viij
 Statius succulus rhetor 143. viij
 Statua Cornelie 4. viij
 Statuæ inscriptio 346. ix
 Statua enormi homines 307. viij
 Stephani martyrium 134. viij
 Stephanus pontifex 190. viij
 Stella crinita 293. viij
 Stephanus pont. 319. viij
 328. ix
 Stephani facinus inauditum 329. ix
 Stephani pon. literæ 310. viij
 Stephanus pont. 333. ix
 Stephanus pont. 334. ix
 Stephanus Pannoniæ rex 345. ix
 Successio Sultanorum in ægypto 370. ix
 Suetonius tranquillus 163. viij
 Suenorum ritus 64. viij
 Sutenfium caedes 442. x
 Sutenfes 487. x
 Sutenfium crude exemplū ibidem
 Sulpitij caedes 42. viij
 Supplicatio quinquaginta dierum 42. viij
 Suppliciorum genera 19. viij
 Supplicandi modus 271. viij
 Surenæ exitus 72. viij
 Syllæ & Scipionis interitus 191. viij
 Sylla quaestor 16. viij

IN SEX ENNEADES.

Syllæ constantia 17. viij
 Sylla consul 17
 Ad vrbem armatus redit 27. viij
 Syllæ sacrilegium 28. viij
 Syllanæ copiae ibidem
 Syllæ conflictus 29
 Victoria ibidem
 Sylla hostis iudicatur 30
 Syllæ & mitridatis congressus; & eius successus 31
 Syllæ ambitio 33
 Sylla dictatam deponit 36
 Syllæ diuinatio. interitus. epitaphiū 36. viij
 Symmachus 237. viij
 Syria 497. x

Abelliones taxantur 403
 Tacitus imperator 196. viij
 Taciti oratio & mores 196
 197. viij
 Taurisij oppugnatio 410. ix
 Tarentum inflaturatur 236. viij
 Tarcheæ capiuntur 148. viij
 Tartarorum origo & successio 391
 Submersio sub glacie 399. ix
 Templariorum supplicium 417. ix
 Templi deflagratio 153. viij
 Templum a Cōstatino cōdita 205. viij
 Templum crucis ibidem
 Templum agnetis 205. viij
 Templum gentium euertitur ibidem
 Templarij milites 361. ix
 Teudelindæ indoles 376. viij
 Teudelindæ pietas 273. viij
 Tannarus fluuius 293. viij
 Teutoboti ambronum regis strages 20. viij
 Themistius 212. viij
 Theodorus Gadareus 78. viij
 Theodorus Gaza 504. x
 Theodocion assanus 168. viij
 Theodosius confors imperij 212. viij
 Theodorus pontifex 377. viij
 Theodorici pudor 234. viij
 Theodoricus Italiam inuadit ibidem
 Theodorus syrius 235
 236. viij
 Theodorici administratio 236. viij
 Theodorici seuitia consilium. interitus 239
 Theodati eruditio. administratio 240
 Theodati postulata 242
 Theodati defidia. interitus 243. viij
 Theodosius 292
 Theodeberti mors 245. viij
 Theodora ibidem
 Theodoræ postulata 255. viij
 Theodorus pontifex 281
 Theocōs 283. viij
 Theodosij victori. 294. viij
 Theodorus pon. 329. ix
 Thelephorus. ix. pon. 163. viij
 Theodori corpus 36. viij
 Theodori tetrum fa. 383. ix
 Theodorus Vaxad filius 393. ix
 Thomæ laudes 397. ix
 Thomæ aquinatis cōsecratio 414. ix
 Thomæ heredes cōsecratio ibidem
 Terentius Varro 34. viij

TABVLA ALPHABETICA

Tergeſte obſidetur	300.x
Terræ motus	133 160.vij 386.ix
Terrarum principes	347.xj
Terræ motus in Syria	376.ix
Teias rex Gothorum	261.vij
Teiæ oratio ad ſuos	262 Conſiliū,
ſtratagemata	262 263 Cæſenam
oppugnat	263.vij
Teiæ interitus	264.vij
Terracina	154.vij
Terqueſte	49.vj 496.x
Tibullus	119.vj
Tigranes Syriam occupat	34 Su
perbeſpondet	44.vj
Tigranis largitio	47.vj
Tigranocera	141.vj
Titus bello præſcitur	149.vij
Titi oratio ad milites	152 Ad Eu-
phratem proceſſus	154.vij
Titus imperator	157.vij
Titi natura	ibidem
Titus Liuius	120.vj
Titulus Hieroſolymitani regni	386.
ix	
Tizocopi ſacrileg.	292.vij
Totilas rex	250
Totilæ ſtratagemata	ibidem
Totilæ humanitas	251
Totilas mitius exercet victoriã	254
Totilæ ſeueritas in ſuos	251
Totilæ clementia, poſtulata	255
Totilas nudat vrbem munitioibus	255
Capit Vitelliana caſtra	256
Totilas recipitur	257
Totilæ & Benedicti abbatis congrega-	258.vij
ſus	ibidem
Totilas Siciliam petit	ibidem
Torgium Ro.coloni	115.vj
Torquatus conſul	30.vj
Tradonicus imperator	325.ix
Tradonici interitus	ibidem
Traianus xiiij. imperator	159.vij
Traiani reſcriptum	ibidem
ſtro pontem impoſuit	106.vij
Traiani expeditio, comitas, interitus	160 161.vij
Tragica cœna	80.vj
Traultij oratio	343.x
Trapezuntis imperium	497.x
Treuiti	59.vj
Triballi qui nunc bulgari	329.ix
Trituri conſilium	64.vj
Tritemes per montium iuga tradu-	475.x
ctæ	ibidem
Trium principum chriſtiani nomi-	323.ix
nis obitus	126.vij
Trojani	344 Tro
Troiæ conditio in Apulia	353.ix
ia	27.vj
Tubæ in aere auditæ	120.vj
Tuca	38.vj
Tullianum	80.vj
Tunica rubra belli ſignum	89.vj
Tumuloſi ex vrbe nunciij	378.ix
Tuſculum a Romanis diruiſi	444.x
Tuſci duces vincuntur	125.vij
Tuſcorum opes	343.ix
Turci Mahometi fidem recipiunt	

Turcia	496.x
Turcorum celeritas	300.x
Turcorum clades	307.x
Turcorum militia	345.x
Turris marçiana	367.ix
Turcorum ſucceſſus	435.x
Turci quas gætes ſuperauerūt	448.x
Turris muſſonia	299.vij
Turci & Veneti faciūt pacē	311.x
Turcorum ſtrenuitas	387.ix
Turcorum origo	342.ix
Tyberius imperator ſalutatur	288.
vij	
Tyberij inſolens inuidia	292.vij
Tyberius Nero	121.vj
Tyberius imperator	130.vij
Tyberij crudelitas	131.vij
Tyrus capitur	364.ix
Tyrthenij	125.vij
Acca vrbs	14.vj
Valachia . mores gentis	452.x
Valentinianus Cæſar dicitur	224.vij
Valens Cæſar	190.vij
Valentinianus	210.vj
Valentiniani pietas	ibidem
Valentiniani interitus	214.vj
Valentiniani acceſſus in Italia	224.
Eius duces vincuntur	225.vij
Valentinianus interficitur	230.vij
Valentini ducis ad Lodouicum regē	354.xj
acceſſus	343.x
Valentinus Cæſar	321.vij
Valentinus petit Romam	163.vj
Valentiniana hæreſis	190.vj
Valerianus a Perſis capitur	36.vj
Valeriæ mulieris vrbaniſas	133.vj
Valerius maximus	212 218.vij
Vandali 212 218.vij Ex Hiſpania	225.vij
in Africam migrant	ibidem
Vandalorum atrociniū	ibidem
Aphricam vindicant	232.vij
Vandali Italiam cœperunt	293.vij
Variatio hiftoriæ	497.x
Variatio Aſiani imperij	221.
Variis de præſcis Venetis ſermo	vij
Varia bella ciuilia orta	166.vij
Varij bellorum motus	310.vij
Varij partium conatus	32.vj 323.x
Varronis ortus	3.vj
Varro	120.vj
Varus	ibidem
Valcones funduntur	358.xj
Vaſtitas vrbs	353.ix
Vaticinium Marij	27.vj
Veneriarum exordium	221.vij
Veneriarum prima adminiſtratio	232.vij
Venetæ vrbs ſitus	260.vij
Venetæ ora difficilis tranſitu	ibidē
Venetorum incrementa	274
Venetici	276
Venetorum conſilium in comparan-	298
do bello	299
Venetorū domeſtica diſcordia	306
Venetæ naues Carolo affuerūt	

Venerorum conſilia	313.vij
Venerarum mulierum in captiuos	431.ix
pietas	476.x
Venetorum celeritas in claſſe conſtitu-	63.vj
tuenda	476.x
Venetarum nauium robur	476.x
Venetæ copie	476.x
Venetorū ars in tuenda Brixia	ibidē
Venetorum victoria in Benaco	478.x
Veni Viſi Vici	86.vj
Venetæ claſſis ſuc.	315.x
Veneti cum Gallis foedus ſanciunt	341.x
Veneti claſſem comparant	342.x
Venetorum clades	324.ix
Venetorum apparatus	316.vij
Veneta claſſis in ſaracenos	323.ix
Veneti duces	331.ix
Veneti Hiſtriam, liburnum, & Del-	339.ix
matiam accipiunt	350.ix
Veneti ad dirrhachium	ibidem
Venetis delmatia deditur	356.ix
Eorum valida claſſis	357
Veneti & Piſani inter ſe dimicant	359
Venetorum claſſis	362
Venetus Croaciam ſubigit	363
Venetorum claſſis in Ioppen	ibidem
Venetorum ſucceſſus	364
Venetus honos	367
Venetorum geſta	378
Venetorum & Piſanorum ſimultas	371
Veneti a finitimis vexantur	388
Venetæ rei in Oreta variatio	389
Venetorum & Genuenſium foedus,	389
& Venetorū geſta in Apulia	400
Venetorum, & Genuenſium indu-	408.ix
ctæ	ibidem
Veneta claſſis victa	ibidē
Venetorum clades	ibidē
Veneti paleologū inſectantur	489.x
Veneti ad Carauagium vincuntur	ibidem
Veneti cum Mediolanenſibus foedus	323.ix
iungunt	64.vj
Veneta claſſis in ſaracenos	107.vj
Vnellorū clades	304.vij
Ventidij triumphus	167 Mors
Vera pietatis opera	165.vij
Vetſi principis ſtatuta	120.vj
Verona capitur	306.vij
Verona Sfortia recipitur	477.x
Vetricis ſtudium	392.ix
Vefpaſianus tricis cum hoſtibus di-	147.vj
micat	ibidem
Vefpaſianus Galileam populatur	148 & dicad
ibidem	156.vij
Vefpaſiani ſucceſſus	10.vj
Veftales damnatæ	286.vij
Vefuuij deſagrario	90.vj
Veterani in hoſtium manus incidūt	ibidē
90.vj	
Veteranij cuiuſdam audacia	325.ix
Vetus pontificiæ ſedis vſus	

Viarum diſenſiones	5.vj
Vibius Gallus imperator	189.vj
Vicus Saxonum & Longobardorū	306.vij
Vicecomes ab Egidio victus	426.ix
Vicentinum incendium	360.ix
Victor pontifex	170.vj
Victorius Cæſar	335.ix
Victorinus rhetor	208.vj
Victor ſecundus pon.	346.ix
Victor tertius pon.	352.ix
Victoris oratio	316.vij
Vigilius pontifex	245.vij
Vigilantius	210.vj
Vigilius pontifex exagitur	253.vij
Obijt	ibidem
Vigilius pontifex diſtrahitur	255.vij
Vincencius Hiſpanus	498.x
Vincencius	342.ix
Vincencius Gallus hiftoricus	393.ix
Vincuntur Florentini ad Sagonæ-	447.x
riam	247.vij
Violentur induciæ	224 231
Viri illuſtres	158 163.vij 224 231
235 286 291 297.vij 338 338	
344 360 409 413 428 436 368	
393 398 403 406.ix 405 456.	
x 494 504.x	
Virorum illuſtrium caſus	558.x
Viri ſanctitate clari	158 164.vj
Viri clari Minoritani ordinis	382.ix
Vitalis dux	368.ix
Vitalis Phalerius	350.ix

Vitaliani ſucceſſus	247
Prudens	298.vij
conſilium	354.vij
Vite documentum	361.xj
Vitellianus pon.	282.vij
Vitelliani in vrbe cōpellunt	150.vj
Vitellij latebra	ibidem
Vitellij trucidatio	ibidem
Vitigis 243 Bizantium ducitur	249.vij
Vuidis dux a Gothis creat	265.vij
Vopifcus	199.vij
Vox pontifice digna	437
Vraias interficitur	250.vij
Vrbs Romæ varia clades	351.ix
Vrbs militibus data	98.vj
Vrbanus .j. pon.	178 & 183.vj
Vrbanus .ij. pon.	353 in Gallia agit
ibidem Eiuſdem oratio	354.ix
Vrbanus .iij. pon.	376.ix
Vrbanus .iiii. pon.	395.ix
Vrbanus .v. ponti.	425 eiufdem in
Italiam acceſſus	426.ix
Vrbanus .vi. ponti.	429
Vrbani pontificis decretū	183 Cæ-
des	185.vj
Vrbs incendium	186.vj
Vrbs inſtauratio	236.vij
Vrbs recens obſidio	252.vij
Vrbs Totilæ cedit	254.vij
Vrbs a Belſario inſtaurat	256.vij
Vrbs in fide imperij	267.vij
Vrbs & res Italiae	548.xj
Vri	72.vj

Vrſi ducis oratio ad populum Vene-	298.vij
tum	223.vij
Vrſini pontificis exercitus proſliga-	340.x
tur	355.xj
Vrſini & Columneſis acie conſli-	354.xj
gunt	356.xj
Vrſini Borgiam adeunt	498.x
Vrſinorū defectio vnde orta	45.vj
Vrſini Romæ capiuntur	300.vij
Vrſini capiunt & Anguillarij	300.vij
Abini Theſauri	300.vij
Zacharias pontifex maximus	300.vij
Zachariæ pontificis & Liur-	ibidem
prandi congreſſus	331.vij
Zachariæ opera	13.vj
Zama, bis	191.vj
Zenobia regina	194.vj
Zenobiæ reginæ ferox reſponſum	ibidem
Zenobia capitur	ibidem
Zenobia triumphatur	195.vj
Eius forma & mores	ibidem
Zeno imperator	233.vij
Zizimus	317.x
Zizimi oratio	ibidem
Zizimi contra fratrem bellum	318.x
Zizimi fuga, epiſtola, forma	ibidē
Zizimus gallis traditur	ibidem
Zizimus regi Carolo deditur	334.x
Zozimus ponti.	216.vj
Zozimi inſtituta	ibidem

FINIS.

edita. Quādo Bithynia & Cyrenæ Ro. pō. cesserint. Mitridates & Sertorius inter se fecerunt iniuriam. Sertorius a suis interfectus est. Pompeius Peripenna in Isterio Hispaniam pacavit. Scruile bellum in Italia a Sparaco & paucis fugitum est. Spartacus hō. duces & exercitus læpius fudit. M. Licinius Crassus Spartaco cadente, eius exercitum deleuit. Pompeius & Crassus ob discordem cōsulatum inter se inimici Po. Ro. precibus redierunt in gratiam. Lucullus Mitridatis copias duplici clade circa Cyzicum valde afflixit. Mitridates maiore parte classis amissa naufragio pene perijt. Idem duplici clade Lucullo paucis diebus affectus ad Tigranem profugit tribus fororibus duabusq; coniugibus prius veneno sublatis. Amalusa a Lucullo capta direpta est. Lucullus sceneratorum rabiem fregit. Tigranes ingenti prelio est a Lucullo victus ad Tigranoceram, atq; mox vrbs ipsa direpta est. Tigrane iterum victo Lucullus circa Taurum copias reduxit. Nec ita multo post imperium est Lucullo abrogatum. LX. senatores Gn. Lentulo & L. Gellio cōsulibus sunt curia eiecit. Q. Carulus Capitolium dedicauit. L. Roscius Orho legem tulit de quatuordecim gradibus ijs assignandis in theatro qui quadringenta possideret sententia. Ro. leui prelio nauali sunt a Cretenfibus victi, quos postea Metellus armis subegit. Pompeio decernitur maris imperium ad piratas toto mari profecundis. Pacato mari pirasq; in deditionem accepit Pompeius in Cilicia Pompeiopolim condidit. Lucullus de Mitridate & Tigrane triumphauit. Lucullus imp. luxuriamq; vsq; ad infamiam inclauit. Pompeius Mitridatem exiit castris, mox Colchidem transgressus Albanos & Hiberes vicit, ancepitq; ibi de Amazonibus fama. Tigranes se Pōpeio dedit. Aristobolus graui bello fuit implicitus eo tempore quo Pompeius in Syriam venit, post cuius accessum confectum illi deditus est, templiq; prophanatum. Pompeius sacro abstulit. Mitridates a filio & exercitibus desertus venenum hausit. Pompeius orientis rebus ex sententia constitutus, Romam reuersus clarissimū triumphum egit.

EX LIBRO QVINTO.

LVCIVS Catilina in patriam cōiurauit, a Ciceroneq; in senatu lacefctus, mox a patribus conuicio exceptus, mirtabundus ex curia sese proripuit. Legati ex Manlianis castris ad Marium missi nihil impetrarunt. Catilina in Māliana castra sese contulit. Cicero Allobrogum indicio certior factus de ijs que a coniuratis in vrbe parabantur, eos rē literis interceptis illos sceleris in curia coarguit. Lentulus & socij Ciceronis iussu sunt in carcere necati. Cicero pater patrie primus in roga appellatus. Catilina acie cum Antonio Ciceronis collega congressus fortiter pugnavit in confertissimo hostium cuneo cecidit. Clodius in domo C. Cæsaris pollutis bonæ deq; sacris deprehensus, gratia & fauore quo pollebat, magis q; innocentia absolutus est. C. Cæsar ex prætura Hispaniam sortitus, Magni, Alexandri statua Gadibus animaduersa ingemuit, suam ignauiam pertæsus. Idem consul factus legem agrariam tulit inuito collega. Clodius Cæsare autore, a patribus ad plebem transijt. Cæsar Gallias & Illyriam eum prouincias adeptus ad bellū profectus est. Eodem tempore Carō ad Ptolemæum Cyprium

collendum Clodij est rogatione missus, qui Ptolemæo Alexandrinorum regi ad se venientem non assurrexit. Ptolemæus Cyprius veneno epoto interiit. Carō Ptolemæi rebus Romam delatis iustum proemodum triumphum egit. Cicero cui Clodius Trib. ple. diem dixit, etsi magno ciuitatis motu causam dicere potuisset, maluit tamen exulare, q; statim ciuitatis in discrimen conijcere. Ciceroni igni, & aqua est interdictum, eius ædes dirutæ, villæ direptæ & incensæ. Cæsar octo dierum spatio in Galliam venit. Eluetij Gallorum fortissimi ad Ararim flum. sunt a Cæsare occisione occisi, mox iterum caesi, qui duabus cædibus superuere deditionē fecerunt. Cæsar in Ariouistum mouit, cum quo in colloquium venit, inde ambo hosiliter congressi difficilem pugnam pugnauerunt, ad extremum egregie vicit Cæsar. Cicero magno totius Italie fauore ab exilio reuocatus magnum domi aduersus Clodium sustinuit certamen. Quæ gens Belgæ fuerint, & que belli causæ cū ea gente constaret. Cæsar Belgas metu turbatos insigni clade adfecit. Nerui multa suorum strage affecti, Aduaciq; capti cū pleriq; gentibus Oceani accolis Ro. armis cessere.

EX LIBRO SEXTO.

LMPERIVM C. Cæsari in quint. LI. q; annos est prorogatum. Aulus Gabinius Ptolemæum iniussu Po. Ro. in regnum reducit. Galba cum paucis aduersus Veragorum gentes profere dimicauit. Veneri accolæ Oceani a Cæsare deficiunt. Inibiq; situs vrbium & locorum, quæ gens ipsa accolit. Romani feliciter in Veneros classe decertarunt. Q. Titurius Vnello magna clade affecti. P. Crassus, M. Crassi filius in Aquitania multa præclare gessit. Cæsar Germanos qui in Galliam eruperant vno prælio dissepant, lantēq; ad Rhenum vsq; cecidit. Romanæ legiones Cæsaris ductu in Germaniam ponte transierunt. Cæsar Sycambrorū rebus insigniter afflictis Sueuisq; in syluas compulsis Britanniam inuasit. Romanæ naues pleræq; Oceani æstu circa Britanniam corruptæ sunt. Britanni prælio victi offides decedere. Nec multo post Britannia bello repetita est, eamq; vctigalem fecit Cæsar. Qualis sit Britannia situs, qualis & Ibernia, & qui ritus & mores sint, hōminum vtriusq; insulæ. Iulia C. Cæsaris filia fato defuncta in campo Martio sepulta est. Titurius Sabinus & Aurunculeius in Eburonib; cum suis cohortibus caesi sunt. Q. Cicerone castra valide defensa. Cæsar Gallis prælio victis subito cursu suos obsidione leuauit. M. Crassus cum filio & florētissimis legionibus in Parthia cæsus est. Cæsar iterum Rhenum ponte superauit, atq; ibi quædam de Hircinia sylua lociq; & fluminibus Germaniæ. P. Clodius Romæ circa Bouillas a Milone interfectus est. Milo est a Cicerone defensus solum verit homicidij causa. Nonnulli etiam viri illustres sunt per idē tempus Romæ ambitus damnati. Tota ferme Gallia vno tempore rebellauit. Cæsar Gebenna monte vel media hyeme superato ingentem Gallis metum intulit. Legio vna Cæsaris ad Gergoniam fusafa est, mox paulo Cæsar cum tota Gallia ad Alexiā vno tempore dimicauit. Galli ingenti cæde affecti, partim fuga dilapsi sunt, partim dediti, Gallicq; per hæc multiplici clade fractis, prouincia pacata est.

EX LIBRO SEPTIMO.

Secundi

LII.

Secundi belli ciuilibus causæ primo reseruntur. L. Domitius datur Cæsari successor. Curio magnis itinerib; ad Cæsarem venit. Cassius & Antoni? Tribuni curia eiecit ad Cæsarem qui in Cisalpinam Galliam venerat se contulerunt. Cæsar Rubicone superato Ariminum occupauit, quicq; olim fuerint Italiae fines demonstratur, & que prodigia ciuile bellum præcæserunt. Cæsar pleriq; alij Italiae locis captis, L. Domitium Corphini in suam potestatem redactum incoluntē dimisit. Idem Pompeio Italia pulso ex Brūdusio Romam reuersus ærarium expulauit. Massilienses Cæsari in Hispaniam eunti portas clauserunt. Cæsar Sicoris inundatione non nihil in Hispania impeditus, aquis remittentibus, tres paucis diebus Pompeianis prætoribus cum suis exercitibus in suam potestatem redegit. Massilienses interea oppugnati, bisq; nauali prælio victi, postremo sub Cæsaris ditione dediti sunt. Curio Cæsarianarum partium dux in Africam ad Bagradam cum duab; est legionibus cæsus. Cæsar in Macedoniam transgressus aliquot loca confectum hostibus ademit, mox copijs auctus haud procul Dyrrachio Pompeium ingenti vallo clausit, tanta rebus omnium inopia vt nō tam obsidēti esset similis q; obsesso. Cæsar ad Dyrrachium fusus Pharsalia petijt. Hic Pōpeius apud Pharsalum acie victus in Lesbum nauigauit. Inde cum Cornelia vxore in Aegyptum delatus Ptolemæi iussu interfectus est. Cæsar Cassio in traiectu Hellepontum cum classe ad se recepto Aegyptum petijt. Ptolemæus Cæsarem Alexandriae deprehensum aliquādū domestico bello fatigauit. Rege demum sublato Cleopatram eius sororem, cuius erat consuetudine captus, & ex qua iam filium tulerat, Aegypti reginam constituit. Cæsar mira celeritate Pharnacem regem vicit, literasq; ad senatum dedit subiectæ victoriæ indices, Veni vidi vici. Idem in Africam transgressus post varios hostium conatus vno prospero prælio quo trina hostium castra cepit, rerum potitus est. M. Cato Vtice sibi mortem conscijuit. Hinc Cæsar Romam reuersus quater triumphauit, muneribus inde variisq; spectaculorum munificentia ciuitatem multis cladibus afflictam recreauit. Cleopatram Romam venientem beneuolentissime accepit. Idem in Hispaniam profectus est ad Pōpeij filios debellandos. Cum his ad Mundam acie congressus victos prouincia expulit. Exquisitissimi honores & supra fastigium humanitatis Cæsari a senatu decreti, suspitioq; affectati regni ingentem illi inuidiam pepererunt. Postremo a tribus & LX. senatoribus, quorum Brutus & Cassius principes fuere, in senatu tribus & XX. vuneribus interfectus est.

EX LIBRO OCTAVO.

OST cædem Cæsaris senatus metu dilapsus est. Lepidus cum legione vna in forum irrupit. Brutus & Cassius in æquum descendentes ex capitolio, actūq; est de concordia ciuitatis & iniuriarū obliuione. Plebs Antonij concione odio in coniuratos concita, egre ab illorum domibus repulsa est. Cæsar honorificentissime est funeratus. Octavius Romam reuersus est Antonio consule simulatari cœpit, Antonioq; a patribus alienato ipse ad optimates se contulit. Antonius D. Brutum Mutinæ obsedit. Idem vno die est vtriq; belli fortunam expertus. Postremo ab Hircio & Pansa consulibus victus, ad Alpes se proripuit.

LIII.

Octavius sublati consulibus qui eius fraude perijisse creduntur, cum legionibus quas post illorum mortem receperat, Romam venit, vbi non adhuc XX. annos natus cōsul creatus est. Antonius & Lepidus iuncta inter se societate in Italiam reuersi, cū Octauiō ad Labinum amnem triumphatum inuere. Brutus & quibus in Macedonia inter interfecerunt, medio conatu a suis desertus perijt. Triuiri, quū plures omnium ordinum proscripserunt, Romam cum exercitibus ingressi, crudeliter proscriptionem exercuerunt. Cicero circa Formianum fuit occisus est. Sunt & alij pleriq; viri illustres pari clade afflicti. P. Sextius ab Octauiō in Africam missus prouinciā obtinuit. Cassius & Brutus rogatione Pedia iam antea hostes iudicati validos in Asia & Macedonia exercitus coegere. Cassius Dolabella diu obfessum ad mortem compulsi Rhodios prælio victos varijs cladibus affecti. Xanthij M. Bruti metu se & suos peremerunt. Cleopatra quum ad Octauium nauigaret classe naufragio amissa animo & corpore egrate in Aegyptum recepit. Antonius & Octauius, cū Bruto & Cassio in Philippis varie priore prælio dimicarūt. Victus Octauius a Bruto, Antonius Cassium acie victum castris exutum ad mortem compulsi. Brutus altero prælio & ipse victus manum se bi intulit. Antonius ex Philippis in Asiam transgressus sese Cleopatraz illecebris addixit. L. Antonius triumuir frater ab Octauiō Perusis obsessus, & in potestatem redactus, in fratris gratiam meruit veniam, Octauius ab Antonio triumuiro suspicionē præsentis belli alienatus, cum eo in Italiam reuerso redijt in gratiam, Octauius sorore illi matrimonio locata, ambo cum Sexto Pompeio pacem sanxerunt.

EX LIBRO NONO.

ANTONIVS ad Parthicum bellum exiturus ex Italia profectus Athenis desedit, Parthi bis a Vtigidio sunt victi. Idem primus Romanorum de ea gente triumphum egit. Bellū inter Octauium & Sextum Pompeiū circa Italiam & Siciliam renouatum, Antonij in Italiam reuocauit. Octauius duplicem classem breui tempore circa Italiae oram amissit, & cum Antonio fecerit renouauit. Parthi Hierosolymam diripiunt Antigoni ductu. Herodes est a senatu rex appellatus. Idem in Syriam reuersus varijsq; casibus iactatus, Hierosolymā obtinuit. Antonius ad Parthicum bellum profectus non modo non domuit gentem ipsam, sed fugienti similis, magnaq; exercitus parte amissa in Aegyptū reuersus est. Octauius resecta classe Pompeium nauali prælio victum Sicilia expulit. Lepidum in triumphatu collegam, legionibus ademptis, Circios relegauit. Pompeius quum in Asia res nouas moliretur, Antonij iussu Miletum interfectus est. Octavius Siculo bello defunctus omne fere Illyricum nomen domuit. Antoni? & Octauius abrupta amicitia toties male sociata, ante Ambracium sinum nauali prælio consisterūt. Antonius Cleopatram secutus quæ pugna vix bene inita fugam præoccupauit, ingentis victoriæ materiam hostibus præbuit. Terrestres Antonij copiae sui imperatoris fuga proditæ in Octauij potestatem venerunt. Cleopatra Alexandriam reuersa per Arabiam cum dorum classem traduce conata est, vt velut in ignotas mundi partes per Erithreum fugam moliretur. Octauius in Aegyptum profectus Antonij ad mortem compulsi. Cleopatra & ipsa breui post vltro mortem oppetijt. Octauius in Italiam reuersus

LIIII.

fus Alexandrinum triumphum egit. Qui vtrique clariora tempore fuerint. Inde Augusti amicitiam per legatos petere. Cantabris ab Octavio victis Hispania pacata est. Alpinae gentes partim Augusti ductu, partim auspicijs Romanis armis subactae sunt. Quintillus Varus cum duabus legionibus in Germania caesus est. Tyberius Augusti priuigenus Illyricum bellum triennio cōfecit, mox & Germaniam pacauit. Parthi Romana signa Crasso & Antonio adempta vltro Ro. restituerunt. Pace terra marique parua Octavio Augustus, Gemini lani templum tertio clausit.

ARGVMENTA ENNEADIS VII. EX LIBRO PRIMO.

LV.

Vis tum in omnibus esset gentibus rerum status quā Christus esset rerum omnium natus est primo loco continetur. In quo repora salutaris eius incidit ortus. Vbi & qua matre sit natus. Pastores caelesti voce moniti ad puerperij locū festinato occurrerunt, atque multa inibi miracula referuntur, quae in saluatoris ortu euenerunt. Puer octauo ab ortu die circumcisus est. Tres magi stellae ductu cum muneribus celebri comitatu vt puerum adoraret in Iudgam venerit. Herodes nefarium caput consilium pueri si inueniretur interficeret. Virgo pueri mater nequid legi abrogaret, quadagesimo die a partu lustrari voluit. Prophetica vox Symeonis de Christo quem ad templum delatum vniuersa venerabundus excepit. Iosippus in Galileam reuersus, per quietem iustus est in Aegyptum cum puero & matre proficisci, quando Herodes eius vitam immineret. Peregrinatus Herodes cōsecutum destinatum puerorum eadem a magis deceptus, nisi ad dicendam causam Romam fuisset accessit. Herodes Roma reuersus omnes pueros intra sex tetrarchiae fines infra bima tum vno tempore iussit interficere. Quibus inde aetatis casibus sit Herodes & quae quocumque ad extremum cōfectus Iosippus post Herodis interitum in Iudaea reuertitur. Iesus. XLII. annos natus triduum a parentibus requisitus in templo cum sapientibus esse repperit. Ioannes Zachariae filius Christi in Iordane baptizatus. Quis cum status esset Italique & qualis ipsius terrae situs. Quae gentes, qui mores ab initio fuerint. Christi salutaris praedicatione stupendaeque miracula, quae toto operatus est triennio. Cur pontifices & pharisaei Christi oderunt. Saluatoris & discipulorum coena, & quibus super illam sint apostoli preceptis instructi. Iesus a Iuda tradit artissime vincit Hierosolymam perducitur. Christi ad Ananiam, Caiphe & Herodis conspectum contumeliose habitus, & mox apud Pilatum praeside flagris atrociter caesus, Iudaeis affligantibus crucis affixus est patibulo. Quae sub exitum saluatoris sint circa crucem & alibi miracula obseruata. Christus tertio die ab eo quo fuerat passus, propria virtute surrexit. Quibus post resurrectionem apparuit, & quae referuntur sectionis argumenta in eo exiterunt. Io. Zachariae filius antequam Christus pariterit fuit Herodes iussu interfecit. Veterum prophetarum Iosephi & Pilati de Christo testimonium. Augustus princeps Christo in terris agente vita decessit. Quae fuerint publica Augusti opera. An Augustus felix fuerit vt existimat vulgus, Quae signa praecesserint Augusti exitum. Quae fuit illius scatura, & quae in cultu frugalitas. Qui viri ingenio clari vixerint. Quae Tyberij popularis fuerit ab initio sui principatus. Cur Iudaei

per speciem militiae sint ab eo in Sardinia relegati, Cur Iliacus cultus ex vrbis Roma sublatus. Tyberius in nurum & nepotes atrociter saeuit. Plurimum nobilium ciuium ab eode afflicti sunt. Flagitia Caeprensis secessus. Armeniam Parthi occuparunt. Pilatus Romam accessit est ad dicendam causam. Noui Parthorum motus, & quae bella in ea gente exarserint. Qualis fuerit Tyberij exitus, quae scatura, quae gentium clades in Tyberij principatum incidere. Apostoli post Christi ascensum prouincias inter se partiti sunt. Iacobus Ioannis frater ab Herode interfectus est, & Petrus ex Herodis custodia miraculo liberatus.

EX LIBRO SECVNDO. LVI.

Germanicus Caligulae principis pater quantus domi forisq; fuerit, & quae ab initio popularis princeps. Quae publice opera inchoauit, & quae edidit speacula, & in his pontem quo Baias Puteolis commisit. Et Lugduni laetiae & Graece eloquentiae certamen. Caij crudelitas in omnes & detestabilia vota. Titi Liuij monumenta Maronisq; abolere in animo habuit, vtriusq; in se factus velut hic ingenio caruisset, ille plus nimio verborum parum diligens fuisset. Duo libelli post eius mortem reperti pugio & gladius inscripti. Tera venenorum vis vt maria infecerint. Cum tribus sororibus incestum fecit Vxores sibi stulte iunctas stultius dimisit. Caius nuntiorum aceris inabulauit, interdum se totum obruit. Gallica expeditione milites iussi sunt ab eo conchas legere pro spolijs oceani. Germanicas legiones conatus est trucidare, sed metu destitit. In Iouis cultu saepe visus est fulmen habens. Saepe cum Ioue litigabundus sedit in Capitolio. Inter Caesarem & Pollucem adorandū se praebuit. Caligula paucorum conspiratione in palatio interfecit est. Claudius Caij patruus casu magisq; consilio imperator creatus est. Petrus Christi apostolus altero Claudij anno venit Romam. Marcus euangelium scripsit. Alexandriae noua fundauit, ecclesiam. Maria virgo quinto Claudij anno, humilis defuncta in caelum assumpta est. Claudius Britannia suo ductu & auspicijs pacata triumphauit. Ex Iudaeis qui adhuc in Mesopotamia erant, duo fratres ingentes in ea terra motus coeluere. Et in Iudaea gregarij militis temerarij factū noui fuit tumultus causa. Quae publica Claudius Romae forisq; edidit opera. Messalina Claudij vxor probris cooperta illius iussu interfecit est. Agrippinam fratris filiam sibi matrimonio iunxit, quae ex altero marito Nerone fuerat enixa. Claudius Agrippinae impulsu Nerone adoptauit. Scripsit Claudius Graece & Latine multa, sed parum accurate. Claudius iam gradis natu Agrippinae opera perijt. Stultū principū stultior hominū consensus cōsecrauit. Marcus Euaγγελista Alexandriae fato defunctus est. Petri apostolorum principis & Simonis magi memorabilis contentio. Quae manifesta numinis prouidentia sit Paulus Tharsensis ad fidem vocatus. Ad quos Paulus scripserit. Neryo duos apostolorum principes morte affecit, & Christianae pietatis cultores crudeliter interfecit est. Vrbis Roma a Nerone incensa est. Domitius Corbulus multa in Armenia & Media praecleara egit. Feoda a Romanis clades accepta est in Britannia subita insularum rebellione. Suetonius Paulinus Britannos immela cede afflixit. Romanas legiones a Parthis in Armenia subugate sunt. Tiridates rex Romanum venit ad Nerone. Nero Britannicū fratrem veneno sustulit, Agrippinā matrem interfecit, sorores octauia, Pompeia

LVII.

Vibus terroribus sit Otho primis noctibus sui principatus a Galbae manibus agitur. Aulus Vitellius in Germania imperator appellatus est. Mutua Vitellij & Othonis coeicia. Cecinna & Valens Vitelliani duces bipertito in Italiae ascendunt. Romae subitus praetorianorum tumultus ciuitatis statim in discrimē adduxit. Quae signa futuri euentus sint Othoni oblata. Othonianū sub alpius saepius prospere dimicant. Mox ad Bebriacū in Cremonensi agro vitici facta occisione ad vnum prope occisi sunt. Otho praecipiti desperatione sibi manū intulit. Vitellius in Italiam transgressus manifesta suae crudelitatis signa ad Bebriacū dedit. Romae Vitellius ferro cinctus ingreditur, multique eius scuita sunt afflicti. Matrē praeterea necesse creditus est. Vitellij luxuria & infamias patina, Origo & successus Iudaici belli. Vespasianus tota Galileā magna Iudaeorum fraude subegit mox & Idumeā. Ibiq; imperator est a suis appellatus. Vitellianū circa Cremonā a Flauianis vincit. Cremona direpta & incensa est. Vitellius Flauianae factionis viros, qui Romae erant, in Capitolio cōpulsit. Iosius aedes incenditur. Sabinus Vespasiani frater ad Gemonas scalas tractus est. Flauianis exercitibus vrbem irrupentibus nonnihil intra tecta vrbis cū Vitellianis est dimicatum. Pulsis disiectisq; Praetorianis. Vitellianū Flauianū crudeliter excarnificati sunt. Qui in Gallia & Germania per id tempus noui motus exortere. Vespasiano Romae abeunte Titus Hierosolymam obsidet. Atroces circa muros Iudaeorum Romanorūq; conatus. Diras fames immensam vim hominum consumpsit. Titus templo prius capto vrbem irrupit. Hierosolyma capta excidio dedita est. Quae signa id excidium praecesserint. Titus Hierosolymam excisis ad Euphratem processit. Pacator prouinciae statu Romae reuersus cū patre triumphauit. Macherontij expugnantur post Titi ex Iudaea discessum. Antiochus Comagenus, quia cū Parthis sentiret, Romanam ad Vespasianū est missus. Memorabile Iudaeorum excidium ad Mesadā castellū. Iudaeorum templū in Aegypto clauditur. Qui mores in Vespasiano fuerint, quo vitae tempore & vbi fato defunctus.

EX LIBRO QVARTO.

LVIII.

ITI principis ingenium quae efficax fuerit ad promerendam omnium gratiam. Apostolorum praerogative martyrii palmam culere, Vespasianus incendio consumpsit est. Domitianus imperio potitus Caesares vicit & Dacos. L. Antonij, qui in Germania bellū cōciterat, felicitate magis quae virtute victus est. Quae Domitianus publice opera exstruxit. Domitianus imperatorū primus dominus & deus dici voluit. Domitianij saeuitia in omnes ciuitatis ordines. Quae idē fuisse secreto vltus est. Quae signa illius mortē praecesserint. Domitianus in cubiculo a suis interfecit est. Qui viri sanctitate clari

fuerint per id tempus, & in his Cletus qui Lino successit, & Clemens qui post Cletum pontifex fuit, sed omnium clarissimus Io. Zebedei filius Christi apostolus, qui eo principe in Pachtū fuit insula deponatus. Qualis Cocceius Nerva imperator fuerit. Nerva Traianū adoptauit. Clemens & aliorum Christiani nominis nobile martyrium. Anacletus pontifex & eius decreta. Traianus Christiani pietatis viros interfecit. Memorabilis Plinij epistola de christianorum cultu. Quae Traianus in Dacos prospere gesserit. Traianus pontē lapideū Danubio imposuit, atque inibi forma pontis & magnitudo. Traianus, Decabalō Dacorum rege extincto, eius thesauris indicio potitus est mira arte sub fluminis alueo defossis. Quae Traianus opera publica extruxerit, & in his columnā laboriose excelsam. Spectacula edidit Traianus multra & varia. Traianus in Armenia & Parthia feliciter bellauit. Terra mortus ingens Antiochia cōculsit ac pene euerit, quā in ea Traianus hibernaret. Idem classe ad Diabentem peruenit & Arbelā, vbi Darium Alexander ingenti praesidio vicit. Traiani cōsiliū de Euphrate in Tigrim corruuado. Traianus secundo Tigridi ad oceanū delatus est. Parthi quō subitō rebellasent, paucis sunt diebus pacati. Agarenos in Arabia Traianus oppugnavit. Idem quō Romae aegrotus repereret in Syria veneno decessit. Iudaei qui circa Cyrenē incolēbant, subita rebellione ad. CCXX. milia hominum interemerunt. Eiusdem generis viri in Aegypto & Cypro agitantes eodem aliquo tempore ediderunt. In Iudaeos rebelles vtrobique saeuit est. Adrianus qui Traiano successit Christiani nominis viros atrociter interfecit. Euaristus pontifex huius impio edicto interfecit est. Quae Alexander, qui Euaristo successit, in sacris instituerit. Halanos Adrianus pacauit. In Britannia insulanos a Romanis muro. LXXX. militū passū discreuit, omnes Ro. prouincias inuicis, circa Caucaum Pōpeij sepulchrum instaurauit. Hierosolymā Aeliopolim dixit a se non nihil instauratā. Cū externis populis circa bellum omnia translegit. Fuit & videri voluit omnium artificum peritissimus. Qualis fuerit Aelius Verus qui ab Adriano adoptatus est. Vbi & qua aetate Adrianus obiit. Post Alexandrū, qui martyriū affectus est, Sixtus pontifex fuit, multaque inibi multorum pontificū in sacris decreta. Sixtus pro Christo martyriū passus est. Thelephorus sequitur. Valentiniana heresis & eius decreta. Thelephori pontificis martyrium & Iginij, qui Thelephoro successit. Quas gentes Pius Antonius alieno ductu, aut vicit, aut sua autoritate cōpressit. Quae prodigia facta sint Pio principe. Quae & Pij pontificis in cerimonij decreta. In Armenia & in Parthos Pio principe prospere est bellatum. Qui hominum Marcomani fuerint, hos Marcus princeps & coniuratas gentes per partes superauit. Faustina Marci coniunx sub Tauro monte diem obiit. Syriaca expeditione qualis Faustina fuerit. Memorabile Faustinae facinus in nefario gladiatoris cuiusdam amore abolendo. Marcus Commodus filio amicis pro concione commendato vita decessit, quum Marcomanos adhuc bello premeret.

EX LIBRO QVINTO.

Valis Aelius Verus fuit, qui cū Marco aliquot annos imperauit. Decreta Anniceri pontificis quae Pio successit. Eleutherio sedente, qui Annicerio successit, Britannia prima oim terrarū Christianae pietatis cultū populatim recepit. Commodus in oia flagitia praecipis abiit. Ciuilis motus qui Cleadrū cede res

LIX.

finctus est. Maternus vir facinorosus Commodus insidiatus est. Vrbis scedo incendio deformata. Commodus mille rhetorios aut vici aut occidit. Trecentis sexagesimiquies in gladiatorii certamen descendit. Plures menses a suis nominibus appellavit. Herculis æmulus videri voluit. Domestica contumacitate oppressus est, in multis mox paulo sequitur. Quibus natalibus ortus sit Aelius Pertinax. Pertinax in cunctis popularitas. Pertinax a militibus interfectus est. Victoris pontificis instituta. Didius Iulianus primus omnium Ro. imperitum a militibus mercatus est. Pescennius Niger in Syria imperator salutatus, & Severus in Germania. Iulianus favore militum destitutus ferro occubuit. Severus Romanam ingressus Prætorianos insigni ignominia notatos exautoravit. Severi ad Pescennium de bellâ dum profectio. Severus ad Clizicum Pescenianos superat. Tauris angustias vi transgressus Pescennium in Cilicia cruento prelio vicit. Pescennius acie egressus, haud multo post circa Antiochia occisus est. Pescennii vox ingens, nec in re militari severitas minor. Severus Clodium Albinum Cæsarem a se appellatum in Gallia vicit & occidit. Quod prodigio sæ edacitate fuerit Albinus. Severus imperio potius plurimos interfecti. Alios alia de causa, ceterum omnes v. Albinus amicos. Seculares ludos Severus celebravit. Prosper in Armenia bellavit Arabia & Mesopotamia. Severus in Britannia obijt duobus filijs relicto diuerso ingenio, & ob id animo neutro in alterum amico. Quæ Zephrinus pontifex in cerimonijs decreverit. Quæ fuerit consecrandorum principum ratio. Antonius Caracalla Germanum fratrem interfecti. Antonini seuita in Gethe amicos. Eiusdem in re militari memorabilis patientia. Alexandri & Achillis æmulus videri voluit. Alexandrinus miserabilis occisione occidit. Parthorum regem simulato affinitatis studio pene incautum oppressit. Marini consilio Caracallæ a Martiale cuius fratrem interfecerat cõsossus occubuit. Cur Caracallæ cognomen tulerit. Iuliam noueram suam duxit vxorẽ. Macrinus imparator salutatus, cum Parthis bellum composuit, parum honestis conditionibus.

LX.

Illites Heliogabali puerum dictum Caracallæ filium imperatorem creavit, atque ibi quis de Heliogabalo fuit, cuius ille erat sacerdos. Macrinus a militibus destitutus in Bithynia cum filio est interfectus. Quo Macrinus portuosa Heliogabali vita, sed de quibus libidines & luxuria citra fidem memorabilis. Sculta Heliogabali facinora. Heliogabali cedes. Alexander cõsobrinus frater & is Caracallæ filius creditur imperator creatus est. Alexander popularia instituta. Alexander pariter sperere i Persas bellavit, ut quidam meminerunt. Alij de indyca victoria relata scribunt, triumphatumque ab Alexandro de e gente. In Germania Alexander profectus aliquot ibi prospera gessit praelia. Alexander subita militum defectione cum matre interfectus est. Quæ Alexander in administrando imperio mitis fuerit. Quæ Alexander domi foris extruxerit opera. Vrbani pontificis in diuinis sacrisque rebus instituta. Maximinus militum prerogativa contentus, imperium arripuit. Maximini robur hibacillimacque natura. Maximinus Germanos pluribus prelijs afflixit. Gordianus in Aphrica salutatus est imperator, & filius Cæsar. Maximinus hostis iudicatus est. Mire Gordiani iunioris ingenium. Nobilibus Gordiani bibliotheca a Sabonico relicta. Qui

bus summis viris duo Gordiani similes fuerint. Maximinus auditis que Romæ & in Aphrica facta erant Romam iter intendit. In Aphrica Gordianus iunior a Capeliano victus concidit, pater se laqueo suspensit. Romæ in subita trepidatione tres imperatores creati sunt. Maximus Pupienus, Balbinus, & Gordianus minoris Gordiani filius. Creati sunt & ex principibus senatus qui per partes Italia tueretur. Pupienus Maximino obicitur. Balbinus Romæ ad sedam civitatis discordia subsedit. Cædæ inter prætorianos & ciues certamina. Vrbis cedibus & incendio deformata. Maximinus & filius circa Aquileiam a militibus obruticati sunt. Capita per Italiam & in vrbe contumeliose gestata. Balbinus Hecatober fecit, atque ibi que sit Hecatober ratio. Pupienus & Balbinus militari incurfu interfecti sunt. Gordianus adhuc puer Augustus appellatus. Mnestrii focii consilio frege Gordianus aliquodiu feliciter imperavit. Mnestrii Philippi fraude perijt. Gordianus imperio prius illi abrogato milites interfecerunt. Philippus imperator salutatus est.

EX LIBRO SEPTIMO.

Didit Philippus spectacula varia eximiaque imperatorum primus Christianum nomen tulit. Iunior Philippus iunius filius nunquam risisse dicitur. Romæ Pompeij theatrum incendio est consumptum. Fabianus pontifex i sacris quedam instituit. Decij cuius fraude duo Philippi interfecti sunt, imperium obtinet. Fabianus Decij iustu martyrio coronatus est. Decij Cornelius & Fabiano successit relegatum repetijt, repetijt martyrio affecti. Laurenti a Decio combustus est. Alij in Valerianum id facinus reijciunt. Gallus post Decium imperavit. Ingens pestilentia Romæ & tota Italia fuit Gallo principe. Gallus & Volusianus filius qui in Myria cõtenderet, subita militum defectione perierit. Valerianus in Rhetia & Norico est imperator creatus. Quæ Lucij pontificis fuerint decreta. Quale fuerit Decij & aliorum de Valeriano adhuc priuato iudicij. Cæsar potestas quantum in ciuitate potuerit. Valerianus ad Persicum bellum profectus, viuis venit in hostium potestate. Galeni inertia Valerianus a vinculis non est vindicatus. Galeni cõreptu plures vno tempore orti sunt tyranni. Gothi Põthij, Afiæ, & Macedoniæ populati sunt. Macrianus in Syria est nomen imperatoris adeptus. Macriani & filij cedes. Odenatus Palmyrenus in Galeni gratia altero Macriani filio interfecto aliquot vrbes Persis ademit. Scythæ Bithyniam ingressi Nicomedia excidio dedunt. Galenus in Gallia plurimum Posthumio fecit plia. Idem Gallico bello intermissio Bizanti profectus est. Præsidarij milites quia ciuiliu fortunas latrocinio afflixissent, Galeni iustu ad vnum interfecti sunt. Ridiculus eiusdem triumphus. Scythæ Cappadocia populati sunt. Odenatus cum filio suorum fraude perijt, Zenobia coniuge & duobus filijs substitibus. Heraclianus i Persas missus exercitu a Palmyrenis exutus est. Scythæ in Illyricum vsque pcessere. Galenus eorum imperium fessit, victorque prelio repulit. Idem cum Valeriano fratre circa Mediolanum militari est iniuria oppressus. Publica Galeni opera & que prodigia sint facta eo imperare. Stephanus pontifex Galeni iustu martyrium tulit. Claudius imperio potitus. CCC. Gothorum milia interfecti, deleuit & duo milia nauium. Aureus clypeus in curia & in Capitolio statua Claudio a senatu decreta est. Qui hominum Palmyreni fuerint & vnde dicti. Quintilius Claudij frater Aquileie sibi manum intulit. Quæ seuerus fuit ingenio Aurelianus. Quibus principum licuit pomperij proferre. Aurelianus Zenobiam Palmyrenorum reginam

LXI.

reginam bello captam Romam perduxit, de qua triumpum egit. Qualis Zenobia vultu & ingenio fuerit. Quæ publica fuerint Aureliani opera. Felix potius sex quedam in sacris instituit. Insignis Ro. ciuitatis cõcordia, & qualis nunquam ab vrbe cõdita fuerit. Tacite imperator optimus militari tumultu occisus est. Quæ in Probo principe fuerit i doles. Militaris Probi opera. CCC. milia hostium ab eo cæsa. Omne Scythicum nomen aut vicit aut sibi focium adiunxit. Clitiam & Paphliam larocinijs purgavit. Saturninum in Aegypto oppressit. Blemlas vicit. Proculus a Probo in Gallia oppressus est, atque inibi Proculi sacra in centum Sarmaticas virgines. Bonifitius Probus oppressit, temulentia. Probus militari tumultu perijt.

LXII.

EX LIBRO OCTAVO. Harus, qui Probo successit omnem Mesopotamiam Ro. subiecit imperio. Charus ictus fulmine perijt, quum ad Cresiphontem haberet castra. Numerarius Charus filius focii fraude occulte occisus est. Diocletianus imperator salutatus, Aprum a quo Numerarius fuerat interfectus, pro concione confodit. Charini libido & immodica luxuria, Charinus in Delmatia a Diocletiano victus morte occubuit. Quando Ro. populus, Tichobaræ spectavit & Aerobaræ, & ceterum Salpistas vno tempore cõcinites. Diocletianus Galliam pacauit. Maximianus Hercules a Diocletiano consors imperij institutus est. Maximianus Galerius & Constantius Cæsares appellantur. Vario Marte vno die dimicauit Constantius in Gallia. Diocletianus Aegyptum hostiliter afflixit. Galerius ob rem male gesta a Diocletiano male acceptus est. Galerij præclarum facinus. Diocletianus Bafernas & Sarmaras vicit. Casus pontifex & innumeri Christiani nominis Diocletiano imperatæ martyrio affecti sunt. Diocletianus & Maximianus vitro sese in ordinem redegerunt. Quæ publice Diocletianus extruxit opera. Constantius Gallias & Hispaniam obtinuit. Romæ Maxentius Hercule filius imperator salutatus est. Galerius Orienti præfiderit. Constantinus Constantio patre defuncto in Gallia imperavit. Maximianus Hercules Massilia interfectus est. Marcellus pontifex Maxentij sacra uita martyrio affectus. Catherina, Anastasia, Barbara, & multi Christianæ pietatis viri virginisque Maxentij imperio interfecti sunt. Maxentius a Constantino victus in Tyberim precipitatus est. Constantinus Roma potitus Syluestro Christianæque rei impetius fauer. Constantinus Maximino & Licino quos Galerius Cæsares fecerat, e medio sublatis, solus imperio potitus, filios Cæsares creauit. Gothos Constantinus prelio vicit. Vrbem in Bizantiacis statuit ruinis ingentem, & quæ ab initio Roma dicta est, mox Constantinopolis. Alia alibi a Constantino vrbes cõditæ. Quæ Constantinus opera Romæ extruxerit. Arrianæ sectæ origo. Dànarus est Arrius celebri antistitu cõuentu. Sacratissimæ crucis lignum vbi & per quos reptum. Athanasius Alexandrinæ ecclesie antistes in exilium agitatur. Quæ Iulius pontifex in sacris instituerit. Constantinus Constantini filius in Mesopotamia parum prospere cum Persis dimicauit. Constantius frater Gallos ad imperium retraxit. Idem Magnentij fraude interfectus est. Magnentius a Constantio victus manum sibi intulit. Nepotianus temere Romæ imperium occupauit, paucisque diebus imperio & vrba spoliatas est. Constantinus Arrianorum fautor orthodoxæ fidei viros in senem odit. Arriana pestis totum fere corpus ecclesie inuasit. Cædæ pontificum cõtentio. Constantij iudicij

cium de Ro. senatu. Iulianus cognomine Apostata Christiani nominis viros insecutus est. Quæ in Babylone sepulchro euenierit. Quam vim Iulianus esse senserit in sacro crucis. Impia vox Iuliani in Mesopotamia cadentis. Qui Iuliano principi pro Christiano passi sint.

EX LIBRO NONO.

Quinianus, qui post Iulianum est imperator salutatus, pacem cum Persis fecit magis necessaria quam honesta. Iouinianus in Galacia finibus raro decessit, vir tanta pietate, ut imperium non fuerit accepturus, nisi sciret se a Christiano exercitu imperatore appellari. Damasus pontifex in celebri antistitu cõuentu adulterij causam dixit, innocensque ab solutus est. Quæ fuerint Damasi scripta & instituta. Valentinianus Saxones & alias male pacatas gentes bello superauit. Monachi a Valente militare coacti sunt. Quæ gens Gothi fuerint, & quouies sint Daci a Romanis victi. Qui Hunni fuerint, & quas habuerint sedes. Gothi ab Hunnis electi circa Istrum cõsedere. Valens a Gothis viuis in ignem cõiectus est. Constantinopolis muliebri consilio defensa. Quæ fuerint Cyriaci pontificis in sacris decreta. Gratianus imperator gallicum bellum feliciter cõfecit. Theodosius a Gratiano ad opatur, orientalis imperio tuendo prefigitur. Athanasij verba de Ro. imperatore. Gratianus Lugduni occisus. Valentinianus iunior Gratiani frater a Theodosio in imperium restituitur. Qui vir sanctitate & eruditione clari cum his vixerint, & in his Ambrosius Mediolanensis antistes, Basilus, Gregorius Nazanzenus, Valentinianus ab Arbogaste in Gallia fraude oppressus est. Theodosius in Arbogastem & Eugenium feliciter dimicauit. Theodosius mortis Archadio & Honorio filijs duo per manus tradidit imperia. Quæ Aurelius Augustinus orthodoxe fuerit fidei utilis, atque inibi non pauca de Eremitanæ familiæ origine. Quæ in cerimonijs fuerint ab Innocentio pontifice constituta. Gildo res nouas in Aphrica molitus est. Rufinus perfidia cõiuncta merita morte occubuit. Gothi a Romanis alienati Italia bipertito inuadunt. Diui Hierony. studia, & que sit ab eo religio instituta. Redagasus Gothorum dux cum ingentibus Gothorum numero est in Apennini angustijs oppressus. Alaricus aliquot prelijs fractus, quum pacatus in Galliam abiret, Sulliconis fraude rebellavit. Stilico Honorij iustu occisus est. Gothi Romam obsidione captam semel atque iterum diripuerunt.

LXIII.

ARGVMENTA ENNEADIS VIII. EX LIBRO PRIMO.

LIBRO OCTAUG ENNEADIS PRIMO Hunorum origo & res ab his gesta cõtinentur. Prior Hunnicus tumultus. Qui hominum prius Veneti fuerint, & vnde orti ac quatenus eorum fines propagati. Vbi prima Venetæ vrbes facta sint fundamenta, & quo die vrbs fundata. Qui primii vacuiverint, que mox cõuenati sit multitudo cõsecuta. Britannia cum exercitu ab Honorio recipit. Alpes aduersus Gothos obstruunt. Gothi Italia exclusi, Hispaniæ immineat. Athalus cui Gothi imperium astruebant, caprus Romam perducitur. Heraclianus in Aphrica tyrannidem occupat. Idem prelio a Romanis victus ingentem amittit classem. Gothi in vltioribus Hispaniam a Constantio cõpellunt. Ingens Gothorum nauis fragitur. Barbari inter se partuntur Hispaniam. Athalus

LXIII.

Ius vtracq; manu multatus Byzantiū mittitur. Etij ducis in Gallia successus. Romanorū inter se ductū hostilis congressus. Quibus fortunę fluctibus iacta p;us sit Erius. Noui Britannię morus. Valentiniani duces in Aphrica a Bonifacio vincuntur. Frāci Galliam inuadūt. Vādali Aphricā. Britāniā angli. Nestorij hārefis. Athila Gallia inuadit. Memorabilis Athilę & Erij pugna apud Tholosam. Italia ab Athila inuaditur. Recens Venetorū in insulas migratio. Athilani Venetię vrbes populātur. Aquileię excidit. Athila Leonē Romano pontificē cędit. Idē nuppiālī temulentia subitaria morte extinguit. Vrbs Roma a Genserico & Vandalis diripitur.

EX LIBRO SECVNDO.

LXV.

Rimus Gręci nominis Leo Byzātij imperio potitur. Nestorij & Euthychius fuo vtręq; delirio illustrantur. Pauli nolani antistitis insigne pietatis exemplum. Prima Venetię vrbs forma qualis fuerit, & qui ab initio magistratus. Vandalī a Romanis superantur. Pānonia & Męsia Gothis cōditione cedunt. Plures vnus postalium Romę tumultuose imperā. Heruli Italiam inuadunt Odoacris ductu. Britannia insula in Anglię nomē abiit. Italia multo maxima sui parte Herulorū cedit armis. Theodorij Gothorū rex, Odoacre victo Italie imperio potitur. Italia a Burgundijs inuaditur. Odoacris cędes. Quę simplici pōntifex tulerit decreta. Magnū pietatis exemplū in Eudoxa quę Hilmerici fuit Vandalorū regis vxor. Clodoueus Francorū rex christi fidē suscipit. Theodorici edictum Italia calamitosum. Vbi primum christiani nominis viri in hostes fidei dimicant. Gelasij pontificis scripta. Boetius & Symmachus Theodorici iussu necantur. Theodorici interitus. Benedictus abbas suum cōstituit dogma. Qui hominū sunt Boemi, Poloni, & Sclauj, & vnde professi. Iustinianus imperator iuris scientię cultor & vindex optimus.

EX LIBRO TERTIO.

LXVI.

Tertius liber Gothici belli causam & originē refert, nouiq; Aphricę morum. Qui Belisarij in Italia successus fuerit. Neapolis a Belisario capitur. Vitigis rex a Gothis creat. Roma Belisario cęditur. Gothi vrbes Romam obsidione fatigant. Franci Tholosam diripiunt. Francorū regja domestico dissidio agitur. Eiusdem gentis in alpihus & Italia successus. Duplex p̄liū inter Gręcos & Gothos circa Tybrim amnē. Primi Longobardorum motus & eius gentis successus. Comundus Gepidarum rex. Syluestri pontifex Antoninę iussu dignitate spoliatur. Gothi Mediolanum excidio dedunt. Franci in Italiam irrumpunt. Duplex hic eiusdē gentis victoria. Gothi afflictis totius gētis opibus circa Rauennam postremo victi deduntur. Vitigis rex Byzantiū mittitur. Gothorum res a Totila restituntur. Gręci ad Trebiam a Gothis magno p̄lio victi ceduntur. Totilę humanitas in Romanas mulieres Gręca classis a Gothis circa Neapolim profugatur. Neapolis Gothis deditur. Belisarij in Italiam reuersus omnia a Gręcis in ipsa terra muta ta offendit.

EX LIBRO QVARTO.

Roma iterum a Gothis obsidetur. LXVII. Virgilius pontifex exagitur, probaturq; eius patientia. Durę conditiones quę a Totilia sunt Ro. ciuitati propositę. Totila Tyberim obstruit. Brutij & Lucani deficiunt a Gothis. Vrbs Totila proditur. Rusticana Romanę indolis matrona mirę pietatis exēplum edidit. Totilas nudar vrbe męntibus Roma sine cultu deseritur. Vrbs a Belisario instaurat. Totilas Gręcos castris exiit. Romanū solū intra muros ab obsessis seritur. Totila Roma post ab Iauricis militibus prodita. Pertinax Gręcorū certamen. Totila Romā restituit. Totilę gesta in Sicilia. Italicum bellū Narseri decernitur. Gothorū classis Gręcię oram populatur. Gothi terra & mari vno tempore superantur. Narseris in Italiā accessus. Totila a Longobardis circa Padū victus mortem occubuit. Narseris Romā recipit. Gothorū scititia i Romanos. Teia Gothorū rex Cęsenam inter p̄tēte iugum oppugnat. Cumis in ora Campanię conditj Gothorū thesauri. Gothi post Teię interitum Gręcis deduntur. Per quę regnare desierunt in Italia.

EX LIBRO QVINTO.

Virtus supputationē in fronte habet temporū & Narseris reditū ad vrbes. Gręci Lucā & forū Cornelij obsident. Frāci & Burgundij ad Tannetū castra muniūt. Burgundij & Gothi acie fundunt. Narces conumeliosos literis Sophię, quę fuit Iustiniani, a Gręcorū studio alienatur. Omnis Gothorū gens abiit in Italicū nomē. Narseris interit. Qui hominū Longobardi fuerint & vnde profecti. Langobardi Pānoniā Hūnis cōditione relinquūt. Gradenis ecclesię origo. Exarchi nomē. quādo in Italiam allatum. Cur aureus nūmus ducatus sit dicitus. Alboinus Langobardorū rex parte Italicę potitur. Alboini patera ex humano capite. Idem vxoris opera interficitur. Rosimūda, quę Alboini fuit, venenū quod in nouum coniugem parauerat, haurire coacta extinguitur. Cephis Langobardorū rex immaniter regnat. Quo calu Tiberij imperator sic diues factus. Italia Langobardorū scititia affligitur. Quantū Italicę Langobardis cęsserit. Frāci bello petuntur a Langobardis, qui bello victi magna sunt clade affecti. Quibus Saxones casibus sint iactati. Quo tempore desitū sit Romano loqui, Hispani Christi fidem suscipiunt. Celebris diui Gregorij pontificatus. Angli Christianę fidei accedūt. Exarchi vtolenta administratio. Theodelindę pietas insignis. Patauium instauratur. Agilulphus Langobardorum rex Romam obsidet.

EX LIBRO SEXTO.

Remona sola æquatur. Gregorij pōntifex fato defungitur. Rom. ecclesia omnium ecclesiarū princeps declaratur. Quę Bonifacius tertius tulere decreta. Hierosolyma capitur a Persis. Phocę Langobardorum regis cędes. Forum proditur Bauaris. Romildis atrox supplicium. Sclauj Delmatiam & Illyricum occupant. Intestina Francorū regū discordia. Aphrica Persicis cessit armis. Heraclius imperator Persis haud vno p̄lio victis dūicę Crucis lignū recepit. Mahometes leges Arabibus sanxit. Qui hominum olim circūcideretur. Isacius Exarchus sacra pecuniam in Laterano diripit. Saraceni Perside potiuntur.

titur. Vnde sit Saracenorū nomē ortū. Mahometis interitus. Opitergiū tertio exciditur. Cōstantius imperator Orthodoxam fidē persequitur. Saraceni Colossum Rhodium demolitū. Sicilia inuadit. Cęsarea Regina Christianę fidei studio, ex Perside in Gręciā venit. Cōstantius imperator omnia sacra & prophana vrbs loca rapina sedauit. Intestina Langobardorū discordia. Forū Popilij excidio deditur. Cōstantius merita cęde in Sicilia interficitur. Qui hominū sint Bulgari. Ro. ecclesię ritus probatura Gręcis. Cōstantini imperatoris edictum memorabile. Vesuuus incēdio deflagruit. Iustinianus a Bulgari pacem ignominiosam reportauit.

EX LIBRO SEPTIMO.

LXX.

Recens Langobardorū discordia in fronte libri memorat, & q̄ in ta gēte profubus tonderi. Pipini nomē in Gallia apud Frācos nobilitari incipit. Paulus Heraclienis primus in Venetijs dux creatur. Aquileiensis ecclesię & Gradenis discordia. Saxones Christianam recipiūt fidē. Iustinianus varijs vitę fluctibus iactatur. Aphricā Saraceni occupant & mox paulo Hispaniā. Iustinianus ab exilio restitū. Sugillatā imperij maiestatem viciē. Benedicti abbatis corpus furto in Gallia transierit. Carolus Colonia Agrippinā vi capit. Gētilis mos dimicandi in saracenis, terrerimacę eius gētis cędes. Qui hominū sint Frisones. Aurelij Augustini corpus ex Sardinia in Italiā aduchitur. Saraceni haud vno loco cęduntur. Langobardi Italicę statū sollicitant. Veneti classem comparant in Pauli Exarchi gratiam. Langobardi ex Rauenna Venetorum opera eiciuntur.

EX LIBRO OCTAVO.

LXXI.

Regorij tertij pōntificatu celebri antistitum conuentu decretum est vt diuorū imagines in templis retinerentur, contra Leonis imperatoris studium. Lagobardi Italicę occū turbant. Francorū reges suscipiunt res Roma, eccle. tuēdas. Caroli Martelli filij inter se regnū partiuntur. Francorū regum pietas & regij stemmatis relatio. Pipinij rex pro p̄terem gerit in Italia. Pipini pietas in Romanā ecclesiam. Carolus cognomento magnus, Aquitaniam subigit, mox & Langobardorū opes in Italia affligit. Res ab eodē Carolo in Hispania gestę, & q̄ vario marie sitū Saracenis & hostib; fidei in ea terra bellatarum. Cōstantini imperatoris cinis Bizātij dissipatur. Recēs de imaginib; decretū. Carolus Sclauos bello subigit. Hunnos acie fundit. Leo pontifex ad Carolū regem proficiscitur. Carolus a Leone pontifice inungitur imperator.

EX LIBRO NONO.

LXXII.

Nonus liber decretū Caroli cōtinet in Langobardos, & quę Ticinēsis Parisiēsisq; gymnasij fuerit origo. Duo imperia orientale & occidentū federe iungūtur. Pipinus rē ab initio prospere gerit in Italia. Saxoni cum bellū Carolus ex sentētia cōficiē. Nicephorus imperator tributarius fita Saracenis. Io. Gradēsis antistes precipitā. Heraclia & Egilium in Venetijs internecino bello ad exciditū perduntur. Pipinus Venetijs bellū infert. Galli a Venetijs nauali p̄lio vincuntur. Bohemi Sclauicę a Carolo armis vincuntur. Mauri dēscitū ex Sardinia. Morit Pipinus rex, secut; nec lōgo inde interuallo

magni Caroli interitus. Diui Marci corp; ex Alexā dria furto sublātū Venetijs deuehit. Particia; dux Vener; Matemaucit diripit & icēdit. Italia a Saracenis iuadit, ac q̄ren; ab his vexata sit vltio loco pdit.

ARGVMENTA ENNEADIS IX. EX LIBRO PRIMO.

Loudouici Frācorū regis filij dosmestica discordia inter se hostiliter cōfigit. Gręci & Veneti a Mauris nauali p̄lio vincunt. Ancon ab eadē gēte diripitur. Carolus Caluus Britānos bello superat. Basiliscus Romę interficitur, atq; inibi aliqua de Basilisco. Mauri a Ro. vincuntur. Cur Leonina pars vrbs sit dicta. Ioan. pōntificis turpis exit; cui; profubro, vitę ludibrio iugillata est pōntificia maiestas. Gręci Venetorū manere, cępano are vti coperūt. Burgari qui olim Triballi Ro. iunguntur ecclesię. Carolus Caluus veneno sublatus est. Normanorū origo, & aliqua ibi loci de ratione ei; nominis. Gal li imperare desierūt. Sclauj Christi fidem suscipiūt. Q; atrociter in Formosum pōntificē defunctum sit Ro. sepitū, & quę in resilio cadauere miraculose extiterunt. Beręgarius imperator p̄lio vincit. Hungari Venetos bello inuadūt, n̄dem nauali p̄lio. vi cti retro abierit. Saraceni Italiā inuadūt, nec multo post ab Hūgaris eadē terra repetit. Italicę res eodem tempore a Mauris & Hungaris affliguntur. Genuā Mauri diripiunt.

EX LIBRO SECVNDO.

Dho quiprim; Germani languinis est nomē imperij adeptus, Boleflā Bohemū p̄lio victi capit, est & Italia nō multo post ab eo petita. Candianus dux Vener; cū filio multitudine incuru interficit. Saraceni Italiam relinquunt. Gręci Italia pellunt. Camaldulensium monachorum origo. Otho imperator Frācorum res bello insectatur. Gręci Calabria & Apuliam occupant. Iidem Othonem grandi p̄lio superant. Istri Liburni & Delmatę Venetorum ditronis sunt. Iidem Narentanis bello victis pacem reddunt. Otho tertius Venetijs apud principem occulte in hospitio fuit. Otho Romam hostiliter petit. Quę creandi imperatoris sit lex sancta. Montferrentium principum origo. Syluestri pontificis exitus. Malatestarum clarissime in Italia familię origo. Saraceni Sicilia eiciuntur. Normani Apuliam armis subigunt. Turcorum origo, variacę de his opiniones. Vbi & quando Turci sint Mahometi fidē complexi. Hierosolyma a Turcis capitur. Troię in Apulia conditio. Non vna ratio imperatorię coronę. Gregorij sexti exitus.

EX LIBRO TERTIO.

Vestaturę ratio fuerit in quam incidit Guisardus Hunfredi filius. Gręci Calabria; possessione eiciuntur. Quomodo cōtigerit Calabria; & Sicilia; pontificę autoritati subijci. Foedū schisma in Ro. ecclesia. Ius creandi pontificis & formula creationis. Quę a Normanis sint in Italia insigniter gesta. Henrici imperatoris & Gregorij pontificis discordia. Henricus humiliter pontificem adiit. Veneti solunt Dyrrachium Normanicę obsidione. Bizantium hostiliter diripitur ab Alexio imperatore. Veneti & Gręci

& Græcia Normanis ad Dyrachium nauali prelio vincuntur. Roma a Normanis inceditur. Amathidis femina illustri Hæricum prelio superat. Belli a Christianis ducibus in Turcos comparatur, atque inibi qui belli duces fuerint, & que celeritas in apparatu. Nicea a Christianis capitur. Boemundus & ceteri duces prospere in Turcos dimicant. Cilicia horum ductu Christianis armis subijcitur. Antiochia laboriose oppugnata demum Christiani duces potiuntur.

EX LIBRO QVARTO.

LXXVI

Quæ post Antiochiam recepta Galli in Syria gesserint. Hierosolyma a Christianis capitur. Templum iam antea prophanatum humana cede poluitur. Hierosolymitanum regnum Gothifredo decernitur. Nouus rex prospere in Turcos dimicat. Veneti Brundisium capiunt, Balduinus qui Gothifredo successit, a Venetis & Genuensibus adiutus Prolemaidem capit. Idem a turcis ingenti prelio vincitur. Templariorum militum ratio. Veneti Delmatia recepta Liburniam subigunt, quæ nunc Croacia est. Balduinus rex cum ducibus plerisque Christianis nominis a Parthis prelio victus capitur. Veneti cum numerosa classe in Syriam proficiscuntur prospere rem haud vno loco gerunt. Michaelis Veneti ducis consilium in stipendio classaris perfoluendo. Pisani a Genuensibus prelio victi ignominiosam ab his pacem acceperunt. Innocentii pontificis Gallicana peregrinatio. Rogerius Calabria & Apulia pellitur. Diceptatio de almi spiritus processu. Rogerij in Aphrica successus. Lodouicus Francorum rex bellum in Turcos comparat. Histri tributarii sunt a Venetis.

EX LIBRO QVINTO.

LXXVII

Americus rex Hierosolymitanus Alexandriam obsidet. Quo casu serui in Aegypto regnare coeperint, & ratio in his militibus. Federicus imperator Mediolanum solo equat. Hemanuelis Græciae imperatoris in Venetis perfidia. Ius gentium ab Hemanueyelolatur. Mediolanum finitime ciuitates instaurant. Alexandria in eodem Italia tractu conditur. Federicus imperator in Comensi agro prelio superat. Alexandri pontificis fuga ad Venetos. Federici classis a Venetis superat. Hemanuel imperator capit a Turcis. Ingens in Syria terremotus. Christiana res labitur in Syria. Saladini successus. Hierosolyma a Saladino capitur. Recens apparatus in Turcos. Federici Barbarubrae interitus. Tufculum diruitur a Ro. Prolemais in Syria recipitur. Venetorum & Pisatorum discordia. Galli duces & Veneti Byzantium capiunt. Balduinus imperator creatur. Diuisio Constantinopolitani imperij. Carmelitarum fratrum origo.

EX LIBRO SEXTO.

LXXVIII

Calaguritanus Dominicus & Franciscus Assisas vite sanctitate & predicatione clarescunt. Aphri. Hispaniam inuadunt. Veneti Patavinos ad Bebias superant. Lateranensis conuentus celebratur. Helioptolis in Aegypto Christianis capit. Clara virgo noua virginum familia instituitur. Dominici Calaguritanus consecratio & Antonij Patavini. Heliaberi diuini numerus ascribitur. Nouus belli apparatus in Turcos. Cretense a Venetis ad obsequium retrahuntur. Recens bellum Cretense. Quando Guelphi & Gibellini esse

coeperint. Patavini Gymnasij origo. Qui hominum sint Tarrari, & que regni origo. Quibus terris sint eius gentis arma euagata. Quando Punicus Galerius gestari coeperit. Ecelini crudelitas. Origo recens belli Ligustici. Genuenses in ora Syriæ a Venetis vincuntur. Byzantium Balduino cecidit, Paleologo cessit. Clare virginis consecratio. Veneti Genuenses ad Drepanum superant.

EX LIBRO SEPTIMO.

Sicilia regnum Gallis cessit. Carolus rex Conradinum ingenti prelio vicit. XXX. milia Tartarorum fracta glacie fluctibus perierunt. Cassiani regis gesta. Venetorum & Genuensium bellum. Anconitani a Venetis bello premuntur, est & cum Histris non multo post bellatum. Galli in Sicilia ad vnum interficiuntur. Seruorum Deipare virginis inuicem sanorum opes terribilissima clade ad lamellam accepta, funditus corrumpit. Rex Christiani nominis in Syria concidit. Bonifacius. viij. capitaliter Constantinenses insectatur. Sarre Columnij casus. Res a Venetis in Euxino geste. Veneti Paleologum bello insectant. Quando primum Iubileus annus in Italia celebratus. Fraterculorum ludibrium. Quando Ro. curia migravit in Galliam. Templariorum supplicium. Noui in Italia dominatus simul exortit. Rhodus a Turcis recepta est. Francisci Danduli pietas erga patriam.

EX LIBRO OCTAVO.

Henricus imperator ex vrbe pellitur. Lodouici consecratio, mox Thomæ Aquinatis & alterius huius nominis Herferdensis. Lodouicus Bauarus imperator. Qui cum illustres in Italia principes. Alie Italice vrbes ab alijs occupantur. Quot milia hominum militaris gratia sint Venetis cæsa. Foedus in Scalanos inter Venetos & socios ictum. Accersitur Rubrius ad imperium copiarum. Scalanus Optergium recipiunt. Oratio Veneti principis ad Rubrius. Affligitur Scalanorum opes. Pax Scalanis redditur. Terra horrende mora est, morbusq; letalis euectigio securus. Causæ tertij belli Ligustici. Genuensium classis a Venetis ad Carystum intercepta est. Auinio pontificis fit ditionis. Tres classes a Genuensibus circa Bosphorum superantur. Genuenses alienæ ditionis fiunt. Sapientina Venetorum clades. Veneti & Genuenses pacem inter se iungunt. Rancij vrbs Romæ Tribuni cedunt. Varij Italiae motus. Angli Gallos superant. Taurisium a Lodouico rege oppugnantur. Veneti cum Lodouico rege pacem faciunt. Recens Cretemum defectio Veneta in se arma reuocat. Pannon Italiam bello replet, cui quo vario est euentu a Venetis certatum.

EX LIBRO NONO.

Vrb Anus pontifex ex Gallia venit in Italiam, venit & Carolus imperator. Iesuarorum origo. Qui Banderesi Romæ fuerint. Genuenses Phamam Augustam in Cypro occupant. Res a Venetis & Genuensibus in Delmatia geste. Pontificia sedes Italiae restituitur. Veneti a Genuensibus in Histria superantur. Ligur fossam Clodium expugnat. Venetorum & Genuensium conatus circa fossam Clodium. Ligur longa obsidione fatigatus in Venetorum venit potestatem. Veneti & Genuenses pacem inter se iungunt. Noui Italiae motus per quos Pannonij & Galloz sunt arma exercita. Est & Vrbanus sextij pontificis. Vnderiginta Cardinales vno die creati sunt. Sociale bellum Galeacii Vicecomitem,

cecomitem. Comitibus Armeniis in Italia accessus. Annatarum vsus inducitur. Galeacii Vicecomitis interitus. Quæ Taberlanes in oriente & septentrione gesserit. Dealbatorum secta. Parauium Venetæ ditioni cessit. Magnorum principum conspiratio in tollendo schismate. Presbyteri regulares quado esse coeperint. Sigismundus imperator Venetis bellum inferit. lo. xxij. Pontificia dignitate priuatur.

ARGVMENTA ENNEADIS X EX LIBRO PRIMO.

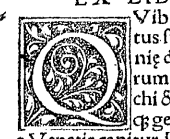
LXXXII

Nsigne volubilitatis exemplum in Philippi Vicecomitis rebus. Beatricis feminae illustris miserabilis exitus. Vbi & quo dignitatis gradus, diem obituri Ioan. xxij. Sutenes ad Bellaciam ceduntur. Philippus Genua & mox Forliuio portitur. Florentinorum copie funduntur. Florentini Philippo bellum indicunt. Quibus vitæ fluctibus fit Ioana regina agitata. Io. Andegauensis Neapolitanus rex declaratur. Sfortia circa Aterni ostium fluctibus obrutus perijt. Caieta Aragonijs cessit armis. Florentini a Philippi ducibus magno prelio ad Sagonariam vincuntur. Bracchius in Amiernis victus interficitur. Turcorum successus. Carmaniola a Philippo ad Venetos trañsit. Veneti foedus & societatem cum Florentinis aduersus Philippum vicecomitem ineunt.

EX LIBRO SECVNDO.

LXXXIII

Quibus fortunæ voluminibus agitata sit Sigismundus imperator. Pano nig descriptio cum relatione circumspectarum gentium. Qui hominum sint Valachi & Bohemi, & qui mores vtriusque gentis. Brixia Carmaniola ductu a Venetis capitur. Insigne Mediolanensium in suum principem studium. Bombus Venetæ classis prefectus prospere rem gerit in Pado. Carmaniola infeliciter dimicat ad Otholengium. Philippi copiarum ad Masclodium profugatur. Brixia & Bergomum ex foedere Venetis cedunt. Nicolaus cognomento Stella Lucenses bello prosequitur. Nouum inter Venetos & Philippum bellum. Eugenij pontificis & Columnensium discordia. Veneti circa Rapallum prospere dimicant. Venetæ classis in Pado profugatur. Carmaniola Venetis capitali supplicio afficitur. Sigismundus imperator Italia ingressus Mediolani ferrea corona cingitur. Mox Romæ ceteris ornatur imperij insignibus. Fracisci Sfortia Picenum nomen subigit. Fracisci Sfortiæ & Nicolai Picinini comparatio. Eugenius pontifex ex vrbe pellitur. Veneti & socij cum Philippo pacem iungunt.

EX LIBRO TERTIO.

LXXXIII

Vam memorabili euentu circa Carieram sit a Genuensibus aduersus Alphonsum regem dimicatum. Alphonsum & qui cum eo capti sunt Philippi ducis munere liberantur. Nicolai Stellæ exitus. Genuenses a Philippo deficiunt. Alphonsum Carieram subigit. Picinini gesta in ora Hetruriae. Paleologi imperatoris & multorum ducum in Italiam accessus. Eugenij pontificis & Paleologi congressus. Vitellij antistitis gesta. Eugenio absentis dignitas abrogatur. Basilienis conuentu. Alcorani conuentu in latinum. Qui hominum Franci & vnde oriundi. Fracisci situs moreq; & ritus gentis. Varij armos

rum casus in Neapolitano regno. Mellitæ ducis aut dux facinus. Sfortiæ & Picinini conatus circa Apenninum. Sfortia a Philippo ad Venetos transijt. De Rutenia que & Rufia est, & moribus gentis, atque inibi de Carinthia situ, Austrig & Styng.

EX LIBRO QVARTO.

Pomanæ ecclesiæ eius quam Græci habent vno. Brixia summa ope a Philippo ducibus oppugnatur. Tritermes per montium iuga in Benaco tracta. Sfortia Picininum prelio victum in Theniis compellit. Picininus Veronam occupat. Verona a Sfortia recipitur. Vitellius antistes in Adriani mole necatur. Veneti Philippo classem in Benaco superant. Poloniæ descriptio & mores gentis. Prussia & Lithuanie situs. Deipare virginis milites ingenti prelio victi magna que ex parte cæsi sunt. Sclauorum ritus & mores & Liouoniae situs.

EX LIBRO QVINTO.

Alphonsus Neapoli portit. Intemptiua Picinini expeditio in Brixienfes. Veneti & Philippus pacificatur Sfortiæ arbitrato. Eugenij classem in Turcos iñruit. Vladislaua Turcis prelio victus mortem occubuit. Recens Christianorum clades. Noui Italiae motus. Alphonsi rex a pontifice declaratur. Picinini copiarum ad Vlmum profugatur. Nicolai Picinini interitus. Venetis recens cum Philippo bellum constatur. Attenduli successus circa Mediolanum. Sutenensium crudele exemplum. Philippi Vicecomitis interitus. Alphonfi regis transitus in Hetruriam. Gallici ad Bostum vincuntur. Venetæ copiarum ad Garauagium profugatur. Sfortia cum Venetis foedus igit. Veneti cum Mediolanensibus foedus iungunt. Sfortia Mediolano portitur. Recens a Carolo septimo gesta. De Angliæ situ atque inibi Scotorum mores. Renatus in Italia trañsit. Cisalpinia Gallia bello quatitur. Stephani Porcij facinus.

EX LIBRO SEXTO.

Bizantini imperatoris cædes. Bizantium captum diripitur. Quæ mutatio facta sit in terrarum & gentium nominibus. Nicolai pontificis acta. Instauratio latinæ linguæ. Bernardini Senensis consecratio. Calistus pontifex classem in Turcos comparat. Nobilis Christianorum victoria ad Bagradum. De Carthago & moribus gentis. De varijs prouincijs nominibus in quibus magna mutatio facta est. Comania que terrarum olim fuerit. Balthach hodie que olim Babylon. Variatio Astan imperij. Trapezutis imperium euertitur. Myfia inferior subigitur a Turcis. Librariæ impressionis exordium. Vincentij Hispani consecratio. Alphonfi regis interitus. Mantuanus conuentus quo de bello in Turcos comparando est deq; homouiso non nihil agitur. Caput Andreæ apostoli Romam est delatum. Iulianus a Venetis obstruitur. Neapolitani regni metus. Memorabilis pugna ad Troiam in Apulia depugnata. Veneti in Peneloponefo infeliciter pugnant. Sigismundus Malatesta Spartam oppugnat. Britannorum motus. Pius pontifex bellum Turcis indicit, memorabile prelium ad Mollinellam editum. Turci Eubœa Venetis adiuntur.

EX LI.

EX LIBRO SEPTIMO.

LXXXVIII.

Acobus Picininus a Ferdinando regis captus incerto genere mortis euanit. Gallorum principū discordia. Leodini sua pertinacia periclitatur. Hedoardus regno eicitur. Marthia Pannonia regis gesta. Petri Moceni gesta in ora Asia. Cassiani regis legatus. Cassianus arca Turcis vincitur. Cyprus insulae mortis memorabilis. Scodre obfidio. Simonis pueri martyrium illustratur. Turci Capha urbe nobilissima in ora pontici maris potiuntur. Crotana pugna Venetis infelix. Munitiois Sonciacae apparatus. Sonciaca caedes. Scodra iterum oppugnatur. Veneti cum Turcis pacem faciunt. Belli Tuscū. Florentinorū copiae ad Bonici Podiū funduntur. Rhodus a Turcis oppugnatur. Galeacii Mediolanensium ducis caedes. Turci Hidarum occupant. Ferrarientis belli origo. Padi fluminis descriptio. Veneti circa padū res esse suum bello affligit. Alphonsus dux Calabriae ad caelum mortuū in Veliterno magno praeflo vincitur. Federici Urbinate exitus. Tota Italia in Venetos conspirat. Aragoniae classis conatus. Calabri ducis & sociorū ad Vallegiū progressus. Scuerianis celebritas in praeueniendo hoste. Callipolis a Venetis capitur. Gallia Cisalpina pacatur.

EX LIBRO OCTAVO.

LXXXIX.

Alazeris & Zizymi fratris discordia. Zizymi ad Aegyptios transfugium. Idem fratri bellū infert. Zizymi ad fratrem. Quae Barbari forma fuerit, & qui mores. Zizymus Gallis traditur. Sixti pontificis opera. Recens Neapolitani regni mores. Neapolitanum regnum pacatur. Robertus Severinus copijs exiit. Causae Rhetici belli. Roboretum a Germanis oppugnatur. Memorabilis pugna ex prouocatione. Difficilis pugna ad Reparationem commissa. Copiae Athesim transeunt. Clades ad Athesim a Venetis accepta. Pax Venetorū cum Sigismūdo Austriae duce. Vis bellica late vno tempore per omnes propere terras euagata. A Trox pugna inter validissimos Barbarum gentiū exercitus. Catherina Cornelia Cyprī regina Venetias proficiscitur. Federici imperator in Italiam transcendit. Diuersarū gentiū mores. Lusitanorū longinqua & noua nauigatio. Plurium gentiū ad septentrionē repositarū ritus & mores. Marthiae regis interitus. Prodigiosa fluuioꝝ inundatio circa alpes. Neapolitani belli causa. Federici imperatoris interitus. Alphonsi regis oratio ad pontificem maximum. Caroli in Italiam accessus. Ioan. Galeacii interitus. Prodigiosus aquarum auctus.

EX LIBRO NONO.

XC.

ISAF Carolo regi deduntur. Medicei Florentia eiciuntur. Carolus urbem Romā noctu ingreditur. Zizymus regi traditur. Alphonsus filium regem declarat. Alphonsus regnum relinquit. Ferdinando oratio ad Neapolitanos. Capua Gallis deditur. Carolus rex Neapoli potitur. Aragoni excidunt Neapolitano regno. Nouum principū & populorum foedus. Alexandri ex urbe discessus. Carolus Romam ingreditur. Alexandri consiliū in Carolo decipiendo. Memorabile praeflo ad Tarrū annū. Ferdinando iunior in regnum restituitur. Gallorū morus circa Neapolim. Pax inter Carolū regem & Lodouicum Sfortiam. Gallici morbi ratio. Lodouicus

cum Venetis foedus instaurat. Ferdinando minor moritur. Federicus eius patruus rex saluatur. Vrsini praeflo superant pontificium exercitum. Vrsini & Columenses inter se acie configunt. Aegyptiaci regni motus. Pisana causa accendit Italorum animos ad certamen. Venetae copiae Bibienā occupant. Res parū prospere geritur a Venetis ducibus in Cassentinati. Veneti Pisanam causam omittunt, & cum Lodouico rege foedus faciunt. Lodouici Sfortiae consilium in discutendo bello quod sibi imminet. Galli Mediolano potiuntur. Forouiliensis ager a Turcis incurfatur. Naualis pugna ad Sapientiam. Valentini ducis gesta in Flaminia. Acanius & Lodouicus fratres Mediolanum recipiunt. Lodouicus Sfortia capitur, & mox paulo Afcani captus est. Quae militandi ratio in Turcis. Merone a Turcis expugnatur. Benedicti Pisauri classis praeficitur. Confalis ducis domesticum stemma. Cephalena a Venetis expugnatur.

ARGUMENTA ENNEADIS XI. EX LIBRO PRIMO.

XCII.

ERRARVM Omnium reges & principes primo loco referuntur. Italiae descriptio, & qui mores sint ritusque populorū. Pisauri Turcorū classē in Ambracio sinu opprimunt. Clasiarij Venetarum trirerium ad Eatem fluuii tempstatu in litus deiecit in hostiū potestatem venere. Bis Fauentia pontificis armis est oppugnata. Fauentini deditionem faciunt. Bononia tentatur. Lodouicus rex Gallorum & Ferdinandus Hispaniae foedus inter se faciunt aduersus Federicum regem. Noui Apuliae morus. Apuliae defecio ad Gallos, Capua Gallis deditur. Capua hostiliter diripitur. Federici regis deditio. Federici rex in Gallia proficiscitur. Mitylene oppugnatur. Gallorum naufragium. Leonardus Lauretanus ex Barbarici interitus dux Venetijs creatur. Sophis noui prophetae successus. Nouus Herreriae morus. Nouum spectaculi gen⁹ Venetijs editū. Mira celeritas & astus in Valerino duce. Vrsinorū defecio. Pisauri Venetis classis praefectus Neritū expugnat. Noui rerū morus in Umbria. Vrsini in pontificis & Borgie fidem redeunt. Borgie mira calliditas in defeciois ducibus opprimēdis. Duces defeciois Valerini iussu necantur. Vrsini Romae opprimuntur.

EX LIBRO SECVNDO.

XCIII.

ERE Pontificis armis oppugnata. Vicanorū in vrsinos fides & studij. Gallorum pugna & Itolorū ex prouocatione. Itali Gallos singulari certamine superant. Veneti cum Turcis pacem faciunt. Hispani Rubū expugnāt. Confalis praefecio in hostes. Galli ingenti praeflo ab Hispanis superantur ad Crinola in Apulia. Neapolis Hispanis cessit armis. Neapolitanas arcēs ab Hispanis expugnatur. Anceps Alexandri pontificis fauor inter reges. Aquilanorum defecio. Noui Gallorū conatus circa Lyrim amnē. Pisauri praefecti Venetae classis interitus. Gallorū clades. Alexandri pontificis mors. Pij. III. creatio & mors. Albiani ducis facinus. Iulij secundi creatio. Gallorū consiliū in Lyri traicendo. Albiani consiliū. Galli ad Lyrim profugiantur. Petri Medicei interitus. Iordani Vrsinij in Gallos studiū. Gallus & Hispanus reges inter se inducias pangunt.

Finis Epitomes Vltimae.

M. ANTONII COCCII

SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE

CONDITO, IN ENNEADEM SEXTAM.

PRAEFATIO.

Peccabat iam terrarū orbis, victorū oim gentium populū, velut Achilē in celebri agone stantē, quē caeteris, aut victis, aut se vincere desperatibus, nemo laceffuit ampli⁹, et adhuc parum pacata erāt gentes, quēdā, q̄ non tam armis esse perseuerabāt, q̄ spem vllam in his repositā haberēt, q̄ temere sumpra tuto exuere nō poterāt. Tot regib⁹ victis, tot subactis gentibus, formidolosum erat oibus terris Ro. nomē. Incessere proinde magis q̄ incesserēt ferocē pp̄s, vincti se existimabāt, nisi haberet quē possēt vincere. Caeterū excisa Carthagine Numaria euerfa, velut nullum amplius sueresset certamen suis virib⁹ dignū, q̄ valida illae essent in seipsam experiri adorta est bellicosa ciuitas. Sed tāto quidē id scelus est cū pudore ab initio terrarū, vt Gracch⁹, & qui cū eo prima ciuili discordia perierit, subfelliorum fragmentis, quando in ciuem ferrū stringere impiū crederetur, interfecti sint. Secuta est alteri⁹ Gracchi caedes, ac tum primum ciuili sanguine Romanum ferrum imbutū, in eo tamē temperatū, q̄ in paucorum capita eades est illa peruagata. Sed vt ferae quaedā, quae humano cruore semel gustato, in apertam rabiem exeunt, ita ciuitas suorum ciuium sanguine semel atq; iterum infecta, in tātam domesticis cruoris sitim exijt, vt iusta acie sic nonnunquā inter ciues in parentum & natorum conspectu media vrbe dimicatum. Hinc nefarium illud Marij & Syllae certamen, quod tot milia ciuium patriae abstulit, tristes ac dirum futuris malis rudimentū. Gestasunt inde alia ciuilia bella, quorum velut nō fatiscapax esset Roma, non satis Italia, nefasq; putaretur ciuem in eo solo cadere, in quo & natus esset & educatus, ciuilis furor in Macedonia primo translatus est, ad meridiem mox se vertit, & inde ad occidentem solem, vt omnibus diffunderetur terris victoris populi cruor. Senserunt & maria id nefas, Libicum, Siculum, Ambracium. Ad postremum terrae rursus, Philippi, Gallia, Germania, ne qua mundi plaga esset non Ro. sceleris conscia, donec ciuitas oim atq; gentium victrix, in suum incidit vulnūs. Talis rerum series iam hinc nobis explicanda est, vsq; ad ea tempora, quibus pace terra marisq; parata, ab Augusto principe templū sit Iani tercio clausum, in quem pacatissimū temporis statum humanae salutis incidit exordium, vnde altera multoq; iucundior ad nostra vsq; tempora, si longior vita contigerit, a nobis reteritur historia. Caeterum haec quae in nostrarum Enneadum ordine sextum vendicatur sibi locū, haud tantū ciuilia cōtinebit bella, sed externa quoq; & varia & imensa, quibus res Romana non solum creuit, sed ad fastigium etiam est rerū humanarū euecta, qua victoria gloriose parata, quia ciuitas male vasa est, sic accidit, vt quantum terra marisq; septingentos circiter annos bellando quae fuerat, tantū breui tempore domestica amiserit discordia. Eni mero alieni iuris facta, amissa & imperādi materiā quae fuit

cum libertate coniuncta. Haec fortunae volumina percurrere dei ceptis stultus, qui nō tantū rerum varietate poterit lectoris animū afficere, sed docere etiā & instruere, quatenus ijs qui reipū. praesunt, domestica arma sint credenda, quod si florētib⁹ suis resbus Romani prouidere potuissent, diutius fuissent rerum cum libertate potiti. Verum vtilis ea clades exitio fuit, ita alijs documento esse poterit. Nūc ad ea quae sequuntur reuertamur.

EIVSDEM RAPSODIAE ENNEADIS SEXTAE, LIBER I.

Rant Cenfores Romae per id tempus quo memorabilis illa praeflo facta est, tantam vim hominū in Africa consumpsit, duo Qu. Pōpelius & Metellus Macedonici, sunt qui hunc Macedonici fuisse filium scribāt.

Ambo plebei, quod ad eam diē nunquā acciderat, Duo plebei, vt ex eo ordine duo simul essent cenfores creati. Febei cenfores censurā illā nobilē ad posteros Metelli acta, res. Extitit is autor, vt creatorum liberorū causa, ciuitas cōnubijs sedulo daret operam. Habuitq; super ea re orationem ad populum, cuius pauca adhuc restant. Si sine vxore inquit Quiritis possesum esse, Metelli omnes ea molestia careremus, sed quoniam ita na verba de tura tradidit, vt nec cum illis fatiscomode, nec sine cōnubijs illis omnino viuī possit, salutū perpetuae potius q̄ breui voluptati est consulendū. Et mox illud. Dij immortales plurimū possunt, sed nō plus velle debent nobis q̄ parentes, ad patres si pergunt liberi errare bonis exhaerere, quid ergo nos a Dijs immortalib⁹ diuti⁹ expectemus, nisi malis rationib⁹ sine faciamus? His Deos propitios esse aequū est, q̄ sibi aduentarū nō sunt. Dij immortales virtutē ap probare nō adhibere debent. Sed q̄ hoc de Metello pulchrū est auditū, tā quod sequi triste & horridū relatu. Praeterea idē Metellus, quū censor esset, in recensendo senatu (ea sane fuit illius ordinis nota) C. Attiliū Labeonē (apud quosdā Catiniū pro Attilio scriptū reperio) is postea trib. pleb. factus, Metelli iam priuatū & capō meridiano tpe, & iam vacuo foro reuerentē, violenter raptū ex Tarpeia rupe praecipitari iussit. Trahebat vīr nobiliss ad crudele supplicij, virtutis opera, celsuraq; grauissime ad ministrata perit⁹, nisi filij, trepidi de patre nūcio domo exiit, praeflo illi affuissent, qui vix tribuno vno reperito, q̄ pro patre intercederet, ab ipso mortis limine reuocauerunt. Fuerunt alioqui in Metello multa & varia vitae ornāmēta. Nam praetereq; ex Macedonia clarū cognomē reportauit, q̄ censor, q̄ orator summ⁹ ea tēpore fuit, a quatuor filijs duo rogo illatus, vno praetore, tribus cōsularibus, duobus triūphalibus, vno cōsoro. Fuit huius ausus L. Metellus, in quo decē illa fuisse traditū, in quibus querendis sapientes viri aetate exigāt. Primarius belator. Optimus orator. Imperator fortis. Quod ei⁹ auspicijs res maximae gestae essent. Maximis honoribus esset vsus. Quod praecipua sapientia fuisset. Quod senator summus. Quod grandē pecuniā innocenter quae fuisset. Pures filios tulit. Et q̄ in ci

Metelli scriben. Macedonia nici dipe scrimen. Decē praeflo conia.

uitate fuerit clarissimus. Ceterum quo minus tanta felicitas solida esset ipsius cœcitas effecit: nã quibis Consul, Dictator, Magister equitum, Pontifex maximus Sexdecimviri fuisset diuididit agris, primus Romanorum elephantos in trispho duxit, Pontifex tamẽ quam Palladiũ ex Veitali aede incensa per medios ignes repereret, luminib⁹ captus, orbã exegit senectam, ad quã cladẽ resarciendã, datũ est illi, quod Ro. nulli ad id tẽpus, vt curru in senatum veheretur. Sed dum Macedonicus cefor esset, ne ciuitas externis bellis vacua, domesticis fruere ocio Gn. Carbo Tri. pl. rogationem tulit, vt plebi quoties libitũ esset, eundẽ tribunum sapiens reficere liceret. Eam rogationẽ quĩ grauior Africanus in sedaretur, pro concione dixisse fertur, Videri sibi Tyberiuẽ Gracchum iure cefum, qui ocidi ciuitatis perniciosis rogationibus, vt Gn. Carbo exagitare esset ausus, q̄ vox multitudinis studiuẽ, ob Gracchi memoriã, vehementer ab eo alienauerat. Erantq; res domi per hæc parum pacatæ. Foris interea, quum Antiochi arma in Iudæã irrupissent, Symon Macæcabæi frater, penes quem erat reuẽ oim summa, et si iam grauis annis, filiorũ tamen p̄sidiũ fultus, exercitum aduersus hostẽ, haud cõtempnibile instruxit. Tum arte viribus adhibita, profectũ regij exercitus in montiuẽ angustis adorsus, cũ multa strage fugauit, eratq; ille per hæc pacẽ adeptus, satiq; sibi ab omni externa vi tutus videbatur, quum domesticã est fraude oppressus, fuitq; Ptolemæus ei⁹ necis auctor, cui⁹ Simon venenũ in cõiulio imprudens hauit. Eius vxorem & liberos in vincula cõiecit, præter vnum Hircanũ, quẽ Ptolemæus capere non potuit. Is haud multo post rege Hierosolymis excluso, a suis popularibus exceptus in paternas opes successit, ac breui post parato exercitu Ptolemæum ad Dagonẽ in Hirciunte obsedit, ad quẽ deterrendum, Ptolemæus matrem cũ duobus fratrib⁹ muroruẽ fastigio (statuit, in ipsius hostis conspectu eos obruncaturus, nisi ille oppugnatione abstineret. Suoruẽ periculo cõmotus, Hircanum, res missus in stabat, quoties illi in muris staret, trahere tamẽ obsidionẽ, sepius accidit, vt nutu matris admonitus, quum muros subiisset, vbi in eos tormẽta expediti sentit, cõfestim p̄lio abstinet. Intercurrit interea ann⁹ ille quo Iudæ ab omni opere, vt septimo quoq; die, vacare consueuerunt, quo cõtingit, vt soluta obsidione Ptolemæus nihil lo sciens Hircani necessarios occiderit, & ne non semper alicũde errores impederent, Antioch⁹ qui Symonis armis fuerat nuper ex Iudæa pulsus, Hircanũ bello adortus, Hierosolymis clausit, vrbeq; minaciter circumfessa, centum tres turres vrbis muris altiores, aduersus murorum propugnatores crexit. Sed nihil æque ac famas Iudæos fregit, q̄ hostibus diu assidentibus adeo inualuit, vt Hircanus coact⁹ sit imbellẽ multitudinẽ ex vrbe eijcere, eam hostis nõ modo nõ accepit, sed ad muros vrbis minaciter cõpulsit. Vagabatur miserabilis turba portis exclusã circa pomœrium cum ploratu & flebilis lamentatione. Postremo appetitibus tabernaculo rũ dieb⁹, Hircanus pietate cõmotus, in vrbe semineces recepit, inde in castra ad hostẽ misit, q̄ in paucos dies sacrorũ gratia, ab eo inducias peteret, quas nõ solũ rex concessit, sed optimũ etiã taurũ auratis cornibus in vrbe misit, & vasa quẽdam odoramentis referta, cuius pietate aduersã Hircanum per legatos pacẽ petiit, quã quĩ æquã impetrare nõ potuisset, his conditionibus accepit, vt traditis armis, p̄sidiũ in ciuitate acciperent, vt obsides darẽt, tributij non redditi parte soluerent; obsides dati, & eĩ

his quingenta argentij talenta. Atq; in hunc modũ obsidio soluta est. Antiochus aurea corona Hierosolymis deposita, exercitum procul inde abduxit Hircanus Davidis sepulcrũ aperuit, vnde tria milia pecuniarũ talenta prompsit, primusq; oim Hebræorum ducum mercenariũ cepit militem alere. Ioseph⁹ horum auctor est. Eusebius, non Hircanũ, sed Symonẽ obsessum prodidit. In eo ambobus conuenit, incidisse hæc, quæ tum circa Hierosolymam gesta sunt, in Olympiadẽ alteram ac sexagesimã supra centesimã, quo rẽpore Attalus rex Asiẽ vitã decessit. Ptolemæus Phiscon qui prius Cyrenis regnauerat, vt alio est loco significatũ, fratris Ptolemæi cognomento Philometoris, qui Syrio bello perijt, regnum & vxorem Cleopatram vltro delatam adeptus, primum oim priuigni fautores (erat enim ex Philometore & Cleopatra filius qui iam puera scere ceperat) ad vnum susulit. Inde medio nuptiarũ apparatu, quo Cleopatã vxorem recipiebat, puerum ipsum in cõplexu matris occidit, atq; ita genitã torum priuigni sui, ex fratre & sorore geniti, cruore respersum rex crudelissimus cõscendit. Peregrino inde milite vsus per ingnobilia Alexandrinorum capita est debacchatus. Ad postremum amicis iuxta & inimicis atrociter sublatis, Cleopatram repudiãt, eius filia virginẽ: prius tamen vitiatã sibi matrimonio iungit. Fecerat interrim regis crudelitas ingentem Alexandriã vastitatem, Alexandrinis magna ex parte interfectis, alijs ne interficerentur, in exilium sua sponte dilapsis. Solus igitur in tanta vrbe, quum regẽ se nõ hoim, sed vacuarũ ædium cerneret, peregrinos ad se per editum inuitare ceperat, quum legati ex vrbe ad socioruẽ res inspiciendas missi portum tenuerunt, eratq; in his Africanus minor, qui magno spectaculo fuit regi, & ijs qui cum rege erãt. Sed q̄ ille vernerabilis, tam Ptolemæus oibus sub ipsum cõgressum ridiculo fuit. Erat sane vultu deformis, statura breuis, sagina ventris non homini, sed beluæ similis, quam sceditatẽ per lucida vestis multo infigniorẽ faciebat. Post legatorum discessum Ptolemæus nouo p̄lio odio sors factus, cũ filio quem ex sorore susceperat, & vxore matris pellice occulte in exilium abiit, contractoq; mercenario exercitu, bellum vna forori atq; patrie infert, filiumq; maiorem natu ex Cyrenis ad se accersitum interficit. Ob eam rem eius statuẽ passim sunt ab Alexandrinis dissectæ, quod Cleopatraz fororis, quam repudiauerat, concilio accidisse ratus, filium, quem ex ea quoq; sustulerat, sui exilij comitẽ necauit, eumq; in membra diuisum, paruaq; cista inclusum, matris natali eius die inter epulas offerri iussit, quæ tragici muneris species, non reginæ tantum, sed vniuersæ etiam ciuitati peracerba & luctuosa visa est. Finito orbitatis luctu Cleopatra, quum fraterno bello præmeretur, ad Demetrium generum Syriæ regem sese contulit auxiliũ implorans. Fuerat Demetrius ad id tempus per memorabiles vitæ casus iactatus, & primum oim bello quod Partis intulelerat, quum virtute vinceret, fraude victus est. Eũ Arsacides Parthorum Rex in potestãtẽ redactum, magno & regio animo vsus, in Hircaniam vt alio est loco demonstratũ, relegauit, sunt qui in Bithyniam scribant, non tantũ regio illi cultu concessio, sed filia etiam in matrimonio locata, pollicitis fore, vt eum in Syriã regnum aliquando restitueret, id em̄ Diodotus Tripho, post ipsius captiuitatem, parricidio vt diximus occuparat. Ceterum Arsacide vita defuncto, Demetrius priuatam vitã pertæsus, fugam occulte meditatur, vnoq; duntaxat

Ptolemæi Phisconis crudelitas.

Fœda Ptolemæi cõpulentia.

Tragica scena.

Scipio's vox.

Antiochi præfectus a ludæis feratur.

Hircani pietas in matrem & in fratres.

Obsidentur Hierosolymæ.

Bis a Demetrio fuga tentata.

Luxuriosus belliparus.

Antiochi interitus.

Demetrius Syria eijciatur.

xat Calimandro comite, ducibusq; precio questis Babylonẽ vsq; Parthico habitu successerat. Hinc equites a Pharnace, qui Arsacide successerat, ad insequendum missi, in Parthiam retraxerunt, Calimander non tantum veniam, sed ob egregiam in amicũ fidem præmio donatus, ipse grauior castigatus, in Hircaniam ad vxorem remittitur, multo diligentius asseruari iussus. Procedẽte tempore, quum iam et filios ex vxore suscepisset, hæc fiducia vsus, cum eodem Dalimandro fugam repetit. Ceterum pari in felicitate ad regem retractus, vxori & liberis est condonatus, Pharaeres cum talis aureis cum puerilis leuitatis exprobratione donauit, donatumq; in Hircaniam pœnalem terram remisit, in quo seruando non tam cognationẽ secutus creditur, q̄ q; in animo habebat Syriã Antiocho adimere. Erat is Demetrii frater, qui Diodoto sublato regnum, vt supra est memoratũ recuperauerat. Antiochus ratus Demetrium ob eam rem a Pharaere seruari, vt ipsius fauore in se debellando vteretur, bellum Parthis vltro intulit, in quo orando non minor luxuriã fuit, q̄ virtum offensio. Ocingenta milia armatorum sub signis illi fuisse dicuntur, alteriusq; hominũ conluuionis. CCC. milia & amplius. Argenti & auri adeo ingens copia, vt vel gregarij milites caligas auro figerent, proculerentq; materiam, cuius amore ceteri mortales ferro dimicant. Culinarum argentea instrumenta velut ad festas epulas, non ad bellum exiretur. Fuit sic quoq; fortuna belli Antiocho prospera. Parthis triplici p̄lio victis, intraq; paruos fines cõfectis, Babytoniã occupat. Inde pleraq; recipit gentes a Pharaere deficientes. Ille ad vtendum hostẽ, iam Parthiã imminetẽ, Demetrium cum Parthico p̄sidiõ ad occupandũ Syriã regnum mitit. Interea Antiochus diuiso i Hyberna exercitu (etenim vna terra tantam vim hominum haud facile alebat) subiecta Penorum defectione, qui militũ iniurias ferre non poterãt, destitutus, trepidis nuncijs ad suos auxiliõ leuandos, in quos vno tẽpore Barbari partes impetum fecerant occurrit. Ceterum Pharaeres obuius ex compositio factus, in cõto p̄lio, facile superauit. Pugnauit multo fortius Antioch⁹ rex q̄ milites, qui cum eo erãt, a quibus medio certamine destitutus, ad extremum dimicans, honeste mortem occubuit, anno q̄ regnare ceperat nono. Pharaeres victor cõfessim ad Demetrium reuocandum animum adiecit, celerrimis equitibus missis, qui illũ ad se traherent. Interim Antiocho regalibus exequijs funerato, eius filiam virginem, quæ patrem ad bellum secuta fuerat, vxorẽ duxit. Demetrius priuiquã equites adessent, Syriã ingrefsus, Pharaerem ad quem reuocabatur, valere iussit. Per multos igitur fortunę casus plures annos iactatus, atq; per hunc modũ in regnũ restitutus, late Syriam obtinebat, quũ ad eum Cleopatra, Aegyptijs opibus in naues impositis, in Syriã trãsmisit. Erat Cleopatra Demetrii focrus, cuius horatu ille bellũ Ptolemæo intulit. Ceterũ dum alienum nititur regnũ occupare, propriũ amisit. Antiocheni & Apamienij ipsius Demetrii superbiã perferri, primi oim ab eo defecerunt, secuta deinceps totius Syriæ defectio. Zebena vir Aegyptiaci sanguinis Protarchi negociatoris filius a Ptolemæo subornatus, velut ab Antiocho, qui in Parthia periit, in familiam adoptatus, pro rege est receptus. Nomẽ iuueni, vt maior inesset autoritas, Alexandro est inditũ. Nec ita multo post Demetrius p̄lio ab Alexandro victus, quum Ptolemæidem ad vxorem & liberos cõfugeret, inde exclusus, in Tyrum modico seruorũ

comitatu nauigauit, vt ibi se templi religione tueretur. Sed vix benehuc appulerat, quum priuiquã Asylum teneret, ab insulã præfecto interficitur. Regnauit Demetrius duodecimo loco inter Syriæ reges, annis tribus. Inde postliminio reuersus, post Antiochi fratris interitum regum quartusdecimus Syriam annos quatuor tenuit. Seleucus inde, alter ex Demetrii filijs, quia inuisu maris diadema assumere esset ausus, illius opera interficitur, altero filio, cui ob nasti magnitudinem Grypho cognomẽ fuit, rege constituto. Alexander interim Syriã regno tumens, Ptolemæum Phisconem, per quẽ ad regium fastigium fuerat euect⁹, ludibrio habebat, quã illẽ ingratitudine commotus, reconciliata sororis gratia, ad euertendum Alexandri regnũ, cui⁹ acquirẽdi in Demetrii inuidia auctor fuerat, & mentem & animũ adiecit. Gryphum Aegyptijs extructum auxilijs in Syriã mitit, ad cui⁹ accessum Alexander subita populorum defectione destitutus, Antiochiam per fugit, vbi pecunia inops, quum non esset vnde stipediũ solueret, ex templo Iouis auream sustulit victoriam, cauilat⁹ sibi a Ioue victoriam commodari. Paucis inde interiectis diebus, quum Iouis aureum simulacrũ immensũ ponderis conuelli iussisset, subito oppidanorum incursum, vrbe eijciatur. Fœda inde tempestate orta, a comitibus destituit⁹, in latrones incidit, a quibus captus, & ad Gryphum perductus, eius iussu interficitur, quũ iam annos quatuor regno esset in Syriã potius. Qua porro Gryphus fit deceps fortuna vsus, suo loco explicabitur. Nec Iudæorum res per hæc tempora ocium tenuerunt. Hircanus qui tum princeps erat gentis, post Antiochi interitum, cum quo aduersus Pharaerem (Iosephus Arsacem pro Pharaere scripsit) gentilibus militauit auxilijs, in Syriã reuersus Iudæos armis subegit, & Samariam vi captam deleuit. Eam multos post annos Herodes instaurauit, appellauit Sebaste, renouauit & cũ populo Ramano fœdus, eius legatis a Fannio in senatum inroductis. Circa Siciliam per id tempus quo Demetrius secundo in Syriã regnauit, insula repente extitit, quæ Hiera inter Aëolias nuncupata est. In hæc tempora incidit M. Terentij Varronis ortus, qui Togatorum eruditissimus est iudicatus, post quem decennio interiecto, si recte Eusebius colligit, est & M. Tullius Cicero natus. Nec Romæ interim quieuit ciuilibus status. Post Gracchi cædem triumviri agrarij Fuluius Flaccus, Papyrius Carbo, & C. Gracchi frater agrorum diuisio nem adorti, magnum in ciuitate & tota Italia motum exciuerent, possessoribus indigne ferentibus, q̄ ex agris pellerentur, atq; ne id fieret omnia turbantibus. Ceterum vbi cepti sunt deijci, omni alia ope destituti, Africanũ fidem implorant, rogantes vt honestissimi ordinis causam susciperent. Scipio Senatum ingrefsus, Gracchi legem metu populũ non est ausus cõternere, tantum sensuit iniquũ sibi videri Triumuiros iudicare in agrarijs causis. Litiu⁹ auctor est Carbonem tribunum plebis ad populũ tulisse, vt quoties populus velleret, fas illi esset eundẽ tribunum reficere, eamq; rogationẽ Scipio graui oratione distulserit, atq; inter agendum, quia Tyberij Gracchi cædem probare visus esset, tanquam perniciosis ciuis iure fuisset occisus adeo indigne tulerit populus, vt concionanti illi, quod nulli acciderat, obstreperit multitudine. Hic Populus oidium a plebe est Scipioni ortum. Mox Scipioni Triumuiros agrarijs obiectus, eouq; vt Litiu⁹ & cõcionã Appianus scribunt, in eum odia exacerat, vt quũ ti obstre incolumis domũ se vesperi recepisset, tabulamq; puit.

Interfectus.

Gryphus

Alexander regno deijciatur.

Sebaste.

Varronis & Cicero nis ort⁹.

Populus

penes se locasset noctu aliqui scripturus, quod ad populum postredie diceret, sine vulnere mortuus sit postredie reperit. Exijt non vnus de eius morte rumor. Fuerunt qui Cornelie Gracchorum matris fraude extinctum crederent, quae illi venenum dederit, ne Tyberij filij lex per eum solueretur, Semproniam quae Scipioni erat matrimonio locata materni consilij haud ignara. Erat quidem Semproniam deformis & stoliditate quadam insignis, & ob eam rem Scipioni parū grata, ita vt nec illam diligere, nec ipse ab ea diligeret. Perlicq; persuasum habuerunt eū sua sponte vita decessisse, q; quae de antiquatione legis ab initio pollicitus fuisset, videretur sibi praestare non posse. Alij seruorum indicio, qui sunt postea quaestioni adhibiti, cōperit serunt ab exteris quibusdā & ignotis, qui noctu domi de tulissent, eum necatum, nec id palam dicere ausos, ob populū iratū & eius caedis cōscium. Sed quae cunctū vt perijt Scipio ille Carthaginis & Numantiae euerfor, hunc exitū habuit, cuius finis, vt omni studio celebrarent, Merellus ipsius inimicus filios vehemēter horatus dicitur, atq; ita testatus fore, vt maioris viri exequias visuri essent nunquam. Discuntur in eo fuisse tria, quae summū cuiem efficere possint, vt optimus imperator fuerit, optimus orator, atq; optimus senator. Sunt qui Catoni Censorio eam laudem tribuant. Interea C. Sempronius consul contra lapides male primo rem gessit, mox victoria quae altero praelio secuta est, ignominiam discussit cladis nuper acceptae. Ca. Aurelius consul per id tempus Sardos subegit. Ligures ad haec trās alpini tum primū bello domiti Fuluij Flacci consulis ductu, qui opem Massiliensibus tulit aduersus Calatos Gallos, qui eorum populabantur fines. Eutropius autor est C. Cassio Longino, & Domitio Caluino consulibus, qui annus fuerit septimus, ac vigesimus sexagesimusq; ab vrbis condita, primū Romana arma in Gallos translata, aduersusq; Auenorum gentem, eorumq; regē Viriurum feliciter dimicatum. Is virorū numero fractus iactare erat solitus, fore vt Romani ob insignē paucitatem, ad eam canibus, quos Galli in exercitu alerent chaudi satis futuri essent. Habebat sub signis Viriurum ad centum octoginta hominū milia. Caeterum conferta pugna ingenti praelio feroc Gallus est victus. Ceterum quinquaginta bellatorū milibus partim caesis, partim Rhodano submersis soluto ponte, quem ex iunctis nauibus supra fluvium hostes extruxerant. Praeda ingens ex Gallorum torquibus sublata, Viriurufq; viuis venit in Romanorum potestatem, deq; eo consules Romā reuersi; celebrem triumphū egere. Haec Eutropius. Alij aliquanto postea ea accidisse tradunt, Viriurumq; non a Domitio Caluino, sed a Fabio Maximo Aemiliano superatum. L. Opimius praetor Fregellanos ad Lirim fluvium per id tempus in dedicationem recepit. Fregellas diruit. L. Iunius in haec tempora reiecit illam pestilentiam, quae locustarū strage, vt superius est dictum, orta lae Aphricam mortalium interitione vastauit. Lustrum Romae conditum cēsaq; sunt CCCXC. milia ciuū, & DCC LXXXV. Erantq; iam alterius Gracchi actiones non solum patribus suspectae, sed adeo etiam iniustae, vt appareret procelam nihilominorē ab optimatum factione ipsi Graccho imminere, q; quae fratrem non multis ante annis opprēserat. Id illi aliquanto antea per quierem demonstratum fuit, Vilius erat sibi in somnis minor Gracchus a Tyberio fratre iam extincto moneri ne cessaret populū Romanum ueri, quando iura facta stantissent, vt

Scipio interius

Virtutes Scipio

Cōsules

Gallorū strages

Fregellae diruunt

Infonit Gracchi

eadem via ambo ad mortē tenderēt. Horrere itaq; patres illum, non solum quia fratris artibus imbutus merito popularis haberetur, sed q; ferociore etiam erat ingenio, & ad dicendum multo promptiore. Caeterum post fratris interitum, quom admodum adhuc iuuenis esset (erat enim nouem annis minor Tyberio) patricijs certantibus adhuc impar, vt procul foro & rostris abesse, libens in Sardiniam questor Horstii consuli profectus est. C. Gracchi indos hic multiplex eius virtus exiit, audacia & promptitudo in hostem, iustitia in subditos, in consules lem obseruantia, temperantia tāta & industria, vt aetate profectos, nedum aequalia longe anteer, quo contigit, vt a Iugurtha legati ad senatum missi, praeter caetera nunciarent, regem suum frumentum in C. Gracchi gratiam ad exercitum in Sardiniam misisse, & Sardiniae ciuitates eius suafu vestem militibus dedere. Verum quo maiores in eo eminebant virtutes, eo in dies senatui suspectior fiebat, qui vt diuitius domo abesse, Horstii prorogatum est in sequentem annum imperium. Sensit ille patriciorum artem, eaq; iniuria instructus, non expectato consulis decessu, Romam redijt, vbi ad censores accusatus, q; ante consulem questor praouincia decessisset. XII. se annos militasse ostendit, quum lex caeteris decē tantū in necessitatibus defineret. Impleuisse ad haec questurā tempus, tulissetq; secum plenos pecuniarū sacculos, vacuos reportasse, quū alij epoto quod in praouincia extulissent vino, plenas auro & argento reportarent amphoras, valdeq; per haec apud cēsores purgatus, rursus in aliud incidit discrimen, tanquā Fregellanae coniurationis fuisset particeps, qua calūnia pari innocētia discussa, tribunatum petijt, tanto totius Italiae fauore, vt comitium nō iuerit multitudinis capax, sintq; ex tentorijs & tegulis lata suffragia. Tribunus itaq; creatus, primis actionibus multa de iniuria patriciorum queltus, qui fratrem suum tribunum plebjs in cōspectu Romani populi interfecisset, quom olim M. Vectius idcirco vltimo fuisset supplicio affectus, q; transeunt per forum. Tribu. pleb. de via non cessisset. Caeterum non contenti eius inimici, q; sacrosantum magistratum violassent, corpus enā interfecit i Tyberim proiectissent, occidissentq; eius amicos indicata causa, quibus verbis concitata multitudo aggressus est nouis legibus Popilium, qui praetor in Tyberij amicos temere animaduenerat, & M. Octauium, cui tribuna tus fuerat abrogat. Popilius quom in se iudicium parari vidisset, fuga ereptus est. M. Octauij salutem cui noua rogatione po. Rom. beneficium in perpetuum adimebatur, Corneliae matri donauit. Nec Cornelia minus ob filiorū virtutem, q; ob Aphricani patris memoriam a pop. Ro. colebatur. In stas Statua tua, quae ei postea decreta est, sic fuit scriptū. Corneliae Gracchorum matri. Et C. Ipsi quom quidā pe. lia.

Legitū mīllia tūe tempus

Gracchi lex

fuissent, quae lex maxime praedit eius ordinis neruos. L. Iunius sexcentos equites iudicij ascriptos autor est. Idem primus omnium quum in rostris ad populum loqueretur, in forū conuersus stetit, quū priores curia ipectare soliti essent. Haec ille ad labefactandam inuisi ordinis potentiam. Caeterum, ne non vbiq; frugi ac popularis esset, publicas vias rebus regionibus duxit, muniendaq; curauit, dimensio eorum spatio, vt ad singulos mille passus lapideas fixeret colonas, spatij indices & ab vtraq; viarū parte altiora saxa statuit, vt ex illis vacior esset in equos ascensus. Ob haec igitur populo gratior adhuc factus, in sequentem annum Tribunus reficitur, cuius anni principio, vt populum recenti merito demereri posset, legem promulgauit de Capua & Tarento colonijs deducendis, cui vt commodius senatus resisteret, L. Iunium Drusum occulte subornant, vt ipse quoq; ad frangendam collegae potentiam, popularem aliquam legem ferret, non defuaturam ad id patrum auctoritatem. Id ille libens fecutus, vt duodecim coloniā deducerentur legem promulgauit, fuitq; ea res eo gratior, q; ex auctoritate patrum Drusus id se populo dare profitebatur, ac tum demum in eo apparuit senatum non tam Gracchi acta, quam Gracchum ipsum odio habere. Quip; pe qui nuper Gracchan legi aduersatus, vlti duarum coloniarum deductione ciuitas nimium exhauriretur, Druso in duodecim deducendis annuifset, quae ex ipsius praescripto sex & triginta coloniarum milia ciuitati adimebant. Hac Drusus lege, & alijs nonnullis populo gratificatus, haud medio critere infregit Gracchi auctoritatem. Ille inerea in Aphricam nauigauerat, vt in solum Carthaginis nouos deduceret colonos, quae tribunitia ipsius rogatione restituebatur, bis lupi metas ibi postas subito incurfu subuerterant, quo responsum erat coloniam ipsam infelicem futuram. Appianus autor est Fuluium Flaccum cum Graccho ad eam coloniam deducendam nauigasse, Contra Pluracchius Graccho absente Romae Flaccum fuisse ait, ex cuius certaminibus multum Druffi potentia creuerit, quoniam vtriq; erat ordini Flaccus iniustus. Caeterum Carthagine restituta, quam Gracchus in noniam appellauit Romam reuersus, tanquam & alias leges promulgaturus, magnam ex tota Italia multitudinem in vrbem conscuit, quam Fannius consul, patrum suafu, edicto vrbe summouit. Et Gracchus iam collegis iniustus erat, quorum fraudes tertio est tribunatu deiectus, suffragijs quae illi multitudinis studio superabant interceptis. Ibi vero inimicis exultantibus, maligneq; irridentibus, Gracchus dixisse fertur. Ridere eos Sardonicum risum, ignaros quam magnis tenebris ex suis essent actis circumfusi. Nec ita multo post Opimius consul fauore patrum creatus, edicto populum ad conuentionem vocauit, de Gracchanis legibus antiquandis relaturus, & primo de Carthagine in alium locum transferenda, quae omnia mouebatur, vt Gracchus ea iniuria irritatus inimicis suae necis occasionem praerberet. Erat Caius impar nobilitum factioni quieturus, nisi Fuluius Flaccus, Fr. multitudo in gens resisteret parata, quae frequens circa illum conuerat, ad certamen excitasset. Quidam a Cornelia matre ad id facinus impulsū existimant. Alij ea iniuria et repugnate commotū. Vbi itaq; dies affuit quo erat consul cum populo acturus, Gracchus & Fuluius cum ingenti multitudine, capitoliū occupant, & consul nihil fecius in templum ascendit, factosq; ibi de more sacrificio, quū Antilius quidā minister intestina porriciens, n̄s qui Fuluij latera

Viarū dimensio nes.

Lex de XII. colonis.

Carthago istauratur.

Risus Sardonicus.

Antilij ministri cedēs.

stipabat, dixisset, Cedite bonis ciuibus mali ciues, in obscenamq; formā, vt quidam adijciunt, marum conglobaram cum brachio sustulisset, illico confossus est, & Plutarchus in hunc modum Antiliū interfecitum scripsit. Appianus Opimio iam cum populo agente Gracchum in Capitolium venisse ait. Caeterū vitata multitudo, quum in porticum quandam ambularet, Antiliū (sic ille nō Antiliū vocat) virum popularem ad eum accurrisse, apprehēditq; manu rogasse, vt patriae ignosceret, cui quom nihil Gracchus respondisset, torueq; hominem intueretur, ibi dem inuito Graccho, fecit de truncatum. Secundum eam caedem fuga continuo facta est. Antilij corpus seretro impostum, in forū iustum cōsulit est delatum, vt maior inuidia caedis fieret. Indignari fremereq; multitudine, q; Tyberius Gracchus eodem loco interfecit, in Tyberim proiectus esset, ministri funis in celeberrimā partem vrbs est cōstitutum. Fuluius vbi sibi periculum instare vidit, plebem ad se vocauit. Gracchus omni pene fauore destitutus, in foro aliquandiu cōstitit circa statuum patris, eamq; tacito obitu contemplatus, expresso gemitu illachrymauit, quod intuiti, qui in proximo steterant misericordia commoti, illi sese certatim agglomerat, noctē peruigilem circa eius edes, nequa illi iniuria fieret, egerunt. Postredie Flaccus, cum sua manu, minaciter Auentinum occupat. Eo Gracchus magis amicorum impulsu, quam repugnanti consilio accessit. Ipsum domo egressum, Licinia coniunx cum multa lamentatione est prosecuta, velut ad euidēs exitum euentam, a cuius complexu resoluta, doloris magnitudine velut exanimis concidit, mox inde alleuata per manus in Grassi fratris sui domum est delata. Ex Auentino Fuluij filius in forum ad consulem est cum caduceo missus, qui de reconciliatione ordinum ageret. Erat iam consul in armis quem honestus adolefens multis cum lachrymis precatus, magnam senatus partem mouerat, vt pacem dandam censerent. Caeterum Opimius pugne & vitionis cupidus, irent respondit, & aut Gracchus Fuluiusq; in aequum descenderent se purgaturi, aut neminem miserent. Ferunt Gracchum voluisse in forum venire, vt senatum alloqueretur. Verum amicis dissuadentibus in retinendo loco ab eo perseueratū. Fuluij filius iterum missus a consule custodiendi iussus. Ipse Opimius cū multitudine militū & Cretenfibus sagittarijs, in Auentinum profectus, post leuem pugnam, hostium fecit fugam. Maior omnino caedes q; praelium fuit. Fuluius destitutus in quoddam balneum se coniecit, vnde haud multo post cum maiore filio abstratus occidit. Gracchus ne tēto quidem praelio, in Dianae templum concessit, conatuq; sibi manū inferre, a Licinio & Pomponio amicis fidissimis prohibitus est, mox ex templo fugam molitus prius quam egrederetur, praecipbens in genua, Deam precat; dicitur, vt populus Romanus pro presentē in se ingratitudine, in perpetuum seruitutem incidere, quando suae libertatis assertores, perfide truncandos percussoribus proderet, nam vbi primū per praecōnem promissa fuit impunitas omnibus ad consulē transeuntibus, confestim qui circa illū steterant, in aequum descendere. Gracchum fugientem quom armati persequerentur, & iam ad pontē ligneum, qui Tyberim impositus erat, uentum esset, ibi Licinius & Pomponius resisteret, donec celis obruti, vt decuit fortes viros, in vestigio perierunt. Gracchum, quacumq; ibat, essi omnes ad fugam hortabatur, nemo tamē illi ferre opem, nec equum.

Fuluius Flaccus & Gracchus occupant.

Fuluij caedes.

perenti concedere est auisus, quod ubi ita futurum vidit, vt post paulo inimicorum manu caderet, & iam qui ad caedem missi fuerant, appropinquabāt, in sacrum quandam Deorum lucum, cum seruo Philocrate diuertit. Ibi Gracchus suo ipsius iussu est a Philocrate interfectus. Nec illi hero superstes fuit, sed statim ferum herili cruore respersum, in seipsum vertit. Quidam viuos ambos in hostium potestate venisse aiunt. Caput Gracchi a Septemulio Opimij amico relatum septemdecim libras & semissem appendit, quod fraude accidit, plumbum in caluam cerebro exinanitam infuso. Tantundem nancq; auri edicto consulis propositum erat huic, q; Gracchi caput retulisset, & Septemulius autrum quidē tulit, qui Fuluij caput deportauit, mercede fraudatus est. Amorum corpora, & aliorum qui in Auentino, & in fuga caeli sunt, ad tria milia numero in Tyberim sunt proiecta. Ceterum Opimius adeo crudeliter exercuit victoriam, vt & Quintum Fuluij filium iuniorē, quem custodiri iusserat, necauerit, facta tamen illi mortis potestate. Sed nihil aequē multitudinem offendit, ac templum a senatu concordiae nomine erectum, ea enim ratione de se triumphatum credere. Nec plebs studium suum in Gracchos dissimulauit, quibus statuae in celeberrimis locis vrbis constitutae sunt, & facella vbi ambo ceciderunt, ita vt quotidie vtrobiq; fierent sacra. Mater Cornelia fertur saepius dicere solita, ea demum vera dignaque fuisse filiorum sepulchra. Ipsa circa Misenum reliquum vitae egit, multa ob Africani memoriam, filiorumq; praesentiam, hospitium celebrat. Frequens illa in rebus patris, & natorum memorandis: quo conigit vt pleriq; eam magnitudine doloris victam, min⁹ iam sibi consistere arbitraretur. Sed generositas fuit potius naturae ad dolorem moderate perferendum, vt enim fortuna nonnunquam aduersus virtutē valet bona custodientem, ita fortiter & moderate cadentibus nihil auferre potest. Ceterum primo C. Gracchi tribunatu, nam bicenio & amplius, haec Romae acta sunt. Quin. Caelius Metellus consul, Baleares insulas subegit, vnde Baleares fuit illi cognomen. Sunt insulae duae contra Hispaniam parum inter se distantes, quas Graeci ab eo q; aestate ibi incolae nudis agerent corporibus, Gymnetae appellauerunt. Sunt & Baleares dictae. Dubium a testis missi, quia fundae vsus apud eos est: frequens, & vt quidam tradunt, ipsius etiam gentis inuentum; an a Balaio Hercules comite ibi relicto, quum Hercules ad Geronem nauigaret. In Salyis quoq; Alpina gente P. Sextius proconsul, sub id tempus prospere bellum gessit, illius illati causam haud reperiō. Suspiciari liber, ob Massilienses veteres socios, quos ab ea gente inuestarentur, Romana arma eouitq; progressa, a Massilia longo intra Alpes & Rhodanum cursu, ad Druentim vsq; fluuium Salyi incolebant quingenta circiter stadia porrecto tractu. Genre itaq; bello victa, Sextius haud procul a Massilia oppidum condidit, loco calidis frigidisq; aquis irriguo, atq; a suo nomine Sextias aquas dixit, locato ibi praesidio aduersus Gallos, ad quos penitus cohibendos, Massiliensium opes ad id tempus impares fuerant. Strabo est huius rei autor, a cuius opinione coniectura de origine belli in Salyos gessit, quam superius posui, nihil differeat. Salyorum bellum Allobrogicum peperit, q; ea gens Teutomalium Salyorum regem profugū accepisset, acceptumq; summa ope iuuare aduersus Romanos esset causa, & q; Eduorum agros sociorum populus Romanus hostiliter populata esset.

Gracchi caedes.

Concordiae templum.

Corneliae dicta & mores.

Baleares.

Salyi.

Sextias aquae.

Gn. Domitius proconsul, ad Vindalium oppidū, cum Allobrogibus feliciter dimicauit. Sunt Allobroges Narbonensis Galliae incolae, Rhodanumq; ex parte accolunt. Eorum Metropolis Vienna fluuius imposita, rei bellicae olim studiosi, mox agrorum cura subijt, gessit inde cum his bellum Fabius Maximus Aemilianus Pauli nepos. Birtuiumq; Aruernorum regem ingenti praelio vicit, caesq; sunt vna pugna, vt Lilius scribit, centum viginti Gallorum milia. Strabo ducenta numero profugata prodidit, quum triginta nec amplius Romanorum milia in acie steterent. Birtuius Romanus profectus, vt senatus iussu fieret, Albæ est iussu patrum custoditus. Enimvero dimissus, oia videbat nouo bello turbaturus. Est & Congentianus eius filius Romam deductus, vt auctoribus belli sublati, pacatior deinceps esset Galliae status. Tum deum & Allobroges in ditionē venere. Pugnatum est id praeliū in Aruernos, quum tanta vis hostium absumpta est, circa Comeiū montem, vbi Iar & Rhodanus confluunt, duoc; templa his locis a victore Fabio erecta. Marti vnum, alterum Herculi. Et Trophea ex candido lapide. Similitudo nominum in regibus, & Rhodanus vtriusq; pugnae testis, efficiunt vt credam Birtuium hunc Aruernorum regem esse, quem Eutropius, vt est sua praememoratum, Virturum appellat, eundemq; a Cassio Domitioq; consulis ingenti scriptis praelio superatum, atq; non bis tam prospero euentu in Gallos, sed semel dimicatum. Diuersum tamen bellum creditum, quia fuerit a scriptoribus haud vno modo relatum, sed vtriusq; res habet, porro inclytam eam victoriam fuisse oportuit, quae tanta fuerit hostium occisione parata. L. Opimius interea a Qu. Decio Tribuno plebis Romae est ad populum accusatus, q; indemnatis ciues ab eo in vincula coniecti necatiq; essent, quia cum Graccho & Fuluijo Flacco fuissent. Ceterū qui sub populi iudicio castris putabatur, seu optimatum factione adnitere, seu quia factum probaretur, praeter oim opinionem absolutus est populi suffragio. Cū Sarmis quoq; Alpina gente, Martij consulis ductu & auspicijs prospere bellum hactenus reperio, expugnatiū domitijq; vniuersum nomē Sarmis. Nec q; fuerit belli causa, quivē armorū conatus factis habeo dicere. Eodē sane tempore Micipsa Masinissa filius, qui Manafabli & Galussa fratribus morbo absumptis Numidiae regnum aliquādiu solus tenuit, vita decessit, cui Atherbal et Hiempsal filij successerunt, vt eodem cultu quo liberi ab eo domi aleretur, adolecens decora facie, ingenio & viribus pollēs. Non luxu & inertia, vbi primū adoleuit aetas, se dedit, sed equitate, iaculari, certare cū aequalibus cursu atq; alijs certaminibus, qui quum ceteros virtute anteciret, aequē omnib⁹ erat charus. Multa ad hęc praecleara venando, vt mos est gentis edere facinora, & quod ad conciliandam illi gratiā plurimum valuit, quo magis erat omnibus admiratiō, eo minus de se loqui. His primae aetatis rudimentis Micipsa permotus, oppressisset fraude adolecentem, nisi veritus esset, ne ob eius mortem feditio aliqua, aut intestinū bellū sibi oriretur. Erat vehementer Iugurtha suis populatibus gratus, oculatiore itaq; via ingressus, per speciem militiā in Hispaniam ablegat, vbi tum Numantia a Scipione premebatur, ratus fore, vt ferocis iuuenis, obiectando se periculis, procul domo sine domestica inuidia

Arverno rui caedes.

Allobrogum caedes.

Trophea

Birtuius.

dies Opimio dicitur.

Micipsa.

Atherbal. Hiempsal. Iugurtha

Iugurtha indoles.

Iugurtha ambitio.

Litere Scipionis ad Micipsa.

Oro Micipsae ad Iugurtha.

inuidia extingueretur, sibiq; iam exacta aetate regnāti, filijq; suis regnaturis in posterum securitas pararetur. Sed longe aliter euenit, q; callidus rex euenturum credidit. Iugurtha, vt impiger & acer ingenio, modo destitit, imo parēdo, eūdoq; obuiam periculis, in tantam breui euaſit charitudinem, vt Romano imperatori aequē ac militibus notissimus esset, ac vehementer acceptus. Erat (quod in paucis fit reperire) praelio strenuus, & bonus consilio, quorum alterum timor ex prouidencia comitari solet, alterū meritis ex audacia. Accedebat humilitas, ingenia, animi & ingenij solertia, quibusq; studijs plerisq; nobilium Romanorum sibi amicitia & familiaritate deuinxit, & in primis eius generis, homines, quibus diuitiae bono & honesto potiores essent, quorum pollicitis in spem haud dubiam venerat ferocis iuuenis fore, vt Micipsa extincto solus Numidiae regno potiretur. Quo prauo Iugurthae studio animaduertio (nihil enim folentem potest ducem la tere eorum quae milites agant) Numantia euerſa Scipio iuuenem pro concione laudatum, donatūq; militariibus donis, secreto monuit, vt publice potius q; priuatim Romanam coleret amicitiam, nec infuſerent cuiq; largiri, periculose emi a paucis, quod multorum esset. Futurum vt facile ad regnū perveniret, si his artibus infisteret, quarum prima apud se rudimenta deposuisset, contra nimis festinando cum sua largitione caderet. Atq; haec Scipio locutus, cum literis quas Micipsa redderet, castris dimisit. Epistola quam ille ad regē attulit, hoc fuit argumento conscripta. Iugurthae, tu in bello Numantino longe maxima virtus fuit, quā certo scio tibi gaudiosē esse, nobis ob merita tua charus est, vt idem senatus Po. Ro. sit summa opinio, tu sibi quidem pro nostra amicitia gratulor, virum habes te atq; tuo suo Masinissa dignum. Micipsa famulus prius, mox tanti viri testimonio permotus, vt Iugurtham beneficium vinciret, eum adoptatum cū filijs haeredem testamento instituit. Nec ira multo interfecto tempore, quum iam finis vitae adesset, coram Atherbale & Hiempsale filijs, & cum his amicorum plerisq; adhibitis, ita Iugurtham affatus dicitur. Suscepti ego te Iugurtha paruum a patre relictum, susceptumq; ea spe aequē ac filium dementem institui, vt non minus tibi q; liberis quos genuissem charissimum essem, tuq; is futurus esses, q; tibi & tuis fores gloriae & ornamento, nec deceptus. Etenim vt alia omittam, quae egregie ad hunc diē gessisti, nouissime ex Hispania reuersus, tantum famae & laudis tecum attulisti, vt non ego tantum, qui te institui, sed omnetiam Numidicum nomē fit per te multo illustrius factum, nostraeq; familiae decus in Hispania renouatum, quod non tantum laudi accedit, sed emolumento etiā maximo. Ex amicis enim Ro. nobis amicissimi facti. Postremo superasti laudem omnem humanam inuidiam, quo nihil est in vita difficilius. Nunc quoniam mihi fatali est necessitati parendum, per hanc dextra Iugurtha filij, per regni fidē te oro & obtestor, vt hos qui tibi sanguine propinquos sunt, meo beneficii fratres omni tempore charos habeas nec alienos malis tibi adiungere, q; sanguine coniunctos retinere, non exercitus, non thesauri praesidia regni sunt, sed amici, qui non vi & auro, sed fide & officio parantur. Ceterum quis amicior q; frater fratri? nec quē facile amicū inuenias, si tuis fueris inimicus. Ego si boni eritis, regnū vobis stabile ac firmū trado, si mali fragile & caducū: vt em res parū cōcordia crescit ita discordia maxie dilabunt. Sed te praeter ceteris Iugurtha qui aetate & sapientia praestas, ne quid accidat

providere oportet, siquidem in omni certamine qui opulentior est, nisi etiam modestior sit, quia plus potest, facere iniuriam non accipere creditur. Vos Atherbal & Hiempsal colite & obseruare hūc hominem, imitari virtutem, & entiamini ne ego meliores liberos optasse q; genuisse videar. Ad ea Iugurtha, est longecaliter animo agitabat, benigne tamen respondit, satis gnarus Micipsam ficto fuisse animo omnia locutum. Nec multis interiectis diebus, senex moritur. Tum funere & exequijs multa celebratae peractis, quō reguli in vniū conuenissent, de regno in medium, consultari, Hiempsal fratrum minimus natu dexter Atherbali assedit, ne Iugurtha medius sederet, qui locus vt plerisq; gentibus, ita fuit & Numidis honoratissimus: atq; alterius fratris, nomitu adduci potuit vt atri cederet, mox vero quum primum omnium Iugurtha censuisset omnia Micipsae consulta & de creta proximū quinquēniū rescindi oportere, quo la ne tempore rex senio confectus parum valuisset: Placet hoc inquit Hiempsal: nam & tu hoc triennio ab illo adoptatus in regnum pervenisti. Iugurtha duplici contumelia offensus, caedem Hiempsali machinatus est, & quia priore illo conuentu, ob discordes animos placuit thesauros & regnum diuidi, paucis diebus alij in alia loca thesaurs propinquos, caeterum Hiempsal Thirina profectus est, vt hinc opportune ad diuisionem occurreret, vt tebar turq; interim domo Numidiae cuiusdam, qui Iugurthae erat amicus, munus, apparetq; illi conſueuerat. Huius opera adulterinas aedium clauas, nam verae noctu ad Hiempsalem deferebantur, adeptus Iugurtha, immisissis occulte militibus ad eum noctu fraude interfecit. Tum vero vniuersum regnum in duas velut factiones abiit, sed multo plures Atherbali fauebant. Iugurtha q; maximas potest copias comparat, vrbes partim vi, alias voluntate suo adiungit imperio. Atherbal est cōſectim Romam miserat, qui senatum de his quae facta essent edoceret, militum tamen multitudine praefectus, armis decernere constituit, mox victus praetor in provinciam Po. Ro. pulsus fe recepit, ex provincia Romam nauigauit. Iugurtha vniuerso iam regno potitus, Romanorum vti onem veritus, avaritiē nobilitum nō ignarus, Romam cum magno auro & argenti potestere legatos misit, qui & veteres amicos muneribus explerent, & nouos sibi conciliarent, nec largitio illa fuit irrita, tantaq; animorum commutatio post legatorum ad vrbem accessum secuta est, vt ex maxima nuper inuidia in gratiam Iugurtha & fauore veniret. Et iam patrum plurimi, pars spe, alij precio singulos ambiendo nitabant efficere, ne qd in Iugurtha graui⁹ statueret. Interim senatus Atherbali dat. Ibiq; Iugurtha legatis staudentibus, ita est ille fari exorsus Micipsa pater meus ex humanis de cedes pcepti mihi patres conscripti, vt ei⁹ regni qd per manus tradebat, procurationem meam esse existimarem, ius & imperium penes vos futurum, domi praeterea militiāq; enteret, vt q; maximo vobis populorū Ro. vsui essent. Vos mihi cognatorum, vos affinium loco ducere, futurum, vt in vestra amicitia vmbra q; Ro. nominis perpetuo florerem, in vestro praesidio fore exercitus, opes, regnum, & nostri regni munimenta. Agitabamq; ego mecum parvis mei praecpta, studioq; obseruabam, quū Iugurtha homo omnium qui sunt hodie in terris sceleratissimus, vestrum imperium & autoritatem aspernatus, me Masinissae nepotem, & propterea a stipite focium & amicū Po. Ro. regno ac fortunis exiit. Ceterum vellem

Responsum Iugurtha ad Micipsam.

Hiempsal Iugurtha occiditur.

Oratio Atherbali ad senatum.

ego P.C. quando ad hoc miseris venturus eram, vt meis auxiliis rebus petiturus essem a vobis auxilia, meo alicui potius q̄ meo v̄ merito gratia deberet. Nunc quoniam ita contigit, vt prius oneri vobis futurus sim, q̄ vsui esse poterim, per antiqui nostrae familiae in Ro. nomen studium, per Masinissae aui mei fidem, qui Carthaginensi bello vobiscum amicitiam instituit, quo tempore magis eius fides q̄ fortuna perenda fuit. ne patiamini me illius progeniem, domo, regno, ceterisq̄ fortunis exutum, frustra a vobis auxilium implorare, ad quod imperandum si nihil causae haberem, nunc quia regia familia sum ortus, nuperq̄ paterno regno colloca tus, opibus, fama, diuitijs flores nulli in infestis, Romani nominis haereditarius cliens, infanda ei⁹ pro ditioe cui meae dignitas ac salus in primis cura esse debuit, extorris sum factus, exul, inops omnibus bonis, quae ad ornamentum vitae meae necessariae sunt, hostiliter spoliatas: Maiestatem & clementiam Ro. Po. erat iniuriam prohibere, nec pati cuiuscūq̄ regnum per scelus crescere. Quid q̄ n̄ sum finibus eiectus, quos Po. Ro. meis maioribus dedit: vnde ausus meus Masinissa vobiscum Syphacem eiecit? Vestrum mihi beneficium admittit, vestra haec iniuria, vestra contumelia est: Cur Iugurtha parricidio possidet, quod maiores vestri virtutis esse primum voluerunt? Heu miseris, huc ne tuum Micipsa pater euasit beneficium, huc tua in alienos paterna pietas, vt quem tu vna cum liberis clementer instituisit, ad opus regni participem fecisti, in tua stirpis sit hodie extinctor? Heu miserabile indignaq̄ fortunam, nuncq̄ ergo familia nostra ab infestatio ne & fuga quietura est, semper in ferro & tristi discordia versabitur: quādiu infensa Carthago stetit multa hostilia patiebamur, hostes finitimi erant, vos amici procul, in assiduo metu esse oportebat, verum postea q̄ p̄p̄sis illa extincta est, laxa pacem agebamus, nullum habituri hostem, nisi quē Ro. Po. iussisset, quum Iugurtha infando scelere oīa in luctum & moerorem verit, fratre meo eodēq̄ ipsi⁹ propinquo prius interfecto, illum meumq̄ regnū sui sceleris praemium fecit, ad quod vindicandum vna spes superest populus Ro. Et enim ad quem cō fugiam, aut quos implorem preter vos, in quorum manib⁹ & tutela a patre relatus sumus? Ille vt necesse erat natura cōcessit. Frater mihi nuper adp̄t⁹ est affines, amici, propinq̄, alij alia vi oppressi a Iugurtha, nonnulli etiā bestijs obiecti. Quāq̄ si oīa nunc vt olim incolumita manerent, siquid ex improposito mali accidisset, vestri auxilij nō secus ac facio ipso rassem P.C. quib⁹ p̄ maiestate & ap̄titudine vestri imperij ius & iniurias oēs curę esse decet. Nūc vero rerū oim egēs, quos alios iplore nō habeo. Appellē ne ego exteras gentes aut reges? qui oēs ad vnū ob vestra sunt nobis amicitia infesti. An terrarum vltima est in qua nō hostilia meorū maiorū sunt monumenta impressa? Nemo fuit vobis aliquando hostis, qui ob Masinissae & eius familiae perpetuū in vos studij, nō n̄ro gaudeat exilio. Postremo ita nos Masinissa instituit patres cōscripti, vt vestra solius populi amicitia colerem⁹ vt nulla societate, amicitia nulla Roanę praeserem⁹, satis p̄ditū in vestri nois vmbra fore arbitrat⁹, vt si quod diuauerat, fortuna imperij huius mutata esset, nos & vno cōo casuri essem⁹, si p̄petua felicitate vsq̄, nobis quoq̄ omnia secūda eueniret: eritq̄ vt arbitror vobis malorum curatio eo facillor P.C. quo impens⁹ oēs, vel officio, vel metu, vestri sequitur imperij: tantū illud vereor, ne quos Iugurtha, ga parū adhuc sic cogni tus, priuata amicitia trāserfos agat, quos audio sū.

Exclamatio comiseratiōis plena.

ma ope niti, ambire, vos singulos fatigare, nequid de Iugurtha absente statuat. Simulare me has querelas, meditatūq̄ ex regno fugā, quū per ocium regnare licuisset, quod vtrinam illum cuius scelere in has sum miseria coniectus, eadem hęc simulāre videri aliquādo, oriturq̄ a vobis aucta dijs immortibus vltor, vt qui nūc scelerib⁹ suis fore est a claudius, omnibus supplicij excruciat⁹, corū que in fratrem meū, mox in meipsum crudeliter & impie fecit, meritas luat p̄nas. Quod tamen sit dolendum, mihi est tuus charissime frater inierit⁹, praesertim q̄ vnde minime debuit, vitia est tibi erepta, gratulor tamen tibi praesentē sortē, q̄ has quibus premor aertū nas cū vita simul amissisti. Ego miser. Ego infelix: qui auxiliij egens, nec tuam queo mortem vlciſci, nec afflictis rebus meis consulere, quādo & vitę & necis meae potestas ex alienis opibus pender, quo fit vt neq̄ viuere libeat, nec sine dedecore liceat mori: quare vos P.C. & oro & obsecro per liberos vestros, per parentū vmbra, per maiestatē Ro. nominis, opitulamini mihi misero, ire obuiā iniurię, non lire pati Numidij regnum quod vestrum est, per q̄ dē & exilia familiae nostrae labefactari, quod indignum facinus mihi miserum sit, vobis P.C. Romanorū nomini triste & inuidiosum. Postq̄ Atherbal dicendi finem fecit, Legati q̄ qui cum eo in curia introducti fuerat, magis sua largitione q̄ curia fracti, ad ea tam multa que rex dixerat, pauca subiungit. Hiēpsalis cādē nihil ad Iugurtham attinere. Eum quia in suos saeuū exerceret imperium, improbitate Numidarum incurſu interfectū, nec Atherbalē habere quod iuste queri posset, nisi forte ea querela iustitū puraret, q̄ bello quod ipse vltro mouisset, esset superatus, doleretq̄ non tam iniuriam factam, q̄ q̄ facere nequiuisset. Peri a Iugurtha, ne senar⁹ se alij iudicaret, q̄ qui apud Numatā fuisset, ne inimici verba factis anteponeret. Vtriusq̄ curia abire iussit, vbi senar⁹ consuli coepit, q̄ multi pro Iugurthae causa non aliter q̄ pro propria gloria connixi, & vltimū fortem, & Romanę militie alumnū illum praedicabant. Atherbalis quum facta, et verba palā aspernari. Contra paucos, quibus bonum & equū diuitijs charius erat, subueniendum Atherbali censebant, Hiēpsalis caedem vindicandam, atq̄ omnium maxime id Scaurus Aemylius, qui non tā honesta causa a regia pecunia ab sinebat, q̄ q̄ talis largitio coeperat vulgo esse infamis. Callide igitur sua vitia occultans, cum h̄s qui non precium aut gratiam vero anteferebant, obtinuit: vt. X. legati in Africam mitterentur, qui regnum quod Micipsa tenuerat, inter Iugurtham & Atherbalē diuiderent, cuius legationis princeps fuit L. Cernūtur. Optimus, qui consul C. Gracchus & M. Fuluius Flaccus interfectis, nobilitum victoriam, vt supra est significatum, acerbe nimis in plebem exercuit. Ceterum quum is, tum legatorum pleriq̄ auro corrupti, ita in regni diuisione egerunt Iugurthae gratificantes, vt nulli dubium fuerit, quin illis multo charius eo tempore regis aurtum fuerit, q̄ publica aut priuata fides. Pars Numidij quae Mauritanicę contigua est, agro & viris opulentior Iugurthae datur. Altera magis specie q̄ vsu diues vrbibus & aedificijs frequentior Atherbali cedit. In Delmatia, dum hęc in Africa gerebantur, nōnnulli a Romanis est bellatum L. Caecilij Metelli ductu, atq̄ obsidione certatum, sed quo euentu parum compertum habeo. Nec res Syriae interrim quietiores fuerunt. Gryphus, qui post Alexandri interitum patrium recuperavit regnum, externis periculis liberat⁹, domesticis insidijs pene periit.

Peroratio.

X. legati in Numidiam delemuntur.

Diuisio Numidij. Delmatia.

Cleopatra

Cleopatra eius mater, q̄ Demetrio fratri nupserat, & quae hunc ipsum postliminio reuerſum medio ardore belli deſtituit, in quo animo ferens auctoritatem suā post filij victoriam de Alexandro infirmio reum contigisse, ab exercitu domum reuerſo veneni poculum obtulit, qua fraude iam aucta instructus, veluti cum matre pietate certaret, recusat se ante illam bibiturum, cui abnuenti quum frustra aliquid infirmis, demum indice in medium, adducto, deſtinati sceleris arguit, vnaq̄ ad diluendum crimē viā superesse dicentis, si quod filio obtulisset ipsa biberet, atq̄ ita illa venenū quod in alij parauerat in se vertit. Octo deinceps annos Gryphus ocioſe regnauit, quoad eius frater Cyricenus nomine, ex ea de matre & Antiocho Demetrii fratre q̄ perijt Parthis genitus, regni æmulus est illi ortus, quem Gryphus veneno perdere conatus ab bellum concitauit. Erantq̄ iam res Syriae ob fratrem discordia parū quietae, quū Ptolemæus Phiscon vita decessit, regno vxori & alteri filiorū quę ipsa legeret, relicto: quę quū in minorē natu promior esset, maiorē tamen iulij populi legere coacta est. Erant huic duae filiae, maior natu Seleuce, & altera Cleopatra, quam maior filio iam ante matrimonio locatam, beneq̄ conuenientē prius q̄ illi regnum daret, repu diare coegit, ac Seleuce ducere. Nec ita multo post Cleopatra quae matris iniuria passa fuerat repudiū, ambobus inſecta, Cyriceno in Syria nupſit. Iosephus & Eusebius Cyricenem pro Cyriceno scribunt. Et ne Cleopatra nudum nomen coniugis se cum afferret, Cyprium exercitum ad res nouas sollicitatum, velut dotalē ad maritū traxit, quib⁹ copijs auctus Cyricenus, cum Grypho acie dimicauit, viduſq̄ prelio Antiochia vbi vxor erat Cleopatra aufugit. Nec ita multo post Antiochia a Grypho capitur. Gryphina Gryphi vxor, quae & ipsa ex eodem erat Phiscone genita, quo & Cleopatra, forem ad supplicij requisit, q̄ & inuita matre ex Aegypto profecta, Cyriceno velut regni æmula nupſit, eum q̄ aduerſus se & Gryphum maritum suum hostiliter intruxisset. Illa inſectum fororis animū verita, in replū profugerat, vbi Gryphi ne iussu interfecta est, Grypho frustra reclamante, in cognatum sanguinem saeuire, a quo omnia bella iura abstineret. Praecis sunt Cleopatrae manus a militibus, q̄ deę simulacrum cōplexū habebat. Ipsa violatū numerū in tāi sceleris vltionē inuocans cōdidit, breuiq̄ vltio secuta est. Cyricenus altero prelij congressu victor, Gryphinae sanguine, vxoris manibus parentauit. Erantq̄ res Syriae in hoc motu, quum Cleopatra Ptolemæi mater Alexandrini regni ocium turbauit, quippe quę filium regni sollicita designata, Seleuce eius matrimonio abducta, quę ex ea iam duos exulisset filios in exilium egit, minore filio in regnum constituto, nec contra illum exilio, absente bello inſectatur. Erat tū Ptolemaeus in Cypro inſula, vnde maternis eiectus armis, ad Cyricenum se contulit. Cleopatra interfecto sui exercitus duce, qui ex Cypro filium incolūmē abire passus fuerat, adeo Alexandri alteri, filij cui diadema impoſuerat, rertuit, vt & ipse spōte regno cesserit. Illa verita ne si Cyricenus Syria potiretur, in Ptolemę filij gratia sibi bellum inferret, Gryphum magnis iuuatq̄ auxilijs, transmissa eidem filia Seleuce, quam ille sibi matrimonio iungeret. Ipsa quū Alexandro filio in regno per legatos restituta capitales moliret insidias, ab eo est interfecta, digna mulier (sati vitæ excitu, quae matrem toro expulſit filias a tertio fratrum matrimonio viduas fecit, natōſq̄ alterum extorſit eiecit, eiectum hosti-

Gryphus in matrem.

Cyricenus.

Cleopatrae cedens.

Cleopatrae exitus.

liter fuerat persecuta, alteri adempto regno exitum machinari iui aucta. Sed nec Alexandro materna eę des inulta fuit. Alexandri vbi primum constitit Cleopatram eius opera interfectā, in exiliū egerunt, maiore fratre qui cū Cyriceno erat in Aegyptum reuocato, laudata eius pietate, qui nec cū matre belare voluisset, nec regnum a fratre reperere. Sed haec multo postea gesta sunt, ac sub id tēpus quo Cyrenicum regnū testamento Romanis cedit, quod aliorum post annos accidit. Cyriceno & Grypho fratribus inter se disceptantibus, in Iudæa Hircan⁹ totius gentis princeps, p̄nti reſū oportunitate vsus, Samaritas bello percit, q̄ Marſſenōs Iudgorum colonos & auxiliarios, Syrorum regum opibus freti multis ad id tēpus cladibus affecissent. Hircanus hostē fossa & vallo cingit, praeficitq̄ obsidionē Aristobolum & Antigonom filios. Horum opera Samaritae ad tāta rerū inopia sunt redacti, vt ne ab obſcenis quidē cibis abſtinerēt. Postremo Cyricenus, eorū precibus fatigatus, cū exercitu fessis auxilio venit: cōtractoq̄ sub eius accessum circa vrbe praetio, vidus fugatusq̄ Cyricen⁹ Scythopolim fuga euasit. Samaritae iterū intra mœnia cōpulsī, arctius q̄ antea obſideri ceperunt, Syrorūq̄ reb⁹ diſſiſi ab Antiocho eius hoste auxiliū implorāt. Is est de summa rotius regni sollicitus erat, ne suam fidē imploran tes deſtituisse videretur, cum Ptolemæo Lathiro egit, vt sibi auxilia mitteret, ad Samaritae obſidionē eximēdos. Lathiri cognomen Ptolemæus ille tu lit, qui a Cleopatra matre regno pulſus, post eius interitum ab Alexandrinis fratre prius pulſo quia matrem interfecisset, in regnum restituit⁹. Et si itaq̄ prius q̄ matrem iniuria exultasset (enimvero prius q̄ extorris ille ad Cyricenū venisset, hęc in Iudæa & Samaria gesta sunt) sex milia auxiliorum ex Aegypto illi affuere, quib⁹ auctus Antioch⁹ Iudę fines inuasit, tumulososeq̄ agros incurſare est adortus, ratus fore, vt Hircanus suorum clade cōmotos filios ex Samaria reuocaret. Sed lōge aliter euenit, q̄ hostis credit⁹, nam nec illi reuocati sunt, nec impune Antiochus ex quo hostium diuſus euagatus, praedatoribus quō locorū inſectis, cū hostiū inſidijs vbiq̄ inſectis. Ille quum nihil praeter ignominiam praesens lucraret, Callimandro & Epicrate cō exercitu ad Iudęa vena ad relidit, in Syria reuerſus est. Callimander paucis diebus hostium arte captus cū suis perijt. Et Epicrates pecunia corrupt⁹, Scythopolim cum circumiectis oppidis Hircano tradidit. Et Samaria non dum anno adhuc ex quo oppugnari coeperat, circūfacto capta est, atq̄ ita funditus excisa, vt certiora hostiliū castrorū ad posteros q̄ vrbis extrarent vestigia. Erat Hircanus sacerdos summus, qui quū forte eo die quo filij cū Cyriceno acie dimicauerat, sol⁹ thura in templo adoleret, vox ex proximo illi reddita est. Filij tui hostē vincunt. Ille ratus se cœlesti voce monitum ex tēplo egressus filiorum victoria populo significauit, idēq̄ multo pri⁹ accidit, q̄ victorise nūc adesse potuissent. Creuerat his suc Pharisaei, cessibus Hircanus, forebantq̄ sub eius principatu Iudaeorū res, quū ipse Pharisaeis a quib⁹ fuerat institutus, relicto, ad Saduceorū sectā trāſiit, vnde illi & filijs in expiabilis inuidia est a populo orta, vt em Saduceis potēiores & optimi quicq̄ fauebant, ita vulgus & ignara multitudo Pharisaeorū tota erat. Ceterū reconciliatio populo & re Iudaica optimo statu collocata, facta decessit, quū vnum & XXX. annos summæ rerū p̄ſuiſſet. Felix tribus reb⁹, principatu populi, summo sacerdotio, & p̄phetica diuinitate iudicat⁹. Aristobol⁹ eius filius nō Ionathae, vt Eusebius scribit, veterē principatum fortunā sū-

Samaritae rum obſidio.

Ptolemæus Lathirus.

Samaritae excidiū.

pro

pto diademate, ad regiam dignitatem transtulit, q
 annus quadringentesimus fuit atq octogefimus pri
 mus, siue vt Euseb. ait quartus ab eo quo Iudæi ex
 Babylone in Palæstinam remigraverunt. Sed hæc ge
 sta sunt in Iudæa post bellū quod est cum Iugurtha
 gestū in Numidia, profligatū. Nūc ne ab instituto
 ordine longius aberret explicatio, res Italæ exter
 nas excipiet. Cato Porcius Salonius cōsul per id tē
 pus, quo Numidiæ regnū Iugurthæ & Atherbali
 est diuisum, aduersus Scordifcos gēre ex Gallia or
 rida, in Thracia parū memorabili euctū bellauit.
 Romæ Aemylia, Licinia, & Martia vestales incesti
 dānatae. Peridē tēpus Papyrius Carbo in Illyrico
 cum Cimbris (is primus Romanorum ipsi gēti cū
 exercitu occurrit) infeliciter dimicauit, fusus fugat
 usq est cum multa cæde Ro. exercitus. Sed quan
 tū hic ignominia acceptum, tātū nec minus laudis
 haud multo post in Thracia est questum recēti vi
 ctoria, vbi Liuji Drusi cōsulis ductū & auspicijs,
 Scordisci ingēti sunt prælio a Romanis victi. Sed
 hæc parum illustri fama veterū scriptorū monume
 tis tēporum iniuria deperditis. Certior ac plenior
 relatio eorum, quæ in Numidia, eadē tēpestate ge
 sta sunt. Diuiso Micipsæ regno legatorum arbitrio
 vt supra est memoratū, Iugurtha vbi primum illi
 Africā excefferunt, repugnans animo sic sanæ hæ
 bere vt apud Numantiam acceperat, omnia apud
 Romanos esse vānalia, frētus præterea eorum ami
 citia, quos muneribus expleuerat, ad Atherbali re
 gnum animum adiecit. Ferrox ipse & facinorosus,
 cōtra imbellis ille & iniuriæ obnoxius. Primo igi
 tur ex Atherbali sinibus prædæ hostiliter abduci,
 missiq ad Iugurthā legatū qui de iniuria querere
 tur. His non modo res non reddidit, sed bellū haud
 multo post ex concessu illarum. Quacūq Iugur
 tha iret vastabantur agrī, vici, oppida vi capta incē
 debantur, erantq breui omnia vnus habiturus, quū
 Atherbal haud amplius cunctandum ratus, parato
 exercitu ad Cyrtham oppidum haud procul a Iu
 gurtha castra fecit, & quā diei extremum, pugna
 vtriq abstinerunt. Ibi Iugurtha in omnem occas
 sionem inueniens, noctū silenti luca, signo repēte da
 to Atherbali castra tumultuose inuadit, quib? pri
 mo impetu captis, multi semisomnes oppressi, ali
 j subita repitacione & pauore disiecti, beneficio no
 stis seruati sunt. Atherbal cū paucis equitibus Cyr
 thā cōfugit, & in togatorum turba (nā multi Ro. &
 Italici generis Cyrthæ negociabatur) Numidas su
 gentibus hærentes a mœnibus auertit, eodē die
 quo coepit erat id bellum profligari contigisset. Lu
 gurthā oppidum corona cingit, vrres, vinas, &
 alias id genus machinas mœnibus admouet, oppri
 mendī Atherbali cupidus, priusq eius legatū Ro
 mā ire possent, quos aliquanto antea ille miserat.
 Cæterū illi secunda nauigatione vti mādāta perue
 lerūt, missiq sunt duo legatī in Africā, qui senatū
 populiq Ro. noie iuberēt ambos reges ab armis di
 scedere. Iugurthā i potestate parū populiq Ro. esse
 se respōdit, libenterq e cognitiōe patribus dela
 turum. Cæterū bellū Atherbali culpa cōtractum,
 qui sibi capitales molitus esset infidias. Atherbali
 appellandī copia legatis nulla facta est, aut certe si
 bi factā noluerūt. Iugurthæ respōso cōtēti, velut per
 id bellum soluisent, cōtinuo Africā exceffere. Iu
 gurthā vbi de illorū discessu certior est factus, mul
 to ferocior q antea, Cyrthenses adortus fossā & val
 lo vrbē circumdat, instatq varie. propugnatoribus
 nunc præmia, nunc formidinem ostentando. Suos
 ad virtutem hortari, erigere, prorsus nihil laxamen
 ti hostibus dare. Atherbal vrbis res suas in extre

Tres ves
tales dā
natae.
Cimbro
rū victo
ria.

Profligā
tur Ather
bali co
piæ.

Legatorū
ignauia.

mo fitas vidit, nā præter q hostis arctius vrgebat,
 ne trahendī quidem belli spes vlla erat ob rerum
 omnium inopiam, ex his qui secum in vrbem con
 fugerant, duos maxime impigros delegit, quos pos
 licendo rogandoq, vt præsentem fortunam suam
 miserarentur, perpulit, vt per hostium munitiones
 noctū dilapsi, Romam cum suis literis ad senatum
 irent. Felix horum audacia fuit, atq Atherbali lite
 ræ in senatu recitatae, quibus ille significabat non
 sua culpa fieri q sapius Romam oratum mitteret.
 Tanta inquit P. Conscripti libido meo extinguen
 di Iugurthæ animū inuasit, vt neq vos, neq Deos
 immortales reuereatur amplius, meum sanguinem
 sitit, hunc mauult q omnia, quinum iam mēsem
 ego socius & amicus Po. Ro. obfidione premor,
 nec mihi Micipsæ patris beneficia, nec vestra decre
 ta auxiliantur. Ferro an fame magis vrger incertū
 sum, de Iugurtha tantum dicam petere eum haud
 dubie supra q ego sim aliud quidam, neq enim si
 mul & meum regnum & vestram sperare potest a
 micitiam. Vtrum pluri, faciat nemini occultum
 est. Ab initio Hiempsalem fratrem meum occidit,
 inde me patrio regno expulsi. Sed quales priuatē il
 le iniuriæ fuerint, nihil ad vos. Nunc vestrum in
 hoc regnum quod armis teneo, me quem Numidis
 regem imposuistis, plus q hostiliter obfider. Quātū
 ille vestrorum legatorum verba fecerit, præfens for
 tuna mea declarat. Reliquum est vt ille ab suo sce
 lere arceri non possit, nisi vestra vi cohibeatur. Vel
 lem ego patres conscripti, & hæc quæ nunc scribo,
 & quæ antea fui in senatu questus, vana forent, nec
 miseria mea vobis fidem faceret. Sed quando eo
 natus sum, vt ille in me omnia suæ crudelitatis exē
 pla exerceret, tantum inimici imperium & corporis
 cruciatum deprecor, de Numidiæ regno quod
 vestrum est, vt libet consulite: meq ex impij hostis
 manibus, per maiestātē vestri imperij, per amicitia
 fidem, si qua aui mei Massiniae apud vos memoria
 adhuc restat, eripite obsecro, Senatus, Atherbali li
 teris permotus, multis centenis esse illi subue
 niendum, misisset illico in Africam exercitum, nisi
 Iugurthæ fautores summa ope connixi, auctores
 fuissent, vt tantum legatū mitterentur. Maiores na
 tu nobiles missi, & in his Aemylus Scaurus, qui
 princeps erat senatus. Hi vti cā delati, Iugurthā per
 literas accerfunt, qui ab initio anceps, pareret ne, an
 in obfidione perseueraret hinc nec in Africa, nec
 in illorum dicto obediēs esset, inde cæca perficiē
 di sceleris cupiditas, diuersum rapiebāt. Postremo
 subita vi oppidū adortus, totis viribus capere est
 conatus, quod vbi nulla est via ad irrupendum
 data, vti cā ad legatos se contulit. Hic tametsi gra
 ues illi missæ nunciabatur, nisi ab obfidione desi
 steret: multa tamen oratione consumpra, ad postre
 mum infecta re, legatū discesserunt, quod vbi Cyr
 thæ est auditum, qui Italici nominis cum Atherba
 legerant, & quorum virtute fuerat precipue oppidū
 defensum rati fore vt maiestate Ro. nominis dedi
 tione facti incolumes a rege mitterentur, Atherba
 li auctores fuerunt, vt oppidum Iugurthæ traderet,
 vitam tantum ab eo pactus, de cæteris curam sena
 tu fore. Ille est omnia potiora Iugurthæ fide pura
 bat, veritus tamen ne aduersando cogereur, dedi
 tionem fecit. Iugurthā Atherbal deditum crudeli
 terq prius excruciatum interfecit. Neg & cum eo
 omnes puberes, Numidiæ, Italiciq negociatores
 promiscue, vt quisq armato hosti obuius fuit, Iugur
 tha ad vnum cæsi, quod vbi Romæ auditum est, hostis ius
 nec in senatu quicq ob Iugurthæ fautores aduer
 sus tantam iniuriā decerni poterat, adeo plus
 regia

Literæ
Atherba
lis ad se
natum.

Alteræ
Ro. lega
tio.

Atherba
lis & Ro.
cædes.

regia pecunia & gratia male parta, q publica digni
 tas in eo ordine valebat. Sed nec impugne, crudelis
 auaritia in eam fuit vt eam remp. quā Romæ florē
 tissimā habebāt, paucis annis amiserint, & qd pe
 ne æquum fuit maiore nullius ordinis clade, q illi
 cū suis fraude tunc Atherbal socius & amicus Po. Ro.
 perijt. Cæterum patres vbi C. Memium tribunum
 plebis sic criminari ad populū miserunt, q ipso
 rum fraude factum scelus Iugurthæ condonaretur,
 Sempromia lege Numidiæ & Italiam prouincias
 consulis decernit. Cōsules declarati sunt L. Cal
 purnius, qui prouincia pessime administrata, Be
 stia postea cognomen tulit, & P. Scipio cognome
 ro Nasica, diuersus (nequis erret) ab eo qui iudica
 tus fuit olim Romanorū optimus. Calpurnio Nus
 midia forte euenit, Italia Nasicae. Cōscribitur exer
 citus, qui in Aphricam deportaretur, cæteraq ad
 bellum comparatur. Iugurthā factus certior de his
 quæ Romæ parabantur, filium cum duobus lega
 tis ad senatū mittit, quibus præcipit, vt omnes in
 differenter auro aggredereentur. His appropinqua
 ribus publico nomine, nunciatum est, nisi regnum
 Iugurthamq deditum venirent, vt intra decē dies
 Italia excefferent. Numidis infecta re profectis, cō
 sul Calpurnius haud multo post legiones per Ita
 liam Rhegium traxit. Ex Rhegio in Sicilia, mox
 inde in Aphricam exercitum deportauit. Hic Nus
 midiam ingressus breui multos mortales, atq ali
 quos vrbes pugnando cepit. Erat L. Calpurnius
 vir acri ingenio, bellicarum artium haud ignar,
 ad pericula cauenda, & ad quæ casu incidissent
 mature discutienda, præsentī firmoq consilio. Præ
 pedebat tam bonas artes in homine inexplēbilis
 auaritia, quæ per legatos & M. Scaurum in primis
 Iugurthā versare adortus, eo perpulit, vt pacē quā
 ipse voluit, paucis sit diebus consecutus. Inde in de
 ditionem acceptus, & ad turpissimā pacis deformi
 tatem regendam. XXX. elephanti, pecus, atq equi
 multi cū non paruo argenti pōdere quæstori tradit
 ur, nec multum inde Calpurnius in prouincia mo
 ratus Romam ad comitia consularia habenda de
 cessit. In Numidia interea, & in Romano exercitu
 purnius. Pax erat. Cæterum vbi hæc quæ in Africā acta
 erant, Romæ vulgata sunt incredibilis inuidia, Cal
 purnio apud plebem orato est. De eo per omnes lo
 cos & conuentus, turpis sermo habebatur. Nec pa
 tres satis constitutum habebant, probarent ne pacē
 adeo infamem. Itaq inter dubitationem, & morā
 senatus C. Memius tri. ple. cuius facundia tum clara
 polleatq erat in vrbe, ita est popu. pro cōcione affa
 sus. Satis superq esse potuit & debuit Quiritēs, q
 auaritia & superbia patrum, post Gracchorū cæde
 tā insolenter in Romana vrbe dñantur, sed non fa
 tis est q ad hūc diē homines huius ordinis ararūt
 sæpius expilarūt, vti gاليا interceperūt, q liberi
 populi paucis nobilium tributa soluit, tā eo impu
 detiæ processerūt, vt leges & maiestatem publicā
 venalē habeam, quibus quoniam fides pietas, decus,
 omnia honesta & inhonestā questui sunt, rep. inex
 plebili auaritia externis regibus vendunt, & quod
 adhuc sit iniquius ferendū, vt eorū quisq pessime
 fecit, ita maxime tutus viuūt, metu a suo scelere ad
 populi ignauiam trās lato. Cæterū maiores nostri
 Quiritēs, semel atq iterum Auentinum armati in
 sederunt, vos pro libertate & iure quod ab illis ac
 cepistis, non summa ope nitemini, vt paucorū im
 moderato dominatu eatur obuiam? fatius quidē
 fuisset talia non acquirere q quæstā ignauiter amit
 tere. Non manu, non vi quicq gerendum censeo,
 q magis indignū sit vos id facere, q illos pati, sed

Capitū res
gis pecu
niæ ad po
pulum.

Oro Mē
mij ad po
pulum.

questionibus & iudicio illorum scelus arguēdum.
 Deditus Iugurtha est, si vere est deditus, velitis erit
 iustis obediens, Romam publice accersitus v eniet,
 si minus, facile existimabitis qualis illa pax aut de
 ditio sit, ex qua ad illum impunitas scelerum, ad
 paucos diuitiæ, ad remp. dāna ad dedecora peruene
 runt. His ego sic quocq ignoscendum cēserem Qui
 rites, quia ciues sint, nisi talis venia in publicā per
 niciem verteret. Sed parū erit illis impune male fe
 cisse, nisi faciundū licentia eripiat, & nobis perpe
 tuo sollicitudo hæreat necesse est, quum aut seruien
 dum sit, aut libertas a maioribus accepta, assiduis
 certaminibus tuenda. In quo ciuitatis statu quenā
 spes fidei aut concordia esse poterit, quum nobiles
 dominari velint, vos liberi esse, illi iniurias faciāt,
 vos cōtra arceatis? qd quā ita sit, quero q pax, que
 cōcordia, tā diuersis mentibus esse possit? oportet
 incō. portet & fas est, quom propter alia multa, tū
 propter hoc ipsum, ne id malum impunitatis spe
 supra q corrigi possit, inualecat, vindictam in
 ne senatus autoritas, ne vestrum imperium in tam
 scōda pace scelerē elu sum videatur. Adde q malis
 ignoscere, idē sit qd bonos pderē: vbi em & bene
 & male facta contēpserit, segnior sit bonus ad viru
 rem, & malus improbiior. Vos si bene accensa iussit
 Iugurtham Romam accersit, vt coram exposularet, Perora
 Calpurnij Scauri & aliorum flagitia patefaceret. Cē
 terū dum hæc Romæ aguntur, velut contagio que
 dā imperatoris labes ad eos qui exercitū præparant
 peruenerit, edita ab his quocq flagitiosissima facinosa
 ra. Elephātes regi ob aurum redditi, & per fugæ pre
 cio restituti. Alij expacato prædam egerāt, velut ex
 hostico, tanta vis auaritiæ omnium animos velut
 rabes inuaserat. L. Cassius prætor ex vrbe ad id mis
 sus, Iugurthā priuatā fidei interposita, Romā perdu
 xit, quem in cōcione populi sordida veste pductū,
 C. Memius tri. pl. dicere iubet, quorū autoritate &
 fauore frēt? Rex tot & tanta in suos & Po. Ro. sceler
 ra perpetrare esset ausus. Scire Po. Ro. qui illi sing. Accerfit
 cæterū velle ipsius iudicio magis omnia patecere? Romā
 Si vera diceret, futurum vt in fide & demencia Po.
 Ro. magna spes esset illi sita. Contra sit erant, neq
 socijs saluti sit, & res suas in discordia ad duceret. Iu
 gurthā turbatus ac scelerum conscientia male sibi
 fidens, quum iam vt inciperet expectaretur, a C. Be
 bio qui iam antea ad hoc ipsum erit preparatus, sa
 ri veritus est. Ibi circumfusā multitudine ira accensa
 terrere regem clamore, ac mīnis instate, altercato
 neq; tribunorum in longum distracta postremo
 C. Bebio obtinuit, vt sine effectu concio soluta sit.
 Erat tum Romæ Massia Gullusæ filius Massinissæ
 nepos, qui in discordia regum Cyrthā dedita, & in
 terfecto Atherbale, Romam extorris venerat. Hūc
 Sp. Albinus qui cum Quirino Minutio Ruso con
 sul creatus erat, perpulit, vt quando Iugurthā oim
 inuidia flagrante a senatu Numidiæ regnum posse
 ret, quam prouinciam sorte adeptus, noluisset paca
 tam, sed magno aliquo negotio accipere. Et Massi
 ua agitare rem ceperat, nec Iugurthæ multum spei
 in amicis esse, qui vulgo aduersā fama laborabant.
 Conuersus itaq res in suas artes, Bomilchar viro
 proximo sibi ac maxime fido occulte imperat, vt
 Massiæ maturam necem machinetur. Huius igi
 tur opera, per homines talis negocij artifices, adole
 scenti infidias parat. Erat cædes clandestine paran
 da, & ob id locus & tempus a percussoribus desti
 natum: Accidit tamen, vt in conspectu ex his vnus
 Numidā adortus, cæde palā fecerit, ipseq dephēsus,
 apud cōsulē Albinū in dicitū depositū. Firitaq reus
 Bomilchar, magis ex æquo & bono, q iure gen
 tium,

Perora
tio.

Accerfit
Romā

C. Bebio
vetat re
gem fari.

Cōsules.

Massia
Iugurthæ
opera ob
truncat.

Ota apd Roma. venalia.

tium, qui comes regis sub publica fide Ro. venerat. Iugurtha aliquando pro Bomilcharis causa nixus, vbi maiorem vidit sui facti inuidiam esse, q̄ gratia aut pecunia sustineri posset, Bomilcharē publice vadatum occulte ex vrbē dimisit, ipse paucis diebus Italia abire iussus, postq̄ Ro. egressus est identidē eam respiciens, venalis vrbis dixit, ac si emptorem inueneris cito peritura. Nec Albinus multo post paratis, quē ad bellum erant necessaria In Africa trāsmisit, bellūq̄ acriter agere adortus, appetente comitorum tēpore, quo quomō bellū cōficere studebat. Contra Iugurtha trahere omnia, alias atq̄ alias morae causas nequire, nunc deditiōem polliceri mox paulo metum simulare, cedere infanti, ac rursus ne suorum animi frāgerent, fortius resistere, atq̄ ita nūc belli, nunc pacis mora hostē ludificari, vtiā prope modum consilii merito suspectus esset rancq̄ cōsilio rē Iugurthae & ipse particeps. Annoq̄ iā propemodū circūdato, Albinus Aulo fratre qui legatus in castris erat cū copijs relicto, Romam ad comitia discessit. Aulus belli consiliū dī cupidus, aut certe peccuniae regi per metum exprimeret, media hyeme milite ex hybernaculis educto, magnis itinerib⁹ ad oppidum Suthul duxit, vbi regis alleruabatur thesauri. Erat locus & opere & natura oppidū munit⁹, in speciem tam rei quoquo modo obediē vineas & aggeres Aulus erigit in hostem, Iugurtha Aulū vanitatē inuitus, vt illum in maius aliquid traheret disserim, ad eum suppliciter misit, ipse per saltuos loca & ignotos tramites viabido similis ductare exercitum, inde auro corruptum ducē, excomposito in abditis naxit regiones, corruptiq̄ in tēpore ex centurionibus quidam & duces turmarū transfuerunt ad regem. Alij dato signo locum deseruerunt. Tum Iugurtha legat castra noctu adortus est, vna Ligurū cohorte & duabus turmis Thracū ad hostem medio tumulo transeuntibus, fœda est repidiatio orta. Mox excomposito via Numidis data, castra capiuntur, Romani passim aliq̄ alio diffugiunt, pleriq̄ proximum collem pene inermes cū ipso duce occupare. Postridie Iugurtha cum Aulo in colloquium venit, refatusq̄ fe humanarum rerum memorem, vīctoria in male q̄ eadem sub iugatum se exercitum dixit quē fame & ferro circuncessum teneret, ea tamen conditione vt pace deinceps secum pacta dux ipse. X. diem spatio ex Numidia decederet. Hæc graua erant & flagitij plena, mortis tamē metu aequa visa sunt. Pax vt libuit regi, cōfecta est. Id fœdus populus Ro. irritum habuit. Albinus consul, hæc Tribuni inhihendibus, paucis diebus quibus hæc in Numidia gesta sunt, in prouinciā rediit, eratq̄ valde intentus ad aliqd̄ præclarū factus agendū quo suam & fratris inuidiā leuaret. Romę interea C. Manili⁹ tri. pl. ad populū tulit, Populusq̄ scituit, vrin eos quereretur, quorum consilio Populi Ro. auctoritatem aspernatus esset Iugurtha, quicq̄ elephantos regi tradidissent, fuisse ignominiosos illi⁹ pacis aurores. Manilia rogationē triumviri creati sunt, qui eam questionē haberent, in quibus M. Scarus fuit, qui Bestiē legatus fuerat. Cæteris nobilibus metu percussis, hic vnus multa ambitione obtinuit, vt triumuir crearet. Questio asperē violentēq̄ exercita est ex rumore & libidine plebis, tanta tum insolentia aduersus nobiles, præfenti successu, eum ordinem ceperat. Qui mos ciuitatis velutin duas factiones scissas, post dederat Carthaginem Romæ ortus erat sub lato hostili metu qui in bonis artibus eam contuenerat. Præua glorię & dominacionis inter ciues, ex ocio & lasciuia, subijt cupiditas, ciuitateq̄ dua

Manilia rogatio.

Diuersa ciuitatis studia.

partes distracta, resp. quæ media fuit fœde dilacerata est. Cæterum soluta sparsaq̄ multitudinē vis plebis minor erat. Nobilitas factio magis pollebat, & quia plus poterat, non prius desinit cum superbia tum auaritia partem quæ minus poterat in se infesta, quoad iure & æquitate ex vrbē sublati, ciuilius dissentio mora est, quæ orta a primis Gracchorum motibus adeo inualuit, vt ciuitas omnū gentium victrix suis demū cōfecta sit viribus. Sed hæc suo postea loco deplorabuntur. Discussio Gabini fœde re Metellus, qui sub id tempus consul cum Syllano creatus est, Numidiam forte adeptus, vrbano ad bellum delecto habito, accessitq̄ ex latino nomine, & socijs regibus, auxilijs cum comatu & oibus que ad bellum necessaria putabatur, in Africā cōproficiscitur, magna spe ciuib⁹ relicta future vīctoria, cū propter rei bellicę peritiā, tū quia in iusto aduersum diuitias aīo vulgo habebatur. Nec ipse eā quæ de se fecerat, spē aliquo modo frustratus est. Quippe qui vbi primum in prouinciā venit p̄ magno habuit negotio militiā corrigere, partim superiorū ducū negligētia, partim ignauiā corruptā. Imbellis ibi exercitus erat, neq̄ periculi neq̄ laboris amplius patiens, nō vigiliā, nō stantidē circa castra. Milites laxis pmixti, vt cuiq̄ libitum erat ab signis aberant. Frumentū acceptū vēdere, panē in diē merari, multaq̄ prouincialibus adimere, cum vino & alijs peregre aduectis cōmutare. Nullū ignauię luxurię ve probrū esse, quod in exercitu cōsilio ignominioso nō reperiret. Hæc militū in tēpore cōsul paucis diebus emēdauit proposito edicto, Ne quis panē obsoniū ve vllum cōctū in castris venderet. Ne laxe exercitū sequerent. Ne gregarij miles in castris aut in itinere, seruū haberet aut iumentū. Ipse quod die transtuleris itineribus ductare, castra velut hostis in proximo esset, vallo & fossa, nunc in primis, nunc in postremis, nunc in medio versari, atq̄ ita magis prohibendo a delictis, q̄ delicta vindicando breui exercitum confirmauit. Iugurtha Metelli prouidētia, simul & integritate percussus, tū demū ad vērā deditiōē animū adiecit, missiq̄ sunt eo ad cōsulē, qui sibi libenterq̄ suis vitam peteret, cetera Ro. Po. dederēt. Eā deditiōē Metellus Numidicę frau Metellus dis non ignarus haud quidē recepit, quin legatos sibi regē multa pollicēdo occulte hortatus est vt regē vīcti, tradidit aut si id minus procederet, mortuū sibi traderet, publicē vero his mandat, quæ regi nunciari placeret. Nec ipse multo post Numidiā ingressus, cōpositū agmē explorabūdu ductabat, velut hostis in conspectu esset. Quacūq̄ ibat omnia hostium patebāt. Numidæ passim illi obuia occurrere imperata facturi. Deditū & vacca oppidū celebri mercatu nobile. Legati iterum a Iugurtha missi regiæ proditiōnis vt antea appellat, qd̄ vbi Barbar⁹ se suis artibus peti aīaduertit, q̄ maxias pōt copias ex oī hominū gñe instruit, fortunāq̄ bellie expēdit rarus ad XX. milia passū a Muthul flumie castra fecit, porrecto mōtis iugo, quod myrthus & oleastri vestiebāt, cetera planities deserta ac fistuculo ad annum vsq̄ parebat. His locis Iugurtha se Metello venientib⁹ obijcere statuit, leuatore armatura cum elephantis sub Bomilchare in obliquo iugum extensa. Ipse cum omni equitatu & robore peditū propius montē confedit. Turmatim inde manipulatimq̄ suos hortat, vt pristinæ virtutis memores fortiter in hoc gurgitē descenderet, illū diē dicitans aut oēs labores & vī ad suos glorias confirmaturum, aut maximarū ærūnarum inicitū fore. Alios vtriq̄ sui beneficij cōmonefacere nonnullis aut polliceri aut minari, vt strenue obiret pugna. Et Iugurtha per hæc, suos confirmabat quū

Metell⁹.

Militum mollities

Ofo Iugurtha

Iugurtha passim capessit.

Vincitur Iugurtha ad Muthul flu.

quum Metellus haud procul inde cum exercitu est conspectus, qui hostem intuitus paulisper agmen continuit, mox suos pro tempore hortatus paululum mutatis ordinibus, in planum descendit. Cæterum vbi hostes quietos collem obtinere vidit. Ruilium legatum, cum expeditis legionibus, ad flumen præmittit, iuberq̄ circa ripam metari castra. Ipse paulatim procedere, rarus fore, vt a tergo hostis ex occasione extremum esset agmen inuasurus. Iugurtha vbi partem agminis prætergressam vidit, quam Ro. imperator agebat, multū qua egressus erat, ex improuiso occupat, ne suis consilii auxilio esse posset, cōfestimq̄ signo dato, reliquū agmē inuadit. Fuitq̄ ab initio difficile Romanis certamē, Numidis, vt ab rege iussu fuerant, eminus faculan habes, sparsimq̄ non turmatim incurstantib⁹. Erat ad hæc loci natura Barbaro ad rem gerendam habilis. Numidaram equis facile intervirgulta dilabantibus. Cōtra Romanos soli asperitas & insolentia a negotio remorabat. Fœda & insueta erat pugnae facies, dispalati milites neq̄ signa, neq̄ ordines obseruare, quo quisq̄ loco deprehensus erat, periculo occupatus pro se pugnam ciebat. Arma, tela, equi, viri, ciues, atq̄ hostes permixti dimicabant. Nihil consilio aut imperio agi, & iam multū diei processerat, quū Numidis minus ferociter incurstantib⁹, paulatim Metellus aciem restituit, quatuorq̄ legionarias cohortes hostiū peditibus obijcit, hortatq̄ milites, vt Numidas fessos & fugam circumspectantes, insauro prælio adorianter. Contra Iugurtha ipse quoq̄ suos ad equitandum in pugnam cōcitare. Sic duo imperatores ex aduerso certabant, inter se pauper animo & virtute, Metello militum virtus maior aderat, & iam vesper erat, quum Romani vt præfenti prælio aliquando desungerent, in aduersum collem conuixi, hostem loco submouent, submouent in fugam verunt. Celeritas & regio hostibus ignota, vīctis auxiliū fuit. Cæterum dum hic prælium tenuit, Bomilchar cum leui armatura & elephantis, vt Ruilium qui ad metanda castra fuerat præmissus ex improuiso opprimeret, citro agmine ad flumē contendit. Nec Romanum fellit puluis procul in spectus, tū miles pugnae cupidus mutatione relicta, venientī hosti sese ferociter obijcit. Numidæ elephantorum præsidio fracti, in repide prælium capessunt. Sed nihil illis præsidij in beluis esse potuit, arborum perplexitate impeditis, quas Barbari vbi passim Romanis pilis confossas distictasq̄ videre, continuo & ipsi fugam capessunt. Quatuor elephantū viuū capri, reliqui numero. XXX. ad vnum interfecti sunt. Ruilius, pulsus hostibus, quia Metellus amplius opinione morabatur, illi obuia processit. Et iam haud procul inter se erant quum propinquo strepitu vtriq̄ alteris metum & formidinem fecere, effectq̄ fortassis obscura iam nocte intrin eos miserabile facinus editum, ni præmissi vtrinq̄ equites rem comminus explorassent. Pro metu igitur ingens est gaudium ortum, mutuaq̄ gratulatio. Milites alius alium læti appellabant, & quæ fortiter egissent, pro se quisq̄ effect laudibus, vt in victoria asserter in qua vel ignaui licet gloriari. Contra res aduersæ bonis etiam detestant. Metellus quadrūdo, quoad saucij curarentur, in eis dem fuit castris, milesq̄ interim pro concione laudatus. Quiddam etiam militibus præmijs donati sunt. Missi ex profugis, qui ex propinquo pulsi regis itinera explorarent, quo se recepisset, & quid cōsiliū post aduersam pugnam captaret. Illa quia Numidarum mos est, vt præter equitem nemo regem ex fuga sequatur, nec id militis sit flagitium, in eo

cultiores saltus concesserat, ibiq̄ breui exercitum numero hominum amplioer coegerat, verum inermem & parum rei bellicę idoneum. Metellus postquam Iugurtham audiuit exercitum reparasse mutata belli ratione, in frequētissimam Numidicę partem ducit exercitum vbi quum omnia partim metu, partim armis subigeret, multaq̄ interim præda Romanus miles ditaretur, Iugurtha opinione deceptus, quippe cui omnis spes fuit ab initio in fuga, vt frustra hostem longis errorib⁹ fatigaret, vbi omnia sua ferro & igni vastari vidit, cum lectissimō equitatu Metellum sectari, nihil illi a tergo tutum relinquere, pabulostores calonesq̄ Numidæ equites passim excipiebant, celeriq̄ cursu in proximis refulgebant tumulos, atq̄ ita rex hostem se qui coactus est, vt suis auxilio esset. Romæ interea post Numidicę vīctorię nuncium allatum, ingēs læticia fuit, suppliciaq̄ dijs ob rem præclare gestam publice decreta. Metellus nequa inuidia post gloriā sequeretur, caute bellum administrabat, ac ne qua obnoxiosus hosti fieret, cohortes cum suo equitatu, frumentatoribus præsidio adertant. Ipse partem vnā exercitus ductabat, alteram C. Marius. Bina fiebant castra, vbi vi opus eret, cuncti adertant, vastabaturq̄ interi m hostilis ager. Nec Barbar⁹ ocio se suorum cladem spectare, nūc a fronte occurrans pabulaq̄ & aquas qua hostis venturus putabatur corumpere, nunc ex obliquo aut a tergo agmen carpere, omniaq̄ Ro. reddere infesta. Metellus, vt hostem ad pugnam compelleret, Zamam vrbem obsidione cingit, quod Romani ducis consilium præferens Iugurtha, aliquando celerius eo occurserat, oppidanofq̄ ad vrbem valide tuendam cōhortatus, ad Siccam ire contendit, quo Marius cū paucis cohortibus frumentatum iussit acceperat. Defecerat Siccenes primi omnium, ipost aduersam regis ad Muthul fluum pugnam. Ibi Iugurtha Romanos vrbē egressos subita vi adortus, alta voce Siccenes hortatur, vt a tergo hostē inuadāt, fortunam eis occasionem dedisse sese in perpetuā libertatem vindicandi, regisq̄ sui in regnum restituenti. Mutassent fortassis Siccenes in eo motu fides, nisi Marius signa inferre maturasset, qui hostē aperto campo adeptus modico negotio fudit, præliocq̄ discussio, cum incolum præsidio ad Zamam in castra est reuerfus. Erat Zama in plano fita non tam natura, quam opere valida. Eam Metell⁹ corona adortus, magnum oppidanis terrorem intulit. Miles mœnibus insinuatus, plurib⁹ locis scailas admouet. Barbari saxa in subiectos deuoluunt, fudes, pila, picem sulfure & tæda mixtam. Eratq̄ vtrinq̄ validum certamen accensum, quum Iugurtha a tergo castra tumultuose aggressus, percussis qui ad præsidium relicti fuerant, munimenta irrūpit. Pauci Romanorum, editiore in castris loco viretento, hostium vīctoriā in suorum aduentum remorati sunt. Metellus audito a tergo clamore vbi castra ab hoste teneri sensit, C. Mariū cū toto equitatu eo occurrere iubet, eum identidē obrestans, ne pateretur vīctoriā suam ignominia illi⁹ dici labefactari. Sub Marij accensum Numidę cum Zama multa cæde sunt castris decurtati. Postridie consul castris validius munitis, iterum vrbem inuadit. Vtrobq̄ acre fuit certamen, Romanicq̄ sub noctē sua spe frustrati, in castra reuerfi sunt. Metell⁹ quia iam hyems apperebat, præsidio in his vrbibus relicto, quæ a Iugurtha defecerant, cum reliquo exercitu in hyberna concessit. Cōsilio inde magis quā armis, hostem capere adortus, per Bomilcharem, promissa illi impunitate cædis, quæ Romæ ipsius ciscitur.

Iugurtha

Metellus

Sicca

Zama

Iugurtha

confilio fuerat perpetrata, liberatq; honorum oim possessione, Iugurtham ad dedicationem compulsi, vt se & regnū Metello traderet, imperata illi sunt CC. milia pondo argenti. Omnes elephanti excedere adempti, & equorum armorumq; aliquantulum, & vt omnes perfugas Romano traderet. Perfugarium plurimi, conditionibus pacis vix bene moris, in Mauritiam transfugerunt, cetera ex fide cōsuli data. Et iam vnum reliquum erat, vt Iugurtha a Metello accessus in castra veniret, quom scelerū conscientia, consilio repente mutato, multis magnisq; praesidijs temere amissis, consternatus animo iterum arma induit.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSDODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SEXTAE, LIBER II.

REGERAT Metellus Iugurthae opes, sed tumultuaria dedicatione q̄ postea irrita fuit adeo accisae sunt, vt omnibus appareret breui futurum, vt in Numidia ex populi Rom. sententia debellaretur. Interea M. Licinius Syllanus consul Metelli collega, in Gallia cum Cymbris parum feliciter dimicauit. Fuerunt Cymbrī vt Romanorum quidam tradunt Germanici oceanī accole, cui opinio ni atipulatur peninsulæ nomen, quæ ex ipsa terra in boream præterea Cymbrica est Cheronesus appellata, & q̄ prædones Cymbrī apud Germanos dicuntur. Alij Ceticam terram eam esse crediderūt, quam gens ipsa incoluit, quæ ab externo litore lō gissime porrecta, in Scythiam excurreret, adducti credo ea coniectura, q̄ Celsoscythi sint a quibusdā nominati. Alij (nam non vnus est de his sermo) Cimmericos qui Cymbrī postea dicti sint, a priscais Græcis cognominatos autumant, qui seditione domo pulsi, Lydamo duce a Mæotī profecti sunt, atq; horum plurimā ad oceanum cōcesserint, syluestre q̄ terram sortiti, ac multa arborum vmbra inaccesfam in Hercinios vsq; reiectam tenuerint, quæ ga polo pene subiecta esset, mūdī cardines, extremosq; siderum ambitus, his esse locis vetustas fabulata est, semestrī luce ac pari nocte. Sed quæ de Cimmericis Plutarchus scribit, Plinius Hyperboreis ait cōtingere. Quæ gens vltra aequilonem clementissimodegat cœlo, orienturq; his sol semel a solstitio, dieq; vna in brumam extendatur, atq; mox fidus in tantumdem noctis occidat. Sed de Cymbris notior mihi fama videtur, quam vt tam reposita gens credi debeat, quippe qui Germanici litoris accole, maris estu, vt quidam tradiderunt, suis sedibus pulsi sint, siue prædæ cupiditate eas vitro reliquerint, finitima quod satis constat, prius loca in festare ceperint. Successu deinde rerum blandiente, alias atq; alias terras sint Latrocinio peruagati. CCC. milia armorum, vno tempore, inde egressa dicuntur. Genus hominum procerastatura, horrendis oculis in prælium & cædes adeo præceps, vt ante C. Mariū nullus Romanorum ducum cum his nisi infeliciter dimicauerit. Syllano vt diximus victo, legatos Romam miserunt sedes & agrum in quo quisq; peteret. Ea legatio est irrita fuit barbaris, ab Italia tamē inuadenda in presentia abstinerunt. In Numidia interim Vaccenses Iugurthæ precibus fatigati Romanū præsidium obruncant. Turpilius Col

latinus praesidij praefectus vnus omnium incolu mis euasit. Nec ea perfidia diu Barbaris inulta fuit. Biduo postquam res acta est, Metellus cum legione vna Vaccam magnis itineribus contendit, qui posteaq; vrbī appropinquare coepit, militibus mandauit, vt rectis armis in hostem ire pergant. Vaccenses amicū id agmen rati, Iugurthamq; adesse arbitrantur. Erant em̄ in primo agmine Numidæ cōstituti. Vex vrbē certatim sese effundunt, regi obuia ituri. Ibi a Romanis incaute excepti, promissive pu beres impuberesq; ceduntur. Vrbis capta ac direpta. Turpilius dicere causam iussus, tanquam eius culpa non ignarus, capite poenas luit. Bomilchar in terea, adiuncto sibi Nadalsā viro nobili, cuius opera Iugurtha in rebus non paruis utebatur, regi capitales instruit infidias, pcessissetq; haud dubie illis consilium, nisi Bomilcharis literæ ad Nadalsam datae, iudicium fecissent. Hortabatur ille hominē, vt ad destinatum facinus ob eundum properaret. Literæ ex Nadalsæ domniētis cubiculo a seruo substractæ sunt, & ad regem delatae, quo accidit, vt Bomilchar & omnes destinatae cedis conscij, cōfestim sint supplicio affecti. Nec deinceps dies aut nox quieta regi fuit, neq; loco, neq; hominū cuiq; vt tempori satis credere. Numidæ Romanosq; iuxta meture, locum noctū, contra regium decus, saepius mutabat. Somno quādoq; exterritus, sumptis armis tumultuari. Metellus vbi de Bomilcharis casu ex perfugis cognouit, studio bellum reparat. Erat Marius a Metello alienatus, q̄ inuitus alie quādiu esset ab eo in prouincia retentus, ludibrio q̄ habitus, q̄ homo obscuro loco natus ad consularum petitionem animū adiecit. Is modicus parētibus Mario & Fulcinia ortus plurimum in Ciueratae villa Arpinatis agri egerat ab initio ætatis. Ceterum vbi primum adoleuit, factaq; est ætas militiæ patriens, in Hispania primo militauit sub Scipione Aemiliano, in cuius conspectu cum forte ferocissimum hostem confecisset, aliq; præclara militiæ munia obiuisset, dubium coniectura, an diuinitus, Scipio (quod satis constat) rogatus eque post ipsum satis dignum imperatorem Romani habituri essent, Marij qui tum forte aderat humerū retigisse dicitur dixisset, hic præstanti virtute erit. Militiæ deinceps clarus Trib. ple. est factus, vt Plutarchus scribit, vt Crispus Tribunus militū. Mox bis eodem die repulsam habuit, qd̄ nulli ad id tempus acciderat, curulis ædilitatis prius, inde & plebeiae, candidatus in prætura petenda ambitus appellatus, & quia in publico frigidam aquam bibisset, per seruū poculo allatum, velut parum ciuilitate egressus, a censorib; est senatu electus, obtinuit ramentum, quam præclare gessit, sed multo præclarior Hispaniam quam ex prætura fuerat sortitus administravit, per quæ illustrior factus Iulian, vxorem duxit C. Cæsarī qui postea dictator fuit, amitam. Græcam Latinamq; facundiam aequè asperratus dicitur, nec vrbane illius munditiæ studiosus. Domi modicus, belli ingens, libidinis & diuitiarum victor, tantæq; tolerantia, vt ad deformitatem euitandam varices ex altero crure sit passus sibi extrahi, ac defixis in vulnus oculis, sine gemitu suspiriove, imotus inter secundū curādūq; constiterit. Alterū crurū curari nō est passus magnitudinis doloris impar futurus. Quī igitur in Aphricā legatus esset, atq; Vticæ rem diuinam faceret in spem magnā futuræ dignitatis auspicijs monuit est adductus, p̄dicantis magna porro ac penē incredibilia portendi. Iret & q̄ aio agitent dijs frætus capesseret. His illū ad cōsularum petitionē accessum.

Metelli strategemata aduersus Vaccenses.

Marius consul creatur.

Metelli aquatio.

C. Marij parētes.

Thalensium factus.

Leptis. Syrtium natura.

Aræ Philenog.

Iulia Marii nubi.

Metellus, homo multa alioquiuirtute, superbia tñ & contemptu, duobus in nobilitate malis monere coepit, ne supra fortunam suā gereret animū, nec id a populo Ro. peteret, quod iure negari posset, satis enim habiturum, si cum filio suo consulatū esset petiturus. Erat tñ is in contubernio patris. XX. circiter annos natus. Ea contumelia Marius instructus iam inde non desistit Metelli maledictis apud milites insectari, donec vt dixi, Consul bellum reparaturus, hominē sibi in festum Romā dimisit, quo iam antea literæ ex Aphrica de Metello & Mario a militibus missæ, huic multum fauoris, illi inuidiæ parauerant, quo contigit, vt proximis comitijs, ingenti plebis fauore, Marius sit consul factus, iussuq; Malliana rogatione, extra sortem bellū cū Iugurtha gerere, decreto patris sublato, quo imperium Metello in ea prouincia prorogabatur. Sed dū hæc Romæ aguntur Metellus Iugurthā iusto prælio vitit. Ille & amicis & armis propemodū exutus, cum equitatu & perfugarū manu, Thalā vrbem ex fuga sese recepit. Erant hic pleriq; eius thesauri, plurimūsq; silorum cultus. Huc quia per arida & stiticolosa erat loca veniendum, Metellus ex nouissimo flumine aquatus, ingenere vim aquæ in ligneis vasibus, quibus vulgo Numidæ vuntur, clausam iumentis imposuit, ad Thalamic regem consecutus Romanus imperator, vix bene metatus erat castra quū tantus repente imber est cœlo deiectus, vt militeseq; celestia aqua vsq; fluuiale ampernentur, addiditq; ea res multum fiduciæ Romanis tanquā dijs immortalibus res suæ curæ essent. Rex nihil in festum Metello credens, cum liberis & magna pecunia ex oppido noctū profugit, neq; postea vilo in loco amplius vno die, aut nocte vna esse cōmoratus, ne cuiquam locum ad inuestas relinquere. Velut igitur negotio vrgeretur, celeritate proditio nem vitabat. Thala. XL. amplius dies, vineis, agere, & turribus oppugnata est. Oppidani fessī, vbi disiectis muris apparuit oppidum paulopost captum iri, omni auro, pretiosaq; veste, in regiam domum compertata, vino & pulis grauari, subiecto igni sese cum tota domo, & omni gaze incendio consumplerunt, atq; ita poenas quas ab hostibus metuebant ipsi volentes penderunt. Sub id tempus quo capta est Thala, legati a Lepri ad Metellū venerunt, orantes vt se iam antea de ditos praesidio tueretur, esse in vrbē sua Hamilcharē hominem factiosum qui rebus nouis studeret, vereri se ne status ciuitatis, illius temeritate in aliquod seruitutis discrimen cōiiceretur, nisi eius conatibus iretur obuia. Missus est eo C. Antonij q̄ quatuor Ligurū cohortibus. Id oppidū Sidonij q̄ diderūt, ciuili discordia domo pulsi. Vrbis iter duas Syrtis sita ē. Duo sunt hi sinus in extrema parte Aphricæ impares magnitudine, natura simili, quorū proxima terræ præalta sunt, cetera, vt fors tulit, hic alta & profunda, breuia illic & supra modū vadosa: nāvbi mare fœuire coepit, fluctus, limum, arenam & saxa ingentia huc secū trahunt, ita locorū faciēs cū ventis mutat, Syrtisq; ab ipso tractu noiatæ. Inter hos sinus & frequenter Numidiæ multi vastiq; loci sunt, & in his Philenorū aræ, nomen ob facti memoriam ad posteriores in signo. Ea em̄ tēpestate qua Carthaginienses plerq; Aphricæ impitabāt, cœnic; Cyreneses ipsi in multa celeberritate & opulentiā, vnaq; arenosa terræ faciēs inter vtrosq; fines iaceret, q̄ nullum discrimē faceret, post longū certamē, legionibusq; & classibus vtrosq; fessis, fugatiscq; ambarū ciuitatū rebus ob id certamen afflictis, veriti duo populi ne mox victos victoresq; fessos nouos aliq; aggredere ho

stis, ita inter se pacti dicuntur, vt certo die legati do mo proficiscerēt, ac quo in loco sibi obuii fuissent, id vtriusq; populū consensu haberetur. Duo fratres ex Carthagine missi, Philenus Philenis nomen erat, Phileni hī matura ueriter. Cyreneses & ipsi domo profecti. Et minus viæ cōfecerant, socordia, an casu aliquo tardati, non traditur. Hi posteaq; posteriores esse viderunt, & ob rē parū vtiliter nauatū domi poenas metuerent, criminari Carthaginienses q̄ p̄mature iter occupassent, turbare foedus, omniaq; prius malebat, q̄ post victis abire. Demū Cyreneses cōditio nē Philenis fratibus deserunt, vt vel illi in finib; quos suo populo peterent, viuos sese obrui pateretur, vel eadē cōditione liceret sibi quo vellent suos fines pmouere. Phileni optioe, pbata vitā patriæ cōdonarunt, seq; viuos ibidē obrui passi sunt. Carthaginienses vt in omē æuū facti memoria proro garet, Philenis fratribus, vbi sepulsi fuerant, duas consecraverunt aras. Sunt & aliq; eorū memoriæ honores decreti, Iugurtha post Thalā amillam Genulos genus hominū ferū & incultū, ignarumq; ad id tempus Romani nominis, ad bellū cōtraxit, Bocchiscq; Maurorū regē per amicos quos sibi numeribus de uinxerat, eo perpulsi, vt aduersus Romanos bellū inchoaret, quod vt Bocchus libentius faceret, affinitas q̄ illi cū Iugurthā iustā erat, effecit. Nupta erat Mauro Iugurthæ filia, vt Crispus scribit. Plutarch; Bocchi filiā Iugurthæ nupsisse autor est. Alienauit super nouā affinitatem regem ipsum a Romanis, q̄ pacē & societate per legatos petiā Romæ nō im petrauerat. Coopijs igitur instructis duo reges in vniū castra conserūt. Ibi fide data & accepta, vt communes iam inde hostes Romanorū essent, ad Cirtham oppidum iter constituunt. Hic Metellus captiuos, prædā & impedienda locauerat. Is de regum federe primo factus certior, mox de eorū aduentu, castris haud procul Cirthamunitis futuro se p̄lio cōparabat, quum amicorum literis factus est certior, Numidiam prouinciā Mario consuli plebiscito datam, nam de eius consulu iam antea audierat. Ea re supra hōnum honestumq; percussus Metell; ne lachrymis quidem vir alioquū egregius temperasse dicitur. Multi id factum in superbiam vertebāt. Alij bonū ingenij contumelia permotū arbitrarī, qd̄ eū non tā sua iniuria, q̄ Marij honore ita affectū crediderūt. Nec Metellus iā inde bellum cō studio quo ante gessit, stultū ratus, alienā rē suo periculo curare, tantū Bocchū per legatos bello auertere conatus est, identidē monens, ne Po. Ro. sine causa hostis fieret, nec res suas florentes cum Iugurthæ perditis misceret, licere cuius bellum inchoare, inchoatum finire in victoris arbitrio esse. Bocchus ad ea benigne respondit, omnia conuentura dicitans modo pax cuius ipse cupientissimus esset Iugurthæ redderet, atq; ita Metellus tempus legationibus mittendis in Marij aduentum de indus tria distraxit. Is posteaq; prouinciā extra sortem sibi datam vidit populo ad concionem vocato, ita Marij cō de se & de tota administradi belli rōne est locutus, cio ad po vt omnibus appareret, in virtute & innocentia spē pulum. omnē collocatā habere potiusquam in domestico splendore aut diuitiarum in fantasia, qd̄ nobilitate fieri faceret ac summa ope adnixurum, vt plebem nunquam p̄cenerit beneficij & studij sui in nouo homine, vt superbi quidam diceret, collocati. Summa rotius orationis ea fuit, vt dixerit non nobilitatem in homine, sed virtutem spectari oportere. Quis prima origo hominū spectanda esset, naturā cōmunem oim matrē habendā, fortissimū quēq; vere & dici & esse nobilitē, multoq; pulchri; homini suis

Phileni fratres.

Bocchus Iugurthæ iungit in Romanū.

Cymbrorum origo.

Cymbrorum nomen.

Cymbrorum ferocia.

nobilitatem parare, quam a maioribus partam, per ignauiam & scelus corrupere. Neque quod Græcas literas nunquam didicisset, probro sibi dari oportere, quippe quæ ne Græcis quidem ipsis ad virtutem quicquam profuissent ipsius generis inbelli præclare id testari. At illa multo vtiliora reip. doctæ hostem ferre, præsidium agitare, nihil metuere, nisi turpè famam, hyemem & æstatem iuxta pati, inopiã & laborem tolerare. Quibus præceptis milites multo melius quã literis imbuerent, præsertim si qui ea faciendū monstrarent, talis sit, ut non tantum recte præcipere sed facere etiam vellet, alioqui is dominum se verius agat quã imperatorem. His ille & alij in hanc sententiam dictis, quum plebis animos in spem maximam provinciam fortiter obeundam erexisset, Aulo Manilio legato cum commeatu in Aphricam missis, ipse paucis diebus, dum delectus haberetur, Romam commoratus, in quo habendo, non ex classibus, ut semper alias, sed ex capite census humillimoque genere hominum, qui vtiq; ob inopiã haud in classibus censerent, militem recepit, & ob id cũ aliquo maiore numero, quod decreuit erat, in Aphricã transmiserat. Ibi a M. Rutilio legato exercitum accepit, nam Metellus Marij conspectum fugerat. Ceterum Romam reuersus, præter spem suam, magno ciuitatis studio & fauore est acceptus, tulitque iam inde Numidici cognomine, ob ea quod præclare in Iugurtham gesserat. Marius bellum gerere aggressus, paucis diebus quã in Numidiam venit, haud procul a Cyrtha oppido Iugurtham prælio congressum, armis exiit. Inde vrbes circuire statuit. Nã Bocchus crebris nuncijs significabat se amicitiam velle po. Ro. nō esse cur a se hostile quicquam expectari deberet. Consul vbi nulla rerum suarū clade cõpelli posse vidit, ut in conspectum veniret amplius, sed procul inde agere, Capsum oppidū opulentū (id Hercules Libycus condidisse ferebatur) oppugnare constituit. Erant Capenses non solum mœnibus aduersus omnem externam iniuriã tuti, sed situs etiam & locorum asperitate, squalor & solitudo omnia obinebat, præter loca oppido propinqua, terra ad hæc serpentibus infesta. Consul oibus exploratis Aulij Manilium cũ cohortibus ad Larim oppidum ire iubet, vbi stipendium & comæatū locauerat, ipse prædãdi pretextu, ut res occultior esset, cum cetero exercitu, sexto die ad Thanaim flumen peruenit. Ibi ingenti vtriumque, quã obiter ex censibus pecoribus parari iusserat, milites aqua & iumentis onerat. Erat per aridas solitudines Capsum veniendū, nec circa oppidum fons vllus, aut fluuius vnde exercitus aquari posset. Ex Thanai tertia luce a duo milia passuum ab oppido occultus sedit, inde eluuium plerisque extra mœnia interceptis, ad oppidum aequitauerit. Capenses subito malo percussit continuo dedicatione fecere, dediti contra ius belli interfecit, oppidū & inuicit, & parum Romanis vrile direptū est, atque incendio consumptum, quod nō tam consulis perfidia fecit, quã loci impuritas. Ingens ibi præda quæ sita, quo factum, ut multo clarior Marius ad ad suos ex ea victoria cũ incolumi exercitu redierit, capta inde laut, dedita plerisque Numidarum oppida. Ad postremum consul castellum in expugnabilem adortus haud procul à Mulucha flumine (erat id regnum Iugurthæ & Bocchi consiniū) multis diebus frustra consumptis, quum irriti essent omnes Romanorum conatus, Marius anceps consilij, iã de soluenda obsidione aio agitabat, quū fortuna pfectiã reuicium iuenit. Ligur quidã qui forte auersa oppidi præcochleas legeret, alia atque alia legendo, per abrupta & cõstragosa loca in arcem euasit. Desert ille rē continuo ad

Capla oppidū.

Thanais fluuius.

Capsum ex cidiū.

Mulucha flu.

confulem. Lætus Marius Ligurum magnis pollicitationibus oneratū, cũ quatuor tubicinibus, & alijs quos fortissimis viris, eisdemque agilitibus, locum occupare imperat. Ipse ad oppidanorum animos avari periculi suspitione auertens, alterum specie alioquã atrocius illis a fronte obijcit, in quod vnum Barbaros pertinaciter inuenios, subitus tubarū clangor, & clamor militum a tergo exauditus adeo percussit, ut omnia pugna trepide & inconsulter fugientibus Romanus confestim oppidū inuaserit. Atque ita correpta Marij reueritas, ex culpa gloria iuenit. Ceterum dum hæc aguntur, L. Sylla quistor, cũ magno equitatu venit in castra, qui ut ex Latio & socijs cogeret exercitū, Romam relictus fuerat a consule. Is ille Sylla est, qui funestis Ro. ciuitatis ac totius Italie cladibus, ciuile bellum postea cum Mario gessit, primusque perpetuum induit dictaturam, primus proscriptione ciuium ius, patricia familia ortus, literis Græcis & Latinis æque eruditus, factus, callidus, amicitia facilis, altitudo ingenij incredibilis, multarum rerum & præcipue pecuniarum largitor. Vbi igitur in castra venit, rudis adhuc & ignarus belli milites appellat, præstando officia nec repetendo, militariaque munera impigre obeundo, breuiter Mario & militibus charissimus est factus. Iugurtha Capsa & alijs plerisque locis amissis, Bocchum iam bellum delectantem, tertia Numidiae parte illi promissa, si aliquando presenti bello defunctus esset, iterum in discrimen traxit. Cum valido igitur exercitu in Numidiam reuersus, iunctis cum Iugurtha copijs, ambo reges Marium in hyberna decedentem tumultuario prælio inuadunt, inclinabatque iam dies in occasum, quod tempus si bi aptum, hostibus infestū, de industria reges gerenda re delegerant, siue fuga, siue infestatione opus esset. Trepidatum est nonnihil a Romanis primo hostium congressu, mox prælio pluribus locis iniecto (nam in re tam subita acies instrui nō potuit neque imperium vllum exaudiri) equites pedite, ut quisque hoc vel illo deprehensus erat loco, tenere, arma expedire, manum conferere, latrocinium magis a principio id fuit quam prælium. Verum vbi coire vna ac manipularum congressi cepit miles, multo facilius vis hostium sustineri coepta est, ius uabatque rem Marius sua præsentia & hortatione, eo se ingerens cum lectissimorum militum globis, quo plus erat laboris periculi que. Et iam nox aderat, cum consul hostium consilio animaduerso, qui de industria certamen in noctem trahebant, duos colles pene inter se contiguos metandis castris haud inhabiles cepit, suosque sensim pugna subtractos, in tutum reduxit. Barbari vtrumque locum multitudinem circumdant, clamore & strepitu exultantes. In Romanis castris inierim, consulis iussu silentium fuit, & iam longa nox per uigilia a barbaris acta erat, quum nocturno demum clamore fessis, in somnum resoluuntur. Nec Marius expectata occasione neglexit, quū subito signorum castratage & clamore terribili militē in hostē totis castris effundit. Tum vero Getuli Maurique repente excitati, subita percussit, neque fugam, neque arma expediunt, multi mortales semisomnes, aut stupore defixi, more pecorum iugulati, alij noctis beneficio dilapsi, in tutum cõcesserunt. Atque ita Marius in hyberna, incolumi & victore exercitu abibat, quū quarto post die haud longe a Cirtha trepide nunciata, hostes ex pluribus locis adesse. Tenuit Marius agmē in oēs partes intantum, nequid multo post haud vno loco bellandū fuit. Quadruperto Iugurtha Marianos inuaserat, addi Iugurthæ dit & vilius fraudem gregario milite forte interempto,

Sylla quistor.

Bocchus thama.

Marij stratage.

empto, enses cruore respersum Romanis ostendat, frustra eos dimicare clamantur, occisum ex congressu a se Marium confulem. Id passim Romane locutus, nam linguam apud Numanitiam didicerat, adeo militem atrocitate rei percussit, ut nihil prope modum res a fuga abesses, fuissetque eo die cũ ignominia & clade dimicatum, nisi Sylla ea parte qua primum hostes impetum fecerant, ferociter adorat. Bocchum confestim auertisset. Mox Iugurtha ceteris fugientibus, dum certamen pertinacius sustinet, a suis exclusus egre inter densa Romanorum tela vitabundus euasit, tum cæde rotis campis late edita, constrata est cadaueribus planities. Secudum eã pugnam Marius Cirtham peruenit, quo quinto die postquã iterum a barbaris male pugnatum est legati a Boccho venerunt, qui regis noie a consule petierunt, ut duos fidissimos ad se mitteret, velle de suo Populicj Romani commodo cum his differere. L. Sylla & A. Mallius eo missi sunt, qui est accitabant, Sylla tamen (erat em facundior Mallio) rē pestiuo sermone regem ad id quod sua sponte facturus videbatur, incendit ut pacem cũ po. Ro. quã bellum mallet, identidem hortatus, ne se regem optimū cum Iugurtha hominū pessimo, miscendo commacularet. Opportunitatem illi adesse non solum corrigendi, sed superandi etiã errata officijs, po. Ro. nunquam ab vllō fuisse beneficio victum. Iret est quid ad inuendam gratiã secum agitarer, forti animo exequeretur. Rex ad ea pauca benigne respondit, purgans factum, Inuitus inquit arma in vos Romanos indui, ut Numidiam partem, mihi a Iugurtha datam, a vestra Romanorum tuere iniuria. Nec in eo mediocri sum contumelia affectus, quod legatis Ro. missis, a Ro. amicitia repulsus. Sed vera inquit obliteranda sunt, nō illud a vobis peto, ut liceat mihi Romam legatos mittere ad senatū, qui ibi publice de pace agant. Studebatque per hæc futuræ paci Bocchus, quum iterum per amicos, quos suis artibus Iugurtha corruerat, a presenti est consilio auersus, nec multis inde diebus in reiectis, incertum sua sponte, an a tutiora monitibus impulsus, quinq; legatos ad Marium misit, factaque regi potestate Romam mittendi, pactisque in id tempus inducjs, qui ad senatum iuere, responsum regi attulerunt. Senaturn, Populicj Ro. beneficij & iniuriæ esse memorem. Ceterum Boccho, quoniam delicti peniteat concedi, ut quum meruerit in foedus & amicitiam recipiatur. Eo Bocchus responso promouus, a Mario per literas petijs, ut ad se Syllam mitteret, cuius arbitratu de communibus negocijs consuleretur. Fuerat is ab initio ad regem missus cum Mallio, ut dixi cuius postea legatos in castra Romana missos, plures dies apud se comiteracum nifice habuerat. Sylla ad Bocchum profectus est cum præsidio equitum, & cohortes vna Peligna, leuicj armatura. Quinto deinceps die cum Voluce Bocchi filio, qui cum mille equitibus illi obuiam processerat, coniunctus diei vnius iter consecit. Hic quum castra fecissent, nunciatum est Iugurtham haud procul inde abesse. Erant qui Syllam consulerent, ut obuoluto capite, occulte in tutum abiret. Id consilium ille aspernatus, multis ignibus accensis, silenti agmine noctu profectus, poststride subortum folis metatus castra ex Mauris equitibus didicit Iugurtham ad duo milia passuum qua iurus erat Sylla consedisit. Ingens Romanos pavor inuasit, vulgo credere se a Voluce proditos, atque indijs circumuentos. Multi itaque subito obruticandum censebant, ne ea proditio esset barbaro inuicta. At Sylla etsi eadē que & alij arbitrari oem tñ a

Bocchi legati quoniam sum tulerint.

Ro. metus. Syllæ & Ro. constantia.

Voluce iniuriam abstinuit, suos hortatus, ut forti animo sint, sæpe a paucis fortibus ingentes exercitus superari cõtingisse. Multa inde restatus, quia Boccho perfide hostibus proditus esset, Voluce castris iubet excedere. Ille lachrymans orare obtestarique, ne se aut patrem in id crimine deuocaret, quippe qui procul a tam nefario consilio abessent. Ceterum quoniam Iugurtha totus ex patris sui opibus penderet, hortari Syllam ut per media Iugurthæ castra secerit, vix se credere posse regem in se aut eos qui secerit essent, quicquam hostile ausurū. Placuit id consilium, atque ex improviso ad Numidarum castra progressi, iudubio atque hesitante Iugurtha incolumes in tutum processerunt. Vbi vero ad Bocchum ventū est, fluctuans creditur ille animo, Syllam ne Iugurthæ traderet an Iugurtham Syllæ. Iussusque Romanus quistor post decimum diem ad Bocchum redire: nam Romani castra seorsum a barbaro fecerant, aderam em & Iugurthæ legati, Bocchi consilia sollicitè explorantes. Publice itaque Bocchus Romano diem cõdidit, qui & Syllæ vbi sese in castra recepit, diem obseruatus, noctu congressus est ad regem accessit, ibi fides in interpretibus adhibitis, benigne ac propemodum familiariter Bocchus quod publice non fecerat ne quã moueret suspitione est iuuenē complexus. Mox plura de amicitia, deque republica inter se locuti Sylla quoquo modo amicum Boccho dixit, ut meritum aliquod secum ferret, in populi Ro. amicitiam venturus, aliquid præstandū esse in nouo foedere iungendo, quod magis Romanorum interesset, quã ipsius regis qui pacem peteret. Nec id multo labore quærendū, quum Iugurthæ copiam haberet, quæ si Romanis tradidisset, futurum ut præter amicitiam, quæ perpetuo mansura esset cum po. Ro. Numidiae quoque partem dono acciperet. Vereri ab initio Bocchus amicitiam iura, vereri & furorum populariū irã, quibus sciebat Iugurtham esse charissimum, necessitas tamen & Syllæ hortationes plus potuerunt. Pollicetur igitur omnia se ex Syllæ voluntate facturum, compositoque inter se dolo, Bocchus Asparem Iugurthæ legatum appellat, docetque bellum, certis conditionibus posse cũ Romanis componi, iret & regis sui sniam exploraret. Iugurtha est pacis cupidissimus erat respondit tñ se nihil Mario confidere. Ceterum si Bocchus ambobus consultū veller, daret operã, ut Syllam in speciem colloqui adductum sibi traderet. Fore, ut eo viro in potestate redactō, tolerabilior pax a Romanis impetraretur, ne tantus vir publica causa capus, in hostiū potestate relinquere. Annuuit primo Rex, ac plures dies anceps fuisse dicit, vtrū vtri traderet. Postremo Sylla ad se accessit, ex illius sententiã Iugurthæ infidias rendit. Inde vbi dies affuit, Iugurthaque cum paucis amicis apud propinquare est dictus, Bocchus cum Sylla, velut officij causa, illi obuiam procedit, infidjs prius certo loco dispositis, quo vbi vtrum est, statim signo dato vndique Iugurtha inuadunt. Qui circa regem steterant, confestim obruticati sunt ipse ut erat inermis captus Syllæ traditur, & ab eo ad Marium perductus. Vnde nefaria illa discordia inter ambos orta est, quæ rem Romanam pessimo exemplo ad interitum nem perduxit, hinc Sylla Iugurthæ capti, ad se laudem trahente, contra Mario predicante, quæcuncque Sylla & alij in Numidia gessissent, suis auspicijs geri contigisse, totamque proinde laudem suam non quæstoris esse, qui suo iussu ad Bocchum profectus fuisset. Ceterum dum in Numidia bella tur, varieres Romana est alibi administrata. Cimbri in Gallia a Mario Iunio Syllano, qui cum Metello fuit consul, prælio fusi sunt, eius rei obscura memoria.

Iugurtha Syllæ tradit.

bb ij memoria.

memoria. Apud quosdam legere est tam pugnam, ut supra significavi, Romanis aduersam fuisse. & M. Minutius proconsul, cum Scordiscis & Tribalibus, quod satis constat, feliciter dimicauit. Contra clades haud ignobilis in Allobrogibus finibus sub idem tempus accepta est. L. Cassio consule cum exercitu a Tigrinis Gallis caeso. Fuit ea Eluetiorum gens, quae suis finibus digressa, in his forte locis confederat. Milites qui praelio superauerunt, obfidibus, dimidiaque parte rerum omnium hostibus data incolymes dimissi. Inciditque ea clades in id tempus, quo C. Marius afflictis Iugurthae rebus imminerebat sed nondum bello in Africa profugato, altera recentior clades est in Gallia accepta. M. Aurelius Scaurus consulis legatus, fuso a Cimbris exercitu, viuis in hostium potestatem venit. In consilium inde a barbaris euocatus, quomodo populi inuictum praedicaret suaderetque, hostibus ne alpes superare temere aggredirentur, a Bolo eius gentis regulo iuuenere ferocissimo ferro tractus est. Secuta haud multo post clades longe omnium foedissima, C. Manlius & Q. Seruilius Caeptio proconsules, ab eadem gente circa Rhodanum ingenti praelio victi, castris exuti sunt, & ex Romano exercitu octoginta milia hominum caesa, Calorum & Lixarum XL. milia. Nullum vnquam praelio tanta vis hominum a Romanis desiderata. Caeptioni cuius temeritate ea clades accepta est, plebs cito, quod post Tarquinium nulli acciderat, est imperium abrogatum, atque eius bona publicata. Iugurtha a Mario cum duobus filijs in triumpho ductus, mox detrahitur vestibus in carcerem coniectus, qui quomodo opacum barathrum subiret, ex clamasse fertur, o Hercules quam frigidum est hoc balneum, ubi sex dies fuit, ubi inedia vt Plutarchus scribit consumptus est. Lilius & Eutropius, Marij iussu, in vinculis necatum prodiderunt. Sunt qui ex Tarpeia rupe praecipitatum arbitrentur. Marius triumphali veste curiam ingressus, quod nemo ad id tempus fecerat, ubi factum insolens accusari sentit assurgens sumptu praegrexa fenatui se reddidit. Distracta est Iugurthinum bellum in quartum annum, qui fuit vndequinquagesimus vrbis Romanae ac sexcentessimus, vt Eutropius colligit. Fuit annus, quo Iugurtha in Romanorum potestatem venit, secundus Olympiadis sexagesimae octauae ac centesimae, quo trionio, M. T. Cicero ex Eluia matre, patre equestris ordinis, ex regio, vt Eutropius scribit, Volcorum genere Arpini oritur. Pompeius, qui magni postea cognomen tulit, sub id etiam tempus est Romae natus. Rhodius Colossus, quo nihil ipsa insula vnquam clarius habuit, per haec quoque tempora, terra ubi horrendo motu corruit, vt quidam scribunt, non desunt vt alio est loco significatum, qui rem ipsam in aliud tempus referunt. In Italia res memorabilis accidit. Puella Romae nata, in Aspulla proficiens, obiter vello icta est, vestibus & calciamentis sine scissura vlla ademptis, monilibus collo & annulis discussis, nudum corpus sine vestigio vlllo coelestis iniuriae exanime iacuit. Est inter fulminum genera quod clarum vocant mirificae naturae, hoc dolia exhauriuntur intactis eorum operimentis aurum & argentum liquatur, nec scelluli aliquo modo amburuntur, ne consuls quidem caere signo si ob signati fuerint. Simili casu Martia Romanorum princeps, quem grauida esset icta est exanimataque partu, citra omne aliud incommodum vixisse fertur. Sed haec eo spectant ne naturalium rerum ignari fabulas nos coactari arbitrentur. Estque puellae per hunc modum extinctae, Eutropius autor. Marius, ob Cimbricum tumultum, in sequente annum

consul refectus est, quum adhuc absens esset. Ipse posteaque Romae de Iugurtha triumphauit, ad militarem disciplinam conuersus, cursu, varisque & implexis itineribus milititer exercuit, quae graui onere plenus, signa sequi cogebatur, quo factum vt milites huiusmodi laboribus affluenti Mariani postea sint multum appellati. Alij Marij vocem quum apud Numantiam sub Scipione esset, auditum autem, eum optimum multumque scire habere, ad impedimenta conueniens, qui valetudine corporis, & robore caeteros anteciret, ac iam inde factum, vt qui robustus miles habebat hunc Marianum multum vulgo incuperebant. Sed dum Marius exercitum in barbaros comparat, Cimbrim subito impetu auersum in Hispaniam abierunt. Interim C. Lucius, ex Marij sorore natus, homo alioqui acer, a Trebonio adolescente, cuius pudicitiam vim inferre conatus est, interficitur. Aberat tunc forte consuls, qui ad milites reuersus, postquam ex Trebonio ad iudicium vocato caedis causam accepit, adolescentem pro concione laudatum corona donauit. Id iustitiae exemplum tertium C. Mario consulatu peperit. Cimbrim tamen ad Pyreneum usque saltu progressi erant, sub vernum tempus in Italiam venturi dicebant sed illi omnino opinione tardius sunt reuersi, quippe trans Pyrenem, velut pcella quaedam, suo impetu euecti, aliquot Hispaniae loca, multa caede & populatione fecerunt. Postremo a Celtiberis plio victi, Galliam repetunt: ubi Theutonij & Ambrones, duae ferocissimae gentes, socias cum illis copias iunxere. Theutonij & Ambrones, ipsi vt Cimbrim in Germania orti, quae vna terra est omnibus penereliqua erat, de cuius situ & incolarum moribus, ex incepto operis instituto erat adhuc notanda. Ea tota septentrionalis a Gallis Rheno fluuio diuiditur, a Rhenis & Pannonibus Danubio, a Dacia quidem & Sarmatia motibus, mutuoque olim metu discreta. Caetera Oceanus ambit. Ea est in numeris fere gentibus coitur, in duas velut partes sub initio diuisa, vt quae Alpius est propinquior, sit superior Germania appellata. Altera ad septentrionem & oceanum versa inferior. Durat haec partitio sub Alemanijs appellatis, quae a Lemano vt quaedam autumat lacu est in hunc usque diem. Gens ipsa indigena, vt veterum scriptorum quidam opinari vident, coniectura haud inepta adducta, quae terra sit coelo aspera, cultu aspectuque pene informis, niuisis alpiibus, vastisque fluminibus, aut estuoso oceano adiecta, & ob id minime inuidiosa, nullam vnquam sensit aduenarum colluionem. Tuisto quidam in ipsa terra genitus, & Mannus eius filius auctores gentis conditor resque memorant. Manno vnde terrae appellatio, & lacus ducta videri possit, tres fuisse filij dicunt, vnde Ingeuones sunt medij, & Hermiones oceanum accola, caeteri Isteuones nuncupati. Alij ex Tuistone plures filios genitos arbitrati sunt, a quibus Sueui orti sint, Gambriiuij, Vandalij, & Marji. Germanie nomen multo quidem recentius, qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerunt, Germani dicti sunt, vt Tacitus Cornelius scribit, & ab his paulatim nomen in caeteras gentes eualuit. Praelium in iugurthae culti sacrum canebant hymnum, quod volebant aliquando in ea terra venisse. Graui & terribili fontu non dissono caeterum ad terrorem sitis, pugnae capessent. Truces oculi pluribus, ac caeruleis. Rutile comae. Proceras corpora. Ad primos impetus subita & praecipitata, caeterum laboris & operum iupatiens. Sitim & estum vt Galli non ferunt, frigorum patientissimi. Auri & argenti olim nullus in ea gente usus, Argentea vasorum legatis data, aut principibus munerum missa, non minore contemptu quam fictilia tractabant. Commercio vultu aurum & argentum ab his primo receptum. Credata & a quibusdam tellus ipsa talium metallorum ex-

Muli Mariani.
Muli Mariani.
Marius iudicium.
Theutonij & Ambrones.
Germania.
Tuisto & Mannus.
Germani scriptio.
Auri & argenti contemptus.

pers, quin & ferri inops, quo accidit, vt olim rari vterentur gladijs in praelio, sed longiore hasta, quam ipsi frameam vocant, & in ea breui ferro, habili telo sine cominus siue eminus dimicarent. Eques suto & hasta instruebatur. Pedites missilia spargebant, plura singuli. Nudi in pugna, aut breui sagulo ruebant, nulla cultus occultatione, scuta tantum coloribus, hisque leuissimis distinguebant, paucis lorice vsus, vix vni alteri ve callis aut galeae: eque nec forma, nec velocitate conspicui, nec in gymrum, vt nostri, sed reatō tunc conatu aguntur. Scutum in pugna amissile praecipuum flagitium, vt sacris & publico concilio excluderentur eiusmodi clade affecti. Multi tamen in familiae superstitibus vitam laqueo finirent. Reges nobilitate legebantur, nec his libera infinitaque potestas fuit. Exercitus in ductu, qui praecipua virtute praeferebat, quique exemplo magisque imperio polerent. Vincere, vt verberare, animaduertere in quocumque ius esse perterquam sacerdotum, vt non imperio, sed diuinitus flagitia vindicari crederentur. Signa quaedam deorum lucis detracta in praelium gestari, praecipuum in pugna incitamentum, omnes suas necessitudines in proximo stantebant, vt in suorum excluderentur aut gloriosae vincerent, aut cum laude caederent. Liberi, cotiuges, parentes, sanctissimi pugnare testes adhibebantur. Ad matres & uxores accipere vulnera deserebant, nec illae & numerare & exigere plagas formidabant. Eadem cibos hortationesque pugnaticum suggerunt. Prodiit memorie est inclinata aciem aliquando illarum horatu restituras. Creduntur ad haec arbitrari aliquid sancti prouidique esse in foemina, earumque consilia haud propterea aspernari, responsum negligere. Mercurio certis diebus humanas hostias imolabant Herculi & Marti ex caeteris animalibus. Sortes & Auguria in usu. Deminoribus rebus principis ciuitatum consultabant. De maioribus vnuerua ciuitas in inchoandis rebus noua luna, aut plena obseruabatur. Noctium non dierum numerus supputabatur in ea gente. In concilium armati veniebant, sententiam, approbaturam framae concutebant, id honoratissimum assentiendi genus. Contra aspernati fremitum significabant. Transiugae & proditores ex arboribus pendentes, ignaui & imbelles atque infami corpore, caeno obruti, aut a palude aliqua superiecta care necabantur, ranquam scelera in aperto ponenda essent, flagitia contemenda. Nihil publice, aut priuatim magistratus agere, nisi armis instructi. In comatu & affectatione incredibilis emulatio. Qui maiore globo iuuenum stipatus in publicum processisset, praecipua celebritate apud suos & finitimos esse. Turpe & in omni vita infame suo duci superstitere in plio esse, nisi victoris ex acie decessisset. Princeps pro victoria, comites pro principibus dimicabant. Bella vitro appetere, vt potere quibus omnis aere bellica esset quies ingrata. Inertia & ignauias dabatur sudore aliquid querere, quod posset cruore parari. Bellorum cura destituti, somno & cibo vel fortissimam quicquid indulgebant. Domo & agrorum cura foemina & senibus delegata, vt mirum videri possit, duo ram diuersa eidem genti affuisset, & inertiae amor & odium quietis. Vicatim plurimum diuersitatis domicilij habitabant. Tegumen fuit, sagum, fibula, aut si ea defuisset, spina conseruum, locupletissimi vestes distinguebantur, non fluxa sed stricta, ac pene singulos artus exprimente. Idem foeminae habitus, qui & viris. Atque Germani ipsi omnium fere, qui ad septentrionem & ortum habitant, solij vnica vxore contenti ab initio fuisse quaque & in his nonnulli plura celebraret connubia,

Framea.
Militari ratio in Germanis.
Auroras foeminarum.
Suppliciorum genera.
Virtus bellica.
Cultus corporis.

non vxor viro, sed vir vxori dote coparabat. Nec ad delicias que rebatur cultus, sed iugati boues dabant, frænatus equus & scutum cum framea & gladio. Mira in foemina pudicitia, nulla spectandi fuit illecebra, nulla concubitorum ratio, rara in tam numerosa gente adulteria, cuius conuicta mulier, relictis capillis nudata coram propinquis maritis domo exactam, toro vico verberibus agebat. Profligatae pudicitiae nulla venia, non aetas, non forma, non opes, connubij corruptis conciliari poterat. Nemo tamen vitia ridere. Id enim corumpere seculum, & corrumpi arbitrabantur. Sic vnus mulieres maritum accipere, vt vnus corpus, & vnam vitam, nec vlla cogitatio vltra, nec longior cupiditas, tanquam matrimonium amarent, non maritum, plus apud illos boni mores valuerunt, quam alibi bonae leges. Serus in iuuenibus vsus veneris, atque eo minus exhausta pubertas. Nec connubia virginum propebant, vt validior esset procreatio. Homididit certo pecorum numero luebatur, atque vnuerfa domus satisfactionem capiebat. Conuictibus & hospitali mensae supra modum studebant. Nefas habebatur quocumque domo aut epulis aruisse. Gaudere muneribus, nec data imputare, aut obligari acceptis. Diem noctemque porandum continuare. Temulentia nulli probato dedit. Crebrae post crapulam rixae, raro conuictijs, caede saepius transigebant. De pace & bello in conuiuijs consultare, quasi nullo consulto alio tempore simplicius patenter hominem curae, aut ad res magnas magis in caleficerent. Gens minima astuta, simplicitate omnia arcana deregere, postridie acta retractabant, vt de summa rerum deliberarent, dum fingere nescirent, decretum vero ferrent, dum errare non possent, potus ex hordeo in similitudinem vini corruptus. Proximi fluiorū accolae aduectitia vina in vsu habuerunt. Cibis simplex, agrestia poma, recens farina, & lac concretus. Potus immoderatio. Vno spectaculorum genere vsi, vt nudi iuuenes inter gladios & framesas sese celeriter aduectiter. Exercitatio arte parabat, ars decor: aliae adeo suadidior, vt caeteris amissis nouissimo iactu de libertate contenderent, victus voluntaria seruitute adibat, & quocumque iuuenis & robustus, ligari se & vendi pariebatur. Annū in hyemem ver & aestatem diuisum habuere, Autumnum vini & caeterarum frugum inopia nescientes. In funere lamenta & lachrymas cito abstergebant, in dolore tristitia permanebant diutius, foeminae tantum lugere permittunt, viris meminisse solij, & hi olim fuerunt Germanorum mores, talis viuendi ritus, quocumque longo temporū intervallo vt in caeteris gentibus multum mutari contrigisse crediderim. Sed quae mutatio sit facta si ad nostra usque tempora processerit huius historice series, ex presenti statu rerum, qui a nobis suo tempore explicabitur, poterit facile cognosci. Germanici igitur sanguinis Cimbrim & Theutonij, qui cum his ex Hispania reuersi focia coniunxerunt arma: quibus Italiae imminentiibus, C. Marius quarto est consul creatus collega illi datus Q. Catulus Lucarius, non inter optimates clarus, nec inuisum multitudinē. Marius quae hostes appropinquare dicebatur, superatis alpiibus, ad Rhodanum conuersus, quia Rhodanum ostia vt vadosa nauigari non poterant, militari opere fossam nauium capacē, flumine corruato, ad mare deduxit. Fuit inde rei monumentum, quod stagnum & fossa a Mario deinceps nomen habuere. Stagnum multitudinis, iam enim & Ambrones cum his erant, Marianum

Luctus gentis.
Stagnum Marianum

bipertito Italiam ingredi constituit. Cimbrī itaq; impetu aueri Noricos petunt. Theutoni & Ambrones in Romanorū conspectu vastam occupant planitiē, a quib; Romanos cōsul prouocatus intra vallē sese tenuit, nō, nisi occasione, aduersus tantā vim hostium dimicaturus. Ostentare interim eos ex vallo militib; vt paulatim terribilē illorū aspectum vocemq; dirā, & a Latino sono abhorrentē, discedēt pati, haud ignarus, vt quādā nouitate sua terribilia videri, ita assuetudine, quē vere terribilia essent, miteret. Irritari ad hęc miles hostium vobiscibus contēptus & contumeliā plenīs, vt iam pro pēmodum moleste ferret, q; tandiu p̄lō abstinere, sentire id Marius simul & gaudere, cunctan; docq; victoriā meditari. Insubat Atrox p̄lō. Romanam interim ex America & Tuterto allatū, est nō dū in coelo vifasardētes hastas, & scuta primo errare, mox velut duas ex aduerso acies inter se concurrere, alteram profixatā ad terram decidisse. Bartha bacę quoq; magnę matris sacerdos ad fenatū venit, deaq; monitū illi victoriā se nunciare dixit, monereq; vt templū ipsi Deę faciendū decerneret. Eadē ad populū nunciare volentem Aulus Pompeius Tribu. pleb. vt vanum fari prohibuit. Theutoni & Ambrones Marij castra oppugnare adorti telorū nebē Ro. repellūt, qui ne longius assidendo teneret tēpus, ad Alpes iter intendunt. Instructi secus Romana castra sex continuos dies longo agmine praterentes, contēptim a militib; intra vallē sese tenentibus sciscitant an haberēt quę vellent suis vxoribus nunciari. Romā ferecā iuros. Hęc illi Marius, vbi transire desierunt, confestim motis castris extremū agmen tumultuario carpit p̄lō. Ad Sextias aquas inde ventum est, vnde breue erat iter ad Alpes. Hic consul, quā in animo habebat acie cū hoste confingere, priusquā in Italiā transcenderet, vt pugnandi necessitatē militi imponeret, aliquāro remioris a flumine castra locat, loco minime irriguo, quod quī milites quererentur, ad flumen, manū intendēs, inde (inquit) potus vobis sanguine emendus est. Lixę igitur & Calones vi, si prohiberētur, aquatur, dextra armis instructa, altera vnam habentes ad fluitum decurrit. Hic aliquot hostiū repente circa amnem oppressi, qui lauandi studio eo concesserant (erant em in proximo balnea) cōtinuo tumultū exciuerē, ac primi oim Ambrones triginta milia numero, iā crapula graues, cæterum superba & insolētī ostentatione arma carpiunt, nec tamen acies illa, cū impetu, aut phanatico procurrūt, sed rhythmico pulsu & consonantia quadam armorum, pedumq; ferebatur, crebro clamore Ambronis nomen clamitantes, dubium vt ea se voce inuicem hortarentur, an vt nominis admōitū, terrorem Ambrones cū Cimbris militasse, q; illi in Hispaniam diuerterint. Autores fere oēs, quos sequimur, Cœpionē Cimbris p̄lō superatum meminerunt, vt victoriā laus sit illis tributa quorum ductū & auspicijs tum gesta res est. Ambroniū primi Ligures ex Romanis castris occurrunt, & ipsium genus ferocis hoim p̄lōq; circa fluium contracto obruti Ligures. Multo em pauciores erāt numero Jab hoste essent nisi Romani continuo illis auxilio affuissent, quorum vi Ambrones continuo fusi fugatiq; sunt, cædesq; circa ripas ingens edita, et flumen cadauerib; oppletū. Romani dispersatos hostes ad castra vsq; persecuti, in nouum certaminis genus inciderunt,

Prodigia & Phœnomena natica vox.

Barbari rī multitudine.

Ambroniū p̄fus in pugnam.

Ambronom mulieres securibus & gladijs temere arreptis mixto agmini ferociter occurrunt, terribili clamore instant, suos conuicio incessunt, in hostes truci aspectu & fremitu ferarum ritu irruunt. Nōnullæ p̄ vulnera & crebra tela sese expedientes gladios, & scuta ex illorum manibus extorquent, atq; hoc euentu est primo die cum hoste cōcursum. Romani, etsi Ambrones late a flumine ad castra cederant, turbulentam tamen & terrorem plenam noctem egerunt, neq; enim castra multa ope comunita erant, multaq; hostium myriades adhuc intactæ supererāt: tumuli, valles, totaq; planities, flebili minaciq; clamore, per noctem resulabant, horrēdi gemitus exaudiri corum, in tutū castra transfudit. Milites qui ad p̄sidiū relicti fuerant, a Barbaris omnia late obtingentibus sub fide publica & gētiliō chirographo in quo æneus erat taurus, incolentes dimissi sunt. Erat tū Romæ Marius, post Theutoniam victoriā ad triūphum accessus, nec em Cimbrī tam cito affuerūt. Is hostiū aduentu auditō, confestim ad Catulū iam proconsulem reuersus milites ex Gallia recepit. Mirari interea Cimbrī quid esset q; Theutoniam nondum in Italiā descēdissent, omnīq; ad Sextias aquas facta erant, adhuc ignari, aut cerre ea se nefcite simulabant. Eorū legati, qui ad Mariū venerunt, placide sibi & Theutoniam cognatis suis, terā assignari precebant, eam habituri, quam Romani datam velent. Ad ea Marius luridus, mittite (inquit) vos Cimbrī hanc de Theutoniam curam, cuius illi terrā quam tantopere optabant, habituriq; sunt semper. Inde eius gentis Regulos vindictos in medium produci iussit, ex quibus cognita suorum clade legati hostium mœsti in castra abierunt. Nec ita multo post Byorix Cimbrorum rex, citato agmine, ad Romana castra contendit, Mariūq; omnia ad vsum bellī circūspectantem ad pugnam prouocat, cui Maurius, Romanorum (inquit) mos est suo, nō hostium arbitrio dimicare. Paucis diebus, velut ex cōposito, est vtrinq; in aciem descensum. Erant in Romanis castris duo & quinquaginta milia pedum. Marius suos in cornibus locauit. Catulus mediampicem tenuit. Consul pugnam inuitus vota suscepit. Ad primū concursum tam densus est puluis in nubem elatus, vt adproprium omnī conspectu, haud interligi posset quid hac aut illa parte gereretur. Sylla qui p̄lō interfuit, hostes a Catulo in medio multavi fractos scripsit ac cede dissectos, sed Sylla Marij ex confesso inimicus. Præcipua ei pugne laus, qd̄ satis constat, penes Mariū postea fuit, vsq; eius consilio adiuta, q; ita acie cōcurrerit, vt a tergo Ro. haberent solem, cōtra Cimbrorum oculi fideris fulgore percussi parum aut nihil cererent quid factū opus esset, quæ res ab initio reddidit hostibus pugnam difficiliorem. His incommo dis, & q; gens ipsa sua natura magis erat frigidis q; caloris patiens, manante totis corporibus sudore, magno cum anheliu scutis ora obtegebant. Pugnatum est ad tertium calendis Augusti, quo tempore vehemensissimi sentiuntur æstus. Maiore itaq; hostium parte caesa, fuga retro ad castra inclinauit. Ibi multi a mulieribus fugā & dedecus a versantibus ferro obruncantur. Quæ curribus stātes, vbi nihil æquid ab hoste imperari posse apparuit, nam quædam id publice a consule petierūt, parentes, natos, & omnem imbellem turbam neci dedunt, inde in teipias fauientes, aliæ ferro aut restibus quedam etiam ex saucis capillis laqueo facto, arboribus & curribus suspensæ, vitam finire runt, nonnullæ ob stimulo agitatīs ex illorum descendisse

Marij strage ma.

Theutoniam fra ges.

Quintus Marij cōsulatus.

Cymbri

Qua Cimbri in Italia irruerunt.

Æneus taurus Cimbro rī signū.

Ancepis pugna.

Cimbro rī cædes.

descendisse autor est. Plutarchus iterum rem in dubium trahit, qui autor est, cum Cimbrīs haud procul Verellis dimicatu. Florus in patentiſſimo ait campo concursum, cui Caudio fuit nomen. Cimbrī itaq; fluium superare adorti, & tumultu & clamore terribili, arborū truncos, validaq; robora, ad vim aquarū frangendā ripis deuoluunt, iumentos æquant, complent valles, multaq; huiusmodi ad hostiū terrore moliri. Romani qui vltra flumen castra metati fuerant, animo percussi, iam aperta medabantur fuga, qd̄ vbi Catulus animaduertit, iā em pleriq; castris excesserant, ne maiorem aliquam cladē exercitus adiret, castello, qd̄ circa flumen cōmunierant, armis & cōmeatu firmato, in tutū castra transfudit. Milites qui ad p̄sidiū relicti fuerant, a Barbaris omnia late obtingentibus sub fide publica & gētiliō chirographo in quo æneus erat taurus, incolentes dimissi sunt. Erat tū Romæ Marius, post Theutoniam victoriā ad triūphum accessus, nec em Cimbrī tam cito affuerūt. Is hostiū aduentu auditō, confestim ad Catulū iam proconsulem reuersus milites ex Gallia recepit. Mirari interea Cimbrī quid esset q; Theutoniam nondum in Italiā descēdissent, omnīq; ad Sextias aquas facta erant, adhuc ignari, aut cerre ea se nefcite simulabant. Eorū legati, qui ad Mariū venerunt, placide sibi & Theutoniam cognatis suis, terā assignari precebant, eam habituri, quam Romani datam velent. Ad ea Marius luridus, mittite (inquit) vos Cimbrī hanc de Theutoniam curam, cuius illi terrā quam tantopere optabant, habituriq; sunt semper. Inde eius gentis Regulos vindictos in medium produci iussit, ex quibus cognita suorum clade legati hostium mœsti in castra abierunt. Nec ita multo post Byorix Cimbrorum rex, citato agmine, ad Romana castra contendit, Mariūq; omnia ad vsum bellī circūspectantem ad pugnam prouocat, cui Maurius, Romanorum (inquit) mos est suo, nō hostium arbitrio dimicare. Paucis diebus, velut ex cōposito, est vtrinq; in aciem descensum. Erant in Romanis castris duo & quinquaginta milia pedum. Marius suos in cornibus locauit. Catulus mediampicem tenuit. Consul pugnam inuitus vota suscepit. Ad primū concursum tam densus est puluis in nubem elatus, vt adproprium omnī conspectu, haud interligi posset quid hac aut illa parte gereretur. Sylla qui p̄lō interfuit, hostes a Catulo in medio multavi fractos scripsit ac cede dissectos, sed Sylla Marij ex confesso inimicus. Præcipua ei pugne laus, qd̄ satis constat, penes Mariū postea fuit, vsq; eius consilio adiuta, q; ita acie cōcurrerit, vt a tergo Ro. haberent solem, cōtra Cimbrorum oculi fideris fulgore percussi parum aut nihil cererent quid factū opus esset, quæ res ab initio reddidit hostibus pugnam difficiliorem. His incommo dis, & q; gens ipsa sua natura magis erat frigidis q; caloris patiens, manante totis corporibus sudore, magno cum anheliu scutis ora obtegebant. Pugnatum est ad tertium calendis Augusti, quo tempore vehemensissimi sentiuntur æstus. Maiore itaq; hostium parte caesa, fuga retro ad castra inclinauit. Ibi multi a mulieribus fugā & dedecus a versantibus ferro obruncantur. Quæ curribus stātes, vbi nihil æquid ab hoste imperari posse apparuit, nam quædam id publice a consule petierūt, parentes, natos, & omnem imbellem turbam neci dedunt, inde in teipias fauientes, aliæ ferro aut restibus quedam etiam ex saucis capillis laqueo facto, arboribus & curribus suspensæ, vitam finire runt, nonnullæ ob stimulo agitatīs ex illorum descendisse

cornibus laqueo pependerit. Sic quoq; supra L.X. Cæsarū milia capta dicuntur, bis totidē & amplius cæsa. Pecunias Marij milites diripiunt. Spolia, tubæ & cætera insignia, in castra Catuli delata sunt, orta inter Marij & Catuli milites contentione, vtrum operā esset victoria quæ sita, etsi Parmensium legatorū iudicio Catuli militib; ea laus dabatur, quia plura pila Barbarorum corporibus infixæ essent, quibus Catuli erat nomen, quam Marij inscriptum, fama tamen & decus omne, ob priorem victoriā & Catuli fugam, Mario tribuebatur. Popu. Roma. eum tertium conditorē vr̄bis appellauit, q; non minori discrimine tum Roma seruata esset quam quē Senopes iunt a Furio Camillo ex vr̄be eiecit. Latini itaq; ciues, cum vxoribus & liberis, Dijs domesticis, & Mario libabant. Ipse est vterq; sibi vnitū Marij plus decernebatur, cum collega tamen triumphare maluit militum inuidiam veritus, qui sub Catulo militarant, in signis hęc victoriā, eo die, quo fuit dimicatum, Romæ nunciata est. Iuuenes duo laurati, pro æde Castoris prætori de eadem re literas reddidisse dicuntur, rumorq; frequens Cimbricæ victoriæ peruaſit populū, tum forte in cauea spectantem. Et cum Theutoniam, Cimbrī, & Ambroniū hoc maxime euentū, C. Marij ductū & auspicijs triplici est p̄lō debellatum. Fuerunt ea tempestate viri ingenio clari apud Romanos Turpilius comicus, q; admodum senex Cimbricis temporibus Sinuellæ perijt. Lucilius Auruncus, qui primus apud nos Saryram scripsit, cuiusq; iuuentus in hac quoq; tempora incidit, anno sexto & nonagesimo vitæ Neapoli perijt, publice ibi fuerat. M. Furius Bibaculus poeta, sub id tps Cremonæ ortus est. Natus & Romæ Horrensus orator sua ætate insignis, ac Ciceronis æmulus. In hac quoq; tēpora Eusebius reijt, q; de Ptolemæo Laethiro & Cleopatra eius matre q; illū in exiliū egit, Trogam & Liuiū secutus, superius scripsit. Et in Iudæa Aristobolus Iudæorū primus, postq; ex Baby lone in Iudæam est migratū, regiū diadema tulit matre, cū qua aliquādiu de regni administratione simultatus fuit, custodiiri iussa, atq; inedia consumpta. Antigonū fratrem, officii causa ad se venientē ratus ad eadē venire, interfecit. Nec ipse multo post in turri Sratonis, vbi fratrem occiderat, morbo pebol? im? rijt, nondum anno eius circumactō. Timagenes pius i fra in historia Aristobolum moderatum fuisse regem trem. scripsit, valdeq; Iudæis vilem: quippe qui & opes gentis, & ritum domi forsēq; ampliaſset, Itureorū parte circuncisioni admoda. & Iosephus aliena fraude potius quam regis consilio, Antigonum interfectum arbitratus est. Post Aristoboli interitum Alexander eius frater, qui & Ianneus dictus est, Alexandra Aristoboli coniuge adnente rex constituitur. Ferunt Hircanum patrem monitum Oraculū. oraculo, quū adhuc in humanis esset, fore, vt Alexander in Iudæa aliquādiu regnaret, quod ille ægre ferens (erat em puer in Galilæa natus) pene abdicatum desistit. Sed fatalis necessitas mutari non potuit. Diademate recepto Iudæicæ rei ampliandę cupidus, Ptolemæidē Syrię vr̄bem bello aggreditur. Hęc & Gaza adhuc in Syrorū regū potestate erāt. Disceptabant per id tempus armis duo inter se fratres, vt supra est significatum, Antiochus Philometor, & Cyricœnus ex Cleopatra & duobus fratribus, quibus illa nupserat, ambo geniti. Ea temporū occasione Ianneus frigus Ptolemæitas p̄lō victos, atq; intra mœnia coniectos, graui obſidio ne fatigabat. Hi desperato Antiochi & Cyricœni auxilio, ob domesticā discordiā, qua illi plures an nos

Marij triūphus

Turpili?

Bibaculus.

bol? im?

Oraculū.

Antio?

chus.

Cyricœ?

nus.

nos impliciti suas inuicem opes afflixere, ad Ptolemaeum Lathirum mittunt, qui a Cleopatra matre pulsus, tum Cyprum obtinebat. Nec ille multo post transmisit in Syriam, cum .XXX. milibus equitum, peditumque, spe adductus Ptolemaidis sibi per occasionem, subiiciendae. Verum priusquam in terram appelleret ex urbe legatos obuios habuit, publico nomine nuntiantes, ne Ptolemaidem copias admoueret, quando ciuitas recens decretum tulisset, Lathiri auxilium nolle. Mutati consilii autor fuerat Demetrius, orator tum clarus in ea urbe. Is modo strato periculo, quod a Cleopatra Ptolemaei matre vniuersae ciuitati immineret, si eum intra moenia accepissent (iam enim constans fama erat exercitum ab ea in filium comparari) adeo suorum popularium animos circumegit, ut continuo implorati auxilii poenitentia ceperit. Exposuit nihilo fecius ille copias in litus, Gazaes & Zoilo tyranno ipsius opere aduersus Iudaeos implorantibus, qui Alexandri ductu, suos fines hostiliter vastarent. Parte igitur vna exercitus ad Ptolemaidem obsidendam relicta cum reliquo exercitu Iudaeam irrupit, primoque impetu Ascharo Galilee urbem, sabbatorum die cepit. Alexander nouo bello percussus, tumultuario delectu, ad quinquaginta milia hominum contraxit. Fuerunt qui octoginta scriberent. Nec multis inde interiectis diebus, ad Iordanem amnem acie cum hoste congressus, per graue iniecit Lathiro ne gociu. Primo paribus est animis concursus, fuitque cruentum utrinque praelium. Ad postremum Iudaei victi stratis sunt totis campis. Triginta milia hominum eo die desiderata sunt. Timagenes quinquaginta milia prodidit. Qui caedi superuenerunt ad vnum ferme capti sunt, pauci admodum ex tam numerofo nuper exercitu funestae illius cladis nunciis domum abierunt. Ptolemaeus Iudaeae vicis villasque peruagatus, mulieribus & pueris passim interfectis, humana membra alienis iussit elixari, sed ad terrorem potius id dirum facinus editum, quam ad vsum crediderim, vel ut cum eo hoste Iudaeis res esset, qui nea mortuis quidem hostibus abstineret. Cepit, & Ptolemaidem Lathirum haud multo post. Quibus filij successibus commota Cleopatra, terrorem naualemque in Lathirum instruit exercitum. Tentauit ille interrim occulte Aegyptum ingredi, quod quae longe aliter euemisset, cum omnibus copiis Gazam in hyberna coefferit. Et Cleopatra Ptolemaide potita est, & cum Alexandro, Ananiae arbitrio, quo militiae magistro vtebatur (erat is Iudaici sanguinis) societatem iunxit. Reginae amicitia fractus Alexander, cum nouo exercitu domo egressus Gadara, in inferiore Syria, expugnauit & Amathunna, profugium omnium supra Iordanem habitantium, quibus locis Theodoro incurfu, qui provinciae praesidebat, ad .X. milia militum, & impedita menta, Alexander amisit. Ceterum nihil clade illa terretus, secus mare duceus, Raphiam & Anchidona, quam postea Agrippidae vocauit Herodes, vi cepit. Ptolemaeus in Cyprum abierat, quo ex Syria pulso, Cleopatra & ipsa in Aegyptum se recepit. Eam Alexander nactus occasione, Gazaes, qui Ptolemaeum ad Iudaicum bellum concitauerant, obsidione cingit, multaque interit citro vltroque clades illatae & acceptae, donec non fere peracto Lyfimachi prodicione, qui Apollodoro fratri Gazaeorum duci praesentem gloriam inuidebat, vrbs capta est. Iudaeis in caedem discurrentibus Gazaes, obstinatis ad mortem animis, diu multoque restiterat, quoad perditis rebus, iucentis domibus, liberisque & vxoribus interfectis, alij alia vi plures tamen

fero, ne Iudaeis seruirent, sibi mortem conscuerunt. Quingenti numero ex nobilioribus, qui in templi Apollinis confugerant, inde abstracti, ad vnum iugulati sunt. Vrbs incendio absumpta ac diruta est. Per id tempus Antiochus, cognomento Gryphus, perijt Heraciani insidijs, cuius filius Seleucus rex appellatus, Cyricenorum patris filij fratrem, & diu turnum hostem, praelio victum interiecit. Mox Cyriceni filius Antiochus cum Seleuco conflixit, eumque exercitu exutum regno expulsi, qui in Ciliciam profectus, quum ibi ab Mopseustianis, ad quos profugus venerat, acerbe nimis tributum exigeret, subita populi defectioe, cum regia domo & amicis, est concrematus. Nec diu postea Antiochus Cyriceni regni compos fuit, qui ab Antiocho Seleuci fratre victus mortem occubuit (difficile dictu est quanta per id tempus discordia Syrorum regum pergeniem ceperit) Antiocho, qui Gryphi fuit filius, & Seleuci frater, duo superstitis Cyriceni filij, Philippus & Demetrius, appellationem & regia insignia adepti, pro vno duo sunt hostes nati, fuisset fortassis par ille ambobus, nisi Laodicea Gameorum reginae precibus aduersus Partios, ut socius & amicus, accessit eo bello foriter dimicans interijisset, quo factum ut Demetrius & Philippus fratres, Cyriceno geniti, tota sint Syria potiti. Sed haec alij quanto postea facta sunt. Alexander, post Gazaem excidium, in domesticum incidit discrimen. Iudaei tumultuose templum ingressi, sacris cum arce conati sunt, negantes rei diuinae interesse oportere eum qui captiua serua in Galilea esset natus, qua ille cotumelia irritatus sex milia ciuium Scenophegorij die interemit. Adiecit & ligneum parientem templo, quo prophanum vulgus a sacerdotibus distingueret. Vicinide Moabitae & Galaaditidae, victosque tributarios fecit. Expugnauit & Amathunna Theodoro nihil contra tendere auro Bello mox in ter ipsum & Abida Arabum regem orto, in Galaaditide prolapsus in insidias Hierosolymam multo omnibus inuisior redijt. Fuit mox illi duplex pugna infelix quam ad eam diem cum multa suorum strage depugnauerat, tanta apud Iudaeos inuidiae, ut sex continuos annos domesticis vir armis oppugnatus. Demum eo rogante quid vellent se facere omnes ad vnum responderunt moriendum esse. Iosephus autor est quinquaginta milia hominum ab eo pluribus prelijs occisa. Postremo Alexander Demetrio Cyriceni filio ab ijs, qui in se arma inuaderant, in auxilium accersito, cum magno exercitu in Syria tu ad Syriam castra ferit. Hic cum Demetrio in aciem descendit, victusque tribus equitum milibus & quadraginta peditum amissis, in montium deuia refugit. Nec ita multo post reparato exercitu ex multitudine eorum, qui ad eum confugerant, satis ad vim arcendam instructus videbatur, quum Demetrius Iudaeae excessit. Tum vero solutus externo bello, confestim Iudaeos rebelles adortus, atque acie victos, in Bethone vrbe obsidione fatigauit, redactosque in potestatem extremo affecit supplicio, libe

Gryphi & Cyriceni in scriterus.

Seditio Iudaeorum

Demetrii accessus.

Alexandri fauicia.

in Iudaea haec gesta sunt. Demetrius cognomento Cerauius (fuit hic Cyriceni filius) Philippum fratrem in Berocae hostili obsidione fatigauit. Statim Berocae tyrannus Philippo fauebat. Affuit & Tinius Arabum princeps illi auxilio, & mox paulo Minidates Parthorum praefectus, quibus hostium auxilij Demetriantij milites ad tanta sunt rerum oim inopia redacti, ut spe venie coacti sint Demetrium Minidates tradere, nec traditum Parthum interemit, sed in summo apud se honore habuit. Philippus non solum est obsidione solutus, verum fratre alieni iuris factus, totius est Syriae regnum consecutus. Sed dum rex Syriae & Iudaeae in hoc motu erant, Romae interea P. Malleolus maternae caedis reus primus oim, ut Lilius scribit, in fatus culeo in mare deiectus est. Ceterum Dionysius autor est, M. Attiliu duumvirum Sibyllinorum librorum, quia eos temere transcribendos priuato homini dedisset, impie fecisse iudicatum, bubulo corio indutum, atque in mare Tarquinij iussu proiectum. Secura inde & alia ciuili discordia. Gn. Apuleius Saturninus a Q. Cecilio Metello Censore senatu eiectus, iniuriam viturus, tribunatum summo studio petijt. In qua petitione Nouium siue Numium, ut Lilius ait, competitorum, quae ab eo comitalibus diebus publice esset criminibus lacessitus, iam tribunum creatum, atque campo se domum recipientem, ficiariorum manu in eum immissa, interfecit. Ipse statim Glauca praetore adnitere (is enim tribunus ijs perat comitis) tribunus relatus est, & ob eam rem, Nouij quae supra pressa, legem promulgauit, ut omnis Gallaciae ager qui Gallorum fuerat, populo diuideretur, statuitque diem nataui, quo in eam legem iuraret, irrogata XX. talentorum poena ijs, qui eam non probaret, & ut senatu submouerentur. Lex multo certamine primum lata, inde quum in eam iurare senatus coepisset, C. Mario sextum consul ad id rotum senatum adigente, Metellus iusturandum recouauit. Ceterum quum legi contradiceret, eam dicentans non esse legem, quae tonante loue contra patrium morem lata esset, Apuleius litatore ad eum missus, curia educi iussit, inde ad populum latu ut igni & aqua Metello interdiceretur, nisi in legem iuraret, dies vna ad id constituta illi est, qua exacta, quum in populo postaret, posteaque in vrbe armis disceptare, patria excedere maluit, quam illum in certaminis alicuius discrimen adducere. Eo in exilium acto Apuleius tertio est tribunus reiectus. Secuta est inde re centior caedes, Glaucias & Apuleius, quum Memmij tribunum fieri viderent, haud dubie diuersarum partium, in conspectu populi per homines suae factionis peremerunt. Populus horum flagitium detestatus in eos impetum fecit, quo metu percussus, cum magna agrestium manu, quae legi fauebat & C. Saphinio Censore, Capitolium inuadit. Senatus eos interfectis censuit. Marius eare turbatus iam plures armis instruxerat, ceterum eo festinus arma expedite fauebat em haud dubie datorum cause, qui ad caedem discurrebant, aquarum fistulas quae in capitolium confluebant incidunt. Tum Saphinius desperatione actus, templum incendit. Dedunt inde sese, stridacti, Marij opibus consisti, quos consul in curia inclusit velut rem lege executurus. Ceterum agrestium hominum metu dissecta Saphinius Glaucias & Apuleius in senatu obruncantur. Censore igitur, praetore, & tribuno in hunc modum interfectis, clamore populij significauit Metellum ab exilio reuocandum: cuius voluntati P. Furius tribunus plebis adeo pertinaciter obstitit, ut ne Metelli quidem filij lachry

Malleoli culeus.

Saturnij nus.

Numij caedes.

Metello aqua & igni inter dicitur.

Memmij caedes.

Capitolij incenditur.

Metelli pietas.

me praere preces, Multa & suppli p praepares, fletere poterint. Ipse adolefens ob id pietatis officium, iam inde per cognomen tulit. Furius sequenti anno in iudicio vocatus, quae tanta pietati non cessisset, pro concione a po. disceptus est. Metellus ab exilio reuocatus, in amplectendis ciuibus obuia effusus diem consumpsit. Per id tempus M. Aquilius, qui seruire bellum in Sicilia consecit, repetundarum accusatus, quum causam diceret M. Antonius orator, qui illi aderat, tunica ab eius peccore difcessit plurimas cicatrices aduerso peccore, & ob id honestissime acceptas, iudicibus ostendit, quibus inspectis continuo est populi suffragio absolutus. In Hispania Didius proconsul in Celtiberos prospere bellaui. Perijt eodem tempore Ptolemaeus Cyrenarum rex, cui Appioni cognomen fuit po. Ro. haeres ab eo relicta Cyrenas & caeteras eius regionis vrbes liberae esse iussit. Trogus in provinciae formam tum primu redactam Cyrenaicam regionem autor est. Rutilius quoque vir singularis innocentiae equestri ordini inuisus, quia Asiam provinciam ab illorum auaritia tueretur, repetundarum hoc tempore postulatus in exilium agitur. C. Germanius praetor aduersus Thracas, hac quoque tempore, infeliciter dimicauit. Ipse tunc erat ciuitatis status, quum sociale bellum ex pluribus Italiae populis est Romanis ortum. Id principio ciuilem discordiam sustulit, exitu multo grauiorem excitauit. Belli huius origo ex consulu Fuluij flacci aliquot ante annos gesto, haud dubie exiit, qui omnium primus palam agitauit, ut Itali in ciuitate assumerentur, fierentque dignitatum participes. Ceterum eum cum C. Graccho interfecto, Italiae ciuitates rae sua causa tales viros periclitatos, eorum caedem molestissime tulerunt. Mox Lilius Drusus, trib. pl. pollicitus de eadem, re se legem promulgaturum, domi, incerto autore, istus concidit, quum in sua porticius diceret, essetque multitudinem dimissus futurius culter reppus est memori affixus. Post Drusi interitum, quum Itali peiora in dies multoque iniquiora metuerent, nec fere melioris status interrim villa adesset, plures vno tempore populi a Romanis defecerunt. Hi primo caedere iter se occulte iecto, mutuis obsidibus datis & acceptis fidem faciunt. Erat tunc Scruilius proconsul in Piceno agro. Ad hunc res primo est indicio delata, qui cum Alculij temere occurrisset, ibi publice interfecit. Mox post illum & Fonteius legatus. Postremo & in alia Romanorum capita libere est caedes euagata. Ad hunc Asculanorum motum, velut ad signum aliquod bellicum Marci, Pelligni, Vestini, Marucini, Picentes, Ferentini, Hirpini, Pompeiani, Venusini, Iapi ges, Lucani, Santes, & quicunque vltra Lirim incurrunt, confirmati ad arma concurrunt, collatisque in vnum viribus equitum peditumque centum milia ad bellum, communi nomine instruant. Erat tunc Romae consules Sextus Iulius Caesar, & P. Rutilij Lupus. His per partes bellum gerendum decernitur, ita ut vterque plures sub se fortes haberet viros, per quos bellum administraret. Rutilio dati sunt Pompeius Strabo, qui fuit magni Pompeij pater. Q. Caepio, Perpenna, C. Marius, & Valerius Messala. Sexto Iulio, P. Lentulus Caesar consulis frater, T. Didius, Licinius Crassus, & Cornelius Sylla. Hostium duces, est singuli populi singulos dederunt, primi tamen omnium penes quos fuit totius rei summa, fuerunt T. Afranius, C. Pompius, Marius Egnatius, Q. Pompeius Gn. Papius, Vestus Caro, M. Lamponius, C. Iudacillus, Erius Afinius. Hi quoque

Cyrenae sunt Ro. popu.

Origo socialis bel li.

Seruiliij procosus is caedes.

Consules.

Romani duces. Hostiu duces.

Ptolemaei anceps consiliu.

Ptolemaei redi tusi Cyprum.

quocq; partitū inter se copias, alij adu ersus alios Ro-
manos steterē, varium quidem & multiplex bellū,
varioq; fortunę euentu depugnatum. Primus oim
ab initio Sextus Iulius cōsul a Vedio Carone acie
uictus, duobus milibus in praelio amissis, in Afer-
niam est cōpulsus, quæ vrb̄s adhuc in fide Po. Ro.
erat: L. Scipio, & L. Aulius feruorum veste amiciū
sefe hostibus subtraxerunt. Cæteri longa obsidio-
ne & fame fessū in hostium potestatem venerē. Ma-
rius interim Egnatium, Venafro præditiōe occupa-
to, duas Romanorum cohortes quæ eo præfidij cā
venerāt interfecit, & quædam modum accidere solet,
vt clades multæ quum scuire cepit fortuna vna
post aliam sequantur, Perenna ab eodem Egnat-
io fusus ac fugat⁹ est, ad quatuor milia Ro. militū
desiderata, & ob eam rem dux ipse dignitate priuatus
a Rutilio consule. Lamponius ex his, qui cum Li-
cino Crasso erant, ostingentos occidit, quo rēpore
& Papius Nolam præditiōne cepit. Erant tum No-
læ ad duo milia Romanorum, quorū siqui hostiū
commilitum recusarunt, in carcere necati sunt. Ca-
stabulos inde Papius & Salernum Romanam co-
loniam cepit. Nuceria deinceps finitima adortus,
omnia igni & foeda populatione vastauit, atq; oq;
per hos successus exercitu ad Acerras Papius castra
posuit. Cum Sexto Iulio Cæsar militēs erant Nu-
midæq; & Maurisij, his Oxyntham Iugurthæ filiū
qui Venustæ custodiebatur, purpura amictū, quū
sæpius Papius in conspectum dedisset, vt eorū nō
nulli velut ad regem transfugerint effectit. Eratq; ita
& cæterorum fides suspecta, ob eamq; rem consul
Carbaros in Lybiam dimisit. Nec ita multo post
Papius Iulij castra adortus, temere vallū subierat,
quum consul subita eruptione hostem percussit, p-
culsum cum multa cæde & strage fugauit. Ad sex
milia hostium ibi cæsa dicuntur. Erant interea Rus-
tilius consul, & C. Marius circa Lirim fluium, &
vt facilius illis esset in hostium transfusus, duo
erant pontes fluuii impositi. Veridius, qui his oc-
curerat, tamen si non postea a Marij ponte metatus
fuerat castra, in Rutilij tamen copias eximprovis-
so impetu fecit, ac plerofq; subito accessu inter ar-
da oppressit, multo tamen plures in fluium precipi-
tati sunt. Consul eo prælio sagitta faucibus paucis
diebus expirauit. Marius ex fecit & cadaveribus
suisantibus suorum cladem coniectans, haud cun-
ctandum ratus hostium castra occupat, quo cōtingit
vt Veridius castris exutus procul inde copias abdu-
xit. Consul is corpus & aliorum nobilium, qui
eo prælio occubuerant, Romam delata, ingentem
ciuitati luctum præbuere. Vt autem tamen senatus pu-
blice funerari, ne id spectaculum ciuium oculis ad-
motum, militaris etatis animos frangeret, quod in
Romanis mox hostes imitari dicitur. Erat interim
Cæpionij P. Pompeij oppositus. Is capiendū
hostijs gratia huiusmodi est consiliou fusus. Duos im-
puberes feruos, liberali indole, purpuræq; ornatos,
secum pro filijs ad hostes traxit, obtulitq; plumbi
massas auro & argento oblitas atq; tum ibi, hæc in-
quit Cæpio cum filijs certum meæ fidei pignus ha-
bero, tu me sequere, nam in fidem Romanorum re-
diturus, constitui non sine magno merito redire.
Castra, quibus præfui, & totum exercitum, vno rē-
pore, in tuam potestatem redigam. Cæterum maru-
rato opus est, ne qui in castris sunt meam absentia
suspectam habere incipiant. Cæpio hostem pro-
transfuga secutus in insidijsq; precipitatus, cum
multis interceptus perijt. Qui ex ea clade fuga ser-
uati sunt. C. Mario patrum decreto parere sunt iussi
Sextus Cæsar & ipse parum prospere rem gessit, q

Socias
liū priū
successus

Oxithas
Iugurthę
filius.

Rutilij
consulis
interit⁹.

Pompe-
dij fraus.

in vallem quandam ab Egnatio per difficilē cō-
pulsus, in morbum incidit, inde quum lætica ad p-
ximū amnem vheretur, vt exercitum in tutum
transmitteret, hostis transeuntē adortus, precipi-
tuam copiarum partem afflixit, cæteri fuga dilapsi,
nam ad quinq; & XXX. milia numero fuere, ad
Acerras cum ipso duce, confederunt obfidebantur
a Papiro iandudum Acerani, Interim Cornelius
Sylla & Marius Marfos per implexa vitibus loca
compulsos, ad sex milia interfecerunt, victoria est
non adeo memorabili, quia hostis locorum iniqui-
tate sit potius quam viribus uictus, nihilo fecius
est ob eam rem de Marfibus triumphatum, quum ad
id tempus nemo de his triumphum egisset. Gnæus
Pompeius a Iudacilio & Afranio hostium ducib⁹
pilio uictus Firmium se trepide recepit, hærebantq;
Romanis hostes, vt res ab obsidione haud procul
abeller, quum Sulpitius a tergo illos eximpro-
uiso adortus, igni castris iniecit, in fugam auertit.
Duces exuti castris Asculum fugam intendunt. Af-
franius in fugam interfecus est. Pompeius Firmio
profectus Asculum obfedit, quo Iudacilius cum
octo cohortibus suppetias laturus, occulte sese in-
nuauit, vt eruptione ex oppido facta, ipse hostes a
tergo inuaderet, pariq; exemplo caperet quo ipse ad
Firmium haud multo antea fuerat captus, fecitq;
se Iudacilius voti compotem, q; oppidani manda-
ta executi essent. Cæteri illis siue meū, siue quia
fides labare cepisset, rardantibus, per medios ho-
stes in urbem euasit, exprobrataq; sui popularibus
aut perfidia, aut imbellia, interfecitq; his quorum
culpa eruptio nulla fuerat secuta, ipse pyra in tem-
plo instructa, ibidemq; laute epulatus, veneni pos-
culū inferri iussit. Atq; ita ille pro patria, vbi spes
omnis illius tuendæ adempta est, pulchre mortem
occubuit, sed multo pulchrius periturus, si media
acie fortiter dimicans cecidisset. Sextus Cæsar pro
consul (iam enim primus socialis belli annus exie-
rat) cum XX. milibus hostium prælio congressus
ad octo milia ex his occidioni dedit. Senatus, quia
fama erat Tyrhenos & vmbros defectionis confi-
lia agitare, reputans secum quanta esset moles bel-
li subeunda, si reliqua Italia a suo imperio defecis-
set, vt sociorū animi beneficio aliquo occuparent,
censuit q; quicumq; Italorum adhuc in fide essent
vno tempore ciuitate donarentur. Populus id scis-
uit, valuitq; ea res non solum ad cæteros in fide cō-
tinendos, sed qui iam antea defecerant, spe eius mu-
neris demerendi, aliquanto sunt pacatiore facti. Ii
qui tum primum sunt in ciuitatem allecti, ne nu-
mero in suffragijs præualeret, decimati, & in cen-
turias redacti, vltimo sunt loco scripti. Cæterum Fraus
quum nouissime suffragium ferrent, ea suffragatio
nullius fuit momenti, quæ fraus aliquando postea
animaduersa, noui motus præbuit causam. Italia
populi hostes, qui ad Ionium incolebāt, quum de
Vmbroꝝ pœnitentia nihil adhuc rescisissent,
quin decim viroꝝ milia in vmbriam miserant,
quibus Gn. Pompeius consul eximprouiso occur-
rens, tertiam eorum partem ferro confecit, reliqui
montibus dispersati, quum hyberno tempore se do-
mum recipere, frigore & inedia maiore sunt ex-
parte consumpti. Eadem hyeme Cornelius Cato
in Marfibus interfecus est, erat is consul hoc anno cō
Gnæo Pompeio, a quo Ionij accolæ cæsi sunt, qui
in Vmbriam intenderant, Et L. Sylla in Pompeijs
montibus cum Cluentio hostium duce bis confli-
xit, priore prælio uictus, mox popularioribus ex p-
ximo receptis superior Romanus fuit. Confluenti-
bus inde ad hostem Galatis, Cluentius audacior
factus,

Marforti
cædes.

Roma
norū suc-
cessus.

Iudacili
exitus.

Fraus
Ro. in
fuf
fragijs

Cōsules.

factus, pugnam poscere, ibi ex auxiliariis Galatis
vnius amici agmē cursu præcedens, ex Romanis
aliquē prouocabat. Huic Maurisius statura breuis
exaduerso inuictus primo congressu proftrauit ho-
stē. Viderunt Barbari popularem suū cadere, eiusq;
casu percussi, in fugā veruntur, ibi cōfusus ordini-
bus haud amplius constitit Cluentio acies: Nolam
versus fugā inclinauit. Syllani hostē e vestigio se-
cui passum vias & agros cadauerib⁹ cōplect. XXX.
milia in fuga cæsa dicuntur, qui cæsi superferunt
numero. XX. milia a Nolanis exclusi morib⁹, ne
hostes secū in urbē traherēt, ad vnū in sociorū con-
spectu ferro dediti sunt. Nolā inde quum oppugna-
ri cepta esset, magis metu, q; voluntate dedita, mili-
tibus diripiendā præbuit Sylla. Secundum hæc vi-
ctoria pleriq; hostiū imperium receperē, & Hirpini
armis subacti sunt. Samniti mox Sylla accessu in-
gressus Emodilū duce inopinato accessu castris &
exercitū exiit, sunq; & aliquo deinceps oppida ex
hoste capta. Et hæc a Sylla estate vna feliciter gesta,
quæ tertia fuit ap̄ ea, qua fuerat sociale bellum ini-
tū. Gn. Pōpei⁹ in Marfos, Marucinos & Vestinos,
parū memorabili euentu bellauit. Cosconius & ipse
Romanorum prætor ad Canusium cū Samnitibus
cruento prælio dimicauit. Cæteri afflictiarū virium
conscius Cannas vicum cōcessit. Eo Trebarius Sā-
nitium dux secutus Cosconij conditione ad, præ-
liū inuitat, vt aut ipse Aufidū amnē trāscederet se-
cum ac confluctaret, aut sibi in prælium ituro ri-
pa cederet. Id Romanus se libentius facturū respon-
dit, paululicq; a ripa recedēs transgressum hostem,
priusq; acie explicaret, aggredietur. Tum vero cædes
ingens hostiū edita. XV. milia ferro circa fluuium
consumpta, cæteri cum Trebatio Canusij fuga ab-
ierunt. Cosconius insigni victoria clarior factus,
Larinæ Vestinū & Asculanū agrū populatur. Pe-
druccos biduo subegit. Cæcilius Metell⁹, qui Cosco-
nio successit, Iapigas armis domuit. Interim Pōpe-
dus hostium dux facto perijt, post cuius interitum,
siqui adhuc in armis erant, per partes ad. Metellum
venerūt. Et hæc quidem sociali bello gesta, quo cō-
tingit, vt tota Italia Lucanis dūtaxat & Samnitibus
exceptis, qui & ipsi hoc quoq; aliquāto vno postea
consecuti in Romanæ ciuitatis corpus concesserūt.
Id bellū quod populus Romanus cetera plures po-
pulos vno rēpore gessit, veteres scriptores nūc so-
cialē, nūc Marficū vocāt, credo quia tū primum de
Marfibus sit triumphatum, aut certe quia sub Ascula-
num morū primi omnium Marfi ex professo sunt
hostes facti. Fuit annus ille quo ita bellari ceptum
est, quinqueagesimus ac sexcentissimus Romanæ vr-
bis, estq; in quintum annum protrahit, quo L. Cor-
nelius Sylla, & Q. Pompeius sunt consules creati.

Ingēs ho-
stū cædes

Recētor
hostium
cædes.

Mitrida-
tes.

causæ a nobis explicabitur. Fuit is illi⁹ Mitridatis
fili⁹, qui rē Romanā inuit bello, quod aduerfus Ari-
stonicū post Attali interitū et in Asia gessit, fuitq;
sextus a primo Mitridate, qui regio Persarū gene-
re post Alexandri obitū, Antigonus hæsit. Is qui rex
esset, per quietē sibi vilis est aurū ferere, quod Mi-
tridates mereret, ac quū eo demisso in Pōrū abiret:
voluit ob id in somniū Antigonus hominē interfi-
cere, sed siue Demetrii precibus vt quidam tradunt,
ille seruat⁹ sit, siue quia fatalis necessitas mutari nō
potuit, cū sex equitib⁹ in Cappadocia aufugit, vbi
loco ab initio munito alijs super alios ad eū cōflu-
tibus, Capadocia, & ceteris gentib⁹. Pōto circūiectis
bello subactis, regnū late propagatū posteris p-
manus tradidit. Iunioris hui⁹ Mitridatis futura mate-
stas euidentissimis, vt dicitur, pmonstrata est prod-
gij. Anno quo genit⁹ est, & quo primum regnare cœ-
pit, Cometes, stella p vtrūq; rēpus. LXX. dieb⁹ ita
luxit, vt cœlū omne cōflagrare videretur (occupa-
bat eius magnitudo quartā mundi partē) fulgorq;
solis illius nitore interdū perfringeretur. Eius ori-
tus & occasus quatuor ab sumebatur horis. Ipse ad-
modū puer tutorem in sidijs peritus, ferro equo im-
postus iaculari cogebatur, qui conatus quū parum
insidiatoribus procederet, veneno puerū aggressi⁹,
haud dubie perdidisset sæpius repetitum, nisi ad-
uersus eā iniuria pluribus se antidotis munuisset,
vt assiduo remedio vsum, nisi mori quidem, quū
morte opus fuit, veneni haustu poneret. Vt scius
præterea ne ferro domi opprimeretur, venandi stu-
dium mētibus, quatuor annos saltus & memora per-
uagatus est, nullibi locorū supra noctē vnā diuer-
sus, seras interim aut procul figere, aut comminus
prosterne, quibus & vitauit insidias, & corpus ad
omnem virtutis patientiā firmavit, mox vbi regnū
adij, de eo nō regēdo solū, sed augendo etiam primū
mum omnib⁹ cepit cogitare, viciq; primus oim si-
nitimos Scythas, gentē ad id rēpus inuictā. Pōtum
inde, mox & Cappadociam, omnemq; Asiā igno-
to habitu peragravit. Vbi rēpore sitū ea statū dilige-
cū ra percuratus domū postrema reuerfus, domesti-
ca fraude pene perijt. Laodice vxor eadē & soror re-
cepta eius mortis opinione, quæ falsis rumoribus
fuerat dissipata, quum se in cōcubitus amiconū pro-
iecisset, filij mariti absente cōceptū enixa erat, cui⁹
culpæ cōscia bona cōiunx Mitridatē tollere conata
est. Venenū ancille indicio deprehensum illē auto-
ris pnicie verit. Hyeme deinceps in mīnere nō cōiui-
uio, sed in cāpo, nō inē sodales sed iter equales, aut
eq; aut cursu, aut virib⁹ certabat. Pari exercitatione
suos bello cōparabat. Inita id eū Nicomede Bithy-
niæ rege societate Paphlagonia subegit, subacta q;
cū socio diuisit. Quæ vbi a regibus teneri dicta est,
legatos ad vtrūq; misit senat⁹, vt Paphlagoniā in
pristinū statum restituerēt. Legatis qui ab Roma ve-
nerant, Mitridates ratus se parē Romanis futurū, id
regnū, patri suo hereditariū obuēnisse respondit.
Mirari eam contueriam tum demum sibi inuē-
dit, quæ nunq; patri fuerit intretata. Nicomedes suis
viribus diffusus, se iusto regū restituere velle dixit,
atq; Philomenē filij, Polemonē Paphlagonū regū
nomine nūcupat, regnoq; imponit. Legati per hæc
Iudibrio habiti, Romam reuerfi sunt. Suisit inde
Mitridates Ariaractem Cappadocia regem per Gor-
dium quendam, cui aligra Laodice eius quum ipse
occiderat soror nupsit, inde cum paruis eius liberis
immineret, Laodice pacta cū Nicomede matris mo-
niū, eum in regnum induxit: Mitridates id iniquo
animō ferens, Nicomedis præsidio ex Cappadocia
pulsio, regnum Ariaractis filio restituit. Conatus
cc inde

Mitrida-
tes seruas
tus.

Mitricē
cometes.

Flagitiū i
vxore Mi-
tridatis.

Cā Mitri-
datici bel-
li.

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSODIÆ HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS SEXTAE,
LIBER III.

Vcio Cornelio Sylla, & Q.
Pōpeio cōsulib⁹, bellū est Mi-
tridati Pontico illatū cū nullo
vnq; regū diutius, magisq; va-
rie Po. Ro. pri⁹ aut postea bella
uit. Cæteri priusq; ad res belli-
cas referendū sūt accessus Mitri-
datis or⁹, & incrementa, ac belli

inde Mitridates Gordii, quo in Ariaracte patre in-
 versificando fuerat vsum, in Cappadocia ab exilio re-
 uocare. Iunior Ariaractes eius frater, id agere ferens
 coeperat enim iam adolere exercitum in Mitri-
 dace comparat. In hunc ille quum. LXXX. milia
 peditum, & X. equitum armasset, & falcatos curus.
 DC. nec adolefcentis finitimum regnum auxilijs,
 suisq; viribus fultus, multo inferior haberetur, ve-
 ritus Mitridates anticipem pugnae euentum, Ariar-
 actem per speciem colloqui ad se vocatum occi-
 dit, regnoq; filium octo annorum, & ipsum Ariar-
 actem vocatum, regem imposuit, Gordio illi recto-
 re dato, Nec capadoces diu tulerunt Gordij crudeli-
 tatem, quin subita defectioe alienati, Ariaractem
 alterum senioris illius filium, qui in Asia educaba-
 tur, regem constituit, quem Mitridates haud mul-
 to post reparato exercitu regno expulit. Expulsus
 puer breui post foro perijt. Laodicea Nicomede
 subornata Romam venit, mentita tris se ex Ariar-
 acte filios enixam, precari vt vnum ex Ariaractis
 filijs adhuc superstitem, in paternum regnum resti-
 tuerent, & iam puer aderat, quem ipsa falso ex se &
 Ariaracte genitum predicabat. Id impudens, men-
 dacium, quom Mitridatis legatus ad id Romam mis-
 sus, in curia redarguisset, senatus Cappadocia Mi-
 tridati ademit, & Paphlagonia Nicomedi, iustitq;
 vtrancq; gentem liberam esse, sed negantibus Cap-
 padocibus se sine rege esse posse, Ariobarzanes a se
 natus rex constituitur. Mitridates Cleopatram filia Ti-
 grani Armeniae regi in vxorem data, cum eo egit,
 vt Ariobarzanes hominem imbellem regno pel-
 leret qui primo hostium motu territus, Romam au-
 fugit. Moritur interim Nicomedes, cuius filius pa-
 tris perijt similis, ex Bithynia a Mitridate pulsus,
 ad senatum questum illius iniuriam venit. Ad hos
 igitur reducos duo sunt ex vrbis legati missi,
 Aquilius & M. Artilius. Qui in provincia profecti
 L. Cassij qui in Asia cum modico exercitu erat, Phry-
 gumq; & Galatharum copijs fracti, Nicomedem in
 Bithyniam & Ariob. in Cappadociam restituerunt.
 Appianus Bithynos Thracas esse auctum, qui ex
 his fuerint qui cum Rhefo ad Troiam militauerunt, re-
 gēq; interfecto ratibus ad Pōti ostia delati sint, vbi
 fedes sibi optauerint. Herodotus & Plinius ipsi
 quoq; Thynos Thracas arbitrantur, vnde & Bithy-
 ni sint. Ceterum Appianus nunc Bithyniam a Be-
 brycia corruatam esse vocem suspicatur, quo no-
 mine fuerit ea terra prius nuncupata, nunc Bithym
 celebrat fluium, apud quem Thracas confederin.
 Adijt Bithym fuisse Iouis & Thracis filij, qui ab
 initio in ea gente regnauerit, vnde & populo & re-
 gioni sit nomen postea datum. Habet Bithynia ab
 occasu os ponti, & Thracis Bosphorum, ad septen-
 trionem Euxini partem, A siam a meridie, ab oru
 Galatiam in Paphlagoniam vsq;. Est & Cappado-
 cia de qua nunc agitur, & ipsa qua ad Arctoam pla-
 gam spectat Euxino mari adiecta, & ad occasum
 Galatiae affinis, inde ad orientem excurrēs, Euphra-
 te a minor Armenia diuiditur. Cilicia illi australis
 est. Fert Sinopica terram Hiberice simulam, Cry-
 stallum, Onychitem lapidem. Qui fuerit huius ter-
 rae status ante Alexandri tempora parum vt video
 liquet: dubium, paruerint ne Persarū regibus, an
 liberi proprijs vsi sint legibus, ab Alexandro, quod
 satis constat, eius gentis principes tantum tribus
 tum dare sunt coacti. Nicomedes igitur & Ariobar-
 zanes restituti, suis Romanorumq; opibus frati, cum
 valido exercitu Mitridatis fines hostiliter infestat.
 Eam Mitridates iniuriam apud Romanos querit.
 Legatis qui ad id venerat responsum est, neq; velle

Mitridates Ariaractem fraudē obtruncat.

Ariobarzanes Paphlagonum rex.

Vnde Bithynia.

Bithynia et Paphlagonia flus.

le le Mitridatem quicq; iniuria a Nicomede pati,
 neq; passuros se Nicomede ab eo armis oppugnari.
 Quum id ambiguum responsum Pelopidas Mi-
 tridatis legatus redarguere adortus esset, e consilio
 iustus est facefere. Tu vero Mitridates, velut aper-
 ta esset iniuria a Romanis affectus, validissimum
 instruxit exercitum, vt. CCC. milia peditum, & equi-
 tum quinquaginta sub signis haberet, naues ad bel-
 licum vsum instructas. CCC. numero. Nec ita mul-
 to post, L. Cassius cum legatis & socijs regibus, ad
 Amneum fluium ingenti praefo sunt a Mitridate
 victi. Dimicauit eo praefo ferociter Nicomedes
 maximaq; Bithynorum pars caesa a falcatis hostiū
 curibus, quicunq; viui capti sunt ad occiliandam
 clementiae famam Mitridates dimisit incolumes.
 Oppius a Laodicensibus Mitridati traditus igno-
 miniose, cum lictore qui praecedebat, per hostium
 castra est circumductus. Manlius Artilius legat. co-
 flati belli causa, a sino vincetus sedens circumuehitur,
 praecedente iudicine, inde liquefactum aurum eius
 faucibus infudit, rex auaritia Romanis exprobrās.
 Ea victoria Mitridates elatus, non solum Bithy-
 niam Bithyniaq; adiacentes terras, sed Phrygiam,
 Pamphiliam, & caeteras gentes ad Ioniam vsq; ar-
 mis subegit, Romana interim discordia fractus, inā
 L. Sylla, cui ea fuerat provincia decreta, quom Pon-
 ticum meditaretur bellum, in domesticum & ciuile
 le incidit: quo contigit, vt omnium opinione tar-
 dius in prouinciam exierit. Prima ciuili discordia
 causa inde exiit, q; triumphales statuas, quas Boec-
 chus Maurorum rex Po. Ro. & Sylla gratificatur,
 in Capitolio erexerat, & in his auream Iugurthae
 imaginem a se questori Syllae tradidit, Marius de-
 trahere conatus, grauem in vrbe excludit motū: fuis-
 setq; iam inde ceceptum inter ciues armis discepta-
 ri, nisi sociale bellum, quod supra est memoratum
 accensis ad certamen animis, interuenisset: quo co-
 tigit, vt ex eo vix bene composito confestim ciuile
 exiit. Erat Sylla iam consul Pontum prouinciam
 sortitus, quom Marius per Seruium Sulpitij Trib.
 ple. populom rogandum curauit, vt sibi Mitridati
 cum bellum decerneretur, cui rogationi quem Syl-
 la & Pompeius consules summa ope resisterent, pa-
 rarentq; de ea re iudicium, in ambos concionem in
 templo Castoris habentes, Sulpitius cum armato-
 rum manu ex improviso impetum fecit: filioq; Pō-
 peij consulis prius interfecto, caedam circa templi
 feditiosissimum tribunus edidit fragem. Pompei
 medio tumultu dilapsus periculo se subtraxit. Syl-
 la in domum Marij perductus, iustitium, quod ob
 eum tumultum indixerat, soluere coactus est. Dis-
 gnitas illi haud quidem ademptra. Exercitus, qui ad
 Mitridaticum bellum erat comparatus, Nolacq; co-
 uenerat, Mario Sulpitij rogatu attribuitur, ad quem
 Sylla celeri cursu delatus occulte enim sese ex vrbe
 subtraxerat) postq; militem pro concione docuit,
 q; in solens iniuria a Sulpitio Trib. ple. & Mario in
 se profecta esset, accessi sunt omnium animi, vt Tri-
 bunos ad se profectos, lapidibus obruerint. Marij
 de ea re factus certior, omnes amicos Syllae in vr-
 be deprehenfos occidit, ad quam insueram caedem
 ingens terror omnium animos inuasit. Prodigia
 quae passim facta dicebantur non mediocriter praef-
 sentem metū augebant. Haestae quib; publica gesta
 bantur signa, ad eo pertinaciter asere, vt agere emi-
 cans flamma restingui poterit. Tres corui pullos
 in via productos fore de laniantur. Sereno caelo tu-
 ba sonitus in aere audijt, acutam vocem & luctu-
 sicam intendens, quod prodigium omnium maxi-
 me ciuitatem perculit. Mures suspensum in tem-
 plo.

Mitridatis copie.

Ludibria Ro.

Prima ciuili bellum causa.

Syllae

Ciuilis caedes.

plo aurum vofere. Senatu ad Bellonam sedente, pas-
 ser ore cicadam gerens, illius dimidium in templo
 quo fe intulerat deiecit, reliquū praepeti volatu in
 prophanum extulit, ex eoq; futuram vates agrestis
 & vrbanoium seditionem interpretati sunt. Soli-
 cita & anxia his terroribus ciuitate, trepidi de nuncia-
 tur Sylla cum exercitu ad vrbe venire. Senatus
 qui metu non officio totus ex Marij & Sulpitij nu-
 tu pendebat, Brutum & Sulum praetores mitit
 Syllae obuiam, qui eum publice monebant, ne exer-
 citum ad vrbem ad moueret. Horum factes milites
 fregerunt, & ipsi paludamentis exuti, cum ignomi-
 nia retro abierunt. Habebat Sylla sub signis sex le-
 giones, reputansq; a principio quantum facinus ado-
 rireretur, quia cunctatus de suo ad vrbem accessu de-
 liberaret, Posthumius augur, omnem ex eius anis-
 mo metum discussit, nullum se supplicium recusa-
 turum dicitans, nisi omnia prospere euenirent. Est
 & Bellona illi per quietem visa fulmine tradere, quo
 inimicos prosterneret, quibus malorum demonū
 stimulis agitatus, vrbem perere perseuerauit. Circa
 Tripam altera ex vrbe legatio obuiam eunti sa-
 cta est, perijtq; senatus nomine, quom haud dubie
 id Mario & Sulpitio daretur, ne ad. XL. stadia vrbe
 exercitum admoueret. Sensit Sylla vt callido erat
 ingenio, quorum illa mandata essent, benigneq; re-
 spondit se ita facturum, ac simul quaedam expediti
 tubet, velut inibi metaturus, legatosq; vano opere
 frustratos, postq; in vrbem dimisit, L. Basilium &
 C. Mancinum permittit, qui exquiliam portam
 insiderent. Pōpeius alter consul Collinam occupat
 portā. Ex murorum fastidijs & tectis domorum te-
 la ab initio in Syllanos coepta sunt, caeterū postq;
 Sylla affuit, quariensq; accensam facem incendium
 vrbis inuitans, nisi telorum iactu abfisterent, per-
 cussa ciuitate legiones in vrbem immisit. Marij &
 Sulpitius cum ea multitudine qua circa se collecta
 habebant, in exquilijs Syllae occurrunt. Pit praefo,
 nec fuit concursus ille fortuitus & qualis in ciuili fe-
 ditione esse solet, fed duae acies sub signis exadu-
 so conflixerunt, ac tum primum Roma fuos vidit
 ciues hostiliter concurrentes. Qui annus ab illius
 origine sexagesimus secundus fuit, ac sexcentisim.
 Primo igitur congressu Syllani paululum gradu
 submoti sunt, Consulis deinde praesentia & adhor-
 tatione in praefo reuerfi, Marianos pauciores nu-
 mero fundunt. Conatus est Marius seruitia solici-
 tate, sed vbi omnia incaffum tentari vidit, vrbe ex-
 cessit. Sylla per sacram viam nō sine caede progres-
 sus, vbi in forum venit senatum vocari iussit, ibiq;
 multa de Marij & tribunorum iniuria questus au-
 tor fuit, vt Marius Sulpitius, & qui cum his sensis-
 sent, hostes iudicarentur. Sulpitius a seruo proditus
 atq; interfectus est. Indicem Sylla libertate pri; do-
 natum, e faxo praecipitauer, grandē inde pecuniam
 per praconem pollicitus, est, quicunq; Marium in-
 terfecisset, non paruo ingratitudinis exemplo, quū
 ipse nuper in Marij domum violenter ductus, haud
 dubie perijisset, nisi ille omnem Sulpitij & aliorum
 vim ab eo arcuisset. Offendit id Syllae edictum ve-
 hementer populū, adeo vt proximis comijs No-
 nius & Seruius Syllae necessarii, quom in campum
 candidati descendissent, illius fauore frati, ambo re-
 pulfam tulerint, quod Sylla ciuili hilarit; vultu tu-
 lisse dicit, libertatis illius esse fructum dicitans vt
 popul; in quē velle sua libere inclinaret suffragia.
 Haec ille praefo se ferre, quom iniquo alioqui animo
 suorum repulfam tulisset. Fuit vt dixi, versuta hois
 natura, variatū & incōstās, vt ipse secum saepius di-
 scerepare videret, rapere, multo plura largiri, contus

Sylla ad vrbe ar- matus redit.

Ciuile p- lium.

Primum inter ci- ues acie dimicat.

Sulpitij caedes.

Syllae in- genium.

melia dignos colere supplices ludibrio habere, vt
 difficile dictu sit, assentatoris an potius cōreptoris
 in eo esset ingeniu, nūc leuib; de causis in puniēdo
 grauis, nūc in magnis scelerib; plectēdis dissolut;
 vtpote, qui Albini viri praetori legati sui caede que
 milites sociali bello faxis & sustibus interfece-
 rant, vindicare cōreptis, cōtra plerosq; viros optimos
 ob minimā noxā pferipfisset. Fuit idē ingenia ira
 cūdia, oculi glauci, ac vehemēter acerbi, rubor in fa-
 cie sparsim immixtus effloreat, vnde illi Syllae no-
 men inditū quidā arbitratū sunt, alij a Silylla vna
 detrita syllaba id nomē factum potius voluere, sed
 quod nō ipse primus in familia vlerit. Marius circa
 ca Ostiam nauim ingressus laeua Italiae ora circue-
 ctus, seque mari, Coires est deiecit, inde paucis co-
 mitantib; oim hoim occursum vitabund; aliquā
 diu per deua errauit, inedia inde adactus, quū ad pa-
 stores diuertisset, vt ab eis esculentis aliquid sume-
 rer, monitus est vt cautius fugam teneret. Venisse
 ad se dudum Syllanos equites, qui sollicita indagi-
 ne eum vestigarent. Marius praesenti periculo ad-
 hac magis territus, comitibus fame & labore festis,
 via deflexit: profundūq; & deuū nemo adept; ibi
 proxima nocte quieti, nulla alia re q; veteri augu-
 rio frax; quo peditū illi fuerat sic fore, vt septies co-
 sul fieret. Enimvero quom admodū puer esset, rurisq;
 sub parentibus aletur, aquilae nidus cū septenis
 pullis ei oblatu dicitur, quo domum delato, atq;
 a parētib; ad aruspices, respōsum est, nō parua puero
 portēdi, qui seipies sub se signa Romana habuit;
 esset, atq; hinc credo fuit q; ille suo secundo consu-
 latu aquilam Romanis legionib; peculiariter dica-
 uit, quū ab initio haud tantū aquile signū sed Iupij,
 minorauri, equi & aprij, singulos ordines anteiret.
 Paucis ante annis flos aquila in aciem portari coe-
 perat, caeteris signis intra vallū relicto, quib; i totū
 a Mario abdicatis singulare signū aquila iā apud
 Romanos fuit, ex eoq; postea obseruatum, vt nūq;
 Romanae legiones in castris hybernarint, vbi nō
 cōspectū sit aquilarū iugum. Sed in Marij augurio
 subit illa reputatio, aquilas tema, vt Plini; scribit,
 dūtaxat oua parere, binosq; pullos excludere, cui
 opinioni Plutarch; esse Musci autoritate astipula-
 tū, nisi cōtra aliq; dixerit plura esse aquilarū genera,
 & in his fortasse variā feturam. Fuerat itaq; Marij
 ad id tēpus sexies cōsul, supereratq; iam spes septimi
 consulatus, ad quē lato fe seruari persuasum habe-
 bar, repetita proinde fuga, quū iā. XX. stadia pcul
 a Minturnis esset (suir id oppidū circa Litrim amnē
 in Latij finibus ad mare expositum) hic duabus ho-
 stium turmis in proximo conspectus, Marius & so-
 cij pēpiti cursu ad litr; sese proripiūt, erātq; duo for-
 te ibi nauigia, quibus vix bene cōscētes, Syllani eq-
 tes affuerūt, minacissime nauis denticia datus
 eos Syllae & Po. Ro. poenas, nisi Mariū hostem iudi-
 catū sibi dedant. Cōtra Marij supplex & cū lachry-
 mis orare, ne inimicorū verba audiret, quin suę for-
 tunę misererent. Interim nauim altera sublati ve-
 lis cū parte sociorū in Aenaria trāsmisit, quē Marij
 exceperat paululum est litus circuecta, quoad ex
 Syllanorū cōspectu abijt. Tum iterum terae appli-
 cata, nauē Marium curadi corporis specie in litr; ex-
 positū, sublati repente anchoris solū destituunt.
 Ille vbi se proditū vidit, oī spe vitae abiecta, iacuit
 nonnihil in nudo litore elinguis, inde ad se redies
 resumpto animo, per palustria loca ad rugurium
 senis peruenit, a quo in proximā scrobē demissus,
 calamog; & palustris herba instratus, vix quiescere
 coeperat, quom aduertitium fremitus, & vox senis
 tumultuose a venientibus excepti eius aures percu-
 cc ij lit,

Marij ex- rores.

Vaticij- nium.

Constitu- tio circa Ro. signa

Aquilae parus.

Marij dif- crimina.

lit, quo ille metu percussus, abiectis vestibus, in al-
 ta sese immergit palude. Mox hinc ab his qui ex Te-
 racina a Geminiano missi fuerat, extractus Mintur-
 nenfibus necandus traditur. Hi decretum tulerunt vt
 Marius, qm̄ a Ro. Po. hostis iudicatus esset, publice
 neceret. Ex cuiusvis nemo erat qui tāti viri caede cō-
 taminari veller. Gallus eques suae Cimber ibi fore
 reperus est, qui in vltionem gentis stricto ferro,
 ad Marium est ingressus. Erat locus in quo captiu⁹
 custodiebatur, subobfcurus. Ferunt ignem visum
 illi ex Marij oculis micare, Vocemq; terrificam ex
 abdito redditam ad percussoris aures peruenisse.
 Tu ne homo Marium interficere audeas? quibus il-
 le prodigijs territus, adiecit ferro cōternat⁹ sese in
 apertum proripuit, clamitans non licere sibi Mariū
 occidere. Minturnes penitentia ducti (satis enim
 constabat ingratis fieri, vt is qui Italia sua virtute
 seruasset, ad explēdā paucorū inuidiā interficeret)
 carcere eductū ad mare euntē comitatur, augurioq;
 ei demonstratum ferunt salutem maritima fuga nō
 terrestrī querēda. A sinu ex proximo eū inuitus,
 relicto repente pabulo ingenti voce velut classico
 quodā edito, ad fontē perulca gesticulatioe procura-
 rit. Naui igitur ablatas, quā aqua inopia Sicilia pe-
 tiisset, parū abfuit quin apud Erycem ab insulae sit
 questore intercept⁹. Aliquot itaq; ex p̄sentī cōitatu
 amissis, in festo litore digressus in Aphricā nauiga-
 uit, quos non multo prius Marius filius & aliq; ple-
 riq; eius factioni viri, & ipsi fuga dilapsi appulerāt.
 Et Marius fenex postq; iudicatus est hostis huius-
 modi est casibus factus. Sylla interea cum exerci-
 tu ad Mitridaticum bellum profectus est. Iā em̄ no-
 ui consules creati erant, Gn. Octavius & L. Cinna.
 Mitridatis socijs Po. Ro. regibus ex Bithynia & Pa-
 phlagonia pulsīs, Pergamī confederat, eius filius
 & ipse Mitridates, dictus, Pontū cum Bosphoro ob-
 tinebat. Alter Ariaractes nomine Thraciā & Mace-
 doniā cū ingenti exercitu subegerat, Archela⁹ dux
 late mari imperiās Cycladas in ditōnē trahebat.
 Cythera intra Malae promōtorij, cū ipsa Euboea
 iam antea fuerat armis subacta: erantq; ab Athenis
 in Thesaliā vsq; omnes maritimae gentes a Roma-
 nis alienatae. Brutus Sulla legatus Sentij Macedo-
 niae praetoris obstitit nō nihil Archelae conatibus,
 verū triplici p̄lio ad Chironē fractus, regijs armis
 cessit. Profuit omnino aliquid illius p̄sentia ad me-
 diterraneas Graeciae ciuitates in fide retinendas. Is
 rerum status erat in Asia, & tota Graecia, quū Sylla
 ad bellum est profectus, qui quum ad primum sūit
 in terram Graecia accessum plerāq; vrbes ad impe-
 riū retraxisset, Athenas, quae ab Aristione tyrāno re-
 nebantur, Pyreo capto, circumfedit. Erat is Epicureae
 disciplināe praecipuus egregie doctus, ceterum subiti
 vi patriā adortus apertam exercitū tyrannidem.
 Enimvero Archelaus Mitridatis praefectus, maiore
 Graeciae parte armis subacta, sacra pecuniam ex De-
 lo, & duo milia hominum qui eum custodirent, per
 Aristionē Athenas misit. His Aristio fretus virib⁹,
 primoribus ciuitatis qui rē ad Romanos trahere pu-
 tabantur, crudeliter interfecit, aut ad Mitridatē ire
 iussit, vni patriae inulit, sic & Critias olim, sic &
 qui cum eo philosophiae affectatores fuerant, ali-
 quot ante statibus Athenis tyrannidem exerceuerūt,
 sic & Pythagoras in ea Italiae parte, quae magna
 Graecia dicta est, multo crudelius q̄ qui literarum
 ignari fuerūt, in alienā libertatē graffatus dicitur, vt
 merito alij qui sapientiae nomen adepti sunt, in sus-
 pitionem venerint, vt ocij literarū & paupertatē
 idcirco cōplexi sint, quia eis principatū & tyranni-
 dē indispici nō sit datur, alij enī in opibus & imperijs,

Mari⁹ ne
candus.

Mari⁹ in
Aphrica
nauigat.

Aristiōis
crudeli-
tas in A-
theniā.

Opinio
de philo-
sophis.

non tam animi modestia & recti studio, q̄ inuidia
 infesti. Sed dum Sylla vrbē Graeciae clarissimā oppu Syllae fa-
 gnat, pecuniae indigus ex omnibus illustribus rem crilegiū.
 plis & oraculis, quae in ea terra erāt, iussit ad se dona-
 ria sacra q̄ pecunias deferri, atq; in Delphicis The-
 sauris expilandis cauillio vsus, quū quum inde si-
 gnificaretur audita esse in templo dei cithara, tā-
 rū abfuit, vt ex ea re vlla sit religio homini inculsa,
 q̄ ad Caphim, quem ea de causa Delphos miserat,
 quicq; ea per literas significabat, rescripserit, mirari Fames i-
 se, quid esset q̄ Delphicam pecuniam non auderet audita A-
 attingere, ad quā rollēdā ipse de hilaris, atq; citharae theniciū.
 rae cōcentu inuitaret. Atheniensis interea arcta ob-
 fidione pressa, ad tantam rerum omnium inopia rē
 ducti sunt vt mille drachmis vnaerit tritici media
 missi, in ops multitudine gramina circa arcam nascē-
 tia pecudū ritu depasciebatur, quibusdā coctos cal-
 ceos, aliaq; obfoecna esculenta mandere conatibus.
 Ridere miserorū ciuū calamitatem Aristion, ho-
 mo ad crudelitatem, nō ad sapientiam nat⁹, sacerdotiq;
 dimidium frumenti sextarium potentes piperis mi-
 sic. Viros p̄cipue dignitatis & sacerdos supplici-
 ter ab eo perentes, vt afflictae ciuitatis misereretur,
 pacēq; ab hoste quoquo modo impetraret, sagittis Vana
 dissipatos summoit. Ad postremum victus rerū Atheni:
 omnium inopia, duos in castra ad Syllam misit, q̄ ex oratio.
 tyranni sententia, nō humili oratione, praesentiu ve
 fortunae accommodata sunt vsi, sed a Thesei lau-
 dibus & Eumolpi exorisi, memoriam inde rerū ad-
 uersus Medos & alias gentes ab Atheniensibus ge-
 starum, iustitiae & insolenter executi, non modo non
 flexerūt aliquo modo hostē, sed ijs multo infestior
 factus q̄ antea fuisset, beatos abire iussit, retroq; se
 cum totam illā laudationē disse, se a Po. Ro. Athe-
 nas missum, non capiendae discipulinae causa, sed vt
 in fidam vrbē bello captā euerteret. Necita multis
 inde diebus interiectis, Sylla noctu Athenas occu-
 pauit. Caedes ingens edita esset, & vrbs excidit de-
 dita, nisi Midias & Caliphon exules, suppliciter &
 cum lachrymis a Sylla petissent, vt quum sua,
 tum maiorum causa, vrbi nobilissimae parceret
 quibus precibus motus Sylla, se multis paucis &
 viuos mortuis condonare dixit. Captos sunt Athe-
 nae Calendis Martijs. Aristiō in arce inclusus, sitiq;
 domitus, a Curione, cui id negotij Sylla dederat,
 in potestatem redactus est. Secundū eam victoriā Syllanae
 Sylla in Boeotiam concessit, regionem multo q̄ A- copiae.
 rica esset ad alendum bellū apertorem. Hicq; tumu-
 lum in Eleaticis campis occupat ad Cephisum a-
 mnem. Erant illi mille & quingenti equites, peditū
 quindecim milia. Thasiles Mitridatis praefectus ex
 Thracia & Macedonia cum centum milibus pedi-
 tū & X. equitū, curribusq; falcatis, XC. nuper egres-
 sus in eisdem, locis castra fecerat: venit eo & Ar-
 chelaus, qui q̄diu obfidio tenuit circa Athenas ha-
 buerat classem. Hostes Romanorum paucitate in-
 tuiti, pugnam efflagitabant. Thasiles & ipse p̄selij
 autor erat. Contra Archelaus a congressu, abhorre-
 re. Ceterum victus plurimum consensu, nauales co-
 pias terrestribus iūxit, explicant inde acie hostes in
 Romanorū cōspectu, qui quō oia late obtinerēt, ter-
 ribili armorū strepitu adeo Romano preruere, vt
 multum diuq; Sylla nūc horratione, nūc minis in-
 stādo elaborarit, priusq; trepidatio illa in castris or-
 ta sedari potuerit. Barbari, quia Sylla se castris tene-
 bar, Panopeorum oppidū euerunt, Labedocq; vrbe
 capta, vetus ei⁹ loci oraculū hostiliter diripiūt. Syl-
 la interim & i Cephisso corruado, aliq; castris b⁹
 operibus militē ita laboriose habuit, vt qui nuper
 hostē tā optere horrebāt, assiduū laborē p̄tēsi, & ipsi
 pugnam

Vana
Atheni:
oratio.

Syllanae
copiae.

Romano
rū meus.

pugnā vltro efflagitaret. Tum callid⁹ imperator,
 Haud quide pugnare volentū hoc est inq; t, sed no-
 lenti querari, aut si vera est haec pugnādi cupiditas,
 cur nō sumptis armis tumulum illū quo occupare
 hostis properat, meū inuadit⁹? Erat locus faxeus
 ab Edilio monte distictus, qua Assus fluuit⁹ Cephi-
 so infundit. Celeritate igit strenuacq; militū opera
 vsus Sylla, locū tenuit, cui⁹ postūdi Archelaus vbi
 spē sibi adēptā vidit, ex improuiso Cheronē inua-
 dit. Duxit Cheron in eū locū colonos, vnde nomē
 postea vrbi fuit. Ei⁹ mater Thuria, a qua & Thurij
 loci nomē vrbi fuit. Sunt qui bouē his locis a Ca-
 dmo immolatū primo apparuisse existimēt, quia
 Phoenices Thur vaccā vocēt. Hinc quoq; hostes su-
 bito Gabini accessu siue Hircij vt alij scribunt cum
 vna cohorte Cheronēsi⁹ auxiliū inuadit, sine vlla so-
 ciorū noxa, re infecta abierūt: nec multo post Sylla
 cum Archelao acie conflixit. Ipse dexterum cornu
 tenuit Murena Iuuum Galba & Hortensius legati
 postremi cū cohortibus succedere sunt iussi, cauteq;
 prospicere, ne ab hoste qui multitudine abunda-
 bat, a tergo circumueniret. Primo falcati cur⁹ plau-
 su disiecti sunt, mox pedester p̄liū fuit. Hic. XV.
 ferorū milia q̄ in fronte steterāt, sagittis & glādib⁹
 illico a Romanis in fuga vertūt. Conat⁹ interim
 Archelaus laeuū Romanorum cornu circumuenire,
 quem Hortēsius ex trāuerso illatus, haud magno
 negotio repulit. Sed dū ferocius cedētī hosti instat
 ab Archelae equitatu excluditur a caetera acie, ad
 quē periculo eximēdū Sylla a dero cornu, vbi nō
 dū p̄liū erat inicit, occurrit. Ibi Archelaus ex sub-
 lato puluere Syllae aduētū conspicas, relicto Hor-
 tensio, in dextera Romanorū acie duce spoliata
 suos auertit. Sylla inuadens hostis cōsilio rece-
 pro Hortensio, suis auxiliū ire properat, vbi iā ve-
 hemens erat pugna. Ceterū, Romani milites ducis
 praesentia ferocios facti continuo hostē loco sub-
 motū, ad Cephisū ripā propellūt. Passim inde fuga
 facta est, iuxtaq; cedēs edita: tota planitie & sub ipis
 castrorum munitioibus hostes caesi, ex tam nume-
 roso exercitu vix decē milia in Charicidē euaserūt,
 & quod nō min⁹ videri possit, quum multa milia
 barbarorū vna acie strata essent, ex Ro. exercitu, vt
 Sylla in cōmentarijs scripsit. XII. sunt tantum defi-
 derati. Romanus imperator maiore felicitate rem
 actam q̄ virtute ratus, statuit in his locis Trophaeū
 quod Marti, Victoriae, & Veneri inscripsit. Et ad
 Cephisum amnē ita Romani prospere dimicauerūt.
 Secuta inde nihil minor victoria. Dorylaus Mitri-
 datis praefectus cum LXXX. milibus lectorum ho-
 minum ex Chalcede in continentem transfessus,
 Sylla ad Melā fluuiū meratē ex improuiso est ador-
 tus. Oriur Melas sub Orchomenorum vrbe, vnus
 oim fluuiorū Graeciae ab ipso fonte nauigabilis, atq;
 circa solstitij estiuum, vt Nilus, stata accipiens incre-
 menta, nec lōgius excurrit, sed in lacus & cuniculos
 dilapsum, modica sui parte Cephisso infunditur. His
 locis Dorylaus Romanum hostem merandis ca-
 stris intentū adortus, subito accessū fugā fecit, Sylla
 arrepto signo milites in praelium reuocat, fugiētes
 conuicio incescit. Dux primo cohortes hostiū im-
 perū fregere. Militibus inde ad signa reuocatis quū
 ferocius barbarus incumbet circa interruptas mu-
 nitiones, pugna in noctē distrahitur. Postridie pri-
 ma luce, subita Romanorum eruptione, hostes ad
 lacus & paludes foeda strage compelluntur. Plura
 chus autor est, sua tempesta re, quum. CC. ferme an-
 ni interestent, Galeas, arcus, & armorum frustra his
 locis ab agricolis resossa, atq; ita duplici praelio, ad
 Cephisum vno, altero ad Melam Mitridatis opes a

Cōsilia
Syllae &
Archelae.

Syllae vi-
ctoria.

Melas flu-
uius.

Mitrida-
tis legati
duplici p̄-
lio vici-
cuntur.

Sylla magna sunt ex parte accisae. Appianus autor
 est, bido ad Orchomenum pugnatum, ac priore
 p̄lio. XV. milia hostium caesa, & in his Diogenē
 Mitridatis filium Plutarchus Archelaei, non Mitri-
 datis, nec filium, sed priuignū eum libis tradidit.
 Mitridates quod satis cōstat, duobus aduersis p̄ijs
 irritat⁹. CL. milia Ro. in Asia, & ijs prouincis, quas
 vi & armis subegerat, cum liberis & vxorib⁹ vno
 die interfecit. Erāt hi procul domo negotiorū cau-
 sa. Cicero & Plutarchus sunt nefariae illius caedis
 autores. Ceterum quantum res Syllae fides laetae
 erant, tātum domi post eius discessum ab inimicis
 fuerāt accisae. Cinna & Octavius post eū consules
 facti, de reip. administratione primo inter se cōtē-
 dere ceperunt. Conabatur Cinna novos ciues tri-
 butus ascribere. Contra in hiber Octavius, veteris
 ciuū causam complexus. Eo vsq; igitur, simulatas
 processit, vt armis media fir vrbe disceptatū. Octa-
 uis⁹ victor Cinna vrbe expulit, atq; in cō locū Cor-
 nelij Merula cōsulū suscecit, qui flamē erat. Cinna vr-
 be pellit. Capuae primo apud exercitū, multa de collegae in-
 iuria est questus, q̄ se publica dignitate spoliasset
 patriaq; extorēt eiecisset. Adhibita his lachrymē, &
 vestis in argumentū doloris a peccatore discissa. Ex-
 ceptus ingenti fauore Cinna, receptisq; consulatus
 insignib⁹, Italiae peruagatur, vndiq; vires cōtrahēs
 Interea Mari⁹ qui in Aphricā trāsmiserat, quū sub
 Marius primū in eā terrā appulsum per Licorem a Sextilio
 praetore iussus esset prouincē finibus excedere, mce-
 stus & exanimatus inter Carthaginis ruinas aliquā
 diu iacuit. Inerim subita fortunae mutatioe p̄licij
 ex amicis illi affuerūt, q̄ auditio ipsi⁹ in Aphricā ap-
 pulsu, ad eū studio cōuenerāt, Cetheg⁹, Grani⁹ Al-
 binouan⁹, Lector⁹, & alij q̄ dā viri illustres, q̄ cū eo
 hostes iudicari fuerāt. Affuit & Marius Iunior, q̄ ad
 lāpsam Noma dū regē se cōulerat auxilia implora-
 tū. Hic quū sibi infidias a barbaro parari indicio cō-
 perisset, regiae pellicis opera, q̄ adolefcētē ex miserī
 cordia amare ceperat, mox & cōcupiscere, occulte
 dimissus magnis itinerib⁹ ad suos venit. Mari⁹ suis
 preter spē receptis, quū in ipso litore deliberare ce-
 pisset, quo possimū ad afflictas opes subleuandas
 cursum intenderet, oblatū est illi inuentū spectaculū. Scorpiō-
 Duo scorpiones, chelis & cauda sese acriter incesse-
 num p̄-
 nec vllibi terrarū magis noxiū. Marius tale omen
 auersa⁹, in Cercinā proximā cōtinētī in sulā subito
 trāsmisit, ibiq; de nouo motu ciuitatis certior fact⁹,
 paucis equitib⁹ Mauris, & ex ijs q̄ ex Italia cesserāt,
 circiter mille in naues impositis, Italiam repetit. In
 Heturia secūda rēp̄state delatus, seruos ad liberta-
 tē vocat. Multi quoq; libere fortunae sua sponte ad
 Mariū cōfluxerē, veterē hominis celebritatē secuti,
 quo cōgigit, vt paucis dieb⁹, ad sex milia hominū
 in vni cōuenerint. His ille cōp̄is instruat, sese Cin-
 nae p̄ legatos id perētī lociū aduūxit, a quo procōsul
 declarat⁹, purpura, & falcēs rāq; p̄sentī fortunae pa-
 rū cōueniētē, repudiavit. Emuero iā inde, ex quo ho-
 stis iudicatus exulare cepit, capillū & barbā promi-
 serat, in nulla ferme veste nisi sordida conspectus.
 Hāc qdē & q̄ iā septuagenarius erat, miserī cordiā
 illi vulgo & lauroē cōciliabāt. Cinna Ostia pri⁹ in-
 tercepta, ad vrbe copias admoit. Appian⁹ a Ma-
 rio Ostiā occupatā scribit & direptā, & a Cinnanis
 Ariminū ad superū mare captū. Octauis⁹ cōsul, quū
 ab amicis moneretur, vt seruos ad libertatē vocaret
 negauit se seruis patriā daturam, a qua Mari⁹ arces-
 retur, nec interim aliquid moliri, quo Cinna ab vr-
 be armis excluderet, quo cōgigit, vt sine villo maio-
 re certamine Cinna & Mari⁹ ad primū accessum la-
 cc ij niculum

Marius
Aphrica
arceur.

Scorpiō-
num p̄-
gna.

Mari⁹ Ci-
nae iugit.

niculum infederint. Milites qui in vrbe erant, dānata Octavianū tarditate Merellū eius Merelli filium, quod fuerat a Mario expulsum, imperium deserunt, ille ut moderato erat ingenio, hortatur est, ut ad consulem rediret. Illi se esse exercitū regere qui potestatem pregerat. Eā repulsa a milite iniquo animo ferētes, ad hostem transfuerunt. Qua defectione percussus Metellus, publicae causae diffidens patria excessit. Octavianus, qui in vrbe esse perseueravit, a militibus quoque ad caedem permissi fuerat, multis est vulneribus confossus. Appianus auctor est sedenti illi caput a Cēlorino amputatum, qui exstratus certo ordine fuerat illi laud multo antea praemodestratus, ipseque sua clade auidatus est, ubi caput exstratus Apollinis, sine vlla euidati causa collapsum humi quoque confixum conspexit. Senatus consulis caede percussus. Cinna et Marius per legatos precatur, ne in miseris civis sequeat. Cinna Curulū sella ut consul se dens, benigne legatis respondit. Contra Marius tacitus, sedebat rigidus quoque truci aspectu, haud dubie pre se ferens quantum paulo post editurus esset stragem. Alii itaque vrbe irrumperentibus solus ipse ad portas substitit, ibique professus est non licere exuli vrbe venire de legibus arceretur, ingredi. Proinde si quis patrociniū suo id gereret, daret is opera, ut lex de se lata cōfessum antequam retuleret. Cōceptum inde populū in forum vocari iussit, & suffragia eodem ferri. Inde militibus septus, quos precipites appellabat, vrbe ingressus, dato suis signo, ut quae ipse non salutarer, aut salutari nihil responderet, pro hoste haberet, eumque in vestigio obruteret. Multi igitur ex occursum cōturbati sunt, & in his Ancharius vir senatorius. C. & L. Iulij, Atilij Seranus, P. Lētilus, C. Nestorius, M. Bepus in vijs deprehēsi. Interfectus est & Crassus in fuga, qui filium ne ab inimicis trucidaretur, suis manibus interemit, quasi vero villo maiore supplicio infelix adolefcens potuerit affici, quod ut demum occideretur. Sed sic profecto est, non pauci consilio & malitia, sed multo plures ira & cōternatione, in magna prolabantur scelera. Est deinde caedes per nobilitatemque in nobilitate capita sine discrimine euagata. Pauci fuerunt qui non metu mortis amicos & hospites ad se fugientes prodiderunt. Vix vnum memorabile fidei exemplū in feruis extitit, quod ex caesorū numero vnum occulte sublatū, in postico angulo pro cornuto hero suo percussoribus pyræ impostum mōstrauerit. Eū vero incolumē in Gallia deportarunt. M. Antonius orator ea respēctate insignis, quum apud hospitem lateret, cauponis indicio proditus est, quia puer ab eo vinū suauis solito mercaretur, res animaduersa est. Vix Marius est a suis retentus quin ipse ad hoies cedere occurreret. Milites qui ad Antonium obruncādū missi sunt illius suauitate demulsi, tam diu ab eo violando abstinerunt, donec Antonius cui id negociū fuerat a Mario demadatum, cubiculum ingressus, increpata suorum ignauia, loquentē confodit. Catulus qui cum Mario de Cimbris triumphauit, ubi se quoque morti destinātū sensit, carbonibus in cubiculo nuper illito accessit, seipsum intercluso spiriū peremit. Caduera passim proiecta horridi cubiū esse, & quod non mediocriter incero rui accessit, pueri & vxores interfectorum a feruitijs & ijs qui Mario fecerunt id ministrari exhibebant, cum multo dedecore, ad stuprum traherentur: quā rei indignitatē Cinnani milites haud ferendā rati, factio in Marianos impetu, id flagitij ferro vindicarunt. Ex Syllae amicis & necessarijs pauci euaserunt. Ipse dumis euerfa est, bonaque in publicū redacta. Eratque tunc is ciuitatis status, quum Marius septies, Cinna iterum consules creati sunt. Ceterum Calendis Ianuarijs initio consulatu, quia Sextus Lucius calami

Octavianus des.

Audi crudelis, Marius imperium.

Antonij oratoris caedes.

Cōsules.

tate ingentē ac clade ex portento quod tum forte acciderat vrbi imminere dixisset, Marij iussu precipitatus est. Constantis fama erat Syllae rebus tum prospere in prouincia gestis, de reditu ad vrbe cogitare. Reputans proinde secum Marius, quantum periculum instaret sibi, & collegae a ferocissimo hoste, atque eodē victore, varijs curis anxius, nocturnis quoque terroribus inquietatus, in laqueo incidit, quo septē diebus spatio conflictatus perijt, ut C. Pilo prodidit. Alij in quibus Possidonius fuit, illico morbo consumptū meminerunt. Excessit, quod satis constat, duos & LX. annos natus, Primus Romanorum oim septies consul, vir agri ingenio, & ad redē bellicā potius quoque vrba nā questio, diffidit dicitu paludatus ne magis vtilis patriae fuerit, an perniciosus in toga. Verū in expleta honorum cupiditas omnium illi maiorū causa extitit. Moriens crudelē fortunam dixisse fertur, quod prius quoque consilia & vota sua exple potuisset, vita de cederet, omnium successuum & honorū quod illi in vita contigerant, ut ex ipso querela appareret, oblitus. At quāto Antipater Tarfensis gravior, qui vita migraturus eidē fortunae gratias egisse fertur, quod semel oim se mari credidisset, optima vsus esset nauigatione. Sed sic certe res habet, qui totus ex fortuna pendet, nec satietatē sentit vllam, nec integrā felicitatem. Cinna Mario defuncto, Valerius Flaccus sibi collegae ascitum, loco Syllae hostis iudicatus, ad Mitridaticum bellum dimissus. Flaccus Brūtiū progressus, parte exercitus in Thessaliā praemissa, classem prope rotam, partim scauita maris paritūm hostium incursum amisit. Nec multo post quum in milites supra modum seuerit, ab vnicuique pene exercitū destituitur. Qui ab eo defecer, ut Thessaliā in Syllae castra transfuerunt. Ipse cum reliquo exercitu, qui Fimbrię questoris opera in officio perseuerauit, in Graeciā transiit. Erat Fimbria admodū mitis ingenio, multaque bellicae artis experientia, ac propterea oibus gratissimus, quo cōdixit, ut orta inter eum & consulem contentione, Flaccusque nescio quid ignominiose in Fimbriam decreuisset, ille quoque Romā abiturum se dixisset, dignitate etiā spoliauerit, eamque iniuria ille alienatus, absente consule, praetore quē Flaccus in castris substituerat, fascibus militari fauore spoliauerit. Inde Flaccus ex Chalcide reuersum, subita vi adortus, exercitū nudauit, nudatum Nicomediam vsque persecutus est, ibique in suam potestatem redactum hostiliter interfecit, abiecit in sepulchrum. Ita consul & imperator Romanus a priuato homine imperio & vita spoliatur. Inde Fimbria aliquor prelia prospere gessit cum Mitridatis filio, quem acie victū Pergamum vsque est persecutus. Ex Pergamo in Pythamē, ubi cum fossa circumfedit. Mox inde quoque hostem nauī ablatū in Mitylenē compulsi. Postremo Asia ingressus, multas hostium regiones popularatus, Ilium obsedit. Ilienses ad Syllam miserunt, qui illi vrbe dederent, a quo legati benigne accepti, iussuque sunt ad Fimbriā ire, nuncia quoque Ilienses in Syllae potestate esse. Collaudauit eos Fimbria ut socios & amicos, & quia cognati essent & progenitores Romanorum, videri se velle dixit eorum vrbe. Ceterum intra moenia receptus, ferro in domnē fixo & aetate immisso, miserabilem Iliensium stragem edidit, vrbe incidit. Qui auctores fuerant, ut ad Syllam mitteretur, alios alij cruciatibus affecti, omnia sacra & prophana, caede & rapina violauit. Minerue templum cum ijs, qui eo velut in asylum confugerant, concremari iussit. Aedificia publica & priuata solo adaequauit. Atque ita Ilium mille & quinquaginta annis post excidium, quod sub Agamemnone & Graecis

Marij inuicritus.

Marij fortunā inuicrepat.

Sylla iudicatur hostis.

Flaccus consul a Fimbria interficatur.

Fimbriae crudelitas in Iliensibus.

& Graecis acciderat, a Ro. est funditus euersum. Ferunt verum Palladiū, quod ad id tēpus fuisse Ilij asseruati, illesum inde inter murorū ruinas reperitum. Alij Diomedē extulisse meminerunt. Sub id tēpus Mitridates reputans aīo, quantū virū duplici praelio in Bœotia amississet, per Archelaum inducias belli tentare constituit. Archelaus confliari belli culpa in priores Ro. duces & legatos reiecta, qui sua auaritia & stulta belli cupiditate, Mitridatē Romanis noīs studiofissimū, inuicū ad arma traxissent a Sylla petijt, vt bellū cum rege quibus sibi videretur cōditionibus, modo tolerabiles essent, cōponeret, futurum pollicitus, vt Mitridates bellū aliorū culpa ortum, Syllae esset arbitrio finiturus. Syllae stipendij inopia, iam em sacrae pecuniae quas tēpulis ademerat, cōsumptū erant, ipseque non solū ex vrbe nō expectabat belli adiumentū aliquid, sed hostis iudicatus liberis & vxore secum extorribus, & cum his magnā senatus parte ex vrbe pulsam cerneret, ad pacē vltro inclinauit, vt rebus in prouincia cōpositis, ad inimicorū vltionē in Italiā reuertere. Pacis itaque cupidus ita Archelaus respondit, profuit inquit o archelae Mitridati multis cladibus affecto ob ea quae patiebatur, legatos ad petendam pacem mittere, inde ordine enumeratis, quae rex ab initio in Romanos & Romanorum socios, per se de & crudeliter egisset, quibus appareret illum iusta & non iniqua passum, has illi cōditiones obtulit. Exercitū quem Archelaus haberet, sibi traderetur, vt legati & praetores qui in regis potestate erant, caeterique captiui, Ro. redderentur, darenturque transfuge & fugiui, vt Chij, quos medio belli ardore ademptis prius armis, vrbeque ductos, cum liberis & vxoribus ad regem miserat, rexque in Pōrum ablegauerat in suas sedes restituerentur: vt praesidia deducerentur ex vrbebus & locis, quae populus Romanus tenuisset, totaque gesti belli impensa perfolueretur. Postremo si Mitridates paterni regni finibus contentus esse posset, futurū, vt Romana arma nō vltius progrediretur. Haec Appianus discrete posuit. Plutarchus duo milia talentorū cū LXX. nauium classe petijisse Syllam sibi dari auctor est, & vt Asia Pamphilia, Bithynia, Nicomedia, Cappadocia, Mitridates cederet. Archelaus ductus in vndique praesidia, caetera ex regis sententia cōponenda, in suum in Asiam accessum distulit, in quod tempus Syllae inducias pacē, ne interim in ocio esset, Dardanos, Enetos & alios quosdam Macedonae accolas, qui Romanarū rerum perturbatione fracti, assiduis incursionibus eā terrā infestabat, bello adortus caede & populationibus adeo eperculit, vt ipsi supplices pacem acceperint. Interim nunciū a Mitridate affuerunt renunciantes regē paratū esse caetera imperata facere, praetereque Paphlagonia a se decessum noller. Orare vt id Syllae sibi praestaret, praesertim quum multo aequioribus sibi cōditionibus pax a Fimbria offerretur. Syllae ad ea excandescens. Et Fimbria inquit mihi poenas dabit, & ego postquam in Asiam transfuero, videbo bello ne magis a pace Mitridates indigeat, ac cum his per Thracas ad Hellepontum iter intendit, praemisso Lucullo qui haud multo aetate cū classe, ex Cypro, Rhodo, Phoenice, & Pamphilia collecta, eum per difficiles Piratarum cōgressus ad ipsum venerat. Superato Helleponto, Syllae ex Cypselis, Mitridates ex Pergamo non in colloquium venire, prior rex pauca verba fecit, quibus oem culpā eorū quae acciderant, a se moliri conatus est. Cōtra Syllae oīa quae ille crudeliter ac perfide in Ro. fecerat, a primis armorū motibus ad id tēpus ferociter executus, adeo barbarum

Palladiū

Mitridates ad pacem inclinat.

Cōditiones pacis Mitridati datae.

Mitridates & Syllae cōgressus.

praesenti accusatione percussit, vt cōfessum suppliciterque sit pacem cōplexus, ijs conditionibus quibus iam antea per Archelaū mora fuerat. Atque ita Mitridaticum bellū ad tempus esse sopitū. Secundū eam pacem Syllae exercitū a Fimbria sibi dari postpositū, quod ipsum quia sibi negatū iri haud ignorabat, ducē ipsum & exercitū fossa cōcudedit. Nihil non fecit Fimbria, vt milites in officio retineret, verum ubi eos detrectare pugna & ad defectionē spectare vidit, Syllae percussorem subornauit, cuius indicio proditus, colloquū ab eo petijt. Rutilus est a Syllae missus, iussuque illi denunciare, si solus veller Asia excedere, futurū vt Syllae praesidio vsque ad mare in columis abiret. Facilius se iter habiturū si decedendum sit, Fimbria respondit, ac cū his Pergamū reuerfus in templo Aesculapij sibi manū intulit. Sed quum id vulnus minus alte esset impressum, feruū hortatus est vt inceptū iuuaret. Is herum primo, mox seipsum ferro transfegit. Et Fimbria in hūc modum perijt. Eius exercitū benigne Syllae suscepit, clemēterque sub signis habuit, inde Curioni dat negociū Nicomedis & Ariobarzani regū, huius in Cappadocia, in Bithyniam illius reducenturum. Atque rebus Asiae, vt cunctis ad tempus pacari potuerunt, cōstituit, Ilienses, Chios, Lycios, Rhodios, et Magnessos, qui publica, aut sua causa, alij alias clades & incōmoda adierant, libertate donauit, amicitiaque po. Ro. ascripsit. Contra plurimis Asiae ciuitatibus libertas adempta est, vrbiumque moenia funditus diruta. Postremo ab Ephesijs & alijs ciuitatibus, quae pro Mitridate steterant, fuerantque in Romanorum ciuium caede adeo illi gratificatae, vt ne ab ijs quidem qui in templa confugerant, ferrum abstinuissent, ita acerbe tributum exegit, vt multae earū coactae sint ob inopiam Theatrum, Gymnasia, Porticus, aliaque publica aedificia creditoribus addicere. Syllae ex Asia profectus, triduo Piraei tenuit, ibique Eleusinis initiatus, ex Apelicis Teij Bibliotheca omnia Aristotelis & Theophrasti, si qua extabant, volumina de prompta Romā deportauit, quorū Tyrānio grammaticus partem maximam in numerū digessit. Caeterū in Theophrasti libris cognoscēdis nō adeo multi sunt vt Aristotelis scriptis versati, Nelei Scepsij causa, cui Theophrasti suā Bibliotheca legauit, quae ad imperitoris hoies postea delapsa est, quos nulla honoris aut laudis terigit cura. Ex Athenis Syllae per Thessaliā & Macedoniā ad mare descendit, mille & CC. nauibus ex Dirrachio Brundisū transfussurus. Proxima est Dirrachio Apollonia, & circa hāc Nymphaeum. Sacer ibi Lucus, virenti colle, ac pratis, quae fontes multifaria irrigant. Hic sub id tempus, quo Syllae eo cum exercitu venerat, Sathyrum animal humano ore, atque ea forma qua pingitur, fomno ad Syllae pressum, atque ita captum, locorū accolae ad Syllam vindictam perduxerunt: ibi haud vna voce interrogatus quis esset, multi quoque variari linguarū peritis ad hoc ipsum adhibitis, tantum vociferatus dicitur, voxque aspera ex eo profecta, inter balatū & hinc nū media. Syllae religione tactus, datis comitibus, qui eum in solitudinem deducerent, missum fieri imperauit. Aestimabunt haec alij, vt volent, nam in his fide meā, vt saepius sum testatus, nunquā obstrinxerim. Caeterū si opinatio oim libera est, non Sathyrum, sed malū daemone eum fuisse credidit, qui Syllae ad Italiā & vrbes vastationē redēti, ea forma sese obtulerit, quod ad id scelus exequendū hortaretur, vt per id omen acciperet facile caetera terrae stria suę felicitati cessura, cui diu quoque terras ipsas colerent cessissent. Quāquam ab initio huius belli

Fimbria sibi manū intulit.

Sathyrum humano ore, atque ea forma qua pingitur, fomno ad Syllae pressum, atque ita captum, locorū accolae ad Syllam perducit.

Prodigia

Belli ap- paratus.

Pompei indoles.

Cethegus

Sylle successus in Capania

& alia quædam terrifica accidisse dicunt. Nã & mula peperisse fertur, & mulier viperã pro infante enixa est. Terra in vrbẽ adeo horrẽde mota, vt quibusdã in locis oino soli faciẽ mutauerit. Capitolii anno circiter quadragesimo, ex quo conditũ erat, incendio est consumptũ. Fuerunt qui Gn. Carbonis qui tum consul erat, opera ignẽ typlo immisissum arbitrarer. Sylla priusquã ex Dyrrachio transi- miteret, milites pro cõcione horatũ dicit, vt i offi- cio permanerẽt, oẽsq; nouo sacramento adegit haud em in pacatum deportabatur exercitus. XV. Maria narũ partiuũ imperatores, sub quibus quadringẽtũ quinquaginta armatorũ militabant cohortes, Ita- liam obtinebant. Cæterũ ea res non solũ nõ terro- ri Syllanis fuit, sed alaci animo operã suam polli- citi, certatim singuli aliqui ipsi duci ad vsum bel- li pecuniã obtulerunt. Collaudato militũ in se stu- dio Sylla nihil accepit. Inde spei plenus in Italiam transiit. Mille & septingentã naues, vt Appia- nus scribit, sub Syllã imperio fuerũt, & armatorũ XL. milia, i quib; sex Italice erãt legiones, Liuius autor est ex Brũdũso, vbi Sylla exercitũ exposuit, legatos Romã missos, qui ipsius noie pacẽ peterẽt, cuiusq; ad concordiam horarentur, qui contra ius gentiuũ ab Gn. Carbone cõsule violati sint. Affuit itaq; Syllã haud multo post ipsum appulsi, prin- mus oim Cæcilius Metellus, qui a Cinna & Mario ex vrbe pulsus, in Liguria vsq; ad eius reditũ se te- nuerat, totius reiuenum operiens. Secutus Gn. Pompeius Strabonius filius, qui sociali bellũ Aeu- lum occupauit. Is quum vix pubescere cõpisset ex Piceno voluntarioruũ legionẽ adduxit, quã paterni nois fauore frætus in ea gẽte ad bellũ cõitauerat, mox duã legiones priorĩ addidit. Fuit in gerendis rebus Põpeius Syllanis partib; supra ætatẽ vtilis. Nec Sylla cuiq; suoruũ ducum maiores honores im- pertiuit, qui ppe cui vni venient affurgeret, vni ca- put nudaret, eumq; honorifice appellaret. Venit & Cethegus secundũ Mariũ & Cinna Syllano nomi- ni antea infestissimus, ceterũ imperata venia, miri- ficẽ in partib; fuit. Erãt cõsules Romã erãt, C. Nor- banus & L. Scipio. Cinna quũ supiore anno se cõ- sulẽ cũ Papyrio creasset, cõgeretq; inuitũ exercitũ naues cõscendere, vt aduersus Syllã in Asia tran- smitteret, subito militũ incurũ fuerat interfectus. Primi igitur oim Norbanus et Mari; iunior in Cã- pania vtr; Plutarchus scribit, cũ Sylla acie cõgressi, septẽ milia hoim amiserẽt. Appianus circa Cannũ sum ait pugnatũ, cæsaq; sex milia militũ, ex Nor- bani exercitu, cõsul vict; p̃elio, Capuã se recepit. Scipio ei; collega, cũ valido exercitu sed abiectione re animo, Syllã haud multo post est obui; factus. Cæterũ mẽtione pacis iniecta, quũ citro vltroq; a Scipione ad Syllã, et ab eo rursus ad Scipionẽ lega- ti comearẽt, corrupto ab hoste exercitu, consul ipse & filius a militib; relicti, in Syllã potestate vene- runt, in columescq; sunt ab eo dimissi, vt Marianos; cõsiliũ expertes. Appianus autor est Scipionẽ frau- de i spem pacis adductũ, exercitu occulta illecebra corrupto, ab hoste spoliatum. Miste & ad Norban- num Sylla, q; cũ eo de pace agerẽt, dubitũ an eo con- silio vt hũc quoq; velut Scipionẽ spe pacis iniecta reliquo exercitu priuaret, vel quia p̃sensum Italici nois aduersus se formidaret. Nemo fere non Syllã per id tẽpus vt publicũ hostem capitaliter oderat, vulgoq; arbitrari eũ ad excidiũ, nõ solũ vrbis, sed totius Italice, cũ tam numeroso exercitu reuerfũ. Metellus eodẽ tempore & qui ad Syllã se cõtule- rant, C. Carbone & alijs Marianis annitentib;, hos- tes sunt a senatu iudicati, ac tum demũ Capitoliũ

Carbonis opera pleriq; vt dixi, incensum credide- runt, aliq; cõsulum iussu id factũ arbitrari sunt. Cau- sa tamen in occulto fuit. Seriorius qui conditioni- bus pacis tum primũ motis Suesfian Syllã ademe- rat, eam inuito etiam consule aliquandũ retinere perseverauerit: vbi Scipionẽ cuius ductu militabat, armis exuit vidit, i Hispaniã cuius erat iam antea prætor designatus, nauigauit. Norbanus Capua p̃fectus, auersis a Syllã itineribus, in Cisalpinam Gallia trãsiit, exercitũ reparaturus, Scipio & ipse in cõparandis viribus pari studio erat occupatus. Syl- la interea pleriq; Italice locis, aut metu aut volun- tate sibi adiunctis, in dies terribilior hostibus fie- bat. Abijt; per hæc prima ætas belli huius ciuilis in Italia gesti. Sequẽs annus cõsules habuit, Papy- riũ Carbonẽ, & Mariũ senioris Marij, vt Liuius & Plutarchus scribũt, filiuũ, vt Appianus affine. Lui; viginti nec amplius tum natũ fuisse annos prodit; dir, quũ consul est creatus. Appianus seprẽ & XX. Primi itaq; cõsiliũ sequẽtis anni sub vernũ tem- pus fuere circa Esimũ fluiuũ. Ego hunc esse credide- rim, quem aliq; Esim vocant, antiquissimũ, vt Stro- bo ait, Italice terminum. Hic Metellus Syllanarũ partium dux, Carinam Carbonis prætorẽ meri- diano prælio pepulit, mox Carbo Metellũ ad obfi- dionẽ vsq; infectatus est. Diuersa parte Italice Ma- rius cum quinq; & LXXX. cohortibus ad Sacri- portũ, haud procul Preneste cũ Sylla cõsiliũ, ibiq; sinistra acie inclinante, quinq; cohortes cũ duabus alijs equitũ, ad Syllã trãsire, quã subita defectio tantum metũ Marianis in acie stantibus iniecit, vt cõtinuo fuga inde secuta sit, mox & cædes passim totis cãpis edita, Marius cellerrimo equi cursu ser- uat; a Prenestinis per funẽ, quia clauis essent por- tæ, per muros est in vrbe acceptus. XX. milia Ma- rianoruũ sunt eo die cæsa, & octo milia capta. Afuit eam cladẽ a seniore Mario per quierem ipsi cõsulũ li demonstratam, sed fatum mutari nequissẽ. Fene- stella prodidit Mariũ prælio nõ interfuisse, sed da- ro signo pressum somno iacuisse, perditũq; demũ rebus, tumultuose experrectũ, ac tum vix tps ad ex- pediendã fugam illi datum. Per eos dies, quibus ita est ad Sacriportũ dimicatum, Carbonis exerci- tus a Metello superatur, cognouisset, et si tri- ginta milia hoim adhuc Clusij sub signis erant, & duæ sub Damafippo legiones, aliæq; cũ Carina & Marrio, desperatis rebus cũ paucis amicorũ ex Ita- lia in Lybiã nauigauit, eo cõsilio, vt in Africã re- pararet bellũ. Exijs qui Clusij relicti sunt cũ Pom- peio acie conflagere ausi, plus dimidio in pugna ce- cidere. Marius & Damafippus cũ ceteris copijs ve- luti Romã occupaturi, in Albano cõsederunt. Af- fuit Sylla vbi metus, circaq; Collinam portam est acie dimicatu; fuitq; ipse dextro cornu superior, altero victus est, & ad portas vrbis reiect; cædesq; teretima in illis edita. Ad postremũ Martiani vi- cti fugam cessant. Ceciderũt ea pugna ex vtracq; parte quinquaginta milia hominũ, decẽ ex victis capta. Samnites, qui in numero captiuorũ reperti sunt, sex milia numero, Syllã iussu in circo maxi- mo interficiuntur, dum ipse interim in templo Bel- lonæ senatum haberet, ad quem locum quum clas- mor & gemitus cadẽtium peruenisset, incussissetq; terribilis ille fremẽ; parib; pauore, dixisse fertur, ne superuacua ardeat, esse illos flagitiosos quos- dam quos corrigi iussisset, atq; ita interfectus instit- tum sermonẽ repetisse. Liuius octo milia editorũ fuisse scribit, qui in publica via trucidati sint. Pos- tridie Martiũ & Carinã ex fuga retractos Sylla se- curi percussit. Eorũ capita Preneste allata, quibus in spectis, Prgnestini, quia nulla spes amplius i par-

Varij par- tium co- natus.

Efis flu.

Sacripo- tus.

Põpeiu; Senas dis- ripuit.

Scauolæ cædes.

Cianius ad Claniũ fluiuũ, interfecti eo cõgressu quingenti fluiuus.

Saturnia

Marij co- natus.

Norban; sibi manum intulit.

Prælium in vrbe.

factionis duces, tria milia hostium in Spoletino agro interfecerit, Carina cum reliquo exercitu ob- fectio. Sed ille noctis beneficio vsus deceptis hosti- bus, se & suos periculo subtraxit tacita p̃fectione. Premebat interim Marius rerũ oim inopia Prg- neste circitessus, quod vbi Carbo ei; collega accepit Martium cum octo legionibus Prgnestem ire iubet, Mario suppetias latum. Hunc infidijs exceptum Pompeius cũ multa cæde, in tumulũ quendã edi- tiorem cõpulit, noctuq; inde Mari; digressus a to- to pene exercitu relinquit. Pars arreptis signis Ari- minũ contedit. Alij in suas vrbes dilapsi abierũt. Septem tantũ cohortes cum ipso duce ad Carbonẽ infecto negotio retro reuerfã sunt. Marius despera- to fuorum subsidio vrbe egreditur, ac multũ diuq; conatus hostiũ munitiones refringere, vt in aper- tum euaderet, sed a Lucretio qui longe viribus p̃- stabat, in oppidũ cõpulsus est, & vtr; partes vbiq; Mariani vincerẽt, p̃ eos ipsos dies Carbo & Nor- banus haud procul Fauentia, quũ ita aduersa p̃ce- rer, Metellũ munitione se loco tenere, temere ador- ti, non modo nõ clade aliqua affecerunt, sed ipsi lo- corũ inigrate victi, oẽs p̃pmodũ copias amiserũt decẽ milib; in pugna cæsis, & sex vbi ampli; res in- clinare cepit, ad hostẽ trãsgressi, ceteri fuga dispa- lati, quo quẽq; impetus tulit, alijs alio i tutũ cõcesse- runt. Hãc cladẽ alia recẽs fecuta est. Lucanorũ legio q; sub Albinoanũ erat, vbi res a consulẽ & Nor- banus p̃ditas audiuit, ad Metellũ & ipsa fugã inten- dit, q; militũ inclinatio, ipm quoq; ducẽ traxit in partes. Verũ ne ea trãstio sine aliquo merito fieret C. Antipestriuũ & Flauiuũ Fimbriã Carbonis p̃ro- res ad se vocatos Albinoanũ p̃side interemit, atq; ita suoruũ cæde pollutus, ad hostẽ persequit. Norban- nus vbi rã ad defectionẽ spectare vidit, quũ iã ne- mo in fide mansurus videret, ex Arimino Rhodom nauigauit, vnde postea a Sylla reperitus, vbi Rho- dios ad dedendũ se inclinatos vidit, medio foro si- bi manũ intulit. Post Norbani discessum Galathẽ qui superiora Alpiũ incolit, quicq; ad ipsũ sub eo fuerãt, ad Metellũ defecerũt, reliquũ Carbonis ex- ercitu eodẽ tpe Lucullus circa Placentiã oppressit: q; quũ Carbo qui abfens erat, cognouisset, et si tri- ginta milia hoim adhuc Clusij sub signis erant, & duæ sub Damafippo legiones, aliæq; cũ Carina & Marrio, desperatis rebus cũ paucis amicorũ ex Ita- lia in Lybiã nauigauit, eo cõsilio, vt in Africã re- pararet bellũ. Exijs qui Clusij relicti sunt cũ Pom- peio acie conflagere ausi, plus dimidio in pugna ce- cidere. Marius & Damafippus cũ ceteris copijs ve- luti Romã occupaturi, in Albano cõsederunt. Af- fuit Sylla vbi metus, circaq; Collinam portam est acie dimicatu; fuitq; ipse dextro cornu superior, altero victus est, & ad portas vrbis reiect; cædesq; teretima in illis edita. Ad postremũ Martiani vi- cti fugam cessant. Ceciderũt ea pugna ex vtracq; parte quinquaginta milia hominũ, decẽ ex victis capta. Samnites, qui in numero captiuorũ reperti sunt, sex milia numero, Syllã iussu in circo maxi- mo interficiuntur, dum ipse interim in templo Bel- lonæ senatum haberet, ad quem locum quum clas- mor & gemitus cadẽtium peruenisset, incussissetq; terribilis ille fremẽ; parib; pauore, dixisse fertur, ne superuacua ardeat, esse illos flagitiosos quos- dam quos corrigi iussisset, atq; ita interfectus instit- tum sermonẽ repetisse. Liuius octo milia editorũ fuisse scribit, qui in publica via trucidati sint. Pos- tridie Martiũ & Carinã ex fuga retractos Sylla se- curi percussit. Eorũ capita Preneste allata, quibus in spectis, Prgnestini, quia nulla spes amplius i par-

rib; esset, vrbẽ Lucretio dedidit. Marius fugã cum- culo molit; vbi oia obsẽpa ad salutẽ vidit, manũ sibi intulit. Sũt qui viuũ in hostiũ potestate venis- se dicãt, atq; a Lucretio interfectũ. Caput eius post ea Romã missum, in rostris suspensũ Sylla, opor- tere dicãtans iuuenem prius remo q; gubernaculo admouerẽ, intemptiũt eius cõsulatũ irridẽs, quis- cunq; etiã Romanorũ Præneste fuerãt, præter pau- cos senatores qui cũ Mario vrbe inierant, quos Lucretius occiderat, ab eo feruati sunt. Samnites & Prænestinos præter filios & vxores, quos liberos dimisit, ex vrbe educos ferro p̃ficiendos militib; obiecit, vrbe hostiliter diripuit. Norbani, qui & ipsi in partib; fuerãt, Prænestinorũ excidio cõster- nati vbi vrbe ab hoste occupatã sentire, multi sibi manũ intulerunt. Alij se mutuis consecerũt vulne- ribus. Quidã se & liberos, cũ tota domo concrema- runt. Ad postremũ ita ferũt & flamma oia cõsum- psit, vt præter agrum & aream, nihil ex capta vrbe ad victores perueniret. Erã Italia toto trienio post Syllã reditũ, hoc demũ effeuent inter ciues bella tum. Ipse misso in Africã Pompeio ad Carbonẽ & reliquas partiuũ cũ eo debellãs, Romã reuerf; crudelissime in Marianos victoriam exercuit. Mul- ti clari & illustres viri cede trucidati sunt, & in his Marius vir senatorius, quem brachijs & cruribus Marij se- fractis, nasoq; & auribus cede mutilatis, ac postre- mo effolis luminibus, insigni crudelitatis exem- plo necauit. Marij credo nomen in eo possitimum persecutus. Erã vrbis refera erat cadaueribus, quũ Sylla a Metello i curia rogatus, equisq; inã p̃sentũt malorũ finis esset, aut q; iunura ferri requisit; rãdĩse dicit nõdũ se p̃p̃tuo habere q; seruadĩ essent. Tum Metell; Statue inquit Sylla quos demũ p̃ditũ ire velis. Atq; ita ille monitus. XL. senatores, mille & sexcetos equites vno tpe p̃scripti, primusq; oim nefariũ p̃scribẽdo; ciuũ morẽ duxit. A scrip̃tẽt p̃culorib; sua p̃mia, contra occultãtũ sup̃plicia, Secuta inde nefanda crudelitas exẽpla, expulso- nes ciuũ, honorũ publicaciones, iudiciaq; priuato- rũ per Italiã dire exercẽbãtur, quibus exhaustis, ci- uitates ad pœnas publicẽ deuocata. His arces, illis Direc- thernẽ quibusdã mœnia adẽpta, alijs pecuniã mul- nes vrbĩ etã noie ascriptã, & ex his pleracq; colonias fecit, um. atq; ita supra. C. milia hoim quos in agris colloca- uerat, sibi p̃petuo obsequio et beneuolẽtia obstrin- xit. Priuauit ad hæc p̃scriporũ filios nepotesq; ho- norib;. Proditũ est quosdã nullam alia ob causam nisi quia diuites essent, in p̃scriptis relatos. Q. Aure- li; homo ciuilis ocij & quietis amic; q; q; ea tẽpm nouitate in nullis fuerat partib;, forum ingressus, quũ ad p̃scriptionis tabulã secut; venisset, offen- disseq; in ea p̃ter spem nomẽ suũ, exclamasse fer- t. r. heu miserũ, Albana me villa p̃didit, paululuq; inde, p̃gressus, a percussore iugulat; est. Dictaturũ Sylla in. CXX. annos inuit; fecitq; magistratũ Q. Aure- ipsum perpetuũ, quũ semeltris, ex maiorũ institũ- ro, ad id tps fuisse. Pompeius interea Carbonẽ ex Libyã Sicilia digressum & ex Sicilia i Corsicã fu- gam molientẽ, medio conatu interceptum capitis condẽnauit. Attulit res inuistatũ spectaculu; ceterũ atrox cõdũq; militibus pro concione stãtib; mœ- rorem incredibilẽ, Romanus nobilis, & qui ter cõ- sul fuerat, triphci catenarũ serie vinct; velut latro- cinij dãnatus, ignominiose ad sup̃pliciu est perdu- ctus, ad id dicit ipse se morti dedecus, q; tanq; vitæ cu- pidus, vbi ferrũ in se strictum vidit, spatium popo- scit ad exonerandum vtrẽm. Fuit annus ille quo Sylla se perpetuũ dictatorẽ dixit, sexagesimo octa uis ac sexcetesimus ab vrbe condita, qui in septua- gesimã quintã

Marij in- certus.

Norban- norũ ex- cidium.

Marij se- natoris sup̃plis- cium.

Directio nes vrbĩ

Q. Aure- lij cædes.

Annũ Ro. vrbis

gestimā quintā accentimā incidit Olympiade, vt ex Eusebio colligitur, cui Appianus haud dubie ascriptus. q̄ Olympiade q̄ haec, pxime precesserat, Sylla ex Mitridatico bello I. Italia reuersum autor est. Bellum inde triennio in Italia inter ciues, prius q̄ Sylla rerum potius sit. Fuerunt hac tēpestate viri ingenio clari, T. Lucretius poeta, q̄ amatorio poculo in furorē versus, alii quorū volumina p̄ infanq̄ interualla scripsit, ad postremū ipse sibi manū intulit. Cicero eius libros emendauit. Fuit & L. Pōpōnius Bononiensis Atellanarū autor. Plocius Gallus qui primus Romae Rhetoricen Latinae docuit. Caecilius Veronensis, & Crispus Sallustius qui Romanam scripsit historiam. Micerni hic, in Sabinis ille in Syrmione Benaci insula ortus est, & Atace vico Narbonensis Galliae natus Terentius Varro, cognomen Aracinus, L. Octacilius Pilutus & ipse per id tempus Rhetoricen docuit. Fuit is Pompeij magni praceptor, primusq̄ Liberatorū apud Romanos historiam scripsit, vt Tacitus Cornelius pdidit, quō ad id tēpus ingeniu duntaxat scribere consueuerat. Maeria illi fuit Pompeij Strabonis, qui Pompeiū magnum genuit, sociali bello gesta. Regnabat per id tempus Mitridates in Ponto. Tigranes i Armenia. In Iudaea Alexander iunior Aristoboli pater, Auleres Prolemæus in Aegypto. In Syria Antiochus & Philippus Demetrii fratres, quem a Mitridate Parthorum duce captum diximus, hi alii quorū annos post eius captiuitatem Syriae regnum tenuerunt, Arabico bello plurimū occupati. Eratq̄ tum rex eius gēns Heroumus, vel ob secundā solbolē memorabilis. Trogus Pōpēus, nisi id mēdo se apud illū scribitur, autor est fœcetes ei ex numero pellicularū filios fuisse, per quos varie bella administrabantur. Huiusmodi praesidio fratris Heroumus, Syriae erat & Aegypto infestus. Nec Philippus & Antiochus, cui Liberi patris cognomen fuit, multū iter se cōcordi aio esse, quin domesticum malo, & quasi furis quibusdā ad regni euerfionē impulsis, eo mutuo odio p̄cesserūt, vt domesticū certamē cū ipso regno finuerint. Erat itaq̄ Antiochus tū forte Arabico bello implicatus, quū Philippus illius abfentia nactus, Damasculū p̄ditō occupauit. Fuit inter Damascones Miles? qdā homo illi stris q̄ arcē Philippo tradidit. Is vbi non praemittit modo, sed ne gratiā quidē vllā ab eo se lataturū vidit (iam em cōperat regi suspectus esse) suis populis laribus autor fuit, vt Philippum ad campetrem meditationem egressum vrbe excluderent, sicq̄ accidit, vt paucis diebus, Damasculus vnus arte bis sit prodita. Antiochus ex Arabia reuersus, quia Philippus procul Phoenice aberat, in Iudaea veritū impetit. Huius vires veritus Alexander, qui tum Hierosolymis regnabat, a Carphalia, q̄ postea est Antipatris dicta, ad Ioppen murū cenū quinquaginta stadiorū spatio, turribus interiectis, late hostibus obiecit. Antiochus perupta Alexandria munitione, in Arabiam iterum concessit, vbi commisso praesidio quo iam egregie vinceret, media q̄ acie incautus versaretur, letali vulnere accepto concidit. Rege extincto Syri facile vincuntur, multi sunt in acie caesi, sed plures oīno in fuga. Qui superstitēs fuerunt, ab hoste circumuenti, fame cōsumpti sunt. Tenuit post hunc minorē Syriā Aretas a Damasconis in Prolemæi inuidiā ad regimē vocatus. Erant Prolemæo Damasconis itari, q̄ ex Aegypto cum exercitu accesserat, quū Alexandri Iudeorū regē, cui opes Damasconis inuisae erant, proelio ad Iddida vicū superare potuisset, eiusq̄ regnū euertere, nescio qd perueniariū cū eo pactus, puincia excellisset. Post Pro-

lemæi digressum Alexandē qui in armis erat, Estem non cepit, Gaulā & Seleucē et vallē q̄ Antiochi dicebatur armis subegit. Cepit & Castellū Gamala. Et Alexandri expeditio tā felix fuit, ipse Hierosolymam reuersus magno oīm fauore & gratulatione accipitur, eratq̄ iam oīs ora Syriae Iudaicae ditōdis facta, a Stratōnis turre Rhinocera viciq̄, fuit citra Raphiam, & introrsum plurimae vrbes & castella Alexandri regno cesserāt. Ipse vero haud oīno pacatus agere, bella ferēdo, plurimum in armis esse, quoad morbo multa caprula cōtracto interijt, quū Rabagā castellū trans Iordanē obfideret, annos septē & .XX. regno potit. Erat in castris vxor eius Alexandra, q̄ tandū viri interitū in occulto habuit quoad Rabaga posita sit, mox vtrix Hierosolymā reuersa, Pharissios, quorū magna erat apud populū autoritas complexa, per eos regnū a marito per manus acceptū, sibi & duobus paruis filijs, Hircano & Aristobolo stabiluit. Hircanū qui maiore erat ingenio, principē sacerdotum instituit. Aristoboli natura ferocior, & a re bellica minime abhorrens. Ceterū dum abo adolescētū, regine appellatione cōrēta, oēm fere regni administrationē in Pharissios cōtulit. Regnavit illa per hęc annos nouem, perijtq̄ vt Iosephus scribit, septuagenaria, quo apparet Hircanū & Aristobolum sub patris exitum, nō pueros, sed iam puberes fuisse, nisi credat aliquis Alexandrā quinquaginta & amplius annos natā peperisse, sed mulier plurimū quadragesimo anno sinit genitalē fluuiū, ad quinquagesimū tamē annū in nōnullis extenditur procreatio. Cornelia ex Scipionū gente diuersa ab ea q̄ fuit Gracchorū mater, Voluisti Saturniū virum consularē, duos & .LX. annos nata, vt Plinius scribit, enixa est. Sed talium desiderit apud eos quibus fuit curae hęc proderent, nā quia annorū quinq̄ & .LXX. puer peras tradiderunt, magis miranda q̄ credenda misit secuti videntur, nisi ad diuinā prouidentia tam fera procreatio referatur. Alexandra adhuc in humana agente, quū Syriae res domestica regum discordia pene afflictae essent, oēs fere eius terrae populi ad externa auxilia peregrinosq̄ reges, studia & fauorem verterunt. Pars Prolemæi ex Aegypto accersendum censebant, alij Mitridatē, plures ad Tygranem inclinabant, qui Parthica societate fultus & Mitridatis affinitate, cum .CCC. milibus hoīm oēm superiorem Syriam ingressus breui occupauit, anno seq̄ duodeuiginti sine maiore aliquo rerū motu tenuit: quo tpe sicut omni bellorū molestia tuta fuit Syria, ita crebris motib? terrae fœde vastata est, qua clade centum .LXX. hoīm milia, vt Trogus scribit, multaq̄ vrbes vna iterierūt, quod prodigij mutationē rerū quae postea secuta est, portendere aruspices respōderūt. Sed dum Tygranes Syriam sibi vendicat, Mitridates in nouum bellū pene inuitus recidit. Fuerat L. Murena in Asia a Sylla relictus cum duabus legionibus. Is triumpho cupidus, vndiq̄ belli materiam captabat, erat Mitridates per id tēpus Bosphorano bello occupat. Cimmerici Bosphori accole & Cholci ab eo alienati, eius filium sibi regem deposcebant, quē Mitridates ob id aureis catenis vinxit, vinctūq̄ necandū curauit. Ea res nō modo nō extinxit ferocissimarū gentiū motū, sed vehementer etiā accendit, duabus itaq̄ gentibus tumultuātib? coactus est rex, vulg terrestris copias, classē etiā ad id bellū instruere. Percrebuerat interim fama bellū a Mitridate in Ro. parari, ad quos rumores Murena tanq̄ ad classici quoddam bellicū temere excitus, cum vniuerso exercitu per Cappadociā Cumē duxit, oīm vrbū q̄ Mitridati

Alexandri interitus.

Alexandra.

Hircan? & Aristobolus.

Mulieris natura.

Tygranes Syriā occupat.

Virī illi ftes.

Heroti mi bobo les.

Prodita Damasacus.

Murenae motus.

Vinctur Murena.

Pax Mitridati redditur.

Senis fiducia.

Pōpēus a suis imperator appellat.

parebant longe opulentissimā. Hic non nullis ex dieptā, totā regionē Murena hostiliter vastauit, regio inde legatos aspernat, qui fœderis cū Sylla facti idēdē ad monēdo, orabā, ne pacē temere violaret, tumultuose Halim fluuiū transgreditur, qua dringētasq̄ Mitridatis villas fœde populatur. Rex ad Syllā & senatum misit de Murenae iniuria questum, nec legat certi quicquā ex vrbe retulerūt, nisi q̄ senatus iussisset vt regi parceretur, cū quo induciae pactae essent. Nec Romanus dux iam inde iniuria abstinuit, quo accidit, vt ad Halim cum Mitridate cōgressus, castris & exercitu exur, in Phrygiā turpiter aufugerit. Eo expulso Mitridates Cappadociam per oīum occupauit, qua recepta, Loui militari sacrificium fecit, qui lignorum struem ingenitē more gentis, multis odoramentis in vniū congestis incidit. Nec ita multo post Gabinus in Asia venita Sylla missus, cui inde regem oppugnari ratus vt bello abstinere edixit. Restituta igitur Cappadocia Ariobarzani, cui adēpta erat, Mitridates Romano bello solutus, Bosphoranos per oīū domuit. Pōpēus interea Carbone, vt dixim? in Sicilia oppōso, quū ad ordinādū istū statū admicisset, ciuitatesq̄ tanto rerū motu percussas clementer acciperet, vnus duntaxat Mamertinis infesto fuisse aio tradit, quibus petētib? sibi ius dici ex ea iuris formula q̄ a po. Ro. sibi olim cessa esset. Mitrite inquit Pompeius vndiq̄ armis septi iura & le ges celebrare. Idē quū in vniuersam ciuitatē alteri? p̄p̄i aduersurus cōfēditur, rogatus a sene quodā vt reos prius audiret, ne iuxta nocētes innoxiosq̄ plesterentur, eū Pompeius in questionē arripuit, tum ille seipm̄ vitro est defectiōnis autorē fassus, qm̄ id flagitiū ciuib? persuasisset suis dign? a Pōpēo iudicatur, q̄ ob eā fiduciā nō sibi solū, sed vniuersae etiā ciuitati veniā impetraret. Sed dum haec in Sicilia agitur, literē illi a Sylla & senatu redātur, quibus iubebatur in Aphricā aduersus Domitiū trāsmittre. Is oēs secum copias habebat, quib? Mari? vsus fuit in Italiam ab exilio reuersus. Cum sex legionibus Pompeius, & centū viginti nauibus ad bellum profectus, vbi Aphricam tenuit, tantum hostibus terrorem suo iniecit appulsi, vt cōtinuo septem armorum milia a Domitio ad illū transierint. Fuit inde aliquot dies exercitus in erueno Carchaginis solo occupatus, spe pecuniae inueniendae, quam extremis suis temporibus Pœni obruisse credebatur. Fecerat rei fidem rarae quaedam pecuniae, in quas milites, quum forte aliquid quaezetur, incidissent, vana inde spe elucti, postea quam multum laboris frustra est exhaustum, vt inde cōtinuo abduceretur Pompeiū milites rogare occiperunt, qui ab initio vanā tor militū hoīm cupiditate aspernatus, eā militibus veniā dandā, vt in caeteris obsequētiore haberet, existimauit. Itum inde in hostem, estq̄ celo imbrib? & fragore maximo obfrepente prospere cum eo dimicari. Ex viginti milibus, qui cum Domitio erant, vix tria milia ex acie cum ipso duce exceſserunt, ibiq̄ Pompeius imperator ab vniuerso exercitu appellatus, se eam dignitate haud quidē admissurum respondit, nisi pri? esset hostiū castris potius. Nec vlla quidē mora fuit. Castra mox tēporis oppugnata captaq̄ sunt. Dux quoq̄ & qui cū illo praelio superauerant ad vnū interfecti. Hiarbas rex q̄ cū Domitio bellū intruxerat, captus est, Hiēpsalq̄ illi? loco regnare iustus. Pompeius secundū eam victoriā nōnullos dies cōsumpsit in Numidicis feris aglandis, testata ne beluas quidem Aphricae indigenas Romani

roboris ignaras esse oportere. Omne Aphricani bellū tēpus. XL. habuit dies. Vtrā inde reuerfus Sylla dictatoris literas accepit, quib? significabat, vt dimisso exercitu cū vna legione successore expectaret. Tulit Pompeius id Syllae imperiū iniquo animo, sed milites multo iniquiore, vt pro cione tum multuosa accumulatione moneretur, ne ryanū literis pareret. Ille est nō mediocriter animo affectus, q̄ praeter spem suā priuatus erat in Italā rediturus, parendū tamen dictatori censuit. Ceterum circumsusa multitudine, atq̄ exercitū & imperium retinēdum affirmante, nec Pompeius aequiora monēdo quicquā proficeret, restatus est sibi manū illatū, si a Syllae imperio se abstrahere conarent. Quērit inde exercitus, sed rumor nihil fecius Romam esse perlatus, Pompeiū cum exercitu a Sylla defecisse, ac tum ille inter suos questus dicitur, q̄ fatale sit, si esset, vt iam senex factus, cum pueris discēptaret, ad iuniorē Mariū adagium referens, quem ante vigēsimū annum cōsulem factum hostem habuerat. Pompeius quatuor tunc erat & viginti annos natus. Sed vbi ea quae facta erant veritus audita sunt, & iam nouo decreto inde accessit Pōpēus Romam venire dictus est, Sylla cum ingenti multitudine illi obuiā processit, eumq̄ ad primū congressum Magnum appellauit. Sunt qui dicant Magni cognomē illi, quū in Aphricā adiuic esset, fauore militari datum. Appianus Pharnace pene prius fugato quam viso, Cēsarem exclamasse ait. Hi sunt qui te magnum fecere Pompei, quē vox significare videtur ex ea nobilitate, quā Pompeius ex oriente reportauit, Magnū appellari cōtingisse. Ceterum satis cōstat tum primum in epistolis Magni appellationē vsurpasse, quum in Hispania aduersus Sertorium gessit bellū. Fuit ea appellatio quidem ingens, & quae Romanorū nulli ad id tēpus cōtingerat, quū Maximī cognomē duob? cōtingisset, & quod magis mirū sit, ex vrbis actionibus Valerio q̄ patres a plebe discedēs reconciliauit, & Fabio Rullo per quē diuites quidā Libertini generis curia submorū sunt. Obstiti Sylla nō nihil Pōpēo triūphū de Hierba, quē cū Domitio vicerat, petiū, quū diceret est honorē cōsulibus duntaxat, & summis ducibus, qui suis non alienis auspicijs bellū p̄pere gessissent, decerni solere. Accederat ad id immaturā aetate, cui nunq̄ Ro. pot. talē esset honorē decretur?. Tū Pōpēus. Multo plures inq̄ mortalitū o Sylla orientē venerat, solē q̄ occidētem, ad aetate q̄ sibi exprobrabat haud dubie alludens, etem sic habet. Nascētē laudē comitat fauor, contēptus senescē. Obtinuit quidē Pōpēus vt triūpharet, qui, vt cōspectore aliquo apparatu vrbe inuēheret, quatuor currui elephātes adiūxit, quod primus oīm Liber pater India victa fecisse dicitur. Et Pōpēus tā conspicuus, vt quidā aiunt, est vrbem ingressus, Procius autore Plinio equis in uectum scripsit, quia vrbis porta non fuisset beluarum capax, cui opinioni ascriptat Plutarchus. Magnus inde fauor Pompeio cōsiliarius, q̄ partim illi virenti aetate accidit, partim q̄ eques adhuc necdum per aetate in curiā ascitus insignē triumphū egisset. Torquebat alieno successu dictator Sylla, sed pudore adductus, ne praesentē iuueni fauorem inuidere putaretur, silentiū agere, tanta in eo iam sene erat ambitio, vt ne amicis quidem honorem vllū impertiret. Sacis constat Lucretium Ofellam cuius praecipua opera in iuniorē Mariū opprimēdo fuerat vsus, medio foro interfectisse, q̄ eo inuito in consulatus petitione perseuerasset. Ipse praeter triumphum, quē ex quibusdam apparatu de Mitrida

Pōpēus magnus.

Pompeij a lagium

Triūph? Pompeij

Syllae ambitio & iactantia.

tegit

te egit, annum quo tantus sibi honor contigisset, felicem appellari iussit, se & vultum & felicem in scriptis, gemellos vno Merella coniugis partu editos, mare Faustum, Alterius sexus Faustam appellavit. Quicquid enim felix est & hilaris, id faustum veteres dixerunt. Susceptor in de Syllae est Pompeius factus, quod ex Africa reuersus, quod consularibus comitiis praesert, oia Po. suffragia quae sibi in uigilabant Sylla inuito in Lepidum uersisset, eum prius consulere quod Catulo renuicisset. Quod ne ab eo qui dem taciturnitate, uelut pari ciuilliter fecisset, qui Lepidum oim stultissimum praerulisset Catulo Romano optimo. Nec Sylla multum postea superstes fuit. Is postquam reru potitus est, decima bonorum oim Herculi perfoluit, epulumque sumptuosissime instructum dedit populo, conuiuatusque est plures dies lautissime, quo temporis Metellae uita migraturae, ne domum suam, amicos uos consilio repudiuimisse ex scripto, sed in ea funeranda legis, qua ipse tulerat, modum transgressus est. Pari contemptu sumptuaria legem cuius ipse auctor fuerat, epularum luxuria fecerunt, paucis in de mensibus, quibus est Metella defuncta, quod gladiatorum munus Sylla edere, spectare, adhuc promissae a uiris & foeminae, Valeria mulier insigni facie, Mellae oratoris filia, & Hortensii soror, post Syllam transiens, manu leniter eius uelut applicata in suas sedes transijt. Mulieris audacia Sylla secum miratus, quod in terioribus oculis intueri persequeretur. Nihil inquit illa est o Sylla cur mihi grauius succenseas. Volui ego quod tuae felicitatis portu successe fortiri. Qua mulieris uirbanitate delectatus Sylla, oculorum aspectu captus, ubi qua familia, ora esset satis exploratam habuit, eam in matrimonium recepit. Ceterum luxuriam inuestigat, conuiujs deditus, nullus enim consuetudine magis tenebatur, quod Roscij Patromini, & Macrochii Baechanalii caroris, cibi & potus inuestigat, inuestigat morbum cum primis nascentem aluit. Proceperunt tempore. uisitati corpus totum in seceda pedicolum tate abiit, ut tunicae, thermis, balnea, quod affidue frequenter dabat, dapes quocumque diris polluerent foridibus. Nulla postremo cura par erat retro morbo in hora renascenti. Nec di calamitatis genus huc solui hominem quod proditum sit, atque, ut haec Cetera fidem de Sylla tradita uideri possunt, Acaustus filii pari clade consumptus dicitur. Alcmanes conditor carminum, Pherecidas rerum diuinarum scriptor, & Callisthenes Olynthi. Praeuidit ad haec Sylla suum interitum, ut ipse scriptum reliquit, filius quem ex Metella tulit, quicquid paucis diebus ante matrem uita decessit, ei per quietem asare uisus est, multumque ac diu horatus, ut pater presentibus se curis absolueret, secum ad Metellam matrem rediret, cum qua reliquum aeuum curarum expertis exigeret. Plutarchus auctor est, neque uis morbi, neque somnii portento adduci potuisset, ut reip. curam abijceret. Appianus praeterquam quod demonem quendam per quietem illi uisum scribit, quod imminens fatu nunciari, vltimo eum de dictatura abdi casse prodidit, quippe qui in medijs pgressus, ppiu & patrius nihil tale expectabimus, media cocione uirgas & securas fregit, sictores & corporis custodes a se dimiserit, professus se eo consilio dictaturam deponuisse, ut oim quae in reip. egisset, priuatus ratione redderet. Tanquam amici & felicitatis vni viro super fuit, ut qui in ea ciuitate, in qua centum milia ciuium & amplius occidisset, & in his duo milia & sexcentos equestris ordinis, senatores. XC. quindecim consules, qui multos in perulatos abiecit, multorum bona publicasset, priuata auctus fit uita agere, non imperij potestate filio, ut Ptolemaeus in Aegypto

Faustus

Virbanitas in Valeria

Syllae morbus

Pediculis absupti

Alcmanes

Sylla dictaturam deposuit

fecit, Ariobarzanes in Cappadocia, Seleucus in Syria, sed ipsi qui ipsius tyrannidem infense oderant, cum uicissim facultate relicta. Satis constat eum in ordinem redactum, domumque se recipientem, adolefcentis conuicio exceptum, nemine interea reperio qui illi inuestigat castigare. Tulit Sylla patieret aetatis in temperie. Ceterum ubi domum uentum est, suae coniectura, siue diuinatione quadam futurorum ad eos, qui prope adgant, conuerus dixisse fertur, inuestigat illa inuestigatione in causa fore, ut quicunq; post se dignitate illa inuaderet, nunquam nisi cum morte deponeret, quod haud multis in de post annis, in Caio Caesare euenit. Fuit ille biennio dictator, quo tempore Dimocrazia ex urbe sublata est. Sed ut omnino aliqua esse uideretur, cum Metello uoluit ipse priore anno consulatum gerere, mox Seruiliu Mauricum & Claudiu Pulchrum referri passus est. Catulo & Lepido Syllae in do consulibus uita decessit, qui forte Ptoleolis esset teritus. LX. iam annos natus. Eius corpus aurea lectica ad urbem ingenti pompa est delatum, quod ne fieret, Seruilius consul homo aduersus factionis summa operestit. Victum Catulo ei collega, & hoies Syllanarum partium, qui ut honorificetissime sepeliret, sacerdotibus & Vestales uirgines corpus exulere. In campo primo est prostratus, mox in campu delatum, ad duo milia coronarum praeter alia ornamenta, sunt illi honoris gratia congesta. Tria milia lectorum in eius uisum nere strata dicitur, circustante exercitu, totaque ciuitate circumsula, ei corpus est rogo impositum. Quod ut fieret testamento madasse dicitur, ratione uenit, ne si Corneliorum more humari contigisset, cadaver ab inimicis resofum, in Tyberim quod ipse Mario fecerat, abijceretur. Atque ita primus Corneliorum Sylla, post mortem crematus est, quod alioqui quicquid uisus esset humi condere defunctos. In campo Martio est sepultus, ubi reges dumtaxat fuerant conueuerunt. Eius sepulchrum hochabuit. Nemo amicis me beneficentia superauit, neque in iniuria inferenda inimicus. Praeclarum multo fortunam illi comitem usque ad rogum fuisse, & ipse satis sibi felix uisus qui felicitis cognomen ferre uoluit. Ceterum si patriam ciuesque suos, eade, proscriptonibus, rapinis affligere felicitatis est, felix ille, & qui talium comportes fuerit, ut caetera omittatur, & in his dira illa Phthiriasis, qua corpore sibi supplicia gignere, tam alto fuerit opus summo, ipse uiuens vitro fastus est, aliquid suae felicitati defuisse, quod sibi capitoliu dedicare non contigisset. Catulus & Lepidus consules ex Syllano funere reuersi, statim sunt inter se uerbis disceptare adorti. Censebat Lepidus Syllae acta rescindi oportere, ut agri qui Italiam ab eo adempti fuerant, veteribus dominis restituerentur. Locauerat Sylla ad centum. XX. milia hominum, quorum opera fuerat in bello uisus, in alienis agris. Caeterum senatus ueritus ne consulatum discordia, in aliquo nouum discrimen ciuitatis status incidere, ambos publice iurare coegit, fore, ne inter se armis disceptarent. Lepidus in de Galliam, quae supra Alpes est, prouinciam sortit, continuo bellum in Syllanos moliri coepit, quod ubi Romae est audiuisset, in urbe a senatu reuocatus, ipse quia haud ignarus erat, cur reuocaret, cum exercitu ex Gallia profectus copias ad urbem admo uit, Catulus contra populum per praecone ad arma cocitatus, sitque subitum praedium in campo Martio, Lepidusque uisus in Sardinia nauigauit, ubi non multo post distillationis morbo decessit. Alij nuncio de adulterio coniugis accepto, eum morore cocitatum perisse tradunt. Perpena, post Lepidum interitum, cum non parua Marianorum parte in Hispania concessit, ubi erat Sertorius. Is medio ciuilibus belli ardore in eam

Syllae diuinatio

Syllae funus

Syllae epi taphiu

Nouae discordiae origo

Lepidum interitum

Prima Sertorij suspensio

Primi Cilicium motus

Cilicium succellus

Tepla Piratis spoliata

Ro. a Cilicibus capti

ter se contulit, qua fuerat prouinciam ex praetura adeptus. Morfia Sabinorum urbs fuit illi patria, fecitque prima sub Coepione aduersus Cimbrostipendia, quo tpe Ro. ad Rhodanum uictis, quum faucius equum amississet, Rhodanum thorace & cuto praepeditus nando traiecit. Sub Didio inde Cathalonem urbem in Hispania, oppidanorum prodicione amissam, ea nocte, qua inde Ro. praesidium fuerat cum deiecit, incredibili celeritate et audacia recepit. Belio Marfio oculum amissit in praedio, qua clade eximia laudis loco ponebat. Cinnanae ide factione se cutus, nemine in suarum partium uictoria laesisse dicitur, quod tempore nouitate, quatuor milia seruorum, quibus Marius ad caede & cotumelia ciuium utebatur, quum in pueros ingenuos & matronas insolentius laeserunt, in campo trucidados curauit. Postremo Syllanis armis in Italia pregrauatibus, in Iberia, ut alio est loco significatum, abiit, ut sub primum accessum tribuor, remissione, eximiaque comitate, principes gentis sibi facile deuinxit, & per eos populorum studia cociliata, quae uenemeter auxit hybernaculorum mutatio. Emuero militum, ut caeteri, haud in urbibus habuit, sed in aperto, ubi tabernacula costruere coegerunt. Nec multo post C. Manius a Sylla cum exercitu missus, L. uio Salinatore, per quem Sertorius Pyreneum saltum cum sex milibus hoim infederat, fraudo opprolo, in Hispania transcendit, ubi Sertorius quum multo esset hoste inferior, Carthaginense noua, cum tribus milibus militum profugit, inde ad Maurisium in Libiam est nauit delatus. Milites qui aquatum in litus forte exierant, subito indigenarum incurfu, cum multa caede in naues copelluntur. Sertorius ex tam infesta ora in Iberiam uela fecit. Sed quum hinc quoque, Manianis armis oia obtinentibus, excluderetur, cum Cilicibus Piratis oia per id tempus latrocinio foedantibus focierat inijt, horumque auxilio frastus, Pythiusfam in sulua media inter Iberiam et Africam iniecit inde Mannij praesidio occupat. Cilices, quod horum mentio recens incidit, haud multo post quod Mitridate Ro. po. reuocari quebatur cepit, suis egressi finibus. Est enim Cilicia, ut alio est loco demostratum, media iter Phoenicis & Paphlagoniae meridie qua Cyprii spectat pelago obuere, obscuro paruoque initio rem maritima latrocinio istare adortum, paulatim ut sit, praedae dulcedine allecti, adijtque Mitridatis opibus, laud maria suis cursibus infesta reddiderunt, idoneam grassanti occasione nacti, quae potissimum tepestare res Ro. ciuilibus esset bellis implicita, atque cocussa, ut ne domesticis quidem malis non modo externis satis mederi posset. Abiecta itaque pelagi cura, quum nulla usquam praesidia essent, caes haud tantum nauas, sed maritimas urbes, insulasque praedarum, quorum ope, quia affiduis succellibus crescerent, multos questuoso latrocinij commercio allectos, in societate traxerunt: pluribus itaque locis eorum stationes esse, naualia maritimaque praesidia. Postremo eo res processit, ut assiduo questu eorum uelid auras nauis rudentibus uerent, purpureis uelid, remosque argenteo aeris loco, praemunirent. Nasues iam mille & amplius piratae circuequaque littora isederat, quadringente ab his urbes teneri, Asyla religiofata: Deorum tepla passim uiolari, & his Clarium Didymum, Samothracium, Telluris phanum in Hermonione, in Epidaurio Aesculapij, in Isthmo & Teanaro & Calabris Thraciae Neptunij, in Actio & Leucade Apollinis. In Samo Argis & Lucania Ius nonis. Duo Romani praetores ab his capti Sextilius & Belin, qui cum licitorum facibus, & caeteris magistratus insignibus, in eorum potestate uenerunt. C. Caesari, quod

postea dictator fuit, iuuenis admodum, quum priuatus adhuc esset, & in Rhodu nauigaret, ab istem circa Pharmacufam captus, est ut magno fuit & elato a se sua breui uisus est iniuria. P. Clodius, qui Ciceronem in exiliu egit, in id quoque discrimen incidit, magna se pecunia redemit. Venerunt & foeminae quaedam nobiles in eorum potestate, & in his Antonij triumphalis uiri filia, qui forte in agrum iret. Adiectum sicut iniurie ludibrium, ubi quoque capti uulgat fuit Ro. esse lateretur, uelut subito pauore percussis, man? et femur pcuteret, inde illi toga induta, e nauis uelut in terram dimissuri, in subiectum mare praecipitabant. Tam secedu latrocinij quicquid pelagi a Gadibus in Syria excurrit & Hellepontu, longe lateque occupauerat. Nec Sertorius diu Pythiusfam tenuit quin nauali prelio, non ea hostiis, quod pelagi fuerat uictoria, plures dies quia ubique istas terras haberet, mari euagat, postremo insulas aquatum indigas tenuit, unde in extera Iberia ora transgressus, quae Be this flu. oceano infunditur, in quosdam nauas incidit, qui, ut ipsi memorabant, ex Atlantici maris insulis, quas Fortunatas uocant, nup uenerat. Hae duae numero, paruoque inter se spacio distare tradebantur. X. milibus stadiorum a Libya remotae. Imbres illi rari medio creque ueti, ipsique plurimum strues, ac roriferi, solum pingue, nec arari tantum plantari u idonei, sed sua etiam sponte suauissimos fructus ferens, ociofque multitudini alimenta sufficit. Coelum ad haec multa teperie, annique parua mutatione contentum. Vnde qui a terra flarent, Septerio & Aquilo, ob longissima maris spatia, laeguidi, ac penne prius euascerent, quod eo applicarent, qui a pelago spirent, Argestes & Zephirus, modicos ceteret imbres, ibique oia facile humido aere nutriti. Haec quum illi praedicaret, & quia apud Barbaros quoque prebuerat fides, ibi Elyfios campos esse, & beatorum domicilia ab Homero decantata, incredibilis cupiditas Sertorius cepit ad ea loca penetrandi, ut a bellorum cura remotus quiescere ibi uita ageret. Sed quod ad insularum naturam attinet, plura de his sit a me alio loco memorata, & ab his quaedam etiam diuersa. Sertorius quia sub id tpe, quo ad Iberum appulit, Cilicibus destitutus esset, nem uero ad latrocinij illi magis animu intenderant, quod octum & quater ubi fama accepit eos in Maurisiorum terram traiecit, ut Aescalium in regnum restituerent, Maurisij se auxiliare obtulit atque ibi Aescalium praedio uictu obfisione cinxit, ad quem bello liberandū Pacuanus a Sylla missus, a Sertorio interfectus est. Milites qui cum eo uenerat, sese Ro. duci erant exuli dederunt, eiusque ductu iam in de haud inuicti militauerunt. Atque ita Sertorius, uiribus auctus. Tingennam urbem, quo Aescalium & fratres cofergerant expugnat. Hic Antei sepulcrum fuisse traditur, cuius magnitudine Sertorius comotus, ad arguendam uulgum uanitatem, conditorum dirui iussit. Inuentum ibi cada pulcrum. uer auant. LXX. cubitorum, quod illi in intuitus ac religione tactus, tumulum instaurauit, honoreque & famam auxit. Sicut scio haec talia ut propemodum fide historiae abrogenet. Vnde quia & a grauissimis sunt scriptoribus prodita, ut eisdem fidem me non obstrinxerim, ita nec pro uanis auctum repudiare. Adijtque Plutarchus, quod huius est re auctor, Tingennam uisum se Antei coniugem, quod post uiri interitum ex Hercule filio Syphace enixa, qui regnum in ea terra sortitus uisus de matris noie Tingenna cocidit. Syphax Diodorum genuit, uide postea logo stematis interuallo, ortus sit Iuba regu oim in historia praestantissimus. Sertorius pacato Maurisiorum statu, a Lusitanis per legatos accersitus, in Iberiam redijt. Ingens erat eius uiri fama, quippe qui fortissimus in aduersis esset, & in

Fortunatae insulae

Elyfij campi

Antei sepulcrum

Tingenna

Iubarex

& in secundis moderatissimus, ac praeter ceteras, virtutes, quae in eo permulta & magnae fuerunt, in militum virtute ornanda erat munificus, in puni- niendo mitis. Sed de eius clementia anceps ad poste- ros manavit fama, ipse recepto a Lusitanis imperio, oes Iberiæ accolae breui subegit. Erat illi cerua eximij candoris, quæ Dianæ munere sibi oblatam credi voluit, nec vulgus, vt est in superstitione sua natura pronum, id habuit pro mædacio. Augebat eam opinionem callidissimus dux, qui quories rem aliquâ feliciter tetasset, se, quid agendum esset, per eam in quiete monitum prædicabat, haud pauci Hispano- rum hanc famam secuti, illi vitro imperium detulerunt, quasi numinis alicuius ductu stipendia facturi. Erat circa ducem ipsum ad septem milia pedum, & equites septingenti, his ille copiis fractus centum viginti milia pedum, & septem equitum, quæ sub Ro. ducibus fue- re, varijs prælijs profugavit, vicibus primo circa Mellariam, quæ contra Aphricam in extrema His- pania est, nauali prælio Còrtam, mox & Phidiam præto- rem cum duobus milibus Romanorum in- terfecit. Atrium & Domitium proconsulem pari suc- cessu, & Toranum missum a Metello consule cum to- to exercitu profugavit. Secutus inde Metellus im- perator alioqui ea tæpestate nobiliss, hic quoq; tam male est a Sertorio habitus, vt Lucius Lollius ex Gallia Narbonensi, quam ille provinciam optine- bat, accessit laboranti auxilio venerit. Reddidit ferocissim? hostis omnia Metello in festa, vt ne aquaria quidem satis cura esset illius militibus, nec tamen in prælijs Sertorius descendebat, quum mu- lto inferior esset viribus, sed consulem ex occasione fatigabat. Prouocasse tamen dicitur Metellum ad sin- gulare certamen, qui præterquam grauis erat annis, haud ignarus cum, qui exercitibus præesset, ducis non militis mortem obire oportere, honeste id pu- gnæ genus detrectauit. Inde Metellus Lagobritas oppugnare est adortus, hoste domiturus, quado ex vno fonte tota aquaretur ciuitas. Occurrit eo Sertorius certo argenti pondere ijs proposito, qui vitem aque vbi intulissent, ipse interim Aquilium cum sex milibus hoim a Metello missum insidijs exce- pit, exceptum oibus copijs exiit, eaq; clade territus Metellus obsidione soluere coactus est, & Sertorio his successibus magnus est fauor in Hispania confi- liatus, sed multo maior ex eo q; nobilissimos eius terras adolecentes in Osa vrbe, Græcarum nostras- tumq; literarum præceptoribus instituendos tradi- dit. Fuit res ipsa æque omnibus grata, tametsi ob- sidum verius quam discipulorum fuit ille coetus. Per hæc ille vt dixi, Hispanis gratissimus factus, magna deuotionum frequentia stipatus, in publico agebat, Vetus mos Hispanorum fuit vna mori cum eo du- ce, cui seipos sponte deuouissent. Eratq; is rerum status in Iberia, quum G. Pompeius in eam est terram cum exercitu missus.

M. ANTONII COCCII SABEL- LICI RAPSDIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEXTAE, LIBER III.

ost dictatoris Syllæ obitum, M. Aemilio Lepido, & Q. Ca- nulo consulis, plura vno tæ- pore bella in Rom. exarserunt, Hispanensium vnum aduersus Sertorium, nam per id tæpus ille est in Hispania a Lusitanis re- uocatus, de eo ne oia suo loco

dicerent, haud quidem pauca, pximo volumine cõ- scripsi. Est & alterum in Cilicia & Paphlagonia ortum. Ter- tium in Macedonia aduersus Thracas, q; a Sylla gra- uiter afflictum, eo vno ad tæpus quæcuerit, & in Del- matia est per id tæpus aliquadiu bellatum. On. Cosco- nij ductu, qui magna eius terræ parte subacta, Salo- nas cepit, biennioq; id bellum refedit. Aduersus Cili- ces rem terris gerendam P. Seruilius est fortitus. Bel- li causa a maris iniuria orta, cum his quoq; certamē est in tertium annum distractum, multaq; interim ex ea gente sunt vrbes captæ, & in his Phaelis & Olympus. I. fauros inde Seruilius aggressus, omnē eorum terram ad deditionem compulit, attulitq; ea victoria ipsi duci Romam reuerio non solum triumphum materiam, sed Iauriciam cognomē, q; ipse Romanorum primus eam terram esset cum exercitu ingressus. Est Iauricia Ciliciæ in discretis pe- ne finibus infera. Aduersus Thracas circa Mace- doniam Appius Claudius proconsul aliquot ses- cunda fecit prælia. Postquam Macedonia provin- cia facta est, raro accidit, vt eius terræ fines non su- bitis finicimarum gentium incursum incellerentur. Hinc crebra illæ disceptationes cum Thraci- bus, Triballis, Scordiscis, Dardanis, & Illyrijs, sæ- pius adhuc memoratæ, & postea memorabuntur. Nec illi finium populatione contenti, per Thes- saliam & Delmatiam infusi, in Adriam vsq; tumul- tuose processerunt, ibi barbarica rabies vi naturæ coercita, frendens ira, gemensq; q; vltra tendere nõ- liceret, in oppositos fluctus rela impia contorsit. Mactare interim pecorum more captiuos in sacris humanis capitibus potare, sæuissimq; omnium Scordisci. Nechi viribus tantum, sed insidijs bel- lare, sylvarum & montium asperitate fræti: quo ac- cidit, vt Catonis ductu totus Romanus exercitus sit ab eis interceptus. Didius primus gremem ipsam vagam in suos fines compulit, Danubium vsq; armis egit, eratq; ea gens sæpius Romanis armis fusa verius quam victa, quum Claudij ductu mul- to acrius afflictæ est. Eutropius Claudij in ea expe- ditione fato ait extinctum. Sed dum hæc diuersa ter- rarum parte geruntur, aut certe non multo prius posteriusve, Pompeius in Hispaniam cum exerci- tu profectus est. Is post Syllæ dictatoris interitum orta inter Lepidum & Carulum discordia, optima- tum partes secutus, Brutum qui Marci Bruti fuit par- ter, Mutinæ, quam ille cum Lepido occuparat, ali- quando obsedit, atq; in potestate redactum intere- mit, & quod memorabile sane videri possit, haud multis inde interiectis annis. D. Brutus ab Anto- nio triumphuro eodem in loco obsidione fatigatus haud multo post perijt, quum forte fugam inde mol- tus esset. Cæterum Lepido vt dixi Italia pulso retin- nit autoritate patris Pompeius tandiu exercitum q; in Hispania ire sit iussus, vt cum Metello qui iam proconsul ibi erat bellum in Sertorium gereret. Tenuit disceptatio quo nomine Pompeius in pro- uincia mitteretur: rogatusq; Lucius Philippus sen- tentiam dicere censuisse dicitur, Pompeiã non pro- cõsulē, se pro cõsulibus in provincia mitri oportere. Sunt qui questoris noie illi exercitum præfuisse di- cant. L. Iulius quæstor inquit adhuc esset, cõsula- ri potestate in Hispania est missus, sub primu igit ad hostem accessum Sertorio impedimenta ademit, inde Lauronē vrbem subita vi adortus captã diripi- puit. Hic ille gregario militi oculos eruit, q; per cõ- temptu obscenit partibus indigenæ mulieris me- dio tumultu oblatæ digitos adegisset. Quod exem- plum Sertorius imitatus totam cohortem ob eam iniuriam interfecisse dicitur. Solicitabat interim ci- uitates

Plurabel la Ro. cõ- flata. Iauric? Iauria. Plurabel la Ro. p Macedo- nia fucere. Scordis- coru fra ete vites. Fatalis Mutina Brutoru genti.

ENNEADIS VI. utates Pompeius ad defectionem, & iam nonnullas ab hoste alienauerat, quæ cauillabundus ille vix- ga inquit mihi & loris opus est ad puerum hunc con- rigendum, vt vetula sceleretur, ad Metellum forte allu- dens, qui præterquam annis iam grauis erat voluptari & ocio vel medio ardore belli libes indulgebat, eratq; ob id grauis socijs ciuitatibus nimio sum- ptu, quo cõrigit, vt Põpeius breui sit multo maior chariorq; q; venerat apud milites & socios factus. Accessit ad eam famam recens facinus q; Herennium & Perpennam Sertorianos duces Pompeius ad Va- lentiã fudit, Verno deinceps sequētis anni tæpo- re ad Surocē Appianus Surum pro Surocē scri- bit) totis est viribus in acie descensum, Metellusq; ab altero cornu Perpennam fudit, Pompeius diuersa parte est a Sertorio superatus, femurq; faucius præ- lio excessit. Plutarchus Metello absente scribit præ- lio initum, Sertorioq; ægre vincente illius inter- uentu pugnam demitram, ac tum a Sertorio memo- rabilem vocem illã cõ fremitu emissam. Pulsa fessim hinc puerum hodie ad faci eratē nisi anus iteruenisset. Cessatum deinceps est aliquot dies Sertorio vehe- menter sollicito, q; cerua quam penes se religiose ha- buerat, aliquandiu nullibi locorum exiitisset, qua de- mum conspecta spei plenus continuo suos in aciem eduxit. Fuit tamē leue præliu. Pugnatu inde ad Ma- guntiam a meridie ad noctē pari pene euentu, quo nuper ad Surocē, pulsus equestri prælio a suo cor- nu Pompeius sex milia hoim amisit, ex altera par- te Metellus ex Perpennæ exercitu quinq; milia neci dedit. Et hæc fere sunt eo anno gesta, qui in septua- gesimam septimam Olympiadem incidit, quo tæ- pore Bithynia, vt Appianus scribit, & Cyrenaica provincie factæ sunt Po. Ro. Hæc Ptolemei Appio- nis, illa Nicomedis testamēt. Sed de Cyrene alia fuit relatio. Bithynia recēs provincia Mitridatem ad arma reuocauit, ortum est sub id tæpus & in Cre- ta nouum bellum, & in Italia gladiatorum aliud, quorum causæ & successus suo postea loco memo- rabuntur. Erat in Hispania bellum adhuc integrũ, tantumq; aberat, vt Metellus & Pompeius spem vllam victoriae alerent, q; rota fere Iberia exclusi, circa Pyreneum vltimo eius belli anno coacti fue- rint hinc emare, & Pompeius, quum sua pene omnia consumpisset in alendo exercitu, ad senatum scri- psit, fore vt relicta provincia in Italiam cum suis copijs rediret, nisi pecunia sibi mitteretur ad stipen- dium militibus soluendum, quod aliquanto disti- cilius ob rem in provincia parum prospere gestam fuisset imperatum, nisi Lucullus qui Mitridaticu bellum sibi animo destinarat, erat em iam rex ob Bithyniam vt dixi expulso hostis veritus ne Pompeius Romam reuerfus fauore multitudine Pontum provinciam indispiceret, autor exiitisset vt pecuniam ad Ibericum bellum exequendum mitte- rentur, cuius euentus eo magis dubius erat, q; & a Mitridate legari ad Sertorium nõ multo antea ve- rant, naues & pecunia regis nomine pollicentes: imitacq; societate M. Marius cum aliquot fortibus viris missus erat a Sertorio qui communi nomine cum regem in Asia gereret. Verno igitur huius anni tempore Metellus & Pompeius a Pyreneo mouentes hostem ex aduerso conuerunt. Plutar- chus autor est, Sertorium prius perijt, quã Pom- peius esset hyberna egressus. Appianus eum cum Perpenna primis hostium moribus ex Lusitania occurrisse ait, vbi quia Rom. pleriq; a Sertorio ad Metellum transuerunt, remota a se suorum popu- larium custodia, Hispano milite suum munuit corpus, simul & suorum studia a se alienauit, man

LIBER IIII. 39 sit tamen ob ipsius ducis præstantiam miles in offi- cio, estq; eo anno Palantia a Pompeio oppugna- ta, sed Sertorius suo accessu obsidione soluit. Mox Metellum adortus hostis qui circa Calagurum ca- stra habebat, ad tria milia ex eius exercitu inter- fecit. Et Sertorio hæctenus res prospere cesserant, bellicarum inde rerum cura paulatim deposita, vo- luptatibus intempertiusq; conuiuijs deditus, oia circa se in peius labi patiebatur. Accedere huc do- mestica odia, quæ postremo in eum ob sauitiam adeo exarserunt, vt in conuiuium a Perpenna & paucis qui cum eo coniuurant fraude sit interemptus. Sertorius gnum destinatæ caedis fuisse traditur, phiala a Per- penna cum strepitu in medium projecta, Surrexit miles confestim in autorem caedis, fuisseq; incur- su militum disceptus, nisi per primores exercitus, quos muneribus subornauit, militarem seditionē oppressisset. Sed nihil æque præsentem inuidiam auxit, ac testamēti publicatio, quo pro condicione recitatu conuictus est Perpenna non solum ingra- titudinis, sed etiam impietatis, q; in eum manum iniiecisset, a quo restamēto script? esset hæres in pri- ma cæra. Sed Sertorius hunc exitum habuit, homo bellicis artibus egregius, amoreq; erga patriã inre- dibili, quippe qui exul solitus esset prædicare, mal- se se Romæ ignobilem haberi, q; procul a patriæ cõ- spectu multarum gentium imperium tenere; quæ animi affectum secutus ad leniendam patriæ desi- derium, Romanos nobiles qui fuerat lux fugæ co- mites senatū appellabat, per quos etiam vrbes ma- ioraq; rerum negocia obire persequeretur, Prætorij- bus inde quæstoribusq; creatis, nec patiebatur ali- quo Romanam disciplinam labefactari, matrem quoq; mirifice dilexit, cuius morte audita, præ ni- mio moerore pene extinctus est. Perijt nono circi- ter anno, q; in Hispania venerat, Metellus & Pom- peius Sertorianæ caede elati bipertito i hostem pro- fecit: hic Perpennam perijt, ille ad recipiendos Hispa- niæ vrbes diuersus abiit, Pompeius leuibus quib- usdam prælijs, cum Perpenna ab initio cõmissis, decimo die ex quo castra contulere in aciem descē- dit, de summa belli decreturus, nec difficilis pugna fuit, quum neq; miles duci, neq; dux militi satis fa- deret, ad primu pene congressum fuga ex altera par- te facta est, cæterisq; cæde captis aut captis, Perpennæ sub quodam cespite nonnihil latuit magis suos q; hostem reformidans, nec multo post inde abstra- ctus, vt se ad Pompeium ducerent milites hortaba- tur, pollicitus fore, vt illi literas a primoribus ciui- ratis ad Sertorium datas traderet, ipseq; indicio oc- ferret multorum nomina qui Sertorianæ factioni oc- culte fauissent, tantu abijt, vt Põpeius per ea vllã nouæ discordiæ causam quæstierit, q; literas dilige- ter conquisitas, nec ipse legit nec ab alio legi pas- sus est, sed in fascem vnum collectas fideliter con- cremavit, Perpennæ caede priusquam ad se traheretur imperata. Habuitq; Sertorianu bellum quod cædes, in decim? fere annu est distractum, hinc quoq; dixi exitum, Pompeius pacata Hispania in Italiam ex- ercitu deportare cogitabat, vbi medio Hispanens- sis belli ardore inopinatum & atrox periculũ Ro- mano populo est exseruitus ortum. Nutriebat Ca- puæ Lentulus quidam Batiarum grandem familiã ad gladiacuræ vltum, erantq; plurimi Galathæ aur Thracas. Ex his pleriq; lanitæ sauitiam pertæss, quum fugiendi consilium cepissent indicio proditi, cæteris metu implicitis duo & octoginta fugam expediere. Alij septuaginta scribunt. Horum prin- ceptus Spartacus fuit, vir Thrax genere, viribus & audacia inter suos longe princeps. Is quum primu

Sertorij cerua.

Sertorij victorie.

Ducis mors.

Sertorij consiliu in obsidi- bus accipi- endis.

Nouu cu Mitridate bellu.

Sertorij gnum destinatæ caedis fuisse traditur.

Sertorij pietas.

Seruilius tumultu?

vānalis est Romam ductus, Draco in spiram conuolutus ad quiescentis, caput apparuit, quod prodigium Saga mulier intuitu, formidabile in homine potentia portendit dixit, sed quae infelicē habitura esset exitū. Primo itaq; ex Capua Vespūsū Spartacū occupauit, quo breui ad decē Millia fugitiuorū cōfluxere, & ex agris spe prēdāe multi sese his vitro agglomerant, gladiatoris armis vt in vtilibus abiectis bellica induunt, partim a viatoribus rapta, partim ex villis vicisq; contiguis quā sita. Montē inde arduum insident, circunquaq; praeferquam ab vna parte, eaq; perangusta alis rupibus praeuipitū, in eo praecipue occupati, vt armis corpora munirent, quorum inopia quidam vimineos slypeos superinfecto corio texere, latrocinari ad hanc atq; ex proximo quæere sibi praedā. Huc primus oim Claudius venit cum tribus milibus armatorum, quā manū ex agris, quum ad eum motū opprimēdum veniret tumultuē cōcuerat. Appianus Varrimū pro Claudio posuit. Is cōcluso montis aditu spem praeeperat feruiliis manus illius breui opprimendā, vt sedendo fame domaret. Spartacus vbi oēm aliam ad euadendum viam sibi ab hoste septam aspexit, auctor fuit focisq; vt vitigenis restibus noctu sese ex rupibus ad imum demitterent, demissi atq; armis instructi Romanam stationem a tergo inuadunt. Nec ibi vllum negocium multo in horam iam iusto opus esset exercitū ad inchoatum latrocinium opprimendum. P. igitur Vatinius siue vt alij habent, Vorenus cum duobus legatis exercitum in Spartacum est ducere iussus, qui acie cum eo cōgressus, ne dissimili quidem pugna victus est, nec multo post & Cossinius proconsulē, L. Iulius Caesarium scribit, cū maioribus copijs missum hostis ex improuiso adortus, cum incaute circa Salinas laetur, parum abfuit quin captum in suam potestatem redegerit. Ceterū Cossinius impedimentis exutus, incolumem inde exercitū duxit. Vatinius praerēgē leuibus aliquot certaminibus fatigatus, vno ingenti praelio victus, equum & lictores amisit. Et iam ad septuaginta millia armatorū Spartacus habebat, in dieq; eius opes inualecebant, quum, Romae L. Gellius, & Gn. Lentulus consulēs facti. Ira simul ac pudor parum animos verfare, q; ciuitas ad id tempus inuisa tātum a maiorū indole desciauisset, vt fugitiuorum latrocinio praetorij & consularēs exercitus cessissent. Maiore itaq; indignatione quam cura bellum consulēs instaurant, qui ad hostem profecti, Crisum vnum ex Spartaci ducibus cum triginta milibus armatorum circa Garganū montem obuium habuere. Hic demū hostis a duobus consulibus duobusq; exercitijs victus, post tetram suorum caedem mortem occubuit. Ducere interim Spartacus post Apeninū iuga in Galliam abiturus, quem alter cōsulū post victoriam viarum cōpendio praeruectus, atq; fronte occurrentis insituito itinere aucter it, nec collega procul aberat abeuntis vestigio insitens. Tum vero Spartacus necessitate adductus vtroq; verum agmen cōuertit, duosq; cōsules cum duobus consularibus, exercitijs per partes vicit, victorq; CCC. Romano rum captiuos Criso immolauit. Inde praesenti fucellu elatus, cum ingenti exercitū Romam iter conuertit. Incredibile est q; Plutarchus & Appianus qui horum funt auctores, quae aduersus Spartacum Romanū per id tempus gessere, vterq; ab altero diuersi

Spartaci facinus.

Cōsules.

Criso in exercitus.

abeant. Ille non a duobus consulibus circūueniunt Spartacum scribit, Sed a Lētulo, postea quā victus est: atq; ita contigisse, vt Spartacus consulibus a se discussis ad Padum vsq; processerit, alij Mutinam dicunt, vbi C. Cassius praetor qui Galliam cū exercitu obtinebat, factus sit eunti obuiū, atq; manū infeliciter cum eo dimicavit, vt caeso exercitū vix praetor ipse incolumis euaserit. Appianus, nulla pugnae huius mentione facta, cōsules, qui in Apeninū viciniam fuerant, hosti iterū in Piceno occurrisse ait, ibiq; nihilo meliōre euentū q; anrea dimicavit. Nec propterea hostem Romā ducere ausum ciuū multitudinē deterritū, quanq̄ nullum ei consiliū in re tu multuaria & incerta constare potuit, praesertim cū nulla ciuitas illi post tot victorias defecisset, nec multitudo, quae sane ingens erāt, adhuc satis instructa esset armis. Cursu igitur inde auerso Turij petijt, cui abeunt M. Licinius Crassus qui tertio feruili bellū anno imperator ad id creatus, opportune occurrit. Mumius (quidam Minutius pro Mumio scribunt) legatum praemitit, qui cū duabus legionibus abeuntē affecutus tuto eius vestigio inhereret, abstineretq; interim ab omni certamine. Ceterum ferox ille vbi primū est hostē adeptus in pugnam temere descendit, hic quoq; dissectae caesaeq; sunt Romae legiones. Mumius eius cladis auctor, cum paucis ad Crassum reuerfus est. Ille legato grauius increpito ex militibus decimum quoq; forte ductum capitali supplicio affecit. Hoc magis crediderim, q; quod Appianus scribit, accepto a veteribus consulibus exercitū, quatuor millia ex ignominiosis illis legionibus a Crasso capitali supplicio affecta, quando talis animaduersio nō noui ducis fuisset, sed ipsorum consulū quorum tunc cum male dimicantū est, fuit imperium. Plutarchus quinquaginta duntaxat ait securi percussos, ex quingentis qui cum Mumio siue Minutio, siue, vt alij scribunt, Manlio, in castra refugerant, quo appareret decimum quencq; sorte ad supplicium ductū. Crassus veteris disciplinae exemplo militibus ad officium reuocatis, hostem per Lucaniam ad mare securus est. Hic quoq; auctores quos sequimur in diuersum traunt, Appianus ait, Spartacum vno praelio victū ad mare contendisse, conatūq; frango in Sicilia rariibus traicere: sed a Crasso qui praesto affuit, traiectu prohibitu in pugna descendisse, duobusq; praelij, matutino vno, alterū ad vespēra pmissio, ad XXX. latronū millia interfecta. Lilius quinq; & triginta prodidit, cū ex Licinianis tres duntaxat cecidissent. Plutarchus sine praelij mentione ad mare descēsum scribit, ibiq; Spartacū cū Cilicibus piratis, qui impune toto mari vagabātur, certā mercedē pactum, vt duo milia ex suo exercitū in Sicilia trāfuerēt, qui eo consilio in insulā mitrebatū, vt feruile bellum nondū ibi restinētū, nouarū viriū accessū instaurarent, sed a praedonib; deceptū qui pecuniarū parte accepta diuersum ite de cursum tenuerūt, Chersonesum in Rhegino agro occupasse, hui; Isthmū triginta patebat itadia, qua Crassus fossam, XV. pedum latitudine ab vno litore ad alterū duxit, atq; ita hostē a cōtinenti exclusum aliquādiu obfidere perseuerauit. Erat talis obfidiō vt pendente ita partibus permolesta, q; tam scdēt latrocinia diutius in Italiae Lacinia hēstaret. Ea indignatio fecit, vt partes Pompeiū, quia tā bellū esset in Hispania profligatum, i Italia cū exercitū reuocarent. Magna ex eo cura est Crasso iniecia ne confecti belli laus sibi praeriperetur, eratq; de ea re vehementer sollicitus, quum fortuna residuo bello exitum inuenit. Spartacus vt Appianus scribit, audito Pompei adnētū conatus

M. Licini us Crassus Spartaco occurrit.

Spartaci clades.

Pōpeius.

Spartaci fuga.

conatus est bellum dissoluere, sed omni spe pacis adempta, fossa vi superata, Brūdusum versus iter inēdit. Sed factus certior Lucullū ex Asia reuocātū, iam Brundisij esse, tum demū desperatis reb; oēm viriū conatū in Crassum ex improuiso vertit, qui e vestigio sequebatur, ibi acriter vtrin; pest pugnatum, postq; multā caesi Spartacus femore vulnerato in genu concidit, alteroq; poplite demisso nō nihil hostem a se clypei obiectū distinuit. Ad postremum eo cadente caetera multitudo multa cū strage fusa ad montes fugā intendit, vbi inflaurato praelio ad vnū sunt oēs cēsi, sex milibus exceperit quos captos Ro. victor crucibus affixit. XL. milia eo die ex Spartaci exercitū Lilius interfecta prodidit. Plutarchus fossā ait Isthmū ab hostib; repleta, Spartacū cū oibus copijs in aperum euasisse, quē Crassus ad Leucanidis paludē adeptus leuioribus praehis laesisset, quum ad extremū certamen compelleret non posset, sed in fuga et celeritate oēm trahendi belli spem repositam haberet, literas a Crasso ad senatum datas, Spartacū cum his copijs quē in Italia essent sibi non posse, quo minus suo arbitrio euagaretur: si paribus videretur, Pompeiū ex Hispania cum exercitū reuocarent, aut Lucullū ex Asia, bellum cum fugacissimo hoste gerit, & qui nō tam viribus q; fugā & celeritati fideret. Atq; haec illum ad senatum scripsisse ait. Sed ne confecti belli laus ad alios perueniret, summa ope deinceps sit conuixus, vt hostem ad cōferendā manū vel inuitum cogeret, C. Cassio & Caninio missis, qui eum in suis dīs exciperent. Sed hi a callidissimo hoste cū oibus copijs delati essent, nisi peropportune Crassus cum robore exercitus subuenisset, actum demum commisso praelio quatuordecim milib; hoim amissis, Spartacum in Petelinis montes conuēssisse: Quin to legato & Scropha questoreq; vestigio hārebāt, cum caede a se repulsi, eoq; successu Spartacū elatū militibus id petētib; in Crassum agmen conuertisse, vt priusq; Pompeius adesset (iam enim aduērare dicebatur) de summa ire dimicaretur, actum demū in aciem vtrinq; descendit. Fertur Spartacū equum qui aciem ingressū oblatum est ferro confectū, non defuturū sibi equum testatus sit vinceret, nec sibi victo vllū profuturū, ac mox inualecente praelio quū p cōferissimū agmen Crassum peteret, multis simul vulneribus cōfossus cōcidit, ita duo clarissimi auctores Graeci pene aequales in re tā celebri diuersa tradiderunt. Crassus quod satis constat ouans vrbe ingressus est, laurea corona caput praecinctus, quū ad id ips in eiusmodi triumpho Myrte dari consueisset. Pōpeius & ipse de Hispania triumphauit. Mox ambo creati vtriusq; cōsules, quem magi stratu adeo discordi animo gessere, vtrq; indecoras contentiones totus ille ann; sine vlla alia re memorabili sit actus. Sed quī consularis dignitas iam ad exitum spectaret, neuterq; prius altero exercitū dimissurus videretur, essetq; po. Ro. vehementer de ea re sollicitus, itrequēti foro Gnatio Aurelius & equestri familia natus, ex superiore loco alta voce pronunciauit sibi Iouem per quietē imperasse, vt po. Ro. cōmoneret ne patereut consules prius magistratu abire q; inter se reconciliati essent. Tum accesso ad eam vocē populi studio corā efflagitātū est, & omni similitate deposita in gratiā rediret, dona renq; paribus & po. Rom. si qua inter eos offensa orta esset. Quū ad publicas preces Pōpeius immo rostarer vultu, Crassus affurgens illi dexterā porrexit, nec Pōpeius illū minus cupide cōplexus est. Subita & ingens letitia totā condonē exultit, laudati publice ambo, gratiaq; vtriq; actae, q; rēp. priuatae

Spartaci interitus.

Cōsules.

Pōpeij & Crassi reconciliatio.

discordiae praerulissent. Nihil toto eo cōsulatu populari fieri prigit, nisi q; tribunitia potestas ab his vt Lilius scribit restituta est, quam dictator Sylla vehementer refulgerat, lege lata, vt qui trib. pleb. esset nullam ampli; gerere possēt potestatem, quo contigit, vt iam inde nemo nisi idem obscure fordidūq; tribunatum peteret. Sed dum in Hispania cum Sertorio & cū fugitiuis in Italia bellatum est, Mitridates rex Romana arma circa Propontidē & Bithyniam exercuit, quieuerat ille post Murenā ad Halim flu. victum, positus ex Syllae & senatus autoritate armis. Verum Sylla defuncto quum legatos Romam misisset, qui noua cū po. Ro. foedera cōscriberent, essetq; nemo illis id petentibus in curia assensus, Mitridates ad Tigranem generum suū scripsit, vt Cappadociam quam ipse Sylla aurore Ariobarzani restituerat, suo noie occuparet. Nec ea res latuit Rom. ramesi satis celebre erat vbiq; Tigranis nomen quum ob regni opulentiā, tum q; Tigrano certam vrbe per id tempus condidisset, quo ad tercenta hominum milia velut in coloniam deducta ferebātur. Misit Mitridates & ad Sertorium vt supra esset memoratum, cum quo his legibus foedus percussit, vt minor Asia, Bithynia, Paphlagonia, Cappadocia, Galacia Sertorio cederet, estq; eo nomine Martius Varus cum L. Fano ad regem missus, vt hi duo in consilio & virtute regem in administrando bello iuauerit, ipse summo opere bellum reparauit, vt pote qui i extremum esset certamen densensurus. Praeter vetera auxilia accesserunt illi, Chalybes, Armenij, Scythae, Tauri, Achaei, qui supra Colchos incolumē a Troia, vt Appianus existimat, in eas terras postlimino profecti. Eniochi ad hos, Leucosiri, & qui circa Thermoodontem amnem agunt, quae Amazonum terra fuisse dicitur. Ex Europa Saurotam reges, lazyges Coralij, Thraeces, & Basternae, qui ad Istrum flu. sedes habent, auxilia miserunt, vt centum quinquaginta milia peditem, & equitum sexdecim sub signis essent. Cum his copijs Mitridates in Bithyniam moturus, pro concione suos hortatus dicitur, vt forti alacriq; animo nouum bellū secū capefferēt, ad quod inuius Romanorum superbia & auaritia compelleretur, spem certam secum ferrent id bellū si vllum vnquam aliud optatū exitum habiturū populū Ro. velut in duas esse ciuitates diuisum atq; eas ipsas sibi infestissimas. Certatū inter ciues in media vrbe, toramq; Italiam ciuili sanguine foedatam, breui fore vt sine vlla etiam vi externa Romanum nomen suis viribus confectum concidat, iam ex eo iperio quod antea quā sitū esset, vmbra tantum superesse, Hispaniam a Sertorio teneri, totum internū mare cū insulis Cilices possidere, Italiam a seruitijs oppressam, adeo vt ne vrbs quāde ipsa ob inestimā discordiā ciuib; iura esset amplius. Cōtra nobis florentissimae inquit copiae ad sunt, & auxilia a gentibus inuictissimis, oia ita instructa & parata, vt ne Romana quide re incolumi par esset nobis hostis futurus. Sed praeter caetera occasio oim rerum geredarum mater, praesentem vitoriam pollicetur, quam ne maiorem quidem ausus esset quisquā a Dijs immortalibus implorare, seuient Romani in se, & velut vnīs mētib; inclusi intra Italiae fines cum seruitijs dimicabūt, diū nosper ocū quicquid illi citra Taurum ad mare latrocinio occupauerunt, cum tota Graeciae ora, Macedoniaq; nobis bello vdicabimus. Hac ille hortatione vsus Bithynia petijt, quae Nicomedis vt est supra significatum, restituae Romanis cesserat. M. Cottus, qui tunc erat eius prouinciae praetor, suis

Mitridatis vires.

Hortatio Mitridatis ad suos.

Occasio rerū gerendarū.

opibus diffusus in Chalcidem aufugit. Bithyni Romanorum avaritiā percipi, regem magno studio & favore excipiunt. Hostis praesenti successu auctus, per Propontidē & Hellespontū Corā secutus in Chalcidē cōpulit, tribus Ro. milibus circa moenia interfecit, & in his L. Manlio viro senatorio: opā pressā & in Chalcidico portu, cuius catenā hostis vi refregit. L. X. Ro. naues & cōbustā. Plutarchus si gnificare videtur Corā, auditu Luculli in Asiam accessu, belli fortunam experiri voluisse, terraq; & mari victum, quatuor milia hoīm cum numero nauium, quas Chalcidī interceptas diximus, amissis. Nec Mitridates est diutius in Chalcidē cōmoratus, sed sub Luculli aduentum qui cum triginta milibus pedum & duobus equitū ac quingentis in Bœotiam venerat, ad Cyzicū obfidēdam retro abiit. Amiserat Cyziceni in Chalcidica pugna tria milia hoīm, & decē rostratas naues q̄ Ro. Classē sequēbantur. Est Cyzicus in Propontide ea parte qua mare inter Hellespontū & Thraciū Bosphorū procacius sese Asīae insinuat. Milestij id oppidū cōdidere, vt Plin. scribit. Alij in quib? est Naso, Theofalos cōditores assignant. Alexander Philippi filij peninsulā militari opere propemodū reddidit. Archonēs & Didymis olim nuncupata a Didymo monte qui illi propemodum incubat, ibi vetus Troadis confinium, vt Homer. carmen testatur. Huc Lucullus hostem secutus in vico, cui Thraciā erat nomen, confedit, nullā bene gerendae rei occasionem praetermissurus, eo praecipue intētus, vt frumentationē hostibus q̄ maxime infestam redderet. Mitridates terra mariq; vrbem adortus, multo conatu cōnixus est ad hostē irumpere, duabus quinque remibus a portu cū turris illis imposita muro admotis, vnde ingēs est terror Cyzicenis infectus, quum pene prius murorū fastigiū ab hostibus teneri sit animauerit, q̄ inopinato periculo occurri potuerit. Deturbati tamē loco sunt subito vt opidanorum regij milites, & in naues ignis superne deiectus, metum & trepidationem hostib? attulit, vt retro pro victis abierint castra. Dederat rex ab initio ad tria milia Cyzicenorū, qui circa Chalcidē capri fuerant, in fuorū ciuium conspectū, vt illoz misericordia frangeretur ciuitas. His Pysistrati Cyzicenorū ducis iussu publice respositum est, vt forti animo ferrent vincula & catenas, aliq; praesentis fortunae incōmoda, patere vnturq; ita euenire, vt publica fides, quae praestāda erat po. Ro. priuato cōmodo praeretur. Et vt maritimus conatus ita terrestris partū prospere successit regi, deiectis machinis aliq; operibus bellicis, valide est oppidum defensum. Haerebat nihilo fecius Cyzicenis Mitridates, ac multi interim vtriusq; dæmonū praestigiae sunt oppidanorū oculis oblatæ aut obseruatae animis. Celebratur Cyziceni veteri instituto Proserpinālia, nec nigra bos de more adesse, sed vltra stagnū quae huic sacro fuerat destinata in vacuo armento pasceretur, essentq; panem ex cæca pro vera immolauri, ferunt sua sponte pullam bouem quae procul aberat vrbem annataisse. Id Plurarchus & Appianus scribunt. Cæterum in eo discrepant, q̄ hic Palladis id sacrum fuisse memorat, cui Cyzicus dotalis olim a Ioue tributa esset, ille Proserpinā id solēne prodidit. Sed Appianus qui haec de Pallade fabulatur, vide quae dos huic dari potuerit, quae nulli vnquam nupit. Plutarchus qui Proserpinaliū auctor est, Mineruam scribit Iliensij quibusdam per quierem vīam lacerum peplum ostētare, testatā le ex Cyzico venire, vnde hostem laboriose repulisset, quae res vsque adeo sit credita,

vt literarum monumentis fuerit publice ab Iliensibus cōmendata. Lucullus est Cyzic? terra mariq; tā arcta obfidione premebat, vt angustissim? etiā pelagi meatus, qui oppidū a cōtinenti dirimebat, regijs nauib? teneretur, paruo ratō nauigio ex Da scylitide stagno in mare trās lato noctū Cyzicenis misit auxilia. Florus auctor est ipsum ducē vtri incumbantē per medias hostiū stationes ad Cyzicū nauio penetrasse, atq; obfidio per hanc in hanc distra cta est. Verū tanta interim rerū oim inopia Mitridatis exercitū inuasit, vt ne ab humanis quide car nibus Barbarorū quidā abstinere, tum demum fracta regis ferocia debiliorū pedum pars cū im pedimentis & toto fere equitatu in Bithyniam praemissa est. Hos Lucullus cum decem cohortibus ni uali die apud Rhyndacum annem affecutus, adeo atrociter afflixit, vt mulieres ex Apollonia conu larint ad hostium spolia temere iacentium legēda, capta supra ingentē caetorum numerū quinq; milia equorum, virorum quindēcim, numer? ad hanc ingens Veterinorū. Sed tanta vis frigoris Romanos adorta est, vt praenimio rigore quidā militū defecisse dicatur, feceritq; ea cœli intēperies, vt Lascia tam nobilis victoriā minus sentiret. Tene nebat adhuc Cyzicena obfidio, quum Eumachus Mitridatis praefectus Phrygiam cum valido exercitu ingressus, multa Romanorū milia promissive viros ac foeminas cum liberis peremit. In Pyfidas inde transgressus Isauriam et Ciliciam peruagatus in Gallaciā transcendit, vbi a Deiotaro graui praelio exceptus, maiore copiarum parte amissa, ita animo concidit, vt nihil vltra memorabile sit ab eo gestum. Ad Cyzicum interea, quum supra famem pestilentia quoq; regis exercitū conficeret, Mitridates soluta obfidio ex Didymo vnde velut ex arce Cyzicenos oppugnarat, fugiendo simul noctū in Parum transiit, praemisso exercitu qui Lampsa cum procederet. Nec tacitus hostis digressus latuit, Lucullum qui habērem hostem circa Granicum annē adeptus tam foeda strage afflixit, vt viginti milia hostiū caesa sint, decē milia ferme capta. Secū dum eā victoriā Ro. dux Cyzicū ingressus, laudata sociorū fide in Troadē profectus, quum in templo Veneris diuersaretur, in somnis caelesti voce sibi visus est moneri his verbis. O Leo quid dormis? catulos sectare propinquos. Somno exci? cum re pente allatum esset, tredecim quinqueremes regias Lemnū petere, ac circa Chium nuper cōspectas, in altū subito euectus Iliidorum classis praefectū primo congressu obruncauit, captaq; praetoria nauis, alias non sine graui certamine, ad Achæorum portum quo se trepide receperant, expugnauit. Captus in his est Martius, qui a Sertorio missus fuerat ad regē, vt supra est significatū. Mitridates multiplici clade afflictus decē milibus lectorū hoīm cū quinq; quaginta nauibus circa Lampsa cū relictis, cū Vas ro qui & ipse a Sertorio venerat, Alexandro Paphlagone, & Dionysio Eunucho ducibus in pontum nauigauit, veritus nea Lucullo iteriperetur: eum abeuntem tam foeda tempestas adorta est, vt XL nauibus obrutis, & cū his multis milibus hominum, ipse pene naufragus sit coactus ex regia nauis scuitia maris vīta in Myoparonem piraticum transcendere, quo in Heracliam praeter spem oim est delatus. Appianus ad Synopē venisse ait, & inde ad Amisum, vnde rex ad Tygranem socerum, vt idem auctor scribit, aliq; eum generū fuisse aiunt, legatos misit, qui ab eo auxilia implorarent. Misit & ad Macharem filium Bosphoranorum regem. Diocles cū donis & obfidibus ad Scythas missus

Ingēs Mitridatis clades.

Mitridatis naufragium.

Mitridatis successus.

Cyzicus.

Hostes a Cyzicenis repel luntur.

Quae de Cyzico Graeci scribant.

Amisus oli, Ene tia.

Cerafus. Cerafia.

Octalcus

Luculli discrimē.

Duplex Mitridatis clades

ad Lucullum se contulit. Qui praesentis victoriā cursum secut? per Bithyniam & Gallaciā ad hostē venerat, tantaq; cōmeatuū rerūq; omnij opulētia, vt mancipiū quatuor drachmis vēderent, singuli boues singulis, pari vilitate caprae, oves, vestes, & caetera ad vitā necessaria. Amisum inde romanus exercit? obsecit. Id oppidum Ene tiam olim nūcupatā quidam arbitrat? sunt. Oppugnata est & Eupatoria quam Mitridates a suo nomine appellauerat. Est & Themiscyra ab Amazonū vna, vt Appianus credit, nominata, ad Thermōdōtē fuit id oppidū. Omnia haec Cappadocē fere, in quorū ora fuit & Cerafus, vnde Lucull? Romā Cerafia tulisse proditur, praecox pomi genus in terra Italia. Cuniculis Ro. Themiscyram oppugnarunt, quibus multifaria itū est obuia ab hoste apum examinibus, vt sis, aliq; ferarū generibus in operarios ex aduerso immixtis, & ad Amisum non mediocriter est laboratum, propugnatorum ferocia. Creditur Lucullus tempus de industria his vrbibus affidendo cōsumpsisse, ne si fugienti hosti ferocius insitisset, Tygranis & aliorum in se regum arma cōcitaret, quin spatū regi dare vult reparandū copiarum, vt cum eo acie decertaret. Formidabat haud mediocriter Lucullus Tygranis opes, qui praeter Armeniam & Mediā Syriē quoq; imperabat. Nec Mitridates interim iocō fuit, quin Cabyris vbi hyemauit, ex im mento illo exercitū quē nuper ad Cyzicum habuerat, vbi illi. CCC. circiter hominū milia fuere, fragmenta colligens, ad XL. peditiū milia & quatuor equitum in vnu cōtraxit, quibus copijs fractus, ad Lycū annē cū Romanis equestri praelio cōgressus egregie vicit. Captus est ea pugna Pomponius vir impiger, qui pluribus vulneribus confossus, & ad regis conspectum perductus, ab eo rogatus est, an si diligenter suo iussu curatus esset, sibi vellent amicus fieri? cui Pōponius: ero inquit si tu rex fueris Romanis amicus, alio qui hostis vt antea. Cuius vocē inuictumq; animum miratus Mitridates omnem ab eo iniuriā abstinuit. Nec multo post Lucull? per montes ad Cabyra profectus est, iam enim regij equitatu declinabat, cui haud dubie impar erat, hūc tumultuarius praelio commissio, pauci militū qui hostem ab initio fugerant, ignominia a Lucullo notati sunt, ac discincti interiores vestes iussi in conspectu exercitus foueam caure. Nec multum absuit, quin dum in propinquo castra essent, Lucullus sit Octalci cuiusdam Barbari insidijs oppressus. Erat Octalcus Dādarius genere, ex his qui circa Meotim incolunt, qui in Romana castra pro transfuga venerat, nec Mitridate inscio, peratq; Barbari nomen apud Romanos iam antea haud obscurum, eaq; res fecit, vna Lucullo in amicitiam receptus, cum ipso duce saepius secretos haberet sermōnes, amicorumq; conuiuiu interesset. Vbi iugurij destinatae cedis tēpus adesse vidit, strato equo extra vallum missio, ipse ad pratorum proficiscit. Ducis secretum petens. Dormiebatū forte Lucullus, quo contigit, vt Barbarus a Menedemō cubi culi custode exclusus, quia pene vi irumpere fuit ausus, ne paulo post destinati facinoris conuincere tur, castris trepide egressus, pernicitā equi in regia castra ablatus est, sic Lucullus seruatus est fo mmo, qui multis alioqui exitialis fuit. Sarnacus inde cum. X. cohortibus a Lucullo frumētatiū missus, Menandrum vnū ex Mitridatis ducibus, quem de industria cum valida manu rex miserat, vt Romanos frumentatoros opprimeret, sibi obuium cum multa caede non solum repulit, sed effecit etiam, vt maior deinceps hostium clades paucis

diebus sit secuta. Nam ad eam ignominiam delendam, duo regij duces Menachus & Mirō ad Adrianum ex Cappadocia frumentantem opprimendum profecti, adeo vna pugna male habitū sunt, vt ex omni numero vix duo in regia castra uerfi sint. Appianus regio equitatu caeso perpaucos pedium nocturna fuga seruatos auctor est, Mitridates quod satis constat, magnopere conatus est foedam suorum cladem occultare, sed vbi omnia metus, & trepidationis plena vidit, neq; tā trepidus nunciis clari potuit, quum iam milites relictis signis fugam occuparet, praesentibus rebus diffusus, ignoto penelabitu tabernaculo egressus fugam capefit. Ingens in portis colloctatio ora est, & res principum a Barbaris direptā, Dorylausq; vnus ex Mitridatis ducibus ob purpuram quam gestabat in resectus. Sedebat vili equo Mitridates haud dubie paulo post casurus, nisi a Protemæo Eunucho alter recentior peropportune fuisset oblatas, quae res in primis fugienti regi adiuumento fuit. Iam equites a Lucullo missi vestigio haerebant, nec procul a regio equo caedes & fremitus aduentantium aberat, venissetq; rex ipse in hostium potestate nisi mulus auro honustus, incertum casu an cōsilio (vrumq; enim traditur) se quentibus obiectus esset. Id certe saluti fuit: nam dum equites aurum diripiunt, datum est fugienti sparium ad cursum praecoccupandum. Castra regia Lucullus diripiēda missilibus dedit: Cabyra q; secū dum eam victoriā, & loca Cabyris propinqua consertim deditio fecere, sibi & regij thesauri inuenti, & ex Mitridatis necessarijs quidam, qui vbi regis iussu custodiebantur, omnes Lucullo iubēte soluti sunt, captaq; & Mitridatis foror sua meliore fortuna: nam Roxana & Staryra quae illi reliquae res foror erant, quaeq; in virginitate permanferant, quum tā quadragenariae essent, & vxores Veronica & Nonima: Milefia haec, illa ex Chio, desperatione rerū regis iussu, post cladem ad Cabyra acceptam per Bochim Eunucho Pharnaciā vbi forte erant, necatae sunt. Nonima se diademate suspendisse fertur. Veronica cum matre id precante venenipotulum parata est. Roxana & ipsa iussa venenum sumere, diris est imprecationibus fratrem infecta. Contra Staryra multis laudibus, q̄ in extremis suis rebus ex dignitatis suorum non fuisset immemor. Mitridates qui Cumen versus fugam intenderat ad Tygranem cum tribus milibus equitum secum Romanum hostem in alienum regnum tra xisset. Post regis fugam Lucullus Amasium & Heraclē recepit. Synopenes haud tam cito deditio fecere, Hortū vrbem Atheniensis quum late mariteri potirentur condidisse dicuntur: sed ciuilis insti tuti verius auctores fuerunt q̄ conditores, si vera est fama, quae ad posteros manauit, vrbem ipsam Antiochus, qui cum Hercule Amazonico bello militauit, occupatam menibus communiuit, cuius statua per id quoq; tempus quo haec in Mitridate temp gestata sunt, apud Synopē videretur. Post Synopē receptā Lucullus, cū Machare Bosphoranorū rege Mitridatis filio foedus percussit, quo in amicitiam recepto: Amasum vrbem nobilissimam vt Synopem ad mare sitam expugnauit, quam sub primam militum irruptionē hostium consilio incesam, seruare Lucullus non potuit. Dedit proinde illius excidio lachrymas, quæstus q̄ non vt Syllae Athenas, ita sibi Amasum seruare licuisset. Amas d iij senos

Mitridates res foror res occi di iussu.

Synopes cōditio.

Amas excidiū.

fenos ad se vocatos consolatus est, pecuniarumque & vestre singulos civium iuivit, hortatusque est ad urbem restituendam, adiectaque pristinae magnitudinis CXX. stadia. Fuit Amaltheus Atheniensium colonia multumque morum in ea adhuc erat Atticæ civitatis. Secundum hæc Lucullus ad Asiæ statum componendi conuertitur, in quo recognoscendo quæ omnia a feneratoribus consumpta inuenisset, puerique & puellæ ingenuæ, tabulæ publicæ & priuatæ, omnia sacra & prophana crudelissime eorum avaritiæ addicerentur, ita impudentissimè illorum quæsum circumcidit, ut homines eius ordinis plerique desperatiõ adacti provincia excesserint. Hi Romam profecti, principes civitatis pecunia corumpunt, atque in Lucullum concitant. Hinc Ciceronis illa magis eloquensque probabilis actio pro Pompeio, qua simul & Luculli fama perstringitur, & astrictæ publicanorum fortunæ multa querela explicantur, nulli enim ordini eloquentia illa libentius suum præstitit patrocinium. Hic ut arbitror res Luculli alio qui magnificæ & amplæ, in suspitione sunt ad populum adductæ. Sed clades illa Asiatica a XX. milium talentorum tributo, quod victor Syria ipsi genti imperavit, originem habuit, & incrementum, quam provinciam calamitatè Lucullus magis ad tempus levavit, quam tollere poterit. Sed dum ille hæc gerit in Asia, P. Clodius qui ab eo fuerat ad Tygranes missus, ut Mitridatem ab eo reposceret, Euphrate superato ad Daphnem peruenit, ubi regem expectare est iussus. Erat tum ille cum exercitu in Phoenice. Cæterum reuersus non solum se non daturum Mitridatem, sed fortiter etiam illius iniuriam & cladem in Romanos vltimum respondit, qui sibi bellum nisi socrer dederetur indicerent, & quia Luculli epistola rex tantum non rex regum salutaretur, sic enim appellari voluit, quæ plures accolat gentes, & finitimos reges armis subegisset, ad eum rescribens ne imperatorem quidem appellauit. Cõplexus inde Mitridatem Tygranes, quum eum solaretur, doceretque causam auxilii non antea præstiti, omnem culpam negatæ prius societatis vertit in Metrodoro Septimum virum in dicendo non iniucundum, eo Mitridates in magnis rebus vtebatur, colebatque ut patrem. Cæterum ab rege olim ad Tygranem missus, ut eum in societatem belli traheret, rogatus Metrodorus a Tygrane an in partes belli oporteret se descendere respondisse fertur. In certum Mitridatis odio, an ut ex sententia consulere? Ego, rex inquit ut legatus tibi ut opem feras suadeo, ut consiliarius petam ut neqes moneo, id responsum quum non tacitum tulisset Tygranes causa fuit ut Metrodorus confestim sit a Mitridate interfectus. Doluit Tygranes suum indicio tantum virum exitio deditum, sed quem viuū prodidit exitum magnifice funeravit. Nec ita multo post Lucullus in Tygranem mouit, duas duntaxat secum legiones habens. M. & sexcentos equites. Cum his copiis superato Euphrate, pacato similis, per hostium cum ductabat, ne interim repertus est qui ipsius accessum regi nunciaret, adeo omnes regem ob ingenitam superbiam inuense oderant, qui primus nuncium attulit, extremo supplicio est ab eo affectus. Lucullus per Sophenam ad Tygrim profectus: hoc quoque superato in Armeniam transiit. Primus igitur Metrobarzanes cum tribus milibus equitum, magnoque peditatu a rege missus, Romanis occurrit: quæ ex improuiuo sese obtulisset, simul non nihil, Lucullus, ne prius manum cum hoste conferere cogere, quam vniuersus exercitus adesset. Præmittit itaque Sexcentum legatum cum toto equitatu, parique numero peditum,

Decretum Luculli aduersus feneratorum res.

Superbum Tygranis responsum.

Metrodori consilium. Cædes.

Lucullus in Tygranem mox puit.

mādat præterea, ut tunc sper hoste distinet in insecto prælio, quoad ipse cum cætero exercitu adesset. Sed res multo prosperius gesta est, quæ Lucullus animo cõcepit. Metrobarzane cadente hostes cum multa cæde confestim fusi fugatique sunt. Quæ clade Tygranes percussus, ad Taurum montem ducitur, credebatur, ut locorum opportunitate fractus, exercitum quem opulentissimè munitum per ocium cõtraheret. Misit itaque Lucullus Murenam qui hoste si fieri posset, definito itinere auerteret, misit & Sexcentum in Arabum manum, quæ regi auxilio eodè tempore appropinquare dicebatur, ut regem fustrenue obuium munus: & Arabes Sexcentum accessum videri distineti sunt: & Murena Tygranem angusta valle copias transmittentem tumultuose adortus, non solum impedimentis exiit, sed fudit etiam fugauitque. Multa Armeniorum eo die cæsi: plures omnino capti, quibus successibus elatus Lucullus ad Tygranem certam urbem opulentissimam regni caput obsidendam ire contendit. Eam urbem Tygranes vt supra est memoratum, cõdidit muro. Lucubitorum altitudinem in orbem circumducto. Nec multis inde diebus quæ hic Lucullus cõfederat, quum multa vndique auxilia regis affuissent, tantus circa illum est numerus hominum collectus, ut multitudinem fractus diceret sibi dondedit, ac pudendum etiam quod cum solo Lucullo, & non omnibus Romanis ducibus de summa rei esset cõsiliandum, nec oio vana erat regis fiducia, quippe cui, ut Lucullus postea ad senatum scripsit. XX. milia sagittariorum, vno tempore affuissent, equitum quinquaginta milia, centum XL. & amplius peditum in cohortes distributorum. Cuius his copiis ille transverso Tauro, ad Tygranem obsidendam eximendam proficiscitur: qui vbi procul a suis conspexit, est, cõfestim clamor eius urbe oritur. Ostentabat Barbari e moenibus appropinquantes copias Romano assidentem, extremumque supplicium minitanti. Lucullus Murena cum sex milibus peditum in castris relicto ipse numero pene duplo, & vniuerso equitatu regi processit obuiam. Tygranes Romanorum paucitate animaduersa cauillans dixisse fertur: satis quidem multum si sit, si ad nos legati venissent: si hostes nimis quædam pauci. Nec Lucullus multum deinceps moratus, ubi hostem in conspectu habuit, cõfestim fluuium quæ vtraque castra dirimebat vado superat. Fuit lux illa pridie nonarum octobris: quo die Cæpio olim a Cimbris circa Rhodanum victus ingentem amissit exercitum. Eratque proinde Romanis talis dies ater & ominosus. Cuius rei admonitus Lucullus a suis respondisse dicitur. Ego ex atro felicissimum Romanis faciam. Atque ita propinquior hostibus factus: Tygranem in se consciuit. Erat vicinus hosti tumulus quidam facilis ascensu, quæ Cataphracti regis equites in se derant: in hos Lucullus Thraces a fronte immisit, equitibus præire iussis, qui hostem prælio lacefferet, ipse cum duabus cohortibus occulte a tergo circumuectus, tumuli verticem repetere occupat, locoque potius alta exclamat voce, vicinus milites. Regius equitatus vbi se circumuentum sensit, metu percussus sine vilo maiore certamine, præcepit inde datus ad imauerit. Secuta mox victoria, peditum ordinibus equestri impetu ruinaque confusus: tantus pavor hostem inuastit ut vndique simul fuga orta sit. Romanus victor dispalatum hoste late insequitur, ac passim obruitque, quod vbi rex steri vidit, paucis comitatus continuo acie excessit, filioque lachrymas diadema sibi adeptum imposuit, hortatus ut diuersum iter ingressus salutem sibi quæreret. Cæterum adolescens vno patre id in signe non recepit, nec receptum multum profuisset: nam haud multo post in hoste delapsus, ad Lucullum ductus est. Ceterum milia hostium & amplius eo die cæsa. Plutarchus tradidit. Ex tam numerofo nuper numero equitatu

Funditur regius equitatus.

Tygranes nocera urbs.

Tygranes nis vera ba.

Luculli stratagemas.

equitatu, præter paucos omnes desiderari. Nullo vndeque prælio ut Luiti scribit: Romani pauciores numero aduersus tot milia hostium conflixerunt, ut victorum numerus vix æquauerit vigesimam eorum partem qui victi sunt. Estque per hæc Lucullus ingentem gloriam adeptus, quos potentissimos reges diuersis artibus vicisset, cum tatione vnum, alterum celeritate. Tygranem ceram a Grecis quos Tygranes eo inuitos traxerat post prælium deditam, Lucullus militi diripiendam dedit: Græcosque viati quo profectus incolumes dimisit. Mitridates qui prælio abfuerat, cum Tygrane cõgregatus, vbi communem cladem cum eo familiariter fleuit, reparandi belli auror illi fuit. Multi interim reges ac populi li Luculli felicitate secuti: partim in amicitia Pontico. sua sponte venerunt: partim bellum imperata facere non recularunt: fueruntque in his Arabum reges, qui petita pace sese & fortunam regni Romano duci permiserunt. Sophenorum ad hæc Gordianorumque gentes, cum liberis & vxoribus in Luculli gratiam, Romana signa si permissum eis foret secuta essent. Nec temere Gordiani præcipuum hinc præ se tulerunt affectum: occiderat Tygranes Zarbonem eorum regem cum vxore & filiis: quia iudicio comperisset, eum cum Romanis societare inuito. Eius funus postea Lucullus regali celebravit apparatus, ornauitque & tumulum spoliis ex Tygrane captis. Zarbonem thesauri non mediocriter ditatum Romanis reperit, eum cum horreis tricies centum milia modiorum tritici. Cum Parthis quoque foedus esse pene roeatum, id barbaris per legatos petenti bus, sed cognita eorum perfidia, quæ a Tygrane Mesopotamiam sibi dari postulabant, ut cum eo arma in Romanis iungerent, transulisset Lucullus confestim bellum in Parthiam, nisi milites ex Põto accesserint, nimia imperatoris indulgentia corrupti militiam contumacius detrectassent. Bello itaque Parthico omissio in Tygranem fere iterum conuertit, quem vt ad conferendam manum cogeret (iam enim ingenitum reparauerat exercitum), Artaxata petere constituit, vbi erat Tygranis regia, vbi & thesauri. Eam urbem Barchinus Hannibal condidit qui post fractas Antiochi opes, ad Artaxam Armenie regem profectus, animaduersa loci opportunitate, auror fuit regi nouæ illi vrbis construendæ, operisque præfectura hospitis iussu in se recepta, eam opulentissime constructam a regis nomine Artaxata appellauit. Hic diuersi abeunt scriptores, quos sequimur. Plutarchus autor est tris reges vno tempore ad Artaxatam amnem cum Lucullo acie dimicasse, ibique vno prælio debellatum, victos hostes, copiisque & castris exutos, ipse fuisseque huic pugnae Mitridatem, quod omnirupissimè fugerit. Appianus bipertito ait ab hoste in aciem descensum, quum LXX. milia peditum illi adessent, equitum dimiditum. Sed Mitridatem a fronte fossa circumfessum, ac fame aliquid diu oppugnatum, in Põto cum octo milibus armatorum fugientem similem abijisse, ac secundum eius digressum Tygranem in interiora Armeniæ loca cum exercitu cõcessisse. Perrexit Lucullus Artaxata ire, nisi vertente anno, post libræ æquinoctium, frigora continuo celerius sentire cepissent. Militibus adhuc longiorem militiam detrectantibus, Lucullus in Mygdoniam copias reduxit. Hic Antiochia capta, Barbari Sybin nominabant, Guras Tigranis fratrem qui regionem perat in deditio non venit. Et Lucullus tæ prospera ad id tempus fortuna est vrsus, secuta inde infamia ex inuidia & emulatione orta: nam præterquam quod ipsius indulgentia disciplina militaris mox paulopost in exercitu soluta esset, cum superbia inculcabant quod suorum equalitatem cum

Tygranes nocera diripitur. Luculli successus.

Zarbonem thesauri.

Artaxata Hannibal condidit.

magistratu in castris essent dignaretur neminem. Criminari in eo & avaritiæ, cuius impulsu post Ciliciam captam, Asiæ, Bithyniæ, Paphlagoniæ, Gallaciæ, Pontu, & Armeniæ, ad diripiendam Tygranis regiam per æqua & iniqua debellasset exercitum, vltur ad spoliandos reges, non debellandos esse a Po. Ro. missus. Hæc voces ex provincia, ad urbem delatæ causa extiterunt, vt non multo post sit imperium illi abrogatum. Auxit hæc infamia quod postquam Mitridates in Põto reuersus est, Fabius primo victi, vnum ex Luculli ducibus, eoque fufos quingentos Romanos milites interfecit. Fuisse quoque altero prælio Fabius maiore fortassis clade victus, nisi Mitridates duobus vulneribus acceptis, per opportunitate excessisset. Succesit huic Tigranius, qui velut in manibus victoria esset, bis paucis diebus acie dimicauit. Priore prælio adeo atrox orta est tempestas, vt vniuersum tabernacula subita procella sustulerit, magna omnium profusione rerum strage edita, vt & milites nonnulli, cum totis armis contorti sint, & in aere vi ventorum librati. Sequenti pugna, cum Mitridates graue vulnus accepit, foeda tamen est Romanorum cædes secuta. Septem milia peditum cæsa & in his. C. quingenta Cæturiones, tribuni militum quatuor & XX. cædes, perijt & Artillus vir senatorius. Lucullus his Mitridatis successibus statim excitus ex aduerso castra fecit, vbi quum tubicem quidam ab Asiæ præfecto missus, alta voce proclamasset Romanos Lucullum incursare quod vltra præscriptum sibi tempus exercitum retineret, publicanda esse militum bona, qui prius ro deinceps paruissent, ad eam vocem mutata sunt omnia in castris, maioreque militum parte dilapsa, ipse cum paucissimis relictus est, coactusque omnem conficiendi belli spem abijcere. Cæterum dum hæc Lucullus in Põto & Armenia gessit, Romæ interea Gn. Lentulus, & L. Gellio consulibus quatuor & LX. senatores, quorum nuncque alias, vno tempore sunt curia summorum. Censaque proximo lustro quod idem condiderunt ciuium capita. CCCCL. M. Templum Iouis in Capitolio, quod medio ciuilibus belli ardore conflagrasset, magnifice instauratum. Quæ tulus dedicauit. L. Roscius Orho Trib. pleb. quum ad id tempus equites cum plebe indifferens ordinibus se cõstassent, legem tulit, vt quatuordecim gradus in Theatro ijs assignarentur, qui quadringenta possiderent sesteria. Est & in Creta eadem tempestate bellorum. Belli causa magis a Romanis est quæstra subigendæ in insula cupiditate, quæ ab insulanis oblati. Crimini datum est Cretensibus quod studio essent Mitridatis regis, cum quo Po. Ro. plures annos vario euentu bellauerat, eiusque rebus occulte fauissent. Primus itaque M. Antonius illius credo pater qui postea Triumuir fuit, Antonijque oratoris filius, magna pre victoriæ & fiduciæ insulam inuastit. Sed is parum rem prospere gessit, plerisque nauibus ab hoste interceptis. Addita est victis Ro. Crete ignominia, captiuos antennis religatos, tum tenisibus phali velificatione, præ se victores egerunt. Quæ victi Merellus proconsul, qui bellum per manus ab Antonio accepit, in insulam igni & ferro vastauit. Gnoson, Lyctum, Eriream, & ipsam vrbium matrem, vt Græci aiunt, Cydonem vi cepit, in sulaque trionio pacata Creticis cognomen ex ea resultit: quo tempore Cyrenaicum regnum Appionis morte Romanis, testamento cessit, vt quidam scribunt. Sed quod ad Cretensibus belli exitum atinet, insulanum ad Pompeium tum in Asia bellantem misere, qui illi deditio nem facerent, missusque ab eo est Antonius in insulam, legati nomine. Plutarchus L. Octauium missum scribit. Eam Merellus iniuriam haud

Lucullo abrogat imperium.

Foeda Romanorum cædes.

Roscius theatralis.

haud ferendam ratus Pompeij legato ad irritum redacto, ipse multo insectius Cretenfes insectat? acerbillime victoriam exercuit. Nec Romae id factum probauit quisq; Pompeij emuli criminantes, q; velut Achilles ille Homerici, qui Hectora a nullo pterq; a se violari passus est, in Creta ad Metellum misisset, vt hostibus abstineret. Creterum cōfecit ille bellū, nihilq; ex eo maius q; Creteci cognomen reportauit. Assueuerat bellicis cognominibus Metellorū familia: quo condirit, vt quum sub id tēpus, vt Flo rus prodidit, alius Metellus huius Creteci frater, Ba leares nauali praelio vicisset, qui & ipsi cum Cilicibus maria infestabant, Balarici cognomen affum pferit. Nā dum in Creta ita bellatū est, Cilices toto mari sublati sunt, qui cū oīa late infestaret vt nihil vsquam toro mari ab illorum latrociniis Romanis tutum esset amplius, Aulus Gabinius rogationem tulit ad populum, vt maris imperij Pōpeio demā daretur, q; longe lateq; pater a Gaditano freto ad Syriam & Pamphiliā, & rursus ab Aegypto Libyāq; ad Hellefpōtum, ipseq; ad Piraticum bellū cōficiē dū quindecim sibi ex fenatorio ordine viros lege ret, q; b^o suo arbitrio legatorū nomine vtref fume retq; sibi tantum pecuniā ex aerario q; riu ad alēdam classem satis videretur, vt par eadem potestas esset habendi delectus, & cōmeatus ad bellū expediēdi. Eam rogationē cupide plebs cōplexa est, offendit tamē optimū quēq; tā insolēs iperū, potestafq; nulli ad id tēpus cōcessa: vt ne a Pifone quidē cōsule Pōpeij tacitū nulli ferat, per Romulū gradus eūre eundē exitū habiturū. Quae vox effect, vt parū ab fuerit, quin consul fit pro concioe multitudine in cursu disceptans. Catulus miorē viā ingressus par cendum Pompeio censebat, nec vnū tot periculum onerandum: dandū itaq; illi collegā, cū quo bellū partiretur, q; Catuli vox tāto fremitū & indignatio ne est a populo excepta, vt corus superne volans, clamore percussus, in mediā concionē delapsus dīcatur. Pōpeius interim incredibili celeritate vsus, classē & cōmeatū, omnīū spe celerit^o cōparat. Populi, Dinastae, Reges, Ro. nois foscē, auxilia, pecunias, cōmeatus ad id bellū misit. Infructae itaq; naues, CCLXX. numero peditum, equitūq; & ne qua hostibus pateret effugium, Pompeij ita legatis paritū est prouinciam, Iberiae orā, vsq; ad Herculis colinas, Tyberio Neroni & Manlio Torquato uadā. tribuit, Gallicū mare & Ligusticum M. Pompeio. Libycū Sardoq; & Corsicum, cū interiectis in sulis, Lēulio Marcellinus & P. Artillius obtinerēt. Italīe oram L. Cellinus & Gn. Lēulio. Siculum & Ionium in Acarnaniam vsq; Plocius & Terentius Varro. Peloponnesū, Atticē, Euboeē, Thessaliē, Macedoniā L. Cinna. Aegēū cū insulis & Hellefpōto L. Cullio cēssit. Bithynā, Thraciā, & Propontidē cū Cyphro P. Pifō tuert effusus. Lyciā, Pāphiliā, Cyprus, Phoenicem, Metellus Nepos. Singulis certus est nauium numerus attribuit^o. Et maritimū bellum ita nauis per partes administrandū. Pōpeius cum LX. lectis nauibus Tyrreno mari, Li byco, Sardo, Siculoq; pri^o lustratis, quod XL. die riu spatio effect, in Ciliciā Piratarū arcē intrus, Romam ex Brundisio diuerit, q; Pifō consul inuis dia naualem soluerat apparatū, militesq; stipendio exautorauerat, quapropter tribunicia rogatione fuisse inter magistratu abdicatus, nisi Pompeius officio se intercessisset, quo minus ea ignominia afficeret. Reperita inde nauigatione, Ionium emensus, Athe nas, propeis appulit, vbi inter cetera vrbis blādīmē ta, pro portis memorabile fuit carmen affixū. Quā sum supra viros certas tātum deus ipse es. Athenis

digressus in Ciliciam cursum tenentis, multis obiter Piratarum suppliciter deditis, Coracestum inde recepit & alia Tauri munitiora loca, quae cum vxo ribus & liberis, omniq; bellico apparatu, Piratae in federant. Hi vno nauali praelio fracti, quod sub Pō peij accessum fuerat cōmissum, se & suos sine alio maiore certamine dederunt: Appianus ne pugna tum quidem scribit, sed Pompeij fama territis hosti bus continuo deditionem fieri contigisse, dedita sunt ad XX. milia hominum, Piraticae naues capte tercentum sex, vt idem auctor prodidit. Plinius mul to maiorem numerum posuit. Pompeius praedo rum urbem procul mari ablegatam, partim Solis vrbe per id tempus propemodū a Tigrane in solis tudinem redacta, partim Dymis Aegyptorum oppi do collocauit. Solensū vrbis a noua huiusmodi co lonia Pōpeopolis est appellata. Trium igitur aut quatuor vt quidā tradunt, mensū spatio distillim mium alioqui bellum, dubium maiore ducis virtu te, an felicitate est confectum. Eratq; adhuc Pōpeio in Cilicia, quum rogatione Mālia, quam M. Cicero qui tum p̄tor vrbis erat eleganti ad populum sua sit oratione, Mitridatici belli prouinciam sibi plebiscito datā cognouit, adiecto omnīū copiarū imperio, quae in Asia essent. Additae inde prouin cie sunt naua rogatione, Phrygia, Lyconia, Galla cia, Cappadocia, Cilicia, Colchis, & Armenia, quo Pōpeius tāci imperij nūcio accepto Pōpeius, velut a princī patu & imperio abhorreret, feramur percussit se dicitur, mox & illud cū gemitu pronūciasse. Heu in finita certamina, q̄to fatius fuisset ignobilē nasci si a militari cura nūq; discededū sit: conducibilis erat, vt tanta exutus inuis dia, cū vxore & liberis in agro viuerem. Inde in Galliciā profectus cū Lucul lo in colloquū venit, hic quū ambo laureatos fas ces haberēt, Lucullani liōtes viridiorē laurū for tū, q; per amena & opaca loca iter fecissent sponte sua Pōpeianos viridi frōde ornauerē, quod factum portedere creditum est oēm praesentis belli laudē, est propemodū profiligatū accipere, pene Pōpeij futūra. Ceterū duces cōtione prius, mox iungū se se incessentes, aegre a legatis & tribunis qui aderāt, in officio retēti sunt. Nec ita multo post Lucullus, omni pene exercitu exutus, quū nihil apli^o in prouincia q; ignominiam indispiceret, Romā ad trīsp hū decessit, q; egre est illi a populo cōcessus, parib^o sūma ope annitētib^o vt trīsparet. P̄latū in pō pa. X. falcari curr^o. LX. captiui nobiles regū pene cessant. Roftratarū nauū simulacra. C. X. aureū Mitridatis simulacrū sex pedum longitudine. Cly peus preciosis lapidib^o praeditus. Argentea p̄erca & aurea vasa plurima. Octo multi aureis lecticis, sex & qui quaginta argēteis honuisti, cētū & septē, argē teā pecuniā portabant. Ipse post trīsp hū conuūtiū populo dedit, Clodiāq; repudiata, quae sup alia pro bra cū P. Clodio fratre incesū cōmississe ferebat, Seruiliā Catonis fororē sibi, matrimonio iūxit. Cū hac quoq; diuortū fecit, ob ipi^o interpeitū de resp. cura p̄ter spē oīm abiecta ad ocū se cōtulit, dubitū quia illam iam pronā in lapsum cerneret. an cau tius facturus q; C. Mari^o fecisset, qui clarissimas res prius gestas turpissimis certaminibus extremo vī ta tpe fecerat. Multi voluptatis causa, omnem pu blicam ab eo curam neglectam arbitrati sunt. Satis cōstāt rogatorū nullū sumptuosū vixisse. Quo cō tigit vt quidā adolefcētē in fenatu oburgatur^o, q; quū intēperās esset longā & intempētūā de parsi monia & modestia traheret orationem, Tacebis ne inquit hodie, dices vt Crassus, viues vt Lucull^o. Io quēs vt Cato; Lucullanos hortos, qd^o satis constat, inter

Cenatio
celebris.

Mitridas
res fugat^o

Dioscori
& Enio
chi.

Machari
mors.

Aureum
vellus.

Cirtus
amnis.

Lucull
trīsp h^o.

Lucull
ocium.

Lucull
delicia.

inter sumptuosissima vrbis opera mirata est poste ritas. Et in Tusciano agro, & circa Neapolim co raq; ora Capanae adeo superbe & sumptuose aedifi cavit, vt a Tuberonē, qui Stoicae affectator fuit di sciplinā, Xerces totius sit haud infacere appella tus. Ex laurissimo epularum apparatu, cōuūdiq; ratione famam queritabat, vt singulis triclinijs cer tus esset cōuūij sumptus ascriptus, ita vt in Apolli ne (sic enim cenatio illa dicta est) X. milibus diseti beretur, inde et materia quae sita est famose illius cce nae Pompeio Crasso & Ciceroni in eodem cōclauī datae, quū ab his fecit cenaturis aegre impetrasset, vt famulū ire domū iuberet ac nūciaret, vt in Apol line pararetur. Et Lucullus talis fuit, Pōpeius Mitri darem ador^o Gallacia expulsi, quā post Luculli dis scessum occupauerat, fossā deinde & vallo. CL. sta diorum clausit, vnde occultior fuga dilapsū, & ad Euphratē tendentem Romanus imperator cursu affectus, ad conferendam manū compulsi. Erāt Mitridati ad. XXX. milia lectissimorum peditum, duo equitum. Pompeius noctū regē adortus, modi co certamine castris & impedimentis exiit, caesaq; in pugna & fuga circiter X. milia Mitridatis vici^o per deuia & contragrosa loca, cū tribus duntaxat su gam expediuit. Fuit in his Hipsicratia pellex, quā ob virilem audaciam rex ita fido nomine appella bar. Appianus cum scutiferorum globo, ad Sinore gam oppidū, huc Inoram, vt alij habent, perue nisse ait, vbi ex thesauris, qui in ea vrbe aserubā tur, sex milia talentorum deprompsit, largeq; pecu niam distribuit ijs, qui tum circa se erant, nam mul ti nocturna clade dilapsi, regis veltigia aut famam secuti ad illum, paucis diebus, confluxerant. Hinc Mitridates profectus, quum in Armeniam iter intē disse, vbi comperit Tigranem iuniorē a patre ad Romanos desciuisse, propostiaq; esse praemia suis percussoribus, per Colchidē & Dioscoros iter fe cit, ad Bosphorum per Eniochos penetratur. Erāt hi a Graecis oriundi, nam vt Dioscori oppidum ita Eniochi argenti, & Pollucis a dea loca ad uentum. Rex ad Meotim peruenit. Achæis in itine re viciis, hi quoq; a Troia profecti, rēp̄state in Pō tum delati, cum Barbaris eam terram tenuisse dicit ur. Multi Dynastae pristinam Mitridatis gloriam secuti, vltro eius partibus accessere, quo successu fre tus cogitasse dicitur, per Thraciā & Macedoniam Pœnas petere, inde per alpes Italian bello inuade re. Macharus eius filius qui per Lucullum in Roma num foedus venerat, vbi patre regni finibus arcere non potuit, eūq; sibi partē placabilem sensit, in Tauricam Cherronesum se proripuit, vbi postq; com perit missos esse, qui se ad patrem retraherent, morte sua sponte occubuit, atq; ita ex Machari morte Bosphorani cum Cherronelo, & tota Meotidis ora Mitridati cessere. Sed dum haec in Bosphoro fiunt, Pompeius, qui in Colchidē vsq; fuerat hostem fe cutus postq; ab eo vltorius in festando desisti, pro non paruo habuit negotio omnia de Iasonis in eā terram accessū argumēta recognoscere. Plures aurif eri fontes ex Caucafo scarent, locorum accolae pel les in ima vada demittunt, aurumq; velleribus im plicatū legunt, ita vt in emerfu aurea sit pellis facies vnde poetis materia orta videri potest, tam multa de aureo vellere fabuladū. Quum his esset locis Pō peius, trepide afferret Ozarem & Tocū reges, hunc Iberi, illū Albanorū, cum. LXX. M. hominum, ad Cirtum flu. sedere. Plutarchus Cydnum vocat. La bitur is ex Caucafo, vt pleriq; alia, Araxēq; ex Ar menia lapsum complexus, nomen illi aufert. XII. ostijs in mare Caspium euoluitur. Pompeius ad ho

stes profectus, superato flumine, eos in profundissi mas sylvas praecipites egit, mox igni circumiecto, quum ad perniciem insectaretur flamma & sero deluisset, nisi obsidibus datis suppliciter pacē vī cti reges implorassent. Appian^o auctor est, haud par uam mulierum copiam inter captiuos & obsides re peram, quae non minora q; viri ferēt vulnera acris terq; dimicarent. Multi ex Pompeij comitatu credi derunt eas Amazones esse, aut certe foeminarū ge nus locorum vicinitate Amazoniae virtutis gema lum. Plutarchus ait Albanos, qui circa Caucafum habitant, ad Cirtum annem acie victos pacem pe trisse, ac secundum eam victoriam in Iberes Tauri incolae mora a Romanis esse castra, Genus homi num multo Albanis bellicosis^o, quippe qui ne Ma cedonum quidem armis Alexadri temporibus ces sissent. Caesa ex his nouem milia quibus. X. milia capta, ac tum demum Iberes debitos, quibus nuper paccatis recens fama Pompeij nouit nūciat Albanos defecisse. In quos ira conuersus circa Abaurem a mmem iterum praelio vici^o, Cofi regis fratre Pom peij manu intersecto, atq; in ea demum acie Plutar chus creditit Amazonas ex regione, q; supra Ther modoontem iacer, accessitas cum Albanis militas se. Sed de Amazonibus longior est a nobis in dia uersa Rapfodia parte sermo habitus. Ex Iberia Pompeius ad Caspium mare flexit iter. Ceterum regione serpentibus infesta praesenti conatu ex cullus in Tigranem omnem belli impetum ver tit. Tulerat Tigranes ex Mitridatis filia complu reis liberos, occideratq; ex his duos, vnū secum ar mis disceptantem, in veneratione alterum, quum patri ex equo humi effuso nihil optulatus esset, sed eo adhuc iacente diademata sibi imposuisset, tertius patris scuitia confternatus ad Phraartem Partho rum regem confugit, eoque auctore sub primum Pompeij in Armeniam omnem belli impetum ver tit. Tulerat Pompeio inter Barbaros concilia ta incredibilis clementia fama, quae res effect, vt Senior quoq; Tigranes non publica aut priuata Tigranis fide prius interposita, ad ipsius conspectum ve largitio.

Amazo
nū fama

Tigranis
largitio.

Pompeij
succellus

Metello riu cogno mina.

Pōpeius maris im perator.

Copiae Pōpeij.

Pompeij humani tas in Pi sonem.

ti praelio Tigranē vicit, Pōpeius Ro. Po. addixit, redigētiq; in provincā formā. Translatū inde est bel-
 lū in Iudæā aduersus Aristobolum, de quo priusq; dicā Iudaicorum rerū explanatio paulo altius est res-
 petenda. Fuerat vt supra significauit Alexandræ mari-
 ti superstitēs Aristobolus & Hircanus, iā inde a fe-
 diciosa administratione inter se animo dissidentes:
 quo contigit, vt matre defuncta, velut irrequieti ei⁹
 manes ambo bus bellū cecinitent, fumpcis armis
 apud Hiericūtem hostiliter conflixerint. Ibi Hircanus
 magna militū parte destitutus fugā preoccupa-
 uit. Paucis inde diebus interiectis, ita rem cū fratre
 decidit, vt regno ei relitō ipse etfi maior natu pri-
 uatus viuere. Atq; in hoc fœdus ambo iurati, reglā
 domum Aristobolus inuasit, Hircanus in priuatas
 ædes trāsijt. Nec diu postea quietis, quin a fratre vi-
 ro facinoroso vim metus, Antipatri viri Idumæi
 consilium secutus (fuitis Herodis regis pater, &
 apud Alexandrā in magna, diū illa in humanis egit,
 celebritate) ad Arethā Nabatheorū regē profugit.
 Sunt Nabatheī supra Syriā in parte felicit Arabiæ,
 eorū Metropolis Petra, triū dierum spatio ab Hiericūte,
 loco plano sita est, rupibus aliquoq; eminenti-
 rib⁹ cincta, in⁹ poppore tunc irrigua. Quidā Nabathe-
 cā a rubro mari ad Persicū prædī arbitratī sunt,
 nomēq; retrā inditum a Nabathō Hismaelis filio.
 Arethas Hircani p̄cib⁹, suafuq; Antipatri quo fami-
 liari v̄rebat, bellū Aristobolo inuoluit. Ceterū neq;
 huius amicitia, neq; illius p̄ces, plus apud regē vas-
 luere, q̄ spes recipiendarū v̄ribū, quas Alexander Hir-
 cani pater ex Arabis cepat. Has se illi redditurū pol-
 licit⁹ erat Hircan⁹, si p̄ eū in paternū fuisset regnum
 restituit⁹. Cū Ligiti militib⁹ armatorū Iudæā ingres-
 sus, Aristobolū magno pl̄io suū in Hierosolymis
 clausit. Secura inde recentior clades. Milites q; ad id
 rps in officio māserat, q; magna p̄te populū ad Hir-
 canū defecere. Arethas, ad mortē ab v̄rbē copijs, Ari-
 stobolū obfidiōne fatigat. Interea Iudæorū multū
 tudo que in castris erat, Hircani partes secuta. Oniā
 virū in signi pietate in sacerdotū inuidiā q; Aristobolo
 enixe fauebāt, obruncat. Nefariæ huius cedis
 prætext⁹ p̄cessorib⁹ fuit, q̄ sacerdotēs deuocere ius-
 sus id facere noluisse. Additū inde aliud piaculū,
 quā paschales dies in eā obfidiōne incidissent, deef-
 sentq; solēne hostiæ, acceptā pro his ab Aristobolo
 pecuniā hostis dolo malo interuerit, inde accidisse
 creditū, q̄ tot⁹ ager vnde Iudæi & Nabatheī q; in ca-
 stris erāt cōmode frumētabant, subita cœli tempe-
 state sit fœdissime decessus. Tenuit tū obfidiō quo
 ad Scaur⁹ cū parte copiarū a Pōpeio p̄missus Dama-
 scū venit. Is pactus cū Aristobolo cētū talēta Hiero-
 solymitanā obfidiōne soluit. Nam Arethas ad
 primā Romanorū denūciationē ab oppugnationē
 destitit. Nec Aristobolus diu v̄tionem distulit
 quippe qui nouo exercitu summa ope reparato ad
 Capironē (id loco nomē fuit in quo dmicatum est)
 Arethā & Hircanū ingēti praelio vicit. Multa Ara-
 bum promissæ & Iudæorū milia, quib; ab Hircano
 steterant, ea acie caesa traduntur, & in his Cephalon
 Antipatri Damasceni frater. Nec multo post quā
 Pōpeius in inferiōre Syriā descēsurus diceret, p̄clara
 illi munera sunt ex Aegypto, Iudæā, & Arabia
 coegesta, sed omnium maxime memorabile fuit
 Terpon illud, quod Aristobol⁹ dono misit. Fuit
 ea vitis aurea, q; in Capitolio postea dedicata est,
 cum titulo Aristoboli Alexandri filij regis Iudæorū.
 Pompeius sub vernum tempus ex Apamea
 Damascum descendit, cui Iudæorū legati, Antipatri
 suafu, quā Aristobolus in senfe oderat, præsto
 affuerunt, ipsius ducis fidē aduersus regem implo-

rantes, q; illius iniuria adacti, regū libidinibus pa-
 rere cogentur, quum Iudæos patrio ritu sacerdoti-
 bus obtemperare oporteret. Aderat Hircanus, qui
 & ipse fratris inuidiam vehementer auxit, multa
 de eo apud Romanos questus. Finitimū quoq; ac-
 colæ eundem criminari, q; affido latrocinio suos
 fines in festaret. Aristobolus est duo anno confā-
 ter respondit, turbato tamē animo a Pōpeio disces-
 sit, quippe qui in Iudæam se processurum dixerat,
 vt præsens omnia certius cognosceret. Postq; igi⁹
 Hierosolymam venit, bellumq; haud dubie para-
 ret, Pompeius e vestigio subsecutus in Hierico ca-
 stra fecit. Hic Opobalzamum nascitur, Balsami ar-
 bor tum primū ibi a Romanis visa est, & in triū-
 pho, quem postea Pompeius egit, spectaculo præ-
 lata. Ex Hiericūte Pompeius Hierosolymā castra
 transtulit, ad cuius accessum Aristobolus, metu per-
 culsus, deditionē fecit. Supplex ad imperatoris con-
 spectum constitutus, Vr̄bem, Templum, Regiam,
 omnia diuina & humana sese illi tradere restatus
 est, ipse suo arbitrio omnia disponeret. Misit Pom-
 peius Gabinum in vr̄bem, vt regiam pecuniam ac-
 ciperet. Cæterum eo a militibus excluso, qui cam
 deditionem irritam fecere, ira percitus Romanus
 imperator vr̄bem & templum obfidiōne circunde-
 dit. Seditione inde inter ciues & milites orta vr̄bs
 dedita est, Templūq; aliq; diu oppugnatū, ac bellis-
 cis operibus pene equatū solo. Pleriq; Iudæorum si-
 bi manū intulerūt, iniecerūt sese alijs flāmis, duo &
 XX. M. hominū cœsa. Fauustus Sylla, Syllæ dictato-
 ris filius, primus oim templum irrupit. Sabbatorū
 die id captum, qua luce, veteri in situ, Iudæi omī
 humano opere seriatī agebāt. Multi medio sacrorū
 ministerio perierunt, fatuus rati ita cadere, q̄ rem
 diuinam metu intermittere. Incidit hæc clades Hiero-
 solymitani templi omnium, quæ in terris erant
 augustissimi, in annū tertiu nonæ ac septuagesime
 Olympiadis, vt Eusebius scribit. Iosephus aliter
 colligit. Satis constat eum annum, quo hæc gesta
 sunt Hierosolymis, Romæ consules fuisse, C. An-
 tonium & M. Tullium Ciceronē, qui Catilinæ cō-
 iurationē, de qua in fronte alterius libri dicam, sua
 prudētia oppressit. Reperta in sacris thesauris men-
 sa aurea, & cū ea candelabra & vasa libatoria, ex eadē
 materia. Armātū vis ingens, & super hæc duo
 milia talentorū, quibus Pompeius religione com-
 motus pertinacissime abstinuit. Templum purga-
 ri iussit, sacraq; veteri ritu instaurari, Hircano sacer-
 dotum restituit, inde belli autoribus securi percuf-
 sis, vr̄bem tributariam fecit, sublatāq; regia admi-
 nistratione, popularem induxit. Per Scaurum inde
 Arethæ bellū illatum, estq; Nabæeorum Metro-
 polis aliquā diu obsessa, sed bellū Arethas paucis die-
 bus certo auri pondere redemit. Sub id tempus,
 quo hæc circa Syriam geri cepta sunt, Pompeiusq;
 in Aristobolum iam mouerat exercitum, aut certe
 iam iam moturus erat, nūcijs & literis de Mitridatis
 interitu certior factus est. Ille ad vltima regionis
 propulsus, filium Xiphacē (Alij Ariaricē scribit)
 occidit in Stratonice matris inuidiam quæ cum
 Pōpeio prius pacta filij salutem arcem Romanis
 tradiderat munitionem, vbi præter regios thesau-
 ros, Mitridatis cōmētarij repū sunt, quib⁹ veneno-
 rū multiplex medicamentorūq; continebatur ratio.
 Erat interim Pompeius in Syriā, a quo Mitridates
 per legatos pacē petijt, tātū petens, vt ex omnibus
 gentibus, quibus imperauerat, quæ duæ & XX.
 numero fuisse traditū, paternū sibi regnum relin-
 queretur, atq; id ipsum tributarium. Responsum est
 pacem impetrari posse, si Tigranis exemplo ipse
 pro

Hircanus Balsam⁹. Aristoboli deditio

Prophæta natio. tē. pli.

Pōpeius abstinet sacris.

Hircani & Aristoboli discordia.

Nabatheici.

Aristoboli clades.

Aristobolus soluit obfidiōne.

Terpon.

Querelæ de Aristobolo.

Mitridatis filia.

Pharnax a patre deficit.

Mitridatis filia.

Matridatis exitus.

Mitridatis robur.

pro se dep̄curatus ad Pompeiū venisset. Id superbif-
 simus rex non solū nō fecit, sed bellū summa ope
 reparare est conatus. Sed quum multæ interim in
 habendo delectu bellificisq; rebus conquirendis fie-
 rent populis iniuriæ, Phnagorti Castoris cuiusdā
 ductu a rege defecerunt, expugnata arce, in qua erāt
 quatuor Mitridatis filij, Archaphernes, Dari⁹, Xer-
 xes, & Oxatres, & cum his Eupatoria regis filia ad-
 huc virgo, quam Mitridates præcipue diligebat.
 Secuta inde & Cheronesi defectio, Theodosiæ,
 Nympheti & aliorum circa Pontum illustrium lo-
 corum, quibus Mitridates tenuis, quum & exerci-
 tum suspectum haberet, ob longam & infelicem
 militiam iam munus detractatē, ad Scytharum re-
 ges misit, qui illis filias in matrimonium offerret,
 auxiliāq; post iunctam affinitatem ab eis impetra-
 rent, quingenti equites sequebantur Eunuchosqui
 ad id mittebantur. Hi fide obiter mutata legatos su-
 bito obruncat, regiasq; ad Pompeiū perducunt
 filias. Nec Mitridates ad præsentē cladē aim remis-
 sit, quin cæterarum gentium auxilijs destitutus, ad
 Gallos penetrare cōstituit, vt iuncta cū his societas
 te, Italiam inuaderet. Hæc illi exemplū secutus.
 Hæc illum animo agitantem Phnax filij inopi-
 nata defectio oppressit. Eratis ex Mitridatis filijs lo-
 ge clarissimus, & ad regni successiōnem a patre in-
 structus. Cæterum impator fore vt a patre alienatus, fa-
 cilis veniam impetraret. Sunt qui scribunt regni
 cupiditate id ab eo factum, alij vt ab Italica expē-
 ditioe remoreretur, quæ difficilis nimis & pe-
 riculosa videretur. Sed quæcunq; illi causa fuit, Ro-
 manis, quod satis cōstat, transfugis q; in castris erāt,
 prius corruptis, inde & militib⁹, scirpo, vt in re su-
 bita, pro diademate capiti circumducto, magno mi-
 litum fauore rex cōsaluatur. Habuit in animo Mit-
 ridates, accepto nuncio, ad exercitum exire, vt pro-
 concione filium sceleris argueret, sed quia nemo
 eorū qui mittebantur ad se redibat, venenū miscere
 cepit, qd ad similes casus in capulo ensis gestabat
 inclusum. Aderant illi duæ filia, quæ reliquæ ex om-
 nibus apud illum educabant, Mitridatis & Ny-
 sa, Aegypti & Cypri regibus connubio destinatæ.
 Hæ cum lachrymis ad pedes patris prouolutæ, sup-
 pliciter precabant, vt si vitæ exitum quaereret, sui
 faciat comites amantissimas traheret filias, priusq;
 vtranq; tolleret, quā de se aliud statueret. Pater la-
 chrymis videns exitale virus ambabus impertiuit,
 q̄ vbi exanimates ante illum iacuerūt, rex contra do-
 mesticas fraudes antidotis & medicaminibus ab-
 ineuitate ætate assuetus, adeo corp⁹ aduersus eā vim
 longa consuetudine munierat, vt veneno sapius
 hausto extingui nequerit. Bittito itaq; vno ex Cel-
 tarū ducibus ad se ferro conficiendū precibus adhi-
 bito, ne vitius in hostiū potestate veniret, fortiter
 occubuit. Et Mitridates rex cognomento Eupator
 sic perijt, qui sextusdecimus fuit a Dario vltimo
 Perfarum rege, a primo Mitridate qui in Macedo-
 nibus deficit, Pontumq; occupauit, octauus. Vixit
 annos duodeseptuaginta, septem & quinquaginta
 rex fuit, circiter. XL. cum Romanis bellauit, Paternū
 regnum longe lateq; auxit, in Græciā vsq; arma
 prouolit, obtinuitq; mare a Ciliciā ad Ionium.
 Fimbriā vicit, Murenā, Corā virtū cōsularē, Fabiū
 & Vriarū. Eij⁹ opes Syllæ cohūbit. Affixit Lucul-
 lus. Pōpeius euerit. Crudeli homini ingenitū ac fæ-
 uū, vxorē, tres filios & filias totidem interfecit, oc-
 cidit & fratrem & sorores duas. Fuit aliq; inuidia
 animo, statura ingenti, vt ex eius armis q; post ea
 Delphis dedicata sunt, potuit intelligi, adeo labo-
 ris patiens, vt equis per intervalla dispōsitis, mil-

le vno die stadia cōficeret. Sexiuges equos nōnūq;
 etiam decēuges agitate fertur, vino & veneri su-
 pra modum deditus, adeo natura interdū in vno
 vitia virtutibus miscet, Appianus inuere videt,
 Pompeiū circa Scipionē fuisse, quū ex Phnaxis
 nuncio Mitridatis cognouit interitum. Plutarchus
 in Arabia fuisse ait. Iosephus in Iudæā, quum in
 Aristobolū, vt dixim⁹ duceret. Pompeius promotis
 ad Euphratē & Aegyptū vsq; Romani imperij
 finibus, earū gentiū quas vicerat, alias liberas obfi-
 dam in bello societatem esse dedit, alias rededit in
 provincie formā, quales etiā in regna distribuit,
 Armeniā Tigrani concessit, Phnaxi Bosphorū,
 Ariobarzani Cappadociam, Antiocho Comageno
 Seleuciam, cum parte Mesopotamiæ, quum ipse
 se percurrerat. Constituit & Gallogræciæ Tetrar-
 cham Deiotarij, Paphlagoniæ Attalium, Colchidis
 Aristarchum Dynastam declarauit. Condidit ad
 hæc alias alibi vr̄bes. In minori Armenia Nicopolim,
 vbi Mitridatē prælio vicerat. In Ponto, vbi
 Eupatoria fuerat a Romanis diruta, Magnopolim.
 In Cappadocia aliam vbi Maxaca fuit & in Cilicia
 vbi Palefoli, Pompeiopolim. Hisq; ingenti gloria
 militiæ gestis singulis militibus mille & quingen-
 ras drachmas Atticæ prædæ nomine diuisit, inde
 cæteris ducibus sua cuiq; præmia, tam larga pecu-
 niarum profusione, vt ad sexdecim milia talentorū
 ea largitio absumperit. Postremo in Italiam ad tri-
 umphum discessurus Mitylenē petijt, Mitylenensib⁹
 q; libertate donauit. Hic quū forte Scenicus poetas
 spectaret, Theatri formam contemplantus, quia val-
 de placuisset, typum ex stilo expressit, perfimile al-
 terum Romæ, cæterum multo capacius, maioreq; appa-
 ratu adificaturus. Rhodū inde profectus oēs Pōpeij
 liberalium artium professores audire pro non par
 studij in uo habuit negotio, singuloseq; talētū vni dono ob liberalitē
 tulit Possidonium Stoicæ disciplinæ virū, qui tū artij p̄ce
 forte egrotus iacebat, domū visere dignatus est, cui⁹
 ius ædes subiturus, venit licetores ostium vt mo-
 ris fuit pulsare, summisitq; inuictus imperator pri-
 uatæ domui falces, quibus pene totus se oriens sub
 miserat, adeo cum vita & mirari virtutem nouit &
 venerari. Ex Rhodo Pompeius in Italiam delatus,
 ad tertium Calend. Octobris, Messala & Pisone cō-
 sulibus, triumphans vr̄bem ingressus est. Prælatæ
 sunt curru aurea & argentea vasa, aliaq; nō pauca
 preciosiore materia, & in his duo milia ex onyete
 lapide mirifice fabricata, in Mitridatis supellectis
 le reperta: Sunt & argenti auric⁹ signati. XX. talen-
 torum milia. Duētū ante currum Tigranes senioris
 Tigranis filius, septem ex Mitridate geniti, quinq;
 virilis stirpis, duæ virginis Orsibaræ & Eupatoria.
 Atalces Colchorum seprigre, Iudæorum rex Ari-
 stobolus, Cilicum tyranni, tres Iberum duces, Al-
 banorum duo, Menander Laodicæus Mitridatis p̄-
 sectus. Qui omnes a Pompeio, pro cuiusq; dignitate
 donati domum dimissi sunt, præter Tigranem
 & Aristobolum, quorum vnus post alterum, vt q;
 dam scribunt, sunt Romæ interfecit. Multæ ad hæc
 variæq; rerum gestarum imagines, & quod oim
 maxime fuit memorabile, triumphauit ille vno die
 pore, quod decreti triumphū præstatio, & Mineræ
 templi quod postea de manubijs dedicauit in scri-
 ptio declarauit. De prædonibus toto mari eiectis,
 & q; Roma. popu. maris imperium restituisse. Q;
 Asiam, Pontum, Armeniam, Paphlagoniam, Cap-
 padociam, Ciliciam, Syriam, Scythiam, Iudgam,
 Albaniam, Iberiam, Cretam insulam, Bactrianas
 armis subegisset. Naubus interim hostium aut ca-
 ptis aut deprellis, octingētis numero & quadragin-

Prouinciarū & regnō: cōstitutio.

Theatru Pompeianum.

ta sex.

ta sex: Castellis ad hæc opidiscq; in fidem receptis, mille & quingentis. XXXVIII. hominū fuis, fuz gatis, occisis, in dedicatione acceptis, centies vicies fe mel & octoginta tribus milibus. Terris omnib; a Meori lacu ad Rubrū mare subactis, vt merito gloriatus sit in concione, quam ad populum habuit de rebus a se gestis, q; Asiam quam vltimam Romani imperij prouinciam acceperat, sinibus longe propagatis, mediam reddidisset.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSDIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SEXTAE, LIBER V.

Anni vr bis Ro.

BANT Romæ consules M. T. Cicero, & C. Antonius eo anno quo Pompeius Hierosolymā cum Aristobolo cepit, sublatq; regia administratio ne, popularem induxit. Fuit annus ille Romanæ vrbis sexcentessimus atq; vndenonagesimus, quo tempore Catilina, Lætilius, Cethegus, & alij pleriq; patricij generis viri, patriæ p vim occupandæ netarium in iure consilium. Erat Catilina (is enim caput v; purationis) nobilis Sergioz familia, valido corpore, malo prauoq; ingenio, cui ab incunte ætate cædes, rapinæ, stupra, & alia fœda dictū, pro bonis artibus fuerunt cordi. Animus audax, alieni appetens, sui profusus, & in quo multum loquentiæ fuit, sapientiæ parum. Item Syllanæ pscriptio nis nefarij; dominat; mirator, pefimo exemplo captus, animum adiecit ad temp. per fraudē & scelus occupandā, ad qd flagitiū satis quidē corrupti mores ciuitatis, sed plus omnino rei familiaris inopia, quam ipse fecerat, impellebat. Stimulabant ad hæc pudor & ignominia furiosum animum, q; bis in consulari petitione repulsum tulerat. His ille actus stimulis, & quia satis sciebat in Romana iuente multos esse, qui apud se & facere & pati turpia consuevit, quoniam vitā oibus probris contaminassent, tum demum partim egestate compulsi, partim scelorum consuetudine, omnia mallent, quam ocium ciuitatis, essentq; sua sponte talibus consilijs accessuri. Debebat ad hæc vbiq; æs alienum, q; res pefæpe, quem in alijs vrbibus, rum Romæ magnorum motū causa exitit. Multū præterea Syllanæ victoriæ memores, ciuile bellum exoptabant, nec vilis erat per id tempus in Italia exercitus, qui in subita re posset reip. præsidio adesse. Hanc ille temporū opportunitatē nactus, primo L. Cæfare & C. Figulo cōsulibus, quosdam precipua familiaritate deuinctos, sui consilij participes fecit, & in his P. Lentulū Suram senatoz rj ordinis, P. Antoniū, L. Cassium, C. Cethegū, & alios quosdam, qui magis spe potentia, quam inopia ferebantur, & quum magnifice & molliter viuere possissent, incerta pro certis, bellum pro pace malebant. Fuerunt ea tempestate qui crederent M. Licinium Crassum eius consilij fuisse non ignarū quoniā ex residua cū Pompeio æmulatione cuiusuis potentiam aduersus illum qui tum publicis in Asia ductabar exercitus, crescere voluisset. Coniurauerat non multo antea Catilina cum P. Antonio & Gn. Pisonem facinoroso adolescente, vt Constant & Torquatum consules Calē. Ianuarijs in Capitolio obruncarent, ipsiq; correptis fascibus Pisonem cum exercitu ad vtrāq; Hispaniā obtinen-

Catilina

Primi morus cōiuratonis.

dam mitterent. Cæterum suspecta cōiuratione, in Calend. Februarias destinata cædis consilium distulerunt, fuis sentq; eo die non solum Consules cæsi, sed ex optimatibus etiam pleriq; si Catilina maturius signū extulisset. Res igitur bis infelicitate mota distulit non nihil cogitarum scelus, quoad L. Catilina cum ijs quorum supra mentionem feci, ex præfenti occasione coniurauit. Fama est ipsum sceloris autorem, postea quam vehemētī oratione sciorū animos hortatus est, humanū cruorem vino mixtum circumtulisse, velut graui excretionē in terposita, si quis rem tantam non fido silentio iexisset. Fuerunt qui crederent totum hoc postea fictū ab ijs qui ingentē inuidiā M. Tulio ex illorū supplicio orā sceleris atrocitate leniri cupiebant, sed quoquo modo res acta est, id flagitium non diu in occulto fuit. Erat in coniuratis Q. Curius, cui ver erat (supri cōsuetudo cum Fulvia fœmina illustri, sed profligatæ pudicitia, cui quum ob inopiam minus gratus esset, vt eam obsequentiōrē haberet, cepit homo vanus ex improbitate multa insolētē iactare nunc maria & montes pollicentis, nunc ferocius minitandō, nisi deinceps esset vt si quando alias sibi obsequentiōrē. Nec Fulvia id patriæ periculum in occulto habuit, sed vt cunq; de coniuratione ex illo audiuerat compluribus patefecit, quæ res vehementer accendit optimatum studia ad cōsulatū M. Tulio demandādū, cui candidato, ob familiæ nouitatē, non pauci antea aduersari fuerant. Cū C. Antonio igitur est consul creatus, turbauitq; illius nomen nō mediocriter cæteros coniurationis socios. Sed de Catilinæ ferocia nihil propterea remittebat, quin domi ac foris omnia molliri, q; ad exequendū facinus videbatur necessaria, & ad Mallium coniurationis socium Fefulus pecuniam misit, vt bellum occulte pararet, & ipse in vrbe plures in horam sui consilij participes faciebat, q; n. mulieres aliquot, vt per eas seruitia sollicitaret, coniurationi adsciuit, & in his Semproniam nobilij familia ortā, formaq; elegantij, sed multis probris cooprat; polliceri interea nouas tabulas, pscriptio nis locū plerū, magistratus, sacerdotia, rapinas, aliaq; alijs despondere. Cicero postq; magistratū inijt, partitū cum Antonio prouinciā, v ille foris esset, ipse domi rēp. curaret, ad crudelissimum Catilinæ cōsilij opprimendū conuersus, a quo sciebat sibi capitales in insidias parari, primū oim dat operam, vt per Fuluiam Curius omnia Catilinæ consilia aperiat, qui tamen omnibus erat suspectus, ob ea q; parabantur, certo tamen opus erat in iudicio. Catilina interea vbi neq; insidias procedere vidit, neq; vt in sequētē annū consul designaretur obtinere potuit, multo enixius incautusq; quā antea, pcepit in de sinatū scelus abijt, in Heruriam, in Picenū, & Apuliam misit, qui res nouas procul domo molirēt. Ipse rursus intempesta nocte, cū socijs coniurationis locutus, Ciceronē qui suis oim maxime obfatabat consilij, domi interficere constituit, datq; negociū perperandæ cædis C. Cornelio equiti Romano, & L. Vargiteio, q; senator erat, vt hi sub nocte consul domū officij gratia ingressi, incauti cōfoderēt. Curius id consilij Ciceroni consuli per Fuluiā apuit, qui contigit, vt perculsores ianua exclusi, retro infecta re abierint. Cicero hmoi malis circumuentus, de coniuratione vulgi rumoribus varie agitata, ad senatum reuertit. Patres magnitudine rei permoti decernūt, vt consules rēp. tuendā suscipiant, dentq; operam, nequid incōmodū ex hmoi motu ciuitas adiret. Verus quidē & propriū Romanorū fuit, vt quoties subitū aliquod piculū instaret, in quo nō facile

Coniuratio fanagvine sacra cita.

Fulvia.

Cōsules.

Tedunt in insidijs Ciceroni

Motus externi.

Catilina in senatu

Legati ex Mallianis castris ad Martiū.

Catilina i Mallianis castris

facile totus ordo certū expediret consiliū, vti summa rerū omnū magistratibus permitteret, quibus belli paci q; potestas esset, alioq; iniussu ppi nulli earū rerū consiliū ius erat: & iā ex Heruria literis significabatur, q; C. Malliū Fefulus multitudinē armatū, Capuæ seruire bellū moueri, quæ fama effecit vt Q. Martius rex Fefulus sit miles, & in Apulia Q. Metellus Creticus. Erant hi ambo circa vrbe cū exercitu inuidorū calūnia impediti, quo minus ob res foris gestas triumphali curru in vrbe inueherentur. Prætores ad hæc duo Q. Pompeius Rufus Capuam cū exercitu, quem ipse sibi compararet, ire iussus est, Metellus Celer in agrū Picenū. Sunt & præmia indicibus coniurationis decreta. Seruo libertas cum centū sestertijs. Libero impunitas & sefertia duceta. Constitutaq; p opportuna loca vr bis vigilia, vt crebris stationibus præsidij; ab omni incendio & cæde ciuitas custodiretur. Erat per hæc mutata vr bis facies, pro lasciuia & ocio tristitia & metus omnes inuaserat. Ardebat nihilofecius crudelis Catilinæ animus, moliq; cædes & incendia, qui posteaquam omnia vidit in fidij obsepra, dissimulandi gratia, aut rumoris de se purgandi, in senatum venit: cuius præsentia M. Tullius consul cōmotos, orationē in illū habuit luculentā. Ceterū vbi cōsul dicēdi sine feci, Catilina demissū vultu, voceq; pene supplici a patribus petij, neq; de se temere crederent. Ea se familia ortum ita ab adolescentia institutum, vt omnia in bona spe haberet repostita, nec ea rep. perditā sibi opus esse, in quā multa sua maiorūq; suorū extarent merita, si M. Tullius inquilinus ciuis eam seruaret. Inde in consule cōnuicia exoritur, quum ei dicere volenti optimū q; ob strepere occiperent, hostēq; patri cidij vocarent, ira accensus. Quando inquit ego ab inimicis circumuentus pcepis agor, meū vestra ruina incēdium extinguit. Cum his ille curia egressus domū se proripuit, vbi multa æstuantī animo reputans, posteaq; neq; insidias ad cōsulē opprimendū, p cedebant, neq; cōsilij ad vrbe incendendā quia atente custodiretur, in Mallianā castra proficisci, socijs coniurationis prius confirmatis, iussiq; vt consuli maturarēt insidias, vrbeq; quoquo modo incēderēt, affuturū se haud multo post cū exercitu. Sed dum hæc Romæ fuit, legati a C. Mallio ad Q. Martium missi, miserorū ciuium inopiam & calamitatem quesiti, per quos motus ille esset foris ortus, multis precibus conati sunt ab eo impetrare, vt eorum qui in armis essent, vellet causam tuendā suscipere. Credo eo consilio id postularum, vt si fieri posset, Martius scelatorum causam cōplexus a republica alienaretur, quod eo facilius eūrum opinio erat, quia per id tempus offensus esset ille senatu, ob triumphum sibi ab eo ordine denegatū. Responsum est vt Romā ad senatum irent, haud dubium esse, quin si positis armis ad illius ordinis clementiam cōfugerent, omnia æqua ab eo essent impetraturi. Catilina ex itinere ad consulares quosdā literas dedit, quibus significauit se inimicorum in fidij circumuentū Mallianam in exiliū pfcisci, vti neq; officij suum in suspicionē, quasi res nouas molirēt, q; miserorū ciuū eam pro sua consuetudine tuendam suscepisset. Hæc & alia in eadē sniam, quā alijs pleriq; vt dixi, tum Q. Catulo scripsit, q; Catilina literas in senatu recitauit. Ille interea ex Reatino agro pfectus, cū fascibus, & alijs ipei insignibus abijt in Mallianā castra, q; vbi primū Romæ aut Mallianæ dita vult, cōfessum cū Mallio hostis iudicat; est, cæna castra teris certū sibi rpus constitutū, quo sine fraude lice se cōfert. ret ab armis discedere. Decernitur adhæc vt habitio

militū delectu Antonius Catilinā bello psequeret. Cicero vrbi pfidio esset. Interea neq; spe gloriā ad duct; neq; metu cōiurationē patefecit: neq; in Mallianis castris vlla secuta est defectio, tantus furor v cordiaq; reip. labefactadæ plurimorū aios inuaserrat, sed nihil æque ciuitatis ocio officiebat, ac imoderata habendi cupiditas, cuius explendæ cā multi per æqua & iniqua pceptis agebant, vel in primis qui Syllanorū temporū memores, ex alieno malebant diuites & potentes fieri, q; in libera ciuitate of ficiose viuere. Reperi sunt etiā, qui ne coniurationē ni quidē adhibiti, nouidam; in verū cupidij, se ad Catilinā per eos dies cōtulerint, & in his Fuluius senatoris filius, quē ex itinere reuocāt; pater interfici iussit. Nec Lentulus qui post Catilinam primas sibi partes peragendæ reit assumpserat, interea quiescebat, quin vt coniurationis opes quoquo modo au geret Allobrogū legatos, & per eos totā gentē in destinati belli fociatē trahere est conat; ipse quū pteror esset P. Vmbreno legatorū appellandū ad negociū. Erat per id tempus Allobrogū ciuitas publice & priuatiū obrerata, glifcebatq; in dies magis ea calamitas, nec spes interim erat vlla melioris in posterū fortunæ, q; res eos facile perpulit, vt Vmbreno meliora pollicenti accesserint. Perducti sunt in delegati in D. Bruui domū, qui ob Semproniam illius fuit cōiurationis particeps, adhibituq; est sermoni, vt maior inesset auctoritas, Gabinius rotius rei conscius, ibi coniuratio Barbaris est ex ordine patefacta, nominati pleriq; illustres, vt audacius periculū adirent. Postremo multis pollicitationibus dimissi, vt suis autores essent, vt cum Catilina sentirent. Diu illi in incerto habuerat, quid cōsilij caperent. Hinc æs alienū, bellij cupiditas ad id faciū su hortari. Contra reip. maiestas, & pro incerta spe præmiū certissimū, si suo incidio ciuitas imminenti periculo seruaret præsentis officij admodonebat. Hæc illis agitātibus vicit fortuna po. Ro. ac Fabio Sangæ, cuius patrociniō plurimū vrebatur. Allobrogum ciuitas, rem omnē deseruit. Fabius ni coniuratonē cōff gū indicij affert. Lubent legati studij cōiurationis liū Allobroges, cæterosq; adire, atq; industrie oia consularum consilia cognoscere. Interea foris in Gallia citeriore, & in Piceno agro Brutioq; maiores in dies motus oriebant, in quibus opprimendis perutilis fuit Metelli & Murenæ opera. Lentulus & ceteri qui domi erant omnibus comparatis noctem constituunt inuadendæ vr bis, totū inter se negocium in hunc modū partiti, vt Gabini; cū magna manu duodecim diuersis locis vrbe incendere. Cethegus consulis ianuā obfideret, eumq; nocturno multo exstrūv; adores, aliq; alios optimatum obruncarent, & in his pleriq; nobilium filij fuere, quibus datum est negocium, vt parentes domi interficerent, vrbeq; incendio & cæde percussa, vna coniurati ad Catilinā erumperent. Legati & ipsi a Lentulo, Cethego, & Stailio velut in patriā abituri iusurandum postularū, qd signatū ad suos perferant, quo impetrato datur illis a Lentulo T. Volturcius comes, vt legati per eū cū Catilina venirent in colloquium, cœdusq; firmarent, adieciq; hæc Stailius ad eū scribens. Qui sm ex eo quē ad te misi cognosces, fac cogites in quanta calamitate sis, & memineras te vtrum esse. Considera quid tu rationes possulent auxilium peras ab omnibus etiam ab infimis. Hæc breui epistola complexus, mandata hæc adiecit, quoniam a senatu hostis iudicatus esset, parum considerate facere, q; seruitia repudiaret, in vrbe parata esse omnia, quæ ipse fieri cepisset.

Allobrogū legatis a cōiuratonis appellati.

Prodūt Allobrogum ciuitas, rem omnē deseruit.

Stailij litteræ ad Catilinā

ee ij pcepisset,

li ad id tempus Romæ contigerat. Cæterum dum ea Romæ geruntur Catilina cum duabus legionibus, quas ex suis & Malli copiis tumultuose instruxerat, Antonium consulens, qui cum exercitu in provinciam venerat, aliquandiu est ludificatus, per ardua duens, nunc Galliam versus nunc ad urbem iter intendens, plio in abstinere, ratus brevi fore, ut Gallias auxilijs aucto exercitu acie conflingeret. Interim servitia repudiabat, quorum vis ingens ad eum confluerat, seu quia coniurationis opibus se victurum speraret, vel quia ingeniorum cam cum fordiorum hominum genere consuetam videri noluit. Verum ubi de ijs quæ Romæ acciderant, nuntius in castra est perlatus, sumptuosam de coniu-ratis supplicium auditum est, multis in horam dilata-bus Catilina cum ijs qui in officio adhuc erant, in Pistoriensem agrum euasit, ut inde per cõfrago-sa & implicita loca in Galliam se proriperet. Nec eum consul dimisit, sed per aperta ducens euntē sequebatur. Interim Q. Metellus cum tribus legio-nib⁹ ex Piceno agro occurrerat, ut Alpius digressum confestim prælio exciperet, quod ubi Catili-na compertum habuit ancipiti periculo commo-tus fortunam bello tentare constituit, atque cum Antonio prælium commiserat. Prius igitur quam in aciem descenderetur, ita est milites pro concione af-fatus. Scio ego viri fortissimi, neq; verba virtutem fortibus addere, neq; exciguos strenuos, aut fortē ex timido exercitum ducis oratione ferri: sed quantacuiq; natura, aut moribus audacia est, tantum so-lerē in bello patere. Etenim qui neq; gloria neq; pe-riculo excitatur, horteri hunc certo scio incassum. Si quidem timor animi auribus officit. Verū ego aliud fecutus vos in concionem vocavi, ut per pau-ca monerem, quibus omnem consilij mei rationē intelligeretis. Etenim quantū sibi nobiscq; cladem Lentuli focordia attulerit, omnes vt arbitror audis-istis, & nunc quo loco res nostræ sitæ sint videris duo hostium exercitus premunt, hica fronte, ille a tergo, nec in ijs locis quibus deprehensi sumus diu-tius ob solli sterilitatem esse possimus. Quocunq; ire placet sero iter aperitendum est, quapropter vos hos horor monēoq; vt forti paratōq; animo sitis, in itōq; prælio memineritis diuitias, gloriam, decō, patriam, vitam ipsam in vestris manibus esse. Si vincimus omnia nobis tuta erunt, patebunt munici-pia, colonie. Vistis omnia aduersa fieri. Neq; lo-cus, neq; amicus vquam teget, quos arma non texerint. Accedit hoc necessitas, quæ vel timidus for-tes facit, hinc sola cogit omnia audere, pro patria, p-libertate, pro vita dimicamus. Fuga salutem sperare quam arma tenas, eaq; ab hoste auerteris, aper-ta demencia est. Semper in prælio ijs maximum est periculum qui maxime timent. Audacia pro mu-ro habetur. Accedit vigor, ætas, virtus vestra mili-tes, quæ me magnopere hortatur, benēq; sperare iu-ber, nec verendum est ne hostium multitudo pau-ciores circumuentum, montium angustias id timeri-uerant. Quod si etiam id accidat, vt fortuna parum sit nobis secunda, caute viri fortissimi, ne inulti mortiamini, sed totis viribus entiamini vt cruentā funestamq; hostibus relinquatis victoriam. His Ca-tilina vsus verbis suos in aciem eduxit. C. Manlius dextrum cornu tenuit, læuam Fesulanus quidam: Ipse cum libertis & colonis prope aquilam consti-tit. Quæ ea esse dicebatur, qua C. Marius fuerat in bello vsus. Contra C. Antonius iam proconsul quum pedum dolore laboraret, M. Perreium hosti-bus obiecit. Ille quoq; per paucos suos hortatus fe-

Oratio
Catiline
ad suos.

rociter manum conseruit. Ferentarij pugna inchoa-runt, mox pilis in hostem missis, res gladijs geri-cæpta est. Veteranorum fuit nobilis pugna, Nobilis resistere summa ope magnaq; obstinatioe hostis, pugna. Fuitq; aliquandiu anceps certamen. Cæterum sup-ante Antonianorum multitudinem, Perreius cohortem prætoriam in aduersam hostium aciem immi-sit. Tum vero insignis cædes edita, medijsq; ordini-bus solutis tota vis in cornua versa est. Ibi Manlio & Fesulano cadentibus, quum iam aperte fortuna inclinaret, Catilina memor generis pristinæq; di-gnitatis in aduersum hostium cuneum inuectus, media facientium strage confossus concidit. Inde re-liqua multitudo cæsa, haud quidem loco vno, cæ-terum omnes aduersis corporibus iacere. Catilinae
na procul a suis inter hostium cadauera est reper-ta, Calus, paululum adhuc spirans ferocia quam viuos ha-buerat in vultu prominente. Nec victoria po. Ro. incruenta fuit, fortissimus quisq; aut in prælio oc-cubuit, aut grauitur vulnerat. acie discessit. Et atro-cissima illa Catilinae coniuratio ad patriæ & bonorū exitium mora hunc habuit exitum. Sub id tempus quo Catilina est ita foris oppressus, sic enim Livi⁹ res digerit: aut certo non multo prius P. Clodius
Clodij ad- pulcher, bonæ de sacrorū muliebris habitu ingres-sus, cum Metelli Pontificis vxore, vt idem autor scribit, adulterium commisit. Appianus Calphur-niam C. Cæsaris coniugem, qui tum pontifex erat, ab eo adulteratam prodidit. Ceterum Tranquillus & Plutarchus Pompeiam Q. Pompeij filiam, quæ Cæsar ob id crimen repudiavit, fuisse aiunt, ad quæ Clodius media cerimonia penetrauit: quibus eo li-bentius accedo, quia nec tū Metellus pontifex ma-ximus erat, in cuius domo talia sacra fieri consu-erunt, sed Cæsar, neq; Calphurnia, cuius Appianus probrum fuisse scribit, adhuc Cæsari nupserat: q; pe-quam vertente anno sui primi consulatus, aliq; to postquam hæc ita acciderat ille vxorem duxit, coniunctissime cum ea vixit vsq; ad exitum vitæ. Quam Græci bonam deam vocant: Phryges Myde Bona
regis matrem arbitrati sunt, Romani Dryadē puellam Fauni vxorem. Græcorum quidam ex Liberi nutritibus vnam fuisse aiunt, quam ne fari quidē liceret. Hoc argumēto adhibet, q; mulieres eius fa-cra peragentes, viti-gineis tabernacula ramis intexebat: dū huic genio sacra fierēt, nefas fuit viris inter-esse, mulierum duntaxat erat id sacrum. Latuit pri-mo Clodius operantium corat. Mox Aureliæ an-cilla (fuit Aurelia Cæsaris mater) illum ædibus er-rabundum intuita, quid rei quereat sciscitatur, quæ Auram respondisset Pompeiæ pedissequam, per-culit virilis vox mulierculam, suspicatarq; quod erat clamorem repente exulit. Claudijur continuo domus, matronæ que attente omnia perscrutantes Clodium ex tenebroso eruunt cubiculo, turbatisq; Clodius
deprehē- sacris dimitunt. Appellatus inde q; in opero bon-æ deæ fuisset, allegabatur rei absentia q; per id tē-pus quo in operum venisse diceretur procul ab Ro-ma fuisset. Cicero testis citatus testimonium dixit, Clodium eo die secum Romæ fuisse, testat idem sunt aliq; quidam illustres. Cæsar post Aureliæ ma-tris testimonium, ab accusatore appellatus vt di-ceret, si quid de pollutis certimonijs compertum ha-beret, nihil omnino sibi compertum respondit, qd de ea re affirmare posset. Nolebat Clodium genere & eloquentia clarum, & quem multitudini gratū sciebat, a se alienare. Ab eodem interpellatus quid Verba
Cæsaris devxore. ergo Pompeiam ab se ablegasset, quoniam inquit domum meam non solum crimine carere oportet, sed etiā

sed etiam suspitione criminis. Clodius corrupto iudicio absolutus est, Ciceroniq; adeo inimicus est ea re factus, vt a patribus ad plebem postea transferret eo consilio vt tribunus plebis factus hominem vt ciceretur, cuius testimonio fuerat in discrimen ad-ductus. Sed hæc aliquanto postea secuta. Erant & alij in gratiam pleriq; qui seruatae patriæ illi gloriam inuidebant, & in his C. Cæsar, qui prætor Cæcilio Metello Trib. pleb. se adiutorem obtulit, legem ad-uerfus optimatum factionem ferre conanti, qua Pompeius cum exercitu reuocatur ex Asia vt Ci-ceronis potentiam euerteret. Sed nec Pompeius tū redijt, neq; enim lex fieri potuit, Catone summa ore resistente: nec postquam ille ex Mitridatica victoria est reuerfus, fuit aliquo modo Ciceroni in festus, cuius actionibus absens, & ad populum pro concione, & in senatu sæpius ornatus est. Cæsar p- ture anno circumactō, qui in Ciceronis consulariū incidit, Hispaniam provinciam fortitus, quum a creditoribus forte retineretur M. Crassi opera, qui ostingentorum triginta talentorum se sponsorem obtulit eos a se remouit. Erat haud dubie Crassus Romanorum ditissimus, Pompeioq; iam inde a cõ-sulatu quem cum eo gesserat inimicus, ad cuius po-tentiam in rep. insingendam C. Cæsarem, ac p- rō-tissimum quemq; omni officio affectabat. Cæ-sar in Hispaniam profectus in transfursu Alpium exiguo & humili quodam oppido diuersatus, qd pauci admodum moestiq; tenebant accol, ex com-tibus quidam p iocum rogasse dicitur: crederet-ne ibi quoq; certamina de præcipuo oriri, ambitionē ve sollicitare oppidanorum animos. Mallem dixit se ferri hic p- esse, quam Romæ secundus ha-beret. Tanta ingenium illud dominandi cupiditate exarsit. Tranquillus autor est puerum adhuc semper Euripidis carmen quod est in Phœnissis in ore habuisse. Si ius humanum violandum est re-gnandi causa violari oportet, in cæteris rebus pie-tatem colas. Ex eodem affectu animi gemitus ille, ac lachrymæ extiterunt, vt quidam dicunt, q; ma-gni Alexandri statua Gadibus animaduersa profes-sus est merito sibi dolendum q; ea ætate qua ille, or-bem subegisset, nullum esset a se præclarum facin-geffum. His ergo stimulis incitatus, paucis diebus quibus in Hispaniam venit, X. cohortes, XX. prio-ribus adiunxit. Hisq; copijs p-etus Callicos & Lufi-tanos vsq; ad oceanum domuit, subiecitq; tum pri-mum nouas aliquot gentes Romano imperio. Re-bus in provincia optime constitutis, ipse ingenti gloria bello quaestita, ac didior factus Romam ad triumphum simul & consulatum decessit. Cæterū edictis iam consularibus comitijs, quia ratio ipsi⁹ absentis lege haberi non poterat, nisi priuatus vt-berem introisset, ambire cepit, vt legibus solueretur. Sed Catone & alijs diuersæ factionis id negan-tibus, triumphum dimisit ne consulatu excluderetur. Duo cum eo perierunt. M. Bibulus & L. Lucei⁹, quorum Luceium complexus Cæsar cum eo pacis scitit, vt quando ille minus gratia valeret, de suo comitum nomine in centurias nummos pronū-tiare, futurum pollicitus, vt suo favore quem be-ne conciliatum apud multitudinem haberet, Bibu-lo excluso ipse secum consul crearetur: quod ne eue-niret optimatum factio autor Bibulo fuit, tantū-dem suo nomine pollicendi, multiq; ad id pecunia contulerunt, ne Catone quidem abnuente cam lar-gitionem erep. fieri quo contigit, vt hic quoq; vt Aristides ille Atheniensis reip. causa aliquādo are-

Cæsar in
Hispa-
niā, profi-
ciscitur.
Cæsaris
dēta.

Gemitus
Cæsaris
ad Alexā-
dri statuā

Clodius
deprehē-
ditur in
domo
Cæsaris.

Verba
Cæsaris
devxore.
sed etiā

cto desierit. Cum Bibulo igitur consul creatus Cæsar, ubi provinciam minimi momenti sibi a Cæsar & patribus decretam vidit, pro magno habuit nego- Bibulus cio Gn. Pompeium omni officio sibi conciliare. consules Erat tum is longe princeps ciuitatis, patribusq; ma-gnopere offensus q; senatus ea quæ ipse post Miri-datem bello victum in Asia egisset cunctantibus cõ-firmarent. Itaq; Marco Crasso vt ei reconciliato, cum viroq; societatem iniij, vt nequid in republica agi-pateatur, quod non ipsis tribus placuisset. Pri-mus igitur omnium instituit, vt senatus & popu-li acta die vno conficerentur, confectaq; publicarē-tur, antiquum ad id morem reuoluit, vt eo mēse quo consul fasces non habet, accensus ante illum iret licitores pone sequeretur. Legem agrariam tulit in-uito collega, quem de more obnuntiantem, vt reli-gionem illi incuteret, foro armis expulit. Ea lege campum Stellarem agrumq; Capanum ad subfir-ma reipublice relictum. XX. milibus ciuium, quibus terni plures vt liberi essent extra sortē diuisit, & publicanos tercia mercedum parte leuauit. Pla-tarchus tercia tributorum portionem eques tri or-dini ab eo remissam autor est. Cætera pari potestas re largiri, vt cuiq; libitum esset, Bibulo ita absterris-to, vt postquam foro semel pulsus est nunquam amplius in publicum venire stitatus, quoad pote-state abijt. Cato quia agentem interpellabat per li-Cato in-ctorem e curia extractus, in carcerem eius iussu dū carcerem-ctus esset, nisi senatus autoritas Cæsarem mouisset: ducitur. nam simul ac abstrahi coepus est, optimi quiq; est mceiso silentio in carcerem sequebantur, vt totus ordo nō senatorum vnus iniuria affici videretur, quæ res in causa fuit, vt Cæsare coniuente tribu-norum iussu sit dimissus. Traduxit Cæsar & Publi-um Clodium a patribus ad plebem in Ciceronis inuidiam, q; is in quodam iudicio temporum sta-tum deplorasset, deditq; se Clodius plebeio homi-ni oprandū, homo clarissima familia ortus, postq; eam adoptionem breui est Tribunus plebis factus Cæsar vt suas opes priusquam consulari abiret, nouis, affinitatibus firmaret, Calphurniam L. Pifo-nis filiam sibi in consulari successuri vxorem du-xit: luliam suam Gnæo Pompeio collocauit, Ca-rone identidem clamitante, rempublicam prodi-nuptiarum lenocinio: quippe qui non multo pri⁹ Pompeij affinitatem recufasset, restatus se obfidēs contra rempublicam, neq; Pompeio, neq; cuiquā daturum, pollicitus homini si recta faceret, amici-tiam suam, quæ esset omni propinquitate firmior. Socero igitur & genero suffragantibus ex omni provinciarum copia Galliam cum Illyrico sibi po-tissimum delegit, vnde idonea triumphorum præ-tendebatur materia, mox & Comata illi Gallia per Cæsar senatum adiecta, veritis patribus ne si ipsi negas- sent, populus & hanc daret, quo gaudio Cæsar ela-puicias rus, non temperauit quin frequenti curia diceret se adipiscitū inuitis & gementibus aduersarijs quæ concupisset adeptum, futurum proinde vt illorum capitibus quum veller insularet. Verum quodam per con-tumeliam negante posse id fieri, vt vlla tanti esset fecmina. Eiuero Cæsar parū pudicitia suā ab in-te ætate custodiuisset ferebat, & in Assyria, Semyra-midē regnasse respōdit, & magna Asia parte Ama-zones aliq; tenuisse. Ipse posteaq; consulatus abijt, ali-q; diu Romæ comoratus, demū in puincia pfect⁹ est, absensq; de actis superioris anni a L. Antistio tribu- Cæsar in no plebis postulat⁹, appellato tribunorū collegio Gallia p-obtinuit, vt qn reipublice cā abesset ne res fieret. sciscitū- ee iij Sed

Sed quum Romæ adhuc Cæsar esset, C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere bellum administravit. Et P. Clodius Tribunus plebis factus Ciceroni diem dicitur, ut eum aliquanto magis obnoxium haberet, priusquam rem faceret, auro populo extitit, ut M. Cato in Cyprum mitteretur aduersus Ptolemæum, cuius regnum omnesq; fortunæ ipsius Clodij rogatione fuerant publicatæ, & vt exules Byzantijs reduceret, in quam provinciam Cato profecturus, adeo indigne eam a Clodio habitus, vt vrbe descendenti, non naues sint illi de more instructæ, nō milites, non ministri. Sed duo scribæ atq; eorum fur hic nō nullus, Clodij clientulus ille, tantum in stulta ciuitate ac cito peritura furiosi hominis valebat autoritas. Iam ne a Ptolemæo q dem vlla quod sciam publica in Romanos profecta fuerat iniuria, cur in eum id decretum fieret. Verum quia Clodius a Piratis captus, ab rege nō fuisse, redemptus, Tribunus sua rogatione effecit vt ille hostis strididat. Et Cato hoc prætextu vrbe ablegabatur. Sensit homo prudens iudicium Ciceroni parari, quare priusquam Roma proficisceret, eum hortatus dicitur, ne in nefarium aliquod certamen ciuitatem conijceret, sed tempori potius cederet, iteriq; patriæ salutem præstaret. Ipse Canidius in Cyprum præmissus Ptolemæum hortatus est, vt sine pugna & contentione publico decreto cederet, fore pollicetur, vt neq; honoris expers, neq; pecuniarum postremo fieret, auctore se futurum populo. vt ei Veneris Paphiæ sacerdotium concederet. Hæc per Canidium ad Ptolemæum mandata dedit, ipse Rhodum nauigauit, vt quæ ad provinciam obundam opus essent, maturæ compararet. Forte accidit vt per id tempus Ptolemæus cognomento Auletes ab Alexandrinis obignauit fordidosq; mores electus Romam nauigaret, ea se vt Pompeij & Cæsaribus auxilio in regnum respiceretur. Is audito Catonis ad insulam appulsus, Rhodum disuertit, ratus fore vt suo aduentu audito Cato officij causa ad se veniret. Verum longe aliter accidit ac rex fuerat opinatus. Curabat enim forte Cato corpore quum nuntiatum est Ptolemæum ad se, qui cupe ret eum eo loqui. Respondit Cato vt Ptolemæus ad se veniret si quid se conuenio opus esset, nec venienti magis prodesse obuiam, assurrexit ut quam si ad se veniret priuatus aliquis, quæ res primo cōgressu regem haud mediocriter turbauit, conuertitq; in admirationem q; in priuato homine lateret tanta animi elatio. Mox vero vbi eum loquentem audiuit, ac libere predicentem quantum dispendij aditus esset, si cupiditate & avaritiæ principum Romanæ ciuitatis se subijceret, vt cœlestem & diuinum hominem admirari cœpit: ipsiusq; cōsiliu haud dubie secutus, & fecisset retro vela in Aegyptum quoquo modo cum suis in Græciam rediturus, nisi amicorum suavis, mutato repente consilio, Romam ire peruenisset. Nec multo post Aulētis digressum, nuntius & literis cognouit Cypriū Ptolemæum audito Romanæ ciuitatis in se decreto venenum haussisse, quo nuntio permotus Cato confestim Brutum Seruiliæ fororis filium in Cypriū misit, nam haud multam Canidii fidem habens, in regia pecunia quæ immensa dicebatur tractada, ipse reductis Byzantium exulibus, compositoq; ciuitatis statu, in Cyprum nauigauit, vbi summa attentione nequid reip. incuria deperiret, ad septem milia talentorum argenti coegit, vt usq; longissimam navigationem, ingentem vasorum numerum studio conquisiuit, duorum & amplius talentorum capacium, quibus longiores funes erant in-

Cato vt beabile gatur.

Cato Ptolemæo nō assurrexit.

Cyprii Ptolemæi interitus.

nexi, cum subere ad caput alligato, vt si naufragij fieri contigisset, vbi demersum esset argentum in dicio proderetur. Nauibus igitur aduerso Tyberis subiectus frequentem ciuitatem plenis vtrinq; raris obuiam habuit, vt celebritas illa & magnificentiam frequentia omnium ordinum officia, non multum a legitimo triumpho distarent. Et Cato nis reditus ad vrbe tam clarus fuit. Sed dum his procul vrbe affuit, Clodius diem M. Tullio dixit, q; nobilissimos ciues necasse iudicata causa. Erant Ciceroni tum Romæ consules L. Piso C. Cæsaris focer, & dies dicit P. Gabinius qui provinciarum spe Clodij conatibus conuiebant. Consulum itaq; fauore destitutus Cicero vestem mutauit, & cum eo vniuersus ordo equester, vt. XX. milia hominum mutato habitu eum sequeretur, potuissetq; reus aduersus Tribunalium media vrbe armis disceptaret, nisi Catonis consilium securus, vrbe a cæde & discordia seruare maluisset. Supererat spes vna vt Pompeius q; primum in ciuitate locum obinerebat, auxilium adesset. Cæterum is sine Clodij in solentiam veritus, sine ue per C. Cæsaem a Cicerone alienatus, qui ob id erat illi inuisus, quia cum eo legatus in Galliam ire recuassent, siue residuum fuit illud odium ab insolenti administratione quæ Cicero violenter in coniuuratos exercuit: vbi Ciceroni euident periculum in stare vidit, in Albanum suum Pōpeius concessit. Circuire interim reus atq; obuium quæq; in angustis portis prehensare, suppliciterq; & cū lacrimis suā salutem omnibus commēdare, magnusq; erat animorum motus. Senatus frequēs in curiam coniuerat decreurus, vt tota ciuitas cū M. Tullio vestem mutaret, sed curia Clodianis armis cepta, consuli busq; rem impediētibus nihil decerni potuit. Cicero eiusmodi difficultatibus circumuentus ad Pōpeium in Albanum proficiscitur, cū congressum ille declinans, per ædium posticum sese proripuit. Tū Cicero omni spe retinendæ vrbe abiecta, De Cicerōis exilium: mosthenis exemplum imitatus, qui ne pro se diceret cogere, solum verit, media nocte egressus, in Lucania primo cōcessit, mox in Sicilia transfretatus. Clodius audita eius absentia ad populum tulit, vt Cicero exul esset, eiusq; bona publicarent. Et vt quadringētis milibus passuum ab Italia igni & aqua illi interdiceretur, qui eum hospicio accepisset, is exul esset, omniq; eius bona in publicum redigerentur. Ad ditum rogationi est nequis de eoreducendo ad senatum referret, disputareve, aut pedibus in sententiam iret, quæ omnia populis sciuit. Clodius exulis villas in Arpinati, Tusculano, Pōpeiano, & Formiano diripuit, direptaq; incendit, domum in palatio demolitus est a fundamentis, atq; in ea area templum Libertatis constituit. Bona omnia hastæ subiecit. Nec in tota illa auctione sector repertus est. Cicero prohibitus per literas a C. Vergilio prætorē in Sicilia transire, Brūdisium flexit iter, inde Dyrrachium transgressus, quum hic parum sibi tutus videretur, in Macedoniam transit vbi, a Plancio est benigne acceptus. Tuli ille exilium, quod eius epistolæ ad Terentianum, & cæteros necessarios declarant, parum forti animo, ac multū infra eius persone quam gerebat dignitatem, maluisseque ferro extingui, si cadendum fuit quam extorem fieri. Sed dum Cicero ex vrbe & Italia pellitur, interea Cæsar iam antea vrbe digressus, cum Heluetijs Narbonensibus Gallia imminetibus bellare cœperat. Tenebat hi Comata Gallia præ q; Rheno a Germania excludit, iura mōte a Sequanis, Rhodano & Lemano lacu a Narbonensibus Gallia discreta, longitudine. CCXL. milium passuum, octoginta

Cicerōis exilium.

Heluetij & eorum terra.

octoginta supra centum latitudine. Gens belandi cupida ægre ferens, q; pro multitudine hoim modicis terræ finibus circumscriberetur M. Messala & L. Piſone Consulibus, Orgitoris nobilitate & diuitijs totius gētis longe principis suasu alie nos fines iuadere decreuerat, belloq; gloria simul & nouā terram sibi queere. Eam expeditionem in tertium annum consulo distulerunt, vt maturius omnia pararentur. Interea Orgenorige affectati regni crimine interfecto, quidā eū salutis spe abiecta sibi manum inuulsit prodiderunt: Heluetij tertio anno quemadmodum fuerat ab initio decretum in Narbonensem Gallia transitū moluunt, quæ Genoua extremū Allobrogū oppidum seder, hic pōs Rhodano impositus in Heluetios transiuebat. Ascuerant interea sibi belli socios Rauracos, hodie Bassilienses sunt, vt scribit Galliarū rerū nō imperiti, & cum his Tulingos & Latobricos, quos perpulerunt, vt oppida, vicofq; exurerent, qd' & ip si fecerant, ne redeunt spes vlla superesset. Adiuuerant sibi & Boios, nunc Bauari dicuntur. Hi quā sedes trans Rhenum haberent, Noricū hostiliter iruperant, his ad se receptis, Rhodanū ad Genouam superare aggrediuntur, dubia spe Allobrogum gētis in societate traducendæ, qui iam antea ancipiti in Romanos animo haberent. Horū qui circa Rhodanū hodie habitant in Sabaudia parte collocant. Vi igitur si bona venia non liceret, hac iter Heluetij in provinciam facturi, vniuersæ genti & socijs edicunt, vt ad quintū calend. Aprilis omnes ad ripam Rhodani cum cibarijs trium mensū conuenerent. Is Heluetiorū motus Cæsarē tumultuose in provinciam exciuit: qui tanta celeritate est longū iter emēsus, vt octo dierum spatio ex vrbe ad Rhodanū perueniret: eratq; in Gallia legio vna, qua recepta Cæsar q; maximū pouit militū numerū vniuersæ provincie imperat, pontēq; vna rescindi iuberet quo Rhodanus erat ab hoste superandus. Heluetij de Cæsaribus aduentu certiores facti per nobilissimos totius gentis ad id missos, perferunt vt per provinciam pacate transire liceret. Ille quia ad Barbaros vi arcēdos nō dū paratus erat, certū dierū numerū sibi depoposcit ad id deliberandū. Interim a Lemano lacu nunc Lauxanæ est, vsq; ad Iurā montem, qua Heluetijs arctior patebat aditus, vnde viginti milia passuum murū & fossam irrequieto duxit opere castella muro imposita præsidio firmat, quibus quum iam satis fideret Cæsar posse Barbaros arceri, legatis qui ad diem reuersi sunt ita respondit, vt diceret se nullo suorum exemplo posse cuiquā iter per provinciam dare: q; si vim pararet, iterum se ostendit contra omnem eorum iniuriā. Tentarunt Heluetij ratibus flumen transire. Cæterū repulsi ab ijs qui aduersam ripam præsidio obtinebant p. Dūnorigē Heduum, qui gratia & largitione apud Sequanos valebat, impetrat, vt datis & acceptis ab ea gente obsidibus, per eorum fines transire liceret, nam per Sequanos restabat iter vnū, quo intercluso, nullum erat illis reliquum. Obsides ad id vtrinq; dati & accepti, vt hi sine maleficio per Sequanorum fines agerent: illi iter facientiibus iniurijs essent. Cæsar cognito Heluetiorum consilio reputans animo quātū periculum si suæ immineret provincie ab ea gente, si per Sequanos & Heduos in Santonum fines dilapsi in apertos & heraces Tolosatum campos tumultuose irumperent, T. Labieno cum ijs copijs qui aderant, ad munitionis præsidium relicto, ipse magnis itineribus in Italiam reuersus, duas celeriter legiones conscribit, quibus ad tres alias quæ circa

Heluetio rū opes augent.

Boij.

Cæsar is cel

Iemanus lacus.

Cæsar in Italiā reuertitur.

Aquileiam hyemabant adfectis, qua proximi illi fuit per Alpes cū quinq; legionib; in vltiorē Galiam trāsit, Cætronibus. Garocelis, & Caturigib;, Alpinis gentibus, qua iter ihibere conati sunt, haud vno prelio victis, Postremo ab Oceano in Vocontiorum fines septimo die peruenit: inde p. Allobrogas i Sebustianos duxit, qui primi sunt extra provinciam trans Rhodanum. Heluetij interea per Sequanos in Heduum terram dilapsi, omnia lae repopulantur. Retinent Hedui hodie inter Burgundia populos veteris nomē. Vna igitur & ab Heduis legati ad Cæsaem venerunt, & ab Ambaris Heduum consanguineis opem implorantes, secuti & Allobroges qui trans Rhodanum incolebat. Hi Heluetiorum metu, relictis vicis ad Cæsaem cōfugerant, nūntians præter agrorum fundum nihil sibi reliquum fecisse eius gentis iniuriam. His cōsensus Cæsar, haud vltra cunctandum ratus, in Santonum fines cum exercitu transit. Seruati hi veteris nomen inter Aquitanos traieciuntur tū forte Arar fluuius, qui nunc Sagona est, ab Heluetijs. Labitur is per Heduum fines, & Sequanorum qui Bifontinam hodie ciuitatem accolit amplissimam, Rhodanocq; infunditur, sedate leniterq; fluēs, vt in vtram partem tendat vix possit sensu deprehendi. Cæsar vbi exploratū habuit tris Heluetiorū partes flumen traiecit, reliquum illud cooperat qd' in ceteriore ripa subfederat, noctū cū tribus legionib; adortus magna ex parte ferro confecit, pleriq; eorū noctis beneficio seruati in proximas reuerti syuas. Erat omne Helueticū nomen in quatuor gentes diuisum, Cæsar totam gentem in Pagos distribuit. Pagus qui tum cæsus est Turinus nominabatur, nunc Turægis est vt quidā arbitrantur. Is olim domo profectus L. Cassio interfecto, eius exercitū sub iugū miserat. Cæsar secundū eam victoriā pōte Ararim superat, vt cæteros hostes assequeretur, illi vero quum nocturna suorum clade, tum subito fluminis traiectu commoti, ad Cæsaem mittunt, eratq; eius legationis princeps Diuico, qui Cassiano bello Heluetiorum dux fuit. Is pacē Romano Heluetio petij, pollicitur si ea daretur futurum, vt Heluetij eirent pacateq; manerent, vbi Cæsar eos esse voluisset. sin amicitij bellum preberet, pristinum Romanorū cladē meminisset, Heluetiorūq; facinus, quam gentem stultū esse credere rā paucis annis a pristina virtute degenerasse. Nec magne laudis loco poneret, quod Pagum vnum noctū improviso adortus, opportunum iniurijs habuisset. præsertim quod ne auxilium quidem vllū flumine dirēptis exhiberi potuisset. Heluetios adhuc esse qui veteri gētis instituto virtute nō dolo, armis nō vanis terroribus contenderēt. Quare videret, ne si in aperu certamē descēderet, locum aliqua recenti clade pot. Ro. insignem sua temeritate faceret. Ad ea Cæsar se rociore indit, & ob veterem iniuriam qua olim Romanos affecissent, & eam qua nuprimam socios, fore vt Heluetij debitas daturi essent poenas, eaq; vltionem eo grauiorem expectarent, quo tardius secuta esset. Sed ne nō aliquid a se impetratum crederent, si Heluetij obsides darent in id qd' per legatos pollicerentur, et si de Allobrogibus & Heduis satisfacerent, pacem se his redditurū. Ad ea Diuico, con fuisse Heluetios ait accipere, nō dare obsides, effectus eius rei Po. Ro. testē. Atq; cum his legati infecta re castris excellerunt. Posthinc Heluetij motis castris pauli tre pergūt itinere ab Arare auerso. Cæsar primiso eqtatu, q; hostiū vestigijs sine p̄llo iussiteret, ipse cū robore legionū i oem occasione itē, pauli seq; ba cōmitū interim equestre plū, ductorū temeritate Romani, quingenti

Hedui!

Arar flui;

Heluetio rū legati.

Heluetio rū legati.

Cæsar is respōsū.

Vincunt Roman.

quingentiq; Heluetiorū equites oēm Cæsaris equi-
tatum propemodū auerterūt. Extulit id certamen
Gallos, vt non solum iam inde ferociter Romano
qui vestigiū inisset ab resisteret, sed vltro etiā ad
pugnā puocarent. Et iam XII. dies sine prælio p-
cesserat vtrūq; agmen, ac tam breui inter se spatio,
vt quinis senisve milibus vtrūq; ab altero metares-
tur castra: in terea Cæsar in dicio comperit Dūno-
rigē Heduoꝝ longe principē suis popularibus au-
torē esse, quo minus Hedui vti polliciti erant, fru-
mentū in Ro. castra subueherent, cui pāq; equestris
prælij nuper male cōmissi penes eundē esse, a quo
velut excōposito orta esset fuga. Præerat Dūnorix
Heduoꝝ equitatu, affecissetq; Cæsar eum Capita-

li supplicio, aut certe proditiōnis conuictū Heduoꝝ
rum ciuitati occidendū dedisset, nisi Diuitiæ eius
frater Ro. nominis studiofissimus multis precibus
p. fratre intercessisset. Quibus Cæsar cōmōtus, oī
publica iniuria Dūnorigi remissa, satis habuit, eū
secreto increpitū admonere, ne pergeret ea velle, q̄
in suū exitū venteret, quin fratre potius imitaret
in Romana amicitia studio & fide colenda, q̄ vtrūq;
decori futura esset, & emolumento: ac cū his dimis-
so custodēs appolluit, qui eius dicta factaq; attente
explorarent, ipse quū hostes sub monte quodā con-
sedissent, procul octo milia passū ab eorū castris
castra fecit. Mox vno cognita montis natura quæ
p. oportuna ad insidias esse diceret, T. Labienū le-
gati cum duabus legionibus tertia noctis vigilia
iuber montis iugū insidere. Ipse suprema vigilia
cum reliquo exercitu ad hostes cōtendit, equitesq;
primi ire iussit. Etiam nō procul erat Cæsar ab Hel-
uetiis castris, quū Cossidius homo aliqui rei mi-
litaris peritissimus, a Cæsare pmissus, ex proximo
exploraret an montis fastigium esset a Labieno in-
fessum, citato quo nunciat iugū qd̄ a Romanis oc-
cupari oportuit, Gallico præsidio teneri. Id se ex ar-
mis & insignibus gentis obseruasse. Hic error esse
cit vt Cæsar non ausus sit concurrere, sed eo nūcio
territus, in proximū collē subdixerit copias. Labie-
nus q̄ strenue munus obiuerat, vti discedēs fuerat
iussus signū ad altū diem expectant immortus con-
stitit. Helueti sui periculi ignari vbi illuxit castra
mouent, Cæsareq; bene gerendæ rei occasione fru-
stratus hostem de more sequitur. Nec multo post
quum iam rei frumentariæ inopia sentiretur, ad Bi-
brace oppidū Heduoꝝ opulētissimū Romanū dux
iter auerit, qd̄ vbi hostibus est nunciatū, metu id
accidere rati, aut certe frumentationis impediendæ
cupidi, continuo & ipsi retro conuersi extrēmū Ro-
manorū agmen adorti remorantur. Cæsar exercitu
in proximū collē subducto, trifariam acie instruit,
edictisq; ijs qui summum collem tenebāt, vt locū
castris muniāt, ipse remotis equitibus q̄ ab hostiū
phalange pulsū fuerat, in Gallos temere subueentes,
ex superiore loco decurrit. Fit acre prælium, legiona-
riq; milites connixi continuo hostiū scuta pilis res-
ciscidunt, mox stricis gladijs cum multa cæde Gal-
lum submouent. Recipiunt sese Helueti in proximi-
mum collem conseruati animo, paululūq; quieue-
re, verum vbi hostem ferociter subueitum viderūt,
prælium instaurant. Attulit non paruum nego-
cium Romanis, q; a Tulingis & Boijs, q. XV. M. n-
mero in subsidijs locati erant, eos in aduersum
collem tendentes a tergo propemodum circumue-
nerunt, sed signis vtroq; versum illatis, hostis iterū
loco cum ingenti suorum strage submouetur. Cæs-
sar a tertia diei hora ad vesperam dimicatum scri-
bit, & ad postremum circa hostium castra vbi ex-
suis multi mazaris & tragulis transfixi perierunt,

Dūnorix
fides
anceps.

Cæsaris
strategie
ma.

Præliū,

positi sunt tamen illis Romani. Hinc magna vis
hostium per noctem effusa fugam occupat, ac cum
his qui ex acie fugerant citato agmine in Lingonū
fines habierunt, quos biduo post Cæsar cōsecutus
ad deditiōnē compulsi. Fuerunt qui dediti sunt ad
centū. XXX. milia, quos Roma imperator accepit Heluetio
obsidibus, in eam terram vnde deperit fuerant rum dedi-
tio.

diu administrare, donec ex agris fruges p. parent,
ne fame interim laborarent. Id Cæsar ea maxime
ratione fecit, ne si terrarū de Helugū egressi fuerāt,
cultorib; deserta iacuisset, Germani qui trans Rhe-
num incolunt, soli vberitate allecti eam occuparēt.
Reperit sunt tabulæ in ijs castris q̄bus Romani po-
titi sunt, Græcis literis conscriptæ, quibus notatus
erat numerus omnium eorum qui domo profecti
fuerant. Heluetiorū capita fuisse significabat. CC. Heluetio
LXII. milia. Tulingorum qui postea Lotoringi
nominati sunt, vt scribunt quidam, Latobricorū, Heluetio
Rauracorum, & Boiorum (torē gentes cum illis
socio arma iunxerant) centum & octo milia vt oīs
promissue bellatorū imbellisq; multitudinis sum-
ma fuerit, CCCLXX. milia. Eorum vero qui do-
mū remissi sunt, supra est numerus relatus, quo da-
tur intelligi q̄ta hoim multitudo duob; fuerit p̄ijs
absumpta. Colit hodie frequens Heluetiū solū,
suntq; nra tēpestate ipsius vrbes, vt quidā Gallicæ
res; periti literis tradiderūt, Berna totiq; gētis caput,
Suricia, Lucerna, aliæq; vrbes nō ignobiles. Helue-
tico bello p̄ hūc modū cōfecto, ex tota Gallia lega-
ti ad Cæsarem excōposito vno tpe venerūt, suntq;
eius legationis caput Diuitiæ hedeus, hic cum
lachrymis totius Gallia notia, a Cæsare suppliciter
petit, vt vniuersam gentē ab Ariouisti dominatu,
supbaq; tyrannidē liberaret. Fuerat Ariouistus ab
Aruernis & Sequanis ex Germania mercede accer-
situs quodam bello quod cū Heduis illi habuere.
Is quū facillē vnā pugnā ad Magetobriā in Gallos
pugnasset, superbe crudeliterq; victoria vsus, obsi-
des omnibus Gallia populis imperauit: ac iā inde
velut regno fretus, nō tantū accolis formidini esse,
sed remocioribus etiā populis, qui filiorum charita-
te nihil in eum moliri auderēt. Addere his Diuitia-
cus, nisi Germanis opibus in aliena terra assidue in
ualefcentibus iretur obuiam, breui fore vt tota Gal-
lia illorū armis subigeretur, quod non magis ipsis
indigenis calamitosum esset, q̄ Ro. Po. indecorum
ac periculosum. Quum omnes qui aderāt, ad ei; pe-
des prouoluti, idē cū lachrymis precarentur, motus
cum cætororū clade, tum Heduoꝝ Cæsar, qui sæ-
penumero fratres & consanguinei a senatu appella-
ti essent, credere etiā Cimbrici Theutonicoq; belli
recordatione id parū tutum Italiæ Romanoq; impe-
rio fore, q; Germanorum res nimium in ea terra au-
gerentur, iuber eos bono animo esse, daturum se o-
perā, vt non multo post vniuersa gēs eo metu libe-
raretur, dimissisq; a se Gallis, qui idē tēdē precib; cō-
tēderāt, vt sua postulata in occulto haberet. Ariouis-
tū per legatos ad colloquiū inuitauit: quibus ille res-
pōdit, si Cæsare cōuēto sibi opus foret, vltro ad eū
iturū fuisse, at siquid esset qd̄ ipse a se petere velleret,
venire eū oportere nō accerere. Nā quod ad collo-
quiū attineret, sine exercitu testari nequo se iturum,
qui hominū numer; haud q̄ta tā acie congrui, q̄q;
nō posset nō mirari qd̄ rei esset Cæsari factū, aut cur
Po. Ro. se Gallicis rebus immiseret. Cæsar iterum
per legatos nūciari iussit, qm̄ se consule ipse & rex
& amicus a senatu appellat; esset, vt eam sibi demū
gratiā Po. q; Ro. referret, vti de summis vtriusq; res-
bus medio aliquo ambob; loco secū congregeret,

Heluetio
rū vrbes.
Ariouis-
tus.

Ariouis-
tū supbū
respōdit.

Cæsaris
postula-
ta.

Ariouis-
tū facio-
ra.

Treuir.

qui si id omnino præstare noller, iussi sunt legati
dicere, quæ corā erat Cæsar cū eo acturus, vt ne quā
hoim multitudinē trans Rhenū in Gallia traduce-
ret, vt obfides Heduis restitueret, vt Sequanos libe-
ros dimitteret, ne Heduos tributis vexaret amplius
quæ si faceret perpetuam amicitiam lei cum popu-
lo. futuram. Cæterū nisi ea iniuria tolleret, obre-
cens decretum, quod Romæ M. Messala & L. Pi-
sone consulibus fuerat latum, vt quicunq; Gallia
cum exercitu præesset, is Heduos cæterosq; socios
po. Ro. ab omni tueretur iniuria, fore vt pro virib;
amicorum clades armis vlciferetur. Ad ea Ariouis-
tū ferociter respondit, & q̄ bello a se victis iure
imperaret, tributumq; exigeret ab ijs quos armis
vctigales fecisset, quando ne Ro. quidem ipsi ali-
ter in eos quos vicissent, imperiū exercerent, iccir-
co nec tributum se Heduis remissurum testatus
est, nec restitutum cuiquam obsides, nam quod ad
certaminis euentum pertinere, credere se ita futu-
rum vt Cæsar demum intelligeret aliud esse cum
ijs bellare qui. XIII. annos rectum, non sibi essent,
quā cum Heluetijs incompta hoim multitudine,
quæ nuper domo egressa, ne arma quidem adhuc
tractare didicisset. Hæc legatis renunciantibus, ab
Heduis eodē fere tempore afferunt, suos fines hosti-
liter vastari ab Harudibus Targalis, qui nuper ex
Germania in Galliam translati essent: Treuitorum
quoq; legati gentis olim in Belgica finibus, nunc
germanica fere lingua vtrius, trepidè nunciabant
centum Sueuorum Germanorumq; pagos ad Rhe-
ni flu. ripā consedisse, qui in Gallia transire molirē-
tur, quibus copijs Cimbreus & Nausa fratres præse-
sent. His commotus nuncijs Cæsar, priusquam ita-
ra vis hostium cū Ariouisto iungeretur, dimacare
constituit. Magnis itaq; itineribus ad hostem pro-
ficiscitur. Et iam tridui viam consecerat, quum nun-
ciatum est illi Ariouistum cum omnibus copijs ad
Vesontionē occupandū properare. Erat id oppidū
Sequanorū maximū loco ad bellū opportunissimū
mo sitū: Alduasio ane fere circūquaq; cinctū (nūc
Dubio est illi nome) vna duntaxat parte qua mōs
arduus surgit, cum munitione arce, pedibus vrbes
adeunda, radices montis fluuioꝝ contigua. Cæ-
sar audita loci opportunitate diurnis nocturnisq;
itineribus tantum viæ confect, vt ante Ariouis-
tū accessum oppidum occuparet, vrbeq; præsidio
firmata, quum commeatu causa ibi adhuc esset, su-
bitus metus vniuersum exercitum inuasit, Gallorū
vocibus & Romanorū, qui ibi negocia & multa &
magna habebant, milites didicere ingenti statura
Germanos esse, incredibilib; virtute, sæpe cum his
congressos ne vultum quidem, h. truncemq; oculorū
aciem ferre potuissent. Pleriq; igitur qui amicitia cau-
sa ex vrbe cōmunitati fuerant, alia atq; alia causati
perebant vt bona venia liceret inde procul abire.
Alh pudore affecti in occulto stentes suā fortunam
incubare, passimq; in castris testamenta obfignaba-
tur. Obrepit itis metus tacite ad eos qui magnū in
castris vltimū habebant, minusque timidi videri
volebant, qui nunc syluarum densitate, nuncio-
rum angustias quibus hostis adeundus erat q̄stis,
nihil obfure præ se fererebant præsentē animi flu-
ctuationem. Erant qui Cæsari nunciarent, vt
quum signa tolli iuberentur, milites nō essent qui
dicto parent. Ob hæc ille vocato concilio adhibi-
tis oim ordinum centurionibus, cunctos vehemē-
ter incusauit, & q; in quem locū, aut quo cōsilio du-
cerentur, querendū sibi cogitandū veputarent. A-
riouistū se cōsule amicitia po. Ro. vltro petiisse, cu-
pidissimèq; cōplexū. Cur igit; q̄q; eū tā temere ab

officio desecitū iudicaret; sibi persuasum esse, su-
turū, vt Ariouistus cognita suorum postulatorum
æquitate, neq; suā, neq; po. Ro. amicitia repudiaret;
q; si furore & amicitia impulsus amicitia bellum p-
tulisset, quid ita ipsi de sua virtute, aut de imperato-
ris diligentia desperarent; satis superq; parū me-
moriam periculū fieri cōtigit, qd̄ Romani virtute
bellica Germanis p̄starent. Cimbrici & Theutonici, a
C. Mario cæsari, haud dubie inquit declararunt, q̄ va-
na sint hæc q̄ timidi & stulti in huiusmodi genere re-
formidant. Quid qd̄ sæpissime ijs, qui tantopere ti-
mentur, ab Heluetijs tunc prælio victi, quā genit-
vos nup. nullo negotio superastis. Nec qui Ariouis-
tū sequunt; suis popularibus fortiores sunt creden-
di, quia Gallos vicerint, quum consilio magis &
dolo quā viribus, qd̄ satis constat, qd̄ sit ille victo-
riam adeptus. Omittit proinde, quado pudor est,
itinerum rationē perscrutari, quando imperatoris
id munus sit, nec de frumctaria multum solliciti
sitis, q̄ preterq; q; Sequani Leuci, & Lingones ab-
de ministrabunt, iam seges in agris maturefcit: Et
enim qd̄ ad præsentē expeditionem attinet, haud
multo post experiam, miles ne sequi debeat impe-
ratorē, an imperator militē. Ego, proxima nocte quar-
tavigilia mouebo castra, vt primo quoq; tempore
sciam pudor ne, & officium plus apud meos mili-
tes possit, an metus & ignauia: q; cæteri imperiū
derectabunt, cum. X. legione quam satis scio in of-
ficio mansurā, inchoatā expeditionem obibo. In-
credibilis animorum mutatio ad eam Cæsaris ora-
tionem secuta est, summaq; alacritas ac bellandi cu-
piditas omnium animos iuasit. Egred; decima legio
illi gratias, q; optimū de se iudicium fecisset. Cæte-
ra vero æmulatione accensæ, per primores centu-
rionum imperatori satis faciendum curarunt, ea fa-
tiffactione accepta, quum iam Cæsar in hostē mo-
turus esset, legati ab Ariouisto venerant, de ducū
colloquio acturi, quod Cæsar ante petiisset. Erat iā
Ariouistus propinquus ad quatuor &. XXX. milia
passuum, nec Ro. detrectauit hominis congressum
Petere tamen Ariouistus vt remotis peditibus Cæ-
sar cum solo equitatu veniret, alioqui se diem non
obseruaturū, veritum ne a Romano peditatu circū-
ueniretur. Cæsar ne occasionem componendæ per
colloquiū rei omitteret, id consilij cepit, quia Gal-
licis equitibus non multum fideret, illorum equis
decumanos milites, eorūq; fortissimum quoq; im-
posuit, vt si militari opera opus esset, eos ad omē
discrimen multo fideliores haberet. Cum denis eq-
ribus in medium vtrinq; ad rumulum quendā pro-
gressi, qui in patenti planitie in vtrac; castra modi-
ce attolebatur. X. legio inde ad. CC. passus aberat,
pari spatio ex aduersa parte Barbarus equitat; hic
quū non pauca citro vltroq; dicta & responsa es-
sent, adhuc tuncq; ab Ariouisto, fore vt si Cæsar in-
terficeret, magnam esset gratia apud principes Ro-
manæ ciuitatis iniurius: pcesserāt; logius sermo,
quū Ro. ducū nunciat Ariouisti egres propius tu-
mulum accedere, & tela in nostros iacere cœpisse.
Tum ille factō dicendi sine, receptaq; ad suos le-
gione, inhibuit prælium fieri, ne pulsus hostis pos-
tius quam casus videretur. Postridie eius diei ite-
rum Barbarus ad Cæsarem misit, velle se cum eo
adhuc in colloquium venire, aut si id nō daretur,
rogare vt ad se aliquid mitteret, quæ cum quo quicq;
in animo haberet, commode ager posset. Misit Cæ-
sar M. Valleriū Procllū, & Marium Metiū, quos
hostiū castra ingressos pro speculatorib; Ariouist;
capit iussit, captos in vincula coniecit, inde motis
castris sex milibus passuum a Ro. loco edito conse-
dit.

Perora;

Cæsaris
cōsiliū.

Cæsaris
& Ario-
uisti con-
gressus.

dit, Postridie præter hostium castra cum exercitu progressus, ad duo milia passuum post Cæsarem metatus est, ut comitatus qui ab Heduis & Sequanis importabatur intercederet. Tenuit inde Ro. imperator quinque dies exercitum instructum, in hostium conspectu, fecit illi dimicandi copiam. Absistit Ariouistus pedestri certamine, equestris tamen aliquot prælia fuerunt, eaque parum memoratu digna. Ariouisti sex equitum milia ex omni numero lecta, ad totidem peditem, quorum alius alium legerat. Hi longa exercitatione inter equites assueti, cum illis prælium obibant, si quo longius prodeundum fuisset, aut celerius recurrendum, equo rum iubis subleuati pari cum illis celeritate agebantur. Cæsar vbi hostem pugnam detrectare vidit, triplici acie ipsius castra prætergressus, sexcentos passus ulterius confedit. Eo Ariouistus sexdecim milia hominum misti cum omni equitatu, qui Romanos a munitione prohiberent. Cæterum his repulsis, obitum locum Cæsar, quo impigre munitione, duas ibi legiones constituit, quatuor reliquas in maiora castra reduxit. Postridieque copias in prociatua habuit acie dimicatur, nec hostis quicquam mouit, priusquam se Romanis in castra recessisset. Tunc subito procursum Germani hostem in prælium exciuit, pugnatumque est versus ad vesperam, ibique sunt vtrinque vulnera illata & accepta. Cognouit iterum Cæsar ex captiuis Ariouistum a fore legis mulieribus monitum, ne ante nouam dimicaret, religio neque iniecta constituisse prælio abstinere, cuius ob eundem vili necessitatem imponeret, postridie strueta acie ad hostium castra processit. Tunc demum vicia Germanorum patientia, descensum in prælium. Constituit Ariouistus aciem generatim paribus interuallis. Hi fuere, Harudes, Marcomani, Tribores, Vngiones, Nemetes, Sedusii, & Sueui. Totam aciem Ariouistus carris a tergo circumsepsit, nequa spes in fuga relinqueretur. His mulieres passis crinibus impostæ viros in prælium proficiscentes flebiliter precabant, ne se Romanis in feruiturem traderent. Cæsar fingulis legionibus singulos legatos præfecit, ut quisque restem virtutis haberet. Ipse dextro cornu rem gessit. Concursum tanto hostium ardore, vt nullus Cæsarianis vñs in plis fuerit. Strictis igitur ensibus continuo res gesta est. Obicerunt Germani Romanis mucronibus phalange qua subito refracta, pellitur sinistra hostium acies. Reperti sunt ex Romanis militibus, qui in media phalange inuecti, manibus scuta reuelerent, hostesque vulnerarent. In sinistro cornu Romanorum, non nihil est laboratum. Sed hac quoque parte, P. Crassi strenui adolescentis opera, qui equitatu præerat hostium fuga facta est. Ita palam fusi cæsiq; hostes per aliquot milia passuum precipiti cursu ad Rhenum contenderunt. Ibi alij nando fluuium traiecere. Alij & in his Ariouistus, litribus circa ripam repertis sibi salutem quaesierunt: cæteram multitudinem Romanus equitatus passim ferro cõfecit. Duæ erant Ariouisti coniuges, ambæ in ea fuga periere. Perijt & filiarum vna. Altera in Romano potestate venit. Receptus est Valerius Procellus, qui triplici catenarum serie ab hoste trahebatur. Inter inter hostes de se fortibus consultum affirmavit, igni ne vius cremaretur, an in altum tempus eius differretur supplicium, sortiumque beneficio se seruatum. Suesui qui ad Rheni ripam vt supra est significatum pcesserat, audita suorum clade percussis animo retro abierunt. Cæterum cognita illorum fuga, non pauci ab locorum accolis intercepti perierunt. Cæsa sunt eo prælio octoginta Germanorum milia. Cæ

Varij Cæsaris & Ariouisti conatus,

Populi sub Ariouisto,

Procelli calus,

far duobus maximis bellis vna æstate defunctus, Cæsar in paulo maturius quàm tempus postulabat in hyberna concessit. Labienoque exercitui preposito, ipse in citiorem Galliam ad conuentus agendos proficiscitur. Sed dum hæc a Cæsare geritur, incredibile erat Romæ actota Italia, M. Tullij desiderium, nemoque magis quàm Pompeius absentem desiderabat, pœnitentibus hominem Clodij iniuriæ non iuisse obuiam, Clodius quippe qui Cicerone in exilium acto, pari ferocia Pompeium vexare adorans, non solum cum ad populum criminari, sed vt mollem & parum pudicū probris insectatus est, circumfusa hominis factio nis multitudine, ex alto sublimique loco quærebat, Quis vno digito caput scalperet & totaque concio excomposito responderet Pompeius. Quis imperator impudicitia laboraret? Pompeius. Quis vir virum quæreret? Pompeius. Qua contumelia ille adactus, fractusque Lentuli autoritate qui tum cõsul erat, Ciceronisq; amicissimus, autor fuit, T. Anthonio Trib. ple. vt rogationem ad populum ferret, de Cicerone ab exilio reuocando, quæ res ingreus in vrbe & tota Italia concituit motus. Clodius cum sua factione Tribunitiæ rogationi obstaret, eoque adnitente aliquando nihil agi potuit. Certatumque est interim in publico armis, tribunitiæque potestas violata, multi quoque interfecti, adeo vt Quintus Ciceronis frater inter cadauera latitans sit seruatus Postremo Pompeius ingenti bonorum manu, multitudineque ad hoc ipsum ex tota Italia collecta, Clodium foro expulit: auxilioque fuit vt populus sine aliquo maiore motu rogaret. Nuncq; maior de aliqua re consensus Po. Ro. fuisse dicitur, neq; tantum totius Italiæ studium, quæ ob hoc ipsum Romam vndeque confluerat, vt non magis eleganter quàm vere postea Cicero sit gloriatu, Italiq; humeris se ab exilio reportatum]. Senatus caritate & beneuolentia cum populo certauit, decreuitq; vt publice laudaretur ciuitates quæ Cicerone accepissent, vt domus eius & villæ publico instaurentur sumptu. Redijt sexodecimo mense postquam vrbe eiectus est, rãta omnium ordinum gratulatione, vt officiorum frequentia diem totum in vrbis ingressu consummperit, dum obuiam prodeuntes complexu & osculis excipit. Nec Clodius propterea quieuit, nam & Cicerone interficere primo conatus est, impetrat in eius domum facto redemptores operis fugauit, lapides & columnas disiecit: q; Cicero iniuria impulsus, cum magna clientium & amicorum manu, aeneas tabulas quas ille de rebus a se in tribunatu gestis in Capitolio fixerat, loco suo diuulsas fregit: de quo quum in senatu accusaretur, q; publica monumeta priuata autoritate sustulisset, negauit Clodium tribunum fuisse, quando patricio homini p leges plebeium magistratū capere nō liceret, ea sententia M. Catoni non placuit qui estis perniciosus in ea potestate Clodius fuisset, nihilominus tribunum fuisse intelligi volebat, alioqui illa quæ a se in Cypro gesta essent, tenere nō posse viderantur, si Clodianæ rogationes non tenerent. Hinc orta creditur tacita quedam inter Catonem & M. Tullium animorum offensa, sed quæ in apertam simultatē non euaserit. & Cicero in hunc modum in patriam restitutus fuit. Cæsar quum adhuc in Citeriore Gallia esset, rumoribus & Labieni literis certior fit, Belgas qui tertiam comatæ Galliæ partem incolerent, aduersus Roma. Popu. conuulsæ. Clarissimæ vrbes hodie in ea gente, Colonia, Maguntia, & aliæ Catonis plerq; admodum illustres ciuitates, obsides ad hæc inuicem dati & accepti dicebantur, vt in obsequio do bello socialis fides constaret. Nouandarū rerū prætextus

Celeber Cicerōis reditus.

Certamē Clodij & Cicerōis

Catonis & Cicerōis offensa.

Causæ Belgicæ belli.

Belgarū copia.

Cæsaris strage ma.

prætextus fuit, ne Belgæ pacati Romanis opprimerentur armis, suaque libertas in discrimen adduceretur. Præterea ægre ferre dicebatur, quod Germanis bello eiectis, Romani exercitus Gallicanis hybernis in sueretur: sed nihil æque eorum animos exagitant, ac institum genti nouandarum rerum studium, & in primis eorum qui inter suos populares opibus pollebant: qui veriti ne si Romano esset imperio parendum, ipsi principatu deicerentur, Omnia malebant quod Romanas opes intra Galliarum fines inualescere. His Cæsar nuncijs excitus duas in citiorem Gallia legiones conscribit, premititque cum his, Q. Pedium legatum. Ipse quum primū pabuli copia fuit in agris, ad exercitum venit. Huc Senones Gallici qui Belgis finitimi sunt, & quibus id negotium Cæsar dederat, vt quæ eius gentis consilia essent, attente explorarent, nuntiant omne Belgicum nomen in parando bello vehementer esse occupatum. Cæsar nihil cunctandum ratus, magnis itineribus in Belgarum fines exercitum ducit. Perculit Gallos oceani accolas inopinatus illius aduentus, Rheumque Belgarum affines, per legatos deditionem faciunt. Ex his cognitum est a Germanis Belgas ortos, qui soli feracitate allecti, alij alio tempore Rheum transgressi, eam terram quæ Belgica dicebatur occupasset, diuidi que totam gentem in multa nomina, esseque omnium opulentissimos Belouacos, qui LX. milia armatorum ad id bellum intruxissent, quinquaginta milia Sueffones, totidē Neruij qui feritate insigni præfere dicebantur, nunc Tornacenses dicit: Atrebatēs. XV. milia. Terepitate nostra Picardiam partem incolunt. Eorum ciuitas Atrebas aulæorum opificio celebris. Ambiani decem milia. Ambianis hodie eorum ciuitas, & ipsa Picardiam finibus, contenta. Morini. XV. milia. Gallici nunc horum Metropolim Terrauanum vocant. Menapij & Bellocasses vtrique septem milia. Castle tenes nunc sunt qui Bellocasses fuere. Caleni & Caruaci, qui nimirum Siduaci hodie sint, vnde viginti milia. Codrusi & Eburones, qui nunc Leodienses. XL. milia ad bellum dederat. Cæsar ne cum tam numeroso exercitu confingere cogere, cum Heduis egit, vt cum quæ maximo possent exercitui Belouacorum fines inuaderent, vt eius gentis opes sociali bello auerterent. Ipse Axonam fluuium in extremis Rhemorum finibus transgressus in vltiore ripa metatus est. Aberat inde Rhemorum oppidū Librax ad octo milia passuum. Id Belgæ summa ope erant oppugnare adortus, nec vis hostium diutius sustineri potuisset, nisi Cæsar Baleares funditores, Numidasque, & Cretas sagittarios, noctu oppidanis misisset. Belgæ omni spe potiundū oppidū abiecit, agrum & vicus populati, in Cæsarem imperitauerunt, castraque ad duo milia passuum castris cõserunt. Tantaque erat vis hostium, vt ipsorum munitiones, quod ignibus & fumo significabatur, ad octo milia passuum & amplius late pateret. Cæsar Belgarū numerū, & belladi propitudine veritus haud quidem ausus est ab initio acie dimicare. Flebat interim equestris prælia quum secunda fere Romanis essent, capro prius castris loco ad explicandam aciem idoneo in aperto toris viribus decernere, cõstituit. Erat media planities locus paululum editus, tantum in latitudine extensus, quantum loci acies instructa occupare poterat, in fronte leniter castigare paulatim ad planitiem redibat. Ab vtroque late re Cæsar fossam passuum circiter. CCC. obduxit, & ad extremas fossas castella constituit, ibique tormenta collocat, ne multitudine fractus hostis a lateribus suos circumueniret: duabus inde legionibus

quæ nouissime fuerant conscriptæ, ad castrorum præsidium relictis cum cætero exercitu locum occupare acie dimicaturus. Erat palus quedam inter vtraque castra, quam vt Romani superare aggesserentur hostes expectabant, contra Romani velut Galli id ausuri essent intenti stabant. Neutri itaque aliteros lacessere ausi in castra sine prælio rediere. Inter equites non nihil est certatum, sicut congressus ille Romanis multo quàm hostibus prosperior. Belgæ motis castris ad Axonam fluuium contederunt, eo consilio, vt parte exercitus in Rhemorum fines transgressa, eos late popularentur, pontemque a tergo Romanis rescinderent. Ad præsidium pontis cum sex cohortibus Q. Titurius Sabinus fuerat relictus. Is Axonam, ex improposito hostium accessu ad Cæsarem misit. Numidas itaque & Cretenes sagittarij ad eum missi, qui Belgas præda impeditos, medio flumine adortus, Magnum prædatorū numerū interfecere. Cæteri per suorum cadauera transire conati, telorum multitudine pene obruti sunt. Postremo Belgæ suis comatibus frustrati, consilium cepere sine prælio domum abeundi. Trepide ad hæc nuntiabat Heduos Belouacorum fines populari. Res cãta trepidati de acta est, vt fuge specie præberetur. Media nocte sine imperio sine duce, turbato agmine abierunt. Cæsar in insidias veritus, cãtã subite profectiois haud alio conijcere potuit, vt quæ ad lucos tenuit. Vbi vero omnia exploratoria habuit, equitatu in hostes misit, qui extremum remorarentur agmen. Q. Pedius & L. Aurunculeius legati, celeri cursu hostem cum equitibus asscuerunt, subito metu & trepidatione Gallos fundit, rãtãque hominum multitudinē interfecere, quãta ad noctē vsque cædēdo cõfici potuit. Postridie Cæsar Sueffionū fines ingressus, Nouidunū oppidum obsidione cinxit. Id sine aliquo maiore certamine est deditum. Transijt inde in Belouacos, quos in Bratuspantium oppidū compulso, suppliciterque veniã implorantes in fidem recepit, & quia vrbs erat in Belgis multitudine longe præstans, sexcentos populos obtulit. Ambiani inde voluntaria deditione recepit. Postremo Cæsar in Neruios mouit. Nullus olim mercatoribus ad eam gentem aditus, nulla comercia, neque vna neque alia ad luxuriam pertinentia patebantur sibi importari, vnti eiusmodi rebus hominum mores corrupti, omnique vim animi his corporis illecebris labefactari. Incurfabat Belgas qui tam se molliter Romanis deditissent, ipsi cum Atrebatibus & Veromanduis ad Sabim fluuium (nunc Sãbra dicitur) ingenti numero confederunt. Cæsar præmissis, qui locū circa flumē castris caperent, ad hostē ducit. Neruijs interim pefuge nunciãt magnã occasione primæ Romanorū legiois inuadēde, diripiēdorūq; impedimentorū dari, quã magno spatio secundã legionē pcederet, & alias deinceps ordine sequētes. Hoc ipso, & quia vntis sua natura erat impedire, hostes in spē hã gerenda rei adducti loci in insidijs occupãt. Ceterū vbi Cæsar ad flumē propinquare cepit, mutatis de more ordinibus, sex expeditas legiones secundū equites premitit, post impedimēta duę legioes nup cõstritpæ extremū coge bãt agmen, fluuiū itaque superato, primo equestre plūiū fuit, mox impedimēta hostes ex insidijs adorti anceps certamen iniçit, & ex aduerso colle in eos q castra muniebãt, Galli impetu fecere. Cæsar in oēs partes intus mitit, q milites in opere continerent, ipse nunc decimã legionē, nunc ad alias recurrēs, præsentia & horatio suos ad pugnam erigit. Res vario euentu acta est, nona & decima læ Atrox perigio a sinistra parte Atrebatibus cõfectos, iū ad Sabim & in fluuium præcipites actos, medio tranandi situ bi fluuiū

Solutur Belgarū exercitū.

Gallorū deditio.

ff dio,

dio, ad vnu propemodū cōfecerunt. Contra octauē & vndecimā legionū, cum Viromāduis maius citra fluuiū fuit negociū, vbi quā arox esset certamē cōtractū: nā septimā & duodecimā legio subsidiō a dextro cornu adertā, omnis Neruiorum conatus huc incubuit, ac multitudine fracti partim Romanā aciem circumueniunt, partim castra inuadunt. Ibi turbatio ingens orta, quum hostes eo quo inuecti fuerāt impetu, munitiones irrumperēt, continuo fuga fieri cōcepta est, & a Caloniis, & Iouis armaturæ militibus. Quia turbatione percussī Treuirsequites quorum virtutis opinio erat inter Gallos singularis, rē Romanā perditā rati, citatis equis domum as

Romano rē fuga.

hierunt, suis popularibus quæ facta essent præprope nunciantes. Interim Cæsar ab ea parte qua res bene gesta erat, ad læuum cornu reuersus, vbi acie pene circumuentam vidit, ac rem propemodum asfictā, signo vno amisso, centurionibus quartæ cohortis ad vnum interfecit, cæteris grauius vulneratis, arrepto gregarij militis furo, appellatisq; centurionibus qui in proximo steterāt, in mediā hostium aciem prorumpit. Redintegrata pugna paululum hostium impetus refedit. Duæ deinceps legiones quæ nō paruo inter se spatio diuisæ præliū, iniuerāt, & ob eam rem pene circumuentæ ab hoste fuerant, Iulij Cæsaris signa conserunt, ferocioresq; mutuo auxilio factæ, non solum hoste sustinent, sed valide etiam fatigant. Occurrunt eo legiones, q; impedimenta sequebantur, hæc audito suorum periculo, mature assuerunt, ex propinquo itaq; colle cōspecte, omnem belli terrorem in Gallos vertit. Tū vero quātum illis metus est subito iniectū, tātū Romanis audaciæ accessit. Qui vulnerati innixiq; scuto stabāt cōfestim in pugnā redeit, Calones quoq; turbatis hostibus, occurrant. Hic tāta fuit Neruiorū virtus, vt prius passim cęsi sint, q; pro victis Romano cesserint, ex cæsorum cadueribus dimicantes non vis vlla hominum, nō locorum iniquitas frangere potuit, donec cæteris tena occidit: occisis pauci prælio effugerint. Ita Neruiorum gente extincta, senes qui cum pueris & mulieribus fuerāt in æstuaris relicti, ad Cæsarem mitant, veniā orantes, qui in descendit gentis calamitate confecti sunt, fortunā totius gentis adeo vno prælio accessim, vt ex sexcentis senatoribus tres duntaxat superessent, & ex sexaginta milib; bellatorum quingenti qui arma ferre possent. Cæsar misericordia motus, non solum vitis dedit veniam, sed finibus & oppidis, quæ ad id tempus habuerāt, vt permittit. Aduarici inde bello petiti, qui Neruij sub ipsū tempus pugne auxilio profecti, audita sociorum strage, cursum retro auerterant. Erant Aduarici a Cimbris & Theutōis prognati, qui quum illi bellum Italianæ intulerūt, cū impedimentis quæ gestatu grauiora essent, in his locis relicti fuerant. Hi audito hostiū accessu locū occupant & natura & humano opere præmuniti. Cæsar, bellicis machinis oppidū admodis, hostem ad deditōem compulsi, Iulijq; arma gradere, haud quidem ex fide imperata faciunt. Sic quoq; tanta vis armorum circa oppidū exposita est, vt repleris fossis munitiones oppidi congeries æquarent. Cæsar neminem passus est oppidū ingredi: nequa deditis & inermibus iniuria fieret, quia illi occasioe vsi, secunda noctis vigilia, cū finibus quæ occulto retenta erāt, & quæ tumultuario opere paucis horis parari poterūt, Romanas stationes cum clamore inuadunt. Cæsar signo ex castellis edito cōfestim suis auxilio affuit, cæsarq; sunt nocturno prælio quatuor milia hostiū. Cæteri in oppidū compulsi postridie, refractis portis, in Romanorum potestate venerunt.

Neruioy caedes.

Aduarici

Aduaricorum fraus.

Sectio eius oppidi vedita est, captiuorū numero? ad ducent delatus trium fuit & L. milium. Sed dū hæc in Aduaricis geruntur. P. Crassus a Cæsare cę legionis vna missus, Vnellos, Ofsinos, Curiosolitas, Aulercos, Rhedones omnes oceani accolis in deditōem accepit, atq; vniuersa Gallia per hæc pacata, Legati ab ijs gētib; quæ trans Rhenum incolerāt, ad illū venerūt, amicitia petentes, vltroq; obfides daturī, Cæsari iussis his ad se sequenti ætate redire, habebat enim in animo in Germaniam bellum transire, quod & fecit: legionibus in hyberna dimissis, in citeriorem est Galliam reuersus.

Oceani accolę duntur.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEXTAE, LIBER VI.

Osicq; Romę hæc que Cæsar gesserat, & literis & nuncijs audita sunt, supplicatio eius nomine, in. XV. dies decreta est, quod ad id tempus datum erat nulli. Ipse Lucam urbem suæ provincię terminum profectus, Pompeiū & M. Crassum officij prætextu ex vrbē extraxit. Cæteri multi Cæsaris munificentiam securi, sua sponte ad eū ex Roma & provincijs confluxerunt, in hisq; Appius Sardinie prætor, & Nepos proconsul Hispaniæ, atq; alij Fascium aliunde, ita vt vno tempore. C. &. XX. lictores cū fascibus in Cæsaris vestibulo obseruati sint. Venerunt eo senatorij ordinis circiter ducenti, quos stille incredibili munificentia eū profectus, cum Crasso & Pompeio egit, vt sequenti anno consulatum peterent, extruderentq; L. Domitium consulare candidatum (minari is aperte futurum vt consul perfereret, quod prætor nequisisset, vt exercitum & imperium Cæsari adimeret) & vtrabon consules creati auctores essent Galliarum imperij sibi in alterum quinquennium prorogandi. Obtinuit vtrūq; Cæsar, sed aliquanto postea. Pompeiū & Crassum consules designati sunt, multo tamen certamine. Nam Domitius, Catonis impulsu in campum descendere ausus, post grauiissimas cōtentiones, quum sub noctem se domum reciperet, Melito, qui lampadē præferebat, a Pompeianis interfecto. Caroneq; dexterrū cubitum faucio, ipse cū cætero comitatu porro fugatus, se cum multa trepidatione domum recepit. Illi consulatum adepti. C. Trebonij Trib. pleb. rogatione auctores fuerunt, vt C. Cæsari imperium in. V. annos prorogaretur. M. Crasso Syria provincia decreta est. Pōpeio Aphrica, cū vtraq; Hispania, & quatuor legionibus, quarū vna rogari focero cōcessit. Cæsar his successibus auctus, veterisq; legionibus vnam ex transalpinis Gallis conscripam addidit, quam cultu disciplinaq; Romana instruatam Gallico vocabulo Alaudam appellauit. P. Iulij campetris huius certaminis & tumultuosę rogationis est auctor, licet in Pompeio & in Cæsare longe aliter scripserit: Caronem ait, quum hæc Romę facta sunt, in Cypro fuisse, quod eo memagis mouet, quia & Liuius in id tempus Cypriam illam Catonis provinciam reijcit, quo Veneti accolę oceani sunt a Cæsare superati, quō illi in citeriore Gallia adhuc esset, rebellatū. Idem auctor est Caronem quia Trebonij rogationem de imperio Cæsaris, & consularibus provincijs impediret, tribuni iussu in vincula adductum. Sub idem tempus, aut certe nō multo

Fascium numerus Cæsare.

Cæsari in periu quinque nūi pro rogatur.

Carmen Sibylli num.

Ptolemus Roma proficiat.

Ptolemus redigitur in regnū.

Veragorū pñdia.

Galbæ pulchrū facinus.

multo prius, Ptolemæum Auletem ab Alexandriis extorem eiecit Gabinius qui Syriæ præerat, Pompeij autoritate, contra religionem in regnum reduxit. Ex Sibyllinis libris celebre carmen erat, ne Romanus exercitus in Aegyptum deportaret, Alexanderin pulso Aulete filiam eius maximā natū reginam constituerunt, nuptiq; primo illa Cybiofacti cuidam Syro, regia sitpe, vt ipse credi volebat, procreato, quem regina paucis diebus obfor didum ingenium regno expulsi. Lunctā inde Archelao est eius Archelaj filio, qui contra Syllam pro Mitridate pugnavit, moxq; a Romanis in summo fuit honore habitus. Cæterum dum filia nouis studet nuptijs Ptolemæus Romam profectus Pompeio est ab initio conciliatus, per eumq; patribus commendatus. De eius reductione actum simul & de legatorum cæde, qui supra centum ex Alexandria aduersus Ptolemum Romam venerant, & cū his Dion Academicus. Erat tunc consul Lentulus Spinter, qui quum Ptolemæum ambire sensisset, vt a Pompeio reduceretur, auctor patribus fuit, præfecturæ maritimæ & terrestris annonæ Pompeio decernendæ, vt maiorem ille dignitatem secutus, de reducendo regem omnem curam abijceret. Ipse & præfens, & mox proconsul absens, per Ciceronem adnixus est, vt reduci regi sibi provincia decerneretur. Sed quum rex per Pompeium reduci mallet, nec id concederetur, desperato reditu Ephesum concessit, tutus Dianæ numine victurus. Nec longo inde interiecto tempore, Pōpej, vt dixi impulsu Aulus Gabinius iniussu populi regem restituit, qui recepto regno filiam & Archelam cui puella nupserat occidit, nec ipse diu postea filia & genero superstit, perijq; fatali morte quatuor filijs superstitibus, duobus virilib; stirpis, ac totidem alterius sexus. Ex his maiores natu testamento patris regna re iussi sunt. Dionysius Ptolemæus qui Pompeiū puer adhuc interfecit, & Cleopatra, post cuius interitum Aegyptus in provincię formam est redacta, sed hæc multo postea acciderunt. Erat Cæsar in citeriore Gallia, quum Sergius Galba, qui cum legione vna & parte equitum in Anruates erat missus, post aliquot secunda prælia, gentem ipsam cum Sedunis & Veragis Ro. imperio subegit. Erant hi Allobrogum affines, & ad summas alpes mercatoribus vehementer infestis que causa Cæsarem in primis mouit, vt eas gentes armis subigeret. Galba in ea terra qua fuerat armis potius hybernare constituit. Hic medio hybernorum tempore in Octodoro Veragorum vico, subita Gallorum defectione, cum semiplena legione (vndiq; enim loc' erat mōribus circumspectus, quorum fauces Galli in sederant) pene oppressus est, fuitq; metus eo maior quod res minus prouisi. Enimvero simulacretur hostibus obuia, ecce Galli velut procella quædam mōtib; deiecta, ad ima decurrentes vndiq; tela in hostes iaciunt, sex & amplius horis circa vicum est dimicatum, & quū iam Romanos tela & vires deficerent, parumq; abesse, quū Galli munitionibus potiretur, que vnica supererat salutis spes, paululū ab hoste certamen remittitur. Recipiunt interim Romanianimum, colliguntq; vires ad aliud facinus, & portis subito patefactis, cum clamore pluribus locis erumpunt: hostis vi submotus, atq; in fugam actus passim cæditur. Ita Galba duobus milibus, Gallorum cæsis, ne sapius idem adiret periculum: postridie vico & munitionibus incensis, cum tota legione incolumi, in Anruates se ad exercitum in hyberna recepit. Veneti interea i ora oceani bellū in romanos meditati, vt obfides quos dare fuerant

coacti, recipere. T. Siliū & Q. Velanum trib. militum a P. Crasso, qui cum vna legione propius oceanum hybernabat frumentarum millos intercipiunt. Curiosolite & Eufubij Venetorum exepit fecuri, & ipsi qui ad se deinde de causa venerant, velut ex composito in vincula conijciunt, missiq; in utrem legis coniantur, nihil se nisi communi cōsilio acturos, eundemq; laturos fortunę exitum, sollicitant & alias ciuitates, vt libertatem a maiorib; acceptam secum tueri vellent. Mittit inde ad Crassum, vt si suos velit recipere sibi obfides restituar. Cæsar interim factus certior de ijs que in Gallia acciderant: mandat in Ligeri flumio longas naues edificari. Oritur is in Heduorum finibus: eos a Biturigibus dirimit, in Carnutes inde prolati, multis & varijs anfractibus euagatur. Aquitanij contiguus, oceano infunditur. Ipse vero quum primū per anan tempus potuit ad exercitum venire. Veneti & socij locorum opportunitate fricti, quo maritimis opibus magis pollebant, eo bellum ferocius cōparant. Naues ad Venetos vbi Cæsar bellaturus putabatur studio conserunt. Populi qui cum Venetis socii arma iunxere, fuerunt Offinij, Lexobij, Nannetes, Ambiliates, Morini, Diablitæ, & Menapij. Oēs hodie citeriorem Britanniam habitant, tum vero Celticæ Galliæ fuerunt, contra Britanniam insulā sitū. Vnde auxilia sunt ad id bellum accersita. Cæsar quia rumor erat, præter hos populos qui ex confesso erant hostes facti, omnem sere Galliam vno tempore nouis rebus studere. Nam præterq; q; libertas omnib; natura grata est: vt feruitus inuisa, Gallorum ingenia subita sunt, & in consilijs repentina: prius itaq; q; ciuitates conspirare in vnum possent, T. Labienum legatum in Treuiros cum equidibus misit. Erant hi Rheno finitimi. P. Crassum cū. XII. cohortib; & magno equitum numero, in Aquitaniam Q. Titurium in Curiosolitas Lexobiosq; q; eas gentes armis lacefferet. Decij Brutū adulescentem, classis, Gallicisq; nauibus præfecit, quas Pictones & Santonici, ac reliquæ gentes, quæ in fide erant auxiliares miserant. Huic Cæsar imperauit, vt quum primum posset, in Venetos moueret, ipse ad hostem pedeftribus copijs proficiat. Erant Venetorum oppida velut in peninsulis qui busdam, ac promontorijs sita, quæ duodecima quæq; hora, oceani æstu omnia restagnant, in insularum speciem, medijs extabant fluctibus, atq; ob eā rē, neq; pedibus q; aquæ prohiberent, neq; nauib; ob vadofum stagnum, aditu facilia. Cæterum si quoq; victa locorum difficultate vbi ad hostem aggeribus peruentum est, paratis ad id nauibus, cū omnibus fortunis, liberiq; & coniugibus, in aliud Galli oppidum migrarunt, mox hinc eiecit in aliud transfuerunt, aut vnde primo profecti fuerant populariter remigrarunt. Nec Romana classis in ora importuosa oceani vim libenter experiri. Venetorum naues carina paulo planiore fabrefactæ ex robore, ad omnem sæuientis pelagi iniuriā perseverandam satis erant validæ, clausi pollicari crastudine confixæ, ferreisq; catenis innixæ, pro anchorarijs funibus. Vela scortea, & non ex lino, aut canabi facta, vt quātūvis itum venetorum vim fortiter sustinerent. Cæsar aliquot locis laboriose captis, vbi parum ea viasq; proficere animaduertit, classem expectandam censuit, que postq; in conspectum venit, CCXXX. Venetorum naues ad præliū instructę illi obuiam procedunt. Parum ab initio constitit Bruto, qua potissimū ratione in hostes dimicaret, quum omnia apud illos essent accuratius prouisa. Sola militum virtus ducē ferociorem red-

Ligeris fluius.

Qui cum Venetis conuatiunt.

Sit & vt bes Venetorum.

Venetarū nauitū robur.

dedit ad conflegendum, & q̄ sperabat ita futurum, ut primo concursu, recisis hostium funibus, velis armamentisq̄ eorum naues spoliaret. Augebat ſu per omnia animum Bruti & aliorum, Cæſaris ac totius exercitus præſentia, qui tumulos vnde deſpectus in ſubiectum parebat mare, longo agmine inſederant. Diſiectis igitur ſalcium occuſu Venetarū nauium antennis, quum binæ ternæq̄ Romanorum ſingulas hoſtium circumſtetiſſent, militeſq̄ multa vi in aduerſas naues traſcenderent, Galli fortuna & numero imparēs, aliquot nauibus amiſſis fugam capellunt, & quum iam in eam partem curſum intenderent, qua venio ferebantur, tanta ſubito tranquillitas ſecuta eſt, ut moliri curſum nequiverent, quæ res ad maiorem victoriam conſequendâ Romano peropportuna fuit, qui ſingulas conſecutus præter paucas, quæ noctis interuentu in terram abiere, cæteræ ad vnam, aut capte funç, aut in alto depreſſæ. Quo vno prælio Venetis rebus vehemēter aſſictis, quum ipſi, tum ſociorum pleriq̄, per legatos dedicationem fecere. Sed dum hæc in Venetis geruntur, Titurius Sabinus ab Vnellis Auleris & Lexobis bello exceptus aliquot dies, quum caſtra hoſtium in proximo eſſent, laceſſitus intra munitiones ſeſe tenuit. Præbuit ea cunctatio non ſolum hoſtibus, ſed & Romanis militibus formidinis ſuſpicionem. Verum vbi id Gallis perſuaſum ſenſit, perſugam Gallum Titurius ſubornat, qui ad Viri donocem penes quem erat hoſtiliū copiarum imperium, ierit, doceretq̄ Romanū proximam nocte ſugam moliturum, ut Cæſari auxiliū ferret, quia Venetis in magnum belli diſcrimen adductus dicere tur. Res temere credita eſt, ſimulq̄ Galli arreptis armis, ad Romana caſtra oppugnanda decurrunt. Locus erat caſtorum editus, & paulatim ab imo acclivis circiter mille paſſus. Huc Galli perpetuo occuſu deſeruntur, ne quod Romanis ſpatium darent ad arma prælio expedienda, ſarmentis & alia materia ad replendas foſſas impediti, temere munitiones ſubcut. Sabinus duabus poris ſuos in hoſtem emittit, ibi Galli ſubita vi hoſtium corporumq̄ defatigatione percuſſi, ne clamorem quidem erumpētium ſerentes, ſuſi, ac per decliviam in præceps acti. Multi quidem perierunt, ſed multo plures ab equitibus, qui ad eos perſequendos ſunt miſſi, tota plane nocte obruncati. Atq̄ ita, vno ſere tempore, Cæſar duplicē per legatos eſt victoriam adeptus. Vnellis & ſocij, poſt vnam aduerſam pugnam fracti in deductionem venerunt. Perid quoq̄ tempus P. Craſſus in Aquitania, vbi paucis ante annis L. Valerius præconius legatus pulſo exercitu fuerat interfectus, & L. Manlius proconſul impedimentis exutus. Sotiates, gentem eius terræ ferociſſimam, prælio vicit, caſoq̄ magno Gallorum numero oppidū caput gētis eſt oppugnare adortus. A diatonog, cum ſextentis deuotis, quos illi Suldorios vocant, ex ſertione in oppidum incluſo breui cōſecutus eſt, ut oppidani vltro dedicationem fecerint. In Vocitios inde & Tarufates, bellum tranſlatum. Hic cum citrioris Hiſpaniæ populis Aquitanicis finitimis cōiurāt, idēq̄ auxilia & duces accerſit, q̄ cū Sertorio diu in Iberia militatæ. Galli eſt multo plures numero erāt, q̄ Romanis, quia cōmeatib⁹ intercluſis ſedendo ſe vincere poſſe arbitrabantur, cōſuſo pugna abſtinebant. Contra Craſſus, vbi hoſtes ad pugna elici non poſſe vidit, eorū caſtra repente adortus, milite Decumana porta immiſſo, præcipitem ex ſuis hoſtem munitionibus dedit, quem totis campis Romanus eques perſecutus tam ſocda aſſixit cæde, ut ex quinquaginta milibus numero, que in Aquita-

Naualis pugna. Ro. proſpera.

Titurij cōſiliū.

Vnellorū clades.

Craſſi acceſſus in Aquitaniam.

Craſſi victoria.

nia Cantabriſq̄ veniſſe ſatis conſtabat, vix quarta pars ſuperſeruit. Fractis ea pugna Aquitanis, q̄ plurimæ ex ea gente ciuitates, obſidiibus datis, pacem petiere. Fuerunt qui ocium bello prætulerrunt. Biſgerios Preciani, Vocates, Tarufates, Garites, Auſi, Gerunni, Sibuzates, & Cocofates. Cæteri, atq̄ indem pauci, locorum opportunitate fracti, & quia iam hyems apparebat, in armis eſſe præſeuerarunt. ſed dū hæc Craſſus in Aquitania. Cæſar Morinos & Menapios oceani accolas, ſubito bello inuaſit, ſed eos debellare non potuit. Reſurgant Galli in paluſtria loca, profundaq̄ ſylvas, quas concidere Cæſar adortus præſenti incepto ſuſtratus deſtitit. Deſus imber plures dies ad terram deiectus, Romanum ſub pellibus tenuit, q̄ quum miles amplius paluſtri loco haberi non poſſet, vaſtato vtriuſq̄ gētis agro Cæſar in Auleris & Lexobis hybernatū conceſſit. Sub id tempus V ſpites Germani & Tenchateri diutino bello a Sueuis populo Germanorū omnium bellicoſiſſimo vexati, præſentemq̄ rerū fortunam pertæſi, Rhenum non longe a mari magna hominum multitudine, in Galliam tranſierūt. Habebant Sueui centum Pagos quorū ſinguli mille ad bellum viros ſingulis mittebant annis, alteri niſq̄ inter ſemilitabant, bellatores ab hīs victum accipiebant, qui militiæ erant immunes, atq̄ ita duplex genti rei militaris & agrorum ſuit cultus. Indi ſcretus apud illos victus, ex lacte & pecore plurimus, & ex venatu quoq̄ non modicus. Vulgo venantur, quum exercitatione corporis, cum libertate vitæ a pueris nullo officio, nulla imbuiti diſciplina, ut nihil omnino inuiti facerent, alerentq̄ vires corporis, in frigidifſimo rerrarum tractu, nullo preterquam ex pellibus tegumento amiſſi, & mercatorib⁹ idcirco ad eos patebat acceſſus, ut eſſent quibus venderent, quæ bello queſuiſſent equi parui, & informes, qui a ſeſſoribus relicti, quum pedestre fieret prælium, ſuo permanebant veſtigio, donec ab equite repeterentur. Nihil præterea apud illos turpius q̄ ephippijs vri, vinum ad ſe deſerre verat, quoniam perſuaſum habebat eius vſu hominum corpora emoleſcere atq̄ efforminari. Pulcherrimū credere q̄ longiſſime a ſuis ſinibus agrum vacare, quam ipſi ſolitudinem bellica vītate fueriſſent. Sed de Germanorum moribus in vniuerſum plura alibi. A Sueuis igitur V ſpites & Tenchateri natali ſolo pulſi, aliquandiu per Germaniam euagati, poſtremo ad Rhenum deuenerunt. Colebant Menapij vtramq̄ ripam fluminis, cæterum Germanorum multitudine territi, ædiſſiq̄ Germanicæ ripæ relictis Gallicanam aliquandiu tutati ſunt. Nec Germani deſectu nauium tranſire Rhenum poterant, nec ſi aſſuiſſent, Menapijs arcentibus, vltiorem ripam vi vlla tenere poſſuſſent. Simulac igitur ſe inde procul abſcedere, velut deſperato nã ſitu retro abiturū, triduoq̄ tantum itineris confiçunt, ut nocte vna totum id ſpatium pedibus euaderent, atq̄ inde ad fluuium nocturno curſu reuerſi, ſine certamine ad vltiorem ripam, quæ nullis ſtationibus tenebatur, ſilentio pertendunt. Gallos flu. accolas opprimunt incautos. Eorum terra & vicis potiuntur. De his Cæſar certior fact⁹, nec ignarus q̄ propenſa ad res nouas eſſent Gallorum ingenia, vt publice viatores in oppidis rogarentur, quid vbiq̄ gētium fieret, atq̄ exijs que peregre nunciata eſſent bellorum capereſent conſilia, ne ea res alicuius rei motus præberet materiam, ad Germanos ex Gallia depellendos, exercitum accerſit, omniaq̄ eo maturius curauit, q̄ indicio comper tum erat, legatos ex nonnullis Gallicis ciuitatibus, ad

Sueuorū ritus.

Mofa. flu.

Diorum fratrum mī faci-

Germani Gallia in rīpant.

ad Germanos miſſos, qui eos ſolicitarēt, vtrab Rhe no pfecti in intima penetraſſent Gallie, cōmeatū & arma pollicētes. Cæſar diſſimularis, q̄ de Gallorū motu ad ſe deſerebat, i Germanos p̄ficiſci, aberatq̄ ita biduo ab hoſte, quū in de legati ad eū venerūt ſignificātes ſe Romano Po. haud bellū intuliſſe, nec ſi iniuria laceſſant, recuſare quin armis cōcedār. Eā eſſe Germanorū cōſuetudinē, vt ijs qui bellū inferāt, fortiter reſiſtāt, potiſſiq̄ iniuriā deprecēt. Fateri tamē ſe a Sueuis, cui⁹ gētis opib⁹ nulli hoim pares ſint, patri ſinibus eiectis alienā terrā inuitos inuaſiſſe, quā ſi p̄ Romanos retinere bona venia poſſint, futurū ne inuitiles & pace bello foret illis amici. Sūma eorū q̄ his Cæſar reſpondit fuit, vt nullā diceret eſſe amicitia cū Po. Ro. eſſe poſſe, niſi Gallia decederēt, nec recte fieri ab ijs, qui ſuos fines illi nequeat alienos fraude occupare, nec in Gallia villos vacare agros, q̄ rāte multitudini ſine indigenarū iniuria, aſſignari poſſint. Perierunt legati, vt Cæſar nihil tridui moueret, quoad ipſi cū nouis madatis ad eū reuerſi eſſent. Sed id ab eo impetrari non potuit. Sciebat em̄ maximā Germanici equitat⁹ partē abeſſe, q̄ vltra Moſam fluuiū p̄datū p̄cul a caſtris iuerat, atq̄ ob id triduum illud petiit, dū ſparſi equites in caſtra reuocarent. Ori⁹ Moſa (Moſelā alij dicūt) in ſinib⁹ Lingonū ex Vogefo monte, ac parte quadā ex Rhe no recepta Batauorū in ſulā efficit, ipſe Rhenus inſi ditur. LXXX. milibus paſſum ab oceano. Rhen⁹ ex Lepontijs oritur, q̄ alpes incolunt, lōgoq̄ ſpatio præter Mauriātes, Eluetios, Sequos lapſus, mox & Mediomatrix, pari celeritate perſtringit Tribucos & Treuiros: vbi vero oceano propinquat in plures diſſunditur partes, multaq̄ & ingentes eſſi cit inſulas, quarum præcipua pars a feris olim colebatur gētibus, in quibus alia piſcibus alia volucrum ouis tantū viciſſarēt. Atq̄ ita ille pluribus oſijs in oceanū euoluſit. Cæſar vbi hoſtes p̄pinq̄uios habuit, eorūq̄ legati inſtarēt rogātes, vt ſuos a plio inſi beret, fore vt poſtridie ad eū reuerſi, nullā eſſent aliā cōditionē habituri niſi quā Romanus dedidiſſet. Preceſſerāt agmen octingenti Romani egreſ. Ad hos Cæſar celeriter miſit, vt niſi ab hoſte laceſſiti pugna omnino abſtinerēt, ſed tātū abſiuit vt Germani quie uerint, q̄ Romanū equitatū ſubita pugna exceptū, cū multa cæde pulſum, vſq̄ ad grauis armaturę agmē inſectio curſu ſint perſecuti. Perijt eo certamine Piſo Aquitanus, vtr acerrimus, cū fratre, vterq̄ ob mutua pietatē p̄p̄ta memoria dignus. Piſo fratrem ab hoſtibus circumuentū inuitus, impetu in Germanos facto eū p̄culo exemit, verit interim in ſe ille totū certamē, multiq̄ vulneribus conſoſſus concidit. Seſſit eiuſ frater, qui ita pugna exceſſerat, Piſonē cadentē, cōuerſoq̄ in hoſtes equo moriēdi cōſilio, in conſertum ſeſe agmē immiſit, atq̄ ita cōtigir, vt mutua charitate, eodē loco, duo fortiſſimi fratres, vnus poſt alterū, eodē ſtuduē mutuo ſibi auxilio eſſe, pulchre occubuerint. Cæſar hoſtiū p̄ſidia irritatus, poſtridie quū ex ipſorū caſtris tertio ad ſe legati veniſſent, & cū his ſenſorū pleriq̄, ſuorū facinus purgaturi, his retentis ipſe in hoſtem triperſito mouet, priuſq̄ ſe in Germanorū conſpectū dedit, q̄ ex caſtris profectus crederet. Illi vero re ſubita percuſſi, arma capiunt, ac qua cuiq̄ proximū ſuit circa munitiones Cæſarianas occurrunt. Fit præliū, ſed Germanis multo iniqui⁹ quippe q̄ primo pene impetu caſtris deiecti ſunt reſtituti in non nihil. Interi milierū & puerorū multitudo, quā vltra flumē miſerāt, ſubito tumultu conſternata, vbi caſtra oppugnari ſenſerūt, fugā capellunt, ad quā ibellē manū tructidā Cæſar cōtinuo equites immiſiſit. Qui igitur in ca-

ſtris erāt, ſuorū cedē intuitu ſubito abiectis armis & ipſi in fugā vertuntur. Ingēs cedēs in caſtris ab irato milite heſternæq̄ iniuriæ vicicēdē cupido eſt, ſed multo maior in fuga. Tota planities cadueribus repleta eſt. Ingēſe hoſtiū manū ad Moſæ & Rhe ni cōfluētē fuga delaçt, temereq̄ fluuiū ingreſſam, corporibus ſeſſis, viribuſq̄ curſu exhaustis aquarū vis vno tēpore abſumpſit. Atq̄ ita. CCCCXXX. Germanorū milia (tot em̄ bellatorū imbelliſq̄ multitudinis capita fuiſſe dicunt) pene ad internecionē ſunt vno die dedita. Qui capti fuerant facta illis ab eūdi p̄tate, veriti Gallorū ſupplicia, apd Romanos eſſe maluerunt, quos Cæſar oēs libertate donauit. Ipſe vt Germanis ſuorū ſiniū tuendorū curā inſiçeret, q̄ tā licetioſe aliena inuadere cōſueuerāt, Rhenū traſcere cōſtituit. Nec vna hæc cauſa illi fuit fluminis ſuperandi, ſed quia Germanorū quos viſcerat, equitatus audita ſuorū clade, in Syçabrorū ſines, q̄ Ghelreſes hodie ſunt, ſe receperat ac per legatos repetitis nō fuerat his dedit⁹. Præterea V bñj, q̄ trās Rhenū incoleret, auxiliū aduerſus Sueuos, a quibus iniuſto bello inceſſebant, ad Romanos implo ratū venerāt. His cauſis Cæſar impulſus fluuiū copias ad mouit, & vt eas poti⁹ trāſmitteret, poti⁹ Rhenus impoſuit, cui⁹ iugēdi hæc fuit ratio. Bina ligna ſeſquipedalis craſtitudinis (pedis dico vni⁹, & dimidi⁹) ab imo paululū acuminata, hæc ad fluminis altitudinē dimēſa, ac dū pedū ſpatio inter ſe diſtātia imo fluminis vado, machina ad id queſita, deſiguit, iunguntq̄ ſiſtucis, nec in morē ſublicarū, q̄ rectæ li gneis potibus ſubiçunt, ſed ſecūdo fluuiū prona, quo minus aquarū impetus ſentiret: bina deinceps alia eodē nexu, ab inferiore parte prioribus illis ex aduerſo deſixa, bipedales inde trabes a ſuperiorib⁹ ad inferiores interiectæ, quas ab vtraq̄ fronte fixorū lignorū fatigata, binos inter ſe pedes diſtātia, ſi bulis diſtinebat, mira inter ſe ratione cōmiſſis, vt quo maior eſſet fluminis impetus, eo arctior tenaciorq̄ fieret nexus, ſuperiorib⁹ tignis capia q̄ trabē diſtinebat vi fluminis inferiora acclinātib⁹. Cōtra inferiori fatigata, quia imę partes aquarū impetū exciperēt, in aduerſum pod⁹, & cōtra ſuperiores ſublicas ſumma vi conſurgebant. Diſtābat inter ſe trabes tignis impoſitæ quadragenum pedum ſpatio, quibus ſoguræ, cratēſq̄ ſunt ſupere iniectæ. Sunt & ab inferiore fluminis parte ſublicæ tignis ad motę, vt aduerſus fluminis impetū firmiora red derentur. Sunt & a ſuperiore parte applictæ, q̄ ſuo occuſu, arborū trūcos, & nauigia, ad ſoluēdū pon tē ab hoſtibus immiſſa diſtinerēt. Decimo die, quo materia parari cœpta eſt, abſoluto opere, exercit⁹ eſt in hoſticū trāſmiſſus. Cæſar p̄ſidio ad vtraq̄ partē potis relicto. Syçabros primū inuaſit, qui interim dū pons fluuiū imponebatur, cū liberis, & cōiugibus, in ſyluarū ſolitudines abierūt. Horū vicis Ro Cæſar manus imperator incidēdo conſumpſit, agroſq̄ ſer Rhenū ſuro & igni populaturus, in Vbiorū ſines qui ſocij erāt, perat. ſe recepit. Nec ita multis interiectis, q̄ Sueui oēm imbellē multitudinē in ſylvas ablegauerant, ipſiq̄ vno loco cōſtiterāt, certo reſtiti cōſilio, ſi Cæſar ad ſe eū exercitu veniſſet, quia & Syçabros vltus erat, & Vbios præſenti bello leuauerat, ſatis ratus ad Romani nominis gloriā p̄tinere, q̄ Rhenus ſupero Cæſar manus partim ſua clade vltus eſſet, partim belli fama procul auertiſſet, duodeuiginti diebus trās Rhenū cōſumpſit, copias in Gallia recepit, potē poſt ſe reſciſſo, ne Germanis Gallia inuadere vto lentib⁹, aliq̄ in vſui eſſet. Supar adhuc aliq̄ æſtatis. Cæſar q̄ in regione ſeptentrioni p̄p̄inqua, ac pene ſubiecta maturi⁹ q̄ alibi ſentiuntur frigora, & hyber

Barbarorū cades.

Cauſa belli in Sueuos.

Pōs Rhe ni.

Britanni belli causa.

Comius rex Atebatum. Britanni exploratio.

Cæsar in Britanniâ transfinit.

Rom. naues repete affliguntur.

ne repēstares, statuit tñ, priuicq; copias in hybernalidi mitteret, in Britannia cū exercitu trahere, vnde factis cōperit habebat, auxilia ijs Gallis missa, q; oceanis orā accolum, quicq; bello a se domiti fuerant: est in insula ipsa parū alioqui Gallis ad id tēpus erat nota. Negociatores igit diligēter sciscitari, quāta esset insule magnitudo, q; frequēter culta, qui hoim mores, q; bellādi ratio, q; nauis copia, qui portus: nihil proinde qd' ad destinatū belli vsum pertineret, ex his potuit cognoscere. Ne ramē rāta temere aggredere C. V. Volusē cū nauī vna lōgā, in insulā misit, qui reb' diligēter exploratis, cōfessim ad se rediret, ipse interim in Morinis copias abduxit, nequid in mora esset. Inde breuissimus in Britāniā traiecit. Huc naues vndiq; accerfite. Noui belli fama ad Britānos delata, multas eius insule ciuitates adeo perculit, vt legatos ad Cæsarem miserint, qui Ro. Po. amicitiam peterent, obfidesq; pollicerent. Hi benigne audit, monitiq; vt fide præstarent, domum dimissi sunt, cū his Comius, quem Cæsar Atebatibus a se bello victis regē impouerat, cui mandāt, vt cōplurimas potest ciuitates adeat, easq; ad Romanorū amicitia & societate trahat. Interea Morini, qui ad id tempus indomiti fuerant vtro obfidibus datis in Romanorū fidem venerunt. Et Volusē, quinto die Cæsare discesserat in Galliam reuersus, ordine exponit, quæ fuissent a se loca explorata. Tum vero Cæsar nil amplius morat' ex octingentis octoginta nauibus, q; studio in vniū ex socijs conuenienter, delectis, quæ ad duas legiōes transuehendā satis essent. Q. Tituriū Sabinū & L. Aurunculeium legatos, cū parte copiarum, in Menapios & Morinorum pagos misit, quia ad se legatos hi duo populi non misissent. P. Sulpitium Rufum cum præsidio, portū vnde soluturus erat, obtinere imperat. mox secunda noctis vigilia, idoneā ad trañciendum tempestatem nactus, quarta circiter sequentis diei hora, Britanniā attingit. Infederat in insulani colles ad iactum teli pelago prominētes, denso armatorū agmine: quod Cæsar cōspicit, tā diu in anchoris stetit, quoad equites, qui onerarijs vebabantur, affuissent. Mutato inde consilio, ne in primo egressu tā oportunitus, hostib' esset miles, in sulā circuectus, ad cētum milia passū plano litore naues cōstituit. Nec hostes interim in ocio fuere, sed equitibus & Essedaris ad occurrēdum præmissis, cetera multitudo nō multo post sub sidio affuit. Est itaq; diu in litore cæratum, Romanis egredi nirentibus, contra prohibentibus insularis, atq; ad naues vsq; occurrantibus. Aquila tamen in litus a signifero exposita, pars militum pudore, magisq; tuto id fieret, nauibus egressa, hostem paululum submouit. Tenuit aliquandiu dubium certamen, quoad alijs super alios in litus euadentibus, facto agmine, hostes pulsi sunt, qui vbi sese fuga in tutu receperunt, cōtinuo ad Cæsarem legatos mittit, pacem orantes. Venit cum his & Comius Atebas, quem Cæsar in insulam præmiserat. Britanniq; ad eū diē in vinculis habuerat, mox vti p' prælio soluti, ad deprecādi violatæ fidei culpā cū suis populatibus ad Ro. imperatorem miserant. Cæsar, vt facili in victos & supplices erat ingenio, vnam petētib' dedit, ceterum quia amicitiam, quā secum in Gallia sanxerat, temere violassent, obfides imperauit, quorū pars cōtinuo data est, reliqui longius accersiti, haud rā præto adesse potuerit. Naues quæ equites vebabant, duodeviginti numero, in insulā conspectu tempestate correptæ, post longam in alio iactationem, ægre Gallicum litus tenuerunt. Maior ide vis oceanī, plena luna, fenitcepta est,

quæ Gallicas naues, quibus exercitus fuerat transfinitus, cum onerarijs adorta, in maximum discrimen adduxit. Decumanus ætus longas naues, quæ subductæ fuerant, fluctibus cōpleuit. Onerariæ in anchoris stantes, in conspectu exercitus, quum nemo interim posset illis opitulari, valide afflicte sūt. Complures igitur inuicē collisæ, aliæ armamentis nudatæ, nullum sui vsum amplius præstare potuerunt. Ea clades magnam Cæsarianis attulit perturbationem, nam neq; materia reficiendorum aderat, neq; cōmeatus ad hyemandum antea prouisus. Insularorum principes, qui pacem a Cæsare suppliciter petierāt, ea difficultate animaduersa rati facili euenturum, vt Romanus imperator, cū ea hoim paucitate, cōmeatus inopia in discrimen adduceretur, occulte iterū inter se coniurant. Cæsar ex nauis clade, & quia obfides dare barbari destiterant, futuram defectionem coniectans, omnia maturo prouidebat. Frumentum ex agris summo studio ferri in castra iubet, atq; summa ope nititur, vt naues reficiantur, & vt ex Gallia secundis tempestatibus cōmeatus conuectant. Nec Britanni multū quiete re quin legiōne septimā, quæ frumentarium fuerat egressa, subito inuadentes insigni clade accessissent nisi Cæsar puluere ex castris conspecto, cū stationarijs cohortibus mature affuisset. Tota legio ab insularis circumuenta, turbatisq; ab Essedariorū incursum ordinibus, quā vndiq; hostili vi premeretur, ducis interuentu seruata est. Vtuntur Britanni Essedis in prælio, qui equorū rotarumq; strepitū ad primū cōgressum, hostiū acie percellit. Inde curribus relictis, pedestre ciēt pugnam. Rursus quia vis vrs gear, cogatq; retro abire, currus celeri cursu repetit: quod v' aliquāto, quum opus est, cōmodius faciāt, longa meditatione condiscunt. Secutæ inde cædæ tempestatem, quæ plures dies Romanos a prælio abstinerunt. Interea hostes auctis copijs (nam extorta fere in insula, haud dubia spe Romani exercitus delendi, vnum in locum auxilia contraxerat) recentiprælio Ro. reperiunt. Iterum itaq; dimicant, fusi sū: garicq; Britanni, magna suorum cæde, agrorumq; vastatione afflicti, de pace ad Cæsarem mittit. Duplo maior obfidum numerus est vti imperatus, quibus acceptis & in continentem missis, pacem Britannis reddidit. In Galliam inde reuersus, a Morinis, quos pacatos reliquerat, bello excipitur. Hi vno prælio, atq; eo tumultuario fusi, ac cæsi in paludes & lutuosa loca se trepidē, imerferunt. Sed hæc quoq; insigni eius anni siccitate peruita Romanis fuerunt, factumq; est, vt a T. Labieno, quem Cæsar ad eos persequendos cum parte copiarum miserat, non multo post in deditionem recepti sint. Titurius quoq; & collega dū Cæsar in Britanniā fuit, Menapiorū regionē quia hostes in pfundas sylvas se cū liberis & cōiugib' illatebrat, ferro & igni populatū, ad imperatorē iā ex insula reuersum receperūt seculi legionibus: ille rebus in Belgica constitutis, in Italiā deceffit. Romę ob ea, quæ in Germanos & Britannos feliciter gesta erant. XXX. dierum supplicatio decreta est. Cæsar conuentibus, vt solitus erat, de more, peractis, & obfidibus a Perusis Illyrica gente acceptis, qui ad defectionē spectabat (Alij q; Ro. puincie fines infestaret ab his obfides acceptos tradiderunt.) in Comatā Gallia ad exercitū transit vbi ad sexcētas onerarias naues, quas hyberno tempore fieri mandauerat, duoc; detingit. Longas, partim resectas, partim recenti materia fabricatas, inuenit. Laudata suorum industria totam classem ad Icium portum conuenire iubet: vnde. XXX. circiter milia passuum ex Gallia in Britanniā parat transfinitus.

Defectio Insularorum.

Britanni dat obfides.

Arduenna sylua.

Cæsar patre Treuiris reddidit.

Icium.

Cæsar Britanniā replet.

transmissus. Ipse interim cū quatuor legionibus, & octingentis equitis in Treuiris p'ficat, qui neq; vt ceteri Galli parebāt ipio, & Germanos ad bellū accerfere dicebant. Certabant tñ inter se de principatu gētis Induciomar' & Cingetorix. Hic audit Ro. exercit' aduētū, cū hoibus suæ factionis ad Cæsare se cōtulit. Ille cū toto equitatu gentis, quo militiæ genere plurimū pollebat Treuir, & peditem numero haud mediocri, Arduennā syluā insidet. Extendit id nem' a Rheno flu. p' mediā Treuirorū regionē, vsq; ad Remorū fines, Ceterū Induciomarus, p'cussus Cæsaris aduentu, ad eū misit, q; diceret, parē Treuirorū, p' specie militiæ, se a cætera ciuitate abduxisse, vt i officio cōtineret, ne feroc sua multitudo populū aliquid pro imprudentiā peccasset, paratū se esse ad eum venire si iusserit, eiusq; imperata libere factū. Verius Cæsar ne Treuitico bello ipeditus, Britanniū omittere cogere, ad qd' exequendū oia in prōpū erant, acceptis Treuirorū obfidibus, & in his Induciomari filio, bello abstinuit. Cingetorigē in ciuitate refinitū publice cōmendauit, vt eius salus suis popularibus esset charior; q; res nō mediocriter Induciomarū offendit, q; iniquo aō ferebat, Ro. fauore emulū, plusquā sibi tutū foret, in Treuiris crescere: dissimulauit tñ præsentē dolorē, Cæsari iussu totius Galliæ equitatu cū ciuitatū primorib' ad Icium venire, ipse vt primo quoq; tpe in Britanniā transfinitere ad naues rediit, vbi plures dies cōmoratus est, Coro vtro cursum ipediēte. Interim Gallorū principes, Dūnorix rigis Hedui p'fluas, velur a Ro. p' specie militiæ, in Britanniā deporarent, vt in insulā delatos tutius ibi procul a suorū cōspectu interficerent, metu cōsternati a Cæsare alienantur. Et iam ex Icio erat ille soluturus quū cæretis ambigētib', vnus Dūnorix cū Heduois equitatu fugā occupat. Misit Cæsar, q; eum ex itinere retraherēt, hi vti iussu fuerat, quoniam vim Dūnorix parabat, appellatq; suorum fide de pellere a se Romanos conatus est, multis vulneribus confossum exanimē reliquere, eius equitibus ad portum reductis. Labieno igitur cū tribus legionibus ad Icij cufrodia relicto, ipse sub occasum solis in altum secunda repēstare euectus, post die in insulam tenuit, sub cuius accessum Britanni qui litus occupant, nauium multitudine retro teriti abierunt. Ille præsidio cum Qu. Atrio circa classem relicto, tertia vigilia ad hostes cōtendit. Hi modico negotio a ripa fluminis, quā infederat, in syluā cōpelluntur, quæ circūcis arboribus sepeferant. Hic quoq; hæsit nonnihil certamen, mox inde cū cæde depulsos, Cæsar locorū ignoratōe, & quia magna diei pars exierat, suos vteriq; sequi vetuit. Post die vix equites ad persequēdos hostes miserat, quū ei a Qu. Atrio literę reddunt, quib' significabat, p'xima nocte, subita maris repēstare, totam classem cæde citra litus disiectam, quapropter iussis legionibus cōsistere, equitibus ad signa reuocatis, ad naues reuersus, multo maiorem clade offendit, q; Atrius literis significauerat. LX. nauibus amissis, cæteris in castra subductis, ingentem opificum manum adhibuit, vt q; celerime reficerent. Scripsit & ad Labienum, vt quā plurimas posset naues vndiq; cogeret nouasq; institueret. Maiore inde præsidio castris & nauibus iposito, ad hostes bello persequēdos reuertitur. Cōueniāt interim maiores hostiū copię q; antea i vnum, summa iperij erat peras Cassiuellanum, cuius regnū a maritimis ciuitatib' Tharnelis dirimebat fluuius. Fuarat hic diu hostis ceterorum insularorū, qui mare accollit, nō vero vt cōmunē liberatē suerent, socia inter se arma copulauerant.

Habebatur qui mediterranea incolunt indigenæ, qui maritimas tenebāt vrbes, ex Gallia i ea loca p'fecti. Pecorum gēti multitudo ingens, ædificia fere Gallicis similia, ære perid ips, vt nō modo auro vtebatur, annulis ferreis, ad certum pondus examinatis nummis. Plumbū albū in recessu fodiunt, in maritimis ferrū, ere vtebatur iporato. Nefas ibi leporem, gallinā, aut anserē gustare. Alebāt tñ voluptatis gratia. In sulæ forma Triquetra, latere quo Galliam spectat, ad Rheni hostiū ad Pireniæ arctica ex aduerfum præteto. Ab Icio, vnde Cæsar soluerat CCCXX. stadia, vt quidā tradūt, alij min'. Plini' a Geroflaco Morinorū gentis litore, p'ximū traiecit, p'didit quinquagenū milia passū. Longitudinem Germaniæ, Galliæ, & Hispaniæ aduersam in sulam excurre. Miror Plutarchū Atlanticū oceanum vocare, quē alij Britanicū. Adiacet Britanniā ad occidentē solē Hibernia insula, dimidio minor pari spatio ab ea distat, quā illa a Gallijs, medioc; transfinitū Moria in sulā est, atq; alia quædā, in qb' sub brumā, vt a quibusdā p'ditū est, tringenta dierū spatio cōtinuo sint noctes. Cæsar de ea re oia scifitatus, nihil se comperisse scribit. Cæterum noctes Britanniæ mensuris aliquanto contractiores, q; in Gallia deprehendi. Habet Britanniæ circuitus, vt idem colligit, vices centum milia passū. Mediterranei pleriq; lacte & carnibus, sine frumētū vsu, vicitant. Amiciabanturq; ea repēstare qua hæc gesta sunt pellibus. Glafco ora inficiebant, qui color est cæruleus, vt i pugna horridiores essent, capillo p'misso præter caput cæterū corpus rasare. Mulieres vno tpe denis & amplius viris matrimonio locari, habereq; eas fratres cū fratribus cōes, parentes cum liberis, ac si qui ex his nati essent, liberi habebatur. Hæc ferme Cæsar de Britanorū moribus, & insulæ situ. Strabo autor est insulā auro, argento, & ferro abundare, proceros hostes supra Gallorū staturā, capillo breuifere, nemora vndiq; obsepta, vrbes illis esse, in his tuguria, quibus & domini & armenta stabulēt, pluuiū ibi cœlū, magisq; niuale quū differenaui late nebula obtinetem, vt quatuor circiter horas meridianaū solem aspiciant. Nec de Hiberniæ situ Straboni cum Cæsare conuenit. Hic ad occasum prodidit Britanniā adiacere Hiberniā, ille ad septentrionē. Adhuc illius indigenas syluicolas narrari, qui humanis vescantur carnibus, parētes defunctos essent, & qui cū alienis vxoribus miscēantur in propatulo, cū matribus & sororibus coeant. Diuus Hieronymus autor est, vidisse se, quum adhuc adolescens esset, quosdā huius gentis (ipse Scotos vocat) muliereb' mammā & natē estantes, astipulaturq; Straboni & alijs in ijs, q; de infando ei gētis cōcubitu tradūtur. Mos humane carnis vescēdæ Scytharū quoq; quibusdā tribuit, & in arctis obfidionib' idē Gallos & Hispanos facti esse memorię proditū est. Vltima oim insularū q; secundū Britanniā memorat, est Tyle, in qua nullas esse noctes tradit quidā Cancrī signū sole trāseunte nullosc; cōtra p' brumā dies, Alij senis mēstribus id accidere arbitrati sunt, atq; inde vnus diei nauigatione mare cretū esse, quod Croniū vocet. Est & Mitteris insula, sex dierū nauigatione a Britanniā albo plumbo nobilis. Cæsar igit' ad hostes reuertens, eq; tñ plio victos, i arctā syluarū loca deiecit. Illi agrime occulte circūcto in castra impetum faciunt. Pugnatū est pro vallo acriter, sicut id certamen anceps, & Ro. labioforum, castra tamē defensa. Post die pauci hostiū in tunulis, qui in castrorum conspectu erant, taciti confedere, mox Ro. p'bulatum egressos intuitū, militē in agris dispersatū

Britanniæ ritus.

Britanniæ situs. Hibernia.

Britanniæ noctes.

Britanorū mores.

Hibernorū mores.

Tyle.

Mitteris insula.

cū clamore adortiuntur. Hi a legionarijs & equitatu, qui sub sidio affuit, subito fugati, ac totis capis cū multa caede adti. Tum vero secū dē a clade soluta infulanorū copiae domū concesserūt. Caesar ad Thame sin fluiū progressus, ex aduersa ripa hostium agmē primo accessu, deiecit. Erat acutis sudibus ripa p̄fixa, p̄fixitū & vadit fluminis, q̄ rerū ludibria Romiles aspernat, amnē ferociter ingreditur, vt vix capite aquis extaret, hostiūq; fugā sola audacia fecit. Multi deinceps populi vtra in fidem venerunt. Cassiellaunij: oppidiū opulentiū expugnati. Erat hęc sylua fossa & vallo munita. Nouissimus Cassiellaunij conatus fuit, vt negotio quatuor regibus, qui sub eius imperio erāt iniuncto, totis viribus Caesaris castra ex improuiso inuaserūt, q̄ pugna fuit illis nihil ois felicior: fustac caesi sunt Britāni, & ex ducibus vnus Cingetorix captus. Cassiellaunus tot cladibus alijs super alias affectus datis obfidibus pactus est vt Britannia po. Ro. vestrī galis esset. Caesar magno captiuorū numero in naues iposito, secūda noctis vigilia, circa equinoctiū autūni, ex insula p̄fectus, postridie prima luce Gallie litr̄ tenuit. Fuerūt q; scriberet ipse Margaritarū Britannia a Cesare bello petita, quia fama esset eā insulam eiusmodi diuitijs abundare. Sed Britānici vniones parui sunt, & decolores, vt Plinij scribit. Idem Caesar thoraē quē Veneri genitrici dedicauit, ex Britannicis margaritis factū intelligi voluit: sed quū ex Britānia solutus esset, literae de obitu Iuliae, q̄ Pompeio nuperas, sunt illi reddite. Perijt illa subita animi cōternatione Comitijs, quib; Pōpeius & Crassus magna ciuiū cōtentione cōsulatū obtinuerunt, cōiugis vestrī intuita humano cruore respersam, atq; ex capō domū temere delatā, grauius aliquid viro accidisse rata, subito metu & dolore percussa, haud multo post, quum vterū ferret abortiū fecit, atq; mors continuo secuta est. Eam populus, inuitis tribunis, in capō Mario tumulauit. Caesar ex Britannia reuersus, quia frumentū eo anno ob sciccitā parcius prouenerat, ne legiones refecturā inopia pateretur, si vno in loco, vt ferperiorib; annis, hymarēt, copias multifaria paritū, alios suorum alio i hyberna dimisit. Caeterū Q. Titurius Sabinus, & L. Auruculeius Cora in Eburones cū quinque cohortib; hyemare iussi sunt. Has hebāt hi sedes inter Rhenū et Mosam flumina, qui quū militū hybernacula nondū valide cōmunita essent, ad frumēta ex pximo cōquirēda studio conuertuntur. Interim Galli, subita defectione, lignatorum adorti opprimunt, mox castra tumultuose inuadunt. Capita defectionis erāt: Ambiorix, & Catolucus, qui in Induciomarū Treuirū sibi adiungere. Rom. improuise fer percussit arma caput, scādūq; munitiones, hostē cū magna caede a castris repellunt. Hic Ambiorix, posteaq; aperta vis partū procedere visa est, fraude Rom. aggreditur, ab ipsiis ducib; perinters nunciū petijt, vt aliquē ad semitteret, cū quo de rebus ad eorū salutē pertinētib; secreto loqui liceret. Missi sunt Carpineus eques Rom. & Q. Iunius Hispanus. Ambiorix commemorat Caesaris i se & suos beneficētia venisse tps ar, quo illi cumulatā referre posset gratiā. Coniuratiū esse ab vniuersa Gallia vt Caesaris legiones hybernatim vno die Galli per partes inuaderent, vt subita vi oppelli, sibi inuicē auxilio esse nequeant. Credere se passim tota Gallia Ro. legiones, eodē tpe, medio discrimine teneri, su peruenturā nec multo post vim Germanorū ingētem, quae ad hoc ipsum suū fedibus excita, paulo post affutura esset, quod quō ita sit, vt satis gratē in Cesare cognoscere tur, dimissurū se duces ipsos, cū

Britānia vestigalis.

Vniones Britānici.

Iuliae interitus.

Iuliae tumulus.

Eburorum defectio.

Ambiorix.

fuis cohortibus incolumes, si ad Ciceronē, aut ad Labienū se cōferre vellēt, qui i Efluis & Treuirorū finibus castra haberēt, maturarēt cōsiliū: ne fit diutius morarent, neq; sibi mitēdi, neq; illis abeundi facultas esset ampli. Ea res eo facilius credita, quomin⁹ apparebat Eburones sine multarū gētiū consensu fuisse aliquid moturos. Sabin⁹ autor erat cōtinuo decedēdi, quia si nihil dūtor esset, iuro ad suos peruenirēt, si Gallia ois cū Germanis cōspirasset, vna foret in celeritate salus. Auruculeius, quādo castra satis munita essent, nec cōmeat⁹ inopia p̄meretur, p̄fiditū obtinendū cēsebat, p̄manendūq; i vestigio, donec sibi alicū de subsiditū adesset. Tenuit aliāquādiu ea altercatio, postremo Sabin⁹ portior visa est sentētia. Postridie itaq; lōgo agmine & incōposito velut Ambiorigis praesidio incolumes abiturū, castris p̄ficiscuntur. Id agmen Galli p̄funda valle syluola ex improuiso a fronte, a tergo, a lateribus inuadit. Nec Ro. in subito periculo sibi defecerūt, qui deiectis sarcinis in orbē coeferūt. Ibi duces distipari animo. Trepidare ad oia Titurius, vt temerarij consilij autor. Contra Auruculeius, sua praesentia, honestaq; horatione, suorum aios erigere. A prima diei hora ad octauam protractum est certamen. Postremo Cotta grauius vulnerato, centurionibusq; circa illū pleriq; cadentibus. Sabinus, accepta ab Ambiorige fide, positus armis cū aliquot tribunis & ceterionibus deditiōne fecit. Sed cum dux ipse tum ceteri qui cū eo erant, in Ambiorigis conspectu trucidati sunt, pleriq; Romanorum ex media acie in castra refugerūt, qui per die circūcessi, atq; ad noctem vsq; oppugnati, quū nulla spes salutis superesset, sibi moritē consciuerūt. Pauci syluis distipalati ad T. Labienū tātae cladis nunciū puenirūt. Ambiorix cum equitatu in Aquaticis & Neruis profectus, eas gentes hortatur, vt liberāe Galliae causa secum arma capiant, simulq; legionem, quae ibi cū Cicerone esset, duobus populis auxiliariis inuadit. Hic res aliquanto magis p̄uisa fuit, q; Calones hostilē equitatuū procul cōspicati, in castra refugerāt, q̄ trepidus recursus ipsi duci tps dedit marturios cōparandi ea quae ad propugnationē attinebāt. Galli a castris repulsi, noctu ad cenitū. XXX. turres in obseclos, mira celeritate erigunt. Sequenti die caeteriq; diebus hostes conati castra irrūpere, quū oia frustra molirentur, Ciceronē capere adortiuntur ea arte, qua Sabinū & Auruculeiū, Ille magno aīo testatus est, haud Romanorū esse accipere ab armato hoste conditionem, irent, & si ab armis discederent, futurū vt inde exercitum abduceret. Galli spe capidū hostis abiecta castra fossa & vallo circūdant, mirum dictū, sed quia Caesar autor est, nō indignum relatu, trium horarū spatio. XV. milium passū vallū & fossam castris circūduxerunt, tantā vim hoim ad legionē vnā extinguerūt vir vnus cōciuerat: vbi quia istrumēta nō ira vulgo adērat, gladijs recisas glebas Galli sagulis gestasse dicunt. Turres inde passim erectae sunt, & testudinū munitionibus adactae. Tum demū multo atrocior oppugnatō, q̄ antea, Romanū adorta est: ortiq; sub id tempus pugnae vehementiore vento, ignis in castra ab hoste coniectus, illico saētū excitauit incendium, tabernacula simul incēsa sunt, & vallū testudinū clamore oppugnati, fuitq; tāta Ro. cōstantia, vt quanq; a tergo castra deflagrarent, subnixi tamē starent, hostemq; a vallo distinerent. Fuit ille dies Romanis oim, quib; oppugnati sunt, grauisim⁹, Caeterum euentus valde lectus. Nam & hostes cum clade maxima tātoq; cōceptu sunt a vallo repulsi vt porta repente patefacta, inuasiatq; vt in castra irrumperēt

Castra fortiter defenduntur.

Caesaris studium.

Rocgedes

Rat⁹ aut nullus apd Gallos Graecarū literarū vni⁹

Celeberim Galloꝝ op⁹.

Gallorū studiū in obfidēdo hoste.

irrumperent, congregari non sint ausi. Simul igitur hostis propulatus est, & flamma, quae late grassari coeperat, celeri studio restincta. Erant in his castris, Qu. Pullo, & L. Vorenus centuriones, qui pluribus annis inter se de virtute certarant, exieratq; amulatio illa in apertas inimicitias. Hic Pullo Voreno appellato, hic iquit dicit Vorene est, qui de nostris controuersijs plane decerneret, atq; vt his ex castrorum munitionibus, vbi acrior pugna erat, in hostes desiliit. Nec Vorenus vto pari virtute videtur, quicquam cunctatus loco defedit, quin eum secutus hostem secundū Pullonem ferro haurit, atq; ita ambo in hostium globo aliquandū praesidiati, ad suos sese incolumes receperunt. Sed dum castra per hunc modū oppugnatur, interea crebri nunciij literaq; ad Cesare in horā a Cicerone mittebantur, vt suis laboratib; properaret auxilio adesse. Nūcū quicq; ab hoste capti sunt, in cōspectu Ro. exquē stissimis cruciatibus necabatur. Postremō Nerui⁹ quidā literis iaculo alligatis p̄ mediasthostiū stationes vt Gallorū vnus pretergressus, ad Cesare nuntium & literas detulit. Ille suorū periculo percutus, Crassum questorē, cū legio vna ad se celeriter vocat, & ad G. Fabiū & ad Labienū scribit, vt sibi ad hostē properatū, certis occurrerent locis. Fabi⁹ pressto affuit. Labien⁹, audita Sabin⁹ et Auruculei cede veritus ne, si castris copias educeret, a Gallis circūueniretur, hybernis egredi nō est ausus. Cū duab; igitur legionibus Caesar ad hostes ire pergat. Celta equite praemissis, cū literis Graecae scriptis, quibus Ciceroni significabat, se paulo post sub sidio affuturū. Quod Graecae Caesar scripserit arguit apud Gallos nullū tum fuisse Graecarū literarū vsum, aut certarū. Haud dubie id fecutus est Caesar, vt si literē in hostium manus incidissent, sūt cōsiliū nō tam cito deprehenderetur. Gallus eques tragula cū literis, vt iussus erat, in castra contorsit. Hostes sumo & incendio procul in spectro Caesaris aduentū praesentunt, cōtinuoq; relicta obfidione ad eū. Cicerō tendunt. erant ad. l. X. milia armatorum. Qu. Cicerō obfidione liberatus, suspicatus quod erat, Gallos castris abscēssit, vt venientē Caesarē intercepterent, pro magno habuit negotio hostiū dyffessum illi celerrimo nuncio significare, monereq; vt Galloꝝ in fidas caueret. Caesar Ciceronis literas nōcōtū acceptas, pro concione militum recitauit. Inde vbi illuxit, motis castris vix quatuor milia passū confecerat quum hostes a fronte conspiceret. Confederant Galli supra riuum ante fauces conuallis. Romani etsi pauci numero erāt, Caesaris tamen iussu, castra q̄ angustissimē de industria metantur, vt hostes paucitate cōcepta erant cū cum Cesare ad septem milia hominū, ob semipalans legiones) temere praeliū capesserent. Fuitq; interim circa aquas quēstire certamē, fide quale ex procuris & occasio: ne alterius partis fieri solet. Postridie Gallorū equites riuum transgressi manum cum Romanis equitibus conferunt. Hi vti erant ab imperatore iussi, praeliū vix bene conferto, cursu castra repetūt, quo hostes profecti, vbi portas obstrui vident, & vallum altius productū, quae oia Caesaris iussu de industria febant, confestim totum agmen citra riuum, ad castrorum oppugnationem cēnt. Circūdant Galli vallum, id cōtinuo rescissuri, nisi deditio fieret, quum equites repente, oibus portis immisisti, turbant primo hostem, turbatum pedites fundunt fugantq; strageq; multa difficiunt, paludes Gallos fugientes texerunt. Caesar eodem die, cum incolumi exercitu, in Ciceronis castra peruenit, vbi duce & militibus pro concione laudatis Fabioq; cū sua

Caesaris stratagemā.

legione remisso, ipse circa Samavobrinā ternis castris hyemauit. Erat interim tota Gallia i motu cōcultaq; inter se ciuitates inibant & filia, spectabatq; Gallorū defectio omnia ad defectionē. Caesar nunc minis, nunc hortatione caeteros in officio continebat, quum Senones, gens multae in Gallia auctoritatis, Moritaigo expulso, quē Caesar in ea ciuitate regē constituerat, cōsternati arma capiunt. Vnius gentis motus adeo provinciae statū turbauit, vt praeter Heduos & Remos, nulla gens fuerit in Romanis suspēta, nec hyems adhuc exierat. Interim Induciomarus, qui incredibili studio, quia Germanos nō potuit, Gallos ad arma concitabat. Labieni munitiones propius adequitās, subita Ro. eruptione, cū suis equitibus fugatur, inde celeri cursu ad flumē delatus, medio tranandi studio, a Ro. qui eius caput infestius perēbat, interficitur. Alioquin viti interius red⁹ Inducio didit Gallie statum aliquando Ro. pacatorem: atq; mari cae Comatae res Galliae sic habebāt. Romae interea M. Crassus, qui ex consulari Syria fuerat fortis prouinciam, quum multo maiora animo concepisset, q̄ eius aetas pateretur (erat em̄ pene sexagenarius) multaq; in solentē de futuri belli euentū iactaret, su spector ei⁹ dilectus vulgo esse coepit, animiq; hominū male ominabantur. Ad Baetios & Indos se Romana arma p̄mōturū, post Parthos victos, minari. Multi itaq; illum ad bellum profecturū, sed oim maxime Atreius Trib. ple. remorari conatus est, clamitās indignū fieri, et a Ro. p̄ dignitate alte num, bello petere eas gentes, quae foedere Ro. iunctae essent & amicitia. Sed Pompeio & alijs contra annitētib; vbi Crassus teneri nō potuit, Atreius certo loco constitit, quo quum Crassus ad bellum profecturus venisset, diras illi horrendasq; obnunciat execrationes, saua quaedā, parūq; nota Deorū nomina inuocans. Scio persuasum fuisse Ro. ciuitati huiusmodi diras eius esse potestatis, vt qui deuotus esse omnino calamitatē adire oporteret aliam quam. His ille omnitibus ex vrbe profectus Brundisium cōtēdit: vnde soluturus oblatū est illi recens omen. Audita vox est Caenae ficos vendentes, quā mōneri vifus est, ne ad bellū iret quasi caue ne eas: ipse Ionium nauigare adortus, quum ab hybernis tēpestatibus adhuc fequere pelagus, pleriq; in traiectis naues amiserit. In Gallaciā inde terrestri itinere peruenit, vbi a Deiotaro amice appellatus, inuitus regiam domū, quā ille iam grandis natu multo apparatu adificauit. Dum inquit aedificas Deiotare, duo decim horarū, ad breuissimam tenis vitā alludens. Tum Deiotarus surridens. Nec tu inquit Crasse multū tēpestiue in Parthos mouisti. Erat enim & ipse, vt diximus, propemodū sexagenarius. Caeterum aspectu multo senior q̄ p̄tate. Postremo ad Euphratē progressus flumen, ponte superauit, exercitūq; in Mesopotamiā transmissis, aliquot eius terre vrbes vltro deditas recepit. Zeno dochiā in capta hostiliter diripuit, ob idq; se im⁹ Rom. succ peratorem appellare ait passus, vnde illi magna incellus, ter suos est constata inuidia, & quia iam hyems instabat: praesidio captis vrribus imposito, ipse cum P. Crasso filio, quē Caesar ex Gallia cū mille lectis equitibus, ad eum miserat, in Syriam cōcessit. Hic magis exigēda pecunia; q̄ exercitū ornando intētus, in manifesta quaedam vltima cladis signa incidit. Fili⁹ Crassus ex Lunonis tēplo, siue Veneris vt Auguria futureae cladis, alij scribunt egressurus, offendit limine in faciem prociuit, patereq; vna cum eo est ad terram deuolutus. Venerant & legati ab Arsacere quereutes q̄ contra foedus sibi nefariū bellū iniretur: caeterum si inuita patria arma Crassus inferret Parthis, propriam

Inducio des.

Atrei di. ra.

Omen Crassi.

Rom. succellus.

Auguria futureae cladis.

propria utilitate secuti: miserit regē senectutis ei? idem hortari magnopere ac monere, ut viuos inde milites abduceret, qui magis i custodia essent, quā si fūdissent. Crassus ad ea quae ex hoste afferbantur, indignabundus se responsum regi in Seleucia daturū dixit, quod ipsum omine nō caruit, etsi Vigi ses qui legatus a rege venerat, respiciens manu volem ostendit dixisset, o Crasse, prius pubescere hęc pars corporis incipiet quā tu Seleucia videas. Crassus etsi aruspices parum laeta nunciabant, sex milibus equitū ab Artabaze Armeniorū rege acceptis, monitus etiā, ut per Armeniam duceret regionē ad copiarū ductū multo habiliorē, quā cetera loca essent, quae in Parthia duceret, per Mesopotamiam ductare maluit, magna enim pars exercitus in ea terra hęc mauerat. Hic igitur, quū ponte Euphratem transmitteret copias, foedissima oritur tempestas, bisque locus ad metūdum capius, tactus est et cœlo. Propterea viuos auriga, vi equi ad fluium raptus in profluens tempore deuolutus vorticibus absorptus haud extitit amplius. Crassus praeterea quum pontē a tergo iuberet rescindi, rationē sui cōsilij reddidit, hoc volo iquit fieri, ne quispia retro abire possit, quod omen vehementer turbauit circumfusae multitudinis animū. Extra deinceps ab aruspice ei tradita, quum manibus excidissent, ubi a suis animaduersum sensit, atq; in malum omen versi, surridens, Senecta est ait. Sed arma manibus nō excidēt. Erāt cum eo septem legiones, equitum fere quatuor milia, totidemq; leuis armaturae. Cum his Crassus ab Euphrate profectus, quia praemissi equites nihil hostium apparere vsquam nunciabant, ceterū obseruasse se de sa equorum vestigia, eaq; admodum recentia, quae Barbarorum fugam indicaret, letari equide Crassus, sed Cassius legatorū vnus, & qui cum eo erant, hostium in fidiā veriti, suadere tanstispur in aliqua vrbe commorandum donec Parthorum consilia satis explorata haberentur, aut se cum amnē Seleucia petendā, ne ab hostiū equitatu circumuenerentur. Nec enim ad id tēpus oīno ignota erant Parthorū ingenia. Fuerūt vt pauca de eius gētis vetustate & moribus dicā, Parthi Scytharū exules, qui seditione domo pulsi (quū id fieri cōiugerit alio est loco demonstratū) modicā terrā inter Hyrcaniam, Dahas, Aeos, & Parthenos, furto occupatam, ab initio tenuere. Terra ipsa nemorosa mōtia & inops frugū, quippe quae regiū alere non possit exercitū, atq; ob eam rem cursu regionem Arfacidā praeteribant. Pars eius circa Rhagos siue Rhageē terrae motib; infesta, quib; locis multas vrbes & duo milia vicorū, crebris motib; terrae interisse Possidonius prodidit. Media pars illi ad occasum finitima. A septentrione Hircania. Ad ortum Aria praeteditur. Qua ad meridiē vergit Caramania deserta. Gens ipsa Alfyrijs Medicisque tēporib; ob scurissima, regnoq; a Medis ad Persas translato, velut vulgus sine nomine, victoribus praedā fuit. Postremo Macedonibus seruiuit. Procedēte deinde tēpore ea fuit ipsius gentis virtus, hi res successus vt non tantum finitimis imperarent, sed a Romanis oim gentium victoribus bello petiti, eos magnis cladibus victos affererint. Post magni Alexandri tēpora Seleucus primi Seleuci pronepos bellū cum Antiocho fratre de regno diu confertum habuit, quam temporū occasionem nactus Theodoros Bastorum praefectus, seu Eurydamus, vt quidam scribunt, a Seleuco defecit. Fuit tum Bastrianum regnum mille vrribus praeditū, vt Trogius meminit. Secuta inde Parthorū defectio, Arfaces homo Scyta, latrociniū viuere suetus, cum Danos

rum manu, qui & Parini nūcupati sunt, Mādrago praefecto Seleuci vi oppresso, Parthiam inuasit. Trogius incertam Arfaces originem prodidit, multē alioqui virtutis virum fuisse ait, inciditq; origo hęc Arfacidarū in primi belli Punici tēpa, atq; in eū annū, quo consules fuere L. Manlius & Atilius Regulus. Nec longo deinde tēpe Arfaces Hircaniā occupauit, belloq; petius a Seleuco hostē prelio superauit. Atq; secundū eā victoriā Parthorū opes multo sunt firmitores facte, fuitq; Arfaces Parthis, quod & Cyrus Persis, Alexander Macedonibus, quo cōtigit, vt eo extincto oēs deinceps reges eius gentis sint Arfaces cognati, huius filius cū centū milibus peditū, & XX. equitum aduersus Antiochum Seleuci filij bellauit. Cui Pāpacus successit, & ipse Arfaces cognominatus, ex quo Myrtdades & Pharnaces nati. Hic maior natu, ac proinde haeres, Mardos validam gentem domuit, qui etsi plures tulit liberos, Mitridati tñ fratri regnū per manū tradidit. Huius ductū Bastriani Indicis bellis facti gati, Parthorum armis cessere. Regnauerat nō multo prius in Bastrijs Eucratides, qui multa & magna bella singulari virtute gessit, atq; huius est facinus illud memorabile, quā Demetrius Indorum rege obfcessus. CCC. equitibus frater crebris eruptionibus hostilem vicit exercitum, in quo LX. fuerūt armatorū milia, quo successu elatus, magnā Indiae partem subegit. Ceterum domū reuersus, a filio, quē regni confortē fecerat, interficitur. Nec impius filius vno scelere contentus, per cruorē patris curū egit, corpusq; in sepulcrū abiicit. Is igitur a Mitridate Parthorū rege, cuius supra mētio facta est, bello superatus regno exutus est. Adiecit suis opib; post Bastros bello victos & Elymeos Mitridates imperiumq; a Caucafo mōte ad Euphratem fluiū propagauit, fuitq; is primi Arfaces pronepos, ex Mitridate Phraartes est natus, qui Scythico bello a suis media pugna destitutus perijt. post eū Artabanus patruus rerū in Parthia potē est, q; bellū Colcharris sibi funestum inculit. Huic Mitridates filius successit, cui res postea praelare gessit magni cognomē addidit. Hui; auspicijs plures gentes sunt Parthico regno adiectae, & Scythiae aliquoties plio superati, gessit & Armeniacū bellū, quo defunctū a Parthis pulsus est, ob insignem ipsius crudelitatem. Regni sedem vacuā Hyrodes eius frater (Plutarchus Hyrodē vocat) occupauit. Mitridateq; ad Babylonem obsidione fatigatus, & in potestate reductū, interfici iussit, atq; is tñ demū rex erat, quū Crassus bellū Parthis intulit. Erātq; opes eius gentis tam validae, vt Plinius quatuordecim numeret Parthorum regna. Trogius his orientis imperium rū opes. attribuit, velut orbis diuisione cū Ro. facta. Sermo Parthis ex Scythico & Medico mixtus, proximis regum maiestati popularis ordo, vnde & in bello duces, & in ocio rerum moderatores leguntur. Medicus vestitus, fluida & pellucida veste. Armorum Scythicus mos, exercitus maiore ex parte seruilis, raris ibi manumittendi vsus. Iuxta vernas liberosq; & sagittare docēt & equitare, vt quisq; valde locuples, ita magnū instruit ad bellū equitatu, conferendē cōmunis pugnae oīno ignari, expugnādarumq; vrbiū imperitū. Procurrentibus equis dimicant, aut refugientibus. Signū in pugna, nō ē sed tympano accipiunt. Intolerabiles in praelijs, nisi eorum impetus breui remitteretur. Medio pugnae ardore certamē ex improuiso deserunt, mōx ex fuga redeunt in pugnam, vt quū maxime te vixisse putres, tum p̄cipuū in ter discrimē. Munimentū equitib; lorice plumatae, idē equis quib; bello vtūtur.

Arfacidarum progenies.

Eucratidis facinus.

Parthorum rū opes.

Parthorum rū viuēdi ritus.

Auri

Auri & argenti nullus olim, nisi in armis vsus. Vixores singuli plures ducunt, nec vllū grauius flagitium quā adulteriū vindicāt, ob id feminis viorum conspectū in terdicunt. Quidā aiunt, & in his Strabo, coniuges amicis in matrimonij tradere, ex quibus liberos susulerūt. Carne nō alia vescitur quā venatibus quæstia. Equis omni tēpe vehūtur, his petunt bella, his conuiuia adeunt, mercātur, collo cuntur, omniaq; publica & priuata obeunt munia equo sedētes. Atq; singulare illud inter ordines discrimen quod seruilis fortunæ viri pedibus cōmeant, ingenui equis vehuntur. Defunctorū sepulchra cauum aut volucrium laniatum, nuda demum ossa huius condunt. Deorum cura veneratioq; praecipua. Ingenia genti tumida, sediti ofa, fraudulētia, prociacia, violentiā viris, mulieribus mansuetudinē assignant. Natura taciti, multo prompioris actu quā verbis. Proinde secunda iuxta atq; diuersa silentio cōtegūt. Principibus metu non pudore obediūt. In libidini proiecti, in cibū parci. Fides dictis promissiq; nulla: nisi quatenus expedit, quod quē sepe alias experientia est cognitū, tum in primis hoc bello quod M. Crassus gessit: qui vbi oia ab initio suspecta sensit, etsi feroc animo, belliq; conficiēdi cupidus, acque uisisset tamē Cassij & aliorū cōsilijs quib; oia tutiora placebāt, nisi Abari cuiusdā siue Ariminis, vt alij scribūt, perfidia diuersus a flumine & montibus, in vastissima caporū spacia processisset. Erat is Arabs ex eorū genere, qui in Mesopotamiae parte habitant, ab hostibus ad hoc ipsum subornatus, vt simulata cū Ro. duce amicitia & duce & exercitiū in discrimē adduceret. Properandū Abarus censebat, ne fugacissimus hostis e manib; elaberetur, qui ad Scythias & Hircanos cū liberis & omnibus fortunis fugam moliri diceretur. Hyrodes interea Armeniā adortus, incertū Ro. metu, an contemptū, bellum aduersus Crassum dar Surenæ administrādū, Parthorū secundū regem nobilissimū, magnitudine corporis & robore oim longe principi. Crassus per vasta loca & siticulosa deductus, in quibus non arbores, non flumina, non riuū oculis occurrebāt, cœlum duntaxat & camporum vastitas in conspectu erat. Tum demum fraus sensit cœpta est, Crassus & qui cum Crasso erant Abaram maledictis insectantur, perfidiaeq; coram arguunt. Ille velut fiduciam ex conscientia & officio aleret, nūc ipsum ducē intrepide affari, nunchilari vultu hortari milites, bono vt essent aio, durarent adhuc paululū, victoriam in manibus esse si cōpendio viatum ad hostem ire pergant. Accidit eodē q; Crassus pulla veste, non purpurea, in militum conspectū venerit, eam rem ad vnum oēs qui adhuc aderant in omen vterūt, ipseq; errore animaduerso confestim paludamētum mutauit. Aliqua etiā signa vix humo reuelli poterunt. Ibat tamen procul via, quum trepide speculatorū equites nuntiant hostes adesse: atq; ex suis quosdam a Barbaris interceptos. Turbauit improuisē rei nunciū, quum alios, tum Crassum ducem. Ceterum satis constanter suos in aciem educit. Latus vnum Crasso filio, alterum Cassio assignat. Equites pedum ordines vtrinq; tegebant, atq; ita quadrato agmine ad Balissum riuum potius quam amnem peruenit, modicis fluentē aquis, fuit tamen pergratus aquarum conspectus militibus in tanta locorum ariditate: censebantq; pleriq; ibi munimenta esse castra, ac tantisper cōmorandū, donec exploratū haberent q; magnus esset hostium numerus, & quid consilij illi caperent. Id multis tutius videri, quum iuniori Crasso edicitur, vt cū suo equitatu in hostē

Parthorum ingenia.

Decipit Crassus.

Hyrodes. Surenæ.

Balissus amnis.

Parthorum strepitus

Præliū.

Excludit Crassus iuniora suis.

Crassi ca pur patri offertur.

Ro. mar.

ire pergat, praeliumq; ad primū congressum ineat, facillit patris imperiū feroc iuuenis, ac vix passus suos cibum capere in Barbaros euehitur, sed haud multū inde peccerat, quū Parthici agmē ex aduerso apparuit. Dato itaq; signo confestim Parthi graui & horrendo strepitu, oēm planitiem complerūt. Neq; hi tubis lituis aut cornibus vtuntur, sed corio cōcauis lancibus extenso, quod crebris idibus diuerberatū horredū quiddā ac ferinū sonat & velut tonitru mixtum, haud ignari ex omnibus sensibus auditum maxime animū turbare, grauesq; circa illum excitari affectus. Turbatis insuetū sonitu Romanis adiectus est de industria nouus terror. Parthorū primi qui in conspectū venerant, velut inermes apparuerē, vbi vero pugna fuit in eundā stragulis vestibus quib; arma texerant, vno tēpore deiectis, armorū fulgorē mentē & oculos Romanorū perstrinxit ex aduerso spectantū. Parthi praualidā Ro. aciem primo conatu experti, patetādo agmine, in duas velut alas diuersi abeunt: inde de extra laeuāq; immensa sagittarū multitudine equitatum incellunt. Affuit interim Crassus pater cū robore copiarum, immisitq; sunt milites, qui hostem propulserunt. Hi telorū nube pene obruti, praestim ad suos redire. Stabat tamen imota acies, etsi multis vulneribus confecta. Tum Crassus iunior patris iussu, in aduersum hostiū agmen, cum mille lectis equitibus quos ex Gallia duxerat, & octo scutigerorū turmis impetum facit. Cesserunt Barbari de industria, vt longius extractum a cetera multitudine excluderent. Crassus & qui cū eo erant, se viciſſerāt, fugiētem hostem vrgēnt, nec prius ab ea insectatione abſistunt, q̄ se vndiq; barbarorū multitudine circumfuentos sensere: ibi immensa vi sagittarū, velut grādine quadā cœlo deiecta, cooperiti, cū in orbem coirent, terra miserabilisq; collectatio orta est. Arena vngularum pulsu in nubis speciem sublata oim rerū cōspectū ademit. Galli equites calore & siti cōficti, post strenuā operam in hostes nauatā, alij alio casu periere. Crassus & qui cū eo erant in proximū tumulū conati euadere, vbi oia obſepta armis viderunt, terraq; interim cædes passim edereunt, montibus vt eruptione facta Ichnas cōfugeret vrberem Ro. po. non inimicā. Nulla inquit tam acerba mors est q̄ me dererere possit, vt prodijſſe videar eos, qui meo ductu hic perierūt, dimissisq; a se quia excedere voluerūt fuerūt hi Graeci duo Hieronymus & Nicomachus, qui Carris habebant ipse pluribus vulneribus cōfectus suorū vni latus hauriens dū obulit. Censorinus & Megabachus viri fortissimi, qui circa illū ad vltimū dimicant, ne viui in hostiū potestate venirent, sibi manū intulerūt: quingenti duntaxat capti sunt. Hostes Publij caput ad Crassum detulerūt, quo infestis moror ingens quū patre, tum ceteros inuasit. Sed quia recens cum hoste certamen infabat, nihil Crassus defectus animo, ob priuatum vuln; quin seipso maior factus, milites ad pugnam hortabat, identidem predicans oportere eos magna pati quī eos adoriantur. Nec Tygranē a Lucullo victū sine Romanorū cæde, nec Antiochū a Scipione, mille naues maiores suos circa Siciliam amississe, vt Poes nos vincerent. Irent fortes, eamq; lætitiā hostibus adimerent. Barbari eminus sagittis vsi, multos in Ro. acie p̄ſauciābāt, ita vt duo interdū vno iſtu cōfigerentur. Demum quum iam nox instaret Parthi praelium remittunt, fassi se noctem vnam Crasso elargiri, quia filij interitū lugerent. Fuit nox illa Romanis terrorum & mororū plena, singuli fatum suum & inuitabilē sortem lamētari, nec spes vlla abeundi

colonia fecit, nouissimoq; incolari Nouocomū appellari cōtingit, eratq; Cæsar dū hæc fieret in Cisalpinia Gallia, quū comara ac pene quicquid trans alpes Galliarū erat, a Ro. subita defectione est alienatū, a Carnutib; orta ea cōiuratio, quorū Regulū Acconē Cæsar superiore anno occiderat, quū cōpē visset eū nouis rebus suaderē, Ro. negotiatores, & q; rei frumētarię causa eo forte venerat, ad vnū obrūtū cāt, publicęq; res eorū diripiūt, ea fama, qd' incredi bile alioqui sit dictū. CLX. milia passuū vno die, vti Cæsar scripsit, lōgius euagata, multos p̄pos ad defectionē exiuit, Præter Aruernos q; a principio Carnutibus accesserat, Senones, Parisii, Pictones, Cadurci, Turones, Aulerici, Lemouices, Andii, & oēs oceani accolæ vno tpe rebellauerunt, acerrimog; electū inter se habito, p̄stituerūt Cæsarē a legionib; excludere, quē ne reuerfūrū quidē p̄dicabāt, Ro. ciuitatis discordia implicuit, q̄ sama p̄cipuā vti credo Gallis materiā p̄bitū rebelladi, est Cralli interioꝝ, totq; legionū cū eo in Parthis nuper amissarū clades, eorū studia ad defectionē non mediocriter erexisse videri possunt, vt Parthis imitari virtute ar morū, Ro. suis finibus, ppulsarent. Accesserūt interim ijs, q; ex cōfesso hostes facti erāt, Rutheni, & Nitobriges, & Gabales, viribusq; in vnū contractis, Lucetern Cadurci ductū, i Narbonēsem Gallia intrū p̄nt. Cæsar trepidis ex Gallia nuncijs reuocatus, quū magnis itinerib; ad exercitū rediret, audita hostium in provinciā eruptione, Narbonē diuertit, vrbēq; hostiū iniuriæ obnoxia p̄fidiū firmat, hostibusq; puincia depulsi cū ijs copijs quas Italia deduxerat, Gebēna monte superato, est is inter Aruernos & Heluios medijs niue militari opere discessit, ex improviso in Heluios irrupit, nihil min⁹ veritus, q; hyme ad huc tenēte, Gebēna hostibus patere, qn̄ ad id ipsi nulli indigenarū hybernīs mē fibus pauisset. Quo min⁹ igitur ea vis prauisa est, eo maior est hostibus terror iniectus. Brutus itaq; adolescens cū his copijs q̄ aderant, late per hostiū agrum euagari iussus est, prædæq; & populationis oīa cōplere, ipse Cæsar Viennā maximis itinerib; profectus, cū eo equitatu quem paucis ante diebus præmiserat, per Heduroū fines in Lingonas venit, vbi duæ hybernabant legiones, huc prius cæteras conduxit legiones ex hybernīs, q; de ipfius aduentu quicq; Aruernis nūctari potuerit. Vercingetorix interea Aruernorū dux in Bituriges exercitū ducit Gergobinā Boiorum oppidū quod Helueroico bello Cæsar cōstituit, Heduisq; attribuerat oppugnaturus. Huc Cæsar paucis diebus profect⁹, Ligeri sit perato in Biturigū finibus confedit, Vercingetorix relicta Gergobinā oppugnatione dimicadi studio Cæsari occurrit. Cōcursum ab equibus vtrinq; est pugnatūq; a Ro. in hostē prosperē. Hinc mutata belli ratione, Vercingetorix Biturigibus suadet, vt oppida natura & opere minus minuta relinquere, eaq; cū vicis incenderent, vt locorū solitudinē fatigaretur hostis, conficereturq; rei frumētarię inopia. XX. vrbes vno die incensę sunt, cōmuni oim cōsensu, migravitq; in munitiora loca imbelis multitudo: peruenit eius rei sensus ad Ro. multaq; longius castris frumētandi causa dispalati, ab hostibus interceptatur. Obfidebatq; interea Cæsar Auaricū vrbē Biturigū nobilissimā, summāq; oim rerū egestate exercitus tenebat. Sed nulla anong difficultas fuit tantū, vt ab obfisione sit cessatum: & iam aggerē Ro. fruxerantq; larū. CCC. pedes LXXX. a terra eductū, eratq; opus, p̄pmodū muris admotū quū noctu eruptione ex vrbe facta vix ab hostiū incendio seruari potuit: dimicatuū est a se

Gallorū defectio.

Cæsar in comatā reuocat.

Gebēna mons a Cæsare sit peratur.

Gallorū facinus.

cunda vigilia noctis, vsq; fere ad lucē, tentaruntq; interim oppidani in Vercingetorix castra cōfugere, cæterū proditi clamore & lamentatione inuolubri, oppidū tucri cōpellunt. Ad postremū aggerem muris admoto, vrbs vi capta est. Statuit Ro. vistor in oppidanos, adeoq; iræ indultum fuit, vt ex XL. milibus & amplius numero qui in vrbe erāt, vix octingenti q; primo clamore ex oppido sese ceciderant mortē euaserint. Cætera multitudo ferro cōfecta est. Cæsar plures dies in Auarico copias refectit, & iam ver appetebat, quum Heduroū legatū ad illū venerūt, nuntiantes senatū & populū Hedurojum in duas velut factiones duorū fratrum discordia abijisse, fore vt cladem inexpugnabilem ea ciuitas breui aditura esset, nisi ipse sua autoritate intestinam discordiā tolleret. Cæsar est in tanta hostiū propinquitate parū suis rebus cōducere arbitrabat in Heduos proficisci, ne tū ciuitatē quā ab initio præcepte ris fouerat in tali discrimine proderet videretur, eo magnis itineribus profectus, rem ex sententiā cōpofuit, mox i castra reuerfus, quatuor legiones Labieno dedit in Parisios hostes deducendas, sex ipse in Aruernos ad oppidū Gergoniā duxit. Galliarū rerum periti Claromontem hodie id oppidum vocari arbitrant. Confederat hic aliquorū ante Vercingetorix castraq; circa oppidū pluribus tumulis fecerat. Cæsar terrę sitū dilidenter intuitus, cōstituit locū castris capere, vnde erat infestā frumētationē Gallis facturus, eoq; potius sollam & vallū a castris ad collē duxit, in quo firmū p̄fidiū collocauit: federatq; per hæc bellū ad Gergoniā, quū Cæsari nunciat decē milia Heduroū qui in castra mittebantur, Litauiici ducis & quorundā nobilū adolefcntulorū fraude ad hostes ex itinere transfuguros. Quo nuncio percussus, cū quatuor legionibus obuiam p̄gressus, immisso in Heduroū agmen equitatu, partim metu, partim quia equites Hedui qui ab autoribus defectionis dicebant a Cæsare interfecti in Ro. equitatu apparuerē, cōtinuo ad officiū reuerfi sunt, atq; in castra totū est agmen traductū. Interim hostis cognita imperatoris absentia, ipfius castra ferociter erat oppugnare adort⁹, adduxissetq; Ro. p̄fidiū in discrimē, nisi maturus ducis redit⁹ suis periculū exermisset. Nec multis inde interiectis diebus, quū Cæsar in hostiū castris infignē paucitatē notasset, cognouit oēm fere militariē multitudinē a Vercingetorige ad locū quendā muniendū ex castris abductam. Vna itaq; legio ex improviso submissa sine certamine terna hostiū occupauit castra, iussiq; erant milites signū obseruare, vt cū recepti caneretur, in castra sese reciperēt, nam iniquo erat loco res gerenda. Cæterū Ro. terminis castris positū, ad oppidū vsq; spe prædæ infinuati, tantā in re subita trepidationē oppidanis iniicere, vt multi velut hostis intra mœnia irrupisset, auerfa vrbis parte sese e muris præcipites dederunt, mulierēsq; alia quot metu percussæ, per manus demissæ ad Romanos trāsierunt, pleræq; vestes & aurū iactantes, passis crinibus hostes mœnibus subeuntes obtestari, vt a cede abstinerent. Qui dā etiam militū murum ascēderant. Sed Cæsar animaduertit suorū periculo legiones collibus subiecerat, vt turiores esset ex tā iniquo loco receptus. Mox vbi hostes remisso ope in suos ruere animaduertit, cani iussit receptui. Id si gnū siue nō fuerit auditū, siue militēs spe potum di oppidi audire noluerint, oppidanos nihil feci⁹ vrgent. Ad sunt interim Gallorū equites clamore reuocati. Ab his primo Ro. oppugnatione auerfi, prælio excipiunt, affuit in de cætera multitudo. Tū viribus & loco impares per decliuā & abrupta loca cum

Agger.

Oppidanorū caedes.

Parisii, Gergonia.

Vs Ro. legionis.

ea cum cæde & strage deiciuntur, fugaq; dispalati, ægre ab eis seruari sunt, q; sese hostibus ad radices collū obicere. Sic quoq; septingenti circiter de fide rati. Postridie Cæsar illorū temeritatē pro cōcione reprehēdit, q; præde cupiditate, signo quod satis tē p̄fide datū esset nō paruisent. Laudare se militū fortitudinē dicitans, sed non minus prudentiā in eis q; p̄p̄titudinē optare. Nec diutius ibi morat⁹ soluta obfisione in Heduos abiit, q; ciuitas ob ea q̄ acciderant, ad defectionē spectare dicebat. Qui a Cæsare ad suorū populariū aios cōcilandos p̄missi sunt, Ligeri amne superato Nouodonū oppidū occupāt, quo Cæsar frumentū & pecuniā ad vsū belli contulerat, quibus direptis, Hedui Ligeris fluminis pontibus post se recessis, vt Cæsare facilius transire arcerent, aperte deficiūt. Qui audita illorū defectione, magnis itinerib; ad Ligerim p̄gressus, vado copias traduxit, frumentūq; in agris, copiāq; pecorū, nactus, repleto omnifaria rerū exercitu, i Senones iter auertit. Labienus interim aliquor oppida hostibus ademerat. Bellouacos quī nouissimē a Ro. defecerat, circa Secanā prælio egregie vicerat, delectiq; hostiū copijs cū ipso duce a se capto ad Cæsare venit, & iā in Heduos oīs belli inclinabat. Quū Vercingetorix Ro. conatibus occurfurus, ex vniuersa fere Gallia (nā præter Remos, Treuiros, & Lingones cæteri p̄p̄i i vnū cōspirauerāt), XX. milia equitū sibi adesse imperat, pedestrib; copijs quibus ad id ipsi vsus erat cōtentus, solliciti iterum territatq; minis Allobroges. Eos hostiū motus Cæsari vt infringeret, in Narbonensē Gallia statuit ducere: sed dum p̄ Lingonū fines iter facit, Vercingetorix cū totius Gallie viribus sit illi obuius, castraq; decē milia passuū ab eo fecit, inde suos ad pugnam hortatus, eo oratione perpulit, vt sacramento sint equites adacti, neminē in castra rediturū, q; nō bis totū Ro. agmen perequitasset. Magno itaq; afo Galli postridie triplici agmine se Cæsari obijcūt. Ille vt presentī erat cōfilio totidē modis ac instrūta, non solū hostiū impetū sustinuit, sed dextro la tere qua Germani (quibus auxiliarijs vrbetur) impetit fecerat, Gallicū equitātū cū multa cede p̄fuga uit. Vercingetorix fecundū eam pugnā Alexiam Mandubiorū oppidū petiit, quo Cæsar eū affecit, naturā loci cōspicatus, hostē fossa & vallo cingit. Erat id oppidū in collē sitū, nūc vicus est in ea Gallicæ pte quā recitiores Burgundia dixerē, obrineretq; vetus nomē. Radices collis duo flumina rigabant, parebatq; planities ad tria milia passuū. In ea equestre præliū fuit, Germaniq; Gallos intra castrorū munitiones cōpulerūt. Vercingetorix se & suos fossa & vallo cingi intuitus, priusq; opus cōtinuaretur, equites passim ad suos populares dimisit, qui ex oibus socijs auxilia accerferēt, rogarentq; ne se, qui tot & tanta pro publica libertate tuenda fecisset, infestissimo hosti ad cruciatū relinquere, oēs qui per ærat octoginta lectissimorū hoim milia hostium munitioibus teneri, premijs non viribus, sed locorū iniquitate, frumentū paucorū dierū adesse, obfisione nisi mature subueniāt, diuti⁹ trahi nō posse. Cæsar hostiū metu ex perfugis cognito, quatuordecim milia passuū fossa & vallo circuitū cōplexus, varijs exquisitissiq; operibus ab interno incurfu, omniq; extraria vi cōmunit castra. Ex vniuersa iterum Gallia p̄tes auxilia i vnū cōiure, Hedui, Segusani, Ambulari, Aulerici, Brānonices, & Brānonij lectorū hoim dedere quercū & XXX. milia: Aruerni, Elenteti, Cadurci Caballi, Vellani Senones, Sequani, Bituriges, Xantones, & Ruthē

Cæsariarū caedes.

Labienus successus.

Gallorū equitum sacramētum.

Alexia.

Galli in Alexia obfident.

ni totidem Carnutes. XII. milia. Bellouaci decem. Lemouices parē numerum. Octo milia Pictones, Gallie Turonici, Parisii, & Helucij bisena milia. Ambiani, Mediomatrici, Perocorij, Neruij, Morini, Nisibrogues quina milia. Cenomani totidē. Atrebatres quatuor milia. Bellouacenses. XIII. milia. Alerici & Eburones tria milia. Raucari & Boij, triginta milia. Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Ossifimi, Lemouices, Vnelli, fena milia: Bellouaci duo & triginta milia, & is tum Gallorū consensus fuit i cōmuni libertate asserida. Septē milia igitur equitū, & CCXL. milia peditū in vnū cōiure, nam quicunq; arma ferre possent, ad id bellū mittere non placuit, ne gerende rei turba ingens, quod se pe accidit officeret. Sed dum copie in vnū coeunt, & q; ad vsū belli sunt necessaria expeditū, tanta interim inopia obfessi laborare cōperunt, vt a Cratognato quodā sententia dicta, humanis carnibus exercitum ali oporere, priusq; deditū fieret, quod Cimbrico & Theutonico bello in extremis rebus maiores sui pro libertate tuenda fecissent. His consilijs auxiliare copie superuenerunt. Qui cū Vercingetorige obfidebantur, suorū agmen cōspicati (nam editiore loco confederat) alacres se ad prælium expeditū. Postero die totā planitiē Galli intra extraq; sua multitudinē cōpleunt. Equites peditesq; ad expugnanda castra, sese mutuo hortantur. Cæsar dispositus ab vtraq; parte copijs, intentos signum expectare iubet, quo dato, ab vtroq; vallo copie in ancipiti pugnā prorūpunt. Galli suo more cū vlu latu præliū capessunt, dimicantq; est a meridie ad vesperā dubia victoria. Postremo Germanorū impresse Gallie in exteriora castra cū multa strage compulsi sunt, qui ab Alexia processerant, quiq; multo pertinacius Iulianis castris inhæserāt, suorū fugā intuiti, mœsto silentio in oppidū concessere. Die deinceps vno intermissio, interpesta nocte Ro. castra exteriorē parte inuadunt. Qui in vrbe erant audito clamore, in nocturnū præliū ruunt, vtrinq; harpagonibus scallis cratibusq; fossas quatēq; cōcurant. Sed post longum certamen is quoq; conatus fuit illis iritus. Multis igitur hinc inde vulnere Acre præratū præliū sub lucem remisit. Postremū certamētum intra extraq; vallum multo fuit prioribus acrius, quum cæteris locis, tum a colle quē Cæsar ob lon gissimū circuitū operibus completū non potuit, & ob id ei⁹ iussu duæ legiones assiduæ excubabat, Sexaginta milia Gallorū iugum mōtis noctu circa cumacta sub meridie sese Ro. infesto decursu obtulerunt. Cæsar idoneum locum nactus, ex edicto speculari quid quaq; verum gereretur, auxiliā laboratibus mature submittebat. Stima vi vtrinq; dimicabatur. Romani iuxta Gallū de summa rei certamen adesse sentiunt. Hi de salute adum putant nisi in apertum euadant, illi laborum oim finem affuturum, si euadere prohibeant. Cæterum preme batū Romani vno nimio ea parte qua decliuus patebat hostib; descēsus. Eo Cæsar Labienū misit cū quinque cohortibus, vt suis laborantibus suppetias ferret. Huc tota vis certaminis incubuit. Ad postremum ipse eo se contulit, cuius presentia & vocib; Ro. artius connixi hostē loco submotum, submotum parumq; ad fugā expeditum passim rucida. Tam sceda hoc loco cedes edita est, vt ex LX. milibus hostiū, q; vt supra est memoratū, eo intruperāt, q; paucissimi incolumes ad suos reuerfi sint. Ea clade Galli percussū, exteriora castra celeri fuga relinquūt, fuissetq; eo die omne nomē Gallicū ad interitionē datum, nisi Romani longo p̄lio sessi fugētes persequi defitissent. Equitatus de media nocte

Sententia humanæ carnis cædendæ.

Pugna grauis.

Acre præratū.

Gallorū caedes.

ad insequendum missus, extremū agmē adeptus, te
trā cædē edidit. Postridē Vercingetorix concione
aduocata, cōis libertatis, non priuata necessitatis
causa, id bellū a se susceptū præfatus est. Ceterū qñ
fortunæ cedendū esset, q̄ multū in cæteris reb⁹ pos
set, sed i bellis plurimū, ad vtrūq; se paratū obu
lit, siue morte sua Ro. satifficere velint, siue viuū
cū traderet. Mitunt de his rebus ad Cæsare legatū.
Luber ille arma tradit, principes p̄ducit, Vercingen
torix & alij duces dedunt, abijciuntur arma. Cæsar
vniuersam multitudinē toto exercitu prædæ noie
paratus est, legionēsq; sublato Gallorū metu, alias
alio i hyberna dimisit. Secundū eā victoriā Hedui
& Aruerni in fidē rediere. Quæ vbi Romæ literis
& nuncijs cognita fuit, viginti diebus supplicatiōes
Cæsaris noie sunt decretæ. Nec hyberna q̄ secuta
sunt, fuerūt oīaō quieta, nam & Bituriges rebella
runt, sed idē subita expiditiōe bellū Ro. oppressi.
Nec ita multis interiectis diebus & Carnutes rebel
larūt, q̄ Biturigibus bellū inulerāt. Hos hyeme ad
huc sequente Cæsar subito accessū dispulit, p̄p̄rijsq;
fidibus exutos alios alio in p̄p̄inquas vrbes extor
ris fugauit, cū Bellouacis inde bellū gessit, q̄ Am
bianos, Caleros, Aulericos, Velliocastos & Arre
bates sibi adiunxerāt. Hi Corbei Bellouaci ductū
in Sueffionū finibus confederūt, quo Cæsar cū tri
bus legionib⁹ accessit, castraq; cū nūero multo in
terior, castris pene consulti. Fuerunt inde prelia ali
quot equestria, eaq; plurimū Gallis p̄spera, quod
eo æquius Ro. ferebat, quo magis hostiū ingenia,
præsentium successū ad aliquid temere agendum
irritari haud ignorabat. Etiam fuorum paucitatis
diffusus ad Treboniū scripsit, vt cū tribus ad se
legionibus veniret. Sub cuius accessum Galli Ale
xianæ cladis memores, in collē concesserunt, mox
in pacatū habituri. Eo Cæsar cū copijs progressus,
quā circa montis radices locū cōmunisset, ne poss
sent hostes tacita fuga dilabi, illi magna fermen
tum copia in eā partē delata, qua suæ erāt muniti
nes in Ro. obuierāt, eaq; materia sub lucē incensæ,
eorū conspectū subita vī flammarum hostiū oculis
ademeret. Secut⁹ idē sum⁹, q̄ sensū postq; diluxit nō
min⁹ q̄ flāma impediēbat. Interim diuersa pre celeri
cursu i pacatū ire prædūt. Nec Cæsar fessellū Gallo
rum consilium quos nihilō secius secutus, nisi infi
dias in tanta locorū imigritate esset verit⁹, renūsserq;
ob id ipm̄ impetū, p̄culdubio fugientes adeptus fa
tis opportunos habuisse. Illi nouē milib⁹ passū
progressi, retrū castra faciunt. Cæsar haud multū ab
hostiū vestigio abscedere. Eratq; iterim Ro. frumē
tatio valde infesta, multū ex occasione a Gallis in
recepti vita periclitari, quoad fuis arrib⁹ Corbeus
captus cū sex milibus peditū, florentiq; equirata
Ro. circumnūctus ferro occubuit. Cætera multitudo
partim cæsa partim metu & fuga dispersata, in pro
fundas sylvas sese immerfit. Bellouaci huiusmodi
clade affecti, obsidibus datis in fidē redeunt. Secut⁹
sunt hanc deditiōē sociæ ciuitates, oīsq; Galliarū
status per hæc fere breui pacatus est. Cæsar, T. La
bienum cū duabus legionibus in Togatā Galliarū
miser, ad tuendas colonias quas superiore ætate si
nitrius accolas infestauerat. Eodē tpe C. Caninius &
Fabius cū legionibus sibi attributis, ad Duraciūm
Pictonū regulū obsidione leuandū p̄fecti, Dūna
cum a Lemone oppido quod obsidione cinxerat,
repulsum, circaq; Ligerim affecerūt, primo impedi
mentorū parte Fabius ala equitum immissa exiit,
mox prælio repetitū, ingenti strage profligauit. Cæ
sa ad. XII. milia Gallorū, cætera multitudo abie
ctis armis prædæ fuit. Nec multo post Carnutes a

Gallorū deditio.

Residui Gallorū motus.

Gallia fe re ex omi parte pacatur.

Gallorū cædes.

Fabio sunt in deditiōē recepti, & cum his pleriq;
vrbes maritimæ, q̄ Armoricæ dicebantur. Cani
nius diuersa parte Draperem & Luteriū hostiū dū
ces infectatus, in Vxellodonū oppidum munitissi
mum primo coniecit, mox frumentatū egressos,
quū in vrbe se noctu reciperēt, Luterius primo qui
noctu frumentū vrbi importabat, cū sua manu, ro
taq; iumentorū multitudine male habitus aufugit.
Draperē, qui decē milia passū inde se cū exercitu
tenebat, castris exutum in suā potestate red egit, te
nuitq; Vxellodonū oppugnatio plures dies, Cæ
sarq; eo profectus, incredibili oppidanorū pertina
cia aliquandū est a victoriā retardatus. Primo flus
minis aquatio hostibus adēpta, maiore deinde cer
tamine vicini fontis vsus, erat is mœnibus pene
contiguus, eum cuniculo corruarū Ro. exicauit.
Tum vero aquarū inopia adacti oppidani dedides
runt sese. Cæsar ad cæteros Gallos deterrendos,
omnibus qui arma ferre poterunt, manus præci
dit, vt restator cunctis esset improborum poena.
Drapes qui in vinculis erat vltro inedia perijt, du
bitum carceris tēdio in maioris supplicij metu. His
rebus gestis ipse cū duabus legionibus in Aquita
niam cōcessit, a Publico Crasso qui in Partibus cum
patre perijt, ab initio Gallici belli aditam. Eā autē
provinciam breui consecit, obsidibus ab vniuersa
gente acceptis. Interim & Comius qui vni Gall
lorum ducum adhuc in armis erat, varijs bellis Cal
bus iactatus, datus Antonio obsidib⁹, cuius ductū
res in ea parte Galliarū gerebantur, veniam meruit.
Cæsar vero Gallia in vniuersum pacata, medio
hybernorum tempore in Italiam transendit.

Armorici cæ.

Gallorū suppli cium.

Gallia pacata.

M. ANTONII COCCII SABEL
LICI RAPSOEDIAE HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS SEXTAE,
LIBER VII.

Aesaris reditus i citerorē Gal
liam, nō eam solū causam ha
buit, quā superioribus annis,
vt eius provincie cōuentus de
more haberent, sed q̄ Romæ
ipsius dignitas in senatu a cō
sulib⁹ et alijs eius ordinis prin
cipibus aperte oppugnari cœ
perat. Marcellus consul ad senatū reulerat, vt ante
tēpus ei succederet, quā cōfecta provincia dimit
tē deberet victor exercitus. Ceterū, quia a paucis
est pedibus itum in eā sententiā, ad vires Cæsaris
cōtinuendas auctor fuit patribus senatus consulē
faciendū, vt duæ legiones ad bellū Parthicū mitte
rentur, quarū vnā Pompeius ex suo exercitu daret,
alterā Cæsar. Pompeio itaq; legionē suā repente,
quā iam antea Cæsari ad Gallicū bellū concesserat,
coactus est ille & hanc sibi concessam, & aliam suo
nomine ex puincia dimittere, eas partim vt Pom
peio gratificaret, partim vt milites sibi p̄optremo
munere deuinciret ornatusissime intruxit, viritimq;
CCL. drachmas largitus est. Vbi vero Romæ retē
tas audiuit, nec ad bellū miti, agnouit cōtinuō ini
micorū fraudē, iam antea v̄p̄spectā. Auxit eā suspī
tionē q̄ ex colonis quos Cæsar Comū deduxerat,
ciuitateq; donarat, vnus a Marcello cōsulē Romæ
virgis cæsus fuerat, præfatione adhibita, quæ decla
rabatur id fieri, vt sciret ille se ciuem Ro. non esse,
haud em̄ ciues tali supplicio temere adhibentur.
Iussus ad id est tergū verberibus foedū Cæsari enu
dare, vt appareret torā illam ignominiam in eius
inuidiam

Ciuitis belli se mina.

inuidiam colono illaram. Plutarchus Decurionē
eum fuisse ait, qui tum virgis est Romę cæsus. Erat
Decurio in municipijs & colonijs, pene idem qui
& Romæ Senator. Appianus existimare videtur
eos tantum a Cæsare ciuitate donatos, qui Comi
per annum prætores fuissent, prætorem illū fuisse,
qui futuatio res adhibitus, fuisseq; factibus multatū.
Cæsar ita repentinē secū animo quorsum ea in
uia tenderet, dijudicans præterea quod sæpe ab eo
audium ferunt, difficilissimū principē ciuitatis a pri
mo loco ad secundum derudidit, q̄ a secundo ad vlti
mum, per Paulum Aemiliū Marcelli collegā, cui
mille & quingēta sextertia dono obtulit, ex quib⁹
ille postea nobilissimā in foro Basilicā extruxit, &
C. Curionem violentissimum Tribunorū a se alie
nō ære leuatum summa ope resistit. Verum vbi
omnia obstinatius fieri sensit, designatōsq; consu
les ex aduersa parte Claudiū Marcellum, & P. Len
tulum, atq; exijs q̄ decernerētur, cogere exercitū
dimittere, priuatusq; puincia excedere, senatū per
litas precatus est, ne sibi po. beneficiū admiret,
vt abenti consulatū petere liceret, vel vt oīs impe
ratores vna dimitterent exercitum, futurum ratus
vt facilius ipse (quam libuisset) suos veteranos ad
arma reuocaret, q̄ novos milites Pōpeius qui me
rito ei susceptus erat, quum propter alia quædam
mutatā animi argumenta, tum q̄ ex legibus sanxer
rat, quū vnicus fuit consul, quasi obliuione capē,
omnibus absentibus petendi facultatē ademit, ne
Cæsar quidē exclusio cui sciebat id a populo datur.
Nec Cæsar iam inde a Iulias interitu delitit de Pō
peij mutatione dubitare, ad cuius necessitudinem
retinendam Octauiā Sororis suæ nep̄tē C. Marcel
lo desponsam, ei cōditione deuulit, vt ipse ip̄s Pō
peij filiū duceret vxorem, Faustū Syllæ destinatā.
Sed neurum fieri cōtingit. Multum itaq; ab Aemy
lio est Cæsaris causa defensa, sed multo acrius a Cu
rione, qui magna contentione egit, ne exercitū spo
liaretur, nisi Pompeius & alij Ro. po. imperatores
pari conditione sine exercitu essent. Verum quum
nihil æqui obtineretur, cum aduersarijs nouissime
egit, vt cæteris legionibus dimissis, duas cum cite
riorē Gallia obtineret, aut vnā cum Illyrico quoad
consul fieret. Negantibus illis vllam se de repub.
pactionem facturos, ad vim cōuersus, cū quinq;
milibus militum & CCC. equitibus, Rauennam
processit, bello vindicaturus, si quid in tribunos
qui suā causam tuebant, grauius a senatu cōstitue
retur. Huc Curio ad Cæsarem venia, quo benigne
acceptus, cum eius literis ad senatum reuersus, iter
a Rauenna Romā triduo consecit, literas nouis cō
sulibus Calidiō & Lenulo legēdas obtulit, in qui
bus erat scriptum, se æquus conditionibus ad cam
diem cum senatu egisse, vt cum Pompeio potestae
tem deponeret. Sed neq; id, neq; alia quæ iuste pete
rentur per prætores vrbs & consules imperari fut
urum, itaq; vt non multo post ad vltionē patriæ
quā superbe occupatam tenerent, suæq; dignitatis
cum exercitu venturus esset. Ad huiusmodi denun
ciationē lex vniuersa curia est reclamatum tumul
tuoseq; fit senatus consultū. L. q; Domitius ei suc
cessor datur, Antonius & Cassius Tribuni curia ex
cedere iubentur, nisi quid acerbis pati vellēt. Tū
Antonius ala voce de consulibus questus q̄ pote
statem sacrosanctā violantē, multaq; ijs dire im
precatus qui futuræ discordiæ autores essent, cum
Cassio & Curione vrbe excessit. Id vbi Cæsar com
perit habuit, nihil ampli⁹ cunctandū ratus aperte,
vt mox paulo diceret, arma induit. Pōpeius inde
prædicare solitus est, quia opa q̄ Cæsar instituerat,

Cæsaris defen
sis.

Pompeij iniuriā
Cæsare.

Cæsaris literæ ad
consules

inopia exequi non posset, neq; expectationem quā
de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere, tur
bare omnia armis voluisse. Alij eum verum cre
diderunt, ne eorū quæ primo cōsulatu suo contra li.
auspicia, leges, & intercellōes gesserat, rationē re
dere cogere, quod futurum M. Cato iure iuran
do denunciasset. Ipse eā quā dixi causam suscepro
belli o prætexit, q̄ Tribu. pleb. a consulibus essent
curia electi. Cæterum quæcūq; illi fuit causa, etsi
plures esse poterunt, ne belli deinceps gesti se
ries a nobis interpoller, pauca q̄ post Aristoboli re
gnū a Pōpeio euersum, sunt circa Iudæā gesta, bre
uiter explicabuntur. Alexander Aristoboli filius,
quū paternū regnū recuperaturus, Iudæam inua
fisset, Hircanus hmoī morib⁹ occursum (Erat is ob
summe sacerdotiū in suis popularibus auctoritas.
te princeps Iyrhis muros quos Pompei⁹ diruerat,
restituere est conatus. Verū prohibitus a Romanis
q̄ Hierosolymis erāt delitit cōcepto. Interim Alex
ander cū. X. milib⁹ peditū, mille & quingētis equi
tibus Macherita in finibus Arabiæ occupat. Nec
ita multis interiectis diebus cū Gabinio q̄ in Syriā
cum exercitu venerat, haud procul Hierosolymis
acie cōgressus, tribus milibus hoīm in plio amissis
ac totidē captis, in Alexandriū oppidum profugit.
Huc Gabinius copias adduxit, relictoq; M. Auro
nio cū parte copiarū ad hostē obsidione premēdū,
ipse Iudæā cū cætero exercitu perlustrauit. Suntq;
ea expeditione plures ab eo vrbes receptæ, quas
vbi bellica firmitas iussit insaurari. Nec multo
post Alexander deditiōē fecit, Alexandriā & Ma
cherunte Gabinio traditis, q̄ duo ille oia magna
ex parte diruit, diuisitq; oēm Iudæorū gentem in
quinq; curias, Hierosolymitanā, Gadaritē, Ama
thuntā, Sessoriā, & Hiericuntā. Atq; ita Iudæi re
gij terroribus liberati, sub optimatiū administra
tione quiescebāt, quū Aristoboli fuga ex vrbe in
Syriā delati, oia nouo bello turbauit. Hic Pompe
io Romā perductus, quū leui custodia teneretur,
spe regni per homines suæ factionis recuperandū,
cum Antigonō filio in Iudæā per fugit. Appianus
quod alio est a me loco memoratum, Aristoboli
paulo post Pompeij reditum interisse scribit. Iose
phus cui in his libetis accedo, illum postliminio
ait reuerum, breuiq; ad octo milia hoīm collegis
se, quibus frætes cū Siffinio & Antonio acie con
gressus, nihilō maiore euetū q̄ filius dimicauerit,
victus peneq; copijs exutus, in Macheruntē semi
rutum oppidū confugit, vbi biduo post captus, cū
filio ad Gabinii perducitur: Romā interim missus
arctius custoditus est, filijs in matris gratiam quæ
a Romanis semper steterat, permissum, vt in Iudæā
redirent. Nec diū illi quiescere, Alexander Iudæis ad
defectionē compulsi, per id tēpus quo Gabinius
in Ptolemæo restituendo fuit occupatus, de qua ex
peditione proximo est libro memoratum, cum tri
ginta milibus hoīm Gazirim montem infēdit. Ro
manus imperator ex Agypto reuersus, cum eo ad
Iabrium montem conflixit, ibiq; decem milibus
Iudæorum vno prælio cæsis, Alexandrum in de
uia loca compulsi, cū Nabatheis inde nonnihil est
a Romanis bellatum, vnaq; pugna superati cesse
runt. Sed victoriā ignobilis M. Crassus pro Gabi
nio successit, auræ rarbem quæ sub lignea larebat
DCCCL. pondō, vt Iosephus p̄didit, cum octo mi
libus talentorū Hierosolymitano templo ademit
cuius sacrilegij haud multo post cum filio luit pœ
nas. C. Cæsius Appianus Cassium scribit) M. Cras
si questor, Parthos Crassana clade ferociores fas
ctos, Syriacq; imminētes prælio cecidit. Inde Ara
gg ij chenā

Noui Iu
fister, Hircanus hmoī morib⁹ occursum (Erat is ob
summe sacerdotiū in suis popularibus auctoritas.

Quinq;
Iudæorū
curiæ.

chenam vrhem diripuit, qua triginta milia hoim cepit, & in his Pytholaum Aristobolanz defectio nis successores, in quo negotio Cassius vsus est fida opera Antipatri viri clarissimi, Romaniq; nomi nis studiosi. Is ex Idumaea coniuge, Herodem qui postea rex fuit, filium sustulit, & his casibus Iudea facta est, ex eo tēpore quo Aristobolus a Pōpeio Romam est deductus, vsq; ad ea tēpora quibus vsus ille a Cæsare in Pharsalia Aegyptū petijt, vbi est Ptolemæ iussu interfectus. Circa Cilicia ea tēpore pestare non nihil M. Cicero proconsul bellauit. Is Aman montis accolae perpetuos vt ipse scribit Ro. po. hostes subito bello aggressus, duo eorū op pida improuisa vi cepit, pleriq; mortales intus ex trax; oppressi, capta inde sex Amanorum castella, multo plura incensa. Postremo Pradenium oppi dum captū septē & quinquaginta dies multis ope ribus oppugnauit. Quā dum fierent in Cilicia M. Caro Romæ in petitione cōsularis passus est repul sam, quā adeo constanti animo tulit, vt sequenti die vnctus in campū descenderet, & post cibum rursus de more sine calcis & tunica in forū veniens, vna cū familiaribus deambularit. Quod Catonis factū Cicero reprehendit, q̄ reipu. statu postulante non summa ope cōnixus esset vt consul fieret, remisit ritq; ex ipsa seueritate animi aliqd ad studia hoim sibi conciliāda. Talisq; fuit M. Caro, cū quo multi viri illustres ea tēpore vixerūt, & in his Cicero, la rinae specimē eloquentiæ, quæ ad id natū quidā tra diderunt, vt in eo oēs vires suas eloquentia experi retur. In foro regnare dictus est. Cæsar tāto eū oim triumphorū maiore gloriā adeptū scripsit, quanto plus fuit Ro. eloq̄ fines q̄ imperij propagasse. Scripsit. CCC. circiter & .XX. volumina librorū, tractauitq; fere oēs philosophiæ partes. C. Cæsar q̄ tantū ei tribuit, adeo illi proximus fuit eloquentia vt Fabij testimonio vnus oim tanto viro opponi poterit, si foro demum operam dedisset. Creditur eo ardore dixisse quo bellauit, tātū ei eo vigorā nū, & velut ignea quædam celeritas, vt simul lege re, audire, & dictare sit solitus, quaternas interdum epistolas librarj dictare, interdum & septenas, si nihil aliud ageret. Idē quinquagies collatis signis dimicasse dicitur. Fuit Ciceronis æmulus Hortens ius, vixeruntq; cum his & alij eloquentia insignes ceterum minores natu, M. Brutus, in quo dicente grauitatem sua ætas probauit, vt in Cælio indolē, in Calidio subtilitatem, promptitudinem in Cur rione, in Crispo breuitatem. Sed is in historia cla rior, nisi forte de altero cui Vibio fuit nomen Fa bicus scripsit. Catulus Veronenfis Lyrici auctor car minis et si admodum iuuenis hac tēpore perijt, cum his omnino vixit, equalis illi Bibaculus. Fuit & Orbilijs Grammatici celebre per id tēpore nomen Is Beneuenti natus acerbo ingenio, & in primis in suad affectatore, ob eamq; rem a Flacco plagosus fuit facere appellat. Clarus & Ateij cognomē to Philologus, Athenis natus, qui Clodium Pul chrum & fratres instituit, Crispum dedit, cui bre uitarium rerum Romanarum inscripsit, vt inde ad vsūm historię legeret, quæ vitia viderentur: tra didit & Asinio Pollioni historiam scribere volen ti præcepta quædam, quorum illud maxime cele bre, vt noto ciuiliq; & proprio sermone vteretur, vt Sallustij obscuritatem & in translationibus au daciam vitaret. Fuit his qualis Aurelius Caro in ter Grammaticis eius ætatis celebratissimus, si Biba culus vera de eo scripsit, cuius illa sunt. Summum grammaticum, optimum poetam. Omnes soluere posse quæstiones. En cor Z. enodori, en jecur Crate

Quæ Ci cero i Ci licia.

Cicerōis opera.

C. lulij.

Oratores illustres.

Gramma tici.

ris. Nec Cornelij Epicadi obscurum nomen, qui Brutum & Cassium docuit: nec Curtij Nicæ qui familiaris fuit Ciceronis. Fuerunt & Rhetores per id tēpore celebres L. Plocius Gallus, qui et si Cice ronem docuit, vixit tamen ad hæc vsq; tempora: L. Octacilius Pilulus, Pompeij magni præceptor, qui primus liberinorū scripsit historiam, quum ingenua tantum conditione viri antea cōsulerent, vt Nepos Cornelius tradidit. M. Epidius qui An tonium triumuirum et Augustum instituit: Sextus Clodius Antonij familiaris & præceptor, vt Cice ronis testantur monumenta: C. Albutius Noua riensis. Is exiguo fauore causas & dixit & docuit. In Græcis vero Apollonius Malonis, qui aliquanto grādiōr natu fuit ijs qui sequuntur. Apollodorū Pergamus Calidijs & Augulij præceptor. Theodo rus Gadareus, qui & Rhodijs dici maluit. Ab his Theodoret & Apollodoret, velur duæ i eloquentia fluxerūt familiae. Fuit & Diodorus Siculus, qui his storiā scripsit, his temporibus interiectus. Et Eual gius quē Fabius diligentissimū in tradendo fuisse testatur, cuius ars Macio inscripta ad posteros exti tit. Sapientia nomine clari. Apollonides Stoicus. Demetrius Peripateticus. Catonis Vticensis comi res. Athenodorus Cordilio & ipse Stoicæ discipuli næ, quem ex Pergamo idem Caro secum Romam abduxit, sed is aliquanto maior natu. Illustris Cra tippus Peripateticus, cum quo Pompeius post Pharsalicam aciem in Lesbō congressus est. Sed iam locus hic interpollare historię admonet, vna de repetitis ciuilibus belli causis sumus egressi. Tri bunis itaq; vrbe eiectis, quum haud dubie appare ret, Cæsarem confestim ad arma iturum, sit sena tusconsultum, prouinciaeq; aliæ alijs decernuntur, L. Scipioni Pōpeij focero Syria. Domitio vt dixi mus Gallia data est. Tota Italia delectus habetur. Cæsar certior factus de ijs quæ Romæ acciderant, milites pro concione allocutus, questus de inimic orum iniuria, q̄ res præclare in Gallia gestas sibi inuidentes, primum a se Pompeium alienasset, inde sua facta in peius vertendo eo rem redussit sent, vt nisi dignitatem suam tueretur armis, se ad inimicorū libitum cadere oporteret: omnia æqua tentasse, vt illorum inuidiam leniret, quæ quia nō nisi suo posse capite experiat, tribuniq; plebis illorū iniuriæ obuiam ire conati, non solum ecuria sed ex vrbe quoq; extorres eiecti essent, vnum in quo spem repositam haberet tantum superesse, vt ad vitam suam tuendam suorum militum auxilij imploraret: orare igitur, obtestariq; simul oēs vt si suarum victoriarū testes essent, suumq; in eos stu dium abunde exploratum haberent, suam dignita tem ab inimicorum iniuria armis vindicaret. Hæc Cæsar. cui tota concio assensu est, magnoq; clamorū reuulsus vt suo iure militum opera vteretur, quæ suo imperatori deuota nusquam esset illi delictu ra. Cæsar suorum consensu fratres, ex Rauenna cor hortibus aliquor præmissis sub noctē Rheda pro fectus Ariminum versus iter tendit. Erat tum Ru bicon flumen Italiae terminus, vt olim Eris in Pi ceno, vt postea Phormio lapidibus amnis, vt nouis sime Arsa. Labitur Rubicon inter Rauennam & Ariminū, Riconem hodie accolæ vocā, ac priusq; ad mare deueniat, cum amniculo quodam congrega tus, obscuro nomine in Adriam vadoso euoluitur ostio. Huc Cæsar milites affecturus, p concione eos est affatus, vt quidā scribunt, mox ad ripam p gres sus paululū substitisse ferunt, secū reputans quantā cladem eius fluminis transitus humano generi im portaret, feruntq; cunctatū tale ostentū illi oblatū. Quidam

Romani rhetores.

Græci rhetores.

Sapientia clari.

Verba Cæsaris ad milites.

Rubicon

Digressio Cæsaris ex Rauenna.

Ostentū.

Quidam eximia magnitudine in proximo sedens apparuit, fistula ex calamis compacta canēs, ad quē audiendum, quum præter pastores ex militibus quoq; plurimi occurrissent, atq; inter eos æneatos res quidam, rapta ab vno tuba in fluuiū profliuit, ingentiq; spiritu classicum exorsus, ad vltiorem pertendit ripam. Tum Cæsar, eatur inquit quo deo rum vocant ostēta, & inimicorum iniquitas. Iacta est alea. Phasmaris huius auctor est Traquillus. Plu tarchus nocte quæ Rubiconis transitum proxime præcessit, Cæsarem per quietem sibi visum scribit matri stuprum inferre, quod infornium alij in Hi spania quum quæstor esset, obtigisse memorant, eumq; a coniectoribus admonitum, futurum videri ra quæ omnij parens esset, aliquādo ipsum potesta ti subiceretur, sed quodcumq; illi ostentum est obla tum, minus tum insigne fuit q̄ ea quæ circa vrhem aut facta aut nuntiata sunt. Nam & sanguinē pluie se proditum est. Sudasse deorum simulacra. Cæsar Ariminum digressus ante lucem oppidum oce cupauit, eoq; tribuni plebis ex vrbe pulsi ad eū ve nerunt, quij in concione conspecti vehementer mis litum animos ad vltionem inflammarūt. Inde Cæ sar Arretim occupat, Pisaurum, Fanū fortunæ, & Anconē, ex Tignio Thermū prætorum eiecit. Au ximo est deinceps potitus, Actio Varo bona inde venia ab oppidanis dimisso, quē & milites sub Cæ sarianorum aduentum destituere. Horum nuntij Romam delati tantum terroris ciuitati incusserunt, vt consules cum magna parte patrum continuo excefferint, Capuamq; ad Pōpeij profecti, ei sum ma imperij deferunt. Cæsar interim cum duabus le gionibus Corphinum peti cæteris enim ex Gallia reuocatis vna dūtaxat ad eā diē superuenerat. Fuit Corphinum nūm hodie non extat. V. II. milibus passuum a Sulmone, præfuebat illi amnis, cuius pontem rescindere præsidij milites adorti, inter uentū Cæsaris in vrhem cōpelluntur. Tenebat op pidum præsidio, Gn. Domitius, qui datus erat Cæsa ris successor. Is desperata venia, a medico uenēū petijt, præcipiti admodum moriendi consilio: Cæ terum notum erat medico hominis ingenium incō stans, & variū, misicūq; pro veneno foporiferum illi poculum, nec multo post Domitius superans sibi exitum instare, muliebris afflictatione occupat for tunā lamentari suā. Sed edoctus quid actum esset, metu liberatus ad deditonem animū adiecit, cui de dito Cæsar pecuniā restituit, facta illi potestare quo cūq; veller abundi, vt integrum ei esset ab armis discedere si veller, & ad quietem se cōferre: aut si in partibus manere in aio haberetq; vtra magis cordi esset, eā sequebatur. Pōpeius interea vrbe profectus edicto pronūciauit habiturū se p hoste resp. q̄ cūq; sua secutus non esset castra. Contra Cæsarianorū numero habiturum se professus est, quicunq; neu tri patrium fauisset. Domitio itaq; dimisso, ipse se pte dies circa Corphinum cōmoratus, cum tribus le gionibus, inam thic sedenti tercia superuenit legio ex Gallia, per Marucinorū fines Ferentanorū & La rinatū in Apulia descendit, quibus diebus Pōpeius auditis quæ ad Corphinū gesta erant, ex Lueria quo Capua profectus aliquāto antea venerat, cum sex legionibus, quatuor veteranis, & duabus nouo defectu conscriptis, Brundisij profectus est. Huc hostem Cæsar consecutus, obiectis circa fauces por tus molibus, intercludere conatus est. Ante cuius ad uentū consules Dyrrachium transierāt cum ma gna parte copiarū, qui et si obsidendo hosti erat ma xime intētus p Magiū tamē pfectū fabrū, erat is Pō

Somniū Cæsaris.

Prodigia

Cæsar plures vr bes occur pat.

Domitij pusillani mitas.

Perhūa na Cæsa ris denit tiatio.

peian, de pace cum Pōpeio egit, quod statim post Ariminum captū tētauerat per L. Cæsarem. Cæterū semel atq; iterū incassum, res mora est. Pōpeius non multo post militibus in naues impositis noctū re fracta hostium catena per medias Cæsarianorum Pōpeij sta tiones in altum abiit. Cæsar fatius ratus Italiam ga. confirmare præsidij, & quicquid a tergo relinque retur, q̄ hoste e vestigio insectari, in Hispaniā profi cisci constituit, qui a Pōpeianis ducibus tenebatur, professus ire se ad exercitum sine duce, mox ad duce sine exercitu rediturum. Recepto itaq; Brundisio, iussuq; nauibus eo vndiq; contrahi, mittit Cæsar in Sardinia Valerium legatum cum legione vna, Curionem cū tribus in Sicilia, vt ea recepta illico in Aphricam transmitteret. Sardinia M. Cotta obti nebat. Siciliam M. Cato. Sed Cotta ex insula deie cto, Sardi vtro Cæsaris imperio cesserūt. Cato au dito Curionis aduētū, multa de Pompeio questus qui imparatissimum graue bellum susceperat, sine vilo maiore certamine insulā reliquit. Cæsar Ro mā reuersus patres de repu. in curia appellatos beni gne & perhumane est affatus. Summa eius oratio nis fuit qua declarabatur se nō contra patriā bellū suscepisse, sed vt dignitatem tueretur suā aduersus paucorū iniuriā, qui suæ laudi inuidēs se in discri men maximum aduixerant, nisi eorum conatibus itum esset obuam. Hortatus est inde totū ordinē, vt secū rēp. administrandā susciperent, & vt legati ad Pompeium de pace mitterentur. Cæterum tri duo per irritas actiones consumpto, nemineq; eā legationē Pompeij metu recipiente, Cæsar longio ris morē impatiens, ærarium reclusit. Id ne fieret L. Metellus Trib. pl. non nihil obstitit, quoad iratus Cæsar, An ignorans inquit adolestēs difficilis esse mihi dicere q̄ faceret? Appianus auctor est sanctio res se fauros, & qui execratione interposita ad tu mulus & bella Gallica propulsa danda inta cti man serant, diripiendos militi dotos a Cæsare idem idē predicante, victis a se Gallis illam maiorum exe crationem non timere amplius. Auro potit? Cæsar Aemylū Lepidū vrbi præfecit, M. Antonium qui Trib. erat plebis, vnuerse Italiae Aristobolū regē soluit, qui cum duabus vr Ioseph. scribit legijs in Syria est missus, vt Iudæa recepta Cæsaris par tes aduersus Pompeium tueretur, sed Aristobolus priusq; in Iudæa reuersus sit veneno sublat. est. Pō Aristobo peianorū fraude vt creditur. Cæsar cum exercitu li mors. profectus in Hispaniam, magnis itineribus ductas bar cui eū Massilienses soli oim portas clausere. Ve nustas vrbs quum illi haberunt, & origo, suo est Massiliē loco prodita. Humane ab initio. Cæsar egit cum ses. Massiliensibus, ne a totius Italiæ consensu diuerfi, sese in bellū parū vile minimeq; necessariū cōiēce rēt. Resposum est comperit habere Massiliēses Po. Ro. in duas partes esse diuisum, vnus quarum Pō peius esset princeps, alterius Cæsar, nec scire se vrbi causa sit iustior. Illud non ignorare amborum be neficia in se amplissima extare. Cōstituisse proinde neutri contra alterum fauere, ac q̄ diu liceat aquis studijs vtrumq; colere. Hæc illi, Cæterū vbi Cæsar in vrhem acceptos audiuit, Lulium Ruffum, & Gn. Domitiū a Pompeio missos, Massilienses obsiditōe Massilia cinxit, qui vt terra & aquis premerent. XII. longas terra & naues celeri opere cōfecit, quibus D. Bruum præfe cit. A terra dat C. Trebonio negotium expugnandū fidei. dæ vrbs, tribusq; legionibus ad Massiliam relia ctis, ipse cum pari numero in Hispaniam ire per git, iussis legionibus quæ nō lōgo sequebant iterual lo suis instare vestigijs. In Hispania M. Afranius, & L. Petreius cū quinq; legionibus ad Ilerdam ca gg iij tra

Partitio prouin ciarum.

Directio ærarij.

Sicoris Ilerda.

stra fecerant, erantq; præter Romanas legiones in his castris auxiliariorum cohortes octoginta, equitū quinque milia. Labitur Sicoris flu. præter Ilerdā, qui sub Cæsaris accessum iunctus est haud vno loco pōtib; suntq; interim æquitrā plia, eaq; oio leuia, mox castra prope Ilerdā promotā, fossaq; & vallū hostibus obiectū. Cæsar occupandi tumuli cuiusdā cupidus, quo potit' omnia erat Pōpeianis iniquiora facturus, ad locum legionem vnam subito immissit, contractoq; sibi prælio, copias omnes in acie educit, estq; variē eodē die intra tumulū & Ilerdā dimicatur, cecideruntq; ex vtraq; parte aliquot pedum, sed multo plures vulnerari, fœda inde per biduū tempestas, iugisq; pluuia e caelo lapsa, omnem regionem inter Sicorim & Cingam inundauit, que res effecit vt fluminibus late restagnantibus Cæsar sit in subitum resū dīscrimē adductus, omni eua gandi facultate pabulatoribus adempta, itinibus aquarum diluio incessib; abruisq; pontibus fluminis imperu. Tenuit ea difficultas plures dies, qua occasione vsus Afranius ex Cæsarianis non paucos oppressit subita inundatione a suis exclusos. Ea fama per Roma perlata, & ex vrbe ad Pompeium, rebus in maius auctū s, nunciabatur debellatū esse in Hispania, Cæsaris copias fame & ferro promodū delatas, ipsū aq; vs; hostiū obsessum ad vltimā egestatē redactū. Multæ itaq; gratulationes partium, inanisq; læticia fuit. Verum Cæsar vinctis nauibus contextis, curribusq; ad fluuiū delatis (nam vis illa aquarū iam ex parte remiserat) parē militū occulte trahēti in aduerfam fluminis ripā, qui pabulatorū numerum ingentem incautū oppressere, pontibusq; studio reparatis, cōtinuo resū omniū copia secuta est. Sed dū hæc in Hispania geruntur, Massilienses Domitiū horratū naualem pugnatum cum Bruto depugnant. Erat Cæsariana classis numero nauium inferior, sed longe virorū robore præstabat. Massilienses celeritate nauū & maris peritia, aliq; diu præliū procurū celerit' ac recurū sunt ludificati. Postremo Romani harpagonibus & mancis ferreis vs; ad statariam pugna cōserē dā hostē cōpellunt, quæ Massiliensibus cruenta & calamitosa fuit, nouē nauib; amissisq; magna suorum cæde oppidani pro victis in vrbe cōcessere. Et ad Massiliā sic pugnatū est. In Hispania interea nōnullæ ciuitates ad Cæsare defecere, a quibus ille per portum commeatu adiutus est, cæteraq; ita murata vt hostes, quia interdiū non possent, nō nisi noctū frumētarent, qb' difficultatib; Pōpeiani duces adēti, alio copias transferre constituunt, relicti duab; cohortibus ad Ilerdā p̄sidii, copias Sicorim traieciūt, iterq; ad Iberū flumē interdūt. Cæsar qui in oēs erat occasiōes intēsus, egib' primo in hostē missis, extremum remoratur agmē. Secutæ inde legiones, que Sicorim nādo traiecerat. Afranius & Petreius ab hoste retardati in edito castra faciūt. Cæsar quoq; milia passuum inde confedit, explorataq; locorum natura saltum, qua ducturū erant hostes p̄sidio occupat, quo Pōpeiani progressi, aliquot cohortibus subito plio amissis, retro abire coacti sunt. Nec ita multo post, Cæsar eos in arido sticulosoq; loco addeptus, a fluminis aequatōe arceat. Tū ibi re in apertū discrimen adducta, mutua vtrinq; colloquia fieri coepit, estq; de militum trāstione ad Cæsarem agitata: facileq; oia cōuertura videbatur, si Cæsar ipsos duces incolumes veller, quod ipsum benigne pollicitus cōcessit mixta læticia, vel ut pax cōfecta esset: citro vtroq; ab vtriusq; in altera castra frequenter estitum. Multi qui ordines ducebant & Hispaniæ reguli, cū his qui in Pōpeianis castris militabāt, ad

Sicoris res stagnatio

Nauale præliū ad Massiliā.

De pace agitur.

Cæsare iuere ei' grām occupaturi. Cæsarianorū centuriones & tribuni ab Afranius comiter inuitati, in altera conuenerat. Que postea q̄ sunt ducibus nunciata, Afrani' æquiore animo ei' re expectabat euerū. Cōtra Petreius furē, cū prætoria cohortē & dēsa cætororū manu, ex improuiso ad castrorū munitiones deuolat, militum colloquia dirimit. Cæsarianos a vallo repulso ferro agit, intra castra deprehētos obrūtat. Plurimi sago circa læuū brachium obuoluto, dextra ferum vibrātes, sese tuentes globo facto, ægre in castra refugerunt. Multi quoq; latuere apud hospites p̄ diē, noctuq; ex vallo sunt dimissi. Petreius Afraniū & cæteros milites nouo sacramento adegit, vt in fide perstaret. Multo mitius Cæsar q̄ oēs in suis castris deprehētos incolumes dimisit, nihil hostiū p̄fidia imitatus. Hæc erat itaq; his locis bellum, sed Afraniū multis difficultatibus circūuenti, & in primis laboriosa frumētatiōe fessū, plures in diē in Iuliana castra transfibāt. Pōpeiani duces ea re permoti castra mouē, quibus abeuntibus Cæsar adeo ferociter instiuit, vt in iugo loco procul ab aquis, coacti sint metari castra. Tū occasione diu quæsitam complexus Cæsar, fossā & vallo hostem a Sicoris aequatione excludit ad quā munitionē impediendam tertio die Pompeiani castris egressi, in cōspectu hostium aciem dirigit. Cæsar in apertū egressus suos ex aduerso infiruit, pugna tamen abstinet, satius ratus sine cruore vincere. Postridie itaq; hostes oibus malis circūuenti p̄cē suppli ceter polcunt, Afraniusq; cum Cæsare cōgressus tantum impetrauit, vt ipsi duces ab exercitū discederent, liberiq; abirent. Milites Hispani cōtinuo ex autorati domum remitterēt. Romani & Itali quū ventum esset ad Varrū fluuiū, qui Narbonensem Gallia ab Italia dirimit, sacramento soluerentur. Atq; per hūc modū duo Pōpeiani duces cū suis exercitibus sunt a Cæsare subacti. Quæ dū circa Sicorim gerunt, Trebonius qui ad Massiliā obsidionem fuerat relictus, ea parte qua vrbs ad contēntē spectat, octogenum pedum aggerem erexit, hunc testudo. LX. pedum præcedebat. Contra hos apparatus vrbs valide est defensa, dimicatioq; est iterum in mari, aucta Massiliensium classe, L. Naffidio cum. XVI. nauibus a Pōpeio Massiliā missis, & Brutus priori classi aliquot adiecerat. Spectabatur naualis pugna ex vrbe & Trebonianis castris. Massiliensium matronæ virginēsq; emuris, manibus ad cœlum sublatis, victoriam suis precari. Multæ ante aras & simulacra deorum cum lachrymis proietæ itidē orabant. Cæterum Massiliensibus multo ferocius q̄ Naffidiani præliū ingressi, atrox certamen intulerunt. Cōtra Naffidius vbi duas Massilienses fortuito inter se concursu circa Bruti nauem afflūctas vidit, confestim pugna excessit. Nec Massilienses a suis destituti, diu Romanos tulerunt. Quinq; eorum naues sunt deprellæ, quatuor captæ, cæterę dissectæ, aliæ alio fuga deferuntur. Tenuit nihilominus, obsiditio, vrbsq; a terra valide a Trebonio oppugnata, ad postremum capta esset, nisi oppidanorum fraude Romanos iam victor pugnā remississet. Aggere laboriose extructo, musculocq; mœnib; admoto, diruta turris magna ex parte pro ciderat, & ita pulsus propugnatoribus, miles in vrbe impetebat, quum Massilienses sanatico cursu cū filiis ex vrbe egressi, inermesq; ad legatorum pedes procumbunt, ibiq; multis lachrymis prouolui flebiliter orant, vt dent veniam misere ciuitati, iam nihil esse quod victoriā remorari possit. Condonarent victis paruam morā, abstinerētq; ab iniuria vsq; in aduētum Cæsaris, in illius potestate futurum

Petreius turbat pacem.

Pompeianorū dux cum dedidit.

Massilienses sicut clades

Preces Massiliensium.

Il. (ora) mas

Massiliensium fiducia.

Varrōis deditio.

Oro Curionis ad milites.

turū delere ne velit Massiliensium nomē, an vrbe suæ victoriæ a p̄posteris monumentū incolum ē mane re. Cætere legati oppidanorū precibus, milesq; egre a muris reuocatus, fueruntq; inde aliquot dies velut bellorū feriat, habebaturq; iā negotiū pro cōfecto quū Massiliensibus obseruata respicitur circa meridiē, quo sane tēpore nullus hostiū motus etiā medio ardore belli timere dullest, subita ex vrbe erupit, aggerē & turres incendit, flammaq; operibus recepta, priusq; succurri poruisset, oia cōsumpsit. Legati Massiliensibus irati, machinas & bellica opera mira celeritate reparāt, atrociorq; q̄ antea oppugnatio hostē deinceps adorta est. Cæsar Afraniū & Petreio debellatis, ad Varronē qui cū duab; legionibus vltioremer Hispaniā obtinebat opprimēdū contendit, fuitq; prouincia illa minus laboriosa, sine cæde, sine prælio res cōfecta fuit ciuib; Rōanis vtro ad illū trahētib;, alteraq; legionū in partes retro trāsēte. Tū Varro omnibus ciuitatibus exclusus Gadis iter intendit, quā belli sedē destinauerat, sed Gaditanorū defectione nūtiata, omnium fauore destitutus, eā que supererat, vltro hosti legio nē tradidit. Processit Cæsar Gadis vsq;. Omnē Hispaniā Cassio cū quatuor legionib; obtinēdā attribuit. Ex Gadibus Taracōnē nauē delat' terrestri itinere Massiliā petiit, vbi cognouit se dīctatorē Romæ a M. Lepido (si enim hordeo dūtaxat alebantur) sub eius aduētū deditio fecere. Dedit his veniam Cæsar, magis propter vrbs venustatē, q̄ vllū in se, Massiliensium extaret meritū. Duabus itaq; legionibus ad vrbs præsidium relicti, ipse cum cæteris copiis in Italiā proficiscitur. Sub itē tempus Curio cum duabus legionibus in Aphricam, delatus, partē copiarū numero in Sicilia relicto, primo appulsū locum circa Vricam occupat. P. Vanus qui Aphricæ præerat, & ipse circa vrbe castra fecit. Hic Curio paucis diebus auxiliaries equitū alas a Iuba missas semel atq; iterum fudit, quo successu imperator est a suis appellatus, quum alioqui is de more imperator diceret, cuius ductu. X. milia hostiū cæsa essent. Priuatæ intercedebant Curioni cum Iuba inimicitia, q̄ tribu, plebis legem promulgauerat, de eius regno in publicum redigendo, sub initiumq; ciuili belli Pompeij opera Iuba rex & socius fuerat a senatu appellatus. Dum Curio igitur, hic fedit in dicio comperit exercitum per Quintilium Varrū a fe alienatū ad defectiōem spectare. Vltione itaq; in aliud tempus dilata, pro concione ita est milites affatus. Nulli dubium est viri fortissimi, q̄ Cæsar grata prædicatione faceret vestra opera magnam Italix partem eius viribus accessisse. Nam postq; vos qui Corphiniū cum Gn. Domitio eratis, in illius fidem vltro concessistis, ceteri vestrum studij fecuti, sine contentione maioreve vlla dimicatio ne, certatim cū ipsis vrbus in quib; erāt ad eū trāsuerent. Nunc quanti vos faciat Cæsar, aut quanti Pompeius fecerit, ex hoc quod dicam intelligi poterit. Hic priusq; vires vestras in re aliqua fuerit expertus, ignauitæ præuidicio fugiens velut prædæ hostibus reliquit. Cæsar me, vt scitis, sibi charissimum, duasq; nobilissimas prouincias, vestræ fidei credidit, & quum tali sit in vos animo, non desunt vtrudoi, a quib; ad defectiōem sollicitemini, vltur parum nota sit omnibus nostrū imperatoris felicitas, diuersarum partium fuga, & ignominia. An vero quæ ille in Hispania nuper gessit, parum explorata habentis? XL. dierum spatio postq; in puinciam venit, tres clarissimos Pompeij duces cum florētissimis exercitibus, totaq; Hispania vsq; ad o-

ceanum subegit. Massilienses terra & mari, dominos ad deditioem compulsi. Italia & Gallia cum eo sunt. Qualis huius sit belli euentus futurus quis liber potest facile iudicare, nisi qui incolumes restare non potuerunt, nunc demū perditū resstant, & vos qui dubio adhuc bello Cæsarem secuti estis, nunc demum decreta rei causa victorem deseratis, vt nullas partes sequamini, præmiaq; vestri officij percipiri, periculum, & vitæ discrimina adeatis. Se proditos a vobis queruntur, primis sacramētis, mentionem faciunt, vos, L. Domitiū an ille vos deseruit, nonne ille militem extrema pati volentē proiecit? Ille sibi salutem occulta ex Corphinio fugā, non vobis quaesuit. Ab eo proditi Cæsaris beneficium seruati estis. A eius ductis sacramento tene mini, qui abiectis factibus, deposito imperio priuatus, & captus in alienam venit potestatem? Relinquitur noua religio, vt neglecto nouo sacramento cui adacti estis, illud respiciatis, quod ducis deditio ne, & diminutione capitis est sublatum. Ac credo quia Cæsarem probatis, Curionem negligitis, neque lectumq; deserere paratis. Etenim vt de meis in vos meritis nihil dicā, que sunt adhuc & mea vultū tate & vestra expectatiōe leuiora, qualis sim futurus ne ipsi quidem dubitatis, nec mea in administrando bello felicitas vobis credo suspecta est. Caronē Sicilia eiecit, incolumen exercitum in Aphricam deportauit, hostem bis fugatum cecidit. CC. onerarias naues vno edicto ex Vrica huc extraxit. Eo rem perduxit, vt neq; nauibus, neq; pedestri itinere amplius hostis cum meatu leuari possit. Et vos hac fortuna, his ducibus reuolutis, Corphinensem ignominiam respicitis, velut parū adhuc constet, viri? partis melior sit fortuna, victoriæq; propinquitior. Quod autem ad me attinet, quom Cæsaris miles dici vellem, vos me imperatorem appellare maluistis, cuius nominis si vos pœniter, beneficium vobis remitto: mihi meū nomē restituite, ne si quid peroratis. His curio ad milites vsus, vt vehemens, erat in dicendo (res enim in familia Curionū clarissimi oratores continua serie fuisse traduntur, quorum hic vnus fuit) adeo sunt militū animi comōdi, vt in fidelitatis suspicionē auerlati, sæpius dicentem interpellare conati sint, singuliq; descendente & concione certatim hortati vt bono esset animo duceret se ipsū, ac ipsorū fidē experiret. Postridie itaq; est in acie defecit sum, paruq; dimicatio Varrī acies fusa, multiq; ante castrorum munitiones interfecti, qua clade ter ritus Pompeian' dux noctū cum toto exercitu Vricam ingreditur, velut vrbs munitionibus tuitor futurus. Iā & Vricenses aduersis partium rebus ter riti, de deditioe facienda cū Varro agere cœperāt. Iubæ ad quū literæ a Iuba allatæ significarunt se breui cum ingenti exercitu afuturū. Curio qui vrbe obfidere cœperat, auditō regis aduētū (haud amplius quinque & XX. milibus passuum aberat ab Vrica) sese in Cornelia castra recepit. Id loco nomen erat, quia a Curione sub primū in Aphricam appulsū, eam p̄tū ostēdimus. Missit & in Sicilia, vt confestim duos legiōes, quæ a se ibi relicte fuerant, prima tēpore adessent: ipse quoque cōstitit, cū Sabura regis p̄fectū, cū mediocribus copiis venire, regē Lepitanorū con trouersis in regno restituisse. Tum ille inuenta & reuoluntate ferocem mutato cōsilio, cū hostibus acie dimicare constituit, equitesq; noctū mitit in Saburam qui castra ad Bagradā fluuiū fecisse dicebatur. Illi ex improuiso barbaros adorti, inconditos & sparfos

Peroratis. His.

Iubæ aduentus fa paa.

Sabura Iubæ p̄fectus.

sparsos, intra extracq; munitiones; iacentes q̄ plurimos interficiunt, reliquos fuga dilapsos in castra cōpellūt, req; sic bene gesta haud procul inde digressi vt retro in castra abiret, in Curionē qui quadrato agmine aderat incidit. Ille lætus suorum successu, quū ex capitulis quēsiuisset, q̄s peller castris, n̄ sumq; esset Sabura; haud vltra de rege sciscitatus, quia cū nāssugari iudicio ea cōueniebāt, ad hostem ire pergit. Sed rex quinq; milia passū post Saburā cōfederat, qui factus certior de his que noctu acciderat cōfessum ad duo milia Hispaniq; Gallorūq; equitū peditūq; lectissimorum partē suis subsidio mitit, ipse sedato gradu cū XL elephātis instructo agmine sequebat, suspicatus quod erat p̄missō equitū Curionē haud multo post affuturū. Sabura suis edicit, vt simulato metu q; longius possint hostem cursu fatigent. Curio veram fugam arbitratus barbaros per aliquot milia passuum sequitur, repente in quem longo cursu defessum, Sabura agmen cōuertit. Romani est multa insectatione fatigati hortatu tamen Curionis praelium ferociter ineūt. sed crescēte pugna barbarorum acies cōtinuo aucta est, alijs super alios a rege aduentibus, degrauebaturq; iā vndiq; Romanū agmē, quum insigni paucitate, n̄ quia viribus exhausta corpora ad terrā sua spē de fluebāt. Pauiditq; & luctus n̄ demum animos occupat. Curio vbi rē perditam vidit, proximos colles vt sui capiat edicit, eoq; iubet inferri signa. Sed hostis Ro. praeuenit, tumultuosq; celeri cursu occipat, ne eo pateret Curionē receptus. Tum vero passim fit fuga, multiq; aut ferro, aut equorum attritu, medio conatu opprimuntur. Dux ipse a suis monitus, vt cū his equitibus qui adhuc circumstant sibi salutē quaereret, negauit se amisso exercitu quem suae fidei Cæsar credidisset amplius victurum, atq; ita ad extremum sibi canis concidit. Milites ad vnum fere interfecti sunt. Ex equitibus qui in castra refugerant, cum ijs qui ad praesidium castrorum remanserant, alij in naues trepidē ingressi, in Siciliam abierunt. Alij Videro dedito eo inuitos, ac quereute non licere sibi fidem deditis praestare, Lubæ regis iussu, in Vitæ mœnibus constituti telorum multitudine sunt confixi. Sub id tempus aut certe non multo prius, C. Antonius Cæsaris legatus, circa Illyricum ab Octauiū Dolobella nauali praelio superatus, in hostium potestate venit. Opireriginorum cohors amissō duce, locorumq; iniquitate atq; hostiū arte circumuenta, quia concurrendi fa cultas non daretur, vinculisq; impliciti ratem qua uehebantur expedire non poterant, mutuis se vulneribus confecerunt, ne viui in hostium potestate venirent. Cæsar ex Hispania reuersus tandem circa Placentiam subsistit, donec legionem seditione exagitata, ad officium retraxit, autoribus noui motus capitali supplicio affectis. Romam inde reuersus, proximis comitijs se consulens cum P. Seruilio creauit. Prima consularis actio fuit, quia creditæ pecuniæ non dissoluerentur vt aestimationes possessionum fierent, quanti earum quæq; ante ciuile bellum aestimari possissent, atq; ita secundum eam aestimationem creditoribus assignarentur. Mox autor fuit vt tributaria rogationē in urbē restituerentur omnes qui lege Pompeia ambitus, aut maiestatis, alteriue noxæ danati essent. Cuncti præter Milonē restituti sunt: cur illi redit? nō sit cōfectus, haud plane video, popularis credo Clodij memoria obstitit: aut certe quia vt nonnulli prodiderunt, Massilia fuit illi exilij sedes, que ciuitas Pompeianas est opes secuta. Cæsar paucis diebus deposita dictatura Brūdusū proficiscitur, eo, XII. legio-

Romano rum lassitudo.

Cædes Curionis & militū.

C. Antonius a Pompeianis vincitur.

Cōsules.

nes & omnem equitatum conuenire iusserat. Hinc profectus cū XV. milibus legionariorū & quingētis egribus, plures em nauū inopia trañq; nō potuerit, per medias hostiū stationes circa nonas Ianuarias in orā Macedonię transiit, locus quo primū illi applicuit Palæste est dictus: Orico vicinus. Quiddā Palæstinam scripsere, alij Pharsaliam. Plutarchus Appolloniam tenuisse ait. Pompeius interim anuum spatium ad firmādas partes nactus, ex Asia, Cycladibus insulis, Corcyra, Athenis, Ponto Bithynia, Syria, Cilicia, Phœnicæ, & Aegypto: classē Pompeiū sexcentarum nauium, vt Appianus scribit conflauerat. Legiones XL. ciuium Romanorum delectorū, equitum sep̄tē milia. Auxilia præerea vndiq; adrat. Ex Gallogrecia Deiotar. Ariobarzanes ex Capadocia. Cotis filius ex Thracia, & Rascipolis ex Macedonia, aliq; ex alijs locis cum auxiliariis copijs ad Pompeium venerant. Infederat ad hæc ille maritima oppida naualibus praesidijs, & pelagus quod Italiam & Macedoniam interiacet classibus cōpleuerat, vt Cæsarem a Macedonia traiectu arceret, præfereatq; Asiaticis nauibus D. Lælium C. Triarium Syriacis, C. Cassium Rhodijs, C. Marcel lum & Gn. Pompeium Lyburnicis, Trebonium & Octauium Libonē Achaicis. Cæsar post suum in Macedonia appulsum sequenti nocte naues Brūdusum remisit, quarum XXX. Bibulus qui cum claserat Corcyræ, subito incursum cepit, captas cum ipsis nauis flamma cōcremauit, tanto maiore ira Pompeiani eo tempore bellabant, q̄ Cæsariani. Interim Octauius qui erat in Delmatia ora, Iffa a Cæsalonae valide defendunt. salone tumultuose adoros, quinīs castris oppidanos fatigabat, quorum tanta fuit cōstantia vt seruos manumiserint, ademerintq; mulieribus capillos, quibus arcus & bellica tormenta intenderet. Postremo subita eruptione facta Octauij castra primo oppidani expugnant, inde reliqua ordine occupant. Pompeiani cum ignominia & tera cede, ad mare compelluntur, atq; infecta re Dyrrachium pro victis abierunt. Cæsar haud multo postq; in Macedoniam venit, per L. Bibulum Rufum de pace cum Pōpeio egit, sepe alias per amicos tentata, vt ambo ab armis discederet quod ab initio fuerat petiitum, ne maior aliqua clades ex ea discordia oriretur reip. quantum enim in bello fortuna posset, vterq; sibi suis icōmodis satis esset docuimemo. Id vnum esse tempus componendæ rei, dū sibi vterq; consideret, & pares ambo viderentur, si præsens occasio prætermissa sit, haud dubie ita euenturum, vt fortuna alterutro inclinante, is, qui postremo sibi superior videretur, minime sit pacem probaturus, haud æqua parte contentus si se omnia habere posse confidat. Hæc Cæsar. Sed Bibulus siue noluerit, siue in tanta rerum trepidatione non potuerit, mandata non statim perituli, sed quum aliquanto postea Pompeium de eare appellasset, ab eo interpollatus iustus est nihil vltiꝑ loqui, quādo ne via quidē sibi opus esset, si beneficio Cæsaris in urbem restitueretur. Cæsar eo die quo Pharsaliam applicuit, Oricū progressus oppidanorum studio urbem ex L. Torquato recepti, pari celeritate & Apolloniam occupat, Apollonia t̄s vltro accipientibus. Id deditiois studium secuti Belidenses, & Amantij, aliq; pleriq; populi potestas patefaciunt. Erat tum Pompeius in Candauia, ac ceptoq; de ijs quæ circa Oricum & Apolloniam fiebant nuncio, Dyrrachium magnis itineribus perijt, ne ciuitas ad bellum opportunissima hostis interuentu alienaretur. Fuit Pompeij & exercitus qui eum sequebatur, iter fugæ simillimum, verū

Pompeij copias.

Classium praefecti.

Salonae valide defendunt.

De pace postremo agit.

Cæsaris castra

vbi in urbis conspectu confitit eodem loco castra muniri iussit. Ibi T. Labienus, qui Cæsaris partib; relictis, iam Pompeianus erat factus, autor fuit, vt omnes legiones in pompeij verba iurarent se non signa deseruros. Cæsar & ipse praerent Dyrrachium ducit. Sed hostibus praeventus, in finibus Appolloniatum, ad Abantem flu. castra fecit, reliquas ex Italia copias, eodem loco sub pellibus exacturatur. Pōpeius q̄ pars hyemis adhuc supererat, castra tamen & ipse trans Tapsum amnem metatus est. Calenus interim Cæsaris literis factus certior orā Macedonia totam hostiū classibus teneri, quod credo significabatur vt cautius appelleret, quum iam Brundisium esset portum egressus, vt cum cæteris copijs ad eum transmitteret, periculo teritus, retro cum tota classe vela fecit. Per eos dies Romæ Cælius Rufus prætor debitorum causa suscepta, cum patribus & Seruilio cōsule inuitus, ius aduersus creditores diceret, magistratu priuat. Milonē qui vni omnium a Pompeio damnatorum non fuerat restitutus, in Italiam ad res nouas molendas exiuit. Is gladiatorijs familijs sibi adiunctis Cosam oppugnatione adortus in Turino agro itus saxo perijt, nec multo post Rufus ab equitib; Gallis qui in ea Italia parte erant interficitur. Sic intra paucos dies nouus ille Italij motus, post aurore interitum resedit. In ora Macedoniae circa Oricum Pompeianæ naues tanto studio mare afferuabant, vt aequatione veriti Cæsariani ab hostibus qui litus tenebant nocturnum rorem lamberent ex pellibus quibus naues regebantur. Vgebat interim Cæsar Antonium & Calenum literis, vt primis ad se tempestatibus transmitteret. Id vero quum segnius fieret, sub noctem paucissimis comitarus, ad mare descendit in Italiam traiecturus. Lembum itaq; ingressus atq; in altum euectus, magnitudine tempestatis est pene obrutus. Quidam piscatoriam cymbam eam fuisse scribūt, sed veriora mihi videntur, quæ Plutarchus prodidit (nam Cæsar nihil de ea re scriptum reliquit) is autor est nauim duodecim remorum per Annum Flauium ad mare demissam. Cæterum quia nocte illa vehementius venti et ponto spirassent, magni ad ostium fluminis propellebantur fluctus, quum quibus nauigij rector aliquādiu colluctatus, cum vis maris insuperabilis videretur, coepissetq; ille metu circumagere nauim, vt retro abiret, eum Cæsar feruili habitu latens manu apprehendit, quin inq; procul tendis; Cæsarem vehis, & ei fortunam. Su perato itaq; fluminis ostio in maiorem pelagi sauit tiam incidit, q̄ animo conceperant. Tum vero Cæsar seminaustragus gubernatori permittit vt retro flesteret cursum, in castra se recipiētem plurib; querelis milites accipiunt, q̄ absentiu gratia aperit vire discrimen adijisset, velut presentibus copijs parum confideret. Nec multo post Antonius cum reliquo exercitu, ex Brundisio Nymphæum renuit incolumi classe, duæ naues destitute in ancho ris ante Lissum steterunt, vnus earum Tyrones Octacilius, qui cum classe eam oram infederat, sibi deditos contra iusurandum crudeliter necauit. Altera quæ veteranos uehebat, die in conditionibus tractandis de industria consumpto, sequenti nocte in proximum litus decurrit, militeq; in terrā egressi, per medias hostium stationes ad suos peruenere. Cæsar Antonio eum copijs recepto, quia rei frumentarij inopia premebatur. Gn. Domitium cum duabus legionibus & quingentis equitibus, in Macedoniam misit, Calisium Sabinum cum cohortibus quinq; in Aetoliam L. Cassium

Milonis interitus.

Antonij cū copijs in Macedonia tranijt.

Cæsaris stratagemā.

Pōpeius obsessus.

Panisher baceus.

Longinum cum legione tyronum in Thessaliam. Ex his terris plurimæ ciuitates ad eum miserant legatos, qui deditioem pacti praesidium peterent. Veniebat L. Scipio per id tempus ad Pompeium cum auxiliariarum exercitu, qui in Asia & Syria, quam ei provinciam ab initio ciuilibus motus datam ostendimus, scædam auaritia notam contraxerat, ob acerbam tributorum exactationem. Is ad Domidium, qui in Macedonia fuerat missus, flexit itera, quo infidij exceptus duabus est equitum turmis exutus, quibus diebus Gnaeus Pompeij filius qui Aegyptiæ præerat classi longas naues Cæsaris quæ ad Oricum stabant, refracta portus munitione incendit, inde Lissum expugnare adortus, nauibus focijs aliquot circa muros amissis, infecta re inde abduxit classem. Cæsar interea ad Asparagum Dyrrachinorum (sic erat loco nomen in quo Pompeius castra fecerat) cum omnibus copijs progressus est, postridēq; structa acie in conspectum hostium venit, praelio dimicaturus. Mox vbi ab hoste nihil moueri vidit, allam ingressus viam ad Pompeium eliciendum circumactō exercitu velut procul inde abiturus, Dyrrachium ire pergit, quo Pōpeius oēm belli apparatus conulerat. Sensit nō multo post id Pompeius, verum priusq; occurri potuerit Cæsar inter ipsium hostium agmen & vrbē castra fecit. Pōpeij Dyrrachio exclusus, in edito metatur castra, Petre erat loco nomen: ibi Cæsar ne bellum longius traheret, Pōpeij castra munitionibus circumvallat, in tumulis qui plurimi circumstant, castella militati opere erigit, circuitum XV. milliū passuū complexus, cōtinuata munitione per tumulorum interualla, nequa hostis eruptionē faceret. Si quidem Cæsar nō solū id belli cōpeditum arbitrare, sed ad famam etiā vtriusq; ducis pertinere, si totus oriens, vbi celebre erat Pompeij nomen, audiret duces ipsium ab hoste munitionibus inclusum nec a principio ausum cum Cæsare congredi, nec posse iā si vellet amplius. Est itaq; opus ipsum haud modico certamine ad exitū perductū, eratq; nouū obsidionis genus, vt multo plures a paucioribus obsiderentur. Obsessi cōmeatu absterant, q̄ quolibet ventorū flatu, multitudine nauū, quæ dextra leuaq; aderat, in ea castra importaret. Quis obsidebat omnium rerum inopia premerent, vel in primis rei frumentariæ. Repertum est a Cæsarianis quoddam radicis genus (Chara id dicebatur) ex ea ad leuandā inopia panem factitabant, affirmantes hostibus sibi bi famem exprobantibus, prius futurum vt corticibus arborū vscerentur q̄ Pompeianis inclusos emitterent e manibus. Ferunt pane vno ex ea materia ad Pompeium delato, cæteris gestitibus, velut per ea debellatū esset cū hoste quæ fames conficeret, prudentissimū imperatorem ingemuisse, dixissetq; cum feris sibi rem esse: & ne hostium patientia suorum animi frangerentur, veuit panem militibus cōmonstrari. Cæsar omni genere commeatu præterq; frumenti suos eo tempore abundasse prodidit. Facta sunt interim aliquot nocturna praelia ex alterutris partis occasione. Postremo Pompeiani a L. Sylla qui per noctem suis legionibus auxiliū tulerat fugati, victorie fortassis viā deditissent, si Cæsarianum infiare voluisset. Inhibuit ille suorum cursum functus officio ab imperatore sibi iniuncto, vt tantum propulsaret hostes, pulsus nullo modo instaret, ne in infidias præcipitaret. Dimicatum est vno tempore pluribus locis circum castella tumultus imposita, quæ quatuor & XXX. numero fuere, caesaq; sunt ex Pompeianis ad duo milia euacuatorū, sex signa militaria adempta. Scætae centurionis

centurionis scutu est ad Caesare relatū ducentis & XX. ictibus perforatum. Nec ipse imperator id facinus est ingratis profectus. Scaeva viro fortissimo CC. milibus aeris donato, traductoq; ab octavo ordine ad primū. Hæc Caesari, nisi si forte in numero errant, nā Plurarchus. C. XXX. ictibus Scaeva clypeum cōfossū scribit. Tranquillus adhuc X. minus, humerocq; & femore transfixis. Pari exemplo fortitudinis v. sus & Acilius, atq; idē Caesarianus qui navali prelio ad Massiliā iniecta in hostiū pupā pē dextra, caq; absissa, memorabile illud Cyniges rī exemplum apud Græcos imitatus hostilē nauim irrupit, obuios vmbone propulsans. Nec multo post Rosillus & Egus fratres Allobrogici equitatus duces increpiti a Caesare q; stipendium a se acceptū maligne equitibus redderent, ad Pompeium, cū ali quo ex suis popularibus transfugerunt. Ab his ille non pauca eorū doctus, quæ apud hostem fierent, vi erumpere constituit. LX. igitur lectas centurias noctu eudit ad æmunitionis partem, quæ longis sime a prætorijis castris aberat, eam partem Lentulus Marcellinus præsidio obtinebat, cui ob aduersam valetudinem, Caesari Fuluium Posthumium submisit. Erat cō loco fossa. XV. pedum, & vallū hosti oppositū. Parebas agger ab interno vallo ad externum latitudine centeniū pedū, fossa ab vtraq; parte projecta, vt si dimicādum esset, vtrinq; resisti posset. Cæterum operis magnitudo non passa erat opus circa mare ad exitū perducī, quod p. Allobroges trā fugas Pompeius cognouit. Militibus itaq; terra & mari huc pductis, vno tēpore intra extracq; hostē Pōpeiani sagant. Obrebanantur Caesariani multitudinē telorum ancipitiū prælio degrauiati fugā capessunt, tantaq; fuit cōternatio, vt cohortes quæ ex proximo accitē subsidio aderāt, secum fugiētes auerterint, mox alias atq; alias. Postremo Antonij intereunt, qui cū XII. cohortibus occurrerat, circa Marcellinū præsidij suppressus est hostium impetus. Cōmittitur hic atrox prælium. Superuenit Caesari aliquo cohortib; ibi hostē circa munitionē omnia tenere intuitus, suos illis vallū obijcere præcipit, vt fossa post eos q; in frōre dimicabant celeriter educta presentī conatu hostis auerteret. Ipse diuersa parte cum tribus & triginta cohortib; Pōpeij castra eximprovisu adortus, cōfessim munitiones irrupit. Assuit Pompei cū legio vna suis, auxilio, ibi Caesariani q; in castris erāt, munitionū perplexitate impliciti, sua sponte turbati incipiunt primacq; trepidatio ab equitibus orta, mox vbi nō vno loco premi ab hoste ceperunt, crescente metu tora multitudo e castris pceps agit. Terra ibi & cæda cōfuctatio orta in apertum euadere festinantū, cæci in fossas ruūt, per abrupta præcipites eūt. Alij alio casu pereunt. Caesari forum fugam sistere conatus, hūc præhensare, illū hortari, alij uocare, signiferis obiecto ferro obstitit, sed neq; precibus neq; minis resisti potuit, cæda fuga cædes fœdior passim edita: ipse quū medio conatu quendam pro castra statura militem dextera apprehēdisset, vt loco siteret, ab eo haud dubie transfusus est, nisi vibra ti in Caesarem gladiū scutigerorum vnus opportunē ne excepsisset ictum. Vna res saluti fuit, ne vnuerfus deleteret exercitus, q; Pompeius veritus, vt creditur, infidias suorum cursum inhibuit, presentī successu contentus. Caesari in castra reuersus, dixisse fertur Pōpeium nesciuisse eo die victoria quæ parata esset vti. Perierit Caesarianorum militū. DCCCC. equitū duo & LX. & XXX. centuriones. X. tribus ni militū. Signa militaria XXXI. lamissa. Pōpeius ex prælio imperator est appellatus. Labienus qui

ante Allobroges transfuga, vt dixi, erat factus ca priuos oēs a Pompeio impetravit, quos per co n temptum interrogatos, an veterani fugere consue sent, ad vnū omnes interfecit. Extulit successus Pompeianos supra modum, vt per totū orbem ter rarum literas darent, Caesarem victum, ac profligatum, fugam & latebram meditari. Ille mutandam belli rationem ratus, milites ex omnibus præsidij vno tempore euocatos, pro concione hortus est, ne ea quæ acciderant grauior ferrent, nec ad vnā ad uersam pugnam animum remitterent, sed præliū illud aduersum prospere gestis opponeret, habendā fortunæ gratiā q; laltam sine prælio occupaf sent, q; duas Hispanias cū tribus exercitibus deditas obtineret, q; Sicilia & Sardinia frugiferæ in sulc suis tenerentur præsidij, oportuisse fortunæ inuidiam aliquo derimento leuari. Eam cladem exercitū potius sibi impurandam, quantum in se fuit expugnata fuerant hostium castra. Cæteri siue mi litum merus, siue error, siue vis fortunæ victoria haud dubie parata emanibus fluxerat, dandam itaq; omnibus operam, vt acceptum incommodum virtute refarciretur. Hacq; concioe habita, ex signi feris quosdam ignominia notauit, locoq; mouit. Cætero exercitū tantus incessit moeror, ex præsen ti clade, tantus pudor ex fuga, vt pœnam in se vltro milites deposcerent, magisq; consolādū fuerint, q; puniendi, efflagitabantq; vna voce vt in præliū iterum ducerentur, futurum, vt aut fortiter caderēt, aut ignominiam illam vno prælio emendarent. Haud visum est Caesari militem recentī prælio pul sio hostibus obijciendum, sed tantisper dum ani mi resicerentur, inde copias abducere statuit. Impe dimentis itaq; prima vigilia præmissis, & cum his legione vna quæ illis præsidio esset, quarta inde vi gilia totis portis cæteras ordine legiones dimisit, quæ quum aliquātulum processissent, iussi militari more vasa conclamare, secūdumq; id signum ipse cum duabus legionibus quas secum tenuerat, sub ito egressus pleno gradu ducens progressum ag men allequitur. Pompeius Caesarem secutus ad Asparagum confedit. Caesari trans Genusum amnem in suis veteribus castris rādū constitit, quoad Pōpeianos aliosq; rebus occupatos sensit, tum re perita via ad octo milia passuum vltius processit. Inde Apollonia Erico & cæteris vrbibus præsidio firmatis, per Epirum & Acarnaniam in Macedo niam flexit iter. Pompeius & ipse per Candauiam eodem ire pergit: tēp; hic Scipioni, ille Domitio latum auxilium nolebat: nam duces ipsi ex aduerso castra in Macedonia iam antea contulerant. Do mitius auditō Pompeij aduentu ad Aeginium Cæ sare m expectauit, quo Caesari paulo post venit. Do mitioq; cū legionibus recepto, Gōphos processit, quod est primum Thessaliæ oppidum. Erat tū Gomphis Androthenes Thessaliæ prætor, cum magna euocatorum manu, is studio cum fortuna mutato, post aduersam ad Dyrrachium pugnā ad Pōpeiu rē trahere adortus, venientī Caesari portas clausit. Caesari militis castris scalas & mulsulos ad oppugnationem expediti iubet, propositaq; mi litibus præda, oppidum nona diei hora oppugnari ceptum, priuicq; sol occideret, est alij si mœ nibus præditum, vti captum diripiuit, Gomphēstī clades in causa fuit vt omnes Thessaliæ vrbes præ ter Larissam quæ magno Scipionis præsidio tenebatur ad Caesarem studia inclinauerint. Paucis in diebus interiectis Pompeius in Thessaliam ve nit, iuncti s; cum Scipione castris, ita est cū eo ho nores partitus, vt apud illum classicum cæderetur, eidemq;

Verba Caesaris ad milites.

Caesar castra mox uert.

Caesar Thessaliā irrum pte. Gōphi a Caesare diripiuntur.

eidemq; alteri tendere prætorijū. Auxerant Scipio nis copiae mirū in modū Pompeij exercitū, adeoq; spēs victoriæ oīm animos occuparat, vt quicqd tē poris ad pugnā intercederet, id morari reditū in Ita liā crederet: & quia Pompeius nil temere facturus videbat, eā condionē in peius accipietes, captū il lum imperij consuetudine de industria bellū trahere in simulabant. Magna ad hæc inter Pompeiano rū principes orta erat de præmij altercatio. Alij cō sularū alij sacerdotij, alij Caesarianorū sibi bona deposcebant. Domitius Lentulus & Scipio de Cæ saris pontificatu ad conuiciū vsq; publice discepta bant. Hæc illi Caesari suæ virtutis & felicitatis haud immerito, plures dies instructa acie, in æquū descē dit, nullā pugne morā factus, si pugnādi copia ab hoste facta esset, estq; equestrē plium semel cōmis sum Iulianis non penitendū. Verum quia Pom peius ad certamen elici non poterat, in ato habebat Caesari alio copias abducere, vt hostē e vestigio se quentē in aliquā dimicandā necessitatē adduceret: & iam moueri ceperant signa, quū Pompeij acies plusculū solito a castris processisse visa est. Ea res ef fecit vt Caesari spe futuræ pugnæ in vestigio pmā se ferit, tunicāq; rubrā ante tabernaculū suspenderit. Id erat pugnæ signū qd militibus pponēbat. Hic varie traditur inuitus ne Pompeius ad pugnā pro cesserit, an præliū & horror & dux fuerit. Caesari magno animo illum suis victoriæ pollicium scri bit. Plurarchus & Appianus diu multumq; reluta ti ne de summa rei decerneret, quādo haud dubie Caesari cū tādō facilius vinci posset, cui vnus Caesari sit assensus, q; ciuibus parcēdū existimabat. Nā Dyrrachina pugna Caesarianorū stragē intuitus, ob uoluto capite lachrymans secessit. Plurarchus quū ad Pharalum pugnatum est, Catonem abfuisse di cit. Cæteri nunc Agamēnonem, nūc regem regem appellando, atq; ex breuissimā cundatōe illi inuisi diā facientes, vt signum pponeret perpulerūt. Nec quibus copijs conflixerint oīno inter autores cons tat. Plurarchus & Appianus mille equites, militum duo & XX. milia Caesari abfuisse scribunt, quibus ipse Caesari stipulat, Pōpeio qnq; & LX. milia pe ditū, septē equitum in acie deducta. Alij LX. milia Italorū, quidā LXX. eo prælio cōcurrisse pdiderūt. Qui rem in maius auxere terecūt milia. Alij quater centum vtrinq; in pugnam producta meminerūt, quorum tercia pars fuerit Caesaris. sed quibuscunq; est copijs cōcursum: Caesari vbi pugnā instare vidit, suos in aciem ducturus dirui iussit & æquari castro rum vallū, ne cui suorū spes esset receptū, qd Pōpeianorum quidā intuitū hostē fugam meditari in terpretabatur. At Pōpeius aliter, qui multos audien tibus restatur est videre se eo cōsilio Caesari in præ liū ire, vt aut cū suis caderet, aut hostium castris po taretur. Acies ita vtrinq; sunt instructæ. Dextrū cor nu tenuit Caesari. Laeuū M. Antonius. Media acies Domitio Calanio data. Ipse Caesari scripsit, dextrū cornu P. Scyllæ a se datur, se cōtra Pompeium stare voluisse, qui in aduersa acie dextrū cornu rexit. Laeuum Gn. Domitius Scipio in medio procurabat. Postq; igitur signa cecinerūt, Crasinus euocatorū vnus in hostē procururus Caesari respexit, atq; ala ta voce, faciā inquit hodie o imperator, vt aut vis uum me aut mortuum laudes. Hunc euntē. CXX. milites secuti sunt, inde reliqua acies procurrit. Pōpeiani immoti vt iussi fuerant, quod Caesari repre hendit, venientes & concitatos cursu hostes exci piunt. Inde equites ex aduerso configunt, sagittariorumq; multitudinē Caesaris equitatus paululū cessit. Tum Pompeiani equites sinistrō cornu con

Stulta Pōpeia norū cōtentio.

Tunica rubra belli signum.

Ducum copiaz.

Caesaris facinus.

Acierum cōsiliū.

spicati patefactū sibi viam ad dextrum Caesaris cir cunueniendum, alas pandere incipiunt, equoq; cir cunagere. Quem hostium conatum Caesari disculsi surus, dat signum quartæ acie, quam in hūc vsum præter consuetudinem eo die post oēs ordines loca uerat, mādaturq; simul hostiū eqtes inuadi. Subsidia riæ cohortes accepto signo, rāto ipetu sunt in hostē inuectæ, vt momento temporis totum equitatum ea parte auerterint. Ibi sagittarij ab equitibus desit tūti ad vnū fere cæderunt. Ferociter inde cohorte illæ præteruictæ sinistrum Pompeianorum cor nu a tergo inuadit. Resistebant tū Pompeiani, vt Pōpeia rum tercia acie eodem Caesaris iussu immissa, cōfessim ea quocq; parte in fugā vertuntur. Pompeius vbi fatigatos equos vidit, caesloq; sagittarios, mag nāq; acie partē pfligatā, acie egressus in castra sese recepit, summæ rerū diffidens, expectaturus tū præ sentis certaminis euentum. Caesari Pompeianos ad castra consecutus, suos hortat vt vallū irrumpāt, nec paciantur hostē respirare: quod tāta ariorū alacritate est factū, vt cōfissim telorū iactu ppugnantibus, ce teris in fugā actis cōfessim castra sint capta. Pōpeij hostem intra munitiones intuitus pietus insigni bus, equo sedens decumana porta quatuor dūtaxat comitibus egressus cætorum Larissam contem dit. Neq; hic multum cōmoratus, eadem celeritate paucos ex fuga nactus, ad mare descēdit, ibi frumen tariam nauim adeptus, quam Petrius quidā age bat, homo sibi non ignotus, cum triginta circiter comitibus eam ascendit, Lesbum profecturus, vbi Cornelia vxor seposita erat. In castris post Pōpeij discessum fuga palam facta est, eaq; magna ex parte ad montes inclinauit, sed multo maior numerus Larissam perijt. Caesari parte copiarū in illis relicta, ipe cum quatuor legionibus hostē e vestigio sequitur, magnūq; eorū numerum affecutus, atq; in tumulo quæ ex fuga occupant circumfessum & aquatione exclusum, posttridie ad deditionem compulsit. Afri nius Pollio qui sub Caesare militauit, sex milia Pōpeianorū eo die castra prodidit. Alij quinque & XX. M. tradiderunt. Caesari ad. XV. M. persite auctor est. Cæderūt in acie senatores. X. & cum his L. Domitius quem Caesari ad Corphinū obfedit. Signa militaria relata. CLXXX. Aquilæ vnde sexaginta. Capta eodē prælio ex Pōpeianis quatuor & XX. M. & in his. M. Cicero vt quidam scribunt, homo magis ad eloquentiam q; ad rē bellicā nat. Plurarchus eum ob aduersam valetudinē Pharaliæ pug næ negat interfuisse, sed cum M. Catone qui classis circa Dyrrachium præerat, per id tempus versatū. Gesserat Cicero pene se mediū ab initio ciuilibus bel li, & ob id vtriq; partū parum grauis. Congressus est cum Caesare semel post Pompeium ex Italia esse tum, quasi de pace adortus, mox ille in Hispaniā profectus, quum rumor increbuisse M. Tullij ex Italia ad Pompeiū nauigarurū vt esset in partibus, ex itinere ad eū literas in hac sententiā dedit. Caesari imperator S. dicit Ciceroni imperatori. Esi te nō literæ hil temere nihil imprudēter facturū iudicāret, p. Caesaris motus hoīm fama peribēdit ad te existimauit, & pro ad Cice nontra beneuolentia petendū, ne eo progredieris, inuolentia iam re, quo in rēgra hostiū fortuna progres diendum tibi non existimasses: nā & amicitia gra uio rem iniuriā feceris, & tibi minus cōmode cōsui lueris, si nō fortunæ obsecrē videberis (cōia adhuc videtur secundissima nobis, aduersissima illis acie didisse) nec causam secutus (eadem enim tum fuit quum ab eorum consilijs abesse iudicasti) sed meū aliquid factum cōdemnasse, hoc mihi grauius abs remihl accedere potest, quod ne facias pro iure nos

Pōpeia norū fuga.

Pōpeius Lesbum nauigat.

hh stræ

stræ amicitia tepeto. Postremo quid viro bono & quieto, bonoq; cui magis conuenit quâ abesse a ciuilibus controuersijs; quod nonnulli quum probarent, periculi causa sequi non potuerunt: tu explorato & in te meo testimonio & amicitia iudicio, neq; tui necq; honestis reperies quicquam, quâ ab omni confectione abesse. Vale. Fuisse ille vt apparet Cæsari gratissimus, si cum neutro esse uoluisse, verum quum ad Pompeiū postea nauigasset, illum a se nauis nauis, Pompeioq; fuit parum gratius: nam Dyrachium profectus, cōtemptim rogatus est a Pompeianis cur tã ferus ad se venisset: quibus ille respondens, quid sero me huc inquit venisse dicitis, quum nihil parati inueniatur; oblique Pompeij & aliorū ignauā taxans. Cæsar ad illum scribens imperatorē appellauit, q; in provincia quam nup gesserat, eam fuerat appellatōē adeptus: vnde in Italiam sub ciuilibus bellis inuictus a sena tu impetrauit vt factes haberet. Caro post pugnam Pharfalica, vt vir peritioris ei qui consul fuerat, cessisse videtur, imperium classis circa Dyrachium illi tradere conatus est. Id Cicero nō recepit fallus se finem belli fecisse, in octiū & quietē concessurū. Ea vox Pompeij iuuenis & aliorū aim adeo offendit, vt in vestigio fuerit Cicero multis vulneribus casurus, nisi Caro vim ab eo arcuisset. Funesta hæc pugna q; ad Pharfalūm pugna est, magnis quidē & multis fuit signis antea præmonstrata. In Elide simulacriū victoriæ quod in templo Mineræ fuit a Ianua auersum eo die quo sic dimicatum est, sua sponte ad valuas se conuertit. Antiochia in Syria his eodē die tantus est clamor circa vrberem auditus vt eū armis sit populariter in muros discursū. Prolemaide in tēplo tympana exaudita sūt, Parauij C. Cornelij augur quū captus? auguria refedisset, primo conspectu ad suos repente conuersus, iam res ipsa confici inquit, iā viri opus inuenit: mox repetito auspicio lymphatica voce exiit clamitans. Vincis Cæsar. Ea res quam stuporē astantibus inuicissit, detracta ille capiti coronā nō prius repositurum iuratus est, quā res arti fidei stipulata esset Lilius sic accidisse aucto est. Plinius peruenisse strepitum ait duarum acierū ex aduerso confingētium ad auguris sentium in Patauiniis mōtibz sedentis, auspicio ob id affirmare, aut mundanā machinā breui soluitur iij, aut Cæsarem cum Pompeio conflixisset. Sub id tempus quo est in Pharfalia dimicatum Cassius subito accessu cōcremauit q; & XXX. Cæsaris naues quibus M. Pomponius Messianæ præerat, venisset q; Messiana in hostium potestate, nisi Pharfalica pugnae nuncijs peropportuna fuisset in insulam allat. Inde alterā classem adortus, quā P. Sulpitius agebat aliquot naues priusquā succurri poterit incendio confecit, reliquis continuo in mare deductis. Sulpitiani in hostes inuecti, prælio vicerunt, duabus Cassianis nauibus captis. Dux ipse prætoris nauis amissa, in scaphā transgressus fuga ad cæteras se naues recipit. Pompeius postq; Mitylenem venit Corneliam ad portum accessit primū congressum ob miserabilem cultum quo dux ipse erat amictus tanto dolore affecte, vt animo repente collapsa, ad eius pedes semianimis aliquandiu iacuerit: mox ad se reuersa, Agnosco inquit cōiunx charissime, nō tuaz, sed meæ fortunæ opus, vna te nauis uictum, qui opulentissima olim classe hoc pelagus nauigasti, quid me huc visere profectus es? cur non inuisa me fortunæ reliquisti? quæ te indignum tanta clade impleui. Heu nō satis fuit, q; P. Crasso infeliciter nupti. Enterum matrimonio cessi, vt felicissimū alioqui virum, inausito cō-

Cauillū Cicerōis in Pompeium.

Prodigia

nubio infelicissimum redderē. Pompeius paucis verbis Corneliam consolatus mandat omnia quæ illius essent ad portum cōtinuo deferri, Mitylensis officiose inuitantibus vt vrberemgressus publico hospitio vrteretur. Itē inquit & hoc Cæsari p̄state, q; victor est. Sunt qui scribant hoc ab eo Larissis responsum, qui acie nuper egresso obuia p̄diuissent. Cornelia in nauim recepta in Ciliciam nauigauit. Hic incipiti sententia distracta, ad Parthos ne tēderet, an in Aegyptum potius, q; Aphricæ cōtingua esset, & ubi is regnaret, cuius pater sua potissimū opera in regnum restitutus fuisset, coniugis amor a priore consilio auertit, parum illi tutum videri puellam eleganti forma Parthicæ libidini credere eam præsentim, q; Crasso iuueni tum locata esset, quum fuit ille a Parthis interfectus. Tenebar adhuc ea deliberatio, quum Pompeius factus est certior Catonē cum L. X. fere senarioribus, magnaq; militū manu, in Aphricam trajicere. Ea re confirmatus, cōfestim ex Cypro, quo transmiserat, in Aegyptum fecit vela. Habebat per id tempus Ptolemæus puer circa Cassium montē castra cui bellū erat cū Cleopatra sorore iam antea constatum. Pompeius veniens in hanc oram delatus, ad regem misit, qui cum pro paterno hospitio, & amicitia rogaret vt se in regnum acciperet, acceptum suis oppibus iuaret, p̄sentiq; calamitate tegeter. Erat Ptolemæus admodum puer, vt per ætatē beneficium adhuc perpendere non posset: acq; iocēbat igitur paucorum consilijs, & in primis Photini. Is siue veritus fuerit ne Pompeius acceptus sua autoritate regnum occuparet, siue fidem cum fortuna mutandā censuerit, autor regi fuit vt Pompeiū ad se accerferet, in Cæsaris gratiā obtuleret. Missi itaq; sunt Achillas regius præfectus, & L. Seprimius Trib. militum, qui Pompeium ex nauis in scapham acceptum interficerent. Duxerat Septimius ordinem olim sub Pompeio piratico bello, eaq; res effecit, vt vir longe prudentissimus liberius sese Barbaris crederet. Fuit alioq; Cornelie, & omnibus fere, qui in nauis erant, suspectus regis animus, postq; cū tam ignobiliter accessit viderit, suadebantq; multi non esse eū dum, maluit tamē Pompeiū ad regē ire, proculitq; Sophocleū illud. Qui ad tyrannū se confert, esse liber est, sit illius seruus. Parua inde nauicula exseptum Cornelia, anxia animo euentum rei expectās oculis prosequitur, nec procul inde a nauis aberant, quum Seprimius cū gladio traiecit: inde Achilla & alij ferrum stringentibus, Pompeius vtraq; manu ad frontem obducta multis vno tempore ictibus confossus nullam emisit vocem tanta viri maiesta te indignam, sed suspitio duntaxat edico, obtulit corpus ferendū percussoribus. Illi confecta cæde adimunt iacenti caput, truncum in mare deuoluit, quem pelagi æstu ad litus depulsum, Philippus eius libertus, modica ex fragmentis nauium materia conquisita, vt potuit, cremavit eodemque tumulauit loco. Vbi postea id carmen fuit. Templi pondus erat, modica qui clauditur vna. Postridie Lucius Lætilus ex Cypro appulsus, quum forte circa litus iter faceret, recens bustum conspiciat, q; vtiq; inquit satis hic quiescit, mox velut amens factus, fortasse tu hic es ait, Magne. paululum inde p̄gressus iussu regis capus est atq; in carcere necatus. Cornelia viri cædem inuita cum fleu, & lamentatione, in altum abiit, Cyprumq; vnde venerat repetit. Et Pompeij viri sua ætate summi hic finis fuit. Perijt postridie natalis sui, quū natus esset annos vnde sexaginta. Cæsar post Pharfalica victoriam, Pompeij fugam secutus in Asiam a Helespontum trañsitus,

Pompeius in Aegyptum ap plicuit.

Pompeius interficit.

Pompeij se pulcrit.

transmittens, C. Cassium cum X. Rhodijs nauibus obuium habuit. Is a Scipione & Catone, q; Libyā versus vela fecerant, ad Pharcæ mitebat vrad repandū bellum regem hortare. Cæsar præmissis copijs pene solus erat, hostē ramen multo validiorē nō solū nō refugit, sed cōtinus tendens ad deditiōnē hortatus est, deditiq; ac supplicē ad se recepit. Nec ipse multū in Asia fuit. Vbi enim comper tum habuit Pompeiū in Cypro visum, suspicatus qd' erat, in Aegyptum nauigasse, cum octingentis equitibus & duabus semiplenis legionibus, vt vix in illis propter varia bella tria milia & ducenti milites essent, Aegyptū petijt, Rhodijs nauibus quas a Cassio acceperat, & paucis Asiaticis vsus. Perse quēdi hostis causa illi fuit nō tam oditū, q; ne p̄ octiū alicubi bellū reparet, postea vero q; i Aegyptum venit Pompeij caput sibi oblatū nō solum nō cupide vidit, sed ne lachrymis quidē tēperauit, templumq; indignationis statuit eodē loco quo ita affici conigerat, vt atq; rei monumentū inde esset. Mox conuersus ad regem discordiam componendā placere sibi pronūciat, vt Ptolemæus & Cleopatra, dimissis exercitijs, penes se non armis, sed iure disceptent. Testamentū regis erat vt ex quatuor liberis, quos duo pueri eēt, ac totidē puellæ, ex vtroq; sexu maiores natu regnarent, eratq; ea disceptatio cognitu facilis. Cæteri siue equitas partū cordi fuit regis consiliarijs, siue iudicis persona suspicte, quia Cleopatra occulte ad Cæsarem ingressa, continuo & forma & ætate illum sibi deuinxerat. Photinus regis causæ metuens, ad Achillā misit qui eum in vrberem cum exercitu occulte accerferet. M. Caro interea cum X. milibus circiter, qui in Libyā delati fuerant, audita Pompeij morte, ducatus in se recepto Aphricā petiturus, primo Cyrenas venit. Hic quū audiisset Scipionē a Liba rege honorifice acceptum, a finis cōplurimis in vnu collectis, quibus aqua per deserta arenarū vribus veheretur, septe continous dies per loca serpentibus infesta agmen in Aphricā traduxit. Dicitur Pillos se cum habuisse, qui serpentiū ictibus mederent, ipm in primo agmine semper fuisse, aperto capite, pedibusq; iter facientē. Cæsar qui Alexandriæ erat, audito Achilles ad vrberem accessu, cum Ptolemæo egit, quē penes se ab initio habuit, vt exercitum mitteret, qui Achillē imperarent, ne ad vrberem veniret. Ille oppressus qui a rege venerat, XX. milibus peditum, & duobus equitū frater, vrberem irrumpit, pariterq; in regiam domum facit imperum. Cæsar obiectis Barbaro cohortibus subitam vim repulit, fuitq; duplex pugna, circa Cæsarem vna, altera in portu, in eos cōmissa, qui ad occupandā ex improviso classem ab Achilla accerserantur. Sed cum Pugna circa regiam contracta in longū procederet iussit Cæsar recta proxima incendi, eoq; igni hostis p̄cul reiectus est, tum bibliotheca illa nobilissima quam Philadelphus Ptolemæus constituit, subito incendio deflagrauit, in qua septingenta milia volumina librorum consumpta esse proditum est memoria. Nec multo post Cæsar incensis hostium nauibus Pharum occupat. Insula fuit hæc Alexandria obiecta, ponteq; continenti annexa, erāq; nihilofecius assidue prælia in vrbe. Cæsar difficilī lo to deprehensus, & quia multo potēti of erat hostis, ex Cypro, Rhodo, Cilicia, & Creta auxilia acceffit. Interim partem vrberis, quam retinere in animo habebat, aduersus hostium impetum militari opere munivit. Photinū obruncat, cuius literæ ad Achillam deprehensæ sunt, quibus illum hortabatur, ne ab icepto desisteret. Nec multo post Arfinoe Pto-

Cassius deditur.

Cæsari in aegyptū venit.

Ptolemæi testamentū.

Achillas Cæsarem inuadit.

Bibliotheca cōcremata.

Iemæi foror, quæ regni cupiditate ad exercitū, sub primum in vrberem accessum, transfugerat, orta similtate inrer eam & Achillam militiæ præfectum, Achillæ per Ganymedē, a quo regia puella nutritur, ipse cædes. sūm belli auctore sustulit. Manfit nihilominus inter gram bellum Cæsari, imperio copiarū in Ganymedem translato: cui Alexandrini, qui ad bellum conspiraerant, incredibili studio fauebāt. Pars vrberis quæ a ciuibus tenebatur propinquitur erat fluuio, estq; Alexandria tora cuniculis suffosa, specubusq; ad fluuium pertinentibus. Ganymedes vt Cæsare & qui cum eo erant, in discrimen aliquod adduceret, ruptis cuniculis, superiniecta materia, aquam alio auertit. Tenuit ea res Cæsarianos, verum imperator ipse nihil clade illa motus, monstrabat dulcem aquā litoralibus locis vulgo inueniri, terra paulo altius suffosita: q; hoc ipsum in Phario litore non daretur, patere sibi aibat apertū mare, futurum vt naues, quæ in portu essent, dextra læuaq; ex ofijs fluminis abunde sic & suis aquam deperarent. Suffosum litus dulcis aquæ affatum dedit. Erantq; in hoc statu res in Aegyptu, quum legio vna, quæ Cæsari subsidio veniebat, Euriu statu portu tenere non potuit sed ad littora Aphricæ paulo supra Alexandriam propulsa, in sicca & arida regione confedit. Hic cum aduersa tempestate tene retur, factus de ea re certior Cæsar statuit cum ijs nauibus, quæ in portu stabant, aquā illis importare. Occulte itaq; naues ingressus Cheroneum annauigauit, vt inde naues aquerentur. Illius nauigatio ne ex captiuis cognita Alexandrini in spem bene gerendę rei adducti, quia Romanus in nauibus milites non haberet, suas celeriter confendunt, cum his Cæsari est inuitus in pugnam descendit, viciq; Naualis egregie p̄sentia & hortatione sua magis quam vis pugna. ribus, hostium nauibus partim captis, partim mē Recēs p̄tū & insectatione diffectis. Ea clade Alexandrinū gna non modo non fracti sunt, sed paucis diebus veterualis. res naues quæ in publicis naualibus asservabantur incredibili celeritate reficiunt, classem instrunt diuū & viginti quadrimium, Quinquemium etiam nonnullarum: adijciunt & minora nauigia, fuitq; horum multo maior numerus. Cæsari erant naues quatuor & triginta, qui audito hostium apparatu, continuo & ipse classem ad præliū expedit. Concurrunt vtrinq; ferociter, fed tanta fuit Cæsaria norū virtus, & in primis Rhodiorum, vt neq; fiducia, neq; nauium numerus profuerit Alexandrinis, fusi fugatiq; decem quadrimibus amissis trepidi in vrberem se decem recipere coacti sunt. Expugnat? dein est Phari vicus, multa q; contentione sexcenti Pharitarum capti, præda militibus data. Nec multo post acre prælium circa insulam committitur, cui pugnae tres sunt cohortes adhibita: & iam Romani ex ponte in litus multa vi irruerant, quum oppidani ex transuerso inuecti, hostem ex mole ponti opposita quam Cæsariani inuaferant, subita vi deturbant, alij ad portem confugiunt, alij ad naues, quicunq; in litore exclusi sunt, ab Alexandrinis obruncantur. Cæsar quādiu potuit exponere suos hortatus est, vbi fugam inuenire non posse vidit, proximam nauim repetit, verum ea impedita, vrgenteq; vi hostium, in mare defluit, ducentisq; passibus ad proximam nauim annatait, læua manu elata, qua compressos habuit libellos, paludamentum mordicus rahens, ne spolio potiretur hostis. Desiderati sunt eo die legionariorum quadringenti, & ex classarijs aliquanto maior numerus. Nec Romani ad eam cladem animū remiserē, sed aliquanto ferocius nunc in vrberem irrumpere, nūc hh ij hostem

Cæsar enat.

hostem comminus prouocare. Tum demum Alexandrino, dubium sua sponte, an oculo regis inter nuncio id mouere iussit, cum Cæsare agunt, vt sibi Ptolemæum relaxet. Ganymedis & Arinoes superbum imperium per se iam ciuitatē, vero legitimoq; regi parere constituisse, seq; calamitose bello liberare. Cæsar etsi satis exploratam habebat Alexandrinorū perfidiā: verum quia fore videbat, vt si fraude agerent, honestus contra regem, q; contra imbellē multitudinē bellaret, auctor Ptolemæo fuit vt ad suos Alexandrinos transiret, nobilissimæq; vrbi parceret, que satis superq; esset incendio & ruinis deformata, ciues ad sanitatem retraheret, ipseq; & sibi & Po. Ro. fidem præstaret. Hæc Cæsar illius dextrā tenens perhæmæ locutus est. Ptolemæus patri arte instructus, lachrymis illum rogare occo pic ne se dimitteret, quando nō ciuis præsentia, nō regium nomē, nō regnum ipsum, sibi opratus eo vno esset. Cæsar composita inquit pace na erim? Atq; cum his dimissus continuo acerbissimū hostis personam induit, planeq; ostendit occultū gaudiū lachrymas fuisse illas, non futuri desiderij. Gaudebant factō tribuni militum, & ceteri ones, meritoq; accidisse prædicabant, vt nimia Cæsaris simplicitas puerili astu fuisset elusa. Nec multi deceps dies intercesserunt, quū Mitridates Pergamenus, a principio eius belli a Cæsare ad accerendam auxilia missus ingentem secum ex Lycia trahens exercitum, ex improuiso Pelusium occupat, in cuius expugnatione Antipatri ludæorum ducis maximæ opera entuit. Hunc Hircanum, sacerdotum maximus cū tribus milibus armatorum, ad Cæsaris partes iuuādas illi addiderat. Aegyptus, vt maritimo accessu Pharo tantum peruia est: terra terrestri Pelusio. Mitridates ex Pelusio Alexandriam versus mouit, ad Deltam inde, pgressus (locus ita appellatur a Græcæ literæ figura, quam Nilū in mare abeētis diuorcia deliniant) Alexandrinorū manū a rege missam habuit obuiam, cōmissioq; prælio egregie Mitridates vicit, obtinuitq; ad vnum cæsi Alexandrini, nisi fugientes locorum pericia texisset. Iosephus auctor est, Mitridatē haud quidem in Deltam puenire potuisse, nisi Antipater ludæos Aegyptios, q; circa ea loca incolebant, ostensis Hircani literis in partes Cæsaris traxisset, & in eo prælio quod ad Deltam est commissum: Mitridatis coruū ab hostibus fuga to, Antipatri opera, qui in læuo procurabat, præliū restitutum, Alexandrinorūq; occisione occisos. Ptolemæus, suorum clade audita, infesto agmine Mitridati occurrit, ne cum Cæsare iungeret copias. Sed Romanus imperator de Mitridatis aduentu certior factus illi subsidium ire properat. Præcesserat non nihil Ptolemæus, locumq; in federat medium inter Mitridatē & Cæsarem, fluebat modicus amnis inter Romanā & regia castra, sed altioribus vtrinque ripis præditus, huc Alexandrini processerant, transiū inhibitari. Romani vero iniquo animo ferentes imbellem ciuitatē iadudū sibi prælio parem videri, multavi locum obtinuerunt, hostesq; præ se agētes passim trucidant, pauci ad regem in castra refugiunt, quem postredie adorti, haud multo maiore negotio eius castra quā pridā ripam expugnant. Cædes ingens intra munitiones edita, rex ad nauim fuga delatus, quæ in prælata fluminis fossa parata erat multis sese metu eodem ingerentibus, nauigio depresso Ptolemæus, vt dicitur, perijt Romanus, re bene gesta, Mitridate cum copiis accepto, Alexandriā terrestri itinere repetit: ciues morte regis suæq; clade afflictū, supplices veniam petunt, qua concessa vrbe venientibus parafaciunt. Cæsar Alex-

Ptolemæus fit hostis.

Mitridates Pelusium occupat.

Ptolemæus interius.

xandrino bello defunctus cum Cleopatra Aethiopia tenuis, Nilum in eadem nauis, eodemq; thalamo nauigauit: mox Alexandriam reuersus, sublato ex Cleopatra filio, quem Alexandrini Cæsariorem dixeret, regiam puellam in patrio regno constituit cum qua est in tempestiua cōiuiua assidue celebrabat, vacauit tamen per id tempus astrorum cognitioni, breuiq; ita profecit, vt Romā postea reuersus pontificum cortexerit fastos, annūq; ad eam in tercalationis formam cōstituit, qua hodie vitimur. In Asiam inde transijt vrgentibus de Pharnace nūcijs, qui minorem Armeniam & Cappadociam in gressu late omnia occuparat. Ariobarzani igitur & Deiotari ad quos ea iniuria pertinebat, precibus fatigatus. Gn. Domitius, qui cum tribus legionibus in Syriam missus aduersus Phraartem Partorum regem prospere bellarat, ad Pharnacem misit, vt a finibus sociorum po. Ro. abstineret. Cessit ille Cappadociam minorem Armeniam retinuit, tanquā a termini, regni partem. Domitius cum legione vna cæteras ad Cæsarem in Aegyptū miserat. Auxiliūq; Deiotari & Ariobarzani in Armeniam profecit, apud Nicopolim cū Pharnace conflixit, victusq; ingenti prælio sese in Asiam receperat. Eo successu Barbarus ferocior factus, Pontum occupauit. Multum itaq; Alexandrini belli tempore, quū hic Cæsariana arma varios sunt casus experta: tum in Illyrico, vbi Cornificius & Sabinus ex Corcyra a Cornificio accersitus, circa Salonas ambo vno prælio sunt victi a M. Octauiō Pompeianorum partiū duce, qua pugna duo milia militum perire, octoq; & triginta centuriones: Gabiniq; paulo post vi morbi absumpto, Octauius ad Tauridē insulam nauali prælio vincitur a Vatinio, qui & ipse ex Corcyra cum nauibus suis auxilio venerat a Cornificio vocatus. Hostium classis est vno prælio afflicta, vt Octauius non multo post, suis viribus diffusus in Aphricam ad Scipionem, cum ijs nauibus, quæ reliquæ erant, transfugerit: cuius discessu pro uincia pacata est. In Hispania quoq; rerum motus per id tempus non mediocres extiterunt. Cassius Iōginus, qui in ea prouincia a Cæsare fuerat cum præsidio relictus, non acerbus cupidiusq; pecuniā a stipendiarijs ciuitatibus exigeret, in castris vulneratus est, parumq; abfuit, quin & prouincia sine Cæsare alienata, tanta ex ea re turbatio orta fuit, vt Cæsariani exercitus inter se acie propemodum dimicarent, Bogudq; ex Mauritania accersitus a Cassio discordiē interfuit. Lepidus ex ceteriore Hispania cū exercitu supuenit. Marcellus q; contra Cassium exercitū ductabat se & exercitum concordæ causa Lepido tradidit. Cassius nil tale egit, sed nauibus in hyberna iurus ad hostium Iberi fluminis cum tota nauē est absorptus. Hic itaq; erat rerum status in prouincijs, quum Cæsar ex Aegypto in Pharnacem regē mouit, in Syriamq; transfessus Hircano, qui Aegyptiaco bello interfuit, vt quidam tradiderunt, sacerdotum stabiluit, & vt Hierosolymarum muros, quos Pompeius dirigerat, restitueret permittit. Venit ad Cæsarem Antigonus Aristoboli filius, petens vt quando pater pro ipsius dignitate bellum suscepisset, in quo adeo nō inimicorum fraude perijisset, in patrum regnum se restitueret: sed Hircano & Antipatro aduersantibus nihil Antigonus tenuit. Cæsar Antipatrum ciuitate Romana & immunitate donatum vnuerse ludææ præfecit, qui post Cæsaris discessum muros cum Hircano restitueret adortus, cerneretq; eum in tali negotio segnē filium suum maiorem natu præfecit, alterum Herodem nomine quindecim annorum Galilææ præ-

Astrologia vacat Cæsari.

Gn. Domitius a Pharnace occupat.

Perturbatio Hispanie facta.

Cæsar in Pharnacem moue-

fidere iussit. Is supra ætatem ad res gerendas prouidus, Ezechia latrociniū cui magna pars ludææ erat obnoxia breui sustulit. Quo contigit vt Sexto Cæsari qui Syriæ præerat, grauisissimū sit factus. Tēdebat Cæsar ad hostē, magnis itineribus, quum litaris ex vrbe acceptis sit certior, multum aduersa fama Romam cum reliqua Italia a suis administrari, effecit in ore omnium furorem Dolobella, Amarij expilationes, Anronij ebrietates. Hi nunciū in causa fuerunt, vt aliquō etiam celerius ad hostem festinauerit. Eūti Deiotarus Gallogræciæ terrarcha, sine regijs insignibus reorum more, multisq; suppli cijs occurrit, veniam petens quod auxilia in Pōpeij castra misisset, causatus se non arbitrum fuisse ciuili discordiā, sed presentī imperio parere oportuissē, quale nuper Pōpeij fuerat q; eo in Hispania bel late, totā ad se Asiā partim metu, partim veteri auctoritate traxerat. Cæsar cōmoroator suo in Deiotarum beneficio, q; se consulē rex & socius Ro. Po. apellatus esset, scire eum debuisset respondit, apud illum pro quo staret Po. Ro. & corpus ciuitatis fuisse & summam imperij. Verum condonare se eam obsequia Deiotari restituit. In Pōtum progressus ad Zalam hostē inuenit, quib; in locis olim Mitridates Pharnacis pariter Triarium debellauit. Venerunt regis legati ad Cæsarem orantes, vt quemadmodū Deiotaro, qui in partibus fuerat, ignouisset, ignosceret & Pharnaci, qui nullis Pompeiū auxilijs iuuisset. Ille si Pontus excederet, aut ad se venire, futurum respōdit, vt clementem potius quā publicæ iniuriæ memorem Romanum experiretur. Pharnaces quia exploratū habebat Cæsare ad vrbe magnis de causis reuocari, omnia se facturum pollicetur: verum alia atq; alia causando, de industria tempus retere, vt negotio alijs ablegato ipse Romam proficisceretur. Nec barbari consiliū lauit Cæsarem, ad hostēq; ex improiso profectus ad pugnam exciuit, factumq; est vehemens prælium, sed non magis vehemens q; breue. Fusæ fugatq; regis copias, & cū multa cæde profligatæ, ipse vero captus esset nisi oppugnatio castrorū Ro. ab hostis infestatione retardasset: potius tamen Cæsar est castris, in qua victoria nihil illi iucundius fuit q; celeritas: quo contigit vt hostibus primo cōgressu fugatis exclamarit, hi sunt qui te magnum fecere Pompeij, & ad senatum scribēs his verbis victoriæ celeritatem significauit. Veni, Vidi, Vici. Mitridatē Pergamenum, cuius diligēti opera Alexandrino bello fuerat vsus Bosphori regem constituit. Sexta deinde legione comitatus, in Italiam omnium opinione celerius reuertitur. Romæ, quamq; ciuitatis status eius præsentia indicabat, quia hostes inuictū pene exercitū in Aphricam habere dicebatur, tam diu cōmoratus est, quo ad Decumanos, missionem & præmia tumultuose flagitantes, ad officium retraxit, derententibus amicis ne ad cōspectum iratorum militum accederet. Cæterum non solum intrepide accessit, sed vna etiam voce, qua eos quiritēs appellauit, tam facile circū egit, vt milites se esse respōderint, recusantemq; in Aphricam secuti sunt. Ipse circa solstitium hybernum in Libyam traiecit, vbi nauē egressus, quum primo littore concidisset, omine in melius verso, teneo te inquit Aphrica. Et quia præbuerat opinio inuictam esse Corneliorum gentem in terra Aphrica, essetq; imperij summa apud Scipionem, qui fuerat Pompeij focer, despectissimum quandam ex Corneliorum familia secum aduexit, cui Salutio ni erat cognomen. Tempestate autem parum prospera vsus, quū alij alio applicuissent, ipse ad Adu-

Tumultuosus ex vrbe nuncijs.

Cæsar rem gressus.

Pharnax vincitur.

Veni, vidi, vici.

Cæsar in Aphricam traiecit.

metum cum tribus milibus pediti & ala vna equitum confedit, lociq; præsidio frustra tentato, quia in tanta militum paucitate tuto ibi esse non poterat, suos ad naues cœperat reuocare, quum ex oppido eruptio facta est. Conserta pugna res mira accidisse dicitur, vt XXX. Galli equites qui cum Cæsare erant duo milia Maurorum equitum suo imperio auerterint. Ille ab Adurometo digressus Lepi volutaria deditiōe potitur. Ex Sicilia & Sardinia auxilia & commentus accersit. Crispum Sallustium prætorem ad Cerninam insulam ire iubet, quo vis ingens tritici ab hostibus conuecta dicebatur. Naues interim cum copijs ad eū complures venerunt, quibus circa Ruspinam, vbi castra fecerat, receptis, cum XXX. cohortibus frumentum proficiscitur: nec multum a castris aberat, quum in hostium exercitum incidit, cui Labienus præerat. Nulla pugnae mora facta est, militibusq; in acie deductis vniq; ferociter concurrunt, nec multo postq; pugna conserata est Cæsariani, quia hostis multitudine abun dabat, vndiq; circumuerti in orbem pugnae cōacti sunt: erantq; acris vbiq; dimicatio, quum Decumanorū vnus Feroculus Tyro a Labieno appellatus, nudato capite, decimam inquit legionis miles non Tyro Labiene, atq; vno ictu fidem verbo faciam, cum hisq; pilo in hostem contorto Labieni equum, transferberauit. Turbauitq; vulnus illud hostes vehemēter, Cæsariq; acie q; longissime porrecta, conuersisq; cohortibus, vt vna post alteram ante signa tenderet, hostium coronam in duas diuisit partes, equitesq; a cætera acie seclusos, modico negotio fudit, itidem diuersa parte hostis eodē tempore est fusus, & iam victor Cæsar suis signum receptū dabat, quum L. Petreij & Gn. Pisonis interuentu, qui cum vna Numidarum ala, frequentiq; eius generis pediatu, suis præsidio affuerūt, instauratur prælium, sed quia parum diei supererat. Cæsariani vno impetu submoto hoste victores se ad signa recipiūt. Erat M. Caro Vtica, vis Gn. Pompeium magni filium cōcitare adortus die noctuq; peium iu assidenti illi conuictum facere, quod Pompeius pa uenē ad rer admodum adolefens patriam ciuilibus discor virtutem dijs oppressam, sua virtute subleuasset, pessimos hortatur. ciues omnibus terris in sedatus: q; Siciliam, Aphricam, Hispaniam pene puer Po. Ro. recuperasset, priusq; triumphasset, bis imperator fuisset, q; senator. Ipse tanta nominis celebritate rempublicam ingressus, nihil ad id tempus gessisset, cur Pompeij filius merito crederetur. His vocibus iuuenis glorię cupidus adeo est inflammatus, vt confestim in fructis nauibus, cum tribus milibus hominum, quos summo ornatu studio, ex Vtica in Mauritiam cursum intenderit, ibiq; Bogudis regnū adortus ad Asturum Mauritias oppidum expulit copias, vnde cum multa suorum clade ad naues compulsus, Baleares insulas petijt. Per eos dies Scipio, cui octo peditum legiones erant, & quatuor milia equitum, ex Vtica profectus, circa Adurometum, cū Petreio & Labieno castra contulit, tantocq; copiarū apparatu fracti, tria milia passuum a Cæsare consistunt. Nec luba multo post cum immenso exercitu secutus, qui mox paulo in regnū abijt, trepidis nūcijs reuocatus q; Cirtha captorum regnum a Bogude rege & P. Sittio vastaretur. Is olim Sittius Romæ accusatus iudicij metu solum vterat, manūq; militum in Ibernia comparatum in Libyam nāse misit, regibusq; inter se bello discerantibus, adeo feliciter bellauit, vt semper victoria eorum partes sit secuta, a quibus Sittius stetit, erantq; proinde eius nomē tum inter Barbaros admodum celebre, quū

Gallorū equitum facinus.

Duplici silito Cæsari vici.

hh ij Cæsari

Cæsar in Libyam traiecit, cuius partes ille secutus, cum Bogude Iubæ regis opes valide affligebat. Cæsar interim rãta rerum omnium in opia laborabat, ut alga dulci aqua Iota eius equi aleretur, multi tamen principes civitatum occulte ad illum in castra veniebant, crudelitate & avaritia Pompeianorum incufantes, suppliciterq; orabant, ut q̄ maxima niti possent ope Africã liberaret. Prouocabat interim Scipio Cæsarẽ, idẽdemq; in frustra acie in eius cõspectum ventitare, qui suos intra vallum continebat circa cædem victoriã quæstirus. Acilla adhæc per legatos deditiõnem fecit, & Crispus Sallustius, Celerina potitus, magnã vim tritici ad Cæsarẽ misit. Venereunt præterea ex Sicilia duæ legiones & DCCC. equites. Nec multis inde interfectis diebus Veterani Veterani, qui nauis ex eadẽ insula in Africam veniebant, in hostiũ portatã venerunt. His Scipio facti in hostiũ lutẽ & pecuniã est pollicitus, si in partibus esse vel manus. Ient. Tum Centurio vnus quarsdecimẽ legionis. Ego inquit nunq; beneficio villo adduci queã, vt contra Cæsarẽ imperatorem militem, quin hostiõ te potiõ, vt ab istis armis discedas, quæ nihil tãdem sint aduersus illum valitura: nam quanti esse possint facile ex hoc poterit cognosci, delige si placet ex omnibus cohortibus, quæ te cum militans, vel tuo iudicio fortissimã, eamq; mihi & X. alijs veteranis cõmilitantibus meis obsecro, ex euectõ eius certaminis conijces, quis belli huius sit futurõ exitus. Scipio ira ardẽs Veteranos extra vallũ eductos iussit ad vnum interfici. Hircius, siue Oppius fuit, qui hæc scripsit, autor est per hos dies exercitiũ Cæsarẽ in Iberia saxorũ grandine, quod sit incredibile dictũ, quãq; constet sepe in Albano e celo lapidatum, nocte vna pene obruit, pilorũq; cuspidẽ sua spõte exarsisse. Nec multo postq; hæc facta sunt Iuba cũ tribus legionib; DCCC. equitibus frenatis & XXX. elephantis numeroq; leuis armaturæ ingenti, ad Scipionẽ & Labienũ reuersus, haud pcul ab eorũ castris cõsedit. Interim Cæsar oppugnatus vzetam oppidũ, inter sua & hostiũ castra sitũ, munitionem latevtrinãq; oppido ducebat, ne ab hostiũ equitatu circumueniri possent, reducebatq; sub noctem legiones in castra ab insititõ opere, quũ Iuba Scipio & Labienus inmissis equitibus in absentes, paululũ fudere Cæsarẽ equitatu, mox legionarijs in preliũ versis hostes late fust cõspicunt, & in castra vsq; precipites acti, ac nisi puluis p̄spectu abstulisset, Iuba & Labienũ in fuga capti essent. Promotis inde ad vzetam castris mille Numidæ equites calonibus mixti ad Cæsarẽ transiugere: facta sunt inde circa oppidũ aliquot prelia, sed parũ memorabilia. Varus q; Andrumeti erat, celerĩ cursu Lepriõ delatus, ex Cæsarib; nauib; quæ ante Cõthonem in salo stabãt, quãdã subita vi cepit, alias flamma iniecta, priusq; succurri potuerit, ignis absumpsit. Aberã castra Cæsarib; quinq; milia passulũ a Lepriõ quo contigit, vt audito hostium accessu, eo contestim occurreret, ac nauibus, que in Cõthone prim cõstant, arreptis cum Epibatarum manu abeuntẽ horremanũ. Item insequeretur, Cõuertit Varus classem, ferocis terq; in pugnam rediit sed mox paulo vi pulsus celerĩ cursu sese Andrumetum recepit. Cæsar incensis aduersus nauibus, quæ in conspectu Andrumetani portus in salo stabãt, suisq; receptis, irremissã vna ex hoste capta, Lepriõ victor reuertitur. Africanum, quem ex Hispania dimiserat, hostiũ nauis captũ, peruriõ criminẽ necari iussit. V zera deinde portũ est, qua p̄sidio firmata, quũ in castra se reciperet, a Labieno improuiso prelio excipit, quẽ modico negotio repulsum ad mõtes vsq; percutus est. Accersuerat

illum & Vaccenses, quo cũ iter intendisset, Iuba cõgnito oppidanorum consilio eum cursu p̄uenit, ibiq; oppidanis ad vnum interfectis locum militibus diripiendum dedit. Cæsar Vaccensium clade exitinere audita conuerso ad Sarfunam cursu, cæso hostium p̄sidio, oppidũ occupat. Cepit & Thebanã urbem in Iube finibus, legatis ad hoc ipsum in castra missis. Ad Tapsum postremo castra promota sunt, obtinebatq; id oppidũ Vergilius cũ p̄sidio haud cõtempnibili. Scipio Cæsarẽ confectus octo milia passulũ a Tapso bina castra fecit. Cæsar lunata valli forma Tapsum operibus circumdat, & hostes postridie huc copias ad mouent, ac circa stagnũ locum munire adorti, in se Cæsarẽ cõciuerunt. Astãt erecta acies militibus castra munitionibus, hic cõmissõ prelio quum turbati ab inuito visus esset hostis, nec ordines illi constarent, inuito etiã duce facta est a Cæsaribus in aduersam aciem impressio, auersiq; primo a funditoribus elephantĩ, qui retro consernato agmine abeuntis, magnã fuorũ ediderunt fragẽ. Memorabile facinus hic accidisse dicit, q; veteranus quidã in elephantẽ, Iubarum vnũ genibus proterentẽ, impetũ facere ausus, a belua proboscide, cũ totis armis arreptus, quũ sublimis rotaretur, proprii periculi admonitus etus manicã, quãtum in ea trepidatione pouit, grauius ferro cõfauit, quo vulnere elephas territus relicto milite in aciem refugit. Mauri qui post beluas stabãt, partim obruti sunt, partim a Cæsaribus caesi. Pala in de fuga facta est, totaq; planitie hostes caesi, captiq; stris horre non tãtum Scipionis & Labieni castra, sed eodem impetu & regia. Multi qui in tumultũ castris proximum se ex fuga receperat, salutatione militari more facta, quũ abiectis armis veniam peteret, a veteranis in comilitonũ vltionẽ qui a Scipione interfecti fuerant, occisione occisi sunt. Appianõ autor est octoginta milia militũ, & XX. equitũ eo die profligata. Scipionis equites, qui acie excefferat, Paradam fuga delati, quũ portis excluderent (iam enim aduersã pugna fama eo vsq; peruenerat) oppido vi capto Paradenses omnes cũ liberis, & vxoribus pyra medio foro accensa, viuos concremarit. Inde plebeiõrũ Viticẽsum castra quæ extra Viticẽm rosarant adoriuntur, vt ad vnum omnes in Cæsarib; inuidiam trucidarent (habebantur hi diuersarũ partiu, propterea a Catone mœnibus exclusi, circa urbem sibi tabernacula fecerant) hinc igitur equites sustibus & faxis repulsi, in urbẽ irrupũt, eam diripere incipiunt, multosq; passim obruciant. At tulisset omnino ille dies cladem aliquã ingentem Viticẽsibus, nisi illi Caronis precibus & auctoritate moti iniuria abstinuissent. Hortatus est Caro vt se cum oppidũ tueri vellent, quod quã imperari non potuisset, certam singulis pecuniã dedit, rãtundem & P. Sylla eis dẽ annumerauit, qui vna cũ eo equitatu, Viticẽs est profectus. Cato omni p̄sidio destitutus, Viticenses horratur, vt reuicijjs manumissis oppidũ tuerentur, verũ vbi non vnũ sensũ esse in vrbẽ consiliiũ, hortatione destitit, præbuitq; naues abire volentibus, cæteris rebus quantũ in ea rerum trepidatione pouit cõstituit, quũ conuiuio inter fuisset, sine vlla vultus mutatione, aut turbatã mentis suspitione, cubiculũ ad altã noctem ingressus, desperata reipublicæ salute, sibi manũ intulit. Irrũpunt statim in cubiculũ ad cadentis strepitũ filius & cæteri domestici, iacentẽ tollit, accersitur medicus, curatur vulnus, filius multis lachrymis patrẽ obtestatur, ne patriam, ne liberos, ne amicos, in rãto discrimine destitueret. Partur ille sibi vulnẽ obligari, simulata inde quere posteaq; neminẽ sensit circa

Caronis interius. circa se esse, vulnere atrociter dilacerato, expirauit. Litiuis mediã curatione ait rescidisse, resciditq; cõsestim defecisse. Cæsar Viticẽs portuudæ cupidus vt Caronẽ in suã portatã redigeret, Messalam contuono eo cum equitibus ex acie misit, Viticenses illi obuiã facti vrbẽ supplices dedunt. Interim Cæsar Andrumetũ recepit, multosq; viris illustribus captis veniã dedit, & in his, M. Aquinio Caronis filio, aut ditocq; patris eius interitu vehementer indoluit, alãtq; exclamauit voce. Ego Cato tibi mortem inuicẽ deo, tu mihi propriã salutem inuicẽ disti. In his libris quo ipse postea in Caronẽ scripsit victoriam sibi illũ inuidisse prodidit, eamq; rem sibi mortẽ cõsciuisse. Iuba & Petreius, postq; ex acie excefferunt, nocturnis itinerebus (interdũ enim latibant) ad Zamam peruenierunt, vbi erant vxores regis, & liberi: huc fama aduersã pugnae regis aduictũ p̄ces ferat, quo cõgit vt ab oppidanis sit rex portis exceferat. Qui ab initio eius belli ingentẽ pyra cõstruxerat, in quã Zamãces, liberos, vxores, omnẽ regiã suppellectilẽ, postremo se ipsum precipitauerũt, si vitus prelio fuisset, publice p̄dixerat. Multis igitur precibus cõtendit, vt sibi liberos & vxores restituerent, sed quũ nihil imperaretur, in villã suã, cũ Petreio, & paucis comitibus cõcessit. Nec multo post Cæsar a Zamãsibus accessit, cũ expedito equitatu eo occurrit. Iuba & Petreius vt ambo vna perirent, mutuis vulnibus cõcurrerũt. Petreius tamẽ prius cõdidit validiore regiã suã, ipse quũ sibi manum inferre nõ posset, a seruo perijt vt se ferro traieret. Litiõ Iuba a Petreio cõfectũ scribit, ipsumq; sibi manũ intulisse. Faulõ Sylla, qui aliquãto ante Caronis interitũ, cũ vna equitũ ala, in Hispaniam iter inderat, in sidijs a Bogude & Siccio exceptus cum liberis & vxore veni in hostiũ portatã, nec multo post ora inter exercitus diffensione interfectus est. Scipio qui cũ paucis nauibus Hispaniã peribat, ipse quoq; a Siccio ad Hipponẽ circumuentus, post nauale præliũ, vbi omnia perita vidit, se ipsum ferro traiecit, abiensq; in vulnus in altos est fluctus precipitatus. Cæsar, regia gaza vendita, Numidiãq; in provincie formã redactã, rebus postremo in Aphrica suo arbitrio cõstituit, ex Vitica Idibus Iunij nauem cõsedit, in Italiãq; victore exercitu reducto, quater vno mense triumphauit. Prius mense triumphũ atq; omnũ clarissimũ Gallicũ egit. Sequentẽ Alexandrinũ. Ponticũ tertiu. Nouissimũ Africanũ, omnẽq; diuerso apparatu, & instrumento. Gallicũ triumphũ die ascendit Capitolũ ad lumina quadraginta, elephantis dextra, læuãq; lychnos gestantibus. Pontico triumpho inter p̄pã fercula trium verborũ prætulit titulu. Veni, Vidi, Vici: belli celeriter cõfedit notam. In Libyco ductus est Iube filij, qui ex Barbaro & Numida, adeo literarũ studijs profecit, vt inter clarissimos sit postea scriptores numeratus. Populo Romano epulum dedit, in quo duobus & XX. milibus tricliniorum dies accubitu, cuius viritum denos frumenti modios, totidẽq; olei libras, trecetofq; numos, diuisit. Ludos regionatim in vrbẽ dedit, per omnium linguarum histriones. Munus gladiatorum. Circenses ludos. Naumachiam, in qua Tyria Aegyptiacq; classes conflixerunt. Quatuor milia remigũ egerũt naues. Mille vtrinãq; pugnares manũ cõstruere. Defultoriõ equi in circo agitati, bigæ quadrigaq; Troia ludus a duabus nobilitũ puerorũ turmis de curfus. Athletæ tri duo decerantur. His ille spectaculis ciuitatẽ, ciuilibus bellis afflicta, haud mediocriter recreauit, velut fomentis quibusdam præsentit tristitiã & mœrori adhibitis. Quãtam ciuilibus

bellis Ro. Po. facturam fecerit ex censu, qui per id tempus est habitus, recte ponit intelligi, multitudine ciuium dimidio minore quam antea reperta. Cleopãram ex Aegypto accersitam Cæsar honorificentissime excepit, remisitq; eam in regnum honoribus & præmijs auctam: ipse quadriennio per hæc circumactõ, ad Hispaniẽ bellum est profectus. Duo Pompeij filij opibus suarum partium in Aphrica profugatis, in Hispaniã profecti, quorum Gñ. medio Aphricani belli ardore ex Vitica discesserat, partim precibus, partim fauore patenti nominis, non paruum Iberiã partem sibi adiunxerant, pecuniãq; & armis adiuti, exercitũ pene inuictum, ad bellum instruxerant. Et iam eo vsq; creuerant illorum opes, vt si quæ vrbes vltro non accederent, eas vi & armis sibi vendicarent. Hic hostium successus, posteaq; maior esse cõcepit quum Cæsarib; partibus tutum crederetur, illũ in Iberiã traxit. Quã hispaniã itaq; cõsul designatus, cum grauissimõ exercitu, profectus septem & XX. dierum spatio in prouinciã venit. scitum. Oppugnabat tum Gñ. vlam vrbẽ. Sextus minor vlam. nam Cordubam p̄sidio obtinebat. Cæsar vltẽ Cordubam validum p̄sidium noctũ immisit. Cordubã inde profectus magnã vim hostium peremit, quæ temere ad pugnam egressã venientem prelio exceperat. Gñ. factus de tuorum clade certior, vltẽ obsidione soluta Cordubam repetit cũ omnibus copijs, estq; sub eius accessu aliquoties circa Bethim dimicatum, sed prælia illa ex occasione commissa, & ob id parum memoratu digna. Atequam inde Cæsar est oppugnare adortus, quo Pompeius per alta loca ducẽs processit, suis subsidio futurus. Hic quia Cæsarib; opes in horas augebantur, veris tum ne aliqua maiore clade afficeretur, Cordubam cum exercitu redijt. Eius digressu percussus, qui Atequæ p̄sidio erant, deditiõnem facturũ in castra mittunt, qui sibi flurum postulare, sed quũ oppidanis tantum ignosci diceretur, Pompeiani desperatione adacti Atequenses, hospites suos iugulant, iugulatoẽ emuris deiciunt. Multi oppidanorum per hunc modum perire: illi credo qui rem ad Cæsarẽ trahere nisi sunt. Multa interim prælia circa oppidum gesta, sed qualia per occasiõnem tumultuose obsidionali tempore cõmittuntur. Postremo deditum est oppidum, occulto oppidanorum consilio, quo recepto ad Vubim Cæsar promouit signa, vbi Põpeiõ erat, castraq; castris cõtulit, estq; hoc quoq; loco ferociõ dimicatu vt quãdringenti & amplius ex Pompeianis sint vno prælio caesi, est parum æquo sit loco a Cæsaribus dimicatum. Secundum eam pugnam Pompeius in Micadensem agrum transfudit castra, quo Cæsar confectus quinq; milia passuum ab hoste meratõ est. Hic demum vtrinãq; instructæ acies in pugnam processerunt. Aderant Cæsarĩ octoginta centuriæ peditũ, octofq; equitum milia, quo magis miror a quibusdã traditũ Cæsaribus eo die cunctantior ad præliũ factos: vt neq; precib; neq; minis prius pugnam iniuerint, q; Cæsar primus omnũq; aduersam aciem, moriendũ cõsilio, irruerit. Hic clamant milites mihi vitis finis, vobis militiã terminus, tum vero mota fit, vt illi aiunt, tota acies, meruq; aut pudore, Imperatoris impetum secuta, in aduersos hostes cum clamore itum. Ferunt solius Cæsarib; impressione. X. pedes Põpeianã aciem loco submorant, parocq; teporis momẽto. CC. in eã tela concidisse, quorũ maior numerus sit parma excepsit, audistiq; ex eo postea, die quo ad Mundam pugnam est, se de morte sibi consciscenda cogitasse, quũ neq; minis neq; precibus possent milites

Veterani Veterani, qui nauis ex eadẽ insula in Africam veniebant, in hostiũ portatã venerunt. His Scipio facti in hostiũ lutẽ & pecuniã est pollicitus, si in partibus esse vel manus. Ient. Tum Centurio vnus quarsdecimẽ legionis. Ego inquit nunq; beneficio villo adduci queã, vt contra Cæsarẽ imperatorem militem, quin hostiõ te potiõ, vt ab istis armis discedas, quæ nihil tãdem sint aduersus illum valitura: nam quanti esse possint facile ex hoc poterit cognosci, delige si placet ex omnibus cohortibus, quæ te cum militans, vel tuo iudicio fortissimã, eamq; mihi & X. alijs veteranis cõmilitantibus meis obsecro, ex euectõ eius certaminis conijces, quis belli huius sit futurõ exitus. Scipio ira ardẽs Veteranos extra vallũ eductos iussit ad vnum interfici. Hircius, siue Oppius fuit, qui hæc scripsit, autor est per hos dies exercitiũ Cæsarẽ in Iberia saxorũ grandine, quod sit incredibile dictũ, quãq; constet sepe in Albano e celo lapidatum, nocte vna pene obruit, pilorũq; cuspidẽ sua spõte exarsisse. Nec multo postq; hæc facta sunt Iuba cũ tribus legionib; DCCC. equitibus frenatis & XXX. elephantis numeroq; leuis armaturæ ingenti, ad Scipionẽ & Labienũ reuersus, haud pcul ab eorũ castris cõsedit. Interim Cæsar oppugnatus vzetam oppidũ, inter sua & hostiũ castra sitũ, munitionem latevtrinãq; oppido ducebat, ne ab hostiũ equitatu circumueniri possent, reducebatq; sub noctem legiones in castra ab insititõ opere, quũ Iuba Scipio & Labienus inmissis equitibus in absentes, paululũ fudere Cæsarẽ equitatu, mox legionarijs in preliũ versis hostes late fust cõspicunt, & in castra vsq; precipites acti, ac nisi puluis p̄spectu abstulisset, Iuba & Labienũ in fuga capti essent. Promotis inde ad vzetam castris mille Numidæ equites calonibus mixti ad Cæsarẽ transiugere: facta sunt inde circa oppidũ aliquot prelia, sed parũ memorabilia. Varus q; Andrumeti erat, celerĩ cursu Lepriõ delatus, ex Cæsarib; nauib; quæ ante Cõthonem in salo stabãt, quãdã subita vi cepit, alias flamma iniecta, priusq; succurri potuerit, ignis absumpsit. Aberã castra Cæsarib; quinq; milia passulũ a Lepriõ quo contigit, vt audito hostium accessu, eo contestim occurreret, ac nauibus, que in Cõthone prim cõstant, arreptis cum Epibatarum manu abeuntẽ horremanũ. Item insequeretur, Cõuertit Varus classem, ferocis terq; in pugnam rediit sed mox paulo vi pulsus celerĩ cursu sese Andrumetum recepit. Cæsar incensis aduersus nauibus, quæ in conspectu Andrumetani portus in salo stabãt, suisq; receptis, irremissã vna ex hoste capta, Lepriõ victor reuertitur. Africanum, quem ex Hispania dimiserat, hostiũ nauis captũ, peruriõ criminẽ necari iussit. V zera deinde portũ est, qua p̄sidio firmata, quũ in castra se reciperet, a Labieno improuiso prelio excipit, quẽ modico negotio repulsum ad mõtes vsq; percutus est. Accersuerat

Naves Cæsarib; ad Lepriõm delatus, ex Cæsarib; nauib; quæ ante Cõthonem in salo stabãt, quãdã subita vi cepit, alias flamma iniecta, priusq; succurri potuerit, ignis absumpsit. Aberã castra Cæsarib; quinq; milia passulũ a Lepriõ quo contigit, vt audito hostium accessu, eo contestim occurreret, ac nauibus, que in Cõthone prim cõstant, arreptis cum Epibatarum manu abeuntẽ horremanũ. Item insequeretur, Cõuertit Varus classem, ferocis terq; in pugnam rediit sed mox paulo vi pulsus celerĩ cursu sese Andrumetum recepit. Cæsar incensis aduersus nauibus, quæ in conspectu Andrumetani portus in salo stabãt, suisq; receptis, irremissã vna ex hoste capta, Lepriõ victor reuertitur. Africanum, quem ex Hispania dimiserat, hostiũ nauis captũ, peruriõ criminẽ necari iussit. V zera deinde portũ est, qua p̄sidio firmata, quũ in castra se reciperet, a Labieno improuiso prelio excipit, quẽ modico negotio repulsum ad mõtes vsq; percutus est. Accersuerat

Cleopãram ex Aegypto accersitam Cæsar honorificentissime excepit, remisitq; eam in regnum honoribus & præmijs auctam: ipse quadriennio per hæc circumactõ, ad Hispaniẽ bellum est profectus.

Cæsar in hispaniã itaq; cõsul designatus, cum grauissimõ exercitu, profectus septem & XX. dierum spatio in prouinciã venit. scitum. Oppugnabat tum Gñ. vlam vrbẽ. Sextus minor vlam. nam Cordubam p̄sidio obtinebat. Cæsar vltẽ Cordubam validum p̄sidium noctũ immisit. Cordubã inde profectus magnã vim hostium peremit, quæ temere ad pugnam egressã venientem prelio exceperat. Gñ. factus de tuorum clade certior, vltẽ obsidione soluta Cordubam repetit cũ omnibus copijs, estq; sub eius accessu aliquoties circa Bethim dimicatum, sed prælia illa ex occasione commissa, & ob id parum memoratu digna. Atequam inde Cæsar est oppugnare adortus, quo Pompeius per alta loca ducẽs processit, suis subsidio futurus. Hic quia Cæsarib; opes in horas augebantur, veris tum ne aliqua maiore clade afficeretur, Cordubam cum exercitu redijt. Eius digressu percussus, qui Atequæ p̄sidio erant, deditiõnem facturũ in castra mittunt, qui sibi flurum postulare, sed quũ oppidanis tantum ignosci diceretur, Pompeiani desperatione adacti Atequenses, hospites suos iugulant, iugulatoẽ emuris deiciunt. Multi oppidanorum per hunc modum perire: illi credo qui rem ad Cæsarẽ trahere nisi sunt. Multa interim prælia circa oppidum gesta, sed qualia per occasiõnem tumultuose obsidionali tempore cõmittuntur. Postremo deditum est oppidum, occulto oppidanorum consilio, quo recepto ad Vubim Cæsar promouit signa, vbi Põpeiõ erat, castraq; castris cõtulit, estq; hoc quoq; loco ferociõ dimicatu vt quãdringenti & amplius ex Pompeianis sint vno prælio caesi, est parum æquo sit loco a Cæsaribus dimicatum. Secundum eam pugnam Pompeius in Micadensem agrum transfudit castra, quo Cæsar confectus quinq; milia passuum ab hoste meratõ est. Hic demum vtrinãq; instructæ acies in pugnam processerunt. Aderant Cæsarĩ octoginta centuriæ peditũ, octofq; equitum milia, quo magis miror a quibusdã traditũ Cæsaribus eo die cunctantior ad præliũ factos: vt neq; precib; neq; minis prius pugnam iniuerint, q; Cæsar primus omnũq; aduersam aciem, moriendũ cõsilio, irruerit. Hic clamant milites mihi vitis finis, vobis militiã terminus, tum vero mota fit, vt illi aiunt, tota acies, meruq; aut pudore, Imperatoris impetum secuta, in aduersos hostes cum clamore itum. Ferunt solius Cæsarib; impressione. X. pedes Põpeianã aciem loco submorant, parocq; teporis momẽto. CC. in eã tela concidisse, quorũ maior numerus sit parma excepsit, audistiq; ex eo postea, die quo ad Mundam pugnam est, se de morte sibi consciscenda cogitasse, quũ neq; minis neq; precibus possent milites

Cæsarib; dimicam.

ad pugnam cœpelli, seq̄ de gloria & laude semper alius, ad Mundam de vita tantū dimicasse. Qui hæc scribunt militaris illius metus causam sup̄primūt. Ego quādo Cæsar multitudine virtute hominum & felicitate præstabat, non tam hostem suis terris cum fuisse, q̄ locum crediderim, qui periniquus illis erat, vt Hircius scribit, siue sit ille Oppius. Per voraginosum flumen, atq̄ riparum anfractis hostis perendus erat, sed sic quoq̄ anceps ille auctor, negat cunctationem quicquid vllam in militibus fuisse, quin vtrinq̄ ait ferociter concursum, quādo præter felicitatē pene paria omnia essent, victoriā tamen a veteranis ortā, qui in dextro Pompeianorum cornu teterrimam cædem ediderunt, læuum quoq̄ hostium latum, equitum incursum eodem tempore degrauatum, atq̄ iam media acies vtrinque nudata, cū cæde, & strage multa, pulla sit, superuisissetq̄ nemō extāto nuper exercitū, nisi Munda, in cuius conspectu est dimicatus, victis perfugio fuisset. Cæsar sunt sic quoq̄. XXX. milia & amplius, & in his Adius Varus, & alter Labienus, atq̄ Cæsariani circiter mille. Septedecim duces capti. Sextus Pompeius minor fratrum accepto aduersæ pugne nūcio, Cordubam reliquit, quam præsidio obtinebat, cū paucis silētio noctis inde profectus, veritus ne hosti traderetur. Gnaeus maior natus faucius, cū L. equitibus excessit acie Carthæiam primo profugit. Hic quum parum sibi tutus videretur ad naues descendens, quas in hęc casum paratas habuit, quum anchorarum funem celerius amputaret, sibi pedē cōstauit. Didius, qui Gadibus erat, abeuntē secutus, quarto die quum forte aquatū in litus & dux & nauæ exiissent, improviso accessu, naues, que in statione stabant, occupauit. Ea clade nouissime affectus, laboriose fugam mediatus est. Postremo, luxato, vt Oppius ait, non faucio pede duobusq̄ vulneribus grauantibus in spelunca quadā, in quā sese intecerat, interfecit. Eius caput est Cæsarī delatum quum iam Gadis processisset. Qui tota prouincia recepta, Romā reuerfus, de Hispania nouissime triumphauit. Exquisitissimi inde honores sunt illi a senatu decreti, vt sacrosanctus, vt perpetuus dīctator esset. vt Censor, vt prænomine imperatoris ferret, vt cognomen patris patriæ, vt statuam inter reges haberet, suggestum in orchestra, sedem aureā in curia, pro tribunali thesaurum, Ferculum in Circē si pompa. Tempia, Aras, Simulacra, inter deos puluinari, Flaminem, Lupercos, vt Quintillis mēsis ab ipso nomine iustus diceretur. Hi quidem honores vt insolentes, & in libero nuper populo inuidiosos, eius exitio viam pepererūt. Accessit iustæ inuidiæ immoderata arrogātia, immodicusq̄ domus natus, regiæq̄ appellatiōnis libido excepta est palā vox eius, nō esse amplius rempublicam sed appellatiōnem sine corpore, nec iustā literas Syllā qui dīctaturam deposuisset. Debere homines secū consideratiū loqui, ac pro legibus habere que diceret. Præcipua tamē & inexpiables inuidia inde illi mota, quod senatu ad se venienti, cum honorificentissimis decretis, pro templo veneris genitricis sedēs non assurrexit. Quam a Cornelio Balbo retentū arbitrantur, quū conaretur assurgere. Alij ne conatum quidem proderunt, sed q̄ Trebatium officij admonētē minus familiari vultu respexerit. Atq̄ id factum tanto intolerabilius est vīsum, q̄ ei trūphanti, subselliaq̄ tribunicia præteritū, quia vnus collegio tribunorum Pontius Aquila non assurrexisset, indignatus proclamarit, repere ergo a me Aquila rempublicam tribunus, nec destitit plures anteceps dies omnia sub cōditione polliceri, si per

Pompeij minoris fuga et cædes.

CAESARIM PE. Cæsar honores.

Inuidia Cæsari or ta.

Pontius Aquilā liceret. Secutū est recens factum nō minoris inuidiæ, ex latinarum sacrificio, qd̄ veteri instituto in Albano celebrari cōsuevit. Romam reuersus inter immodicas & nouas populi acclamationes, vt rex etiā aperre appellaretur, q̄ in eo ciuilitate egit q̄ se Cæsarem esse respondit, non regem, tam superbe & imperiose q̄ Epidium Marullū, & Cæsetium Flaccū, Tribunos plebis, potestate priuauit, quia fasciam, quod in signe sui regis, iussisset ipsius statuæ detrahi, & cum, qui obligauerat, in vincula coniecisset. Fuerunt qui crederent Cæsarem doluisse eius animaduersionis laudem sibi ademptam. Percrebuit inde fama constituisse illum Alexandria aut Illiū omnes imperij opes trāsferre, exhaurireq̄ Italiam delectibus, vrbis procuratiōne amicis credita. Ferebatur adhæc L. Corra decemuir primo senatu sententiā dicturus, vt quādo Sibyllinis libris contineretur, Parthos, nisi a rege, bello vinci non posse, vt Cæsar rex appellaretur. Ob hæc igitur, & q̄ M. Antonius consul, cum Lupercis currens, Po. Romano spectante, atq̄ ingemiscente, diademata sedenti illi inducere est ausus, qd̄ in signe sæpius capiti admotū, licet confluenter reiecerit, tamē Po. Ro. patientiā tentari plures interpretati fuerūt. Alienauit ab eo populi multa secuta sunt argumenta, quibus haud dubie demonstrabatur pigere ciuitatem præsentis status. A paucis itaq̄ orta coniurationis capitula. Cædis si gna.

Coniurationis capitula. Cædis si gna.

Equeorū sterus.

Coniurationis capitula. Cædis si gna.

Equeorū sterus.

ram, cui iam sedenti Cimber Tullius, qui primas sibi conficiendæ rei partes desumpserat, velur de fratris restitutione rogaturus primus assitit, eoq̄ id negotium in aliud tempus differente, ipsius togā ab vtroq̄ humero apprehendit, clamantēq̄, hæc vis est, Cassius ex aduerso paululum infra iugulū vulnerat. Cæsar arrepto graphio Cassij brachium traiecit, conatusq̄ profugire altero vulnere retardat, Apianus auctor est eius guttura a Casca percussum, a Basso vultum, semur a Bruto, inter scapillum a Calpurniano, inde vbi ferrum in se stringi a pluribus vidit, roga caput obuoluit, sinu læua manu ad ima crura deducto vt honeste caderet. Tribus itaq̄ & XX. plagis est confossus, vno dumtaxat gemitu ad primum ictum emissit. M. enim Brutum in se grassantem intuitus graecis verbis dixisse fertur, & tu fili, & ille ita multis vulneribus confossus condidit, quorum vnum dumtaxat, quod secundo loco acceperat, vt Anisti? medic? postea iudicauit, leta le fuit. Erat Cæsar statura, excelsa, colore candido, retibus mēbris, ore paulo plenior, nigris vege tiscq̄ oculis, valetudine p̄spera, nisi q̄ extremovite tempore linqui animo solebat, atq̄ per quietem ex terri, comiciali quoq̄ morbo bis inter res gerendas correptus est. Fuit & in curando corpore supra quam credi possit morosus, vt non tonderetur solum diligenter ac raderetur, sed velleretur etiam, vt ei quidam exprobrarūt. Caluicij deformitate offensus, ex omnibus honoribus sibi a senatu decretis, nullum libentius recepit, quam ius laureæ coronæ perpetuo gestandæ. Corpus eius coniurati in Tyberim proficere in animo habuerunt, M. Antonium consulem, & Lepidum magistrum equitum veriti consilium destituerunt.

Cæsaris cædes.

Figura.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSDIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SEXTAE, LIBER VIII.

LEUIT Cæsar annos natus sex & quinquaginta multaq̄ p̄stulatum habuerit talem ei mortem pene ex sententia obtigisse quippe q̄ apud Xenophontē lentū gen? mortis in Cyro fuerit aspernatus, ac q̄ celerrimam sibi optauerit, & apud Marcū Lepidum pridie quam in curia occisus sit, orto sicut per cenā sermone, quis esset cōmodissimus vitæ finis, subitū & inopinatū prætulit. Sunt qui scribant eum libellis quibusdā signādis occupatū, q̄ stione proposita, quod esset optimū genus mortis, vltro occurrisse, subitumq̄ dixisse & improuissum. Sed ne mors quidem ab eo formidata est. Auditum ferunt ex eo sæpius fā nō magis sua q̄ reip̄. interesse vt viuere. Satis honorū se in vita consecutū, futurū vt ciuitas morte sua in magnas rursus discordia rum procellas dilaberet. Contentus itaq̄ fuit con iurationes a se iudicio delatas, edicto tenus vindicare, quo significabat cōperitū se habere qd̄ ab impro bis quibusdā pararet. Nec iam multū aberat quin aperre notaret qui illi essent, qui sibi in stidias strues dicerent, calumnia de Antonio & Dolobella ad se delata, velut res nouas molientibus, haud inquit crinitos & pingues pertimesco, sed pallidos & ma cilentos, Brutū haud dubiæ & Cassium designans. Sed siue talē exitū effugeret noluerit, siue nō potuerit, vt necesse esset euenire quicq̄ d̄ eueritū erat, qd̄ in ipsius ore frequēs fuit, obtigit ei certe genus mortis, si nō optabile, minime tamen pudendū, q̄ cla

rimiorū ciuū manu, in conspectu amplissimi se Senatus natus, honeste & fortiter occubuerit. Eo itaq̄ pem? fuga. pro fuga & turbato ingens secuta est, qui in curia erant alij alio metu dilapsi, coniuratos conatos ordinē oratione retinere, fuga destituerunt, ipsi vbi oīa circa se consternationis plena viderunt, multitudi nis impetū veriti, læua manu veste obuoluta, dextera pugione habentes, in apertū proripiunt, atq̄ voce clamantes tyrannū a se & regē sublatū, con globati Capitolij occupant. Antonius consul quē dū cædes perpetrata est, D. Brutus per specē collo quij extra curiam tenuit, siue quia Cæsari fidum no uerant, & vt validū corpore timuerūt: siue q̄ Bru tus, vt quidā scribunt, iniquū censuisset obruncare eum cū tyrāno, qui publica insignia haberet, sibi bito tumultu percussus, abiectis insignibus domū sese fuga pronipuit. Lepidus & ipse cōsternatus a Lepidus in transyberinam insulā trepide cōcessit, vbi erat in forum legio vna, cum qua forum irrupit, vt consuli auxiliu irrupit. lio adesset. Fit interim ex p̄ximo Theatro ad curiā concursus, Gladiatores qui eo die producendi erāt in multitudine grassati maiorem adhuc consterna tiōnē fecerunt, multi etiā cū percussorū cœtu adiuu cū, vt illis p̄sidio essent, in Capitolij cōsederūt. Cæsar ex curia a tribus feruis domū est lectica dela tus, altero brachio depēdēte. Antonius auditō con iuratorum decessu, & q̄ cæde abstinere, resumptis magistratus insignibus, pro magno habuit negotio, Brutum & Cassium ad se vocare, qui acceptis ab eo ob stidibus in forū eodem die ambo descende runt. Antonij & Lepidi filij ob stides dati, Brutusq̄ apud Antonij frequenti senatu retulit de discor diarum obliuione, qui mirifice assensus est vniuersus ordo, factumq̄ senatusconsultum super ea re. Cicero auctor eius decreti vult videri, Tra sibi exemplū secutus, qui apud Atheniensis offensus omniū obliuionem suassisset, quam illi Amnistia dixerat. Secuta eodem cōtextu & alia decreta, vt Cæ saris acta rata haberentur, quibus sublati appare bat concordiam coalescere non posse. Præterea vt prouinciæ diuiderentur, ut dictaturæ nomē in per petuum aboleretur. Fuitq̄ prouide lux illa Anto nio celebratima, apparebatq̄ per eū inestimū bel lum quod ciuibus instabat, esse sublatū. Sed prin cipatus cupido mox paulo hoīem sententiā deiecit, cuius assequendū quū spes haud dubia ostēderetur, si Brutus e medio sublati esset, multitudinis vo luntrate explorata, Cæsarē pro rostris de more lau dauit, adiectis de industria affectibus, Cæsar is ima gine tribus & XX. vulneribus cōfossa interagen dum sæpius prolata. Est ad hæc illi aurata ædes ad effigē tēplis veneris genitricis, ad tēpus constituta intraq̄ lectus eburneus auro ac purpura stratus, & ad caput trophæū, vt veste, in qua fuerat interfectus oibus ciuitatis ordinibus, eo odoramenta, aliaq̄ munera promiscue cōgerētibus, cātata etiā quædā in inuidiā cædis, ex Pacuuij iudicio, Men feruasse, vt essent qui me perderent. Et ex Accij Electra ad simi lē sententiā quædā. Recitauit ad hæc publice se natuconsultū. Antonius præconis voce, quo oēs diuini & humani honores a senatu & populo de creti continebātur, & cum his iusturandū, quo pop ulus, p̄ illius salute se abstinerat, quib? stimulis multitudo exagitata vix abstinuit dū in rostris Cæ sar funeraret, mox inde digressa ad Bruti & Cassij ædes cū facib? rediit, Heluio Cinna obiter interfe cto, Cornelij Cinna se interfecit rata, quib? pridie illius diei contra Cæsarē exercitū cōcōnatus dicebatur. Cinna, q̄ interfectus est, nocte quæ suprema vitæ illi fuit, per quietem dicitur sibi visus a Cæsa read

Cæsar p̄ rostris laudat. Funus Cæsaris.

fatis cædem, publicam pecuniam inquirendam cæ
fuit, & vt præmia indicantibus publice decerneret
tur autor fuit. Nunc si quis Antonium peculatus ac
cuser, parati sumus duplum dissoluere. Quod autē
ad Galliam provinciam attinet, non nos Antonio
eam provinciam decrevimus, sed populus cuius
libera sunt suffragia. An igitur contra leges is, facit,
qui populi beneficium armis, si bonaventa non li
ceat, tutatur; bellumq; id adimere volenti, ijs legio
nibus inferat, quæ essi ad Gethicum bellum scri
ptæ fuerant, quia in ad huc non sit illatū, sine reipu
blicitate inde abducitur potuerunt? Et quum ita
sit, Cicero Antonium hostē putat qui legē tuetur.
Brutum non putat, qui publico decreto, repugnat.
Cæterum si lex continetur autor quoq; legis con
tēnatur necesse est. Nec Cicero censere debuit pro
vinciam Bruto cōmittendā, quem ob parricidium
cōmissum populus exorrem eiecit, nec cum nunc
eiciendū, qui eam provinciam a populo obtinuit,
q; tam stultū quā improbum est, hanc novitate tem
porum, nō multitudine studio & voluntate opte
perare, præsertim quem veteri instituto po. Ro. bel
li pacisq; sit arbiter. Sed milites Antonius occidit,
quasi vero nunquam fando auditum sit, imperato
rum alieum huiusmodi animadversione vsum
in suo exercitu, quum nullus vnumquam pene fuerit,
qui non in suos milites, alia atq; alia de causa ad
uertere sit coactus. Q; si vllus vnumquam iure id
fecit, merito Antonius scilicet & videri, & dici potest
qui infidias sibi a militibus parari in dicio compe
rit. Sed ille multo deterior, qui autor fuit, vt legio
nibus præmia decernerentur, q; a suo imperatore
ad priuatum hominem transferantur, in quam in
saniam, non patriæ amor, non quia salutare sit ex
plum, sed priuata impulserunt inimicitia. Insectat
præterea Antonius, vt tyrannū, quia Cæsare dicta
tore sublato, dominatum in se transferre conatus
sit. Sed vt hoc quale sit, melius sciri possit, liceat mi
hi pauca ex Cicerone querere, ac primum omnium
illud mihi demonstrare velim M. Tullii, e quem ho
minum inauditum occidit Antonius, qui nunc in
auditus in periculo constitit esse quem ciuitate ex
pulsit, quem huius ordinis condemnauit? cui nos
strum struxit infidias, quando hæc Antonius? an
quæ iniuriarum obliuionem confirmauit, aut quæ
de publicis pecunijs inquisitionem habendam cen
suerit, aut quum Pompeium ab exilio reuocandum
decreuit, aut quum Chamacem oppressit, qui C.
Marj se filium mentitus, res nouas in vrbe molie
batur, aut quum dictatoris nomen abolendum cē
suerit. Hæc sunt tyrannica illius acta, quibus ille duo
bus mensibus, Cæsare extincto, solus reipu. præfuit.
Quid q; ne percussorum quidem Cæsaris, quos in
uiso populo sciebat, occidit quæquam, aut vrbe ex
pulsit, quum pro potestate, quam gerebat, haud du
bie potuisset. At non modo non illis iniurius fuit,
sed quantum salua dignitate potuit induisit etiā,
provinciasq; illi datas, nulla motus inuidia, concessit.
& hæc in Antonium collata crimina, quæ qua
lia sint P. C. ab e, vt arbitror, intelligitis. Adiecit
accusator acerrimus huius calumnias diuinationē,
testatur fuisse Antonium vrbe hanc cum exerci
tu inuasurum, nisi Octauij metu nefario consilio
deiectus esset. Quoniam, si dijs placet, homo impi
ger, & in armis diuissime veratus, triginta milia
armatorum secum ducens, puerum tribus milibus
hoim tumultuose euocatoris septū extimuit, vel si
cū. XXX. milibus venire nō est ausus, quo pacto
cum mille duntaxat instructus ex itinere huc diuer
tit. Quid q; illi reuerso Tyburicq; delectū habenti

se summo studio ciuitas obtulit, multiq; hois au
toritate secuti, vltro se sacramento astringi petierunt.
Sed certe sic habet, nullus vnquam in hac vrbe cōsu
latus pter eū, quē M. Cicero gessit, fortiter aut pul
chre est gestus, in quē sermone ornādū oēs eloquē
tiæ neruos defatigauit. Nunc patres conscripti An
tonij aim satis ex ijs, q; dixi, inspectū habetis: q; si cæ
tera vobis parū nota sint, satis illū ab oi. suspitio
vindican. charissima vitæ pignora, quæ hinc pro
fecturus patriæ reliquit, matre, coniuge, liberis, q;
mœore & tristitia cōstitant, non Antonij facta, q;
nulla, nisi sibi, & patriæ salubria sunt, sed ne inimi
corū odiū plus æquo apud vos valeat metuentes,
moneo & horror, vt nō priuatas vnius inimicitias
publice concordia anteponatis. Patiamini Anto
nij po. beneficij obtinere. Brutū cū suis legionib;
ex aliena provincia reuocate, quibus huc reductis
tris alias q; sum apud Octauij adiectis, q; hanc no
uitate temporū sint huic ordini, sint vniuersæ ciui
tati præsidio. Hoc multo cōducibilis futuræ con
cordiæ sit, q; ob priuatas contentiones, hoim ar
mis & ætate florentem, a rep. alienare: in quo neq;
temere fiat Martij Coriolani vetus exēplū, & recēs
C. Cæsaris vos patres conscripti admonere potest,
& debet. Hęc sunt, quæ pro mea in remp. fide, dice
da existimaui. Vos quicquid super ea restaueritis se
cundare deos volo. Pisonis vehemens oratio adeo
vniuersum mouit ordinē, vt Antonius non sit ho
stis iudicatus non tamen, vt Gallia præfere tenere
potuit. Oratores ad Antonij consensum sunt missi,
p̄scriptaq; illi dies, qua Gallia finibus excederet.
Assert̄ interea C. Treboniū, qui Asiā circa mare ob
tinebat, a Dolobella consule, quē in Syriam profes
sū dixim⁹. Ephesi noctu oppressum, ac crudeliter
necassū, qd̄ facinus in curia, iuculenta oratione Ci
cero insectat, autor extitit, vt Dolobella hostis sit
iudicatus. Antonij quoq; quia dicto nō paruisse, la & An
haud multo post senatus pari iudicio condemnauit. roni? ho
Ad brutū & Cassiū misit, vt exercitus cōpararent. res iudic
Cassius Syriæ M. Brutus Macedonia & Illyrico canur.
præferebat. D. Brutus interea longa obsidione pres
sus, rerum oim in opia laborare cœperat, ad quē ob
sidione eximendū Hircius consul est Mutinā mis
sus, & cum eo Octauius cum veteranis, & ijs legio
nibus, q; ab Antonio transigerant, rertā, quā ipse
coegerat, decreto patrū cōsuli tradidit. Panfa alter
cōsul & ipse tota Italia habebat delectū, eo p̄fessim
occursum, Cicero Romæ absentibus cōsulis? im
potēter oia administrabat, multiq; interim ex An
tonij amicis ab eo indigne vexabant, calumnia &
opibus pressi. Eam cōtumeliā haud ferendam ratus
P. Ventidius (militauerat is sub Cæsare dictatore
eratq; Antonij amicissimus) ex Cæsaris colonijs
duas ex improuiso voluntariorū legiones, vtpote
oibus notus, in vni cōtraxit, quas quō Romā ducere
cœpisset, rātus in ciuitate motus ortus dē, vt mul
ti liberos & vxores metu ex vrbe subtraxerint. Ci
cero quoq; sibi timēs e medio excessit. Vt dicitur, aus
dita Ciceronis fuga, ad Antonij diuertit, a cui⁹ cō
gressu Hircij & Octauij copijs exclusus, in Picensi
agrū flexit, ibi euentū expectatur. Panfa interea cū
nouo exercitu Mutinē appropinquabat, cui per ar
cta loca venienti Carfulē, cū p̄toria Octauij cohortē,
& Martia legioe missus est obuia, vt si qd ab ho
ste moueret cōsuli auxilium esset. Antonij locorū in
tura frætus, cū duabus lectissimis legionibus, toro
q; equitatu, ac p̄toria cohorte, palustrī arctocq; loco
Carfulē primo velut ex infidijs adortus, in graue
plū incidit. Locorū pplexitas efecit, vt paludibus
iterfectis in duas velut acies duocq; diuersa plia cer
tamen

Peroratio.

Dolobella.

Antonij motus.

tamē abierit. Hic Carfulē, ibi Panfa suos horraban
tur, vtrobicq; atrox erat pugna, sed inter Martias les
giones multo atrocior q; alibi. Nā Antonius post
Martie legiois defectionē alterā eodē noie in signi
uerat. Magna itaq; cōrētio vtrinq; aios accēderant.
Hi ne merito id nō emē adepti viderent. Illi ne alijs
cōmunicatū esse patere. Nō clamore res gerebat,
sed ferro, nō excurfus, nō adij⁹ erat vll⁹ ad pressio
nē faciendā. Stabant eūdē locū obtinētēs quē fuerāt
ab initio adepti, cuneati dimicantes, vmboni vmbō
herebat, nulli iē⁹ irriti, vulnere, gemit⁹, & suspiria
pro vocib⁹ resonabāt. Sed quū in numerū caderēt,
neutra tū acies alteri cedere. Scabāt stupore p̄ssim, q; cū
Panfa nup fuerat ad id bellū vocati, quū in cōspectu
rā atrocita facta cerneret. Postremo cohors prætoria
Octauij vniuersa cæsa est. Martialesq; q; sub Carfulē
leio erat hostē loco sub mouere cœperat, non tū vt
verteret terga, sed vt sensim pugna decederet, ceteri
Martiales quos Panfa ad pugnā horrabat (nā rota le
gio sub duob⁹ ducib⁹ dimicabat) strenue plū cie
bat, quū cōsul sagitta p̄ illa confossus acie excessit.
Tū vero ea pte cōsulis decessu fuga fieri cœpta est.
Euocati, q; Panfam sequebant, quicq; spectatores pos
tūcū pugnatōres aderāt, inspecta fuorū fuga, conti
nuo & ipsi terga verūt, vallūq; nup a tergo cōmu
nitū, p̄cipiti cursu reuertūt, ab vtraq; parte pulsi. An
tonij Martialib⁹ remissis, q; iā percussis, & magna ex
parte cæsi vtrinq; cesserāt, euocatorū agmē p̄fecit,
magna cū strage disiecit, tenedebatq; iam sol ad occa
sus, & Antonianorū agmē incōpositū sese cū cātu
& læritia in castra recipiebāt, quū in nouū & inopi
natū plū incidit. Hircij, cū altera legione, q; ab An
tonio defecerat, auditō plio, quo Antonij collega
veniret exceperat. (Oscio em̄ milia ferme passū a
Mutina fuerat dimicatū) vt suis subsidio esset, ple
no cursu in hostē ferebat. Subito itaq; occurrit ma
nū cōferunt, magnaq; quū hi tū illi militaria edūt ca
cinora: sed Antoniani labore diurnoq; plio fatiga
ti, a recētib⁹ & integris facile sternunt, quō nō in ve
stigio stātes perierūt, nox paludibus disiectos texit.
Sic Hircius Antonio victoriā e manibus expressit.
Perijt ex vtraq; parte dimidiū fere militū, habuitq;
Antonius in aio post cladē illā acceptā plio abstine
re, in id intentus, vt Brutū fame motū ad Ieditio
nē cōpelleret. Cæterū Hircij & Octauius, cōtinuis
inde diebus structa acie in hostiū cōspectū p̄dire,
nullā pugnæ morā facturi, qui quū Antonij ad cer
tamē elici nō posse cernerent, diuersa parte in vrbe
conātur irrūpere. Tū Antonius veritus ne si illi ad
Brutū peruissent, victoria e manibus laberet, to
tū equitātū, mox duas hostibus legiones obiecit,
suisq; hæc pugna Antonio nihil nocturna illa pro
ferior, cū multa cæde in castra cōpulsus est Hircij
dū circa hostiū vallū fortiter obegit, letali vul
nere cōfossus, occidit. Octauius cōsulis corpus ho
stibus subtraxit. Fuerūt, qui crederēt Hirciū Octa
uij opera interfectū, atq; ab eo confossum dū incau
tus medio plio versaretur. Panfa quoq; Hircij colle
ga, qui paucis diebus interiectis, vita decessit, eius
fraude creditur necatus veneno vulneri indito. Au
xerunt hanc suspitionē ea, quæ postea secuta sunt,
q; duobus consularibus exercitibus ad se receptis,
haud multo post ab optimatibus ad hostes transijt.
Antonij duplici clade percussus, aliquādiu anceps
fuit, deberet ne in obsidione perseuerare: inde subi
tamentis perturbatio concitus, relicta castris, ad
Alpes cū oib⁹ copijs sese p̄cipuit. Octauij Brutū ob
sidione liberatū secū cōgredī non est passus, testatur
se venisse, Mutinā, nō percussorū patris sui seruaret,
sed vt oppugnaret Antonij: inde Bononiā p̄gress

Acris pugna inter Martias les.

Panfa vulneratur.

Vincitur Antonij ab Hircio.

Hircij interfectus.

sus cū Panfa qui adhuc viebat de summa belli lo
cut⁹, senatui significauit, quæ circa Mutinam acta
essent. Literas Cicero in senatu recitauit, celsūq; vt
quinquaginta dieū supplicatio decerneretur, quot
dierum nullo vnq; tempore fuerat decreta, & vt sa
ga deponeret, quorū summodorū idē patribus fue
rat autor. Cōsulariū copiarū imperiū Brutus decer
nitur, vt Antonij bello persequeretur, est & per
teras Lepido & Plāco mandatū, qui cum exercitibus
proximi erāt, vt cū Antonio hostiliter cōfisterent,
ne patere illū a p̄sentī clade respiraret. Octauij nul
la in literis mentio erat, quo apparuit para victo
ria cœpisse illum patribus ludibrio esse. Nec multo
post Panfa morit⁹, qui prius q; vita excederet horra
tus dicit Octauij, vt cū Antonio iam victo, rediret
in gratiā, quæ via sola illi pateret ad felicitatem, ad
quam natus videretur. Octauius, receptis legioni
bus, quas consulisbus tradiderat, cōsulum corpora
Romā dimisit in funerāda. Cæterū dum hæc in Italia
geruntur, in Syria Cæcilius Bassus, cum duabus le
gionibus, a Sexto Mulco & Minutio Crispo Cæsa
rianarū partiū ducibus obsidebatur. Fuerat Bassus
a Cæsare adhuc viuo alienatus, ob Sexti Iulij cœdē,
quæ ab illo in Syria, cum legione vna, relictaem se
ditione in castris mora occiderat occupatæq; post
Iulij mortem Legioni alterā adiecerat. Premebarur
itaq; obsidione Bassus, ad quæ periculum eximen dū
C. Cassius profectus, primo duas illius legioes sibi
afciuit, mox sex alias quas Minutius & Mulcus du
ctabāt, paucorū impulsu a suis ducib⁹ alienatas in
tercepit. Adortus inde Cassius eximio Albē
nū in Palæstina, qui ex Aegypto quatuor ducebat
ad Dolobella legioes, quas a Cleopatra acceperat,
sine aliquo maiore certamine exercitu exiuit: ita Cas
sius. XII. legionum imperator factus, Dolobella
Laodiceæ obsedit, tenuitq; oppugnatō illa plures
dies. In Macedonia M. Brutus C. Antonij exercitum
spoliat⁹, & dedit⁹, penes se aliquādiu benigne ha
bit: mox vero, quum verus nouis studeret, nec fa
miliariter monitus ab incepto desisteret, in custo
dia habitus est, donec in M. Tulij ab Antonio tri
uiro interfecti vldionem, sit ad supplicium Cice
ronis filio datus. Sed id aliquanto postea fieri conti
git. Contraxit inde Brutus haud minori successu
q; Cassius. X. legiones, quibus copijs postremo in
Philippis ambo cōtra Octauij & Antonij steterē.
sed dum hæc in Syria & Macedonia geruntur. Octa
uius, ob Mutinē sem victoriā, perijt vt sibi triūph⁹
decerneretur, cui multa quidē repugnabant, & q; de
ciue nemo vnq; ad id tēpus triūpharat. Adde q; nec
ætas, nec mos id dari permittebat, præsertim q; non
ipsum sed consulum auspicijs ad Mutinam bellatū
esset. Negato itaq; quod iure negari debuit, rāq; me
ritus sibi honor non redderetur, continuo ad An
tonij deflexit aim, ac primū omnium passus est Ventid
ium cum tribus legionibus ad eum ire, cum eun
tem facile opprimere potuisset. Huius igitur opera
vsum Octauius necnon aliorum quorundam, quos
Antonio non iniucundus sciebat, occulte cum eo
de reconciliatione egit. Romæ interim decēdit⁹, ad
id creati oia fere acta Antonij rescindebant. Octa
uius ad Ciceronē scripsit, vt cum senatu ageret vni
legibus solutus cōsul crearet. Quæ relatio, quā ab
vniuerso senatu reiecta esset, legionarij milites suo
nomine id postulātū miserunt. His quoq; res nega
ta est, patribus ætate excusantibus. Octauius eam
repulsum iniquo animo ferens, cum octo legioni
bus, magnis itinerib⁹, ad vrbe contendit. Eij⁹ adue
tu Romā nunciato, cōsternatio ingens inuast ci
uitatē. Dispositæ circa portas custodię, & tres legio
ii nes

Quinquaginta die supplicatio.

Cassij & Brutū cōparat exercitum.

Oct auij a patrib⁹ alienat.

nes que tū forte aderant, opportunis senatus locis praesidio intra muros collocavit. Omnium militaris aetas, publico decreto, arma induit. Mittunt patres & ad D. Brutū, mittunt & ad Plancū, ut legiones ad urbē admoveant. Cicero aliquādiu interim latuit, quae res; magnopere auxit civitatis, metū. Satis cōsta haec nemine esse cuius ille consilijs libentius acquiesceret. Mater quoque Octaviae & foror cum multatrespidatione requisitē nullā interim exiterunt. Augebatur civitatis dolor quā tantis esset obsidibus priuata. Pavor itaque & trepidatio oīa occuparat, quum ab equitibus, ad hoc ipsum pmissis, publicē nūcia tur, ne quā ab duce ipso, neque ab exercitu, quicquid in cōmodi expectari oportere, pacata oīa civitatis futura i Octaviae aduentu. His nuncijs cōtinuo oīa mutata. Civitas omni metu & morore abiecto sese ad officium cōparat. Multi viri illustres Octavio obuia prodiere. Ipse in Quirinali colle cōsedit. Postridie valida armatorū manu septus urbem ingreditur. Mater & foror Octaviae cū Vestalibus gratulabundē illi occurrunt. Tres legiones, quae Romae erant, sub eius ingressu, relictis ducibus, quorū Cornuū vnū sibi praer nimio dolore manum inulit, ad Octaviū transfere. Traducto inde in Martiū capum exercitū, consul cum Quinto Pedio cohæredē suo creat, cū duodecim natus esset annos, mox magistratus inuenit, quū rem diuinā faceret, duodecim vultures, vt olim Romulo, auspiciū fecere. Lege curias rase sese iterū defuncto Caesari in adoptionē dedit. Dolobella quā, vt Trebonij morem, fuerat a senatu hostis iudicatus, numero hostium exemit. Caesaris percussores rogatiōe Pedii partidij damnauit. Interea factus cernit Brutum & Cassium, collatis castris, ad XX. legiones sub signis habere, animū ad Antonium sibi recōciliandum maiore studio quā antea adiecit. Is Mutina profectus, in magnas primo difficultates incidit, quum per alpes dūctaret exercitū, tanta commensus inopia, vt cordicibus arborū imperator vefceretur, corruptaque potaret aquam, homo alioqui ad voluptatē natus. Nemo in aduersis fuit frugi viro similior. Nemo in prosperis corruptior. Laboriosus huius itinens illi causa fuit vt cū Lepido, qui florentissimum dūctabat exercitum, suas copias iungeret. Fuerat Lepidus Caesaris amicus, atque per ipsum Antonium in eius familiaritate receptus. Vbi igitur haud procul ab eo castra fecit, prestigiosi primo an ab homine sibi amico auxiliū vitro deferret, quod vbi frustra id se expectare sensit, squalore coopertus (nā post aduersam pugnam neque capillū, neque barbā curauerat amplius) cultuque sordido ac miserabili quā proxime potuit Lepidi castra adequitauit, ibique extravallū cōcionari exorsus vehementer vel ipso aspectu mouit militū animos. Quare ai aduersa continuo Lepidus tubas iussit canere, ne cōcionantis vox illarum clangore possit a militibus audiri. Accedit ea cōtumelia aīos militū ac partim ira, partim misericordia in Antonium conuersi, Laelium quandam & Clodium meretricio habitu ad illum occulte mittunt, honoraturque, vt Lepidi castra oppugnet, fore vt cōfessum milites a Lepido ad eum deferent. Nec Antonium in tali occasio ne desedit. Postridie superato fluuio, quā vtracque castra interfuebat, ad Lepidum ire pergit, quem venierē milites refracto vallo, in castra summo cum fauore & laetitia accipiunt. Sed tantum abfuit, vt Antonius Lepido aliquo mō iniurius fuerit, vt eū benigne cōplexus patre salutarerit, & quā iam summa imperij foret penes se vnū imperatoris nomē illi serua uerit, quae duos cōcordia effecit, vt & Plancus Numaicus, qui exercitū dūctabat haud cōtēptibilem se

ambobus iūxerit, ac tū demū Antonius, & quā eo erant hostes, vt L. iūlius scribit, sunt iudicati. Ille vero praesenti successu elatus, quinq; legionibus ad Galliae praesidium relictis in Italiam cum X. milibus equitibus & XVI. legionibus transcedit. Octavius Antonio Pollione ad Antonium misso sese illi adiutorē obtulit ad Brutū persequendū, ac vbi de pace ambobus cōuenit: Octavius se? Ionii, cū suo exercitu, in Cisalpinā Gallia mouer. Brutus tantis hostiū viribus territus, cetera, X. illi sub signis legiones erant, priusquam vndiq; intruderet, ad Cassiū & alterum Brutū per Rauennā & Aquileiam molit fugā. Ceterū audito Octavij accessu, eius occursum declinans, ad alpes iter flexit, vt Rheno superato per Germaniam in Macedoniam penetraret. Quatuor legiones ab initio ad Antonium defecere, mox euntē cetera multitudo deseruit, ita vt cum CCC. dūtaxat equitibus ad Rhenum perueniret. Hic quoque transitu de terris, atque ab oibus fere destitutus, cum paucis Gallico habitu Aquileiam versus iterū flexit iter. Incidit interea in Iatrones, a quibus captus, & ad Camillū Gallorū quēdam regulū perductus interficitur. L. iūlius in Antonij potestate viuisse significat, atque eius iussu a Capeno quodam Sequanae gentis interfecit. Caput eius, quod satis constat, Antonius videre voluit, atque ita D. Brutus ex Caesaris percussoribus secundus a Trebonio perijt. Bruto extincto Antonius, Lepidus, & Octavius circa Labi nū fluium: Mutinensis agrī, castra cōserunt, tri duoque in fluminis insula de summa rei locuti, societate & foedus iniure, vt ad arbitriū suum rēp. admittant, ita inter se provincias partit, vt Antonius Gallias teneret, vsque ad Pireneos montes. Lepidus Iberiam & Libiam. Octavius Italia cum Sardinia & Sicilia. Vt Cassio & Bruto Antonius & Octavius inferrent bellum: Lepidus interim consul cum tribus legionibus vrbī praesideret. Destinant adhaec duas de iugū Italiae vrbes multibus distribuendas, in quibus agrī & domicilia singulis assignarentur. Fuereque in his Capua, Rhegiū, Venusia, Beneuentum Nuceria, & Ariminum. Proscripti deinceps sunt. CCC. circiter senatores, equestris ordinis duo milia. Primus ex proscriptoribus fuit Lepidus, & ex proscriptis primus Paulus Lepidi frater. Secundus proscriptor Antonius, & Lucius eius frater secundo loco ascriptus est. Sed magis placet vt L. Caesar intelligatur ipse Antonij auunculus, qui a Iulia sorore sua Antonij matre est seruatus. L. Antonius triumuir frater frequens fuit circa Mutinam, vt Cicero significare videt, nec ab Antonio vsque abscissus. Antonius ea conditione auunculi proscripti passus est ab Octavio, vt Cicero sibi proscriptus ab eo traderetur. Mota sunt inde castra, legionesque ad urbē admotae, quae & quadraginta numero fuisse traduntur. Mox primo, mox & super ingens civitatem inuasit, augebaturque formidine terrificā signa, quae sub id tempus apparuerunt. Lupi per medium forum discurrebant, animal vrbis minime assuetum. Bos in suburbano loco est agricolā allocutus, se frustra vgeri, non frumentū sed homines desuuros, & infans recens natus locutus dicit. Simulacra deo rū quēdam sudore, alia sanguine manarūt, inanes voces audite, armorū strepitus, equorum cursus quō equos cerneret nemo. Lapidibus pluit, & circa solē prodigia quāda facta dicuntur. Tres fores simul orit, in vnu coiuere. Accersitis ex Herulia vatib; vnū rēp. in regnum relabi cecinit, oēsque vt olim subiectū iri, praeter se vnu, atque ita cōpresso spiritu extinctus est. Triumuirū singularim vrbē triduo ingressi, oīa terrore & armis cōplent. Ibi primum oim P. Titius

Antonius in Italia reuerfus.

Bruti caedes.

Vrbes milibus de crete. Proscripto sequilima

Prodigia

Titius

Antonius Lepidus Octavius triū Er. r. tū in cū.

Cicerōis interitus & vltio.

Iulia Antonij matre fratre tuetur.

Varro.

Titius trib. pleb. pro concione Antoniam multitudine affatus, pronunciauit Antonium Lepidū & Octaviū triumuiros, sibi quinquēniū de potestate ad rēp. reformandā, qua recepta stultum fuisset negare, quod vi extorqueri potuit. Proscriptionis tabulas in apertum referunt, praemiaque proponunt ijs qui damnatorum capita reulissent. Tum vero miserabilis fuga orta, multorumque irriti conatus fuerunt, turmarum ductoribus, exitū vrbis, portas, signa, lacunas, pontes & cetera ad fugam idonea, praesidio obrinentibus. Plurimi viri & boni & illustres perierunt, alij alio casu, ceterum omnes miserabili exitu. Cicero cum tota domo proscriptus cum lachrymis a fratre diuulsus Asturam primo nauī delatus est, mox Ciceo vsque nauigauit, ibi siue nauigatio nis taedio, siue quod nondum spem de Octavio abiecerat, in terram descendit. Asturāque pedibus redijt, incertus an & Romam reuerteretur. Hinc liberorū monitū, repetita nauī Formias processit. Appianus Capuam progressum scribit. Eum circa Formias appellente corui infesto volatu, ab infasto appulsi arcere voluisse vult fuit, ex litore ad villam suā quae in proximo fuit lectica est delatus, vbi diutius commorari non est ausus, in idem alitibus garritu importunūque volatu omnia infestantibus. Referebatur igitur eadem lectica ad nauem, quū Popilius Lenas quem ipse capitali iudicio olim defenderat, cum globo militum obuiam occurrit. Senfit Cicerō eos ad caedem missos, continuoque lecticam depouit iussu, hicque sine gemitu, aut querela vlla tacitus, barbāque sibi laeva manu, vt mos illi fuisse dicit, demulces, venientes excepit. Interficitur igitur annos natus quatuor & LX. Caput eius cum dextera ad se delatum Antonius in rostris suspendit, quum prius inter epulas ad farietate spectasset eius frater Quintus & Quinti filius haud multo postquam ipse Roma egressus est, fuerat interfecit. Brutus, Ciceronis mortem nunciata C. Antonium triumuirū fratrem ad id tēpus incolumen seruatum, Ciceronis filio occidēdū tradidit. Sic Antonius prius frater sanguine, mox suo, quum ab Octavio victus, sibi mortem consciauit. Ciceronis manibus, immo Romanæ potius eloquentia, quae laeserat, meritis exoluit poenas. Fugerat L. Caesar ad Iuliam fororem suam posteaque se proscriptum cōperit, intruperitque percussores in Iuliae aedes, proscriptum hominē interfecit: quibus obiciens se illa clamitabat nuncq; fieri posse, vt eū violarent, nisi triumuirū matre prius interfecit. Ceteri serunt illi Antonij nomē veriti. Produxit inde Iulia fratē ad triumuirū tribunal, vbi multa & acerbe in filij locuta, a triumuirū collegis suppliciter vitam precata est. Ferrus, Antonius laudatē matre vt sorore optima: vituperasse, vt matre parum filij amatē, quē eū ueretur, a quo ipse hostis iudicatus esset. Paulus quoque Lepidi frater seruatus est, quem nemo ab Lepidum insectari fuit ausus. Marcus Varro vir eruditissimus inter proscriptos relatus aliquādiu occulte fuit in Caleni villa, quam volupratis causa Antonius frequētabat, indicoque ad triumuirū delato, dixisse Antonius feru, viuat Varro vir doctissimus. Scripsit hic supra quingentos libros, quorum pars maxima eae reponit nouitate in tercedit, ipse hī blithoeca, cū ceteris bonis direpta. Sed quum neque proscriptorū bona, neque ingentes alioqui rapinae possent Antonij luxuriam explere, virorū proscriptorū cōfecta, mille & quadringentas locupletes triumuirū proscriptorū feminas, quae Fulvia Antonij & Lepidi vxor fuerūt, in forū ad triumuiros magno coetu cōuenere. Tū Hortensia, Q. filia ante alias proscripta, ita ad Antonij & collegas publice

verba fecit. Quum vestra moderatione indigeremus, tot talesque mulieres, ad vestras vxores Antonij & Lepide confugimus, sed nullam ab his gratiam consecuta; & a Fulvia etiam relecta, in forum venire coactae sumus. Vos nobis patres, vos viros & fratres, triumuirū ademistis, his ademptis in nos miseris quae melius cum illis perijtisse se sentire decretum est, nec sexus reuerentia, nec innocētia vitae nobis auxilio sunt. Deuocamur in apertum vitae discrimen, non quia male merite de vobis sumus, sed quoniam iniuriarum pati possumus, nam si qua vis a nobis potuit in vos proficisci, tanquam profecta sit, nullum supplicium recusamus. Proscribite, eijcite, ferro persequimini. Si vero neque hostem ex vobis quēque iudicauimus, non domum diripiimus, non exercitum ademimus, non prouincia, non honoribus priuare conatae sumus, cur vt fontes supplicio destinamur, cur in hostium numero habemur, quod quae in publicum quidem aliquid conferre debet hic sexus, non imperij, non honorum, non exercituum, non vllius magistratus particeps? Sed bellum instat dixerit aliquis, pecunia opus est, at non nostra, sed vestra virorum discordia ciuile est hoc bellum confatum, natura enim his curis liberae sumus. Matres nostrae olim aurum in publicum conuulerunt, sed tum certe quum Carthaginienses tota Italia occupata, exiditio huius vrbis imminēbant, quē illae vltro id fecere, non coactae. Pro patria retinenda aurum dedere, non pro discordia alenda. Illae solo ornatae exuta sunt, non domibus, non praesidijs, non omnibus fortunis. Si Parthicum bellū, si Gallicum instet, nihilo illis in patria deteriores sumus, nunc quid ista bella alere cogimur, quae neque nos intulimus, neque aliunde sunt vrbī allatae. Talis olim discordia, patrum memoria Syllam, Cinna, & Marium armauit. Talis nuper C. Caesarem & Pompeium. Vicerunt quos fortuna vincere voluit, haud propterea eorum quicquid impudenter vfus est victoria, vt in hunc militem & imbellem flexit sit hostiliter graffatus, aut ad tributum compulerit, non Cinna, non Marius, non Sylla, qui tyrannidē primus in hac ciuitate exercuit. Quod filie quae ex professo tyrannus fuit, non fecit, multo minus vos facere debetis, qui popularis magistratus nomine, hanc rempu. non perdere vultis, sed constituere. Et Hortensia ad triumuiros in hunc modum locuta est: quibus exandescētib; quae vrbis silentibus mulieres in publico loqui auderent, listores missi eas loco submouere ceperant, quum ad eam iniuriam planctus & muliebris comploratio, orta flexit triumuirorum animos, ac ceteris tabulae exemptis quadringentae duntaxat sunt proscriptae, quae omnium bonorum rationem in publicum detulerunt, inde ad centum milia ciuium qui Romae forisq; ditiores haberi, pari ratione proscripta, vt bellorum onera a triumuiris sustineri possent. Sed hi fortunam non capite periclitati sunt. Multi peridē tempus ad Brutum & Cassium tanquam ad futuros vendices libertatis perferunt. Alij ad Cornificium in Libyam, sed multo plures in Siciliam ad Sextū Pompeiū, qui insulam cum classe obtinebat. Verum dū haec in Italia gerunt P. Sextius ab Octavio missus in Libyā, quā prouinciarū diuisio fuerat ademptum cū Cornificio, qui eā prouinciam a senatu accepta, noluit eū imperio cedere, aliquid armis disceptauit. Vndiq; eius prore superato a Cyrrha ad Vti

Mulierū proscriptio.

Perorasio.

Proscriptorū cētū milia.

Cornificij & Sextij praelij.

ii ij pedestri

Laelij more.

pedestri praefo commisso, victus Cornificius inter
 fitur, etq; Appianus horum auctor. Luitius, quod
 miror, Sextum ait a Cornificio victum, atq; hunc
 ipsum Cassianarum partium non Cornificium fuisse.
 Laelius ex tumulibus suorum perditas intuitus,
 sibi mortem conscivit. Deleto itaq; hostium exerci-
 tu, Sextius totam Libyam obtinuit, Arabionem re-
 gem & Sirtianos quibus erat in bello auxiliariis
 vsus praemissis onauit. Fuerat Arabio olim Iube-
 cius ciuili bello secundo aduersus Caesarem, qui deo
 bellatis in Aphrica Pompeianis in Hispaniam ad
 Pompeij filios profugit. Caesar eius regnum Bogu-
 di & Sirtio dedit. Sirtius militibus suis partem re-
 gni quam fuerat sortitus ex aequo diuisit. Caesare de-
 mum extincto Sittium Arabio fraude interfecit, di-
 midia regni parte Bogudij armis adempta, atq; ita
 in partem regni repositus ut Pompeianis ab in-
 itio fretus, mox vbi res Octauij prosperas in Italia
 esse sensit, complexus Sittij filium, cum eo societas
 tem inijt. Sextioq; per illum conciliatus, in parti-
 bus manfit, & Libya in hunc modum pacata est.
 Cassius interea Dolobellam, vt supra est memora-
 tum, Laodiceae inclusum, obsidione fatigabat, mise-
 ratq; in Rhodum, Lyciam, Phoenicem, & Aegyptum
 ad Cleopatram, qui auxiliares ab his naues accipe-
 rent, auxilia ab omnibus praeterquam a Sydonijs sunt
 negata, Cleopatra auxiliij loco famem Cassio & pe-
 stem obtulit, quibus tum malis tota Aegyptus la-
 borabar. Odebat regina Cassium & omnes C. Caesa-
 ris percussores, voluissetq; potius Dolobellae quilibet
 latum auxilium: quo animi affectu quatuor legio-
 nes quas a Cassio interceperat diximus, ab initio in-
 struxerat. Misit tamen Serapionem, Cleopatra in scia,
 aliquot ex Aegypto naues Cassio ad bellum ornas-
 tas, quae res illam apud triumuiros, velut diuersa-
 rum partium fuisset, in suspitionem adduxit. Est
 itaq; circa Laodiceam & mari nonnuncq; vario eue-
 tu dimicatum: postremo Laodicensium vrbs mu-
 ris aggera disiecta Cassio prodita est, quam vbi
 Dolobella ab hoste teneri sensit, Marso cuidam iu-
 gulum aperidulum obtulit, ne in Cassij potestate
 veniret. Dolobellam interfecto, Marfus, & ipse sibi
 manum intulit. Cassius Laodicensium primoribus
 interfectis, omnia publica, sacra & prophana diripi-
 uit. Laodicea potius Cleopatrae bellum inferre
 statuit, quum Brutij literis accersitus est in Mace-
 doniam, quoniam Antoni & Octauius in Ionijs
 copias traicere dicerentur. Cassius ad Brutum itu-
 rus, equitibus in Cappadociam missis, Ariobarza-
 nem qui insidias sibi parasse credebat, ex impro-
 uiso oppressum, pecunia, omnique regio appa-
 tu spoliavit. Tarfensibus adeo graue tributum im-
 posuit, acerbeq; exegit, qd Dolobellam aurea, coro-
 na donassent, vt omnia publica & priuata ven-
 dere sint coacti, suntq; cum caeteris bonis virgines
 pueriq; parentibus pretio alienati, parentes quoq;
 a filijs venditi, a fratribus sorores: & Tarfenses ita
 tum male habiti sunt. Brutus & Cassius inter se cir-
 ca Smyrnam congressi, de summa belli consultae-
 res. Brutus accelerandum censebat, & vt quando
 supra quadraginta legiones hostium esse dicerentur,
 illas per partes adorti, priusq; vniuersae copiae
 trans Ionium deportarentur, inuaderent, vnde fa-
 cilior victoria futura esset. Contra Cassius ita eue-
 nire cupiebat, vt hostes tantam vim hominum se-
 cum in alienam prouinciam traheret futurum ra-
 tus, vt paucis diebus fame conficerent. Brutum
 itaq; in sententiam traxit, vt ante hostium aduen-
 tum Rhodios & Lycios qui ex confesso diuersarum
 essent partium, subito bello inuaderent, Cassius se

bi Rhodios prouincia delegit. Lycios Brutus ad or-
 tus est. Erant Rhodij tres & XXX. naues optime
 instructae, a Cassio per legatos peunt, ne se iniuria
 laessat, quando certi sint Rhodij omnem iniuriam
 fortiter propulsare, praeterm si bona venia non liceat
 in ciuili Romanorum discordia a paribus abstine-
 re, & aequo Ro. omnes colere: vel differret saltem
 rasper bellu, dum ipsi Romam mitterent ad senatu, vt
 pro se dederet quod cu Ro. Po. scitu haberent, ex se-
 natus auctoritate, si in ocio esse non liceret, arma ca-
 perent. Cassius est Graece fuerat Rhodi institutus,
 ductaueratq; secundo ciuili bello eoru classem, in sen-
 se tamen Rhodios oderat. Respondit itaq; armis esse
 non verbis decertandum. Missus est inde ad illum
 Archelaus, quo Rhodi vsus fuerat praetextore, acce-
 prus est ab eo fenex magna veneratione, caeterum
 multis lachrymis bellum deprecatus infecta re do-
 mum abiit, adeo obstinato implacabilisq; in Rhos-
 dios animo fuit Cassius. Pugnati est igit non multo
 post ad Gnidu, ibiq; Rhodij quinque nauibus amissis
 sis pluribus corruptis, sese domum pro victis rece-
 perunt, quo successit Cassius elatus Rhodum, cum
 LXXX. nauium classe petijt. Hic quoq; sub primu
 eius appulsum, iteru a Rhodijs infeliciter dimicauit,
 duabusq; nauibus amissis, in vrbe conuenit, opa-
 pugnatu de terra marisq; sunt a Cassio, qui non multa
 to post, paucoru consilio vrbem tenuit. Tum vero
 tanq; vi capri essent Rhodij, posita in publico hasta
 quinquaginta ex primoribus ad se accitis morte
 multauit. Sacra & pphana que publica haberent
 Rhodios primo diripuit. Priuoratu bona publicauit, capitibus
 supplicio irrogato, si quis ex priuatis quocq; occultas
 fer. Indici si seruus esset, libertas proposita, si inge-
 nus decima pars eoru quae intercepta essent. Cassius
 Rhodiaca praeda haud quidem expletus, vniuersae
 Asiae X. annoru tributum imperauit, vno tempo-
 re a miseris ciuitatibus exigendum. Afferret inter-
 rim Cleopatram, cum ingenti nauium apparatu, ex
 Aegypto ad Antoni & Octauij, quibus ob Caes-
 saris memoria fauebat, aur dudum traicisse, aut non
 multo post traiecturam: ad cuius cursum intercepti
 dum Cassius cum legione vna & L. X. cataphractis
 nauibus in Peloponnesum misit, vt ex Tanagero La-
 conie in perueniente impetu faceret. Brutus interea
 Xanthios in ora Lyciae bello adortus, aliq; diu ci-
 ca munitiones quas illi extra vrbem suis obiecerat,
 assidua oppugnatione fatigatos moenibus postre-
 mo inclusit. Oppugnati sunt inde Xanthij bellis
 cis operibus, certatimq; bis est circa vrbem, fuitq; il-
 lis prior pugna ad modu funesta, multiq; victi plio
 ac moenibus exclusi, in suorum conspectu sunt a
 Romanis interfecti. Altera eruptione, incensa sunt
 Brutiana opera, sed tam violenta fuit obsidentij
 impressio in hostem abeunt, vt oppidanoru agme
 secu intra moenia Romanos traxerit. Ad duo milia
 quoru in vrbem recepta, vbi portis repente clausis
 se a suis exclusos animaduere, ex angiporis in
 foru decurrunt, mox ex foro in Sarpedoniu. Instra-
 re Brutus suoru piculo comotus, militesq; ad oppidi
 oppugnatione hortat, quacumq; via, aut vi muros
 scandant, edicit, portas refringant: tantuq; fuit mi-
 litu ardor, vt pluribus locis vno tempore fit murus
 transcensus, portisq; vi refractis totus exercitus in
 vrbem irrupit. Tu Xanthij vbi captam vrbe vide-
 runt, domum cursu repeunt. Ibi vxoribus & libe-
 Xanthio-
 ris & alij super alios interfectis, atq; pyræ imposi-
 tis, quam in hunc vsu iam antea parauerat, se vi-
 uos precipitauerunt. Tata tum fuit in Xanthijs gene-
 rositas. Vifa est Xanthia mulier que seip iam suspē-
 dit, vna manu filium que prius enecauerat, habens
 altera,

Cassius Rhodios bello petijt.

Bis Rhodis a Cassio vniuersa diripiuntur.

Cassij acribitas i Rhodios primo diripuit.

Xanthio riu oppugnatio.

Xanthio riu excidit.

Cassius Epicureus Brutus Stoicus.

Exemplum maternae pietatis.

Antoni Murcus Octauij.

Sexti Pompeij opes.

altera incensam faciem, qua domum moriens ince-
 deret. Dedit signum Brutus statim capta vrbe, vt a
 caede abstineret, sed Xanthij nihilo secius destina-
 tum facinus persequerent. Erat Brutus multo placas-
 bilior victisq; Cassius. Epicureus hic atq; omnium
 tur de inferis & immortalitate animorum tradum
 quae contemptor, contra Stoicus ille, Caroniscq; au-
 culi imitator. Sacra itaq; Xanthijs reliquit intacta,
 nec ex priuatis quicq; praeter seruos ademert. Bis an-
 tea Xanthij libertatis causa a seipsum consumpti di-
 citur: semel quu ab Harpalo Medo Cypri praefec-
 to oppugnati sunt, mox vero cum magni Alexan-
 dri armis praerentur tantum regem, & cui se
 postea totus oriens submisit, aspernati. Xanthijs
 bello victis Patari petiti sunt, quibus metu dedi-
 tis publicum aurum abstulit, priuatum quoq; pecu-
 niam sibi edicto representari iussit, capitali poena
 irrogata ijs, qui imperio non paruissent. Delatus est
 iuuenis serui indicio, qui ad Brutij tribunal destitit-
 rus, quum nihil pro se loqueretur, appareretq; cri-
 minis couictum interfectum iri, occurrit eo mater,
 motaq; filij periculo, se illo ignaro pecuniam occul-
 tasse ait, se supplicium meritam non filium. Instra-
 bar index, atq; multo impudentius heru crimine vr-
 gerebatur, cuius perulanti offensus Brutus flexus pra-
 terea mulieris pietate quae sese morti pro filij salute
 costanter obiecerat, seruo in crucem sublato, vt do-
 cumentum esset alijs ne temere dominis in aduersa
 fortuna insultarent, filium haud dubie illi criminis
 reum, cum toto auro maternae pietati condona-
 uit. Smyrne & ipsi quoq; a Lentulo quem Brutus
 cum classe eo miserat, portu ex improuiso occupa-
 to in dedicationem recepti, pecunijq; multatati sunt:
 & Lycij in societatem assumpti, a quibus accepta
 classe Brutus Abydum concessit, ibi Cassium expe-
 ctatur, vt vna copias Helleponto in Europam traie-
 cerent. Murcus qui a Cassio fuerat in Peloponnes-
 sum missus, vt Cleopatram interciperet, vbi com-
 perit reginam in Libyam tempestate deiectam atq;
 amissa classe animo & corpore egram sese in regnu
 recepisse: ex Tanagero profectus, in sulam quae Brun-
 dusio piae subito incurfu occupat, hostilium copia-
 rum ex Italia in Macedoniam cursum impediturus.
 Erat tum Antonius Brundisij, qui turritis ratibus
 Murco aliq; diu oppugnato, quum parum profice-
 ret, Octauium ex Sicilia accersit, vt cum classe Bru-
 dusium veniret. Gerebat ille per id tempus bellum
 terra marisq; cum Sexto Pompeio, is post fratris in-
 teritum in Iberia a Caesare neglectus (erat enim ad-
 modum adolecens quum est ad Mundam dimica-
 tum) primo ignotus circa oceani littora cum pau-
 cis piraticum exercuit, mox agnitus breui non par-
 uum hominu manum contraxit, classemq; maiorem
 in modu aucta terribilis erat Iberiae. Misit proinde
 Caesar quum adhuc viueret Carinam, qui audaces
 illius conatus frangeret, eumq; debellaret. Caeteru
 is primo congressu est a Pompeio superatus, quo il-
 le successu ferocior factus, plerasq; Hispaniae vrbes
 suae ditionis fecit. A sinus Pollio secundo loco mis-
 sus qui multo prosperius Carina id bellum admi-
 nistrabat, quum C. Caesar est Romae interfectus. Il-
 le haud multo post, vt supra memoratum, ab exilio
 reuocatus, Mallitiam concessit, exitum ciuilibus mo-
 tus expectans qui post C. Caesaris caedem inter An-
 tonium & Brutum fuerat ortus. Verum quia ma-
 ris imperium sibi decretum non ignorabat, in qua-
 lescentem aies discordia, nauibus quas in Hispan-
 ia reliquerat repetitis, alijsq; vndiq; copiaris, cu
 classe haud contemptibili in Siciliam nauigauit.
 Fie interea magna in rep. mutatio, triumuiraliqu;

dominatu Romae exorto, Bithynicum non nihil
 obsedit, sibi insulam dare recusantem. Qua postre-
 mo recepta & classem & exercitum opulentum ma-
 gno studio, maioreq; successu instruxit, quum ex vr-
 be & tota Italia triumuirorum metu & iniuria, ad
 eu ingens concourfus fieret. Hunc itaq; Octauius ter-
 ra marisq; oppugnaturus, Saluidentem classem tribuit
 ipse pedestri itinere cum exercitu Rhegium proces-
 sit. Primo nauali pugna certatum est circa iterum,
 fuitq; dimicatio illa vtriusq; per diem laboriosa, sed
 Saluidentis nauibus ad vim pelagi perferendam mi-
 nus aptis, maris aestus terribilior fuit qd pugna, que
 sub noctem direpta est. Vtriusq; in suam stationem
 decessere, eratq; Saluidentis occupatus in reparan-
 da classe, & Octauius circa Rhegium omnia ad bel-
 lum necessaria comparabat, quum ab Antonio est
 Brundisium accersitus. Murcus audito Octauij ac-
 cessu Brundisio longiuscule abscellit, Hostilium na-
 uium cursum obstruaturus. Sed Antonius & Octa-
 uius secundas tempestates nacti copias in Macedo-
 niam traiecere. Additus est interea Murco Domitij & Octa-
 uii in vna (erat is quoq; Cassianarum partium) constataq; Macedo-
 niam triginta nauium classe, duo praefecti breui-
 torum mare quod Italiam interiacet & Macedo-
 niam, multo infestius qd antea reddiderunt: Norba-
 nus qui cum octo legionibus fuerat ab Antonio &
 Octauio pmissus, per intima Macedoniae ad Thra-
 cia montes celeri ductu tendens, post Philippos
 Torpidorum angustias occupat, praefat is locus ex
 Asia in Europam tendentibus iter vnicum, atq; id
 ipsum perdifficile. Iam Brutus & Cassius collatis
 castris in Europam ex Abydo transmittere para-
 bant, quum Bruto terribile ostentum est noctis si-
 lentio oblatum. Sedebat solus in tabernaculo de-
 euentu belli vehementer sollicitus, & iam forte ani-
 mum in aliquam eiusmodi rei meditationem inte-
 derat, quum sibi ipsi intensus praesens sit ad se vnus
 quendam ingredi. Tum vero ad strepitum conuersus
 Phantasma Brutus (nam non multum luminis aderat) videre se ar-
 bitratus est ferri corporis imaginem aflare. Commo-
 tus est Brutus horrendo daemone aspectu, interro-
 gare tamen ausus quis hominu deorum ve esset?
 Quid praeterea sibi velle? Sum ille (inquit submur-
 murans) tuus malus genius Brute: in Philipphis me
 videbis. Tum Brutus inerritus. Videbo ait, fia-
 mul imago illa e conspectu abiit. A pueris inde qui
 in tabernaculis erat sciscitatus Brutus, an aliquem
 ad se venientem vidissent? aut foras exeuntem?
 quum illi vtrumq; negassent, admirationis plenus
 dedit se quieti. Postridie quum primum illuxit
 Cassio eam phantasmatis speciem enarrat, ille
 Epicuri rationibus innixus, vt innanem & nullius
 momenti aspernatus est. Nec diutius commorati
 in Europam circa Nigritem Aenum, vt Appianus
 scribit, biduo copias traicere, inde ab Aeno ad Ser-
 ritu montem, omnia qd interiacent perpetuo victo-
 ria cursu armis subiugit. Norbanus ab hostib?
 propemodu circumuentus praesidio decessit, fuisseq;
 omnino clades aliqua insignis accepta nisi Anto-
 nius subsidio affuisset. Castra castris inde collata.
 Octauius & Brutus ex aduerso merati sunt. Cassius
 contra Antonium concessit, qd is aliquanto prius
 affuit qd Octauius. Philippi vrbs in vtrorumq; co-
 spectu erat olim Daros dicta. Sed Crenda prius qd
 fontes, plurimi circa collem vberimis scarent as-
 qs, vnde vetus fuit loco nome. Philippus id oppidi
 aduersus Thracem emuniuit, Philippusq; a suo no-
 mine vocatur. Conditia vrbs est in praerupto colle,
 a septemurionem moribus clausa, ad meridie
 ii iij vastam

Antoni & Octauius in Macedoniae vna (erat is quoq; Cassianarum partium) constataq; Macedoniam triginta nauium classe, duo praefecti breui-toriam mare quod Italiam interiacet & Macedoniam, multo infestius qd antea reddiderunt: Norbanus qui cum octo legionibus fuerat ab Antonio & Octauio pmissus, per intima Macedoniae ad Thraciam montes celeri ductu tendens, post Philippos Torpidorum angustias occupat, praefat is locus ex Asia in Europam tendentibus iter vnicum, atq; id ipsum perdifficile. Iam Brutus & Cassius collatis castris in Europam ex Abydo transmittere parabant, quum Bruto terribile ostentum est noctis silentio oblatum. Sedebat solus in tabernaculo de euentu belli vehementer sollicitus, & iam forte animum in aliquam eiusmodi rei meditationem interdederat, quum sibi ipsi intensus praesens sit ad se vnus quendam ingredi. Tum vero ad strepitum conuersus Phantasma Brutus (nam non multum luminis aderat) videre se arbitratus est ferri corporis imaginem aflare. Commotus est Brutus horrendo daemone aspectu, interrogare tamen ausus quis hominum deorum ve esset? Quid praeterea sibi velle? Sum ille (inquit submurmurans) tuus malus genius Brute: in Philipphis me videbis. Tum Brutus inerritus. Videbo ait, fia mul imago illa e conspectu abiit. A pueris inde qui in tabernaculis erat sciscitatus Brutus, an aliquem ad se venientem vidissent? aut foras exeuntem? quum illi vtrumq; negassent, admirationis plenus dedit se quieti. Postridie quum primum illuxit Cassio eam phantasmatis speciem enarrat, ille Epicuri rationibus innixus, vt innanem & nullius momenti aspernatus est. Nec diutius commorati in Europam circa Nigritem Aenum, vt Appianus scribit, biduo copias traicere, inde ab Aeno ad Serritu montem, omnia qd interiacent perpetuo victoria cursu armis subiugit. Norbanus ab hostibus propemodu circumuentus praesidio decessit, fuisseque omnino clades aliqua insignis accepta nisi Antonius subsidio affuisset. Castra castris inde collata. Octauius & Brutus ex aduerso merati sunt. Cassius contra Antonium concessit, qd is aliquanto prius affuit qd Octauius. Philippi vrbs in vtrorumque conspectu erat olim Daros dicta. Sed Crenda prius quod fontes, plurimi circa collem vberimis scarent assqs, vnde vetus fuit loco nome. Philippus id oppidi aduersus Thracem emuniuit, Philippusque a suo nomine vocatur. Conditia vrbs est in praerupto colle, a septemurionem moribus clausa, ad meridie ii iij vastam

vastam habet planitiem ad mare vsq; extensam. Hanc Antonius infederat. Brutus & Cassius qui ali quanto prius affuere, binos tumulos o. Antonius inter se stadijs distantes castris occupauerat, duxerantq; fossam & vallum ab vno ad alteru castella per in- terualla dispositis. Commodae adhuc milites a tergo lignabantur, & crebri fontes vberima aquatio nem praebant, caetera ad vsu castressem ex Tha so nauibus abunde subuehi poterant. Contra An tonij milites ex foueis quae in media planitie, fece rant, aquabantur, petebantq; sibi commeatum ex Amphipoli. CCCL. stadioru spatio. Sed tanta erat Antonij alacritas, adeo intrepide omnia molieba- tur, vt terribis hostibus, non parum ad victoriam vnus viri ferocia, priusq; sit i acie descensum cotu lisse videatur. Facta sunt itaq; paucis diebus aliquot praelia. Interea Octauius in castra aegrotus venit, nec ad praellu satis firmus, procellere tamen ex eius castris milites ad pugnam. Contra Brutus suos in aciem eduxit superiore tamen loco consistes, quip- pe q; Cassio ab initio consilium traheret, belli ceperat vt, sededo hoste fame coficeret. Erant vtriusq; supra XX. legiones, equitu Antonio & Octauio. XII. milia. Cassio & Bruto tercia parte maior numerus. Antonius rerum omnium inopia adactus, vt pu gnandi necessitatem imponeret, viam in paludib; occulte strauit, vt a tergo munitionibus excitatis, commeatum Cassianis intercluderet. Qua re anis- maduersa, Cassius murum circa paludem ad mare, educere constituit; eratq; vehementer in eo opere occupatus, quum Antonius ira parcius, q; cerneret iritum fluere sibi id consilium, structam aciem ad hostium castra oppugnanda corripit adeoq; celer fugit procurfus, vt pene prius sese munitionibus in- sinuauerit, q; Cassiani obuiam processerint. Expli- catur ex altera parte Bruti acies in Octauij legiones, quae in procinctu stabant, tantusq; fuit illorum im- petus, vt primo pene congressu solutis ordinibus acie difsecta, Brutus in Octauij castra victori irupe- rit. Qui ob aduersam valetudinem neq; praellum ingressus, nec ob infomnium quoddam in castris esse voluit. Ferunt eius medicum Antonium noctu per quietem sibi visum Palladis voce moneri, ne Octauius sequenti die in castris esset. Sunt qui dicat illum dum pugnatum est in paludibus latuisse. Sa- tis constat ipsius acie profligata, hostes qui in ca- stra impetum fecerant, eadem terremura intra val- lum edidisse; Octauijq; lecticam que forte illi fuit, multis ictibus confossam, foedeq; dilaceratam; q; si Brutus ea parte victor confestim Cassio subsidium tulisset, haud dubie parta erat victoria. Antonij eo ardore in hostem mouerat, Cassianos praello auer- tit, munitionesq; inter bina castra, ad ore? haud vno loco rescidit: estq; interim in tra extracq; vallum cae- des edita. Cassius haud semel conatus suorum fuga sistere, vbi frustra se laborare sensit, nec castra am- plius retineri posse animaduertit, in editum Philip- porum collem sese proripuit inde specularurus quae suorum esset fortuna, puluis vero in nubis spe- ciem elatus, prospectum rerum omnitu ademerat, erat & Cassius vt dicitur hebeti visu. Desperatis itaq; rebus, Pindaro scutigeru suo mandat vt fer- rum stringat, acceleretq; mortem, eoq; cunctante af- fertur nuncijs, Brutum ex altera parte cesis hostib; illoru castra occupasse. Tum Cassius ibis (inquit) & illi dicitu nos victoriam vicisse omnem. Con- uersus inde ad Pindarum, quid stas inquit? cur me non statim hac turpitudine liberas? obuolutoq; ca- pite iugulum illi aperendum praebuit. Plutarchus ait equitibus ad eum accedentibus vt victoriam

Antonij alacritas.

Octauij acies phli- gatur a Bruto.

Antonij Cassio fundit.

nuntiarent, vix procul inspectis Titinium obuiam misisse, vt cognosceret an hostes essent, qui ad cae- de properarent, illosq; Titinium letitia circumplexos hostium speciem praebuisse homini in potestatem redacto vincula inuicentium, ac tum demum Cas- sium sese Pindaro iugulandum obulisse, nec per- petrata caede Pindarum amplius vsq; visum, quae res effecit vt pleriq; persuasum habuerint Cassium inuitum perisse. Brutus Cassij morte percepta, mul- tis lachrymis, vt Romanorum optumum lamenta- tus est, eum beatum dicentis, qui se omnibus curis & cogitationibus soluisse, occulte autem funerari iussit, ne perempti ducis aspectu, militum frange- rentur animi. Perierunt ex Cassianis ad octo milia, in quib; & lixae & calones q; plurimi fuere: ex Octa uij exercitu, duplo maior numerus. Postridie vbi primum illuxit, Antonius vt vicisse videretur co- pias in aciem eduxit. Sensit Brutus Antonij as- sum. Age (inquit) & nos arma induamus: legio- nibusq; in aequum deductis, Antonius retro sine praello concessit. Erat enim totus fere exercitus vul- neribus confectus. Tum Brutus, ecce qui nos mos- do vt defessos prouocabant haud experiri audent quid possimus. Eode die quo in Philippis ita tri- uiti dimicauerunt, in mari clades est ab eisdem accepta: duae Martiae legiones & cohors vna praer- toria (etenim aliquato prius pugnari contigit q; om- nes copiae essent ex Italia in Macedonia des- portata) paucarum nauium praedio e Brundisio transmittentes, a Murci & Domitij classe circumue- ra iniectaq; in naues ab hostibus flamma praedia- rijs nauibus in alto diffectis, ex Martialibus alij sibi mortem conficiere, alij in hostium naues desilien- tes, non inulti perierunt, multu in flammis, quia pu- gnax copia non fieret, nec euadendi spes vlla praer- deretur, sponte praecipitati, pauci naufragiorum ra- tabulis temere arreptis, ad litora semineces delati sunt. Caluinius classis praefectus cum vna naui Bru- dusium perfugit. In Philippis prostridie ita di- micatum est: Brutus milites pro conione allocut; eos vehementi oratione confirmauit, milleq; dra- chmas singulis pro re bene gesta numerari iussit, hortatus vt sedendo hostes vulneribus confes- ctos fame conficerent. Antonius, & ipse copijs vnum in locum contractis suorum animos qui recenti clade conciderant, alacri oratione erexit. Saepius inde aciem in Brutum erexit, fecitq; pu- gnax copiam. Brutus de industria praello absti- nebat, Ferre eam moram milites iniquo animo, victoriamq; sibi e manibus extorqueri timida du- cis cunctatione arbitrabantur. Per doctores igitur turmaru & Centuriones pliu efflagit, quoru cofen- su victus Brutus pugnae signu proposuit, testatus accidere sibi quod olim Poepo, qui magis militu imperio q; suo ductu cu Caesare in Pharsalia dimi- casset. Vbi duplex acies an vallu stetit: Brut; equo preterehes suos iuxta Cassianofq; ad operam im- pigre nauadam horratur, iubetq; vrosq; meminisse se magis suo q; ducis consilio, in certamen descen- dere. Antoniusq; & Octauius suos vehemeter hor- rati obtestatiq; sunt, vt vno praello ducibus victo- riam, sibi diuitias & otium perpetuum quaerent. Irent & hoste sua sponte victum vincerent. Strabat itaq; duae acies in procinctu signu expectantes, quu duae aquilae magno alaru clangore ex aduerso cofli- xerunt, vstris sese in festoq; volatu inceffantes. Su- spendit id ostentum vtrumq; agmen in praesentis pugnae euentum. Postremo q; ex Antonij plaga ste- tit valide aduersam volucr fugauit. Quo omine Antoniani i spe certu, victorie erecti sublato clamo- re in

Cassij mors.

Cassio- rum numer?

Martiae tu factus

Praellum;

Aquilas; confliatus.

re in hostem decurrunt. Nec aduersa parte minus fe- rociter configitur. Fit primo congressu cruentum praellum. Complexi se inuicem milites confertiq; manibus, no minori odio q; vi, vtriq; dimicant, cir- cunsonareq; gemitus & suspiria cadentium, & iam plurimum erant cruorufus terra illa & cruenta caede quum prima Bruti acies loco submota est, ordinis busq; vt solutis, ad secundum tertiumq; ordinem penetravit metus. Is rem ad fugam inclinauit: qua animaduersa Octauij milites hostium castrorum portas multa vt occupant, ne cedentibus a tergo pa- teret effugium. Tum vero maior excludorū caedes oritur, a tergo & a fronte Brutiani pressi, foeda col- lustratione, caeciq; occurfu in feruentes caeduntur. Plurium itaq; fuga ad mare inclinauit, & circa Zi- gacum amne ad montes. Antonius fugientes crus- enta caede infectatur, in castra refundentes Octauius incautos excipit, ita rebus haud dubie perditis Brut- us in proximis se motes proripuit, magna arma- torum manu stipatus, pro noctem que instabat mi- litres coarturus. Sed vbi omnia hostium praedijjs teneri sensit, loco concauo, & magnam petram ha- bente sededit, & celumq; & stellas intuens, carmen illud protulit. Ista Iouem haud lateans, quiq; horu- est caesa malorum, ad Antonij vt multis persuas- sum est, alludens, qui quum libertatem tueri potuiss- set cum bonis, Octauio indulgere maluit. Satis co- stat idem carmen ab Antonio postea quu ab Octa- uio est victus, & in deserentem vitae adductus, cum gemitu repetitum. Mox stridenti Bruto aqua ex pro- ximo flumine miles galea detulit, sed exijs, q; aqua- rum iuerant, Volumnius & Dardanus auditu stre- pitu aliquanto vterius processere explorabundi- ne subito hostium aduentu opprimerent. Ad Brutum inde reuertit, quum aqua requirerent, tum Brutus paululum subridens, a Volumnio dixit co- sumpta est, sed vobis alia (inquit) afferetur. Vnam spem Brutus alebat, q; no multos ex suis ea pugna- casos arbitrabatur, ad quod explorandum in ca- stra hostium Stratiliu misit. Is ab hostibus interce- ptus perijt. Appianus quatuor legiones Bruto su- peruulisse ait, quas quu ad aliquid praclare agendu pro noctem impelli non posse vidit, quin aper- te praedicerent, non esse vterius periclitandum, haud (inquit) patriae amplius vris sum, reseditq; non- nihil tacitus, inde ex familiaribus quodam admo- nente esse iam de fuga cogitandū, qui tuto ibi diu- tius comorari non possent, certe vt ais fugiendum est, inquit Brutus, sed manibus, no pedibus, mox se attollens, dextramq; singulis superimponens, magnum solamen ait attulit mihi i his malis ami- corum fides, patriae fortunam accuso. Ego consci- tia meorum operum me beatoru existimo ijs qui vicerunt, q; patriam in libertatem afferere sum co- natus. Opus certe fuit perpetua gloria dignum, quu illis ne victoribus quide poterit contingere. Erem mali iustos vincunt, & optimos ciues pessimi per- dunt, contra fas & leges dominantur. Inde eos hor- tatus vt salutem sibi quaerent, paululum ab his secessit, gladioq; ambabus manibus perstric- to for- titer incubuit. Appianus autor est Stratonem the- toricae magistrum quo Brutus comite vtebatur, ei latus aperuisse, ne a seruo occideretur, quu in hic- vsum ab illo ad motum viderat, qui ipse aliquan- du tam triste ministeriu amico denegasset. Perijt Brutus ia quadragenarius, nisi in numero est apud Liuium librarioru incuria erratum. Antonius eius corpus repertum in preciosissima suarum ve- stium obuoluit, eam quum furto sublata a quo- dam comprisset, furem occidi iussit, reliquias ad

Acierum confliat?

Caeditur Bruti acies.

Carmen.

Brutus gladio incubit.

Seruiliam matrem Bruti & Portiam coniugem mi- sit. Valerius scribit Porciam finiente vitae cupidā, Porcij in ferro, omnib; inueniente moris facultate a necesse teritus. rix adempta, ardentis prunae haustu extincta. Ma- nauit tamen ad posteru Bruti epistola, vt Plutar- chus scribit, si vere Bruti fuit, quaille de necessarijs queritur, q; Porciam ita neglexissent, vt ex morbo vita finire elegisset, quod si accidit, Valerij & mul- ti cum eo parum coepertum habuere, quo tempore, quoque genere moris Porcia fuerit extincta. Satis constat Bruti fuisse amanti simā, qui ad bellum pro- secturo, quum precibus instaret, vt secum abduce- ret, idq; impensius efflagitaret, Brutus eo sit carmi- ne vxore affatus quo Hector ille Homericus Ans- dromachen. Te tua pena decet lanas calathumq; repositae. Fuitq; supremi huius digressus autor Bi- bulus qui historiam scripsit. Huc Porcia ex priore marito enixa fuerat, cui Caro V ticiffis pater admo- dum puellam matrimonio locauit. Ferru Brutus eodem anno quo perijt, quum natalem suu Sami celebraret, illud potissimum in conuiuio cecinisse. Sed me fors misera & Laronea perdidit infans. Et daemou ille qui per id tempus quo in Europā erat cum exercitu venturus, lucubranti sese ostendit, quum nouissimum praellum instaret, interim ei oblatu creditur. Aethiops nulli agnit; quum co- pias castris educeret ante vallum occurrit, quod omen milites auerfati multis vulneribus confode- re. Sed qui tum caesus est, daemou esse non potuit. Sublatis ducibus hostes quicunq; in vnum conue- rant, legatis ad Antonium & Octauium missis de- ditione fecere: qui ad XII. milia numero fuerunt. Primores viri quidam sese vltro tradiderunt. Alij ad interitum vsq; pugnaere, & in his L. Cassius ex Cassij ducis fratre ortus, M. Catonis filij. Labeo eius Labeonis pater, qui iuris scientiae nomen cele- brae est adeptus. Fuerunt in partibus duo reguli fratres ex Thracia, qui cum intestina discordia la- borarent, alter cui Rasto fuit nomen, cum tribus milibus peditum ad Octauium & Antonium se contulit, huius frater Rastupolis pari equitum nu- mero, Cassio & Bruto enixe fauic, cui Rastus post- eaquam in Philippis est debellatum veniam ab Antonio & Octauio impetravit. Crediderit mul- ti simulatam fuisse eorum discordiam, atq; ex com- pposito in vtriusq; castris militasse, vt alterius crimi- ni victoris meritū obftaret. Thaso cum omni bel- lico apparatu Antonius & Octauius breui potu- ti sunt. Atq; Philippense bellum hunc exitum ha- buit, fuitq; ob hoc vnu maxime celebre, q; tot Ro- manae legiones nullo vnquam praello antea con- fluxerant, nec quod proditione sit memoriae postea confixerunt. Antonius ea oratione, quam postea Ephefi ad oēs Asiae populos habuit, significare vi- detur affuisse sibi & Octauio, eo bello octo & XX. legiones, quae numerum centu octoginta milium militu expleuerint, quo intelligi potest haud oēs le- giones affuisse, q; a principio fuerant ad id bellu co- paratae. Fuit hic annus quo ita est in Philippis di- micatu, vrbis Romae decimus supra septingentesi- mum, quo anno Cicero proscript; perijt, vt supra est memoratum. Perijt fedo Labeus mimoru Labeij scriptor Puteolis. Cornificius poeta i Libya, cuius & Corni- sicij inter- cia, cuius epigrammata mirata est posteritas. Perijt ritus. eo biennio & Nigidius, quum exul esset, homo inter Romanos praecipue eruditionis, & P. Sulpit- tius iuris scientia nobilis, cuius funus est publico sumptu elatum. Florebat in Scena P. Mimogra- phus. Maro iam adules Roma adhuc aberat. Flac- cus

Omenit carmine Bruti.

Philippis belli finis.

Anni vrbis.

Labeij scriptor Puteolis.

Horati; Naso.

cus Horatius Philippiensi acie pulsus damnatis armis, ad Poeticen se conuulit. Nascitur quoque in Pessinis Ouidius Naso. Triumuirum Philippensi bello defuncti gerendarum rerum inter se munera partiti, Antonius ad orientis res constituendas in Asia cum X. milibus equitum & sex legionibus transfretas. Octavianus cum ceteris legionibus & quatuor milibus equitum in Italiam est reuersus, ad agros militibus assignandos. Interim Cassius Parmensis post a Bruto & Cassio circa Asiam fuerat relictus, qui festinans in Philippis pugnam cum XXX. Rhodiorum nauibus optime instructis, ad Murcum & Domitium nauigauit. Adiunxerunt se illi Clodius & ipse Cassianorum partium, cum X. nauibus, & Cicero, M. Tullii filius & alij qui ex Thaso fugerant. Sed priusquam hi ad Domitium uenerint, Mure...

Cassiano rum diuisio.

Cæsaris interfecto res caeditur.

Quatum auri Antonius profuderit.

Cleopatra ab Antonio accessit.

eo iudicio adeptura, illi autor extitit, ut quam exquisitissimo posset cultu ad Antonium nauigaret: nec humanissimum ducem formidaret, in mulierum amore propensissimum. Illa Delio assensa, consilia Antonium eiusdem artibus capi posse, quibus primo Pöpeij filius, & C. Cæsar capti essent, hi Cleopatram adolescentulam & adhuc rudem cognouerant, quum ad Antonium profecta est, erat iam adulta atque ætate prædita, qua mulieres & forma & consilio præcipue vigent. Paratigitur pecuniam & munera preciosissima, qualia ex felicissimo regno ad amplissimum ducem, atque eundem victorem erant deferenda, sed plus in sepe ac fidei repositum erat. Pelagus primo emensa est, quod inter Ciliciam & Aegyptum late patet. Cydnum inde amne ingressa, hoc rerum apparatu aduerso flumine est subuecta. Erat regie nauis aurea puppis, vela purpurea, argentei remi, ad festulæ tibiacque modulos agebantur, ipsa sub tentorio aurato sedebat. Cultu Veneris duo uirgines pueri in cupidinum speciem figurati, puellæ insignes Nereidum & Gratiarum habitu nauis gubernaculo & rudentibus incumbabant. Ancillæ ignoro habitu, suauissimos odores circa ripas adolebant. Concursum est vndique ad inspectaculum, adeo ut Antonius pene solus in tribunali sit relictus. Cauillari interim urbanorum coetus Venerem adesse, quæ ad Asiam salutem Bacchum deliniret. Appianus huiusmodi apparatus non scribit, adijcitque Cleopatram ab Antonio accusatam, quod nullius laboris partem attingeret, eo bello quod ipse & Octavianus in Cæsaris percussores gestissent, ad quæ Cleopatra constanter responderet, & initio a se legiones Dolobellæ missas, quas Cassius ducem negligentia interceptisset, inde cum ingenti classe domo profecta, ut ipsi ad Philippenses bellum exeuntibus obuiam procederet, scædam tempestate in qua incidisset naues & exercitum amississet, mox per aduersam valetudinem gerendis rebus interesse nequiuisset, atque ita ab Antonio ob id quod se constanter admodum purgasset, suauiter accepta. eoque amabilius, quod adolescens adhuc quæ sub Gabiniõ in Aegypto militaret, eam admodum puellam ardenter concupiu erat. Plurarchus qui splendidi huius apparatus est autor, ait Antonium sub primum appulsum reginam ad cœnam inuitasse, sed facile eam obtinuisse, ut apud se eodem cœnaretur, ubi multo sumptuosiore est luxu discubuit, quæ Antonius animo conceperat. Captus itaque illico mori non magis reginæ forma quam suauissimis eius moribus. Erat Cleopatra facie satis eleganti, sed quæ non nimium esset efficax ad gratiam promerendam, nec qua solo aspectu homines caperentur, uerum tam suauis fuit illi ingenij, tanta in loquendo facundia, tam iucunda cõuersatio, ut his dotibus adiuta forma incredibiles in animis hominum exciteret affectus. Pronunciante dicitur dulcissimo oris sono, volubili lingua, & quasi instrumentum quoddam plurimum chordarum. Paucis nationibus per interpretem loquebatur, plurimis per seipsum respõdebat, Aethiõpibus, Troglodytis, Hebræis, Arabibus, Syris, Medis, Parthis. His artibus, uelut ueneficij quibusdam usque adeo est Antonius raptus, ut Fuluiam coniugem cum Octauiõ Romæ disceptante, & Parthis Labienõ ductu Syriæ imminentibus, uelut fide oblitus reginam sit in Aegyptum profectus, ubi in maiores adhuc est voluptates prolapsus, incredibilia sunt quæ de illius & Cleopatree luxu a pluribus memoriarum prodita sunt. Plurarchus aum suum sibi narrare solitum scribit, audiuisse se ex Philota quoddam Amphiso

Egregio Cleopatra tres apparatus.

Cleopatra tres dotes.

Antonius Cleopatra dedit.

Amphiso qui ob medicinæ cultum per id tempus Alexandriae fuit, inductum se a coquo Antonij in regiam culinam, offenditque ibi ingentem epularum apparatum, & octo his apros, quæ duodecim essent eo die apud Antonium & Cleopatram cœnaturi, donatumque se super cœna a filio Antonij Fuluiæ genito magno argenti pondere, quantum tum in mensa erat, & leuissimam quoddam adolescentis probare uisus esset sophistima. Sed quæ tantam vim argenti uisitantius acciperet, ueritas Antonij uoluntatem grauius fuerit ab adolefcente increpitus, uelut parum per spiceret eius muneri auctore esse Antonij filium. Erat Antonius iam quadragenarius, ceterum adeo in omnem lasciuia & perulentia abiit, ut noctu feruili habitu per urbem vagaretur priuatis domibus illudens, uide non tantum cõuicia, sed & uerba nonnunquam in regia reportauit, ob quæ dictus est ab Alexandrinis in Ro. Tragica perona uti, in Alexandrinis Comica. Memoriarum prodium Cleopatra spectare Antonium piscari solitum, qui ad peritiam artis ostentandam uiratores occulte submitteret, qui pisces prius capros sub aquis hamato affigerent, sensu callidissima regina ducis uanitate, mirari tamen tanquam nescia eorum quæ fierent, prædicareque Antonij in piscatu felicitatem, hortaturque primores, ut uoluptuosas piscationi sibi & Antonio assint. Ipsa interea uenit quendam subornat, ut Romano uiratore præuetero, quod dabatur hamo applicaret. Sensit Antonius calamum præda degrauari, eoque sub lato fumo sum piscem pro uiuo exulit. Tum uero ceteris ridens tibus Cleopatra & ipsa suauiter ridens. Relinque ait imperator clarissime Alexandrinis calamum & retia, tuum est exercitus ductare, hostes prosternere, urbes expugnare. Fuit & cœna illa satis famosa, in quam ut Cleopatra centum sextertia ex sponsione infumeret, uisionem unum immensum precij quem auribus gestabat aceto liquefactum haufit. Eratque Antonius his ineptijs immerfus, quæ ex Italia affertur Fuluiam eius uxorem & L. fratrem primum in urbe cum Octauiõ dissidentes, mox foris victos armis Italia decessisse, diuersaq; terrarum plaga Labienum Parthorum ducem, omnem Syriam ab Euphrate ad Ioniam occupasse. Quo nuncio commotus uelut longa experientie ebrietate, in Phœnicem transfijt, Octauiõ & L. Antonij discordia intus habuit agrorum assignatione, nam postea quæ Octauius in Italiam uenit, milites per colonias a triumuiris destinatas distribuere adortus, uereres urbium habitatores Romam conuulit, omnis gentis & sexus agmina cum lachrymis & mirabili cõploratione ciuitatem circuibat, flebiliterque lamentari sortem suam, quæ Itali sanguinis & Romanis cõ sanguinitate mixti, ut hostes bello capti, domibus & agris pellerentur. Milites contra minaciter efflagitabat, ut sibi promissa exoluere. Expediisset Octauius nihilominus negocij difficultatem sine aliquo maiore tumultu: nisi L. Antonius qui tum consul erat, & Fuluiam periuissent Antonij legiones sibi assignari, quas ipsi in agris & domibus constituerent, quod ille ad tollendum discordiam concessit. Erat Antonij nomen multo celebrius populari usque apud milites quam Octauij, ob Philippense bellum totum fere illius opera & felicitate confectum, erantque proinde militum studia in ipsum absentem & eius necessarios multo propensiora quam in Octauium, quippe qui parum abfuit, quin per id tempus spectaculorum die militum incurfu sit in Theatro interfectus, quæ gregarij militem exquestribus, ubi temere locum occupasset, iusserat excitari, & mox paulo Nouium turmarum ductorem

Munificentia in filio Antonij.

Piscatus Antonij.

Discordia ciuili causa.

Antonij nomen populari re apud milites.

ex campo Martio, quo se ad distributionem agrorum Octauius uenit promiserat, eiecerunt milites, eiecitque nec procul inde conuulsi uenienti obiecerunt, quæ ille iniuriam ad ruborem usque militum ciuilitate tulit. Inualuerat per id tempus fames, Sexto Pöpeio maria circa Italiam infestare, laetitia noctu plurima fieri in urbe. Accessit his in cõmodis quæ postea quæ Fuluiam, comperit Antonij Cleopatram consuetudine teneri, L. Antonium impulsit, ut oculum urbis & Italiae abrumperet, futurum raris ut eius belli causa uira se alienatus in Italiam reuocaretur. Erat L. Antonius satis sua sponte triumuirali potestati infestus, ut popularis haberetur. Ceterum nactus Fuluiæ stimulos multo propensior est factus ad turbandum Italiam statum. Uerbe itaque digressus Antonij & Fuluiæ liberos ad milites qui in coloniis collocati erant, secum eduxit, ibi quædam missi essent, illorum salutem militibus comendauit. Diluuit Octauius eam caltiniam per Lucilium, ostenditque equites ex urbe egredi se iussos ut in Brutios celeri cursu cõtenderet, quoru agera Sexto Pompeio vastari diceretur. Nec multo post Lucium consulem Fuluiam urbe profecta est, tanquam se præsentem melius filius caueret, magnæque ob hæc suspiciones sunt inter triumuiros ortæ, nam Antonij Romam exploratum missi, an uera essent quæ se a suo collega parti, L. frater & Fuluiam per lites ras quererentur. Contra Octauius apud optimates est de his questus quæ ab Antonij necessarijs in se fierent. Emergentibus inde alijs atque alijs iniuriarum suspicionibus postremo ad arma deuenere. Erant Lucio Antonio legiones septendecim, sex quas ipse paruauerat & uidecim Antonij triumuiri, quibus Calenus præfidebat. Octauius legiones decem ad bellum instruit, apud patres sæpius questus, quæ Lucij Antonij & Fuluiæ intemperie urbis & Italiae quies turbaretur, sibi gratiam & beneuolentiam cum Antonio collega suo in regem manere, mansuram semper quoad ipse uoluerit, precaturque est patres, ut de reconciliatio nem cum Lucio sua autoritate agerent. Missi sunt ex primoribus Prænestæ ad Lucium, quo alia atque alia in Octauium crimina congerente, detrectateque eius rei cognitionem, re infecta Romam reuersi sunt. Tum Octauius omni spe cõcordiæ abiecta, ad bellum profectus Lepidum cum duabus legionibus in urbe ad præsidium reliquit. Existeret ab initio tumultuosum utrinque conatus, sed quæ Antonius non oes adhuc secum copias haberet, Perusiam se cõtulit, ibi uentidij opperens, haud multo post cum legionibus affuturum, fecitque extra muros urbis castra. Eum Octauius Agrippa & Saluidenus cedenentem persecuti, ternis castris circumdant. Antonius quia in aciem descendere cum Tyrono exercitu non audebat, ad uentidij & Manium mittit, ut cum suis legionibus sibi auxilio adfint. Interea Octauius fossa & uallo Perusiam circumdat, relictoque in castris præsidio, ipse cum parte copiarum uentidij & Asinio occurrit, atque inopinato accessu percussos, in fugam vertit. Rauennam uisus celeri cursu, alter Ariminum petijt. Pulsis hostibus Octauius reuersus in castra, mille & quingenas lignas turres in Antonium urbe excludum erexit. Fames inde illum inuasit, quod multum quum indies augeretur multis & laboriosis prælijs conati sunt quæ obsidio ne tenebantur, ut eripere. Interea uis ingens feruitorum inedia cõficitur. Nouissimus Lucij conatus fuit, quo circa Octauij munitiones multa est cædem dimicatum, uallibus non uno loco conuulsum, & ex Lucianis

L. Anto. & Fuluiæ digressus ex urbe.

Octauius Perusiam obsidet.

Lucianis pleriq; subito imperu hostium murum confendere, eratq; res in apertum discrimen addita, quum ex Octauij exercitu lectissimi quicq; decurrunt, in hostemq; iam festum inuecti, cu' strage & ruina muro deturbant, Antoniani magis obfinatione quam viribus resistunt, interea ab Lucio recepti canitur, ad quod signum milites moesti in urbem concessere. Lucius ubi omnia a se tenari frustra animaduertit, vt nec fames amplius tolerari possit, nec exercitum secum perditum iret, tres ex primoribus militum ad Octauium mittit, qui exercitui veniam impetrarent, se qui autor belli fuisset ad supplicium dederent. Responsum est veniam dari militibus, de ijs vero qui in eo motu reme ad arma concurrissent, aliud futurum. Scio fuisse quibusdam persuasum vltro Octauium ad id bellum accessisse, vt quae diuini essent in se studia, & quae populorum voluntates cognosceret, essetq; Tranquillus autor. CCC. ex deditijs hostiarum more ad aras dñi Cæsaris Martij idibus mactatos. Post legatorum reditum ipsi duces circa valium in colloquium venere, ubi Antonius tatum precatus dicitur vt exercitum incolumem praestaret. Facta inde deditio, Luciusq; benigne, atq; honorifice ab Octauiio acceptus est Antonij collegae gratia, quod ille ita euenturum a principio viderat atq; ob eam rem se hosti dedendum intrepide a militibus vt dixi perierat. Habuit Octauius in animo vrbem militibus diripiendā dare, sed quidam Cæsius sua domo incensa, causa fuit vt flammam vi ventosum proximiis ædificijs insinuata tota sit vrbis incendio consumpta, atq; huiusmodi cladem Perusia per id tempus perpessa est. Vrbis olim vetustatis laude & nominis celebritate in Herurria vt hodie valde insignis. Eam Tyrheni condidisse dicitur, vt verū est vt ex Lydia Coloni venerint, eamq; Italiae partem aliquando tenuerint, a Lydis oriundi sunt Perusini, si a Tyrhis ea gens dicta, Indigenae potius habendi. Fulvia filijs comitantibus primo Diæarchiam fugit, inde tribus milibus militum septa quos ad puerosq; praesidium Asinius Planus & alij Antonianarum legionum ductores dederant, Brundisium proficiscitur, ex Brundisio quinq; nauibus longis Ionium emensa in Graecia delata est. Interim Octauius quadraginta ex Antonij legionibus quae sub ducibus in Italia vagabantur, sibi adiunxit: Galliamq; & Iberiam obtinuit, quae sub illius praetoribus fuerant. Qui ex Alexandria vt dixi, profectus in Tyrum primo venit, ex Tyro in Cyprum, ex Cypro Rhodum perijt, inde quum Ioniae oram legeret, ex literis & nuncijs suorum cognouit quae circa Perusiam gesta essent. Athenas inde progressus, Iuliam matrem sibi recepit, a Sexto Pompeio, ad quem illa ex Italia confugerat, cum aliquot triribus missam. Obrulit ad haec Pompeius societatem suam si bellum esset Octauiio illaturus. Egit illi gratias Antonius, seq; eo, si contra illum armis dimicandum esset, vt scio vsurum respondit. Si Octauius in fide & societate perstaret, daturum se operam vt Pompeium illi conciliaret. Moturus inde Italiam versus Fulviam morbo implicatam Sicione reliquit, ubi illa non multo post vita defuncta est. Octauius est ter restribus pollebat armis aderant iam illi ad quadraginta legiones sub signis, veritus tamen ne si Antonius cum Pompeio conspiraret, multitudinem nauium Italiam lame conficerent, erant amboque quingentae circiter naues Iudicio Antonij accessu dedit operam, vt per Mecenatrem iungeretur sibi matrimonio Scribonia Libonis filia,

L. Anto. deditio.

Perusia incendij

Antonij redit' in Italiam.

cuius soror Sexto Pompeio erat connubio locata, vt per focerum & vxorem ille sibi pacaretur. Lepidum cum sex legionibus sibi suspectioribus in Libyam misit, quae provincia fuerat illi iam antea destinata. Dimisit & Lucium Antonium, quem ad beneuolentiam fratris sibi conciliandam hortatus est. Antonius quum Ionium nauigaret Domitium Aenobarbum obtinuit habuit cum numerosa classe, qui ratus ad Octauij portentiam euertendam illum accedere, classem ei & exercitum tradidit. Quo successu Antonius elatus, ubi primum Italiam attingit, Brundisium, qd sibi portas clauserat, fossa & vallo cingit, & ad Pompeium mittit, qui eum ad Italiam classe inuadendam inuitarent, ille Antonio gratificatus, confestim cum quatuor legionibus affuit: Thuriosq; & Consentiam vno tempore obsedit. Octauius nouo bello teritus, omnibus locis trepide occurrit. Ipse in Antonium mouit. Agrippa diuersus ab eo ducens Pompeianos a Thurij primo repulsi accessu. Hesperat interim bellum circa Brundisium, tacitaeq; erant vtriusq; iudicia, milites inter se de reconciliacione ducum primo verba fecere, & iam animi inclinabant ad concordiam, quum de Fulviae obitu est nuncijs allatus, qui Antonio ne grauis quidem fuit, perporcorunus quidem videbatur eius interitus ad amicitiam cum collega resarciendam. Lucius Cocceius communis amorum amicus, citro vltroq; cursitans, prius ipso ducum ad pacem flexit animos. Accessere inde vtriusq; exercitus preces, quibus ambo imperatores permoti, nouum inter se foedus iniuere, vt Antonius in Fulviae defunctae locum Octauij sororem ex patre, quae a Marcello nuper defuncto vidua relicta erat, duceret vxorem, iunctaq; continuo illi est, quum ante decimum mensum a mariti interitu nubere, patris more non liceret, partitq; sunt iterum inter se res humanas, vt Clodropolis finis esset vtriusq; imperij. Antonius quicquid terrarum esset ab eo loco ad Euphratem imperio obrineret. Octauius Italiam cum caeteris terris quae ad meridiem & occasum vengerent. Concessum tamen Lepido vt Libyam cum legionibus teneret, Antonius bellum Parthis inferret. Octauius Sexto Pompeio, si inter eos de pace non conueniret. Additum foederi, vt vterq; ex Italia delectum habere possit, & haec secunda fuisse dicuntur Antonij & Octauij foedera, quibus magna exercituum laetitia confectis. Duces ipsi se inuicem complexi, Romam vna profecti sunt, ubi in grauiissimos populi motus inciderunt: nam & fames vrbanam multitudinem premebat, & rumor exierat in vulgus conuenissent inter duces, vt plures adhuc Coloni pellerentur, vt militum desideria explerent. Itaq; Octauius per id tempus, mox & Antonius multitudinis impetu militari praesidio repellere coacti sunt, editaq; in vrbe tetra caedes, cada ueraq; plurima in Tyberim proiecta. Is motus necessitatem ducibus imposuit pacis cum Pompeio faciendae, quae postquam secuta est, Antonius & Octauius cum Pompeio in colloquium venere, istumq; foedus, vt ille Siciliam Sardiniam & Corsicam praesidio obrineret, ac mare tutum a praedonibus redderet, mitteretq; Romam ex insulis certum tritici numerum: foederisq; rite firmato conuatum est apud Pompeium. Is ab Antonio rogatus ubi caenam sibi & Octauiio paraturus esset, nauim ostendisse fertur. Illa (inquit) est mihi paterna domus, in Antonium haud dubie cauillatus, qui Pompeianarum rerum sector fuit. Pontegitur in nauem

Concordiae initium.

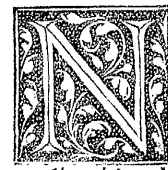
Octauii Antro. iungitur.

Secunda foedera Octauij & Anto.

Pax cum Pompeio.

nauē transgressis lautissima illi cena apposta est. Ibi quum multus de Antonio & Cleopatra sermo haberetur, Menodorus ad Pompeij aurem accedens, quae aliud dicitur. Vis (inquit) Sexte vt succis anchoris hinc subito nauim auferam, teq; sine alia belli molestia statum rei Romanae principem? Oportuit (inquit) Pompeio eid facere, non a me sciscitari an opus esset factu, qui nunquam sim fidem meam & iusturandum violaturus. Antonius & Octauius a Pompeio digressi Romam repetunt, de Parthico bello & ijs quae ad reliquam imperij curam attinebant, consulunt.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEXTAE, LIBER IX.

Ec Antonius multum inde in Italia commoratus est. Erat apud illum quidam ex Aegypto pro magus, qui dubium vere id sentiret, an in Cleopatrae gratiam fingeret, saepius Antonium hortatus fuerat, vt procul ab Octauiio faceretur. Fortuna (inquit) tua Antonie per se splendida & ampla est, verum quum Octauiio adhaerere, continuo hebetatur. Tuus autem demon illius genium reformidat, & quum celsus per se sit atq; alacer, huius tamen appropinquantiae humilis fit & pauidus. Fecit is facilius fidem, qd sine sortibus, siue gallinae corum aut cornicum paria committeret, Antonius erat semper Octauiio inferior. His igitur commotus, cum Octauiia ex qua iam filiolam sustulerat, Italia profectus Athenas nauigauit, ibi tribus ex ordine de scriptis, plerosq; reges constituit. Ponticae orae Darium Pharnacis filium. Idumeorum et Samaritarum Herodem, Pifidarum Amintham, Ciliciae Polemonem. Ventidius interea qui iam antea cu' parte copiarum ad Parthicum bellum fuerat ab Antonio missus, iterum cum hoste feliciter pugnat. Enimvero Parthi natura praeroces, sed multo ferociores ad huc facti, Post Crassorum caedes, Romanasq; legiones in Mesopotamiam caesas, quum Romani imperij fines iam inde incessere non destitissent, postremo ciuilibus discordiae occasione nacti, Phraartis Pacori & Labieni ductu (fuerat is Bruto & Cassio sub Philippensis belli tempus in Parthiam missus, vt eam gentem ad arma in Antonium & Octauium sollicitaret) Syriae irrumpentes, Didio faxa Antonij legato armis superato, oem prouinciam ab Euphrate ad Lydiā foeda populatione vastarant. Hos Ventidius ferociter adortus, Labieno & Phraarte cadentibus, magno praelio superauit, cuius victoriae nuncijs Athenas delatus Antonium in tantam laetitia extulit, vt Graecis epulum dederit, ludosq; tota vrbe celebrari iusserit: ipse positus magistratus insignibus, cum adolescentibus saltauerit. Nec multum postea cunctatus ad Parthicum bellum conficiens dum proficiscitur. Sed Ventidius dum Antonius Athenis adhuc esset, Pacorumq; Hyrodus filium cu' amplissimo exercitu in Syriam venientem, ad Cyrum opprimit. Multo maior hic qd priore praelio edita est Parthorum strages. Caesi Barbari toto rere spatio quantum inter Euphratem & Orontem late patet, secp; vnus Ventidij ductu repenta est genti duabus cladibus Crassiana clades. Nec Ventidius

Dege niji.

Ventidij victoria.

Antonij ad Parthi cu' bellu.

Barbaros in Mediae & Mesopotamiae angustias coactos, sequi voluit: Antonij veritus inuidiam quae faciebat ad id bellum venire. Ipse interim Antiochum Comagenum in Samofatis vrbe obsidione fatigat, cuius legatos apud se de deditioe agentes ad Antonium misit, qui propediecti affuturus dicebatur, & ille haud multo post superuenit. Caeteri obfidione in longum procedere, Barbarisq; validius sese in dies tuentibus pudore & penitencia adductus Antonius, qd non statim regem in deditioe accepisset. CCC. duntaxat talentis ab illo acceptis (alij quingenta ab eo data scribunt) Athenas rediit: Ventidiusq; graui pecunia donatum, Romam ad trium phum dimisit. Atq; ita coniugit, vt is qui puer ex triumpho quae Pompeius Strabo magni Pompeij pater de Asculanis socialibus bellis egit, ante curru fuerat ductus, primus Romanorum de Parthis triumpharit. Sed dum ab eo Parthi (mel atq; iteri) vincuntur, Octauius & Pompeius rupto inter se foedere, iterum ad arma recurrunt, causa recetis discordiae non vna ab Octauiio praefixa est, qd Antonius Pompeio Peloponnesum attribuisset, qd postulari Octauius vt sibi perfolueret qd Peloponnesus deberent, Pompeius reddere noluisse, & qd Menodorus ex Pompeianis praefectus vnus indentem iactaret, no foedus illud fuisse quod istum diceretur, sed belli iudicium, ornaretq; interim studio classem Pompeius, vt bellum esset paulopost reparaturus, mariaq; occulto latrocinio infestarentur atq; ob eam rem fames iteri sentiretur, nauibus ad haec piratarum interceptis, praedones qd in illis erant, se a Pompeio missos praedicarent. Quibus causis Octauius comotus bellum in Pompeium coparat, longas naues ex Rauenna, exercitum ex Gallia accersit: Antonij vt ex Graecia Brundisium veniret hortatur, secum de summa belli consulturus. Venit Antonius cu' paucis nauibus, non reperit ibi Octauium, dubitū meru, an qd rumpi cu' Pompeio foedus non placeret, coestim remenfo Ionio, in Graeciam reuersus est, literis ad Octauium datis, quibus eum monebat, ne foedus cu' Pompeio istum temere violaret. Ille Italiae litoribus praesidio firmatis, in Sardiniam & Corsicam misit, qui a Menodoro legiones & naues quibus praerant praedione Acciperent. Is a Pompeio leui quadā de causa alienatus, ad Octauium transfugit, tres illi legiones & naues quibus praerant tradidit. Atq; ob id meritum ex Libertino est ab eo ingenuus declaratus, iussuq; ijs nauibus praesse, quas secum in partes adduxerat. Interea classis cum qua Cornificius ex Rauenna Octauij iussu Tarentum penebat, subita tempestate difsecta est, praetoria nauis quae Octauiio destinata erat, maris laetitia perijt, quibus diebus Meneocratus quem Sextus classi praefecerat, & Menodorus qui ad Octauium transfugerat, ex Herurria Rhegium ducere iussus, inter Cumas & Enarsam insulam praelio congressi, ingens inter se certamen ediderunt. Interebant illis veteres inimicitiae ex amulati one ortae. Praetoris itaq; nauibus ex aduerso inuectis, confertaq; inuicem harpagonibus & ferreis manicis pugna, Meneocrates post varios conatus grauius vulneratus, is inierat & ob id praelio inutilis, ubi nauim ab hoste semicaptam vidit, in mari periturus decessit, atq; in sinistro cornu ita est a Pompeianis dimicatum. Dextro latere ab altera parte Caluistius & ipse Octauij praefectus, nonnullas hostium naues fregit, fugientesq; Peloponnesum versus est insecutus. Demochares Meneocratis collibertus Caluistium inuitus in altum abestem, suorumq; fugā infecto prementē cursu, caeteras eius naues ex improuiso

Ventidij triumphus.

Causae belli iter Octauii & Pompeium.

Antonij Brundisium veni. Menodorus classe Octauii tradit.

Meneocrates, is inierat.

improvisò adortus subita vi difficit, pleræq; in scopulos & saxa metu temere obruduntur, virisq; in hietus euadentibus, iniecta subito flamma incendit. Pellitur inde Demochares Caluissij reditu. Secundum eam pugnam Octavius cum alia classe & magna vi militum, ex Tarento Rhegium perijt, vtrin Pompeium qui Messanzæ erat impetum faceret, sed Demochare ad Pompeium reuerso, quia duplicata erat classis, constituit Octavius Menodorum & Caluissium expedare, quibus vtrouiam prodiret ex Rhegio frætrum cœpit annauigare, nec longius processerat quum Pompeianæ naues extremum agmen adortæ, terrorem iniecerit. Ibi quum pleræq; circumueniri cœpissent, cætera classis metu ad petras delata, in scodam incidit coluclationem. Sustinuerunt tamen Octauij milites in magna locorum iniquitate, aliquando in minentem hostem, nocte deinceps oppressi, nauibus metu relictis, sese ad montes receperunt, illo frustra reclamante ne naues ad litus desererent. Multitudo in fugam præcepit ducem ipsum in deua montium traxerunt, vbi nox vna laboriose acta est. Postea vero quam dies illuxit Caluissius dictus est appropinquare. Octavius ad litus depiciens naues fere omnes incendio consumptas vider, mare nauticis erat instrumētis & naufragijs refertum. Caluissij & Menodori accessus hostis impetum inhiuit, qui vbi affuerunt necipiti temere sunt prælium inire ausi. Stabat itaq; in prociūdu vtræq; classis quum circa meridiem Notus ventus paulatim surgens in festum frantibus reddidit mare. Pompeij classis Messanam continuo se recepit. Menodorus rei maritimæ aduersus maris scœuitiam veritus cum parte nauium ad interiora pelagi sese proripuit, ibiq; locum nactus, aquarum profunditate minus in festum in anchoris constitit. Naues quæ cū Caluissio erant, tempestate sub noctem inualecente in scodam miserabilem q; factatione incidunt. Fretum sua natura vorticofum, & ad scœuitiam pronum austrum impetu abruptu adeo atrocem induit faciem, vneq; standi, neq; procul abeundi præberet nautis facultatem. Rotabantur in abruptum, cæcoq; inter se cœcursu naues obscura nocte affligebantur, maris angustia, velis, remis, viris, cadaueribus inundabat, exaudiri gemitus miserabilemq; voces eorum qui naufragium faciebant. Alij rursus circa littora edebantur ploratus. Milites qui circa litus erant se affligentes, quia suis ferre opem non possent, oia planctu & lamentatione compleuerant. Si qui ad littora naufragi depellebantur, prominentibus scopulis impacti, tanquam tormento quodâ excussi alio corpore expirabant. Auditi ferunt ab ipsi locorum accolis nūquam memoria hominum tam horrende pelagus moueri contigisse. Deniq; illuce scente die paulatim cum vtero scoda illa tempestatem remisit. Octavius ne tantam suorum cladem aspiceret, Hipponum per montes abiijt, classeq; maiore ex parte amissa, Romam turbatus reuertitur. Ibi multis difficultatibus circumuentus, siquidem renouati belli culpa penes vnū esse vulgo clamitabat, ciuitas quoq; siquando alias maxime fame laborabat, nec stipendium quod militibus redderetur, aderat, neq; in Antonio multum spei erat repositum, quem a se alienatu arbitrari, quia eo inuito esset id bellum motum, sollicitudine & merore cœsciebat. Verum vbi præter spem Antonium sibi auxilio venturum acceperit, summo studio est bellum reparare adortus. Sub id tempus Aquitani in Gallia Agrippæ ductu bello victi sunt. Id bellū seu quia fit citra prælium gestum, aut q; celerime profligatum, ne relatum quidâ a multis reperio. Antonius verno anni tempore cum CCC. nauibus ex Athenis Tarentum profectus est. Ibi noue inter eum & Octaviū suspensiones ortæ, vtriam neuter alteri si dederit. Criminari Octavius Antonium q; in Gallia ad Lepidum misisset, qui eum in se cœcitarat. Octavius quæ ab Antonio præmissa erat, vt cum fratre de reconciliatione ageret, quum id crimen diluisset Octaviūm perpulit, vt cum Antonio in colloquium veniret. Tarenti ambo vna locuti sunt, biduum q; ibi egere tanta inter se fide, vt vtræq; in domino alterius sine præsidio versati sint, estq; inter eos defuturi belli ratione consulum. Cæterum Octavius in verno sequentis anni tempus maritimum bellum differente, nec Parthicum quod Antonio instabat vllam pareretur dilationem, ita inter eos conuenit, vt Antonius. CXX. naues Octauiō ad bellum daret. Octavius duo milia Italorum illi in Parthos ituro, quos Antonius ex eo bello reuerfus confestim restituerit. Miror eam conditionem militum adlectam, quum in vltimo cœdere quod imperatores ipsi inter se percussurāt diferte possit esse, vt Antoni? Italia delectū habere possit. Triumviratu itaq; sibi in quinqueannium prorogato, Antonius Octauiam cum filia apud fratrem relicta, in Græciam reuersus est, continuo inde in Syriam moturus, erantq; res alibi gentium vel in primis Romanorum in hoc statu. In Iudæa iam inde ab Herodis præfectura, intra extrag Hierosolytam res eius gentis velut ciuili quadam discordia agitæ, in magno bellorū motu fuere. Malchus & alij pleriq; Iudæorum principes Antipatro Herodis patri inuidentes, q; quum ipse præcipua polleteret autoritate, duo eius filij supra quam turū esset publicæ libertati creuissent, vt Herodes Galileam obtineret, Phaselus eius frater reficiendorum Hierosolymitanæ vrbis murorum magna nominis celebritate munus obiret. Primo patricidij iudicij est Herodi intentatū, ad quod quum præsidio septus in vrbem venisset, a iudicibus metu percussis inde natus dimittitur, haud tamen absolutus. Nec multo post quum C. Cassius in Syriam venisset acerbius meq; tributū exigeret ab Iudæis, vt vrbes etiā quædam cum habitatoribus venderentur, egregiamq; operam in tributo exigendo Herodes Cassio impedisset, ab eodem toti Syriæ inferiori præfidere est iussus. Exagitabat Malchi animum multo acerbius quam antea tacitus livor, Antipatruq; per Hircani ministrum, apud quem forte vna cœnabant, veneno sustulit. Herodes patris necem vltimus, cum exercitu vrbem ingreditur, Malchumq; vt nouarum rerum autorem interfecit. Hircano cædis causam requirenti Cassij iussu id factum ostendit. Mox Cassio ad Philippense bellum profecto, magna perturbatio Iudæam inuasisit. Malchi frater plura Iudææ oppida ab initio occupauit, quæ haud multo post sunt ab Herode recepta. Antigonus Aristoboli filius, qui nihil a Cæsare vt supra est memoratum, imperare potuit, Mario quem Cassius Tyrijs præfidere iusserat, bellum inferit. Tum vero Herodes qui Cassianis partibus fauebat, aduersus Antigonū egressus in Galileæ finibus eum prælio vicit, victumq; in montana Iudææ compulit. Cassio interea & Bruto vicis postquam Antonius in Asiam venit, nobilissimi Iudæorū ad eum confluerant, Herodem & fratrem accusaturi. Sed Antonius post multa crimina quæ Iudæorū principes Herodi & fratri intenderant, quia singula constanter reus diluisset, Herodem honorifice reddatum in pristina dignitate retinuit. Mandauit ad hæc

Octauij classis cœcremat.

Octauij amissa classe Romam reuertitur.

hæc quod supra significauimus, vt quicunq; Iudæo rum in tota Asia Cassij iniuria venditi essent, in Iudæam restituerent. Extant de ea re Antonij litteræ ad Hircanum datæ, quarum exemplum Iosephus in Iudaica retulit hitoria. Vt enim nec multo post frequens ex Iudæa ad Antonium legatio sub id tempus quo Cleopatra ad illum in Ciliciam nauis gauri, estq; hic quoq; Herodes ab inimicis accusatus sed tantū abluu vt illi ex criminatione aliquo modo obferret, q; ob paternam necessitudinem Antonius (fuerat enim Antipater Gabinij hospes, cum quo iuuenis Antonius militauerat) Herodē & fratrem Iudææ Tetrarchas constituit. Legatos relictari aulos (erant enim centum numero) pertinaciter resistentes, quo minus ea declaratio fieret, Antonius magna ex parte interfecit. Admixto se dux ipse haud multo post voluptatiuus, Cleopatrem illecebris captus, qui dū reginæ epulis saginatur, Parthi in Syriam, quod supra significauimus, irrupere, Labieni & Phraartis, siue Barzapharnis vt Iosephus scribit ductu. Hi mediterranea populati sunt, Pachorus Hyrodus filius cū altero exercitu ad maritima loca descendit, & cum eo Antigonus Aristoboli filius. Is cum ala Parthici equitatus per homines suæ factionis Hierosolyman ingressus, cū Herode & Phaselo medio foro armis dimicauit, vltusq; prælio in templum concluditur. Fauebat interim non pauci Antigono, vt pote paternum sibi regnum vindicanti, multaq; vtrinq; prælia quotidie in vrbe fiebant. Superuenit Pachorus accessus vt creditur ab Antigono, ciuilis discordiæ arbiter futurus. Is paucis diebus quibus est vrbem ingressus, Phaselum & Hircanum ex vrbe ad Barzapharnem ablegauit, a quo Pachori iussu in vincula coniecti sunt, cuius rei nuncio ad Herodem delato, veritus Pachori infidias, cum matre sorore & coniuge magna ad hæc clientum mercenariorumq; militum manu silentio noctis vrbe egressus, Idumæam versus fugam intendit. Matrem interea casu quodam humi afflicta, quum Herodem & alios remoraretur, ratus fore vt cunctatio illa se & suos hostibus e vestigio sequentibus ad eadem dederet, exerto ferro sibi manum inferre conatus est, prohibitus tamē a suis matremq; a languore paululum recreata fugam repetit. Carpebat iam hostis extremum agmen, in quem ille fortiter cœuersus primo sustinet. Mox conferto prælio fundit, fugatq; sumaq; ad facieratorem cecidit. Condidit inde Herodes eo loco quo hostem nocturno prælio fuderat, vrbem de suo nomine, vt in posterum rei gestæ esset monumentum. Idumæam postremo ingressus Iosippum fratrem obuium habuit, cum quo de summa reijlocutus, omni multitudine dimissa (erant ad vndeclm milia numero) dato singulis viatico, vt diuersi abeuntes sese ad meliora tempora refererent, ipse cum fratre & necessarijs, delatq; amicorum manu in Masada oppidum diuersit, locum natura & opere munissimum. Hic imbelli multitudine cum præsidio relicta, ad Petram Arabiæ concessit. Parthi qui Hierosolyman erant, Herodis regiam cum parte vrbis diripiunt. Cæterum vrbica præda parua illis visa est, studio itaq; prædandi Hierosolyman egressi suburbanam regionem varijs cladibus affligunt. Interea Antigonus aures Hircano ademit, ne sacerdotium illi restitui posset, nam lege cautum erat, ne qui ea dignitate frueretur, mutulus aut mancus esset. Phaselus qui & ipse custodiebatur, vbi se periturum congnouit, quia catenæ essent manibus iniectæ, crebra arictatione caput parieti impingens, seipsum

Antigonus Hierosolyman occupat.

Herodis fuga.

Herodes Phaselus.

Antipatru interitus.

Parthi Hierosolyman diripiunt.

Herodes rex a fenatu appellatur.

Herodis successus.

Desperatiois exemplū.

Herodis facinus.

fudit, multaq; caede dissipauit, aperitq; itineribus peruenit ad Antonium, factus illi adhuc multo charior ob nauam nuper operam in hostibus opprimendis. Iosippus interea ad Hiericumtem profectus, ut frumentum iam in agris maturefces, ex hostium agris demereret, in insidiis praecipitatus ac vinctus circumuentus, vi hostium oppressus perit. Eius mortis nuncio Antonij castra delato, Herodes exercitum haud cõtempibilem ab eo accepit, continuoq; in Iudæa reuerfus, hostes i Galilæa nocturno praelio victos intra mœnia coniecit, Affuit interim altera ab Antonio legio, qua inspecta hostes metu percussit, Galilæae finibus excedunt. Ad Hiericumtem inde profectus est, ubi post cenam dimisso conuiuiorepente Tridiniu corruit, magna regis & amicorum felicitate, qui nuper periculo impendente multa hilaritate accubuerant. Vno deinceps praelio circa Hiericumtem cum Iudæis comissio fauicis acie excessit. Quinq; deinceps vrbes vi cepit Herodes, captaq; diripiuit, ibiq; ad duo milia hominum in potestatem redacta, in fratris vltionem occidit. Paucisq; inde diebus Antigoni copias i Samaria praelio fugauit, multoq; in fuga caesi, & cum his Pampus homo imper qui exercitum praerat. Inde apperente vere Hierosolyma obsidere adortus tripliciter aggere, hostes erecto, minaciter instabat, duxitq; sub id tempus vxo rem Herodes ad conciliandos Iudæorum animos, quos ipsius regnum vt impium, qui alienigena esset, ad vnum se reuerfabatur, Mariamne Alexandri, qui Aristoboli fuit filia. Venerunt interea recentes ab Antonio copiae, quibus ille fractus, multo arctius urbem premebat obsidione, erant in castris ad triginta milia armatorum, & in his vndecim Romano rum cohortes, & sex milia equitum. Operibus igitur cuniculis est vrbs plures dies oppugnata, captusq; iam erat exterior murus: Iudæi tñ in arctum coeutes, tanta obstinatione resistebant, vt nec fame, nec periculo villo ad deditionem flecterentur animi. Septimo deinceps anno inuenit qui gentili instituto Iudæis religiosus erat, capta vrbs est, cedestq; ingens edita. A nullo aut sexa, aut etate ferru ira abstinuit. Publica & priuata praedae Romanis fuissent, nisi in Herodis gratia Sosius & Silo Antonij duces iniuria abstinuissent, quos magna pecunia cum toto exercitu donatos, ille ad eorum imperatorem remisit. Fuit hic annus quo ita grauiter sunt Hierosolymae coactae, tertius regni Herodis, vigesimoseptim? ab eo quo Pompei ductu fuerat vrbs ipsa prope modum excisa. Sosius Antigoni captum ad Antonium perduxit. Herodes veritus ne si Romam perduceretur, Romanorum animi illi? praesentia aut precibus flecteretur, restituerentq; in paternum regnum magnam pecuniam pollicitus, facile obtinuit, vt Antiochia Antonij sit iussu interfectus. Atq; ita Asamoneorum principatus in Antigono defecit, cetero simo ac vigesimo anno ab eo quo ea familia principatu & sacerdotio florere coeperat. Herodes non nobilis sed plebeia familia fuit, regibusq; subiecta Sic Iosephus quem plurimum in Iudaica sequimur historia. Eusebius vt supra ostendimus, Ascaloniæ Herodis patrem fuisse ait. Herodes Hierosolymis receptus, quinquaginta ex principibus vrbs, qui Antigono enixe fuerant, interfecti. Consiliu inde cepit Hircani interficiendi, qui adhuc in Parthorum potestate erat. Eum vt in Iudæam remitterent grandem Parthis perfolui pecuniam, quem postliminio receptum, ne populum offenderet, vt patre publice obseruabat, multaq; veneratione proferebatur. Ceteru quia sacerdotiu illi ademptis autibus restitui non potuit, Ananelu quendam in eius

Tepestiua Tridini ruina.

Hierosolymorum obsidio.

Hierosolymae Herodis caedunt.

Asamoneorum finis.

locu substituit. Alexadra Aristoboli filia Herodis focrus, in quo animo ferens, Ananelu Alexandro filio quæ adolefcente habebat in dignitate prelatu, per Gelliu quendam Antonio, qui Alexandriae tunc erat, Mariamne filia elegantis forma praedita, quæ Herodi locata erat, & Alexandru sexdecim annos natu ad suprum desert, vt quado aliter non posset, pudicitiae iactura filio ea dignitas pararet, misitq; vtriusq; effigie illi occulte spectanda, vt in alterutro amore traheret imperatorẽ oim in temperatissimum, rex sibi ex fententia coficeretur. Antonius Cleopatrae praesentia veritus, puella posthabita, Alexandru per literas accersit, Herodes haud ignarus ad quid vxoris frater accerferetur, ad Antonium misit, qui ab eo precaretur, ne Alexandru veller domo ablegatu, quod sine populi mou fieri nõ posset. Ipse interea Ananelu sacerdotio priuati dignitate in pueru translata, qui vno vix anno interfecto, Herodis opera, vt creditur ad Hiericumtem quõ meridianis horis lauaretur, fontib? velut per lufum ab Alexandri interitus. Alexadra morte filij exacerbat, confestim in lulisset sibi vim doloris impatiens, nisi se ad vltionem referuasset. Ad Cleopatram igitur mitrit, cui ob veterem confuetudinem erat non ingrata, suamq; orbitatem per literas quæta, eo precibus perpulit reginã, vt ab Antonio conderet, vt regnum Herodi abrogaret: quo contigit, vt nõ multo post sit ille Seleucia ab Antonio accersitus, causam dicentis de Alexandri interitu, qui ipsius fraude necatus diceretur. Herodes ad iudicium profecturus, Iosippo patruo suo deserti regni procuratorem, se cretoq; illi praecipit, vt si ab Antonio ipse quippiã passus esset, ostentim Mariamne vxorẽ suã interimere, ne Antonius qui eius forma captus crederetur, se extincto illius pudicitiae insultaret. Manauit inde rumor Herodẽ ab Antonio occisum, quo nuncio cõsternata regia, populocum tumultuante, consilium capit Alexadra, ne in subito motu ciuitatis aliquid acerbe pateret, cum Mariãe & Iosippo Romana castra q non procul Hierosolymis ad praesidium regni aberat, occulte adijt, futurũ rata, vt per filia Antiocho charior facta regno potiret. Er hoc rum Alexandrẽ fuit consiliu, quib ab Herode litere supuenerunt, acceptu se ab Antonio humanissime abundeq; illi a se factu factu de parricidii calumnia, ac propediẽ se domũ venturu, honorib? etiã ab ipso imperatore auctum. Regis epistola publice recitata, ois ciuitatis motus refedit, & Alexadra in regia se tenuit. Nec multis inde interiectis diebus rex as fuit, qui quõ de Alexadrã cofilio resciuisset, non nihil suspicatus est de Iosippi fide erga se, mox Mariamne medijs complexibus multibriter quæta q Iosippo discedens mandasset, vt se interfecerit siquid acerbius in se Antonius statuisset, ratus ille puella a patruo adulteratam, qui id arcanum ei aperuisset, parum absuit quin eam interfeceret, nec Iosippum ad conspectum suum venire est amplius passus. Puellae matrem custodiri iussit, velut eius flagitij non ignaram. Atq; his casibus Herodes varie iactatus aliqualculum inde ab armis quieuit. Antonius interea in Parthos mouit, centu circiter & viginu milia armatoru sub signis habens, in quibus erat ad triginta milia exteraru nationum. Apud Plutarchu pro triginta milibus (quod librarioru incuria haud dubie accidit) tercentu milia scripta reperio, deditq; Arthanades Armeni? ad id bellu sexdecim milia equitu, & septem pedum. Cleopatra illum ad Euphratem vsq; profecta, quum in Aegyptu reuerteretur

Alexandra facinus.

Alexandri interitus.

Falsus de Herode rumor.

Herodis suspitio.

reuerteretur Hierosolymam flexit iter, fuitq; ibi aliquandiu cum Herode, quem ad concubitu pro uocasse creditur, dubium quia mulier libidinibus addicta esset, an vt Herodem in aliquod discrimen apud Antonium traheret. Constans opinio erat ea sapius ab Antonio Iudæam & alias terras Aegyptu pro finitimas petiisse, essi ad id tempus nõ ipetrallet. Habuit in animo Herodes eam interficere, vt motum Antonio & Asiae regibus perniciosum, sed suoru motu dereritur reginam multis muneribus donatam, vt paciore in futurum haberet, in Aegyptum vsq; officij causa est comitatus. Antonij aduentum totus oriens expaui, ob inuicti exercitus famã, fuit tamẽ terrificus ille belli apparatus Antonio inuolus, qui amatorijs (vt fertur) medica minibus Cleopatrae victus, vtq; primum ad reginã oscula & complexus reuerteretur, bellu neq; loco negã tempore fatis idoneo inchoat, quippe quem in Armenia hyemare, vt aiunt, oportuisset, vt miles octo milium stadioru itinere sellus, refecere, mox inuente vere Media occupare, quorum neutru est ab eo factu, sed praecipiti pene cursu Media ingressus Pharaa urbem subita est oppugnatione adortus, machinis bellicis quã. CCC. turrib? uehebatur, & in his aries octoginta pedum, post se relictis. Pharaotes audito Antonij accessu, & qd haud multo post bellica opera sequerentur, parte equitu mitit ad ea interceptiua, qui decẽ milia armatoru ad machinaru praesidiu relinãta, subito trucidaru accessu, perpauci viui venerunt in hostiu potestate, & in his rex Polemo. Bellica opera victor barbaru igne corrupti: Turbauit ea clades haud mediocriter Antonium, secutaq; mox altera recentior. Arthanades Armenius q capellendi belli auctor fuerat, post mediocrem vnam cladem acceptam cuius mentio facta est, Antonium destituit. His successibus Pharaotes elatus in Romanorum conspectu venit, quem vt ad iustam pugnam Antonius eliceret, cum tribus legionibus & vniuerso equitatu frumentatum vnus diei itinere a castris processit. Affuit illi statim barbarus, stetitq; Medicus equitatu falcata specie instructus, mirantq; interim defixo obtutu Romanos ordines, qui repente Antonianus eques accepto signo in hostes fecit impetu. Restitit Parthus non nihil, caeterum vbi pedestris acies affuit, confestim in fugam aueritur. Sequitur fugientẽ victor eques, distractaq; est fuga stadia circiter. CL. nec p tanta trepidatõe adeo multi caesi sunt. Persuasum habuit Antonius eo die a se cum hoste debellatu, verum vbi octoginta nec amplius ex hostibus interfectos accepit, multo difficilius genus belli sensit sibi instare q animo concepisset. Postridie in castra redeunt hostis denso agmine occurrit, ad pugnaq; puocat. Antonij? barbaro ægre a se repulso, sine aliquo maiore certamine redijt ad suos, acciditq; vt eo die subita hostium eruptione ex oppidato facta, stationarij milites fusi essent, horum decimum quinq; forte educit, Antonium capitali supplicio affectis, caeteros hordeo pauit. Nec multi inde dies intercesserunt, quum obsidio adhuc teneret, fames sentiri cepta est. Frigus quoq; non solum alijs, sed a Medis & Parthis appetet hyeme timebatur. De pace itaq; agi ceptu, Repetitaq; sunt ab Antonio Romana signa, sed non recepta. Cũ Pharaotes fecus est in hoc percussus, vt Antonius inde tuus cum exercitu abiret. Mardus quidã Parthus genere, sed exploratã fidei apud Antonium, sese ducem obtulit, atq; fuit ne per plana & aperta duceretur exercitus, sed per montana potius loca, & ob id Parthico equitatu minus vilia, si Pharaor

Parthicu bellum.

Pharaotes q hic Pharaotes.

Parthos victoria.

Antonij victoria.

Milites hordeo pascunt.

tes non stetit feceribus. Et iam duorum dierum iter confecerant, quum circa flumen quoddã Mardus abruptas recenti opere ripas intuitus, suspicatus quod erat haud procul hostem abesse, Antonium monet, vt composito agmine incedat, imminere ab hoste insidias, vixq; milies in ordines redierat, quib barbari a fronte & a laterib? sese Romanis offerunt. Antonius funditores & leuis armaturae milites in hostes mitit, qui glande plumbea multitudineq; telorum pene oborti terga vertunt. Nec ipsi interim paucas inferunt plagas, refugio sagittarum iactu, conuersi deinceps retro, quum irrumperet in Romanu agmen conauerat, a Celtibero equite diffecti sunt. Quatuor deinceps dies Antonius quadrato agmine incessit, leui armatura dextra laeuq; exercitum claudente, & iam barbari qui vestigiõ hærebant, omnem spem bene gerende rei prope modum abiecerant, quum Fuluius Gallus leui armatura, atq; aliquod alis equitum ab Antonio imperatis, in hostem ferocius inuectus, dum longius fugientem prosequitur, a barbaris circumuentus, totum exercitu in discrimen adduxit, dum alij atq; alij turmatim, & nõ vno impetu suis laborantibus opem ferit, per partes a victorib? excepti in numerum trucidabantur. Fuisseq; eo die exercitus deletus, nisi Antonius cum tertia legione, facto in barbaros impetu, victoriam ex illorum manibus extorsisset, sic quoq; causa eõ die dicuntur ex Antonij exercitu ad tria milia hominum, quinq; milia vulnerata. Circuite Antonius faucios incredibili charitate, eoru dexterã prehensur, hortariq; vt bono animo essent, nulli se defuturu polliceri. Illi cõtra orare vt pergeret inde celeriter abire, propriaq; saluti consulere, satis se feliciter eo incolumi perituros. Nullus vnq; imperator tanta in aduersis rebus fiducia vsus dicitur, tanta in amore patientia, quanta Antonius in eo bello pra se tulit. Parthi ea victoria elati Romanis imminabant, velut nocte illa fugituri. Et Pharaotes, q praelio abfuerat, tanq; victoria in manib? esset, eo ferociter occurrit. Erãt illi. XL. milia equitũ & nõ quadringenta, vt apud Plutarchum legere est, librarioru vt saepe testatus sum, incuria. Antonius suos pro concione horraus, postridie quadrato agmine mouet castra. Ibi hostes varie agmen adorti, quum vndiq; vi multa pellerentur, viderentq; suos conatus incassum eua dere, iterum spem oim victoriã deponunt. Ventu inde est ad decliuia quædã locoru, vbi ne legionarij in descensu hostium telis fierent obnoxij, altero poplite inflexo, scuta in aduersos barbaros obijciunt inuicemq; se regentes primi secundos, secũdã tertios scutoru obiectu ptegit, imitabaturq; ordo, ille clypeoru immensũ cuiusdã testi specie, qua Romanoru arte animaduersa Parthi ira parciit, posito arcu hastas corripuit, impetuq; in aduersam aciem feruntur. Tum Romanus in pedem sublatu, velut ex insidijs cohortẽ, tela in hostem coijcit, ferumq; cõminus vibrat, ad quẽ subitariu congressum Parthi cũ insigni caede retro fusi fugatiq; sunt, tenuitq; plures dies in pugna di tenor, & iam ob tardum incessum fames ingens exercitus inuaserat. Miles frumenti omniscq; commeatu inopia ad hæbaru radices effodendas coactus, inde sibi victum quæritabat, sed notioribus herbis cõsumptis, ad ignotas & suspectas necessitas illum adegit. Reperitum est genus herbae, quæ per infantiam ad mortem aducebat, quicunq; eam cibo arigerat, subita rerum oim obliuione captus, neminem agnoscebat, vni tantu operi intentus erat, vt lapides effoderet, effos velut magnu quoddã instaret negociu, studio

Repelluntur Parthi ab antonio.

Ro. ceddes

Antonij constãtia in aduersis.

Fudunt Parthi.

Gen? herbae mirã dum.

Tēpeſti- uum in- dīcium.

Inſtat Parthos Ro. agmi- ni.

Trepidat- io no- cturna.

Septe An- tonius Parthos ſupauit.

verfaret. Erant igitur plena oīa effodientium lapid-
 des, effoſſos molientū, qui quum paulo poſt bilē
 euoniuiſſet, mors improbiſe ſequēbatur. Inſtabat
 nihilo ſecius Parthi. Ceterum viliores in dies ſe-
 bāt, cædebāturq; ſepius a Ro. Audita eſt vox Anto-
 nij in tam laborioſo reſeſſu, clamātis: o decē milia
 illa q̄ cū Xenophōte Craſſiana clade Babylonē per-
 uenerunt, mirātis quonā modo per tam longa ter-
 ræ ſpacia euadere potuiſſent. Et quia aperta vis pa-
 rum barbaris procedebat nouas machinatur inſi-
 dias, retentis arcubus, pacis ſtudiiſſimulant, mul-
 ticq; fidem illis habere, q̄ plures dies innoxij caſtra
 ſecuti eſſent, & ipſe Imperator de exercitu in plani-
 tiam deducendo cogitabat, ne per ardua amplius
 duceret, quum Parthorū vnus (fuit huic Mitridati
 nomen) Numefis cuiuſdam nepos, cui Antonius
 aliquot vrbes dono dederat, occulte ad Ro. caſtra
 venit. Is ſcicitatus ab eo quem Antonius miſerat,
 an cerneret montē procul apparentē, quum cerne-
 re ſe ille dixiſſet, ibi inquit oīs Parthorū ſeder equi-
 ratus, vt vos planitiā egreſſos prælio excipiat, pro-
 inde caueat imperator ne moniū ardua deſerat, ni-
 ſi hæc loca, vt Craſſus nuper, Rom. velit clade inſi-
 gnire. Antonius repetito itinere, quia par arida vni-
 diei ductandus erat exercitus, milites monet, vt
 aquas galeis & vrtribus ſecum deſerant. Parthi vbi
 montanū iter a Romanis repetitum ſenſere, reliſta
 inſidiarū latebra noctu præter morē gētis curſu ad
 hoſtem deſerunt, primaq; lux extremū agmē aſſe-
 cuti. Romanos qui & ipſi tota nocte iter fecerāt, vt
 procul ab hoſte diſcederēt, per uigilio & labore cō-
 ſectos, magno impetu adoriunt, pugnaq; tumul-
 tuoſe inieſta, abeuntis remorari conantur, illi iniu-
 riam cōtēti a ſe propulſare, iter nihilominus faciūt.
 Et iam ventum erat ad flumen falſæ & peſtilentis
 aquæ, gelidæ tamen & perſpicuæ. Admonet Mar-
 dus, qui dux erat itineris, vt circa ripam diſponerēt-
 tur, qui militē a potu arcerent, niſi continuo extrin-
 ſe uellēt, tolerarentq; adhuc paululū ſitim, dū ad
 propinquū flumē ueniret, quod haud procul inde
 flueret, cuius aqua dulcis erat & falubris. Multi vr-
 gente, ſiti in hauſtu procurabere, ac vix aqua in ſto-
 machū recepta, in teſtinorum doloribus correpti,
 mox paulo extincti ſunt, queſiuit tamē hic paululū
 exercitus. Interim Mitridates ille Parthus iterum ca-
 ſtris diſſimulatē inſinuatus, per interpretē monet
 Antoniū vt pergat procul ire, ac fluuiū qui iā prop-
 inq̄ eſſet ſuperare, illuſiſq; ſuos populares pro-
 gredi cōſtituiſſe, nec vltra proceſſuros. Obtulit Ro-
 manus iudici magnū auri pondus, ſed ille tantum
 ſibi deſumpſit, quantū ſub veſte occultari potuit.
 Sub nocte inde mota ſunt caſtra, tumulſuq; obiter
 exorto, militū culpa, q̄ noctis vmbra fræti in ſuos
 prædæ cupiditate graſſari cœperant, tātum in toto
 agmine eſt trepidatū, quantum per eos dies nunq̄
 alias. Credere Antonius ſuos ab hoſte circumuentos
 eaq; nocte ſibi cū toto exercitu cadēdum. Deſpera-
 tis itaq; rebus libertum iureiurādo adegit, vt quan-
 docunq; iuſſus eſſet, ſibi peſtus hauriret ferro, iacē-
 tiq; caput adimeret, ne hoſtib⁹ vt Craſſus ludibrio
 eſſet. Conabatur nihilominus conſuſum militem
 in ordines redigere, quum ei nunciatur, paucorum
 temeritate, turbari agmen, qui auri cupiditate ſi-
 mpedimenta quedam impetum feciſſent. Sub lucem
 hoſtis tumultuoſe aſſiit, cui leui armatura & equi-
 tibus obiectis non ſolū reſiſtit Antonius, ſed egre-
 gie etiā a ſe repulit. Tum demum illi retentis arcu-
 bus, uros abire iubent, laudantq; ſimul Romanos
 rum robur & conſtantia, ſuiq; id nouiſſimū Anto-
 nio certamen cū Parthiſ, quos duodeuiginti præ-

lijs vicerat. Senis deinceps caſtris ab hoc flumine
 ad Araxem uenit eſt, quo ſuperato Ro. in Arme-
 niam trāſiuit. Ibi vero oīa pacatoria fuere, clemen-
 tius cœlū, aura lenior, terræ fratricitas, quo ſuccelſu
 lætati milites ſe inuicē præ nimio gaudio cōplecti
 mutuoq; oſculari, uelut ſœda tēpeſtate i alio iſta
 ti incolumes portū tenuiſſent. Multi tamē morbo
 inedia cōtraſto abſumpti ſunt. Senſit Antonius in
 recēſendo exercitu. XX. milia peditū eo bello amiſ-
 ſa & quatuor equitū, quorū præcipuā præſe morib⁹
 & fames conſumpſiſſet. A Phraartis igitur vrbe in
 Armeniā ſeptē & XX. dieſu ſpacio traduct⁹ eſt ex-
 ercitus. Antonius Arxanadē Armeniæ regē a quo
 fuerat ab initio belli deſtitutus, multis pollicitatio-
 nibus alleſtū in ſua poſteſtate redegit, redactū in
 triumphū duxit. Ceterū dum per niuoſa loca, me-
 diaq; hyeme, cū exercitu ad Cleopatrarē ire cōtēdit,
 ſuper Parthiā clade ad octo milia militū amiſit.
 Interim vero dū ſcī Media eſt cū Parthiſ bellatū,
 Octauius Siculū bellū ad exitum perduxit. Primū
 oim claſſi, quā in Sextū ſumma opem inſtruxerat, M.
 Agrippā Caluiſij loco præfecit: naues inde & exer-
 citū in p̄cinctū ſtanrē patrio more lauſtrauit, vt ar-
 circa litus ſtarent, q̄ vniū ad luebātur. Multitudo
 ois circūſuſa ſilētio aſſiit, facerdotis inde naui cō-
 ſidentes ſacra peragunt, terq; exercitū circūuectū
 ſunt purgamina deſerētes, ducibus vna ad nauigan-
 tibus, poſtremo his diuiſis parē vnā in fluct⁹ por-
 riciunt, alterā altarib⁹ impoſita adolēt. Eſt q̄d pu-
 riſificatiōis genus adhibiti, vt arborib⁹, ob ſœua ma-
 ris naufragia, q̄ vnum poſt alterū fuerat Octauius
 eodē bello adeptus, quas clades adeo iniquo aīo
 tulit, vt Neptuni ſerculū Circenſi pompe dextræ
 rit. Ex Puteolis claſſis proſecta in Sicilia curſum te-
 nuit. Pōpeiū circa Lilybæū Lepido, qui ex Aphri-
 ca accerſebatur Pliniū oppoſiit, reliquā in ſulē orā
 præſidijs variæ firmavit, validiſſimus nauitū appa-
 ratus ad Meſſanam conſiſit. Lepidus ſub id tēpus
 cū mille onerarijs nauibus, octoginta longis, &
 rarus ex Libya ad id bellū proſectus eſt, vt college-
 auxilio eſſet. Erant illi. XII. legiones, & cum his re-
 rum oim apparat⁹ ingens aſſiit, nec multo poſt &
 Taurus cū duab⁹ & XXX. ſupra centū nauibus,
 quas Antonius ex ſedere ad bellū Octauiō dabat,
 Is Tarēto digreſſus, vt cū Octauiō ſe iungeret, ad-
 uerſa tēpeſtate eſt eodē reuect⁹, & Lepidus vehemē-
 tiſſimo aſtri ſtatu, aliquot nauibus amiſſis, Lily-
 bæum tenuit. Eadē vi uentorū Octauius duas &
 XXX. gradiores naues, & cū his liburnicas quaſdā
 circa Sicilia amiſit, diſtuliſſetq; rectū clade percul-
 ſus bellū in ſequentē annū, niſi pp̄ ſe fame adactus
 eum cōpuliſſet ad claſſem cōtinuo reparandā. His
 Octauij cladiſus elar⁹ hoſtis, p̄ purpureo cœruleū
 Neptuni more paludamentū induit, qui poſtq̄ oim
 opinione celerius claſſem ſenſit ab Octauiō repara-
 tam, collapſus aīo cū inuictō hoſte ſibi rem eſſe fal-
 ſus eſt. Miſit itaq; Menodorū cū ſeptē nauibus ad
 explorādum, cū quanto nauitū numero & q̄n in ſe
 eſſet ille moturus. Trāſiugerat Menodor⁹ ab Octa-
 uio ad Pompeiū, poſtea q̄ uidiſſi ſibi Caluiſium in
 præfectura claſſis prælatū, ac tum quoq; a Pōpeio
 miſſus ad præſentiēdos hoſtū motus, iterū ab hoc
 ad Octauiū ſe cōtulit, quē ſupplicē ad ſe recepit p̄
 vili tranſuga iuſſit ille cuſtodiri, ſtimulq; Meſſalā
 cū duabus legionibus in Sicilia miſit, q̄ ad Tauro
 miniū caſtra faceret, ipſe ex Hipponio cū reliqua
 claſſe ad Strongilē uenit. Totū Sicilia litus inter
 Tyndaridē & Mylas Pōpeianis tenebatur armis.
 Octauius ratus ibi Pompeianis eſſe dat Agrippæ ne-
 gociū eo cū parte copiarū tranſiretandū, & vt hoſte
 prælio

Antonij Armeniæ regem ca- pit.

Nauium luſtratio.

Auxilia- ris claſſis

Octauij naufragi- um.

Pōpeia- narū nauium nu- merus.

Agrippa nauali pugna Pōpeitū ſuperat.

Octauij diſcrimē

Rius ignis.

prælio laceſſat edicit, ipſe ex Strongile Hippo-
 nium reuerſus, cū tribus legionibus ad Tauri claſ-
 ſem proſiciſci, eratq; cū eo Meſſala, qui nodū in Si-
 ciliā tranſmiſerat. Agrippa interim ex Strongile
 Hierā intercepti, Pōpeij præſidio inde eſecto. Bre-
 uiſſimus hinc ad Mylas percuſus, ad quas occupan-
 das erat Agrippa prima occaſione occuſurus, quū
 Apollophanes huc uenit a Pōpeio miſſus cū haud
 puo nauitū nūero, nec ipſe multo poſt cū. LXXX.
 nauibus eſt proreſſe claſſem ſecutus. Erat & Demo-
 chares i his locis cū. XL. nauitū claſſe, adeo vt q̄nq;
 & LX. ſupra cētū naues acie dimicaturē eſſet. Nec
 Agrippa hoſtū aggreſſum detrectauit. Erat vtrinq;
 ſp̄lediſſimus nauitū apparat⁹: turrib⁹ a prora &
 puppi prominētibus, cōcurſumq; eſt ab vtraq; par-
 te inirepide. Erat Pōpeio agiliores naues, et viri rei
 maritimæ longa cōſuetudine aſſueti. Cōtra grauior
 res Agrippæ, & ob id cōſerta pugna multo firmio-
 res: quo cōtigit, vt ex aduerſo cōcurrentiū impulſu
 Pōpeianarū p̄plures corruerit ſint. Eratq; Agrippa
 haud dubie ſuperior, quū Pōpeius ſuis ſignū dedit
 receptui. Perſecutus eſt Agrippa abeuntes, egreſſetq;
 naues in breuia & ſcopulos, ſequendi ſtudio, niſi a
 ſuis fuiſſet admonitus, ne temerario procurſu ſe-
 daret victoriā. Inhibuit itaq; dux imperiū retroq; ad
 Strongilē abijt trīginta nauibus ex hoſtium claſſe
 aut captis, aut mari depreſſis. Sub id tēpus Octaui⁹
 cū parte exercitus ex Leucopetra eſt id extremū Ita-
 liæ promontoriū in inſulā tranſmiſit, Tauromi-
 nioc⁹ exclusus vltra Oenabalā fluuiū claſſem ap-
 pulit, metabatq; in his locis caſtra, quū Pōpeij, ex
 improbitu aſſiit, aſſeciſſetq; hoſte ſubita re percul-
 ſum clade aliqua iſignū, niſi Pōpeij terreſtriū bello
 rīgnarus pugna abſtinuiſſet, uerit⁹ ne in noctē di-
 micare cogere. Cōceſſit itaq; in Phoenicē vrbē.
 Erant cū Octauiō tres legiones & quingenti equi-
 tes, leuis armaturæ circiter mille, ex auxiliariib⁹ his
 totidē numero. His Cornificio datus, vt bellū cum
 hoſte gereret, ipſe priuſq; illuceſceret, naues repe-
 tit in alio ſi copia fieret dimicaturus. Tranquillus
 autor eſt, eum non pugnantū conſilio naues repe-
 tiſſe, ſed vt ex cōtinenti alias copias repereret. Ap-
 pianus his vno die concurſum ſcribit, præliumq;
 in noctem diſtractum, poſtremo incenſis capſiq;
 Octauij nauibus totam claſſem ab hoſte proſigra-
 tam, ipſe Octauius, vno duntaxat armigero comi-
 tatus, occulte ad Meſſalam penetrauit. Trāquillus
 ruruſus a Demochare ait & Apollophane ſuperatū,
 atq; nauigio vno ægerime ſeruatū, qui quum
 præter Locros pedibus pereret Rhegium a Pō-
 peianis circa litus pene exceptus ſit, & mox cum
 in deuios tramites reſugiſſet, ab Aemiliū Pauli ſer-
 uo, qui vnicus illi hærebat comes, in heri ſui a tri-
 umuiris proſcripti vltionē eſt propemodū interſe-
 ctus, vbi igitur in caſtra uenit, ad Agrippā & alias
 prætores ſcribit, vt Cornificio opem ferrent, qui in
 inſula cum tribus eſſet legionibus intercluſus: mo-
 uit aduerſæ pugnæ nunciis ſtatū ciuitatis, vt qui-
 dam etiam ad res nouas cōſurgere aſſi ſint, quorū
 pleriq; exuio ſunt ſupplicio a Mecenate affecti
 qui ad hoc ipſum fuerat ab Octauiō ad vrbē miſ-
 ſus, vt eum mortū comprimeret. Cornificius com-
 meatus inopia compulſus, quia aſſidentem hoſte
 ad pugnam elicere non potuit, moris ſignis, quar-
 tis caſtris in eam terram uenit, quū riuum ignis vo-
 cant Siculū. Percurrunt eam oram locorum accolæ
 noctū, ob ſuffocatiōis exhalationem, cineremq;
 pulueri permixtum. Exercitus his locis ægerime
 traductus in tris legiones ab Agrippa Lavoniū du-
 ctū miſſas incidit. Iunguntur vtrinq; copię, vbi

pleriq; militum ex proximis fontibus temere
 aquarū, aquis in ſtomachum receptis, conſeſſum ex-
 tincti ſunt. Inde ad Agrippam exercitus peruenit,
 qui iam Tyndaridē occupauerat. Octauius iterum
 in Sicilia trāſgreſſus cum Lepido circa Meſſanam
 caſtra contulit, Taurusq; Antonianarū nauium præ-
 ſecto mandari, vt Pōpeio circumquaq; maritimos
 cōmeatus intercludat, quod negocium ille nauiter
 exequutus hoſtem breui ad tantam rerum oim ino-
 piam redegit, vt de ſumma rei certare, haud multo
 poſt ſit coactus. Miſit itaq; Pompeius qui Octauiō
 diceret paratum eſſe ſein vnus pugnæ euctum ro-
 tius belli fortunam cōſicere, ſi ſecum pari nauium
 numero dimicare conſtituit. Octauius, cū a mari-
 timo prælio abhorrebat, ad declinandā tamē inſa-
 miam accepit conditionē. Cōparant itaq; inter ſe,
 vt recentis vtrinq; nauibus in pugnā prodirent.
 Tum vero multa ad vſum pugnæ hinc inde excog-
 gitata, turres, propugnacula, & quæ harpagæ appel-
 lantur, ſunt ab Agrippa inuenta. Erant hæc naues
 falcibus inſtructę. Vbi itaq; pugnæ dies aſſuit, claſ-
 ſes ex diuerſo progreſſæ, inter ſe magno cum ſtre-
 pitu & clamore cōcurrunt, quo tempore Octauius
 artiſſimo præſidio ſomno, vix vt ſignū daret a ſuis
 excitari potuit, quod eſt poſtea illi ab Antonio ex-
 probatum, uelut inſtructā hoſtū aciem rectis ſpe-
 ctare oculis nequiuiſſet, ſed ſupremū cœlum intūti-
 us iterum decubuiſſet. Strepitus itaq; & clamor ab
 initio oia conſunderunt, vtrinq; eadem vo erat, ea-
 dem ſere nauitū forma, idem apparat⁹, redidabat
 mare telis, naufragijs, cadaueribus, vniū hinc inde
 aſſultus, vniū certaminis conatus. Stabant in litore
 terreſtres copię de euctu pugnæ ſolliciti nutu &
 clamorib⁹ ſuis fauentes, & iam in longū p̄ceſſerat
 id certamen, quū Agrippa pleraſq; Pompeianarū
 nauitū deſeciſſe intuitus, ſuos ad victoriā horrat⁹,
 ſummaq; vi cōnnixus, hoſte in fugā uertit. Septen-
 decim q̄ fugā præoccupant in pelagus celeri curſu
 deſerunt. Ceteræ ad vnam ab Agrippa interclu-
 ſæ, aut captæ, aut incenſæ, aut depreſſæ ſunt. Pō-
 peius præſenti clade percuſus. Meſſanā trepide cō-
 fugit, terreſtris exercitus oblitus, qui ſecundū eam
 pugnā in Octauij ſidem conſeſſit. Tres Octauij na-
 ues ſuppreſſæ perierunt, hoſtū octo & viginī, cæ-
 teræ aut capte ſunt, aut incenſæ. Pōpeius audita re-
 ſtriū deditiōne, nō expectatū Pliniū, qui cū octo
 legionibus in horā ex Lilybæo expectabatur, cum
 decē & ſeptē nauibus, q̄ prælio exceſſerant, atq; iſ-
 rebus q̄ ſecū aſportare potuit, ex Sicilia proſectus
 in Aſiā direxit curſum, pacatiōre ſibi Antonij ra-
 tus ob Iuliam matrē a ſe olim ſeruatā. Pliniū cū le-
 gionibus Meſſanā ingreſſus, copias, quas ſecū ad-
 duxerat, Lepido tradidit, q̄ cum Agrippa cōjexerit
 tum admouerat, diripiuitq; ille per noctē vrbē præ-
 da opulenta. Factus per hæc duarū & viginī legio-
 num imperator ad totā Sicilia occupadā animum
 adiecit. Miſit & præſidia circa vrbes, quas ipſe ſe-
 perat, quibus imperauit, vt ſi qui ab Octauiō ad ſe
 uenirent moenibus excluderēt. Queſtus eſt primo
 per amicos Octauius Lepidū iniriā, mox in collo-
 quiū cū eo uenit, ibi palā eſt criminari, q̄ ſoci⁹ ad
 bellū accerſit⁹ ſibi Sicilia vindicare. Illi Antonij
 & Octauij accuſare, q̄ inſidi ſocij ſe recenti ſedere
 excluſiſſent, t̄quam oia habituri. Minacibus inde
 verbis ſeſe inſeſſentes diuerſi aberit. Senſit inde
 Octauius ſtudia eorum, qui cū Lepido erant, mul-
 to in ſe eſſe q̄ in illum propenſiora, paucorumq;
 animos occulte perſecitatus, ad illius caſtra cum ro-
 to exercitu acceſſit, quo extra vallum relicto, ipſe
 quum primum munitiones eſt ingreſſus, & in con-

Pompeij poſtula- tum.

Naualis pugna.

Pōpeius Sicilia deſerit.

ceptus, ipse gentis Metropolis. Erat illa duobus
 tumulis sita, quos brevis intersequebatur vallis, ad
 tria milia amatorum oppidum obtinebant. Hic bellum
 aliquot dies haesit, Metullus Romanos a muro pro-
 pulsantibus, illis contra bellica opera ex adverso in
 oppidanos erigebat. Postremo hinc aggeres sunt
 moenibus admodum, & ex his pontes ad muros exten-
 situm Octavium iussu vrbis ab omni parte oppugna-
 ri cepta est, vrbis oppidanorum vires pluribus locis fa-
 rigaverit. Aderat imperator ac circa pontes milites
 hortabatur, vt in vrbem euaderet. Caeterum quia se-
 gnior erat pugna, neque miles dulcis presentia & hor-
 ratione ad irrumpendum multo incitator vide-
 retur, arrepto clypeo per pontem Octavium cursu fere-
 batur: sequuntur cum Agrippo & alij primores, tum
 milites pudore ducti ceratim eo aduolant, quorum
 pondere pons depressus, cum fragore & strage ho-
 minum, ab imo corruit. Multi ruina portis elisi perie-
 re. Octavium crux dexterum & vtriusque brachium con-
 fauciatus in pedes sublatum ex eminentiore loco sese
 militibus ostendit, ne ei morte temere credita, plium
 mitteret. Pore itaque statim refecto oppugnatione mul-
 to atrocior Metullus imminerebat, quo metu percusa
 si per legatos dedicationem passicuntur, quingentis
 obfidibus datis. Inde Romani in partem vna vrbis
 recepti, quos iusque superiora oppidum loca obtinebant,
 sibi arma tradere iussissent, consternati animo oppi-
 dani mulieres & pueros in fenatu sub custodia clau-
 serunt, vt continuo vbi se in discrium adductos
 vidissent, locum incenderent. Vbi primus igitur vis est
 a Romanis admota, continuo subiecta a custodibus
 flamma omnis imbellis multitudo igni consumpta est, vi-
 ri & ipsi occisione occisi sunt. Ita Metullum prius
 direptum fuit mox igni consumptum ac dirutum, vt ne ve-
 stigia quidem vlla tam clare nupt vrbis extarent. Caete-
 ri lapides Metulina clade exteriti certatim, deditio-
 nem fecerit, ac tum primus lapides trasalpinum Romanorum
 sunt ditionis facti. Postquam ex his non multo post
 defecere, quos Marcus Elibius victos & in potestate
 redactos autoribus defensionis prius interfectis, sub
 corona vendidit. Bellum inde in Paones translatum,
 horum memorosa regio ab lapidibus ad Dardanum
 extensa, non vrbes, non oppida tum illis erant: sed to-
 ta gens villi cabat, neque iudicia vlla aderat, neque pri-
 ces, ceterum milia virorum erant integra ad bellum arma-
 bant, qui sine duce, sine imperio dispersati, sub Octa-
 uij accessum in sylvas refugerunt, quos Romanorum
 riu longius a suis aberrantes in eorum potestate vene-
 re interfecti sunt, octo continuos dies horum agros
 & villas Romanus miles populatus est omni Peo-
 nium Segestanorumque regione vastata, ad Sauum vsque flu-
 uium Ro. signa processerit in huius ripa vrbis munitis-
 sima tum erat, fluuio & ingenti fossa circumdata, quam
 Octavium ob id expugnare adortus est, vt horreum
 lecti belli in Dacos & Basternas. Idem fluuio his in
 locis Danubius vocatur, nec multo inde inferius
 lapsus vberioribus aquis: pro Danubio Istri nomen
 assumit, Sauus Istrum influit, vrbis Sauo imposta
 Segestae nomen habuit. Segestani quibus iperata face-
 re recusat, continuo sunt oppugnari cepti, ag-
 geresque contra moenia erecti, & pos fluuio impo-
 situs. Paecoes quoque illis subsidio veniebat, si dijs excepti
 partem cessi sunt partem fugam disiecit. Segestani trigesimo
 die quo obsideri ceperant difficillimo plio victi pacem
 petere. Octavium eorum virtute & precibus motus,
 pace Barbaris reddita, partem vna vrbis deditis as-
 signavit, quod reliquum fuit quinque & XX. cohortibus
 praesidio obtinendum reliquit, non multo post impa-
 ris digressum oppidanis, qui in se impetu fecissent,
 partim caesis partim fugatis tota vrbis potiti sunt.

Strenua.
Octavij
opera.

Metullij
excidium.

Pannonij
ritus.

Danubij
prius mox
Ister.

Octavium bellum in Delmatas Taulantius finitimos
 transfudit: qui ad XII. milia numero Pronomam Li-
 burnorum vrbem occupata, valideque munita sedem bel-
 li fecerant, tumulis circa vrbem prius inessis, nequa
 Romanis ad se pateret accessus. Ipse ab initio visus
 est, velle oes muro concludere, eumque terroris hostibus
 obiecit, occulte tamen mittitque silentio noctis ad mo-
 res tacito accessu obreperet, quibus id negotium est
 datum, strenue per noctem ad hostes peruenire, Delma-
 tas in iugis sedentes ac semiformes improvisus acces-
 su opprimunt, extollunt inde signum, vt qui in castris
 erant, scirent motum a se teneri, qui alios veritatem inle-
 derant, vbi Romanos suis praesidio depulsi, ardua
 tenere senserunt, veriti ne a moenibus excluderentur
 celeris fuga ad vrbem deferuntur. Duo adhuc tumuli
 praesidio tenebant, quos dum Octavium muro & fossa
 cingit, indicio cooperit Teutinum cum altero Delmata-
 rum exercitu adesse, qui modico praesidio suffus ad mon-
 tes concessit. Facta est & ex vrbem sub id ipsas eruptio,
 hostesque hac quoque parte superati Romanus victor
 persecutus, mixto agmine in vrbem irrumpit, caesa est
 tertia pars civium, reliqua multitudo in arcem confugit,
 militesque ad portarum custodia sub nocte relicti, hos-
 tium metu loco decellerunt. Sed qui in arce erant, quos
 post die signa inferi vidissent ditionem fecerunt,
 ex militibus qui praesidio decellerant: Octavium decem
 miliaque forte ductum morte multavit. Caeteros to-
 ta aestate hordeo pavit. Teutinum qui in conspectu
 vrbis eminentiore loco sedebat eorum rei expectans,
 vbi ditionem ab ipsis fieri sensit, qui in arce erant, cum
 ea manu, quam circa se habuit ex fuga collectam in
 deuia loca proficiscitur, Octavium ex Pronoma digres-
 sus, quia per conuallem erat iter facturus, in qua
 Delmatae Gabini exercitum oppressisse dicebantur,
 nequa hostibus occasio reliqueretur ad insidias ius-
 sit succisa nemora incedendum de dexera laeuoque per iu-
 ga motum leuis armaturae militibus equo cum legio-
 narijs gradu procedere iussis, per ima ad arcta loca
 incolumem traduxit exercitum. Seroniam inde vrbem
 oppugnatione inuasit: vnde quos auxiliari hostium
 manum vi conatur excludere, genu lapide faucius
 plures dies aeger iacuit: sed vbi primus ab eo vulne-
 re conualuit Romam ad consulatum cassendum reuersus
 est, exercitum cum Statio Tauro ad obsidionem relin-
 cito, initoque magistratu continuo in Delmatiam re-
 dit: ad cuius regressum hostes fame domiti, obsidi-
 bus datis iugiter acceperunt: signa quoque Gabinio ademe-
 rat cum tribuo plurimum annorum reddere coacti. Derba-
 ni & ipsi obsidibus datis in fidem venerunt, atque ita
 omne Illyricum nomen Octavij ductu & auspicijs
 Ro. accessit imperio: aut certe quia nondum ea gens
 imperio assueverat: tum primus ferre didicit. Senatus
 ob eam rem imperatori triumphum decreuit, quem ille nisi
 post deuiatum Antonium gerere noluit: nam alter
 roiam communis imperij quinquennio circumfusa, con-
 tinuo inter vtrosque euideres extiterunt inimicitiae.
 Octavium sorori ex Athenis reuerse, quoniam ab
 Antonio sperneretur, autor erat vt mariti domo re-
 licta, foris habitaret: quod negavit illa se factu-
 ram, ne materia nouae discordiae ciuiliisque bellorum exi-
 tisse videret: quoniam in Antonio domo esse perseveravit,
 fouebatque interim, non tantum communes liberos sed eos
 etiam quos ex Fulvia exulerat, incredibilis charita-
 te, Antonij amicos apud fratrem omni officio curabat,
 & in petedis magistratibus omnem operam & dili-
 gentiam adhibebat, vt dignitatem obtinerent, quae
 mulieris in vrbem obseruata & modesta: quo maior
 erat, eo atrocior inuidia est Antonio: conflata ab
 vniuersa ciuitate, quae Cleopatram barbaram & impu-
 dicam tali foeminae in amore perulisset. Accessit huic
 aliud

Prono-
ma vrbis.

Capitur
Prono-
ma.

Illyria
omnis fit
Ro.

Octaviae
pruderia.

aliud recens factus, multoque detestabilis, quod duo-
 bus aureis thronis Alexandriae fabricatis quibus ar-
 genti erant gradus, vno ipse residens: altero Cleopatra,
 oim multitudine ad id spectaculum circumfusa: Cleopa-
 tra Aegypti, Cypri, Libyae, Syriae, Celes reginam
 appellauit, vna cum ea Caesariore regnare iussit, quae
 Cleopatra ex dictatore Caesare conceperat. Plura-
 chus hunc Posthumum fuisse significare videtur:
 sed Oppius siue Hiericus in commentarijs autor est,
 quod Caesar adhuc in Alexandria esset pueri ex eo &
 Cleopatra natum quae a suo nomine ille sit passus
 Caesariorem vocari. Mox Antonium secundo loco
 suos & Cleopatrae filios, reges regum nominavit,
 assignavitque Alexandro Armeniam Media & Par-
 thia, quando regna ipsa bello subigi contigisset.
 Ptolemaeo natorum alteri Phoenicia, Syria, & Cili-
 cia, atque hos vtriusque vario cultu circumtulit. Alexan-
 drae Matre veste & Tyra praeditum & tectum Cidari, qui
 Cidaris. Medorum erat regum habitus Ptolemaeus in crepidis
 processit cum chlamyde & diademate, quo cultu
 us fuerant oes ab Alexandro reges. Augubat hanc
 inuidiam Cleopatrae insolentia, quae in stola sordida
 se plurimum ostentare. Haec Octavium crebro & in
 senatu, & in concionibus ad populum criminas in-
 genem apud omnes ordines fecit Antonio inui-
 dia. Contra vna Octavij facta in seclari, & quae Sic-
 lia se parte fraudasset, quae Lepidum collegam, exercitum &
 dignitate spoliasset, & quae provincias, quae illi adem-
 ptae essent, ipse solus teneret, diuisissetque Italiae suis
 duntaxat militibus: caeteri suo fraudarentur premio.
 Ad ea Octavium Lepidum insolentia causatus: iure eum
 exercitum spoliatum testari, & quod haud militibus diu-
 denda esset Italia, quae Media & Parthia haberent:
 quas cum imperatore suo praclarissime pugnantes
 Ro. imperio adiunxissent. Erat tum Antonius in Ar-
 menia, quum postremo hoc Octavij Cauius irritat:
 Canidium contestum ad mare cum. XVI. legionis
 bus misit, ipse cum Cleopatra Ephefum processit,
 quo vt omnes maritimae copiae conueniret edixit.
 Fuere omnes naues cum onerarijs octingentae: qua-
 rum Cleopatra ducentas numero instruxit, talento-
 rum adhaec. XXX. M. dedit, & quantum commeatum
 vniuerso exercitui sat esset. A suis proinde monitum,
 & in primis a Domitio, ne Cleopatram secum du-
 ceret, in Aegyptum remittere constituit, vt suo in
 regno euentum belli expectaret. Corruptis tamen
 auro, qui frequentes circa illum erant, per Canidium
 & alios obtinuit, vt ad bellum duceret. Post igitur
 quae Athenas ventum esset: misit Antonius Romam, quae
 Octaviae domo expellerent. Illa omnibus Antonij
 liberis comitata, praeter vnus qui cum patre erat, in pri-
 uatam domum transiit, moesta & lametabunda, quae ciu-
 lis discordiae causa haberetur cuius tollendae semp-
 autor fuisset. Ea res indigna admodum visa est ci-
 uibus sed quibus multo indignior, qui Cleopatram vi-
 derat, quae neque aetate, neque forma esset Octaviae praefere-
 da. Sub id tempus Titius & Plancus contumelias a
 Cleopatra, affecti, quae Antonio auctores fuissent ne
 ad bellum duceretur, ad Octavium transferunt. Ab his
 eductus ille Antonij testamentum apud vestales
 esse, sublatum inde per se prius legit: mox senatum
 cognoscendum dedit, in quo illud praecipue vniuersi
 sum ordinem offendit, quod testamentum madaat vt si
 Romae mori contigisset, eius funus per forum exqui-
 sitissima exequiarum pompa efferretur: corpus inde
 funeris curatores Alexandriae ad Cleopatram mite-
 rent, Auxit Calpurnius hanc inuidiam sua sponte
 corrigat: varie Antonij & Cleopatrae est ad senatum
 criminas: & quae ille. CC. milia volumina librorum
 pergamenae bibliothecae Cleopatrae dono dedit,

Antonij
bellicus
apparatus.

Octavia
ab Anto-
nio ex-
pulsam.

Crimina-
tur Anto-
nius ad se-
natum.

eamque ab Ephefij dominam vocari pateretur: & quae
 quum publicus ius diceret, ex crystallo, aut vnguibus
 tabellas amatorie conscriptas quae a Cleopatra missae
 essent lectitasset, quae Cleopatram lectula medio foro
 praetereuntem conspicua relicto concilio, quae Fu-
 rio viro amplissimo dicente, fuisset secutus. Obsi-
 terunt tamen eius amici, ne quid in senatu de eo gra-
 uis statueretur. Missus est qui eum amicum no-
 mine hortatur, ne per contemptum audiret quod parum
 abesse quin a populo, hostis iudicaretur. Geminus
 qui ad id fuerat missus, ignominiose a Cleopatra
 acceptus. Athenis occulte aufugit, Delius historicus,
 & ipse Cleopatrae metu ab Antonio discessit. Regi-
 nae odium in Delium ex eo ortum ferunt, quod super
 cena dixisset, Antonij amicis ad id vinum infusa-
 di: Sarmentum Octavij Scumam Romae phalerum
 num potare, quibus ille verbis videbatur Antonio
 inuitare ad vrbem ex Alexandria rependam. Ex mul-
 tis eius erratis illud aperit est demeritum datum, quod non
 statim vbi Athenas venit bellum intulisset, quum
 omnia circa Octavium imperata essent, arderetque in il-
 lum vrbis ac totius Italiae odia ob tributum acerbi-
 sime exactum: verum bello in sequentem annum di-
 lato, data est Octavio facultas omnia per otium ad
 bellum coparandi. Odiatque interim publica & priuata
 cum tempore (vt fit) magna ex parte miserere. Vbi igitur
 oia parata sunt, bellum aduersus Cleopatram decernit:
 Antoniusque iubetur imperium deponere: in qua illa antea
 mulieri concessisset. Adiecit etiam Octavio Antonij a-
 matoris poculis infectum ne se quidem regere aut quo-
 bernare posse amplius: pugnantibus igitur aduersus se
 Phorinum & Mardionem eunuchos, & ita dem Cleo-
 patrae costrictae, per quos Antonij exercitus gubernas-
 ret. Caedam aliquot pedigam futuri Antonij cladis praer-
 monstrare. Pifaurum non longe ab Adria quoque ille
 coelonus deduxerit, subito terrae hiaru ab sorptum
 perijt, estque Appianus autor. Accideritque eodem loco
 vbi hodie ea vrbis est hiatum illum fieri, an alibi,
 haud facile dixerim. Et Albeae quoque lapidea statua plu-
 res dies sudore perfundi visa est. Dum circa Pelopon-
 nesum Patriana vrbem esset: Heraclium fulmine ictum
 deflagrauit, & Athenis Bacchus gigatea pugna vi-
 vtorum excussus cecidit: nam Antonius & ab Her-
 cule oriundus, credi voluit: quae Antonij familia
 ab Antone Herculis filio fluxisse diceret, & Bacchus
 illi dux vitae erat. In regia Cleopatrae nauis, quae An-
 tonias noia est, hirundinis nidus sub pupae astruxer-
 unt, quae peregrinae volucres nidificantes fugatis euer-
 tere. Erant Antonio quingentae naues ad pugnam instrua-
 tae. C. milia peditis, equitum duo & XX. milia, reges
 qui eius signa sequebantur, aliquot numero. Bacchus Li-
 bye, Tarchodemque superioris Cilicie, Archelaus Cap-
 padociae, Philadelphus Paphlagoniae, Mitridates
 Comagenus, & Adollas Thraciae. Auxilia miserunt
 Polemo ex Ponto, Manchus ex Arabia: Herodes ex
 Iudaea: Amynthas ex Lyconia & Gallacia. Erant &
 a Medorum rege milia auxilia. Octavio. CC. & L. na-
 ues erant ad pugnam quae sit peditem. LXXX. milia
 equitum par fere numerus qui & Antonio. Imperabat
 hic ab Euphrate ad Ionis mare, ab Illyrico ille ad
 Ibericum oceanum cum tota Libya, quae a Cyrenis ad Athl-
 ticum mare protensa est: & rursus a Britannico ocea-
 no in Sicilia & Sardinia. Caeterum cum terrestribus co-
 pijs polleret Antonius, Cleopatrae consilium secutus na-
 uale praesidium commisit. Et iam circa Adium Ambraciae
 promontorium vtriusque praesentat, quum Domitius Aeno-
 barbatus parua nauicula ingressus ad Octavium transi-
 git, ad quem Antonius, Cleopatra etiam inuita impedi-
 menta, seruos & omnes necessitudines, & desideria
 remisit. Defecerunt & Amynthas & Deiotarus ab-
 sentes

Sarmae
Scurma.

Bellum ad-
uersus
Cleopa-
trae decem-
nitarum.
Porenta

Antonio
rum fami-
lia.

Octavij
copia.

fentes: Canidius & Antonij amicissimi quique autores erant terrestris pugnae non naualis. Vicit ut in caeteris Cleopatra: suntque duo & XXX. milia perdit ex vniuerso exercitu ad id certamen delecta, & praeter hos duo milia sagittariorum. Ferunt militem quendam praefecit, multisque cicatricibus insignem, Antonio praeferebant dixisse, quid tu imperator in fragillibus lignis militem fatuas, qui collo caro pede sit certare solitus, atque sic aut vincere aut mori fortiter oppeteret? Hunc ille vultu & manu hortatus: nihil tamen voce respondit velut eo nuntiat fateretur recte illum sentire: sed aliter factu opus esse. Mare eo die quo dimicandum erat, & mox toto biduo fluctibus agitata praehi inhiabit: Quar tadem luce in pugnam est descensum. Antonij cura Publicola dextris cornu tenuit. Caesari finistris. Media classem Marcus Octavius, & M. Nafeius. Ex adverso Octavius imperator dextrum regebat lat, N. Agrippa laeuus. Terrestribus copijs Canidius ab Antonio praeparat, ab Octauiio Stalibus; Taurus, qui structa vniuersae acie in littore quiescebat, naualis pugnae euentum opperirent. Ferunt eo die quo pugnatu est: Octauius ex castris ad littus venienti igno tum hominem occurrisse asinum praefagentem, cui Nicon nomen erat, domino Euthychus, quo omnia ne supra modum laetatus dicitur, quod illud victoria, hoc felicitate portenderet. Ad sextam diei horam vtrinque immoderatae acies: demum ex Igno Antonij cornu procursum est. Fit itaque praehi non impetu, non multa & variis interruptio: nam & Antonianis tardiores erant ad procursum naues, & ex Octauii parte concursu abstinere, ne infirmiores carmine validiorum istu corruerent. Erat igitur certamen terrestris per quod simile, in cotis & tragulis iaculatione res gerebatur, quod Agrippa laeuus cornu circumagente coactus est Publicola longius se extendere: quo illico corripit, ut Antonij classe abrupta, secuta sit & ordinum turbatio. Erat adhuc tamen coram ceram, & pugna vtrinque ferocis. LX. Cleopatrae naues, quae post primum ordinem stabant, sublati repte velis, fugam sponte occupant, subitaque defectione suorum animos perturbant. Fuit ea res primo hostibus admirationi, quid subitus ille sibi vellet recessus, nec causam satis intelligebant. Ibi Antonius, non modo non strenuus ducis, sed ne viri quidem consilio fructus, ut is qui tot ex Cleopatrae pendeat, aspectu, pugna egreditur, &gressus abeunt sequitur, suis in aperto discrimine relinquit. Illa sequere imperatore intuitu, signum epuppi sustulit: ad quod ille delatus, postquam in eadem nauam receptus est, neque aspiciere voluit, neque ab ea conspici: sed solus & tacitus in prora consedit, manibus ad caput conuolutis. Affuerunt interim & Octauii naues quaedam Liburnicae, in quas Antonius verti iussit proram: estque non nihil in sustinendo Liburnicarum impetu laboratum, nec prius remisit pugnam, quam ex Aegyptijs nauis vna preciosissimis rebus honesta sit ab hostibus intercepta. Triduo Antonius est seorsum a Cleopatra in prora commoratus, incertum ira an pudore: vbi vero ad Tarnarum Laoniae promontorium ventum est ibi & cenare vna & cubare, simul perseuerarunt, per quos factus est certior vniuersam classem praehi amissam terrestris copias adhuc in officio esse, subito igitur literis ad Canidium, dari iubet ut per Macedoniae celeriter cum exercitu in Asiam reuertatur ipse a Tarnaro Alexandriam traiecturus nauem vnam, auro & argento preciosissimis rebus honoratam, amicis qui eo conuenerant, inter se diuidenda tradidit, hortatusque est, ut sibi salutem quaererent, commendauitque eos Theophilus Corinthi praefecto per literas, ut tandiu eos occulte

ret donec ab Octauiio veniam impetrassent. Ad Accium, posteaque Antonius acie excessit, eius classis fortiter Octauiio resistit, donec aduerso fluctu impedita. X. diei hora aegre superata est. Caesa suntque milia hominum. CCC. naues captae. Nemo fuit ab inritio qui credere potuisset Antonium procul abfcessisse, exercitu praehi incolumi & qui ipse ad id tempus inuictis animo fuisset. Verum eius fuga patefacta septem dies exercitus in fide permansit, futurum ratus ut imperator aliquid ex improbitate sibi adefceret. Ad postremum, Canidius noctu ad Octauium transeunte, reliquus exercitus: imperatore primo, mox duce destitutus, deditionem fecit: quo recepto Octauius terra & mari victor Athenas processit. Antonius posteaque Libyam tenuit: Cleopatra Alexandriam remissa, ipse Parethonij cum duobus amicis subsedit, Aristocrate rhetore, & Lucilio Latino. Nec multo post copiam eius in Libya erant ab eo defecerunt, qua recentis clade consternatus sibi manum intulisset, nisi ab amicis qui illi aderat prohibitus esset. Ex Parethonio Alexandriam delatus Cleopatram offendit magnam opus molientem, ut per Arabicum dorsum (est id Arabiae & Libyae, ut quidam existimant, confinium, vbi terra. CCC. stadiorum intercapedine, Aegyptiacum pelagus ab Eritheo diuidit sinu) classe machinis traducta cum magno auri pondere, delectaque suorum manu, ad ignotas terras penetraret, feruente fugit, sed vna atque altera nauis ab Arabibus, qui circa penam incolumi, latrocinio corrupta, proposito desistit: praehi quod Antonius adhuc ipse in terrestribus haberet copijs. Habitauit ita inde ille circa Pharam, ut procul esset ab hominum consuetudine. Atheniensium illum Timonem imitatus: de quo alio ab eodem loco diximus. Hic demum fit certior terrestris exercitum, non multo post dies, quam erat ad Accium in mari dimicantem, in Octauii fidem concessisse, & quod alios reges pleerosque, tum Herodem ex Iudaea ad eundem defecisse. Is sub Acciaci belli tempus, quod tam vehementi motu terrae tota esset Iudaea concussa, ut quinque milia hominum edificiorum ruinis perirent, in Arabia legatos misit, ut ea gerere in armis esse ferebatur, in amicitia & federe retineret. Illi vero Iudaeorum clade elati, legatis contra ius gentium interfectis, belli Herodem intulerunt. Pugnatu proinde est tras Iordani atque vna acie caesa sunt ad quinq; milia Arabum: qui pugnae superuerit ab Herode circumfessi, cum aetioe arce rennunt, paucis diebus deditionem fecere. Sed Antonio ad Accium victo, timens Herodes ne sua cum illo amicitia sibi apud Octauium obesseret, Hircanum iam octogenarium, tanquam res nouas molientem occidit, veritus ne ab Octauiio in paternum regnum restitueretur, regnoque fratri commendato ad illum nauigauit, a quo in regnum confirmatus, continuo in Iudaeam reuersus est, paraturus quae Octauiio per oram Syriae in Cleopatram & Antonium ducturo exercitui forent necessaria. Antonius interim ex Pharo in urbem reuersus, cum Cleopatra velut nihil mali impenderet pristinis se voluptatibus redidit, nouo conuiuio luxu instituto, quem commorientes dixerunt, alludentes foras ad ipsum vitae exitum quo commori vna statuisent. Nam quod ad moriendi consilium atineret, satis constat Cleopatram oisaria venena per id tempus sedulo expertam, ut qua praehi sentissimum (si quando opus esset) haberet paratum. Coperitum illi aiunt aspidis morsu, sine villo grafsantis veneni sensu hominem extigui, ac velut grauato ex fomno capite, leui si dore per faciem diffusio, paulatim sensum alienari, non aliter exercitatioe grauiore ferentibus ipsis qui ita affecti sint, quam si alius & placidus

Cesari & capraru nauiu numerus.

Audax Cleopatrae consilium.

Herodes Arabes praehi su perat.

Aspidis morsus.

Antonij & Cleopatrae postulat. & placidus somnus ab aliquo interpollaret. Miserunt Antonius & Cleopatra ad Octauium. Hic ut sibi priuata vitam Athenis agere liceret. Illa ut sibi & filijs regnum concederetur. Ille Antonij legato ne in totum reiecta Cleopatrae regnum pollicitus est, si Antonium interficeret, aut regno expelleret: Sed tantum abfuit ut Cleopatra illum eiecisset aut aliquo afferent incommodo, quod in eius natali celebrando omnem magnificentiem modum excesserit, ac multo arcetius quam antea coluerit. Venit Octauius aliquot tardius in Aegyptum quam fuerat omnium opinio, reuocatus in Italia ab Agrippa qui Romae erat ciuitatis statu eius praehi desiderare. Trai illud significare videtur ob militum seditionem, qui Brutum remissum fuerat, quod missionem & praehi peteret, cum ex Samio reuocatum, quo ex Accio concesserit, ut in ea insula hybernaret, bisque ea nauigatione per se fluctibus absorptum, nec amplius quam septem & XX. dies in Italia commoratum, donec militum desideria ordinaretur. Sub hyemis exitum, eopij praehi missis, ipse per oram Syriae, cum non parua manu Aegyptum petijt, cui Herodes omnia ad exercitum adendum abunde suppeditauit, iudicatusque proinde est Octauii studiofissimus. Cleopatra, hostium aduentu appropinquante ad Sidis templum, ut sepulchra erant regia praehi aedificata, omne aurum, argentum, smaragdum, margaritam, hebenum, cinamomum, ebur, & quicquid valde preciosum in regia fuit, studio coniecit, quae magna tadarum vis adiecit, ut nemini dubium esset, quid illa animo ageretur. Hunc Octauius apparatus quod merito suspexit haberet, veritus ne Cleopatra, rerum desperatione, tantas secum opes concremaret, per literas & nuncios hortatur ea, ut bono sit animo, ipseque in Hipodromo circa Alexandriam castra posuit. Antonius vtriusque egressus Octauii equitum in fugam vertit, hostesque in castra est securus, atque Alexandria reuersus, armatus ut erat Cleopatra inuicta, quam gratula bundam complexus est, atque osculatus. Miles qui eodie praeter caeteros egregie dimicauerat, ab Antonio cenae est adhibitus, & a Cleopatra auro thora ce, & galea donatus, nocte que secuta est ad Octauium transfugit. Proouocati inde Antonius Octauium ad singulare certamen. Respondit est satis multas patere Antonio ad interitum vias. Ille vero nulla more honestiore ratum, quam pugnao opperere, terra marique pugnare constituit. Feriunt cenam suos hortatus, ut cibum large sumeret, incertum in postredie id facturi essent. Proxima nocte exauditi sunt organorum & tibiarum cantus, & quasi saltantium chorus visus vtriusque credi, & ut stulticiae hominum persuasio Bacchi Antonium reliquum esse credit: est in cuius tutela ille ad id tempus fuisset. Postredie Antonius vsum extra urbem cum suis occupat: vnde late prospectus patebat in pelagus, eorum naualis certaminis inde expectaturus: iam enim classes ex adverso mouerant. Verum vbi sine certamine in vnum conuulsi vidit, & ex duabus classibus vna facta ad urbem venire, collapsus est, cuius causam esse hostis. Cleopatra verita Antonij fauorem in regia monumenta sese recepit, cataractaque demissa claustrum obfirmavit, simulque ad Antonium mittit, quod illi nunciaret reginae sibi morte consciuisset, quo nuncio ille ad se rediens: Quod iam inquit excesserit Antonia sola viuenda causa superata, est tibi fortuna ademit. Atque his dictis cubiculum ingressus: Cleopatra inquit, non doleo equidem te carere (nam

Quid Cleopatra pararet extremis. fuit, studio coniecit, quae magna tadarum vis adiecit, ut nemini dubium esset, quid illa animo ageretur. Hunc Octauius apparatus quod merito suspexit haberet, veritus ne Cleopatra, rerum desperatione, tantas secum opes concremaret, per literas & nuncios hortatur ea, ut bono sit animo, ipseque in Hipodromo circa Alexandriam castra posuit. Antonius vtriusque egressus Octauii equitum in fugam vertit, hostesque in castra est securus, atque Alexandria reuersus, armatus ut erat Cleopatra inuicta, quam gratula bundam complexus est, atque osculatus. Miles qui eodie praeter caeteros egregie dimicauerat, ab Antonio cenae est adhibitus, & a Cleopatra auro thora ce, & galea donatus, nocte que secuta est ad Octauium transfugit. Proouocati inde Antonius Octauium ad singulare certamen. Respondit est satis multas patere Antonio ad interitum vias. Ille vero nulla more honestiore ratum, quam pugnao opperere, terra marique pugnare constituit. Feriunt cenam suos hortatus, ut cibum large sumeret, incertum in postredie id facturi essent. Proxima nocte exauditi sunt organorum & tibiarum cantus, & quasi saltantium chorus visus vtriusque credi, & ut stulticiae hominum persuasio Bacchi Antonium reliquum esse credit: est in cuius tutela ille ad id tempus fuisset. Postredie Antonius vsum extra urbem cum suis occupat: vnde late prospectus patebat in pelagus, eorum naualis certaminis inde expectaturus: iam enim classes ex adverso mouerant. Verum vbi sine certamine in vnum conuulsi vidit, & ex duabus classibus vna facta ad urbem venire, collapsus est, cuius causam esse hostis. Cleopatra verita Antonij fauorem in regia monumenta sese recepit, cataractaque demissa claustrum obfirmavit, simulque ad Antonium mittit, quod illi nunciaret reginae sibi morte consciuisset, quo nuncio ille ad se rediens: Quod iam inquit excesserit Antonia sola viuenda causa superata, est tibi fortuna ademit. Atque his dictis cubiculum ingressus: Cleopatra inquit, non doleo equidem te carere (nam

Antonij puocat. Bacchus abijt. Desinitit Antonij. & Cleopatrae postulat. & placidus somnus ab aliquo interpollaret. Miserunt Antonius & Cleopatra ad Octauium. Hic ut sibi priuata vitam Athenis agere liceret. Illa ut sibi & filijs regnum concederetur. Ille Antonij legato ne in totum reiecta Cleopatrae regnum pollicitus est, si Antonium interficeret, aut regno expelleret: Sed tantum abfuit ut Cleopatra illum eiecisset aut aliquo afferent incommodo, quod in eius natali celebrando omnem magnificentiem modum excesserit, ac multo arcetius quam antea coluerit. Venit Octauius aliquot tardius in Aegyptum quam fuerat omnium opinio, reuocatus in Italia ab Agrippa qui Romae erat ciuitatis statu eius praehi desiderare. Trai illud significare videtur ob militum seditionem, qui Brutum remissum fuerat, quod missionem & praehi peteret, cum ex Samio reuocatum, quo ex Accio concesserit, ut in ea insula hybernaret, bisque ea nauigatione per se fluctibus absorptum, nec amplius quam septem & XX. dies in Italia commoratum, donec militum desideria ordinaretur. Sub hyemis exitum, eopij praehi missis, ipse per oram Syriae, cum non parua manu Aegyptum petijt, cui Herodes omnia ad exercitum adendum abunde suppeditauit, iudicatusque proinde est Octauii studiofissimus. Cleopatra, hostium aduentu appropinquante ad Sidis templum, ut sepulchra erant regia praehi aedificata, omne aurum, argentum, smaragdum, margaritam, hebenum, cinamomum, ebur, & quicquid valde preciosum in regia fuit, studio coniecit, quae magna tadarum vis adiecit, ut nemini dubium esset, quid illa animo ageretur. Hunc Octauius apparatus quod merito suspexit haberet, veritus ne Cleopatra, rerum desperatione, tantas secum opes concremaret, per literas & nuncios hortatur ea, ut bono sit animo, ipseque in Hipodromo circa Alexandriam castra posuit. Antonius vtriusque egressus Octauii equitum in fugam vertit, hostesque in castra est securus, atque Alexandria reuersus, armatus ut erat Cleopatra inuicta, quam gratula bundam complexus est, atque osculatus. Miles qui eodie praeter caeteros egregie dimicauerat, ab Antonio cenae est adhibitus, & a Cleopatra auro thora ce, & galea donatus, nocte que secuta est ad Octauium transfugit. Proouocati inde Antonius Octauium ad singulare certamen. Respondit est satis multas patere Antonio ad interitum vias. Ille vero nulla more honestiore ratum, quam pugnao opperere, terra marique pugnare constituit. Feriunt cenam suos hortatus, ut cibum large sumeret, incertum in postredie id facturi essent. Proxima nocte exauditi sunt organorum & tibiarum cantus, & quasi saltantium chorus visus vtriusque credi, & ut stulticiae hominum persuasio Bacchi Antonium reliquum esse credit: est in cuius tutela ille ad id tempus fuisset. Postredie Antonius vsum extra urbem cum suis occupat: vnde late prospectus patebat in pelagus, eorum naualis certaminis inde expectaturus: iam enim classes ex adverso mouerant. Verum vbi sine certamine in vnum conuulsi vidit, & ex duabus classibus vna facta ad urbem venire, collapsus est, cuius causam esse hostis. Cleopatra verita Antonij fauorem in regia monumenta sese recepit, cataractaque demissa claustrum obfirmavit, simulque ad Antonium mittit, quod illi nunciaret reginae sibi morte consciuisset, quo nuncio ille ad se rediens: Quod iam inquit excesserit Antonia sola viuenda causa superata, est tibi fortuna ademit. Atque his dictis cubiculum ingressus: Cleopatra inquit, non doleo equidem te carere (nam

coestim vna adero) sed quod ille tantus imperator fortitudine sim a muliere superatus, ac tum eia inquit Eros (seruus hic erat ad hunc vsum paratus) hauri hoc peccus fortiter. Ille coestimo moribus ad pedes dni coniecit. Tum Antonius, ecce inquit Eros quos nos quod agendum sit praehi mouit, ac simul intra viscera feru adegit iacuitque citore resperus moriendi similis, & iam propinquus erat morti, quod Cleopatra iussu ad regia sepulchra est delata, restibusque fenestra demissis regina, duabus adiuta ancillis, ad se miserabili conatu attraxit: cui recepto atque in lectum reclinato incubes illa, peplum super eum scisso, capillos sibi & ora labiabat nunc vtrum nunc dominum & imperatorem suum, miserabili lamentatione iuocans. Qui paululum ad se reuersus regina admonuit, ut sibi & rebus consulere, seque omnium maxime qui cum Octauiio essent Proculeio crederet, nec se lugeret ob praehi calamitates, sed beatum, potius existimaret, quod diu summa felicitate esset vsum, postremo Romanus a Romano imperatore victus fortiter moreretur, ac cum his paululum vini haurit, ut celebrior mors sequeretur, sicque mox paulo effluit vitam. Vix eo defuncto superuenit Proculeius ab Octauiio missus ad Cleopatram: Na ille cognita Antonij morte ex Dicerio eius ministro, quod gladiu quo se Antonius percussit in castra detulit, in intima tabernaculi praehi coestimo: vbi mortem college Fleuit & affinis sui, multarum rerum bellorum socii: inde coestimo Proculeius in urbem ire iusserat, quod daret opera ne Antonij, Cleopatra de se aliquid graui statueret. Cupiebat Octauius ea in triplo ducere. Solutus praehi ratur de pecunijs, quos sciebat apud ea congestas. Proculeius a Regina exclusus, loci naturam coestimo: Gallo negociu dedit, ut ea circa ostium valide oclusum praehi spem colloquij detineret. Ipse praehi pectus, quod fuerat Antonij paulo ante inducitur scalis occulte admotis, ac illa nihil tale suspicant obrepit. Quae ex improuiso inuita terru strinxit: quod in hunc vsum praehi ratur, ut se traehi gereret, praehi fletus, nisi Proculeius ambabus manibus ea complexus hortaret, esset, ne pergeret sibi ipsi & Octauiio iniuria facere, cui clementiae facultate adimeret, ne mitissimum principem, ut imitum & inhumanum auerfaret. Haec ut Proculeius, ac simul illi ferru abstulit veste insuper excussit, ne quod sub ea lateret veneni. Nec multo post, Octauius affuit, urbem cum Arrio Philo sopho ingressus pro coestimo in Gymnasio praehi nauit, se vniuersum populu crimine absolueret, atque id, facere, quod propter Alexandriae coestimo tui ob Arrii philosophu, vtriusque pulchritudine Imperator Arrii & Softrato veniam viro eloquentissimo, a quo sepe ita appellatur dicit. Docti doctos Arri seruaabit, si docti erunt. Ex Antonij liberis Atylij maximu natu ex Fulua Octauii in terris ius sit. Theodosius pedagogus, quod illi ceruix absconditur, praehi ossissimum lapide ademit, cuius postea furri conuictus ab Octauiio est in crure sublatas. Occidit & Celsionem ex Celsare & Cleopatra genitu, a complexu paternae staturae vtriusque abstractu. Huc credo, ne Celsaris nome sibi aliquando obfaret, ex quo adolefcenterat genitus. Illu quonia Fulua infense oderat. Celsos teros Antonij & Cleopatrae filios mira fouit pietate. Cleopatra Octauii permissu Antonij suis manibus funerauit, in qua coestimo fere coestimo vni occasione nacta, quod aliter negabat, coestimo iedea praehi re. Senfit id Octauius, minatu quod illi est filioru necesse, nisi daret opera ut viuere, quibus illa velut machinis quibusda expugnata, se curari passa esset. Paucis post diebus Octauius ad ea venit: ad cuius pedes vterat aro & corpore agra supplex se praehi, voce tremula

Antonij inferre sibi manu.

Cleopatrae lametatio.

Fleuit Octauius Antonij interitum.

Cleopatra sibi manu inferre conatur.

Softrato.

Quos Octauius occiderit.

Cleopatrae consilium.

Cleopatrae quae...

mula & lacero pectore: fed vt pristinum illud forma decus in tanto luctu & squalore adhuc interlucere...

Cleopatrae interitus.

Qua aetate...

redacta, quum in ea a primo Ptolemaeo, qui fuit Lagi filius ad Cleopatram regnatu esset annos. CC. octoginta sex. Prouincia Octauius Cornelium Gallu praefecit...

AVGV. II. IMPER.

Viri illustres.

Dacorum feritas non nouit pacem.

Cantabrum bellum.

Astures bellum.

Hispania pacata.

Tyberis Nero.

uerfus exteras gentes bellatum. Myssi, qui & Moesi a quibusdam dicitur, & Baeternae dubium ferocia maiore an feritate (sunt hi Istri colae) quum Roma...

iore feritatis argumento quam armorum conatu. Mulieres deficientibus telis, filios humi afflictos, Alpinae tormenti loco in hostium ora contorsisse dicuntur...

Vana Germanorum spes.

Bellum Illyricum.

perij vires omiffa Germania auerit, confectiq; id bellum triennium, fed quam laboriofe fit per id tempus ea in prouincia bellatum, argumento eft copia rum apparatus. Quindecim legionibus pariq; auxiliariorū numero res gefta eft. Satis conftat, ob rerum omnium difficultate, Tyberium faepius ab Augufto reuocatum: fed ille, fuae infamiam vitare voluerit, quod prouincia nondum pacata decederet, fuae vtiplē videri voluit: hofte fit veritas a tergo imminente, non prius bello deftitit quam toto Illyricum, quod intra Italiam regnūq; Noricum Thraciam & Macedoniam pādatur, rursus inter Danubium & Adriam excurrit, Ro. Po. fubegit. Sed tam longam belli feriem, deperditis fcriptorum monumentis, vt in arcum coniceremus neceffe fuit. Tyberius Illyricum triumphum in aliud tempus diffultit, ciuitate adhuc Variana clade mœfta, intravit tamen vr̄bem prætextatus lauream geftans, mox in Germania profectus nihil nō ex fuorum confilio & fententia egit, quum præfertim cōftans fama efferet Variam cladem, nō tam hofitū virtute, quam ducts meritate acceptam. Rhenum transfreffus nudo cepit cibum capere femper vifus eft, faepe etiam finetabernaculo pernoctabat, prælia confantius inibat quam audacius, fed quatenus res tibi gefta fuit parum & hoc traditur ab ijs quos fequitur. Imperator, quod fati cōftat, in exercitu eft appellatus, qui honor nifi ijs qui rem pulchre & ingniter in hoftem geffiffent, haud temere dabatur. Ex Germania biennio reuerfus Illyricum egit triumphum. Est in Armenia quoq; recipienda, quam Parthi fibi vendicabant, non nihil hoc tempore publice laboratum, qua expeditione fato perijt Caius Agrippæ & Iulix filius, quem cum L. fratre Auguftus fibi per affem & libram adpauerat, fed Parthi Augufti felicitatem veriti, Armenia vltro relicta, figna que Craffo & Antonio ademerāt, reftituerūt. Ea Tyberius recepit a viftico poft Cafium miffus, vt Tygranem in regnum reftitueret. Scythæ adhuc & Indi quod fupra eft fignificatum Augufti Populq; Ro. amicitiam per legatos petere, fed hæc aliquanto prius quam fuerit in Germania bellatum. Eratq; iam totus orbis terrarū pacatiffimus, eamq; inter fe humanæ gentes pacem agebant, qualis nunq; omnium ætatum memoria fuerat quum Auguftus Ianum Geminum tertio claufit. Plutarchus autor eft Antonio ad Accū vifto, ftatim id fieri contigiffe. Est & Chriftus dei filius ex Virgine in Iudæa natus, a cuius falutari ortu ad noftra vsq; tempora ob ea, quæ in rerū natura eueniunt, alterum velut nouum opus inchoabitur.

ENNEAS VI. FINITVR.

M. ANTONII COCCII SABELLICI
RAPSODIÆ HISTORIARVM AB
ORBE CONDITO IN ENNEA
DEM SEPTIMAM,
PROOEMIVM.

IRABITVR (Sic) aliquid, casusq; an cōfilio fit factū sciscitabit q; proximo nostre Rapsodiæ labor, q; nuper defuncti sum; sex numero fit Enneades fortitudo. Sed definet in mirariæ, ac longe aliter opinari incipiet, si meminerit & fando sepius auditū, & in sacra historia diserte traditū, mundū, & quæ in eo sunt, sex diebus a Deo optimo cōstitutum. Simul & illud reputabit animo, omne mundanū tempus a primordio rerū, ad humanæ salutis annos, in sex diuifum esse ætates ab ijs qui sacra fcribūt historia, quo intelligi potest, quid in fenario finis numero fecuti. Nunc, quod ad futurā relationem attinet, longior (q; præfari liceat) via & velut alterū nobis fcribētib; restat opus, cuius magnitudo varietasq; tāta est, vt vel residui laboris admonitū animus lōga rerū fatigatus ferie, suo exauti poterit cursu: nisi spem quā sibi ducē ab initio cōstituit, nūc quoq; æquis fequeret passibus. Horat; hæc fequeunt, efficit; trahēdo, vt quū vix ille possit amplius multū tamē posse videatur. Sed in nulla re blādior occurrat, aut præfentior inftar, quā q; nobis vultus res nebras egressis, in pura clarāq; luce relictuus est labor hauriendus, fcriq; ob hoc ipfum multo mollior via ad exitū per ductura, minusq; moleftiæ recens hoc negociū allaturū. Finimvero quū ipse meū respuro, quibus velaminibus lateat, quæ ad hūc locū literarum monumentis sunt a nobis tradita, atq; ea præfertim, quæ ad sacra attinet historia, video mihi, velut per ignota loca, noctis filētio, euagatas, cui tamerū multæ rerū facies occurrēt, quales tamen essent, tā magnis circūfufæ tenebris, parū respicue apparebat. Nunc orta luce, omnia faciliora cognitu & aspectu iudiciora. Lux hæc Chriftus est, a cuius falutari ortu ad meorū temporū memoriā (superet modo vita) reliqua textē historia, in quo negocio obeundo omnia, vt spero, erunt meliora. Veritas, cuius ductu nemo nisi volēs erruit vnq; noui feculi, nouæq; religionis exordiu, per quæ vita multo melior, & via ad coelū expeditior facta est, excuffe malorū demonū tenebrę, & homo, qui suo lapsu corruerat, alieno est auxilio reftitutus. Sequetur rerū miracula, quibus totū hoc pietatis opus est præcipue illustratū. Multæ adhuc variæq; piorum sectę, ex vno velut fonte, corruunt, quæ est viciū, cultu, nomine, sunt inter se difcrete, vnā tamē fidē, vnūq; Chrifti dogma, tā pie q; tenaciter fequitur. Sed qualis inde vrorū fruges, quāra vitæ & morū sanctitas, quanta eruditio, miraculorū coruscatione quorū explicatio, nefcias vtrū vtilior fit legētib; an voluptuofior futura. Accedēt res humanarū geftium, in quibus non minor interim muratio facta, multa regna & imperia, aut excidio dedita, aut mirabilif casu exorta. Italia olim rerū domina externis armis faepius perita, & q; p; uideat dicere, turpi etiam feruio nō nunq; adacta, est nūc fuis, nūc alienis armis, semp; (quod fati cōftat) ab iniuria vindicata. Erit itaq; pars hæc historia, quū rerū pōdere, ad leq; orē instruedū, priore illa vtilior, tū nouitate ipfa ad dele

Bellum Germanicum.

Parthi Ro. signa restituerūt.

Pax. Iani tem plu clausum.

ad defecādū aptior. Sed nullū tam pulchræ rei exordiendæ auspicius potuit principium cōtingere, q; vt ab humanæ salutis anno, pars altera Rapsodiæ huius sortiret iniiū. Nā tum vera lux affulfit gētib; quæ antea in tenebris fuerat, nouūq; feculum cōditum, & qd' ad prosperos operis successus attinet, Chriftus dei filius tum virginali est vtero ortus, qui & via tuta est fcribentibus & veritas.

EIVSDEM ENNEADIS SEPTIMAE
LIBER PRIMVS.

Saluatoris nostri natalis.

ANNI MVN. DI.

Vbi Iudæa.

Prophetica oracula.

Aug. Cæsar is editum.

AX Erat igitur, & ocium humanis gētib; quū alma virgo (Marię fuit illi nomē) Anne & Ioachim filia in Bethleē Chriftum enixa est Saluatorē. Incidit sacratiffimus ille partus in eum annū, qui alter a quædragefimo fuit Augufti principis, qui a Cæfare dictatore in familiā restamento afcitus, nō tātum in fuccessione venit nominis, sed & monarchiæ ab eo, qui adpauerat, antea constituta. Fuit idē annus septingētesimus ac quinquagesimus fecundus ab vrbe cōditā. Mundanæ originis nonagesimus nonus supra ceterosim quæ quies millefimum. Superuacuum fit, credo, quærere, cur ea demum tēpestate Chriftus nasci voluerit, cur nō prius postierit ve fit missus, qui e celo mittere fuit, tanq; nō facile occurrere possit, sic ei placuisse in cui; potestate fuit & rerū oim, & tēporum momenta. Esti horū quoq; ratio habita videri pōt, vt tum vnigenit; Dei filius terrā inuenerit, quū pacē in eartā esse voluit, quāta nulla fuit vnq; hoim memoria. Iam & natalis terra multo aptior fuit ad id mysteriū in oēs gētes propagādum, q; si remotiore aliq; qua mundi plaga lux illa esset orta. Est Iudæa terrarum fere media. In cæteris manifestior puidentia nā & in mare quæstus est virginitas: vt sanctus ex facta nascere. Est & in gēte clarū stēma, in quo lōga fit regum feries, & in his Salomō mortalium sapientiffimus, Dauidq; Salomonis pater, ppheticus canu nobilis, que oia in Chrifto euētura iā multo antepredixerāt veteres pphetæ. Notum est Esaia; carmen. Ecce virgo cōcipiet & pariet filium. Et rursus. Exiet virga de radice Iesse, fuit Iesse Davidis regis pater. Et alii. Tu Bethleē (inquit) nequaquā minima es in principibus Iudæ, ex te exiet dux, qui meum regat populū Israel. Cōceperat virgo diuini spiritus haustu, q; nō vnus pphetarum dixerat futurū. Et iā vterū gestare cœperat, ceterum ne Iosippus, cui de spōsa erat virgo, re vitio vtereret tāti mysterij ignarus, (Erat iā grādus natus, & a Dauide, pphetarum maximo pgnat;) cœlesti oraculo est monit; diuinitus factum q; Mariā, quā despōsam haberet virginē, grauidā facta esset, manere eā intactā, pariturāq; filium citra omnē virginicitatis noxā. His ptefissim; senex instruit; in cōnubio sancte pfeuerauit, tuebaturq; puellā insigni pietate. Et iā exacti erāt menses, quum ab Augufto est Cæfare editum, vt quicq; gērium Romano pareret imperio, id passim renis oibus ceterē, iubēturq; Iudæa a Cyrino, q; Syrię præfidebat, tributū dare noia: quo cōtingit, vt Iosippus ex Galilæa Bethleē fit, pfect; cum cōitu ge, vt in Davidica tribu cum suis censeret. Hic illa, in tēpente nocte, partu leuata est, natuq; puer in ofenso maris vtero. Sactum em esse oportuit omnitpe altiffimi tabernaculum: vt pphetica vox multo pri; restata est. Puerum pānis obuolutum, quia in diuersorio, ob affluētē multitudinē, nō erat lo

cus, in p̄sepio mater reclinauit. Occurrunt eo cōfestim pastores ex pximo, supne iussi ad diuersorū percedere, vbi puerum inuenirēt ad humani generis salutē nuper editum. Steerunt hi posteaq; ad lo Miraculum ventum est stupore defixi, nec interim cœlestis oraculum in occulto habere. Subijt astitū aios cōuatoris tino uacua religio venerandūq; puerum inueneri ortu. Exiterunt & alibi argumēta qdā mysterij hui;. Rōmæ regiōe trāstiberina oleum, vt Eusebi; fcribit, sub idē tēpus terra erupit, perq; integrum diē p̄p̄ tuo manauit fluuiū. Orof; auror est eodē diē, quo Chriftus est in Iudæa natus. Octauium Auguftum edito vetuisse se dominū appellari, manifestū, vt reor, p̄fagio maioris dñatus, q; tum in terris oriret. Nec minori fuit admiratōi q; paucis dieb; quibus Chrift; circūfiffi admo; est, Iesuq; vocat; qd' futurum priuifq; nascere p̄dixerat e celo nūci; res ab oriente Magi, viri opibus & sapiētia clarī, cū preciosis muneribus, regalib; comitatu, Hierosoly mā venere. Magos Babylonij & alij quēdā gētes, q; ad orientē solē vergūt, reges & sapiētēs vocat. Hi vrbe ingressi cōtinuo sciscitari incipiūt vbi Iudæorum rex esset, quē nup natum stella a fe in celo obseruata demōstrasset, venisse se id astrum secutos, vt puerum adorarēt. Ciuitas, cui Magorū noia per se satis honorifica erāt, audita tā lōgi itineris causa, subito in admiratōe v̄rsa est. Nemo erat q; nō p̄suasum haberet, nihil a viris tali sapiētia temere credi potuisse, nec fuisse eos tā procul in aliena patriā, alie noq; regno q̄situros, q; nō sua & multorū interesse fer. Hic itaq; animorū mot; ad Herodē plat; simul quia tātorum hoipitum accessus diu latere non potuit, vehemētē illi; animū pculit. Nihil em regi est regio noie suspēctius. Sciscitāt itaq; a Sacerdotib; & Scribis, quibus curæ erāt pphetarum fcripta, vbi esset Chriftus nascitū. In Bethleē respōsum est, q; ppheta p̄dictio plane demōstraret. estq; carnē recitātū. Et tu Bethleē nequaquā minima es in principibus Iudæ, ex te exiet rex qui regat populum meum Israel. Tū Herodē appellatis Magis quum ex his rps stellæ didiciffent, Ite (inquit) & puerum inuestigate, eoq; reperto locū, & quæ a vobis circa illū fuerint obseruata, huc renunciate, nā & ipse regē fiffi, quē nup natum cœlestē syduus vobis demōstrat, cupio vifere & adorare. Magi Hierosoly mis digressi, posteaq; stellæ ductu ad locum peruenere, venerabundiq; ante puerū inauerunt, myrrhā, thus, & aurum, illi obtulere, monitq; per quierē ne redirēt ad Herodē, diuersis vnde p̄fecti fuerāt itinerib; abierunt. Secuta haud multo post virginis purificatio, nō quia purificatiōe opus esset aliqua, vnde ois labes abfuit, sed vt lege patrioq; instituto cuncta fierēt. Hic quoq; res memorabilis accidit. Simeon homo magno natu, p̄fectaq; pietate, puerum tēplo illatum cupidiffime cōplexus, regē, & saluatorem suum, ppheticū vocat spiritū, atq; ex ea voce, vt q; dā fcribunt, Iesus inde fuit nomen pueri, q; idē hebraice valeret, qd' & saluator. Chrifti appellatiōe CHR I. ex mystico tulit Chriftum, quo in argumētum res STVS. giæ potestatis p̄fusus est. Sic David rex. Sic quicūq; post Davidem in Palæstina rerum potū sunt, vn̄ guento delibuti, ad regium fastigij peruenere. Fuit inunctio Palæstinis regibus quod & purpura noftris imperatoribus. Chriftum Hebræi Messia vōcant. Anna quoq; prophetica mulier puerū vidit, & agnouit. Post Iustitricum diē virginis quia puer; Iosippus perio quadragefimus fuit, Iosippus cum Mariā & in Aegyptio pueri in Galilæa reuerfus est. Hic senex per quietē ptum cū vifus sibi superne moneri, vt cum puero & matre puero cōfestim Aegyptum pereret, futurū vt nisi in foli fugit.

IESVS

Magorū munera.

CHR I. STVS.

tudinem abiret, puer interceptus Herodis sæuitia extingueretur. Decretum erat regi, recepta propheticæ carminis opinione, & quod a Magis fuisset deceptus, omnes pueros nuperime ortos perdere. Cæterum Aristobolo & Alexandro filijs cum sæuitiæ apud Augustum accusantibus, tædiu destinatum scelus distulit, quo ad sit Roma reuersus. Tum primū omnium a quibus fuerat oppugnatus, & cū quibus in gratiam parum sincera fide redierat, in Cæsarea laqueo necauit, inde ad pueros eadem conuersus, qui eo fuerant biennio nati (tatum fere temporis ab Christi ortu intercessera) excomposito cruci datur, homo ad sæuitiam natus, qui dum nulli parcendum putat, in infantis filij eadem imprudens incidit, que res materia prebuit Augusto principii in vetus gentis institutum cauillandi, vt dixerit fatius fuisse Herodis esse porcum quam filium. Iudææ suilla carne veteri lege abstinet, abhorrentque vsque adeo, vt ne alant quide id animal. Incidit inde Herodes in luctuosissimas calamitates. Duxit ille plures vxores, licebat enim propagandæ sobolis causa pluribus vacare cõnubijs. Exulit itaq; nõ ex vna coniuge liberos: quo accidit, vt immoderata regnandi cupiditate æmulationeque iuuenes accessi, non modo ipsi nõ amico inter se animo essent, sed patri quoque capitale molirentur insidias, quo senex crimine Alexandrum occidit & Aristobolū, vt supra est memoratum. Occidit & Antipatrum cuius illi indicio perierat. Erat Antipater cum Archelao & Olympiade, ex Samarea ortus matre, Philippus & Herodes ex Cleopatra Hierosolymis natus, atq; alij pleriq; ex alijs. Venit igitur Antipater apud patrem in suspicionē tanq; illius regno & vitæ insidiaretur, cuius consilij mater & necessariorū pleriq; haud ignari essent. Fauere eiusdem inceptis & Phariseorum factio, cuius sectæ haud pauci sunt eo crimine Herodis iussu interfecti. Erant Pharisei portio quedã Iudæorum, patrie legis scrupulosi, & ingeniosi, vt videri volebant, interpreses, fictiq; diuinorum cultores, ad sex milia numero. Hi quum olim iusturadum detrectassent, cui pro Cæsare adhibebantur, gradū pecunia fuerant ab Herode multati. Ab residuo igitur eius animaduersionis odio Pharisei rebus nouis iudebant, vt regis senectam inquietarent. Antipater ad declinadã facti inuidiã cum amicis qui Romæ erant, nam quum ipse, tum alij Herodis filij educati in vrbe fuerat, ac regie culti (obsidum nomine, an rex ita euenire voluerit, vt fides sua esset Cæsari probator, Iosephus & alij quos sequimur, non tradunt) occulte egit vt Romam ab Augusto accesseretur, quod quum facile per eos tenuisset, missus a patre est cum muneribus, quem absentem multis ille apud Augustum est criminibus insectatus. Nec præsentis scelere contentus, aliud multo atrocius adortus venenum ad matrem ex vrbe misit, quod illa suo miseret patri. Tam diu regnandi cupiditas iuuenis animum incessebat. Id deprehensum Herodes occultum habuit, quo ad sit filius ex Roma reuersus. Tum iuuenis corã amicis in quibus fuit Varus Syriæ præfectus, iustus cogitavit parricidij causam dicere, quum parū liquido se purgaret, custodiat traditus est arctissimèque vinctus, nec rex postea multum superstitus. Exedebat lectus ignis membra, multoq; perniciosus intus quã foris grassabatur morbus, quem alebat inexplēbilis quedam cibi auaritia. Squa ingluuies nutrebat intestinum malum. Humor luridus circa pedes & inguina oberrabat, virilifq; putredine corrupta scatebat vermibus. Ex ore crebra spiritus attractio anhelitusq; dirifætoris, ac tum demū malorū ræ-

dio quū forte pomū cultro purgaret, subitus quidam imperus cepit vitæ finiendæ, transegitq; se ferro, nisi presto affuissent qui vim inhiberent. Iosephus sub id tēpus ait multos infantes sentis imperio interfectos, eaq; eadem domesticitatem euagatã. Sed ille causam cædis aut nesciuit, aut certe distulauit. Est & quū iam proximus morti esset, no uis Iudæorum moribus agitur, qui Mathiæ pōtifficis sua su aureã aquilam subuertere adorti sunt, quã eximij ponderis, affabreque ornatã rex ante templum dedicauerat. Erat Moisaicæ legis præscripcautum, nequa animalij effigies in templo coleretur. Mathias sacerdotio submotus est. Principes seditionis in custodiam coniecti. Ipse Antipater interfecto, regnum per manus Archelao tradidit, nec ita multo post facti perire, quum annos septem & XXX. regnum tenuisset. Fuit Iosippus cum Maria virgine & puero annos septem in Aegypto, quo tēporis spatio deorum simulacra quos tum gens stulticia & omnium errorū mater coluit, sua sponte concidisse dicitur, obmutueruntq; malorū dæmonum oracula, morsq; secuta est, quod futurū multo antea prædixerat propheta. Ecce (inquit) leuem nubem contendet, & Aegypti simulacra mouebuntur in conspectu eius, tabescetq; cor Aegypti in medio ipsius. Iosippus post Herodis interitū Hierosolymam reuersus, vbi Archelauum defuncti regis filij regnum tenere sensit, paternam in nouo rege sæuitiam veritus, Nazaretum concessit cū puero, vnde & Nazareni cognomen postea illi fuit. Procedente deinde tempore, quū iam puer. XII. esset annos natus, parentes ad solene sacrum est Hierosolymã secutus, peractisq; sacrorū diebus, suis retro abeuntibus Hierosolymis subfedit. Iosippus & mater ita eum in comitum & cognatorū coetu esse, est curat & sollicitudine anxij, pergere tamē cū alijs procurare, quo ad vnus diei itinere confectus, puer in ter. ppinquo requisitus desuit. Reuersi itaq; in vrbem triduo q̄ desiderari cœperat, in templo inueniunt, medio sapientū cõsilio sedentem. Mirari circumfusa multitudo pueri prudentiã, qui & percunctando & respõdēdo multū supra ætatem saperet. Hic a parētib; receptus, rogatusq; a matre quid ita sibi & patri tantã sollicitudinē iniecisset coetu aberans: En ambo (inquit) dolētes tertij iam diem te filij tota vrbe quærimus. Tum ille. Quid me quæritis (inquit) mater: an ignari estis me in ijs esse oportere quæ patris mei sunt: Et hæc tum in Christo ad huc puero euenit, qui cū parētib; in Galilæam reuersus, sapientiã, vt euangelica tradit historia, & gratia proficiebat, erat enim cū eo dei virtus. Quid vero iam inde a pueris ad trigessimū vitæ annum egerit, quo tēpore a Ioãne Zachariæ filio ad Iordannem fluuiū sacro fuit baptisimo insignit⁹ in oculis to est. Sed cuncta pia & sancta sunt animo proponenda. Erat in reea pax tanta terris omnibus, quãta vt antea diximus fuit nunq; florēbantq; res Romæ imperij vbiq; fama & felicitate, sed Italia in primis tum omnij gentium domina, humanarūq; rerum princeps, de cuius situ, & hominū moribus de industria distuli in hunc locum dicere: vt tum terræ nobilissimæ mentio fieret: quū maxime legibus, cultu, moribus, omniumq; rerū quas miratur vitã, afflueret copia. Est itaq; Italia ab Alpibus qua a se prætrione terram ipsam valde munijunt, inter superum inferumq; mare ad fretum vsq; Siculum extēsa Tyrrenum ab occasu, & Ligusticum allatant, inde ex aduerso Ionium & Adriaticum, ad meridij Aufonium pelagus cum Euripo Siciliam ab Italia dirimente. Adeo multa terram nobilissimam per se fundū

Iudæorū motus.

Iosippi redit⁹ ex Aegypto.

Christus XII. annorum.

Pax igit⁹.

Italij descriptio.

fundunt maria. Excurrit Ligusticū pelagus a Varo flu. Italijæ Gallicæq; confinio, ad Lunā Hetruriæ. A Luna Tyrrenū cum ipsa Italia ad fretū vsq; protenditur, ab ortu Ionij inter Calabriam & Corcyram, ab Hydrunte sumit initij. Adriaticum a Corcyra ad initium tēdit sinum, in quo inclytræ sunt Veneriæ, ab Hydrunte ad Lacinij & Pelorū Ausonium mare inde illæ in insancitis freti angustia, quæ veteribus poetis grandē fabulãdi materiã præbuerat. Abit extrema tellus velut in duo cornua Lacinium & Leucopetra. Dexter hoc promotorium. Illud læuum. Quo sit vt quidã cruci similit Italiam dixerint, proceritate multo ampliorē quã latitudinē. Alij querno folio similem. Patet in longitudo ab alpihus Rhegiū, quod oppidū in eius humero est situm: nam ibi incipit tellus flecti in ceruicē decies centena & .XX. milia passuum; multo longiore ad Lacinium mēsurã, ni obliquitas in latu egredi videretur. Præcipua latitudo a Varo flu. ad Arsam Italijæ & Delmatij terminum. CCCXX. milium passuum. Ab Aterni fluminis ostio ad ostia Tyberis na qua Italia præcipue cõtrahit. CXXXVI. milia. A castro nouo ad Tuscum mare ad huc minus. Ambitus ab Arsa ad Varū tricies. CLVIII. milia passuum. Distat Italia a Liburnia quibusdam locis. C. milia passuum. Ab Epiro & Illyrico. L. Ab Aphrica min⁹ duccis. A Sardinia. CXX. A Sicilia. M. & D. passus. A Cyro siue Corsica minus. LXX. milia. Littorales regiones. A Varo flumine ad Macrã Liguriam terminatur, vbi Genua illustis Inde ad Tyrberinū amnē Hetruria, vbi Pise, A Tyberis ad Lirinū. Latij, vbi Roma. Intus Antium in ora. A Liri ad Sarnum Campania, vbi Neapolis. In de ad Silartin Piceninarum regio vbi Surrentū & Salernū. A Silari ad Laliū Lucana, vbi Pestum, & Buxentum. A Latio ad Leucopetra Brutiū in quibus Rhegiom Iulij, a Leucopetra ad Iapigij promotorij, quod & Salernitū, magnæ Græciæ ora, vbi Croron & Tarentū ab Iapigio ad Brundisij Calabria, vbi Hydruntum. A Brundisio ad Garganū Apulia, vbi Bariū & Salapia. A Gargano ad Sari flu. ostia Frentanorum regio, vbi Istonij. A Saro ad Aperum amnē Marucinorū ora, vbi Orton. Ab Aperno ad Aescium fluuiū antiquissimū Italij terminū, Piceni, quorum Ancon, ab Aescio siue Astio vt quidam scribunt, ad Rubiconē recentius Italij confinium, Senones, quorum Phanū fortunæ, Pifaurū & Ariminū. A Rubicone ad Padū ostia Boij, quorū Rauēna. A Pado ad Tiliauentum Veneti, vbi nūc Venetiæ. A Tiliauento ad Nationem Carni, vbi Aquileia. A Natione ad Arsam Iapides & Istri, quorum Tergetum & Formio amnis, & ipse alij quãdo Italij finis. Mediterranei sub Alpibus Euganei quorū Verona & Vicetia. Cenomani, quorum Brixia. Lepontij, quorū Bergomum. Insubres quorum Mediolanum. Salassi, quorum Prætoria Augusta. Taurini, quorum Dertona. Libyci, quorum Vercellæ. Intronum circa Padum togata Galia, vbi Placentia, Mutina, Parma, Vmbria, vbi Aescium Spoletum, Tuder, Sabina, vbi Nursia, & Reate. Aequiculi, quorum Cliternum. Peligni, quorum Sulmo. Vestini quorum Amiterinū. Sannites, quorum Beneuentū. Et hi populi regione scq; Italijæ notissimæ. Ligures, vt vetustas censetur, a Ligysto sunt Phæocijs filio, vt Pictor Fabius prodidit, si horum gens Siculi fuerit vt Thucy dides arbitrat, magna pars Italij est ab his olim possessa. Siculi ab Oenotris Italia eieci Siciliam tenuerunt. Ligurum regio plurimū nemorosa, materia ad naualem fabricã his locis præcipua, arbores tan-

Longitudo.

Latitudo.

Circuit⁹ Distãtia a circũiectis terris.

Littoralia loca.

Mediterraneæ gentes.

Ligures.

Siculi.

ta crassitudine vt diametro octonos pateant pedes. Gens ferox, & ad rebellandum nata, & quæ diuina mana exercuit arma, plurimū pecore victit, lacte hordeaceoq; porione. Tusci his finitimi gens olim Italia: opulentissima, a Græcis Tyrreni dicti, dicitur Tyrreno Atys, an Herculis & Omphales, an vtrij scribunt Telyphi filio, qui in eam terram duxerit Colonos. Dionysius a Tyrsibus ædificiorum genere quibus Tusci vterentur, id nomen factum suspicatur: Xanthium Lydum haud dubie secutus, qui neq; Tyrrenū in Lydorum gente ducem, neq; eius gentem in Italiam profectū nouit vllam: Romani nunc Tuscos vocant, nunc Hetruscos, Graiam fortassis vocē imitati, qui diuinorum cultores Thioscos dixerat. Veterem Hetruscorum opulentiã, quō pelagi nomē demonstrat, magna ex parte Italij præterenti, tum fines terræ ab infero ad superum mare, & ad Alpes propemodū promoti. Satis cõstat quicqd terræ intra alpes facit & Apenninum Vmbrorum olim fuisse, qui inde a Tyrrenis sint eieci: Tyrreni a Gallis, Galli a Romanis, Romani a Longobardis, qui postremo nomē ipsi terræ indiderunt. Et quod ad celebratē nominis attinet, Latini, Vmbri, & Ausones, a Græcis Tyrreni sunt olim vno nomine appellati: quidam etiã Romã ipsam Tyrrenã vrbe opinati sunt. Adeo vnus gentis nomen præ cæteris Italij cultoribus fuit Græcis scriptorib⁹ celebre. Curulis sella, Prætecta vestis, Lictores, Falces, Sceptum eburneū, & Insignia alia regum insignia ab Hetruscis ad Romanos fluxerunt. Gens in vniuersum magis superstitiosa quã pugna. Mirū olim in his augurandi studiū, præcipuaq; eius artis eruditio. Hinc ludibriū illud malorum dæmonū ad Romanos defluxit. Hinc Bacchanalia, quæ vt foeda & perniciofa magno bonorum cõsensu sunt autorū supplicio vindicata, ex totaq; Italia sublata. Regio magis nitida quã ferax, & que non tam natura quã colitū ingenio placet. Lydi, si vera est fama, Colonos in eã terrã miserūt, mox Pelasgi, postremo & Romani, qui Latio primū, inde cæteris gentibus imperitarūt. Latium Apennini iugis, mari, duobusq; fluminibus Tyberis & Liri clauditur. Dubij quia inter montes lateant quia in ea terra lauerit Saturnus, sit nomē sortitū. Latini a Latio sunt nõ a Latino Aboriginum rege, qui post Ilij excidium Troianos & Aeneã ducē excepit hospitio: vt Græci Latiniq; scriptores ad vnum ferme tradunt. Orpheus qui fuit ex Argonautis vnus (horum enim filij ad Troiam militarūt) Latinarū finibus nauim ait Argo appulsam, quam vates vetustissimus vocē vsurpare nõ potuisset, si nõ aliunde facta esset quam ab Aboriginum rege qui post Troiæ excidium Aeneã filiam matrimonio locauit. Habuerunt a principio Latium Siculi ipsius terræ indigenæ, si Dionysius homo in Ionia natus, Latij vetustatē præ cæteris habuit exploratam. Thucydides Ligurum gentē Siculos arbitrat est. Oenotri ex Arcadia oriundi Siculos Latio ceteraq; Italia elecerunt. Tenuerunt & Sicani ex Iberia, vt quidã existimant profecti. Hi ab Aboriginibus, qui ex Oenotris voto vere facti orti dicuntur, Italij finibus pulsi. Siciliam post Siculos tenuere: vnde Siciliæ sunt & Licania nomina. Pelasgi inde cū Aboriginibus circa Latium sedes habuerunt, qui Pelasgi ducti (sunt is Iouis & Niobes filius) in Thesaliam primum ex Arcadia profecti sunt: mox hinc pulsi in Dodonem deuenerunt. Postremo in Italiam delati in partem terræ iam antea bello quæsitã, sunt ab Aboriginibus recepti. Secuta alia Arcadū manus cum Euandro. Mox Epij qui ex Herculis comitatu

Tusci Tyrreni.

Hetruscorum opes.

Longobardi.

Insignia Romana.

Augurandi ars.

Latium.

Latini.

Veteres Latij incolæ.

Latij sine

Campania

Campania soli de

Brutiort origo

Dionysij tyranni conatus

fuere. Nouissimi externorum Troiani Aeneae ductu in Latium uenerunt, qui Aboriginibus mixti, duplex gens (vt plures scribunt) in Latinorum appellatione abiit. Tenuerunt Italici generis terram ipsam Aurunci & Rutuli circa Circeios antiquissimum Latij terminum, ultra Volsci, Ofci, & Ausones ad Lirim vsq; fluuium, vt ad C. milia passuum recedis Latij habuerit longitudo. Ferax terra, omniumq; frugum praesstantia nobiliss. Acre genus hominum, & ante Romanam conditam pene incultum. Romanis inde exerciti armis praefici Latini, mox praeralidi populi commilitio assueti, vrbaniq; disciplinis instructi, pace belloq; multo cultiores sunt facti. Sed nihil habuit Latium Roma praestitius, de cuius vera origine & incrementis abunde suo loco diximus. Erat Campania, quae est Latio affinis. Tusci Ofcos eiecerunt, Ofci, Ausones, & Opici ab initio tenuerunt. Tusci a Samnitibus inde pulsi sunt, Samnites a Romanis. Erat Calchidices & Cumaei multo prius Cumas & Neapolim in ea terra posuerunt. Hic temulentia illa nobiliss succuq; per omnes terras incluytus, & vt veteres dicebant summum Liberi patris & Cereris ceramen. Quae hic de Cimmericis qui iuxta Auernum subter ranea tenuerunt loca, quae de Gigantibus in Phlegrao agro videtur sunt memoriae prodita, tam propinqua videtur potarum fabulis: vt historiae fide incolumi neuro versum affirmari possint. Regio ferax & delictiosa, ac praeter vini olei & tritici praestantia, odoratissimis arboribus tam frequens, vt Citrei Medicisq; mali memoribus vestiantur omnia aprica regionis loca. Laureta adhuc Myrtetaq; his passim in teriecta, haec litoribus, illa collibus agnata, genus hominum dicitur, magisq; delictiosum quam ferax. Picetes Strabo eam gente existimat, qui circa Adriam sedes adhuc habent. Picentia metropolis. Eadem terrae felicitas, quae & Campaniae, eide tractus, alienis etiam mensibus vernas. Mira his Silarum fluminis natura, virgulta aquis immerfa lapideae sunt, colore & forma in materia feruatis. Er Picetibus Lucanis & Brutis Romanis sunt vrbioribus & tabellaris vsq; remisso illis ob ea opera, omni aliqui militiae munere. Lucani a Samnitibus orti, duce Lucio seu Lucasillo, vrbali scribunt: vnde Lucaniae nomen. Sunt qui id nomen factum ab eo arbitrentur, quod ea regio strata ad Luciferum stellamq; quae loca aetherea sunt, & ob id multae lucis, siue quod in qua in ea terram uenere primum in luco cõfederunt. Ceterum quocunq; fuit nominis ratio, Siculis ab initio inde eiectis, Oenotri terram tenuerunt, mox & pelasgi. Mira locorum apricitas, ac perpetuo vernas litus, nisi frustra Maro bisera his locis cecinit. Pesti rosaria. Lucanorum opes ad frerum vsq; Siculis procefferunt, inde Brutij oram ipsam tenuerunt: fueruntq; hi Lucanorum serui: vt alij dicunt filij, qui patrio instituto quos pastores effente: latrocinio constituto, magnas sibi opes post recessum a suis factam quae uere. Brutij rebelles & fugitiui dicuntur. Lucanorum lingua. Vetus studium gentis arguit res ipsa in qua nata est. Lucanorum fuit quicquid illi in extremo Italiae recessu postea tenuerunt. Brutiorumq; ora dicta. Hic extremi Hannibalis in terra Italia conatus. Hic Spartaci & fugitiuorum obsidio illa memorabilis. A Graecorum ora quae & magna Graecia dicta est, Aufonij mare haec Italiae alluit parte. ac tam crebro lancinar, vt in tris breuis ora curuet sinus, adeo in terdum esse extenuas, vt nullibi sit Italia angustior. Fama est Dionysij maiorem in animo habuisse isthmo circa portum qui postea est Hannibalis dictus, recessu extremam Italiae partem Siciliae ad iungere. Hic Graecorum pleriq; nouas sibi sedes posterunt,

Locri, Zephyrij, Thessali, Philoetetae ductu, Creteses, Corinthij, Spartaniq; Tarentum auxere. Adiacet magnae Graeciae Calypsus insula: qua Homerus appellauit Ogygia. In eode Italiae recessu celebrissimae Pythagorei cœtus, Italiaeque philosophiae ortus, pugillibus & Athletarum uetus studij: gens alioqui rei bellicae inutilis. Tenuerunt Graeci proximam huic oram terram Chersoneso simile. Eam Melapida dixerunt quidam, alij Salentinam, plures Calabriae ab reuere optimarum prouentu. In Ionij procul excurrit: vnde in Macedoniae ora traiectus. L. millium passuum, quae ponte Pyrrhus rex, mox M. Varro qui Popenj auspicijs Piratas insectaret, iungere cogitauit. Mel & Vellera his locis, sed circa Tarentum laudatissima. Id vt dixi Lacones Phalati ductu instaurarunt. Cretenfes prius tenuere, qui cum Thefeo ex Creta profecti dicunt. Nullo Italia loco feracior nobiliorq; prouentur. Hic triticij, Saccharum, Alica, Vinij, Oleij, Vellerum, Equi bellacissimi statura & habitu visendo. Hydruntum, Ionij maris & Aufonij cœtus. Peucetij inde Appuli, ex Arcadia: vnde Oenotri olim profecti Phereclides Oenotrij & Peucetij fratru ex ea terra profectiois meminit. Sunt & Daunij Appuli eode tractu, a Dauno Diomedis socero, habitu & lingua a Peuceijs indidit. Arguit veterem Graecorum in eam terram accessum vetustarum vrbium nomina quaedam, quas Aetoli, qui cum Diomedem in Italia uenerunt, & alij Graecorum cõdidere. Capistris & calida tora Apulia, & ob id alio pecori hybernus mensibus maxime ualis. Feracissima adhuc hordei, tritici, vini, & olei, quarencolis. Frœtani his propinqui inter fortissimos Italiae populos ceteri soliti, vt Peligni, vt Marsi qui Plinio autorea Circe sunt oriundi. Samnites qui a Graecis Sabellicis dicuntur, hominum genus ferax & rebelle. Horu terram Vmbros ab initio tenuisse crediderim. Piceni, quae factis constat Sabinis sunt uoto uere sacro. Sabinum Vmbrosorum Colonia. Picus auis quae eius gentis signa habuerunt, Picetibus nomen dedit. CCC. L. milia ex his uenere olim in fide populorum Romanum, tam frequens fuit tum Piceni nominis incolatus. Cõdidere runt in eadē terra Liburni, gens Illyrica Truentum. Condidere & Siculi Numanam & Anconam. Quae quid inde soli est ad Padum & ultra Vmbri gentes Italiae uetusissima habuerunt, quae Umbri a Graecis dicti, quia inundatione terrarum imbribus superfuissent. CCC. Vmbrosu oppida Tusci debellasse dicunt. Quicquid igit terrarum eius fuit gentis, circa Padum & Adriaticum mare, Tusci inde tenuerunt. Senones, Boij, & Insulbes Galli inde Tuscos eiecerunt. Gallos Romani. Post Padi fluua ad alpes Euganei Rhetiq; habuere. Hi a Tuscis duce Rheto, illi a Graecis oriundi: fuerunt enim comites Herculis. Cato in originibus septem & XXX. numerauit Euganeorum oppida. Hos Heneti, qui postea Veneti dicti sunt, & Troiani antenoris comites, antiquissimis sedibus expulerunt. Veneti ex Paphlagonia profecti ad Troiam cum Pylemene militauerunt, quo amisso, seditione agitati, Antenoris ductu in Italia uenerunt. Polybius rei maritimae studij & corporu cultum secutus in dubium propemodum trahit, sint ne Veneti qui ad Adriam habitant, Paphlagonum gens, an postea a Gallis Venetis oceanis accolis oritid. Carnorum regio Venetiae proxima, hodie Foroiulienfes non Carni dicuntur, qui inter alpes & mare habent sedes. Carnorum appellatio in ijs qui alpes incolunt, adhuc reffidua. Tentauit his locis Galiorum manus sibi urbem aedificare, sed parum feliciter. Romani plurifariam in haec loca Colonos misere. Barbari quoq; terram ipsam vt ex proximo

Calabria

Hydruntum. Appuli. Peucetij.

Frœtani.

Marsi. Sanites. Peligni. Piceni. Sabinij.

Vmbri.

Tusci.

Senones. Euganei. Rheti.

Veneti. Troiani.

Carni.

sapiens

Lapides.

Apenni

Flu.

Lacus.

Color & habitus

Italoru.

Sacroru ratio.

Magistratum & militiae gradus.

Ciuitatu genera.

sepius inuaserunt, & ad breue tempus oppressam tenuerunt: vnde sermo ille conflatus uideri potest, quo hodie Foroiulienfes vtuntur, haud vnquam mans lingua. Regio fertilis & amœna, & quia Apes illi aquilonem defendunt, suauiter aprica, serox genus hominum, nec tam inhospitale. lapides ab Aetolis mihi esse uidentur. Ceterum ab ijs, qui cum Diomedem in Italiam uenere, an alijs parum cõpersum habeo. Satis cõstat Aetolum fuisse, qui id nomen dedit genti, sed hi magna ex parte alpini, & ob id multo ferociores de quibus longior fuit sermo in alpinarum rerum relatione. Postremo & Istri qui essent abunde diximus, quum de Argonautis incidit relatio. Et haec in transcurso de ijs, qui Italiam ab initio habuerunt. Apenninus mons rotam terram uelut in duas diuidit plagas, haec ad occasum & merididem, illa ad septentrionem & ortum obuertam, ab alpinis, primo in Liguria excurrens: mox in de Cisalpinam Galliam & Picenum ab Heruriam & Sabinam dirimit, Anconemq; progreditur: vnde uerfus in Apuliam & Garganum montem extenditur. Marrucinarum Pelignorum & Frœtanorum terram a Latio & Campania separans, vltimus eius conatus ex Gargano est ad Leucopetra: hinc Apuliam habens. Calabria, & magna Graeciae oram. Picentes inde Lucanos & Brutios. Flumina Italiae nobilissima. Padus, Truentum, Arnus, Tybris, Liris & Vulturnus. Celebres lacus. Verbanus vnde Ticinus fluit. Larius vnde Abdua. Eupolis vnde Lambrus. Sebinus vnde Ollus. Benacus vnde Mincius. Et hi in Cisalpina Gallia. In Heruria Trasimœnus. In Sabinis Velinus. In Maris Fucinus. Color Italiae & statura pene diuersa. In Cisalpina Gallia Venetiq; recessu color uulgo candidus, cultus & sermo accuratior. Cõtra in Heruria tractu Latio Campana Lucania & Brutis aquilus, capillus niger, breuior statura, & macilenta, sermo cultus & simplex. Omnia similia in Piceno & his qui super maris oram accollunt, vsq; in magna Graeciam, nisi quod in Appulis Calabriae & ijs qui extremam tenent Italiam, victus & sermo cum Graecis promissus durat. Tota Italia vt omnis fere Europa vno semper fuit matrimonio contenta. Repudium in Italiam ex vrbis Roma translatum. Hic Spurius Carbillus, sterilitate coniugis causatus, primus uxorem repudiavit. Triplex, tunc in ciuitatibus conditio, seruilis, libertina, & ingenua. Ingenuorum triplex ordo, plebeius, equester, & patricius. Sacrorum ratio penes pontifices & flamines & alia quaedam collegia esse. Alia alijs daemonebus sacra facere. Summum honos & potestas in dictatore, a quo nulla fuit pro uocatio. Ea dignitas semestris. Huc per dignitatis gradus fiebat a questura accessus, per aedilitatem, praetoriam, consulatam & censuram, non q; semper per hos gradus iretur, explendusq; esset numerus, sed in dignitate potestates: hic ordo erat, vt in re bellica certum militiae gradus. Miles Centurioni parebat. Centurio tribuno. Tribunus legato. Legatus consuli, seu alteri cuius essent auspicia, magister equitum dictatori. Legitima milita decennium habuit, si non prius debellari cum hoste cõtingeret, aut missio alia qua interdidisset, quae nomine & re non vna fuit. Praeter legitima illam cuius nunc mentio facta est, fuit & caularia. Haec vt priore illa minus pulchra, ita reliqua honestior, quae ab re ignominiosa dicta est. Militaris aetas, ex Seruij Tullij praescripto a fesset decem annis in octauum & quadagesimum decur rebat. Pacati in Toga agebant, bellantes in Sago & Paludamento. Bella feciali iure inferebant, illataq; soluebantur non nisi legitime. Ciuitates aut socias,

aut colonias, aut municipia. Municipibus, alijs ciuitas cum suffragio data, alijs sine. Colonij, vt mebrum ciuitatis. Romanis viuebat legibus, municipes suis. In his decuriones erant quod Romae senatores. Pura patricium distinguebat ordinem ab equestri. Aurum equestrem a plebeio. Iudicia maiestatis totius erant populij. Rerum capitaliu, iudicium, quo ad id forte lecti essent ex ea decuria quae eo anno iudicari. Ciuium rerum praetoris centurialiu habere, aliaq; aliorum. Est Italia vt pauca de tota terra in vniuersum dicam, metallis grauida, vbiq; vitalis & perennis salubritas, eximia coeli temperies campij fertiles, aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, munificia syluarum genera, mira frugum vitium & olearum fertilitas, nobilia pecorivellera, opimatauris colla, perspicui & piscosi lacus, flumina fontefq; saluberrimi, portus plurimi, ipsa auidae ad mortales iuuandos in maria procurrens, & uelut gremium omnium gentium commercio pandens, vt uere dicta sit a quibusdam terrarum omnium alumna, atq; eadē parens coelestium prouidentia electa, quae sparsa cõgregaret imperia, molliretq; efferauorum gentium ritus discordes ad colloquia linguas, munerivellera, latinoq; sermone cõgregaret. Ceteru vt gentes fiteam (na longum esset numerare) Quas Romani lingua, & armis uicere, tantum vna Quiritiu ciuitas virtutis omnium ualuit exemplis, quantum omnium Graecorum eloquentia praecipit, qui quasi ita futurum diuina essent, vt haec vna terra omnibus esset gentibus imperatura, quorum ipsius partem magnam Graeciam dixere, & vt breuiter dica, non sine prouidentia accidit, vt quum Deus optimus terras inuisset, tum ibi cunstaru gentium futuru erat caput. Et Italia in hunc se modu habuit, quu Christus Dei filius, XXX. iam annos natus, sua cepit gloriam gentibus praedicatione & miraculis pandere. Tum toto triennio quo per haec ille in terris uersatus est, excussit sunt malorum daemoneum infidias, patefactaq; est hominu ad suum creatore uia, quicquid pie uereq; de Deo, de trinitate, de tota caeli gloria sentimus, nostru regis doctrina est. Concidere tum demum uetustatis tenebrae, & quae figuris tegebantur diuina reuere sapientia. Parabola plurimum, aut similitudine vsus est doctor ille summus. Docere pietatem & iustitiam, sed omnium maxime mutua charitate. Nec precipere tantum, sed exemplo quae precipere praestare. Longum sit, operisq; haud dubie in exhaustu immensam miraculoru serie, quae ille in aperto propria est uirtute operatu, ordine explicare. In Cananea terra, quae factis cõstat, factaq; testat historia, frequenter cõsultio aqua quae absolutu est diuinitatis opus, in uinu uertit: pari uirtute quina hominu milia, simul discubentiu, quinque hordeaceis panibus duobusq; exaurauit piscibus. Caecis lux reddita est. Muti uocales facti. Surdi, Claudi, Elephanti, Paralytici, nunc tacu, nunc uerbo ab eo curati, & quod omnium maximu fuit, maximuq; diuinum, adolefentem uita defunctu, ceptisq; effert, mari in colorem restituit, & Lazarum quatuoriduo ante defunctum a morte suscitauit. Conuenerant haec diuinitatis opera, saluberrimaq; salutatoris praedicatione, multos mortalium ad uerae pietatis studium, & iam multitudine ingens Christus haerebat. Hunc uinu audire, ueru ppheta, & eu qui desuper mittendus erat uulgo praedicare. Tota Syria aliaq; circumiectas terras impleuerat praedicationis huius admiracionum fama. Qua Abagarus Edessenorum Toparcha (erat ea gens ultra Euphrate posita) impullus, literas dedit ad Iesum in hanc sententiam. Et iij Abagarus.

Iudicio

Italiae laudes.

Christi praedicatione.

Christi miracula.

Celebris praedicatione saluatoris.

ab initio dilexerat, in studio permāserē, quibus ter-
tio post die quā mortuū est, viuis apparuit. Hęc &
alia de eo miracula futura, pphetæ diuinitus afflati
prædixerāt: Perfeuerat in hęc die celebre Christiā-
norū nomen, genufct ab eo instituit. Et Iosephus
Hebraicū vir sanguinis hęc de Christo literarū mo-
numētis prodidit, cuius testimoniō Cne cui hęc nō
Iosephi videant? Egipptus & Eusebius vunt. Pi-
latus ex Hierosolymis ad Tiberium scripsit, de his
quę in Christo euenerāt, deq̄ eius dogmate ille sup
his senatum cōsuluit, celsūq̄ Christum inter deos
referēdū, colēdūq̄ rēpō. Senatus, quia prius ad
Tiberium de eare quā ad se Pilat⁹ dedisset, eiusmo-
di relatione reiecta, Christianos ex vrbē reijciēdos
decreuit, pposito delatoribus pmio, sed Tiberi⁹ ca-
pituli supplicio irrogato, id scelus inhibuit, vt Ter-
tullianus scripsit. Augustus v. Romanarū rerum
historia aliquāto altius reperat, vltimum vitæ diē
Nolæ obijt, quā primo consulatu annos septē &
quinquaginta rēp. tenuisset. Eusebius q̄ miror, cū
Aetellæ defunctum scribit. Perijt rebus Romani po-
puli ocio & opibus apprime florētibus, vrbe adeo
ædificijs exulta, vt gloriari sit solitus se eā lateritiā
inuenisse, marmoream lecturum. Publica opera
suo nomine extruxit, forum cum æde Martis vito-
ris, quā Philippiensi bello vouerat. Tēplum Apol-
linis in ea parte Palatinæ domus, quā istam fulmi-
ne a deo desiderati pronūciatur aruspices. Con-
didit & tonantis Iouis ædem in Capitolio Canta-
brico bello votā, quom nocturno itinere fulgur
ipsum leditā perstrinxisset. Fecit & Porticum Basili-
cāq̄ Lucij & Caij nomine, quos per assem & librā
ab Agrippa patre emptos sibi. Marcello fororis fi-
lio extincto, cuius noie Theatru extruxerat, adopta-
uit. Est & altera porticus Luitæ coniugis & sororis
Octauie noie ab eo extructa. Iā & principes viri,
Augusti hortau, publica quædā stauerunt opera.
Martius Philippus Octauū victoricus æde Herculis
& mularum. L. Cornificius Dianę. Astinius Pollio
arrium libertatis. Numatius Plancus æde Saturni.
Theatru Cornelius Balbus. Statilius Taurus Am-
phitheatru. M. Agrippa tor opera & tā egregia, quā
nemo alius, & in his plures aquarum ductus. Nota
vox est Augusti principis ad populū vini copiā
impudentis efflagitantem, satis ab Agrippa gene-
ro suo puifum, nec ciuitas sibi laboraret. Leges fan-
xit aduersus immoderatos sumptus, de adulterijs,
de pudicitia, de ambitu, & ordinibus maritandis.
Præfecturam vrbis primus instituit. Triumuiratū
legēdi senatus, & alterum equitū turmas recogno-
scēdi. Senatorum ordinē, quom supra mille & am-
plius essent, ad pristinum numerum & splendorem
redegit. Estq̄ ob hęc & alia quæ felicitē illi in lon-
ga rēp. administratione, longoq̄ imperio euenerē
tam felix Augustus existimatus, vt in nouorū prin-
cipum gratulatione sit lōgo deinceps tēpore accla-
matū. Augusto felicio. Traiano melior. Sed haud
quidē pauca in eo fure, que si recte fuerint æstimā-
ta, parum solida reperiet tā celebrata felicitas. Neq̄
enim hunc quisq̄ vere felicē dixerit, qui ciues ali-
quando proscriptos suos, qui in perniciē libertatis
ritumuiratū exercuit, tor ciuiliā obijt bella, qui acie
victus, tridū egit in paludib⁹ latitās, qd foeda nau-
fragia qbus & exerci⁹ & naues amisit, quid salutis
desperato virgite hostium manu, morsq̄ a comiti-
bus implorata? Quid clades alteri⁹? curis ruina pō-
tis ad Delminium acceptas? Filie & neptis aduer-
riar⁹ ipseq̄ toties capitalibus insidijs peti⁹, filiorū
acerba funera, vrbis pestilentia, famēs Italię, & Ie-
giones in Germania cæse? vt quilibet vna tātarū

Augusti exitus.

Augusti opera.

Aedes sacra.

Augusti felicitas, Augusti aduerfa.

cladium foedarūq̄ fugillationum, ad omnē felicitatis
opinionē tollendā satis esse poterit: sed vt cūq̄
res censendæ sunt, perijt ille anno vitæ sexto & se-
ptuagesimo, quom Iesus rex omnium quindecim
esser annos natus. Augusti interi⁹ varijs est signis
pmonstrat⁹, sed omnium illud maxime memorabile,
le, ipfius statua fulmine icta prima nominis litera
abolita est, cōsulūq̄ talium ostētorum periti, futu-
rum dixere Augustum cētū deinceps dies victurū,
qui numerus C, litera cōtineretur. Fore preterea vt
post obitum cōsecraret, q̄ asar Henusca deus lin-
gua diceret. Forma fuit eximia, & per omnes gradus
gradus admodū venusta, vultu adeo sereno trans-
quilloq̄, vt ex principib⁹ Gallorū quidā fassus sit
inter suos, hoc vno se inhibitu ac reuoluum, quo
minus vt destinauerat in trāitu alpū p colloquiū
speciē ab eo admittis, ex emineti scopulo picipita-
uerit. Clari & nitidi oculi, & qbus credi volebar ali-
quid diuini vigoris inesse. Gaudereq̄ siquis sibi
acrius intueri quafi ad fulgorē solis vultū demissis-
set. Plinius, q̄ pene diuersum est, glaucos fuisse ait,
iracūdeq̄ ferre solitū siquis eos inētius spectasset.
Color inter aquilū & cādītū medius, capillus sub-
flauus, & leuiter inflexus statura breuis, quinū vi-
delicet pedum & dodrāns, vt Maratus eius liber⁹
prodidit, omnis elegantijs culus tā negligens, vt
vno tēpore pluribus tonforibus daret operā, nec
veste temere alia quā domestica vteretur ab vxore,
filia, aut forore cōfecta. Libera sit studiū adeo cu-
pidus, vt medio Mutinēsis belli ardore legeret, aut
scriberet, quotidieq̄ declamaret. Græce scriuit, & la-
tine, sed non nisi Romane scripsit, nec adeo multa,
& in his carmen q̄ Sicilia inscripsit. Exoritur q̄ &
tragœdiam Aiace, multo maiore impetu quā suc-
cessu: quo accidit, vt delero carmine, rogatus ab
amicis quid Ajax ageret, respondisse dicatur Aiace
suum spongiæ incubuisse. Ad eius viri exitū allu-
dens, qui ad Troiam sero incubuit. Augustus vita
defunctus in campo Martio sepultus est, vbi sexto
suo cōsulatu sibi Mausoleum extruxit, inter Tybe-
rinum amnē & viā flaminia. Clauerunt Augusti
principatu post salutarem Christi orū. Strabo qui
de stu terræ accuratissime scripsit, Philistion Ma-
gnesius mimorum autor. Athenodorus Tarfensis
Stoicæ affectator discipulus. M. Verrius Flaccus grā-
maticę artis scriptor. Messala Coruinus orator, qui
biennio anteq̄ moreretur nouo pene exemplo pe-
riclitatus est memoria, vt ne nomen quidem suum
teneret amplius. Ad postremum vlcere circa sacrā
spīnā illi orto inedia se confecit. Cecepit & Sycion
Alexandrinus haberi illustis, cui Anneus Seneca
dedit operā. Archelaus magni Herodis filius, quē
Augustus Galilææ tetrarcham constituit, quia mo-
liri res nouas diceretur, vt quidam scribunt Iose-
phus a Iudæis ait accusatum, quod auare nimis &
superbe regnaret, nono sui principatus anno Viē-
nam Gallie vrbem est ab eo relegatus, iussuq̄ He-
rodes ipfius frater regnū obtinere, quo postea Tes-
trarcha Christus, vt supra fuit significatum Hiero-
solymis est passus. Sed Iudæorum res mox paulo
sunt a nobis altius repetendæ. Succellit Augusto
Tiberius Tiberij Neronis & Luiti filius, per matrē
que quom prior maritus adhuc viuere Octauio
nuptis, ipfī principi insinuat, vt primo adopta-
tus mox relictus sit heres. Iulius ipse Germanicum
fratris sui filium adoptare. Creditur Augustus ma-
gis Luitæ impulsu quā quod ita crederet reipu. con-
sultū, eū heredē cōstituisse, quippe cuius necq̄ mo-
res, necq̄ ingenitū phaut vnq̄, pertinaciā per se mo-
& ingenitā aio scūitā, q̄ vitia, multa arte q̄diu pri-
uatus

Augusti exitus. Ostētum fulminis. Augusti forma.

Augusti eruditio.

Augusti sepulcrū. Viri illi tres. Memorie amifio.

TIBERIVS III. IMPE.

vatus vixit Tiberius diffimulauit. Satis cōstat Au-
gustū sub extremū vitæ tēpus, illo ex colloquio di-
missio, exclamasse miserū populū Ro. qui sub tam
lentis futurus esset maxillis. Tiberius est cōtinuo
post viciū obitum nihil obscure principē egit,
inuitus tamē voluit tempu. adire, horatibus am-
icis, vt publicā administrationē capesseret, negauit
eos scire q̄ magna delua esset imperiū. Interdum
etiā deliberantū similis restari, se lupum auribus te-
nere. Postremo quom fenatū id suppliciter petentē
ambiguis responsis suspenderet, haud tacitū quidā
tulerunt, cæteros homines tarde prestare que poli-
cerent, Tiberium q̄ præstatarde polliceri, sed aut
agere, aut agere desinere: Imperioq̄ per hęc re-
cepto semediu ille gessit aliquādiu, in multis etiā
popularē. Nullum honorē qui humanitatis trāscē-
deret fastigium sibi decerni passus est. Ciuitā corō-
nam in vestibulo domus recusauit. Fuit id insigne
olim corū, quī ciuē prælo seruassent, at Cæsariibus
datum, quia ciuē nō perderet, q̄ in eorum potesta-
te esse occidere quē vellēt. Quū quidā eū dnm ap-
pellasset, vœuit se ampli⁹ cōtumelię causā nomina-
ri. Pari ciuilitate tulit, q̄ suū nomē famosis carmi-
nibus pscindere, fassus in libera ciuitate linguā &
mētē oibus liberā esse oportere. Iam & in eo admo-
dum popularis apparuit, si ille inq̄raliter fuerit lo-
cutus, dabo operā, vt omniū quæ aut dixi, aut feci,
reddā rationē, at si p seauerit inuicē otero. Dio-
genē grāmaticum, quē quū Rhodi esset, adierat ex-
tra ordinē auditorum, q̄ ab eo exclusus esset domo,
iussusq̄ post septimū diē redire, quo ille disputare
erat solit⁹, ex Rhodo Romā ad se iā principē officij
causa pfectum, misit qui p foribus sitāt iuberet eū
discedere, moneretq̄ vt post septimū diē se annū
reuerteret, ciuili perhuanacq̄ admonitione cōten-
tus. Præfides puinciarum, ne subditę ciuitates plus
æquo tributis onerarent, sæpius scripto monuit,
boni pastoris esse dictū tondere pecus, nō degre-
bere. Principatum adept⁹ nullā puinciarum adijt
ampli⁹, est oib⁹ p pmodum annis oia ad pfectio-
nē pararet, patereturq̄ proitu suo & reditu publice
vota suscipi. Cæterum in orā Latij, aut in Capaniā
vsq̄, quom lōgissime, pgressus est, vt iā vulgo Gal-
lipēs diceret, q̄ ales cursitar, nec cubiti mētūā perf-
cit. Nec foris per legatos est eo principe gestum ali-
quid memoria dignū. Tātum reges sibi Populoq̄
Ro. suspēctos, aut minis repressit, aut pollicitatio-
nibus multis Romā extractos, nunq̄ a se dimisit,
vt Marabodū Germanū, Thrasipolum Thracē, &
Archelaū Cappadocę, cuius regnū redegit in pro-
uincie formā. Iudęos ad quatuor milia numero in
Sardinia militiā pextu relegauit, qui militare nos-
luerūt, varijs cruciatib⁹ affectos interfici iussit. Hęc
anima duerfio ex eo orta est, q̄ ex ea gēte quidā Ful-
uia matronā nobilē multis p suafionibus in duxer-
ant, vt grāde pōdus auri & argēti Hierosolymam
dono mitteret ad vasa & vestes in vsum sacrorū, q̄
munera fraude intercepta in pphanū illi vsum ver-
terāt. Pari pene fraude I sacros est cultus ex vrbe ab
eodē principe sublat⁹. Amabat iuuenis quidā Pau-
linā scemina nobilitate generis & forma præstare,
hęc quom Mundus (nā id illi nomē fuit) necq̄ auro,
necq̄ pibus corrumpere potuisset. I sacrorum vsum
opera muliere potit⁹ est, cōmēti illi nouā artē, tanq̄
ab Anubis oraculo iussit ad Paulinā veniunt, nun-
diantq̄ velle deum cum ea noctū cōgredī, deulit rē
credula mulier viro, qui & ipse religioe imbut⁹ cō-
suis cedēdum esse, nuncijs obreperādum. Clausa
itaq̄ mulier in I sidis ede, a morali quī iā dudū erat
in eā occasione erectus, & cum extinctis luminib⁹

Judiciū Augu. de Tibe.

Ciuita corona.

Tiberij patitiā.

Diogenes grāmaticus.

Gallipēs

Tiberij ars in tu- do impe- rio.

Iudæorū fraus pu- nitur.

Flagitiū I sacrorū.

ex quadā latebra obreperat, cōpressa est. Id facin⁹
iuuenis quū parum occultum habuisset, sibi exilij
causa fuit, quo a Tiberio mulctatus est. Sacerdotes
in cruce sublati sunt. Tēplum I sidis dirutū. Imago
in Tyberim deiecta, estq̄ flagitiū huius & vltionis
autor Iosephus. Tiberius post Germanicū & Drusi
interitum, quorum hic naturalis pater filius, ille ado-
pitiuus, abiecta reip. cura Capreensem secessum pe-
tij, vbi reliquum vitæ egit. Est Caprearum insula
in ora Capaniæ cōtra Neapolim rupibus immēse
altitudinis, ac pfundo mari septa, vno eodē pam-
gusto adeunda tramite. Hęc ille secreti adeptus licē-
tiā & a ciuitatis oculis pcul remot⁹, vitia diu diffi-
mulata, cum imperij fugillatione, & hoim pnicie
vno velut impetu pfudit, porreptos libidinis? &
ob id relatu pudēdis, intēpestiuiscq̄ porationib⁹ de-
ditus, vt biduum interdum & noctē vna potando
vescēdoq̄ cum paucis absumeret. Erat ille vini na-
tura appetitissimus, ita vt primo suo tyrociniū in
castris p Tiberio Biberius & pro Nerone Mero sit
dicit⁹. Parauaritia ac luxuria. Crudelitas multo ad-
huc insignior, quā in eo adolēscētē Theodoros Ga-
dareus, quo ille vltus est dicendi magistro, sagaciter
deprehēdisse dicit⁹, lutum identidē appellās sangui-
ne maceratum. Drusum fratrem apud Augustum in
apertum vitæ discrimē adduxit pdatē epistola,
qua illē de Octauio & ambobus ad libertatē resti-
tūdā cogēdo secum agebat. Agrippā iuuenē cohē-
redē suum priuic⁹ Augusti obijt vulgare inter-
ficiū curauit, est nō defuerunt qui Luitæ nō Ti-
berij iussu cum interfectum arbitrarēt. Filij Dru-
sum fato extinctum nō modo non luxit, sed liens-
sum legatis paulo serius ad cōsolādum missis, re-
spondit se quocq̄ illi est vnicē dolere, qui Hęc orē
egregium ciuē amississent. Germanic⁹ Drusi filius,
quē Augusti iussu adoptauerat, ipfius opera credit⁹
veneno interceptus. Agrippinā eius cōiugē Nerō-
nēq̄ & Drusum filium iam adultos, varijs calum-
nijs cooperatos Senatū dānsos obiectis, hic in Pa-
latio necatus, ita vt subductis alimētis tomētum e-
culcitra mādere conatus sit, ille in Pōtia insula quo
fuerat relegatus, vno vno & catenis in carnicifis
manib⁹, rarus patrum decreto ad supplicium veni-
re, sibi vim intulit. Nec in Iulio olim sibi nuptam
mitior extitit, quā adulterij a patre damnatā, ac pos-
tremo relegatā, omnibus post Augusti interitum
priuauit alimētis. Matrē Luitā posteaq̄ Capreas tes
cessit, semel adijt, mox ne mortuā quidē videre vo-
luit. Cōstituit Capreis velur carnicifinā quandam,
vbi miseros ciues, p exstitissimos necabar crucia-
tus. Ex eminetissima rupe pscipitabat in subiectum
mare capitis destinatos, vt semineces excepti remis
contiscq̄ foede a classiaris lanarentur. Helium Seta-
num, quē ad fastigium dignitatis euexerat, subita
vi oppressum absens interfecit. Ex omnib⁹ amicis
vix duos tandē incolumes præstitit, quo magis mi-
ror fuisse, qui hunc ipsum inter medios imperato-
res reponant, quom meo sit iudicio inter pestimos
habēdus. Multi grāmaticę artis aliarumq̄ discipli-
narum periti, aut fama sub eo, aut capite perclitati
sunt, quorundā etiā scripta abolita, & iam eo pces-
serat fœuitia, vt omne crimē p capitali ab eo recipere-
tur, multiq̄ interim viri nobiles iustissimā sunt
de causa afflictī, oditq̄ per hęc ille humanum gen⁹,
oditq̄ fuit oibus, q̄ versuū de eo sine autore edi-
ti, nihil obscure demōstrat. A sper & immis breui-
ter vis omnia dicit. Disperat si te mater amare pōt.
Et mox paulo. Est dic Roma perit regnabit sangui-
ne multo, Ad regnū quicq̄ venit ab exilio. Nā Au-
gusto principe Rhodi plures fuit annos, est legati
nomine,

Capreæ insula.

Drusi & Neronis mors.

Tiberij crudelitas in matrem. Seiani cędes.

nomine, inuitus tamē. Nec domesticis tantū flagrauit odijs, sed multae quidē & preferoces gentes quae Augusti maiestatem veritē diu quieuerāt, foedissimū vitae inflitū in Tiberio aspernatā, ad res nouas confurxerunt, atq; ita accidit, vt Armenia sita Parthis occupata, Sarmatae q; Daci Mesiam Po. Ro. puincia impune sint populati. Germani Gallias. Sed circa Hierosolymas multo in maiore motu res fuisse. Iudaei genus hominū magis seditiosum, q; forte. Herode extincto Augusto adhuc in humanis agitē, Mathiae pontificis morte in solētius quesi, cum publice vindicantem clamitaret. Tenuit primo Archelaus saeuientē multitudinē lenire verbis, qui vbi parū sensit se proficere. Tribunū cum parte militū misit ad eum tumulētū comprimēdū. Is cū magna suorum caede pulsus est. Coiuerat enim per dies Azimorum vīs agrestis ingens, creueratq; ob id Iudaeis animus. Archelaus equite in eum globum immisso facile disiecit, quo tumultu ad tria Iudaeorum milia caesa dicuntur. Et primus Iudaeorum motus hunc exitum habuit. Nec ita multo post Archelaus Romam nauigauit ab Augusto imperaturus, vt paternū regnum autor ille sibi ratū faceret. Octauus post multas Archelai & necessariorū inter fealcerationes dimidiū Iudaeae Archelao attribuit, qui Tetrarchae nomen non regis gereret. Alterum dimidiū ex aequo Philippo partitus est & Antipatro, ipsi quoq; Herode genitis, sicut hic Antipater diuersus ab eo quē pater aliquādiū custoditū necari iussit. Caeterum dum haec Romae aguntur tota Iudaea velut rabie quadā contacta, ad arma cōsurgit, primaq; defectionis causa a Sabini iniuria orta est. Eratq; Caesaris procurator, qui quā

Primus Iudaeorum motus.

rapinis & caede omnia scedaret, materiam Iudaeis praeberet rebellandi. Galilaei, Hiericuntij, & qui trās Iordanem accollunt, tumultuose ad arma coorti, in templū cum multa caede a Romanis compelluntur, mox igni iniecto porticus tēpli deflagrauit, foedatūq; est templū Iudaeorum sanguine, thesauriq; direpti. Iudaei multitudine abundantes, Sabini haud multo post obsidione cingunt. Interea pluribus locis noui motus existit. Iudas Ezechiae filius collecta hominū manu circa Sephoriam Galilaeae reglam diripuit gazam, atq; late omnia est latrociniō foeda readortus. Et Simon cum altera manu Hiericuntis regni cremauit. Sed is haud multo post oppressus perijt. Athonges homo diuitijs magis q; genere nobilis, & ipse collecto exercitu regis appellationem excepit. Var? Sabini literis certior factus de ijs que Hierosolymis acciderant, & q; ipse suiq; aperto periculo tenebatur, est Sabini factum parū probabat, timēs tamē legioni que cū eo erat cū iusto exercitu Hierosolymā occurrir. Sub Vari accessum soluta est obsidio. Sabinus suae sibi temeritatis conscius Vari congressum euitans ad mare fugienti similibus descendit. Varus ex Iudaeis ad duo milia in cruce m sustulit. Sephorimq; in Iudaeorum inuidiā cremauit. Nec ita multo post Archelaus in Iudaeā est reuerfus. Is post aliquot annos accusatus quod aua rem nimis & crudeliter imperaret, ab Augusto, vt dixi, est in Gallia relegatus. Sub id tēpus aut nō multo post Cirinū (alij Quirinū scribunt) ab Augusto in Iudaeam missum prodidit Iosephus. Eusebius & alij aliquāto prius in Syria venisse tradunt. Philippus tetrarcha in Iudaeā ad Paniadam fontem Iordanis vrbem constituit, Caesareq; vocauit: cuius rei exemplo Herodes emulatione accessus, in Tiberij gradā qui Augusto humanis defuncto rerū potius est, Tiberiadem condidit. Caeterū Herodes, cuius nunc mentio facta est, secūdis ab eo fuit qui vt

Augustus Iudaeae Tetrarchas constituit. Sabini

Herodes

Herodes

Christū nuper natū perderet, intra bimatiū puero rum vim ingentem necari iussit. Is cum Herodiade vxore quam Philippo fratri ademit, relegatus procul regno perijt, tertiusq; Herodes secutus, qui Iacob Ioānis fratre interfecto, Petrū custodi fecit, vt eū ad populū produceret, sic Eusebius res digerit, vt sub primo sit Herode Christus natus, sub altero passus, qui tertius a primo regnauit, impie. fit Christi discipulos persecutus, est Iosephus eundē existimare videtur & qui dominicā interfuit passioni, a quo Io. Zacharie fuerat aliquāto antea interfectus, & eū qui Iacobū gladio peremit, Petrūq; Bartonā vinxit. Copinus qui cū Cirino in Iudaeā venit, plures deinceps annos puincia praesidio obtinuit, successit mox illis Gratus. Sed horum memoria nihil in Iudaeā dignū fieri contigit. Secuta dein Pontij Pilati procuratio, que ab initio grauis fuit & per molesta Iudaeis, qui Caesaris statuum templo inferre conatus, grauem concitit Hierosolymis motū. Iudaei est impares erāt ad resistēdū. (Ad eam enim Pilato exercitus) obstinatissimē tamē animis templi fo res obsidēt obiectātes ferro capita, testati multo libentius se perituros, q; per ea quae paratē passuri essent legē violari. Pilatus gentis constantiā miratus, praesenti conatu destitit. Philo. autor est vbiq; terrarū Caesaris statuas ea tēpestate dedicari cōsignif se, praeterq; in Synagoga Iudaeorum. Eusebius cui libentius accedo, Caligulae principatu id factū arbitratur, is enim nō Tiberius, vt Tranquillus scribit, deus haberi & adorari voluit. Inchoauit adhuc Pilatus aquaeductū ex sacra pecunia, vt fontē in vrbē induceret, sumptuosum opus atq; propemodū in exhaustū, si vera sunt quae scribit Iosephus, duū milium stadiorū spatio corruabant aequae. Etiam operariorū manus ingēs erat loco ad mora, quū Iudaei circūstrepentes opus impeditē conati sunt, impendium credo auersati. Pilatus hominū intemperiam persequens in tumultuantē turbā centū milites immisit, qui licētiosius ferro vsi q; imperatoris esset, cū caede & strage multa tumultuosum illū globū discusserit. Nec multo post Pilatus in nouū Iudaeorum motum recidit. Caphedon homo facinorosus populo persuasit, vt Gazariam montē cōscenderent, fore vt ibi vniuersa vasa que Moses hūm cōdidisset ipso rum oculis subijcerent. Et iā manus hominū ingēs ad Tirathnā vicū pcesserat, montē cōscenderat. Pilatus cui res ipsa sua erat spē suspēta, ne aliqua secessio fieret a Iudaeis, primū edictō obstidit. Caeterū vbi omnia obstinatius fieri vidit, equitib; cū leui armatura in agmē illud immisit, circa vicū pugna edita est, ac Iudaeorū plurimi partim caesi, partim capti sunt, multi quoq; fuga dilapsi. Erat tū in Syria Vitellius, ad hūc Iudaei questum misere Pilati inurias. Ille Marcellino quodā Hierosolymam missō, Pilatū Romā ad dīcedum causam ire iussit. Inde Vitellius Hierosolymā venit Antiochiā duxit, vt Artabani motibus occurreret. Is ex Media vbi Iudae imperabat, a Parthis in regnū vocat, in Armenia Po. Ro. puincia hostiliter irrupit. Fuerāt res Parthorum aliquotante annis in motu, nā post Phraortis interitū Phraortes eius filius ex Thermusa Italica foemina casu quodā natus, quia tres legitimi regis filij Romae obsides essent, regnū nefario magis occupauit cōsilio, parte occulte interfecto. Hūc Parthi quia incesto maris se polluerat concubitu, regno exegerunt. Sed Phraortes breui postq; ita pulsus est fato perijt. Irodes qui illi successit, quū super be nimis crudeliterq; imperaret, dū forte sacris operatur, alij medio venatu scribūt, Parthorum incursum trucidatus est. Miserūt inde Parthi Romā ad Tiberium,

Pilatus.

Noua Iudaeorum sedicio.

Mosis vasa.

Iudaeorum caedes.

Parthorum motus.

Parthorum motus.

Tiberij natura.

berium, vt regiae stirpis vnum Parthis restitueret, quē sibi regē crearet. Missus est illis ex vrbe Bononies, quem barbari pro despiciato velut obfese seruū turē feruissēt, breui regno deturbant. Tum vero ex Media Artabanus accessit, vario euentu cum Bonone iterum acie cōfixit. Is postea in Armenia caprus Syllano Syriae pretori tradit, quē ille antea sibi Romae notū penes se honorifice habuit. Artabanus cū filio suo Irodi Armenia attribuit, perijtq; per id tēpus Antiochus Comagenes, quo defuncto continuo duae factiones in regno extiterūt. Nobiliū vna, hi Comagenē in puincia formā redigiti cupiebant. Plebeiiorū altera, qui regē malebat. Vtriq; igitur legatos Romā miserūt, ad Tiberiū & senatū, & ob eā rē Germanicus ad ordinādum orientis statum cum exercitu est missus, de cuius interitu loco haud multū diuerso mentio facta est. Artabanus q; Armeniam sibi vendicabat, adeo factus erat Tiberio formidabilis, vt Vitellius qui post Germanici obitū in Syria cū exercitu fuit, iussitq; sit quibuscūq; posset cōditionibus cum Barbaro pacē cōponere, aut si de pace nō cōueniret, illius conatus quoquo modo euertere. Vitellius Antiochiā progressus magnis sollicitationibus Albanorū & Iberum sollicitauit reges, vt bellum Artabano inferrent. Illi bellosi auctati, Caspiae portas, quod aequae valuit, Scythis referat, qui in Armenia effusi, totā regionē ferro & igni populati sunt. Artabani filio cum nūero fo exercitu caeso, afflictiq; per haec Parthorum opibus in Armenia, Vitellij cōsilio domestice Artabano parantur insidiā, quibus barbarus malis circūuentus ad pacē inclinauit. Datq; obsidē Dariū filium magnaq; cū eo munera Romā mittit, & i his hoīem septem cubitorum, cui Lazaro fuit nomen, eum Heraici fuisse sanguinis Ioseph? scribit, ex his credo quolim in Media ex Samaria translati sunt. In Iudaeā quoq; sub id tēpus Herodes tetrarcha cum Arethaeorū Arabū regibus, qui circa Petra incolunt perdidit legessit bellū, ob illius filiae repudium. Fuerat haec diu in Herodis matrimonio, mox ab eo exclusa est ob recetes Herodiadis nuptias, quā ille sibi incesto iunxit cōnubio, Philippo fratri suo ex altera matre nato abducta. Exercitū igitur vtrinq; comparato Herodis & Arethae duces in Gamillica regione, infestis ais cōsignit, fuitq; ea pugna Herodianis fuesti. Herodes ad Tiberium principem scribit de Arethae in se iniuria, seuire illū, quia cōiugē filiae superduxisset tanq; sibi nō liceret plures si ita libitū esset ducere vxores praesertim quum mox patrius id non prohiberet. Tiberius Vitellio pcepit, vt Herodis opes tueret. pcesserat itaq; ille ex Antiochia cū exercitu in Iudaeā vsq; quū literis in nuncijs factus est certior de Tiberij obitu. Hic milite in noui principis verba coacto, incertus quo futurus esset in Arethā animo Caligula nouus principes praesenti bello abstinuit, auxiliariibusq; a se copijs dimissis cum caetero exercitu Antiochia est reuerfus. Iosephus aut tor est fuisse non multos qui ita persuasum habuerint in eā cladē Herodē incidisse, ob Ioānis Zachariae filij caedem, quē viū bonū, vt Iosephij vtr verbis, Macheruti interfecerat, quia Iudaeos ad virtutē hortaretur, praecipereq; vt Iosephij in vnum cōfrent, ad pietatē seruaret, per baptisimū in vnum cōfrent, ad quē quū magnus fere cōcurus, veritus Herodes, ne ex eo coetu aliquis nouus motus existeret, ppheta inter fecit. Haec Iosephus. Alij q; incestas Herodias excecraē nuptias ab eo interfectū, pādere, praecessitq; nō nihil aūt caedē illā nefariā aliud atroci? Iudaeorū facin? p qd? Christi? rex noster patibulo fuit crucis affixus. Tiberius est i se dō sauoq;

Parthiarum occupant.

Homo vj. cubitorum.

Arethae & Herodis pugilium.

Io. Baptista interfectus.

Tiberij natura.

ingenio, honesta tū & decora fuit facie, statura q; iustā excedere, sinistrā manu agillor, articulisq; adeo robustis, vt recēs malū digito terabraret, cōsuetudineq; adolefcētis caput talitro. Color cādids, praegrandes oculi, & qui noctu in tenebris cernebant, sed ad breue tēpus, & quī a somno patuissent, religionis negligens, vt qui totus pederet ex Marthematicorū persuasioe fato omnia fieri, expauescebat tamen supra modum tonitrua, in cuius rei remediū turbatorio caelo nūq; non lauream gestauit. Negatur id genus frondis afflari fulmine. Fuit liberalitū disciplinarū graecae & latinae doctus, Mesalam Coruinum ex nostris secutus, sed affectariōe nimia obscurabat stilū, maior extemporales videri, ac gratior q; pmeditae. Graece Euphorionē & Partheniū secutus. Scripsit poemata, & in his Lyricum carmen, quod ingitioe appellauit. Perijt in Capanā ora, in villa Lucullana, anno vrbae octauo & septuagesimo, quum tris & XX. impperasset. Obijt anno q; nō ab eo quo Christus passus est. Causa mortis incerta. Fuerunt qui crederent eum tabifico lenocō venenato a Caio qui fuit Germanici filius, sublatū. Alij cū bñ a febre desiderati negatū dixere, qdā puluimū illi iā appemodū cōfecto aūt iniecit, atq; ita interitū fo spiritu necatū. Fuerūt Tiberij principatu viri doctrina insignes, C. Asinius Gallus orator Polliōs filius, quē Eusebius scribit a Tiberio crudeliter necatū. Lulius Parauinus Romanae historiae conditor & Ouidius Naso quorum supra meminimus, vno anno si Eusebius recte colligit, suū diē obliuerūt. Hic Tomis quo fuerat ab Augusto relegatus. Ille Patas uij. Vixit cū his, L. Feneftella historiarum & carminis scriptor. Cumis situs est. Obijt & Q. Aterius orator viri graedis natu, & Votienus Motanus Narbonensis vir dicendi facultate clarissimus & a Tiberio in Balearium vnā relegatus. Cassius Seuer? orator & ipe illustis adeo pauper defunct? est vita, vt vix eius vereda pāno tegerentur. Claruit & Iodorus orator, Afianus Sardib? ortus. Valerius Maximus & ipse p haec fuit rpa, q; carptim & magis ad vsū q; ad eloquētie ostērationē scripsit historia. Traflus mathematic? eadē fuit tēpestate insignis, quo familliarissime est Tiberius vsus. Incidit in annum quintū Tiberiani imperij terrae mot? ingēs, quo tredecim haud obsecuri noīs vrbes vno tpe corruerūt, & in his Ephesus, Magnesia, & Sardis, & in Italia XX. hominum milia Fidenis subita amphitheatri ruina periere. Post Christi Saluatoris ad patrē ascēsum, qui quinquēntio pcessit Tiberij obitū, vt proximē est significatū, est apostoli diuino spiritu paucis post diebus supernie accepto, varijs coepere linguis illius acta pdicare, videri ea res eo mirabilior cunctis, q; eorū quidā oīs fuere eruditionis expres, in cōmune igit vīuebāt, nil erat propriū cuiq;, si qd illis pie offerebat id supra naturē vsum paupib; eorogare. Caeterū vt ppheticū carnē euētū pbaret, in omnē terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terrae sunt eorū verba ppgata, partim sunt iter seprovincias. Thomas Parthos foritū est. Marthae? Aethiopia. Ceteriorē Indiā Bartholomeus. Andreas Scythiā. Io. Aftā. Pōtus Gallia Bithynia & Capadocia Petro obtigerunt. Erat Petrus Galilaeus ex Bethsaide vrbe, & Andreas apostoli frater, cuius modo mentio facta est. Et quia in dies augebat priorū numerus, erantq; plurimi discipuli ne ministrerū causa multorū interpollaret oratio, seprē creati placuit, quib; ea decerneret cura, estq; in a apostolorū cōsensu Stephan? creatus, quo fere biēnio, quo passus fuerat Christus, cū his de synagoga in ceram emsecēdit, qui varijs appellationibus Alexandrini sunt m m noiat,

Viri illustres.

Tiberij interitus.

Terremotus.

Spūsana et missio.

Petrus I. Pontif.

tyrenaci, Cilices, ubi quum plures & docti vt ipsi videri volebant, vni non resisterent, sed celestis sapientia qua superne erat instructus iuuenis obrue-
rentur, cum fremitu & indignatione circumstantabant Stephanum vixq; manibus pre nimia ira temperabant. Interim vero restans ille se celeste gloria in meri, manus adhuc in se odium cocitavit, yea voce vt impia litigatores auersati aures obtegunt, factoque in illi impetu vbe cunctis, eiecit lapidibus obrui, sicq; primus omnium Stephanus Christi nomine publico coeessus mortis occubuit, estq; ob id protomartyris appellatione adeptus. Interfecit & Herodes Iacobum fratrem gladio quarto nodum anno Christi ascensu exacto, quae nefaria caedes, quia Iudeis placuisse visa est, his gratificatur coniecit & Petrum & ceteros Galilaeos in custodiam, vt homines sine ditionis & ad oem iniuria opportunitas. Ceperat Petri nomine post Christi ad patrem ascensum, continuo miraculis illustrari. Hierosolymis in aditu templi ad speciosam portam, claudius ab vtero matris iam quadragenarius in Iesu Nazareni nomine in pedes statuit, liberemq; ambulare dedit. Lydae pari virtute egyptorum iam decennio cubatē restituit. In Ioppe Phoenicia vrbe vetustissima Tabitha vita defunctam discipulorum rogatu, quibus illa pie victum ministrabat, mortuis suscitauit. Mira sunt quae Plinius de ea vrbe perdidit, nec preterea quae terrarum inundatione antiquiorum veteri opinione creditur, vbi saxum praeterea erat, in quo vinculo Andromedae vestigia ostenderent, & quod olim fabulosa illic colebatur Cereris. Vinculumq; itaq; Herodes tradidit Barionam custodiam quatuor militum quaternionibus qui numerus ad quatuor noctis vigiliis (in tot enim partes diuisa erat nox militari instructo) est vt arbitror referendus, vt quaterni milites inuicem Petrum custodirent. Erat is praecipue apud Iudeos inuidie vt diximus, in christi nomine nihil obfcurae miracula operari. Habebat Herodes in animo Petrum ad populum producere, quum is noctu, celesti voce iussus est surgere, & Angelus qui ex caelo aderat, sequi ceteris nigris suis sponte cadentibus, solutusq; vinculis, per medias militum stationes ad ferream perductus est portam, quae vltro illi patuit, & iam in tutu euaserat, quum genium quem ducem habuerat, repetere ex oculis euanuit, ita vt quum omnia vere fieret, viderentur tamen petro per quietem illa animo obuersari. Et ille per haec nactum ecclesiae seruatus est. Fuit inde Petrus Antiochia annos septem, nouemq; sibi ecclesiae iecit fundamenta. Hierosolymis interim Iacobus iunior prioru coetus praesidere. Est hic Christi frater dictus, non ex altera Iosippus orus co-
iuge, vt quidam falso arbitrati sunt, sed ex sorore virginis, sanctus, quod satis constat, a pueris, & vt Egeffippus prodidit, nulli nouit aut vini aut carnis usum, intonsus, vnguenti & balnei expertus, & cui ob aliudum orandi usum, genua in Camellorum speciem occalluissent, & haecere in nascenti ecclesia & in prophana reru serie, toto Tiberis principatu, digna quae literarum monumentis traderentur domi forisq; gesta sunt.

Stephani
martyrii
Iacobi
interitus.
Petri mi-
raçula.
Ioppe
vicius.

Iacobi
minoris
sanctitas

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSDIAE HISTORIAE
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS SEPTIMAE,
LIBER II.

Siquitur, C. Caesaris imperium, cui Caligulae fuit cognomen, a militaria caliga, in qua puer in paternis casibus, est plurimum co-
pectus. Fuit illi pater Germanicus? Drusus filius, non Drusus vt quidam falso prodiderunt mater Agrippina ex Iulia Augusti filia & M. Agrippa genita. Conciliauit nouo principi praecipuum fauorem Germanici patris memoria, quod nullus vnquam Romano fuit populo charior. Natus est Germanicus ex Druso Tiberii fratre & minore Antonia triphautiq; Germanis quos sub Augusti exitu prelio vicit, perijtq; secundo suo consulatu Antiochie a Tiberio, cui viri indoles & gratia apud multitudinem suspecta fuit, eo ad componendum oritur statim expulsus. Ingenium in vtroq; doctrine genere pcellens, ceteris laudatq; hominum gratia, amorisq; pmerendi efficax studium. Saepem hodie comminatus percussit, triphales causas orauit, reliquitq; inter cetera sui studij monumenta graecas comaedias, domi forisq; ciuilibus & frugi, illu-
strum vironum vmbros libes dabat inferias. Militum qui Variana clade perierunt, vt vni alii infereretur sepulcro, sua manu primus omnium esse legere adortus, tur-
litq; suarum virtutum fructum. Enimvero adeo fuit oibus gratus, vt saepius praenimia officiorum turba quum Roma reuerteret vitae periculum adierit, multitudine ciuium omnis sexus & aetatis ad vigiliam vsq; lapsi de obuia prodeunte. Audita eius morte tepla sunt Romae lapidata, subuersaeq; aedificatae, lares domesticae a quibusda in publicis adiectae. Barbarosq; regum quidam, qui Romae nomen atq; in infensae oderant, barbadeposuisse dicunt, & vxoris capita rastasse, in argumentum maximi luctus. Parthorum rex conuictus & venatu abstulit, quod in ea gente sit iustum instar. Fuit Germanicus talis, q; quatuor oes, ex Caesari familia qui ad id tempus fuere, virtute praestitit & gratia, tantum Caligulae quae ille genuit sauitia & sceleribus, vt merito quum ipse, sit Domitius Nero, qui vno Claudio interiecto, post Caium imperauit, duae humani sint generis facies dicti, duab; Agrippinis geniti. Hic ex Caligulae sorore, ille vt dixi, ex Agrippae & Iuliae filia, quae Germanico nupsit. Hoc itaq; principe, vt diuinarum reru prior sit relatio, dum Petrus Antiochene praesidet ecclesiae, Matthaeus apostolorum vnus, primus omnium est euangelium scribere exortus, quae meditatio sacratissima incidit in tertium. Caligulani imperij annum. Fuit Caligula ab initio dementis, & populi-
laris, omni in matrem & suos iniuriarum memoria abolita, satis constabat alieno impulsu variaq; delatione, eos a Tyberio afflictos Matris Agrippinae cineres & Neronis fratris, ex Padataria & Poenia infulis aureo vase reatos, Augusti Mausoleo intulit. Inchoauit & aquaeductum Tiburti regione quae Claudius postea perduxit ad exitum. Pisistrati regiam in Samo restituit, habitum aeo Corinthiacum Isthmum effodere. Puteolos Baiae perpetuo ponte commisit, triu milium & quingentorum passuum interuallo, super quae spectate populo aurigatus est. Varia ad id spectacula edidit, quum Romae, tum alibi, & in his latinis Graecisq; facundiae vni Lugduni in Gallia, ubi qui succubissent victorū laudes cogebatur scriptis celebrare, quod non placuissent spogia detergere, nisi ferulis obiurgari mallent, mergisq; proximo flumine, mox velut facti agmine, oia in vno vitia repetere iterum, scuities tanta vel potius feritas, vt ex custodia notaret quorū carnibus bestiae ad munus alerentur multos etiam his in arena lanidos obiceret, mone-
retq; carnificem in reorū quae praeparata aduersum, vt mianutis cruciatu traheret, ita idē dē repetens, fac vt sentiat

Caligula
III. im-
perator.

Germani
ci Caesa-
ris laudes

Lucus ex
Germani
interitus.

Duae fa-
ces huma-
ni generis.

Certramē
eloquens
tia.

Pilati
mors.

Caligula
inuidia
summos
viros.
Nefaria
libellorum
scriptio.
Veneris
vis.
Libido.

Stulta
ridicula
Caii expe-
ditio.

Caligula
seadoran-
dū pbuit.

sentiat se mori. In huius carnificina Pilatus incidit, vt Eusebius & Iosephus scribunt, qui multis calamitatibus implicatus, sibi manum intulit. Non defuerit qui traderent eum suae impietatis poenitentiam esse gisse, meruisseq; a deo veniam. Per haec Caius sauitiae exempla eo venit, vt aperte quereretur de suorum temporum conditione, quae nulla publica insigniretur clade, optaretq; idē dē Romanorum exercitum caedere, famem, pestilentiam, incendia, hiatum alique terrae. Doluit aliquando quod Romanus populus non vna ceruicem haberet, vno iactu, si licuisset, tā numerosam ciuitatem perdidit. Pari odio superbiaq; illustriū vironum ingenia contempsit, Homerū carmina abolere cogitavit, saepius dictitans licere sibi quod & Platonem, q; poeta ipsum ex sua ciuitate sustulit, parumq; abfuit quin oia Liuji Maronisq; monumenta aboleret. Hunc nullus fuisse ingenij restatus illi negligēte & vrbosum. Ademit & quiritū quibusda castella ornamento. Torqueo aurei torquis vsus. Crines Cincinnae. Porpeiorum stirpi cognomē magni. Sed quo potius illa hominum esset processura, duorum libellorum noia qui post eiusq; dē in apertis, plati sunt, palam fecere, hic pugio, ille gladius erat in scriptis. Reperit est scriptum veneris referunt, quibus Claudij iussu in altum mare deiectis, adeo fuit atque in seclae vt mox paulo pisces per littora exanimis iacerint. Fuit in oes foedas libidines tā pronus, vt cum tribus sororibus Drusilla, Lulia, & Agrippina stupri consuetudine fecerit, quum Drusilla adhuc praeterea vitia se creditur, p huius nomen iam princeps ad populū & milites p concione derauit. Lulia Orestillam puellā nobiliter loco orta nuptiarū die, C. Pisoni, cui matrimonio iungebatur, ademit. C. Memio Iulia Paulinam; ad postremum Cesonia duxit vxorem, quā ob lasciuia p dicit libidine costitatus adamaruit, ostenditq; saepe eam militibus chlame de pelta & galea instructam. Huius amatorisq; potioneibus alienatus, minus iam inde sibi constittit creditur. Tanti praeterea rapuit, vt super aureos, nūmorum aereos nudis ambularet pedibus, inerdū toto corpore volutaretur. Rebellia semel attigit. In Galliam profectus primo accessit Bellini Britanniae regis filii a patre pulsulum in deditione recepit, mox deficiente bellorum materia p heno tumultuose superato, Germanorum quosda quos occulte velut in insidijs fecerat, tāq; bello captos retraxit in castra, suspensis eorum spolijs in tropaeorum specie in sylua quā ad hoc ipsum adornata, velut ibi loci res gesta esset. Copijs inde ad Oceanum productis machinas & ballistas in extremo littore disposuit, signata multitudine quid rei inchoaretur. Inde velut Oceano victo repente edieit, vt miles cōchas legeret, ea esse vera Oceani spolia praedicans, his finis & galeas cōplerent, eas Capitolio Palatioq; de beri exuuias. Nouissime consilium cepit Romani exercitū qui in Germania erat trucidadi. Sed re aduersa, quum iam ad vim, oia spectaret, nefario incoepo abstulit, vrbe inde Romam ex Gallia ouas in gressus est. Ceterū quū talis esset inter Caesarem & Pollucē sedes se adeutibus adoradū praebuit, sibiq; sacerdotēs replumq; constituit passus est. Scripsit & Peronion Syriae praefecto vt statuā suam Hierosolimitano templo inferret sub Iouis optimi maximi titulo. In Capitolio solus sedebat susurrans: tāq; esset sibi cum Ioue colloquij: inerdū etiā altercādo comminatus cōspectus stultitia est: quā doq; in deorū habitū aureā habēs barbā tenensq; fulmē dextera: inerdū suscitauit Mercurij caduceū. Per haec ille flagitia scelerisq; atrocitatem quatuor propemodum annos rerū potius est. Ad postremū quū inuisus esset oibus; domestica coniuratione ludorū die op-

pressus perijt: multis confosus vulnibus. Ferunt in ea domo qua caedes peracta est: nullam iam inde noctē sine terrore tractāda, quoad incendio consumpta sit. Fuit in dicendo vehemens: ita vt praenimio ardore vix vno loco cōsisteret. Anneti Senecā arenā aiebat esse sine calce. Ad eius scripta haud dubie alludens: quibus nulla coalesceret oratio. Nec faldan di studium aurigandive contempnit. Statura fuit eminētī, pallido colore, ceruicisq; crurūq; enormi gracilitate, oculis & temporibus concavis, torua fronte, capillo raro, & circa verticem nulli, hirsutus cetera, vt capra nominare capitale fuerit illo imperate. Vultus teter ac horridus, sed quae ipse de industria efferaret, vt spectatib; formidolosior esset. Excerebat p quietē minis rerū imaginib; vt q; pelaspigi specie secum loqui fuerit aliquid imaginatus. Et Caius qui quartus a Caesare dictator imperauit talis fuit. Claudius Nero eius patrus magis casti q; hominū consilio, post eius caedē imperium est adeptus. Fuit is Drusi & minoris Antoniae filius Ceterū a quo fuerit in Caesariū familiā adoptatus non reperio, quo magis miror Traquillum autorem esse Caesariū progenitum in Nerone delectis, sed vt cūq; ille in gentē receptus est Caligulae caede confirmatus in Delecta, cui Hermeo fuit nomē, non nihil lauit, vnde paucis extraxit atq; in castra tumultuose delatus, proगतुा militari imperator est appellatus. Senatus consilium quia parū tutū videretur ire obuia armatae multitudinis, fecit illi ratū imperij nomen. Et claudius tā praecipit forteng impetu ad fastidium est dignitatis euectus. Altero cuius regimini anno Petrus Bariona Christi apostolus ex Antiochia Italiae iam petijt, pluribus in Asia ecclesijs constitutus, & in his Antiochena, cui non tantū nascenti, sed iam propemodū adultae sepe praesedit annos. Ad maiorā inde rerū initiā profectus, p dicit euangelij primordia noue fundat ecclesiae, cuius plures deinceps annos cultos fuit & rector. Vltimo ille sedulo doceret Christi dogma, ingerit veritate vt ceteris vrbisq; saluatoris doctrinā. Multū p haec ad verā pietatē tradidit, salutiferaq; frugē ibi, baptisimūq; lauacro admouit, & in his Ioannes cui cognomen fuit Marceus, israeliticus, vt Hieronymus scribit, leuita. Is ad Christum conuersus, sacrosq; historiarū peritior factus, euangelium scripsit, quā ei Petrus provinciam christianorum hominū inuixit rogatu. Legitq; pius doctor discipuli scripta & pbauit. Mox aq; leuā pfectus est, sub initia conditū ibi condē de ecclesiae. Hic quoq; aliqua scripsisse credit. Inde Alexandria delatus, tantū scripto & p dicatione pfectus, vt breui frequēs celebrisq; sit oratio ecclesiae, q; Alexandria ab ipsius vrbis noie est postea cognominata. Et ita oib; terris iacta erat verē fidei fundamenta, gliscebātq; passim pietatis cultu, quum Maria virgo Christi Nazarenī mater inclytā, in caelum assumpta est. Incidit illi discensus in quū Claudij principis annū, q; septimū fuit & quadragemū hūanc salutis. Claudij principatū adeptus domesticis externiq; idijs perit, vna propemodū & iperio p dicitur est, quāda plebe hō cū ferro nocte, p media aetate fuit cubicū lū dephesus, & duo eāstris ordinis destinati sceleris conuicti sunt, quorū hic Theatru egressum obruit care aio destinatus, ille ad aedē Martis diuinis operatē. Cōiurata adhuc in vrbe viri illustres. Gallus Africanus & Statilius Coruinus? Pionionis & Coruini nepotes, ex libertis ipsi? & sellus quibusda in societate caedis assumptis. Procul domo Furius Camillus Delmatiae legatus, sed motus ille inra quū dē resedit, legionib; quae fidē mutauerat religione interfecta ad poenitentia cōuersis, itinere enim ad Camillū

Caligulae
interitus

Capra.
Claudij
Impera.

Petrus
Romam
proficiscitur.

Marcus
euangelij
scribit.

Mariae
virginis
obitus.

nouū imperatorē p̄positū, signa necq̄ ornari, necq̄ loco moueri poterūt. Et ille per hęc discrimina sã princeps exercitus est, vt difficile sit dictū, prospere riorē ne sit fortunã in querēdo principatu expertus, an v̄ariam magis & mutabilē in retinēdo. Ceterū stabilito imperio, vnã oīno susceptū in Britãnos expeditionē, hodie Anglos vocat̄. Erant iã plures annos Britãni Romanis armis intacti, tumultuabanturq̄ tum forte insulani, quia obfides non sibi restituerūt. Hęc naclūs belli anam Claudius triūphi cupid̄, in Narbonēsem Gallia trãsiit, quo quib̄ex Hostia nauī vehere v̄ehemētī Cīrcio primo in ora Ligurię mox apud Stochades insulas q̄ sunt ante Rhodan ostiū, propemodū est fluctibus obrutus. Est Cīrcius Narbonēsi gallię peculiaris, nulli v̄erō rū violentia inferior, vt ex aduerso nitēte ne respicere qdē finat, aut vestigiū consistere, sed aut visua impellit aut humi affligit. Caro in originib̄ armatū hominē scripsit & cur̄ honustos Cīrcij ipetu p̄celli, & quā tā v̄ehemēs sit, nō modo nō alias attingit terras, sed ne Viēnã qdē eiusdē prouincię vrbe, quo manifesta sit lex nature, ventis quoq̄ esse non solum tēpora quibus spirat, sed fines etiã p̄scriptos. Talis & in Apulia Iapix, & in Pōto Cęcias, cuius statum trahere ad se nubes Aristoteles credit̄, nō propulsare. Claudij ex Massilia terrestri itinere Gesforiacum profectus, est id oppidū in ora Gallię ad oceanū) in Britannia transiit, prouincięq̄ citra p̄siliū paucis diebus pacata, sexto q̄ ex vrbe profectus fuerat mense in Italia rediit. Hic ex Pado per Varenū, in signi domo verius q̄ nauī, in Adria ingressus, superi maris ora enauigata, vrbe triumphant inuauit. Est & in germania eodē principe tumultuatum. Cherufci, vt Tacitus Cornelij scribit, Italiam regē quē Romę natū Germanis perentibus Augustus princeps dederat, subita defectiōe vt vni uersę genti suspēctū pelere adorti sunt. Ceterum p̄elio ab eo victi ad ips̄ quētere, inde hominis turberiam perēssi, ad quā illerit̄ successu vt sit deficiuerat, regno deturbat. Italus Longobardorū opib̄ adiu, res Cherufcas per laeta & aduersa infestabat. Chaudij quoq̄ inferiorē Germaniã incurfare, sed hi Corbulonis interuētu breui pacati sunt. Gannasto oppresso, eius motus auertit. Circa Babylonē duoludaici sanguinis fratres, quorum vni Afineo fuit nomen, alteri Anuleo, a naualis fabricę magistro, apud quē operabantur, increpiti, quia segnius ad opus rediissent, in mōtes irati cōcesserunt, vbi cōlecta æqualiū manu, in vicinis accollas primo latorociniū exercuerūt, locis inde sibi ad receptū communitis, multitudinēq̄ spe quęstus affluente, primo finitimos subiungunt, inde Mitridatē Arrabani regis Parthorū legatū, cū exercitū aduersus se missum, copijs nocturno incurfu exutū, in potestate redigūt, redactum ne de vita dimicare crederentur in tactum dimittunt. Mitridatē, vxoris stimulis adactus, erat is regis gener, reparato exercitū, vt acceptę ignominie notā sibi & suis demerere, iterum in Iudęos profectus in Mesopotamię campis eos p̄æho vicit. Anuleus (nā minor fratru aliquāto antea fu erat veneno interceptus) Iudęos quos ex pugna egreffos syluę texerant, in vnū contrahit, Neerdāq̄ occupat, vbi loco a Babylonis occulte inico, ipse cū p̄cipua suorū parte interfectus est, quicēdi suspensurum erat ad huc manus non cōtempnibilis) Seleuciam concessit. Hic a Gręcis & Assyrijs quicam vrbe tenebant, nefaria conspiratione ad L. milia Iudęorum occidēdo occisa sunt, pauci qui milia cęde dilapsi sunt, primo Ctesiphontem p̄æant, inde consternato agmine, vt turiore essent lo-

Britanni ca Claudij expectatio Cīrcius

Iapix. Cęcias. Claudij redit̄ ad vrbe. Germanię mor̄.

Iudaicorū fratru facinus

Multiplex Iudęorum glades.

co, Neerdam iterum occupant, tutius inde se aduersus tot infestas gentes defensuri. Et Iudęi in Mesopotamia hanc, per id tempus, cladem duorum temeraria defectiōe adiere. Nec Iudęa multo meliore statu res eiusdem gentis ea tēpestate fuere. Enimvero Azimorum diebus Cumanus, qui prouincię p̄perat, veritus ne in tam numeroso Iudęorū conuentu aliquis nouus motus in vrbe oriretur, militēs circa templum disposuit, qui velut p̄sidiō essent pontificibus. Tum ex gregarijs militibus vn̄, populo sacris occupato, verenda corporis aperto monstrauit sinu. Iudęi eiusmodi flagitio cōmerti, nā res in cōtumeliã versã est, vt certe acta erat, quęstī nō se solū, sed religionē etiã cōtēni, tumultu repente orto, militem vt impium execrari. Occurrit eo Cumanus seuentem multitudinē placaturus. Ceterum vbi vis & impetus sisti non potuit, militēs in Antoniam recepit. Erat is locus munitionū tēplo imminens. Iudęi rati p̄sidiarios ad id subductos, vt mox paulo ad cędem immitterentur, cōsternati aīo capessunt fugã, rantaq̄ perturbatio circa portas secuta est, vt ad. XXX. milia hominū momento tēporis perierint. Sunt autores cladis huius Iosephus & Eusebius. Ea res, & q̄ Samaritarum & Iudęorum discordias alere Cumanus diceret Samaritorū muneribus corrupus, tantū illi consilia inuidi, vt Romam ad dicēdã causam sit accessurus, atq̄ in exilium actus. Et hęc in prouincijs. Publica Claudij opera fuere. Fucini lacus emissio mox per tria milia passū aut efflato, aut exciso. Abfoluit id opus. XL. annorum spatio. XXX. milibus hominū assidue operatibus. Extruxit & Ostiensē portum, mole ostio fluminis obiecta, quę vt stabilior esset, nauim quã Obeliscus ingens fuerat ex Aegypto aduectus, plenam puteolano puluere alto mari depresso. Pils inde congestis turrim in Alexandria Phasri speciē iposuit, vt ad nocturnū lumē eo nauę ex alto cursum intenderent. Tētauerat id opus aliquādo Cęsar dictator, sed difficultate rei deterritus abstinuit. Perfecit Claudij aqueductū quē C. Cęsar qui ante illū imperauit inchoauerat. Sed q̄ in publicis operibus fuit fortuna illi prospera, tā in domesticis sęua & aduersa, p̄cipueq̄ in Messalinę connubio. Fuit hęc Barbati Messalę filia, mulier potentosæ libidinis, & q̄ viuo Claudio, atq̄ oim gentiū principē C. Silij nō solū sit cōcubitu secuta, sed & cōnubiū etiã affectauerit: quã occasione nati liberti & amici principis, illi autores fuerūt, vt Messalinã capitali supplicio afficeret. Interfecta est in Lucillianis hortis, festinataq̄ est cędes Narcissi opera, veriti ne Claudius muliebribus lachrymis flecteretur, nam vt natura fuit stolidã, nulli dubiū erat quin facile coniugi cessisset, si ad illius conspectum venisset. Peracta quod satis constat cęde, postq̄ in trichinio paululū decubuit, cur domina non veniret requisit. Superdixit Claudius Messalinę p̄ hunc modum sublata Agrippinam Germanicã fratris sui filiam. Hanc Caligula a se incestatam, suis ad stuprum exoletis subiecisse fertur, mox vero vt insidiarum aduersus se consciam relegauit. Nupserrat Agrippina primo Domitio Neroni, ex quo Nerone sit post Claudium imperauit enixa est. Ad idam ferunt eius viri vocem, qui nunciato vxoris puerpio, nihil ex se & Agrippina nisi iselix & p̄nciosum gigni potuisse testatus est. Sed in Claudio tanta fuit vecordia, vt quum contra patrum mortem fratris sui filiam matrimonio sibi iungeret, deq̄ ea re pro concione ageret, illã identidem filia appellauerit suo gremio natam p̄dicans, atq̄ a se educatam. Agrippinã igitur illecebris captus Neronem

Iudęorū metus.

Publica Claudij opera.

Messalinę nęcēdes.

Neronis ortus. Scultritię argumēta Claudio.

Neronem priuignum adopravit, quū Britannicū haberet ex Messalina genitum, & iam adolecere incipientem, cui, detestabili factio adiecit & stolidū dictum. Neminem vn̄q̄ per adoptionem Claudio fuisse genti inferum, sed ab ineunte ætate parū illi molens constitit. Quod quom Augusti ad Iudã epistola testata sunt, tū Antonij matris vox sępius audita, quã, quum insignem in aliquo noraret stultitiam, esse eum diceret scilicet turiorē, portentūq̄ hominis appellaret, nec absolutum, quum diceretur aliquando imperaturus, tam diram Po. Ro. sortem clare detestata est foror Luilla. Auiã Augusta tam despiciatam habuit, vt nunq̄ alloquio dignaretur, sed breui & acerbo corripuit, quū opus fuit, chirographo. Exteritur vecordia huius multo maiora in publica administratione signa, nam ingentia & mores hominum multo facilius deprēhenduntur, quum vita in illuſtri est loco sita. Sed nullis hominum princeps ille magis indulſit, q̄ libertis suis, quorum Felicem trium reginarum maritum Iudęę prouinciã p̄cedit. Polybius a studijs sępe inter duos consules medius ambulauit. Narcissus ab epistolis & Pallanti a rationibus quæstoria p̄ætorisq̄ tribuit ornãmēta, tantumq̄ diuitiarum ingessit, vt inter mortaliū diuissimos, C. Plinij testimonio censeantur. Fuit vini cibiq̄ incontinentissimus. Captus aliquando in idore p̄dij, quod Salij parabatur, tribunali relicto, protinus ad facer̄dotes ascendit, vnaq̄ accubuit. Ingenium sędum & sanguinarium, extraxit non pauca eius sęuitiæ documenta, quę superuacū sit referre. Ceterum quum talis esset, nemo vn̄q̄ fuit in principatu illo vno timidorū, nullum vn̄q̄ ægrum temere adijt, nisi eius cubiculo a militibus prius explorato, culcitraq̄ & stragulis excussis, neq̄ ad se salutandum admisit quęq̄, cuius sinus & vestes non fuerint p̄teratę. Coluit insigniter greca & latina studia, scripsitq̄ vtroq̄ silio historiam bellorum ciuiliū, vn̄q̄ & XL. volumina, a Cęsar̄is dictatoris cęde ad ciuilem pacem serie deducta. Scripsit & octo de viãta sua magis inepte q̄ inelegerat. Cyrenaicorum libros. XX. Gręce, & Carthaginensium octo, qui statis diebus Alexandrię quorannis legi consueuerunt. Veteri literarum numero triã addidit elementa, sed quę eo principe tantum in promissu vsu fuere. Vixerunt eo imperatę viri ingenio illustres, Domitius Afer Naumafensis, Fabij Quintilliani p̄ceptor, qui Neronis principatu, cibi redundantiã in cœna periit. Eusebius autor est, qui si vera scribit, ipse viderit quonam modo accidere poterit, vt quemadmodum persuasum habuit, Fabius Galbam, qui post Neronem imperauit, ex Hispania sit Romam secutus. Fuit & Palæmon Vincētinus græmaticę artis sua tempestate princeps. Ferunt eum p̄dicare solitum secum latinã literas natas fecit perituras. Videtur Maro, manifeste quodam futuri profectus p̄sagio adductus, de eo adhuc puero illo lud scripsisse. Audiat hęc tantū, vel qui venit, ecce Palæmon! & mox paulo eum vicinum appellat. Potuit Palæmonem Maro vidisse, verum puerum, ac certe admodum iuuenem. Dionysius Ariopagita in hęc tempora descendit. Claruit & Annæus Seneca Stoicę affectator disciplinę, de quo plura postea in Nerone. Viri ac fœminę sanctitate clari. Petronilla Petri Barionę filia, quam virginē, quū Flaccus comes inuitam sibi matrimonio iungeret, triduo ad deliberandum impetrato, perpeti icinifio, orationeq̄ id tempus transgēit, ex humanissq̄ ad Christum emigravit. Conflata est Nicomedi p̄æsbytero ex tam matura Petronillę morte apud

Claudij liberti.

Claudij sęuitia.

Quę Claudij scripserit

Viri ingenio clari.

Palæmō.

Petronilla.

Flaccum inuidia. Est & Fellicolę eius puellę comiti. Huic quia omnium Petronillę consiliorum sęset particeps. Illi q̄e vita migraturę Eucharistię sacramentum obtulisset. Vtrumq̄ Flaccus sęuientis per varios cruciatus occidit. Est per id tempus Lazarus Marthę & Magdalene frater iterū factio absumpus quem Christus rex oim quadriduo q̄ vita decesserat ad vitam reuocauit. Fuitq̄, vt tradit quidam, Massilienſis ecclesię antistes. Philippus Apostolorum vnus, quum annos circiter. XX. euangelium in Scythia p̄dicasset, omnem fere gētem ad verę pietatis cultum pertraxit. Mirum est quod illi media p̄dicatione contigit, id diuina providentia factum vt p̄sum est, ita æquū iudicare, & ob id quidem memorabile, q̄ cum tractus ille esset ab his qui, verę pietatis lucem auerſabantur, ad Martis statuã, vt inuitus sacrificaret, Draco in repente exterritus, qui pontificis filij cerro imperu adortus, letaliter percussit. Mox & duo tribuni icti sunt, qui Philippum eo vincitum traxerant. Multi adhęc ab eo afflati confestim in pestiferum languorē incidērūt. Philippus percussus multitudine affatus, si quę vobis mon strara fuerint inquit sedulo curabit, pollicetur futurū vt & qui mortui sunt, diuina virtute ad vitam retrahantur, pestiferq̄ hic strim abigatur serpens. Rogant illi quid opus sit factio. Ire inquit & demonis huius, quę colitis simulacrum deijcite, locumq̄ vnde illud demoliti fueritis, crucis signo insignite, idq̄ in Christi Nazarenı memoriam meū supplices adorate. Faciesunt Scythę p̄si op̄, quo rite procurato, & qui defuncti fuerant reuixere, & perniciosa pestis illa procal discessit. Hęc Philiphus, quę multa vtiliter operatū, quū Hieropolim venisset, Hebionite, qui Christi phantasticam non verã induisse carnē impie arbitratı sunt, vi oppressum, patibulo crucis affixere. Er ille hoc martyrij genere coronatus est, annos iam octo & septuaginta natus. Fames, quã oibus terris futura Agabus propheta p̄dixerat sp̄s, Claudij principatu lare euagata est: quã tēporū iniquitate, Helena Diabonorū regina, quę Iudaicū primo cultū cōplexa, mox apostolorū p̄dicatione Christi regis est fidem secuta, magnã vni triticā Hierosolymã misit, ne p̄iorū cœtus, qui tunc eam vrbe incolēbat, fame conficeret. Meminit cladis huius Traquillus, qui autor est Claudij arctiore anno, q̄ ob assiduas sterilitatis inciderat, in foro a multitudine cōiicijs exceptū, ac ita panis fragmentibus instratum, vt egre per posticum in Palatiū euaserit. In Aegæo per id tēps inter Theriã & Therasiã, insula, repente extitit tricennum stridorum ambitu. Hęc quocq̄ vno emerſu, nec eo admodū vetusto, factę dicuntur. Sunt & tres soles sęmul visi, vt Eusebius prodidit. Pudet referre numerū Ro. ciuiū, quę idē autor ex censu Claudij principis ponere est ausus. Ceterū quã b̄ eo est literis traditus, sine rubore referat, sexages nōies. C. & XL. III. ciuium milia Romę cęsa fuisse ait, quātū hominum numerū ne totã quidē Italia, ex oī colluuię gēitū efficere potuisse credere par est. Sed fides sit apud eos qui hęc prodere sunt ausi. Perit Claudius annorum quator & sexaginta, quū annos quatuordecim esset refulbus, Afinio Marcello, & Acilio Auiole consulibus. Fuit neq̄ Auiole ille, qui rogo illatus reuixit, vt Plinius scribit, an alius, p̄ certo nō ausim ponere. Satis cōstat inualeſcente flamma, laboranti succurri nō potuisse. Fuit Claudij p̄lixo nec exili corpore, adertatq̄ formę dignitas vel stas vel se dentis, canitie pulchra, opimaq̄ ceruicę, gradientē populi res destituebat, rissus in decēs, iraturpior, spumante rictu linguaq̄ titubante, capite

Lazarı in teritus, Philippi p̄dicatio.

Philippi martyrij

Fames.

Insula emerſit.

Numerus Ro. ciuiū.

Claudij statura.

quū semper alias, tum quātulocūq; istū vehementer tremulo, Perit Agrippine opera, vt creditur, que illi boletum cuius erat cibi appetentissimus, veneno illitū obtulisset. Ea fama, et, anceps, eo in celebrior facta est, q̄ non multo prius q̄ illi affectus perijt, signa quædā nec obfcura penitentis dederat de Agrippine matrimonio, & Neronis adoptione, & q̄ illa immoderata ferebatur cupiditate filij ad peritū prouehēdi, adeo vt aliquando a futurorū peritū sciscitata, an filius esset imperio potitur? foreq; responsum esset vtille imperaret, sed ita vt matre interficeret, Interficiat dixerit, modo regnet. Fuit annus ille quo Nero imperij adeptus est, humanæ salutis sextus & quinquagesimus. Vrbis Romę octingentesimus octauus. Mundanę originis quinquagesimus supra ducentissimus ac quinquies mille simus. Præfidebatq; Petrus Bariona Christi apostolus Romanę ecclēsiæ nuper ab eo conditæ. Erat tū Romæ Simon quidā magus Samaritanus, cui peritū operibus diuiniarum erat opinio apud multitudinem conciliata. Iam inter duos p̄tes latinis erat literis scriptum. Simoni deo sancto. Fuerat is a Philippo, qui ex septem diaconis ab initio constitutus fuit vnus, baptismo insignitus. Sed malum ingenium virtutem alere non potuit. Oia itaq; in peius vertēs haud vnus hereseos origo fuit & caput, postremo hominis meritis eo progressa est, vt Barionam fit in miraculorum certamen pro uocare ausus. Cadaver defuncti pueri, & vt Egip̄tius ait, Neronis propinqui magicis conatus artib; fuscitate, mouit omnino aliquid sed mox illud vt antea exanimē iacuit. Tum petrus in Christi Nazareni nomine vt vi sua surgeret effectū, quo miraculi euentu Magus irritatus profectus est se Ro. spectāte populo ex Capitolio in Auentinum præpete volatu euasum, si Petrus sequeretur. Id factum facile declaraturum vter deo esset charior, & iā Magus sublimis a terra uehebatur, quum Bariona supplex est a deo precatus ne po. in peius omnia vertentem magicis capi p̄stitū sinecer, nec preces incassum missæ, medio Simon conatu ad terrā ruens, fracto crure solo affligitur, ac breui postex eo casu est Ariaci exinatus, quo post acceptam ignominiam fuerat a suis delatus. Ab eo Simoniaci dicti, qui spiritus sancti dona vana habuerunt, nam posteaq; in Samaria a Philippo baptismum accepit, venis sentq; leo Petrus & Ioannes, vt in manus impositione qui nuper in fidem venerant in signis spiritus sancti, Simon vt Lucas prodidit pecunia id donum a Petro impetrare conatus est, quū fide & pietate dehuisset. Cæterū repulsus, iā inde vt credere par est, fuit Barionę infestus. Romam ex Samaria profectus, cepit sub Claudio magicis operib; illustrari, mox Nerone imperante, multo celebrior factus, stultissimi mo principi stultis artibus est infinuatus. Polliceri ille, vt Egip̄tius ait, perpetuū victoriæ cursum lōgioraq; vitæ spatia, per quæ Neroni tā charus fuit, vt p̄cipua odij causa in Petri inde orta; videri possit. Nemo vnq; vili artū, vt Plin; scribit, validi; fuit q̄ Nero magicæ, vt nō minor vmbraum ferulicū vocū libidine teneret, q̄ citharæ & tragicæ cā, et demū oia vana ille falsaq; experit est. Post Simonis interitū Petr; rogatu populi vt quidā tradunt, dedit Marco euāgelij scribēdi. Quo functus munere Alexandriā, vt supra est significatū, profectus octauo aō q̄ eo venerat vita decessit, vir sanctitate & doctrina insignis, & quod ad pietatis profectū attinet, ecclēsiæ Alexandrinę ciuitati optime constituta, eius scripta q̄ti futura essent ad posteros primus q̄m vidit Io. Zebedei filius, qui Leonis spe-

Vaticinium.

Nero vj. Impator.

Petri ap̄li & Simonis Magi certamē.

Vnde Simoniaci.

Marci euangeliæ exitus.

ciē alis insignem ad diuinū tribunal vidit flantem. In demortui locū Annian; Alexandrinę ecclēsiæ antistes surrogatus. Visitur Alexandriæ Marci conditorium, vnde sacratissimum corpus, post aliquot ætates est Venetias transfatum. Incidit eius obitus in octauum annum Neroniani imperij. Sequenti anno, qui fuit eiusdem principis nonus, Iacobus Christi frater, qui prim; Hierosolymitanus fuit antistes constitutus, a Iudæis impie necatus est, san; ab vtero matris, vt supra fuit memoratum. eū Auanus Iudæorum pontifex, quia cogi non potuit vt Christi nomē abnegaret, lapidibus pene obruptus, ex superiore parte tēpl; p̄cipitavit, eū dē humi afflidum pro percussoribus orantē, sustuario necauit. Tam spectata fuit in eo sanctitas, vt Iudæorū multū persuasum habuerit, ob impiam illius cædem breui postea euenisse, vt vrbis ipsa cū templo & sacerdotibus fit excidio dedita. Hic vt fertur fuit discipulus ille cui primū Christus a resurrectione apparuit, nec prius est ab eo agnitus, q̄ oblatō pane comedē dixit frater panem tuum, filius hominis reuerxit. Barnabas cui Iosepho cognomen fuit, per id quoc; tempus in Cypro insula, ob Christi nomen, martyrij coronā tulit, cū Paulo ad apostolatū diu antea assumptus, vnā omnino scripsit epistolam, nec eam in vsum sacrorum receptam. Paulus qui antea fuit Saulus Giscalis oppido in Iudæa ortus, Beniamina tribu, patria a Ro. bello capta, cum parentibus Tharsum, que Ciliciæ est, migravit mox Hierosolyms operam dedit Gamalieti, Mosaicę legis peritissimo. Stephani martyrio interfuit, acceptisq; a Iudæorum pontifice literis, vt eos velut impios infestaretur, qui Christum Nazarenum Dei filium assereret, quum Damascum pergeret, subita lux obiter in specij fulguris occupauit, ad terramq; pauore deiectus vocem audiuit, velut increpantis, Saule Saule quid me persequeris? ille torpore & metu pressus, quis inquit est? Cæterum vbi Iesum esse Nazarenum audiuit, cuius ipse nomen infestaretur, subita religione tactus, venetandus petijt, quid iuberet se facere. Pergeret porro ire respōsum est, fore, vt quum Damascum venisset, ibi audiret quid factū opus esset. Stabant eius comites miraculo rei attoniti. Cæterum Saulum se ægre attollentē, per manus in vrbem deducunt. Fuit ille triduum Damasci nihil videns. Occurrit inde illuc Ananias celesti oraculo iussus ad eū ire. Eratis vnus ex Christi discipulis, ad cuius accessum confestim lux Saulo restituta est, doctusq; ab illo q̄ a Deo optimo maximo lectus esset ad christianum dogma propagandum, paucis diebus, quibus Damasci fuit, cum discipulis humiliter versatus. Christumq; Nazarenum dei filium asserere exorsus, confestim, in se omnium oculos vertit. Mirari subitam in homine mutationē Iudæi, mirari vim dicendi, extemporatēq; facultatē, nec erat in synagoga qui disputatū illi resisteret, acceperat enim sp̄m sanctū. Mox Damasco profectus Christi nomen longe lateq; prædicatione propagat. Assumptisq; interim Pauli nomē a Sergio Paulo Cypri insulæ proconsule, quē post certamen, quod Paphi cum Bariero mago habuit, magnaq; hois clade transegit, ad veri Dei cultum conuertit. Ex Cypro digressus Antiochię primus, mox Iconij multos mortales sua prædicatione, christiano adūxit cultui. Lystris inde in Lycaonia, quum claudum ab infantia curasset, fecissent illi & Barnabæ qui aliquandiu eius comes fuit. Lystrenses, vt tū passim malorum dæmonū vigeat cultus, tāq; duobus dijs re diuinā, nā louē hęc, illum Mercuriū ob eloquentiā arbitrarj, nisi sui erroris admoni-

Iacobi martyriū

Barnabæ martyriū Pauli p̄genies.

Paulus ad Christi cōuertit.

Pauli prædicatio & nomen.

ti incepto destitissent: scindētib; illis sibi vestē in argumentū doloris, & cū clamore restantibus hē mortales esse non Deos, negantibusq; diuinos hōmores hoim cuiq; cōuenire. Erant itaq; ambo apud Lystrēnem in summa veneratione, quū Iudæorū interuentu, q̄ ex Antiochia eo occurrerant, mutato multitudinis studio Paulus pene ad necē lapidatus est. Secundū hæc Pifidia & Paphisia vtiliter peragratis, Antiochiam reuersi sunt, & mox paulo oratione quæstione, an post baptismum circumcisi opuseffer, cū Barnabā Hierosolymas est ad apostolos, qui ibi erant, & præbyteros missus, rem tum ambigū discussurus, ac per id tēpus a Petro, Io. & Iacobo qui adhuc ibi erāt collega est assumptus, ac Christi apostolus creatus. Nec diu inde Hierosolyms fuit, sed cū Sylla, quem sibi comitē aciuit, per Syriā & Ciliciā Derben & in Lystrā venit, Timotheoq; sibi adiuncto, Phrygia, Galatia, & Myfia peragratis, ex Troade in Samothraciam pertendit hincq; in Macedonia transfretus, nō nihil in Philippis fuit. Nec multo post in Thiatineorū vrbe dēmonem ex fatidica puella excussit in Christi Nazareni nomine, ob id in crimen deuocatus ab ijs q̄ vaticinium illud quæstuaris sibi fecerant, Paulus & socij sustuario admoti, in vincula conijciuntur vitro hincq; dimissi Thessalonissen Paulus venit, ex Thessalonice Beroā, vtrob; in Synagogis discerens plurimos ad Christum conuertit. Athenis inde fuit, vbi in Ariopagum adductus, quum multa de eo grauitate differuisset, deq; penitentia & resurrectione, parumq; probaretur ipius sermo ab ijs, qui Ethnicis erant erroribus imbuti, e medio discessit. Apostolorum ad Dionysium Ariopagiam cum non paucis demonstrant dissertatione illa ad fidem conuersum. Ex Attica contulit se Paulus Corinthum, vbi apud Ponticum Aquilam & Priscillam eius coniugem fuit in hospitio. Erant hi Iudæi sanguinis, & ex vrbe Claudio electi, disputabatq; Paulus omnibus sabbatis in synagoga, & repressus a Iudæis ad Gallionis Achaicę proconsulis tribunal, nihil ab eo incommodū tulit, q̄ in lege a Iudæis dissentiret. Nec Paruic; interim fiebant ei; prædicatione in fide accessiones: in Ioniam inde transfretus cum Aquila & Priscilla, qui Cæcres fuit id Corinthiorum nauale sibi caput conuenerunt, eos Ephesi reliquit, vbi cum Iudæis Paulus in certamen descendit, mox in Cæsaream profectus ecclesiam, quæ ibi in horas gliſcebat, inuifit. Estq; secundum hæc Pauli prædicatione longe lateq; per Galatiam iterum & Phrygiam euagata. Versatus est deinceps Ephesi aliquandiu, vbi mirifice operatus in Macedonia reuertitur, ex Macedonia in Græciā, vnde in Asiam relatus, circa Troadē puerum præcipiti lapsu extinctum vitę restituit. Hinc Myrtenel; nauis adijt, Ionieq; orā circuectus, Ephesinæ ecclēsiæ maiores natu appellauit, quibus testatus est diuino se spiritū moneri, vt Hierosolymam periret, vbi pro Christo magnum esset certamen adiderit, hortatusq; suos ad vere pietatis cultum, diuinitus prædixit fore, vt ab Hæresibus nō multo post conuelleretur ecclēsia. Cum multis inde lachrymis a priorū cōplexibus solutus, Choum, Rhodum, & Pataram stringens, Cypriūq; præteruēctus, Tyrum in Syria tenuit. Hinc Prolemaidem, & mox Cæsaream adijt, fuitq; apud Philippum in hospitio ex septē diaconis vnus. Erātq; huc filiaz quatuor propheticæ spiritu insignes. Hic Agabus propheta Paulū p̄dixit fore vt Hierosolyms vinciretur, periret ite nihil loquens vrbe petere, vbi vincitur. in tēplo agnitus, ob ea quæ foris aduersus Iudæos

Pauli peregrinatio.

Dionysii vrbis Ariopagita.

Pauli prædicatio.

Agabus. Paulus Hierosolyms.

egerat, continuo correptus est ad supplicium, carenaq; iniectus. Dein in publico cōstitutus Lystrę tribuni permissu, cui traditus erat ad Iudæorum multitudinē que in concionis modū circumſtabat, conſtiter & accurate de se egit, & q̄ iudges eſſet Tharſi natus, sub Gamaliele inſtitutus, inde quū Chriſti nomē inſectaretur, vt miraculoſe aſſiſtus ad lumen veritatis manifeſto lumine perueniſſet, cuius voluntatem executorem Chriſtianam lare omnibus teris prædicatione propagaret, ad quā vteram & ſalutare præſentem multitudinē hortari. Iudæi adhuc magis irritati veſtimenta ſibi ſcindere, puluere in eum iacere, fuiſſetq; pro concione diſceptus, ni tribunus eum centurionis tradidiſſet in caſtra abducentum, mandatiſſetq; vt virgis cæderetur, torquereturq;. Sed temperatū eſt iniuriæ, vbi ſe ille Romanū eſſe ciuem reſtari cœpit. Productus iterum in concionem Phariſorū Saducæorumq; diſſidio ſeruatus eſt. Fuerat Paulus Phariſæus ab initio, ſateri id dogma reſurrectionē, & ſpiritus ſanctum, a qua Saducei opinione abhorrebāt. Conuauerant interim, XL. & amplius in illum, diſſiſſe executionibus ſe deuouerant, ſi prius aut cibū aut porum ſumerent, q̄ Paulum interfeciſſent, erantq; poſtridie illū productū ſubita vī oppreſſuri, quod nefarium conſiliū quū Lyſtas iudicio comperiſſet, eū in Cæsareā ad Felicem, Claudioj libertum, Syriæ præſidē miſit, apud quē ſemel dixit cauſam, cuſtoſ diruſq; eſt vſq; ad Feſti in provinciam acceſſum, qui Felici ſuceſſit, ab eo, quia Cæsareā appellauerat (pe tebatur enim a Iudæis ad ſupplicij) Romā ſub cuſtodia miſſus eſt, vbi biennio in cuſtodia fuit, ſed ea tam libera, vt aſſidue cū Iudæis, qui Romæ erāt, in diſceptationis certamen deſcenderet. Dimiſſus inde a Nerone & docuit & ſcripſit multa. Extrane eius epistolæ ad Romanos, Corinthios, Galathas, Ephesios, alioſq; populos & gentes. Extant & ad Anneſ Senecā nonnullæ, rursus Senecæ ad illum, quarū vna hoc habuit. Conſiteor inquit Auguſtū (quū interim de Nerone loqueretur) ſenſibus tuis permotū, cui lecto virtutis in te exordio, iſta vox fuit, mirari ſe poſſe, vt qui non legitime ſit imbutus taliter ſentiat, cui ego reſpondi, ſolere Deos ore innocentium ſeruari, & hæc tum vir ille maiorū alioqui dæmonū ſeruitio additus ad Paulū, & apud Nerone de Paulo. Petrus quoq; duas ſcripſit epistolæ, q̄ canonicæ dicunt, eſſe q̄ ſecundo eſt loco edita, aliūquādo in dubiū venit, an illius eſſet, vter multū a priore ſit diuerſa. Ipſe quū ſedulo prædicationi vacaret, eſſetq; frequens in oratione, quia plurib; intentus eſſe non poterat, Linum & Cleuſ episcopos ordinauit, qui ſacrorū munia obirent, oiaq; p̄i cœtus deſideria explerent. Eratq; per hæciam pientiffimus ſenex in tanta apud eos veneratione, vt parū abeſſet, quin pro Deo coleretur. Nero cui iuxta aliena virtus in cunctis, & ois laus, quæ ex virtute aliqua naſceretur, ſemper ſuſpecta & inuiſa fuit, permoleſte ferre hunc Chriſtiani hois ſuceſſum, innocentiæq; & pietati imminere cœpit, deq; Barionæ cede cogitaret. cuius rei ſenex admonit; ad ſeuiffimi principis iram declinandam, amicorum conſilio conſtituit viſe excedere. Etiam ad priſimum lapidem proceſſerat, quum Chriſtus rex factus eſt illi obuiū. Tum Petrus prociſus in genua, quo pergit inquit domine? Romā (ait ille) iterum crucifigi. Eſt miraculoſi huius occurſus autor Egipſippus. Et nunc via Appia extra vrbeſ facellum viſitur monumentū rei ibi actæ. Petrus rarus id oraculū ad ſuū exitū pertinere, Romā cōtinuo reuerſus, Clementē episcopū conſecrauit, tradidit

Phariſeorum dogma.

Paulus Romā mittitur.

Neronis opinio de Paulo.

Petri ceſlebritas.

illi sacra sedē obtinendā, ecclesiā cōmendavit pie, & sancte instituit. Ego inquit eam Clemens & ligandi & absolventi tibi trado potestatem, quā mihi Christus reliquit, tu rebus oībus vitę fortunęq; cōreptis doctrina & oratiōe piū gregē, vt bonū decet palatōe, tenebis. Ecclesiā in hūc modū cōstituta, haud multo post, cū Paulo, qui tū Romę erat, Neronis iussu interfecit? est, nec eodē supplicio. Petrus pedibus in sublimē elatis curvi affigitur, quod sup plicij genus sibi optasse fuerit. Est & paulus, eodē die securi subiectus. Hic Hostiensis via est sepultus, vbi postea magnificentissimum fuit illi templum erectum. Petrus in Vaticano, via Aurelia, secus hortos Neronis, quib; locis nobilissima est eius noie procedente tpe basilica cōstituta, locō pontificia domus accubatur. Præfuit Petrus Ro. ecclesię annos quinq; & XXX. Fuitq; hic ann; quo duo apostolorū principes sunt martyri coronam adepti, Neroniani imperij vltimus, qui humanę salutis erat septuagesimus, ab Christi ascensu ad patrem septimus ac tricesimus Romanę vrbs nonus, & octogesimus ac septingentesimus. Sunt & alij verę pietatis cultores, per id tēpus, ob Christi ne caui, Nere; & Achilles fratres Romani sanguinis Processus & Marianus milites, quos in carcere Petrus Bariona sacri baptismi remerit fonte. Sunt & Torperus, Torquatus, Cecili; & Aestius & Euphrasius martyrio coronati. Est & Nazarius patricij sanguinis, Marcellus & Apuleius qui Simonis fuerāt magi affectatores, inde Barioni discipuli, Frontonius Petragoribus antistes, & Paulus Narbonensis, vterq; sacerdotio & sanctitate insignis. Maria Magdalene fatō defuncta est, triginta hæc post Christi ascensum fuit annis in eremo, quantum antea mulier mundo indulset, tantum a poenitentia castimonie & religioni a Magdalo oppido, vbi matrimonio locata fuit, illi cognomen inditum. Cæterum quando historia seriem secuti, eo venis mus, vt non multo superius Neronianorum sit mentio horum facta, satis constat in his plurimū sanctorum corpora per id tempus sepeliri cōtigisse, nam quum pestis illa humani generis per cuncta esset scelerata euagata, ne quid demum intentatū relinqueret, quod ad furorē & sæuitiam pertineret, patria incendit, absumpsitq; magnam illius partē nefarius ignis, sex continuos dies ac toridē noctes per vrbs edificia sacra & prophana euagat. Ad leuandā igitur sceleris atrocitatem oēm cladis illius inuidiam in verę pietatis cultores viros innocentissimos reiecit, subornatis qui Christianos eius in cendij autores falso criminarentur, eamq; sæuendi materiā adeptus, plurimos pientissimi illius ordinis arreptos affectu supplicio. Cæterū q; procul ab omni maleficio Christiani essent, Taciti Cornelij declarant verba, qui Christiano fuit nomini alio qui inimicus. Ij haud proinde tam crimine incensdj, q; odio humani generis conuicti sunt, & mox illa subijcit, adde preterea ludibria, vt ferarū tergoribus connecti, canum lanatu interirent, aut crucibus affixi, aut vbi dies defecisset, in vltum no curni luminis vrentur. Hortos suos Nero ad id spectaculum obtulit, dignus ipse, qui per eos cruciatus omnē vitā egisset, est nullū tam atrocē supplicij potuit inueniri, quod non multo adhuc atrocius meritis esset. Homo ad dedecus & sæuitiā natus, qui in tota vita nil laudabile egit, præterquam q; meritum supplicium reformidans, sibi manum intulit, est ne illud quidem satis fortiter. Sed q; impius Nero, de quo mox paulo dicam, tam Tacitus Cornelius delirus, qui flagitiosum genus hominū

Petrus & Paulus a Nerone occiduntur.

Sanctos martyria.

Magdalenæ.

Neroniani horri.

Christiana inuentia.

Christianos vocat, sed cur non vocet, qui suorum populariū dijs infesti essent, malletq; Deo Optimo Maximo seruire q; Claudio sacrificare, cui de sancto aram & Claudianum flaminem stulta ciuitas consecravit. Sed partes agere hoc est, non historiā scribere. Nunc ad Neronem redeo, qui quailia futurus esset, Domitius eius pater ab eius ortu certum, vt non multum diuerso loco ostendi, fecit omen. Eius genitura multis formidolosa coniectatibus præfatio fuit eorum quæ in eo postea euenerunt. Regimen itaq; adeptus (erat enim maior natus Britannico, ob idq; principem ab initio egit) aliquā diu se variū gessit, sæua fordaq; natura ad tēpus dissimulata, musicę artis studio plurimū de dētus, in quo genere tantū profecit, vt non sine maiestatis fūgillatione in scēnā prodierit, ac primū Neapoli, procul ab vrbs cōspectu, vbi quum eo cantate terram moueri contigisset, non prius desistit, q; inchoatum absoluerit nomon, & mox omni pudore abiecto Romę cantu in teatro certauit, vbi insanū Hercule acturus, quum de more vinculis ornaretur, tyrunculus, qui prædij causā in proximo stetit, catena intuitus, ratusq; vim illi intēdi, conseruatus animo, eo occurrit opem principij laurus. Nec satis fuit per hæc indelebile Romano populo notam ab eo iniustam, in Græciam cārans di studio nauigauit, omnibusq; eius gentis spectaculis, cātu, aurigatione, præconio certauit, decenit ges agere conatus. Inde reuersus, curru quo olim Augustus triūphans vrbs ingressus est, præmiorum pompa titulisq; singulorū certaminū, longo ordine præmissis. Et Achaica expeditione talis fuit quā Nero suo ductu & auspicijs obijt. Oia in illa probri & ignominie plena, præterq; q; isthnum effodere est adortus, primūq; corbē extulit humeris. Sed tam infeliciter res ab eo mora, q; olim a Demetrio Antigoni destinata, mox a Cæsare distatōre, nouissime a Caio principe tentata fuerat. Cætera per legatos sunt foris gesta, eaq; honestiora relaxata Parthi Armeniam ingressi, Radamistū pulso, qui sæpe rerum in ea terra fuerat portus, regioq; fastigio exciderat, prouinciam sibi vendicabant. Occurrit primis Parthorum motibus Domitius Corbulo, quem Nero ad eam prouinciam armis retinendam cum exercitu miserat. Tertius Vologeses, Corbulonis fama, qui & viribus corporis, & rei militaris peritia pollebat, obfidibus datis Armenie finibus cessit. Idem vero non multo post iniquo ferens animo Tiridatem fratrem suum quē Armenie regē noiarat, regni experte agere, bellum reparat. Corbulo cōtra & ipse bello accingitur, certus aut mori, aut armis eam terrā retinere, quæ Luculli et Pompeij ductu olim Ro. po. cessisset: sed res ab initio parū prospere gesta est, Pactij Orphiti primipili temeritate. Miserat hunc Corbulo cum præsidarijs cohortibus ad opportuna loca obtinēda, sed vt ab omni certamine abstineret. Cæterum Pactus, neglecto imperio, temere cum hoste conflixit, fuitq; ea pugna Romano parum prospera, fusus fugatusq; est, nec sine cæde suorum in castra cōpulsus, ac tum demum crediderim magnā Armenie partem ad Parthos defecisse, quanq; sub primū eorum reditum multas vrbs ab his receptas credere par sit, nisi forte post obfides datos prius est a Parthis rebellatum, quam prouincia defecisset. Trahebat inde bellū Tiridates, a prælio tamē perti nacter abstinebat, quē vbi Corbulo in discrimen trahere nō potuit, vt vel vna dimicatione de summa rei decerneretur, ad locorum expugnationem animum adiecit. Volādum primo vi captum diripuit

Cor. Taciti error.

Qualis Nero ab initio principatus.

Achaica Neronis expeditione.

Armenie ac belli explicatio.

Romani clades.

Artaxata delentur. Miraculum. Frisij. Tigrano cetera. Britannia deduntur. Furialis habitus in mulieribus. Achaica Neronis expeditione. Armenie ac belli explicatio. Romani clades. Britanno rum strages.

puir, puberibus ad vnū interfecit, castellis inde aliquot expugnatis, Artaxata vrbe ad Araxem fluuium sita legiones admouit. Occurrere hic Ro. Tiridates cū leui equitatu, sed omni congressu abstinerere. Accingebat se nihilo secius illi ad vrbe oppugnandā, quō sponte facta est deditio, q; recepta ciuitas Corbulo dedit veniā, vrbs incedio deleuit. Vrbs delendæ causā Corbuloni fuit, q; sine magno præsidio teneri non poterat. Adiecit & miraculū factū, q; puro serenoq; extra vrbs pomceriū cœlo id terrę spaciū, quod muri circūbāt, atra fuerit nube cooperum, vt superis insensantibus vrbs exitio dederet. In Germania per id tēpus Frisij, & alie quæda gentes parū notæ, Ro. in se irritant armā, sed horū motus facile cōpressi. Corbulo itere ea Mardorū regione populata, ad Tigranocertam copias admouit. Hęc quoq; spore dedita est priusq; vix illa experiret. Er Corbulo per hæc Armeniā Ro. po. vendicabat, quū Tigranes in eā terrā venit. Fuit is Archelotū regis nepos, ex Cappadoci nobilitate, vt Tacitus Cornelius scribit, ad id regnum a Nerone delectus, fueratq; Romę diu obses, vsq; ad seruilē patientiā demissus. Data sumpti regi præsidia, vt validius regnū tueretur. Est per id tēpus cæda est clades a Romanis in Britannia accepta, sed multo cædit paulo post hostibus repensā. Obtinebat tūm Britannos præsidio Paulinus Suetonius gestorū Corbulonis gmulus. Is Monam insulam expugnare adortus (erat hæc incolis valida, & transtugarum receptaculum) in nouum pugnæ incidit discrimen. Stabant mulieres in aduerso litore Furialis habitu ac Flammiss instructæ, stabant & Druidæ sacerdotēs, dirasq; in Romanos fundebāt preces, manibus ad cœlū sublatis. Cætera multitu do pugnæ fuit instructa, que non tam terroris erat Romanis, q; muliebri illud oculorū ludibritū. Sed miles ducis hortatione in litrus egressus, cōfestim insulanos dispulit, fusi fugatiq; Barbari ad deditio nem cōpellunt. Præsidit deditis imponitur. Lucie ueris, in quibus Druidæ diu ritu humanas macula bant hostias. Britannia interea Paulini absentia nacta a Romanis deficiunt, Phraferatū Tigenorū regem ducē fecerunt. Hic ob vxorē a veteranis militibus pulsata, duasq; filias pollutas stupro, veritus ne adhuc peiora pateretur, insulanis auctor fuit, vt cōfestim in Romanos arma fumerent. Multa sub ipsum defectio nis tempus sunt prodigia Britanno rum oculis obseruata, & oceanus cruento aspectu fluxit, & humororū corporū effigies sunt littorib; destitute. Alit em talia monstra oceanus, vt clarissimi auctores tradunt, & mulieres in furorē versę suorum exitium cecinere. Primo itaq; insulanorum motu veterani metu percussi, templū quoddā occupant, vbi oēs ad vnū interfecit sunt: inde legio vna, q; Peti cerealis ductu his auxilio mox paulo affuit, fusa cæsaq; est. Petus cū solo equitatu sese in castra recepit. Catus Britannie procurator media trepidatione dilapsus, in Galliā trāsijt. Peruagata inde est insulanorū ira per Ro. ciuium & sociorum capita, cæsaq; dicunt esse inbelli multitudine ad septuaginta hominū milia. Nec Paulinus multo post affuit, erant cū eo ad X. milia armatorū. His copijs fract; cū multitudinē hostiū immēsa cōfluxit, Britanni, bellatorū numero fracti, tam certa spe victorię pugnā iniuere, vt mulieres curribus stantes sint spectaculo admotæ. Certatū est loco angusto & ob id Romanorum paucitati ad victoriā peruulsi, fuitq; pugna ab initio atrocis, postremo hostes fusi fugati sunt, ac cum multa cæde passim distecti. Octoginta fere milia Britanno rum sunt eo prælio cæsa, fuit

iam inde insula: status pacatior. In Armenia interrim Vologeses & fratres bellum reparant. Perno: leste ferebant id regnum Mirridati cessisse. Corbulio ad noui belli famā duas in Armeniam legiones misit, Severi Verulani & Verij Bolani legatorum ductu, quæ Mirridati auxilio essent, quæ Tiridates a fratre premissis (habebat enim Vologeses bellū cum Hircanis cōstitutū) sub primū accessum regno exturbauerat, Tigranocertāq; receperat. Affuit interim Cæsenius Petus a Nerone ad hoc ipsum missus, vt Armeniam tueretur, nam Corbulo Syriam obtinebat. Petus cum tribus legionibus Taurum transgressus, cum Vologese castra contulit, hic quum omnia temere fierent, alijs cladi bus super alias acceptis, eo Romanus aux venit, vt a Parthis obfisione fatigatus, priusquam a Corbulone subueniri poterit, eis hoste pactus sit, vt Romani Armenie finibus excederent, munitionibus castellisq; cū commearu Vologesi relicti. Manauit tūm Romanas legiones super aliam ignominiam sub iugum missas. Sed vtrūq; res acta est, Petus fugienti similis, quū ignominiosum traheret agmē, circa Euphratem in Corbulonem incidit. Nec ita multo post is & Vologeses ita inter se pacti sunt, vt Parthus præsidia ex tota Armenia abduceret. Romani munitiones diruerent quas vltra Euphratem in Parthos extruxerant. Actum inde inter Corbulonem & Tiridatem de pace, adorataq; principis imagine, quæ erat in castris, polliciti est Tiridates se Romā ad Nerone iturum, precibusq; petiturum quod bello questū teneret, fore se & regnū suū in ipsi; principis & po. Ro. potestate. Vifa est pax illa Corbuloni & alijs Ro. po. maiestate non indigna, vt non aduersis Parthorū rebus Arsafides supplex a Ro. imperatore regnū peteret. Profectusq; est nō multo post Tiridates Romam, Tranquil, & Plinius Mitridatem vocant, ingenitq; rerum apparatu a Nerone acceptus, in cōspectu po. Ro. diademate insignit; est. Fuitq; iam inde Armenie status quietior: & q; Parthi sibi sponte ad pacē inclinarunt, id credo fuit in causa, q; Vologeses vchemēter horrebat munitiones, quas Ro. vltra Euphratē præsidio tenebant, vnde velut ex arce quadā videbatur Mesopotamias, & alia Parthorū regna, quoties libitū esset inquietaturi. Videbatur ad hęc Corbulo totis viribus annexurus, vt ignominia a Petro accepta, aliqua recenti Parthorum clade deleteret. Est & in Iudæa a Nerone principe bellatum, sed extremis eius temporibus. Causa illati belli, & per quos res gesta sit, suo loco memorabitur, nunc qualis Nero doini fuerit, quod reliquū erat, dicā. Post Claudij exitum, recepto imperij gubernaculo Britannicum ex Claudio & Mellalina genitum frequenti conui uio susulit, veneno eius oculis insulo, vt ad primum haultū cōfestim puer conciderit. Cæterū ad leniendam rei atrocitatē, quę sua sponte fuit obus suspecta, Comitiales causatus est in puero morib; tanq; eo sæpius infestaret. Sed satis cōstat Locustā flagitiosam femina, venenorum indicē a Nerone flagro admotam, q; venenum prius Britannico insusum, parum efficax fuisset, citasctq; duntaxat aluum, mox quum alterū coxisset, itaq; in hæc de expetum, quia vitam in paucas horas traheret, toties recoctum quoad porcello datum, cōtinuo animal extinxerit. Agebat iterum Nero principē haud quidē poenitendū, eratq; i decernēdo & iudicādo, quū mitis, tum etiā prudēs, marit; vt multū credit, uertus, cuius impotentia ab initio fusi principatus habuit inuisam. Inde vero vterq; alteri suspectior factus, nihil obscure in reip. administratione dissentiabant

Ro. a Parthis obfidetur.

Tiridates Romæ proficiscitur.

Nero Britannicum veneno susulit.

tiebant, Agrippina multū sua auroitate prægrauā re. Tentauit mulier flagitiosissima filiū nefario cōcubitu, sibi obsequentiorē reddere, multūq; illecebris facta est voti cōpos, nisi domesticū & hūi quibus suspectum erat ferox Agrippinæ ingeniu, Nerone ab eo seclere deterruissent, affirmātes ita fore, vt si cū mare in celsuose misceret, tanq; impi? oim fauore desitueret. His ille terribus declinare primo matris cōgressum, inde adæpta illi militū statione palatio expulsi. Nouissime eius minis & violentia terribis cū veneno est aggressus: cūq; antidotis præmunia sensisset, ficta recōciliatio, cū ea i gratiā redij; Baiafex ex Baulis ad se vocauit, vt secū festos Mineræ celebraret dies. Hic eius nauī, velut fortuito liburnicæ incurfus, corrupta, quā oia ex cōposito fieret, aliā Baulos reperenti solutū em subiecit nauim vt naufragio periret. Cæterū vbi aliter eue nisse cōperit, Lageriū matris liberū, cum gaudio ad eū reuersum, ac nūciantē Agrippinā matrem factō naufragio nando ad littus peruenisse, humero tantū remorum impulsu media trepidatione leuiter fauciato, cetera incolumē terram tenuisse, tanq; nō nūcians sibi a matre, sed percussor adesset, iussit interfici: misit & qui eā vt cūq; affectā occiderent. Agrippina, vbi percussores adesse sc̄sit, pectore & iugulo porrecto eos ad cædē inuitauit, ad in am pla fortuna nati norunt, vel in extremis rebus seruare decorū. Occurrit ad locū cædis Nero, perpetra ta cæde, vt mortuā videret, & quod vix crediderim nudū corpus vt erat in lecto iacens conuolsum spe ctasse dicitur, tractasseq; etiā singula mēbra, ac lau dasse q; dā alia vituperasse. Et ille talis fuit i matre, cuius ipece noctu fe exagitari postea cōfessus est, terribiq; verberibus furiaū facibusq; ardentibus, q; sibi intēdi videretur. Tentauit ob id magicis sacris maternos manes euocare, propitiareq; sibi vt cūq; precibus. Lunx matris parricidio & amicitia nocte, quā ægrā medici eius iussu necauerunt. Cum Octauiā vxore, ex Claudio & Messalina nata, primo diuortij fecit, mox abdicatā relegauit, seposita tamq; postremo interfecit, falso adulterij crimine. Occidit & Pompeiā quā Octauiā superduxit, hęc grauidā i cū calceis solo affixā tam peremit, q; ex nocturna aurigatione tardius domū quā venisset ab eia iurgio acceptē. Antonia & ipsam Claudij filia, sed ex Perina non Messalina genitā, ipsius nuptias p̄tinaciter recusantē, tanq; res nouas moliret, inter fecit. Sunt ad hęc ex amicis pleriq; afflicti, & in his Anneus Seneca, quo fuerat præceptore v̄sus, hunc et̄si persanctē iurauerat, nūc; se illi nocitūm, quia præditus erat, ad mortē compulsi: nullus inde mō dus aut delectus cædium fuit, ex oibus ciuitatis ordi nibus plurimi, alij alio prætextu, cæterū crudeliter oēs interfecit. Ac nefas maior ne sc̄uitia in eo fuerit an libido, & auaritia an luxuria. Puder referre, sed quia Cornelius & Tranquil. sunt huius flagitij autores, memorandū est, Sporū concubinū suū in muliebrē specie trāfigurare conat? pro legi tima vxore habuit, ipseq; Doriphoro libertō suo nupsit, suntq; & aulicis & signatoris nuprijs de more adhibiti, vt nō insulse v̄banorū quidā dixe rint, bene potuissē cū humano genere agi, si talem Domitius pater vxorē habuisset. Pecuniarū fructū nullū alijū arbitrari q; profusione & imoderatū sumptū, sordidos credere quibus impensarū ratio constaret. Nullā vestē bis induit, quadringētis mi libus in punctum sextertijs aleam iussit. Piscabatur aureis retibus funij? purpurei & cocco intortis, mu larū toleæ argenteæ, aurucis mille nec pauciorib? semper iter facere. Extruxit domū tantę magnitudi

nis, vt ex palatio i exquilias excurreret, ab eaq; eua gatione transitoriam appellauit, Manarū incerto autore versiculi duo, imēsi illi? opis indices. Roma dom? fiet, Veios migrare qrites. Si nō & Veios oc cupat ista domus. Vestibulū tā sublime vt ceterū & vicenū pedum in eo staret Colofus, tres intus militariæ porticus, & stagnū maris in star, rura, v̄ba neta, syluæ, cū omni genere ferarū, cetera auro illi ra, gemmis distincta, & conchis vnionē. Cenatio nes eburneis tabulis laqueæ, & in his vna quę diebus noctibusq; vice mundi, circumageretur, & quū palatina domus talis & tanta esset, hætenus probasse fertur, vt diceret, iam se cepisse habitare vt hominē. Iam quidē multa maioris dispēdiū opa animo destinabat fossam duarū quinqueremiū ca pacem, ab auerno lacu Hostiā vsq; spatio. CX. mi lium passū, piscinā a Miseno ad Auernū portici bus cōnectā, Corinthiaci isthmū efflotionē, q; infra na opera quū multū auri poscerent, multū necesse fuit vt raperet. Epulas a meridie ad mediā noctem præhebat, sæpius calidis piscinis foras, estate niua tis, vagari solus noctu ludubundus, nec sine perni cie eorū qui soli occurreret, verberabat sine causa, inferebat & plagas: si quis vim arcere conatus esset aut cloacis mergere, adijct; nōnunq; nocturna illa petulantia periculum vitæ, penæ ad necem cæsus ab vno senatorij ordinis, cuius vxorē ignotē atre ctauerat, quo periculo instructus, nūc; iam inde, nisi tribunis procul & occulte sequētib; illud ho ræ fe publico committere est ausus. Fuitq; in tanto scelerū comitatu ingeniu a literarū studijs minime abhorrens, liberales disciplinas oēs fere puer attri git, a philosophiæ studijs maior etiā auertit, identidē admonens, inuile esse eā scientiā imperatorū, quū Plato vir summus, nil magis putet necessariū huic qui sit reipub. præfuturus. Sed illa non principem sed tyrannum agitabat animo, & tam sibi & alijs perniciosum, quā postea Nero fuit. Estq; ita in pri mis poetice cōplexus, edebatq; carmen, tam facile q; libenter, par studiū pingendi, fingēdq; omnū æmulus quæ quoquo modo vulgi studiū & fauorem cōciliarent. Luctabatur assidua, quo contigit, vt nonnulli persuasum habuerint statuisse eum in Athleticū certamen defendere. Postremo fe eum destinarat, qui Apollinē cantu, Solē aurigatione, equiparare putaretur, imitariq; Herculis facta, in idq; leo paratus fuisse dicitur, quē nudus i Amphitheatro, claua aut brachiorū nexibus elideret. Nō uissimis suis tēporibus vouisse eum scribit quidā, si incolame sibi imperiū mansisset, fore vt ludis, quos pro victoria vouisset Hydraulā proderet, & Coraulā & Vetriculariū, saltatorumq; Vergiliū Tur num, in quo artū conatu studioq; popularitatis eo pertinari? hēsit, quo maiore i mortalitatis cupiditate tenebat, qui vt fama filij nois longius extendere tur, Aprilē mensem, ex suo noie Neroneū appella uit, ac vt fertur, destinariū habuit, vt Roma Nepolis diceretur. Ois propemodū religiosus negli gens, contemptorq; præterquā Deæ Syriæ, quam postremo adeo aspernatus est, vt vrina etiam fecerit. Et hæc de eo in vtranq; partem Romani scri ptores prodiderunt: qua Iosephus parum vere tra dita existimat, quum alij odio euecti, alij spe gratiæ commoti, multa finxisse videantur, quæ in eo mi nime fuerunt. Ego vero nō video cur in his potius quam in cæteris nostrorum eleuanda sit fides, q; si ij qui domestica scribunt, merito suspecti habendi sunt, videat Iosephus q; ipse mereatur, q; præterq; q; egisippo populari suo suspectus est, tranquam parum sincera fide historiā scripserit, in Hebraicis sit

Palatine domus apparatus.

Septuorū opera.

Neronis studia.

Neronis ambitio in memoriam si apropa ganga.

eis sit rātum rebus versatus, easq; postremo omni bus ingenij viribus illustrare conat? sit, quib? ipse nō interfuit solū, sed præfuit. Scio ad hęc fuisse ex nostris etiā, qui parū sincera fide hęc tam multa de Nerone tradita existimarent, sed nos præter exte rios Tacitū & Traquillū in his securi sum? quorū fides potuit foras se in quibusdam sollicitior esse, a vero autē vt reor lecti nō potuit, quibus eo maior auroitas inest, q; hæc videre quodam modo pos tuere. Nero quū quatuordecim fere annos per hæc imperium administrasset, militū fauore destitutus perijt. Habuit defectio inilitū a Iulio Vindice, qui Comatam Galliam cum exerciū obtinebat, nūc; ciuicq; alienatæ prouinciæ eo die, quo matrem occi derat, est ad Meronem delatus: mox & Hispaniarū exercitus fidem mutauit Galbæ ductu, ad quē num cium adeo defecit, vt collapsus animo aliquandiu sine voce iacuerit, mox respiciens discissa veste, di uerberauit caput, actum de se vociferās, questus q; alij i morte, ipse viuis amittere imperium. Medio inde belli apparatu literæ ei deferuntur, quibus cæ terorum exercituum & ducum defectio significas batur, quas prædent sibi redditis, ira & dolore par citus concepit, subuertitq; mensam, duosq; graui simi vsus scyphos, quos a celatura carminis Ho mericos appellabat, solo affixit. Plinius crystalli nos eos fuisse significat. Sumpsitq; a Locusta præ sentissimum venenum, quod in auream condidit pyxidem. Mox sub noctem a statione militum de situtus, exclususq; amicorum domibus, quas cum paucis, prima vigilis noctis circuiuit, vt de sum ma rei cum his cōsultaret, in cubiculum redijt, vbi omnia direpta inuenit, & veneni pyxidem amota, tum percussore requisito, nec reposito, ergo inquit Nero neq; amicum habere, neq; inimicum, procur rit simul velut se in Tyberim præcipitaturus. Cæ terum resumto animo, quatuor duntaxat comitā tib; Phaontis liberti fuit, vmbra noctis vsus, sub urbanum petiit ad quartum lapidem, subito motu terræ sub ipsum digressum, aduersoq; fulgure pa ues factus, exaudiri ad hęc voces ex proximo, Nero ni aduersa, Galbæ prospera ominantium, vbi ad diuerticulum vtrum est, relictis in publico equis, per loca veprib? & spinis obsita, in aduersam villā nudis pedibus euasit. Hic certior factus se a senatu hostem iudicatum, ac queri ad supplicium, vt mo re maiorum puniretur, quo fontes nudi ceruice fur cis infera ad necem cædebantur supplicio terribis confestim strinxit ferrum prætentas aciem, condiditq; rursus, nondum adesse fatalem horā testatus. Nec multo post, auditō aduentantiū strepitu, illud iugulo adegit. Affuit statim centurio, vesteq; iugu lo opposita, auxilio se venisse ait, tum ille sero in quit, atq; in ea voce defecit. Iacuit rigentibus oculis vsq; ad videntium terrorem, conditi sunt eius ci neres venusto Domitorū monumēto, quod e cam po Martio videbar, q; circa eius sepulchrū proces sate tempore euenerint, suo postea loco explicabi tur. Fuit Nero fatura pene iusta, corpore maculos o et scetido, sufflato capillo, vultu pulchro magis quā venusto, oculis cæcis & hebetioribus, ceruice obesa, ventre proiecto, cruribus gracillimis, vale tudine propemodum inoffensa. Perijt altero a tris gessimo vitę anno, die quo Octauiam interemerat. Vixerunt cum eo viri illustres, Probus Berythius Grammaticorum eruditissimus, Staius Surculus Tolofanus rhetor, qui multa nominis celebritate in Gallia rhetoricem docuit, Perius Volateranus Saryrarū scriptor, qui vnderiginta annos nat? pe rijt, Anneus Lucanus poeta ex Corduba Hispaniæ

Neronis ars in per dēda matre.

Atrox Neronis facinus.

Domestica parricidia.

Portentosa libidines.

Senecæ. Dicendi genus in Seneca.

Terræ motus. Historiæ præparatio.

Galba VII. im perator.

Offensa turri prin cipatus.

Bethycæ vrbe Romam puer delatus. Is Pisoniana coniuratione deprehensus, ad mortem compulsus, medico venas secandas præbuit. Anneus Gallio declamator insignis, fuit is Senecæ frater Lucani pa ter, an patruus nō facile dixerim. Is quoq; Nero nis scuitia sibi vim intulit. Nec multo post & Seneca pari iniuria sibi venas secuit. Fuit & alter Se neca, vt Martialis carmen testatur, ille credo cuius hodie aliquot extant tragœdiæ, elegati filio editæ, nam quod ad toticū attinet, dicendi rationē in eo perq; pauci probāt. Arentum sine calce dixit Caius princeps. Fabius Quintilianus vt corruptū in eo dicendi carpit genus, nec in philosophia oino pro bat, magnū alioqui in eo ingeniu, & quod melio ra velle debuisset, quicq; em voluit effecit. Clarue runt cū his Musonius philosophus, & Plutar. Che rone, sed is vsq; ad Adriani tēpora peruenit. Euax Arabū rex & philosophus insignis, hac quoq; tēpe state claruit, qui de medicina opus ad Nerone scri pfit, quo nō vires solum hærbatū, sed lapidū etiā noia & colores speciatim prodidit. Vectius Valēs Græcus gnē, Messalinæ adulterio nobilitatus. Is quoq; ad Nerone de medicina scripsit. Critias Mas siliensis medicæ disciplinæ & ipse sua rephesate in signis, qui aurore Plinio, mathematica ephemeris de ægris præbuit cibos, horas obseruans, vt tu tius morbi curarentur. In Asia Laodicea Hieropo lis & Colaphe, per id tempus, grauiore motu terrę sunt concussa ac propemodum funditis euersæ. Pontus Poleniacus & ex Cortij regis interitu Corti næ alpes in prouinciæ sunt forma redactæ, vt scri bit Eusebius. Neronis interitū ingens verū secuta est perturbatio, grauiusq; respu. domi est forisq; ci uilibus discordijs iactata. Tres principes continua serie tam breuē q; infelix imperium sortiti ferro pe rierunt. Tria bella ciuilia, vno fere anno gesta, plu ra externa, res prospere in Iudæa, ad occidēde so lem aduersæ, tumultuatum in Illyria, nec Gallia rum oino quietus fuit status, Sarmathæ Ro. armis victi Parthi propemodū hostes facti sunt, Pseudi Neronis ludibrio, omnia tamen suo loco referēda. Cæterū vt dicendarū rerum ordo faciliō sit cogni tu legētib; Sergius Galba, qui Nerone extincto, confestim est imperio potitus, pxime relationi da bit initiū. Fuit Galba fil verū ipse de se iā princeps pulcritēma, paterno gnē a loue oriundus, mater nō a Pasiphæ, q; Minoi Cretensiu regi nupsit. Vn de Galbarū cognomen sit ortum parū liquido tra ditur: sunt qui inde factū arbitrentur, q; qui prim? in Sergiorū genere id tulit, Hispaniæ oppidū facib? Galbano illius incēderit: alij q; in longa valetudi ne galbeo assidue sit vltus remedio lanis inuoluto, aut quia hebetioris fuerit visus, quē Galli Galbam uocent, vel ab exilitate potius qua sic funt animā lia q; in Eculis Galbæ appellatione gignunt. Sed q; cūq; fuit cognosis causa, ipse claris or? natalib?, auito omine, tum augurum respōso oraculoq; cer tam futuri iperij spem tulit secū, & perpetuo aluit. Auus eius fulgur procurās, quū aquila ex eius ma nibus exta rapuisset, sublimisq; elata in frugiferam extulisset quæcum, augurq; summū, sed serū genū imperij portendi dixisset. Sane inquit ille inuēns quum mula pariet, quo prodigio in primis Galba confirmatus dicitur, nam sub id tēpus, quo in His pania res nouas moliri est adort?, in ea terra mula enixa est, iā & iuuenis quidē p̄ quere sibi visus est audire fortunā dicentē, se stare ante fores defessam, ac nisi oculus raperet, cuiusq; obuiō prædæ futura. Ille somno experrectus, aperto atrio aenē Deæ si mulacrū ante hostiū inuenit, q; inde sublatū mul ta deinceps

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEPTIMAE, LIBER III.

Sergius Galba qui septimus a Caesare dictator ipse fuit, hunc exivit habuit, fuitque eius principatus, ut brevis ita parvi felix. Sed nec Otho qui eo adhuc viuo fuerat imperator salutaris, multo melioris sortis est exitu a supplicijs & terroribus imperium applicatus. Emuero nox, quae primis imperij die secuta est, adeo turbida, & in festa illi coegit, ut per quiete subito paucifacis gemitus ediderit ingentes reptusque sit ab his, qui eo occurrerant, humi ante lectum facens, ob idque Galbae manes a quo deturbatus sese expellere viderat, propitiare conatus est. Sed grauior inde cura incessit. Tumultuose ex Germania afferebatur Aulus Vitellius ab legionibus, qui ibi erant, aliquanto antea quam Galba caesus esset, imperator appellatus. Quod ut ita esset operit, senatus aut tor fuit, legationis in Germaniam mittenda, quae exercitum doceret creatum esse Romae principem, pacem & concordiam suaderet, quod ut in modum sequeretur obtulit se Vitellio imperij conforti, & generum. Corneilus autem est Vitellium ad Othonem scripsisse, & Othonem ad Vitellium, multaque probra & flagitia utrunque alteri obiecit, subornasse ad hunc sibi inuicem percussores. Ceterum omni spe pacis a medio sublata. Et iam Vitellianis ducibus Italiae appropinquantibus Otho, praetorianorum fiducia, neglectis etiam ancilliorum diebus, quibus mouere arma fuit apud maiores religionum, hostibus ire obuia festinauit. Sed nihil aequo obtulit Othonis opibus, ut postea dicitur, ac nimia flagiditate celeritatis, quae satis inter eos constaret, si bellum Otho paululum traxisset, fame, & locorum iniquitate, facile oes hostium conatus infringi potuisset. Praemissi erant Vitellio duo duces, cum duobus validissimis exercitibus, Fabius Valens & Cecinna, huius triginta milia armorum data, qui per Apeninam iugam Italiam inuaderet: Fabius cum XL milibus per Cortianas transcensum moliri iussus. Constabat uterque exercitus magna ex parte Germanorum auxilij, saeuitum obiter in gentes & ciuitates vel ad obsequium paratas, magis militum feritate & vecordia quam ductu confilio. Vna in Marricis ciuitas a Cecinnianis excidio propemodum dedita est, utique perbenigne milites in vrbe accepti essent. Qui cum Fabio erat, quia cum Barauis vnus felix prelium depugnasset, ab Heudis & Lugdunensibus pecunia commeatuque metu expresserunt. Viennenses aegre ab eorum iniuria seruati sunt, & Vocontiorum oppido fauces admotae, oppidanos ad pecuniam Fabio danda metu subegerunt. Sed maius omnino fuit Cecinnae negotium cum Eluetijs, qui modica gentis iniuria irritatus, Elueticam terram passim est populari adoratus, Mediouagensem vnam tumultuose traxit in praelium. Fusi hi primo, passimque in syluas dispersati, cum multa suorum caede, in curiam concesserunt, multi etiam capti sunt, & sub corona venditi. Cetera genti aegre venia data est, & Vitellianae copiae per haec in Italiam transcurrere. Romae interea ex re parua orta est seditio, quae oibus bonis propemodum excidio fuit, cum decimas septima cohors colonie Hostiensis instruenda esset armis, nam adhuc Otho Romae erat in oia ad bellum festinanda bene praeparata, datuque esset negotium Vario Crispo tribuno depromendi ex

Nocturna coeteratio in Othone.

Vitellianorum ductu gesta.

posteaque in vxore duxit, rursus per olim deposuit, dum Octavia vxore amoliretur, mox in eadem foemina susceptum in Lusitania relegauit legationis praetextu. Testati sunt id facinoroso duo versuculi sub incerto aurore temere in Neronem vulgari. Cur Otho mentio sit queritis exul honore? Vxor is mechus ceperat esse sua. Constabat enim non solum a Nerone missos ad Popea ex Othone recipientem non admitti, sed ipsum etiam principem foribus exclusum ante Othonis ianuam noctu stesisse, frustra minas precibus miscen tem. Ea igitur in omnia adactus Otho in partes transfugit adiuuorem se sub primos rerum morus Galbae praebuit, habuitque ab initio persuasum fore, ut gratia cum eo inita, non multo post in filium ab illo adoperaret, quod demum spe frustrata coestim ad res nouas animu adiecit, praeterea paucorum militum aio, apud quos erat illi libertatis noie non mediocris fauor conciliatus. Augebat hoc praetorianorum studium Neronis memoria, qui fuerat olim Otho gratissimus. Re igitur felicitate retata, praetor Galbae & Pisonis insidie. Constituit ad rem transigenda ipsa, & locus, clades quae aduentu fuit varijs est Galbae prodigijs demonstrata, vel oim maxime terribilibus motu terrae, qui cum sonitu mugitu simili eum excepit, quum primu urbem iperatore ingressus est. Eo die, quo in interfectus est, quum mane sacrificaret, ab Aruspice mortuus dicitur, ut caueret periculum, non procul abesse percussores. Nec multo post nunciatus est praetoria castra ab Othone teneri. Emuero is vbi Galbae manes salutaui, a quo oculo exceptus est, sacrificanti principi assistit, inde liberto adesse architectos nunciante, quod signu coenerat, quasi venale domum inspecturus abfessit, descenditque ad columnam auream, quae fuit in foro, vbi a militibus expectabatur. Alij febrem simulacra dicunt, atque excusare iussu sunt qui proxime steterat, si ipsius praesentia a principe requireretur. Ipse a tribus & XX milibus in castra muliebri sella praeterea de desertur, deficientibus usque lecticarijs succollatus, interque faustas acclamationes a praetorianis exceptus iperatore salutaui, ibi missis que Galba & Pisonem interficerent, ad consiliados militum aios, breui oratione testatus est, id demum habiturum quod ipsi reliquissent. Perculit Galba trepidus de Othone & praetorianorum defectione nuncijs. Subito itaque in tinea lorica induit, esset testatus ea aduersus innumerose mucrones parum valitura, dissipatis deiceps numeroribus de industria a coniuratis, ut esset in publicu eliceret, oppressum esse militare illu tumultu, eiusque motus autores interfectos, ut scadeo credidit, ut gloriam militi se Othonem occidisse, quo aurore Galba dixerat. Ex palatio itaque in forum descendit, vbi circa lacu Curtium, quo equites in se grassantes procul intus declinarat, multis est vulneribus confossus. Est & Pifo eo motu interfectus. Caput facient Galbae defectum circumlatumque est Othonis iussu a calonibus & laxis ad ludibriu cotis castris. Fuerunt castra praetoria extra urbem, ad quartu lapidem, via Appia, ad locu quem hodie caput bubulu vocant, haud procul a Sebastiani aede. Primus imperatorum Tiberius Caesar, cohortibus quae Romae erant, vagaque ad id tempus, in vnum contractis, praetoriana constituit castra. Perijt Galba qui imperator esset, postis ex maximus, & consul, tris & LXXX annos natus, mense septimo ex quo imperare ceperat. Fuit statura iusta, capite caluo, oculis caeruleis, adunco naso, manibus & pedibus articulari morbo ita affectis, ut ne libellum quide fatis commode euolueret, aut calcem pateretur, tam grandis gibbus dextero eius latere excreuerat, ut aegre facia substringeretur.

Galbae oratio ad Pisonem.

Prodi gis quae Galbae mortem praecesserunt.

OTHIO VIIIM.

Galbae in teritus.

Galbae statura.

Peroratio.

M. Syllus Otho.

rianos qui illis nunciaret, displicere sibi imperator rem factu in Hispania, legeret ipsi vnus aliqui, quae caeteri probarent exercitus. Haec Tranquillus, quae sequimur. Plutarchus Vitellium scribit eo motu imperatorem appellatum. Galba tumultuoso hoc percussus nuncio ratus aetate sua contentu a militibus Ceratiam tris & septuaginta annos natus) Pifo nem Licinium iuuenem nobilem atque egregia indole e medio salutantiu coetu ad se vocauit, apprehensaque eius manu ira affatus est. Si priuatus ego hodie te Pifo, curiata lege, vt moris est, i filiu adoptarem, & mihi honorificum foret, & te quia C. Pompeio, & M. Crasso viris illustribus trahis originem, meae familiae infererem, & tibi quoque non medio cre esse ornamentum in Sulpitoru, Luctatorique familiam ascitu iri. Nunc me Deorum hominiquae consensu ad huius imperij fastigiu vocatum, tua indoles & amor patrie impulit, vt principatum, de quo maiores nostri toties armis disceptatum, bello adeptus, tibi vel quiescenti defera, Octauij Augu. exemplum secutus, qui Marcellum primo fororis filium, mox C. & L. nepotes, postremo Tiberiu priuignu proximo sibi fastigio collocauit. Sed ille successorem sibi domi quaecepi, ego in rep. Etem neque imperiu hoc ambitiose accipi, neque sum cuique traditurus. Est huius meae voluntatis documentum, quod necessarios & amicos, qui abunde mihi sunt, postea habui oes, non tam fortunata secutus, quae adhuc parui tibi fuit prospera, quae fide et liberalitate, precia pua humani animi bona, quas virtutes si stantertueberis, nec patieris adulationibus, quae sunt pessimum veritatis venenum, conuicti, loquimur nos inter nos simplicissime, caeteri libentius cum fortuna nostra quam nobiscum. Suadere enim principi quod oporteat perdifficile est, assentari facile. Si immensa haec imperij moles sine rectore stare possit, dignum eram a quo illa in antiquum statum restitueretur: nunc quia fieri non potest, nihil illud quod sanctus mea plus po. Ro. conferre possit, quam bonum imperij successorem, nec tua plus indoles, quam bonum principem. Sub Augusto enim Tiberio Caligula, Claudio velut haereditariu fuit hoc imperiu, nam libertatis loco sit quae legi ceperimus, ex principibus tam boni quam mali procreantur, traditurque his per manus imperiu sine discrimine, at si quae eligas, consensu pbetur necesse est. Potest nobis documentu esse Nero, quae longa Caesarum serie tument, non ego cum vna legione, non Vindex, non alij, sed sua immanitas & luxuria perdidit, nec adhuc exemplum danti principis extabat vllud, & tam est exemplum hostis iudicatus. Nos ciuium nostroru & exercitu aetiam matione asciti, esset cum inuidia, tamen egregij erimus, nec te deterret, quod in Germania legiones parum adhuc quietae sint, ne ipse quida adhuc fecurus sum, veru audita tui adoptione definita illis videri senex, quod vnus mihi obijcitur. Nero a pessimo exemplo semper desiderabit, mihi & tibi dada opera est ne a bonis desideretur, sed te pluribus monere non est huius repositi, tantu habeto imperatorum te hostibus, qui nec tota seruistuti pati possunt, nec tota libertate prudentia & temperamento opus est, quae omnia conficiunt. Er Galba in hunc modu locutus Pisonem filium appellauit. Ad quae ille nullum dicitur dedisse signu turbati aut exultantis animi quasi imperare possit magis quae cuperet. In castris inde itum, ac pro militu concione esse Pifo Adoptatus. Erat Romae M. Syllus Otho, qui pueritiam parui publice custodiuerat, adolecentiam peritiam rexerat, Neroni coelatae luxu aemulatione, apud hunc ille Popeam Sabinam, quam perditae amabat, posteaque

Temerarius consiliarius iter amicos exercit.

Reditus Galbae ad urbem.

ra deinceps veneratione coluit. Er mox Hispania ingressus, quae forte rei diuinae daret opera acerram renenti capillus toro capite incanuit. Nec defuerit qui coniectaret eo prodigio rerum mutationem significari, & ille per haec maioru demonu ludibria sibi crudelissimu imperij affectatione astruxit exitu. Octauo iam ano obtinebat Hispania, quae Gallias coeperit tumultuari, mox Iulij Vindici qui autor fuerat Gallici tumultus, rogat literis, vt humanis se rebus affertorem ducemque accommodaret, haud diu cunctatus conditione accepit, partim metu subactus, nam & Neronis madatu ad procuratores de nece sua coeperat, partim auspicijs quae diximus vaticinatioque confirmata. Extabat fatidica puellae carne in Hispania. CC. ante anno editu, quo significabatur fore vt ex Hispania princeps & dnis reru oriret, & iam magno oim consensu & fauore apte ad res nouas coisurrexerat, quae audita Vindici morte colla psus aio, parui abuiquin & vitae renunciarer. Verginius Rufus qui Germanicum ductabat exercitu ad prius Vindici moe? Galliae transfijt, aut certe casu aliquo coisigit, vt per id tempus ea puincia esset, coisuebatque abobus ducibus in noua defectioe. Ceteru Vergini quae a suis imperator appellaret, neque se accepturu imperiu restari neque passuru quemque dici, nisi quae senatus iussisset, quae Vindex in reera ad Galbae aim adiecit, eumque imperatore veller salu tari. Interea ita accidit, vt inuicis ducibus duo ferro cissimi exercitus Vindici & Vergini hostiliter coisixerint, quo prelio ad viginti milia ex Galliano sunt exercitu desiderata. Huius calamitosa cladis impatiens Vindex, media caditium strage sibi manum intulit. Et iam rumor erat Rufum conditio ne a suis iperatore appellari, vt aut imperij appellati coisuerer, aut exercitus iteru ad Neronis fauorem coisuereretur. His nuncijs Galba percussus, ad Verginum scripsit, vt coimuni nomine veller secum libertatem teneri. Eratque his ille curis anxius, quae ei Icelus libertus, qui septimo die, vt Plutarchus scribit, ex vrbe in Hispania nauigauit, ex improuiso affuit. Is & Neronem occisum nunciatur, quae ipse mortuu vidisset, & Galba Romae imperatore appellatum, quibus ille laetus nuncijs Icelum aureis annulis donatum, equestri nomine Martiani vocauit, depositoque legati noie Caesaris appellatione recepit. Et ille per haec maiore est fauore imperium adeptus, quae prospero administrat euetu. Enim mero auaritia continuo coepit in eo insamis esse, inde & saeuitia odio fuit. Sub primu em ad vrbe accessum Clastarijs, quos Nero tumultu Gallico legiti mae militie ascripserat, vt eoru opa praesenti bello vteret, iussos ad naues redire, quia aquila & signa pertinacius flagitarent, equitatu repente immisso, terra caede, & strage multa disfecit. Nec praesenti iniuria contentus, legionem ipsam dimicauit, Germanorum Cohortem, ad Cesarum custodiam instituta, sine praemio dimisit, augebatque hęc hois vitia amicoru in teperies, qui adeo sibi senem vendicabant, vt parui sibi meti costare crederetur. Sed oim vt potentissimi apud illu, ita pessimi Cornelius Laco praetorij praefectus, & Luitus ille legat? in Hispania, Mitrax hic cupiditatis, ille foecordiae & arrogantiae intolerabilis. Nec minora in Martiano vitia qui nuper aureis fuerat donatus annulis. His igitur diuerso vitiu gpe senem distrahentibus, magna illi & iudicanti & decernenti in dies inuidia oriebatur ab vniuersa ciuitate, sed multo maiora militibus: quo contigit vt superioris Germaniae exercitus in eunt anno, addici sacramento regulari, nisi in verba senatus iuraretur: miseruntque Romam ad praetor

Militaris motus.

Othonis oratio ad veteranos.

armamentario tela, quum sub nocte id fieret, praetoriani milites suspicari senatorii familias armari ad Othonis perniciem, primo fremere incipiunt, inde sumptis armis, tribunorumque & centurionibus caesis, quae fuerunt multitudinis obfistere conati sunt, ex castris tumultuose urbem perunt. Habebat tum Otho celebre conuiuium cum primoribus foeminis vitisque in palatio accubantibus, quum repente tumultus allatus est, & milites scire volentes an Otho saluus esset, stridens gladijs triclinium minaciter irrupit. Tum turbato conuiuio, alijs alio metu dilabentibus, vix Otho temulentam militum fauilitatem percibus & lachrymis flexit. Tantus terror ex nocturno illo tumultu ciuitate inuasit, tanquam ad bonorum caedem seditio illa orta esset, ut postmodum pauci in publico viserentur, clausis domibus maxima pars ciuitatis se in priuato tenebat. Otho quoque turbidis rebus incertis militum animis, bonorum periculo commotus, ita est milites prononcione affatus. Non eo consilio huc veni commilitones, ut vestrum in me animum, qui est mihi exploratissimus, deuotorem redderem, neque ut vos ad virtutem hortarer, ut truncum enim egregie superest, sed fortitudinis temperamentum postulat, vestrumque erga me pietatis modum. Enimvero proximum tumultum, non cupiditas aut odium, quae duo mala multos & magnos exercitum in calamitosam discordiam saepe egerit, sed nimia vestra excitauit pietas, quae vltimus oino qua oportuit profecta est: nam quod ad huius motus originem attinet, Imus ad bellum, num oes nunc qui in hora afferunt, num nascencia ex illis consilia a militibus? & audiri & cognoscere debent, tam nescire quaedam milites quam scire oportet, sic duci auctoritas habet, sic militaris disciplinae rigor ut tribuni tantum & centuriones sciant, quae oculis aut celeriter sunt agenda, & nunc per Deum quid minus deicit, quam quae proxima nocte tale aliquid sine meo iussu fieret, ut vnus alterve ex gregarijs temerarius & temulentus, tam caedam procellam exciuerit, ut suas milites manus tribus o sanguine foedarit. Quid Vitellius & eius exercitus magis optare debebant, quam ut miles noster, neque centurioni pareat, neque centurio Tribuno, sed pedes equitumque in mutui exitum ruamus? Parendo potius milites quam decem decreta sciscitando militaris disciplinae continetur, & is plurimum in pugna fortissimus est, qui ante pugnam quietissimus, vobis arma & ferocis animus sit, mihi consilium et regimē relinquere, paucorum culpa fuit, duorum poena erit. Ceteri ab olete memoria foeditissimae noctis, nec senatoribus vlla amplius intendatur minae, in quibus caput & summa imperij sita est militibus. Romae & in terra Italiae geniti Romanum fenatū ad supplicium & caedem deposcent, quae si Vitellius, quod Deus nolit, victoriam obtineat, si Germani, qui eum sequuntur, hanc urbem irripiant, aut violare audeant. Nec est ut video in quo Vitellianorum partem sordes magis perstrigamus, quam quae a nobis sit Senatus, quo fit, ut hinc respiciendo reip. hostes stare videantur. Ciuitatis huius aeternitas, pax genitum, mea & vestra salus fenatū incoluntis continetur. Danda itaque vobis opera est, ut hic ordo a Romulo vrbis conditore auspica ro institutus, per tota aetates a maioribus cultus, nec ab vltimo principum adhuc lapsus, quantum in nobis erit incolumis posteritati tradatur, nam vobis fenatores, ita ex senatoribus principes nascuntur. Flexit huiusmodi oratio totum exercitum, ut mox duobus supplicio affectis, cetera multitudine quae erant. Otho ad bellum profecturus, quum Tyberis prodigioso auctu urbem & circumiecta loca inundauit, sublicio ponte in praecipit actus, Statua Caesaris di-

etatoris in Tyberina insula clario tranquilloque die ab occasu ad ortum se vertit, quod ad futurum Vespasianum imperium pertinuit, & in Hetruria bos locutus dicebatur, Otho lustrato exercitu nihil in vrbem cunctatus, ad bellum proficiscitur, habuitque in aia a principio sibi in Cortianarum alpium angustis hostes accessu inhibere non posset, in Narbonensem Galliam transire. Ceterum Padum progressus, vbi hostes in Italia esse dicti sunt, continuo ad praesidium adiecit, incertum spe victoriae, si ante Vitellij aduentum dimicaretur, an quia praetoriani ferocis praesidium efflagitarent, ipse quod satis constat Brixelli subfedit Titiano fratre rei gerendae praefecto. Ter paucis diebus dimicatum est, primo sub alpibus, mox circa Placentiam, fueratque duobus praesidijs Othonis res superior & iam Fabio aduentate Cecinna, ut duplicem ignominiam sibi & suis adimeret, ante collegae aduentum, tertio ad Casturum conflavit. Hic quoque aliquanto maiore clade quam antea fuit fugatus: sunt Vitelliani. Sub Fabio inde accessum adorti sunt hostes Padum superare, sed ponte ab Othonianis soluto quae ex nauibus erat fluuio impositus praesentem conatu aduersi, in castra abiit. Otho suos per literas hortatur, ut de summa rei in vltimum certamen descenderent, ois morae impatiens, tanquam exalta rupe velatis oculis rem totam fortunae permitteret. Milites ut imperator pugnae adesset, postulatam, veni ad huc eo absente, ad Bebriacum in pugnam est vincens descendit. Fuit id oppidum Cremonensis agrum, ut Plutarchus scribit, ac Bebriacum vocat, Cornelius Bebricum. Fuitque nouissima illa pugna Othonianis summa, praetorianis maiore ex parte caesis, ac si qui ex acie in castra refugerat, illi quoque hostibus dediti sunt. Erat Otho Brixelli, qui accepto aduersae pugnae nuncio, cessi satis validae copiae atque caedem inactae ad huc illi in Italia erant, & ex Moesiacis exercitu auxilia appropinquare dicebantur, ut cohortes etiam quaedam Aquileiam usque processissent, de vita tamen finienda continuo cogitare coepit. Ad quod facinus peragendum manipularis exemplo militis est non mediocriter impulsus, qui quum Bebriacensis pugna reuulsus, reliquae male gestae nuncijs primus oim ad Othonem venisset, nec faceret fidem, sed immaturae fugae vrbem bellis argueretur, ignominiae impatiens, sibi manum intulit, ut quae sibi vilis esset vita oes intelligerent. Tum Otho, non est inquit cur tales viri amplius mea causa periclitentur. Frater igitur Titianus & Sallium Occesum fratris filium atque amicos plures, qui eo ex acie refugerant, confestim abire iussit, ne hostium interuentu opprimerent, ipse singularim oes complexus, consolari, castigareque ipsorum lachrymas, addidit & muneribus, ut quiesceret dignus, sorore per literas consolatus est. Fecit inde per diem oibus sui adeundi potestate, vbi aduerserant frigidam hausit aquam, ut sitim restingerent. Inde duorum pugionum acie explorata alterum paluino subdidit, quo se paulo ante lucē infra leuam pupillam transiit. Perit septem & XXX. annos natus, non octo & XL. ut mendo se apud quosdam legere est. Fuit Otho modica statura, ac male pedatus, munditiam penemuliebrium, ut vultu corpore capillorum raritatem galericulo claret, rasitaretque quoties facie, madidumque leniret pane, quae omnia in causa fuerunt ut eius sit mors eo nobilior visa quo magis a talibus munditij abhorruit. Tenuit Otho imperium tris ferme menses, quo reip. spatio Rhofolani gens Sarmatica ad Moesiam po. Ro. prouinciam tumultuose irrupit. Trucidarant hi superiore anno duas Romae cohortes, eoque successu elati magis praedae quam pugnae intenti prouinciam peruagari. M. Oponius cum

Bebriaci pugna.

Gregarij militis facinus.

Otho sibi manum intulit.

Vitellius IX. imperator.

Vitellij dirum dictum.

In mathematicos fauilita.

Vitellij luxuria & voracitas.

Iudaici belli origo.

cum tertia legione, eos iam praeda graues ex improviso adortus, haud magno negotio occidioni dedit. Ad nouem milia equitum fuere, oesque caesi sunt, praeter paucos, qui in proximas paludes refugerunt. Ceterum hi quoque desperata salute, se mutuis vulneribus consecere. Nihil tam profuit ad victoriam, quam humidus dies, solutisque passim nubes, quibus equorum cursum impediens, facti sunt Sarmatae per destruitum praesidium ignari ad caedem opportunos. Erat Vitellius adhuc in Germania, quum est ad Bebriacum dimicatum, dabatur operam firmadis partibus, quum nuncijs & literis de suorum ductu successu, & Othonis interitu factus est certior: nec multum inde in prouincia commoratus, in Italiam transiit, ac quadragesimo post die dimicatum fuerat, locum caedis & caesorum stragem illustrans oculis, quum multi caeduerunt fetores horrenter, horum imbelliam & mollitiem increpans, optime olere dixit caesum hostem, sed multo suauius ciuium, vox dira & minime eo hodie digna, qui natus esset in ea vrbe, qua & maior Africanus, qui solitus esset dicere, male se ciuem vnū saluare, quam mille hostes perdere. Pari in solentia saxum inuit memoriam Othonis inscriptum. Tali inquit Otho Mausoleo fuit dignus. Ferrum quo se ille interfecerat, in Colonia Agrippinensem misit Marti dedicandum. Vrbem inde paludatus perijt, ferroque succinctus eam ingressus est, terribilis & truculentus aspectu. Multi eius seuitia afflicti sunt, sed nullis hominum magis fuit infestus quam mathematicis, eius professionis vis adeptus, vel inauditos, capite puniuit. Irritatum eum credidere, quum edicto iussisset, ut Mathematici oes intra castra, Octobris Roma & Italia excederent, reperit fuerit libellus hoc habens. Mathematicos dicere bonum fatum, ut Vitellius Germanicus intra eundem clauderetur die nusquam futurus esset. Matre sustulisse creditur, quia ita cooperisset fore, ut tum demum imperaret si matri superesset. Alij eam a filio venentem impetrasse ferunt imminenti malorum metu, iam enim a primo eius ortu Mathematicorum praedictione ita illius genitura exhorruit, ut praesidio sit filium lamentata vbi primū cooperiret imperator eum salutarum ab exercitu, nec minor fuit illi luxuria, quoties die ientabat, praedae, cenarum, atque a cena comestabat, tot epularum vicibus sufficiens frequentem vomitu. Proditum memoriae est vnā illi cenam a fratre datam, qua duo milia lektorū piscium & septem autum fuerint apposita. Sed ipsius patina magis in famis, quam a magnitudine Mineruae clypeū appellauit. Eam sacrorum iocionibus, pauonibus, ac phasianorum cerebellis, murenarum lactibus a Carpathio mari & Gaditano quaesitarum referat pontificali ut arbitror cena apposuit, nam & pontificatus postquam Roma venit Allienis inuasit die. Sed dum Vitellius Palatinis saginatae epulis, Vespasianus qui a Nero ne fuerat ceteri exercitum in Iudaea missus, imperator in Syria saluatur. Ceterum priusquam de ea re dicam referenda est nobis memoyabilis belli origo, quod per id tempus in Palestina ipsius ductu gerebatur, quae relatione ne oia in arctum conijceremus de industria in hunc locum distulit. Impium Iudaeorum scelus cui obstrinxit se tota gens, quum Christus rex passus est, in causa fuit credo, quod nuncque eius terrae status quietum amplius, fed animi ad discordias accenti, furialibus stimulis agitata, nunc in se, nunc in alios, non prius seque desierunt, quam vnuerfa gens sit cum ipsa vrbe excidit deditam: tunc pontificum in minores sacerdotibus iniuriarum, mutuaque ipsorum ordinum inter se odia, ciuim factiones & tyrannos ex factionibus ortos, caedes, & atrocissima Hierosolymis & foris constituta, quibus omnia sacra prophanaque

Cestius.

Vespasiani n. trices cum hostibus dimicauit.

Ascaloni.

Neronis odium in Vespasiano num.

Galilaea.

Vespasiano Galileam populum.

caedari contigit. Nec enim talia sunt, ut longam alioqui historiae remporari debeant feriem. Accessit his malis externa iniuria. Cestius Fludus (Cornelius Egeffum pro Cestio scribit) in Iudaeam a Nerone missus, quum superbe nimis & auare imperium eam gentem exerceret, factus est vix seipsum iam pridem ferre non poterat, nec Romanum imperium amplius, sed velut rabie quadam & furore actus, sumptis armis, vnuerfa gens vno tempore rebellauit, ille qui ad primos motus Hierosolymam occurrisset, conatus est urbem irripere, ceterum inde exclusum atque in hiberna abegit, in stabat em iam hiems. Iudaei ferocius cohorti, plures sunt dies hostiliter in se facti, nunc carpentes a tergo agmen, nunc a lateribus laesendo, postremo ad vltimos Galilaeae fines compulsum impeditentis exiunt, ex Romanis auxiliariis quingque milibus & amplius caesis. Tunc quilibet signum vnū ait Romanis fuisse ademptum, quod minor Iosephum in suorum laudem promissum non possit se, Nero subita Iudaeorum defectione commotus, Flauium Vespasianum, virum impigrum, & iam inde a Britannica Claudij principis expeditione bellica laude clarum, quippe qui trices ad id tempus cum hostibus dimicarat, in Syriam misit, duabus prioribus ciuium legionibus additis, Titio filio iter legatos illi dedit. Iudaei interea quia toto oriente ut Tranquillus scribit constantis opinio erat esse in fatis, ut eo tempore ex Iudaea proficiscerentur, per inter mortales rerum potituri essent, id oraculum, ad duos Vespasianos haud dubie pertinens, Iudaei ad se trahentes, reque ab initio felicitate gesta, supra modum elati maiora adhuc animo praecipites, tris sibi duces constituant. Nigrum Perattam, Syllam Babyonium & Io. Myscum, Horum ductu Ascalonem urbem sibi inuicem expugnare conati sunt, Distat ab Hierosolymis locus nonaginta milia passuum. Hic duobus praesidijs a Romanis superati duodeviginti milia hominum cum ipsis ductibus Iudaei amiserunt. Nec multo post Vespasianus filio in Alexandria praemisso ut duas inde legiones in Iudaeam traduceret, ipse ex Achaia profectus, vbi iudaeorum Nero, ut supra est significatum, sacris erat certaminibus intentus, in Syriam transiit, eratque quod ad fortunae mutationem attinet, per id tempus quod Iudaea prouincia delata est, adeo Neroni inuisus ut a principis saluatione prohibitus prope modum lateret, erat illis grauis ignominia cum periculo inde orta, quod Nerone canente, aut discedere esset solitus, aut obdormiscere. Ceterum prouinciam ingressus decreto Galilaeam perijt. Est terra haec duplex, superior vna, altera inferior, vtraque ferax ac passim culta irriguaque fontibus, pugnae gens hominum, atque in Iudaeis ferocissimum. Vrbes plurimae vicique tam frequentes olim & populosi, ut in singulis minimum censerentur quindecim incolarum milia. Fecerant Iudaei castra ad Sephorim vrbem eius terrae nobilissimam, eratque totius rei summa penes Iosippum, virum multa eruditione & prudentia praeditum, duces ad hoc ipsum horatium, ut Galilaeam aduersus Romanos tueretur. Ceterum Vespasianum prouinciam ingressus, Iudaei qui ad Sephorim stabant, metum dilapsi, alij alio in tutum abierunt. Iosippus cum ea hominum manu, quae in officio adhuc erat, Tiberiada urbem concessit, Vespasianus interea Gaddara vrbem occupat, ad Hiericonem fluuium sitam, olim Hippodion nominata, quam Iudaeorum odio, Romanus dux consumpsit incendio, ferroque & igni circumiectos viros populum, Ioppata vel, ut Egeffus scribit, Iotapata oppugnare adortus. Huc quia vrbes natura & opere

n n ij esset

esse valide munita, vis Iudæorum ingens profusa erat. Venerat eo & Iosippus ex Tiberiade ubi ho-
stem Hypatensibus imminere sensit, ut suis auxi-
lio esset. Fuit oppugnatio illa Romanis & longa,
& laboriosa, multaq; & varij vtrinq; conatus exte-
tere, certaminaq; circa muros neutris incruenta.
Postremo vrbe potius prodita, quam capta, factu-
tum est in omnē sexum & ætatem, ex XL milibus
qui in vrbe fuerant, quum primū vrbs oppugna-
ri cœpta est, vix mille & CC. viui venerunt in ho-
stium potestatem. Cæteri ad vnum occisione occi-
si. Ioppatis ferro & igni excisis, Iosippus dux, qui
media trepidatione se cum paucis in altiore deie-
cerat specum, indicio proditus, ad Vespasianū per-
ducitur. Hic affirmare ausus fore breui, vt ille Ro-
pouiretur imperio, quia euentus haud multo post
rei fecit fide, non solū veniam meruit, sed benigne-
tiā & clemētē est ab eo habitus. Hunc plures Iose-
phum malunt dicere. Scripsit Græcæ libros, XX.
Hebraicæ vespasianus, scriptis & Iudæis bellū, quo
Hierosolyma a Ro. excisa est, in qua rerū relatione
vnum præcipue sequimur, vt in Iudæica vetustate
fecimus. Fuit vt ipse testatur Hierosolymis sacra-
dos, ac Marathis filius. Ioppatis excisis: Tiberiadē
vltro dedit Ro. victor recepit, hinc multi mortu-
les Taricheas perugerat, vrbe[m] multo munitissi-
mam. Sunt Taricheæ & Tiberias ad Genesaram la-
cum, eius aqua dulcis ac porabilis patet latitudine
XL stadiorum, centū longitudine. Hic, quia terra
& aquis res gerenda erat, Iudæi scaphis aduersus
hostē vsi nauale præliū ciebant. Vtebantur Ro. ra-
tibus in hunc vsum struētis, stabantq; militum ro-
bore & armis. Aderant terrestres copiæ circa lacum
velut in prociētū stantes, quo contigit vt Iudæi
velut in medio telorum multitudine afflicti in si-
gnem cladem adierint. Pleraq; nauigia cū suis pu-
gnatoribus medio lacu depressa. Alij metu & trepi-
datione scopulis impulsī naufragio peribāt, multi
ad terrestrem aciem proiecti ferro excepti sede tru-
cidabantur. Repletus est lacus cadaueribus ac cruo-
re foedatus. Sex milia ea pugna & sexcenti perisse di-
cuntur. Mox Taricheis deditis omnem imbellem
multitudinem Vespasianus interficere iussit. Sex mi-
lia iuuenum ad Isthmum in Achaia fodientū mis-
sit, quod opus Nero, dum in ea terra fuit, vt supra
ostendimus, inchoarat. Cætera multitudo, quæ au-
xiliorum. XXX. milia habuisse dicitur, sub co-
rona veniit, Gamala inde plures dies oppugnata
est, in aduersa lacus ora contra Taricheas. Hæc loci
asperitate & propugnatorū desperatione non sine
Ro. clade perniciosa defensa diu victoriæ cursum
remorata esset, nisi Titus Vespasiani filius cum le-
gati hominum manu ex improviso irrupisset vrbe[m],
hostemq; subita cæde percussit in arcem compu-
lisset, cōpulsū Romanus quia minaciū instaret
ad eam desperationē rededit, vt liberos, vxores, se
ipso per abrutus credidit in profundā vallē de-
iicerint, fuerunt qui ita præcipitati sunt, ad quin-
q; milia numero, quatuor milia cæsa, eratq; per hæc
ois Galilæa domita, præter Isalam, huc Titus a pa-
tre cum mille equitibus missus, quia spes deditio-
nis facta esset sub primū accessum oēm vim ab-
stinuit, vbi vero nox affuit, multitudo ingēs Io. cu-
fusdam ductū, qui cum latronū manu locum in se-
derat, tacito agmine Hierosolimā profugit. Postri-
die semiplenū oppidum dedit. Romanus victor,
quia iam sanguinis satietas cœperat, ab omni cæde
abstinuit, vrbe[m] ne iterū ab hoste occuparet, valido
firmavit præsidio. Cæteras copias in Cæsaream re-
duxit, quo Vespasianus pater in hyberna concessit

Quis Iosephus fuerit.

Genesara lacus.

Taricheæ capiuntur.

rat, proxima est Hierosolymam inuasurus, quo
per id tēpus, quo hæc in Galilæa gerebant, latronū
ingēs numerus cōfluxerat. Hi primo occultā molis-
ri latrocinia adorti, inde in cædes & rapinas versi,
miseram ciuitatē multis cladibus immiserunt, lo-
per fugarum ab Iscala ducis impulsu. Anhelabar-
is ad tyrannidē occupandum. Primo sēuitū est in
oēm nobilitatē, qui velut rem ad Ro. traherent, aliq;
alia vi sunt crudeliter interfecti. Sæuitum in pon-
tifices, tēplumq; sacra & prophana cæde polluit,
duodecim milia nobilium cæsa Iosephus scribit,
quorum bona latronibus, stultaq; multitudini in
prædā concessere. Assigebatur itaq; triplici malo
ciuitas, Ro. bello, domestica seditione, & tyrannide
in vrbe constituta, quum Vespasianus Gaddaren-
sum motu ex hybernis excitus, Gaddara copias ad-
mouit. Ad eius accessum multi qui bellum suade-
bant, percussū fugam occupant. Ceteri qui pacis &
ocij erant auctores, Romano maiori portas patefaciūt,
demoliti prius muros, vt maior sibi sides habere-
tur. Vespasianus, Gaddaris receptis, præsidioq; im-
posito, Placidum cum tribus milibus pedum, &
iusto equitatu ad perugas persequendos mittit,
quos ille ad Becanabrim vicum affecutus, ad Ior-
danem flu. compulsi, amnis pluuiō auctū vadant
nō potuit. Gaddarēses desperatione adacti i pugna
vertunt, sed parū valuit inermis audacia, tredecim
milia cæsa sunt, cætera multitudo, perditis rebus,
præcepit in Iordanem desiluit, capta duo milia &
amplius cum ingenti prædā, multa hoim cadaue-
ra vorticofo flumine in Asphaltitem lacum delata
sunt. Placidus præsentī successu fractus aliquot cir-
ca lacum loca occupauit, & in his Dilam Iuliam
& Besemothum subegit, & per fugarum vim ingē-
rem, qui ex proximo ad lacum perugerat, vt in tu-
tiora traicerent loca. Trans Iordanē ad Macheron-
tem vsq; omnes Iudæorū gentes Ro armis cesserunt.
Erātq; res Romanæ in hoc ita circa Syriam, quū
nūcjs & literis Vespasianus factus esset certior, Gal-
lias a Nerone defecisse, nec multo post & de eius
morte fama perlata est. Ipse, quia videbat ita fore
vt in tanto motu rerū status respiceret, nullō modo
quieturus, pro magno habuit negotio, quod reli-
quum fuit belli ad exitū perducere, vt si ad res no-
uās confurgendum esset, eorum post se orientē ha-
beret pacatum. Ex Cæsarea itaq; ad prima veris si-
gna Antipatridē venit, hic biduo in cōponenda si-
uitate consumpto, Tammā processit, qua vltro de-
dita Iamā & Liddam recepit. Ad Amathuntem
inde venit, circa Idumæā hostilis ager ferro est
& igni vastatus, Begrabis & Caphartopharne vi-
cis media Idumæa vi captis, supra decem milia ho-
stium peremit, circiter mille cepit. Ex Idumæa per
Iamnam Toparchiam & Samaritidem, sub prin-
cipium Iunij mensis ad Hiericunē fecit castra, quo
Traianus qui sub eo militabat venit cum parte co-
piarū, oibus qui ad ima Iordanis loca habitabant,
nuper subactis. Hiericunē Romani cultoribus de-
stituti inuenerūt, qui ad primā appropinquantū
hostium famam in asperos fe montes proriperūt
siqui in vrbe reperi sunt in eorū inuidiā qui teme-
re fugam præceperant occidione deduntur. Seder
Hiericus in planitie cui nudus mons ac sterilis Ion-
go prætendit tractū. Obtenditur & alius illi mons
circa Iordanē. His media interiacet planities. Cam-
pum accolæ magnū dixere, ad lacū vsq; Asphalti-
tem excurrēt. CCXXX. stadiorū longitudine, lat-
itudo pene dimidio minor. Duo his locis celebres
lacus Asphaltites quem Egesippus Asphaltium
vocat, & Tyberienis, contraria inter se natura.

Quorū
lis Hiero-
solyma
infestata
fit.

Iudæorū
cædes.

Vespa-
succesus

Hiericus

Dulcis

Fons Hiericunius.

Dulcis hic & piscium abundans, salus ille & steri-
lis. Sed de Asphaltite longior suo loco fuit sermo.
Ad Hiericunē fons olim non solū frugibus perni-
ciosus, sed mulierum etiam paribus oia pestilenti
morbo corrumpens, mox Helisei prophetæ preci-
bus & vt dicitur Saluber factus ab Hiericunēsis ho-
spitio accepit. Irigatio iam felix, vt ex calcib; pal-
marum mel eliciatur. Fer. alioqui regio mel & Bal-
zamus arboreum, qua liquor exprimitur nobilissi-
mus. Tanta loci temperies, vt quum reliqua Iudæa
niue obtegitur, ibi locorū accolæ limo veltantur.
Distat ab Hierosolymitanis stad. C. L. ad Iordane
sexaginta. Iordanem nō in Panio monte aut ex Pe-
neade, vt Plinius scribit, ortum habere Egesippus
credidit, sed in Tracotitide. CCX. stadjs a Cæsā-
rea, in Panio relictum esse fluminis non ortum,
quod palæa defectū deprehenditur. His locis Ve-
spasianus præsidia aliquot constituit, vt Hieroso-
lymas commodius oppugnaret. Occupauit & Ge-
phasium, locum ad id quod parabatur per oppor-
tunum. L. Annio huc, missū, oppidum directum &
incensum, milleq; Gephastanorum cæsi. Erātq; per
hæc Hierosolyma Romanis vndiq; circumdata præ-
sidjs, vt cū nihil obscura teneretur obfisione, quū
ex Italia afferretur Othonem, qui Galba cæso impe-
rium occuparat, a Vitellianis prælio victum; sibi
manum intulisse, nam Vitellium in Germania
imperatorē appellatum fama aliquanto antea
nunciarat. Sed quo tumultuosiores ex Italia nū-
cij afferbantur, eo maior spes altioris fortunæ sur-
gebat animo, verum nihil temere mouendum ra-
tus in omnem erāt Vespasianus occasioem inre-
tus, quæ mater esset rerum omnium gerendum. Fe-
stinare interea bello defungi, Cæsareamq; ex Hier-
icunē reuerfus Acrabaticam Toparchiam subegit
& Cosmiticam in montibus. Postremo Vitregam
& Viren oppida, vnde facilis Hierosolimam erat
excursus. Cerealis cum parte copiarum circa Idu-
meam, Capheram, Caphasim & Crebron Hieroso-
lymis propinquum cepit: & iam omnibus circa
vrbem subactis, præter castella quædam, quæ ad
huclatronum præsidjs tenebantur, Hierosolyma
duntaxat erat expugnanda, quum Vespasianus
a suis esset imperator salutaris. Primus fauor illi
est ex Mœsia ortus, etenim quum fortē ex Mœ-
stiacis legionibus vt supra esset significatū, aliquot
cohortes, quæ Othoni auxilliam ferebant, Aquil-
leiam processissent, hicq; Othonis cæde audita
aliquandū subsedissent, temporum licentiam
milites nacti multa cædāq; in ciues flagitia pepe-
trarunt. Veriti itaq; ne pacatiore reip. statu eorum
quæ fecissent reddenda esset sibi ratio, in provinciā
reuerfi auctores fuerūt suis noui sibi imperatoris de-
ligēdi, quod Hispani cæsi primo, inde pretorianus
postremo Germanicus fecisset exercitū. Miro itaq;
omnium consensu Vespasianum nomen est signis
acriptum, suppressa tamē res est quoad compen-
tum habuere Tiberium Alexandrum qui cum dua-
bus legionibus Aegyptū obrinebat, adegisse suos
in Vespasianum verba iurare. Is prærogatiua Iudaici
exercitus externorum primus accessit. Aditus est
& Licinius mutianus, qui Syriæ præsidebat. Missi
sunt in Parthiam & Armeniam legati, qui Barba-
ros reges traherent in partes: pretoriani quoq; sunt
ad res nouas solliciti, qui a Vitellio exautorati
spe dignitatis recuperandæ omnia citius latari quā
præsentem rerum statum credebantur. Nec multo
post Mœsiaci exercitus Delmaticum & Pannonicū
traxere in sua studia. Sunt ad hæc in Hispaniam &
Britanniam frequentes literæ ad legionarios datæ

Vespa-
X. impe-
rator.

vt in Vespasianū partibus esse mallent. Ipse haud
cunctandum ratus, Titum Iudaico bello præficit,
ipse in Aegyptum transgressus est, vt provinciam
ad omnes belli casus opportunum præsidjs fir-
maret, inde primis tempestatibus Italiam petiu-
rus, Mutianus aliquotū prius superato Hellestono,
terrestri itinere cum valido exercitu Romam pe-
tebat, & ex alia parte Pannonicus & Delmaticus ex-
ercitus Mœsiaci legionibus iuncti Italæ immi-
nebant. His Vitellius terroribus circumuentus, du-
plicem hostibus classem opposuit. Raucē vnam,
alteram Miseni. Inde diligenter delectu habitu Ber-
briacenses duces & copias obiecit Flavianis a ter-
ra. Sed vtrobique res Vitellio infelicititer cessit, par-
tim ducum perfidia, partim militum imbellia.
Nam Cecinna qui cum exercitu præcesserat (Fas-
bius enim ob aduerfam valerudinem haud tam
cito ad bellum exire potuit) Pado superato in-
ter Hostiliam Veronenfium vicum & Tartari
flu. paludes, loco satis tuto confedit. Ceterum vbi
eius fides suspecta esse cepit militibus: nam haud
multo post quam in Veronenfi agro castra fecit,
occulte cœperat Flavianorum rebus studere, incen-
tum leuitate animi, an Fabij Valentis apud Vitel-
lium æmulatione. Vbi igitur eius fides nutare vi-
sa est, continuo iniectæ sunt illi catenæ. Flavianū
interim per Aquileam, Altinum, Patavium, &
Areste occupant, his primo locis non nihil est cer-
ratum. Sedes inde belli in Cremonensem agrum
translata velut facta fiet: vt in eadem terra sapius
ciuilia decernerentur bella. Hic magno prælio
Vitelliani victi castris quoq; non sine cruento cer-
tamine exiunt. Proditum memoriam est quia non
cū sitacie dimicatum, multos cognatorum manu
perisse, & in his Iulium Mafurum, qui letali vul-
nere a filio prostratus inter spoliandum ab eo quū
adhuc spiraret est agnitus. Cremona cum Vitellian-
is qui eo confugerant metu deditur, continuoq;
direpta est & incensā, iniudiamq; totius facti in An-
tonium vertit. Is omnium Flavianorum ducum
maxime est eo bello illustratus, quippe qui præ-
ter Mutiani & aliorum sententiā bellum matura-
uerat. Adit Cremona cladē illam in signem anno
q̄ condita fuit. CC. LXXXV. L. deditaq; excidio est
vrbis clarissima errore potius q̄ consilio: siquidem
Cremona recepta, quū Antonius in balneo concess-
isset cruorē absterfus, excepta vox eius est quū
forte balnearū tepor excuaretur, futurū vt statim
incalcescerent, ac tum demū quasi signū dedisset ad
vrbem incendendā, quadraginta milibus armato
rum vno agmine irrumpentibus, non vna clades vr-
bem inuafit. Ciues indifferenter cæsi. Res direptæ,
tecta & parietes quadriuo ignis absumpsit. Ob-
truderat interea Fabium Vitellius ad bellum, qui
audita Lucili Bassi ad hostes defectione præerat is
circa Rauennā in ora superi maris Vitellianæ clas-
si in Hetruriam flexit. Hic Cremonensis pugnae
nuncio percussus, ad inferum mare descendit: ex Pi-
sis inde in Narbonensem Galliam delatus, vt in ea
terra totaq; Gallia ac Germania bellū repararet, cir-
ca Stoechades insulas q̄ Rhodano præiacent, Vales-
rij Paulini liburnicis est Valens oppressus. Fuarat
Paulinus in priuata etiam fortuna Vespasianū ami-
cus, & tum illius rebus præcipue studebat, eratq; eo
cōsilio in Gallia, vt ciuitates eius provincie & mili-
tes qui fuerant a Vitellio exautorati traheret in par-
tes. Vitellius his excitus nuncijs Meuaniam vsq;
processit, vt Tacitus scribit, id exercitū qui Apen-
nini fauces obtinebat flagitate. Huc progressus au-
dit alterius classis quæ Miseni stabat defectione,
n n ij trepidus

Titus Iudaico bello præficitur.

Vitellianorū perfidia.

Atrox factus.

Cremona diripitur.

Narnia. Teracina.
 trepidus Romam repetit, & iam Narniam peruenerat, qui tumultuose affertur Taracinam quae ad inferum mare sederet, a Flavianis teneri. Hic non nihil deliberandum haesit quibus consilia anteponeret, demum copiarum parte Narniam ad praesidium relicta, L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus & equitibus quingentis ingruentem ex Capana bello opposuit, ipse Romam omnem reuerti anxius reuertitur, mox fractus aeo, quum iam terra marique hostes videret, per gradibus Palatii circumfusula militum ciuiumque multitudine, se imperio cedere professus est, quod inuiti accepisset, idque se pacis & concordiae causa facere. Commendare oibus sui memoriam, fratrem coniugem, & innoxiam liberorum aetatem. Inde fletu praecedente, exoluta a latere pugionem consiliis assistentem Ceratium Caelium simplex uelutius necis vitaeque ciuium tradere conatus est. Ceterum consule & alijs magistratibus non recipiunt, tanquam feruorem & caetera imperij insignia in concordiae aede posuitur abfcessit. Tranquillus, post Flavianos in Capitolium compulso, id ab eo tentatum auctor est, nam Vitellium militum uocibus confirmatus, haud multo post arma omnia in Fauis Sabinum Vespasiani fratrem, ad quem ab hostibus patrii ordinis promiscue & equestris & ex militibus magnus in horam fiebat conatus. Huius horatione impulsus ut ipse quoque fratris imperium in urbe iuaret, obrutus deretque Vitellium iam sua sponte cedente, armatorum globo septus domo exierat, quum in Vitellianos incidit. Hic pugna confestim inrita Sabinus ab oibus propemodu desistit, cum suis in Capitolium compulso est, quo noctu Domitianum fratris filium accersit, ne in eum adhuc impuberem hostes saeuiret. Egissippus Domitianum non Vespasianum filium sed fratris manifesto errore credit. Postridie non nihil est de pace actum, quam cupide Vitellius amplebatur. Ceterum milites furore perciti Capitolium subito inuadunt. Flavianus desuper lapibus alijsque multitudine telis subiectum hostem obruunt, laborabatur nihilo secutus ab his Vitellianorum pertinacia, quum iniecit incertum cuius manu in Capitolium flamma, subito oia conflagravit. Flavianus incipit periculo percussus, pugnam remittit, animoque cōsternari, alij alio diffugiunt. Inrupunt Vitelliani, replemque multae caede pollunt. Flavianus Sabinum iniecit catenis ad Vitellium perducunt. Domitianus media repidatione dilapsus, apud aediuu latuit, libertique inde solertia, Iuliano habitu, sacrificolarum turbe immixtus, in Cornelij materni clientis domo apud Velabrum seruatus est. Sabinus saeuiente multitudine non fordidum vulgus pro Vitellio fabat occisus est & ad Gemonias scalas proiectus. Sub id tempus L. Vitellius Vitellij principis frater Teracina prodicio ne recepta, ex classianis qui ad Flavianos defecerat, quaplamurimos occidioni dedit, nauibus praeter paucas quae primo tumultu euaserant, aut captis, aut pondere sese ingerentium in portu depressis. Apollinaris defectiois auctor, qui uiuus in hostium potestatem venit, uerberibus caesus, in Lucij conspectu interficitur. Sed dum haec circa urbem in Vitellij partibus geruntur, copiae quae ad Vmbriae angustias obtinendas circa Narniam relictae iuerant, ad hostes defecerunt. Processerat Antiochus. Orniculum usque, ubi plures dies subsedit, fuitque mora illa multis suspensa, nam & Capitolium dum omnia signa aguntur in terea captum est, ut dixi & incensum, & Sabinus cum multis bonis interfectus. Nec Petilius Cerealis qui cum mille equitibus per Sabiniam Salariae erat urbem inuasurus, satis prosperauit. Ceterum audita Capitolij obsidione vtrique est Romam festinatam, sed parum mature Flavianorum periculo occursum. Peti-

Flavianus in Capitolio compellitur.
 Capito- lium incen- ditur. Flavianus in tereis.
 Capito- lium incen- ditur. Flavianus in tereis.

lius ante portas urbis praelio exceptus a Vitellianis funditur, ac Fidenas usque retro est compulso. Antonius qui Flaminiam via processerat, audita Sabinum cedere, & Capitolij conflagratione ad saxa rubra coesedit. Iam satis constabat totam plebem sentire cum Vitellio. Huc legati ab urbe ad Antonium uenerunt. Misisti sunt & ad Petiliu de pace aucturi. Nam Vitellium uigentibus vndique Flavianis, confestim Capitolij incensum Sabinique interfectum penituit, per concione testatus est ea quae facta essent non sua, sed aliorum culpa accidisse, iurauitque se nihil ab initio magis optasse quam pacem, actum demum pugione consili obrulisse scribit Tranquillus, fuitque simul auctor, ut legati ad hostes mitterentur, missae sunt cum legatis uirgines vestales, quae Vitellij literas Antonio reddiderunt orantis ut diem certaminis eximeret. Vestales cum honore acceptae ac dimissae, Vitellio responsum Capitolij incendio, & indigna Sabinum morte sublata esse oia belli commercia, qui ad Perilium iuere propemodu violati sunt. Concursum itaque est & circa Salariae portam, & in Flaminiam viaeque plebs Flavianorum equitum inuestu continuo discussa. Maius cum Vitellianis militibus negotium fuit, dimicatum est circa Sallustianum hortos, protraxitque in noctem pugna. Interim Flavianus equite per Colinae portam irrupente, Vitellianis qui circa Flaminiam dimicabant uiam, a tergo circumuerti in campum Martium compelluntur, ibi praelium instauratum. Stabat pro Flavianis fortuna partium, & spes uictoriae. Desperatio & ira pro Vitellianis. Aderat spectator populus uelut in ludicro certamine, & nunc hos, nunc illos plausu & fauore fouebant. Ad postremum Vitelliani in castra uia facti sunt. Refractus inde portis adeo obstinatis animis ad extremum dimicauerunt, ut aduersis vulneribus omnes ad unum occubuisse dicantur. Vitellius Flavianis in urbem irumpentibus tentauit primo Teracinam ad fratrem profugere, processitque in Auentinum usque ad domum uxoris mox damnato consilio in Palatium, ut Cornelius scribit, est reuersus. Tranquillus incertis ait rumoribus, impetratae pacis eum retardatum, quod si accidit, aliquanto prius quam hostes urbe inuasit fuga eum molitum intelligamus necesse est. Sed quaecumque fuit illi causa remanendi, in palatium reuersus, ubi oia circa se uidit sollicitudinis plena seruiturum etiam in finis suis occursum declinantibus, metu & stupore pressus sese in ianitoris cellam iniecit, religato pro foribus cane, lectoque & culcitro obiectis. Hinc Iulia Placida Flavianorum partium tribuno reuulsus religatis post terga manibus, & laqueo ceruicibus iniecto, discussa veste, comaque a capite reducta, ceu noxijs solet, per magna rerum & uerborum ludibria toto uiae sacrae spatio in forum trahitur, nonnullis etiam stercore & cenno incessentibus, quibusdam incendiarij patinariumque uociferantibus uictaque corporis cauilio exprobrantibus. Erat in eo enormis proceritas, rubicunda facies, plerunque ex uinolentia uenter obesus, alterumque crus subdebile, atque in tot malis una uox non degenis animi illi excidit tribuno insolentius procausique insulanti. Et quum sim saliniqui quandoque tuus imperator fui. Perductum ad Gemonias caelas minutis ibi dictibus milites excarnificati sunt seipsum & quinquaginta annos natum, mense ex quo imperare ceperat octouo. Sic uagum & incertum imperium trium rebellionum principum, gens Flauia stabiluit, Reate municipio orisunda, nam Vespasianus qui post Vitellium imperauit, principatum uelut haereditarium per manus filio tradidit. Caeterum eo adhuc absente, Flavianis urbem ingressi

Flavianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

ingressi, crudeliter in Vitellianos uictoria exercuerunt, in sacro & prophano caesi qui diuersarum partium fuere, euagatae caedes per nobilium capita, fuitque ciuitatis status parum quietus ante Vespasianum reditum, qui per aduersas hyemis tempestates haud tam celeriter animo proposuerat in Italiam ex Aegypto nauigauit. Nec in Gallia Germaniacque res interim multo quietiores fuere, alijs alio studia trahebat. Bathaui primo tumultuati sunt. Accoluit hi Sitan insulam, quam Oceanus a fronte alludit, a tergo & lateribus Rhenus. Claudius ciuilis uir regia stirpe insulanorumque longeprius princeps, flecto Flavianorum partium studio, ut si res minus processisset, Vespasianum gratificatus uideret, Caneates ferocissimam insulam gentem ad defectionem impulsit, hi duabus Frisiorum transhenanensis cohortibus ad se accitis, Brinonibus ductu, Romana castra quae Vitellianis tenebantur, ex improuiso adorti, cum multa caede occupant Erant Germanicae legiones & Gallicae in Vitellij partibus, nec ille adhuc perierat, quum haec ita acta sunt. Erat & classis in Rheno quatuor & XX. nauium, quum haud multo post Cannefates nauitarum perfidia cum classarijs oppressere, atque per haec illi Romanum praesidium tota insula expulerunt. Fuerunt inde uarij uincingonatus, atque praeterea quaedam per occasionem alterius partis edita. Enim uero Vitellianis insula electi, & qui suis auxilijs occurrant, Barhauos in senes oderant, hostiliterque incessant. Sed quae interim sunt uincingonata ut parum memoratu digna haud opere precium fore credidi literis commendare. Flavianis inde res in Italia pualentibus, Flaccus Hordeonius qui Germaniam pro Vitellio obtinebat, a militibus interfectus, huius caede haud mediocriter remissit Vitellianorum studio, mox Vitellio interfecto, quum res Romana intestinis discordijs grauis couulsa crederetur, nouus in Gallia motus oritur. Clasticus praefectus a Treuitorum & Claudijs ciuilibus Bathaui, qui prioris fuerat defectionis auctor, Gallos ad excimendum sibi seruitutis iugum hortari, Germanicas legiones Vitellianorum partium uictoribus praetextu sibi adiunxerunt. Vocula prius interfecto qui praesenti ob stare uidebatur consilio. Siqui fide proderet uoluerunt, Gallorum ducum fraude interfecti sunt. Multi interim Galliae populi ad res nouas confurrexerunt, gliscibatque in dies defectionis studium, quum Petilius Cerealis in Galliam uenit, ad hunc motum opprimendum ex Italia missus. Is primum omnium Treuitorum ad Rigodolum praelio uincit, Coloniaeque Treuitorum progressus, legiones quae Gallorum fraude a Ro. imperio defecerant, ad obsequium retraxit. Nec ita multo post Gallos rudes ad Mosellam fluuium, laborioso a Romanis praelio uincuntur, uictique castris exuuntur, secum inde varia certamina, uariisque euentu depugnata, accirca Rhenum multo atrocius dimicatum, ad ultimum pulsi Bathaui suis urbibus direptis & incensis, ne hostibus praedae relinquere in insulam abierunt. Haec Tacitus, quibus datur intelligi Bathaui extra insulam habuisse urbes & oppida nisi aliquis eas quas illi ueri non potuerunt focias fuisse urbes interpretetur Turor & Clasticus hostium duces, cum CCC. Treuitorum senatoribus Rhenum transire, qui partim petib & commiseratione (na Bathaui insula se tenentibus) ois belli uis eos inuasura uidebat partem auro gratia ad bellum auxilia traxerunt. Obstitit primo his uentibus Romana classis, distinuitque a transitu flu. hoste. Duci inde & classarij focordia, hostes noctu stationibus insinuati, aliquot Romanis naues ademere. Qui deinceps fue-

Bathauorum motus.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Claudius ciuilis.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Gallia Romanis uincunt.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

rint bellorum processus in Gallia, perditis veterum scriptorum monumentis haud quidem reperio, sed Gallia quod satis constat, haud multo post paccata est: nam ad famam Flauij Domitiani aduentus, Gallia Germaniacque arma posuere, is est admodum adulescens, patreque adhuc abente, ferociter tamen id bellum obeundum suscepit, sed paterni amici proposito auerterit, Vespasianus interea ex Alexandria Romam decessurus magnam copiarum partem quibus fuerat Iudaico bello usus, Tito filio reliquit, ut cum e gente aliquando debellaretur. Mirum quantum praestigiorum ipsius principis & aliorum oculis effuderint mali daemones per id tempus quo ille Alexandriae fuit. Na & Basilides liberatus, gaberat, uisus est illi sacrificanti ministrare, ut regium nomen futuro imperio omen fecerit, & mox paulo post tribunali sedentem duo e plebe uiri adierunt, opere sibi orantes a Serapide demonstratam. Hic oculis captus, ille debili crure, per quietem semonitus dicere, fore, ut caeco dies illucsceret, si ipsius oculis sputo Vespasianum iunxisset, alterque firmior fieret, sic calce coningeretur, quum uix fides res esset, nec res illo modo successura crederetur, ne experiri quidem a principio Vespasianus ausus est. Caeterum amicis hortantibus uirumque pro concione tenuit, nec desuit euentus. Verebatur scilicet daemones ille, quem sub Serapidis nomine colebat Aegyptus errorum mater, nepiorum ecclesiae recens ibi constituta ex uersto illo se exturbaret domicilium, praegridit uerum ut duo aegri uerque sua desinuntur esset claudere, impulsique proinde ambos ut a Vespasiano opere imploraret, ut quum euentus secutus esset eius fauore quod erat rerum positurus oraculi maiestas augetur, nec ex ipso imperij fastigio ad uerelucis fulgorem animum intenderet, nisi forte aliquis interpretetur, partem fuisse Vespasiano diuinitatem, quia quum superioribus bellis tum Iudaico, quod gerebatur, multum humani sanguinis haussisset. Sed alijs omnino gradibus caelum scandit. Titus, quum pariter adhuc Alexandriae esset, ad bellum conficiendum in Iudaeam est reuersus. Fuerunt illi ab initio quatuor legiones, tres quibus pater id bellum administrarat, & una quae sub Caestio Gallo fuit. Praefuit is Syriae ut Cornelius scribit, per id tempus quo Egellus cognomento Florus procuratorio nomine Iudaeam administrauit, Assuerunt & auxiliares copiae ex Aegypto & ab Euphrate usque, iamicisque regibus. Copias igitur Hierosolymam admoturus ut urbis situm exploratorem haberet castris ad Gabesal vicum factis (distat locus minus quatuor milibus passuum ab Hierosolymis interpretaturque Saulina uallis) cum sexcentis ad urbem equitibus processit. Hic cum mœnibus contempplabundus obsequitaret paululum a suis discreuit subita eruptione est ab hostibus circumuentus, atque ita suorum equitum ala exclusus per conferuissimum Iudaeorum agmen, uel vndique in unum coiectis, ad suos incolumis euasit. Inde ad Scopos castra fecit, septem ab urbe stadia, partitusque copias urbem haud uno loco circumfedit. Iudaei etsi in testina discordia tenebantur, lacerabantque corpus ciuitatis tres inter se inimiciae factiones, quarum una templum obtinebat, cuius Eleazarus Simonis filius erat princeps. Heloaeque cum eo erant latronum manus ciuibus infestissima. Inferiorem partem urbis, altera Ioannis Gynthalis Galilaeae oppido pfugae auctoris & captis omnium malorum. Simo superiora in federat loca cut. XX. Iudaeorum milibus quae ad urbem Zelotarum latrocinio liberanda accessit, quia uero non acciperent, vi urbem irruerunt. Mirum hic aliam

Aegyptus errorum mater.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.
 Vitellianus in urbe compellitur.

Daemones praestigiae.

Aegyptus errorum mater.

Titus Hierosolymam uadit.

Causae Hierosolymitani excidij.

quis quomodo acciderit vt eo potissimum tempo-
 re quo euidens vrbis ab Romanis imminerebat exci-
 dium, tot simul discordiae exarserint, aut cur si pri-
 orae non per id tempus remiserint. Poterunt scio
 alij aliæ causæ videri, ego omnium quæ esse po-
 tuerit, vt primâ ita verissimam semper duxi quod
 Eggeppus existimasse videtur, publici sceleris vs-
 tionē, vt furiarum stimulis agitata ciuitas, iâ inde a
 metaria Christi Saluatoris caede numq; a discordia
 & feditione amplius quieuerit, quoad vltimum sit
 excidium passa. Altera illi causa ex proximo bello
 orta est. Iudæi Vespasiani armis tota Galilæa pul-
 si, iuxta boni maliq; permixta hominum collu-
 sione Hierosolymam petiere. Tū vero multi, aut
 egestate aucti, aut temporum licentia fracti, oculis
 te prius ijs qui minus poterant ceperunt vim infer-
 re, mox impulsores scelerum & duces adepti, in om-
 ne foedum facinus abierunt. Constitutumq; est pa-
 lam latrocinium in vrbe, omnisq; nobilitas ab ini-
 tio absumpta, inde præde cupiditate in cæterâ mul-
 titudine scelerum. Eratq; ciuitas huiusmodi cladi-
 bus afflictâ, & velur in medio latronum destituta,
 quâ Titus eo copias admouit. Cæterum q̄p̄ diuer-
 sas factiones inuicem scelerent, sæpiusq; in vrbe &
 circa tēplum inter se tyranni dimicassent, sub Ro-
 manorum tamen accessum sumptis armis per par-
 tes vrbem tueri adorti sunt. Factus itaq; impet-
 us in eos qui ad Elaconem castra muniēbāt. Est ist-
 mos cōtra vrbem ad orientē solē Cedrone valle interie-
 cta, vbi ait Iosephus, Iudæi adeo ferociter se inuex-
 rant, vt Romani intermissio opere iam fugam circū
 spectarent, quum Titus affuit, tum ducis præsentia
 redi integrata pugna compulsi sunt hostes, ac præci-
 pites acti in profundam vallem, Romanis temere
 persequētib; hic in ima valle, diuersa certamina
 forma incidit, Iudæis per decliuia aduersi montis
 omni fariâ tela in subeuntis ingerentibus, vi tamē
 multa, præcipuaq; Titi ferocia, in vrbes acti sunt.
 Incidit prima obsidio in azimorum dies, celebrari
 id sacrum quadredimo Aprilis, quo conrigit vt
 super eâ multitudine quæ priore anno ex Galilæa,
 & omni fere Iudæa, partim belli metu, partim iniu-
 ria suis sedibus in vrbe confluerat, innumeris mor-
 tales sub id tempus quo obsideri cœpta est, sacrorū
 causa Hierosolymā venerint, quâ Titus occasione
 adpetit videri mihi ab initio festinasse vrbe vallo
 cingere, vt fames citius sentiretur. Fuerūt itaq; mul-
 ti hinc inde conatus, præliaq; fere assidua priusq; sit
 hostis vndiq; vallo septus. Iosephus autor est qua-
 tuor prætoria circa vrbem erecta, vallumq; in ora-
 dem deductum quadraginta stadiorum ambitu,
 quum vrbis circuitus trium & triginta esset, quo ap-
 paret opus profundarum vallū interiectu conti-
 nuari nō potuisse, quod idē autor significat. Mirū
 dictū ac tale vt vix fidem inueniat relatio, q̄ Iudæi
 in aperto vite periculo constituti, & quum foris ab
 hoste sibi & vrbis exitum immineret, domij fames
 omnia vastaret, nam id malum continuo affuit, ta-
 ta tamen libidine tenerentur, per scelus & flagitiū
 omnia perdendi vt inter se hostiliter tyranni dimi-
 carēt, editaq; sit caedes circa templū terribilima. Cin-
 gebatur Hierosolyma triplici muro ea parte qua ad-
 diri poterat. Huc omnis Ro. incubuit conatus. Huc
 agger & aries admotus, postq; lōga & dura certami-
 na duplex est murus expugnatus, quo temporis in-
 teruallo vis hominum incredibilis fame & rerum
 omnium inopia esse (vt Iosephus scribit) exincta,
 certasse inter, se armis domesticis dicuntur, siquid
 esculenti temere ad manus venisset. Filij ex ore pa-
 rentum cibum rapere, nec fratrem miserari,

Elacon mons.

Atrox pugna.

Hierosolymē munitio.

Dira fa- mes.

nec sororem soror, quisquis in ea desperatione re-
 rum malle sibi q̄ alij confultum. Talento vāni-
 ter modius tritici, multi bubulum simum mandere co-
 nati sunt. Alij Cloacas rimari, cibosq; inde obse-
 nos sibi querere, coria scuris detracta, & calciorum
 aluta sicut multis cibis, scētiq; laceramenta quibus-
 dam victui fere. Perijt interim inedia tanta vis
 mortalium, vt Aninus Elezari filius, qui medio
 tempore obsidionis ad Titum transfugit. CXV.
 milia cadauerum in vrbe elata dixerit. Eggeppus
 vna duntaxat porta tor funerum milia elata autor
 est, defunctaq; alioqui tali aut simili clade ad sex-
 centa hominum milia, Romanis Hierosolymæ af-
 fidentibus. Tenebant adhuc Iudæi extra muros
 Antoniam, locum in speciem arcis munitissimū.
 Fuit olim loco nomen Mastro, atq; aliquanto pri-
 oris fuit, & significare videtur Eggeppus. Arcem
 ad Aquilonem obuerfam Herodes qui primus pe-
 regrini sanguinis Iudæa regnavit, multa ope mu-
 nit, atq; in Antonij triumphū gratiam appellauit
 Antoniam. Tenebant Iudæi & templum quod pō-
 te iungebatur vrbis, in quibus expugnandis multo
 plus est laborum q̄ alibi exhaustum. Antonia pri-
 o expugnata est, multiq; & varij exiterunt vtrinq;
 conatus. Romanorū pleriq; qui temere muros sub-
 iere, telorum multitudine, plurimumq; grandiorū
 bus saxis sunt atrociter afflicti, & bellica operaq;
 muris admouebantur, eodem tempore, corrupta.
 Titus q̄p̄ fames breui erat hostem domitura, iōn-
 gioris tamen moræ impatiens suos adhortandos
 ratus, vt totis semel viribus locum inuaderent, ita
 pro concione est milites affatus. Omnis in geren-
 dis rebus adhoratio commilitones proculdubio
 superuacua sit, nisi quum pericula aduenda sunt, tū
 vero illud primum postremumq; censo militibus
 monstrandum: nihil tam fortem virum decere,
 q̄ pro gloria dimicare, quæ eo plenior venit, quo
 maius certantibus proponitur periculum, nunc qua
 non nisi per summum certamen hoc latronum re-
 ceptaculo potiturū sumus, qui vos sitis considerate
 potius q̄ quibuscūq; res gerenda est, q̄p̄ hanc Iudæo-
 rum patientia & in duris rebus cōsistia, non ex vi-
 ture oritur sed desperatione, certaq; moriendū, cupi-
 ditate, furor animum omneq; vires corporis per-
 turbat, vt nec qd agi oporteat videre possit qui ita
 affectus sit, nec quum res est gerenda multum secū
 fiducia affert in pugnâ, quippe qui vel parvis mo-
 mentis fractus ruat. Vos contra & bella tractare, &
 vincere fueti & potestis & debetis impelle hominū
 genus cōtemnere, in pace seditiosum, in bello igna-
 uum. Nec quia muro se tueantur vobis formidadi
 sunt, quum fame, vigilijs, vulneribus cōfecti im-
 bræ sint verius q̄ homines, q̄q; si valido essent cor-
 pore turpissimum sit vobis Iudæos ignauum ge-
 nus hominum toties victos a Ro. nunc demum nō
 posse vinci. Ite & quando iam victoria in manibus
 est (vno enim hoc loco nil dubium est, quin & vr-
 be simum confestim potiturū) Ite rursus & iam ca-
 ptos capite, tātū audacia opus est, cætera vtrq; pera-
 get. Nemo fortis omnia pericula metitur, q̄q; si qd
 nolim cadendum sit, an quisq; vestrum est tam vi-
 tæ cupidus, vt non malit p patria pro imperatore
 suo mortem occumbere, q̄ pro ignominia viuere?
 An ignoratis virorū fortium aias, corū dico q̄ forti-
 ter dimicādo mortē occubuerūt, puro aethere post
 mortem collocari, vbi Heroi beatorūq; sedes esse
 dicunt: que vero per ignauam & desidiam corpo-
 ribus soluitur, sub terras ire, eundēq; memorie esse
 terminū q̄ sit & vtrq; Erit itaq; nō parū p̄mū for-
 tib; si ceciderint, cœlum & æternitas nominis. me
 autem

Titi ora- tio ad mi- lites.

De viris fortibus.

Perora- tio.

Antonia captiur.

Tēpli de- flagratio

Mulie- bre faci- nus in ex- tremâ fa- me.

autē pudeat semper mee ingratitudinis, nisi sedulo
 dabo operam, vt qui primi hostium muros cōse-
 derint, ita dignitate & opibus floreat, vt omnium
 iudicio sint q̄ beatissimi. Et Titus p hanc suos est ad
 Antoniam expugnationem hortatus. Cæterum præ-
 sens periculum quod a difficili oppugnatione intēde-
 batur, in causa fuit, vt pauci omnino repi fuerint,
 qui facin? se rētaturos p̄fessi sint. Sed in p̄p̄ paucis
 Sabinus quidā intrepide periculum adijt, qui quū
 in somnum murum euassisset, deiectus ad ima hos-
 tium telis obrut? prius perijt q̄ periculo eximi po-
 tuerit. Cæterum biduo post, pauci qui in statione
 erant, quarta noctis vigilia, per ruinas quas bellicę
 machinæ fecerant, flētū in sinuati, priusq; sentiren-
 tur, in summum euasere: ibi custodibus cæsis, inde
 alijs atq; alijs sese ingerētib; arcē Romani tenuer-
 unt. Iudæos ad tubæ signū rep̄te excitatos fēmi-
 somnes victor milites obruncat. Pleriq; e muris p̄ci-
 pitati, partim suo pondere afflicti sunt, partim be-
 neficio noctis in vrbe abiēre. Secutū inde alterū ce-
 tas cū ijs qui tēplū obtinebāt. De loci apparatu fa-
 tis sit vno adhuc loco dixisse, eoq; in hūc multum
 diuerso. Habuit in animo Titus illud ab omni in-
 iuria tueri, religione credo, sed multo aliter euenit,
 nā post aliquot certamina cum hostes necq; horra-
 tionib; neq; minis ad deditiōē cōpelli potuissent
 quia locorū munitionibus frētū, nulla vi nisi fame,
 quod lōgū erat, aut flāma expugnari posse putabā-
 tur, igni a gregario milite temere in sacrum conie-
 cto, confestim est incēdium cōflatum, quo tēplum
 omi que ad id tēpus fuere augustissimū miserabili-
 ter deflagrauit. Qui superiora obtinebāt, pars vna
 in vrbe refugerunt: sed multo plures ferro aut flā-
 ma extincti sunt. Exierūt in quibusdā p̄clara forti-
 tudinis exēpla, suprema illa tēpli expugnatione. Pe-
 danius Ro. equos hostem circa templū violēter arre-
 ptum ad imperatoris conspectum sublimē derulit.
 Miles cui Longo fuit nomen, a suis loci iniquitate
 excludus, Iudæis incolumitatem pollicētib; sibi
 manum intulit, maluitq; fortiter mori q̄ hostis be-
 neficio viuere, alius qui deditiōem simili casu fe-
 cerat, quum velatis oculis staret ab hoste ferendus
 ad suosq; proripuisse, dum p̄cessor ferūt expedire,
 discinctus armis a Tiro cū ignominia dimissus est.
 Acorius ex emineti parte tēpli se p̄cipitatur? (vrge-
 bat enim vis hostium) Lucī inquit hæres me? esto,
 si me cadētē exceperis, ruēs suo lapsu heredem per-
 emit oneri subeuntem, ipseq; seruatus est. Sacerdo-
 tes vitā sibi petierūt nec impetrarunt. Negauit Ti-
 tus tēplo & sacris exinctis operæ p̄ctū esse sacerdo-
 tes viuere, estq; ad agij huius autor Eggeppus. Inci-
 dit tēpli excidium in. X. augusti mensis diem, quo
 olim a Babylonio rege fuerat cōcrematū, velur fa-
 talis fuerit lux illa, loco alioqui æternitate dignissi-
 mo, intercurreretq; ante a prima ipsius cōstruētio-
 ne, cuius Salomon rex autor fuit, vsq; ad secundum
 Vespasiani principis annū quo est penit? excidum,
 mille. CXXX. & menses septē. Ab ei? instauratiōe,
 que in secundū primū Cyri annū incidit. DCXXX.
 IX. Iudæi in arcum cōpulsū, etū nulla spes reliqua
 erat præsentib; malis defungēdi, nisi cum morte,
 durare tū. Cæterū nihil erat quod magis animū in-
 fringeret q̄ fames. Ioseph? autor est p̄ eos dies quo-
 bus tēplū deflagrauit, tragieum facin? & quod vix
 apud posteros inueniatur fidē a muliere gnē & diu-
 tibus nobili perpetrātū. Erat hæc ex. Vezebra trans
 Iordan vico, Peregr regionis vt Eggepp? videt? si-
 gnificare q̄ ingruētū periculorū metu Hierosoly-
 mæ cū suis popularib; p̄fugerat. Intolerabili tēgiur
 fame adaq; infante filij, occidit, ac dimidio cōsum

pro, qd? reliquū fuit tyrānorū satellitib; q̄ oia p̄ca-
 cius scrutari, vt obsonia domesticam raperēt, sp̄ō
 re obulit, illi atrocitate pariter defixi, primo faci-
 nus detestari, idē mulieris fortunā miserari, rē oēm
 tyrānis deserūt. Fregit res tam atrox illorū aios, vt
 qui nuncq; ad id tēpus de deditiōe cogitārāt, tū de-
 mū cū Tito de ea re in colloquij venerint. Sed quū
 fera nimis pax tētare ac p̄ modū capti p̄ liberis
 dimitti vellent, reinspecta paucos, adhuc dies vrbs
 defensa est. Interea innumeris mortales famestimū
 lanre in castra ex vrbe transeuerūt horum numerus
 ingens nullo fere precio venditus, sed quū hæc fieri
 rent transfugarū vnus obseruatus est aurum legēs
 ex corporis excrementis. Peruasit rumor castra, Iu-
 dæos plenis auro vteriberibus trāfugere ad Roma-
 nos, nā priusq; vrbe egredierentur nudā a satellitū
 bus fatuebant, negā auri alterius ve rei secū aspor-
 tarent, q̄ ipis aut hostib; vtili esse possent. Ea fama
 temere vulgata in causa fuit, vt auri cupiditate ad
 duo milia Iudæorum vna nocte exenterati sint,
 multo plures adhuc eo modo perituri nisi Titi in-
 tercessisset edictum, ne quis vinctos interficeret.
 Vrbs postremo vi capta est. Fuissetq; cedes p̄ oēm
 sexum & ætatē euagata, nisi edictū fuisset vt iner-
 mibus parceret. Direpta prima vrbs, mox incensa
 est, ac magna ex parte diruta, statum ædificiorū reli-
 ctū, vt satis esset ad præsidij tuendum, & cū his Hip-
 picus Phafelus & Mariannes turres materia & pro-
 ceritate vident, vt monumentū essent in multam
 ætatem vrbis apparatus. Excisa est Hierosolyma
 octauo die septēbris quinto ferme mēse q̄ obsidij
 cœperat. Ex captiua multitudine Titus decem & se-
 ptē milia robustiore ætate Alexandriam misit, oēs
 opibus destinatos, minores natu sub corona vendi-
 dit, duo milia per vrbes & prouincias distribuit, vt
 bestijs spectaculorū diebus obijcerent. Fuit omnis
 captiuorū numerus septē & nonaginta milij, quū
 ab initio decies cētū milia obsidij fatigari cœpta
 sint, quorū pars multo maxima fuerit pegrinorum
 nō ciuū, oēs tamē Hebraici sanguinis. Pudet a Iose-
 pho dissentire, qui hūc numerū in historia posuit
 & q̄ Hebraeus sit, q̄p̄ ijs que tū in Iudæa gesta sunt
 interfuerit, sed metur iure aliquis quomā nō vrbs
 alioqui exigua, quæ suo esset circuitu tria duntaxat
 & XX. stadia cōplexa, tantum mortalium, numerū
 capere potuerit. Verū multo magis miretur quod
 idem autor prodidit, Cestio Iudæam procurante
 paschalibus festis cæsa fuisse. CCL. hostiarum mi-
 lia, quū tot nec pauciora essent tabernacula, quorū
 singula decē haberent viros, qui victimalibus ves-
 cerentur carnibus, atq; ita initium a pontificib; nu-
 merum vt vices septies cētum milia hominū a nō
 na diei hora ad vndecimā (nam id erat legitimum
 agēdi tēpus) vno die sacrificiæ p̄ter lepra infectos,
 & qui genitalis seminis fluuū parerēt, mēstrual-
 q; mulieres, q̄ gentili lege sacro arcebāt. Sed fides
 sit apud eū qui hæc tradidit. Incidit Hierosolymæ
 excidium in alterum annū Vespasiani principis,
 qui millestimus fuit, si integer est apud Iosephū nu-
 merus, centesimusq; & septuagesimus conditio, ab
 eo quo vrbs ipsa fuit cōstrata. Eius uisitationis lau-
 tor non Moses vt Strabo existimat, sed Cananeo
 rex potestissimus, cui patria lingua Iusto nos-
 men. Is erecto ibi tēplo locum Hierosolymam vo-
 cauit, quū prius Solyma vocaretur. Cananes inde
 eiecit Leobius Iudæorum rex suis habitandū de-
 dit. CCCC. deinceps anno quartoq; & sexagesimo
 a Babylonijs euerfa est. A Leobio qui prius in ea re-
 gnauit ad Titiānū exciditū anni. MCLXXIII. in-
 terferu, suntq; horum aiores Iosephus & Eggeppus.

Miserabi- lis Iudæo- rū cædes.

Iudæorū supplicia Obsesso- rum nu- merus.

Vñ Hierosolyma nuncupata.

pus, Est & alius adhuc sermo de Hierosolymorum conditione, vt Luza fuerit ab initio locus, dictus ab amygdali arbore, quæ frequens his locis nascetur mox Bethel, quæ vox id valeat quod domus Dei. Melchisedechus qui iustus rex dici potest, primus munivit vt aiunt quidam, dixitq; locum in vrbis speciem constructum Salme. Cæterum quum Hieubze id oppidum postea tenuissent, ita accidit se vt Hiebus sit nuncupatum, atq; inde factum vt vnus, alteriusve literæ mutatione duæ voces in vnam coalescerint, sitq; vrbis Hierusalem nuncupata. Celebrant & aliam Hebræi opinionem, vt Salem Melchisedechus dixerit, inde quæ ibi filium obtulisset, Hiere locum appellasse, fieriq; contigisse ex duabus vocibus nomen vnum Hieronymus Salem vrbem iuxta Sycheropolim procul inde abfuisse arbutatur, nec videtur sibi ex Græca & Barbara voce id nomen conflatum. Sunt qui Solymam quasi Salomoniam interpretentur, a Davidis filio, qui eam amplauit, iam satis constat multas post ætates Heliam esse dictam ab Helio Hadriano qui eam instaurauit. Sed quæquæ fuit nominis ratio & origo loci vtrumq; enim parum liquido traditur, fuit Hierosolymitani excidij annus mundanæ originis secundus & septuagesimus supra ducentisimū ac quinquies millesimum, ab Roma vero condita octingentesimus centesimus quintus. Ab eo quo Christus passus est quadragesimus. Et Hierosolyma orientalis vrbis nobilissima hunc exitum habuit. Cecidit Hierosolyma eo minus miserabilis, quo ob suam impietatem magis merita est id excidium. Nulla vniq; terra prophetarum parum fecundior, nulla tamen prophetis ipsis magis infesta, nec gens vlla sanctioribus creuit iniurijs, nulla maioribus polluta sceleribus iustus corruit. Estq; id exitus quod ipsi vrbis & vniuersæ genti instabat, manifestis antea signis demonstratum, nec signis tantum sed propheticæ etiam voce, vt poenitentia agi poterit, & dira scelerum vltio declinari, propiciatio numine, nisi obstinatio amentiam peperisset, amittierum omnium obliuionem, vt pietatis & iustitiæ immemores cæci in suum exitum ruerent. Sydis gladij figura in celo apparuit vrbis imminens Azimorum die, qui octauas erat mēsis Aprilis. Non noctis hora circa maximam arā repli tantū lus mēstissus, vt dies putaretur illuxisse. Eodē die quō hos ad arā traheretur, medio tēplo peperit. Aenea porta interioris templi cuius ostia viginti simul vrbis remoliebantur, ferreis feris æneocq; occlusa pessulo, sexta hora noctis sua sponte patuit, & ad vndericum Calen. Iunij vñ sunt per aerem currus diuersi cœli regionibus vagari, & armata acies transare nubila, nocte quæ diē p̄tecostes præcessit, sacerdotēs intimum tēplum subeētes sacrorum causa strepitū primo quendam senserunt, inde & vox est ex proximo reddita dicentis, Migrem? hinc. Est non desunt qui sub id tēpus hoc accidisse tradant, quo Christus passus est. Iesus quidem Anani plebei iusticiæ hominis filius, quum ad solenne sacrum venisset, quo in templo stantebantur Attægiæ phanatico spiritu repente impulsus exclamare cepit, vox ab oriente, vox ab occidente, vox a quatuor ventis, vox in Hierosolymam & templū, vox in sp̄os & nouas nuptias, vox in oēm populū. Hæc interdiu noctuq; vociferas vrbem circūbar, sæpiusq; correptus verberibus, ab his qui vocē vrbis vitati ominosam auerſari, nihilo feci id facere. Per ductus inde ad Romanū p̄tidē, & ad ossa vsq; flagello laceratus, nec supplex quicq; locutus est, neq; lachrymā supplicio dedit, sed tātum illud in ore esse,

ANNI MVNI DI.

Prodigia

Prophetia vox.

ve, ve Hierosolymis. Albino autem qui tum iudex erat, quærente ex eo quid sibi veller, aut cur ita infaniret, nihil respondit. Per quæ stultus ab Albino iudicatus dimissus est. Ipse septem continuos annos haud adijt, quæq; sed velut orationem meditatus, assidue illud dicit, ve, ve Hierosolymis, nec in assidue querela est vniq; rancus factus. Postremo vrbis Romanis circumfessa, quum muros circūderet, ve ciuitatis clamantem, vt templo, ve vnuerſo populo, factum est vt & illud insolens adiecerit, ve mihi etiam, atq; in ea voce hostili tormento ictus concidit. Titus Hierosolymis captis, incensisq; ac maiore ex parte euerſis, præsidio ad circūiectā regionem relicto ad Euphratē vsq; processit, erat tum is Romanū imperij finis. Ad Zeugmatāq; progresso, p̄tēto illi Parthorum legati affuerunt, in signum de Iudæis victoriam gratulari. Obtulērūt q; iisdem regis nomine auream coronam. Ferunt in Syria Iustranda peruēnisse eum ad Sabbaticum æmnam, cui inde sit nomen impositum, quia septimo quoq; die quiescat, satis constat a pleno fluuio sex dies perpetuo aquarū detrimento affici, ita vt septimo quoq; die penit̄ areſcat alueus, mox denuo perpetuis incrementis totidem dierum spatio ad summum augeri. Fuit is medijs inter Arcas & Raphanæas Herodiani regni vrbes. Inde Titus Romanū reuerſus cum patre de Iudæis clarissimum egit triumphum. Ducti sunt ante currum Simon & Ioannes, qui dum Hierosolyma obsiderentur, tyrannidem in ciues exercuerunt. Ducti cum his viri Iudaici sanguinis circiter septingenti, corporis & formæ præstantia insignes. Lucilius Bassus in Iudæa cum exercitu missus est, qui Macherū bellū intulit. Seder Macherus loco natura munitissimo, cuius olim opportunitatem Alexander Macedo contemplantus, castellum ibi communijit. Id Gabini diruit eo bello quod aduersus Aristobolum gessit. Herodes loci situm vt Macedo fecutus, est enim Arabiæ vicinus atq; eius gentis excursionsibus oppositus vrbiculam subiectam monti constituit, arcēq; validius instaurauit. Cingit Macherū profunda ad septemtrionem valle, vbi Debras locus est in quo radix nascitur flammæ similis vesperi refulgens ac velut radians, tandiu refugit legentis manum, quoad muliebris vrina, aut menstruus sanguis fuerit superinfusus, quin tunc etiam legentib; letalis, si manū attigerit, ob idq; semireuulſe canis alligatur, qui abeuntem dominum secutus, eam radicitus auulſam funiculo trahat, contractuſq; moritur, quo extincto impune tangitur. Et hac immunedi spiritus viuētū corporibus immerſi fugari creduntur. Nec procul hinc spelunca, vbi duo tumenres scopuli paululum inter se distantes, mammarū specie prominent, ex hoc calidaj aqua funditur, geli da ex illo. Belli Macherū illi causa fuit, qd Eleazarus cum non parua Iudæorū manu eū locū occupauerat. Est itaq; locus non nihil oppugnatus. Cæterum oppidani deditonem pacē vbi Iudæos; sicut gētes videre ad Bassum p̄propere mittit, qui Eleazarū & eorū qui eū eo erat fugā significaret. Miles agmen ascēctus, mile & quingentos interemit, imbellis multitudo in seruicium abducta, pauci ex omni numero celerī fuga in turē abeuntes. Cæterū, sitis Bassus ad tria Iudæorū milia in saltu qui Iarde dicitur, circūsedidit, atq; vndiq; armis seproſ, ad vñ propemodum occidit dedit. Per idē tēpus Cēsennius Petus qui Syriæ perat, Antiochū Comagenū qd cū Bologeno Parthorū rege conspirasse dicebatur, Vespasianū iussu subito accessu exturbauit, pacatus

Titus ad Euphratem procellus. Sabbatis æmnis

Macherus.

Debras. Radix miranda.

Diuersæ aquarū scaturigines.

Antiocho Comageno & filijs regnū adiuntur.

Halanorū in Armeniam irruptio.

Oratio Eleazari viri fortis.

tus ille velut omnis noxæ expertus Romanū exceptit, cessitq; facillime regno. Epiphanes & Calenicus filij cū his qui seſe regis iuuenibus agglomerauerant acē cū Cēsennio pugnā comiserunt. Cæterum prælio vici ad Parthum perferuntur. Patet quo inuito armis dimicari contigerat, Lacedæmonem primo concessit. Inde est Romā accessit, huc & regij iuuenes venerē Parthorum cōmendatione veniam adepti, vbi Vespasiani clementia regie culti sunt. Eadem tempeſtate Halani qui inter Tanaim & Meori dem fedes habent, per Caspias portas quas illis rex Hyrcanorū patefecit, Mediam hostiliter incurſarūt, omnemq; regionē populati sunt, Pacori regis vxore & concubinis captis, quas centū redemit talentis. Halanos Armeniā inde ingreſſos Tyridarēs p̄lio excepit, iussuq; Armeniorū exercitu fuisset captus Tyridarēs, nisi laqueum quem hostis intenderat, gladio disſecuiſſet. Halani opulentam ex vrbisq; regno prædam adepti impune retro abierūt. Quam Halani causam habuerint aliena regna inuadendi autores quos sequimur non ponūt. Basso interea in Iudæa defuncto, Flauius Siluius eius loco in provincia venit, is Meladā castellū munitissimū oppugnauit, nā hic reliquus erat ex omnibus locis, quæ a Hierosolymis perſugæ occupauerant. Difficilis loci natura atq; vndiq; seſe inaccessa plures dies reddidit omnis Romanorum conatus irritos. Cæterū bellicis operibus miles muros subijt, nec procul aberat quin oppido potiretur, eratq; iā victoria in manibus, p̄ſidijsq; oppidū cinxerat Flauius nequis Iudæorū effugeret noctū, tū Eleazarus perſugarū princeps media forū cōſternatiōe, quū iam nullā in fuga spem repositā haberet, vt suos ad mortē occupadā hortaretur, ita est pro concione affatus. In quo res nostræ statu sitæ sint, nemo est vestrum viri Israelitæ, qui nō plane intelligat, iam non tam virtute qm multitudine vincimur, nec spes vlla veniæ est, ac si vita cederetur, quia multo calamitiosior futura sit omni morte, fortiter contemnenda est nemo vestrum vt reor ignorat per quas ignominias & cruciatuſque reliquæ vitæ egerit, qui patriæ excidio superſuerint, venditi sunt aut terrę viscēribus immerſi vt lapides & metalla in tenebris effodiant, aut bestijs ad laniatū obiecti, multi etiam inter se dimicare ferro coacti sunt, vt multo oprabilius fuerit illis cum patria extingui qd ad dolorem & ærumnā feruari, est enim non mori misera, sed via qd ducit ad mortem, mors libertatem animis affert, ad beatiora tradit loca vbi sint omnis metus & doloris expertes, tū em mori sunt quū corpore hoc carcere tenentur, cuius pondere ad terrā depressæ hebetiores sunt. Contra his vinculis soluta cœlestes reperunt sedes, ac tū demū beatæ sunt, cum verissime viuunt, vbi mortalitatem exuat, æternitate suā cognoscere incipiunt. Admonemur animorū immortalitatis vel modica quiete, qua paululum libere euagati sæpius futura videmus, stultum est mihi credere id timere, per quod viuere incipiamus. Quod si nulla circa hæc maioribus tradita nobis esset discipulina, per quā nostrā immortalitatem agnosceremus, iam Iudæorum sapientes quidā satis hortari possent ad vitam cōtēntandā, quū vitro mortē opteunt, futuræ vitæ cupiditate. Cæterū, tantum abest, vt quicq; miseros putet ita extinctos, vt beatissimos etiā iudicet, illiq; meliorē vitā inuideat. Quod quū sapientis sit tū mori quū vitā grauis esse cōperit, multaq; reperit sine quā etiā florēt cōtēnterint, vt meliorē adimplerentur, nō video qd mihi aut vobis viri fortissimi causa vltius viuēdi esse debeat, patria incēsa, augustissimo templo diruto,

Peroratio. Memoria bilis Iudæorum. cædes.

Aegyptiacum Iudæorū tēplum claudis.

amicis, propinquis, necessarijs oib; cū patria extinctis, quid miseris superest præter fugam, exilium, famē pericula odij oim gendit; hæc quoq; vt vi deo nobis adp̄ta sunt. Iam lux aderit quæ nos hostili ferro trucidandos obijcet, quāto pulchrius ac memorabilius fuerit si vt fortes viros decet, hostē prouenerimus, mortē nō inuiti adijſſe videbimur sed vitro appetiſſe, vt quædam odij primū illi nos strigēntis conditores oim mortalitū sanctissimi fuerit, ita nos vltima eorū progenies fortissimi. His & alijs in hæc sententiā dictis ita oim animi accessit sunt ad mortē obēdiā, vt priusq; dies illuxerit liberos coniugēs; in vñ deductas iugularint, inde se bellicatores ipsi mutuis vulnerib; cōfecere. Ro. posteaq; dies illuxit, quum exaggere pontē muro applicuſſent, mirari primo nullū sibi ex hostibus occurrere, mox silētium suspēctum effeccepit, sed vbi ex duarū superſtitū sceminarū vna, quæ in ea consternatione seſe in profundā cloacā dederat Iudæorum facinus cognitum est, mirati hominū cōſtantiā ad locū cædis inſidiarum dubij suspēso gradu peruenerē, vbi conspecto cenſorū aceruo firmes rei habita. Flauius Meladā receptā præsidio firmavit, & quia nullus erat amplius in tota provincia locus qui a Iudæis teneretur, Cæsareā cum exercitu redijt. In Aegypto quoq; plurimi Iudæorū per id tēp̄ excruciatū sunt, qd vt Cēsareā dñm aut quēq; aliū p̄ter dē p̄fiterent, neq; hortationib; vllis, neq; minis cōpelli potuerūt. Nullus igitur aut sexus, aut ætatis respectus fuit. Pueri & adulti per variōſum cruciatuſque necati, mirum videri id Lupo Alexandriæ p̄ſidi & mirū alijs qd hmoi spectaculis aderant, qd ita esset Iudæis in supplicijs & cruciatu constantia. Scriptis Vespasianus Lupo a quo fuerat factus, certior de nouo Iudæorū motu, vt templum quod Iudæi habebant in Aegypto apud Thannas, funditus dirueret. Id Onias qui Hierosolymis fuerat pontifex ab Antiocho Syriæ rege fugatus condidit, sed de ea realibi longior fuit sermo. Lupus tēplū clausit, prius donarijs spoliatis. Paulinus qui Lupo successit omni postea cultu desertum reddidit, fuitq; annus ille quo in eo sacrificari desistum est, trecentisimū eius ædificatiōnis ac trigessimus. Circa Oniam & Pentapolim alia Iudæorum manus Iosephæ ductu quum ad res nouas per idem tempus surrexisset, a Catulo breui dia scussa est, & hæc in Iudæos in proſtremit gestā Vespasianus Achaiæ, Lyciæ, hodo, Bizantio, Samo, libertatem ademit, causam non reperio. Ciliciam & Comagenem Antiocho & filijs Romam tradidit in provincie formam redegit, Cappadociæ ob assiduos Barbarorum incurſus legiones addidit. Et hæc foris. Roma Capitolium quod Vitelliano bello deflagrauit ruderibus purgare adortus, primus omnium operi manus admoit, ac quædā exultit, ænearum tabularum cum Capitolio restituentur curam suscepit, ad tria milia fuisse dicuntur, quæ ignis corruperat, instrumētum Ro. imperij pulchrū & vetustū, quo Senatūſculta ab ipso penne vrbis exordio & omni p̄ſeſcitiā continēbantur. Tempulum Pacis, cuius hodie vestigia extant, foro pximū multa mole constituit. Exiit & Amphitheatrū maria fere vrbis. Extat nostra tempeſtate id opus, sed magna ex parte corruptū. Autor Senatūſcitiæ fandi de legis, vt mulier qd se alieno seruo iuxisset, ancilla haberetur. Nec scenatoribus suis esset exigendi filiorum tam illas crediti, post mortem quidē patris scilicet cautū voluit ætati, ne qua sua sp̄ore sit prodiga, ab eiusmodi hominē genere circūſcriberet. Fuit Vespasianus aō minime elaro, clemētiā singulari. Aelij Prisci cædes.

mine salutat, non prius relegauit, q̄ altercationibus in solentissimis ab eo pene in ordinem redactis est. Relegatum feruere conatus post percussores ad eum missos, seruasse; haud dubie, nisi falso nuntiatum esset Priscum perisse, immoderata cupiditas eius fama obstitit, nam preter vestigalia & tributa que prouincis duplicauit, pudendas exercuit negotiationes, plerosque publicis administrationibus ditabat ut diuites factos condemnaret, quibus ut spolijs uti dicebatur, q̄ siccos madefaceret, exprimeret madentes. Fovit liberalissime ingenia. Latinis & Græcis rhetoribus annua centena constituit. Fuit statura corporis quadrata, membris firmioribus, beneq̄ compactis, vultu nitentis, similis, in quem non infacere est quidam ex dicitur casibus cauilianus, qui Vespasiano hortante ut in se aliquid diceret, Dicam inquit quum ventrem exonerare desisteris, nec ipse paruit dicax preferim in luxurionis fordibus? Quis ex dispendatoribus vnus occulte pecuniâ pactus esset cum cãdido quodã, principis q̄ ut fratre cõmẽdasset, re iudicio cõperra Vespasianus clã illi pecuniã exprobat, quãtã videlicet cum dispendatore pepigerat, nec multo post ab eodẽ ministro interpellatus tanq̄ de fratris dignitate sollicito, Alii inquit fratre quere, nam hic quẽ tuã putas meus est. Tito filio ægre ferente q̄ super alia fordida lucra vrinã vestigal ex cogitasset, coactam ex ea re pecuniã eius naribus admouit, rogauitq̄ an in illius odore offenderetur, negante illo offensam inde vllã sentiri, Atq̄ inquit e locio hæc tibi est. Nuntiantibus legatis decretam ei statum haud mediocris summę, continuo cauã manũ ostendit, atq̄ ut statim eã poneret hortatus est, ea fore statum hæc basim dices. Sed ne in vitæ quidẽ scrimine ioco abstinuit, nam paulo priusq̄ ægro tare coepisset quã crinita apparuisset stella, ad Parthorum regem quã crinitus esset, id ostentũ pertinere dixit, & ad primam morbi accessione iã deus fio inquit, vt arbitror ad illud alludens q̄ Cæsariũ quidã inter deos post mortẽ relati essent, perijt in Reatino agro vbi villã habuit annos nã? vnde septuaginta, quũ nouẽ imperasset, efflauit; animã inter manus subleuantium cõfurgere conatus, imperator rem stantem mori oportere non iacentem dicitãs.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEPTIMAE, LIBER III.

Laruerunt Post Nerõis interitũ, ad hæc tempora, quibz tres Flauia gentis principes vnus post aliuũ sunt rerũ potius, nam Titus qui & ipse Vespasiani tulit nomen, patri successit, Domitianus Tito: viri fama insignes, Fabius Quintilianus, qui de oratoria institutione libros. XII. erudite & eleganter scripsit, extant eiusdẽ declamationes pari laude conscriptæ, de huius patriã quæ nobis esset sententia in proxima viroũ illustriũ relatione satis significauit, quum negare fieri potuisset vt a Galba, quod Eusebius scripsit, fuerit ex Hispania adductus. Accedit huc q̄ Martialis qui illi æqualis fuit, & cuius ad ipsum Fabium extat carmen, nuncq̄ Hispaniam rali partu fraudasset, quum non magis breui q̄ lepidio carmine celebrat viros sui, temporis literarũ studiũ insignes, quin diuerso illi loco Ro. rogã vocat decus, ipse quoq̄ vt rogatorũ vnus nã Hispanus

Vespasiano dicax.

Vespasiano interitus.

Viri illustres.

semper mihi loqui videtur, quibus adducor vt Romani potius credam q̄ externi generis. Fuerunt illi æquales Afconius Pedianus, qui extrema est æra te oculis captus, vixit in deo. XII. nec p̄pterea inter suos minus venerabilis. LXXXV. annorum obiit. Gabini? rhetor per idẽ tẽp̄ in Gallia docuit. Serapio philosophus & orator cũ his agnoscitur. Philo Iudæus Alexandria ortus, qui Serapionis ab Alexandrinis contra Iudæos missi temeritatem cõpessit, multa scripsit, eaq̄ adeo copiose & eleganter, vt merito sit illud vsurpatũ, aut Platonẽ Philonẽ effingit, aut Platonẽ Philo. est idẽ Romã Claudij principatu non nihil cum Petro apostolo versatus, cui a Nerone interfecto Linus successit. Præfuit ecclesiæ ab vltimo Neronis anno ad Vespasiani tẽpora. Fuit Linus genere Tulfus, Herculeus illi pater. Sunt qui Clementẽ cõfessim Petro subijciant Lino & Cleo silicio p̄missis, sed hi Hieronymi autoritate refelluntur, qui Clementẽ quartũ a petro locum reddidit. Instituit Linus quod fieri Petrus mandasse dicitur, vt nequa mulier nisi velato capite tẽplũ ingrederetur. Scripsit Barionæ actã, & in his certamẽ quod illẽ cũ Simone mago habuit. Linus multa sanctitate clarus, immũdos enim ab humanis corporibus fugabat spiritus, & iã defunctos vita suscitabat, a Saturnio consule interfectus, situs est in Vaticanano. Sed in annos. XI. Cleus Romæ ortus Lino successit, homo ob singularẽ doctrinã, vitæq̄ integritatẽ inter suos non ignobilis. Cleo ecclesiã tenuit, Lucas medicus Antiochenis Pauli imitator, & in peregrinationibus assiduus comes. Græce scripsit euangeliũ. Perijt quatuor & octoginta annos natus. In cælibatu vixit, est quidã falso traditẽ eũ vxorẽ in Bithynia habuisse. Bizantiũ est sepultus quo ei? ossa cũ Andree apostoli reliquis ex Achaia XX. Constantij anno sunt celebratẽ nãstata. Bartholomeus e duodecim vnus in Lycæonia, & vt Theodoros abbas de eo scripsit, in superiore India euageliũ prædicauit, mox in Armenia profectus? Palesseniũ Albanes vrbis regẽ cũ cõiuge & XII. ciuitatibus traxit ad Christi cultũ. Hic multa operatus miracula ad postremũ a Palemonij fratre potius cũ quidẽ demonibus seruibat, suauit interfectus, pelle prius illi detractã, vt atrocius expederet suppliciu. Est & Andreas Petri frater martyriũ passus in Scythia diu propagãdẽ fidei studio versatus, demum Paris Achaia vrbẽ ab Egea, vt quã scribitur, procoisule i crucẽ sublatus vita migravit. Eius corpus. XX. Cõstãtijn anno Bizantiũ, vt supra est memoratũ, nãsterticõ tigit, nostra memoria ei? caput est Romã delatũ. Id Pius Romanus Pontifex ad Miluũ potẽ venerabũdus excepit, augustissimãq̄ Petri Basilicã q̄ in Vaticano est, multa cerimonia intulit, Sacello ad id eadẽ marmore constituto. Thomas cognomẽto Didymus, multũ & ipse de pietate meritis, quã in Medos, Persas, Hircanos & Bragmanas Indorũ gẽrẽ longe lateq̄ ppagauit, in Magorũ q̄ Christũ pue rã adorare, terrã p̄dicatõẽ delatã, ab ijs qui lucẽ infense odorãt, primo est cãdẽtibz laminis adustus, inde in fornacẽ deiectus viuẽs læcis est cõfossus. Est & in Iudæa per id tẽpus crucis patibulo necatus Mathias Bethleemites, qui post Christi ad patrem ascẽsum, Iudẽ qui sibi vim intulit, loco sorte venit in apostolatũ. In Aethiopia quoq̄ q̄ ad fidẽ cõuerterat Mathæus apostolus regis est iussu truncatus, Ephigenia nobili puella cum. CC. virginibus nuper baptismo insignita. Scripsit Mathæus euangeliũ Hebraice. Id Barnabas eius discipulus sua illustrauit p̄dicatione, scripsit Iudas qui & Thaddeus per breuem epistolam inter septem canonicas postremo

Linus, ij. Pontifex

Cleus, ij. Pontifex

stremo receptã, diu in Mesopotamia fuit propagãdẽ fidei dedidit, ad postremũ Persidẽ cum Simone Cananeo ingressus qui & ipse in Aegypto late am pliauerat Christiana pietatis cultum, ambo in ea gẽre sunt martyrio cõsumpti, immẽsa mortalium multitudinẽ prius ad lucẽ veritatis traductã. Sumpsit Cleri pontificatus initium a septimo Vespasiani consulatu, prorepsitq̄ in Domitiani principatu, quo tẽpore Titus qui Vespasiani tulit nomẽ vt pater, biennio imperauit. Tãtum illi ad omniũ gratiã promerendã vel ingenij superfluit, vel artis, vt deliciae & amor sit hominum dictus. Iudaicũ bellũ cõfecit, eueritq̄ Hierosolymã vrbẽ clarissimã, alioqui victoria clemẽter vnus, vt cõquisit sint etiam eius iussu Davidicæ stirpis viri, qui perpauci adhuc superesse dicebantur, reperitq̄ apud illũ & patrẽ in magno postea honore fuerit. Triumphauit cũ patre de Iudæis. Visitur totum fere trũphũ illius schemã lapidẽo in arcu quẽ Vespasianus Po. Ro. in summa viã noua statuit, & in his que curui plara sunt Hierosolymitani tẽplũ candelabra in fulcra speciem vt scribit Iosephus surgẽtia. Visunt & Tabulae Mosaicæ legis. Ex Iudæa reuerfus, quod eo celerius fecit, quia quum Alexandria in Api boue cõsecrando ex veteri instituto diadema gestasset, venerat apud patrem in affectatũ, regni suspitionẽ, ad quã diluẽdã omniũ opinione celerius ex Aegypto venit in Italiã, gessit inde cum patre septẽ cõsulatũ, censurã vnã, in qua illud memorabile accidit q̄ in eo Italiã tractũ qui mediũ est inter Apenninũ & Padũ, tres Parmæ reperti sunt. CXXX. annos natus, duo. CXXX. Placentiã vnus. CXXXI. Fauentia mulier vnus adhuc anno maior. Arimini tres. CXXXVII. Velleiatij (Est id oppidũ citra Placentiam) vnus. CL. Galerius felix. Accipit inde per manũ patris imperiũ Titus quo recepto multiplici est ab initio in famia perserpus, nũc luxuriã immo dicitur habuit, quasi ad mediã noctẽ extenderet cõuiuia cum profusissimo quoq̄ familiarũ, & q̄ eius in Beronicẽ reginã amor nihil esset obscurus, cui etiã nuptias promississe credebatur. Fuit & fœuitia in eo suspecta, multo & rapacitas, sed mox omnis calumnia in laudẽ verã est, nullo in eo vitio reperto, virtutibus cõtra multis & magnis Amphitheatrũ dedicauit, Thersalq̄ celeriter extruxit, spectaculũ eadẽ ite æquifitissimum, quinq̄ milibus ferarũ vno die in arenam productis, nuncq̄ aliquis ab eo petijt quicq̄, quem sine spe dimiserit. Domesticis eam facultatem ægre ferẽtibz, admonẽtibzq̄ idẽtẽdem, quod multo plura polliceret q̄ prestari possent nõ oportere affirmabat quẽq̄ ex principis sermone tristem discedere. Recordatus aliquando super cenã quod nullũ in quẽq̄ eo die officium cõtulisset, meo Titus primorabile vocẽ illã emisit. Amici diẽ perdidit. Principis meificatum maximum idcirco accepisse se testatus est morabũ vt puras seruaret manũ. Delatores sustuario ad mortem in asperissimas insularũ relegauit, quidã etiã ex his eius iussu venditi sunt, duos iussu affectati imperij cõuictos nihil amplius q̄ vt desisteret monuit, assistens mans principatum fato dari. Domitianũ fratẽ sibi infidiantẽ, sepius lachrymis orauit, vt mutuo erga se esse vellelet animo: sed quo principatus ille mitior fuit cunctisq̄ salubrior eo breuior. Perijt biennio postq̄ rerũ potis? est in Sabinis vbi & Vespasianus pater, duos & quadraginta annos natus. Fuit forma egregia, & cui nõ minor autoritas in esset q̄ gratia, statura haud multũ procerã, vtrẽ paulo proiectiore, docilitas in eo singularis, armorũ & equitãdi peritissimus, latine græcẽq̄ impẽse doctus, nec multũ cæ omnino rudis, imitari stilo cuiuscũq̄ chirogra-

TITVS XI. IMPER.

Titus principis morabũ vt puras seruaret manũ.

phum ioco inter suos testatus, potuisse se falsariũ fieri optimũ. Vespasiani mons. Campaniã, eo principẽ deflagrauit, & Romã totũ tridũ in cẽdium tenuit, ciuitateq̄ ob id attonita professus dicit nihil cuiq̄ præterq̄ sibi deperisse. Sed quãtum Titus principatus amabilis fuit, tantũ Domitiani qui post illum imperauit inuisus & detestabilis. Fuit is ingeniosus & moribus multũ a suis diuersus, est a prima administratione vtrũq̄ æmulatus est. Catis Germanicã gẽti magis spõte q̄ necessario bellum intulit, deq̄ victis triumphauit. Sunt & Sarmatæ bello petiti ob legionẽ vnã cum legato ab his subita defestione cæsam, de his Capitolino Ioui laurea relata est. Sunt & Daci ab eodẽ trũphati, gẽs rebellis improuisa defestione Appetẽ Sabinum virũ cõsulatũ oppresserat, mox & Corneliũ Fulcum prætorianarum cohortiũ præfectum, cui summã belli permiserat Domitianus. Ciuille bellũ quod L. Antonius superioris Germaniã præfectus mouerat, alteri? du dũ cõfecit, mira q̄ felicitate pons Rheni dimicationis hora repẽte dissolutus, Gallorũ copias, quæ ad Antoniũ erãt trãsturræ, proposito auertit, victoria eodẽ die quo pugnatũ est Romã prælagio cognita. Domestica eius opera Capitolinũ restitutum, forũq̄ quod postea est Neruæ appellatũ, tẽplum Flauia gẽtis & alia quædã, sed vix memorata digna. Clemens a prima administratione ut dixit ac frugi, vt qui mares castris vtauerit, & in summa vini vberitate arctissimãq̄ frumenti annona edixerit, nec in Italia nouellaret, vt in prouincijs vincta succide rentur, relicta, vbi plurimũ, corũ dimidia parte, vntus agrorũ cultum vinearũ studio negligẽt, est in re exequẽda nõ perseuerauit, probroffis mulieribus le dicitẽ eum ademit. Vt scilium in cæsa feure in dicitur, Cornelia virginum maxima veteri instituto defossa, supratioribus ad necẽ in comitio cæsis. Monumẽtũ quod filio quidã cõstruxerat ex lapidibus Capitolino Ioui tẽplo destinatũ, dirui imperatũ, ossãq̄ in eo cõdita pelagi fluctibus immergi, & hæc ille frugaliter & iuste, inde in tantã euasit sequitã, vt ne ea propinq̄uorũ quidẽ cæde abstinuerit. Superbia & inanis gloria multo maior. Omniũ imperatorum primus & deus & dñs appellari voluit, eratq̄ in procuratorũ epistolis dominus & deus noster ita iubet fieri. Estq̄ insolentissimẽ huius appellationis nõ tantũ Tranquillus autor, sed & Eusebius, duocq̄ poetæ illustres Valerius Martialis, & Papinius in syluis, qui ea rẽpẽtate fuerunt. Nullas sibi statuas decerni est passus, præterq̄ aureas & argenteas. Germanici cognomẽ adeptus septẽbrẽ mensem & octobrem de se Germanicũ dixit & Domitianũ. Libidinis fuit adeo immodicã vt Iulianã fratre suo genitã, patre q̄ adhuc viuũ vitauerit, mox eo defuncto amarit ardẽtissimẽ, fueritq̄ eius mortis causa obortiuorum frequentia. Quotidie secretũ petebat, quo tẽpore tantum muscas solitus dicit aucupari, quas stilo defigebat, vt nõ infacere Vibius Crispus quere renti cui dã an aliquis esset cũ Cæsare, ne musca quidẽ respõderit. Poeticæ stidia simulauit magis q̄ coluit. Sagittãdi scientissimus, vt qui ceteras vnodie sterneret feras, quarũ capita ita de industria profigeret, vt sagittæ vtrinq̄ affixæ cornum speciem præberet, procul spẽdãtibz, simul & innocuas sagittas ad artis ostentationẽ, per omnia digitorũ expanse manus trãsmitteret interualla. Perijt domestica cõiuratione pluribus cõfossus vulneribz, qui tristis exitus multis est modis illi præmõstratus, nã super alia prodigia, quæ aut facta sunt, aut nũciata, octo ferme menses totẽ cõlo sulmina ceciderunt, vt aliquãdo exclamauerit. Feriat iam quẽ vobis. Chal-

DOMITIANVS XII. IMPER.

Sagittãdi peritia

dei ad modū adoleſcētī prędixerāt & rēpus & mor-
tis genus, ſed quod in Aſcleracione mathematico
euenit, omniū maxime memorabile. Is ad princī-
pem delatus, quod de eius exitu quādā prędicere
eſſe ausus, quū ne inſiciaret quidē factaſſe ſe, quæ
ex arte præuifa ſibi eſſent, ira accēſus Domitianus.
Dicas inquit mihi oportet, quæ te candē maneat exi-
tus? Aſſimulāt illū fore vt breui lacerareſ a canib⁹,
ad elutando ſciētīę fidē cōſeſim interſici iuſſit cor-
pūſq; accuratiſſime cremari, ſepeliriq; cineres. Hęc
ille. Sed fatū mutari nō potuit. Denſus imber celo
deiectus medio rogū miniſterio reſtinxit, cadauerq;
ſemiuſtū a buſtuarij relictū, qui in operū refuges
rāt, canū ſuperuētū ceptū eſt lacerari. Id ei cenāti
quī Latinus mim⁹ inter ceteras illius diei fabulas
enarraret, ita cōmōtus eſt, vt iam inde vitæ diſſiſus
omni⁹ viuere caſib⁹ obnoxius. Pater Mathematico-
ricorū reſpoſo inſtructus, quū adoleſcēs adhuc Do-
mitianus iungis ſuper cenā abſtineret, niſiſſe dicit,
q; ille quaſi mortis ſuæ ignar⁹ nō magis ferrū quā
fungos formidaret. Et pridē quā interfect⁹ eſt, quū
tuberes ſibi oblatos in craſſinū iuſſiſſet aſſeruari, il-
lud adſecit, ſi illis in quā vti licebit. Cōuerſus inde
ad eos qui pxime ſteterāt, futurū eſt inquit vt cras
luna in aquario cruentet, exiſterq; facinus aliquod
de quo homines omnibus terris loquant. Ceterū
quia monitus fuerat vt quintā illius diei horā caue-
ret ſollicitus pſeuerat aruſpicis cauſam audire, qui
de caſu fulminis cōſultus mutationē rerū portēdi
dixerat, quū igit inter agēdum verrucā in fronte ſcal-
pendo reſiſſet, fluxiſſetq; ex eo attritu paululū ſan-
guinis, Vinā inquit haec tenus. Tū horas requirēt,
pro quinta quā metuebat, ſexta excōpoſito nūcia-
ta eſt, ad eā vocē lectus tanquā in ſiſtas periculū eua-
ſiſſet, ſurgēs ad curā corporis ſeſtinabat, quum Par-
thenius cubiculī præfectus reuocauit, nūciās qui
magnū necio quid afferret, neq; id diſſerēt. Sum-
motis itaq; omnibus in cubiculū ſe recepit, vbi ſe-
prem vulnerib⁹ a Parthenio & cōiuratis cōtrūda-
tus mortē occubuit, anno ætatis quinto & quadra-
geſimo, ex quo imperare cōperat quindodecimo.
Statura fuit procerā, modeſto vultu, ruboreq; ſuſſi-
ſo, gradibus oculis, ſed hebetioribus. Caluitio de-
honeſtabat, & vērīs obſcōnitate, remacuerat illi
cura ad deformitatem, longa corporis valetudine.
Fuit eſt diſciplinarius omniū negligēs ſermonis
tamē haud inelegātis, q; apophthegma illud plane
demōſtrat, vellē ego tā formoſus eſſe quā ſibi Me-
tius videt. Caput præterea ſubrutilum canitiq; re-
ſperſum, niuē dixit muſſo pſuſam. Ferē ſomniaſſe
aliquādo aurē ſibi gibbā poſt ceruicē natā, ex eoq;
per ſuſum habuiſſe beatorē poſt ſe latiorēq; por-
tēdi ſtatim reip, qui eo ſublato ſequērium eſt princī-
cipum moderatiōne ſecutus. Sed nihil illius princī-
patus crudelitus habuit quā q; Chriſtiani nominis
viros atrociter eſt inſectat⁹. Cletum poſt eſt inſec-
fecit virum inſigni pietate. Eſt & Domicilla virgo
Flauj Clemenſis filia, cum Euphroſina & Theodo-
ra, & alijs virginibus Chriſtiane pietati deditis, in
Pōtia inſula, quo fuerat relegata, martyrio corona-
ta. Per idē rēpus Nico medes pſbyter Romani ſan-
guinis & Hermagoras Aquileienſis Antifeſtes, qui
Marcj fuit euangelizāte diſcipulus, cum Fortunato
archidiacono ſunt martyrio dediti, eſt non deſunt
qui Nerone princīpe Hermagoram ſupplicio aſſec-
ctum exiſtimēt. Sedit Clet⁹ annos. XII. in cuius lo-
cum Clemens Romæ in Cœlio ortus, ſuſſectus eſt.
Fueratis a Petro, quum in humanis adhuc eſſet, ſuc-
ceſſor deſtinatus. Ceterum Linum primo, mox &
Cletum, vt ſingulari fuit modeſtia, ſibi in honore

prætulit. In huius pontificatum exiit Io. Zebedæi
ſilij viuaciſſima ſeneſtus, quē Chriſt⁹ rex præcipue
dilexit. Omnium nouiſſimus euangelium ſcripſit,
probauitq; aliorū ſcripta. Credit eō cōſilio iā grā-
dis natu ad euangelicā hitoriā animū adieciſſe, vt
Hebionitarum Hæreſim inſtringeret. Chriſtum aſ-
ſerētium ante marē nō fuiſſe. Diuina itaq; Chriſti
naturā aſſeruit, tā ſublimis eſt ille ſpiritu euectus,
quā tum viuēs nemo alius, alioquin ſimul illud exor-
tus. In principio erat verbum. Nota ſunt cetera. Scri-
pſit & cœleſtium arcanorū opus, q; Apocalypſim
inſcripſit. Poſt Domitiani cędē cuius iuſſu in ſeru-
tis olei lacum fuerat deiectus, vt ſacræ teſtatur lite-
ræ, atq; inde in columis receptus in inſulā deporta-
tus, Epheſum reuerſus Druſianā inuenit nuper de-
ſunctam. Addixerat ſe hæc vere pietati Io. prædica-
tione, ſuſcepit opibus iuauerat Chriſtiani nominis vi-
ros. Eam Io. frequenti populo in Chriſti Nazareni
nomine ad vitā reuocauit. Id diuinitatis opus mul-
tos mortales ad verā fidē cōuertit. Ceterum Domi-
tianus adeo vbiq; odicitur, vt ſiqui Iudæorum
adhuc ſupererāt Davidicæ ſtipſis, rapuerit ad ſup-
plicium, exegeritq; a ceteris acerbiſſime tributum.
Egeſippus agnouit ſcribit Domitianum quodſā
a Davide oriūdos, ſed nulla ab eo iniuria affectos.
Fuit annui tributū ratio binę in ſingula capita dra-
chmæ, vt Iosephus p̄didit. Viri ſanctitate illuſtres
per id tēpus fuerunt, Timotheus Epheſinus antiſtes,
Titus, & Creſcentius Pauli apoſtoli diſcipuli. Fuit
& Iulianus Cenomanenſis epicoſopus, & alius eodē
nomine qui parētes errore deceptus peremir, eiq;
deinceps poenitentia. Viri ingenio clari, C. Plinius
ſecundus, Veronæ an alibi natus haud facile dixe-
rim. Exerāt ſeptē & XXX. eius libri quibus eſt natu-
ralem hitoriā cōplexus, magno quidē verborum
pondere, ſed varietate tanta, vt cum natura certare
videat. Alia ſtudiorum eius monumētā perierunt,
quæ multa alioquin variatq; fuiſſe tradunt. Perijt Ti-
to princīpe, dum Veſuuij montis in cędium parum
caute ex proximo cōteplatur. Aſconius Pedianus,
qui Tito princīpi fuit nō ingratuſ. Fabius Quinti-
lianus, ſed horum vterq; in proximā viorum illu-
ſtrium relationē incidit. Cornelius Tacitus hitori-
arum ſcriptor. Plinius Iunior. Suetonius Tran-
quillus, quē plures ſecuti ſunt in Cæſarū hitoriā.
Poete præterea multi cum his vixere. Papinius Ne-
apoli ortus, ſed ex Sellis Chaoniz oriūduſ. Silius
Italicus qui ſecundum bellum punicum carmine
cōplexus eſt. Valerius Flaccus Patauinuſ Silio nō
ingenioſed materia inferior. Argonautica ſcripſit,
rem in plures vulgatam, in qua Græcorum pleriq;
ante verſati fuerant, & in his Orpheus & Apollo-
nius. Nec Iuuenalis Aquini ortus parum per id tē-
pus meruit in Saryra, nec Valerius Martialis min⁹
epigramate. Nullus poetarū fuit vrbanior, vterq;
alteri Romæ notus. In Hiſpania hic vbi Bilbilim
habuit patriā, ille in Aegypto perijt. Fuit his eque-
lis Stella Patauij ortus. Fuerunt alij, quorum monu-
mentiſt veruſtate abolitiſ, magis alieno quam ſuo
viuunt ingenio. Domitiano Cocceius Nerua ſuc-
ceſſit, clariſ vt Dion ait ortus natalibuſ. Fuit is an-
nus quo ille eſt imperium adeptuſ, humanæ ſalu-
tis octauus & nonageſimus, ab vrbe cōdita octi-
gentiſimus ac quinquageſimus. Mundanæ origi-
nis nonageſimus ſupra ducentiſmū ac quinquieſ-
miſſimum. Nulluſ vnquam principatuſ fuit mi-
nor maioriq; beneficentię expoſituſ. Fertur Nerua
iureiurando aſſiſſiſſe, fore vt nunquam ſe princī-
pe ſenarorum quiſquam interſiceretur, & quod ab
initio pollicituſ eſt præſtitit, quæ Domitian⁹ ſiſco
intulerat,

Domitia
ni diſſide-
tia.

Domitia
ni cædes.

Chriſtia-
norum
marty-
rium.

CLE-
MENS
IIII.
PONT.

Viri ſan-
ctitate
clari.

Viri ſe-
nio clari.

NER-
VA
XIII.
IMPE.

ANNI
MVN-
DI.

Nerua
Traianū
adoptat.

TRAI-
ANVS
XIII.
IMPE.

ANA-
CLE-
TVS V.
PONT.

Egnatiij
epiſtola.

Mariæ
epiſtola.

intulerat, dominis reſtituenda curauit. Ex proprijs
fortunis tatum ſibi reliquū fecit, quod ſatis futurū
putauit ad ciuile vitā agēdā, cetera largituſ eſt. Se-
cari marēs venter, prohibuitq; lege fratris fororū ſve
ſiſtā vxorē haberi. Nullas ſibi ſtatuas ex auro argē-
tove poni paſſus eſt quæ Domitianus ex vtraq; ma-
teria fuerāt conſtituta, quo minus parum decreto
deſicerentur, deiecteq; cōſtarentur, nihil interceſſit.
Et quum per hæc populariſ eſſet, in ſidioribus ta-
men non caruit. Ceterū cōiuratiōe in ditiō cōper-
ta, ſumptum eſt eo inuito de fontibus ſupplicium.
Ipſe M. Vulpium Traianum genere Hiſpanū, qui
tum Germaniæ præerat, abſentē adoptauit, eamq;
adoptionē mors ſenis haud multo poſt ſecuta eſt,
quū paulo plus anno vno pſuiſſet imperio. Obijt
annos octo & LX. natus, vir quum tota vita prin-
cipatū ſuo laudabilis, tum in adoptādo princīpe
ſupra quā dici poſſet iuſtū merituſ, qui quum mul-
ti eſſent, quos iure propinquitatis ſine ambitionis
ſuſpitione poſuit adoptare, Traianum maluit, in
quo omnē gentis & familiæ gratiā poſt publicam
habuit ſalutē. Traianus poſtea quā de Neruæ inter-
ritu factuſ eſt certior, præter cetera quæ ad ſenatum
ſcripſit, ſe honorū nulli nocturnum pollicituſ eſt,
promiſſaq; iuramentū ſanxit. Sed Chriſtiane pietas
cultores qui omniū optimi fuerunt, nō paſſus eſt
eſſe incolumes. Clemenſe Ro. pontifice qui quartuſ
poſt Petrum præſuit eccleſiæ, in inſulā deportato.
Erat hic ad duo Chriſtiorum milia ſecūdis mar-
moribus adhibita, per incōmodeq; aquabatur ma-
nus illa pietatis cultrix ex remotiore loco. Clemenſ
agnum in proximo cōſpicuatuſ modico tumulo ſtā-
rem, tacita religione tactuſ ad locum proceſſit, vbi
fontem offendeit ſub altero agni pede verberim ſca-
rentem, inſperata aquatione recreata eſt illa. Piorū
manuſ, quæ ſiti premebatur. Hoc miraculo pleriq;
moti qui, deos colebat, cōſeſtūſ ſunt vere fidei
cultum cōplexi. His Traianus adhuc irator factuſ.
Clemenſ iuſſit in mare deijci, anchora ad collū ſu-
ſpenſa, vt ad ima deſimeret, ſed haud multo poſt
ſacratuſſimum corpus eſt ad lituſ delatuſ, ſepulchri-
ſecus fontē ab eo reperitum. Incidit Clemenſis mar-
tyrium in tertiu Traiani annum, quum ipſe nouē
ſediſſet & ampliuſ. Anacle⁹ Athenienſ. Antiocho
patre ortuſ, in Clemenſis locum ſuceſſit. Is primuſ
inſtituit ne ſacrorū Antifeſtes neue initiatorū quiſq;
capillum aleret aut barbā, ne a paucioribus tribus,
ordinaretur epicoſopus, vt omnes Chriſtiani nomi-
nis conſecratione peracta quoti die Eucharitiā ſu-
merent. Augebatur aſſidue piorum numeruſ, vt
iam multitudine multo eſſet Traiano ſuſpectiorq;
religio. Eſt itaq; tertia Chriſtiorū perſecutio in-
ſtituta. Simon Cleophę filiuſ. C. & XXX. annos na-
tuſ (fuerat is Hieroſolyſis epicoſopus poſt Iacobū
ordinatuſ) cruci cōſociuſ. Admotuſ eſt martyrio
& Egnatiuſ Antiochenæ eccleſiæ antiſtes. Io. Ze-
bedæi ſilij diſcipuluſ, vr ipſe in epiſtola ad virginē
Chriſti matre teſtatur. Placuit exemplum ponere
ea figura qua ad poſteros manauit, vt rei plus fidei
eſſet. Chriſtiſeræ Marię ſuus Egnariuſ. Me neophy-
tum Io. q; tui diſcipulum confortare & conſola-
ri debebas. De Ieſu enim tuo concepi mira dictū, &
ſupeſactuſ ſum ex auditu, a te autem quæ ſemper
fuiſti ei familiariter coniuncta, & ſecutorum eius
conſcia, deſidero ex animo fieri certior ex audituſ.
Valeat, & Neophyti qui mecum ſunt, a te, per te, &
in te cōſortetur. Et hæc Egnatiuſ. Cui illa. Egnatio
dilecto diſcipulo humiliter ancilla Chriſti. Quæ de
Ieſu audiſti a Ioanne & didiciſti vera ſunt, illa cre-
das, illis inhæreas, & Chriſtianiſtatiſ votum firmi-

ter teneas, mores & vitā voto conformes. Sta & vi-
tiliter age in fide, nec te moueat perſecutionis auſte-
ritas, ſed valeat & exulter ſpirituſ in Deo ſalutari.
Sed hæc multo priuſ & quū Deipara virgo adhuc
in humanis eſſet, quæ Claudij principatuſ vtiſto eſt
loco ſignificatuſ, in cœlum aſſumpta eſt. Hortari
adhæc Ignatiuſ ad Iudæorum perſecutionē ſerendā,
ab imperatoribus enim nulla adhuc orta erat in
Chriſtianiſtatiſ nomē iniuria. Iſta ſcit, vt ad Ignati⁹ tem-
pora redā. C. Plini⁹ epiſtola qui tum forte provin-
ciam adminiſtrabat, ad Traianū data, qua ſignifi-
cauit multa hominū milia quoti die obruticari, in
quib⁹ nihil omnino ſceleris inueniretur, aut quod
Romanas offenderet leges, niſi quod antelucanoſ
hymnos Chriſto cuiſdam deo canerēt, quibus per
motuſ Traianuſ reſcripſit Chriſtianos non eſſe re-
quiroſ, oblatos tamen puniri oportere. Buſtari-
chius cognomē Placiduſ, militum magiſterio
ſuſtinet, eiſdē principis iniuria ob Chriſti nomē
cum vxore & liberis eſt martyrio admotuſ, & Ana-
cletuſ ſedente ita Chriſtianaſe Traiani imperio eſt
percuſſa. Eufebiuſ ſub Cleto hæc facta arbitratur.
Anacletuſ quū annis nouē ſediſſet, Traiano adhuc
imperante obiit. Euaritiuſ illi ſubiectus eſt, vir in
Græcia Iudæo patre ortuſ. Iſtū Iſtū Traiani anno
eſt martyrio coronatuſ vt quidā tradūt, plures ſen-
tunt in Adriani principatuſ eius adminiſtrationē
exiſſe. Euariti⁹ huiuſ pontificatuſ, vt quidā ſcribūt,
Io. Chriſti apoſtoloſ Traiano adhuc imperatē quū
iam vnde cęteſtimum ageret annum, ſtrūctum ſibi
in Epheſina eſt ſepulchrum viuens ſubiit, tū ſplen-
dor tumulo circūſulcuſ loci hominūq; circūſtā-
bus ademit aſpectum, quo poſtmodum remittēte
inane apparuit conditoriuſ, nec ipſe poſt id tem-
pus eſt in terris viſuſ. Fuit Traianuſ vt ad prophā-
nos redeam, eſt Chriſtianoſ nomini inſeſtuſ, vtiſ
alioqui Ro. imperio, qui ex Gallia Romā reuerſuſ,
haud multum ibi cōmōratuſ in Dacos mouit. In-
ſerendi belli præteruſ illi fuit, quod præter varias
clades, quæ gens ipſa Romanoſ intulerat imperio,
iam & pecunia Daciaſ debebatur tribuſi nomē.
Cum Decebaluſ igitur Dacorū rege in Tapis præ-
lio congreſſuſ barbaroſ ingenti clade aſſiſit. Nec
incruēta Romanis obrigit victoriā, ſed quum mul-
ti vulnerati eſſent, factiq; ad obligādas plagas de-
ſiderarentur, pro lauciorum copia veſtē ſibi Tra-
ianuſ cōſcidit in eum vſum, eaq; militibus bene-
gne partitiſ eſt, iſq; qui in acie occubuerant aram cō-
ſtituit, & annuſ inſeruit. Hoſtes in de per iugū mō-
tium inſectatus, nullū priuſ in ſequendi ſine ſecit,
quam circa Dacorū regiā cōſedit. Decebaluſ fra-
ctuſ animo ſuppliciter pacē petijt, quæ hiſ eſt cōdi-
tionibus illi reddita, vt caſtella munitionib⁹ lociſ
conſtituta diſiſceret, tranſugas fabroſ, arma & tor-
menta traderet, lociſ quæ vi occupat, decederet.
Traianuſ Daci⁹ cognomen ex ea victoriā adeptuſ
in Italiam quinſ reſijt. Sed nec Decebaluſ diutius
quieuit, quū Iazigis ſinitimoſ accolat qui in fide
erat Ro. Po. inſectare adortuſ, iterum in ſe Romana
concliuſit arma. Gerere interim omnia barbaruſ do-
lo magis quam vtiſ aperta: quo cōſtitit vt Traianuſ
inſidijs peti⁹ propemodū periclitatuſ ſit. Enimue-
ro in Myſiam vſq; miſſi ſunt a Decebaluſ qui vt
tranſiſſeſ recepti Traianum per occaſionem truci-
darent. Et mox tanquā damnato bello paci & ocio
ſtuderet. Lōgiuſſimum Traiani legatuſ per colloquiū
ſpeciem, neglecto iure gētiuſ, in ſuam poteſtatem
vedegit, redactum varijs cruciatibus torſit, vt ex eo
Traiani cognofceret conſilia, nec ea perſidia contē-
tuſ hominē ita affectum veneno ſuſtulit. Traia-
o i j nus

Traiani
reſcripſit.
Eufachij
marty-
rium.

EVARI-
STVS
VI.
PONT.

Io. euang-
geli.

Dacorū
clades.

Deceba-
li rebel-
lio.

Traianus
Istro pō-
tem im-
posuit.

nus Decebali in fidijs in structus iam inde caute ma-
gis quam cupide belligerare. Danubioq; pontem
imposuit opus inter cetera, quae sumptuose magni
ficcq; sunt ab eo edita, in primis memorabile. Py-
las. XX. numero ex quadrato lapide, centenis ses-
pruagenisq; pedib; inter se distates, alto violētoq;
fluuij ab imis vadis ad fastigij centenū quinqua-
genū pedū primo statuit. Crassitudo in singulis
sexagenū fuit pedū. Arcūs inde fornicatim interie-
cti ponte statuerē, qui a ceteriore ripa ad vterio-
rem stadia habuit. VII. pedes. CCXX. quod ipsatū, si
ad notiorē mēsurā redigas, habebit passus non in-
gētos & vnū. Sed nihil fuit tā mirū in difficili ope-
re, q̄ quae fundādi ratio aduersus vim fluminis ini-
ri poterit, vt quae primo altero loco statuerent
solida manerēt praefertim cenofo vado, fluuij q;
minime corruabili, atq; ibi loci maxime pfundo.
Nā quū alibi duplo triplo velatius fluat Ister, hic
vbi opere iūctus est, quo arctū cogit, eo tumidior,
ac velut riparū angustias indignatus, cōcitator in
aperitū euadere festinat. Nec nomē tantū ea re quae-
sitū, sed Romanarū etiā legionū securitas, quae praes-
fidio tras Istrū mitebat, vt si aliquando hybernis tē-
poribus, amnis min; solito gelu cōcreuisset, essetq;
propere in superabilis, prius auxilio iret, subueni-
returq; laborantibus, quā subita hostiū rebellione
opprimere. Ceterū Adrianus princeps magnā
eius operis partē diruit, veritus ne si trās Istrani ali-
quādo pōtis praesidiū expugnassent nullo in Mys-
siam negotio irripere. Traianus pfecto opere ex-
ercitū in Daciā duxit, fuitq; bellū cū ipsa gēte lōgū
& difficile, sed tanto militū studio erga principē &
ardore gestū, vt vnus acie egressus quia graue vul-
nus acceperat, vbi id letale esse audiuit & incurabi-
le, resumptis armis cōsegit in preliū redierit, ma-
gnāq; circa se ediderit stragē. Postremo idē fuit illi
pugnae qui & vitae finis. Decebalus plurib; prelijs
victus, regnoq; & regia exutus, ne vnus veniret in
hostiū potestate, sibi manū intulit. Traianus regijs
thesauris positus est, quos ille in imo Sargeriae flu-
aluo barbarico astu deoferat. Corruato enim flu-
uio qui regīā vrbē perfingebat, terraq; alti; defos-
sa, thesauros in imā scrobē cōiecit, saxaq; sup impo-
suit, ita cōpacta, vt ne humectari quidē posset quic-
quid intra cōdere, mox amnē in pristinū aluē re-
duxit, captiuos quorū opera in ea re vnus fuerat, ad
vnū interfecit. Bicilis igit aequalis amicus regis, &
cui vni omnia sua cōsilia Decebal; credere erat so-
litus, post illius interitum Traiano aurū patefecit.
Sub id tempus quo hec in Dacia gerebant, Arabes
qui circa Petrā incolunt, pugna parum memorabili
victi sunt a Syria pfecto, & legati ab Indis ad Tra-
ianū venere, qui Romē aditū sunt. Edidit inde Tra-
ianus tria & XX. diuersi generis spectacula tā sum-
ptuose & magnifice in structa, vt in quibusdā dena
milia ferarū sint cōfecta, quina gladiatorum paria
cōmissa, vt plures vno tēpore dimicaret. Pontinas
paludes vnjs flaxo cōmunitis, interfectisq; pōtib;
permeabiles reddidit. Columnā in foro ingentē sta-
tuit, miro quidē opere, vt quae Dion scribit. Fuit mōtō-
sa sibi pars vrbis. Ea quaeq; verum ex colūnae praes-
cripto excidi iussit, donec pro crassitudine ad iustā
longitudinē extaret. Id ille sibi destinauit sepulcrū.
Fori cōplanatio testata est postea operis rationē. Se-
cundum vrbana haec bellum Traianus Armenijs
inquit & Parthis, illaro bello causa praetēta est, qd
Parthamafires Armenij rex diadema Parthorum
acceperat, quū a Romano principe debuisset.
Multi peruersum habuere eam Traianū prouinciā
suscepisse, nō tam necessitate ductum quā laudis cu-

Adrianus
pontem
diruit.

Deceba-
li inuēti
in occul-
tādo the-
sauro.

Colūna
Traiani.

Traiani
successus

pititate, miro itaq; successu vtrāq; Armeniā perūa-
gatus, ad Scitila oppidum fecit castra, vbi Parthamaf-
mātris causam audiuit, & pro Ro. Po. maiestate
vindicauit. Contra Enochorū regē in honore ha-
buit, qd officiose sibi affuisset, ceteros reges & Dy-
nastas partim sua spē deditos, partim metu sub-
actos, in amicitia & societate recepit. Parthiā po-
stremo ingressus, solerti ductu ad Nisibim & Bata-
uam peruēnit, subegitq; quibus praecclare gestis se-
natus illi optimi cognomē deulit, inde & Parthi-
ci. Ipse appetente hyme Antiochiam cōcessit, vbi
medio hybernorum tēpore adeo horrēde terra mo-
ta est, vt montes cōuulsi subsederint, alibi flumina
repente fluxerint, defecerint alibi, multae praeterea
vrbes pene ad excidiū concussae sunt, fed omnium
maxime Antiochia, vbi vis ingens mortalit; aedifi-
ciorum ruinis periit, & in his Pado cōsul. Traianus
a quodā Genio monitus qui sese illi forma augus-
tiorē humana obtulit, ab initio in apertū euasit, ac
plures dies quibus terror ille tenuit, in Hippodro-
mo permāsit, inde sub initū veris Parthi bello re-
peritū sunt. Traianus solentes naues quas antea ad
Nisibim cōpararat, per Cardinū montē in Euphra-
tem pertraxit, nō sine ingētē barbarorū certamine
classēq; ad Diabēnē peruēnit. Estq; haec Assyriae re-
gio, vbi Arbela & Caumela, quibus locis Magnus
Alexāder Darium ingenti praelio vicit. Cornelius
Tacitus videt Diabēnē Armeniē non Assyriā ad-
iungere. Ceterū hostis nuscq; fuit Romano obuius.
Erāt ea tēpestate Parthorum opes pene ad interitū
perductae domestica discordia. Traianus Babylo-
nem deinceps venit, vrbeq; per ocium in specta, in
animo habuit Euphratem fossā in Tigrim corrua-
re, ceterū vbi cōpertum habuit altiorē esse Euphra-
tis aluē q̄ Tigridis, incepto abstinuit, naues res-
mulco perductae ad vtriusq; fluminis cōfluentē, nā
Euphrates in paludes labit ac statim Tigri miscet.
Cōflūēs
Tigridis
& Eup-
hratis.

Terra
motus.

Traiani
expeditio.

Cōflūēs
Tigridis
& Eup-
hratis.

Nisibis.
Antio-
chia.

Seleucia
igni cō-
sumitur.

Agarena

Traiani
interitus.

Iudaeorū
rebellio
circa Cy-
renas.

Traiani
comitas.

ADRIA-
NVS
XIIII.
IMPER.

vt vulgo crederēt nomen in cuius tutelavrbis esset,
omnibus suis conatib; offensare. Fuit itaq; omniū
opinione longior obfidio, nec magis longa quam
irrita. Re itaq; infecta Traianus inde discessit, qui
quū iam graui morbo languere coepisset Romā re-
dire contulit, mox vbi a morbo cōualuisset Mes-
fopotamiā repetiturus. Itaq; P. Aelio Adriano cū
exercitu in Syria relicto. Selinūtem vsq; quae postea
a Traianopolis dicta est, delatus vita decessit. Alij
Seleucij eum extintum proderūt. Defunctus est
vita annos natus tris & LXX. quū duodeviginti
& a Caesare dictatore quartusdecimus imperasset.
Petrū vt multi, & ipse quoq; peruersum habuit, ve-
neno. Alij quia sanguinis fluii; sua spē steterit,
qui quotānis illi ab imis partibus fluere cōsue-
scer. Parthi audito Traiani interitū Parthamafathe
qui recētis beneficij memor Romanae amicitiae tuē-
dā erat autor neglecto, cōtinuo rebellariū, pristina
regimini forma denuo inducta. Ita in clryā Ro. vi-
ctoriā, qua Parthia, Armenia, Mesopotamia, maio-
re ex parte Ro. armis cesserat, festinus principis in-
teritus fecit irritā. Sub id tempus quo Traianus vita
decessit, Iudaei subita defectione, Graecos Roma-
nosq; qui Cyrenis totaq; Cyrenaica regione age-
bant, eximprouio adorti, ad. CCXX. milia homi-
num trucidauerunt. Eusebius circa Cyrenas & in Ae-
gypto dimicātū scribita Iudaeis aduersus locorum
incolas. Verum quoquo modo res gesta est nulli
mortalit; atrocium in peremptos seuire, si vera sunt
que Dion de ea re tradidit. Ceterorum intestinis praes-
cixisse se dicitur, cruore inunxisse, cute velasse ca-
pita, humanas carnes effraisse, multos a vertice ser-
ris dissectos, alios bernes fistis obiectos, aut inter se ferro
dimicare coactos. Hac rabie cōtracti qui Iudaeorum
Alexandriā & in Cypro per id tempus fuer. Artes
mione quodā duce arreptis repente armis tā scedā
vtrob; stragē edidit, vt his quoq; locis. CCXL.
milia hominum vno sint tēpore occidit. Occisa.
Nechi tam atrox facinus impune tulerunt. Lusius
a Traiano adhuc in humanis agente ad vitionem
missus, rebellē gentē reterrimis affect cladi b;. Euse-
bius Iudaeos qui in Mesopotamia erāt, rebellasse
autor est, in eorū missum Lusium Quietū, aliq; Lyfā
scribunt, aiuntq; acie cū Iudaeis dimicātū, caesaq; eo
praeflo esse multa Iudaeorum milia. Nec ita multo
post Iudaeos in Cypro rebellasse, postq; scedā
insulanorū stragem Salaminē etiā ab his excidio
deditā, ob idq; diu capitale fuisse in eam insulā siue
casu, siue consilio, appellere. Fuit in Traiano mira
animi comitas, & cū cuiuslibet mutua officiorū cura.
Ferunt dicere solitū, talē principem in priuatos esse
oportere, quales vt priuati in se sint ipse cupiat &
opret, nihil ferunt egisse vnquā, aut cogitasse quod
nō ad cōmunē vno pertinere, immunitates mul-
tas tribuit, alijs tributa remisit. Anconitanorū por-
tum laro praetorūq; muro munitiorem reddidit ad
coercēdū maris impetum. Et ille talē egit principē,
quo postea institutum est, vt in nouorū principū
creatione, ad iustitiani vsq; tempora, acclamari sit
solutum. Felicio Augusto, Traiano melior. Eius ci-
neres Romam delati, aurea vrna in foro quod ipse
struxerat sunt sepulti, sub colūna cochliade, de qua
supra memoratum est. Visitur hodie quoq; Romae
ceterum quadragenum pedum altitudine. Aelius
Adrianus post Traiani interitū imperio potior est.
Aelio Adriano patre natus, cognomēto Aphro-
disia cōsobrino. Ipsius maiores Atria oriundi,
vrbe Picens proxima, est ex Hispania recēs illi ge-
nus, idq; securus credo Eusebius Adrianū tradidit
Italicae in Hispania ortum. Spartianus eum Romae

natum autor est, sed vbi cūq; ille ortus est, a Traia-
no adopratus, eo fatali morte sublatō imperitū asse-
curus est, quū Euaristū pōtifex adhuc sedere, siue
vt Eusebio placet. Alexāder, qui illi proxime suc-
cessit. Ceterū Euaristū siue hoc siue illo imperatē,
ipse quod satis constat martyrij est palmam morte
adeptus. Idē primus omnium titulō Romae diuinit
praesbyteris, septēq; diaconos instituit qui veritatis
gratia praedicantē obseruauerunt. Fuit Euaristū adhuc
sedere, Papias Hierosolymitanus antistes, qui de re
Christiana eleganter scripsit historiam, hunc Herea-
neus est postea secutus. Apollinaris, Tertulianus,
Victorinus Pictauiensis, & Laetantius Firmianus.
Quadratus (fuit is apostolorum discipulus) pericli
tantem sub Adriano ecclesiā, sua fide & industria
seruauit. Erat Adrianus Athenis hicq; eorū impuls-
su qui domicilium illud demouit apud Eleusim
colēbat, in vrbe pietatis cultores saguire adortus, af-
fixisset haud dubie Christianū nomē clade atrocif-
sima, nisi de Christiano dogmate tempestiue illi li-
brum Quadratus exhibuisset, q; Aristides Athe-
niē. fecisse fertur, homo philosophicū studijs iā
rea illustris, tū vero Christiani dogmatis affectator
pietissimus. Horum Apologeticis libris permonus
imperator, Minutio Fundano Asiae proconsuli scri-
psit, vt Christianorū nemini noceretur, nisi crimi-
nis cōiucto quā antea in dicta causa passim ad sup-
plicium raperēt. Surtūq; Euaristū hoc demum
tumultu dicāt martyrio adactum. Fama vt dixi, de
eius exitu nō vna est. In Vaicano quod satis con-
stat, est sepultus. Alexāder illi surrogatus est, septi-
mus pontifex a Petro, vir Romē nat; viridi adhuc
aetate, prudentia & morum sanctitate senex, autor
fuit vt Iustralis aqua ad malos. Dæmones fugan-
dos, in tēplo, domic; haberetur. Cōsecraturus pri-
mus aquam vno miscuit, instituitq; vt oblatio ex
azimo non fermentato, vt antea fieret pane, hoc vt
purior materia esset, vel potius quia Christus azimo
cōsecrasset, illud vt Christus ecclesie coniunctus si-
gnificaret. Per id tēpus Sabina Romani sangui-
nis, & Saphyra Antiochena pro Christi martyrijū
tulere. Adrianus tumultuosum ab initio fortitū est
imperiū. Enimvero post Traiani decessum & pro-
uincij Po. Ro. plerq; & reges tumultuati sunt. Sed
mo; illi circa bellū leuere, aliq; aliter, plures ramē au-
toritate cōpressi. Ille igitur ex Syria Romā reuersus
triumphum Traiano debitum, sibi q; a senatu ob-
latum, recusauit, quin dedit operā, vt trisphi pom-
pa traduceret. Traianicūq; imago trisphali curru sit
ante oculos ciuitatis praeteruicta. Inde Sarmatico
motu vrbe exiit, iam & Halani ob imminuta sit
pendia nihilo quietius agebat, in Moesian proce-
dit, & cū Halanorum rege facile negotium compo-
suit, eoq; pacato Martiū Tuberonē Pannoniae Dac-
ciae ad id tēpus praefecit. Romā inde reuersus om-
nī munificētē genere in cunctos vnus est ad dem-
rendum ciuitatis studij. Nec multo post in Gallia
profectus est, ex Gallia in Germaniā trāsijt, nō tam
belli quā pacis cupidus. Exigebat interim a militi-
bus omnia militūq; munera, haud aliter quā si bellū
instaret, quos vt nō imperio tātū, sed exēplo quoq;
cōstruaret, tanq; manipulariū vn; in aperto vesce-
batur, castrē sibi cibus cōtētus, lardo, casto & po-
sca. Pedibus nōnunc; inter milites iter facere, militi-
tesq; p haec ad laborē instruere, ac praeter cetera ad
monere, ne quid ociosum emeret aut palceret. Ex
Germania in Britaniā trāsijt, vbi Romanos ab
insulanis diuisit, muro octoginta millū passū lō-
gitudine in tēfecto. Britaniā reb; cōpositis in Gal-
liam reuersus est. Nemausq; Bassitica eximij operis
oo iij exurxit.

Euaristū
pōtifex
marty-
rium.

Quadra-
tus liber.

ALEXAN-
DER
VII.
PONT.

Azimi
vfus.

Castrēss
cib; quae
lis.

extruxit. Petij inde Hispania, Taracoque hyemavit, ubi Augusti templum est ab eo instauratum. Parum abfuit, quin hic furio si hominis incurfu fuerit interfectus, quē dum seorsum a suis inambularer, in se stricto ferro irruente vix a cæde cōtinuit, quo administri trepide affuerunt, tum vero, cōperta hominis validudine, non modo nō supplicio affecto villo sed medicis quoq; curadum tradidit. Mauros rum morum sui nominis autoritate cōpressit. Bel lum inde a Parthis ortū, & ob id ad orientē solem profectus verbis dūtaxat cōposuit, tanra de ipsius principis virtute erat etiam apud barbaros opinio. Inde Asia peragrata in Anticam renavigavit, ubi Eleusinis sacris initiatus, Atheniensibus leges petē tibus, ex Draconis & Solonis præscripto dedit. Cæ reris initia in causa fuisse, vt in Christianos scuitus rus fuerit, nisi Quadrati & Aristidis Apologetici li bri illum proposito auertissent, vt supra est memo ratum. Ex antica Sicilia petij, Aenæ miracula cō templaturus, quod vt cōmodius faceret, montem ascendit, inuisitq; craterem ex proximo. Ex insula Romam reuersus est, vnde continuo in Aphricam trāsmisit. Haud enim quisq; principum tam breui tēpore tantum terrarū peragravit vnaquā. Dicitur sub eius in Aphricā appulsum affatim pluisse, quū toto antea quinquēno cecidisset nūq; e caelo imber. Fuit proinde eius accessus Aphris gratissimus. Carthaginē alia ex parte instauratā Hadrianos poliim nominari iussit, scēp omnibus propemodū terris impressa sunt peregrinationis illius vestigia. Ex Aphrica reuersus Asiam iterū petij, Athenisq; tātum subfedit, quoad illic Iouis Olympi templum, iam antea a se inchoatum, dedicauit, actum demit, vt quidā scribunt. Atheniensibus scripsit leges. Asia inde adij, in qua peragrada plura suo nomine cōse crauit templa. Erat enim pontifex maximus. Syriā postremo ingressus, reges multos & Tetrarchas, vt ad se veniret, inuitavit, vt cū his corā foedus & ami citiā sanctius iungeret, & in his Coludronē Parthū, cui filia a Traiano captam restituit. Venereit quidē pauci ipsius fidē fecerūt, omnesq; tā comiter & beni gne accepit, muneribusq; ornauit, vt poenitentiam postea egerint, qui venire recusarunt. Iudæi interea in Syria nō nihil tumultuati sunt, quod gentili mo re præcidi vterent, diuisitq; in Antiochensium in uidiā Adriansus Syriā a Phoenice, ne illa pluriū di ceretur vrbū Metropolis, causa eius odij in Antio chenos non proditur quod scia. Hierosolymā edis ficij instauratā Aeliā a suo nomine appellauit. Iudæos quicūq; aderāt, varijs claudibus affectos expul sit, vrbe Christianis permitta. Permessus inde Ara biam ad Casū, montē peruenit vt ex eius vertice, terrā noctis vigilia, orientē solem intueretur. Casū celsitudo alio est historiārū loco declarata. Pōpeij tumulum magnifice instruxit, mox in Aegyptium trāgressus Nilum nauigavit, quo tēpore Antinoū amittit, fleuitq; multibriter. Graci Alexandriē agē res in principis gratiā Antinoū consecraruere, sed quæ fuerit apud maiores mortuorū ratio cōsecran dorum loco haud multū diuerso declarabitur. Tā longa igitur variāq; peregrinatione bella quēdam tēmere mota silentio trālegit, cum Parthis certior fuit illi amicitia quod regē ipsi gēti detraxit, quem Traian⁹ inuitis dederat. In Armenia permittit, qui iam antea ipsius Prouincia fuerat legatus. Assyrijs tributū remissa Traiano imperati. Albanorum & Hiberū reges multis largitionibus sibi perpetua beneuolētia deuinxit. Bactrianos quoq; reges ipsius amicitia per legatos petiere & hæc foris. Domi su pra quā dici possit ciuillium morū studiosus, vt se

Adrian⁹ omnes Ro. prouincias inuisit.

Adriani gesta dicitur Syria.

Mira comitas in Adriano

propemodū in ordinē redigeret, nimia comitate. Neimē vidit pauperem modo innocētē quē nō ditauerit. Odit contra fraude & dolo malo diuites. Quos priuatus habuit inimicos, princeps incolu mes prestittit, atq; in his vnu in quem infestiore fuit animo. Hunc iam princeps factus quum sibi timē tem esset intutus. Sis inquit bono animo, iam per riculum euasisti, per quæ videtur mihi significare voluisse, fore vt se princeps incolu mis esset, quem priuatus perditurus fuerat. Laubatur publice, vbi veteranū quendā cōspicatus dorsum marmoribus destringentē, vbi serui inopia audiuit id fieri, eum seruis & pecunia donauit: postridie quum ad prin cipis liberalitatem prouocandā fenes pleriq; de in dustria id faceret, eos ad se accessit iussit sese inui cem defricare. Quum a Srafsman rege dona quēdā accepisset & in his aureas chlamydes. CCC. no xios in arenam auratis chlamydebis in regij mune ris contemptū produxit. Ludos & venationes ma gnificētissimo dedit apparatu, vt interdū die vno centum leones in arena interficerentur, crocū & bal samum per scænæ gradus fluxerit, tāto venādū stu dio tenebatur, vt & canibus strueret sepulcra, & hic vbi vsam ferro peremisset oppidum constituerit. Seruum cōspicatus suum inter duos cōsules ambu lantem, misit qui illi colaphū infligeret, ad mone retq; suæ stultitiæ quod inter eos ambularer, quorū adhuc esse posset seru⁹. Fuit & videri voluit omnū artū peritissimus, in rhetoribus & grāmaticis car pendis frequēs, omnū fere artium professores præ se cōtempst, arguebatq; eos palā vt indoctos. No ta est vox Fauorini philosophi q; ea respēctate fuit, cuius verbum quum Adrianus reprehendisset, nec Fauorinus cōtra niteretur quibus poterat rationi bus, castigatus ab amicis q; parū suæ cōsultū ser dū gnitati, qui tam facile Cæsari cessisset. Flet quē ille non cedam huic qui triginta habet legiones? Amauit vetustū dicē di genus, ob eāq; rem Catonē Ciceroni prætulit. Virgilio Ennū. Sallustio Cæci lium. Extant eius versiculi quos propinquus mori ti dictasse dicit. Animula vagula blandula hospes comeq; corporis, quæ nunc abibis in loca pallidū la rigida nudula, nec vt soles dabis focos. Romæ Pætheon instaurauit. Id opus M. Agrippæ qui fuit Augusti Cæsaris gener, statuisse vetustissime testā tur literæ, quæ hodie in fronte, supra epistylia colū narum manifesto vetustatis argumento visuntur. Bonifacius quartus, Phocæ principis permittu, di uæ virgini cunctisq; martyribus dedicauit, quum gētilibus fuisset dñs antea sacri. Instaurauit Adria nus in cāpo Martio, septa, Basilicā, Neptuni ædē, forum Augusti, & Thermas Agrippæ. Imposuit Tyberi pontem sui nominis, & sepulcrum cuius moles Pōti incubat in extrema Vaticanā valle, ho die pontificia arx est, & ab Alexandro pōtifice ma ximo multa ope instaurata, validiusq; circūducto Tyberi munita. Villam in Tyburti tam luxuriose instruxit, vt singulis etiam paribus, vrbium cele briorūq; locorū indiderit nomina, vt Lycium. Aca demiam, pritanæum, Canopum, tēpe, & ne nō no mina adessent inferos etiā finxit. Et ille per hæc an nos duos & .XX. rerū potitus est. Alij vnu & .XX. tradiderunt. Habuit in animo relinquere sibi suc cessorem Cælionum Cōmodū quem in adoptio ne Aeliū Verū dixit. Cæsareq; appellauit. Sed quū Commodus nimis validudinaris esset, affiduoq; cōsistaretur morbo, in caducum inquit parietem inclinauimus, hui⁹ Cælionij fuit cōmittē illud edu lij, quo Adrianus fere vsus dicitur, vt fumen, Phas stanum, Pauonē, & Aprunam, & crustula, confun derent.

Adriani scōma.

Serui ca stigatio.

Adriani arrogātia in om nib⁹ stus dijs.

derent. Id Tetrpharmacum dixere. Idē lectos sibi fecit ex reticulis, quæ rho farum folijs referit, Straz gula ex liliorum folijs. Martialē Maronem suū ap pellauit, cursoribusq; innexuit suis alas in speciem cupidinis nominatq; ventorum a sua cuiq; celeritas re indidit, hunc Circū vocans, illū Notū, alij Bo ream, iubebatq; eosdem indesse cursitare. Vxorū quorūq; extraneis sese voluptatibus ad dixerit. Pariare inquit me in alijs exercere voluptates, nam vxor dignitatis nomē est, nō voluptatis. Et Cæio nius quidem talis fuit, quo extincto Arrium Anto ninum, qui postea est pius cognominatus, ea lege Adrianus in adoptionē recepit, vt ipse Annū Ve rum, & M. Antoninū adoptaret, qui postea primi omnū pariter rempublicam administrarūt. Perit Adrianus Baijs annos duos & .LXX. natus. Statu ra fuit procer, capillo inflexo, promissa barba, vt cicatrices quibus os dehonestabat tegerentur. Mul ti persuasum habuerunt illū nō natura, sed arte mi tiorē se in publica administratione præbuisse, ve ritū se sibi quod & Domitianū accideret, nā & Ser uianū focerū suū iam nonagenarium sub id tēpus, quo perij, leui suspitione ad mortē cōpulsit. Et ple riq; viri illustres illo principe, aut exilio, aut morte afflicti sunt. Ipse diu morbo cōstitatus sepius co natus est sibi manū inferre. Puteolis sepultus est in villa Ciceroniana, vbi templum pro sepulchro An tonin⁹ imperator illi posuit, vnde Pij est cognomē adeptus. Vixerunt cū eo viri clari. Ptolemæus Ma thematicus sua tēpēstate insignis. Aegyptius gene re, sed nō regia stirpe or⁹, vt vulgus existimat, quū ætate vna, & ampli⁹ in ea terra regnare desitū esset. Cœpit sub Traiano florere & in Adriani tēpora de scēdit. Fauorinus philosophus. Palæmon. Herodes Athenē. M. Byratius, Rhetores insignes, Apuleius apher, Aulus Gel. Plutarch⁹ Cheroneus. Appian⁹ Alexandrinus historiārū scriptor, & Suetonius Tra xillus cui epistolārū magistro successorē Adrian⁹ dedit, q; liberius cū Sabina cōiuge sua versari dice retur, q; aulicæ dom⁹ reuerētia postularer. Reponit quidā in hæc tēpora Plinium Iuniorē Noucomē sem. Dionē Prusēsem qui de regno multa scripsit. Terētiū Scaurū grāmaticæ artis professorē, & Egri sippū, qui Hæbreorū rebus altius repetuit. Excit ad Hie rosolymitanū vsq; exidū pertraxit historiæ filij. Alexāder pōtifex multa pie operat⁹, postremo mar tyriū adij Adriano adhuc principē, quū annos .X. & ampli⁹ sedisset. Nomē tanavia sepulē est. Sixtus qui octauo post Petrū loco præfuit ecclesiæ. Roma nus fuit patria, & Alexādi successor, hunc Alexan drum & Euaristū sub Traiano martyriū passos scri bunt quidā, alij sub Adriano malunt. Cæterū quo cūq; Sixtus principe tenuit ecclesiā, ip⁹ hæc ferū tur decreta, ne sacra vasa prophane attingerēt ma nus, ne episcopi ad pontificē vocati a suis reciperēt, nisi pōtificatus haberēt literas, instituit & carnē quod cōsecrationē præcedit, quo ter sanctus canit. Nuda fuit ab initio omnis ceremoniarū ratio, plus pietatis habēs q; apparatus. Satis cōstat Petrū post cōsecrationē cōtinuo inferre solitū dominicā ora tionē, auxit inde hæc mysteria Hierosolymitanus antistes, auxit Basilus, aliq; alia institueret. Cælesti nus misse introitū. Gregorius, vt nouies Kyrie di ceretur. Hymnum gloriæq; Telephorus. Collationes Gelasius. Epistola & euāgelij Hieronymus. Al ieluis ex Hierosolymitana ecclesia translatus est. Symboli decantatio in Niceno cōuentu instituta. Desunt etiam cōmemoratio Pelagij est. Leonis ter tij osculum pacis. Agnus dei Innocētiij. Misit Sixt⁹ Peregrinū Romani sanguinis in Gallia ad cōfirmā

Adagiū.

Adriani interitus & forma

Viri ingenio cla ri.

SL XTVS VIII. PONT.

Rei diuinitio.

dos Christiani nominis viros, qui in eatum puin cia erāt. Inde autē reuerfus Appia via, vbi discedē ti Petro Christus fuit obuius, supremo est affectus supplicio. Seraphia Antiochena virgo, & Symo phoriosa Getuli vxor cū quēdā liberis eodē tēpore multo martyriū affectæ, vt quidā tradit, alij in aliud tēpus reijciunt, vt supra est memoratum. Sympho riosa prius est palmas cæsa, mox crinibus suspensa, molari inde saxo ex ceruicē alligato in Anienē præ cipitata est. Sabina Romani sanguinis ferro icta in Auentino cōcidit. Eleutherus Messanēsis antistes, Euenus, Theodorus præbyter, Quadratus Athen. episcopus. Quirinus Romæ cum .X. milibus & du centis tribus eodem tumulu perierunt. Postremo Sixtus quoq; martyriū est passus, iam anno .X. sui pontificatus exacto, in Vaticano est eius corpus si tum. Telephorus Graij generis post Sixtum eccle siæ præfuit. Incidit Telephori creatio in .XII. Adriani principis annum, quadragenarium seu nium ante Palchales dies huius fuit institutum, & quod dominico natali ter sacerdos celebraret, quū Christus nascitur, quum natum inuisit pastores, postremo vbi prima lux humano generi affulsit, quū prius nulli ante certam diē horam celebrare fas esset. Adijcitur & alius mysticus sensus, vt tripli ci actū nō vnus gētium status significetur, primus qui sine lege fuit, quum omnia fuerunt tenebris cir cūfusculis alter & tenebrarum particeps, quum post legē latā fuit omnino aliqua dei optimi agni tio, sed nōdum plena: postremo gratiæ est, cui sol, i. veritatis lux affulsit. Idē pōtifex autor fuit vt sub ipsum sacrificij exordium hymnus gloriæ diceret. Telephoro pōtifice Iustinus philosophus ex Nea poli Palæstine regionis librum Christiani dogma tis aduersus gētes Antonino principi obtulit. Scri psit & dialogum cōtra Triphonē Iudæorum prin cipem. Fregit & Crescētē Cynicum qui Christi no men impugnat, cuius ipse postea in sidijs circū uentus pro Christo fudit sanguinē. Eusebius hunc philosophum appellat arrogētē amatorem. Val entiniana Hæresis per id tēpus ora est, fuit eius Valenti niana hē plinæ. Persuasiuis in habuit Christum nihil ex diua refis. virgine assumpsisse, per eā pure transfusum. Excit Telephori pontificatus in alterum Antonini principis annum. Is cur Pij cognomen tulerit, non vna potuit esse causa, multæ quidē afferuntur, sed quæ omnium sit verissima haud diserte tradit. Sunt qui inde illi cognomen datum existimant, quod a cognos principio sui principatus seruauerit quos Adrian⁹ morti destinauerat, alij quod Adrianū defunctum pietissima sit memoria profectus, templumq; illi, vt proximo est loco significatum, construxerit, contraq; omnium studia immenso decreuerit ho nores. Tam & illud pietati datum quod Adrianum se interficere conatē prohiberit. Cæterum quia natura pius & clemēs fuit, vt nihil triste aut asperū ab eo expectaretur, fieri potuit, vt inter primas fa uentis populi acclamationes, fit Pius cognomina tus. Paternum illi genus ex Nemaufē Gallij oppi do. Vxorē duxit Anniam Faustinam, eam tertio sui imperij anno defunctam cōsecrari passus est. Ex ea Faustinam habuit, quam M. Antonino successo ri suo matrimonio locauit. Fuit ann⁹ ille quo Pius princeps imperare cepit, humane salutis centes mus ac quadragesimus. Romanæ vrbs octingētes simus nonagesimus secundus. A mundi exordio, quinque mille simus trecentus trigessimus nonus, impauitq; sexagesimus a Cæsare dictatore. Te lephorus qui non⁹ a Petro tenuisset ecclesiā, altero

Christia norum marty ria.

TELE PHS IX. PONT.

Valenti niana hē

Vnde Pij men.

ANNI MV Nē

Antonini imperij anno, pro fide morte occubuit, quatuor annos sedisset vnde cum. Sufficit illi Iginus Atheniensis, qui auctor fuit, vt tēpla solenni cerimoniam dedicarentur, ne augeri possent, aut minui, nisi prius factus esset auctor metropolitani? Antistes, vt nefas esset ex sacro trabes, regulas, alia ve materia in prophanū vsum trasseret, vt in fians non nisi per virum vnū aut feminā extrariū baptismo admodum ueretur, ne Metropolitano praesul reū quēq; faceret aut factum dānaret, nisi prouincię Antistitibus prius iudicio admotis. Venit Iginus tēporib? Romā Polycarpus, vt Platina in pōsticia tradit historia. Polycarpus Antistites nō Iginio sedēte eū venisse ait. Fuit is Smyrneus Antistes & Io. Zebedei discipulus, vir multa eruditione, plerofq; Marrionis & Valēntiani detestabilis peruersio a fide alienatos ad pristinum pietatis cultū retraxit. Martiōi ex occursu rogati an se agnosceret? Agnosco inquit prius mogenitū diaboli, ad illud aliudē q; Hæresiarcha esset, negabatq; deū esse Christū patrē, qui per filiiū creasset omnia. Sed Polycarpus Smyrnæ postea igni crematus est, M. Antonini & L. Vero imperatoribus. Hi quarto post Nerone loco Christianā insecrati sunt pietatē. Melito Sardian? Antistes librū de Christiana doctrina Pio Antonino dedit. Tertullianus auctor est ex p̄torum coetu fuisse quosdā, qui pphetiā in Melitone spiritū fuisse arbitratī sunt. Scripsit & Theophilus Antiochensē presul ecclesię librum aduersus Marrionē, scripsit & in Hermogenis hæresim, qui materia ex qua cōstit mundus deū esse arbitrabat. Iginus decimus pontifex fato morit, quū quatuor sedisset annos. In demortui locū Pius Aquileiensis est surrogatus, Ruffinus genitus. Peruenit Pius pontifex ad M. Antonini tēpora, qui cū L. Vero imperauit. Pius Antonin?, ex Adriani decessu imperiū adeptus mirā in omnib? prēbuit æquitate, nullus vnq; principū per omne imperiū tepus ita omnib? fuit gratus, nemo eius iussu interfectus est. Dicit maioris Africani illud semper in ore habuisse, malle se ciuē vnū seruare quā mille hostes perdere. Alterius itaq; ductū cōfecit bella si qua sunt aliunde orta. Britannos per Lolii vrbicum legatū bello victo, alterumq; rebellibus insularis obiectum murū cepitib? & gleba extructū. Mauros & ipsos bello domitos ad pacē suppliciter petēdā cōpulerunt. Victi sunt alieno ductu Germani, Daci, & Iudæi crebris rebellionib? infestī. In Achaia quoq; & Aegypto nō nihil bellatū est. Sunt & Halani eruptionibus imminetes cōpressi, ob quā magna illi dein cepit apud barbaros & populos auctoritas. Pharaïmanes rex ad eum Romā venit, quū id Adriano petēti recuasset, hui? quoq; principis epistola Rex Parthorū Armeniaco abstulit bello. Idē Abagorum regem auctoritate nominis ab Oriente exciuit. Rimethalēcē aucta ipsius & curatoris causa in Bosphoranum regnum remisit, & Olbiopolitas contra Tauroscythanū gentē auxilijs iuuit, quo ad Scythæ victi obfides illis dare coacti sunt. Fecedarunt pulcherrimum alioquū principatū multæ & variæ cladēs, partim cœli, partim hominū iniuria ortę. Fames dira & terræ motus ingens, quo Rhodus & alia illustra loca horrende concussa sunt, incendia vrbis. CCCXL. vrbis in insulis perpetua flāma consumptis. Narbo in Gallia, Antiochia, & forū Carthaginis per idē tempus deflagarūt. Tyberis in solenti auctu omnia loca inundauit. Natus & biceps infans. In Arabia iubatūs serpens vnus, qui sui dimidium a cauda deuorauit. Quatuor feri leones se vltro in Arabia captiōdos prebuerunt. Ex operibus incendio consumptis Adriani, templum restituit,

IGI
NVS
X.
PONT.
Polycar-
pus.

PIVS
XL
PONT.
ANTO
NINVS
NINVS
PIVS
XVI
IMPER.
Antonini
Pij p̄p̄o
pularem
genium.

Ostenta
per id tē
pus facta

& Greco stasim. Amphitheatrū instaurauit. Adriani sepulcrū. Templum Agrippæ. Pontē subleuicū, Pharum Caietani portus. Lauacrum Hostiensē, & Antiatium aquæ ductus, & Lauinię templā quædā. Columnā nobilissimū operis, a qua hodie pars vna vrbis Romæ nuncupatur. Antonini opus multi arbitratū. Cum amicis imperator nō aliter versatus quam priuatus fecerat. Intra vrbes mortuos sepeliri vetuit. Spectacula edidit magnificentissima, vt missione vna centū sint leones producti. Exhibuit & Elephatos, & Crococeras, tigrides, rhinocerotes, crocodilos, & hippopotamos. Decessit vta in suburbano suo ad duodecimū lapidē ab vrbe, annos LXXVII. natus, anno quā imperare cœperat, tertio ac trigesimo. Imperiū & Faustina filia quā illi matrimonio locarat M. Antonino moriē cōmendauit, vltimū tribuno signū dedit æquimitatē. Fuit statura eminētī, sed quū iam senex curuaretur, tenuibus est tibia tabulis, facta ad pectus obligatis, pro remedio vsus est, videturq; materia ad id petita, quæ frigidus esset corpori perutilis. Est enim Tilia calidioris naturæ arbor, idq; ex eo deprehēditur, quod suo tactu retundit alicū. Vnus fere principū vixit sine vlla ciuium aut hostium strage, quārum ab homine prouideri potuit, & ob eam rem a plerisq; dignus iudicatus, qui Numæ cōferret. Et Pius imperator, qui sexuādecim Romæ post Cæsare dīctator est terū potitus, talē se principē gessit, cui defuncto flaminē, Cireses & Antonianus fodales decreuit senatus. Secutus est Marcus, qui cū L. Vero a Pio adoptatus Antonini cognomē ex adoptione tulit. Iustus a senatu gubernaculū reip. suscepit, assumptiq; Lucii fratē sibi collegā imperi. Ceterū tam hic est quā ille Antoninus dīctus, nomē ab eo qui vtrūq; adoptauit sumptū. Hi duo ex Cæsarib? primi Romæ æquo iure imperarunt, quū ad id tepus singulī cōsules essent. Cōsors ambo vobus imperiū mansit, paribusq; auspicijs omnia domi forisq; gesta. Remissior in Lucio animus, ac parū virilis, multaq; in fratē obseruatiā. Defunctus vita est in Veneretis vndecimo anno, quā cū Marco imperare cœperat, quū ex cōcordia ambo eodē curru Altinū perterēt, subito sanguinis ictu extinctus est. Grecei Hypeplexim vocāt. Hunc Marcus, vt Pium, a quo fuerant adoptati, cōsecrandū curauit, quæ igitur cū eo, primū & mox ab illius interitu solus gessit ordine explicabūtur, si prius ad diuina paululū deflexerit stilus. Pius pontifex (sic enim accidit, vt is & imperator Antoninus nuper defunctus Pij tulerint cognomen, quū eodē tēpore, hic imperium, ille sacrā apostoli obtineret sedē) ab Hermete quo familiariter est vsus librū accepit, in quo angelus sub pastoris persona mādāt Pascha dominico die celebrari, quod vt fieret Pius constituit, & ne ex Iudæica hæresis quicq; baptismo adhiberetur. Thermas in uico Patricio in templi vsu conuertit, quas Praxedis eximie sanctitatis scemina diuæ Potentianę sororis suę nomine extruxerat, atq; inibi baptisimū fontem constituit. Sacerdotibus pœnam irrogauit, qui Christi corpus & sanguinem negligētis cōtrederent. Si inquit ex his aliquid in terrā deciderit. XL. dierum pœnitentiā agit. Si super altare tris dies rum. Si super linteū quatuor. Si in aliud linteū noxam, vbi cūq; vero fuerit effusum lampru recipio, si recipi potest: si min?, laue linteū, aut radat, lotū & rasum cōcremetur, aut in feratū sacrario. Vixere per id tēpus viri facititate & eruditioē clari, Apollinaris Hieropolitan? antistes, q de Christiana pietate scripsit ad Antoninū principē. Vixit Iustin? philosophiæ affectator, q librū sibi argumētō eidē cognoscēdum

Tiliae na-
tura.

M. AN-
TONI-
NVS,
L. V. E-
RVS
XV II.
IMPER.

Pij pon-
tificis de-
creta.

Viri san-
cti.

gnoscēdū tradidit, sed is Crescētis Cynici in sectatione perijt martyrio celebrior factus. Tarian?, quē Iustinus instituit, priorū numero potuit ascribi, si quæ a præceptore didicit tenuisset. Cæterū via aberans nouā cōdidit hæresim, quā dein Seuer? auxit, vnde Seueriani. Hi vno & carnibus abstinent, nec vetus probatē testamētū, nec Christi resurrectionē. Scripsit & Philippus Cortinæ vrbis quē Crete insulæ est, Antistes, in Martionē, a quo Marrionista, quē Cerdonis dogma fuit secuti. Est & Musan? in Eucratianā hæresim inuētus. Horum error a Seueriano non multū diuersus, omnifariā cibos auerfari, quos deus humanæ vitæ proposuisset. Vixit cū his Galenus Pergami ortus, medica arte sua tēpēstare clar?, sed ad posteros multo clarior. Scripsit Græce libros. CL. extatq; hodie ex his quā plurimi, tot? Hippocratis est. Taurus Berythius Platonice affectator discipulus. Arrhianus Berythius Nicomedie ortus. Apollon? Chalcedius Stoicus, quo M. Antoninus vsus est præceptore. Pius pontifex fato decessit, sediq; annos. XL. & amplī. Anicetus Syrus ei cōtinuo successit, pontificū ordine duodecimus. Sunt qui Anicetum Pio præferāt, sed vtrūq; res habet in M. Antonini incidit tēpora, recētib?q; decretis auxit ecclesiā, nec clerus nutriti cōmā: ne Antistes vllus a paucioribus quā tribus sui ordinis sceraretur, vt Metropolitano cōsecrans ex tota prouincia episcopi adessent. Egippus Aniceto adhuc sedente Romā venit, scripsitq; præter ea quæ dixi, historia, ab eo tempore quo Christus est passus ad Eleutheriū, qui fuit Aniceti discipulus & mox pontifex. Inclauit martyrio Aniceti pontificatu Felicitas Romani sanguinis mulier pietate insigni, perieruntq; cū ea filij septē, Ianuarus, Felix, Philippus, Cyllanus, Alexander, Vitalis & Marcialis. Alij alio cruciatu cœlum adepti. Cæterum mater gladio perempta est. Sequuntur Marci principis gesta. Is Romæ in coeli ortus, vt Capitolin? scribit, ex Anno Vero, qui prætor obiit, & Domitia caluina. Vtrūq; gentis stēma vetustum & illustre. Hoc a Numa Pōpilio, vt Marius Maximus scripsit, illud a Salsitino Mallēnio Dasummi filio qui Lopias cōdidit, Iomgæ serie ductum. Vxorē habuit Annā Cornificiā, inde Faustina iuniorē amitiā suā, nā si Capitolinū natus verus est auctor, Annus Verus & maior Faustina Rupiliam Faustinnā matrē habuere. Mira in Marco iam inde a pueris grauitas, nec minor studiorū cura. Græce & latine ab initio institutus, pluribus vtriusq; linguæ grāmatis & rhetoribus vsus, sed nulli plus tribuit quam Cornelio Frontoni. Dedit & Gemino Comædo operā, & Androni musico, eidēq; & Geometræ, in Philosophia Apollonium Chalcedoniu Stoicæ disciplinę virum in primis coluit, cuius domū post Cæsaris appellationē recepit, dicēdi cupiditate frequētari. Dedit & Sexto Cheronæo operā quē Plurarchi fuit nepos, Claudio maximo, & Ruffico Cinnę eiusdem disciplinæ affectatoribus. Peripateticos audiuit Claudij Seuerum & Iuniū Rufficum, cum quo postea princeps omnia publica & priuata cōmunicauit cōsilia, cōsulē designauit, defuncto statuas in senatu posuit tantū omnibus præceptoribus tribuit, vt quorūdā aureas in ærario haberet imagines, aliorū sepulcra hostijs, & floribus venerari sit solitus. Didicit & ius ciuile, in quo genere studiorum Volustio Meriano est præceptore vsus. Frequētariū & scholas declamatorias, tā frequens & circa multā assiduus, vt supra modū afficeret corpus, eoq; nomine sæpe, quū puer adhuc esset, a suis corripitur. Vfus est & Dio genetū opera in pictura, pugiles & eorū certamina

Galenus
medicus.

ANICE-
TVS
XII.
PONT.

discēdi cupiditate atēdit. Acupari venarūq; non ineptre. Pila ludere frequētē & scite. Postremo philosophia totū sibi hominē vt dēcauit, nec ita tamē vt ex ingenita humanitate aliquid remitteret. Frugi quidē ac minime cōtumax, verecundus sine ignauia, sine tristitia grauis. Et talis quidē adhuc priuatus, dein imperiū adeptus, iam quadragenarius cū ab initio principē egit, vt Pij lenitatē nemo defideraret. Turbarunt ciuile & philosophicū Marci occisū varij bellorū motus, qui vno fere tēpore existerūt. Vologesus Parthorū rex Cornelianū Syriæ præfectum prælio fuderat, imminēbat & Britanicū bel- lum, Cati in Germaniā & Rhetia tumultuose irruerat. Calphurnius Agricola est aduersus Britannos missus. Cætorū prouincia Aufidio Vitorino data. Ad Particum bellū Verus Antoninus Marci frater profectus est. Ipsæ Romæ esse voluit, tādū ibi futurus quoad vrbis desideria posularem. Verus in Syria Antiochia & Daphne tenus pgressus, venatibus gladiatorisq; certaminibus deditus, omne belli tempus ocio transiegit. Estq; interim in Armenia prospere bellatū, Artaxatis vrbe nobilissimā a Statio Prisco legato captis, quauictoria vrbeq; Cæsar Armeniaci recepit cognomē, inde & Parthici, posteaquā cum Vologeso debellatum est, cum quo priusq; solutū sit bellū, Marcomani facti sunt hostes, gens Germanica Quadis vicina, quæ velut in fronte sita, qua terra ipsa Danubio peragratur. Hi reges in digenas ad Domitianū vsq; tempora habere soliti postremo & exterorū passi sunt. L. Vero Parthico bello quod quinq; habuit annos reuerfus, cū Marco fratre senatus decreto ad Germanicum exijt bellum. Iam & Quadi Marcomanorū affines tum multuari dicebantur. Parthi quoq; temere ad arma recurrerāt. Ceterum terribilis duorum imperatorū fama ad bellum proficiscētium plerisq; gētes, quæ aut defecerāt ab imperio, aut nō multo postertā defecuræ, ita in fide tenuit, aut alienatas ad imperiū retraxit, vt Quadi rege amisso, ea lege nouum crearent, si duo Cæsares probassent, processerant illi in Pannoniā vsq; rebuscq; prouinciæ in præsens compositis, Italia, repetit, vbi mox paulo Verus subitā est morte sublatūs, sed de eius exitu alia erelatio. Marcus Lucio defuncto Marcomanus repetit bellum. Coniurauerāt post ipsius in Italiā reditum vno tempore in Romanū nomen Marcomani, Varsig, Hermundurū, Quadi, Sueui, Sarmatæ, Lacringes, Burei, Siffbes, Sycobotes, Roxolani, Bastarnæ, Hasiani, Costoboci, aliaq; ad septentrionem gentes, ab Illyrico limite vsq; in Galliam. Marcomanis itaq; in Danubij trāstu victis, alijscq; per partes, aut bello pressis, aut metu ad imperiū retractis, Pannonias omni in festarum nuper gentium metu liberauit, in conficiendo bello quum ærario exhausto a pecunijs laboraretur, omnia aurea vasa argentea, crytallina, & myrrhina, cum omni principali suppellectile, ornataq; cōiugis, publice vēdidit, ne tributa imperiō, ciuitatibus aut prouincijs esset grauis. Contra tādū bellorū motū ferocitā armavit, maiorum exemplū secutus, qui secūdo bello Punico id fecerat, seruos militiē affectos, vt illi, Volones nominauit. Sunt & gladiatores instructi, quos Iatro- nes dixit. In Illyrico & alijs gētib?, miles ad id bellum est quæstus. Peperit credo eam militū inopia terra pestilentia, quæ in vrbe & agris ingentē, ea tēpēstare, fecerat vastitatē, sed quæctisq; fuit insolētis illius delectus causa, tā graui periculofq; bello, p̄spere defunctus, clarissimū Marcus princeps cū Cōmodo filio, quē Cæsare appellatū, trūphū egit. Rē bellicæ ex amicisq; inia administrauit, illud idē dē testatus,

Varia
bella
vno tem-
pore ex-
orta.

Marco-
mani.

Veri pri-
cipis sub
itaria
mors.

restans, multo æquius esse se talium amicorum cōsiliū sequi, quā tales amicos suā vnus voluminat. Mauros qui Hispaniā vastabant, per legatos vicit. In Aegypto quoque parū quietæ per id tempus fuit, militibus multa grauique provinciæ inferebantur, quos per Auidiū Cassiū reuocit, qui postea vtrāq; arripuit. Et ne vnūq; gētiū per id tempus laboraret, Sequanos, & Lusitanos autoritate cōpressit, qui sponte sua ad res nouas spectare dicebantur. Auidius Cassius se in Aegypto imperatorem appellauit, ob idq; hostis dānatus eiusq; bona Romæ publicata, eratq; adhuc Marcus imperator Marcomanicū bello occupatus, quod decreto erat ipsi genti iterum illatum. Certus erat Rō. imperator Marcomaniā & Sarmatiam in provinciarum formam redigere, quā Cassiano motu excussus est ab ipso gerēdum merum cursu. Et iam in Cassium mouerat, quom ille medio est suorum motuum conatu interfectus, eiusq; caput ad Marcum delatum, id Stoicus homo nullo lætitiæ signo inspexit, atq; humari iussit, dolūq; vicem suā, quod se principe ille vnus ex omni senatorum numero interfectus esset, quom vnuersum ordinē ab initio incolumē prætare stauisset. Antiochenis, qui cum Cassio cōspirant, veniā deest. Dedit & Cypris vnde Cassius fuit. Sed tamē Cyprum videre noluit. Ea expeditione perijt Faustina eius vxor ad radices tauri mōtis, in vico Alale, quā defunctam Marcus Princeps laudauit, quom multa alioqui fuisset parum integre pudicitie, dubium nesciuerit maritus illius probra an dissimulauerit. Satis constat aliquando Cæretæ, nauticas & gladiatorias sibi conditiones quæsiuisset. Multi etiā persuasum habuerūt Cōmodum, qui post Marcum imperauit, adulterio conceptum. Quidā fabulam adijciūt, quod Faustina gladiatores quosdā cōspicata vt prona erat in libidinem, cōfessim in vnus amorē exarserit, inde ægritudine affecta, quom eo grauius langueret quo impensius occultabat tam sordidum amorem, languorūq; morbū peperisset, ad postremum viro causam diligētius sciscitanti de suo amore cōfessa est, cōsulores ferunt ab Antonino super ea Chaldeo, quibus autoribus, ad eiusmodi affectum abolendum, iussa sit Faustina sublaure se interfecti gladiatoris sanguine, in quo maxime laborabat, ac cōtinuo cū marito congrēdi, quo coitu nefarius ille illicitæ venis stimulus sit extinctus, in vtero cōceptus, atq; ita acciderit, vt Faustina post mater nos menses gladiatorē sit potius quā principē enixa. Enimvero Cōmodus qui eo partu natus est, quicq; post M. Antoninum patrē imperauit, gladiatorias obijt pugnas, vt Capirolinus tradidit. Fertur Marcus imperator quādoq; ab amicis monitus vt cum Faustina multis probis cooperata diuortij faceret, si occidere nollet, quibus ita occurrit, q; vxorē dimittimus & dotem reddamus necesse est, ad imperium, alludēs, quod a Pio Antonino principe Faustinae patrē per manū acceperat, dubiū hoc an aliud secutus ipse quod satis constat, adeo patienter tulit Faustinae flagitia, vt eius mœchosis etiā ad dignitates promoueret, & in his Turcellum, quem cum ea pranderēt aliquādo deprehenderit. Pacato oritris ita Marcus in Italiā reuersus est, quā vbi primū attingit rogā induit, rogatiq; milites per Italiā sunt principem secuti, nec multo post Marcomani, Her munduri, & Sarmatē sunt bello reperiit. Id bellum Marco fuit omnium humanorum operū extremū. Enimvero triēno quam ad id bellum exierat vita deceffit. Cæterū priuicquā animā efflaret, quā graui morbo pmeret effectq; nō procul a morte, filio me-

uens ne post suū obitum bonas artes & studia aspernatus, fœdis se voluptatibus immergeret, quod multis antiquorū principum accidisse nō ignorabat, qui iuuenes ad modū & immatura adhuc ætate ad imperium euecti, per luxum & licentiā ex honesto & recto turpissimū vitæ genus secuti essent, omniumq; maxime terrerē recens Neronis memoria fœdissimūq; vitæ exitus, primores militū ad se in cubiculum accessit, alieus se paululum ita est pro cōsione affatus. Haud dubiū est vtrū fortissimū, quin graui dolore afficiamini quū me ita affectum inuenimini, nihil est enim tā propriū hominis quā humanis casibus moueri, quāq; nescio quoniam modo multo plus illa afficiūt, quæ oculis cernimus q; quæ aurīū sensu percipimus. Cæterū q; vchemētē affectū sitis in hoc meo casu, quū ratio quā dixi suadet, tum meus in vos perpetuus amor, ac pietas, vt sic dicā, omnibus perpescat, pro quibus tā equū est me nunc gratiā expectare, quā vestrū referre, si grato in me animo, eorumq; memores esse vultis, que publice & priuatim in vos cōtuli. En ego nūc vita migraturus sum, relinquē vobis filii vix primas adolescentiæ metas ingressum, & ob id gubernatoris & magistrī indigū. Vereor ne in his rerū humanarum fluctibus desitueat, rudis ad omnia & ignarus rectorē cursū sua inficitia alienaq; assentatione excussus, in malarū artū scopulos impingat. Este itaq; omnes rogo illi patres pro vno adempto, atq; in eo excolēdo assidui, nec pariamini eum funestis assentationibus auferri, quibus nulla est capitalior pestis principibus data, nō prauis voluptatibus cōtingit, quæ inimicæ sunt cōtinuæ & moderatōni. Mōstrate cupiditæ & præferoci adolefēticiæ nulla vi auri luxuriā expleri. Mōstrate ciuium beneuolētia, nō armis, principū latus muniri oportere. Sciat deum eos tuto diuq; imperare, qui nō merū ex crudelitate, sed amorē ex beneficētia suorum ciuiū animis infundūt, omnis seruitus inuida nisi voluntaria, si qui vltro obtēperāt, nullaq; coacti necessitate sub alieno impio degūt, hic certe & beneuoli sunt, & ab omni assentatione vacui. Cōtra infidē & perniciosi violētē & cōtumeliose habitū. Nullū est animal cōtumacius homine, nullū maiore arte tractandum. Quod vero ad filiiū attinet, haud ignoro quā difficile sit in magna licētia, summaq; reū affluentiā, frænare voluptates, sibi ipsi imperare: q; si illi recte viuēdi autores eritis, & quæ nūc corā audit ne animo excidat sepius monebitis, amiceq; & fideliter hortabimini, & vos, vt spero, optimū principē habebitis, & nostrā defuncti memoriā demerebitis. Hæc ille, qui quū adhuc loqueret, repēte animo collapsus, defuncto similis, sine voce iacuit. Ad quæ casum tāta orta est circūfusi cœq; cōmiseratio, vt pleriq; parū animi cōpotes clamorē extollerēt, ipse vix nū superuixit diē. Defunctus fato magnū omnibus eius gratis hominibus reliquit desiderij, posteris memoriā virtutis sempiternā. Eius morte vulgata incredibilis lucē exercitū occupat. Nulla adhuc fuit gēs aut populus Romanæ diuōis qui in eius morte non lachrymas dederit, alij parentē, alij principē omnium, qui vnūq; fuerat, aut esse poterat, optimū predicātes. Iulius Capitolinus nō nihil diuersus abicab Herodiano, qui est sermōnis huius autor. Ille plures ait dies cum cibo abstinuisse moriendi cupiditē, ac iam sexta luce, vocatis ad se amicis, quū eos stentes inueneret, quid inquit me stetit viri optimi? Cur nō magis de cōmuni morte cogitatis? Tū rogatus qui filiiū cōmēdaret? Vobis ait si dignus fuerit, & dñs immortālib; Imperauit Marcus duodeuiginti annos, vixit vnū & LX. vir moderamine

Marci verba in morte.

M. principis vox memorabilis.

Grata Marci principis memoria.

deramine & clemētia singulari, philosophiæ præter cætera cupidus. Semper Platonici illud in ore habuit, beatissimā esse ciuitatē in qua aut philosophi imperent, aut imperatores philosophentur. In tetra pestilētia, quæ ciuitati vastitatē attulit in signē, primoribus ciuitatis, & qui sunt clade illa extincti statuas erexit. Ignorat multitudinē publico sumptu exulit. Fuit ad hęc, eo principe, præstigiator qui per id tempus quo pestilētia atrocius lauge, ignē dixit & cœlo casurum, mundūq; sine habiturū. Fidei rei fore, q; ipse ex Capricco cadēs in Ciconiā verteretur, multi mortales in campū Martiū cōfluxere, vt incredibilis alioqui rei euentum cognoscerēt. Stabat multitudo miraculo intēta, quū ille subito ex arborē demissus est ac simul auis q; ad id paratā habuit inde dilapsa. Conspirauerat is cum pleriq; in hoc ipsum vt solitudinē vrbis & infrequentiā nocti in ciuitate grassarentur, hominē destinati sceleris conuictū Marcus nullo affectu supplicio, adeo miti fuit ingenio, & ad ignoscēdum facili, suiq; per hęc tam charus vnuerse ciuitati, vt maiores natu filii appellaret, fratres æquales, iuniores patrē. Mortuo diuini honores ab omni sexu ordine & ætate habiti. Populū senatusq; propitiū deū dixit, eoq; processit vana persuasio, vt pro sacrolego haberetur qui defunctū imaginē nō domi coleret. Templū publice cōstituit. Flamines fodalesq; dari. Potuissetq; Marcus tali exitu felix dici, si princeps omnium optimus filium omnium pessimum non reliquisset.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEPTIMAE, LIBER V.

AELI VSVS RVS XVII. IMPER. RA.

ELIUS Verus princeps, qui vndecim annos cum Marco imperauit, quāq; prior vita decessit, quia tamē post illum est imperator declaratus, merito secūda sortitur relationē. Fuit is L. Aeli Veri filius, qui primus est Cæsaris appellationē ex adoptione adeptus. Homo ad voluptatem potiusq; ad imperiū natus. Hic ille est, quē quom sibi Adrianus princeps adpaterat, videretq; breuiturum corpore adueria valedudine profligato, in caducum dixit se parietem incubuisse. Nec Verus, qui ex eo ortus est, multū a patris ingenio degenerauit. Nota est infamia eius cœna, quā Romæ princeps duodecim conuiuiis dedit, sexages cœrenis milibus sestertijs insumit. Singuli cōiuiæ singulis sine pincernis donati, elegant forma structoribus singulis, quorum ministerio in cœna vsi sunt. Cœnæ gestaq; sunt vasa argentea, aurea, crystallina, myrrhina, nam potatibus nunq; idē est calix appositus sed alius recens, diuersæ preciosaq; materiæ, quot cœnū genera, tor vina, animalia ex omni genere omnibus data, coronæ cum aureis lenicis, & floribus alieni tēporis. Postremo abeuntibus triclino mulæ quibus sedētes domū abiret & muliones dati. Pari luxuriā infamia asperus in Praesina auriga rum factiōne fouēda. Praesino equo quē voluerat celeritate nūcupauit, aureū confluuit simulacrū, quē equi defiderio secum abens habuit. Eidē ad præsepe stāti passus vvas ppria manu fudit, & hordeum enucleatū. Nunq; nisi purpura instrāt, ad se perdu-

Aeli Veri portentosa luxuria.

Praesinus equus.

ci iussit, extincto sepulcrū in Vaticano fecit. Auri modū sepe Praesiani ab eo perierunt. Ad Parthiciū bellū, pfectū Antiochiæ subfedit, dū per legatos in Parthia, Media, Armenia bellatū est, & quia vbiq; res prospere fluxerit, Parthici, Medici, & Armenia ci cognomē recepit. Triūphauitq; Romā reuersus, quū nihil minus esset quā triumphū meritus, nec multo post ad Marcomanicū bellū cū fratre exit, alibiq; superatis, vix tādū vrbis desiderij tulit quo ad res in Pannonia cōbnerentur. Voluptatibus inde vrbis in Italiā reuocātibus, vtero Aquileiam cōcessit, traxitq; secum Marcū fratrem, & imperij collegā, qui ob fœdissimos vitæ mores, iniquo animo ferebat, se abente cū Romæ esse. Dum igitur ex Aquileia Concordiā, mox inde Altinū vehicūlo petit, subita vi morbi oppressus, pro defuncto Altinū delatus, post biduū exspirauit. Fuit ei mors suspecta, quāsi veneno a Faustina oftreis indito perierit, q; ille parū occultū habuisset cœstū, q; cū ea opa verfecisset, sed Lucillæ cōiugi suæ, quæ Marci & Faustinae erat filia, reuexisset, quæ fama nō multū a Faustinae vita abhorret. Est & Marcus ea infamia asperus, vt ipse nō alius in suilla voluuerent dederit, collegæ vitā fœdissimorūq; morū pertraxit. Capirolinus Marcū crimine absolutū sanctioris vitæ augmento adductus. Ego vt dicā quod sentio, nihil ab eorū opinione abhorreo, qui eius cædis Marcū haud ignarū existimāt, qui quū Germaniciū bellū instaret, idq; Verus detrectaret, sueq; nollet fratrem vlla belli laude insigniri, siue cōmune imperij pati nō posset, aut quod plures tradit, domesticarū voluptatum cupiditate captus, impedimento esset quo minus bellū cōficeret, nam Romē illū esse se absente ob fœdā & probrā iam vitā videbat Marcus sibi & principali maiestati nō cōducere, ob idq; satius duxerit hominē quoquo modo tollere, q; per eū imperij curā abijcere. Sed cuiuscūq; ille consilio perijt, nā quis p certo re iam vetustā affirmet, præsertim quæ tū quoq; parū cōstitit, quū fieri cōiugit? Obijt Verus annos. XI. quā imperare ceperat, iam duos & XL. annos natus, decorus corpore, barba prolixiore, capillorū ad corosius, vt eos ramēto auri illiniret. Coluit prima ætate studia literarum, vltiq; est ab initio Scauro gramatico eius Scauri filio, qui Adrianū principē docuit. Græcos præceptores habuit, Telephū, & Harpocratōnem. Rhetoricus vsus est Apollonio Celere, & Herode Attico, & ex Romanis Cornelio Frontone, Arrigē & Philosophiæ studia, suiq; orator minus malū quā poeta, reuolūt; quū alijs vitijs Neronē, tum noscitur na euagariē in ciues grassabundus, quo cōtigit vt sepe, quæ admodum Nero, a validioribus afflicta, contusa facie sit domum reuersus. Et Verus de quo hæc scribimus, talis fuit. Marci Antonini eius col lege qualis fuerit vita abunde est, vt arbitror, supra demōstratum. Habuit hui? principatū annos duos deuiginti, quo tēporis intervallo fuerit viri eruditione clarī, Fronto rhetor insignis, qui verum principem docuit, & Peregrinus philosophus, qui Pifis se viuum ardentē rogo iniecit. Anticetum pontifex marryrij est coronam adeptus, quem vndecim Romanæ ecclesiæ præfuisse annos, via Appia sepultus in Calisti cœmeterio. Sorer Fundis or? post Anticetum pontifex creatus est, anno qui Veri principis obitum precessit, qui decimus fuit imperij Marci Antonini, peruenitq; ad Commodū, vt Plautina scribit, principatum, qui Marco patri successit. Eusebius triēno priusq; Commodus imperare cepisset tum vita defunctum colligit. Instituit Soter ne Sanctimoniales palam contrectarent, ne ministerij

Faustine opera verus perijt

Veri forma.

Viri docti.

SOTER XIII. PONT.

Faustine interitus.

Quo cōceptu natus sit Commodus.

ministerij cantus acerre imponderet, dum res diuina fieret, vt incestum haberetur cōnubium cui sacerdos non rite adesset, benediceretq; illi, ac nisi puella a parentibus solenni more viro desponderetur. Sunt qui ad Euaristū id decretum referat. Auxit per id tēpus vt Christiani nominis Dionysius Corinthus Antistes, efficacissimū epistolārum genere, quo vsus dicitur. Scripsit & Theodocion Africanus non pauca in vsum veræ fidei, capitisq; haud inepte Apellis hæreticæ dementiæ, qui deum, quæ coleret, ignorare se fateretur, Christūq; non vere deum diceret sed phantasmā hominē apparuisse. Clemens Alexandrinæ ecclesiæ præbyter Stromatū libros scripsit. Prometheus Cretensis vir eloquentissimus, & Herodianus. Fuit & Opianus Cilix poeta, qui Elechiā scripsit. Iulius Pollux grāmaticus & rhetor, qui de verborū interpretatione ad Cōmodū principem dedit librum. Cataphrygarum Hæresis per id tēpus Montano autore orta est, vt quibusdā placuisse video, sunt qui in aliud tēpus referant. Obijt diē Soter anno sui pontificatus nono. In Appia situs est, ad Calisti cœmeteriū. Tenuit sedē tertius de cimus a Petro Eleutherus ille Græcia oriundus sed Neapoli in Italia ortus cōtinuo successit. Cum hoc nuper dignitate adeptus Lucius Britāniæ rex per litteras egit, vt se & suos vellet Christianorū numero addicere. Missi sunt eo Fugatus & Damianus viri pleræ insigni, hī regem cum tota domo populūq; vniuerso baptisimū sacramētū insignierūt, subla toq; malorum Daemonum cultu, vera in gēte pietas cōstituta est. Sic Britānia omnīū prouinciarum prima publicitus Christi nomē recepit, anno post eius aduētū cētesimo circiter & octogesimo. Fuit Eleutherus autor, vt p̄iorum nemo superstitionis nomine repudiaret cibum, quo humana consuetudo vesceret. Ne quis priuare facerdotio nisi accusatus, criminisq; cōuictus. Ne reo absente secundum accusatorē viliū fieret decretum. Cæterū Eleutheriano pōtifficatu pax & q̄es vbiq; p̄is fuit, estq; Christiana per omnes interim terras insigniter ausc̄ta, multiq; ex Romanā nobilitate, cū tota domo, sint ad fidē conuersi. Apollonius Orator insignis vn̄ omnīū ea tēpestate martyriū passus est, quia de Christianæ fidei laudib; quod tū capitale fuit orationē habuisset, post cuius interitū multa inualuit hæresis. Primum Martionis dogma varie diuisum. Alij principium vn̄um fassī, Alij duo, quidam etiā plura, tris personas totidēq; naturas asserentes. Florinus Blasco, & Quolitianus impiē multa cōtra veritatem machinati. Quidā Frōtonē Rhetorē & Gasrenū in hæc tēpora reponūt, de quibus, etsi supra memoratum est, fieri tamen potuit, vt ad Cōmodi tēpora peruenerint, de quo post iam hinc dicēdum. Is a paterno funere miles affatus, multa de se esse locutus, quod imperatore natus esset patre, nō aliud a scius, rep̄sistēq; se infantē i palatina purpura, puerum in militū cōplexibus creuisse, sæpius a patre singulis commēdatū, sæpius exercitū, non incertū esse principē & imperatorē sed natum. His ille magis quod spem faceret futuræ virtutis vllā militibus commēdatū, donatiūm de more proposuit, grandēq; eo nomine largitus est pecuniā exercitū, acquirēq; non nihil prudētiorū consilijs. Inde nature vitio, aulicāq; assentatione, presentissimo principū veneno ad peiora delapsus, vrbānarum voluptatū desiderio, bellum magna ex parte confectum intermisit. Præsidio itaq; ad ripam Istri flū. relicto, ipse cū cætero exercitū Romā reuersus est. Redijt ille omnibus æque charus. Nemo erat cui non perstratum esset nouū principē nullius poriusq; patris sui

Diony.

Theodo.

Viri illu stes.

ELEV. THE. RIVS XIII. PONT. Luci? Bri tannorū rex.

Martiois hæresis diuidit.

COM. MO. DVS XVIII. IMPE.

imperatoris optimi vestigia imitaturum. Complexa est vniuersa ciuitas adolecentē incredibili lætitia, verissimūq; animi affectu. Conciliabat illi q̄tas fauorem incredibilē, conciliabat recens patris memoria, domestica nobilitas, triplici gradu imperatorum stemma, Romanāq; nobilitatē attingens. Paternum genus amplum multiq; prætorijs & cōsularib; viris insigne. Mater Faustina, vxor principis principē genita, quæ Adriāni autē per matrem habuit, Traianū proauit. Augere. domesticū studij pulchra faciēs, & virilīs, tranquillæq; faciēs oculis micantes, & crispa cæsaries, quæ cum ad solē velut igni rutilaret, multi crederē eam aurea scobe suffusam. Demum nihil vni defuit ad prōmerendā omnium gratiā, præter melliorē mentē, quæ quum in occulto adhuc esset, tanq; omnia aforēt, per fausta oia, lætatiq; populi acclamations vrbē ingressus, posteaq; deorum tēpla inuisit, senatui primo, mox prætorianis egit gratias, quod eorū in se fidē & studio paternum sibi imperium mansisset incolume. Egīt inde aliquādiū medium, vt Herodianus scribit, principē paternis amicis vsus, Capitolinus cōsuetūm præcipitē in vitia abijisset autor est. Perennio prætorij præfecto viro inexhaustē auaritiæ cura rerum omnīū permittit. Nec ita multo post Lucillā fororē occidit. Hęc puellō Vero principī prius nupsit, qui fuerat cū patre imperator. Post illius obitū Pompeiani cōnubio cessit irataq; erat fratri, q̄ ille imperatoria insignia, quæ fuerant sibi post prioris mariti interitum seruata, in Crispinā cōiugē suam trāstulisset. Quadratum igit adolecētē nobilitatis cuius stupri cōsuetudine tenebat, vt fama erat multis illecebris eo perpulit, vt cū pleriq; senatorij ordinis in Cōmodū coniuuauit. Datum inde negociū Quintiano, qui in Amphitheatrū aditu Cōmodū obrūtaret, ille, siue metu, siue aemitiā, ex laebria repente egressus nudū Cōmodo pugionē obtulit exclamās. Hunc tibi mittit senatū. Quintianū questioni adhibitus totū cōiuratorū consiliū & ipsam rationē cædis patefecit. Sic Lucilla destinata cædis conuicta interficit. Est & Quadratus, & qui cum eo cōiurarāt, capitali supplicio affectus, atq; hinc Cōmodi principis maxima odiū causa in senatū extitit. Est nec multo postq; Perennius interfectus, qui & vitæ principis & imperio insidiabat, suffectusq; est hui? loco Cleader homo Phrygi sanguinis, qui sub corona olim venijt. Is quoq; prioris fortunæ oblitus, post grandem pecuniā congestā, animū ad imperiū adiecticæterū ad captandū multitudinis fauorē. Gymnasium in vrbe ædificauit & balneas, inde vt ciuitatem fame adactā militēq; obsequētiorē haberet, immensam vim tritici occultauit confestim matura proditiōe laxiorē reddidit? an nonam. Populus inediæ impatiens tumuluoſe in Cōmodi suburbanū fecit impetū, Cleadrū ad supplicium posēs. Cleander prætorianum equitē in plebē immisit, factaq; confestim fuga est, multiq; obruti sunt, aut ferro trucidati. Cædes ad vrbe vsq; distrecta. Equites mixto agmine portas irrum punt, tēctisq; insinuatū telorum multitudinē confestim obruuntur. Inuenerunt & milites qui Romæ stationem habebant, vrbānam multitudinē. Prætoriani equites vndiq; degrauiati ægre in apertū euasere. Eratq; per hæc Cleanderi culpa ciuile bellum constatum, Cōmodo voluptatibus immerſo, & ob id eorum omnīū quæ se habēt ignaro. Erat Cleander ita omnibus formidolosus, vt ne ex ijs quidē, qui circa Cōmodum per id tēpus fuere, ausus sit aliquis hi fecere. Fadilla principis foror, cum multis lachrymis ad eius pedes aduoluta, scissā veste, &

Com. modus Lucilla fororem occidit.

Quadratus & coniuuaturū cædes.

Attende atrocem seditiōem.

crinib; passis velut in summo fratris periculo, quā tum mali instaret, Commodo detulit. Ille periculo commotus, Cleadrū ad se aceratū corā interfici iussit, caputq; cōto afixum mandat per vrbem circumferri, atq; ita supplicio vn̄ius seditio pressa est. Sunt & cum Cleandro duo filij interfecti, & ex amicis pleriq; Cadauera vn̄co distrecta & in cloacas aut in Thyberim profecta. Er fortuna tali in vno homine vasa est iudicib; vt repente ex infima fortuna ad culmen diuiciarum dignitatēq; extulerit, sublatam in sperato casu affluerit. Atq; hystorū in vrbe Cōmodo principē fuerunt. Foris Mater nus homo facinorosus, signorum defensor, modica primo latronum manu, inde alijs super alios sese illi spe prædæ agglomeratibus, refractisq; passim carceribus, tantam vim hominum in vn̄um contraxit, vt Galliam & Hispaniam aliquādiū hostiliter vexarit. Ad postremum vbi vndiq; in se a prouinciarum legatis auxilia contrahi vidit, ignotus Italiam reperere est ausus, Romamq; occulte ingressus consiliū cepit, Cōmodi, media sacrorum pompa, obruncandi, peregrissetq; forassis id faciū, nisi re ad principem per eos delata, quos sui cōsiliij participes Maternus fecerat, ante destinata cædis diē oppressus perisset. Sunt inter hos mox? procul domo victi per legatos Mauri & Daci, Pannonia, Britannia, & Germania, quæ imperium detestabant, in officio retentæ. Cōmodus interea, toties in sidijs peritus, nulli iam in de multum credere, eoq; processit metus, vt ne raderetur quidem apli?, aut conderetur, sed capillum & barbā, vt Capitolinus scribit, adureret, erupitq; in apertā fauitiē, multiq; patriq; ordinis, & ihs senatoris oppido multū eius fauitia interfecti sunt. Est & vrbs cædo in cædio deformata. Ortus ignis in templo Pacis, quod in via noua fuit, nobilissimumq; vrbs ædificium primo deflagrauit, & cum eo multorum pecuniar, quas eo ciuitas, velut in sanctissimum reposuerat sacrarium. Arsit & Vestalis eides, vnde depromptū est Palladium in apertum, nulli antea, nisi vestalis bus, & pontifici visum. Plures inde dies ea est clades per vrbem grassata, plurimāq; interim ædificia publica & priuata consumpra sunt. Crediderunt multūq; stormi casu fulminis id incendium cōflatum, sed res eo prodigioior visa, q̄ sereno, vt Herodianus scribit, cælo fuerit ignis ortus. Eusebius Capitolinum altquanto prius, cum bibliotheca & circumiectis ædificijs, simili casu arsisse autor est. Incenso delerōq; pacis templo multū tristitia augurari, bellāq; portendī interpretabantur. Accidit, & aliud prodigium, q̄ stellæ per diē perpetuo apparuerunt, quædam etiā ex his in longum producētē medio quasi acre pendere. Cōmodus interea nihil secus fauēbat, media seuita adeo voluptatis bus immerſus, vt. CCC. milibus, si Capitolinus verus est autor, concubinis vteretur, ex omni matronarum & meretricum numero exquisitissime delectis. Par exoletorum numerus ex omni flore iuuentutis ascitus, vt omnium perpetrandarum libidinum vberor adesset materia. His deditus omnia per luxū & libidinem fecerare, cum his intempēstia ua conuiuia trahere, balneas subire, facere in terris ac pati turpia. Cum vxoribus præterq; cum Lucilla, quam occiderat, suprum fecisse dicitur. Vxorē Crispinam in adulterio repertam exegit primo, mox relegatā occidit, sicut Cōmodo ea dementia, vt concubinarum quasdam Faustine matris & fororum nomina ferre dederit. Et quum talis esset, fauere tamen in dies multo atrocius in patres & cæteram nobilitatem. Feras Romæ & in Lauinij Am-

Materni conceptū facinus.

Palladiū in apertū defertur.

Praue Cōmodi voluptates.

phiteatro confecit, eaq; iaculandi peritia, vt interdū centum leones totidem istibus in arena prostrauerit. Nec minus in eo sagittandi studium minorve profectus, qui vt plenior sequeretur, semper penes fe, vt Herodian? scribit, Mauros faculatores habuit & Scythas sagittarios. Fuitq; tam valido corpore, vt elephantum hausta, & Origis cornu transigeret, vno ictu plurimum feras conficere. Adeo certa fuit illi manus, vt quicquid oculato destinasset sagitta contingeret. Gladiatores rhetoriorūq; circiter mille, aut vicia aut occidit, trecentes lægias quiquies, viuōq; adhuc patre in id certamen descendit, mox imperator magnum palmarum numerum expleuit, ob hæcq; vnae perfusionis plenus, Peseennio interfecto, felix dici voluit, vt Sylla. Inde Hercules cognomen recepit voluitq; louis non Marci filius dici. Repudiato Romanorum principū habitu, leonis pelle instratus, clauamq; gestans in mediū prodebat. Interdum non sine contemptu & derisu in mullebrī veste, vt ille cuius æmulus videri voluit, sese spectandum obulit. Romam post incēdium instauratam Commodianam coloniam appellari iussit, & senatum Cōmodianum. Voluit & menses Cōmodū pro Augustojdici, pro Septembri Herculem, Octobrem inuictum, Nouembrc, superatorū, Amaziōniū, Decembrem, nam totidem vsus? pabat cognomina. Er vt terribilior omnibus videretur statuam sibi poni iussit pro curia, quæ arcum intenderet. Cæterum eo extincto statua sublata est patrum decreto, libertatis signo eadem fabe imposito. Ademit & Colosso solis caput, suumq; iussit imponi. Fuit adhæc ea feritate, vt qui bellonam ex sacrorum instituto, suo placare debuerat sanguine, vere iussit sibi brachia secare, quū Anubim portaret, media sacrorum pompa, Isacorum capita si mulacri ore consauciabat, atq; eosdem pineis nucibus vsq; ad pernicem cogebat sibi pectus contēdere. Debiles & claudos in gigantum modo formatos sagittis cōficiebat. Si quis mori destinasse diceretur cum inuictū iubebat precipitari. Fecit adhæc dixitq; plura relatu indigna. Postremo quom destinasset Calendis Ianuarijs gladiatorium manu stipatus ex ludō non ex palatio prodire in publicum, subnotassetq; multorum nomina, quos luce illa erat interfecturus, & in his Martiam quam ex omni concubinarum numero præcipue adamauit, habuitq; pro p̄modum iustæ coniugis loco, Q. Artium lectum, Prætorij præfectum, & Electum cubiculū custodem. Libellumq; dum in balneo propter oblitū, Puffio quem in delicijs habuit, ac Philocommodum appellauit, pugillarem nactus pueriliter ad Martiā detulit, quæ agnito principis chirographo, cognoscendū cupidaj quid esset in eo notatur, ne per incuriam liber si aliquid esset ponderis intercederet, vbi se cum multis morti destinatum animaduertit, periculi magnitudine exterrita, Electo, cuius cōsuetudine tenebatur, & forassis ob eam noxam vtriq; mors parabat, sine arbitris libellū tradidit. Mox & cum Læto res comunicata est, placitūq; confestim illo veneno præuenire. Martia ex balneo redijt in suauissimo vino obulit, quo hausto confestim decubuit. Narcissus inde aduax adoleſcentis inmissus, qui iacentem & iam grauiter affectam, strangulauit, quo noie ipse postea est a Seuero interfectus, & Cōmodi exitus talis fuit, qui decimus octau? imperauit Cæsare dictatore, extin? anno q̄ imperare cooperat decimo. Helius per tinax iam septuagena riuus cæterum domi militiæq; clarus, & tū præfectus vrbs, magno omnīū consensu est imperator saluatus, qui nisi recēti gatia obstitisset Cōmodi cor

Mira factū landi pe rita i Cō modo.

Cognos mina vase nissime adoprata

Cōmodi seuita.

Parantur Cōmodo doissidij.

pus fuisset in Tyberim profectum. Ita in illis ex-
tinctum exarist senatus ira. Clamatum ab omnibus
exaudi Cæsar, Carnifex vno trahatur, sæuor Do-
mitiano, impurius Nerone, vno trahatur. Qui oēs
occidit vno trahatur, qui rēpla spoliavit vno tra-
hatur. Et hæc quidem aliq̄ non minus atrocitas ad
inuidiam sunt in illum ab vniuerso ordine iactata.
Pallus est Pertinax omnes eius statuas senatus des-
creto aboleri, nomenq̄ ex omnibus publicis priua-
tisq̄ locis tolli permisit. Helmodi? Pertinax qui vnde
uigessimus imperauit, Commodo successit, liberti-
na illi condito, pertinacisq̄ cognomen inditum a
lignaria negotiatione, quam pertinaciter exercuit.
Ipse in Apennio ore, in villa, quæ Martis dicta est,
operam dedit Sulpitio Apollinari, inde grammati-
cem docuit. Cæterum tenuem questum pertaxus,
multo auspiciatus militiam inchoauit, duxitq̄ ab
initio ordinem, procedente deinde tēpore, magnis
auctus successibus, vnus patrum amicorum a
Commodo est relictus. Adeo tamen illius fœuitiæ
obnoxius, vt quum principis cædes adhuc in oculis
retineret, Læruq̄ prætore p̄fectus, eo cōsilio, vt impe-
rii successionem illi adtrueret, ipsius domum eximie
prouiso irrupisset, credideritq̄ ad se, iugulandū mis-
sum, vltroq̄ Læru hortat? sit ad cædē subito pagē-
dā. Edoctus inde que facta esset ac persuasus vt rēp.
capesseret, per Læru in castra ductus imperator salu-
tatus est. Postridie in senatu patribus ratum illi fœ-
ciūbus imperium, magno totius ordinis assensu,
in hunc modum eximperatoria sella, in quam refe-
derat, verba fecit. Potuit fautor patres cōscripti vi-
detur hic consensus, & singularē studiū, quo in me
hodie ornādo vrimini, cuiusuis animū timidū licet
& iacentē in spē maximā erigere, vt nō solū ea, quæ
a vobis tāto fauore deferuntur, libens & audacter
susceperem, sed suscepta etiā facili gubernatione te-
neri posse cōsideret. Ego vero longe aliter affectus,
quā ai cōsidero, q̄ magnū fit hoc onus, quod a vo-
bis mihi hodie imponitur, & q̄ multi in hoc ordi-
ne sint, quibus, quā nobilitate generis, tū ætate in-
tegriore honestius, tutiusq̄ res tāta credi potuissent,
nō possum nō sollicit? esse, atq̄ diffidere etiā, pos-
se fieri vt omni tēpore sitis hoc de iudiciū, p̄ba-
turi. Cerno equidē magnū in omni reliqua vita p̄-
positū esse mihi certamen, ne aliquādo indignus vi-
dear, in quo fastigiū hoc dignitatis statueritis. Neq̄
illud ignoro dignitate imperij, non aurea sella, in
qua me nuper collocastis, esse sitam, sed in virtuti-
bus, animi, & operibus q̄ maiestatem tueatur, & ho-
minū fauorē cōsiliēnt & beneuolentiā. Sed q̄ fit hoc
difficile, ex eo quod dicta potest facile intelligi. Si na-
tura cōparatū est patres cōscripti, vt nō tā acceptum
beneficium delectet, q̄ iniuria offendat. Illi? memo-
ria breuis est, hui? vero tenacior atq̄ indelebilis, nec
sua cuiq̄ libertas tā pulchra videtur, q̄ seruit? odio-
sa, & detestabilis. Immo ne putat quidē huic
dā esse gratiā, per quē suis rebus suo arbitrio vta-
tū. Cōtra si quis in tāta rerū mole in cōmodo afficiatur,
numq̄ iniuriā obliuiscit. Obstare & illud nō medi-
ocriter ad fauorē cōsiliādū, q̄ q̄ publice profunt p̄-
rū cuiq̄ curæ sunt. Si que clades acciderit, que priua-
tos attingat, tum nemo satis secū benignē agi existi-
mat. Nec illud parū sollicitudinis habet, q̄ populū
immoderatis principis largitionibus affluens, si ru-
galis cōtinētūscq̄ cū eo agas ex inopia pecuniarū,
cā moderationē cōtinuo i avaritiæ crimē verit, neq̄
cogitat oportere eū, q̄ multa largiat, multa ex alio
rapere. Contra si q̄ recte & pro cuiusq̄ dignitate q̄
danda sunt paritari, hunc ipsū nihil cuiq̄ adime-
re, sed salubri exēplo frugalitatem docere & parsi-
-

niam. Quod quā ita sit, nō possum nō esse sollicit?
patres cōscripti de futuri regiminis, euetū, an ea ad
ministrandi ratio mihi cōstare possit, que futura; sit
omnibus probabilis. Quod ipsum propemodum
desperassem, nisi sapiētia, & moderatio ordinis hu-
ius, amplissimi omnia meliora polliceret, iuberetq̄
me sperare ita fore, vt cuncta sint feliciter processu-
ra, quā vestro cōsilio, opera, exēplo, tuero v sus,
quod ipsum vt nobis & patriæ contingat capessite
mecū temp. patres, Ro. imperium vestro cōsilio &
autoritate tuemini. Sit cōis hic labor, sit cōmunis
cura. Sentiant oēs rē Romanam non magis mihi q̄
vobis creditā. Estis, mihi credite, q̄ diu vixero non
tyranidem sed optimatū rēp. habituri. Atq̄ hoc &
vos sperare debetis, nec nō & alijs polliceri. Postea
q̄ Pertinax est in hunc modū locutus, maior illi fa-
uor ab vniuerso ordine exortus est, faustisq̄ accla-
mationibus curia educus louis tēplum inuolit. In-
de primum omnium vetuit edicto, ne cuiusq̄ quēq̄
militēs iniuria afficerent, neu pulsaret militari vi-
tra seuntes. Ipse multa comitate dicere, recti &
honesti fautor, ac per omnia Marci principis amu-
lus. Multæ gentes iam dudum rebelles, aut nō mul-
to post rebellaturæ noui principis fama impulsæ
aliæ in fide permanserunt, quæ in armis esse cœpe-
rant per legatos pacem p̄caræ sunt. Fuit p̄terea tā ci-
uili animo, vt neq̄ vxorem passus sit Augustam
appellari, neq̄ filium in palatium accesserit, sed
in priuatis ædibus esse voluit. Ludicq̄ literarium
cū æqualibus vt antea frequentare, Delatores expu-
lit, ijs qui cæteri imperatores sibi vsu vendicant,
vetuit suū nomē ascribi, negās illa esse principum
sed Po. lassus in curia sanctis sibi videri se pau-
perē temp. obtinere, q̄ per scelera & flagitia ditescere.
Scuras & infamia nomina Cōmodianæ luxurię
proscriptæ vendidit, & Cōmodo suppellectilē, &
in his arma gladiatoria gemis & auro culta. Cæteri
quā talis esset non caruit auaritiæ crimine, ob idq̄
militibus ingratus, subito illorum incursum inter-
dictus est. Dicitur eos tumultuose irrumptes in tre-
pide affatus, ac parū abfuisse quin a cæde reuocauerit.
Cæsus est annos nar. LX. tertio mēse ab eo quo
imperare cœperat. Fuit aspectu venerabilis proluxa
barba, capillo inflexo, habitu corporis pinguiore,
imperatoria statura, eloquētia mediocri, magis blā-
dus q̄ benignus, nec vnq̄ creditus simplex, cæteri
sermone affabilis, ingenio illiberali, ac propemodū
dū sordido. Capitolinus autor est, studio priuatiæ
vitæ fuisse eū imperij depositurum, si longior vi-
ta contigisset. Eo triduo, quo interfectus est, imagi-
natus fuit cernere se hominem in piscina cum ferro
imminentem, & hostiæ cor desuit, die quo occisus
est, & pridie q̄ interfectus sit stelle interdiu iuxta so-
lē emicuerūt. Fecit & ipse sibi omē qui Didium Iu-
lianū, quū priuatus adhuc esset, collegam & succes-
sorem appellauit suum alludens animo ad illud q̄
olim proconsul ei decesserat. Eusebi? LXX. & am-
plus annos natum perijisse eum scribit, sed aut in
Eusebii numero est librorum incuria erratum,
aut in eo, quem priore loco posui ex Capitolini sen-
tentia. Incidit Eleutherij Ro. p̄fectis exitus in bre-
uissimum Pertinacis principatum, si temporum ra-
tio constat Eusebio. Fato obijt, anno q̄ sedere cœ-
perat quintodecimo. Victor genere Apher quatuor-
decimus pontifex ecclesie p̄ficitor. Sæxit Victor, ex
Eleutherij sententia, vt pascha dñico celebraretur
die, a quarta decima lunæ primi mensis. ad XXII.
ne cū ludæis Christianorū ratio cōpeteret, q̄b? mo-
ris fuit id solenne aliquanto prius celebrare. Id de-
cretum externorum antistitū quidam ab initio re-
-

Peroratio.

Pertinacis studia

Pertinacis cædes.

Eleuther.

Victor XV. Pō.

puerant, rati se haud inepte facere, qui nihil aber-
rarent ab Ioannis instituto, qui charissim? fuit Chri-
stus, satis cōstabat, q̄ diu ille in humanis fuit, ludæo
rum more paschale tempus obseruasse. Polycrates
Ephesius. Antistes de ea re scribens, Nos inquit in-
uolabilem celebramus diē, neq̄ adhiēntes quicq̄,
neq̄ minuentes, Philippus qui Hieropoli est mor-
tuus, hanc secutus est opinione, hæc & Ioannes qui
supra pectus domini recubuit, & pontifex eius fuit
in frōte auream portans laminam. Decreuit adhæc
Victor vt omnibus in differenter, quū vrgeret ne-
cessitas, baptisma adhiberetur. Fuerunt tū Antistes
eruditione clari Appion qui hexameron scripsit.
Paul? Samosatensis qui cū Theodoro Coriario sal-
uatore credidit purū fuisse hominem. Fuit & sex-
tus qui de resurrectione scripsit. Arabian? & Iudas,
qui ab anno salutis ad Commodi principis tempo-
ra deduxit historie filū vel vno insigni errore in-
famis, q̄ sua tempestate Antichristū venturū pro-
dixit, idq̄ eū credidisse arbitrati sunt quidam, q̄ su-
pra q̄ dici possit hominū vitia per id tempus inua-
lissent. Scripsit & victor pontifex de Christiana re-
ligione, aliqua, qui quū per hæc. X. annos Ro. admi-
nistrasset ecclesiam extremū vitę diē fato obijt quo
fane tempore magnis rerum motibus res Romana
cōtussa est, nam milites post Pertinacis cædem, vt
banam multitudinem veriti, se priors castris aliq̄
diu tenuerunt. Patribus inde in suburbana loca dis-
lapsis, quicq̄ enim procul ab eo motu esse cupiebat,
ciuitateq̄ presentī malo attoniti, vbi nihil in vrbe
moueri milites animaduenerunt, nec mentionē vllā
ferri noui imperatoris creandi, ex castrorum munia-
tionibus clamore denunciant fe vna le imperium
habere, habiturum illud qui plura militibus dona-
ret. Occurrit eo Didius Iulianus, homo magis di-
uus q̄ probus. Eusebius illi iurisdictionem assignat.
Is multa pollicitus in castra acceptus est, atq̄ impe-
rator salutatus. Ex castris vrbe ingressus, sepe
armis, mæsto populi silentio, multi etiam prætereū-
tē tacti execrari. Hic Didius primus fuit qui Ro. im-
perium ausus est licitari, ac tū demū disciplina mi-
litaris per luxū & licentiam penitus soluta est. Nec
multo inde charior fuit militibus, qui præmīs frau-
datis (nā tāta vrbe pecuniarū quātā se Iulianus daturū
promiserat perfolui nō potuit) haud minus noui
principē odidit, q̄ Pertinacē oderant. Destitutus
itaq̄ ille inter populi & militū odia, cœpit & contē-
ptui esse, iactare voces in circo solenni spectaculo,
Pescennio Nigro bene ominates. Præerat tum ille
Syriacis legionibus, qui literis & nuncijs factus de-
ijs certior, quæ in vrbe fierent, explorata prius mi-
litū voluntate, nā Syri, vt natura est gentis incon-
stans rerumq̄ nouarū cupida, parati erant ad defe-
ctionem, frequētū militū provincialitq̄ cōuentu,
imperatoris appellationem recepit, fuisseq̄ secun-
dum nomen haud dubie euentus securus, nisi An-
tiochenis captus illecebris, ludos & spectacula bel-
lo pulisset. Fama Siriaci motus per Pannonicos &
Illyricos exercitus in Germaniam & Gallia delata,
ubi circa Rhenum & Danubium præsidia erāt
legiōes, spem Septimo, Seuro attulit imperij inter-
cipiendī. Pannonici exercitus vtraq̄ provinciā vni-
regebat imperio. Erat Seuerus Apher genere, Les-
pitanus patria, vehemens ac feroc, vitęq̄ inuetus
duræ & asperæ, in rebus excogitandis promptus,
acer in exequēdis. Is de Iuliani contemptu & Nigri
desidia certior factus, confestim animum ad impe-
rium, quum pleriq̄ alijs augurijs, vni memorabi-
li quodā somnio fræsus adiecit. Sub id tempus quo
Pertinax imperator creatus est, posteaq̄ milites, in-

Viri eruditione clari.

Iulianus Cæsar.

Pescenni niger Cæsar.

Seueri somniū.

eius verba sacramento adiecit, domum reuersus, in-
subitum soporem incidit. Ibi per quietem sibi vi-
sus est cernere fe Pertinacem phalarato equo seden-
tem vbi per sacram viam in forti, subq̄ ipsum in-
gressum equo excussum, humiq̄ grauitr afflicti.
Inde quadropes videri ascēdendum fe subijcere. Se-
uero, receptusq̄ tergo visus sibi est per vrbe fabli-
mis ferri, atq̄ in forum delatum, a venerabūda mul-
titudine excipii. Exiit inde de Romæ vt Herodianus
scribit, tota in somnij huius figuratio ex ære conflu-
ta, Herodiani hæc sunt. Spartianus significare vide-
tur, prius Seuerum in Germania, nō in Pannonia, Seuerus
q̄ Pescennium in Syria imperatorem appellatum. XX. im-
perator.
Erat Seuerus omnium mortalū ad amorem simu-
landum efficacissimus, ita vt sanctissimum quoq̄
iussurandum sæpe falleret, vt Punicum in homine
ingenium agnoscat, aliud loqui, aliud sentire. Qui
bus ille artibus prius Pannonias, vt Herodian? scri-
bit, cum exercitibus, inde & Illyricū sibi adiunxit.
Imperator itaq̄ pro cōdione appellatus Pertinacis
cognomen accepit, cuius etiam se cædem vltimum
pollicitus est. Sciebat illius memoriam quum toto
Illyrico vbi summa cū laude diu ductauit exercitū,
tum Romæ vt popularem vigere. Ex Pannonia cō-
festim Italiam petiit, nullis interquefies locis, vix
militibus in summa celeritate fat ocij dari ad curan-
da corpora, ipseq̄ imperator in primo agmine esse,
militari cibo, modicoq̄ tabernaculo contentus. Sū-
ma eius celeritas affectit, vt pene prius Romam ad-
uenire sit dictus q̄ ex Pannonia mouisse crederet.
In Italia transcursum quum vbiq̄ magno plausu &
fauoribus acciperetur, tantisper singulis subsedit
vrbitus, dum sacrificaret, aut populis alloqueret.
Seri & tumultuosi fuerunt Didij conatus, quibus
ad irritum cadentibus, fauore etiam militari desti-
tutus, senatus decreto interfecit. Seuro priusq̄
Romam venisset, patres ad occupandam gratiam
imperium & Augusti nomen decernunt. Ille, vbi
Romam ingressus est, eius iussu milites ex improbit
so circumstantiū prætorianas cohortes, que in-
ermes laureatæq̄ officij causa, venientem Seuerum
exceperant prætorians per hæc in potestatem reda-
ctis, ita est Seuerus pro concione locutus. Ecquid
sentitis adhuc perdidit milites vbiq̄ teneamini, & in
quo sitis discrimine constituti, vita & mors vestra
si nescitis, in mea manu est. Statim iadudū hic victi-
mæ paratæ, ac ferro quod in manibus habemus ob-
noxio, si vestro scelere debitum queratur suppliciti.
Pertinacē imperatorē vestrum virum omnium op-
timum, ac sanctissimum, quem vos ab omni vi-
tuti præstare oportuit, vestra manu occidistis: Ro-
manum imperium perpetua gloria incluyit, &
quod maiores nostri, aut virtutis, aut nobilitatis
nomine suscipiebant, vna re perperuistis: Quicq̄
ipsum imperij fœtorē vni aut estis milites igna-
uissimi, & ad militiā dedecus nati? Nemo certe est
qui non aperte intelligat q̄ atroci supplicio idigni-
frit, vt documēto res esset omni posteritati, ne quis
domi militiq̄ auderet talia perpetrare. Sed ego neq̄
vestrum imitari exemplum, neq̄ me cuius san-
guine scedabo, si ciues habendi sunt, qui non suam
tantum, sed publicam etiam libertatem vna lelem
habent. Condonabitur itaq̄ vobis vita, ignomi-
nia tamen non remittitur. Itē inquit milites, dis-
scingite hos omnes, disciscite vestimenta detra-
hite, inde quum nudos statueritis illis edico vt cō-
festim vrbe difcedant, accentum milia passuum
procul inde reliquum vitæ agant, ea lege vt si quis
intra præscriptos fines fuerit deprehensus, capite
mulctetur. Ac ille tantum effatus, dum milites
p p h exuuntur

Seuerus perator.

Seueri oratio.

Attende ignomi- niosam aiauer- sionem.

Ciliciae angustiae.

Muris Byzantini. Cyzicea pugna.

Seueri astuti consilium.

Seuerus Ciliciae angustias petitur.

exiuntur mitti qui celeriter Praetoria castra occupent, neita affectis ad induenda arma pareret illuc recursus. Et Seuerus huiusmodi ignominia Praetorianos affectit, ipse per faustas voces & acclamatio- nes vrbem ingressus, dato ciuibus congiario, pressi diocj ex omni flore militiae ad vrbis custodiam relicto, ad Nigrum opprimendum proficiscitur, ad iunctiq; sibi spe successione & appellatione Augu- sti, priusq; ad definitum bellum exiret, Albinum virum clari generis, qui Britannico praerat exerci- tu, nequid in se maioribus curis implicitum molire- tur. Niger imminetis belli fama percussus, ve- lut longa ebrietate experiret, maritima Syriae lo- ca praesidijs occupat, obfruit & Tauri montis an- gustias circa Ciliciam. A Parthis Armenijs & alijs barbaris genibus auxilia ad bellu postulat. Arme- ni nihil dederunt, mercenarioe gens milite non vtebatur. Artabanus se suis imperatorum Sarrapis vte exercitum cogerent pollicitus est. Venerunt, & ab Arenis sagittariorum auxilia, quae Barfeni⁹ rex misit. Occupat Niger & Byzantium in Europa. De- situ vrbis huius & apparatu in parte Rapsodiae huius maior fuit sermo. Nunc illud adicienda fuisse ve- teres eius vrbis muros, vt Herodianus scribit, qua- drato lapide ta artificioso constructos, vt nullis saxo- rum coagmentis extantibus, tota murorum fas- cies ex vno consistere videretur lapide. Seuerus vbi tenerat hoste Byzantium audiuit, ad Cyzicum oc- cupandum quae in Propontidis ora est, consilium adiecit. Occurrit eo Aemilianus, cui omnem Syriae curam belli demadauerat Niger. Hic aliquot pre- lio hostiliter commissis, ad vltimum victoria Seue- ro parta est. Fuerunt qui crederent Aemilianu pa- ru lyncera fide prouinciam sibi traditam admini- strasse. Vel quia Nigro inuideret imperium, aut qd ipsius liberi in Seueri potestate essent. Enimvero il- le recepto imperio, vbi primum Romam ingressus est, pro magno habuit negotio omnium qui exerci- tibus praessent liberos in sua potestatem redigere, redactos custodire, vt illorum causa animos haberet parentu ad obsequiu magis obnoxios. Contra ipse imperator salutaris primum omnium dedit opera vt filij occulte ex vrbis subtraherentur, ne in eos Lu- lianus saeuiret. Nullum Commodus princeps dimi- sit cui imperio in prouincia, cuius liberos obfidum loco non Romae penes se haberit. M. Tullius pa- retum delicta idcirco more maiorum explata filio- ru supplicio creditit, vt illorum charitate ciues ab omni scelere arcerentur. Post prosperam ad Cyzicea pugnam Seuerus Nicomedia in Bithynia vltro de- dita recepit. Nicetes, qui adhuc in partibus erant, & eos qui ex Cyzicena acie eo perfugerant, vno praes- lio vicit. Pescennianum iterum praelio victi, Tauri montis angustias occupant, hic plures dies cohsita- ti sunt Seueriani. Niger interea ex Tauro Antiochia recurrebat, vt pecuniam & copias contraheret. Caete- rum dum studio omnia sunt, Laodicenses Antio- chenorum odio, & Tyrus Berythiorum, ad Seueru defecerunt, vtraq; ciuitate Mauris iaculatoribus im- missis Pescennianum haud vna clade affectit. Laodice- ses sine discrimine trucidati sunt. Tyrus ciuibus cru- deliter interfectis, direpta & incensa est. Sed du haec in Syria geruntur, Seueriani praesidio ab hostibus relicto Tauri angustias occupant, quas Niger Pe- scennius ab vno iugo ad alterum continua muni- tione iunxerat, eam molem torrens, qui profunda valle defluit, subito imbrui auctu du vt facit sibi via, valide circumuicocussit, Seuerianiq; ad euade- du fecit adiutu, quo casu Pescenniani percussis fuga dilab- bun⁹, veruq; ne a tergo circumueniretur. Seuer⁹ Tau-

rum transgressus in Ciliciam erupit. Affuit nec mul- to post Niger, cum ingenti exercitu. Circa Issicum sinum vtrinq; est in discrimen pugnae descensum. Darius rex olim his locis fuit ab Alexandro ingen- ti praelio victus, non tamen captus, vt Herodianus falso vidit, neq; vltimum fuit illud Dario cum Macedonibus certamen, vt idem autor scribit, sed ad Arbelam in Assyria, vbi profusus Persar⁹ opes accitae sunt. Curuatur ibi litus in recessum, plani- tiesq; mari praeriacet, vndiq; motibus in theatri spe- ciem circumseptis. His itaq; locis Niger Seueruq; suos in aciem dimiserit, pugnaruntq; Syri eo die sit pra genis naturam ferocissime, sed plus omnino valuit robur & scientia militaris q; audacia. Distra- ctum est praelium in plures horas, tantaq; vis ho- minum caesa est, vt flumina quae per eam planiti- em decurrunt, multo cruore infecta, plus propo- modum sanguinis q; aquarum eo die secum in ma- re deculerint. Vicit tamen Seuerus egregie. Niger cum paucis acie egressus Antiochia per fugit, nec multi deinceps dies interfuerunt, quibus Seueria- norum superuentu Niger in suburbano latrans in- terfectus est. Spartianus & Eutropius Cyzicena pu- gna Nigrum perijisse auctores sunt, sed nos Herodia- num sequimur. Caeterum vbi cumq; mortem occu- buit, si Seuero hosti, qui de eo haec scripsit credere aequum est, fuit Niger gloriae cupidus, vita fictus, moribus turpis, & iam exactae aetatis quum impe- rium inuasis, statura prolixa, decorus facie, capillo in verticem ad gratia inflexo, adeo vocalis, vt quu in aperto loqueretur, ad mille passus vox eius audi- retur. Militib⁹ nuncq; in dulcis, inquit olim in Aegy- pro ab eo vinum perijissent. Nilum inquit habebis & vinum petitis? & rursus milites a Sarracenis vic- ti, quum causarentur idcirco se vinci quia vinum non potarent, erubescere ait si quis pudor est, nam qui vos vicerunt vinum non bibunt. Idem Pales- tinis petentibus vt censu leuarentur, Vellem respo- dit vt nostrum quoq; coelum censerit possit. Sciscita- tus est quidam Pythia Delphis, quia tres vno tes- pore essent imperatores, quem ex his imperare reip. expediret, id illa carmen prorulit, Optimus est fu- scus, bonus Apher, pessimus albus. Ex Pescennia- nis multi metu hostium Tygrum transgressi ad Bar- baros transfugerunt, quorum consuetudine orien- tis opes multo sunt ad bellum instructiores factae, ac minus Romanis tolerabiles, nam & armoru no- vnum illis vsu ostendere, quae ipsi suis manib⁹ fabricati sunt. Docuerunt & stariam obire pu- gnam, comonstrata dispendiorum ordinum ra- tione. Seuerus primoribus hostium supplicio affe- ctis, militibus qui in Assyria transfugerant impu- nitatem proposuit, recepitq; ex ijs qui in fidem redi- re voluerunt, sed non pauci cum Barbaris, vt supra est memoratum, libentius mansere. Fuisse confes- sionem a Seuero Parthi & Areni bello petiti, ob auxi- lia Pescennio missa, nisi vrgentibus de Albino nu- cius q; liberius Augusti nomen vsurparet effectq; multo grator senatus & vniuersae nobilitati, q; aut sibi tutum esset, aut ipse aequo animo pati- posset, vt sibi filijq; principatum firmaret, ad Al- binum e medio tollendum adiecit animum, subor- nauitq; illi percussores, sed quod ad id missi fuerant destinare caedis conuicti supplicio affecti sunt. Seue- ri fraude patefacta confestim nouum bellum exti- tit. Is in Albinum motus misit qui Byzantium oppugnarent, adhuc enim Nigrarianorum praesidio tenebatur. Vrbis fame capta, atq; propemodum exci- sa, in vici formam redacta est, Perintusq; adiudi- cara. Sic & Antiochia Laodicenses, Seuerus non hys-

Atrocissimū praesidium in Cilicia.

Pescenni⁹ Nigro calissim⁹ fuit.

Carpy- thia.

Byzantiū Prope- modū, ex- cidio de- ditur.

Fortunae varietas praesidio.

Lugdunum excidio deditur.

Albini seueritas in milites.

Albini iudicium de Scipionibus. Voracitas.

berno anni tempore, non Alpium saeuitia territus, haud ignarus qua magna belloru momenta essent in celeritate, irregro ductu Gallia petijt. Nec Albi- nus iocio fuerat, sed ad prima hostiu motu famā ex Britannia in continetē transfugit, extremo Gal- lie littore fecit castra, coactiq; vndiq; auxilijs, Seue- rianis iam Alpes transgressis prodijt obuia. Hic le- uia aliquot praelia sunt primum commissa, postre- mo circa Lugdunū de summa rei dimicatum, fuitq; Albinus primo cōgressu superior Britannorum vir- tute. Seuerus fugiens, equoq; precipitatus, paluda- mento abiecto, ignobiliter latuit. Latus qui aciem immorant ad id tempus tenuerat, erat is vnus ex Se- ueri ducibus, vbi rem vidit in apertum discrimen adductam, ac iam perditam, nisi extrema vis tena- retur, vel ut procella quaedam in victorem hostem, & iam victoria exultantem, subito effertur. Instauratur pugna, Seuerus recēti equo impositus suis au- xilio occurrit, obstinatione magis qua viribus. Bri- tanni furo postremo suffi, ac cum magna caede disse- cti. Captum est Lugdunum, direptū & excisum. Al- bini caput Seuerum delatum. Spartianus illi ex palude quadam seminecem extractum autor est. Fuerunt qui crederent Latum de industria vinctan- tium in pugnam descēdisse, vt Seuerum in cuncta- tium adduceret, eoq; maior rei fides fuit, qd ille non prius certamen inierit, qd imperatorem extin- ctum rumor ferret, tanq; sibi non illi eo die Latus vincere statuisset. Sed quocūq; ille consilio tam se- rum certamen inijt, tanq; manifesta prodicionis cō- uictus, a Seuero non multo post interfectus est. Fuit Albinus parum militibus facilis, veterisq; disci- plinae militaris exactior acerrimus. Ipse sub dio cie- bum capere, onera vt gregarius miles ferre. Militi- bus in expeditione vniū vnum ademit, vt obsequē- tiorum haberet militem ad labores. Marius & Ha- nibalem ex omnibus imperatoribus praecipue mi- rari. Quum quidam ipsius gesta veller scribere, quin ea potius scribas inquit, quae Marius gessit, aut Hannibal, vt illa imitemur, nam res gestas illi⁹ scribere a quo premium expectas aut poenam, lu- sus est. Rogatus de Scipionibus quid sentiret, eos fe- lices magis q; fortes fuisse respondit. Fuit, vt quidā prodiderunt, Albinus prodigioso propemodum edacitatis, Capitolino autore centum Persica. X. Pepones Hostiensis, quingentes ficos passarias, & CCCC. ostrea vna vorauit cena. Seuerus trib⁹ imperatoribus breui tempore sublati, Iuliano Romae, Pescennio in Syria, in Gallia Albino, in- geniti gloria, Galliae & Britanniae rebus ordinatis, Romam reuerfus est. Laureatus populus venientē excepit, ipse peractis de more sacris congiarium po- pulo dedit, victoriae nomine, & militibus pecunia largitus est. Frumentū mensuram adauxit, & domi mulierem habere permisit, rem neq; prius vsitata neq; in futurum militiē cōducibilem. Hic omniu primus duritiam asperitatemq; militaris victus la- borum tolerantiam veteremq; disciplinam, sustu- lit: Tum milites, neglecta ducum reuerentia, & opi- bus supra modum inhare & munditias colere oc- ceperant. Ipse sua natura saeuus, multoq; ob avari- tiam adhuc saeuior factus, qua omnes omnium tes- porum principes superauit, multos in vrbe viros diuitijs & nobilitate claros occidit, plures in pro- uincijs, vno in omnibus praetextu vsus, qd Albini partibus fuissent. Caeterum quum talis esset po- pularis videri voluit, & quidem multa fecit vt cre- deretur. Ludos omnifariam praebuit, & in his secu- lares, quos tribus ante aetatis, quod miror, ce- lebratos, ait Herodianus. Sed Domitianus qui an-

nos circiter cētum ante Seuerum Imperauit, si Tri- a- quillus verus est autor, seculares eiusmodi edidit ludos. Potuit vero Herodianus ad minora secu- la alluisse, quae ad Saturni cursum, qui XXX. est annorum, accommodatur veteres. Potuit & li- brariorum incuria id mendum libris inuoluisse. Sed vt hoc in medio libenter relinquimus, ita il- lud a vitio vindicari non potest, qd Darium ab Alexandro ait in Cilicia captum, quod saluum esse supra offendimus, nec qd Pompeij filios scripsit ab Augusto victos, quum satis conderet ex duobus Pompeij filijs maiorem natu Munsteriacie egres- sum in fuga aliquot ante annos perijisse qd Augu- stus imperio sit poritus. Nec multum inde Seuerus Romae fuit, Barfenij enim vlciscendi praetextu, qui Pescennium Nigrum iuuerat auxilijs, iterum ad ortum duxit exercitum. Sed Parthis & Arme- nijs non minus qd Arenis, quibus Barfenius impe- rabat, bellum intrebatur. Ameniū rex legatos illi obuiam misit qui muneribus & obsequijs da- tis pacem imperarunt. Interim & Augarus Orlhe- norum rex obfides dedit. Seuerus per Arabenos in felicem Arabiam transfijt, multiq; Arabum lo- cis obiter captis, in Atrenorum fines venit. Aras eius gentis caput aliq; dū Ro. imperator oppugna- uit. Caeterum quum infecta re inde abiisset Cre- siphontem vrbem, qua se tenebat Artabanus, subi- ta vi adortus, caput diripit. Rex cum paucis equi- tibus, medio tumultu dilapsus est, matres pueriq; in captiuitatem abducti. Venerunt & regij the- sauri cum preciosa suppellectile in Romanorum po- restatem. Atq; ita Seuerus Parthiam ex inspera- to est victoriam adeptus, datiq; ad senatum litem- ris de ijs quae aduersus Barbaros egisset, praeter cae- teros honores a senatu decretos, Parthici cognom- eni Arabici & Arabensium recepit. Fuit inde Romae aliquot annos, quo tempore Plautianus praetori⁹ praefectus affectati imperij conuictus ab eo occisus est. Erat is Apher genitus, illiq; sanguinarius, vt multi putant, propinquus. Alij eum iuuentutis flo- re Seuero conciliatum crediderit. Caeterum impera- toris indulgentia ad id diuiciarum venerat, vt tan- tum possideret qm ad id tempus priuatus nemo. Erat Plautia filia Antonino, Seueri filij, matrimo- nio locata, quam ille non solum oderat, sed Plau- tianum etiam puellae causa, nec lingue interim tes- perare feroc; iuuenis, idem idemq; predicare, futurū vt simulac imperium adeptus esset, vtrunq; seuiu- ter interficeret, abstinereq; a puellae cōgressu, qui bus per filiam Plautiano delatis periculi metu ada- ctus, prioris adhaec fortunae oblitus, animum ad occupandum imperium adiecit. Centurionem sibi fidissimum subornat, qui Seuerum & duos filios vno tempore obruncaret. Ille non solum quod receperat non peregit, sed Plautiani etiam consiliū Seuero deluit. Vix a principio credita res est, mox ipse velut a Centurione in palatium accessit, quasi caedes peracta esset, quum thorace indutus venisset, in conspectu Seueri, a Centurione & militibus qui aderat, Antonini generi sui iussu, in vestigio inter- ni praes- fect⁹ est. Eius filiam, ne ab Antonino occideretur, in Siciliam relegauit Seuerus. Erant principis filij duo, Bassianus & Getha a patre vel auo paterno sic dictus. Caeterū Bassiano maiori natu pater quia per quietem mori⁹ esset fore vt Antonino successo- re moreretur. M. Aurelij Antonini cognomen ferre dedit. Tali oraculo impulsa Iulia Gethae ma- ter, cum Seuero egit vt & minorem etiam filiu An- toninum cognominaret, ne fatali appellatione ve- lut praedictio omni successione spe priuaretur, atq; pp iij ita

Secula- res ludj.

Seueri successus

Seuerus Cresiphonē capio.

Plautia- sti caedes.

Seueri filij discordia inter se aio fuerit

Britanni palustribus se locis tuebatur

Seuerus XXI. a Cesare discors perauit

Iudicium de Seuerus

Seueri in peritus

ita factum, vt & Getha quoque tulerit Antonini nomen. Perseuerauitque iam inde Seuerus Antoninus & successores suos ambos appellare. Hi quidem eodem essent patre geniti, adeo inter se discordes fuisse, vt nihil esset in quo illis demum conueniret. Nihil erat vni gratum quod non alteri displiceret. Quae fecunda altercauo & magnis domibus periculosa, ingentem Seuerio, iam aetate confecto, sollicitudinem attulit, multum diuicq; elaborauit, vt vtrique alteri reconciliaret, traheretq; ad mutuum amorem affectuq; interim ex illorum ministris plerisque supplicio, illorum ratus assentionibus id diffidit ortum. Eratq; senex domestica discordia non mediocriter sollicitus, quum subito allatum est Britanniam tumultuare. Quod ille libes accepit, vt filios per occasionem belli, ab vrbibus illecebris vindicaret. Simul itaq; Britannica expeditio suscepta est, atq; magnis itineribus in prouinciam itum, potius ferq; statim in sulae citra cruorem pacari, Britannis sub Seueri accessum pacem perentibus. Ille vero Britannici quoque cognominis cupidus bellum maluit. Multa itaq; praelia cum in sulanis gerebantur, eaq; Romanis multo quibus illis difficiliora. Britannii palustribus assueti locis, facile, quum opus foret, pugnam eludebant. Est Britannia magna ex parte palustris oceani alluione, & ob id foras se ipsi indigenae nudi dimicant, angusto suto lancea & gladio contenti, ventrem & ceruicem ferro incingunt, id sibi ornamentum esse ac diuitiarum argumentum rati, vt alij aurum genibus, quin & ipsa corpora omnifariam animalium picturis variant, credunturq; vestium vsu abstinere ne figuratone illam adoperiant. Trahebatur Britannici bellum locorum difficultate, quum Seuerus morbo & aetate confectus vita decessit vigesimus a Cesare dictator, na Didius Iulianus, Albinus & Pescennius niger in numerum imperatorum non veniunt, sed Eusebius sequimur. Sed inde Galba Othonis & Vitelliiu exemit. Contra Traquilium & Eutropius posuerunt. Posuit & Iulianum Eutropius inter eos qui Romae sunt reru potiti. Cui si quis accedat, fateatur necesse est Seuerum primum & vigesimum a dictatore non vigesimum fuisse. Fuit illi le, quocumq; sibi locum vendicant, sub dolo ingenio, per fidiasq; & crudelitate punica, est Romae diuissime versatus, barbaru tamen sonans, nullus propemodum imperatoru plures in pace occidit, vt punicas cladis in toga Romano populo repederit. Nec in populares suos multo mitior, quippe qui legatus proconsularis in Aphrica municipem suum Lepitanum sustulit admouit, qd se quae diu non viderat, veteri consuetudine fratus, ex occursum complecti & osculari ausus esset, adhibito eulogio, legatum Populo. Ro. plebei homo ne temere amplexaberis. Fuit ipse vir fortis nec Romae imperio inutilis, vnde illud senatus iudicium extitit. Oportuisset Seuerum aut nunc qd nasci, aut nuncq; mori. Eius opera Septizoniu & Thermas Seuerianae. Satura fuit ingenti, promissa barba, cano capite, vultu verecundo, canora voce, patrii leguminis appetens, carnis plurimum ignarus, in expeditionibus Hannibalis aemulus, celeritate & patientia incredibilis. Duos reliquit filios Antoninus nomine, maiorem natu ex Lepitana coniuge ortu, ex Iulia quam illi superduxit, alteru. Iuliae probra & adulteria ciuilius tulit, qd aut imperij maiestas ferret, aut hominis natura. Nullus ex omnibus qd ad id tempus imperarunt ditiores reliquit filios, nullus turpior: vt fere obseruatum sit summos viros aut sine liberis mori aut tales relinquere, vt factus fuerit filios non habere. Perijt Seuerus octogenuus, quatuor annos duodecimginti imperasset. Vltima

eius verba fuisse dicuntur. Turbaram rem, vbiq; accipi, pacata vbiq; Britanis exceptis liqui. Fuerunt tempestate illa viri illustres, Papinianus iuriscientiae peritissimus quem Antonin? Seueri filius inter fecit, qd suum paritidit ueri noluisse. Pantenus Stoicus & Clemens Alexandrinae ecclesiae Antistes, in Christiani dogmatis disputatione disertissim?. In haec quoque tempora reijcit Eusebius disquisitionis ne illa iter Christianae fidei antistites de paschali die celebrando ortu. Mosis ne vetus instituta an reces temporis obseruatio sequenda esset. Fuerunt eade tempore Polycarpus & Bacchil? Afiani Antistites, & Candidus Christiani dogmatis defensor acerrimus. Incidit in octauum Seuerianu Zepherini pontificatus, qui Romae Romanisq; ortus parentibus, sextusdecimus fuit a primo pontifice. Is primus instituit vt initiatis prophanisq; affantibus, leuita & sacerdos ordinaretur. Vt consecratio diuini sanguinis, in vitreo vase, non in ligneo, vt antea fieret. Antiquatum est id decretum procedente tempore, cautumq; ne in ligneo vase sacerdos facris operaretur, materiae raritate, qua sacramentum imbitur, neq; vitreo quia fragile, neq; ex metallo obterrum saporem quo imbutur, sed in auro aut argenteo, aut si vtrumq; desit, in stano. Vt qui pubertatis annos attingissent minimum semel quotannis communicarent paschali die, cui decreto Innocentius tertius confessionem adiecit. Claruit Zepherino pontifice Heraclitus, qui in Paulum apostolum commentarios scripsit, & Maximus, qui famosam illam questionem, Vnde malus, & qd facta esset a Deo materia, insigni volumine discussit. Cadi? qui Hexameron composuit. Origenes decimo Seueri anno in seclione in Christianos viros mora patrem amisit, quem ipse adolefcens est ad martyrium hortatus. Domestica inopia grammaticu docuit, vt matris viduae & fratris vidu quereret. Miru est quod de huius ingenio traditur, nullam fuisse linguam, nullum literarum genus quod Origenes non caluerit, potus & cibi parcissimus. Christi paupertatem imitatus, plures annos nudis ambulauit pedibus. Multi huius ductu Christi confessi martyrium adepti sunt, & in his Potamiena mulier, feruenti pice eius capiti infusa. Passae sunt Perpetua & Felicitas mulieres pientissimae, cum Saturnino & Secundulo bestijs prosectis. Obijt Zepherinus Seuerus adhuc imperante vt Platina scribit, quo autore sedit annos octo. Eusebius septendecim dixit, profertq; eius pontificatum in Heliogabali imperium, qui Caracalla & Macrinus interiectis, post Seuerum imperauit. Zepherino quandoq; die obijt. Calistus & ipse Ro. Patria successit, cui? acta loco magis idoneo sunt referenda. Antoninus post patris interitum pacem Britannis reddidit, obfidibus ab ea gente acceptis. Imperium inde a patrum amicum caede est auspicatus, nam & medicos occidit, qui parit sibi obteperassent in nece patrii mandanda. Pari seuitia supos & fratris nutritios afflixit, qd se inuito de amorum reconciliatione quandoq; egissent. Caeterum quu periculosum sibi duceret contra omniu studia tendere, nouerca, & caeteris maiore auctoritate viris, de sua fratris reconciliatione agentibus, inuitus cessit. Romam reuersi laureato populo excepti sunt. Singuli Caesares primum omnium salutare. Inde alabastri vrbem, in qua Seueri erant, cineres, supplices venerari, quando ad id dedecoris populis omnium gentium olim victor venerat, vt carnifici sui Lepitanicis municipis cineres, adoraret. Noua confectum discordia inter fratres erupit, vt vterq; alteri suspectus seorsum habitarent,

Viri illustres.

Zepherinus. XVI. pontifex.

Maximus. Origenis ingeniu.

Calistus XVII. pontifex.

Consecrationum mortuorum ratio.

Diuersa fratrum studia.

Diuisio imperij.

Matris miserabilis querela.

arent, nec nisi in publico congressu. Primum oim patrem consecrarunt, consecrationis quu in illo, tum in caeteris Caesaribus seruatae, haec, vt Herodianus scribit, fuit ratio. Locabant in regiae vestibulo supra eburnu lectum auro fratu imaginu defuncto principu perq; simile, recubebatq; pallida effigies in modu aegrotatis, circa lectu magna diei partem assidebat Senatus, ois ad laeuu pullis vestibus amictus, ad dexteru lectae ex omni nobilitate matronae in albis vestibus: is em color lugubris fuit in muliere olim, omni alioqui ornatu detracto. Id septu diebus defuncto dabatur, medicis velut adhuc spirantem interuisentibus, denunciatibusq; in dies morbum ingrauescere. Ad postremu quasi tum demu vita defunctu equestris senatorij ordinis iuuenes per vna facta in foru deferit, lecto in rostris defuncto, pueri puellaeq; patricij genis, coposito ab vtraq; parte coetu hymnos i defunctu canit flebili carmine emodulatos. Dein eburneo lecto cum effigie ex foro in campu Martiu tralato, ingens ibi suggestu quadrata forma, lignea em materia coeactis multigradib? in phari specie fastigio asurgentibus. Sin guli auro & purpura instrati, signis ex ebore factis, varijsq; picturis isigniter excolunt, ac quo altiores illi minuscq; patentes, eo minores his imagines prominebant, interius erat moles aridis refera fomitentorij generib? oisaria admotis, qd certatim a tota ciuitate eo congregatebant. Nobilissimi iuuenes equestris ordinis trabati tabernaculo obqueantabant, motu quoda pyrrichio, soleniq; decursu. Circuegebant & curus quibus incidebat rectores personas illustriu principu gerentes, ac tum demu ab imperij successore face admota circumfusa multitudo ab imis partib? mole incedit, ac simul ignis coepti inualescere, ex adificij fastigio aquila emittitur qd principis animu in coelu ferre purabat, qd per hec consecrat? esset, inter Deos colebat. Sed hac consecratione posteritas sumpsisse mihi videt ex Cesare dictatore fure, cuius forma non multu ab ea curis nunc mentio facta est, fuit diuersa. Gliscibat interim tacita inter fratres discordia, suumq; vtrique studiu. Militaribus res Antonino cordi esse. Gethae, qd & ipse Antonini cognome eult, literaru cognitio, multiplexq; disciplina, luctabatur cu aequalibus, aliasq; capefres exercitationes pbare. Asper & saeuus ille. Hic quicquid lenis & popularis. Postremo eo processit discordia, vt de imperio inter se diuidendo cora Iulia matre & paternis amicis agitari sit. Herodianus Iulia vtriuq; matre arbitrarum est. Ca pitolinus ex Lepitana Antoninu priore Seueri co iuge, non Iulia, genitu scripsit. Imperij diuisio ea fuit, vt Europa Bassiano cederet, Gethae Asia, vt apud Chalcedone Bithyniae vrbem hic haberet castra, ille apud Byzantiu, loca modico inter se freto discreta. Vt Italici generis milites Bassianu sequebantur, caeterarum gentium Getham: Numidas & Mauros haberet ille. Hic reliquit Aphricae sibi vendicare oriente solem versus. Haec illis agitantib?, quu caeteri moctum tenerent silentiu, Iulia dolore interfata. Terra inquit & mare filij inuentis, quo pacto orbem inter vos diuideret. Mater infelicissima quonam modo diuidenda vobis est? Ite & quando ita placet, hoc miseru corpus in aequas partes diuidite, diuisum ac dimidiatum, diuersis mudi partibus humi condite, vt ego quoque, eiusdem terrae marisq; discriminitibus, vt vterq; vestrum ab altero, me ipsa diuidar, haecq; cum lachrymis & flebili lamentatione locuta, conata est ambos reconciliare. Illi maternis lachrymis perturbati, infecta re di-

uerfi abierunt. Multiplices inde in stidias sibi iniuicem tendere. Quae quum parum procederent, longioris morae impatiens Bassianus, qui praeter Antonini tulit & Caracallae cognomen, ratus oportere se magnu aliquid aut facere, aut pati, ingreßus repente fratris cubiculo, eum nihil tale expectantem in matris gremio obruncat, inde ad militu capitulatione egreßus, illoru fidu implorat, oratq; vt capitalibus domesticoru insidijs agre seruatum, in castra deducant. Ibi pro concione multa obliquans magis in religiu voluit qd declarari quid domi adum esset, pposituq; duum militu & quingeniu drachmaru donatio, ac maiore qd antea annonae, facile obrinuit, vt Getha hoste, atq; ob id iure cesum proclamarent. Ipse miro oim consensu imperator esse appellatus, ac tum vno die ad explenda militu auaritia pfusum est quicqd auri Seuerus. XX. ferme annos in oibus terris & gentibus copilarat. Postridie septus armis venit in senatu, vbi in hunc modum verba fecit. Scio ego nullu esse caedis genus detestabilius, magisq; patres conscripti auro inuidiosum qd illud quod domesticis inferatur, vt simulacra fama rei hominu auribus incidere, non tam causa qd facinus perpedaru, totiusq; facti inuidia veratur in auro rem, infelices em consiferatio, potentes inuidia sequitur, vitorq; semp iniuria inultu creditur. Quu teru si quis reclus causam expendat, nec tam quid factu sit spectet, sed cur sit factu, facili iueniet equu esse & necessariu vindicare magis qd accipere iniuriu. Accidit huc qd qui iniuria accipit timidus etia habetur, qui ea vindicat, praeterq; incolumis est, fama quoque vni foris in dispiciatur. Quoties ego a fratre peluis in insidijs, qd multu & variu fuerit illius conatus in me perdendo, ex his quos ille aut subornauit mihi pculores, aut veneno sollicitauit, questione cognoscere potestis. Caeterum quia haud aliter illi nefarium consiliu procedere poterat, cum paucis concepti sceleris socijs, erat in me impetum facturus, quod vbi indicio comperi, vltus sum faetore hostem, hostem in qua, nam neq; fratris in eo mens erat, neq; fratrum molebatur, vlcis eum qui prius insidierat vt aequum esset, vbiq; geniu vltu receperem. Romulus huius vrbis conditor, ne illud tentum quid sibi fratrem pertulit, & vt Nero nis praeterea & Domitiani factum, imperator Marcus philosophiae affectator insignis, Lucij veteri collegae, fratris & generi sui contumeliam terre non posuit, ego qui venenu & ferrum in me comparam toties deprehenderim vlcis in debui hostem, veru me non modo non puenit factu, sed ad Deoru puidentia quicqd actu esse referendu puro, qd me a capitalib? fratris insidijs icolumu prestiteru, eaq; postremo mentu dederu, vt pestu illa ad suoru exitiu nata existerem. Quod quu ira sit, ite & Dijs gratias agite, qd alterum vobis principu seruarint, nec post hac mentes in diuersa studia partiti, vnum intuemini, vnu obseruate. Siquidem Iuppiter vt ipse inter Deos vnus imperiu obtinet, ita vni mortaliu ad iudicatu. Hic ille minaru plenus, truculentoq; ore vsus, percussis pallentibusq; Gethae amicis, ecuria in palatium redijt. Er ex Herodiano haec. Spartianus autor est viuo adhuc Getha conquestum esse Caracallam de illius perfidia apud exercitum, nec multo post missos esse qui fratrem in palatio obruncarent, acta q; ab eo gratias percussoribus. Sed quoquo modo infectus est Getha, in eius amicos quod satis constat seuitu est, nec in amicos solum, sed in amicorum liberos & vxores. Multi itaq; hoc noie afflicti sunt, & in his Sammonicus Serenus qd libros eruditu scriptos ipsius Antonini

Caracalla. XXI. impera.

Caracalla. Iae trucus. lentia.

Caracalla
scilicet

nomine ediderat, occisus est & Papius iurificē
tiae peritissimus. Sunt & senatorij ordinis plurimi.
Cadauera curribus extra urbē exportata, totas ille
noctes cadibus impendebat. Occidit & Marci An
tonini filia iam annū q̄ Gethae caede apud Iuliam
matrē familiariter lamentata esset. Pari seuitia in
teremit & Plautiani filia olim sibi matrimonio lo
catam, relegatāq; a patre in Sicilia. Postremo Circe
sibus armatis exercitū, quod nemo vnq̄ fecit, in po
puli immisit, q̄ pauci nescio quid temere caullati
essent in aurigā, cui ipse impensus fauebat. Caedes
reterima edita est, dum iuxta fontes ifontesq; sine
discrimine cēditur. Sunt & prouinciarū duces pro
curatoresq; vt Gethae amici ad vnū interfecti. Inde
Roma egressus Istri flu. ripas petijt, ibi Germanos
sibi oēs adiunxit, ex quo genere hoim lectissimū
quēq; ad custodia sui corporis affuit. Est & ipse
quēq; Germanico habitu conspectus flauā gestans
caesariē, quā capiti multa arte coaptabat, vt Germa
nicum cultū plenius effugeret. Aurigabatur liben
ter aut venabatur. Militaria munera primus oim
obire, siue quid fodiendum esset siue pons flumini
imponendus. In aperto prandere simplicī cibo cō
tētus, poculis vasifq; esculētarijs ex lignea nec alia
materia factis, ipse sibi tantū rititici trusatili mola
terebar, quantum vni satis esset, indeq; farina sub
actā, panem carbonib; incoctum stans edebat, per
oīa gregario militi similes, plurimū pedibus iter fa
cere, curru rarissime vti, Commilitonem se vocari
malebat q̄ imperatorē. Gestare & ipse interdū si
gna publica, vel robustissimis militibus grauiā,
eratq; ob hęc ille suis exercitijs grauitissimus, mi
rarisq; simul oēs, q̄ vix tantulā staturā tot par esset
laboribus, Rebus circa Istrum compositis Thraciā
perijt Macedonibus contentinā. Hic repente adeo
studiosus Alexandri factus est, vt oēs vrbes & vr
bium templa illius imaginibus breui repleuerit,
renouata passim ducis memoria, quin bicipitia q̄
dam simulacra figurauit sua scilicet & Alexandri
facie. Ipse Macedonico more causiam gestabat &
crepidas. Lectissimam iuuenum manum Macedo
nicam phalanger appellauit. Romanarum legio
nū ductores iussi sunt ferre nomina, quae olim Ale
xandri duces tulissent. Ex Thracia in Asiam trāsmi
sit, quo tractu sauitia maris est pene naufragus fa
ctus. Pergamum primo petijt, mox Ilium progres
sus, Achilles tumulum inuifit, ornauitq; corona &
floribus, quem vt imitaretur Festum libertorū cha
rissimū Patroclū appellauit. Hūc paucis dieb; qui
bus Ilij fuit extinctū, ipsius opera, vt quidā putāt,
vt Achilles ritu a micū funeraret, aliq̄ fato defunctū
credidere, ceterū quoquo modo Festus perijt, eum
extinctū honorificē sepeluit. Achilles in oibus
imitatus, in quo ministerio quā crinē quereret quē
rogo inkeret, essetq; Caracallae perraris capillus,
oibus ridiculo fuisse dicitur, torondit in quos ha
buit. Post Achillē & Hānibalē Penū mirari, & ex
Ro. ducib; vnū Cornelij Syllā. Asia & Bithynia
peragrata Antiochia perijt, ex Antiochia Alexan
driam. Exceperant Antiocheni venientē ex quistrit
simis honoribus, sed multo maioribus Alexandri
ni, musicis omnifaria instrumentis ad concentū di
spostis, passim aromata & omne genus suffimēta
dextra laeuaq; adolebat. Ipse quacuq; iret florib;
spargebatur. Inde Alexandri conditorū ingressus
paludamētū purpureū, gēmatos annulos, baltheū
& oēm praeciosum corporis ornātū tumulo impo
suit. Gaudere his Alexandrini, ac totos dies nocteq;
extimia laetitia celebrare, ignari quantum sibi mali
immineret ab eo quē studiosissime colebāt. Enim;

Caracalla
lae patie
tia.

Caracalla
lae Alexā
dri imi
tatur.

Achillis
personā
simulat
Caracalla.

Quos du
ces mira
retur Ca
racalla.

uero Caracalla decreto Alexandriam petierat vt to
ram ciuitatē exercitui trucidandā obijceret. Causa
eius odij in Alexandrinos inde orta dicitur, q̄ hi vt
sunt natura dicaces, multa in Seuerū patrē, mox in
se principē disteria iacere dicerent, ipsi vt vide
batur leuia & festiua, ns in quos dicebatur molesta
& inuisa. Ceterū quum eiusmodi multa in eū etiā
praesentē iacerent, ne fratris quidē caede distimula
ta, matrēq; locasta appellarent, & q̄ tam parua sta
tura homo Achillē & Alexandrum armularetur,
dum se iocari purant, sibi exitiale odij consularum.
Miror Herodianū persuasum habuisse Iuliam ex
qua Getha natus est, fuisse Antonini huius matrē,
quum Antoninus ex altera, vt supra ostendit, ortus
esset Seueri cōiuge, quae Leptitana fuit. Quod quū
ex alijs potest intelligi tum ex eo q̄ Iulia cum Ge
tha habitabat. Praeterea Alexandrini eam locasta
vocabāt, q̄ vt Spartian; scribit, Iulia etsi nouerca,
Antonino tamen postea nupsit, vt locasta filio.
Talibus itaq; offensis Antoninus, vt natura erat
iracundus, maximeq; sanguinarius, per speciem de
lectus habendū oim Alexandrinorum iuētutem
iussit in apertum egredi, vt delecto oim flore alte
ram phalanger in Alexandri memoriam legeret.
Tum laeta ciuitas in apertum egressa, dum in terra
negocio esset, quod de industria assimulabatur, ab
armato exercitu circumuenta est. Daroc; repente si
gno, ad vnū iuuenes cum parentibus & necessa
rijs qui ad id spectaculum exierant, trucidati sunt,
tanta vis hoim caesa dicitur, vt sanguinis riuū me
dia planitie in Nilum defluerint. Et Alexandrini
sua dicacitatis in hunc modū penam luere. Anto
ninus ex Aegypto profectus, non post eadem con
festum inde abijt, ad Parthorū opes asligendas ani
mum adiecit. Arte itaq; minime Romana Artaba
num Parthorū regē frequentibus literis & muner
ibus pellexit, vt sibi filia matrimonio locaret, ex ea
affinitate futurū praedicans, vt duobus mundi im
perijs, Parthico & Romano foedere & necessitudi
ne coniunctis, oēs gentes in terris quicquē agerent,
ac si quae minus pacatae essent, fore vt non multo
post imperio subigerentur. Abnuat primo Artaba
nus, causatus non licere Romano homini externa
rum gentium sectari conubij, verū ita dicit & chari
tatem rei vxoriae iureiurando Ro. imperator polli
citus, eo regem perpulit, vt filiam se locaturam po
miserit; hanc ansam ille nactus Artabanum foces
rum, seq; generū vocat. Barbari eo conubio laeti,
tanq; sempiternam cum Ro. po. pacem habituri, q̄
maximo poterant rerum apparatu Romanum ve
nientem expectabant. Vbi igitur appropinquare
dictus est, rex cū magno procerum comitatu extra
regiā urbem genero prodit obuiam, Parthiq; cum
eo indigenis floribus coronatū, auroq; & purpura
vestitū, ad tibiarum tympanorūq; cantum choreas
agentes, quibus gens ipsa supra modum delecta
tur, ac tum maxime quum sese largius vino inuita
runt, Romani armis instructi, inermes Parthos ex
composito inuadunt. Foeda sibi caedes edita, vix Ar
tabanus a suis in equum sublatu celeri fuga serua
tus est. Ingens hominum multitudo in vestigio ce
sa, sed multo maior in fuga, sunt inde Romana ar
ma, longe lateq; per Parthicos fines cum vicorum
& villarum incendio, multaq; hominum caede ad
libitum euagata, multiplexq; praeda para. Nulla
vnq; expeditio maiorem meo iudicio sugillatio
nem Romano nomini attulit, vt multo fatius fue
rit vinci q̄ perfidia plufquam Punica Romanam
indolem foedare. Sed erat Caracalla barbaris ortus
parentibus, atq; ambobus Punica terra natis.

Alexandri
norū di
cacas.

Miserabi
lis Alexā
drinorū
clades.

Foedum
Caracalla
le facin.

Scripsit

Parantur
infidiae
Caracalla
lae.

Macrinus
XXIII.
impera.

Iuliae
ars.

Scripsit post id probrosum facinus Romā ille, to
tum orientem a se armis subactū. Patres est iam fa
tis comperit habebant maiorē fuisse Ro. nomi
ni notā ex ea re inuistam, q̄ laudem vllam quaesitā,
veriti tamen principis sauitiā, ingētes absentū ho
nores decernunt, & in primis Parthici cognomen,
nā Germanici patre adhuc viuo acceptat. Nec mul
tum inde tēporis intercessit, quū Caracalla Carras
vrbe pfect; a Martiale cēturiōne interfect; est, cui;
fratrem ipse paucis ante diebus occiderat. Fuit tam
audacis facinoris autor Macrinus vnus ex copiarū
praefectis. Is quum factem literarum quae ab vrbe
principi perferēbātur, ipse iussu perlegisset, nam
sub tabellarij accessum imperator aurigatū prope
rabat, inciditq; in Materniani procuratoris lite
ras, quibus ille significabat Mathematicorū respō
so cōperisse se Macrinū principis vitē & iperio in
fidiani, hortariq; proinde vt primo tēpore hominē
e medio tolleret, rei periculo terribus Macrinus, sup
pressit literas, quae sibi exiitā afferebant, per pulciq;
multis suasionibus Martiale ad id facinus peragen
dum, quod ille recētē iniuria adactus facile recepit.
Inuiferat forte Caracalla Lunę templū, quod inter
Carras & Hedeffam multa indigenarum religione
colebatur. Spartianus id Lunę templū dictum non
Lunae prodidit, per sua sumq; Carribus fuisse ait,
vt quicunq; Lunam fecinā esse arbitrarer, aut
mullerib; voce nūcupasset, is mulieribus addictus
molliiter vitam ageret, cōtra qui marem deum esse
Lunam ratus esset, ille & vxori dominaretur, & a
mulleribus nullas pateretur infidias, quo fieret, vt
Aegyptij mystice nō Deam Lunam sed Deum vo
carent. Hinc paucis comitatus vrbe repetebat Ca
racalla, quum leuan de vesice causa paululum via
deflexit, ceteris subsistere iussit, aurifum ac subli
gacula subducentē Martialis paruo pugione tran
sfixit. Spartianus quum equū ascenderet cōfossū
prodidit. Nec Martialis id impugne tulit quem fus
gam mollienter Germani equites multis vuleri
bus consecerunt. Eo extincto, quia fratrem caedis
vltio quęstia videbatur, nulla tum primam Macri
nus respersus est suspitione, ipse cū alijs principis
necem lamētatus, cineres ad Iuliam coniugis loco
receptam Antiochia misit, quae atroci casu percul
sa, dubium iussa, an sponte sua continuo sibi mor
tem conscuit. Spartianus haud Macrinum tārum,
sed plures etiam ait fuisse eius consilij conscios, Ne
mesianum Apollinarem, & Nartium Agrippam.
Fuit exercitus biduo sine imperatore. Mox quā Ar
tabanus ad vltionem cladis sibi nuper illarē ad
uentare dicebatur, milites Audentium primo alre
rum copiarum praefectum, ceterum quia ille se
nectutem excusans, delatum non recepit imperiū,
Macrinum imperatore creauere. Interfectus est
Antoninus annos natus tris & quadraginta, quū
sex tantum imperasset. Tulit & Caracallae cogno
men ex genere vestis ad pedes demissa, quam po
pulo dedit, fueruntq; eiusmodi vestes inde in fre
quenti vsu, suntq; Antonij dictae. Publica opera
religuit themas Romae sui nominis in quibus so
learis cellae artificum negabant recentiores archite
cti posse quēquā vlla ratione imitari. Ex are vel
cupro cancelli superpositi fuerē, quibus tora conca
meratio credita esset, quod in magno, vt erat, spa
tio cōtendebāt peritissimi opifices nunq; euenire
debuisset. Porticus quā a patris noie appellauit Se
uerianam, eiusdem Antonij fuit opus, habuit
illa omnia Seueri bella & triumphos insigniter si
guaros. Iuliam nouercam suam cuius filium occi
derat, incestis nuptijs sibi iunxit vxorem, quē quū

pulcherrima esset, atq; incuria vel potius arte, corā
priuigno corporis partem quandā enudasset, An
toninus dixisse fertur. Velle se liceret, ac tum illa. Si
liber inquit licet, an nescis te esse imperatorē, im
perantūq; esse nō accipere sed dare legē; qua ille vo
ce confirmatus, cōfestum illicitas sibi nuptias cons
cinnauit. Cognomina tulit Germanici, Parthici,
Arabici, & Alamanici. Vicit & Alamanorū gentē,
vt Spartianus scribit, quibus verbis intelliguntur
Alamani i Germanis nō esse, vt vulgus existimat.
Grauissimū scriptores duplicē Germaniam fecere,
minorē vnā, quae diuiditur in superiorē & inferiorē.
Fuit itaq; Antonin; incestus, fuit patricida, per
fidus, atq; humani sanguinis appetentissimus. Ma
crinus legio num metu subactus quibus fuerat ille
charissim; Antonin; inter deos reuulit, tēplumq;
& Salios decreuit, sed haec postea. Ipse recepto im
perio consecit milites ad periculū quod a Parthis
instabat, discutendū horatus est. Aderat Artaba
nus cū oibus orientis virib; Antonini perfidia vltu
rus. Triduo itaq; aequo est Marte dimicatum, est
multo plures ex hostibus caderent, multitudo in
causa fuit cur minus damna sentirentur. Post tertā
pugnam Macrinus siue metu, siue rei studio citra
periculum transgēndae, Artabano significat An
toninum eius iniuria, quam ipse vltum venisset,
autorem a suis interfectum, dedisset illum suae
perfidiae pœnas, se cum Romano exercitu paratum
esse bello paci; q̄ si & ipse quietem praeferat, au
torem se futurum militibus, vt captiui & omnis
praeda ex Parthis contra foedus capta restitueretur.
Gauisus est rex tali nuncio, continuo & ipse pacis
cupidus, recepta praeda secedens cum Romano duce
perculsit. Pacataq; Parthorum provincia, Macri
nus cum exercitu Antiochiam concessit, vnde li
teras ad senatum & populū Romanū dedit, quib;
ordine significabatur quicquid in Caracallae caede
euenisset, & vt suo ductū & auspicijs cum Parthis
ira esset bellum compositum, vt per eos rotas esset
orientis Romano populū pacatus. Pollicitus ad hęc
fore, vt sub se Aristocrati essent potius quā prin
cipatum habituri. Horarū plurimum nō fortunam
& nobilitatem generis semper in nouo principe
intuerentur, quam saepius vnuerse ciuitati permis
ciosam experiri essent. Siquidem fortunae munera
etiam parum dignos saepius exornare, virtutem
animi propriam cuiq; gloriam conciliare. Hęc ille
& alia in hanc sententiam scripsit, quibus nihil in
solentius perniciosiusq; in principe esse significa
bant, quam domesticae nobilitatis stulta persua
sio, quae in causa saepe fuit, praesertimq; proximo
principatu, vt qui colendi sint pro vilibus manci
pijs habeantur, & quorum dignitas tuenda sit, ad
pellimi cuiusq; libitum miserabiliter affligantur.
Summa eorū quae tum Macrinus scripsit fuit haec,
vt diceret imperium sibi a militibus delatum, nul
lo se modo accepturum, nisi senat; populūq; Ro
manus suo id assensu ratum faceret. Senatus mul
tum gauisus est Macrini successioe, sed multo plus
Antonini interitu. Confectum itaq; fuerat, quorū
delatione domini periclitati fuerant, & omnes quo
rum delatione plurimi nobiles perierant, publico
decreto sunt in vrbe & tota Italia partibulo affixi.
Multi igitur aut hoc sunt supplicio affecti, aut ex
ilio damnati. Macrino absentū patrum & populū cō
sensu, stabilitum est imperium, qui & magnis ci
uium acclamationibus postebatur, perseverauit
tamen Antiochia esse, Syriacas voluptatibus vs
bisq; amcenitate captus.

Macrinus
imperio
potitur.

Pax red
ditur Par
this.

Macrini
literae ad
senatū.

M. AN

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEPTIMAE, LIBER VI.

Obfuerunt Macrino Antiocheng illi celebrare non minus q̄ Pescennio, ic nescio an plus multo q̄ illi. Remotiorē Nigro longior ille fecerit concinnavit hōstē, Macrino flānitimū. Ille aperta vi petitus. Hic occulta & pene improvisa oppressus est. Erat Antiochiæ mulier quædā Phocniſſa, ex vrbe Emeſa, Iulii illius ſoror, quæ prius Severo principi mox et Caracallæ priuigino nupſit, huic duæ erant filia, Scenis & Mamea. Alexianus huic erat filius, illi Baſſianus, ambo Solis ſacerdotes, quæ Phœnicēs Heleogabalū dicunt. Erat lapis maxim⁹ reterior ab imo ſenſimq; faſtigianus propemodum in conſi figuram, niger illi color quem indigenæ ſia ſtabant cœlo delapſum, viſebatur i lapide forma quædā quā ſolis vulgo eſſe arbitrarī, haud humanō artificio fabricata. Huius igitur ſacerdos erat Baſſianus, ſā annos. XIII. natus, forma adeo elegantī, vt Baccho ſimiliſimū multū puerū prædicarent. Erat ſi quotidie in oculis Romanorū militū, qui in Phœnicia ſinib⁹ habebāt caſtra, magnuſq; fiebat ad templū cōcurſus pueri viſendi ſtudio, cōſiliabatq; illi militari ſauore forma, ſed multo maiorem Mæſæ materne auiſe teſtimoniū, quæ dubiū mēta, an quod ita eſſe exiſtimari. Baſſianū ex Caracalla genitū inter milites prædicabat, qui eo tēpore quo ipſa Severo principi, apud Iuliam ſororem ſuam Romæ fuiſſet, Scenim filiā adhuc virginē viſtaſſet, viſitaramq; prægnantē reddidiſſet (Eufeſius non Scenim ſed Sceniā vocat) Res temere credita, militū aſos incidit ad imperiū puero demādandū. Augebat id ſtudiū Caracallæ memoria militibus grauiſſima, necnon ſpes auri quod Mæſam diuiliſſimē in principis aula verſatā poſſidere rumor erat. Id auri anus & quæſcunq; congeſtas haberet opes proſutura putabatur, vt nepoti imperiū aſtrueret. Hæc milites ſecuti, illū in caſtra perductū, imperatorē conſtituunt. Neglexit ab initio Macrinus hūc nouū rerū motū, miſitq; eo Iulianū copiarū præſectū cū parte exercitus, hunc milites qui cū eo miſſi ſunt, in ſpecto puero poſitaq; mercede conſeſſim interſiciunt, adiunguntq; ſe Baſſianis. Interfectū caput ad Macrinū miſit, quib⁹ ille permotus, cū tōro exercitū eō occurreret, ſit itaq; præliū, quod multo acri⁹ Antonini milites ſic em puerū ad cōſiliandū ei ſa uorē appellabāt ſupplicij metu ſciebāt q̄ qui a Macrino ſtabāt. Inde multū populare pueri nomē ſecuti, ad hoſtes trāſeunt. Macrinus vbi fortunā peditio nem militū inclinare vidit, ignoto habitu fugā motus eſt. Stetit inde exercitus qui in fide adhaerens erant foriter in acie ſine duce dimicās, verū vbi eius fuga cognita eſt, impunitate ab Antonino promiſſa cū priſtina dignitate ceſſit. Miſſi q; Macrinū fugientē ſequerent, hūc q; miſſi ſunt circa Chalcedonē in Biſthynia aſſecuti, cū Diadumeno filio in ſuburbano quodā latitate obrunctant, atq; Opilius Macrinus quū annū vnū & duos iſperat mēſes, interſicitur. Erat Macrinus ſordido loco natus, ſcedo carniſſiq; igenio. Alij alia, cæterū oēs de eo turpia & ſcua prodiderūt. Gladiatoriā pugnā exhibuiſſe qudā ſcribunt, mox accepta rude venatorē factū. Tabellionatū de exercuiſſe, fuiſſe & ſiſci aduocatū vnde

Heleoga balii figura.

Baſſiani forma.

Baſſian⁹ XXIII. impera.

Macrini & filij cædes.

mox per varios ſucceſſus ad præfecturā proceſſit, Caracalla perēpto, imperiū ſibi aſtruxit, ex varijs honoribus a ſenatu decretis. Pij cognomē reſpuit, homo natura ſæuus, vix ſide ſi res habitura, ſi ſæuitiæ memorent exēpla, q̄ tā breui ſperio edidit, milites i cruce ſuſtulit, ſempq; ſeruilib⁹ aſſecit ſupplicij. Duos milites ancillaribus ſupri cōperitos, duob⁹ erectis bobus inferuit extatibus dūtaxat capibus Tribunū qui excubias deſeri paſſus fuerat, curru alligatū, viſū primo mox exanimē p longū traxit ſpatiū. Adulteriū cōuictos vniuos concremabat, parietibus includebat. Diadumenus q; cū patre perit eſt oim q; cætare fuerit longe pulcherimus, ſuit em pœra ſtatura, crine ſtauo, nigris oculis, elegantiq; deliniatione, paternā tū in tenera adhuc ætate reulit ſcœuitiā. Eius epiſtolæ ad patrē vnā, altera ad matrē data, abunde id demonſtrāt, q̄ deinceps i medium platae in cauſa fuerunt, vñ cum patre ſit ferro deditus, quom a militibus eſſet alloqui ſeruandus. Baſſianus hoc ludibrio fortunæ ad rerum faſtigij euectus, Mæſæ auiæ impulſu q̄ diu Romanæ aulae inſueuerat, conſeſſim Romam iter propoſuit. Syriaq; digreſſus Nicomediæ ob anni intēperie, luxuriæ & ocio deditus hyemauit. Incidit in primos Heleogabali annos Califti pontificis creatio, qui quinquideciſmus fuit pontifex. Alij quibus libenti⁹ accedo, decimum ſeptimum illi aſſignant locum in ordine, q̄ variatio inde eſt q̄ quidā Linū & Clerū, vt ſupra eſt ſignificatū ſupprimunt. Clementis pontificatum Petro conſeſſim ſubiſcipientes. Minor Platinam ſcripſiſſe Califtū ad Seueri tēpora perueniſſe, quū Eufeſius ita colligat, vt Heleogabalo iſperate creat⁹ intelligat. Hæc quoq; variatio ex eo eſt q̄ q̄ diu Zepherinus ſederit parum, vt video, conſtat in ter ſcriptores ipſos. Cæterū quocunq; Califtus tēpore ſedere cepit, primus, quod ſatis cōſtat, inſtituit vt frumenti vini & olei gratia ter in anno ieiunaretur. Inde mutato cōſilio, in quatuor partibus tēpora id ieiunium, in ver, æſtate, autumnum, & hyemē. Idem hæreticos iudicauit, qui negarent ſacerdotibus poſt crimem admiſſum (ſi etiā poenitentiam egiſſent) parere ad dignitatem reditum. Baſſianam virginis in Tranſtyberina regione ædificauit, nec tamē illā vt credere par eſt, q̄ hodie magnificentiſſimo viſitur apparatu. Erant tum imperatorum metu adhuc oia in occulto, vt facella modica eaq; ſere ſubterranea fierent. Condidit via Appia Cœmitem ſuo nomine, vbi multorū martyriū repositi erāt cineres, viſuntur hodie his locis & facella quædā, quibus occulto rem diuinā priſci illi pietatis cultores ſeciſſe creduntur, quū publice non liceret. Fuit Califti temporib⁹ Tertulianus Apher vir acri ingenio, cuius ſcripta tāt fecit Cyprianus, vt ne vnū quidem diem egreſſe dicitur ſine Tertuliani lectione. Is quom ad mediam ætatem ſacerdos fuiſſet, Rom. cleri in ſeſtatione impium Montani dogma complexus eſt, aduerſus eccleſiam ſcripſit, de pudicitia, de monogamia, de ieiunijs. Scripſit & in Apollonii ſex libros. Origenes cuius ſuſpra mentio facta eſt, ipſe quoq; per illū tēpus multa ſcripſit, i pugnauiq; Hebrionianā hæreſim q̄ Chriſtum ex Iſoippo & Maria genitū alleruit, purumq; fuiſſe hoiem. Hieronym⁹ autor eſt Origenē ad ſex milia librorum ſcripſiſſe. Califtus anno ſere ſeptimo ſui pontificatus martyriū conſumpſit eſt. Vrbaniſſimus illi ſucceſſit vir & Quirint⁹ ſanguinis ac Romanæ natus. Fuit annus ille quo Vrbanus ſedere cepit ducentiſſimus ac XXVII. ab eo qui fuit humanæ ſalutis primus. Urbis Romæ ſeptuageſimus ac nongentiſſimus. Mundan⁹ originis quintus & vigintiſſimus.

Califtus XVII. pontifex.

Califti pontificis decretū.

Tertulianus.

Vrbaniſſimus XVII.

ANNI MVN. DI.

Heleogabalus imperator.

geſimus ſupra quadringentiſimum ac quinquieſſimum, quū Romæ interim Heleogabalus imperaret, vñ alij ſcribunt, vt Eufeſius. Alexander qui Heleogabalo ſucceſſit. Cæterū ſiue hic, ſiue ille imperauit, quom Vrbanus ſedere cepit, de Heleogabalo proxima omnino eſt relatio, q̄ multo melius inter tetra naturæ monſtra, ſi vera ſunt quæ de eo in literas miſerunt quidā, reponi potuiſſet q̄ inter principes. Subfederat Nicomediæ nouus iſperator ob hyemis magnitudinē, quæ admodum ſupra memoratū eſt, eratq; adhuc ibi voluptatibus additus, quū Romā ad ſenatū tabulā miſit, in qua ipſe molli erat, ac prope muliebrī ornatu figuratus, cum eo numine cuius ipſe erat ſacerdos, iuſſitq; tabulā ſtatui ſupra Victoriæ caput in curia, vt cū ſenatus haberetur, ibi ſinguli thura adolerent. Herodianus periclitari eum voluiffet ad patietiam eius ordinis, q̄ æquo animo peregrinū eſſet cultum ſuſceptur⁹. Ego inſanū adoleſcentem & ad flagitiū natum, vix crediderim tam religione motū, q̄ ſuæ fortunæ vana oſtentatione, quā vnam ſatis ſibi fore ad imperium tuendū arbitrabatur, quaſi ſcortū non imperator illi⁹ ordinis totiuſq; populi futurū, quod ſœdiſſimum vitæ exitus facile demonſtrauit. Sed quocunq; id conſilio eſt factū, porit ſenat⁹ populūſq; ex eo adminiſtrationis rudimēto nihil obſcure percipere quaſe eſſet iſperatorē habiturū, ſed occalluerant animi turpi ſeruitū, excideratq; ver⁹ illa Qui ritū virtus, oia quoq; aliquo cūctas ocio & luxuriæ dedita, tā erat ois nūc dñatus cupido, q̄ antea fuerat inimica. Oim tamē malorū culpa ſuit in milite qui poſtea q̄ vnae habere cepit imperiū, nunq; modū amplius ſecit auaritiæ ſuæ, eoq; meli⁹ locatū in i aliquo iſperū arbitrarī, quo plus auri videbat largiturus. Quū duo igitur peſſima vitia atq; inter ſe contraria Romanā ciuitatē premerent, luxuria domi, belli auaritia, ita accidit, vt q̄ pulchre antea imperauerat, tā demū turpiter ſeruiret. Senatus eſt ab initio permoleſte tulit eam creationem, oderat em Caracallæ memoriā, cui⁹ hic erat filius, quaſi tū parum ſe proſuturū credebat, ſiquid ſtatuiſſet contra militū prerogatiā, probauit factū. Nec multo poſt Heleogabalus venit Romā, qui dato ciuib⁹ cogiario, ſpectaculiſq; omnifariā editis, templum ſuo deo maximū pulcherrimūq; in palatio erexit, vbi quotidie Hecatomben & ouū vim maſtabat ingeniū, odoribus in arā congeſtis, multas optimi vini āphoras inſundebar, vt paſſim vini cruoriſq; riuī fluerent, agitabatq; choros circa aram, vnaq; Phœniſſæ mulieres ſaltantes cymbala quatiebant, ſenatu & equeſtri ordine in concionis modum circumſuſo. Adorus inde eſt Heleogabalus veſtalem ignē. Cybeles Typum & oia Deoq; ſimulachra, & ſacrorū ritus, & cū his Chriſtianā etiā deuotionē, vt Lapidij vtar verbo, quæ hæc pdidit, in id tēplū tranſſerre, vt ſolus in vrbe Heleogabalus coleret. Inde eo proceſſum eſt, vt vxorē ſuo quereeret Deo ſtultus adoleſcēs, primiq; illi noie coniugis Palla dem admouit, mox negās beligerā Deo coniugē cordi eſſe, alterā querrare. Lunaq; ſimulacrum eſt ei⁹ iuſſu tēplo illatū, quod Dido q̄ ipſa fuit. Phœniſſa, quæ Carthaginē cōderet, ſacræſſe dicebatur, Aphri Vraniam vocabant. Phœnicēs Aſtroarchē, ac tum demū id connubiū conuenire teſtatur eſt. Nam Heleogabali plures ſolē interpretari ſunt. Inſe de quū bonus imperator muliebriter viros patere iur, ceperitq; eo noie ab oibus initio ſuſpect⁹ eſſe, rumor erat Draucos ſibi conditione quereere ad ſcedam libidinē explendā, oculos ad hæc & genas expingere, eoq; ſtatu quo Venus ad Paradis iudicium

Stulta Heleogabali opera.

tulum Heleogabali facinus.

ſteriffē dicitur, nudum corpus iſs ſpectandum offerbat, quibus ad tam ſœdum miniſterium vtēbatur, manu vna mammæ applicita, altera verendis partibus appoſita, præcipuū vitæ fructum ratus, ſi dignus apertū plurimum libidinis videretur. Cæterum ne mulier omnino crederetur vxorē duxit Romanā ſcœminā, nobili loco ortā, quam Auguſtam appellauit. Sed cum ea paulo poſt diuortū fecit, ademptiſq; honoribus in ordinem redegit. Cæſpus inde veſtalis amore, cuius virginitas erat Romano ritu inuolabilis, vñ olenter tēplo abductam pro vxore habuit, ſenatūſq; tali flagitio moſtū bello conſolatur eſt, teſtatur id humanū eſſe, captū ſe illius amore eam in connubiū adduxiſſe, æquū ſacerdotem ſacerdoti nubere. Alterum inde ſuæ ſtultitiæ condidit templum in ſuburbano ſuo, quo Heleogabalum aureo curru auexit, precioſiſſimis lapidibus exornato, ſex equi niali candore trahēbant currum, toto viæ ſpacio ab vrbe ad ſuburbānum, quo vhebeatur, ſpatis arena inſtrato. Vix ſedem habitura ſunt quæ de prodigioſa principis luxuria ſunt memoriae prodita, nunquā veſtem villā vel precioſiſſimam bis induit, nec cum ſcœmina vlla præter vxorem congreſſus eſt iterum. In lucernis Balzānum exhibuit. Roſacea aqua piſcinam pleuit. Calceamentis applicuit gemmas nobiliſſimorum artificio manu ſculptas, ſemper aurea aut quod minimū ſuit, ſerica eſt tunica vſus, nunquā minus centum cenauit ſextertijs, interdum tribus milibus. Phœnicem ſe cōiuiſſe apofitū eſt poſſe licitus, nunquā non floribus ſuſſultus, odoribusq; exquisitiſſimis cōiuiatus eſt, appellabatq; precioſa obſonia quæ etiam plurimū empta ſibi dicit volebat, vt ſuauiora eſſent, conuiuij Orexim. Sexcenta ſtruthionū capita vna cœna appoſuit, vt ex his cerebella dumtaxat aſſumerentur. Circus ſibus ludis nauale certamē dedit in euripio vini pleno. In maritimis ludis nunquam piſcibus cōiuiatus eſt, quū vero procul mari abeſſet oia marina exhibuit. Murenarū & Lupoſi lactibus ruſticos i mediis terris nauis pauit. Torum Tricliniū inſtrato croco, quū primores ciuitatis ad cœnam vocaſſet, eiſmodi ſceno dicens dignos, quū conuiſio adhibiti eſſent, porciſq; ſcobe auri, dolensq; nequiret & electri. Vētris excrementa auro excipiebant, myrrhino vrinā. Teſtatur eſt fore vt ſi filius ſibi naſceretur, tutorē illi daret, q̄ cogeret eū id facere. Domeſtice aliquando rogatus an timeret pauper fieri. Cui inquit melius hæres fuero q̄ mihi, & vxori meæ. Negauitq; ob id ſe filios optare, nequis ſibi frugi naſceretur, veſtatur eſt nunc a canibus in quadrigarium ſpecie iunctis, nunc a ceruis, nunc leonibus ſigrib⁹ ve, & quod proximum prodigio fuit, nudis mulieribus interdum, vñ, quæ vt quadrupedes, currum traherent. Cæterū neſcias vtrum maiore luxuria an ſtultitia laborarit, ad decem milia pondo aranearū col legit, ex his ſe intelligere teſtatur q̄ magna eſſet Roma. Exhibuit & decem milia murium, mille muſtellas, paraſitos rotis alligatos, atq; in orbem ciccū actos aquis interna parte mergebat. Ixionis appellans. Ridebāt tam incōpoſite, vt theatro pleno vnus oim ridens dignoſceretur. Vm ſerpenti maximā per Marſicæ gēſis ſacerdotes quaſiſſe, anre lucis horis i multitudinē miſit, q̄ ſpectaculorū die loca i theatro, vt moris fuit, occupare ſolebat, quocertore multū afflicti ſunt, multū illarum morſu exanimati. Oēs vrbis meretricēs & lenones p cōcio neſaffar⁹ eſt, neq; oibus libidini & voluptatē generib⁹ longū habuit ſermone, eas cōmiſſiones appellās, ſinguliſq; donatiū noie ternos numeravit aureos

Portico, ſa luxuria.

Heleogabali ſtultitia.

Appara-
tus fune-
starū re-
rum.

Heleoga-
balus A-
lexando
imminet

Heleoga-
bali cae-
des.

Emaus.

autreos atq; per hæc debacchatus, quia ex Syrijs sacerdotib; cognouerat fore, vt violentia periret morte, ex serico & cocco habuit intorcos funes, quibus si necessitas coegisset sese suspenderet. Habuit & aureos cultros turrimq; emittissimâ, auro & gemis exculat, vñ se precipitaret, vt quoquo modo mori coactus esset, preciosa, vt dicere solebat, mors esset sua. Supprimunt a me consulto quaedam, q̄ salua aurium reuerentia in apertis profertur non possunt. Tullio Ro. po. hæc monstra rerum in foedissimo principe quatuor ferme annos, alij paulo plus duobus esse imperasse scribunt, sed nihil æque ac foeda maieftatis iugillatio animos stringat hoim. Senatus togata mancipia appellabat, saltatorē quendam scenici præfector exercitibus. Alii ex scena iuuentuti, alii senatui, alii uociferi præpositi ordini, aurigis & histrionibus provincias demadavit. Contra Sabinus vir clarissimus & Vlpianus iurifconsultus atq; vniuersis senat; vrbe iussus est facessere, neqd suis obstatet consilijs. Alexander confobriniū fuit, quæ ad optauerat, appellaueratq; Augustum, quia sancte institueretur, essetq; diuerso a se ingenio erat is. XII. annos natus, egregia indole, ob idq; militibus gratissimus) perdere conatus est, que res ipsius multo magis accelerauit mortē. Heleogabali cadē variereferunt autores quos sequimur. Lampridius bis tumultuati scribit in prætorianis castris, petiuntq; priore mont a militibus, vt oēs a se remoueret Draucos, quibus fuit abutēdū dedisset corpus: iterū senatu vrbe eiecto, quum fraternæ cædi nihil obscure immineret, milites in montū haud vltra ferendū rati, in horis quā aurigatoni esset intentus, ex improbitū eum impetū fecere Primo itaq; irupētū clamore territus, in proximā latrinam se coniecit, quū nulla opportunitas in ea trepidatione occurreret latebra. Hic ille cum matre pluribus est vulneribus cōfossus: Herodianus Heleogabalum cum matre in castra venisse ait, extulisseq; secū Alexandrum eodem vehiculo, quem prohibuit in publicum exire, milites tumultuose inquirebant. Postea vero q̄ in castra sunt recepti, quia multo maiore militū fauore Alexander q̄ Heleogabalus acciperetur, iratus is imperator, q̄ præter cæteros pueros fauenerit, per noctē illorum nomina subnotauit. Hos inde vt leditōis autores, quum ad supplicii arripi imperasset, tumultu orto, cum Sceni de matre quam Lampridius Symiamirā vocat, & exoletis quicū illo erant, trucidatus est. Heleogabali & matris cadauera plebi milites tradiderunt, quæ tota vrbe raptata sunt atq; in cloacas proiecta, vt per eas in Tyberim defluerent. Lampridius Heleogabali corpus, ex Aemilio ponte, ingenti pondere de grauatū, ne fluitare posset, in Tyberim deiecit, pro diditit publicū Romanorū odū in Sceniē inde conflatum crediderim, q̄ ad eam temeritatē fuerit euecta, vt quoties senatus haberetur, veller interese, se tanq; decretorū oim moderatorū scribens, quod ne Augustarū quidē vlla ad id tempus fecisset. Hicq; per hunc modum oppressis secutū est senatusconsultū, vt Heleogabali cognomē ex omnibus publicis deleretur operib;, ne princeps vllus iam Antonini ferret cognomē. Inoluerat vsq; adeo id nomē longa imperatorū serie, vti iam propemodum popularius hominū q̄ Augustorū, aut Cæsarum haberetur. Sed vnus vira adeo cōiunquarū oēs credere, vt pro diro & detestabili sit repudiātū. Nicopolis per id tempus quo Roma Heleogabali tulit, in Palestina condita est. Olim Emaus fuit. Iulius Aphricanus temporū scriptor eadem repestare claruit. Prætoriani post Heleogabali cadē Alex-

xandrum. XII. annos natum, imperatorē salutant. Erat is quoq; ex Caracalla genitus, vt Mæcia auia predicabat. Fuit hæc cū fore iulia vt supra est significatū Romæ Seueri & Caracallæ principatu. Testari itaq; anus duas diuerso tēpore filias quas fecum habuit, cum in aula Seueri principatu versata est, a Caracalla iuvene compressas, quarum Scenis Bassianum qui Antoninus Heleogabalus est dictus, inde quadriennio post Mamea Alexianum est enixa, qui & Alexādrī tulit nomen. Cæterum si altero anno sui imperij perijt. Heleogabalus, satis quadratio tēporum, vt. XII. esset Alexander annos natus, quū imperator creat' est, si quadrienniū habuit principatus ille, quatuordecim annorū fuis se intelligi necesse est, quū iperare cepit, qua ætate Heleogabalus fuit, qui quadriennio maior natu erat quū in Phœnicia est imperator salutat. Fuit Alexander Mæcæ auæ impulsu ab Heleogabalo adopratus. Videbat prudens anus foedissimum nepotis diuturnū esse non posse. Ne igitur eo sublato in pristinū vitæ statū relaberetur, eū egerit vt qñ sacris & prophanis curis impar vnus esset, cōfobriniū fratē adopraret, qui per gratē alterutri esset curæ iam propemodū idoneus, aut certe non multo post futurus. Eam prudens anus præteritū causam, quum de imperio esset i primis sollicita, ne in alios transferretur. Cæsar itaq; appellatus cōtinuo oim fauorem & studiū in se vertit, vt supra est memoratū: quo cōiugit vt post Heleogabali cadē cōfestim sit in castris imperator salutat, Alexander imperiū adeptus, matre & auia autoribus, primū oim a senatu petijt, vt sexdecim ex eo ordine legerentur, qui autoritate & innocētia cæteros antiret, quibus in cognoscendo & decernēdo vteretur consiliarijs. Fuit inde autor patribus decernēdi vt oīs deorum simulachra ex Heleogabali templo sua restituerentur sedibus. Quosūncq; Heleogabalus ex fordido loco publicæ administrationi admoduerat, dignitate illis adempta in ordinem redegit, forensibus negocijs peritissimos cuiq; legū permissis exituum cura militæ assuetis ac bellica laude claris. Et quum per hæc aliquandiu imperiū administrasset. Mæcia iam ætate confecta, fuit obijt diem. Mamea materno spoliata consilio, multo impensius incubuit in filij institutionem, nec pati eum adiri a quoquā malarū artū artificis. Sed autor erat adolensenti, vt is se artibus exerceret, quæ imperatori necessariæ essent, adeoq; natura sua sponte mitis matremis profecit cōsilijs, vt quatuordecim annos incruentum egerit imperium, ne vno quidē interfecit. Ira scēbaturq; Mameæ matri q̄ extruendarum opū paulo cupidior esset. Et iam annū tertiumdecimum tranquillē pacatēq; imperabat, quū ex Syria & Mesopotamia literis simul & nuncijs afferit Artaxerxē Persarū regē, victo & interfecto Artabano qui in Parthis lare imperauerat, eius regnum occupasse, iminereq; Ro. imperij finibus, ac insolentē iactare totā Asiam vsq; ad Hellefporū Persarū olim fuisse, veperitū se armis si Romani nō ipse illius possessiones cederent, & iā res ad vim apertā spectabat imminere atq; Artaxerxes Romanis exercitibus, qui veteri instituto obrinebant fluuiorum ripas. His Alexander nuncijs turbatus, ex suorum consilio Artaxerxi scripsit, vt temerario obstitere incepto. Cæterū tm̄ abfuit, vti iam inde Barbarus ex sua qcquā ferocia remisit, q̄ Mesopotamia in cursata Romana sit castra oppugnare adortus, qui bus tumultuose nunciatis, cōfestim Alexander precipit tota Italia delectū haberi, ipse prætorianis ad cōcionē vocatis, Cuperē inquit milites, vt ea apud

Alexan-
der. XX.
III. im-
perator.

Pulchra
admini-
stratiōis
forma.

Bellum
Persicū.

vos

Oratio
Alexādrī
ad militē-
tes.

Perorā-
tio.

Arrogan-
tissima
Perfara
postula-
ta.

Tripartito
Alexan-
der bellū
infert.

vos hodie vt oratione liceret, quæ & mihi ornamento, & vobis lætitiæ esset, erem animi longe paci & ocio assueti, non poterunt nō moueri subita belli denunciatione, sed decet viros fortes, & moderatos semper optima optare, siqua vero dura & præter spem accidant, eadē illa fortiter ferre: vt em̄ suauis est & dulcis voluptas, ita virtus gloriosa & æterna, maiorq; oim virtus est propulsare q̄ inferre iniuriā. Hoc temerarij est, illud strenui & prudētis. Enimvero qui prior lacessit ipse sibi iniurius videtur. Contra lacessitus melius sperat, fiduciaq; ex iustitia mutuatur. Artaxerxes vt Persa, Artabanū regem suū nuper prælio victū interfecit, interfecit regem suū nuper prælii non præsentis scelere contentus, res po. Ro. bello lacessere adortus est, monitūq; a me per literas, vt incepto abfisteret, nō solū nō paruit, sed multo uestro factus. Mesopotamiā puincia Ro. imperij incurfatione foedauit, nō itaq; circa fluuios præsidia oppugnare ausus est. Quare excitemini strenui milites, mecūq; alaci aio arma induite, vt opus est vt iniuriā hæc propulset, imo vt virtutē vindicanda est, adimēda hæc nota Ro. nois, vt barbari q̄ toties nostris armis cesserint, ac recētissimis ipibus Seuero auro meo, mox & Antonino patri nunc vltro nobis bellū inferat. Ite & vos veterani trophæorū memores, quos illorū ductu i ea terra erexitis, recētē ex iniuriā gēte que rite vobis gloriam, cæteri quib; integra ætas vestro exēplo difcant fortiter dimicare, procul domo patriā tueri. Nam quod ad victoriam attinet, vt ferocius instat barbari cedentibus, ita in acie tantibus minime resistunt. Tantum ille locus edicit militibus, vt se ad expeditionem præparent. Magnus omnium fauor & consensus secutus est, reb; ad bellū manu re comparatis, Alexander Roma proficiscitur, senatui & populo desiderabilis, per Illyricum vbi copias auxit in Syriā contredit. Subscēdit non nihil Antiochie, dum bellū diligentius ornare, periclitaturq; iterum per legatos Artaxerxis animum, an ad pacem inclinaret, verum vbi nihil inde pacati renunciarunt qui ad regem missi fuerat, quin & ab Artaxerxe mox paulo legati affuerunt petentes, vt Romani tota Asia decederent, superbis & arroganribus barbarorum verbis commoratus Alexander, eos cōprehēdit imperat, equisq; & armis adēptis, in Phrygiā contra ius gentiū relegat, vsq; adeo priusca illa Ro. indoles ad id tēpus exciderat. Sic olim Antoninus pater Parthorum regem post cædus & affinitatem prodidit. Iam moliebāt Alexander fluuitorū transitū, quū milites perpauci ex Aegypto accesserit a Ro. deficiūt, & in Syria alij non nihil tumultuati sunt. Sed hi motus illico cōpressi animaduertunt q̄ est in seditionis autores. Mouit inde Alexander ex amicorū sententiā i hostē tripartito, partē vnā copiarū per Armeniā que tum Ro. amica erat. Medorū iubet fines irrupere. Alterā per inferiora loca, qua Tygris & Euphrates confluit immittit, ipse media ducit regione, futurū ratus, vt hostes plurifarij petiti confestim metu dilaberēt, aut certe diuisis copijs infirmiores fierēt. Fuit it Alexander cōsiliū satis tutū specie, sed euentus infelix, nā & q̄ in Mediā irruerant locorū magis q̄ hostiū iniuriā ceciliq; incedentiā, magna sunt ex parte cōsumpti. Fagdarūthi tm̄ nō nihil Artaxerxē locorū asperitatē se fræti, q̄ pedestribus erant prælijs magis q̄ equestribus idonea. Alter exercitus qui Parthorū fines irrupit, frætes regis absentia ille em̄ primis Romanorū motibus occurritus, Media petierat, cū roborē copiarū incautus hostilē terrā peruagari. Alexādrī accessum præstolaturus. Cæterū Alexādrī siue

metu, siue matris susu, in vestigio tenuit exercitū, quo accidit vt improuiso Artaxerxis in Parthiam recurfū, Romani hostiū equitatu circūuentū aliquā diu i orbē dimicare coacti scutorū obiectū sese defenderint, postremo barbarorū multitudinē & vltorū obruti, ad vnum cæda occidione occisi sint. Tanta vis hoim ibi delera est, vt inter insignes clades, quas Romani toto oriente aliquādo adiere furerichæq; vt Herodianus scribit, aut oim foedissima, aut certe inter paucas memorabilis. Fama cladis huius ad Alexandrū delata, quum aeris intemperie sua sponte lægure coepisset, eum supramodū affectū, dolere stimul ac pudere suo metu & defidia florētissimas legiones hostibus proditas, & quod fape fit vt cladē vnā altera sequatur, ecce & qui in Mediā pcellere, ipsi quoq; cū celo & hostibus coluctati perpauci incolumes retro abire dicti sunt. Duplici itaq; clade percussus Alexāder, q̄ in æstuo sit Mesopotamiæ cāpis sedēdo, nihil prerer militū inuidiā lucrifacere, corpore & animo æger, exercitum morbo affectum reduxit in Syriam oibus propemodum inuisis. Sunt multi inde vita defuncti, ipseq; non prius a morbo cōualuit, q̄ Antiochiam venit. Hic effusa pecuniā largitione primum oim sibi militum animos recōcilauit, & iam de nouo in hostes exercitū comparando consilia agitabat, quum certior factus est Artaxerxem exercitū dimississe, & quod æque fuit illi gratum, iudicio cōperit ex hostibus nihilo pauciores Romanis cecidisse ijs prælijs, quæ in Mediā Parthiāq; infelicitate alioqui fuerant a suis depugnata, vixisse Persas nō viribus sed numero. Cæterum q̄ grauitur Persicæ opes fuerint afflicte, tempus quod oia retegic facile demonstrauit, quadriennio postq; hæc gesta sunt, Persæ omni bellico conatu abstinuerunt. Remiserat Alexander his nuncijs oim rei bellicæ curā Antiochenis captus delictijs, quū trepidē nūciatur Germanos limites transgressos Romani imperij provincias vastare, oppugnariq; ab eadē gēte Romana præsidia circa duo flumina. Rhenū & Istrum. Tumultuosus Alexāder nuncijs excitus, parte copiarū ad Euphratis custodia relicta, ne Persæ nudā Ro. po. puincia inuaderet, cū cætero exercitū ad Rhenū contredit, quo pōte supato q̄ Germanis aliquoties feliciter pugnavit. Erat Alexāder subtimido ingenio, & ob id oim magis q̄ belli studiosus. Medio igitur rerum actu est oia p̄pere fluere, cōsilia tm̄ agitabat de pace Germanis redimēda. Ferre id ægre milites, duscisq; metū in casura, q̄ inter belli pacisq; morā oim tererent, quū Germani bello potius vlciscēdi essent, q̄ auro ditandi. Premebar recēs inuidia Alexādrī, erāq; vulgo milites & matris, cuius ille præceptis obteperabat, haud mediocriter isenti, quā occasio nē adepti tyrones, rerū nouarū cupidi, Maximinū vltū fore, sub quo haud procul a castris Alexādrī exercebant, militari iustituro tumultuose iperatore salutāt, dubiū eius motus & defectiois ignarū, totiusq; p̄lij experte, an homo callido barbaroq; ingenio iperadi cupidus totū id negociū sibi arte cōcinnarit. Purpurā, quod satis cōstat, nō pri' accepte q̄ stringi in se ferrū vidit. Repere igitur correptis stignis, Tyrones ad Alexandrū opprimēdū contendunt, vt festinato cursu nunciū præuenirent. Præuertit tm̄ fama Maximini accessum, qua percussus Alexander confestim tabernaculo egressus militū fidē cū lachrymis imporauit. Mouit miserabilis aspectus exercitū, plurimiq; operā suam polliceri. Cæterū vbi Maximinus adesse dictus, cōpsectusq; procul puluis, aperta defectio secura est. Alexander ab omnibus destitutus, in tabernaculū refugit, vbi

Ro. cædes

Duplex
Ro. clas-
des.

Nunciū
Germani
belli

Alexander cum matre interficit.

cum matre & amicis Maximii iussu interficit. Et haec Herodianus, cui ne temere acceda. Lapidibus autem auctoritas, fuit in aliquo rector, nec eorum igna, quae ille in sua scripserat historia, igitur annales, aut res, quae haud ignobiles secutus, quaedam oino ab Herodiano diuersa haud imprudens scribit, multa praeterea memorata digna ab eo tradunt, quae non tam pro falsis repudiata videri possunt ab Herodiano, quam parum perquisita. Natus itaque est, ut ille ait, Alexander in Arcena vrbe Syriae, die quo olim magnus Alexander perierat, atque in templo quod in ea terra fuit illi sacrum, quae festo die illuc Maemea mater venisset, sacris operata. Casus itaque puerperij fecit ut puero sit Alexander nomine dicitur, pater Varius illi fuit, sed Moesae auctore medio Antoninus Caracalla creditus. Serapione dicitur magistro vsus est foris. Romae Iulio Frontino. Bebbo Macrino, & Iuliano Grano, cuius declamationes diu postea existerit. Signa quibus praemonstratum est illi imperii. Olympia nutrix, quo nomine fuit magni Alexandri mater, & Philippus nutritus. Anronini & Magni cognouit imperator creatus repudiatur. Sed quae in hoc diuiliis, tam in natale solui in solens, qui genti suae stema ad Metellum referens. Syrus neque dicit neque credi voluit. Innocentij fautor. Furibus infensus, cuius criminis quictos non solum multauit, sed leui etiam suspitione res per suos nunquam ad saluationis officium admittit, ad oem talium sortibus mentione digiti intendens, tanquam oculum fontibus effosurus, Verconium Turinum fumo necari iussit, quae vana spes rerum a principe impetrandum ciuibus venderet, praecone clamante. Fumo plebs turquum sum vedit. In expeditionibus siqui in alienum fundum grassabundi aberrassent, graui supplicio aut ignominia afficit, atque in crimine vindicando praecone admonerat, qui identidem illud, ut Lampridius ait, Christianis acceptum in clamaret. Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Id praecipit semper in ore habuit, & in palatina domo pluribus iussit locis inscribi. Fuit ut mihi videtur Alexander post Adrianum omnium imperatorum primus, qui ex his reneris quibus pars mortalium ad huc multo maxima erat immiserat, verae pietatis coepit lumen intueri. Operant sibi ad pietatem vsu Christiani hoies publicum quandam locum, de quo quum opinari illis litem intendere, consilium Alexander rescripsit. Satis sibi videri ut Deus eo loco coleretur, quae ut popinarij tenerent. Testari etiam a suis indigne fieri, quae quum Christiani non prius sacerdotem legerent, vitam & mores eius exploratos haberet, ab ipsis quibus hominum fortunam & vitam crederentur, tam boni quam mali sine discrimine provinciarum retores fierent. Scribi ad haec statuisse Alexandrum in Lario inter domesticos Deos Christi simulacrum, habuisseque in aeo illi templum erigere, atque iter Deos recipere, quod facere multo prius Adrianus cogitasset, qui vrbibus plerisque templis sine simulacro villo, aut Dei cuiuslibet titulo excitari iussit, quae post illius obitum, quia nulli essent Deo sacra, Adrianus coepit nuncupari, sed prohibuit esse Adrianum a delinata dedicatione aruspiciu respontis, qui ab eo consulti dixissent futurum, ut oes Christiani fierent, egeratque templa cuius delinuerunt. Et Alexander gentili alio qui vanitate a pueris imbutus ita Christiane fuit pietati affectus. Militarem disciplinam tam se uere exigit, ut ad Perficum bellum profecturus, totam legionem ademptis armis exautorat, quia apud Daphnem in Syria milites scortari, interpestuamque porationi indulgere dicerent. Nec prius restituit, quae in tribunos qui oim fuerant malorum causa, sit publice aiauerum. De bello in Antiochiam gesto,

Pulchrum supplicij genus.

Alexandri rescriptum.

Seuera aiauerum sio i rora legionem.

oia diuersa sunt quae Lampridius scribit, ab his quae ex Herodiano auctore sunt superius memorata. Is vbi quae rem bene & feliciter gestam prodidit. Alexander quum non solum non suis defuisset, ut ille memorat, sed prelio etiam interfuisse, suae presentia monedo, & obsequitudo plurimum suorum victoriam iussit. Confluxit Alexander illa aede, ut ipse postea in curia testatus est, cum centum. XX. milibus equitum leuis armaturae, elephantis. DCC. mille & octingentis falcatibus curribus, quorum mille sine in aede capti. Elephanti quingenti autem in castra adducti, aut interfecti, decem milia Cataphractorum equitum caesa, quos Persae Cibanarios dicerent, quibus praecleara gestis triumphum imperator egerit clarissimum, postquam Romam victor reuersus est, cuius curru quatuor vixerent elephantis, quae oia tam diuersa sunt ab his quae Herodianus scripsit, ut neque pro veris affirmare audeat, neque pro falsis repudare, est ob ea quae diximus magis ad Lampridii inclinatum animus, cum quia ipse quoque non ignorauit fuisse quae Alexandrum non modo non vicisse criminarent, sed ne vincere possent, hoste refugisse, quae calumniam videt Herodianus secutus, quum plurimum scripta victoriae asipulenter, quae multiplex & varia vno tempore, illi legatorum ductu corripit, ut in Mauritania, quam prouincia Furio Celsus feliciter administrat. Varius Macrinus in Illyrico, in Armenia Iunius Palmatus, sintque ab oibus laureatae literae ad imperatorem missae. Habuit exercitum ad Magni Alexandri imitationem Argyraspidas. Magna in militari disciplina severitas, praesertim in cohibenda militum licentia, domi multo seuerior. Nulla leges anxietate sine viginti viris iuriscientiae peritis, quos in consilio habuit, & in his Fabium Sabinum Sabini viri insignis filium, Domitium Vlpianum, Iulium Frontinum, Pomponium, Alphenum, Aphricanum, Martianum, Calpurnium, Hermogenem, Venuleium, Triphonium, Metianum, Proculum, Modestinum, omnes Romani iuris scientia insignes, & qui operam Papyriano dederant. Assuit illi & Venacius orator ea tempestate nobilis. Illud vero in principum mirum in primis memorabile, quod Quinimum Camillum familiae vetustate clarum, affectati imperij conuictum, non solum non occidit, sed gratiam etiam illi egit, quae reipublica quae recusantibus bonis imponeretur, sua sponte reciperet, perductumque ad senatum, ac sibi timentem imperij confortem appellauit in curia, inde in palatium reuersus conuictum adhibuit, imperatorisque insignibus ornauit. Inde Persica expeditione quum Alexander pedibus iter faceret, illum equo vehi passus est. Postremo quum militiam directaret, remitteretque sua sponte oem dignitatis appellationem, cum insignibus libere dimissus est, vixitque inde aliquandiu in agro, vbi Alexandri iussu est demum interfectus, quia vir militaris esset, militibusque dilectus supra quae ipsi principum putaretur. Id clementiae exemplum in Traianum vulgus rejicit. Caeterum Septimius Aelius. Encolpius, & Lampridius hos secutus ad Alexandrum referre maluerunt. Annua salaria Rhetoribus, Grammaticis, Medicis, Aruspiciibus, Mathematicis, & Architectis instituit. Et in principis annonam oratoribus, quae coepert essent in foro gratis agere. Nihil autem vni in templis reposuit, illud identidem susurrans. In sancto quod facit aurum? Obluit dono ipsius permissu legatorum vnus Memiae vxoris suae vniones duos imesit praecum, quos coeclitum vendidit iussit. Caeterum quum nemo eos licitaret, dubium ob imensum praecum, an ut inuidia declinaret, negauit vxorem suam uti oportere quod emi non possent, eosque Veneris inauribus dedicauit. Gemas in vniversum aspernat est, multo meliores

Attende incluyt triuphu.

Quibus consilia rursus sit Alexander vsus.

Alexandri studiū in professo res artium.

Quid Alexander habuerit in animo.

Varia opinio de Alexandri caede.

Vrbano pontifex.

Vrbani pontificis decretum.

to meliores dicitans in Marone esse, quae poetarum Platonem appellabat, Romae quaedam vetera insaurauit opa, nonnulla ab imo extruxit. Thermas sui noia hic vbi Neronis fuere, carum vestigia sunt, ut quidam arbitrantur, quae hodie Romae inter circum Flamini (nunc agone dicitur) visunt & Eustachij aede. Quaedam autem quae Alexandria est deinceps dicta. Ex duobus marioribus oim primus distinxit opus Porphyriticum & Lacedaemonia. Id Alexandria nuncupatum. Inchoauit & basilicam inter septem, et caput Martium, sed morte prauectus non perfecit. In Baiano praetorium extruxit & stagnum igitur admisso mari. Habuit etiam oim artibus ordinibusque ciuitatis suae vestimentum genus assignare, ut vestitu dignoscerent. Caeterum Vlpiano & Paulo iuriscientiae peritis dissuadentibus, monstrantibusque id parum conducere praedictae ciuitati, ob iniurias quae inde in minus poteres poterat existere, incepto desiste. Prouinciarum praefides morte maiorum instruebat. His in puincia praefecturis vicena argenti pondodabat, phialas senas, mulos binos, & totidem equos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balnea res singulas, aureos ceteros, coquos singulos, & si vxore non haberet singulas concubinas, quae per vxorem sine illa esse non possent. Et haec illi accipiebant equos, mulos, coquos et muliones reddituri, postquam puincia decessissent. Non scaenicis voluptatibus super cena capiebant, sed comitibus certantibus, & gallinaceos, aut catuli & porcelli. Oblectabatur & palumborum frequentia, ut. XX. milia vno tempore habuisse dicitur. Fuitque ille domi et militie talis. Caeterum ad Germanicum bellum profectus, seditiosas legiones ignominia notauit, quae res in ipsius exitum vertit, ut quidam scribunt, in Britanniaque subita militum conspiratione cum matre oppressus est, alij Magunciae dixere non, nonnulli in Sicilia Gallie vico. Herodianus, quod memoratum est, Tyronum defectione Alexandro & Mammae matri exitio fuisse ait, a cuius opinione Lampridius non oino abhorret. Caeterum quacumque vi oppressus est, & vnde cum illi defectio orta, perijt Alexander anno ex quo imperare coepit tertio decimo, alij vno adhiuunt, vnde triginta annos natus, & sic aures quos sequimur: quod si sic est, aut maior natus ad imperium accessisse credatur necesse est, aut biennio amplius imperasse, inter iustos & moderatos imperatores iure reponendus, & qui nisi avaritiae suspitione laborasset, quae nulli certe non aut, ac quae cumque fuit in matreporius rejicitur, cuius obseruantissimus fuit, moderatione alioqui, oim ciuilium virtutum indole cuiuslibet optimorum principum merito conferris. Praeterea ecclesiae Alexandro imperante Vrbano pontifex qui Calisto pontificatus in Caracalle imperio rejicit, sed potuit vniuersi principatus esse particeps. Fuit Vrbano sacritate vitae & doctrina singulari, multos is mortales traxit ad vere fidei cultum, & in is Valerianum virum nobilem, cui Cecilia virgo erat desponsa, & Tyburtium Valerianum fratrem, qui constanter inde martyrium tulere. Est & Cecilia eundem exitum sortita, paterna domo prius Deo per Vrbano dicata. Is primus autor fuit fundos & praedia recipienda a cultoribus fidei oblata, vti galiaque inde exacta in sacrorum ministerios diuidendi. Vrbani esse quidam aiunt quatuor anni temporum ieiunia. Claruit sub Vrbano Triphon, quae Origenes docuit. Minutus Felix auctor causarum insignis, cuius Lactantius meminuit. Dialogum scripsit de Christiana & Ethnica religione. Scripsit & contra Mathematicos, fuit his aequa is Alexander Hierosolymorum antistes, constituit is celeberrimam in ea vrbe bibliothecam. Reponit Euse-

bius & Origenem in haec tempora, qui praeter ea quae de ipso ingenio adhuc prodidimus Alexandrine factos fuit ecclesiae, vnde Maemea vbi nonnulli scribunt, fuit Antiochiam accessit, vbi autem ex Antiochia Romam, ut de Christiana religione differere audiret. Nam & Maemea Christi fidee amplexata est ut opinari sunt quidam, quod non abhorret ab his, quae de Alexandri in Christianum nomen studio memoratae prodidit. Porphyrius oia Platonis secreta Origenem tenuisse arbitratus est. Scripsit tamen aliqua Theologica opinione diuersa, in quibus illud est infigit erratum, quod futurum scripsit, ut Christus sua pietate, non tantum hominem, sed angelos qui caelo fuerant redimeret, propheticum carmen secutus. Non in perpetuum traiecit, neque in aeternum committitur. Fuit & Plotinus Origenis condiscipulus, quae Marcellus Ficinus Florētiae natus, fecit latinum, fecit & Platonem magno nostratum literarum incrementum. Sed his aliquantulum iunior Porphyrius quae Plotinus docuit. Fuit is Tyrius patria, consuetudineque sibi mortem aliquando atra bile percitus, nisi praecceptoris autoritate qui sagaciter ita prospexerat, a proposito esset reuocatus. Fuit Christianae pietatis oppugnator acerrimus. Vrbano martyrio consumptus est anno quinto sui pontificatus nondum actus. Tyburtina via humatus est, in Praetextati Cemeterio. Pontianus Quiritij sanguinis Calpurnio patre genitus Vrbano vbi fuit, vnde deuisus ecclesiae praefertur rus. Incidit huius pontificatus in Alexandri imperium, ut scribit Platina, cui, ut video, nihil cum Eusebio conuenit: quod si ut saepe anceps animus trahatur vtrouersum inclinetur. Caeterum Platina libentius se quos, nam in Eusebio librorum incuria merito suspecta est, quae Platina, quod miror, saepe ea dicit quae nihil obscure sibi repugnant. Emuero quod magis absurdum dici potest quae vadere Alexandrum ita Christiani cultus studiosum fuisse, ut Saluatoris effigiem in Larario habuerit, habuisseque in animo illi templum erigere, mox loco non multum diuerso tradere Pontianum pontificem cum Philippo praefertur in Sardinia illius iussu deportatum, praefertim quum in curia eius fuerit Alexander constantissimus. Multo igitur vero similis est quod Eusebius scribit, altero Pontianum anno Alexandrum perijt, cui Maximinus successit Christiani nois inimicissimus, ut aequum sit credere, huius non Alexandri iussu, Pontianum ob Christi nomen, cuius vicaria gerebat persona, vexari coegisse, quid quae ne ipsa quidam fati quadrantis Platina Pontiani creatione in eum annum reponit, qui humanae salutis ductores fuit ac quintus & quadagesimus, cui numero Eusebius nouem adimit annos. Hoc igitur autore praeterierat anni, quum Pontianus se dere coepit, ab eo qui primus fuit humanae salutis, ducenti triginta sex, ab vrbe coedita noningenti sexaginta quinq, a primordio mundi quinq, milia quadringenti quadraginta. Pontiani pontificatus Origenes Germanus Andochena ecclesiae praefertur, & Berillus Arabum antistite a nefaria haereseos oblatione ad lumen vere fidei retraxit. Negabat Berillus fuisse Christum antequam incarnaretur. Fuit in Origene tam velos ingenium, socundaque eruditio, ut vix septem actuarij sibi inuicem succedentes vni fati essent dicitans. Pontianus in Sardinia delatus multa & grauita pro fide & ecclesia passus, quum post anno quae federe coepit interijt. Corpus eius Faustianus pontifex qui vno Aniceterio interfecto illi successit, ex insula Romae deportauit. Maximinus, vti ad res iperij reuertatur historia, a Germanicis exercitibus receptus, militari praerogativa contentus, oem senatus, quod nemo ad id ips fecerat negligit

Origenes a Maemea accessit.

Pontianus Pontifex.

ANNI MVNDI.

q q ij auto

Seua Maximini natura.

Maximini bibacitas.

Corpulentia.

Robur.

Quarcini morus.

autoritate, & quod gratia & beneuolentia non dabatur, seuitia terroremque imperii sibi stabilire est adortus, terribilissimam uideri maluit quam iucundus haberi ijs quibus ob fortunam fordes neque gratas, neque venerabilis esse ponit. Homo trucis ingenio, & quem media Barbaria genitum agnoscat. Ignobilis Thraciae uicus fuit illi patria, tam humilium loco natus, ut oes domesticarum fordidum ceteros principes occiderit, ne obsecratis genibus parentum uel humilitas illorum idcirco pderet, fuitque ab initio pastor, mox prima stipendia sub Seuero fecit. ALEXANDRI AUO, FORMA STAUARUM fuit virilis, decorus facie, ingenio ferus, atque omnium conreptor. Interdum etiam aequitatis fautor. Seuero ab initio est conciliatus campelstri ceramine, quo lixas seipsem unum post alium praefrauit, cum his ob ignobilitatem est primo luctatus iustus, mox altero sudore totidem milites, quare aureo est torque ab imperatore donatus, aliquidque inter laterum stipatores, ac tum demum illustrari coepit, corpus uasitate & cadore insigni, oculisque uegetibus sua sponte conspicuus. Mirum est quod Capitolinus de eo scribit, saepe uino die bibisse uini amphora. Comedit et libras carnis quadraginta, Cordus Capitolino aurore sexaginta scripsit. Sudor sui corporis ueritum fluentem calice excipiebat, ut interdum ex eo tris impleuerit sextarios. Tyronum legionem qua sub Germanici belli tempore accipit instruatam quotidie exercuit, uenacque ipse exercebat, quinos senofve milites quotidie sternebat, tum tribunorum unus uis spectatae uirtutis cauillabundus. Qui mirum inquit, si tribunus milites uincit? Hic ex puocatione gressum primo impulsu ad terram deiecit, exclamans. Date alium, sed tribunt. Fuit ut Cordus scribit, octonis pedibus, atque uino digito maior, pollicea pingui, ut uxoris dextro chorio p anulo uerere, ut ita ut equi pugno percussum nudarer dentibus, crura calcere perfringeret, topiaceos lapides fricaret digitis, malusculaque arbores dimidiaret, quae uirium multiplex experientia effecit, ut Anteuum quidam eum uocarent, alij Herculem aut milonem Cronotatem, & Maximinum tam ualido fuit corpore. Seuitia in eo plusquam barbara, sed fauor factus post imperium recepit, partim sua sponte, ut exercitus, & populus metu in fide contineret, partim uarijs suorum in se conuersionibus exacerbat. Coniurauit in eum Magnus uir patricius & consularis cum multis, qui id consilium in eo perdeno cepisse dicuntur, ut lstrum ponte transgressum, eo refisso ponte illum hostibus trucidandum relinquerent, quando Ister magnitudine & uolentia aquarum transiri non possent. Scribit quidam Magnum cum suorum manu abrupto ponte, illucque a caetero exercitu excludum obruticare statuisse. Caeterum conuersione prodita, princeps conuersionis & focij indicta causa interfecti sunt. Multi per suam habuerunt eos falso crimine perisse, eaque calumniam a Maximino coppositam, ut honesta sibi occasio daret in Magni & alios saeuendi. Est & alia defectio Osrhoenorum secuta. Quarcini quendam uirum forte a Maximino dimissum subito corripuit correpto & retractati purpuram tumultuose induit, dantque imperatoris nomen, sed Quarcinus haud multo post dormiens occisus est a Macedone (id fuit in refectionis nomen) qui quid Osrhoenis praefuisset, iniquoque a se ferre in alium imperium translatum, ut uitor eius defectiois cuius ipse fautor fuerat credere tur, hunc quae nuper cum suis inuitum copulerat ad imperium recipiendū, per se obruticatur, Caput ad Maximinum deferret. Fuit ea res pgrata principi, sed perdit inuisus, quae breui post extremo affectu supplicio. His feru illud ingenium istidij exagratum tantum

euasit seuitiam, ut Cyclops a quibusdam ob animi immanitatem diceretur. Ab alijs Bustris, Phalaris Typhon appellaretur. Multi Romae circa templum ratiis se uotis obligarunt, si prius perisset Maximinum quam ad urbem ueniret. Adeo eius seuitias fuit omnibus formidolosa. Ipse in Germaniam transgressus qua dringentis fere passuum milibus hostilem terram uicacim populatus est, nullo ei obuia prodeunte. Vbi uero ad paludes uentum est, quibus se tuebatur ois Germanorum multitudo, primus oim non sine aperto uirg discrimine, in hostes equum per altas im misit voragine, aquisque supra quadru pedis latera immerfus pugnam coferuit. Traxit audax imperatoris facinus uniuersum exercitum in difficile & anceps certamen, dimicatumque est atrociter cum Germanis medijs aquis, tanta hostium strage, ut murata sit aquarum facies, stagnumque cadaueribus operitum. Pars igitur ingenti uictoria, Romam scripsit. Non possumus patres conscripti tantum loqui quantum fecimus, quadringentis milibus passuum hostilem terram affliximus, greges abduximus, captiuos abstraximus, armatos occidimus, in palude pugna uimus, proceffilem ad socylus nisi stagni altitudo inhibuisset. Lullit & tabulas cum omni rerum gestarum serie figurari, quae in uestibulo sunt curiae affixae, ut gestu belli magnitudo non tantum auribus sed oculis perciperetur. Multa inde in Germanos gessit, gentemque praeferecem uarijs effecit cladibus, quibus gestis ita ad senatum scripsit. Breui tempore P. Cor bella gessi, quot nemo ueterum. Tantum praedae in Romanum solui aucti, quantum sperari non potuit, captiuorum numerum adeo ingentem, ut uix Romani imperij fines capiant. Et Germanici bellum Maximinus tam magno administruit successu. Germania pacata Syrmium petijt Sarmatis bellum illaturus, eo consilio, ut ad Oceanum usque Sarmaticum Romanum propagaret imperium omni Arctoa plaga late longaque domita, erant in orando bello occupat, quibus ab Aphrica prouincia destituit. Erat in Maximino praeter seuitiam omnibus suspecta auaritia uirbi et puincijs exitialis, ubique ad delatorum arbitrium iuxta nobiles praeditefque indicta causa rapiebant ad supplicium, expilabantur sacra prophanaque loca a Maximini procuratoribus, qua iniuria in expiabile illi odium erat ubique coelati. Caeteris uero quiescentibus Carthaginij per paucos nobiles adolefcentes paternis bonis laeu calumnia periculatissimi simul coniuuati, occulteque agrestium manu in urbem accita, Maximini procuratorem adorti, facta ministrorum fuga, obruticant, inde ueno agmine Tifidum contendunt, ubi erat Gordianus praefens, homo iam octogenarius, clara familia ortus, paternum genus illi ex Graecia, patre Metio Marullo, Olbia matre, liberalium disciplinarum cultor fuit uehemens, scripsit poemata uarij generis, ac seorsum Antoniniam dem, quo carmine est Pij & Marci Antonini gesta triginta uoluminibus complexus. Nemo prius uatus plura in prouincijs possedit. Aedilis singulis anni mensibus singula dedit populo spectacula, eaque adeo sumptuosa ut ad quingenta gladiatorum paria interdum exhibuerit, nunquam minus centenis quinquagenis, mille uiros uero die, feras Lybicas centum. Habuit sylvam qua fuerat cerui palmarum, equi sylvestres triginta, Alces decem, Tauri Cypriaci centum, Struthiones trecenti, Onagri triginta, Apricentum quinquaginta, Ibices ducenti, ac totidem Damae, quae oia populo diripienda dedit, eo die quo sextum edidit munus. Idem Romanorum primus, palmarum togam & tunicam pictam suam habuit, quum ex capitolio peti consueuerat. Fuit decora facie, ruber

Cyclops dicitur Maximinus.

Maximini ferocia in Germanos.

Literarum forma.

Auarus & saeuus Maximinus.

Gordiani opes.

Gordianus. xxv. impe.

Maximini hostis iudicat.

Occultum senatus consultum.

Junioris Gordiani ingenium.

Urbana caedes.

magis quam candidus, oculis, ore, & fronte uerenda. Qui frequens igitur iuuenum globus ex improbitate senescircumstetisset, suspensum ac sibi timorem, tumultuosum clamore imperatorem saluant. Accessit conuincio militum consensus, adeo cuncti Maximini nomen oderat. Sunt qui tradant caedem Carthaginensi editam militum impulsu, nec Gordianum multum salutantum consensus repugnasse. Sed ut uenit tunc ille affectus fuit, recepta Augusti appellatione, cum oibus imperij insignibus Carthagine uenit. Multae conuincio ciuitates ad eum defecere, praesentem uerum statum pertaxae. Gordianus ad senatum et populū scripsit, quid in Aphrica actum esset, sumpsisse se arma pro oim gregium liberatione aduersus immanissimam beluam, optare tamen ad id curiae & populū consensus. Haec ille simul scripsit, simulque Romam quaeritor est fidissimam ceteris uincio misit, quae uitalium Maximini procuratorum ex improbitate obruticarent. Patres & uniuersus populus ratū fecere Gordiano imperium Maximinus hostis iudicatus est, eius nomen abolitum, statumque subuersa. Senatus reputans a se quod si uerbi & uniuersae ciuitati patiendum esset ab armato hoste & natura immanissimo, si ille Romam cum legionibus uenisset, ad oes eius conatus infringendos, de nouo imperatore de quo parum & uniuersae ciuitatis consensus, ad exercitum & puinciarum praesentem dant celeriter literas, ut pro re. aduersus hostem iudicatum arma coarctat, urbes & totam Italiam per partes muniat ut ex agris in munitione loca deserant decreto edicti, sed haec aliquid tumultuosius, na quod ad primum senatus consultum attineret, quo Gordiano senis & eius filio Augustorum appellatio cum imperio est decreta, adeo occulte sunt oia in senatu acta, ut non scribae, non serui publici, non alij publicorum consiliorum ministri sint tum in curia admissi, sed senato res oibus amotis arbitris, illorum munera obiret, ne quid eorum fieret pderet. De hoc secretiore decreto Maximinus ad urbis praefectum scribens, his uerbis illi carpsit ignauia. Praefectus uelut illorum principum legi, quod ut praefectus urbis factus esse sortasse non noit, quod duo Gordiani per hoc Augustorum sunt non adepti. Fuit iunior Gordianus, ut de hoc quoque breuiter dicam, literis & moribus insignis, forma conspicua, memoria admodum tenax, tanta probitate, ut quae aequalium aliqui apud praepreceptorum flagro adhiberet, daret in id supplicium lachrymas. Sarmenicus Seren praepreceptor adeo eius ingenium pbauit, ut bibliotheca illi sua duum & sexaginta militum uoluminum testamento legauerit, libido i foeminas uenimia immoderata accusat, quae uero tpe duabus & .XX. uerere cocubinis, ex quarum singulis ter nos quaternos uulerit filios. Illud in duobus Gordianis memorabile, quod senior Augustus fuit principiam similis, ut non ore tantum illi referret, sed uoce, moribus, & statura. Filius de quo haec proxime pdita sunt, Magno Popteio simillimus. Tertius Gordianus quae hic procreauit, Afaticus Scipioni quae maioris fuit Africani frater. Proditio senatus consulto & Maximino iam hoste iudicato, Sabinus praefectus urbis interfectus est, qui ad tumultum opprimendum occurrerat, quo insignis est caedes in urbe edita per eos qui in suorum creditorum domos impetu fecere, uelut in Maximini amicos grassantur, Caeterum esset ne Sabinus a Gordianis urbi praefectus, an is esset ad quem Maximinus scripserat, haud facile dixerim. Et haec Romae & in Aphrica paucis sunt diebus gesta quae posteaque Maximinus ita facta esse coepit, huius suo ingenio ferus, sic ira exarsit, ut nunc caput pariter impingeret, affligeretque se humi ac uentem scinderet, nunc gladium temere arreptum in uniu

uersum senatum uibraret, uerberaretque siqui illi confoladi gratia appareret. Eruiisset et filio oculos, nisi illi ex saeuientis conspectu se mature proripuisse, requirebat iuuenem ad supplicium Maximini, quod coelatum Augustus appellatus, non Romam praefectus esset, ut sui fuerat consilij. Haec Iulius Capitolinus. Contra ne signum quiddam vllum doloris ab eo editum scribit Herodianus, fed totum biduum silentio exactum inde ad milites gressum, sic p cocione locutum. Rem uobis nouam milites, & propmodum incredibilem afferro, & quod non minus admirationis habeat quam sius. In feru uobis bellum non Germani genus hominum ferocis, hos em non solum uicissis, sed eorum opes ita sunt uirtute uestra affectae, ut ne suspirare quidem audeat, nec Perse quicquam hodie in uos moliant, quae iam pridem suis finibus contenti boni consulunt, Germanorum claudibus edocti, libenter oclis armis praefereunt, uestra in remilitarij gloria pertimescentes, iam pridem haud ignari, quatuor sit in re bellica, cuius ductu militatis, qui uenerunt uis praesidio obrutinuit. Sed nunc Carthaginenses cum Gordiano senae & ob gratiam deliro ad res nouas coisurgunt. Dubium per suus ille an coactus nomen ludit imperij, et quod plus omnino mirari possitis nulli sunt in Aphrica exercitus, quibus ille fretus rem tantum mouisse uideri possit, nec auxilia ulla in ea terra expectanda, quae sit sua natura infrequens, & iadiu bellis deserta, non arma, non equi, non denique res ulla quae ad id facinus hominem sanae mentis possit impellere. Nec uos illa moueat quae ex urbe nunc clancul, uitalianus fraude, quod fas coelatum, interfectus est, qui inflabilis sit praererea urbe uanum multitudinis natura, iam antea intellegitis. Leui momento huc atque illic feratur, clamoribus multo apriorum certaminibus, parata semper fauore in clanculare uel paululum fortuna arripit, magis proprij quae publici periculi memor, & nunc si paci milites arma habentes ex improbitate conspectu sint, coelatum soluat trepidam multitudinem, turpissimam fugam. Nec multo magis miranda sunt quae in curia facta dicuntur. Durior uideatur necessitas est ijs qui in oclio luxuria agunt militaris haec conuincio, morumque similitudine adductus non erubuit ordo ille ignauum hominum uirum bellicae uirtutis antefere, iam illi fortissima quae ac grauissima pro asperrimis, dissoluta & mollia pro mitibus & uoluptuarijs habent, atque hinc est, ut nostrum imperium, quia indultum sit & moderatum reformident. Gordiani nomen ament, cuius infamia nemo est uestrum ut arbitror, cui iam antea non sit nota. Cui huiusmodi igitur hominum ibellia uobis milites bellum fuerunt est, si bellum appellari potest, ubi nemo ex aduerso statutus sit. Em uero sic mihi psuasum est fore, ut quum Italiam attigerimus, ex urbe multi occursuri sint, atque ad pedes cum lachrymis obuolunt suppliciter sint uenia pcururi, aut certe fuga praecipue cupabunt, ut mihi magis liberum sit illorum bona uobis attribere quibus in perpetuum fruamini. Haec ille simulque irarū plenus praefectus in Italia edicit. In Aphrica interea magna rerum perturbatio secuta est. Erat in Mauritania Capelianus cum exercitu. Huic Gordianus coelatum ubi imperator sublatu est, successore misit, eo reffidit ueteris cum eo similitatis odium. Sed is non modo non cessit, sed ut suam Maximino fide pbaret, exturbaretque ueterem inimicum fastigio dignitatis, cum numero sissimo exercitu Carthagine perit. Processit huic obuiam Gordianus iunior cui inconcordia Carthaginensium multitudine, quae leui prelio uictus concidit. Sunt Poeni inde predicare soliti non minus caedae caeli cepere quae hostili ferro suorum acie dissecta, uariisque afflictis, quod eo

Oro Maximini res.

Peroratio.

Junior Gordianus interfectus.

prodigiosus fuit quo in ea terra rarius pluit. Carthaginenses fuga dissipati passim caesi sunt, nec alibi maior caedes edita quam in portis vrbis, ubi dum quoscumque pro se festinat vrbem ingredi. Maurus iaculator turbatum agmen ac pugnam immemor telorum multitudinem commisit. Gordianus senex ubi hoste adesse sensit, suspicatus quod vere acciderat filium perisse, cubiculum ingressus prope zona suspendit, quum annum vni et dimidium ipse esset. Sunt qui ante filii interitum esse ubi vim intulisse credant, diffusum suis viribus, sed eius morem in oculo habita, ductumque Gordiani iuuenis hostibus inuoluit obuiam, ac victis Aphris vna acie debellatum. Carthago capta hostiliter vexata est, oia sacra prophanaque direpta. Principes eius ciuitatis tanquam auctores eius mortis Capeliani iussu extremo sunt supplicio affecti. Ager vrbis circumiectus militibus in praeda datus, multaque indulgentia Capeliani passus est exercitum vrbana agrestique praeda ditari, ut ea temporum nouitate haberet militem ad ea deuotior, iam enim de imperio occupando agitabat animo, siquid Maximino & filio accidisset, Romam audire Gordianorum casus terrorem curia & vniuersum exercitum inuasi. Verum tunc quod ab hoste imminabat, haud passus est senatum iacere, quin in Capitolium vocatus duos creauit imperatores, qui prius potestate repositi, domi forisque administrarent. Maximus Pupienum vrbis consilio & prudentia singulari, & ad praefecturam vrbis vrbis puerum, & Balbinum qui bis consul fuerat, referatque sui genus ad Cornelium Balbum, pro quo insignis erat Ciceronis oratio sed huius natura simplicior. Capitolinus auctor est XX. ex consularibus viris praetoribus quatuor & tribu natus creatos, qui per partes Italiae tuerentur, atque ex eo numero duos illos inuasi, quos vrbis tradita est imperij summa. Caeterum tumultuante populo, negatque se passurum quemquam Romae imperare Gordianum pgenie suae persequi ad tollendam tali tempore discordiam puerum ex Gordiani filia ortum, ut Herodianus scribit. Desippus & ipse Graecus auctor, ex Gordiano iunior, ut supra est demonstratum, tertium Gordianum procreatum prodidit. Sed quocumque natus est pater, hunc senatus Caesaris appellatio dignat est, ita tres vno tempore imperatores creati. Incidit inde terror alius, cladesque non expectata, quae duos praetorianos milites seculorum dum senatus haberet, insinuasent, explorandi studio quae ibi fieret, a Gallicano consulari viro & Maccenate praetorio interfecti sunt. Senatus ea caede consternatus, militum & populi saeuitia veritus, fuga dilapsus est. Gallicanus manu cruore resperca curia repete egressus, populum clamoribus concitat in milites praetorianos tanquam reip. hostes qui Maximino staret. Stultam multitudinem ducem secuta, praetorianos qui in vrbe erant, cum caede, sed non admodum insigni, in castra compulsi, plures dies vrbana multitudine castra circumfedit, septuaginta subita militum eruptione cum strage in fugam versa est. Postremo aqua quae castris influebat alio aucta est, quae clade fracti milites in gratiam cum ciuibus redire. Castris itaque profecti ut pacato agmine Romam ingrederentur de pace acturi, vrbana multitudo eius consilij ignara, regulis alijque id genus venientes excepit, ad quam subitam iniuriam tumultu exorto, latronibusque sese, militum agglomerantibus, ignis non vno loco est priuatis domibus iniectus, coque inualescente vrbis foedissimo edito incendio deformata, & caedes passim edita. Eratque in cladiibus ciuitas obnoxia quam Maximinus Italiae appropinquas, de Gordianorum exitu & vrbana discordia, vno fere tempore certior. Spei itaque plenae per Hemona vrbem, iam tunc quoque in imis Alpium iugis destituta, in Italia

Seniorum speditur.

Pupienus Balbinus XXVII. impe.

Tertius Gordianus siue iunior Caesar creat.

Vrbis incendio deformata.

transcendit. Iam & Pupienus aliquanto prius quam vrbicus ille motus incidisset, munere gladiatorio edito, vortisque pro victoria in capitolio nuncupatis, ad bellum exierat. Quod gladiatorium munus ab his exhiberi constituerit, quod ad bellum proficerentur, non vna ponit esse causa. Sunt qui tam velur deuotionem quandam hostilis sanguinis fuisse existimant, ut si cruore dimicandum esset, Nemeſis id est quae vis foris tunae vrbano cruore placaretur. Alij persuasum habuerunt id a maioribus institutum, ut Tyroni oculi ad bellum proficiscendum cruori & vulneribus assuescerent. Sed de Pupieni discessu parum ut video conuenit, Herodianus mota iam Romae discordia, turbatoque ciuitatis statu, quia extremum bellum nullam pariter dilationem, vrbe Balbino relicta, Pupienum habitum Italiae delectum, aliquanto antea Rauennam proficiscisse auctor est, ut sese Maximino obijceret. Nec ille multo post Aquileiam edito oppugnare adortus Restiterunt Aquileienses summa ope in se infissimam hosti, ac tanta indole vrbis defensa est, ut mulieres quae ad caeteros belli vrbis, tum ad intendendos arcus capillos sibi ademerint. Carthagini sub initio tertij belli Punici idem accidisse prodiderunt quidam. Sunt & qui Romae id aliquo factum memorant monumentumque rei ad posteros mansisse Caluae Veneris templum, quod in eius sexus honore publice fuerit constitutum. Praerant Aquileienses Crispinus & Menephilus viri consulares, qui aliquanto prius ad hoc ipsum fuerant Aquileiam missi, horum opera vndique vrbis & alia ad obsequium toleranda necessaria fuerat ex agris in vrbem studio coparata, & agrifera multitudo, quae eo venerat, ad iumentum fuit, ad turandam vrbem, moenia vetustate collapsa, quantum in eo tumultu festinari potuit, magna sunt ex parte instaurata. Praemisit Maximinus ab initio legatos, quum iam Aquileiam appropinquaret, quae diues ad voluntariam deſertionem hortarentur, pmissa eorum oimque fecissent, immanitate. Erat in his tribunus quidam militum patria Aquileienses, qui varie foris municipij aios flexere conat est, sed ubi oia in cassum moueri vidit nihil ulterius tendens, in secura re ad Maximinum retro abiit ille legatis ad se reuerſus, ira accensus, Aquileiam versus ferebat, quum ad XII. milia passuum ab vrbe in amnem incidit vberius solito fluente Alpibus niuibus verno tempore liqueſcentibus. Natifone fuisse crediderim, lapidei poteſtate fluuio erat ipsoſi Aquileienses ad primos hostium conatus infringendos de industria diruerat. Est itaque circa amnem viduus psumptus. Interim siqui in aluuium temere ingressi sunt, vorticoso violentoque aquarum tractu cum equis periere. Cupis igitur quibus locorum incolae ad exportanda vrbana vna, ex proximo conquisitis, atque inter se contextis, quando nulla alia lignorum aderat materia, exercitus ad vltiorem est ripam deportatus, atque ad vrbem admotus. Grauis oppugnatio Aquileienses adorta est, machinamentis omnifaria ad motus militumque alacritate. Persuasum habuit Maximinum fore vno primo impetu vrbem capere, quae captam certus erat excidio dedere. Decorum sibi & ad famam gerendam rerum pducibile arbitrat vrbem opulentiſsimam & quae oim prima sibi Italiae ingressu obtinisset, sumditus euertere. Erant Aquileienses, quum sua sponte in fide manserunt, cum multo firmiores reddebant Crispini praesentia & hortatione, quae Aruspiciu respiciens affirmabat fore ut Maximinum circa Aquileiam sterneret. Persuasum fuit multis vrbis vana erat superstitio Beleni oraculo, sic ipsi accolae vocabant Geniam quaedam, quae alij Apollinem interpretabantur, promissam ab initio Aquileiensibus victoriam. Maximini milites, dubium ad eleuandam ignominiam, quae tam validus exercitus

Gladiatorij muneris ratio.

Constantiae mellebris exempli.

Aquileiensi virtuti.

Maximinorum caedes.

Hecateus be qualis fuerit.

Forma Maximini iunioris.

Oraculum.

exercitus a paucis vinceretur, an quae ipsi arbitrati sine, affirmasse dicuntur, visam a se ipsius numinis specie pro vrbis dimicant. Sed haec postea secura. Fuit itaque terribilis prima hostium oppugnatio. Contra Aquileienses pro patria, pro liberis, pro vita dimicantes, non solum omnem sustinent, sed cum multa etiam caede subeunt hoste a moenibus reiecti. Tenuit plures dies certamen, multipliciter interea circum muros omnifariam telis obruti sunt, aut subitario igni periclitati, qui sulphure, pice, bitumine dolijis incluso repente conflatus improuifam & inueitabile afferebat militibus cladem, flamma per densos cuneos grassante, cogebantur milites arma abijcere quo successu adeo creuerant Aquileienses animi, ut in Maximinum ipsum & filium muris obequitantes foedissima probra iacerent. His ille irritatus, quia in hostem saeuiente nulla aderat facultas, in suos duces omnem profudit iram, multoque ex his vni post alium breui tempore interfecit, criminans illorum ignauia fieri, quod vrbis vna tadium sibi restiteret. Reddidit atrox illa animaduersione Maximinum omnibus militibus in uisum, augebatque militum iram omnium comertatum inopia, quae in horas grauior sentiri, in seſſis omnibus Italiae itineribus, ita vrbis ea quidam quae Romae fieret nunciari possent Maximino. Haec milites desperatione adacti, simul ut patriae occidit quereret, Maximinum cum filio meridiane factum in tabernaculum impetu obruncant. Alij quum ad milites egredierentur interfectos prodiderunt. Amorum capita Romam missa, corpora ferantur volucrumque lanarum relicta. Exercitus concessit ab Aquileiensi bus comertatu & vestibus adiutus est. Equites qui capita portabant Rauennam ad Pupienum Maximum venerunt, nam hucusque eum progressum tradunt quidam, vbi ingenti omnium gaudio accepti sunt, ac gratias dijs actae quae circa pulueris factum, ut dicitur, victoria para esset. Romae multo maior laetitia fuit. Ad tam insperatum nuncium omnis etas sexusque continuo tepla inuisum dijs gratulatur. Balbinus Hecatombem fecit. Id sacrificij genus tale fuit, ut cetum arae caespititiae vno loco extruerent, ad quas aut cetum oues, aut cetum sues machabant, interdum & cetum boues, ut maior Africanus fecit ex Hispania reuerſus, pari ratione tenentur leones, aut cetum aquile conſueuerunt nonnumquam ab imperatoribus maſtari. Maximinorum capita per vrbem Balbinus circumferri iussit, variae animos ciuium id spectaculum effecit. Alterius caput, ut inuisum, omnibus voluptati fuit spectantibus. Maximini adoleſcentis effigie non sine comiseratione inuicta est ciuitas. Cuius aetatem simul & formam vulgo miserari, rata in eo pulchritudo fuit quanta in nullo illius aetatis alio. Epistola quam Maximinus pater ad senatum de eo dedit, hoc habuit. Ego quum propter affectum quem pater filio debet Maximinum meum imperator appellari permiffi, tum etiam ut per populum Ro. & senatus ille antiquior, iurare possit, se imperatorem nunquam pulchrior habuisse. Et quod ad iuuenis formam attinet, quum passim caput illud iactaretur foribus & tabo obductum, interluxisse tam enim eo dicitur pristina pulchritudinis species quaedam. Fuit grex & Iarvis literis legitime institutus. Ex nostris Philemone grammatice vultus est, Tatiano rheore, & Modesto non iurifconsulto. Reſult multum patrem superbiae, vrbis laetioris, vini parcissimus, cultu corporis ad muliebreſ prope modum mūditiſ accessit, argentea & aurea est lorica vultus, in aurato clypeo, aurata hausta, habuit gladium argenteum, habuit & aureum, galea gemis praedita, caeteraque magis ad luxum quam ad vrbem bellicam copera. Est hoc Capito auctor. Cordum securus, Maximinorum nullum postea sepulchrum extitit.

Capita ad inimicorum saetate iactata in campo martio, ut quidam scribunt, cremata sunt, ut alij, in Tyberim proiecta. Habuit Maximini imperium tris annos & supra triennium dies aliquot. Miror Eusebium & alios quosdam illum secutos, scriptum reliquisse Maximinum a Pupieno interfectum, quum ille Rauennae adhuc esset quando duo Maximini circa Aquileiam interfecti sunt, ut Herodianus & Iulius Capitolinus scribunt, nisi fore Eusebium & qui Eusebio accedunt ad Pupienum id decus referant, ut ad eum cuius auspicijs omnia tum foris tum in terra Italia gerebantur. Incidit in Maximini imperium Antheri Pontifex. Alij in primum Gordiani annum reſciunt. Fuit Antherus auctor vrbis tyrus res conquisitae literarum monumentis mandarentur, Notarij ad id credo constituti, qui eas memorias proderent, proditas ecclesiae sacario inferret. Huic quoque est illud, ut nisi episcopus fuisset prius, summus pontifex fieri non posset, ut ex priore ecclesiae sas esset sibi altera optare, quod non oportet, sed animarum causa ferret. In hac tempora reponit quidam Iulij Africanus. Is plura ingenioſe scripsit, conatusque est longa epistola Origeni persuadere ea quae de Susana in ecclesia vulgata essent, in sacra historia apud Hebraeos non haberi, sed Origenes multo longiore ecclesiam ab ea vindicari calunia. Affectus est martyri Antherus anno sui pontificatus duodecimo ineunte, ut quidam scribit, ut alij anno tertio. Eusebius, nisi in eo mendu est, vnum habuisse mensem Antheri pontificatus auctor est. Sed scriptores quos sequimur, ita in colligendis temporibus diuerſi abeunt, ut multo tutius sit talia in mendu relinquare, quam re tam vetusta temere aliquid affirmare. Ad Calisti Coemeterium via Appiana sepultus est Antherus, in cuius locum Fabianus Romanus sanguinis est susceptus. Fuit humane salutis annus ille quo Maximini interfecti sunt, quadragesimus supra ducentisſimus, vrbis Romae, nonagesimus nonagesimullecundus, etſi non defunt qui huic numero quinque adimant annos. Ab orbe condito trigessimus octauus supra quadragesimullecundum milleſimum Imperauit Maximinus quinto & vicesimo loco post Monarchiam formam a Caesare dictatore Romae constitutum, quo sublato Maximus Pupienus ex Rauenna Aquileiam ad exercitum, progressus, milites pro concione laudauit, quod suo in reſpectu studio & obseruantia oculi bello preſtulissent, legitimum imperium tyrannico, Romanum imperatorē Barbaro, promissaque impunitate & obliuione omnium que facta essent, largoque stipendio militibus numerato, Barbaros, qui Maximinum secuti fuerant, pacatos domum dimiffit. Legionarij in propria castra dire iussi sunt. Ipse Romam reuerſus cum ingenti laetitia exceptus est. Eratque iam Romana in meliorem statum reſtituta, domi militumque pax erat & oculum moderatoque duorum senum imperio. Gordianus adhuc puer tantum Caesaris nomen ferebat. Caeterum praetoriani flagitio assueti, tam laetum reip. statum inuidentes ludorum die repente in Palatum impetum faciunt, Maximinumque & Balbinum correptos in medium abſtrahunt, in castra ad supplicium perducturi, interim huc repete aſſertur Genios milites, quos Pupienus ad suum & collegae praesidium in vrbe constituerat, auxilio adesse. Ea res effecit ut praetoriani duobus senibus in publico interfectis Gordianum puerum imperatorem salutarint, salutarum in praetoria castra septu armis perduxerint. Sic duo optimi principes, reique publice salutares, militum iniuria oppressi sunt, quibus nihil magis obsuit, quam discordia quae in animo

Antheri Pontifex.

Iulij Africanus.

Fabianus Pontifex. ANNI MVN. gessim.

Gordianus, xxv. Impera.

animo ceperant reſpu. admiſſiſſe, quo cōtigit vt
 audito preſtorianorū motu, quō Pupienus Germa-
 nos accerſi imperaſſet, vt primis militū conatibus
 illos obſideret, id Balbinus in ſua pernitiē ratus, nō
 ad præſidiū vocari, accitos venire prohibuerit. Sic
 illi indignū, vt dixi, exitū habuerit, quō biennio im-
 peratiſſe. Eo quod ad prætorianorū mortū attinet,
 duo videri potuiſſe eos ad nefariā principum cædē
 impellere, metū futuri ſupplicij, ne aliquādo ratio-
 nē reddere cogentur, quæ in ciues perpetratiſſent ſub
 tranſeſſe Maximini in Italiā, vt fraudi ac noxæ
 ſibi vterere vrbaniſſe incedium, & cædes intra mu-
 ros vrbis extraq; p idē tēpus editas, & q; Germanos
 milites in vrbe, velut ſibi nulla fides haberetur, ad
 principū cuſtodia cōſtitutos viderēt. Gordian⁹ Pu-
 pieno & Balbino peremptis, militari fauore ſerua-
 tus, atq; in palatio conſtitutus, ſolus inde imperiū
 tenuit, & qui ad id tēpus fuerat Cæſar appellat⁹. Au-
 guſti eſt cognomē adeptus, imperatorq; declaratus,
 magno populi aſſenſu. Duxit inde Miſithei filiam
 vxorē viri eloquentiā clarā, quo nomine dignū ſua
 aſſinitate iudicauit. Hunc Gordianus Prætorio præ-
 fecit ei⁹q; ſalubri conſilio vſus eſt vſq; ad bellum
 Perſicū, qua expeditione Miſithei fato periit. Vixit
 adeo omnibus gratus, vt quadrigis publico ſit de-
 creto honeſtatus. Fuitq; eius ſtatua ita aſcriptū. Mi-
 ſitheiſe parenti principū. P. R. tutori reip. S. P. Q. R.
 Exiterit diu poſt Gordianæ literæ ad ſoceram ſcri-
 ptæ, quibus ſeſe illi purgabat. Miſer inquit eſt im-
 perator apud quē vera reſeruit, qui quū ipſe pu-
 blice ambulare non poſſit, nec eſſe vt audiat & q;
 plurimi dixerint cōfirmet. Nec diu in ocio ſuit, hinc
 Thracibus & Sarmatis, inde Perſis rem Romanam
 inſeſtantibus. Aperto itaq; lano cum valido exerci-
 tu Miſiam petiit, mox eſt & Thraciā ingreſſus, qui-
 bus teris ingentem viā hoſtiū prælio vicit, por-
 roq; fugauit. Inde in Aſiam tranſgreſſus per Syriā
 venit Antiochiā, quæ ſā a Perſis tenebatur. Hic plu-
 ribus prælijs victor Saporē Perſarum regem Syriā
 ſubmouit, receptaq; Antiochia Caras & Niſſibim
 in Meſopotamia de Perſis cepit. Etiam Chelſiphō-
 ti inſeſtantibus, quū Miſitheus, cuius cōſilio omnia
 gerebantur, vita deceſſit. Perſuafum multi habue-
 runt Philippū fraude cum ſublato, qui cū ægrota-
 ret, paratq; eſſet potiō a medicis ad præmedā alui,
 ſummoto poculo alterā ſubiecerit, quæ multo inſe-
 ſtius ſoluit, quo ſtatuio ſenex breui extinctus eſt, in
 cuius locū præfectus eſt Philippus exercitui. Cæterū
 rī homo Barbarus, humiliq; loco natus, adoleſcen-
 tis ætatē nactus inſidijs obnoxia nō cōtētus malis
 artib⁹ ad præſecturā feciſſe ſibi gradū, cœpit & impe-
 rio inſidiari, remouitq; frumentarijs nauib⁹, caſtris-
 q; in aſpera & dura loca tranſiatis, velut Gordiani
 iuſſu ea fierent, milites ab eo alienauit, inde calum-
 nijs adoleſcentem adortus, q; nimium adhuc iuue-
 nis eſſet, & ob eā rē gerēdo bello parū idoneus, nō
 prius ab ea inſeſtantione deſtitit, q; militū fauore ſit
 ambobus æquatū imperiū, quo ſucceſſu Philippus
 ferocior factus, quū ſā repetē oia ad ſe traheret, irrita-
 tus ea Gordianus iniuria, amicorū conſilio in con-
 ſione deſcēdit, vt Philippo imperiū abrogaret. Sed
 longe aliter euenit q; iſperauerat, ſiquidē ille præpa-
 rato ad hoc ipſum militari fauore cōtinuo ſuperior
 fuit, quæ aiorū inclinatio aia duerſa, collapſus aīo
 Gordianus periit, vt æquū eſt abob⁹ iperū, quod
 ipſum quū nō imperaret, eo decurrit vt Cæſaris ſal-
 tē nomē obſeruet. Inde, quia id quoq; nō dabatur,
 petiit vt præſecti loco eſſet, nec illud cōceſſum. Vitæ
 preces fuerūt, vt ordinē ſaltē duceret in caſtris, vita-
 q; ſibi cōdonaretur. Anceps aliquādiu Philipp⁹ du-

Gordianus solus impera.

Misithei interitus.

bitauit an hoc illi daret. Cæterū reputans animo q;
 populare eſſet Gordianorū nomen, q; adoleſcēs iu-
 cūduſ eſſet Romæ ſenatu vniuerſoq; populo, q; in
 Aphrica & Syria celeberrimus, veritus ne mutato militū
 ſtudio aliquādo multo maiore conſenſu imperiū
 illi reſtitueretur, q; tū p irā eſſet adēpt⁹, militū fidē
 implorātē in mediū prahi iuſſit, inſignib⁹q; im-
 perij ſpoliatū militi interſectū dedit. Et Gordia-
 nus tertius ita indigne periſſe, anno vite vigefimo
 ſecundo, vt Cordus prædidit, qui ſexdecim annos
 natū imperio potitū ſcripſit. Quidā vndecim anno-
 rū fuiſſe tradiderūt. Alij tredecim quā Cæſar eſſe ap-
 pellant. Ipſe quod ſatis cōſtat, ſex annos imperauit,
 adeo ante Philippi calūniā obſus gratus, vt milites
 ſiliū, ſenar⁹ & populus publicas delicias vocarent.
 Satis cōſtat Romæ ſeditione ſubjū tēpus orta, quo
 puer ipſe Cæſar appellat⁹ eſt, quū ad pernitiē ciues
 ſequerent inter ſe, nec certamen ſemel accēſum diri-
 mi a Balbino poſſet, ſed media colluſione homi-
 nū violatus ceſſiſſet, ne prius tumultū illū reſediſ-
 ſe q; puer Gordianus proceri cuiſſet hominis hu-
 mero inſidēs, fuerit in mediū prolata. Defecit Sol
 Gordiano vſuſe ipſe ita inſigniter vt tenebris terræ
 inductis nihil omnino poſſet agi niſi luminib⁹ ac-
 ceſſis. Eſt & terra ſub eo adeo horridē cōcuſſa, vt vr-
 bes quædā ſubito hiatu ſinſitū populis abſorptæ.
 Capitoli⁹ auctor eſt, quod miror ad Eufebio ptermiſ-
 ſum, qui naturæ hæc portā diligenter eſt execut⁹.
 Senatus nuncio de Gordiani morte accepto, Marcū
 virū grauitate & ſapiētia ſingulari imperatorē con-
 ſtituit, qui paucis diebus quibus fuerat imperiū
 adeptus vita deceſſit. Subſtitutus illi eſt Seuerus Ho-
 ſtilianus, is quoq; mox paulo quū languere cœpiſ-
 ſet, medicis temere venam ſoluentibus interiit.
 Philippus, pacato ad tempus orientis ſtatu ex Me-
 ſopotamia quam hoſtibus ex ſedere reliquit, Ro-
 mam cum exercitu venit, cui abſenti ſenatus quū
 parum nota eſſet adhuc Gordiani cædes, militū præ-
 rogatiuam ſecutus, victor fecerat imperium.

Gordianus cædes.

Populare Gordianus nomen.

Eclipsis Solis.

M. ANTONII COCCII SABEL-
 LICI RAPSODIAE HISTORIA
 RVM AB ORBE CONDITO,
 ENNEADIS SEPTIMAE,
 LIBER VII.

Pertio Philippi imperatoris an-
 no, alij ſecūdo aſit, qui milleſi-
 mus fuit ab Vrbe cōdita, Secu-
 lares ludi ſunt in capo Martio
 triuo celebrati. Fuit idē annus
 humanæ ſalutis ducentiſimus
 atq; vndequingueſimus. Spe-
 atacula multa & varia, Venæ-
 tioq; in ſigni ferarum varietate, Alces, Tygres, Ele-
 phanti, Leones, Pardi, Hiæ, Hippopotamus, Ri-
 noceros, Camelopardi, Onagri, Equi feri, & Gladia-
 torum paria mille edita, quæ omnia Gordianus in
 eum vſum ſtudio comparauerat, Philippus edidit.
 Fuit is Arabs genere Voſtris ignobiliter natus.
 Voſtrarum Marcellinus meminit. Idem Augu-
 ſtorum primus, Fabiani pontificis opera quū
 deuiceſſimus poſt Petrum eccleſiæ præſuit, cum
 Philippo filio & Seuera coniuge, baptiſmo inſi-
 gnitus, Chriſti eſt nomē profeſſus. Tam ſeuerus Phi-
 lip. iunior fuit ingenio, vt nunq; riſiſſe dicatur, a-
 uerſat⁹q; ſit nonnunq; patrem in publico ſolut⁹
 ridentem. Ambo Decij opera, qui ſecundū illorum
 cæderi

Philippus XXXIX Impera.

Philippus impator baptiſmo cū fi-

cædem occupauit imperium, interfecti, Veronæ a
 militibus ſenior Philippus, Romæ filius a præto-
 rianis, anno q; imperare ceperant quarto vt tradūt
 quidā, alij quinto, vt alij ſeptimo. Ambo (quod ſa-
 tis conſtat) inter diuos relati. Horū principatu Pō-
 peij Theatrū Romæ deſtragruit ſecularium Iudo-
 rū diebus, in cædicio nocturnis luminibus, quib⁹ per
 uigil populus vtebatur, conſolato. Pari clade eſt &
 in campo Martio Hecatoſtylon conſumptum, cen-
 tum columnarū opus, proptereaq; centenaria porti-
 cus dicta. Fueruntq; diuinarum literarum ſcientia
 viri illuſtres Dionyſius Alexandrinus Antiſtes
 Origenis auditor, qui pie & vtiliter multa ſcripſit.
 Claruit & Hammonius philoſophus dicendi per-
 tiſſimus, quem Eufebius in euāgelico canone ſecus
 tus eſt. Fabianus pontifex per idem tēpus inſtituit,
 vt ſacrum chriſma quotannis renouaretur in cena
 domini, vetus cōbureretur, vt ſacerdos cuiuſcunq;
 criminis rē cauſam diceret, multareturq; in ſacro
 non prophano ſoro, ne quis vxore duceret intra
 quintum conſanguinitatis gradum, vt ter quotan-
 nis omnes Chriſtiani nominis qui ad pubertatis
 annos perueniſſent, eucharistiæ ſumerent ſacramē-
 tum. Idem ſexaginta epiſcoporum cōuentu Noua-
 tianum hæreticum pronunciauit. Is Nouato adnitē-
 re, qui primi ſchiſmatis fuit autor, extra corpus ec-
 cleſiæ pontifex factus, omnes ſui dogmatis aſſecta-
 tores mundos appellauit. Negabant hi apoſtatas,
 ſi poenitentia quidem egiſſent, eſſe recipiendos, ve-
 lut parum liquido documento demonſtraſſet Chri-
 ſtus eccleſiæ caput a poenitentia nulli negandam
 eſſe veniam. Perum, a quo ter fuerat abnegatus, in
 integrum reſtituit. Preſtitit & Origenes, qui vixit in
 hæc tempora eorū hereſim, qui animos cum corpo-
 re extingui perſuaſum habuerunt. Et Helcheſatarū
 alterā Paulū apoſtollū non probantū, quicq; crimi-
 ni dandū negabāt, medio ſiquis cruciatu Chriſtum
 verbo abnegafſet, perſtaret modo animus in priſti-
 na pietate. Dedit ad Philippum imperatorem Ori-
 genes literas, quibus illū & Seuerū quoq; illi nupſit,
 ad Chriſtianæ eſt pietatis cultum hortatus. Scripſit
 de fidei ordine nō pauca ad Fabianū pontificē, quæ
 quū ſā anno. XIII. ſeſſit, Decius ex Philippo-
 rum cæde imperium cōſecutus martyrio aſſecit. Fe-
 runt poſt Antheri pontificis obitū, quum ſucceſſor
 quereret, candoris columbæ eximij Fabiano ſu-
 pra caput alluſiſſe, haud obſcuro ſanctitatis, quæ in
 eo fuit, argumento, in Califti cœmeterio ſuneratus
 eſt, relatuſq; in numero ſanctorū. Decij odium in
 Fabianū inde habuit principiū, vt tradunt quidā
 q; Philippus, quū Decij haberet inſentum, ſuos Fa-
 bianos obtulit ſe ſauros. Alij Philipporum cauſa,
 quos ille mortuos etiam inſenſe odit, Decij Chri-
 ſtianū nomen inuiſum habuiſſe arbitrati ſunt. Sed
 quæſit⁹ Decianæ fuit impietatis origo, ipſe, quod
 inter omnes conuenit, imperiū adeptus Fabianum
 interemit: dictum propoſuit, vt Chriſti cultores
 vbique interſicerentur. Poſt Fabiani cædem Corne-
 lius ſit pontifex. Hic quoq; Romę ortus, vir, vt Hie-
 ronymus prædidit, diſcretus, multa ad multos ſcri-
 pſit de Nouatiana hæreſi. Extrā & Cypriani ad hūc
 Cornelium epiſtolæ de fide & religione. Cornelianum
 decretum eſt, ne quis a ſacerdote niſi pro fide
 exigeret iuſurandum. Pauli apoſtoli corpus, Luci-
 næ ſœciminæ piendiſſimæ rogatu, extra portā Cape-
 nā, Hoſtientiā viā, in illius prædio ſepeliit, vbi capi-
 tali fuerat ſupplicio aſſect⁹. Petrus in Vaticano, vbi
 palioſteritas, vtriq; ſuum, grandia ſtruxit templa,
 etiā num veruſtate viſenda, ſed materiæ apparatu
 multo auguſtiora. Cæticellā inde Decij iuſſu Cor-

Fabiani pontificis decreti.

Decius XXX Impera.

Cornelius XXI Pontifex.

neli⁹ relegat⁹ (eſt id oppidū in Hetruſco littore) vn-
 de ad Cyprianum Carthaginenſem antiſtitem de-
 dit literas & accepit: quod ſcribendi commercium
 vbi primum Decius compertum habuit, Corne-
 lium ex Centumcellis ad ſe perducit iuſſum ita eſt in
 Telluris eſe allocur⁹. Sic inq; corneli obſtinare agē-
 dum putas, vt neq; deos cures, neq; principum mi-
 nas pertimeſcas. Contra tempus, des ad alios literas
 & accipias. Ad quē Cornelius, de Chriſti laudib⁹,
 & ſalute ait animarū, non de repu. dedi aut accepti li-
 teras. Tum iratus Decius Cornelij plūbitas (fuit,
 vt quidam ſcribunt, id flagelli genus) atrociter con-
 tuſum in templum Martis perducit imperauit, vt
 ſtatuum illius adoraret, aut ſi ad cultum compelli
 non poſſet, ſupremo ſupplicio aſſiceretur. Cæterū
 diu illæ ad indubitatū martyriū ſtahit, certus em-
 erat malle mori q; præuariari, Stephanum Archi-
 diaconū intuitus, omnem illi rem eccleſiæ cōmen-
 dauit, ipſe ad tertij nonas Maias, Appia viā haud
 procul a Califti cœmeterio, martyrij eſt palmā ade-
 ptus. Lucina mulier ſingulari pietate, in ſui prædij
 arenario ſepeliit. Fuerunt qui crederent, & quia ſic il-
 lis perſuaſum eſt idcirco literarū monumentis tra-
 diderunt, Cornelium ſub Gallo & Voluſiano paſ-
 ſum. Damafus a Decio interuentum arbitrat⁹ eſt,
 quo plures ex ijs quos ſequimur inclinant. Habuit
 Cornelij Pontificis annos duos vt autumāt quid-
 dam, alij tres putauerunt. Redditur illi in pontificiū or-
 dine locus alter a vigefimo. Lucius Porphyrij filij
 Romanus patriā, in eius locū ſucceſſit, Decio adhuc
 principe. Is quū duos ferme annos imperaſſet cum
 filio quē Cæſarem appellauit (triennium alij ab eo
 imperatum memorant) dignum ea qua fuit impie-
 tate ſortitus eſt exitū, dum in Miſſia præliū in Barba-
 ros ceteri pluſtri voragine obrut⁹ periit, ita vt ſuo
 corpus quidem extiterit vſq; Eufebius cum filio
 periſſe auctor eſt. Pomponius Lætus eos ſponte præ-
 cipitatos exiſtimat, vt veterum Deciorum exem-
 plum imitati ſe pro futura victoria deuouerent. Ce-
 terum ſiue caſu illi ſue conſilio periire: pergratus
 fuit ſenatu Decius pater manifeſto thermarum ar-
 gumento, quas eius nomine ordo ille in Auentis
 nō aſſicauit. Eutropius Laurentium ſcribit a De-
 cio necatum ſed plures in Valerianū dirū illud ſup-
 plicium reſciunt, qui cum Galeno filio haud multo
 poſt tenuit imperium. Antonius monachus, De-
 cio adhuc imperante, in Aegypto natus eſt, & Ro-
 mæ Amphiteatrum deſtragruit. Vibius Gallus De-
 cio ſublato imperium adeptus eſt. Is Voluſianum
 filium conſortē fecit imperij, quibus imperantib⁹
 dira peſtilentia in vrbe & reliqua Italia orta eſt ſe-
 citq; lues illa in prouincijs Pop. Ro. præcipueq; in
 Aegypto vaſtata eſt ingentem. Meminerunt cladis
 huius Dionyſius & Cyprianus, ſic Chriſtiani nomi-
 nis cruor ſub Decio ſuſus expiatus eſt, primotq; au-
 toris exitu, quo nullus potuiſſet eſſe acerbior, mox
 omnium gentiū ſtrage terriſſima, ſed multo terrior
 fuit omni clade Po. Ro. ignominia, quod Scytharum
 factus eſt tributarius. Sed eo ſcedere quod Gallus cū
 ea gente pereuſſet. Ex quo per hæc non dum bien-
 niū ille imperaſſet, Aemyliano res nouas in Miſſia
 molite, ad bellū cū filio pſect⁹ eſt, verū eā puſciā
 nō obit, ambo ſubita militū defeſſione deſtituti ad
 forū Flaminiū, ſeu vbi alij ſcribūt, Interannæ inter-
 ſecti ſunt. Eufebius, & qui eū ſequuntur, ab Aemy-
 liano ciuile bellū i Miſſia morū ſcripſere, Treuellij
 Pollio in Aegypto Aemylianū imperatorē appella-
 ſe auctor eſt, atq; in ea terra a Theodoro Galenij
 poſt Gallum imperauit, duce oppreſſum. Gallo &
 Voluſiāo extitit haud multū ſuit Aemylian⁹ ſup-
 ſes,

Cornelius vexatio.

Lucius XXI Pontifex. Decijus interitus.

Vibius Gallus XXXI Impera.

Aemylianus Cæſar.

Valeria
n. xxxij.
Impera.

stes, qui Valeriano in Rhetia & Norico ab exercitiis
bus imperatore salutato militum defectione perijt.
Lucius pontifex secundum Galli principis cædem
ab exilio Romæ reuertitur, auctorque fuit ut duo pres-
byteri & diaconi tres suum vbiq; comitantur an-
tistitem omnium illius operū testes. Sed ete Lucio
Cyprianus est martyr passus. Eusebius Sixto nō
Lucio pontifice Cyprianum interfectum arbitrat.
Docuit is ab initio rhetoricem mox Cæcilij presby-
teri suafu & hortatione ad Christum conuersus oia
sua pauperibus partiti est, sacerdos primo inde Car-
thaginensis episcopus factus, Gallo & Volufiano
filio imperantibus, martyrio afficitur. Persuafum
habuit aliquando Cyprianus eos, qui in hæresim
Iabenerunt aliquam, si pœnitentiam egissent sola
manus impositione in gratiam recipiendos, ortaq;
est illi de hostiis modi re grauis contentio cum Cor-
nelio Ro. Pontifice, qui ita pœnitentiam iterum bas-
pismo admouēdos arbitrari, quam postremo sen-
tentiam secutus est Cyprianus. Lucius pontifex Va-
leriani iussu interficitur, quum vigesimus secundus
a primo pontifice quartum iam annū federet. Ap-
pia via sepultus est. Stephanus archidiaconus vir
Romani generis, cui Lucius omnem ecclesiæ pote-
statem permiserat, pontificiam inde sedem tenuit.
Incidit huius pontificatus in magnam rerum hu-
matarū perturbationem, quæ quā atrocissimo Va-
leriani casu, tum Galeni ignauia, orta est & coaluit.
Fuit Valerianus ingenio adeo populari, viraq; ad
sensum vsq; in corrupta, ut nullus vnq; principū
maior militum studio omniumq; ordinū consen-
su, ad imperiū perueniret. Enimvero quum iam
grandis esset natu patrū consensu absenti illi censu-
ra decreta est. Erat tum apud Decium impera-
torem Valerianus, qui censoris creādi fecerat. Illi or-
dini potestatem, acceptoq; senatus consulto, ita Deci-
us est illi pro cōdōne affatus, Felix inquit Valeriane
vniuersi senatus sententia, imo omnium gentiū iudi-
cio, accipe dignitatē, quā tibi Romana resp. u. detu-
lit iudicaturus de moribus nostris, qui securia dis-
gnus æstimaturus, tu equesfrem ordinē in antiquū
restituis statū, tu omnium fortunam censebis, vestiga-
lia formabis, publica recognosces, tibi scribenda
rum legū autoritas data, de singulis ordinibus tibi
iudicandum, tu arma inspicias, tu Palatinos homi-
nes tu iudices, tu prouinciarū pfectos, si ita visum
fuerit, ignominia notabis, tuū erit de omnibus sen-
tentiā ferre pterq; de pfecto vrbis, de cōsiliis de re-
ge sacrorū, & vestaliū maxima, sit tamē hæc ipsa in
corrupta mæserit. Quib; Decij verbis datur intelli-
gi quāta apud Romanos, etiā sub Cæsarib; fuerit cæ-
soria potestas. Ceterū ita? p Valeriano fauor stetit,
sub id ipso quo imperator est creatus, vt si oibus ge-
tibus liberū de nouo principe creando fuisset suffra-
giū datū, totus orbis fuerit suum studium & fauorē
in vnum inclinaturus. & Valerianus hoc homi-
nū cōsensu est impetū adeptus. Sed quō min; diu-
turnū fuerit illi id decus, ipsius credo impia in Chri-
stianū aduersio effecit, ita haud multo postq; Chri-
stianū nomē in sectari est adortus, ad Persicū bellū
profec; siue aliena fraude id acciderit, siue sua ipsi
temeritate, nā vtrūq; traditur, in hostium potestate
vnius venit. Ferunt Saporem Perfarum regē, a quo
captus est adeo in solentem & barbaram captiuo seni-
Cerat is Valerian? septuagenarius illuissit, vt p sea
bello ei? tergo vteretur equi ascēsurus. Multi ami-
corū regū Sapore p literas monuissent dicunt vt mo-
deratius vteret victoria, & in his Belsolus rex re-
gū, Valerius rex Cadusiorū, & Armeniæ rex Artha-
belses, qui pposita Romanorū felicitate opib; q;

Stephan?
XXIII.
Pōtūfex.

Cæsoriū
munus
quale fue-
rit.

Valeria-
nus a Per-
sis capū.

inuidi populi hortabant amicū regē vt beneficiū
occuparet, restitueretq; vltro suis Valerianum, nec
expectaret vt Septentrio, Meridies, & Occidens &
Oriētis pars non parua, in Romanorum gratiā, ad
eam ignominiam abolendā, in Perfarū excidium
cōiurarent. Iā Iberes, Albani, & Taurorū the Sa-
poris literas aspēnati, quas ad se de ea victoria des-
derat, ad Romanos duces miserant auxilia pollicē-
tes, si Perfas bello petiuri essent. Sed neq; Sapora
ptiuū restituit, nec ille filij ignauia armis vindica-
tus est. Odenatus Palmyrenus Decurio, collecta a-
gressium manu, eam propemodum Romani nomi-
nis aboleuit ignominiam, qui ad Ctesiphontem vsq;
tumultuose progressus, regios thesauros occupa-
uit, & cum thesauris Sapōris concubinas barba-
ris regibus omni pecunia chariores. Quo subito
terrore percussus Sapora, nam & Romanas copias
formidabat quæ ex eade euaserāt, sese intra Per-
sicos recepit fines. Nec Odenati motus aut Roma-
norum multo longius processere, Galeno ocio &
luxuriæ dedito. Nulla deinceps par fuit respublicæ,
nulla prouincia, vna dūtata Italia excepta, in qua
non sit tumultuatum, totq; eo principe rebelliones
extiterunt, tot tyranni, qui imperatoris nomina tu-
lerunt, quot a Cæsare dictator ad id tempus, in tā
longa imperatorum serie, fuisse nūq;. Triginta nū-
mero a Treuelliō ponuntur, qui vno tempore, alius
alijs terris, exercere imperiū, in quib; fœmine etiā
quædam Romano nomini illuserit, adeo vel Gale-
ni inertia ludibrio fuit: omnibus vel fato quodam
id fieri cōtrigit, vt quando omnia orta intuerent,
imperium tanta virorum indole questitū, tanto la-
bore auctū, tuore propagatū quia mo paulo fue-
rit inclinaturū, huiusmodi fortunæ ludibrijs, presa-
gio quodā futuri excidij, labefactari cœperit. Euse-
bius auctor est Ciliciā, Syriam, & Capadociā a Per-
sis, Sapōris ductu, fœda populatione vastatas. Ale-
manos, Gallis hostiliter vexatis in Italiam trāgres-
sos. Gothos, Pontum, Asiam, Macedoniā & Græ-
ciam populatos. Quados & Sarmatas Pannonias
occupasse. Taracōnem in Hispania a Germanis
pognatam. Treuelliōm rē latius explicat, in mul-
tisq; diuersis ab Eusebio abijt. Primum omnium
Orientalis exercitus, qui Persico bello superstit,
Galeno Romanis illecebris immerso, Macrianus, Ma-
crianus Cæsar.
vt Pollio scribit, sibi imperatorem conscituit, virū
fortem & prædūitem, & cui duo filij erant florenti
ætate, manuq; promptissimi. Macrianus recepto
imperio, vt Græcia sibi pateret, si quādo esset Romā
petiturus, Pisonem in Achaiā misit, qui Valentem
fraude opprimeret, obtinebat is Græciam procon-
sulari potestate, sed vt sunt mala consilia, difficilia
tractu, euetū pessima, Valens explorato Pisonis cō-
silio illum in Thessalia interfecit, quo, Piso trepid-
e secesserat, vbi se suspectum Valenti, & iam pro
hoste non hospite haberi animaduertit, atq; secun-
dum Pisonis cædem Valens imperator est appe-
latus, cognomēto Thessalicus. Macrianus audita
Pisonis cæde, Orientis rebus ad tempus constitu-
tis, cum valido exercitu & altero filiorū, cui & ipsi
Macriano fuit nomen, ad Valētem opprimendum
ex Syria profectus per Asiam ducens in Europam
transijt. Eum venientem Aurelius, qui in Illyrico
imperium contra Galenum sumperat, prælio ex-
cepit. Fuit ea pugna Macrianis infelici, omnisq; eos-
rū exercitū Aurelio deditus est. Odenatus Palmyre-
nus fact; certior deijs quæ in Illyrico gesta erāt,
orientis imperium occupauit, altero Macriani filio
per Balistam copiarum præfectum prius interfecto.
Ceterū vt p Galeno stare videret, quū re sibi astrue-
ret

Odenati
Palmyre-
ni virtus.
Galenus
xxxij.
Impera.

Macria-
nus Cæs-
sar.

Valens
Cæsar.

Odenat;
Cæsar.

Posthu-
mus Cæs-
sar.

Scythæ
Ephesine
Dianæ te-
plum dis-
tipiunt.

Victori;
Cæsar.

ret imperium, bellum Persicum diligētī studio exe-
cutus est, in Valeriani vltionem. Ademit Persis
Odenatus Nisibim, Carras, vnde captiuū nobiles
pleriq; sunt Romam misit. Ctesiphontem inde cit-
concedit, regionemq; illi circūiectam ferro & igni
populatus, vim hostium occidit ingentem. Galen?
velut suo ductu pta esse victoria, vt vano fuit in-
genio, Persicum triumphum egit, quum pater ad-
huc in hostium potestate esset. Sed hæc aliquanto
post gesta. Sub id autem tempus quo Odenatus est
imperatoris nomen adeptus, Aemilianus in Aegy-
pto imperium occupauit, hunc Theodorum Galeni
dux prælio victum, atq; in potestatem redactum vi-
uum Romam ad supplicij misit. Galli & ipsi rerū
nouarum cupidi, Posthumum sibi imperatōrē cō-
stituit. Misit Galenus Theodorum ad posthumum
opprimendum, qui cum hostem obsidione preme-
ret, ac muris hostium explorandum obsequitaret,
sagitta saucius perijt, ac tum voti compos factus
Posthumus plures annos Galliam obtinuit. Erāt-
q; res imperij per hæc vehementer accisæ, quum
Galenus velut longa experientia ebrietate, pacem
cum Aurelio fecit, vt Posthumū Galliarum impe-
rio exturbaret, exturbato Gallias ad obsequiū reu-
heret. Cæterum ne non vbiq; res Romana sub id rē
pus esset ignominia obnoxia Scythiæ Bithyniam
adorti, multas eius terræ vrbes, & in his Nicome-
diam excidium dederunt. In Sicilia quoq; est bellum
ferule ortum, qui rerum motus, quum in dies in-
ualescerent, vix credibile est q; supine ac stolidè sit
Galenus in sua mala cauitatus. Aegypti defectio-
ne nunciata dixisse fertur. Quid? sine lino Aegy-
ptiaco esse non possumus? & quum Asia a Scythiis
vastari diceretur. Et absq; Aphronitro (inquit) Ro-
mæ viui potest. Gallia alienata, & sine sagis & tra-
beis tura resp. stare poterit. Iam & Gothi gens Scy-
thica, Thracia occupata, Macedoniam populati fue-
rant, Thessalonica non nihil oppugnata, & alia qui
dem Scytharum manus per Asiam euagata, Dianæ
Ephesinæ templum diripuit, & incendit. Bizantium
a prædantijs Galeni militibus adeo rapinis & la-
trociniis afflictum, vt vrbs nobilissima, iopportu-
noq; loco sita, veteribus colonis destituta, interitu-
ra fuerit, nisi per pauci peregrinorum in ea esse perse-
uerassent. Galenus interea est luxuriæ & ocio addi-
ctus, fœda tamen imperij sigillatione commotus,
in Galliam cū valido exercitu profectus est, Post-
humum debellarurus, duobus clarissimis frētus du-
cibus, Aurelio, & Claudio qui postea imperator
fuit, scitq; cum hoste plura prælia, qui communis
eata cum Victorio appellatione imperij summa
operestitit, etsi sæpius acie victus. Perijt tamen in-
terfecto tempore Maguntia, seditione militari, cui
Victorius successit. Is cum aliena matrona con-
rumperet, Agrippinæ trucidatus est. Sed hæc ali-
quanto postea, Galenus Gallico bello adhuc inte-
gro, Thraciam cum exercitu petijt, Bizantiumq;
ingressus ad vnum exercitarios milites occidit,
qui vrbem, vt supra est memoratum, suo latroci-
nio veterib; incolis desolatam propemodum red-
diderat. Romam inde reuerfus triumphum, mul-
to maiore apparatu q; merito, egit. Gallis Sarmatis,
Persis, Gothis: nam ea gens nō multo prius ab Ga-
leni ducibus fuerat ex minori Asia armis pulsa an-
te currū actis. At vlti illi intēpestius immeritusq;
triumphus plus in famie q; fauoris, quum tā stoli-
de captiuū patris fortunæ illuderet. Fuerit ex vrba-
bari currum anteibant; follicite singulorū ora in-
tuentes, quasi vnū aliquē in eo cœtu vellent agno-

scere, rogati quē requirerent, Valerianū dixere. Cæ-
terum non modo non vlla paternæ pietatis subijt
recordatio, sed ira peritus Galenus raptos ad sup-
plicium scurras vicos combussit. Dum hæc Romæ
geruntur, aut certe non multo prius postiusve,
Odenatus circa Ctesiphontem cum Persis aliquot
prospera fecit prælia. Scythiæ diuersa terrarum par-
te Cappadociam ingressi, pluribusq; eius terræ vr-
bibus captis, Bithyniam inuadunt, quam recentem
iniuriam vindicaturus Galenus in Græciam vsq;
est cum exercitu progressus, inde Athenis aliquā-
diu fuit, vbi Archon esse voluit, ciuium numero as-
scribi, Ceribis sacris initiari. Interea literis & nū-
cijs de ijs factis certior, quæ in Mesopotamia ab
Odenato gesta essent, eum Augustum appellauit,
confortemq; fecit imperij nummo eius nomine per-
cussio. Eratq; his Galenus ineptijs deditus, quū Scy-
thæ nauibus ad id fabricatus, grandem ex Heraclidæ
si agro prædam auerterunt, nauali inde prælio supe-
rati non sine ingenti nauium hominumq; clades
tro abierunt. Odenatus haud multo postq; ita fue-
rara Galeno ornatus, medio Persici belli ardore, do-
mestica fraude, cum Herode filio interfectus, duos
bus paruis filijs & Zenobia coniuge superstitibus.
Hæc vt virili fuit animo intrepide imperium rece-
pit, receperunt multa in dolo administravit Galenus
post Odenati cædem exitum in Persas compara-
uit, quem Heracliano ductū dedit. Is a Palmy-
renis victus, qui imperare consuevit suspecta credo
habebat Romana arma, omnibus est copijs exut.
Scythæ interea Euxino occulte enauigato, per Istri-
ostia ingressi Myfos & alios Istri accolæ inopina-
to accessu percussos, magnis cladibus affecere, late
inde Scythicus terror euagatus est, donec Athenens
& Cleochanus, quos Bizantio in staurando Galen?
prefererat, Barbaros prælio victos, a tam insolentē
euagandi licentia compescuerunt. Victi sunt & na-
ualī prælio a Veneriano Romane classis præfecto,
sed vt sunt bellorum vices & varij præliorum eue-
tus, Venerianus haud multo post a Scythiis prælio
victus, morte occubuit. Qua elati victoria multo fe-
rocius Barbari inuicti Cyzicenam oram & Asiam
populati in Græciam traferere, vbi a Desippo, qui
suorum tēporū scriptis historiam prælio victi, auer-
so procul impetu omnem Epirum Hæmoniam &
Bœotiam peruagati sunt. His exitus terrorib; Ga-
lenus Scythiis in Illyrico occurrit, tumultuariaq; pu-
gna hostem adortus insigni cæde dissecit. Scythæ
presenti clade percussis per Gessacem montem fugā
fecere. Vario inde euentu Martianus cum ea gente
sæpius conflixit, irritauitq; potius q; compellit, ita
vt oē Gothicū nomen vno tēpore ad bellū cōspira-
uerit. Sed is mot; aliquāro postea est secut;. Interea
Galenus quō cōtēptū esset suis cœpisset; ab Aure-
lijō dissentire, eo principū simulas processit vt res sim
Ausiam ad vim & arma spectaret. Tum Martianus cū
reolū scrii Heracliano consilium captiuū, Galeni fraude op-
bunt. primēdi, vt eorum alter imperium occuparet. Erat
tum Claudius, qui postea imperator, apud milites
in magna celebratus. Fuerit is eiufmodi cōsiliij par-
ticeps haud facile dixerim, nec Trebellio omnino
accedo qui Claudium prius fuisse ait consilij igne-
rum. Ad Constantinum eius fuisse scribit ille hæc
cuius familiæ Claudius auctor fuit. Martianus & so-
cius coniurationis Heraclianus vt Galenū aliquo
modo ex vrbe extraherent, falso nunciari iubent
Aurelium cum exercitu aduenare, cui ille obuiam
cū Valē-
turus confestim exercitū educit, atq; ita iniuriæ op-
portunior factus, cū Valeriano fratre circa Medio-
lanum interficitur. Visebatur Valeriani hui; iunio-
ritis

Zenobia

Scytharū
arma laie
euaganf.

cū Vale-
tre interfi-
ditur.

Sæuissimam auiduero sio Aureliani.

los sæpius occidimus, mille Perfas querimus. Tanta in eo fuit feueritas ita militibus formidolosus, ut post vnâ castrem animaduersione nemo sub eo deliquerat amplius. Militem qui hospitibus vxorem adulterauerat, duabus diuersis arboribus vi inflexis alligauit, subitocq; remissis arboribus lanauit. Operæ precium credidi, in hac militaria licentia qua hodie omnia diuina & humana turbantur, per breuē Aureliani epistolâ cognoscere, quæ ille ad Tribunal quendam militum dedit, quæ præsidio præfecerat. Si vis (inquit) tribunus esse, imo si vis viuere, manus militum cõtere, nemo nullum alieni rapiat. Quæ nemo attingat, vnam pullum auferat, segete nemo detrahat, Olei, Sale, Ligna nemo exigat, sua quilibet ferat annona contentus. Hostili prædâ nõ prouincialiu lachrymis distecat, arma deterta sint, calceamenta fortia, noua vestis veterè excludat, stipediũ in baltheo habeat nõ in pompa. Torque, armillas, & annulũ deponat eque, saginarium equum defricet, captũ animal non vendat, alius alij vt famulus obsequatur, a medicis gratis curentur, aruspicius nihil dent, in hospitij castre se habeat, qui litte fecerit vapulet. Et Aurelianũ huiusmodi disciplina militum correxerat. Exiat & Valeriani epistola ad Antonium Gallum cõsulem scripta, qua aperte restatutis est se filium Aureliano instituedum idcirco credere noluisse, quia nimis esset feueritatis, timuisse se ne si quid ille pueriliter deliquisset acerbius ab eo pleteretur. Extrâ adhæc & multa & varia eiusdem de Aureliano testimoniu, sed illud maxime memorabile, quod Gorthis ab Aureliano ad Nicopolim victis, ita eum post victoriã reuersum sit Valeria nus allocutus. Gratias (inquit) Aureliane tibi agit respu. quod sea Gorthiũ potestate liberaisti, abundamus per te prædâ, abundantius gloria, & omnibus quibus Romana augetur felicitas. Accipe igitur p rebus a te gestis coronas murales quatuor, vallares quinque, nauales duas. Ciuias duas, puras hastas. X. vexilla quatuor. Tunicas rubras ducalis ornamenti quatuor, Pallia procõsularia duo, Togã prætextã, Tunicam palmatã, Togã pictã, Sellã eburneã, te enim consule designo, senatus de more scipionẽ dabit & facces. Hæc ille corã. Inde Romã ad præfectum æranũ scripsit, vt Aureliano cõsuli designato Circenses ludos edituro, in eorum apparatus ille ex fisco daret aureos Antonianos. CCC. Philippeorũ argenteorum tria milia, minorum quinquagies festertium eris. Tunicas multicias viriles. X. lineas Aegyptiacas. XX. mantelia Cypria paria duo. Tapers Aphros. X. stragula Maura. X. Certe siues, atq; oues totidem, maiores hostias duas, minores quatuor. Quibus Valeriani verbis potest intelligi quãt Circensium ludorum stare apparatus. Nec in Gorthos tãtum prospere bellauit Aurelianus ante receptum imperium, sed aduersus etiam Sarmatas, & Sueuos, vt Vopiscus scribit. Marcomani (sunt hi Germani nõ Galli vt Eutropius interpretat) dum Aurelianus iam princeps a tergo instat, Italiam tu multuofe ingressi, Mediolanensem agrum subita populatione fecerunt, eos triplici prælio Aurelianus afflixit, circa Placentiam vno altero in Ticinẽ, ad Metaurum tertio, non procul a Fano fortunæ. Quisdam ad Placentiam postremo dimicarum fuerunt. Alij ad Ticinum, quæ nunc Papiã est. Cæterũ vbicũq; debellari cõtingit, secundũ eam victoriã Aurelianus, irarũ plenus, ob leues seditiones, quæ interim in vrbea monetarijs extiterãt, Romam reuertitur, ac supra modum sæuities parua vindicauit delicta, vt supra quia milia hominum sint ferro dedita, & in his pleriq; infontes, quæ res illum cõte.

Dona victoriarũ.

Quanti Circensium ludorum stetic apparatus.

nouo ex populari inuisum reddidit multitudinẽ, multiq; todendiũ talẽ principẽ non optandum cõserent. Alij eum bonũ medicũ prædicarẽt, sed acerbius curarẽt. Muros vrbs ampliatũ, pomericõ tamē nihil moto, nõ id proferre nulli principum licuit, nisi qui Barbarici agri parte aliqua rem Roma nam locupletasset, quod Augusto contigit, Traiano, & Neroni, quo principe potus Polemaicus, & Alpes Cortiæ Romano accesserũt imperio. His in Italia & mox Romæ gestis Zenobiæ Palmyrenorum reginæ bellũ intulit, ac medio ductu circa Illyrium & Thraciã Barbaros victi, Canabacũ siue Canabandem ducẽ cum quinq; milibus Gorthorum vno prælio peremit. In Asiam dein trãgressus Bithyniã recepit. Syriã postremo inuasit. Zenobiãq; apud Emessam vrbe, aliq; apud Thymã scribũt, ingenti prælio victi, victus cũ ea Zaba belli focus, inde Palmyra petita est, fuitq; expeditio illa Aureliano perdifficilis. Syris locorum, iniquitate fratris passim insensantibus. Postremo festus Aurelianus ac fugatus per literas Zenobiã ad deditiõẽ horatus est, vitã illi pollicitus cui Zenobia ita scripsit. Zenobia orientis regina Aureliano Augusto. Nemo præter te, quod postis literis petijt. Virtute nõ verbis in bello opus est. Peris vt me tibi dedam, quasi nescias Cleopatrá reginã mori maluissẽ, quã deditam in qualibet viuere dignitate. Nobis Persarum non defunt auxilia. Stabant pro nobis & Sarraceni. Stabant Armeni, & Latrones Syri, qui tuũ fuderunt exercitum. Si nobis hæc auxilia aderunt, quæ in diem expectamus, eritq; acie conflegendũ, pones vt spero supercilium quo nunc quasi victor mihi deditiõẽ imperas. Superbissimas regine literas Longinus Philosphus quo magistro in Græcis literis vsa est Zenobia, distasse creditur est, & ob eam rem ab Aureliano postvictoriã interfectus, est literas Syriaco sermone notatas Roma. Imperator accepit, quas Nicanor in Græcum verit. Aurelianus Zenobiæ responsõ irritatus Palmyram iterum inuadit arctaq; obsidione cingit. Perse auxiliares cum Palmyrenis obsidione fatigati sunt. Armenios & Sarracenos Aurelianus partim supplicationib; partim minis a reginã alienauit. Est Palmyra aliquandiu inde defensa, postremo regina armis victa, quum in Perfas fugã intenderet, equitibus euestigio sequẽtibus capta est, & ad Aurelianũ perducta. Sub id tempus quo hæc in Palmyrenos Romanus gessit, Firmus in Aegypro rebellauit, conatus Zenobiæ partes iam semifractus medio belli ardore restituere. Fuit Firmus Seleucis patriã. Hic Zenobiæ rebus accisis, ac regina capta, victus prælio, viram vt quidã tradunt laqueo finiuit. Fuerũt illi duo elephãtini dentes tam enormi magnitudine, vt Aurelianus pro miraculo Romã deportandos curauerit, eo cõsilio, vt dicitur quidã, vt si toride ea magnitudine reperti essent ex his Ioui sellam cõstitueret, horum longitudine traditur denũ fuisse per dũ. Lucunda sunt relatu est non vsq; adeo vitia scitu, quæ de Firmo Aurelius Festus scripsit. Eum Crocodilino adipe vnctum impune inter Crocodilos annataste, Hippopotamones estrasse, Iunã scq; struthionibus vectum, vt quasi volitare sit visus. Fuit cibi appetentissimus vt struthionem vno die comederit, bibit est alioqui vini parcissimus, ex prouocatione duas vini fistulas, increpuitq; a cõpotore quod nõ fecem bibisset, Terra (inquit) stultate non bibitur. Aurelianus, pacato oriẽtis statu, Romam reuertus est. Scribit Vopiscus inter cetera spolia quæ & multa & pretiosa sunt ab Aureliano remptis defixa, fuisse purpureum palliũ in templo Capitolini

Qui præcipit pro pagari vrbis Pomeriũ.

Zenobiæ reginæ ferrox respõsum.

Zenobiæ reginã capitur.

Dentes elephãtini.

Attende mirificũ apparatus pitolini

Zenobiæ forma & mores.

Zenobia trũphatur.

Vbi Zenobia cõfenuerit.

Cerui trahunt Aureliani currum.

pitolini Iouis suspensum, diuini, vt ei verbo vray, coloris, qualem neq; prius, neq; postea Roma viderit. Imperatoris purpura nobilissimarumq; macronarum illi ad mora cicerij videbat coloris. Id munus Aurelianus a Persarum rege post Palmyrenã victoriã dono accepisse ferebatur, ab interioribus Indis in Persidem missum. Fuit inde curæ ipsi principi, mox Probo & Diocletiano per nobilissimos infectorũ artis opifices id genus purpure cõficere. Sed neq; ratio, neq; materia iniri potuit. Sadyx Indica quum rite curata esset credita est eum colorem cõficere. Reuersus Romam Aurelianus Zenobiã in trũpho duxit. Ea subaquo fuisse colere tradit, oculis nigris, supra modum vigentibus, venustate eximia, dentibus adeo candidis, vt margaritas pleriq; dentiu loco eam sibi concinnasse crederet, vox clara & virilis, clemens vbis opus esset, & quod rarũ in femina est, mirẽ castitatis, vt ne virum quidem suum sciret nisi mesium circuitu tentatis cõceptio nibus. Vixit regali pompa, Persarum regum more passã est adoran. Galeata ad cõcionẽ processit, gemmis purpureo limbo dependẽtibus. Raro vsã est plento, equo sæpius. Ambulauit sæpissime ad quatuor milia passũ cum peditibus. Bibit sæpe cum ducibus, quũ sobria alioqui esset. Eunuchos nõ nisi grandes natu habuit, raras puellas. Filios adeo latino exercuit sermone, vt Græcẽ vel difficile, vel raro loquerent. Nec ipsa Romanæ ignara lingue, sed rariis sic locuta, pudore prohibita. Aegyptiace pluriqum loquebatur. Fuitq; Alexandrinæ historiæ totiusq; orientis peritissima, quam in formã Epitome redegeisse tradit. Et Zenobia quũ talis esset Aureliani currũ captiuã præcessit, adeo gemmis onustã, vt sæpe processu popæ resisteret, iassa se nimis gemmarum pondere degrauiari. Iuncti erant pedes ei publice data. Mansit loco nomẽ in posterum, vt Zenobia diceretur, haud procul ab Adriani villa, & loco cui nomẽ conchæ est. Eutropius Romæ cõsensuiffe autor est, & ab ea Zenonia familia in vrbe propagata. Vt Aureliani triumphus vario apparatu insignis. Tres regij currus prælati sunt, argenteo auro & gemmis insignes. Odenari vnus cuius Zenobia fuit vxor. Persicus alter ab eius gẽtis rege dono missus. Tertius Zenobiæ, quo infelix regina se Romam victrix initura dixerat. Sed id omẽ in maulum vertit, vincita enim eodem curru inuicta est priusquam ea sit triumphatum. Cerui quadringue quattuor currum traxere. Fuerunt qui traderent eum Getharum regis fuisse, hisq; Aurelianũ triumphantem Capitolium ascendisse, ceruofq; ab eo Ioui ex voto immolatos. Præcesserunt Elephãti. XX. fere Libycę Palæstineq; circurã. CC. Tygres quatuor. Cameli Pardali, Alces. Gladiatorum paria octingenta. Ex Barbaris gẽtibus captiuũ, Blemias, Arabes, Indi, Bactriani, Hiberes, Persæ, Saraceni. Hi enim & Blemias pro Firmo in Aegypro, vt forci, bellarunt. Sunt & alia gentium nomina minus nota triumpho adhibita, & alia mundi plaga, Gethas, Halani, Roxolani, Sarmathæ, Galli, Sueui. Vãdali & Germani. Fuerunt & Palmyrenorum principes & Aegyptiorum quic ex rebellionẽ vt hostes triumphati sunt, & quod omnium maxime cõspicuum fuit, mulieres quædam virili habitu dimicãtes, quæ cum Gethis captae fuerant, quum pleræq; alia in pugna perissent. Eas Amazonum progeniem esse titulus indicabat. Ductus est & Tetricus, qui aliquandiu in Gallia tyrannum egerat, tunica Galbina & Gallicis brachijs ornatus. Prælatæ aureę

coronæ cum titulis ciuitatum, quæ eas principi dono dederat. Collegiorũ omnium vexilla, & alia huiusmodi ornamenta, quæ celebriorem triumphũ pompam reddere poterunt. Post triumphum Aurelianus Paniceas populo coronas virum dedit, Paniceas quas in Zenobiã moturus promiserat, sed aureas sibi promissas populus interpretabatur. Diuisit & domesticatum suillam carnem, ediditq; omnifariã spectacula, repli Solis ædificauit, quibus in vrbe gestis, in Galliam profectus est, Vindelicosq; Barbarorum obsidione exemit. Sunt qui Gebẽnas in Allobrogibus ab eo cõditas expeditione illa Gallica dicat. Illyricum dein petijt, vbi bello iam Persis in dicto, quod Zenobiæ auxilia tulissent, quum ad Bosporum tenderet, in Asiam transmissurus, inter Heracleam & Bizantium paucorum cõspiracione interfectus est, quorum nomina Mnestheus a manu, quum sciret sibi principẽ iratum, cum sonitibus quibusdã, tanquã hi quoq; occidendi essent, subnotauit, eis demq; legenda occulte prebuit, quõ illi metu adacti facile sunt ad eam cõdem perpetuãdam impulsũ. Mnestheus postea fraude cognita pallo est affixus, bestiq; lanianus & volucris relatus. Interfectus est Aurelianus anno quam imperator negat, plus nimis seuerus. Extant tamen & clementiã exempla memoratu digna. Quum in Zenobiam duceret, Thyanna vna omnium vrbiũ in Bithynia eum mœnibus excludit, qua ille iniuria accensus, iurauit fore, vt eius vrbs canes ad vnũ obruticaret, eaq; proditiõẽ recepit, proditorẽ capitali supplicio affecit, ciues, canibus ad vnũ interfecit, vt sacramento liberaretur, præter omnium opinionem incolumes præstitit. Quidam auctores sunt, & in his Vopiscus, nocturno Aurelianũ oraculo prohibuit in Thyannos seuire. Per quietẽ visa est illi astare effigies Apolloniũ Thyannẽ, viri studio sapientie celebris, atq; ita affari. Aureliane clemeterasq; & viceris. Vbi rem Romã ita ampliatũ ut quinquaginta propemodum milia passũ ambitu completeretur. Dacos, quia vltra Danubium in fide contineri non poterant, in Mysiam traduxit, Daciãq; appellauit. Quindecim milia pondõ auri Capitolino templo inculit. Thermas in trãthyberina regione de suo nomine inchoauit, Forum in Hostiensis, qua morum varietate neq; inter bonos principes relatus est, neq; inter malos. Diocletianus, qui non multo post positus est resti, dixisse fertur oportuisse Aurelianum ducẽ esse, non dicitũ de Aureliano. Attende gis autẽ impie, quod verè dicitur, imperauit nemo. Aurelianus Oloferica veste Aurelianus nunquam vsus est, nec alium vti permisit se principẽ. Eutropius, quod minor, eum dīademeate regio more vsũ tradidit, aurata veste ac gemmata, quod Romanorum nullo ad id tempus fecisset. Quum vxor ab eo precis bus cõtenderet vt filia vnicae adhuc virgini id daretur, Abst̄ (inquit) yr filia auro pensetur. Enimvero sericum ea tempestate auro appendebatur. Addidit & vnciam ponderibus, vt villor esset annona, sua restarus epistola, nihil Romano populo saturo esse læturus. Vnum quoq; gratium populo dare cogitauerat, vt oleum, triticum, & suillam carnem, quod vt aliquando fieret, a Valeria via per Heruriam ad Alpes vsq; omnia aprica Apennini iuga vitibus ferere in animo habuit, captiuorum multitudine inducã, si locorum domini nouellere noluisse. Rem iam dudum inchoatam auctoris præmarat

Paniceæ coronæ

Aurelianus inter

Diocletiani tur dicitũ de Aureliano. Attende gis autẽ impie, quod verè dicitur, imperauit nemo. Aurelianus Oloferica veste Aurelianus nunquam vsus est, nec alium vti permisit se principẽ. Eutropius, quod minor, eum dīademeate regio more vsũ tradidit, aurata veste ac gemmata, quod Romanorum nullo ad id tempus fecisset. Quum vxor ab eo precis bus cõtenderet vt filia vnicae adhuc virgini id daretur, Abst̄ (inquit) yr filia auro pensetur. Enimvero sericum ea tempestate auro appendebatur. Addidit & vnciam ponderibus, vt villor esset annona, sua restarus epistola, nihil Romano populo saturo esse læturus. Vnum quoq; gratium populo dare cogitauerat, vt oleum, triticum, & suillam carnem, quod vt aliquando fieret, a Valeria via per Heruriam ad Alpes vsq; omnia aprica Apennini iuga vitibus ferere in animo habuit, captiuorum multitudine inducã, si locorum domini nouellere noluisse. Rem iam dudum inchoatam auctoris præmarat

rr ij turus

Phagone
nis cuius
dam por
tentosa
voracitas,

turus exitus discussit. Fuerunt qui crederent amico
rum monitu incepto desistisse, qui diceret futurum,
vt si grativum populo vnum daretur, gallinacei
& anseres dandi essent. Aegrotus nunquam medi
cum vocavit, sed inedia curabat se. Mimis non nihil
delectatus est. Sed multo plus Phagone portentoze
voracitatis, qui in coquitione romam comedat primum,
veruicem vnum, & porcellum vnum, & cum his
panes centum, bibites per infundibulum vini or
cam. Hec Flavius Vopiscus, que nunquam referre
esset ausus, nisi naturae potentiam estimare volu
tibus hinc reputatio illa oritur, quoniam modo hu
manum corpus quale etate illa esse debuit, tantum
alimonie vno tempore capere potuerit, aut quo
modo receptum coquere, sed horum fides erit apud
eos qui talia memorie prodiderunt. Dionysius
pontifex, a Galeni principatu, per Claudij, Aurelia
ni, & Taciti imperia, ad Probum vsq; principem,
sedere persequatur, si Eusebius recte colligit, quod
si annos sex praeuit ecclesie, quod plures scribunt,
fieri non potest, vt tam longe processerit. Ceterum
quibus scq; Caesaribus sedet, na de Galeno & Clau
dio in dubium venire non potest, eo, quod satis co
stat, sedente Paulus Samosatenus Antiochie anti
stes, relicto orthodoxae fidei cultu, Arremonis est
haeresim complexus, homo insolenti ingenio, & qui
Christianorum antistitum primus, ob immodicum
comitatum, cepit odio esse multis. Negabat Arre
mon Christum Dei filium & caelo descendisse, sed a
matre habuisse principium, atq; ob hoc ipsum An
tiochenae ecclesiae presbyter, vt dicitur. Dyo
nysius pontifex iam senio confectus haud multo
postquam haec Antiochie acta sunt via decessit.
Sedit annos sex. Eusebius. XII. scripsit. Felix in de
morum locum praeficitur ecclesiae, vir Romanus pa
tria. Eius administrationem Platina in Aureliani
reponit tempora. Philippus Eremitanus in Clau
dij principatu. Eusebius Probo imperante federi
ab eo ceptum arbitratur. Ceterum quocunq; prin
cipe summus ille honor delatus est, primus omnium
instituit annua sacra in martyrum memoria. Vt
nemo rem diuinam nisi sacris initiatus faceret, nec
alibi quam in sacro. Si templi cuiusquam dedicatio
veniret in dubium, abolita ob veritatem memo
ria, vt iterum dedicaretur. Haud bis fieri ratus quod
ne semel quidem factum satis sciri posset. Per id tem
pus Mannes vir Persici generis, vita & moribus
barbarus, Christum se profiteri ausus duodecim sibi
legit discipulos, Christi saluatoris nostri non verum
sed imaginarium corpus fuisse praedicat. Sed qua
tum is odio dignus & deestatione, tam Anatholius
Laodiceus praesul sanctitate & eruditione memo
rabilis. Felix qui sexus post Petri ac vigesimus sed
dit, martyrio Aureliani iussu consumptus est. Alij
quibus nihil grauate accedo ad Claudium Felicitis
caedem referunt, Aurelia via funeratus est. Felicitis
ecclesiam annos quatuor. Sunt & alij per id tempus
martyrio illustri. Eusebius monachus Teracinae
& Claudij iussu interfectus est. Is Caesarium Diaconum
& Iulianum presbyterum martyres sepelir. Horum
Caesaris sacco obuolutus Calen, nouebribus fue
rat in mare deiectus. Sunt & in Gallia dira tem
pestate vario cruciatu necati Adiochus, Tyraffius,
& Felix, cui Polycarpo, qui illos instituerat, ad
octauum Calen, octobris, quum verberibus caesi
inuenisq; manibus per diem pependissent, vedit

Paulus Sa
mosate
nus,

FELIX
XXVI.
PONT.
Felicitis
piscicis
decreta.

Mannes.

FELIX
XXVI.
PONT.

Christia
noru sup
plicia.

bus demum confossi martyrio defuncti sunt. Nec
Claudij impietas per haec tantum supplicia debac
chata est. sed Quirinum etiam, vnum Romanum fan
guinis, & qui militum fuerat tribunus, tertio Cal.
Aprilis, quia Christum confiteretur, membratim
concidit iussit. Valentinum presbyterum similibi cau
sa, prius caesum, securi subiecit. Maurum, qui pere
gre cum Martha vxore & liberis, pietatis studio,
per eos dies Romam venerat, pari fuit ita interfe
cit. Vixit & Theodoram Hermetis forem Aure
lianus consul, Claudio adhuc in humanis agen
te, quam postea imperator factus extremo affectu
supplicio. Salaria via sita est. Reponunt quidam &
Cyrillae martyrium in haec tempora. Fuit Cyrilla
Decij principis filia, cui octauum & vigesimum die
octobris pia sacrauit posteritas, & sanctorum fan
guis Claudiano imperio tam large fusus est. Suc
cessit Felici Eutichianus Tusus genere, cuius ad
ministratio incidit in extrema Aureliani tempora,
quam vero longa fuerit in summa auctorum discre
pantia affirmare non ausim. Eusebius octonos illi
tribuit menses. Platina annum, mensem, & diem
vnum Philippus Eremitanus annos octo & am
plius. Sed quam vita incerta tam illustris ad poste
ros viri sanctitas & eruditio, vt suo deinceps loco
deklarabitur. Nunc Taciti principatus referendus,
in cuius tempora incidit sacra Eutichiani admini
stratio. Fuit hic Aureliani successor, ceterum sexto
mense ab illius caede imperator salutaris, adeo fe
ra fuit noui principis creatio. Peperit eam moram
honestissimum senatus & patrum certamen, nam
Aureliano interfecto exercitus qui cum eo erat ad
senatum scripsit, vt ipsi suo arbitrio legentem impe
ratorem, obseruatores se quemcunq; honoratissi
mus ille ordo dedisset. Patres quia videbant fieri
non posse, vt exercitus in summa animorum inco
stantia tandem probaturus esset, quem ipsi crea
sent, ea declaratione ad milites receperunt tenuitq;
quod nunquam antea acciderat, mutua illa denega
tio plures menses, quo temporis intervallo tanta
fuit quum patrum modestia, tum militum verecun
dia, inter ordines concordia, tanta domi fortis tran
quillitas, quanta ab vrbe condita ad id tempus nu
quam antea. Nec senatus dissimulauit suum gau
dium, quum iam in antiquum statum tempu. resti
turam arbitrareretur, quin de ea ordinum concordia,
deq; auctoritate creandi principis sibi a militibus re
stituta publice literas ad Aquileienses dedit, ad Me
diolanenses, Treuiros, Carthaginienses, Corinthios,
Achaos, aliasq; illustres ciuitates, populosq; Ro. im
perio subiectos. Patres victi militari consensu, Tac
itum virum grauem singulariq; eruditione impe
ratorem creant, concordia voce testati neminem aut
iustum quam grauem virum, aut prudentem quam
doctum imperare. Ceterum Tacitus multum diuq;
reluctatus, nunc aetatem iam propemodum decre
pitam, nunc corporis infirmitatem excusare. Cui im
peratori senes im
pare coe
perint.

Quirin.

Cyrilla.

EVTL
CHIA
NVS
XXVI.
PONT.

TACL
TVS
XXX
VII.
IMPER.

Concor
dia ordi
num.

Qui im
peratoru
senes im
pare coe
perint.

Oratio
Taciti.

Taciti
mores.

FLO
RIA
NVS
CAE
SAR
XXX
VIII.
IMPER.

GAIVS
XX
VIII.
PONT.

ita exorsus. Sic mihi contingat patres conscripti iu
ste & viriliter imperium regere, quemadmodum
ego omnia ex vestra sententia me agere oportere du
xi. Vestri est igitur patres decernere ac iubere, quae
vestro ordini quae exercitiis, quae Po. Ro. commo
da videantur: meum vestra decreta cum dignitate
exequi, inde caetera executus autor fuit senatus con
sulri faciendi, vt capitale esset si quis publice priua
timv aes argento miscuisset, si quis argentum au
ro, aut ari plumbum. Ne serui in dominorum ca
pita rogerentur, vt omnes Aurelianum pictum ha
berent. Petiuit eadem oratione fratri suo Floriano
consulatum, quem quum non impetrasset, gauisus
est, testatufq; scire Ro. senatum quem imperatore
legisset. Omne patrimonium suum publicauit. Pe
cuniam quam habuit militibus stipendij nomine
numerauit. Non alijs vestibus imperator vsus est
quam priuatus, Cornelium Tacitum Historiarum
scriptorem, quem patrem appellare cofueuerat, Bi
bliothecis omnibus iussit inferri, instituitq; vt de
cies in anno publice scriberetur, ne ipsius monu
menta deperiret, paternam domum demolitus in
Thermaum vsum vertit, quae populo pateret, cen
tum Numidicas columnas ex domestico apparatu
Hostiensibus dono obtulit. Cibi & potus parcissi
mus. Laetucas plurimum escitare, identidem praedi
cans se somnum lactucarum vsu mercari. Vxorem
ne imperator quidem pallus est gemmis vri, quin
Aureliano adhuc priuatus autor fuisse creditur, vt
auri vsum ex vestibus & cubiculis submoueret.
Fuitq; ta popularis Tacitus, sed neq; modestia prin
cipis neq; sanctitas coeruit militarem stultitiam, se
xto ille mense quam imperare coeperat in Ponto, vt
quidam tradunt, militari tumultu interfectus est.
Non defuit qui morbo eum perisse memorat. Ex
tincto Floriano qui frater illi fuit, iniussu patrum
imperium vt haereditarium arripuit. Sed vt sunt te
meraria consilia ab initio laeta, tractu difficilia, eue
nt plurimum funesta, duos post menses ad primos
rumores Probi orientalem exercituum fauore ad
imperium asciti Tharsi in Cilicia a militibus ob
truncatur. Sic duorum fratrum imperia annum im
plere non potuerunt. Fuit eorum principatus, vt di
xi, breuis. Sed Eutichianum pontificatum, haud multo
longior, qui vix annum expleuit, vt plures prodig
derunt, qua temporum angustia. CCC. martyres
suis manibus sepelire, instituitq; ne quis sine Dal
matica colloquio ve martyrem sepeliret. Claruit eo
sedente Dorotheus Eunuchus vir graeca & latina fa
cundia insignis, Christianiq; nominis affectator
piissimus. Aurelianus aliquandiu est eo viro dele
ctatus, fuit enim ab initio sui principatus Christia
nae pietati haud inimicus, mox impiorum calunia
pios insecutus, caeda morte debitas luit penas. Eu
sebius Dorotheo operam dedisse creditur, quum
diuinam enarraret historiam, scripsit & Anatholius
Laodiceus antistes in mathematicis quaedam, scri
psit & in Manichaeos, quorum venenum plus ni
mio coeperat inualefcere. Hi duas substantias posue
re bonam & malam, animas ex deo quasi ex aliquo
fonte manare, vetus testamentum repudiabant, res
centis etiam praeter pauca omnia reiecerunt. Et hi qui
dem tum viri illustres fuerunt. In Eutichiani locum
Caesius Delmata potifex surrogatus est, qui Probo
principe pontificiam tenuit sedem. Probus, quan
do sua sponte in hunc deflexit stilus, Symmion ortus
est (fuit is locus in Pannonia & Illyria confinio) na
ralibus etiam non adeo illustribus, nihil tamen fordi
dis, pater honestissimum ordinem duxit, perijtq; in
Aegypto Tribunus militum. Non desuerunt qui

Probum per matrem Claudio principi propinquum
scriberet, adducti forsasse eo, quod vta quibusdam
proditum est, posteaquam Probus a militibus oce
cisus est, a Claudia fratre funeratus. Ipse priusq;
pubescere cepisset, quod nulli tam tenera etate co
tigit, Tribunus militum a Valeriano ordinatus est.
Huius ille indolem adeo miratus dicitur, vt Gale
num sit filium per literas horatus vt in eius adole
scenitatis mores seque maret, laudes deinceps homi
nis executus illud adiecit, Si nomen inquit Probi
non haberet, potuit habere cognomen. Fecit & sub
Galeno praelara stipendia iam adulta etate, cui
aeque fuit charus ac patri. Aureliano mox impera
te decima praefuit legioni, Tacitus secum consulē
destinauit, ediditq; interim priuatus praelara mili
tia facinora. In Aphrica Marmaridas vicia afflicti
& Gallos in paludes compulso. Germanos & Ha
lanos a Romani imperij limitibus submouit quo
tempore Valerium Flaccum nobilem adolefcentem,
& Valeriani principis propinquum, ex hostium
manibus eripuit. Gessit inde praelara multa in Sar
matas, & Parthos, atq; in Ponto tractu in signem
reipub. nauauit operam. Ducit hostium in Aphri
ca ex prociuatione prostrauit. Palmyrenos, & Per
sas retudit, multaq; in Aegypto vtiliter extruxit
militari opere, pontes, templa, porticus, Basilicas,
ne non semper militibus negotium aliquod esset,
ob quae priuatus adhuc insignia tulit praemia. Dor
natus haud vno tempore quatuor puris hastis, co
ronis vallaris duabus, vna ciuica, vexillis puris
quatuor, binis aureis armillis, torque vno aureo,
patera ad sacroru vsum vna. Halanico bello quum
caesus ex hoste captus esset mirae pernicitatis, qui
causiuorum indicio ferebatur centum milia pas
suum singulis diebus perpetuo cursu conficere, in
eaq; celeritate octonos dies perferuare, omnibus
illum exera fortem Probo destinantibus recusasse
fertur, testatus pernicissimum equum fugacissimu
decere militem. Sortiri itaq; eum milites iussi, quum
Probi nomen ex vrna primum fuisset eductu, idq;
plures milites nomen ferrent, ad tollendam discor
diam magno omnium fauore est id praemium vni
illi additum. Fuitq; Probus talis, prorsusquam im
perator sit factus, mox vero vbi Senatus ex ipsius
literis cognouit de militum electioe, autor fuit, vt
quem milites principem creassent, huic raris esset
imperium. Manliusq; Stratanus in curia sententiam
dixit, vt non solum Caesaris Augustij ferret cogno
mina, sed & pater patriae diceretur, esset & pontifex
Maximus, Tribunus plebis, proconsularer gereret
imperium, & ius tertiae relationis. Probus accepto
de his senatus consulto, primum omnium eos sup
plicio affecti, qui Aurelianus interfecerant, dubiu
patribus gratificaturus, an vt documentum poste
ris daret, ne caede principis se temere pollueret. Gal
lias inde cum ingenti exercitu petijt, Germani eam
terram post Aureliani caedem, hostiliter occupauer
rant. Posthumus, quod supra est memoratum, iussu
quanto prius fuerat interfectus. Plura igitur & va
ria cum hoste fecit praelia, sexaginta & amplius no
bilibissimas Galliae vrbes a Germanis recepit, qua
dringenta milia trucidauit, immensa praeda & spo
lijs ex hoste capris, afflictiq; Germanoru opibus
in hostico castra fecit, instituitq; trans rhenum pre
sidia, ad inhibendos Germanorum motus, promo
to limite. Germanos obfides imperauit, ac. XVI.
milia Tyronum qui inde daret, suis Probus
praesidjs in seruit, vt eiusmodi tacitis auxilijs res
Romana validior fieret, iuuareturq; magis quam
iuuari sentiretur. Rebusq; perhaec in Gallia Germa
rr in niac

Mira in
equo per
nicitas.

Probi in
Gallia ge
sta.

Laureatę Probi li- terę ad patres.

niacq; compositis, Probus in hanc sententiam scripsit Romam ad Senatum. Ago dijs immortalibus gratias, P. C. quod vestra de me iudicia comprobati. Subacta est omnis qua late tenditur Germania, nouem reges diuersarum gentium ad meos pedes, imo vestros suppliciter strati iacuerunt, omnes iam Barbari vobis arant, vobis seruiunt, & contra interiores gentes militante. Supplicationes igitur vestro more decernite, nam quadringenta milia hostium caesa sunt, sexdecim milia armatorum nobis obsidum loco oblata, septuaginta nobilissime vrbes captiuitate hostium vindicatae, vniuersa Gallia pacata. Haec Probus & alia non pauca, sed relatu non ita necessaria, de rebus a se gestis senatui per litteras significauit. Inde Germania profectus Rheticam pacauit, vnde bellorum terrore discusso in Illyrico Sarmatas vicit, omniaq; circumiecta loca recepit. Per Thraciam deinceps ducens tantum terrore cunctis gentibus quibus Ro. nomen prope modum ludibrio fuerat, incussit, praesertim famarum in Germania & Gallia gestarum, vt sine aliquo maiore belli conatu omne Scythicum nomen, partim in dedicationem, partim in Po. Ro. amicitiam sponte cesserit. Hisq; gentibus vsq; subactis, aut in societatem accitis in Asiam transijt, Palphuriocq; latrone illustri circa Isauriam oppresso, omnem Pamphiliam Cilicięq; latrocinij purgavit, sempiternaq; larronũ receptacula, aditu difficilia, veteranis dedit militibus habenda, ea lege vt liberõs a decimo octauo anno in Romana castra mitte rent, ne prius latrocinio assuescerent quam militiae. Inde ad orientem solem progressus, Blemias vicit, captiuus ex ea gente Romam missis. Blemiarum effigiem obstupuit Ro. Po. vt Vopiscus scribit, nec potuit quid fuerit in illis, quod cernentibus stuporem induxerit. Plinius autor est Blemias capitibus carere, esseq; oculos illis & ora pectoribus affixa, neq; in Syria eam ait esse gentem, per quam ille in Perfas ducebat exercitum, neq; in Mesopotamia, aut Arabia, sed in Aethiopia, quo magis miror Vopiscum tradidisse Coptem & Ptolemaidem vrbes a Blemijs receptas, nisi Coptum putet aliquis esse potius legendum quae Aegypti mediterranea est, non procul a Thebis, vt proximi Aethiopes eum locum insederint. At neq; ille, neq; alius meminit in Aegypto expeditione illa esse aliquid gestum. Et si idem autor loco haud multum diuerso Firmũ Seleucum, qui in Aegypto latrocinij versus qua tyrannidem exercuit, cum Blemijs & Sarracenis fidam iunxisset societatem scripsit, quod cum ita sit, videtur mihi Flauius parum exploratum habuisse qui hominum essent Blemiae. Probus orientis rebus ad tempus compositis in Thraciam reuersus centum milia Basternarum in Romani imperij limite collocauit, adiecti sunt & ex alijs barbaris gentibus plurimi, quorum Gauthumni & Blanduli subita rebellione plerasq; Ro. nominis prouincias hostiliter caedarunt. Probo interim maioribus bellis occupato, nam multi eo principe diuersis terrarum locis temere tyrannidem inuasert, vt Saturninus in oriente, Proculus & Bonosus in Gallia, Saturninus Aurelianus orientalis limitis exercitui praefecerat, simulq; praeparat, ne Alexandriam adiret, vel iura futurum praesensisset, vt Alexandrinorum inconstancia ille ad res nouas aliquando consergeret. Potuit tunc Saturninus inhiberi, sed fatum tolli nõ potuit. Inuisti ille Alexandriam et si Aureliano extinto, inuisti tamen, ac simul vrbem ingressum Alexandrini tumultuose Augustum salutarunt, multum diuq; reluctatus dicitur,

Quando Blemiae Romae viii.

Basternę ubi col- legati.

SA TVR NI NVS CAE SAR.

Augustiq; appellationem vrbem sibi funesta auer- sari. Nescitis inquit amici quid mali sit imperare. Habetis Probum merito amabilem, cui me æmulum meo vestroq; exitio obijcitis. Ceterum vbi parum abesse sensit vt iam pro hoste haberetur, ve ritus ne accensæ multitudini resistendo vim pate- retur, in aperum vitæ discrimen me trahitis inquit, verum hoc mihi erit solatium, malorumq; omnium leuamen, quod non solus cadam. Ac quasi diuina ser haud multo post a Probi principis militibus obsessus ac captus est, absenteq; & inuito iugula- tus. Fuit Saturninus Gallus genere ac diuersus ab eo qui Galeni temporibus rebellauit, vt credidit Vopiscus, Proculus Ligustinus fuit sanguinis, Al- bingauri natus, diu latrocinium exercuit, edidit & militaria facinora multa & insignia, is per lulum prius in conuictio, mox Lugdunensibus ad id faci- nus hortantibus, aperte rebellauit. Idem post Pro- bi accessum Gallorum fauore destitutus tristem & ipse fortitus est exitu. Nihil in eo fuit dignum me- moria, praeter vnum atq; id foedum relatu, sed ope- raprecium est non ignorare, quam diuersa sint ho- minum ingenia, vt sint qui laudis etiam loco dus- cant, quę turpiter fecerint in aperum referre, quod- tum Proculus fecit. Extat eius epistola ad Mecianũ scripta in hanc sententiam. Proculus Meciano affir- ni salutem. Cepi centum Sarmaticas virgines, ex his nocte vna decem iniui omnes intra dies. XV. mulieres reddidi. Sed potuit Proculus si non exter- num in Alexandro Macedone exemplũ, qui vxor- rem Darij regis, filiasq; virgines in potestate sua redactas, vix videre voluit, at saltem domesticum in maiore Africano sequi, simulq; continentiam discere, qui Carthagine in Hispania capta, pulcherrimam virginem parentibus & viro incorruptam & sine precio restituit. Nouissime Bonosus op- pressus est circa Rhenum, homo intempestiue lux- uriae, supplicium veritus rebellis esse maluit quã reus, tantum is bibit quantum mortalium nemo, vnde Aureliani dictum extitit non in factum, qui Bonosum dixit natum non vt viueret, sed vt bibe- ret. Inurgitabat se ille perpetuo vini haustu, veras- troq; exonerabat, victus collum laqueo implicuit, dictusq; est haud in facere non homo, sed amphora pendere. In Britannia ortus est Gallicana mare, est eius maiores Hispani fuisse tradantur. Quia igitur Galli, Hispani, & Britanni ea temporum no- uitate auxilio fuerant, fecit his Probus potestatem ferendæ vitis: & vini conficiendi. Ipse ad vsum ver- banæ multitudinis circa Syrmium Almam mon- tem militari opere fossam vite conseruit. Romam postremo reuersus multa & varia edidit spectacu- la, syluam in Circo maximo ad tempus fecit ex ar- boribus radicitus conuulsis, ac militari manu tras- latis, altiusq; defossis. Habuit id nemus plures ad- tus, in cunctis diuersa animalium genera, vt singu- la milia suum obtinerent aditum. Sunt & centum iupati leones vno missu in Amphitheatrum pro- ducti, atq; a iaculatoribus confecti. Producta pos- tremo, CCC. gladiatorum paria, & in his Blemia- rum nonnulli. His Romæ peractis, quum Probus iterum Perfas bello peteret, ductaretq; per Illyris- cos exercitum, militari est defectio oppressus. Of- fendit ille suorum iram, quod plurimum in seruilis opere habuit exercitum occupatum, vt ne hyper- nis quidem medijs vlla daretur militibus requies. Audita est saepius vox eius, non oportere militem gratuitam consumere annonam. Addidit & aliud grauius dictum, quapropter cedens est adhuc magis festinata, breui fore testatus, vt respu. militibus nõ egeret,

PRO CV. LV.S.

Facinus indignũ relatu.

Adagiũ in Bono sum bi- bacẽ ho- minem.

Spectacu- li genus.

Probi principis vox me- morabilis.

CHA RVS XXX. IX. IMPER.

egeret, significans barbaras gentes, suo ductu & au- spicijs subactas, sub Romano imperio tandẽ quies- turas. Et iam aggressus erat in Syrmieni paludem exiccare, quum milites praesentem operam graua- ti, impetum in eum fecere, quem in proximam tur- rim perfergere conantem allectui fecere trucidarunt. Imperauit Probus annos quinq;, vt Flauius Vopi- scus scribit. Eusebius annum vnum adijcit & am- plius. Fecit idem autor Felicis pontificatu Probia- no imperio de quo plurimus adhuc sermo, equalẽ. Sed plures ita digerunt vt Euthychianus qui Felici successit, Taciti & Floriani principatu federit. Mox Caius quia plures annos vixit, non tantum Probi, atq; deinceps Charı, qui Probo successit, sit impe- rari transgressus, sed ad dira vsq; Diocletiani tempo- ra peruenerit. Charus autem Romę ortus est, sed Il- lyrico ortundus, vt Onefimus scripsit. Fabius Ce- lerianus eum in Illyrico ortum prodidit non Ro- mæ, ac ne Illyrijs quidem, sed Pannonijs parentibus. Vopiscus se in Ephemeride quadam legisse autor est, Charum Aquileiensi auro Mediolani natũ, ipse se Romanum professum est, ad Aurelium Cilicię consulẽ scribens, & ad Senatum imperator appel- latus in hanc sententiam scripsit. Gaudendum vo- bis est inquit patres conscripti quod vnus ex ve- tro ordine vestriq; generis imperator sit factus. Sed vbiq; loci ille ortus est, per honestissimos mili- tia gradus ad praetorij praefecturae euectus, dexte- re mania obeundo breui consecutus est, vt si Pro- bo principis sui gratias, sub quo praefectura functus est, multo gratior fuerit militibus, nec illi suum stu- dium & benevolentiam quum opus fuit dissimu- larunt, quin Probo interfecto, cõfessum Charo im- perium detulerunt.

M. ANTONII COCCII SABEL- LICI RAPSDIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS SEPTIMAE, LIBER VIII.

CHA RVS NVME RARI VS, CAE SARES.

RVISSET omnibus merito suspecta tam festina principis declaratio, tanquã Charus cae- dis nuper perpetratae autor ex- istisset, nisi mortui beneficiũ in Charum, ipsiusq; supersti- tis mite in omnes ingenij su- turae caluniae obstitissent. Cae- terum ille imperium adeptus cõfessum animum adiecit ad Persicum bellum exequendũ, quod Pro- bus summa ope instruxerat, duobusq; filijs Charı- no & Numerario Caesaribus appellatis, ne nouus aliquis interim motus a tergo existeret, qui se post- modum ab incepto bello auerteret, Charinũ cum valido praesidio iussit Gallias obtinere. Numerariũ secum esse voluit, vt illius opera in Perfas vteret. Bello itaq; Sarmatico, quod tum in manibus fuit, Mox ex parte profligato, in Syriam profectus est. Ex Syria Mesopotamiam ingressus, nullo hostiũ occurru tardatus, breui quicquid terrarũ inter Ty- grim iacet & Euphratẽ occupat, & iam ad Tygrim fluuiũ profecerat, habebatq; circa Ctesiphontem ca- stra, vteriusq; profere Roma mediabatur arma, quũ subita vi morbi, vel vt alij aiunt, ictu fulminis perijt. Satis cõgrat sub eius exitũ horrẽde tonuisse, terribiliq; fragore edito quoddam circa defunctum exanimatos. Consumptũ ne sit incẽdio tabernacu- lum caelesti sãama an humana fraude parũ liquido tradit. Manauit rumor nefas esse Romanis ducibus vltra Ctesiphontẽ signa promouere, Charusq; ob id extintũ, quia aduersus fatale necessitate id facere conaret. Tenuit ille imperiũ annos duos. Numerarius & ipse paternæ mortis mœrore & fletu assi- duo, in dolere incidit oculorũ, gestabatq; lectũ. DIO- CLE- TIA- NUM ad imperiũ occupandũ, interfectus est. Latuit NVS XL. IM- PERA.

DIO- CLE- TIA- NUM NVS XL. IM- PERA.

Aper fa- talis. Numera- rij elo- quentia. Charini luxuria.

Charini interitus. Aeroba- res & alij iudicri. Viri illu- stres.

posteriori relicta. Coepit Diocletianus imperare an-
 no septimo supra octogefimum ac ducetefimū hu-
 MANE salutis, qui cōdicā vrbis millefim⁹ fuit atq;
 vnde quadragefimus. Ab ipfo mundi exordio no-
 nagesimus supra quadringentefimū ac quinquies
 millefim⁹. Multū iam inde ex quo Diocletianus
 imperator est factus, omnibus fere terris nouarum
 rerum motus extiterunt, Galliaq; primum turbata
 est, agrestium tumultu, qui factionū studio nomi-
 nibusq; diuersis inter fe facientes, provinciae statū
 valde sollicitum per id tempus habuere. Misit Dio-
 cletianus ad hunc motum componendum Maxi-
 MIANUM, cui Herculeo fuit cognomen, qui presso
 agrestium motu primum reddidit Gallie ocium.
 HERCULEUM strepentes alibi atq; in horam inuale-
 scentibus bellis, Diocletianus visus sibi impār tot
 VS IM rerum negotiis, Maximianum imperij confortem
 PERA. asciuit, Augustumq; appellauit, vt plures omni-
 no essent maiestatis assertores, Constantium Clau-
 dij principis ex filia nepotem, & Galerium Maxi-
 minum Cæsares declarauit. Erat Cæsarium declara-
 tio non imperij dignitas, sed quæ gradum ad impe-
 rium faceret, vt velut per manus ab eo qui Augus-
 tus & imperator fuisset, Cæsares imperij regimen
 acciperent. Plures igitur vno tempore rebellauerunt
 alius alibi. Crausius Britannias occupat. Achilles
 Aegyptum, Narseus bellum in Mesopotamia mo-
 uit. Crausij defectio supplicij metu orta est. Iustus
 eratis orae oceanī circa Belgicam tueri praesidio
 aduersus Saxonas qui maria infestabant. Putaba-
 turq; de industria nō prius hostibus occurrere, quā
 illos praeda honestos sensisset, vt ea Saxonibus
 adempta potiretur, nec enim res ita receptæ restitue-
 bantur provincialibus, sibi itaq; flagitiū conscius,
 quum comperisset iudicio Maximianum qui tum
 in Gallia erat, quædam de nece sua cuidam mādā-
 se, subita rebellione Britannias occupauit. Cum eo
 varie est inde bellatum, sed quum subigi non po-
 tuisset, facile pacem imperator, septemq; deinceps
 annos tenuit Britanniam, Eum Alecius amicorum
 vnus interfecit, legē tyrannum constituit. Idem triē-
 nio post Alcepidio ducto, eratis praetorij prefe-
 ctus, non tantū praesenti dominatu, sed vita quoq;
 spoliatus est, atq; sic accidit vt decimo post anno,
 quam a tyrannis teneri ceperant, sint Britanniae a
 Ro. receptæ, quo tempore Constantius Cæsar apud
 Lingones in Gallia vno die viarūq; est belli fortu-
 nam expertus. Subito enim Germanorum incurfu
 ad vrbem compulsus immimentium hostium peri-
 culo per muros in vrbem acceptus est. Subito inde
 copiarum accessu in aciem reuersus sexaginta fere
 Alemanorum milia cecidit. Videtur mihi Aleman-
 ni esse qui circa Lemanum lacum accolunt, Narbo-
 nensi Galliae infert, vt a lacu nobilissimo sit genti
 nomen inditū. Sed hæc coniectura est. Prolemaus
 vno die Tricasinos, & Vocuntios, & qui circa Massiliam
 incolunt, parua scribit Germaniae. Maximianus
 in Africā ipse rem quoq; prospere gessit, Genti-
 anis qui per idem tempus tumultuati sunt breui tē-
 pore pacatis. Fuerūt hi quinquagenarij milites qui
 Africam hostiliter infestabant eius terrę imperiū
 occupare conati. Ceterum per id tempus vt per par-
 tes bella tollerentur, Achilles in Alexandriam a
 Diocletiano compulsus, obfidiōneq; subactus tem-
 merarie rebellions meriti expendit supplicium.
 Exercuit eam victoriam crudeliter Diocletianus,
 afflixitq; rotā Aegyptum variis cladibus. Galerius
 Maximinus cū Narseo semel atq; iterum inter Cer-
 ras & Galerium conflixit, fueruntq; ea praelia Ro-
 manis parū prospera, hostiū multitudine superate,

Cæsarium declaratio.

Duplicē belli fortūā Cōstantius vno die experit. Aleman-
 ni.

pulsusq; Galerius ad Diocletianū per fugit, a quo tā
 indigne acceptus est ob rem male gesta, vt aliquot
 milia passuum, vt erat purpura amictus, ante illius
 currū coactus sit pedibus iter facere. Mox reparato
 in Myfia & Illyrico exercitu, in Armenia prospere
 cum Narseo conflixit, victumq; ingenti praelio cas-
 tris exiit, vxorem & liberōs cū regia cepit,
 & cum his multos Persarū nobiles, ipsūq; in vl-
 timas regni solitudines egit. Fuit Narse⁹ (sunt qui
 Narsen scribant) Varanis secundū filius. Varanes
 Vararacis. Is Varanem primum parem habuit,
 Varanes Hormisdā, Hormisdas Saporem, Sapo-
 res Artaxerem, qui militari fauore per seditionem
 Persarum fuit regnum adeptus. Galerius victor ad
 Diocletianum in Mesopotamiam reuersus, ingreditur
 est ab eo honore acceptus, vt vix tam iratus fuerit
 illi victo, q̄ postea victori blandus: inde commu-
 ni ductu plura obiuere bella Basternis & Sarmatis
 victis, vnde captiuorum multitudine ingens abdu-
 cta in Romanis finibus locata est. Hæc Diocletia-
 no principe sunt militiae gesta, quapropter Romā
 reuersus insigniter triumphauit. Fuit ipse sagaci in
 genio, solertia & seueritate insigni, prim⁹ Ro. prin-
 cipum regio more adorari voluit, quā ad id tēpus
 saluari consueverat. Sed quā insolenter id sibi cō-
 sciuit, tam impie Christi regis est nōmē insecutus,
 nullius principis scuitia atrocius Christianos affli-
 xit. Eni muero Caium pontificē qui in dira illa tem-
 pora incidit, ex subterraneis locis quo sefe terri-
 mæ pestis illius metu illatebrat, abstractum cum
 Gabiniō fratre & Susanna fratris filia martyrio af-
 fecit. Instiuit Caius dū sedet, vt velut gradib⁹ qui-
 busdam ad fastigiū dignitatis veniretur, vt sacris
 destinatus primū ostiarius fieret, inde lect⁹, mox
 exorcista, Acolythus deinceps, subdiaconus, dia-
 conus, p̄ byter, nouissimeq; episcopus. Deceuit ad
 hæc ne prophanae scuitie initiati in iudicium voca-
 ret, ne hæretico aut qui baptismō insignitus nō es-
 set, sacerdotis initiatiue cuiusq; accusandi ius esset.
 Funeratus est Caius via Appia, sedic⁹q; annis. XI. &
 amplius. Marcellinus inde pontifex fuit. Caij itaq;
 & Marcellini pontificatu late ferre & omnia sup-
 plicia sunt per Christiana capita crudelissimo Dio-
 cletiani edicto, Romæ forisq; euagata, truncati sunt
 veræ pietatis cultores, præcipuati, lapidibus obru-
 ti, feris & bestijs laniati, in flammis delecti. Nunq;
 plura fuere nomina sanctorum Catalogo ascripta.
 Sacrarum rerū monumenta, vt Christi nomē abo-
 leretur, igni consumpra sunt. Magistratus & hono-
 res adempti Christiani nominis hominib⁹. Seruis
 qui in fide perstaret in perpetuum negata libertas,
 militibus conditio propofita, vt aut dijs immola-
 rent, aut exautorati securi subicerentur. Piorū vnus
 quia impiū principis edictum lacerasset, nudatus
 pelle sale & acero perustus, atrocissimo cruciatu ne-
 catus est. Ceterum quum per id tempus regia do-
 mus deflagrare cepisset, perinde ac Christiani ho-
 mines eam cladem intēderent, quum procul alio-
 qui ab omni culpa essent, confesum se quo principis
 iussu Christiani qui aderan correpti, partim caesi
 sunt, partim in ignem coniecti, mœx rabies illa late
 per omnes est terras euagata, estq; Christiana pie-
 tas in Lesbo, Asia, Syria, Aegypto, Africā, alijsq;
 terris immaniter afflicta, eoq; processit rortorum
 scuitia, vt luminibus effosiss vacuas sedes caure-
 rio inuterent. Passi itaq; sunt viri insignes, nam
 omnium nomina exequi, nec omnino necessariū
 arbitror, nec propofitæ breuitati conducibile, An-
 thimus Nicomediae Antistes, Lucianus Antioche-
 nus vir doctissimus, Pamphilus Cæsariensis, Hie-
 leas

Attende
 ignomi-
 niosam
 animada-
 uersionē.

Diocle-
 tianus
 Christi-
 num nos-
 men inf-
 statur.

MAR-
 CELLI
 NVS
 XXX.
 PONT.

Marty-
 res in-
 gnes.

leas Aegyptius, qui & Thymis est dict⁹. Damasus
 autor est septedecim priorum milia, promiscue vi-
 rorum & foeminarum. XXX. dierum spatio mar-
 tyrium adepta, ac preter hoc alium numerum inge-
 tem, metallorum effossionibus, lapidibusq; excide-
 dis, pari scuitia damnati. Marcellinus pontifex ad
 simulacra demonum ductus, supplicij metu, thur-
 ra illorū focis imposuit, nec ita multo post Sinues-
 sam, quo antistites complures coherant de pietate
 acturi, equalidus & cilicium habes occurrit, itaq;
 & ore miserabilis, suppliciter petijt vt de suo arbi-
 trio staueret, qui vt vitæ parceret gentiliūm deos
 adorasset. Mouit illum priorum confesum afflicta
 hominis fortuna, nec in tanto antistitum nume-
 ro (ad. C. & octoginta fuisse dicuntur) preperus est
 qui Marcellinum sit ausus condēnare, cunctis affir-
 mantibus Petri simili affectu flendo veniam me-
 ruisse. Redijt Romam Marcellinus, vtroq; Diocle-
 tianum adijt, ac coram vtriusq; arguit, quod se ad
 deos gentiū adorandos, qui iudem essent qui & ma-
 li demones, metu perpulisset, quib⁹ ille verbis iri-
 tatus confesum Marcellinum ad optatū arripuit sup-
 plicium, qui quā ad mortem traheretur Marcellū
 presbyterum monuit, ne in ijs Diocletiano obtem-
 peraret, quæ ad fidē pertinere, neve suum sepeliret
 corpus, inhumatum abici oportere illud, cuius
 causa Christi abnegasset, atq; ita dies sex & XXX.
 infepulchris iacuit, cū Claudio, Syriano, & Antonio
 qui cum eo perēpti sunt. Postremo Marcellus per
 quietem monitus, quænam sanctorū funera, via
 Salaria in Priscillæ cœmiterium exulit. Praefuit
 Marcellinus ecclesiae annos. IX. in cuius locū Mar-
 cellus furrogatus est, is quoq; ea temporum iniqui-
 tate, quæ in plures annos exijt, martyriū tulit pal-
 mam. Sed plures adhuc cēsendi, qui sub Diocletia-
 no passi sunt. Maximus & Claudius ex Hostia des-
 portati igni cremati sunt, Mauricius cum integrā le-
 gione ob Christi nomen in Gallia obruticatus. Pe-
 trus Alexandrinus antistes securi percussus, ac. CCC.
 & amplius cum eo Nicomediae Pantaleon medic⁹
 artis peritissimus Romæ Primus & Felicianus Ro-
 mani sanguinis Martyrii affecti. Petrus exorcista
 & Marcellinus presbyter truci. Pamphilus Cæsa-
 riensis in Cæsarea Palæstinae, qui plurima ex Ori-
 gene exscripti vt volumina. Petrus Diocletiani cubi-
 cularius Nicomediae ferreae crati impositus. Quin-
 tianus vir Gallici sanguinis Maximiani iussu exeru-
 ciatu martyris nomen tulit. Rufus Romæ a Dio-
 cletiano cum tota domo interfecus. Sabinus Spo-
 letinus antistes, cum Exuperatio, Marcello & Ve-
 nustano in Vmbria patitur. Saturninus presbyter
 & Sifinius diaconus Romæ trucidantur. Sebastianus
 Narbonensis primæ cohortis ductor, primo sagi-
 tis confixus, inde fustibus ad necem confusus. Ser-
 gium & Bacchum in Narbonensi gallia Maximia-
 nus Diocletiani collega interfecit. Hunc securi per-
 cussit, illum crudis executi neruis. Tyberius, Mode-
 stus, & Florentia in Agathensi cæsi. Theodoros mi-
 les in Marmaride apud Amasiam. Theodosia vir-
 go Cæsareae in Cappadocia a bestiarum laniatu &
 aquis feruata: securi percussa est. Bononiae Vitalis
 & Agricola. Hic crucis patibulo confumtus: ille
 atrociter excarnificatus. Vitulus puer in Sicilia cum
 Modesto nutricio & Crescentia Modesti cōiuge in
 picis & feruetis olei ahentū deiecit: mox ad ossa ve-
 ribus disticti. Victor mediolanensis liquato plu-
 bo percussus inde securo percussus. Vincētius leuita
 Valentiae a Tando exquisitissimis cruciatibus: &
 in his ferreis pectinibus dilaniatus. Et Diocletiani
 scuitia per hęc sanctorū supplicia circiter. XX. an-

Marcell-
 nus pœ-
 nitentiam
 agit.

MAR-
 CEL-
 LVS
 XXX.
 PONT.
 Martyriū
 nomina.

Quinti-
 nus.

Sebastia-
 nus.

Vitus.

Vincen-
 tius.

nos quibus imperauit: impie debachata est. Cæte-
 rum vt viuens suæ impietatis, expenderet suppli-
 cia: primum vt Inglorius viueret spōte imperium
 deposuit cum Maximiano Herculeo: qui pari scuitia
 fuerat Christi nomen insecutus. Hic Mediola-
 ni sese in ordinem redijt: Diocletianus Nicome-
 diae: quod diuina vidone factum æquū sit iudica-
 re: vt qui tam superbe iustus insultatens, aliene in-
 iuriæ viuerent obnoxij. Diocletianus multis va-
 rijijs vexatus morbis, demum mente alienatus, us-
 rijijs exagitatus scelerum, sibi vni inuitit: vt qui
 infontibus non pepercit nec sibi metipso parceret.
 Eutropius Salonis extremo vitæ tempore vixisse
 ait. Inde per literas accessit ad rempiterū capel-
 sendam: vt quidā scribūt: vt alij ad Constantiū nu-
 prias que Licinio nupitit imperiū non aliter quam
 terram pestē auerfas: otiū & loci amenitate ita
 excauere vt scripsit. Vellē Salonis videretis hos-
 lera nostris manibus infutita: nunquam ad isthęc
 refutenda vocaretis. Ad vltimū minaciū ex vr-
 be literis acceptis quibus arguebatur quod Maxen-
 Intelix-
 rio & Maximo faueret asperit⁹q; supplicij metu ve
 Diocle-
 tianum haustit. Inter diuos priorū omniū vnus
 relatus est: vt Eutropius ait: sed templum illi inter
 impios vbi terra est. Perijt annos duodecoginta
 natus. Superfluit in ordinem redactus annos decē:
 quū viginti imperasset. Herculeus in Lucania pri-
 uatus vixit. Eusebius percussum tēpestate illa Chri-
 stianum gregem opinatus est diuino iudicio: quia
 plus nimio inolecere vitia in ecclesia cepissent:
 videreturq; sacerdotis iam tyrannidem sapere: nō
 humilitatem: fueritq; emendatio illa pij gregis nō
 dissipato: nec vlla iam inde adeo insignis persecu-
 tio est Christianos adorta: fuitq; insectatio illa deci-
 ma ab ea quam Nero crudelissimus omnium pri-
 mus constituit & exercuit. Diocletiani principis
 opus vnum Romę extitit, Thermae ab eo nūcupa-
 tæ, vt Carthagini Maximianæ. Ingens motus terrę
 circa Sydonem & Tyrum per id tempus est factus.
 Multa ædificia subuersa: cum magna mortalium
 pernicie. Incidit ea clades in decimūmū impē-
 rantis Diocletiani annum, cuius Martio mense pas-
 schalibus ferijs sacre p̄iorū sedes, impio principis
 edicto sunt dirutæ. Fuit idem annus humanæ salu-
 tis sextus & trecentissimus. Diocletiano & Hercu-
 leo in ordinē redactis, Constantius & Galerius im-
 perium tenuere. Hic Diocletiani filia, ille Helenā
 ex qua Constantiūm tulerat, repudiare iussus, Theo-
 doram Herculei priuignam duxit vxorem, ex qua
 mox sex virilis stirpis procreauit liberos. Hi mole
 imperij inter se partiti, Galerius Orientem sortitus
 est. Italiam Constantius cum tota Africā Hispani-
 a & Gallia. Ceterum homo frugi minimeq; am-
 bitiosus, Galliaē dūtaxat Hispaniaeq; imperio con-
 tentus vixit, vt nō e Italia sine praesidio esset, Ga-
 lerius duos Cæsares instituit, Maximinum & Seue-
 rum. Huic Italiam obtinendam, illi orientem attri-
 buit. Ipse Illyricum tenere voluit, velut vtriusq; re-
 giminis arbiter, & qua Barbari qui Italiae immi-
 nebant, iter facturi putabantur. Fuit Constantius cō-
 uilitate insigni, eratq; eius comitas eo Gallis gra-
 rior quo suspectus fuerat ipsi genti austerū in Dio-
 cletiano ingenium, in Maximiano inuisa crudelitas.
 Florebant Gallia & Hispanie ocio Constantij
 clementia & popularitate, quū Romæ Praetoriani
 subito tumultu Maximūm Herculei filium Augu-
 stum cōsalutarunt. Herculeus velut classico ex Luca-
 nia excitus, Romā aduolat imperium receptorus,
 inuitatq; Diocletianū adhuc in humanis agere, ad
 pristinam dignitatem recipendam quam vt rem
 homini

Diocle-
 tianus se
 diae: quod
 diuina vidone
 factum æquū
 sit iudica-
 re: vt qui
 tam superbe
 iustus insultatens,
 aliene in-
 iuriæ viuerent
 obnoxij.

Intelix-
 rio & Maximo
 faueret asperit⁹q;
 supplicij metu ve
 Diocle-
 tianum haustit.

Decima
 persecu-
 tio.

CON-
 STAN-
 TIVS
 GALI-
 EVS
 XLII.
 IMPER.

MA-
 XEN-
 TIVS
 XLII.
 IMPER.

homini pestiferam & exitiale ille ut dixi aueratus est. Galerius ex Illyrico Romam Severum Cæsarem mitit cum exercitu, urbem obsidet. Cæterum defectione militum destitutus fugam occupat, fugiens Ravennæ interficit. Disceptatum inde pro cõdione inter Maxentium & patrem Ambrosii Herculeus militis ut filio deturbato sibi regnũ restituerent. Sed ille non solũ non id tenuit, sed conuictũ etiam tulit. Omni itaq; recuperandi imperij spe destitutus, Galliam decreto perijt, vt quando id consilium parum feliciter cessisset, alia ad recuperandã dignitatẽ via grassaretur. Imperabat Constantinus in Gallia, qui imperij per manus a patre acceperat. Constantinus in Britannia Eborac anno sui principatus. XIII. diem obiuerat, quo defuncto filius magno militũ fauore fuerat imperator salutaris. Erat Constantinus ex Constantio & Helena genitus, cum qua is ille deuotum fecerat. Theodorã Herculei priuignã ducere iussit, vt supra est declaratum, & mox Constantino Faustã eiusdẽ Herculei filia matrimonio locata est, tanquam igitur extorris ad hospitiũ, socrer ad generũ, Hercules ad Constantinum se contulit, eo tamen consilio vt eo iuvene per fraudẽ oppresso simul Galliarũ imperium & exercitum inuaderet. Quod si scriptoribus in re obscura coniectare liceret, videntur mihi Hercules & Maxentius excomposito in eam disceptationẽ venisse vt rem minus suspectam facerẽt. Cæterum cõspirasse in illud ambo, vt Constantino quoquo modo sublato, Gallias & Hispania suo adirent imperio, inde per eos successus cæteras gentes subigerent, sed quocũq; illi animo discedere cõeperunt, fraus quod satis cõstat, est Constantino intentata ab Herculeo, qui cõmiserat iuuenem acceptus est, ac benigne & clemẽter ab initio cultus, verũ vbi Faustã coniugis indicio comperit Herculeum suo imperio & vitã insidiã rĩ (nã senex ratus plus filia pietatẽ apud se valiturã quam iugalem fidẽ quid animo moliretur occulte cum Faustã cõmunicauit) cõfessum ad vltionẽ consergit. Hercules fugam molitus Massiliã vnde ad filium in Italia trãsmittere parabat, Constantini iussu interfecit. Sic Maximianus? Hercules homo ad sciũtia natus, dignũ suo ingenio fortis est exitus. Sed dum hæc alibi sunt, Marcellus pontifex diuinitus intẽtus Priscilla pio hortatu impulsit, vt cõmiserit Salaria via confunderet, quod ab initio sui pontificatus tenuit. Titulos quinq; & .XX. in vrbe cõstituit, vt priorũ desiderijs cõmodius consulere. Comperit interim indicio Maxentius Lucinã Romanã nobilẽ omnes domesticas fortunas ecclesiã testamento consciuissẽ, quo indicio iratus mulierem ad tempus relegauit. Marcellũ captũ compellere conatus est ad pontificatũ vltro deponendum, fidẽq; abnegandã, quã vbi frustra moueri sensit illum in cacabullũ coniecit ad publicas bestias custodiendas, vbi Marcellus neq; orationẽ neq; ieiuniũ intermisit, hortariq; suos per literas ad pietatis cultũ, & religionem iuendã. Nono deinceps mense quã eo cõiectus est, paucorum initiatorũ opera teritis illis fordidibus eximitur. Maxentius nihilõ mitior factus, sed maiore adhuc iracundia, pium & venerabilẽ senẽ cum fremitu repetitũ in easdẽ sordes obrudit, vbi multo pãdore & situ cooperens vitã cũ morte cõmutauit, anno quam sedere cõeperat nõdũ exacto. Eius corpus Lucina in Priscilla cõmisterio funeratur, vbi variũ locum in sacrã edis vsum vertit pia posteritas. Phanũ Marcelli nomine cõstitutum hodie in celeberrima parte vrbs visitur, atq; ita euenit, vt vbi ille per ludibriũ & cõtẽptũ consumptus est, illic hodie celebrĩ tẽplo veneretur. Sunt & alia mar-

Constantinũ interitus.

Fausta Constantini vxor.

tyrum supplicia secuta. Enimvero Maxentius anũ mo fuit nihilominus pijs cultoribus infesto quam Diocletianus fuerat. Interfecti itaq; sunt crudelissimõ eius imperio Damianus, Cosmus, & Sergius. Lucianus, Agnetis & Agathæ martyriũ, quidã in hæc tẽpora reponũt, alij in Diocletiani principatũ reijciunt, Agnes virgo a Semproniano vrbs prefecto ad lupanar distraçta, cõlesti lumine circumfusa, ab omni labe defensa est. Sempronianũ filius, qui omnium vnus ad eã ingredi est temere ausus, cõfessum exanimis iacuit, sed virginis precibus ad vitam restitutus, mox in ignẽ coniecta, quũ nihil flama officeret, gladio transfixa animã celo reddidit, eius paritibus sepulchro cũ fletu & lametatiõne assidẽtib; frequenti virginũ cõctu circũspecta candida & resurgens apparuit, hortataq; est illos vt pijs lachrymis modũ imponerẽt, quando in cõeli sublata, vberissimum ferret sui martyrij præmiũ. Est & Anastasia Romana mulier martyrio admoda, cũ mulieribus DCC. & ducentis viris Christiani nominis primo in Palmariam insulã deportata, inde totus ille piõrum cõctus vno die per varia est supplicia consumptus. Anastasia in ignem cõiecta est. Durarũt in posterum Anastasiã epistolã ad Chryfogonũ martyrem elegãtes & eruditã. Barbarã virginẽ in Heruaria nerũ cõcisi sunt, ardẽtes faces corpori admoda, mãmã vulsã, ad vltimũ trãsfixa gladio occubuit. In Cilicia Bonifacius Tharsi cruciatu consumptus est. Carpophorus presbyter, & Abundius Spoletis. Claudius, Nicofratus, Symphorianus & Simplicius in Lucania. Crispinus Suefã. Christophorus Sammonã in Lycia. Mira sunt quã de huius viri statura enormiq; magnitudine dicunt, virgĩs ferreis primo cõsus est, dein flammis exustus, postremo sagittis cõfossus. In Aegypto Catharina virgo Costi, vt quidã tradunt, regis filia diuinarum rerũ adeo perita, incerto tamen autore vt allegorice, methomice & mystice percontaretur & responderet. Accidit vt quũ Maxentius Alexandriã esset, vnusq; Christiani nominis (vt illius fuit scituã) ad supplicium eius iussu traheretur, pietatis studio temperare non poterit, quin Maxentiũ vt facerũ & demerem increparet, ob idq; puella custodiã iussã est. In mediũ inde producta, cõlesti merte afflata, ita de vera pietate distulit, vt .XL. sapientiã professores ad Christum cõuersi sint, & cũ his Porphyrius Maxentiũ necessarius, vxorq; principis, qui ad vnũ omnes sunt supplicio affecti ipsa flagris caesa, gladijsq; rotarum dilaniata, capite muldatur. Eius corpus in Syna (est is Arabiã mons nobilis) angelorum ministerio est collocatum. Secutũ Cyriaci martyriũ, Largi & Smaragdi, & cum his .XXX. pietatis asserorum. Cyriacus liquata feruentiq; pice perussus, ac neruis cõsus, securi subiectus est. Dõninus gladio trãsectus est via Claudia. Dorothea & Theophilus in Cæsarea Cappadociã. Eulalia & Euphemia virginẽs, hæc in Chalcedone, illa in Emerita Hispaniã, Eleutherius Nicomediã, Eupolus Catanã, Felix & Adactus, Ianuarius, Fortunatus & Septimius in Apulia, vel vt alij scribũt, in Aphrica. Pafus est eadem tempestate Georgius martyr in Perside apud Diopolim. Gorgonius Nicomediã. Genesius & eius frater Prothasius Mediolani. Genesius Romã. Adrianus cũ trib; & .XXX. Nicomediã. Herafimus & Ianuarius, Beneuentanus hic, ille Campanus antistes. Hic securi percussus, ille pice, pũbo, resina seruetactis perussus. Hilaria Aphrã virginis mater in Augusta cum tribus virginibus cõbuit. Iulianus Antiochenus Romẽ cum plerisq; alijs. Lucia virgo Syracussis vbi orta est, Iuliana & Leucadia, &

Qui sub Maxentio martyriũ passi sunt.

Barbara.

Catharina vxor supplicium.

Georgius.

Licinius Cæsar.

EVSEI BIVS XXXI. Pontifex Vtri illi sitis.

Eusebii monumeta.

dia, & ipsã virgines, Toleti hæc, illa Comi, vtrãq; natali solo. Methodius Tyri olim antistes, mox Chalcidẽsis, in Eubœa. Marcus & Marcellinus Romã ad stipitẽ ligati, cõfiscq; confoffi. Et residua illa Diocletiani insectatio, in Maxentiũ imperiũ propagata, per hæc priorũ supplicia. Romẽ fortisq; in Christianũ nomẽ grassata est. Cæterum dũ Maxentius sic imperat, Galerius, qui Illyricũ obtinebat, Liciniũ Dacia oriundum, virum manu promptum, & iam inde a Narfœnico bello præclaris facinoribus illustrem, Cæsare appellauit, nec ipse in humanis diu postea fuit. Ita quatuor vno tẽpore diuisum in ter se imperiũ tenebat, Constantinus & Maxentius Augustorum filij, Licinius & Maximianus? noui homines, quorum hũc Galerius o. i. præfecerat, illum Illyrico, Constantini Gallia erat, & omnis occidua ora. Maxentiũ Italia cũ Aphrica & Aegypto. Constantinus itaq; primus Maxentio bellũ inculit. Nul la enim regni societas diu fuit paris consortis. Est Constantinus vltionem secutus videri potest, quod per Maximianum patre Maxentiũ suã vitã & imperio infidiatus esset. Sed quãcũq; illi fuit inferedi belli causa, nã ab ijs quos sequimur, nulla quidem tradit, quinto sui imperij anno Constantinus ciuile bellũ iniit, pugnauiq; aliquotes in Italia trãgressus prospero mare, fugauitq; Maxentiũ copias, postremo vltra Milauem pontem hostẽ prælio vicit. Maxentius acie egressus pontẽ celeri cursu repetit, quãdã fallendũ hostẽ multis instruxerat decipulis. Suarũ itaq; artium obliuis, illũ magna animi cõsternatione occupat, quo contigit, vt in subiectam Tyberim cum multis qui proxime adquebant, sit præcipitatus ac vorticibus absorptus, homo impius impio patre natus, dignus qui adhuc infelicis perire debuisset. Sed historia rerum narratio est nõ insectatio. Excidit imperio & vita Maxentius anno sexto quã Augustus fuerat appellatus. Superfuit Maximiano patri qui Massiliã perijt, annos quatuor, Galerio qui in Illyrico duos. Sed it Maxentiũ principem post Marcellũ Eusebium trigessimũ primus in ordine. Fuit Eusebius natione Græcus, medico patre natus. Non desunt qui hoc pontifice facratissimũ crucis lignum dicant in Iudæa reperit. Eusebius cui plures astipulantur, Siluestri pontificatu id cõtigisse autor est. Floruerunt tẽpente illa viri ingenio clarũ. Lucianus Nicomediã presbyter, vir multa eloquentia, & qui plura ad vsum vrẽ fidei scripsit. Martyr obiit, vt est supra memoratum. Lactantius Firmianus Arnobij Aphrã discipulus. Is quũ Nicomediã rhetoricẽ doceret, discipulorũ infrequentiamotus, ad scribẽdum se cõtulit. Extãt eius libri elegantissime aduersus gẽtes pro Christiana fide scripti, in alienis refutãdis maior habitus quam in nostris confirmãdis. Mirus in eo candor, vt qui proximum a Cicerone nominẽt, haud inepte facere videtur. Manarunt ad posteros, præter diuinarum institutionum libros. De ira dei liber vnus. De hominis officio vnus. De Phœnicẽ & resurrectione Christi elegãs carmẽ. Epistoliarum libri ad Demetriũ, & ad Probũ de persecutiõne liber vnus. Symposium quod adolefens scripsit. Docuitq; iam grãdis natu in Gallia Crispum Constantini filium. Fuit his æqualis Iacobus cognomẽto sapiens Nissinẽsis antistes, hic quoq; varie & vtiliter multa elaborata. Sex & .XXX. eius volumina singula singulis argumentis edita, cæterũ omnia ad religionis vsum pertinentia. Vixit cum his Eusebius Cæsariẽsis antistes. Eius monumeta, Libri de euãgelicã lectiõnis apparatus. Ecclesiastica historia. Apologiã quibus Origenis scripta defenduntur a Porphyrij calũnia.

Pamphili martyris vita. Res gẽtium & tempora a primordio mundi ad vigesimum Constantini principis annum, perpetua chronicon ferie digesta. In sunt anni quinq; milia quingenti. .XX. quã temporum obseruationẽ nõ plurimum sumus in historia secuti, haud ignari fuisse qui minorem omnino numerũ sequerentur. Scripsit idẽ sanctorem actã .XX. libris complexã, & alia quaedã minus celebria. Perijt factõ Eusebius? Romanus potest esse, anno fux creationis sexto, ad Calisti cryptã humatus est. Melciades Apher illi successit, qui Maximiani iussu, vt quidam scribũt, necatus est. Sed non video quonã modo quadrare possit illis temporum ratio, iam enim Maximianus cognomẽto Hercules, Maxentij pater perierat. Iunior Maximianus quem Galerius Cæsarem appellauit, procul ab vrbe imperauit, quum Maxentius est rertum in Italia & Aphrica potius. Quod sub Maxentiũ fedit Eusebius, ex eo potest intelligi quod Siluestri qui illi successit pontificatus in Constantini imperium incidit, qui Maxentiũ vicit, imperoq; & vitã spoliavit. Imperauit Maxentius annos septẽ, quum sacra Melciadis administratione quinq; quidẽ annos impleuerit, nisi forte primis Maxentianũ imperij annis eum perijtẽ dicat aliquis, quo biennio Maximianus Hercules cum filio Maxentio Romã fuit, aut Maxentiũ ipsum velint Maximiani iussu cognomen, quod eorum quos sequimur scribit nemo. Perijt Melciades anno quã sedere cõeperat quarto, mense septimo. Sunt huius decreta ne dominico die & qui Iouis diei ieiuniũ celebraret, quã vtrẽq; genibus esset facer. Sunt & aliqua in oblationibus cõstitutã, in Calisti crypta sepultus est. Perijt eo sedere Sophronia, quã a Maxentio stupri appellata, quã suũ corpus ab ea labueri nõ posset, sibi manũ intulit Lucretiã exptũ imitata. Sed magis pie Dorothea, quã in idẽ discrimẽ adducta, maluit suum corpus alieno ferro, quã suo violari, ne tyranni stupri pateretur. Constantinus Italia potius ad orisẽ imperij occupandũ aim adiecit, quod vt maturũ fieret per opportune accidit, vt non multo post q; ille Italia tenuit Maximianus bellum Licinio inculit. Erat huic Cõstantia Constantini foror cõnubio locata, ob eamq; affinitatem Licinius vt credere par est, cepit Maximo suspectus esse, sed quãcũq; ille nouo bello prætextat causam, nã quã alia fuerit nõ reperio, cõparato exercitu iam in Liciniũ mouerat Maximianus, quũ inflatis subito visceribus Tarfi diẽ obiit. Ferunt ita corpus contabuisse, vt nihil a cadaveris spece clades illa scũentis morbi distaret, vermibus fœdo aspectu toto corpore cõfartentibus, ac tum medio cruciatu, eorũ impulsu q; demonib; seruebant, homo impius quasi ad remedium est nomen Christianũ insectatus. Postremo penitentia egit, violariq; Christianos vetuit, & vt suis vteretur legib; pmissit, obiit nihilõ fecit homo seus & vari quo emedio sublato Constantinus Licinio bellũ intulit, nec affinitas obstetit aĩo imperãdi cupido, aut redigãt potius in vnũ distipatũ Romani imperij corpus. Sunt qui scribãt Christiani nominis causa quod Licinius Constantino inuito crudeliter insectabatur, bellũ inter eos ortũ. Primo itaq; prælio in Pãnonia vincit, varia inde prælia inter eos fuisse, interdiã etiã par facta, sed ais ad iniuriã accensũ cõtinuo est ad arma recursum, ad vltimũ Licinius rebus suis terra & mari afflictis, in Nicomediã cõpulsus, salutem cum hoste pactus, deditiõne fecit. Sed ille haud multo post contra iusturandum quo priuata illi vitã promittebatur, Theofaloniq; interfectus, vt Eutropius scribit. Imperauit Licinius Cæsaris

MELCIADIS PONTIFEX.

Melciadis potiffis dis decreta.

Maximiani interitus.

ris nomine annos propemodū quindecim, auaritia cupiditate omnium pessimus, & in venerem pro nus disciplinarū omnium expertus, & ob eā rē literarū studij infestus, virus & pestē publicā vocās omnē literariā disciplinā, p̄cipueq; forensē industriā, rusticāq; facili, v̄tore ruri educatus, vilis mī litiaē custos, in spadones & aulicos seuerus, palatū nos mures & tineas appellabat id hominū genus.

CON. Constantinus Licinio victo & in dedicatione recepto iam lōge lateq; imperio potius, filios Cæsares creauit, mox vt sunt quorundā hominū ingenia, quae multo difficilius secundā ferūt fortunā quā aduersa. PONT. sam ex optimo & mitissimo principe uolētum & immitē aliquā diu egit, nā & fororis filii interfecit, mox Faustā cōiugem, inde amicos, nec quidē paucos, quo cōtigit, vt in ab initio imperij sit inter optimos principes habitus, inde inter medios. Fuerunt alioqui in eouirtutes & multae & eximiae, militaris glorie studiū ingēs, fortuna in bellicis rebus p̄p̄era, nec minor industria. Gothos ciuilib; defunctus bellis varie afflixit, pacēq; his reddidit, atq; his uirtutibus immorale nomen addebat, liberaliū artū haud mediocri studio trahebat, quōt ociū a re bellia ca esset, liberalitate & munificētia omnium gratiā promereri. Leges ex bono & aequo sanxit, quāsdā superuacuas antiquauit, aut correxit, si quae nimium rigoris habuere. Vrbē in Bizantiacis ruinis citra Bosphorū egregie cōstituit, magnitudine & aedificiorum apparatu. Romae amulā, vnde & ipsa a principio Roma appellata. Quod equestris statua principis suo restata est titulo. Pōponius Legus preceptor noster, in Augustalibus libris, Constantinū scribit in Sardinia agro primū vrbē ponere voluisse, inde ad Sigaxū Troadis iacta ab eo fundamēta, mox Chalcedonē trāslatū opus, postremo quō hic vrbē metātib; aquilae regulares funiculos ademisissent, trans fretūq; praepete uolatu detulissent, id ille secutus augurium in ora Thraciae, vbi Bizantium fuit, nouā statuerit vrbem. Restituit & Drepanam in Bithynia, quā a nomine maris Helenopolim dixit. Sed hęc aliq̄to postea. Quinto autē anno quo in Gallia cepit Constantinus imperare, Siluester vir Romanus patria, multa sanctitate insignis, in Meliadis locū furrogatus est. Fuit annus ille Romanē vrbis mille simus quinquagesimus sextus. Humanā salutis tredecimū ac quartūsdēcimus, quo biēno Cōstantinus Maxentio victo, Roma poritus est. Ceterum priusquam p̄stis illa bello sublata, quia nihil v̄sp̄ia Romae erat utū Christianae pietatis hominibus, Siluester Soractis latebrā adeptus adhuc latebat, quom Constantinus Romā venit. Sunt qui tradāt fuisse illum nō fecerunt, sed relegationē. Sed quacūq; v̄ adactus illic fuit, Constantino Romam ingresso Siluester haud multo post ex Soracte in vrbem venit. Hic primū omnium principē adijt, quē sua sp̄te bene cogitantē facili ductu pertraxit ad Christianā pietatem demerendā. Enimvero ille priusquam Romā uenerit, ita fuerat institutus, vt ad bellum iturus nullo alio quam crucis signo vte retur. Sunt qui scribāt eo die quo cū Maxentio prospere conflixit, sereno puroq; caelo crucem ab eo visam, quam suspenderit & adorauerit, autē itaq; superne uocem. Cōstantine uincēs in hoc signo. Nec defuit oraculo euentus, nam quom pugna illa, quē in stabat, prospere pugnatū est, tum ceteris quae deinceps bella gessit, par felicitas affiuit. Siluester igit sanctitate morus, p̄ncip; eius horationib; in Equitij opera & horris sacra aēdē statuit, haud procul a Diocletianis dona.

Thermis. Tenuit aliquandiu id nomē locus. Eāq; donarijs amplissimis instruxit. Patera argētea, XX,

pondo, Scyphis duobus ex eadē materia, aureo calice, & alia preciosa supellectile ad sacrorum vsum quae sita. Obtulit & aureum diadema gemis distinctum, quo Siluester & omnis pontificū posteritas vteretur, sed ille id insignē nō recepit, velut parum religioni idoneum. Phrygia mitra candida cōrenatus. Dedit & fundū in Sabina agro, domū & hortū Romae, eratq; fauore principis iam christiana pietas in spe maxima dignitatis in posterū augenda, quā Arrius Alexandrinā ecclesiae presbyter, vir specie & forma magis quā virtute insignis, glorie & laudis nō veri studiosus, impio cōmōto exordium fidē in dubiū trahere est impie adortus, filiiū ab eter na patris substantia separare conat; . Erat inquit alit quando quādo nō erāt, non intelligens filii esse patri cōaeternū, eandēq; in trinitate substantiam, velut nō satis perspicue dictum est. Ego & pater vnum sumus. Obstitit diu multumq; hominis vecordiae Alexandrinē ecclesiae antistes Alexander, enixeq; elaborauit vt hominē ab errore retraheret, veritus ne id uenētū in plures serperet, iam enim non deerāt qui illi temere accederēt. Ea res in causā fuit vt Cōstantino autore sit cōcilium in Nicea indictum, quo, CCC. & amplius uenerē antistites, estq; Arrius eo accessit, tenuitq; nō nihil disceptatio illa. Postremo ueritate cōperta ita est decretū, vt filius hominios patri scriberet. Probauit id decretū Constantinus, indixitq; exiliū ijs qui non essent decreto acquiescēt. Arrio, quia ab insana opinione nō desistit, cū sex alijs indictum est exiliū, adeo nunq; desuere qui sua stultitia periclitari maluerint, quā alie na sapientia seruari. Eodē cōuētū Photiniani Ebionitanae haeresis sunt dānati. Photinus Gallograeciae Antistes dedit his nomen. Affirmabant Ebionitae Christum a matre pio coitu conceptum. Dānati & Sabelliani qui vna dītaxat personā in trinitate stauerunt. Fuerūt & alia eius cōcilij decreta, vt qui libidinis impatiētia seipsum castrasset nō amplius in clerū reciperet. Ne quisq; sacris initiatus, nisi ei; explorata esset uita & eruditio. Nec sacris admissis cū extraneis mulieribus habitaret. Cum matre forore & amita tantūmodo liceret. Ne quē suus expulerit Antistes, siue prophāta, siue iniūctus, alius suscipere, & ne cuiquā iniuria fieret. Constitūtū adhuc vt quotānis cōcilij in prouincia haberet. Hūc morē annuū cōuenens habendū, vt antistitum & ceterorū uita exploraret, aboleuit posteritas. Ne prera qui persecutione tempore sine cruciati pietate excidissent ante quinquēniū restituerent, sed inter Catheduminos essent. Postremo decernunt ne quis a minore ecclesia ad maiore ambitione & auaritia, sed priorū causa faceret sibi gradū. Et haec tūc Niceensi sunt cōuētū decreta. Siluester quod ad pōtificiū atq; tiner munus, primus instituit vt sanctum christina ab episcopo cōsecraretur, vt idē baptisimi fonte merfos signaret, quod & in mortis articulo faceret. Ne qui in istatū nō esset clericū in ius uocaret. Ne presbyter in curia ageret causas, aut ad prophānū tribunal. Iam & aliqua instituit circa cultum sacris operatūm. Vt vno quisq; esset ordine cōtēntus, & vnus vir uxoris. Cōstantinus augendae religionis studio in Caesio Basilicā aedificauit magnifico apparatu. Constantiana olim, nunc Lateranensis dicitur, praecleara huc donaria intulit Fastigium tēplū argēteum, & ex eadem materia saluatoris statua in maiestate sedēs, dextra laeuāq; XII. apostoli quinī pedum singuli, librarum. XC. & rursus saluator in apsidem respiciēs, pondo. CXL. circa thronū alati genij ex eadem materia ceterum quinum pōdo aureas in manibus coronas habentes. Delphini quatuor

Arrianae Hereseos origo.

Ebionitana & Sabelliana Heresis.

Siluestri pontifici decreta.

Constantini donaria.

tutor argenti. Altaria septem ex purissimo auro. Adiecit his praedia vrbana & externa. Instituit & sacri baptismi fontem ex porphyritico lapide Basilicæ proximū, argenteus fundus, in medio columna porphyritica, & i ea aera phiala quinquaginta pōdo balsamo plena, vt paschali die vsum nocturni exhiberet luminis. In supercilio fontis agnus purissimū auri, vnde sacra manabat aquae fluuius. Nec procul ab agno Saluatoris signum ex argento, & ex aduerso alterū Io. Zacharię filij, cum prophetico versu. Ecce agn; caetera nota sunt. Septem cerui in orbem dispositi lae aqua fundebant, & ipsi argentei octogenū pondo singuli. Prouentus sacri fontis ex vrbanis & Italicis praedijs constituiti, quibusdā etiā in Aphrica & Graecia fitis. Statuit & Petro apostolorum maximo in Vaticano templum eiusdem pontificis horatio. Huc & corpus transtulit, transtulit cum cupro & aere clausit. Supra id sepulcrū crux aurea constituta, centenū quinquagenū pondo, dextra laeuāq; quatuor argenteae candelabra, & in his apostolorum actus affabre insigniti, tres aurei calices, XX. argentei denum pondo singuli. Patena aurea trecentū pōdo gemis iacynthinis & margaritis praedita, altare argenteo & auro clausum, pluribusq; gemis distinctum, huic quoq; tēplo in vrbe fortisq; sua praedia decreta. Extruxit & diuo Paulo suum Hostiētiā uia templum, nihil minore apparatu, idēq; muneribus ornauit amplissimis. Crux aurea cētū pōdo diui cōditori imposita. Prouentus ex Cilicia & Syria cōstituiti, vnde balsamū, crocū, vnde caesia aromata, oleum, & alia ad sacrorum vsum necessaria. Phantū crucis eiusdem est principis opus in Theatro Sessariano, huc partem dominicae crucis intulit ex Hierosolymis deportatae, crucem Helena Constantini mater secum detulit, mulier religioe & pietate insigni. Haec diuinarū rerū studio nocturno q; visu impulsā Hierosolymā eō nomie pe tēte vt dominicae quaereret crucē, vñ humana salus pendens esset. Ita forte accidit vt Veneris simulacrū eodē esset loco cōstitūm ab impijs fidei persecutori bus, vt oē dōcē passionis monumentū aboleret, Christianiq; metu subacti p̄ Christo cogebant Venerē adorare. Caeterū loco ruderibus purgato crux reperta est, & cum ea quae Saluatoris filij duae aliae subrutae, vnde duo pependant latrones. Triplex titulus ueritate p̄p̄modū abolit; rei indicio fuit, sed maius continuo signum secretū, admota mulier defuncteq; uita restituit. His Constantinus princeps morus, uoluit quēq; eo supplicio necari, sic res quae antea mortualibus probro fuerat uenerationi esse cepit, vno adhuc clauorum, nā tres cū cruce repositi sunt, Constantinus pro amuleto in cono galeae usus est, altero bellatorem equū cōmunisse dicitur, reliquū in mare ab eo deiectū ad fōdā tēp̄statē cōpescēdā. Partem crucis quae secū Helena ex Hierosolymis attulit in Sessorianam aēdē reposuit, q̄ crucis nūcupata est. Hunc quoq; locū Cōstantini pietas munerib; ditauit aplissimis, dedit & ecclesiae agros intra extraq; vrbē in Palatio & Nerisino fundū. Statuit & Agnetis tēplū cū baptisimi fonte, vbi filia sororq; Constantini sacris sūm lymphis admo tae, huic quoq; aēdē sua sunt dona data, assignati & foris agri. Laurentio dein Tyburina uia, & Marcelino Laucana optimus princeps extruxit tēplum vbi loci in honore matris, Mausoleum erexit, quā porphyritico clausit sepulchro. his locis multa uariāq; cōgeffit, & p̄dia ad sacrorum vsum. Extra vrbē duob; apostolis magnificū in Hostiētiā erexit tēplum Ioanni Zacharię filio in Albano. Capuae cōmuni apostolorū nomine. Neapoli quoq; scribunt

Tēpla a Constantino condita.

Tēplum crucis.

Sanctissimi crucis ligni ubi reperit.

Clauis.

Templū Agnetis.

Tēpla gentium eueruntur.

Viri clari

Athanasius ab Arrianis perlitur.

Eumōtia

Antonij abbatis sanctitas.

Marcus Pōtiffex.

quidā sacra ab eo aēdē erecta. Caeterū cuius nomine parū cōstitur. Nullus v̄sq; sacer est ab ipso principe locus cōstitutus cui nō sua dona nō suū uectigal ac tribuerit. Cōstitūm in opoli Basilicæ duae erectae. Irenes vna. Altera apostolorū. Oia gentiliū tēpla cū Delphicis tripodibus pietissimū principis edicto sunt euerfa. Quidā & in his Hieronymus non Siluestri sed Marci quī illi successit id pōtiffatu factū prodidere. Et Cōstantinus christianaē fidei cultum priorum principū saeuitia uarie afflicto per haec in posterū stabiluit. Legē praetera sanxit, vt uirginibus & qui in coelibatu uiuerēt religionis causa, testari liceret. Quorum legatis uideri potest ecclesiae parimonij uehementer auctū. Scio ex reuocatori bus fuisse qui scriberet, nā fama quoq; rei huius manuit ad posteros, est apud scriptores quos sequimur nō reperio, Romā cum multis Italiae vrbibus prouincisq; a Constantino Ro. ecclesiae attributa. Quod factum ab eius uiri in christianū nomē pietate non abhorreret. Siluester tertius & trigessimus pontifex quem anno tres & XX. ecclesiae praefuisset, vt scribit Platina, vt Hieronymus, vñ & XX. fano perijt, ad Priscillae cōmitem sepultus est. Vixerunt cū eo uiri religioe clari, luuēcs presbyter genere Hispanus, qui euāgelicam heroicō carmine scripsit historia. Porphyrius qui quū librū de re christiana ad principem dedisset ab exilio est reuocatus, Athanasius Alexandrinē ecclesiae antistes, is ab Arriana factione pulsus ad Cōstantinū se cōtulit, huius Symbolū illud est cōstitutū mēte cōceptū aduersus impiū Arrianorū dogma. Est & Metrodorus philosophus per id tēpus agnitus. Rhetoricus Heduorum antistes, uir sanctitate diuinarūq; literarū eruditioe insignis. Eustachius Berythanus, is quoq; in Arrianos multa scripsit. Nazarius rhetor clar; suo nomine sed Eumonia filia clarior. Virgo haec & quae eloqueret multa scripsit. Hieronymus v̄sq; adhuc tēpora durasse uideri uelut Arnobij rhetorem qui Laetantiū docuit, & qui a christianorū coetu non est prius receptus ob id q̄ diu fide impugnauerat. Quibus cōtra gentiliū religionē scripsit & edidit. Donatus per id quoq; tēpus est in Aphrica illustratus, a quo Donatiani. Eadē tēp̄state Iulianū Frumētij & Esiū illūstrū predicatione plerāq; gentes populiq; sunt ad fidē cōuerfi. Iberorū gēs ad pōtiffū & Caspiū mare ex captiua muliercula caeterū christianaē pietatis non ignara Christi nomē percipiunt. Mox Bacchurij hortauit & cultū recipiūt. Valuit ea tēp̄state ad mouendos hoīes Antonij sanctitas qui in solitudine uixit, huic Helena Cōstantini mater se & filij per literas cōmēdauit. Panis illi escē fuit & aqua potui, semel in die & sub occasum solis tenui cibo reficiebatur, uir aegyptiaci generis, porro q; orationi deditus. Hieronymus auctor est eum alie quorū epistolae aegyptiacae scripsisse, quas ob sententiarum pondus Graeci in laeum vsum uerterunt. Perijt in Thebaica regione Aegypti annos centum & amplius natus. Corpus Iustiano principe reperitū Alexandriae primo, mox in Gallia translatum, hinc uidei mihi monasticā uitae q̄ hodie late patet principij ortū, vt secūdū clerū scriptūm religionis dogma oim uerūtissimū. Marcus Siluestro successit, Roma fuit illi patria, pater Priscus. Hoc pontifex xxxij. ce Gethę Gothi fuit in Sarmatia a Romanis supati, & Sarmatae reges suos diffidentes Chos Arcatages dixerat factio in eos imperu suis exturbarunt finib;. Collocerus res nouas in Cypro molitur & opprimunt. Constantinus iam senio cōtēntus nec multo priusq; uita deceffit baptisimi lauacro admotus est. Eusebius Nicomediae antistes illū sacro fontis admo ss uir,

uit, in Arrianum dogma prius ut quidam scribunt præuaricatum. Erat Eusebius Arrianæ sectæ fautor. Cæterum baptiferium quod Romæ tam insigni struxit apparatus, efficit, ut non temere ijs accedat qui hæc tradiderunt. Nec credere æquum est fuisse eum tot templam positum aucturumque tanta pietate re christianam nisi baptisimam fuisse, fonte prius sublatum. Alij Constantiæ sororis impulsu tradunt Arrii ab eo restitutum, velut per inuidiam fuisse in exiliū actus. Cæterum quantum Constantiæ persona esse cit, ut huius opinionioni non omnino repugnem, nam & Licinio nuptii qui christiani fuit nominis inimicus, & Licinius ex ea genitus christianos palatio expulsi, ut Eusebius scribit, Tantum Constantini pietas ab simili in scriba abhorret. Sed qui hæc tradiderunt decreto aiunt Constantinum baptismum in id tempus distulisse, ut Christi saluatoris exemplū imitatus in Iordane fluuiū baptizaretur. Hæc quædo rā varie traduntur, neq; pro certis affirmare ausim, neq; pro falsis refellere. Sunt quod ad eius exitum attinet, qui tradant illum Bizantio ad calidas aquas valeudinis causa egressum vita demigrasse, vnde videri potestrumor ille ortus de eius lepra, & laucro sanguinis. Plures sunt tñ & in his Hieronymus autores eum bellum Persis illaturū (sunt qui Parthis dicant) Mesopotamiam incurrasent, apud Nicomediam, quæ Bithyniæ est, in Acirone villa publica fato perisse. Decessit vita quicq; vel vtraliq; scribunt, sex annos & sexaginta natus. Imperavit annos vnum & triginta. Apparuit sub id tempus quo tatus princeps est vita defunctus Cometes in usitata magnitudinis. Marcus pontifex qui illi successores fuit, Constantino adhuc in humanis agente duo cōstituit templa. Ardeana via vnum vbi est ipse postea sepultus, Romæ alterū, quod piensissimus princeps magnis muneribus excoluit. Fuerūt eius decreta, ut Hostiensis antistes a quo Romanus consecratur, pallio vteret, ut festis diebus post eū agellum clerus symbolum enunciaret, ut idem faceret & piorum cœtus qui sacrorum causa adesset, fuerat tamen idiam antea Niceno conuentu decretū. Hibernia insula quæ nūc Scotia est, per id tempus Christi cultum recepit, reus a modico principio ortum miraculo coaluit. Muliercula christianæ pietatis cultrix, reginæ insinuata, Christi nomen & illi mirifice inculcauit. Regina regem docuit, rex vniuersum populum. Armenij quoq; Hiberes, & Colchi eadē tempestate vere pietatis cultum sunt complexi, quæ fidei incrementa, Iulio sedente Philippus Eremitanus fieri contigisse arbitrat, Constantino adhuc imperante. Incidit Iulij pōtificatus in extremos eius imperij annos, ut Hieronymus demonstrat. Platina, Marco adhuc sedente, ut supra significauimus, Cōstantinū in humanis esse desisse arbitrat, adeo oibus temporibus articulis variā auctores, quos sequimur. Habuit Marci pōtificatus, quocūq; obiit principe, annos duos & amplius; Iulius est inde pontifex creatus, quibus & trigessimus ab eo qui primus fedit, idem Romæ natus. Magnum illi negotium ab Arrianis ortum, quorum hæresis Constantij principis fauore supra modum breui aucta est. Accepit Constantius imperium per manus a Constantino patre imperauitque annos quatuor & XX. cum Cōstantino & Constante fratribus. Erat & Dalmarus Cæsar cum his relictus in successionem imperij, ex Cōstantini fratre ortus, adolefcens egregia indole, sed is breui post a militibus est occisus, magis non probante Constantio quæ repugnant, ob eāq; res resperus est cædis infamia, multiq; persuasum habere fuisse Constantiū eius facinoris auctore, Interfectus

Cōstanti
nexusus.

Marci pō
tificis de
creta.

Hibern
nia Chris
tiani cultū
recepit.

Iulius
XXXV.
Pōtifex.
Cōstant
& Con
stantius
XLIII.
Impera.

est Dalmarus Cæsar anno tertio post Constantini maioris obitum. Nec ita multo post imperij ambitio cæteros fratres traxit in nefarium armorum certamen. Constantinus qui Gallias cum Hispanijs & alpbis Britannia Orchadibus & Tyle fuerat sortitus, bellum Cōstantio intulit, qui Italiam cum Africa & Illyrico obtinebat; postq; varios bellorū conatus ad Asiam (est is Venetiæ fluuius) haud procul Aquileia inconspicua dimicans occubuit, atq; ita respublica ad duos Augustos Cōstantiū & Constantem recidit. Fuit inde Constantij imperium illi quādiu, iustum & populare, valeudine inde aduersa, prauisq; amicorum consilijs grauis est omnibus factus, sed nullis grauior quæ hominibus christiani nominis. Arriang hæresis addidit primū omnium Arriū restituit. Quod si sic est, manifestū mendaciū arguunt illi qui dicunt Constantiū persuasū illum a Constantino patre restitutum. Inde Cōstantius, pietate pietatisq; cultores insectatus, auctor fuit, ut Laodiceam Syriæ christianorum Antistitem cōuentus indiceret. Tenuit disceptatio inter Arrianos & orthodoxæ fidei propugnatores plures dies, sed quū Arrius resistere non posset Athanasio Alexandria antistiti, qui validis nixus demonstrationibus quibus Christus asserbat cum patre Homousio, vbi ea quæ diceret parum sibi quadrare sensit Arrius, suamq; plane causam inclinare, calumniam commentus Athanasio salum intendit crimen tanq; magicas exerceret artes. Dānatur itaq; Athanasius Constantij iussu ac porro inde fugatus in vetustissimæ cisterne lacu sex circiter annos sine solis aspectu latuit, demum a cælo monitus ad Cōstantis sese partes contulit, quo adnitentea Cōstantio est in gratiam receptus. Arrius interea affectatorum studio, multarumq; gentium fauore, quum in multa esset celebritate, iam enim clarissimū cum eo antistites sentiebant, quum forte ventrem exoneraret, ruptis subito visceribus, magnaq; intestinorum parte in latrina demissa fecdam mortem obiit. Iulius pontifex (nam multis & ipse iactatus casibus Arrianorum insectatione) decimo sui exilij mense Romæ reuersus est, sub id tempus quo Constantius est ad Asiam interfectus, quæ cædes anno post Laodiceam synodo dum secuta est. Nec destitit inde Iulianus assiduis literis Oriētales antistites insectari quæ non se autore prius facto Laodicea coiussent de summa re acturi, quū Romano ecclesie antistes ceteros dignitate anteiret. Cauillabantur illi dicentibus christiane fidei principes a se ad occidentem solem migrasse, oportere suam ecclesiam, vnde id bonū ad alias fluxisset gentes, principē haberi. Iulius tēpori non causæ cessurus, rem silentio antiquauit, atq; ita accidit, ut principū indulgentia, maiestas omnis & pōdus religio nis penes Orientalem fuerit clerū, quoad Phocas imperator, decus per ambitionē adēptū Romano restituit ecclesie. Condidit inde ampliandæ religionis studio duo in vrbe tepla, tria cœmeteria. Flaminia via vnu, alterū Aurelia, Portuēsi reliquū. Deceat inde tulit ne sacerdos, aut quoquo modo initiatum causam apud alii quæ ecclesiasticū ageret iudicem, ut oia ad rem sacræ pertinentia notari literarū monumentis traderent, vel horum Primicerius. Hi ab initio fuisse videri possunt quos hodie Protonotarios vocat. Vixit Iulij tēporibus Marcellus Anticyranus presul, qui multa in Arrianos scripsit. Arguit præterea ab Asterio & Apollinari, ut Sabellianorum vnus. Arguit & Hilarius. Quā Marcellus calumniam accuratissima defensione diluit, tātū fallus fuit cum Iulio & Athanasio nō cōuenire. Habuit & Basilij Antiquiranū iustū, is librū de virginitate scripsit.

Cōstanti
Arriano,
rū fautor.

Damnā
Athana
sius.

Arrii in
teritus.

Iulij pōt
ficis opa.

Protono
tarij.

Basilij
antiqui
ranus.

Claruit

Claruit & Theodor⁹ Heraclie Pōtice Antistes, vir facundus, & qui tam pie quæ vultit scripsit. Iulius pōtifex lato cōsumptus est anno sue administrationis quintodecimo. Sed it Constante & Constantio imperantibus, quo tempore Mesopotamia Persici est armis vastata, & Nisibis duos fere menses ab eadē gēte Saporis ductu oppugnata, nullo Nisibis maiore, ut creditur, def. nra est presidio quæ iacobi antistitis viri insigni pietate, & qui ipsius vrbs presidebat ecclesie. Dimicauit & Constantius Augustus alia quædiu, iustum & populare, valeudine inde aduersa, prauisq; amicorum consilijs grauis est omnibus factus, sed nullis grauior quæ hominibus christiani nominis. Arriang hæresis addidit primū omnium Arriū restituit. Quod si sic est, manifestū mendaciū arguunt illi qui dicunt Constantiū persuasū illum a Constantino patre restitutum. Inde Cōstantius, pietate pietatisq; cultores insectatus, auctor fuit, ut Laodiceam Syriæ christianorum Antistitem cōuentus indiceret. Tenuit disceptatio inter Arrianos & orthodoxæ fidei propugnatores plures dies, sed quū Arrius resistere non posset Athanasio Alexandria antistiti, qui validis nixus demonstrationibus quibus Christus asserbat cum patre Homousio, vbi ea quæ diceret parum sibi quadrare sensit Arrius, suamq; plane causam inclinare, calumniam commentus Athanasio salum intendit crimen tanq; magicas exerceret artes. Dānatur itaq; Athanasius Constantij iussu ac porro inde fugatus in vetustissimæ cisterne lacu sex circiter annos sine solis aspectu latuit, demum a cælo monitus ad Cōstantis sese partes contulit, quo adnitentea Cōstantio est in gratiam receptus. Arrius interea affectatorum studio, multarumq; gentium fauore, quum in multa esset celebritate, iam enim clarissimū cum eo antistites sentiebant, quum forte ventrem exoneraret, ruptis subito visceribus, magnaq; intestinorum parte in latrina demissa fecdam mortem obiit. Iulius pontifex (nam multis & ipse iactatus casibus Arrianorum insectatione) decimo sui exilij mense Romæ reuersus est, sub id tempus quo Constantius est ad Asiam interfectus, quæ cædes anno post Laodiceam synodo dum secuta est. Nec destitit inde Iulianus assiduis literis Oriētales antistites insectari quæ non se autore prius facto Laodicea coiussent de summa re acturi, quū Romano ecclesie antistes ceteros dignitate anteiret. Cauillabantur illi dicentibus christiane fidei principes a se ad occidentem solem migrasse, oportere suam ecclesiam, vnde id bonū ad alias fluxisset gentes, principē haberi. Iulius tēpori non causæ cessurus, rem silentio antiquauit, atq; ita accidit, ut principū indulgentia, maiestas omnis & pōdus religio nis penes Orientalem fuerit clerū, quoad Phocas imperator, decus per ambitionē adēptū Romano restituit ecclesie. Condidit inde ampliandæ religionis studio duo in vrbe tepla, tria cœmeteria. Flaminia via vnu, alterū Aurelia, Portuēsi reliquū. Deceat inde tulit ne sacerdos, aut quoquo modo initiatum causam apud alii quæ ecclesiasticū ageret iudicem, ut oia ad rem sacræ pertinentia notari literarū monumentis traderent, vel horum Primicerius. Hi ab initio fuisse videri possunt quos hodie Protonotarios vocat. Vixit Iulij tēporibus Marcellus Anticyranus presul, qui multa in Arrianos scripsit. Arguit præterea ab Asterio & Apollinari, ut Sabellianorum vnus. Arguit & Hilarius. Quā Marcellus calumniam accuratissima defensione diluit, tātū fallus fuit cum Iulio & Athanasio nō cōuenire. Habuit & Basilij Antiquiranū iustū, is librū de virginitate scripsit.

Quoties
Cōstanti
cū Persis
cōsulerit
Magnen
tius.

Vetraio

Nepotia
nus.

Aitende
cruētū p
lium.
Gallus.

Protono
tarij.

Basilij
antiqui
ranus.

Claruit

renū est atrociter oppellus. Sic Constantius fratrib⁹ & Tyrānis alijs alto casu extinctis sol⁹ pōt⁹ est restitutus, quod vigesimo post anno accidit ab eo quo corpore rat cū fratribus imperare. Tenuit inde imperiū annos quatuor, sed is toto suo principatu fuit Arrianorum fautor, eiusq; impotentia puenissimū orthodoxæ fidei antistites exilio solū verere coacti fuit, & in his Athanasius Alexandria, qui in Gallia aufugit Cōstantij metu. Fuit is in hospitio apud Maximinū treuirū, inde celebri cōuentu qui postea est Mediolani habitus, oēs qui Athanasio fauebant vni in exiliū acti. Secuta recēs synodus Ariminensis, vbi quū Oriētales ecclesie viri ingenij acumine & facundia præuulerent, placuit Romanæ ecclesie & omnū ad occidētē solē veregētū antistitibus alteratione diu agitata deponere, atq; in alia tēpus orthodoxæ fidei cōmodius differre. Nā pter alia in cōmōda Cōstantius Arrianos cōplexus, ex confosso oderat & ad pnicē insectabatur omnes q; illos opinionio nō accederet. Deceffer interei ex humanis Iulius pōtifex anno. XV. sue administrationis, fueratq; in ejs locū successores Liberij viri Romanus, is a Cōstantio iussu Athanasij cōdenatur, quia id facere recusasset in exiliū exat⁹ est, trisenarius ab vrbe abfuit, quo tēpore sollicit⁹ dicit a Fortunatio Aquileiensi vr ad Arriāos transfret. In Liberij exulsi locū Felix est pontifex creatus, qui tñ abfuit vr Arrianis accesserit, vr octo & XL. Antistiti cōuentu Vrsarum & Valentē pbyteros ab ecclesia separauerit, quia in Cōstantij gratia cū Arrianis in fide sentiret. Hi pceptibus suis apud Cōstantiū in Felicis inuidia Liberio reditū ad vrbe cōfecere, quō ille beneficio cōmotus ex cōfesso Arrianus, vr quidā scribūt, est factus. Fuit non nihil Liberius apud Cōstantiā sororē principis quæ ad Agnetis cœmiteriū habitabat, vr ea amittēte ruitus vrbe ingrederetur. Sed quū id grauate impetraret, Vrsatio & Valente principe instigantibus, factū continuo est vr Felici iussu principis in dētū sit exiliū, Liberiusq; in vrbe receptus. Tū crudelis & impia persecutio ortā, sacerdotēs passim in templa trucidati sunt, alij exilio in dētō ex vrbe electi. Tradiderunt quidā Romanas mulieres Cirenensium fidei, dicea Constantio petisse, vr Liberius in vrbe restitueret. Sed sine matronarū precib⁹, siue Arrianorū studio id acciderit, Liberij quod satis constat, pristina dignitate obtinuit. Fuit Constantius quum ita affectus esset, a christiani nominis cultu nihil alienus, nā & Arriani, ne quis erret, christiani nomen tuleri, fouitq; princeps ipse diligentissime nobilita vrbs tepla, curaq; & studio perpetuo excoluit. Fuerunt viri per hęc tepora illustres, Eusebius Emisen⁹, Donatia qui seite multa in Nouatianos & Iudeos scripsit, Eriphylus Cypriliensis, qui in Salomonis canticis & didit cōmentarios. Donatus Apher vnde Donatiana, & Macedonius vnde Macedoniana heresis. Crederet Donatiani filij minorē patre & ipse tō maiorē, scripsitq; Donatus homo demens multa Arrianæ impietati perq; similia, sed multo plura Asterij eius, factionis philosophus. Lucifer Carallitanus cū Pacratio & Hilario ad Constantiū missus, quia abnegare fidem noluit Niceis cōuentu probaram, in exilium missus contra principem scripsit, eiq; legendum misit. Serapion ob ingenij elegantiam scholasticū nomen meruit. Scripsit is accuratissime quædam in Manicheum. Liberius anno sexto, quæ se dere ceperat, fatali est morte cōsumptus, in cuius locū Felix Romanus patria surrogatus, trigessimus in ordine. Incidit in hæc tempora Antiochij monachi interitus in Eremo defuncti, centum & quinq; vixit annos, vr Hieronymus scribit. Fer

Cōstanti
sol⁹ resti
poritur.
Athanas
sij exiliū

Liberius
xxxvj.
Pōtifex.

Impia p
secutio or
plis truci
tradidit
fidei.

Viri illu
stres.
Donatia
na hære
sis.

Felix
xxxvij.
Pōtifex.

ss ij tur

ur is multa narrare solitus de Paulo quodā The-
 bæo, qui vitā in Eremo egisset. Fuerunt Antonij di-
 scipuli, Sarmata, Amatas, & Macharius. Sarmatam
 Saraceni suo Iarrocino interfecerunt, impetu in An-
 tonij monasterium facto. Aequales his fuerunt vi-
 ri circa diuinarij rerum cognitionē ingenio & do-
 ctrina clari, Victorinus rhetor, & Donatus gram-
 maticus, diui Hieronymi preceptor. Victorinus statu-
 ra in Traiani foro meruit. Erh tū Romę celebres. In
 Aquitania vero Alcinius & Delphinus ambo rhe-
 tores, Euantius Grammaticorū sua reſtate peritissi-
 mus, Bizantijs obiit, in cuius locū Creus est ex A-
 phrica accessit. Andree apostoli & Lucę ossa per
 id tēpus, vt quidā tradūt, sunt ex Bizantio Romam
 deportata Constantij opera, Nicomedia horrendo
 motu terrę funditus concussa corruit, finitimis vr-
 bibus similis clade haud mediocriter affectis. Et vt
 Hieronymus scribit, omnes per id tēpus ecclesię,
 Arriano sunt veneno infectę. Erat per id tēpus Cō-
 stantius princeps Persico bello occupatus, quū Lu-
 lianus patruelis frater subito militū fauore est impe-
 rator salutaris. Eratis genit' ex Constantio maio-
 ris Constantini fratre, & in Galliam missus tum for-
 te tumultuante. Pacauerat ille prouincię statū mul-
 ta in dolo hostibus nās rheni depulsis, ad vndecim
 milia. Roceperat, qui seruitutē apud Alemanos
 seruiebat. His percussus nuncijs Constantius, Pa-
 thico bello intermissio, ad aliud maius & plus q̄ ci-
 uile animū intēdit, & iā totis viribus in hostē fere-
 bam, quum Moploceni in Cappadocię & Cilicię
 finibus diē obij, quinque & XL annos natus, sui im-
 perij quarto & vigesimo Arriane impietatis supra
 q̄ dici possit fautor, & ob id orthodoxę fidei semp
 infestus, moderatus alioqui princeps & comis, & q̄
 olim aureo curru vrbem intraturus quiritū multū
 rudinem intuitus, qui officij causa illi obuia prodie-
 rat, verissimū fuisse dixit Cinę testimoniū, qui a-
 pud Pyrrhū affirmavit Romę nō ciues se vidisse,
 sed reges. Et quū talis esset, derisus est aliquādo a
 populo, q̄ quū pusilla esset statua portas vr̄bis &
 triphales arcus subiturus in morē anseris verute
 acclinar, ne caput fornicibus impingeret. Mox ap-
 paratū vr̄bis cōſepulcras, nam plurimū Bizantijs fue-
 rat, obſtupuit factus naturam omnes vires suas in
 vnus vr̄bis apparatus cōtulisse. Stabat Traiani es-
 quis in atrio mirificū op', ad cui' instar quū sibi al-
 terū Constantinopoli fabrefieri mandaret, Ornisi-
 das, qui cū egerat, fuit is Persarū regis filij, q̄ dome-
 stica iniuria ad Romanos trāsſerat, vltimis magni
 Constantini tēporibus, magnificentissimū atrij ap-
 paratū inuitus, Necessē est inquit Imperator vt sta-
 bulū huic percq̄ simile paratur futuro equo si tibi
 vis opus procedere. Idē Cōstantio rogat' quid de
 vr̄be Roma sentiret. Tantum respōdit placere sibi
 vnū q̄ didicisset in ea quocq̄ homines mori. Felix
 qui Liberio successit primū omnīū Cōstantinū cō-
 stantini filij a Nicomedeſi antistite iterū baptismo
 admouit promulgauit, hæc Platina. Hieronym' ita
 colligit vt Cōstantin' qui maioris fuit Cōstantini
 filius primus in bello occubuerit, q̄ Liberius natū
 Felix sit pontifex factus. Ceterū quocūq̄ pontifice
 Cōstantinus fecit, baptisimū fonte sublatu est, hūc
 potius q̄ patrē crediderim in Arriana hæresim pu-
 ricatum, vocisq̄ similitudine factū vt filij delictū te-
 mere quidā patri ascripserint. Ex huiusmodi varia-
 rione fit vt nō grauarē illis accedā, qui Cōstantiū, le-
 gēdū existimāt, nō Cōstantinū Per hæc tēpora execra-
 bilis ille error ab Arrio ortus in duas velut sectas
 abijt. Nā Eunomus, vnde Eunomiani postea fue-
 runt, vir leproſo corpore, sed anima leproſiore, au-

Viri inge-
nio & eru-
ditiōne
clari,

Iulianus
XLV.
Impera.

Euno-
miana hæ-
resis,

sus est affirmare filij in omnib' patri dissimile nec
 spiritū sanctū cū patre & filio cōe aliquid habere.
 Felix octo & XL. antistitū conuentum habuit, eoq̄
 cōcilio est decretū, vt qui vr̄biū ecclesijs pressideret,
 quoties conuentus aliqui in diceretur, oēs cō occur-
 rerent, aut libelli significaret, cur non essent assu-
 ri. Postremo quum p̄erat' fortiter tueretur, ab ho-
 minibus Arriane factiōnis cum plerisq̄ pie sentie-
 tibus captus interficitur. Sepul' est via Aurelia in
 Basilica, quā ipse fecerat. Sedit annū vnū & mēses
 quatuor. Subijctur in defuncti locū Damascus p̄-
 tria Hispanus cuius pia administratio incidit in Lu-
 liani imperiū, cui Constantio extincto omnia faci-
 le cessere. Vfus est Iulianus Eubolo sophista & Li-
 bano rhetore præceptoribus, quorum opera adeo
 profecit vt cuilibet optimorū principū iure potes-
 rit cōparari, si vera ab illis fuisset pietate imbutus.
 Fuerunt alioqui in eo virtutes multę & eximie,
 quas impio & crudeli in christianos odio ad extre-
 mum euerit. Callidus pietatis infector grandib'
 præmijs atq̄ illecebris velut oculis quibusdā ma-
 chinis præcipuā populū partē religione auertit. Pu-
 blice venit christianos vr̄i gentiliū præceptorū
 opera, ne vel literarij iudi parentijs qui non deos
 deasq̄ colerent. Vix Proheresio viro doctissimo cō-
 cessum, vt christianorū vnus publice doceret. Sed
 priuilegiū illud Proheresias apermatus est. Militare
 cingulū veniit principis christiani nominis hoib'
 dare, neq̄ his prouinciarij procuraciones actionē ve-
 vllam dicundi iuris credēdā censuit, quia horū pri-
 maria lex esset quę gladio vr̄i veteret. Athanasium
 magorū & augurū rogatu iterū in exiliū egit, q̄ Cō-
 stantijs literis vt Hieronymus scribit, fuerat ab exi-
 lio restitutus. Fateri nihil obscure, eiusmodi homi-
 nes Athanasium vnū obſtare, quominus suę
 artes valerent. Satis constat Daphniū quendam in
 Antiochię suburbano Apollinē litare conantem,
 quum vox nulla redderet, causamq̄ silentij a sa-
 cerdotibus sciscitaretur, respōsum esse aiunt dēmo-
 nes vicinum Babylle martyris sepulchrū formida-
 re. Christiani iussu tumultū alio transferre quū læti
 illi id facerent, caneretq̄ propheticum carnē, Cōs-
 fundantur oēs qui adorant sculptilia, & qui gloriā
 tur in simulacris suis, in tantū Iulianus iā exarsit,
 vt præter suū institutū multos christianos nominis
 interfecit. Idē magū quēdā in profundiorē specū
 secutus, audita dæmonū voce, munuit se signo cru-
 cis. Quo dæmonibus porro fugatis Iulianus admi-
 rationis plenus credere se testatus est aliquid occul-
 tæ potentie ipsi signo in esse. Cui ita magus occur-
 rit, vt homines ita dæmones horrere id genus sup-
 plicij, atq̄ ita ille p̄cipis aim impio cuius sui spō-
 te deditū, impio mēdacio in artis admiratione reti-
 nuit. Factus itaq̄ per hæc Christianis infestior in ho-
 rū inuidiā Hierosolymis templū Iudæis restituit,
 quū dicerent non licere sibi alibi sacrificare, sed tē-
 plum haud multo post subito motu terrę corruit,
 multiq̄ Iudęorum sunt ea ruina oppressi. Postridie
 semirūtū templum celesti flamma deflagrauit, a-
 deoq̄ omnia vltor ignis consumpsit, vt ferramen-
 ta sint etiā corrupta, ac penitus adfeca, quō miraculo
 Iudęorum pleriq̄ sunt christi fidem complexi. In-
 de Iulianus in Persas mouit, dñsq̄ christianum vo-
 uit sanguinem pro victoria. Sed suo non alieno li-
 tauit, enimuero perfuga ducē in deserta loca cū exer-
 citu ductus, copijs magna ex parte siti ac fame ab-
 sumptis, quum forte a cætero agmine aberrasset,
 hostili occurſu perijt. Sunt qui eum acie dimicantem
 hasta traiectum scribāt. Alij sagitta ex incerto
 missa confixum exclamasse, vidisti Gallicę vicisti,
 Sic

Damaſ⁹
xxxvij.
Pōtifex,

Iulianu
impera-
tor chri-
stianos
ſectatur.

Babylle
martyris
ſepul-
chrum.

Crucis
horror.

Hieroso-
lymitas
nū tēplū
miraculo
deflagra-
uit.

Sic enim impi' ille Christi appellat. Nota vox est
 adolescentis ad Libaniū sophistā rogat' quid Gal-
 leus ageret. Iuliano inquit locellū aptar, nec vocie
 uenust desui, siquidem Iuliani cadaver paulo post
 paruo est loculo auctum. Quidam memorię pro-
 dederunt, fuisse Iulianū a pueris orthodoxie inita-
 rum, inde a vera fide ad malorū dæmonū cultum
 deſcuiſſe, ob eamq̄rem Apofatę illi cognomen
 indictum, annum vnū imperio potius est & mē-
 ses octo. Europius qui cum eo militauit anno se-
 primo q̄ imperare cōperat scribit extinctum, per-
 cussūq̄ hostili manu dum ferocius se prælio in-
 fert occubuisse, ne quod miror de exercitu inſecta cō-
 ſecto scribit aliquid. Perijt annos natus duos & tri-
 ginta, in suburbana Tarſenſis agri villa ſepul' est.
 Illuſtriſſimi omnium qui sub eo martyrium passi
 sunt Ioannes & Paulus. Hic Constantie virginis
 magni Constantini filie primicerius, ille præſect'
 vr̄bis, ambo Romę interſecti Gordianus Epima-
 chus Latina via, Donat', Arēti Antistes, Teodori-
 cus Antiochenus presbyter, Demetria virgo, & Iu-
 liana. Hęc plumbo caesa, illa ad interitum verbera-
 ta. Pigeus Iuliani olim præceptor. Quiriacus, qui
 & Iudas, Hierosolymitanus antistes, cū Anna ma-
 tre. Hic ille Iudas cuius iudicio cruciatissimū crucis
 lignum est ab Helena repertum, mox Quiriacus ex
 baptismo appellatus. Hęc alij. Europius infesto
 ait fuisse animo Iulianum in Christianos omnes,
 sed citra cruorem odiſſe. Fuit annus ille quo impi'
 apofata in Persis occubuit, septimus humane ſa-
 lutis supra sexagesimum ac trecentissimū, Romę
 vr̄bis vndecies centessimus atq̄ vndeſagesimus.

Arēde i-
pia Iulia-
ni vocē.

Martyres

Iudas

Anni ſa-
lutis &
Ro. vr̄bis

M. ANTONII COCCII SABEL-
 LICI RAPSODIÆ HISTORIA
 RVM AB ORBE CONDITO,
 ENNEADIS SEPTIMAE,
 LIBER IX.

N E die post Iulianū interitum
 sine duce exercitus fuit. Nā im-
 peratore carere non potuit me-
 dio belli discrimine, aut cerre
 noluit. Iuliano quod satis
 constat, confestim imperiū de-
 tulit. Pannonio is non Roma-
 no aut Italo fuit parre ort', i-
 nſigni corpore, nec a literarum studijs abhorrens.
 Imperator itaq̄ ſalutatus, quō reſertū exercitum re-
 rē omnium inopia conſectum, cerne-
 re, duobusq̄
 aduerſis prælijs fractum, & ob id parū idoneum, vt
 hoſti amplius obijceretur, pacē ſanxit cū: Perſarū ve-
 ge magis neceſſariā q̄ honeſtā, magna Meſopotae-
 mię partē hoſtibus relicta, quę diu ſub Romano
 fuerat imperio. Quidam autores ſunt exercitum ab
 eo ſeruatū, deſertorū ceſſiſſe, ne Romanę legiones
 multifariā aſſictæ hoſtibus præde eſſent. Sunt qui
 memorent tacita ſimulatione accenſum, ne quis a-
 lius Romę, aut alibi imperator crearetur, ſeſtināſſe
 prouincia decedere. Ceterū ex Syria profeſtus, in
 Gallacię finibus ſepſimo ſui imperij mēſe ſue vt
 alij ſcribūt, octauo perijt, fama tenet cū nimia cibo-
 rū crapula extitū. Fuit & alij' p̄ſumo de ei' interitu,
 q̄ offenſus graui odore cubiculī nuper teſtorio ob-
 litu ſeſtinat' obuiert mortē. At quidā prunarū ob-
 dore crediderūt, quas graui frigore adolueri iuſſerāt.
 Obijt tertio vitę anno ac trigefimo, vir magno in-
 genio & doctriñā nō vulgari. Tanta hæc pietate,

Iouinia-
nus
XLVI.
Impera.

Iouinia-
ni pietas.

Damaſ⁹
pontifex
adulteri
accuſat.

Hierony-
mi ſcri-
pta legi
incipiūt.
Viri ige-
nio & eru-
ditiōne
clari.

Ambro-
ſius.

Cyrillus,

Photin'.

Iouinia-
ni hereſi
aboleuit.

Vigilanti dogmatis habuerit nemini. Scripsit Hieronymus & a dieris Vigilantiu praesbyterum Gallici sanguinis, qui & ipse quaedam ambitiose & dirae haereticos plena, elucubrauit. Mellania Romana mulier, filio praetore in vrbem secuta, Hierosolyma nauiga uit peritiam cultum fecit. Fuit & Hieronymi obseruantiissima insigni sanctitate mulier, Teclae nomen accepit. Moses monachus & mox Saracenis Antistes darus multos ad fidem conuertit. Duo Macharij, Antonij abbatis discipuli, ambo Eremo clari. Plambo idem monachus & vt illi aegyptius. Hilarion apud Salaminem Cypriam inclyta sanctitate clarus. Arsenius senator ex vrbe in Scythia proficiscitur in solitudine victurus. Paphuntius nec ipse in Thebaidis deserto obscurus, Onophrij Anachorite scripsit vitam. Agathon qui silentij causa trinitum habuit lapidibus inclusum. Euphrasia insigni virginitate monasticaq; abstinentia ac miraculis illustrata est Alexandria, sed haec Theodosij claruit principatu. Maria cognomeno Aegyptia septem & quadraginta egit annos in solitudine. Fuerunt hae aequales Euagrius & Didymus, monastica hic sanctitate insignis, literario ille studio, sanctorum Vitae in deserto agentium scriptis. Er li per hec tempora fuerunt viri in genio & sanctitate clari. Valentinianus interim ex scitatorum praefecto, post Iouiniani obitum, apud Niceam imperator est appellatus. Habuitis Gratianum patrem ex Pannonia Cibaliensi virum fortem, & qui ex sordido loco ad praetorium praefecturam fuit euectus, cuius memoria multum apud milites valuit ad imperium filio deferendum, sed plus omnino diuina voluntas, nam quom christianae esset pietatis cultor, claraq; in Romanis castris faceret stipendia, a Iuliano iustus gentium dijs sacrificare, aut castris abscedere, maluit ignominiam ferre, q; pietatem violare, quo contigit vt Apostata perempto confestim sit in ordine restitutus, & mox paulo imperator ex Iouiniani decessu saluatus, sicq; pro paruo honore ad tempus neglecto amplissimi est illi decus repensum. Rerum postitus Valentinianus primum omnium cum Valente fratre communiuicauit imperium, quibus Bizantijs Procopius tyrannidem inuadere conatus est. Ceterum homo audax primo reru motu in Phrygia oppressus perijt, nec multo post Valentinianus coniugis suauis Gratianu filiu nondit puberem Caesarem appellauit. Valens quia ab Euxodio, Arrianae impietatis antiste, fuerat ex baptisimi fonte sublatas, ortodoxae fidei cultores illius impulsu atrociter est infectari adortus. Sed Valentiniani auctoritas & Themistij Philosophi literae proposito auerterunt. Etrcs plorum in hunc fe modum habebant, quu interim procul do mo gentes & populi Romani imperij haud vno erant loco barbarorum iniuriae obnoxij. Mamia Saracenorum regina (gens fuit haec Arabica) quu rem Romanam frequentib; attriuisset praelsijs, Arabico Palaestinaeq; limitu infecta, ea demum condicione arma exiit, vt Moses cuius nuper mentio facta est (erat is arabs praecipuaq; sanctitate insignis) suae antistes gentis crearetur. Saxones Germanoru gens ad oceanum, & Burgundiones ad Rhenum positi, Romanis erant rebus infesti. Caeterum viro rumq; motus sunt Valentiniani armis oppressi, Paulus Diaconus ostoginta Burgundionum militia fuisse ait, qui circa rhenum confederant, quicq; haud multo post finem ad fidem conuersi. Vltima Valentiniano expeditio fuit Sarmatica, ea gens ruptis Pannoniae finibus ipsam hostiliter terram vexare. Haec Valentinianus iniuriam vindicatus

rus, quum ad id bellu proficisceretur, ad Brigione oppidum subito sanguinis profuuium interijt, anno sui imperij vndecimo. Vir solerti ingenio, vultu & corpore decenti, beneq; compacto, grauitate animi & moribus Aureliano per q; similib; sermone cultissimus, est verborum parcus, vnijs omnibus infectus, auaritia tamen supra q; dici possit inimicus, delinctus est fero quinq; annos & quinquaginta natus. Valens inde imperator fuit, superuictus fratri annos quatuor obtinuit interim orientis imperium, Gratiano Valentiniano filio Romae & in occidua ora tempu, procurante. Is Valens leninianum iunioem fratrem suum, sed altera matre natum, sibi imperij consortem ascituit. Fertur Valentinianus pater Iustinam ab vxore impensius a forma laudatam, illi vxorem suam perduxisse, lata prius lege vt procreationis causa liceret duas habere vxores, ex recentiore connubio ortus Valentinianus iunior, qui a pueris est a fratre reip. ad mortem, Valens interea ne non semper occasionem haberet ortodoxae fidei cultoribus illudendi, monachos ad bellum profecturus exegit, siqui militare noluerunt, eius iussu sunt sustuario necati. Ortus est per id tempus in Libya ingens verum motus. Thirmus (suo an alieno consilio no habeo dicere) Maurorum, quod satis constat, rex creatus Aphricam hostiliter Mauritaniaq; vastauit. Theodosius eo missus est. Fuit is q; Theodosij pater qui non multo post imperauit. Huius ductu Thirmus pluribus praelsijs fractus ad mortem, compulsius est. Secundum Thirmi caedem vtraq; provincia breui pacata est, qui rerum successus inuidia Theodosio vertit, inuidia exitium illi peperit. Falsi criminis apud Valentem insimulatus eius iussu interficitur. Erat tum ille Carthagini, vbi per extremum vitae tempus baptisimi requisitus, sed a nullo oblat; est ipse suo pietatis voto frustratus percussori, qui a Valente venerat, vitro iugulum obtulit haurientem. Erat rebus imperij fero inclinantibus tetrica clades Italiae & vrbi a septentrione orta est. Hunnorum Scythica gens inaccessis inclusa montibus subita vi Gothos adora suis expulsi sedib; Gothi videntur mihi h; esse quos veteres nunc Geras, nunc Dacos dixere Scythicum genus hominum ac post Istrum in Scythiae ora situm ad Euxinum mare, Priscus qui ad Gothorum regē se publice missum restatus est, in historia existimare videtur Gothos Scythas esse, sed diuersam omnino a Gethis gentē, mediterranea q; loca ligneis vrribus incolere. Strabo autor est opinatos esse quosdam ex veteribus Gethas discretis sedibus diuersos a Dacis habitasse. Caeterum eandem esse gentem vt Daci mediterranea tenerent Germaniam versus, & Istri fontibus viciniore qui olim Dauu vocati sunt: Gethae qui in Pontum versi magi orientales essent, qua veterum partitione fieri potuit, vt quos vultissimū rē scriptores Dacos dixere, Priscus Gothos dixerit, crediderit idcirco a Gethis diuersos, q; mediterranei essent, quum Gethae ad mare habitent. Caeterum ff Strabo verus est autor, Gethae & Daci gens vna est atq; eadem Scythica ac tantum sedibus discreta, verum siue Gothi sint qui iidem & Daci qui & Gethae, siue diuersi: nam in re tam verusta nihil habeo quod in alteram partem affirmē, libentius Gothos scribam q; Gethas, quado ita vix inualuerat centiu scriptorū vsurpatione vt si quis Gethas pro Gothis dicat diuersum dicere videatur. Quicq; igitur Gothi fuerunt, quicq; ante aetatibus rem Romanam sollicitare ausi, a Lucullo ex Myfia pulsati sunt, vt priscus & alij Priscu secuti scribunt, quorum verba

Valens Impera.

Valentis impietas

Theodosij caedes.

Daci.

Gethae Dauu.

Primus Dacoru motus

verba plane arguunt Dacos qui & Gethae sunt, suis se olim quos recentes Gothos appellant, nam a Lucullo Dacos ex Myfia eictos nec alia gente interprecantur veteres scriptores. Procedere dein tempore iudicē gentis legati in Hispania ad Augustu principem pacem petitiu venerē, data est pax illis, vtricq; sunt Danubij limite transcendere. Volatris inde finibus duo Romani duces primo Oppius Sabinus mox Domitiano principe Cornelius Fuscus ad eam iniuria vlciscendā missi, vnus post alium cu suis sunt copijs caesi, quae clades q; Dacs sint non ab alia gente Ro. populo illata, Tranquillus & Cornelius haud dubie demonstrant. Expulsi mox Traianus princeps eam gentē Ro. finibus, atq; in suas sedes compulso, maioribus affectu claudibus. Nonaesimo deinceps anno Antoninus, qui Caracalae tulic cognomen, aliud certe negociu secutus (du d'abar ein ad Parthos exercitū) Dacos quia parum quieturi viderentur, ex improbitate adortus, tumultuarijs aliquot vicis praelsijs, & vigesimo mox anno Gordianus iunior Romanis rebus imminentes leui prelio auertit. Maiores dein inquietissimae gentis secuti sunt motus. Enimvero Philippo imperatore, is enim primus, vt alio est loco demonstratum, eorum qui Romae sunt rebus potiti, Christianum nuli nomen. Hoc itaq; principe pleriq; ferocissimorum gentium populi Gothorum ductu octauo post anno quam a Caracala victi fuerant Romani imperij finibus tumultuose traesentis, Thraciam Myfiacq; varijs cladibus afflixere, trecenta armatorum milia fuisse traduntur. Obiect; est illis Decius cum exercitu, qui aliquot praelsijs victus, re infecta provincia decessit. Inde haud multo post Philippo fraude extrinco imperator factus eam gentem dimisit in tractam, renouatumq; est cum his sedus Gallo & Volufiano temp. tenentibus. Cessatum inde vsq; ad Valerianum, quo a Persis capto, quum Galeni ignauia reipub. corpus in plures scindi coepisset partes, multiq; ad tyrannidem confurgentibus Gothi Asiam inuaserunt classe ad id parata, Bithyniaq; primum vastata est. Nicomedia eius terrae vrbs nobilissima propemodum excidio dedita. Partem inter iniuria Thracia ab eadem gente affligit; & Macedonia pars non parua, Thessaloniceq; in ora obfisione terata. In Achaia inde progressus Macrinus praelio vicis, victos ferocissimo conatu auertit. Interea qui Asiam inuaserant pulcherrima provincia multiplici clade afflicta Dianae templum diripiunt, direptum incendunt. Eratq; ea vis adhuc lauis euagatura, nisi Claudius princeps eam gentem in Myfia propemodum ad internitio nem cecidisset. CCC. milibus hostium vt supra est memoratum, aut caesis aut captis, & cu his duobus milibus nauium, partim deprellis partim in potestatem redactis. Qui euerit aliquor inde annos Gens ferox, & rebellandi cupida ab Aureliano principe quum iam arma induisset, vltra Danubium vno praelio victa est quinq; milibus bellatoru cum Canabo rege amissis, qua pugna bellicofae quaedam quod suo loco est significatu, captae sunt seminae, quas in triumpho ductas ex Amazonu gente vultus remere credidit. Trigesimo post hanc cladem anno multo maiorem Gothi adiuere, ac pene parrem illi qua flu Claudio fueret affecti a Flavio Constantino vici: actum demum tot cladibus alijs suis per alias afflicti, renouato cu Romanis federe annos circiter septuaginta nihil mouere sunt ausi, donec Valente Orientis imperium obtinente (nam Romam cum occidua plaga habebat Gratianus)

Duplex Roma clades a Dacis.

Gothi a Caracala vincuntur.

Atroces Gothoru motus.

Asia qua do a Gothis iniuria.

Dianae templu a Gothis diripitur.

Recentis Gothoru caedes.

Gothi magno Romani imperij malo. Ab Hunnis victi publici; suis sedibus Istrum tumultuose transtulere. Hos Valens qui ad eum motum occurrerat, si ne villo foredere citra fluitum in Romanae prouinciae solo confutit. Fuerunt Hunni & ipsi Scythae, eorū Gothis effraiores, quo Riphis montibus & Boreae ppinguiores habuere sedes, rigidioraq; sub caelo agitabantur. Visigothi ab his primo victi, nam omnis Gothorum gens, vt recentes aiunt in duo fuit nomina diuisa, Ostrogothos & Visigothos, vt hi magis occidui, illi ad orientem solem versi Euxino popinq;iores essent. Eam vt mihi videtur partitionem fecit, qua Strabo in Getharu relatione vltus est. De his igitur quando iam hinc saepius habedus: est sermo, nihil ab ea re sum mihi visus facere, si ab initio qui fuerit eius gentis motus, & q; varie ac quodies Romana arma sollicita rint ordine exponerem; vt quae per partes fuissent a me ad hunc locum relata, in arctum compressa, multo essent faciliora cognitiua. Nec de Hunis vn; est sermo, nam praeter ea quae de his nuper sunt in transcursu memorata, fuerunt qui traderent eam gentem inaccessis antea inclusam montibus, ac repente velut rabie quadam percitum, ad finitimos rum iniuria surrexisset. Diuus Hieronym; iter thar naim & Massagethas, sunt enim hi quoq; Scythae, Hunnorum terram fuisse existimat, alperis inclusam rupibus, atq; iam inde ab Alexandri temporibus feram gentem, clausuris coercitam, in nulla celesbritate fuisse. Ceterum fatis Romani nois gloriam ad exitum trahentibus, Hunni quicunq; electi fuerē, subita vi Gothos suis sedibus eieciunt, hieos Valens sine villo federe, vt nuper est significatu, circa Istrum accepit, ne armis quide addepris, vt comodus in officio contineretur. Hi no multo post fame adacti, quod maximi ducis iniuria accidisset quidam memorati, consternati ad arma confugerunt. Valensq; exercitu pugna superato Thracia, incendio & rapinis hostiliter foedar. Hec Orosius, cuius fide eleuari nihil obcurum ipsius in Valentem odium cui, ea temeritatis nota, vt homini orthodoxe fidei infecto inuisa voluisse videri potest. Ablatus qui procul ab omni odio fuit. Ostrogothi ait ab Hunno victis qui magis orientales erant. Visigothos metu perculosos ad Valentem legatos misisse, qui cum eo agerent, vt Myfiam citra Danubium sibi inhabitandam daret, futurum polliciti, vt Christiani fieret, nam Arriani, quibus Valens indulgebatur, Christiani, vt dixi, erant nominis, est impium tuerentur Arrij dogma: futurum praeterea, vt suis viribus tutam praestarent Romani imperio Danubij ripam ab Hunnis & oim aliaru gentium incurfu. Haecq; gentis promissa in causa fuisse, vt Valens nihil grauate permiserit Visigothos cum liberis & vxoribus Istru superare, quibus in parte Myfiac collocatis Arrianae hereseos detulit antistes, quorum impia persuasione tota ab initio gens imbuta est. Daci praeterea Lupicinus & Maximus duces, qui Gothorum desiderijs mature confulerent. Hi qui auare nimis agerēt, maligneque victu ipsi genti ministrarent, sibi & multis exitium quaesuerunt. Tulerunt aliquadau Visigothi calamitate suam Romanoru; ducū auaritia. postremo fame adacti, Alatheoq; et Frigeriterno regulis suorum patientia increpantibus Romanum praesidium repente adorti, cu ipsis ducibus, foede trucidarunt, omnig; per haec metu disculso Myfiam Thraciamq; armis subigunt, subactis tributum imperant. Tum vero Gothorum opes his actae successibus formidolosae ceperunt, Romanis esse. Valēs suae p haec impietas

Ostrogothi & Visigothi.

Hunnoru sedes.

Visigothi Istru superat.

Gothoru rebellio.

ris admonit? ois Orthodoxe fidei antistites ab exilio reuocant, vrgentibusq; de Gothico motu nunchs cum numerofo exercitu ex Antiochia in Thraciam pertendit, nec Gothi venientis occursum detrectant, quin prelo ferociter congressi, primo Ro. equitatu vndit, mox legiones circumfilit equitū praefidijs nudatas, has quoq; haud magno negotio sagittis pene obrutas soluant, solutas in fugam vertunt. Tetra foedacq; cedens fugientiu edita, Valens sagitta saucius viuis in hostium potestate venit, igniq; consumptus est, anno q; imperare coeperat quartodecimo. Vifigothi praesenti successu elati Bizantii obfisione cingunt. Erat ibi Valentis vxor, Dominicae fuit illi nomen. Haec grandem ciuibus pecuniam largita est, vt imperio obsequiores haberet, redderetq; eos pernitiores ad suas opes tuendas. Salubri itaq; consilio vrbs defensa est. Incidit clades illa Romanorum, qua Valens perijt in alterum et octogefimum supra trecentefimum salutis annū, qui millesimus fuit Romanae vrbs tertiusq; ac trigefimus. Ab orbe condito octogefimus supra quingefesimus ac quinque millesimus, in quē vix annu diuis Hieronymus traxit suam de re poribus historiam, quam continuo Eusebiana subiecit. In haec tempora Platina reponit illa illustrū virorū frugem, de quibus proxima fuit relatio. Caeterum Syricio non Damaso sedente prodidit haec gesta, quae sub Valentis interitū Gothi in Thracia & Myfia gessere, tantum ab Hieronymo & alijs diuersus ille ab hñ. Sedit Damascus (nā hungaricis resellere nec volo nec possum, quum his autorib? nitamur, quibus illi vñ sunt annos vnde uiginti. Syricius qui post illum pontifex fuit Romano est patre natus, atq; idem Romae ortus. Coepit is sedere Valentianiani maioris principatu, vt quidā memorant. Prosper qui post Hieronymum Chronica conseruit ab Eusebio institutam secutus est, in extrema Iunioris Valentianii tempora Syriciacum pontificatum confert. Atq; per id tempus Platina fieri contigisse scribit, quae loco non multum diuerso de Mammia foemina Arabica sunt a nobis memorata. Idem aucto est fuisse reposita illa Themiſium peripateticæ disciplinæ affectatorem, cuius literis Valens mitior sic factus in Orthodoxe fidei cultores. Fuerunt Syricij quocunq; sedit princeps, decreta, vt Monachus si vita probaretur sacris iniſtari posset, & ab infimo ordine ad summum prouehit: vt sacri ordines non vno tempore, sed per interualla darentur. Manichei affectatores, qui tum Romae agebant, venit verq; pietatis cultoribus miseri, si qui penitentia agerent recipiendos censuit, at tamē vt monasteriū ingressi ieiunijs & orationibus reliquum vitae agerent: vt qui viduam aut bis vxorem duxisset, omni ecclesiastica administratione priuaretur. Haereticos per manus impositionem recipiendos. Claruerunt his temporibus vñ sanctitate & eruditione insignes, quō pericq; alij quorū nomina in Damaso sunt a nobis relata, tum Didymus Alexandrinus, qui ab inenabulis captus oculis & ob id primarum literarum ignarus, iam grandis natu ita Geomeriam & Dialecticam cum primis literis didicit, vñ Mathematicis etiā praecleara quaedam scripserit. Edidit in Arrianos nō pauca. Fuerunt viri sanctitate illustres. Io. Eremita Aegyptius genere, & Germanus Aluſtodorensis antistes qui Rauennae decessit. Sedit Syricius annos circiter sexdecim. Hoc defuncto Anastasius Romani generis vigesimo post die fit pontifex. Difficile dictū est q; parum interdu consentit sibi autores, quos sequimur. Platina Anastasij Gratiani prin-

ANNI MVN. DI.

Syricius xxxix. pontifex.

Themistius.

Syricij de cetera.

Viri clarissimi.

Anastasius XL. pontifex.

cipatu fuisse ait. Prosper qui post Hieronymum dicitur gerit tempora, in viduum Gratianum annum Syricij, qui Anastasium praecessit, creationem incidisse significat. Sed vtrūq; res habet, Gratianus imperator, Valente Gothis interfecto, imperium cū Valentiniano fratre tutatus est, ortumq; est illi, super Gothicum tumultum, graue aliud in Gallia bellū, quod iuuenis insigni pietate & prudentia feliciter confecit. XXX. Germanorum milibus, qui Romanos fines hostiliter inuaserant, ad Argenteriam vno praelio caesis. In Italiam inde victor reuertus, quia vndiq; res imperij grauaurent, Neruae principis exemplum secutus, qui in magno respū. disscimine Traianum adopravit, Theodosium ei? Theodosij filium, qui in Aphrica post temp. strenue administratam Valentis iussu interfectus est, ex Hispania accersitum consorem imperij fecit. Syrmijq; purpureo amictu insigniuit. Theodosij imperij insignibus receptis confestim in Vifigothos profectus, multis vniq; praesidijs tam gente afflixit, ac siq; per haec hostium opibus Constantinopolim concessit. Orientis enim imperium a Gratiano tuendum acceperat. Huc Athalaricus Gothorum rex, alij Gruitungorum dicunt, venit itaq; prius cum Theodosio foedere, quod non tam optatū q; necessarium fuit Romanis, ob graue morbu in quē Theodosius medio victoriae cursu incidit. Accepit benignus est Athalaricus. Ceterum magnificētissimū vrbs apparatus intuius, Augustam domū obsequiaq; circa principē & officia, haud dubie (inquit) Deus terrenus est imperator, cui si quis vim intenderit, confestim sui sceleris luat penas necesse sit. Incidit inde in morbum Barbarus, quo tertio mense languere coeperat, vita est defunctus, cum honorificentissimo exequiarū apparatu Theodosius exiuit, cuius Gothi virtutes mirari, priuatiq; vt tunc erant rege, in Romani imperij fidem cesserūt, coeperuntq; Theodosio iam inde & resp. stipendia facere. Parthi quoq; & aliae pleraeq; gentes, quae ad id tempus fuerant Romano nomini infestae, Theodosij successibus comota, Constantinopolim legatos miserunt, qui cum eo aut nouum foedus sancirent, aut vetus renouarent. Interea Maximus vir fortis in Hispania imperator militari favore creatus, in Galliam transfijt. Ad hunc motū opprimendū Gratianus ex vrbe occurſurus, quum exercitum in Galliam ductaret, praefereatq; Halanorū manum, quā ad se auro pellexerat, veterano militi tam acerbam ex ea re contraxit offensam, vt non multo post fit ab exercitu destitutus. Romanus miles ad Maximum defecit. Gratianus subita militum defectione confternatus, quum in Italiam transire conaretur, dolis circumuētus, Lugduni interficitur, quum iam triginta esset annorum. Valentinianus Gratiani frater hostili metu profugus Bizantiū ad Theodosium se contulit, a quo paterna est pietate cultus. Fuit Gratianus liberalium disciplinarum studiosissimus, poeta & orator haud vulgaris, spicuosē frequens exercere, diuina cuiusdam artis effectus destinata ferire, formi & libidinis victor, sed quum talis esset reipublice tamen administrandae scientia illi desuit, quum etiā aspernatus est omni tempore. Imperauit cum fratre sex annos, quo tempore Langobardi quorum origo suo postea loco referenda est. Vandolos primum vicere. Iam & qui hominum fuerint Vandali quum opus fuerit demonstrabitur. Fuerunt qui memoriae proderent Gratianū & fratrem in tam terram cladē incidisse ob impium Iustinae matris in Arrianos iudiciū, quos indulgentissime fouit aduersus orthodoxae pietatis cultores.

Theodosius consors imperij.

Athalarici interitus.

Maximus.

Gratiani caedes.

Langobardi. Vadalij.

Ambrosius Mediolanensis antistes creat.

Viri clarissimi.

Hieronymus.

Diui Hieronymi opera.

cultores. Eratq; omnium maxime Ambrosio infesta Mediolanensium antistiti, hunc pro cōsulā imperio prouinciā administrantē, Mediolanenses incredibili studio in Auxentiū defuncti locū hōis Arrianae factionis sibi antistitem creauere. Catechismus hāptisimo est admodum, cōtinuoq; initiatus vir moribus & doctrina memorabili. Quātum in re Christiana augenda scribendo elaborarit in Damaso est dictum, in cuius pontificatū sacratissima illius studia reponunt quidā. Anastasij decreta fuerunt, ne quum Euangelij caneretur legeretur, se derent qui sacris interessent, sed curri & venerabū di statē, ne peregre venientes, praesertim trans mare, in clerū reciperentur, nisi quinq; antistiti habeant chirographa, sicq; Manicheorum fraudi itum red obuiā, quorū heresis late ad meridie inoleuerat. Ad orthodoxam igitur fidem corripēdā quoque uersum ex Aphrica mittebatur, qui religionis praetextu occulte suae impietatis venentū priorum animis inluderent. Ne manci debile se sacerdotio insigniretur. Basilicam quae Ctescētina vocata est, Anastasius dedicauit via Mamerina. Vixerunt cum eo viri sanctitate et doctrina clari, Basilij Cēsariensis antistes, q; in Cappadocia, olim Mazza dicta est, scripti de monastico instituto. De spiritu sancto, et in Eunomij libros quosdam. Gregorius huius frater cognomēto Nazanzenus, qui Hieronymum instituit, sed de his in proxima illustrium virorū relatione quod saepe fecimus, vt semel atq; iterum nō memoremur, quibus longior contigit vita, & ob eam rem cum plurib? vixerint. Scripsit Nazanzenus & pie & scite multa. Constantinopolitans ab internicia heresi vindicauit. Epiphanus Salaminiū antistes eleganti et copioso dicendi genere oēs haereses valide impugnavit. Scripsit & Ephrem non pauca. Diaconus fuit Edesse nius. Syriaco vsus sermone, adeoq; pie & accurate vt eius scripta in quibusdam legerentur ecclesijs. Fuit & Hieronymus, cuius mentio nuper incidit, Eusebii filius. Scridoni orus in Pannonia & Dalmatie consilio, id oppidum Gorhi direptū euerterunt. Romae puer Donato grammatice primū est praecceptor vsus, mox & Victorino rhetore, postremo Graece Latineq; liberalibus disciplinis egregie institutus, vnde triginta annos natus a Liberio pontifice Romanae ecclesiae praefbyter ordinatur, dein Roma profectus Gregorium Nazanzenum Bizantiū audiuit, incredibilisq; discendi ardore alios alibi viros attendit, Alexandriae Didymum, Antiochie Appollinarem, & circa Bethleem & Hierosolymā Baraniam, cui ludgorū metu dabat noctu operam Affectatus ad haec viros doctos ois generis & professionis, Latinos, Graecos, Haebreos, Syros, Chaldaeos, tantaq; discendi cupiditate flagrauit, vt iam grandis natu discipulus dici q; praecceptor mallet, varie itaq; triplici lingua versatus oim studiorum rationem ad Orthodoxae fidei usum accommodauit, vertit ex Graeco quaedam, sed ex Hebraico multo plura, vetus testamentū Romanū fecit ex Hebrgo, recens Latinum ex Graeco. Origenis homelias ex Graecis Latinas. Leguntur eius epistolae multae & elegantes. Scripsit de illustribus viris Tranquillum imitatus, historiae vñ ab Apostolis ad sua tempora perducto, & breuiter dicam, nulla ferme pars est nouae veterisq; legis, nihil propheticū, Historicū, euangelicū, nihil aut mysticum, aut arcanū quod non ille tam scite, & eloquenter tractarit, si quis talium nomenclatura gaudet, quae res est breuitati maxime contraria, perlegat quae ipse de se ad Desideriū scripsit. Eremitas & monachos sanctio-

Hieronymi Eremitus.

Hieronymi mitarum vestitus.

Carolus Granellus.

Hieronymi interitus.

Maximi caedes.

ris vitae libenter inuifit, vt solitudinē assueceret. Postremo ab Cyrillo Hierosoly morū antistite solitudinis circa Bethleem imperrauit locū, construxitq; vbi reliquit vitae apostolicae egretiu. Vixit cum eo Eusebius Cremonensis, & alij pleriq; vñ praecipuae sanctitatis. His ille canonicas horas instituit, quib? diuinae in tēplis laudes caneretur. Inclyta viri sanctitas multos aiales ad religionē & cultus emulationem traxit, ortaq; est per haec pie operantium velut noua quaedam familia, qui ab autoris nomine Hieronymus appellati, natiuo amicituntur colore, pallioq; super tunicam rugato, atq; anteriore parte a summo ad imum scilicet scapularis amictus, correa zona tunicam succingunt, soleis pedes ligneis mununt. Fuit in eo commentario scriptū quod Hieronymus Muttonius Cremonensis Hieronymitanae obseruationis mihi de diuini huius profectu, totaq; vita tradidit, multa procul Italia & in Hispania praecipue initiatorum esse loca, qui ritu et habitu sint Hieronymi tera crediti, vñ vulgo ab ijs diuersi, qui hodie sunt in terra Italia, q; pectore & humeris sit illis demissio lacina. Em uero patrum memoria Eugenij quarti pontificauit. Carolus cognomēto Granellus, homo claro lo. Carolus Fluentiae natus. Eremiticum sua sponte induit habitum, qualem ferunt ab initio institutum, sed demq; sibi optauit in Fesulanis montibus, quo pleriq; mortalium, religionis studio breui cōfluxere, acciditq; vt sanctioris vite exemplo plures vnum emulari rem modicis, vt fit, principijs orram haud mediocriter auxerint: quod eo facilius cōtingit, quod plura velut sanctitatis lumina iam inde a primordio rei in noua fulserunt familia. Sunt post Carolum noui cultus autorem in beatorum numerum relati Gualterius huius discipulus. Philippus Cremonensis. Antonius Romani sanguinis. Eusebius Masseus Veronensis. Hieronymi mitarū conuentus in Italia. XIII. numero, & in his Venetijs ad gratianum aedem vnus post Gregorij phanū, quastagnum ab vrbe ad fossam eremigat, locus frequē initiatororū coetu multaq; religionis insignis. Nunc ad diuum reuertor, qui praeter alia exquisitae eruditionis & ingenij argumēta, vepatrium sermonem illustraret, noua literarū elementa cōmētus est, quibus in sacris prophanisq; rebus regionis accole quōsra depestate vtuntur. Et Hieronymus Christianae pietatis assertor eximius talis fuit. Decessit vita centum circiter annos natus. Anastasius anno tercio q; sedere coeperat fato defunctus est. Platina in Gratiani tempora eius sedem reponit. Alij in Arcadij & Honorij qui a Theodosio patre regnum per manus acceperat. Theodosius a Gratiano orientis fuit imperio praelatus. Frequens haec in autoribus variatio efficit, vt parum nobis interdum consentent tempora. Sed haec ipsi viderint, quorū ea in ordinē redigere praecipua fuit cura, nos historici scribimus, etsi quoad fieri potest in manifesto scribentiū diffidio non fidem solum nobis cōstare volumus, sed & rerum ordinem, qui in obscura & ambigua temporum ratione vix inoffensus contingere posse videretur. Theodosius Gratianum aedem vlturus, & vt Valentianū illi superstitem & extorē in imperij fastigiū restitueret, bellū Maximo intulit. Caeterū tam celeriter res gesta est, vt pene priusquam Bizantio mouisse crederetur, sese Alpihus inſinuauit. Eratū Aquileiae Maximus, vbi obfessus captusq; Maximi capite multatus est. Sunt q; scribant ad tertiu inde lapidē a Theodosio & Valentiano superatum viuum venisse in hostiū potestate, ibiq; a victore hostie vltimo supplicio affectum, anno post Gratiani

tiani cœdē vixitum circūfacto. Martinus Turonen-
sis antistes vir pietatis eximie Maximo prædixisse
ferunt quō in Britannia adhuc esset, infelicissimum
eius vixitū exitū. Andragatius qui summa belli ad-
ministrabat. Maximo interfecto, mortē oppetit, e-
nauī præcipitatus. Valentinianus, Roma & Italia
receptis in Galliā transiit. Hic quō satis pacate age-
ret, Arbogastis Halariorū præfectū fraude, Viennæ
strangulatus est. Cæterū vt voluntariā sibi mortē
consciuisse crederetur laqueo cadaver suspēdit. Ar-
bogastis Valēntiano per hunc modū sublato im-
perij dat nomē Eugenio cuiusdā, rē ad se trahit, suoq;
arbitrio disponit oia vir barbarū manuq; & audacia
cibi promptus. Nec consiliū in rebus gerendis egerat,
nec felicitas, breuiq; adeo crevit vt non solū Galliæ
huius opibus cessissent, sed tributū etiā penderent
Germani, & auxilia ad bellū mitterent, & iam Eue-
genius Italiæ iminebat, alpestē transcendere occu-
perat, quom Theodosius factus est illi obuius. Erat
is vehemens sollicitus de futuri prælij euentu, hostiū
vires aio reputas. Cæterū victoriā a Deo esse ratus
cibi expers, noctē per uigiliā & oratione in somnē
egit, in præliū inde feliciter reuens. Iohannes em Ana-
chorita ab eo consulus victoriā polliceri. Cæterū
hostiū insidijs exceptus hūdā dubie perierat, nisi ar-
bitrio hostiliū dux partū, quod credas Deo cordi
fuisse, subita transitione Theodosiū seruasset. His
ille viribus fractus multo ferocius præliū iniit, secu-
tus cælestis fauor, nā simul ac res geri cœpta est vē-
torum turba a Theodosij parte repente exortus ad-
uersa hostiū ora tam valide verberabat, vt vix reci-
procadū spiritū daretur militibus facultas. Nec tan-
tum in hoc valuit vis illa, sed tela hinc missa violē-
tius in hostē vehebantur. Contra hostilia aduersis
flantibus diuerberata ictum nullū perferēbat. Extrat
Claudianī carnē huius rei testis, qd ad Theodosiū
scribens. O nimisū Inquit dilecte Deo, tibi militat
æther. Et coniurati veniūt ad classica vēti. Nec diu
inceps pugna fuit, tantū primo cōflictu. X. Gotho-
rum milia, qui Theodosij sequēbatur signa, hosti-
bus obiecta perierunt, quod lucro fuit potius qd de-
trimento. Secuta inde hostiū cædes, quibus passim
cū strage & ruina dissectis. Eugenijs captus interfi-
citur. Arbogastis desperatis sebus sibi manū intulit.
Secundū Alpina hanc victoriam Theodosius
viroq; est imperio potius, quō ab initio Constan-
tinopolitanū tenuisset, octauo q; ibi cœptū erat im-
perari loco. Fuit Theodosius Traiano principi, vt
quidam in literas misere, oris liniamēto per quā si-
millis, multa in suos pietate, sed in patruū præcipua
munificus, sagax, nec a literarū studijs abhorrens, re-
ligionis tam diligens obseruator, vt ciuilitate tulerit
q; Mediolani ab Ambrosio antistite tēplū adire
re sit prohibitus nisi prius penitentiam egisset, q;
quinq; hoim missa ipsius iussū Thessalonice fuisse
sent interfecta, ob iudicis vnitus, siue vt Eusebius
ait militis cædē in theatro cōmissam, nec ille vt dixi
huiusmodi impietatis nota excēdit, q; natura
fracundior. Pontificis dicto paruit, deditq; sedulo
operam, vt post paulo pie pureq; sacris interesset,
Vxorem habuit Flaxillā, ex qua Arcadium & Ho-
norium tulit. Flaxillæ defunctæ Galliam Valenti-
niani maioris & Iustinæ filiam superduxit, ex qua
mox illi Placidia nata est. Mediolani fato perijt quō
iam quinquagenarius esset, & quia iam plures an-
nos vtrobique erat imperatū, vt iam ex vno duo facta
essent imperia, occiditū per manus Honorio tra-
didit imperiū, Arcadio Constantinopolitanū. Im-
perauit Theodosius cū Gratiano & Valentiniano
annos. XI. mox tritēno solus. Corpus eius ex Me-

diolano Constantinopolim Arcadius detulit. Inca-
dit illius obitus in annum septimum & nonagesi-
mum supra trecentēsimū humanæ salutis, qui Ro-
manæ vrbis millesimus fuit ceteris ac quinquagesi-
mus. Ab orbe condito sexcentēsimus circiter
annus ac quinquies millesimus, quō temporis spa-
cio fuerūt viri ingenio clari. Claudianus poeta Ae-
gyptius genere, cuius hodie poemata extant multa
& varia, nitidus & ferax in sententijs, maioris in-
uentione q; figura carminis, sic quoq; talis vt sit in
recentiorū numero ponas sit haud dubie primus,
vt veterum vltimus. Fuit & Prudentius quimulta
pie scripsit, vt Christianū virum facile agnoscas.
Heraclides Monachus pietatis præcipue sanctorū
vitas literarū monumentis tradidit. Apollinaris
Laodicensis qui in Porphyrum triginta scripsit li-
bros. Tatianus Barchinonius Nouatianorū oppu-
gnator. Efficus Nazenzeni discipulus, q; Origenis
& Paphili bibliothecas vetustate corruptas sedulo
institaurauit. Britius Merulensis qui p fide graui-
ter vexatus est. Heluidius, quem Auxentius Arria-
nus instituit, dignus qui in oblatorum nume-
ro non literatorū censetur, ob ea q; de virgine Chris-
ti saluatoris matre impie scripsit. Sed omni maximi
insigniq; sanctitate & eruditione clarissimū Am-
brosius Mediolanēsis antistes, & Aurelius Augu-
stinus, Ambrosij filius fide & baptismo. Fuit Au-
relius Apher Tagathensis patria, vt Possidius
siue Possidius eius municeps scripsit, vir acri inge-
nio diuinarūq; rerum humanarūq; capaci, a pueris
legitime institutus adeo profecit, vt nodum. XX.
annos natus Carthaginī rhetoricis docuerit. Ma-
thematicas artes & ceteras philosophiæ partes, per
se multa legens est adeptus. Italiam inde petijt, ac
primo Romæ, Mediolani dein docuit. Ambrosij
prædicatione & hortatu Manicheorum impietate
excratus, cui fuerat secte ab initio addictus, annos
duoderriginta natus, alij quadringentū adijciunt
ad fidem conuersus est, eum Ambrosius baptisimū
lauacro extulit, vbi modico actu pius ille antistes
canticum exorsus. Te Deum inquit laudamus,
cui statim illud subiicit Aurelius. Te dominum
confitemur, mox diuino afflatus spiritu alernis im-
bo versibus carmen peregerit. Fuit Aurelius inde
annum & amplius apud simplicianū virum haud
obscure sanctitatis, post Romam reuersus Hostiā
descendit primis in Aphricam tempestatibus ab-
iturus. Hic quom forte esset, eius mater fuit illi Mo-
nichæ nomen Christianæ pietatis mulier obser-
uantissima, fato defuncta est. Aurelius in Aphricā
delatus patrimonium omne suum vendidit, pecu-
niamq; inde coactā in pios vsus vertit. Duplex hic
opinio ad posterōs manauit, fuerint ne ab eo insti-
tuti quos hodie Manicos vulgus regulares vo-
cat, & quibus tunica candida cum linea toga sub
nigro pallio est, regumen a scapulis impositū cer-
uicem torumq; contegit caput, præterq; a fronte, est
et nomē hodie & familia non incelebris, in qua vt
eorū cōmentarij demonstrant, præter claros An-
dreas sires qui plurimi numero fencunt triginta, quos
in nulla alia Romani fuere pontifices, sed viri san-
ctitate clari adhuc plures. Quæ intra extraq; Italiā
sortiti sint loca eius professionis viri, aut quantum
sit hodie initiatorum numerus nec ipsi scribunt,
nec ipse alioqui scriptū reperio. Cæterū hinc tum
primū fuerint ab Aurelio instituti, an qui ab Ere-
mo nomen ferunt, quādo vtriq; eā ad se laudē tra-
hunt, resq; in dubio adhuc est, ad fidē historici per-
tinere existimauit locū in medio relinquere, cæterū
Eremitica quod satis cōstāt familia multo est ho-

ANNI
MVN-
DI.
Viri illi
sires.

Ambrosi-
si & Au-
relii Au-
gustinus

Augusti-
ni baptis-
mus.

Canonis
corū insti-
tutio.

Eremita-
ni.

Aurelij
scripta.

Eremita-
norū ve-
stitus.

Eremita-
norū nu-
merus.

Viri Ere-
mitani
nois insti-
gnes.

die celebris, atq; adeo nobilis, vt inter Christiane
pietatis ordines & celebritate & virorum fruge cre-
datur nulla inferior, sed de his non multo post dis-
cam. Fuit Aurelius tandiu in Eremito vt quidā scri-
bunt, nā id quoq; vt video, in dubiū venit, quoad
Manicheis in terra Aphrica pregrauātib, Hippo-
nen sis sit antistes factus. Tenuit inde annos. XL. eā
sedē, scripsitq; interea tam multa, vt meritis creda-
tur qui oia eius opera se legitis dicere ausus est. Ba-
pista Alouisianus Rauēnis Eremitani ordinis, di-
uinarū pfectorū literarij, qui de Aurelij Augustini
rebus mihi cōmentarios tradidit accuratissime cō-
scriptos, supra centum hæreticorū sectas ab eo opo-
pugnatas. Possidionij testimonio, tradidit, quātū
nonaginta numero sint vno noie extinctæ, iustiq;
vnicuiq; nomen reddidit. Perijt Aurelius fato an-
nos sex & LXX. natus. Sed de eius exitu suo, postea
loco erit sermo. Multi mortales Augustino adhuc
in humanis agente sanctitate viri singularē remq;
doctrinam fecit, oibus quæ in terris miramur cō-
tempis, in Eremitum cōcessere, vnde Eremitarū est
nomen, vt arbitror, deductū, nam hoc quoq; partū
liquido traditur. Cæterū siue ab eo quod est supra
significatū, vt qui in desertis essent sint in vnū ag-
gregati & instituti, siue ipsius vitæ & dogma secuti
passim deferta coluerint, rē auspiciū inchoa-
tam, ac supra fidē auctam impia Vandalorū arma,
quæ totā inde Aphricā sunt peruagata, atroci in se-
ctatione propemodū extinxere. Adijt inde nec vnā
cladē Eremitanū nomen. Cæterum sæpius variēq;
institurati in plures abijt familias. Nunc præcipua
nois celebritas est penes eos, q; ab Eremito nomē for-
riti sunt, hi nigra tunica amictiūt, cōcolor tegmē
a scapulis ad caput inducunt, subter candida tuni-
cula cū cādida lista, cœorea cinguntur zona, bubu-
lo cornu sibilata, calcateus nihil a cōmuni diuers-
sus, tondent nouacula a vertice, infra dimidiū cal-
ue, capillus inferne recius in parui circuli speciem
circa aures & rpa rotū ambit caput. Verus vt mihi
videtur res est nudatio capitis in ijs q; sacris initan-
tur ac priusq; Christiana sit pietas cōdita in quibus
dam sacerdotijs a veteribus vsurpata. Cæterū siue
a nostris inter ipsa religionis primordia nouiter in-
stituta est, siue veteri ritu sumpta, ita se fe oibus ini-
tiatorū ordinibus inseruit, vt nullum sit hodie ma-
ius inter mortales sacri prophaniq; capitis diser-
men, et si clerus oim parcellime tondetur. Mirū est
quantum Eremitanorū res toties afflicta ad postre-
mum creuit. Suntenostra tēpestate vt Alouisiani cō-
mentarij demonstrāt. Eremitani ordinis conuentus
quorū ratio iniri potest, circiter duo milia, initiatoru-
rum ad. XXX. milia numero. Virginū loca. CCC.
numero, viri theologica eruditione clari & qui pie
multa & accurate ad orthodoxe fidei munimentū
scripsere, centum & amplius numero, & in his Ne-
potianus, Possidionij Tagathensis, Orofius Alpha-
ganus, Egidius, qui post Aureliū necq; plura quicq;
in diuinis scripsit, necq; accuratus. Thomas Argen-
tinus, Gregorius Ariminenis, Paulus Venetus, &
alij pari celebritate insignes. Sactorū catalogo acris
buntur, diuus Augustinus, Nicolaus Toletinas,
Simplicianus, & Guiselmus Britannicus. Beatos
num numero octo & LX. in sanctorū & beatorum
tredecim referunt. Et in his Aurelij mater, Perpe-
tua virgo, & Clara, quæ in Vmbria religiose coli-
tur. Et hæc Eremitani nominis lumina, non terris
vnis, nec vno tempore ad nostram vsq; memoriā
claruere. His paucis an nis quibus hæc cōmentaba-
mur, peregre in Italiā delati sunt Eremitana obfer-
uatiōis quidā ex ea Aethiopia quæ est supra Aegy-

ptum, hi Romanū longo cōmercio sermone ade-
pti magnū dicere initiatororū numerum nois huius
esse in terra vnde profecti essent, conuētūq; pluri-
mos quorū certus iniri non possent numerus in tan-
ta terrarū vastitate, q; eo mihi veriora vident, quo
ex Libya, vbi is pietatis cultus ortus est, facilis po-
ruit in eā terra, q; locorū propinquitate agnata illi
est, q; in remotiores oras penetrare, quū Vā dolorū
iniuriam ab initio declinauit. Et hæc longiore for-
tasse sermone q; institutus patiatur stilus. Illud re-
statū relinquo, hæc q; de Aurelio Augustino vnū
in locū cōsulimus, plurimū annorū spatio fieri con-
gisse, septuagenarius em perijt anno. XL. q; Hippo-
nen sis fuit antistes declarat. Sub Theodosio itaq;
maiore sacerdotiū adeptus per Honorij tēpora de-
scendit in septimū iunioris Theodosij annū, qui
Arcadij fuit filius. Enimvero Honorius principa-
rum a Theodosio patre per manus acceptū, ita cum
Arcadio fratre partitus est, vt ex defuncti sententia
ipse, occiditū teneret imperium, cuius caput Roma
esset, ille apud Bizantium Orientale. Fuit Hono-
rius septimus & quadragessimus eorū, qui Romæ
sunt rerū potiti, est nō desunt qui Galbā, Othonē,
& Vitellium huic numero extimāt, vt Eusebius &
qui Eusebium secuti sunt. Sed nos Tranquillum
sequimur, q; tres illos in ordinē redegit. Paulus dia-
conus, quod miror, altero a quadragesimo eū lo-
co iperitasse auctor est. Arcadius nonus a Constanti-
no, qui Augustorū primus Constantinopolim in-
stiturata alterum imperij caput cepit illustrare. In
hos annos quibus duo illi Theodosio genitri impe-
riarunt Prosper & Philippus Eremitanus Anasta-
sij pontificatum & Innocentij reponunt. Platina
cui cur minus grauari accedā paulo post dicā, Ana-
stasij Gratiano iungit, qui Theodosij maiorem
ad imperium traduxit. Innocentiū Theodosio, tan-
tum auctores ipsi iter se variāt. Mihi, vt libere dicā
quod sentio, persuaderi nō potest Platina virū im-
pense doctum, qui & in summa librorū copia scri-
psit hī storia, fuit enim Sixti pōntificis bibliothecar-
ius, remere a Prospero & Alijs, quos vidisse credi-
bile est, diuersum ab hisse, quin dignus est qui ob
ea quæ dixi diligenter secutus auctores existima-
ri debeat, & ex multis quod verissimum patuerit
scripsisse. Is igitur cui & tui, nisi opinione fallor,
ita libētius accedo, Innocentiū Ro. pōntificē, fuit is
Albanus, & in Anastasij locū defuncti iurrogatus, rē
iunio transfegere. Cathaphrygashæreticos, cuius de Cata-
phrygæ ex vrbē expulsi. Pelagium monachum & Cælesti-
num Hæreticos damnauit, q; liberum arbitriū plu-
ris q; diuinā gratiā ducere, voluntateq; satis esse
credere ad diuina iussa exequenda. In hunc mul-
ta scripsit Augustinus. Dedit aut Innocentius cō-
munem Geruasij adem & Prothasij. Vestinæ tē-
stamento constructā, exultantēq; donarijs eiusdē
legato. Fuit per id tempus Apollinaris Laodice-
nus Antistes disputator acerrimus, hinc Apollina-
ristæ, qui corpus asserabant non animam a Chris-
to susceptam. Inde erroris huius auctor conuictus
de anima quoq; confessus est, nec ea parte qua est
illa rationalis, sed qua viuūt corpus suppleret ver-
bum Cyrillus Hierosolymitanus & ipse multa
Theodosio scripsit. Paula Romani sanguinis mu-
lier pietate insigni, ad quā extant Hieronymi præf-
byteri epistæ, in hos annos reposita a quibusdā. Ex
vrbē

Quædā
vixit
Augusti-
nus.

Scriptos
variatio.

Platina
accedit.

Innocen-
tius.

Cata-
phrygæ.

Apollin-
aristæ hæ-
reticorū
gma.

vibe Hierosolymam perijt pietatis studio, fuitq; Berthele aliquandiu, vbi eadem reſeſtate Alexius & Donatus Epirenfis Antuſtes multa vterq; ſancti tate claruere. Sedit Innocentius annos. XV. Zozimus eius loco eſt ſuſſectus, p̄ſeſuit ſacris Honorio & Arcadio imperantibus, quo ſane tempore non principij culpa, ſed perfidia ducit, res Romana aperius inclinavit. P̄ſeſerit Theodoſius pater tribus imperij partibus, quum filij adhuc pueri eſſent, ut ſummos duces, Ruſſinũ orientali imperio, Stilicone nem occidit, vniuerſe Gildone Aphricę. Is Theodoſij morte audita, coſeſſit animũ adiecit ad prouinciam ſuo imperio ſubigendã, puerorum ætatẽ aſpernatus, nec audaci conſilio deſuit euentus. Cæterũ res male parra, cito dilapſa eſt, Maſtezel eius frater aĩo in Gildone, ob filios ab eo crudeliter necatos, pluſq; inimico, illũ imperio & vita priuauit Emuero Maſtezel, vbi Gildonem poſt Theodoſij interitũ, imperij occupandi conſilia agitare ſenſit, fratris ſcelus, vt impij deſeret, ex Aphrica in Italiã tranſijt, duobus filijs in prouincia relictis, quos Gildo in fratris inuidiã extremo affecit ſupplicio. Maſtezel igitur in Aphricã aduerſus Gildonẽ miſſus, ex Caprys in ſula viros præcipua ſanctitate in prouinciã deportauit. Horũ fratres præſentia cum legiuncula vna ad. LXXX. milia hoſtium proſtriga uit. Gildo fuga molitus nauim conſecit. Cæterũ maris ſauitia in terrã relatus, vñ hoſtis, Maſtezelis iuſſu interfecit. Is tanq; ſibi non Honorio viciffet. Aphricã armis receptã ad ſe trahere cona? eſt, maſtuzq; fratrenũ ſeſq; q̄ optimi ducis officij imitari, adeo ſemper trãſuerſos egit hoim atos cæca domi nani libido, ſed res nihil meliore eſt euentu ab eo mota q̄ antea fuerat a Gildone. Milites eĩ imperij prius perſeſſi q̄ experti primo conatu Maſtezelem obtruncant, ſicq; duo rebelles fratres Aphricã imperium non magis temere q̄ infeliciter tẽtare auſi continuatis pene cædiſus perire. Nec Ruſſinus & Stilico, quorum hic Occidua aulæ erar præſectus ille orientalis, in fide & officio manſerit. Ruſſinus (ſuit is Gallicũ ſanguinis, niſi Claudianus decreto vbiq; ſabulatur) Humnis & qui his finitima coſiur in neſarium ſædus aſcitis. Arcadium imperio priuare eſt adortus. Audacis ne hoĩs impj dicã motus in eius caput vertere. Proditionis compertus, in medio conatu ab Arcadio interſectus eſt. Stilico pari dominandi affectu & ipſe Honorio inſidiatur, ſed quo maior, fuit hois autoritas, maioreſq; vni opes queſitæ ob duplicem cum principe affinitatẽ (Emuero duæ Stiliconis filiz Maria & Thermania vna poſt alteram Honorio nupſere, eſt prior intacã deſeſſit) eo capitalior fuit hoſtis, & ad res imperij inſurgẽdas efficacior. Acceſſit ad impium ſcelus callidum hois ingeniũ, qui non prius quid pararetur offendiſſet, res vtriuſq; imperij in apertũ adduxit diſcrimen. Erar Stilico Vandalus genere, hancq; occaſionem nactus populares ſuos ad Gallias hoſtiliter inuadendas occulte excitat, & cũ his Sueuorũ gentem Burgundios & Halanos, inde vt Romani imperij opes vno tempore vbiq; ſaugeret, nam ad Eleutherij filij rem traherat, dar operã vt Viſigothi, qui ſampridẽ Conſtantinopolitani imperij merebant ſtipendiũ, exauroati, contumeliæ cauſa, aut ſtipendiũ inopia, ad res nouas conſurgerent. Claudianus omnẽ Gothorum motũ in Ruſſinum conſert, haud dubie ignarus eorũ que fierent, aut certe diſſimulatur. Sed Stilico oim ſuit malorũ cauſa, qui ratus fore vt Viſigothi, ſtipendio adem pro, ira & egeſtate adacti Italiã inuaderent, eius gentis exauroandẽ fuit, vt dixi, autor Vandalis di

Zozimũ XLII. p̄ſeſit.

Vnde p̄ſeſit motus orti.

Maſtezelis cædes.

Ruſſinus ab Arcadio interſicitur.

Stilico.

Claudiani error.

uerſa parte Halanis & Burgundijs Galliam vaſtã tribus futurum credere, vt ſue hos ſue illos Honorius petijſſet, ipſe cum velle alterutris auxiliari bus vtrere, atq; ita fore, vt Honorio? præſenti bello ſuccumberet, iam & illud neſario conſilio aſtruxerit, vt ſimulac Gothi Italiã inuaſiſſent, ſibi id bellum conſiciendum depoſceret, præcipua copia rum parte ſecum abducta. Honorio in Gallia Vandalis & iſis qui cum egeſte conſilium faciebant opprimendũ reſinqueret. Ipſe Gothis, quod futurum ſperabat, prælio victis, Romã cum tota Italia occuparet, atq; per hec imperio potiret. Anno itaq; Arcadij & Honorij octauo, qui ab Chriſti incarnatione quadringentiſimus ſeptimus fuit, Stilicone & Aureliano conſulibus, Viſigothi ſtipendio & cõmeatu priuati, ex Thracia tumultuoſe in Pannoniam tranſeunt, hicq; regẽs ſibi creant, quum poſt Athalarici interitum annos quinq; & XX. ſine rege fuiſſent. Theodoſij enim & Gratiani ſex annos ſtipendiũ meruere, inde vnus Theodoſij, qui Gratiano ſuperſuit annos vñdecim. Poſtremo Arcadij & Honorij annos octo, quo tẽporis ſpacio nullos Gothi duces habuerunt, præter eos qui ab imperatoribus dati eſſent. Pannoniam igitur ingreſſi Halaricum regẽ conſtituunt, virũ forte ex Balthorum familia ortum, in Gothis longe celeberrima. Nec multo poſt Radagaſus cũ. CC. milibus Gothorũ ſeſe Halarico adiunxit. Is vñde venit, aut vbi terrarum eam, vim hoim cõtraxerit Oroſius & Ablauius non tradunt. Sed nihil ſit abſurdũ credere Gothos ex ſediſus ſibi circa Danubium aſſignatis bipertito proſectos, mox in Pannonia in vñũ coluiſſe, aut certe manus illa, quæ Halaricum in Pannonia creauit regem, aliquãto prius ab iſtro proſecta eſt, moxq; Radagaſi ductũ ſit altera ſubſecuta. Sed vñcũq; tanta vis hoim in vñũ tam breui conſulxit his Halaricus copijs fræctus, cũ Radagaſo Thraciam, Pannoniã, Illyricũ, Noricũ, & eã Italię orã quæ adiacet, ferro & igni populatur. Vaſtati ſunt agri, oppida direpta, cædes omnĩs ſexus & ætatis paſſim edita. Zozimus p̄ſeſit ex Grañ ſanguinis per id tempus ſacram tenuit ſedem, qui Innocentio ſuceſſit. Hoc p̄ſeſit Roma a Gothis eſt capta, nec deſtitit inrer: a vir pietatis deditus, vel media rerũ perturbatione, eccleſiam inſtitutus augere. Huius eſt illud, vt Linofitinis læuas diaconi integerent, dũ res diuina fieret. Vt dominicæ reſurrectionis ſabbato cæreus parochiam faceretur. Ne clerici in publico porarent. Ne mancipium iniciaretur. Miſit Zozimus Fauſtinũ epiſcopum & duos cũ eo præſbyteros qui Carthaginienſi Synodo intereſſent, vt omnibus appareret nihil vñ ſpã rite decretũ iri quod ad rem diuinã pertineret, niſi Ro. pontificis autoritate id fieret. Carthaginienſi conuẽtu Pelagiana eſt hæreſis dãnata. Habuit Pelagus perſuaſum hominem per ſe ſalutem indipiſci priuo merito, priuacq; virtute dirigi ad iuſtitia, quum neutrum, niſi deus annuat, præſentq; adſit, cõtingere poſſit cuiq; naſci præterea hominum ſine originali labe, & ob eam rem haud operæ precium eſſe baptiſmo ad moueri. Fuerũt eadẽ tempeſtate, aut certe non multo prius, viri ſanctitate inſignes, Martinus monach? Turoſenſis. Dies illi feſtus ad tertium idus Nouembris, huius eſt memorabilis illa pallij partitiõ, quo militem textit & regem, vt Ambroſius ſcribit. Chriſti videret qui rex eſt in paupere. & ſe q; Chriſto militabat. Io. cognomento Chryſoſtomus Bizanti Antuſtes vir & ipſe apprime doctus, & qui multa tam pie quam vtiliter ſcripſit. Caſſian? monachus Chryſoſtomi diaconus. Symphonius quem Hieronymus

Gothi p̄ſeſit occupant.

Halarico Gothorũ rex.

Zozimi inſtituta.

Pelagiana hæreſis dãnatur.

Viri eruditione clari.

ronymus inſtituit. Iulianus Campanus epiſcopus Ruſſinus Aquileienſis eccleſiæ præſbyter. Atticus qui poſt Chryſoſtomum Conſtantinopolitanæ præſuit eccleſiæ. Et hi quidem omnes eruditioẽ clariorum monũta nouit poſteritas. Interijt Platina his temporibus Diodorum Tarſenſem, Euſebij non eloquentiam ſecutum ſed ſententias. Euagrium, qui Latinam Antonij monachi ſecit vitam, quum Græce Athanaſius ſcripſit. Tyberianũ & Ambroſium, qui Didymũ audiuit, hic in Apollinare ſcripſit, ille ſe & Prifcilianum Apolloneti cõ eſt libro curatus. Scripſit & Lucius Arrianæ ſectæ antiſtes Hypotheſeon librum. Petronius Bononienſis & Poſidonius Tagathenſis cum his vixiſſe creduntur. Scripſit Primatius multa ad Fortunatum, tẽxit et Proba A delphi proconſulis vxor carmen Centonam vocant opus pium Maronianiſq; hemiſtichis cõſertum. Eudochia, que Theodoſij fuit iunioris coniunx, eam multi induſtriam aſcribũt. Et hi quidem hominum cum maxime in terris ingenio & ſanctitate claruere, quum Gothi Halarici regis & Radagaſi ductu Italiã inuaſerunt. Cæterum multitudo ingens ſecit, vt cõmeatu inopia bipertito duces ipſi ductare coacti ſint. Radagaſus Apeninum tranſgreſſus Feſulis conſedit, cui Hetruriz imminenti, Vidinus & Sarus cũ exercitũ obuiam facti ſunt. Erant cum his præter alias copias. Hunnorum Gothorumq; vis ingens. Quando vero hi hominum ad Romanos tranſierunt, aut de cauſa, Oroſius qui eſt horum autor non expedit, ſuſpicari tamẽ liber, quod ad Gothos atinet, fuiſſe eam manum ex iſis reſidua, qui cum Theodoſio in Gallia militauerunt, eſt magna ex parte vna acie perijt dicantur. Cæterũ quicunq; Barbarorum illi fuere, qui cum Vidino & Saro Feſulis proceſſerunt, breui eorũ occurſu accidit, vt Gothorum multitudo ingens atq; alioqui inuida in locorum anguſtias deſecta, commatibus vñdĩq; intercluſis inedia conſecta ſit. Radagaſus poſt res perditas tugã cum paucis molitus inſeſcit. Sunt qui tradant Stiliconis ductũ hæc in Gothos geſta. Oroſius & Paulus diaconus autores ſunt rei per eũ modum quem dixi in Apenino geſta. Adijcunt tantam vim hominum captam, vt ſeguitorum reges vno aureo ſectores licitarietur nummo. Nec Halaricus multo poſt q̄ hæc Gothis eſt clades illata, cum altera manu aſſuit, ac multo tumultuoſius q̄ Radagaſus, haud procul Rauenna, loco cui Candiano eſt nomen, caſtra fecit. Quibus excitus nuncijs Stilico, erar cum ille Bizanti, præmiſſis qui hoſtes, extremum agmen carpendo, ab inſtituto itinere remouerentur, ipſe cum robore copiarum, per Aquileiam & Patauium, perq; loca quibus nunc Ferraria eſt. Rauennam deſcendit. Halaricus Stiliconis acceſſu commotus, ad Polentiam vicum caſtra tranſtulit, duo & viginũ milia paſſuum a Rauenna, vt loca Apenino proxima obtineret. Ab eſt Polentia duo paſſuum a veuſto Triennorum foro, Bertonorium nunc vocat. Stilico vt erar rei militaris ſcũſſimus, conſilio magis q̄ viribus (erar enim hoim numero multo inferior) Viſigothos fudit, ſuſoſq; in arctum compulſit, vt ferro & fame delere potuerit, ſi debellatũ in Italia voluiſſet. Cæterum fatigare hoſtem de induſtria, ſimulq; bellũ trahere, occaſionem inuadendũ imperij expectans, ſub Vandalorum aliarumq; ferociffimarum gentium in Galliam irruptionem. Senſit Stiliconis perfidiã Halaricus, & per legatos, trienio poſtq; fueat Italiã ingreſſus, rem Honorio detulit, perijtq; ſibi & ſuis eam Galliz partem aſſignari, cui Sueci,

Proba.

Vidinus & Sarus duces.

Gothorũ clades in ſignis.

Stilicõis perfidia.

Halani, Burgundijsq; ſamduum immineret. Honorius Stiliconis perfidia permotus, neq; em vno indicio comperat hominem ſuo imperio inſidiari, ad eum ſcribit vt Halaricum & Gothos in Galliam pacatos dimittat. Paruit ille imperio, iſtoq; cum Halarico, vt iuſtus erat federe, in eum abeunt Saulum Hebręi ſanguinis ducem, cum valida Iudæorũ manu, ex foro Popilli inmittit. Suſceperant Viſigothi ſam antea Chriſtiane fidei cultum, erantq; pietatis huius obſeruantiffimi, quo contigit vt feſto die feriati, quũ nihil minus q̄ ab eo inſidias expectarent, a quo nuper pacati adiutiq; comẽatu diſceſſerant, ſubita ſint & improuiſa vi periti, & ob id ad iniuriã accipiendam opportuniores facti. Hic res mira traditur. Gothi religioſis metu, quia neſas ducentes feſto die in pugnam deſcenderunt, diu immortũ hoſtiliq; ferro expoſiti ſterere, quã Saulus opportunitatem adeptus, primo acceſſu ſe diſſimam edidit ſtragem, inde clamore & tumultu ad regem perlato, Gothi iuſſu regis arma capiunt, factiq; in Hebręos imperio primo ſiſtunt, inde paululũ connixi, modico negotio fundunt, ſuſos diſſipant, paſſimq; cum multa cæde ſternũt. Id flagitiũ poſtremo palam ſecit, quæ occulte Stilico coqueſſer conſilia, vt Gothorum gente penitus extinctã Vandalis popularibus ſuis, primo Gallia dein Italia panderetur. Gothi ad eam iniuriã inſeſtus coorti, Stiliconem metu ſubigunt, vt ad cladẽ reſarcendam ab Honorio ſupplicium peteret. Dedit ille quod petebatur, ſimulq; copiarum quæ in ſupplicium mittẽbatur ducibus imperat, vt occaſionem naſti Stiliconẽ cum Eucherio filio inſeſcit. Peragunt illi impigre mandata, amboſq; ex cõpoſito adorti merita cæde obruncant. Sunt qui poſt Romam captam in foro pacis, cum cum filio interſectum ſcribant. Sed quoquo modo perijt Stilico quod ſatis conſtat vir fortis, cæterũ Barbarica perfidia, neſarij conſilij luit pœnas, q̄ vt filio purpurã indueret res humanas in apertũ traxit diſcrimen. Sed vix tam prudenter Honorius in vnũ cæde maturanã feciſſe creditur, q̄ mox in cõſiderate, ne ſtulte dicam, q̄ duce fortiffimo ſubulato, in eius locum exercitũ præſecti neminem: quo contigit, vt exercitus ſine duce ſeſiſſus ſit a Gothis, ac ceſſus ac milles qui vincere ſueta erant, turpiter vincunt. Quibus hoſtis ſuceſſibus ferocior factus, Italiã per partes populatur. Romam obſiderat, obſeſſam armis & inedia fatigat. Pertulere aliquãdiu Romani obſidionem, eſtq; interim tanta rerum omnium inopia laboratum, vt ne ab humanis quidem carnibus, nedum a cætera ciborum obſcœntate, abſtinuerit miſerabilis ciuitas. Hæret vox inquit Hieronymus, & verba ſingultus intercipit. Capitur vrbs que totum cepit orbem, immo prius fame perijt, q̄ gladio, & vix pauci qui caperentur reperti ſunt, ad inſandos cibos erupit eſurientium rabies, & ſua inuicem membra laniarunt, dum mater nõ parit filio, & recipit vtero quem nuper eſtuderat. Aſtipulatur Hieronymo Aurelius Auguſtinus, cuius ſcripta temporis illius atrocitatem haud vno demonſtrant loco. Poſtremo ſiue armorũ vi, ſiue ciuitate omnibus malis fatigata, nam hoc quoq; parum perſpicue traditur, ſiue armis potius & inedia ſubacta, vt ciues fame affecti, arma ſuſtinere amplius non poſſent, nedum hoſtẽ mœnibus arceſſere, a Gothis Roma capta eſt. Primo die Aprilis vrbe ſunt hoſtes porti, ſuicq; annus ille ab eo quo Romulus eam condidit milleſimus ac centeſimus quartuſq; & ſextageſimus. Alii duos ex numero adimunt annos. Humanæ ſalutis duodecim ac quadringentis reſimus

Stilicõis facinus.

Hebręorũ cædes.

Stilicõis & filij cædes.

Miſerabilis Ro. vrbs obſeſſa & capta.

ANNI MVN. DL.

refsimus. Vrbe capta edictum proposuit Halaricus
 ut capitale esset si quis apostolorum principum vio-
 laret templa, & vr in vniuersum cede abstineretur
 sibi placere ostendit. Multi mortales promiscue nos-
 tratis alienæq; religionis sunt templorum maie-
 state seruati. Tantū sacra vasa magni precij ex Va-
 ticano templo direpta, regisq; iussu confestim resti-
 tuta. Vrbs cædibus, stupris, & incendijs non nihil
 fœdata. Placidia Honorij principis foror (ipse pro-
 cul aberat) in hostium potestate venit. Roma olim
 gætiū domina, tri duo direpta est, exhaustaq; spo-
 lijs ex omni terra quæsitis. Gothi tri duo postquam
 vrbe potiti sunt, inde digressi, Campaniam pri-
 mo, mox Lucaniam, & Brutios populantur, in Si-
 ciliam per aduersas tempestates transfretare nō po-
 terunt, aliquor in freto nauibus medio conatu a-
 missis. Necita multo post Halaricus rex Cōsentia
 moritur. In eius locum Gothi Athaulphum defun-
 cti regis propinquum substituerunt. Halarico, ne
 locorum accolæ refoffum cadauer laniant. Bussen-
 to amne ad tempus coriuato, in fluminis alueo se
 pulchrum cōdidere, opificibus interfectis, ne vbi
 locus cū ossibus multiscq; diuitijs desossus esset,
 sciri posset. Fuit credo peculiare ipsi genti cadaue-
 ra & thesauros per eum modum condere, quod
 alio est loco demonstratum Athaulphum Placidia,
 quam Romæ captam Barbarus sibi matrimonio
 iunxit, multo Romanis miore reddidit, nam
 vrbe repetita, quæ post Gothorum digressum ita
 paucis mensibus, quibus illi iab fere, in pristinum
 ab ea clade qua fuerat affecta, se statim vindicarat,
 vt præter pauca incendijs vestigia, quæ adhuc exta-
 bant, nihil hostile passa videretur, habuit in ani-
 mo Athaulphus vrbem ab omni recēti iniuria ser-
 uare, Placidia coniugi gratificatus, sed Barbarorū
 feritas plus potuit quam imperium. Roma iterum
 tanquam vi capta a Gothi hostiliter diripitur, a cæ-
 de tamen & incendio temperatum. Nec ita multo
 post hostes inde profecti, eam sine præsidio relin-
 quunt, iam enim Placidia precibus cœperat Bar-
 barus ad pacem inclinari. Sunt qui scribant cupis-
 uisse Athaulphum Romam funditus euertere, alie-
 ramq; diuerso loco vrbem statuere, abolitaq; anti-
 qui nominis memoria, pro Romanis Gothos, pro
 Roma Gothiam nominare, ipseq; nouæ vrbs con-
 ditor in Augustorum locum surrogatus pro Au-
 gusto Athaulphi nomen ad posteros transmittes-
 ret. Cæterum Placidia affirmante rem Romanam
 adeo creuisse, vt eius nominis memoria aboleri nō
 posset. Fuisse initia eius ciuitatis per se grandia ac
 læta, sed rerum incremra multo maxima, ac supra
 humanitatis fastigium excelsa, quæ non magis vi
 & armis quā legibus a quibus Gothi abhorrent,
 optimiscq; institutis creuissent. Tempestiua mulie-
 ris prædicatio adeo animum proposito auertit, vt
 pro vrbs euertere instaurator dici maluerit. Cœ-
 pit & de facienda pace amicitiaq; iungenda agere
 cum Honorio, Cæterum dum Vistgothi Roma ca-
 pra ac direpta Italiam peruagantur, Vandali, Sue-
 ui, & Halani Galliam primo, mox Hispanias rapi-
 nis & incendio fœdant. Sunt Vandali Germaniæ
 populi a fluuio quem accolunt nominati. Horum
 pars sunt Burgundiones, vt Plinij verbo vtar, &
 Sueui Germani, qui cum Vandalis Gallias inuase-
 re. Halani qui cum his commilitium fecere Scythæ
 sunt origine, sed cum Vandalis per id tempus ha-
 bitasse creduntur. Tactus Cornelius inde Burgun-
 diorum nomen factum existimat q; Vadalii a Dra-
 so & Tyberio Neronibus Augusti auspicijs victi

Athaul-
phus Go-
thorum
rex.

Athaul-
phi consi-
lium.

Tempe-
stiuæ Pla-
cidia pæ-
renas.

Qui ho-
minum
Vandali
sint.

Burgun-
dij.

vicatim habitare coacti, id nomen a simili incolæ
 tu sortiti essent, quoniam vicos illi Burgos vocer.
 Vandali igitur Burgundij & Halani vna, trecenta
 milia bellatorum fuisse traduntur. Sunt qui qua-
 dringenta dicant, natorum coniugumq; pari nu-
 mero. Erat per id tempus præter Sueuos altera Ger-
 manorum gens in Gallia. Francos se a Franconia
 dixerunt, Germaniæ parte, vnde aliquor ante an-
 nos fuerant profecti. Hi septimo Arcadij & Hono-
 rij anno, mutandæ sedis studio Rhenum transgres-
 si, in Treueris & Leucis, alijsq; finitimis populis cō-
 federe. Hos Burgundij, Halani, & Vandali in Sue-
 uorum gratiam, qui cū ea gente veteres exercuerat
 similitates, Gallia finibus pulsos, in eam Germa-
 niæ partem vnde profecti fuerant remigrare coege-
 runt, ipsi Galliam late populati sunt. Cæteri Bur-
 gundij figendæ sedis cupidī eam sibi terram, quæ
 fuit Heduorum, Lingonum, Vesuntiorum, & Ca-
 bilonensium vendicant, quæ ab nouo gentis cul-
 tu Burgundia iam inde nuncupata est. Olim Belgi-
 ca fuit Gallia. Alij prædabundi in Aquitaniam
 transuerea Ligeri ad Pyreneum profectam, fuitq;
 Barbaris animus Pyreneo saltu superato Hispa-
 nias inuadere, sed præsentī conatu prohibiti in me-
 deterranea Gallia concesserunt. Sub id tēpus Gra-
 tianus in Britannia homo eius insulæ indigena ty-
 rannidem occupauit. Hoc breui sublato Romani
 milites, qui præsidij causa in insula adhuc erant, Cō-
 stantinum subijciunt, virum non genere, non mi-
 litia clarum, & in quo nihil præter nomē secuti vi-
 deri possunt. Transmisit is ex insula in Galliam
 cum exercitu, tenuitq; sese in Venetis & Cenoma-
 nis alijsq; oceanis accolis, conatusq; est Galliam pa-
 care, inducias si pacem non posset cum Vandalis,
 Sueuis, & Halanis paciscēdi cupidus, sed neutrum
 tenuit. Infederant interim Dindymus & Seueria-
 nus Palæti fratres suo præsidio Pyrenei claustra
 nec Vandalos tantum & qui cum his commilitium
 faciebant ab Hispaniarū ingressu arcere, sed a Con-
 stantini etiam tyrannide prouinciam vindicare,
 Honorio gratificati: tenuitq; aliquandiu id præsi-
 dium quoad Palæti ducis a Constante interfe-
 cti sunt, Constantini tyranni filio, quem pater ex
 monacho Cæsarem dixerat. Palætinorum præsi-
 dio ex saltu deturbato, continuo Hispaniæ ad iniu-
 riam patuere, tum vero multiplex clades est omne
 Hispanum nomē adorta, fœdaq; hominum & res-
 rum strages secuta, quicquid a Pyreneo ad oceanū
 patet soli in prædam & populationem abiit. Palæ-
 tini primi omnium hostiliter capti & afflictī. Astura
 ga dein ad Asturagam fluuium sita oppugnata est.
 Toleroq; frustra tērato ad Athlanticum oceanum
 descendit victor Barbarus. Olisiponenses oceanū
 accolæ sibi auro pacem redemerunt, ne vrbs ab ea
 gente circūcessa maiorem aliquam adiret cladem,
 Et hæc fere sunt eo anno gesta quo Roma a Vistigo
 this capta est, per quæ Romani imperij maiestas
 aperte inclinauit. Arcadius aliquanto priusquam
 vrbs eā clade adierit Constantinopoli vita defun-
 ctus Theodosio filio imperiū per manus tradidit.

Franci q
hominū
fuerint.

Belgica.

Constan-
tini tyran-
ni mor.

Hispaniæ
clades.

Arcadij
interitus.

ENNEADIS SEPTIMAE
FINIS.

M. ANTONIVS SABELLICVS
LEONARDO LAVRETANO
SERENISSIMO VENE-
TIARVM PRINCIPI
FELICITATEM.

LATO, Vir ille summus,
 humanæq; sapientiæ antistes
 serenissime princeps, nihil in
 terris esse creditid, nihil in
 genibus quæ ipas colunt terras,
 quod Deo Optimo Maximo
 magis curæ esset, propiusq; re-
 spiceret, q̄ eam temp. quæ mo-
 ribus esset & legib; optime instituta. Id verissimū
 esse, quum alijs suorum temporum nouitatibus va-
 rissq; casibus experta est Veneta ciuitas, tum hac de
 mum tempestate nihil obicura prædicatione re-
 stari & potuit & debuit. Nam vt omnis rerū mo-
 ria repetatur, vel ab ipso vrbs primordio, nul-
 lum quod sciam tempus fuit vnquam, quo res Ve-
 neta maiorem in principe sapientiā requireret, ma-
 iorem fidem, constantiam, integritatem, quam hoc
 ipsum in quod tuus felix incidit principatus. Erāt
 in mari res Venetæ parum lætæ. Italia prioribus
 bellis concussa recentibus affligebatur, impen-
 dentibus erant obnoxia, vt nihil magis difficile vi-
 dere, q̄ rem sibi posse, q̄ plus nimio prona esset
 in lapsum. Sed assuit cœli prouidentia, teq; magno
 optimatum cōsensu, oim ordinum studio, totius
 ciuitatis voto reip. gubernaculo admouit, vt esset
 per quem Venetum nomen non solum suo consi-
 steret vestigio, sed insigniter etiā aueretur. Audi
 Laurence princeps mirissimæ, ac patienter quæso
 laudi, quis de tua pulcherrima administratione sit
 hominum sermo, quæ hodie existimatio. Tu vero
 per te tuumq; genium rogatus noli hæc quæ ex offi-
 cio scribūtur opinari in gratia a me ad tuam subli-
 mitatem scribi, nam adulari nescio, nec si sciam ve-
 lim, ac si vruncq; ad sit, nullus vt arbitror apud te
 ista sapientia principē relinquatur eiusmodi vitio
 locus: nemo fuit tertio ab hinc anno quū de nouo
 principe creādo ageretur, qui non dignitatē istam
 tibi votis astrueret, qui adepto non felicem & diu-
 ternam optaret. Fuitq; illud nō hominum studiū
 sed augurium præfagiumq; optimæ administratio-
 nis quæ postea secuta est, quæ nulla equidem san-
 ctior institui potuit, nulla Venetæ ciuitati, vniuer-
 sæq; reip. salubrior. Ius omnibus æquatum, tēplo-
 rum sanctitas defensa. Cerimonia vindicata. Sica-
 riorum vis, siqua fuit, cohibita est, iudicia insta-
 ta, omni forensis licentia compressa, cætera domi-
 sanctius instituta, fors tua felicitate defensa & au-
 cta, socijs regibus suis honor habitus, subiectis ci-
 uitatibus clemētē vt semper imperatum, nullorū
 preces non benigne & mafuete auditæ, per quæ fa-
 cile consecutus es sapientissime princeps, vt non ho-
 mo aliquis, hominum ve suffragio credatis in isto
 dignitatis fastigio cōstitutus, sed felix qui dā Deus
 ecœlo missus, qui pace rem Venetam æquitate &

innocentia tuereris, bello prudentia & felicitate au-
 geres, qui patriæ esses saluti, tuis laudi, omnibus
 documento, q̄ bene recens hoc decus in Laureana
 fit domo collocatum. Enimvero quum ex vna pa-
 tricia gente pene plures classium præfecti fuissent,
 q̄ ex vlla alia triararchi, essetq; nullus ferme locus
 totis Italia littoribus, aut qua internum mare ad
 meridiem & ortum excurrit, vbi non tua maiores
 suarum virtutū vestigia impresserint, nescio quo
 casu accidit, quum tanta viroorum indoles omni tē-
 pore in vna domo effulserit, in ram longa dum
 serie, quæ vrbs huius originibus propemodum
 agnata est, nulli tamen tuorum istud decus conti-
 git. Dixi ego istud casu accidisse, sed verius prou-
 dentia dixissem, vt tu Leonarde princeps inclyte,
 primus in tua gēte nouum hoc fortiter decus, qui
 quod nullus forsasse tuorum maiorum potuisset,
 præclarum tuæ ciuitati spectaculum exhiberes, vt
 quantum illi foris virtute, fide, felicitate, Veneto
 nomini profuerunt, tantum tua illorum æmulus
 domi, pietate, cōsilio, & innocentia prodesse, qui
 in omni laudum genere eo maior videris quā auo-
 rum quisquam, quanto excelso loco tua est laus
 quam illorum sita. Sed ista præclara administratio
 laudescq; tuæ lucidissime princeps, aliud tempus
 requirunt, alium locum vt commodius dicantur.
 Nunc siquid ab inuentissima reipub. cura quæ te si-
 bi pene totum vendicac, datur och, ne graueris pre-
 cor has tres nouissimas nostræ Rapsodiæ Ennea-
 des cognoscere, quas septem illis, quarto ab anno
 editis, adijcere fuit curæ, vt omnes omnium gentiū
 res a prima mundi origine ad hæc tempora velut
 vna spectētur tabula. Continet supremum hic ope-
 ris labor mille circiter & octoginta annorum histo-
 riam, a Venetæ vrbs origine ad sacrum annum,
 quem Alexander sextus celebris priorum conuen-
 tu nuper solennem Christiano nomini fecit. Erāq;
 hic ego demum ab longissimæ historici cursū su-
 cundissime princeps quieturus, seu longissima ali-
 qua nauigatione festus, portum tenuissem diū an-
 tea opratum, ni tuus felicissimus principatus qui
 in eum annum incidit, qui celebris illum ab Ale-
 xandro cōditum est proxime secutus, & ea quæ de-
 inceps hoc biennio sunt in Italia insigniter gesta
 me ad stilum reuocauerunt, quæ quum huiusmodi
 sint, vt non solum honeste in amplissimo hoc his-
 toriarum teatro sedere possint, sed prædicere etiā
 nihil ab re sum mihi visus facere, q; ex his velut ap-
 pendicem quandam his nostris Enneadibus astru-
 xi. Erit spero hæc lectio in vniuersum tuæ serenita-
 ti nō iniucūda, vel q; res Venetæ sapius intercur-
 runt, sunt enim extrarijs insertæ, & in his tuo-
 rum decora, ac quædam etiam ad tuam so-
 lius laudē pertinentia, vel quia hoc quic-
 quid est tibi priusque felicissime inscri-
 bitur, vt si aliquando publicum da-
 bitur fortiri, tuo non alterius
 nomine fortiat.

V A L E .

et ii

M. ANTONII COGGII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS OCTAVAE, PROEMIVM.

VANTA Sic humana rum rerū inconstantia, & q̄ obnoxia fortis hęc, in quibus honorū oim sum ma sita est vulgi opinio ne, quom̄ reliqua vita fug sibi fragilitatis cōscia de monstrat, tum multo pla nius id faciunt tristes re gnorū exitus, excisq̄ fun ditus imperia. Quippe quæ magnis auspicijs orta, perpetuis aucta successibus, ad rerum fastigiū sum ma ope euecta, armis, legibus, consilio stabili, cō senuerunt tamen & interire: adeo iuxta homines, & quæ hoim sunt, fatali necessitati debentur. Per uetus est Assyrii regni memoria, fuitq̄ idem ma gnum & diuurnū, occidit propterea nihilominus & quo magis nostrę infirmitatis admonemur, vix tanta questū fuit indole, quanta est postremo desi dia euesum. Pari necessitate excidit & Medorū im perium. Hi enim post Assyrios in Asia sunt rerum potiti. Sic Persæ, Macedones, sic in terra Græcia Athenienses, Lacedæmonij, Thebani imperare des ierunt, quorū opes eadem vis non sustulit solum sed vrbium etiam, quas illi habuerunt, aboleuit ca dauera. Excidit & Carthago Ro. imperij æmula tri plici bello victa. Nec Roma, quæ Carthaginem vici, extra humanitatis fuit alam, sed quæ cetera rarum victrix fuit gentiū, a Gothis demū victa est, direptaq̄ & incensa, suam sensit fortunam inclina re, sensu & imperium. Vrbe cœli prouidentia suo in vestigio reueta, vt humanæ demū pietatis esset caput, quādo gentium vr̄ antea esse non potuit, & hæc quanuis magna, conciderunt tamen, alia alio casu. Ceterū necessitas vna cadendi fuit omnibus, quia hominū essent, quorum nihil est in terris per petuum, nihil quod non interitum sentiat. Licet id quū ex alijs multis existimare, tum ex his quæ Ro mano acciderūt imperio, id quia externis non pos tuic, suis labefactari cepit viribus, libertateq̄ in di scrimen adducta, imperij summa ad vnū deuoluta est. Tum varijs casibus res Ro. sub Cæsariibus agi rata, sensim in peius delapsa est, ac quātū nōnunq̄ vnus alteriusve principis virtutem, vt senile aliqd̄ corpus, morbo & ægritudine visa est leuari, tantū sequentium stultitia est grauit afflicta, donec vr̄ gente fato, vni genti quā sæpe vicerat, victam suis sedibus expulerat, de qua pleriq̄ Ro. duces trium pharunt, clara uulerunt cognomina, fuit prædæ in quo siquid culpa debet, nō tam Scilicōnis accu sanda est perfidia, q̄ humanarum rerum conditio, quæ ea est, vt neq̄ sciat, neq̄ si sciat possit fatali necessitati obfistere. Sed in eo vis hæc mitior, mis nusq̄ homini inest, q̄ quantum mortalibus hoc loco vel illo admittit, tantum his alijs ac nonnun quam amplius pendit, pariāq̄ fouendo leuat in uiam. Ex Phœnicum terra eiectus Cadmus The bas in Bœotia condidit. Dido Carthaginem ex Tyro profuga, Phœnices Massiliam. Phryges ex cilio Ilio Parauim & Albam condider. Ex Alba Roma est. Hanc domesticā vis libertate priuauit, externa imperio. Cæterum ne libertatis & imperij nomina Italia expungerentur, non sine prouiden

Assyrio rum im perium. Medi. Persæ. Athen. Lacedæ. Thebani. Ro. impe rium. Carthagi nienfes.

tia contigit, vt post Romam a Gothis captam con tinuo diuersa Italiae parte, tanquam alter Troia næ stirpis recētor partus, Venetiæ conderent, vbi vtrunq̄ nomē diutius quiesceret. Nunc quādo Ve netiarum mentio sua sponte incidit, qui hominū fuerint præci Veneti, & quæ illis causa vrbis me dijs fluctibus condendæ, omni aliarum gentium relatione paululum posthabita, de his potissimum dicam, vt ab re longe memorabili auspiciatus su tura hæc relatio fortitur exordium. Cæterum quia ex Hunnico tumultu condendæ vrbis causa orta est, qui Hunni fuerint, & vnde profecti, & qui eius gentis bellorum processus, prius referendi sunt, quam vrbis primordia aperiantur.

ENNEADIS OCTA VAE EIVSDEM, LIBER I.

VNNI Scythicū genus ho minum sedes ab initio habue re Rypheis montibus propin quas. Gēs dira humaniq̄ cruo ris fitiens, in prælio aut vince re sueta, aut in vestigio mori. Horum pars vna anno huma næ salutis cititer. CCC. vl tra Meoridem per orientem & Asiam late euagata est. Alij Mandulco, & subituro regibus, Gothorū gentem bello adorti, qui circa Istrum agitabant, multis fatigatos prælijs sibi vestigales fecere. Cæ terum Mandulco defuncto, Subtarus Burgundijs bellum intulit. Qui hominum hi fuerint, abunde est alibi demonstratum. Fuit id bellum Hunnis ab initio felix. Verum Burgundij suis opibus diffisi, ad diuina confugiunt remedia humanis potiora, Christi fidem populariter complexi, Hunnis auda cius consurgunt. Fuit res Burgundica multo super ior eo prælio, viceruntq̄ egregie quā vinci cōstue uerūt. Hūni Subtaro cadente cū multa strage disse cti sunt. Qui prælio superuere, terrā vnde profecti fuerant, afflicta sibi fortunæ consēq̄ reperunt. Cir cūtulit mox Athila Māduci filius Hunnica arma longe lateq̄ sub arcto & aequilone, eraq̄ per hæc nomen viri non solum ingens, sed formidolosum etiam omnibus gentibus toto fere septentrione sub acto. Ad hunc victoriam exultantem Prius Theo dosij iunioris epistolam magister est missus, vt ipse de se scriptū reliquit, seq̄ venisse ait in eum lo cum, vbi Indigoia Gothorum fortissimus Sarmatarum fraude aliquanto antea occubisset. Nec procul inde vicum, vbi Athila fuit regia, a for ma & magnitudine vrbis nihil diuersum, mœnia huic ex lignea materia, adificiaq̄ tabulis mira arte compactis. Fuit Athila breui statura, patenti pe ctore, capite grandiore, minutis oculis, rarus bar ba, simo naso, terroq̄ colore, incesu superbus, ocu lorū aciem huic illuc torue circumferēs, extabatq̄ in ipso motu corporis animi elatio. Bellicæ rei cu pidus, sed manus temperans, consilio vtilis, inexo rabilis supplicibus. Et Athila quidem talis fuit: Huius itaq̄ & Bledæ fratris ductu Hunni Thra ciam, Mysiam, Illyricūq̄ fœde populates Byzantio imminēbant, quum prælio vno ab Theo dosij ducibus victi aliquandiu quiescere. Cæterum Athila (neq̄ enim minus vnquam quiescebat, quam quum victus esset) exercitum summa ope reparat, validisq̄ auctus copijs Valentianū opes decreto inuadit. Fuit motus hic priore illo multo

Hunniq̄ hoim sue rint.

Burgundij Christi fidē re cipiunt.

Forma Athilæ.

Venetiarum exordium.

Variis de priscis Venetis sermo.

terribilior, sed Ro. rebus minus calamitosus. Nam Barbarus bellum fratris nece, quem Bubæ incau tum peremit, auspiciatus (distuadebat ille Romanū bellum) quatuor ferocissimarum gentium regibꝫ, Herulorum, Gepidarum, Halanorum, & Turcilin gorum in commilitum assumptis, in Galliam su bito belli imperum auertit. Sed hæc aliquāto post ea. Primo autem Hunnorum motu, qui eo terribi lior Italiae incidit, quo propius id malum processse rat. Iam enim omne Illyricū strinxerat, & in ipso propemodum Italiae conspectu fuerat barbaricus ignis. Multi ex præcis Venetis, qui Italiae recessum circa Adriam incolebant, erant hi propiores peti culo, in insulas, & littora stagno mariq̄ circumstua metu transuere. Siquidem mare crebris fluuioꝝ ostijs intra littora late diffunditur, aliamq̄ pelagi faciē præbet spectantibꝫ. Erant in hoc recessu tunc insulæ pleræq̄ numero modicis inter se discretæ spatijs, omniq̄ cultu deserta, vt credere par est, aut certe perq̄ pauci tempestate illa in his agebant, vt vna arctæ altera omnium maxime fuit idonea ad pe regrinas merces excipiendas ex alto per fluuioꝝ ostia inuectas. Igitur qua cuiq̄ proximum fuit ex continentis ora est per id tempus in hæc loca mi gratum Hunnorum metu, quorum nomen, vt in immensa Barbarorum colluione præcipue emine bat, ita ipsius gentis feritas multo fuit insignior, vagoq̄ ad expectationem terribilior. De præcis Venetis non vnus est sermo. Sunt qui eorum ori ginē ad Venetos Oceani accolos referant, vt trans laticium perinde sit ex Gallia nomen, ac Cenoma norum, in suburo, Senonum, aliarumq̄ gētium. Quorū opes circa, vltraq̄ Padum intra Apeninū & Alpes, late pauentur. Nec leue interim argumē tum secuti, q̄ hi qui circa Adriam habuerunt sedes rei maritimæ vr̄ illi studium colerent, variareturq̄ insulæ, quas hi postea tenuerunt, vt eorum qui in Gallia sunt, alterno maris ætu. Polybiꝫ cultu corporis, qui vtriusq̄ idem fuerit, aut certe nō multum diuersus, pro argumento vnus est. Sed multo plures, vt in Venetis rebus est vnus demonstrati, He netos Paphlagonum gētem ad Troiam militasse aiunt, regeq̄ circa Ilium amisso cum Antenore in Italiam venisse, pulsisq̄ Euganeis ex ea terra quæ inter Medoaicum lacet & Athesim his primo locis rerum potitos. Latius inde eorum fines sunt cum ipso nomine euagati, essi non desunt qui Liuium secuti eos arctius contrahant, fassi se non intelligen re quonam modo accidere potuerit vt Venetum nomen tot Gallorum nomina inuenerit, in eo ter rarum tractu, quod ab Euganeis longe inter Alpes & Padum ad Abduam excurrit, sed his parum con stare videtur temporum ratio, nam Venetorum in Italiam accessus aliquot ætatibus præcessit oim Gallorū in hanc ipsam terram descensum. Super uacuum fit credo hoc ipsum demonstrare, emuero satis constat, Antenoris & Aeneæ in Italia appul sum tercentis & amplius annos præcessisse Romuli & Remi ortum, qui Romā condiderunt, vt Ro. rerum scriptoribus vulgo video persuasum. Ab vr̄ be condita ad præci Tarquinij tēpora interfuerunt anni circiter ducenti, quo Romæ regnum obtinere vetustissimus Gallorū Bellouētis ductu in Italiam memoratur descendit. Hæc haud dubie demonstrat non Gallicū nomen a Venetis, sed Venetū a Gal lis ex ea terra sublatū, quæ Venetorū fuisse dicitur. Cæterum quando in re tam vetusta coniectura ma gis, q̄ scriptorū testimonio vnimur, euenire potuit vt Veneti Euganeis victis, ad Abduā suos demū fines promouerint, eiectis ex ea terra Tuscis, quorū

infrequens fuerit per id tempus in his locis incola tus. Gallorū inde interuentu præcorum fines Ve nerorum Athesi fluuio tenuis fuit reiecti, quatenus scilicet Euganeorum olim patuit terra. Quod Li uius significasse mihi videtur, qui Italiæ angulū di xit a Venetis teneri. Sed quibuscumq̄ finibus olim vñ, post Lægo barbarorum in Italiam accessum, Ve neti ad mare compulsi, multo angustiores quam ante habuerunt. Nec mirum videri debet toties vnus gentis fines mutari contigisse, quando ne Italia quidem ipsa iisdem tempore fit vñ finibus, Humanarum rerum varietas facit, vt tenarum no mina, sine q̄ cū ipsa sæpe fortuna murentur. Et de Venetiæ finibus ab occidua tenę parte tam anceps sermo est, ab ortu Aquileiam illi confinium assig nant, qui de ea re diligentius scripsere, nam qui in Pannoniam vsq̄ extendunt haud plane intelligo quid sibi velint, nisi Herodotum audiendū puter, qui Venetos in Illyrijs posuit. Illyrium Panno niam attingit, estq̄ per hæc lōgitudo terræ vtrinq̄ anceps. Amplitudo ab Alpibus ad mare ex confel so traditur. Sed quam Venetorū origo, Venetiæq̄ fines incerti, tam ne hercule nec minus vrbis con ditio. Verum ne stili obliuis videar consulto præ tereo quæ in primo rerum Venetarum sunt a nos bis de ea re longiore sermone prodita. Id sequar quod in dubium non venit, in insula, cui tunc fuit, & nunc est Riualto nomen, iacta esse prima vrbis fundamētā, estq̄ hodie is locus in celeberrima par te vrbis, dubium a profundiore fluminis vado sue rit id nomen illi inditum, an q̄ inter alias altius ex taret in insulas. Patuini Hunnorum metu ad mare compulsi conditionis huius auctores traduntur. Ve rum cuiusmodi fuerit prima illa ædificandi ratio, parum liqui dō expectant, q̄ quos in Veneta histo ria secuti sumus. Bernardus Iustinianus qui recens itissime de ea re tam diligenter quam copiose scri pfit, Aedem at Iacobi sacram, quæ in Riualtina nunc visitur area, ad numularias mēsas, ab his pri mo conditam, quod pium fassū sit credere, vt vrbis quæ postea in immensum creuit, tale sortita sit exo rdiū: quando nulla, vr̄ ait Plato, possit ciuitas sine fauore numinis prospero constitui, nec consti tuta feliciter administrari. Incidit, vt cūq̄ ceptum est ædificari, primordium illud vrbis in octauum calendas Aprilis eius anni, qui quadringentesimus fuit humanæ salutis, ac primus & vigesimus. Scio fuisse quibusdam curæ & hoc tradere, mundum eodem die a Deo constitutum. Verum quia circa meridiem iacta sint prima illa vrbis fundamenta satis apparet ea hora Arietem, qui solem gestabat, medium celum, quasi mundi verticem tenuisse, fuisseq̄ tunc & Venetis sydus in eodem signo, Res to Ioue vñdecimam piscium partem tenente, Res to & Mercurio octauum, vt in tot felicium plane rarum commercio, proximorū respectu, si qua vis est syderibus, vt video omnibus persuasum, circa hæc quæ in terra sunt, non sit absurdum dicere, ni hil ea luce, & hora inchoari potuisse, quod non fe lix esset, & ad rerum fastigiū perueniturum. Iam & illud ad felicitatem multum atinet, q̄ Christus Dei filius eadem sit luce Virginis vtero conce pus, vt iuxta cœli diuinæq̄ natura, nouæ vrbis pri mordio affuisse videri possint, hæc quia iterum fit ipso die nobiliter operata, illi felicissimum syde rum affulsu, mutuoq̄ aspectu. Verum enim uero fuerit publicum illud Patauinum decretum, an Hunnorum metu Patauio profugū, qui eo loco sederant, sua sponte mouerint rem tum specie par uam, sed quæ luxuriosa ad posteros habitura erat

Fines Ve netorum vetusi.

Cōditio vrbis Venetiarū.

incrementa, quando in vranq; partem extant au-
tores, pro certo ponere non aulim: non ambigam
tamen, quod in Venera historia feci, fuisse qui tum
fugam occupant viros non ex humili plebe neq;
eius vrbs regem, quod quidam falso tradidere
nullus enim esse potuit cum omnia Romano pa-
rent imperio. Sed viros opibus & autoritate in-
ter suos longe principes. Enimvero vt quisq; maxi-
me diues fuit, ita periculo longissime voluit ab-
esse, ne cum omnibus fortunis crudelissimo hos-
ti esset praedae. Hoc multo fidei propius, quam
credere ab obscura & ignobili multitudine, tum
primum in insulas concessum, quae quo minus ha-
beret, eo semper nouarum fuit rerum magis cupida.
Et causa codendae vrbs haec fuit, hic ortus & origo
in quo reputatio illa subit animum, velut diuina
prouidentia ita euenisse, vt conuulso Romano im-
perio, & iam in casum prono, noua sit vrbs in Ita-
lia orta, quae tuendae libertatis studio, ditionisq;
terra & mari propagandae, Romam sibi ab Illo co-
gnatam amularetur. Ex Alba quidem Roma est,
Alba Troianorum colonia, sunt & Venetae ex Pa-
tauio, Patulium Antenor condidit, idem vt Aes-
neas ab Illo profugus. Habitarunt ad haec circa
Adriam non vnam vrbs ab Roma missi, Pata-
ulium, Opitergum, concordiam, Altinum, Aquila-
leiam, quibus ab Hunno excisis promiscue est in
insulas migratum, abijt; in vnum corpus ciuita-
tis permixta multitudo. Sed haec aliquanto postea
Incidit prior ille Hunnorum in Illyricum excu-
sus festinatuzq; Patuulorum in Riualtum des-
cessus, in Zozimi pontificatu, cuius supramentio
facta est, tenebaturq; Honorius occidentium imperium
multiplici clade conuulsum. Arcadius circa Bizan-
tium imperabat. Sunt qui vtriusq; ipsam
quoq; Riualtinae administrationis formam in
dubium trahunt. Caeterum omnes fere, qui de ori-
gine vrbs aliquid scriptum reliquere, consulem
potestatem a iunio ab initio vsurpatam, quod
vltimo fuit illis persuasum, vt consulem etiam
nomina diserte ponant, tenuitq; prima illa admi-
nistratio forma in aduentum vsq; Achille, tum
quia passim insulae ceptae sunt frequentari, Tri-
bunt creantur, qui suis insularis quisq; dice-
rent, qui de summa rei in medium consulerent. Et
haec de praefectis Veneris, deq; Venerae vrbs origine
pluribus fortasse, quam instituta historiae breuitas
patitur. Ipsius incrementa vrbs, & caetera memo-
ratu digna, quae ad Venetum nomen pertinebunt,
vt in Romanis fecimus, promiscue cu his quae sunt
caeterarum gentiu referre curare. Nunc aliquan-
to altius est historia repeteda. Conuulsa erat ac gra-
uiter affecta Romani imperij maiestas, multis va-
rijsq; cladibus alijs super alias paucorum annoru
spacio acceptis. Nam praeter Romam, in qua to-
tus rei summa fuit semper, rapinis & incendio nu-
per deformatam, Gothi, qui eius fuerant autores
iniuriae, et si non vt antea erant Italiae infesti, immi-
nebant tamen nihilominus ipsius ceruicibus, ite-
rum eum petitur, nisi de pace conuenisset. Vanda-
li Hispanias vastabant: Britannia tyranni de praes-
mebatur. Erat & Gallia Germanicis terribibus ob-
noxia, nec Aphrica assiduis motibus concussa tu-
tore loco esse. Adeo femel inclinata omnia in
peius tendere, ac velut in praecipis abire. His Hono-
rius difficultatibus distractus, vbi primum Gothi-
co est terrore leuatus (placauerat eam gentem Ro-
mano nomini prius placida, vt alio est loco signi-
ficatum, inde constantius vir patricij sanguinis,
militiae magister, maiestatem imperij vindicare ador-

tus, primum omnium Gothis certam spem Ro-
manae pacis & societatis inuendae adductis, Con-
stantinum Britanniae tyrannum, circa Arclacum
obsidione fatigatum, & in potestatem redactum
occidit. Occupauerat eum locum tyrannus, vt sese
Honorij & Visigothorum conatibus obiceret.
Nam Gothi vt diximus non abnebant Roma-
norum commilitium in Hispania a Vandalis
vindicanada, futurum rati, vt in ea terra Romanis
volentibus sedes stabilirent. Constantini interitum
continuo filij caedes secuta est. (Viennae do-
mestica fraude oppressus perijt.) Milites Gerontio
interfecto, qui fuerat eius caedis autor, Maximum
sibi duces legunt, nec ita multo post subita du-
di poenitentia hunc purpura exutum in vltiorem
Hispaniam relegant, simulq; imperium recipiunt,
impetrata prius venia eorum quae fecissent. Ho-
norius Britannico exercitu recepto, confestim &
insulam ad imperium retrahit. Excesserant inter
ea Gothi Italiae finibus, tanquam pacem quam
ipsi vellent cum Romanis habituri, estq; de in-
dustria aliquandiu citro vltroq; iactata. Caeterum
ob iniquas condiciones, quae a Barbaris fereban-
tur, pax nulla secuta est. Nec Honorius eiusmodi
occafionem neglexit, sed dum quibus potissimum
legibus pax sancienda esset, discieptatur, Italiae va-
lidis praesidijs obstruxit clausura, cuius bello repe-
tendae vbi spem omnem sibi ademptam fenserunt
Gothi, ac simul spe pacis destituti, citiorem His-
paniam statuunt inuadere, ex Hispania in Aphri-
cam transmittere, caeterum ne Barbarum nomen
praesenti obstaret consilio, Athalum Romani fan-
guinis virum Athaulphus Gothorum rex impera-
torem designat, vt Honorij opes infringeret.
Athalus in Bethicam progressus ex suis quosdam
in Aphricam ire iubet, qui in ea prouincia ius di-
cerent. His Honorij moribus occursum Hera-
clianum misit in eam prouinciam cum valida clas-
se, sub cuius appulsum eieci sunt tota Aphri-
ca Arhali iudices. Ipse nauali pugna victus in me-
diterranea Bethicae fere trepidus recepit. Hispani
qui per id tempus impensius Romano fauebant
imperio, Athalum in potestatem redactum, sub cu-
stodia ad Honorium mittunt, quem imperator Ro-
mam reuersus captiuum ante curram duxit, atq; ita
triumphatum Liparam deportari iubet, amputata
illi prius dextera. Nec Heraclianus diu in fide man-
sit, sed cum Sabino viro impigro, quem sibi gene-
rum constituit, in Aphrica tyrannidem occupat.
Quam vt validius uenturum ingentem vim nauium
contrahunt, tam numero clallis ab his constata
est, q; nunquam alias omni hominum memoria,
quater na milia nauium in altum deducta Orostus
prodidit, quibus Heraclianus fraterus recta Italiam
petit, Romam occupaturus, omni spe victoriae in
celeritate & fama nauium reposita. Sed vt sunt su-
bita & temeraria hominum consilia difficilia tra-
ctu, foeda ac tristia exitu. Tyrannus in terram egres-
sus, praeter spem, rotam Romam acie dimicaturam
obuiam habuit, qua spece percussus ne confertio
quidem praelio turpi fuga litus repetit, paruocq;
na uigio exceptus Carthaginiem abiijt, vbi breui post
militari est tumultu interfectus. Sabinus post foce-
ri caedem Constantinopolim nauigauit, vt se pe-
riculo eximeret, vnde non multo post ad suppli-
cium est Romam missus, Honorius traditu exilio
muletavit, & haec triennio illo, quo Roma a Go-
this capta est, intra extraq; Italiam gesta. Hono-
rius Italia, Gallia, & Aphrica pacatis in spem cer-
tam venit Romani imperij ab omni barbarie vin-
dicandi

Honorij
succellit.

Athalus.

Classis
maxima.

Att. for-
tunae lus
dibriu.

Honorij
consiliu.

dicandi, ac primum omnium Gothos, qui nuper ci-
teriore Hispania fuerant potiti, bello statuit inua-
dere, quibus victis nulli dubij erat, quin Vandalis, &
omnis Barbaroru colluui, q; sine regib; sine impe-
rio, remotioribus terris vagabatur, facile delere-
tur. Constantius, cui totius belli summa permissa
est, exercitu in Narbonensi Gallia conscripto, cum
meatis terra & mari interclusis breui Athaulphu
ad eam rerum omnium inopiam redegit, vt cum
omni Gothorum gente coactus sit in vltiorem
Hispaniam concedere, hic regi atrox inuidia a suis
orta est, palam eu criminari, q; Placidiae illecebris
addictus, primo vrbe Ro. aliena virtute capta, mox
Italia cesserit, postremo suorum ludibrium verius
q; pacem fecutus, nobilissimam victoriam e manib;
emiserit. His barbari criminibus regem onerant, si
mulq; imperium detrechant, nec multi inde dies
terereferunt, quum Athaulphus domestica fraude
perijt, tertio anno q; regnare coeperat. Genfericum
Gothi in eius locum regem creant. Caeterum hunc
quoq; quia praeter spem omnium Romanor; paci stu-
deret, simili iniuria interficiunt. Vallia qui Gense-
rico successit, tameris a Romanorum amicitia non
abhorrebat, timens a suis popularibus inuidia clas-
sem ad Aphricam occupanda summa ope compa-
rat. Sed quum nauisq; fuit ille nauium apparatus in
Gaditano freto perijt, atrocissima tempestate classe
dissiecta, cum ingenti mortalium pernicie. Renouas
vix haec Gothorum clades sculi naufragij memo-
ria, quod circa Pachinum duo Romani cosules pri-
mo bello punico fecere. Vallia, praecipua exercitus
parte cum nauibus amissa: mutato consilio non so-
lum Aphrica abstinuit, sed pacem cum Honorio
iunxit, obfidibus ad id datis, Placidiamq; sorore
quam post Athaulphi caedem penes se honorifice
& honeste habuerat, vltro restituit, offert adhaec se
socium belli ad Vandalos ex Hispania deieci-
dus. Honorius Placidiam receptam Constantino, qui
exercitum ductabat, matrimonio locat. Cui illa va-
lentinianu enixa est, q; postea uinculu imperauit. Co-
stantius Gothorum auxilijs fractus Halanos primu
bello petijt. Tenebant hi Emeritam Lusitaniae Me-
tropolim. Enimvero Vandalis, & quicq; his Hispa-
nia inuaserant, Pyreneum transgressi ita sunt inter
fere terra ipsam partiti, vt Vandalis Bethicam habe-
rent, Halani & Sueui Lusitaniam, nam vltiore ta-
tum Hispania fuerant potiti. Lusitaniam duae illae
gentes inter se ex aequo diuisere, vt Sueui Olisponae
haberent, Emerita Halani cum omni Gallacia. Soli
Cantabri & Astures Hiberiae populi per id temp;
cessus in fide Ro. imperij mansere. Halani magno praelio ad
Emerita victi Achacem regem in pugna amiserunt. Fa-
ma pugnae huius magnum in altum deducta Orostus
Hispaniam tenentibus. Veriti itaq; ne per partes
Romanis armis obruerentur ab Honorio & Consta-
ntio pacem petierunt fore distantantes vt Vandalicu
& Sueuicum nomen, si in fedus & amicitiam re-
ciperentur, non minore q; Gothicum secum ac-
cessionem afferret Romani imperij rebus, facta spes
est barbaris futurae pacis, quod magis necessitas
Constantio q; volutas expressit, vgeribus ex vrbe
nuncijs. Erat tum Honorius Constantiopolim quum
haec in Hispania gerebantur, qua nactus occasione
Tertullus vir patricius, tyrannidem verius, q; imperiu
inuasit, quo p homines aduersus factiois interfecto
coestimo Athalus q; fuerat Liparae relegat, impato-
ris nomē inuasit. Et ia Honorius in Italia uenerat,
trepidis ex Byzantio nuncijs excitus, eratq; Rau-
enna progressus, cum Constantius illi affuit, cu Placidia
coiuge. Ad constantij accessum, ob res praclare in Go-

Athaul-
phi caedes
Galerio.

Naufra-
gium me-
morabile
te.

Placidia
restituit.

Ro. suc-
cessus in
Hispania

thos prius, mox in Halanos gestas; tanta in vrbe
mutatio facta est, vt ciuitas maiorem cladem ve-
rita Athalum, quem magno hominum iuore ad Achalire
imperij fastidium extulerat, caenis in sum, Con-
stantio & Placidiae Rauennam ad supplicium mis-
serit. Hic laeva manus quae reliqua illi fuit, Consta-
tij iustu est illi disiecta, atq; per haec inuisilis factus
Constantinopolim mittitur, ad Ludibrium verius
& supplicium, q; ad vitae solatium seruatus. Lauda-
uit Honorius Constantium pro concione, & q; ty-
rannos tanta indole sustulisset, & q; Barbarorum
vim ingentem, partim fame, partim armis domuis-
set, pacalsetq; Britanniam, Galliam, & Hispaniam
Romano imperio. Laudatur & Placidia, quae bar-
barum regem, cui nuperat, pestem molliertq;
tractando, calamitose Italiam bello liberasset. Co-
stantium itaq; purpura ornatum occidit confortē
fecit imperij. Inde multa cum eo de summa rerum
locutus, Romam Honorius perijt. Constantius Ra-
uennae subsedit ad Hispaniense bellum quod ex-
qui in animo habebat, necessaria paraturus. Caeter-
rum aduersa credo fors imperij fecit, vt medio bel-
li apparatu immatura Constantius sit morte extin-
ctus, septimo mense q; Cesar fuerat appellatus. Ho-
norius Constantij loco Etium patricij generis viru,
ex Dorastana Mestae oriundum copiarum imperi-
o praefecit. Is Burgundios bello adortus, iam enim
aperte res nouas moliri dicebantur, metu, compe-
scuit. Idem Francos Germanorum gremem, qui Rhe-
ni ripam infederant, imminebantq; Galliae, armis
dissiectos in suos fines coegit retro abire. Halanos
inde bello persecutus, egerant hi aliquandiu pacate
suorum rerum afflictarum conscientia, qui euerant
q; sub Sueuoru vmbra, post calamitosam illa pu-
gnā ad se aduersus Constantium infeliciter pugna-
ra. Caeteru Constantij interitu elati Gallacia, vnde
eieci fuerant, sibi armis vendicare. Assuerunt his
auxilio Vandalis & Sueuis, qui pacis nomen, qua pe-
ne supplices a Constantio imperatrant, spernati iun-
ctis exercitibus ad Emerita coesedere. Etius tatis bar-
baroru vrbs impar, in citiore Hispania hostiu
metu recepit copias. Tuli ea rem iniquiore animo
Honorius, ratus non tam vires Etio desse, q; aim
ad exequendu bellu. Denulitq; copiaru imperiu Ca-
stino, scythicu generis viru, simulq; consulem desi-
gnatum Etio successorē dedit. Nec Castinus ex citi-
riore Hispania prius mouere aliquid est ausus Bar-
baras opes verius, q; Bonifacius comes (inoluera-
iam vox comitis apud principem, eratq; dignatio-
nis no parue) cu auxiliariibus ex Aphrica affuit co-
pijs. Erat Bonifacius Thrac genere, sed Romana in
genuitate. Administrant hi aliquandiu rep. co cor-
di animo, quoad Bonifacij virtus Castini pertrin-
xit animu acibus inuidiae stimulis, quibus illa ad-
ctus Thracem virum forte, & Ro. imperio vtile, cu
suo exercitu in vltiore ablegauit Hispaniam, eo
vt ipse interpretaretur consilio, vti hostibus praedae
esset, quibus ne duo quidem exercit; pares alioqui
esse crederentur. Bonifacius eiusmodi iniuria inritus
fuit, relicta prouincia, cum suis in Aphricam tras-
misit. Eratq; interim cum Barbaris nihil fecit; bel-
lum in Hispania, cum Honorius imperator vita Honorij
decessit, anno q; cum Arcadio fratre imperare coepe
interitus. Bonifa-
fexto decimo. Sedit Zozimus pontifex Honorio
ci. xliij.
principe anno vno, & amplius, cui defuncto Boni-
facius huius appellationis primus successit, vir Ro-
mani sanguinis, quartus a Petro & quadragesi-
mus pontifex. Praefuit is Honorio imperante eccle-
sia, quo tempore Constantius Hispaniense bellu
et iij gestit.

Achalire
cesclades

Constanti-
cosors fit
imperij.

Etijstuc-
cessus.

Noui Hi-
spaniae
motus.

gestit. Bonifacii decreta hec feruntur, nequa mulier ne sanctimonialis quidem, sacra atreclaret, pallia, thurave contingeret: ne feruus, nexus, obæratufve in cleru reciperetur. Oratoriu condidit ad Felicitatis ædem, vbi situs est. Coniunguntur in hæc tempo re viri sanctitate & eruditione clari, Gelasius Palæstina: Cæsareæ antistes, ameno vir ingenio: Dexter Pariani filius, qui historiam scripsit, tradiditq; Hieronymo legendam. Laudavit Amphilocius spiritum sanctum stilo haud vulgari. Sophronius librum de Serapidis euerfione edidit, Hieronymus & legit id opus & probavit. Proromartyris ossa per id tempus sunt a Luciano præbytero inventa. Sunt & Gamalielis, qui Pauli fuit Apofoli præceptor. Scripsitq; de ea re Græce ad omnes piorum ecclesias. Habundius ea in Latinum venit ad Orosium scribens. Interijciuntur hie Cassianus, & Maximinus, ambo impense docti. Eutropius Aurelij Augustini discipulus, eadem fuit tempestate, vt quidam scribunt, scripsitq; rerum Romanarum Epitomen factis ingeniose. Fuit is æqualis Iuuenalis Constantinopolitanus antistes, vir sanctitate illustris. Erii quidem viri Bonifacii pontificatus claruere, quo defuncto Eulalius Romæ publice reuocatus est. Furethicab hominibus suæ factio nis cum Bonifacio pontifex creatus, ac vi vrbe pulsus, Dubium accepit ignominie memor, an q; res humanas dignitateq; aspernaretur, magno quod satis constat, ciuium consensu accessit res dire noluit. Cælestinus Bonifacio, qui tris annos et menses octo federat, surrogatur, Dubium Romæ ortus, an Capuæ, hoc demum sedente Honorio moritur. Quam nactus occasione Ioannes quidam Romani generis patriæ insidiatur, principis præsidio orbatæ, subitocq; tyrannidem inuadit, Castino ad id facinus horante, apud quosdam Crastrum pro Castino legere est. Castinus ex residuo sit mulieris odio Bonifacio duci qui Aphricam vrbem infestus, primum tyranno auctor fuit, vt Bonifacius Romæ hostis iudicaretur. Pari deinceps studio eum opprimendi, cum exercitu in Aphricam traiecit, hic hominem fraude adortus literis illi significat se Vandalorum potetiam veritit, quia im perat esset tantis opibus, decreto Aphricam petisse ex Hispania, vt tutus cum Romano exercitu, in Romana prouincia esset. Extulisse animos in ea terra supra modum Barbaros ex Honorij decessu, cum quibus nisi festinata mors principis interuenisset, breui debellari potuissent. Erat Bonifacius Aurelio Augustino adhuc in humanis agent, ob cõmune pietatis studiu, muria beneuolentiæ iuuetus, cui? literis monitus dicit vt suæ salutis, & puincie ocio cõsuleret. Inde vtriq; ad pacem horatus est. Ceteru deprehensa Castini fraude duces ipsi, omni spe pactis e medio sublata, hostiliter cõiungunt. Fuit ab initio creatus præliu, Veru Castinus acie victus exercitū male affectu in Hispania reportauit. Fama aduersæ pugna Romæ perlata, Ioannes veteranoru delectu habito Aphricam bello repetit, nec Bonifacius interea in ocio esse, quin & ipse studio arma comparat. Hortari hunc Aurelius Augustinus, sidentidq; per literas obrestari ne bellū ocio præferret, qn pacem potius, si nō quibus veller, salte quib? posset legibus amplecteret, neresq; tot cladibus ad id rē pus afflicta, domestica & interstina discordia cõfice retur. Audire hæc ille, ceteru desperata pace, nulla em a tyranno, quæ æqua fuit, sperari potuit, bellū summa ope comparat, aderatq; per hæc certamen ingens de Aphricæ possessione, cum Theodosius Arcadij filius, qui ad orientem imperabat, ex Ho-

Viri illu stres.

Eulalius reuocat.

Cælesti nus pōti.

Io. tyran nus veri? q̄ impe. Castin?

Cōsiq̄t inter se Rom. du ces.

norij decessu Valentinianum, quem cum Placidia matre auunculus Italia deiecerat, Causam Honorij a Placidia alienati, qui auctores sunt ignominie huius non tradunt. Cæsarem declarauit, sollicitusq; de his quæ Romæ fiebant, magnis instructum auxilijs in Italiam misit. Hic Rauennam primo obsidere adortus quæ venienti clausit portas, breui subegit, exercitūq; crudeliter in ciues victoriam, matris vt creditur impulsit: eratq; adhuc Rauennæ Valentinianus, cum Castinus, cui Ioanes ad Aphricam bellum profectus Italiam cum Roma tuenda reliquerat, apud Verellas subita militum defectio ne est a Burgundio Valentiniani duce captus, ac Rauennam missus. Est & Erius ex vrbe adductus, vt pote qui tyranni rebus impensius fauisset. Castinus exilio damnatus est, Erius Valentinianus, suæ matris, dedit veniam, atq; in amicitiam recepo Galliam tuendam concessit. Polliceri Erius fore vt Hunnis persuaderet, vt in Pannonia sese tenerent. Fuerat Erius varijs casibus factus iam inde ex quo illi Honorius copiarum ademerat imperiu. Enimvero quum Romam reuersus priuatam vitam insituisset, plurimumq; ruri ageret, inimicorum criminationibus, aut quia certe sua fronte ad res nouas occulte animum adiecit, in suspitionem aductus, breui interficiendus erat, cum occulta fuga subtra ctus in Pannoniam abiit, fuitq; apud Hūnos q̄diu Honorius superstes fuit, nec barbaris ingratus, ob excellentes animi virtutes, per quem de rerum Italicarum statu edocti, & ad eam inuadendam eius horratione suasusq; rancq; ad certā prædam inuitati, Italicum bellum meditari credebantur. Cæterum Erius his fortunæ voluminibus in veterem dignitatem restitutus, rem Romanam nonnihil sua virtute restituit. Sed de his, quæ ab eo gesta sunt, haud multum diuerso loco dicendum: Valentinianus postq; Rauennā recepit Romæ imperator appella tus est, mox & Theodosij decreto Augusti appellat ionem recepit. Britannia interea nonnihil bello vexata est. Pictaui & Scoti primo insularum res latrociniū fecerant adorti, fœderis prætextu conati sunt sibi insulam vendicare. Gliscere in dies id malum, ac vltra q̄ tutum esset imperij rebus, augebat ur duarum gentium audacia, apparebatq; breui to tam in sulam alienatum iri, nisi eiusmodi conatib? mature iretur obuiam. Erat tum Britannia sine præsidio. Id veritus Erius, fatigatusq; eorum precibus, qui adhuc in fide erant, legionem vnā misit ex Gallia in insulam. Sunt Pictaui & Scoti varijs inde cladibus ab Erius affecti, estq; insula stat? mul to pacatior factus, q̄ diu antea fuisset. Quiescebat per hæc Britannia vnus legionis præsidio, ceteru Burgundijs Galliam infestantibus, Erius suos ex insula reuocare coactus est, ac legione vna Parisijs, & Aureliensibus ad præsidium relicta, & Taraconenfibus in Hiberis altera, cum cætero robore copiarum in Burgundios mouit. Scoti post legionariorum decessum, cum Albiensibus confestim ad res nouas confurgunt, nauibusq; circumuecti maritima Britannie oppida ferro, & igni populant, exarsissentq; per hæc nouū bellū in insula, nisi Valentiniani iussu legio, quæ Parisijs præsidio erat ab Erius relicta, Gallionis Rauennatis ductu insularis præsto affuisset, sub cuius appulsum vis lesere ceperunt Scotorum & Albiensium latrociniā. In Aphrica interea Ioannes pluribus est prælijs a Bonifacio victus, & vt Guido Rauennas prodidit, interfectus. Eratq; Bonifacii celebre in Lya nomen, creuerantq; in ea terra eius o pes priusq; tutum esset Valentiniani imperio, q̄ res

Valenti niani ac cessus in Italiam.

Castinus exilio da natur. Erii vax ria fortu na.

Valenti nian? in perator dictus.

Noui Bri taniæ mo rus.

res fecit, vt expertus sit Valentinianus illi prouincia. & exercitū adimere, sed quū imperium cui assuetus erat inhiberi nequiuisset, Mahertiu, & Gallionē, si ue Mauortiu, vt alij scribunt, & Galbionē in Aphricā mittit cū validis exercitibus aduersus Bonifaciu iam ex confesso hostē. Verū tantū abfuit, vt homo fortis, & bellis assuetus cesserit, vt duos duces, cum omnibus copijs, in ipso litore graui prælio excesptos vicerit, victosq; peremerit. Fraci ad eā famam velut classico quodā excitatam constans fama erat Aphricam a Valentiniano alienatam ducereq; exercitus in ea prouincia cæfos, Clodionis, & Meroni ductu Gallia multo feroci? q̄ vnq; antea inuadunt, Eriocq; Burgundio bello iā pridē occupato Rheuū transgressi, Aureliensiu & Parisiorū terrā occupant, figuntq; ibi sedes: Auctum est inde Fracorum nomen processu temporis tota Gallia, factūq; est, vt quicquid terrarū inter Rheuū, & Pyreneos iacet montes intra Iurā & Iubennā Oceanūq; in Franci propemodum nomen abierit. Erius qui Burgundiu bellum magna ex parte profugatu habebat, eius gentis opibus multifarū accisis, nouo hoc terrore percussus, Burgundijs pacem gemens frendensq; reddere coactus est. Etræ Gallie sic habebant. Nec Valentinianus clade vna, est atrocissi ma, affectus Aphricanum intermisit bellum sed Sisulphium virum impigrum, cum nouo misit exercitu ad Bonifacium debellandum, is meliore euentu, q̄ priores duces bellum gessit, paucis dieb?, quibus in Aphricam venit, Carthagine, & locis Carthagini circumiectis perpetuo successu potius, hostem suis viribus diffidentem in Mauritaniā compulsi. Sed aduerso Romani imperij fato ingēs tunc a Visigothis metus impendebat Vandalis, qui in Hispania erant, quo accidi, vt a Bonifacio in Mauritaniā ea conditione acciti, vt sedes in ea terra caperent, popularenturq; opulentissimam Romanū imperij prouinciā, Genserici regis ductu populariter in Mauritaniā transferrant, Be thica quam annos circiter viginti tenebant, Gothis relicta. Assignauit his Bonifacius, sub primū appulsum, aliquot maritima oppida, & alia a mari non multum diuersa, in ea Mauritania, quæ est cæsariensis cognominata, fueruntq; his Boualica, Sala, Tamanufida, Banasa, & Tingenda, in quibus Vandalū omni Hispaniensis præda cum vxoribus & liberis collocata, confestim ad latrociniū ve riusq; ad bellum venturum, iuxta quæ Romanorum adhuc erant, quæq; Bonifacio parebant, hosti liter adorti, passim ferro & igni omnia populantur, diripiunt, incendunt. Carthago & loca illa proxima ægre Sisulphij præsidio sunt defensa. Misit Theodosius auxiliares copias ex Byzantio cum Ariouindo & Auxila ducibus, qui Valentiniano aduersus Vandalos suppetias ferent. Procefferant hi Siciliam vsq; ac breui tempore, quo hic statua habuerunt, rapinis & omni iniuriarum genere nobilissimam insulam afflixere. Nec in Aphricam Theodosij duces transmissere, ab eo ob Hunnicum tumultum reuocati. Nam Athila terrifico armorū strepitu, vt supra est demonstratum, Theodosij prouincias ferociter adortus, Mysiam, Macedoniam & Illyricum fœde populat. Erius Byzantio imminebat, quū Theodosius medio belli apparatu moritur anno sui imperij trigesimo. Martianus Theodosio successit, qui Hunnicis armis circumstrepentibus, cum Persis qui tum male pacatiterant, interitū tempus inducias pacifitur, vt in Hunnos omnes imperij vires commodius verteret. Arnefis primo

Valenti nianidus ces vintur. Francoz in Gallia accessus.

Vandalū ex Hispania in Aphricam migrant. Vandalorū latrociniū.

Martian? Thodo sio succes sit.

est hostibus, oblectus, cum exercitū minime contempribili, vicitq; iusto prælio Hunnum ad Martianopolim. Ex re bene factū negligētia vt fit, orta est, quæ res duci & exercitū extio vertit, victus Arnefis ab Athila magis arte q̄ viribus, mortem occubuit, hic parum liquide traditur si ab Arnefte vi ctus Athila paululum interqueuit, vt supra est memoratū, an post illū interfecit dū Gallia meditata expeditionē in Pannonia nonnihil arma & cõmeatū, cõparado desedit. In Italia & Aphrica, qd satis constat, Valentinian? impator ratus fortunā imperij neq; cõsilio, neq; viribus sibi posse amplius, barbaris vndiq; incūberibus, eorū exēplū imitari q̄ veterū & maris fauicia victi vel ingēte facturū pro nihilo habent, ne nauim & oia perdant, cū Vandalis bel lū in Aphrica cõposuisset, sedibus Genserico in Tingitania cõcessit, pacataq; per hæc prouincia, Sisulphium inde reuocati. Nā de Gallia retinenda noua inceslerat cura, quam Athila inuafurus vulgo ferebatur. Nec Genserici? diu in fide māsit, sed nouū cõplex? opportunitatē, puincia omni p̄sidio spoliata ferociter inuadit, modicoq; negotio subigit. Inter initia hui? belli Aurelij Augustinus septem & sesuaginta annos natus diē obiit. Carthago quoq; capta est a Vandalis ac direpta, estq; per hæc nobilissima prouincia ab imperio alienata. Sitq; Valtiniani cõsiliū accusent, & q̄ Vandalis prouinciæ partē assignasset, ignominialam pacē temere secutus, & q̄ barbaris obnoxia stulta largitiōe factū sine præsidio reliq;isset. Cæteri si ea, q̄ sunt, magis a cõsilio æstimari debet, q̄ ab euentu, nullū, dubium est, quin Valentiniani factū omni carea reprehēso ne. Primo pacem illi non tam voluntas expressit, q̄ necessitas, quando maius omnino piculū instabat ab Hūnis, ad quod sustinēdū totis impij virib? opus erat. Præterea si Athila Gallia subigisset, confestim videbatur in Italia trāfessurus, nulla enim prouincia fuit vnde fœdiores bellorum tempestatē sese in Italiam effuderent. Cõtra Aphrica parum Italiae noxia, bellaq; inde profecta semper in autorum perniciē verterunt. Fato itaq; nō Valentiniano ascribitur quicquid malorum prouincia alienatio vbi cæteræq; Italiae imporant. Nec Vadalū sese intra Aphricæ fines tenuerūt, sed in Sicilia trāsgres si prædabundi totam sunt insulam peruagati, & vt sunt res humanæ in lapsum & excidiū pronæ, nec tã facile cresunt, qua retro dilabuntur, vbi fortuna seuire ceperit, Britannia & ipsa per id tēpus amissa est, quam Pictaui & Scotis eā sibi vindicantibus nulla Erius misit insularis auxilia Romani imperij fidē implorātibus. Dubium non fuerit quia parū amico esset in Valentinianū animo cū iā de tyrannide occupanda cogitare cepisset, an maioribus belli curis districtus non potuerit. Ipse quod inter oēs cõuenit, Francos per id tempus atroci bello in sectatus est. Britani ab Erius Anglos in auxiliū ductū sunt populariter ex insula discedere. Sedes profusa multitudo adepta est in Turonum, Cenomanorum, & Venerorum terra, secus oceanum, Britanniāq; hodie vulgo vocant, a veteri incolant. Sed hanc migrandi necessitate in Augustuli tempora quidam reijciunt, qui Herculis Odoacris ducta Italiam lacerātibus, imperio excidit, fuitq; vltimus eorum

Vandalū Aphricā sibi vendicant.

Britaniā alienat. Alij Pictis & Scotis. Britaniā Angli occupant.

rum qui Augusti appellationem tulerunt. Cælesti-
 nus pontifex per id tempus quo Angli Britannia
 a Scoris & Pictavis receperat die obiit, anno q̄ fede-
 re ceperat octavo, vel vt alij scribunt nono, men-
 se decimo, Cælestini est illud, q̄ psalmi pri^o q̄ sacra
 fiant antiphoniarum dicuntur in templis. Idem
 primus instituit, vt rem diuinam facturus prius q̄
 aram ascendat, dauidicum carmen enunciet, Iudi-
 ca me, Cætera nota sunt. Graduale ad hunc referunt
 quidam. Basilicam Iuliam dedicauit, in illiq̄ do-
 naria amplissima. Nestorius Hæresarchus, qui Cri-
 stum purum hominem non deum fuisse aiebat, cæ-
 terum diuinitatem illi ex merito collatam, eodem
 pontifice, Cyrilloq̄ Alexandrino adnitentibus,
 Ephesino conuentu cum suis affectatoribus impi^o
 iudicatus est. Sunt & pelagianæ Hæreseos viri si-
 mul damnati, qui Nestorij conarum iuuabant. Mis-
 sit Cælestinus secundum hæc quoq̄ Ephesi facta sunt,
 Germanum Antistitem Auliodorensem in Bri-
 tanniam, ad pelagianam hæresim, quæ passim tota
 insula inuoluerat, prædicatione tollendam, Pallas-
 dium ad Scoros fidei indispensandæ cupidus, erat
 Palladius a Cælestino ad episcopatum promotus.
 Horum tam pla, q̄ vtili opera Christianæ pietatis
 cultus longe lateq̄ est ad occidentem solè propaga-
 tus. Mirum est & ad exemplum vanæ superstitio-
 nis vitandæ conducibile quod scribunt quis-
 dam, Cælestini pontificatu in Creta in insula cacodæ-
 monem Moysi prophetarum vetustissimi perso-
 nam induisse, obuersatumq̄ ante oculos iudeorū,
 qui in ea insula habitabant, pollicentemq̄ se sicco
 pede eos in terram promissionis reduciturum, stan-
 tibus vtrinque aquis, vt in rubro olim, cū popul^o ex
 Aegypto educatus esset, in murorum specie stetit.
 Multi his temere præsignis assensu, ac pelagus in-
 gressi, marinis fluctibus sunt obrupti, præter pau-
 cos, qui tum demum suæ vanitatis admoniti sunt
 Christum confessi. Situs est Cælestinus extra urbē
 via Salaria, ad Priscillæ cæmeterium. Xixtus Ro-
 mani generis post illum pontifex fuit, huius no-
 minis tertius, incidi eius pontificatus in Valenti-
 niani tempora, eoq̄ sedente Vandalij vt Platina scri-
 bit, Aphricam Romanis ademerit, insecutiq̄ sunt
 atrociter barbari, Arrianorum impulsu, orthodoxæ
 fidei viros illustres, qui quum ad Arrianam impie-
 tatem neq̄ Genesicij autoritate, neq̄ minis traduci
 potuissent, viri ex his plenissimi atq̄ Hispani ge-
 neris, Arcadius, Probus, Paschasius & Eutius, esset
 barbaro regi antea familiares, varijs cruciatibus as-
 secti, martyrium tulerunt. Pari constantia restitit Pau-
 lillus puer formæ elegantia & ingenio antea regi
 conciliatus, cæterum sustuario admodum, quia mu-
 tari non potuit, infami est seruitio additus. Aliena-
 ta est Aphrica a Romano Imperio, anno ab exci-
 dio Carthaginis, quo tempore facta fuerat pulinea,
 quingentesimo quartoq̄ & octogesimo. Et res alibi
 hunc modum habebant, cum Hunni Athilæ ductu
 Galliam irrupere. Etius qui eam prouinciam præ-
 sidio obtinebat terribili hostium apparatu commo-
 tus, pro nō paruo habuit negotio Gothorum opes
 suis adiungere, cū Theodorico eius gentis rege, quo
 cum iam pridè graue bellum constatum habebat,
 erantq̄ clades multæ hinc inde illaræ, & acceptæ
 his conditionibus scedus percussit, vt communi
 impensa, & paribus copijs bellū aduersus Hunnos
 gererent. Assuerunt hijs præter Romanos & Go-
 thos Halanorū auxilia, affuerit & Burgundij, Fræ-
 ei, Saxones, Riparioli, Lambiones, & Sarmatae, Lu-
 seriani, magis Athilæ odio, q̄ Romanorum studio

adducti. Erat Hunni superbia feracq̄ crudelitas o-
 nib⁹ terribis nota, quæ res fecit, vt neq̄ Theodorico
 rex magnus pollicitationib⁹ ad societate belli
 inuitatus flecti ab eo poterit, nec Etius promissa
 quæ ab Hunno repetebantur, præstiterit. Rumor
 enim, erat Etij impulsu res Ro. imperij Hunnum in
 uadere statuisse, vt non sit absurdum credere Athi-
 lam Etij odio vt hominis perfidiam vlcisceretur,
 decreto Galliam petiisse, quum multo breuius,
 quod postea fecit, per Illyricum iter ad Italiam
 inuadendam parauisset. Habuit Athila secum Gepi-
 darum & Ostrogothorum reges, fuerunt Ostrogo-
 thi est cognatum genus a Visigothis tamen diuersi,
 si, aderant Hunno præter iam dictos Marcomani,
 Quadi, Heruli, Turingi, vt ad quingenta milia ar-
 matorem sub signis essent. Germaniam itaq̄ cum
 strage & ruina peruagans, in Galliam Hunnus ir-
 rupit, Remensesq̄ primo adortus miserabili clade
 affecti, perijt ea clade Nicasis vrbs antistes, vir
 sanctitate illustris, caput ceruicè defecta diuinum
 carmen protulisse dicitur. In Catalaunicis est inde
 campis confictum, haud procul a Tolosa. Nulla
 hominum memoria maiore, in Europa exercitus,
 in secloribusq̄ animis acie dimicauit, fuit itaq̄ præ-
 sidium ab initio cruentum, tantaq̄ vis hominum cō-
 secta, vt humani sanguinis riuus fluxisse dicantur,
 quæ fama eo facilius fidem inuenit, q̄ tanta
 sit vtrinq̄ eo die cædes edita, quantum nullo alio,
 quod proditum sit, prælio, eratq̄ adhuc mars an-
 ceptus, cum vox incerto autore emissa, diremit cer-
 tam, qualis illa fuerit autores quos sequimur non
 ponunt. Ad. chxxx. milia ea acie occubuisse dicuntur,
 & in his Theodorico rex Traismundi pater,
 fuitq̄ ea pugna multo Hunnis funestior, adeo vt
 Athila de morte sibi consciscenda post pugnam co-
 gitari, cui famæ ne grauate accedam subitum Hun-
 ni digressus facit, qui afflictorum virum sibi con-
 scijs, traiecit confectis Rheno exercitum male as-
 sectum in Pannoniam reduxit, magis ob eam clas-
 dem irritatus, q̄ a re bellica derectus. Erat iam Pan-
 nonia Hunnorum sedes facta, vnde recens nomen
 sortita videri potest, vt ab Hunnis & Garis qui cū
 ea gente militasse dicuntur, Hungaria sit ad postea
 ros dicta. Cælius Hunnos fuisse ait, qui & Auares,
 vnde id nomen factū videri potest, vt duplex vox
 in vnam coaluerit, Eratq̄ Athila in reparando bel-
 lo vehementer occupatus, atq̄ id vnum præter cæ-
 tera meditari, qua vi, qua ve arte Tolosana pugna
 ignominia aboleret, rependeretq̄ Romano nomi-
 ni cumularam cladem. Vnus Etius cuius virtus in
 eo prælio præcipue clara fuit, Athilæ anxium habe-
 bat, vnus in mora esse quo minus barbarus contra
 duo bellū inferret Italiam. Cæterum fortuna Roma-
 ni imperij quæ in perniciè oia trahebat, eam vnam
 impeditiū malorū breui sustulit morā. Etij in asse-
 ctare tyrānidis suspitione adductus, Valentinianū ius-
 su Komæ interfecit. Suspiciari liber Tolosana pu-
 gnā fuisse illi fraudi, q̄ quum Athilam delere po-
 tuisset, noluerit, forctis gentibus ad eū hortantib⁹,
 vt hoste afflicto, & ob acceptam cladem sibi diffi-
 dent, omnib⁹ copijs inuaderet. Cæterū Etius ma-
 gno in ea re vsus consilio dicitur, qui cū nō min⁹
 sociorū q̄ hostium suspecta esset fides, maluit esse
 quem tanta barbarorum colluio formidaret
 q̄ vt eo sublato Romanum imperium hostem des-
 tinaret. Sunt qui scribant Etium Romæ a Bonifa-
 cio superatum, qui ex Aphrica reuersus magisteriū
 militum inuaserat, verum hostis ille an Valens Bonifaci⁹
 tiniano reconciliatus parum liquido traditur, interius.
 Bonifacius

Cælesti-
nus pon-
tifex.

Nestorij
delirij.

Attr. dæ-
monis lu-
dibrium.

Xixt⁹ pō-
tifex.

Piorum
martyriū
in Aphri-
ca.

Athila
Galliam
inuadit.

Xixt⁹ o-
pera.

Viri illu-
stres.

Athilæ
oratio.

Bonifacius paucis diebus quibus prospere in Etij
 dimicauit, Komæ fatali est morte conlumpus, si
 Prosper verus est autor. Xixtus pontifex qui inter
 initia sui pontificatus a Basio in iudicium fuit ad-
 ductus, quis autem fuerit Bassus, & quam illi calu-
 niam intenderit, non tradunt auctores quos sequi-
 mur, septem & quinquaginta antistitum conuentu
 omnibus est ab solutus suffragijs, indicto accusato
 rii exilio, quem postea extrinctum Xixtus pie suis su-
 neratū manibus, adeo tum magis fuit pietatis stu-
 dium, q̄ vltionis. Aedes virginis ad Macellum
 Libyæ prius, mox ad præsepium, Maioris postea
 mo cognomen adepta, Xixti fuisse opus traditur.
 Idem donaris instruxit amplissimis, ditauitq̄ præ-
 sidij. Excoluit & ambonem templi porphyriticis la-
 pidibus. Ornauit Valentinianus Xixti rogatu, quæ
 dam Romæ templa, & argenteum fastigium cons-
 tantianæ basilicæ a barbaris sublatum restituit. Sa-
 binæ templum in Auentino per idem tempus Pe-
 trus quidam antistes Illyrici generis statuit, alij Cæ-
 lestino sedente id factum non Xixto arbitrantur,
 vetustum carmen fecuti, quod in parte templi ad
 huc diem durat. Viri eruditione insignes cum Xix-
 to vixere, Eusebius Cremonensis, & Philipp⁹ Hie-
 ronymi affectores, Eucherius Lugdunensis anti-
 stes. Hic dicendi copia & doctrina celebris, illi ser-
 monis elegantia & dignitate, vt Hieronymi disci-
 pulos agnoscat. Vixit & Hilarius Arelanensis, quū
 pari doctrina, tum sanctitate nobilis. Obijt Xixtus
 anno q̄ sedere ceperat octauo, estq̄ Tyburina via
 sepultus in Laurentiano conditorio. Leo huius no-
 minis primus Tuscus genere, in demortui locum
 pontifex est factus, Athila accepto de Etij morte nū-
 cio, Italiam expeditionem maturauit, ratus nihil
 superesse amplius, quod suis conatibus obstreret,
 Etio sublato cui⁹ ductus res Romana virrix fuit To-
 losana acie. Burgundij & Franci Romanis cesserant
 armis, Visigothi adiuncti. Lætus tanto nuncio, ac
 velut vinculis solutus, reges & primores gentium
 qui ad id tempus cum Hunnis commilitiū fecerat,
 ad se vocatos, in hunc est modum allocutus. Occa-
 sio feruor omnifid gerendam mater, negat nobis
 quiescētū esse amplius viri fortissimi, offer illa se-
 se nobis vltro, hortaturq̄ simul ne oblatā repudie-
 mus, vt si per ignauia præmissa sit, frustra a nobis
 postea requiratur. Hæc illa succlamās aio facile per-
 pulsi, vt vos de cōi laude appellare, non vt vos ad
 bellū hortaret, superuacuos est em ois apud viros
 fortes de hmoi re sermo, p̄sertim cū virt⁹ vestra sit
 tā mihi explorata, vt nihil explorari esse possit.
 Vos mecū Sarmatas vicistis, vos Thracia, Myssia,
 Macedonia & Illyricum populati estis, Germaniā
 afflixistis, postremo Gallia victores peruagati, acie
 cū tōro occidēte cōstixistis. Fuit (fateor) pugna illa
 nobis parum prospera, at fuit & hostibus nō in crue-
 ta. Essem ego vere ingrat⁹ nisi tantæ virtutis essem
 omni tempore memor nō igit adhortatione opus est
 hic, vbi non desunt animi, sed super sunt. Nec quid
 vobis agētū sit me dicere oportet, sed quid ex pul-
 cherrimo facinore, qd animo molior, sit sperandū.
 Nemo est, vestrū viri, fortissimi qui nō abūde intel-
 ligat quātū paucis annis retro abierint opes Ro. im-
 perij, quantis res Romana intra extraq̄ Italia sit cladi-
 bus affecta, vt nō solū Ro. populi puincij p̄de fue-
 rint hostibus, sed ipsa etiā Rōani imperij caput bis
 a Gothis capta sit, bis direpta & incensa, potuisset
 Romanū nomē cō ipsa vrbe fundit⁹ deleri, nisi mu-
 liebres illecebræ pl⁹ apud Athaulphū q̄ suum suæ-
 q̄ gentis dec⁹ valuissent. Iam res eo venit, vt nihil
 præter Italia ex tōro nup̄ imperio, sit Romanis reli-

quum. Vandalij Aphricam possident, Visigothi
 Iberiam, Angli Brianniam, Germani per partes si-
 bi Galliam vendicant, Pannonia nostra est, Myssia,
 Thracia, Macedonia, Illyricū prædè nobis cesserūt,
 sola Italia superest, quæ quo opulenti or est, eo ma-
 iore studio nobis adnitendum vt captam diripiā-
 mus, sed quid additendum dixi, quasi vero ma-
 iore aliquo conatu opus sit in ea terra subigenda
 quæ nullis sit fulta præsidijs, non duces illi præsti-
 dio adfunt, non exercitus vlli, non noui delectus,
 Etius vir acer vnicum veteris discipline exemplū,
 & qui vnus omnium nostris obstat cōsilijs, Valen-
 tinianus est iussu interfectus. Ipse neq̄ paci, neq̄
 bello bon⁹, parum vt mihi dicitur sibi constat: se-
 det Italia omni præsidio spoliata, afflictorum re-
 rum sibi conscia, & ob eam rem suis diffisa virib⁹,
 magis prædæ q̄ obstraculo inuadentibus futura.
 Ne igitur per ignauiam & inertiam tantam præter-
 misisse occasionem videamur, inuadere, quod mi-
 hi & vobis bene veritat, constitui eam terram, qua
 capta totus orbis a nobis captus videri poterit, atq̄
 ita rem maturari volo, vt prius Italia finibus, si
 fieri poterit, insinuemur, q̄ nos hinc mouisse scri-
 possit. Patebunt nobis omnia, non vrbes non ar-
 ces, non flumina obstabunt. Nec verendum est ne
 non & Romam peturi simus, nisi Visigothi vs-
 bem opibus florentem & veterem fortunam ad-
 huc spirātem, bis capere poterunt. Hunni quigē-
 tem ipsam & eorum cognatos toties vitere, non
 posse putandi sunt, nec scierunt Gothi vlti victoria,
 ac Hunni scient. Dabo vobis, vrbe captam diripi-
 piendam, direptam excidio dedam, eritq̄ tantæ vr-
 bis præda ingens, longeq̄ opulentiore q̄ quisq̄ pos-
 sit animo concipere, vt quæ sit ex omnium gentif⁹
 spolijs congesta. Sed inclytæ victoriæ fama ad pos-
 teros multo clarior, q̄ vlla possit aras abolere.
 Omnis posteritas mirabitur Hunnicam virtutem,
 mirabitur felicitatem, nec tantum superbissimæ vr-
 bis euersores prædicabimur, sed terrarum omnium
 humaniq̄ generis virores. Addo illud quod ad vi-
 ctoriae magnitudinem attinet, Roma capta & exci-
 sa, Italia direpta, nullæ amplius gentes nostris ob-
 stabunt armis, vel quia non poterunt, aut quia
 post Romam captam resistere non audebunt. Ac-
 cingimini viri fortes felicissimæ expeditioni, equos,
 arma, viros, cæteraq̄ ad bellum necessaria marura-
 re, nequid in mora sit, celeritate opus est, cætera for-
 tuna & virtus conficiet. Hæc quia non magis spe-
 ciosa dictū q̄ facilia factu, omnibus qui aderant
 visa sunt, ob acillas Romani imperij opes, cuncti
 ingenti alacritate sunt Athilæ orationi assensu. Ius-
 si itaq̄ in certum diem adesse concilio dimittun-
 tur, nec longior inde mora fuit, pleriq̄ ferocissimæ
 mæ gentes cum suis regibus affuere, Ostrogo-
 thi, Heruli, Turcilingi, Quadi, Rugi, quibus
 Hunnus auxilijs fructus Illyricum tumultuose
 inuadit, cum strage rerum omnium quacūq̄
 irret, ad mare foedissima illa armorum tempestas in-
 clinauit. Littorales Delmatia vrbes, nullo Mar-
 tiani qui Byzantij imperabat præsidio munitis, bre-
 ui in prædam concessere. Tragurium, Sibiricum,
 Iadera, Signia, Pola, Tergestum, direpta & incen-
 sæ. Sunt qui ex Pannonia sine deflexu Italiam pe-
 tisse scribant, vt per campestria Hunnus duxerit
 & plana propemodum loca, qualis via Buda res-
 gia Pannonum vrbe, in qua munienda ferunt Ble-
 dam Athilæ opera interfectum, ad Aquileiæ, nisi mu-
 finum ducit, siquidem in magno Alpium circums-
 actu nullibi earum iuga castigatius assurgunt, q̄
 inter Zagabriam & Lubianam, quæ Liburnie est,
 acpatens

Perora-
tio.

Delma-
tia ab Hū-
nis vastata.

Corcoras

ac patens saltus vel honustis paruis curribus in Italiam transiit per colles molliter accliuos. Lubiana hinc fluuius labitur, olim credo Corcoras dictus, Corcoras, quod satis constat, Sabo in funditur, Sabus Drabo, Drabus Noaro, Noarus in Sordisicis Danubio infulus nomen amittit. V. Ipanus diuerso Alpini saltus latere orus, praeter Gordiam humili valle decurrens Sontio miscetur, mixtusque sine nomine in Adriam defertur. Sontius cuius nomen veterum scriptorum nullus quod sciam, misit in literas, vno apud Verucam oppidum a Gothis conditum (hodie Monsfalco) in mare euoluitur ostio. Haec est pars illa Alpium inuidia naturae ad Italiam perniciem peruia barbaris gentibus relicta. Trascitque sit fatio, non vno loco Alpes alio loco, ab alijs gentibus. Graecique primi omnium Herculis ductu eas superasse dicuntur, inde saepius Galli, mox Poeni, Theurones deinceps Cimbrique, & Ambrones fueruntque conatus illi laboriosi, & perdifficiles in euolenda natura asperitate, quae tanta alibi est, ut non temere gens vna sit vestigia alteri? secuta. Hinc vero natura locum gentibus parare, voluit ad Italiam in festam, qua velut patenti porta admittit terram ad imperandum alioqui natam semper sollicitam haberent, haec Gothi in sinuati in Italiae viscera penetrarunt: haec Huni, Heruli, Auares, Langobardi, Hungari, aliaque infestae gentes: haec Turci omnium immanissimum, nostra sepe feritate crebro transmissi, Carnorum oram ferro & igni populati sunt. Obstruxit loca haec olim Maximus tyrannus, ut Theodosium Italia excluderet, sed hostium consilio deceptus irritum fluxit illi opus: obstruxerunt Orthodoxo bello & Veneti, circa Sordium amnem, aliquot milibus passuum fluuiabilibus ripis munitione impedita. Est & Athilae non nihil copiarum circa Phaticum sinum & Arsam Italiae consinium venientibus obiectum, quo apparet aut per Delmatiam Hunum Istriam in sinuatum, aut copiarum partem ad eius terrae populationem a rege missam. Sed qui a Valentiniano sunt barbaris obiecti, priusque hostis affussit, metu dilasi retro fuga abierunt. Athila tumuluose Italiam ingressus, Aquileiam proximam confedit. Est vrbs haec sita in maritimata Carnorum ora, latina colonia barbaris Italiae incumbentibus opposita. Fuit hic annus quo Athila est Italiam ingressus, quinqueagesimus humanae saeculorum, ac quadragesimus vnderigesimus ab eo quo priore tumultu Hunico, quum Mandulci siue ut plures scribunt, iuuenis admodum Athilae ductu Hunnorum arma in Illyricum vsque processerunt, quo tempore ab his qui ex Patauium in insulas migrarunt, circa Riuum alium facta fuerat prima vrbis fundamenta. Caeterum multo frequentius tum deum ex tota continentis ora est ad litora & insulas decursum, vbi immanissimus hostis in conspectu fuit, Aquileiensem imbellis multitudinem Graedum occupat, Concordenses Caprulas, Altinates & Opiterginos Maurianum, Maiorbium & alias circuniectas insulas, Patauinorum maior numerus que antea Riualtum, tanquam Coloniam iam antea constitutam, & alias quae illi adiacent, tenuerunt insulas. Atestenses, Silicini, & alij finitimi pari trepidatione, qua cuique proximam fuit, circa fossam Clodiam, Philestinam, & Metamaucum confedere. Hoc multo verius traditur quod quidam scribunt, esse tum demum fugam a praefectis Venetis factam, posteaque Aquileia capta & excisa est, ceptaeque sunt caeterae vrbes expugnari, tunc quum ne integrum quidem fuisset, per ferrum & hostes imbellis multitudinem & fortunas tradere. Quod si non omnis

Qua parte pateat Italia ex terminis at mis.

Athila Italia inuadit. Aquileia

Migratio Venerorum ad insulas.

multitudo sub primam Aquileie oppugnationem sit in tutum dilapsa, ac certe imbellem aetatem & sexum praemissum fateri oportet. Athila continuo Italiam ingressus, finitimas vrbes ad defectionem impellere conatus est, saltus se Romam decreto pertere, huic vni se non Italiae bellum inferre. Cōducere itaque oibus se pacatum accipere que hoste exerceri. Hunnorum feritas fecit ut ex nullo fere loco pacatum Hunnis tulerint responsum. Caelius Tauris fuit & Veronam deditas auctor est. Tum Athila Aquileiam summa vi adortus, copiarum partem iubet porro ire, omnemque regionem populari, caetera oppida diripere & incendere, estque caetera illa armorum procella rotam Venetiae oram calamitose peragata. Fuit Hunno Aquileiensis obsidionem multo laboriosior quam animo conceperat, quo contigit ut consumptis omnibus quae in agris erant, ceptum sit in castris frugum inopia laborari. Parte itaque exercitus ad obsidionem relicta, Athila cum caetero copiarum robore Concordiam adortus multa vi capit, nec gratuita contigit victoria, septemdecim milibus hominum circa urbem amissis, duobus praetio an vrbis oppugnatione. Concordia direpta est, atque incendio consumpta, exant hodie vestigia, & aedificia adhuc plerique, incubantque in viciniam speciem Limen fluuii vnde & portus oppidum nunc celebre, paululum supra eum locum, vbi fuit Concordia. Limen enim graia uocatus est. Concordia excisa, Opiterginos, & Altinates saeva illa tempestas adorta est, utraque ciuitas amissis vrbibus ad mare compulsa est. Sex infulae suburbanae quas Altinates tenuerunt, a senis partibus amissae vrbis nomen sortitae sunt, plures portarum illa aiunt fuisse nomina, Torcellum, quum Turicellum malint appellare. Amorianum, Maiorbium Boreanum, Constantiacum & Amianum, ex his duae nouissimae obrutae iacent stagno, modicis adhuc extantibus vestigijs, quae magis hodie minimum cura est ab aquis tutata, quae locorum natura. Patauium inde & Vicetia, ut Caelio placuit, excisio deditae quo successu Athila ferociter factus, totus in Aquileienses vertitur, fremere, vehementerque indignari vnam vrbe nobilissimam victoriae cursum remorari, & iam omnibus tota regione consumptis, sentiri cepta est in castris poenuria rerum omnium, nec iam ambiguae voces exaudiebantur tam inertem detrectantium militum, poscentiumque ut aut Romam versus mouerentur castra, aut in Pannoniam ad liberos & vxores dimitterentur: obsidebatur enim in tertium annum Aquileia, ut plures scribunt, et mirum videri possit quomodo sit factum, ut regio magis athena quam ferax tantum diu immensum alere poterit exercitum. Caeterum siue obsidio tam longa fuit, siue, quod credere par est, multo breuior, Athila curam plenam, cum forte vrbe obsequitaret, Ciconiae, ut fertur, augurio confirmata, quae implumes pullos rostro ad mare deferret, alij coniectura non augurio ductum volunt, quod conspicatus ille aemum stationarij militis simulacro insidentem, ratus quod erat vrbe a ciuibus & praesidio metu desertam, iusserit signa inferri. Qui augurio confirmatum aiunt vrbe vi capiam volunt. Quibus Caelius haud dubie astipulatur, is septem & triginta milia hominum sub hostium irruptionem caesa auctor est, huic opinioni si quis accedat, fateatur necesse est vrbe summa spe expugnata. Caeterum, quoquo modo capta est, vrbs ab irato hoste direpta & incensa est, ac funditus uersa, ita ut ne vestigia quidem vlla extent hodie vrbis teris Aquileiae auctore per rara. Adijciunt vrbis vi

Aquileiae obsidionem.

Concordia excisio dedita.

Patauii & Vicetia capiti.

Aquileiae excisio.

Aquileiae summa pudicitia.

Vtini origo.

Quae vrbes ab Athila captae.

captae auctores exemplum muliebris pudicitiae ad posteros memorabile, quum victor Hunnus, non cruentum solui, sed libidinose etiam exerceret victoriam, passimque virgines matronaeque ad stuprum traherent, vna reperta est digna cuius nomen omni auro viuere nisi nomen ipsum intercidit, haec imminere sibi hostem in altiores aedium partes vitabunda quum forte euassisset, instaretque intemperans Hunus blandienti potius quam minanti similis, tum illa in laechrymas & preces versa, vim deprecari est adorata. Caeterum quum nihil proficeret, age inquit & me quando ita libet sequere, ut optato portarum, ac tuis ne hoste quidem tale facinus expectantem, in subiectum sese flumen praecipitem dedit. Dicunt & aliae pleraque ne vim paterentur, sibi pectus & ora foetidae carnis contactu coniuuasse, ut ad primum congressum pro fastiditis intactae dimitterentur, sed haec multum a fide abhorre videntur, ut in tam atroci excidio vacauerit mulieribus haec ludibria comitum, praesertim quum per omnem saeculum & aetatem sit caedes euagata, ut quibusdam placere videri, nec illud satis probum quidam negant potuisse hostem falli ab vrbana multitudine, ut vrbis silentio deseri poterit, si quis allidebant nihil sentientibus, tanquam nuncquam auditum sit, aut a nullo proditum, qui obsidione tenerent, silentio noctis deceptis hostibus in pacatis abijisse. Quod Aquileienses multo facilius fuit ob proximum mare, se quoque ea parte loca quae ab hoste in fideri non poterunt. Sed haec in medio relinquenda, non aliter quae ea quae de Vtini origine non vno sunt modo memoriae prodita. Nam non desunt qui arcem vrbe media extantem Hunnorum fuisse opus arbitrentur, cui opinioni profundissimi putei tumulo ad aquandam vrbe circuecti, satis quidem astipulantur. Sed multo magis ipsius loci nomen, etenim nihil in neptem vnde deo mihi ab initio fecisse, quum in libris quos de vestustate Aquileiae primo studiorum tyrocinio scripsimus, Hunum pro Vtino scripsi, hoc magis placet quia quod Forliuensis Blondus existimat, Austranora quod fuisse opus, huncque temporibus recentius. Nec quia auctores rerum a Gothis & Lagobardis in Italia gestarum nihil eius rei meminerunt, non ideo ad Hunos tanta res referenda est, quum ne admirationi quidem fuerit locis cuiquam aut esse potuerit, nisi posteaque excelsi ceptus, ingenique illa edificij moles tumulo imposita. At non scripserunt alij. Certe qui de vrbe circa Aquileiam gestis comertarios scriptos reliquerunt non praetermittunt, quibus eo libentius accedo, quod eorum quidam indigenae fuerunt. Sed iam videri possum propositi sili prope modum oblitus. Quare breuiter sint caetera Hunnorum referenda. Athila Aquileia excisa, caeteris vrbibus partim direptis & incensis, partim metu deditis, late inter Abduam & Athesim peruagatus, praeter vrbes iam dictas, Mantuam, Brixiam, Cremonam, Bergomum, pari clade affecit. Rauenna quoque ab eo captam memorat quidam. Caeterum quia dedita est, minus in Rauennates saeuimus. Peropportuna vrbs sitis haud dubie fecit, ut ad omnes externos motus, siue ab ortu, siue ab aquilone impenderent Italiae, Roma olim libera, & mox Romani principes huc obuiam praeserint. Quod quum alij antea plerique numero, tum Achilano bello Valentinianus fecit. Qui quando die Aquileia obsessa est ab Hunis & oppugnata, sese Rauennae tenuit, suggerens si quis in obsidione erant subsidia. Contulit & Aquileiae quando sterit ad celebratam sua loci opportunitas, quod velut Italiae claustrum oblineret. Quibus sane contigit, ut secundum Romam vbi sita

erat totius imperij summa, inter caeteras Italiae vrbes Aquileia, & Rauenna diu in praecipua celebritate fuerint. Athila Rauenna positus, omnem Italiae tractum inter Apeninum & Alpes miserabili clade afflixit, Ticino, Placentia, Parma, Mutina direptis, Apeninum inde transgressus, in Hetruriae sicutis procella modo sese barbarus effudit. Actum erat de Romano imperio. Actum de salute vrbis. Erat hostis iam propemodum in conspectu, quum Valentinianus hortatu Leo pontifex iam gradibus natu cum altero consulum, & parte non parua Romani senatus, ad Athilam venit multa canitie, & augustiore habitu venerabilis. Erat tunc Athila, ut quidam prodierunt, circa Mincium amnem, alij Apeninum ab eo supera tum meminerunt. Caeterum feri potuit, ut parte exercitus Apeninum transgressa, ipe adhuc circa Mincium federet. Sed vbi cunctis ille repperit est, supplex Leo ita regem affatus oritur. Senatus populique Romanus quondam dicitur victor, nunc vero victus suppliciter abs te venia & salute precatur rex regum Athila, nihil tibi in tanta gestarum rerum gloria contingere potuit, aut ad praesens decus pulchrius, aut ad posteros memorabilius, quam ut is populus supplex ad tuos pedes iaceret, ante quem olim omnes gentes & reges supplex iacuerunt. Subegisti quidem Athila omnem orbem terrarum cui Romanos omnium gentium victores subigere est datum. Nunc tantum precamur, ut te ipsum vincas, qui vincis caetera, nec est quando iam omne humanitatis fastidium transcendisti, in quo deo immortali similior esse possis, quam quo plures viceris, plures per te saluos esse velis, fenerunt mali flagellum tuum, sentiant nunc supplices clementiam, vel quia se victos fateantur, aut quia sunt vltro imperata facturi. Haec Leo in cuius habitu venerabilis aspectu contemplando quum tacitus staret Athila deliberando similibus, vtrum precanti daret veniam, consulit & senatus ad eius pedes cum lachrymis prouoluit iacuit, tunc ille est barbarus atrocis ingenio, humanae tamen sortis admonitus, reputans simul animo terrenarum rerum inconstantiam, quod senatus ille a quo omnes gentes quandoque iura perissent, nunc victus, supplices prostratus, ante suos pedes iaceret, surgere ac stare iussis, Bono sitis inquit animo. Datur vobis venia. Caelius auctor est tributum Romanis ab Athila imperatum, quod illi polliciti sint Hunno quorannis pendere. Mitari reges & primores ducti subitam in Athila mutationem, rogatusque ab his qui proxime steterant, quid esset quod tam facile pulcherrimam lachrymis hostium victoriam condonasset, respondisse fertur oportuisse sic fieri, quado medio affatu duo sibi visi essent dextra laeuaque vrbis augustiore habitu pro potestice astare, qui strictum sibi ferrum intenderent nisi illius dicto obtemperraret. Sed nostra inquit Roma est, & quicquid Romanorum parat imperio, quando Hunnorum sunt vestigales facti, satis abunde victoriae parta est, si populum Italiae & imperij caput subegimus, ut non modo se victum fateatur, sed ad nostros prostratus pedes iacuerit, supplex veniam & pacem implorans, imperata facere non recusat, tributum quod imperauimus promissit soluere. Ite laeti, clarissimeque victoriae compotes facti, opulenta honusti praeda, lares, liberos, vxores, & omnia quae vobis charissima sunt reuistite. Iam satis gloriae questum est, nec fortuna vltius fatiganda, ne quum omnia vestrum, subito aliquo casu omnia adimant. Scio fuisse qui scriberent Athilam aruspicum monitis Romana abstinuisset, canentium non expedire ipsius saluti eam vrbe adire, quam captam Alaricus fero

Athilae progressus.

Oratio Leonis pontificis ad Athilam.

Athilae miraculum.

absumptus retinere nequiuisset. Sive igitur huma- no consilio sine diuino potius accidit, vt ex atrocif- simo nuper hoste humaniq; cruoris appetitissimo fito ille iam factus, pace Romanis reddita, Athi- la in Pannonia cum victore exercitu reuerfus, quib; in Idilconis nuptijs quam sibi matrimonio iunge- bat largius se vino, & omnifaria crapula ingurgit- tasset, profluuii sanguinis dormiens extinctus est, anno sexto & quinquagesimo vite. Caelius eo die natum prodidit, quo & dictator Cæsar, atq; idibus Martijs extinctus. Quæ luceis in curia tribus & vna- ginti confossus est vulneribus. Ferit e nocte qua Athila extinctus est, Marianum, qui tum orientale obtinebat imperium, per quierem imaginatum se- cernere arcum Athilæ regis distractum, adeo non- nunquam hominū animi suæ originis admonitu sunt futurorum participes. Fuitq; hie annus, quo Athila ex humanis decessit, quartus & quadragesi- mus ab eo quo fuerat Roma a Gothis capta, quo temporis spatio, Daciam, Sarmatiam, & quicquid terrarum est intra Rhenum, & Danubium Romanū amiserit imperium. Est & Hispania vltior per idē tempus alienata, Valconia, Aquitania, & pars Gal- liæ longe opulentissima. Hunnorum opes cum Athi- la propemodum exciderunt, Ostrogothorū Vala- mirus, & frater, & Ardericus Gepidarū reges, primi omnium sese in libertate vendicant, horum defectio nem studio sequitur Marcomani, Quadi, Herulli, & Turingi, Euricus & Hernacus Athilæ filij Hun- nicis fracti armis, Valamirum & Ardericū autores defectionis decreto inuadunt. Hunni duplici præ- lio victi, Hernacocq; in pugna amisso in Scythiam compelluntur, adeo rebus duplici pugna accisis, vt iam inde nihil memorabile gesserint. Et Hunnorum opes sic breui retro abierunt. Valentinianus qui puer adhuc Honorio auunculo successit, quod eo princi- pe Roma esset Hunnoium vestigialis facta, est vul- go antea odio esse ceperat ob Etianam cædem, tū vero publica illa ignominia adhuc inuisior facta, anno postq; Athila Italiam reliquit, Romæ in loco qui tūc ad Laurum dicebatur, interfectus est, anno quam imperare ceperat trigesimo. Trasila qui sub Etio stipendia fecerat, cæterum Maximo qui impe- rium occupauit impulsore interfecit, Etianæ cædis vltionem tam audaci flagitio astruens. Visit plu- rimum Rauennæ Valentinianus, estq; ab eo vrbs ipsa quum murorū refectioe, tum publicis excul- ta ædificijs, factaq; vrbiūm quatuordecim caput. Antistitem vrbs lanceo donauit pallio, quo tum solus vrbeatur imperator, vnde altercatio illa in- solens Rauennatium antistiti orta, Romano pontifici æquari poscentium. Maximus cuius opera olim Etius perijt, inde & Valentinianus, imperium inua- sit, simulq; Eudoxam Valentiniani, vt plures scri- bunt, vxorem, alij sororem fuisse aiunt, inuitam & resistente sibi matrimonio iungit. Persuasum ha- buit tyrannus fore vt per eam exercitus & prouin- ciæ sibi obsequentes essent. Sed ille multū sua deceptus est opinione, enimvero mulier violentis nuptijs adhuc magis irritata studium noui cōnubij palam assimulat, occulte vero per fidissimum nun- cium Gensericiū Vandalorum regem in Italiam ex Aphrica accessit. Nec barbarus tãtam prætermisit occasionem, delectu ex Aphris Mauris, & Vanda- lis mature habito, ac trecenta armorum milia cō- trahit, nec longior inde fuit mora, cum his Van- dalus copijs in Italiam prius pene transgressus est, quam quis d pararet sciri potuerit. Improvisa res, fa- maq; tam numerosi exercitus tantū Romanæ ciui- tati terrore iniecit, vt innumeri mortales, & in his

Athilæ interitus.

Athilæ fomij speciem.

Hunnorū opes dissi- buntur.

Valenti- nianū in- terfici.

Athilæ Eudoxæ nefariū consiliū.

nobilissimus quisq; relicta vrbe, in mōtes, syluas, & loca deuia munitioraq; oppida perterpide abie- rint. Maximus tãri mali auctor, dum & ipse fugam meditatur, ab Vrfo Romanis sanguinis viro impig- ro, interficitur. Prodiit Leo postiq; obuiam Gen- serico venienti, suppliciter precatus est, vt ab ea vrbe iniuriam abtineret, cui Athila omnium ho- minum immanissimus, victor pepercisset, aur si vr- bem suis diripiendam dare in animo haberet, par- ceret saltem templis, parceret ædificijs publicis, & priuatis, vrbe nobilissimā, cuiuslibet magna ex parte vacuam ab excidio seruaret. Erat Gensericus Arianæ hæresis veneno imbutus, & ob eam rem Orthodoxæ fidei iam antea infestus. Quem quum talis esset, neq; psonæ dignitas flectere potuit, neq; pietas religionis, quin Romam ingressus, omnia sacra & prophana promiscue sedauit, quatuordec- im dies consumpti in egerenda præda, abductaq; est vis ingens hominū omnis sexus & ætatis, quib; Eudoxa Romanis irata, cum filia ex Valentiniano genita, secum in Aphricam asportauit vt magis vr- bem deformaret: atq; per huc modum Vandalorū ductu, Aphrica Carthaginis excidit suasq; clades vltæ est. Gensericus ex vrbe diripuit, Latium pos- pulatur, Capuam vi captam diripuit, direptam so- lo adæquauit. Neapolis inde multa ope est a Van- dalis oppugnata, fed maiore aliquato defensa. Gen- sericus præsentī conatu frustratus, Neapolitana ob- sidione omiſsa, in Aphricam trãsmisit. Fuit hic an- nus quo Roma est a Vandalis direpta, octauus & quadragesimus ab eo quo eam Visigothi, Alarici ductu, ceperant. Humanæ vero salutis quadringē- tesimus, sextus ac quinquagesimus, quum Martia- nus iam sextum annum Byzanti imperaret.

Roma de- seritur, Maximi cædes.

Roma di- ripitur.

M. ANTONII COCCII SABEL- LICI RAPSODIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS OCTAVÆ, LIBER II.

RBS Roma Vandalico ter- rore defuncta, iterum frequen- ti cæpã est, creauitq; senarus imperatorē ex suo ordine, Aut- tum quædã, cū quo Martianus socius & societate iunxit, vt in- tatis barbarorū motib; vrūq; imperiū auxilio esset alteri, mu- tuoq; fauore starēt. Cæterum Gothi, qui Athilæ & Hunnorum metu aliquã diu quiescerāt, vbi Athilã de- fundit, eiusq; gētis vno accisas audiere, Romæq; Valentinianū interfecit, ac postremo vrbe a Van- dalis direpta, Romanū nomē aspernari, reliquit Hi- spaniæ, cū tota transalpina Gallia, præter eam ter- ram, quam Burgundi, & Francorum gēs habebat, armis sibi vindicant. Narbonensis prouincia Ger- uandi præsidio defensa est. Quem Valentinianus ipsi terræ præsidere iusserat. Inter Gothici motus iniitia Martianus septimo sui imperij anno, vrbe de- cessit. Leo primus Graij sanguinis, cæterum sextus decimus a Constantino, post Marianum orientas- li est imperio positus. Fuerunt qui Bessicum non Græcum fuisse traderent. Hoc principe in perpetuo motu res Italiæ fuerunt. Primo Leonis anno Au- tus Romæ fato defunctus est, post quem Maiora- nus imperauit, prerogatiua militari Rauennæ ab exercitu imperator appellatus, Leonis vt creditur impulsu,

Auitus imperator.

Leo im- perator primus Graij san- guinis. Maiora- nus im- perator.

impulsu. Is cū iam tertium annum imperaret, circa Dertonā in Cisalpina Gallia, tumultu militari in- terficitur. Post Malloriani cædē Seuerianus Romæ imperator appellatur. Primo huius imperij anno Biorgus, Halanorum rex, sunt hi postea vt quidam arbitrantur, Alemanni appellati, cum ingenti Barba- rorum manu per tridentinū saltū Italiam inuasit. Erant Halani ex his, qui cū Burgundijs, Vandalis, & Sueuis octauo & quadragesimo ante anno in Galliam irruerant, vnde Constantio pulsi, cum Vandalis in Bethica concesserit, Vandalis inde in Aphricam abeuntibus, in Gorthorū fide aliquã diu quieuerant. In Italiam igitur effusi omnem Cisal- pinam Gallia Venetiæ recessu præditi, Istria tenus Perusaerit, inde imperiū acessit Rehimere a Seue- riano missum, circa Benacum obuiū habuere. Erat Rehimere Gothus genere, cæterū in patriciatū Ro- mæ asecutus. Primo igitur occursum acie est dimicatu, fuitq; pugna illa Romanis p̄spera. Halani rege in pugna amisso cū multa cæde disiecti sunt. Nec Se- uerianus diu postea superstes fuit, perijt eo triennio quo imperare ceperat. Anthemius qui fuit Martia- ni gener, Seueriano successit. Leo pontifex & ipse sub id tēpus vita defunctus est. Fuit quum persona quæ gerebat, quæ per se satis erat popularis, Valēti- niano & vniuersæ ciuitati gratissimus, cū ob rece- ptam vulgo de eius fanditate opinionē, sed ppter Hannū Italiæ ceruicibus excullum, longe venera- bilis. Nestorius Constantinopolitanū antistitem, & Euthychium abbatē Chalcedonensē cōuentu sexce- torum triginta antistitū, nefariæ hæreseos dānauit. Dicere Euthychius diuinā naturā cum humana in idem cōpositum recidisse vnūq; factū, nec vilo mo- do debere distingui. Sed longe aliter Athanasius, aliter orthodoxæ fidei assensus, Athanasio astipu- lantis. Christum & deum & hominē. Cæterū vt ca- stigatus nunc quam olim in rebus Venetis illud enim imprudētē excidit, perstringatur locus, fatē humana pietas deum fuisse Christū, fuisse & homi- nem, ipsum vero vnū nō ex conuersione diuinita- tis in carnē, sed assumptione humanitatis in deum, vnum rursus nō cōsulatione substantiæ, sed vnitate personæ. Nā velut rationalis anima & caro est ho- mo, ita deus & homo Christus. Nestorius deiparā virginē non dei sed hominis aiebat fuisse matrem, aliã carnis personā arbitratum, aliã diuinitatis. Est & Dioscorus Alexandrinus a Leone pontifice cō- culcatus, Euthychianæ impietatis impius fautor. Fuit idē auctor, vt Demetria mulier pietissima pro- tomartyri templū in suis statuere prædij, quod ho- die visitur latina via. Ipse ad Vandalicã cladē refar- ciendam in Appia Cornelio Basilicam ædificauit. Sacra vasa a Barbaris cōminuta, aut exilata piens- tissima cura restituit. Apostolorum sepulchris custo- des ex Romano addidit clero, cubiculares nūcupa- uit. Eiusdē illud est, vt carnē intra ministerij actio- nem dicitur, Hoc sanctum sacrificiū, & cætera quæ sequuntur, neue sanctimonialitū vili fas esset sacrū capitis velamē fumere, nisi quæ annos quadragin- ta caste integreq; vixisset. Erat tum ille his curis in- tentus, quū orta est Acephalorū hæresis. Videntur Acephali nomen ab eo sortiti quod sine Hæresiar- cha essent, Negare impij homines Chalcedonēsem conuentū aspernati vllā præter vnā fuisse in Chris- to naturā, quæ Leo calissimam pluribus epistolis, ad orthodoxæ fidei viros eleganter & doctē scriptis, egregie refutauit. Viri sanctitate insignes fuere per id tempus, Paulinus Nolanus antistes, qui quum Vandalico bello omnem in suis popularibus redi- mendis domesticã pecuniã cōsumpsisset, seipsum

Seueria- nus im- perator.

Anthe- mius im- perator.

Nestori- us & Euthy- chij hære- ses.

Acephas- li.

Paulin⁹ Nolan⁹

postremo barbaris captiuū obtulit, vt suus viduæ filius restitueret, seruitutēq; in Aphrica apud Genes- rici generū, ignoro habuit, estq; breui morū dexteri- tate illi in sinuatus; enimvero quum horū celeret, nunc flores nūc olentes hæc bas herili menfæ infes- rens, tēpestiuo alioquo facile cōsecutus est, vt mul- to honestius coleretur quã præsens fortuna posce- ret: tū quod credas deo cordi fuisse, ne singularis vi- ri pietas diutius in occulto esset, herū horatus dicit vt suis rebus mature consulere, fore vt paucis dies- bus Gensericus ex humanis decederet. Persuasum erati iuueni, est barbaro, magnū in eo viro esse pie- tatis studij, magnāq; innocentiã, quæ res fecit, vt nō modo non sit hominē aspernatus, sed oraculo ad Genserici delato illius iussu suū in reglā mancipij traxerit. Dicitur Gensericus hominē inuitus immo- tus aliquã diu sterisse stupetū similis, inde ad generū conuersus, Certe sic haberi inquit, vnde nobis est e- vita migrandum. Proxima nocte visus sum mihi sta- tū ad triūm iudicij tribunal, estq; in his obseruata mihi species huic homini perquã similis, tulerunt hi iudicij vt flagellū quod erat in manibus depos- nerē, magna inde cura subij animū sciscitari quis esset, verum vbi persona amplius clari nō potuit, estq; simul cognita seruitij causa, donatur cōfestim libertate, donatur municipijs omnes Nolani, qui in Aphrica seruebant, in eius gratiã, atq; ita Pauli- nus suorū cœtu septus, duabulq; nauibus sumēto honuſtis, triumphatū similis in Italia trãsmisit. Me- minerūt viri huius Hieronymus in epistolis & in Dialogis Gregorius. Fuit Paulino equalis Proſper Aquitanus, homo impēse doctus. Mamercus Vie- nensis, qui in frequentī motu terrarū rogationes instituit, nostri fraemati fecuti vocat Letanias vocat. Est & Vrſula Anglicæ gētis virgo cum vndecim milibus virginū Colonia martyrium passa, dum Hunnus Germaniã populat. Sedit Leo annos vnū & viginū, ad Barionē in Vaticano sepult⁹ est. Hi- larius Sardus genere sit inde pontifex octauus & quadragesimus a primo, vt colligit Platina, eratq; hicalibi rerū itatus. Cultus interea insulari, quas p̄fici Veneti ex cōstitis ora Hunicō bello delecti inſederat, insigniter augeti, multarū cladū memo- ria, quas paucis annis res Venetæ adierat crebris ef- feratarū gentiū alijs super alios terroribus, des̄pera- tiocq; melioris in posterum fortunę, si in veteres re- migratū esset sedes, profugā multitudinē subegit, vt fatius duceret in his esse locis quæ sibi & poste- ris incolumitate pollicerent, quam terrā tot belli- cis cladibus damnatã reperere. Memorabãt adhuc maiores natu quoties paucis annis Veneti Italorū primi prædæ fuisse, barbaris in Italia irumpen- tibus, sic Radagastus, sic Alaricus, sic Athila, nuper omnem Venetiã terram ferro & igni populatus di- cebatur. Nec videre se aiebat quid in futurum spe- rari posset, Italia toties impune læsa, tot locis Bar- baricæ feritari reclusa, Roma tercio capta, ac dire- pta, accisis Roma imperij opibus, non duces esse, non exercitus, non deniq; præſidia vlla, quibus as- sictus terræ status quietior inde, aut tutior futurus sperari posset. Cæterum quando vetus patria reti- neri nequeat, sitq; loci natura omnibus bellorum discriminiibus obuia, ac velut prædæ irumpentis- bus barbaris exposita, esse iuxta sibi posteriq; con- sulendum, agendūq; ibi possimum vbi reliquit vitæ tutius ageretur, & illud sæpius fando audiuit, nunc cœli, nūc hominum inturia, ex proprijs sedi- bus ab alijs alio migratū, idq; multo auspiciatus fa- ctum, quam præsens fortuna polliceretur, Sic Car- thaginem in Libya conditã, sic Saguntum in His- pania,

Viri illu- stres.

HILA- RIVS PONT.

spania, in Gallia Massilia, in Grecia Thebas, Tyrū in Phœnicia, eadē sorte Romā, quæ omnib⁹ nuper imperasset, in Latio orta, sic Patavii & ipsū clarior nominis. Docere præterea locorū salubritatē quā prægrandis ætas, inoffensaq; eorū valetudo argueret, qui perari his locis agitabāt, non frare vna licentia & insularū naturam, ab omni terrestri maritimaq; iniuriā cutā, mō frare cōmercij facultatē, siue finitima loca stagno perēda essent, siue mari remotiora, iam & illud memorare nulla ope res humanas citius quā maritima, & coalescere & augeri, potest siquē essent, qui palustris materia cōtēti esse nō possent, ruinas vrbium, & agrēstium tectorum affatum materiā præbituras ostēdere, nec edificiorū humilitatē fastidientā aēbāt, aut meliora desperāda, quādo earū vrbium, quæ ad fastigiū rerū postea euectæ essent, nihilō maiora augustiorave fuissent initia. Hic vera pietas, quæ illis affuit, hic maior spes quæ redarū opum, ac quietiarum maior tuēdi facultas, & quæ si deus optimus secundare velit, possint superquā audeat nūc aliquis sperare in immensum augeri. Hæc & alia nō multum ab his diuersa, nā in re tā vetusta quā audeat certa verba ponere, quum neq; vnius ore, neq; loco vno fecūdis auribus audirētur paulatim animi cōfirmari cōcepti sunt, vt in insulari incolatu per se ueracitæ accedebat his suis, quo omnia molliora sunt. Plurimi igitur mortales, quo sua quemq; fors tulerat, inclinauerat ve fuga, suum loco despondē animum. Habuit re cēs vrbis forma nō vnius sed plurium oppidorum specē, neq; enim cōsiliū vnum, neq; vna voluntas. Sibi quisq; viuere, suam spem, suaq; vora alere. Fugerunt insulæ, quæ tum primum sunt profuga multitudinē infestæ, in ora, Grad⁹, Capulæ, Equilium, Methamaucum, Albiola, Philestina, & Fossa Clodia, in stagno, Turcellum, Maiorbium, Boreanum, Amianum, Constantiacum, Amorianum, Riumalium, aliquo ante annis Patavio profugū, vt supra est significatū, frequētare occēperūt. Nec procul hinc Oliuolus ab olea vt credere par est, vel graia voce, quora terræ portio dicta, Castellum hodie vocant, a veteri fortassis ædificio, & velur arce quadam piratarum latrocinijs obiecta. Fuit & Pharus ingens ad nocturnos nauigatium cursus dirigēdos, vbi nunc & turris ingens ex candēti lapide vestito Barionæ tēplo incubās. Insulæ minus nobiles, Castraria, Marcelliana, Castrupuntium, Centenaria, Mustiones, Vigilia, Barbaria, Brentellæ, Bebia, & Capuraggeris, haud infrequēs cultu, si quis presentem ciuitatis formā spectet, fateat necesse est multo plures fuisse insulas quā vt breuiter censi possint, ac pene totidē quorū sunt hodie plebanicæ gēdes, sexaginta & amplius numero, riuorum diuortijs discretæ. Tempētua igitur prudētiorum hortationes, spesq; futurorū successuum, quā multitudo præceperat animis, si rei maritimæ alluescerēt, faciente reuerunt vt numeros ingēs mortalium in insulas frequētare maluerit, quā in pristinas sedes remigra re, sed nihil æque iuuit eam animorum inclinatio nem, ac residuus barbarorum metus, alijs rerrorib⁹ super alios impendētibus, Romaq; a Vandalis pene desolata. Vicit in multis patriæ charitas, suntq; pleriq; numero, cum liberis & fortunis in cōtinentem reuerſi & hæc recētior illa Venetæ vrbis cōditio, quæ Hūnicum est bellum secuta, in qua non tā ædificiorum ratio spectāda, quā mortalium cōsensu insulas incolere volērium. Cæterum prima ciuitatis forma inde sumptit exordium, vt bini insularum sint annui tribuni creati, alijs singulos scribunt, qui suis popularibus ius dicent, capitaliaq;

exercerent iudicia, ac si qua de summa rei consultatio incidisset, celebris conuētus indiceretur omnibus insulanis. Bonitendus & alijs, quos in Veneta historia secuti sumus, non tribunitio modo, sed cōsularis quoq; sunt administrationis auctores, sed illa aliquāto venustior, ac circa Riumalium vbi orata, ad tribunorum vsq; creationē seruata. Et Venetæ vrbis origo, & quæ proxima sunt originibus, se per hunc modum habuerunt. Apud quosdā scriptum reperio Ragusium, in Delmatia ora, per id tempus conditum liberi iuris, Epidaurō, vt aiunt, a Gothis euerſo. Sed ab Hunnis potius crediderim, ex Epidaurō profugi ad mare nouam urbem statuerunt, Epidauri meminerūt ex veterib⁹ pleriq; nec vni⁹, sed Peloponnesiacæ, cuius celebris fuit fama ob Aesculapij templum, Cacadæmonemq; inde petitarum a Romanis serpentis specie, notior. Altera vna de Ragusium, quæ & Delmatica. Roma post Vandalicam iniuriam tyrannidem verius quam imperium passa, in magnas incidit calamitates. Perdit homines, nec pauci numero, vnus post aliū, capta magis quam recepta re, credibus, rapinis, profractionibus, miseram ciuitatē grauitē afflixere, tāta tunc ciuiū animos libidō cepit, id quod ex tōto imperio reliquum fecerat fortuna per flagitium & scelus perendi. Hanc credo ansam vrbis hostiliter petendæ Genfericus nactus, aut ab Eudoxa potius impulsus, quæ exilium videri adepta ex tērrimo facinore, non imperium, si Carthagini reliquū vitæ agere, nihilō minore quā antea apparatu bellū cōparat, tenebat cum Romæ imperij Anthemius, is Italiae frater opibus. Leonisq; Constantinopolitani imperatoris auxilijs, qui Basilicum cum Valida classe ad Vandalorum conatus infringendos misit in Italiā, magno animo Vandalicum bellum excepit, traditaq; Basilico Italica classe, vt mari rēgeret, ipse vrbē præsidio obtinere statuit, ne præda, vt antea, esset hosti, si in terram egredere. Cæterum pugna vna nauali debellatum est. Genfericus circa Populoniā a Basilico exceptus prælio fusus fugatusq; est, classeq; magna ex parte amissa. Genfericus Carthaginem abiit. Per hæc Hilarius pontifex qui in Leonis locū successit, cultu & institutis rem sacrā instruxit, huius illud est, ne pontifices sibi successorem legerent, quo instituto vnuerſus teneatur Clerus. Pontificij iuris decreta in vnum cōsulit, publicauitq; omnibus terris, scriptis & epistolis multo ponderis, fuit idē autor vt triplici cōuentu Epheſino, Chalcedonēsi, & Niceno, Euthychiani & Nestorij impietatis dānarentur. Tria cōstituit Oratoria in baptisterio Constantinopolitanæ basilicæ, distinxitq; preciosis lapidib⁹ & auro, sacrauitq; vni⁹ dominicæ Crucis, intulitq; crucis lignū, auro inclusum, & exculptum gemis, ex duobus reliquis hoc Ioāni Zachariæ datum, illud euāgelistæ. In baptisterio Oratorio aurea fuit lucerna denū pondo. Cerui argentei tres, & Columna aurea. In oratorio crucis Agnus aureus Onychiæ colūmæ impostus, & alij circa locum columnæ proceritate & materia vifenda. Hunc Hecaton vocāt. Duplex adhæc basilicoe ca accubans baptisterio. Est & Lunenfe monasterium ab eodem ædificatum, intulitq; donaria multa, alia alijs templis. Germanus Antiochorensis Antistes. Lupus Trechareus. Hilarij pontificau insigne claruerūt. Pelagianus pēstis vterq; oppugnatōr, celebratur & Gennadius Constantinopolitanus doctrina & moribus clarus. Victorinus Aquitanicus, qui Paschalem diem ad Lunæ cursum accommodauit, in quo opere Eusebius & Theophilus sunt ab eo superati. Fuit per idem tempus & Helini Anglici

Prima species nascētis vrbis.
Insularū nomina.
Venetiarum prima administratio

Anglici nomē apud vulgus celebre, sed de eo plura fortasse sunt memoriæ p̄dita q̄ oportuit. Obijt Hilarius anno sui pontificatus septimo estq; in Oxypra Laurentiana conditus. Simplicius Tyburi orator, post illū pontifex creatur. Inter initia huius pontificatus, aut certe nō multo prius Genfericus obiit in Aphrica, inciditq; in idem tempus illud Paulini oraculū de Genferici exitu, de quo supra est memoratum. Honoricus post hūc regno potius est multo quā Genfericus orthodoxæ fidei viris infestior, trecēti numero antistes ex tota Aphrica eius iussu sunt in Sardinia deportati. Sed dum Honoricus tā infense pios insectatur, aut certe non multo prius, circa Byzantium Leo imperator domestica cōsura tione pene oppressus, coactus est in vrbe cū Aspate Parricio, qui Ardaburū filium fauore ciuiū Cæsare appellauerat, de summa imperij dimicare, ad postremum victor defectionis auctores in potestātē redactos interficij iussit. Eam occasione Ostrogothorū reges adepti Illyricū vastauerunt, nec prius ab ea iniuria cessatum, quam Pannoniæ, vnde Athillæ filios eiecerāt, & Mesia, sunt ipsi gēti a Leone cōcessi, percussumq; est in id fecus, datuſq; Theodorici? Theodemiris Gothorum regis filius obſes Leoni. Valamir Theodemiris frater quia nihil ex ea verius præda, quā Leonis magnificentia esset adeptus, fratri & Leoni iratus in Scythiā mouit, omnia si rem sibi felicitate gessisset mox paulo circa fines imperij turbaturus. Cæterū cōſerto cum ea gēte prælio mortem occubuit. Theodemir fratre extincto Dacia, Ostrogothorū, Mesia & vniūſq; Pannoniæ regno potit. Erat iam Theodemiris potētia per hæc multo formidolosior facta. Tantas itaq; opes veritus Leo, vt alio sibi gratia regis animū conciliaret, Theodorici filium vltro ei restituit. Theodemir haud ignarus quid sibi vellent illa Graij principis beneficentia, ne gratia vinceret, inducias, quas cū Leone pactus fuerat, vltro adhuc fratre, in pacem cōmutauit. Theodorici? haud multo post missus a parte aduersus Sarmatas cū exercitū, adolēscēs adhuc, profperēq; in hostem dimicauit. Baccho eius gētis rege in pugna interempto. Et hæc procul Italia, vbi nō semper laboraturus. Rechimeris ab Anthemio, qui tū Romæ imperabat, defectio fecit, vt præfens ocium multo breuius fuerit vrbī & Italiæ. Erat Rechimeris nomē, ob Halanos in Italia victos, haud infebre, ipseq; gener ab Anthemio auctus, prælatuſq; Cisalpinæ Galliæ, sed neq; gratia, neq; affinitas obſtitit, quo min⁹ cæca dominādī libido seruū armauerit in dominum. Ducē in imperatorē, generum in socerum, quæ sit belli causa præſens nō ponitur ab his quos sequimur. Rechimer, quod satis cōstat, terribili armorū apparatu ex Gallia reuerſus Anthemium in vrbē cōpulsū arcta obſidio ne fatigat. Affuit nec multo post Anthemio, & Romanis auxilio Bilmir & ipse genere Goth⁹, ex Narbonensi Gallia, quam præſidio obtinebat, cui via Cassia Richimer obiectus, cōmissio in cōspectu vrbis prælio circa Adriani molē, Bilmir medio pugnæ ardore cecidit. Venerat & Olymbrius a Leone cum auxiliarijs copijs, qui Anthemium tueretur, proceſſeratq; Rauennā vsq; vnde literas ad Anthemium dedit, atq; his hortatus est, vt pergeret foris animo se & vrbē tueri, futurum vt paucis diebus suo ad vrbē accessu eximeretur obſidione, subſediſſe se Rauennæ tantiſper dum exercitus a maris iactatione reficeretur. Anthemius incertū desperatione melioris fortune, an quia vrbis amplius defendi nō posset, summa reip. ciuib⁹ permisſa se in ordinem redegit. Nec ita multo post Rechimer in vrbem ad

Simpli-
cius pontifex.
Ragusium conditur.
Vandalis Italiā re-
petunt.
Pannoniæ & Mesia cedunt Gothis.
Genfericus super-
ratur.
Hilarius.
Nouū Ita-
liæ moſ.

missus Anthemium interfecit, sed gaudiū ex re ma-
le parta perbreue illi fuit. Tertio mēse, quā voti cō-
mer Ros-
pos factus fuit, vita decessit. Olymbrius, qui circa
ma potit
Rauennam adhuc erat eo cōsilio, vt vrbem ipsam, & Olym-
brius im-
bria illi loca circūiecta aduersus Rechimerē tueret.
perator.
Romam accersit imperator appellatur. Adiecit
perator.
raris animā ad occidentale imperium restituentū,
Glyceri⁹
idq; tum maxime agitabat animo quā ipse quoq;
impera-
immatura est morte præuē. Glyceri⁹ post Olym-
brium imperat.
brium imperat, quē populus inuitus legit impera-
tor.
torem, quum Gundibaris ab eo accersitus cum ex-
ercitu aduētare diceretur, vi populo est expressum,
quod bona venia nō dabatur. Hunc Nepos vir pa-
tricius Leone imperatore, & ciuib⁹ cōniūctibus,
imperio deiectum Salonis faciorū antistitem creā-
dum curauit. Fuisse Glycerij iniuria magno Italicū
motu vindicata. Gidribare & Rauennatibus, in quib⁹
bus fuerat Glycerius senator, alijsq; plurib⁹ tumul-
tuantibus, nisi Epiphanius Ticinēsis Antistes, vir
in signi pietate, glūscētē discordiam sua prestisset
autoritate. Inter hos motus obiit Leo Imperator ad
Leo im-
ministratio per manus tradita Leoni fororis suæ
perator,
filio. Is quum paucis mēſibus imperasset, Zenonē
& piū fa-
Isauricū patrē suum imperatorē cōstituit principa-
cinus.
libus ornatum insignibus. Rari pietatis exemplū
Zeno im-
in filio, quando multo plures omni tēpore reperti
perator.
sunt, qui dominandi cupiditate parciū & eorū
imperio sint infandiā, quā qui his regno cesserint.
Et si raro vt reor accidit quod filius vltimo patre sit
alieno iudicio imperator creatus. Sunt qui scribant
id ab eo factum, quod consiliatus morbo crederet
se breui moriturum. Cæterum quoquo modo ille
cessit patri, erat Zeno post imperium receptū pluri-
mum Chalcedoni, quo absente Verina eius soror
Basilicum fratē Byzantij imperatorem salutādū
Basilicus
curauit, paucorum ciuium cōsensu & fauore fracta.
imperio
Zeno tam tristi nuncio percussus in Isauriā cū vxore
recēssit, vbi priuātā instituit vitā, satis ratus id
facere quam reuocari domesticis certaminibus lace-
rare. Nec basilicus imperium, quod furatus fuerat
verius quā adeptus, diu tenuit, quem vitæ fecditas
primo inuisum reddidit populo, sed multo inde
inuifior factus, vbi Nestorianā impietatem est cō-
plexus. Reuocatur itaq; Zeno magno ciuium sus-
picio.
dio. Basilicum cum filio, quē Cæsare appellauerat,
sibi traditum in Cappadociam relegauit. Eratq; is
rerum status circa Byzantium. Orestes interea, quē
Nepos Ro. imperator miserat in Gallia cum exer-
citu, Augustulū filium Rauennæ imperatorē declarauit,
Augustu-
rauit, Rauennatum studio, vt credere par est, militarij
lus impe-
ricq; fauore fractus. Tam subita defectione Nepos
rio potit
percussus, quia nullus erat alius exercitus, quo vinci-
dicare posset maiestate, in Delmatia nauigauit. Au-
gustulus & Orestes cum Vandalis, qui Aphrica lac-
te imperitabāt, fecedus sancim, incolumē sibi im-
perium mansurum rati, si eam gente pacatā habere-
rent. Sed dum timēt ab austro, multo fecidior tēpe-
stas est illis ab Aquilone orta. Heruli & Turingi
Heruli
Odoacris ductū Italiā, vt si quando barbarorū vlti-
Italia in-
m, tum multo osſissime inuadunt. Erant Heruli & Tur-
uadunt.
ringi Athilani exercitus reliquæ, qui cum Athilæ
filij ab Ostrogothorū & Gepidarū regibus victi
circa Danubij ostia, qua parte Scythiā attingūt, ali-
quādū quieuerāt. Præter hæc his repetētes Italiæ fuit,
q; diceret Athilā, q; hæc subegisset, estq; breui Ro-
ma potiturus, capularis senis suafu, velur pharma-
co alienatū, pulcherimā victorij abiectisſe. In mo-
rem igitur turbinis præcipitū ductū Italiā inuadūt.
Aquilæiacq; ad læuam relicta, per Taruiffinos & Vi-
cetinos, in Brixianū agrum populabūdī irrūpūt.

Basilicus imperio
Augustulus imperio
Heruli Italia inuadunt.

Obiect Augufulus Odoacri venienti Oreflem par-
tem fuum cum exercitu, is cum Romanis legionibus,
& accuratissimo Italicae delectu, circa Laudem Pom-
peii, in barbarorum conspectu fecit castra. Inde ad pug-
nam provocatus, quae ad instrueret, subita Italor-
um defectione praelio abstinuit. Presentibus itaque
viribus diffusis cum Romanis legionibus Ticinum con-
tendit. Hic barbarus abeunte assecutus in urbe con-
pellit, copulsum obfisione fatigat, inde Ticinum
vi captum diripit & incendit. Caedunt Romanae legio-
nes, etque tantum vno loco Romano cruoris fufum,
quatum non alibi iam inde ex quo Romanum inclina-
re coepit imperium. Odoacer Orestem Placentiam per-
ductum spectante exercitu propria manu interfecit.
Ticinensis clades, perpetuaque hostium successus, adeo
reliqua Italia perculerunt ut certam urbes popu-
liq; dedicatione faceret. Augufulus audita caede par-
tris & legionum, ex Rauenna Romam contendit, hinc
quocumque delectus in Lucullano oppido Capanae pur-
pura & ceteris imperij insignibus abiectis, sese im-
perio abdicauit. Alij Romae deposita aut ab eo in-
signia quae a senatu repudiaret. Ceterum vbi-
cumque id fieri cogerit, in clypeum Augusti nomen, omnibus
olim gentibus venerabile, hunc habuit exitum, an-
no quingentesimo, ad decimum septimum, ab eo quo
Octavianus Caesar id primus omnium tulit. Sub idem
tempus & Britannia nobilis insula nomen amisit, ut
Forliuensis Blon dus colligit. Insulani Aurelij Am-
brofij ductu Anglos quorum dittonis fuerant nu-
per facti, subita rebellione adorti sunt insula deice-
re. Erat Aurelius Romani generis qui vnus prope
modum super fuerat caedi, qua Valentiniano prince-
pe fuerat Romani a Saxonibus Anglicis in ea insu-
la occisione occisi. Sumpta itaque purpura, & impe-
ratoris appellatione recepta. Aurelij aliquandiu cum
Saxonibus Anglicis bellauit, etque interim saepe vas-
rio euentu dimicatum ad postremum insulani acie
victi ducem in praelio amiserunt. Exercuerunt Saxo-
nes crudeliter victoriam in rebelles, ceperatque per
omnem sextum & aetate tota insula caedes euagari, quo
metu Britanni adacti populariter in Gallia transue-
re, lembulis, omniq; nauigatione genere in tumul-
tuaria fuga vsi. Terra, qua illi in Turonibus & Ve-
netis circa oceanum tenuere, Britanniae nomen adepti
est, atque ita accidit ut tertio & sexagesimo anno, qua
Romanum imperium coeptum erat labefactari, non
solum possessio, sed nomen etiam sit insula amissum,
ut iam inde a Saxonibus Anglicis Anglia sit dicta,
factusque est, qui suum nomen in patria retinere non
potuerunt, alienae terrae intrulerint. Imperabat, qui
haec sunt circa Britanniam gesta, Zeno apud Byzan-
tium. Romae Augufulus, quae Odoacer sustulit, ut
est nuper significatum. Herulus post Ticinensem vi-
ctoriam Italia magis dedita quam vi capta, Romam
petiit. Frequens ciuitas processit illi obuia, regesque sa-
lutaruit. Per faustas inde acclamationes & honores
exquisitissimos capitulum ascendit. Tenuit inde
Odoacer annos quatuordecim Italiae satis pacate,
cessitque interim regi & Herulis, ex annis prouenit-
bus, pars tertia frugum omnium, ad eoque per haec ve-
tus illa Romanorum Italicaque nominis indoles con-
cidit, ut Odoacer ab Herulis qui in patrio solo re-
manferant accersitus, quoad Felxo Regum rege
Danubij accola perpetuo incesferentur bello, nihil
de vrbe Roma, aut Italia sollicitus exercitum duxer-
it in Felxum, hostesque interfecit tam ocioso sit in
Italia reuersus, quam olim Romani duces clarissimam
aliqua victoriam ad epti consueuer. Ferebat hanc He-
rulorum felicitate Ostrogothi, qui sub Theodorico
erant, iniquo animo, inuidiebantque ipsi genti quam fama

Capitur
Ticinum
ab Heru-
lis.

Augufu-
lus impe-
rio se ab-
dicat.

Angli
Britannia
sibi ven-
dicant.

Britanniae
nomen in
Anglia
abijt.

Odoacer
potius Ita-
lia.

nominis, cum opes, quas in Italia concesserat. Incusare
pinde regis defidia, incusare se ipsos qui tam longum
oculo sub ocioso rege ferrerant itaque cum eo, vti
in Italia vellet, siue alio ducat exercitum, extingui co-
tus gentis bellicam virtutem longa armorum defuetudine,
extingui fama nois inerti ocio, florere opes Vissi-
gothorum gentis sibi cognatae tota Hispania sub illo
rum imperio esse, puagari ipsorum nomine oibus ter-
ris. Aquitania, & Vasconiam ab Halaris teneri, ab
Anglicis Saxonibus Britannia, Gallia a Fracis & Bur-
gundis, Africa a Vandalis, Italia cum vrbe Roma
ab Herulis & Turingis ocioso possideri, solos ho-
minum Ostrogothos ocio & defidia marcescere, sine
opibus, sine fama auxi agitaret, nec ex tati nup impe-
rii praeda aliud praeter stipendij nomen habere. Iuxta
non, ppria laude moueret, suorum saltem popularium for-
tuna & dignitate respiceret. Mouebat haec Theodo-
ricum, ceterum pudor obstabat, diu enim Byzantijs
fuerat, atque honorificum sume a Zenone habitus, &
multo prius adulescens adhuc apud Leonem impera-
toris obfesa a patre dat, benigne curat, nunc inde
desistit imperij nomen in eo, & qui post illum secuti
sunt, oibus officijs alectat. Ceterum victus suorum
querelis re ad Zenonem defert, testat inuisti se de his
fortasse acturum, quae amicissimus princeps min-
beter audiret, quum nihil iam in Italia ducerent,
nec ferendum diceret, ut Heruli, gen- hominum ignobi-
le, tadium in ea terra & vrbe dominarent, quae fuerit
olim gentium caput. Scio inquit nec fallor, si tuo per-
missu Italiae petamus, ita futurum, ut aut Heruli, qui
sunt ex confesso Imperij hostes, deleant, aut Ostro-
gothi victi castisq; definae mihi, quisque rebus graues
esse, aut vtriusque gentis fractis vrbus Italia feruio li-
beretur. Tatu abfuit ut Zeno Theodorici postula-
ta sit aliquo modo auerfar, ut cum vniuerso Senatu
cesserit fuisse illi ea prouincia vltro deferenda si a
nullo ea res mota esset. Igitur illud sacro regis vlamia-
ne, in argumentum rei ab imperio concessa, simulque
in Italia dimitit. Strapilia Gepidarum rex, qui Arden-
co successit, & Bufaris Bulgarorum gentis Danubij ac-
colae, cum Athilani exercitum reliquus. Theodorici est
tem subito adorti ab instituto inuere non nihil auer-
terit, adduxeruntque in difficile certame. Gratificati
ne sint Odoacri & Herulis, ut ab Italia bellum auer-
tere conarent, an suo in Ostrogothos odio ita hos-
tiliter in eos coorti sint, auctores, quos sequimur, non
tradunt, nec in re tam vtuata facillime coniectura est.
Theodorice, quod satis constat, hostibus non sine strage
se repulsi, breui Italia tenuit. Odoacer, qui de Go-
thorum accessu iam antea cognouerat, cum validissimo
exercitu, circa Sontium amnem, Theodorico occurrit,
nec multum inde morae fuit, sed continuo est acie
certatum, abfumpfitque cruentum praelium vim hominum inge-
tem, victus tamen Odoacer ad Padum concessit, cuius
ostia classe & praedij munierat. Theodorice Ve-
ronam pgressus voluntaria deditioe potius, & iam de
Odoacre psequendo agitabat animo, quum ille eximie
prouiso, cum validiore adhuc exercitu, affuit. Nec
Ostrogotho pugnā derectauit, dimicatum est iterum
circa Veronam, fuitque ea pugna Herulis nihilo fel-
cior Sotiaea, Odoacer sub primū congressum ab Ita-
lorum auxilijs relictus, parte sui exercitū multo maxi-
ma, quae ptiacius in pugna pseuerauit, amissa vi-
ctus acie excessit, Romaeque decreto petijt. hinc vero
exclusus suburbana castra, & agrum vrbis circumiectam,
ferro & igni populatus est, Romani ob ea quae Co-
stantinopoli

Theodo-
rici pus-
dor.

Theodo-
ricus Ita-
lia inua-
dit.

Vincitur
Odoacer
magno
praelio.

stantinopoli facta dicebant, Theodorico ut legitis-
mo principi fauebat, is omni Trafpada na Gallia
in fide recepta, tunc per eum Mediolani comoratur, diu
exercitum duobus praefatis attriti reparat. Odoacer plu-
ribus diebus frustra circa vrbe consumpsis, Rauennam
petijt cum hys copijs quas habebat, ceperat enim ex-
ercitum laborare comeatum inopia: Stabat adhuc ma-
gna pars Italiae ab Herulis, & quod plus omnino
solicitudinis intulit Ostrogotho, plerique ex hys, qui
Odoacre in acie deseruerunt, magnis pollicitationibus
allacti, in fidem redijt dicebantur. Interrup-
to itaque victoriae cursu Theodorico Ticinum sibi sede
belli delegit. Ceterum ne Italia non omnibus esset gen-
tibus ludibrio, sub idem tempus, quo duae barbarae genes
de illius possessione inrer se armis cerabatur. Burgun-
dij, & Rheni accolae, Gudoaldus regis ductu, per Do-
musfulae saltu alpines in Italia transgressi, omnem No-
uocomensem agrum, cum Turinorum terra hostiliter pra-
dant, in numerum mortales capti, capta est & pecorum
rerumque agrifertu praeda ingens, atque impune tras alpines
abducta. Interfecerat Gudoaldus Chilpericū fra-
trem, ut regnorum natura est plurium imparit, eratque
Crotchildis Chilpericia Italia matura viro atque ele-
gati forma insignis, cui fama impulsus Clodoueo
rex Fracorum, ea sibi vxore occulte deposcit: neopuel-
la respuit tati regis nuptias, accepitque in scio patrio
conditione, tati pro conubio pacta, ut Clodoueus
Christianum regi, Gudoaldo non phante, nec tamē
Clodouei metu renuente, erat em Fracorum opes quum
ceteris accolis tum Burgundis per se formidolosa.
Nec Clodoueo Christi fide ab initio recepit, passus
est tamē filios eo conubio ortos baptismum admo-
ueri. Tenebat se diu hęc in Gallia agerent, Odoacer
Rauennae, ceterum quum praeter opinionem nihil inde mo-
ueret, ea re Ostrogotho audacior factus, impedimen-
tis cum imbelli multitudine ad Ticinum relictijs, con-
muniuere enim arcē Theodorici & vrbe ipsam
quum mœnibus, tum valido praedij, cum robore copia-
rum Rauennam pfectus, Odoacer triennio obfedit, etque
bis interim iusta acie certatum, atque vtriusque praelio
Odoacer victus, redactusque ad extremam rerum inopia-
se & vrbe Theodorico tradidit, incolumitate pacte
cum portione aliqua Italiae sibi suisque popularibus
assignada, etque foedus inter reges factum, Theodori-
cus irritum habuit, nam haud multo postque Rauenna po-
ritus est, Odoacer cum filio & primoribus gentis, per
speciem rixae cum Ostrogothis motus, Theodorici iussu
interfectus est. Vereri credo Ostrogothos nequid
Odoacris nomen futurum quieti officeret. Herulorum
gentē circa Augusti praetoria sub alpiibus, dario il-
lis regulo, collocauit. Omnis Italia post Odoacris
deditioe Theodorici imperio cessit. Nullus Barbarorum
regum libertus est Romae visus, maiore ve studio &
fauore ciuium in vrbe acceptus, nullum rursus in se mi-
rior est aut Roma aut Italia experta. Enimvero pa-
cato Italij statu pro magno negotio habuit in Gal-
liam mittere, qui Italos a Burgundis in praeda abdu-
ctos redimeret, missusque est Epiphanius Ticinensis
Antistes, cui magno auri pondere, quae ex fisco est illi
danti, multi mortales publice redempti sunt, sunt cum
his quinque milia gratis recepta, quae Gudoaldus,
vir christiani nominis, Epiphanio viro christiani-
simo sine precio restituit. Theodorici, siue quod
suspecta habuerit Romanorum fides, siue loci oppor-
tunitate fecutus, curauit vrbes Senatui missa, Rauennam
concessit. Simplicij potius fides, qui his sedit reponibus,
haec ferunt decreta. Vrbe Romam in quinque regiones
est presbyteris partitus, Petreia, Paulina, Laurentia,
nam, Laeranensem, & quam Martij maioris non pigeat

Burgun-
dij Italia
inuadit.

Odoacer
deditio-
nem facit.

Odoacer
interfici-

Simpli-
cij potius
fides decre-
ta.

nominare. Ne prophanis beneficium posceret cler-
us. Id decretum postea Gregorius potius, & alij Grego-
rium secuti vite sanxerunt. Est praeterea Romana ec-
clesia, omnium praestantissima, etiam a graecis iudicata.
Petierunt per literas a Simplicio pontifice Achatius
Constantinopolitanus antistes, & Timotheus vir do-
ctissimus, ut Petrus Alexandrinus Eutichetis sectator
rem impiae haereses damnaret (sunt, quod minor,
qui Timotheus inter Haereticos reponat, praes-
stitit id Simplicius, sed conditione, certique reo tempus
acrispfit, quo in integrum esset homini poenitentia age-
re. Fuerit ea respectate viri doctrina & sanctitate cla-
ri. Remigius Remensis Antistes, qui Clodoueo Fran-
corum regem baptismum admoit. Theodorus Syrius,
qui multa in Eutichete scripsit, Ecclesiasticus Histo-
riae libros decem reliquit, Caesariensem Eusebium imita-
tus. Fuit & Ioannes Antiochenus ex Grammatico pre-
sbyter factus, is quoque in eos scripsit, qui vnam in
Christo substantiam esse aiebant. Genadius Constantino-
polititanus vir & ipse non vulgari eruditione, plures
Homilias scripsit, & Daniel est ad literam interpre-
tatus. Reponit in haec tempora Arthurus rex, qui in
Britannia regnauit, vir bellica gloria insignis, sed
circularibus fabulis magis quam cruditorum testimo-
nio decatus, dignus tamen cuius memoria clara
sit ad posteros, quod vehemens fuisse fert cultor pie-
tatis. Per idem tempus omnis fere aegyptus in Diocle-
ri errore abijt, & Himerius Vandalorum rex Arria-
nae sectae plus nimio additus in fense Orthodoxam
fide in fectatus, quae res peccatis cultrix, viri impietate pertae-
sa, votum simulata Hierosolymam petijt, vbi postea vi-
tam cum morte comutauit. Sunt & helise ossa Ale-
xandriae per idem tempus delata, reperit est & Barnabe
corpus, & cum eo Euagellum ipsius Chirographo no-
tatum, haecque Simplicio potius, qui anno quinto
decimo qua sedere ceperat vita decessit, in vaticana
no ad Barionae sepultus est. Felix eius nominis ter-
tius, Romanus patria, sic inde potius quinqueages-
mus in ordine. Sumptus huius ad ministrato in iudicij
ab Odoacris regno, descensitque in Theodorici tem-
pora, qui Odoacre Rauennam deditum in fectat. Fe-
lice autem Petrus Alexandrinus Eutichianae haere-
sis fautor, cum Achario, per quem fuerat in exilium
illud compulsus, ac per eundem fraude restitutus,
frequenti Antistitum conuictu haereses damnatur.
Idem pontifex templum Agapeto posuit Laurentia-
nae ad propinquum. Huius illud est, ut diuorū
aedes ab Episcopis dedicaretur. Theodorus presby-
ter, ut quidam tradunt, per id tempus graece scripsit,
veteris nouij testamenti scripta conferens, ad haere-
ticorum impietatem infringendam. Quidam &
Ioannem Damascenum in haec reponunt tempo-
ra, qui sententiarum scripti librum, Gregorium
Nazanzenum, Didymum Alexandrinum, & Gre-
gorium Nicenum imitatus, scripsit de morborum
causis & remedijs. Sedit Felix annos nouē. Huma-
tus est Hostiensis via, ad Pauli basilicam. Gelafus
Apher primus huius nominis in defuncti locum
furrogatus est. Dum Gelafus fedit, agereurque ro-
ta Italia satis pacate, Clodoueus rex Francorum Bur-
gundis bellum intulit, repetebatur pars regni, quae
Chilperici fuerat, a Gudoaldo, qui eum interfe-
cerat, fuerat enim Crotchildis Chilperici filia,
quod alio est loco significatum, haec Clodoueo nu-
pfit, illati belli ut causa haec praerata est, sed patri-
cidij vltio quaerita videtur potius: ceterum siue haec
fuit alia fuit, accessit Burgundiorum rebus auto-
rem se praebuit Crotchildis componenda pacis
inter virum & paruum, velut is iam multum
v v iij poenarū

Viri fa-
ma illu-
stres.

Arthur?

Eudoxae
pium co-
filium.

Felix po-
tius.

Theodo-
rus.

Ioannes
Damas-
scenus.

Gelafus
potius.

ponarū per ea quæ eo bello euenierāt fratris ma-
nibus expēdit, sed immodica regni cupidō, quæ
omni æuo diuina & humana miscuit, in causa esse
potuit, cur bello sint Burgūndi petiti. Verū enim ue-
ro vnde quicquid illi orta est bellādi materia, quicquid
terre esse inter Ligerim & Sequanā Clodoueus Bur-
gundio ademit, secuta dein pax est Crotochildis
opera, post id bellū Clodoueus Alemanicum in-
choauit, sunt qui id bellum Burgundio præferant:
huius quoque nulla, quod sciam, tradit causa, fuit id
bellum Clodoueo multo laboriosius, quā ipse ani-
mo perceperat, prælio cum Alemanis cōserto ubi
suorū fugam inclinare vidit, nec humana ope for-
tunam amplius fisti posse arbitratus est, ad diuinā
cōfugit. Supreme deus inquit qui cœlum & omnia
gubernans, quæ Crotochildis vxor pie castæq; colit,
fiste precor meorū fugam, vt eiq; illorum metū in
hostes, ubiq; Baptismi lauacrum voueo, quod cō-
tra fidem coniugē datam ad hunc diē non cepi. Dis-
xit, ac simul sensisse omnia mutari. Restitit primo
Frācorū acies, quæ nuper cæde & strage multa pas-
sim effusa fuga ageretur, inde in sauro prælio ho-
stem e vestigio fundit ac fugat. Alemanivna aduer-
sa pugna fracti Frācorum vestigales fiunt. Clodo-
ueus damnatus voti ubi primū cum victore exer-
citu domum venit, baptismo in signis est. Remig-
gius Remensis vir sanctitate clarus sacro ex fonte
sustulit, Res Frācorum per hos successus adeo iam
inde auctæ sunt, vt Theodorici rex, cuius opes in
Italia & Narbonensi Gallia tum maxime florebat,
vt externas vires domesticis adiungeret. Andesle-
dam Clodoueo genitā duxerit vxorem, suam Al-
marico, Alarici Vifigothorum regis filio, despon-
derit, qui vtrūq; obtinebat Hispaniam. Ipse interea
tam dextere, mansueteq; regnū administrare, ciuita-
tes & populos tractare, vt cum Augusto principe,
Traianoue, aut alio ex his, qui optimi principū ius-
dicari sunt, merito cōferri poterit, adeo interdum
vel in media Barbaria præclara proueniunt inge-
nia, vt in mitissimis etiam gētib; nōnunquā pes-
sima. Enimvero tam effi Rauēnæ ager, quod non
rātum est ab eo factum, quia Romanorum ferocia
horeret, vt tradunt quidā, desperaretq; posse fieri,
vt Roma diū regem & Barbarum ferret, quam
quod videbat nunquā fore vt Gothi Romanisq;
conueniret, quorū diuersi mores, diuersaq; sacra es-
sent, erant enim Gothi Arriani, Romæ Orthodoxi
fidei tūc, vt hodie, vigeat cultus: ad tollendā om-
nem discordiæ materiā, vel quod alij scribunt, loci
opportunitatem secutus, Rauennæ, quod satis con-
stat, annos, fuit circiter quadraginta, vrbis admini-
stratione fenatuū permittā, nec absens vnquam des-
stitit ipsum ordinē per literas hortari, ne paterentur
vrbem multis cladibus alijs super alias deforma-
tam, senioq; confectam, situ & squalore coopertā
facere, sed publica vrbis ædificia instaurare, idēq;
aurores essent, vt priuata instauraretur, multaq; per
hæc sacra & prophana loca veterem formā & nito-
rem recuperare. Capitoliū, Palatium, Thermæ, Porti-
cus, Cloacæ, aquarū ductus refecti aderāt non solū
operi præfeci, sed qui vrbē etiā atterere custodirēt,
ne statiq; aliq; vrbis ornāmēta suo dimouerentur
loco. Instauratum est a Theodorico Augusti Maus-
soleum. Leges & instituta vrbis non modo nō mu-
rata, sed mōres si quid a prisco viuendi ritu degene-
ratam esset, nouis sanctiōibus castigati, estq; per
omnia (militari dūtaxat disciplina excepta) verus
ciuitatis forma, quæ libera olim fuerat, in integrū
restituta. Omnifaria spectacula, vt olim sub Cæsa-
ribus, ipsius sunt regis impēsa edita: veniuit adhæc,

Clodo-
uei regis
baptis-
mus.

Popula-
ris Theo-
doricū ad
ministra-
tio.

Vrbis in-
stauratio

quod nō minus populare fuit, ex auro argenteo
monecā ferri alia forma quæ veteri. Et quā in mo-
ribus & vrbē excolēda fuit illē vtilis: tam profecto
Romæ & cæteræ Italiæ in eo, quod dicā, calamito-
sus. Edictō impērauit, ne Romanus quisquam, nec
paterno genere Italus militaret, aut arma cuiusq;
generis domi haberet, qua lege videtur mihi Theo-
doricus voluisse euenire, q; cere euenit, vt quicq;
Romanæ indolis, veterisq; disciplinæ militaris ad-
huc reliquū erat, id ipsum iōgo ocio, desuetudineq;
armorū extingueret. Cyri credo maioris exemplū
imitatus, qui Lydorū regno euerfo pisam gentē in
terdicto armorū vsu inuictorij. sedatarijsq; artibus
ex ferocissima mollissimā reddidit. Ceterū quia no-
uitates temporū crebrisq; terrores, multos Italiæ no-
minis ex vrbibus in agros cōpulerāt, vt ignobilis-
ter villicari mallēt, quā in luce hominū cū pericu-
lo versari, vt vrbes frequentius colerentur, recētiore
edictō vetuit, ne quis ingenuus in agris cōmorare-
tur, præterq; messium & vindemiariū causa: quo cō-
tigit vt tota sit Italia in antiquū velut statum resti-
tuta. Sunt vrbes quædā ab eodem rege ædificijs ex-
cultæ, Ticinum Mutina, regia domo vrbib; con-
stituta. Posuit & Protomartyri phanum Arimini,
Rauēnæ Martino Basilicā, Spoleum sumptuosissimū
mō ædificiorum apparatu excoluit. Sipontinis tri-
butum remisit, vt vrbem semirutam restituerent.
Aponi Balnea in Patauino agro muro clausit, ædi-
bus balneo impōsit, vt cōmodius frequētarent.
Sed Rauenna Theodorici indulgētia omnij Italię
vrbū maxime aucta est, excelsaq; ædificijs, ex vrbē
Roma & Byzantiū marmoribus quæstis. Eratq;
Theodorici talis in ornanda Italia, quam vt ab
omni externa iniuria commodius tueretur, vrbis
affinitatibus suas opes, velut præsidijs, firmavit.
Clodouici filiam, quod supra est memoratum, dux-
xit vxorem, Amalēfredā vxorem Honorico Van-
dalorum regi matrimonio locauit, Almarico Vif-
gothorum regi filiarum vnam, Grundibaro Bur-
gundio regi alteram, Hamalambērgā neptrē Her-
mifredo, qui in Turingijs late regnabat, Amalasiū
tham filiam vltimā Euchario adolescenti nobilissi-
mo, ex Balthorū gēte, quo supremo vitæ tempo-
re est, vt filio vsus: hisq; necessitudinibus fulus nō
minus se venerabilem reddidit externis gentibus,
quam quiuis alius Ro. principum, qui longe pote-
tissimus fuisset, tutatusq; est regnum nō magis gra-
tia & opibus, quam autoritate quæ tāta in vno fuit
apud barbaros reges, vt non modo Italia abstinere-
rent, sed ipsi etiam inter se aliquando pacate ege-
runt. Obrinuitq; interim Theodoricus non solum
Italiā, Romāq; Italiæ caput, sed & insulas provin-
ciasq; quæ ipsi terræ adiacēt, & cum his Delmatia,
Lyburniam, eaq; illyricū patrem quæ ad Adriam
spectat, tenuit & Narbonensem Galliam, in comar-
ta Gallia circa rhenū, gētes quasdam suo regno ad-
iecit. Pars adhæc Pannoniæ quæ ad Symmū spectat,
eius præsidio defensa est aduersus Bulgaros, qui re-
lictis sedibus, quas circa Istrū secūdum Pannoniā &
Noriciū habuerūt, Thraciā populati sunt, quā Ze-
no iniuriā nunq; inhibere potuit, quō ob attritas
imperij opes, tū quia Byzantiū per id tēpus incen-
dio magna est ex parte cōsumptū, hostili an fortui-
to, autores, quos sequimur, nō tradunt. Ad postre-
mum vt tutor esset & Italia ab omni externarū gē-
tium incurfu, omnia alpsū claustra, a mari ad Tri-
dentinū saltū, Gothorū principibus attribuit, Tri-
dentinq; muro cinxit. Veruē in Aquileiensi, nunc
Monfalcone, a fundamētis statuit. Atq; his Theo-
doricus artibus est consecutus, vt diu Italia, cū ma-
gna

Attende
Theodo-
ricū edi-
ctum.

Attende
popula-
re barba-
ri regnū.

Theodo-
rici auto-
ritas.

Theodo-
rici opa.

gna Europæ parte, nullis bellorū terroribus futeit
obnoxia. Prima rerū mutatio a Clodoueo est orta,
qui Alarico Vifigothorū regi bellū intulit, illarū
prætextus fuit, quod Vifigothi Arriani essent. Ex
Burdegala Valconia Alaricus cū exercitū pfectus
hostem ad se venientē in Pictauis excepit, fuitq; id
preliū atrox, & aliquandū anceps, ad postremū Ala-
ricō cadere Vifigothi fusi castiq; sunt & prima qui-
dem pugna post Christianā fidē condita aduersus
impios tam feliciter depugnata est. Exeruit Clo-
doueus crudeliter victoriā in Arrianos, diripuitq;
Burdegala, & Arrianarū vrbū præcipuas. Almar-
icus Theodorici gener tam atroci clade pculsus, cū
ijs, qui pugne superfuert, Pyreneum saltū in sedir,
vt Hispaniā tueretur. Tulit iniquo animo Alarici
causam Theodorici, nō magis affinitate motus q;
Arriano nomine, cuius erat ipse studiosissimus, &
iam sua spōte meditari quomodo Almarico gene-
ro opitulareretur, quū alius stimulus additus ad om-
nia turbada. Anastasius, qui orientis imperiū a Ze-
none patre per manus acceperat, auditis quæ a Clo-
doueo in Gallia fortiter gesta essent, & quantū Frā-
corum opes armorū gloria floreret, misit qui Clo-
doueo suo nomine de præsentī rerū successu gratias
larentur, atuleritq; qui ad id missi sunt, illi tunicam
blackeam dono qua foli vrebantur imperatores, &
alia quædā insignia, Patriciū cōsulem & Augustū
Anastasiū nomine appellarūt. Clodoueus præsen-
ti victoriā lætus, auctusq; insuper Anastasiū mune-
ribus, Augusti appellatione ornatus, sedēq; equo
insigni nūmum in publico sparsit in argumētum
lætitiæ, inde per faustas acclamationes Parisios re-
uersus, ibi regiā fixit sedē, ædificauitq; magnificen-
tissimū apparatu templū, quod principi apostolo-
rum pro victoriā vouerat. Hæc vbi sunt, vti gesta
erant, ad Theodorici delata, ratus omnia in suā &
Ostrogothorū contumeliam fieri, ad Clodouici co-
natus infringēdos qui copiarū parte ad bellum reli-
cta absens Almaricū vrbēbat, quadraginta milia
Gepidarū, quos apud se habebat, libæ comitis du-
ctu ad generum misit. Obtinebat Clodouici exerci-
tus Vasconiam Vifigothi ademptā, erātq; ad tri-
ginta milia numero, qui cū libæ acie congressi post
anceps & cruentū præliū editū victi sunt, magna-
q; ex parte cæsi. Manstitam inde Almarico regnū in-
columē Theodorici præsidio, qui quādiu deinceps
in humanis fuit præsitit Vifigothorū res tunc in
Hispania ab omni Francorū iniuria. Sed dū Theo-
doricus tam feliciter regnat, Gelasius pontifex Ma-
nicheos Romæ deprehētos exilio dānat, libris, qui
eorū errores cōtinebat, publice cōbustis: misit & in
Græciā, qui Petrū Alexandrinū & Achatū quorū
feditioibus cædes & terra flagitia fieri dicebantur
in græcanicis rēplis, cohiberēt, vt penitē-
tiam agerēt, fore vt nisi dicto audierēs essent, vt
pontificio anathemate perpetuo dānarētur: tenuit
mos diu inter initia ecclesiæ, primaq; eius incremē-
ta, vt qui præuaricati essent aliquandū expectarent
an sua spōte ad sanitatē redirēt, quod ipsum quū in
alijs est factitātū, tum vero in duobus his, qui per
hæc grauiorū ecclesiam polluerūt. Dedicauit Gela-
sius Tyburi Euphemias ædem, Romę Nicandri, &
Eleutherij via Labicana. Deiparæ virginis Laurēti-
na via. Clerū mirifice dilexit, estq; ab eo insigniter
dilectus, inopes ab inedia & in omni egestate textit,
Hymnos scriptis Ambrosiū imitatus. Scripsit in
Euthychem & Nestorū libros quinq;, duos in Ar-
rium. Orauit grauior, & elegāter, exiteritq; ad po-
steros eius orationes & epistolæ multi ponderis, &
elegantiæ nō vulgaris. Est & Anastasius imperator

Prima
Christia-
nitas ad-
uersus
impios
pugna.

Clodo-
ueus Au-
gustū ap-
pellatur.

Frācorū
cædes.

Gelasij
pōitificis
scripta.

ab eodē ex priorū coetu defectus, vt tradit quidā, q;
Achatio laure diceretur, quo apparer vetus esse, vt
imperatores pōitificæ essent censuræ obnoxij. Pari-
telo Gelasius petijt Vandolorū regē, qui fidē ortho-
doxam in Africa cædit? & exilijs affligebat in Ar-
rianorū gratiā. Vixerit cū Gelasio Germanus anti-
stes Cāpanus, Epiphanius Ticianis, vt eiq; pietate
clarus. Iannocius abbas Carnotensis, Mezentius
Pictaueus, & ipsi pietate insigni, doctriq; haud
mediocri. Habuit Gelasij pōitificatus annos quatuor,
& octonos mēses, ipse in vaticano ad Bario-
næ situs est. Anastasius secūds inde pontifex fuit
ex Quiritia gēte, quo sedēte Trasimūds Vādalus
tēpla christiani nominis tota clausit Africa, cētum
viginti antistites ex ipsa terra in Sardiniam relega-
uit. Potuisset barbarus suæ impietatis admoneri, p
ea signa, quæ sub id tēpus Carthagini facta dicunt.
Olympij
Olympius Arrianus antistes sanctā trinitatē in pu-
blico detestatus, tribus ictus fulminibus, ita perijt,
vt cōsumptū sit cadauer cœlesti flama: & alius pari-
tulo & amantia, quo sedēte Trasimūds Vādalus
mouisset, hæcq; effari copulisset verba, baptizat te
Barbas (id enim illi fuit nomē) in nomine patris p-
filiū in spiritu sancto, ferunt aquā nūquā extitisse,
quo miraculo motus, qui charactere expectabat, cō-
fessim ad orthodoxos nāstij. Quidā pōitificiū illud
anathema aduersus Anastasiū, de quo est supra me-
moratū, ad hūc pōitificē referūt. Cōtra ite inde pōi-
fex offensam indelebilem ab Achatio seductus, quē
restituere adortus vnuerfum a se clerū, qui homi-
nem in se inferre oderat, alienauit: ipse subito morbo
correptus in latrina, quiv' erit curaret, intestinis re-
pēte effusus extinctus est, altero sui pōitificæ anno
non dū circūfacto, is quoq; est inuauicam humatus. Vtri illu-
Fuit per id tēpus Fulgētiū genere Apher, Rupēsis
antistes, qui & ipse in Sardinia est. Trasimūdi iussu
deportatus, is ne sēmp pie aliquid ageret, exilij
ocū tūc dæ augendæq; fidei studio in negociū ver-
tit, docere priorū coetū, fideiq; sacramentū prædica-
tione augere, hæc agere, simulq; nō pauca tam pie
quā doctē cōmentari. Edidit de Trinitate libros, de
libero arbitrio, scripsit & in Pelagiū, habuit & ad
populū orationes multi ponderis. fuit Egisippus
vir impēte doctus priorū ecclesiam, is de monastica
instituzione scripsit. Est Severini vitæ elegatū edidit
stilo. Exiterunt ad posteros & Faustū monumenta
haud quidē pauca in re literaria, sed omnij efficacis
simum ac maxime celebre habitū, quod in Arria-
nos edidit. Impugnat & alio opere eos qui aliquid
esse aiūt, quod in creatis sit incorporatū, diuinarq;
literarū testimoniū, nec aliud quicquā præter deū
incorporum dici oportere demōstrat, ne & creatura
incorpora dicerentur. Symmachus genere Sardus
Anastasio succellit. Fuit Symmachi creatio tumultu-
uosa, ordinūq; discordia infamis, nā quum in Cō-
stantiniana esset Basilica creatus, quæ pars vna Ro-
mani cleri suffragio legerat, reliquos ordo Lauren-
tium pontificem eodem tempore ad Desparē Pha-
num, quod est in via noua, aduersa inuidia declara-
uit. Traxit hæc initiatorum discordia cōtinuo ciuita-
tatem in diuersa studia, estq; nō inter ciues solum,
sed inter ordines etiam opibus & autoritate certat-
tum, quum Senatus in hunc propensior esset, igno-
bilis multitudo in illum: indicatusq; est Rauennæ
conuentus, vt coram Theodorico ex quo & bo-
no discereatur. Tenuit Symmachus dignitatem,
qui tantū abfuit, vt Laurētiū, quē tam infestū ha-
buit, aliquo incōmodo affecerit, vt Nucerinorum
antistitem creauerit: ceterum eadē factio, cuius sus-
fragium Laurētiū tulerat, quarto post anno cū ex
Nuceria

Viri illu-
stres.

Olympij
exitus.

Viri illu-
stres.

Symma-
chus pō-
itific.

Seditio
ciuili.

Nuceria Romam accerfunt. Fefto & Probino Senato-
rij ordinis adnecibus, in ftabarq; iam nouu certam
men. Theodoricus hanc clerici interperiem pertae-
fus, vt difcordia adhaec & merito tolleretur, Petrum
Altinarem miffi Romam, qui Symmacho & Lau-
rentio pulfis fedem pontifex teneret. Veru Symma-
chus centu viginti anftitu conuentu Romae habi-
to, caufam tam conftanter & accurate dixit, vt om-
nibus fuffragijs fuit Laurentius & Petrus Altinas re-
legati, etiq; per hec multo maior qua antea in vrbe
feditio orta, paffimq; facer pphanufq; cruor fufus,
vt nea facris quidem vtriusq; ferum abftineret-
tur, fuiffetq; nefaria illa caedes per pluriu capita ad-
huc euagata, nifi Faufus conful miferatus, Probino
num tantum felcerum autorem armis exterruiffet.
refpirauitq; aliquantulu eiusmodi praefidio res
Chriftiana, fed nihil conciliandū ad fauore Or-
thodoxae fidei vris conciliandū, ac Clodouei re-
gis praclaru facinus, qui fero in fectabatur Arria-
num nome Symmachus, ftabilita dignitate, Mani-
cheos vrbe expulit, coriq; libros pro foribus Con-
ftantinianae bafilicae cremauit. Idem tepla quaedam
a fundamētis extruxit, alia fumpta ornatuq; exqui-
fiffimo reparauit. Pofuit Andreae Phanum in Va-
ticano ad Barionae reddiditq; auguftiorem Petreie
bafilicae porticum marmoribus, opere vermacula-
to. Ampliauit & gradus templi a fronte & a lateri-
bus, nouos adiecit, condidit & Agatha templum
via Aurelia, necnon & Pancratij cum arcu argēteo
quindecim pondo. Balneum ad Pauli bafilicam a
fundamētis cum aquari ductu, Cosmae & Damia-
no ede Tyburina via, in Paciano fundo, Oratoria
Coemeterij Iordanorum aut conftituit, aut in me-
liorem rededit formā. Fundauit ad vsum pauperu
hifitacula ad apoftoloru aedes in Vaticano & Ho-
ftienfi via, adiecitq; vifum. Africanis antiftiti-
bus in Sardiniam a Trafmundo relegatis, pecunia
& vefte fubminiftrauit. Captiuos procul Italia re-
demit. Symmachus illud eft, vt Dominica luce, &
Martyrum natalibus Hymnus gloriae caneret; ne
quis praxera viuo pontifice de alterius electione
confilia moueret, anathematis poena delinquenti-
bus irrogata: ne sacerdos nifi eiufdem fanguinis &
familiae in mulieru cōubernio efferet. Viri per id tē-
pus illufres fuere, Gennadius Maffiliēfis antiftes,
qui de dogmatibus fcripfit, multa interim comple-
xus ad falutem pertinencia, fcripfit adhaec de claris
viris Hieronymum imitatus. Floruit & Symma-
chus vir Quiritij fanguinis multa eruditione, mul-
tum fuo ingenio clarus, fed Boetio genero adhuc
clarior. Symmachus huius eft fententia illa. Natura
aequalibus gaudet, atq; id demum familiare, quod
& fimile. Reliquit Symmachus epiftolas & graues
& elegantes, fed Boetij fcripta longius durant va-
rieta; verafit illud ingenium per omnes philo-
fophiae partes, tam copiofe & eleganter, vt nefcias
vtrum vltimus fuerit eorum, qui Romane locuti
fint, an primus, qui inclinata eloquentiam in inte-
gram reftituere fic adortus. Scripfit in diuinis que-
dam, fed in Mathematicis multo plura, extant in
Dialecticem Commentarij, extat & carmē, caeterum
quum vtrūq; fit ab altero diuerfum, iure dubitari
poffit, vtrum fuerit illi natura magis proprium, in
cunctis tam caftus & elegas, vt cum quolibet ma-
ioru ceter. Sedit Symmachus pontifex annos quin-
decim & dimidium, in Vaticano eft feptus. Huc
Hormifda Fruftinonius patria fuffecit, quartus a
Bariona & quinquegeffimus. Incidit Hormifdae
pontificatus in Theodorici & Anaftafij tempora,
hic Conftantinopoli imperitabat, ille late regnum

Clodouei regis praclaru facinus. Symmachus chiopa.

Viri illufres.

Boetius.

Hormifda pontifex.

intra extraq; Italiam obtinebat. Damnauit Hor-
mifda Euthychianos celebri conuentu quem Ro-
mae habuit. Ioannem Conftantinopolitanu lite-
ris & nuncijs hortatus eft ad duas in Chrifto natu-
ras credendas, fed homo grauis, fuaq; natura contu-
max: Anaftafijq; fauore adhuc cōtumacior factus,
Romani pontificis literas & monitus non folum
afpernari, fed legatos etiam ad id miffos contra ius
gentium graui contumelia affectit: fuerunt legati,
qui ab Hormifda miffi funt, Eudodius Ticiēfis an-
tiftes, Fortunatus Catinenſis, Venantius praefby-
ter, & Vitalis diaconus: hi in rimofam nauē, ac pe-
ne folutilem impofiti recta in Italia nauigare iuffi
funt, veritēq; Graeciae litus vltu attingere. Sed qua
per haec ignominiofe legatos dimiffi, tam fuperbe
& in folentem respondit, vt diceret ficre fe Auguſto
rum eſſe non pontificis imperare, aut fi quid foret,
in quo hunc, cui diuina cura fuit, iubere oporteat,
fe eum eſſe, a quo alij multo melius fua iuffa expe-
ctent, quam fua proponant exequenda. Et Conſta-
tinopolitanus antiftes per hunc modum delecta
Romano pontifice, fed neq; auctori diu i felcus fuit
inultum, quippe qui haud multo poſt de caelo icidit.
luit fuae impietatis poenas. Incidit hec diuina vltio
in eum annum, quo Symmachus & Boetius, quo-
rum proximē meminimus confules fuerunt, qui vlti-
geffimus circiter fuit ab anno falutis & quingentes-
ſimus. Nec Anaftafius princeps, qui flagitio con-
uebat, fuit multum illi fuperfes: perit anno fepti-
mo & vigeffimo fui imperij. Iuftinus fenior fuffecit
ſit, ſextus decimus ab eo qui primus Bizantij impe-
rauit. Iuftinus recepto imperio Romae ad Hormif-
dam pontificem miffi (erat enim orthodoxae fidei
cultor obferuantiffimus) qui apoftolicae ſedi debi-
tam venerationem fidei exhiberent, pacemq; om-
nibus eccleſijs exquireret. Ea re per mortuo Hormif-
da, Theodorico auctore, ad Iuftinum legatos miffi.
Sunt ij, qui Bizantium iuere, multa veneratione a
principē & vniuera ciuitate accepti: enim uero qua-
lis eſt princeps, tales plurimum funt mores ciuita-
tis. Acatiani ex Conſtantinopoli eieci funt. Et Hor-
mifda eodem tēpore Manicheos, ſi qui adhuc erant,
vrbe eiecit. luit hunc Roma, eccleſiae ſuffecit Ii-
dericus Vandalorum rex, qui Tranſimundo patre
defuncto, erat enim materna pietate a teneris im-
burus, continuo regnum adeptus, omnes ortho-
doxae fidei antiftites, ex Sardinia reuocatos, in priſti-
nam dignitatem reſtituit, permiſſiq; vt ſuo viuerēt
inſtituto. Sunt & diuorum templa per id tēpus
donarijs aucta Clodouei & Iuftini principis muni-
fcentia, qui certatim vafa, gemmas, libros ad tem-
plorum ornatu Romam miſere. Excoluit & Theo-
doricus rex templu Barionae in Vaticano argentea
trabe, mille pondo & amplius in eo dicata, & caero
ſtratis duobus argenteis eximij ponderis, Inulit &
Hormifda ſuo nomine Conſtantinianae bafilicae do-
naria quaedam inſignia, inulit & Pauline Hoſtiefi
via. Ipſe cum per hec pietatis opera nouem fediffet
annos, fatali lege cōſumptus in Petreia bafilica tu-
mulatur, quae eſt Barionae. Ioannes inde Tuſcus ge-
nere fit pontifex, quintus & quinquegeffimus poſſi-
cum. Hoc demu ſedete Iuftinus omnē Arrianae pe-
ffis labē ſuſtulit, omnib; eius ſectae antiftitibus ro-
to oriē tali imperio eieciſis. Tulit id factu pmoſte
Theodoricus, vt pote Ofrogothicus, quae gens ceter-
ſimo & amplius ante anno ſub Valente principe,
atq; eius opera venenū hauſit Arriani furoris, An-
tiſtitibus ad hoc datis, vt error in plures propagare-
tur, caeteru nō tā inſectatio hec grauis fuit Theodo-
rico, vt creditur, q̄ optima populariſq; Iuftini ad-
miniſtratio

Ioannem Conſtantinopoli tani cōtu macia.

Iuftinus imperator.

Ilderici pietas.

Ioannes poſſifex.

miniſtratio ſuſpecta, ob eaq; rem Symmachus &
Boetius in ſuſpitione venerē, quaſi Iuftini parti-
bus ſtuderēt, ſunt ob id primo relegati, inde in ter-
fecti, quod ſuo poſtea ſit loco dicendū. Theodorus
nepos ex Narbonēſi Gallia reuocatus, cui prouin-
ciae praefidebat, Hetruriam eſt obtinere iuſſus, qui
buſdam vrbibus attributis, quas ſuo non publico
poſſideret nomine. Caeterum ne de ea, quam ad id
tempus praefet tulerat, clementia quicquā mutatum
videretur, permiſſi ſenatu, vt in vnum aliquem pa-
tricij ſanguinis quē vellent mitterēt, qui prouincie
praefetlet. Sed irruentis regis animus his ſuſpitioni-
bus, aut potius ſua ſponte concitus, ſauire non de-
ſiuit, quin legationis praetereu Ioanem pontificē,
& ex Senatorio ordine quodaam longe principes,
adiuncto his Rauēnate antiftite, vt res minus ſuſpe-
cta eſſet, procul Italia ablegauit. Hi ad Iuftinum ire
iuffi, ac cum eo agere, vt Arrianos reſtitueret, addi-
ditq; imperio minas, fore diſcitans, vt ni ſi rite mā-
data faſſerent, breui audiret Romā cū omni Ita-
lia caedibus & incendio teneri, omnēq; Arrianoru
iniuriā niſi reſtituerēt, hominibus orthodoxe fi-
dei in Italia a ſe reſentatā. Excepit Iuftinus po-
tificem venientē multā veneratione, demiffiſq; ad
eius pedes adoraui: incidit inde difficilis conſulta-
tio vtrū Arriani reſtituendi eſſent, eſtq; poſſificis &
legatoru lachrymis, qui conſtāter affirmabāt fore,
vt ſi ea res Theodorico negata eſſet breui Roma &
omnis Italia excidio dederetur, eo decurſum, vt de
Arrianis diuinae prouidentiae permitteretur, vt per
ſe aliquādo veritate reſpicerent, aut opportuniore
tēpore omnibus terris ea peſtis expungeretur. Ne
Roma igitur, & omne Italū nomen, ex ea re maio-
rem cladem adiret, dati eſt poſſificis & legatis, vt
Arriani reſtituerentur, ſuoq; inſtituto viuere. Di-
miſſurus inde poſſificem, voluit ab eo Iuftinus co-
ronari, tanquā res ipſa magis ratū factura eſſet im-
perium, aut certe auguſtius. Impenſiffimi honores
in Ioanem poſſificem & Romanos a Iuftino con-
geſſi, adeo Barbaro regi iam antea male cogitandū
ſuſpecti fuerūt, vt eos ex Graſa illa legatione reuer-
ſos Rauennae paxdore, ſitu, & inedia necauerit: tū
demum Symmachu, & Boetium, iam antea Tici-
ni cuſtoditos interfecit. Sunt qui aliquotū antea ne-
caros memorēt. Sic & Theodoricus qui ad id tēpus
anteo clementer rexerat, vt cum optimo quoq;
antiquoru principū merito conſerri poterit, om-
nem ante actae vitē laudem ad extremum perdidit,
eſtq; ex populari & iuſto ſauius & violentus, ſibiq;
ſimilior quam bonorum cuiquam factus. Sedit Io-
annes annos duos & meſes octo. Defuncti corpus
ex Rauēna eſt Romam delatum, & in Vaticano ad
Barionae ſepultū. Nec Theodoricus diu poſtea ſu-
perſuit, ſed nonageſimo die caedis illius netariae,
Apoplexia moritur, aliq; profluuiu vtris aium ex-
tinctum. Procopius aucto eſt paucis dieb; , quibus
ille vita deſceſſit, cū forte caput eſſet piſcis ei in cae-
na oblacti, imaginatum eſſe regem Symmachu ſe
faciem cernere, quae inferiorē labro mordicus ap-
prehenſo torus ſibi oculis minareret, territūq; eo
oſtento in languore incidiffe, quo ſit poſtea breui
cōſumptus. Gregorius pontifex quodam Dialogo
produmit vtrum quendam anachoriſtam, in Liparia
inſula agentem, eſt haec vna ex Aeolijs, eo die, quo
Theodoricus interiit, Gothorum viro ſane nobili
affirmare auſum, viſam a ſe Theodorici animam,
quae ad ſupplicium in Vulcani ollam deſecta eſſet.
Periit Theodoricus anno trigefimo octauo ab eo,
quo Italiae eſt regno potit. Amalaſiſtha, quae Eu-
chario in Ofrogothis viro ſecundū regē lōge prin-

Theodori confi- lium.

Athilae poſſificis preces.

Theodori ſauitia. Boetij & Symmachu interi- tus.

Theodori inter- itus.

cipi nupferat, regnū a patre per manus accepit, erat
hec prius quā pater ex humanis deceſſiſſet, vidua re-
licta cū Athalarico filio, quem in eo matrimonio
fuerat enixa. Mira ſunt, quae Caſſiodorus de huius
modi ſcemia memoriae prodidit, in qua tantā ait
fuiſſe indolē, vt ſine veneratione eā videri nemo,
pro miraculo fuerit audire loquentē, quū Grece La-
tineq; ſciter egregie illud credo Sophoclis ſecuta,
ſilentū mulieris ornamentū. Niſi forte Caſſiodo-
rus eloquentia & vim dicendi in ea miraculo fuiſſe
audiētib; ſignificare potius voluerit, nam & ſcilia-
guas omnib; gentium tenuit quibus adhuc aliquid
cōmerci erat cū Romano imperio, q̄ & vni Cleo-
patrae, quā Octauius Auguſtus vicit, & Mitridati
pontico in regibus quod ſcilia, cōtigit. Tanta in des-
cernendo grauitas, vt criminis cōuicti dum plecte-
rentur nihil ſibi acerbū pati viderentur. Erat Atha-
laricus octo annos natus, tradideratq; eum pruden-
tiſſima mulier Romanis moribus liberalibuſq; di-
ſciplinis inſtituēdū, vt qui in ſpem ſucceſſionis tā-
ti regni aleretur, reclamabant Ofrogothi, militari-
buſq; puerū artibus potius imbuedū cenſebant,
ſed nulla res aequē obſtitit matris cōſilio, ac tritum
ex his qui puerū regebat, auaritia, qui nihil minus
ad ſuas cupiditates explēdas expedire arbitrabant,
q̄ frugi & moderatū habere rege. Ipſa ad clemētia-
ſam ſibi conciliandā Symmachu & Boetij liberis
paterna bona reſtituit, enixeq; dabat operam vt
Ofrogothi ab omni iniuria abſtinerēt, vt nouū il-
lud regimen nihil eſſet diuerſum ab ea adminiſtra-
tione, quā pater ab initio inſtituerat, ſed in clemen-
tia & moderatione adhuc optabilius. Obijt & Iuſti-
nus imperator, per id tēpus, Imperij adminiſtra-
tione relicta Iuſtiniano ſororis filio. Eſt & Clodo-
ueus ſato defunctus quatuor in regno filijs relictiſ.
Inclauit his temporibus Benedicti ſanctitas, ſi in
ſolitudine per diu verſatus, ad poſtremū in Caſſina
ſibi ſede ſtauit, ſparſoſq; & ſoliuagos ad id tēpus
monachos in vnum cōtraxit cenobium; mo-
res & vitam inſtituit parum vulgatae obſeruatō-
nis, & vt credere aequū eſt fuiſſe eū ceterum deo opti-
mo maximo gratum: creuit res procedere tēpore
in immēſam, abijt in plures familias, & nomina
porro illuſtria, Ciſterienſes, in quibus fuit Bernar-
dus clariffimus, Camalduleſes, Cluniacenſes, Cae-
leſtinos, Sylueſtros, qui & humilitatoru cognome
ferunt, & hi qui dem necnon alij, quoru ſuo cuiuſq;
loco ſit poſtea origo referenda, ex vno velut fonte
manare dicuntur, caeteru qui tum primum inſtitu-
ti ſunt, hi fuiſſe traduntur, qui pullo hodie amictu
tur colore, laxiore tunica ac diſtincta, & ad pedes
demiffa, amictu capitis in humeros & ſcapulas bre-
uius relecto quam caeteris, ſubter candida tunica
cum cilicio. Carnibus perpetuo abſtinent, niſi quā-
egrotare ceperint, plurimū ſeruauit ſititū. Ex nul-
lo piorum coetu plures viri ſummo ſacerdotio ſan-
ctitate clarauerunt, vna quibuſda prodū video.
Romani poſſifices in his quatuor & viginti nume-
ro. Antiftes punicei pilei centeni octogeni & tres.
amplius: Nigri aut viri diſ mille quadringēti ſexa-
ginta quatuor. In ſanctorum numero relati quinq;
millia quingenti & amplius. Fuit & Brigida aequa-
lis illi in ſcoris nata, caeterum ſanctitate inſignis.
Ioannes praefbyter Antiochenus, qui & grauior &
accurate multa ſcripfit. Iſidorus Cyprignus, Hi-
ſpani generis, Apocalypſeos haud vulgaris inter-
pres, Felix inde pontifex eſt Ioanni ſurrogatus. In-
cidit huius creatio in extrema tempora aut certe
non multo prius quam Theodoricus interiit. Scla-
ui gens Scythica, vt tradunt quidam, Hiſtriam
primafq;

Amalaſi ſiunthae virtutes.

Athalarici inſtitu- tio.

Benedicti dogma.

Brigida.

Felix poſ- tifex. Sclauū.

primasq; Veneti anguli fauces inuasere. Hi patrijs sedibus Maurij principis temporibus egressi circa Cimmerici Bosphori primo cōfederit, mox hinc bipertito digressi, pars vna ad extra deflexit, septētrionem versus, scissaq; est in duos populos, quorū hi Boemi dicti sunt, ceteri Poloni, gens hodie & Christiana pietate, & armorū virtute clara. Pars altera, transmissa Istro, secundum Sauum amnē Delmatiam vsq; sedes tenuere, nihil mutato nomine. Ceterum tres huiusmodi gentes vna propemodū hodie vtuntur lingua, indubitato suae originis argumento. Procedete tēpore qui in Delmatia venere, alia arq; alia appetēdo, in Adriam descēdere, Na rentā oppido in ora condito, a nomine propinqui fluminis. Exercuerunt inde Narētani diu piraticā, ad quam iniuriā tollendā longū postea cū his bellum Veneti gesserūt, multaq; sunt clades citro vltroq; illatae & acceptae, quoad Narētani bello domiti, cū tota ora Delmatiae, Venetæ ditioni cessere, sed haec aliquid quanto recentiora. Histri Venetæ accolae Sclauonico tumultu territi, Veneratorum credo exemplum secuti ex continenti in Insulā transuerse, cui Caprarie nomen fuit nomen, oppidū sibi condunt, quod in Iustini principis gratiā, qui orientis tenebat imperiū, Iustinopolim dixere, durat vetus incolarum appellatio, finitimi adhuc Capretianos vocant. Sed ad res Gothorum reuertor, Amalasiūthāq; reginam, cui filij vt dixi instituto parum ex sententia processit paucorum culpa, puerū de insula corruptū, vt ex sua senectū puerū abuterentur, eaq; res effectū, vt Athalaricus vbi primum adolefcere cepit, prauis domesticorū persuasionebus minus matre audiret, saeuitq; pro clementia pro pietate superbia cōpextus, ne colloquio quidē dignaretur illam amplius, sepe dicitans desinē in humanis esse Iustinum, quem vt Romae & Italiae opabile, formidolosum mater sibi puero affinxit ser. Obstat sapiens regina, & tanq; auriga equorū violentia abreptus, nunc cedere saeuenti, niūc habenas inhibere, ne paterni regiminis ratio aboleret, sustulitq; inuētem e medio tris illas faces domesticū incēdij, estq; his artibus octo circiter annos cū filio reū posita. Sed de Athalarico multū diuersa tradidit Cassiodorus a Procopio, qui horū quē diximus est autor, ait ille nihil a matre nisi popularitate degeneratū, sed ad vnius exemplar sapiētē omnia, multa q; comitate adolefcēte regnū administrasse, dedisseq; enixe operā, vt Bonifacius & Ioānes pōtiffices, in quorū tempora administratio incidit (de his non hic tantū dicā) vt in summa esset apud Romanos veneratio, extiterūtq; in posterum huius decreta, vt idē autor scribit, ne episcopi ab vllō preterq; a Romano pontifice ordinarent, ne quis res occuparet sacras: vt ecclesiae liberae incolumis inoffensaq; maneret vbiq; est & edicto Romanos & vniuersam Italiā ad cultum bonarum artū hortatus, suūq; uxor vt liberaliū disciplinarū preceptoribus annua cōstitueretur salaria, quod fieri desiderat, publica opera ab Theodorico inchoata, ad exitum perduxit. Sed haec Amalasiūthae decreta nō filij crediderim, quae ad fauorē puero cōstitūda praefertim apud Clodoueam & Iustiniū, qui Theodorico superstitis apprite orthodoxae fidei cōsulū volebant, Cassiodorus vt familiaris vnus Theodorici regis, cuius fuit studio sistimus, si vpi tribuisse mihi viderit. Ceterū vt cūq; haec accipienda sunt, Narbonensis Gallia, quod satis constat, in federe, quod Amalasiūthae & filius cū Theodeberto Clodonei desiste Romanū perculserūt, ab Ostrogothis alienata est, est aliquid prius id accidisse quidā meminerunt:

Obijt Athalaricus octauo anno quā regnare coepit. Amalasiūthā filij collegio priuata, Theodatu quē Theodoricus Heretrūcū praefecit, in regni societate a sciuit, oblita scilicet iniurie, qua per necessarium hominē affecerat, sed in humanis ita cōparatū est, illatā iniuriā facile obliuiscimur, recordamur accēptam, quanq; ignominia illius potuit id esse hōstimentū. Ceterū siue necessitate adacta, siue cōsan guineo viro gratificata, Amalasiūthā nihilo felicior fuit in noua regni societate, quā fuerat in filij institutione. Fuit Theodatus graecae & latinae impense doctus, scripsitq; suorum temporū historiam, Platonicā affectator disciplinā, sed ad res, gerēdas parū solers, gessit tamē feliciter bellū cum Burgundis & Alemanis, Amalasiūthae, nō suo ingenio, suntq; interim aliqua omnino vtiliter gesta de amborum sententiā: ad postremū Theodatus, siue diffidij causam quaesierit, que acceptae a regina iniurię memor (nā Athalarico viuo, tanq; nobis rebus fuderet, maiestatis reus factus grādi fuerat ab ea multatus pecunia) siue suo potius, quam Amalasiūthae ingenio indulgēs, palā expilare cepit subiectas ciuitates, cōgerendāq; pecuniā supra modū studere, inter suos idē dētē salū parare se priuatae vitae vaticum, si casu aliquo regno excidisset. Ferre id moleste Amalasiūthā, suiq; flexus oblita ferociter ire obtiniam eius modi fordidus, sed nullū vitū pertinacius est auaritia, minusq; curabile. Relegata a Theodato in Vltimēis lacus insulā, eius iustu interfecta est. Et Amalasiūthā, rari mulier exempli, hūc exitū habuit, sed hęc, vltio est loco significatū, sunt aliquid quanto postea secuta. Felix pontifex, qui Ioāni succēssit, Cosimae & Damiani templū Romae via sacra aedificauit, testatur id carnē, quod in vultu facti facie, vermiculato opere, adhuc legitur, Saturnini phānū via salaria incendio consumptum restituit. Vixeruntq; cum eo viri illustres, Cassiodorus Rauenas cuius est mentio saepius supra. Scripsit non pauca de republica senator. Interpretatus est & Dauidis psalmos, Monasticam vitam secutus. Fuit & Priscianus Caesariensis eadem tempestate clarus, qui in grammatice arte tam multa scripsit, quam nemo alius. Arator carminū conditor, quibus euāgelicam est historiam cōplexus. Est & Iustinianus Valentianae ecclesiae antistes, non obsecrum nomen adeptus praedicatione rerūq; diuinarū studio. Sed Felix annis quatuor, in Vaticana Basilica humatus est. Bonifacius secundus Romani nominis post Felicem sacrā tenuit sedē, inter pontifices septimum & quinquagesimū locū sortitus. Incidit huius administratio in Iustinianū principatū, qui Belisarij virtutis fortissimi ductu Persas vicit & Vandalos: estq; de vtraq; gente triumphatū, sed maior ingenij felicitas. Romanarū legū immēsam congeriem ad studiorū vsū in breuiorem redegit formam, superuacua in dū & inutilia rescans, quum incondita & sparsa ciuilitas illa iuris corpulentia obrueret magis studia quā ad communera vsū intruderet, reulit ea re Iustinianus maiorem laudem, quam si imperij fines lōgius propagaasset, estq; in eo immortalitatis operē, Ioannis patricij, Tribuniani, & Theophilidorothei vsus opera, ad duo fere milia librorum volumina, ab vrbe condita ad id tēpus multorū iudicij elaborata, in quinquaginta numero libris digestis horum complexum Digesta appellant, sunt qui & Pandectas vocent, quod iurificentię omnimodam doctrinā cōtineat id opus, edidit & Epitome legū partitus materia alioqui vberissimā in quatuor volumina, vulgo instituta appellant, sed institutiones verius dicerent. Ferunt eiusdē esse coadum,

Theodatus eruditio. Theodatus administratio.

Amalasiūthae exitus. Felix pontifex.

Priscianus.

Bonifacius secundus. Iustinianus in le gibus.

Boemi, Poloni, Sclauit vna vtuntur lingua.

Iustino polis origo.

Athalarici regnū.

Narbonensis Gallia desiste Romanū.

Bonifacij decreta.

Ioā. seci. pontifex.

Agapet. pontifex.

Syluerij pontifex.

dicē, & volumē. Inciderūt huius primordia principatus in annū, quinquagesimū supra quingentesimū humanae salutis, quū ab orbe condito anni in tercentissex quinq; milia septingēti viginiquinq; scripsit & de Christi incarnatione tam pie q; eleganter. Memoratissimū illud Sophie tēpū deo optimo maximo (est enim Christus patris sapientia) cōstitinopoli conditum incomparabi magnitudine, Iustinianū esse opus quidam mihi videntur existimare. Bonifacius qui inter initia sui pōtifficatus nō nihil clerici feditione iactatus est, Dioscoro paucis diebus morte cōsumptus, is em per clerū aduerfē factio nis eodē tēpore creatus fuerat pōtiffex, omni molestia liberatus, ad Ro. ecclesiae decretis instruedā conuertitur. Sanxio primū omnium, ne episcopus sibi faceretq; successore legere, quod decretū ceteri pōtiffices ratū habuere, vt trina luce ab vnus interitu no ues crearetur Pontifex, ne mora feditionē pareret, adeo omni tēpore fuerit, q malis artibus rē bonam affectare sint ausi. Discreuit idē pontifex pphanā multitudinē a clero, quum feret res diuina. Per idē tēpus Maurus & Placidius, patricij vterq; generis, Benedicti institutum secuti, Cassinum montem. religionis causa petiere, amborum sanctitas inde nobilitata est. Dionysius abbas paschalis diei cultū multo accuratius edidit, q; ceteri fecissent, quide ea re aliquid commētū essent. Probantur & factū d scripta in Euthichianos. Sedit Bonifacius duobus annis, estq; ipse in Vaticano sepultus. Ioānes Romae Quiritio sanguine ortus, qui secundus id nomen tulit, Bonifacio defuncto pontificiam dignitatem adeptus, Anthemij cōstitinopolitanum antistitē Arrianae impietatis damnauit. Misit ad hūc Iustinianū legatos, qui apientissimo principe grandia tulerunt dona aureum scyphum gemmatum & alia multi precij munera, quae Vaticano templo intuler, Pontifici nouam dignitatem, sui principis nomine, gratulati sunt, testatq; praecipuam venerationem in terris debere huic, qui Romae Apostolicam sedem tenebat, vt pte qui vnus omnium Christi regis gereret in terris vicē. Fuit huius pontificatus breuis admodum, nec praeter ea q; diximus alioqui insignis. Per hāc altero sui pontificatus anno circū ad 60. Agapetus fecutus & ipse Romanū generis, misit hunc Theodatus ad Iustinianū imperatorem, qui Amalasiūthae vltionū imminēbat, accepto Ro. pontificem imperator exquisitissimū apparatū, ac veneratione multa passusq; est se ab eo exorari, nefariae caedis iniuria, ad quam deprecādam Agapetus venerat, Theodato remissa. Egit inde Iustinianus cum eo, vt Euthichianā opinionē probaret, a quo pientissimus pōtiffex labe quū maiorem in modum abhorreret, in faretq; grauis imperator minas precibus miscens, putabam inquit Agapetus venissem e ad Christianissimū principē, sed ad Diocletianū veni vt video. tam libera voce delectat Iustinianus, vel quā id adeo fuit cordi, tā tum abfuit, vt ob eam rem iam inde aliquo modo illi infestus fuerit, vt Anthemium, Constanrinopolitanū antistitē, quia Euthichianus, esset, vrbe eiecerit, Menā orthodoxae fidei viro in Anthemij locū sussepto. Nec ita multo post Agapetus defunctus. Est, quum adhuc Bizāciū esset. Corpus loculo plumbeo est Romam delatum, sepulcrūq; in Barionae templo. Tam breuis fuit Agapetū Pontificatus, vt ne annum quidem impleuerit. Syluerius sit inde pontifex. Theodato adnente, vel imperante porū quum ad id tēpus, non regit, sed imperatorū interuenire consueverat, arq; ea demum iniuria Iustinianū accendit ad bellum Theodato infes-

rendum. Erat Iustinianū nomen Barbaro, ob res feliciter gestas, valde formidolosum. Nam inter initia sui imperij, quod a Iustino auunculo acceperat, Parthorū gentē, quae lufus imperij hostiliter inuasērant, multa cum strage repressit. Deformauit insignē alioqui victoriā, pugna vna ad Euphratē in feliciter commissa, qua Graecorū exercitus iustus est a Barbaris. Sed dum vario Marte cum Parthis res gerebatur, Gepidae diuersa parte & Bulgari Illyricū populantes saepius sumta Iustinianū ducibus caesi. Et cū Parthis Belisarij, q ad id bellū extremis tēpore Belisarij ribus fuerat missus, sedes percussit, pacatoq; Orientis statu continuo in Africam mittitur cum exercitu, vt eam prouinciam Vandalorum seruitio eximeret. Consecit id bellum dux fortissimus feliciter, afflictiq; eius gentis resibus omnem Africam ad imperium retraxit, duxitq; Bilimerē Vandalorū regem captiuū, cū hostiliū exuuijs, ad Iustinianū imperatorem, a quo cōsiliū designatū de Vandalis triumphum egit. Hos potius a Belisario triumphatos crederim, q; Persas, quod quidam etiam scribunt. His Iustinianū successibus percussit Theodatus, p legatos conatus est bellum, quod inde imminēbat, deprecari: quod non modo non impetrauit, sed cōtra ab hīs postulatū quod ad hoc ipsum sunt a Iustinianū missi, vt Italia & insulas Italiae adiacētib; Ostrogothus facerent, cōstitinopolimq; se cōferret, magnas ibi diuitias habiturus, vt iururūq; in litera rio ocio, quod ab ineunte aetate fecerat. Nec Theodatus Iustinianū postulatā fecit, neq; vt tardo hebetiq; eratingenio & ad maiora negotia capessenda timido, arma, aut praesidia parauit quibus Italiam tueretur. Fuisse itaq; continuo bellum Italiae illatū, vbi satis constat cum q; imbelli hoste res futura esset, sed vt sine maiore Italiae motu ea res conficeretur, legati in Galliam missi sunt a Iustiano ad Clodomirē Francorū regē, qui magnis muneribus datis facile tenuerunt, vt Theodebertus eius necessarius ex Narbonensi Gallia, quam armis obtinebat, nihil moueret, dū in Italia bellaretur. Hac itaq; cura leuatus Iustinianus Delmatiam inuasit, quae ab Ostrogothis tenebat. Mūd' vtr' impiger cū exercitu in eā prouinciā missus, primo impetu Salonas cepit, magnosq; Delmatas tumulo iplicuit. Mititē inde Belisarij ad Italiā seruitio liberatā: Ceterū q; varie sit cū Gothis in ipsa terra bellatū, & quem accessus demum exitum sit multorū annorū bellū fortiter, in Italiae, ex historiae huius instituto per partes explicabitur.

Belisarij gesta.

Iustinianū postulatā.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE ENNEADIS OCTAVAE, LIBER III.

Vt bellū, qd' p Italiae libertate cū Gothis est i ipsa Italiae gestū, fortune varietate, vrbū & populorū cladibus, tā insigne & mēorabile, q; memoratissimū aliud a cōdito auro in ipsa terra gestū, & ob ea res fortasse plures reperiri sunt, q de eo accuratius scripserunt. Procopius Caesariensis, qui in Belisarij castris (is em multo maximā eius belli partē gessit) Belli Gothici scripsit, Blōdus Fortiūfētis, est is, vt Plarinā & Bernardus Iustinianus, historiarū serie duct' videri potest, quorū maiorem quicq; de ea re fermonem instituit, q; propositi illi materiae susceptae postulatet xx ratio,

Belli Gothici scriptores.

ratio, magisq; res celebranda studio, q; necessitate videri possint Gothici rebus in moraua nobis multo breuius, est per partes, vt caetera, quae adhuc scilicet psumus est id bellu referendū, eritq; relatio haec vt spero eo legitibus iucundior, vel potius min⁹ grauis, q; maior caeterarū erit res vt varietas Gothicis in ferta. Nulla demū lectio nō grauis, quae nihil p̄er vñ docet, sed alij alia sequitur atq; ex suo q; q; in genio, quae legit, aut probat, aut vituperat. Historia quoquo modo scripta delectat. Primordia igitur illari belli sunt breuiter referenda. Cause q; b; initia cohaerēt ex ijs q; in pximo volumine scripsimus facile intelliguntur: haec enim plures fuisse videri possunt, occasio tamē omnium rerū gerendarū mater p̄cipua, vt arbitror, fuit Iustiniano principi tate rei mouēde, vt in Italia bello petere sit ausus, quia ab timido & inerti rege teneret, qui iuxta suis Italiciq; esset ob avaritē sordes & imbelliā inuisus. Praecepta itaq; futurae spe victoriae Belisarius cū classe ex Graecia profectus, decreto Siciliae petiit, nec ibi quicq; hostile ab initio ostēdit, sed alia atq; alia assumulans itaq; inde exercitū in Aphricā deportaturus, tempus tere re, inde subitanea vi Catinā adortus repēte occupat, Syracusis dein potius est; ac tū demū alienā desit personā gerere, faslus se Siciliae Italiciq; seruitio eximere. Causa igitur cognita expeditionis illius, contūno vrbes & oppida multa a Gothis defecerunt, vt teris imperij desiderio. Gothi qui tūc in Sicilia erāt, subita Insulanorū defectione percussū, Panormum se cōserūt, locū situ & opere munissimū, sedē belli sibi legunt. Sed vrbis a terra valde oppugnata & a portu infesta, vbi non procul abierat vt vi caperet, Panormitani deditōnem fecerūt. Tertijs his Theodatus ad Iustinianū misit qui dicerent se pacis studio vitro Siciliae possessione cessurū, fore vt si Italia abstineret, quos esse trita milia militum ex Romana iuuēture ei ad bellū daret, enixiusq; curaret, vt breui Roma cū tota Italia in antiquū libertatis itatū sibi restituta videret: futurū p̄erea, vt Italici regis statua nō nisi post imperatoriā poneretur, atq; id statim fecisset credit. Blodus autor est spectari Rauennae, in caelo aureo Museo opere Iustinianū cum Theodora coniuge figuratum, Theodatiq; in feriore loco statū. Haec Theodatus polliceri, ad quē legatū nihil pacatiora ex Bizantiō reulerūt q; post primam legationē fuerat Iustiniani nomine postulata. Sed dum legatū eire redeūt, Belisarius interim tota Sicilia recepta, Syracusis vltimo die sui confusatus ludos edidit magnificētissimos, nummūq; multitudini sparsit in argumētum laetitiae. Inde in Aphricam traiecit, ad sedandū prouinciā statum. Enimvero Storsia vir obfcuri nominis, q; ppe qui neq; ordinē duxerat adhuc, neq; clara vlla feceratū pendia, cōcitata in Iustiniani iudices multitudine, eo amentia processerat, vt iam aperta exerceret tyrannidem, atq; is fuit credo ab initio petēdae Aphricae illi pretext⁹, quod miror ab alijs praetermissum: Caeterū pacatis prouinciā rebus, confestim in Siciliam rediit, Italiam petiturus. Sed dū haec alibi geruntur, in Delmatia interim Gothi subito armorū conatu Salonas petunt. Mauritius Mundī filius, aucto hostiū aduētū cū modico equitatu ferax iuuenis vrbe egreditur, vt & hostiū numerū, & quae eos rui essent consilia ex proximo cognosceret. Nec procul Salonis aberat quū in exploratoriā Gothorū equitū alā incidit, tumultuatoq; cū his praelio commissū, dum iuuenis fortiter dimicasset, iectus concidit. Eodem fere tēpore prospera filij pugna, interitusq; Mundo nūciatus. Qui amicti similis in hostē inuectus, cruentam edidit pugna, affuerunt interim cetera

rae Gothorum copiae, tanq; ex cōposito, estq; totis viribus vtrinq; dubio euentu dimicant, postremo milites fortissimi ducis exēplo accensī, multaq; viconnixa, barbarū fundunt, foedatq; strage dissipant. Instat dux ferax fugientibus, multumq; hostilis sanguinis haurit persequēdo: sed dum neq; modū vletionis inuenit neq; mēsurā, ac plus nimio ire & dolori indulget, longius a suis euectus per occasionē ab hostē interficitur. Foedatū ducis interitus nobis Iissimā victoriā, sicutq; pugna illa non solum Iustitiosa, sed calamitosa etiā Iustiniani rebus. Milites ducis interitus percussī Salonas deserunt, quā Grippa dux Gothorū reparato exercitū breui recepit. Theodatus factus certior de suorum in Delmatia successu, & q; Belisarius in Aphricam nauigasset, Iustiniani iussa aspernatus, contra ius gentium legatos custodiendi iuber, ad conciliandamq; beneficentiā famam, sacra ex argento & auro vasa, quae Agaperus pontifex pecuniarum inopia oppignerauerat, ex filci pecunia redempta. Vaeicāe restituit basilicā. Regiones quasdam Italiae annona donauit. Nemo erat q; nouum in rege ingenium non necessitari, potius q; naturae ascriberet, manebant proinde occulta odia in eum vt antea. Belisarius compositis in Aphrica rebus, in Sicilia, vt dixi, reuersus insulam praesidijs firmat, Italiam ex proximo inuadit. Rhegyni eum frero transgressum in vrbe accipiunt. Hanc Rhegynorū defectionē finitimi magno studio secuti tantum Embrino Theodati genero, qui Brutijs praesidebat, terrorē iniecere, vt vltro se cū his qui adhuc in fide erant Belisario committerent. Misit Belisarius Gothum in fidē receptū ad Iustinianum, a quo magnis donatus muneribus, in patriaticum est allect⁹. Post Brutios Lucania a Belisario recepta est, omninq; Picetiorū ora. Neapolis quia magno Gothorum praesidio tenebatur nonnihil victoriā esse cursum remorata, estq; interim terra & aquis obsidione fatigata. Nam Graeca classis proximū litus legens terrestrium copiarū processum obseruabat. A terra itaq; a mari, eodem tempore, vrbs circūfessa, tentataq; est an vltro factura esset deditōnem. Ciues contra Belisarium rogant, vt quando liberū & vxores Neapolitanorū Rauēnae custodirentur, Theodati iussu, ipsiq; praualido tenerentur praesidio vt soluta obsidione inchoatam vidētoriam exequeretur, pergeretq; Romā ire, qua recepta futurum vt breui caetera Italia potiretur. Negare id se facturū Belisarius, minitariq; eadem & incenditū ciuib⁹ si pergerent suae victoriāe cursum interpolare. Tenuit inde obsidio plures dies, quibus interrupto a quae ductu, quum iam materies studio conueheret ad bellica opera in aduersos muros erigenda, Iulianus quidam miles per aquaeductum mœnibus in sinuat⁹, iam enim aquarum deriuum exaruerat, natiuum esse saxum animaduertit idq; fistularum, quo intra extraq; aquae committeretur ductus, eoq; muros ariem interrūpi, posse fieri vt ore latius excauato periculum fieret expedito militi, eam rem, vt comperta erat, ad Belisarium deferi Iulianus, dataq; est opera, vt attritus, ne sensus ad hostem perueneret, occulte sit saxum parafactum, & iam victoria haud dubiā in manibus erat, miserus tamen Belisarius, vrbs clarissima, momento, horē ferro & igni interiturā, experiri constituit an ciues sp̄te essent imperium facturi, verum vbi se contemptrim audiari vidit, obstinatiusq; vrbe defendi, quadringentos ex omni exercitu delegit qui per saxum aquaeductum in vrbe noctu euaderent. Scāse huc flentio deferuntur. Dux cū caetero exercitu diuersa parte hostem territat, alia atq; alia affingens, quae ad oppugnationis

Pugnae in Delmatia.

Belisarij successus in Italia.

Neapolis obsidetur.

Belli causa.

Panormus.

Theodati postulae.

Aphricae morus.

Mauritius.

Capitur Neapolis. Neapolitanorū cedentes. Belisarij oratio.

Theodati desidia.

Gothi nouū regem creant. Theodati interitus. Vitigis adhortatio ad Romam.

pugnationis vsum videri poterant necessaria. Pars multo maxima propugnatorum eo confestim deuolat, vnde vnum vrbi periculum ostendebatur. Interea lectissima illa cohors in vrbe euasit, estq; non nihil ab ijs qui missi fuerāt certatum cū ipsa loci natura: tenerat tamē locum in vrbe arduum, vnde signo repente edito confestim pluribus locis sunt scāse mœnibus ad mota Belisarij iussu, tertijsq; noctis vigilia refracta portarum vna, exercitus ea parte, qua minime putabatur in vrbe irrupit. Ciues ancipiti malo territi, relictis mœnibus, ahāz lio diffugiunt, edita est cedēs ingens ab irato hoste, matronae virginesq; ad stuprum raptae. Belisarius vbi primū illuxit militem pro concione ita affatus est, Cepim⁹ inquit vrbe clarissimam milites, magis consilio q; viribus: Caeterū quo victoriā min⁹ cruenta nobis obrigit, eo magis clementer & moderare ferenda est, ne non ad Italiam seruitio liberādam a Iustiniano missi videamur sed ferro & igni confidendum. Deliquerunt Neapolitani grauius, nostrae victoriāe cursum & commodum Italiae impeditore conati, sed culpa eo dignior venia est, quo maior est hominum in cōiugis & liberis charitas, ex vtracq; autem genere plures Theodoro obfides Neapolitani dedisse dicuntur, qui nunc Rauennae barbari iussu custodiuntur, poenas haud dubie daturū si temere mutassent fidem. Accessit huc fiducia ciuium, qui regis praesidio frati, certam ab initio spē praecipere vrbs validius tuenda, sed vtrunq; illorum pertinacia aestimanda est, & ad Iustiniani clementiam pertinere arbitror, & ad victoriā facilit⁹ cōsequendā, vt ciuitates & populi Italici nominis, quoquo modo recepti, ab omni clade & iniuria a nobis incolumes p̄sentent, nihil certe tā populare est apud oēs gētes, q; clemētia, nihil tā odiosum, hā inuisum, q; crudelitas. Cōciliabit nobis Neapolis seruatā multū vbiq; fauoris, nos vt astrictiores liberatis suae accipient reliquae ciuitates, non vt hostes formidabunt, nos accersent, Gothos eijcent, exterminatūq; volent nomen eius gentis, totis Italiae finibus, vt pestilens & exitiale, praeda vltra est, ferrū & vim omnem a ciuib⁹ abstinet, sit muliebris pudicitia procul ab omni labe filiae & vxores vt ciuib⁹ bus restituantur edni, pecuniam miles, & si quid est trāslatu facile, habet: talis modesta laudabilior erit, & ad gerendū rerū cursum multo conducibilior. Paruit imperio miles, restituitq; captiuorū corporibus omni deinceps iniuria temperauit, Gothi qui praesidio erant, non modo non violati sunt, sed in magno etiā honore a Belisario habiti. Et Neapolis hoc euentu, vt Procopius scripsit, est a Belisario capta. Iordanus & caeteri qui de ea re scripserūt, Neapolita nos aiunt cū praesidio abirato hosti: occidit⁹ ne occisos, vrbeq; crudeliter direptam. Erat quū haec Neapoli gesta sunt Theodatus Romae, nec quū tam proximū esset hostis, si propter ea quicq; ab eo ex praesentia desidia remissum, torpere nihil fecius, quū oia ante oculos flagrant bello, regnis animus, nec arma nec praesidia expedire. Gothi tam pudentiā in rege imbelliam petrae, alij alios hortati, castra ad Regetam oppidum munierūt, quinto & trigesimo ab vrbe millario (sunt qui Reglate vocent) Vitigiteq; humili loco ortum, caeterum Gothorum fortissimum sibi regem creant. Theodatus audita noui regis creatione percussus animo, occulte Rauennam iter intendit, eum Oparis a Vitigite missus, cū expeditissimo equitatu festinantem alleccus interfecit. Perijt Theodatus tertio anno q; regnare coeperat, meritaq; luit poenas Amalafunthae manib⁹, vtq; nobilissimā foeminā pati nequieuit,

nō regni cōfortē, sed p̄cussorē breui inuenerit. Vitigis Romā ingressus, Sylueriū pontificē, senatūq; & populū, multis est verbis horat⁹, vt in fide persistat, restat⁹ tās esse Gothorū opes Italiae, vt res no uas nemo moliri possit, nisi in suam & suorum perniciem, commemorata adhaec sunt Theodotici regis in Romanū nomen multa & ampla beneficia, quorum si memor esset ciuitas, si gratio in defunctū regem animo, si grata memoria, omnia Gothorum causa velle deberet. Secundum hanc horationem Vitigis Roma profectus est, vt quicquid Gothorū rora esset Italia in vnum contraheret, quatuor milibus Gothicis nominis ad vrbs praesidium relicti. Iuxta sibi Vitigis, vbi primum Rauennam venit, Mathafuntham Amalafunthae filiam matronam trimoniū, inuitam, & restantem. Aspernari regta puella Vitigis ignobilitate. Celebrat ille vtracq; actum virginis animum praesentis moerore leuare, q; maximo potest rerum apparatu nuptias, nec ruitus erat interea intentus bello comparando, vndiq; copias studio, arma, equos contrahere, cōmatus expedire, nec quicq; in minus cure esse q; quod geri videretur. Et Vitigis tā negociosus erat in ocio, quū Belisarius Syluerij impulsu ex Neapoli Romā progressus, magno populi studio, est in vrbe accept⁹. Gothi subita ciuium defectione certiti publicam fidem implorant, eaq; accepta vltro cesserunt, incolu mēsq; dimissi ad regē agmine abierunt. Baderis praesidiū praefectus, Vitigis salutē veritus, Romae esse maluit. Eodē die Belisarius Asinaria porta sub signis vrbe ingressus est, & Gothi per Flaminiā emisit. Belisarius Roma per hunc modū recepta, Belisarius & Constantiano partitus copias, ad opportuna Vmbriae, & Heruriae loca recipienda cōfestim exire iuber. Belisario primo accessu Narnia voluntaria deditōne potius est, Constantianus Spolero & Perugia, q; q; haec nonnihil obsidionem tulit, ad cuius oppugnationis famam, quum Nilla & Pissa Gothorū duces, cū validis copijs occurrissent, a Vitigite missi, vt Perusinum obsidione eximeret, prius q; ad hostem ventū sit, vrbe deditam audire. Nec Constantianus intra muros se tenuit, audita Gothorum appropinquatione, quin pugne cupidus eductis copijs, cum hoste confligit. Firatrox praelium, diuq; anceps mars fuit, demum Gothi fusi sunt porroq; fugati. Captos in praelio duces Constantianus Romam ad Belisarium misit. Ipse interea valide vrbe mœnibus & fossa omnifariamq; propugnaculis munit, suarum virium cōscius. Nam fama erat Vitigitem centum quinquaginta milia armatorū habere sub signis, tam numerosis exercitus autor est Procopius, aliq; centum milia scribere. Vitigis audita suorum ducum clade, Vmbria ad dextram relicta, in Sabinos flexit, a Tyburtibus inde oppido exclusus Anienem vado traicere non potuit. Erat vnum anni tempus, quum si quatis in vrbe summa vberius fluunt, est sua natura Anien sit infra Tybur, pene nūq; vadabilis. Romam igitur per aperta ducens, in Fidenate agro confedit, qua Anio longo anfractu Latio praefluens, haud multo post Tyberim infunditur, eratq; pons fluuio impositus, qui a Belisarij praesidio tenebatur. Caeterum, siue hostiū metu inde milites deieci sint, siue pecunia corrupti, Vitigis, quod satis constat, ponte proxima nocte positus est. Improvisa res pene exitio fuit Belisatio, nam quum ex vrbe cum mille equitibus pontem adequaret, vt locum metandis castris caeperet, simul vt quid ab hoste pararetur ex proximo exploraret, praeter omnem expectationem in praemios Gothorum equites improquidus incidit. Percu

Vitigis Mathafunthae dicitur.

Roma Belisario deditur.

Gracorum successus.

Vitigis vrbe perit.

lit in opina res haud aliter Belisarij equitatu, q̄ si in infidias incidisset, cepit itaq; equos continuo circū agere, ac fugam spectare, sed Belisarius vt praesent erat animo, & in subitis rebus intrepido, suos alta voce horat, Gothosq; ait eos esse, quos ipsi torres vicissent, nouissimeq; occidione terribilissima apud Perusiam occidissent (nam Duces & exercitus Belisarius Romam reuocauerat ad Vitigis aduentantis famam) adhuc & illud fore, vt se conspecto suspicaturi essent hostes, non tam paruum equitatu, sed Roma populum cum suo duce ad pugna progressum, atq; ita euenturum, vt pauci innumeros vincerent, aut si multitudine sustineri non posset vrbis vicinitate in colibus in tutum abirent. Fit itaq; praelium, pro certantium paucitate atrocissimū, estq; saepe Belisarius agnitus hostium cuneo petitus, multiq; interim Gothici nominis? manu interfecti. Caeteri cum strage multa ad pontem pene praecipites acti, postremo hostes castris effusi Belisariū in vrbem compulerunt. Procopius autor est mille hostiū ea pugna cecidisse, ex Belisarianis octoginta desideratos. Secundū hanc pugnam Graecus dux circa portas praesidia disponit, propugnatores murorum fastigijs locat, ipse vicatim obsequitando aetoni (tam ciuitatem) vndiq; enim impendebant hostium minax) tempestiua horatio ne erigit: Gothi a Flaminia via ad Praenestina, castris per intervalla dispositis, vrbem obsidione cingunt, simulq; aquaeductus interumpunt, nec ea res solum obuiat ciuitati, quia solita aquatione priuaretur, sed q; moiarū, quibus deseruiebant, omnis adimebatur vsus Belisarius aduersus haec in comoda Tyberino aluo geminis statuit lembos modice inter se distantes, vtrumq; ab vicina ripa funibus aut carenis religat, circa pontē, qui primus ex vrbē in trāstiberim micat, quia edificiorum lateribus fluuius impactus aliquantulū concitatur, inde alios lōgo ordine disposuit, molas interijci, quibus ne ignis alia e materia ab hoste superne iniecta officeret, supiore parte carenas intendit, quae secundo fluuiū deuecta exciperent, excepta paratū erant qui vncis & harpagonibus inde eximerent. Haec ratio, quando aquaeductus esse desierunt, adhuc Romae durat. Tota ciuitas ex Tyberis aquabatur. Hostes interim arietes & caetera opera bellica statuunt ad mœnia distribanda. Sunt & iures lignarum ad aduersos muros erecti. Scilicet adhuc omnia iam ad oppugnationem quiescunt. Incubuit primus hostium conatus circa Pincianā & Salariā portā. Sed multitudine telorum exagge, re in subeuntes coniecta irritum reddidit omnē barbarorum conatum. Oppugnabatur interim vrbis tribus locis, adeo hostes multitudine abundabant. Enimvero Vitigis, parte vna copiarum, eaq; multo maxima ad Belisarium fatigandum relicta ipse circa portam Praenestina, cum altero suorum globos, eximprovisio impetum dedit. Er ad Fontinale portā diuersa hostium manus vrbem summa ope oppugnabat. Erat & aliud certamen ad Aureliam, & summum Ianiculum. Sed dum non vno loco per hunc modū laboraretur, Gothi Cassia via occulte insinuat, laeuerat enim secundū proximā porticū, in inferiore partem Hadrianæ molis repente occupant, applicitis exteriore parte scalis. Dederat eum locum Belisarius Constantio viro impigro tuendum, qui ex ipsa mole inuitus dū alibi certamē teneret. Gothos Tyberim ratiibus traicere, vt a regione Martij capi, qua muri erant humilissimi, ac pene neglecti, obiectu fluminis vrbem inuaderet, rei periculo commotus, eo cum parte militum deuolauit, Caeterum barbaris praesenti conatu auersis clamor

Atrox pugna.

Roma obsidione cingitur.

Multifaria vrbis fatigata Gothi.

a tergo indicauit molis partem vnam ab hostibus teneri, qui a Constantio relicti fuerant superiora tenentes, subiectum hostē atq; hostibus obnoxium, telorum multitudine obruunt, quibus deficientibus vteret statuas, quadrigasq; nobilissimi operis, quae in fastigio eminentioris aetate stabant, in subeunte hostem, cum ruina & fragore deuoluunt. Affuit interim Cōstātius, cui? recursu hostis accipitur metu perculsus loco deturbatus est. Pari periculo est ad Praenestina portā laboratum, erantq; propemodum caetera moenia, quum Belisarij interuentu inde Gothi cū strage repulsi sunt, atq; Roma per hunc modum luce illa defensa est. Tenebat nihilocius obsidione, exaudiebanturq; hominū querelae Belisarij temeritatem accusantium, qui cum tam modicis copijs, ac multo inferioribus, q; Gothicae essent, Italia Romanamq; ipsam funesto bello implicuissent. His Belisarius querelis commotus, enim uero omnibus nota erat suorum paucitas, ad Iustinianum scripsit se Romae a Gothis obsidione teneri, effecq; penes se legionem vnam, eamq; semiplenam, reliquū copiarum reliquisse in Sicilia ad insula praesidium, teneri adhuc suo praesidio Neapolim, & alias opportunas Italiae vrbes, per quae ad eam paucitatem militum ventum esset, vt nisi confestim maiores copiae ad bellum mitterentur, vereri se, ne Romani paulo post deditionem facerent. Misit confestim Iustinianū quicquid copiarum aderat, qui missi sunt, in Aetolia, & Acarnania, hyemis magnitudine habere coacti sunt. Interea in Delmatia, Asinarius & Vsigilauus Gothorum duces, quos cum exercitu, haud cōtempnibili, ac multarum nauium classe Vitigis in eam prouinciam miserat, Salonas obsidebant. Constantianus Iustiniani dux multo viribus inferior, vrbē praesidio firmata, mari terraq; res Gothicas varijs cladibus vexare. Sed haec in Italia & Delmatia geruntur, in Gallia Childibertus Francorū rex & fratres, bellum Burgundijs inserunt, vt maternū aut vlciscerentur: iam enim eorum opes eo processerant, vt nō ratiū paterni regni facultas tuendi adesset, sed finitimos eam bello lacefendi. Summo itaq; vlciscendi auita caedem arma induit. Fuit is, vt supra est a nobis demonstratū: Crotochildis pater a fratre crudelissime interfectus, qui Sigismundū & Gothomarū genuit: est itaq; in Agaunenribus atrociter dimicatu, fuisitq; Burgundijs Sigismundus eorum rex cū liberis & vxore captus, in vltionēq; paternae caedis ad vicū Colūmā cū suis in puteū precipitatu? est. Clodomiris inde, Childiberti frater, bellū executus, quū Burgundios iterū acie victos ferocius insectaretur, procul a regis euectus interficitur. Tum vero Francorū Duces regis morte multo acrius accensū, victos ad internicionem persequuntur. Gothomaro interfecto copijsq; occidione occisis, in imbellem multitudinē, quae domi manserat, immaniter est scissu. Gessit inde bellum Childibertus cū Almarico Visigothorū rege, fororis conuuliam vlturus, q̄ Almarico locata querebatq; ab eo indigna pateret. Almaricus suis opibus diffusus fugā molitus est, incederetq; iter ad mare: fed cursu ab hoste pūctus interficatur. Late inde Hispaniam Childibertus populatus est, Tolosamq; vrbē opulentissimā, vi captā, diripuit. Et ille per hęc suorum iniuriā vltusum foreare iā vidua, in Gallia reuertitur. Visigothi tumultuario bello leuati, in Almarici locū sibi Theurā regē creat. Agitate inde sunt res Francorū domestica discordia, ob duos Clodomiris, qui Burgundico bello perijt, filios supstitit, hi quū adhuc infantes a Crothochilde auita, atreissima cura, velut in successionē regni alerent: Clotarij & Childi

Att. periculū pene captae vrbis.

Accusata Belisarij temeritas

Childibertus.

Burgundij a Francis vincunt.

Hispaniā se bellū.

Tolosa diripit a Francis.

Childibert? patruū tenet alios necatur. Cōspiratū inde a Childiberto in Clotariū fratrem, alcito sibi tā ti facinoris socio Theodeberto, qui Narbonensem Gallia obtinebat: erat is Childiberti & Clotarij ex fratre nepos, & iā fratrem acies in prociū stabat inter fe hostiliter cōstituerat, quū Crothochildis mater in mediū, pgressa, nūc hūc, nūc illū leniter castigado, misitq; dōq; pcepit lachrymis, natorū pietate te nuit, vt abiectis armis vtriusq; altero in gratiā reuerteret. Ceterū quū satis appareret bellicofum genus hoim, nihil min? q; ocū latuū, autor fuit mater illis, vt Clotarij & Childibertus Hispania inuaderēt. Visigothosq; aut ad Orthodoxae fidei cultū traducerēt, aut regno pellerēt. Theodebertus diuersa parte Italia magnis bellorū motibus agitata armis subigeret. Fuit Hispaniensis illa expeditio Franco-rū regibus felix, nec magis felix q; breuis. Nā Visigothi ad Augustā perpetua oppugnatione fatigati, quum plus non possent, ad diuinā opem conuerſi restitorem fide cultum acceper, quem seruatores se iureiurādo polliciti sunt. Pacata prouincia Franco-rum reges, cū victore exercitu, in Galliam reuerſi, Crothochildē maritā gradē natu amiserunt, posueruntq; Parisijs duo Vincentio aedem magnifico apparatu, vt monumentū esset Gothicae victoriz. Nam huius diui Pallij Augustes emuris preterdant in argumentū receptae fidei. Sed dum res per hunc modum in Hispania gesta est, Theodebertus, miro victoriz cursu, Rhetia & Alpes Coccias, Jo-mni Gothorū praesidio nudatas, subegit, dein Italiam ingressus Liguria occupat, sunt qui & Hetruria ab Theodeberto capram bello memoret. Sed hi sunt quibus cura fuit Franco-rū gesta scribere. Gothi, quod inter plures conuenit, regionem, quae media est inter Padum & Apeninum, valide tutari, omnem transpadanam terram, cum Alpibus & Gallia Narbonensi, Franco-rum armis passi sunt occupari, alij Narbonensem Gallia aliquanto prius Francis celsisse arbitri sunt, ex federe a Theodeberto cū Gothis ideo, vt supra est signficatum. Incidit Theodebertus in graue morbum, profligataq; bona valetudine coact? est renouabire, reliquit sub tribus ducibus exercitum florentissimum, per quem omnia quae de Gothis fuerant bella capta sunt postea defensa. Nec Theodebertus multum inde superstes fuit, defunctus vix est eodem tempore, vel vt quidam tradunt, non multo prius, q; Crothochildis mater. Theodobaldus a Theodeberto pater regnum accepit. Roma interea arcta obsidione tenebatur, habebatq; atrox hostis sollicitam ciuitatem, sed super id extremum malum laborabat res Romana inestina Cleri discordia. Syluerius pontifex, inter hos bellorum mor?, est, a Theodora Augusta iustus (erat haec Iustiniani principis coniunx) vt Mena Constantinopolitano Anafite pulso, Anthemium ab exilio reuocet, qui ob Euthichiana festam fuerat in illam cladem compulsus. Negat Syluerius id se facturum, quod pontificia pietate in colui praestari non possit. Excanduit formidina insolens quae nihil sibi non licere arbitrabatur, scripsitq; ad Belisarium, vt Syluerio pulso, Vigiliū diaconum, cuius impulsu petium erat, a Theodora vt Anthemius restitueretur, in eius locum substituat. Belisarius rei bellicae intentus Antoninae coniugē dardid, negocium, quae subornata Vigilio testibus, qui Syluerium dicerent cōsilia agitalē de vrbē hostibus prodenda, hominem coegit sese dignitate abdicare pallioq; deposito Monasticam sibi cucullam inducere, scq; in Pontias retegatus breui moritur. Per idem temp? Galli

Domestica seditio. Fracorum Pulchritudinis pietatis exemplū in matrem. Gothi ad orthodoxā fidem vertunt.

Fracorum successus in Alpibus & Italia.

Theodeberti mors.

Theodora.

Syluerius se dignitate abdicat.

Iteris & nuncijs cū Benedicto, cuius sanctitas vbiq; clara esse corperat, egisse dicuntur vt vniū aliquē ex suis discipulis ad se mitteret, qui Gallos monasticum ritum edoceret. Maurus est in ea terrā missus qui rem docuit. Et Vigilius Antonina adnecite. Pōrtifex creatur, Syluerio pulso, qui annum vniū & dimidiū nō impleuit. Tenebant adhuc obsidione Romanij, fremereq; Vitigis lōgioris morē ipariē oīaq; circūspicere, vt aut in vrbē intraret, aut Romāos necessitate aliqua ad adētionem compelleret. Caeterū quū omnes circa muros conatus ad id tempus irriti fuissent, portum vrbis qui dexter fuit Tiberino fluuio cū vrbe illi imposita, copijs replete immisissis occupat, vt hostē fame subigeret: praecipit adhuc Vitigis Romanos ex omni nobilitate lectos, q; obsidū noie Rauēnē libera custodia erāt ad vniū interficere. Belisarius interclusis cōmētibus, qui Tiberi subuehebant, verit? ne fames cōfessim sequerēt, autor Romanis fuit, vt oēm imbellē multitudinē procul vrbe ablegaret. Coniuges liberiq; cū seruitijs Hostiensis, & Appia via, quae maxime erat ab hostiū castris auersa dimissā, partim Neapolim, partim in alias Capanae vrbes, vt cuiq; fuit cōmodū, abierunt, quidā etiā in Sicilia, nec multo post mille & quingentū equites a Iustiniano, valeriani ductu, Romā venere, qui in Aetolia, vt supra est demonstratū, saeuicē mari coacti fuerāt hyemare. His frētus viribus Belisarius mutata belli ratione primo leuibus praesijs, & per occasiōem commissis, hostem sollicitare, inde quum aliquot praelia feliciter cessissent, videreturq; miles suo successū audacior factus, acie decerate ausus tā feliciter ab initio dimicauit, vt sub Gothorū castris sit aliquādiu certatum, ad postremū superate hostiū multitudine, Romani praesidia iam in vrbē compelluntur, multi portis & muro exclusi, ac maiori ex parte inermes moenibus haerētes aegre seruati sunt, estq; vno reponē solum circa castra regia dimicatu, sed via etiā Cassia, hic quoq; adeo a principio felix fuit pugna Belisariani, vt pulsus ad montes Barbaris, capta di-reptaq; sint eorū castra. Sed dū ciues nimis sunt praedā intēti, datum est spatū hostibus recipiēdi animū a pauore, pugnaq; instaurata, qui nuper vicerant facile victi sunt, iuxtaq; praeda & castris exurit. Perierit eo die ex Belisarij militib? permulti, estq; multo maior clades accepta, vbi apte fuga incitauit a regis castris ad vrbē, nisi duo viri fortes, q; ambo ordinē ducebant, sua irruenti hosti corpora obiecissent: Principio & Taruntis fuere illis noia, vterq; in vestigio, ille multis vulneribus confectus corruit, Taruntis ad Pincianam portam multo re-sperus cruore concidit. Abstulit inde de plures dies Belisarius ab hostiū cōgressu. Laborabatur interim Romae frugū inopia, nec itaq; q; obsidione tenebant id malū attigit, sed & regia castra vniuersaq; Italia extrema fames inuaserat. Dacius Mediolanensis Antistes, tam arcta caritate annonae in sua scripsit Dicecēsi laboratū, vt praeterit? q; foeda & obscena multa esui essent, reperta sit mulier, q; fame adacta, a filij carnis non abstineret, laborabatq; per haec duplici malo Italia, vrbis obsidione, & fame terribilissima, quā alia multo calamitior pestis ab laquilonē ne orta est. Lagobardi genus hominum atrox (qui mortales hi fuerit loco nō multū diuerso demonstrabitur) cōfederatū hāc inde ab Odoacris Herulorū regis quē Theodorici occidit, reponit? Andoini ductū, qui nonus in ea egere rex fuit, in vltiore Danubij ripa, mox victo Turisimundo Gepidarū rege, suis pronepos Ardarich, cū Athila cōmilitiū fecit, inferiore Pannonia reuērit. Inuenerunt inde An-

Maurus.

Port? vrbis capis. Belisarij consiliū.

Duplex praesidium & vtrumq; varium.

Principij & Taruntis facin?

Lagobardi dicitur succellus.

doini arma Auares Hüni, Athilani exercit? relige, qui post Athilæ mortem a Gepidarum sunt regib? praelio superati. Durich Athilæ filius, cū quibus illi militabant, victus in Scythiam concessit, vbi nō multo post esta suo exercitu interfectus Durithi Ze liorbes succellit, qui cum vigintri Hunnorū milibus, cum Cosdra Parthorum regemilitavit aduersus Iustinianū principē, ceterum venit Hünius in susceptionē q̄ cū Iustiniano aduersus Cosdrā cōspirasse diceretur. Satis constabat ab eo magnis meritis donatū. Parthus Hünos incautos adortus ad internecionē propemodum nominis cecidit. Ze liorbe interfecto, Hunni qui ex ea clade superfuere, Hunnorū nomē olim inclūtū, tū vero vtriusq̄ profecti, ab Auario, quē in Zeliobris locum regem creauerant, se Auares pro Hunnis dixerunt, relicta Pannonia in Noriciū concessere, ab eoq̄ incolatu factum, vtriusq̄ in literas misere vt vnus elementis adiectione Bauaria fit regio nuncupata. Norici pars quæ est nomen fortis Pannoniam habebat ad orientē solē, ad occasum Sueuiā, Danubi? illi bo realis, australis Italia. Ceterum Bauariæ partem, quæ Austro iacet obuerat, vna prius ætate, & amplius Austrasi occupauerunt, nunc Austria dicitur. Auares igitur, quum suo veteri in Gepidas odio, tū Clotifunde sua, quæ Andoino erat matrimonio locata, erat hæc ex regia Francorum gente orta, iam vsq̄ in Auarū fines regnū Franci propagaerant, aduersus Gepidas bellum gesserunt, praelio commisso, Comundus Gepidarū rex Andoini dextram percussit, ille contra Comundi interfecti caput alii quot dies castris circūtulit, pateramq̄ ex eius caluas fecit, auroq̄ insigniuit, ex qua iam inde solennibus epulis conuiuīq̄ libare perferuauerit. Lunx in de sibi Andoinus Rosmundam Comundi filiā matrimonio, vt per eā Gepidarū gentē obsequiorē haberet. Satis constat post eā pugnā Gepidas, neq̄ regē habuisset amplius, neq̄ ducem, sed partim Lango bardis mixtos in eius gentis nomen abijisse, partim sub Auarum vmbra nulla magis fide q̄ paupertate rotas, superioris Pannoniæ partem tenuisse. Hęc procul Italia, Romæ Belisarius recreatis ab ea aduersa pugna animis, quam sub regis castris in felici euentu commissam supra eū demonstratū, assiduus praelijs hostem sollicitare, nec tamē de summa rei vna acie decernere, suorum paucitati diffusus. Interim Tyberina nauigatione interclusa data est opera, vt naues Tarracina vsq̄ comæatum conueherent, inde Appia via aut Hostiensis Romā deferretur. Vitigis vt hæc quoq̄ Romanis spem adimeret, noua castra ad quintum lapidem inter Apia & Lantinam communiauit, qua duo diuersi aquæ ductus coibant. In sessis igitur itineribus fames multo maior q̄ antea obsessam ciuitatem inuasit, nec diu tolerari potuisset, nisi milites noctū iam maturis segetibus furto aliquod frumenti ex agris corripuissent. Sed quum annona arctior erat, tum grauis pestilentia ciuitatem affligebat, querebantur Romani apud Belisarium, q̄ ipsius fidem secuti in eas calamitates incidissent. Cives suos Rauennæ a Barbaris interfectos, urbem ignominiose obsideri, se liberis, vxoribus, & omnibus quæ moralibus charissima sunt, priuatos, arctissima obsidione teneri, bello, fame, pestilentia, misera ciuium corpora consummum in. Rogare Ducem vt se in hostē ducat, iners mescq̄, si ita liberat, armatis hostibus obijciat, Satis fore sibi honestam mortem occumbere, pro patria dimicantibus, q̄ ad tam saeuos cruciatus seruari. Ca stigauit Dux prudentissimus Romanorum desperantem, iussitq̄ bono animo esse, fore vt breui a

Auares vñ dicti. Bauaria vñ dicta.

Austria vñ de.

Comundus rex Gepidarū interfectus.

Fames Romæ inuasit. Ro. queri monia.

Iustiniano comæatus adesset, atq̄ ita ciuibus expectare iussis, ad impediendos hostium comæat, suis Ducibus aliquor Tybur, Tarracina, Albā suis equitibus dimisit, vt oia hostibus itinera redderent infesta, & ad Paulinā ad Hostiensis via, presidiū constituit, vt suburbana cæta ab omni hostiū incurfu tutiora essent. Procopius nullam sacratū aediū a Gothis violatā auctor est. Hostiarius in Syluerio oia sacra & prophana ab his igni & ferro petita, pdidit, exterminataq̄ duorum corpora adeo in re vna diuersi interdū abeunt auctores. Eratq̄ circa urbem hic rerū status, quum nouæ ab Iustiniano copiar, terra marisq̄ ad Belisarium venire equites Thraces ostingenti, alterius generis mille & trecenti, quos ductabat Alexander, Maxentius, Zeno, pedites nauibus aduecti tria milia & trecenti, præter hos quingenti alij, quos Procopius Casariensis, qui hoc bellū scripsit, Neapoli intruxerat. Ferebant hī scētritici & omnifaria comæatū vim ingēte, quæ veritus Belisarius, ne sillorū ad urbē accessum hostis præfensisset, priusq̄ Romam veniret subita vi intercepteret, sub id tēpus quo hī erāt urbē intraturi hostiū castra adortus est, factaq̄ est eruptio per Flaminia portā, quam a prima obsidione Belisarius obstruxerat: est ars alia huic consilio addita, equites leuis armaturæ iussu sunt Gothorum castris ad equitare, tum multo usq̄ hostē ad pugnā elicere, mox conferta pugna paulatim cedere, hostemq̄ procul a castris distrahere. Quē illi nauiter fecisset, effert q̄ iam prope ad urbem vētū, tū simul ab his qui per Flaminia emissi fuerant portam, tergo oriuntur clamor, & equites qui fugam simulauerant, subito ex quorū circūactu ferociter in pugnam redeunt. Sic Barbari accipiti metu percussū in medio cæduntur simulq̄ auxiliare copiar, & comæatus in urbem tuto recepti sunt. Vitigis vnum aduersum prælium experius, & quia hoste auxilijs & comæatu auctum sensit, laborareturq̄ præterea in castris fame, & pestilentia, cū Belisario egit, vt in tres menses induciæ fierent, quoad legati irēt ad Iustinianū principem, & redirent; totū componendi bellū negotium se illi permissurum pollicitus. Nec Belisarius respuit Vitigitis postulata, pactaq̄ sunt vt in id tēpus induciæ, quibus tenentibus auxilia & comæatus tuto sunt Romam cōportati, Sūt qui per id tēpus quo eiusmodi belli seræ tenerent, ea fieri contrigisse existimant, quæ de Syuerio non multū diuerso loco sunt memorata. Adijciunt Syluerium ab æmulis accusatum, q̄ per literas & nūcios Vitigiti pollicitus esset, Afinariam se Gothis portam noctū patefacturum, Lateranensi domui proximam quam tum Pontifex incolebat ob eamq̄ rem a Belisario appellatam, ibiq̄ accidisse; vt quum Syluerius ad ducem veniret, assideret ille Antoninæ coniugis læto, quæ ex Neapoli accessita languebat adhuc e via, & vt est mulierum in postestibus intemperies, insolentia & intempertua loquacitas, vbi hæc Syluerium ad se venientem vidit, procul stollida voce correptum exclamauit: Quo meo bone vir, quoue Belisarij mei merito, tua Gothis prodimur opera? Sic illa, ac ne potestare quidem Syluerio diluendi criminis facta Pontificum cultum ei detraxit, monasticam cucullam induit, seponi iubet. Ortæ sunt inde offensæ quædam, & iniuriarum querelæ, q̄ Belisarij milites Porruensium urbem, & Centumcellas a Gothis perinduciarum tēpus relictas, occupassent, suntq̄ res a Vitigire per legatos repetitæ, quæ nisi addentur, restari qui ad id missi sunt, violatū intelligi fœdus, quod nuper esset inter Duces solenniter ictum.

Belisarij stratagemata.

Noctū copiar.

Belisarij stratagemata.

Induciæ inter Belisariū & Vitigitū.

Syuerius Antonie iussu dignitate priuatur.

Res a Gothis repetuntur.

Responsum

Responsum est in cædere diserte positum, vt neutris liceret, quæ ab alteris tenerentur, violare: non vt in vacua non liceret venire, videri sibi si ex æquo disceptaret, loca omni cultu & præsidio deserta, a quibusuis hominum sine iniuria occupari potuisset, sed multo iustius ab his quorum antea fuisent. Hæc Belisarius aduersus legatorum postulata. Cæterum quia hyberniorum tēpus approbat, & Belisarius copijs abundabat, duo milia equitum in Picenum agrum misit, quæ illic hyemarent, præcepitq̄ occulere Ioanni Vitaliano, quem equitibus præfecit, vt quidvis Gothi hostiū liter moueret ob res non redditas, continuo eorum liberos & vxores nam ipsi populariter exeerant ad bellum vrbis & loca quæ in ipsius gentis potestate essent tumultuofeuinaderet. Sunt & alij alio missi, ne futura hyberna essent Romanis ciuibus grauiā. Sub id tēpus Mediolanenses ad Belisarium legatos misere, & in his Datum suæ vrbis Anusitrem, qui vbi Romam veniret publico nomine defectionem polliceri, si modicum ad se præsidium mitteretur, fati ad hæc fore, vt breui omnem Cisalpinam Galliam secum ad imperium retraherent, modo inter prima initia aliq̄uid virium ostenderet. Mediolanenses, qui ad id venerant, benigne auditi sunt, iussitq̄ rem oculis tam habere, quoad præsidium mitteretur, id vt mature fieret Belisarius recepit. Incidit inde dux ipse in apertum discrimē vitæ, nam quum acrius instaret, vt gladius precioso ornatus, viq̄ Romano ciui ablatos, domino restitueretur, idq̄ Constantinus iniuria auro se facturum negare, orto super eare iurgio, accessitq̄ a Belisario apparitoribus, ratus ille fore vt ad supplicium accederentur, stricto ferro Belisarium paululum infra stomachum consauciauit, fuissetq̄ tantus vir ad exitum repetitus, nisi circumstantium occursum inhibita vis esset. Nec Constantinus impune tulit id facinus, qui paucis diebus, quibus maiestate leserat, Belisarij iussu interfectus est. Tentarunt & Gothi Romam furto occupare, primo per aqueductum insinuati, oculisq̄ inde Tyberis traiectu circa regionē Martij campis, sed vrung consilium fuit illis irritum. Belisarius, quod ad fluminis traiectionem arripit, quia duo pecunia corrupti foporisferum pharmacum a Vitigire acceperant, vt nocturnos vigiles commo dius fallerent, re vnus indicio patefacta, proditoris auroi aures & nasum præcidit, astinoq̄ impostū in castra ad regē misit, vt ex eo appareret detestam esse fraudē. Cæterū ratus ob ea, quæ acciderāt non esse amplius standum inducijs, quādo vtrinq̄ violare, neq̄ sancti quicquam haberent amplius, neq̄ fidei, ad Vitalianum scribit, vt res Gothorum subita vi adorianar. Peragit ille impigre mandatum, atq̄ ex improuiso hostium terrā ferro & igni popularum, puerorum mulierumq̄ numerum in gentem in prædam abducit, Vglithem Vitigitis patrum, qui ad vim inhibendam cum exercitu occurrerat, prælio victū interficit, exercitum maiore ex parte casum dissipat. Victor inde Vitalianus plura ex hostibus loca recepit, & in his Phanum fortunæ, & Pisaurum. Auximo, & vrbino, quia multo tutiore loco essent, quam vt tam facile capi possent, consilio abstinuit. Ariminum quoq̄ deiecit inde Gothorum præsidio ad imperium retraxit. Persuasum habuit ab initio Vitalianus vt Ariminum capto, quia Rauennæ ea vrbis propinqua esset, fore vt Gothi vrbem obsidione soluerent, nec ille sua est opinione deceptus. Enimvero Vitigis, audita Arimini alienatione, Rauennæ timens

Belisarij pene interfectus.

Violant induciæ.

Vitalianus succensus.

vbi summa rei Gothice erat, incensis castris Romæ obsidione soluit. Belisarius Vitigitem abeuntem secutus, vbi dimidium copiarum ponte tranfissum vidit, extremum agmen a tergo inuasit. Plurimi itaq̄ Barbarorum sunt circa fluminis ripam interfecti, multi etiam in subiectum amnem præcipitati. Habuitq̄ obsidio illa Romanæ vrbis hunc exitum, quæ in eum annū incidit, qui humane fuit salutis quingentesimus atq̄ vndequadagesimus.

Quo tēpore Roma obsidione cessauit. Quo tēpore Roma obsidione cessauit. Quo tēpore Roma obsidione cessauit.

Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur.

Mediolanum defecit. Mediolanum defecit. Mediolanum defecit.

Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur.

Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur.

Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur.

Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur.

Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur. Arimini oppugnatur.

xx iij iretur

Belisarij consiliū.

iretur, quia multo inferior erat q̄ v̄ aperto Marte cum hoste confilgere posset, arte agendū ratus vbi vires deessent, in periculo in hostium conspectu venit, iuxta classis ex alto apparuit, & circa littora cōspectus est terris exercitus, qui sub noctem multo plures quam pro numero, vti iussus erat, accendit ignes, ipse per montana loca ducens tantū hostibus terrorem incussit, vt Gothi incipiti metu percussis, rancidū insequenti soluta obsidione Rauennā fugientibus similes abierint. Ariminesibus periculo liberatis, Vrbinum Belisarius & ceteri duces obsidione cingunt, etiam bellica opera vrbī ad mouebatur quū repēte fons vnde ciuitas aqua batur sua spē exaruit, quo velut prodigio territi Vrbinates continuo deditioem fecere. Cēlena inde oppugnata capi non potuit, multi qui audaces muros subierunt, telis mobilibus saxorum superne delectis sunt atrociter afflicti. Forum Cornelij v̄oluntaria deditioe imperium recepit. Mediolanenses interea ab Vraia bello premebantur, qui Theodobaldi regis auctus auxilijs; Mediolanum castra ad mouerat. Laborabar populosa ciuitas magis annonæ q̄ propugnatorum inopia, sunt qui scribāt legatos ob id missos ad Iustinianū, & in his Datum Antistitē, qui eū Corinthum venisset, vt Gregorius i dialogis scribit, domū omni humano cultu desituta, maiorū dēmonū incurfa liberauit. Mediolanenses & qui in praesidio erant ad postremum fame confecti dedere vrbem coacti sunt, suā prius cum hoste salutē pacti, vt incolumes ex vrbe abire liceret. Procopius autor est Mediolanum a Gothis receptum, atq; excidio deditum, alij nihil excidij huius meminerunt, & in his Datus Antistites, de quo supra memoratum est, illius epistolae abunde demonstrant, quae mala sint Mediolanenses ea obsidione passi, nec direptiois vilius aut excidij sit ab eo mētio, nec Paulus Langobardicæ historij scriptor, qui ab Albino eam captā & possessam scribit. Quod si tale excidium sub Gothis esset passa, quale Procopius scribit, haud tam breui tempore instaurari potuisset. Sed quocunq; euentu vrbis nobilissima est Gothis recepta: Belisarius sub id tempus, quo haec alibi gesta sunt, cum parte vna copiarum Auximum aggreditur, altera Cypriano & Iustino data, qui iussu sunt Fesulas inuadere: Vitalianus interea & Martinianus duces cum cetero exercitu circa Padū castra haberēt, ad Vraia distinandum. Hi Depontam Pado proximā ex improuiso adorti occupant, sedē belli faciunt, vt inde Vraia conatus insurgerent. Auximum interea & Fesulae obsideri coepit: fuitq; tam haec q̄ illa obsidio Graecis laboriosa, vtracq; vrbis in arduo sita, ac tam valido Gothorū praesidio defensa est, vt circa Auximum sit nonnūq; iusta caede dimicatum: erat perinde expectandum, vt fame hostes subigeret, quādo vi alia non poterat. Circa Padū interea magnum est rerum motus secutus. Franci & Burgundij cum Ligurum appendicibus a Theodobaldo per Apenninū emissi, ex improuiso in Placentino agro caeptum q̄ Padus adeo sub id tempus exaruit, vt frumentariae naues quae secundo Pado veherentur, in sicco vado relictae praedae fuerint Graecis militib⁹. Neca mari interea spes vlla Gothis praetendebatur: Belisario hinc Ariminum & Anconē tenente, inde Venetia Pado ad Ifros totam maris oram accolentibus, qui in fide erāt imperij. Omne robur copiarum Rauennae mœnibus assidebat. Et Rauenna per hunc modum erat circumuectā, quum legati ex Gallia venerunt ad Vitigitem, pollicentes illi Gallorum transitū in Italiam, si in societate regni

Mediolanum Gothis deditur.

Noua Fracorum eruptio in Italia.

sibi & suis tuū putaretur. Eratis q̄rum missi sunt galea & scutu ad tegenda corpora, gladius praeter ea ad ferendū, & bipennis, qua ad stuporē vsq; hostium, galea & scuto refractis, profunda infligebat vulnera. Primo itaq; accessu (ex composito an casu parū cōpertū habeo) cū Gothis manum conferūt, qui victi fugi, ac Gregorū castra fuga praeuertit, primo hostibus miraculo fuerunt: de earū copiarum trāscēsu nihil adhuc erat exploratū. inde Belisariū rati ex improuiso ad hostem insinuatū eos occidioni dedisse, armis temere arreptis, quū nōnihil a castris processissent, in Francos & Burgundios incidit. Perculit res subita Graecorū animos, coactiq; manū cū nouo hoste conferere, multo minore negotio q̄ nuper Gothi, funditū: sic eodem die duobus exercitibus, binisq; castris, Franci & Burgundij positi sunt. Vraias cum his copijs, quae ex ea fuga colligi potuerūt, Rauennā abiit. Graeci per Flaccinonē et Parmesinū fines Apennini iugo superato, in Hetruria cōcesserunt. Procopius qui horū autorē rem, triginta milia armatorū fuisse p̄didit, q̄ duos exercitus improuiso accessu vno die deleuerunt. Sed vix temere aliquis accedat huic fidei, vt tantus mortalium numerus fallere potuerit duos hostiles exercitus sibi infestios, & ob id in omnē bellorum occasionem erectos: hoc multo difficilior fuit quā quod idem autor Francis & Burgundijs accidisse ait, vt nimia bubulae carnis crapula, Padoq; auide epoto, adeo illorū corpora contabuisse, vt tanta vis hoim, quata in illis fuit castris, paucis sit dieb⁹ propemodū deleta. Propiora vero sunt q̄ Guido Rauennas de ea re prodidit, iuuisse Francos & Burgundios Gothorum opes Mediolanensi obsidione, sed mercede conductos, inde quum Belisariū vires plus nimio i Italia inualecere dicerent, vt iam Vitigitem Rauennae obsideret, quia id parum tantū suis rebus arbitrarēt, iterum vtrancq; gentem in Italiā reuersam, leuiterq; et tumultuose se Belisarij castris ostendisse, facileq; a vallo repulsos. Fesulae post longam obsidionem Graecis deditae sunt. In Auximū oēs belli conatus incubuerunt, estq; atrociter dimicatum circa fontem, qui vnicus erat ciuitatis sub mœnibus. Conatus eum diuertere Belisarius, quia ob veteris structurae duriciem nō potuit, aquam noxijs infecit herbis, foetidiorumq; cadauerum iactū inuitem reddidit porantibus. Perierunt ex Belisarij militibus pleriq; his certaminibus, postremo victa Gothorum pertinacia (nam praeter cetera incommoda vnde aequari possent non erat amplius) cum Belisario ita pacti sunt, vt oppidum dederent, dimidiumq; rerum suarū cedere militibus praedae nomine, ipsi sub Belisario pari iure cum alijs militarent. Auximo recepto Rauennam Belisarius petiit, Gothorum regiam, ac belli sedem. Hic primum omnium vtrancq; Padi ripam in sedit, quae Rauennae proximam Adriā inretrahit, ne cōmearus secundo fluuio ex Gallia deueherentur. Spineticū dicitur id Padi ostium, a Spina vrbē vetustissima, quam Diomedes condidit. Ferunt prodigij loco acceptum q̄ Padus adeo sub id tempus exaruit, vt frumentariae naues quae secundo Pado veherentur, in sicco vado relictae praedae fuerint Graecis militib⁹. Neca mari interea spes vlla Gothis praetendebatur: Belisario hinc Ariminum & Anconē tenente, inde Venetia Pado ad Ifros totam maris oram accolentibus, qui in fide erāt imperij. Omne robur copiarum Rauennae mœnibus assidebat. Et Rauenna per hunc modum erat circumuectā, quum legati ex Gallia venerunt ad Vitigitem, pollicentes illi Gallorum transitū in Italiam, si in societate regni

Fracorum arma.

Duplex Fracorum victoria.

Auximū deditur.

Rauenna obside.

Gallorū pollicita

Inclinat aperte res Gothorū

Cōditio nespacis.

Belisarij cauiiū.

a Gothis reciperent, fore affirmātes, vt quinquaginta milia armatorum Alpes transcenderent, qui bus tantū abesset, vt Belisarius repugnaturus crederetur, vt non solū Rauennati solo ad eam famā, sed tota Italia confestim excederet. Haec vt erāt magnifice exposita, insolentiq; Gallicarum virium ostentatione, plus metus & terroris quam spei Vitigiti & Gothis iniecere. Cupere hi auxilia, sed Fracorum opes formidare, haud ignari regnorum iura in armis fore, nec hic ex aequo viui posse vbi non aequae vires essent. Horre itaq; Francos Vitigis, & quod horrebat cogebat necessitas probare nisi superuenissent a Belisario legati, qui Vitigite horreati sunt ad pacem, docentes & regi & Gothis expedire totam rem cognoscendam Iustiniano principis pi mitissimū permittere, idq; multo tutius q̄ Francorum gētem in Italiam accerere: sub quo ipse, cū suis popularibus, turpiter esset non multo post feruturus. Haec eo veriora sunt Vitigiti visa, quo Francorum opes sua sponte erant illi suspensiores. Facile itaq; Vitigis matura Belisarij hortatione est adductus, vt repudians ex Gallia auxilijs, belli qui bus vellet conditionibus soluendi arbitrium Iustiniano detulerit, suntq; de ea re oratores Constantinopolim missi, pactaq; in certum tempus indicia, quibus tenentibus, regia horrea, cum immensa vi tridici, Rauennae deflagarunt, quae clades Gothos in summam difficultatem adduxit, multū casu fulminis id accidisse arbitrati sunt, alij Belisarij opera id factum suspicari, vt Gothos ad acquirendas pacis conditiones in summa egestate conuertentes, vel inuitos subigeret. Fuerunt qui crederent Mathasundam quae inuita Vitigiti nupsit, fuisse eius facinoris non ignaram. Turbavit ea clades, quod satis constar, vehementer regem, ac propemodum in desperationem adduxit: nulli non plane apparebat futurum vt breui extrema fame laboraretur, eaq; necessitas in discrimen maximum seruitutis adduceret omne Gothicum nomen. Sed dum legati sunt, redeuntq; ex Alpibus Gothis quidam sua sponte ad Belisarium defecere ad praecipuam credo gratiā, vbi fortuna gētis aperte inclinare coepit. Erat tunc Vraias in Cisalpina Gallia, ab initio eo missus, vt exercitū compararet, ferretq; suis qui Rauennae obsidebantur, suppetias. Ille audita suorum defectione, ad eum motū opprimendū, subito sese Alpius insinuaui, vt vi et armis, si hortatione nequiret, Gothos ad officij retraheret. Eum Belisarij duces, qui & ipsi copias his locis ductabant, euestigio secuti, ali quot ex improuiso oppida ex Gothis cepere, captiq; sunt in his liberi & vxores illorum, qui cum Vraia militabant, ea res in causa fuit vt Vraiani milites, suorum charitate adducti, alij alio in sua oppida dilapsi sint. Vraias per haec militibus exutus in Galliam reuersus, sperem omnem abiecti reparandi exercitus. Eratq; hic rerum status in Italia, quum legati ab Iustiniano venerunt, qui his conditionibus pacem redderent Vitigiti & Gothis, vt rex ipse cum tota gente omnia ultra Padum teneret, citra Iuris his esset, ac quicunq; Gothorum alibi habitarent imperio subessent, vt dimidium regiae pecuniae Vitigis Iustiniano daret. Legati qui cum his mandatis venerāt, cum Belisario prius locuti Rauennā ingrediunt, pacis cōditiones exponunt, quas Vitigis & primores gentis cupide complexi sunt. Ceterum Belisarius vt ingentilerat spiritus ac gloriae cupidus iniquo ferebat, animo quae strae victoriae decus per haec sibi adeptum iri, quo minus sigitur inchoata pax teneret, vili qui dem, sed parū ad exemplū probabili effecit cauil-

llo. Enimuero legatis in castra redeuntibus petentibus a Belisario vt suum nomen foederi ascriberet, pertinaciter recusauit, ea res vehementer Vitigitem & Gothos turbauit, tremere itaq; palamq; praedica re se eam pacem irritā habituros, cū Belisarius non astipularetur, hanc calūniā anam nactus Procopius scripsit Gothos Belisario sua fuisse, vt Italia regnum occuparet: verū quia ab eo non reciperetur, Trāspadanos Gothos sibi Idouadi regē cōstituisse, qui cōfessim purpurā depositorus sit inter suos professus, si Belisarius quod de occupando regno pollicitus esset demū praestaret. Sed consiliū huius Procopius vnus omnium est autor. Instaurato itaq; bello Belisarius breui Rauennā portus, Vitigitem cura omni regia pecunia, & Gothorum primoribus, secum ad Iustinianum deportauit, quinto anno q̄ in Italia ceptum erat aduerus Gothos bellari. Vicit Belisarius magis arte quadam, ne fraude dicam quam viribus: nam & prioribus inducijs, quū Romae obsideretur, & mox circa Rauennā parū sancte videtur mihi custodiuisse foedus bis ictum cum hoste, illic Portuensi vrbe & Centricellis medio induciarum tempore interceptis, & in Piceno cum induciae adhuc tenerent, bello renouato, hic Gothorum defectione recepta, vexatq; circa Alpes hostium rebus, quum de soluendo bello per legatos apud principem ageretur, turbassetq; pacem: quae ab eo Gothis reddebatur, fuita loqui Belisarius militaris disciplinae peritissimus: tanta ad haec comitate, quata dux illius aetatis, quod sciam, nullus, vt iuxta diuix inopiq; comis facilisq; semper occurreret, exegitq; a militibus seuerē abstinentiā vt ne ex humili quidem plebe pateretur violari quenquam, nec militaribus vjjs ex proximis arboribus fruges pomae vt temere decerpit: quum bello talis esset, religio, pietasq; praecipue illi curae fuit. Intulit ex Maurorum manubijs, quos Aphricam vastantes mira celeritate domuit, crucem auream centum pondō gemmis distinctam Barlong templo, quod in Vaticano est. Ceraustrata duo magni praeci. Aedificauit Romae ex aere suo Xenodochia duo, in via lata vnum, alterum via Flaminia. Ortā circa Tyberim Iuualens phanum condidit, praesidijsq; ditauit. Et in Belisario haec quidem virtutes fuisse. Ceteri Iustiniani duces qui post illum exercitus in Italia habuere, multo inferiores habendi consilio, comitate, abstinentia, quo contigit vt breui cum ipso duce mutata sit fortuna belli. Creuerit vt sit Gothi animi ex hostium imperitia & negligentia: ac ne sine rege essent, primo regium nomen in Vraiam defuerit, eoq; non recipientē, excusanteq; necessitudinem, quae sibi cum Vitigite intercedebat, inhumane impieq; se facturum affirmāte, si paruo adhuc viuo, regiam appellationem in se trāfferi pateretur, pergrata fuit omnibus Vraiae modestia, laudatq; est a tota condicione, vt minus me ambitiosus, & pietate egregia in suos, conuersisq; in altum suffragijs, in Idouadum, qui Verone longe princeps erat Gothi nominis, regnum totius gentis studia conferunt. Blondus Forliuensis eius ditionis Veronam fuisse, significare videtur, Hunc itaq; Ticinum accersunt, accersitum magno cōsensu & fauore regē creant. Nec Idouadus vbi summam totius gentis vidit sibi creditam, in ocio fuit, sed confestim ex hominibus suae gentis, atq; Italici nominis, qui in fense oderant superbiā & auaritiā eorum, quos Iustinianus post Belisarium Italiae rebus praefecerat, p̄gualidum coegit exercitū. Iuuit audax Idouadi facinus, q̄ Iustiniani milites, q̄ ad praesidiū Italiae fuerant relicti, quia stipendij

Vitigis Bizantiū ducitur.

Quot annos haeruit Gothiciū bellum.

Belisarij dona.

Gothi no uir regē creant.

stipendii sibi non redderet, occulte fauebatur Gothorum conatibus, utque prius malebantur quam praesentem statum rerum. Breui itaque illud aduersum omnem terram quae intra Padum iacet & Alpes, armis receptis, congressusque acie in Taurisino agro cum Virale qui vnus erat ex Iustiniani ducibus, non solum fudit, sed milites propemodum ad vnum cecidit, aegre dux fuga seruatus, & cum eo pauci numero. Incredibile est quantum vna victoria creuerint Gothorum vires, nam non tantum continens Venetiam, sed quaequid citra vltimam Padum ab Alpibus ad Alpes usque terrarum patet, certatim feruntur iugum receperunt. Interripit hunc victoriam cupsum Viralem caedes, quae cum in suspitione venisset apud Ildouadum, quae quatuor hostibus sentiret, seu quia vltimam exitum, Viralem vnus et potentia sua spore erat Ildouado suspecta, regis iussu vir fortissimus interfectus est. Ex caede data est Ildouado in uida orta, ut non multis inde diebus interfectis, in conuulso ab spicula torum vno sit confossus. Rex inde de creatus est Ardarcus, is quoque quinto quam regnare coeperat mense suorum fraude perijt, sicque duo reges vix biennium implerent. Magno inde oim consensu sed maiore Italiae malo, Torilas qui & Balduia, Rex est a Gothis saluatus. Tenebat is se Taurisium, quae vrbem hereditario iure obtinebat, adeoque indigne se habet. Ildouadi propinquus sui caedem, vrbem de transfrone ad hostem consilia agitauerat, quae res vbi indicio comperta est, accelerata est. Ardarcus caedes regnumque illi delatit, ne tantus vir a Gothico noie alienaretur. Erant in Italia vnde decem Iustiniani duces, sed omnium clarissimi Constantianus & Alexander. Hi posteaque inuicem & desidia accusari se a Iustiniano audire, quae in aperta Barbarorum discordia rei occasione negligissent, ad eam infamiam abolendam ad bellum subito consurgunt. Veroniamque copias ad mouere, cuius recipiendae spes illis occulte fiebat. Marrianus quidam regulus, quae castellum supra Veronam possidebat, partium studiosus noctu Graius ducibus portam vrbis patefecit, & iam Arrauades Armenius ab Alexandro & Constantiano missus, cum lectissimam manu militum, portam & muros tenebat, Gothi qui Verone erant, nocturno clamore excitati, vbi hostem in vrbe esse significatum est, nocturna fuga arcem capiunt, quae vbi immineret, duces qui cum robore copiarum sequebantur, vbi Veronam a suis teneri explorati habuere, inter se diserepare ceperunt de partitione praedae, quae quinq; milia passuum adhuc loco abessent, tenuitque sordida illa altercatio in seque ad lucem. Gothi interim hostium paucitate animaduersa, arreptis armis ex arce in vrbem deuolant, eos ferociter inuadunt. Superueniunt duces, qui vbi suos prelio occupatos videre, effi ab his strenue resistebatur, non minus stultitiam nuper auare rem semperditam, ut magis adhuc perderent: continuo auersi retro abierunt. Sic milites sub sidio destituti, partim in ipsis muris telorum multitudine cossili sunt, partim precipitati, praeter paucos ad vnum aut caesi sunt, aut capti. Sic nobilissimae vrbis recipiendae occasio turpiter est e manibus emissa. Ex Verona digressi Alexander & Constantianus Pado copias traiecerunt. Erat tum Torilas Ticini, qui nunciato hostium aduentu, tumultuarium contrahe exercitum, parique celeritate vrbe egressus hostiles copias citra Padum ripam offendit meritis castris intratas. Torilas effi multo erat viribus inferior, descendit tamen in discrimen pugnae, sed vt vires consilio alitquo iuuaret, vnam sui equitatus partem, noctu, praeter Graecorum castra, ad viginti fere stadia iussit equitare, Trebiaque superato in insidijs federet, quoad praesidium cogerentur, tum vero effuso cursu

Vrasas terficiur

Tortilas rex creat

Socordia Graecorum ducum

Tortilas stratage ma

tumultuose a tergo sese hostibus ostenderent. Vbi igitur illuxit, vtrinque est acie descensum, stabat aduersae acies mox paulo cocursura, in tera Valaris qui dam Gorhus vir fortis, & in signi equo sedes, armis instructus fulgenter, ferociter, gentiliusque ostentator virum ante aciem stans alra clamare voce, vt vnus aliquis ex hostibus secum fingatur praesidium decerneret, caeteris quiescentibus, Arrauades Armenius ex aduerso progressus, certamen obijcit insensit itaque hastis in se quos concitant, ac primo concursu Arrauades Gorum lancea transfixit ad terram moribundum explicuit, ipse bellatoris equi impetu i aduersam cuspidem euectus, letale vulnus accepit, quo triduo post extinctus est. Caeterum singulari illa pugna decreta confestim acies cossilixere, sicutque diu praesidium & crucium & anceps, multi vtriusque hinc inde conatus: nec tamen adhuc alterutro fortuna inclinabat, quum repente Gothicus equitatus a tergo circumfremuit & clamore appropinquauerat visus est. Turbavit res inopina Graios duces, turbauit & militem, qui in acie stabat, ancipiti quoque metu capti in fugam vertuntur: vero, solutis ordinibus, dispersatim milites caeduntur: multi quidem in fuga caesi: sed plures oino capti: & quod victoriam multo insigniore reddidit, Iustiniani signa quae in acie steterant capta sunt, & ad Tortilam relata: fuit hoc quoque celebris victoria, quae cum duplo maiore hostium numero Tortilas cossilixerat, ipse victoriam perhunc am exercuit, multis sine precio dimissis, quod ad clemenciam famam cossilandam multum cossulit. Nec Iustiniani duces ad vnam aduersam pugnam est valde calamitosam, collapsi sunt a io, sed copias pro se quisque reparare, Tortilas & ipse post victoriam ne quid laxaretur daretur hostibus, alieno ductu praualidum exercitum misit in Heruriam, vbi Iustinianus erat vnus ex Graecis ducibus, hunc Gothi improuiso accessu Florentiam cospulsum obsidione cingunt. Caeteri duces suorum periculo commoti ex Rauenna continuo in Heruriam aduolant, quorum aduentu soluta est obsidione. Secuti dein sunt Graeci abeunte hostem, ducta barque Vitalianus primum agmen. Is ferociter Gothos adortus, vt ex edito loco deturbaret, in aduersum montem per iniqua loca egit militem: hic quum meo conatu miles, qui circa ducem intrepide pugnae obibat, transfixus hasta concidisset, salus rumor peruastrat aciem, ducem primo loco dimicantem, non militem, istum occubuisse temere credita tantum militibus iniicit terrorem vt continuo cepta sit fuga circumspicant, estque adeo foeda trepidatio orta, vt fugiens miles copias, quae a tergo sequebantur cum ipsis ducibus retro auerterit, sicque nullo virgine numerosus exercitus turpi fuga dissipatur. Gothi siue terrorem hunc ignorauerint, siue copiarum sint magnitudinem veriti. Florentiam quod satis constat, non sunt repeterere ausi, atque per haec septimus Gothicus belli annus, quae Belisarius inchoauit, est circumspectus. Principio igitur eius anni, quae proxime secutus est, vbi primum miles est hybernus eductus: Tortilas cum florentissimo exercitu in Flaminiam venit, hic demum Iordanus, & Agnellus Rauennas, qui de his rebus scripserunt, pugnam illam ad Placentiam superiore anno a Iustiniani ducibus male pugnatam crederent, Tortilas Caesena alijque Flaminiae locis partim vbi, partim metu subactis in Heruriam transfretis in Tyberim transgressus, per Vmbros, Sabinos, & Marsos, in Campaniam descendit, nec multo post Beneuentum viciniam moenibus nudauit, nec locus alioquin natura munitus, sedes belli feret hostibus. Neapolim inde est oppugnare adortus, quam praesidio obrinebat

Singulae certamen

Graecorum caedes

Graecorum fuga

Tortilas successus

Tortilas humanitas in Romanis mulieres

Graeci ducum partem inter se pro uincias

Novae Graecorum copia

Profligati Iustiniani classis

bat Conon Iustiniani dux, erantque cum eo mille militum. Sed dum vrbis vna obsidione teneret, Cumae, & alia quaedam oppida, Neapoli circumiecta, aut vi capta sunt, aut vltro dedita, veneruntque matronae plebsque ex Romana nobilitate, in Gothorum potestate, quas perhoneste Tortilas penes se habuit, atque honestissimo comitatu gratis Romam ad suos dimisit, adeo vel media Barbaria optima interdum proueniunt in gentia, cuius ortus erat Tortilas in Italia, Gothico tamen sanguine oriundus. Et quia procul aberant Iustiniani duces, paucis diebus vniuersa Apulia, Lucania, & Calabria, Tortilans cessere armis. His hostium successibus percussus Graecorum duces, caeterum quia pecuniarum defectu stipendium militi non dabatur, & ob id militiam detrectabat, quando castra in aperto fieri non poterat, partiti sunt inter se prouincias, vt alij alia loca praesidio obrinerent, Romam Vitalianus, Bessas Spoletum, Cyprianus Perusiam, Iustinus Fesulas, Constantinus Rauennam sortiti est. Obsidebatur interea Neapolis a Tortila, terra maritima, apparebatque breui fore, vt vrbis ipsa cum suo praesidio, in hostium potestate veniret, nisi mature subueniretur. Exandere Iustinianus, factus deus quae in Italia fiebant certior, pudesque ignauitae suorum ductu, quorum imbellia tam breui oia in Italia mutata essent, bellumque tam integrum cum Gothis esset quam ab initio fuerat. Mittit itaque Maximianum praetorij praefectum in Italia, qui aliorum errata corrigeret, repararetque simul bellum, data est illi classis opulenta, cum valido exercitu, vt & terra & mari iret gereret. Sed homo timido ingenio magisque ad ocium quam ad negotium natus, in Epirum vsque progressus, dum ibi nunc haeret, nunc illa cautiore puidedo feder, Italiae incensum supra modum inualuit: quum igitur minor dies spes in Maximiano esset, Iustinianus ois more impatiens, Demetrium quendam, quae sub Belisario militauerat, iubet cum classe in Sicilia nauigare, ac si qua occasio daretur, ex propinquo iuuaret res Italiae. Vbi insulam attigit, coperit Neapolim cum suo praesidio breui subactum iri, nisi laborantibus subueniret, iam enim ad extremam inopiam ventum erat, optuladum illis ratus, confestim ex tota insula naues accersit, conflataque classem ingentem, dedit eam ipsam inanem. Persualum habuit Demetrius posse fieri, vt vbi primum ingens ille numerus nauium in hostium conspectum venisset, terretur Tortilas a mari saltem solueret obsidione, nec tale ludibrium caruisset effectu, si Demetrius ex alto cursum ad vrbem intendisset, verum praeteruens se tantum ostendit, ac velut aliud negotium secutus Tyberina petijt hostia, cursu nihil intermisso, vt ex vrbe supplementum classis acciperet. Milites qui Romae erant bis praesidio victi, naues ascendere recularunt. Tum vero Demetrius praesentis spe destitutus, cum his nauibus, quas ab initio habuit, effi longe impar hosti, fortunam experiri statuit. Tortilas factus certior de Demetrii reditu cum nauibus ad pugnam instructis, in eum iam appropinquantem ex improuiso facit impetum. Subitus hostium accessus adeo Demetrianos teruit, vt ne tentare quidem pugnam sint ausi, sed passim fuga disiectos Gothi celeritate nauium affectu velut inerte pecora trucidat. Pauci admodum, & in his Demetrius, scaphis vsque, in proximilittus euasere. Caeteri ad vnum, aut ferro caesi sunt, aut cum frumentarijs nauibus capti. Sub id tempus Maximianus cum maiore classe Sicilia tenuit, sed quum omnia ab eo cunctantius fierent, nec proximo Italiae periculo oculisque propemodum ad motu moueretur, absens Iustinianus, absentem conuicio carpebat, instabatque nunc imperio, nunc minis

vt in Italiam transiret, ille siue ignauia quadam animi torpens, siue quia plus videre quam caeteri, nulla vi subigi ponit vt Italiam peteret, quin classe tribus ducibus data, Demetrio, Herodiano, & Phasge in insula defedit. Erat iam brutale anni tempus, & ob caeli intemperiem mare primum tractabile, quo accidit vt tota classis, saeuente pelago sit ad ea litora delecta, quibus Gothi proxima habebant castra. Nec hostes tantam occasionem neglexerunt, qui facti in naufragios impetu, sine vltimo maiore certamine & viros & naues in suam potestatem redigunt, paucis admodum numero interfectis, qui primo occurru praesidium tentare ausi sunt. Caeteri capti sunt, & in his Demetrius dux classis. Caeteri caecus, casu potius quam consilio, interfecti, atque ita modi ca temporis intercapedine, ductae Iustinianae classes sunt circa Neapolim delectae. Tortilas Demetrium vincendum Neapolitanis & militibus spectandum praebuit, qui regis permisso ad suos verba fecit, horatusque est ad deditioem, quando duabus classibus vna post aliam amissis, non esset amplius vnde auxilia expectarent. Ingens metus lucifugis ciuitatem inuastit, vbi satis apparuit nullam spem suae peresse amplius tolerandae obsidionis: nemo erat cui non persuasum esset diem, qua Tortilas Neapolim potiretur, eandem supremam fore vrbis ciuibusque quos Barbarus plus quam hostiliter odisset. Erantque ciuitas in hoc moerore, quum praeter spem omnium Tortilas e muris ciuitatis benigne affatus, in spem erexit melioris fortunae, restatus gratiam non supplicium a se Neapolitanos expectare oportere. Quando vnus omnium populus in Italia non vltro, sed vi, Belisariana oppugnatione, Graui imperij iugum subijisset: factaque per haec ciuibus spe venie, promissaque militibus incolumitate, quum triginta in duciarum dies petijissent, ne deditio temere facta videretur persudisse ferretur Tortilas non tricenos tantum dies libenter concessurum esse, sed ter tricenos, si ita ipsi vellent. Caeterum ciues, & qui in praesidio erant, tantam in hoste comitatem complexi, paucis diebus illi portas praefecerunt: praesentis fide deditis Tortilas, nemo violatus, nihil cuiusquam ademptum, dataque est opera a rege, ne longam inedia pacis immoderata cibi affluentia officeret, dato suis negotio vt ad certum pondus daretur singulis cibis, quod tidieque aliquid adijceretur. Cononi praesidij praefectio, & qui cum eo erant commilitum ea condicione obtulerit, vt equo iure cum Gothis suo ductu bellaret, caeterum abire volentibus naues praebuit, inde quia per aduersas repestates mare tractari non potuit, terrestri itinere dimisit, equisque abeuntes iumentis & viatico iuuat. Sed quum tam facilis esset in alios Tortilas, a suis disciplina militarem seuerissime exigebat, vt nihil impune delinqueretur, rapere aliena, aut vim inferre capitale erat, sequebaturque supplicia bonorum publicatio. Haec Gothorum modestia, contra dissoluta hostium licetia et inperies, adeo studia hoim immutauerunt, vt iam multo popularius esset Gothicum nomen in Italia, quam Iustiniani principis & Graecorum. Et fors bellica per hunc modum variabat, quum Belisarius ex Persico bello, quod nondum praegatum habebat cum Cosdrome eius gentis rege, Iustiniani iussu, est in Italia reuocatus. Iordanus qui res huius temporis scripsit, Cosdromem Parthorum regem prodidit non Persarum, sed Persae sub Parthorum rege tum fortasse erat, vt diu antea fuerant. Traxit se cum Belisarius ad quatuor milia voluntariorum Thracum Cerat enim opus nouo milite veteranis ad Persicum bellum relatis, cum his ille in Delmatia venenit, soluitque obiter Idruntum obsidione, est id oppidum in

Periclitatur Graeca classis

Neapolitanorum metus

Neapolitanis dedit Gothi

Tortilas se ueritas in suos

Belisarius iterum in Italiam mittitur

dum in cōfīnio Calabriae, qua parte insigniter ma-
reangitur inter Italiā et Ceraunia p̄montoria. Has
rex Pyrrus angustias olim, inde M. Varro Ep̄it̄a-
tico bello pontibus iunxissent, nisi diuersae vtrūq;
curae a tam memorabili ope auertissent. Graeci ob-
sidione fatigati, pacti fuerant cū Gothis in paucos
dies deditio, nisi auxilia adessent. Ceterū matu-
ro Belisarij occurrū, qui Valerianū cū cōmeatu, &
nouo praesidio eo celerare iussit, Iduruntini obfidi-
ne soluti sunt. Ipse Salonas primo, de Polā p̄gres-
sus, ibi Tyronē exercitū aliquandū exercuit, postre-
mo Rauennā trāsmisit. Hic oīa sua opinione dete-
riora inuenit. Gothorum opes plus nimio inualue-
rant, fracti erant ciuitatū & populorū animi hostiū
succellu. Quidā etiā praesidiōrū iniuria, & ductū aua-
ritia, superbiaq; intolerabili, ab imperio alienati, in
Gothos ludia & fauorē inclinauerant. Milites la-
borē militare horrere, ignauit̄e & inertiae dediti. So-
ciorū spolia magis cordi esse, q̄ hostiū, pro fortib;
inertia, licentia pro modestia placere. Haec mala in
causa fuerūt, vt Belisarij ducis omnim ea cōspicere
clarissimi haud perinde gratus fuerit accessus, nec
multū eius praesentia erecti sunt suorum animi in
spem aliquā felicioris militiae, quando ne pecuniā
quidē secū atulisse diceretur, vt meritiū militibus
redderet stipendiū, exercitus quem in Italiam de-
portasset, ex tyronē milite constaret. Nemo igitur
concionē habentē, disertiq; de summa belli est
voce aut vultu assensus, sed desperatio in ore oīm
eminere, sensit rem perditam callidissimus dux, si-
mulq; p̄uenit Italiā a fe repetitae. Totilas inter-
rim per oppidanorum discordiā Tybur occupat,
vnde Gothi Romam et vnicuersum Latii vltur ex
arce quadam sunt incurfare adorti, mox audito Be-
lisarij accessu in Piceno aduolat rex, Auximumq;
obsidione adortur. Misit eo Belisarius mille equi-
tes, sub tribus ducibus, horum Racilas posttridie q̄
venerat ad pugnam egressus mortē in praelio occu-
bit. Profectus est & Vitalis in Aemiliā, cū Illy-
riorum manu, qui Bononiā a fe receperat, subita
militum defectione, haud multo post coactus est
relinquere. Illyrii domum abiere, coactiq; eius de-
fectionis reddere rationem, causati sunt iniuriā eo-
rum, qui tum tributa crudeliter exigebant, quorū
faciunt liberi & vxores, ceteris bonis ademptis,
pelli dicerentur proprijs laribus. Testari igitur nō
se ad hostes transiisse, sed domesticā calamitati
subuenire voluisse. Graeci equites qui Auximum
praesidio obtinebāt, paucis diebus, quibus eo mis-
si fuerant, quum obsidio nihil fecius teneret, ne cū
equis commeatu deficiente inedia absumerentur,
priusquam vndiq; circumfederetur oppidū, silentio
noctis vrbe digressi, vt in pacatū abirēt, in insidias
prolapsi, ceteris metu disiectis, ducem in hostium
potestate venere. Qui noctis beneficio seruati sunt
transuerfis itineribus Ariminū peruenere. Teneba-
tur Ariminū valido equitum praesidio, qui paucis
diebus, quibus haec circa Auximū gesta sunt, Belisa-
rij iussu P̄saurū inuicere, videri locus ille ad res gerē-
das peropportunus. Ea vrbe Vitigis moenibus nu-
darat, quare irrequieto opere a Belisarianis est fossā
& vallo munita. Iam & muni aliqua erant ex parte
restituti, quum Totilas ex Auximo eo improuisus
occurrit. Locus strenue defensus est, & munitioni-
bus, quae hosti obiectae sunt, & equitum virtute.
Totilas vbi oīm belli rationē cum ipso duce mu-
taram vidit, nec fieri ab hoste sibi copiam dimicā-
di, ne tam numerosus exercitus vnus moenibus pa-
rum industrie assideret, parte vna copiarū ad Aus-
ximum relicta, Firmum & Asculum oppugnare

Belisarij
in Italia
reditus.

Oīa mu-
rata inue-
nit Belis-
sarius.

adoritur, quibus haud multo post deditis in Vm-
bros transijt, vbi praeter spem Spoletū, cum arce
munitissima, quae vrbi incubat, potius est. Herodia-
nus praesidij praefectus, qui eam deditionem fecit,
cum suis ad Gothos transijt. Assitum aliquandū
est a Siffredo defensum, verū eo cadente Assitians
se & vrbe hostiū fidei crederunt. Est & Perusia
suo praesidio seruata. Totilas oīs longioris morae
impatiens, Perusina obsidione omisit, Romā pe-
tijt, qua armis circumfessa oīm ab agresti turba ab-
stinuit iniuriam, quod ab initio vtrūq; regni in cetera
Italia fecit, vt latius agri coleretur.

Gothorū
successus.

Recēs ob-
sidio vr-
bis.

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSDIAE HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS OCTAVAE,
LIBER III.

Rant Romę Conon & Bessas,
Iustiniani duces, era Belisario
cognito hostium consilio, Ar-
tastaras Perfa, & Barbatian
Thrax, cum valida militū ma-
nu, iussu fuerāt eo occurrere, q̄
eruptione ex vrbe facta, Go-
thos primo impetu fuderunt.

inde longius persequendi studio euecti, circumuen-
tiq; ab hostibus, in medio caeli sunt, perquam pau-
ci media caede dilapsi in vrbe refugerunt. Perculsi
ea clades ciuitatem, oīsq; propemodū spes retinen-
dae vrbs est abiecta. Incidit ad huc suspitio ingens
ne vrbs priuato consilio hostibus proderet, qua
Getheus infamia resperus, est princeps fenatus,
ac proinde magna vir autoritate, vrbe pellitur. Iam
& fames ciuitate inuaserat, interclusis terra & mari
cōmeatibus. Neq; em Totilas tantū vrbe preme-
bat, moenibus assidendo, sed reparata classe, quatin
Neapolitana fuerat obsidione vsus, orā inferi ma-
ris grauitate infestabat. Et circa vrbe rem in hoc
statu erant, quū Pacentia, in Cisalpina Gallia, quae
oīm eius regionis vrbiū in Iustiniani partibus ad-
huc erat, ab Altero Gothorū exercitu obsidebatur.
Belisarius qui suarū virtū conscientia, nō sine do-
lore, magnaq; animi indignatione sese moenibus
tenuerat, eratq; militū numero longe inferior, vbi
caetera Italia propemodū alienata, vrbe Italiae ca-
put oppugnari vidit, ratus quod futurū erat, vt ni-
si mature subueniretur, fore vtripsa quocq; Roma
breui in hostium potestate venire, relicto Rauennā
praesidio, in Delmatia trāsiit, nam per Vmbriā
& Hetruriā, ob Gothorū arma, nullus patebat ad
vrbe accessus. Diuersis igitur itineribus consti-
tuit suis laborantibus subuenire, cōmeatus & auxi-
lia vrbi importare. Sed dum ille copias a Iustinia-
no expectat, interea Phocas & Valentinus, ab eo
missi, Portuensem vrbe tenebant, oīa circumue-
cta loca reddentes hostibus infesta crebris excursio-
nibus, quo successu audaciores facti, dum incauti
euagarētur, in insidias praecipitati, cū ea manu mi-
litū, quā habebant, occidione occisi sunt, fuitq; cla-
des illa q̄ pro ceterorū numero calamitosum, magna
vi frumenti amissa, quae ex Sicilia uehebatur. Sūt
qui a Vigilio pontifice ex insula id Romā missum
existiment. Opere precium est hoc loco memorare
quibus casibus fuerit Vigilius iactatus, nam quis
fuerit eius exitus, suo postea loco erit cura referre.

Belisarij
consiliū.

Cades
Graecorū
ducum.

semper femina insolens ineptire, cū Vigilio agere
cepit, vt de Anthemio qui priuatus adhuc fuerat
sibi pollicitus tum demum pontifex praefaret. Re-
spondit Vigilius impudētē se fecisse, qui cū Apo-
cristianus esset, hoīs haereseos dānati restitutionem
promississet, sed multo impudentius facturū, si apo-
stolica locutus fedit, id praefaret. Credere se non ea
promissa seruanda, quae indigna essent & nefaria.
Excauit Theodora, & vt sunt mulierum ingenia
in prauis tenacia, Vigilio irata, Romam misit An-
themij scribonē, q̄ pontifice ipsum inuitū, si spon-
te ire noller, ad se Constantinopolim deportaret,
deditq; super ea re literas Rom. populo, vt si Vig-
lius sua iussa detestaret, vincula illi inicerent, &
Anthemio vincitū traderet. Platina Vigiliū tradit
Romē in iudiciū arreptum, Theodoro iussu, Roma-
nis quibusdam adiuuātibus, capitae accusationis
fuisse, q̄ ipse fraudē Syluerius circūuentus digni-
tate spoliatus esset, & mox in exilium actus, & q̄
eisdem Vigiliū pontificis iussu, adolescens quidā
a Vigilio Alterij cōsulis filio, ad necē caesus esset.
Ceterū ne pontifex iudiciū subterfugeret, ab An-
themio quē Theodora miserat ad Cecilie aedem ca-
ptus, Constantinopolim perductus est. Ferunt nau-
sectio Tyberis deuectū lapidibus a populo petiitū,
additas etiā diras execrationes. Oīm malorum no-
bis causa fuit, oīa tecū mala deferat. Quod si vera
sunt haec, quae Platina scribit, a fide haud dubie ab-
horret, quod de eadē re literas misit Blondus, illū
ad Sicilia delatum magnā inde vim tritici misisse
ad eius ciuitatis, quā nuper discedens tam infestam
habuisset, in ediam leuandā: ceterū quoquo modo
haec accipienda sunt, frumentariae naues circa Por-
tuensem vrbe, caeso vt diximus praesidio interce-
ptae sunt ab hoste. Scribunt quidam Vigilium eo-
rum permissū, a quibus deportabatur in Siciliam,
Ampliatum praesbyterum ordinasse, & Valentiniū
anistitem ab eodem ad dignitatem promotum in
iunctumq; illi a Vigilio negotiū, vt se absente Ro-
manam ecclesiam & clerum tueretur. Sicilia dein
auctus post longā nauigationē, quō iam Bizatio
appropinquaret, Iustinianū cū magno comitatu
habuit obuiū, a quo summa veneratione acceptus
perducusq; est clero praecedente ad augustissimum
Sophie templum. Inde de Anthemij restitutione a
Theodora appellatus, quum omnia prius se sub-
terum supplicia diceret, q̄ vt impiū hoīem in eam
ecclesiam restitueret, in qua celeberrimo conuentu
se pontifice fuisse decretū, vt Christi mater Theo-
dora iussu ad necē sit propemodū caesus. Ceterū in
Euphemij tēplum dilapsus, inde a tortoribus vio-
lenter extractus per totā vrbe, in laqueo ad collū su-
spenso, ignominiose est distractus, in carcerē inde
obtruditur, vbi aliquandū panis dūtaxat fuit illi ci-
bus & aqua potus. Fertur tam patienter haec tulisse
vt identidem diceret se multo atrociora adhuc laturū,
si pro meritis digna sibi poena irrogaretur.
Qui Vigiliū officio causa secuti fuerant, partim in
exiliū acti, partim ad metalla excidenda deportati.
Miretur aliquis quo modo accidere potuerit, vt is
quem Iustinianus nuper tam honorifice acceperit
mox paulo tā caedē tulerit ignominia, atq; ex prin-
cipali domo non aliud illatā, praesertim quū nihil
occulre fieret, sed Iustiniano ipso, vt credere par est
nō solū audite, sed vidente etiā. At ferit extremis

Vigilius
pontifex
exagitāt.

Theodo-
ra postu-
lata.

Att. incō-
stantiam
Gregorū.

Att. Vig-
lij patien-
tiam.

tēporibus Iustinianū parū fuisse cōpotē, quā
nacta occasione Theodora, multo maximā admī-
nistratiōnis partē ad se trahere. Aut certe Diocletia-
ni exprobratio fuit Vigilio noxē, apud principem
alioqui mitissimū. Fuit inde plures annos in carce-
re Vigilius, alij cū suo comitatu relegati scribunt,
nec prius solutus est q̄ Narfes, qui extremā manū
imposuit huic bello, po. Ro. aduicere, cuius animū
tam longi supplicij misericordia sua sponte subire
coeperat, auctor fuit vt solutū sit vinculis, sed ex
lilio reuocatus, vtrūq; em traditur. Sed quē tot ma-
la perdere nō potuerunt, Italiā repetēs, calculi mor-
bo Syracusis extrinctus est. Corpus ex Sicilia delatum
ad Marcelli phanū salaria est via sepultū. Sed
hęc q̄ ad Vigiliū mortē fatinā, alioquot interiectis
annis secuta sunt. Ceterū quandū Vigilius vixit,
Pelagius propontifex ecclesiā Romae administra-
uit. Fuerat Pelagij nomē apud Romanos factis illu-
stre, sed quum vir optimus, & multa possidens in
summa annonae caritate innumeros ciues pecunia
iuuisset, leuassetq; pro viribus ciuū desideria, quū
rerū oīm angustia laboraretur, multo ex eo clarior
est factus. Missus itaq; est legatus ad Totilā, qui cū
eo ageret vt inducijs datis bello abstineret, fore, vt
nisi sibi auxilia per eos dies mitterentur, vrbe illi
traderet. Accipit Totilas Pelagium ad se venientē
satis amico vultu, priusquā ille postulata offerri coe-
pisset, inde vbi ad quid venisset Babarus audiuit,
tum rex acerbe insolentemq; in Ro. inuectus, Theo-
doricū & Gothorū beneficia in eam ciuitatē expro-
brans, perfidam ciuitatē & ingrātā appellare, inde
quū plura magis barbāre q̄ hostiliter in hanc sen-
tentia dixisset, eo detorsit orationē, vt diceret nul-
la opus esse legatione, nullam salutis viam reliquā
fore po. Ro. praeter vnā, si muros demoliantur, sed
& Gothorū exercitū in vrbe inducāt, eam fortunā
habituū quā victor esset hostis daturus. Tum Pela-
gius, quando inquit Totila, praeter ius gentiū le-
gatos aspernaris, vt ne praesertim velis audire,
nos diuinā opem implorabimus, inuocati cōeli nu-
men, vt spero aderit, humanāq; franget superbia,
atq; pauca haec effatus retro abiit. Post Pelagij re-
ditum, ciuitas Totilae superbia auerfata, oīa extre-
ma prius ferenda censuit, q̄ ita uim hostem ciuium
exitio imminētē, vrbe accipere. Obstinatis itaq;
animis ad resistendum, famem alioqui intolerabi-
lem, maiorum metu, constanter serunt. Venit nec
ita multo post a Iustiniano nouus in Delmatiam
exercitus ad Belisarium. Incidit hic anceps consul-
tatio terreftri ne itinere per Auxiliam cum com-
meatu Romam tenderet, an pars vna mari cum cō-
meatu iret, altera terreftri itinere. Ceterum quia
res nullam patiebatur dilationem, placuit vt terra
mariq; iretur, fore aiebant si secundae adessent rem-
pestates, vt quinto die classis subiret Tyberina
ostia. Belisarius itaq; cum classe in Italiam trans-
gressus, Hidruntum obsidione leuat, inde in stitu-
ta nauigatione celeriter repetita Romam irrequie-
to cursu peribat. De huius aduentu factus certior
Totilas, quia satis apparebat ad quid veniret, Ty-
berim ab vna ripa ad alteram trabibus ferreacq; ca-
rena iunxit, duodecim milia passuum ab vrbe, qua
annis arctissime fluit, pontem fluuio imposuit,
statuitq; vtrinq; castella, cū suo praesidio vt omnis
importandi commeatu facultas adimeretur. Nec
ita multo post Belisarius Tyberinum ostiū subiit,
subsedijt circa portum, suorum aduentum expe-
ctatur, qui post Belisarij discessum in Italiam
transmiserunt. Erat Ioannes cognomento Vitalia-
nus horum dux, is Gothos subita pugna adortus

Theodo-
rae autori-
tas ob vi-
ri amena-
tiam.

Vigiliū
ceritus.

Totilas
in Ro. in-
uchitur.

Durae cō-
ditiones
quae a To-
tila ppo-
gatos ad-
nebatur.

Noua au-
xilia a Iu-
stiniano.

Tyberis
obstruit,
a Totila

ad fatietatem cecidit: Brundisium primo impetu caput, ubi paululum comoratus est quoad Apuliam & Calabriae civitates in fide reciperent: Canusio inde portus est, venitque circa Cannas vicum veteri Roma clade ad posteris in signum, cum Tulliano in colloquio quum, erat is Venantii filius, qui tum in Lucanis erat longe princeps. Per hunc igitur est spes Graecis facta fore ut Lucani & Brutii, qui Graecorum militum iniurijs ad Gothos defecissent, sua sponte in fidem rediret, si spes veritate fieret. Laudatus est Tullianus iussuque rem exequi. Miserari tera Totilas Capuam praecipuum partem sui equitatus, estque equitum duobus mandatum ut Vitalianum praetergressum euestigio sequeretur, caetera fore sibi curae. Nec Graecum ducem lauti regis consilium, qui ubi indicio cooperit quid esset praefectus equitum negotium iniunctum, in situ itinere avertis in Brundisio abiit, ubi circa fretum Richimium dum Totilae ducem, qui praesidio eam provinciam obtinebat, cum ululario praefecto adortus, facile superavit. Magna pars copiarum caesa est, ipse dux perditis rebus, cum ijs qui caedi superaverant, de ditione fecit. Brutii & Lucani, iam opportunam occasione complexi, secunduam pugnam Gothi de fecerunt. Fremere interea Belisarius, Vitalianusque ignaviam palam capere, quum lectissimum equitarum haberent, nam Heruli et Hunni cum eo erant, vnam Gothorum equitum alani formidant, futurum ut ea mora supra quae dici possent, Iustinianus rebus officeret, si Roma iam inedia confecta hostibus, quia plus non posset, post longam subsidij frustrationem dederetur. Hec ille in absentem iactare, Vitalianus dubium metu, an quia id facere conducibilis duxerit non modo non Romam venit, sed retro in Apuliam revertens, ibi castra fecit. Belisarius desperans suorum accessum, haud amplius expectandum ratus, expeiri constituit, an cum his copijs, quas habebat, posset commearum & auxilia vbi importare: & quia multo erat hostibus inferior, quae ut aperte acie dimicare posset, fluvium sibi periculum facere audaci conatu adortus, ducentes naues, quas Graeci Dromones vocant, nostris credo Celoces, frumento honoratas, lectissimisque militibus in eas impoitis, adverso egit flumine. Praecedebat lignea turris duabus ratibus posita maiore celitudineque essent Gerhorum castella, quae ab utraque fronte pontem obtinebant. Habuit & turris suos propugnatores omnifariamque tela ad hostes ex adverso conficiendos. Reliquae copiae, compo sito agmine, ripam tenebant, ac cum navibus, quae ab Helciansis trahabantur ex aequo pcedere. Primo itaque accessu hostis citriori praesidio deiectus, laeva enim ripa Belisarius ducta bat agmen, quae Totilanis erat castris aueisa, miserat ad haec Graecus dux Romam qui suos moneraceret, ut sub id tempus, quo ipse erat Romam venturus, illi eruptione ex vrbis facta, Barbarum pugna dilinerent, sed Bellus nequid fecit, neque quando tenuit obsidionem, egit quicquam memoraru dignum. Belisariani praesidio ex vna parte defuncti, pontem cum reliquo praesidio nituntur occupare, sicutque interim arox vtrinq; pugna, varique hinc inde conatus, ad postremum reliquum hostium praesidium est igni expugnatum: quo certamine ducenti circiter Gothorum perire, & iam rescisso ponte erat in clava victoria in manibus, quum iniquum vrbis factum vel vnus portus sultitia, omnia peruerit. Reliquerat Isaacem Belisarius ad Pontentis vrbis praesidium, cum vxore & omnibus impedimentis, praecipueque illi, ut ad nullos de se nuncios, aut de ijs qui in discrimen ibant, aliquid moueret, tantum pergeret cum militibus, qui ad id dabatur, locum

tueri quod ille non modo non fecit, sed audito suorum successu, qui ex altero fluminis praesidio hoste deiecerent, partem ex eo victoriae ratus rancid facere esset iustus, confestim arreptis armis, traiecitque cum suis flumine, impetum in Gothorum stationem fecit, qui ex adverso Hostiam tenebant. Fudit Isaacem primo impetu hostem, qui mox paulo in pugnam reuersus, Graecos milites modico negotio auertit, aueisos ac metu dispalatos passim trucidauit: Isaacem viuum venit in hostium potestatem. Haec clades Belisario nunciata adeo ducem perturbauit ut nec vbi, nec quo casu Isaacem captus esset sciscitatus sit, sed tantum ratus oppidum cum vxore, & rebus omnibus a Gothis teneri, consternatus animo cum navibus, & copijs, retro praecipuus abiit, ceroto moriendi consilio, aut locum nuper amissum recipiendi, praeter spem circa portum omnia pacatiora offendit, sensuque nullam adeo maiorem cladem a suis acceptam. Ceterum animus ira & languore affectus, quum vnus temeritate traxerit manibus occasio fluxisset in febre incidit, qua diu postea confictatus est. Isaacem Totilae iussu vinculis occidit ob Roderici Gothorum fortissimi mortem, quae circum fortiter dimicans occubuisse, iam em clemetia illa qua Totilas ab initio ostenderat in fauorem paulatim abierat, siue quae passiduis successibus ferocior indies animus fieret, minusque iniuria patiens, seu quia ficta ab initio virtus diu simulari non potuit. Satis constat famem Romae pertinaciter toleratam, quia eius immanitas vulgo esset formidolosa, equine carnes, murinae, & alia foeda dictu miseris ciuibus militibusque cibatum fuere, & cum his omnifariam haerere, atque ex his quaedam, quae ne muta quidem anima lia attingunt. Verum desperato auxilio, tum demum in lachrymas & mcerorem versi, alij sua sponte vram finiebant, alij deceptis stationibus noctu fugam moliri. Sed multo plures in priuato fame contabuerunt. Eratque hic rerum status Romae, quum quatuor Isaacii milites vrbem Totilae prodiderunt. Hostis per Afrinariam portam noctu occulte indutus est. Ceterum Totilas, siue vrbis magnitudinem veritus, siue fraudem aliquam, intra moenia compositum agmen circa Lateranum vsque ad lucem immotum tenuit. Peruasis interim rumor ciuitatem, hostem in vrbis esse, conclamataque esset noctu ad arma, quae pauci admodum induerunt: caetera multitudine metu consternata, alij alio ametes discurre, ac multi mortales per eas portas quae maxime erant hostibus aueis, certatim effusi in agros & deuia loca abierunt, imbelli turbae, quae multo maxima fuit, Diuorum templa ad effugium patuerunt. Postea vero quae abude illuxit, Gothi per vrbem discurretes ois sexus & aetatis obuios sine discrimine obrucunt. Inde Totilas, denso agmine stipatus, voti noie ad Vari canam Barionae aede media vrbis adequit. Hic Pelagius tum propo ite (ut arbitror) solenni habitu amictus, habensque in manibus euagelia, suppliciter venienti barbaro sese obtulit. Hunc Totilas intuitus, quod hoc est inquit Pelagius, ad me supplicaturus venis? Venio inquit quando deus te mihi dominum constituit, sed tu miserere quae so tuorum feruor, miserere captae vrbis: His lenis Totilas venia dedit ciuibus, veniitque seruam amplius euagari, edixitque ut praeda Gotorum esset, corpora ciuium libera sinerentur, praecipue simul ne quis mulierum pudicitiae illuderet, adhibuitque diligentiam, ut si quis ille ois esset iniurie expertus. Ipse ut suorum ferociam leniret, concionabundus militi circuire, admonereque humanae fragilitatis praesulante exercitum. Fuisse olim Romanum populum virtute bellica omnium

Isaacis temeritas.

Belisarius incidit in febre.

Fames vrbana.

Vrbs Totilae proditur.

Totilas minus exerceat vrbem.

omnium praestantissimum, longe lateque imperitasse iam vero preclaro humanarum rerum documento, videlicet orbis terrarum, vrbis vrbis, feruioque prestam iacere, magnoque fortunae ludibrio factum ut paucis annis eade sit ciuitas saepius capta, saepius direpta, & ad hostium libidine vexata. Iam & in eo non paruum bellicae sortis exemplum extitit, quod octo circiter Graecorum milia, Belisarii ductu, ducta fere milia Gothorum, ex Italiae possessione prope modum deiecerent rursus quatuor Gothorum milia, viginti & amplius Graii nois, suo ductu & auspicijs vicissent, vnaque victoria factum ut Italia, quae praeter Veronam Ticinum, & Taurisium, tota Graecorum praesidijs tenebatur, multo maxima esset ex parte suis armis recepta quibus fortunae inquit voluminibus? admonemur, non superbe & crudeliter oportere nos praesentem victoriam exercere, sed perhumane potius & clemeter. Adde quod res secundas ut aduersas immoderate ferere non fortium vrorum est, sed hoc diffidentis est, illud humanas vires obliuiscens. Et Totilas his verbis vim inhiuit, inde Romanos pro concione affatus, vehemeter eos increpuit, quod non minus stultum quae ingratas Graecorum, gregis oim leuissimas, Gothi praetulissent, per quos primo ab Odoacris tyranni de, grauique seruitio liberati essent, inde Theodorici clementia multos annos & feliciter & otiose egissent. Contra a Graecorum dominatu, qui nihil secum in Italia ab initio belli attulissent praeter verba quorum abundantissime essent, superbiaque & auaritia, in aperiti rerum oim & virae discrimen adducti semel atque iterum obsidionibus passi, nihil praeter famem, caedem, ac nouissime honorum amissionem lucrificissent. Italiam assidue tributis exhausta, quae sub Theodorico multo frequentius populis remissa essent, qua non crudeliter & superbe vtra Graecis se perhumane a ciuitatibus exacta. Nulli igitur mirum videri debere si Romanus populus suae incostantiae luat poenas, quando nil tam acerbum pari possit, quin acerbia adhuc sit meritis. Atque his dictis, sine spe vlla melioris status concionem dimisit, estque per haec Rulficiae mulier nobilis arrepta in iudicium, quae Theodorici regis statuas frangi deheric fecisset, in parvis sui Symmachi & Boetij conjugis vltione, quae Theodorici iussu fuerat interfecta. De facto nihil ambigebat, caeterum mulieris pietas & amor in defunctos plus valuit apud Totilam, quae regia maiestas, absoluta a rege est, ac nequa vis illi feret diligenter cauit. Misti inde Totilas ad Iustinianum, qui dicerent illi Romam esse in Gothorum potestate, fore, ut si cum Gothis pacem quae bellum maller, ut Roma a se incolumis praestaretur, polliceri ad haec magna Gothorum auxilia, quibus ille omnibus belhis vteretur. Contra si pergeret Italiam infestare, ne vrbis cura se a gerendis rebus auerteret, aequaturum se eam solo, potius quam hostibus relinquere occupatam. Legati ad eum missi Pelagius cuius supra haud vno loco facta est mentio, & Theodorus orator ea tempestate haud ignobilis. Ambo iuramento adacti ut mandata ex fide exequerentur, Romam rediret defuncti legationis munere. Sed dum legati eunt redeuntque, Belisarius quam morbo implicatus adhuc, in omnem tamen recipiende vrbis erat occasio erectus: Id hostium consilium, quum non lateret Totilam, maluit ipse Rome esse quam in Lucaniam & Brutios ire, vbi plus nimio Iustiniani arma inualebant. Misti itaque Gothus rex partem copiarum ad id bellum, ut Graecorum conatibus mature iret obuiam. Legati qui Constantinopolim iuerant, comiter & perhumane sunt a Iustiniano accepti, inde iussi dicere ad quid ve

Rulficiae mulieris

Totilae clementia.

Att. Totilae postulat.

nissent, cum multis lachrymis exponunt Totilae postulata, docet quid victor Barbarus in animo haberet, nisi pax sibi & suis redderetur, insitare superbum excidium vrbis nobilissimum, in cimeterij abitura augustissima Diuorum templa, fora, porticus, Theatra, omniaque sacra & prophana, nisi bello abstineretur. Vberem igitur flentes, & ad pedes principis suppliciter prouoluti, etiam atque etiam orare ut in felicissimae vrbis miseretur, parereturque eam potius seruire, quae extremo excidio dedit, posse fieri ut praesenti periculo seruata in libertatem quandoque restitueretur, at si flammis & ferro dedita vrbis esset fore ut breui bustum & fabula Roma fieret. Haec illi. Iustinianus vero, ea scordia quae fuisse traditur, Belisarius respondit in Italia esse, illi totum bellum negotium a se iniunctum, nec vltra verbum addidit, apparebat ex his facti vrbis ex vnus satellitis sententia pedere, quo periculo adacti Pelagius & collega non destiterunt plures dies amare, ac cum lachrymis praesentem, quae charissimum erant Iustiniano, hos illi rogare, multumque supplicij obsecrare: ut Principis animam fleterent, ne bellandi studio ea vrbis perderet, qua excisa imperij dignitas nulla in posterum futura esset amplius. Haec legati. Caeterum Iustinianus Vigiliij causae erat potius quae publica intentus, iam enim alterum ille annum pene exactum in vinculis erat. Terauit itaque imperator per Pelagium fletere Vigiliij animam, ut Anthemium restitueret, ad postremum, quia sententiam mutare noluit, cum demum, ut quidam scribit flagro adhibere est, permisit principis, ac per vrbis laqueo distractus, estque Pelagius in fama respersus quasi in Anthemij causa, Iustinianus & Theodorae gratificari voluisset, sed is haud aliter quae Vigilius id facinus, ut impium, auersari. Legati retro re infecta sunt Romam reuersi. Hic Totilas vbi quae a Iustiniano responsa habere vult, pacemque sibi negari, paululum addubitauit quod ad se fieri oporteret. Inde iurati similis vrbem excindere adortus, primo eam munitionibus nudat, munitibus plus tercia parte solo aequatis, Capitolium inde incendit, mox passim aedificia publica & priuata subiecto igni deflagrarunt. Ardere vna haec, simulque Auentinus, Quirinalis, Caesulis, caeterisque colles eodem tempore incendi o teneri. Exaudiri fragor reuentium rectorum multarumque aetatum opus, clarissimaeque vrorum monumenta, miserabiliter extinguit. Incensa excisaeque vrbis ois ciuium multitudine, nequis extremis patriae cineribus dare posset lachrymas, paroque Latij & Capaniae oppida dispersa est a Totila. Senatum & primores ciuitatis penes se solum ioco habuit, inde Roma egressus, ne vnus quidem videntium, mare, sceminave in ea remanere passus est, ut omni humano cultu deserta vrbis quondam rerum domina inaeeret, magnam omnino aeo documentum, quae parua sit humanae felicitati credendum, quae quo maior est eo grauius ruit, multoque magis affligit quam cadendum sit, quae quae tanta esse potuit felicitas, ut calamitas & ignominia, vrbis toties captae, non sit multo maior aestimanda? Etem ut omittam quod in ipsa adolescentia fuerat a Gallis, direpta, & incensa est, paroque quae condita caepa, tunc tercentesimo ac sexagesimo, iam vero oim gentium victrix, diuque rerum potita, a Gothis Alarici ductu iterum capta est ac direpta, atque ex parte incensa, nec multo post ab Aetapho, qui Alarico successit ad praedam repetita, paroque clade deformata fundit? excisa interisset, nisi vnus mulierculae praedibus in suo esset vestigio retenta. Securi inde Vandali, qui Genarici ductu ea diriperunt, mox Odoacer & ipse barbarus eam tyrannice occupauit, quo sublato Theodoricus Ostrogothorum rex plures annos

Miserabilis legatorum oratio

Vigilius pontem destrahit.

Totilas nudat vrbem moenibus.

Capitolium incenditur.

Roma sola deserta.

Miserabilis fors vrbis.

Vitalianus prudens consilius.

Brutii & Lucani a Gothis deficiunt.

Belisarius consilius.

Belisarius stratagemata.

Att. fortunae mutatione.

Tēporū
supputa
rio.

eandem cum tota Italia tenuit. Recepta inde a Belisario est, hisq; obfidiōe fatigata, inedia & fame pro pemodū enecta. Demū sub Totila miserabile passā est excidium, de quo nunc sermo est. Interfuerūt a Senonico bello, quo prater capitolium, oia sunt a barbaris fœdata, ad Visigothorū tēpora, qui Alarici ductū iterū Romam cepere, anni circiter octingenti, haud em ad viuū refeco tēpora, quod Chronica scribentū est, nō historico, a Visigothis ad Vadalicā direptionē quadragintaquatuor. A Vandalis ad Odoacrem & Herulorū regnum, duodecimginti, ab his ad Ostrogothos & Theodorici quatuordecim, ab Ostrogothis ad Belisarium qui Romā ab ea recepit gente, circiter quinquaginta. Hinc ad excidium, quod sub Totila passa est, anni duodecim, ac toties tam breui annorū spatio, domiprix illa humani generis, arq; oim genū Roma ludibrio fuit barbaris. Totilas parte vna copiarum Belisario obiecta, ipse cū cætero exercitu aduersus Vitalianum, alterū Iustiniani ducem, ire contendit, nec ille ferocissimū hostem, recentiq; victoria exultantem, est ausus expectare, sed cū suis copijs Hydruntum concessit, vnde breuissimus est in Epirū & Græciā traiectus. Est ita oppidū in ora Italiæ vnde Ionium mare sumit initū. Ea confessio cœlestis hostibus victoriæ, fecit vt continuo Lucani, Brutij, & Calabria iterum ad Gothos descuerint. Er res alibi sic habebat, quæ Spoletū in faucib; Vmbriæ a Gothis ad Græcos defecit. Custodiebat arx, quæ facta est ex Amphitheatro quod peruentū ibi fuit Gothorū præsidio vrbe Totilas mœnibus nudaue rat, eratq; Martianus quidā Constantinopolitanus inter præsidarios milites, is cū duodecimginti alijs præfecto arcis intersecto cā Belisario tradidit. Sub id tēpus Calabriae his finitimi, domo profugū, Tarentum, quod aliquādiu omnī cultu deserūt defolatūq; iacuera, instaurarūt, non veterē vrbe arca, sed partē cōplexi, porruū propinquā, quā in Chersonesi specū mare vtrinq; alluit. Totilas Brutijs, cū Calabria & Lucania, prerer Hydruntū, receptis, Rauennā petere ī animo habebat, quū subito affertur Romam a Belisario occupatā irrequieto opere muniri, ille em rem ausus, quæ vix sit ad posteros fidē habitura, Vrbe magna ex parte mœnibus nudatē, cū ijs copijs, quas circa portum habuit, ingressus, incredibili militū ardore, septē & viginti dierū spatio fossā, vallo, propugnaculis, omnifariamq; munitionibus, aduersus oēm vim extrariam hostū lemq; impetū instruxit. Multi mortales patriæ desiderio, Belisariq; virtute freti ex finitimis locis in vrbe rediere, plerūq; etiā laxitate annonæ est illuc recursum, siquidē Belisarius, vrbe a se infra, confestim sibi adesse imperauit naues quæ tritico honu stræ in pontu stabant, quo contigit vt Totilas qui magni itineribus Romam recurrebat, haud dubia spe vrbe primo accessu recipiēde, aliquoties conatus vallū trāscendere, semper sit cū suorū cæde amnitionib; reiectus. His Belisariani succētib; audaciores facti, extra vrbe ad pugnā egressi, Gothos prælio fatigant, intersectoq; signifero parū absuit quin hostiū sint signis potiti. Totilas vbi omnia vidit sibi obseptā ad vrbe inuadendā, frendens gementq; Tybur concessit, vnde velut ex arce quadā vrbe infestaret. Fluit Anio infra Tybur alioribus ripis, & ob id nusquam sere vadatur facilis. Salaria via, Nomentana, & Tyburina pontibus superatur, qui sunt ad vnūm rupti Belisarij vias, vt ea parte tuitor esset vrbe, & loca vrbi subiecta ab omni hostiū incurfu, Belisarius post Totilæ digressum, muros vrbe validius restituit, por-

Lucani
Bruti &
Calabri
ad Go
thos defi
ciunt.

Tarentū
instaura
tur.

Att: Be
lisarij au
dax faci
nus.

Vrbs a
Belisario
instaura
tur.

tas reposuit, clauēs Constantinopolim ad Iustinianum misit, vt sciret vrbe iterū a se in liberatam asserā, & cum his circūactis est duodecim Gothici belli annus. Nec Totilas diu est Tyburi comoratus, sed cū robore copiarū in Vmbriā profectus Perusiam decreto petijt, fuerat ca vrbs multa opea Gothis oppugnata, sed maiore aliquanto de sensa, grauior itaq; oppugnatio sub regis accessum est Perusinus adorta, sere tamē illi foriter cū præsidio præferocē hostē, in trepidēq; ire obuia illius conatibus. Sed dū Gothi Perusiam assidendo grauius vrgent, Vitalianus hostis absentia nactus ex Hydrunto cū suo equitatu tumultuose Campaniæ fines irrupit. Custodiebantur municipiū Totilæ iussu Romani senatoris, cū præcipua nobilitate, habuitq; ab initio perusiuum Græcus dux fore, vt hic percussis suo hostibus accessu custodia liberaretur. Erant vrbes & oia fere oppida eius terræ a Gothis nudata mœnibus. Cui itaq; prælio, iussu hostium equitib; qui ex improuiso sese illi obtulerāt, rem ex sentētia conficti, oēs Ro. nois inde abducti Romam remigrarunt, fuitq; multo maior maronarij q; viorū numerus: nam plurimi nobilitū nocte qua vrbs Roma tradita est Gothis nocturna repidiatio ne dilapsi, per auersa ab hostibus loca ad Belisarium perfugere. Tulit permolestē id factū Totilas nec vitio ne distulit, sed expeditissima exercitus parte sibi assumpta, citato agmine per Picenū & Marucinos incredibili celeritate in Apuliam irrupit, hinc trāuersis itineribus ad hostē properas, priusq; ex Vmbria nūc ijs scripi potuerit ex Perusia eum profectū, noctū Vitalini castra adortus, his primo impetu potitur, nox effecit vt minor sit cædes edita: milites subita repidatione disiecit, ī proximis montes effugere. Vitalianus & Anulphus Herulorum dux, qui cū Græcis militabat, Hydruntū fuga delati sūt, quo milites nocturno metu disiecit paucis diebus tanq; ad signa frequentes coiuere. Reddidit ea victoria Totilæ nomen valde inuictū, præclarum videri oibus regem cū exercitu magnam Italiæ partē emensum tanta celeritate quā ne expeditissimū quidē cursor potuisset credere, Eratq; res Italiæ ī hoc statu, quū nouæ a Iustiniano copiae Hydruntum applicuere. Has Belisarius receptorus, Conone cū præsidio ad custodia vrbe relicto, ipse cum octingentis equitibus & peditibus trecentis, ex omni numero lectis, oram Campaniæ Lucaniæq; classe præteruectus Crotonē tenuit, vltimus ire per aduersas tēpestates non potuit. Proposito itaq; cursu excursum totū equitatu in Thurios misit, vbi Ruscia locus ad res gerendas opportunus Græcorum præsidio tenebatur. Bessas Hiberijs & Barbario Thrac, præfecti equitū circa Rusianū loco fatiis muro confederunt, vbi sub primum accessum cum hostium equitibus tumultuaria pugna cōgressi, ducentos circiter interemere. Peperit res bene gesta Græcis negligentiam, qua nihil est in bello perniciosius, contemptum & negligentem agere non salutum explorare, non stationes, non speculas disponere, velut omnia circa se pacata essent procul a signis euagari. Id vbi Totilas compertum habuit, pari qua nuper celeritate saltum occupat, Græcisq; ex improuiso terrorem inijcit. Bessas cū parte vna equitum hostem nonnihil sustinuit, ediditq; interea præclara belli facinora. Ceterum eo cadente fusi fugatq; sunt alij, ac passim terrerim cede profligati. Barbario cum paucis ad Belisariū tantæ cladis nuntius venit. Nulla æque res aduersa inuictum alioqui ducis animum eo bello affecit, ac inopinata illa florētissimi equitatus iactura. Cōsternatus ani-

Ro. sena
tores libe
ranur.

Totilas
capit Vi
italiani ca
stra.

Belisari
Crotonē
pedit.

Att. cele
ritate in
Totila.

Cono
niscēdes.

Belisarij
consiliū.

Rusianū
deditur.

Belisari
i Græciā
reuocaf.

mo quia victor hostis haud multo post affuturus credebatur, nauī cū vxore quā suarū expeditionū plurimū habuit comitē trepide concessa, temere se ventis permitens Messanā casu delatus est. Nec Romæ res interea meliore statu esse, Conone qui ad vrbe præsidium fuerat relictus, militari seditio ne interfectus. Cædes ab ducis auaritia orta est, qui quum in re frumentaria negociaretur, arctiorem reddidit annonam. Miserunt milites ad imperatorem qui ab eo peterēt, vt eiusmodi motus nemini fraudi esset, quæ res nisi imperaretur futurū dicerēt vt breui Roma a militibus Totilæ traderetur. Mianacissima hæc legatio fecit, vt venia sit militibus data. Premebatur interim ad Rusianum Græcorū præsidium arctissimāq; tenebatur obfidiōe, & ad eam ventū erat inopiā, vt vi subacti milites in certum diem pacti essent deditioē, nisi alicunde auxilia sibi interim mitteretur. Nec Belisarij in aperato suorum discrimine desedit, sed ex Messana Hydruntū annauigauit, vbi exercitu a Valeriano accepto, cum numerosa classe, & omni copiarū robore, ex alto sese ijs qui obfidiōe tenebantur ostēdit, hic priusquā litioribus appellere naues subita sunt tēpestare disiecit, fecit tamē conspecta classis, vt deditio nulla secuta sit, spe em elati præsidarij milites in retinendo loco perseverauerunt. Assidue multo post Belisarius nauibus, ex tumultuosa illa iactatione receptis, sed in terra descendere non est ausus, Gothi instructa acie litus obtinentib;. Ad auertendū igitur hostē præsentī conatu Vitalianū in Picenū agrum cum Valeriano & parte copiarū ire iuber, ibiq; res Gothorū subita vi bellica infestare, ipse cū reliquo exercitu Romam ad militarem seditioē cōprimendam retro abiit. Totilas est bellum ex Piceno nunciabatur, perrexit tamen Rusianum oppugnare, duobus milibus equitum missis, qui Picenas a Græcorū armis tuerentur. Nec qui Rusiani erant diutius hostē rulerunt, quin omni spe subfidiij abiectā, cū Totila incolumitate pacifcūtur, quā non solū imperarunt, sed vt oia sua haberent permillum est si cum Gothi militare velent: si minus vt cū singulis vestimētis præsidio de cederēt. Magna pars militū ne sua amitterēt, apud hostē remanserūt. Alij equis & armis traditis Crotonem incolas tunc dimissi. Vnus Colegerius præsidij præfectus qui autor fuerat oppidi post primum foedus contra fidem retinendū, Totilæ iussu verberatus est, atq; intersectus. Oppidanorū bona militi prædæ fuerunt. Viromū & seminarū corpora libera rex esse iussit. Er res Italiæ per hunc modum habebant, quum Belisarius est in Græciam reuocatus, imperato illi per Antoninam coniugem reditu, quæ ad hoc ipsum ex Italia, Constantinopolim ad Iustinianum & Theodorā, aliquanto antea nauigauerat, vires permissū. Ceterum non tam multos liebes preces Iustinianū flexere ad Belisariū reuocandum q; Parthici belli terror, qui tum maxime impendebat. Belisarius vrbe milibus peditū Romæ ad præsidium cū Diogene viro impigro relictis in Græciam nauigauit, quinquennio postquā in Italia bellum instaurauit, fuitq; hic decessus illi haud tam speciosus & celebrē prior ille, quum Vitigimē & Gothorum primores, Bizantium captiuos duxit. Poruit scio nō vna causa astrui imaturo huic Belisarij decessui, sed certe vel vna quam dicam fuit, aut certe præcipua, q; res Gothorū adeo valida erant, vt de Italia & vrbe retinenda dux bellorum peritissimus desperaret. Sub Belisarij profectioem Perusia diu oppugnata, Gothi vi & armis potiti sunt. Et Totilas audito Belisarij de-

cessu Romam iterum oppugnare est adortus, sed vrbs quum Diogenis & militum virtute, tum ciuium consensu, qui infense Gothum oderant, multo fortius est defensa, quam ab initio fuit hominū opinio. Hostis a mœnibus repulsus vnus spem alebat, vt diutius assidendo ciuitatē fame adactam ad deditioē compelleret. Erāt multi Romani generis apud Iustinianum domo & Italia profugij, efflagiare hi die noctuq; vt Belisarius in Italiam remitteretur. Idem Godingus ad id ex vrbe missus publico nomine postulare. Polliceri multa Iustinianus armāq; alia ad eam expeditionem necessaria studio comparare. Libero quodam ex Romana nobilitate dūce ad Italicum bellum exequendum declarato. Ceterum alijs superuenientibus curis Gothicum bellum omisit. Totilas interea Portuensī vrbe capta, omnem spem commeatu Tyberino fluuiō subueniendū hostibus ademit. Cætera oppida vrbi finitima in Gothorum potestate erant. Habuit vt dixi ab initio perusium Totilas, vt breui ciuitas fame domita sibi dederetur, nec sua deceptus esset opinio, nisi Diogenis & eorum qui obfidiōe premebantur, in dūstria, tempessuumq; cōsiliū futuræ inopiæ præcauisset, quicquid em soli intra muros fuit vacuum ædificijs inaratum, sparseruntq; tritico, quo contigit vt priusquam commeatu desiceret, maturata sit seges vrbe defecta, erantq; per hæc Romani diu latari obfidiōem, seruastēntq; postremo vrbe, ni Iauricorum militum fraude fuisset Gothi tradita. Habebant hi stationem ad Capenam portam, cæterum questū inter se quod stipendium sibi nō daretur, de vrbe hostibus prodēda consiliū ineunt, missiq; sunt ad Totilam qui cum eo de deditioe agerent: & iam de tempore & loco conue nerant, veritus tamen Totilas nequa vis intreret, quo minus sibi porta aperiretur: tale commentus est ludibrium, vt duo tubicines, fluuiali scapha sedentes, nocturno tempore, aduerso Tyberis subuecti, vrbe sese occulte insinuarent, inde repente terribile classicum ederent, ipse cum robore copiarum tam propinquus vrbi confisit, vt strepitus armorum ab ijs qui in muris essent, exaudiri non possent. Ad subitum igitur tubarum clangorem incredibilis terror inuasit ciuitatem: nullus enim sensus est terribilior auditu. Conclamatum est itaq; ad arma, cōcursumq; ex vnde maius ostendebatur periculum. Interea aduersa parte Totilam peditores in vrbe accipit, cum vero a tergo vero terror ortus, cædesq; simul edita. Ciues militeq; ancipiti malo percussī, alij alto diffugiunt ac parte vrbe maxime hostibus aucta fugam moluntur. Diogenes cum globo militum vrbe egressus Centuncellas iter inrederat, erat id oppidum adhuc in Græcorum potestate, sed infestis ab hoste itineribus in infidias præcipitatur, ægreq; ex suorum reuulsus strage, aliquot etiam volueribus acceptis seruat est. In vrbe aliquot locis est atrociter dimicatum, sed vir vnus Cilix genere, Paulo fuit illi nomē, equitum alæ præfectus, prælio pluribus locis instauratur, vsq; ad lucem memorabilē pugnam edidit circa Adriani molem, quo omnis barbarorum imperus incubuerat, alibi aut tantū fuga fuerat, aut breui certamē miserat. Insederat ille pontem, molefct; tergo erat nonnihil adiuumento. Insistit id certatum, Gothi in dignantibus, q; tam pauci victoriam iam partem interpo-

Romam
Totilas
reperit.

Ro. solū
intra mu
ros serit.

Totilæ
strage
ma.

Roma ca
pitur.

Pertinax
Græcorū
certamē,

Difficilis interclusio fori conditio.

Oratio Cilicis.

buerant, erantq; adhuc multo plures occubaturi, quum Totilas caniuisset receptui, testatus stultis & demencis ducis esse victo, quæ gratis possit velle suorum sanguine redimere, teneant inquit locum dum famis illos nobis tradat hic assidentibus intra biduum aut triduum ad summum, nam ne in crastinum quidem paratum habent vnde viuunt: quibus verbis apparere ad id tempus Adriani morem sine commate & præsidio fuisse. Erant cum Paulo Cllice quadringenti equites, viri fortissimi, qui remissa pugna quærere cœperunt inter se, quæ via qua vi incolumes inde abirent. Erant qui deditio nem faciendam censerent, alij durandum esse arbitraty, atq; equinis vescendum carnibus, non deerant qui celeri fuga inde abeundum dicerent: verum neq; deditio placebat, horrebant ad vnum ois irati hostis fœuitia, horrebant inconstantia & perfidia nomen, nec tam foeda & insueta alimenta pbabatur quisquæ, quæ si etiã persuaderi potuissent, nulla tamen auxilia quæ expectari possent, & iam omnia erant hostibus insessa, vt ne spes vlla in fuga esset amplius. Quis nulla itaq; ratio intri posset quæ salutem polliceretur, nec tam difficilis consultiatio dilatione vlla pareretur, tum Cilix ita ad suos verba fecisse dicitur. Quam manifesto teneamur periculo videris viri fortissimi, quocunq; mentem & oculos veritatis minaciter fortuna sese nobis offert non consistendi hic, non abeundi facultas vlla nobis relinquitur, ois præterea deditio misera, sed quæ ne salutem quidem pollicetur longe miserima, ac præceteris ærummosa. Circumferretur vndiq; infestis Barbarorum armis, sine comætu, sine spe auxiliij, nec spes vlla in victoris clementia reposita est, qui præter q; natura est fœuus & immittis, multo nunc insensius nobis imminet ob suorum cædem nuper editam: & quia vrbe capta victoriam illi interposulare ausi simus, non tam vincendi spe q; resistendi pertinacia quadã. Deditus est sanguis immanissimo hosti, sed cauendi esse ne impune detur, ne turpiter dediti, vt inertia pecora lugulemur, quanquã ea est generis immanitas vt simpliciter genere mortis contenta esse non possit, insultabunt illi nobis in potestatem redactis, per varia supplicia distrahent vitæ cruciatum. Quod qui deditio nulla esse possit, aut turba aut honesta, siq; ois spes abeundi haud dubie adempta, nec sit præterea cur hic inedia macerari velimus, pueros imitati qui in aduersa valetudine dolore confici malunt, q; ferro secari. Sed hos timidi & inertes imitari debet, & qui neq; cor habet neq; sanguinem, nobis fortis & honesta mors est omnibus anteponenda, facere fortia aut pati virorum fortium est, quos nihil formidare oportet, nisi quod tupe est & ignominiosum. Quod qui ita sit vna nobis via relinquit, quã ingressi fortes omni auro iudicabimur, vt subita irruptione in hostem inuesti stragem q; maximam edamus, ac pro numero inaudita, non ludibrio sit illis noster interitus, sed funectus & extrialis. Fiant illi nobis cadentibus nō rideant. Quid q; si venia etiam impetranda sit: non lim tamen hostium beneficio viuere. An paucorum annorum accessio cuiq; tanti esse debet, vt non male honeste cadere, q; cuiq; obnoxius viuere: Quod si libere etiã & honeste liceat, humane vitæ exitus in vniuersum de homine iudicat, qui quo pulchrior est eo longius extendit de fundit memoria, commendationeq; tranfmittit ad posterum: talis mors vita est, & non ea quæ ex fato pendet, qui oia obliuione inuoluit. Ite igitur viri fortes mortemq; per virtutem optent, quã iuxta ciues hostesq; mirabuntur, inuidiantq; si viri sunt. Necessitas & virtus

ad id facinus horrantur, hæc vult vt perpetuo viuamus, illa ne moriantur inulti. His dicitis accessi equites animum indubitate morti despondent. Coplexi itaq; se atq; inuicem osculantes, vltimo se certamini comparant. Consilium erat in proximã Gothorum statione impetum facere, ac quum totũ exercitũ in se uertissent, fortiter dimicando mortem occubere. Sensit id Totilas, ac simul vidit hostem ad extremũ se casum parare, veritus ne desperatio & virtus paucorum maiorem q; pro numero Gothis cladem afferret, Caduceator ad eos misit, qui conditionem ferret, vellent ne equis & armis relictis incolumes abire, an omnia habentes secum militare. Latenti eo nuncio equites præter ipsum ducẽ qui cum Mundo Isaurico ad Iustinianũ redire maluit, ceteri conditionem accepere. Totilas Romanos qui in templa refugerant incolumes præstitit, nec vrbe aliquo modo violauit, quin vt frequentius coleretur, ex tota Campania Latioq; in reliqua Italia ciues vt Romam remigraret, edixit, ediditq; equestres ludos, & alia quaedam spectacula, vt ciuium animi tam longa malorum serie affecti, in spem aliquam erigeretur melioris fortunæ. Adoratus est & publica quaedam opera restitueret, vt non tantũ odij priore victoria præ se iulisset in diruenda vrbe, q; tunc iterum capta studij & clementia in ea restitueret, quod quidam voto accidisse arbitrantur sunt, alij credere permoleste cum tulisse, q; se Francorum regis filia nuptias petente, esset vulgo a Galis iactatum, non esse Totilam Italiae regem, Roma ab eo exiã. Quidam alij, & in his diuus Gregorius, qui haud multo post fuit pontifex, aiunt, Totilam post Romam primo captam, cum Benedicto abbate congressum in Bauro, vbi ille uentum Apollinis templum, in monasterij vnum uertit, obtulissetq; se illi ignoto habitu, vt sanctitatem hois, q; in ore multorum erat, experiretur, estq; nihilo scius agnitus, quũ alius in frequenti comitatu regis insignia gestaret, tum ab eo monitus dicitur, ne victoria crudeliter ueretur, tẽperaretq; ab excidio vrbis & Italia, sed vt Romã iterũ caperet, & Siciliam intraret, ac demũ nono suo regni anno victus prelio morte occubere. Tum vero quia ihs quæ de vrbe Roma prædixerat, manifestus responderat euentus, ratũ cetera ordine euentura, ne maiorem numinis irã incurreret, ab omni deiceps iniuria consulto abstinuisse. Obsedit inde Centumcellas in ora Hetruriae Totilas, ac simul Pontifex, ex nocturna captræ vrbis fuga se contulerat, erantq; circa illum militũ globus haud contẽptibilis. Misit ad hunc Gothus Caduceatorẽ, qui eum hortaretur, vt aut acie cũ Gothis dimicaret, aut præsidio decederet: vt trunq; est illi negatum, quũ diceret Diogenes se ex sua nõ hostium sententia dimicaretur, nec se prius præsidio decessurũ q; ois spes externi adpẽta esset auxiliũ. Est itaq; eo decursum vt in ducia fieret in certũ tempus, quo exacto si nulla a Iustiniano missa essent auxilia, tum deditio fieret. Errebant per hunc modum in Hetruria compositis, Gothus prauatida classe Siciliam petiit, tentauitq; obiter Regium expugnare, est id oppidum Siculo fretu proximum. Thermundus qui præsidio vrbem obtinebat, Gothum a mœnibus cum multa strage repulit, inde repulsus Totilas Tarẽtum inuasit, estq; vrbe ipsa breui peritura, in Siciliam dein transtulit, post aliquot ignobilia loca partim vi capta, partim dedita, Syracusas terra mariq; obsedit. Sub id tempus Gothorum duces, quos ante secundam vrbis obsidionem Totilas in Picenum aduersus Græcos miserat, militum supplemento aucti, Ariminum

Peroratio.

Honesti deditio.

Congressus Totile & Benedicti abbatis.

Totilas Siciliam petiit.

Gesta Totilæ in Sicilia.

Gothorum successus.

Germani ducis virtutes.

Sclauorum motus.

Mathasfronthæ filij.

Narfes Italicum bellum deseruit.

Hunnicus tumultus.

minum cepere. Est inde in Raennatium confinio dimicatum, fuitq; pugna illa Gothis prospera, cæsus est Verus Herulorum dux cũ omnibus copijs, quæ descenderant in discrimen maris. Et qui Rhegy erant deficienter commearu vrbem Gothis tradiderunt. Erant apud Iustinianum pleriq; viri nobiles Roma profugi. Horum assiduis precibus Iustinianus, aliorumq; Italiae populorum, qui idem occulter flagitabant, fatigatus, ad Italicum bellum reparatum, Germanum virum necessarium, Ducem creauit. Erat Germanus Iustiniani patruelis frater, vir impiger, militariq; disciplina clarus, accedebant his dotibus liberalitas, & innocentia singularis, quibus ille virtutibus erat iuxta militibus populisq; operatissimus. Hæc ducis fama tam popularis terrũ haurit medio ceteri Gothos, erexitq; ciuitates quæ adhuc in fide erant in spem maximam tuende libertatis. Obtinebantur adhuc Græcorum præsidio, Hydruntum, Ancon, Rauenna, & Centumcellæ, & Germanus in Illyricum uenerat, haud multo post in Italiam transmissurus, quum Sclauus gens fera, & ad id tempus parum nota, transmissa Danubio Macedonia & Thraciam inuasere, tam hæc q; illa terra fœde populata est, gliscibatq; in dies ille terror ex Barbarorum successu, quo Iustinianus tumultu territus, & iam de summa imperij sollicitus Germanum ab Italica expeditione remoratus est. Quæ res magnam præbuit Gothis facultatem Siciliae pro ocium vexandæ. Erat Germanus quum in Illyrico adhuc esset, fato defunctus est, quum in credibilis quaedam expectatio de eo esset in Italia. Erant cum Germano duo ex Mathasfronthæ filij, ex ea crederem quæ fuit Theodorici nepis, inuitaq; vitiganti nuptis, sit tempora parerentur. Enimvero Germano defuncto Italicum bellum filij exequendum, Iustiniani iussu, velut hæreditarium accepere, quod vix per ætatem cõtingere potuisset, si ex illius Mathasfronthæ matrimonio ori essent, quæ cũ Vitigite & primoribus Gothorum, a Belisario prius Italica expeditione abducta est Bizantiũ: quos si eam matrem habuere impubes adhuc ac peneros esse oportuit, quod tacite videtur significari ex eo q; cum Vitaliano bellum administrare iussi sunt. Erat is Germani gener, longaq; Italici belli administratione Gothis armis affluens. Tres igitur duces ad exercitum missi, circa Salonas (erat enim brumale anni tempus) sub federe, ad prima verisigna in Italiam traiecerunt. Erant adhuc illi in hybernis, quum Iustinianus, mutato consilio, Italici bellum in Italiam traiecerunt. Narfes Italici bellum deseruit. Narfes Italicum bellum deseruit.

so Hunnorum exercitu terror ille breui sit discussus. Bipерito Barbari bellum gerere adorti, pars vna Bizantium petiit, Thessalonica altera, sicq; Barbarorum successibus sua sponte remittentibus, Narfes in Italiam ducere persequeratur. Nec Totilas terribilẽ hostiũ apparatũ cõspexit, qui in copiarũ parte sub ducibus ad Siculũ bellũ exequendũ relicta, ipe deminacissimẽ belli euentu sollicitus, in Italia trans fretauit. Hic omnia circũspiciens primũ omnium opulentã misit classem ad vexandã Græciã orã, & ad ostendãdas Gothorum opes id pertinere ratũ, & ad hostiũ cõsilia euertendã, si priusq; Italia inuaderent, aut dicerent sua domi ferro & igni deflagrare. Diripuit Totilana classis Corcyra, insulaq; Corcyrae circũstas, inde in continentiã transgressa, Epirũ, Acarnaniã, & Aetoliã incendit & rapinis fœdauit. Obferuare adhuc Gothi maris agustias, pluribusq; Græcorũ nauibus interceptis, omnia reddere illis inestã. Cæteri dũ hæc alibi geruntur, Ancon interim in Italia a Gothis multa ope oppugnabatur. Valerianus, qui Rauennæ præsidet, vt sociae vrbi suppeditaret, nec ille in aperto suorum periculo desedit, est iussus erat Narsete expectare, cũ duodeuiginti nauibus ad pugna instructis ex Illyrico Rauennam decreto petebat, vt cũ Valeriano de summa re loqueretur quem quum altum ad huc teneret, forte obuium habuit, duod. cim naues secũ habentem. Magna itaq; gratulatione congressi vnam classem ex duabus faciunt, atq; concordati animo Anconem uelut cursum intendent: nec Gothi qui a mari etiã hostes fermebant, quũ in hunc vsq; & ipsi classem in prociectu haberent, pugnam detrectarunt, quippe qui nauium numero aliquantulum præstabant. Erant Græcorũ naues triginta, alij quoadraginta fuisse aiunt, & in his Veneras quasdam auxiliarias, quæ præclarum in ea pugna specimẽ dederunt naualis studij. Gothorum naues septem & quadraginta fũere, hinc Graij duces, inde Alidas & Gothildus (Sipuar enim tertius dux, ad castrum præsidium remanserat) suos ad pugnam hortati, aduersas in se classes committunt. Fit cruentum prælium fuitq; pugna magis pedestri q; nauali similis, condis gladiisq; comminus dimicabatur, nec erat in tanto negocio quisq; legnis, fuitq; per hæc aliquandiu fortuna anceps, quoad Gothorum deterior esse cœpit, non bellatorum virtute, sed rei maritimæ scitia: naues plures in arctum coeuntes sibi impedito esse ad rem gerendam, & non adiuuamento, secuta est terra collocatione quum sese multo eonatu ad certamen nequicq; expeditum, ex ea reptidatorem oritur merus, is Gothos in fugam auerit. Decem ceteri circũacti per nos ad litus deflexere, thorum cætere aut captræ sunt, aut in alto depreste, quæ ad litora, refugerunt a Gothis iniecta flamma consumpti corruptæ sunt, ne victor hostis illis potiret, ipsi castra reuertunt repudiationis pleni, vbi non minus erat formidinis quam secum tulerant, hinc quoq; metu depulsi pauisantem hostem ac sibi diffidentem, solura repente, obfidione conternata agmine, Gothi, Auximium abierunt. Græca classis portum ingressa, ingenti Anconitanorum lætitia mutuataq; gratulatione excepta est, hostium castra direpta, ac quicquid in his commearũ fuit in vrbem est delatum, ipsi duces Ancone digressi, Valerianus Rauennã cũ sua classe, Salonas Italiae nus diuersi petierunt: Vna aduersa pugna naualis a

Gothica classis Græcorũ orã populat.

Dux Græcorum classes.

Naualis pugna.

Profligatur Gothi.

Gothi castris exiunt.

Græcorum
successus
in Sicilia

Res Gothorum
aperte in
clinant.

Auxilia
Græcorum

Venetiarum
ora diffi-
ciliis tran-
siti.

Cisalpinæ
Galliæ
flumina.

deo fregit Gothorum animos, ut iam inde res eius
gentis minus ac minus sibi constare visæ sint, sem
perq; retro lapsæ in eius abierunt, vt origo malo-
rum, quibus fortuna eius gentis postea obruta est,
hinc credatur initium habuisse. Totilas præfenti
clade percussus, omne sero robur copiarum ex Sici-
lia reuocauit, quo contigit vt Artuadus Iustiniani
dux qui cum classe posse Liberum in Siciliam mis-
sus est, Liberius enim tantum Syracusarum portus
inuitis hostibus ingressus, ne classariarum multi-
tudo grauis esset ciuitati continuo abiit, nec aliud
memoria dignum in ea expeditione gessit. Vbi vi-
res hostium vidit debiliores factas, non Syracusas
modo liberauit obfidione, sed Gothos etiam per
partes adortus, qui oppidatum præsidij causa tota
erant in insula dispersi, facile vicit, dum & Crotonia-
ræ, qui & ipsi obfidione tenebantur, sub Græcæ clas-
sis accessum periculo subtrahit, Gothi qui asside-
bant cum multa cæde dissecti pars vna ad montes
refugit, cæteri effusa fuga Tarentum petiere. Pertur-
bauit recens hæc clades maiorem in modum Got-
thorum animos, ac eo magis q; fama constans erat
Narfesem propediem Italiam intraturum cum in-
uictis exercitu, & quod omnium maxime regis ani-
mum fregit, duo Gothorum duces, haud obscuri
nominis, Reginaris & Moras, qui erant circa Tarē-
tum & Acherusiam, cum suis militibus ad hostes
transierunt, iam ex Sardinia, quæ a Gothis teneba-
tur, noui motus nunciabantur, aderant & Iustinia-
ni ducibus abunde auxiliares copiarum, nam & Alboi-
nus Langobardorum rex qui Pannoniam sub ar-
mis regebat, duodecim milia lektorum hominum
ad id bellum, in Narfesis gratiam, miserat. Pro-
copius quinque milia nec amplius prodidit. Paulus
Singiberus & Guido Rauennas maiorem nume-
rum posuere. Affuerunt Narfesi cum his Herulorū
auxilia, numero tria milia, & Hunici generis adhuc
maior numerus, non tã Iustiniano gratificatur, q; q;
q; Ostrogothorum gentem in senfe oderat. Gunia-
des præterea vir Persa, Romanæq; militiæ affuerus,
cum manu fuge gentis hominum haud contemne-
da sese ad bellum obtulit, adeo regum animos, Bar-
bararumq; gentium studia, Iustiniani beneficentia
immetensaq; pecuniarum largitio, sibi ad obsequiū
deuinxerat. Gepidæ & ipsi quingentos bellatores
dedere. Affuadis pugnacissimi adolescentis ductu
Phagas Græcorum & Thracum exercitum agebar-
erant & in Illyrico cum V. Italiano ingentes copiarum
vno itaq; exercitu ex duobus factis: sub vernum tẽ-
pus, Narfes ex Delmatia per Lyburniam, Histriam,
& Iapidiam Italiæ fines ingressus, circa Aquileiam
concedit, vtra sibi via tenenda esset deliberaturus,
duæ enim viæ erant secus mare vna, altera per Tar-
uissum, Vicietiam & Veronam, tam hæc q; illa diffi-
ciliis: crebro fluuiorum occurus, multi quidem Al-
pini amnes ab Aquileia ad Padum passim sibi ter-
ram vendicant, præcipitiam primo vt ruere quædã
non fluere credatur, præteritum circa Alpes, inde
paulatim mitescentia: mariq; appropinquantia, pa-
ludes alunt vastissimas. In fronte igitur Italiæ ab
Aquileia, Varanus, Tiliauentum, Lemen, Liquena-
tia, in Taurisino Anaxus, & Siliis, in Vicietino To-
gison & Bacchilio: in Veronensi Athesis & Tartarus,
sequitur inde Mincius, Ollius Abdua omnesq;
q; Padi accolæ. Padius ex Apennino magnis auctus
amnibus, & in his; Ticinio omnium vberimo ser-
pretem ostijs mari infunditur. Hanc remoradi hostis
facilitatem haud aspernatus Totilas, Taurissum hæ-
reditariam vrbe, Veronã, & alia fluminibus loca

interiecta præsidio & opere munivit: missiq; Teia
secundum regem Gothorum ea arare præstantissi-
mum: cum parte copiarum: qui ab Athesis transitur
omnem hostium conatum arceret, fatigareq; pro-
hibendo, q; si vis inliberi non posset, transgressum
euestigio sequeretur, ipse Ticini subfedit, cætera ad
bellū prouisurus. Habuit ferocissim? rex ab initio
peruassum fore vt si Teias q; parte, qua veniẽti ho-
sti obiectus erat, strenue operam nauasset, facile cæ-
tera Italia Narfesi sua opera excluderetur. Ille vero
vbi quæ ab hostibus pararentur factus est certior,
Langobardorum auxilia per mediterranea ire ius-
sit: qui vbi ad Padum peruenissent Brexelli consi-
sterent. Erant tum Brexellani Rauennatum studia
secuti adhuc in fide. Hinc Langobardi iussi sunt To-
tilam bello implicare distineretq; procul, dum Nar-
fesi in intima Italiæ penetraret. Florentissimum Lã-
gobardorum equitatu nulla vis tenere potuit, sed
præcepit pæqua & iniqua, qua voluit sibi fecit iter,
partem itaq; multo difficillimam Italiæ emensus
circa Padum confedit. Teias suis diffusis viribus
decreto pugna abstinuit, nam neq; Gothorū adeo
multi ex hybernis adhuc exierant inopia stipendiū.
Et vrbes quæ in fide erant auditio Narfesis aduen-
tu, negligentius imperata facere. Nec Narfesi Lan-
gobardis a se dimissis in ocio fuit, sed per Veneros
læuo mari Rauennam duxit exercitum. Contigit
Graio Duci facilius ductus Venetorum opera, qui
nauibz strauerunt fluuiorum ostia, sic Philistina
superata est, sic, Clodia fossa, Brundulum, & Carbo-
naria (sornaces hodie dicuntur) sic alia fluuiorum
vada, sic demum Capressia quæ nunc Magna vac-
ca est. Et Veneti tam perplexum iter Narfesi, rei ma-
ritimæ locorum peritia, per hunc modum expedi-
uere, vt sine tumultuoso traiectu in intima Italiæ
sit exercitus transmissus: Dux ipse locorum natu-
ram contemplaturus per Austuriam nau præteruen-
hens in Riuumaltum descendit, vehementer mira-
tus dicitur nouum mortalium incolatum, q; insu-
latim stagna colerentur, multaq; oppidorum spe-
cies, velut vno complexu breuibz inter se sparijs
media stagni facie confluerent. Venere ad Nar-
fesem ex continentis ore vribus frequens legatio,
& in his Parauini, qui cætera ad studium suum &
fidem declarandam executi, multa de Venetorum
iniuria questu dicuntur, quum dicerent se ostijs flu-
uiorum, quibus ea ciuitas vna esset, totoq; stagno-
rum excursu ab insularis arceri, estq; apud Ducem
ipsum longa oratione disceptatum, vt Iustinianus
scribit: cæterum siue tam magno verborum com-
plexu q; ille ait, siue pauciorib? sit verbis res vrina-
q; acta, Narfes, quod satis constar, nihil in alterutra
partem decreuit, præfatus maiorem eam cognitio-
nem esse q; in tanto bellorum strepitu a se, per ocium,
cognosci posset, horratu itaq; vtrosq; est ad pacem
inter se agendam, atq; Iustiniani partes terra & a-
quis iuuandas, laudatq; est simul ab eo Venetorū
fides ac virtus, q; nauali pugna nuper aduersus Go-
thos prospere pugnata strenue iuuissent opes impe-
rij, & q; tum demum non minus vtiliter iuuarent in
traducendo exercitu. Nec multum Narfesi est in
insula commoratus, sed stagno placide eremiga-
to exercitum subsecutus est. Fertur tamen prius Narfesis
quam ex Riualto solueret, duobus Cælestibus vocū.
suum vtriq; templum vouisset, si id bellum ex sen-
tentia administrari contingeret, fieretq; victoriæ cõ-
pos. Tempia hodie Venetijs visuntur, cum ve-
stigio vetustatis, quorum Narfes autor traditur,
vnum Theodoro sacrum, aurea nunc cæde cõpugnata
sum

Att. Lan-
gobardo
rum fero-
ciam.

Padi
ostia.

Situs Ve-
netiæ vr-
bis.

Narfesis
votū.

Dubium
cũ qb? co-
pijs vene-
rit Nar-
fesi.

Omẽ ge-
redĩ belli

Totilẽ in-
teritus.
Teias rex
a Gothis
creatur.

sum, in fronte Martianæ aræ Geminiano. Prima
præterea Aquileia restituit, nam ab Athilano ex-
cidio iacuit inculca, Narfesis opus fuit, vt Blondus
& quidam tradunt. Venetorum itaq; oram per hæc
Narfes emensus, Rauennam decreto petijt, vbi Va-
lerianus & Iustinus Duces, confestim cum eo co-
pijs iunxerunt. Erant veteranorum multi in Italia,
sine signis, sine imperio vagi. Qui ob stipendium
non sibi redditum in senfe oderant Duces, nec pati
a se exigi munus aliquo militare. Hos Narfes edi-
cto ad signa reuocauit, nouoq; inaurorauit stipen-
dio, emeritum persoluit. Quibus copijs Narfesi Ita-
liam intrauerit eorū quos sequimur, scribit, quod
sciam, nemo. Procopius Blondo autore quinq; mi-
lia armatorum cum habuisset prodidit quod mult-
tum diuersum est ab eo quod de belli huius ap-
paratu est supra memoratum. Sed quantumcum-
q; fuit illi exercitus, fuit enim vt credere equum est,
multo firmior & in se structior, q; vilis anrea ex Bi-
zantio missus, quum Narfesi apud principem sa-
uore, tum etiam regum populorūq; studio, vbi cer-
tim illi in bello reparando gratificati sunt. Accedit
eo necessitas, nunq; enim a principio eius belli ma-
iores vere Gothorum opes in Italia, nec cum acro-
re hoste erat bellatum, aut solertiore. Verum quis
buscung; est ille copijs vsus, ex Rauenna profectus,
cũ omni robore copiarū, Romã petijt. Eunt Vsdria
La Gorhus vir impiger conat? est impedire, obtine-
batis Ariminum præsidio. Dimicatu est ante vrbe,
hic vero quũ Vsdriala ferocissus in hostẽ eueheret,
toto transfixus concidit. Amisso Duce continuo Go-
thi percussit animo in vrbe compelluntur: fuisse
q; Narfesi breui Ariminum positus, nisi Romã petere
perseuerasset, Italiæ caput & arcem. Ferebatur scũ
spe maximã futuræ victoriæ, quæ ex euentu Arimi-
nensis illius pugnae præceperat, q; non solum ho-
stis fusus esset, sed hostiū dux in prælio peremptus.
Sed dum Narfesi ita festinat, diuersa Italiæ parte Lã-
gobardi, qui ex Brixellanis statius sapius Parmen-
sem agrum incurrarant, ferroq; & igni vastarāt, Go-
thum vltionis cupidum ad prælium traxere. Enim-
vero Totilas eius iniurie impatiens, ex circumpa-
danis & tota Cisalpina Gallia milite euocato, præ-
cepit in hostem ferret, ne Teia quidem expectato,
quem ex Verona accesserunt. Langobardi quia es-
quitum numero præstabat, est magnus erat hosti
peditatus, pugnam ferociter capessunt, iussis Brixel-
lanis in aciem descendere, pedestremq; pugnam iu-
uare. Totilas quod pleriq; summorum Ducum ac-
cidit, nullum eo die, vt qui sibi esset vltim? omniū
humanorum operum, optimi duces prætermisit of-
fensum, aut in disponenda acie, aut subsidijs locan-
dis prælijo reparando, idq; pro comperto traditur,
cætera parũ liquido prodita sunt memorie. Nã ad
Brixellũ an Tãnetũ potit? sit dimicatu, auctores qui
de ea aliqd scriperunt, parũ liquido explicat, nec
quod diu pugnatũ sit aut quibus fortunæ casibus po-
nitur, itũ Totila interfectũ meminere, deleta q;
Gothorū copias tanta fuit scriptorū eius seculi aut
infinita aut negligentia. Ex recetiorib? quidã æcep-
at fuisse prælium ab initio, neutroq; adhuc fortuna
inclinant ex Brixello oppidanorū cohortẽ subito
erupisse, eoq; terrore Gothorum acie auersum, & cũ
ipso rege fœde cefum. Et Totilas Gothorū regum
fortissimus, hunc exitum habuit: Petijt nono an-
no q; regnare cõperat, quod i Bauro illi multo ætea
fuerat prædictũ. Gothi qui funestæ superauerunt
pugne Ticinũ cõcessere, vbi Teia sibi regẽ creauer-
rũt, erat is ve bellicæ assuet?, p̄sentiq; in dubijs cõsi-
lio: bellũ igitur studio repar, Amingũ & Lothariũ

duces, in Ligustinis Alpibus & Narbonensi Gallia
a Theobaldo relictos ex federe, quod cũ ipsa gẽte
ictũ habebat, in Italiam accessit, p̄ q; breui consecu-
tus est, vt merito, fact? sit hostib? formidabilis. Ob-
sedebar Narfesi Loccolim oppidum in Flaminia,
haud procul Catiانو, est is locus inter Vrbium &
Egubiu, quum de prospera suorum pugna, & To-
tilæ interitu, est ad eum nuncijs perlat?. Peroppo-
tune ad cætera exequẽda res tanta nunciata est, nam
oppido mox dedito per Vmbrã progressus, Nar-
neam quæ Gothorū tenebatur præsidio, breui rece-
pit. Spolerinis militem ad præsidium præbuit, dũ
muros refecerent. Est & Perusia dedita, postremo
Roma obsideri cõcepta est. Interim affertur Gallorū
& Burgundiorum ingentem numerum Gothis au-
xilio venisse, confedissetq; apud Clastidium in Ti-
cinesi, qui nuncijs vehementer turbant Narfesi
animum, iam enim Langobardos post Brixellana
pugnam magnis donatos muneribus domum re-
miserat, traxeratq; ipse secum omne fere robur co-
piarum, vt iam omnia præterq; circa Rauennam, vbi
Valerianus erat, nuda præsidijs a tergo essent. Cæs-
terum fortuna quæ in omni re multum potest, vt
vulgus existimat, sed in re bellica plurimũ, iacens
tem Narfesi animum in spem pristinam erexit, Narfesi
oblata illi ex imperato Sifualdi Herulorum regis
focierat, ea conditione, vt si Gothi Italia eijceren-
tur, ipse partem eius terræ vnde illi electi essent, cir-
ca Alpes sortiretur. Erat Sifualdus ab eo procreat?,
quem Theodoricus post Odoacrem interfectum
cum Herulorum manu circa Augustam Prætoria
collocauit, in Taurinis & Eporedijs. Narfesi nouo
subnixus fœdere, valerianocq; ex Rauenna Brixel-
lum & Tannetum cũ suis copijs occurrere iussit,
vt hostem procul distineret, omni metu liberatus,
qui a tergo impendebat, Romam aliquanto etiam
arctius q; anrea vrbe gerat, & vt res hostium pluri-
bus locis bello fatigaretur, Ioannem cognomen
in bello ro Phagam, cum parte copiarum retro abire iubet, adminis-
traminumq; oppugnare, Guniadem Persam & strando.
ipsum cum altera militum manu in Vmbrã mi-
rat, qui Spolethinorum ductu & auxilijs, in Picenũ
penetrarent, ibiq; si per hostium paucitatem in æ-
perro metari posset, ad singula oppida circunferes
signa ciuitates & populos ad imperium retraheret.
sin minus, ex Ancone velut arcem quadam affiduis
excursionibus omnia redderet Gothis infesta. Nec
ita multo post Narfesi Romam ingressus est ma-
gna ex parte ciuitas desertam quippe qui veriti,
vt credere par est, ne toties famem & alia obfidio-
nis mala cogenter adire priusq; vrbs a Narfese
obsideri cõcepta sit, multi in vicina oppida dilapsi,
vrbeam admodum infrequentem reddideret: est
iam inde a Torilana clade, neq; frequentiam,
neq; ædificiorum faciem Roma visa fuerat recepisse.
Ingens igitur solitudo Gothos adigit par-
tem vnã vrbis communire circa Traiani pon-
tem, quam velut arcem quandam obtinerent, cus-
todire tamen mœnia, sed modica quidem spe tã-
ti ambitus tuendi, si se maior aliqua oppugna-
tio adorta esset, nec illi decepti sunt opinio, nam
simul ac Narfesi vrbe pluribus est locis oppugna-
readortus, breui recepta est, eaq; potissimum par-
te, qua muri virorum defectu propugnatores non
habuerat. Gothi amissa vrbe, pars vna portum
petunt, alij Adriani molem occupant, sed hi haud
multo postq; oppugnari cõcepti sunt incolumita-
tem pacti, dedicationem fecere. Ex fortuna hunc
nouum lufit ludum, vt paucis annis vrbs o-
mnĩ clarissima sepius sit capta, q; obfessa. Erat nõ
nulli

Narfesi
successus

Narfesi
cõsiliū

Narfes
Romam
ingrediet.

Infre-
gnis
bis.

Scpi? Ro-
ma capta
q; obfessa

nulli patrij generis, principisq; eius ordinis, in Latinj & Campaniæ vrbibus, quibus Tostias reditum ad urbem negauerat, ne nouarum quandoq; causa essent, iam & alij pleriq; quorū fides suspecta erat Gothis, sub Narsetis aduentū procul fuerant, ab vrbe ablegati cum coniugibus & liberis, qui ob iram amissæ vrbis ad vnum hunc sunt ab hostibus intercepti. Pari fœuita sunt Teias iussu intercepti recenti numero adolentes Quiritij generis, qui verius obfides q̄ militib; vltra Padum cum Gothis militabant. Nec recepta vrbe Narfes multum quieuit, sed solerti hostium infestatione, primo Portuensem vrbem illis ademit, inde Centumcellas, & alia loca vrbis finitima. Et circa Tarentum Machurius dux, qui Hydruntum præsidio obtinebat, etfi leui prælio fudit tamen Tagnarium Gothum. Defeceratis ad Græcos auditō Tostias interitū, dederatq; in id obfides aliquot. Verum vbi comperit Teiam regem creatum, pœnitentia adductus, vt suos obfides reciperet, ad Machurium misit vt mitteret ad se electissimos militibus aliquot, in iudicio se comperisse Gothos Tarentum venturos, vt improuiso accessu oppidum occuparent. Misit Machurius nihil fraudis suspicans quinquaginta milites, seu illi quingenti potius fuere, nisi ad præsidium arcis non vrbis missi sunt. Hos Tagnaris in potestatem redactos custodiri iussit, misitq; ad Machurium, vt sibi suos obfides restitueret, si milites, quos Tagnarius miserat, cuperet esse incolumes. Sensit Barbari perfidiā ille, ac simul ira accensus Tarentū omnibus copijs occurrit, Tagnarimq; ausum in pugnam descendere modico negotio fudit, occiderat crudelissimos hostis milites, qui custodiæ traditi fuerant, priusq; in prælium descendere. Ceterū victus prælio, quum præclusus ab hoste idneribus, Tarento vrbe exclusus esset, Acherusiam ad suos fuga delatus est. Ex Alpibus & Sisualdo sub id tēpus in Gothorum loca nullo præsidio munita, fecit impetum, qua tum nulla vis extrema a Gothis timebatur, erātq; omnia in agris prædæ exposita, ac tam pacata, vt iuxta diē noctuq; vrbes, oppida, castrallaq; paterent. A sportatum est itaq; ex Gothorum finibus, quantum Alpina illa Sisualdi man? aut voluit, aut potuit. Faciebant hos Sisualdo animos, non tam demestice opes, q̄ locorum, quibus imperabat situs, passim enim angulus ille Alpium riuus torrentibusq; interciditur, prætedebaturq; Tēnarus amnis, qua regio adiri poterat. Tēnarus triginta circiter torrentes onerant. Erat Sisualdus, & qui illi parebant, Herulorum progenies. Sed pro Herulis mutato nomine se Brentos dixere. Flexisset Teias in Sisualdum omnem belli impetum nisi sub id tempus & circa Ariminum suos teneri obfidiōne, & in Piceno bellum in stauratum vno tempore accepisset. Quibus ille difficulter abnceps, ita ad sociorum duces, & Gothorum primos, pro concione verba fecit. Sæpe quidem san do auditum est Viri fortissimi, & experientia, quæ rerum est omnium magistra, demonstrat, nihil in re bellica æque ac consilium valere arma, pecuniæ, classes, vires corporis, animorū promptitudo, fortuna demum ipsa, quæ quum in cæteris rebus, tum in re militari potentissima existimat, nisi cōsilio regantur, ad postremum fluxa sunt, & in perniciem eorum vertuntur, qui vti nesciunt. Et ne de fortuna dicam quæ omnibus horis, & vna omnium voce, stulte inuocatur, tanq̄ non omnia sint ad pro uidentia referenda, nihil est tam necessarium in bel lis, nihil tam salubre, q̄ prudentia consiliorum ma ter. Quorū quum ita sit, videndum est quum virib;

Sœuitia Gothorū in Romanos.

Att. Gothica caliditate.

Tēnarus flu.

Teias ofo ad suos.

abundem?, simusq; multo superiores hostibus copia & virtute armorum, ne temere bellando inferiores videamur. Nam quod ad vires atrinet quid in Græcis est quod possit nobiscum comparari? auxilia illis permodica sunt, ea q̄ non minus illis animo q̄ nobis infesta. Enimvero Langobardi, post Brixellanam pugnam, non nisi quia suspecta erat illorum fides, tanq̄ sibi potius vellent vincere erāt Græcis, continuo ex Italia demissi sunt. Pars multo maxima copiarum ex Græco milite constat, est id genus hominum loquax, ac plus verborum se cum ferens in bellum q̄ ferociæ. Quoties enim hoc bello sunta nobis fusc fugati? cæsit? aut quando totannorum spatio cum Gothis manum conferue re, vel multo plures numero, q̄ non semper? victi sint, & velut vilissima pecora a nostris ad fatiatæ cæsit? Vna naualis pugna illis prospere cæsit, ea q; sociarum nauium potiusq; Græcarū virtute. Quid q; præter paucos veteranos, qui inopia stipendiū inuiri nuper ad signa reuocati sunt, cætera multitudine Tyrorum est, vt vix intelligi possit vtrum dux illis, an illi duci minus notū sint. Quod quum ita sit, quis nisi fultus Græcorum inbelliam, cum Gothorum virtute comparet, quis Tyrone exercitū cum veterano? modica & infida auxilia cum ijs, quæ nobis adsunt, fide, virtute, armis, multo potiora? At verendum est ne quum cætera nobis meliora sint, Dux illis aut fortior, aut prudentior con tigerit. Sed dum cum eo Duce nobis est res viri fortissimi, qui ne vir quidem iure dici possit, molissimus eunuchus, & in tota vita muliebria passus, ac posteaq; vsuarius esse desijt, aulicæ libidinis minister factus, cui speculum pro parma fuit, pro ferro calamistrum, pluma pro lorica, pro sudore vnguenum, vt merito timei possit, ne cum molissima muliercula, & nō cum viro bellum gessisse videamur, sicq; minor laus sequatur si optata vni spero victoria contigerit. Sed cum Narfes sit talis, quis illum cum vestro duce comparet, quem in armis natum, versatumq; in bellis a pueritia non ignoratis? aut quis non potius ex nostris Tyrone sit qui sunt, quem liber tali duci præferat, cui non ars, non vires, non experientia adest vlla, qui præter molitiem nihil ad bellū tulit? Quod si militum virtute, copijs, auxilijs, Duce, & cæteris quæ victoriam parere solent, haud dubie prestamus, danda est nobis opera, vt quum cætera abunde absint, non desit consilium. Cognoscere igitur quid sit illud, de quo ad vos referendū duxi. Iam hostes per partes aggressi sunt res nostras infestare. Hinc ab Herulorum gente non expectatum latrocinium nobis nuper ortum, & a fronte circa Brixellum pars vna Græcorum ad nostros motus impediendos castra fecit. Ariminū diuersa parte obfidiōne premitur. Picenus ager infestatur. Romana Narfes Eunuchus tenet. Decernit nunc fortissimi viri, vtrū vnā in parte omnīs vis belli inclinanda sit: petēdū belli caput, vt de summa rei vno prælio decernatur, cum suis copijs, Sisualdo omnibus locis occurrendū, lateq; tota Italia belladum, hoc vt libere dicā quod sentio, multo tutius mihi videt, vt pulchri? illud, fortes decet. Sed vos in medium consulite, & quod mihi & vobis bene verat, quod magis expedire videbitur sententijs declarete. Hæc Teias. Ceterum vna omnium fuit sententia, vt per partes laboratibus subueniretur, atq; ita Franci & Burgundij duces, cum suis copijs, Sisualdo & Herulis obiecti sunt. Teias cæteram Italiam tuēdā sibi assumpsit, ac primū omnium statuit Ariminū obfidiōne leuare, veritas tamen ne Valerianus, qui inter Tānetum & Brixellū castra fecerat, consilium

Teias cō silium.

Art. Teig strage ma.

Cæsena Teia op pugnat. Hyems Gothis calamitosa.

Græcorū successus

Vbi diti Gothorū thesauri.

lium impedire, repere in Heruriā iter pronunciat, quasi Lucā petiturus, q̄ in Gothorū fide adhuc erat Ducabant tunc exercitum in Heruriā duo Narferis duces, Philimutes & Vitalianus, & ob id risisse dicitur ad primos rumores Herutiæ expeditionis hostis impetritur Valerianus, q̄ veluti in hostiū re tia se imprudenter conijceret. Teias vbi in summū Apenini iugū euasit, & ad locum quem Bardonis Alpē Paulus & alij recentis ventū est, subitō inde Dux sagacissimus iter auertit, retroq; Apenini decliua remensus ad Rhenū, in Bononiensi agro, tumuloose confedit. Occurrit eo Valerianus amenti similis, vbi hostem a tergo sedere sensit, vt quātum vi aliqua aut arte posset, illū a cursu remoueret. Sed Teias multum interea itineris emēsus, Ariminum versus abierat. Nec latuit Phagam, qui Ariminū affidebat, hostis accessus. Suis itaq; viribus diffusus in tutum, cum suo exercitu concessit: Teias vbi solutam obfidiōnem accepit, ad Pusam fecit castra. Est is torrens a Cæsena & Ariminū, æqs spatij distās, ipse cū paucis Ariminū adquiret, laudatq; ciuium fide ad exercitum reuersus, Cæse nā subita vi adoritur. Apperebatia Bruma, verum poriuandæ vrbis cupidus Teias Cæsenam oppugnare perseverauit, quo accidit vt quantum Alpina illa expeditio felix fuit Gothi, rāum hyberna hæc oppugnatio tristis & calamitosa, nam & niua lis annus fuit, iacuerunt plurimum alciones a terra niues. Quare quum pabuli inopia, tum frigoribus magna equorum vis hyeme illa consumpta est, & Græcorum arma liberius per Picenū euagata, multo maximam eius terræ partem ad imperium traxere. Teias ad prima veris signa, soluta obfidiōne, Ariminum petijt, vt equos hyemis iniuria inediaq; frigosos & inutiles factos, apricionib; reficeret locis, fluxitq; illi per hæc præcipua pars veris. Inde in Picenum transgressus Cingulanos ad deditionem compulsi. Obfedit & Septempedates, sed dispartieuent, nam hi subigi non potuerūt. Recinates inde sunt bello petiti, sunt hi in centro fere Piceni agrum: Laboratum hic quoq; restaliquadu, ad postremum metu subacti Recinates deditionem fecere. Nec Narfes tantam ab hoste quierem adeptus in ocio fuit, sed omnes Campaniæ vrbes dum hæcælibi sunt, præter Cumas, alieno ductu recepit, & in Lucanis aliquot vrbes in Iustiniani fidē rediere, & ex Brutijs quædā Lucanorū studiū secuta a Gothis ad Græcos defecere. Interea Narfes erat Romæ vni præcipue curæ intentus, vt urbem cultu & ædificijs repararet. Comperit interea captiue cuiusdam indicio, erat hæc Gothici sanguinis, tenebaturq; Tostias dum vixit eius confuetudine, omne ipsius regis aurum Cumis & Ticini collatum, fecitq; res ipsa fidem, q̄ duo hæc loca, multo attentius, maioribusq; præsidijs, q̄ cæteræ vrbes tenebantur. Continuo itaq; Narsetis iussu sunt Cumæ summa ope obfideri cœpte. Circa Alpes in terra Sisualdi Epo rediit ex hostibus cepit. Fuit id oppidum Sibyllinorum librorum, responso a Romanis conditum. Taurinum aliquandū oppugnatum, hyemis interuentu, capi nō potuit. Erat præterea situs vrbis multissimus, & ciues multo maiore Herumulorum odio, q̄ Gothorum gratia, moenia multa opeuebantur. Sociorum duces qui eam belli partem sibi tuendam susceperant, nō solum res Gothorum nō tulerunt a finitimorum iniuria, sed maiore quadā clade, q̄ hostes ipsi miserabiliter affecerunt. Enimvero post Teiæ difcessum Cisalpinam Galliam per uagati omnia fœdo latrocinio magis q̄ vi bellica in prædam vertere. Nec ita multo post occultum

cum Sisualdo fœdus percussere, vt prioribus fœderibus relictis Iustiniani & Gothorum res vno tempore hostiliter adorirentur. Francorum & Burgundiorum præda esset, vrbes & oppida Sisualdo cederent. Bucelinus externorum ducum vnus, per Patavium & Taurisum, in Aquilensem agrum & Histros excurrit, suiq; illius excursum eo populis calamitofiorq; pacati & fœci ducis personam præ se ferebat, quum re & animo hostis esset. In Capriam igitur insulam delatus in qua Iustinianus senior, qui Iustianianum adoptauit Histrorū primores collocauit, stinopolis quum barbarorum iniuriam declinauere, nunc Iustianianus est manifesto rei gestæ argumento. Et Att. nobi hoc quidam ex autoribus quos sequimur, nā haud illi vrbii mihi excidit quid ex aliorum sententia diuerso sita calamita nobis loco de Iustinopoli proditum. Bucelinus in vrbe receptus eam hostiliter diripuit, direptam incendio consumpsit, peregris credo Iustini nomē. Amingus Vicetiam, Veronam, Mantuam, Brixiam & Bergomum, præsidij nomine obtinebat, quas nō minus crudeliter afflixit, q̄ si bello capere essent. Lotharius, qui reliquus erat ex Ducibus, reliquum Gallie circa Ticinum ac padum nesciaria poluit rapina. Sed dum pulcherrima pars Italiæ triplici latrocinio affligitur, Teias interea, audita Cumarum obfidiōne, non tam loci q̄ aurū metu ne eo hostis cum arce potiretur, per Marfos, Pelignos, & Sannites, in Apuliam descendit, Castinatem & Venaphranum saluum, qua breuior via ad Cumas obfidiōne leuandas, hostes præsidijs infederant. Narfes ad primos rumores de Teiæ aduentu ex vrbe excitus parte vna copiarum ex Heruriā reuocata, in hoste celeriter mouit, quo sic licet propeperat, prius tamen Teias Nuceros ad deditionem compulsi q; Narfes appropinquare diceretur. Erat tum Nuceria neuarum partium, sed inter vtrorūq; media agebat. Narfes reputans animo quantum in vtramq; partem momenti habeant eiusmodi defectiones, præsertim eo bello, quo duces & virtute & viribus sint inter se pares, ex Campania ad hostem ire pergit, vt cum eo acie confingeret. Nec Teias a prælio abhorrebat, qui Nuceria potius in animo habebat in Campaniam ad hostem ire, si ab eo non fuisset præuentus. Circa Nuceriam collata sunt castra, sed omnino aliquot dies intercessere priusq; sit in aciem descensum, suntq; interim quedam leuifora prælia ex alterutrius partis occasione commissi, ea q; Gothi plurimum prospera. Interea Gothorū classis, qua commeatu in castra vehebantur, a Brūduninis intercipitur, qui quum & ipsi ad id tempus neutro sua studia inclinassent, vbi Narsetis & Græcorum res prospere fluere cœperunt, vt gratiam cū Iustiniano inirent, onerarias Gothorum aduersis tempestatibus in portum delatas contra publicā fidē oppræsserūt, estq; ob eā rem nonnihil in Teianis castris rei frumentariæ inopia laboratū. Sed maior omnino secuta esset fames nisi segetes in agris iam flauescere cœpissent, q̄s miles, ea vi subacti priusq; maturescerēt defecuit. Ceterum Teias verius, ne his deficientibus ad extremā inopiam redigeretur pterq; q̄ sua sponte erat pugne cupidus, necessitate adactus signum pugne proposuit. Dirimebat pars vna amnis vtraq; castra, eratq; pons fluuio impostus, quem Gothi obtinebant. Hac quum fœpius Gothi exercitum emittere cœpissent, ferociterq; exaduerso hostis, priusq; iusta causas explicaretur Barbaros ad flumen reuicisset, quia toties res infeliciter mota esset, percussit animo Teias in altiora loca transtulit castra. Narfes vt hostem in arduo sedentem fame conficeret, omnia Gothorum frumētatorib;

Gothorū discrimē.

mentatoribus reddidit circa montem infesta, equi-
 tū turmis passim, dimissis q̄ vagū in agris hostē in-
 tercipere, breui eo inopie est ventū, vt aut fame
 conueniens esset exercitus, aut in pugnam descen-
 dēdum, nam fugę spes omnino adimebatur, omnia
 Gothorū despatio. Græcis circa montem obtinentibus. Gothi inecessi-
 tate adacti in rabiem vertuntur, ac moriendi cupi-
 di, si vincere non desunt, acie eximprovisi instrua-
 ta, in subiectum hostem, nec in id quidem satis pa-
 ratum, in morem fœdissimę procellę, cum strepi-
 tu & fragore deiciuntur. Turbavit inopina vis Nar-
 setanos, sed mox paulo in ordinē redeuntibus, du-
 ceq̄ alacri vultu vt pugnam capessere hortante,
 in initum est cruentum certamen, idq̄ pedestre, nam
 hostes per decliua montis delecti impetum in Græ-
 cos dederant, quibus in locis nullus esse poterat
 quorum vsus. Dimicatum est prima luce ad no-
 ctē, tanta hominum strage, quanta vno vnq̄ me-
 morabili prelio maxima, i quo neq̄ miles duci nec
 dux militi desuit, nam Narfes huc & illuc conuo-
 las fuos ad pugnam hortari, maturęq̄ omnia pro-
 uidere. Teas non solum optimi Ducis, sed militis
 etiā operā lōge memorabile edidit, st rauisse etiā ex
 hostib⁹ nō vnū ppria manu dicitur, qua maxime
 cruentū erat præliū seferingerit ad postremū, quū
 secutū telorū multitudine confixum, & ob id parū
 tractabile rauraret in conferta acie, nudū regis lar-
 telum exaduerso missum hausit, leuiterq̄ vulnere
 confosus concidit, vir dignus qui fortissimę gen-
 tis regno potiretur. Nec Gothi amissio rege pugna
 remisserunt, sed distractio in noctem prælio in mō-
 tem concessere. Postero die paribus animis pugna
 in staurata est, Gothi de vita dimicantibus, Narfes
 ranis vt Gothicum nomen dederent supra vires ad-
 nitētib⁹. Fuitq̄ recitōri pugna nihilo hefterna mi-
 tor. Sed quū Gothi q̄b⁹ fortuna belli p̄ceperat, pa-
 cem p̄ferent, quia multū cruoris erat vtrinq̄ hau-
 stum, nec deleri poterat, quom animum mori des-
 pondissent, sine insigni cæde eorū qui vincerent.
 Narfes ex suorū sententiā hostē dedit ea conditio-
 ne recepit, vt qui citra vltraq̄ Padum domus habe-
 rent non prius ad suos redirent q̄ vrbes & oppida
 in Iustiniani potestatem venissent, atq̄ ita demum
 Ostrogothi regnum & nomen amiserunt, anno al-
 tero & septuagesimo q̄ Theodorici ductu fuerant
 Italiae imperio potiti.

M. ANTONII COCCII SABEL-
 LICI RAPSODIAE HISTORIA
 RVM AB ORBE CONDITO,
 ENNEADIS OCTAVAE,
 LIBER V.

Presidebat iam sextūdecimū
 annum Pelagius Romanę ec-
 lesię, quū hoc quo diximus eū
 tu est in Ostrogothos ad Nuce-
 riā dimicatur. Erat tūc viri san-
 ctitate & ingenio clari intra ex-
 traq̄ Italia, Cassiodorus Mona-
 chus, Arator Romanę ecclesię
 subdiacon⁹, qui Apostolorū acta heroico est carmi-
 ne cōplexus. Benedictus Abbas vir sanctitate insi-
 gni. Victor Capanus Antistes, qui in paschali cal-
 culo Dionysii reprehēdit, libro de eare accuratissi-
 me edito. Sabinus Canufin⁹. Gregorius Lingonen-
 sis. Vedastus Remigū discipulus. Sunt qui Priscia-
 nū Cæsariensem his tēporib⁹ interijciāt, quo nemo

Viri illi
 feres.

Grammaticorum plura scripsit. Celebrata est per
 idem tempus Herculani Percusini Anritititē san-
 ctiras, quem Torilas interfecit. Fuit annus ille qui
 Nucarina pugna insignitus est, quartus & quinqua-
 gesimus supra quingentesimum humanę salutis.
 Ab orbe condito quinquies mille simus septingē-
 tesimus tertius & quinquagesimus: Aprima impe-
 rij inclinatio e centesimus quadagesimus secund⁹.
 Sunt qui Vigilio Pontifice dicant cum Gothi in
 terra Italia debellatum: quibus facile accedo. Nam
 satis constat Vigiliū Gothico bello superfuisse,
 sed procul ab vrbe eum fuisse, atq̄ in perpetua erū-
 na cōstitutū, alij Pelagiū sedisse aiunt, quū Propōri
 sex per id tempus ille nō p̄t̄ifex fuisset. Cæteriū Vi-
 giliū defuncto quod nō multo post accidit, p̄t̄ifex
 catus Pelagiō celsit, vt mox paulo declarabit. Nec
 quantum hominum Nucarina pugna consumpse-
 rit satis, vt video constat. Guido Rauennas centum
 milia Gothorum cæsa: prodidit indubitato, vt For-
 liuensis Blondus existimat, mendacior. Sed curia
 existimet, nec ipse aliquo modo docet, neq̄ ipse sa-
 tis intelligo. Narfes post Nucerinam pugnam, reli-
 ctis qui Cumanam arcem oppugnarent, attentaq̄
 assidentes cura prospicerent, ne terra mari ve quicq̄
 commeatuum importaretur, victore exercitu Lati-
 na via premisso, ipse per Appiā secus quedam or-
 biter in Campaniæ vrbibus ordinaturus, Romam
 magna cum ciuitum lætitiā & congratulatione, or-
 uanti similis ingressus est. Nec multum inde in vr-
 be fuit, sed reputans animo quanta adhuc belli mo-
 les profliganda esset, vt Italia pacaretur, etenim Go-
 thi audita suorum clade, in Hetruria Lucā & Forū
 Cornelij in Aemylia, multa ope cōmunierat: con-
 spirauerant adhuc cum Francorum Duce & Burgū-
 dio, vt aduersus Narsetem Cisalpinam Galliam ar-
 mis tuerentur futurum rati, vt quem admodum res
 Gothica, quę pro deploratis habebantur post Vi-
 tigitem captum, in pristinum fuissent statum resti-
 tuta: pari successu fortuna gentis, quę vna aduersa
 pugna concidisset, siquid deus iuuaret, facile ab ea
 clade respiraret. Et Gothi huiusmodi spe fratri bel-
 lum reparabant. Narfes qui nihil horum, quę fie-
 bant apud hostes, ignorabat, haud ignarus q̄ ma-
 gna sint bellorum momenta in celeritate, omninū
 opinione celerius venit in Hetruriam, fecitq̄ castra
 ad Auserim amnem. Luca multo validius defensa
 est q̄ Narfes ab initio conceperat. Assedit itaq̄ vr-
 bi aliquot menses, estq̄ interim & Forum Corne-
 lij a Valeriano, & duobus alijs Græcorum Ducib⁹,
 quibus fuerat id negocium a Narsete iniunctum,
 obsidione fatigatum. Sed quom vtrobicq̄ Narsete-
 ni impune sederent, interea Francorum Duces, qui
 bus post Teiḡ interitū multo suspēctiores esse cō-
 perant Græcorum successus, siquidem vereri ne Ci-
 salpina Gallia recepta, exeras provincias bello a-
 dorus Narfes ad imperium retraheret, non vt Go-
 this solum gratificarentur, sed metu etiam subacti,
 viribus vndiq̄ collatis, in Cisalpina Gallia tuen-
 da conspirant. Cæterum ne in tanta opportunitate
 cessarent, dum Narsete cōp̄e, duabus vrbibus
 assidendo, aliquid dabant laxamenti a provincia
 tuenda, vt ipsi quoq̄ partem ibelli obirent aliqua,
 ex Placentia profecti Tanetum obsidione cingūt,
 eo consilio, vt Tannetanis vt aut metu subactis, cō-
 festim Bononiā inuaderēt. Narfes de his Francorū
 moribus certior factus, mandat vt Dagisteus vnus
 ex Ducibus, qui ad Forum Cornelij sedebant cum
 necū facinorū copiarum Bononiā car, ostentatq̄ ex pro-
 pinquo spem subsidij Tannetanis, si suorum pau-
 citati diffusus, acie non audeat decurrere atq̄ tantū
 sper

Tēporū
 supputa-
 tio.

Reditus
 Narsetis
 ad vrbe.
 Cōspirat
 Gothi cū
 Frācis &
 Burgun-
 dijs.

Greci Lu-
 cā & Forū
 Cornelij ob-
 dent.

Franci &
 Burgun-
 di ad Ta-
 parte copiarum
 Bononiā car,
 ostentatq̄ ex pro-
 pinquo spem
 subsidij Tan-
 netanis, si suorum
 paucitati diffu-
 sus, acie non
 audeat decurrere
 atq̄ tantū sper

sper hostē sollicitū haberet, quo ad Luca expugna-
 retur, qua recepta cōtinuo ipse cum robore copia-
 rum subsidio affuturus esset. Paruit imperio Dagis-
 teus, & Luca paucis post dieb⁹ dedita est, septimo
 mēse ab eo quo obsideri cōperat. Sub id tēpus est
 & Forum Cornelij vi captū, atq̄ ab irato hoste so-
 lo equatum, hodie Himula est. Sed dum hæc alibi
 fiunt, Burgundij & Ostrogothi, qui Tanetū obsi-
 debat, vt Dagisteū, qui circa Bononiā staturua habe-
 bat, eximprovisi opprimerēt, celeri ductu illuc cō-
 uolant, relicta obsidione. Nec Dagisteus pugna de-
 trectauit, ipseq̄ omninū primus præliū inijt, vt du-
 cis exemplo milites alacris pugnarēt. Eruidentur
 omnes simul vires hostiū duces ac conati sunt, ve-
 lut vndācū agmine, aduersam acie obtrudere, adeo vt
 a fronte, a lateribus, & in subsidij sit vno tēpore la-
 boratū. Turbavit nōnihil Dagisteū primus Frāco-
 rum impetus, constitit tamē illi integra acies. Inde
 vbi hostis circūfusus, nō arte, non cōsilio dimicare
 visus est, hortati se inuicē Dagistini nō solum resi-
 stunt, sed audaci etiā conatu hostē summoūēt, inde
 Dagisti horatu acri⁹ cōnixi, late fundit, fusumq̄
 & dispersatū passim trucidant. Fuisse maior adhuc
 cædes edita, nō Dagisteus infidias credov eritus, aut
 fortunę mutationē, edixisset neu quis lōgus hostē
 in se taret, quā tubę signum exaudiri posset. Buce-
 linus vnus ex tribus alpinis Ducibus in prælio oes-
 cubuit. Lotharius & Amingus, perpetua fuga Pla-
 centiā delati sunt. Quātus hostium numerus sit ea
 pugna cæsus discrete nō ponit ab hys quos sequimur.
 Guido Rauenās tā ingenē posuit vt merito illi si-
 des abroget. Cæterum quantacūq̄ fuit cædes illa,
 fuit enim omnino nō vulgaris, Dagisteus Brixelitū
 p̄gressus exercitum rectū pugna affectum reparat
 continuo Padum traieciturus. Gothi interea ex suo
 corpore ducē sibi creari qui cōfestim bellum instau-
 rarēt, Vuidini fuit illi nomē. Is cum socijs ducibus
 Veronā profectus est, vt loco esset peropportuno
 ad finitimas vrbes in fide cōtinendas: aut si Dagis-
 teo resisti nō posset, in Galliā abiret, socios secut⁹.
 Erat tūc Veronæ Ertheus, vir clarus in Ostrogos-
 this, quia neq̄ nouo duci fuerat suffragatus, neq̄
 accersitus eius declarationi interesse voluit, autor
 fuit Veronēnsibus, vt Vuidinē cū externis ducibus,
 mœnibus excluderent, ne in se omnem vim belli
 venterēt, quod eo est facilius ciuitati p̄suasum, quia
 Amingi nomen haud aliter q̄ crudelissimi hostis
 erat vulgo inuisum. Exclusus Verona Vuidis, an-
 te cōsiliū aliquandū addubitauit quo possimū
 flesteret: postremo Ticinum repetere cōstituit. Hic
 dissidium est inter Duces orum. Lotharius trās al-
 pes abiturus ad Benacum flexit. Vuidis & Amin-
 gus, quom retro abirent, ac circa Mincium de Da-
 gistei appropriatione nūciū accepissent, priusq̄
 castra fieri poterint, subito prelio occupati, ac mo-
 dico negociō victi sunt, Vuidinē captum Dagiste⁹
 ad Narsetē misit, Narfes Cōstantinopolim ad Iusti-
 nianum. Amingus Dagistei p̄missu interfecit⁹ est.
 Lotharius quom ex Benaco in Tridēntinos flexisset
 in febrē incidit ac morbi magnitudine, paucis die-
 bus quā agrotare cōperat, interiit. Sicq̄ nō minori
 felicitate quā virtute victoria ingens parta est. Go-
 thorum Reguli, qui tota Cisalpina Gallia sparim
 adhuc vrbes & oppida obrinebāt, eisdem cōditio-
 nibus quibus ad Nuceriā victi, pacem a Narsete
 imperauerunt. Superaret adhuc vnus Sisualdus, qui
 fite sibi perfidie conscius, audito sociorum casu,
 in montes & loca pene inaccessa refugit. Sunt ali-
 quot turmarum præfecti in Sisualdum missi, qui
 breui omnia illi ademurunt, quę per occasionem,

Burgun-
 di & Go-
 thi fun-
 duntur
 acie.

Vuidis
 duxa Go-
 this crea-
 tur.

Dissidiū
 Gotho-
 rum &
 Burgun-
 diorum.

latrociniō potius quā iusto bello, in Alpibus occu-
 pauerat. Et Italia per hæc potissimū pacata est, an-
 no quā cum Ostrogothis bellari cōeptum erat deci-
 mo octauo. Narfes egregiā adeptus victoriā, ad vr-
 bem Romam non solum instaurandam, sed in an-
 tiquam etiā dignitatem restituendā, animum adie-
 cit quod vt cōmodius sequeretur, Amatium virū
 patricij sanguinis Narbonēsi Gallię præfecit, rum
 demum credo receptæ. Frācilioni Quiritij generis
 Cisalpinam Galliam dedit administrandā. Et iam
 tota Italia, vnus ductu & auspicijs, Romano nos-
 mini parebat. Cæterum nō tantum profanę res
 illi curę esse, sed & sacrorū dignitas: nam clero gra-
 tificaturus, qui multis id precibus flagitabat, ad Iu-
 stinianum literas dedit, de Vigilio Romam remitte-
 tendo, est id Narseti datum. Vigilius ex Procōne-
 so, quo cum suis relegatus fuerat, Constantinopo-
 lim deportatus est: ibi Clerus a principē appellat⁹,
 rogatusq̄ Vigiliū velle, an Pelagiū mallet Ro-
 mę pontificē esse, vbi Vigiliū præferi vidit, po-
 restatem illi fecit Romam abeundi. Sed quem neq̄
 carcer neq̄ cruciatus vllus cum longo exilio extrin-
 guere potuit, dolore laterum, quo Syracusis corre-
 ptus est, paucis diebus priusquam in insula abiret, in-
 terijt: ac tum demum Pelagius, qui Propontifex ad
 id tempus fuerat, est dignitatem adeptus. Sic rem di-
 gerit Blondus. Sed si septedecim annos habuit Vi-
 gilij p̄t̄ificatus, vt omnes affirmant, estq̄ interini-
 tia Gothici belli Constantinopolim missus, nec cū
 Gothi prius debellari contingerit, quam decimus
 octauus sit annus eius belli circūfactus, non video
 qua ratione fieri poterit, vt post pacatam Italiam
 Narfes cum Iustiniano per literas egerit de Vigiliij
 restitutione. Aut igitur dicendum est prius de Vigi-
 lio impetratum, quam profligatū fuerit bellum in
 Italia, aut Vigiliij pontificatum plures habuisse an-
 nos, quā Platina & alij scribunt. Sed vt cūq̄ in eo
 variatum est, Pelagiū qui ei successit, hæc, quod sa-
 tis cōstat, decreta feruntur: vt schismatici & hereti-
 ci secularium manu coercerentur, si ad sanitatē ali-
 ter retrahi non possent: vt septem canonicę horę
 quotidia clero celebraretur: nemo abbas promou-
 eri posset nisi canonicæ assumptus: ne accusatori⁹
 libellus in sacro foro admitteretur, nisi reo præsen-
 te. Narsete dein autore, pro cuius victoriā populo
 supplicationem indixit, tradiditq̄ pompam a Pā-
 cratię æde ad Basilicam Petri, quæ in Vaticano est.
 Ne quis ambitu ad sacros ordines admoueretur.
 Nec Pelagius in ea administratione caruit calum-
 nia, venit in suspicionē tanq̄ autor fuisse malorū
 omnium quę Vigilio accidērāt. Sed omnem inui-
 diam ex ea recōstatam, sanctissimo ad populum iu-
 reurando discussit. Erat igitur iam Pelagius ponti-
 fex, quom Iustinianus haud multo postq̄ Italia a
 Gothi vindicata est, quadagesimo sui imperij an-
 no, vita decessit. Sunt eius auspicijs multa & ma-
 gna bella interim feliciter gesta, vt merito Gothici,
 Vandalici, Perfici, Aphricani, Alemanici cogno-
 mina ferre poterit. Iustinus illi successit. Valuit
 apud hunc, sub initia principatus, plus liuor homi-
 num & inuidia magnarum domū aluma, quam
 Narsetis merita, cui gloriā apud omnes genes me-
 rito quę sitā, pessimū quidā hominum inuidentes,
 leuissimum hominē subornat, qui Iustino affirma-
 rer futurum, vt si Narfes, cuius petulantia iam into-
 lerabilis esset, diutius præficeret Italię, Romani vtro
 barbaros accerferent, ne mollissimo homini serui-
 rent. Nec cōtentus ille hæc Iustini auribus insidise-
 se, in gerit eadem crimina & Sophiæ, quę malo Ita-
 lię fato, defuncto viro superferat. Illa vt impotēs
 zz est muliebris

Pelagij
 p̄t̄ifici
 decreta.

Iustinia-
 ni interit-
 us.

Attende caulliu Sophie femine insolentissima.

Laus Tralici foli.

Omnis Gothorum gens abijt in Italicum nomen.

Narfes interitus.

Britanorum migratio. Gotholani & mox Ca thelani. Qui stat gentium tunc fuerint.

est muliebris natura, ac quo maioris fortunę eo minus cōpos rationis, tanq̄ omnia de Narfere sibi cōperta essent, cum Iustino agit, vt confestim illi successore mitteret. Addidit insolens femina huic factō contumeliam, vt literis minata sit fore, vt Narfes Cōstantinopolim reuersus, ne priuatus ageret, pensā distribueret ancillis, quod eunuchorum magis proprium sit quā prouincię & exercitibus pręesse. Narfes qui sine cōtumelia facile, vt credere par est, passus esset sine successore dari, ea verborū pertulantiā cōmotus rescripsisse dicitur, quando pro magnitudine rerum a se gestarū, ad contumeliā, nō ad triumphū reuocaretur, futurū vt breui talē ordi retur relā, quī & Sophię femine insolentissimę, & eius imperio esset inexticabilis: atq; vbi Longinum sibi successorem datum audiuit, factus de eius in Italiā aduentu certior, Neapolim concessit. Hinc ad Alboinum misit Lāgobardorū regem sibi amicissimum, qui eū hortaretur, vt Pannoniā relicta, quę semper primos incumbentiū Barbarorū motus excipere solā esset, omnem Langobardorum genē in Italiā traduceret, terram omnīū, quę in toto orbe essent, salubritate cęli, frugum virorumq; pręstatiā, longe principē, quā potius facile in multas gentes suum propagare inperitū. Hęc Narfes: quis Alboinus assensus, se ad profectiōem sedulo comparat. Sed dum tāta belli moles agitur, Pelagiū vitā decessit. In demorriū locum Ioānes eius nominis tertius est successit, Romę honestissimō loco ortus. Fuit Pelagiū annos vñdecim Pontifex, qui a Vigiliū interitū numerantur, quo potest intelligi quot annos Narfes res Italię administrarit. Abijt interitū omnis Gothorū gens, quę bello superiuit, in Italici nomen, vt Langobardici belli initio Itali, nec aliud hominū genus, abacti armis dicantur. Ioannes pōtius sacra adeptus sedē, reputans animo quā parū Romanę ciuitati, & vniuersę Italię cōduceret tantū vbi alienatio, ad Narfē Neapolim accessit, facileq; ab eo imperauit, erat enim natura facillimus, vt Romā secum reuertetur, vbi pro magno habuit negotio, vt cum Basilio viro patricio fieret Cōsul. Ea res effectū vt Narfes & literis, & nuncijs conatus sit Alboino fuadesce, vt Italiā abstineret, teneretq; se, vt antea intra Pannoniā fines, id credo fuit in causā, quod expeditio illa non sit admodū festinata, enim uero vixit Narfes aliquot inde annos, cōsumpsitq; est sato, eo anno, quo & Ioannes pontifex, cuius pontificatus habuit annos duodecim. Alboinus post Narfē interitū, aut certe sub id tempus, quo ille vita est de functus, Italiā inuasit. Sed dum pestis illa, quę vrbī & Italię imminēbat, procul alitur, cęterę gētes factis inter se pacate agebat. Franci & Burgundj Comarę Gallię partē multo maximā tenebant. Britanni in insula profugū portionem eius terrę renebat oceanō proximā, quę ab recētī incolatu nunc Britannia est. Insula cui id olim fuit nome, Angliā tera hodie est, Saxones, qui eam occuparunt, Angli dicit maluerunt. Vñq; Hispaniam Visigothi habebāt, sed Citeriorē promissive cum Halañis, quo factū est, vt duarum gentium nomina in vnum coalerint, sintq; vno nomine Gotholani dicti, & mox litera vna inuēta Ca thelani. Francorum rex erat Chilpericus, qui fuit Clotañ filius, quī Ostrogothi sunt in Italiā delerit: in Visigothi rex Athanagildus, qui Agilanti successit, Agilantes Gialo, Gialus Theuda, Theuda Almarico, is Thurismundus fuit filius, ac Theodorici nepos, qui memorabilis aduersus Artilam & Hñnos pręlio in Gallia gesto, fortiter dimicans perijt. Bizantiū Iustinus impe

ritabat. Igneę acies per id tempus in cęlo visę sanguine manantes. Sunt sedidissimę imbrium tempestates securę, quibus in Gallia pars Avernicię optima quę Alemania est, in stagnū abijt. Rhodanus adeo inundauit, vt Arari suas aquas infuderit. Inundauit & Tyberis, quum semper alius, tum maxime ipsi vrbī & Italię fatidicus: nam sub id tempus Alboinus ex Pannoniā cum omni Langobardorum gente, per Noricum, quę Bauaria prius, mox Austria dicta est, & Lyburniam, Italiā ingressus est. (Fuit annus ille tertiusdecimus Iustini). Non deerit credo precū operę si hic priusquam Langobardorum in Italiā accessus referatur, paululum in vniuersitate gentis explicanda immorabimur, vt qui hominum fuerit scripi possit, qui tūc Alboini ductu terram omnium nobilissimam occuparunt, occupatam ducentos & amplius annos tenuerunt. Fuit gens ipsa ex Scandinauia oriunda, est insula hęc Germanici oceanī, in Codano situ, quę Seuo mons nihilo Rypheis iugis minor vasto efficit circunactū ad Cimbrorum vsq; promontorium extesum, multę in eo insulę, Scandinauia omnīū maxima, ac tantę magnitudinis, vt Hilleuonū gens quotam insulę portionem quingētis colat pagis, cętera magnitudo incōperta, quę quanta sit, vel ex eo potest intelligi, quod accolę alterum orbem terrarum vocent, hinc siue alio casu aliquo, siue consilio potius, parum enim perspicue id traditur, nam quod scribitur quidā, quia insula multitudine non caperet, idcirco inde indigenarum partem sortitū emissam, ratione caret, modo vera sint quę a Plinio de eius vastitate traduntur. Sed quęcūq; magnitudi fuit illis causa, Lāgobardi olim hinc egressi Tharonis & Aionis ductū aliquādiu euagati, a crebra sedium mutatione Vinuli sunt dicti. Lāgobardi, vt plures affirmant, a barbā prolixitate nomen sunt adepti, quia soli prope Germanorum barbā alerent. Post Aionis interitū & Tharonis Agelmundum sibi regē creauerit, eoq; a Bulgaris interfecto (sunt hi Istri fluminis accolę). Lamisio Rex fecutus est, a Lamissione Hildocus filius regnū per manus accepit. Post hunc Godococus regnauit, is Langobardica arma ad Danubium vsq; promouit sub id tēpus quo Odoacer Italiā potitus est. Godococo successit Clastero, qui Tharoni filio regnū reliquit. Nec Thato diu regno potitus est, sed profligata Herulorum gente mortem in pręlio occubuit. Vuacho octauo loco rex fuit, Vuachoni Valtarith filius successit, huic Aodoinus, cuius ductū Langobardi Pannoniam adepti sunt, sub quo primo & mox sub Baldoino eius filio, qui vñdecimus rex fuit, ea gens annis duobus & quadraginta Pannoniam tenuit. Eam terram Alboinus in Italiā moturus, vt tutus omni tempore sibi in prouinciā ipsam pareret reditus si Italica expeditio minus exsententia successisset, cōditione Hunnis tradidit habitandam, vt sibi eam repōterent, si quando necessitas cogeret, bona fide restituerent. Erant hi Hunnorum progenies, qui cum Athila in Italia militauerunt, multiq; iactati casibus in Auarū nomē propemodum abiuerant, ac iam inde præter spem nobilissimam prouinciā adepti, multo felicis quā antea agere cęperunt, sunt res eorum procedente tempore adeo auctę, vt finitumorum nulli aut opibus, aut celebritate cederent. Accessit feliciteris cuiusmodi quod tota regio ab ipso demum incolatu est Hungaria appellata, nam ipsi quia Hunni & Auares essent, Hungari, confusa vnice, nominati sunt. Scio ex recentioribus scriptoribus esse qui Hungaros recens genus hominum existimarint, eaq; gentem ex

Prodigia.

Qua parte Langobardi Italiam intrauerint

Scandinauia magnitudo.

Lāgobardi vnde Langobardorū reges.

Attēde quę cōditiones sit Pannonia Hunnis relicta. Hūgarorū opes.

Temporum superputatio.

Carni.

Bñdij primus pontifex.

Germanus.

Narfes moritur.

Gradenis ecclie origo.

Lupia.

Plauis.

Flu. mutationes.

tem ex Scythia egressam, anno humanę salutis octingentesimo circiter & octogesimo, qui Auaribus ex Pannonia pulsus eam terram suam iure bellicerint. Et Alboinus per hęc, omnia post se tuta relinquens, viginis Saxonum milibus in commilitum assumptis, per Lyburniam & lapidiam qua parte Italia barbaris fuit semper armis obnoxia, in Carnorum ora, quę nūc est Foriuiensium, tumulo se confedit. Fuit hic annus, quo Alboinus est Italiā bello adortus, & Romani imperij inclinatione centesimus ac sextus & quinquagesimus, ab eo qui fuit humanę salutis duodecesimusagesimus ac quingentesimus, eratq; tunc Benedictus pontifex Quiritij generis, & qui primus in ea dignitate id nomen tulit. Sed multo plures alunt, Ioanne ad huc sedente Italiā ab Alboino initam. Cęterum siue res sic habet, siue quod Blondus scribit, quod paulo tardioris esse accessus auctor, sedit Ioānes, qui alter a sexagesimo pontifex fuit, annos circiter tredecim, si recte colligit Platina. Vixerit eo sedente Paulus Aquileiensis antistes, & Felix Raennas, quod Taurisne presuit ecclie, quicq; ob creditā vitę sanctitatem Alboinū Taurinis, quod suo sit loco postea ad dicendum, infesto animo imminente precib; flexit. Vixit cum his Fortunatus, vir eruditione nō vulgarī, multaq; eloquentiā, qui optima literarum fruge & vitę sanctimoniam, Gallos mitiore instruxit cultu. Dedit ad Sigibertum eius gentis Regē, librum de regni administratione. Reponunt quidam Germanum Parisensem in hęc tempora, qui Francos reges incredibili emulatione accendit ad pietatis cultum, tantum ad profectum vitę prodesse queit optimi Antistitis exempla. Armenij per hęc tempora sunt Christi fidem complexi. Ioannes in Vaticana no situs est. Narfes per id tempus obiit, estq; locus lo Bizantium relatus. Alboinus primum Italię litem ingressus fertur circa Vipagum amnem alio re loco cōstitisse, vnde in planitie late iacentem ingens erat prospectus. Hic ille ad suos cōuersus. Hęc est inquit vrbī forres pulchra illa Italia, quę sequimur, iam capillīs tenemus. Forum Iulium, & omnia illi circumiecta loca cōtinuo deditiōnem fecere. Paulus Aquileiensis Antistes, recenti murorū structurę diffusus, nam per id tempus Aquileia fuerat in lastrata, vt supra est significatum, cum omnī clero, & diuorum reliquijs sacrorū cerimonia, Gradensio quoque loco ad mare est, migravit. Hinc Gradenis origo Ecclie, quę adeo creuit, vt cū Aquileien si diu postea de precipitauerit. Multi mortales, Barbarorum metu, ad insulas Venetos per id tēpus concessere. Tum & riuum altum aiunt frequentiore factū profluga multitudine, & vñ insulam, cui Lupię fuit nomen, prius numero adiectam. Duo in ea hodie tēpla insigni vniuersitate, dominicę crucis vnum: Hermagorę alterum & Fortunatę, vna tum fuit insula, nunc canalīs maximus vtrāq; gdem ab altera distecat. Alboinus ad Plauē fluium victor progressus, vt omnia post se pacata relinqueret, Sisulphum adolescentem multa indole, sibiq; pernecessarium Foriulissimum ducem creauit. Labitur Plauis ex Alpibus, inter Feltrinos & Belunenses, perstringitq; Taurisnū agrum præceptis adhuc & violentus, miror ex veteribus neminem fluminis huius meminisse, nisi is sit foras, quem Plinius Anaxum vocat. Poruit & illud accidere, quod Aristoteles ait, vt alibi flumina orientē desinant alibi fluere, nam neq; Nilus semper fluit, vt ille ait. Hęc paululum Alboinus addubitaui, esse sibi excipiat ad singulas vrbes circumagens, nam pleraq; loca per opportuna Græcorū præ

fidij tenebantur, an vltro sequēdavi victoria. Enim uero Lōginus, qui Narfē successore datus, post fuit in Italiā accessum semper se tenuit Raenne, Romanę ne videre quidē dignat; est, aut certe ob Narfē in humanis agentem non est auctus. Patulit is secum in Italiā nouum regiminis nomen Gratię superbie plenum vt exarulus diceretur. Idem primus veterem administrationis formam tota Italiā sustulit, vt nō cuiq; prouincię regionive suus esset magistratus, sed singulis vrbibus singuli, qui potestate præirent, & ius ciuib; simul dicerent, ducesq; appellarentur. Magistratum tamē, quē vnum Romanę constituit, Præsidem appellauit. Sed qui postea secuti sunt duces dici maluerūt, quo cōtigit, vt multis inde annis Romanus Ducatus sit dictus. Fortassis & aureus nummus, qui Romę cudebatur, inde nomen adeptus. Sicq; tum demū Romę & reliqua Italia vetus administratiōnis forma cum magistratum nominibus interijt, quę cōtumelię ratio nomen Romanę Populi apud exteras gētes, maiestatemq; ad nihilū redegit, quō per totū alioq; clades quot alię super alias centum sexaginta annorum spatio a prima imperij inclinatione rem Romanam afflixerant, nescio quonam modo decus illud veus, & maiestas nominis, magis hominū opinione q; re, adhuc vigeret, veteris imperij vmbra potius q; q; aliquid superesset administratione dignum. Igitur Longinus, audito Alboini accessu, quia cū modicis erat copijs in Italiā, quę vbi Narfē militauerant confestim ab eo exaurore domum dimissę fuerāt, ne credo successorī esse possent vsui præsentibus diffusis vrbibus ab alpib; ad mare, vt q; locus maxime opportunus visus est, ad infringendos hostium conatus, validissimum munijt præsidio, Vulturinum in Alpibus, quod nomen valli dedit, Patrauium, Montem Silicem, Cremonam, Mantuam, & Cęsaream, inter Raenā & oppidum Clastense. Alboinus locorum oppugnationē retenta, multo maximam exercitus partem misit in Hetruriam. Afflixit tempestas illa armorum amoenissimam Italię a Langobardis direpta; sunt passim & incensa omnia sacra & prophana, hinc Barbari Apeninī iuga iterum transgressi Arimino potiturum. Nec Iustinus vbi literis & nuncijs factus est, certior, in quo res Italię statu essent, Romę & aliarum vrbium, quę adhuc in fide erant, neglexit periculum, quin ab eo diligens cura adhibita est, vt ex Aphrica, missis ad id nauibus, confestim immensa vis tritici Romam uheretur, quo, ipsum Italię caput, & vrbes illi circumiectę, auxilio deinceps steterunt. Vrbes quę eam Italię inclinationem sequi noluerunt, sed in fide peritinas mētere, Tybur cum toto Latio, Sutrium, Nepete, Ameria, Polimartium, Blera, Hortia, Vrbs vetus, Narnia & in ora Romanus portus, Ostia, & Centucellę ad superum mare expōitę, Raenna, & in mediterraneo Brixiellum, Fauentia, Tyberias cum nunc Bagnacaballum, Salubium nunc Castrum carum, Forum Iulij, Forum Popilij, Forum Brentanorum nunc Brenonorū, vt Blondus scribit, Cefena, Cremona, Mantua, Vulturina, Montilex, & Patrauiū, reliquę Italię ab Hetruria & flaminia ad alpes, Balauini duces trienio Lāgobardicis

Nomen exarchi quando in Italiā allatum. Mutatio administratiōis in Italia. Vñ aureus nummus dicitur.

Longini cōsiliū i remoran do hoste.

Hetruria a Langobardis affligitur.

Loca Italię quę i fide māt ferunt.

opibus adiunxerunt, quo temporis spatio Ticinū, affidenter rege, valide est defensum. Quam moram peractus Alboinus, iureiurando affirmavit fore, vt eam vrbem captam ciuibus cum p̄sidio cēsis, solo æquaret. Cæterum portis irrupturus cum toto equo ad terrā prouolutus, quū neq; bellator equus surgeret, neq; ipse equo implicitus eximi possēt periculo, ab vno quodā qui auxilio occurreret monitus, vt vitione Ticinensibus remitteret, promissa venia confestim equos regem incolunt in pedes statuit. Atq; per hunc modum Ticinum est imminenti excidio seruatū, manifesta numinis prouidentia. Exierat iam tertius Lāgobardici belli annus, eratq; dimidium quarti circūactus, quū Alboinus Ticino portus, Veronam concessit, vbi Rosimunda coniugem, cum imbelli multitudine, & regia gaza, reliquerat: agitabatq; animo eam vrbem regni caput cōstitueret, fecissetq; victoria potit, nisi domestica fraude fuisset oppressus. Edebat rex ludos Veronæ, magnifico apparatu, vt tū iustissime Langobardorum res erant, indulgebaturq; conuiujs & temulentis, media spectaculorū letitia, potaueratq; ex paterna, quā ex Comundi Gepidarum regis calca se in Pannonia intersecti, ad cōiuiū, vbi sibi ex auro cōclauerat. Fuit quorundā barbarorum mos eiusmodi poculorū genere vti, in argumentū credo hostis a se in pugna occisi, eratq; iam Alboinus in multum vini prouectus, cum sui, quod proprium temulentis est, oblitus officij, pincernā ad vxorem mittit contra accubātem, cū paterna illa nefaria, mandataq; alta voce, vt cū patre bibat, sic futurum vt suauis potaret. Perstrinxit regine animū in tempestiua illa paterna cædis exprobratio, secūsgiam inde querere cepit locū in fidijs, vt virū perderet. Erat adolefēs in ea gente nobili loco ortus, ac manu prōp̄, & forma & græte amabilis, Amalchidi fuit illi nomen. Hunc Rosimunda multis artibus conata, in regis caput armare, quū nullis pollicitationibus precibūve flectere potuisset, pro ancilla, cuius confuetudine adolefēs tenebat, sese occulte illi subiecit: mox vbi persona quam mētiebat tur deposita, que esset mulier palā fecisset, territum adolefcentē, atq; perculsum animo nūc hortationibus instādō, regniq; & sui cōnubium pollicēdo, eo perpulit, vt regē somno deditum interfecit. Et Alboinus sic perit, qui sua iustitia sibi exitium peperit. Verum quia libera est in dubijs coniectura, ego Rosimundā, nō tā sue pietati in patre, q̄ immo deratē libidini indulisse crediderim, que si paternam cædem vitam voluisset, nō defuisset illi occasio viri occultius perdendi, ac multo prius q̄ in, Italiam sit v̄tū. Sed illa amore, qui vt fertur cæcus est, ad id scelus impulsa, vitione m̄ parricidio prexuit, tanq; tum primum subire debuerit intersecti patris memoria, poculi aspectu, quo in solēnibus conuiujs, tot annis fuerat Alboinus v̄tus. Sed potiri illa voluit & regno & adolefcentē, quod vt cōmodius assequeretur, pro cōsione conata est efficerē, vt Amehildis rex a multitudine saluaret. Sed quum pro eo quod petebatur regis, cedis v̄rio intēderetur, sibi & adolefcenti timens Rosimunda, cum Amehilde, & Alsumda, quem ex Alboino fuerat enixa, magnosq; auri pondere secūdo. Athesi occulte Rauennā petiit, si de publica prius ab Exarcho accepta. Excepit Longinus eam venientem amplissimis honoribus, inde siue illius forma captus, siue potundi auri cupidus, quod secum mulier extulerat, ad eius nuptias animū adiecit. Potest etiā maior rem adhuc spem fecurus videri, vt per eam cordis de r̄ Longinus possēt sibi omnem Langobardorum

Att. imi raculū in Alboini casu.

Att. qua patera vteretur Alboin?

Att. Rosi midæ ar rem. Alboin? interficij p̄.

Rosimū dæ fuga.

gentem conciliari, qua sibi adiuncta, facile potiturus esset Italia imperio. Nam & Iustinus defūctus erat per id tēpus, & Tiberius qui successerat, ad Parthicum bellum profecturus dicebatur. Siue igitur hęc illi, siue alia fuit causa, Rosimundam quocidie cum Exarcho agentem, ac paulo etiam Liberius, q̄ aut mulierem aut hospitem deceret, vt Langobardos Italia eijceret, aut vi subigeret ad regnum sibi & Amehildi restituendum, multis adortus pollicitationibus (vt inconstans & mutabilis femina) facile in sententiā traxit, vt nouo sponso e medio sublato, ipsa sibi nuberet, futurum affirmans, vt tum demum & Langobardorum & Italia regina, vno tempore appellaretur. Obtulit igitur Rosimunda Amehildi balneis egresso letiferum poculum, sentitq; ille continuo vim veneni interius recepti, quum nondum totum haussisset poculū, disti mularq; iuuenis dolorē, porrectoq; illi calice, age inquit, & tu quocq; balneo languidula bibe hoc reliquum. Negat Rosimunda sibi potu opus esse, inde alia aliquādo atq; alia quo obstinatus detrectare, eo se suspectiorem facere, iuuenisq; acrius instare, vt vel inuitam cogeret si sponte nollet id facere. Postremo vbi stringi ferrum in fenituita est metu subacta intrepide poculum hausit. Atq; ita ambo vno tempore, eodemq; genere mortis, consumpti sunt. Longinus pecuniam regiam, cum Alsumda Rosimundæ & Alboini filia Constantinopolim ad Tiberium imperatorem misit. Langobardi interea sibi Clephin regem creauere apud quosdam, pro Clephi, Daphonem scriptum reperio, sed diligentiores priorem vocem sequitur. Fuit is homo scuitia plusq; barbarica, iuxta sponte deditos acvi captos immaniter trucidare, horrere Italia eam pestem, multiq; mortales relicta patria, fugā occupauere. Fecit recens hic metus, vt frequenter fer per id tempus in Venetas insulas migratum. Clephis Tānetum solo æquauit. Forū Cornelij ab Antiocho Narferis Duce euerit restituit, fuit hæc postea Imola ab arce, quau Forū Cornelij habuit edito loco sitam. Restitutionis illius causa credita est, vt Langobardi haberent vnde Rauennates, Fauntinos, & Forliuenses, propius infestarent. Classense dein Clephis oppidum occupauit, locum haud procul Rauenna. Hinc velut ex arce quadam Barbari diu Rauennatum res crebris incursionib; infestare per seuerarunt. Misit Clephis suos duces, cum parte copiarum ad cætera Italia loca oppugnāda, que sub Alboino capi non potuerat, eum demum præter Romam & Tybur Romę propinquam, cætere vrbes, oppida, arces, & quicquid hominum ad id tempus in fide imperij fuerat, magis metu q̄ vi Langobardorum armis cessere. Nulli dubitū erat, quin si Clephis diutius vixisset, Romam quoq; captā aut funditus diruisset, aut omni Quiritium stirpe crudeliter extincta, eam hominibus sue gentis habitādam tradidisset: sed ille, quod non sine prouidentia euenisse equū est credere, altero sui regni anno nō dum peractō, domestica fraude perit. Langobardi intersecti regis odio, nā Clephis nihilo mitior fuit in suos, q̄ in ceteros fuisset, triginta sibi Duces creauere, q̄ summe rei preessent: fuit gēs ipsa toto mox decennio sine rege. Incidit crudelissimum Clephis regnum in extrema tempora Benedicti Pontificis, qui multo mœrore confectus, sub id tempus, quo Clephis Italiam affligere adortus est, fatalē diem obiit, quum iam omnia circa vrbem, & reliquam Italiam, ferro & flamma ruerent. Successit illi Pelagius fecūdus: pontificum quintus & sexagesimus. Tenebat orientis imperium Tiberius quem Iustinus

Exarchi cōsiliū.

Rosimū dæ interi tus.

Clephis scuitia.

Magna pars Italia Cle phi; celsit

Clephis cædes. Pelagius fecūdus. Tiberij impera toris pietas.

onus adoptauit. Mira sunt quæ de iustitia & pietate huius principis memoriæ prodita sunt, etiq; opes ræprecium audire q; manifesta prouidentia auro abundauerit. Inuitus forte crucem in pavimento figuratam, religionē contactus, confestim tolli iussit, ne imprudenter pedibus conculcicaretur: hæc sub lata, altera inferius apparuit, post hanc rursus alia atq; alia, quoad pavementum altius remouendo in vim auri ingentem incidit, est ex ea re adhuc multo beneficentior factus. immensumq; auri pondus pauperibus partitus est. Thefauros ad hæc Narferis primo, mox Rosimundæ ad semissos ad munificentiam & liberalitatem accommodauit. Misit ad Sigibertum Francorum regem quum alia præclarā munerat, q̄ quinquaginta aureos nimos libras. Minor Sigibertū regem appellari ab ijs qui hæc tradi derūt, fuit Sigibert? Chilperici frater, qui Clotario patri successit, esse se Sigibert? insidijs, aper taq; vi a Chilperico hostiliter petitus regis fratris opes ita infregit, vt nisi fraude e medio sublatus esset fuerit haud dubie omnia quæ Chilperici erant sibi armis vindicaretur. Quare ad Chilpericū qui diutius regnauit legatus a Tiberio in Galliam missos libentius crediderim. Ceterum siue ad hunc regem siue ad illum regno imminerent legati ex Bizantio venerunt: fuit in his nummis quos ei dono antulerit imago principis inscripta. Tiberij Constantini perpetuo Augusti. Frons diuersa quadrigā habuit cum aefensore, & his verbis. Romanorum gloria. Accessit huic felicitas q; exercitus quem miserat in Persas, victor reuersus, tam opulentam in de prædam auerit, quantum ad id tempus nullus alius. Iuuit Tiberius in publica illa Italia calamitate Romanum populum armis, iuuit & comætu. Cæruit religioe & pietate cum ipso principe Iosannes Constantinopolitanus Antistes, qui per idē tempus, quo Italiae status perpetuis quatibatur terribus, orientalem Ecclesiam tenuit in officio, disspuando, scribendo, docendo, sustinuit: fortiter aduersariorum intemperiam. Pari studio Leander Toleranus siue Hispalesis, vtriusq; habent, in quo maior ne fuerit eruditio et eloquentia difficile sit iudicare. Scripsit quidem multa ad orthodoxæ fidei vsum. Arrianum dogma impugnavit, quam pestē Vandalis æ Africa a Belisario pulsi secū tolerant in Hispaniā, est ab initio Visigothi Arriano fuerant veneno imbuiti. Langobardici Duces qui in Clephis fuerant locum substituit, præter Ariminū & Vrbinum in Vmbros delati, regionem omnem armis subigunt, vrbes indifferenter siue vi capras, siue sponte deditas, hostiliter diripiūt, direptas ruinis & incendio vastant. Pari clade Fictes afficiūt, Pelignos, Marfos, Samnites. Nulla vnq; maiore clade Italia concussa est. In omnem sexum & ætatē licetiose fertur euarugam. Vrbes nobilissimę, atq; vrbiū Theatra, porticus, templa, omnia publica & priuata ornamenta dissecta, eratq; interim eo maior terror quo & pro imperio sequentium numerus maior. Barbari præsentis successu elati duos constituerunt sue gentis duces, Spoliter vnum, alterū Beneuenti. Celsit ne ab initio Neapolis Langobardorum armis parum liquido traditur, nā q; alij quādo sint barbari ea vrbe potiti nemo dubitat. A Neapoli ad fretum siculum & rursus a Siponto in Salentinos, & a Beneuento in Calabros, omnia in veteris imperij partibus mansere. Et Langobardi duces anni vniū spatio tantum Italia terę sibi que siue, quantum, vix expeditus eques commodos de circuire potuisset, ab vrbes expugnatione consulto, vtrūq; perditur, abstinentur, aut quia maior spes

Att. gen nummi aurei

Qui viri illustres.

Affligit Italia a Lāgobardis.

Quātum terę Italia subegerit Lāgobardi.

pręde alibi ostēderetur, aut q; cætera Italia subacta, apparebat fore, vt fame & alijs vitæ incommodis Roma subigeretur. Nec barbaros solum fessellit opinio, peracta Ciuitas longam malorum seriē, quia nec ex Græcia spes vlla auxilij ostēdebat, nam Tiberius, in quo omnis spes fira erat, post Persicū bellum, quum in grauem morbum incidisset, Mauritium, cui ipsius filia erat matrimonio locata, successorem sibi declarauerat, ad mouerātq; hominem publico regimini, neq; virtute sibi, neq; cōsilio felicitateve similem. Romani omni spe destituti, ad hostium duces mitunt, qui his conditionibus pacem impetrarunt, vt Langobardi haberēt quicq; in Italia sibi armis que siue, senerent Romam esse sui iuris, sancirenturq; induciæ in certum tempus, quibus tenentibus neutri alteros infestarent. Descenderunt Barbari in tam quæ conditiones, non vt Romanis gratificarentur, sed q; bellum ex bello serere in animo habebant, ac Gallos vlcisci, quos a primo suo in Italiā ingressu semper habuerant infestos. Enimvero Francorum reges, quū in quo animo ferent Italiam Langobardorum feri, veriti credo ne ea subacta propinquum incēdium Galliam corripere, auxilia miserant Romano & Francilioni, qui circa Alpes & Niceam prouincijs populū Romanū præfidebant. Erant tunc Francorum opes quadrifariam diuisæ: Clotarij filij regni a patre relicto inter se ita partiti fuerant, vt in Parisijs Arithpertus maximus natus regnaret, in Aureliensibus Guntannus, Chilpericus in Suesionib; in Metensibus Sigibertus, ad quem amplissima mu nera miserat Tiberius, vt proximo esset loco proditum. Hi vero non contenti Romanos præfides auxilij iuuisse, Saxones, qui in Italiam cū Alboino non venerant, aurores fuerunt, vt relicto Langobardorum commilitio, per Alpes in Galliam transerint, domum pacato agmine abituri. Recentiore iniuria Lāgobardi adhuc magis irritati, pactis cū Romano populo inducijs, haud vltra bellum distulerunt. In Gallos igitur impetu capti, Francilionem in Comacinam insulam Lerij lacus compellunt. Alteri præfidis tristior fortuna fuit, quippe qui Gallorum auxilijs fretus, ausus est cum Lāgobardis acie decertare. Burgundij & alię Gallicę gentes, que auxilio venerant, cæde cęse sunt, & dux in fuga intersectus, Langobardi victoriam adepti, non solum hostiū spolij potiti sunt, sed præda etiam immensa ditasti. Ceterum quum parum suis rebus expedire arbitrantur diutius domo abesse, prouincia egressi, Italiam repetunt. Reddidit prospera hæc Langobardorum expeditio gentem ipsam adhuc suspectiorē Sigiberto & Guntanno Fracorum regibus, q; veriti ne, successu blādente, Langobardi Gallicis infestarent excursionibus, Ennium Mumulum, Quiritij sanguinis, hortantur, Romani Populi prouinciam fortiter tueatur, tribuuntq; simul illi validas copias. Id vbi Langobardorum duces recusere, diuersis itineribus insinuat, iterum Galliam in vadunt, atq; in Ebrudensem agrum egressi, cedibus & incendio cædēta passim omnia. Ennius tras ueris tramitibus haud affecturus, eximio furore adoritur, frætusq; locorum opportunitate tantam edidit stragem, vt par nuper acceptæ sit clades pro modum Langobardis repensā. Cætorum numerus non ponitur ab ijs quos sequimur. Quæ vero cædes fuerit ingens illud indicio est quia Italia sine Saxones alio memorabili facinore ab ijs repetita est. Saxones qui Francorum regum suauis Italia exarserat, sibus iam multis per id tēpus sunt casibus factati. Enimvero stantur.

Inducie ter Ro. & Langobardos.

Francorū Opes.

Lāgobardi Gallis bellū infecerunt. Lāgobardorū victoria.

Lāgobardorū strages.

Saxones varijs casibus factati. Enimvero stantur.

opera Hermetis Cœmeterium, & Laurentij basilica a fundamentis instaurata. Vniuersus clerus populūq; Gregorium pontificem creabant, ipse contra omnia malebat q̄ p̄dēm creati. Cæterum moris fuit, quod alio est loco demonstratum, vt Pontificiam dignitatē Imperatores h̄s, qui crearetur, suorum facerent assensu. Gregorius vbi maiora erga se vidit hominum studia q̄ vt relutando par illis esse posset, occulte ad Mauritium dedit literas, quibus impēsis ab eo precibus petebat, ne quid populo Romano & clero de se gratificaretur, adeo ille ex cœlestibus pendēs terrena parui facere, repudiareq; id decus, cuius causa tā ambitiose ceteri contēderēt. Gregorij literas & nunciū Germanus qui ab Exarcho Prefecti nomine fuerat Romam missus, interceptisq; cū Mauritio egit vt viro oim optimo, quē Clerus & tota ciuitas suffragio Pontificē designarat, ratā faceret dignitatē. Sicq; omnū ordinū consensu & fauore victus Gregorius Pontificatum adiit. Eratq; per id tēpus, Romę ciuitatis status domini, forisq; parū lēsus, nam & Langobardi, inducīs ad huc, tenētibus ab iniuria non abstinēbāt, & in vrbe Grañ milites, qui p̄sidio aderāt, inter se grauiter distidebant. Recepro igitur humanę pietatis gubernaculo, eam in primis curā suscepit nouus Pontifex vt p̄sentib; mederetur incōmodis. Interim, inducīs excentibus, Eutharis parē copiarū nō par uam misit in Istros, qui omnifariam cladibus affēcti, magno auri pondere coacti sunt pacē sibi redimere. Francilio, qui Comacinā in Lario insulam tenebat, obfisione fatigat; pacus sibi & suis veniā, cū coniuge & liberis, preciosoq; suppellectile, secundis fluminibus Rauennā descendit, insula Euthari relicta, & cū insula magno auri pondere, quātū scilicet viginti annorum spatio, nobilissimis vr̄bibus & vctigaliū & tributorū nomine exprefferat. His successibus auctus Eutharis Childeberti Francorū regis sibi filiam vxorem petijt. Nec Gallus florentissimū regis affinitatē aspernatus est, quin facta nuptiarum spe p̄cellara quædam munera misit Euthari, conueniebatq; inter reges de connubio, quū Ricaredus Visigothorum rex ex Hispania ad Childebertum misit, qui filia nuptias ab eo peteret. Tum Gallus reputans animo, quod certe erat, nunq; posse ferri filij quē christiana pietate imbuta esset, redē cum Euthare conuenire, qui in malorū dæmonum seruitio esset, coleretq; eos cū tota gēte, ad Visigothi affinitatē inclinauit, idq; eo libēt; fecit, q̄ Visigothi populariter receperant orthodoxę fidei cultum. Fuit Ricaredus Lemugildi filius. Lemugildo duo fuerāt virilis stirpis liberi, Ricaredus & Helmengildus, sua patre interfectus est q̄ Leandri Hiscipalis Antistitis p̄dicatione iuasusq; Arrianam heresim repudiasset, orthodoxę fidei cultum gentili p̄tulisset. Est & Leandrum Lemugildus eo nomine grauius infectus. Sed quū in morbum incidisset, profligata valetudine, p̄sentitiā egit, Leandriq; ad se accessum obtrahens est, vt Ricaredū, q̄ vnice supererat filij, talē sibi redderet, qualis Helmengildus fuit. Leander libens fidei facturum recepit, & quod receperat p̄stitit. Ceterum, Lemugildo vira defuncto, Ricaredus nouus rex, Toletano conuentu duorū & sexaginta antistitum, Arriana heresi abdicata, orthodoxam fidē cū tota gente cōplexus est. Hoc Childebertus in noua affinitate secutus, Visigothum Euthari in filia connubio p̄tulit. Eutharis Theudelindam, Garibaldi Bauarorum regis filiam duxit vxorem, qua affinitate comotus Childebertus, iniuriam, quod fieri solet, iniurię addidit, vt iuste vltionis occasionē, huic quē

Gregorij laus.

Gregorius p̄fex.

Comacina insula deditur.

Recta fides ab Hispanis accipitur.

abdicaerat, adimeret, bellum Euthari indixit, eo consilio, vt prius eius opes affligeret q̄ nouus rex sibi regnum stabiliret, quē vt pluribus locis bello implicaret, Garibaldiū eius focerum eodem tempore adortus loco breui ad desperationē redegit, vt suis rebus diffidens Bauarus liberos in Italiam miserit. Theudelindę cum Gondobaldo fratre aduentū Eutharis qui Veronę erat, obuiam prodijt, in Gradensi campo quo diuersi conuenere, connubium est solēni stipulatione peractum: Nec multo post Childebertus rex Garibaldi pulso Bauarū est regno positus, quorum successu multo ferocior factus, continuo omnes belli minas in Eutharim vertit, Tridentinoq; hostiliter inuadit, eorum agrum cæde & incendio fœdat. Augebat Childeberti ferociam Mauricij principis fauor. Polliceris grandē in stipēdium pecuniam, si Francus in Italiam transcenderet, Cispalinā Galliam Langobardorum dominatū vindicaret, bello receptam imperio restitueret. Hęc secutus pollicita Childebert; vt facilius victoria sequeretur, cum Langobardorum Ducibus egit vt quando iā totā genē regis dederent, darent ipsi operam vt Eutharim e medio tollerēt, fore vt eo sublato Italiā relinqueret Ducibus ipsis, vt antea, administrandam. Francorum metu subacti Langobardorum primores quidam a rege defecerunt, eratq; iam in spe victoriā nō dubia Childebertus, quum secum repatere cepit, q̄ valida fuerat essent Cispalinę Gallia accessione, Mauricij opes, ratus nihil id sibi & ceteris Italię accolis expedire, inchoatam relinquē victoriā, retro in Galliam abiit. Nec Eutharis multū inde superstes fuit, sed anno vix dum exacto Theudelindę cōnubio, fato perijt. Euthari defuncto, Langobardi pacem a Childeberto suppliciter petunt, legatione ad id in Galliam missa, estq; simul cœptum agitari de nouo rege creando. Cæterum quia parū inter primores cōueniebat, quis oim potissimum crearetur, eo decursu est, vt quē Theodelinda ex omni ductū numero sibi virū legisset, is totius gentis rex esset, tanta tum indoles in vna fuit femina, vt genus hominum ferocis & immane non dubitauerit amplissimi regni summam eius arbitrio subijcere. Quanta in Theodelinda virtus fuerit Diui Gregorij demonstrant epistolę. Legit hęc sibi virum Agilulphum, Taurinorum ducem, virum fortē, formaq; & ætate florētē, qui ex coniugis p̄rogatiua rex declaratus, primū oim captiuos, quos Childebert; ex Tridentino agro hostiliter abduxerat, redemit, pacemq; ab ipso rege impetrauit. Missi sunt in Galliam Agnellus & Ennius, hic Dux, ille Tridentinus antistes, hic vt paci operam daret, ille vt captiuos redimeret. Res ab antistite breui peracta est, quippe q̄ a Brunehild de Francorum regina fœmina pietissima, captiuos quotquot inueniri poterunt propria pecunia redemptos, dono recepit. Est & pax a Childeberto honestis conditionibus imperata, quam peropportune Agilulphus adeptus par inde fuit ad domesticos motus compescendos. Plebsq; eius gentis, alijs moribus super alios diu nouū regem sollicitum habuere. Inestina discordia ex eo orta est, q̄ Agilulphus illorum perfidiā vicisti adortus erat, qui ab Euthare defecerant, sumptisq; inde vltio exordium, vnde & defectio, Minulpho Duce occulte interfecto, que res vbi palā facta est Gandulphus Bergomariū dux ad defectionem spectare cepit, cæterum ad officij reuocari; motū nuper defectionis conscientia rebellauit, Comacinę insula oppidū furto occupat, positurq; cū ea magno auri pōdere, qd̄ a Fracilio diximus cōgeffū

Theodelinda, inuadens.

Att. ex plurim pietatis.

Occurrit eo Agilulphus cum simulacro exercitu, Grandulphūq; aliquandiu obfisione fatigatum, sub conditione incolumē dimisit. Rex Comacina arce recepta, aurum, quod sibi ad id tēpus fuerat custoditum, in Ticinensem arcem trāstulit. Est & Vlaris Dux Taurinus bello petitus, q̄ ipse res no uas moliri diceretur, captus vinctusq; ad regē per ductus est. Sed dum Agilulphus inestinis agitatur morib; , Romanus nouus Italię Exarchus, is enim Smaragdo erata Mauritio successit, Pataulū & cætera loca, quę inter Padum & Alpes in officio manebant, validis muniuit p̄sidijs, nec vt tantū vrbes tūc essent sed vt p̄sidiarię cohortes Langobardorum opes infestarent, ipse ex Rauenna cum exercitu Romam proficiscitur, eas vrbes armis recepit, quas Langobardi induciarum tempore interceptant: nec euentus defuit consilio, aliquot locis ætate vna receptis, & in his Surtio, Polmaro, Horra, Tuderto, America, ac Perusia, respirauit; q̄ per hęc non nihil res Romana, quo successu gauisus Gregorius pontifex animam ad rem diuinam domi forsūq; augendam per ocium adiecit, scripsitq; de sacramentis volumen vnum, Antiphonarū Diurnum Nocturnūq; cōmentarios in Ezechielę, in quatuor euangelia, in Iob quoq; nō pauca, quę ad mores & historiam Rauennatem anustitem de ratione administrandę ecclesie librum, quem pastorem inscripsit sibi vt ornatus & concensus sacris adhiberetur, vt Antiphona, aliq̄ introitū dicere maluit. Eiusdem est illud vt nouies caneretur kyrie in sacris, & Alleluia, interiectis tantum septuagesimę diebus. Est & illud eiusdē, Diesq; nostros in tua pace disponas. Rogationes quas Graci Litianis vocant primus instituit. Stationes ad sacras diuorū aedes. Sufultit celebri antistitum conuentu, quem ad Barione in dixit, quędam orthodoxę fidei obfutura, non nulla etiam constituit, in quibus est illud ne Bigamus qui bis vxorē duxerit p̄sbyter ordinaretur: ne sacerdoti in concubinato agētū quiff; daret operam. Venit in eadē prouincia duos esse Metropolitānos anstites, fuitq; eorū eam rem Candiano Gradens, aduersus Ioannem Aquileiensē ecclesie antistitem, quē Forouilianus Agilulphus p̄fecerat. Dedit & sacerdotibus publice causam dicitur, vt vitę innocentiā iurcurando probarent. Venit inuulieres Monachorum Cœnobiū, subire: ne id genus hominū quēq; baptismo admoueret. Missi sūt ab eo viri quidam optimi, & in his Augustinus & Melitus, quorū p̄dicatione & hortatu Angli orthodoxę fidei dogma susceperunt. Visigothi etiā, vt quidam tradunt, huius opera Arrianam pestem auersati, iure fidei vnionē venerē. Eutharis quoq; fertur, Theudelindę coniugis opera, ad quā Gregorius Dialogum de moribus dedit, multo mitior factus, & ad veram pietatem amplexandā pronior. Fuit Theodelinda christiani cultus studiosissima, Ioannis Zacharię templum quod Modicę visit (distat locus a Mediolano decem milia passuū) huius opus est, Agathe adē in suburbis Gregorius, de dicitur, paternam domum in cluio Scauri, nō longe a circo maximo, in Monasteriū redegit. Vbi loci hospites benigne accipere erat solitus, cibo & potu in opes reficere. Sex in Sicilia monasteria p̄prio condidit sumptis, & quum totus ex pietate penderet, nō caruit tamen caltinia: tanq; auctor fuisse passim diruenti vetera vr̄bis ornamenta, ne qui Romam peregre venirent, recognoscendę vetustatis studio sacra aspernarentur, fed iniuria fuit illa temporis nō hominis, nihil enim est opere & manu fa-

Romanus exarchus.

Gregorij scripta.

Gregorij decreta.

Angli orthodoxę fidei accipiunt. Theodelinda p̄ opus Gregorij p̄ticipat.

ctum quod vetustas nō cōfiscat, vt Cicero p̄cellare scribit, ac si quid in eo humanę fuit iniurię, priusq; dandum est luxurię q̄ multi ædificadi cupidi vetera aliq̄ alio tempore demoliti sunt. potest & prius ta habendi cupiditas in crimē deuocari, enim uero foramina illa fornicibus, quadratorumq; lapidum iuncturis impacta, quę passim hodie in antiquis operibus visuntur, aut ledi eris causa, quo grādiōra coagmentabatur faxa, a barbaris potius q̄ a nostratibus vris videri possunt impressa. Vindicanda est sanctissimi viri pieras ab huius impietatis lae, vt patriam ea iniuria affecterit quam nemo hoc vno castius amaui, sanctius fouit, impēsius ab oī labeturatus est, pro qua Mauritij pertulit inimicitias, & annuam Langobardorum obfisione: noui enim belli causa inde orta est, q̄ Ioannes Cōstanti nopolitanus antistes, frequētī Synodosse Oecomenicum. i. cæterorum antistitum patriarchę renūciauit, cuius stultitiā stultus Princeps, secutus, ad Gregorij scriptis vt Ioāni obreperaret. Ad ea cōstitit Romanus pontifex rescriptis, ligadi soluendiq; potestatem Petro & qui illi successissent, nō Cōstanti nopolitano Antistiti tradidit, desinere proinde iustam iram numinis in se cōcitare, dum tam ociose eius ecclesiam distidio quirit labefactare. Mauriti; militibus ex tota Italia reuocatis, Agilulphū hortatur, vt fœdere possidit, quod iustum cū Romanis haberet, vr̄bem armis inuaderet. Hęc ille, q̄c̄p̄ ita antea Italię Exarchus vir Grañ languens, receptis bello vr̄bibus, de quibus est supra memoratū, rapinis & occulta cum Barbaris cōspiratione, valde rem Romanā afflixerat. Manarunt ad posteros Gregorij pontificis literę ad Ioannē Rauennatē antistitem datę, quę significabāt neq; Exarchū cū hostibus bellare, neq; pati Romanos cū his Inducias pacisci. Accessit huic iniuriā alia recēs. Proposuit impius Princeps impiū edictū, vt quicumq; Romanę militię esset ascriptus, nisi finita milita aut vi alia qua debilitato, deo militare non liceret. Erātq; res Italię in hoc statu, quū Romanus Italię Exarchus, omnium malorum auroz interijt. Gallinicus defuncto successit, fuitq; quartus in Italia Exarchus, abstinere idem a socio rum rebus, ab omniq; flagitio abhorre, odisse infense Langobardicū nomē instaurassetq; continuo bellū cū ea gente, nisi vtriusq; conscientia deterritus oculū bello p̄tulisset, inducias pactus in certū tēpus cū Agilulpho, qui & ipse ex innata ferocia, gentiliq; immanitate aliquid ad id tēpus remiserat, Theudelindę coniugis pia suasionē, hęc sanctorib; Gregorij p̄ceptis imbuta, p̄ferocem alioqui virum, dextere monendo veritatisq; lucem oculis admouēdo eo traxit, vt omnibus suę gentis auroz fuerit, a malorū dæmonum cultu, detestandaq; heresi, sese vindicandi. Restituit inde omnia, quę Langobardi Diuorum tēplis admissent, auxitq; donaria, superadiecit & p̄dicia. Patri in orthodoxam fidem studio Childebertus Rex Francorū, Brunehildis cōiugis impulsu Tassilonem Bauarię regē ea lege cōstituit, vt a Sclauorum gente (habebāt iij sedem circa Istrum) bello infectā da non prius desisteret q̄ ad Christū fidē amplectendā subegisset. Gestit ab initio rem prospere Tassilo, ingressusq; hostiliter Sclauorū fines gradē inde p̄dā abducit. Peperit successus hic, vt fit, hostiū contemptū, duosq; Bauarorū milia temere eandem terram ingressa sunt p̄dandi studio. Bauari a Cæcanō eius gentis rege in fidijs excepti, ad internecionem cæsi sunt. Obijt sub id tempus Childebertus. & mox paulo Gontranus eius frater, qui in Aureliē sibus regnabat, Vtrunq; regnum Brunehildis ad

Gregorij laus.

Exarchij iura ita las vrbes

Gallinicus, cū;

Attende Theodelindę pietatem.

Childebertus. Tassilo.

puberē vscq; ætate Theodebergo & Theoderico ex Childeberti fratre percreatis, tutata est. Cacanū Hūnorū regē (suis diuersus ab eo, cuius nup̄ mentio habita est, duorūq; post regū interitū ex Pannonia hostiterū Turingos inuafera) plurib; prelijs ita fatigauit, vt Hunnos modica pecunia accepta, Gallie finibus excesserit, ita sicut in Brunechildē indoles. Ceterū Cācanus, qui ex occasiōe alienū nup̄ regnū ferociter inuafera, haud multo post (vt est omnis rerū humanarū felicitas breuis) de suo retinēdo in discrimē venit. Mauritius Imperator Hūnos Pānonie finibus eijcere adortus, Theodosij filij & Germani eius focii ductū, Cācano bellū intulit. Barbarus pluribus prelijs victus, cū tota gēte ad Sclauos profugit, Pānonia hostib; relicta, Sclauī Mauritiū opus veriti cū finitimis societate iungūt. Tres gētes cōtinuo in fœd' venere, Frāci, Baiuari, & Langobardi, erant credo sup̄ p̄cti his omnib; Mauritiū successus, ne si plus nimio eius opes inualuissent ceteras provincias ad imperiū retrahere conaret, Sclauī noua societate aucti, cū Hūnorū appēdicibus Agilulphi (vt fert) impulsu līstia orā tumultuose ingressi, nā in Pānoniā, Mauritiānis copijs ad Danubiū ripam sedētibus, nō patebat accessus, Polā, Segni, ladeq; agros, cum toto regionis tractu fœdē populatur. Nec Langobardi in Italia quievere, ob id credo, quia ægre ferret gēs ipsa Hūnos ex Pānonia deiectos, quā a se vsuāri accepissent. Zoro Dux Beneuentanus prim' oim̄ induit arma, Casinenesq; diripuit Cœnobitū, directū incendit, incensum solo equat. Nec sis diu superstes fuit sacrolegio, sed breui post morte consumptus est, cui Arrigem Agilulphus surrogauit, ad quē Gregorij Pontificis exiit epistolę, quibus nouū Ducē ad Monasterij in stauratiōē hortat. Arnulphus Dux Hetrurię Romanū agrū ad urbē vsq; populat' est, fuitq; ea vis eo terribilior quo minus expectata. Hos Langobardorū motus vindicaturus Italię Exarchus Parmā, ex ea gēte, subita vbi occupat, vbi Agilulphi filia ex priore coniuge Taurinēsi procreata, cū viro capta est: Ex Theodelinda Adoaldū habuit, cuius puerperij cōpos pientissima mulier facta, Ioannis Zacharię templū voto erexit. Id hodie Modetię visitur, vtiālo loco significatū. Permoit ea clades Agilulphū, doloreq; amilīe vrbis filicę in captiuitatem abductę, quia multo maiores erant Exarcho copię q̄ vt tuto a se in aciem descendit poster, belli impetu procul auerso, Patauium inuadit, vallo dūtaxat & planicijs munitum. Iacuerat vrbis nobilissima, ab Athilano excidio, annos ferme sexaginta sine moribus, fossa, vallo, omniq; humano cultu prope modū deserta, a Theoderico Gothorū rege, fossa & vallo primū muniti cepta est, intercessere ita inde anni circiter centū & viginā a prima instauratiōe, ad Agilulphi oppugnationem quo tēporis intervallo & publica & priuata ædificia ex asseribus, quibus abūdat regio, nec vlla fere alia conlisterunt materia, hanc ædificiorū formā cōreplarus hostis, valdiore, vtorū statu incensas in aduersa testa immisit faces, sagittariorū opera ad id vsus. Conflatus est illico incendit, ac pars multo maxima rectorū flammis consumpta, ea q̄ clade perterriti deditiōē Patauii fecere. Barbari deditē vrbē ciuib; cum presidio dimissis, quod reliquū fuit flāmis dedunt, atq; sic accidit vt Patauiū, anno fere ceterimo post atq; octogesimo q̄ ab Athila fuerat excidio deditū, situnc iterum a Langobardis excisum. Afferur in terea Exarchum armorum vim ingentem contraxisset, vt suarū partū vrbibus subitō opem ferret. Agilulphus suis rebus timens Ticinū reuertitur,

Nouimiam.

Casinenes.

Patauii instauratio.

Recēs Patauii excidium.

sub vernum tempns Mantuum & Cremonā aliasq; loca, que in fide imperij erant, maiore armorum apparatu inuafurus: id vero vt commodius fieret, a Sclauis, cum quibus lictum habebat fœdus, petijt auxilia, edixitq; omnibus Langobardicę gentis duobus, vt cum q̄ maximis possent copijs, ad prima veris signa, sibi Mediolanū adessent. Nec interim ea gens quieuit, sed Silicenses p̄ h̄yemem, subacti sunt, quibus quo minus mature subueniretur Galilini Exarchi interitus fecit. Obijt fatō inter Italia Silicię oppugnationis. Fidigitur Smaragdus iterum Exarchus. Gregorius, cui omnū maxime res Romana per id tempus fuit cura, veritus ingentes Langobardorum opes, quū ipse Romę perpauos haberet milites, eos dēq; perq; legnes, contumacesq; ad militaria munera obundā, quū diu stipendium non accepissent, autor fuit ciuib; pacis cum Nordulpho Hetrurię, & ceteris eius gēis ducib;, componendę, quod & nouus Exarchus, qui Rauennā tunc erat, haud multo post fecit, suis vrbib; diffusus. Restituta est eo fœdere Parma cū Agilulphi filia & genero, tū ab Exarcho capti. Sed regia puella, cum honeste habitata esset apud hostes, honestioreq; comitatu domum remitteretur, itineris iactatione (gestabat enim vterumq; ab autorū perijt. Creuit in terea res Veneta insigniter, Patauii excidio multū mortales, omnis sexus & ætatis in insulas migrare. Cæterum quum Riualtus nō esset profuge multitudinis capax, insula cui Gemine fuit nomē, nouiter coli cepta est, suntq; ab initio duo ibi templa constituta, quæ hodie cum vestigijs vetustatis visuntur, vnum Ioannis Zacharię, Martini Turoensis alterum. est & Acelum eodem anno quo & Patauium, excidio deditū, sic enim nonnulli Montem silicem appellant, quod oppidum vbi captum supra demonstratum est. Hinc quoq; frequenter est in Venetas insulas itum. Et res Italię erant in hoc statu. Mauritius, qui sua spōte eraq; Gregorio infensus, posteaq; de pace audiuit, quia ad se res nō prius delata esset q̄ bellum componeretur, vt id fœdus iritum redderet, ex vrbe Roma p̄sidium abduxit, vrbibusq; circūiectis milite firmatis, præcepit suis vt Arnulphi res hostiliter infestent. Hanc Agilulphus occasionem complexus, vbi primū de Mauritiū & Romanorum discordia restitit, spem præcepit Romæ cum cætera Italia potiūde. Multum diuq; Theodelinda conata est pacem tueri: nam & Arnulphus q̄q; a Mauritiānis Hetruria infestaret, quia Mauritiū in festo esse in Romanos animo satis cōpertum habebat omnē vim bellicam ab vrbe abstinuit. Malebat Arnulphus pontificem & Romanos obnoxios habere, q̄ Agilulphū totius Italię imperio potiri. Cæterum ab Agilulpho minaciter iussu bellum instaurare, vt hostem magis incautum opprimeret, nihil ab initio bellum ostendit, prius iniuria illata est q̄ intendi crederetur, duab; vrbibus in fœdere ascriptis, Balneo regis, & Vrbe vetere ex improbitate captis. Et Agilulphus Padum cum exercitu Apeninūq; trāsgressus, se terribilem ex Hetruria ostentat hostibus, enim uero ad primā eius aduentus famam incredibilis metus vrbem in uastit. Nec Gregorij pietas in publico pauore desedit, sed prætorē in vrbe relicto, ad eas ciuitates, quæ adhuc in fide erant, in officio continendas cum magistro militum aduolauit, estq; ab hoste adeo celeratum, vt parū abfuerit quin ab eo sit pontifex interceptus. Agilulphus, quia Romam decreto petebat, nulla obiter locorū oppugnatione tæta, irreque uito ductu ad vrbe uenit, quā integrū annū perpetua fatigauit obsidione, estq; interea & Romæ & circa vrbem,

Pacatur Italia.

Veneto riu incremēta.

Turbantur res Italiae.

Obsidet Roma.

urbem, omnibus malorū generibus laboratū. Tēstantur atrocitate illius tēporis Gregorij pontificis epistolę, testantur & homilia. Defensa est tamen vrbis, nō tam humana quā diuina ope, nā affiduis imbribus, perpetuaq; cœli interemptie hostis territus, quum nihil affidēdo præter iacturam tēporis & ignominia lucrifaceret, soluta obsidione, in Hetruria primo concessit, ex Hetruria in Cisalpinā Galliam transijt. Mauritius qui in aperto rerū discrimine nihil Romanis auxiliū tulerat, sed verborū contumelijs calūniarq; medio belli ardore, Gregorij patientiē varie exercuerat, oraculo deterritus ab impia insectatione destitit. Constās fama est ignotum quendā, monastico habitu, clara luce, in forū venisse, ibiq; ad gladiatoris statuā nudū enfem circumtulisse, exclamasseq; alta voce Mauritij ferro periturū. Hoc ille offensus territus penitentiam agere cœperat, quod resens est illi terror per quem oblatus. Dormies imaginatus est, secū Constātia cōiugē & liberis iugulandū dari Phocæ militis gladio, nec multo post Bizantiū affertur Phocam ab exercitu Imperatoris creatum. Conatus est Mauritius affiduis cōcionibus populū in officio cōtinere. Cæterum vbi multitudine multitudinē sisti non posse vidit, labareq; iam aperte hominū studia, ignoto habitu cum vxore & filijs fugam molitus est, sed Chalcedone captus quo paruo fuerat nauigio delatus, est id oppidū cōtra Bizantiū anno quā imperare cœperat vigesimo securi percussus est. Fuit Mauritius decimus primus ab eo, qui primus Bizantiū rerum potius est. Erat hic annus, quo ille perijt, humana salutis fœcētissimus tertius, fēdebatq; adhuc Gregorius pontifex. Agilulphus in Italia rex erat in Gallia Theodeberus Locharius & Theodericus, Cancanus in Hunnis, Cosdra in Persis regnū obtinebat. Bizantiū Ioānes, qui primus Patriarchæ nomen in ea vrbe tulit, clero præsidebat. Est & Mahometes per id tempus ortus, illa pestis humani generis. Sed vnde terrarum illud incendium primo emerferit, ac quantum in perniciem omnū hominum sit actum, proximus liber demonstrabit.

Ostentū.

Mauritiū cædes.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS OCTAVAE, LIBER VI.

OST Mauritij cæde, Cōstātinopolitanus populus militum prærogatiuā fecutus, magno omnium ordinū consensu, ratum fecit Phocē imperiū. Est & Romæ ei feliciter acclamatum, nā & ad Gregorij pontificem, & ad Romanos dedit ille de suo principatu literas. Est & pontifex eidem absenti gratulatus, hortatusq; vt primum omnium eo animū intēderet, vt liberias maneret omnibus inoffensa, reges gētiū testatus feruis imperitare, imperatores liberis ciuitatibus. Et hæc literis. Missæ præterea qui apud illū afflētum Italię statu deplorarent. Enimvero Agilulphus cō tēporū nouitate, qua Mauritius cū suis perijt, pro occasione complexus, Cremonā adortus, post trigessimū diē vi captū diripuit, ac solo æquauit. Māta inde obsideri cœpta, defenfac; est plures dies, postremo muris haud æquauit. vno loco diffectis, deditio facta est. Agilulphus de

ditā magna ex parte mœnib; nudauit. Exarchani, qui Brixellū tenebāt (fuerat id oppidū ab Euthari rege dirutū, dein tumultuario opere munitū a militibus ex Rauēna ad id missis, erat is locus ad res gerēdas peropportunus) duarū vicinarū vrbū clade teritū, munitiones ferro & igni demolitū, Rauēnā secūdo Pado refugiūt. Et hæc inter initia principatus Phocæ in Italia. Ceterū tāta fuit in nouo principe indoles, talē se omnibus gentibus ostendit, vt Agilulphus illius fama percussus pacē cū Exarcho & Romanis in an nuū tēpus laxerit. Et cū Theodeberto Frācorū rege pacē & affinitatē iunxit. Eratq; per hæc Italię status aliquāro pacator solitū, quū Gregorius ex humanis decessit, anno sui pontificatus quatuordecimo non dū actō. Ciuitas mœrore affecta, ad Barionæ replū quod in Vaticano est, multo extulit fletu. Eius viri sanctitatis, pietatisq; omnib; perspecta, fecit vt multo maius fit defuncti securū desiderij. Ipse p̄ hæc cœli adeptus, inter primos orthodoxæ ecclesię est doctores relatus. Fuit primus annus optimi illius pontificatus fœcētissimus humanæ salutis, atq; vnde decimus, si recte colligit Platina. Sequit Sabinianū pontifex, a Bariona qui prim' fēdit, sexagesimo septimus. Fuit is Gregorij memoriarū adeo infelux, vt paruo min' abfuerit quin ei scripta aboleuerit. In summa annonæ caritate motus, vt in subleuāda inopia Gregorij pietatē imitaret, Gregorij (respōdit) homo nequā & ambitiosus, popularē aurā caprās, ecclesię patri moniū cōsumpsit. Fuerit qui crederet Sabinianū, Romanorū quorundā impulsu habuisse Gregorij inuifum, quod pontifex stituas & reliqua vrbana ornāmēta sustulisset. Sed tā atroci calūnia vindicatus se præcipua viri pietas, q̄ abunde est supra demonstratū. Vt canonicæ horæ distinguerent diuinorū causā Sabiniani est, & q̄ Lāpades perpetuo in tēplis arderet, atq; in Vaticana Basilica præcipue. Cū Langobardis toto hui' pontificatu pax fuit. Sed it Sabinianus annū vnū ac fere dimidiū, quo tēpore vt quidā memoran; puer quadrupes natus est. Crinita stella terribili aspectu plures est dies in cœlo obseruata. Mōstra pelagi humana effigie circa delum a prima luce ad meridiū, hominū sese oculis tuēda præbuerūt. Viri doctrina & pietate insignes, eadē tēpore fuerūt, Ioānes Alexādrin' Antistes, Latinian' Carchaginiēsis, vterq; suā præclare auxit ecclesiā. Scripsit & Seuerus, Latiniani familiaris, scite multa in Vincitū Cæsar Augustanū, q̄ in Arrianū dogma declinasset: edidit & de vrbis iactate librū ad sorore, quē Aureolū inscripsit. Sepultus est Sabinianus in Vaticano. Bonifac' eius nominis tertij, in demortui locū sit inde pontifex. Egit is ab initio suæ administrationis cū Phoca, vt Romana ecclesiā esset omninū aliarū caput, estq; id ægre, nec sine multa cōtentione, apostolicæ sedis datū. Græci id ad se decus traheutes, ibi christiāne pietatis arcē esse oportere aiebāt, vbi imperij, Roman' pontifex cōtra Cōstātinopolim Romanā esse coloniam prædicare, Romā velut matrem & dominā adhuc esse, q̄ ipsi Græci p̄ belle facerent, qui suū principē Romanorū imperatorem suis diplomatibus & libellis inscriberent, ipsiq; Cōstātinopolitani Romæ græca voce diceyent. Iā & illud adiciere. Apostolicā sedē Petrū Barionā q̄ fuit apostolorū princeps, & cui animarum potestas primū est a Deo attributa, Romæ nō Bizantiū fixisse, fixā & stabilitā posteris per man' tradidisse. Et Roman' pontifex, p̄ hæc tenuit vt Romana sit ecclesiā omninū princeps declarata. Idē autor fuit, nisi vnū vt celebri antistitum conuēnt, quem Romæ hæc cepit desubit, sit decretum, ne a pontificis interitu prius tria clarata duo

Gregorius pontifex moritur.

Sabinianus pontifex.

Infamatus Gregorius pontificatus.

Prodigia tēporis huius.

Bonifacius tertius pontifex.

Ro. ecclesiā omniū princeps declarata.

Attende decretū.

Bonifacius quartus pontifex.

Prasini Venetici.

Hierosolyma capta Perſis. Loc⁹ domine crucis.

duo quifq; in demorui locū crearet, inſiſcitq; anathematis pœnā ſi quis decretū aboleuiſſet, vt eodē crimine teneret, qui ad pōſitū aliam ve eccleſia ſitā dignitatē, ſibi gratia aut largitione aditum feciſſet: vt vbiū antiſites a populo & clero legerentur, ac tū demū id ratū haberet, ſi quē illi legiſſent, princeps ciuitatis probaſſet, pōſiteſ maximus ſuā auctoritatē adieciſſet, ratum eſſe aut volumus & iurabimus: ſed vniq; decretum eſt abſolutū. Sedit Bonifacius meſes nouē, eſtq; in Vaticano ſitus. Succēſſit huic eiufdē nominis Bonifacius quartus, ex Marſorū gente, Valeriæ ortus, quæ & nobiliſſimæ dedit vix nomen. Ducit hęc ex vrbē in Marſos per Tybur, & vicū Valeriū, qui Anieni incubat. Pantheon vtruſq; M. Agrippæ opus, Deiparæ virginis atq; diuis omnibus, Phocæ permiſſū, dedit, ex cluſoſq; malorū dæmonum cultu, quorū ſimulacra plura hic numero fuere, locū ex piauit, ad martyres vulgo nūcupata eſt. Hæc ipſam ædē, ab ædificij forma, rotundā nūc vocāt. Qui euit inde Italia ab interſinis bellis aliquot annos, eſtq; bellicus furor ad alias rraſſatus gētes. Prasini Veneticiq; Eritrei ſiſnus accolæ, mutuis ſeſe cladibus per id tēpus aſſiſxere. Vetus vtriuſq; gētis odiū, iam inde ab Antonini Veri principatu nō ignotum Romanis legionibus, quibus ad duorū populorū bellum inhibēdum miſſis, Prasini obſequēter imperata fecere, cōtra Venetici fauorē Ro. Principis propeſſorē in hoſtes quā in ſe eſſe arbitratū, eū provincia abeuntem ex improuiſo adorti, multis aſſecere incommodis. Qui homini fuerint Venetici, quive Prasini, ex ijs quæ ſuperius ſunt a nobis prodita, poteſt facile intelligi. Ipſa nomina in dubiū veniſt, fuerint ne in Arabiā trāſſata ex vrbē Roma, vbi Venetici Prasiniq; in aurigarū factiōibus per celebres fuere, an hi ab illis potius fuerint nomē adepti, nec quo caſu id acciderit quifq; facile dixerit. Cōcinnauerāt igiſ dux gētes graue inter ſe bellū, quū Coſdras rex Perſarū provincias Romani imperij inuaſit, eſtq; prius id bellū illatū quā offenſum. Improuiſa res, & vis amorū ingēs, ſecit v. nullæ ſint vrbes provinciq; bello rētatæ, quibus nō ſit barbarus facile potitus. Nec Phocas ire poruit obuiā iniuriæ, in pacanda Africa occupatus, quæ rū provincia ſauis quatiēbatur motibus. Heraclius Africae præparator Prifci generi ſui impulſu, qui in magna erat apud principem auctoritate, a Phoca deſecit, vt Heraclio filio ſuo imperiū aſſueret. Rebus imperij per hæc turbatis, Coſdras totā Meſopotamiā armis ſubegit, proſtigitq; Græcorū exercitū, Hieroſolymā vſq; Perſarum arma proceſſere. Omnia ſacra & prophana diripi victor exercitus. Lignū dominicæ crucis auferunt, magnū mortaliū numerum capiunt, multo maiore ſero cōſtitunt, ad nonaginta milia hominum caſa prodiderunt quidā. In eo rēpaſſe, imo pie videri poteſt Coſdras egreſſe, quod lignū dominicæ crucis, ex Caluarie loco vbi ab Helena Cōſtanti matre fuerat cōſtitutum, in Perſidē trāſſatum, in throno ſtatuit auro & gemis fabre factū, cuius extrema ſuperficies in ſimilitudinē cœli circūgeret. Eſt & Zacharias Hieroſolymæ antiſtes a Perſis captus, vir ſanctitate inſigni, Incidit hæc clades in extrema tēpora Phocę principis, eſtq; illi ex hac clade ingēs iniuriā cōſtata, materiacq; vberior oblata Prifco & Heracliano illius medio tollēdi: nā Prifco tanq; principi gratificaturus pacis ſudium aſſumit, cum ſocero ſingit ſe agere, vt impetrata principie venia, q; turbādi Africae ſtatus autor fuiſſet, in officio iam inde eſſet, imperata faceret, ſilium obſidem daret, ipſe cum q; maximo poſſet exercitū in

Coſdrā ad bellū exiret. Mittit ex Africa Heraclius ad Phocā in fidē eorū quæ promittebant. Nec Heraclianus multo poſt cum validiſſimo exercitū in Thraciā nauigauit, Perſici belli prætextu. Sub illi appulſum Prifcus qui in eā occaſione erat interitus, Phocā obruncat, ſoceri exercitū acceſſit, quo prius ad moro occupat Heraclius imperiū omnibus metu quieſcētibus. Nec Heraclianus ſtabilito ſili principatu multū in Thracia ſuit, ſed ad obſidēdā provinciā conſeſſim exercitū in Africā repparauit. Nec Italia, dum hęc alibi ſunt, ab externis quieuit. Auarum rex, quē ipſi Cananū vocāt, Lāgobardorum res hoſtiliter adorus (cauſam illati belli nō reperi) in Forouiliſes cāpos tumultuoſe effundit. Giſulphus eius dudū provinciæ, cū exercitū haud cōtempnibili ſit Bauaro obuius, cōmittit atrox prælium, pugnatuſq; vtrinq; maiorib; animis q; viribus. Fuit demū ea pugna Lāgobardis ſunefia, qui ducē in acie amiſſo, ad internecionē ceſſi ſunt. Et Giſulphus ſuæ impietatis eo prælio pœnas luit, qui ſupra barbaricā immanitatē Orthodoxæ fuit fidē inſeſtus. In Gradēſis eccleſiæ iniuriā, priua poteſtate, Ioānē abbatē Aquileiæ Antiſtitē creauit. Pari iniuria circūſectos Anniſites inſectatus, Ioānē Cōcordienſem ad eā deſperationē cōpulſit, vt relicta Cōcordia ſedē Capulas trāſſulerit. Bauar; tamen cruentā fuerat pugna adeptus, quia prælio vicerat ferocior factus, late victoriā exercet, alijs alio dimiſſis, ad vrbes & loca hoſtium ſubigenda regionēq; vaſtandā. Ipſe cum multo maxima parte copiarū Forouiliulium obſider, maiore conatu quā ſpe munitiſſimæ vrbs potiundæ. Cœperat vrbs hæc iam inde ab Aquileiæ excidio, totius regionis tanq; arx & caput haberi. Sunt qui id olim fuiſſe arbitrantur, quod nunc in Forouiliſenſibus, Natifone interfluente, Ciuitatum vocant, circa Alpium radices, eſt in primis earū iugis, quod in vtuſtate Aquileiæ ſcio a me prodium, vtruſiſſi oppidi veſtigia viſuntur, quæ Iulij fuiſſe ſocii accolæ autumant, & ipſi Iulium vocāt. Ceterū celebritate loci, & quod vtuſiſſimum ſit oppidum, quod ad Natifonē ſeder, facile adducor, vt illorum ſim opinionis, qui ad Ciuitatenſes id decus referunt, ſed quæcūq; tunc eius gētis arx fuit Romilda Giſulphi vxor tenebat vrbe mœnibus & præſidio munitā, erantq; cum ea, Rhodoaldus & Germoaldus filij, cum liberis & gaza omnium primorum Lāgobardicū ſanguinis, defendebaturq; oppidum valide aduerſus omnes Bauarum conatus. Sed quod vix nulla poruit, mulieris intemperies vrbe alioqui munitiſſimā hoſtibus patefecit. Romilda regem forte intuita mœnibus obequitantē, forma & ætate florentē, criſpo adhæc rutilantiq; capillo, eius amore captā, miſit qui cum eo vrbs proditiōne pacificeret, ſi ſe in matrimonium reciperet. Accepit barbarus cōditionē, victoriæ cupidus, fideq; in id, quod promittebat, data & accepta, Romilda opera in vrbe admittitur. Hic rex, ne fidem falleret, nocte vna Romildam pro coniuge habuit, inde effrænā mulieris libidinem duodecim robuſtiſſimis militib; ſubiecti, qui p ludibriū & dedecus eā aſſiduis cōgreſſibus exple rēt, poſtremo mulierē miserabiliter vexatā palo aſſixit, vt oibus ſui ſexus documētū eſſet, ne libidinē rationi anteponeret, volupratē vtili & honeſto, ſi mul vt omnes ſciet, iſtā, ne apud eū qd, cui gratificari ſe putet, tū eſſe oportere. Oppidū inde deſtitū eſt, hauſitq; quicqd opū Heruli, Gothi, nouiſſimeq; Lāgobardi, ex tota ciſalpina Gallia, annos cētū quinquaginta & amplī vni in locū cōgeſſerāt. Multitudine inde extra vrbe ducta, in Langobardorum

Obtruncat Phocā.

Lāgobardorum cædes.

Proditur Bauaris Forouiliulium.

Attende Romildę ſupplīcium.

Non Iulienſium dux.

Sclauia & Illyricū occupant.

Theodatus pontifex.

Eleutherius tyrannidem inuadit. Eleutherij cædes.

dorū inuidiā incendio conſumptum eſt ac ſolo æquatū. Fuit annus, quo Forouiliulū eſt ita exciſum, ducēſem? ſereab eo, quo Aquileia ab Hūnis Athiæ ductū diruta eſt. Forouiliulū Blōdus ignorare ſe ſcribit, vbi Forouiliulium fuerit quādo nulla illi? tota regiō extēt veſtigia. Maſerūt plura eius regiōis loca intracta quæ capi nō poruerūt, & in his Coniſhona, Memafum, Oſopitū, Artēia, Reumar, Glemo na, quæ ſubprimū huſtū acceſſum fuerāt ab agreſti multitudine inſeſſa. Nec Bauari ſunt multū inde in Italia cōmorati veritū credo Langobardicæ opes, quæ tū in Italia validiſſimæ erāt, & iā Ticinū, nunc Papiæ eſt, a primis Bauarorū motib; frequētī cōuētū, bellū erit decretū, in quo apparādo ſit licet feſtū natū, nō pri? in arma expediti potuerūt, q; de Iulienſi excidio ſit auditi. Giſulpho, q; in prælio occupauit, Giſulphus frater, & regis & oim priorū cōſenſu dux creatus ſucceſſit. Bauari in patriā reuerſi ex omni capriorū multitudine, virilis ſexus puber tate ſupergeſſos ad vnū interfecere. Pueri venditi ſunt. Mulieres quoq; aut veni daret, aut ad pellicia tū retētæ. Giſulphi liberi fuga, vt Paulus ſcribit, diſſi poſſimino ad ſuos rediere. Nec res imperij p id tēpus, vno ſunt loco acceſſe, nā præter cladem in Syria acceptā, Sclauū, qui in Iſtriæ tractu, & littorali tantū Delmatix ora diu ſe tenuerāt, inter Africæ & Syriæ motus, ad res nouas cōortī, oim Delmatix & Illyricū ſuæ ditionis fecere. Et Rauennates perſi Ioānis Lemigiū ſuperbiā, quæ Smaragdo Exarcho Phocas dederat ſucceſſorē, hominem tumuloſe interfecit, graſſaq; eſt ciuitas p libidinē in eius coniugē & pellices nec tantū Exarchi domum atigit viſ illa, ſed exarchanorum etiā iudiciū qui cū Ioanne venerant. His cum Exarcho interfecit res eorum pari ſunt iniuria aſſectæ. Hæc intra extraq; Italia ſunt geſta. Bonifacio ſedente, quo tēpore viſi ſanctitate & eruditione claruerunt, Ioannes Alexandrinus antiſtes cognomente elemoſynarius. Ioannes Gerundēſis, qui ſcite & vtiliter multa ſcripſit, ad Chriſtianum dogma & pietatē pertinencia. Eutropius Valentinianus, & Columbanus, vir Gothus genere, in vtroq; ſpectata ſanctitas, & in Eutropio eruditō etiā nō vulgaris. Lixoneſe monaſterit & in Apennino Bobienſe, Colūbanī opera eſſe dicuntur. Nec Bonifacius externæ pietati ceſſit, ſed propria domū verit in Monasterij vſum, ac ſcripſitq; loco prædiā paterna, in monachorum alimonā. Sed optimus pontifex ſex annos, & octo meſes. In Vaticano ſepultus eſt. Theodatus? Romani generis Bonifacio eſt ſurrogatus, ſeptuageſimus a Perro. Nullus in eo dignitatis faſtigio magis clerum dilexit, tanta in viro ſanctitas, vt Elephanctico morbo laborantem oculo ſanauerit. Huius, eſt illud, neq; eam puellā duceret vxorē, quæ ex baptiſmi fonte leuaſſet pater. Eratq; Italiae ſtatus ſatis pacatus, quum inter initia Theodati pontificatus, Eleutheri? Italiae Exarchus, Heraclij principis ignauia fractus, tyrannide Rauennæ inuaſit, eſtq; rex Italiae ſalutatus. Sed vt dura ſunt tractū, ac foeda exercitū, temeraria cōſilia, Eleutherius breui poſt ab exercitū interfecit. Caput ex Rauenna ad Heraclium eſt miſſum. Sic præter omnium opinionem, paucis diebus compreſſus eſt Eleutherianus ille motus, vnde ſcedit tēmebatur incendium. Secutus eſt inde ſfacius Exarchus ſub cuius in Italiam aduentum, Agilulphus rex vita deceſſit, a quo Adoaldus filius puer adhuc cū Theodelinda matre, nepos totius gentis ſtudio & fauore regnum per manus accepit, manſitq; regnum puero incolume pacatumq; toto decennio, quo vixit muliebri tutela, tanta ſuit in Theodelin-

da virtus. Per id tempus Francorum reges, domeſtica diſcordia agitati, eo regnandi cupiditate multitiſq; odijs proceſſere, vt tragicis ſcleritibus polluta ſit regia domus. Theodericus a Clotario & Theoderico fratibus cruento prælio ſuperatus, captuſq; cum ingenti ſuorum numero interfectus eſt, mox Theoderico vita deſuncto, Clotarius eius filios, vt ſolus regno potiretur, crudeliter interfecit. Et in oriente res imperij nihil interea lætiores eſſe. Nā Perſæ Heraclij ignauia, tota Aſiæ ora, quæ ad meridiē vergit, armis ſubacta Aegyptū ingreſſi, Alexandriae portū ſunt. Subſtitit hic nō nihil Perſicæ viſtorix curſus, aſſerebat em Heraclianū Heraclij patre, ex Africa cū ingenti exercitū Aegyptū & Aſiā petere. Ceterum eo medio conatu rerum exiſtō (ſara credo ruens imperij obſtabant quominus reſiſti poſſet) Perſæ præſenti metu liberati ex Aegyptū Africam inuadūt. Facilis inde victoria ſuit, Carthago & omnis Africa, Ducis præſidio ſpoliata, Perſicis ceſſit armis. Coſdroas provincia præſidijs firmata per Alexandriam retro abiit. Perſi Heraclius pacem a Barbaro hoſte tantis affectus claudibus, quibus ignominioſam accepturus: ceterum quum nullam impetraret tum vi magis q; virtute adactus exercitum comparat, ſupplīcūq; propitiato numine in hoſtem proſciſcit. Erat tū Coſdroas Azori, ſuit Azotiſ Syriae vrbs ea tempeſtate inſigniter opulenta. Eam decreto Heraclius perijt, vt de ſumma rei cum hoſte decerneret. Sed ille pri? q; Heraclius ad eſſet fugienti ſimilis in Meſopotamiam ſe recepit, paſſim adultas fruges, & iam laue ſcetes populatus, vt omnis perſeque di facultas hoſti adimeret. Secut? eſt nihil ſcicus abeuntem hoſtē Heraclius, aſſequi in nō potuit. Omiſſo itaq; curſu ad regionē ſero & igni vaſtadā cōuertit oim belli imperiū. Cōperit interea duos fortiſſimos Duces, cū duob; exercitiib; a rege relictoſ, q; locorū opportunitate fratri ſuum iter remorarentur. Heraclij parte vna copiarū relicta ad ſubigēdas vrbes & loca, quæ poſt ſe intracta relinquebant, ipſe cū robore copiarum magnis itineribus Taurū petijt, quo celeriter ſuperaro Salharū oim Coſdroę ducit fortiſſimū ad Saronem fluuium adeptus, ad prælium compulſit, eſtq; hic laborioſe certatū, poſtremo Salbarus amiſſo præſidio, quod erat anni impoſitū, in Perſidē cōceſſit cū exercitū, cui Coſdroas Saym ſucceſſorē dedit. Poſtea q; Heraclius appropinquare dictus eſt Sayſ aucto nouis copijs exercitū, quem a Salbaro accepit, intrepide Heraclianus excepit. Nec ita multo poſt, excōpoſito eſt in aciem deſcenſum, ac pugna prima luce inita, in ſerum diei protracta eſt, magna hinc inde cæde edita, eratq; tandē ſuper Perſa niſi denſus imber mixta grandine cum fragore & ſtrepitu horrendo, coclo effuſus a duerſam Perſarū acie pculſit, procelloſa Barbarorū ora oculofq; vto & fulguribus pſtingeret. Capti Perſe oculis & auribus, ac pene attoniti, paſſim cæduntur, pauci ex tam opulento exercitū ſeruat, ceteri aut capti, aut caſi ſunt. Coſdroas in ſigni clade accepta, bellū totis imperij vrbus reparat, Razatenq; nouum ducē copijs pſicit, qui maiore niſu q; ceteri duces cū Heraclio cōſiſit, ſed nihil o meliore euetū. Fuit poſtrema illa pugna atrox, & agreſq; per inregrū diē depugnata, & ob eam rem nobiliſ, ſed Razatenſis ducis fortiſſimi caſu multo nobiliſ facta. Capta ſunt ex hoſte ſeptem & viginſi ſigna militaria, His fractus cladibus Coſdroas, vna! Tygrim abijt, Medarſem ſilium regni conſortem declarauit altero filio adoleſcente, præclare indolis & maiore natu, poſthabito, qua ille adactus contumelia oculis

Francorū regum diſcordia.

Carthago & ois Africa Perſis ceſſit.

Salbarus fugit. Says Coſdroæ regis dux. Prodigioſa tempeſtas.

Heraclij Proſpici? Perſas vicit.

Att. fced
Heracii
& Col
drog filij
Crux dñi
carecipit

Arabiar
defectio.

Mahome
ti parces.

Quid
Turci &
Saraceni
de Chris
fio.

te cū Heraclio pacifit, vt patre & eo quē parer sibi
 pretiliffet, cū omni regia gaza proditis, deductisq;
 præfidijs ex oibus Ro. imperij prouincjs, ipse Per
 farū regnū obtineret, paxq; iter vtrūq; imperiū ēr.
 Percusso in hoc ipsum federe, Cosdros cū Medar
 se & vxoribus ex fuga retractis in vincula conijciū
 tur, nec multo post Syrochij iussu ambo intersecti
 sunt, Crux dñica recepta est, q; vt resisteret di ferte
 erat in federe positū, anno quatuordecimo ab eo
 quo in Barbarorū potestate venerat. Fuit annus il
 le quo hæc victoria parua est, quartus & vigesimus
 supra hexcentesimū hūanæ salutis, Heracliani im
 perij duodecimus, Persicæ expeditiois sextus, Rece
 pra Africa est, Aegypt, & quæquid terrarū fuerat ex
 Romano impio a Persis occupatū, a Mesopotamia
 ad orā Syriæ, & Eritræū mare, Arabia dicitur ex ce
 pra, cuius defectio magnū peperit hūano generi in
 cediū, inde e feminariū illud malorū terris ortū, erro
 re inextricabili, q; moralit; partē multo maximā in
 veri obliuionē abdixit. Mahometi tantū mali aus
 tor vir dubiū, Arabs an Persa, vtrūq; enim traditur,
 patre malorū demonū cultore, matre Ismaelita, &
 ob id Hebraicæ legis nō ignara. Distraxerit puerū il
 li, ambiguaq; effingere, dū hic, dū illa, suā vterq; le
 gē ingerit. Igit vtroq; puer imbut; cultu, neutru
 a; dulius recepit, qn homo callid; atq; valer ingenio,
 inter Christianæ pietatis viros diuinitime versatus,
 re perniciosum humani generi ex duabus legibus
 comētus, primo inter Arabes cōcionabūdus Cos
 droæ factū detestari, qui vt de quidā edicto adora
 ri voluiffet, nulli mirū debere videri, si post opes re
 gni afflicta cū tota fere domo infelicit; cōsump
 teret. Medius inde inter duas leges, Hebræos aiebat
 impie facere, qui Christiū natū ex Virgine inficiar
 ur, quādo id pphæte viri præcipua sanctitate, diu
 nit; afflati spiritu futurū cecidiffent, expectandūq;
 multo antea prædixiffent. Cōtra Christianos stulte cre
 dere Iesum dei amiffissimum, natumq; ex virgine,
 opprobria & cruciarum a Iudæis perpeti voluiffet
 Martinus Segonius Nouomontanus suo hæc de
 Christi regis nostri sepulchro memorie prodidit,
 Saracenos & Turcos, ex antiqua Mahometi prædi
 catione ridere Christianæ gentis hoies, qui id condito
 rium venerabundū obseruēt, Christi sum prophetam
 summū affirmantes, ex dei spiritu, omnis terrene
 his expertem, vterum iudicem gentiū, inficiari ta
 men verū ipsius sepulchrū adiri, quoniam glorio
 sum corpus, diuino conceptum flatu, prorsus fuerit
 impassibile. Hæc Segonius, & alia in hanc senten
 tia, q; a Mahometicæ gentis hominibus, non magis
 impie q; stulte in nostros factari solent. His Pseudo
 propheta quū suā gentē malis imbuisset, legē tulit,
 cui ne ab hoibus sanæ mentis quādoq; iretur ob
 uia, abrogareturq; vt fordidæ & pestilentis capitalē
 in scripsit poenā, sanxitq; in suo Alcorano, si quis de
 ea ausus esset disputare: qua sanctione palam fecit
 nihil synceri in ea lege esse, quam velut mysterium
 quoddā reuerit; vt uerit; tractari, vt quale esset id
 quod, ferebatur populū hanc scire posset. Et hæc de
 Mahometo. Quidā sunt qui eum Ismaelitā memo
 rent, fordidoc; loco natū, puerilibus annis furaci
 quæstu victū illi quæsitū, locam dis conducendūq;
 camelis ad deporandas merces, inde adultū laroce
 nium exercussit, comparatq; latronū manu, vno
 atq; altero facinore illustatum, viduae mulieris nu
 ptias sibi conciliasse, per quam grandem pecuniā
 & castella quedam consecutus animam ad maiora
 extulerit, fueritq; iam; inde Persicis reb; infestus, vt
 qui in Heraclij partibus esset, estq; eo prælio quo
 res Cosdroæ conciderunt, vt quidam Græcorum

scribunt, vulneratus a gregario milite, cui Turco
 nomen esset. Fracta inde Persarum potentia, nactus
 Heraclij desidiā, cui ille post Persicam victoriā
 deditus est, multo maior factus, nec iam contemp
 tibilis, per varios successus eo quæsit, vt iura & leges
 suæ genti dederit, in quibus serēdit, a Sergio quo
 dam Nestorianæ impietatis viro, est præcipue ad
 iutus. Egerat is monasticam, cæterum quum nullū
 esset inter suos dignationis, præsentem vitæ statu
 pertæsus, Bizantio profectus, ad Mahometum, cui
 ius nomen iam celebre erat, homo transfuga se cō
 tulit. Huius igitur consilio vñs legem proposuit,
 quæ vt popularior esset, ex omnū gētiū sectis ali
 quid asumpfit. Christiū vt in suo testatus est Alco
 rano, in primis laudādū cēfuit, virū fuisse affirmā
 santū, & omni virtute pstantē, eū dēq; supra huma
 nitatis fastigiū ponere, nūc verbū, nūc spiritū & dei
 animā prædicans virginis vtero natum, ipsam vir
 ginem miris effere laudibus, astipulari miraculis,
 & Euāgelicæ historiæ, quare? a suo non discrepat
 Alcorano. Euangelia ab Apostolorum discipulis
 corrupta, oportuisse per Alcoranū suū emēdari. Et
 Christiani nois multitudini per hæc blādus a Ser
 gio voluit baptizari, inde ad aliorū studia cōcilian
 da, cū Sabelianis negare Trinitatē, cū Manicheis
 binariū in diuinis numerū ponere. Negare equā
 ritatem patris & filij cū Eunonio, Spiritū sanctū crea
 turā dicere cum Macedonio, cum Nicolais multi
 tudinē vxorū probare, & vt Iudæis aliquid dare
 circūcisionem & baptisimū simul prædicare, pbare &
 vetus testamētū, hæc si id quoc; diceret quibusdam
 in locis nō carere vitio. Præteritū his abagib; ires
 dibile illecebrā, qua facile vita capitur, remissis ius
 genti veneris & omnīū voluptatū habenis. Et ille
 quidē talis fuit in ferēda lege. Ceterū habitus res pes
 sima luxuriosa incremēta, adeo est vita prouior
 lapsus, q; in bono cōstans. Serpsit pestis illa, in græ
 tes fere in numeras, vt iā quota pars hominum præ
 multitudine illa a vero aberratūm, sit nunc demū
 in officio. Primordium tantī mali, quod supra est
 demonstratum, ex Arabia est, ne non semper eadē
 terra pestilens esset humanis gentibus, sicut tunc Ma
 hometus, sic olim Cham, & eius progenies, in mæ
 lorum dæmonum cultum induxerunt, ille veri de
 mira virtute constitutum sustulit. Sed hæc quæ de
 Mahometo scripsimus aliquanto postea acciderūt.
 Heraclius tumultuantem Arabiam ad tempus pæ
 cauit, militari iuuentute, cui concessum erat tractas
 re arma, per speciem militiæ procul ablegata, ipse
 Hierosolymam reuertus, enixæ curauit, vt indige
 nē alij alio casu in finitimas vrbes dilapsi, in patriā
 remigrarent, vt vrbs sancta frequentius coleretur.
 Circuntulit imperator Hierosolymam ingressus li
 gnum dominicæ crucis, ad postremum in Caluar
 riæ montem suis derulit humeris. Ferunt miraculo
 datum q; Heraclius, vt erat auro & gemmis cultus,
 in egressu vrbs aliquādiu hæsitari imaginatus se
 exitu prohiberi. Tum vero monitus a Zacharia
 Anistite, quem postliminio receperat Hierosoly
 mitani, videre ne parum riere fieret, q; Christiū
 mitaretur in ferēda cruce triumphali tentens cul
 tu, quum ille nudis calcibus, atq; humiliter tuliffet,
 ferunt Heraclium mutare vestē, iam enim iniectā
 erat ex ea religio quædā sine offensa confectis reli
 quū viæ, vbi vero ad Caluaris locum est veniū,
 crucē ibi statuit, vnde fuerat a Persis sublata, mox
 Bizantium reuertus de Persis triumphauit. Sed dū
 Heraclius in Mesopotamia tam feliciter bellauit,
 Sisebut; Visigothorum rex aliquor recepit vrbes
 in Hispania, quæ ad Romanos defecerant, Iudæos
 suppliciorū

Quid
Maho
mer? fan
xerit.

Att. sum
mā plus
riū secta
rum.

Arabia
malorū
omnium
mater.

Att. mira
culum in
circumse
renda cru
ce.

Isidorus.
Bōisaci
v. ponti.

Bonifaci
decreta.

Honorij
pontifi.
Adoald?

Honorij
opera.

Heraclij
errata.

suppliciorum metu ad Christi fidem recipendam
 compulsi, rogatu (vt ferunt) Heraclij, qui oraculo
 monitus dicitur, vt a circūcisīs cauere. Sed vñs fa
 talis vitari non potuit. Iudæos cauit Heraclius, sed
 a Saracenis est oppressus, qui vt Iudæi veteri insti
 tuto circūcidebantur, vt recentiorum quidā aiūt.
 Plinius Iudæorū, Aethiopū, & Aegyptiorū id fuis
 se autor est. Herodotus Colchorū, sed ex Aegypto
 transfatūm. Et hæc alibi, Romæ Theodatus pon
 tificex, bello Persico nondū profugato fatalem diem
 obiit, anno tertio q; federe cœperat. Vixerunt cum
 eo Arnulphus Merensis Antistes, Isidorus Hispa
 lensis, qui pie & vtiliter multa scripsit, maior in ho
 mine sanctitas q; eruditio, Germanici ne fanguis in
 Hispani fuerit parum iquidū traditur. Bonifac
 ius quintus Theodato successit. Incidit eius crea
 ri, (nam non omnino vno loco dici possunt) in id
 tempus, quo Eleutherius Exarchus regnum occupa
 re conatus est. Eodem fedente Mahometi lex im
 pia cœpit inclarescere, vt quidam scribunt, alij Ho
 norio qui post Bonifacium fuit pontifex, fedente,
 virus illud exitiale a iunt propinari cœptum mora
 talibus atq; initio eius pontificatus. Heraclius Ara
 bium defectioem ex eo motu ortam primo com
 pscuit, vt supra est proditum, militari ætate par
 tim sollicitatione ad officium reuocata, ablegata
 q; procul domo militiæ preterit, quod fieri cont
 git sub exitum Persici belli quo tempore Bonifa
 cius Romæ rerum diuinariū cultum nouis auxit in
 stituit, reddiditq; rem sacram aliquanto augustio
 rem. Huius illud est. Ne qui in sacras aedes profuge
 rent vt inde abstraherentur. Heraclius Arabum
 reliquias attraxerunt. Vt facilius vbiq; telio ana
 thematis peterentur. Cœmeterium Nicomedis fecit
 & dedicauit. Ex omni clero eos maxime dilexit &
 souit, qui optime vitam instituisent. Et Bonifaci
 talis fuit. Obijt anno sui pontificatus quinto vel vt
 alij colligunt sexto. Gallus, Columbanus discipul;
 per id tempus sanctitate claruit. Fuerunt illi æqua
 les Eustathius abbas & Aurea mulier, sanctitate
 vterq; insigni. Honorius Peronio viro consulari
 natos post Bonifaciū pontifex creatur. Inter initia
 pontificatus huius Theodelinda Langobardorum
 regina ex humanis decessit, post cuius obitū Ado
 aldus filius regno deturbatur. Eius loco Langobar
 di Ariobaldum regem creatur. Is pacem cum Roma
 nis & cætera Italia a Theodelinda stabilitam fan
 cte custodiuit, quam temporum quietem Honorij
 adeptus aliquor duorum templā iam vetustate col
 lapsa, Romæ instaurauit. Vaticanā Apostoli basili
 cam eneis regulis rexit, quas ex Romuli templo He
 radij permiffū sustulit. Agnetis ædem Nomenra
 na via a fundamentis stauit. Apollinaris martyris
 & Cyriaci, quatuor coronatorum, & Seuerini, in
 Tyburti vigesimo ab vrbe miliario Petri & Mar
 cellini, via Labicana Pæracij, via Aurea Adriani,
 in tribus foris, & in aquis salūis, ad Pauli decola
 tionem Anastasij martyris, cuius corpus ex Perside
 delatum Romā misit Heraclius misit & Monachi
 corpus, multis miraculis illustatum. Ipse q; tum ad
 id tempus pie & feliciter egerat, statim inde reliqua
 vita infelix fuit, atq; omnibus odio. Aruspici næ ac
 malorum de monum præstigijs addictus, Christiana
 pietate neglecta. Monochelitarum est errorem com
 plexus. Contraxit præter impietatis notam, alterā
 offensam non minus infamem, & ad vulgus ma
 gis inuidiosam, fororis suæ filia in matrimonium
 recepta, quidam priuigiam fuisse a iunq; vxoris iam
 defunctæ, ex priore matrimonio ortam. Sed hæc
 extremis vitæ temporibus. Mathematici igitur &

Arioli prædixerant Heraclio magnum illi & eius
 imperio imminere periculum a circūcisō populo,
 qui Iudæorum gentem denotari in teperatū, qui
 cūq; Iudæorum toto suo imperio fuere, inuitos
 christiano nomini adiunxit. Egit inde impensis
 precibus cum Dagoberto Francorum rege qui per
 id tempus regnum per manus a Clotauro parre acce
 perat, & cum Sisebudo Visigothorum rege, qui Hi
 spanias tenebat, magno christiā fidei affectu, vt
 ambo idem facerent, ac tum credo Hispaniq; vrbes,
 quæ pro Romanis stabant, Heraclij permiffū, a Sis
 sebudo receptas, vt supra est demonstratum. Feces
 re illi Heraclij postulata, sed non tam illi id credide
 rim q; sperati datum, cuius ille studium præsefe
 bat. Cæterum Heraclius sua sponte per hæc infa
 mians, haud multo post alieno impulsu Monothe
 litarum est hæresim complexus. Prædicabant Mo
 nothelitæ vnam in Christo voluntatem fuisse. In
 calculant hunc errorem Pyrrhus Constantinopol
 itanus Antistes, & Cyrus Alexandrinus, cuius sceler
 is Heraclius ab Honorio pontifice per literas ad
 monitus, passus est Pyrrhum sua fedē detestum in
 Africam relegari. Sed hæc extremis Heraclij im
 perij annis. Cæterum Heraclio adhuc imperante
 Honorius in humanis esse desijt. Habuit eius pon
 tificatus annos fere tredecim. Successit huic Seueri
 nus, cuius creatio vt rata esset principis aut Exarchi
 opus fuit assensu. I. Iacius, qui tum in Italia eiu
 di fugebatur honore, Romam eo nomine petijt,
 vt ipse præsefebat, sed verius vt facilligium pas
 traret. Porui tulle ratam nouo pontifici facere digni
 patem suo assensu. Sed mercenariam maluit operam
 præstare homo sacrilegus. Pecunia quæ Lateranen
 si sacrario obfignata sub præfidio ad pios vsus cus
 todiebat, ab eo direpta est, partem vnam militi
 bus dedit, ad Heraclium alteram misit, vt Guilielm
 us Lateranensis bibliothecarius prodidit, quod
 reliquum fuit sceleris auctori cessit. Nec id impune
 tulit Heraclius, enim uero cum militibus stipendiū
 dare, quærenturq; Saraceni qui militiæ vt supra
 est significatum, fuerant ab Heraclio acscripti, frau
 dari semerito stipendio, tum is cui id negocium fue
 rat forte iniunctum, vix inquit est quod Gramo &
 Romano militi detur, & hæc canum turba tam im
 pudenter efflagitat stipendium. Ad eam vocem Sa
 raceni ira accensi primo in Syriam fecerunt, ibiq;
 aucta multitudine Damascum occupat, inde ex ijs
 qui domi remaserat aucto exercitu Aegyptū ingre
 si, facile sunt ea terra potiti, vicinorū Arabū cōme
 tu & auxilijs adiuti. Exarsit inde lacus id incendiū
 Arabes Mahometi impulsu subacta Aegypto, Per
 fas bello peterūt, quia nullis hortatōib; minif v
 lecti potuerunt, vt legē reciperent, quā tum summus
 (vt ipsi aiebat) propheta ferret. Habuerant Persæ Sa
 Syrochīm regem post Cosdroā, cui; regnū ne ant
 raceni fa
 quidē impleuit. Syrochis Adhiseri filio regnū per
 ti. manus tradidit, quo breui extincto Persæ Hormis
 dā sibi regē creauere. Hoc in pugna amisso Persæ
 acie victi facile subacti sunt, ac tū demū Mahome
 ti lege accepta, nō solū imperij, sed nomē etiā ami
 fere. Saraceni sū inde pro Persis appellati; anno sa
 lutis sexcentesimo trigesimo secundo, ex quo gens
 ipsa regnare cœperat, reuicq; potita est in Asia trece
 Vñ Sara
 ceni dicit

Att. Hera
clij postu
lata.

Monothelitæ.

Att. Ifaci
sacrile
gium.
Att. Sara
cenorum
defectio
nem.

Vñ Sara
ceni dicit

meti & eius gētis successibus cōsternatus Heracli⁹, tū demū a vera fide ad Monothelitas deflexit, Pyrri & Cyri fausu. Ceterū quia nulli dubiū erat Saracenos, Perside subacta breui Iudeā iuafuros, Hierosolymā misit q̄ dūcā inde cruce Bizantiū asportaret, ne in Agarenorū man⁹ veniret. Sic tū Greci Saracenos, opprobriū causa, appellabāt, itaq̄ ab Agare Habrahā ancilla oriūdos. Nec Heraclius sua est opinione deceptus. Barbari post Persas bello victos Antiochiā adorti, breui vrbē nobilissimā capiūt, nec multo post sunt & Hierosolymis potiti, cui vi dōriæ Mahometus nō multū superstes fuit. Obijt annos natus quatuor & triginta, sex vero facē illā humani generis circūtulit. Fuit autē, quo pestis illa terribilissima est in terris extincta, humane salutis sexagesimus trigēsimus fecit dūc. Est in Perside vrbis Mœcca noīe, hic vīstrū ferrea illis arca, quā totus Oriēs colit. Mahometi Caliphas, successit, cui ob nīmiā superstitiosā imperiū est abrogatū, atq̄ eius loco alter eodē dux nomine creat⁹. Quo tpe Severinus pōtīfex maxim⁹ vita decessit quū paulo plus anno secessisset. Ioannes Delmatici generis, vir multa pietate dein sedē cepit. Fuit is hui⁹ nominis quartus pontifex, eracūq̄ in Lāgobardis rex Rotharis, qui Avoaldo successit. Vir acri ingenio ac iustissim⁹, est in Arrianā hāresim promior. Est ex eo errore alter adhuc calamitosior regis, singulis vrbibus Langobardicū nominis nefario occupis edicto, Arrianā impietatis est Antistes dat⁹, atq̄ ita factū vt duo vbiq̄ essent Antistes: Orthodoxi fidei vnus, alter Arrian⁹. Eadē tēporū iniquitas fecit credo, q̄ Lāgobardi non multo prius q̄ id malū sit Rothari rege vulgātū in Foro iulī, quia peruincere nō poterāt, vt Gradēs Antistes Aquileiā remigrarēt. Fortunatū, Arrianā impietatis hominē, Aquileiē p̄fecerint ecclesie. Nec homo improbus diu quieuit, sed Langobardicis frater armis, Gradum ex improviso occupat, templum diripit, siquī vim arceve vō luerunt partim interfecti sunt, partim vulnerati, & vt res erat latrociniū proxima, translata in naues præda, Aquileiam concessim abijt. Honorius qui vno Severino interfecto, ante Ioannem quartum Romanus pōtīfex fuit, id scelus derelictus. Fortunatū, Arrianā hāresim damnatum, dignitate priuauit. Suffectio illi Primogenio, Romanæ ecclesie subdiacono, qui nihil quæstionū administratio contigit, Lāgobardis omnia Gradēsū sacra & prophana laurocinio fœdatis. Perijt Gradēnsis ecclesie Antistes ab Heraclio auxiliū, aduersus vnus gentis iniurias, nec impetrauit, rebus imperij tum toto Oriente, maxime periclitantibus: misit tamen Heraclius vasa quedam aurea argenteaq̄, ad ecclesie damna resarcienda, misit & diui Marci cathedram, quam victo Cōstōta ex Alexandria sublata triumpho prætulit. Et Heraclius in Venetorum gratiam, qui semper in partibus imperij fuerant, Gradēnsis ecclesie cladem per hunc modū resarsit. Rhotaris, vt eo redeat historia vnde egressa est, tam acri fuit ingenio, vt leges, quæ sola memoria & vīta tenebantur, in certum ordinem redegerit. Codicēq̄ ad Iustinianū æmulationem vocari edixerit. Quod vero Arrianos fouerit, non tam fidei q̄ partium studio, ab eo factum credi potest, nā quia Romano pontifici Orthodoxaq̄ fidei viris p̄ belle cū Exarchis conueniebat, eum cōsensum rat⁹ ad suæ gentis opes euerendas pertinere, Arrianos per eum modum, quem diximus, affectus est. Regē itaq̄ adnitente, quo Arrianorum autoritas creuit, vt omnibus fere Italie vrbibus dux essent ecclesie, duo diuersi Antistes. Traxit hæc pestis alias

Quorū an nos nat⁹ Mahometus obiit. Quo tpe Mahometus obiit. Ioā. quartus pōtī. Att. dist. diū ecclesie.

Fortunatus Aquileiēnsis.

Diui Marci cathedra.

ad se hæreses, vt totus inde orbis sit eiusmodi lue infectus, adeo vt Orientalis aua sit ecclesia cū Romana de dignitate certare. Rhotaris, homo nō minus bellicæ rei q̄ paci & ocio natus, Herurū cōm ad regem retraxit, omnem Liguriæ oram suæ fecit ditionis, quo successu elatus bellum in Venetos vertit. Opitergium, iam magna ex parte infastratum, subita vi adortus caput, captum immannerit diripit, direptum solo æquat. Sic oppidum clari olim nominis in Venetis, a prima Athilæ demōlitione, tertio est a Barbaris excisum. Incidit clades hæc Opitergina in annum circiter sexcentēsimum humane salutis, ac quinquagesimū, qui Venet⁹ vrbis ducentēsimus ac vigēsimus octauus. Erat tunc eius vrbis Antistes Magnus Altinus vir sanctitatis illustris. Is Opiterginorum sortē miserat⁹. Lango bardorumq̄ impieratē fugiēs, qui nihil obscure faciebāt Arrianis, in stagnis locū cepit cōdēdæ vrbis, quā in principis gratiā Heraclius dixit, nondum em Heraclius ad Monothelitas deflexerat, alij fve scriberibus se cōtaminarat, sed virtutū opinione oibus erat genibus venerabilis. Fama tenet nouē templa oraculo quodā circa Riua malū ab eo condita. Dā dulus qui de origine Venet⁹ vrbis scripsit, vulgare opinio nō astitulatur. Et Heraclius, cuius hodie vestigia nulla fere extāt, sub nouæ vrbis nomine, p̄ hūc modū cōdita est. Eadē rēporū interperies eiecit ex Altinō Paulū eius vrbis Antistitē, qui & ipse p̄ idē tēpus quo est Opitergiū excisum, cū magna pietatē manu, in Torcellū insulā, cū reliquis diuorum, multaq̄ cerimoniam migravit. Severinus Romanus pōtīfex ratā fecit in fulanis suo assensu traslata sedē. Maurus Torcellanus antistes, qui Paulo defuncto surrogatus est, id a Severino impetrauit. Horū exēplū securus Paulus Patauinus, cū Orthodoxos fidei cultorib⁹. Arrianis Lāgobardorū fauore vbiq̄ præ grauantibus Metamaucū per fugiē, est hic persueruatur quoad vrbis ipsa sit fluctibus absorpta ac tum ex eo loco sedes Clodiā traslata est, sic breui tempore quinq̄ Antistitum sedes sunt insulans quæ sita. Gradēs, Caprulana, Heracliana, torcellana, & Metamaucēsis. Perijt Rhotaris anno sexto q̄ regna re cœperat, tradiditq̄ regnū per manus Rothoaldo filio. Mirum videri possit, quod Platinā scribit circa regem sepultum accidisse. Sacerdos quidam, vt ille ait, eius tumulum noctu aperuit, vt inde furaretur quicquid preciosum cum rege illatum fuerat sepulchro, cui medio actu Ioānes Zachariā, quē diuorum vnus Rhotaris præcipua veneratione coluit, effigie augustiore humana asstitit minaciter præcipiens, vt illico inde facesset, nunq̄ id templum ampli⁹ subiturus. Mirē in quā iure aliquis, q̄ hō Arrianæ impietatis fautor tā char⁹ fuerit superis, nisi sacrilegi ratio pot⁹ q̄ hominis habita intelligatur. Rhodoaldus Gundibergam Theodelindē filiā duxit vxorem, quæ matris pietatem imitata, vt illa Modetæ, ita hæc Taracine Ioannis Zachariæ templum opulentissimum statuit. Rhodoaldus in adulterio deprehensus vitam cum regno amisit, post quem Aritperus inde regnum effeaderus ex Gundaldo ortus qui fuit Theodelindæ frater. Cōdidit nouus rex apud Ticinum Phanium saluatoris, donarij q̄q̄ in stuxit non vulgaribus, attribuitq̄ loco agrorum veditigalia. Et hæc in cætera Italia. Romē interea Ioannes huius nominis quartus erat pōtīfex, quo sedente Ioannes Beluacensis, & Muard⁹ Remensis viri multa sanctitate & doctrina claruerunt. Adijciunt quidam Reginalphum, Gallianā sceminam, pietate nobilem, Rainaldum Traiectensem & ipsū insigni sanctitate virum, Iodocum

Dux vbi q̄ ecclesie & duo Antistites.

Heraclie conditio.

Rerū Venetarū in cremēta. Att. mira culū. circa Rhotaris sepulcrū.

Ioan. iij. pontifex maxi. Viri illius tres.

Iodocus. Theodor⁹ pōtī.

Mauriti⁹ securi subijt. Heraclij interitus.

Att. vltionem.

Theodor⁹ pōtīcis opa.

Britannum regis filium, qui diu in eremo vixit, in claruitq̄ post mortē miraculis. Er hæc tū clara luerunt virorum nomina. Ioannis pontificatus ne annum quidem impleuit, in Vaticano sepultus est. Fit inde Theodor⁹ pōtīfex, Theodori Antistitis filius, pater Hierosolymis fuit oriundus. Per id tēpus Mauritius Charularius Lateranensis, sacrilegi furij agitur (enimvero is vnus faciem Isaciano prætulit furori in Lateranensi pecunia diripiendā) res imperij toto oriente affectas intuitus, animum extulit ad rerum Italicarum administrationem. Isacium itaq̄ Exarchum apud iudices & milites, qui Romæ erant, criminatur, q̄ ad Italie regnum occupandum aspiraret, tenuitq̄ tempēstia illa calūnia vt principes Romæ ciuitatis, iudices, & milites, in Mauritiū verba aduersus Isacium iurauerint. Sed res temere mota breui oppressa est. Mauritiū fraude deprehensū, ipse autor defectiois ex sacra gēde Deiparæ virginis, quæ ad præsepē dicta est, nūc maior dicitur, abstractus & in vincula cōiectus, ad Isaciū cum capitibus coniurationis mittitur. Mauritius priusq̄ Raennam sit vctum, Isaci iussu percussus est securi, ceteri in carcerē cōiecti ad supplicium seruantur, quum Exarchus repentina morte extinctus est. Post Isaci interitum Raennates defectiois autores in Romanorum gratiam vinculis eximunt. Heraclius Isaci loco Theodor⁹ cognomē Caltopam Exarchum misit in Italiam, nec ita multo post ipse morbo intercutis moritur. Imperari annos vnus & triginta. Fuit præter veritas artes, & hæresim receptam, quia sacrilegio incestiq̄ nuptijs sese extorsit sui imperij temporibus poluit, multis odio. Accessit cumulo iudiciæ q̄ eo principe Orientis imperium non solum inclinare cœperit, sed tota etiam sit Asia spoliata. Fuit Heraclius vndecimus eorum qui Bizantiū imperitauerunt. Constantinus huic filius successit. Sed q̄ Heraclij longum fuit imperium, tam hoc breue, Martiane noueræ suæ fraude, sexto q̄ imperare cœperat mense veneno extinctus est. Aggressa est mulier id facinus, vt Heraclionī fratri affrueret imperiū, estq̄ rex Constantino fessinata, Pyrri Constantino politani Antistitis confilio, is audita Heraclij morte confestim ex Africa, quo fuerat relegatus, in Italiam transmisi, prouoluitq̄ ad pedes Theodori pontificis petijt veniam, sacrilegij impetrauit. Formam inde Orthodoxæ fidei a pontifice oblatā venerabundus accepit, mox Bizantium reuerfus haud diu compos fuit sacerdoti scelere recuperati. Senatus & populus Constantinopolitanus domesticū Martinæ & Heraclionis scelus auersati vtrūq̄ ad supplicium deposcunt: nam Heraclionē p̄cidunt, linguam forori, ambos relegant, Pyrrium autorem sceleris ex fuga retractum interficiunt. Fit igitur Constantius Constantini filius imperator, apud quosdam Constantem pro Constantino scriptum reperio. In Pyrri locum Paulus Constantinopolitanus est Antistes creatus. Hic quia neq̄ horat⁹, neq̄ minis peruicaci potuit, vt rectam fidei formam reciperet, a Theodoro pontifice priuatus est dignitate, in qua retinenda contumaciē perseuerauit. Constantij fauore frater, qui & ipse in Monothelitā hāresim, vt auus deflexit. Theodor⁹ ab eo certamine ad sacrorū curā cōuersus primū Feliciani offa ex Arenario Nomētāne vīe Romam delata, ad Protomartyris in Cœlio collocavit, Basilicā via Flaminia circa Milium pontē fluxit & dedicavit. Romæ Oratoria duo fecit, Sebastianam vnū in Laterano, Hostiē via alterū Eupolo Martyri sacra. De sijt Theodor⁹ in humanis esse anno sexto q̄ sedere

cœperat. Vaticaia Barionæ ædes eum sepelit, Martinus in demortui locū pōtīfex declarat. Tuderitū il li patria. Primum omnium a noua declaratione Paulum Constantinopolitanum, conuenit centum & quinq̄ Antistitum Romæ habitō, vt impium dānaui, q̄ Orthodoxæ fidei formam non recepisset. Blondus Forliuensis in huius pontificis tempora reponit, quæ nos Platinam secuti, in Ioannis quartū pontificatum reuocant. Adijci præterea, Paulū Diaconum & Sigilbertum secut⁹ inter Theodorū Exarchum & Rotharim acie dimicantē ad Scultenā fluuium, in Mutineni agro, desideratq̄ Exarchanorum septem milia. Sed hæc quocunq̄ sunt pōtīfice gesta, Constantius, quod satis constat, Theodoro Exarcho Olympium successorem dedit, cui primum omnium imperauit, vt enice daret operā, vt Romanus pontifex & omnes Orthodoxæ fidei Antistes, ad Monothelitarum hæresim ample xandam, pro potestate cogentur: si bona venia nollent, obstinatiusq̄ resistere, daret operam vt pōtīfex in potestatem redactum, sub custodia ad se mitteret, vel si capi non possit interficeret. Olympius Italiam ingressus cum Raennate exercitu Romam venit, vbi quum nihil hortatione aut minis proficeret, quia manum in pontificem iniicere parum sibi tutum arbitrabatur quem vtiq̄ Romanus sciebat gratissimum, consilium cepit illius interficiendi. Mirum hic accidisse aiunt, percussor in Deiparæ ædem irumpere iussus, vt patricidium parraret, repente captus est luminibus, vt pontificem, quem decreto petebat, obortis tenebris inter noscere nequiverit, atq̄ ea re territus Olymp⁹ desistit incepto. Erat hic annus quinquagesimus ab eo quo cœperat orientis imperium inclinare, quæ clades extremo Phocæ principis orta est anno, quo temporis spatia adeo Saracōrum opes creuere, vt Asia adempta ipsam sint Europam inuadere ausi. Sed Rhodos prius peita est, Mahuiæ ductu, quæ ramesi ad Asiam spectat, erat tamen adhuc sub imperio. Barbari insula portū Colosum celebrerrimū demoliti sunt. Constat materia statuae noningenti exulterunt Cameli, fuitq̄ statua ænea, vt Blondus interpretari videtur. Cæterum miror eum adie cisse a quo ciuitas insulæ primaria nomen habuit, Colosum de solis colosso haud quidem inrelligi potest vt arbitror, quem Cares Lyndus fecit, duodecim annorum spatio, trecentis talentis ex apparatu Demetrii regis, qui moratē adiorq̄ Rhodum obsidione fatigare desistit. Fuit opus illud septuaginta cubitorum, per quod Rhodos clarum est non in adepta. Conciderit terræ motu anno sexto & quinquagesimo q̄ fuerat constitutum, iacebatq̄ Plinij temporibus, iacentq̄ esse visentibus miraculo, paucis eius pollicem amplectentibus, maiores digiti q̄ pleræq̄ statuae, vasti specus hiare defractis membris, spectantiq̄ inrus magnæ molis saxa, quorum pondere ingeniosus opifex id liberauerat opus. Colossum hunc Saraceni plures iacentem depopulari non potuerunt, quum pluri antea ætates corruisset. Mutian⁹, qui fuit ter consul, septuaginta tria milia signorū Rhodi fuisse prodidit, & Plinius centum Colossos ab eo, qui fuit solis, eandem vrbem habuisse auror est. Et hæc præsentem in locum coniecit non ab re fuit, quando Blondus autor alioqui grauissim⁹, quædam obliquans, incertum reliquit, quem tum Colossum demoliti essent Saraceni. Platinā, qui solis Colossum interpretatur, videat quomodo id accipi possit, quum tanto prius ille prostratus iacuisse, nisi ex diffecta materia tum barbaris præda quæ sita est, quod non inepte aliquis suspicetur, AA iij si tot

Martin⁹ pōtīfex maxi.

Constantij impia mā data.

Att. mira culū circa Martinū pontifē.

Saraceni demolitū tur Colosum de Rhodiū.

Colossi Rhodij magnitudo.

si tot ætates prostrata humi moles incolumis iace-
re potuit. Saraceni, quod liquidò traditur, Rhodo
supra modum afflicta, per Aegæum delati pari cla-
de Cycladas affligunt, prouecti inde in Siciliam pri-
mo littoralem oram populantur, peruagati inde
mediterranea ferro & igni insula nobilissimâ mul-
tiplici clade affligunt. Occurrit eo Olympius, Ita-
liæ Exarchus, naualique prælio cum barbaris cõgres-
sus, adeo crenantur est victoriam adeptus, vt pro-
prior victo q̃ victori sit infulam ingressus: cesserunt
tamen hostes tota insula. Olympius laboriosa pug-
na defatigatus in morbum incidit, quo paucis die-
bus q̃ egrotare ceperat, obiit. Constantius nihilo
per hæc melior factus, Theodorum Caliopam ite-
rum Italiæ fecit Exarchum, præcepitq̃ omnium pri-
mum vt Romanum pontificem, quæ Monothelitarum
nomine infense oderat, ad se vincum mitteret. Ex-
archum venientem Romana ciuitas benigne accepit,
prioris Exarchatus memoria, quem ille clementer
& humane administrauerat. Posthabuit omnia
hospitalitatis & pristinae amicitia iura Theodorus
principis imperium secutus, ad pontificemq̃ officij
prætextu ingressus, catenas illi iniecit, vinculumq̃
ad Constantium misit. Eum implius princeps in
Thraciam Chersonesum relegauit, vbi inopia
& egestate pressus, fuxio sui pontificatus anno vi-
tra defunctus est. Eugenius huius nominis primus
in defuncti loci sit pontifex, vir iuriuiri sanguinis
quo tempore & Bizanti Paulus Monothelitanæ
hæreseos affectator, vita decessit. Petrus q̃ post eum
Cõstantinopolitanam tenuit sedem tamen est meliuscule
sensit a Rõanæ tamē ecclesiæ forma abhorriti, qua
propter eius literas ad Eugenium datas adeo est cler-
decretatus, vt non prius sit eum passus sacris opera-
ri, q̃ impij hominis literas recitaret. Agebat inter-
ea Langobardi, Arithperro rege, cum Romanis &
caetera Italia satis pacate. Fuit Arithperus Romanæ
ecclesiæ obseruantissimus, nam & Coccias Alpes
illius attribuit, & oem Ligusticæ oræ tractum, miror vi-
rū quondā nostra tēpore litterarum studijs haud
ignobilē scripsisse Alpes Coccias esse vbi nunc Ge-
nuæ sit, quū Genuæ ne ad Alpes quidē spectet. Cæte-
rū quæ Cocciæ vrbes fuerint, Plinius, Strabo, &
alij demonstrat. Fuit Arithperus & iustitiæ tuendę
cupidus, vt ignoto habitu interdum per vrbes sui
imperij, & oppida vagaretur sciscitabundus quid de
se & suis iudicijs populi loquerent. Et Arithperus
tam tenax fuit iustitiæ, tametsi regnum per scel-
sibi quesiuisset, Cõperti regis filio interfecto. Eo ita-
q̃ extinto, nā in Ticinū annē cū equo cõiuratorū
metu precipitatus p̃ijt, Pertherites & Gūdiberus si-
lij pacē per man⁹ acceptā haud sancte custodiebant
quū, vis est illis illata ab hoibus sue gentis. Grimo-
aldus dux Beneuentanus, cognita duorum fratrum
discordia, nullū vnq̃ regnū satis patiens duorū fuit,
eam occasionem complexus, cum ingenti exercitu
Cisalpinā Galliā ingressus Pertheriti Ticino expu-
lit, Gūdiberum ex Mediolano vbi ille seorsum a
fratre agebat. Fama belli hui⁹ in Galliā delata, Clo-
doveus Francorum rex ratus inextima discordia fas-
cite solui posse Langobardorū opes, exercitum in
Italiā misit. Fuit Clodoveus Dagoberti filius qui
fuit Clorarij secundi, Clorarijshic Chelperici, Chel-
pericus Clorarij primi, Clorari⁹ Clodovei qui fuit
princeps gentis. Sunt qui scribant copias ad id mis-
sas, vt Gundipertum & fratrem in regnum restitue-
ret. Fræcorū exercitiū post acre plūi, Grimoald⁹ dux
Italiæ sinibus expulsi. Aiunt quidam arte Gallos
non viribus victos, vt Langobardi simulato metu
castra omnis opulentię & vini in primis refera ho-

stibus reliquerint, fugaq̃ temere credita, Galli sub
noctē castra ingressi in omne volupratem, atq̃ in
multā vini crapulā effusi, ab hoste occulte reuerso
tam forda occisione occisi sunt, vt ne vnus quidem
sit reperitus, qui eam cladem suis nūciaret. Sed quos
quo modo sunt Galli victi, Grimoald⁹ secundū
eam pugnam omnem Cisalpinam Galliā sube-
git. Hæc alibi, Romæ Eugenius pontifex, per id tē-
pus, vita defunctus est, magnum pietatis nomen as-
depus, magnum comitatus & munificentia. Obijt
tertio sui pontificatus anno mense nono, ad Bario-
næ sepultus est, fuitq̃ septimus in ordine pontificū
ac septuagesimus. Fit inde pontifex Vitalianus,
Signia ortus, quo sedente Cæsarea, Perfarum regi-
na, veræ pietatis studio occulte cum paucis Chris-
tiani nominis Constantiopolim venit. Fuit hic
annus quo mulier, digna quo omni zuo celebra-
tur, tam pulchrum ausa est facinus, sexcentisq̃ ab
eo qui fuit primus humane salutis tertiusq̃ & octo-
gesimus, nisi numero est error. Excepit venientem
reginam Constantius exquisitissimū apparatus, estq̃
haud multo post baptismū lauacro admota, cui⁹
causa fuerat tam longum iter emensa. Misit Perfa-
rum rex legatos Bizantium qui vxorem a principi-
pe repescerent. Responsum his est reginam a nullo
teneri, in illius potestate esse abire ne vellet an ma-
nere, ab ea sciscitarentur quid in animo haberet, ap-
pellata itaq̃ de reditu a legatis, negauit se ad virum
redituram, nisi ille, suum exemplum secutus, prius
Christi fidem recepisset. Rex pietissimæ coniugis
postulatis assensus, cum quadraginta milibus hor-
minum, pacato agmine, Bizantium venit, is quoq̃
honorifice acceptus est, ibi Perfa cum vnuerſo comi-
tatu est baptismū admotus, ac tum demum rece-
pta coniuge in regnum reuersus est. Hæc Plarina,
cui ne facile accedam, ipsius gentis fortuna, Perfica
rumq̃ rerū status facit. Nec enim video quē tū regē
Perfa habere poterint, qui bello a saracenis victi,
iuxta regnumq̃ & nomen amiserant, q̃q̃ si rex etiā
vllus in ea tum gente fuisset, saracenorum metu
vix credo esseraufus tam procul peregrinæ religio-
nis ritum quærere. Suspiciari libet Parthorum po-
tius regem, quæ gens non tam obnoxia tunc erat
saracenorum armis, quibus nominibus video sepe
a recentioribus variatum, vt qui Parthus esset
Perfa diceretur, & contra Partum dixere nonnulli,
quem Perfam dicere debuerunt, quæ obliuiscatio
ex ipso regnorum nexu orta videri potest. Et in
Cæsarea scemina memorabili hoc fuit pietatis stus-
dium. Constantius haud multo postq̃ hæc facta
sunt, Italiā periturus, Constantinum filium im-
perij consortem sibi adiuuit, belli studium inde
affingit exercitum comparat, quo Italiā a barbarorū
seruitute vindicet. Hic illi fuit eius belli, quod
parabatur, prætextus. Cæterum fordidissimus prin-
ceps nefarium latrocinium meditari, vt postea eū-
rus declarauit. Præmissa itaq̃ classe, Athenas pede-
siri irinere profectus est, hinc secundis tempestati-
bus in Italiā classe delatus, Tarentum primo te-
nuit, inde exercitu in terram exposito, Luceriā Con-
stantius cepit, oppidanis facile cedentibus, vt qui
in clementia principis multum spei repositū habe-
rēt sed Lucerinis ea res exitio fuit, enim uero Cõstā-
tius prædæ cupidus, vrbes, vt tum res erant præ-
diuitem nullo maiore negotio receptam diripuit
hostiliter, direptam ferro & igni excidit ac diruit,
velut barbarico solo, & non in gremio Italiæ ca-
prā. Pari scuitia pleraq̃ Apulicæ loca afflicta. Ache-
runtij Lucerinorū excidit sibi præponentes, fratris
q̃ loci natura, valide suā vrbe tutati sunt. Hic ille
suo

Att. qua arte galli capti sūt.

Vitalianus p̃ori. maxi. Cæsareæ reginæ ac cessus in Graciā.

Perfarū rex Bizantiū venit.

Perfa & Parthi nō n̄dē sunt.

Cõstātij Italiā ac cessus.

fuo frustratus proposito Beneuentū promouit ca-
stra, maior hic rerū apparatus, multoq̃ acrius hosti
incubuit Græcus imperator, tuere se & suos Romoal-
dus adolefcens patre absente, ferociterq̃ hostium
conatibus occurrere, obireq̃ non solum ducis, sed
& militis munera, disponeat in muris præfidia, cre-
bras irruptiones facere, non laboribus, non pericu-
lis parcere. Nec Grimoaldus cessauit in manifestis
suorum discrimine, sed ex tota Cisalpinā Galliā
militem secum rahens circa Forum Popilij, impro-
uiso Rauennatis exercitu incurſu, pene fusus est.
Cæterum nulla maiore clade affectus, per Pices
in Samniti transijt, Beneuentanis ex proximo opi-
tularus. Soluit obſidionem Constantius ad sa-
mam appropinquantis hostis, quæ multo terribi-
lior incidit intercepti nunciū fraude, qui ad terro-
& numerum et vires hostium supramodum auxit.
Petebat decreto Neapolim Constantius, & iam ali-
quid viæ confecerat exercitus, quum apud Calorē
annem Langobardi extremū agmen adorti, con-
senserūt manum Constantianis necessitatem impo-
nunt. Fugitigitur præliū multo Græcis difficilissimū,
erat pars copiarū nō parua fluuiū transgressa cum
principe, quando subsidiarij, qui agmen cogebāt,
coacti sunt pugnam capessere. Igitur his qui in vi-
teriorē ripam euaserant, ducis vestigia seruati-
bus, nec vt suis auxilio essent vadū repetentibus, quos
cunq̃ feroc hostis efficitra flumen adeptus, fuerunt
quidem haud pauci numero, ad vnum cecidit. Ex
Neapoli Constantius Romanam petij, viginti milia
lectissimorum equitum secum rahens, quibus Su-
burrum Neapolitanum præfecit. Eunt via Appia
ad sextum lapidem Vitalianus pontifex cum clero
& magna parte populi prodijt obuiam. Ipse vrbe
ingressus augustissima vrbe templā accuratissime
inuifit, omnem temporum apparatus tacitis lu-
strans oculis. Fecerat Suburrus castra in Formiano
vr̄ quæq̃ verum hostes vim intendissent, præsto
subsidio suis foret, siue Romam occurrēdum esset,
siue Neapolim recurrendum. Romoaldus exercitu
a patre accepto, ad hostem ire pergit, dimicandi cu-
pidus. Nec Suburrus detrecauit pugnam quæ an-
cepta & cruenta fuisset, nisi Græci Italum ducem
peracti, confestim fugā fecissent. Inſtat fugientib⁹
ferox iuuenis, passimq̃ dispersatos obruticæ: multi
itaq̃ mortales desideratj sunt, & in his Suburrus,
quæ omnium extremum remisit pugnam. Constanti-
us quinq̃ diebus in perlustrada vrbe cõsumptis,
ad eā spolianda conuertitur, vbi quicquid antiqui
operis esse ære & marmore fuit, quicquid oculos po-
tuit delectare, sublatum, aut vi reuulsum, ad naues
deferri iussit, vt plus ornamentorum vnus septem
dierū spacio vrbi detraxerit, q̃ barbari ducentorū
quinquaginta octo annorum intervallo, tot sane
anni intercurrerāt a prima imperij inclinatione, ad
luctuosam illam cladem, quam Romanorū com-
pilator verius q̃ imperator, miserę ciuitati inſtulit.
Et vrbe per hæc deformata, duodecimo q̃ venerat
die Roma digressus, Neapolim primo, inde in Siciliā
transijt, substiuitq̃ Syracusis tandiū ibi com-
moraturus, quoad tributum ad libitū non ex veteri
forma imperatum, ex Italię vrbus, insulis, pro-
uincijq̃ exigeretur, estq̃ tanta arcebitate id exactū
adeo auare & superbe, vt multi non solū fortunis
spoliati sint, sed liberi etiā & vxorib⁹. Et Cõstā-
tius talis quidē fuit, inuenit tamē breui suorum sce-
lerum vltionem. Dum Syracusis molliter & libe-
dinosē versatur, a suis interficitur. In eius locū exer-
citus Mezentij imperatorem salutauit. Vitalianus
interea diuinitus in tectis ecclesiasticum canone inſtitū-

Græcorū cædes.

Constantius exploratōe rēplorū meditat.

Græcorū recens cædes.

Constantij sacrilegium.

Cõstātij auaritia.

tuit, adhibuit & ad cantum organa, vt quidam scri-
bunt. Misit idem Theodorum antistitem & Ha-
drianum abbatem, viros & eruditione & sanctitate
te illustri, in Britanniam quæ & Anglia dicta est,
qui eam gentem prædicatione & exemplo in fide
continerent. Fuit Italianus septuagesimus fide
uus in ordine pontificum, sediq̃ annos quatuor-
decim & sex menses. Eum Vaticanus sepeliet. Theo-
dorus mox post sex secutus est. Fuisset Romanus
na haud dubie Lāgobardicis armis infestata post
Constantij discessum, ob ea quæ vanus imperator
in eā gentē temere mouerat, nisi inter initia Theo-
datini pontificatus intestinū bellū esset inter duces
eius gentis ortum. Commendauerat Grimoaldus
in Constantium moturus, Ticinum cum Aemili-
liæ & Hetruricæ vrbus, & transpadano tractu Lu-
po Foro iulienſi duci. Is Grimoaldū ratus breui
periturum (erebantur enim Constantij opes mul-
to maiores esse, q̃ vt Grimoaldus par illis futurus
crederetur) confestim eo ad bellum profectio regnū
cepit affectare, quod vbi Grimoaldus comprit,
Bauaros, cum quibus lectum fœdus habebant. Lan-
gobardi, aduersus Lupum in Italiā accesserunt. Pol-
liciti sunt eam expeditionem Bauari Grimoaldo
nihil grauare, simulq̃ ad bellum necessaria compa-
rant. Nec Grimoaldus Constantio Italia digressio,
receptisq̃ locis, quæ circa Beneuentū hostis occupa-
rat, in Lupū profectioē distulit. Et iam per Hetruriam
citatum agmen in Galliam agebat, quum Lu-
pus de eius reditu factus certior de Bauario bello,
quod sibi impēdebat, iam ante cognouerat, an-
cipiti metu teruitus, in Foro iulienſe cõcessit, vbi aper-
te ostendit defectioē, oia in transpadanis tumultu
& rebellionibus inuoluere conatus. Hæc mihi
multo veriora videtur, q̃ quod scribunt quidā, Lu-
pū iccirco habuisse Grimoaldū infestū quia cū eo
militare nolisset aduersus Constantiū: nam quæ
artinuisset Bauaros cõcitare, si maturius per se Gri-
moaldus Lupi cõtumacia vlcis potuisset: sed pe-
riculū quod ab eo instabat Grimoaldū subegit Ba-
uoros illius moribus opponere. Cæterum siue hæc
siue alia fuit causa, Bauari Italiā ingressi, circa flu-
uium (est id Histriæ oppidum) vbi primū hostem
obuium habuerunt, interpidū pugna cõfuerunt.
par ferocia & Lupianis, adeo vtriq̃ genti ad omne
facinus supererat animi. Quarrido collatis signis
est dimicatum, cruento Marte. Primum prælium
prosperum fuit Lupianis, postero die æquo Marte
pugnati, tertia luce maiore vtrinq̃ vi concursum,
Bauariq̃ ad montes compulsi eorum castris &
impedimentis sunt hostes poriti. Postremo Baua-
ri, nouarum copiarum accessu aucti, acie vicerunt,
fuitq̃ pugna illa eo funestior Langobardis, q̃ eorū
dux in confertissima suorum fringe mortem occu-
ruit. Bauarus Foro iulienſium fines ingressus, cæde,
incendio, rapina omnia fœdat. Fuissetq̃ ea clades
latus euagata, nisi Grimoaldus actis Cancano gra-
tijs, q̃ vt bonum & Fortem socium deuit suis res-
bus mature subuenisset: ab eo vt confestim Italia
excederet, obrinisset. His successibus Grimoaldus
elatus vlcis statuit Popliensem iniuriam a qui-
bus fuerat superiore anno nō parua clade affectus,
dum Beneuentanis a Constantio obsessis auxilio
properaret. Simulata in Vmbros Expeditione Ape-
ninum superat, vt res minus esset Popliensibus
suspecta, occultis inde tramitibus eundem reme-
sus in Flaminia ex improviso descendit, tanq̃ ce-
leritate res acta est, vt priusquam hostis adesse audi-
ri poterit, Langobardi in vrbe irruerint. Erat
Sabbatorū die Dominicæ resurrectionis vnuerſa
AA iij ciuitas

Theodorus pontifex maxi.

Lāgobardū discordia.

Quarrido pugna.

Lu. foro iulienſis interfecti.

Att. Grimoaldi celeritate.

ciuitas in templis ceremoniarum causa: quo accidit ut multitudo sacris intenta prius trucidari coepere, quae a quo caederetur facis scire potuerit. Caedes terribilis est in sacro & in prophano edita: scilicet in fine discrimine in omnem sexum & aetatem, in-fantes sacerdotescq; vna ad fontem baptisimi alij super altos caesi. Sic misera ciuitate ferro consumpta vrbe Grimoaldus diripuit, atq; ab imo euerit. Et Popiliani per huc modum perire. Sed dum haec alibi geruntur, in Foro iulienis res nihil quietiores fuere. Anefrites Lupi filius paternum principatum recuperaturus, Sclauos qui Delmatiae partem tenebant, spe praedae fecum in Italiam traxit. Cum his Foro iulianis fines ingressus, apud Ne-masum oppidum in in fidiis praecipitatus, auxilia rium manu temere dissecta ipse in fuga occiditur. Irritauit ea clades caeteras Sclauorum gentes, quae circa Histriam & Delmatiam habebant sedes, ar-misq; maiore stomacho quam consilio sumptis, ad Natisonis pontem procefferunt. Vectaris Vice-tiae comes, quem Grimoaldus Foro iuliensem dur-cem creauerat, huc ferociter occurrit. Sclauis magnis ab hoste incommodis affectis, fugientibus similes retro abire coacti sunt. Grimoaldus a Popiliano excidio reuerfus, Optergium diruit, quia comper-tum habuisset Optergium Anefritis conatibus fauiffe, a caede temperatum. Optergio profugi He-racliam nuper conditam concessit. Caeterum quia locus non erat multitudinis capax, contra Hera-cleam litus occupant, vbi Equilum oppidum poste-rae fuit. Multi etiam ex primoribus eius ciuitatis Torcellum perire, vicum in Constantij gratiam Constantiacum dixerunt. Non desunt qui id nomen inter prima initia vrbs referant. Et Optergium rories est a barbaris excisum. Posuiffem ego cun-ctantius extremam hanc euerfionem, veritus ne quia varie esset ab autoribus relata, duo excidia esse crederetur, quod vno numero reuera fuisset, nisi recens hoc scriptores ad Grimoaldum referrent, alterum ad Rhotarum, qui aliquo tempore interfectis prius regnum tenuit in Langobardis. His Grimoaldus successibus elatus, iam multo maiora agitabat ani-mo, eratq; merito Romanis & Raenatisibus for-midolosus. Adduxisset haud dubie vtrinq; ciuita-tem in aliquod discrimen, nisi peropportuna mors barbarum regem e medio sustulisset. Sed mortis cau-sa suo postea loco referenda est. Per idem tempus Constantium in Sicilia perisse scribit Blondus, no-minatq; Armenium quemdam caedis autorem Miss-fellum, alij Magnetium scribunt, quidam vero Mezen-tium, qui Persico bello honestissimum duxerat or-dinem. Conatus est homo audax imperium inuade-re, militum (vt credere par est) fauore fructus. Sed res audacter magis q; feliciter mota, nam ad primam Constantij interfecti famam adeo Italia caeteraq; prouincia exultantibus letitia, vt Italiae Exar-chus, & copiarum duces, nulli in publico gaudio ausi sint tristitia aut mororis signum ostendere. Percubuit inde rumor orientalis exercitus, qui in Sicilia erat, aegre noui hois imperium ferre, ad qua famam tanta est animorum mutatio secuta, vt Rau-nates milites primo Theodori Exarchi ductu, inde & Romani sumptis armis in Siciliam traicerint, Constantij cedentes vlturi, simul vt Constantino eius filio imperium vindicarent: affuerunt velut ex coe-postro ex Sardinia & Africa auxiliares cohortes Arcuiffet modico negotio Missellus hinc Italos, inde Aphros milites, si orientalis exercitus in offi-cio mansisset. Caeterum eo tumultuante (nihil em inconstantius est militari turba imperio soluta) pa-

Popiliae suae caedes.

Foro popilij excidium.

Constantiacum.

Constantij caedes omnibus grata.

Missellus opprimatur.

refacta est externis militibus in sula, nouisq; impe-rator facile oppressus. Qui audacis focios facinoris sese illi adiunxerant, in vincula coniecti, Bizantium deportati sunt. Scripserunt quidam Constantium in Siciliam classe delatum paternae caedis fuisse vltiorem, suiq; vindicem imperij. Sed interitus ne Co-stantinus rebus gerendis, an potius domi manserint, dubie traditur. Tantus (quod satis constat) me-rus illum inuasit, paterna caede nunciata, vt facile imperio deturbari poterit, si vis fuisset illi ab aliis quo incitata. Fratres minores natu veritus ne quaes-doq; sibi imperanti officeret, crudeliter interfecti. Quam in nouo principe imbelliam nacti Sarace-norum duces, classem occulte comparant, Thracia & Graeciam inuasuri, si quid Bizantium tumultuati-um esset, verum quia pacata inde omnia afferebantur: consulto Siciliam perant, nouis moribus agitata, referantq; Romanis spolijs. Delati huc perpetuo cursu Syracusas subita vi capiunt, nullo enim tene-bantur praesidio. Caeterum quia tuto hic esse non po-terant Italiae & Africae propinquitate, caedem q; maximam potuerunt primum edidere, ornata Romanae vrbs illuc Constantio congesta, oemq; Syracusanam gazam in naues imponunt, opimacq; praeda honuisti Aegyptum reperunt. Sunt qui scri-bant a Constantino Constantij filio omnia quae pater Romanis ademerat, Bizantium delata, qui paterna caede audita continuo in Siciliam nauiga-rit, ac Missello feliciter oppresso, quicquid spolio-rum ibi fuerit, nauis secum exulerit, quod multo propius vero mihi videtur, q; quod aliqui dicunt barbaris praedae concessisse, qui post vindicatum Constantij caedem insulam inuasere. Accedit huc non leuis coniectura, q; Bizantium huiusmodi or-namentorum sui iam inde abundans, vt tradunt quidam. Et haec intra extraq; Italiae Theodori pon-tifice gesta, quae mala euentibus praemonstrata sunt prodigij, quae per id tempus apparuerunt. Coeli maximo spectantium terrore decem dies est visum ardere, & mox eo triennio crinita stella tribus men-sibus apparuit, cecideruntq; caelo imbres perpetui & tonitrua horrenda, qualia nunquam hominū me-moria fuerant audita, creberq; calus fulminū, quibus expiatis saepe Theodatus supplicationem in-dixit populo, & ipse solenni more pompam secu-tus est. Obijt diem Theodatus magno dolore ciui-tatis anno pontificatus sui quarto, in Vaticano si-tus est. Donus est inde sedem adeptus. Hoc pontifi-ce Grimoaldus, de quo supra non vno loco incidit mentio, vita decessit, vt scribitur quidam, adijtq; quum nono a phlebotomia die acris arum inten-disset, nimia venarum intentione cicatrice abrupta, subito sanguinem exiuisse, nec amplius sisti pos-suisse, atq; ita regem consumptum. Fuit Grimoal-dus non tantum rei bellicae peritus, sed ciuili etiam ocio vtilis, quippe q; aliquot capita addiderit Rho-taris edicto, quae ad posteros forma & vim legum habuere. Aedificauit & Ticini Ambrosij phanū in quo sepultus est, erat Arithmetus, quem ille pa-terno regno spoliauerit, per id tempus in Gallia iam in Britannia traiecturus, quū incerta voce monere sibi visus est, vt Grimoaldo extincto paternum re-gnum repereret. Id oraculum ille secutus, tertio mēse a Grimoaldo iterum regnum vnde exciderat sine certa mine recuperauit. Perijt sub id tempus Dagobertus Francorum rex, cuius anima a daemonibus Lipara tenus delata est, vt quidam scribunt, ac demum serua-ta, Martini, Dionisij, & Maurinij auxiliio, quos ille ex omni caelitu numero praecipua coluit religione. Doni de-

Constanti crudelitas in fratre.

Saraceni. ro. vrbs ornatae tuis pontifis tur.

Prodigia

Donus pontifex

Att. ora-culum.

Dago-berri aia.

Doni de creta.

moribus strauit, Clerum diuersis ordinibus distin-xit, honoribusq; auxit varijs. Monachos Syriae gentis cum Nestorianis sentientes, ex Boetiano mo-nasterio deiecit, in pauca quaedam Orthodoxae fidei loca distribuit, Boetianum Romanis colen-dum attribuit. Raennatem ecclesiam a Romana dissidentem apostolicę fedi reddidit obsequio-rem, tantū valuit & ingenio & doctrina. Per idem tempus Proiectus antistes in Cameracensi agro martyrium adiit ob Christi fidem. Mezelindis ab Ardenio amatore petita, multisq; cruciatibus affe-cta, in tuenda pudicitia lucis restitutionem impe-trauit e caelo supplicij sui & cruciatu auctori, qui medio conatu capus suū luminibus. Sed it Donus annos quinque & aliquid amplius. Vaticana fuit illi sepulchro. Successit Agatho Siculus octogesi-mus primus a Bariona. Fuit annus hic quo Aga-tho pontifex est factus, si Platina recte colligit, se-puagesimus secundus humanę salutis. Aga-thone sedente Raennas ecclesia est ad officium re-uocata, vt scribit Blondus. Platina ad Donum qui praecessit, id decus referit. Caeterum quocunq; pon-tifice res acta est, Theodorus Raennas a clero con-tumeliose desitutus in illius inuidiam Raennas-tem ecclesiam priuo astipulatu Romanae subiecit. Constantinus decimo imperij anno aduersus Sara-cenos prospere dimicauit. Locū in quo sit pugna-tum neq; ponunt autores quos sequimur, neq; mi-litum numerum, non desunt tamen qui triginta Saracenorum milia vno dicant praelio delata cui fidei ne accedunt quidem alij. Ego vel ex eo in-cly-tam fuisse victoriam autumo, q; Saraceni eo bello sunt imperij vestigales facti. Sunt qui immensam Saracenorum classem delatam dicant, non vi aliqua sed a Galeno quodam ab Heliopoli Syriae trasfluga qui ratione ostenderit ignis sub aqua ardentis. Fuit pax haec q; cū Saracenis facta est, ipeij rebus per-opportuna, nam Bulgari diuersi ab ijs, q; iam antea Danubiū colebant, de quibus aliquoties ad huc locum fuit sermo, sed tum primum Scythiae finib; egressi, Thraciam tumultuosius adorti, oia terro-ris compleuerat. Confluxit cum his Constantinus in Pannoniae & superioris Myfiae confinio, fuitq; pugna illa Graecis infelix, eratq; ob cladē vno pra-lito accepta de victoria hostib; concessum, abibatq; Constantinus retro, fugienti similis, quum pax praeter spem est illi a barbaris oblata, cupide ea impe-rator complexus, sedusq; in ea q; pmitterent est in-ter principē & Bulgaros ictum, quo vtraq; Myfa illis concessa est, qua terrā Danubio proximā hodie quoq; obinet gens ferax & bellicosa, ac secū dum Pannonos, ex oibus gentibus, q; ad septentrionē ver-gunt, ad Turcorū conatus aut remorandos, aut in-fringēdos, Christiano nomini vtilissima. Quieue-re inde Bulgari non nihil, verū quia nulla pax satis firma esse potest inter ferocis ingenij populos, cae-pe pace belloq; est cū his alternatum, quoad Cyril-lus praedicatione & miraculis eam gentē traxit ad Christianae fidei cultū. Fama est primum regem in Bulgaria Trebellij vocatū, is monasticum secutus vitam, ex duobus filijs regnum maiori natu relin-quit. Redijt nouus rex non multo post ad malorum demonū cultum, pietatem patris & institutū asper-natus. Nec id filij scelus tulit Trebellus, sed perso-na quā gerebat ad tempus deposta, regiā induit, rece-proq; regni gubernaculo, filij impietatis increpi-tum luminibus priuat, regnum dar minori natu habēdū, quod pie ex suoc; in situ ad ministraret, ipseq; id documentum dedisse contentus, contri-uo se in ordinem rediegit. Constantius Bizantium re-

Proiectus.

Agatho pontifex maxi.

Att. com-mentum hois.

Qui ho-minum Bulgari.

Pulchri Trebellij facinus.

Monothelitarū dogma reprobat.

Ro. sacro rum ritus pbaturae Graecis.

Nobilis sine Graeciae synodi.

Theodo-cos.

Leo. II. pontifex maxi.

Leo. II. decreta.

uerfus, ex Agathonis sententia, conuētum habuit ducentiorum & amplius Antistitum, vt Monothe-litarū causa quādoq; cognosceret. Occurrerūt eo Romani pontificis legati. Asserebat Monothelitae vnam in Christo fuisse voluntatē, estq; eorū causa per Gregorium Constantinopolitanū antistitem & Machariū Antiochenū acta. Sed is multo perit-nacius errorem iuratus est. Gregorius auditis quae ab Orthodoxae fidei viris afferebantur facile cessit. Antiochenus impietatis damnatus, priuatusq; dis-gnitate, Romā relegatur. Damiani cū eo Sergius & Pyrrhus, aliq; Monothelitarū pestis capta. Ope-ratus est inde sacris in Sophiae tēplo augustissimo Ioannes Portuensis antistes, pontificis legatus, pere-gitq; sacrum Romano ritu. Constantino & Grego-rio antistite, alijq; claris Graeciae clericis nominibus cum vniuerso populo astantibus, estq; ea diu-norū ratio frugi & salutaris visa, oibus vna voce testantibus sanctum videri vniūq; sacrificandi ritum, quē Romana sanxisset ecclesia, discedere a re-cto & honesto quicunq; eū non probaret. Fuit hic antistitum conuentus cuius nunc mentio facta est, ex celebratissimis quoque terra vidit Graecia, sextus in ordine. Primus quidem Niceae habitus Constantini magni temporibus, Iulio sedente, qui sextus & trigessimus fuit pontifex, estq; tunc Arrius damna-tus, qui diuersas in trinitate substantias asseruit. Co-stantinopolitanus alter ab eo quem diximus me-moratur Gratiano principe, & Damalo pontifice, qui vnde quadragesimus fuit a Bariona, res acta in Macedonium & Eudoxum, negantes deum esse spiritum sanctum. Tertius Ephesus. Theodosio imperate, & qui quintus & quadragesimus ponti-fex fuit, apostolicam Caesestino sedem tenente, in eo Nestorius Constantinopolitanus antistes impu-gnatus, qui Mariā de parā, hois non Dei matre fuis-se aiebat, quicq; alia personā carnis dicebat, alia diu-nitatis. Chalcedonius quarto loco celebratur, Leo-ne pontifice, Martiano imperante. Eutichianus ex-roris in eo discussus. Fuit Euthesius Constantinopo-litanus abbas. Asserebat Christum, post humanā assumptionē non ex duabus naturis consistere, sed sola diuina fuisse cōtēntū. Caesestino Leo successit, cuius proxime mentio facta est, vno Sixto intere-dito. Theodorus quinto est conuētus oppugnatus, q; Bizantij est habitus. Aiebat impius Theodorus di-uam virginē solū hominē peperisse, non Deū & ho-minē, estq; in ea synodo decretū vt Christi mater Theotocos, id est Deipara diceret. Nouissimus hic vbi Machariū Antiochenū dānatur. Est hic quoq; Bizantij celebratur. Arbitrari Antiochenus ille, & qui cū eo sentiebat, vnam in Christo fuisse volū-tatem, atq; ob eā rem Monothelitae dicti. Astipula-tur priorū opinioni Damiani Ticinensis literę, siue quia ambigit Māsteri potius Mediolanensis ille fue-rint. Erat in his. Vera est Dei hois fides, vt dux ere-datur i Christo volūtatē. Ego inquit & pater vnū sumus, si diuinitatē spectes, hūanitatē, quia pater maior me est. Sequuntur inde. Christū in nauī dor-mientē cernis vt hoiem, vt Deū mari & vtris impe-ratē. Agatho, quo pontifex Lunae & Solis deliquo, atrocisq; pestilentia est laboratum, alterū sui pontifi-catus anno, vita defungitur. Leo huius nois secun-dus post illū est pontifex creatus, Graecę & Latine doctus, Psalmodiā scripsit, Hymnos redegit ad cō-centū multo suauiore. Hui; illud est, vt in sacrorū ceremonia pax astanti circumferatur populo. Insti-tuit ad hęc ne Raennatis clerici lectio teneret, nisi eam Romanus probasset pontifex. Prius Exarcho-rum potestas sacra & pphana pmiscue sanciebat. Sanxit

Sanxitidem p̄fifex nead Archiep̄scopatū quifc̄p̄
 allumpus pro pallij vfu aliorumve officiorū ali
 quid penderet ecclefie. Hæc Leo. Romoaldus in
 terea dux Beneuentanus, cum valido exercitu Ta
 rentum & Brundisium cum tota Apulia, suis adij
 cit opibus, ex cuius victorie manubijs, Theodora
 Rhomaldi circa Tarentum Petro Barione statuit
 templum, augustinusq̄ fecit frequenti virginū cœ
 tu. Obijt inde Rhomaldus, cui Grimoaldus, aut
 to noie succellit sine virili stirpe, tradiditq̄ ob eam
 rem Sifulpho fratris principatum habendum. Sed
 hæc post. Leo qui alter ab octogesimo fuit ponti
 fex, decimo q̄ sedere cepit menſe, vita decessit. Ra
 ro alius ex ea humanæ pietatis arce maiorem tulit
 laudem. Benedictus Romæ genitus post Leonem
 est pontificatus adeptus. Multa in homine erudi
 tio, nec ruinor sanctitas, quæ bona animi Constan
 tinus in Romano pontifice complexus statuit, vt
 quem iam inde clerus populūq̄ Romanus cum ex
 ercitu pontificem creasset, is vere vicem Christi
 in terris genere crederetur, quum ad id tempus Cō
 stantinopolitani principis Exarchivæ autoritas eā
 ratam pontifici faceret dignitatem. Pertharis, qui
 Grimoaldi maioris interitū paternum recupera
 rat regnū, vt vir erat pietate insigni, Agathæ Pha
 num Ticini per id tempus statuit, cui virginalem
 cœtum attribuit sacrorū causa. Rhodelinda vxor
 domesticæ pietatis æmula Deiparæ virgini extra
 urbem alterum erexit templum, quod ad pericas
 est nuncupatum. Et vt late patebant tum eius gen
 tis opes, dum Grimoaldus & vxor hæc pie operan
 tur, Alachis Tridētium dux in Bavaros accolat fe
 liciter dimicat, Grauione eius gentis rege interfe
 cto. Exulit vna felix pugna Alachis animum, &
 vt res lætæ sunt ad superbiam pronæ, ex contem
 ptu bellum Perthari & Cuniperto regibus intulit.
 Quæ sit huic bello causa prætenſa, quæve Bavaris
 co, scriptores quos sequimur nō tradunt. Est itaq̄
 aliquoties inter reges & Alachim dimicatum sem
 perq̄ cruento Marte, inclinavit tandem victoria
 ad reges, Alachisq̄ Tridentum compellit. Urbē
 Tridentinū haud multo post regibus dedit. Est
 & Alachi qui media obſidione fugam occupavit,
 dara venia, quem Cunipertus est patre non pro
 bante Brixia ducem præfecit. Benedictus ponti
 fex per id tempus Barionæ templum in Vancano,
 Laurentij martyris in Lucina, Valentiniani via Fla
 minia, Deiparæ virginis ad martyres magno sum
 ptu restituit, Ophitico atq̄ Porphyritico lapide &
 parietum incrustatione, operetq̄ vermiculato. Con
 tulit ex auro & argento vasa, vestem Olofericam,
 & auro intextam ad sacerdotium vsum. Prodiderunt
 quidam cœlestium rerum ignari, eodem pontifi
 ce, sub dominici natalis diem vigiliarum ortu
 stellam apparuisse, quæ totis diebus & noctibus
 luxerit ad Epiphaniam vsq̄, quo nihil potest vi
 deri minus scire positum, tanquā non satis constet
 Vergilias, circa vernum æquinoctium, ad nonum
 kalendū Aprilis oriri, nisi aliquis interpretetur
 iuxta sydu Vergiliarum Cometas obseruatum,
 vt in mundi circumactu Vergilias comitareretur, cui
 interpretationi repugnat eruditorum opinio. Em
 vero tamen si falso quidam Cometas perpetua esse
 sydera arbitrati sint, ac cum mūdō agi plurimum:
 tamen in arctico circulo huiusmodi phasmatā exi
 stunt, & vt verius dicitur, ex sortuito humore & vi
 ignea concreſcunt, ac multum infra stellas, vt cum
 mūdō agi non possunt. Per idem tēpus Vesuuius
 mons tantam vim ignium repetere eouit, vt cir
 cūiecta loca sint passim incendio cōsumpta, quod

Benedi
dus p̄r.
maxi.

Quæ fue
rit impe
ratoris au
toritas.

Benedi
cti ponti
fex.

Att. ostē
tum.

Vesuui
us defla
grauit.

aliquot ante ætatibus acciderat, Tito qui fuit Ve
 spasiani filius imperante, si Tranquillus verus est
 autor, quo magis miror Platinā persuasum habu
 se, Eusebij credo autoritate adductū, Traiano prin
 cipe Vesuuiū deflagraſſe. Benedictus qui quandū
 pontifex vixit, in multa fuit veneratione, decimo
 q̄ sedere cœperat menſe moritur. Ioannes qui no
 minis huius fuit quintus, sedem inde tenuit patria
 Antiochenus. Inter huius pontificatus initia Con
 stantinus imperator obiit, quum septedecim impe
 ratum esset ab eo annos. Iustinianus iunior a patre
 accepit imperium. Saraceni sub id tempus ratū, vt
 credere par est, fore vt nouum aliquod certamē ori
 retur de imperij possessione, quod sæpe acciderat,
 Aphricam bello inuadit. Hic incredibili successu
 omnia ad mare exposita armis subigunt. Cōtrahit
 ad hos motus Iustinianus exercitum, prouinciam
 armis vindicaturus. Abimelech qui Armiratus
 erat (id em̄ eius gentis duci tū nomen fuit) noui ex
 ercitus fama territus, pacem per legatos petijt, quā
 libens Iustinianus complexus est, sanxitq̄ federe,
 quo Aphricam recepit. Fuerunt qui traserēt fuisse
 in federe ascriptum, vt Saraceni in decem proximi
 mos annos singulis diebus penderēt mille aureos
 Ro. imperatori, equum vnum, & mancipium vnū
 suæ gentis. Eratq̄ hic rerum status alibi. In Gallia
 per id tempus Theodoricus Francorum rex, a Pipi
 no Austrastorum rege bis prælio victus, & ad
 ministratōne victori permisso. Hinc Carolus ille
 cognomēto magnus, Italiae assertor fuit: hinc Lon
 ga regum series, in qua tot Christiani nominis lu
 mina emicuerunt. Ioannes pontifex a tribus anti
 stitibus in Lateranensi sede, vt Leo, consecratus est,
 qui mos ad posterōs tranſiit. Viri ea tempeſtate cla
 ri, Felix Flauiani patruus, cui eruditionis causa Cō
 dipertus Arithperti filius, Langobardorum rex, ba
 culum dono dedit, auro & argento munitum. Ioan
 nes Bergomi antiſtes, cui idem ille Con dipertus
 & alij eius gentis, qui præcellerant, sanctitatis & do
 ctrine opinione affurgere conſueuerant. Ioannes
 pontifex maximus fatalem diem obiit, quum ne
 integrum quidem annum sedisset. Librum ſcri
 pſit de pallij dignitate. Vaticano regitur. Conon
 Thrax genere, in Sicilia educatus, vacuam est sedē
 adeptus, vir siue animi doctus, siue bona corporis
 spectes, eo dignitatis fastigio non indignus, præ
 ter pietatem & eruditionem cæterarq̄ virtutes,
 quæ illi superſuerunt, veneranda canities, & di
 gnitas formæ tanta in eo fuit, vt pleriq̄ angelicum
 vocarent. In nullo vnquam pontifice creando ma
 ior extitit ordinum consensus. Præſtitit & Theodo
 rus Exarchus suum assensum, cui non multo post
 defuncto Ioannes cognomēto Platina, alij Pla
 tym habet, successit: hunc Platina quem sequimur
 Cremonensi agro ipse splendore sui nominis ma
 gis quā conditor illustravit, si Exarchus ille Plati
 nę vere cōditor fuit, nec Cononis pontificatus an
 num impleuit. Ambiuicaturam sedem Pascha
 lis, pontificij theſauri custos, sacra pecunia in id lar
 gius effusa, multo iustius pauperibus distribuēda,
 profusa Exarchum largitione aſſectus, vt pontifi
 ficatū sibi aſtrueret. Accepit Exarchus, sed pollicita
 ad extremum non præstitit. Fuerunt ea tempeſtate
 viri sanctitate & doctrina clari. Gubertus Bri
 tannus antiſtes, Leodegarius Auguſtodunenſis, Viri illu
 stem Theodoricus Gallorū rex interfectus, quum
 tyrannicæ administrationis ab eo argueretur, &
 Audocus Rotomagenſis. Fuit Conon quintus, &
 octogessimus pontifex, cui Sergius successit pas
 pontifex

Io. quin
tus pont.

Iustinia
n^o iunior
impe.

Att. fec
dus cum
Sarac
nis iſtū.

Doctri
næ nomē
quib^o ho
nori fuit.

Conon
pontifex
angelic^o.

Ioannes
pont. ma
ximus.

Viri illu
stres.

Sergius
pontifex

M. ANTONII COCCII SABEL
 LICI RAPSODIÆ HISTORIA
 RVM AB ORBE CONDITO,
 ENNEADIS OCTAVAE,
 LIBER VII.

Rant in Austrastorū gēte duo
 reguli fratres: Martino fuit vni
 nomen, alteri Pipino, cui post
 ea breui est cognomen inditū.
 Platina Austræ ducē Pipinū
 iuſſiſſe ait, non regē. Cæterum
 quacūq̄ sunt fratres illi tunc
 dignitate functi, his Theodo
 ricus Francorū rex, apud quosdā Hillericum pro
 Theodorico scriptū reperio, alij Chilpericū scribit
 adeo obscure multa a nostris de Francorū venaſ
 produntur. Is quocūq̄ fuit nomine, Ebronij cu
 iusdam, cuius consilij libes acq̄ueſcebat, impul
 su bellū intulit. Occurrit Austrastri fratres Theo
 dorico ad vicū Lucofodū, ac statim cōmissio præ
 lio victi acie, cū multa cæde funduntur. Martinus
 hostium fidē secutus illorū fraudē perijt. Nec mul
 to post Ebronius ab Hermenfrido interficitur. Pi
 pinus pace cum Theodorico quidā Hillericū scri
 bunt inſtaurata facile tenuit, vt Hermenfridus in
 Ebronij locū, ad rerū administrationē admittereſt.
 Et Pipinus a quo tam pulchrum regum stemma
 est, his se auſpicij Francorum rebus immiſcuit. In
 Italia interim Langobardorum res in magno mo
 tu esse, Rangiberto Taurinensium dux inique & per
 moleſte ferre Asprandū sibi prælatū in regnū pueri
 tutela. Induit ad eam rem in nouū regē arma, con
 ſtititq̄ circa nouariā cū Asprando & alijs ducibus
 qui in fide & officio erant. Vicit ea pugna Rang
 bertus egregie, estq̄ ex huiusmodi victoria Ticino
 potius, regiam urbē adeptus occupat statim & re
 gum nomen. Nec ita multo post Rāgibertus mo
 riens regnum Arichperō filio reliquit. Is paternis
 fratus opibus, fratus & exercitū qui florūſſimus
 aderat, aduersus Liuthperum, & oēs Langobard
 rum duces, qui totis viribus connixi bellum repa
 rauerant, vt regium puerum restituerēt, ad Ticinū
 amnem in aciem descendit. Cæterum est ibi loci
 roris Cisalpinæ Galliæ viribus, suit atrox pugna
 ac diu anceps. Postremo regij duces victi fugam
 ceperunt. Liuthperus puer in hostium potestate ve
 nit, alij partium duces alio fuga dilapsi. Rotharis
 dux, laude Pompeij præſidio & opere firmata, Ber
 gomum concessit. Hic a Zorone, Pharone, & alijs
 ducibus fugæ comitibus in Arichperti inuidiam
 rex conſalutatur. Persuasum credo habere, qui
 acie exceſſerant, regium puerum illico ab hoste in
 terfectum. His commotus Arichperus conſeſſit
 in Rhotarim est profectus, captaq̄ Pompeij Laude
 Bergomum aliquādiu obſedit, postremo urbem
 deditam recepit, Rhotarim captum torondit, quod
 maximum erat in ea gente opprobrium, paucisq̄
 dein diebus cum Liuthpero iugulari iuſſit, quibus
 interfectis, Arichperus Comacina oppidū inua
 ſit. Huc ex acie Asprandus perſugerat, cæterū audi
 to hostis aduentu fugam occupat, Italiaq̄ porro re
 liſta ad Bavaros proficiſcitur. Comacina in ſule
 oppidū vi captum Arichperus diruit. Queſiſſet
 alibi Italia inter hos motus, atq̄ omnium maxime
 Romana ciuias, nisi Iustiniani iniquus animus
 concordia a Constantino patre cū Romanis pon
 tificibus inchoatam nouis turbasset motibus. Si
 quidem magno antistitem conuentu Bizantium
 indico

Noua Lā
gobardo
nū discor
dia.

Tonderi
in Lago
bardis p
brosūm.

Att. paca
tissimū
rerū ſta
tum.

Bulgari
cū bellū.

Att.igno
minioſa
pacem.

indicto passus est, aut certe autor fuit, nā hæc parū liquido raduntur, aliqua decerni ab orthodoxæ fidei ritū abhorrentia. His tamen oratores a Romano pontifice missi imprudenter fuerant chirographo assensu, censuræ tamē insignia esse quæ recipere. Quid in eo conuictū sit decreuit, ab ijs quos sequimur, haud diserte positum, cæterū quicquid celeberrima illa synodo est decretum, quia Sergius fructum habuisset, excanduit Iustinianus vehementer, & vterat in omne facinus præcepit, Zachariæ Protospatharium quem Romani militiæ principem recte dixerint, in Italiam misit, qui Sergiū ad se vincitū Bizantium deportaret. Inhorruit Romana ciuitas, ac cætera Italia, vbi de impio principis mādato est auditum, moror ingens occupat animos, fuisset quid scelus haud dubie perpetratum, nisi milites Rauennatis exercitus, quum pietatis officio, tum odio principis ducti, citato agmine Romā pertransissent pontificiā dignitate ab ea iniuria vindicaturi. His Zacharias motibus percussus, & quia ad famam Rauennatis exercitus aduentantis Romani animum extulisse videbantur, sibi metuens, Sergij fidem implorat, fuisset proculdubio populi et exercitus incurfu dispersus in Iustiniani inuidiā, nisi pontificis autoritas intercessisset, quem periculo seruatum honorifice Sergius a se dimisit. Sed dum ille Bizantium reperit, Iustinianus suæ impietatis interim dedit pœnas. Contraxerat is ad id tempus grandem offensam apud populum atq; optimum quæq; esse omnibus odio, q; pateretur matrem suā Anastasiā, a Stephano quodā Persā, facellario suo viro flagitiosissimo, cui Bizantiū administrationē permisit, ad bellum exiturus, per contēptū verberari. Expendit igitur maternæ contumeliæ pœnas. Leocius patricij sanguinis, Galanico antistite, populū ad arma conuuluit, carceres refregit, in hitoq; imperio, Iustinianum in suam potestatem redegit, delectisq; illi naso & auribus in chersonnesum relegat. Fuerunt quum alia quædā atrocitas facta Iustiniano inuidiæ tum Rauennæ vrbis Græcis charissime excidium. Enimvero a Gothis recepta semper vna hæc manserat in fide imperij, fueratq; Exarchorum sedes facta. Rauennas etsi iniquo animo ferebat suā ecclesiā Agathonis pontificatu Romanæ subiectā, cū qua de dignitate nonnunq; fuerat certatū (id quoniam modo accidisset loco non multo hinc diuerso est ab eodem demonstratū) Constantini tamen imperatoris autoritatē veriti, cui optime cū Agathone conueniebat, veriti & Olympij Exarchum, quæ Theodorus Rauennas antistes auctorem eius rei & comitē habuit, quum Romā profectus est ad ecclesiā suam apostolicæ sedi subigendam, ad tempus quieuerit. Felice inde antistitis impulsu percitū, qui longa oratione questus pro consuetudine, q; indigne uentū decus, vnius Theodorici siue stultitia siue desperatione, esset Rauennatis ecclesiæ ademptum, facile ciues perpulit, vt animos extulerint ad libertatem suæ ecclesiæ vindicandā. Cæterū quum oīa temere fierent, defectionis speciem habuit ille motus verius q; assertionis. Imperator itaq; Iustinianus Theodoro, qui cum classe erat in Sicilia, vt octo nauium numero Italiam peteret, cū Felice ageret vt Romano pontifici satisfaceret, ac siquid temere ipsius culpa offensum esset corrigeret, si imperata nō fecisset, eū vindictū cū primis moribus ciuitatis ad se Bizantium mitteret. Id vbi palā est Rauennæ factū, maior cōtinuo motus oritur, accersuntq; Rauennas ex finitimis vrbib; auxiliā, Casena, Neruisa, Chonaco, Porocornelio, q; vbi Theodoro nūciata sunt, ratū nō verbis rēagen-

Rauenna tū mox.

dam, sed vi & armis, cū classe quā aduexerat & apud pēdicibus Venerorū Rauennā admagravit. Conati sunt Rauennates Græci ducis appulum inhiere populariter ad mare progressi, verum inuicti militem haud vno loco in litē irrupēte, quia sine duce & imperio incōpta multitudo pugnā inuulser, facile in fugā vertunt. Theodorani hostē cōsectati, dispersos disiectosq; passim trucidant, in hæreticisq; perstinacius vestigio vrbē irrupunt. Theodorus Rauennā positus ex autorib; defectionis quosdā occidit, alios Romā relegauit, multo plures eorū bonis diuenditis cum Felice antistite vincetos Constantinopolim duxit. Felice candentis æris obiectu lucē Iustinianus ademit, ceteri fontes per Bithyniæ & Pōnticæ oræ oppida diuisi sunt. Et Rauennates Iustiniani imperio hanc cladem adire, quæ res auxit, vt credere æquū est, illius inuidiā. Sunt qui nō negēt, hęc quæ ad Rauennatiū excidiū attinent Iustiniani imperio facta, sed Iustiniani ab exilio reuersi nec prius circa Rauennam tale aliquid fieri contigisse q; ille imperio exciderit. Ipse vero quancūq; sit de causa multitudinis fauore destitutus, per eum modum quæ dixi, imperiū amisit, ad quæ rerum motū Saraceni confestim animos extulerunt, Abimelechq; Armirathi ductū Aphricā inuadunt. Ad eam vim inhiendam Ioannes patricius est Leontium, cum exercitu, in eam prouinciā missus. Is Barbaros acie victos breui tota Aphrica expulit. Erāt Saracenoꝝ opes in Syria totoꝝ orientē tā valide, vt illi merito oibus essent gentibus formidolosæ. Id Ioannes fecum reputans, ratulq; prouinciā quā tenebat cū ijs copijs quæ aderant, diutius defendi non posse, relicto in Aphrica exercitu Bizantium nauigauit, vt a Leontio nouas in supplementum accipiat copias. Nemo erat qui non peruersum haberet fore vt barbari nō multo post maiore aliquanto q; antea parati, Aphricam ex Aegypto quam tenebant inuaderent. Cæterum dum Bizantiū omnia segnis sunt, Aphricanus exercitus Abimarum, cui Tiberio cognomē fuit, tumultu ose sibi creat imperatorē. Tiberius recepto imperio cum præcipua parte copiarum Constantinopolim ire pergit, vt prius Leontij q; parare posset arma opprimeret. Subitus accessus fecit vt sine vlllo maiore negotio nouus sit imperator Bizantio positus Leontium in potestatem redactū, truncis naribus in vincula conijcit. Et res in hoc statu erant alibi terrarū. In Gallia per id tempus Pipinus obtinebat (Sunt qui Pepinum pro Pipino scribant) regniæ Francorū domus magisterium, qui Austriam recepit. Vtebatur Theodoricus eius gētis rex, Bertarij cuiusdam opera, in regni administratione. Is quum nō minus auare q; superbe omnia labefactaret, essetq; ob id populis & ciuitatibus inuisus, Pipinus quæ Francorū odia in Bertarium non latebant (apud quosdā Ebroinū pro Bertario legere est) vniuersæ gratificatur genitū, ex tota Austria vires comparat, se cōmunis iniuriæ vltorē proficitur. Nec Theodoricus & Bertarius in eo motu quieuerit, sed struorū exercitu prodeunt Pipino obuiam. Bis ad Bicophalum dimicatum est vario euentu, ad postremū egregie vicit Pipinus, pulsoq; Bertario Theodoricum restituit, se regniæ domus, regniq; moderatorem pronūciat. Apud quosdam scriptum reperio bis ad Bicophalum Pipinum prælio superatum, vltimūq; in Austria abijisse. Tertioq; ad Tetricium cum Theodorico acie congressum, fuissetq; eam pugnam illi non solum prosperam, sed regniæ aulæ magistrū cōparasse. Verum enimvero Pipinus compos vlti factus non multū inde in aulicis delitijs defecit, sed

Att. Rauennatum cædem.

Saracenoꝝ opes.

Tiberius imperator salutar.

Att. Pipini facin.

Pipini gesta.

Sergij potest. opa.

Att. Saracenoꝝ cædem.

Veneris dux primus. Libertas inuidiæ causa erat Venetis.

sed Mundiberto vno ex suis ducibus vicarij administrationi admoti, in Austria reuertitur. Obijtq; breui post Theodoricus, a quo regnū Clodoueus filius per manus accepit. Is bñeno quo regnare cœperat, fato cōsumptus est. Adeptus est inde regnum Childbertus, Theodorici frater, quo regnum tenere Pipinus Grimoaldū filium regniæ domui præfecit. Et itaq; per hęc Pipini nomen maiore in modum nobilitatū, multa et grauia bella deinde gessit cum Sueuis, alijsq; Germanicis noīs gentibus. Romę in terea, Sergij pōrticæ maximū partem dominicæ crucis inuenit, in Vaticano ad Barionę ænea capsa inclusam. Ex hoc parte templi anteriorem vermicultato opere. Leonis pontificis corpus ex humili sepulchro sublatum, nobilitari inuulit, Apostolorū simulacra vetustate obliuata renouauit, sacrorum locorū opera aut collapsa restituit, aut ex integro fundauit. Sergij huius est illud, in Eucharistiæ tracto: nē vt Agnus dei (nouum est carmē) dicat sacerdos. Aquileiensē ecclesiam quinque Synodum non probulem, eruditione & auctoritate ad officium retraxit. Fuit illius Constantinopolitani conuentus decretum, vt Christi mater Deipara diceretur. Agebat adhuc in huius Sergij, quum ducenta Saracenoꝝ milia in Syria cæsa sunt. Romani qui in ea terra adhuc agebant, quum multis ab ea gente incōmodis afficerentur, arreptis subita conspiratione armis infignem barbaris cladem intulerunt, Blondus Tiberi eius fuisse milites mauult credere. Fuit hic annus, quo Saraceni tam cœde cessi sunt, se ptingentissimus humanæ salutis, quo triennio primus est in Venetis dux creatus. Magistratus huius creandi fuit causa Tribunalis insulariū discordia, qua in dies quicquid extulerit aios finitimi ad rem Venetiam soluendā, ac primi oīm Lagobardi, qui ab initio Venetū nomē in se ferebant, quū libertatis odio, q; illis in proximo alebatur, tū quia ad id tēpus semper fuisset in Romanorū pontificū orientisq; imperij partibus. Sunt qui tradant anceps la rocinū, quo res Veneta infestabatur, materiā præbuisse insularis creandi ducis, nam ab altero maris prædones inuecti toti? gentis oīa impune ique tabāt, & a continētis fluuioꝝ ostijs inuecti, sæpius stagna hostili incurfu fœdabat. Proxiimi accolæ. Enimvero consumptio Romano imperio, libertate alibi aut extincta, aut modica spe reuocata, permolestere ferre alij, sed Barbari, qui tum Italiæ partē multo maximā tenebāt, oīm molestissimē, in Venetis Adriā accolentibus, in offensam libertatē adhuc manere, ac supra q; ritum esset futuris accolis res libera ciuitatis medijs fluctibus augeri. Odio itaq; & inuidia barbari duces hinc bellum intendent, sollicitare inde rem Venetā externū latrocinij, nec interim spes vlla melioris status adesse, nullus viciscendæ iniuriæ vltor, Tribunalis insularibus magis domesticam alenitibus discordiam, q; aut publica aut priuata damna foris vindicantibus. Heraldicis itaq; conuētus res multis oīm ordinum quærens iactata est, deploratūq; cum multa tribunorū inuidia ciuitatis status, nisi præsentibus malis iretur obuiam. Aderat publico cōsilio Christophorus Gradensis antistes, vir in Venetis, & grauiate morum, & vire sanctitate venerabilis. Is quū nihil obscure apparet nouum regimen ab insularis desiderari, in hunc modum dicitur pro concione effatus. Diuina prouidentia factum arbitror viri Veneti, vt quū duplex sit patria oibus tributa, tēporaria hæc quā in terris habemus, perennis altera, ac semper duraturā, in hac quaerenda sim vobis pastor & dux datus, in illa retinēda cōsiliarius. Quod quū duplicē per-

sonā gerā, emittendū mihi est, vt non solū exēplo & prædicatione sim meis ciuibus vtilis, sed fide & cōsilio. Id ego quū semper libes feci, vt in nulla re patriæ aut ciuibus deesset meis, & nunc multo libentius facio, quia de summa re perdidicilicōsultatio incidit. Erumero liquido apparet præsentē ciuitatis statū nō placere, nouaq; regiminis forma opus esse, vt incolumis maneat nobis libertas, quā maiores nostri ne amitterēt, relicta patria patrijsq; penatib; in hæc stagna nauigauere, quibus nihil ab initio fuit, quod ad sui cultū inuitare posset queng, tantū spem tuendæ libertatis secuti, nā hos successus, & hæc rerū incrementa, q; postea secuta sunt, ne sperare quidē illi ausi essent. Nūc quia Dei Optimi benignitate res Veneta multo luxuriosius creuit q; locorum fortuna ab initio pollicebatur, danda nobis opera est viri optimi, ne quod tanta indole est ab initio inchoatum, virtute & felicitate auctum, nostra lassetas ignauiā, discordia dilabatur. Dicā itaq; libere quod sentio, cæterum quæ dixerō vos viri Veneti in bonam quæso partem accipite. Optimi consiliarij est in omni dubia consultatione iuxta quæ dicuntur patienter audire, quæq; in rem dicit possunt nō reticere: quod quum ita sit, adhibenda est manus vulnere, insulari viri, ac quicquid hoc mali est, vt cōmodius curetur, patefacere. Dolor & metus duo grauissimū affectus & vnde maximæ animorum perturbations existunt, sunt vt arbitror, in causa q; præsens rerum status nullū placeat, dolor acceptam vult iniuriā vlcisci, metus inferendam vult vitare. Cæterum q; aliene sitis iniuriæ obnoxij, non tam locorum accidit quā hominum vitio. Satis tute essent res vestre, quas hinc stagnū claudit, inde importuosum litus, si ijs qui rei publicæ præfunt curæ essent. Enimvero ea est loco rum quæ tenemus natura, vt si quis vestrarum rerum curā gereret, aut nulla accipienda sit iniuria aut si qua alicunde illara esset, confestim vindicanda, siquidē finitimorū latrocinio semel his stagnis oppresso, quo nihil sit facilius, si mature illis eatur obuia, abstinebūt: quies nescit, iā inde finitū iniuria, At quia impune toties læsi sumus, ferociores sunt qui ad iniuriā propētores terrestres & maritimi latrones. Sic Gradensis ecclesia olim a Fortunato Aquileiensis direpta est, sic Gradus a Lupo Porciulienis, sic Heraclia cum Equilo a Lupi filio armis petita, sic his paucis diebus ex insularibus, quæ stagno circumflue sunt, impune præda suborta est. Dum Tribunalis consilium indicunt, dum de summa rei disceptatur, res vestræ impune affliguntur, sumusq; per hęc ludibrio, quib; terrori merito essent, si locorū opportunitate, si virib; vteremur. Ceterū quia nulli curę sum; aut si sumus, quia malū in quorūq; manibus rei summa est, inter se de rebus minimis disceptare, q; totū corpus reipublicæ tueri, non mirū cuiquam videri debet, si ludibrio sumus finitimis nisi forte speret aliquis futurum vt prius Barbari & ceteri accolæ qui semper Venetū nomē oderūt, suspectaq; habuerunt hanc vrbē vicinū sibi loco crescentē, sua sponte iniuriā abstinēat, q; vialiqua cohibeantur quo minus iniuriū esse possint, quod hæc regiminis forma manente fiet nunq;. Multitudo enim sine duce corpus sine capite est, nec multūplex principat; salutaris, vnius debet esse princeps, vnius dux, ad quem oīs desideria referantur, qui si opus sit de tota re delibere, & qui prius quæ vtilia putari exequatur, si res postulet, q; de his consiliū cepisse creditur, atq; is demum sit, qui omnes curas & cogitationes suas ad reipublicæ vsum referat, puretq; se ad patrię & totius ciuitatis vsum nō sibi

Oratio Christiophori Gradensis antistitis.

foli natum. Tali moderatore vobis opus est viri Veneti, vt presentibus malis quæ non sunt vobis amplius ferenda, aliquando defungi possitis. Itē igitur & quod vobis, Venetorum nomini bene verat, vniū aliq̄ legitur multi quidē adfunt, tali honore digni qui totū corpus reip̄. suscipiant tuendū, qui non regis, nulla enim vox magis inuisa est libero populo, nulla magis infesta, sed ducis nomē ferat, cuius potestas sit vniuersæ gentis concilium quō opus fuerit cogendi, Tribuni infulatius dicant, ab his sit prouocatio ad eum quem creabitis. Sacerdota, quibus a clero populo decreta fuerint, idem per manus tradat habēda. Sit demū is qui ducis nomen feret, nō dux solum sed quod in familia bene instituta paterfamilias quod gubernator in nauis, qui patriā tuet & sciat & velit, vt quicquid egerit ad illius utilitatem referat suorum commodorum oblitus, vniuersum corp⁹ ciuitatis p̄i charitate fouēs, ne quod perniciosū quidā faciunt, partē vnā reip̄. tueatur, cæteras deferat: sitq̄ demum tutela illa ciuitatis, non administratio, vt non sua, non amicorū causa, sed eorū qui suæ fidei crediti sunt, sit oia facturus. Quod si is quē legeritis erit talis (sed cur nō talis sit futurus?) erit ciuitas hæc multo tutior, ac multo q̄ vllō antea tempore felicior. Hęc sunt quæ a me ad cōmunem utilitatem dici poterunt. Vos quicquid iuper ea re statueritis, id vobis patriæ Venetorū nomini feliciter cūenit & cupio & opto. Hęc vt vere grauitate dicta fuerant magno oim qui aderant, excepta sunt fauore, cōtinuoq̄ est dux creatus Paulus Heraclensis, vir tunc in Venetis incluta iustitia. Annales quos in Venera historia secuti fuimus, nihil orationis huius meminerunt, nec de tēpore vt video multum cōuenit, plures tamen autores primi ducti creationē in annū vrbis referūt nonagesimū septimum ac ducentēsimū. Nectum primum Veneroseam suffragiorū formā secutos arbitror, qua hodie in nouo duce creando ciuitas vtriusq̄, sed multo simplicior fuisse creditur, quum nullus in tam proba ciuitate, adhuc emereret ambitus, nulla honorum affectatio. Tradita sunt nouo duci insignia quædā, quibus amplissima dignitas institueretur, multoq̄ venerabilior feret, nec oia quæ nunc circa illū videntur ornamenta sunt ab initio data, quū plura sint ex his recitiora & aliunde quesita, quod suo sit postea loco dicendū. Iam ne insignis quidē capitis id hodie est quod ab initio fuit, tunc em in Phrygiæ mytræ speciei in Conū ibat, vt vetustimæ principū testantur imagines, hodie a fronte depressa est infula, retro attollitur in refractū formā cornu, vt appareat fastigiū dignitatis in eo ordine esse, qui principem comitatur. Recepta igitur respu. cura, nihil nouus dux putauit antiquisq̄ vt domi forsūq̄ discordiā tolleret. Cum Liuthprandus pacē sanxit, fluuioium ostia firmavit munitionibus & præsidijs. Edictō præcepit vt infulani certum haberent nauium numerū, vt cuiuscq̄ erāt in sulæ, oppidorumq̄ facultates, estq̄ simul imperatū vt eaz in procinctu haberent quos signū a principe daretur. Naualia construerent, munirentq̄ validissime aduersus Piratarum incurfus. Extant adhuc talium operū vestigia quædā. Coluit & Arithperum regis amicitia nouus dux, per quæ res Venetiam inde tutiore loco fuit. Sunt & Veneti fines circa Plautum annem longius promoti. Vereres id annis nomen, quod sciam, nō ponit, vt suspicari libet Anaxum esse, quem Plinius ait eo Venetorū tractu fluere. Est & res domj, post nouum ducē creatum, melior facta, maiorq̄ æquitate & innocentia cultus, sic enim comparatū est,

Paulus Heraclensis prim⁹ Venetorū dux.

Pauli ducis opa.

vt tales sint ciuitatis mores, quales sunt qui eas administrant. Non tam igitur ex legum præscripto iudicia constituta, q̄ ex bono & æquo, quod vel ex eo liber suspicari, quia Veneti omni tempore pacis fuere legibus contenti. Abstinerunt pertinaciter a Cæsaribus, ne præiudicium credo res ipsa faceret libertati in qua vrbis natus esset. His operibus edris Paulus dux vita decessit, quum annos viginti & dimidium reipublicæ præiussit. In demortui locum Marcellus Heraclæanus dux omnibus suffragijs declaratur. Is Langobardorū amicitia a Paulo inchoatam diligentius fortasse coluit, q̄ patriæ expeditet. Enimvero, eo silente, Liuthprandus, quod nemo antea impetrare potuit, a Gregorio eius nominis tertio tenuit vt cum Aquileiensi ecclesia rediret in gratiam, restitueretq̄ illi pallij sum, quod principis inter finitimas fuit ecclesiæ in signe, qua dignitate annos circiter centum & quinquaginta caruerant Aquileienses antistes. Ac cum demum per hęc duarum est ecclesiarum secutum distidium atq̄ ita comparatum, vt mediterranei antistes ad Mincium vsq̄ Aquileienses essent ecclesiæ suffraganei, Gradenfis Venetiari & Histriae. Et hæc duæ principes ecclesiæ, tã propinquo iter se loco, nunq̄ iam inde sine motibus fuere, quū neutra altera ferret. Orta itaq̄ vt sæpe alias, ab Aquileiēsis iniuria, Seuerus eius vrbis antistes, Liuthprandi armis fractus, Gradum ex improbitate contumaciter. Candianū loci antistitem in potestate redactū, multis afficit contumelijs. Fuitq̄ iam inde Aquileiēsis ecclesiæ rebus Venetis semper in seisa, nec vnq̄ ab iniuria quieuit, donec omnis Carnorū ora quod patrū memoria accidit, Venetæ ditionis facta est, sed Venetarum rerū relatio paulo longius progredia est. Ad Sergium pontificē redeo, quo fedente Saxones ad Christi fidem cōuersi sunt. Et Lambertus vir insigni pietate martyrio defunctus est, quia Pipinū increpauisset, q̄ Alpiadem pellicem vxori superdixisset. Alpiadis frater Lambertū peremit, nec impune, in cidit nellarie cedis auro in atrocissimū genus morbi erodente seipsum corpore suppliciaq̄ sibi gignente, Græci phthiria sim vocant, Pedicularis Romana voce dicitur. Obijt Sergius anno terriodecimo quam sedere cæperat. Ioannes nominis huius sextus Sergio successit. Inter initia eius pontificatus Tiberius imperator Theophilagium misit in Italiam Exarchum, cæperat Græcorum imperium vulgo Italis odio esse, quæ res fecit vt noui Exarchi aduentus haud perinde gratus ciuitatibus esset. Cæterum ipse odium auxi nouo protectionis genere, nam cæteri Exarchi, quum Rauennam petere cōsuissent, Theophilagium in Sicilia primo trāsijt inde Romam petiturus, fecit in suetū iter rem Ro. Popu. & militibus suspectam. Horre itaq̄ cuncti illius aduentum velut vrbis & Italiae exitialem. Cōsternati milites animo circa vrbem cœnunt, superueniunt his ex Rauennate exercitu alij simul metu cōpulsī. Tum vero vtriusq̄ alteros ad vltionē hortati si vis aliqua intenderetur, venientē Exarchum sine tumultu, cæterum hostili affectu expectat, fuisseq̄ venientī illi haud dubie vis illata, nisi Romanus pontifex sua intercessisset autoritate, obulissetq̄ sese inter Exarchum & milites pacis arbitrum. Perterat Romam, vt postea compertum est, Exarchus decreto, vt quam plurimos ciuium proferberet, peregrissetq̄ id facinus, nisi pontificis monitu proposito abstinuisset. Cæterum ne qua sibi vis intenderetur, Rauennam illico profectus est. Post Exarchi digressū Gisulphus Dux Beneuentanus, dubitū quia cereret Romanis cum Theophilagio non conuenire

Distidit Agleien. & Gradē sis ecclie.

Saxones Christi fidem accipiunt. Lambertus.

Ioannes VI. pōri.

Suspect⁹ Exarchi aduentus.

Gisulphi Beneuentani ducis mor⁹.

cōuenire, an noui Exarchi impulsu, qui occulte hostilia in pontificem & Romanos moliri, oppida, si qua adhuc in fide erant Ro. pop. hostiliter inuadit, populacione & incendio oia cōplet, Soram, Arpinum, arcam occupat. Missi sunt a Romano pontifice, qui Gisulphum nepensis precibus orarent, vt iniuria abstineret. Nec incassum sunt preces missæ, motus pontificis autoritate hostis modica pecunia manubiatur nomine accepta, captiuos & prædam restituit. Beneuentum inde reuersus destitit ab omni Romanarum rerum inuestigatione. Postis itaq̄ a Gisulpho armis pacatum erat vbiq̄: Lango bardicum nomen, præterquā in extremo Italiae angulo, vbi qui in Forouilensibus erant, graue cum Histris & calamitosum gessere bellum, multæ variæq̄ clades vtriusq̄ illatæ & acceptæ, multi hostiles incurfus populacionesq̄, ac sæpius prædæ abactæ. Sed quum vna Italiae parte ita laboratur, Iustinianus, quem imperio deiectū Leontius Cherfonas legauit, alij Cherfonensem legunt, quia res nouas moliri cōpertus est, coniectus forera Cherfonensibus in vincula, & ad Tyberiu, qui Leontium imperio deturbauit, ad suppliciu missus, nisi fuga solū vertisset. Ad Bauaros itaq̄ delatus, a Cancano est eius gentis regem honeste habitus, & in generū ascensus. Fuit inde per annum in Baurias Iustinianus regio hospitio & affinitate fractus. Cæterum plus va luit apud barbarū regem vis auri, q̄ auspitiū aut affinitatis iura. Corruptus Cancanus pecunia a Tiberio, hospitiū & generum per scelus illi tradidit, nisi patri felicitate Iustinianus fugam præoccupasset, examissetq̄ se imminenti periculo. Trebellius Bulgatorum rex, qui hominum Bulgari essent alio est loco significatum profugū accepit, nec solū textit, sed armis etiam in patriā reduxit. Miror fuisse qui scriberent a Perfarum rege Iustinianum restituit, fororem cuius profugus duxerit vxorem. Blondus cui libentius accedo, ad Trebellium id refert, max gnoq̄, vt ait, est armorum certamine disceptatum prius q̄ victoria de hoste contigerit, perq̄ hos imperij motus Saraceni qui Leontij principatum fuerant ex Aphrica deiecti, iterum terrā cum tota Lybia occuparunt, multo maiore armorum apparatu quā antea ex Aegypto profecti. Pomotis itaq̄ ad oceanum armis, in Hispaniā transfregit, quicquid terrarum a mari ad Pyrenæum longe lateq̄ parer, Cantabris duntaxat & Asturibus exceptis suæ ditionis fecere. Subit hęc reputatio duarum fortissimarum gentium Cantabrorum & Asturum, qui vltimi omnium Hispaniæ populorum Romani imperij iugum accepere, hōdem Gothicis temporibus nouissimi omnium ab eo alienati sunt. Pari ferocia, Saracenis eā bello terram subigebantibus, soli omnium inuerti māsere, nulla Saracenorum labe contacti. Cætera Hispania non tantum eius gentis imperio cessit, sed in fide etiam fecit iacturam. Fuit iam inde nobilissima pars Hispaniæ in Saracenorum potestate ad nostram vsq̄ ætatem. His paucis annis ductū & auspicijs Ferdinādi ceterioris Hispaniæ regis, Bethica, que nunc Granada est, ex impia gente est recepta. Incidit calamitosa hæc duarum nobilium prouinciarum alienatio in Ioannis huius nominis sexti, pontificatum. Cœpit federe anno humanæ salutis septingentesimo primo, alij sex adimittentes ex eo numero, adeo in temporum serie digerenda scriptorum inconstantia laboratur. Cæterū quocunq̄ anno tanto terrarum Christiano est nomini ademptum, Aphrica, quod satis constat, Saracenis celsis septuagesimo prio ceteris morq̄ post anno q̄ a Vandalis fuerat recepta. Et Ioannes

Quibus Iustinianus castibus iactetur.

Aphrica a Saracenis occupatur. Saraceni Hispaniā occupat.

pontifex inter hæc mala obijt anno sui pontificatus tertio. Sunt qui martyrio consumptū scribant, sed autorē martyrij non produunt quos sequimur. Fuit his reפורibus Bedas sacerdos sanctitate vitæ & doctrina venerabilis. Is diuino afflatus spiritu prædixisse fertur, testaturq̄ est suis literis, quas ad amicos principes dedit, futurum vt breui res Christiana incredibili decremento afficeretur, nisi incendio iam proxima carpenti iretur obuiam. Scripsit Bedas in Actus apostoli & in Lucæ euangeliū. Reliquit & de reפורibus librū, & Homilias, quarū fræ quens est vsus in Gallia. Vixerunt cū eo Strabo & Haimo eius fratres, hic Homilias scripsit, ille Genesim interpretatus est. Sequitur Ioānes ab eo qui primus tulit id nomen septimus, a primo pontifice ce duodenagesimus. Hec demum sedente Iustiniano imperij recepit. Tiberiū & Leontiu & vniū culis eductos, spectante populo, iussit interfici. Gallicum antistite, qui in Leontij partibus fuerat, lumibus priuatiū Romam relegauit. Indulsi inde Iustinianus nimium dolori suo, quippe qui Leontij odio, quoties truncas emigebat nares, vnus aliquis, qui i eius fuisset partibus, ex cōposito ad supplicium rapiebatur. Cymum cuius liberata exul fuerat in Thracia adiutus, Gallinici loco Constantinopolitanū fecit antistite. Reuersus inde ad insulam, qua Sergiū Ro. pontificē, priusq̄ imperio excidisset, fuerat vxare ad ortus, Romā misit, qui cū Ioanne qui tum apostolicā tenebat sedē ageret, vt quæ de Homouiso orientalis persuasum haberet ecclesia, idem & occidua fateretur. Legati qui ad id missi fuerant, infecta re sunt Roma dimissi. Nec Pontifex ob rem impie motū, Iustinianū Anathemate, aliæ notauit censura. Per id tēpus Coccij Alpes in Liguria tractu sunt Ro. ecclesiæ ab Arithperro datae, vt scribunt quidā. Miror Blondum credidisse Genuā in Coccij esse Alpibus, quæ ne ad Alpes quidē, sed Apeninū pertinere Genua. Sed vbi verē sint Coccianæ Alpes Plinius & Strabo demonstrat. Scribunt quidā Arithperum rara hæc fecisse Ro. pontifici suo assensu, quum iam antea fuissent attributa Constantini munera. Sed de his quid cōpertum haberemus alio est loco significatum. Oratorium Deiparæ, ad Barionæ in Vaticano, vermiculo emblemate Ioannis opus est pontificis, restitutor Eugeniæ aedis. Marcellini ad hæc, Damasi & Marci Coemiteria excoluit. Breuis pontificatus, quippe qui ne biennium quidem impleuerit. Sed multo breuior qui secutus est. Sifinius inde, siue Soffimus (nam vtriusq̄ scriptum reperio) pontifex creatus est. Is vigesimo a sua creatione die est morte cōsumptus. Insigniuū tam breuem pontificatū Benedicti abbatis corpus, ex Cassino in Galliam furto translatum. Adiecerat Soffimus animum cōsultum sedem adeptus, ad vrbis mœnia in stauranda, templorumq̄ restitutionē, ac quantum ea dierum paucitate accelerari potuit, ingens materia parata est ad opus inchoandum. Sed subita mors consiliū interrupit. Constantinus nonagesimus inde pontifex fuit, a cuius creatione triennio est fame in vrbe laboratum. Iuuit plentissimus pontifex vulgi inopiam incredibili liberalitate, fuitq̄ ea temporū ini quitate tant gratū ciuitati pontificis munus, vt celo missus vulgo crederetur. Sed q̄ Constantinus Romæ clemens & popularis, tam Bizantiæ atrox & immitis Iustinianus, qui ne non semper faciendi materiam haberet, Mauritanum patricij generis, & Heliam Spararium, suæ crudelitatis ministros, cum opulenta classe Cherfonas misit, quo nouitate suorum temporum fuerat a Leontio relegatus, BB ij alij

Bedas.

Viri illustres. Ioā. VII. pō. max.

Restituit Iustinianus imp.

Att. ex plurimv. tionis.

Sifinius siue Soffimus pō.

Benedicti corp⁹ in Gallia trāsferit.

Consul. pont. Consul. ini pōtifficis beneficentia.

Iustinianus imperatoris vltio.

alij Cherfonensum scribunt. Hi loco potiti crudeliter abusi victoria, principis imperium secuti. Priores civitatis interfecti sunt, alij puberes ad vñ ferro deditos aiunt. Estq; Iustinianus Cherfonensium offensam sic vltus, qui per id tempus, quo res novas apud illos moliri creditus est, nisi fuga sese proripuisse, catenis publice iniectis, fuisset Constantinopolim ad supplicium missus. Sunt qui scribunt auctores duntaxat eius consilij ad supplicium requisitos, quorum pars igne assi sint ac crudeliter lanjati, alij sub custodia Bizantium missi, atq; ex hoc genere hominum, quoties Iustinianus emungebatur, vnus aliquis protrahebatur ad supplicium. Sed quam in alios trux & ferus fuit, tam in Trebellium, per quem imperium receperat, ingratus: orta enim vt assolet inter inimicos Thracas & Bulgaros de finibus contentione, bellum ipsi genti intulit, ingressusq; Bulgarij affecisset haud dubie eam gentem magnis cladibus, nisi Trebellius progressus illi obuiam victum praelio ac male affectum suis eiecisset finibus. Nec iam inde minor est Iustinianus factus, nec vili placabilior, ignominiosi exilij memor. Verum enimvero vnũ in eo factum omnes, vt video, probant: qd Romano lauit pontifici in Rauennatis ecclesie conuinciam vindicanda, nam hoc demum tempore Rauennates pene ad excidium, vt supra est memoratum sunt Theodoro vindice afflicti. Blondus & Platina eum secutus ita res digerunt. Per idem tempus Asprandus, Bauarum fratris opibus, autum regnum recuperat. Cum Arithperto rege acie congressus egerie vicit. Arithpertus victus praelio, cum vita regnum amisit, fugiens, Ticini fluminis impetu arreptus perijt. Nec suæ victorie diu superstit. Asprandus, sed fato consumptus regnum Liuthprando filio reliquit. Fuit Liuthprandus duodeuagesimus Langobardorum rex, corpore valido & animi dotibus multaq; pietate insignis. Is ille Liuthprandus qui Coccias Romano pontifici attribuit Alpes, vt est supra declaratum, cum Ligustica ora. Constantinus pontifex per hæc tempora, ad Iustinianum nauigauit, multis ab eo precibus accessit. Habuit Romanus pontifex, quem Bizantium nauigaret, Tizocopum patricium circa Neapolim obuium. Mittebatur is ab Iustiniano in Italiam ad exarchatum gerendum. Conuulit ille se ad pontificem multa ueneratione, a quo digressus, posteaquam Romam venit, confessim ad ortus est sacram pecuniam compilare. Hic quatuor praelij, quibus rerum omnium administratio fuerat. Constantino pontifice permilla, conati rem ecclesie ueri, ab eo interfecti sunt. Inde sacrilegio & infanda caede pollutus Rauennas Tizocopus profectus est, vbi debitas suorum scelum luit penas. Rauennates ira & dolore acceptæ nuper cladis, a Iustiniano alienati, inter iniria violentiæ administrationis Exarchum interfecere, & ille suo merito sic perijt. Constantinus Bizantijs acquisitissimis honoribus est a Tiberio Iustiniani filio acceptus, & mox Nicomedia, quo ex Bizantio est a principe accessit, ibi enim tunc erat Iustinianus, qui venerabundus sese ad Constantini pontificis pedes demisit. Blondus existimare videtur Iustinianum in pontifice accedendo tantum pietatem secutum, vt sanctissimi viri presentia & alio quo frueretur, per eumq; nomen propitiarer. Aestuabar alioquin animo Iustinianus, nouumq; bellum meditabatur in Cherfonenses. Siquid Cherfonam multo plures legunt oppidum in Ponto, vt quidam aiunt, non ignobile, sed ego id nomen

Iustinianus in ingratitudine.

Tizocopus di sacrilegium.

in terra non reperio, quicunq; hominum fuere, qui haud ignari essent magnũ bellum a principe imminere, aut certe caesoris nuper ciuium dolore adacti Philippicũ quendam complexi ad defectionem spectare. Huius opera Tiberij, qui alio est nomine Abfimarus dictus, in Leontio opprimẽdo vnus, in eã vrbe postea relegauit, quia adolefcens, nobilis, eo natus, per quiete vnus fuerat circa caput superiectu aquilæ inumbrari, eo itaq; vt procul ab omni spe esset potiundi imperij. Tiberij iussu deportatus longa consuetudine factus erat Cherfonensibus charus, sed ea temporũ nouitate multo charior est factus posteaquã ad res nouas cõsurgere est ausus. Enimvero iuuenis Cherfonensium odio in Iustinianum, necnon Ponticarum gentium, quæ cũ Cherfonensibus sentiebant, fauore fræctus, nihil obscure bellum cõparabant. Dicitur Constantinus pontifex suo digressu, Iustinianum monuisse vt paci & ocio studeret, desisteretq; a Cherfonensium insecutione, nec Philippicum bello persequeretur sed impunitate promissa ad officium retraheret. Verũ Iustinianus magis dolori indulgit, qd saluberimo pontificis consilio, vno eodemq; tempore Constantinus ex Nicomedia profectus est, & classis in Philippicum & Cherfonenses missa, expertus est tum demum Iustinianus qd perniciosa res sit pertinacia, quæ meliora non audiuit consilia. Duces qui ad bellum missi erant, vbi primum ad hostem uenere, diuersarum partium facti sunt, Philippici opes cum classe & copijs vnuerfis secuti. Quibus ille fræctus auxilijs, adiuncto exercitu quẽ ipse in Ponto comparauerat, Bizantiũ caput & arcem imperij petijt, prodijt huic obuiam Iustinianus cum ijs copijs, quas in subita rerum mutatione cõparare potuit. Fit praelium atrox ad duodecimum lapidẽ ab vrbe, fuitq; pugna illa admodum cruenta et dubia a principio, verum Iustiniano & Tiberio filio caedibus, Philippicus imperio potius est. Is dubij hæreticorum iussu an Constantini odio, quẽ sciebat tam familiariter cũ Iustiniano nuper congressum, vixitum recepit imperio Romam ad pontificem & clerum scriptis, vt Constantinopolitanæ ecclesie de Homouisto astipulerentur. Edixit præterea vt sanctorum statua & imagines ex omnibus templis raderentur. Impium principis postulatam tanta animorum indignatione est Romæ auditũ, vt non modo pontifex non imperata fecerit, sed populo id magnis clamoribus petente Philippicũ chismaticũ iudicauerit, iusseritq; vt in nulla re diuina, publico ve aut priuato actu, eius nominis aut imperij mentio fieret. Nec diu pestis illa est imperio potita, sed haud multo postquam hæc tam impie mouerat, exitum quem debuit sortitus est. Sexto mense quam imperare cõperat imperio & luminibus priuatus, dedit suæ impietatis penas. Arthemius qui eum oppressit, imperium occupat, si mulgãd Constantinum pontificem scribit, estq; Platina auctor, cæterum Blondus prius Constantinum ex humanis decessisse ait, quam Philippicus exciderit imperio. Sed ad quẽcunq; nouus imperator literas dedit, pollicitus est, quod satis constat, se acerrimum Orthodoxæ fidei propugnatores. Sed is quoq; triennio post a militibus delitutus in ordinem redigitur. Theodosius quem milites imperatorem salutauerant, ne Arthemio, qui Anastasij tulit nomen, amplius ad imperium pateret restitui initari iussit. Idem Orthodoxæ fidei obseruantissimus Diuorum imagines a Philippico sublatas, templis restituit. Constantinus per hæc, aut alio quanto prius, vt alij significant, septimo, quod

Att. Tiberij in somniũ.

Philippicus imperio potuit.

Att. impium edictum.

Arthemius imperium occupat.

Theodosius.

inter

Gregorius II. pont. Variatio historie. Franco rã discordia. Caroli magni ortus. Daniel rex. Inter omnes cõsentit, pontificatus sui anno perijt. Constantino Gregorius secundus, vt plures scribunt, successit. Blondus pro Gregorio Stephanum illi subijcit Guilielmi Lateranensis bibliothecarij, aut quod propius vero est librariorum qui eius scripta vitauerunt, errorem infestatum, vt uisissimicodici fidem celebrat, qui Stephanum eius nominis secundum, duobus Gregorijs & Zachariæ in ordine prætulit. Platina post tres illos Stephanos locum assignat, qui eo libentius accedo qd ille Blondum vidit, & tamen haud dignum putauit, cui presentis loco deberet astipulari. Sed dum hæc Romani imperij complexu geritur, magni rerum motus in Gallia extiterunt. Theodebaldus, qui post Grimoaldi patris caedẽ, Rathagalij Laudicensis fraude perempti, Pipino aucto adnente tenuerat vt magister regie esset domus, totiusq; Francorum regni moderator, nobili magisterio quanquã iam senio consecutus ausuungebatur. Cæteri sene humanis rebus exempto, continuo ad tam celebris viri interitum graues sunt in Francorum gente motus exorti, Rangafredo regis domus magisterium ambiente, Theodebaldus vt locũ honestissimũ tueretur summa ope adnente. Traxit id certamẽ Francorum gentem in duas vln factions, estq; graue bellum inter eos ortum, pugnatissq; ad Costiam syluam totis partium viribus. Theodebaldus praelio victus fuga feruatus est. Dagobertus potiore parrem complexus in Theodebaldi locum victorem substituit. Erat ex Pipini liberis, Grimoaldo perceptor, Carolus superstes, cui Martello cognomẽ fuit robusta & ferrea natura, sunt qui duos Carolos Pipino patri superstitisse scribant, hunc cuius nunc facta est mentio, & alterum Carolomanũ appellatũ, Blondus vnicum celebrat, cui Martelli cognomẽ reddidit, Sigiliferus duorum est auctor, adijcit Vincentius in veteribus Francorũ monumentis traditũ esse Carolũ Pipini filium, qui patri successit, quicq; magni est nomen adeptus, ex Berta Heracij principis filia, genitum. Foriuisensis Blondus duas Pipino ait vxores fuisse, Calpiadẽ ex qua Carolus, qui Martelli cognomen tulit, fit genitus, secundo loco Pletriuidẽ. Sunt qui Calpiadẽ Pletriuidi superditam tradant, non desunt qui Martellũ ex concubina non legitimo thoro natum scribãt, tanta vbiq; scriptorũ laboratur incõstantia. Cæteri Martellus quacunq; matre natus, Pletriuidis nouerca impulsu a Dagoberto Francorum rege bello est petitus, ipseq; improuisa nouerca fraude interceptus, vitã cum principatu amisisset, nisi prius sese custodiã exemisset qd hosti traderetur. Dagobertus oia circa Mosam fluuium late populatus res Caroli plusq; hostiliter afflixit. Nec multũ inde res in humanis fuit: post quem Daniel, homo obscuri generis, vt quidam tradunt, est regnum adeptus, alij regia stirpe ortum memorant, hunc Dagobertũ Franci, vel vt alij scribunt, Chilpericum tertium dixere. Cæterum quodcunq; post regnum tulit nomen, Raginãfredi & Pletriuidis, vt creditur, impulsu consensum Carolũ sibi hostem destinant, nec suis contentus viribus Rathodum Frisonũ ducem sibi belli socium adiungit. Qui hominum Frisonessent, & vbi habuerint sedes, haud multo post dicam. Carolus, est satis persuasum habebat recentem illam belli tempestatem nouerca in se odio concitari, ea tamen fuit modestia, vt tanquã nullo ab ea incommodo esset affectus, haud aliter qd matrem coleret, ferretq; patienter, vt in initio fecerat, nouercales infidias, muliebremq; intemperiem, in principatus administratione. Franci & Frisonum appendices, hostium

fines ingressi, omnia fœdant caede & incendio. Carolus ad arcendam populationem egressus, decreto offert sese hostibus dimicandi studio, estq; primo occurru praelium ininitum. Fuit hæc quoq; dimicatio Carolo infelix, magnaq; clade affectus munitoria perijt loca. Hostis presentis successu fero Coloniam omnem Caroli regionem ad Rhenum vsq; Agrippi populatur, Coloniam Agrippinam caput eius gentis obfisione cingit, fuissetq; ea demum potitus nisi Pletriuidis pacem sibi & suis grandis pecunia redemisset. Et in Gallia per id tempus hæc gesta sunt quo Anastasius qui & Arthemius est dictus, orientis imperio potiebatur. In Italia Cassinense monasterium, quod centum et duodecim iacuerat annos dirutum, Patronax Brixianus structura & monachorum cœtu instaurauit, Gregorij pontificis suasu. Ipse muros viuis magna quidem ex parte restituit, & cum his diuorum templa quadam restituta sunt, exultatq; donarijs. Gregorij huius opera Germani Christianæ fidei cultum accipere, Bonifacio ad id missõ, qui excussis malorum dæmonum tenebris adeo indomitam alioquin gentem ad verã pietatis cultum accendit, vt multi Germanici sanguinis verã pietatis studio, & vt baptisimi lauacro admouerentur, Romam uenerint. Hos Gregorius pontifex, ex cachecuminatu, sacro admouit fonti. Idem Liuthprandum sua auctoritate flexit, vt ratum fecerit Romanæ ecclesie Arithpertus domum suo assensu. Creuit Gregorij huius pontificatu adeo insigniter Tybris, vt per flaminiam portam sit vrbi infusus, auctaq; via lata restagnantes aquæ iusta hominis statura, enauigataq; tota intercapedo, quæ a Miluio ponte ad Vaticanam ædem Barionæ. Septenos dies intra extraxit vrberum iacuerunt omnia diluio obruta, cum fœda domorum & animalium strage. Luna quoq; per eos dies obtenebrata est, a prima ad tertiam vigiliam noctis, sanguineo colore suffusa. Apparuit & crinita stella terrifico aspectu, cauda ad arcum obuersa, quibus terroribus sæpius est Romæ supplicatum pontificis edicto, ad iram numinis auerruncandam. Cæterum ciuitate sacris occupata, ex improuiso nunciatur Cumanam arcem a Langobardis Beneuentani ducis ductũ, furto occupatam. Reperitæ sunt res, vt assolet, nec reddite. Verum vbi factis apparuit omnia diuina & humana iura contemptũ esse barbaris, tum pontifex cum Neapolitanis occulte egit, vt sibi & Romano populo diligenter operam nauarent in recuperanda arce, quæ si aperta vi non posset, eadem arte, qua fuerat amissa a barbaris reciperetur. Arx ab ijs, qui eo missi sunt, strenue recepta est, cæcisq; sunt ex Langobardis præfidiarjs circiter recenti numero, quingenti capti, ac sicuti iura illa non minus pie vindicata est quã strenue. Pace foris parata, Gregorius super ea quæ alio sunt loco memorata, sanctissimæ crucis basilicam restituit. Olannæ oratorum extruxit in Cœlio. Verit paternam domum in Monasterij vsum, Agathæq; dedicauit. Et Gregorius tam pie Romæ agebat, Anastasius interea Romanæ ecclesie sanctiones synodorumq; decreta complexus, Saracenos Christiani nominis hostes statuit bello persequi. Opulenta itaq; classe instructa, dat hanc duobus ducibus agendam ac simul imperat vt Alexandriam in Aegypto, si qua daretur occasio, occupet. Cæteri ijs quib; credita est classis iniunctaq; belli cura, non modo nõ imperata fecerunt, sed nouo sibi imperatore creato, omnem vim belli retro in Anastasium uertunt. Theodosius qui ab ijs Cæsar appellatus est, obscuris ortus natalibus, apud pu-

Colonia Agrippi na.

Germani fidem accipiunt.

Portico sus Tybridis autus.

Prodigia celestia.

Theodorij victoria.

blicanos ob inopiam scriptum fecerat. Cetera alio-
 qui in homine comitas, & ad promerendam gra-
 tiam ingenium natura coparatum, quibus animi
 dotibus facile est confectus, ut esset oibus æque
 charus. Anastasius hois obcuritate aspernatus, cũ
 nouo exercitu proficiscitur illi obuia, imperiũ ar-
 mibus inhihiturus. Ad Niceã duã aduersã acies cõlli-
 xerũt, victorq; Theodosius nulla maiore Anastas-
 ium affecit iniuria, q̃ q̃ in ordine redactum sacris
 iniuitiũt, ne de imperio cogitare possent amplius. Et
 Anastasius per hunc modũ imperio excidit. In Ita-
 lia nenõ semper Barbari essent alienis reb? in festi,
 Feroaldus Spoleranorũ dux simulato ad regẽ suũ
 itinere, ex Cæsana ad mare ex improuiso desce-
 dit, Classense Rauennatũ occupat oppidũ. Sunt qui &
 Rauennã dicant ab eo captã, verũ quia nullã tunc
 erant Langobardorũ cũ Romanis & Rauennatib? in
 inimicitias, Liutprandũ iussu res reddidit sunt, estq;
 ab omni alia iniuria tẽperatũ. In Foro iulien-
 sibus dux eius terrã Sclauos accolat, qui Italos erant si-
 nes infestare adortũ, praelio disiectos terra est clade
 infectatus. Eratq; hic rerũ status in Italia, quum in
 Gallia Carolus ad delendã ignominia priore præ-
 lio acceptã, bellũ ex improuiso reparat in Chilper-
 cũ Francorũ regẽ, & Raginfredũ regis domus mo-
 derator. Exceperunt illi, nam in hoc ipsum paratũ
 habebant exercitũ venientẽ hostẽ intrepide, ad Vi-
 uaciũ conflictũ est, vicicq; Carolus egregie, inge-
 ti hostiũ strage edita. Inde late per hosticum euaga-
 tus immẽsam retro prædã Francorũ finibus abdu-
 xit, rebuscq; suis ea victoria confirmatis, Colonia
 Agrippinã, vbi Plectridius erat nouerca cũ the-
 sauro, q̃ Pipini patris fuerat, vbi cepit. Nec sceminã
 sibi animo infestã maiore villo affecte in comodo,
 administrationẽ duntaxat illi ademit, cuius igno-
 minia impatiens mulier imperio assueta, exilio so-
 lum vertit, longũq; emensã iter ad Danubiũ deser-
 tur, fluuiocq; superato Bulgaros adiit, exemplũ cre-
 do, secuta Iustiniani principis, qui nõ multo prius
 per Trebelliũ eius gentis regẽ, amissum imperium
 receperat. Chilpericus interea et Raginfredus bellũ
 reparant, Eudonẽ Visigothũ cuius ditionis erant
 Aquitania & Vaconia, in societatẽ belli mercede
 adsciscit. Hos de summa belli consultantẽ Caro-
 lus ex improuiso adortus, tantũ incussit terrorẽ, vt
 Eudone pugna deuectante Franci confestim metu
 disiecti sint. Chilpericus cũ Eudone, Secana trans-
 misso, in Vaconia vsq; est fuga delatã, regis gazæ
 trahens impedimenta. Carolus in Parisios profes-
 sus hoste non reperto, veritus ne Eudo Chilpericũ
 opibus inhians partũ sanctã habere belli societate,
 plusq; auri cupido apud barbarũ valeret q̃ iura ho-
 spitalia, iniectã pacis mẽtionẽ factã spe concordia,
 Chilpericũ ea conditione restituit, vt Raginfredũ
 dignitate priuaret. Nec Chilpericus multum inde
 superuit, quippe qui domũ postliminio reuerfus,
 breui fato consumptus est. Theodoricus qui fuit
 illi ex fratre nepos, Carolo admittẽte regno potitur.
 Persecutus est inde Carolus Raginfredũ, quẽ An-
 degaum mœnibus inclusit, atq; in portatũ redac-
 tum, iussit interfici. Magisterio dein regis domus
 recepto, longe lateq; bellando gentis gloria auxit.
 Saxones primo vicin infestissimos accolat & rebel-
 les. In de Alemanos bello adortus subegit. Subacti
 sunt & Sueui, pluribus ante cladiibus affecti, ad po-
 stremũ Carolus transfregit Istrum Plectridiẽ no-
 uerã ex Bulgaria receptã in Gallia deportauit. Sed
 dum procul deo hæc a Carolo geruntur, Eudo
 inuidens credo illi peperitũ victoriã cursum, aut
 certe veritus ne illius potentia maior fieret q̃ iurũ

Carolus Colonia Agrippinã vi caput.

Caroli successus

Eudobellũ Carolio inferit.

esser sibi & finitimis, paceq; cũ eo fœdere sanxerat
 violata, regni fines hostiliter infestat. Misi Carolo
 lus legatos cum exercitu, qui eam iniuriã vlciscerẽ
 tur. Hi Ligeriã transiit Vaconiũ fines læde popu-
 lanur, ad quã vim arcedã Eudo progressus cruen-
 tum praeliũ cũ legatis depugnauit, victusq; Eudo
 acie fugiens in pacatũ abiit. Et Carolus per id tẽpũ
 tam feliciter intra extracq; Gallia bellauit. Eratq; tũ
 Romã Gregorius pontifex eius nois secundus, vt
 oibus præterq; vni Blondo placere video. Et Bizã-
 tij per id tẽpũ Theodosius a Leone est imperio de-
 lectus, quũ nondũ integrũ annum imperasset. Nec
 ille maiore vlla affectus ignominia, e medio cessit,
 monastica secutus vitã. Leo itaq; tertius & trigesi-
 mus eorũ qui Bizantiũ sunt rerũ potiti, imperium
 obtinebat, quum Eudo a Carolo ducibus nuper vi-
 ctus, suis opibus diffusus, Saracenos, qui iam deci-
 mum annũ Hispanias tenebant, in Caroli inuidiã
 auxilio acceffit. Abidramus rex eius gentis poten-
 tissimus Garumnã annũ transfregit, Burdegala vi-
 captã crudeliter diripuit. Cædes sine discrimine in
 oẽm sexum & ætatẽ, Christiani nois odio, est euas-
 gata, templa solo æquata. Inde in Pictaũs impia
 gens impetu dalata, oia cæde, rapinis, & incendio
 complet. Incessit libido regis animũ Turoniũ in-
 uadere, vt Martini Turonen-
 sis templũ multa reli-
 gione præditũ, ac donarijs opulentũ diriperet, dire-
 ptum funditus euerteret. Nec Carolus in tãto Chri-
 stianã rei discrimine desedit, sed rotis quidẽ regni
 viribus comparat bellũ, cum Eudone occulte agit,
 vt omni iniuriã obliterata memoria secum con-
 spiret ad impiam Saracenorũ gentem opprimẽ-
 dam. Nec grauiore Visigothum id præstitit, qui præ-
 terq; q̃ vehementer cupiebat cum Carolo redire in
 gratiã, malebat Christiano nomini consultũ q̃ im-
 manissimo generi hominũ toti? Europã imperiũ
 affectantũ. Iunctis itaq; copijs ad Turonium ire cõ-
 tendunt, ne si segnius subsidio itum esset, vrbe &
 tẽplo nobilissimo hostis potiretur, qui eo ex Picta-
 uis mouisse credebatur, aut certe non multo post mo-
 turus. Prius itaq; Carolus & Eudo castra in illorũ
 conspectu, metati sunt, q̃ Saraceni Pictaũorũ fini-
 bus egressi essent. Nec longior inde mora fuit, pari-
 bus odijs animi fũt est vtrinq; cõcursum, sicutq; pu-
 gna illa vtriusq; difficilis, sed Saracenis ad extremũ
 funestissima. Gens fera & prona in cædẽ multitudine
 ne frãtra, impetu & velut ruina quadã, aduerfam
 aciem sueta erat obruere, aut solide inuectã passim
 dabat hosti trucidãda. Lateranẽsis Bibliothecari?
 qui ea tempestate fuit, quia cũ vxoribus & liberis
 Aquitaniam ingressi essent, promissive ois sexus &
 ætatis trecenta septuaginta Saracenorũ milia dele-
 ra prodidit, ad Burdegala tam insigniter dimicantũ
 scribunt quidã. Ex Gallis mille & quingentos defi-
 deratos. Hunc casorũ numerũ habuisse dicitur epi-
 stola quam de rebus a se in Saracenos gestis, ad Ste-
 phanum pontificem dedit Carolus, sic enim Blon-
 dus scribit Bibliothecarium secutus. Nec Carolus
 post tã inelytã victoriã quieuit, quin ferotior fact?
 quũ iam maiores aleret spiritus, q̃ vt pristina esse
 posset fortuna cõtentus, animum adiecit ad finiti-
 mas gentes armis subigẽdas, Burgundij primo vi-
 cti sunt, estq; Carolus modestẽ ea victoriã vsus, q̃
 vt minus inuidiosa esset, quos bello vicerat fœde-
 ratos appellauit. Obijt interim Eudo Aquitanã, de
 cuius morte factus certior Carolus Ligerim Garũ-
 namq; cũ exercitu transfregit, magna Aquitania
 parte suis opibus adiecit. Cõuertit inde animum ad
 Frisones bello persequẽdos, q̃ adhuc erant in malo-
 rũ dæmonũ mactipio. Nondũ em̃ Christi fidẽ rece-
 perant

Abidra mus.

Mos di- micandi in Sarace nis.

Sarace norũ cæ- des.

Eudonis mors.

Frisones q fuerint.

Athini motus.

Saraceno rũ cædes.

Amortẽ seu Amortus.

Corpus Aurelij Augusti ni ex Saracina ve- litur.

perã. Tenebãt tũc Frisones ex cõtinẽri Gallia bello
 rũ iniuria pulsi, Amnia, Strachia, & Altrachã insu-
 las circa Rheni ostia, in qb? vxores liberofq; q̃ per-
 eratẽ militare nõ poterãt, itaq; i turo collocarãt. Huc
 Carolus p Aquitaniciũ finũ classe deuectus, insulas
 diripuit, cædẽ edidit in signẽ, nõ sexus, nõ ætatis ra-
 tio habita. Deorũ itaq; & luci subuerit, tẽplaq; bar-
 barã impietatis ferro & igni dedita. Reuerfus ex ea
 victoriã ne materia augẽdã gloriã nõ semper ali-
 quã p̃tio esset in nouos Gallia incidit motus, Bur-
 gundij, Visigothorũ impulsu, itã aperte ad rebellio-
 nẽ spectabãt. Permolesite ferebant Visigothi q̃ vr-
 bes, q̃ Budonis fuissent, Carolo suis rebus aduixit
 fer. Ademit ita quis Burgundijs quicquid terrarũ iuxta
 proprios fines tenebãt, redegitq; in potestãtẽ suam
 Lugdunũ, Arelatẽ, Massilia. Cæterũ dũ hæc fierent,
 ex improuiso ac p̃ter omnẽ Caroli expectatiõem
 multo difficili? bellũ q̃ vnq; ante ea Hispania ori-
 tur. Athin? Saracenorũ rex, Visigothis in societatẽ
 belli ascitis cũ ingenti classe in Narbonẽsem Gallia
 venit. Ostiũ inde Rhodani ingressus aduerso flumi-
 ne nõ nihil subuectus, Auinionem subita vi capit.
 De ortu & ostijs Rhodani, deq; eius per Lemanũ la-
 cũ memorabili fluuio, in parte Rapsodia huius est
 abunde dictũ. Facta est igitur sedes belli Auinio, ac
 velut arx imperij, qd̃ in ea terra bellando sibi q̃ere
 in aio habebãt saraceni. Carolus vicinãtẽ vrbũ
 frigus, quas nõ multo prius suã ditionis fecerat (ex
 quibus hostibus captæ fuerint autores quos sequi-
 mur non dicam) vnũ ex suis ducibus Auinionem
 præmittit cũ parte copiarũ, ipse e vestigio cũ robo-
 re exercitus sequitur, vrbẽq; natura munitionib? ob-
 sidio ne cingit. Erat in vrbe ingens Saracenorũ nu-
 merus ex citiorẽ Hispania acceffit. Sed tãto Gal-
 lorũ ardore res gesta est, vt neq; mœnia, neq; hostiũ
 vis vlla victoriã remorari poterit. In tẽrri morta-
 les cæsi sunt, multi inter metũ & trepidatiõem ca-
 pte vrbis dilapsi, in nauẽsq; refugientes seruati, & in
 his Athinus qui Narbonem fuga delatus est. Caro-
 lus hostem secutus vrbem corona cingit, eratq; in-
 tentus vnus vrbis expugnationi, quum ex Hispa-
 nia Amorteus rex cum vnuerfo exercitu superue-
 nit, suis supplicias laturus. Carolus relicta, ob sidio-
 nẽ, omnem vim belli vertit in nouũ hostẽ. In valle
 concursum est Birrã fluuio adiectã, Corbane loco
 nomẽ. Cupide magis q̃ caute Saraceni præliũ inie-
 re, primusq; omnium Amorteus, quo contigit vt
 rex inter paucos pugnas mortem occuberit. Eius
 casu percussa impiorũ acies fugam cepit, quum
 adhuc plures in prociũtũ staret, immensã vis ho-
 minũ cæsa est, eaq; parte potissimum q̃ fuga ad na-
 ues inclinauerat. Multi mortales præcipiti cursu ad
 stagna & flumen delati, facile perierit. Siqui vltra
 telorum iactum vadãm sese stagno in sinuarãt vt
 mortem effugerent, hos Galli e vestigio secuti, mul-
 tis ictibus repetitos cõficiũt, aut vi aliqua afflictos
 aquarũ voragini bus mergũt. Plurimi tamen, Gal-
 lis moratorum cæde occupatis ad naues peruasere,
 qui secũdo fluuio ad mare digressi insulas, q̃ Ty-
 rheniã & Liguriã obiacent improuiso appulsi di-
 ripuerunt, direptis incendio & cæde vastauerunt. In-
 ter hos motus Liutprãdus rex veritus credo ne Sar-
 dinia quocq; impie geiti esset prædẽ. Aurelij Augu-
 sti corpus ex ipsã deuehendum insula curauit nau-
 bus ad id missis, deuectum Ticini multa venera-
 tione sacrauit. Fuerat diũ corpus in ea insula an-
 nos ducentos quinq; vagantã asseruatum, iam inde
 a Vandalicis terroribus ex Hipponepiorum opera
 sublarum, quum eius gentis iniuria Arriana pestis
 plus nimio inualuit tota Africa, orthodoxaq; est

fidei cultus ex ipsa terra expulsi. Visigothi, & qui
 cum his circa Pireneum Sueui & Halani, qui citi-
 riorem tenebant Hispaniam, Caroli & Francorum
 armis breui post Saracenorũ opes in Narbonensi
 Gallia accitas præde fuerunt: exercitũq; eam victo-
 riam Carolus eo crudelius in Visigothos, quo ma-
 ius illi periculũ intenderant Christiano nomini Sa-
 racenorũ accitu. Quod nisi Caroli vir? & felicitas
 tẽperatẽ illã armorũ difficultẽ, quod reliquũ erat
 Europã, Visigothorum ductũ, breui impiorũ ius-
 gũ subijisset. Affectã sunt igitur Visigothorũ tã
 trociter, vt tũ demũ funditẽ interiũse credant, i quo
 nõ vnus laudis fama Carolo quesita est, sed q̃ du-
 cetẽsimo post anno q̃ gẽs ipsa a Meroueo q̃ prim? [Meroueo?]
 rex Francorum Christianum nomen tulit, bello
 petita est, Caroli ductu & auspicijs est afflictã ac p̃-
 pemodum extinctã, idẽq; Orthodoxã fidei diu ab
 his oppugnata, simul & Romani imperij, qd̃ hĩ oim
 mortalium primũ labefactare ceperunt, veterem
 vltus est iniuriam: Narbo, Nemasum & aliã in si-
 gnes vrbes, quã Visigothorũ fuere, excidio deditã
 sunt, vt Visigothorũ nomẽ cũ re interire poterit
 nisi pauci nũero superuisissent, q̃ in Barchinonẽ suã
 fidẽ cõcessere. Sed q̃ res christiani nois laere erant in
 Gallia, tã tristes & calamitosẽ per idẽ tẽpũ fuere cir-
 ca Bizantiũ & cætera Europã, quã in fide adhuc erat
 imperij. Siquidẽ Leo Theodosiũ expunxit magna
 parte sui principatus, qui nescio quo malo imperij
 fato multo fuit diutior, q̃ rebus humanis expeditẽ
 (Imperauit enim annos quatuor & viginũ) Ortho-
 doxã fidei & Romanis potissimis, rectoris dog-
 matis, odio fuit plus q̃ hostis. Multis itaq; cladi-
 bus Italia & cætera imperij loca fuit eo principe gra-
 uiter affectã. Primo quidẽ huius imperij anno, qui
 septingentesimus fuit humanæ salutis ac duodeci-
 mus, Athinus & Amorteus Saracenorũ duces citi-
 riore Hispaniam inuaserunt, vt supra est memora-
 tum. Altera eiusdẽ gẽtis manus in Thraciã ex Asia
 transfretũ Zulemonis ductũ, estq; numerosã classis Bi- [Att. nu-
 zantiu ad mora. Tria milia nauũ habuisse quidã p̃-
 diderunt, trecentarũ sunt alij aurores, quibus libẽtã
 accedo. His viribus barbari sunt terra & aqua Bi-
 zantiũ adortũ, adduxissentq; breui vrbe clarissimã
 in apertum discrimen, nisi p̃dã cupiditas ab incitõ
 re oppugnationẽ auerisset, manus ingens ex castri-
 bus profecta prædã di studio per Thraciam ad libitũ
 euagata, in Bulgaria fines irrupit. Bulgari genus
 hominum acre, Christianã fidei & patriã chari-
 tate ad vltionem accensũ, sumptis armis in popula-
 bundũ hostẽ ferociter inuehũt, estq; cædes adeo la-
 te euagata, vt ad duo & triginta predatorũ milia in
 Bulgaria interfecta scribat nonnulli. lactara est in-
 de impia gens graui seditione circa Bizantium in
 nouo sibi duce creando, nam Zulemo sub idẽ tẽpũ
 quo clades illa est in Bulgaria acceptã, fato decessit,
 estq; ob seditionẽ ducis creationem aliquandiu
 oppugnatione intermissa. Amynthas demũ in defun-
 cti locũ creat, qui nõ tã oppugnãdã vrbis q̃ ducẽ
 tui sibi confirmãdi curam ab initio suscepit. Inters
 ea nihil æquo auxilio fuit fessã ciuitatẽ, ac p̃torum
 preces, assiduãq; circa templa supplicationes. Ma-
 ior inde clades est Saracenos adorta q̃ Leo & alij
 optare essent ausi, in quo manifesta apparuit numi-
 nis prouidentia, enim uero toto biennio, quo vrbs
 in obsidione fuit, fame, frigore, morbo multo ma-
 xima pars hominũ cõsumpta est. Statioq; naues,
 partim fœdis tẽperatib?, partim celestij igni, vt cre-
 ditur, perclitacẽ fuit, nã eius incẽdit neq; auctor vi-
 lus neq; causa aliq; euicẽs exiit, illud fatũ constat,
 ex tãta nuper classe, quãtã nulla hominũ vidit etas,
 BB iij Meri

Meroueo?

Leo ipse. Ro. ecclesie sig hostis.

Att. nu- merose classẽ.

Saraceno rũ cædes.

Saraceno rũ clades.

si veri sunt, qui immensum nauium numerum posuerunt, per pauca nūero naues superfuere. Bizantiū et si pulchre est defensionis, grauis tamen sub id tempus vastauit pestilentia, ad trecenta hominum milia cōsumpta aurores sunt quida. Leo tā atroci clade, magnoq; terrore belli seruat, cū tam abfuit vt in me lius vitam mutauerit vt confestim periculo, leua tus animum ad sacrilegiū adiecerit, vt augustissi ma Romanæ vrbs tēpla donarij preciosissimosq; sacrorū apparatū spoliarēt. Datūq; est id negociū Marino Sparario, ac simul imperatum vt pontifi cem caperet si iniuriæ conaretur ire obuiā, vel si mi nus capi posset, ferro aut veneno tolleretur. Assum ptis sibi destināti paritidj socios Iordanē Char tularium, & Ioānē Lurionē subdiaconū. Cæterum Marinus, subita vi morbi pressus, negociū exeg nō potuit. Secutus Paulus Patricij ordinis Exarchus, cui a Leone est idem scelus iniunctū. Is Marini cōsilio, coniuratos desinat facinoris appellat. Sed dum hi minus caute exitum pōtificis properant, in suum verterunt, coniuuratione deprehensa popu lus atrocitate rei commotus, Iordanem & Lurionē ferro conficiunt. Basiliū (nam is quoq; erare usumō di consilij conscius) vita donatum in monasteriū obrudunt, Exarchus tāq; ea res nihil ad se attineret eam populi vltionem ciuilititer tulit. Nec ita multo postq; in ipium paritidj consilium est paucorum morte vindicatur, Rauennā profectus est. Gregoriū pontifex in expugnabili principis in se odio nō tā tū erat sollicitus, sed q; per id tps Spoletanum Dux tū Lagobardicæ vir gentis, Nannim in faucib; Vm briæ ceperat, & Liutprandus Rauennā tā plures dies obfisione fatigabat, p id tps quo Paulus Ex archus Romam venit. Liutprādus frustra assidendo, quum nulla potiundæ vrbs spes ostenderetur, so luta obfisione, oēm belli impetum in Hetrusiam verit, hic Clusium vi captum crudeliter diripit, q; recens Langobardorum iniuria multis ad Leonem querimonijs delata, nullis opibus vindicata est, ne scias maiore principis impietate, an imperij sugi latione. Aspernari Leo mala hæc Italix, nec min⁹ inerece pontifici imminere, cuius mors, vt murura retur, Exarchus in structus armis Romā proficiscit ur. Perisset haud dubie, Gregorius, alij Stephanū scribunt, nisi Langobardorum auxilia illi mature affuissent. Langobardi cupidi Romam & cæteras Italix vrbes a Græcis alienare, vt conciliatis Italo rum studijs res suæ tutiore loco essent, nihil graua te ex Spolero & Vmbria auxilia Gregorio Romā misere quib; Romam pōtifer fræt; Exarchū veniē tēa Miluio ponte repulit. Fremere Leo interea atq; excadescere, q; pōtifer toties a se dolo & vi peritus nullo affici potuisset incōmodo, quem vt in discer men aliquod adduceret, remissio omni insecratiōis studio, amice postular, vt suū exēplū immitat⁹, ex oib; tēplis sanctōrū delear imagines, in quo nō so lū ille nō est principi gratificat⁹, sed p oēs scripfit ec clesias, vt in antiquissimo instituto pstant. Peper rit ea res Leonī inuidiam ingēte, quū apud alias gē tes, tum in primis apud Italos, & iam apud Roma nos consilia mouebantur de nouo imperatore in Ita lia creādo, accedebat studia rotius Italix, repulissetq; consensus ille in aperta defectionē nisi pōtificis au toritas intercessisset, tenuissetq; lenitēdo castigādo q; suū ferociā, vt in veteri pstant officio, quum conspiratio illa eo interea processisset vt Marino Sparario, vrbs duce, & filio qui Capaniæ vrbus præfidebat, interfectis, cæsoq; a Rauennatib; Exar cho, iam vrbes & populi nouos sibi magistratus legerent. Sed hæc aliquāto postea secuta sunt, nam

Gravi spe
silencia.

Art. piā
vltionē
Ro. pōti.

Lagobar
di res im
perij soli
citant.

Leōis po
sulatū.

Nou⁹ Ita
liæ mor⁹.

Exarchus priusq; interfectus sit a Langobardis est Rauenna eiectus, Venetorumq; auxilijs restitutus vt Paulus Diaconus & Bonitredius scriba prodiderunt. Cæterū quonā mō ea res gesta sit, haud mul to post in Venetis rebus explicabitur. Langobardi hunc Italix motū in occasione vertentes, vbi minis tros imperij passim eiectos videre, neq; in vrbus magistrat⁹ villos esse, aut si q; forēt, nouos qdē & tu multuarios, sumptis repete armis Bononiā in Aemylia occupat, in Flaminia Forū Liuji, in Popi lij, & Cesenā, in Piceno agro Auximū. Venit interi nouus a Leone Exarchus Eurithius nomine, ac tū demū palā est factū quo Leo princeps esset animo in pōtificem & Romanos, enim uero Eurithius nō modo nō vl⁹ est q; Lagobardi suis dāna intulerāt, sed duces etiā ei⁹ gentis magnis donatos munerib; ad fœdus & amicitia inuitatur, estq; p literas Roma norū quosdā hortatus vt in pontificis caput coniu rarēt, quibus publice recitatis immēsus multitudi nis clamor pōtificē perpulit, vt cōtinuo Eurithium absente anathematis spiculo defixerit, estq; graui il la cēsurā Exarchus omni spe priuatus dignitatis in posterū retinēde, quādo oib; odio esset, atq; vt im pū publice & priuatim oēs auersarent Gregoriū & Romani his circumuenti difficultatibus, rati quod erat, multo cōducibili⁹ fore faciliusq; impetrat, vt dissimulata iniuria a Lagobardis accepta, quæ me liori tēpore vindicari posset, Liutprādī amicitia & fœdus q; reret, q; frustra expectare vt Leo qd nunc; facturus videbatur, de pōtifice & Romanis incipe ret bene cogitare. Ad euitandū igij exitiū, qd inde imminebat, cū Liutprando pacē sanciant, nulla lo corum mentione facta quæ Lagobardi nuper occu parant estq; pax breui violata. Surrū ab Spolētā duce intercepto, foretq; ob eam rem continuo ad ar ma recursum, nisi Liutprādus intercessisset, qui in tra quartū mēsem iussit oppidū restitui. Sed quū id contumaciter fieret, erant enim Spoletan⁹ & Bene uentanus Duces soliti regis imperij asperrari suis opibus fræti. Liutprandus regiā maiestatem ab ea contumelia vindicāda ratus cū ingenti armorū ap paratu transiit in Vmbriā, verū priusq; vis vlla in tenderetur, pax secuta est, cuius Romano pontifex fuit arbiter. Hic regem cupido subijt Vaticanū Apo stoli limina visendi, prodessitq; cū toto exercitu Ro mā. Romani, qui semper ambigam habuerūt, Langobardorum fidem, citra Tyberim se tenuerunt. Rex cum pontifice in Vaticano cōgressus est, vene rabūdūsq; se ad Gregoriū pedes demisit, multa dein religioe Petri Basilicam ingressus, armillas balteū & ensē, ad arā maximā dedicauit, ac secūdū hæc pacatus retro abijt. Exarchus ubi redit tēpus aut certe nō multo post, a pontifice est impiorū cœtū restitu tus, ac rogat⁹ vt Rauennā reuocaretur, tenuerit em se Neapoli tā inde ex quo fuerat a pontifice igno minia notatus. Leo interea, vt quidā scribunt, oēs diuorū imagines & simulacra ex sacro & prophā no iussit tolli. Alj prius id ab eo factum memorāt sublatāq; in Romanæ ecclesiæ inuidiā, q; longe ali ter sentiebat, flammis tradidit, iussitq; palā interfici quicunq; edicto minus audientes fuissent, Germa nū Anstite dignitate priuauit, qui in fanaticis prin cipis factum fuerat verbis castigare adortus, estq; deiecti loco Anastasius Cōstantinopolitane ecclesie ad mortus, qui q; impudēt alienā sedē inuaserat tā impie, nec min⁹ stulte est per literas a Romano pō tifice petere ausus, vt cū vniuerso clero suæ aspiu laretur hæres. Gregorius cum anathematis percuss sum sacerdotio & dignitate priuātū prouocauit, ad monuit & Leonem vt a sua impietate respiceret.

Lagobar
dorū suc
cessus.

Gregoriū
pōti. con
siliū.

Liutpran
dus rex
Ro. peti.

Impium
Leonis
dictum.

Nec ita multo post flue Stephanus tū pontifex fuit, siue Gregorius, vt plures scribunt, eius nominis se cūdus in humanis quod satis cōstat esse desijt. Qui Gregoriū pontificatū celebrant, Bonificiū aiunt, eo adhuc in humanis agere, Romā venisse, qui ob san dritatis opinionem vulgo de eo receptam ex Mo nacho ad episcopatum sit promotus, in de in Ger mania missus, vt exēplo & prædicatione eā gētem intruere, Maguncinus est Anstites creatus, ex Ger mania mox reuersus in Africam transijt, augendæ pietatis studio, vbi medio prædicationis cursu ab Orthodoxæ fidei hostibus interfectus est. Fuit huic æqualls Aegidius vir Graj sanguinis, vitæ sancti tate & mox miraculis clarus. Sunt qui scribant Caf sinense monasterium a Petronio Romani generis, per id tempus, instauratum, & alij quod supra est si gnificatum, Britianum fuisse memorant, estq; Pa tronax ab his dictus non Peronius. Duo per idem tempus comete apparuisse dicuntur, atq; ob id præ cipue memoriales, q; orientē solē vnus præcedebat, alter occidentem sequebat. Obijt Gregorius anno, ab ipso creatioe, sexto decimo, fuitq; nonagesim⁹ primus in ordine pontificum. Sequitur Grego rius tertius, Syrus genere, fuitq; hic annus, quo ille est, pontifex factus, septingentesimus humanæ sal utis atq; vn̄ defexagesimus. Egregia hominis eru ditio, diuinarumq; literarū interpret, magnus ipse pietatis assertor, sed cultor adhuc maior, quippe qui & recte percipere, & præcepta seruare, vt sensille credi possit quæcunq; prædicauerit. Relabatur hic filius in eandē scripturam in cōstātiā, nam hūc quē Gregoriū tertij Platina & alij faciunt, Forliuensis Blondus secundum pro tertio scribit. Sed nos vt se pe restati sumus recentiores libentius sequimur, qui Blondum haud dubie viderunt, & tamen ab eo di uersi abeunt. Nunc quando aliarum gentium relatio paulo longius excurrit, ad res Venetas redeo, q; vt in Romanis fecimus primo erant loco a nobis referendæ. Præfuit Marcellus, qui secundus in Ve netis dux fuit, annos nouem Veneto nomini. Secu rus Orlesus Hippatus cui Vrsos fuit cognomen, Ob sedit per id tempus Liutprandus Rauennam, Clasi sensi oppido prius occupato, imminēbatq; ferociter barbarus Rauennatibus: Carolus interea, de quo multa ad hunc locum diximus, graue & periculosum cum Saracenis bellum gesturus, ad Liutpran dum regem misit, qui ab eo amice peteret auxilia. Id ille non solum præstitit, sed Rauēna obfisione fatiganda suis reliēta, cum robore copiarum ad Ca rolū proficiscitur, dubijs robore bello, quod in Ag rania est in Saracenos gestū, in altero certiore, qd magis credo, quo locorū vicinitatē, nā circa Rhoda num in Narbonēsi Gallia res gesta est. Cæterum vbi cūq; tū bellatū est, Liutprādus in Gallia pfecto, Idelptrandus & Præfex Vicetinus duces, quibus trahēdæ obfisionis erat negociū iniunctū, per nobi lium factioē Rauēna potiti sunt. Erat tum Paulus Italix Exarchus, qui postea, vt supra est demonstra tū Rauennatū incursum perijt, amissa vrbe ad vrsu m ducē & veneros fuga dilapsus est, complexus est eū venientē perbenigne Venetus, estq; verbis hortat us vt præsentē casum fortis aīo ferret, ac simul ostē deret eūsmodi ludos ludere fortunā solere cui sola virtus resistat, id vni tutū & incolumem mortalibus esse ab omni illi⁹ iniuria, qm̄ que nō det fortuna au ferre nō possit. Secutæ continuo Gregoriū pōtificis literæ, quibus ille Exarchi causeram Veneto duci a mīce cōmendabat. Exēplū literarū quas ad Vrsu m pontifex dedit, Bonitēdius scriba suis cōmentarijs inseruit. Placuit hic earum exēplum ponere, vt pla

Viri illu
stres.

Comete.

Greg. iij.

Res Ve
netis.

Att. Liut
prādi ob
sequiū in
Carolū.

nus intelligi posset ex externis scriptoribus quos dā, qui rē filitio prefferūt, Veneto nomini laudē in uidisse, nā pterijt eos hunc locū parū credibile est, qui scrupulose etiam multa secuti sunt. Gregoriū episcopus seruus seruatorum dei dilectio filio Vrsoduci Venetorum. Quia Pacato fauente Rauennatium ciuitas, quæ multarum caput extat ecclesiarū, a nefanda gente Logobardorum capta est, & filius noster eximius domin⁹ Exarchus, apud Venetias vt cognouim⁹, morat⁹, debebat nobilitas tua ei ad hē rere & cum eo nostra vice pariter decerare, vt ad pristinum statum sanctæ reipublicæ imperiali ser uitiū dominorū filiorūq; nostrorū Leonis & Cons tantini magnorum imperatorum ipsa reuocetur Rauennatium ciuitas zelo & amore facti fidei no stræ. Deus te incolumem custodiat dilectissime fili. Et Gregoriū literæ vt cūcūq; in illa studiorum calami tate scriptæ, hoc habuerunt, quibus publice recita tis, Exarchus in publico insulanorum conuentu ita locutus dicitur. Quid possit fortuna in huma nis rebus meum ad vos perfugium declarat Vrsedux clarissimæ & vos viri Veneti, enim uero quā do vnq; illa tam variū lustrē ludū, aut qm̄ tā varia & volubilis in realiqua extitit, qui nunc secūdus erā ab imperatore summo, summūq; magistratū gere bam, copias ductabam, cū populi, ciuitates, & insu læ nobilissimæ parebant, a quo auxilia cuncti im plorabant barbari & externi reges, en exul, extorris sine exercitu, sine dignitate, supplex alienum cogor auxilium implorare. Sed vos viri Veneti non tam fortunam oportet q; Langobardorū perfidiā vere ri, per quos fortuna mihi infidiata est, per quos in fi diabī & vobis nisi presentī incedio eatur obuiā, hi enim non contētū partem multo maximā Italix occupasset, tot nobilissimis vrbus libertatem ade misse, iam siquid reliquum erar quod nodum seruitio pressum iaceret, vi & armis suis adiungunt opi bus, nec prius quietura est sœua barbaries q; ipsum libertatis nomen tota Italia extinxerit, quod quum alijs molestū videri debet, tum vobis acerbissimū dux & viri Veneti, quorū maiores non tā mortis q; seruitutis metu in hæc loca olim deuenere, qui hoc domicilium libertatis, medijs fluctibus consti tutum, vobis per manus tradidit, cui tanto sunt hodie barbari infestiores, quāto stabilior est hic o mni tempore libertas q; alibi futura, si sint dico quā eā tueri vclim, sed cur vos illorū progenies non o mni tpe tueri veltis, qd p̄sici Veneti ne amitterēt amenissima Italix ora relicta in hæc loca decreto migrarūt, in qbus nihil erat quod posset quæq; ad sui cultum inuitare, præter locorum fiduciam, quib; illi fræti per tot bellorū motus, tot strepit⁹, tot rerū nouitates, libertatē tutati, iā adultā & stabiliē vobis reliquere, qd cōmune bonū quo maiore est ab illis indole quæsitū, eo vobis est magis adnēdū ne p ignauiam & inertia amittatis, atq; eo enixius quo res propior periculo est q; vilo vnq; fuit tēpore. Iā quo tēdāt Lagobardorum conat⁹ videre facile est, tota Italia potiri vult qui nunc; fuerant eius par te cōstiti. Rauēnā subiectā habent, alterū libertatis perfugiū, Romę & cæteræ Italix imminēt, sed vos bis oim maxie, nā præterq; ab initio fuerit Vene ti nois hostes, iā quāto tutiore loco est vobis q; alijs liberas, atq; ob id minus expugnabilis, eo illi in sensus odere. Quare quo magis imminet a vicino hoste periculū, eo magis vos niti decet vt hoc incē dium, quod in veltis oculis niti ardet, priusq; vos attingat restinguatur, nec q; pacatē vobiscū agunt ob id min⁹ in festo in vos animo esse arbitremini, non stomacho id datur sed tēpori, non voluitati sed necessitati

Gregoriū
literæ.

Oratio
Exarchi.

necessitati, nunc pacem agunt vt quā occasio aderit cōmodius rē gerat, q̄q̄ ne hoc quidē ociūm vobis fortasse ab ea gr̄e cōtīgisset, nisi Ro. potifficibus, & nostris casaribus, vestra salus semper curā fuisset. Nūc nisi Rauēna recipiat, qualis sit futurū vestrarū rerū statū intelligitis credo, qd̄ quū ita sit decernere vos oportet, veltis ne Rauēnā vestra opera & virtute relinuat, an proditione captā Liurprādo seruire vtrū sit vestrā libertati conducibilis, vestrōq̄ & maiorū vestrōrū studio dignus qui iū imperij & Romanæ ecclesie p̄tib⁹ semper esse voluistis, nulli credo dubiū est. Adde q̄ nulla occasio demerēdi iperij maior offerri potuit hac vna, quē vobis oblata est: enim uero q̄ id facin⁹ sit Leonī & ceteris imperatoribus gratū futurū, tū vrbis præstātia, tū potifficis libertatē de hac re ad vestrū ducem datā, facile demonstrant. Et nūc illud vobis persuadete viri Veneti, nō Italie Exarchū, sed Romanū potifficē, & Leonē imperatorē, in cōspēctū vestrō stare, vestrū auxiliū vestrā fidē implorare, multis precibus contendere vt vrbē clarissimā veltis vestra opa ad imperiū retrahi. In vestra igit̄ potestate est, veltis apud summōs Christiani nominis principes summū beneficiū collocare, de cui⁹ hostimēto dubiter qdē nemo nisi qui imperatorū maiestatem, dignitatēq̄ potifficis ciā, ita p̄ligatā existimet, vt nulla possit idē gr̄a in futurū expectari, quod tā impiū sit q̄ stultū credere. Quod autē ad negotium atinet, haud dubia spes adest dux & viri Veneti bene gerēdā rei Liurprandū rex procul abest cum robore copiarum, orbem duo iuuenes obtinēt præsidio, qui p̄cul a prudētia & consilio absunt, quorū etiā permissū Lāgobardi teretima facinora per libidinē & avaritiā quotidie in Rauēnates edere dicunt, quā illi iniuria adactū nihil magis optare credunt, q̄ vt alicūde sibi nouā dārū rerū detur occasio. Est præterea vrbis a mari neq̄ mētib⁹, neq̄ præsidio munita, vnde ob insolentiam rei maritimæ nullus a Langobardis ostēdebat̄ tur metus. Hac vos noctū vrbem eximproviso a dorri, prius illi in sinuabimini, q̄ vos adesse quisq̄ suspicari possit, quod vt cōmodius fiat ego a contri nētū, sub vestrū impulsū, vrbē acriter oppugnabo ne verus terror inter agendum ad sensum peruenire possit. Sic receptæ vrbis omne decus cederet, eritq̄ laus vestra, qui oīm primū vrbē occupabitis. Nunc etiā atq̄ etiā vos moneo & hortor, viri Veneti ne talē promerendorū principū opportunitatem eslabi patiamini, qui maturato opus est, nec barbari regis reditus est expectādā, qui sit oīa facturus difficiōra: Occasio arripienda q̄ quū in cæteris reb⁹, tum in bellis omnib⁹ gerendarū rerū & mater & opifex optima. Postea q̄ dicēdi finē fecit Exarchus, cōcilio submo⁹, iussus est responsum expectare. Variatum est inde sententiā eratq̄ in ore pluriū Arithperiti & Liurprandi regū amicitia foredere lancita, quā publice violare, nō magis periculoso credere q̄ turpe Veneto nomini. Inciderat proinde anceps cōsultatio, quū Vrsus dux in hac sententiā ad populū verba fecit. Si cōsultatio hæc ea esset viri optimi, q̄ dīscrīmen famæ publicæ esset fideiq̄ allatura, tanto nunc mihi enixius prouidēdū foret, nequa infamia adiretur quanto in hīs que publice peccantur, maior ciuitatis principē q̄ cæteros ciues attingit infamia, nā ita demū persuasum est, qualis sit is qui rei publicæ præstitit, tales esse ciuitatis mores. Quod quū magis mea, q̄ cuiusq̄ vestrū interfit videre, ne qd̄ in republica peccetur, vel quia optimi sit principis id cauere, vel q̄ maior in me q̄ in alios inde redundaret inuidiā, nunc paterer, viri Veneti, publicam fidem eo fecedere labefactari, quod cū Liurprā-

Att. diffi-
cile cōsul-
tationē.
Vrsi dux
cis oratio
ad popu-
Venetiū.

do istum habemus, nā id video in dubium venire verum fide publica incolumi possint Veneti, labo- rantibus imperij rebus optulari. Sed meminisse vos oportet in eo fecedere, quod cum Langobardis rē regib⁹ est publicū scitum, diserte positum, vt imperij & Romanorū potifficūm fore cauerē, ita scitū foredū tenere diceretur, si Lāgobardi ab vtriusq̄ inuiriā abstinerēt. Quod quū Rauēna de rebus imperij sit capta a Langobardis, fit & Italie Exarchus hostiliter pulsus, quis non videt iam Venetos nullo federe teneri? Cæterum, quantum illorū iniuria liberat publicā fidē ab omni perfidie crimine, tantū ne cessitas, cui nemo repugnat, subigat nos etiam inuictos imperij reb⁹ mature subuenire, q̄ in Italia cadētib⁹ cadere Venetos necesse est, nā quātacūq̄ est hæc rerū Venerarū fortuna, est em̄ dei optimi benignitate minime poenitēda, q̄b⁹ alijs artib⁹, aur q̄b⁹ vrbib⁹ creuit, q̄ perpetuo cultu & amicitia imperij an putādū est Langobardos, maiore Italie parte subacta, sua modestia a nostris rebus abstinuisse, aut has a se iūlas capi posse desperasse, quō tor clarissimas vrbes atq̄ munitissimas, antea cepissent? Fallitur si quis existimat illis vires aut voluntatem defuisse, affuerunt duo illa semper barbaris, sed occasio defuit, haud ignaris rem Venetam, Graijs imperatoribus, Romanisq̄ potifficibus, perpetuo curæ esse, quia motum iri cernebant vtrinq̄ in se arma ob Venetos. Hinc certe non aliunde fuit q̄ omni bellīca vi semper abstinerunt, occulte alioqui latrocinio nostris rebus semper infestis. Si igitur propria fa- lus nobis curæ est, si beneficiorum & memores & grati esse volumus, induenda sunt arma tuendæ res imperij, gratificandū Exarcho, imo Leonī principi, Romanoq̄ potifficī, qui nos ad id faciendū per literas horrat, adiicit & p̄ces efficacissimas, quas aspernari non minus impiū sit q̄ ab officio alienum. Nunq̄ viri optimi, tanta Veneto nomini oblata est occasio publicæ salutis stabilienḃ, demerendiq̄ studij & armoris duorum christianū nominis principum. Hanc si amiseritis negligēdo, vereor ne aliquādo frustrā requiratis. Itē igit̄, & quod meritis dandum fuit, date precibus, date necessitati, cui nō minus stultum est q̄ irritum repugnare. Magna Vrsus attentio hæc differuit, sed maiore adhuc cōsensū, quę eunq̄ ille in hanc sententiā dixerat vniuersa concio probauit. Reuocatur in conciliū Exarchus, recitatur publicum decretū. Ceterū vt cōmodius res transigeretur, placuit ad ipsū bellū dissimulari, agitur cum eo, vt tanq̄ a Venetis nihil imperatū set, confessum inde abiret, ac circa Forum Cornelij militem & auxilia comparet, tanq̄ imperij vrbibus non alienis Rauennā oppugnaturus, futurū vt Veneti opportune cum classe adessent. His in hunc modum constitutis, Exarchus excomposito bellū parat, Rauennam q̄ maximo potest aimumo apparatu adoritur. Nec Veneti in mora fuere classem instruant, dissipantq̄ rumores, naues in Saracenos parari. Cæterum, dextro litore Adriaticū oram emē si Rauennam improviso adoriuntur. Exarchus accepto a socijs signo, priusq̄ vis vlla a mari intenderetur, vrbem a continentiq̄ tumultuosissime posuit, noctū aggreditur. Vifa est pugna illa Lāgobardis eo atrocior quo magis improuisa & insolens. Cōcurritur in muros ea parte, qua nocturnus terror ingruerat, Veneti interea cum nauibus muros subeunt, pontes & scalas manibus applicant, & iam aliqui tenebant murorum fastigia quum ea quoq̄ parte tumultus repente oritur magnam hostium partem in Venetos traxit. Fuit inde atrox pugna, sed Veneti porta, quæ ad mare ducit a principio

Peroratio.

Att. venetorū cōsiliū in cōparando bello.

Rauēna a Venetis capitur. Venetorū domes- tica discordia.

Turris Muffonia.

Magister miuū.

capio diffraeta, vrbem irrumpunt. Resistebant nihilo fecius hostes, dimicabaturq̄ intra muros obstinatē vtrinq̄ animis: affuit iterea Exarch⁹ p̄patefactā a Venetis portam inmissus, ac tum demū tuffis cæsisq̄ passim hostibus Rauennam recepta est. Sed hæc pluribus fortasse q̄ Raplodie stilius postulet. Rauēna ex Langobardis recepta, res Veneta aliquādiu discordia iactata est. Equillēses qui lesulani postea fuere, & Heraclienfes nūfessum inter se bellum gesserunt, a principis insolentia. Satis constat, post multas clades citro vltroq̄ illatas & acceptas, Vrsū ab Heraclienfes popularibus suis interfectum, q̄ ei⁹ intēperie ferre non possent amplius. Sed nihil egue ad inuidiam obfuit, ac opinio de eo recepta, q̄ fax domesticæ illius discordiæ fuisset, autorq̄ malorū oīm. Perij Vrsus āno vndecimo sui principat⁹ circūfacto. Nec foris interea multo quietior fuit rerum Venetarum status, Calisto Aquileiensis Antistite duas Gradenfis ecclesie insulas Centinaria & Mussonium sibi vendicantē, rebuq̄ a Calisto publice repetitis, nec redditis, arma parabantur. Cæterum Calistos Gragorij potifficis minis exterritus nisi a serenā discordia desisteret, vtrinq̄ insulam restituit, Centinaria prorūf interij, Mussonia curris cū vestigio vetustatis in paludibus adhuc vistrur.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS OCTAVAE, LIBER VIII.

Aedem Vrsi principis noua rei publicæ excepti administratio, insolens regiminis forma, quæ præcellit, vtriusq̄ ob infelicem exitū recordatio fecit vt Heraclio conuentus, q̄ proxime, securus est, nō dux vt antea, sit creatus, sed nouus sit magistrat⁹ inductus, dixerunt hūc q̄ creari placuit, Magistrum militū, nomē vetus & militaris imperij plenū, sed tūc nō magis ad bellorū vsum questū q̄ ad torius ciuitatis regimē. Estq̄ primus oīm creatus Dominicus Leo. Sunt q̄ Metamauci non Heraclie creatū malint, quia iniquū putaret vniū dūtaxat locū totiq̄ gētis cōuētū celebrari, quū plura alioqui in proximo forent, q̄ & veteri incolatu, & hominū frequentia, Heraclie essent iure præstenda. Ceterū vrbicūq̄ est id magistratū tū primū creatū, ciuitas quod satis constat, nouā sortita est regiminis formam, anno circiter quadragesimo a primū principis creatione. Habuit hic annus, qui militaris magistrat⁹ prim⁹ fuit, nihil memoria dignum. Sequens vero qui Felicem Corniculam habuit, insignis fuit Sclauorum in Foro Iulienfes eruptione. Rachis eius dux genitus, cum multa frage, suis hostem finibus eiecit, quod proximo est volumine demōstratum. Successit Cornicūle Theodatus, Vrsi ducis filius, quem in exilium acit, mox vero restituit, ciuitas paterni odij oblita, vt leuiter multitudo & amat & odit, ad fastigium dignitatis exultit, rāto oīm fauore, vt in sequētes annū sit illi Iperitū, progatū. Ceterū priusq̄ magistratū abiret vltimū diē obijt Iulian⁹ Cepari⁹? demorsu locū furrogat. Quidā Iulianū pro Iuliano scribūt, Hyarū p̄ Cepariū. Hocāno aūt nōnulli Rauēnā a Langobardis Venetos opa receptā, eorū fortassis merito Cepari⁹ cōsulari est dignitate ab impatore donat⁹ post Cepariū Iōānes Fabriciat⁹ securus

est. Is nōdū āno munere exacto, populi facultia lu- minib⁹ & dignitate priuaf. Aurores habeo quosdā hoc demū āno ad internicionē bellatū inter Equilli nos & Heraclianos, monimētū rei gestæ ad posteros fuit canalis, q̄ a pugna illa duob⁹ populis funesta ab arcu cognomē traxit. Ferūt tum demū velut dānatis sedib⁹, alio vtrinq̄ migratū. Sed q̄ fuerit a beūdi causa suus postea demonstribat. Eratq̄ p̄ hæc militaris magistrat⁹ annus quinque nōdū actus quū tædiū (q̄ est vulgi incōfictāia) subijt receptæ administrationis, videbaturq̄ multitudo haud diutius latura p̄sentē regiminis formā, quū Metamauci, potest id nomē factū videri a Græca voce & domesticā, vt sit Metamaucū, quasi trāsmoedocum dictum, huc enim cōciliū totius est gētis indicitū: Dux creatus est Theodatus Vrsi filius. Scriptū reperio apud quosdam hunc altero anno, in quo fuerat illi militaris magistrat⁹ dignitas prorogata, vita defunctū sed plures ad ducatum peruenisse aūt. Sed dū Theodatus in Venetis dux est, aut certe sub eius exitum, Gregorius tertius est pontifex factus, Blondus secūdū eius nominis non tertiu autumant, in Stephano, vt reor, obliuiscatur, quod duob⁹ Gregorijs p̄tulit. Eratq̄ Liurprād⁹ Lāgobardorū rex, Leo orietis imperator, ad cuius hērefim intringēdā Gregorius Italicorū Antistitū cōuētū decernēdū autor fuit, vt sanctorū imagines maiore q̄ vlla vrbūq̄ veneratione in templis colerentur, ipsū magno cleri populūq̄ cōsensu priorū cōmunionē priuā, nō solū q̄ sanctorū imagines omnibus templis sustulisset, sed q̄ de Homulio quoq̄ impie sentiret. Tucriq̄ per hæc orthodoxā fidē Gregorius, simulq̄ vrbana templa, & vrbis moenia sedulo inŃtaurare, quum nouum est illi cum Liurprando rege & Langobardis bellum magis casu q̄ consilio ortum. Rebellaerat Trasemundus Spoleti & Vmbriae dux regi, cum quo nō multo prius in gratiā redierat. Liurprandus noua ducis iniuria prouocatus, irarū plenus, fit enim furor patientia sapientis læsa, ingenti vi armorū Vmbriā inuadit, Spoletū vi capir, & quicquid vrbium Trasemūdo fuit. Ipse fuga dilapsus publica fide accepta, Romā se cōtulit. Perij Liurprād⁹ potifficē & Romāis vt p̄fugā sibi redderet, aut ipsi necaret, neutru est regi datum, quo est irato, periculū tamē qd̄ inde imminēbat, publicæ fidei posthabendum pararunt. Nec barbarus distulit videri inuictum, Romam a liquidū obfedit, cæterum vbi moenibus assidendo vidit se nihil p̄ficere, i vrbis & municipia, q̄ in Potifficis & Romanorū fide erant, oēm bellū impetū auertit, cepitq̄, ex his celeri victoria America, Oratā, Blerā, & Polimarcū. Reuersus inde in Vmbriā Hildericum creat Spoleti ducem. Ex Vmbria Beneuentum petijt, Sisulphumq̄ Grimoaldū filium paterno principatu deturbat, habuerat Liurprādus pueri patrem semper in festum, Beneuentū Gregorij nepoti suo attribuit, ducēq̄ declarat. Postremo Ticinū redijt, vbi graui conflictatus morbo Hildebrandum reliquum ex nepotibus cōfortem sibi regni cōstituit. Cessatum est inde ab iniuria aliquot annos, fuitq̄ inter pacem & bellū quies cum Lāgobardis, quoad Rōani inique ferētes tor vrbes & opida, haud obfcuri noīs, sibi a Liurprando vno tpe adempta, ingētib⁹ copijs ex tota Rōani noīs diuōe contractis, Trasemūdo in Vmbriā restituerē velle se rumores dissipat, bellūq̄ simul ostēdūt, simulq̄ Stephanus patriq̄ generis q̄ tum Romę dux erat, & Trasemundus biperitico in hostē p̄ficiscunt. Affuerunt & a Godescalo Beneuentano ducē auxiliare copiarū, occupauerat is Gregorio extrinō eius principatum, magis arte q̄ armis. Trasemund⁹ per Sabi-

Metamaucū.

Gregorij in ponti. maxi. Att. ino- uū deces- tū de ima- ginibus sanctorū. Att. no- uā bellī causam cū Lāgobardis. Liurprandi gesta.

nos Vmbriae fines ingressus, breui Spoletū, & loca Spoletō circumiecta, recepit. Stephanus cū Romano exercitu, & Beneuentanorū appendicibus, Marfos, Furconios, qui Aquilani sunt hodie Blōdo autore & alios minus nobiles populos ad Trasemūdū re- traxit, ita lōge itaq; media Italia, vniū principatū sunt fines euagati. Quo in integrū restituro, Roma nus dux in animo habebat Ameriam, & ceteras vr- bes, quas Liutprandus occupauerat, Lāgobardorū ex his praesidio vi & armis eiecit, ad imperiū retrā- here, repetebaturq; a Trasemūdo hostilitatū operā a Rōanis in eo restituro nuper nauata. Ille pudorē re impeditus, neq; auxilia negare, neq; tamen se ad id bellum expedire, trahere itaq; rem parū sincera fide, quō repēte nūciatur Liutprandū cum magno ar- morū apparatu domo profectum Vmbriā decreto petere. Meus itaq; Trasemūdo expressit, vt confes- sitim cū Romano iunxerit copias. Primū itaq; oim- itum est hosti obuiam, quem soluto agmine vniē- tem, inter Phantum Fortunā & Forum Sempronij, Romanū Vmbriq; loco syluis impedito adorti, magna Liutprandum clade affecerunt. Inclaruit tumultuaria illa pugna Rachisij Foroiliani viri, cogebat is forte regium agmen, & iam tumultus & trepidatio ad subsidiarios euenerat, multi etiam fauci, praecipiti fuga in extremum agmen incide- rant. Vniū itaq; voce & cōiūcio sistitur fuga, mox eiusdem horatu ex his qui antea fugiebant, quicq; subsidio aderant, fit globus, instauratur praelium, erantq; iam ppenodū aequata pugna, quū Spoletinus eques Rachisij primo loco dimicantē noiat cōpel- lat, prouocatq; ad singulare certamen, nec hō ferocē decretauit pugnam. Cōcurrunt, ex aduerso infestis hastis, erantq; pons praecipiti loco impositus, in quo forte congressi sunt. Ceterum Rachisius violenter laccē istū Vmbriū praecipitem ex pōte egit, nō sine hostium risu: infelicis credo eius dimicationis euen- rō Romani Vmbriq; percussit, remissa pugna retro abierunt, estq; intermū ita festinatum, vt verius su- ga illa q̄ receptus fuerit, nec enim prius agmen con- stitit q̄ in pacatum venit. Romani dux a pontifice & populo domū accessit, consistit a Trasemūdo cum exercitu discessit. Assuit nec multo post Liutprādus, Spoletū obsidione cingit. Multū inde laboratū est in subigendis Trasemundi vniūbus, ad postremū Liutprādus, victoriā compos, iā de bel- lo in Romanos transferendo consiliū agitabat, quū Gregorius pōtiffex diē obiit. Platina autor est, Gregorio adhuc in humanis agere Romā a Liutprādo obsidione fatigari cepit, qua iniuria pontifex adactus, quia in Leone imperatore nulla spes esset, ad Carolū, vt ille ait, in Galliā misit, qui sibi & Ro- manis laborantibus a rege auxilium imploraret, ac tū primū Romanā vrbs, Apostolicāq; sedis ture- la, quā ad Constantinopolitanos principes, siquid graui accidisset, oia sua desideria deferre consue- rat, Gallorū est regnum facta. Suscepit nihil grauate pientissimum patrocinium Carolus Pōtiffis roga- tu egitq; cū Liutprādo vt pro mutua beneuolentia abstineret ab ecclesiae & Romanorū reb; qui in sua tutela essent. Erat Liutprandus Caroli amicissimus, quippe qui Pipino Caroli filio, ad id ex Gallia a pa- renibus misso, capillū sacrorū succiderat, dona- tumq; magnis muneribus domū dimiserat. Ne igitur Romā soluit obsidione. Hęc Platina. Blōdus lōge aliter rem digeri, adeoq; diuersi abeēt, vt ob eam, quē fit in pōtifficū ordinatione variatio, neq; ipa le- gentibus, neq; ordo rerum cōstare liquido possit. Gregorius, quod inter oēs cōuenit, arā maximā in

Vaticana Apostoli aede, senis ex Onycha lapide co- lumis multo augustiore reddidit q̄ antea fuisset. Superstabant trabes argēto delibatae, & in his Chri- sti regis & Apostolorū statuae, aquis inter se dispo- sitae spatijs. Struxit eodem tēpo oratorij, inulitq; reliq;as sanctosq; fere omniū, adiecit & pauca verba sacris secretis enunciantia. Quorum solēntia in cō- spectu tuā maiestatis celebratur domine deus nos- ter toto in orbe terrarum, & alia quā vno carmine continentur, quē vsus non recepit. Aureum Delpa- rē virginis simulacrum cum filio, eiusdem aiunt esse pontificis opus. Visturq; hodie in aede virgī- nis quā praesepe nuncupatur, sed plures Maiorem malunt appellare. Insituit & monasticam vitam, qua rectius sanctusq; viuētē monachi. Muros vr- bis instaurauit. Sedt Gregorius annos decem, & aliquid amplius. Zacharias tertius & nonagesimus a Petro pontifex inde creatus est. Graecum illi ge- nus. Vir mitis & ingenio ad promerendam gra- tiam comparato. In huius pontificatum Blō- dus reicit hostiles Liutprandi minas aduersus pō- tifficem, & Romanos, quod bellum Zacharias oim- primum discussit, missis ad regem legatis qui illi facillacerent, mox & auxilijs aduersus Trasemū- dum promissis, quocum Liutprandus bellum non- dum profligatum habebat, secutaq; est pax & fōed; inter pontificem istū & regē, petitumq; vt Ameria cum ceteris vrbibus a Langobardo interceptis res- titueretur. Trasemundus, qui ad id tempus bellum pertulerat, vbi pontificis & Romanorum auxilijs regis potētiam auctam vidit, deditionem fecit. De- ditum Liutprādus initiari iussit, vt omnis spes prin- cipatus in posterum recuperandi ei adimeretur. Ag- giprandum nepotem suum Spoletō & Vmbriā praefecit. Godescalus Trasemundi casu percussus, liberis & vxore in nauem impositis fugam mo- liebatur, ceterum Beneuentanorū incursum, priusq; nauim cōscenderit interfecit. Qui in naui erant audito tumultu, discusso ponte ora abrupit, trepi- deq; in altum euecti opprimi nequiuerunt. Per hos rerū successus petijt a rege Romanus pontifex, vt Ameriam, & loca ex fōedere promissa, restitueret, id quia cunctanti; praestabat Zacharias ad Liutprā- dum profectus est, qui tum Narniā erat. Prodit il- li rex obuiam ab octo milia passuum, magnaq; ve- neratiōe exceptum in vrbem induxit, locauitq; ho- norificentissime ad Valentini aedem. Profuit regi & vniuersae genti frequens pontificis congressus, monituq; est Liutprandus vt ab humana abstine- rer cede, parceretq; muliebri pudori, parceret vitiis, nullas supplicum preces aspernaretur. Hęc dexte- re monendo assidendoq; adeo regis animū perfid- iū alioqui & truculentū, mutauit, vt non tantum vrbes, quā ex fōedere postulabantur, restituerit, sed in Sabinis multa, quā annos quatuor & triginta possederant Langobardi, dono dedit Romanā ecclesiae, dedit & Narniam in faucibus Vmbriā, in Picentibus Anconem, & vallem Surtini agrī co- nomeno Magnam. Fōedus in decem annos cum Ro. pōtiffice sanxit, captiuos Romanis & Rauenna- ribus restituit, & in his Agnellum & Sergium Vi- ctorem Rauennatum cosules. Et Liutprandus ta- lis fuit in pontificem. Sed q̄ hic pius & mitis, tam immanis & impius Leo imperator in eorum piete- re infectada qui sanctorum imagines quocumq; mo- do colerent. Duxitq; per id tempus vxorem Con- stantinū Leontis filium Hirenem Cancani Bauaro- rū ducis filiā, cū qua semper discordi animo vixit, orthodoxe pietatis cultrix illa, hic saeuus, paternaq; impietatis multum referens, cuius rei manifestum in puero

Zacharias pontifex ma.

Trasemū d; princi patu exci dit.

Zacharie ponti. & Liutpran di cōgres sus.

Magna rerū mu- ratio.

Liutprā- dus rex magna clade affi- citur.

Pugna ex prouo- catione.

Quā Fran- corum re- ges eccle- sie fauere ceperūt.

Attomē in puero praesagium extitisse ferunt, q̄ infans ha- bitissimi laucro ad motus, media cerimonia aquam polluit alimonie excremento. Obijt eodem tempo- re Theodorici rex Francorum, cui Carolo admittē- re Childericus eius frater successit. Nec ita multo post & Carolus, iam grauis annis, fatali cōcessit ne- cessitati: duobus virilis stirpis liberis Pipino & Ca- rolo superstitibus. Adijciunt quidam tertium Gry- phonem nomine, violento & rapaci ingenio, quē res illi cognomen inuenerit. Horum Caroloman- maximus natu ex patris diuisione Austria & Sue- uiam est adeptus, Pipinus Burgundiam & Franco- rum partem. Grypho post patris interitum, Saxo- num auxilijs fretus, fratris bellū inulit, sed bel- lum Pipinus & frater ex sententia confecerat, Theo- dorico Saxonum principe in fidem & amicitia re- cepto. Nec interea Liutprandus pacem quam cum Zacharia pontifice sanxerat, ratam habuit, Rauennam praeter omniū expectationem hostiliter ador- tus. Misit ad regem pontifex, qui eū fōederis & ami- citiae admoneret, rogaretq; vt ab iniuria abstine- ret. Legati, qui ad regem missi sunt, fuerunt Benedi- ctus Tufculanus antistes, & Ambrusius Primate- rius, nec ad illorū accessum remisit aliquo modo obfido. Tuebatur vrbem forti animo Euthichius Exarchus, nihil verius praeter longam obfido. Pontifex vbi regem in proposito persare vidit, ex vrbe ad Liutprandū profectus est, pacē a rege corā imperaturo, vt Narnia fecerat. Liutprandus du- bium quia parum proficeret Rauennatibus asside- do, an quia de accessu pontificis rescitisset, Classen- si oppido capto, ac direpto, Rauennam obfido- ne soluit, cuius abeuntis vestigia pontifex secutus ad Padū processit, vbi naues offendit regis iussu para- tas. Et hic quoq; pontifex a Liutprando benigne & comiter habitus, suntq; itē res reddite, & pax instau- rata ex pontificis sententia, nec multi post dies inter- cessere, quibus pontifex est Romam reuersus, tene- baturq; adhuc in vrbe supplicationes ob felicem ei; reditum, quū nuncijs & literis est allatū Liutprādū fato decessisse, Hirprandūq; fratris filij, quē ille si- bi hūredē, & cōsortē regni acieuerat, regno deiecit. Ferūt die, quō ille cōsors fuerat regni a patruo de- claratus, quō ex veteri eius gētis instituto in apertū egressus hastā gestaret, in eius summo aem curu- lum sedisse, occiditq; querulū carmen, eoq; per- motos augurio Langobardos, est viuo rege nihil mouerant, mox eo defuncto noui regis imbelliam persequos, quā eo ostento significari arbitrabantur, Rachisium Foroliuensem, Hirprando deiecit; re- gem sibi creasset, Platina ex Hirprando interitu re- gnum ad Rachisij deuolutū significat. Hic est ille Rachisius, qui ad Forū Sēpronij resū genris perdit- tam restituit, hosteq; ex prouocatione vicit. Consi- tuit nouus rex pacē cū Romano pontifice & Rauennatibus, in viginti annos. Sub idem tempus quo hęc in Italia geruntur, Constantinus Imperator, nā Leo vira decesserat, classem i Saracenos mouit, Ale- xandriam inuasurus, quo absente Arthautus hos- mo alioqui obscuri nominis, Bizantiū tyrānidē in- uasit, corrupta largitionibus multitudine, & iā im- perij nomē assumpserat Arthautus, quū Constanti- nus factus certior de ijs quē domi acciderant, classe Bizantiū reducta vrbē obfideat, ac vi caput, Arthau- tum in potestatem reductum luminib; priuat, dā- natq; libero exilio, cum paucis eorum, qui fuerant eius motus non solū cōscij, sed autores. Bizantio accepto, reb;q; pauciorū supplicio pacatis audiuit Constantinus Zacharie pontificis legatos, q̄ ad hoc missi fuerant, vt eū hortaretur vti orthodoxe formā

fidei probaret, piūq; Romanā ecclesie institutum. Et hęc pontificis fuerūt postulara, quibus assensus est Constantinus, vt Platina significare videtur. In Gallia, eadē tēpestate Caroli progenies magnū est in vrē instituto passa dissidiū. Carolomanus spon- te religionē secutus Romā ad Zachariā pōtifficē ve- nit, a quo sacris initiatus, monasticāq; indutus cus- culla, Cassinense petijt monasteriū, vbi reliquū vi- tē ageret, quod ab initio, ex religionis instituto, est professus. Contra Pipinum, Caroli patris, & Pipini aui gestarum rerū gloria accensus, amborū virtutē aemulatur. Nec consilio desuit euenus, Burgūdiōs bello vicit, Germanos, Aquitanos, & Alemanorū gentem. Moderatus est & Francorū rebus vt pater, Childerico regnū tenēte, nihil in ea administratio- ne eque illi fuit molestum ac regis demētia, cui; des- liria ineptiasq; dissimulāte ferre. Ceterū primores regni & populi amplexi Pipini virtutē, persequere- ris amētia, Zacharia Romano pontifice prius con- sulto, regis appellatiōe Childerico adēpta, vt spes etiā regni adimeret, in clerū detondent, Pipinū re- gē creant. Egit is cū pontifice, vt Francorū sibi re- gnum ratū suo faceret assensu. Hoc potius credide- rim q̄ quod Platina scribit, paternū principatū Pi- pino a pontifice stabilitū. Et Francorū regnū p̄ hūc maxime modū, Austrasiorū cessit q̄zēti, anno huma- ne salutis septingentesimo quinquagesimo tertio. Rachisij interea turbar Italiae oīa, paceq; ex impro- uiso violata quā in viginti annos cū Romano pō- tiffice pactus fuerat, Rauennatē agrū hostiliter popu- latur. Perusta obfido regis fatigat. Occurrit eo Zacha- rias, ferocissimūq; regis animū dextere tēpestituēq; versando, adeo mutauit, vt nō solū ex hoste amicit- fecerit, sed ad religionis etiā cultū traxerit, siquidē, soluta obfido, vt animū quoq; humanis libera- ret curis, impenfusoq; pietate coleret, regnū Aistul- pho fratri attribuit, ipse Romā cū vxore & liberis profectus, a Zacharia pontifice sacris iniatur, mo- nasticāq; profiretur vitā. Sic, duo illustrissimi viri, rex hic, ille regis frater vno tēpore, pietatis studio, amplissima fune regna aspernat, tanto res diuine maiori tum curę fuerūt mortalib; q̄ terrene, nisi il- lud forte reputer aliquis, atq; in virosq; dānet, q̄ hāc hic q̄ ille sit postea preuaricat. Nec Zacharias mul- tum inde superuit, quo adhuc sedente corpus Be- nedicti abbatis, Pipini permisit, ex Floriacēsi Gal- lie monasterio est Italiē restituit. Cassinenfēq; mo- nasterio, vnde fuerat sublatum, estq; id Caroloma- no & Cassinenfēq; monachis datū, quā a pontifice id impensis precibus imperarūt, Pontifex a Pipi- no. Et iam pace vbiq; parata, Zacharias Lateranēsis ecclesie turri a fundamentis erexit, aeneas portas & cancellos extruxit ad Bāionē aedē, bibliothecā restituit, cūctis suū vtegalis templis attribuit, Gre- gorij aedē in Velabro condidit, Oratorium Cecilie Tyburtina via, & alterū Cyri abbatis. Instituit ad- hęc vt a Bucellarijs quotidie eleemosyne in Latera- nensi domo exhiberentur pauperibus; & hęc Zacharie opera fere, ipse decimo anno sui pontifica- tus fato decessit. Stephanus hui; nominis secundus Stephanus frater in pontifex, Romae ortus, Romanis parētib; & iā im- Blondus pro Stephano Gregorij tertij Zacharie subiecit, sed non Platina quod sepe testati sumus, in pontificia historia libetius sequimur. Fuit Step- hanus sapientia & pietate nulli pontifici secundus. Ceterū quō eius virtus humane vitę fluctib; exer- cita clarior esset, incidit ei; pontificatū in Aistulphi regnum, qui Lāgobardorū fuit regū superbissimū, Aistul- aequi & boni cōceptor maximus. Hūc itaq; inter phi sup- inūta sui pontificatus rem Romanā sollicitantem bia.

Pipini gesta.

Rex Fran- corū fit Pipinus.

Qui, ob religio- nē sunt spernati.

Zacharie opa.

Stephanus pō. max.

Stephanus donis placare adortus, responsum tulit nullam iam inde se pacem cum pontifice & Romanis habiturum, nisi tributum sibi penderetur. Nec ita multo post Barbarus Rauēnā occupat, quam seruitute pressam quae per legatos pontificis repeteret, non solum non reddidit, sed minaciter etiam nunciari iussit pontifici & Rom. populo, fore ut nisi Romam & quicquid in Romanorum fide adhuc esset, sibi vltro subiicerent, non multo post taptos bello ad vnū cruci daret, Stephanus belli terribilis percussus autor fuit vt Bizantiū ad Cōstātinū mitteretur, vnde si, qui missi sunt, literis significarunt nullā spem esse auxilij in Constantino, aut quia nolit, aut quia non possit, aliunde imploranda subsidia. His pontifex literis adhuc magis commotus, cū populo egit vt in Gallia ad Pipinū regē mitteretur, qui Romanis & laboranti ecclesie aduersus Aistulphi iniuriā optularetur. Petiit Pipinus vt Stephanus pontifex in Galliam ad se iret, pollicitus fore vt omnia quae vellent corā a se imperarent. Accingit se cōfessum pōtifex ad eā professionē, & quod sua erat sponte facturus, accipere multo libentius facit, parari iubet oīa occulte, ne si Aistulphus de suo in Gallia itū rescississet, subito vrbe inuaderet priusq; res Romana affligeretur q̄ Pipini autoritas aut arma intercederent. Ceterum nondū profectus erat pontifex, quū legati ex Bizatio Constantini nomine nunciāt vt Stephanus ad Aistulphū se conferat pacē cū eo instauraturus. Nec in mora fuit, vt erat pacis cupidus, & iam Roma digressus ad Aistulphū iter intēderat, quā a Pipino legati afferunt orantes vt in Galliam iret. Fuerunt qui ex Gallia venerant, Rothingrandus Andites & Antharius dux. Stetit non nihil anceps consilij Stephanus pontifex inter duorum regū officia desitutus, perrexit tamen procul ad Aistulphū ire, cū quo quia nihil confici potuit, petiit est a Pipini legatis vt pōtifex itum iter pareret in Gallia per Aistulphi loca. Nihil molestius ille audire potuit, q̄ q; Romanus pontifex in Galliam iret. Ceterum Pipinū veritus, cui nihil negatum voluisset, est inuiuis, fecit tamē eundē porrecta tem. Eunt Carolus Pipini filius qui a magnitudine rerū gestarū magni postea tulit cognomē, adolefens adhuc, patris iussu ad centū milia passuum officij causa obuiam processit. Sed ne Caroli & Pipinorum nomina toties repetita perplexitate afferant lectori, Pipinus, qui Austraforū primus insecruit se Francorū rebus, Caroli filiū habuit cognomēto Martellū. Is Pipinū & Carolomanū filios reliquit. Sunt qui tertū adiciāt, Gryphonē noie, Carolomanus religioni se vltro addidit. Pipinus qui Stephanū pōtifex in Gallia accessit filiū habuit Carolū, qui pontificē venietē comiter excepit. Tullis postea vt dixi, cognomē Magni, Lāgobardorūq; regnū euerit. Nec Pipinus honori cessit, vbi pontifex aduentare dicitur est, sed ad tertū lapidem obuiā progressus, ad eius pedes se venerabūdū demisit, inde equi frenū regens, pedib; equo sedēte in regnū perduxit hospitij, tāto tūc regib; q̄ nūc priuaris maius fuit pietatis & religionis studium, Aistulphus pontifex in Gallia demisso, reputās a iō q̄ fecdam tēpēstatē illius ad Pipinū regē accessus parere posset sibi & suis, cōfessum ex primorib; gētis misit, qui eū ex Italia nodū digressum asscetū, omnium rerum restitutionē pollicenti ad se retraheret. Sed q̄q; st abis properatū, Stephanū assequi nō potuerūt, qui hoc ipsum foras se veritus iter ad Alpes accelerauerat, ne ad superbiū regē vi saliter ire nollet, retraheretur. Rex, vbi infecta re qui missi fuerāt Ticinū reducere, iremere, palāq; vociferari aduolā-

turū se Rauēnā, ac Rauēnatib; alijs super alios interfectis, vrbe direpturū, direptā ferro & igni excisurū, petiturūq; se inde Romā, quae pari a se clade prius afficeretur q̄ Pipinus auxiliū ferre posset. Pipinus interea pontifici gratificaturus bellū celeriter cōparat, ad prima veris signa in Italia moturus. Superuenit illi Lāgobardicū bellum molitū, Carolomanus, quē religioni dedit Aistulphus vt ex Cassinē si in Gallia iret perpulsi, fratre q̄ propofito auerteret. Ceterū tantū abfuit vt suo Carolomanus accessu aliquid regi gratificari potuerit, q̄ suū suspectus fuerit illius reditus, siue alienū ad homine ei; professionis duxerit Pipinus aliquid aduersus pontificem & Romanā ecclesiam moliri, in Vienne se monasteriū obruserit, vbi ille merore cōfessū die obiit. Profuit tamē Carolomani in Gallia accessus, q̄ Aistulphus, p̄cepta spe bellū per eū auertēti, a Rauēnā excidio & vrbs oppugnatio abstinuit. Pipinus priusq; aperte bellū ostenderet, in Italia misit qui ab Aistulpho sciscitarentur an rebus pontifici & Romano populo restituti pacē bello p̄ferret. Ceterum quū nihil pacati inde responderet, Rex premissis aliquo equitū turmis q̄e Italij claudra occuparent, ipse cū robore copiarum euestigio sequitur. Ij, qui praemissi sunt, multo pauciores numero cū Aistulpho tumultuario p̄lio congressi, magno Langobardū incōmodo affecerūt. Pipinus suorum vestigia secutus nullo maiore negotio Italiam ingreditur, Ticinū obsidione cingit, Ticinensem agrū ferro & igni populatur. Hic Pipinus pontificis precibus fatigatus, spem facit hostibus redimende pacis, si res imperio & Romane ecclesie restituantur. Tū demū Aistulphi pertinaciam periculo victa se postulare facturū pollicetur, Pontificis pietatē & sapientiā celebrat, qui publicū bonū proprio cōmodo p̄ferret, Rauēnam imperio, & omnia, quae Romanorū pontifici fuisse, bona se fide redditurū pollicetur: paceq; per hęc parta, Pipinus cū exercitū cōtinuo Italia excessit, post cuius digressum nō solū ille nō p̄stitit promissa, sed subita rebellionē exercitum cōtrahit, Romā minaciter inuadit, Pontificē & Romanos obsidione fatigat, sub urbana loca ferro & igni vastat. Stephanus pontifex & Romani subita iniuria adacti, in Galliam ad Pipinū mittunt, qui auxiliū extremis ecclesie reb; implorent. Qui ad Pipinū missi sunt secundo Tyberī ad mare descendūt, prosperis inde restatib; vsi Massiliā primo deferuntur, ex Massilia ad regē in vltiore Galliam profecti, Pontificis & Romanorum mandata exponūt, in quos res sint periculo docent, opem implorant. Rescuerat aliquid prius Pipinus bellū in Italia Langobardis renatū, detestatusq; Aistulphi perfidiam, studio arma cōparabat, vt rebus partū periclitantibus mature subueniret. Sed dum Romā & cetera Italia in hūc modū laboratur, Constantinus imperator, tanq̄ nihil ad se iniuria pertinere Italicarū rerū securus agere, dubitū quia nollera Pipino opem imploratā, an q̄ Asia per id tēpus magnis quateretur motibus. Enimvero Turci gēs ad eā diē obscuri nominis, atq; ex Scythia, vt quidā scribūt, profecta, Halanos primo armis adorti, inde Colchos & Armenios, late arma circumferendo, breui asscetū sunt vt ceteris gentibus iure formidandi essent. Sensit inde maior Asiae gentis arma, mox & Saraceni, qui varijs cladibus alijs super alias affecti, ea demū cōditione sibi pacem impetrarunt, vt Persis vetus nomē restituerent, quod iā inde ab Heraclij tēporibus ipsi genti bello victē ademerant, abierantq; iam Persē in Saracenorum nomē, veterem credo Persici nominis celebritatem

Pipinus bellū cōparat.

Carolo mani re legatio.

Pipini i Italia accessus. Pax Langobardis redditur.

Pipini studiū in Roma ecclesiam.

celebritatem veriti. Sub Persis esse maluere Turci (nam cum his aliquando postea habitauerunt) q̄ Saracenorum ferre, in aliena terra, dominatū. Sed de Turcorum origine, et eius gentis incrementis, suo postea loco longior instituetur sermo. Est p̄terea per id tēpus, Bizantiū pestilentia laboratum, vastitatemq; fecit gentem lues illa terrerit, quae res cur re Italicarū rerum a Constantino abiectē potuit esse causa. Vgo Floriacensis, autor est pestē illā in Calabria ortam Siciliam corripuisse, ex Sicilia Bizantium profressam. Siue igitur hęc in causa fuerunt cur Constantinus Italij rebus minus optulari potuerit, siue Pontifici & Romanis iratus ab auxilia ex Gallia petita, noluerit, vbi satis comperit habuit Romā ab Aistulpho obsideri, missosq; a pontifice ad Pipinū, qui eū in Italia ruocaret, vt sunt mortalium animi ad mulationē propēsi, ex Bizatio Constantinus Romā misit Ioannē Silētiarium, & Gregorium a secretis, qui cū Pōtifice agerent, vt Pipino & Gallis auxilia remitteret. Sed tācū abfuit vt in sententiā trahere potuerint, vt ab eo persuasit, ipsi quoq; in Gallia ad Pipinū profecti sint, & nere gem propositio auerterent, duos ex Quiritium numero in Gallia Stephanus misit q̄ regē adhorarentur vt in suscepto patrocinio peristeret, p̄pararetq; sibi & Romanis opem ferre. Vix Constantini orato res, & qui a pontifice mittebantur Massiliā appulerant, quū auditū est Pipinū cum exercitū Alpes peruallē. Hic Gregorius a secretis & collega, in suas artes versi, Romanis oratoribus conati sunt persuadere, vt retro abiret, verū quia id nō dabatur, occulte noctū ad Pipinū proficiscuntur, quē in Ticinensē reperit, multis magnisq; muneribus sunt p̄uenerunt adorti, illud oīm primū postulare, vt Rauēnā & cetera Exarchatus loca Cōstātinō restitueda, quia imperij essent nō pontificis, curaret. Negare Pipinus se Constantino aut cuiq; hominū, p̄terea q̄ Romanę ecclesie militare, eoq; consilio se arma induisse, vt Apostolicam sedē ab omni mortalij iniuria vindicaret, id dari a se Christianę pietatis nō mortalium studijs, superatas esse a sebis Alpes ad hoc ipsum vt Rauēnā, & quicquid Lāgobardi sibi vi & armis subegissent, Romanę subijceret ecclesie. Gręci oratores, quia satis perspicue apparebat fig. in animo haberet Pipinus, nihil vltura tendere ausi, Bizantiū re infecta reuersi sunt. Nec Aistulphus diu tulit obsidionē, sed eadem cōditione qua prius deditus, nequid in posterum fraudis timeret, presente adhuc Pipino postulata fecit. Restituta est primo Pētapolis, sic Blondo auctore, Exarchatum pertitus est Lateranensis Bibliothecarius, vt partē vnā Pētapolim appellaret, alterā Emiliā. Fuere in Pēnapoli quing vrbes, quod ipsa vox demōstrat, Rauēna, Cefena, Classis, Forū Liuji, Forū Popolinū, Emilia Bononia, Rhegium, Parma, Placētia. Breui quicquid terrę pater a Placētiorum finibus Ticinensibusq; ad Adriam vsq; iurissus a Veneris Ariminū, id totum ad Exarchatum pertinuisse verus iurisdicundi forma demonstrat. Sunt p̄ter hęc alia Pipini iussu Pontifici attributa. Ariminum ad mare & Concha, quæ procedente tēpore fluctibus obruta est, Pisaurum, Phanum fortunę, Vrbini, Eguibium, & alia quaedam loca in Flaminia & Piceno agro, & in his Eflis & Serra, desinēt per hęc Gręcorū Exarchatus esse in Italia, anno q̄ fuerat institutus supra ceteris quinto & septuagesimo. Sunt qui nō dono ea loca a Pipino Pontifici attributa, sed tātum eius fidei permittit, mox a Caroli ei; filio, qui Langobardorū regnū euerit, Romanę ecclesie donō cōcessa velint. Ceterū dū hęc ex foedere reddunt

Att. Stephaniani pōtifex filium.

Att. pulchritudine Pipini res spōsum.

Partitio Exarchatus.

Quæ loca ecclesie attributa.

quia Pipinus ad Alpes decesserat, cōfessim in Galliam abiturus, Aistulphus, suis vsus artibus, Fauētā & Ferrariā, alia atq; alia causando non reddidit, Pipini decessum expectās, quo Alpes transgresso, ceruus erat vrbes ipsas vt interciperet. Sed diu dōlū meditatū, apoplexi medio venatu extrinctus est. Sunt qui icū sulminis absumptū scribāt. Fuit Aistulphus Lāgobardorū regū trigessimū primū. Post eius mortē, Desiderius dux Henrici, regisq; militarię p̄fectus, vii regnū inuasit. Fuit Aistulphus Imperij rebus, Romanoq; Pontifici, nō magis infectus q̄ Veneris suspectus & formidolosus. Enimvero, Rauēna ab eo capta, quod supra est memoratū, in gens metus Theodati principē, & omne Venerit nomē inuasit, ne per eā gradū fieret Barbaris ad res Venetas inuadēdas. Ne igitur vim intētare volētibus nudū lituus pateret, ad Athesis ostiū Brondulū valide mittunt, turri ibi erecta, quæ adhuc vifitur venustatis vestigio insignis. Huc Theodatus profectus opus consideraturus, & vt res suo horratu maturaretur, a Galla Meramaucensi & cōiuratum manu insidijs exceptus, luminibus & dignitate priuatur, anno q̄ Dux creatus fuerat tertio decimo. Inuasit inde Galla pricipitū, quo male paratū, quū pelius aliquo tēpore, publici excęcatus in ordinem redigitur, altero sue administrationis inuenit anno. Surrogatur in ei; locū Dominicus Monegarius, apud quosdā Menegatiū pro Monegario legere est, vir Meramauci ortus, ceteri barbara feritate, ingenioq; ad omne facinus p̄cipiti, decretū proinde vt duo annū tribuni illi assiderent, quē cōsulando decernēdoq; vim inhiberet. Nec id ille tulit tacitū, quin cauillatūdas duas inquit vestro principi cōpedes iniecisset. Quū vero quasi pro frano calcaria accepisset, patrij moris & legū immemor contēptim insolētēq; dicere ac facere omnia, quā hominis intemperitē ciuitas detestata, anno quinto eius principatus, siue vt alij scribūt, octauo, dignitate & oculis priuatur. Monegario Mauricius Heraclianus successit, vir siue ingenij siue mores spectes, magni exēpli. Fuit Mauricij administratio iōga q̄ felix, p̄stulit em reipublice annos tres & viginti. Cœpit reipublicā Mauricius administrare nō multo prius posteriusq; q̄ Aistulphus vita decessit, cuius interitū magnus est belli motus repēte in Italia ortus, sed qui Pōtifex autoritate breui refedit. Occupauerat Desiderius, vt dicit, Lāgobardorū regnum Aistulpho subitana morte extincto. Id Rachisius Aistulphi frater iniquo animo perferens, regnū armis vindicaturus, monasticū exiit personā, quā ad id tēpus tulerat, cōspirat eū eo oīs Lāgobardorū gens. Desiderius in magnā rerū difficultate adductus Stephanū Pōtifex & Romanos cōplexus multis pollicitationib; diu excecratione interposita, si fidē falleret, traxit in bella partes. Missit pōtifex qui suo & Romani populi noie Rachisium, & belli socios moneret, vt ab armis abstinerent, Desiderioq; obrepareret, alioqui fore vt breui intelligeret non cū Desiderio tantū, sed cū Pipino & Romanis esse si bi armis decerēt. Qua minaci denūciatione territū q̄ i armis erāt Rachisij causam cōmuni ocio post habēda cēsurę, ac tū demū Desiderij permissu Fauentia pōtifex cēssit. Nec multo post Stephanū pōtifex vita defunctus est. Eius opera tēplorū instauratio, q̄ Aistulphus suburbanis locis in obsidione vrbs vastauerat, potuerit qdē tēpla instaurari, diuorū reliquę, q̄ imp̄; rex inde sustulerat, recipi nō potuerūt. Paulus primus ei; nois creatus est inde pōti Paulus primus & nonagesimo in ordine. Fuit is Stephanus pontifex, vt alij aiūt ex fratre nepos. Platina

Aistulphi interitus.

Brondulū munitū Veneti. Gallia dux.

Dominicus Monegarius dux.

Mauricij dux.

Ro. pōti. Desiderio fauer.

Paulus primus pontifex.

Att. vera
pietatis
opera,
autor est incidisse Pauli pontificatum in Constantini & Leonis imperit. Mira fuit in viro sanctitas, mirum pietatis studium, nulli vnq; malū pro malo reddidit, sed Christi regis summi exemplum imitatus, cuius vicem in terris gessit, ijs etiā bene precatus est qui ex confesso fuissent sibi iniuri. Duobus ad hæc tribusve famulis comitatus noctu pauperū egrotantiū cubilia circuire, morbo affectos verbis & elemosynis leuare, nexos soluere, aut custodia liberare, alieno ære creditoribus soluto, Pupilos viduasq; circumspiciorum fraude pressos ab iniuria tueri alereq; suo ære. Petronille corpus Appia via marmoreo sepulcro reperiū, multa veneratio ne ac cerimonia Apollinaris templo ad caput Vaticanæ basilicæ intulit, sepulcrum habuit carnē, Petronille filia dilectissimē. Magnum fuit Paulo negotium cum Constantino de imaginum restitutione, anachematis spiculum per literas interminat. Sed tantum abfuit vt eo metu in melius mutari poterit, vt cum Abdala Saracenorum duce fœdus & amicitiam sanxerit, Sabinūq; Bulgarorum regem, cui semper alioqui fuerat infestus, in amicitiam receperit, quia in abolendis imaginibus suam sequerecur hæresim. Sed Sabino res haud impune cessit. Bulgari hominis impietatem auersari peremissent regem subito incursum, nisi fugam præoccupasset. Constantinopolis fuit illi exilij sedes, Bulgari nomen sibi regem creauerunt, Paganum nomine. Se uire Constantinus in homines orthodoxæ fidei, summum Bizantiū antistitem sui nominis, quia in eius impietatem reclamare ausus, fustuario cæsum interfecit, spoliavitq; edes sacras donarijs, & precio sa veste tota Thracia, pecuniāq; inde coactam ad se deleri iussit homo sacrilegus, addiditq; sceleri cauillium i detidem testatur, Eunuchum, cuius ministerio ea fiebant, sibi vnum amicorum a deo exsententia datum. Et Constantinus per hæc omniū in usus imperitabat. Contra Pipinum omnia dicta factaq; ad pietatem & nominis immortalitatem referre, Taxillonem Bauariū ducem, & Saxones ea conditione in amicitiam recepit vt quoties opus esset trecentos sibi equites ad bellum darent. Maius tamen fuit illi cum Aquitanis negotium, cum quib; octauo demum anno est debellatum. Prima expeditione breuis fuit, ac principio leta, sed hostium perfidia exitu tristis. Ad Theloatum oppidum primo castra fecit Pipinus, cæterum Nauferij Aquitanig dux, pacis studium assimulans datis obfidibus pacem a Pipino impetrauit, inde vero vbi Francum in interiora regni sese recepisse compertū habuit, exercitūq; dimissit, Pipini regnum subita vi adoratus, late longeq; fœda populatiōe euagar; est priusq; subitē iniurię obuiam iri potuerit. Pipinus exercitum tumultuose reparat, hostiliq; perfidię viciā scende provinciam Carolo filio iniūgit. Erat enim iam Pipinus grandis nau. Ingressus Aquitaniam Carolus Burbonum, Claromontem, & alia quædam illustria ex Aruernis cepit loca, hisq; lætis initijs ille militare imperium supplicatus, nūc suo nūc patris ductu, Aquitanicum bellum executus exsententia confecit. Vniuersa Aquitania Francorū imperio subacta est. Nec Pipinus multū inde superstit. Incidit tantū regis interitus in decimum annū Pauli Romani pontificis, qui eiusdem pontificatus nouissimus fuit. Cæterum Pipini autoritas tantum apud oēs genes valuit, vt Langobardi toto Pauli pontificatu nihil sint in Italia mouere ausi. Paulo autem vita defuncto, Toro dux Nepefinus, Desiderij regis impulsu, Constantinum fratrem vi Apostolicę sedis obtrudit, magis non reclamante aliquo,

Constantini impie
cas.

Nauferij
Aquitani
fraus.

Caroli
magni
tyranni
num.

q; clero aut ciuibus id probatib;. Enimvero armatorum manus ingens sub id tēpus in vrbe a Torone inducta, terrori erat ciuibus, processitq; adeo metus, vt Philippicus, qui & ipse erat a paucis pontifex creatus, confestim sui dignitate priuatus. Egredia inde pro pontifice nonnulla Cōstitinus, quoad Stephanus Siculus, ad Hadriani ædē quę est in tribus foris, sit a clero & populo magno pontifex confensu creatus. Nec Constantinus propterea inhiuit pontificatum. Mittit itaq; Stephanus ad Pipinū regem, nam de eius interitu nondū nunciū aut literę Romā venerant. Sergius Nomēculator est in Gallia ab eo missus Pipini fidem imploraturus aduersus ea que violētē tyrānicę in ecclesia fierēt. Erat iustus Sergius petere vt in Italiā mitteretur q; cleri errata corrigeret. Carolus paternę pietatis æmulus, nihil grauate dedit quod petebatur, duodecim ex Gallia antistites ab eo Romam missi, quib; volētib; ex tota Italia primores cleri sunt iussi ad vrbe venire, Lateranēsiq; conuētū Constantinus Pseudopontifex damnatus est, & eius acta rescia. Cæterū dū hæc fierent, occulte fauit Desiderius Constantini partibus, palam nihil mouere est ausus, Gallorū opes vertit. Incidit reformatio hæc in eū annū, qui septingentesimus atq; vnde septuagesimus humane vitæ salutis: alij huic numero vniū admittunt annū. Cōstitinus in ordinē pontificū non venit, vt plurib; placuisse video. Fuerit qui inter Paulū & Stephanum tertius intericiat, quos si quis audiat nonagesimū sextū a primo pontifice redderit locū, sed Platina & diligentissimi quicq; locū hunc Stephano tribuunt, qui Lateranēsi cōuentū est pontifex probatus. Idē auctor significare videtur post Constantini pontificatum deiectum, Lateranēsem synodū celebratā, accessitq; ex Gallia qui decernēdis reb; interessent, vt rite omnia fierent, literasq; a Stephano nō ad Pipinum, sed ad Carolū, de ea re datas, tam diuersi vterq; ab altero, in re tā celebri, abeūt Blondus & Platina. Adijcit Platina Lateranēsi cōuentū Cōstantinū accusatū q; nullis sacris initiatus Apostolicę occupasset sedē, qui est non nouo se ex cōplo id factum demonstrabat, quādo Sergius Rauennas, & Stephanus Neapolitanus, nullis imbuti sacris, episcopi creati essent, decretū tamē ita sit, vt nihil eorū quæ Constantinus pro pontifice gessisset, ratū haberet præter baptismū & sacri christiana. Eest eodē decreto latum ne quis sub anathematis pena pontificatū inuaderet, nisi per ecclesiasticos gradus. Abrogatū est & Cōstantiniana synodo, qua sanctum erat vt sanctorum simulacra sacro tollerentur, estq; editū, nisi impij declarari vellent, sanctorū statuas templis restituere. Receptum est inquit omnib; ciuitatibus bene institutus, vt ijs qui de suis ciuib; meriti sint publice decernantur, itaque vt grata in tales viros sit ciuitas, simul vt ad illorū facta imitanda cæteri inuitarent, Dei optimi maximi & sanctorū imagines ponere nō licebit, qui semper ante oculos habēdus sit, si eius merita erga humanū genus, si nature diuinę dignitatē inspiciamus. Sed cū de diuinis disceptatur, Desiderius rex humana est turbare adoratus, quippe qui ambitiose Stephano in sinuatus Romam venit, Apostolicę sedis viuentē præterit, venitq; in colloquio cum pontifice in Vaticano, adeoq; humiliter est de se locut; egregium in Apostolicę sedē studiū assimulans, vt spē fecerit pontifici, perpetuę pacis cū ea gēte duraturæ. Hæc corā Desiderio, occulte vtrius Paulū, cognomēto Affartā, virū Grai sanguinis q; Romæ erat, perpulit ad Romanā ciuitatē vexādā. Erat is Cōstantini cubicularius, q; est non, vt anteq; Romæ ducis obibat

Duodecim
antistites
Romam
mittit

Carolus
Aquitani
subegit.

Hadrianus
prius
pontifex
max.

Desiderius
pacē
postulat.

Pipinus
editū.

Inuidia
exemplū.
Beretrās
fugium.

obibat munus, subnixus tamen fauore paucorum ciuium res nouas affectantium, aliquid adhuc poterat. Is igitur Christip horum Primiticum: qui omnium maxime Constantinum pontificem opugnabat, studebatq; præcipue Francorū partibus, falsis criminibus adortus, priuauit luminibus, & hæc Desiderio adhuc præsentē, post cui; digressum plerosq; alios, haud obsecuti nominis, custodiæ tradidit, quosdam etiam relegauit, nec contentus per hæc turbasse ciuitatis ocia, Michaeli se adiutorem præbuit, qui nullis initiatus sacris, Rauennatum occuparet ecclesiam. Misit Rauennam Romanus pontifex, qui Michaelē a temerario incepto reuocarent. Cæterum quia vsurpata semel dignitatem deponere noluisse, appareretq; ex compositio omnia fieri vt pontificia dignitas infringeret, ad Carolum misit, qui cum eo agerent, vt Desiderium admoneret, ne Romanę ecclesię rebus se immisceret, abstineretq; ab iniuria Præstitit id Caroli Iulibenter, rem armis vindicare non potuit, aquitāno implicitus bello, nam quum duos omnino filios Pipinus reliquisset, hunc de quo nunc sermo est, qui omnes Galliarum reges rerum gestarū gloria antecessit, & Carolomanum, quo deluncto superstes omnem Aquitanici belli molem solus sustinebat. Sed Carolus, ea idole & fortuna, qua fuit, non solum id bellum ex sententia confecit, sed Aquitania subacta Vascones domuit, superatq; Pyreneis montibus, Saracenos quod suo postea loco dicendum, ex cætera Hispania pulso in Bethicę angulum compulsi. Er res Italiæ cæterarumq; gentiū sic habebant, quum Stephanus anno sui pontificatus quarto nōdum actō, diem obit. Hadrianus defuncto successit, primus nominis huius, vir Romanus sanguinis, clarisq; ortus natalibus. Cæterum pontificatum adeptus neq; patri, neq; domesticis nobilitati defuit, sed cōstitit a sua creatione ciues suos custodire & vinculis exemit, quos Affarta vixerat, exules restituit. Quæ quum non minori animo q; affectu fierent veritus Desiderius Romanam in pontifice indolē, per legatos ad eo petiit, vt pacē & fœdus, in omne tempus duraturum, secum renouaret. Ad ea Hadrianus, cupere se dixit multum optare vt perpetua pax pontificibus, & Romano populo esset cum omni Langobardorum gente. Cæterum diffidere se fieri id posse, quum in ea pace, quam rex cum Stephano pontifice sanxisset, nihil sancti fidei; ve fuisset, quę sitā a Desiderio omnē serendę discordie rationem, Romę forisq; ab eo laboratum, vt pontificis autoritas quoquo modo infringere, simulq; vt omnis e medio cōcordia tolleretur. Neq; pax igitur neq; bellum erat cum Desiderio ob ferox pontificis responsum, quum magna spes illi oblata est omnino metus, qui a Gallis immineret, excutiendique res quum ipsi regi, tum vniuersę Langobardo rum genti, exitio fuisset, ex magno enim gaudio magna oritur tristitia. Berta q; fuit Carolomanū vxor, ei; dico, qui fuit Caroli frater, vidua nuper relicta, presentem gloriam ille garde Caroli superstitis in uident, vt impatiens est omnium affectū muliebris natura, & ob iram in omne rerum facinus prona, ex Gallia cum liberis ad Desiderium perfugit, futurum rata vt Carolomanū memoria & studia filijs, ob paternum nomen, conciliata aliquē essent motum Caroli rebus allatura. Accipit eam cupide Desiderij, quippe qui ab initio per sua uoluntatem se fieri, vt si pueri matrem secuti a Romano pontifice Gallię reges inuenerentur omnis Francorū potentia velut in duas factiones abiret, essentq; Caroli opes ob eam rem multo infirmiores futuræ mis

nusq; sibi formidabiles, quibus quoquo modo cōminuit, aut domestica discordia implicitis, certa sibi facultas pararetur Italię omni externo auxilio destituta, per ocium subigendę. Cæterū quia nihil se bona venia impetraturū a pontifice sciebat quē ob alia pleraq; constantis & inuicti animi argumēta, tū quia de pace tā ferociter negotiā diller: vt igitur vi illi exprimeret quod sponte negaturus videbatur, ad cōminuendos pontificis spiritus, confestim est Italię ocia labefactare adortus, Rauennatum res primo hostiliter petiit. Administrabatur tunc Rauenna tribunitia potestate. Tribuni a pontifice auxilium implorant. Misit pontifex Rauennatum legatos cum Stephano Sacellario & Paulo Quiritij sanguinis ad Desiderium, a quo res solenni modo reppererentur. Auditis legatorum postulatibus, quorū inquit rex, æquius fuisset pontificem ad me venire, vt de his corā ageretur. Occupant interea Langobardi præter loca quæda veteris Exarchatus ab initio capta, Vrbiniū, Senogallia, Eugubij, iam & Hebrusa Langobardorū nomis Bleram ceperat, & ex Umbria altera Otriculū circa Tyberim. Sunt inde citro vltroq; missę & audite septus legationes, Pontifex tantum postulare vt rebus redditis Desiderij; ab iniuria abstineret, ille vt pontifex ad se iret, quod rebus redditis se facturū ille pollicerit: ad postremū tantū abfuit vt Hadrianus quicq; æqui per legatos impetraret, vt Rex aperte comminatus sit se Romā oppugnaturū. Tū pontifex eiusmodi nuncio percussus, studio parere cepit quęcūq; ad perferendā obfidionem videri poterant necessaria, misitq; in Galliam ad Carolum, qui regem oraret, vt ecclesię rebus, quibus cuiusdem immineret excidium, manu subueniret. Desiderius vbi de legatione ad Carolum missa factus est certior, cum Berta & eius filijs, regioq; comitatu, ex Ticino profect; Spoleū processit, mittit hinc qui pontifici nuncient Desiderij cum vxore & liberis Carolomanū, pacate Romam venire. Sensit Hadrianus regis vafamentū, vt regijs a se pueris inunctis, Caroli fauor a se & Romanis alienaretur, simulq; Francorū res ex diffidit pateretur, sic Italia omni Gallorum fauore spoliata, Langobardicis conculcetur armis. Velut igitur hostis non hospes adesse diceretur, Romam pontifex firmat præsidij, duo augustissima vrbis templa hoc in Vaticano, illud Ostiensis via sublati in vrbem thesauris, & omni sacrorum apparatus, claudi iussit. Et iam Interantē vtiq; Desiderij; venerat, quū tres illi Antistites, ab Hadriano pontifice, facti sunt obuiā, Albenfis, Tiburinus, & Prænestinus, pontificis nomine Desiderium, & omnē regitū cōmitatū monestant, vt sub anathematis pœna, Romani ducatus finibus abstineat. Tā atrox nuncijs religionē incussit regi, cōstitimq; retro abiit. Reuersi sunt nec multo post a Carolo legati, qui in mandatis habebat, vt si quū in Italia venissent, res a Desiderio reddite non essent, ipsi ad regem iret coraq; suo nomine moneat, vt pontifici satisficeret. Cæterum neq; Caroli autoritas neq; mer; qui inde impendebat, Desiderij flexit sed tā acerbū, q; vnq; antea legatū tulerit inde responsum. Iussi itaq; ab Hadriano, iterū Galliā repetit, vt visa & audita Carolo referrent, agerētq; cū eo precibus, vt vltionē maturaret, subueniretq; rebus ecclesię, domi metu, fors aperta laborandus iniuria. Sed dū Italia quatuor motibus, Cōstantinus interea suorum scelerū dabat pœnam, quū nemo toto orientis imperio, ob impium illius editū, palā coleret sanctorū imagines, bellūq; Bulgaris in ferret, q; Romane ecclesię in statu sequeretur, duo serc milia nauitū tot em fuisse dicuntur

Att. Desiderij
res
gis respō
sum.

Hadrianus
legatus
ad Carolum.

Att. sagacitatem
Hadrianus.

Att. Pontificis
denūcia
tionem.

Att. me
morabi
le naufragium.

dicunt cū toto exercitu, naufragio amissis. Scio ego de Thracis finibus esse quādoq; cū Bulgariis bellatum, sed prior causa mihi verior videtur, ob quā regē suū gēs ipsa vt impū aucta, extorret, quod supra est significatū, eiecerat. Eratq; hic rerū status alibi, quū Carolus rex in Italiā trāscēdit. Obiecerat illi Desiderius magnā suarū virū partē circa Taurinorum angustiā insederatq; Alpiū aditus, & in his Cinisum, & Louis salū, per quae Carolus loca in Italiam transensurus videbatur. Tentauit iterum Carolus, per legatos, an Desiderius redditis rebus mallet pacēq; bellū habere, sed quū nihil pacati in de redderetur, tū Carolus imperat suis vt per æqua & iniqua sibi viam faciāt. Galli haud secus ac iussi sunt, passim vi & armis occupant Alpium iuga. Lāgobardorū pressidij cū cede multa discussis. Sūtq; ad Mortariā circa Vercellas Desideriū a Carolo pugna superatū scribāt, vbi Amilij & Amicus sepulci sunt viri adeo indiscrata facie vt neuter ab altero decerni possent. Percussus animo Desideriū exercitū quē valde opulētū parauerat, p̄fessim dimisit, Adalgisum filiū cū Carolomani liberis & matre, Veronā ire iubet, ipse Ticinū occupat, quibus longā obsidionē laturus. Magni cōtinuo mori in Italia exite runt. Spoletini primi omnium, Reatinūq; sese Romane ecclesie dedunt. Legati ex his, & alij Lāgobardorum vrbibus, Romā profecti, ad Vaticanā Baro nē aedem sibi capillū & barbā toronderūt in argu mentū vtrūq; defectiōnis, adactūq; in Hadriani pontificis verba iurare se omni tēpore fidē seruaturus. Nec Hadrianus est tali successu insolēter vsus, qui ne a veteri regimētis formā vidēret aliquid immutatū, Hildebrādū in Lāgobardis nobilissimū, cui fidē & pietatē habebatā anrea p̄fice exploratā, Spoleti ducē declarauit. Ceterū, quū multi ei⁹ gētis pietatis & religionis causa cū liberis & vxorib⁹ Romā venissent, ibi malle se esse quālibet predicātes, in Vaticano sedes acceperē, qui collis est & Saxonib⁹ attribuit, qui pari affectu sub id tēpus vrbē petiere, estq; ab ea re Lāgobardorū & Saxonū vicus nūcū paruos, quoad ibi loci Inuocetū reri⁹ hospitalē domū sumptuose adificauit, quē nūc calmi spiri⁹ est. Ex Picentib⁹ inde Firmiani, Auximiani, Anconitani aliorū exēplū fecuti, deditiōē fecerē, in quibus recipiēdis par forma & ratio est adhibita, q̄ & in Vmbriis & Sabinis. Carolus q; Ticino assidebat, vt spem omnē hosti adimeret obsidionis interpos landē, priusq; victoria parua esset, Ildegardā vxorē & filios, ex Gallia in castra accessit, sub quorū ad uentū Carolus Bernardo patrueli suo, vralij autē fratris filio, ad Desideriū obsidione fatigādū relicto, Veronā p̄fice fecit, quā paucis dieb⁹ deditā recepit, siquidē Bera & filij nihil minus velle q̄ diuturnā pati obsidionē. Adalgisus Desiderij filij, vbi oia ad defectiōē spectare vidit, ad Cōstātinū Imperatorē p̄fugit. Veronēsiū deditiōē oēs vrbes & populi q; inter Padū facēt & Alpes, studio secuti sunt, Carolus ea potius victoria, Romā pacato agmine proficiscit, eratq; hic sex⁹ mēsis ab eo quo in Italiā venerat. Appropinquat Dominicē resurrectiōis dies, quib⁹ Romā esse cupiebat religiōis causa. Misi illi obuiā p̄fice vt vniuersam ciuitatē cū clero, & in his triginta milia iudicū, vt Lateranēsis Bibliothecarius scripsit, quod vix accedere potuisse crediderim, nisi q; Blōdus se legisset, oēs q; magistratū funderent, defuncti velle esse, aut forsā obiret munita, vulgo iudices appellarent. Accepit Hadrian⁹ regē veniētē, in vestibulo Vaticanē edis, qui multa veneratione est p̄fice pates exsolatus, inde ad arā maximā perducit, vbi Galli Romaniq; per-

Accessus Caroli i Italiam.

Italgemōnis.

Vicus Saxonū & Lango.

Vxor & filij Caroli. Verona Carolo cessit.

Att. Iudi cū numero Romani & Galli perpetua amicitia sancit.

peruā inter se amicitia sacramēto sanxerūt, estq; id fecerū tāta religione iētū, vt nō p̄sūfex arbitret, sed diuino ipse in cui⁹ tēplo ea siebāt, plens volētē ad esse vidēret. Cōsumptū est inde quatuorū in tēplis & vrbe p̄ ocū vifenda. Egit postremo pontifex cū Carolo, vt q; Pipinus pater dono dedisset ecclesie, que ipse & frater aliquādo tribuissent, tū demū sibi & omi p̄fice posteritati rata faceret assensu. P̄fice sicut id libēs p̄fice rex, cōplexaq; est approbatio illa maximā Italiē partē, vt Bibliothecariū scripsit, & Foroluiēsis Blōdus Bibliothecariū secut⁹. Carolus octauo q; Romā venerat diea p̄fice digressus, Ticinū rediit. Nec lēgiōr fuit ide obsidionē, nimiuero Carolus viginti Venetorū nauib⁹ vsus quas p̄ suos & Hadriani p̄fice legatos, vt Iustinianus scribit, a Principe & Veneto noie impetravit, hostē terra & aq; clauum, breui ad deditiōē cōpulsit, quē in potestātē redactū Carolus Lugdunū relegauit. Gallorū duces q; a Carolo victē genti p̄fice iussi sunt, tā clemētē māsuetē victoriā vsi sunt, vt ne suē quidem gētis regimē desideraret amplius. Lāgobardis, q; Beneuētans & Foroluiēsis sibi inserti erāt, mitissim⁹ rex p̄fice vt ex suo corpore duces haberēt. Carolomani fratris cōiugē & liberos per humane receptos, secū in Galliā reduxit. Sunt q; scribāt Carolū Lāgobardorū opib⁹ euerfis, in Saracenos bellū trāstulisse, p̄fice aduerfus eā gētē trās mare graue bellū gessisse. Alij q; ob ea q; afferūt, nihil grauate accedo, eā famā pro vana reuēciūt. Celeberrimo p̄fice, q; post Caroli digressum, cētēntū & quinquagēntū Anniū tū frequētia fuit, Hadriano autore decretū est vt Carolus rex, q; optime esset de Romana ecclesia & Italia merit⁹, p̄fice te geret, in p̄fice sede collocaret. Sed hoc quoq; varie tradit, par illi potestas de patriatu dādo, de episcopis puinciatim eligēdis, vt oia demū irrita haberēt, nisi q; Carolus, p̄fice. Et Carolus q; Lāgobardorū regnū euerit, nō paruo gratitudinis argumētō his est decretis a p̄fice & vniuerso clero ornāt⁹. Desideriū Lāgobardi in Italia regnare anno ducentesimo quarto ab eo quo Alboinus est rerū in Italia potit⁹. Sūt q; huic numero quatuor annos ad iētā. Fuit hic annus quo ei⁹ gētis regnū cōdidit, humanē salutis vt alij auctores supra septuagēntū ac septingēntēsimū, suatos quos sequimur redē colligūt tēpora. Regnauit Desideri⁹ ea gētē ab Alboino, q; prim⁹ rex fuit, trigēsim⁹ secūdus. Et res hū mane per hūc modū fluūt, vt nihil sit in his tā certū q; certa cōstātia. Carolus i Galliā reuertis Saxones bello domuit, q; p̄ illi⁹ absentia rebellauerant. Erat cū ea gētē bellatū annos circiter trigita: adhuc em erat i malorū, demonū māsipio. Viciū igit Christi fidē populariter susceperē. Saxonib⁹ victis Carolus bellū in Hispaniā trāstulisse, afferūtq; Gallis ad id bellū auxilia ex Burgundia, Bauaria, Austria, ex Romanis & Lāgobardorū gētē nup victā. Erat in Hispania plurimi mortales a vero fide cultu ab horētes, cesserūtq; p̄fice harū gētū vrbes Gallicis armis, & in his opib⁹ & celebritate nois florētissimē Augusta & Pāpilonia vi capte arq; hostiliter direpte. Tenebāt tū late Hispaniam Ibanachus & Denizes, q; suis virib⁹ diffisi, pacē his sibi cōditio nibus redemerūt, vt Carolus sup magnū auri pondus, qd̄ tributi noie dabat, ceteriorē haberet Hispaniā. Sūt q; scribāt tres fuisse reges, q; in hęc fōdera uenerūt. Ceterū Carolus victor, quū in Galliā rediret exercitū, circa Pirenē in Vasconū fidiās incidit, p̄ diē in quo est loco dimicātū, multiq; Galli cū nois eo plio perire, & in his Anselmus, Egibardus, & oim Gallorū fortissim⁹ Rolādus Caroli ex

Venetæ naues Carolo ase fuerunt. Carolus Ticino potitur, Desiderij relegatio.

Attē. qd Carolo p victoria datū. Qz diu Lāgobardi in Italia fuerit. Tēporū suppūatio. Saxones Christi fide dem accipiunt.

Hispaniē bel lum.

Att. Rolādi & Gallorū cædem.

forore nepos, cui⁹ fama plūsq; heroica manauit ad posterōs, sed nō tā historica fide q; circulariū vulgata p̄conij. P̄fice vt fortissim⁹ post ingētē suorū iragē, nec ferro, vt aiunt, sed fū. Vascones ægere a Gallis repulsi, honuit p̄fice, in tū cōcessere. Ceterum siquā ex cruciā illa victoriā letitiam sensere, p̄breūt fecit illis Carolus, q; gentē ipsam est cōfestim atroci bello infectatus. Euenim sape cēs, bellisq; cladib⁹ variē afflicti, meritas suę perfidię luerunt p̄enas. Et hęc quidē aut certe non multum diuerfa, recitiōres rerum scripores, de memorabili illa a Gallis circa Pirenē clade accepta, in literas miserat. Ego inlitturæ breuitatis haud oblit⁹, nec quia ignorē quid historia distet a fabula, sed q; imple videri mihi facere, si eos qui Christiani nois tam studio fuerunt, & pro eo vel tude, vel augēdo mortem occumbere nō dubitant, scies paterer sua fraudari laude, locum hunc plenius tractandum censui, p̄fice quia per suam habeo Turpinū Remēsem antistitē qui fuit Caroli comes, eiusq; scripsit gesta, nō eo cōsilio ad scribēdum venissē, vt fabulari dicit velle, quū nihil sit mēdacio turpi⁹ hic vbi res seria agitā, nihilq; a bono viro magis alienū. Et ne de rebus a Carolo in Hispania gestis longior instituat sermo, ceteris eius gētis in ea terra expe ditio nibus breuiter relatis: nā non semel Hispania est bello a Gallis peita, vt Turpinus significat, tārum ea latius scribā, que ad clade ad pertinebūt, cuius nuper mēto facta est, & que multis, vt idem autor prodidit, p̄fice monstrata est prodigijs, nā per id tēpus, quo tā tristis euetū est in Hispania bellatū pridie calendis Februarij, decima septima luna, sol circa meridiē defecit, quū triduo ante luna idem passus erat. Acies eadē nocte apparuerē: visa est & Mercurij stella, decimo sexto Calēdas April. in medio sole velut macula quedā nigra. Subegerat Carolus, oraculo vt ille ait monitus, multo maximā Hispaniæ partē, quo bello Pampilonia est capta, Osea, Lucerna, & alia vrbes opibus insignes, magis diuina q; humana ope, vt Turpinus significare videt, mox Saracenis ex Aphrica Aigolandū ductū eā sibi terram vendicātibus, iterū a Carolo puincia vt dicitur, ad Baionāq; Vasconie vrbe aliquoties est ex p̄uocatiōe, ac vt partes, dimicātū, varioq; euetu: postremo toris vtriq; virib⁹ in acie defecim, cēs q; p̄fice quadraginta hominū milia Christiani nominis, & in his Milonē Anglierū, Rolādū patrem, virū fortissimū, qui vniuersum ductabat exercitū, restituta tam rēs est Caroli virtute per oppor tunoq; auxiliariū copiarū aduentu, que tum ex Italia sub id tēpus Gallis affuere. Aigolandus qui serociter Carolo imminēbat, vbi Gallorū opes sensit nouis auxilijs auctas, occulte fugā p̄occupauit: Carolus & ipse accitū sibi virū cōscius, in Galliā iam se recepit. Nec Aigolādus diu quietus, sed re parato exercitu, Carolus in Vasconiam exiuit, estq; Gennij vrbs septe mēsis obsidione fatigata: ex Gēnio Aigolādus eietus in Sanctonas trāst, vbi ingenti p̄fice victus, in Hispaniā refugit, bellum reparaturus. Carolus in Galliā reuertis, vt aliquādo Hispaniēse bellū ad exitū perduceret, populētiorem q; vnq; alias cōtraxit exercitū, in quo cogendo soluta sunt ergastula, vt Turpin⁹ prodidit, & quies quid seruitorū vbiq; fuit donatū est libertate. Sic p̄fice legitime militiē ascripos, instrūta sunt ar mis cētū triginta quatuor milia. Principi noia, qui illustres sunt, Carolus in Hispaniā secuti, luere, Turpinus Remēsis antistes, que nūc sequimur. Rolandus Blauij comes Anglierus comes, Carolus ex Berta forore nepos, Oliuierus comes Gebētēsis, Estultus Pingo-

Att. prodigia.

Gallorū cædes.

Att. Carole delectum.

Qui viri illustres sunt, Carolus in Hispaniā secuti, luere, Turpinus Remēsis antistes, que nūc sequimur.

nenfis comes Odonis filius, Arastagnus Britanniæ rex, Engelerius Aquitanie dux, Gayterus Burdegalensis, Gundeboldus rex Frisiorum, Ocellus Nannetensis, Arnaldus Bellanicus qui postea Aigolandum in p̄fice interfecit. Alius Turpini codex Arnaldum habet pro Arnaldo, & pro Bellannico Albensem. Naamā Bauariæ dux. Ogerius rex Dacia. Lāpertus Bituricensium princeps. Sanfon dux Burgundiæ. Constantinus vrbis Romæ p̄fice. Garinus Lotaringie dux. Tāta ad hęc vis moralitū Caroli signa secuta est, vt ad duodecim milia passuum, si Turpinus verus est autor, exaudiretur castrorum fremitus. Venit cū Carolo Hispaniam ingressus, Aigolādus in colloquū, qui est Cordubæ & Sibilij reges atq; inuicē pene exercitū traheret, veritus tamē Caroli opes, nō ausus acie dimicare, cum Carolo egit, vt ad declinādā tantā humani generis iacturā, quāta haud dubie securura videbatur, si totis vtrinq; virib⁹ in acie descenderetur: vt Saraceni Galliq; per partes velut ex p̄uocatiōe dimicarent, eorū certaminū euetum declaraturum vtra fides deo esset gratioꝝ. Assensus est Carolus, fuitq; res Christiana omnibus p̄fice superior. Et iā barbar⁹ eo venerat vt postridie dixerit se velle baptisimū lauacro admoueri. Fide itaq; accepta ad hostē profect⁹ est, de pace & noua fide acturus, atq; ita accidit vt Carolus tū forte pranderet quū ille ad ipsius tabernaculū venit. Admouerat Gall⁹ rex de more plerosq; ex primorib⁹ ducū p̄fice, mirat⁹ est Aigolandus, quū principū virorum indolem, tū regij cōiuiū apparatus. Cōspicit⁹ inde seminudos quosdā, humiliter accubātes, ac terra p̄fice nuda prandētes, rē ille nouā miratus, q; hominū hi essent sciscitā⁹ est, quū tā humiliter, & pro despiciatissimis discumberēt. Cui Carolus (callebāt em hostilē linguā) sunt iquit hi Aigolādē celestis dei nunciū, qui ad me uenerunt. Ego ne inquit ille tū istum sequare deum, cui⁹ nuncios tu ita aspernaris, vt quū ceteri lauitis imē epulētur, ipsi oim egētissimū, contēptū & ludibriū tibi sint? Valebis tū tuo fidei instituto: & cum his in castra reuertis, futuro se p̄fice accingit. Perstrinxit libera hostis exprobratio Caroli animum, deditq; iam inde opēra vt bisseni pauperes, qui penes se ex veteri instituto p̄fice fecerunt, lauitis acumberēt, honestiūq; velarentur. Cōmissum est nec multo post acre plium, quo Aigolādus in multa suorum strage cōdidit, Arnaldū dextra iētus. Pāpilonia inde capta est, scitumq; in omnē sexum & ætatē. Nec Gallis ea victoriā incruenta obrigit: multi spoliolum & cædis cupidī, tardius ad signa redeuntē, a Sibilie & Cordubę regibus excepti in fidijs, p̄fice paucos numero, ceteri ad vnum cēs sunt. Est & cum Surria Nauarę rege prospere dimicatum. Inde ad Nageram mox sunt castra. Eratq; hic vir quidam fortissimus, ingētī statura, quem Goliathus Babylonie Admurath cum viginti milibus Turcorum miserat in Hispaniam vt Saracenis auxiliū esset, Feracuto erat illi nomē. Laborāt haud dubie a fide que Turpinus de hominis magnitudine & inuolabili corpore prodidit, est quidā clarī sapiētia viri, de recitiorib⁹ loquor, videtur huic opinioni stipulari, ad vim syderum omnia referētēs. Sed ego in his fidē meā nō astrin go, est quod ad corporis vastitatē atinerē, Plinius Puffionē & Secundillā, qui fuerunt Augusti principatū, & Gabbarā Claudij tēporib⁹, enormi fuisse statura sit autor, mirat⁹ ad hęc fūnt que Herodotus de Orestis ossibus tradidit, Tegēzq; reperit, que idem Plinius, de Orionis corpore, si Orionis fuit, in Creta insula inuēto. Ceterū quaten⁹ hęc credēda

Attē. Caroli consuiuium. Attē. Aigolandū cauiiū.

Frācorū victoria.

Feracut⁹.

Statura enormi fuisse homines

sin alij viderint. Multis, quod satis constat, ex Gallo riu fortissimis ab eo ex puocatione victi in vrbe abs...

Saraceni

Galecia

Gaulo

Fracoru

Durenda

Rolandi

Sepulera

Dacie & alijs plerisque Belini. Burdegale Saipherus Burdegalensis rex, Englerius Aquitanie, & Rainaldus...

Gaulo

pinus in hunc maxime modum memoratissimam illam Caroli expeditionem digerit, cui praxerit in paucis, quibus quia immodicus mihi videtur, stus...

Hadria

ni potiffi cis insti tutum. Hadria ni opera. Tyberis infolens inundatio.

Tyberis

Longus

Constati

Decreti

Leopoti

Bellu

Britones

Reditus

Hadrianus potiffex, multa multis dedit, vt calamitas illa minus sentiretur. muros & tures vrbis aquarum...

de imaginibus. Romanæ ecclesiæ ritu in templis haberentur, addita...

Leopoti. Sed dum hec alibi sunt, Romæ Leo tertius, iam potiffex erat, vir quum viri integritate, tum ceteris ani...

Britones. vnum quod in Britannia gessit, tentauerit. Accolitus ipsa Gallia ora circa oceanum. Hos Carolus magis...

Reditus Caroli Italianum. Alcuinus autor est Aregisium Beneuentanum ducit, Capanie vrbes pontifici subie...

in Italia, quum Constantinus sextus, fuit is Leonis & Hirenes filius, atrociter imperium administrabat. Verum enimvero quid ille matris consilio ob...

Constanti

Bauari

Constantinus primus pueri, matre haud vterius passus administratione deiecit, deiecitam in ordinem rediuit. in subiectos immaniter seuit, multi morales...

Sclauis bellum in Sclauos, Istri accolat, transfudit. Gens esta vna perdomita est: mox Hunnos maiore conatu adortus est. Tenebat hi vnaque Pannonia & cum his Danubij insulas. Biptito itaque Hunni qia & Huga...

Sclauis

delati in sulā occupant ad Rabē ostiū munitissimā. Gallus hostē persecutus, factaq; pugnadī copia cōgredi ausos insigni cōde affectū, ac mox deditos per humane & clemētē accepit. Hicq; in clyta fama gestis, ac tor ferocissimāq; gētū victor Carolus Frāconā inuicit. Est hęc Germaniē regio, vnde Frācorū reges & regni nobilissimū origo prima est. Fuit rex in ea terra totū fere biēniū, quo tēporis spatio, celebri Antistiti cōuentu, qui ad Caroli edictū ex tota Gallia Germaniaq; eo conuenerāt dānata est Feliciāna hęc fides de abolēdis sanctōz imaginibz. Inter ea Saxones, quia a Christianā fidei cultu defecerāt Caroli in se arma retrahūt. Certatū est cum ea gēte maioribus prope odijs q; viribz, inclināuit tamen victoria in meliorē causam, tringenta milia Saxonū cęsa, ac super eā cladē hostile solū vastatū, abductūq; ex ea gēte obsides ne toties rebellaret. Inciderunt hęc, vt scribunt quidā, in extrema tēpora Hadriani pontificis, vt alij, inter initia proximū pontificatus, qui Leonis tertij est? nois fuit. Sed ne inter initia quādem acciderē poterūt, vt Leone sedēte Italia a Carolo repetita est, vt supra est memoratū. Verū quocūq; pontifice hęc alibi gesta fuit, per id tempus in Gręcia Hirene Cōstātinū filiū cuius impietate ode rat, Cōstātinopolitanis cōiunētibz quin impellētibz etiā in potestate redactū, luminibz priuat, priuatū in vincula cōiicit. Sic memorabilis exēplo, mulier oim, q; ea rēpēstare fuerit, optima, publicū bonum, priuatē charitati preulit. Cōstātinus matēne cōtumeliē impiētis nullo maiore cruciatu afsectus paucis diebus luctu & mōerore expirauit. Et hęc tum Bizantiq; quū alibi terrarū noui in horā extirere bellorū motus, vno enim tēpore velut excōposito Saxones & Hūni a Carolo defecerūt, & Bauari Forouiliensibz & Lāgobardis, qui adhuc in ea terra agebāt, bellū indicūt. In Hispania Saraceni ex Olisipone & Barchinone proximis accolis Christiani nois hostiliter infestare, vt ne ab vrbū quādem oppugnatione abstinērēt. His Carolus moribz occursum, Saxones decreto adiorit Pipino filio Hūnicū decernit, ac simul p̄cipit, vt Hēricū quē ipse Forouiliensibz ducē dederat, ab omni Bauarū iniuria uacuat. Mirrit & Adelphonso Asturię & Gallicię regi Christiani nois studiosissimo auxiliā, hortaturq; per literas, vt Saracenorū motus cōprimat vindicetq; bello res Christianę fidei. Affuit statim hac parte fortunę fauor: nā Zarus Barchinonis p̄fectus, cum ipsa vrbē in Caroli partes trāstet. Pipinus in Pānonia prospere dimicās, hostes pluribus plūz victos ad dēditionē cōpulit. Nec Bauaris motū bellum p̄spere cessit, quia Nouomiro legato Hērici Forouiliensū ducis p̄p̄i victi, Ringum primo ducē fortissimū amiserat, inde Cagoron & Iugurā cum oibz copijs: quo cōiigit, vteorum vrbes ad hostium fatietatē sint direptę, atq; ofariā claudibus affictę. Erne nō vbiq; res prospere fluerēt, Adelphōsus p̄ idē tēp̄ ingētū plio Saracenos in Lusitanā supauit, Olisiponēq; gētis caput, vi captā, militū diripiendā dedit, ex qua p̄da q̄dā misit ad Carolū regē spolia, & cum his multa captiuorū corpora. Erat interea, Caroli beneficō, Italicū status pacatissimus, quū Roma terro est flagitio fœdata. Paschalīs Primitieris & Cāpulus p̄ byter, Leonē p̄tificē mediā supplicationū p̄p̄a, ad adē Siluestri, cum hoibus lūe factōis adori pontificis amictū exuunt, inde senem (er em iā grauis annis) omni auxilio destitutum, nā ad primū clamorē ingens circa illum fuga facta est, solo affigunt, in stat perculsores, facientiq; linguā & oculos conantur adimere, postremo faucū multoq; cruore respersum

Francorū nia.

Ingēs Saxonū cędes.

Pulchrū Hirenes facinus.

Varij bellorū motus.

Caroli successus.

Leonis pontificis cęsalus.

in vincula cōiicit ad Herasq; phanum. Hinc Leo Albinū cubicularij operā, q; custodes sefellit, in Vāricanū occulte se proripuit, latuitq; tandiū, quoad Vinigij Spoleiani ducis p̄fidiō comitatus, vrbe egressus, Spoleum cōtendit. Paschalīs & Cāpulus, vbi Leonē elapsū fensere pontificis & Albinū domos a fundamētis diruūt. Cōiuratorū odiū in pontificē inde orum serunt, q; illi liberius viue re assueti, ferre nequiuissent grauē pontificis censuram. Leo ex Vmbria ad Carolum abiit, qui tum Saxonicum gerebat bellum. Occurrerūt eo legati ab iniurię autoribus missi, qui ad leuandā atrocis facti inuidiam p̄tificem palam criminari. Carolus ea cognitione in aliud tēpus reiecta, Leonē cū magno antistitu comitatu Romam remisit, pollicitus fore vt non multo post ipse Italiam repeteret, eoq; consilio Romam venturum, vt vrbis & Italicū statum in meliorem formā redigeret. Leonē Romā remeanti tota ciuitas effusa est obuiam ad Miluū pontem: nam p̄ter Caroli fauorem qui haud dubie pro p̄tificis dignitate stabar, incredibilis quędam de eius sanctitate percubuerat opinio illa tēporū nouitate, vulgo ferebatur linguam illi & visum miraculo restituti. Carolus Saxonico defensus bello non nihil Aquisgranij fuit, quō vrbe alteram Francorum regiam edictō declarauit. Diuersarū ibi gentium legationes audire, Ofensū ex Hispania, qui vrbe dederunt, nunciās Saracenos, qui secum eā vrbe habebant, Christianę fidei cultum sponte suscepisse Erab Hirene venerant legati, qui amicitiam pollicerentur: ex Balari bus qui regi gratias agerēt, q; eius auxilijs vt Sara cenos p̄lio victos suis finibus eiecissent. Sed nō tantum gratiē ab his actę, sed Insulani etiā publice dediti. Affuit & Guido Britānī comes insule a se nuper pacatę nuncijs. Nec ita multo post Carolus Aquisgranio p̄fectus per Maguntiam, Miennā, & Noricos in Forouilienses trāstet. Hic quum Henricum eius prouincię ducem Taurinorū fraude inresectum offenderet, autoribus cędis capitali supplicio affectis nouum restituit ducem, inde per Fauennam Carolus Romam proficiscitur. Taurinorū supplicium locorum propinquitate stilū admoner, vt ad res Venetas fiat reditus. Enimvero Mauricio principe, Ioannes Aquileiensis Antistes discordia illa fretus inter Aistulphum regem & Stephanum Romanū pontificē orā, de qua alio est loco dictū animū sustulit ad omnia circa se quoquo modo turbada, nā ne Romanum quidē p̄tificem multum vereri, Aistulphi opibus innixus. Gradēs sem iraq; ecclesiā opprimere adorē, omnes Istrię orę antistites multa suadēdo eo perpulit, vt a Gradēsi ecclesia alienatū, Aquileiensis essent suffraganei, erant illi tā nihil obscure diuersarum partium, fatieriq; aperte nihil sibi rei esse cum Gradēsi ecclesia. Tā insignē cōtumeliā Mauriciū princeps cum omni Venero nomine auersatus, p̄ literas eā iniuriā q̄runt apud Stephanū Romanū p̄tificē, Apostolicę sedis fidē & autoritatē implorat. Horum q̄relis cōmorus p̄tiffex ad Ioānē Agleiensē dedit literas vltiōis indices, nisi incepto abstineret. Moti sunt & Istrię antistites ne nouarum rerū studio pergerēt pessimo exēplo Romanorum p̄tificum decreta antiquare. Scripsit plura in hęc Inna Stephanus, sed nihil p̄fecit. Ceterum Veneti indignatione rei accēsi tātum vi abstinēdum cęsent, donec legati ob eādē cām irēt Romā & redirēt. Missus est Gradēsis antistes, ad quē ea iniuria maxime p̄tinebat, cum Magno p̄ bytero & Cōstātinō Tribuno. Accidit vt priusq; ad pontificis cōspectum fuerint admissi,

Causa orā in p̄tificem. Leo ad Carolū regē cōtendit.

Miraculum in Leone.

Aquisgranium.

Alij Taurinenses dicunt.

Stephanus pontificis literę.

Venero rō oratio ad pontificem.

admissi, Stephanus vita decesserit. Successit illi Hadrianus, ad quē non multo post ingressi primū, gratulati sunt illi de dignitate nuper adepta, inde legatorum vnus ita ad eum verba fecit, vt diceret, neq; vires neq; cōsilij deesse Venetis, ad quacūq; iniuriā inuiriā propulsa dā, ceterū quęreret se ex veteri instituto ciuitatis mitiora remedia, q; si nullo la sint nō defuturū Venetis quonā modo rē suam armis vindicēt. Aquileiensis, inquit, antistites reme ris eo processit, pater beatissime, in nostris rebus inquerētādis, vt cumulata iniuriā ferri nō possit amplius, furor sit patētia sepius lesa. Iam vero quoties Gradēsis ecclesia direpta prophanaq; est hūiusmodi atrocitior quōties clerus violatur; Nul lā hominū quęrelę Apostolicę sunt sedi notiores. Nunc nō modo augustissimā nomē ecclesię autoritate etiā neglecta pro irritis habet pontificū decretā, quibz vrbisq; ecclesię cauetur, sūtq; ius tribuitur: sua in suffraganeos antistites potestas. Fraude ad hęc & dolo malo plerōsq; Istrię orę antistites a Gradēsi ecclesia abalienauit, quā vt dignitate spoliaret, funditisq; euerat, iuxta omnia diuina & humana cōfundit, & dū plus nimio stomacho indulget, dū suo fertur odio, ea violat per quę ipse vult inuolabilis haberi. Sed Veneti si tua Pater beatissime apud illū autoritas minus valitura est, posthac viderint quatenus sit sibi hęc iniuria ferenda. Verū tuū est Hadriane pontifex maxime, tuū sane Apostolicę sedis, prospicere quo audacissimus hominis conatus euadat. Nemo malus fuit vno flagitio contentus. Sepius ex eo auditū est, nihil sibi rei esse cum Romano pontifice, habere se socios antistites, quorū autoritate nixus, nullius sit sibi vis timēda. Cōspirauit, vt credere par est, cū Mediolanensi & Rauēnati antistite in istā humanę pietatis arcem, in istud pontificū decus, vt nulla in re Romano pontifici inferiores habeant. Nūc q̄ sint his malis remedia adhibēda, q; te melius videri possit, est, vt arbitramur, nemo: nulli dubiū in istud pontificū decus, Apostolicę sedis maiestātē, ab omni perditissimorū hoim conatu, tā prudētē sit q; fortiter vindicaturus. Nobis Venetis, q; nostrorū maiorū exēpla fecit, tātū omni tēpore & in omni causa nobis licere volumus, q; rō Apostolicę sedis placitū, decretū est tuo solū arbitrio Pater beatissime rē exequi, siue bello, siue pace velis, nā & res tueri armis possimus & p̄ silētiū pati eas proditū iri finitimis si fanctitas tua ita velit euenire, sed cur velis, aut cur non potius iubeat tā fœdum facinus vindicari? Improbior sit q; impune peccat, nemo malus statuit sibi peccatū modū, q; vltiōe opus est, aut certe vltiōis nis met? incutiēdus, vt aliquid ad hac iniuriā careamus. Permo? his legatorū verbis p̄tiffex ad Ioānē Aquileiensē minacissime scripsit, nisi incepto abstineret, breui futurum vt facti pœniteret, & in Istriā ad eū tēre antistites misit, vt in veteri officio p̄staret, nec se alienę miscrēt ecclesię cōtra Romanū p̄tificē decreta. Obreperatū est Hadriani literis, nō tā voluntate q; metu: nā Lāgobardici regni euerfio in id tēp̄ incidit, ex cui? fauore p̄debat Aquileiensis ecclesia. Sed q; hac p̄te res Veneta q̄rior inde fuit, tā circa Riualtū augustior facta. Riualtinis ægre ferētibz, nobilissimā nouę vrbis p̄tē, & q; oim circumiectarū insularū prima incolū cępisset, sine antistite esse, quam plerāq; suburbana loca minori aliq; celebritate, eiusmodi dignitate niterēt, eo q̄rela processit vt Mauriciū, celebrē cōiuctū de antistite Riualtinis ipetrādo, ad Tribunos & oē nomē Venetum retulerit, magnoq; Insulanorū cō-

sentu, cum Hadriano p̄tiffice de ea re literis & nuncijs egit facileq; imperauit. Est itaq; Obelias? Eneagrī Tribuni Metamaucensis filius primus antistes creatus, sedes illi in Oliuolo data, Oliuolensiq; ab initio dicta ecclesia mox & Castellana nuncupata. Vrius Particiacijs, qui tertio loco eam sedē tenuit, ædem ibi apostolorum principi sacra erexit. Māst loco dignitas, vt q; ad Nicolai quinti p̄tifficatum, qui incidit in nostrorum patrum tēpora. Is locum dignitate auxit Gradēsis ecclesię titulo in eā vrbis parem trāflato, veteriq; locorum appellatione abolita, Venetus est Patriarcha nuncupat. Primus hoc decus tulit Laurētius Iustinianus, qui ob creditam sanctitatē, in beatorum est numerum relatus. Fuit annus ille, quo Gradēsis sedes est Venetias trāflata, quadringentesimus ac quinquagesimus supra millesimum humanę salutis. Est Mauricius dux consuluatū ab imperatore donatus. Erat is q̄que omnibus charus, ob ea quę eius auspicijs feliciter euenerant, sed plurimus illi fauor ex virtute conciliatus per quem populo imperauit vt Ioannem filium sibi collegam in publica administratione optaret, rem tum parum animaduertam, sed libertati periculofam, & quę magnorum deinceps motuum fuit causa. Sunt quidā auctores, Mauricio adhuc viuo, quod in Venetis rebz est a me proditum, inter Equilicēses & Heraclianos renouatam discordiam, & Fortunatum Gradensem antistitem magis motibus ciuitatis in exilium eiecūm. Alij in Ioānis hui? filij & Mauriciū iunioris principatum, id referunt. Fuit iunior Mauricius aucto exemplo a patre collega a scitus. Sed q; turbulenta fuerit illorum administratio proximovolumine explicabit. Mauricius anno tertio & vigesimo sui principatus vita decessit. Præfuit annis septem reipublicę cum filio, vir magni exēpli, & qui ob principatum optime administratum, magnum reliquit sui desiderium. Sed dum Ioannes Mauriciū filius rem Venetiam administrat, Carolus per Noricos, vt supra est significatum, in Italiam transcendit. Sunt qui Fortunulium ab eo captum scribant, nec causam explicant. Sed Henrici cędes potuit Forouilienses in discrimen adducere apud Carolum. Is Pipino filio per oram superi maris aduersus Grimoaldum Beneuentanum ducem missū, qui res nouas Græcorum accolarum impulsū, moliri dicebatur, per Rauennam vt supra est memoratū, se Romam contulit, Regem venientem Leo honorificentissime ad Bationē ædem excepit. Is octauo die q; venerat, vniuersum clerum & populum in Vaticanum vocari iussit, Leonis causam pro cōiōne cogniturus. Primo audita sunt quę a Paschale & Campulo criminari dabantur pontifici. Tum iussi qui aderant dicere sententiam, a toto confesso & concione est res Leonis clamatum, nō esse priuari cuiusq; de eo, qui in Apostolico sit folio locatus, temere iudicare, morem q; cōfirmat. Seruatum vt Romani pontifices a nullo p̄teret a Antē. de seipis iudicarentur. Tam graui responfo Carolus p̄tifficis commotus quęstionē omisit. Leo qui id iudicium auctoritas vehementer expetebant, suggestum ascendens, p̄tēte vt liceret sibi postero die, obiectis criminibus respondere. Postridie eius diei clero & populo pro concione stantibus, ex eodem loco venerabundus sacra tangens Euangelia, iureiurādo, quod sanctissimum esse potuit, affirmavit omnia, q; aduersus se inimici atulissent, falsa esse, & ab ipsis conficta ad leuandū sui sceleris atrocitatem, nulla sua culpa accidisse, vt tam impie a sceleratissimis viris violaretur. Habuit id pontificis de se testimonium nō minus p̄deris, q; si fuisset ab alio prolatum, tantū in-

Primus Oliuolens antistes. Quā Gradēs ritus ius i Oliuolū trāflatus.

Ius adoptadi collegę ducitadum.

Carolus cęsentiam, a toto confesso & concione est res Leonis clamatum, nō esse priuari cuiusq; de eo, qui in Apostolico sit folio locatus, temere iudicare, morem q; cōfirmat. Seruatum vt Romani pontifices a nullo p̄teret a Antē. de seipis iudicarentur. Tam graui responfo Carolus p̄tifficis commotus quęstionē omisit. Leo qui id iudicium auctoritas vehementer expetebant, suggestum ascendens, p̄tēte vt liceret sibi postero die, obiectis criminibus respondere. Postridie eius diei clero & populo pro concione stantibus, ex eodem loco venerabundus sacra tangens Euangelia, iureiurādo, quod sanctissimum esse potuit, affirmavit omnia, q; aduersus se inimici atulissent, falsa esse, & ab ipsis conficta ad leuandū sui sceleris atrocitatem, nulla sua culpa accidisse, vt tam impie a sceleratissimis viris violaretur. Habuit id pontificis de se testimonium nō minus p̄deris, q; si fuisset ab alio prolatum, tantū in-

Beneu-
ranū
bel-
lum.

Infructio
Caroli
perato-
ris.

terdum tempestiua de se valet p̄dicatio. Ceterū
dum hæc Romæ sunt, Pipinus Grimoaldum Be-
neuentanum bello adortus, quia finitimis esset ac-
colis infestus, multis cladibus alijs super alias affe-
ctum, Beneuentanum compulsi, cui bello ad exitum
perducendo Vinigium ducem Spoleranum p̄se-
fecit, ipse Romam ad patrem venit, quæ haud mul-
to post Pipini accessum, Leo pontifex, inter sacro-
rum solennia, scito rogatus, Romanis populis, qui
officii causa circumstabat, in Vaticano templo Ba-
rionæ, Romanorum imperatorem consecrauit &
inunxit. Consecratio illa facta est ad altare basilicæ,
vbi loci accepit Carolus imperij insignia, mox il-
lis instructus ad aram maximam templi est inunctus
anno q̄ Carolus in Gallijs regnare ceperat tertio
& trigesimo, quum Italia iam annos tercentum &
triginta sine imperij nomine fuisset. Mā sit mos idē
in cæteris, vt qui Augusti nomen legitime recipe-
rent a Romano pontifice inungerentur. Acclama-
rum ter est ab vniuersa multitudine Carolo Augu-
sto Magno & pacifico vita & victoria. Est & Pipi-
nus Caroli filius vna inunctus, quem pontifex Ita-
liæ regem solenni decreto declarauit, ac tum demū
magna rerum mutatio facta est. Creditum iam in-
de imperij arbitrium Apostolicæ sedis esse, quum
antea eccelo dari crederetur.

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSODIÆ HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS OCTAVÆ,
LIBER IX.

Campus
li & Pa-
schalis
dānatio.

IMPERATORIA Appella-
tiōe recepta, Carolus p̄ticipis
dignitatis vindex primū oim
Campulum & Paschalem im-
p̄tatis reos, capite damnauit.
Ceterum Leonis precibus sa-
tigatus, extrema poena illis re-
missa, ambo in Galliam rele-
gauri. Fuerunt qui Carolo subderent vt omne Lan-
gobardicum nomen ex Italia tolleretur, fecissetq; for-
tassis vltro, ad tollendam omnem nouorū motuū
materiam, nisi Italorum inuidiā veritus esset. Erāt
Langobardi longa consuetudine Italicæ genti ad-
eo inferti, vt indifferente propemodum viuere, pre-
fertim in his vrbibus, quæ sub ipsius gentis annos
ducentos & amplius fuerant imperio. ne igitur quū
vnam tolleretur, vtramq; offenderet, nihil acerbius
aduersus eos statuit, omni administrandarum re-
rum facultate adempta, vt scirent æquo esse sibi
cum Italis viuendum. Et hæc Carolus non minus
vtiliter q̄ clementer. Mira sunt quæ de eius viri in-
dole & ingenio prodita sunt memorari, iuxta pacis
belliq; artibus eminentis, insignis in eo pietas, bene-
ficentia & humanitas, quanta in superiorum prin-
cipum nullo. Difficile dictū est bellica virtus ma-
tor an felicitas in eo fuerit: nullus vnq; Europa plu-
res subegit gētes, nemo bonarum artium studia in-
dulgentius fouit, impensius adamauit. Albinum
cui Alchuini cognomen reddidit, ex Britannia a re-
gibus missum, vt pacem a se impetraret, ob eximia
eruditionem complexus, ex legato hospitem fecit
suum, ex hospite p̄ceptorum, vetus Atheniensis
exemplū imitatus, qui Gorgiā a Leontinis publicē
ad se missum, legationis munere defunctum, Athe-
nis remorati sunt ei? capti eloquētia. Parisijs diuis

Exēplū
in Caro-

næ humanæq; sapientiæ Gymnasiū instituit, & in
Italia Ticini alterum, vt quibusdā placere video.
Adiungunt casum memorabile. Viri duo monasti-
cæ professionis, cum Britanicis mercatorib; ex Hi-
bernia in Galliam delati, quū alij alias merces pro-
poneret se sapiētia vnalē habere alta voce testari,
si empirorē inueniāt. Crediti viri primo delirare,
mox quotidiana p̄dicatioe cepta est a paucis,
vt sit, illorum assueratio animaduerit. Interim ru-
more in regiam perlato, ad Caroli cōspectū accer-
si, appellatiq; corā rege de vnalē merce, quū idē te-
starentur, rogati equarū staturā esset emere volētī,
victū inquit docētis & vestitū. Ceterū Carolus
bellicis impeditus curis, nā hæc aliquid antea acci-
derūt, q̄ imperij nomē fuit adeptus, horū vnū Paris-
ijs collocauit, Clemētis aiunt illi nomē fuisse, cui
ex omni ordine ciuitatis dati sunt iuuenes institue-
di, Alteri Italiā trāsire iussus, ac Ticini, nūc Papia,
sapiētia docere. Est & ali? sermo de Parisino Gyme-
nasio, vtrā quatuor sit viris monasticæ professionis
institutum, Rabano, Alchuino, Claudio, & Ioāne
Scoto. Cōsulto missa facio, quæ Turpinus antistes
de Caroli statura & virib; scripsit, multo em fabu-
lis propiora sunt q̄ vt hystoria fide incolumū lite-
ras miti possint, adeo a fide abhorrent. Quæ verio-
ra mihi vifa sunt, ea breuiter secuti sum? vt q̄ bene
imperij nomē fuerit in eo collocatū, quāra indole
in posteros trāmissum, cognoscere v. q̄ nō de
esset facultas. Fuit annus ille quo Carolus est idē
deus adeptus, octingentesimus primus humanæ salu-
tis, ali? annū vnū adiciūt, mudāge originis quine?
& sexagesim? supra septingentesimū ac quinquies
millesimū. Scio esse, qd? alio sum loco testat? q̄ ex
hoc numero, Hebræi secuti supputationē, mille sub-
trahāt annos, sed nos Eusebiū & Hieronymū seq̄-
mur. Fuit idē annus quadringentesimus sexagesim?
octauus ab eo quo Bizantiū ex vrbe Roma est impe-
riū sedes a Cōstantino trāsata. Imperabat hic ip̄ idē
tempus Hirene, q̄ est oim prudētissima, quia vn̄ fecim-
na, Leoni p̄fici materiā p̄buit imperij nomen
alio trāsferēdi, quū Bizantiū tātū, diu esset imperita-
rū. Deturbauit Hirene filiu, vt supra est demōstrat-
um, ex imperij fastigio, cū quo decē annos rei sum-
mā administrarat, quo tpe Bizantiū inuēta est. Fama
aurea, & sub cadauer, in qua fuit Græcæ scriptū.
Christus nascetur de virgine, crede in eū, o sol sub
Cōstantino & Hirene me iterū videbis. Ipsi dē impe-
rantib; sanguis eccelo pluit. Viri ingenio clari ea
repestate fuerūt. Paulus Aquileiensis ecclesie diaco-
nus, q̄ Lagobardorū scripsit hystoria. Hūc Carolus
euerfo Desiderij regno in Gallia duxit, fuitq; regi
ab initio charus donatusq; est ab eo libertate, cōper-
tus inde nouarū rerū, & q̄ de Desiderij regis fuga
cōsilia agitaret, in Diomedis filia relegat? post ali-
quos annos ad Arachim fe cōtulit, vbi A delperge
eius cōiugis rogatu (fuerat hæc Desiderij filia) Eus-
tropij hystorie duos adiecit libros, hystorie filo a Iu-
liano principe ad primi Iustiniani tēpora extenso.
Ceterū Arachi defuncto in Cassinense Cœnobio re-
liquū vitæ egit, vñ sepe ad Carolū dedit literas &
accepit. Hui? illud est in diuinis. Vt queat laxis reso-
nare fibris, tradunt & in alia simul figura ab eo edi-
ta. Fuit eadē repestare & Alchuin?, Caroli p̄ceptor,
cui? multa ad posteros manarū sapiēt & pie ma-
gis q̄ eloquētē elucubrata. Est & Iuardi nomē ce-
lebre, q̄ fuit his æqualis, Gallicæ vir gētis, & mona-
sticæ p̄fectionis, ad Eusebii imitationē diuorū acta
breui stilo cōplexus, id opus Martyrologij inscri-
psit. Tenebat orientis imperiū Hirene, v. alio est lo-
co significatū, quū Carolus Romæ est imperator
salutaris,

lo memo-
rabile.
Attr. do-
ctorū ho-
minū p̄-
fessionē.

Origo
nobilitū
gymna-
stiorum.

Origo
Parisien-
sis gym-
nastij.

Anni
mūdi, j.

Att. ora-
culum.
Paulus
Agleien-
sis.

Alchuini
nus.
Iuardy
logium.
Legatio
Hirenes
ad Caro-
lum.

Hirene
ordinē re-
digitor.

Att. fecit
inter ipe.
Pipini
successus
in Italia.

Venetorū
con-
silia.

Saxonū
cū bellū.
Daci.

saluta? q̄ Ihs & nūcijs certior facta de ijs, q̄ Rōæ a-
cta erāt, ne nō in tāta rerū mutatione aliqd suis res-
bus causisse videretur, ad Carolū missi, q̄ illi? amici-
tiā & fced? peterēt. Sunt q̄ tradat Leonē Spadharū
ad id missum, q̄ de sedere & finib; imperij cū eo a-
geret, deferretq; illi sui connubiū. Alij id a Carolo
Petriū malit, rāto p̄ eas nuptias posse iterū impitū
vniri, ac restitui in antiquū rerū statū, missosq; ob
eā rē legatos ex Gallia Bizantiū vsq; Ambianensem
antistitē, & Eligādū comitē, qb? facta sit ab Hirene
spes cōficiēdi negocij, petiū est ab ea tps ad delibe-
rādū q̄ res Nicephoro materiā p̄buit, Hirenes pri-
mo apud milites, mox ad populū criminādæ, tanq̄
mo apud milites, mox ad populū criminādæ, tanq̄
diceret falso Hirene ab eo cōnubiū in simulatā. Cæ-
terū quoquo modo res acta est, id crimē tāte fuit il-
li inuidiæ, vt Nicephorus militū & populū fauore
fractus, eā sine vilo maiore motu in ordinē redactā,
in Lesbū apud filiu relegari: nā nō desunt qui Cōs-
stantinū, nō in vinculis expirasse, sed omni oculo-
rū orbitatis mēione omisā, tantū relegatū a matre
memoret. Excidit imperio Hirene āno quarto q̄ so-
lo in mare ceperat. Nicephorus recepto ip̄erio, cū
Caroli legatū, qui adhuc Bizantiū erāt, fcedus percuf-
sit, in quo diserte est positū, vt Veneti suis vtrent
legib; essentq; vniuersi ip̄erij amici, q̄ pace bello ve-
neurius partiū cēferent. Sed dū hæc alibi geruntur,
Pipin? rexa patre Italia relicta? Beneuētū aliquot
mētib; oppugnatū capi nō potuit, Theate vi captū
diripuit Gallus, atq; incendio cōsumpsit, dein Luces-
riā & Orthonā adort? vtrāq; vrbe Theatenorū cla-
de percussam, sine maiore negotio ad deditiōē cō-
pulit, estq; cū Luceria dedit? Grimoald? dux Bene-
uētā, eius belli autor qui vbi se vidit in hostiū po-
testate redactū, ac p̄cipat? opes penit? accitis, mœ-
rore cōfect? paucis diebus q̄ custodiiri ceperat vita
decessit. Et Beneuētānū bellū hūc exitū habuit. Le-
gati interea ex Bizatio ad Carolū reuersi, quū de ijs
quæ cū Nicephoro acta essent, retulissent, a Carolo
Romā missi sunt, vt de vniuersis imperij finib; Pō-
tificis arbitrio res trāsigerēt. Tū veneti, vt quidam
scribunt, reputates animo quātū ad maris negocia
sibi orientis imperiū esset vtilius q̄ occiditū, occulte
cum Nicephoro egerūt, vt serf, tenuerūtq; vt in fan-
ciedo sedere occiditū rebus eximerent. Gallorū le-
gatis in fulanorū nomē aspernātib; fcedus in hæc
fere verba est i dū, vt orientaliū rerū vnus curā ge-
reret, occiditū alter, circa Italiā Venetiæ stagna
& Beneuētū in Sānio in medio essent, ac neutri; par-
tū dicerent ascripti, est? Græco imperio, vt Blondi
vtrā verbis, magis Veneti cōsentiebant q̄ Roma-
no. Carolus sequenti anno q̄ Italiā decesserat, Sa-
xones bello adortus, nā tantisper dum rex in Italia
fuit, ad arma gens rebellis recurrebat, multos ex his
capto cū liberis & vxoribus in Gallia trāsulit, Fas-
ma credo belli huius impulsus Gochifred? rex Da-
uorū (Dauī hē sunt & Daci, Germanici nūc Oceā-
ni accolæ, nās Histrum olim sedes habuere. Danos
apud quosdā pro Dauis scriptū reperio, sed vnus ele-
mentū inuersione inuoluit id mendū, vt credere aequū
est. (Qui aut hoim sint Dauī, suo loco explicabit?)
geti classe Saxonū litiorib; appulsi, pacēq; cū Caro-
lo & amicitiā iuxit, reddiditq; Germāos trāsugas,
qui superiore āno Caroli absentia nacti res nouas
moliri dicebant. Carolus pacato Germaniā statu
in Gallia reuertitur, quo tēpore Leo p̄tifex Roma
profectus est ad declināndam quorūdam & clero in-
uidiā, qui nouarū rerū cupidū vehemētē erāt illi in-
festi. Traditur & alia p̄fectionis huius causa, haud
sane leuis, vt Carolo gratificatur? Leo Mantuā p̄-

terit, p̄sens cogniturus miracula, q̄ per id tēpus ibi
facta dicebant circa Christi sanguinem, id quale
esset, vt diligenter exploraretur, Carolus per literas
cū p̄tifice egerat. Enimvero Hirene & filio impe-
rantibus, ferunt Hebraici sanguinis virū quēdā in
Syria, in Christianorū contēptum Christi imagi-
nē læca suffodisse, vnde vbertim sanguis effluxer-
it. Is studio asseruatus ne tātum scelus deprehende-
retur, multis deinceps moralibus in grauisimo
morbo saluti fuit, ex Syria diuino magis q̄ huma-
no consilio Mantuam transtulit, in multa est ho-
die veneratione. Re igitur inspecta, riteq; probata,
in Gallia Leo p̄fectus est, vt regē pleniore demere-
retur obsequio, doceretq; corā quod in re seria com-
pertū haberet. Quod autem Leo tam longū iter sus-
ceperit, nō tā Mantuā negociū, vt arbitror, secu-
tus est, q̄ domesticā commordiam auerfā, vt procul
periculo abesset, dismodiq; cura Carolo de sta-
tu ciuitatis loqueretur. Eodem anno qui primus
fuit Nicephori imperantis, Arō Saracenorum Ad-
mirathus, cū trecentis milibus hominū Asiæ pro-
uincias quæ adhuc Cōstantinopolitano parebāt im-
perio, tumultuose adortus, Nicephorum cōpūlit ad
pacē sibi turpiter redimendam, certo auri pondere, ac
quod tributū nomine ipsi genti annuū penderet, ra-
cenorū Per id tps Leo p̄tifex ex Gallia reuersus per Tau-
risiū & Rauennam, multa officiorū frequentia; Ro-
mā petiit, vbi omnia opinione pacatiora inuenit
quiescentibus vrbāne seditionis autoribus. Nemo
erat cui nō persuasum esset eum Caroli fauore fræ-
tū, sine vilo maiore p̄sidio, ad vrbe venisse. Cæ-
terū quia per hūane Leo a fortunato Gradensi anti-
stite fuerat Taurisij acceptus, haud multo postq̄ Ro-
mam venit pallium illi misit, ex Apostoli corpore
sumptum. Erat tunc Fortunatus Ioanni & Mauri-
cio Venetis ducibus infensus, quibus aduersus
fuerat in ciuili defensione. Sed Fortunati odium in
duces, non tam ex publica causa ortum videri po-
test, q̄ ex priuata iniuria: nam quum Ioannes mul-
tum diuersus abisset a Mauricio patre, effectq; vul-
go inuisa hominis superbia, persuasum habuit ci-
uitas posse id vitū reparari, si collega illi contig-
set mitiori ingenio, passaq; est ob id illi sibi Mau-
ricium filium collegam cooptare, propemodum
adolescētē quippe qui priuatus adhuc bonam de se
spem dederat, vt aui multo similior futurus esset q̄
patris, sed principatus facie hominē demōstrat: Cō-
festim a prima administratione in patrem conuer-
sus, tanq̄ fax p̄tium incendio adhibita multo in-
solentiorē reddidit: Nescias maior libido in his
esset, an superbia, muliebris pudicitia infidiari, vi-
tari virgines, rapē adhæc bona ciuiliū, seuire in pri-
uatos, ea dicere faceretq; q̄ immanissimi solent tyra-
ni. Spectare hæc antonia ciuitas, nec erat qui suo
auderet periculo vim inhibere. Vnus omnium Ioan-
nes Gradensis antistes, quem ad Hadrianū p̄tifice
publice missum supra est demonstratū, sua frætus
innocentia frætus & auctoritate erat enim p̄ter opi-
nionē de eius sanctitate vulgo receptam iā grandis
natu. Castigare is ducū flagitia, admoneret ne p̄ge-
rēt diuina oia & hūana cōfundere, quū meminisset
se eos oportere iccirco ad eam dignitatem ascitos, vt
non tam suis p̄sentiēti cūibus, q̄ vt p̄descent.
Male verit bonū consiliū feni apud malos prin-
cipes, est p̄ officio exitum illi repemum. Maurici-
oannes filius, cum apparitorum & cliētum manu
Gradum profectus, acceptusq; hospitaliter, homo
impius piū antistitem hominem perneccessarium
hospitemq; suum, ex alta turri p̄cipit. Fertur mi-
raculo factum, vt non imbres, nō intempéries cœli
DD vlla

Miraculū
i Christi
imagine.

Leo Gal-
liam pro-
ficiscitur.

Nicepho-
rus sit Sa-
racenorū
tributus
rius.
Leo p̄tici-
pallium
mittit
Gradensi
Antistiti

Att. tyrā-
nicā ad-
ministra-
tionem

Ioannes
Gradensis
Antistes
p̄cipit
tatur.

vila diluere poterit crurore, q̄ subiectis est marmo-
 ribus infusus. Tanta fuit invidia nefaria illa cædes
 Maucio, & eius patri, vt nisi amicorū suavis sup-
 pliciter sese ad populū purgasset, discerptura fue-
 rit, vt utiq̄ irata multitudo. Lenit̄ seueres adhuc ani-
 mos respectiua Fortunati declaratio, q̄ in Ioānis pa-
 trui sui locū Gradēsis est antistes furrogat̄. Et hæc
 priuata odij causa in principibus Fortunato fuit, vnde
 publici illa postea orta est. Erat igitur, quū ob hæc,
 quæ dixim⁹ vulgo inuisa presentis ducū admini-
 stratio, ut quia discordia iter Equilinos & Heraclī-
 ses per id tēp⁹ tēta est, quā sua spē gliscere nō so-
 lū potestate illi nō cohibere, sed occultis stimulis a-
 lere credebant. Et vt calamitoso facta est eorū
 principatus, insolēti inundatio facta est per id tēpus
 toto Venetiarū tractu, hinc marinis fluctibus vehe-
 mentiore austro irripētib⁹, inde fluminibus ex ad-
 uerso suas aquas ingerentibus, adeo flagna creuere,
 vt duob⁹ pedib⁹ passim aquæ oim̄ insularū faciem
 obruerint, subijctq̄ met⁹ ingēs, ne quod semel mare
 sibi vendicasset perpetuo resineret, Venetiq̄ popu-
 lariter suis sedibus pellerentur. Sed nihil ducibus q̄
 quæ obfuit ad inuidiā, q̄ cuius discordia, q̄ horū, q̄
 diximus, aut nutrit̄ fuit, aut allūsa. Nā Fortunatus
 Ioānis patri sui cæde impulsus, cū Obelerio Tri-
 buno Metamaucēsi (dubitū fuit ne tū Tribunus in
 Tribunatu fuit⁹ vt tribunitios viros Tribunos
 appellaret) in Mauriciū & patrē cōiurauit. Cæterū
 res maiori odio q̄ consilio mota, præmatre patre
 facta est. Cōiurati, vt ritē ne ad supplicii raperentur
 solū exilio vertunt. Fortunatus in galliā ad Carolū
 abiit, Obelerius cū socijs coniurationis Taurisium
 concessit, dissimulata suæ profectiois causa. Fortu-
 natus magnū erga Carolū assimular studium ad
 quem admissus Venetos duces insimular, q̄ Con-
 stantinopolitanæ rei studiosi, quum æque vt ritē
 ex fœdere Imperium colere debuissent, enixe ab his
 opera dedita est vt Carolus in Nicephori fœdere
 maritimis fraudaretur Delmatie vrribus, in quib⁹
 incedib⁹ quædam amissa esset gerendarū rerum
 occasio. Audire hæc Carolus, cæterum maioribus
 belli curis implicit⁹, cū Pipino curā remiss⁹, qui idē
 tidē similia audiebat ex Venetorū accolis, qui ini-
 quo animo ferebat rē Venetam in dies augeri, liber-
 ratēq̄ vni oim̄ Italiæ ciuitatū tot ætatibus & per tot
 bellorum motus inoffensam mansisse. Dissimula-
 re itaq̄ Pipinus quod in animo haberet, simulq̄ oc-
 casionem expectare. Veneti haud ignari quantum
 inuidiæ aliena criminatione sustinerent, ad Nice-
 phorum mittunt, docentq̄ simul in quāto discer-
 mine res Veneta sita sit, nisi ipse auxilio adsit, cerne-
 re se fœdam belli tempestatem in se ceteri, fore vt si
 in medio destituti nullius auxilijs iuuarentur, breui
 fortunati liberatūq̄ periculum adirent, adijciunt
 præterea vagari famā Gallos animū adiecisse ad su-
 peri maris imperiū occupādum. Quibus stimulis,
 & quia ex Delmatia ora legati idē nūciabant, com-
 motus Nicephorus, auxilia Venetis pollicetur si
 quādo instatari cõpissent Gallorū armis, missurū
 præterea se haud multo post classem in orā Adriaci
 maris, quæ sitas imperiū & socios tueretur. Et hæc
 belli expectatio tūc erat, quū Obelerius ab his, qui
 tūc cū eo erant & alijs Veneti nominis exulibus ad
 hoc ipsum accersitis dux Taurisij acclamatur. Ven-
 eti duces rati quod erat nūq̄ Obelerii fuisse duc-
 tis nomen inuasurū, nisi consensum ciuitatis cõper-
 tū habuisse suis rebus diffisi Nantū profugiunt cū
 Christophoro antistite, quem Græci generis adole-
 scētē in Oliuolens sede suo beneficio locarant.
 Obelerius factione partium stipatus Venetias repe-

Eglynor
& Hera-
clitium
discordia
inundat
tio ingēs

Coniura-
tio in Ve-
netos pri-
ncipes.

Fortuna-
ri crimi-
natio.

Nicepho-
ri pollic-
ta.
Obeleri⁹
dux tu-
multuo-
se fit.

tit, ducatum inuadit. Et Fortunatus factus certior
 de ijs q̄ Venetis acciderat, haud multo post ex Gal-
 lia affuit. Obeleri⁹ permissu populi Beati (id enim
 illi nomē fuit) fratre sibi collegā fecit. Sunt qui
 scribant & Valentinianū adhuc minore natu ab eo
 coopatum, vt tres vno tempore republicā frates
 administrant. Necciuitatis status quior inde
 fuit, nam quum Heraclienfes agitare consilia dice-
 rentur de Ioanne & Mauricio reuocandis, erant em̄
 Heracliani, Obelerius homo preferenti ingenio ad
 eorū opes infringendas animos Equilinis occulte
 subministrare, in fugareq̄ ad Heraclianorū res in se
 stadas. Nec opus fuit multa hortatione, odiū ex ve-
 teribus inimicitijs adhuc restiduum temere ad di-
 scordiam recurrit. Pugna atrox de finibus pugnatā
 est, ceratūq̄ est maiori odio q̄ virib⁹, fuitq̄ Equi-
 nis multo calamitos⁹ id præliū q̄ Heraclianis. Oc-
 currit eo Obelerius ex Metamauco, affuerunt & ex
 insidijs Tribuni, res varie iactata ē, nec sine tumultu,
 ad postremum insularorū consensu ne infana-
 bilis illa discordia reliquū corpus Veneti nominis
 caperet, placuit vt ritēq̄ locum excisum iri atq̄ ita ex
 Equilio & Heraclia est populariter migratum, desi-
 tumq̄ vt ritēq̄ habitari. Et ex Venetis scriptorib⁹
 quidam per hūc maxime modū duo illustria Vene-
 torū oppida deleta affirmat. Ne nō pœnitent illorū
 opinionis esse qui Heraclia & Equilium a Pipino
 euersas memorat, & nos in Venetis reb⁹ scriptim⁹,
 nec video qd phibeat nos credere eas vrbes a Pipi-
 no excisas, qui graui bello Venetos persecutus est,
 aut quod minus attinet dicere eā Pipini humanitas
 rē fuisse, vt eas vrbes nūq̄ euersurus fuerit, qui Ri-
 uoalto exclusus, q̄cunq̄ loca citra litus occupauerat,
 excidio dederit: Nec eo inficias fuisse Venetos
 de Caroli rebus bene meritos, qui Langobardicam
 illius victoriā circa Ticinum classe iuauerunt, vel si
 Pipinus id credidit, cur postea Venetorū noi fuit terra
 & agrā infestas, vt de fummare Venetos in cõpse
 etij vrbs dimicare coegerit? Liberū est vnicuiq̄ in
 his quæ ambigue traduntur credere quæ velit, at
 nihil propius vero videt duas vrbes bello capras
 ab hostibus excisas, quæ quia veteri discordia labora-
 rēt tanq̄ duo nobilissima mēbra a reliquo corpore
 abscissa. Cæterū quod ad originē belli attinet cū Pi-
 pino gestū, adeo varies res tradita Venetarum rerū
 scriptorib⁹, vt quid potissimum sequar difficile sit
 discernere. Primū oim̄ satis cõstat bellum nō a Ca-
 rolo sed a Pipino gestū, cõflati belli cām aliq̄ in For-
 tunati Antistitis criminatione conferunt, aliq̄ quia
 Veneti quum neutri⁹ essent imperij, vt in fœdere in-
 ter Carolū & Nicephorū i cõto erat expressum, com-
 perti essent Nicephori partibus multo impensius
 q̄ Caroli studijs, iccirco bello petiti sunt. Blondus
 Gothifredum secutus innuere videt Venetos Beati
 & Obeleri⁹ deditioe in Pipini potestate venisse,
 eaq̄ conditione libertatem illis restitutam, vt ni-
 hil rei esset illis amplius cum Cōstantinopolitano
 imperio. Sed Veneti scriptores nihil huius rei me-
 minerunt. Sunt qui Pipinum dicant aī adiecisse
 ad Delmatia orā suis opibus adiungēdā. Cæterum
 vt facili⁹ fieret ad eā inuadēdā aditus, per Fortuna-
 tū Gradēsem paternū amicitū tētaffe, vt Veneti recē-
 tiori aliquo fœderis vinculo peculiare studiū ciui-
 ratis erga se & Carolū patrem in ea re declararet.
 Detulit rem Fortunatus ad Obelerium, traxitq̄ faci-
 le hominem in sententiam. Beati est iam antea
 fenserat eā rē Pipino cordi esse, tacti tamen expecta-
 bant vt aliquis eius nomine moueretur. Vtrū vbi
 de illius postulatū auditiū est, cõsiliū indicij placuit
 insularis, hic anceps incidit consultatio, & vrres
 magis

Att. ciuis
se discor-
diam.

Heraclia
& Equi-
lij exci-
dium.

Cause
belli cum
Pipino
gesti.

Difficilis
consultatio.

magis perplexa erat ita maiorum animorum varie-
 tate, longioreq̄ disceptatione agitata est. Honorius
 vir in Venetis magna autoritate, nec vulgari dicen-
 di facultate, autor erat noui fœderis, Angelus Parti-
 cianus siue Particiacus vt alij scribunt, qui postea
 dux fuit nihil temere mutandum censuit, vt ritē
 longiore vsus est oratione, & super ea accuratissi-
 mi. Vicit tamen Particiaci sententia quæ honesta-
 tem periculo anteponebat, perseueratumq̄ in vete-
 ri fœdere. Missi tū & ad Pipinū legati qui agerent
 li gratias q̄ ad nouum fœderis Venetos inuitasset, fa-
 tis facerentq̄ regi q̄ nihil ex veteri fœdere mutare
 placuisset. Missi & ad Carolū in Galliam, qui apud
 illum diluerent acclorum quorundam Vene-
 torum exulum aduerfus se calumniam, insimulare
 hi nihil esse Venetis Gallorum nomine inuisus, ni-
 hil venerabilius in terris Nicephoro, ex cuius vr-
 bra & autoritate pederēt. Legati qui ad id missi sunt
 quia accuratissime regi satisfecissent, iussi sunt bo-
 no animo esse, & vt veteri instituto viuerent per-
 missum. Nec multum in de tēporis intercessit, quo
 Nicephori classis in Delmatia orā venit, eratq̄ hu-
 ius præfectus Nicetas. Is Venetias ad nauigauit, vbi
 Delmatiarum causa qui inquirerat querent, iacta
 ta est, ac de pace actū, sed pax nulla secuta est, indu-
 citē dū taxatinitate in aliquot menses. Auctores quos
 sequimur, quid iniuriarū intercessisset quapropter
 inducētijs opus fuerit non dicunt: Cæterum quia ex
 ora Histria Delmatiarū res sollicitaretur regis ius-
 su, & ob id fortasser non procul aberat a iusto bel-
 lo, iccirco patre videri possunt inter se partes, pau-
 corū mensum belli serias. Id vt suspicer non solū
 teratū propinquitas facit, sed quia Nicephorana
 classis, priusq̄ Veneti aperto tenerentur bello, nūq̄
 illorū rogatu venisset in orā Adriaci maris, vt te-
 mere Pipini res, q̄ multo erat Nicephoro porētor,
 auderent infestare, nisi a rege prius orta esset iniuria.
 Sub Nicetæ aduentum Fortunat⁹ Antistes iterū in
 Galliam profectus est, sui in Carolum studij sibi cõ-
 scijs. Nicetæ paucis diebus q̄bus Venetis fuit, Obe-
 lerii principis Spathariū declarauit, multisq̄ orna-
 uit muneribus Nicephori iussu, estq̄ Beatus Obele-
 ri⁹ frater Nicetam abeuntem Bizantiū secutus, gra-
 tias Nicephoro acturus Veneti ducis nomine, & vt
 publicū Venetorū studiū in ipsum imperiū coram
 probaret. Christophorus Oliuolens Antistes, qui
 cū Mauricijs solum verterat, fuerat in patriā resti-
 tutus, quia pro Gallis stare putaretur officij præte-
 xtu, cū Beato ad Nicephorū esset missus. Est & Felix
 Oliuolens Tribunus eo secutus, qui & ipse tanq̄
 Gallorum rebus occulte studeret in suspitionē ve-
 nerat. Ambo procul domo relegati, ne ea temporū
 nouitate aliquid Pipino gratificari possent. Interea
 rex quum ætate feroc, tum patris potentia multo
 ferocior, q̄ vt quēq̄ pateretur secum ex æquo viue-
 re, classem studio comparat in ora superi maris. Ve-
 neti vbi rem ad bellum spectare arbitrat̄ sunt, Ni-
 cephorum certiorē faciūt de ijs, quæ a Pipino para-
 rentur, ac simul hortant̄ vt ad reinuadēdū maris impe-
 riū classem cōtinuo reparat. Nec ipsi in ocio sunt,
 suas naues ad bellū instruit, quæ negotiorū causa
 procul aberant accersunt, castellum circa Brūdū
 præsidio firmant, cætera cõparatq̄ ad diuturnū bel-
 lū sustinēdum necessaria videri. Nicephorus haud
 diutius cõmoratur, Paulū quēdā patriciū cum clas-
 se minime contempnibili mittit in orā inferi maris,
 mandatq̄ vt Pipino bellū inferat. Is præter Sicilia
 in Thyrenum mare delatus, Populonā in ora He-
 truriz partim vi partim fraude captū diripit, littora
 les vrbes ferro & igni vexat. Altera Nicephori clas-

Nicepho-
ri classis
venit in
Delma-
tiam.

Obeleri⁹
frater
Nicepho-
ri Spatha-
rius.

Pipinus
bellum
cõparat.

Nicepho-
ri duplex
conatus.

sis, Nicetæ ductu a supero mari irrūpens, Comaclū
 adoritur. Est id oppidū perueitum haud procul
 Rauenna in stagno sitū. Hinc siue hominū vi, siue
 refluxo aquarum æstu, nam vr̄unc⁹ traditur, Nicet-
 æ cum cæde repulsi suo frustratum consilio retro
 tenuit cursum. Sed dum Venetum litus legit, ad
 Obelerium & Beatum, qui iam a Nicephoro repue-
 rat consulari honore auctus, in hospitio fuit. Fuerat
 occulta ad id tēpus inter frates similitudo, quā non
 tā odiū alebat quā ingeniorū diuersitas, nūq̄ alter
 & ad gratiam promerendam habilis, Obelerius fe-
 rox, & ad omnem iniuriam præcept. In tanta morū
 dissimilitudine, & quia Obelerius Gallici sangui-
 nis duxerat vxorem, sunt qui Caroli filiam fuisse
 dicant, multo popularius erat Beati nomen apud
 multitudinem quam Obeleri⁹. Et iam in suspitio-
 nem venerat tanquam a Gallis occulte stare, eaq̄
 opinione semel animis recepta, quum in dies despi-
 cior fieret, ac magis inuisus multitudini, ad Caro-
 lum in Galliam transfugit. Hic multa de fratre in
 se ingratitudine perfidiāq̄ mentitus quem vltro di-
 ceret a se collegam coopatum, cõmunicatq̄ prin-
 cipatus dignitatem, pro eo tantū beneficio sibi exis-
 tium repensum, in quam calamitatem compulsus
 esset, vt capitales illius vitare insidias. Inde Caro-
 lus demonstrat fieri posse vt Veneti, modico nego-
 cio, vel inuiti, in partes traherentur. Astipulari il-
 lius dictis Fortunatus Antistes, quem aliquanto
 prius diximus in Galliam profectum. Redijt nec
 multo post in gratiam Obelerius cum fratre vt feri-
 bunt quidam, a qua opinione non omnino abhor-
 reo, quia non desunt qui scribant haud multo post,
 desperatis rebus, ambos ad Pipinum transfuisse. Cæ-
 terum priusquam Veneti bello petiti sint, iterum
 Delmatiarum causa iactata est Venetis, nihil me-
 liore quam antea euentu. Tum vero Pipinus, quasi
 per Venetos sterfidus, quo minus res ad exitum per-
 duceretur, versa a Delmatis in Venetos ira, bellum
 aperte meditari. Hæc ille bello præterere: sed maior
 odij causa inde orta videri potest q̄ Nicephori clas-
 sis pecunijs & supplemento a Venetis adiuta dice-
 retur. Legitur primum Pipinus validā cir-
 ca Rauennam constituit classem, quæ omnem ma-
 ris oram Venetis redderet infestam, atq̄ ita cõmea-
 ribus exclusi breui ad deditioē cõpellerentur. Ven-
 eti vbi bellum maurari vident, omnium opinio
 ne celerius, velocius nūq̄ alijs super alios mis-
 sis, Nicephori classem auxilio accersunt, p̄sida op̄-
 portunis locis disponunt, vt hostem procul distine-
 ant in amicæ classis aduentū, portus maioribus na-
 uigijs occupat, a cõtinenti fluuio ostijs minores
 naues obijciunt. Forliuensis Blondus Gothifredū
 fecutus bis ait Venetos a Pipino bello petitos, ac
 priore bello Heracliam excisam. Alij semel cum Pi-
 pino bellatū scribit, atq̄ ita res digerit, vt Pipinus
 Venetos fines hostiliter ingressus, Brūdū vi cepe-
 rit. Turris valide defensa est, inde Clodia dedita,
 mox Palestina ad Bacchilios ostium, nūc Palestri-
 na corrupta voce est. Cessit & Albola Gallorū ar-
 mis a Medoaco patet præaltoq̄ canali discreta. Me-
 doac est non nihil dubitatum esse ne deditio faciū-
 da, cæterum Particiaco autore, cuius supra facta
 est mentio, in Riuumalco tum concessum est. Mōstrā-
 bat ille potuisse litus terrestribus copijs penitū faci-
 le occupari, at insulas quæ vendiq̄ essent stagno cir-
 cūssæ nō posse, fore vt Galli breui experient aliud
 esse medijs fluctibus q̄ terris bellare. Aucturā præ-
 terea Venetos opes Nicephori classem, quæ appro-
 pinquare diceretur, oīa meliora Venetis futura cir-
 ca insulas, hostibus detiora. Imbellis multitudo
 DD ij primum

Coma-
clum.

Obeleri⁹
transfugit

Pipini
succellus

primū trāsmiffa est cū omnibus fortunis, Clerus in de cū tota sacrorū cerimoniam, mox cætera multitudine p̄ter paucos, q̄ in patris laribus incertæ rei euentum expedare maluerūt, in Riūaltū trāsmiffi. Fuerunt qui scriberet Valēntianū p̄ id tps̄ ducem fuisse Beati & Obelerij fratres, cuius ductu sit ex Medoa comigratū, Alij sup̄preſo omni de Valentiniano sermone, cōfestim a Gallico tumultu Particiacum principem autem in Riualto creatum. Pipinus vbi muratum vidit belli rationem, aliquandiu anceps deliberabundus stetit, bellū ne exequeret an retro integro adhuc bello abiret. nam omnium opinio ne longior oppugnatio ostendebatur, quum insularis a mari inhiheri non posse cōmeatus ob multa & varia flumiuorū ostia, quæ nisi soluta classe insulari nō poterant, & a terris p̄ flumina, q̄ stagno infundunt, liber erat oim̄ rerū inuētus. Cæterū primoribus Gallorū ad p̄sequendū hostē hortatibus iuber naues eodē accessi. Verū priuicq̄ extrema vis intendebatur, cauceatorem in Muualtum misit, qui ab insularis freret, vellent ne deditioem facerem venie adhuc superesse locū, an vi capti oia extrema experiri. Missi sunt retro legati q̄ de pace agerent si æquis dare conditionibus, cū nulli dubitū erat de pace nō cōueniunt, malebāt r̄ p̄ hęc rē trahi in amicis classis adueniunt. Legati ad regis cōspiciū cōstitui suppliciter veniā simul & pacē orant.

Atrox Pipini res sp̄sum. Tum Pipinus superbo truciq̄ vultu eos intuitus, Ad pacē ne inq̄, an ad deditioem venistis? quū ad pacē illi respondiſſent, & q̄ omnino æqua videret, Deditioem facturi huic ait Pipinus accessisti estis, nō de pace acturi. Ite & hęc domū renunciate, fore, vt breuē omne Venetum nomine meritisimas det suæ sup̄biæ p̄onas, a quo toties nostra læsa est clementia. Et cū his illi legatos dimittit, ac nauale p̄liū q̄ maxima vi p̄ō, parari iubet. Legatōis huius pauci admodū Venerarū rerū scriptores meminērit. Sed dum Pipinus se nouo p̄lio cōparat, insulari, q̄bus ab initio decretū erat nō nisi p̄ stragē & incētia corpora aditū Gallo relinq̄re, vbi plane cōstitit cōstitit cepisse hostē de bello in insulas trāseredo. Tribunorū editō, oēs qui p̄ ætatem nauale prælium obire poterāt, ex proximis insulis in Riūaltū coire. Defertur summa belli victori Heracliano, viro in Venetis ferocia animi, maritimarūq̄ rerum scientia, vt tū res erant, longe principi. Is vbi classis in procinctu stetit, vltimūq̄ instabat certamen, parabant em̄ omnia in crastinū, ita suos p̄ concione hortatus est. Siquē vnq̄q̄ populus de summa rei dimicatarus potuit, aut debuit, felicē sibi pugna exitum p̄ponere, nec de publicæ causæ amor decipit, nos viri Veneti iure & possimus & debemus, quippe q̄ nō minus piā q̄ iustam fouemus causam, ne foras sanctissime in cū violētur pugnamus: ne publica libertas in qua patria hæc nata est, & coaluit, nobis eripiatur, ferrū tenemus: non laceſcentes, insurij sum? cuiq̄, sed iniuriam propulſamus laceſcitur: q̄ si fides, si pietas caelo grata est, nulli dubium esse debet q̄n p̄rens volensq̄ sit nobis deus in pugna affurus, cuius p̄ſidio & fauore fræctus, non modo non Pipinum timebo, non Gallos, qui Pipino militantē sed cum toto orbe terrarum cōfigere nō recusem. Amat dicit aliq̄s, iustos Deū, sed fortes mauult vincere. Ego viri fortes nō quia melior nostra sit causa q̄ hostium, ob id solum victoriam mihi propono, sed quia optima causa optime sit a nobis defendenda, nā vt illud omittat, q̄ si terrestris etiā dimicatio nobis subiecta esset, quia p̄ patriā dimicamus, p̄ rē plis, p̄ liberis, p̄ libertate ipsa, qua nihil est mortalius charius, eo cōsilio standū esset in acie, vt vince

Pipini postula. ta.

Atrox Pipini res sp̄sum.

Venerarū apparatus.

Ofo Victoris.

remus, aut victoriā q̄ maxime cruentam relinqueremus, hostibus, sed multo optatissimum dimicationis genus nobis p̄ponit, & quo nullum potuerit aut gratius aut tutius contingere. Nauiū? pugna quæ instat decreturi sumus viri fortissimi, vbi oia nobis aderūt multo q̄ hostiū? meliora, rei naualis sciētia, nauū? agilitas, locorū peritia, angustio vado soq̄ est loco cōstingendū. Cōtra Gallis omnia aduersa, naualis pugnae insolētia, nauū? tarditas, & ad circūactum minimè habilium, vadog, inscitia, vt nulli dubiū sit, quin ad primū nauū? cōcursum hostes titubare incipiāt, ac sua spē turbati. Etenim quid futurū putatis vbi Gallis terreſtribus prelijs affuecitis, non qua velint, sed qua venientur, conferenda erit manū? quid quū violētur impulsā fuerit nauis, aut in arcto circūagenda, aut si qua vis alia transuerſam in hanc aut illā egerit partē, quanta tū corporū? inconstantia, quanta tubatio illis erit necesse est q̄ noua omnia, q̄ terribilia insuetis hoib? videbūt? quū hæc animo cōsidero in tā certā spē victoriæ adducor, vt nihil magis verear q̄ ne hostis suæ temeritatis admonitus, mutato consilio hoc genere pugnae abſtineat. Sed cur ne faciat verorū quod haud dubie facturi sum? Superbia & cæca p̄dādā libido Gallos per æqua & iniqua agit, qui non cōtenti dimidium imperij occupasse, iam vt quoquo modo totū occupet meditant, & nunc Caroli & Pipini nominib? inflati, expectatū credo vta nobis hospitaliter inuitati, nō vt hospites, sed vt bello captos immaniter vexarent, aurum & argentum adimerent, mulierū pudicitia ad libitum insultarent, in nostra corpora, velur in vilissima mancipia, læuērent. Sed si fortes estis, & qui in tanto libertatis & fortunarum discrimine esse debetis breui vt spero, intelligent, in virtute animorum & viribus corporum non in vanis regum nominibus victoriā cōſistere. Quid q̄ piscatores nos vocant & nauas, obli tū scilicet vbi locorum res gerenda sit. Sed vocet dū hoc quod instat certamine experiant quantum nos rudibus & inexpertis nautica virtute p̄ſtemus. Et quia nobis piscatorum cauillabundi exprobrant, ite viri fortissimi & Gallos toto stagno difſectos capite, ca p̄tos medijs fluctibus mergite, idēti dempercōtantes Adriaci ne maris aquæ saliores sint an oceanū Britannici. Sed quid nō pudet viros leuissimos cum piscatoribus bellare? aut si nos pudet, nō turpe & inhumanum ducunt contra eos induere arma quorū auxilijs nisi aliquando frater essent nunc? Lā gobardico bello exſentētia defungerent? At viola re fœdera nolūmus, nec per nouum fœdus libertatē nostrā pditū iri. Hęc sunt ob que Pipinus nobis bellū intulit, hæc que se Veneti nois excidit vlturū pollicet, q̄ si aliq̄ nō fecisset bello vin dicada essent. Sed vos viri fortes spernite vanas hostium minas, ac quādo causa, arte, loco, nauibus hostē p̄ſtatit, cōstantia animi & virtute p̄ſtare. Dimicabim? de patriā, de libertate, immo de vita oim̄. Speſtabūt patres, liberi, cōiuges cū lachrymis: intuebuntur vestras dexteras, laudabunt strenua facta: votis, nutu, & fauore hortabunt. Aut igit in ea pugna vincendum est, aut fortiter cadendū, vtrāq̄ fors ingēs: hæc oprabilis, illa non recudanda, si necessitas cogat. Ite in quā, atq̄ vna pugna, ea q̄ spero felicissima, dare insigne documentū posteris, vt aut in libera ciuitate liberi viuere velint, aut si casura sit patria, casura libertas, cum patriā & libertate malint cadere, q̄ seruitutem seruire, vel quia nihil sit illa homini ingenio turpius, vel quia nihil intolerabilius. Et vltor dux classis huiusmodi est oratione vsus, aut certe nō multum diſſimili, nam in tāta vetustate quis singula

Peroratio.

ſingula queat ponere verba, quæ in veteribus quidem Venerarū rerum ſcriptoris talia ſeſectari fuerit curæ. Accenſa quod ſatis conſtat, eſt per hæc multitudinem, alacricq̄ voce teſtata non deſuturam ſe ſuo duci, iret, ac ſimul experiretur, q̄tū plus animorū ſuperſeſſet Venetis, in ſua libertate tuēda, q̄ in re aliena ſolicitāda. Edicij omnes vt ſe in crastinum parent. Pipinus poſt die cū claſſe in pugnam proceſſit. Veneti ex aduerſo ipſi quoq̄ dimicaturi prodeſt, leuioraq̄ nauigia in prima acie locat, quibus imperatū erat, vt laceſſendo hoſtē locorū igna vū traherēt in breuia. Pipinus intuit? denſiſſimum cymbarū agmē non nihil inhihibuit remos, inde cōſtēpta illarū paritate ſublato clamore Galli pugna capellunt. Cymbarū vbi iuſſi fuerant ſequentē hoſtem in arctū trahunt, hic vbi vadis Gallicæ naues implicari cœpēt ſunt, tū Veneti leuiorib? nauigijs vſi, gnaricq̄ locorū hoſtē circūſtunt, funda, arcu, ſcorpionibus inceſſunt, telorūq̄ multitudinem operiunt. Inferunt nihil ſeci? maiores Gallorū naues, magis obeūdi prælij cupidæ, q̄ loci, in quo res gerent, memores. Cæterū procedente pugna ſenſim aquę ſubtrahunt æſtu, inde vadatim carinæ nauū hæſitates timeri deſerunt, nā nihil iam obſcure in circūactu laborabant. Tū Venetæ claſſis præſect?, ecce inquit viri fortes victoriā quā pollicit? erā, in manib? habetis ſi paululū admittamini. Ite & Gallū ſua spē turbatū, locorū & nauium opportunitate fræt, emin? cōminuſq̄ laceſſite, habetis hoſtē harū artū ignarū & vix in veſtigio cōſiſtentē. Tū redin teyato clamore omniſiā nauib? vſi que cuiq̄ p̄ximū ſuit hoſtē inuadit, nec telis ſolū res gerit, ſed harpagonibus iniectis ollas picis & calcis Venet? in hoſtū tabulata effundit, ad quæ iactū tanta eſt ludibricitas ſecuta, vt præter q̄q̄ Gallus aquarū inſolētia & nauium iactatione titubare cœperat, veſtigio conſiſtere non poſſet. Tū vero nauū? aliæ cæſis aut afflictiſ propugnatoribus in vada obrudunt, aliæ altioribus mergunt fluctibus. Ingens viſ hominū partim ferro, partim aquis abſumpta eſt. Claſſis fœde diſſecta. Veneti annales, & ex hjs multi, qui de vhis origine ſcripſerunt. Gallū aiunt, rare dolijs ſup ſtructa, in pugnam delatū, quibus nihil grauate accedo, vt Gallus qui robore militū præſtabat, eratq̄ terreſtri pugnae non nauali aſſuetus, ex rate præſertim in ſtagno, vbi vis ventorū non vt in mari erat maiorē in modū timenda, dimicare maluerit, vnde ſtatariā cietet pugna, nam q̄ imperitia locorum factū videri voluit quidā, vt tam iniquo loco grādioribus Galli vſi ſint nauib?, a fide abhorret, quæ ſi vero fieri potuerit vt ex captiuis, aut deditiſ, nō facile hoſtes diſcere potuerint, vbi loci & cum quibus res gerenda eſſet. Qui autē ſtabilitatis ſunt pugnae autores, partim humana, vi, partim vctis qui ſub id tempus vehementius flauerint ſoluta multū ſariam rate, cum Gallis aiunt debellatū. Sed vt libere huiusmodi pugnae auctoribus aſtipulor, ita ab illorum opinione abhorreo, qui pontē ad tria milia paſſuum aquis ſtratam memorat, vt equites dimicarent, quod credere deliri ſit & demētis animi, eſt in Riualtina porticu vetuſti opis ſuit tabula, in qua equites fuiſſe dicuntur ex ponte dimicantes. Verum quoquo modo res geſta eſt, memorabilis eo die victoriā de Gallis, quod inter omnes conuenit, eſt que ſta. Pipinus pugna vna nauali male habitus quom cōſiliū anceps adhuc ex ſua ſtatione Venetis immineret, ecce repente nūciatur Paulus Ceſperamus cum Nicephoro claſſe, Delmatia orā legere. Blondus Ceſſerani cognomen Paulo reddidit, a quo Ciuranorum ſit familia. Veneti recenti

Att. pugnae generas.

Vincunt Galli. Gallorū caedes.

Historia anceps.

ſuceſſu ferociore facti, aliquot naues mittunt illi obuiam. Tum vero Pipini claſſis, que circa Hiſtria Gallicæ idcirco in ſtatione erat, vt Ceſperano occurreret, claſſis ſuaga. auditō Venerum acceſſu, verita ne in medio opprimeretur, ſublatis armanentis in alum ſeſe proripuit, crepidęq̄ re Raucnā recepit. Turbatō rex reſenti ſuorum ignominia retro abijt bello adhuc in negro, Venetiq̄ nomini iratus Albiolan, Peleſtrianum, & Foſſam Clodiā excidit, iuxta ſacra loca prophanę direpta & incēſa, & cū his auguſtiſſimum Brūdulani Michaelis phanum donarijs quoliati, iratus hoſtis ſolo æquauit. Et bellum quod Pipin? tam minaciter Venetis intulit hunc exitum habuit. Sunt qui ſcribāt vtrū Pipini diſceſſum renouatum eſſe fœdus inter vtrāq̄ claſſem, & Pipinum cū Venetis in gratiam rediſſe, tamen in eo fœdere poſitū vt Veneti pace belloq̄ in Conſtantinopolitani imperij partibus eſſe ceſſentur. Fuit ille antennis conditæ vrbis trecentiſſimus ac fere quinquageſim? eſtq̄ eodem anno atq̄ ob eūdem calum ducaria ſedes ex Metamauco in Riūaltum tranſlata. Blondus, quod alio loco teſtatur ſum. Heracliam & Equilium oppida credidit a Pipino euerſa, vnde multo maxima pars Venetæ nobilitatis in Riūaltum deſluxerit. Fuerunt & ex Venetis ſcriptoris, qui idem tradere, vt in eius genis rebus teſtat? ſum, quæ ſi vera ſit, bis Venetos bello petitos fateamur necesse eſt, id vſq̄ adeo eſt Blondo perſuſum, vt inter priorē Pipini expeditionem & hanc Riūaltinam, proſperē in Boemos bellatum dicat a Carolo, qui & ipſe ſuit Magni Caroli filius, ſed ex cōcubina natus. Inſerſcit eo bello Carolus Leonem Boemorum Ducem, omnēq̄ eorum terram quatenus colitur fœde populatus eſt. Illatum inde Sclauis bellum, qui ad Albiā flumē incolunt, repetitq̄ ſunt armis Boemi nihilō q̄ ante pacatores. Vtrunq̄ bellum Carolus iuuenis ex ſententia conſecit, quo tēpore Pipinus Mauros ex Corſica depulit, qui eam in ſulam atrociter aſſigebat. Ademarū Genę Comes claſſe ad id bellum miſſus, ſi magis ferociter in Mauros q̄ caute dimicans mortem occubuit. Tenuerūt nihilomin? Galli propoſitum, Mauris cum multa cæde tota inſula deiecit. Er Carolus ſenior per idē tempus Nauaros & Pamphilonſes Hiſpanos, qui a Chriſti fide defecerant, per legatos ad veræ pietatis cultum reuocauit. Nec Mauri qui in Hiſpania erāt multum queuerit, ſed opulēta claſſe Sardiniam & Corſicam adortū, vtrāq̄ ſibi in ſulam conantur adiungere. Inſtruxit Carolus in Mauros claſſem, Buccharediq̄ comitis ductu circa Sardinia hoſtes prælio victi, ad quinq̄ milia hominum amiſere, mox ex Cyro fugati parte claſſis exuūt. Sed dum hæc alibi gerebantur, tum noua oris eſt diſcordia inter duo imperia, ex qua ortū eſt bellū Venetis, de quo propulius fortaſſe nuper diximus q̄ inſtituta operis breuitas paterecetur. Sed ita factō opus fuit, vt locus in tota Venerum rerum ſerie maxime perplexus, foret cognoscere volentibus facilior. Sed dum in Venetis eo modo quo diximus bellatum eſt Saraceni qui in Hiſpania erant, Chriſtianorum diſſidū in ſuum cōmodum verentes, Sardiniam vnde nō multo prius fuerant repulſi cum inſigni cæde ſtorū ex improuiſo inuadūt, indeq̄ ſubito auerſi Corſicam petunt, Aleriaq̄ vrbe direpta, præter illius antititē & ſenes admodū paucos, cæterā multitudinē captiuā inde auehūt. Et in Gallia haud multo poſt magna eſt belli moles orta, ſed breui terror ille diſcuſſus. Gothifredus Dauorū rex Friſones qui Caroli imperio parebant, ſubito bello aggreſſus, prælio ſuperat, victos armis ad annum tributum ſibi DD iij p̄dendū

Gallicæ claſſis ſuaga.

Boemici bellū.

Mauri Sardinia deſcunctur.

Bellū cū Dauis.

pēdendū cōpellit. Nec Carol⁹ eā tulit iniuriā, Rhe-
nū trahit, vt copias sibi ad Vifara: & Allaræ con-
fuerit adfint edicti. Cæterum quod Gallus hic habet
castra, expectatq; hostē minarum plenū, recētq; vi-
ctoria exultantē, nunci⁹ ex insperato afferit. Gotifre-
dum domestica fraude interfecit, fuitq; læticia illa
sublati hostis Carolo & alijs breuis, Pipini filij inte-
ritu sub idē tēpus nuntiato. Obijit illē diē Mediolan-
ni eodē anno quo cū Venetis parum feliciter bellas-
uit. Carol⁹ Dacico tumultu exincto, Aquisgranū
reuerfit, quo haud multo post a Nicephoro imper-
atore affuerit legat⁹, & ab Ambulacho Saraceno-
rum rege in Hispania, & Eumigho Dacorum, qui
& Dauī dīcti sunt, rege. Successerat in Gothifredi
parui sui locū Eumighus, omnib⁹ data pax est, eu-
ius imperandæ causa ad Carolū missi fuerūt, quæ
vt sanctior cū Nicephoro esset, missi Carolus qua-
tuor ad eum oratores, in quibus fuisse vidit Obele-
rius, olim Venerorū dux, tūc, exul patria. Struxit in-
de Carolus classē in oceano aduersus Britannos,
processitq; Bononiā vsq; vrbē maritimā, vbi clas-
sem ad bellū paratā inspexit, & pbauit. Reuerso de-
in Aquisgranū Sclauorū Polonū, & Boemorum
legat⁹, cū amplissimis munerib⁹ præsto affuerunt.
Horū postulata fuere vt pax sibi cū Gallis incolu-
mis maneret. Id quī perhumea Carolus dedisset,
ne nō semper esset aliquid quo propter res lætæ tri-
stibus miscerent, ecce nō minus tristi nuncio afferit
Carolū alterū filiū præstanti indole iuuenē qui cū
exercitu Germanicē limē obinebat, immatura mor-
te cōsumpt⁹. Erin Gallia per hunc modū res alter-
nabant, quū diuersa terrarū parte Nicephorus ali-
quosq; prospere in Bulgaros dimicauit, cū qua gē-
re graue bellū cōtraxerat, de Thraciæ credo finib⁹
de, quibus sepe fuerat cū e gente armis disceptatū.
Pugnati⁹ erat cū his sēpi⁹ secūdo marē a Nicepho-
ri itērit⁹, ro, ad postremū cōgressus acie cū Chrīno Bulgaro-
ri rege in superiore Myfia victus prelio occubuit.
Incidit illa pugna in id tēpus quo legati a Carolo,
vt supra est demonstratū, Cōstantinopolim vene-
re. Staurati⁹ Nicephori filij qui ex acie sauci⁹ ex-
cessit, Bizantiū reuersus, imperio potitus est. Fuitq;
ad breue voti cōpos. Michael eius foror⁹ tertio mē-
se q̄ iuuenis imperare ceperat, fastigio deturbar,
principatū inuadit, cum legatis qui ex Gallia vene-
rāt fœdus renouat: cōditiones fœderis fuisse dicūt,
vt Michael Orjētem cū Bizantio obīneret, Carol⁹
occidentē cū Ro. Paulus diacon⁹ abijcit Hispaniā
rū partē Cōstantinopolitano imperio reddidit, & vt
Veneti in oriētalis imperij partibus essent, vteru-
turq; tota Italia immunitatibus a Carolo concessis.
Testat id præter Venetos annales, Gothifred⁹ Ve-
tulonenfis. Inuasit sub id tēps duplex Saracenorum
classis infula inferi maris, quarū altera circa Sardi-
niā deleta est, reliqua fugienti similis domū est reuer-
sa. Ea res fecit vt Ambulach⁹ cū Carolo pacē instau-
rauerit. Carolus breui tēpore duob⁹ orhatus filijs,
vt Lodouico, qui vnica virilis stirpis superat, gra-
dū faceret ad imperiū, celebri totius Galliæ cōuētū
cōfortē declarauit imperij, Bernardū Pipini filium
Italiæ regē. Sub id tēpus Saraceni ex Aphrica Am-
bulachi pacē asperrant, Corsicā inuasere, hos præda
honifitos alio mari adep⁹ Ermēgari⁹ qui p Itariæ
rege maiorē ex Balearibus p̄sidio obtinebat primo
congressū sudit, atq; aliquot nauibus ex ea classe in
receptis quingenti Christiani nominis viri serua-
ti sunt, qui ex insula captiui aduehebant. Nec ob eā
cladē Saraceni quieuerē, quin clādē circūacti Italiā
decreto petunt, Centūcellas in Hetrariæ ora exim-
prouiso occupāt, captā vrbē diripiūt, ferroq; & igni

Pipini in-
teritus.

Daci qui
& Dauī.

Noui Ca-
rolī cona-
tus.

Nicepho-
ri itērit⁹.

Att. fœde-
ris formu-
lam.

Lodouic-
us con-
sors a Ca-
rolo de-
claratur.

vastat. Narbonēsem inde orā populati Sardiniam
inuadūt, prædæq; & populationis omnia cōplent.
In hos licētiosus Palatēs Ermēgari⁹ cū infulano
rum manu repēte fecit impetū, fustosq; cū multa cæ-
de ad mare agit. Hic dū naues tumuluoſe accēdūt,
ad hostiū faceratē cædunt, atq; ita grauiter affecti,
magnaq; classis parte amissa, in Aphricā traiecere.
Quieuerūt inde aliquādiu res occidui imperij, Sara-
cenis nihil mouētib⁹. Interea Michael imperator
Bulgarico bello infauro, quū ipse quoq; vt Mi-
cephorus aliquādiu prospere bellasset, ab successu,
vt sit, ferocior fact⁹, ac minus cautus ad Hadriano-
polim victus, fugatusq; exercitum amisit. Cæterū
adeo marius ille animus ad vnus aduersam pu-
gnam concidit, vt Bizantiū reuersus confestim se
imperio abdicauerit, dubium quia vereretur ne ob
rem male gestam popul⁹ in se imperum faceret, an
q̄ præsentī fortunæ irarus priuatum maluerit vitā
agere, q̄ cū dedecore imperare. Erat Pardi viri patri-
cij Leo filij vir impiger, is magno militū omnib⁹q;
ordinū cōsensu Michaelis loco imperator creatur.
Chrunnus Bulgariæ rex præsentī victoria fortiter
vſus, Cōstantinopolim duxit victorem exercitū,
castra in cōp̄ctu vrbis locat. Leo facta in hostem
eruptione, audaces Bulgarorum fregit conatus, re-
gem sibi congressum interfecit. Paria est vna p̄pe-
ra pugna Leoni, & eius imperio quies, qualem nu-
per occiduo quaestā dixim⁹, Saracenorū opibus in
Sardinia accisis. Sed id ocium breui⁹ fecere fata Ro.
imperio infesta, Carolo in quo pacis & ocij summa
omnib⁹q; tutela gentiū sita erat, fatali morte cōsum-
pt⁹. Perij anno vitæ septuagesimo primo, quidā
annū vnum huic numero adijciunt. Aquisgranū si-
tus est, vbi hæc sunt. Caroli magni Christianissimī
Romanorū imperatoris corpus hoc cōditum est se-
pulchro. Ipse vt cœlesti vn⁹ ab idigenis locorū reli-
giosocoliē. Fuit idē annus humanæ salutis quintus
decimus supra octingentesimum. Sed Caroli in-
teritus eo calamitosior fuit quo Saracenorū gēs sub
id tēpus multo maius q̄ vllō vnq; tpe passa est dis-
fiditū, quapropter facili⁹ deleri potuisset, si longior
illi vita cōtigisset. Enimuero Mahar magus Amir-
thas cū Haldale fratre hostiliter cōgressus, vbi sua-
rum partū fortuna aperite cepit inclinari, in id fœ-
dus cōcessit, vt ambo æquo iure paritū titulo impe-
ritarēt, sicq; factum vt pro vno qui ad id tēps fuerat
duo ceperint Amirrhātes esse in Saracenorū gēte.
Ea res adeo insolens visa est primoribus gentis, vt
quatuor sibi tyrānos vno tpe crearent, quorū vnus
Aphricā & Aegyptum est sortitus, duo inter se Hi-
spanias diuisere, qui reliquos fuit Palestīnam cepit
cum Syriæ finibus. Lodouicus Caroli filij imperij
& rerū tantarū successor, ex Agrania, vbi tum forte
erat quū Carol⁹ vita decessit, Aquisgranū reuersus,
primū omnium audiuit diuersarū gētū legatos, cum
his nouam pacē sanxit, cū alijs veterē instaurauit.
Erant Lodouico filij duo adolescentēs Othari⁹ &
Pipinus, quorū hunc Aquitanis moderatē dedit,
illū Bauaris, & cū Grimoaldo duce Beneuētano pa-
cē renouauit. Fuerit ne hic Grimoald⁹ ille quē Pipi-
nus principatu deturpauit, & in deditionē recepit,
an alius non auisim affirmare, nā qui ab eo victus
est, paucis diebus quibus per deditionē venerat in
Gallorū potestate vita decessit, vt quidā scribūt, &
nos loco nō multū diuerso signi ficauim⁹. Inde Da-
cis bellum inuult, ad quod gerēdū Bernardū Italię
regē sibi sociū adiecit. Suscepti belli clādē, q̄ Erol-
dus & Rāfred⁹ eius gētis reges, qui Ro. parebāt im-
perio, a Gothifredi filijs regno pulsi, cum Lodouic-
co multis precibus egerant, vt se in paternum resti-
tueret

Saraceno-
rum cæs-
des.

Michael
se impe-
rio abdicat.

Carolus
rex mori-
tur.

Saracē-
norū dis-
fidium,

Amirrhā-
tes.

Dacici
bellum.

tueret regnū, obstitit gerēdē hie hyemis interuētus,
nam Gothifredi filij cū ducentis onerarijs nauibus
maritimū gerebant bellū, eratq; id mare bruma cō-
cretū, sub sedit ob eam rem Lodouicus medio fere
interea ad Parbrum Saxonici, vbi cū exercitu hie
mare cōstituit. Huc medijs hybernīs ex Italia affer-
tur primores Ro. in Leonis exitiū coniurasse, datāq;
ab eo operā vt sceleris cōp̄ri extremo supplicio
afficeretur. Cōmotos eo nuncio Lodouicus confes-
tim Bernardū Pipini fratris sui filiū a se dimisit,
ne eius absentia Italiæ status in nouū aliquod bel-
li discrimē relaberetur. Reuersus ille Romā in gra-
uem incidit morbū, cōposuit tamen statū ciuitatis
per Gerardū comitē. Affuerunt illi cōfessim in Ita-
liam reuerso Calaguritanorum legati ex Sardinia,
querētēs pacē tertio añ anno cū Ambulacho Sara-
cenorū rege cōstituta esse sibi & vniuersis infulæ ca-
lamitose, præsertim Ambulacho defuncto, quo
in humanis agente pax satis fida fuisset. Cæterū eo
sublato oīa murata, nullū suis rebus laxamentum
dari a Saraceno, nisi armis, nec illos vnq; ab ini-
uria cessaturos, nisi armis vt saepe antea arceretur.
Rex Sardonū querelis permotus iussit bellū Serace-
nis indici, est res Italiæ adhuc fluctuabāt. Emuero
Ro. quī Leonē pontificē in fensē oderat, quia Bletæ
hic ægrotare ceperat, eius absentia nacti oīa eius
opa q̄ aut ab imo infruxerat, aut insigniter infaus-
rarat, cū Romæ q̄ foris i eius inuidiā demoliti sunt
Platina Paulinæ basilicæ rector Hostiē via quod
grano motu terræ conuerterat, a Leone ante restituit, &
Xenodochiū ad Barione ædē in Vaticano ab imo
extructū. Cætera eius opera aut ignorauit aut cōsul-
to suppressit, vt parum insignia. Nec Leo multum
inde superites fuit, vt morbi cōsumptus humanis
decessit, anno sui pontificat⁹. XXI. Stephanus eius
nois quartus illi furrogatus est, vir Romanus, qui
a sua creatio breui post in Gallia ad Lodouicum
imperatorē est profectus. Sunt qui negent se scire
causam profectōnis huius, at mihi non parua illi
fuisse videtur, si vera sunt quæ Blondus prodidit,
q̄ Lodouicū in Aurelianis reperit pontifex diadē-
mate cinxerit. Sed Lodouicus nō vno per id tēpus
est motu agitat⁹, nam & Vascones ab eo defecere
genus hoim feroc, & Salanius Abderitorū regulus
gētis Germanicæ oceani accolæ, ab imperio ad Go-
thifredi filios defecit. Vasconicus tumultus breui
cōpressus est, ac gens vniuersa ad imperiū reuacta,
finitimorū Gallorū opera. Maius fuit negociū Lo-
douico in tuendis Dacorū regibus. Restitutus est &
Heroldus in paternū Daciæ regnum, sed vt unq;
bellū alieno est ductu cōfessit. Bitones qui & ipsi
per id tēpus, Lodouic⁹ suo ductu victi, victos ad ob-
sequium retraxit. Murmanius qui regis nomen in
uſerat, in prelio captus, vltimo est supplicio affe-
ctus, fuit inter hos mot⁹ Stephan⁹ pontifex apud Lo-
douicū adeo iuct⁹, vt neuter sine altero nisi raro
cōiua⁹ sit: & mox Romā abitur⁹ precario tenuit,
vt sceleris in Leonē cōiuct⁹, q̄ fuerant a Carolo in
Gallia relegati, secū Romā dimitterent. Donat⁹ est
& aurea cruce magni ponderis, q̄ in Barione tēplo
dedicatur. Nec ita multo post Stephanus Romā re-
uersus vita decessit, non dū anno ab e⁹ creatio cir-
cūact⁹. Paschalis pontifex fecutus est, ceteris in
ordine, hic quoq; Quiritij sanguinis. Cæterū quia
Lodouicus non fuerat adept⁹ dignitatis ab initio
autor fact⁹, missi Paschalis in Gallia, qui illi satis
facerent, reuerteretq; eam culpā in clerū & po. Ro. fa-
udia, qui se inuictū capefcere dignitatē coegissent
priusq; imperator esset autor fact⁹. Accepit satis

Bernardi
regis redi-
tus in Ita-
liam.

Sardonū
querelæ.

Stephan-
nus. III.
pontifex.

Pascha-
lis pont.

Att. tēp-
oratoriam
potestare

ctōnē Lodouicus, verū monuit clerū & populū
conducere Ro. reb⁹, vt pristino instituto staretur,
darentq; publice operā, ne amplius simili exēplo
imperatoria laderet maiestas. Frequentissimo inde
Galliarū conuentu Aquisgranū Lothariū maximū
natu filiorū, imperij confortē declarauit. Pipinū &
Lodouicū minimū natu reges appellauit: hunc
Bauarię, Aquitanie illū. Sed paulo longius Galli-
carū rerū studio excurrit hystoria. Res Venetæ ad fe-
stimum reuocat. Emuero Veneti Gallico bello de-
functi, vbi quū sepe alias, tū pximo periculo p̄spi-
cua apparuisset, ex his locis q̄ circa mare præsi Ve-
neti tuendæ libertis causa ab initio occupasset,
multo tutiora esse q̄ medio stagno federent, q̄ q̄ lit-
toribus aut q̄ continentē terra proiecta essent. Gra-
dus sæpe capra direptaq; Heraclia exciā, nup quū
alia ad mare expōita, tum Metamocū hostibus
esse prædæ relicta. Fremere itaq; p se quicq; condu-
cere publicæ dignitati, cōducere oim salutē, vt ibi
ducaria sedes esset, vbi minus externis terrorib⁹ fo-
ret obnoxia, vbi ab omni iniuria tutior, & ob id ma-
gis stabili diutiusq; māsura, ceterē proinde Riū-
altū, vbi extremis reb⁹ tuta fuisset publica mai-
estas, insigniri debere, in quo futuris ducibus fed-
stabiliret. cōfendire in hoc multitudo, & iā tribunū
relaturi erāt de nouo principē creādo: nā Obelerij⁹
& frater, tanq̄ maiestatis rei, pro dānatishaberī, qui
sua sponte ad Gallū p̄fugissent. Fuerūt qd miror
a quibusdā p̄remissimū Jq p̄deret Valēntinū Obe-
lerij & Beati fratres, reip̄ præfuisse Gallici belli tpe, q̄
ex Metamauco in Riūaltum cū suis popularibus
trāsmisisset sub Pipini aduentū: quod si fecerit
aut illū nō ducē fuisse fateri oportet, sed ducis vice
functū, aut per id tēps extinctū, quo cū Gallis est di-
micatū. Sed vt cūq; res habet, Obelerij qd satis con-
stat p̄p̄nquinā multæ alioqui erāt illi & fratri ne
cessitudines, diu multūq; conati sunt p̄ p̄p̄m impe-
trare, vt ille & frater i pristina dignitatē restitueret.
Cæterū, quū Obelerij nomē ob insolens regimē, et
quia Gallici sanguinis duxisset vxorē, maiore fla-
graret inuidiā, q̄ vt reditus imperarij possit, eo de-
scensum est, vt Beatus restitueret, cuius fama multo
erat popularior. Vt quia satis apparebat fore, vt
si is restit⁹ esset, breui reditū cōficeret & fratri, id
quoq; teneri nō potuit. Tētauit Obelerius absens
Caroli cōmendatione per Nicephorū restitui, cui
ob recens meritū (nā Veneti eius classe fuerant Gal-
lico bello adiuti) nihil ciuitas videbatur negatu-
ra, estq; legati noie vt supra fuit memorat⁹ ex Gal-
lia Bizantiū missus. Sed nequid apud Nicephorū
gratificari posset Caroli cōmendatione, tenuerunt
hoies aduersæ factionis, vt publice Bizantiū mit-
teretur, qui oibus Obelerij conatibus iret obuiam.
Instabat interim qui nouū principē volebāt, vt tri-
buni de noua ducis electione ad multitudinē refer-
rent, estq; populus his verbis rogatus, quia Obel-
erius & Beatus superbe & iniuste ducati admistrarunt,
& cū hostib⁹ senserūt, placet ne vobis vni Ve-
neti nouū ducē creāt⁹? Est inde certat⁹ inter tribus
nos, Antonū Metamaucē Obelerij & fratris cau-
sam tuente, cōtra oppugnate Timotheo Riualino
cuius sententia, quia tutior visa est, publicæq; li-
bertati cōducibiliore, decreuit est vt nouus dux crea-
retur. Nec ita multi deinde dies intercessere, quibus
reçtū decreto Obelerius Bizantiū relegat⁹ est, lderā
Beatus eius frater, q̄ minus erat inuidiæ proximis.
Dux creatus est Angelus Partiacus: ac tum demū
dualis sedes quæ ad id tēpus fuerat vagata, multo
auspicatius q̄ ab initio Heraclie, aut deinceps Me-
tamauci in Riualto constituta est, anno humanæ
salutis

Lothari⁹
cōsors sic
imperij.

Angelus
Partiac⁹
dux.

salutis ostingētesimo nono. Dati sunt nouo duci duo annui tribuni, q̄ cū eo cās iudicārēt. Fuit Particiacus hō solerti ingenio, & ad rēp. administrandā in primis idoneo, nā praxerēt q̄ Heraclia, vñ origi nē trahebāt, inflaurauit quo cōtigit vt a nouo ope ciuitas sit noua nuncupata, Popilia quoq; eo duce coli cōpta est, vt quidā tradunt. Et hęc foris, in vr̄ he ducariam domum extruxit cum foro, vbi nunc vītur aureo tēplo accubās augustinior facie q̄ fuit vetus illa, nec em̄ is fuit ab initio, vt credere par est qui & hodie fori ducarięq; domus apparat. Quid q; ip̄sa ducū sedes quę quīntodecimo ab hinc an̄ no fortuito igni deflagrauit: multo sumptuosior in flaurata est q̄ antea vīserat. Ceterū quę sit tanta molis forma, & ex qua materia non grauaemur hoc loco explicare, nisi in rebus Venetis, & mox in libris quos de Venetę vr̄bis stitu scripsimus, abun de a nobis praefata res esset. Fuit Particiaco filij duo, Ioannes & Iustinianus. Is ad Leonē imperato rem missus a patre, quā ob causam auctores quos se quimur nō tradunt, perhumane, quod satis cōstat, acceptus est, ac varie ornatus. Ceterū dum Iustinia nus pcul abest, Particiacus interim alterū sibi filiū collegā instituit. Iustinianus domū reuersus, adeo iniquo tuliranimo id factū, vt neq; officio neq; pre cibus hortatu ve amicorū villo, ad conspectū patris venerit. Nec senex diu tulit optatissimi filij deside rium, Ioannē abdicat, qui quō paternę maiestati haud cessurus videretur in administratione inhibē da, populū parere cōegit. Iustinianus itaq; & An gelus Iustiniani filius, a Particiaco duce collegę asciuntur. Ioannē quī cōtumelię impatiens par rum quieturus putabatur, populū Constantino polim relegauit cū coniuge & liberis. Auctus est Particiaco duce Riualtus nō tantū ducarię sedis maiestate, foriq; adificatione: sed Leonis Constan tinopolitani imperatoris munere, sacrorum etiam cerimonia. Misit Leo publicę Venetias Zacharię corpus cū parte sacratissimi crucis, ac dominicę ve stis, & alterius q̄ Deiparę fuit virginis q̄ Particia cus princeps nouo intulit templo, quod Zacharię noie statuendū curauit. Seueri & Laurētij ades i ge minis infulis ad eū dē Particiaci referūt. Est & Olio uolense phanū per idē tēps extructū & dedicatū, vt ānales quidā habēt, nec per hos successus oia Particiaco secūda fuere, nā & a primoribus ciuitatis i eū coniuarūt est, sed capitis cōiurationis supplicio affectis, ciuiliū ille mos breui resedit. Sub idē tēps vt qdā tradūt, Vlricus Aquileiensis antistes, circa Gradū cū pre sui cleri & regulis quibusdā Carnicę ore capē est a Venetis. His Vlricus audacis cōsilij socij vsus, Gratū hostiliter iuaferat. Est Carnorum litoralis ora ab irato Veneto populatione fēda ta, & aliquot in his locis opidula expugnata. Dis missus est Vlricus incolomis cū suis, sed certa lege, vt taurum, sues, & triticeos panes tributū noie miteret quotannis Venetias, totū id schema annuis lu dis hodie representatur in Marciana area, sub dies Carnipriuij. Princeps cū bona parte patris spectaculo p̄sideret. Et hęc domi forisq; Particiaco principe cuius administratio annos habuit duodeuiginti. Fuit idē a p̄tis iteritū dux Iustinianus intercepto credo imatura morte filio. Is Michaeli p̄tatori cui? supra mentio habita est, gratificaturus auctor fuit Venetis vt classem in Saracenos strueret, q̄ constan tinopolitani res imperij, quō alibi, tū circa Sicilia grauitate infestabat. Ceterū siue hostis nō fuerit res pertus, siue inhiberi nō poterit, vtrūq; em̄ tradit, classem redijt, & Sicilia multis est cladib; affecta, sed in eo felicitur Iustinianus, q̄ dum rēpū. teneret, diui

Att. pu blicū ex plum.

Particia ci opa.

Iustinia nus dux Venetus.

Marci corpus ex Alexandria est Venetias delatū. Bo nus Metamaucēsis & Rusticus Torcellanus Alexā drinę nauigationi assueti, a Staurario Aedituo & Theodoro sacrorū ministro, ex veteri sacratio oc culte acceptū & in naues translati, Venetias deuē lerunt. Excepit venerabū dē ciuitas euangelicę cor pus, rēplūq; illi statuit, inter vnas ducarię & Theo dori edē, quā Narfes de Gothos manubijs statuit. Locū Iustinianus cepit, sed Ioānes eius frater q̄ post illū dux fuit, rēplū erexit. Fuit verus illud phanum neq; amplitudine, neq; facie perspicuū, datus tū est illi ab initio primiceri? & q̄ cū eo sacris operarent. Sacratissimū corpus aenea capsā clusum, colūna re conditū marmoreis lapidib; cōpacta. Id cōditorij duci dūtaxat & primicerio est ab initio creditū, tā ta a principio fuit cura ciuitatis eius rei tuendę cer tissimo p̄sagio eorū, q̄ secuta sunt, vt rei Venetę su ma in p̄petua diui huius foret tutela. Habuit Iustiniani principatus annos circiter duos. Ioānes eius frater illi successit, erat is Iustiniani rogatu ex Con stantinopoli quo ferat publice relegatus, a populo reuocatus, atq; a fratre collega ascitus. Sunt q̄ scri bāt eo biēnio quo Iustinianus reip. p̄sūt, Venetos in Michaelis iperatoris gratiā, classem valide intru ctā, aduersus Saracenos q̄ Sicilia iuaferat, missisq; adijtūq; sub Venetorū accessum Saracenos insu la excessisse, dubiū quia iā p̄p̄da expleti essent, an q̄ non solū Venetā classem, sed ex tota Italia auxilia adesse veriti sint. Alj Ioāne nō in Iustiniano p̄cipie eā classem instructā ferunt. Ceterum siue hoc siue illo duce Veneti ad bellum profecti sunt, infecta re classem reuera est, vt paulo est super? demōstratū. Miror Blōdū scribere hostes ad famā Venetę clas sis p̄festim insula excessisse, mox paulo velur oblit? eorūq; dixerat, nō multū diuerso loco p̄grauatibus (ing) Saracenorū opibus in Sicilia Venetę classem nō est aucta cū hoste cōgredī, proide infecta re se do mū recepit, q̄ nisi cōfessim ex Aphrica hostē reuer sum intelligat aliq; prius dico q̄ Veneti inde vela fecissent, nouoq; apparatu eos territos, fides Blōdo cōstare nullo modo pot, aut certe ita accipiedū, vt bis missa sit classem, a Iustiniano primū quę Barba ros sola fama insula cecerpit: inde Ioāne eius fratre rēp. tenēte, q̄ pualētib; cecerpit opib; Vene p̄lio inde abducta sit. Erat p̄ id tēps quo hęc fines sic bāt, Paschalis p̄uifex maxim?, quo sedēte Bernar dus Italie rex, q̄ vt supra est significatū, Pipini Ca rolo magno geniti fuit filius, paucorū antistitū ci uitiq; seditionorū impulsu, a Lodouico cui? erat im perij, defecit. Ciuitates & p̄p̄os quosdā in sua coe git verba iurare. Lodouic? ira accessū illico sub du cibis mittit in Italiam exercitū ad nouos Bernardi motus opprimēdos. Sub Alpib; dimicatū est, supe ratūq; Bernardus ac captus ad Lodouicū p̄ducit, auctores defectionis statim a pugna necati sunt. Rex Agsgrani Lodouici iussu capitali est supplicio affe ct? Quicūq; e clero cū eo senserāt, frequētī antistitū cōuētū dānari in reliquū vitę relegatur, cōp̄ressorq; per hęc Italiae tumultus, verius q̄ bello, Lodouicus Saxonibus qui vt spe alias ab imperio defecerāt, bellū intulit. Viromachū eius gētis tyrānū, Saxo nię is regnū affectabat, i plū dēfēdere aufum in terfecit. Post Saxonū cū bellū quod breui a tyranni interitu resedit, misit Lodouic? Lothariū filiū quē Bernardo sublato Italiae regē declarauerat, ad Pa schalem pontificē, a quo de more inunctus est, atq; Augustus appellat. Nec post Lotharij in Italia ac cessum multo quietior fuit ips? terrę status, sed affi dus motib; alj sup̄ alios res eo processit, vt iā Ro ma & ceterę vr̄bes nō pauca numero ad defectio nem

Ditmar ci corpus venetias deferunt.

Venus di ui Marci condito rium.

Bernar dus rex a Lodouic co deficiit

Bernar dus capi tali sup plicio affi citur.

Lothari rex Italiae

nem spectare, quib; malis vt tui? Lothari? occur reret, in Gallia cōcessit, primus Italiam repetiturus. Interea Theodoris Priuicerius & Leo Nomēlas tor luminib; p̄ seditione orbati Romę interficitū, estq; Paschalis p̄uifex ifamia resp̄sus itaq; noui illi? motus caudisq; auctor fuisse: quā p̄uifex calūniam cōiectura, rōnibus, solēniq; iuramento, celebra anci stitū cōfensū diluit. Acceptit Lodouicus satisfactio nē, rescriptū tū p̄dissit, videret ne deinceps seditio ex re incerta oriretur. Vr̄bes ad hęc Hetrurizę decla rauit iperij esse, Aretū, Volaterras, Clusiu, Fluēti riam, quā Carolus pater istaurasset, Pistoriū, Lucē, Pisas, cetera Hetrurizę Romane addixit ecclesie, ad fecitq; noiatim, quod mirari possis, Perusā, & vr̄ bē veterē, quasi nihil ad Hetrurizę pertinere, & Tu derū in Vmbria, totā Flaminia citra Apeninum, cū Raufnē Exarchatu, & vt i signi fuit pietate, cū de mū Paschali p̄uifex cōcessit, & omni pontificum posteritati, vt quē vellent ep̄m legerent, quō ad id tēps imperator de ea re consuleret. Bibliothecarius p̄didit id ius ab Hadriano attributum Carolo, vt a Lodouico restituit id potius q̄ datum p̄uifex videri possit. Paschalis multa sanctorū corpora te mere sepulta honest? tumulauit, nexos alieno aere sua pecunia soluit. Tēplū Praxedis funditus euer sum ab ipso restituit ac dedicauit. Statuit & Cęcilie sū multo augutū, inculcūq; diū ep̄m Valeriani cui nupit, corpora Tyburij & Maximī martyri, Vrbani & Lucij p̄uifex. Restituit & Deiparę pha nū ad presepe, vetustate cōsumptū. Fueruntq; hęc Paschalis opa, per q̄ cęlit meret, anno q̄ federe ce cerat septimo vixit magno acto desijt in humanis esse. Eugenius. I. q̄ i ordine cętesimus primus fuit, i des mortui locū surrogat Lodouicus ceterior fact? de Eugenij creatione, Lothariū filiū misit in Italia, vt statū eius terrę ex p̄uifex sententia cōponeret, tol leretq; om̄ nouari rerū materiā. Peregit rite id nes gocium Lotharius, oiaq; in melius mutata. Interea Lodouicus Britanos, sunt qui Britones malimē dī cere, triperito adorus, ferebāt hi p̄ se nihil obstu re hostilē atim. XL. circiter dies eorum terrā ferro & igni populatus est, postremo obfidibus ab ea gēte acceptis, Rotomagū copias reduxit, vbi legatī a Mi chaele imperatore missi eum opperberant. Is vt alio est loco memoratū, per id tēps rerū poteratur Bizantiū vnde quadragesimus a Constantino, sum ma eius legationis fuit vt Galli imperatoris volū ras exploraret de imaginis vera ratione. Iussit Lo douicus legatos Ro. pontificē adire, eam cognitio nem dicitans potissim & cleri esse non imperato ris, cuius propriū sit ductare exercitū. Lothari? per id tēps cōpositi: Italiae rebus, Romęq; magistratibus, cōstituitis. Sic em̄ apud quosdā scriptū reperio, in Gallia reuertit. Miror proditū esse magistratus a Lothario Romę cōstitutos, q̄ res si vera est, appa ret sub Lodouico imperatore parū integre Ro. sua vos libertate. Ceterū quoquo modo res Ro. se tūc habuit, quietior erat solito Italia, quā Lodouicus imperator est? Bulgari q̄ per Danubiū ad infestan das imperij puincias cū classe Draui subijt dice bātur, maiorī tū negotio occupatus, alio bellū ver rit, siq̄ dē Haido quē Aquitanię p̄fecerat, Aufonia vr̄be dolo capta & direpta, castellitq; aliquot vali de cōmunitis, Abdecaman? Seracenorū regis auxi lia acceperat: tēuauit Gall? hōsem citra bellū ad ob sequium retrahere nec potuit. Missi p̄oide sunt in Aquitaniā cū exercitū Ardebrādus & Donatus co mites, receptaq; sunt ab his pauca ex Aufone agro loca, sed multo interim cruore. Vr̄sū inualētib; Saracenorū opibus in Aquitania, pleręq; vr̄bes ci

Cęcati.

Fluentia Carolus in itaurauit.

Potesta creandi ep̄i quan do p̄uif. data.

Eugenij pont. II.

Aquita nię mo?

Abdecamanus.

terioris Hispanię, ad eos defecere. Et Abdecaman? validā classem, Abumanis cōfanguine sui ductū, ex Augusta Haidoni auxilio misit, quibus copijs Haido vsus Barchinonēsem Gerūnensemq; agrū, insigni clade affectū, priusq; Pipini copię quē Lodo uicus ad id bellū p̄miserat, subsidio adesse potue rint. Et hęc tū alibi. Romę Eugenij? quū cetera pie sanctęq; procuraret, tū pupillorū viduarūq; rem & vitā tueri, vt iā in vulgo pauperū pater vocaret, eius rogatu captiui exulesq; ex Gallia Romam restituti sunt, vt scribit quidā, aduersis casibus afflictos, ac fortunis exutos sua pecunia iuuit. Multū præterea diūq; conatus est Siconē Beneuentanū ducē a Neo politanorū, quibus iminebat, ceruicibus auertere, læpius obrestatus vt in Saracenos arma verteret, q̄ Panormiū in Sicilia cepisse dicerent. Et ille p̄ hęc pontifex quatuor annis fuit: Valentinus Romani generis illi successit, alter a cętesimo p̄uifex, nulli priorū fecitūsd prudētia & religione. Sed veri? ve ro est oia in hūanis, quo meliora, eo minus diutur na: nā vt optimus erat eius p̄uifex futurus, ita breuissimē effluxit, quadragesimo die a sua creatio ne vita decessit. Ceterū dum sedes vacat, Sicardus Beneuentanus dux Siconis filius, nam & Sico nō multo prius obierat, Theodatū mōtis Cassini ab batē spe Grādiors pecuniā illi exprimēdę, in vin cula cōiecit, in gbus vr̄ in signi pietate, nō sine san ctitatis opinione cōsumpt? est. Gregorius ep̄? nois quartus, post Valentinū factus est p̄uifex. Sed dū hęc alibi gerunt, Veneti cū Narentanis fœdus per p̄uifex. cussere, q̄ hōim Narentani essent alio est loco signi ficatū. Ceterū gens iniurię assueta, eam pace parū ratā habuit, Venetis negociatoribus, medio mari violatis. Sub idē tēpus Particiac? dux Obelerij, q̄ nouādarū rerū studio Curictā in sulam, nunc Ve glia est, occupauerat, obfidione fatigat. Metamaucē sis pleriq; studio partium, ex Venetia classe ad Obelerij transeunt, vt populari suo reditū astrue rent. Particiacus subita Metamaucēsum defectio ne commoratus, omnia obfidione domum repetit Metamaucē in transfugari inuidiā expugnat, cap tum diripit, incēdiōq; absumit, inde classe auctā, hostis repetitus est, quē nō multo post in potestate redactū capitali affecti supplicio. Nec longo intere iēto tempore post Ioannes dux subita perditōrū ci uium p̄piratione pulsus in Gallia abiit. Carostus princeps cōiurationis iniussu populi ducati occu pat. Nec pessimū exēplum diu fuit illi inulit, opti mariū factio hōiem ex improuiso adorta, tyrannū verius q̄ ducē captum priuat luminibus, exilioq; dānat, reip. administratio tantisper Vr̄so Oliuolē si antistitū permittit est, quoad Ioannes ex Gallia sit reuocatus q̄ haud multo post reuerfus, restituitq; in pristina dignitatē, in nouum recidit discrimen a Mastalica familię viris, erat tū i Venetis apprimē nobilis Mastalica domus, ob grauissimas in repu. similitates, ad Oliuolensem adē quo sacrorū hora accesserat, cap? Ducarijs insignibus exuit, inde bar ba & capillo deonius, octauo sui principat? anno Gradū relegat, vbi moerore cōfectus, vitā cū morte cōmunit. Petrus Tradonicus Ioanni Particia co surrogatus, Pola oriundus. Ceterū Gallico rus multo Equilio eicē? Riualtrū tenuit. Is Ioānes flitium sibi collegā asciuit, cū Narentanis aliquoties infelicitate dimicat. Sunt & Veronēses per id tēpus publice adiuti ad debellandos Benaci lacus accos las, q̄ sine nauali opera subijci nō poterūt, suntq; non tantū gratiā Venetis actę, sed ampla etiā mu nera missa a Venenensibus: erāt res Venetę ma gis domi & circa continentis oram, q̄ a mari, læte, proptex

Eugenij opera.

Valentia nus p̄uif.

Grego rius p̄uif.

Att. Particiaci ducis Veneti factū.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS NONAE, PRAEFATIO.

VLLA a primordio orbis fuerunt tempora Romanae civitati magis infesta, quam haec quae superiore continentur Enneas de, quantum mille & amplius annis Romani imperij crevit gloria, ratum calamitosa haec temporum interpedo grauius afflixit, nullum tam varium in humanis rebus ludum fortuna lustrumquam, nullum magis memorabilem. Enimvero populus ille qui bellando innumeras vicit gentes, ab innumeris est demum gentibus victus, nec de vlla mundi parte victor triumphauit, cui non triumphandi materiam repederit, vt difficile sit iudicare, fuerit ne illi in prosperis indulgetior fortuna, an crudelior no uera in aduersis. Emuero ubi impune uolari coepit est Italia ab Hunis Athili ductu, Visigothi bis Romam diriperunt, Heruli occuparunt, Ostrogothi possederunt, Vandali deformarunt, Langobardi vexauerunt, Graeci spoliarunt, Galli correxerunt, Germani oppugnarunt. Nouissime ne ex omnibus terris non vltor tantae inuidiae existeret, Saraceni in mollissima mundi plaga geniti, nunc reliqua Africa, nunc ex Mauritania, cum Mauris mixti Italiam adorti, augustinissima vrbis templa ante oculos cuius tatis diripuerunt, direpta igni & ferro prophanarunt, vrbem ipsam plures dies circumcedere. Et Roma quatuor aetatum spatio tota malis defuncta est. Sequuntur hinc molliora tempora, non quia non sit saepe quom Romae, tum in caetera Italia grauius laboratum, sed quod omnia minus calamitosa, siquidem cum ipso Christianae fidei auctu creuit paulatim Romanorum pontificum maiestas, creuit & apostolicae sedis veneratio, quibus effectum est, vt & iratis principibus & gentibus alioqui infestis, non nunquam religioni fuerit Romam violare, ac ne vrbs ipsa violaretur tota Italia abstinerent. Sed pontificum quorundam moderatio ac morum sanctitas in eo multum valuit, ac quales illi fuerunt, talis fuit Romanae vrbs & Italiae fortuna. Caeterum quo molliora secuta sunt tempora, eo in melius omnia mutata. Roma pontificum cura templis, peditibus, areis, vrbis, alijsq; publicis operibus exulta, magna & multa primorum antistitum aedificia & in his quaedam arte & apparatus antiquiorum operum aemula. Nec minor foris mutatio, aliae vrbius dominatu & opulenta auctae, aliae tyrannos sortitae, multae illustres familiae ortae, multae quae illustres fuerunt extinctae. Sed haec vno loco memoranda, nunc quod testari liceat, eo alacrius est reliquos Rapsodiae huius labor hauriendus, quod haec quae sequuntur ad laetorem rerum exitum spectant, accedit huc rerum nouitas varietasq; exemplorum, quae duo tantum delectare poterunt & prodesse, quantum quaeuis alia Rapsodiae pars huius a principio potuit. Nunc eo vnde des flexerat, reuertitur stilus.

Eiusdem

Bonifacius Cyni comes

At. Bonifacii viuitur.

Saraceni Italia inuadunt.

Saracorum cursus.

Prodigia

Lotharij facinus.

FINIS ENNEADIS OCTAVAE.

EIVSDEM ENNEADIS NONAE LIBER I.

Liris fluvius.

Vexerant opulentam Mauri praedam ex Lyris ostio pfecti. Fuit is olim fluvius? recentis Larij confinium, Ceruleus quodam dictus, mox Liris, postremo Garilianus. Caeterum duplex est fama de Barbarorum discessu. Sunt qui Mauritaniam ab his repetitam scribant, in qua opinione plures video esse, ac confestim inde Italiae repetitam, alij reliqua parte inferima re nauigata: Sicilia aiunt eos, Tarentumq; vno tempore inuasisse, eoque tumultu Platina creditur Bartholomaei apostoli corpus ex Lipara Beneuentum translatum a Sicardio Beneuentano principe. Misit pfectum Michael qui Bizantium imperabat, Theodosium virum patricium cum classe, qui res imperij circa Sicilia in extrema Italiae ora tueretur. In Mauranae classis magnitudine territus, cum Venetis egit, vt classem in Michaelis gratiam ad id bellum struerent. Fecerunt postulatam Veneti nihil grauate amicitissimo principi gratificati, opulentiaq; vt tunc res erant, classem ornant, sed dum ad bellum caetera expediuntur, Michael imperator mortem obiit. Secutus inde Romae Gregorius pontificis obitus, & Lodouici imperatoris in Gallia, vt vno fere mense tres summi viri continuatis funeribus fatis defuncti sint. Sanxit Lodouicus paternae pietatis aemulus, vt qui sacris initiati essent, nulli hominum seruitio subicerentur, vt sacrae aedes suis haberent vestigia, vnde victus pararetur ijs quod diuinis operarentur, ne sacrorum cultus desereret viduis inopia. Ne sacerdos questui sese vili dederet, quippe qui nullus ipsi ordini non turpis esset. Idem auctor fuit celebri antistiti conuentu qui in annum incidit ostingentesimū trigentesimū humanę salutis, vnde de clero in vniuersum statueret, ne antistes sacrocerdos vllus lris, purpura, cocco, aut gemato anulo vteret, praeterquam in sacrorum ministerio, ne in cingulis, calceis, crepidis aurum haberet, aut argentum huic tam pio decreto abrogauit posteritas, sed quo iure hoc illi viderint quorū interest, & Lodouicus rex tam diligens pietatis custos fuit. Nec in Gregorio minor religionis cura, facris initiatus exemplo & doctrina inuuit, vrbana templa largo sumptu restituit. Diui Gregorij corpus ex veteri conditorio extransiit, vbi nunc Romae visitur. Sebastiani & Tyburij corpora ex suo vruncq; coemeterio in Vaticanum delatit ad Barionae aedem, fecit & Nouembrii Calendarij die oibus diuis solennem, Lodouici regis, vt quidam aiunt, rogatu, sed vruncq; ambigere traditur. Laudauit Rabanum monachum carmine id sacrum, qui & in Paralipomenon, & in Maccabeorum libros pie & accurate multa scripsit. Sedit Gregorius annos quindecim, Sergius huius nois. In demortui locum successit, huic quoque ois fuisse diceret, ad obsecram appellationis vocem tollendū datus est vt aliud sibi nomen optaret, mansit dein mos ad posteros, vt qui pontifices crearentur, omissio priore noie, optaret sibi vnu aliquod ex pontificum qui antea fuissent, nominibus. Lotharius ad imperij confortium a patre asertus, non tamē ab illius funere, in Italia ad vberis Mauro mouit cum Guidone Lagobardo, vt Egritarum falso scribit, caeterum is oblocinatus mox attulatur ijs, quibus cura fuit veriora confectaria vt inter Lodouici filios post patris obitum intestina sit laborati discordia, atq; armis disceptatū, rataq; Gallorum strage esse inter fratres dimicatum, vt nullo vnquam praelio post illud in Tolofanis campis cum

Veneta classis in Saracenos.

Triū principū christiani nominis obitus. Decreta Lodouici.

Gregorij decreta.

Rabanus Sergius pont.

Noismutatio.

Att. atrocem pugnam.

Athila depugnatum, sit maior hoim vrs consumpta. Ad Frontanicū apud Anisiodorenses est primo pugnatū, qua acie victus? Lotharius pugna excessit, ex Aquigrano inde cum vxore & liberis eiectus, cum Lugdunū & Viennā bellū reparaturū, actum est interim non nihil de pace, ad quā componendam, quā alij pleriq; ab alijs Christiani nois principibus in Gallia missi sunt, tum a Sergio pontifice Gregorius Rauēnas anstites, cum magno auri pondere, & multa veste serica ad flectendos regū animos. Caeterū priusquam pax vlla secuta sit, iterum aduersi inter se fratres confligunt, fuitq; posterior hęc pugna Lothario nihilo Frontanica illa felicio, ac non multo postq; hoc fuerat euentu dimicatum, pax pfecta est. Ex cuius formula Lotharij cū imperij titulo Italiae sortitus est, & ex Gallijs Romanā prouinciā, quā nunc corrupta voce Proouēzia est. Olim Narbonēsis fuit. Celsus fidei & alia Galliarū portio, quae Scaldim inter & Rhenū iacet flumina, quā nunc Lothoringia est. Lotharicus & Carolus qui de regno cum Lothario dimicauerunt. Hic cui & Caluo cognomen fuit, a Britannico oceano ad mosam fluuiū, quibus finibus Francorū regni pars multo maxima continet, ex ea diuisione adeptus est, Lodouico Germaniam celsit, & res Gallorū regū ab intestino bello per hunc modum quieuerunt. Lotharius Lodouicū filium quem regni sociū sibi acieuit, cōcessim pacata Gallia cum ingenti exercitu misit in Italia, fuit huic? aduēctus ab initio formidolosus, quod iuuenis ferocis quacūq; exercitū ducitabat, oia caede & incendio flagrabant, mox praeter oim opinionē, vrbē ingressus magna ciuiū & cleri frequentia in Vaticanū cōcessit, venientē Sergij paternō affectu, multaq; comitatu excepit: inde ad argenteas fores templi perductus, clausas inuenit, tum pontifex, si amicus (inquit) Lodouice rex venisti, par tebunt vltro tibi fores, si hostis & raptor, caue illas attingas, nisi experiri mauis quantum plus possit cœlestis gladius quā is quē homo in hoīem stringit. Hic quū Gall? rex cultorē se pietatis venisse, nō sacrarū rerū prophana torē respondisset, cōcessim fores partere, fuitq; Lodouicus paucis diebus Romae, quibus rex Italiae est a Sergio inuadunt, sed quā multa licetiose fierent a millibus qui in suburbanis erant locis, nā & pecora distrahantur, succi debantur, lege res pabula equorū, pro magno habuit negotio Sergius oia Lodouici desideria explere, vt cū exercitu procul inde abiret, idq; breui cōsecutus magnā ex ea re laudē cū gratia repouit. Etus opera tradunt rēplorū restitudo, hospitalis domus qua principibus apostolorum sacrauit. Desijt Sergius in humanis esse, anno tertio sui pontificatus, Leo quartus hoc noie sit inde pontifex, in Leonis tēpora Platina memorabile illam Theodosij & Venetorū in Saracenos trahit expeditionē, plures tamē in Sergij pontificatū reuēcti. Caeterū quocūq; pontifice res gesta est, Venetū quod satis cōstat, sexaginta nauū classem ad id bellū struxerunt, quapropter Tradonicus princeps Protospatharius imperatoris noie est a Theodosio declaratus. Datus est honos & Ioanni Tradonici filio, quē sibi collegam pater cooperauerat, vt Blondus scribit. Veneta auct? classe Theodosius, perpetuo cursu ex Veneto litore est in Calabria delatus, Obfidebat tum forte Sabas Maurorū rex Tarentū, quō audito hostiū accessu, fuit quā validae classis famā timuerit, fuit timere videri voluerit, vt hostem ad certamen traheret, soluta obfisione vitabundo similis concessit in Coroniarē sinum. Nec multo post eodem loco dimicatum, fuso fugatoq; Graecorū cornu, mox Maurorū visio Venetos, quā Cōstantius pugna iniuere, versa est. Hic pauci a tam

Lotharij portio.

Lotharingia.

Lodouicus imp.

Lodouici ad vrbē accessus.

Fores susbuto paritent.

Leo. iij. pontifex.

Tradonicus Protospatharius.

Venero
rū clades

ci a tam valida classe circumventi partim cæsi, partim fluctibus mersī, ad vñū Veneti eo prælio perierunt, extra numerosa classe, ne vna quidē nauis super- fuit. Est pugna hui⁹ auctor, præter Venetos annales & Bonitendii scribā, extermorū Forluisiensis Blon- dus, quo magis miror Platina omni Venetorū mē- tione suppressā, Theodofij tantū meminisse, q̄ me- dio prælio egressus fudog occupavit. Bonitendus auctor est prius circa Crotonē cū Mauris dimicātū, q̄ illi Romā petierint. Sed quæ fuerit aliorū opinio supra est aliunde diditū. Saraceni ea victoria elati, Ionij ora celeriter enavigata, Delmatia decreto pe- runt, huius terræ oram quā populabūdā legerēt, ad Venetariū nauis famā, quæ Syriaca erant merce ho- nufte, in Tergetimū sinum celeri cursu deferuntur.

Recens
clades.

Naves adepti diripiunt, negotiatores & socios na- uales remigescq; odio Veneti nois ad vñū trucidāt. Hinc digressi Italiae repetunt, Anconē vi capiunt, caprā diripiunt, & incendio absumunt, pauci oppi- danorū capti, cetera multitudo media trepidatione dilapsa, in mediterranea refugit. Lotharij & fratrū discordia in hac mala Italia incidit creditum est, vt Gallia regibus intestino bello occupatis, auri sint Mauri liberius euagari. Nec id bellum magis Italiae calamitosum fuit q̄ Gallia. Nam præter in- gentē vim hoim, q̄ duobus prælijs consumpta est: Normani & ipsi Gallorū regū dissidio fratri Roma- ni regis sui ductu per Ligeris fluminis ostia Aquita- niam ingressi, eam terrā tæde populantur. Cæterū quū nemo presentī iniuriæ irer obulā, licentiosius euagari, Hierā insulā, & cū Hierā sacra aliquot loca diripiit & incendit, Ingressi den interiora Gallia: Burdegala, Sanctona, Parisios, Turoniū, Nouio- magū, Aurelianos, Pictaunos et cū his alias plerascq; vrbes, nihil obsecuri nois, pergo insularū qui fero- ces, insigniter affligunt. Debellabat per id tempus Britannos Carolus cognomento Caluus, de quo haud vno loco diximus, discussisset q̄ is haud dubie Normanū bellū, subito occurru nisi veritus esset ne Britannii abeuntī sibi a tergo insisterēt, atq; ita du- plici bello impari medio opprimeretur. Nec Nor- mani diu sunt in vrbus, quas ceperāt, cōmorati, quin Aquitania repetita eam terrā cōstituit sui reg- ni sedē, Caluus interea Britannicū bellū conficit: Homeuio eius genitis rege, cū filio duplici prælio victo atq; interfecto, potiusq; per hæc victoria Le- mouicæ rex vrbs inungi voluit, domūq; victorē reduxit exercitū, loca Gallia: ab Normano hoste re- cepturus. Sed cum hæc in Gallia geruntur, Leo erat Romę pōtifex, Romani vir generis, i quo fuit illud euangelicæ historiæ, vt serpens a sum, quū opus esset, & colūbæ simplicitatē imitaretur. Huius ope- ra sunt marmorea sedilia in vestibulo Lateranēsis atrij, solariū a Leone tertio inchoatū. Idem instituit ne proprianus præbiteriū ingrederetur, sacrorū hora, estq; Leone pōtifex terra sæpius mora, pauco- rum dierū spatium, & ob eā rem auertendā irā numi- nis frequenter est in vrbe supplicatum. Basiliscus qui ad ædem Lucie fornice quoddā stabulabatur, huius precibus ad Orpheā pulsus est. Tanta fuit in viro sanctitas, extinxerat pestis illā plurimos mor- tales afflatu, & signo crucis, quo nihil est potētius, id malū ferunt extinctū. Sed q̄ Basiliscus sit Romę natus, miror equidē, quū sola Cyrenaca Aphricæ id malū gignat, si Plinius verus est auctor, duodenū digitorū longitudine, capite candida macula in sinu- gni, vnde nomen illi forte datus, eius sibilo fugan- tur serpentes, celsus & erectus medio incedens, nec- cat frutices, duxaxar afflatu, exurit herbas, rumpit faxa, rāta vis illi est, vt equo interfectus vi veneni

Norma-
ni Aquit-
ania po-
pulantur.

Carolus
Caluus
Britanni-
cos vin-
cibello,
Leo et cū
decreta.

Basiliscus
Romę ex-
tinctus.

Basilisci
forma.

per hastā infusi equū & qui in equo sedebat, perez- misse proditur. Mustellarū virus huic pesti extriale est, solaq; tabe ab his conficitur in cauernis, adeo nihil natura esse voluit sine pari, necatur incrim & Mustella illius odore, moriunturq; simul, sicq; naturę pugna conficitur, sed quoquo modo pestis illa in vrbe extitit, circa octauū calendis Septēbris sublata est, q̄ dies mansit in posterū solēns ciuitati celebratūscq; multis annis ad ædem virginis extra vrbe, q̄ nō procul fuit a Laurētij phano. Sunt et alia diuorū tēpla ab Leone exculta quū marmorū incru- statione tū museo opere, portas vrbs & muro verustate collapsos restituit. Turres & propugna- cula a fundamentis extruxit, & in his duas circa Ty- berim læua dextraq; intra Ianiculū & Auētinum, ne fluuio subuehi naues possent ad vrbs direptio- nem peruefugauit quatuor Coronatorū condito- riū, quorū templū sumptuosius instaurauit, ipsoꝝ corpora Sēproniani, Claudij, Nicolatri, & Casto- rij sub ara maxima cōdidit, intulit huic sacratio Se- ueri ossa, Carpophori, Victorini, Seueriani, Marij, Felicissimi, Agapeti, Hippolyti, Aquilæ, Prisci, Aquini, Narcissi, Marcellini, Felicis, Apollinis, Be- nedicti, Venācij, Diogenis, Liberalis, Festi, & Mar- celli. Adiecit & Proti caput, Cæciliæ uisus, Alexā- dri, Xisti, Sebastiani, & Praxedis, & Leo tot diuorū corpora, vnum in locū reposuit. Cæterū dum sedū lo hæc curat industrius pontifex, ecce trepide nūm- ctatur Maurorū classem aduenare, consilio oppu- gnandæ vrbs. Fuerit ne hæc classis illa, q̄ post Cro- toniatē pugna circa Delmatia & ora superi maris est non nihil euagata, moxq; ad inferi descendente, an alia recens ex Aphrica profecta, nō facile dixē- rim. Leo pontifex, quod liquido traditur, cū arma- ta vrbanoꝝ manu Ostium descendit, hic hoste in lit- tus egredientē prælio excepturus, oēs in pugna itū ros cōfessione facta, capere Eucharistiā iussit, ipseq; his verbis est numē affatus. Deus cuius dextera Pe- trum ambulatē in fluctibus ne mergeret erexit, & alterū apostolū tertio naufragantē de pfundo ma- ri seruauit: Exaudi nos propitiū ad concede, vt ho- rum meritis hæc piori manus aduersus tuæ fidei hostes dimicatura, tuæ maiestatis dextera roboret, ac validior fiat, vt parto de his triūpho, nomētū cunctis gētibz sanctū sit & gloriofum. Taliaq; aut certe simili præcatione vsus, in signo crucis iussit suos manū, cōferere, nā hostis in cōspectu erat. Nul- lo vnq; tēpore vrbana multitudo alacris pugna inij, vt non ad dubiū pugna euentum, sed ad cer- tam victoriā mitti videretur, pugnatū est nō nihil equo Marte, fuitq; interim cruentū præliū. Postremo fusi sugariq; Mauri, et ad naues cū multa cede cōpul- si. Inges hostiū numerus, alij alio casu perire, mul- ti quidē capti, quorū pleriq; sunt circa portum, ad aliorū terroꝝ, laqueo suspēsi, sed inuito pontifice, qui vt mīti erat ingenio a captiuorū nece abstinē- dum censebat. Pars itaq; multo maxima est Romā perducta, publiciscq; operibus attributa. Enimvero his operantibus Leo multa restituit templa, quæ ipsi suis incurfibus Mauri diruerāt, cinxitq; moni- bus Vaticanū, vt tūcū hostiū esset tēplū ab omī hostiū iniuria, appellauitq; a suo noie Leoninā vr- bē, idq; restata est marmorea tabula quæ supra por- tam affixit, fuit id opus sex ferme annosq; dataq; est noua vrbs Corfisi habitāda. Hos Saraceni Mauri ex Cyro insula deiecerāt, assignatūq; viritim ager, quē coleret, tēplum Deiparæ virginis in via noua Leonis opus arbitratū sunt quidā. Ferunt & turrim in Vaticano ab eo conditā, quæ pontificiæ domū tēploꝝ imminet Barionæ. Argenteas tēpli fores, quas

Leonis
pōti. opa

Corona-
ri quatu-
or.

Mauroꝝ
terror.

Leonis
oratio.

Mauri a
Ro. vici-
cuntur.

Leonina
vrbs in
Vaticā-
no.

Att. aīad
uefionis
causam.

quas Saraceni sustulerāt, restituit, Anastasū supre- mi ordinis antistitē damnauit, reiecitq; ab ecclesia, q̄ contra canonicū institutū quinq; annos parro- chiam nō adijisset suā. Ex Cyro & Sardinia, q̄ iam respirare ceperāt a Saracenoꝝ incurfibus, Colonos Ostiam transferit, ob aeris in tēperie, in equetescq; hostiū direptiones, omī propemodū humano cul- tu defera. Sed q̄ magno aīo vrbe tutatus est, publi- cisq; auxit operibus, tanto quidē ac nescio an maio- ri etiā satis Lothario fecit Augusto in humanis ad- huc agent, qui Romā eo consilio venit, vt Leonē violaret, qui consilia agitare dicebatur de imperio ad Constantinopolitanos transferendo, discussa itaq; calumnia auctores tam nefarij criminis merito sunt supplicio affecti, amicitiaq; redintegrata est in- ter Leonē & Lotharium. Incidit in hæc tēpora Sco- tus vir diuinarū literarū scientissimus, is præter alia studiorū monumenta, Lodouici regis iussu Hierar- chum Dionysij fecit Latinā: suoq; affectatorū frau- de perijt, filio cōfossus, nec causa tam impiæ cædis traditur. Per idem tēpus Alidulphus rex Anglię vt in signi erat pietate vniuersam insulā voro, vt qui- dam scribunt, Ro. fecit ecclesiæ vestigalē, argēteo nūmo quotannis domesticatim collato. Obijt Leo sui pontificatus anno octauo, Io. Anglicus huius nois septimus siq; de pōtifex, fuit is Maguntiacō oriundus, estq; multis artibus dignitate adeptus. Si quidē mulier virilem mentis sexū, vīrū quendā im- pense doctū, cuius consuetudine tenebat, Athenas secuta est, hic ingenij facultate, assiduāq; opa in tātū pfecit, vt pcedente tpe Romā pfecta, interpretatō & disputatō oim longe princeps haberet, estq; ex- ce re tātū illi fauor cōciliatus, vt ex Leonis decessu pontificatū sit facile adeptus. Cæterū domesticis ser- uicōcubitu pugnans facta, vterūq; in pōsticā domo mar- mora sella, circa medium inanis, qua nouus pon- tificex continuo ab eius creatione residet, vt sedentis genitalia ab vltimo diacono atrectentur. Platina, qui parū sincera fide putat hæc, q̄ de Ioanne pon- tifice traduntur, esse ad posteros pōtra, quoniam a scriptorū autoritate laborem, quod ad marmoreā sellam atinet, negat rem in eum vsum qui vulgo traditur, ab initio questā, sed vt qui pontificiū des- cus in diplicitate, per eū locū, in quo primū resedit, admonetur suæ fragilitatis, q̄ non desit sit ho- mo, qui natura cogitur desiderio ventris obtempe- rare, & Job eam rem sterco. ariā vocari, sed vt cunctę hæc tradita sunt, diui Vincentij corpus, quod satis constat Ioannis huius pontificatu, ex Valentia, ci- terioris Hispaniæ vrbe, in Albiensem pagum co- mæte Gallia: furto est translātū. Lotharius impera- tor, iam grandis natus, monasticū fecit vitam, im- perij Ludouico filio per manū tradidit. Hæc Plati- na. Blondus significare videtur eodē prope tpe Lo- thariū abdicasse se imperio, et Ludouicū in Germa- nia extinctum, sicq; Carolus pcessit a Lotharij exitu inperio potius. Sed hæc aliquid postea se- ruit ab. Benedictus pōtifex Ioannis furrogatus est, ter- tius ab eo qui primus id nomen tulit. Ad hunc Lo- douicū imperatoris legati venerūt vt ratū illi face- rent dignitate a clero & populo decretā. Tēpla ve- rustate collapsa restituit, auxitq; diuorum donaria.

Scoti vi-
ri doctis-
simi cæ-
des.

Io. VII.
pōtifex.

Turpis
Io. pont.
exitus.

Ver⁹ pō-
tificæ vs-
de se.

Benedi-
ctus pō-
tifex.

Sanxit ad hæc vt Antistitibus summi ordinis vita defunctis, pontifex cum toto clero celebraret exequias, seruauitq; hūc more quoad vixit, vt eiusmo- di funebus libens interesset, circuire ægrotos, ale- re egestate pressos, pupillos & viduas ab omni ini- iuria regere, atq; per hæc cœli promeritus voto des- cessit, quā nouo fessit duos & dimidiū. Nicola⁹ primus inde pontifex fuit, ceteris mus octauus a Ba- riona, tam ab omī ambitione alienus vt ex Vatica- na larebra abstractus, inuitus restitantiq; in Latera- nense sit atrij perductus, sedq; pontificia locatus. Sed dū hæc Romæ flunt, Leone primū, mox loāne & benedictū pontificibus, Veneti duplici clade a Mauris affecti, ne domi quidē fati tui, ab externa iniuria fuere, Narentani aduersi illorū rebus fero- ciores facti, Capulas vsq; pedebūdū processere. Sedit id oppidū ad Limentis fluminis ostium, a pro- ximis locorū accolis conditum, Hunicotumulus Cōcordia electus. Per id tēpus aurt certe non multo post, Benedictus pontifex Venetas apulij, vt Bo- nitēdij scribit. Causam pfectionis hui⁹ nec ille po- fuit neq; apud alium relata inuenio, quū ne Roma quidē pōtifex egressus dicatur. Adijt Bonitēdus inuississe eum ædem Zachariæ, quo postea ex vrbe miserit Pantracij & Sabinę corpora, Agnetis Mau- rocene rogatu, virginū huius loci maxime, Fuitq; res Veneta p id tēpus nihil domi quierit q̄ foris ciuili discordia iactata. Tradonicus princeps q̄ plu- res annos tēpu, administratū, quum sacrorū hora Zachariæ phanū inuiseret, subita ciuim conspira- tione interfectus est, defensa est principis vita non nihil ab apparitorū manu, qui a coniuratis in du- carium ppulli, triginta dies locū aduersus ciuū vo- luntate tutati sunt. Demū publica fide accepta in æquum descendere, triūuiri creati sunt, qui de pa- ricidis quæstionē haberēt, ac de sumptibus iudica- rent, deq; his cognoscerent qui in ducariū secessio- nem fecissent. Parricidæ alij in Gallia, nonnulli in Graciā relegati, quidā indemnatū adhuc multitu- dinis incurfū cæsi sunt. Vrlus Grugnarij coniura- torum vnus a dæmonibus vexatus, mirabili crua- ciatu perijt. Principis ministri, qui secessionē fecer- ant, quā non sine ciuitatis motu id fieri contigit, partim extra Venetos fines electi sūt, partim in Popilia relegati. Distat is locus a Riualto quinq; milia passuum. Hi oim primi inhabitare ceperūt, mox procedente tēpore res acta est. Genuens bel- lo interdidit. Scio ab alijs in aliu tempus reijci pri- mam loci originē. Vrlus Parriciacus dux inde crea- tus est, quintusdecimus a Paulo Heraclienti, qui in Venetis primus eam fuit dignitatem adeptus. Vrl- so auctore cum Narentanis & alijs qui piraticam ex- erebant Veneti pacem sanxere. Idem princeps Sa- racenos vicit, qui vigesimo post anno q̄ cum Sa- ba Mauro circa Crononem parum feliciter fuerat dimicatum, ex Alexandria profecti Creatam insulā occuparunt, inde in Delmatia & Histria classe de- lati Gradū circumfedere. Hinc subito Veneti ducis accessu hostes depulsi, nauibusq; repente eductis, in altum abiere. Fuit annus ille quo Saraceni in in- tima Adriæ loca penetrarunt octingentissimus hu- manæ salutis quintus & sexagesimus, si recte colli- guntur quibus curę fuit tēpora in ordinem redige- re, non defunt q̄ scribāt cū Barbaris circa Gradum dimicatum, quo prælio Io. Vrlus filius strenuū præ- ter cæteros nauauerit operā, quo viritus rudimen- to collega fit patri datus magno populi consensu. Est & cū Narentanis eiusdem ductu triginta nauū classe dimicātū, vaftauerant illi aliquot Histria: lo- ca, scæda populatione, sed cur pro Histris Veneti

Benedi-
cti pont-
ificas.

Nicola⁹
primus
pōtifex.

Tradoni-
cus prin-
ceps iter-
ficatur.

Saraceni
Gradu de-
sticiunt.

Græci Venetorum munere cæpanis videntur.

Att. ex. pl. in Bulgaria regc.

arma induerint, quum eorū ditionis nondū facti essent, Bonitendius qui est illi? pugnae autor, non scribit. Suspiciari libet secundū Histriae fines pacis prædonū excursu res Venetas violari contigisse. Fuit qd' ad Saracenos attinet Veneto principi Gra denfis illa pugna magno honori apud Basilium im peratorē, cuius est postea Protospatharius factus. Cæterū Venetus gratitudine animi & officio cum Basilio certans, duodenas magni ponderis, artificij cingē nō vulgaris, dono ei misit cæpanas. Sūtq; Venetorū munere tum primū Græci cæpano aere vsi & vsus per hæc annos. XV. Ill. rēp. domi feliciter administravit. Inciderūt initia principatus hui? in extrema tēpora Nicolai pontificis, quo sedente tri duo in Brixienfi sanguine pluisse ferunt, & in Gal lia vis ingēs locustarū orta senes pedes habentū. Quacunq; impetu ferebantur fœde oīa populari, donec ventorū impulsu in Britannicū oceanū pro pulsæ fluctibus obruta perierūt. Icit enectas ocea ni æstus in litorea, fœtor ingens aërem infecit, cor ruptoq; terrarū tractu tetra pestilētia secuta est. Tyberis quoq; prodigiose vrbem inundavit, tota fere Roma est in hirsibus enauigata, furtq; aliquor loca illustria aquarū impetu disiecta. Bulgaria rex per id tēpus cum toto regno, Nicolai pontifici hortatu, Christi fidē cōplexus est Phorino hæretico suis si nibus excluso, in hunc regem insigne illud pietatis exemplū conferunt quidā, q; religionis studio ad ductus, regnum filio reliquit, ac lege vt in suscepta pietate perstaret. Cæterū iuuenis paterni immemor præcepti, breui in pristinum errorē præcepit abire, periculosus ille filij impietate, tantisq; dum flagitiū vindicat, regnū inuadit, filium in potestate redigit, re ductū luminibus priuat, artibusq; vincit, mox Albertū minorē natu regē creat, idēdem admo nens vt fratris calamitate dis eret pietatē colere, pa trum in sicutū tueri. Et Barbarus rex tam memo rabili exēplo est vsus in veræ pietatis cultu, in gen te vna stabiliendo, sed Græcorū improbitas fecit vt Bulgari, haud lōgo interiecto tēpore, a recto des fluxerint. Erat tum Nicolaus pontifex primus hus ius noīs quum in Bulgaria regia pietas domestico est illustrata exēplo, sortitus fuit is inter initia sui pontificatus plures dies Lodouici imperatoris secre tum, qui tum forte Romā venerat, longiusq; inter eos de summa Christianæ rei, deq; Italiae statu est sermo habitus. Venerunt ad eundē pontificē legatē et a Michaele Augusto ex Græcia, tuleruntq; secū calicē aureum gēmis præditum, quem in Vaticana Barione æde iussu principis rite dedicauerunt. Sed Michael haud multo post, Basilij fraude, quem con fortem habuit imperij, oppressus perijt. Romanus pontifex, vt ad eum reuertat, apostolicæ sedis vin dex Ioannē Rauennatis ecclesiæ antistitem dignis rate priuauit, is Romā accessit ad diluenda crimi na, quæ absenti obijcerētur, parere recusauit. Inter cessit inde apud Nicolaum Lodouicū Cæsar, vt ei Romā ire liceret, vbi celebrantissimum conuentu iussus est causam dicere, hic factus se maiestatis reū suppliciterq; veniam precatus, ea conditione resti tutus est, vt quotannis Romam adiret, quoad fieri posset, ne Flaminiæ antistitem vllum consecraret, nisi prius Romanus pontifex autor fieret, nec in re bus ecclesiæ quicquā mutaret, institueretve aliquid sine apostolicæ sedis permisso, ne prophana recipe ret, ne morem consuetudinēve vilā induceret, nisi quā Romanus probasset pontifex, & Ioānes his les gibus restitutus est, quas deo consiliū probauit, vt ter sit ab obus acclamati, rectum iudiciū summi præsulis, iusta diffinitio pastoris, salubris institū

tio, placet id Christi discipulis, eadem dicimus, scimus, approbamus. Rauennas antistes iuramento adactus promisit se decreto staturū. Pontifex præ senti molestia liberat, pacis autor fuit inter Lodo uicū imperatorē & Andalifitū Beneuentanū ducē iungēdā. Inde Lodouico probatē instituit ne prin ceptus vllus, ne imperator quidē, cleri cōsilio inter esset nisi quum de summa fide ageret. Cyrillus vt quidā scribūt, Nicolai huius pontificatu Clementis ossa ex Pōto Romā detulit. Morif Nicola? anno q̄ federe cœperat septimo, mēse Nouēbris, cui defun cto Hadrian? secundus surrogat, vt Quiritij gēnis, hoc demū pontifice Cōstantinopolitano conuentu Bulgari Romanę sunt ecclesiæ adiudicati, quū ali quādiu eiusmodi disceptatio tenuisset vtr? essent ecclesiæ Romanę, an ei? quæ Græci haberēt, missi sunt a pontifice ad Bulgaros viri doctrina & sancti tate insigni, qui eius gētis ecclesiæ Romanorū assi monia imbuerēt, cōtinētiq; in fide neophytas certi dua predicatione, & viri quibus res ita credita est fuerūt Syluester subdiaconus, Leopardus Anconi tanus, & Dominicus Taurinus, peregerūt illi mā data ex oīm sententia. Cæterū Barbari Cōstanti nopolitanoꝝ illecebris corrupti, nō multo interie cto tēpore, ab apostolico ritu desiuere, Alij in Ni colai pontificatū, vt supra proditū est, id factū reij ciunt. Bulgariq; inconstantia multorū postea mo loriū fuit causa, magnamq; inde distillitū ortū inter Græcos & Latinos, tenuit sedem Hadrianus annos quinque & amplius aliquid, sub eius exitum pluuisse triduo sanguine, & Gallias a locustis infestatas scri bunt quidā, sunt qui hæc quoq; ostenta in Nicolai tēpora cōferant. Sequitur pontificatus Ioānis octa uis, inter cuius initia Blōdus autor est, Saracenos q; Tarentini sinus orā populabant, prælio fusos ab Vrso Venetorū duce, hoc quoq; a Platina cōsulso est prætermisum, adeo infesto luit in Venetos aō, ob Paulū credo pontificē quē odit insigniter. Est & Carolus cognomen Caluus a nouo pontifice inuentus. Is Lodouico fratre, qui post Lothariū alī quandiu imperauit, defuncto cōfessim imperij no men arripuit, transgressusq; in Italia facile tenuit, vt de more imperatorū solēni cerimonia faceret, inde in Galia reuersus, rebulq; eius regni ex sentē tia cōpositis, breui Italiae reijt. Ferebant in quo aō Lodouici filij paternū imperiū a Carolo inter ceptū, cōparant proinde ex tota Germania ingenitū exercitū armis id dedit, vt vindicaturi & iam Italia decreto petebatur, vt in ea de summa rei dimicaret, Carolus subito terrore belli percussus, Mānū pro greditur, vt cū Italico exercitu in Tridentino saltu hostibus occurreret, arceretq; ab eius terrore ingres su germanum. Cæterum quum adhuc Mānū esset, in lāguorē incidit, cogitatione & curis grauat, vt batur Caluus Sedechia viro Hebraici sanguis me dico cuius opa paucis diebus q; agrotare cœperat, morte cōsump? est, veneno portioni in fuso. Cona tus est Ioānes pontifex imperiū astruere Lodouico Calui filio, cui Balbo cognome fuit, q; tum in Gal lia erat, primores vrbis q; rē ad Carolos fratres tra hebant, vbi qd pararetur cōperit habuere, quia al ter in habere nō poterāt, pontificē in potestate redac tum custodiri iubēt, ille vero cōtōdibus deceptis, in Gallia ad Balbū profugit, Romanūq; regē in un gū, fuitq; Ioānes pontifex apud Illū per annū. Pos tremo in Italia reuocatus a Carolo tertio Lodouici filio, q; post Calui interitū fuerat Roma cū cætera Italia potius, imperij nomen quod victor receperat, ratū illi pontifex fecit solēni cerimonia, Ioā nis acta in Gallia, præter Lodouici inunctionem, diu

Att. de cretū pro clero.

Hadria nus secū dus pon. Bulgari Ro. sunt ecclesiæ.

Att. pro digiofū pluuiā.

Io. VIII. ponti.

Carolus Caluus veneno absumit.

Acta Io. ponti. in Gallia. Flandri.

Mico.

Martin? II. pōi.

Hadria nus. III. ponti.

Att. Hadriani de cretum.

Norma nia vnde dicta.

Neustria

Clunia cense mo nasteriū.

diu Petri monasteriū in Flauiano cognita pri? cau fa multiplici partiū asseruatione Leoni ad iudica uit, q; tameris abbas esset, a Gisberto Nemaucensī anustite possessione pellebat. Habuit & ad Treas vrbē alterū celebrē conuentū, vbi qdā ad cōmunē fi dei vsum faciedī autor fuit & dedit Flandris anti stitē q; nuper ex nemoribus egressi Christi fidē cō plexi fuerāt. Nec multū inde Carolus in Italia fuit, sed Germania repetita i Normanos mouit. Lotho ringia incendio & rapinis vastantes, hos Carolus victos, atq; in arcū cōpulsos eo redegit, vt Rothia fredus eorit rex Christianū se fieri sit passus, cū Ca rolus baptisimū lauacro admouit. Inciderūt hæc q; de Caluo & hoc qui tertius est Carolus dict?, quicq; imperio post illi? mortē positus est, in octingēsimū annū salutis atq; octogēsimū, aut certe nō mul to prius posteriorūve, nā tpa vt sapius testatus sum nō refeco ad viuū. Per id ips, vt video q; bodā pla cere, Scotus floruit, clarū qd fatis cō sitat eodē tpe Anastasius Ro. ecclesiæ Bibliothecarius, Græce & la tine impense doctus. Mico diu Amadi monachus scite qudā in diuinis scripsit, Ioānes pontifex quū priuatus adhuc esset, quatuor libris Gregorij vitā est cōplexus. Pontifex inde fuit annis decē, centesimū decim? a Bariona, quo defuncto Martinus se dere cœpit cuius nō secundus, Gallus gñe, breul & ob id obscurus pontificatus, annū vnū tenuit sedē & quinos menses, quo tēpore Byzantij Leo & Alexander, Basilio orti, cōmuni noie imperitabāt, in Gallia Carolus tertius. Securus est Hadrianus cē tesimus ac duodecimus in pontificū ordine, ei? nois tertius, vt Ro. sanguinis, & v magno fuit aō cōtri nuo a sua creatione ad senatū & populū reulit, sa crataq; lege, vt res faciretur, autor fuit, ne in ponti ce creando intercederet vllus imperatoris assensus, sed vt liberū in ea re cleri esset & ppli suffragiū, & Hadrianus rem tantā est mouere ausus, quia Caro lus vt credere par est, cō exercitu aberat, Normanis cōg erat bello implicitus, Est Blondus signifi care videt, ante Hadrianū creatioē, cū ea gente, debella tum. Habuit Carolus in aō Normanicū nomē de lere: ceterū quā sine magna suorit clade fieri nō po tit, Galliaē partē vltra Sequanā fluuiū ipsi genti attribuit, q; ab ipso gentis incolatu Normanæ est postea nomē adepta. Fuerūt Norman natione Da ci ex ijs qui ad Germanicū oceanum sunt exposi ti, dicuntur & Dani a quibusdā, quū multo vterius Dautici potuerint. Hi per oceanū orā in Aquitania classe delati per Sequanæ ostiū ipsi terræ insinuatū provinciam sine militari præsidio adepi primo fœ de populati sunt, mox scpsus latrociniū repetitam nunc Ligerim, nunc Sequanā subeites, est aliquā do fœde cessi, nō prius tamē infestare desierūt, q; Ca rolus cognomen simplex cuius supra mēto fœs p incipit, quia plus nimio ei? gētis opes inualuissē, q; vt tuto his restit postet, Rolloni corū duci filia cōditione detulit vxorē, vt Christianā ample xaret fidē, attribuitq; genero eā Aquitanie partē, q; tū Neustria fuit, citeriori Britanniæ affinis, quā Rol lo recepta a noie suę gētis Normanā dixit. Norma nis septrionalis homo interpretatur. North Dauo rū lingua septrio est: Man homo. Rollo baptisimū lauacro ad mortus Rubertus dci voluit. Iussu sunt Normani annū vrbem pcedere Frægoc regibus, ne terra bello questra crederet, sed alieno beneficio parta. Incidit Hadrianū creatio in annū quintū & nonagesimū supra octingētesimū humanæ salu tis, quo tēpore Guilielmus dux Aquitanie, q; a sin gulari pietate Ph cognomen tulit, Cluniacense mo nasteriū inchoauit, magnificentissimū materię &

opis apparatus, Bernonē loco præfecit abbatis noie, attribuitq; vrbem vnde victus sacra q; erantibus exhiberet. Elbo Pictaensis comes Guilelmi hæ res testamento relicto, opus ad exitū perduxit. Obijt Hadrianus anno sui pontificatus primo. Stephanus quintus Quiritij generis est sedē inde adept?. Blon dus primū Stephani annū & nō Hadriani, vt Plati ne placuisse video, quintū & nonagesimū fuisse ait supra octingētesimū a mūdang saluiscordio. Sed quoru scunq; fuit hic annus, quo Stephanus federe cœpit, in Gallia quod inter oēs cōuenit Normani rupto federe, Dauis qui & Daci sunt, sibi in foie tate belli adiungit, oēm fere Gallia vi bellica fœ darit, Galli rei Idignitate moti, Caroli cui Grosso cognomē fuit, ignauia per se abrogat ei imperiū, regno deturbat, Arnulphū obscuris ortū natalib?, vt Blondus scribit, imperatorē saluat. Platina Ca roli neporē hunc fuisse ait, Francorū regno Carolū cognomēto simplicem præficiūt, quo haud multo post repudiato, regnū Oddoni Saxonię ducis filio deferunt, & in Gallia per hunc modū desitum est a Francorū gēte imperari, anno circiter cētesimo ab eo, quo tanta indole a Carolo, q; magni cognomē tulit fuerat questit. Cæterū quantū Francorū piete te & beneficētia, ætate vna Roma & tota Italia, ab longa malorū serie respicitur, tantū inde interfinis discordijs, sexaginta fere annis, qui continuo secu ti sunt, in oīm calamitatis genus recidit, qua tēpō rum iniuria ita oia cōcussa, & in pelus mutata, vt li terarū propemodū nomē venerit in obliuionem. Sumpsit calamitas illa initū ab vltimo Hadriani pontificis, qui Stephanū præcessit anno, exijtq; in Ioannis duodecimi tēpora, emucro præter Norma nos, qui Gallia vastarūt, ex qua iniuria videtur mi hi orta tanta rerū mutatio, quāta in humanis rebus facta est, Hunni gens Scythica, Gallicarū rerū per turbatione fracti, in Pannonia inferiorē ad cōsangui neos Hūgaros digressi, Gepidis & Auaribus ex ijs sedibus quas diu teneuerāt, pulsos, vtrorūq; terrā oc cupāt, sunt q; Hungaros ex inferiore Pannonia eis ctos existimēt, cōtinuoq; nouos Hunnos in electo rum appellationē transtulit, vt Hungari pro Hun nis vulgo dicti sūt. Germania inde populati, in Bel gicā vsq; processere, ferro flāmaq; oia cōculcantes. Eratq; hic rerū status alibi, quū Stephanus Ro. pon tifex vita decessit anno pontificatus. VI. Formosus in demortui locū successit. Miror Blondū hōc loco quū Normanicos motus perstringeret, scriptū reli quisse, ab ea gente petitū esse hostiliter Byzantium recentarū nauitū classe, vastatūq; suburbanis locis in Britannicū mare reuersos, qua sane expeditione oportuisset totā Europā tumultuari, si tam longo terrarū circūactū vt per Gallicū Oceanū, Ibericū, & Atlanticū cuncta classis in de per interna maria, per totā Europæ oram & immentis anfractus lit torū, Constantinopolim peruenisset, suspicor itaq; deceptū virum aliqui prudētissimū locorū igno ratione, vt ita rem digerat, quasi perua sit nauiga tio ex Britannico per Germanicū & Sarmaticū, in Meotim & Bosphorū, & mox inde in Ponticū ma re, quod quidā Græcorū peruafluū habuere, & in his Orpheus, cui opinioē geographicę peritissimū quicq; non accedunt, nec qd per Histram descendē runt potest intelligi quando cetera id flumen nihil Normani possiderēt, nec ad Britannicū mare Hister atiner, quo Normanicā ait classēm reuerfæ, sed vt in eiusmodi expeditione aëre illi accedo, sic libes sequor in ijs quæ de Saracenis eodē loco prodidit, oēm Italię orā per id ips ab Ancone ad Hydruntū fecus Adriam & Ionium eius gentis iniuria, omni

Stepha. V. ponti.

Quādiu Galli im perij ha buerint.

Hūnorū reces mo tus.

Formo sus pont.

propemodū humano cultu desolata, per idē tēpus Sclauorū gens, q̄ a Boemīs p̄fecta olim ad Adriā descendēta, a Sucropilo Delmatiae rege victa, Christiāna est fidē cōplexa. Magna praeterea facta est in his terris nominū variatio, nam quicquid soli iacet a caepetribus Delmatiae locis in Histria vsq; Croaciae Albæ nomē sortitū est, ab eidē cāpis vsq; Dyrrhachii rubra Croacia dicta, nunc pars illa quae ad mare obuerfa est Delmatie nomē obtinet. Nec absimilis facta est mutatio circa Byzantiū, nam quae Thracia fuit olim, nūc Romania est, q̄ inferior Myfia, hodie Sagoria, q̄ Hebrus nunc Mariza, q̄ Pruisa nūc Brussa, q̄ Triballi nunc Bulgari, quae olim Rhodope nunc Valiza, q̄ Dacia nunc Vualachia, q̄ superior Myfia nunc Seruia, hęc & alia multa numero in hunc modū se habent, q̄ suis cōplexus est cōmentarijs Martinus Segonius Nouomontanus vir Græce & Latine doctus, cui curae fuit hęc diligēter indagare. In hęc tpa quibus Sclauī Adriaci maris accolæ ad veræ pietatis cultū accessere, incidit Io. Particiaci principatus, fuit is Vrsi filius. Badouarius eius frater, quū forte ad Ioannē Ro. pōtifficē mitteretur, vt Comaclū Veneto nomini attribueret, in Rautennatiū finibus exceptus in sidijs a Marino eius loci comite, graui terq; vulnerat? Comaclū perdidit. Ceterū Marinus uictor ab eo fide de Comaclina actione deponēda, custodia liberatū dimisit, Badouarius domū reuersus breui post ex vulnere morit, nec id impune Comaclino cessit, Particiacus amatissimi fratris mortē vlturus cū valida clafse Comaclū repēte inuadit, subitacq; vi capit, in inuictū autōtē hostiliter seuit. Implicitus inde Particiacus graui morbo, permiffu ppli, Petrū alerū ex duobus fratribus qui supererant, sibi successōrē instituit mox praeter spem oim periculo seruatus, p̄ collega habuit, quo postea defuncto Vrsium sibi cooptauit, q̄ vnus fratrū oim reliquos erat, postremo vltro se principatu abdicauit. Dubiū q̄ aduersa valitudine impeditur, an q̄ sua administrationē maiori esse inuadit apud pplm sciebat, q̄ vt ruto in ea perseuerari postea amplius, abnt magistratu anno sexto q̄ reip. p̄cesse cepit. Surrogatus illi est Petrus Candianus, quo tēpore Narentani maria la rocinio scēdabant, reddebantq; in primis Adriam cum sinum Venetis negociatoribus infestum. Bis Cādiani principatu, est breuissimus fuit, sunt Narentani bello petiti, priore expeditione. Cādiano absente classis isēcta reest domū reducta, mox principis ductu, duo decim nauis classe sunt hostes reperiiti, pugnamq; est in Delmatiae ora, ad Miculum promontoriū, fuitq; res Veneta ab initio superior aliquot Narentanis nauibus primo congressu depressis, inde superate hostium multitudine circumuenta est Veneta classis, Candianus fortiter dimicans mortē occubuit, ceci dit mense quinto q̄ dux creatus fuerat, eius cadaver ab Histris subtractum, Gradum est deportatū, atq; ibi sepulture datum, ingens metus ciuitatē inuast ad tam scēdē cladis nunciū, sed maior omnino confirmatio secuta effect, nisi Ioannes Particiacus, qui se principatu abdicauerat, populi precibus fatigatus reip. administrationē cum ducarijs insignibus recepit, quib⁹ receptis tantisper se pro dūce gessit, quoad tumultu & pauore sedato, Petrus cognomē Tribunus sic dux creatus, hoc demum principē Hunni, quos ex Scythia nuper profectos diximus Gepidis & Auaribus ex inferiore Pannonia eieētis, eam terrā occupasse, Germaniā primo, inde, & Belgicam populatoz, a Gallia illa expeditione cōtinuo, vt quidam arbitrantur, sunt Italiam ingressi, alij post Lodouicū

cum Germaniæ regem, qui cum his acie conflixerat, prælio victū, supēndiumq; pendere coactum, domum rediisse aiunt, prædāq; hic deposita, Italiam imminere cepisse. Ceterū in eo Galliē motu, quo a Carolo in Arnulphū est imperiū trāslatum, quia vna res Italiam velut nauis sine gubernaculo iactari cōperant, Langobardi qui residui ex ea gente ad huc erāt, eam tēporum occasione amplexi, vt credo regni in Italia Hunnorū auxilijs instauradi, Berengarium Foroouliensem legunt imperatorē, nec gens vniuersa in id consensit, multi alio fauorē inclinantes, Guidonē Spoletanū Italiam regē creant, erupitq; hæc fauorū variatio in apertam discordiā, duocq; noui principes creati, ante barbarorū in Italiā accessum, sepius inter se hostiliter cōfiserūt, variatq; nōnihil fortuna, ad postremū Berengarius vir militaris rei scientissimus adeo Guidonis opes afflixit, vt ille tēra Vmbrig se se finēs teneret, nō vltima moliturus, nec tm bellica virtute vsus est Berengarius in iperio armis vendicando, sed cōsilio etiā & prudentia in eo stabiliēdo, scēdus cū Arnulpho icit, quo disere illud est expressum, vt vterq; alteri auxilio esset aduersus quocūq; hostes, tenuitq; id scēdus, nam Senebaldus Arnulphi filius cū exercitū venit in Italiā aduersus Guidonē, est parū ea auxilia Berengariū rebus p̄ferūt, dubiū quia h̄ quorū p̄silio adolefēs vtebat, corrupti essent pecunia ab hoste, an q̄ Italos intestino bello defatigari malebant Galli duces, viribusq; exinaniri, q̄ de summa rei decerni ac debellari. Satis constat inregro adhuc bello Senebaldū cū exercitū i Gallia habuisse. Guilielmus qui historiā eorū tēporū scripsit, autor est post Galli discessū Arnulphū i Italiā venisse, Berengomog vi capto, Ambrosiū eius vrbs comitē suū spēdio necasse, perculsaq; eo terrore Italia, ad Formosum pōtifficē, quo iter intēderat, nullo inhiere Romā peruenisse. Sed de Arnulphi i Italiā accessu incerta oia tradunt, vt Foroliuēsis Blodus signifi care videt. Platina quod ad eundē atineret, Normanos at rebelles magnis ab eo cladib⁹ affectos, inde nimio successu Gallū elatū, vana persuasione eo euectū, vt clerum palam cōtēneret, breuicq; phibit rasi consumptū, eocq; extincto reuolutū esse imperij nomen in Lodouicū Germaniæ regē, sed hunc nunq; imperij insignia adeptū. Idem rex, vt vnus oim Martinus prodidit, Italiā ingressus, cū Berengario Foroouliensi, a Langobardorū regibus oritūdo, auitumq; repetēte regnū prælio cōgressus, primo superior fuit, mox instaurata pugna, post ingētem suorū cladē captus, luminibus ab hoste priuatus est, ac tum demum imperiū quo Frācorū reges annos circiter centū potiti fuerāt, in Langobardos est trāslatū. Hęc ille, cui vt video nemo astipulat. Ceterū Arnulphus & Carolus, nō tam cito vt hi colligunt, regnare desierunt, sed in plures pōtiffices exijt vtriusq; regimē. Formosus malis artibus pontificatum adeptus (profusa enim largitione fuerat in petitione vsus) per hos rerum motus quinq; annos & dimidiū præfuit ecclie. Leuarū hanc tem porū infelicitatē Remigij Alifiodorensis fudja, q̄ scienter multa scripsit. Bonifacius Formoso successit, fuit hic sextus a Bonifacio primo, Tuscus gener, sunt qui duodecim annos sedisse scribant. Platina quem in pōtifficia historia libens sequor, sex & viginti dies tribuit eius pōtifficatu. Sequitur Stephanus sextus Anagninæ natus, adeo Formosi pontificis memoriæ infestus, vt statim a sua creatione oia illius decreta abrogauerit, oia resciderit acta, in tēpēstiuē huius infestationis causa fuisse credit vtus simulas, quā cum eo in petitione pontificatus exercuisset

Arnulphi & Berengarij foedus.

Arnulphi Romam accessus.

Lodouici ci registasus.

Gallidē sinūm perare.

Bonifacius. VI.

Stephanus. VI.

exercuisset, iam em dignitas illa coeperat malis artibus parari. Ceterū siue id fuerit, siue morū foeditas eo processit Stephanū odiū, vt habitū super ea re cōcilio, illius cadaver conditorio extractū pontificio spoliauerit habitū, prophanū induerit, p̄phanusq; sepulture mādauerit, prioribus dexteræ manus digitis, quibus sacerdotes in diuinis operant, abscissis, atq; in Tyberim proiectis. Id iure factū a se prædicant, quia Formosus contra iusiurandū Romæ & sacerdotium repetisset, quo a Ioanne octauo fuerat spoliatus. Inoleuit inde mox pessimi exēpli, vt sequentes pontifices priorū acta rescinderent, quod ad id tēpus minime fuerat factitū. Stephano pontifice, Symbaricus, vt Platina scribit, Protospatharius, ex Byzatio, cū exercitū in Italiā missus, Beneuentū tribus mēsis oppugnauit, ac postremo de ditū Langobardis ademir. Fuerāt Beneuentani sub eius gentis impuro annos trecentū triginta. Ceterum Guido dux Langobardici gn̄is triennio post Græcos inde eiecit. Obijt Stephanus pōtiffex, quū annū vni sedisset ternosq; menses. Romanus fit in de pontifex, q̄ Stephanū exōplum secutus oia illius acta & decreta pro irritis habuit, adeo a priorū pōtifficū pietate & modestia breui est degeneratum. Te nūc is sedē tris menses, ac tm dignus v̄ inter pontifices numeret, quia sedē tenuit Barione. Sequit Theodori pontificatus mox adhuc breuior priorē, vigesimo die q̄ in sacrā fuerat sedē receptus, factō defunctus est, restituit tamē priorū emulacione a die r̄ paucitate Formosi pontificis acta, fuitq; eius factiois hoibus. Sunt q̄ per hæc tpa Arnulphum in Italia imperare scribunt, in Gallia Carolū cui Simplicii fuit cognomē, Byzantiū Cōstantinus Leonis filij. Blondus Formoso pōtifficē Arnulphū Italiā perisse ait. Platina eo iā defuncto venisse significat, adeo perplexæ & incōstanter res hui⁹ t̄pis memorie proditæ. Quid q̄ ne certa quidē pōtifficū successio traditur, vt nec q̄ hoc vel illo sedere sit Rōg aur alibi gestū liquido scribi possit, sed præstat Platina sequi, hūc in pōtifficia historia in qua est præcipue versatus multo plura q̄ aliorū quencq; vidisse credere est. Ioannes nonus Quiritij gn̄is Theodoro qui secundus fuit eius nois, furrogaturis sedē adeptus primū oim Formosi pontificis causam in inregrū restituit, magna ppli parte aduersant, exitq; disceptatio illa in apertā discordiā, vt a scēdo & impio certamine non procul esse: quod pōtiffex declinans Rauennā se cōtulit, hic frequētē antistitū conuentu autor fuit, vt Formosi acta rata haberentur, insolenter a Stephano factū dicitans, qui in p̄phanis habendos censuisset, quos Formosus pontifex sacris ordinibus iniitasset. Et Ioannes per hæc Formosita acta tutatus est, quo sane tpe Hungari, vt Platina scribit, Arnulphi nomē qui volupratibus sese imerferat, & in Carolo Simplicis cognomē aspernati, a quo non multū vira hois distabat, Italiam primo, mox Germaniā Galliamq; populatū sunt. Blondus Germanicā vt supra est memoratū, Galliamq; Hunnorū expeditionē Italiam prætulit, de qua deinceps dicā, Saraceni ad hæc ex Africa Italiam adortū, magnā Calabriæ partē cepere, & iam Consentiā oppugnabant, quum eorū rex fulmine itūs cōcidit. Barbari eiusmodi casu p̄culsi ad mare delapsi, Italiā reliquere omī humana opē destitutā, diuina vis præsentis periculo seruauit. Moritur nec multo post Ioannes pontifex, anno q̄ creatus fuerat secundo, vnū in eo memorabile, q̄ vrbane seditiones quæ iam propemodū sua sponte remiserant, vt suo instinctu instauraret effect. Huic defuncto Benedictus huius nois quartus successit, cē

Att. Stephanus phani facinus inauditū.

Romanus pōtiffex.

Theodoro pōtiffex.

Io. IX. pōtiffex.

Hungarorū mor.

Benedictus III. pōtiffex.

tesimo loco ac vigesimo post Barionā creatus. Mirum est quāto oim bonarū artū obliuio, per id tēpus mortalū animis obrepserit, vt ne in pontificibus quidē, ceterisq; principibus, quicq; elucefere, quod vitā iuuare possit, nō salubria in situata, nō tēporum refectiones, nō vlla pieratis exempla, nō liberaliū artium affectationes, sed stupor & amentia quædā, obliuioq; morū inuauerit hominū animos. Ceterum non tam vicia tunc male culta est, q̄ illa ipsa, quæ per id tēpus gesta sunt, inculta & perplexæ monumentis literarū tradita, vt auctoribus eius seculi nihil minus curę fuisse appareat, q̄ vt in ijs quæ scriberentur, sibimetipsis constaret, in quo vitio sunt etiam iij, quos sequimur, præcipue in his referendis, quæ ab illis sunt tam incite, vt dixi, literarū monumentis prodita, sed quocūq; hæc aior æstimaanda sunt, Platina quod satis constat, autor est, Benedicto pontifice Lodouicū, in quē post Arnulphum trāslatū erat nomen imperij, in Italiā venisse, & Berengario circa Veronā prælio superatum atq; interfectum, sed vt libentius in hoc Platina accedo, q̄ ijs qui in alio pontificem Lodouicū casum reñciunt, ita cunctatius ob ea quæ Blondus scribit, in ijs quæ sequunt, eius fidem recipio, fuisse Lodouicū in quo defecit Francorum imperiū, Arnulphi filium, ac magni Caroli progeniem, quum Blondus Arnuphum obscuro tradat loco ortum. Sed hæc facilius norantur, q̄ in tanta scriptorum inopia, re q̄ admodū vetus, & queant corrigi. Desijt Benedictus in humanis esse anno sui pontificatus tertio circūfacto, cessit dein Leoni pontificia sedes, fuit his quintus ab eo qui primus pontificū id nomen tulit. Ceterū paucis diebus, quibus federe ceperat, a Christophoro, erat is pontifici familiarissimus & iniitatus sacris, captus in vincula cōiicitur, vbi merore confectus, quadagesimo initi honoris die morte consumpsit. Et dignitas alioquī sacrosancta atq; inter hoies suprema, eo priorum pontificū culpa venerat, vt iam ludibrio esset fordidissimo cuiq; quo apparere non ab re sepius fando auditum, dignitatē ab hoibus augeri, non hoies a dignitate, Christophorus igitur, cuius merito patria ignotatur, Leone extincto, potifficū inuast, sed rem male partam diu tenere non potuit, emisero septimo mēse q̄ eam dignitatē occuparet, vi in ordinem redactus, in monasterium obtudatur, tenuit diu mos, vt de apllica sede male meriti, modo iniitatus essent, vt olim maiestatis rei in insulas solebant in monastica solitudine relegari, dubium ignominiosius Christophori exitus, i Lodouici tertij, an Berengarij tpa incidere, vt nunq; em tradit. Subit ad Berengarij mentionē & illa incōstātie repertario, Platina Ambrosij Bergomatis scēdē ad Berengariū refert, quē Blondus, Guilielmū secutus ab Arnulpho laqueo necatū prodidit. Hic Arnulphum a Formoso ait Romā accessit, ille Berengariū imperatoris insignib⁹ a Formoso donatū. Sed vt cūq; hæc gesta sunt, nam q̄s in re tam vetusta ita q̄ scriporū discrepantia, audeat alteri pro certo affirmare? Sergius pontifex, quod satis constat, Christophoro subiectus est vir Ro. gn̄is. Prima huius actio iuste fuit vltionis. Christophorū monasterio detractum arctissime vinxit, ad pia dein opera cōuersus Lateranensem basilicā restituit, q̄ per id tēpus cōciderat, mox in Gallia ad Lotharium regē profectus est, cuius amicitia sulus multo ad re agendas maiores alere cepit spiritus cōtinuo itaq; Romam reuersus, Christophorū in arctiorem custodia obtruncem anis dit, Formosi actum pro irritis habēda pronūciat. mader eius cadaver iterum refossum, tanq̄ sic quocq; patiens. EB iij aliquid

Att. tēporum infelicitatē.

Variatio historiæ.

Leo gn̄is pōtiffex.

Christophorus pōtiffex.

Sergius pontifex.

At. Trocem anis fionem.

aliquid atrocius posset, securi subiecit, corp⁹ i Tyberim proijci iussit, vt sepultura & oi huano honore careret. Non possum nō multū mirari, vnde tragica hæc pontificū fluxerint exēpla, quæ dira pietatis obliuio eorū mentes irrepserit, vt neq; personæ quā sustinebant, ratio ab his vlla haberetur, neq; loci quæ teneat, vt non immerito aliquis suspicetur quicqd moderatiois fuit & maiestatis in illis qui a Caroli cognomēto magni tēporibus ad Gallici imperij exitū (interfuit em etas vna) sedē tenuerūt, nō tā sua sponte q̄ regū imperatorū & in quorū tutela essent, metu & reuerentia, in officio māserint, nullo vnq; tpe in maiore fuit admiratione pontificū cū nomē, nunq; a regibus & ceteris mortalibus tm applicæ sedi tributū, vt dicere æquū sit, non magis Gallix q̄ Ro. ecclesie, & reliquæ Italiæ calamitosum fuisse, q̄ in ea gentē delitum esset imperari. Ferunt Formosi corpus a piscatoribus inuentū, & ad ap̄tē adē in Vaticanū delatū, dum funus illi instauraret visas diuorū imagines id venerat, vt appareret superis etiā displicuisse pontificū corpus pontificū iniuria tam immaniter iactatum. Dubiū vere hæc acciderint, an ficta potius sint a piscatoribus vt pascari fieret Sergius in hōies eius factionis, quos id circo in fense odit, quia in petitione pontificatus nullōs habuerat Romæ magis infestōs, tam dira libido tum clerici animū eius honoris in dispicēdi inuaserat quæ veteres pōtīfices, ne sibi astrueretur, suaga & latebris vitarunt. Sunt q̄ nō inepre suspicētur, Lohani ipsū, tam atrociter a Sergio in Formosi memoriā scilicet q̄ eo pontifice a Gallis in Berengariū, virū Langobardicæ gentis, translatū esse de cus imperij, sed Berengariū nomen adnotet esse hoc loco testandū, fuisse q̄ scriberent, Sergio pontifice Lodouicū Arnulphi filij, imperatoreū Germania appellatū, et si insignia imperij nunq; fuerit adept⁹, Ro. iniquo aīo seruitibus imperij decus ex Gallia ad Germanos trāsferri, alij quod supra est demonstratum, hæc q̄ de Lodouico sunt memoriæ prodita, in superiorū pontificū tpa reijciūt. Blondus in Sergij pontificatū cōijcit Italici Hunnorū expeditionē, hi em ex Germania, vt diximus, reuerſi per hyemem quicquere, sub vernū inde sequētis anni tps res. Græcorū hostiliter adorti, pleriq; eius gentis vrbes sibi vectigales fecere, mox Bulgariam ingressi, vno praelio Bulgariū nomē subegere, innumeres mortales ea pugna interfecit (qui Bulgari hodie sunt olim Triballi fuere.) Hoc Hunni successu ferocior res facti Italiā inuadūt. Opposuit se ijs Berengari⁹ cū. XV. militibus armatorū, dimicātūq; est in ipso limite Italiæ, vsusq; Berengariū acie excessit, vni uerso pene exercitu amisso, tum per Foroſiulenses Hungari ingressi, nam sic illi potius q̄ Hunni dici maluerunt, in morē torrentis oīa vi sua proculcāt. Fuit illis in aīo Mediolanū perere, cæterū Veneti auri fama allecti, iam em ex eo tpe, ob maris cōmercium nō in celebres erat Venetorū opes, impetū ad mare fluxerunt, nauigij rudi materia contextis, in ductoq; exteriore parte orio, vsi sunt ad trāscienſas copias, ciuitatē nouā, q̄ olim Heraclia fuit, primo Hunnus occupat, quā diripuit & incēdit, mox Equiliū pari clade afficit, in litus inde trāmissum qua hostes impetu progressi Clodiā & caput aggeris excidio dedunt. Postremo ad Riuaūtū inuadent dum se cōparant, spe prædæ multo opulētioris præcepta, si loco potirentur. Haud similis pauor tum Venetos egit, q̄ & bello Gallico, cū Gallis de libertate pugnatū est, cum Hunnis de vita futura erat dimicatio: illi est feroces, erant tamen pietatis minime expertes, hi non pietatis solum, sed oīa etiā hua-

mani iuris contempores haberi, quippe qui ne ab esu quidē humanæ carnis abstinerēt, vt fama erat. Hæc tam abhorredī ritus opinio ita ab initio oīm sexum & ætatem percussit, vt non libertas sed vita etiam pro deplorata haberetur. Cæterum desperatio in iram versa est, ita vlciscendi cupiditatē peperit, vt si crudeliter pereundū esset nō inulti perirēt. Non desuit qui tali periculo sit ciues pro concione hortatus, huiusmodiq; verborū forma vsus. Adest sane tempus quin instat potius viri fortes quo nos & facere & pati fortia necesse sit, si vere fortes sumus, imminet ecce extremum periculū non patrie tantū, laribus, tēplis, sed & vitæ oīm, res cū eo hominū genere nobis futura est, qui non magis post mortē parant cōsuetū cadaveribus, q̄ in praelio vitæ pepererint, humanis vt fama est videntur carnis, quod multo atrocius sit q̄ hōiem occidere. Sed sint quibus feri & scæui, non tamen ferri sunt qui violari non possint, prisca Veneti Latinis colonis mixti olim circa Aquileiæ in cenia, parua bel latorum manus, trecenta & amplius Hunnorū milia, et Athilam qui rex horum fuit, non dubitarunt praelio excipere, cuius pugnae illius facile declarauit plus virtutem valere in praelio q̄ multitudinē, quanq̄ illi temere fecisse videri possunt, qui ea parte belli qua hostis plurimum poterat, manum conseruissent. Nos vero multo cautius, quibus in his stagnis res cum hoste futura est, vbi oīa sunt nobis q̄ illis meliora, rei naualis & locorū peritia. Enim uero quid per Deum optabilis nobis offerri potuit, q̄ vt ab ineunte ætate rei maritimæ assueris ea parte fieret aduersus immanissimum hostem dimicandi copia, qua plurimum nostra ciuitas & ciuiū studium polleret, quā Barbari neq; ars, neq; nauigia sint ad hoc ipsum accōmodata. Maiores nostri Pipinū regem suis paterniq; imperij opibus tumētem, his eidem locis quibus nunc res gerenda est, magno olim praelio vicerunt, ac tum de libertate dimicatum. Nobis vero periculū bene pugnandi necessitate imponit: emuero si victi simus, oibus cadendum est, certo scio neminē vestrū esse tam timidum & imbellē, qui non malit quū possit, honeste mori, q̄ turpiter captum cum parctibus, vxore, liberis, & oibus qui charissimi sint, ab immanissimō hoste vt molissimam ouem iugulari. Sed ea est vestra virtus ciues, ea in periculo constantia, vt si totis viribus certare velitis, non tantū Hunnicū ferrū & vestrū, parentū, liberorū, ciuiūq; oīm ceruicibus propulsaturū sitis, sed ciuitatē etiā presentī obſidione liberaturū. Tantū meminere magna solere ab hoibus voluntate fieri, sed multo maiora necessitate, q̄ nos oīa experiri cogit, vt aut cū patria seruemur, aut si pereundū sit non inulti perijſe videamur. Huiusmodi hortatione erecti animi aut non multum dissimili, vulgo pugnam cupiebant quum Hunnus dimicandi studio dicitur est appropinquare, tum Veneti nauibus celeriter consentis quæ in hunc erant vsus paratæ, hosti circa Albiolam occurrunt, conseruitur confestim pugna, atq; eadem atrox, suntq; Hunni conati haud vno loco in aduersam Venetorū aciem impressione facta perumpere, abundabant enim multitudine: contra Veneti vbiq; occurrantes, impigre eorum impetum sustinent, pluribus diebus ancipiti mare pugnatū, deniq; totis vtrinq; viribus in extremam dimicationis aleam est itum, tum vero fusi fugatiq; Hunni soluta obſidione rem abierunt, atq; ita accidit vt ætate vna bis Veneta ciuitas infirma ad huc nondum enim adoleuerat, cōtra duas ferocissimas gētes, & quibus multo maxima pars Europæ cesserat

Hūni an drophas gi.

Tēpesti ua orō.

Hunni vincunt nauali p̄lio.

Att. quæ euenit i Formosi corpe.

Hunni si ue Hunnigari.

Berengarius prælio vincitur.

Hungari Venetos inuadūt.

cesserat, nullis externis adiutis auxilijs, perstitit inuicta, Hunni in terram egressi præter omnium opinio nem breui Italiam deseruere, auro & obſidibus a Berengario acceptis, sic enim ille sibi & Italiæ pacē redemit, quando armis tueri non potuit. Fuerunt Hunni per annū in Italia, qui centesim⁹ circiter fuit ab eo quo eodē fere loco iuerat cum Pipino a venetis dimicatum. Alij aliquāto prius, vt supra est demonstratum, Italiam ab Hunnis inuadit scribūt. Sed nos Blondū hoc loco vt in multis secuti in Sergij tēpora Hūnicū hūc cōicimus tumulum, possuntq; ob id hæc que de Hunnis diximus in eū videri anū incidisse qui noningentesimusdecim⁹ fuit humanæ salutis, aut certe non multo prius posterius ves aeta, nā tēpora ad vīdū non refeco. Cæterum dū hæc in Italia gerabantur, Constantinus Leonis filius, q̄ Byzantiū imperium per manus a patre acceperat, a Ro. quæ Leo classi præfecerat, principatu deijctur. Tradūt quidā Romanum Leoni inuicatum quomā ferū leonē solus peremisset in venatione, erat a hioqui obscuro loco Romæ natus, quas fordes generis in eo auerſati Calabria & Apuli qui sub Constantino politiano ad id tempus imperio agebant a nouo & adulterino principe defecerunt. Tulit ille eam defectionē iniquo animo, occulteq; cū Saracenorū rege egit, qui Aphricam obtinebat, vt in Italiā trāſgressus Calabros & Apulos bello adiretur, multūq; cladibus affigeret. Barbarus nō tā Christiano principi gratificaturus, q̄ vt suum in Christianum nomen expleret odium, classē & exercitum suū dū comparat in Italiā transmissurus, sed res Italiæ aliquanto altius repetendæ sunt, priusq; calamitosā illa Saracenorū expeditio referatur. Obijt Sergij pontifex septimo anno q̄ federe cōperat, cuius extremis temporibus igneæ faces inſueto aspectu & ob id prodigioso toto cœlo viſæ sunt discurrere. Platina Hunnorū aduētū portēdisse in interpretatur, q̄ haud multo post Italiā ingressi multas inuulerit clades & acceperint, rem alioqui silētio præterit, quod in Gallico fecit tumulum, vt nihil obscure appareat infesto eū fuisse aīo i Venetos ob Paulū credo pōtīfice, cui⁹ memoriā acerbē iſectat, vt Satyrā scribere videat nō historiam. Post Sergij Anastasij⁹ terti⁹ fuit pōtīfex, quo federe Lādolph⁹ dux Beneuetan⁹ cruetā pugnam in Apulia depugnauit cū Patricio Leonis Græciæ imperatoris duce, qui tumultuose Italiam ingressus omnia fe ferro & flāma fedaturum munitari, nisi in Constantinopolitani imperij Calabri & Apuli redirent fidem. Sed Landolphus vanā hominis ferocia vno praelio ita fregit, vt priusq; Berengarius cū copijs adesset, sit cū Græcis debellatū. Anastasio pōtīfice monasticis Duniacensis ordo, vt scribit quidā, ex Benedicti i obseruatōe in Masticē Burgundij pagō est cōstitut⁹. Fuit is annus noningentesimus ac sexusdecimus humanæ salutis. Moritur inde Anastasius quū biēnio sedisset. Lādolphus vir Ro. sanguinis in defuncti locū suffectus est, tū obscura fama, vt a nonnullis pontificū numero eximatur. Poruisset eius memoria interire, nisi Gostifredus autor esset, Lādolphus pontificis interuētū posita esse arma quæ Berengarius secundus & Rodolphus Guidonis filius accensis ad certamen animis vterq; aduersus alterū inderant, non defunt qui scribant Berengariū circa Veronā Rodolpho acie superatū, eūq; trienniū potitū imperio. Ingēs per id tēpus cōtentio orta est inter Italos, Germanos, & Gallos, de imperij possessione, quæ res cruentissimis est postea praelijs decreta. Conari Italia imperiū semel receptum acriter tueri, quæ res eo fuit ipsi terræ diffi-

Constantinus imperio denq; tur.

Saraceni in Italiā accersuntur.

Prodigia

Anastasio III. pontifex.

Duniacensis ordo, siue potius Cluniacensis. Landus pontifex

clior, quo irreparabilis intererat vetus illa maiorum indoles. Et Landus per hæc sex menses tenuit Barionæ sedē. Sequitur Ioannes huius nominis decimus, Romanus genere, Sergij pontificis filius, vt quidā prodidere. Blondus Taxignani in flaminia ortū, nō Romæ, autor est, nec Sergij scribit fuisse filij, sed vbiq; ortus est ac quocūq; patre, initia ei⁹ pontificatus in noningentesimū circiter annum inciderunt, ac duodeuigesimum sunt qui nouem fere annos ex eo numero diuinit ab eū in multis autor res quos sequimur exierit ab eū. Ioannis pontificatu Saraceni ex Africa Italiā inuaserunt: cæterū siue Romanus imperator ad Italiam inuadendā inuitauerit, ob Calabriae & Apulicæ defectionē, vt supra Saraceni est memoratum, siue vt Platina scribit, Græci iniū quo animo ferentes, q̄ a Landolpho praelio superati essent, ad eā expeditionē hortati sint, multo quod satis cōstat, atrocisq; fuerat expectatio Italiam ad fati, Calabros, Apulos, Lucanos, & Salētinos bello capros, incendio, cæde, rapinis ad intermicionem propemodū affligunt. Et iā de Roma & cætera Italia inter se diuidenda agitabant, quū Ioannes pontifex publico periculo motus, ab Alberico cui⁹ opes late in Ferruria pollebant, auxiliū implorat: Blondus eorum opinionis est, qui Albericum pontificis fratrem fuisse aiunt, affuit ille cum validissimo exercitu, sed quæ multo firmior fecerit defestus qui Romæ habit⁹ est. Bis cū ea est gēte dimicati, ac primo praelio non procul ab vrbe victi, iā enim Romanū agrum inuaserant, inde ad Lirim flu. in Latij confinio circa Minturnas, & quod apud quosdam scriptū reperio, adeo fedē cēsi sunt, vt de Italiā deserenda cōperint cogitare, omni itaq; maritima ora incēsa in Apuliam concesserunt, in Gargano arcē capūt, ac sub iugo montis belli sede communita, multis postea annis Italiā iniurię obnoxiam habuere. Fuit Græcis ab initio perſuasum, vt Saraceni Italica præda contenti, post victoriā continuo abirent, atq; ita futurum, vt Apulicæ & Calabriae rebus afflictis, facile ad imperium retraherentur, eoq; consilio creditur eā genē ad Italiā inuadendam inuitasse: sed longe aliter euenit, nam Barbari ne bis quidem cæsi ei⁹ ci potuerunt, & res Italiæ tā affectæ erant alibi. In Venetis tribuno qui vndeſiginti annis dux fuerat, mortuo, cuius auspicijs cum Hunnis Veneti nauali praelio dimicauerunt. Vrsus Badouarius qui defuncto suffectus est quum aliquādiu reip. præfuisset, religioſis studio se dignitate abdicauit, monasticam vitam secutus. Sequitur Petri Cædiani principat⁹, eius Candiani filij qui dux nauali pugna aduersus Narentanos perijt, hoc duce Histri suburbanis ags tacite insinuat, ex Oliuolensis ad aliquor puellas eius anni sponſas cum magno ornatu corporis inde rapere. Moris fuit stato die, qui ritus adhuc durat vt virgines quæ nuper essent matrimonio locatæ, exquisitissimo cultu ornatuq; prediosissimo postoli, adē inuiserēt, vt prætæculo essent vnuerſe ciuitati, nūc Deiparæ virginis, quod Oliuolēſis aduerso rīder, replū celebrant. Conſternata ciuitate tā atroci iniuria, Dux cū muluaria manu Histros inſectus, eos circa Caprulas assequit, in diuidenda præda occupatos. Iā em videri sibi omne periculum euasiſse. Incautiſſimū facile opprimunt. Alij atrociter dimicātū scribunt, prædonibusq; ad vniū cæsis, præda incoluntē receperūt. Sūt ex ea victoria vres ad posteros extare, annui ludi cōstituti, Marianiq; nūcupati, q̄ sub diē purificationis Deiparæ virginis esset ea iniuria publice vindicata. Est & cū Comacelinis bellatū, eodē duce, a quibus res ob violatos EE iij ciues

Ioanne x. ponti.

Saraceno rī cædes.

Veneti duces.

Histri ra, ptores cē duntur.

ciues fuerant repetitæ nec reddita. Comaculum expugnati, oppidani ne grauiora paterentur, polliciti sunt se imperata facturos. Iustinopolitani & ipsi sub tēpus in Venetorū potestate venisse dicunt, sed deditio illa magis vt arbitror vi expressa q̄ vo luntaria, quippe qui ob pollutas ceremonias virginesq; ex sacro raptas bello petiti, ne suo sanguine ea iniuria lucretur, coacti imperiū acceperit, pactæ ad hæc centum vini amphoræ, quæ quorannis tribuit nomine Venetias mitterentur. Petrus Badouarius Candiano successit, fuit is Vrsi filius, qui religionē cōplexus, se magistratu abdicauit, huius ductu prodiderunt quidā puellas a predonibus receptas, nō a Candiano qui hunc p̄cessit. Quid alioqui toto triēnio, quo Badouarius dux fuit, sit gestis domi foris ve non reperio. Successit huic Candianus, Petri nuper principis filius, collega a patre afficitus, sed infolens iuuenis ingenium ac fecit mores fecere, vt publico decreto sit collegio eiectus, mutata dein vita cum græte quia in mores se faciliore composuisset, vno Badouariū principatu interiecto, eū ciuitas in integrum restituit. In festinant per id tempus vt si quando maxime, res Venetas Narentani, vt iā Veneti non procul abessent ab obsidionis specie: quā contumeliam quā ciuitas ferre non posset amplius, vt quāli dā vt tum res erant, instruit classem. Vrsus Badouarius & petrus Rosi? educta classe iussi sunt Narentanos bello insecrari. Hostes ad noui belli famam terri, pacem petere, quæ condicione est his reddita, vt omnia damna quecūq; ad id tempus Venetis intulissent, æqua æstimatione persoluerent. Sunt qui tradant infecta re vt, sæpe alias classem domū reducant. Sed quocunq; euentu est cum Narentanis bellatum, Candianus dux ex tribus liberis virilis stirpis iam adulescenti medium natu sibi collegam afficiuit, Petri nomen, is vt sunt quorūdam hominum ingenia q̄ in lætis rebus sibi min? constant, iuniorum studia cōplexus a patre & optimatibus disfidere cepit, eorū sensim p̄cessit id malū, vt ciuitate duas velut factiones diuisa, sed dē certamē instaret. Candianus præsentis periculo motus, primū sua oim autoritate interposita, gliscit discordiā, & iā prope adultam sustulit, autor inde fuit, vt magistratu filio iussu populū abrogato, exiliū illi indiceret. Sunt qui tradant in vincula adductū capitaliq; supplicio dignū iudicari. Ceterū patre extremā illi pœnā deprecante in exilium actum vniverso clero ac primoribus ciuitatis iureiurando astrictis, nūq; p̄sufuros se Petri Cadianū hominē seditiosum in eam dignitatem restitui, vnde esset merito eiectus. Exul Rauennā ad Guidonē Berengariū filiū se contulit, apud quosdam Albertū pro Guidone scriptū reperio, quo annitente a Berengario Cadianus exul tenuit, vt quādo a suis ciuibus hostis iudicatus esset, hostiliter eos insecrari liceret, sex gignit naues ad hoc ipsas a Guidone instruat, vt arbitror, nam quæ extorris hominis fortuna, præsertim vt tum res erāt sex nauis classem ad bellū ornare potuisset? His a quocūq; in structis ferrox iuuenis fræctus, res Venetas hostiliter infestat, sunt q̄ aliquot negotiorie naues ab eo interceptæ. Id filij larociniū verius q̄ bellū pater detestari, dolere simul ac tremere, vti onemq; meditari, ceterum nimio merore confectus, paucis diebus vita decessit. Sed vt leuia semper fuerunt vulgi studia, leuiter em̄ & amar & odit, Candiano defuncto filius exul & hostis publico decreto reuocatus contra cleri optimatūq; iusturandū dux patri surrogat. Luit ciuitas neglecti nominis pœnas, tyrānica ducis administratione, publicoq; incendio, dux ipse fug in patre & patriā impietatis. Ferunt ofe

fici gratia trecentas illi naues obuiam produisse. Sed de huius tyrannico principatu, infelicissimoq; exitu, sua erit postea relatio, nūc quia rerū Venetiarū explicatio paulo longius excurrit, cætera Italiæ dicenda. Romæ post Saracenos ad Lirim flu. victos, Albericus cū ouātū similis in vrbe rediisset, confestim in accerrimos inuidiæ morsus incidit, quādo questræ victoriæ decus totū ad se traheret, conflata est in illi inuidia confestim & odium in ciuitate, aperta q; cū pontifice simulatē non nihil exercuit, quæ res tacit vt eorū non sim opinionis, qui Albericū p̄tū cū fratre fuisse abitrati sunt, ipse quod inter omnes conuenit, ex vrbe pulsus, Ortam Hetruriæ vrbe cōcessit irarū plenus ingræte ciuitati minitans, nec destinatum facin? distulit, sed ad Hūgaros misit qui illos suo nomine in Italiā accerferent, suā polliciti? operā ad vrbes Romæ expugnationē. Illi tāta occasione cupide cōplexi, fedus cum Berengario nuper ictum aspernati, Italiā repetūt, Hetruriā, quæ vrab omni hostili vexatione incolumis esset Albericus pepigerat, rapinis, incendio, cadibus, præ cæteris Italiæ terris affligit, vt fecidissima illa clade, amcenissima Italiæ prouincia, sit propemodū omni humanocultu deferta, maribus promiscue & foeminis q̄ cædi superfluerant in Pannoniam abductis, qui fuerint in nouo illo tumultu Berengariū conatus parū liquido traditur, satis constat Hūgaros Italiæ opulentiā semel atq; iterū gustata, sæpius reuerfos, vt statis expeditionibus quocūq; visus velut ad viaria recurrerint, atq; ita accidisse, vt vno tempore duæ externæ gentes, impune omniū terrarū nobilissimā diriperent. Trās Aternū Amnē & Tyberim, super infertur, citra vero Hūgarū, quū Berengarius interim vt quidā innuere vident, ægre imperij nomē tueretur, in ea Italiæ parte q̄ Lagobardia nō multo prius ceperat appellari, olim Cisalpina fuit Gallia, qui tū abfuit vt aliquo modo conatus sit eā iniuriā armis vlsicisci, vt accepta ab Hūgaris fide, ne res suæ violarent, p̄ octū passus sit cætera Italiā populari. Sed quod in Hūnis ferebat Berengariū, in Lodouico Bononis Burgūdiæ regis filio nō tulit, quæ Ioāne ad huc sedēte, per raurinis in Italiā cū exercitu trāsgressum, præliocq; superatū, atq; in potestate redactū ea cōditiōne dimisit, vt ab Italia abstineret. Blod? autor est a Berengario secundo Lodouicū armis supatū, quo apparet hunc qui in Cisalpina Gallia tā obnoxie vixit, ægreq; tutatus est imperij nomen, non eū fuisse qui in ipso limite Italiæ cum Hūgaris primæ eius gentis expeditione parum feliciter dimicauit. Philippus Eremitanus nescio quem secutus, a primo Berengario superatum scribit, fuisseq; ab eo Lodouicū victū, priusq; Hunni Hetruriā vastarint. Cæterum quia satis constat bis Lodouicum Italiam ingressum, bisq; prælio superatum, semel quum addictus est sacramento ne Italiam infestaret, iterū, quod loco nō multū diuerso sit dicēdū, cōtra iusturandū &, fide datā, quo contigit vt bello caprus luminibus ab hoste sit priuatus. Fieri potuit vt a primo Berengario primū sit victū, ac dimissus, nā ab eo q̄ successit haud dubie excepā q̄, sed vti q̄ hæc tradita sunt, tres quod inter eos conuenit Berengariū imperatoris nomē in Italia fuisse sortitū, quibus Guido Lochari? & Albert? interfuerunt, fuit regū nomē, siue imperator tulerint, interfueruntq; Berengario primo (is em̄ imperiū ex Gallia pulsū in Italia recepit) ad Othonē qui ex Germania primū legitimū tenuit imperiū, anni quinq; circiter & quaginta, est non nihil interim Rodolphus Burgūdi? & Vgo Arlatēsis in Italia regū appellationem tulerunt.

Hūgari Italiam repetunt.

Tres Berengariū imperatoris

Alberici exitus.

Leo sext?

Rodolphus imperio potuit.

Vgo imperio potuit.

Stephan? Ro. pon.

euserunt. Repetita est bello Italia a Lodouico haud longo interiecto tempore, estq; circa Veronam ille a Berengario secundo, quod inter omnes cōstat prælio superatus, redactūq; in hostium potestate luminibus priuatus. Sanxit inde pacē cū Hūnis Berengarius, q̄ raptio & vi bellica viueræ affuerit, Alemaniam inde & Saxoniam sæpe prædati sunt. Nec Italia Hūni cō metu leuata omnino quiescit. Romani Ioannis pontificis hortatu Albericum secuti Vmbriæ ducē, Ornanā expugnāt, Albericū qui Hūnos in Italiam accessit, cæde obruncant Saraceni interea diuersa Italia parte ex Gargano Apuliam & Calabriam crebris excursionibus vastat. Beneuentū postremū adorti vi capti, capiti diripiūt & incendūt, tū vero finitimæ vrbes Beneuentanorum clade percussæ eius gentis præsidium acceperunt. Cæterum superuenientibus a pontifice subsidiarijs cohortibus, barbari prædæ magis q̄ pugnæ intenti, sine prælio Romanis finibus cessere. Guido qui cum pontificis & Romanis cohortib? barbaros porro fugauerat, Romanis arces Ioannem pontificem oppressit, oppressum atq; in vincula cōiectum, necandū curauit, an nō iniri pontificatus tercio decimo. Ioannes qui eo defuncto sacrā inuasi sedē, quia confestim inde de turbato est, in p̄ticipū ordinē non venit. Leo dein sui nominis sextus, legitime creat. Sub id tēpus Hæricus primus, Othonis Saxonū regis filius, in Germaniæ imperij nomē suscepit, insignia sortitus est nūq; quod propter imperatorum numero eximitur. Quos mox in cæteris est seruati, qui in Germania imperatoria tātū appellatione contenti, neq; impij coronam acceperunt, neq; sunt Italiæ imperio potiti. Fuit Henricus vir alioqui bellica virtute insignis, multaq; prospere gessit in Hūnos, & Boemos prælia, qui Germaniā infestabant, nec minor in doles in coniuge Matildide, cuius virum illustriū etiā scriptorū testimoniū est posteritati cōmendata. Impeperatū imaginario nomine Henric? annos duode uiginti, qua tempestate cepit Berengariū potentia suspēta esse Italiæ tyrannus, post fedus cū Hūnis ictū. Enimvero ille barbaro terrore leuatus omne suum studij contulit ad cōponēdū Italiæ statū. Ita lis igitur conuientibus, qui a Berengario metuebant, Rodolphus Burgūdiæ dux (sunt qui magnis pollicitationib? eū accessitū scribant) Italiam cum exercitu ingressus, Berengariū regno deturbat, dignitate ille & opibus spoliatus, in Pannoniā ad Hūnos abiit. Potitus inde est regis & imperij noie Rodolphus tres annos. Hunnis inde Italiā Salarpi ductu inuadētibus, breui mutata sunt omnia, gēs ferox & Italiciæ prædæ assuetæ, quacūq; impetu ferebat, mi feraciter terrā ipsam affligere, Ticinū vi captū ex cidio dedere conata est. Itali per hæc docti q̄ partē præsidij sibi in Rodolphū armis foret Vgonē Arlatēsem comitē cum exercitu acceperunt, sub cuius aduentū Rodolphus sine vllto, vt quidā tradunt, certamine excessit Italia. Tenuit inde Vgo imperij nomen annos decē, quo tpe Arnoldus Baur? cū, exercitu eadē terrā ingressus, a Veronēsisbus except? est, rexq; tumultuose appellatus. Cæterū Arnoldo armis ab Vgone victo, breui ois ille motus sededit. Incidit in hæc tpa Leonis pontificat?, aut certe paululū præcessit. Intererat animū in Leo statim a sua creatioe ad Italiā placadā, fuisseq; voti cōpos, tāta eo ius indoles, nisi fata Italiæ reb? infesta, mortē hois nimis accelerassent. Obijt menfe septimo q̄ sedere ceperat. Post Leonem Stephanus pontifex creat. Vgo interea q̄ rerū in Italia potiebat, quosdā ex primorib? Italici nois quorū suspēta fuit fides, afflixit, aut in exiliū legit. Obijt interim Berengari?

secūdus in Pannonia, siue in Sueuis, vt prodū alij, secut? est Berengarius tert?, primi Berengarij ex filia nepos, q̄ cū exercitu in Italiā uenit, auitū paternūq; regnū reperitur. Qui hominū uenit? secuti sint nō tradit, nec cū quāto exercitu sit ipsam terram ingressus. Fuit qd? inter eos cōuenit, ann? ille quo Berengari? est in Italiā reuersus nonigresim? ac trigresimus prim? alij quatuor annos huic nūcro adijcunt. Sedit Stephanus duob? annis, quo adhuc potifice, Gemalrēse cœnobii op? sumptuosissimū, ab Vgoberto Lothoringiæ principe est in Gallia extructū, Gemalrē & Spirene? Boemiæ dux (nūc reges sunt in ea gēte) se cœnobium Christi fidē recepit. Sequi? Ioānes sui nominis vn? bium. decim?. Platina loco nō multū diuerso, Ioānē decimū scripsit Sergio potifice natū, nūc qd? iure mirari possis, huic qui vndecim? est, eūde Sergio reddidit patrē, manifesto haud dubie errore, nisi quā malit credere Sergium duos habuisse filios, q̄ diuerso tpe potificia sint dignitate functi. Blondus Fortiuis tantū abest vt Ioānē decimū Sergio filiū reddiderit, vt in Flaminia etiā procul ab vrbe externis obscurisq; ortū natalib? scripserit, qd? quā ita sit, libet credere Ioānē vndecimū Romæ ex Sergio natū, qui vero decim? fuit ex terni gñis fuisse, vt Blondo placuisse video. Inter iniria igit? noui hui? potificatus fons sanguinis, vt Vincenti? scribit, Genue vberit fluxit, Portedit id prodigiū fedā calamitatem, que breui post secuta est. Emuero Saraceni ingenti classe ex Africā profecti, Italiā vt siq̄ anrea tumultuosissime inuadūt, Genuā graui obfidioe pressam vncapiunt, propugnatores primo ingressu trucidant, multos mortales ex tēplis & latebris extractos, sæ uiria iugulant: puellas, matronas, & mares impubes nauibus impositos in Africam deportant. Sūt qui scribāt post virilis sexus post in patriā redactos, sed quo casu non expedit? Hungari per idem tēp? in Maris, vt Platina scribit, primo Italici prg da exuti sunt, inde ad vnum occidione occisi.

Gemalrē se cœnobium. Pontifex.

Prodigium.

Genua a Saracēis capitur.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS NONAE, LIBER II.

Esit Ioannes potifex in humanis agere, anno quinto q̄ federe ceperat. Fit inde potifex in demortui locū Leo septimus, Vgone Italici imperante, nam Berengarius tert?, qui cū exercitu nuper uenerat, fuit eius opibus diffusus, siue quia Italorum in se studia multo frigidiora sua opinione ofenderat, vbi primū comperit ab Vgone parati in se arma, Italiæ finibus egressus, in Sueuiam cōcessit, & in Germania Henrico per id temp? defuncto Otho regni & imperij locū tenuit, oibus gratis ob ingenij facilitatē Saxones eadem tempestate, Hunnos suam hostiliter terram populantes, prælio adorti ad fatietatē ceciderunt. Vna clades verum terrorem ab Hunnis accepta, in causā fuit, vt diu postea gens ipsa tenuerit se intra Pannoniæ fines. Quiescit Italia cōtrienno, cū Leo pontifex fuit, ab omnū bellorū motu, est tamē fame vehementer laboratū, quum Vgo adhuc rerū potifex. Insigniuit hæc tēpora Spirene? Boemorū ducis & Vinceslai eius filij pieras. Hunc frater regnandi cupidus interfecit, Romana ecclesia ob sanctitatem in signē in sancto iū

Leo viij? potifex maximus

Viceslai

sanctorum numerum retulit. Par sanctitatis fama in
 Vgilberto Lothoringia principis per idem tempus cele
 brata, quae ipse sanctus est carologo ascribitur. Fuit
 Stephanus Leo centesimus pontifex a primo ac trigessimus. Ste
 phanus eo nomine octavus proxime ab eo sedit, Ger
 mani sanguinis, estque vrbis moribus varie agi
 tatus, ad postremum incidit in discrimen maximum, cui
 i tumultu tanta fcede mutilatus est, vt diu cicatricum
 deformitate publico abstineret. Parauit Vgonem
 ma ad eam iniuriam vulcificadam, sed rem exequi
 non potuit morte pugnans. Nec Lotharius huius fi
 lius, qui post illum est Italiae imperio potius, fuit cuique
 eo noie infestus, vel quia Romanorum amicissimus
 esset, aut quod non diu postea superfuit, biennio tantum
 imperauit. Blodus significare videtur, Vgonem adhuc
 in humanis fuisse, quum Berengarius iterum in italia re
 uersus, imperio potius est, sed ille Agapeto pontifi
 ce rediit, qui Martini tertij pontificatu interiecto,
 Stephanus secutus est. Otho interea ex germania Bo
 leslaus Boemiae regi bellum intulit Vincleslai eadem
 vlturus, de quo supra est memoratum, varie aliquid est
 hinc inde bellum, demum multis cladibus vltro citro
 quod illatis, & acceptis, ad postremum Boleslaus victus
 in Othonis potestate venit. Vixit Stephanus per id
 tempus pontifex tris annos, Sequitur Martini tertij
 pontificatus multo popularior priore, promiorque in
 religionem quam in bella, aut seditiones, nec tamen ca
 ruit motu, Othone germaniae rege Italiae finibus
 imminere, Lothario aduersa vi resistere, estque id ce
 ramen magnis vtriusque cladibus decertatum, quum fa
 me alioque reterrima Italia premeretur, villis bella
 torum iniuria desolata, omnia aegritum multitudi
 ne pecoreque in praedam abducta. Est & Constantino poli co
 de pontifice tumultuatum, cuius Constantini imperato
 ris caput abrafo capite in insulam relegant, impe
 rabat is quadagesimo sexto loco Bizantii. Vltus est
 et iniuria Constantini. Leonis filius eius successor,
 iniuria auctoribus pari ignominia affectus, eademque
 exilij sede assignata. Sedit Martinus tris annos & di
 midium, cui defuncto Agapetus successit, eius no
 minis secundus. Incidit Agapeti creatio in turbule
 tissimum Italiae statum. Plautina auctor est, per id
 tempus omnem terram Cispadanam ab Hungaris bello
 captam, atque eiusdem locis bis eos praelio victos ab
 Henrico Bauariae duce. Blodus Aquileiam a Bava
 ris auctore, Italia ab Hungaris tentata, processumque
 ab his Iustinopolim versus, duobus inde praelijs fra
 ctos in Pannoniam reuersos, verum quum in hoc illis parum
 conuenit tam in eo quod sequitur, ac nescio an mi
 nus etiam Platina Stephanus octauus pontificatu signifi
 ficat Vgonem, qui rerum in Italia potiebatur, extrin
 secum, cum pontificiam dignitatem nefarie violata
 pararet vltis: Blodus Agapeto sedente Berenga
 rium aut cum valido exercitu in Italiam reuersum,
 in quem quum Italorum studia aperte inclinarent, tum
 Vgonem cum Berengario per legatos de pace egisse, fce
 duntque in id percussum, vt Vgo Italia decederet, Ber
 garius & Lotharius Vgonis filius pari iure in ipsa
 terra regnarent, atque ita Vgonem non multo post quum
 laudat rediit monte obuius, adeo duo illi nonnunquam
 diuersi abeunt. Adicit Blodus parum concordiam
 mo a collegis regnum administratum, sed Berengario
 praegravante Lotharium per despiciat Ticinum cum vxore
 re aliquid vna egisse, Platina federis huius omni
 mentione suppressa, Berengarium scribit in Italiam re
 uersum, confestim imperio potius, Alberticus filij
 Italiae regem ab eo declaratum, in eo vt video, am
 bobus conuenit, esse a Berengario superbissime im
 peratum, coniectaque ab eo in vincula Aludam Lotharii
 fratris sui filij manifesto errore scribit Platina, nam si

Boleslaus Boemus ab Othone captus.

Martini pontifex.

Agapetus secundus pontifex.

Scriptor varietas.

caeteris qui de ea re aliquid prodiderunt, veritas fuit
 cure, Lotharius non Berengarii frater, sed regni fuit
 collega, nec Aluda Lotharii filia sed vxor: quum scri
 ptorum inconstantia facit vt minus vix horum
 alterum pro certo ponere. Henricus igitur Hunis
 ab Italia ingressu repulsis omnem circumpadanam oram
 ab Aquileia ad Ticinum populatus est, vt sibi non Ita
 lis, non Berengario vicisse videretur, nam is an Huno
 rum accessum Italiae imperium receperat, vt Blodus scri
 bit. Henrici iniuriam vlturus Berengarius, ex Italico dele
 ctu exercitum comparat ingreditur. Bavarus suis opibus dis
 fessus, Ticino digressus, secundo Pado cum exercitu
 delatus in Parauinum agrum egreditur, fugientisque simi
 lis Italiae reliquit. Fluctuabat adhuc status ipsius ter
 rae Bauarico tumultu, quum Taxis rex aegre ferens
 Hungaros Italiae finibus ab Henrico depulsos rat
 hoste adhuc in Italia esse, nam de eius fuga nihil ad
 huc auditum erat, cum ingenti exercitu Italiae irrupit.
 Raro alias ad vltum externarum gentium incursum, tan
 tus Italorum animos terror inuastit. Credere oes vul
 goque praedicare, venisse tempus quo non solum res Italiae,
 sed ipsum quoque nomen gentis memoriamque fundit
 deleret. Caeterum Berengarius siue concilio, siue fortuna,
 siue potius vtriusque auctoritate, illius opera (quod satis con
 stat) breui metus ille diffusus est, Alberto filio cum
 magno argenti pondere in Pannoniam ad regem missis, de
 cetero modis argenti pax ab Huno redempta est, emero
 Taxis Berengarii precibus, siue potius precio, vt credere
 aequum est, placatus, Italia abstinuit, eratque per haec
 alter comunis imperij annus circumactus, quum Lo
 tharius rex tantum noie, fato defunctus est, post cuius
 interitum Berengarius Aludam eius coniugem artissimam
 custodiam tradidit, ne Ticinum (erat enim illi dotalis) no
 uae affinitatis praetextu alij traderet, recensque aliquis
 in Italia existeret motus tam clarae vrbis alienatione.
 Collega igitur sublato, rebusque regni ex sententia
 firmatis, se Berengarius Augustum appellat, Alberto
 filio Cisalpinam Galliam regendam permittit, Italiae
 regem vocat. Sed dum haec in Italia gerunt, Otho in
 Germania multa & grauius bella perare cepit, eratque
 eius nomen quum alibi terrarum, tum in Italia celsissimum,
 quum Agapetus pontifex secutus famam cum eo per li
 teras & nuncios egit, vt assistens Italiae rebus subue
 niret: oderat Agapetus Berengarii nomen, quippeque
 non regem non imperatorem, sed iam aperte tyrannum ageret,
 praestitit id Otho libenter, vixitque sui spore aliquid
 quando conatus esset in Italia ascendere, cum quin
 quaginta armatorum milibus per Foroiulienfes qua
 potissimum parte semper ipsa terra externis pauit ge
 ribus Italiam ingreditur. Nec multum illi negotij cum
 hoste fuit, Berengario & filio regno deiectis, Ticinum
 proficiscitur Aludam carcere educatam sibi matrimo
 nio iungit, victis hostibus dat veniam, & Cisalpinam
 Galliam Verona duxitaxat & Aquileia exceptis, pmittit
 regendam, Tantum clementiae in Othone fuit. In
 germaniam inde reuersus filij, ex Aluda tulit, qui
 postea secundus est Otho dictus, nec ille post suum
 in Germaniam reditum multum a re bellica quie
 uit, sed Ludouico Francorum regi qui iam pridem a
 Normanis arcta custodia macerabatur opem ferre
 constituit. Hunc Vgo Parrisiorem comes cum primo
 ribus Gallorum insidijs exceptum, in sua potestate
 redegit, radeatum Normanis tradidit, causam facti
 non repio. Erat foror Othonis Vgoni matrimonio
 locata: valuit enim apud fortissimum regem, magis regia
 maiestas quam priuata necessitudo, cum iusto igitur exer
 citu non vixit legiones & amplius sub signis ha
 buisse potuit est, Galliam ingressus, facile tenuit, vt Lo
 douico soluto Normanni omni vi bellica abstinerent,
 ipse amico rege & conflaginco per hunc in regnum re
 stituto

Quantum pax redempta Italiae.

Otho Italiam ingreditur.

At. Otho nis clementiam.

Pulchrum Othonis facinus.

stituto, in Germaniam reuertit. Et Otho talis in suos
 fuit. Hoc demum tempore Veneti Comaclum incendio
 cremarunt, vltio illa non iniuria, vt suo est lo
 co demonstratum. Sedit Agapetus qui in hoc tempore
 incidit, annos nouem & dimidio amplius, obiitque eo
 tempore quo & Oddo Cluniacensis abbas, cuius dis
 scipulus Domacelus magnae viri sanctitatis, mona
 chus homo restituit disciplinam. Ioannes duodecimus,
 sic ab adolefcentia oibus probis cooptus, dome
 stica potentia, nam Alberti Italiae regis, vt quidam
 scribunt, fuit filius, omniumque sui similitudine studio & fa
 uore fretus, pontificatum occupat. Eam rem auersari
 duo ex primoribus clerici, vtrique fuit Ioannis nomen,
 ambo supremi ordinis antistes, per literas Othone
 obtestatur, vt Barionae sede ab infanda Berengarii &
 Ioannis pontificis conspiratione vindicet, alioque
 breui futurum vt Romana ecclesia vna cum imperio
 caderet, magnum erat tunc Othonis nomen ob ea quae
 praclare in bello gesserat Bodilao Boemiae victo,
 Hungaris qui Germaniam vastabant pro superatis, tri
 busque eorum regulis captis, laqueoque necatis, et si O
 thone ignaro, Berengario & filio imperio eiectione, &
 in regnum restituit, Ludouico rege a Normanis rece
 pro. Caeterum dum Otho expectatur, patefacto duos
 rum antistitem consilio, qui ad illum literas dedere,
 Ioannes iam concitus auctores tantum motus ad suppli
 cum arripit, redactisque in potestate nares vni eorum, al
 teri manum truciari iubet. Otho sua pontificis aduer
 sione adhuc magis irritatus, in Italiae transgressus, Be
 rengarium & Albertum captos procul Italia relegat
 atque ita accidit vt pater filijque vtrique diuersus ab al
 tero hic in Asturia, ille Bizantij, quo fuerant depor
 tati, in lectu & merore vitam finierunt. Vrbem
 inde ingressus Otho, a Ioanne honorificentissime
 suscipitur, ornaturque imperatoris insignibus, vt
 quidam tradunt, Germaniae Pannoniaeque titulo recepto,
 quae ois deinceps, imperatorum posteritas obserua
 uit, ac tunc primum translatum est in Germaniam impe
 rium. Alij ad Leonem octauum id referunt, qui vno Be
 nedicti tenuis nominis quind pontificatu interies
 cto, sedē tenuit. Bibliothecarius Ioanne pontifice O
 thone Romam venisse prodidit, omni alioque im
 peratoriae, dignitatis adeptae mentione omitta, qui
 a Leone imperij insignia accepisse auit, sic colligitur,
 vt dicat fuisse annum illum, quo iperij est in Germaniam
 translatus, noningentesimum salutis huius aetate sexagesi
 mum secundum, vta Lagobardorum regno euerso centum cir
 citer annos fuerit a Gallis imperatum in Italia, dein annos
 quinquaginta fere & quinquaginta manserit. Imperium
 in Germaniam per hoc quae diximus translatum, in
 ea terra quinquaginta annisque adhuc durat. Sed
 a quocumque pontificum imperator inunctus est, in
 signibusque ornatus, Otho quod satis constat, mul
 tum diuque conatus est Ioanne pontifice ad honestio
 rem vitam reuocare, nam praeter alia flagitia in ma
 nifesto perseuerare concubinarum: assidendo itaque
 blandisque appellando hominem hortari ad ea, quae
 honestiora essent, ipsiusque dignitati vitiosa. Expe
 dire pontificis dignitati, & vniuerso clero, vt opta
 bili viuere exemplo, Caeterum quum nihil Otho
 proficeret, nam praua foedaque ingenia obsurdeseire
 salubribus consilijs, tum Otho ne non oia experire
 tur, minus pontificem est terere adortus, concilioque
 quae Italiae antistites incidit, vt de pontificis vita ex
 illorum sententia statueretur. Ioannes suorum scelerum
 sibi conscius, haud ignarus quale de se futurum
 esset iudicium, in Henricos fuga se proripuit
 latuitque in syluis aliquandiu omnem hominum occur
 sum vitandus. Otho interim magno cleri cōsen
 su Leonem Lateranensis ecclesiae scriuariam creat po

Ioannes XII. pon.

Otho imperator primus in germania. Imperij translatio.

Germani imperium obtinent.

Io. p. la. tebra. Leo. vij. pontifex.

tificem, hunc Othone Roma digressio, Ioannis pontifi
 cis qui solum exilio vereratur propinque clientelae po
 tificia sede decubant, Ioannem reuocant. Caeterum
 diuina prouidentia accidit, vt priusquam id monstrum
 in christiani nominis dedecus restitueretur, priuata
 vi sublatum sit e medio, seruit in adulterio deprehensum
 turpiter perisset, nec propterea resedit in vrbis
 ille motus, sed Benedictus in Io. demortui locum
 creant Romani, eam Otho lectione non modo non
 probauit, erat ille adhuc in Umbria, sed armis Roma
 nos coegit Benedicto dignitate abrogare, Leonem
 restitueret. Multa & terrificata in eo ecclesiae motu pro
 digia facta dicuntur, & in his lapis ingens e caelo ce
 cidit saeuiente imbrium, & ventorum procella, &
 signum crucis crucis in multorum vestibus eximpro
 uiso apparuit, quae rerum oeseta in signum aliquid cle
 ro calamitate portendere interpretabantur. Ioannes
 omnium pontificum qui ad id tempus fuerant flagitiosis
 simus, anno sui pontificatus nono perijt, alij quatuor
 annos & denos menses attribuunt. Benedictus qui
 in eius fuerat locum furrogatus, breui apostolica est
 sede eiectione, Otho Romanus iratus, ne legatus quidem
 auditis, qui ex vrbe missi fuerant ad veniam implora
 da, oia circa vrbem hostiliter eiecit populari adore,
 quo errore subacta ciuitas Leonem restituit, estque ab O
 thone iuramento adacta, ne quid postea mutaret eor
 um, quae imperator in re pontificis constituit. Bene
 dictus sexto mense quae federe ceperat est in ordinem
 redactus, quae Otho postea fecit in Germaniam abdu
 xit, ne Romam relinqueret, noui alicuius esset motus cau
 sa Leo sui nominis octauus, qui Othone aurore fue
 rat pontifex creatus, & a Ioanne duodecimo factio
 eiectione, eiusdem Othonis imperio restitutus obiit an
 no primo sui pontificatus, quo illud fuit in fine quae
 in eo restituedo ius creandi pontificis a populo & cle
 ro ad imperatorem trāsijt. Ioannes tertius decimus ap
 pellationis huius Leonis successor, quo sedere redijt
 Romanae ciuitati suum pelledorum pontificum ingenij fa
 ctorem in Lateranensem domum ipse Ioanne captus &
 pum in Hadriani molis obrudunt, mox concilio
 exceptum in Capania relegant. Incidit in haec tempora
 violens ille in Venetis, & ad recordationem tristis pe
 tri Cadiani principis, fuerat ab exilio in vrbem re
 stitutus, vt supra est demonstratum, contraque clerici & opti
 matum iurandam princeps creatus, inter iniuria
 administrationis Veneti ad Othone imperatorem
 & Leonem pontificem miseret, estque a legatione ipetratum,
 & Gradensis ecclesiae Venetiae & Istriae princeps & Gradensis
 mater esset, nec ita multo post Cadianus dux cum vxore
 re diuortium fecit, causam grauem in illa grate, per quam
 amplius parere non posset, filij quae ex ea susceperat
 per speciem religiois abdicat, sed paterna iniuria adole
 scenti beneuolent, quae facis initia? Gradensis postea
 antistes fuit, & ille per hanc domum futuris nuptijs
 fecit vacua, nec ita multo post Vualderi Guidonis
 filij duxit vxorem, quae affinitate auctus legitimum
 principatum in tyrannidem vertit, minarum & supbiae ple
 nus, terribilis non iuctudus videri cupiebat populos
 inde Opterginis bellum intulit, bello eam causam pre
 textuitque diceret ab Opterginis patria quae possideri,
 quae ad Vualderi coniugem dotali noie prineret. Vas
 tatis itaque Opterginorum finibus, oppidum vi capiti di
 rumpit. Sicut & Ferrarises eodem noie ab eo vexati, op
 pidumque in eorum finibus expugnat. His demum suc
 cessibus multo que antea insolentior factus, ducatum pre
 sidio firmat, simulque in aperta proripit tyrannidem, po
 pulum suum libertatis memor, arreptis armis in eum im
 perium facit, tuebat locum suum praesidio nix, perijt itaque
 tyrannus ignique in populi esdes iniectione suum constat
 incendium, quo ducatum primo, iude marcanum replem de
 flagrauit.

Att. pdia. gia.

Io. tertius decimus pontifex.

Gradensis ecclesia. Petri Cadiani faci nora.

Att. inc. dium.

Att. incedium. flagrauit: Candianus ancipiti malo percussus, vrgē te Hamma, filii quem ex recentiore cōiuge tulerat, complexus in eam templi parem transiit quā non dum ignis corripuerat, secretioremq; viam ingressus, cū nato quem sibi exiliū comitē destinauerat, suam gam molitus est, verum vbi omnia obseptā armis vidit, tum in preces versus orare cepit, ne se tantq; immanissimam beluam infestis armis circumfisterent, tantisper ferro temperarent, dum suā causam ad populū diceret, tum ciuibus integrum fore de se statuere quicquid libitum esset. Cæterum habere populū fortassis iustam in se ire causam, filiū in fontem ab omni iniuria procul abesse debere, inhu mane facturos si patris odio in eū sauiant, qui per ætatem pecare non poterit. Incastrum missæ oēs il lius preces, atq; ab infesto armorum globo acclama tum fas piumq; esse tyrannum tollere, cuius cau sa nisi mala esse non possit. Ac cū his pluribus vno tempore vulneribus petitus, cum filio confossus concidit. Sunt qui scribant filium in nutritis gremio iugulamur amborum corpora fundat macellū canibus proiecta. Cæterum Ioanne Gradonico penente, tam sediti spectaculū substractum est oculis iraræ multitudinis, corporaq; e publico sublata, sepulchræ reddita sunt, incēdium circa ducis sedem primo contractum nō solum Marcianā, sed Theodosi etiam cū trecentis priuatis domib; perpetua flā ma consumpsit ædem. Erat veneti per id tempus, tā m emorabili exemplo sunt tyrānidem vlti Ioānes pontifex vndecimo mense q; fuerat ex vrbe eiecit, Romā reuersus est, Longredo campaniæ comite, cuius ductu fuerat a ciuibus oppressus, cū filio ab his quos facti pœnuerat, intersecto. Assuit nec multo post Otho, qui audita pontificis calamitate, cum Othone filio, ingentibusq; copijs omnī opinio ne celeris in Italiam transegit, Romamq; ingressus cōsules & præfectum vrbs, cum Decarchonib; in vincula cōiicit, creabant adhuc Romæ duo anni cōsules, erat & præfectus vrbs qui ius populo dicebat, & hi patricij ordinis, ex plebe Decarchones duodecim numero qui senatus vicem gererent, vr quidā scribit, ego tribunicia potestatis imaginē cā fuisse pot; crediderim. Nec enim profusus obsoleuerat veteris regiminis forma, supererat species adhuc aliqua imperij quicquid enim terre pater intra vrbum veterē & Tuderitū, & rursus a Neapoli Beneuentorq; ad Marfos, & Reatinos, qui Sabinorū sunt, id totum Romanæ erat ditionis, hoc certe fuit quod ex tanto olim imperio reliquum fecerat fortuna Romano po. Habuit inde Otho questionem de iniuria pontificis, autore q; eius motus alij sunt a lio supplicio affecti, cōsules in Germaniā relegati: Decarchones laqueo necati sunt. Petrus vrbs præfectus omnīū malorū caput dū per vrbe distraçt, ac virgis cæsus, & ipse trans Alpes postremo ablegatur, sunt qui scribāt præfectū vrbs pontifici excarnitū candū ab Othone datū barba & capillis detonsis, ad Constantinū equi caput aliquādiu pependisse, vr cæteris documento esset, ne quis temere sacrosanctā dignitatē violare aliquo modo auderet. Inde affi no sedente, ore ad clunes obuoluto, manib; ad caudā ligatis, per vrbe circūuectū, postremo ad necē propemodū cæsum, ac tū demū in exiliū actū. Pari feruacitate, ac nescio an etiā maiore vsus est in Longredū & filium nuper intersectos, amborū cadauerib; ex sacro in prophanū deiectis. Per idē tēpus Sclauus, qui Hadrianō tertio pontifice Christianæ fidei accesserant, ex Delmatia in Italiā classe trāseucti, saracenos ingenti cæde afflictos ex Garganti arce deiecit Hos rū Hūgari ex eplū secuti, & ipsi, quod reliquū adhuc

Att. Candianus

Cædes Candiani & filij

Decarchones. Quid ter re Ro. pol. fiderent. Ar. vltio nem.

Duplex saraceno rum clades.

erat eius gentis in Italia, multis cladibus, attrituere, sententia ab hostibus recepta, tum vero quia Othoni monstrabatur, fore vr si partē sui exercitus in saracenos mitteret accisus, tor nuper cladibus, ei; gētis virib; facile Italia pellerentur, misit ille Othone filii cū exercitu, minime cōtēptibili, ad cuius noui belli famā territi Saraceni, nō expectato hostiū accessu, sed pda vndiq; ab mare delata, naues trepide cōscendunt, Italiāq; relicta in Africā abiere, & aurores quos sequimur, sicrē digerunt. Ego (nā in rebus Italis sæpe infra gens ipsa memoranda est) vix crediderim Italiā tū profusā ab his relicta, aut certe fateri oportet Græcorū cōmilitio in ipsam terrā restituros. Sed illis quoquo modo tunc eiectis, maius inde negociū Othoni atulissent Græci superi maris orā tenentes, si resistere voluissent. hi q; conati dicentur Saracenis opē ferre aduersus Othone, ob eā causam petiti bello facile cessarūt. Sed nō vna fama est, cur Otho fuerit Græcos bello infectus, nō de sunt qui ob filiā a Nicephoro, qui quadragesimo septimo loco tū Byzantiū imperabat, Othoni dene gatā, quā semel desponsa esset, Græcos Italia a Germanis eiectos opinetur, & ob eā rē Constantinopolitanos Nicephoro iratos, q; ipsius causa Græci veteri Italiæ possessione excidissent, in eum impetum fecisse, quo populariter intersecto, imperium sitū Ioannē eius filii collatū. Verum siue hæc, siue illa prior belli prætena sit causa, satis cōstat & Græcos Italia eiectos, & Theophaniam, Ioannis imperatoris sororē Othoni secūdo matrimonio cessisse, quā Ioannes tertius decim; cū ipso Othone, Romæ dī demate insigniuit. Enimvero Otho maior rebus a filio prospere in Saracenos & Græcos homines gestis illū sibi confortē impij asciuit. Scio fuisse qui scriberēt Nicephorū per hoies aduersæ factiois imperio eiectū & ab Othone iniuriis paritis iussu restitū, & ob eā rē sororē Theophaniam prius a Cōstāntino pte pactā, mox vero abnegatā, Othonis matrimonio restituisse. Fuerat Otho iunior vsus vrbaq; expeditioe cōsilio & strenua operā Pandulphi fer rei capitis cognomēto, & ob eā rē campana ecclesia Meuropolitana declarata est Ioanne pōtifice, erat Pandulphus lōge princeps cāpani nois. Atq; his gestis duo Othones in Galliā cōstrerunt, nec Otho pater multo post Viennē in Aufsternum fere decessit, vir quum virtute bellica maxime memorabilis tū quia imperij deo ad Germāos traxit, q; siue a Ioāne duodecimo, siue a Leone octauo, nam res dubie traditur impij insignia accepit, prim; quod satis cōstat, Germanorū legitime imperator fuit. Incidit initū Germanici impij, vr h; placere videat, q; a Leone eū inunctum prodiderūt, in alterū a sexagesimo supra noningentesimū hūanc salutis annū, q; mudāne originis fuit prim; & sexagesim; supra ceterisimū, ac fexies miliesimū. Impauit Otho anis duodeci, a cui; ineritu breui Ioānes pōtifer desijt in humanis esse, sedit annos circiter septē. Benedictus sui nominis sextus in demortui locum successit est quē Cincij homo in vrbe factiosus, in Hadriani molē vinētū cōiecit, impieq; in noxiōrū carcere necauit. Alij tē dia extinctū arbitrant, Mirū videri possit q; tā atrocē & impiū facinus vltorē nō inueniri, vīdeo quōsdā suspicari non iniuria in eū sauiūt, sed qua culpa nō expedit. Perijt Benedictus anno primo sui pōtificatus, mense sexto. Donus huius nominis secūdus fuit inde pontifex, quo sedente Baianus Bulgarus magicæ artis gnarus, Basiliiū imperatorē, & Cōstantinū eius filii, sic enim scribunt quidā, alij quibus libentius accedo, fratrem fuisse alit, amboq; ex Ioāne qui Nicephori fuit filius ortos, tam atrocē

Saraceni Italiā reliquunt.

Græci Italia pelluntur.

Othonis primo interitus.

Germanici impij origo.

Bndictus sextus pōtifer.

Don. II. pōtifer.

vexauit bello, vr parum res iam ab artu obfidio ne abesset, adeo iuxta Græci Italiq; a viritate militari, maiorūq; indole descuerant, Cæterum id bellū fœdere inter principes icto, breui sopitum est. Bassilio Constantinog; in Græciā imperantibus, Othone secundo in Germania, Camaldulensium religio orta est, aut certe non multo prius posterius esse cepit, vr cōmentarij quos de ea re ad me dedit Bernardinus Cadolus Camaldulensis monachus, significat. Romoaldus Rauennas cōgregationis huius auctor, qui Othone secundo imperante haud dubie in humanis egit, etsi ceterum & viginti impleuit annos, fuit is suo religiois tyrocinio in Classensi monasterio, est locus is haud procul Rauenna, vbi prima deposuit futuræ sanctitatis rudimēta. Inde Venetijs cum viro multæ sanctitatis aliq; diu versat, cuius famam secutus ad eum peregre venerat. Inter vno per multos pio hortatū, & vitæ exemplo ad monasticā solitudinis traxit cultum, & in his Petrum Vrfeolum, qui sextus & vigesimus dux fuit in Venetijs, fuerat Vrfeolus Petro Candiano successor gatus, de cuius violento principatu loco non multum diuerso est supra memoratum. Traxit Bonifacium Othonis per necessariū, & Tarianū, qui adeo familiariter cum Othone vixit, vr tereq; alteri; ve ste vteretur. Condidit Romoaldus monachorū cœnobium in Hetruria, in Piceno, flaminia, Venetia Histria, trahebat hominum mētes & studia, sermone & sanctitatis opinioe, tam facili ductu ad diuinorum cultum, vr totum orbē ad religionē perducere poneret, vr Petrus Cadiāno de eo præclarè scripsit, nisi modum etiā in re optima sibi statuisset, incidit demum Romoaldus in Hetruria in Madulū Apeninū incolam, qui de religione, vr æquum est credere, appellatus, testatus est habere se agellum in summo Apenino, vbi per quietem visus esset sibi cernere scalis in cœlū surrectas, in quib; inueniunt mortales candido amictū cœlū scāderent, motus eaj magine non minus q; diuino quodam oraculo Romoaldus, locū ab hospite & petijt & imperauit, oratorium condidit, candidā dat cucullā illi ferendā, qui loco initiandi essent, in argumentū nocturnæ illius imaginis, quā antea monachi indiscretō amictu tunc colore, dedit & Camaldulensium nomē ferre, a Camaldulo campo vbi noue essent religionis iacta fundamēta. Sunt hodie in eminentissimo iugo montis, viginti milia passuum ab Aretio, duodeuiginti oratorij cellæ, in orbem dispositæ, quibus singulis impositus est iurigiosus ortus, fons, portic; facellū, vaporarium, non muro, non fossa locus circumseptus, perpetuū hic silentium, nisi quū ij qui hic sunt, sacris operatur, sunt ex his quidā, qui ne sacrorum quiddē hora cū alijs cōgrediantur, sed sibi agūt, quarta & sexta feria pane & aqua transigūt ieiunia, nudis pedib; humi accubates, tertia & septima vnum fructusq; adijciuntur, prima secūda & quinta coactum pulmentū, per cōualles huc & abrupta loco capētur procul inde ad quingētos passus occurrunt lignæ cruce, quas trāgredi mulierib; pontifici anathemate est interdicitū, est & viris carnē ferentibus, inde ad duo milia passū aler Camaldulensium locus, horum vltia remissior, hinc oua mortantibus illis, & cætera aduia. Sunt pleriq; eorum qui superiore egerunt eremo, in beatorum numerū relati, & in his Petrus Germanus, qui ab oratione in porticū egressus, restat; est vidisse se sacerdotē magnū triplici corona insignē cœlū ascēdere, ac quaduo post allatū, pium huius nominis secūdū pōtiferē maximū, Ancone vltā defunctū. Sunt & in iteris horū pleriq; clarū nomē adepti, atq; omnium

Camaldulensium origo.

Camaldulense monasterium.

Camaldulensium ritus.

clarissimū Gratianus Classensis monach; decreto rum volumine vtiliter edito, Bonauetura, qui cōstitucionū libros scripsit, Ambrosius fluctinus græca & latina faciūdia clarus. Incidit in hæc tēpora Albertus Boemi sanguinis Pragensis antistes, qui in Pannoniā profectus ei; gentis regē baptisimi laua cro sustulit, antistes inde regni illius ad vere pietatis cultū prædicatione & exēplo hortatus, in Bithyniam trāsijt, propagandæ fidei studio, vbi martyrij est palmā Prusiæ adept; fuit & Eduardi Angliæ regis per id tēpus nomē sanctitate clarū. Don; anno sui pontificatus primo moritur. Bonifacius septimus, ex Doni interitu sedē idipiscitur, Blōdus hic Benedicto sexto cōtinuo subijcit, nulla iterim Doni mētiōe facta. Bonifacius pōtificatus malis artibus adeptus breui amisti, siquidē male paria male dilabuntur, cōspirarūt in eum plures boni, vno tēpore, metuq; coactus vrbe deferere, Vaticanæ ædis donariā cōpilauit, Bizantiū inde profectus, tandū ibi fuit quoad res sacras, furto sublatas, per oculum vendidit, ingentiq; pecunia ex nefaria illa actione coacta, vrbe repetit, eo cōsilio, vr fertur, vr profusa largitione tyrannū Romę ageret verius q; pontificem. Reuersus primū omnīū Ioānē, supremi ordinis antistitē, qui se audacter cœdissimis ei; conatib; opposuit, in suā potestātē redactū, luminib; priuatis, nec ipse multū inde suppetit, hie metu, siue pœnitentia peracti sceleris, atrociter vitā finiuit. Mirū dictū est, q; rum per id tēpus degeneratū sit a veterū pontificum pietate, illi suo sanguine pontificiū de cōs auxerunt, hi auctū, cædib; & rapinis prophana rūt: donarijs illi tēpla ditarūt, hi facilię exuerūt: hi malis artibus rē bonā ambire, illi oblatā cunctā ter & verēcūde adire, vr difficile sit iudicare, pl; moderationis & innocentie in illis fuerit, an in ijs qui postea secuti sunt, impudētię & temeritatis, sed vī nam hæc mala vna gras vidit. Fuit pōtifer Bonifacius septē mēses. Benedict; qui Bonifacio successit, septim; pōtifer. Benedict; septim; pōtifer. Otho Fræcorū res bello infectat. Germanorū clades. Basilij & Cōstantini fratru gesta. Apulia & Calabria a Græcis capiunt. FF coniuge

Gratian; Vri illi

Eduard;

Bonifacius septimus pontifex.

Att. Bonifacij facinus.

Bndict; septim; pōtifer.

Otho Fræcorū res bello infectat. Germanorū clades.

Basilij & Cōstantini fratru gesta.

Apulia & Calabria a Græcis capiunt.

cōiuge petebat, processeratq; in Taurinos vsq; quū nuncijs & literis trepide affertur, Bassiliū & fratrem in Italia esse Apuliā sibi Calabriāq; armis vēdicaz re. Sunt qui scribāt, & in his Sicutas & Guillelm⁹, Othonē prius Sclausos & Delmaras bello persecutum q; Romā venerit, ac terrā ipsam, Grecorū pressis dijs spoliatā, cede & populationib⁹ cōpleste, Romā inde progressus, sup ingētes copias, quas secum trahebat, delectū in Italia habito, i hostē proficiscitur. Castra primo ad Beneventum habuit, nec ita multo post ad Basentellum cum Græcis acie cōsiliat, quo prelio Romani Beneventaniqu, nō tātum pugnam detrectaure, sed signa etiā ab his deserta dicuntur, ceterē itaq; Germanorū copie, cū multa cæde susce disiecteq; sunt: fuit ea pugna Othoni & Italici tā fusca, vt facile fuerit Grecis imperatoribus, & barbaris qui cū his militabāt, Roma cū tota Italia potiri, si victoria vti scilicet. Otho acie illa digressus, & ad mare fuga delatus, scaphā trepide conscendit, interceptusq; ab ignarīs quis esset, in Sicilia desert, hic agnitus grādī penuria Siculis promissa seruat⁹ est piratis supplicio affectis. Mox Romā reuersus, multā adhibuit solertia in perquirēdis amissis exerciti⁹ reliquijs, fuisse tēq; cōfessim ab eo ad supplicitiū requisiti Romani desertores, nisi spoliata exercitu veritus esset ne quis grauior ex ea animaduersione motus in vrbe oriretur, in Beneuentanos igitur deflexit irā, horū vrbe eximprovisu adortus hostilitate diripuit, direptā incendio deformauit, tum vero Bartholomei ossa inde Romā trāsata quidā arbitrantur, in Tyberina insula sita sunt que olim Iouis fuit. Et Otho Beneuentanos per hūc modū vlt⁹ est, quū multo equius fuisset in desertores animaduertere more maiorū, q; in sonē civitatis pderē, ipse Beneuentō exiit Romā rediit, vbi paucis diebus fato vita decessit, in vestibulo Vaticanū edis, Paradisum vocatū, Porphyretico, quod ad leuam subiectis bus occurrit, labro est sepultus. Blondus negat sibi cōpntū esse quo pontifice obierit Otho, quia tres continuo ordine Ioannis nomine fuerint per id tēpus pontifices, inclinat tamē anim⁹ in Ioanē quartum decimū. Platina in Benedicti septimi pōtificatū, qui Ioannis hui⁹ fuit p̄cessor, Othonis exitū cōtē: quo adhuc sedēte de nouo sit imperatore agitatū, variatūq; sententijs, quū alij Othonē tertium, huius defuncti filiū p̄ferebat, alij Henricū Bauariæ ducē, qui primū fuit Othonis ex fratre nepos. Erant Italici nominis, qui Crescentio Nomētano viro clarissimo, summā imperij desiderā censerēt, ceterum Othoniani exerciti⁹ duces qui Romā erāt, omni cōsultatione reiecta, Othonē tertium creauere. Probauit Germanorū p̄rogatiua Benedictū pōtiffex, ne discordia aliq; ea re oriretur: nec ipse multū super se fuit Othoni, obij anno sui pontificat⁹ octauo, mense sexto. Sequit Ioānes quartus decimus, parū feliciter creatus quippe qui tertio mēse q; sedere cœparat, a ciuib⁹ capus, cōiectusq; in Hadriani molem, pedore & inedia consumptus est. Ferrucij ope rapta crediderūt quidā, fuisse Bonifaciū pater, vir factione potēs, odij causa fuisse ferat simulas, quā Ioānes cū Bonifacio exercitū exerceret, per id temp⁹ viri sanctitate & doctrina clarī, Odilius Cluniacensis abbas, & Berengarīus Turonēsis. Tenuit inde sedē Ioannes hui⁹ nominis quintus decimus, odit is insigniter clerum, & a clero est odio habit⁹ adeo necessarium suorum desiderijs addictus, vt omnia his iuxta sacra & prophana largiretur, qui mos ad posterōs transiit: est huius pontificatus fame & peste laborat⁹, est terra quocq; horrenda mora circa Capuam & Beneuentum, fuitq; per hęc parū laeta

Vinctur Otho a Grecis.

Otho Beneuentū incidit.

Othonis fecit in teritus.

Otho III imperator.

IO. quartus decimus pōtiffex.

Viri illustres.

IO. XV. pōtiffex.

Ioānis administratio, nec magis calamitosa q; breuis. Moritur octauo mense ab eo, quo sedere cœperat. Ioannes sextus decimus defuncto sufficitur, ita tres eodem nomine pontifices, quod in nullo alio, quod scia, accidit, vnus post aliū, ordine nihil intermissō, sedē tenuerūt. Cæterū vltimo sedēte, tertius Otho Romam venit, vt scribit Platina. Proferat Ioānes Crescentij meū (qui tum Romę dominū verius q; consulem agebat) in Hetruriam, cæterū veritus Crescentius quod erat futurū, vt pōtiffex extorris Othonem in Italiā accerferet, pro nō paruo habuit negotio cū eo in gratiā redire, Romāq; redeuntē multa veneratione exceptit. Blondus hęc omnia Ioanne quinto decimo pontifice accidisse auctor est, adeo in multis Platina, a Blondo dissentit, et si vterq; testato scribat tāta esse scriptorū perplexitatem, vt que quibus antepōnda sint, quibusdā in locis plane, intelligi nequeat: Sed Platina, vt tui⁹, ita libentius sequor in pōtifficia historia quod sum sepe testatus. Fuit Ioānes hic quartus & quadagesimus pontifex supra centesimus. Fuerunt per hęc tempora, viri diuinarum literarū studijs clari, Henricus abbas Lobienfis & Theobaldus Vtraiacensis antistes, qui virginis Deiparę & sacratissimę crucis Encomiastica scripsit. Albo Floriacensis abbas in Vasconibus marij vti consumpt⁹, fuit & Alpharabius Arabs, & Anedalis, vterq; philosophię assēctator sua tēpestate clarus. Desit Ioānes sextus decimus in humanis esse anno sui pontificat⁹ nono, mense sexto, quo pontifice vt credere par est, Otho tertius Romā venit, nā quod Blondus a Ioāne quinto decimo ait accessit, pro mediatio refellitur, impleuit enim eius pōtifficat⁹ vix mēses octo, vt Platina scribit, qui quod miror, neq; hoc neq; illo pōtiffice Othonē in Italiā venisse ait, sed a Ioāne sexto decimo accessitum prodidit solū. Cæterū quocūq; pontifice imperator Italiā ingressus est, anno vnde cimo q; imperare cœperat venisse proditur. Iā vero & illud parum perspicue fertur quid in Italia potissimum egerit. Crescentius Beneuentanos Capanos ait ab eo pacatos, qui Romanis esse antea in festi. Post Ioannis obitum Otho, nō expectata clerici aut populū p̄rogatiua, Gregorium Saxonē nominarū pontifice declarauit, per que breui post ipse imperij insignia accepit. Profectus inde ex vrbe, vti causa, Michaelis adē inuist, que in Gargano est, locum paucis ante annis miraculo illustatum, ad annū humanę salutis octingentesimū nonagesimū tertium quarumve, Stephano ei⁹ nominis quinto sacra tenēte sedē, solutus voto ex Apulia per vrbe in Germaniā reuertitur. Et in cetera Italia tūc is erat rerum status, quem Vneti publicā libertate Candiani principis cæde asserat, Perū Vrfeolū sibi ducē crearunt, inuitum & reluctantē, exteritum credo atrocissimo exitu proximi principis, preferim quū scire a sapientissimis philosophis proditiū, rarum & perdifficile innocētū locū in omni publicā administratione moralib⁹ relinquit. Incidit Vrfeoli principatus, in Benedicti hui⁹ nominis septimi tēpora. Primū igit omnib⁹ p̄tū & populare opus aggressus, ducariā domū cū tēplo restituit priuato sumptu, ac maiore q; antea apparatu, Euangelicę corpore incendio seruatum nouo cōditorio intulit, Auream tabulam græcanicis operis ad aram maximam dedicauit, Bariēses in Apulia a Sacraensis obfessos cōmeatu iuit, & cū Barbaris Græcorū clafē autus, circa hęc loca, conflixit, magna q; strage fudit, sed hęc aliquanto postea gesta, conati sunt pauci, qui, sturiosi illius Candiani regiminis ministri fuerant, Vrfeoli principatum opabilēq; reipublicę

To. XVI. pōtiffex.

Viri illustres.

Gregorius pontifex.

hlicę statū, nouis motibus labefactare, Vitale Cādianū filio impulsio, vt ad Othonem secūdum, qui tunc in Italia erat, se conferret, apud quem ille indignissima patris sui cæde deplorata, ciuitati & nouo principi ex ea re inuidiam conflauit ingentem, mouerunt Vitalis lachrymę Othonem, mouit & Candiani renouata memoria, qui Othonis hospes pater natus fuit, & ob Vualderum, quam duxit vxorē, per necessarios, iubet itaq; imperator Vitalem bono animo esse, simulq; pollicetur se, & paternę cædis, & ipsius exilij vltorē. Cæterū siue maiores curę proposito auerterit, siue matris, vt alij scribūt, horratu, nihil vltra minas euerus, cum Veneris in gratiam rediit, Vrfeolus, religionis causa, sponte principatu abiit, cum paucis sui consilij consilij Venerit occurre profectus in Aquitania reliquum vitæ egit, ad Michaelis phanū, quod Muriano p̄faceret, monasticam professus vitā, vt alij scribunt, sanctitate profectus, quod accidere potuit, vt aliq; diu procul domo peregrinat⁹ ibi demū quereit. Vitalis Cādianus fit inde princeps, quo annitē Vitalis Gradensis antistes, a patre olim abdica⁹ sacerdotij p̄teritū, quicq; ad Othonē se cōtulerat, ab exilio est in patriam restitutus. Is cū publicis legatis ad Othonem postea missus, vt si quid restitui odij adhuc in illo essent aduersus Veretos, precib⁹ disceretur, nec in casum suscepta est legatio, placatus Otho cū Vneto nomine fœdus infirmauit. Vitalis graui morbo confiditatus, octauo anno ab eo quo cœperatē publicā, administrare, se in ordinē redexit, monasticam & ipse vitā fecutus, ex publico ad Hilarij pharum se cōtulit, hicq; paucis dieb⁹ fato defungitur. Candiano Tribunus Memus quinto & vigesimo dux loco surrogatur. Alij septimo aiunt & vigesimo mo. Incidit huius principatus in tertij pontificis tēpora, qui Ioānis nomē tuler. Hoc duce Stephanus Caloprinus diuili seditione vrbe eiecit, eiecit⁹ ad Othonē secūdum profugit, qui tum forte Veronæ erat, nā non semel Italia ab eo adita est. Pollicetur ei Caloprinus patrię proditiōne si bello Veretos persequeret. Adiecit animū Otho ad Veretos subigendos, quādo nō ledit tantę rei mouēdę ad esser auctor, primo itaq; Vneti fame petiti sunt, totius Italię cōmercio interdictū, vt cōmeatib⁹ interceptis ad vltimū omnium malorū redacti, vel inuiti ad deditiōne cōpellerentur. Dissimulare metū Vneti, bonāq; spem p̄ se ferre, perinde eā nihil ad se inuria attineret, & iā rerū Iopia sentiri cœperat, quū Caput agrę ad hostes desecit. Donati sunt Aggerini Lauretanorū agro, vt inclinātib⁹ ad deditiōne animis, alij simili illecebra a Veneris alienarentur. Tū ciuitas Caloprinis irata, quib⁹ mala oia, que tū ciuitati impēdebāt, referebat accipere, eorum cædes diruit, liberos & vxores custodiri iubet. Otho sua pertinacia obnixus, vt neq; aperto bello Vnetos periret, neq; certā redderet his pacē, Romā proficiscitur, nec ita multo post a Græcis magno prelio victus, vt supra est memoratum, vita decessit. Post Othonis interitū, Adhelele ei⁹ matris rogatu, Caloprinus in vrbe restituit, estq; nihil secus ciuitatis nouis seditiōibus agitata, in quib⁹ sedādis quā parū felix tribunus fuisset, sponte sua, vt quidā tradunt, alij vi subactū credidit, principatu se abdicauit. Fuit inde Petrus Vrfeolus dux, quo rē Vnetā tenēte, a Basilio & Alexio, qui tum Bizantię imperabant, tenuit ciuitas, vt Vneti negotiatores, toto oriente, omnium essent veltigalium immunes, fatē Vneti viam ad maiora rerū incrementa apertib⁹, per idē tempus, Vneti a Delmaris, Liburnis, & Histris, ad mare versis, per legatos rogati sunt, vt Na-

rentanorū latrociniū omnib⁹ accolis infestū tollerent, fore affirmātes vt si ad eā iniuriā vindicandā cum classe in Delmatia trāsmittēret, omni earum genitum marina ora potiretur, cū insulis que terris ipsi adiacent. Amplectuntur Vneti libetē eā occasione, studioq; classēm ornant. Erat tū venitū anni tēpus, quū Vrfeolus p̄ter Carnorū & Iapudum orā, in Histria classe delatus, Parētū in fidē recepit. Polani, Parentinorū deditiōne secuti, & ipsi Venetum intra moenia accipiūt. Colchi ad Medea querendā missi eā vrbe cōsiderare. Duorū illustriū populorū exēplo more finitimę ciuitates, certatim legatos ad Vrfeolū mittūt, quum adhuc Polę esset, processit inde classis Iadra, que ciuitas aliq; prius fuerat Vnetorū p̄fidiō vltā, affuerunt nec multo post ex Arba, & Coricta duo antistes, publice polliciti se Vnetorū imperata facturos, adiciūt illud fore vt quores rē diuinā facerēt, in imperatoribus, laudes Vneto duci suas canerēt. Sed dū hęc fiunt, interea decem longe naues ex Iadra ab Vrfeolo ad hoc missę. Narētanos negotiatores, qui ex Apulia soluerant, intercepti p̄tū circa Chamā insulam, Belgrado propinqua, secutus est inde Vrfeolus cū cætera classe, sub cui⁹ accessum legatū, ex Belgrado, & Tragurio, p̄feto affuerūt, & ipsi ad obsequiū parati, hi quod & alij fecerāt, in verba principis iurāt, se in fide, quā suppliciter implorassent, perpetuo mafuros. Traguriū Istei cōdidit, cōtinētē terrę pene contiguū. Erat tū Traguriū Suringa Croaci⁹, a Murcimiō fratre regno pulsus, hunc in fide recepit Vrfeolus, Stephanos eius filio quē pater sibi obfide dederat, Hicela de p̄fidiō filia, id ceterū Murcimirus ab initio venit, aliq; priusq; Suringa sit in fidem receptus, festinauerat gratiā apud Vnetos occupare, auxilia ad vsū presentis expeditionis pollicitus, accepit in de Spalarū, ciuitas Delmatici nominis ea tēpestate opulētissima, Vnetū intra moenia, Corcyra nigra imperij detrectans, vt capitur, nunc Curfula est, Pharos insula, que & ipsa, diuersa voce, nunc Lesina nuncupatur, rupibus vndiq; abrupta, & ob id propemodū inaccessa, mox a Vneto petita est, hęc vt elatē in fiderat Narētani ad incurfanda maria, circa hęc loca septuaginta annis illi cōfati in Vnetos negotiatores, occupatē repete, eorum remes, quod facere iussu fuerat, Thracarchi portum, tentati inde sunt oppidanorū animi, vellēt ne ceterarum Delmatie vrbiū secuti stitidū, in Vnetorū fide p̄fidiocū esse, an hostilia experiri, Accepissent Pharenfes cōfessim p̄fidiū, si eisdē cōditiōibus accipiendi fuissent, quibus & alie ciuitates. Ceterū veriti quod erat, ne Vneti vrberem deditā, in Narētanorū inuidiā, funditus euerterēt, patrię charitate, qua nihil est moralib⁹ in vira amabilius, vim parant, Vnetiq; telis incessunt, dux cōtra, vbi arma ab oppidanis expediri vidit, cōfessim suos horatus dat signū pugne. Erat arx asperitate locorū difficilis, verū tāta vis telorū in propugnatores ex inferiore cliuo est immissa, vt missiliū nube cooperit, qui arcem tenebāt, p̄fidiō decedere cōati sunt, tū focij nauales, cū mercenario milite, p̄ abrupta mōtū in summū iugū euasere, turbatis hostiū animis, continuo muros inuadūt. Ad more inde aliquot locis scalę, tenuitq; aliq; diu atrox ceramē. Postremo Vneti parē murorū adepti, iā in possessiōne victoriarē erāt, quū Phareses abiectis armis supplices veniam petūt, edicitur cōtinuo vt inermibus parcere Vneto capitur.

Tragurium.

Pharos a Vneto capitur.

fidei tradiderunt. Postremo Narentani bello petiti sunt, eorum fines ferro & igni vastatur, ad quam cladem adeo hostium animi conciderunt, vt continuo per legatos pacē, his cōditionib⁹ reddita, cōplexi sint, vt quęcūq; ad id tēpus dāna negotiatorib⁹ Veneri nominis intulissent, æqua existimatione perfoluerent, tributū nullū, post id tēpus, a Veneris aut ab alio exigēt, nec reguli homine sine Narentani nominis, piraticā exerceret. His Narentani conditionibus pacem magis necessariā, q̄ speciosā, a Veneris accēpere, cū quib⁹ annos circiter cētum & septuaginta, vario euentu de maris possessione certarant. Vt scilicet his feliciter gestis, sinuq; latrocinijs longe laetę purgato, omni Delmatia Liburniæ & Histriæ orā in Venerotū ditōne redacta, quantū similis, do mum victrice reduxit classem. Tū vero publice de cretū, vt quū ipse, tū posteri nō Venetiariū modo, sed Delmatię quoq; principes scriberentur, missiq; sunt ex primorib⁹ ciuitatis, qui his vrbibus & insulis, quę in Venerotū fidē venissent, omni potestate dicū di iuris præsent. Inciderūt hæc q̄ Veneti, Vt scilicet ductū, in Delmatia gesseret, quib⁹ icēta sunt, vt mihi videretur, fundamēta futurę, potentię in Othonis tertij tēpora, Basilio & Cōstantino Bizanti imperatib⁹. Cæterū, quia Viseolus duodeuiginti annos rēpublicā administrauit, quo pōtifice ea gesta sint affirmare nequeo, quū Gregori⁹ V. Ioānes. XVII. Siluester. II. Ioānes. XVII. & XIX. Sergius. III. & Benedict⁹ VIII. Viseolo pōtifice fuerint. Ipse quod satis cōstat, rēpublice administratōne recepit, ad annū salutis noningentesimū secūdum, fuitq; in Veneris ducib⁹ vigesimus septim⁹. Instaurauit post Delmaticā expeditionē Viseolus Gradū, vbi edē sacra, vtriusq; collapsam, proprio reparauit sumptu. Misit & filiiū, paruum adhuc, id Othonē tertij per literas ad petēt, qui tū Veronæ erat, is primæ vnctiōnis sacramētō ab imperatore admotus, Otho dicit cœptus est, quū Petro antea illi nomē esset, multæ prætere immunitates mercatorū & portus celebrandi iura ab Othone per id tēpus imperatori, qui ignoto etiā habitu Venetiās venisse dicitur, exolūdi prius causā, q̄ p̄ncipe ad quem de suo aduentu prius occulte scripserat, noctū diui Marci edē subijt, fuitq; plures apud Viseolū dies in hospitio, cui⁹ p̄sentia vt cōmodius celaretur, ma ne dux Veneris prādebat in aperto, noctū cū eo familiariter conuuiuabat, tū Otho aureū p̄nū, qui annuus Cæsaribus ex fœdere debebatur, in perperuum Veneto nomini remisit, ipse cōtra multis & amplis munerib⁹ donat⁹, Rauennā, vnde venerat, reuertitur. Triduo post Viseolus populū pro cōcio ne docuit de Othonis ad vrbē appulsū, q̄ apud se plures dies in hospitio fuisse, & quę essent ab eo, publico nomine, imperatori, fecit ea res vt Viseolus, ex grato, sit gratissimus fact⁹ vniuersę ciuitati. Lau data est ab omnib⁹ ei⁹ fides, laudata & industria in tanti hospitis p̄sentia occultāda, datū est igitur illi, vt filiiū sibi collegā cooperaret, quē in publicę administrationis cōfortiū alciit, cū altero filio Byzantiū misit ad Basiliū & Cōstantinum imperatores, vnde magnis aucti honoribus domū incolumes ad patrē redire. Sed maior omnino est rerū humanarum incōstantia q̄ animo cōprehēdi possit, nulla fuit vnq; tā solida felicitas cū nō aliquis fortunę morsus attigerit, Deformata est pulchra alioq; felix Viseoli ducis administratio, duabus squissimis cladibus, quib⁹ vno tēpore affecta est ciuitas, fame & pestilentia, filij suauissimi, ac nurus otinuatissimę p̄funerib⁹. Cū Aggerans & Saccētib⁹ est non nihil discēptatū, cū his de portorij, de paludibus cū illis

Narentani vrbis pax rediditur.

Quo tēpore Veneti Delmatiam ad se p̄ci sint.

Otho tertius Venerorum hospes.

Laureto circūfectis, vniq; negotiū ex rēpublicę dignitate transegit Viseolus, postremo omne patri moniū suū triperito diuisit, parē vnā filijs distribuit, alterā in pauperū alimonia, sacrarūq; ædium restitutionē impedit, quod reliquum fuit in spectaculis publicoq; congruio est ab eo adhuc in humanis agere cōsumptū. Moritur inde quū duodeuiginti annis rēpublicā administrasset. Filius q; casu quodā vt diximus, Othonis nomē tulit defuncto successit, adolescēs alta indole patre auoq; principib⁹ vrbis nō indignus, nec sapiēs administratio frustra est hominū expectatiōe, quā fama Geica rex Pannoniē impulsus, filia illi vxorē despōdit. Sed Venerarū rerū relatio quod sæpe accidit, longiuscule excurrit, nunc explicatio aliarū gentiū paulo altius repetenda iā inde a Gregori⁹ V. creatio, quę priua autoritate Otho. III. pōtifice declarauit, quę res esse fecit vt cōcessim post Othonis ex Italia digressum seditionib⁹ agit⁹ in Hetruria primo Gregori⁹ cōcesserit, fuitq; hic aliq̄d iudicij eo consilio, vt, si Roma nis, vt nuper, Ioānes decessor suus in vrbē reuocaretur, nullis Othonē inquietaret querelis, vbi vbi omnia obstinat⁹ vidit fieri, in Germaniā ad Othonē se cōtulit, de cui⁹ profectiōe postea q̄ Romę audi tū est, ciuitas metu percussa Crescētij consulē creat, cui negotium datur, vt videat, ne eo motu, qui ab Othone instabat, aliquid detrimētū caperet Romanū nomē. Ioānes Placētinus pontifex declaratur ex Crescētij autoritate, vir appime doctus atq; æque diues, hūc Platina & alij nō reponūt in ordinē potētis tanq; parū legitime creati. Crescētij de Othonis in Italia reditu fact⁹ certior, muros vrbis & portas opere p̄sidijsq; firmat, Hadriani molē tā validē cōmunit, vt ob ea res postea aliq̄d iudicij Crescētia na arx dicta, nūc Michaelis archangeli est. Affuit, nec multo post Otho minas & vltionē spirās, militūq; multitudinē frę vrbē, q̄ parte potēto corona cinxit. Romani tāta vi hostiū exterrit ad preces & lachrymas veruntur p̄aduntur portę vrbis Othoni Crescētij iussu, postea q̄ populū labare visus est, ipse cū Ioāne pōtifice Hadriani arcē occupat, rot⁹ rei euentū inde expectaturus, aliq̄d iudicij igitur arx oppugnata est, ac valide defensa. Cæterū quia vbi non potuerunt, fraude ambo capti, facta illis spe veniē, in æquū descēdere ad Othonis conspectū ituri, sed obiter intercepti, Crescētius multis confossis vulneribus cōcidit, Ioānes luminib⁹ priuat⁹ dignitate spoliatus est. Gregorius vndecimo mēse q̄ inde ex ciderat, sacra recepit sedē. Cæterū iniurię acceptę nihil immemor, vt Romanos & clerū vnuersum vlcisceretur, sanctionē tulit de imperatore eligēdo, vt solis Germanis liceret principē eligere, quia Cæsar & Romanorum rex diceretur, tenuit mosiā annos propemodum quingētos, quum id decretum in eū salutis annum incidisset, qui millesimus secundus fuit a sacratissimo Christi oru. Verū fuerint ne tū primum creati, qui impatorē legerēt, an postea res inducta sit, parum cōpertum habeo. A Blōdo disceptantur tres numero antistes, Maguntinus, Treuerēsis, & Agripinēsis; cū cum his Brādiūburgēsis Marchio, comes Palatinus, dux Saxonie, & rex Boemię, qui paritē inter se sint munia circa Cæsarē obeunda, tres primores illi scribarum noia sortit, vnus Germanię, alter Gallię, tertij Italię, Brādiūburgēsis questor, Palatinus comes scutiferi mun⁹ obiter, portuūq; dapiferi vt qdā scribunt, Saxonie dux ferret ensem, & Boemię rex picinā esset. Otho post sanctionē illā a Gregorio latā in Germaniā cōcessit. Tulerunt eā re Galli iniquo animo, verum quia in Ludouico Lothari filio Caroli magni gen⁹ defecerat,

Viseoli munificētia.

Geicæ rex

Ioannes pōtifex.

Otho hostiū Romę petiit.

Attende vltionē.

Imperatoris electio & electores.

rat, regnūq; ad Vgonē venerat cognomēto Caputium a regibus enim ad duces res aliq̄d iudicij translatā est) nihil vltieris contēdere conari sunt, & Gallicis nouorum hominū cōditionē aspērantib⁹, & illis ipsi penes quos fuit regiminis summa p̄sentia fortunę libenter acquiescētib⁹. Laudatur in his, qui magni Caroli genitū attigerūt, Robertus Vgonis magni filius militari virtute clarus, sed pietate adhuc clarior, cuius illud est. Sancti spiritus adfuit nobis gratia, hic primus bonis artibus Gallorū & cæterarum gentiū studia a Caroli Magni stirpe ad nouitatē sui generis traxit, vt ceperint nō rātum nouum in regē genus parī, sed nouorum etiā virtutes mirari. Gregorius anno sui pontificatus secūdo, mēse septimo, desijt in humanis esse. Incidit in huius Gregoriū tēpora, qui quintus & quadragesimus supra centesimū pontifex fuit, aut certe in Ioāne sexdecimū, qui illum p̄cessit, Montferratēsis principatus origo. Almarus prim⁹ in gēte princeps, Saxonie autē ducis filius qui paritē? ad Gallectianam apostoli adū ex voro proficiscētib⁹. Alexander est natus, ibiq; infans a parētibus relictus, datusq; sunt illi, nutriticq; vt splēdide & ex splēdore domesticę fortunę aleretur. Cæterū paritē? Iōga peregrinatione amissis, amittit & principatū, sed institutiū cura, ingenijq; facilitate, rātū inde puer profect, vt Otho secūdus illi ignoro adhuc Alafā filiam, vix infantia egressam literis dederit instituatam. Ego vt aperte dicā quod sentio) vix credide rim accidere potuisse, vt puer tam claris ortus natalibus, pro ignobili & despiciato fuerit apud Othonem, p̄sertim quū illis, qui in crepūdijs puero alimēta p̄buiissent, quicq; postea instituerūt, nulla vrbis causa cur puerū tanta indole & iam adolefcere incipientē, parerentur in obscuro esse, quin propi⁹ vero est vt paterno principatu priuatus admodum puer fuerit Almarus in Othonis regiā delat⁹ ab his qui illū nutruerant, atq; per eos imperatori cōmēdatus agniticq; sit cū Othonis filia cultus & institutus, nā primus Otho ex Saxonie regis filia ortus est, atq; ita longa cōsuetudine, quia vna in institueretur, ceptus sit a regis filia amari prima in cēntē adolefcētia. Verū quoquo modo conigerit vt Almarus apud regē fuerit, illa (quod satis cōstat) vbi euenit vt per æratem villā cognoscere posset, adolefcētis forma & ingenio) capta, autor illi fuit, vt quū ob disparē fortunā eius cōnubio aliter potiri non posset, vna, ignoto habitu, in alienas terras proficisceretur. Facti prius inter se matrimonij, fideq; in data data & accepta, regia domo occulte digressi, longis itineribus in Albingaunos venere. Hic tandū distimulata vtriusq; persona ambo commorati, vt ter sit interim Alafā enixa, postremo agniticq; p̄ Albigensem antistitē in Othonis gratiā recepti, iam Italię parē ab eo possidēdā accēpere, quam Montferratēsis habēt, cū ijs qui circa illos extremā Italian incolunt, inter Vesulū montē, Apeninū, & Ligusticum mare. Ex Almaro septies Alafā peperit. Guillelmus maxim⁹ matre defuncto, ab Othoneo nauo marino, adhuc in humanis agēte, Marchio appellat⁹, in paterno locatur principatu, cæteri Almaro liberi omnes virilis stirpis, qui munere, suum singuli sunt principatū adepti, vrbes cū titulo dante, Saouana, Cœna, Inusa, Pefoniū, Boschū, & Salutiæ. Et familia vetusta, & illustrius tam memorabili casu in Italia per id tēpus orta est, quę per viros fortitudine & pietate insignes ad nostrā vsq; memoriā propagata est. Hinc Christiani nominis assertores acerrimi, fundatores insignitū tēporū, cœnobiorūq; illustrū. Sed nos institutę breuitatis admoniti,

Robertus Vgonis filij vrbis

Mōtferatēsis domus origo.

Att. Almarus & Alafæ casum.

ad Gregorium pōtificē reuertimur, quo vita defuncto incredibile est q̄ diuersi abeant aurores in pōtificum successione referēda, sed Platina, quē in pōtificia historia testato sequimur, Ioāne decimū septimū eius nominis Gregorio subijcit, quī Crescētij Ioan. X. fauore, Gregorio dignitate electo, sedē occupauit, VII. pōt. largitione verius q̄ electione creatus. Cæterū is pōtificatum male paritē decimo mēse q̄ sedere cœperat, luminib⁹ priuat⁹, per eum quē diximus modū, infeliciter amissit. Syluester qui Gregorio successit (nam is Ioanne e medio sublatō dignitatē recepit) Gallici sui generis, ab adolefcētia Floriacēsis monachus, mox religionis cōceptū monasticū exitū personam, malū dæmonē secutus, Hispanensi dein Gymnasto liberaliū artū studiū insigniter profect, fuit is rei literarię cupidissim⁹ Otho imperator, & Robertus rex Gallię, ab eo instituti dicuntur, Pręstigijs itaq; demōnū quibus sese addixerat, per certos honorū gradus, pontifex demū factus est. Cæterum longioris vitę cupidus, suū demōnē cōsulit, q̄d iudicij in humanis futurus esset, nū illē ambiguo scilicet (vt solet) responso, diu inquit, si Hierusalē nō adieris, accidit igitur vt anno q̄ pontifex agere cœperat quinto inuēto, quū in sacratissimę crucis adū venisset, sacris operaturus, in eā tēpli parē descēdere ritē diuinū facturus, q̄ Hierusalē dicta est, ac tū in ter agendū, oraculū memor, sensit fatale p̄sentē adesse se, ibi vero pœnitētia adductus frequētī populo situm, sed quod semper antea occultum habuissit, salus est flagitiū, inde multitudinē hortatus est ad cultū verę pietatis, ac pretaus vt corpus suis diffectū & laniatum, quando ita sane effert meritis, bigis imponenter ibiq; humerant, vbi equi sua sponte cōstitissent, mirum hic accidisse aiant, quō inrelligi possit q̄d iudicij vita superest adesse adhuc locum pœnitentię. Bijges equi, nullo agente, Lateranensis basilicę onus intulere atq; ibi loci, sepultū. Martinus Polomacēsis autor est, ex collisione ossiū & sepulchri sudore, qd postea sit obseruatū, portendi summorū pontificū morte, idq; carnē cumuli res Syluestri statur. Securus est Ioānes duodeuigēsim⁹, qui quar to mēse q̄ creat⁹ est, morē obijt. Facta sunt breui il loan. X. la tēporis intercapēdine aliquor prodigia futurorū VII. pō malorū nūcia, inaudita fames postea Italia biēnio cōfecit, cometes visus in celo prodigiōsa magni Io. XIX. tudine & forma, terraq; horren de moia est, multęq; pōtifex, vrbes eo motu cōculsi. Ioānes vnde uigēsimus sedē inde adeptus, is ocio dedit⁹ nihil egit dignū memoria. Regnauit ex sedē Robert⁹ Vgonis filij in bertē Gallia, pietate & eruditione insignis, diuinorū ita gis picta diligit cultor, vt quū a reb⁹ bellicis ocū esset, clero admixtus hymnos favorū hora caneret. Ferit obfidione quadā, quū ille ne in tāro quidē negotio diuinorū institutū p̄termitteret, forte q̄ diuinis inētus daret operā, hostiū mœnia sua sponte collapsa, vrbēq; sine duce a Gallis capta. Hoc erat verū regē agere, nō per libidines & avaritiā minus potentes iniuria afficere. Incidit Roberti regnū in eū annū, qui millesimus fuit humanę salutis. Per idē tēpus, vt apud quosdā scriptū reperio, Malateſtē illustris siq; ad posteros familię genū ceptum est in Italia nobilitari, ex Germaniā primi aurores generis, quorū opera quā vt fida & fortis Othonis imperator probata esset, in opprimēdis Italię terrę tyrānis, Ariminū ab eo dono tenuisse dicitur, mox Cæfena & alia illustria loca vni⁹ familię facta, multi i ca, celebres viri, suo quicq; loco postea memorādi. Ioānes q; vnde uigēsim⁹ fuit ei⁹ nois, vt cōcessit nois cū priore fortij, ita & breuē pōtificatū, quadri mēstris enim pōtifex vt ille dicē obijt. Sergij q; huic Syluester pōt.

Syluester pōt.

Att. morabi le exitū Syluestri pōtificis. Io. XIX. la tēporis intercapēdine aliquor prodigia futurorū VII. pō malorū nūcia, inaudita fames postea Italia biēnio cōfecit, cometes visus in celo prodigiōsa magni Io. XIX. tudine & forma, terraq; horren de moia est, multęq; pōtifex, vrbes eo motu cōculsi. Ioānes vnde uigēsimus sedē inde adeptus, is ocio dedit⁹ nihil egit dignū memoria. Regnauit ex sedē Robert⁹ Vgonis filij in bertē Gallia, pietate & eruditione insignis, diuinorū ita gis picta diligit cultor, vt quū a reb⁹ bellicis ocū esset, clero admixtus hymnos favorū hora caneret. Ferit obfidione quadā, quū ille ne in tāro quidē negotio diuinorū institutū p̄termitteret, forte q̄ diuinis inētus daret operā, hostiū mœnia sua sponte collapsa, vrbēq; sine duce a Gallis capta. Hoc erat verū regē agere, nō per libidines & avaritiā minus potentes iniuria afficere. Incidit Roberti regnū in eū annū, qui millesimus fuit humanę salutis. Per idē tēpus, vt apud quosdā scriptū reperio, Malateſtē illustris siq; ad posteros familię genū ceptum est in Italia nobilitari, ex Germaniā primi aurores generis, quorū opera quā vt fida & fortis Othonis imperator probata esset, in opprimēdis Italię terrę tyrānis, Ariminū ab eo dono tenuisse dicitur, mox Cæfena & alia illustria loca vni⁹ familię facta, multi i ca, celebres viri, suo quicq; loco postea memorādi. Ioānes q; vnde uigēsim⁹ fuit ei⁹ nois, vt cōcessit nois cū priore fortij, ita & breuē pōtificatū, quadri mēstris enim pōtifex vt ille dicē obijt. Sergij q; huic Syluester pōt.

Malateſtē illustris starū origo.

SERGII VS pōt.

F II ij successit,

successit, nulli optimorum pontificum pietate, aut alio genere virtutis secutus, omnis Italæ principes sibi iunxit fecere, atque ita iunctis autor exiit ut comuni ductu & auspicijs Saracenos Sicilia engeret. Erat tunc in Italia Guilielmus Tancredi magni filius Normannicæ gentis, cui Ferabaco cognomen fuit, vir rata indole, ut Molochi qui pro Michaelæ Constantinopolitano imperatore Calabria & Apulia presidio obtinebat, Salernitanusq; & Campani duci societas eorum tenebat Guilielmus multo maximam Heruicæ partem Siciliam intrepide inuasit, streo itaque transgressus, celeri victorie cursu, Saracenis partim cæsis, partim porro fugatis, infulge imperio potitur: erat fœdus ea conditione factum, vt præda & insula, si victoria contigisset, ex æquo inter socios diuideretur. Molochus insula intercepta, ceteram prædam largitus socijs partitus est. Dissimulauit iustam iram, quæ ex ea iniuria exarserat Normanus, copiosq; prædam in Italiam reducit, cum suo exercitu Apuliam ingressus, Melphim circumfedit, vrbesq; mox deditam opere & presidio munit, occurrit eo statim Molochus cum Greco exercitu, quæ Guilielmus ex improviso adortus ita affixit, vt post eam victoriam breui præcipua sit Apulia parte cõsecuta. Atq; per huc modum Normani in Apulia veru potiri cõeperunt. Decessit Guilielmus sine liberis, tradiditq; per manus Drogoni fratri regnum, siquidem Tancredo duodecim filijs suæ post Drogonem Hunfredus rex fuit, ambrosii frater, sed minimus natus. Ex Hædredo Robertus cognomero Guiscardus & Rogerius procreati, suo vterq; loco, nec multo diuerso, cum rebus, quas in Italia gesserat, dicendi. Cæteru dñi hæc, quæ diximus, in Apulia geruntur, tota Italia imo totus orbis, fame & pestilentia laborauit, & quod infelicitati illorum temporum possit innumerari, Sergius postquam inter hæc factum consumpsit, altero sui pontificatus anno. Fuit Sergius in ordine pontificum quinquagesimus supra ceteros. Successit illi defuncto Benedictus appellatus huius octauus, Obijt Otho rex per idem tempus Romæ, quæ ob causam in Italia reuerfus parum liquido cõstans, eius corpus quod planum traditur, in Germania est deportatum, illatq; maiorum sepulchro. In Othonis locum ex Gregorij formula imperij nomen est adeptus Henricus primus, vir Bauaricæ gentis pietate insigni, cui vxor obtigit bene conueniens, pari cultu religionis, innocentiæq; singulari. Cæteru dñi is, imperat, Saraceni Italia præde affluet, Capua in Italia occupat, Bari obfidet, quibus inedia laborantibus, Vrfeoli ductu Veneti auxiliu tulere, inuicti in vrbe cõmeatu, nec multo post altera classis ex Byzantio affuit, atq; vna ex duabus facta, in Barbaros itum est, qui cæsi fuisseq; celebrè Veneto & Grecis victoria reliquere. Incidit naualis illa pugna, in annu millesimum octauu humanæ salutis, quo anno Turci Hierosolymam cepere. Nunc quia res Turcoru adeo creuerit, vt præter innumeras gentes in Asia subiectas. Europe limitibus transiens, altero Christiani nominis euerso imperio, non parua hodie eius terræ partem suæ ditiosnis fecerit, non ab re fit credo hic eius gentis originem reperere, de qua non vno sit loco postea dicendum, vt qui hominu Turci fuerint ab initio, & quæ modicis principijs res eorum, vt pleriq; mortalium, in immensum pene creuerint. In quibus referendis præter nostrorum hominum quosdam, haud quidem ignobiles, quippe qui in veritate indaganda multu operæ consumplerunt, obtigit mihi autor grauissimus Nicolaus Calchocondiles, qui res Turcorum a prima origine ad nostra tempora decem complexus est voluminibus. Cæterum tantum abest, vt veterum

Saraceni Sicilia eijciuntur. Normanni Apulia occupant. Normanni ex ea iniuria exarserat Normanus, copiosq; prædam in Italiam reducit, cum suo exercitu Apuliam ingressus, Melphim circumfedit, vrbesq; mox deditam opere & presidio munit, occurrit eo statim Molochus cum Greco exercitu, quæ Guilielmus ex improviso adortus ita affixit, vt post eam victoriam breui præcipua sit Apulia parte cõsecuta.

Benedictus octauus pontifex. Henricus primus imperator.

Turcoru origo.

rum scriptorum quicquid demostret, qui olim hominum fuerint Turci, aut vbi terrarum egerint, vt ne nomen quidem, quod sciam, sit ab vilo literarum monumentis traditum, vnus omnium Põponius apud nos, Turcas inter Scythicas gentes retulit, qui profundas vastasq; habitarent syluas, venatu viuentes. Cæterum siue in voce mutatio facta est, siue omnino gens diuersa fuerit, omnium gentium consensu hi quorum opes hodie tam late pollent, Turcæ nominantur non Turci. De his igitur non vnus est sermo, ipsi de se ita prædicant, vt suæ gentis autores ex Caspijs montibus a finitimis pulsi in Persidem & minorè Asiam descenderint, nec prius cõcepisse apud eos regiam familiam quæ sint ex Scythia profecti, quæ antea, sine duce, sine legibus viuerent, vagi dispalatiq; tam præda & raptiui viuentes: inde vt sunt humanarum reru vices, ex eiusdem Othomani successu celebrari familiam vnã contigisse, ex qua reges creati consueuerint, idq; ita accidisse memorant, vt tres numero fratres, in ampla & regia fortuna a patre relictis, quæ vicissim impertate cõcepissent, siue pudore impediunt, siue metu, quia paritutum esset non cedere grati, duo minores nati, Aleus & Othomanus, regno maiori fratri relicto, ac domo vterq; cum sua manu profecti, hic Cappadociam Gallaciam & Bithyniam occuparunt, ille Caramaniam, Lycaoniam, & eas terras, quæ Tauro monti adiacet, & hæc Turci de se memorant, quibus perbelte fatentur se Scythas esse. Otho, cæteriq; & Latini & Greci scriptores, Turcos autem ex Caucasjs portis egressos, primu finitimas gentes, & in his Armenios inuasisse, inde minorem Asiam ab his armis occupatam, anno a mundi origine tertio ac sexagesimo super noningentesimu octingentesimo millesimu, humanæ vero salutis actingentesimo quadragesimo quarto, quæ Byzanti imperaret Constantinus quintus, Leonis tertij filius, Stephanus tertio pontifice. Quis Othomani nomen primu tulit in ea gente, vir acer fuit, & a Gallaciæ loco, in quo natus est, Othomanus dictus. Hæc Segonius Nouomõtanus, ex Othonis & aliorum opinione, Calchocondiles, qui plura de Turcorum rebus scripsit, & Latinorum aut Græcoru quicquid. Multi (inquit) Turcoru lingua & mores secuti Scythas eos autumant, qui ex Tanaiside sint profecti. Parthis late imperantibus, Persarum terræ, Medoru, & Assyrioru inuasere, post vero qd in Asia progressi sunt, fuerunt, atq; qui Parthoru progenie existimant. Parthi enim & ipsi a Scythijs orti. Alij (nomẽ fortassis secuti) a Turcæ Persaru vrbe magna & opulenta, eã gentem ortam crediderunt, quorum opinioni assipulatus mihi videtur Dandulus, qd res Venetas scripsit, homo sacre historij non ignarus. Belzethematis quendam prodidit orientis regem potentissimu, cum Romano (id enim nomen illi fuit) Constantino politano imperatore acrem pugnam depugnasse, Romanumq; post maximam suorum stragem, sulum, porroq; fugatum, Asiam a victore hoste citra Syria subactam, quibus prouincijs victor Barbarus, quatuor velut compedes iniecerit, quippe qui Solymano nepoti suo Turciam obtinendam dederit, inter Persidem & imperij fines, & de Turcia, siue Turcæ, hæc ille. Cætera loca quæ presidijs sunt ab eo firmata, Damascus, Antiochia, & Alapia, nunc Alepum dicunt, olim Epiphania dicta. Non deseruit præterea qui Turcos ex Arabia, quæ ex Syria ortos arbitrarentur. Verum quæcquid est illis origo, est enim vt pluribus placere video, & ipsi prædicant, ex Scythijs, & vt quidam adijciunt, ex Europæis Scythijs, qui præ cæteris ad orientem

Primi Turcoru reges.

Varij de Turcis opinio nes.

Stephanus rex Hædriën.

vergunt, sedesq; circa Tanaim habent, cuius ductu, aut qua causa adducti, profecti inde sint, autores quos sequimur, non scribunt, paruam fuisse manum ab initio ac pastorem plures vt video affirmanq; quæ alia atq; alia appetendo in Persas & Medos procefferunt, adeo interim obscura fama, vt eo bello, quod Heraclius princeps in Cosdroam Parthorum regem gessit, vix sit eorum nomen auditum, inde gentis opibus circa Persidem auctis, Saracenos ad eam desperationem deduxere, vt Mahometi fide ab his recepta, passi sint eos in Perside regnare, vt necias vtra gens maiorem fecerit iacturam, qui tanto regno cesserint, an qui eam sibi pestem inculcari passi sunt regnandi cupiditate, vni itaq; fidei vinculum ita vtranq; gentem copulauit, vt Saraceni pro Turcis, & contra Turci pro Saracenis, indifferenter appellatione aliquandiu vocati sint. Nunc vt video, Turcorum nomen inualuit, altero abolito. Creuerunt inde plus nimio opes gentis innumeris populis alijs post alios subactis, vscq; ad Othomani tempora, cui a Gallaciæ oppido vbi ortus est, diximus nomen inditum, fuit is Orthograli filius, vt Calchocondiles scribit, vir imperger, & bellorum appetens, conflagraq; per seditionem multitudinis, cõcepit seipsum & familiam gestarum rerum gloriam illustrare, omnibus æque infestus. Prestitit his conatibus prosperum euentu Christianorum discordia, qua Othomanus occasione vsus, Bithyniam & omnes circa pontum prouincias decem annorum spacio, tandiu enim rex fuit, usq; fecit ditiosus. Filius huius patrem virtutis æmulus, bellum per manus acceptum strenue est executus, domuitq; mira felicitate Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, regnumq; in Hellepontum vsq; & Euxini littora. Amuratus huius filius primus in Europam exercitum deportauit, sed hæc multo postea acciderunt, quæ cum cæteris eius gentis rebus suo sunt loco referenda, & hæc de Turcorum origine & incrementis longiore fortassis sermoneq; promissa breuitas patiatur, eorum gesta per partes inde explicabuntur. Postremo derit & moribus, decq; militandi disciplina dicitur, quæ cõsulso in vltimam Enneadem differo, vbi & quæ hodie cæterarum sint gentium (de his loquor quæ nonhis notiores sunt) leges & instituta, & que in vniuersum sit vitæ ratio est nobis literis tradenda. Fuit igitur annus ille, quo Turci Hierosolyma cepere, millesimus humanæ salutis ac duodecimus, vt quidam colligunt, abstulitq; hostis a Christi regis sepulchro, & sacris edibus violandis, vt Blondus & Platina scribunt. Philippus Eremitanus omnia ab his prophanata autor est, ac templa, quæ in Sion & Bethleem fuerunt Mahometo dedicata. Eo anno, quo hæc in Syria est clades accepta, luna cruentos aspectu apparuit, & terra prodigioso mota est, fax ardens in star turris, cum magno fragore e celo visa est cadere: Mare latius solito euagatum, vrbes aliæ quotcũ multa hominũ pernicie inundauit. In Lotharingia Galliaru prouincia fons aque aliquot salubris est in sanguinẽ versus: fames & pestilentia dein secuta, itaq; vis hominũ interijt, vt pene plures vita defuncti sint q; seruat. Per idem tempus Stephanus rex Pannoniæ, Gilla coniugis consilio & hortatu Christi fide cõplectitur. Gilla adeo pietate profecit, vt post vitæ exitu multus sit illustrata miraculis. Sed dñi hæc alibi sunt, Hadriæses, qui dein Atriæ fides fuere, colunt hi vrbe Pado propinquam a qua olim Atriatu mare, & mox Adriaticum nuncupatum, Venetos fines infestare adorti ad Laureti vscq; cum inter Padu & Athesim magno prelio sunt ab

Turcoru incrementa. Turci Mahometi fide accipiunt.

Vni Orthograli filius.

Scriptoris pluri.

Hierosolyma a Turcis capiuntur.

Att. prodigia.

Stephanus rex Hædriën.

Othone Vrfeoli filio, qui tũ Venetijs dux erat, superari, ac secundu eã pugna fracti Hadriæses pacem his cõditionibus accipere, vt res Laurentis redderentur, & ipsi in posteru iniuria abstinerent, q; vero Hadrianorum opes eo prelio accessæ sint, ex eo potest intelligi, quæ iam inde retro fluentes ad nihilum sint hodie redactæ, quæ ad id tempus minime, cõtempribiles fuissent. Vixit Otho dux nec multo post, mari an terra non habeo dicere, Murcimurum Croaciæ qui contra fœdus cum patre factum Iadrensum finis hostiliter infestabat. Tum vero omne Delmaticum nomen est ab Othone iuramento adactũ, vt in Venetoru fide quæ ipsi vltro ac pene supplices implorassent, deinceps perseuerarent. Otho ex ea expeditione reuerfus ciuili cõsultatione in ordinem redigitur, ac dignitate exutus in Græciã relegatur, anno quinto quæ solus reipublicæ præfuerat, Petrus Cætranicus siue Barbolanus princeps inde creatur, primu huic negotium fuit ciuitate Othonis relegatione adhuc fluctuantem, ad pristinam concordiam reuocare. Interim Peo Aquileiensis antistes Gradum occupat, est Gradenfis ecclesiæ causa Romæ apud pontificem acta, Gradusq; Venetiæ Metropolis declarata. Ferunt in Peponis gratiam Conradum imperatorem (nam is Hærico successit) suis se iam inde infesto animo in Venetos, aduersatq; etiam in quibusdam. Fuit is Conradus natiue Sueuus, quinto in Germanis loco imperauit. Cætranicus dux in Venetijs quarto anno sui principatus, Vrfe Gradenfis antistitis Othonis permissa rij, alij fratrem fuisse aiunt, consilio a populo capitur, tonsusq; ac monasticu habitu amictus, in exilium agitur. Vrfo publica administratio est permissa, donec Otho ex Græciã reuocaret. Sed Otho priusq; eo venissent legati, qui illum publico nomine reuocaturi in Græciã nauigant, via decessit. Dominicus Vrfeolus, magis familiæ splendore quæ populũ suffragio fratus, temere ducatum inuasit (Iam Vrfo vltro se administratione abdicarat) non expectata noui ducis creatione. Populus pessimum in Vrfeolo exemplum deestatus, quæ ciuitatis consensum aspernatus, ducatum vltro inuasisset, post ridie quæ dignitatem adijt in eum impetum fecit, fuisseq; haud dubie ab irata multitudinis discerptus, nisi fugam occupasset. Rauennam itaq; delatus, paucis diebus quibus eo venerat, vitam cum morte commutauit. Et Vrfeolus qui trigessimus primus dux fuit in Venetijs, tam breuem fortius est principatum. Ciuitas Vrfeolo electo Dominicum Flabanicum ducem sibi creat, fuerat is autor Othonis in ordinem redigendi, ac procul ab vrbe relegandi, & ob eam rem Vrfo antistitis reanניתe exilio multatus est. Inde, vt variabile est multitudinis studium, in ciuitatem restitutus, princeps creatur. Residuo igitur in Vrfeolam gentem odio, ignominiaq; exilij stimulantibus, cõfessim dignitatem adeptus ad populum tulit, vt Vrfeoli exilio puista, ex vrbe exularet, acciperetq; eam relationem populus beneficiorum eius familiæ immemor, latiusq; decretu vt Vrfeoli oēs perpetuo exularet, sic familla ad id tempus Venetijs clarissima, adeo presenti ignominia cõcidit, vt ad pristina fortuna nũc amplius emerferit. Eodem Flabanicu aurore sublatum est mos collegæ in principatu coopãdi. Erat ille per hæc (nã quid fors egerit nõ reperio) annos decem publicæ administratur. Erat Romæ adhuc pontifex Benedictus octauus, quum Veneti Hadrianos ad Laurentum viceret, vt supra est demõstratu. Quo sedente Hæricus, qd post Othonẽ tertiu imperio potis

Otho dux a Venetijs relegatur.

Vrfeoli exilio puista, ex vrbe exularet, acciperetq; eam relationem populus beneficiorum eius familiæ immemor, latiusq; decretu vt Vrfeoli oēs perpetuo exularet, sic familla ad id tempus Venetijs clarissima, adeo presenti ignominia cõcidit, vt ad pristina fortuna nũc amplius emerferit.

tus est, in Italiam venit, imperij insignia accepturus, quibus receptis Saracenos ex Capua deiecit, est & Bubaganum Græcorum ducem bello persecutus, qui impie gentis rebus fauere dicebatur, eiecitque Græcos ex Troia quæ in Apuliæ cõfinio est. Bubaganus loquax in speciem vrbis muniuerat antea. Castra Hannibal dicta cauisa condidit vrbis fulie traditur vt Græcorum colonia eo deducta, Apulix & Calabriae præsidio esset Romanorum; res in de iestaret. Enim uero pars Italiæ (vt diximus) nõ parua adhuc Romanæ erat ditiois, Henricus cognito Græcorum cõsilio eo in festiis castra ad vrbem admouit, sunt qui tradat in ea expeditione Benedicte pontificis Henrico semper affuisse, quatuor mensibus Troia obsidione fatigata est, ac postremum dedita. Secudu eã victoria Hærici Romæ reuersus in Germania trãstj Guilielmus cum Roberto Fræcorum rege eũ in Italiã reuersum scribit, sed redit causam nõ expedit, incertum quia noluit aut quia nõ potuit. Fertur Henricus tã caste sanctæ cum Sigismunda cõiuge vississe, vt fato defuncti ambo miraculis claruerint. Perijt Hæricus octauo sui imperij anno, qui humanus fuit saluti supra millesimũ quartus & vigesimus. Quo sane tempore Michael Catalaicus Bizanti imperabat, Robertus Galliarum rex erat. Quo igitur iustius sancti Hæricus imperauit, eo maius secutum est defuncti desiderium. Huius & Sigismundæ coniugis opus, verus tũ replũ quod extra Fluentiã vrbem edito colle festa fronte visitur, per idem tẽpus Fesulæ a Fluënis capta, quarũ excidio Fluëtia ædificiis & ciuiũ frequentia insigniter creuit. Benedicte pontifex, Henrici præsidio spoliatus, ciuili seditione ex vrbepellitur, sed nõ multo post restituitur breui vita decessit, quũ vñdecim fessisset annos. Appaui Benedicte huius idolũ antistiti cuidã in solitudine stanti nigro equo sedens, estque illi causam sciscitari ausus, cui tantum respondiisse fertur, vt iter & pecuniã, quam ipse humi defodisset (monstrauit enim thesauri locũ) cõsino erueret, distribueretque ex fide pauperibus, restat quicquid elemosynarum antea erogasset, nihil sibi pũnisse, quia ex male parata pecunia esset id datũ. Peregit illius nã data pius antistes, cõsuetudine se dignitate abdicauit, monastium vitã fecutus. Fuerunt hæc restituta vrbis doctrina & pietate clari Gerardus Canadensis antistes, & Guther Pragensis, qui Orthodoxe studio fidei martyrio cõsumptus est. Ioãnes vigesimus defuncti loco fuit inde pontifex, nullis, vt quidã aiunt, ordinibus initiatus, pontificum est nomẽ adeptus, quo tempore Conradus Sueuus, cuius supra metio facta est, triduo post Henrici interitũ imperator legitimo creatur suffragio. Ad quod interregnum principis Italici nominis animũ extulere, coniuratione inita vt suã libertatẽ cõmunibus armis tuerentur, ac siquãdo nouus imperator in Italiã intraret, eum hostiliter inuaderet, ingressuque prohiberet. Cõspirarunt in hoc ipsum populi plerique ciuitatesque haud obscuri nominis. Conradus factus de his certior, quẽ in se pararentur, cum ingenti exercitu Italiã inuadit, fuerat in ea sanctio imperatoris creandi diserte scriptum, vt imperator in Germania creatus, quũ Romam veniret, imperij insignia assumpturnus, Modestice coronã acciperet ex palea contextã, alterã Mediolani ferreã, qui mos ad posteros trãstj, dubium Modestice fuerit Conradus, Mediolano, quod satis constat, armis exclusus est. Frensdẽ igitur fremesque Sueuus Insubricum agrum populatur, suburbana ædificia incendit, vastat, non prius inde abcessurus, quã vt palam dicebat vrbem terra clade affectã solo æquaret. Verum oraculo deterritus destitit in

cepto. Fertur Colonienfis antistes quũ sacris operaretur, visus sibi moneri Ambrosij voce, in cuius tutela sunt Mediolanenses, fore vt breui magnum exitium Conradum & exercitum maneret, si pergeret Mediolanenses perniciosi bello insectari. Conradus Insubria egressus Romam petiit, estque a Ioanne pontifice inunctus, & imperatoria corona inisignitus. Blondus a Ioanne decimonono coronam accepisse ait. Platina vigesimũ huius nominis fuisse scribit. Accersuerunt Itali, audito Conradi accessu, Sclauorum & Pannonum auxilia. Sed dum sero illi arma expediunt, Conradus Italiã ingressus, sine maiore negotio propositum tenuit: inde vbi comperit externa in se arma cõparari, pacatã post se prouinciam relinquens in Sclauos primo mox in Pannonas duxit exercitum, prestoque vrbiumque motu Alpes transgressus, in Treuiros & Metenses copias in hyberna dimisit. Sed dũhec quẽ diximus in Italia gerentur, Michael imperator Byzanti moritur, quo defuncto, alius eiusdem nominis cognomento Etheriaclus imperium adipiscitur, potiebatque Etheriaclus rerum in Grecia quum in Apulia Normani circa Aufidum cum Græcis prelio congressi egregie vicerunt. Et Conradus hybernorum tempore Rodolphum Burgundiã regem in fidem recepit, qui crebris suorum rebellionibus fatigatus, quum iã de retinendo regno vehementer esset sollicitus, Conradi fidem implorans, seipsum cõtoto regno illius præsidio tuendum tradidit. Prestitit eius gentis motus Conradus auctoritate magis quã armis, restituitque integrum Rodolphũ. Ceteri regnum in prouinciã nomẽ verit. Tulit idẽ impator aliquot leges, & in his vnã omnibus salutariẽ, vt capitale esset, si quis quietẽ & ocium prouinciarum turbaret, quapropter Lapuldũ Germaniã comitẽ bello insecutus est, ui nouarum rerum cupidus prouinciã statum sollicitare fuerat adorus, misit præterea ad Normanos & Græcos de Apulix possessione iam dudum armis inter se disceptantes, vt ab illo discederent, Romanis exitium cõminatur nisi a pontificum insectatione desisterent. Et Conradus tuendæ pacis tam diligẽs custos fuit. Himericus Stephanus Pannonix regis filius, multa per idẽ tempus sanctitate claruit, sed post obitum multo clarior factus ob miracula quæ circa defunctum exiteret. Sed Ioannes pontifex annos vñdecim. Sequitur Benedicte nonus, inter huius pontificatus initia Cumitus Angliẽ rex voti causa venit Romam, reuersusque ad suos filiam matrimonio despondit Henrico, qui haud multo post, Conrado patre vita defuncto imperium suscepit, comparatoque aduersus Oldericum Boemiã regem exercitum, cum eo dubio Marte conflixit. Reperit est in bello Oldericus, ac prelio victus, capitur. Henricus victoria contentus, nihil in hostem grauius seuit, sed veditagalem factum dimisit incoluntẽ, inde in Pannoniam cũ exercitu proficiscitur, vbi de regno dissidebat, hic citra omnem bellorum motum, Petrum ab Alboino deiecit in regnum restituit. Ceterum dum hæc in Pannonia geruntur Romani Benedicte pontificem eius ignauiam pertæsi sede deturbant, Ioannem Sabinã antistitem creant pontificem, Syluestrum tertium vocant. Pellitur syluestri paulopost, tanta erat multitudinis inconstantia, Benedicte in vrbem reuocatur, qui ne mutabilem ciuium fauorem sæpius experiretur Ioanni archidiacono, qui pontifex est Gregorius dictus, huius nominis sextus, Apostolica sede vltro cessit. Fuerunt ea tempestate, qui crederent, non cessisse eum pontificatu, sed grãdi pecunia vñdidisse. fuit quom fatis constat,

Att. oraculum.

Etheriaclus ipe. Costan.

Himericus sanctitas. Bãdici IX. poti.

Henrici gesta.

Att. Hærici clemẽtiam.

Syluester. III. pontifex.

Gregorius sextus. Nota.

Troie cõditio in Apulia.

Hærici imperatoris & coniugis castitas.

Fesulæ castræ.

Att. vñsum.

Viri illustres. Ioã. XX. pontifex.

Cõiurat Italia.

De dupli corona ipe ratoris. Cõradus impator Insubricũ agrũ vastat.

constat, ea res, illi tantẽ inuidiã, vt arreptus sit in iudiciũ, atque eodẽ nomine dånatus. Ferunt post mortẽ, nã est multũ inde superstit, obiit tamẽ aliquãdo, terrifico aspectu obuiisse sese cuidã vidẽdũ, ac rogatum quid itã retro aspectu esset, quũ inquit apostoli sedẽ morum scõditate conquinãui, diuina vultione plector vt ne effigies quidẽ nunc ad sit hominis. Sed it Benedicte per interuallã annos fere decẽ, quibus Syluester interiectus, pontificatũ rumpit questum, vñdequinquagesimo die ab eo, quo sedere coeperat, aliquãto turpius amisit. Gregorius quiper manus pontificum decus a Benedicte accepit, a primo Gregorio sextus fuit, a Bariona, qui primus sedit, quinto & quinquagesimo supra cõtestum censetur loco. Ad hæc igitur rerum mõstra et medio tollenda, Hæricus cum exercitu trãstj in Italiã, celebri inde antistitum cõuentu quem Romã habuit, Benedicte qui pontificatum vñdidit, Gregorium qui emit, & Syluestrum qui largitione in paucos dies inceslauit, tanque tria monstra auerfatus coegit se dignitate abdicare, Syndergerũ Hãbergẽm antistitem pontificẽ creauit, qui se Clemẽtẽ secundũ dixit, Gilbertus, qui eius rãporis historĩ scripsit. Gregorius cum infamia vindicã, vt quĩ pontificiũ decus priorum ignauia blasphemã, auctoritate & animi magnitudine in pristina dignitatẽ restituerit, la trocinia circa vrbẽ sustulerit, atque ob eã rã factũ vt eiusmodi hominum obtreactionibus obnoxius, male audierit viuẽ, astipulatur Gilberto vitẽ exitus moriturus familiariter castigã fertur supremi ordinis antistites, qui de se mali opinari dicerentur, præcepitque vt suum defuncti corpus, clausis foribus ante tẽplũ siterent, futurum vt si pie iusteq; pontificatum administrasset, diuina voluntate sibi tempũ pacifere, si iniqui ac uero exclusus corpus insepulchrum abijceret. Mirũ est quod accidisse aiunt, quòtinuo vbi defunctum corpus pro tẽplo est ab ijs cõferebant destituit, vehementiore flatu fores pateuerunt, ac cum magna sanctitatis opinione corpus tẽplo illarum: Postius est Gregorius dignitate annis duobus & dimidio, a cuius abdicatiõne Clemẽs Hærici suffragio, nisi fuit illud imperiũ potius, est sedẽ adeptus. Ceterum vt dignitas maneret illi inoffensa, cauerunt, in posterũ pontificib; adegit Hæricus ciuitate iuramento, vt summorum pontificum creaturam nemo ciuium interesset, nisi imperatoris permissu. Capuã inde progressus, vrbem ipsam nouo præsidio firmat aduersus Saracenos morus, nec ita multo post Germania reperta est. Post Henrici digressum Romani, quia Clemẽs vbi non suo esset suffragio creatus, nono mense ab eius creatione, occulta in eũ via grassat. veneno vt fertur sustulere, Stephanus Bauarus illi venenũ miscuit, qui confestim ab Clemẽtis interitu, sine cleri populũque suffragio, sacra inuãstẽ sedẽ, sed Damalsum secundũ vocat, adeo mos inoleuerat apostolicæ sedis per vim & dolum occupãdẽ, sed corripuit celestis vltio iniquitatis diem, tertio & vigesimo die quẽ per hũc modum Damalsus pontificẽ agere cepit, vita decessit. Miserant interea Romani ad Henricũ legatos, orãtes vt optimũ alique sibi pontificẽ daret, petidũ est hoc ab imperatore anno salutis millesimo atque vñdequinquagesimo, obuiit his Hæricus Baunonẽ, alij Brunonẽ scribũ Tublẽsem antistite, virũ magis bonum quã doctum, cui Romã pontificũ habitu petenti obiter facti sunt obuiã Cluniacensis abbas, & Idelprandus monastice viri professionis, presentem admonet ac suadet, vt quando Hæricus nullam haberet a deo creandi pontificis potestãtẽ, pontificis insignibus depositis priuatus Romã ingre-

Att. Hærici decretum.

Clemẽs secundus pontifex.

Att. qd i Gregorius mortuo euenit. Clemẽs Pontifex veneno necatur.

Damalsus secundus pontifex.

deretur, clero id datum Romanorum ciuitati, vt pontificem creent. His motus ille, atque eo magis quẽ Romã petens visus fuerat sibi vocẽ e celo audire: cogito ego cogitationes pacis, non afflictionis, priuatũ vr bem ingredi tur, suum incufans factum, quẽ Hæricus maluisset quã Deo obtemperare. Cõstitit inde Idelprandus, vt Baunonẽ clericus & Romani pontificẽ crearetur, quãdo prerogatiua creandi pontificis auctoritas ab imperatore ad clerum reuertetur: fit itaque pontifex Baunon, mutatoque vt moris est nomine Leo Leo non dicitur voluit, qui nonus fuit ab eo pontificum qui prius id nomẽ tulit. Sub ipsam Leonis creationem Drogo Normanos dux moritur in Apulia, cui Hũfredus frater successit, tenuitque annos septẽ Apulie regnum. Post cuius interitum Gothifredus est in ea terra principatum adeptus, & ipse Drogonis frater, hæc Blondus. Platina Gisulphum ait fuisse fratrem, qui Guarimaro & ipso Normanicæ gentis a suis interfecto, ex illius morte fit Salerni principatum consecutus. Is vt sunt hominum animi augendarum rerum ad infamiam vsque ac dementiã cuspidi, Beneuentum occupare constituit, quam vrbe Leo nonus ab Henrico imperatore acceptat dono remissio illi Bambergenfis ecclesiæ tributo, quẽ cõsecrationis causa certum argenti pondus annum, equumque album phaleratum debet pontifici. Et iam Gisulphus a petro bello Beneuentũ oppugnabat, cuius vrbis vi & armis auende Henricus autor fuit pontifici: nam & ipse aliquando antea resciuerat quid a Normano pararetur, fecitque illi potestatem vtendi ijs copijs, quã ab Italiã præsidium reliquerat. Leo præter Germanos quos ab bellum coegit, delectũ in Italia habito, in Gisulphum proficiscitur, iam Normanus Beneuentum potius fuerat priusque subueniri ponerit, estque nihilo secũ acie dimicatum victorẽ prelio Gisulphus pontificem capium honorifice apud se habuit, multoque honoratius dimisit Beneuentano clero illi dato per quem Romam reduceretur. Fuit Leo ant in insigni pietate, vt leprosum ante fores iacentẽ, in cubiculum adductum, suo recti nauerit lecto, is post tri die requiescit, negã sibi negãlũ apparuit, multũ persuasum habuere Christum pauperis specie se Leoni obtulisse ad eius pietatem excedendam. Idem pontifex vrcellensi cõuentu Berengarium archidiaconũ Andegauensem, in Eucharistiẽ sacramẽto pertinacis obclucinantem, hæreseos dånauit. Sunt qui scribant eo cõuentu hominem ab errore reuocatum: est adhãc Leo Constanti nopolitanum imperatorem pie hortat ad Christi summi regis sepulchrum quod Saraceni Turci; Hierosolymis violauerãt, restituentum. Sed it Leo annos quinq; & amplius. Per hæc tempora Constantino Bizanti defuncto, Theodora Zoã Augustã soror imperium duobus annis administrãuit, eãque defunctã Michael, cui No uirtio cognomẽ fuit, imperator ab Isacho deiectus monasticam fecutus est vitam: Isachus quatuor inde annos imperauit, quo expulso Cõstantinus Dioclis Bizanti rerũ potius est. Fuerunt eadẽ tempestate viri & sanctitate & doctrina clari, Theobaldus ex Francorũ gente, cuius, sanctitas apud Vicetinos post mortẽ claruit, Vincentius Leodiensis antistes, quã ad Hermanũ præstantis ingenij virũ de quadratura circuli doctẽ multa & accurate scripsit. Fuit ijs æqualis Cãpanus, in mathematicis disciplinis ad posteros clarus, qui in eo doctrinarũ genere quẽdã in Ptolemæo obseruauit errata. Sunt qui hunc in Benedicte noni tẽpora reiciant. Fuit Guido Aretinus, qui canendi rationẽ in sacris per flexuras & digitotum notas reddidit accuratiorẽ.

Att. quid actum in nouo potestice. Leo nonus potifex.

Att. Gisulphi pietas er ga pontificem. Leonis pontificis pietas.

Viri illustres.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS NONAE, LIBER III.

Victoriscundus pontifex.

OST Leonē defunctum, Victor pontifex fuit huius nominis, secundus, Hērici potius priuati formidolosa, p̄sertim post iusturandū, quod sanctissimū in eius verba iurauerat: si aliquo modo violas sent apparebat fore, vt velut ip̄s, exitiali bello ab eo p̄lecteretur. Habuit Victor cōuētū sacrorū antistitum percelebrē, quo p̄leriq; magno sacerdotio p̄diti, cōcubinatus & simoniacae fraudis cōiucti, dignitate multati sunt. Premebat per id tēpus Sara cenā Capuā obsidione, quos Robertus cognomēto Guiscardus, vir impiger, ex improuiso adortus multae de diffecit, Capuamq; obsidione leuauit. Fuit Guiscardus Hunfredi filius cuiusdā alto loco nec multum diuerso mentio facta est, vir acer & Graecis ac colis Saracenisq; formidatus. Incidit in statuam memorabilem, cui aenū fuit caput, circulo ita inscripro. Calendis Maij, oriente sole, aureū erit mihi caput. Seruiebat apud Guiscardū feruiturē Saraceni generis quidā magicē artis gnar⁹, is primo Maij mensis die, ad primū solis ortū, notato vmbrae termino, quā statua faciebat, circa ei⁹ caput terrā alid aperuit, thesauroq; ibi inuenito, suam a Guiscardo libertatē redemit. Moritur Victor pontifex anno q̄ federē coepit secundo, mense tertio. Stephanus q̄ nonus fuit huius nominis, in demorū locum surrogatur: cōtinuo itaq; sedē adeptus, pro magno habuit negotio, Mediolanēsem ecclesiā, cui ducētis fere annis nihil rei fuerat q̄ Romana, ad obsequiū retrahere, factusq; est vori cōpos, quo tēpore Henric⁹ tertius defuncto patre, imperij nomē suscepit. Incidit declaratio illa, vt quidā colligit, in eū annū qui supra millesimū septimū & quinquagesimū fuit humane salutis, mūdānāe originis sexies millesim⁹ & amplius ducentiesimū quinquagesimū sextus, quum Bizantiū Nicephorus imperaret, aut certe Alexi⁹ qui eius fuit filius. Guiscardus interea Graecos magno p̄lio superatos Calabriae finibus deiecit, sacerdotibus dūtatac gēris in ea terra retentis, quae Italiae parte adhuc patriū sermone & Graecicū ritum seruauit. Constantinopolitani opes imperij iam multas, varijsq; cladibus affectē adeo retro aberāt, vt egre Thracia, Gallacia, Pontus, Thessalia, Macedonia, cū Achaia, ex t̄to olim prouinciarū numero retinerēt, & si hoc quod reliquū erat iam Turcorum armis coeparat esse infestū, nā Saracenorū iniuriam multo prius id imperium fenerat, Stephanus Fluentiē diē obiit, mense septimo in itē dignitatis. Creatur in defuncti locū Benedictus hui⁹ appellatōnis decimus, paucorū nobilitū factione nō imperatoris consensu. Incidit ea declaratio in id tēpus, quo Agnes Henrici tertij mater Giberto Parmensiviro nihil obscuro nominis, Italici regni pcuratoriam attribuit: erāt & Gothifredi opes in Italia multē celebratis, hui⁹ Amathildis nup̄tū femina opibus & pietate insignis, ex Beatrice ortā, q̄ fuit Hērici secūdi soror, Bonifacij Lucēsis vxor, viri iter Itā-

Att. statue in crip̄tione.

Stephanus nonus pontifex.

Greci Calabriae ei ciuntur.

los fama & diuitijs affluētib⁹ lōge p̄cipis, quō ex t̄to Beatricē posita est illius principatu. dein per Amathildē Beatricis filiā, ad Gothifredū se deuoluta est. parebantq; Gothifredo Luca, Parma, Regiū, Lepidi, Mantua, & ea pars Heruric⁹, quae ad posterōs patrimonij est nomē adeptā: & hi tū viri opibus in Italia florebat, quū Benedict⁹ parū legitime creatus sedē est sacra adeptus. Ceterū breuis illi dignitas cōiigit. Idebrādus archidiaconus vr̄ adule rinum pontificē, ac proinde despiciatū habēs, sede deurbat, Gerardus Fluētinus antistes in deiecti locū sufficitur: Nicolaus hui⁹ nois secūdus nūcupat⁹ est. Et haec circa vr̄bē, diuersa Italiae parte Gothifredus, Normani generis, ex Drogonis fratris sui morte Apuliē principatū tenuit sub id tēpus, vt quidā prodiderūt, quo Nicola⁹ sedere coepit, moriēs (nec mihi excidit quid de Drogone, & eius successōe sit alio a me loco proditū) Bagelardū filiū successorē reliquit Gothifredus, quū fratres viri clarissimi peressēt, & in his Robertus cognomēto Guiscardus, qui vt magno elatoq; fuit animo ferre nō potuit adolefētē sibi p̄latū, Bagelardoq; vi pulso, fraternū regnū occupat. Sed hęc aliquāto postea acciderunt: nā Sicula expeditōe Gothifredus & Guiscardus parib⁹ propemodū auspicijs Panormū ex Graecis in ea insula oppugnauerunt: Ceterū cū vxorem amisset Guiscardus, ex quo Boemundū tulerrat, Glegardā defunctū superduxit. Gisulphū Tarantini ducis fratre genitū. His auctus successib⁹ Robertus vt res suas validius stabiliret, egit cū Nicolao pontifice, oratorib⁹ ad id Romā missis, vt ad res Apuliē Calabriae q̄ cōponēdas, nō grauarerit velut in rē presentē venire. Nicolaus, qui omnia circa vr̄bē habebat crebris rebellionibus infesta, cupiebatq; v̄hemētē pontificiā dignitatē, externis opib⁹, quando domesticis non posset, ab omni metu & iniuria vindicare, Guiscardo gratificaturus in Apuliā proficiscitur, hic primū om̄ Guiscardū anathematis telo iam antea peritū, in Christiani coe⁹ cōmunio nē restituit, Apuliē & Calabriae ducē declarat, cōditiōne tamē vt Beneuentum, Troiā in Apulia, & caetera que p̄ticiē ditionis tenebat, restitueret: essetq; apostolicē sedis Lignis, qui subdi⁹ interpretari queat, Mitteret adhuc quoticus opus esset, Romano pontifici auxilia, aut ipse cum omnib⁹ copijs suppetias ferret, siquādo vr̄geret, necessitas: & illi his inter se legib⁹ fœdus occulte percussērūt, ne rebelles ad res nouas cōsurrerēt, ecclesiāq; partib⁹ nondū firmatis, Romā inde reuersus, ex ijs qui reb⁹ nouis ludebāt, quosdā ad obsequiū retraxit, Normanicis frigus armis. Sub idē tēpus Mediolanēsiū legati Romā venere, veteris cōtumaciē veniā p̄tulerūt, perētēs ad hęc vt ad se alij q̄ pontifex mitteretur, q̄ perditos mores cleri suo arbitrio in integrū restitueret, missus est Petrus Damianus Hostiensis antistes, vir p̄ticijs Cēsarij⁹ iuris scētissimus, is Mediolanēsem antistitē, Brixianū, Taurinēsem, Alēsem, Albensem, Vercellēsem, & cum his ignobilia cleri capita oppido multa simoniacae fraudis & cōcubinar⁹ cōperta, leni castigatiōe qualē tēporis cōditio postulabat, adhibita, ad sanctioris vitæ institutū retraxit. Sub Damiani reditū Nicolaus fato decessit, quum tris annos & dimidiū sedē tenuisset: quo tēpe Guiscardus, auxiliarijs⁹ copijs, quas Nicola⁹ miserat, per opportune receptis, Tarētū & Marē vr̄bes per oratores deditas suis adiūct opib⁹. Vincētū autor est, per hęc tēpora mōstrū hois in Britānicō pago ortū, gemino capite, quatermis brachijs oibusq; geminatis, v̄mhilico tenus, in fra tātū muliebrē sextū ac cetera singula, ridebat, loq̄ bāt, alternis v̄secebat

Gothifredi opes. Bndict⁹ x. pontif. Nicolau⁹ secūdus pontif.

Calabria & Apulia potiffi ci subijciuntur.

Att. Mediolanēsiū legatorū postulata.

Att. monstri fœdi gemino

Alexander secūdus pontif. Paradisus Italij

Att. facinus Cēsarij cleri.

Fœdatur ecclesia schismate.

Att. Cadolus nonus.

gemino ore, sed vt digerebat meatu, peruenit id monstrum ad pubertatem, demum parte vna extincta superuixit reliqua totum triennium, quē demū feceris tēdio onereq; exanimē partis fato cessit. Romē Anselmus Lucēsis antistes pontifex est creatus. Alexandrum secūdū se dixit. Fremere interea Cēsarij salpinē Gallij cleri⁹, negareq; sibi p̄ticiē obseruādum nisi qui intra paradisi p̄scriptū crearetur, sic illi appellabat Cēsarij salpinē Gallij terrā, quē Langobardia nunc est: miserūt & ad Hērici tēp̄ matrem qui illi persuaderēt Nicolai pontificis nup̄tū defuncti sanctione latum, vt nō liceret cuiq; pontificem creare sine Italici regis permisso. Tenuerunt legati qui ad id missi sunt, vt quādo creati possit pontifex nō potuerit iniussu regis, essetq; alius rite declarandus, vt liceret Cēsarij salpinē Gallij tēp̄ pontificē creare. Scio fuisse qui crederent Agnē Hērici matrē, vt facili erat ingenio, temere his postulatis assensam, alij Hēricū ad huc adolefētē p̄cipitijsq; consilijs, autorem p̄buisse se illis noui pontificis creatū, atq; ex ea ore esse inter Hēricū & matrē in sanabilem discordiam, qua mox gliscēte Agnes a filio pulsa est domo, iussaq; publica administratiōe abstinere. Creantur Cēsarij antistes pontificē Cadolum Parmensē, cōuentu omnib⁹ circūpadanis ad hoc ipsum in dīcō cōspirauit tota gēs in id vni, vt Cadolū dīcō esset obediēs, p̄ter Amathildē & Gothifredum cum quo Amathildis nupta erat: Hi Alexandrum Romē creatum colere vt verum pontificem, Cadolū vt impiumauerunt. Requirit mī huius monstri causam suspicari libet, circūpadanos antistes nō tā pontificis sanctionē vllam obseruare voluissēt, q̄ Romanē ecclesiē maiestatem in fringere, cui nuper Mediolanēsis ecclesiā parere coacta esset, essetq; antistites ipsi rectiore Damiani Hostiensis censura notati. Nec p̄ceptis Henrici studium ad turbandum ecclesiē statum caruit ratione, etsi nulla honesta esse potuit, credibile est eū restituisse de Guiscardi & Romani pontificis fœdere, nec potuisse Henricū nō suspectum esse nouum morē pontificem aliunde implorādi auxilia, q̄ a Cēsarijs huere, artigis, quod inter omnes cōstat, id schismatis venenum Romanā ciuitatem, nam ibi quoq; reperitur nū, etsi pauci numero, q̄ Cadolo mallent q̄ Alexandro obtemperare, & hi ex eo fere genere hominum, qui quoniā nouis reb⁹ studerēt, pontificis ductū nuper fuerāt Normanicis armis circa vr̄bem insigniter afflicti: securi sunt hos ex vr̄bana multitudine quidam & ipsi nouarum rerum cupidij, quorum conspiratione fretus Cadolus, pollicēdi, enim hi aperire suum studium & operam aduersus Romanum pontificē, cum numero suā generis exercitu vr̄bē hostiliter p̄iit, magnum p̄iorum agmen acrem cum Cadolanis pugnā in Neroniae mis pratis depugnauit, sub radicib⁹ Aurei montis, Gothifredo iuuante, qui cum auxiliarijs⁹ copijs Roman occurerat. Cadolana p̄lio phalanx victa, magna tamē cede vr̄rinq; edita, retro abiit. Nec Cadolus vna aduersa pugna quieuit. Ceterū p̄fectis vr̄bium, locorūq; vr̄bi finitimorum & ex vr̄bana multitudine multo pluribus largitione corruptis, anno nondum a priore conatu exacto, occultis itineribus Romam repetit, coniuratorūq; opera Leos ninam vr̄bem occupat, sic Vaticanam a Leone p̄tifice munitione grata posteritas aliquandū appellauit, occurrit eo ciuitas subito tumultu confternata, vr̄baq; in pugnā multitudine, hi qui Cadolū laetere armis tēxerant, Romanorum impemū veriti, fugam capeunt, vnus Cincius vir facinorosus, in

tanta multitudo (erat his vr̄bis p̄fecti filius) in uita ciuitate Cadolum traxit in Hadriani molem, quam ille biēnio post tenuit, magis obfesto q̄ obfiscularibus implicatus, interea nihil æque pontifici rei officiebat, ac Henrici principis impietas, qui non modo nō arcere iniuriam, sed Cadolū flagitio ex confesso cōiuebat, nec Guiscardus potuit pontifici auxilio esse, qui in depellēdis ex Italia Graecis erat per id tēpus occupatus. Enimvero Constantino Dioclyzo mortuo, qui Bizantiū imperabat, Romanus imperium adeptus (in enim illi nomen fuit qui postea est in Graecia rerum potitus) cognomento Diogenes, imperio nondum stabilico, Gregorū reb⁹ in Italia periclitantibus nihil auxilij ferre potuit, quam Guiscardus occasione cōplexus, primo Cyriaci V estij oppressit, is enim prouincias p̄ferebat, pari inde celeritate circūagens copias, subitō accessu conatus est hostium loca irumpere, sed longe aliter euenit q̄ ab initio persuaum habuit, nam haud vno loco laboriosis obsidionibus fatigauit hostem & ipse nō minus fatigatus est, sed Bariana obsidio fuit illi omnium difficillima, ob arcē que mari incubat. Greci maritimis auxilijs & com meatibus iuuabantur, quā hostibus commoditate Guiscardus vt adimeret a promontorio in quo arx sita est, ad cōtinē in hemicycli formā, ex nauibus quas arctissime vinxerat, duxit vallum, vt mari & terra hostis fatigaret: exijt ramem labor ille in tertium annum, adeo obstinatis animis est arx iuxta oppugnata & defensa. Est & Brundisū interea vr̄ba marisq; obsidione fatigatū, ita plurib⁹ locis Greci Normanica vno tēpore exercuerunt arma, sed nā validē tūc erāt Normanorū opes, vt q̄ Brūdisū & Barius vno tempore circūfederat, Guiscardus classe in Sicilia delatus, nā hęc quoq; Gregorū p̄sidio tenebat, Panormū terra marisq; sit oppugnare adortus, processerat: id bellū iā in quartū annū, nec vllus interim extitit in Normanicū inhienda Graij imperatoris conatus, tāta fuit in eo fœcōrdia, aut a ceteris imperij reb⁹ occupatio. Ceterū q̄ Diogenē causa tenuit, quo minus reb⁹ suis laborantibus fuerit auxiliū, parū cōperta mihi est, quod satis cōstat bello adhuc tenente diem obiit, Michael deinceps imperat, qui Cōstātinū Dioclyzū fuit filij⁹, Romē per id tēp⁹ Cadolus biēnio Romanis armis fatigat⁹, fractus demū animo, trecentis argenti libris pro vita appēssis, strigoso equo ex Hadriani mole Cincij opera aufugit, & hęc in reliqua Italia. Veneti interea Contarenū principis ductū (Flabanico is successit) elassem in Delmatia trāsmittūt. Iadrēses qui ad Lyburniē regulū defecerāt, vel vt alij scribūt ad Salomonē regē Pānoniē, ad obsequiū retrahūt obsidione & operibus fatigatos. Essent & in Peponem Aquileiensem sumptu per id tēpus arma, qui Gradensem ecclesiā ex proximo laceſcebat, nisi Benedicti pontificis interceſſerit autoritas, ad Bēneti legatos miserat quēstū de Peponis iniuria, restati nisi vim inhiberet breui futurū vt res Veneti vindicaretur armis nō querelis, cessit Pepon pontificis dīcō. Scio proditū esse a quibusdā Benedictum pontificē per id tēpus Venetias venisse, vt euāgeliste qui vr̄bi p̄fideret conditorū videret, ego Leonē venisse potū crediderim, quod multis placuisse v̄deo, nā Benedict⁹ qui in hęc tempora incidit, nouē dūtaxat mēses pontifex fuit, nec eū in sua creatōe peregrinatū tradidit Platina, aut eorū qui q̄ pontificiam historiam scripserunt. Est p̄terea aduersus Guiscardum in ora Apulię per id tēpus in Gregorū gratiam a Venetis aliquoties dimicatū Contarenū ductū,

Roman⁹ Bizantiū perator.

Gesta Guiscardi in Grecos.

Michael imperator. Cadolus fuga.

ductu, quo demum defuncto Dominico Syluius est dux factus, is Nicephori imperatoris rogatu qui Michaeli imperio decubavit, classem aduersus Romanos intruxit, ad quos Michael imperio, eiectus confugerat, magnisq; Guiscardum conditionibus traxerat ad arma pro se suscipienda. depugnataq; est non multo post naualis pugna ad Dyrachium cū Normanis, victorq; Syluius dux non solum hostilem afflixit classem, sed Dyrachinos etiam ea parte, qua certatum erat, soluit obfisione. Sed hęc in serie aliarum gentium loco non multum diuerso explicabuntur. Erant igitur res Italię per hos motus varie affectę, quę Otho Colonisensis antistes Romę ab Henrico tertio venit res ecclesię cōpositurus is primum omnium Alexandrū grauisime increpuit, q̄ imperatoris iniussu pontificatum inuassisset. Excepit Hldebrandus archidiaconus Alexandri cām tuendā, restans Romani clerici, si stetur veteri instituto, & nō Cęsarıs esse creatus pontificē: hęc ille, & alia multa in hęc sententię effatus, facile tenuit, vt Otho sibi assentiretur, & Henricus sui flagitij admonit⁹, Alexandrum rogat, vt conciliū indicat ad res ecclesię cōponendas, pollicitus se eo occurrurum, vt se presente omnia fieret. Mantua ad eā rē idonea visa est, quo pontifex & Germanus imperator ingessq; antistitum cōsiliū numerus, hic reb⁹ ex Alexandri sententię cōpositus Henricus cum pontifice in gratiā redijt, dataq; est Cadolo venia: Gibertus omnium malorum autor, Rauennatis est ecclesię antistes creatus, sed id datum Henrici precib⁹ nō hominis meriti. Cōuentu dein soluto Alexandrē per Heturriā iter faciēs, Lucēsem ecclesiā, cuius antistes fuerat, solēni more dedicauit, estq; rādiu Pisis cōmoratus quoad Hldebrandus ex Apulia reuerfus sit, quē eo cum corp⁹ miserat ad Normanorum vim inhibendā, qui aliquot Romanę ecclesię vrbes suis opibus adiunxerant, & in his Capuā & Beneuentū. Videtur Blondus significare Ricardum Guiscardi fratrem res pontificis temere ad ortum, quē Guiscardus in Sicilia Panormum obfideret: obiit nauiter eā prouinciā Hldebrandus, reb⁹q; cum Normano compositis, Alexāder Romā reuertitur, nec ita multo post vita decessit, quom annos vndecim sedē tenuisset & dimidium. Guilbertus vallis Vmbrosę monachus per id rēp⁹ claruit, vir sanctitate insignis. Post Alexandri obitum Hldebrandus archidiaconus magno omnium bonorum cōsensu fit pontifex, id cleri studium ei⁹ declarationis formula testata est ad posteros, siquidē digna visa est, quę his cōmētarijs simpliciter verborū figura qua tū demū notata est, referretur. Nos inquit sanctę Romane ecclesię Cardinales, cleri, acolyti, subdiaconi, presbyteri, presentib⁹ episcopis, abbatib⁹, multisq; tum ecclesiasticis, tum laici ordinis, eligim⁹ hodie decimo calēdas Maij in basilica sancti Petri ad vincula, anno salutis. M. LXXXII. in verum Christi vicariū, Hldebrandum archidiaconū, virū multę doctriņę, magnę pietatis, prudentię, iustitię, cōstantię, religionis, modestum, sobrium, cōtinentē, domū suā recte gubernāte, pauperibus hospitalē, in gremio sanctę matris ecclesię libere, a teneris annis, vsq; ad hęc arate educatum, quem quidē ea potestate ecclesię dei preesse volumus, qua Petrus dei mādato quondā presūt. & ille per hęc pontifex declarat⁹, se Gregorium dixit, qui septimus a primo nuncuparetur, in itaq; apostolica dignitate Henrico Cęsarem admonet, ne deinceps largitiōe corruptus ecclesię sacerdotiāue cui⁹q; tribueret, quibus nisi abstineat, futurū dicere vt in eum pontificię cęsurę telo vteretur. Erat tum Saxonico bello Henricus implicitus, quum Gregorij

De iure creandi ponti.

Mantua nus cōue tus.

Attē. for mulā pō tificię ele ctionis.

Grego ri⁹ septi mus pōt.

edictum accepit, & Pannonas Salomonem regem in vincula coniecerant, q̄ Theutonicis armis nimis obnoxie resisteret, bellumq; populariter indixerant, ipsi genti quam nactus occasionem rem tātam mouisse Gregorius videri potest, enimvero Henricus maioribus curis occupat⁹, haud quidem ausus esset in apertam disceptationem descendere cum Romano pontifice, presertim quum ex ea re plus inuidię quereatur q̄ emolumenti. Ceterum tantū abfuit, vt Henricus Gregorio cesserit, vt matrem etiam meliora monentem domo exegerit, priuaticq; publica administratione, etsi nō defuit qui in ea similitate quā cum Alexandro pontifice exercuit, matrem ab eo exclusam scribant, quod supra est memoratum. Blondus significare videtur, matrem ad Henricum cum ceteris legatis missam, qui ad hoc in Germaniam profecti sunt, vt sacrarū rerum distributione Cęsari indererent. Ceterum quoquo modo mare ab Hērico pulsa est, atq; vbi cunq; loci, Romę quod inter omnes cōuenit, fato obijt multo mōre animi & dolore consumpta. crebris inde legationib⁹ giro vltroq; missis, redijt tandem Henricus cum Gregorio in gratiā, aut certe redijt se simulauit, probauitq; eius creatiōne: hęc circa pontificē. In ora superi maris circa Apuliā nō multo prius posterus Rogerius quem Guiscardus frater in Sicilia traiectus ad Brundisij obfidiōnem reliquerat, spem vrbs per proditiōne occupandę temere secuit⁹, quarta noctis vigilia in vrbe receptus, ex primoribus Normanici nominis quadraginta numero amisit viros & cū his gregarios milites pari numero, interfectorū capita Brundisini Bizantium ad imperatorē miserē. Guiscardus altero fratre ad Panormi obfidiōne relicto in Italiā reuerfus, Tranium oppugnat, sequenti anno qui super millēstimum tertius fuit & septuagesim⁹ humanę salutis, Gothifredus Panormo potit⁹ est & Guiscard⁹ Traniō, estq; adeo pertinaciter a Normanis ducibus in bello persequeratur, vt q̄q; per id rēp⁹ res suę gētis sint ab Hldebrando, qui mox pontifex fuit, grauior vexaret, vt loco nō multū diuerso proditū est: nullū tamē Guiscardus Ricardus & Guilhelmo fratrib⁹ a quib⁹ res ecclesię repetebatur, vltimū auxilium. Nec vt ad pontificē reuertat, diu Hēricus in officio māsit, quin sacrilegi questus fordibus affuer⁹ habere nihil feci⁹ res ecclesię venales, hęc pōtrefex contumaciā detestatus primo antistites quosdā clari nominis qui ab Henrico sacerdotia emerāt, anathematis spiculo cōfixi, ac ne qd temere super ea decreuisset videretur cōuentum Romę habuit in Laterano, cui pręter innumeros antistites Amathildis scemina illustris & Sisulphus Saleritanus interfuere. Hic Gregorius reddita sui anathematis ratione, quo nuper clarissimi fuerant si antistites notati, restans est se Henricum quoq; se mili telo petiturum si nefario non abfisteret incepto. Est eodem conuētu Guiscardus p̄iorum cętu exclusus pontificis decreto, q̄ nuperime in Pice norum finibus loca quędam Romanę ecclesię occupasset. Soluta deinceps conuentu Gibertus Parmensis qui Cadoli schismatis olim autor, inde per Henricum receptus ab Alexādro in gratiam, Rauennas tem tenuit ecclesiam, viā ad pontificatum affectā, dimisso concilio occulte cum Cincio agit Stephanū prescti filio homine facinoroso, vt in pontificem manum inijciat, facturum eum affirmans rem gratissimam Henricus, cuius Gregorius ex confesso esset hostis, pollicetur; adhęc illi grandem pecuniam si Gregorium in ordinē redigeret. Er Gibertus tam impium facinus machinatus est. Cincius pristine

Norma norū ge sta.

Att. Cincij scelus. Pia Ro. vltio.

Att. septū Hēri. edic. tum.

Gregori⁹ pōt. Hēri cō anathe mate si gi.

Gregori⁹ pōt. i Ger mania p. ficiscitur.

pristinę impietatis furis agitatus, nihil sibi non licere ratus, quando impune Hadriani molem Cado lo tradidisset, vt inde pontificiam dignitatem & patriam oppugnaret: Gregorij media sacrorum cęri monia adortus quum Natalem Christi regis ad pre sepe celebraret, in suam potestatem redactum munusculum turri collocat, in ea vrbs regione quam hodie Parionem nūcupant. Nec populus eam tulit contumeliam, quin arreptis armis pontificem inde abstrahit, turrim & impias Cincij ædes a fundamētis diruit, familiā oēm fœde mutilat, atq; vrbe despicit, fuisse & autor iniurię eo motu disceptus a multitudine nisi fugam occupasset, medio enim tumultu dilapsus diuersis itineribus ad Henricum in Germaniam profectus est. Gibert⁹ altera malorum fax simulata beneuolentia pontifice est in columis dimissus, sed homo ad flagitium natus, haud multo postq; Rauennam reuerfus est, cū pleriq; Cisalpinę Gallię antistites in Gregorium coniuurat, cui⁹ consilij Vgo Candidus, supremi ordinis antistes, factus est particeps, conatus Candidus Henricū & Normanos inter se de imperio dissidentes, composita pace in pontificē armare. Hęc vbi ad Gregorij sunt indicio delata, recentiore concilio ad Lateranū indicto, Vgonem & Gibertum Rauennatem duas Christiani nominis pestes dignitate priuatas anathematis fulmine defigit. Sed dum hęc Romę agunt Henricus Saxonico bello defunctus: adeo est recentis victorię elatus, vt frequentissimo cōuentu, quam ad Vormaciam habuit, Sigifredo Magistino Antistite negocium procurante, edixerit, vt nemo Romano pontifici obtemperaret, venit inde Romā cum Henrici edicto Romanus clericus Parmēsis, quo publice est Gregorio interdicitum, nequid deinceps pro pontifice ageret, edictū est & primorū Antistitum ordini, vt Gregorio relicto, in Germaniā proficiscerentur alium habiturū pontificem. Gregorius nihil ad eam iniuriā tertius, Sigifredum Maguntinū, & oēs qui cū Henrico sentiebant, dignitate & sacerdotio priuat, Imperatorē anathemate notat, regia administratione priuat. Fuerunt qui in tali rēp⁹ motu pacis mentionem intulerint, quibus Gregorius ita respondisse fertur. Ego cū Henrico nullas pacis conditiones abnuo, modo ipse cum deo pri⁹ pacem faciant. Et quum regē alij nō tā subitō anathemate perendum censerent: Christus ingre pontifex quum Petro dixit, Pasce oues meas, nū excepit reges potestatem, vt arbitror, illi dedit tam reges q̄ alios & ligandi & soluendi. Dedit Henricus literas ad omnes gentes de pontificis aduersus se iniuria, dedit & Gregorius, qui non modo non negare factū, sed monstrare etiam cur ita factū opus esset. Oritur interea nouū in Germaniā bellum, Saxonibus Henrico rebellantibus, quo motu territi Germani non nominis principes ac veriti ne illud incēdit plus nimio inualesceret, conuentu super ea re habito, decretū tulere, vt si Gregorius in Germaniā proficiscatur, Hēricus supplex eorū quę contra illi⁹ dignitatem egisset, peteret veniam, idq; præstaturum se Henricus iurando est pollicitus. His Gregorius pollicitationibus motus, iam & Treuerēsis antistes ad hoc ipsum Romā venerat, pacis cupidus ex vrbe proficiscitur Augustam prætorij petitur⁹, eratq; ita Italię partem multo maximam emensus, quum Vercellis ex ei⁹ vrbs antistite cognouit Hēricum hostili, vt siquando alias, in se adhuc esse animo, & ita cū exercitū Italię appropinquare. Porit merito Vercellenfis fides antistitis suspēta haberi, qui turbandę pacis cupidus, de residuo Henrici odio in pontificem edicta schemata confinxerit. Nam quū

Gregorius metu percussus retro Canossam fugienti similis abijisset, erat is Amathildis locus, & opere & natura munitus: Henricus qui non multo post Gregorij discessum Vercellas venit, exercitū ibi relicto pontificis vestigia secutus, Canossam iter intendit, hic imperatoris insignibus depositus, ac nudo pede, portę propinquans, veniam precatur, obtestaturq; oppidanos, vt se ad pontificis conspectum admittant, mouit ea res spectantū animos, ceterum negato ingressu ferunt æquo animo id Hēricū tulisse, ac q̄q; omnia gelu rigescerent Cerat em iam brumę tempus) triduo in suburbanis est tectis commoratus, postremo Amathildis & Adela Allobrogum comitis hortatu Pontifex ad se Germanum receptum ecclesię restituit. Pax iurando sancita est, perpetuq; obsequium pontifici promissum. Et res per hunc modū Canossi peracta. Hinc Henricus digressus Ticinum decreto petebat, quū Cincius maiorum omnium caput subita vi morbi pressus obiit. Nec peste illa consumpta destitit Hēricus rebus nouis studere, inde ad vim confurgens, pacem violat. Incredibile dictū est quā sit illi inuidię cōstatum. Alemanni principes eius impietatem auerfat, Rhodolphum Saxonię ducem sibi regem creant. Peij Henricus a pontifice, vt Rodolphum execrationibus a regni occupatione detereret, nec impetravit, consilij itaq; cum Saxone hostiliter, estq; dubio Marte dimicātū. Venerunt inde ab vtroq; legati ad pontificem, postulatū vt in partibus veller esse, quibus tantū responsum est, vt ab armis discederent, ex bono & æquo, non armis de regno disceptarent. Congressi sunt inde iterum acie Rodolphus & Henricus, nec fortu na alterutro inclinauit, tertiō inde dimicātū, ac post tererimū cędē vtrinq; editam, Henricus aliquot superior fuit, tum vero certa spe victorię præcepta, Rodulphi legatus, qui ad se venerat, de pace acturū, audire noluit, scripsit tamen ad pontificē, vt Saxonē regnum occupare conantē anathemate notaret. Id facere q̄ Gregorius recuasset, non oportere dicitans, causā nondū cognita, quęq; danatum iri reflexit cōsistim Henricus ad iniuriā, ac secum agitare, quā vi qua ve fraude Gregorij pontificia sede deijceret. Eratq; hic rerum status alibi, quū Michael Constantini filius, Nicephori armis imperio eiectus, cum tribus filijs, Michaelē, Andronicō, & Cōstantino, ad Guiscardi opes in Italiā confugit. Ceterum Norman⁹ audito Michaelis casu, prulsq; ille ad se venisset, eorū nouitate fractus animum adiecerat ad Græcos ex Italia pellendos, domitoq; Sisulpho Salernitano ducē, quem ad deditionem compulsum principatu spoliavit ea victoriā ferocior factus Græcos ex Hydrunto eiecit, ita & Tarentum arcta premebat obfisione, quum Michael extorris ad eum in castra venit, fuitq; annus ille millestimus atq; octogēsim⁹ humanę salutis, eratq; Romę pontifex Gregorius septimus: Rex in Germaniā & imperator Henricus tertius, Bizanti⁹ Nicephorus nuper imperitare ceperat. Michael Guiscardi hortatu ad Gregorium pontificem contulit, videbat Normanus futurum, vt pontifex, vel inuitus, cogere tur secum redire in gratiam si veller Michaelē consulum, nec frustra est opinio, enimvero Gregorij, haud multo post, cum Guiscardo in colloquium venit, quo congressu Normanus se & sua Romanę subiecit ecclesię, estq; ob eam rem a pontifice vexillo donatus, & vt maior in Michaelē restituendo esset in Roberto auctoritas, anathemate Nicephorum notauit pontifex, quia alienum occupasset imperium. His ita peractis moturus in Nicephorum Guiscardus Roges

Att. q̄ sup pliciter a gat Hen ricus.

Cincij in teritus.

Tertio Saxones & Germani acie cōfligūt.

Michael & filij imperio cęciuntur.

Suppuratio tēporum.

Normanus filio res Italiae tradidit tuendas, Boemundo mi- nori natu dar classem in hostes agendam, ipse cum Michaelae regiam nauim ingressus, primus omnium ex Italia soluit, secundusq; vltimus tempestatibus cum classe & exercitu Auelone tenuit. Hinc Dyrrachium terra marisq; est oppugnari ceptum. P. etij; Nicophorus a Venetijs, vt iure veteris amicitiae, quae Graeciae imperatoribus cum venetorum nomine intercederet, darent operam, vt Dyrrachium obsidione solueret. Tum vero Syluius dux, vt supra Venetarum reru longiore ex cursu in haec tempora progressus dixi, cum numerosa classe Dyrrachium profectus prospero euentu in Normanos dimicauit; mareq; Dyrrachinis, quod erat illis antea oclusum, patefecit, obsidebantur nihilo fecius a terra Dyrrachini Normanicis armis. Robertus terrestri obsidione. Boemundo filio permissa, ipse in Italiam cum Michaelae reuersus, mira celeritate classem reparauit. Nicophorus interea factus certior de his rebus ad Dyrrachium gesta erant, & q; a terra vrbis arcta teneret obsidione, vt suis mature subueniret, exercitum studio comparat. Caeterum quia apparebat ex Graecia, Thracia, & alijs circumiectis gentibus, haud tantum virum parari, vt tuto Normanicis possit opibus occurrere, Alexium cognomento Megam, militie magistrum, cum magno auri p'dere Hadrianopolim misit, qui Turcos & Saracenos stipendio conduceret. Alexius, qui imperij affectabat, Barbaros stipendio conductos sibi iuramento obstringit, quos vt obsequiores haberet, sua vltus pecunia, largiore stipendio inaurauit, veteranos & qui imperio militari suauerant, donatiuo stipendioq; fraudat, imperatoris auaritiam in simulans. Mox vero vbi milites stipendij inopia fremere & aperte indignari sensit, & res haud dubie ad defectionem spectaret, vltis equis argento caeterisq; rebus, quas ipsius non Nicophori esse omnes arbitrarj, militum leuabat defideria. Postremo cum multante exercitu, Alexius Constantinopolim orator mittitur ad Nicophorum, vbi multa de summa belli cu imperatore locutus, ita vt quae foris parentur, mira arte dissimularet, sic a Nicophoro dimittitur, vt ceram spem illi reslinqueret futurae victoriae, pollicitus breui post eum inuisito exercitu affuturum. Caeterum Hadrianopolim reuersus turbato similibus venient militum conspectum, ac iussus dicere siquid noui accidisset, & quod ab imperatore responsum tulisset, nunc silentio, nunc ambiguis & interruptis verbis significare non reddi ab ingrato principe militibus stipendium, tum vero tumultu exorto accensus ira exercitus fremit & clamore testat, fore vt si dux sibi aliquid detur hostiliter Bizantium peteret. Hic qui ab Alexio ad hoc ipsum corrupti fuerant, quiq; ea occasione ex copioso operiebant sublato clamore Alexium imperatorem salutant, coeque iur fauor & assensus omnium, ac subito sublatis signis Bizantium rigitur, quam se ad vrbem diripientem militibus daturum Alexius pollicetur. Nicophorus ta atrocinuncio percussus, vnum quod in extremis reb' potuit, vrbem tueri parat, sed haec quoq; noctu hostibus prodita est, receptusq; est in vrbem exercitus p'eam portam quae Bulgaria dicitur: fuit dies qui huic nocti illuxit dominicae cenae, toto igitur die, illo ac deinde biduo direpta est vrbis nobilissima, arx oli toriaq; orientis caput, praeter caedes supra & rapinas, omnia sacra & prophana sunt triduo illo violata. Nam loca, quae religione Christianos ab iniuria arcebant, sacrilegas Turcorum manus inhibere non poterunt. Nicophorus, qui ad Sophiae aram primo tumultu confugerat, ab Alexio precibus te-

nuit, vt vita donatus in monachum initiaretur. Alexius imperium adeptus, Michaelem iuniorum a Nicephoro cum patre & fratribus eiecit, sibi con sortem ascit, ac primum omnium in eo curam in tendit, vt Delmatiam pacaret. Robertus relicto in Italia Michaelae seniore, ipse cum classe Dyrrachium reuersus, iterum hostem a mari obsidet. Occurrunt hic Michael & Alexius. Caeterum quoniam modo acciderit, vt Michael ta praetio illi fuerit, vt ab Alexio post Bizantium captum sit continuo in imperij sortem receptus, haud quidem reperio, praesertim si paterni fuit exilij comes, vt quidam scribunt. Sed quocumq; ille casu Alexio oblatu est, ambo, vt Bledus scribit, circa Dyrrachium in acie aduersus Normanos steterunt, factaq; est duplicis pugnae copia a Graecis, siue mari vellet hostis, siue terra dimicare, Placuit Guiscardo alterius maris fortuna experiri, & qua Normannica virtus sibi praestantior videri, fuit itaq; terrestre praelium ex Guiscardi sententia, estq; cruento certamine aliquandiu dimicatum. Caeterum Michael cadente, Alexius vltus acies, cum exercitu, male affecto in pacatum se recepit, septuaginta milia armatorum fuisse dicuntur, qui eo die pro Alexio pugnam iniuere, quum Normanum multo pauciores numero essent. Dyrrachini, quia Normanus victor multo acrius q; ante instabat, haud multo postq; eiusmodi euentu fuerat Graecis circa vrbem dimicatum, dedit omne fecere, dedita sunt & alia quaedam Delmatiae oppida, pene priusq; ab hoste tentauerunt. Veneti non semper sum in Constantinopolitanos principes studium probarent, Alexio gratificaturi, classem Syluij principis ductu reparant, vt Normanos Delmatiae finibus arceret. At sic forte accidit, vt eodem loco quo prius confixerant, aduersae inter se classes corruerint, fuit pugnae illius euentus multo a priore diuersus. Enim vero q; locus ille fuerat primo certamine Venetis felix, tam certe eodem genere pugnae nec minus tristis fuit & calamitosus, victa disiectaq; est Veneta classis, ac tam valide affecta, vt ex ingenti numero nauium paucae fuga seruatae sint, caeterae partim captae partim fluctibus immerguntur, tum demum parclades, ac nescio an maior etiam, est a Normano Venetis repensa. Peperit funesta illa pugna ingentem Syluium apud suos inuidiam, estq; ob ea rem haud multo postq; domum venit, dignitate priuatus, anno suae administrationis tercio decimo. Sunt q; Graecos Venetosq; vno praelio victos tradat, vt duplex classis impar Normano fuerit, quem solus Venet' nuper vicerat. Adeo bellorum exitus incerti sunt, & ad libitum fortunae variabiles. Idem illi, qui sunt duplicis classis auctores, negant Venetos tam memorabili clade affectos, sed cruentam aiunt vtriusq; pugnam fuisse, sed vbi res Normannica superior vis a est, Alexio ad laeuam flecente, Syluium ad dextram Venetum reperisse litus, nec Syluium abrogata fuisse dignitatem, sed tris & vicinios annos in publica administratione implese, feliciterq; facto consumpsum. Post Syluium Vitalis Phalerius dux fuit, is primum omnium continuo a sua declaratione populo autor extitit, vt ad Alexium legati mitterent, qui eum agerent, vt Delmatiae Lyburniacae vrbes, quas Veneti veteri Narentanorum atrocino seruassent seruatas suo praesidio defendissent, Veneto nomini perpetuo habendas daret, apparebat ob recens ciuitatis meritum, nihil Alexium Venetis negaturum. Legati, qui Bizantium ad hoc ipsum missi sunt, omnia ab Alexio benigne impetrarunt, ac tum demum Veneti Delmatiae Croaciaeque sunt vltis possessione potiti, credo ego id eo libentius daturum ab

Att. Alexij artem

Alexius impator saluatur Bizantium Alexio p dicitur Bizantium diripiunt

Normanus filio res Italiae tradidit tuendas, Boemundo mi- nori natu dar classem in hostes agendam, ipse cum Michaelae regiam nauim ingressus, primus omnium ex Italia soluit, secundusq; vltimus tempestatibus cum classe & exercitu Auelone tenuit. Hinc Dyrrachium terra marisq; est oppugnari ceptum. P. etij; Nicophorus a Venetijs, vt iure veteris amicitiae, quae Graeciae imperatoribus cum venetorum nomine intercederet, darent operam, vt Dyrrachium obsidione solueret. Tum vero Syluius dux, vt supra Venetarum reru longiore ex cursu in haec tempora progressus dixi, cum numerosa classe Dyrrachium profectus prospero euentu in Normanos dimicauit; mareq; Dyrrachinis, quod erat illis antea oclusum, patefecit, obsidebantur nihilo fecius a terra Dyrrachini Normanicis armis. Robertus terrestri obsidione. Boemundo filio permissa, ipse in Italiam cum Michaelae reuersus, mira celeritate classem reparauit. Nicophorus interea factus certior de his rebus ad Dyrrachium gesta erant, & q; a terra vrbis arcta teneret obsidione, vt suis mature subueniret, exercitum studio comparat. Caeterum quia apparebat ex Graecia, Thracia, & alijs circumiectis gentibus, haud tantum virum parari, vt tuto Normanicis possit opibus occurrere, Alexium cognomento Megam, militie magistrum, cum magno auri p'dere Hadrianopolim misit, qui Turcos & Saracenos stipendio conduceret. Alexius, qui imperij affectabat, Barbaros stipendio conductos sibi iuramento obstringit, quos vt obsequiores haberet, sua vltus pecunia, largiore stipendio inaurauit, veteranos & qui imperio militari suauerant, donatiuo stipendioq; fraudat, imperatoris auaritiam in simulans. Mox vero vbi milites stipendij inopia fremere & aperte indignari sensit, & res haud dubie ad defectionem spectaret, vltis equis argento caeterisq; rebus, quas ipsius non Nicophori esse omnes arbitrarj, militum leuabat defideria. Postremo cum multante exercitu, Alexius Constantinopolim orator mittitur ad Nicophorum, vbi multa de summa belli cu imperatore locutus, ita vt quae foris parentur, mira arte dissimularet, sic a Nicophoro dimittitur, vt ceram spem illi reslinqueret futurae victoriae, pollicitus breui post eum inuisito exercitu affuturum. Caeterum Hadrianopolim reuersus turbato similibus venient militum conspectum, ac iussus dicere siquid noui accidisset, & quod ab imperatore responsum tulisset, nunc silentio, nunc ambiguis & interruptis verbis significare non reddi ab ingrato principe militibus stipendium, tum vero tumultu exorto accensus ira exercitus fremit & clamore testat, fore vt si dux sibi aliquid detur hostiliter Bizantium peteret. Hic qui ab Alexio ad hoc ipsum corrupti fuerant, quiq; ea occasione ex copioso operiebant sublato clamore Alexium imperatorem salutant, coeque iur fauor & assensus omnium, ac subito sublatis signis Bizantium rigitur, quam se ad vrbem diripientem militibus daturum Alexius pollicetur. Nicophorus ta atrocinuncio percussus, vnum quod in extremis reb' potuit, vrbem tueri parat, sed haec quoq; noctu hostibus prodita est, receptusq; est in vrbem exercitus p'eam portam quae Bulgaria dicitur: fuit dies qui huic nocti illuxit dominicae cenae, toto igitur die, illo ac deinde biduo direpta est vrbis nobilissima, arx oli toriaq; orientis caput, praeter caedes supra & rapinas, omnia sacra & prophana sunt triduo illo violata. Nam loca, quae religione Christianos ab iniuria arcebant, sacrilegas Turcorum manus inhibere non poterunt. Nicophorus, qui ad Sophiae aram primo tumultu confugerat, ab Alexio precibus te-

nuit, vt vita donatus in monachum initiaretur. Alexius imperium adeptus, Michaelem iuniorum a Nicephoro cum patre & fratribus eiecit, sibi con sortem ascit, ac primum omnium in eo curam in tendit, vt Delmatiam pacaret. Robertus relicto in Italia Michaelae seniore, ipse cum classe Dyrrachium reuersus, iterum hostem a mari obsidet. Occurrunt hic Michael & Alexius. Caeterum quoniam modo acciderit, vt Michael ta praetio illi fuerit, vt ab Alexio post Bizantium captum sit continuo in imperij sortem receptus, haud quidem reperio, praesertim si paterni fuit exilij comes, vt quidam scribunt. Sed quocumq; ille casu Alexio oblatu est, ambo, vt Bledus scribit, circa Dyrrachium in acie aduersus Normanos steterunt, factaq; est duplicis pugnae copia a Graecis, siue mari vellet hostis, siue terra dimicare, Placuit Guiscardo alterius maris fortuna experiri, & qua Normannica virtus sibi praestantior videri, fuit itaq; terrestre praelium ex Guiscardi sententia, estq; cruento certamine aliquandiu dimicatum. Caeterum Michael cadente, Alexius vltus acies, cum exercitu, male affecto in pacatum se recepit, septuaginta milia armatorum fuisse dicuntur, qui eo die pro Alexio pugnam iniuere, quum Normanum multo pauciores numero essent. Dyrrachini, quia Normanus victor multo acrius q; ante instabat, haud multo postq; eiusmodi euentu fuerat Graecis circa vrbem dimicatum, dedit omne fecere, dedita sunt & alia quaedam Delmatiae oppida, pene priusq; ab hoste tentauerunt. Veneti non semper sum in Constantinopolitanos principes studium probarent, Alexio gratificaturi, classem Syluij principis ductu reparant, vt Normanos Delmatiae finibus arceret. At sic forte accidit, vt eodem loco quo prius confixerant, aduersae inter se classes corruerint, fuit pugnae illius euentus multo a priore diuersus. Enim vero q; locus ille fuerat primo certamine Venetis felix, tam certe eodem genere pugnae nec minus tristis fuit & calamitosus, victa disiectaq; est Veneta classis, ac tam valide affecta, vt ex ingenti numero nauium paucae fuga seruatae sint, caeterae partim captae partim fluctibus immerguntur, tum demum parclades, ac nescio an maior etiam, est a Normano Venetis repensa. Peperit funesta illa pugna ingentem Syluium apud suos inuidiam, estq; ob ea rem haud multo postq; domum venit, dignitate priuatus, anno suae administrationis tercio decimo. Sunt q; Graecos Venetosq; vno praelio victos tradat, vt duplex classis impar Normano fuerit, quem solus Venet' nuper vicerat. Adeo bellorum exitus incerti sunt, & ad libitum fortunae variabiles. Idem illi, qui sunt duplicis classis auctores, negant Venetos tam memorabili clade affectos, sed cruentam aiunt vtriusq; pugnam fuisse, sed vbi res Normannica superior vis a est, Alexio ad laeuam flecente, Syluium ad dextram Venetum reperisse litus, nec Syluium abrogata fuisse dignitatem, sed tris & vicinios annos in publica administratione implese, feliciterq; facto consumpsum. Post Syluium Vitalis Phalerius dux fuit, is primum omnium continuo a sua declaratione populo autor extitit, vt ad Alexium legati mitterent, qui eum agerent, vt Delmatiae Lyburniacae vrbes, quas Veneti veteri Narentanorum atrocino seruassent seruatas suo praesidio defendissent, Veneto nomini perpetuo habendas daret, apparebat ob recens ciuitatis meritum, nihil Alexium Venetis negaturum. Legati, qui Bizantium ad hoc ipsum missi sunt, omnia ab Alexio benigne impetrarunt, ac tum demum Veneti Delmatiae Croaciaeque sunt vltis possessione potiti, credo ego id eo libentius daturum ab

Vincunt Graeci a Normanis. Dyrrachium de dit Normano.

Rodulphi regis interitus. Amathildis vincitur ab Herico.

Venetis ad Dyrrachium vinctur.

Diui Marci corpus.

Vitalis Phaleri dux venetus.

Delmatia Venetis conce ditur.

ab Alexio, quo opportunior erat illi per id tempus Venetorum opera ad Normanum hostem procul ab imperij finibus distinendum, aut vt minus libere Guiscardi naues Graeciae oram infestarent. Enimvero non desunt qui Phalerium ducem in Delmatiae ora cum Normanis conflixisse velint, est nihilo meliore euentu q; Syluius posteriore ad Dyrrachium praelio. Per id tempus quo Graeci terrestri pugna circa Dyrrachium a Guiscardo victi sunt, Gregorius Romae frequens concilio habuit, in quo Berengarius de quo alio loco mentio incidit, suum errorem fassus veniam impetrauit, confessionis forma haec fuit. Ego Berengarius corde & animo credo quod ore confiteor &c. Est & Henricus recentiore anathematis censura notatus, quia vt si quando alias esset apostolicae sedis infestus, pbauitq; Romanos pontifices, suocq; assensuratum fecit Rodolpho regium nomen ab Alemanis delatum. Haec vbi ad Henricum perlata sunt, ira accensus Robertum Razennatem celebri omnium Germaniae antistitum conuentu pontificem creat, quem pontificia cerimonia ornatum in Italiam mittit, ipse in Rodolphum profectus quater cum eo conflixit, accepit vltimo praelio Rodolphus lale vulnus quum iam superior esset, inclinaretq; iam aperte Germanorum fortuna, adeo vt Henricus rem iam perditam ratus ex acie fugiens septem postea lauisse dies dicatur. Rodolphus dolore vulneris haud multo post animam efflauit, & Henricus qui pro deplorato habebatur ex occultissima demum latebra in apertum prodijt, fuit Rodulphi casus Romanae ecclesiae admodum laetuosus, sed nihilo minore iustum & iustitiam attulit, q; non multo post Amathildis (vincum Romanorum pontificum ob insignem pietatem profugium) graui praelio in Parmensi agro ab Henrico superata est, quam pater audita Rodulphi regis declaratione, cum exercitu miserat in Italiam, vt ea praesidio obtineret. Enimvero Amathildis, Gothifredo extincto cui admodum puella nupserat, Azonifrensi cessit viro impitro, quem breui post Gregorij interdicto dimisit. Enimvero arcingebat Azoniam arcto con sanguinitatis vinculo priorem maritum, vt legitime mulierem sibi matrimonio iungere nequieuit. Nec ita multo post Henricus duplici successu ferociter factus, in Italiam per Bauaros transedit, vt Veneti scriptores habent, & nos illos in rebus vt Veneti secuti scripsimus Henricum ex Taurisio Venetias transfuisse, diui Marci, qui Venetae vrbi praesidet, sacrarium visurus, cuius corpus vbi miraculo repertum insigni hominum sermone ferebatur. Fama est aliquandiu ignoratum vbi loci esset creditumq; vulgo aut in occultiore sedem diuinitus transfuisse, aut inde furto sublatum, caeterum supplicatione & ieiunio publice indictis, ciuitas cle rum secuta subijt diui repleti, miraculo hic euenisse aiunt, vt brachio ex conditorio latere exerto, anxiae sollicitaq; obtulerit sese multitudinem, tum vero ingenti omnium laetitia corpus inde sublatum ferret, atq; in angustiore locum repositum, decretum ad haec vt solli Venetiarum principi, templiq; procura toribus, id sacrarium fas esset scire. Miraculi huius fama Henricus, vt dicitur impulsus, pro magno ha buit negotio Venetias ex continentis ora transiit re, nisi forte maius est ille negotium secutus, quod auctores quos sequimur minus comperit habuerit. Roma inde profectus est Henricus Clemente secuducens (sic enim se dixit pontifex in Germania creatus): atq; vrbis appropinquans, pontificio habitu illum ad Miluim pontem vsq; iussit praecedere, ex Miluio ponte structa acies per Neroniana prata ad

Berengarii confessio. Reces dit cordia pontificis & Henrici.

Rodulphi regis interitus. Amathildis vincitur ab Herico.

Venetis ad Dyrrachium vinctur.

Diui Marci corpus.

Vitalis Phaleri dux venetus.

Delmatia Venetis conce ditur.

Leoninam vsq; vrbem processit, hic Germanus telorum multitudinem, quae e muris in subeuntem coe lecta est, teritus vim inhibuit, Henricus Vaticano exclusus suburbana recta incendit, iuberetq; Romanum agrum vastari. Nec ita multos morat' dies re Romanum cum Clemene Rauennae abijt. Per id temp' Rogerius Guiscardi filius, nam pater in Delmatia cu Venetis & Graecis bellum conflatum habebat, Asculum in Apulia, quia indicio comperisset oppidanos ad defectionem spectare, incendio deluit, quae causa Henricum primo accessu a longiore vrbis oppugnatione auerterit, auctores quos sequimur, non tradunt: satis constat, anno vixdud circunacti, vrbē ab eo repetitam, ob sessamq; per omne quadragenarium ieiunij tempus, vicij postremo Henrici pertinacia, estq; Leonina vrbe post paschales dies potius, pollutaq; apostoli basilica Clementis cerimonia, polluit & Paulinam hostienis via. Autor est Padulphus Lateranensis bibliothecarius, & Gregorius q; tum pontifex erat, in epistolis, duas ad Henrico por ticus direptas, quaru haec ab Hadriani mole fuit ad Barionae Basilicā, altera a trigemina porta ad Paulinam aedem extensa, tam infesto iusto ille in Gregorium animo, vt vrbem nihil merita, in pontificis in uidia per hunc modū deformauerit, Caeteri dū hostiliter Henricus Romam circūfider, comitunturq; circa muros assidua praelia, multu est, vt tentur, Romani sanguinis haud vno loco haussit. Soluta inde obsidio ob nimium aestum dimissusq; exercitus caloris impatiens in vrbes & municipia vrbi propinquas, omnia enim Henrici armis circa vrbē cesserant, & Clemens antipontifex Tyburni interea suam habuit sedem. Henricus in Cisalpinā Galliam abiturus, copiarum imperiū in suum pontificem contulit per totum aestiuorū tempus, quo Clemens fractus oblitus eius personae quā gerebat, omnia circa vrbem hostiliter vastauit, multaq; eius iussu edita sunt in Romanos crudelitatis exempla, quibus Henricus praesens repperasset. Ipse aestate exacta ad exercitum reuersus, iterum Vaticanū occupat, nobiliora demolitur aedificia. Obsidebatur, vt si quādo alias Roma a Germanis arctissime, nec interea finitiorum aliquis Henrici metu vrbem palam aut occulte adibat, nec egre di quifq; sublato omni mortaliū commercio, ad extremā iterum omnium inopia ciuitas redacta est, adeoq; fames incubuit, vt multi mortales vi subacti ex vrbe migrarent, haec quum Gregorius literis & nuncijs Guiscardo significasset, Delmatiae rebus Boemundo relicto in Italiae transijt, & iam animum ad exercitū mature comparandum intendat, vt pontifici opularetur, quicertis rumoribus comperit, reddisse Henricum cum Gregorio in gratiam, vrbemq; obsidione leuata, quae res effecti, vt omne Guiscardo studiū remiserit, quod in coparandis erat armis positū, enimvero Henricus siue Normani opes veritus, siue quia veri illas videri voluit, vt fraus quae intēdebatur facilius procederet, per Cluniacensem abbatē, virum sanctitatis fama & pietatis haud vulgari, cu Gregorio egit, vt si in Lateranensi basilica impatoris se ornaret insignibus, fore vt imperator legitime declaratus, coefferim cu omnibus copijs Italia excederet, & illi pacē inter se his conditionibus sanxere, estq; fides publica omnibus data vrbem ad eū, egre dien dicit, ac libere in agris operādi. Fuit eo pax ea Romanis gratior, quo longior fuerat obsidio, iam enim tertium annū ciuitas obsidebatur: Gregorius enim Henrici perfidiam horrebat, fatigatus ciuium precibus, qui circūfusi & ad eius pedes iacentes suppliciter precari, vt suorum miseretur, statuit eū in vrbē admittere mox

Vrbis Romae vna clas des.

Fames Romano rum.

GG ij do lile

do ille errata corrigeret, apostolica sedem veneretur. Henricus inerea per eam comericq; occasionem ex proceribus ciuitatis quosdam, nec adeo multos pecunia corrupit, qui coram iactare ausi sunt, pertinere ad imperatorum decus vt Henricus Cæsaris insignibus prius ornaretur q̄ ille pontifici satisfacere. Sensit Gregorius labanem ciuium fidem, alie namq; ciuitatis studium, desperans itaq; pristinum consensum in Adriani molem cū domesticis profugit. Rusticus ex fratre nepos Septisoliū occupat, locum natura & opere munitum. Vix Gregorius in arcem euaserat, quum auditum est Henricum a coniuratis in vrbe recipi, cuius iam compos factus suum pontificem ex Tybure accessit in Laterano p̄ pontifice collocat paucis Germanorū Antistitū circa illū obsequiū obeuntibus, ex Romanæ ecclesiæ nemo ad eū accessit, securi sunt inde paschales dies, quibus non verus pontifex imperatorē inuixit nō vt r̄ dicitur diademate, populis in Henrici gratiā Adriani molē oppugnare est adortus, quē qui capiti nō possit, murus ex aduerso extructus est quaq; verum v̄s omnibus obseptis, ne pontifex dilabi posset. Henricus sedē sibi & stadiis militum cepit in capitolio adhuc magna ex parte integro, Corfōri aedes capitolio accubantes erat tū ea familia Romæ nobilis & Gregorius studio sua fundamentis diruit: conatus est Henricus & Septisoliū locū expugnare, fuit id Lucij Septimij opus in parte palati, contra Gregorius phanū, tribus collinari ordinibus in sublimē educū, colūne solo innixæ nulla scalarum proceritate aequari poterunt, nec præ nimia crassitudine ferro aut flamma labefactari, extrant hodie vestigia quibus facile cognosci potest qualis fuerit operis forma, Tranquillus Septizoniū appellauit. Et hæc Henricus in Gregorius inuidiā, cuius literis Guiscardus certior factus de ijs quæ Romæ fiebant, & in q̄ aperto discrimine Romanus pontifex teneretur, coactio exercitu, Romā versus intendit. Interi, Septisoliū parte machinis conculsa, Rusticus dedicationē fecit. Præmissi cadu ceatorū Romam Guiscardus qui Henricum bellum indiceret, nisi illico vrbe excederet, quo nuncio tertius imperator, summa rei ciuibus commendata, cum Clemente in Vaticanū trāsiit. Milites ducē secuti, dubium consilio an casu capitolium incensum reliquere, estq; adeo ab Henrico properatum, vt Cassia via profectus, eodem die Senas Hetruscas perueniret, quo Guiscardus Romam quibus pene præcepis egisset agmen. Conati sunt pontificis inimici venientem portis excludere, sed Flaminia porta per homines aduersæ factiōis recepti, vrbe irrupit, fecit in eū ciuitas impetum, conatq; est vi expellere, tum Normani regionem maritimo campo proximā subiecto igni incendū, adeoq; inualuit flamma vt quicquid vastitates hodie visit, ab ea porta, quæ nūpc: uli est, flaminia olim fuit, & mox Flumentana, ad Syluestri phanum & Laurentij, quod i Lucina est, rursus ad Augustini & Tryphonis templa, id vno sit incendio consumptum, per exquiliis inde Guiscardus in Lateranū transiit, fuitq; hic aliquot dies opperens vt pacis mentio fieret a pontificis rebellibus, qui in Capitolio se nebant. Nam primū omnium in animo habebat Gregorius obfidiōem leuare. Sed longe aliter euenit, crebris ex capitolio irruptionibus cogebatur Normani quotidiē circa Amphitheatrum, nunc Colosseū dicitur, armis dimicare: tum Guiscardus ira accensus a Colosse ad Petri & Marcellinū martyres, id ad Gemellorum ædem, per Cælium montem ad Lateranum vsq; omnia incendio consumpsit, durat vastitas illa in pulcherrima parte vrbis, ac præter sa-

Gregorius pontificis fuga

Septisoliū

Roma a Normanis incenditur. Vastitas vrbis.

Recens incensium.

cras aedes, & cum his paucissima ædificia circa viā iniecta, cetera in vinearum vsu abiere, nulla post Romam conditam calamitosior clades est ipsi vrbi illata, nec quæ maiorem induxerit vastitatem. In ciderunt hæc mala in annum humanæ salutis miliesimum atq; octogesimum secundum, quo anno omnia expleta sunt ex solis & lunæ cursu, vt i quindecimo Tiberis principis anno. Capitolium inde vi captum, ita fregit ciuium ferociam, vt continuo abiectis armis pacem a Normano, perierint. Ille instructo exercitu ad Adriani molem progressus, dissectis munitionibus, quas ciues molli obiecerat, pontificem ex arce receptum in Laterano collocat. Cæterum reputans Guiscardus: q̄ parum tuta futura esset pontificis salus, in tanta populū inuidiā destituta, discedens Gregorium secum abduxit, Salerni q; illi sedem attribuit, vbi non multo post vita decessit, anno sui pontificatus duodecimo. Nullus Romanorum pontificum tam vastis fortunæ fluctibus est vnq; iactatus, nullus tam constans fuit in aduersis, quod prouidentia factum videri possit, vt memorabili spectaculo fortuna & virtus in vno cōponerentur. Victor tertius Cassinēsis abbas inde pontifex fuit, is quia Gregorius partes statim a sua creatione complexus est, Henricum tam infestum habuit, q̄ Gregorius antea habuerat. Fraude itaq; necatus est veneno illi in calicem infuso, cuius consilij fuit vt fertur Henricus non ignarus. Vincenci dydenteria extinctum arbitrat. Vindicasset Guiscardus eam fortasse iniuriam nisi præmatura mors intercessisset, in Cassina insula diem obiit, Græcorum rebus non mediocriter afflicti, nam simulac ex Italia est reuersus, cū ea gente nauali prælio confluxit. Sunt qui scribant sub id tempus quo Gregorius vita decessit eum circa Dyrrachium cum Venetis & Græcis vt supra est significatum, prospere dimicasse. Adiecit Normanus animum ad Græciæ imperium armis occupandum, quare Italiæ rebus ex sententia compositis, contestim in Græcos transiit, fuitq; pugna illi Dyrrachina, de qua interim mentio habita est, vt Blondo placere video, est non aduersa, quia propositum tenuit, vt Dyrrachino portu confederit, nō tamen ad modum læta, quum eo prælio vehementer Normanica classis fuerit conculsa. Qua irrequieto opere reparata ad Saronem insulam, nunc corrupta voce Salsinum vocat, iterum est mari dimicatum, fuitq; pugna hæc Veneto & Græcis Dyrrachina multo infelicio, eaq; Guiscardus victoria positus, in Cassiopem progressus mortem obiit, quo tempore Auful Hispaniæ rex, cui perpetua erat cum Saracenis bella, Toletū post longam obsidionem receptam, christiani nominis hominibus restituit, & Henricus per idem tempus cum Saxonibus aliquoties infelicio dimicauit. Estq; eadē tempestate in Italia, atq; omnibus terris, fame laboratum, suntq; terra fœdæq; prodigia hominum oculis obuersata, Gallinacæ, columbi, pauones, & aliæ domesticæ aues, sua sponte in montana loca abiere, atq; syluestres factæ. Pices fluuiales & marini exanimis per littora & ripas iacuere, sunt & vrbes quædam motu terræ tam valide conculsæ, vt Syraculis templum vrbis maximum cōruerit, qua ruina multi sint mortales obtriti. Nicolai Smyrnei antistitis corpus vt fertur, eodē tēpore Barium a negociatoribus translatum, obiit Victor pontifex quarto mense q̄ fuerat, sedem adeptus. Secundo quitur Vrbanus huius nominis secundus. Inter initia eius pontificatus Rogerius Guiscardi filius paucis vrbanus vehementē pontificem nactus a Capua ad Tyberim vsq; quicquid Romanorum pontificiæ conditionis

Tēpori suppuratione.

Gregorius pontificis laus.

Victor tertius pontifex.

Guiscardus moritur.

Fames ingens. Prodigia.

Vrbanus secundus pontifex maximus.

ditionis erat, suis opibus adiunxit, de paterno inde principatu ceptum est discipulari inter hūc & Boemundum, erat Rogerius Boemundus frater sed matre diuersa natus. Sed citra oēm armorū cōcursum, ita est inter eos comparatum, vt parte vna Apuliæ Boemundo attributa, cetera Rogerius haberet. Ferunt Vrbanum, quum parū rursus esset Romæ, horretetq; ciuitatem receni incendio adhuc consternatam, sedē circumspicere cepisse, vbi sine metu esse posset, Melphimq; profectum se Rogerio & fratri autorem præbuisse, vt postis armis pacate inter se agerent, atq; ex æquo & bono domesticam litem sopirent, iussitq; iam inde pontificem aliquādiu Melphim magna parte cleri. Blondus significat Melphicum conuentū præcessisse Normanorum fratrum dimicationem, vt Boemundus ex Delmatia reuersus, quia in paterni principatus partem non recipere a fratre, ex Hirundine profectus ad Farnetū Boemundum cum Rogerio signa contulerit, sed citra prelium, paternis amicis priusq; pugna confereretur, cum Rogerio agentibus, vt Apuliæ parte Boemundum permilla, armis temperarent, ac secundum eam pacem Rogerius Melphim ad Vrbanum pontificē venerit. Hæc ille, quæ non magis a vero abhorret, q̄ quæ Platina scribit, inter Normanos fratres prius de principatus diuisione conuenisse, q̄ pontifex sit Roma profectus, remq; ex pontificis sententia compositam. Ceterū siue fixa pacē confecta est, siue vt Blöndus scribit, miror vtrūq; laruisse causam pontificiæ illius protectionis, tantum Platina scribit, quia Romani rebus nouis studerent, idcirco pontificem Romæ esse noluisse, ego aliam arbitror fuisse causam: enimvero satis tuebaturq; Vrbanus Gregorius acta, illius calamitate motus, ne quid igitur ab Henrico pateretur, apud Normanos esse q̄ Romæ maluisse, quæ causa, vt credere par est: fuit vt Vrbanus conueniret Rogerius tot loca circa vrbe subegerit, vt supra est demonstratum, nullo reclamante, est nō desunt qui scribant voluntariam fuisse donationē illā, vel defectionē potius, vt tot ciuitates & populū intuiti rem Romanā perpetuis cladibus vna superas illā ad exitū perductā, necnō Romanū populum eo peruenisse, vt ne in seipso quidē tuendo haberet aliquid p̄sidiij, in Normanorū fidē vltro peruenirent, ponit & pontifex videri in eō magna arte vsus, vt passus sit ita euenire, quādo apparebat ex ea re infamabile discordiā inter Henricū & Normanos motū iri, si Romanā rem imperator tueri voluisset. Ceterū vt cūq; hæc acta sunt, non vna est opinio de Henrici reditu in Italiam, sunt qui scribāt illum eo consilio reuersum, vt eas vrbes affligeret, quæ Gregorio fauissent, ac post longam obsidionem Mantuæ Ferrariæq; Mathildis ab eocæpissæ, alij ita rem dixerunt, Mantua Ferrariæq; receptis tanta Mathildē indole fuisse, vt Romanorum pontificum partes complexa, Henrico ausu sit sese opponere, prælioq; cum eo congressam, atq; superatam Italia deiecit, sed, adijciuntq; eam victoriam idcirco Mathildē contigisse, quia Conradus Henrici filius sub ipsum pugnat tempus a patre defecerit. Sed quacunq; vi subactus Henricus Italia excessit, Giberus antipontifex, occulte & ipse Italiæ finibus egressus, in Germaniam profugit. Scio ego quomodo fuisse qui traderent eum aliquādiu sustentati a Ricardo duce Beneuentano, Rogerius cui vrbanus Melphi sedens, ratum fecit paternum principatum suo assensu, in Siciliam cū exercitu transfregit, Syracusas cepit. Cæterum dū Normanus Saracenos, vt nonnulli aiunt, bello in-

Boemundi & Rogerij pax.

Mathildis Henricum superat.

Troia.

Vrbanus in Gallia abiit.

Normanorum discordia.

Petrus eremita.

sectaretur, Vrbanus alterum a Melphico illo sacrorum antistitum habuit conuentum, quem Troie in Apulia celebrauit, tertium inde Placentiæ, quibus obeundis sapiens pontifex est facile consecutus, vt quo longius abesset a ciuium Romanorum oculis, eo minus inuidiæ esset & seditionibus obnoxius, quod Gregorius præsens, & alij optimi pontifices vitare non potuerunt. Cæterum discussio iam Henrici metu non pauca numero sunt cōuentibus illis decreta ad Romanæ ecclesiæ decus. Cæterum maior adhuc molliturus, vt in omni gente pro christiana pietate laboraret, alpes transfregit conuentum ad Claromōtem, Anuernorum vrbe, christianis ducibus edixit. Potuit video Normanorum fratrum discordiā necessitate illi imponere Italię relinquēdæ, vt quum nulli sibi tuta sedes in Italia promitteretur, Galliam decreto petierit, vt quo longius in abesset, eo tutius ageret, sed propius vero est vt publica christianorum causa sit eiusmodi peregrinatio suscepta, quæ qualis fuerit sus deinceps locū demonstrabit. Recens Normanorum fratrum discordiā inde orta est, Boemundus non cōtensus ijs quæ a Rogerio in Apulia acceptæ, Melphim furto occupat, quam Rogerius iniuriā vindicatorum armamentis conuulsi, ipse quoq; iniuriæ belli autor se ad vim comparat. Ad viginti milia militum Rogerius stipendio conduxit, quorum pars multo maxima fuerunt Saraceni, qui Siciliæ portionem quædam adhuc tenebant, Boemundo decem milia veteranorum adert, cum quibus sub patre magistro haud penitendo diu militauerat, his frigus Boemundus Ricardoq; Beneuentano, quem in fœdus & societate belli traxerat (fuerat is Guiscardi hostis, atq; ab eo principatu eiectus, perq; Normanorū fratrum discordiam Beneuentum recuperauerat) non procul a Melphi fecit castra, & is tunc erat rerum status in Italia, quum Vrbanus in Galliam profectus est. Veneri per id tempus, domi forisq; satis pacate agebant, Vitale Phalerio duce, quo annos. XII. tempus administrauerit. Sunt qui annum vnū huic numero adijciant. Fuit Phalerij principatus parū alioqui memorabilis, nulla re domi forisve a Venetis insigniter gesta, Vitalis Michael est inde princeps declaratus, quo rem Venetam tenente, Vrbanus pontifex in Gallia celebrem habuit conuentum, cuius cogendæ causa hæc Vrbanus fuisse traditur: Vir quidā Gallicæ gentis diu in eremo versatus, fuit illi Petro, vt aiunt, nomen, quum Hierosolymā per id tempus nauigasset, Christi sepulchrum visurus, ex Simeone Hierosolymitano antistite, & alijs christiani nominis, qui pauci numero in his locis agebant, doctus q̄ miserabili seruitio ea terra premeretur, vbi olim oim esset gētiū salus quæ sita, nullū esse locū tā sanctum aut tanta religione præditū, quæ gens impii non cæde, rapinis, stupris, profanasset, memorare illi verbera, cætenas, varioq; piorum cruciat, vt auriam inde migrādam esset, aut miserabili modo pereundum. Adde his querelis Gallus Anachorita celestis oraculum, quo interpres nocte visus esset sibi Christi voce moneri, vt Italiam reuertens Romano pontifici principibusq; christianis nunciaret, placere sibi iubereq; eam terram piorum armis a Turcorum impetate vindicari, in qua pro publica salute & nasci voluisset & pati, vbi suscepta se humanitatis tam multa q̄ clara durarent vestigia, iugurium sui ortus conscium, templum in quo infans vagiisset, puer disputasset, adultus docuisset. Tabor & Oliueri montes orationis hic testis, ille transfigurationis, Cœnatio & Pilati & GG iij trium

trium, Caluarie locus, ubi sancte crucis basis, nec procul inde sepulchrum viseretur. Hoc instructus oraculo Gallus, ubi primum Italiam arripit pro magno habuit negotio Vrbanum adire, ad quem sua sanctus legatione, transgressus alpes, ad omnes Gallie principes ceterosque duces christiani nominis detulit oraculum, nec quum totam lustrat Europam destitit passim ciuitates & populos ad eam expeditionem hortari. Siue igitur hęc sue alia fuit causa (mihī enim non vna videtur fuisse) quapropter Vrbanus in Galliam profectus est. Claromontem, quod satis constat, piorum antistitum & ducū conuentum indixit, ubi quum ad diem frequenter conuēissent, huiusmodi dicitur oratione vsus. Eist Romanę ecclesię causa, quę reformanda est, vt verem autoritatem recipiat, magnam mihī necessitatem imposuit huc veniendi optimi antistites & duces clarissimi, vera christiani nominis lumina, alia ramen multo maior necessitas coegit me ex Italia peregre proficisci, quę maior est maiorisq; ponderis, eo minus fuit negligenda. Scio ego neminē hic esse, qui non aliquando audiuerit quę non multis ante annis in Syria acciderint circa eam terram quę sancta dicitur. Turci Saraceni, & alia infanda gentium nomina christi regis nostri Sepulchrum armis occuparunt, nullum Hierosolymis fuit templum, nulla ara nullus pietatis locus, quem non sacrilegę manus aut euererint, aut in prophanos vsus mutauerint. Ceterus ille piorum hominum qui cū vrbe captus est, partim tormentorum metu fidem abnegare, est coactus, partim quia id facere recusarint per supplicia & cruciatum martyriū tulere, sanctissimię mulieres ex tota fere Europa illuc profectę non tam ad insolentissimi hostis libidinem explendam, quā ad nostrū dedecus montrosi sunt concubitiibus vexatę. Quod si hęc vobis parū digna videtur viri piētissimi cur arma ad tam longinquū bellū inducēda sint, illud succurrat animis, illa hominū mentē subbeat reputatio, quę longe lateq; hodie Mahometi arma impune euagantur, quātū terrarum quę Romani olim fuerūt imperij, luce ditionis fecerint. Sed vti nam ea esset nostrarum rerū cōditio vt alienas vacare calamitates flere Italia nostra memoria impjjs saracenorū armis direpta & vastata est nec parua ex parte possessa, arces vrbes, templa, & in his augustissimas apostolorum circa vrbes basilicas sacrilegę manus diripere, direptas cremauerūt. Sed quid ego hęc refero, quę quoniam procul hinc gesta sunt, minus fortasse animos subeunt. Quoties Hispania & Aquitania quę vestra est, eandem iniuriam fenserūt, vt hęc lachrymis vix bene abstersis, damna illa reformidit, Hiberia magna ex parte lugear, Gallia est id vulnus non est eius viscerib; adactum, vicinitate tamen locorū hęc non solum audiuit, sed videre etiam, potuit. Germani & alię gentes ad septentrionem repositę quas hęc clades nondum attingit identidem cogitare debent, quales incendium sibi ab ortu & aquilone oratur, immo quę sensim gliscēdo in proximo luceat. Quod nisi Veneti superi maris oram presidio tuerentur, quorū occurru fępe diua gens ex Histrię & Delmatię littorib; depulsa est, haud dubie ad hūc diē rēpe stas illa Germanię & Pannonię limites transcēdit. Constantinopolitani imperij opes, quę dū vigeabant, ad ortum & Boream Europam tēxerūt, ita vltra Thracium Bosphorum & Hellepontum hodie accessę sunt, vt anxie sollicitę sint de Bizantiō retinendo. Quid quę vrbes etiam ipse in paucis annis, a Turcis & Saracenis, Alexij ductu, hoc

At, oraculo li formā.

Vrbani pontifici oratio.

stilitere direpta est, ac non aliter vexata quę si iure belli capta esset, quo obice discussio malo vos considerare quę fando ominari, qualis fortuna sit tot? Europę in posterum futura, horret animus admonitu eorum, quę ventura sint, nisi huic incendio mature ibitur obuiam, omnia mala quę ij passi sunt quorum fortuna tam miserabilis videtur, nostris vti nam sit falsus vates capitibus incident. Turc piseruitio adigentur viri promiscue ac fęminę, pueri puellęq; ad stuprum rapiuntur, ac quum parum proderunt lachrymę tam dolebitis dum licuit non iuisse huic incendio obuiam, non creduntur hęc futura, nec illi, qui iam passi sunt, olim credidere. Vti nam non sępe in anem spem aleremus. Quod si non pietatis studium, non religio, non humanitatis iura ad eam vti onem excitant, excitare saltem poterit & debet necessitas, cui nemo nisi stultus & demens repugnat. Debet & celeste oraculum, quod quale sit ex homine vestrę gentis viro insigni pietate, discere potuistis. Hortari potest & illud, quę omnia abunde volentibus aderunt, quę vistoriam polliceri possunt, vires, consilia, auxilia, opes, pecunię, quę omnia quia adhuc integra sunt, oportet & fas est hanc ignominiam delere, periculum propulsare. Nec rem monemus quę sit hominum viribus desperanda: Carolus ille rex vester, qui magni cognomen tulit, Gallorū decus & splendor, ex Aquitania Hispaniaq; Saracenos eiecit, Carolus Italia expulit, Carolus quod gloriari soletis Hierosolymam cum tota terra quam iure Sanctę appellatis, armis recepit. Ceterum quo maior illi gloria est, maiusq; nomen manauit ad posteros, eo vos illius progenies magis niti decet, Galli duces, vt recētib; factis vultu vestrę gęntis gloriā nō solum tueamini, sed auctā etiā posteris reliquatis, quā nō modo non augebitis, sed ne tueamini quidem fin in hac fęnescitis desidia, si natale christi solum impiorum planta calcari, sepulchrum, templum, ceteraq; sacraria cędibus, stupris, sacrilegio, non sine vestra christiani quę nominis ignominia, prophanata iacere sinitis. Quin potius dum licet arma capitis, idq; commune dedecus tollitis, Gallicę & vniuersę Europę salutem & perpetuum inde ocium quæratis. Etenim, quō maiores erunt vobis vires, si in vnum conspiretis quę olim Carolo fuerunt, eo certior faciliorq; sequetur victoria, pręmia adhęc & multa & ampla victores manebunt ex tam opulenta gente, tam diuitibus regnis, sed illud celestium honorum multo quidem maius, quod pro fide & pietate fortiter dimicaturis polliceor. Et Vrbanus huiusmodi vsus est oratione ad Gallos & ceteros christiani nominis duces, estq; adeo pia res visus, vt ex toto confessu sępius sit continuo acclamatum Deus vult. Tum pontifex indicto silentio, ite ergo viri fortes, & id verbum inquit quod ex ore omnium manauit, potestera vobis in bello sumite, cruceq; ex rubenti panno, qui tam piam professuri sunt militiam, dextro humero fagis assument. Hic res mira fertur, & quę nisi celeste numen pijs interesset consilijs credatur, vix referenda, eodem die quo hęc apud Claromontem acta sunt, famā decreti bellū vsq; ad extremas terras peruenisse, multa sunt celerioris famę exempla apud maiores euagariq; rumoris, quę Plinius & alij quidam in literas misere, quod si in prophanis accidit, impium sit dicere in retam pia accidere non potuisse. Tenuit inde aliquot dies consultatio creandi ducis, cui totius belli summa

Peroratio.

Att. celerioris famę exemplum.

summa decerneretur, decretaq; est Gothifredo Boemundus. Interea ad trecenta milia armatorum deuora bello affluxisse dicuntur. Platina cętum milia fuisse ait, Antonius Florentinus antistes sexcenta milia pedum & centum equitū circa Niceam sub insignis christiani duces habuisse autor est. Sūt qui initium belli huius in quartum & nonagesimū supra millēsimū saluis annis conferat, quidā externi generis duodecim annos adijci huic numero. Florentinus antistes nisi librariorū mendum in eo est decē ex priore numero eximit. Ceterū quātacūq; fuit manus illa signatorum ductores habuit Gothifredum, Eustachium, Balduinū, Bolionis siue Bilionis, nam vtrūq; scriptū reperio. Sunt pręterea qui Gaufridū quo Gothifredo scribat, sub cuius imperio fuerit pars multo maxima copiarū, Raimundum, Aegidij & Rubertū Flandrię comites, Vgonem quondam magnū Philippi Gallorū regis fratrem, Stephanum Valesium Carnoti comitem, Podiensē antistitem, & Petrum Eremitam eius expeditionis auctorē. Is primas belli partes occupata turas per Germaniā Pannoniā & Thraciam ingentibus armatorum manu, Constantinopolim venit. Podiensis, Raimundus, Tolofates, Vgo & Stephanus Carnoti maiorem trahentes exercitum in Italiam transegerunt Romam ad pontificem venire, nam Vrbanus concilio soluto itatim Italiam reperit, vt compositis eius terrę rebus Italos ad id bellū hortaretur. Henricus rex Rubertū Flandrię comitē bello sub id tempus est lassere auctor, quo illum a tam populari expeditione auerteret. Ex vrbe Galli duces triperito profecti, ne graues forent vrbibus & populis, p quos iter facturi essent, pars vna Brudusium petijt, Baritū altera, tertiā Hieronymum Boemundus viri fortis, Tacedi nepos ex Ruberto, qui septimo loco illi natus est, vt quidam aiunt, alij ex Hunfredo, qui fuit Tacedi filius, Rubertū cognomēto Guiscardū genitū prodidere. Boemundus vires nepos fuit Tacedi, siue pronepos, magno pietatis studio famę cupiditate accensus, quāq; Vrbanū pontificis auctoritas multum ad id, vt reor profuit, relicta Melph, de qua cū fratre aliquandiu armis disceptauerat, cū duodecim milibus lectorū hoim, te belli sociū christiani ducibus adiunxit. Sed dū res in Italia expeditur, Penus Anachorita & q cū eo Bizantiū pręcesserāt, in Asiam Bosphoro transgressi, maiore aīo quę consilio in hoste ferēbantur: nec defuerunt qui ab initio pręuiderint, ac palam testari sint, fore vt si Anachoritę ductu, viri magis boni quę prudentis res gereret, breui oēs qui illū secuti essent, aliquid disceremē adirent. Raimundus itaq; Germanici sanguinis, virū impigrū, sibi ducē creant, quę res manifeste demonstrat Bolionos fratres non fuisse in Anachoritę comitatu, vt quidā significare vident, sed par est credere eos rādiu apud Alexium subsessisse, quoad reliquę copię in Asiā traicerēt. Turci qui ab initio comperit habuere quanta bellorū tempestas sibi ex Europa oritur, eo contenti aīo adiecerē, vt hosq; primū Astā inuasissent ferro trucidarent, priusq; maiores copię adessent, delatę priore illa hostiū manu, ceteros Bosphoro arcerēt. Raimundū igitur Nicenū agrum inexplorato ingressum, in sidijs excipiunt, exceptū multa strage fundunt, fufum in Exorgum oppidū compellūt, locum ad hoc ipsum omni cultu destitūt. Hic aliquandiu Raimundus obsidione fatigatus ex duce transfuga factus ad hostes cū paucis transijt. Est nihilo fecius oppidū plures dies defensum ab his qui in obsidione ferenda perseuerarūt, sed hos partim bellū partim fames absumpsit,

Copiarū numerus.

Belli duces & eorum itinera.

Christiā norū cędes.

qui viui in hostiū potestatem venire ad vnū cęsi sunt. Anachorita Ciniū oppidum & ipsum cultoribus vacuū se cū parte copiarū cōtulerat, qui in sciorū aduentū se & locū defendit, ceteri duces alio quanto tardius Bizantiū venire, quibus hospio exceptis, Alexius infidatus dicitur, quippe qui ab initio expeditionē illā habuit suspectā, ceterū omni suspitione discussa, copię in Asiam tranfmittunt. Solus Boemundus, ob paternas cū Alexio inimicitias, Bizantiū ire noluit, in Peloponnesum itaq; delatus, per superiorē Mysiam & Thraciā, vt Alexij declinaret infidias, instructa acie, oim opinione celerius, ad Hellepontū venit. Sic quoq; non parū fuit illi negotiū cū Alexianis circa Barbarū amnē, quos ex improuiso Normanicum agmen ad ortos Boemūdis subito equitum occurru facile repulit, inde infidias vitabundus per Alexij loca ductare ad Bosphorū vsq; perseuerauit. Habuit Alexius pro magno negotio cū eo redire in gratiā reiecta eius iniurię causa in latrones prędę cupidus, nulliq; christianorū ducum iam inde plusquā Boemundus do est deferre solitus, in quo studio vt Gręcus imperator perseueraret Boemūdi comitas effecti, quā ita sese illi insinuauit, vt copias in supplementum vestem, arma, & oia militibus necessaria, sua sponte Alexius sit pollicitus se daturum, ea tamen conditione polliceri, si Boemundus & ceteri duces, sibi iureiurando promitterēt, neq; sese neq; suorum aliquem quantū imperio miles cōhiberi posset, hostile quicq; in res suas molituros. Et si vrbes Asię quęcūq; bello reciperent, pręter Hierosolymā, Constantinopolitano restituerent imperio, atq; cum his copię sunt in Asiam traductę. Nicomedia primum armis petita est, inde Niceam Bithynię translatum est bellum, Antigoniam olim dictam ab Antigono Philippi filio qui eam condidit, mox a Lyfimachi coniuge est Nicea occupata, triperito christiani duces sunt vrbes vrbem oppugnare adorti. Fuit obsidio illa omnium opinione longior ac difficilior. Atquamvis lacus qui quartam se re partem vrbis alluit, auxilia & commeatum vrbis importabat. Statuerunt itaq; Galli duces lacum occupare, quum sexaginta milia Turcorū ex improuiso in eam castrorū partem impetum fecere, quā Podiensis tendebat antistes. Verum tantum abuit vt cladē Gallis vllā inculerint, vt eruptione ex castris facta, cum multa cęde sint hostes ad montes cōpulsis, affuit nec multo post Alexiana classis, quo cōtigit vt lacu nauibus incesso, quum vndiq; vrbes premeretur, vltā ciuiū pertinacia deditio facta sit, vrbes Alexio ex fędere restituta est. Nicea bello recepta christiani duces inde proficiscuntur, quartiq; deinceps castris ad riuum hęrbida loca riganter peruenunt, et iam Boemundū edicto castramuniri coeperant, quum trepide nunciatur ingentem vim hostiū adesse. Pręcipit Normanus suos a castrorū munitione auerfos sese ad pugnam expedit, ad ceteros duces mittit, qui nunciem magnum hostium numerum adesse, mauerēt sibi subfidium ferre, hęc iuber socijs nūciari, ac simul quędrato agmine in hostē ire pergat, est itaq; atrocis cōcurru tanta Turcorū cęde dimicatum, vt pro vultu lo esset hostibus suorum cadauerum coaceruatio. Sed dum Boemūdis hac parte egregie vincit, milie Turcorum equites in Normanica impetum castrā fecerunt, fęda mulierum impetorumq; con sternatio ingentē Normanos a iergo cumultū inruelit, occurrit eo Boemundus, hostem cū multa strage castris deiecit, reuerfusq; subito in pugnā adeo omnia mutata reperit, vt parum in res a fuga abesser, GG iij ducis

Boemundū de consiliū.

Nicea.

Nicea capitur.

Cędes in gēs Turcorum.

Att. atro-
cem pu-
gnam.

Vbi Ico-
nium.

Cilicia
subigit.

ducis itaq; presentia pugna confestim restituta est, erat tamē adhuc anceps praelium, quū iterū hostes Boemundi castra adorti, fuissent illis facile potiti (erat em̄ opere interrupto munita, vt supra est de monstrati) nisi maturus Vgonis accessus, q̄ trigin- ta equitum milia cū fremitu agebar, praesidiū & ca- tra seruasset, inde recta in acie procursum, tum qui ab initio circumfusi spectantū more, extra aciem ste- rant, quorū conatus nullus propemodū fuit, nisi q̄ ab initio ingenē vim telorū in Normanos con- fecerant, quae post confertam pugnam non minus Turcis q̄ Normanis noxia fuerit, hi igitur, erāt em̄ innumerī mortales, recentem Gallorum equitatū in pugnam ruentem inuiti, cōtinuo in aciem pro- currunt, vt suis auxilio sint, redintegratur itaq; pug- na multo atrocior priore, distrahitur itaq; anceps cer- tamen in noctē. Tum hostes fessī, magnaq; ex par- te caesi sensim pedem referunt, abeuntq; in proxi- mos montes, Normanī & socij in Boemundi ca- stris pernoctarunt. Vbi primum illuxit Vgo & Normanus suos in aciem educunt, hosteq; nusq; conspecto, procul enim noctu abierant Turci, da- ta opera est vt priorem cadauera diligēter conquis- sita vnum contraheretur in locū, quae crux in tan- ta strage fecit insignia. Cecidit ea pugna magnus Christianorū numerus, sed duplo maior hostium. Datus itaq; est dies vnus corporibus sepelendis cu- randiq; vulneribus. Solymanus qui cū Boemun- do conflixerat, rex fuerit an dux parum expeditū- aures, qui de huiusmodi expeditione aliquid scri- pserunt, Agitonus duntaxat Armenius hunc Al- phasalem proditū appellatū, fuisse q̄ Alphasilis re- gis Persarum nepotem, missumq; cum magno ex- ercitu ad Cappadociā occupandam, huiusq; ductu Turcos, quos ille Turquimanos vocat, multa ex- Gēcorū iperio loca occupasse, quo successu Alpha- sales Sultanus stiposita factus, ipseq; pro Alpha- sale Salamansa dīci voluit, nostrī Solymanum scri- bunt, qui Gothifredo & ceteris Christianis ducti- bus Hierosolymam petentibus, sese opposuisse cre- ditur, & haec Armenius ille. Ceterum quisquis ille fuit, pugna egressus, multū itineris emensus q̄ lon- gissimē ab hoste recesserat. Verū quacūq; citatum agmen agebar adeo acceptam dissimulare cladem vt se vicisse etiam gloriaretur, vrbes tamen passim diripere, fuges cortūpere, qua hostis ducturus cre- debatur. Boemundus & ceteri duces, per loca ar- da & stricula ad Iconium peruenere, nunc Co- gnici dicitur, adiacet ea vrbs Tauro monti, estq; nos- tra tempestate Caramanog; principum regia. Per- opportuna fuit loci huius deditio, datusq; sunt hic aliquot dies recreando exercitū, inde ad Heraclē- itum quadrato agmine, circumspectantibus atten- te omnia Christianis ducibus, ne in insidiis praeci- pitarentur, nam indicio comperit habebant in- gentem hostium numerū eo cōfluxisse dimicandi consilio. Sed quum futūre pugnae inrentū longius procedunt, Heraclienfes, omni praesidio destituti, obuiā euntes deditiōnē fecere, hinc vrbi constans sa- ma fuit hostes nullibi consistere, bipertito digressi Balduinus in Ciliciā flexit, Tarsumq; sub primū accessum deditā magno oīm cōsensu sua ditionis fecit, nec ita multo post Edussa est Manussaq; vrbi- bus potit. Maior copiarū numerus minorē Arme- niam perit. Scio non deesse qui locorū situm & ve- rustatem a me hac parte desiderēt, sed qui hoc requi- runt perbelles demonstrant se priorem huius rapso- diae partē nō attigisse, nulla vt arbitror regio est in terris cuius non sit nos, locorū, finū, & morum ra- tio explicata, vt in vltima operis Enneade, iuuatē

Deo, oīs rerū mutatio, q̄ in terris facta est, per par- tes representabit. Totā igitur Armenia minor Gal- lis cecit armis, quam recepit Palmuro Armenio habendam permiserit Christiani duces, fueratis ab initio circa priorū signa frequens. Ex Armenia Cap- padociam ingressi Caesareā capiunt, post Caesareā Socor, vbi aliquot dies habita sunt statiuā. Sura in de recepta, per angustias Tauri montis velut in al- terum orbē transcendit vicior exercitus cōfestimq; Auraris Tauro propinqua sponte dedita est. Obru- lit se hostis Gallis ducibus in planitie egressis, erāt hi frumentarios ab Antiochia regemissi, qui ad Tauri vscq; accolae processerant, nec erant sine praesidio. Ceterū quantacūq; fuit haec manus, modico negotio disiecta est, multiq; mortales in fuga cessi, iumentorum vis ingens cum cōmeatu capta. Inde recta est ad Antiochiā itum, postiq; sunt castra in fluminis ripa, Farfarū locorum accolae appellati, sed nos non ignari sumus Orontem Antiochiā alluere, nec rātum flumen venit in dubium, sed de qua recentes scriptores Antiochia hāc scribant pa- rum perspicue demonstrat verum vrbs celebra- tas ea est, quae nos in tantis scriptorū tenebris haud obliuiscari patiar, est alioqui altera vrbs hoc no- mine in Pamphilia Seleucia vicina, sed nobilior quae in Phoenicia est, de qua nunc hāc scribitur, a Seleuco Nicanore Antiochi filio cōditā, Epidaph- neis olim cognominata, quam Orontes interluit. Ex captiuis cognitum est in ea vrbe Castanum res- gnare, qui Babylonij esset regis stipendiarius, auxi- liaq; ab eo missa & in his genus hom̄ feroc, qui nō solum e muris essent lacepsendi, sed in prelio quidē expectandi, si vltro arma in ferant, tantū abfuit vt vana illa praedictio christianos duces proposito auerterit, vt posttridie Boemundus primo solis or- tu cū septem legionibus ad vr̄em progressus, hos- tium aciem sub ipis mœnibus in proinctu stan- tem sit ferocissimē adortus, fuit pugna tumultuaria hostibus per occasionē nūc sese inierētibus, nūc in- tutū murorū viciniate refugientibus. Erat Antio- chia duplici muro septa, exterior parte quadrato saxo interius ope latericio, turres murorū quadri- gētā numero & sexaginta, ad orientē solē arx vrbi imminebat, natura & ope visenda magis q̄ rēta da, lacus ppiquus vrbi pisciū abundas, ager fluminis- bus & fontibus irriguus, atq; insigniter ferax, rece- dit a mari quod Ciliciū vocat, siue Phoeniciū. XII. milia passuū. Atulit ipsi vrbi multū splendoris Ba- rionae apli sedes. Emuero Antiochia ecclesia adeo creuit, vt centū quinquaginta sub se habuerit an- tistites. Vgo, Boemundus, & ceteri duces ad vr̄is op- pugnationē pueri primū oīm pontē fluuio impo- nunt, inde vr̄be ita in obsidione cingūt, vt praeterq; a montibus, q̄ Antiochia imminet, vndiq; vrbs, alioqui aplissima, hostilibus premeret armis. Fuit inde lōga obsidio, quo tpe nō minus est a Gallis huiusmodi qui obsidebant, fame laboratū. Iuauerūt haud mediocriter Europaeos ad Antiochiā sedentes Ar- menij, Christianae pietatis viri, qui sub initū huius belli Hierosolymis eieci montes occupauerant Antiochiaē propinquos. Sed dum haec in Asia ge- runtur, Veneti dubium sua sponte, quia voluerint & ipsi rem Christianam eo bello iurare, an Alexij & pontificis rogatu, classē validissimā & quantā ad id tēpus nūc, in Ioniam oram misere, ducentas omnis generis fuisse naues apud quosdam repe- rio, quibus Henricus Cōstārens, Oliuolentis an- tistes, & Michael, Vitis ducis filius, cum imperio praefuerunt. Scio fuisse qui scriberent priusquā ca- pta sit Hierosolyma nihil a Venetis motū sed pro- prius

Palmu-
rus.

Antio-
chia Sy-
riae.

Antio-
chia de-
scriptio.

Petri de-
des.

Att. vali-
dam Ve-
nerorum
classē.

Veneri
& Pisani
iter se di-
micant.

Deserto-
res signo-
rum.

Proditur
Antio-
chia chri-
stianis.

pius vero est ciuitatem rei maritimae affuetā in tan- to Asiae & Europae motu non quiescisse, praesertim quum aduersus Turcos & Saracenos res gereretur, quā gentē semper habuissent infesta, quāq; viden- tur mihi Turci iam ab eo tēpore, quo haec gereban- tur, discretū habuisse regnū a Saracenis, vt hi a Sy- ria in Mediā & Armeniā vsq; ad mare pōticū & Hellepontū teneret, illi ab Arabia in Aegyptū & Libyam, ad Ahlanticiū vsq; mare, & vltra Gadita- nū fretū partē Iberiae, est fides vtriusq; vna, vnūq; saepe cōmilitū. Est & alia prior ratio, cui animus inclinēt ad id credendum, vt ab initio sit classis in- structa quae maritimae vrbes ab Hellepōto ad Pe- lusiācum ostium, plerūq; numero ab ea gente tene- retur, quae hostibus terebri bello occupatis, velut ad praedā erant inuadentibus expōitae. Quū Rhos- tae igitur Venetus tenuisset, iurgio a Pisani exce- ptus qui & ipsi non inualidā eo classē appulerāt, in fœdum incidit certamen, duae Christiani nois classes in Rhodiorum conspectu hostiliter conflixe- runt, victorq; Venetus duodeuiginti triremes Pi- sanis ademit, in quibus quina milia hom̄ capti. Hos quia rubenti essent cruce signati, trīginta nobi- lioribus viris obsidū loco reueris, restituta classe Venetus abire permisit. Ex Rhodo in Ioniam trās- gressi Veneti Smyrnam occupant, sed ab hoste de- stituta, & hęc prima illa expeditione gesta quida- memorant. Alij Smyrenses rebus confestim Syriae- cas subijcūt, vt dum classis domi ornatur, dum in Delmatia remigium expleat, dum Rhodū peti- dit, dum in Ioniam trāsmitit, Smyrnam occupat, dū deniq; Lycij, Paphlij, Cilicij, Phoenicijq; marisorā legit Galli recepta Antiochia ad Hierosolymā ca- stra admouerint. Sed multo plures in sequētis anni expeditionem hāc rejiciunt quae in Syriae ora facta dicitur a Venetis. Tenuit Antiochia obsidio no- uem menses, laboratumq; est interea tanta oīm re- rum inopia, vt non solū obscuro nois milites, sed illustres etiam viri meditati sint fugā, & in his Pe- trus Anachorita, Guillelmus Carpentarius, regia- riū fratre, & Tancredus Boemundū ex fratre ne- pos, qui pro desertoribus ex fuga retracti sunt in ca- stra, nouoq; sacramento adacti, nec ita multo post dimicātū cū ingenti numero hostiū circa vr̄be. De- scenderant Turci in aciem eo cōflio, vt aut Antio- chenos obsidione leuarent, aut sid minus dare in illorū conspectu fortiter occuberēt, estq; ob eā rem pluribus horis cruento Marte pugnatū, vicit tamē Gallorū virtus. Turci caesi fuitq; dimidia copiarū parte amissa, inlyra Christianis ducibus victoriā reliquerit. Nec vnū id praellū ad Antiochiā gestū, sed saepius per subitas eruptiones, aut cū his qui cō- meatu importarent, est prope iusta acie certatū. Cae- terum memorabilis illa pugna, quae cum externis auxilijs pugnatā est, adeo fregit Antiochenorū ani- mos, vt Pyrrhus oppidanorum, vt arbitror, vnus Boemundis famā impulset, vt ipse proditiōnis au- tor videri voluit, noctu vr̄bem Christianis ducib; patefecerit, nono mense ab eo quo Antiochia ipsa obsidē ceperat. Cassianus nocturna trepidatio- ne dilapsus, dum per deuia loca errabundus hostē refugit, ab Armenijs iterficat, qui Hierosolymis profugi proximis Antiochiaē montes, vt supra est demonstratum, per opportune infederant.

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSODIAE HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS NONAE,
LIBER IIII.

Antiochia per hūc modum re- cepta, memorabilis est pugna in Corbanem Persarum regis praesidiū & Sensadolū Cassia- ni filium depugnata, ad centū milia hostiū vno prelio caesa, ac praeter equos & iumentā mul- ta numero, quinquem milia camelorum capta dicitur. Inlyta hāc victoriā fes- cit, vt arx quae ad diem nulla vi potuerat subigi, vltro dedita sit, ac nominatim Boemundo tradita, qui circa illam acriter dimicans, paucis ante diebus graue vulnus acceperat. Vrbē Alexio per Vgonē ad id Bizantium missum ex foedere restituit, nec recepit, Christiani duces Boemundo habendam permiserit: quod vt fieret Pyrrhus ante proditiōnis diem traditur cum hoste pactus. Scio fuisse qui cre- derent vr̄bem ab Alexio non recepit, quia suae parum integrā fidei sibi confici, veritus sit ne quid doli horum liberalitati inesset, quibus se me- rito ob foedera non seruata inuisum sciebat, nec enim commeatus in castra socijs potentibus mis- serat, quum ad Antiochiam federent, nec eorum quisquam dedit quae ex foedere fuerat pollicitus. Et haec in Asia vsq; ad Hellepontum captam. Ro- mae sub extremum Antiochenae obsidionis tem- pus, Vrbis pontifex diem obiit, anno fuit ponti- ficatus duodecimo, mense quarto. Paschalis eius nominis secundus, in demortū locum surrogat- ur, vir Italus natione atq; in Flaminia orus. Gal- li duces quarto mense post Antiochiam receptam in hostem profecti, Rugiam vi capiunt, Albarni inde oppugnant, nec prius capi potuit q̄ muri sint ariete disturbati. Hic altercatione orta Boemundū inter, & Raimundū Aegydiū comitē, quo vno inui- to & reclamante fuerat Antiochia Boemundo da- ta, Normanus secessione facta, cum suis copijs, An- tiochiam reuertitur. Ceteri duces pars vna Alba- riae, altera Rugiae hyperant. Tentata est inter du- ces reconciliatio, sed quum neuter alteri cederet, ne quid detrimenti ea de causa res Christiana ad- deret, cessit Boemundus, ac tum demum vt quidam produnt cum suis Antiochiam abijt, quem Gothi- fredus & Flandrensis comes secuti sunt. Leues in- de per reliquum hybernorum tempus expeditio- nesunt Raimundus, & hys qui cum eo erant in hos- tes factae. Mox ad prima veris signa, vt in aprica regione, mota sunt castra, egeruntq; Galli duces in valle Camelae vrbi propinqua purificationis diē, Boemundus & alij qui cum eo remanserant, appe- rere vere ipsi quoq; Antiochia profecti Tortosam oppugnant. Sed diū hi Tortosanis imminēt, diuer- sa parte Raimundus & ceteri duces Tripolim cir- cūfedebar, hic cū Raimundus multo insolentior factus dicebatur ob leues quasda expeditiones qui- bus fuerat hybernorum tpe vsus, Boemundus ve- ritus ne in nouū aliquo certamen incideret, quod medium victorie cursum interpolaret, vt procul a Raimundi insolentia abesset, soluta obsidione, An- tiochiam sese recepit. Gothifredus & Flandrensis comes post Normanū discessum, bellū executi, Gi- bellum vr̄bem aliquandiu obsessam capiunt, in Tortosam inde verunt oīm impetum belli, occur- rit eo Raimundus cum suis copijs, estq; Tortosa- trinis castris circumcessa, ac praeter ipem oīm defen- sa. Galli infecta re post tertium mensem inde dis- gressi, Tripolitānam regem in fidem recipiunt, ab eoq; veste armis & stipendio adiuri, ex Tripoli ad Zebulum itum, inde Zabarim, & mox trinis cas- tris ad flumen Brain, hinc digressi per suspecta & insidiosa

Att. cae-
rum nu-
merum.

Antio-
chia Boe-
mundo
datur.

Pascha-
lis secun-
dus pōti.

Gallorū
gesta in
Syria.

insidiosia loca iter habentes, quinis castris ad Berytum urbem maritima admodum castra, ex Beryto Sagittam tenere, inde decimo die ad Cæsaream veniunt, ex Cæsarea quadraginta agmine Ramolas petunt. Hinc Galli profecti sub ortu solis, qui in prima agmine erant, Hierosolymam procul conspicatam clamorē præ nimia alacritate extollunt, reclamant vniuersus exercitus, pars Christi regis nomē venerari manibus & oculis ad caelum subleuatis, pars in terrā prostrata, mixtisque cū lætitia lachrymis sanctā vrbem salutare. Hierosolymæ situs, cū his q̄ de eius cōditione prodita sunt ab Hebræis & Græcis, altera Rapsodia parte abunde est a nobis demonstratus. Galli vbi copiosa vrbē admouerunt, sicut et moenia contēplati, triperito eā adorant. Flādrēsis comes ad septentrionē metatus est castra, ad occidentē solē Gothifredus cū Tacredo, Raimūsus Syon montē tenuit quō ad meridē vrbē iucubar. Tenuit obsidio illa plures dies, estq̄ nonnūq̄ circa vrbē dimicātū, ad postremū Balduinus cū virorū fortium manu per tabulata, q̄ hostes ex murorū fastigio portendebant Gallorū opera occupanda, vni mōnibus ad mota, in vrbem transēdit, estq̄ sic quoq̄ aliquandiu laboratū Turcis obstinatū resistētibus, sed portarū vna mox refracta muroq̄ ariete discusso, prægrauatibus haud vno loco Gallis cessit hostis, cades ingens edita, caesi passim puberes impubesq̄, nō sexus nō ætas texit quēq̄. Dauida turris cōsēctim meru dedita est. Circa tēpū quo vis ingens mortalitū confugerat, atrox fuit pugna, desperatio cogit victos oia aude, victores indignatio excitat, q̄ vrbē capta tēplum capi nō possēt. Peruicit tamē Gallus, ac vi proripens adeo præcepis in caedem abiit, vt qui primi fore irriterant, denso suo rum cuneo a tergo impulsus aduersis hostiū mucrobus velut tormento aliquo excussis transfigeretur. Nec ab hoste interea cessarū, vt qui extremo periculo teneretur, cœnētūq̄ ob id certamē est ibi loci editum, nec p̄ foribus tantū, aut vestibulo, sed medio etiā tēplo, tantaq̄ promiscue victorū vincētūq̄ fuit strages, vt cruor in pavimento fufus pedali altitudine cōcreuerit. Tenebat adhuc hostis fastigium tēpli, quū primis se tenebris intendētibus datū est signū receptū. Postridie quia edictū est, vt inermis pars carerēt, qui ex superiore loco se tuebantur in æquum descendere, & Hierosolyma in hunc modum modū est a Gallis recepta, vnde centesimo supra mille simū humanæ salutis anno, captiuitatis eius quadringentesimo nonagesimo, Gothifredus oim cōsensu rex Hierosolymitanus declaratus est. Cæteris regum insignibus receptis, a coronæ vsu pertinaciter abstinuit, nefas ratus Christianum hominē ibi aurē coronā gestare, vbi Christus qui humanū genus redemit, spinē tū iusser. Sed dum Hierosolymis hæc sunt, immensa vis hostiū dicta est appropinquare, Gothifredus relicto ad vrbē præfidiō, circa Afdonā venientibus occurrit. Continuo est vtrinq̄ concursum dimicātūq̄ plures horas dum Marte vicerunt tandē Galli duces, magna suorum clade, sed hostiū multo maiore, ad centum milia Turcorū simul & Saracenorū hoc prælio desiderata dicuntur, quū quingenta milia cōstitissent, vt ex captiuis est postea cognitū, aliū vtrinq̄ numerum extenuant, vt quinquaginta milia tantū cōstiterint, quorū triginta sint in acie aut in fuga cæsa. Sed dum hæc in Syria gerunt, Veneti ex Smyrna, vt quidā alunt, Lyciæ, Paphlagoniæ, Ciliciæ, & Syriæ orā præteruēcti, Ioppem sem portū tenere aliquāto prius a Gallis ductibus receperūt. Cæterū quia Christianæ copiæ ad Hierosolymā sedentes maritimis

Hierosolyma.

Obsidio Hierosolymæ.

Capitur Hierosolyma.

Att. eadem memoria bitem.

Tēporū supputatio.

Gothifredus rex de claratur.

Recēs turcorū cædes.

quod satis constat, sunt commeatibus adiuti, nihil absurdū sit credere Hierosolymis nondū capris Venetā classē in Syriā venisse, ex Ioppe relicta ibi classe sub firmo præsidio Veneti Hierosolymā petere, ibi Gallis ductibus & Gothifredo regi ob victoriā gratulati ad mare reueri, Afdonē vrbē maritimam expugnata, quā nuper Galli frustra oppugnatione tentauerant. Inde Caypham quæ & Porphiria dicitur, vrbē Ptolemaidā p̄pinquā obfidiō, fuitq̄ oppugnatione illa diuturna & laboriosa. Sed dum Ptolemaidā heret classis pars nauiū Tyberiadem ex improuiso adorta, ad deditōē compulsa, Caypha dein recepta est. Sūt q̄ hæc Gothifredo nō Venetis tribuunt. Ego quando Venetarum rerum scriptores hæc haud falso tradidisse existimādi sunt communi auxilio arbitror gesta esse, vt Galli terre sribus copijs vsi, maritimis Veneti, littorales Syriæ vrbes per hūc modū subegerunt. Fuitq̄ hic annus humanæ salutis centesimus supra mille simū. His gestis Veneti domum cum classe abierūt, post quorum discessum Gothifredus haud diu superstes fuit. Christiani nominis viri qui in Syria erant Cnam multi principū post Hierosolymā receptā, vori cōpotes facti in Europā abierant q̄ne quid incomodi per interrentū res Christiana adiret, Balduinum Gothifredi fratrem confestim regē creant. In se stabat per id tēpus Rogerius Boemundi frater Græciæ & Delmatia oram, quā Normanus causam habuit bellū Alexio & Venetis inferēdi, est rerū Venetarū scriptores, quos sequimur, non scribit, credere tamen æquū est Rogeriū voluisse id bellū cū hereditariū sibi relictuū exequi, quod Guiscardus pater inchoasset, & Boemundus in Italiā reuersus post patris interitū, imperfectū reliquisset, potuit & alia causa esse, vt Alexius iccirco bello incesseret Rogerio, ne Gallis maiore ex parte in Europā reuersis, Græcus imperator ad Boemūdi res in Syria infestas adim adiret. Emuero nō desunt q̄ scribāt, ob Laodicē Græcorū vrbē a Tancredo occupatā, maritima Antiochiæ loca cōpessit ab Alexio infestari, ob idq̄ Delmatia oram a Normanis bello petitam, gestamq̄ a Boemundo rem non a Rogerio, quum forte tum Boemūdi in Europa esset. Illius reditus causa traditur noua affinitas, Constantia Philippi Gallorum regis filia in matrimonium ducta, qua auctus affinitate, non multo postquam ex Gallia reuersus est, Dyrrachiū obsedit, vt Alexiū ab infestatione Syriæ auerteret, quod nō solum tenuit, sed in fœdere quo est postea ex ea re idem diserte positū sit, vt Galli milites irent & redirent tunc per oia Constantinopolitani imperij loca. Sed par est credere, hæc quæ sequuntur a Venetis aliquāto prius gesta q̄ Boemūdi ex Gallia Italiā redierit, Emuero Veneti Normanicis armis Græciæ & Delmatia oram infestantibus, isto fœdere cū Caiomano Pannoniæ rege qui Gelicæ fuit filius, cū quo nō solum fœdus, sed socia etiam arma iunxerunt, in Apuliam classe delati Brundisium capierūt, relictoq̄ hic præsidio, ad dextrā læuāq̄ effusi, late oēm oram maritimam terrore & populatione complent, nec motus ille longius processit, classis cum opulenta præda domum rediit. Brundisium fuerit ne præsidio firmatū, an hostiū metu relictuū, autores quos sequimur non tradunt. Per idem tēpus aut certe nō multo prius Ferraria est ab Amathilde Venetæ classis auxilio recepta. Quapropter immunitatē dedit Veneto nomini in ea vrbē perpetuam. Erantq̄ res Venetæ in hoc statu, quum Vitalis Phaleris mortem obiit anno quarto q̄ reipublicæ præfite coepert: Ordephalus Phalechus in eius locum surrogatur, quo

Caypha.

Gothifredus regis mors.

Balduinus rex creatur.

Veneti Brundisium capiunt.

quo principe iterum Veneti classē in Syriā miserunt. Autores quos in Venetis rebus secuti sumus centum naues eam classē habuissē memorie prodiderunt. Blondus octoginta scripsit. Genuēs aliquāto prius in Syriam transmiserat. Oppugnabat Balduinus rex summa ope Ptolemaidem, nam priore oppugnatione capi nō potuit, eratq̄ Balduini nomen parum hostibus formidolosum, siquidē post Gothifredū interitum regisq̄ appellationem receptam magno fuerat prelo in Syria victus quo Boemundus venit in hostium potestatem, adeoq̄ fregerat vna aduersa pugna illius animum, vt aliquid quādiu nihil sit in Turcos Saracenos vt mouere ausus. Mox vero audit Boemundus in Antiochiam reditu, quem fama erat Tacredi fratris industria & liberalitate, magno auri pondere hostibus dato, postliminio reuerfuit, tanti viri incomumitate confirmatus Ptolemaidem recentī oppugnatione inuasit. Sunt qui scribant Boemundum ex Italia tūc reuerfuit classēq̄ ab eo in Syriam abductam, quā in Alexium & Græcos parauerat, sed quia cum his bellum soluit in Syriaci belli vsum verterit. Aiuat ex autoribus quos sequimur quidam Ptolemaidem a recentioribus Accomem primum vocatam, inde Accam. Duæ Balduino hic sedenti valdissimæ ex Italia classes affuerunt magnis pollicitationibus accessitæ, Venetæ & Genuensēs, nam de Normanica parum certa fama est. Quibus Balduinus auxilij fræctus adeo ferociter hostibus incubuit vt vigesimo post die sit vrbis compos factus. Ptolemaide capta intermissa est præfens exeditio, vt quidam scribunt, nec inde quicquā est in Syria motū, quoad Boemundus qui in Italiam nauigauerat, sit in Asiam reuersus. Quo apparet plus vni Boemundo Balduinum deferre solitum, q̄ cæteris Christiani nominis ducibus. Veneti annales post Ptolemaidē receptā, Sidonē oppugnatā significant. Fuit Sidon inter Berythum et antiquā Tyrū oim Phœnicie vrbū vetustate & opibus olim clarissima. Sidone capta Berythus petita est, vbi duo sunt menses cōsumpti, vrbēq̄ ingenti cæde capta, & ob id saultū est in oēm sexum & ætate, atq̄ Christiana colonia eo ob solū feracitū deducta, & hæc Ordephalo principe in Syria gesta, quo Venetorū merito motus Balduinus rex sacra ædem, vicū, forum, aream, Veneto nomini dedit in Ptolemaide habendā, quibus locis meri et mixti cū Gallis haberet imperiū. Ipse præfenti rerū successu elatus, finium promouendū studio trans Iordanē fluiuū Sobas castellū in edito fundauit loco. Et hæc secunda illa expeditio est in Syria a Venetis gesta. Roma interea Paschalis erat pōtiffex, qui statim a sua creatione equo albo vinctus ad Lateranensem ædem in eius arrio balneo succinctus est, vnde septenē claus seprenaq̄ dependebat sigilla, per q̄ septē ecclie figurant, quib⁹ septiformis almi spiritus præflet gratia cū potestate claudēdi, signādi, aperiēdi, recludēdi. Inuiti & loca solis pontificis adiuuata pontificiū gerens scriptū. Paucis in diebus in Vaticana apostolici Basilica chrismate inunctus est, vnde reuerfus coronam in vrbe de more accepit, hæc ille, simulq̄ exercitum haud cōtempribilē in Gibertū Pseudopontificem comparat, qui Alba erat circa Eucini lacum, in quo oppugnando adiuuus est armis a Rogerio Siciliae comite aliquor equitum turmis a Normano ad id bellum missis, & cū his mille vinctæ auri in stipendij datæ. Gibertus suis opibus diffusus, ex Alba in Furconensem montana sese proripuit, Aquilani sunt hodie, qui tum Furconenses fuere, his locis ille haud multo post subtra-

Recēs Venetorum classis.

Balduini gesta.

Prolemais capitur.

Sidon.

Balduinus gratiudo in Venetos.

Att. certimoniam in Ro. pon.

ria morte consumptus est. Ricardus Campanus comes, qui Gibertum pecunia & præsidio enixe iuue rat, in Giberti locum Albertū substituit atellanū, adeo semper reperti sunt qui tenebras maluerint q̄ lucē sequi. Sed Albertus breui post Auerfæ (id nomen hodie vrbis est inter Capuā & Neapolim sita) a priorum cœtu coactus est imaginaria se dignitate abdicare. Cauerfes Prensētini agri incolæ, impium Campani comitis exemplum secuti, Theodorici quēdam pontificem creant, hoc quoq̄ monitrum ipsi autores sceleris pœnitentia adducti sustulerūt, quarto ferme mense q̄ fuerat creatus, dignitate exitum in ordinē redigunt, redactō anachoritæ inducunt palliū. Est & Maginulphus pontificis nomen v̄surpare ausus, est & Romanus procul tamē ab vrbe Roma Rauennæ homo impius & demens pontificatum inuasit. Vindictam est id scelus a Romanis, Rauennatibus ex vrbe Roma eiectus. Vus est inde Paschalis pontifex Rogerij copijs in Beneuentum recipiendo. Cæterum nemper nouarum rerum materia adesse aliqua, Petrus Columna, a quo nunc familia Romæ insignis Ricardī Campani comitis impulsus, Cauas oppidum pōtifficæ ditionis occupat, occurrit eo confestim Paschalis ex vrbe cū suis copijs, nec Cauas tantū recipit, sed Sa gariolum & Columnam hereditaria illius possessione vi capit. Corsi quoq̄ familia tum Romæ præpotens, quorum ædes Henricus sub capitolio diruit, quia septimi Gregorij partibus fauerent, veteri familiarē studio in pontificis relicto diui Pauli Basilicam Ostiensis via castellūq̄ ibi erectū Stephani ductu Ceratis tum familiarē princeps Paschale absentem occupat, vnde velut ex arce quadā vrbē sunt hostiliter infestare adorti. Reuertit huc pontifex, Stephanum ex arce & templo deiecit. Perierat haud dubie impj facinoris autor nisi irrupentes hostes monastico habitu ludificatus esset. Prodigia

Prodigia

Antichristi sum ves nisse.

ditū res ecclīe infidatoribus dissectis in vrbe ser-
uata est, in Tybure recipiēdo est nō nihil laboratū,
& Mons altus in Hetruria est receptus, vnde priore
anno Stephani latrocinii tolli nequiverat. Sed dū
hac in Italia gerunt, aut certe nō multo prius, mari-
timę vrbes Syrię a Balduino, Genuensiu & Vene-
torū auxilio, vt supra est demōstratū, sunt bello re-
cepte: interuē, vt quidā scribūt, Boemūdi q̄ haud
multo post q̄ hac ita gesta sunt, vrta decessit, q̄ mo-
riens Boemūdi filiū quē ex Cōstantia tulerat, cū
Antiocheno principatu, Tācrodo fratri cōmenda-
uit, Venetarū rerū scriptores Liamontis nomē nō
patris Boemūdi filio reddiderunt. Per id ipsū Henri-
cus quartus Italiā ingressus Romā iter intendat,
quū iudicio cōperit suū accessum a Paschale ponti-
fice nō probari, qm̄ eo bello quod in Germania ad-
uersus Hēricū patrē gesserat, quē postremo ad Leo-
dium magno vicit p̄lio, plura sanctorū tēpla diri-
puisse dicere, direpta funditus euerisse. Substitit
iurē, Sūrij Hēricus, legatūq̄ citro vltroq̄ missis iu-
reiuandū pollicitus est se pacate vrbe aditurū, da-
turumq̄ operā vt oēs Germani antistites qui sacer-
dotiū largitione adepti essent, sese abdicare cogere-
tur. Per hęc a pontifice accessus magna populū le-
ticia Romā ingressus, ad pontificis pedes in Vatica-
nā basilicę gradibus humiliter procubuit, tēplum
inde subeuntes postq̄ ad aram maximā venerat, ibi
Henricus contra iustitiam ad pōtifice peti vt anti-
stites a se largitione cōstitutos, suo assensu probet,
id quē se facturū negasset pontifex, signo ex cōpo-
sitiō missis dato, Paschale cum cardinalibus &
magna cleri parte captū spoliat, multaq̄ indignitate
vexatos custodi dirī imperat. Romana ciuitas eiuſmo-
di iniuria cōsternata arma corripit, subitaq̄ vi Ger-
manos adorta ex vrbe eicit, portis eiectos exclu-
dit, custodias & p̄sēdia per opportuna loca dispo-
nit. Concessit Henricus ad Soracte montem, ibiq̄
pontifex cum oibus captiuis sub custodia consti-
turo ad vrbs oppugnationem reuertitur, Mamē-
meum pontē occupat, a Māmea Alexandri princi-
pis matre operis auctore nuncupatū, nunc corrupta
voce Māmolū dicunt. Hinc Germani villas incen-
dere ac quicquid soli inter Antienem flauū iacet &
vrbe late populari. Pontifex ne ciuitas maiorē ali-
quam adiret cladem, Henrici postulatis et si inuitus
assensus est, reconciliariq̄ per hęc Romā reuertun-
tur, atq̄ in apostoli basilica Germanus coronam a
pontifice accepit, circa portas vrbs stationibus di-
spōsit ne subito populū incurū opprimeretur.
Nec multū inde in Vaticano fuit, sed cōpos voti fa-
ctus in Germaniā abiit, homo impius, impioq̄ pa-
tre natus, quē victū p̄lio cepit, captumq̄ atq̄ ar-
ctissime vincitū morore & tristitia ad mortem cō-
pulsit. Incidit vis illa Henrici in pontifice & clerū
in annum salutis octauū supra centesimū ac mille-
simū. Pontifex pacata Italia auro Pisani fuit,
quibus clarū erat nomen questū rei maritimę stu-
dio, vt Saracenorū genitū bello insectarentur, red-
debāt hi Balearib⁹ occupatis internum mare quaq̄
verūm Christiano nomini infestū. Pisani glorię
cupidi classem cōparant ingenitū, ac iuuentutis par-
tem multo maximam in naues imponunt. Erantq̄
adhuc in Volaterranis vadis venum expectantes
quum Lucensis eorū vrbs defensoribus vacuā
ex occasione inuadere, Florentinū Pisanoū preci-
bus motū, Lucensiu vim inhihent, egregieq̄ eorū
vrbe tutantur. Obiuerunt Pisani eam prouinciā
satis feliciter, ceterum ex eo bello reuersi opere sibi
absentibus nauatę ab amica ciuitate haud inme-
mores duas porphyriticās colūnas Florentinis pu-

Boemundus interitus.

Att. Henrici imperatoris scelus.

Impia vis Henrici.

blice donarūt, quæ ad Io. Zacharię hodie in ea vr-
be visuntur. Et hęc tunc alibi. Romę Paschalis pō-
tifex Lateranensi cōuentu rescidit oia quæ de sacer-
dotijs & ecclēsijs largitione collatis probare co-
actus fuisset Hērici iniuria. Obijt per id tempus Ma-
thildis iam grandis natu, cuius legatio dirior facta
est Romana ecclesia. Quisid intra mare & Ape-
ninum montem iacta Cicerio Senensis agri ad
Ceperanum, apostolica sedis testamentum legauit
& cum his Ferrariam, quę iam inde facta est Roma-
norum pontificum vegetalibus. Vincentius Mathil-
dem scripsit Vicentię perisse eo incendio, quo
magna pars vrbs deflagrauit, qua clade duo milia
hominū consumpra sint. Alij Mantuæ diem obi-
uisse aiunt. Ceteri vbiq̄ vbiq̄ & quocunq̄ casu mor-
tua est, in Mantuano est agro sita ad Benedicti coe-
nobium quod viuens priua cōstruxit impēsa, rem
Anselmo Lucensi antistite procurante, qui multis
post ea miraculis inclaruit. Fuit & alius Anselmus
eadem tempestate in Angliā (olim hac Britannia
fuit) vir singulari doctrina, & qui multa in diuinis
scripsit. Claruit per idem tēpus Sigibertus mona-
chus Celbatenſis & ipse multa eruditione clarus.
Bernardus Castilionesis Burgundius genere, no-
bili loco ortus, is duos & viginti annos natus, Cis-
terciensi monasterio prius inchoato cum triginta
alijs insigni pietate viris monasticum induit habi-
tum, tantum inde nomen eruditionis & sanctita-
tis est adeptus, vt Claruaullensis strabbas factus,
quem locum Robertus vir illustris non multo
prius sumptuose inſtruxerat. Reliquit Bernardus
moriens clarum sanctitatis nomen, nec minus stu-
diorum eius manarunt monumenta ad posteros
pie & viriliter edita. Et hi tales fuerunt. Paschalis
pontifex celebri conuentu, quem ad Guardaficel-
lum indixit, decretum tulit ne Amilię, Placētia,
Parma, Rhegium, Mutina, Bononia, Rauennati ec-
clesiæ subessent amplius, quum iura eius ecclesię
tam late paterent, vt Rauennates antistites sæpe in
apostolicam sedem ad id tempus cornua extulif-
sent. Necita multo postquam ita hec acta sunt,
Paschalis Romam reuersus, in grauem seditionem
intidit, orta inter principes ciuitatis discordia, ex
vrbs p̄fectura, quē honorem alij alio trahēbāt,
quum nouus esset p̄fectus creandus. Pontifex,
quia in dies ciuiliſ ille gliſcebat motus, veritus ne
in tanta rerum perturbatione pontificia dignitas
violaretur, Albam concessit, estq̄ non multo post
Petri Leonis domus ab hominibus aduersæ factio-
nis oppugnata. Fauerat Leo impense pontificis
partibus, estq̄ ob eam rem illi gratia non vulgaris
repensā: nam Ptolemæi Sublacensis interuentu, cui
pontifex, vt cum magna manu illi suppetias fer-
ret auctor fuit, omnis inimicorum vis discussa est.
Multi subitatio accessu cęsi, alij in proxima mu-
nicipia relegati. Erantq̄ res Italię p̄sertim circa
vrbs parum pacatę quum Henricus repente in
Italiam cum magno exercitu transcendit. Pontem
tremulum in Apeninū quia ab oppidanis transitu
arceretur, diripuit, dirēptum multo adhuc infestius
euerit. Fuit ea res terrori vniuersę Italię, verum
nihil ille cūctatus, Romam decreto petijt, erat tunc
pontifex in Apulia, ceterum ratus Henricus se im-
perio priuatum, ob ea quę Paschalis post suum di-
cessum frequentī antistitum concilio decreuerat,
a Barcharenſi antistite iterum corona insigniri vo-
luit, ac secundum eam ceremoniam in Germaniā
abiit. Hoc anno in Aemylia & Flaminia pluit fan-
guine, vt Vincentius scribit. Paschalis cum Nor-

Mathildis obiit & donatio.

Vicenti, nū incen- dium.

Viri illu- stres.

Diui Ber- nardi festio.

Rauēna- tium an- tistitiū cō- tumacia.

Prodigia

recepit, quæ hostes occupant, audiuitq̄. Præste
legatos Caloianis imperatoris, qui Alexio successer-
at, quæ fuerint Græcorum postulata parum cōper-
tum habeo: Paschalis, quod satis constat, per eodē
legatos nouum hortatus est imperatorem, vt arma
in Turcos & Saracenos compararet, nec ita multo
post pontifex Romam reuersus fatalem obiit diem
anno q̄ ecclēsię præesse cęperat duodeuagesimo,
fuit is septimus supra sexagesimum ac centesimū
in ordine pontificum. Gelafius secundus est inde
pontifex creatus. Incidit is statim a sua creatione in
aperum vitæ discrimen. Cincius Fragipanis, ho-
mo factiosus, & tum Romę ciuitatis longe prin-
ceps, iniquo animo ferens Gelafium suo candida-
to p̄latum, conclaue illud irrumpens vbi pon-
tifex creabatur obuium quencq̄ verberans, Gela-
fium nouiter creatum violenter affligit, pedibusq̄
iacenti insultans pene ad necem vrberat, mox ma-
le multatum conijcit in vincula. Supremi ordinis
antistites subita vi percussit (nam multi Cincium
secuti locum irruerant) quum fugam molirentur
pleriq̄ emulis & equis vi deturbati, multa cum in
dignitate plectuntur, nullū contumelię genus est
p̄termisum, quo ordo alioquū venerabilis sit eo-
die ab vno pestimo ciue, & impij furoris illius mi-
nistriſ affectus. Nec id Cincio impune cessit, Popu-
lus impietatem hominis detestatus, continuo in
Fragipanicam ædes fecit impetum, excidium Cincio
& vnuerſis, domū intendentibus, nisi pontificem
restituit ciuib⁹ incolumē. Solutus Gelafius con-
festim albo equo sedens in Lateranū sacra via per-
ducitur, ibiq̄ de more pontificis insignibus & co-
rona recepta, primum omnium Balduinum Hiero-
solympę regem per literas hortatur, vt rem Christia-
nam in Syria fortiter tueatur, fore vt breui noua ex
Europa auxilia, si auxilij opus esset, in Syriam mit-
terentur. Balduinus Sobal oppidum inereæ præsi-
dio & opere firmat, ad Tancredum micit, qui mor-
tuo Boemundi filio Antiochię fuerat principatu
positus, vt cum auxiliarijs copijs mature sibi ad-
esset. Habebat in animo Balduinus cum Turcis &
Saracenis qui ingenti numero Hierosolymitanos
erant fines ingressi, acie confligere. Affuit Tancre-
dus cum suis copijs, ceterum Norman Christiano-
rum paucitatem cōspiciens, a certamine abhor-
rebat, veritus ne cum numeroſo hoste ipsi multo
pauciores temere congressi, rem Christianam in ali-
quod discrimen adducerent. Maluit res fortunam
periclitari, viſusq̄ ingenti p̄lio cum paucis Hiero-
solympam reuertitur: Tancredus cæde dilapsus
auerſis a hoste tramitibus Antiochiam refugit. Sar-
raceni tam insignem victoriam adepti Taborum
montem occupant, cęsiſq̄ Christiani nominis cul-
toribus in eo agitantibus, eremum quę peruetus
ibi fuit diruunt. Nec Balduinus inde multum sus-
peruicit. Qui post illum rex creatus est euſdē fuit
nominis, sed Burgenſis cognominatus, arcto con-
sanguinitatis vinculo priori propinquus, regnauit
utiq̄ tertio loco Gothifredo circa Hierosoly-
mam. Erantq̄ per hęc res Christiani nominis pa-
rum lætę in Syria quum Gelafius pōtifex vrbs
Romam metu reliquit, Henricus paternę impietatis
heres Italiam ingressus, cum fœda populatione
Romam pertendit, quo appropinquante Gelafius
duabus vsus irremedijs secundo Tyberi inter ho-
stium tela descendit ad mare, id quia per aduersas
tempestates erat intratabile ex Ostia terrestri igine
re Ardeam proficiscitur. Vgone illi herente, erat is
primarij antistitum ordinis vnus, inde vbi mare
stratū iacuit, repetita Ostia per Tyberinum ostiū

Gelafius secundus pōtifex. Att. Cincij flagitium.

Vincunt Christiania Turcis.

Baldunus secundus rex.

Gelafij fuga.

in mare egressus Taracinam primo, inde Caietam
adnauigauit, vi a suis popularibus benigne et ac-
ceptus (erat enim Gelafius Caietanus) Occurrunt
eo Guilielmus dux Apulię, Robertus Capuę prin-
ceps & Ricardus Amyluinus, pollicentur hi vltro
operam suam ad pontificiam dignitatem vindica-
dam. Henricus factus certior de ijs, quæ circa
pontificem fierent, & q̄ studio in se copiat pararen-
tur. Mauricium Bracharensem pontificem creat,
Gregorium appellat, creatum Fregipanicę com-
mendat familię. Vastat inde Henricus hostiliter
Anagninum agrum, & iam Turriculam locum mu-
nitissimum oppugnabat, quum repente eo affer-
tur Gelafius cum auxiliarijs copijs aduentare, ad
quem nuncium Henricus motis castris populabū-
dus in Germaniam abiit. Gelafius ducibus amico-
rum principum cum exercitu dimissis, Romam si-
ne p̄sēdio reuertitur, tanq̄ pacatiora omnia do-
mi habiturus Henrico absente. Verum multo alie-
ter euenit, siquidem reuersus in tam fœdam rerum
perturbationem incidit, vt ægre eius sit salus defen-
sa ab inimicorum incurſu. Ceterum quia Romę
tutus esse non potuit, apostolicę sedis cura amicis
demandata, continuo in Gallia nauigauit, hic Clu-
niacensi monasterio haud multo postquam eo ve-
nerat, pleuresi moritur, quū annum duntaxat vnū
pontifex fuisset. Gelafio pontifice templarij milia-
res, vt quidam scribunt, Hierosolyms esse cępe-
runt. Hi circa Christi sepulchrum agitant, Chris-
tiani nominis viros illic peregre profectos, hospi-
tio excipiebāt, exceptos armis accincti, per templa
& sacra loca comitabantur, vt omnem terram san-
ctam tuto inuiserent. Vtebantur hi candido pallio
cum rubrē cruce, propagataq̄ est religio in duces-
tos annos, certam his formam obseruationis Ber-
nardus abbas constituit, habuitq̄ res leuis ab inia-
tio non parua incrementa, competenti demit, vt qui-
dam scribunt, impietatis q̄ qui Hierosolyms age-
bant ad Saracenos defecissent, essentq̄ in fœda vi-
ria prolapsi, p̄iorum opera interfecti sunt, Philips-
piq̄ Francorum regis iussu ex tota Gallia nam hic
quocq̄ insigniter templariorū res creuerant expun-
cti, Clemente quinto Romano pontifice factum
probrante, sed hæc longo post tempore acciderunt.
Crescentius Templariorum institutum vita & sa-
de commendauit. Eodem anno quo Gelafius fuit
pontifex prodigia quædam facta dicuntur, fœc Prodigia
ra in Gallia porcellum enixa est humana facie, gal-
linaceus quaternis pedibus ortus, Hyems intolerā-
di frigoris, & mox fames secuta, luesq̄ animalium
agressum & domesticonum, innumere aues, aper-
to cœlo dimicantes, exanimis ad terram fluxerūt
quadraginta diebus in Italia tam horrenda mora
est terra, vt villa quædam vehementiore motu in
alium sit locum translata. Per idem tempus Por-
rus Veneris, oppidum non procul a Luna Hetrur-
rię vrbe marmore nobili, summa ope esta Genuē-
sibus in Pisanos conditum, factaq̄ Genuensium
colonia, in eius promontorio templum fuit vetus-
tum Veneris vnde loco nomen, hoc propius ve-
ro est, q̄ Veneris vir sanctitate insigni, nam id
quocq̄ proditum est, sit eo loco situs. Antistes pri-
manj ordinis qui Gelafium fuerant in Galliam ses-
cunt, post illius interitum Guidonem Viennens-
sem pontificem creat, Is Calistum se dixit secum
dum, nec prius pontificium recepit cultum q̄ Car-
dinalium qui Romę erant, sibi id decus fecerint ra-
tum suo assensu, in Italiam inde reuersus magno
officiorum frequentia, vrbs ingreditur, nec mul-
tum inde Romę fuit, quin Beneuentum profectus
cum

Templarij milites.

Prodigia

Calistus secundus pōtifex.

cum plerisque Italicis nominis ducibus venit in colloquium, hi ad vnum omnes operam & studium suum polliciti sunt in pontificia dignitate tuenda. Calistus sollicitus de his quae ex Syria afferbantur, vbi impiorum opes multo validiores esse dicebantur, vbi Christiani nominis viri, qui in ea terra agebant, diutius pares illis fore crederetur. Pro magno itaque habuit negotio, Henricum imperatorem Romanae ecclesiae reconciliare, quod per legatos facile imperavit, atque illa pax illa Romano populo incredibili laetitia, quae vbi breuior esset noua Rogerij Siciliae ducis fecit iniuria, qui Calabriae & Apuliae, Guilielmo absente, sibi armis vindicare aggressus, magnum in Italiae concitavit motum. Nauigauerat Guilielmus Bizantium, ut imperatoris filiam uxorem duceret, nam de iungenda affinitate satis conueniebat, commedaueratque Guilielmus vtraque provinciam pontifici. Calistus Beneuentum profectus, ad Rogerium misit vt bello abstineret. Obstitit tunc Normanus Nicephorus in Calabria, neglectoque pontificis edicto aliquanto ferocius quam antea hostem fatigat, studensque bello defungi. Guilielmus ex Bizantio reuertetur, non pontificis autoritate reuersus, non absentis aetatem necessitudinem, erant enim vt quidam scribunt, ex duabus sortibus orti. Parabat iam pontifex arma in Rogerium, quem in februm incidit, grauique morbo implicatus, Romam delatus est. Atque ita nullo aduersante Normanus Calabriae & Apuliae posuit, quae Rogerius causam bello praetenderit non reperio, sed aequum sit credere nouam cum imperatore auctoritatem fuisse illi suspectam, ceterum siue hoc siue aliud sit Rogerius secutus, ante Guilielmi reditum sui, quod satis constat, est vni compos factus, Guilielmus affinitate frustratus, spoliatusque principatu, Salernum se contulit, vbi priuatus ac sine liberis mortem obiit, ab huius interitu Rogerius se Italiae regem nuncupat. Calistus vbi primum a febre conualuit, conuenit in Laterano habitum nongentorum antistitum, suique prima pontificis relatio de supplemento in Syria mittendo, quando ab his, qui tunc in ea terra essent, provincia amplius defendi non posset, res in concilio agitata, decretumque vt matris auxilia a Christianis ducibus implorarentur ad Hierosolyman & cetera Syriae loca tuenda. Sed dum haec Romae & in reliqua Italiae sunt, Veneti cum Patavinis ad Behis vicum de finibus memorabilem pugnam decreuerunt, qua Rauennates & Taurisini, qui socia iunxerant cum Patavinis arma, vno praelio fusi fugatique sunt, ac sexcenti circiter capti, ea disceptatio Henrici quarti arbitrio sopita est potius quam extincta. Duplex incendium vnum post alterum, duorum mensium spacio inter vtraque cladem interiecto, Venetae urbem propemodum absumpsit. Sed posterius multo calamitosius, sexdecim in suis continua clade consumptis & cum his parte vna ducariae domus. Metamaucum eodem anno deflagrauit, estque non multo post inundatione obrutum, erantque Veneti domestica illa clade adhuc consternati, quum Iadrenses, Venetorum magistratu urbe eiecero, ad Calomanum Pannoniae regem defecerunt, suntque ab eo contra foedus, quod cum Venetis rex iam antea factum habebat, in fide recepti, traxit ea defectio regem in Delmatiam, quo contigit, vt ad Pannoniam aditum confectum omne Delmaticum nomen sitque a Venetis alienatum, sitque Calomanus sine certamine vniuersa provincia positus, quam vt perpetuo a Venetis alienaret, libertatem donauit. Nec Calomanus in Pannoniam reuersus cultum inde superstes fuit. De cuius morte Veneti certiores facti,

Henricus ecclesiae reconciliatur.

Rogerius regem Italiae suscepit.

classem in Delmatiam mittunt, Ordephali principis ductu, Iadera defectiois caput primo oppugnata est, Pannonibusque circa urbem praelio fuis, Iadrenses in fidem rediere, inde Siccum vbi captum Ordephalum moentibus nudauit, demum duabus urbibus per hunc modum receptis, omnis Delmatia ad officium rediit. Venetis praesenti successu ferocior factus Croaciam, quae & Liburnia fuit olim, inuadit, breuiterque totam regionem subigit, Ordephalus Delmatia recepta, finibusque propagatis domum reuertitur, plerisque Delmatici nominis longeprecipibus secum abductis. Nec provinciae status inde quietior fuit, post Veneti discessum recens ex Pannonia exercitus affuit, recurrit eque Ordephalus, cum aliquanta maiore classe, ne provincia sine praesidio Pannonicis armis cederet. Nec longior inde mora post Venetae classis appulsus circa Iaderam continuo concursus est, suique aliquandiu anceps pugna, verum cadente Ordephalo Veneti cum caede multa ad naues compulsi sunt. Affectu aduersae pugnae nuntius ingenti luctu ciuitatem, missique continuo sunt qui pacem aut si id teneri non posset, saltem inducias ab hoste impetrarent, qui sunt ad haec missi pacem in quinque proximos annos cum Pannonia sanxerunt. Dominicus Michael Ordephalo successit, ad quem Balduinus secundus ex Syria misit, qui est aliquot secunda praelia cum hostibus fecerat, nam & Gazin minoris Asiae ducem cum ingenti exercitu Hierosolyman perentem, subita vi adortus fudit, captisque in vincula coniecit, sequenti anno Damascenum regem haud procul Hierosolyman fugauit, reputans tamen animo quanto moles belli a Turcis & Saracenis, totoque oriente ac meridie sibi & suis immineret, suarum praeterea vicium confcius, qui ne lacessitus quidem satis tutus sibi videbat, inter tam infestas gentes destitutus, circumspicere coepit vnde sibi terra marique auxilia pararentur, cum Michael itaque princeps per legatos egit, vt cum validissima classe in Syriam nauigaret, magna pollicitus praemia. Parabat itaque naues commeatum & arma ad bellum Venetus, Balduinus interea auditu Balachi Parthorum regis accessit, estsi Romae Lateranensi concilio agitatae congnouerat de auxilijs in Syriam mittendis, & ipse ad Venetos miserat, virgente fato in hostem proficiscitur sine externis auxilijs, fuit pugna illa quae cum Parthis pugnata est, vt temere inita, ita exitu calamitosa, post terram suorum caedem rex cum primoribus Christiani nominis, qui circa illam pugnam ciebant ab hoste captus Carras perducitur. Calistus vbi de Balduino casu, & caede exercitus factus est certior, periculi magnitudine commotus confectum ad Venetos misit, qui & popululum suo nomine precarentur, vt cum quibus validissima possent classe in Syriam nauigarent Christianae rei illic periclitanti opem laurire, tulerunt legati, qui ad id venerant, benignum responsum, fore vt Veneti & pontificis & Christiani nominis causa, totis viribus admitterentur, ne aliqua maior clades in Syria acciperetur. Continuo itaque populo ad conuentionem vocato, Oliuolentis antistes ita pro conuentione verba facit. Quae in Asia pro Hierosolyman recuperatione superioribus annis sint, quum nostrorum hominum, tum aliarum gentium ductu & auspicijs gesta, quia recens adhuc est memoria, nemo, vt arbitror, est vestrum qui ignoret viri Veneti, sextus & vigesimus annus agitur quo ingens ille Gallorum exercitus ex Europa in Asiam transfuit vbi dei benignitate, eorumque virtute quicquid terrarum est a Thracio Bosphoro in Syriam

Recipit Venetis Delmatia.

Venetis Croacia subigit.

Balduino successus.

Balduinus victor capitur.

Oratio ad Venetum populum.

id to

id totum incredibili rerum successu est Mahometi rari impietati ademptum, nec interit & in ora Ioniarum & circa Syriae maritima, pauca nostri homines gessere, per quae non tantum ingens nomen consecuti sumus sed in partem etiam receptarum urbium venimus, quod si quis tam rem consideret, certa quaedam fundamenta iacta videri possunt Venetae rei procul amplianda. Sed vt res humanae facile mutabiles, Gothifredo Balduino & Boemundo breui tempore defunctis omnia in Syria mutata sunt, vt res nostrae non modo non sint in eo, in quo fuerat statu, sed retro & in peius lapsae nullam propemodum spem Christiano nomini reliquerint eius provinciae in futurum retinenda. Id metuens Balduinus secundus ad nos nuper legatos misit, qui supraplices magnaque praemia regis nomine polliciti publice egerunt vt quae celeriter in Asiam transfunderentur, & iam de ornanda classe agitabatur, erantque de hac re ad vos relaturi, quum de Balduino casu est auditum, qui a Balacho captus, Carras in feruitem perductus esset. Huiusmodi piorum clade Calistus pontifex permotus, solos Venetos dignos iudicauit, quibus totius Christiani nominis salus commendaretur, & ad ducem vestrum viri Veneti & ad vos misit, postulans ne Christianae fidei causam in apertum discrimen adductam ruere patiamini, de hac Michael princeps vester ad vos referendum censuit, velitis iubentisque hoc nomine classem ad id bellum parari, ad quod negotium suscipiendum, non solum publica pietas hortatur, verumque ciuitatis in Romanos pontifices oes, omnemque Christianum nomen studium, quod a maioribus vobis hereditarium accepimus, sed ipsa quoque nostrorum rerum ratio quae ad incrementum spectat. Erit, quis non videret, valde piuum, necnon vehementer dignum ea fide qua censetur, terram illam armis protegere, ab omni impiorum iniuria tueri, quam Christus rex suo ortu insigniuit, vbi & docuit & pati voluit, vbi assumptae humanitatis multa & magna impressit vestigia, vbi sicut diuine restantur literae, omnium est hominum, qui a prima origine fuerunt, cognitiurus causam, quam auream templi faciem, quod Coenobium, quas aras, quae donaria Deo optimo gratiora fore putamus, aut fuisse vniquemque putandum est pia hac milita, per quam totum schema humane reparationis sit ab omni iniuria vindicandum. Verum quia res hominum sic habent, vt nulla sit iam pietas tam solida, quae careat ambitione & vos quoque fortassis, ex quo haec fari coepimus, taciti animo expectatis quae vobis praemia proponantur ex tam longinqua expeditione. Pulchrum est viri Veneti, eritque semper, publicae laudi conducibile, Venetum nomen ex tota Europa dignum existimari, cuius opes tuto vniuersae opponi possint. Africa, Extremus orientis venetam sentiet virtutem, loquetur Africa, mirabitur Europa. Erit in ore omnium Venetum nomen, vestra erit huius belli laus, vestrum decus. Postulatio, quae in Syria iam antea gessimus, alienis gestis videri auspicijs, sed quae post haec gesta fuerint non poterunt. Obstitit non parum nobis aliena gloria qua suo fulgore nostrorum hominum rebus in ea terra gestis, vclut tenebras in duxere, deinceps non obstat. Accedit huc quod nemo vestrum, vt arbitror, non vehementer optat res huius ciuitatis in immemum crescere, qua via quae ratione id viri Veneti creditur futurum? Sedendo hic suburbanae haec stagna linitibus frequentando? Fallitur opinione si quis credit veteres Romanos, quorum exempla sunt ab his imitanda, qui suam cupiunt patriam illud

strare, desidia & ocio, & non procul bellando tantum gloriae & imperij sibi quaesuisse. Quid quod cum eo hoste vobis res futura est, quem fas piuumque sit interficere? Tribuent praeterea iij, quibus auxilio erimus, partem aliquam urbium ex hoste receptarum. Quod si neque laus neque gloria, neque praemia vlla vos ad id bellum mouere possunt, illud certe & poterit & debet, quod ad tribunal illius immensi iudicis tanquam praetoriam militem constituti stabitis olim ante alios insignes pia militie pia praemia accepturi. Ite igitur & quod vobis Venetorum nomini bene verat classem decernite, remigij, arma, commeatum contrahite, maturato opusest, ne aliquis casus quod saepe accidit facultatem eripiat tam pie operae superis hominibus nauandae. Clamor ad haec verba cum stertu mixtus continuo secutus est, postentium vt confestim classis expeditur, neminem esse qui non sit cupidus suum nomen daturus. Deductae itaque naues magno ornantur studio. Domestici & externi scriptores ducentas numero nauas eam classem habere affirmant, cui opinioni vobis libentis accessit Loppensis suader pugna, qua Venetus cum septingentis hostium nauibus conflixit dicitur, quod nunquam vt arbitror, fuisse ausus, si vt quidam aiunt, minor tum Veneto fuisset nauium numerus. Dux est tam numerosa classe in Delmatiam delatus, acceptoque ibi supplemento in Cyprum prospero cursu defertur. Hic auditum est de immensa nauium numero, quibus hostes Loppem mari oppugnabant, quo rumore totum abfuit, vt Michael vir impiger perterritus sit, aut cunctantior ad praelium factus, vt continuo Cypro relicta in Loppensem portum intenderit cursum. Hic res prosperissime gesta, non vno modo traditur, sunt qui scribunt ex improuiso Venetum hostilem classem adortum, priusquam se ad pugnam expedire poterit, distictam esse coeque profligatam, vt aliae naues medijs sint fluctibus depresso, quaedam captae, plures numero media repidatione dilapsae. Alij aperto mari concursum memorant, atque vtrinq; per aliquot horas dubio mare dimicatum, postremo Barbarica classe diffecta, Venetum egregie vicisse, mareque Loppensibus patefactum. Secura est paucis diebus recens victoria decem nauibus ex eodem hoste capris, quae preciosissimis mercibus onustae, nauales socios Venetae classis & remiges ditauerunt, qui hostium hi fuerint, quibuscumque ad Loppem est per id tempus dimicatum, autores quos sequimur, parum demonstrant, ceterum Saracenos suspicari licet eos fuisse, qui circa Syriam & Aegyptum late omnia tenebant. Nam cum his postea potius quam cum Turcis bellatum est, quoad Christiani nominis viri Hierosolyman tenuerunt. Post Loppensem pugnam Venetus dux Hierosolyman concessit vt quidam scribunt, vbi a Varimundo vrbis antistite & primoribus ciuitatis benigne est acceptus. Balduinus in hostium potestate erat. Gratulatur Varimundus Michaeli principi quod incolumi classe in Syriam venisset, vicissiterque hostem pene prius quam videret cognouisset. Inde de ratione gerendi belli agitur, hic quum parum inter primores conueniret vnde potissimum res esset inchoanda, in fortem coniecta sunt nomina oppugnandarum urbium, primusque Tyri nomen excidit. De Tyro & de tota Phoenicia vtriusque in altera Rapodiae parte est abunde dictum, ceteris priusquam vrbs coepit esse oppugnari, Varemundus & Venetus in has conditiones venere, vt quaecumque fuissent a Balduino in Syria Venetis concessa, illa eadem rata manerent. For

Peroratio.

Att. valeda Venetorum classis in Loppem.

Duplex Venetorum successus.

At. prius legum.

HH ij mulam

mulam, in quo hæc essent diferte posita, vt oibus Hierosolymitanis regni, Antiochenisq; principatus vrbibus priuam Veneti aream, priuam vicum, forumq; haberent, vt qui Venerorū circa Syriam negociarentur, oim essent vectigalium immunes. Si quis Venerus his locis naufragium fecisset, aut interfectus moreretur, oia illi bona Veneti magistratus essent, cui Hierosolymitanus questor quotannis trecentos numeraret auros. Hæc partim Vari mundus quidam Raimundus pro Varimundo scribunt) & qui tum Hierosolymis res administrabat, rata suo assensu Venetis fecere. Quæ vero ab illis concessa sunt, Balduinus postliminio reuerfus regia autoritate probauit. In recentiore fœdere, quod est cum Varimundo factum, est & illud expressum, vt Tyri & Afcalonis, siquædo vrbes ipse caperentur, Veneti tertia partem haberent. Fuerat Tyrus quædoq; a Balduino oppugnata fatigataq; plurimū mensium obsidione, nec tamen capi potuit. Tum quoq; recentior obsidio oino longior fuit, q̄ Venetus animo precepisset. Fertur in ea obsidenda, quia Venetia mari hostem fatigabant, cæteræ copiæ a terra, vt periculū exaquari videretur, dux Venerus oia nauium gubernacula ad Varimūdi conspectū defertū iussit, vt si quis terror ex hostium accessu a terrâ ingressus, sciret oēs Venetum non solum in statione mæsorum, sed in litus egressum paratum esse pro sua & sociorū salute dimicare. Laudata est ab oibus Venerorum fides, eratq; in ore oim illud Veneti ducis in sua fide suorumq; ciuū probanda inuentū. Tenebat adhuc obsidio quum ex speculis datum est signum tabellarij columbæ aduentare, illi qui moris erant huius gnari, rotis castris iubent militē, vbi aus castrorū spatia superuolare cœpisset, clamorem q̄ maximū postent extollere, quo factum est, vt columba velut telō quodā ista, subito ad terram decidit, literæ quæ volucris erant lino alligatæ signabant ijs qui obsidione tenebantur, vt bono aō essent, fore vt intra paucos dies Dachin rex cum ingreſſus copijs auxilio adesset, foreq; vt ante ipsorum oculos hostes ad vniū cæderent, ipsi terra mariq; leuarent obsidione. Mouit ea res Christianorū animos, apparebatq; eo nuncio accepto, Tyrios spe auxilij confirmatos, multo obstinatius obsidionē lauros, & quod magis formidolosum erat, metus incesſit ne cū potentissimo hoste inuicē certare cogerentur: cōmēti itaq; dicuntur rem minime inespā, vt subdititiæ literæ, pro Damascenis, eius alpitibus obligarentur, quibus Tyrii docebantur, non esse cura a Dachine auxilij vllum expectarent, consulerent ipsi rebz suis, quando fortuna belli eo loci venisset, vtrout vltro deditio faciēda foret, aut si vbi caperentur, omnia extrema ferēda. His literis quia vbi primum columbaj dmissa est in vrbem abij) publice recitatis, victa Tyriorū pertinacia, quinto mēse q̄ obsideri cœperant deditiōē fecerē. Nunc quia hæc quæ de tabellaria aue sunt a nobis prodita, non multū a fabula distare videntur, grauissimos auctores habeo, ex Romanis ducibus quodā huiusmodi volucris esse vfos, Plinius Mutinēsi obsidione columbā ait literas in castra atulisse. Fabius Romanorū annalium scriptor, & Cicinna Volateranus hirsudinibus ad hoc ipsum vfos dicunt. Sed confesso vsu illud in dubium venire potest, quæ causa sit vt superuolantes aues velut itē vocibus concidant, quod quæ spē palias, tum in isthmiorū conuentu accidisse proditū est memoris, quū Græciæ vrbibus libertas restituta est. Plutachus Cheroneus causam depressio nis in aurbus arbitratur collisum vocibus aerē, qui

Att. ex Plum fidei in Venetis.

Colūba tabellarij officio iugens clamore deſcendit.

Att. Christianorū arcem.

Causa auiū causa

quum vox permagna editur, vi discissus nullam volucris relinquit volandi facultatē, sed quum lubricus sit factus superuolans auis, tanq̄ ad inane peruenerit, ad terrā defluat, aut certe vehementi clamore, tanquā relictā, concidit. Potest præterea & aeris velut aquarū esse vortex quidā, qui aues vltro quodā turbine ad ima deprimat. Tyro dedita pars vrbis ex fœdere Venetis cessit, tantum dem Afcalonis datū apud quosdā reperio, quæ Balduinus sub id tēpus reuerfus non solū probauit, vt fra est memoratū, sed sic etiā profatus dicit in quodam stipulatu. Dominicus Michael dux Venerorū & Delmatia, Hierosolymitanū regni princeps, qui numerosa hostiū classe, ante importuosam Afcalonis orā profugata, multis Barbarorū milibus partim captis, partim caesis, Ioppēsbibus graui obſidione leuatis, victor Hierosolymā ingressus. Adhuc quidā datū esse Veneto nomini, vt quoties eorum dux Hierosolymis esset, cōmunibus cū rege vngæ retur honoribz, & ante Afcalonis orā sit in Balduini præfatione postitū scriptorū credo variatio facit. Erantq; res Syriæ in hoc statu, quum Michael domum reuocatus est. Cœperant per id tēpus res Venetæ infestari Græcorū armis, Caloianæ quæ tū Bizantiæ imperabat, ita iubente, fuerat & is Alexij filius. Alij Michaelē tum imperasse autumat qui Caloiani successit. Cæteriū siue hic, siue ille fuit Alexij vestigia imitatus, iam inde ex quo Galli in Aſiam transſerre insecto fuit in eam genē animo, odes ratq; oēs eius successus, vt Veneros igitur, qui cum illis socia arma iunxerant, a gerendā rerū curia auerteret res Venetas hostiliter vexare. Alij (quod miror) Michaelis iussu aiunt Venetos ex Syria reuocatos. Si em Græcus imperator pro imperio cogere potuit, nō video quo iure Venetus dux iratus eius loca sit ausus hostiliter inuadere. In Michaelis igitur inuidiā Venetus ex Syria profectus Rhodiū vi captam diripiuit, hoc potius crediderim q̄ quod alij aiunt, quia Rhodiū cōmētas Veneto denegassent iccirco vim inſulans illatā. Pari clade est inde Chius a Veneto affectus, inde Theodorū corpus sublatum Michael dux Venetias deuexit. Fuit hic alij quandū classis ob huius magnitudinē, inde cæteras Venetus inſulas adortus, Samū, Lesbū, Andrum, & alia Graij imperij loca opprimis, quo aparet fuisse id bellū gerere, non alieno imperio parere. Agecum Michael emensis in Peloponēſi ora Metonē occupat, ac præsidio firmat, ad postremū oram Delmatia legens Iadrā quæ Venetū magistratū eiecerat, vi capit, captā, quia iam tertio rebellasset, magna ex parte diruit, vt documento esset finitimis ciuitatibus, ne fidē quā vltro implorassent toties proderent. Spalarū inde armis a Tragaritū recepit. Sed Delmatia huius viciorū nihil exter ni scriptores meminerunt. Et hæc foris Michaelis ductū & auspicijs. Fuit annus ille quo Veneti in Syriam cū classe transſerunt, vnde cēs ceteris salus humanæ, atq; altera vigesima, habuit; maritima illa expeditio duos annos & dimidium, tulit secum Michael lapidem super quo Christus rex apud Tyrum sedisse fertur, ipse quū tempus vnde cum annis per hæc administrasset, via decessit, vt magno & folerti ingenio, quod quum alia plerāq; ab eo peropportune excogitata, tū hoc quod dicit facile arguit, fama tenet, nam aurorem alto qui huius rei nullū idoneum habeo, Aſiatica illa expeditio, quū classis procul domo esset, pecuniæq; defectu stipendiū reddi nequiret remigibus & socijs naualibus, ex loro pecuniarum publica nota signasse quam pro auro & argentea certis distincta characteribus

Tyrus capitur.

Venetis datus honor.

Michaelis ducis gesta.

Diui Theodori corpus

Metonē Venetus occupat.

Att. ratio nem pecuniarum.

steribus, in stipēdiū naualibus numerauit turmis, pollicitus fore, vt mox domi proalutinis aurei & argentei pari numero habētibz presentarent nūmū, atq; ita post reditū publica est oibus fides perluta, q̄ res vt monumentum esset ad posteros auri nūmi dicuntur genulibus signis ab eo illati, q̄ siue hæc siue alia fuit causa, hodie quod satis constat, in eius familiae insignibus vsunt. Michaeli Petrus cognomento Polanus successit, Romæ adhuc Calistus erat pontifex, cui Gregorius antipontifex obiectus est, antea Burdinus nominatus, is regulorum quorundā fauore de Sutri tenebat, vnde res Romana infestabat hostilitis, spoliabatq; siqui Romam proficerentur religiois causa. Calistus Sutrium ex improuiso adortus, ex Sutrinorū deditiōe Gregoriū in suam potestatē redactū camelo imposuit in cauda facie conuersum, atq; ita propeſtere sedentem, Romā perduxit, vt de eo triumphatū viderē. Inde vita donatū Cauentis monasterio inclusit, mo riturū Calistus anno quinto sui pontificatus. Fuerit Calisti æquales Pontius Cluniacensis monachus, sanctitate & doctrina nō vulgari, Petrus Compostellanus antistes, & Bernardus Claraualleſis, & ipse monastice vitæ, cuius scripta quū multa tum varia ad posteros manarunt. In Calisti locū Honorius secundus pontifex. In Syria Balduinus Hierosolymam versus Boemundo primū, mox filio & Tācredo defunctis, Antiochiā suo regno adiunxit, Cæteriū quia tantus principatus esse non poterat, sine moderatore, Raimundū Antiochenis præfecit, Guilielmi ducis Austræ filij, cui Boemundus filia nupsit, vici inde prælio Balduinus Afcalonitā regem, qui Aegyptiorū iratus copijs Hierosolymitanū populabantur agrum, fudit & Damascenum regem maioribus copijs subnixum tribus grauissimis prælijs. Romæ interea quū Honorio pontifice cætera rite haberent, fœdū est facinus a clero perpetratum, id flagitium totum ordinem infamia respersit, culpa tamen paucorum, quū pleriq; ex ijs turpiter viuētes, eoq; licētē processissent, vne salubria quidē remedia pati possent, Anulphum quendam quī magna nois celebritate, magnoq; mortalij concursu diuinā prædicabat legē quia liberis eorū vitā increparet, impie necarunt. Tulit id facinus Honorius iniquo animo, cæteriū quaestione abstinent. Claruit per id tempus Hugo Gallus genere diui Victoris indigena, q̄ volumina circiter sexaginta scripsit diuinis. Sedebat adhuc Honorius quū Genueſes instructa classe Pisanos bello adorti sunt, æmulatio rei maritimæ duos in terfe populos hostiliter cōmisi, vtriq; maris imperium sibi vendicantibus. Sunt itaq; Pisæ a terra ab Arno aliquandiu oppugnata, fatigatēq; obsidione Pisanī, ea conditione sibi pacem redemerunt, vt fastigia vsq; ad primā contignationem demolirentur. Plumbinū Pisanæ ditioni captū Genueſes euertere, habuit Ligustica classis trimes octoginta numero, tris cæthes naues quinq; & triginta diuersi generis. Ac rā validē tunc erant Genueſium opes. Haud indignum relatu est quod Iacobus Genueſis antistes scriptum reliquit, accidisse eo bello quod Genueſes cum Pisanis gessere, vt septem duntaxat Ligusticæ trimes sexaginta Pisanorum vno cōſictu cepērit, & cum his duas & viginti sulcatas naues, sed fides huius rei ad autorē releganda est. Sedit Honorius annos quinq; & alij quid amplius, fuitq; centesimus septuageſimus in pontificum numero. Innocentius qui secundo loco id nomen tulit, est sedem Barionæ adeprus, con tinuoq; a dignitate recepta in Rogerij comite,

Antipontifex illud diuitur.

Viri illustres.

Honorij II. pont. Balduini gesta.

Att. Ro. cleri facinus.

Att. ignominiosa Pisanorū pacem.

Innocēt. II. pont.

fuit is Rogerij Siciliae comitis filius, qui a Guilielmo Apuliae duce, in quo ois Guiscardi defecti progenies, heres nuncupatus, sibi Apuliam vendicabat. Fecerat Rogerius castra ad Germanū quæ pontifex primo accessu loco depulsi, Romani exercitus vsus robore, oppidum inde dedit, quo recepto ad Gallutiū aliquandiu Rogerium obſedit, occurrit eo Guilielmus Calabriæ dux patri auxilio futurus vnoq; prospero prælio non solū patrem periculo exemi, sed Innocentij cepit, & cum eo aliquorū antistes primi ordinis. Sed ille nihil vltra ausus, pontificem & qui cū eo capti fuerant honorifice dimisit, quo contigit gratia em gratia parit, vt pontificem iam inde multo pacatiore habuerit. Sed ne nō semper militās ecclesia haberet, in quo exerceret militiā, Petrus antipontifex creatur, Petri Leonis filius, vir Romæ natus clara illustriq; familia, Anacleti sibi nomē opar, temporū thesauros expliat, vala sacra aliaq; cōſtat donaria & i his aureū Christi simulacrum ex cruce pendens, & coronas ex eadem materia quas ex apostolica basilica subſtulit, sacrilega igitur largitione ciuium fauorem sibi cōparat, mutatoq; per hæc ciuitatis statu, quum oia ad vim & arma spectarent, Innocentius nuper Romam reuerfus (nam eo absente & in hostis potestate rem redactū incendiū est illud in vrbe cōſtatū) furioso homini cedendū ratus, Pisas primo, inde Genuam, postremo in Galliam tranſijt. Anacletus fauori sibi conciliandū intentus, vt super domesticas opes Rogerij quoq; in suas partes traheret, cū vtriusq; Sicilia, quod ab Innocentio fuerat denegatum, regē creat, Innocentius conuentu apud Cleromontem habito, quo Anacletum & eius factiosos viros dānauit, in Aurelianis abiit. Hic Philippum regem vidit, benignēq; ab eo susceptus, nihil apud illum in hospitio fuit, Carnotū inde petijt, quo iter tendenti præſto illi fuit Henricus rex Angliæ, hunc magno affectu innocētius hortatus est, vt in Saracenos bellū compararet, ex Carnoto in Lothoringiam flectens, Lothariū Leodij reperit & a Germanis nuper regem creatū, deq; se restituen do multa pollicentē iuramento adēgit, vt viros & arma sedulo cōpararet, quibus tuto Romam reuerteretur. Post alterā itaq; synodum quam in Renorum regione habuit, Italia trāscendit, fuitq; nondū hil Placentiæ, hic em tertiū conuentū habuit, quo dimisso Pisas progreditur, quā vrbe cū Genueſibus iam dudū diſſidentē in gratiā retraxit, Genueſem ecclesiam quæ Mediolanēſi ſuberat, plurimum ecclesiarū principē creat, quatuor ei subiecit antistes, tris Corſicæ inſule, & vnum Bononiensem; pari dignitate inſtruit & Pisanā, tribus ex eadem inſula ecclesijs huic ſubiecit, & Populonienſi ora Tyrheniæ. Aſſuit interea Lotharius cum exercitu, paratūq; cum Innocentio copias rex occupato Ianuā vrbe inuadit, Pontifex per Mammei portum ingressus, in Laterano conſedit. Anacletus interea latente composuit Lotharius fluctuantem ciuitatis statu, cauētū quantum in se fuit, vt iam inde tutus esset Innocentius. Regiæ huius in se perieratis pontifex haud immemor, Henrico postea defuncto, Lotharius imperij diademate insigniuit. Quo in Germaniā abeunte præſtitit Anacletus in aperit prorumpens improborum quorundam fauore nixus, denuo pontificem agit. Habebat interea Innocentius conſilium Pifis, agebaturq; de rebus Christiana nouis præſidijs tuenda. Lotharius audita Romanorum rebellionē nihil cūctatus alpes tranſcendit, Pisanisq; in pontificis gratiam præualidam ornant classē, quibus innocētius auxilijs breui restitit

Att. Rogerij pietatem.

Innocentius Galiliā peragravit.

Duorum ecclesiarū conſtitutio.

Rogeri⁹ Apulia & Calabria peliur.

Att. de p^o cessu spiritus sancti resp^o sum.

Duo senatores Romae. Decretum Innocentij pontificis pro clero. Caelestinus secundu⁹ pon.

Luci⁹. II. pontifex.

restitutus, Rogerio bellu intulit, quo autore Anacletum rebellasse satis constabat, nec difficilis fuit victoria, Rogerius tantoru hostium impar opibus Apulia, Calabria, toraq; Italia eiectus in Sicilia copellit, huius victoriae fama impulsus Ioannes Constantinopolitanus imperator, legatos ad Lotharium misit, qui illi de victoria gratularentur, fuit Ioannes infesto animo in Rogeri⁹. Erat in ea legatione Graecus quidam in philosophiae studijs ea tēpore clarus, is ostentandi ingenij potius q̄ veritatis studio, monstrare conatus est Romanae ecclesiae viros parum pie facere, qui quū semel Niceensi concilio declaratu esset spiritū sanctum a patre dicitur procedere, ipsi a patre & a filio diceret. Erat ibi Petrus diaconus cardinalis, homo doctus & peracuro ingenio, qui ita differenti occurrere dicitur, si inquit Latini dānandi sunt qui addiderunt spiritū sanctū a filio procedere, multo iustius tui Graeci dānabuntur, qui id fieri a solo patre dicunt, quum eodē conuentu diuēte pronuntiatu esset a patre procedere, & non a solo patre, vt vos in sepe afferitis. Et ille tēpestiuo diaconi occurru sic elatus, nihil est vltra tēdere ausus. Pontifex veritus ne Lothario abeunte Rogerius in Italia reuēteretur, pristinu statu recuperaturus, Remone cum aliquot cohortibus a Lothario relictu, Apuliae ducē creat. Moritur interim Anacletus, quo sublato quietius videbatur ciuitatis status, sed longe aliter euenit, nam populus rerum nouarum cupidus, domos creauit senatores, qui vrbe & oīa quae Romanae ditionis adhuc essent, iure armisq; tueretur, contra Innocentius Lateranensi concilio nouum tulit decretū, vt ne cui liceret vim clero intendere, manūve iniicere in eum qui sacris initiatus esset, fuitq; hoc vltimū illi oīm humano operum operum. Obijt dum Innocentius, quum qua tuordecim sedisset annos & septenos mēses. Sequitur Caelestinus huius nois secundus anno salutis humanae vndecies centesimo quadragesimo tertio, quo tēpore Balduino Hierosolymis defuncto, Fulco illius gener Andegauensium comes regis apellationem est adeptus. Fuerunt huic duo filij, clara indole, disciplinaq; militari praestantes, quorum opera in bello vsus ita hostium ferocia coercuit, vt nihil ea tēpore caeterae gentes circa Syriā mouere audeat sint. Turci tantum Perfici sinus accolae Antiochenum agrum ingressi praelio ab ijs superati ad sex hominum milia amiserē, quorum tria capta sunt, & Hierosolymā perducta. Miror additū esse ab ijs quos sequimur, Perfici sinus accolae, quū multo propinquiora loca tenerent Turci, q̄ vt extam remota terra ad Antiochenorum res infestandas accerendū fuerint. Sed vt unq; haec accipiendā sunt Alaphus ea clade irritatus magis q̄ fractus Babylonijs frātus auxilijs, Edissam Mesopotamiae vrbe inuasit, quā Gothifredus Balduino dederat, vrbs a Turcis vi capta est crudeliterq; direpta, indi genae & quicunq; Christum abnegare noluerunt, sunt ad vnū censi, nec multo post Edissae excidium, Fulco dum in venatu leporē scaretur, equo inca put prouoluto, mortē obijt. Balduinus eius filius tertiusq; huius nois, rex post patris interitū declaratur. Desijt eodē tēpore Caelestinus in humanis esse quinto suae creationis mense. Lucius ei successit, & ipse sui nois secundus. Sed dum Romae & reliqua Italia haec Innocentio pontifice mox Caelestino gesta sunt, quaeq; de Syriae rebus proximo sunt loco memorata, in Venetis Polano duce, qui Michaelis successor fuit, Phanenses bello aduersus finitimos adiuti, in Venetorum fidem venire, pecuniam & mille olei libras polliciti, annui tributū nomine,

oleum Martiane aedi attributum, in perpetui luminis vsu. Bonifilius Michael, q Saluatoris phano vicario praesidebat nomine, cū omnibus qui tum ibi loci religionis causa agebant, canonicū dogma & cultū susceperē, cuius rei Innocentius, qui pontifex tūc erat, cuius etiam proxime meminimus, factus est postea autor, Alexander quartus eorū aedem edidit. Est eodē principe cum Pisanis iustū prope modū bellū gestum, ignominia illis veterē vicisivolentibus Rhodiaco portu a Venetis accepta, suntq; vtrinq; clades illatae & acceptae, peperissetq; maritima illa cōtentio maius incendiu, nisi maruro Romano pontificis interuentu arma vtrinq; depofita essent. Delmatiae ciuitates Veneto nomini gratificaturae sponte sua pollicite sunt perpetuū gentis obsequiū, quorū publice classis instruenda esset, vt singuli populi singulas ornaret triremes. Cum Patavinis per idem tēpus est ad Tubam dimicatu, qui ad Hilarij phanū Medoacum amnē in Veneto rum inuidiam recessum proprio cursu auerterant, recentē ea pugna capti, ad Venetas perducti. Caeterum vbi satis constitit, paucorū temeritate, non publico consilio id factū, captiu sine precio dimissi sunt. Haec circa Hadriam, Romae inter Italiae ciani pontificatus, auditū est de Edissae excidio, per uastiq; tristis ille nunciū omnē Europā, iniecitq; est ex ea re ingens cura Christiani nois principibus de Hierosolyma & cereris vrbus reuēditis. Quae res materiā praebuit Bernardo Clarouallensi plurimum ex his coram & per literas horatū, vt in Turcos induerent arma. Mouit quidē multos tanti viri autoritas & in his Conradū Sueuum, qui Lothario successerat. Sed dum alibi arma in Turcos coparantur, Rogerius pontificū negligentiam naetus, Italiam ex Sicilia repetit, Apuliae & Calabriae receptis, in Aphrica traiecit, vbi Tunetis regem longa obsidione fatigatū ad tribuū sibi pendendū coegit, quo successū elatus enfis capulo inserpsit, Apulus & Calaber, Siculus mihi seruit & Apher. Sed dum Rogerius Aphricam vexat, Conradus cū ingenti bellatorum exercitu Bizantiū processit, hinc comenaribus nondum paratis in Asiam trāgressus, Iconium obsedit, vrbe in ea Lycaoniae parte sita, qua Bithyniae est cōtermina, nunc Cogni est, vt Sagonius scribit. Fuit obsidio illa non minus longa & laboriosa, obstabat Christianorū conatus stus vrbs natura & opere munitissimus. Conrado igitur & copijs hic sedentibus, Greco astu, Hemanuel qui tum Bizantiū imperabat, insidiatus est, nā quū eius precibus & suauis Germanus ex Bosphoro ad hostes pene praecipitē transisset exercitum, perfidus imperator facinus cōmentus est impium & detestabile, gypsum contusum & in specie farinae redactū triticeis commeatibus immiscuit, quos ex Bizatio mitebat in castra, quae ad Iconium Conradus fecerat, eoq; cibatu tanta vis militum breui consumpta est, vt negotio in lecto obsidione soluere coactus sit rex alioqui inuictus, qui suorum clade consternatus, relicta Asia domum per Thraciam abiit. Profuit omnino aliquid Christianae rei expeditio illa, etsi parum felix, hostibus tanti belli expectatōne percussis, Acalon a Balduino per octium oppugnata est, ac vi capta. Fuit hic annus quo Conradus tam infeliciter in Asia bellauit, vndecies centesimus humanae salutis, ac quadragesimus primus, ab Hierosolyma recepta trigessimus nonus. Instaurauit Balduinus Gazam vrbe omnino humano cultu destitutam, deditq; eam Templarijs militibus habendam. Qui hominum fuerint & vnde id nomen sortiti haud multum diuerso est loco

Delmatia rum i Venetos studium.

Att. ensis iscrptio nem.

Hema nul is imp ratoris scelus.

Eugeni⁹ ter⁹ p^o.

Agit v⁹ r⁹ castib⁹ Eugeni⁹.

Seruatur Galli Rogerij ac cessu.

loco demonstratum. Repulit & Turcorū Satrapas ex Hiericuntiorum quibus imminabant ceruicib⁹, quinq; milibus hostium caesis. Fudit & Noradinū Damasceni exercitus ducem, Hierosolymitanum agrum infestantem, fusumq; Damascum vsq; est pertinaciter persecutus, nec multum abfuit, quin sit & vrbs ipsa subito occurru capta, quū Galli hostesq; mixto agminis portis incidissent. Et in Syria res christiani nominis per haec meliores factae, laetius habebant. Lucius interea (sic tunc erat Romae pontifex) in tota Europa laborabat, vt bellū in Turcos pararetur, mireq; sollicitus esse de Hierosolymae statu, huius permisso conuentus est in Gallia habitus multorum antistitum, in quo Baliardus peripatetice professore discipline in quibusdam distidens a si de validis rationibus impugnatu correat, erratū, monasticā inde vita secutus, cū nonnullis suorū affectatū, in eremo sancti sime vixit. Lucij pontificatus annum explere non potuit. Eugenius inde tertius Vaticanā tenuit sedē, qui vix dignitate inita, quonia Romana ciuitas ad res nouas spectabat, flagians vt duo senatores, nouis in vrbe magistratib⁹, ab eo probarentur, noctu cum Antistitibus primi ordinis in Sabinam coeessit. Hic monasterio apud Farfarum de more dedicato, tantum abfuit, vt iam inde Romanorum minas extimesceret, vt in causam multo acior coortus, Senatores qui creati fuerant petita venia se magistratu abdicare coegerit, atq; vrbeo motu per hęc breui compresso, in vrbe reuertitur. Hic quum indicio comperisset ciuitatem parum sincera fide redisse secum in gratiam, vt se imminenti periculo subtraheret fugam occupar, Tybur petiturus, nec ciuitas in id vnū erecta falli potuit, quin arreptis armis abeuntem persequitur, aegre Eugenius per inimicorum tela elapsus Tybur tenuit, hic Pisas profectus nauim in Galliam deuehit, vbi Lodouicum regem iam cruce signatū, in Turcos & Saracenos conicit, nec rex inde fuit in mora, sed cum inuictu exercitu Bizantium primo petiit, vrbe haud aliter q; Conradus Hemanuelis fraude circumuentus in discrimen incidit maximū, persuasus vt per defera Syriē loca ductaret copias, inopia vrbum omnium adeo exercitū alioqui florētē affecit longa inedia, vt copijs magna ex parte consumptis, in seeta re coactus sit Antiochiam petere, odiositateq; Galli Hemanuelis nomen, vt pestilens & exitiale christianis hominibus, odisse diuersa parte & Rogerius rex Sicilia, qui cōmunem christiani nominis vlturū iniuriam, vel haereditario potius suorum maiorū in Graecos odio impulsus, ex Brundisio cum classe profectus Corcyram occupat. Inde Peloponnesum adortus totam peninsulā intus & in ora hostiliter affligit. Flexit inde Rogerius peroportuna in Asiam quum Bizantium de creto peteret, consilio in casu non habeo dicere, ei⁹ quod satis constar in Syriam appulsi saluti fuit Lodouico regi, & vniuerso exercitui, quippe qui ex Symeonis portu Palestinae petiturus, a Saraceno nunc classe circumuentus, captus haud dubie fuisset, aut cū suis ad hostium fatietatem caesus, nisi Rogerius velut e caelo missus, mature auxilio affuisset. Blondus & Platina Blondum secutus, Venetorum metu Rogerium in Asiam cursum flexisse tradunt, qui LX. mremium classe Graecorum rebus auxilio affuturi dicerentur, inde quia Veneti Corcyra relicta alio abissent, per Hellepontum & Propontidem in sinuatum Bizantium processisse, vrbeq; ferociter adortum, suburbana tecta concremasse oppugnatamq; vrbe ipsam, poma ex Hemanuelis orto a rogerio decrepta, immixtumq; telum in imo

peratoriam domum, reuersum inde quum Siciliam repereret, in Venetam aiunt vagari in didisse, ac tū demum praelio commissio clifimū trirēmbus amissis, caetera classe profligata Rogerium ipsum vix fuga seruatam. Haec illi. Venetorum rerum scriptores rem longe aliter dixerunt. Enimvero post Peloponnesum bello accisam, purpuratorū vnus cum classe Bizantium est missus a Rogerio, suburbanaq; ab eo loca direpta & incensa, ac tum demum Hemanuel, tam atroci iniuria affectus, ad Venetos misit, vt hi aiunt, qui iure veteris amicitiae cum his agerent, vt affectis imperij rebus mature subueniret, datumq; id est amico principi, classe celeriter instruta, quam Polanus dux morbo implicitus Ioanni fratri suo dedit & Rainerio filio in hostem agenda. Nec in tanto suarum rerum discrimine Hemanuel interea quieuit, sed vim nauium parauit ingentem ad praesentē ignominiam inhēdendā. Ipse cū terrestri exercitu in Epirū venit, Burotoq; castra admoit. Sed dum Graecus imperator per haec bellum cōparat, Veneti magna hostium caede Corcyram recipiunt, receptā firmo praedio munitū, sunt qui scribant in fūla a Venetis recepta breui post nauali praelio dimicatum, captaq; ex Normannica classe naues quatuordecim. Ex Corcyra Venetus in Siciliam flexit cursum vt hostem domesticarum rerum metu bello auerteret. Nullum est cladis genus, quod Siculi per id tempus non sint a Venetis perpeffi. Maritima loca & a mari procul recentia hostiliter vastata, estq; expeditione illa non solum orientalis imperij nomen Venetis armis defensum, sed in pristina nam etiam dignitatem restitutum, clade circa Bizantiū & alibi accepta, ad Corcyra & in Sicilia hostib⁹ cumulatissime repensa. Polani ducis interitus, qui non multū praecedit victriacis classis reditum, in causa fuit, vt ex re foris praclare gesta nullum laetitia signum ciuitas ostenderit. Habuit Polani principatus annos vndeuginti. Creat inde in demortu loquē Dūicus Maurocenus, decernitq; simul ad praesidiū maris naues longe sex numero, quae in aliu de ducte, quinq; Aconitanis maria infestantibus, haud multo post cepere, estq; cum his captus Guiscardus vir maritimo cursu ea tēpore fastuosus, ac laqueonecatus. Marciana turris, opus ob id quod postea dicā memorabile, per id tempus fundata est, vt quidā scribunt, alij rem ipsam Guiscardij supplicio aliquanto recentiorē existimant. Ceterū quocūq; tēpore tāta moles constructa est, res mira fuit, qua vi quae arte in solo vliginoso, imo in ipsi ags statui poterit. Ferūt adeo altis multifariamq; coegit moilib⁹ subnixā, vt pene plus operis lateat q; emineat solo. Histri qui maria suo cursu fcedabant, sunt per idē tēpus prohibiti a Venetis, polaq; oppugnata, Polanis veniam perentib⁹, his est cōditioib⁹ pax redita, vt a maris infestatione abstinerent, bina milia pondo olei annua Marciano templo inferrēt. Parētini & ipsi metu percussis, si quādo dux ad bellū texiret, auxilia policerent, Hemanuelēs & auxilia & annū olei tributum. Et res Italiae Graecaq; per hunc modū habebāt. Lodouicus rex vbi in Syriā venit, iūctis cū Balduino copijs Damascus obsedit. Sūt qui ea vrbe ab Habraam feruis fundatā memorēt, cāpēstri loco naturaq; stituculofo, sed qui hominum industria sit feracior factū fistulata & cuculari irrigatione. Fuissent Lodouicus & Balduinus haud dubie victoria potiti, sed Assini cotidā consilio castris alio trāstatis, quū ab initio esset his loc⁹ captus, prohibita aequatione irritus fuit omnis Gallorum conatus, coactiq; sunt reges soluere obsidionē cū in dies oīa suis iniquiora fierent, abducto inde exerci

Venetorū gesta in Rogerio.

Guiscardus archipirata.

Turris Marciana.

Histri triributarij sunt.

Damasc⁹ a quibus cōditā.

tu Balduinus Hierosolymā cum suis copijs reuer-
 titur, Lodouicus & Conradus qui in ea expeditio-
 ne fuisse dicitur, suos varijs casibus affectos in Eu-
 ropam deportarunt, Anno salutis post vndecies cē
 refimū altero a quinquagesimo, & hæc procul Ita-
 lia, Eugenius pōitex ex Gallia, vbi aliquādiu fuit,
 vt supra est memoratū, Romā reuerfus, magno ci-
 uū favore scriptus, Taracinam, Norbanū, & alia que
 dam non ignobilia recepit loca, q̄ a tyrānis tenebā-
 tur, inde Tibur concessit, vbi octauo fuit pontifica-
 tus anno vita deceffit. Huius opus est Deiparæ por-
 ticus ad præsepe. Fuerunt Eugenio æquales, Gratia-
 nus monachus qui sanctorum decreta in volumē
 digessit, Petrus cognomento Lombardus parifien-
 sis antistes diuinariū literarū studijs eminēs, & Petr⁹
 comestor, qui veteris, nouiq; testamētū historiam
 interpretatus est, fuitq; Auiticæ medicæ artis scien-
 tissimus, Auerrois, qui multo plura q̄ alius quiscūq;
 scripsit in Aristotelem, Zouus cognomēto sapiēs
 & ipse medicina clarus, Ricardus Cluniacensis mo-
 nachus historiæ conditor haud ineptus, Eugenio de-
 functo Anastasius quartus federe cepit, quo tēpo-
 re Alphonfus rex Hispaniæ ab Hierosolymitana,
 vt quidam scribunt, expeditione rediens vita decef-
 sit, quando aut cuius hortatu is in Syriā profectus
 fuit, quætores qui hæc scribunt, silentio prætermiserūt,
 nec ipse facile dixerim noluerim illi id prodere, an-
 non ponerint, quia rem parum compertam habere-
 rent, Reliqui Alphonfus quod satis constat, San-
 ctio filio regnum, quo in Arabia extincto, dū pro-
 christiana fide in ea terra fortiter bellaret, Ferdinan-
 dus frater regnū sortitus est. Sunt qui ricardi studia,
 viri diuinariū literarū doctissimi, in hæc conferant
 tempora. Per id quoc; tempus tota est Europa fa-
 me laboratum. Anastasij opera fuerūt, calix rari o-
 peris in Laterano dedicatus, & ædes sumptuosissi-
 mi apparatus apud Pantheon. Vixit Anastasius an-
 num vnum & quartam fere partem, in Lateranenſi
 basilica fuit. Hadrianus, cui id nomen quarto
 loco contigit, in demortui locum est surrogatus.
 Is Norvvegiam sua prædicatione christianæ fidei
 adiunxit, non tamen adhuc pontifex, sed Albanus
 antistes. Cum hoc Romani egerunt ab initio eius
 creationis, & minaciter quidem, vt vrbis admini-
 strationē liberam consulibus relinquere. Renuit
 id pertinaciter Hadrianus, ac nec consecrari quidē
 voluit, nisi Arnaldus Brixianus hæreseos dānatus
 ab Eugenio, prius vrbe pelleretur, est itaq; nonni-
 hil Romæ tumultuatum. Ad postremū Arnaldus
 eicitur, & consules iussi sunt se magistratu lab dica-
 re, libera vrbis administratione pōitici relicta. Sed
 dum hæc Romæ sunt, Guilielmus rex Sicilia, qui
 Rogerio successit, Beneuentana suburbia, Ceparas-
 num, Baucumq; in Hænicis occupat, Hadrianus tā
 insigni contumelia commotus Guilielmū ex pio-
 rum cœtu anathemate eicit, populos, ciuitates, mū-
 lites, & quicūq; in illius verba iurassent sacramen-
 to soluit, vt quoties libitum esset, religione soluti
 ab eo deficerent. Per id tēpus Federicus, qui in Sue-
 uis primus est imperij nomen adeptus, cum exerci-
 tu Italiam ingressus Dertonā aliquādiu obsessam,
 quoniam imperium detrectaret, vt tandem cepit,
 hinc Romā citato agmine proficiscitur, causa eius
 accessus nulla fuit alia, vt arbitror, q̄ vt iperatorijs
 onaretur insignib⁹, nisi forte pōitex aliqua dedit
 signa abhorritis a Federico animi, & ob eā rē iusto
 fit exercitu Romā properatū, sed quocūq; ille consi-
 lio festinauit, pace, quod inter omnes cōuenit, cū
 pontifice firmata, pacatus Romā inijt, quæ venien-
 tē Hadrianus in Sutrinio agro perhumane excipit,

Eugenij gesta.

Viri illustres.

Anastasius quartus pōit.

Hadrianus quartus pōit.

Federicus primus.

Vaticanū inde vna ingressi Petri basilicā subeunt,
 hic quū Hadrian⁹ coronā Federico imponeret, Ro-
 mani qui iniquo animo ferebant pontificem tā fas-
 cile Sueuo cessisse, ac præter omnium opinionem am-
 bobus conuenire, portis vrbis repente clausis, per
 Hadriani pōitē eruptione in Sueuos facta, qui Vari-
 canum tenebant, cum multa caede loco submouēr.
 Federicus ad nouum tumultum excitus, ex Nero-
 nianis pratis exercitū ad signa reuocat, quo in fas-
 uientē multitudinē immisso, fit continuo a Roma-
 nis fuga, cōpelluntur itaq; cū multa strage ex Vari-
 cano in vrbem, multi præterea capti sunt, quos Fe-
 dericus pontificis rogatu incolumes dimisit. Ite-
 rum inde in Lateranū, quia per vrbē male pacatā parū
 tutū credere, Mallianū perunt, agmineq; per Sabi-
 nos in Tyburē agrū circūactū, per Lucanū & Ma-
 meum pontes, in Lateranū peruenere, vbi cerimon-
 nia peracta Federicus voti cōpos factus in Germa-
 niā reuertitur, a cuius digressu Hadrianus Beneuen-
 tū accessit ab Apuliæ proceribus, magnam eius
 terræ partem sua presentia Guilielmo ademit. Sed
 dum hæc alibi gerūtur, in Venetijs Vitalis Michael
 secundus qui Mauroceno successerat, obliterata ve-
 teris iniuriæ memoria, cū Pisanis stabilē & mansu-
 ram pacem lanxit. Erat adhuc Hadrianus Beneuen-
 ti, quū Paleologus a quo insignis familia inde orta
 est, ad pōitice venit, missus ab Hemanuel impera-
 tore ad hoc ipsum, vt Hadriano quina milia pondo
 auri suo nomine polliceret, & Guilielmi ex tota Ita-
 lia expulsiōe si post victoriā res littorales Apu-
 liæ vrbes Græco imperio excedere darentur. Hæc
 Hemanuelis postulata vbi indicio sunt ad Guiliel-
 mū delata, supplex ab Hadriano petijt, vt sibi pacē
 redderet pollicitus se nō solū ea restitutum, quæ de
 pontificia ditione occupasset, sed vltro etiā quedā
 cōcessurū, Romanæ ecclesiæ rebelles, vt in officio
 permanerent, se armis, si aliter nequeat, præstiturū,
 ipse a pōitice eis vltiq; Farū rex declararet. Des-
 idit id libens illi pontifex pacis & quietis cupid⁹,
 nisi Antistitum quorūdā summi ordinis intercessit
 ser autoritas, quod vbi negatum iri sibi Guiliel-
 mus sensit continuo Apuliam inuastum cum valido
 exercitu. Græcos & Appulos qui circa Brundisij
 castra fecerāt, acie congressos egregie superat, Sale-
 nos & Appulos deditus i fidē recipit. Hadrian⁹ pa-
 cis disturbatorib⁹ infensus cū Guilielmo in gratiā
 redijt, duplicis regni titulo ornatus, iuramento adijt,
 ne res ecclesiæ infestaret amplius. Et Italia huiusmo-
 di federe pacata Romā Hadrianus reperit, vbi præ-
 ter opinionē in ciuile cōtentionē incidit, cōsulib⁹ ci-
 uitate i anti quā liberatē asserere conātib⁹. Veritus
 itaq; ne alia in se vis oriret, Arinianū cōcessit, ad gn-
 tū & vigesimū lapidē ab vrbe, hic ille fatalē diei
 hñt anno q̄ sedere cœperat, quarto mense decimo.

Pontifex & imperator de ment Ro.

Vitalis dux.

Guilielm⁹ rex de claratur.

Alexāder iij. ponti. maxim⁹.

M. ANTONII COCCII SABEL-
 LICI RAPSODIÆ HISTORIA
 RVM AB ORBE CONDITO,
 ENNEADIS NONAE,
 LIBER V.

Alexander qui in Hadriani de-
 functi locum est pontifex creatus,
 tertiusq; fuit ab eo cui ex
 pontificibus id nomen primo
 contigit, Senis Hetruscis ortus,
 Rainucij habuit patrē. Diutur-
 nus hic pontificatus nō magis
 q̄ varijs fortunæ agitatus casib⁹
 bus, sed fas piūmq; fit credere, quū in cœteris que rē
 te sunt,

te sunt, tū in his in quibus humanæ pietatis sum-
 ma sita est, omnia providentia fieri. Enimvero Ale-
 xander summi antistitum ordinis consensu ponti-
 sex declaratus, confestim nouis morib⁹ exerceri cœ-
 pit. Octauiano Romani sanguinis trium dūta-
 xat suffragio Pseudopontifice creato, vnde scōdū
 schisma, magnæq; discordiæ exarserunt. Horrebat
 Alexander Romanorum arbitriū, qui suū popula-
 rem externo homini haud dubie prælaturi videbā-
 tur, si ad populum ea cognitio delata esset. Federicū
 ergo imperatorem, qui tum Cremonā circumsede-
 bat, per legatos rogat, vt sua autoritate id dissidiū
 tolleret. Respōsum est, Ticinū oportere eos venire,
 quo imperator ex proximo occurreret, amborū cau-
 sam cogniturus. Visus est Federicus eo respo-
 so, rem in dubium trahere, tanq; difficilis esset co-
 gnitio, & quæ nec sine diligentī discussione in-
 telligi posset, vtra causa esset honestior, quum ne-
 mo altoqui non plane sentiret, eum legitime crea-
 tū in quē pluriū suffragia inclinassent, ne res igitur
 certa p dubia in discrimē veniret, petebat em auxi-
 liū, nō arbitriū Alexāder relicta vrbe Ananiā se-
 cōtulit. Victor (id em nomē sibi antipōitex optauit)
 Segniam occupat. Federicus vt erat in itā præceps,
 vbi suū arbitriū sensit declinari, ad Alexandrū, duos
 misit antistites, qui illum suo nomine vt priuatū
 non vt pontificem ad se accerferent, qui ab eo reie-
 cti Victor adeunt, is vt maiorem adhuc inuidiā
 illi faceret, ad Federicum cum his qui ad se venerāt,
 Ticinum contendit hic frequē antistitum conuen-
 tu imperator Victorem pontificem probauit, ratāq;
 q̄ illi fecit suo assensu dignitatem, mox albo equo
 sedentem tota vrbe circūduxit, supplexq; de more
 adorauit. Alexander Victorem & Federicum ab sen-
 tes anathemate execratur, scribitq; ad omnes chris-
 tiani nominis duces, Federicum cum suo pfeudo
 pontifice deiecit & excludit ab omni piorum
 cœtu, ob ea quæ in pontificiam dignitatem ambo
 impie moliretur. Inde Romam reuerfus, quum per
 homines aduersæ factionis parum sibi curus in vr-
 be futurus videretur, ex Taracina vbi nauigium a
 Guilielmo paratum inuenit, Philippi regis horra-
 tu in Galliam proficiscitur. Hic quoq; apud Claros
 montem celebrē cōuentu, Victorem & Federicum,
 qui eam facem alebat, impios pronunciat. Eratq;
 hic rerum status in Europa, quum in Syria, Baldui-
 no rege defuncto, Almericus eius frater Hierosoly-
 mitanus est rex declaratus, intulit is bellum Aegy-
 ptijs, de cuius euentu variat omnino auctores, quos
 sequimur, sunt qui scribant Drogonem hostilium
 copiarum ducem ingenti prælio ab eo superatum,
 Alexandriamq; a christianis obsessam, quam Ty-
 racinum Saracenorum regis præfectus, fraude occu-
 pauerat, tum vero Alexandrinos, qui neq; tyrannū
 terre poterant, nec christianorum hominum imper-
 rium erant laturi, cum Almerico egisse, vt tyran-
 no armis deiecto vrbs suo regi restitueretur, ob ea
 q; operam ciuib⁹ nauatam certum ipse auri pon-
 dus acciperet, atq; ita euenisse, vt Alexandriā tyran-
 no stradempta & Alexandrinis restituta. Cæterum
 quia aurum ex pacto non redderetur, Gallum ira-
 peritum Carras aiunt regiam vrbem obsidisse,
 sic enim Cairum quidam (salto vt arbitror) appella-
 lant, & ex hys quos sequimur nonnulli ita rem dixe-
 runt. Alij ex eo bello ortam esse aiunt causam no-
 ui regiminis in Aegypto, quæ quum ad id tempus
 reges duntaxat habuisset, Sultanum habere cœpe-
 rit, vt si non rem, vocem tamen variari contigerit.
 Cæterum quo res facilius sit cognitio, causa & ra-

tio mutati aliquoties regni paulo astius repeten-
 da est. Paruit aliquādiu Aegyptus post lapsum Ro-
 mani imperij Græciæ imperatoribus circa vero an-
 num salutis septingentesimum quartum Aegy-
 ptij Græcorum vel superbiam, vel auaritiā per-
 tæxi, ad Saracenos deficiunt, principem sibi creat
 ex ea gente, & a Mahometo prognatum, Caliphū,
 id enim fuit illi nomen, quæ postea appellatio in
 posteros propagata est, vt quicumq; iam inde in ea
 terra regnum tenere vsq; ad Almerici tēpora, qui
 principatum illum euerit, eandem appellationem
 sint sortiti, fuitq; Aegyptus eiusmodi ditionis an-
 nos tercentum circiter & quadraginta. Postremo
 bello ab Almerico ipsi genti illato, quod in annū
 salutis millesimum tertium & quinquagesimum
 incidit, vt quidam colligunt, cepissetq; Hierosoly-
 mitanus res plura ex hoste loca, Caliphus suis o-
 mnibus diffusus, a Syriæ rege, quem Sultanum
 plures, dicere maluerunt, auxilium implorat, im-
 titur a rege in Aegyptum Saracon vir fortis cum
 exercitu, ad res Caliphi tuendas, horum armis chris-
 tiani ex Aegypto abscederet coacti retro abierunt.
 Tum Saracon tanq; sibi non Aegypto, vicisset, Ca-
 liphum in potestatem redactum in vincula conij-
 cit, regnum occupat, fed Sultanum vocat sic Saracō
 Medus natione primusq; eius gentis regno in Aeg-
 ypto est positus, Saraconi Saladin⁹ filius successit,
 omnium qui in ea terra postea regnarunt fortissi-
 mus. Is quod suo sit postea loco dicendū, Hierosoly-
 mitanum regnum euerit. A Saladino eius frat-
 res per manus regnum acceperunt, sunt inde horū
 filij imperio potiti, ac longa serie alij non pauci nu-
 mero, vsq; ad Melechsalam, quo Aegypti regnum
 tenente, Tartari Comanos bello subeger, qui ho-
 minum Comani fuerint, Agytonus, qui res eius gē-
 tis latius est complexus, perspicuæ demonstrat
 Comanam vrbem in Cathaonia fuisse scimus. Est
 & Cathaonia Cappadociæ propemodum in ferta,
 fuitq; olim gentis eius caput, atq; afflatorum numi-
 ne, sacrorumq; multitudinē seruorum valde inſi-
 gnis. Strabo Gnosius ad Cappadociam pertinere
 Cathaoniam significare videtur, planities ingens
 Amano & alijs montibus vndiq; septa, qua conſe-
 ctura adducor, vt Cappadoces, & qui circa illos in-
 colunt populi gentesq; multæ hñt, quos Agyto-
 nus Comanos appellat. Accedit huc quod apud
 quosdam scriptum reperio, Comanos fuisse eam
 venalitiorum manum, quæ primo ab Aegypto
 rege empta est, vt postea dicitur, quo contigit, vt
 ad seruitia sit eius terræ imperium deuolutum. Iam
 satis constat supra sex milia seruorum Comanæ
 fuisse olim, quæ circa deæ templum agitabant, atq;
 q̄ hos libet credere a Tartaris, postq; eam terram
 bello sibi quæsiuere, Aegyptij negociatoribus ad
 id ipsum missis esse venditos, in contemptum va-
 næ religionis quam illi, quia vnum deum fa-
 terentur, fuerint aspernati, q̄q; ex Cappadocia
 quoq; Romani sibi seruitia querere soliti sint.
 Sed quicumq; hominum Comani sint, bello ca-
 pti, quum vulgo a Tartaris venderentur, ac vi-
 lissime, vt fama ferebatur, per negociatores qui
 eo nauigare iussi sunt, ingentem vim seruorum
 Melechsalam in Aegyptum accersuit, quos diligenti
 cultu & ad bellica, & vrbana munera instrux-
 tos, ita rex complexus est, vt omnium aliarum gē-
 tium opera repudiata, per hos regnum domi forſeq;
 administraret. Comani igitur serui, rege interſe-
 cto, quæ cædes incidit in id tēpus, quo Lodouicus
 Francorum rex bello captus in Aegypto custodie-
 batur,

De nouo Aegyptorum reg.

Saracō Saladin⁹.

Cathaonia.

Comani.

Seruorū regnū fit Aegypt⁹ batur, quod aliquot ab Almerico regno interiectis annis accidit, vñ ex confertis, Turquemenū no mine sibi Sultānū & regem creant. Is motus facultatem Lodouico præbuit se & suos commodius redimendi, & Aegyptus terra olim nobilis, per hunc modum, seruitiorum serua facta est, quæ turpis & detestabilis seruitus adhuc durat. Gothos Comanorum vnus Tarquimenū obrunctat, regnoq; vi potitur, quo recepto Melechemes dictus est, Garbo comaq; ab Hialone Tartarorum rege, vt postea dicetur, in Syria relicto pælio vicin, nec multū eius modi fuit victoriæ superstes, suo exemplo domestica fraude oppressus perit. Bandoedar qui eum interfecit rex inde fuit, vt fortissimus, atq; idem Comanus genere, huius armis christianum nomen ex tota fere Syria est eiecit, Antiochiæq; subacta, an no humanæ salutis supra millefimum ac ducente simum octauo & sexagesimo. Hoc rege Odoardus rex Angliæ cum classe in Syriam venit, Bandoedar veneno necatus est, quum Damasci esset, Melechayus in paternum regnum successit, quem Elpis regio solio deturbat, vñ regnū adeptus Tripolim in Syria cepit, mox & ipse veneno tollitur. Et Melechaphrus qui post illum rex fuit, Ptolemaidem, qui vnus locus adhuc christiano præsidio tenebatur in ora Syriæ expugnauit, an no salutis millefimo ducentesimo nonagesimo primo. Melechanser de in regnat admodū iuuenis, Guithboca Tartarum genere, militiæ magister, repente oppressum custodiri iubet ipse imperio potitur, quo sane tempore tanta rei frumentariæ caritas prelit Aegyptum, q̄ta nulla vnq; hominū memoria. Fauere suæ gentis rebus ex confesso Malechadel, id enim nomen illi fuit post regnum adeptum, quod studium auersati Romani serui imperium alienigenæ homini abrogant, Melechanser restituit custodia educū, hūc demū Cassanus Tartarus, quod suo deinceps loco memorabitur, bello adortus, tota Syria expulit. Et Aegypti per hęc seruitus parere persuerant, quæ miserabilis seruitus ducentesimo, & amplius ab hinc anno orta, tam grauitere eam gentem premitt hodie q̄ vnq; alias a principio grauissime. Cæterū quando sua sponte eo processit hæc relatio, vt origo noui regni & qui regnū ipsum longa serie ternerunt, ordine dicantur, nihil ab re sit breuiter referre, quæ militandi forma strab his instituta. Qui igitur regi militans, equis vnuntur idoneis ad ferenda arma, equabus ad cursum, impedimentis camelos onerat. Cairum regiam urbem pars multo maxima colit militum vt præfco sint regi quū op⁹ sit, quinq; milia circiter sunt, nec amplius⁹, in quib⁹ stū est omne militiæ robur. Hi sunt credo qui hodie Mamaluchi dicuntur, prædā a rege accipiūt, horū quisq; multos nūero habet seruos, quos ad bellum disciplina & armis instruit, sic fit vt serui apud seruos seruitutē seruiat, an nū militis stipēditū aurei nūmi centeni viceni, & donatiuum a rege, si ad externū bellū eatur. Sunt duces militū qui vulgo Admirathi dicuntur, horū alij aliū ducū ordinē, vt quisq; regi gratior, eo maior illi nūmer⁹ attribuitur. Quū procul domo belandū est, peregrini milites explēt exercitiū, Beduini, Turci, & Arabes Aegypti accole, qui spe prædæ gratiū regi exhibent militiā, si desensio regno opus est, egre ab his vlla impetrant auxilia. Sūt regij milites scientissimi rei bellicæ, & expugnandis vrbibus incredibili fortia, arcub⁹, contis, & scorpionib⁹ vtunt, & in vrbū oppugnatione cuniculo, bellicisq; plurifariis machinis. Pater hodie Aegypt⁹ lōgiudine quindecim dierū, latitudine triū, a meridie ortu & occasu arenarum solitudinis

Successio Sultano rum in Aegyptio

Aegyptiacę militiæ rō.

Aegypt⁹

bus septa, fronte qua septētrionem spectat, Aegyptio alluitur pelago, recentiores id Græciæ vocant, qua orientē solē spectat octo dierū arenæ ipsi terræ prætedunt, ad occasum dierū octo, distat a Nubianis fabulosa solitudinis interiectū quindecim dierum itinere. Sunt Nubiani Aethiopes, qui super Aegyptum habitant, fusco colore ac Christiani nominis, de quibus mox suo loco dicetur. Diuiditur vnuerfa Aegyptus in quinq; prouincias, quarum maxima est Saitica, vrbium quæ in ea sunt omnium amplissima Cairus, inde ab ea Messer secūdo loco censetur, quam Mēphim liber interpretari, nisi Cairus, ipsa verius sit hodie, quæ olim Mēphis fuit. Apud Messericos columna est medio Nilo constituta, ex cuius inspectione prælagiūt accolæ ex fluminis incrementō, qualis tritici stranni illius futurus puentus, atq; ex eo imponit præcia. Nili aqua primo haustu calida & subtrubida, mox ad solem expostita fit frigida, perspicua, potuicq; salubris. Portus duo in ora, Alexandrinus, & qui Damiatæ est. Hæc vrbem christianis armis obnoxiam Saraceni longius a mari posuerunt, Heliopolis olim fuit, vt recentioribus quidam suspicantur. Cæterum siue recens res est, siue vetus, vrbs ipsa ducentesimo ab hinc anno deserta propemodū iacuit omni humanocultu. Nullus in Aegypti loco est moribus septus præter Alexandriam & Cairanā arcē, tritici ferax regio, omniumq; frugum præstantia nobilis, lignorum indiga, ferri, picis, hæc & seruitia in supplementum militiæ aliunde aduehuntur. Hæc de Aegyptio & eius regno, fortasse longiore sermone q̄ stū breuitas postulat. Nunc quādo ad aliarū res gētiū festinat relatio hæc, illud apud lectorem restatū relinquo, congregasse me eo consilio vnum in locū hæc, quæ ad Aegyptios pertinet, vt q̄ deinceps sunt de his per partes dicēda tantū in p̄sentia signarem. Dū igitur Almericus, vnde hic de Aegyptijs sermo ortus est, opes eius gentis bello fatigat, nā quo sit euentu ab ipso rege bellatū parū liquido traditur, in Italia Federicus, tyrannū agēs verius q̄ imperator rē, Dertonā diripi, Mediolanum solo equo, populū qui in sex olim portas ierat diuisus, in totidē velut colonias decimo ab vrbe quam habuerant miliario relegat. Tunc trium magorum corpora, q̄ Christum regem recens natum in Iudæa adorant, in Coloniam Agrippinā translata quidam arbitrat. Sunt & Cremonenses eis dem armis inclementer vexati, qui ab initio cepti fuerant obsidione premi Quod tam hostiliter Federicus sit Italiam vexare adortus, eam habuisse causam crediderim, q̄ Mediolanenses aliq; Cisalpinæ Gallie populū, suæ libertatis memores inhibere conati sint assiduis Germanorum in Italiam accessus, cuius gentis exercit⁹ ociose irent per Italiam & redirent, tanq̄ non viros amplius, sed viros vt vmbra, ipsa terra gigneret. Vt igitur aliquādo externæ gentes, quæ id persuasum haberent, re experirent non vsq; adeo in Italia a maiorum virtute degeneratū, vt non essent, qui aliquādo anti quæ libertatis admoniti, ad tam insignē cōtumeliā inhibendā arma induerent, ciuitates pleræq; in id conspirasse videri possunt, vt Federici imperium detrectarent, eumq; venientē suis moribus excluderent. Nec mihi excidit primo illius in Italiam accessu Dertonam ab eo oppugnatam, vnde eius odiū in Cisalpinæ Gallie populis ortū videri potest, sit & defectio pluriū ciuitatum secuta ob Dertonensium iniuriā, auxit eū motū schisma in ecclēsiā ortū, vt populū diuersa studia secuti, qui Alexandri partibus hæserent, Federicum ex confesso hōderico gestem sortiti sint. Cæterum quoquo mō id bellū cōstitutum,

Mediolan excidiū.

Causæ bellū a Federico ge

statū est, videntur mihi Dertonenses ab initio iccirco Federici imperiū detrectasse, vt quādoq; initū fieret veteris cōtumeliæ abolendæ. Verum quæcūq; fuit tantorū malorū causa, nā q̄ sane fuerit, p̄ certo ponere nō ausim, atrocissimū Mediolanensium excidiū, quod satis cōstat, tantā cæteris ciuitatibus cōsternationē attulit, vt nō multo post Veronenses, Vicentini, Patuini, & Veneti, vt quidā scribūt, comuni nomine decreuerint, vt nulla amplius auxilia Federico darent. Occurrit ad eam defectiōne vlciscēda Sueuus ira accensus, Veronæq; graui obsidione adortur, adduxissetq; vrbē nobilissimā ferrox hostis in apertū discrimen diutius assidendo, nisi veritus sociorū auxilia, quæ propediē Veronensibus affutura dicebantur, metu obsidionem soluisset. Ticinū inde reuersus literis & nuncijs Philippū regē Gallie hortatur, vt tollendū schismatis causa Alexandrū secū ad conciliū ducat, quo Victor pōtū fex esset secū venturus, placuit ad Diuionē conciliū indicī, locū vbi Sauo fluui⁹ Germanos a Gallis diuidit. Huc Federicus, Italie rebus ad præfens comparuit, cū suo pontifice, Scotiæq; & Boemiæ regibus proficiscitur ingenibus septus copijs. Negauit Alexander se eū conuentum obseruaturum, q̄ nō ipse indixisset, quum alium Turonij incoasset, quem postea multa celebritate peregit. Excanduit ad hæc Federicus, atq; itarum plenus Germaniā repetit, Victorem in Italia præmitit, ipse haud multo post fecuturus, sed Victor malorū omnium formos, Lucæ in Hetruria breui p̄ori moritur, cui Guido Cremenensis continuo antipontifex surrogatur. Interea creatis Romæ consulibus Alexandrinæ factionis, publico decreto pontifex ex Gallia reuocatur, qui in Sicilia nauē delatus inde Romā, incredibili læticia suscipitur. Pontificis reditu Cisalpinæ Gallie populū in spem libertatis erectū, in Federicū, quia crudeliter nimis imperare arma induit, eius præsidia, munitioribus locis ei iunt. Fuit illi annus quo apertior hæc defectio orta est salutis hūanæ vndecies ceteris⁹ sexagesimo quartus. Federicus his moribus ex Germania excitus, ingentem comparat exercitū, vt Italiam inuadat. Cæterū dū hæc alibi geruntur, Venetiā inde a prima Alexandri & Federici discordia, a finitimis populū hunc hostiliter vexati, Federici imperio, quia Alexandri partibus fauere crederentur. Caput Aggeris caput Veronenses Patuini & Ferrarienses diripere, qua Veneti iniuria accensi Hadrianum agrum populari sunt. Hanc temporū nouitatē adeptus Vtricus, Aquileiesis Antistes (Alij Henricū pro Vtrico habet) Forouulsiensiu regulorū auxilijs, Sephanicq; Pannoniæ regis fauore fretus, Gradū occupat, nec tā spe retinēdi loci q̄ spoliadæ ecclēsiæ studio, sed parū feliciter res illi cessit, qui subito Venetæ classis accessu inter ceptus, cū parte Aquileiensis cleri, septingentisq; vt Blondus scribit, nobilibus Forouuliani Pannoniaciq; nominis Venetis perducitur, estq; his conditionibus dimissus, vt quorannis duodecim apros, & opimū taurū Venetias mitteret, sub Carni spriuij dies. Blondus, & qui illi secuti sunt, duodecim sūt sunt autores, & parū ducentariorū pari numero, taurus & fues ante fortū, celebrī spē aculo, quorannis, principe cum magna parte patrū ludis præsidente, conficiuntur, quatuor duo anteq; quadragenaria in eā tur icunia. Plures autores in hæc tempora reponūt Gradsem illam expeditionē, etsi magna pars Venetorum annaliū, in Angeli Patuici principatū id cōserit, vt est supra demōstratū, quod idcirco variatū existimo, quia Alexandro pontifice id factum aliquādo legerāt, sed secūdo an tercio huius nominis

Alexander in Italiā reuertit.

Veneti a finitimis vexant.

nis sedere hoc illis parū constitit. Et ne non semper res Venetiam in motu esset, per idem fere tempus Hemanuel imperator Veneti nominis ex confesso hostis exitit. Eggit cum Venetis vt pro veteri amicitia sibi auxilia mitterent aduersus Guilielmū Siciliæ regē cū quo Veneti statim post Rogerij interitū fœdus percusserant. Negata sunt imperatori auxilia, quæ publica fide incolumi præstari nō poterāt, cæterum quia apparebat Hemanuelē id agere Italiarum, continuo data est opera, vt publico edicto oēs Veneti nominis, qui tota Græcia negociarent, domū reuertentur. Hemanuel, qui sua spē in seerat in Venetos animo, vbi primū sibi renunciatū est a Venetis non præstari quæ peterent, cum Stephano Pannoniæ rege Veneti nominis hoste, fœdus & amicitiam iungit, Sparacū, Tragurū, & Ragusū repente occupat, inde aperte vi fraude iugit, veterem cum Venetis amicitia celebrat, voluisse se dictitans eas vrbes idcirco interceptum iri, vt per illarum restitutionem amicū nuper populū, veteri amicitia interpolata, ad pristinum erga se studiū retraheret, per legatos igitur publice petit, vt recentis decreto iubeant Græciæ emporia a suis hominibus frequētari, fore vt se amicitiam, & non hostem, in cunctis experirent, memororūq; ipsius populū in se & suum imperium meritorū, credita res est, facta q̄ omnibus potestas in Græcia nauigandi, ingens vis nauū questus cupiditate domo, proficiscitur, sequentibus duobus legatis, spe certa veteris amicitia cum Græco imperatore renouandæ, sed vix Bizantium Veneti atigerant, quum Hemanuel, die ad id facinus constituta, toto suo imperio Venetos negociatores, cum nauibus, & omni pecunia eximio prouiso opprimat, ac randiu quoad aliud fieri velit publice custodiri iubet. Legati arrocitate rei percussis persequuntur, si quia iure gentiū violari nō poterunt, Bizantio profecti Italia perpetuo cursu repetunt. Sed priusq̄ illi domū venerint perpauci, qui media trepidatiōe deducti in altum nauibus fuga euaserāt, eorū quæ in Græcia facta essent domū nuncq; venere Percussit inopinata clades ciuitatē, doloreq; & ita simulatibus Veneti classem studio conparant, ita insignē perfidia vlturi, centum longanapes intra toridem dies in salo sterere ad bellū instructi, & cū his vigin ti onerariæ, quibus decē triremes Histri addiderūt, vt Blondus significare videtur: Michael dux classe in Delmatia delatus, Tragurium vi captū funditus diruit, Ragusū receptū murorū parte, q̄ mari alui, nudauit. Progressū ide i Eubœa Venet⁹ p̄fus ab Hemanuelis præfecto, vt tantisper oppugnatione abstineret quoad Bizantium legati mitterentur, affirmans fore vt quibus Venetus veller conditiō nib⁹ haud dubia pax sequeretur. Misit Michael Bizantium, qui de pace agerent: cæterum ne interim in ocio esset, Chlum in insula cepit, vbi quia iā hys appetebat, hi bernare constituit, expectareq; legatorum reditū. Et quia spes facta erat cōponēdæ pacis, post Christi captam abstinuit Venetus vim oēm a Græcorum rebus. Assimulati studio pacis Hemanuel, occulteq; Venetis insidiari, Enimvero dum legati citro vtroq; mittuntur, subita vis morbi Venetam classem inuasit, tantaq; vis hominum breui consumpta est, vt creditū sit vulgo & fontes & flumina, vnde Veneti aquabatur, Hemanuelis fraude venenis infecta, q̄ opinio ob ea q̄ fuerat in Germania Recens nos & Gallos duces eorūq; copias machinat⁹, nihil Hemanuelis Helleponto egressum, cū satis valida classe, nec citius Venetico cōstingere ausit, ags veneno infectis retro abiisse. Sed quoq; mō lues illa orā est, oēs Iustinianæ gentis

Hemanuelis fraus, peratoris

Att. Hemanuelis persequuntur

Recens nos & Gallos duces eorūq; copias machinat⁹, nihil Hemanuelis Helleponto egressum, cū satis valida classe, nec citius Venetico cōstingere ausit, ags veneno infectis retro abiisse. Sed quoq; mō lues illa orā est, oēs Iustinianæ gentis

Iustitia
ne domo
reparatio

Tetra per
silencia.

Violat
ius genit
ab Hema
nuele.
Quomo
do Hema
nuel ade
pe sit im
perium.

gentis viri, qui ad id bellū exierant, ad vñū interie
re quæ dom? apprime nobilis ne prorsus extingue
retur publice est a Romano pontifice petiit, dantiq; cui
tati, vt vn? q ex ea familia reliqu? eēt, sacrificij inita
tus, ad reparandū sūper daret operā cōnubio. Vi
talis, est nō mediocriter erat affectus teretima suos
rū clade, vbi primum apparuit rē fraude trahi, q̄q;
adhuc de pace ageretur, ne sedendo rempublicam
perderet, ad prima veris signa ex Chio profectus in
Lesbum transfuit, ex Lesbo in Lemnū & Scyrum
Hic quia pestis in hybernīs contracta aliquāto atro
cius incubuit, vt hermes socij q; nauales passim ex
pirarent turmarūq; clamoribus, amariq; crimina
tionibus Vener? dux deterritus, classem vehemēter
affectā Venetias reduxit. Vulga? est inde morbus,
rotaq; vrbs pestilentia infecta, vt multo plures hic
paucis diebus q; foris vitā defuncti sint, quæ res fac
cit vt cūctatū ijs accedat, qui ad Hemanuelis frau
dē eā cladē referūt. Nā si aquarū haustu vis illa mor
bi orta esset, nō ad alios, vt arbitror, serpsisset lues il
la, sed corpora in q̄ vis veneni recepta esset tū picli
tari oportuisset. Sed vt cūctā res accipienda est, ciuitas
quod inter oēs cōuenit, post reditū classis, inumeris
est funerib; deformata. Qua recētī clade tāta orta est
Vitali inuidia, vt cōcione egressus, quia se purgare
volētī ab oibus obireperēt, interfectus sit. Perit
Vitalis anno sui principatus decimo septimo. Decē
uirī post eā cede creati nouū ducē legerunt, quidam
autores sunt Decemviris creatos, vt parricidium il
lud vindicarent. Alij quadraginta fuisse aiunt, qui
ad nouū principē eligēdū tū primū constituti sint.
Inclinabat omnīū suffragia in Aureū cognomēto
Mastropetrū. Cæterū eius admonitu Sebastianus
Cianus vir sapiens atq; admodum diues, q̄ ea tēpo
rū nouitate, ob aplī patri moniū, multo vtilior rei
publicæ futurus videbat; prerogatiua illa suffragio
rū antiqua dux declarat? est. Inter initia principa
tus huius geminæ Colūnæ sunt ante forum consti
tuta, crassitudine & pccitate vifendæ. Hemanuel
interea, non semper ingenitæ perfidiæ studerē,
postea q; fama comperit Venetiam ciuitatem graui
pestilentia affectam, Henrico Dādulo vni ex legat
tis, quos Vitalis princeps Græcia decedēs ad eū mis
erat, p̄ speciē colloquiū in secretū abducto æneam
tabulam obiecit, vt igni admorā, cuius aspectū
propemodū luce priuatus est, satis constat iam inde
semper hebetū visu fuisse. Hæc perfidia quæ degene
rē in tāto principe arguit animū, facit vt credam ve
rū esse, quod qdā ex ijs, quos sequimur, literis tradi
dere, humilī loco Hemanuelē natū, Tryphonemq;
vocatū a pueris, qui primoribus ciuitatis muliebrī
cōsilio interfecit, sit imperium adeptus: fuerat hæc
Alexij principis vxor, cuius Trypho cōsuetudine
tenebatur, quod accidit vt post vñū interitū nobilitū
cæde adultero imperium intruxerit. Sed Hemanue
lis in Venetos odiū, quod nemo externorū scripsit,
ex alia causa ortū videri pot, q̄ q; arma in Guiliel
mū Siciliæ regē cape noluisse, incidit forte Græc?
imperator in fatidicū carnē, quo significabatur for
re qnq; vt ex Adriaco sinu venirent qui Bizantiū ca
perēt, preerea reliqua, quæ oia quō obfcuris verbis
inuolucris operata iacerent, coniecturis tamen di
uinationūq; peritis rei interpretandæ admotis con
stitit inter omnes eos Venetos esse Adriaci maris
accollas, quod ipse per se cōiectado eo venerat vt
sine alterius interpretatione Venetos esse arbitrare
tur, de quibus carmen loquebat. Cæterū veritus ne
fatale tempus inflaret vt Venetis armis Bizantium
occuparet, insidijs, quādo aperta vi non dabatur,
Venerum nomen per hæc quæ diximus perdere co

natus est. Cæterum nō contentus q̄ occulta vi, va
riacq; fraude, ad id tempus, cum vna ciuitate est alio
qui opulentissima, cesserat, sibi Anconitanos &
Ariminenses adiunxit ad Venetos ex proximo in
sectandos, ac tum demum quidam aiunt, Guiscar
dum archipiratam quia mare Venetis infestaret cū
quinq; nauibus captum suspensio necatum. Vene
ri Hemanuelis perfidiam petēti, cum Federico im
peratore, vt apud quosdam scripsum reperio, pacē
iunxerunt. Et cum Guilielmo in viginti annos fœ
dus est percussum. Erantq; in hoc statu res Venetæ
Federicus interea, vbi Alexandrū a Romanis reuo
catum audiuit, in Italiam reuersus, blande ciuitate
res allocutus, pacate in Bononiensem agrum descē
dit, parte vna copiarum in Hetruriam missa, vt præ
sidio Guidoni esset, qui se Lucæ tenebat, is tūcerat
Antipontifex. Ipse Anconem profectus, eam vrbe
obsidione fatigat, per Italię regulos vrbi finitimos
oia Alexandro reddidit infecta. Interea circūpadang
ciuitates Mediolanū summa ope instaurant fœdus
& societatem Mediolanensem fecerat, estq; vrbs
ipsa multo operosius munita q̄ ante exciditū fuisse.
Moritur per id tempus Guilielmus Siciliæ rex
regno per man? tradito Guilielmo filio. Hemanuel
legatos Romam misit, qui suo nomine arma, ad Fe
dericum Italia depellendum, pollicerentur, & oriē
talis Ecclesiæ obsequium, vt in cunctis Romano
pareret pontifici, modo pontifex & Romani ita eue
niri velent, vt occiduum imperium iterum oriens
tali iungeretur, vt usq; monarchiæ forma qualis
ab initio fuerat, in integrum restitueretur. Erat cer
te magnum & difficile quod petebatur. At mihi vi
deur Hemanuel non tam spe impetrandæ rei hæc
mouisset, q̄ q; Anconitanos, quos in fidem receperat,
a Federico oppugnari grauer ferebat, ac simul
querere, qua vi, qua ve arte, hostem infestissimum
ex illorum ceruicibus depelleret. Sed quocunq; cō
silio res tanta mota est, crexit Alexander animum
ad Hemanuelis postulata, misitq; legatos Bizan
tium, qui hæc quæ ex Græcia afferbantur coram
cognoscerent. Per quod tēpus Romam inuito pon
tifice, Albanos & Tusculanos bello persecuti sunt,
quia tributa pendere recusassent, quæ illi auare ni
mis sibi imperari quererent. Obtrinebat Tuscu
lum Rayno comes, quem Innocentius secundus, &
Lotharius imperator Apulicæ præfecerant, is ex
pulia a Rogerio deiectus Tusculū regebat, Germa
niscq; circa Nepete & Sutrium sedentibus subsidio
acceritus, in Romanos qui vt diximus in armis
erant, impetum fecit, suos ac disunctos tanta cæde
afflixit, vt cum Cannensi illa peruetusta ac memo
ratissima collata, vel ob id calamitosior fuerit æsti
manda, quia post hanc Tusculanam, nunq; ampli?
Romana ciuitas extulit caput. Germani eiusmodi
victoriam adepti vrbe tumultuose adequant,
& Federicus ex Ancone Romā aduolat, confeditq;
primo in Nerontianis pratis, inde in Vaticanam partē
receptus omnia terroribus complet. Pontifex ex La
terano in Fragipancas ædes transiit, quæ ad Pala
tium erant, vt apud principem ciuitatis familiam
tutior esset, perseuerauitq; Alexander Romæ esse,
est nauis & pecunia a Guilielmo Siciliæ regē mis
sa affuit illi a principio, vt quum vellet sibi fuga sa
lutem quereret. Petere interea Federic? vt ciues duo
rum pontificum causam cognoscerent, polliceriq;
pacem cum restitutione eorum quæ ecclesiæ ademis
set modo pontificum altero sublato vnus legitime
federet. Alexander, quia populus ad eas conditiōes
erexerat animū, apparebatq; ita futurū vt in Federi
ci gratiam ciuitatis fauor in Guidonē inclinaret, no
tū

Mediola
nū instau
ratur.

Fœda Ro
ma. cla
des.

Alexan
driā Ci
salpina
Gallia cō
ditur.
Albæ ce
uasio.

Henrici
Angli
purgatio

Audijus
eclesiæ
quæstus
i Anglia.

tu ex vrbe pfect? est, ad mareq; secūdo Tyberi de
uect? p̄ter Circeū & Caietā, Beneuentū petiit. Federi
cū pestilentia, qua exercitus laborare coeperat, vrbe
exegit. Cæterū in Cisalpinā Gallia reuersus, coniu
ratas vrbes bello adorit. Sed id bellū tū ostensum
est, territus em tot valdissimarū vrbiū opib; belli
coq; apparatu, in Germania cū exercitu abiit, hosti
bus ad alpes vsq; abeuntē incessentib;. Post Federi
ci digressum, sociæ ciuitates vrbes condiderūt Te
narō stuuio impostā, quā ab Alexandro pontifice
in Federici inuidiā Alexandriā dixerat, intra annū fol
sa, aggere, valloq; munita est, quindecim milia co
lonorū eo deducta. Cōtra Romani per id tēpus, Al
bā, vnde vrbs conditores fuere, solo æquarūt. He
manuel eodē tempore recētī legatōe cū pontifice &
Romanis egit de monarchia restituenda, maiora q̄
vnq; antea pollicitus, sed pontifex omnia postre
mo tenuit, diffusus credo Hemanuelis ingenio. Inte
rim Guido Cremēsis, in Vaticano ad Apostoli Ba
silicā q̄ Federici p̄sidio tenebatur, diē obiit, cui Ioā
nes Sirmiensis abbas furi olim comper? , successit.
Quo tēpore Rayno, qui Tusculū tenebat, Romanę
ciuitatis iustū in se odiū timens, Germanis ea con
ditiōe id oppidū tradidit, vt ipse Phaliscum mon
tē obtineret. Sed Antipontifex eodē die quo eo vene
rat, est Tusculo eiectus, & Rayno a Phaliscis exelus
sus. Tusculani veriti ne aliqua vi cogerēt Rayno
nō recipere, Alexandro pontifici vrbe traderūt, vbi
legatos Herici Anglię regis audiuit, cædē Thomę
Cātariensis Antistitis multæ sanctitatis viri, purgā
tes, quæ Hericus fuerat reuersus infamia. Missiq;
sunt duo Antistites supremi ordinis in Angliam.
(Fuit hæc olim Britannia) vt p̄ntes rē cognosce
rent, quib; in autores cædis acquirētibus, rex Iber
nico bello omisso libens affuit. Calumnia in hunc
modū discussa est. Rex iureiurādo se purgauit, pol
licitusq; esse se ob eā rē pccitū adurū, q̄ viuētē
hominē in nullo honore habuisset, vnde nefariæ
illius cædis causa orta videri potuisset, in iunctum
pccitentia loco vt ducentos milites Hierosolymā
mitteret ad xer christianā tuēdā, ipse intra triennū
cū q̄ valdissimo pollet exercitu Turcis & Saracēis
bellū inferret, libertatē ecclesiæ toto suo regno resti
tuere, q̄ omnia rex se p̄staturū iureiurādo affirmas
uit & quod omnīū maximū fuit, passus est ita decla
rare, vt ipse & filius ita Angliæ regnū obtinerent,
vt nemo post illorū mortē pccitē nomē serre intelli
geretur, nisi quē Romanus pontifex probasset. Sed
dū hæc circa Henricū procul Italia aguntur, Alexā
der interea ex Beneuento Romā reuersus, ea condit
ione petiit a populo in vrbe reciperetur, vt tantū
rē sacrā curaret. Cæterū quū id quoc; negaretur, Si
gniam concessit, hic pccenti Antistites ab Henrico
reuersi, qui in Angliā adit esset ordine exponunt.
Adiiciūt hic multa & magna rerū miracula, quæ ex
confesso circa Thomę sepulchrū facta dicerentur
post illorū mortem. Quibus Alexander permotus
sanctorū numero solenni cerimonia ascripsit. Fuit
hic ann? quo hæc gesta sunt, humanæ salutis vnde
cies centesimus atq; octogessim? vt quidā colligūt.
Magna inde discordia orta est inter Henricū, & Vira
niū filiū, ex qua tam magnum q̄ nefariū bellū exar
sit, quod ægre intra biennū refedit. Per quod temp?
Federicus Italiā per Cinisfū mōtē terricē inuasit.
Alexandriā quatuor mēssibus multa ope oppugnata
capere non potuit, soluta obsidione Ticinum pe
tiit, pactus prius cum ducibus federatarū vrbiū
inducias, qui in aperto castra fecerant, inde pacis cu
pidus ad singulas ciuitates legatos misit, qui cū his
de imperio recipiēdo agerēt. Placuit nihil fieri, nisi

ex Alexandri sententiā, itaq; interim ciuitatibus ipsi
superfuit fiducia, vt Cremonensū cōsules, quia tar
dius copias eduxissent, propriarū ædiū demolitiōe
multati sint, quando cunctatione illa Ticinensibus
gratificari viderent, erantq; heri rē ista? in Italia. Al
mericus Hierosolymæ rex, quū ob bellū in Aegy
ptō cōflatū, Carras lōga obsidione fatigasset, pccitē
q; non procul ab eo, vt rā vrbe potiretur, pecunia,
quæ sibi debebatur ob Alexandriā tyrānide libera
tā, recepra bello abstinuit. Scio plures esse, qui Cay
rū ab Americo oppugnata arbirent, appellatq; lo
corū errore decepti Carras, quū verius Mēphis dici
possit, vt alio est loco significatū. Almericus ex ea
obsidione rediēs Alcalonē aliquādiu oppugnauit,
sed inde infecta re, nā vrbs capi nō potuit, Hieroso
lymā cū exercitu reuersus nō multū superfuit, a quo
Balduinus filius, qui sextus rex fuit in Syria, regni
adminiſtrationē accepit. In Italia Federicus nouis
ex Germania copijs auct?, pacē quā nuper pene sup
plex perierat aspernatus, cederat ciuitatibus, vt
siquādo alias ferociter imminēbat, quapropter Me
diolanēses Ticinensem agrū Comēsensē hostiliter
populati sunt. Interea Alexander aliquid partibus
gratificaturus, Alexandriæ nouæ vrbi Anstite de
dit. Federici copias per, salū Clomullusq; Comum
petierūt, quod vbi sociarū ciuitatū duces exploratū
habuerat, ad Coraciū vicū Comēs vna, in hostē pro
gressi, cruentū ibi præliū cōmiserat. Erant cū Medio
lanensibus Brixianorū Veronensū & aliarū sociarū
vrbiū appendices, exercitus ingens, ac pene inuict?
cruenta itaq; pugna ibi loci edira, multiq; Germani
nominis morte ex prælio oppetiuerat, sed multo plu
res Ticinensū & Comēsū, qui a Federico in acie fe
rerunt, Ex Aquiliferis vnus interfect? & Aquila ca
pta est, Federicus cuius pugna in signis fuit, consola
to equo ad terrā deiect?, pro mortuo habitus est, &
deoq; eius mors credita, vt vxor quæ Comitū forte
erat, mutata veste virum luxerit, corpusq; a Medio
lanensibus & socij per oratores petierit, sed quāto
deinceps diē pri? Ticinī Imperatorio habitu cōspe
ctus est, q̄ viuere sit creditus. Et Federicus tā infelic
ter ad Coraciū dmicauit. Multi per suasum habue
re tā tristi euitū ab eo pugnatū, quia Romanā hosti
liter infectare et ceteram, pleriq; etiā vrbiū Antis
tites pccitentia adducti aperte testari sunt, fore vt
breui a Federico deficeret, nisi daret operā, vt cum
Alexandro pontifice rediret in gratiā. Missi sunt pro
inde legati ad eum, qui tū Ananias erat, estq; cū his
de pace actū, atq; ita cōparatū, vt Alexander Bonon
niam iret, Federicus Murinā pcederet. Tū demū for
re, vt ex p̄pinoquo facile in colloquiū veniret. Co
gor hic quod in Venetis rebus feci, id quod sentio
p̄fatione testari, nūq; in re aliqua tā memorabili
tātū tenebrarū esse vnū in locū congestū, scriptorū
vel negligētia vel incitiā quātū in hæc q̄ de Fede
rici & Alexandri p̄ticipis recōcillatione sunt litera
rū monumentis prodita, vt fateri oporteat in tanta
scriptorū discrepātia, aut hos a fide, aut illos ma
gnopere laborare. Externi fere oēs, ex cōdicto hinc
Alexandri, inde Federici Venetias venisse aiunt,
vbi de pace fit actū. Veneti animes & vōs domest
ci scriptores, & ex externis vnus Obbo Rauennas,
ignoto habitu Alexandri Venetias delatum memo
rat, lauisseq; hic aliq; dū, donec agni? a principe &
paribus in magno sit honore habitus. Cæterū a Fe
derico repetitū, nec redditū materia illi p̄buisse Ter
ra & mari fauēdi in Venetos, vidēdo; Othone eius
filio nauali pugna, ac Venetias perdueto, de pace a
gitari coepit, quæ nō multo post ex pontificis & Ve
necorū sententiā secuta sit. Scio ego in nulla re maio
II rem

Coraciua
pugna.

Scriptorū
discrepā
tia.

rem obtrektoribus materia esse p̄bitā nostrę fidei in famā dā, q̄ q̄ in Venetis reb⁹, quū hīc a me loc⁹ tractaret, visus sum Venetos annales externis scrip̄torib⁹ antep̄dere. Sed vtrū inuidia nō semp̄ ceca esset, cui si qd̄ equū est, qd̄ probabile mōstrari q̄at, tam nihil sit tā facile q̄ vanā illorum calumniam discutere, nam vt alia amittant, dicant rogo ac boni consulant, vtrū a cōmuni sensu magis distet, q̄ fera lupa sua sponte nutriuerit infantes, q̄ Chloelia virgo Tyberim tranauerit, an q̄is populus qui mari plurimum posset, qui Pipinū regem, regisq̄ filium, qui Rogerium Siciliae & ipsū regem, qui Guiscardum Rogerio fortiozem, nauali p̄lio viciisset, qui numerosam Saracenoꝝ classem in ora Syriae deleuisset, vicerit & Federici filium, victum Venetias perduxerit. Sed Liui⁹ dicit aliquis Romanos esse annales fecutus, qui id scriptū habuere, in se nūc ille fuis historis hęc, qui a se recipere non potuit, aut certe non debuit, ne fide vno alterove loco āna libus abrogata, in ceteris abrogari videretur. Recte quidem, sed si Liuius licuit meras, vt ita dixerim, fabulas sequi, quia Romani id annales habuerunt, cur nō mihi quæ & Veneti, quum res Venetas scriberem, & in his p̄sertim, quæ tam vero similia sunt vt nihil possit esse simili⁹? At externi scriptores nihil eius rei meminerunt. Non tradunt hęc illi fateor, at num propterea negant? Quid q̄ totum rei schema ducentesimo abhinc anno Veneta ciuitas in comitio figurandum curauit, vt pulcherrimæ victorię monumentum extraret ad posteros. Nam ne ipsi quidem Veneti, qui inter ceteros mortales spectatę fidei & fuerunt semper, & videri voluerūt, aut essent tā impudens mēdicam in publico proponere, si aliter per suum habuissent q̄q̄, ne ita quidem astruam Romani pontifices, Federiciq̄ successores passi essent inolerere, ne duorum principū Christiani nominis fama eiusmodi ludibrio sugillaretur. Sed hęc non eo tendunt, vt pro cōfesso habeā, quod a multis varię traditur (neq̄ fidem meā in his obstringo) sed an locum p̄terire debuerim, p̄sertim quum res Venetę scriberentur, quę quia in ea tempora inciderunt, quibus latinę literę ex omni fere memoria interciderant, defuit ob id omnis scriptorum copia. Verū dānant inuidi factū, quod si a me esset p̄termisissimū, multo audaci⁹ carperent, vel quia neq̄ honorum exemplo fieri contigisset, vel q̄ p̄iudicio quodam fidem annalibus, quos sequebar, abrogassem. Sum itaq̄ tunc testat⁹, & nunc plane testor, externos scriptores omnino diuersa a domesticis tradere in his quæ ad Alexandri & Federici reconciliationem attinent, & ob eā rem, quid illi, quid nostri dicant, instituta breuitate breuius referam, non mea sed illorum fide, quibus hęc prodere curę fuit, interposita, integrum sit omnibus vtrum malint credere. Blōdus & alij quos ille secutus est, ita rem dixerunt, vt inter principes comparatum dicant, vt pontifex Bononiam iret, Federicus Mutinam, inde diem & locum obseruarent, vbi inter se de ratione pacis loquerentur. Mox hęc subsunt, Pontifex Garganum petens, cum duodecim Guilielmi tremibus Venetias nauigauit, quæ inconstancia est hęc, q̄ ex vrbe Bononiā periturus Garganum petierit, aut cur tredecim trimes nūc parant huius, cui vna aut altera ad summū parari a Sicilia regibus, amicitia ciuitatibus consueuerit, quos in Galliam, aut alio iret? Sex Antistites supremi ordinis retrēstri itinere sunt Bononiam missi, vt illi aiunt. Federicus Mutinam proecessit, ad quem Terdonenses Cremonensesq̄, relictiis focis, & ecesserūt. Mutata inde loci ratione, quia Bononia

Att. de in uida.

Att. Apo logiam.

Scriptor: incōstan tia.

suspecta visa est, conuentus Ferrariam indicitur, quo pontifex profectus mutato iterum consilio Federicum Venetias traxit, vbi pax confecta est his conditionibus, quibus Alexander ab initio optauerat, est & Guilielmo Sicilia regē, & focis ciuitatib⁹, quæ erant quindecim numero, pax in sex annos data. Federicus pro foribus Marciani templi se ad pedes pontificis demisit, inde ad aram maximam processit, sese complexi, manum & oscula iunxerunt, ac duo principes Christiani nominis, per hęc pacificati, diuersa loca petere, Federicus Rauennam concessit, Alexander cum Guilielmi tremibus, & quatuor Venetis, Sipontū tenuit, vnde per Troiam & Beneuentum Ananiam petiit. Hęc illi. Venetianales & Obbo Rauennas, Alexandrum varijs casibus factatum, a Romanis demum petiisse aiunt, vt omnium rerum humanarum administratione ciuib⁹ permissa, liceret sibi Romę turo esse, id quum tenere nequiuisset, ceteraq̄ Italia, ob capitale Federici odium, crudelē eius edictū, foret vbiq̄ suspecta, dicereturq̄ Guilielmi fides, vel metu, vel infōstantialabare, omni spe tuendę dignitatis abiecta, per Apuliam ad Garganum venisse, inde liburnica nauī, vt Obbo scribit, laderā delatum, mox ignoto habitu ex Delmatia Venetias nauigasse. Hic quia parum Venetorum in finem exploratū haberet (pacate enim cum Federico agebant) ad ædem publicę Charitatis, humili habitu, tã diu latuisset, quoad palam sit factum quis esset. Tum vero agnitum a Ciano principe, multaq̄ officiorum frequentia in publicum educum, & in Oliuolensi collocatum, Misit Federicus qui eum a Venetis vno nomine dep̄scerent, hi quoniam eiusmodi postulara ne glexissent, terra & mari sunt bello petiti, occupauitq̄ primas belli partes Otho qui omnium opinio celerius, cum quinq̄ & septuaginta tremibus Adriæ in sinuatus, cum Ciano principe in lapidum bellum. ora circa Salborum promontorium p̄lio cōstitit. Hic victor Venetus, duabus tremibus in alto dep̄ssis, octo & quadraginta captis, & in his regia nauī cū Othone, qui Venetias perducit, magnū sibi & patrię decus peperit. Inde Otho sub fide ad patrē dimissus, autor fuit cōponēde pacis. Cetera similia hīs q̄ externi prodiderūt, p̄ter q̄ Federicus & Ciano princeps cū Alexandro Romā profecti a nostris dicūt, quo tpe aliquot sit insignibus instructa ducaria maiestas, p̄tūficis munere, qualia visuntur hodie circa principē, quū in publicū p̄cedit, Tubæ Argenteę, Aurea Vmbella, Sella aurea, Puluis aureus, versicoloria vexilla, sed horum quæ dā, quod satis constat, aliūde quæ sita, quæ omnia haud dubie agit ita rē gesta, vt in Venetis analib⁹ proditū est, ac p̄ter hos, Obbo Rauenas, externorū vñ, eadē mōriē prodidit. Quod quū ita sit, nō possum nō mirari q̄ Ciano ducis sepulchro tā insignis victorię nulla fiat mentio, nec apud externorū aliā quę Federici fili⁹ legatur. Otho noīe, sed in re, vñ xim⁹, multū variatū est, nec min⁹ in tpe: quid ēn ita colligit, vt ānus ille, quo hęc gesta sunt, septuagesimo septim⁹ fuerit hūanc salutis supra vñdecies ceterisimū. Alij sex annos huic numero adiciūt. Fuit Ciano⁹ quadragesim⁹ in ordine Venetorū principū tenuitq̄ annos octo rēpublicā, qdā septē scripsere. In huius principatū cōstitit, Aureę ædis, q̄ Marciana est, opulētissimū apparatū, de quo nō grauiter hoc loco dicere, nisi tota operis ratio longior esset a me sermōe in reb⁹ Venetis explicata, sed quæ res multo maioris sit sumptus q̄ factu scriptor vñ quari possit, absurdū sit credere tantū opus tā breui tempore consumari potuisse, quū satis constat Sufannę

Noradinus. Saladin⁹

Alexandri fuga.

Hemanuel imperator capitur a Turcis.

Ducis Veneti insigne.

Cianus.

Marciani templi ap̄paratus.

fannæ oratorium, quod in parte templi recentiore facie visitur, sex & triginta annorum spatio musea eo opere figuratū, duplici arriumph manu. Sed dū hęc in Italia fiunt, Noradinus Turcorū rex fatalem obiit diē, cui Saladin⁹ successit, oim eius gentis fortissimus, in Syria & Aegyptū suis opibus adiunxit Salerho Damasci regē & Cathedadino interfecit, quorū stipendiū meruit aliquādo. Sic enim scribit quidam. Alij vero Saladinū Saracenis aiunt fuisse filium, qui per manus regnum a patre acceperit. Saracōn, vt supra est demonstratū, ex Syria missus, vt Calipho auxilium ferret, victoria parata, Aegypti se regem constituit. Afflixisset idē breui res Christiani nominis in Syria, nisi Balduinus qui tum rex erat, illius conatibus fortiter resistisset, is tertio sui regni anno Saladinū copias fudit ad Afcalonem, alteroq̄ circa Tyberiadē p̄lio viginū hostium milia, in quibus Turci Saraceniq̄ fuerunt Saladino duce, patri successu profugauit. P̄fecerat interim Saladin⁹ Astæ, Armeniae & Cilicię, ex suis ductoribus quę dā, & cū eo mediocrem exercitū. Hemanuel Constatinopolitanus Saladinū absentia pro occasiōe ample xus, Cilicię cū exercitu ingressus, oim armis prouinciam subegit, inde Astā adortus, apud Cimeum fecit castra. Occurrit eo Agyptū cū decē milib⁹ hominū, q̄ vbi cū hoste castra cōtulit, per internuncios cum Hemanuele egit, vt vrbū quas cepisset, parte sibi retenta, quod reliquū esset sibi habēdum relinqueret, sed dūq̄ inter se iniret aduersus imp̄ h̄ simū Saladinum. Adiecerat enim animum barbarus ad regnū quod p̄sidio obtinebat hostiliter occupandum, sed siue Hemanuel nullam homini fidem habuerit, siue habuerit, & societate Turcorum neglexerit, nihil, quod satis constat, ab eo imperari potuit. Ille vbi se pro despiciato haberi sensit, in suas artes conuersus, nā militū numero multo erat inferior, simulat fugam, ablauscq̄ repente ex hostiū oculis, arētissimas locorū angustias infedit. Barbari postulata, & copiarum paucitas verē fugę speciē p̄buit. Temere itaq̄ Græcus imperator fugientū vestigia secut⁹, in infidias precipitatur, capiturq̄ cū oibus copijs, quę cædi profusecunt, caprus ea lege est ab hoste dimissus, vt oia q̄ in Cilicia bello ceperat, Turcis restitueret, & hęc per id tēpus sunt in Asia gesta. In Italia Alexandro ex Venetis Romam reuerso, Ioannes antipontifex in Albanę arcis laterbas sese intecit. Romani verum pontificem magna oim lætitia in vrbe æperum, prius tamen cū eo pacti vt Consulēs ad regimē vrbes crearent, q̄ iuramento tamen adigerentur de fide pontificibus & apostolicę sedi p̄stando. Alexander per hęc iā tertio restitutus, Lateranensē conuentu noui autor fuit decreti, ne ferrum, ligna, armave Turcis aut Saracenis importarentur. Hoc anno Hemanuel imperator vita decessit, Alexius filius adhuc puer ei successit, cui Philippus rex Gallię Agnetem filiam despondit. Suscepit pupilli curam cum imperij administratione Alexius quidā pueri pernecessarius, is quum nimis seuerē imperaret, Andronicus est ex ponto accessit, vir facinorosus imperator stirpe prognatus, hic vt quidam scribunt, ob incestum cum sorore perpetratū, extremū ab Hemanuele supplicium timens, ad Turcos in Asiam sese contulit, Alij autores sunt q̄ res nouas Bizantiū moliret. Hemanuelis iussu aliquid diu custoditū, inde quum iam meliore de se spem daret, ponticę orae ab eo p̄fectū. In Alexij igitur inuidiam reuocatus, dubium domesticis an Turcorum opibus fructus, Bizantiū reuersus, Alexiū turore interfecit, mox imperandi cupidus, Alexium adhuc pupillum clā interfecit

Lucij. iiii. pontifex.

Heraclij antistes.

vt quida scribit, Bizantiū accersunt, imperijq; sum
mā decernūt. Sunt qui scribant ad Andronicū quū
Bizantiū esset, accitū ire ad eū reculasse, & ob id prin
cipis iram veritū, in publicū repente processisse cis
uiumq; fidem ab eo implorata, atq; in eo tumultu
imperij Andronicū abrogatum, magnocq; omnium
consensu Isaco delatū. Andronicus siue in ordinē
redactus, siue victus p̄lio, nā vtrūq; traditur, rēter
rima est morte multatus, quā eo atrocior fuit quo
magis ignominioso. Enimvero altero lumine pri
uar? a sine impostis p̄ totā est vrbē circumuectus? p̄
postere sedēs a sine cauda manib? p̄ sepro alligat
ta, capite alliorū refē p̄cincto diadematis loco, pro
miscue viris mulieribusq; in p̄teruchētem multa
probra iacentibus, cōgerenubulq; in ei? facie lutū
& alia dictu fecidiora. Demum eo processit ira, vt pē
dens laqueo, vncis & harpagonibus a mulieribus
petitus, multaq; particulam corporis ex lanā au
deprete mandere s̄nt aufē, & Andronicus per hęc tū
arociter perijt q̄ antea imperauerat. Post cui? mor
tem Guilielmus cum Isaco pacē & amicitiam iun
xit, quem Lucius Pontifex Syriacē expeditionis du
cem designauerat, vt cū ijs copijs quæ ad id tempus
paratæ essent, quorūdieq; parabant, in Asiam ad res
Christiani nominis nendas transfirerent. Cæterū
dū nūcūq; ad Guilielmum eēt, Lucius Veronæ mori
tur, quadrennio q̄ sedere ceperat circūactō. Sub
Lucij exitum terra in Syria horrenda, vt siquando
alias, mota est. Antiochia Tripolis & Damasc? ma
gna ex parte ceciderūt, sed Catania in Sicilia mul
to cædius cōuulsa, quinq; & viginti milia hominū
ruinis oppressa, & mare circa insulā insolito æstu
innumeros mortales subito obuiat auctū. Italia p̄
digiosa grandire conuulsa est, iacuitq; sparsa in an
serini oui speciem. Vrbanus tertius Lucio successit,
quem statim honore inuito cura subijt sedandæ in
Syria discordiæ quæ Balduino morte continuo ex
stit. Enimvero eo defuncto Tuipolitan? comes q̄
tutor datuserat Balduino, Sibylla pueri matre &
Guidone ei? viro in hibetibus, utclāq; sibi in iun
ctā obire nō potuit. Nec puer diu superstes fuit, sed
octauo mense ab auunculi ineritu lato defunctus
est. Habua est eius mors tū diu in oculo, quoad Si
bylla p̄ oia iustā largitionē tenuit, vt conciliato sibi
principū laore Guido Lusitanus cui nupta erat,
rex declararetur. Tulit eiusmodi declarationem in
quo animo Raimundus, confestimq; in Guidonis
inuidiam cū Saladino inducias pacificatur, atq; ita
Tripolis, Tyberiadēs, totusq; Galilææ principatus
ab Hierosolymitano rege, vel potius a Christiano
nomine defecti. Tū Saladin? rat? venisse tēpus quo
rē Christianā dissidio cōuulsum vel modico cona
ru affligeret, ad Ptolemaidē fecit castra, vbi cū tem
plarijs breui postaciē conflixit. Fuit templariorum
res superior, sed victoria admodum cruenta, fortis
simo quoq; eius ordinis cū magistro sacre militiæ
ex p̄lio interfecto. Auxit exercitum Saladinus, res
perijt templarios, multo atrociorē q̄ antea bello.
Tum Raimundus repulans animum quātum rei Chri
stianæ periculū a Saladino impēderet, quū ne ipse
quidē multū illi crederet, cū Guidōe in gratiā redit,
simulq; inducias quas cū Saladino pepigerat vios
lenter abripit. Barbarus iraculentus Ptolemaide
omissa in Tyberiadem oēm bellū impetum vertit.
Eflagitare Christiani viri, atq; omnium maxime tem
plarij, vt in Saladinū iretur, nec Guido tor virosū
fortium consensu est pugnare ausus, iur itaq; in ho
stē, castra castris conferuntur, nec longior inde fuit
mora, biduo q̄ ad Tyberiadē ventū est, excōposito
vtrinq; est in aciem descensum, fuit id præliū Chri

Art. odij
ciuitatis
f. Andro
nicum.

Ingēs in
Syria ter
rē motus

Vrbanus
ij. ponti.

Christia
norū di
scordia.

stianis ducibus infelix, copiarū parte multo maxi
ma aut capta aut cęsa. Guido cū omnibus viris illu
stribus in hostium potestatem venit quorum mul
ti sunt securi percussī. Nec Saladinus sibi defuit in
tam insigni victoria, Acconē prope duxit. Chris
tiani qui in vrbe erant metu percussī continuo de
ditionem fecere, pacti vt cum singulis vestimentis
inde incolumes mitterentur. Pari celeritate Bery
thum, Bilibū & alia maritima loca victor occupat.
Ascalo quia validius munita esset, aliquor diebus
oppugnata est ac postremo hīs conditionibus dedi
ta, vt Saladinus Guidonem & nouum templariæ
militiæ magistrū proximo loco captos restitueret,
estq; id negocium a Saladino propteratum, quia in
dicio compertum habebat Conradū Montferaten
sem Tyrum peruenisse cum Græca classe ab Isaco
accepta, cuius sororem in matrimonio receperat.
Conflans ad id fama erat Guilielmus Siciliæ regē
haud multo post cū validiore ad huc classe in Syriā
uenturum. Turci diuersa parte auidio Saladinū suc
cessu, & ipsi ferociter Christianos adorti, Laodiceā
illis adimūt, Antiochenū agrū tumultuose irrum
punt, vbi illis repensā est clades a Saladino nuper
Christianis Tyberiadem illata. Saladinus Ascalo
ne recepta Hierosolymam magna vi adortus, non
prius destitit Christianos quī obfisione tenebant
tur, omnibus modis fatigare, q̄ assiduis terroribus
in opiaq; rerum omnium victi, ea conditione dedi
tionem fecerint, vt tātum liceret inde secum alpor
tare quantum quisq; suis ferre possit humeris, sic
Hierosolyma octauo & octogesimo anno q̄ a Go
thifredo & alijs Christianis ducibus fuerat recepta,
in impiorum manus recidit. Fuit ille canus huma
næ salutis sextus & octogessimus supra vndecies cē
tesimum. Christiani nominis viri qui ex Hieroso
lyma dedita cum Heraclo anstite dimissi sunt,
pars Tyrū, alijs Antiochiam, quidam Alexandriam
petiere. Multi mortales in vrbe remanentes Sala
dini permisso, ex Christiano ritu nihil mutatū, qui
in captæ vrbis incolau perseverarunt, fuere Asiati
ci, Syri, Armeni, Iacobij, Georgiani & Græci quo
rum progenies adhuc durat. Hierosolyma recepta,
continuo Saladinū iussit omnes campanas esse
turribus deposuit, tēpla prophanata, præter illud
quod Solomonis dicitur. Id vero priusq; subierit
rhofacea lauari iussit aqua. Ex Hierosolymis Sala
dinus Tyrum petijt, estq; inde infectare abire coa
ctus a Guilielmo multa vi repulsi, & hæc Syria.
Vrbanus pontifex Hierosolymæ amissæ tristi nun
cio affectus, sollicitus ad hæc de Antiochia, cui Sa
ladinus imminere dicebatur, comparandæ classis
gratia Venetijs petebat, quū & mœrore animi &
corporis lassitudine æger Ferrariæ decubuit, ibiq;
paucis diebus vita defunctus est, quem annū vnū
sedisset, & amplius denos menses. Gregorius qui a
primo eius nominis octauus fuit, a Bariona cente
simus, & octogessimus, Vrbano substituitur. Qui
confestim a sua creatione omnes Christiani nomi
nis principes literis & nuncijs hortatur, vt ad Hie
rosolymam bello recuperandam secum arma in
duant quæ expeditio vt celerius procederet, Pisas de
creto petir, vt p̄cinerent Pisanos & Genueses cō
posita, virumq; populum tēpestate illa maritimis
opibus pollentem, ad instruendam classem hortas
retur. Sed dum oprimus pontifex studio rem pro
perat, Pisis altero sui pontificatus mense moritur.
Clemens tertius qui illi successit, est inchoatum
negocium excipit, statim proposito edicto de bel
lo in Saladinū & oēm impiorū gentē cōparando.
Sed ille dū hac in Italia agitur, q̄ nq; & vīginti An
tiocheni

Saladini
successus
in Syria

Hieroso
lyma ca
pitā Sala
dino. Quādi
christia
ni Hiero
solyam
tenuere.

Gregori
vii. pon
tifex.

Clemens
ij. ponti

Antiocheni principatus vrbibus captis, ipsaq; Antio
chia vrbis antistite largitione corrupto, iam potius
erat. Parantur nihil fecius bellum Christiani
duces, Federicus imperator, Philippus Galliæ, &
Ricardus Angliæ reges, Otho Burgundici dux, &
cum his antistites clarissimi. Erant tunc Veneti Del
maticis, vt sepe alias, rebus occupati, & iam cæteris
vrbibus quæ ad Belam Pannoniæ regem defecerāt,
receptis Iaderā inmebant, quū Clemens ab
his publice petijt, vt & ipsi q̄ opulentissimam clas
sem pararent ad bellum, quod vt commodius fie
ret dedit enixē operam vt inter Venetos & Belam
in biennium induciæ fierent. Ornant itaq; Veneti
classē, instruunt & Pisani suam, qui Veneti iun
cti in Asiam abierunt. P̄cessit horum in eam terrā
accessus Transalpinorum ducum expeditionē, vt
Ptolemais que & ipsa iam hostibus cesserat, prius
cepta sit oppugnari q̄ Federicus Thracio Bolpho
ro copias traiecerit. Philippus rex cum Ricardo in
fero mari emenso Messanam in Sicilia tenuit. Hinc
digressus in grauem incidit tempestatem, qua iacta
na in Cyprum insulā delatus est, eam Gallus late
populatus est, quia ab insulanis portu excluderē.
Frisones interea, Dauī, & Flandrenses cū quinque
ginta tremeiū classe per Gaditanū fretum ingressi,
vt credere par est, nam interno mari fuisse eorū clas
sem instruatū vix crediderim. Hi cursu Africā
petiere, egressiq; in litus, multis eam terrā cladibus
afflicti, Siliā vrbe ex ea gente captam diripiūt.
Bela inquit Platina, Polonia rex pacē Pannoni
dedit, ne pium bellum impediret. Sed Bela Panno
niæ rex fuit v? Veneti produunt annales, cū Veneti
copiæ in Antiochenum agrum delatæ, partim mor
bo perierunt partim fuga dissipatæ sunt. Circūfede
batur adhuc Ptolemais a Christianis ducibus, Cle
mens pontifex veritus ne Italico motu Galli duces
qui in Syria erant, bello discederet, q̄ ne pontifici
quidem ea rescurreret, non modo alijs, a Tancre
do armis infectando destitit, conuerfus itaq; ad res
ecclesiæ ornandas, Laurentinæ ædis extra muros ædi
ficauit arium, Lateranensem basilicam vermiciu
lato & mustuo opere excoluit, fuitq; hoc illi vlti
mum humanorū operum, ipse anno tertio quā se
dere ceperat fato decessit. Per id tempus Humilia
torum ordo in Germania oritur, exordium rei tri
ste, sed læti successus multi mortales aut bello capti,
aut quia fides eorum suspecta esset, fuerant ex Cisa
lina Gallia in Germaniam traducti Federici impe
ratoris scuitia, nec enim semel ea terra Barbarū
ductu est Sueuis armis conuulsa, hi longiorem mo
ram petijt, aliquādo albis vestibus amicti viri fœ
minæq; humiliter ad Federicū pedes prostrati iacue
re veniam implorantes. Horū lachrymis vestitūq;
motus imperator, potestate fecit omnibus i patriā
abeundi, qui postliminio reuerti sunt, vtoro, vt cre
dere par est in eo habitū peruerasse dicuntur, lani
ficio & orationibus dediti. Inde vt fit res a modico
principio orta adeo creuit vt rē pie inchoatā auctā
q̄ insigniter, Romani p̄tici fices pleriq; numero suo
assensu probarint, augustinorūq; fecerint sanctorū
indultis. Benedicti dogma in pluribus secuti Hu
miliatorum nomen ex eo, vt arbitror, tulere, q̄ ad
Federici pedes quandoq; humiliter prostrati iacui
sent. In Clementis demortui locum Celestinus sus
fectus est, eius appellatiōnis tertius, Ferebar nouus
pontifex iniquo animo Tancredum Siciliæ regno
potiri, Constantiam itaq; Rogerio natam, qui rex
fuit Sicilia, in sacris agentem, occulte in prophanū
adductam (erat enim iam matura viro) religione festina
solutam, Henrico Federici qui in Armenia perijt, fi
ctum.

Christia
norū ap
parat? in
Turcos.

Christia
norū fas
mes.

Att. Sala
dini artē.

Federici
cui Barbarū
cognomē fuit, quicq;
primus ex Sue
barbarus
cuius
copiæ in Antio
chenum agrum
delatæ, partim
morbo perierunt
partim fuga dis
sipa

Humilia
torū ori
go.

Celesti
nus. II I.
potiri, Constan
tiam itaq; Roger
io natam, qui rex
fuit Sicilia, in
sacris agentem,
occulte in pro
phanū adductam
(erat enim iam
matura viro) re
ligione festina
solutam, Henrico
Federici qui in
Armenia perijt,
fi

lio matrimonio locat, Siciliamque iuveni cum Calabria & Apulia tribuit, ea conditione ut tributum pendere apostolicę sedis, atque ita Romam ecclesię iura in his terris inoffensa manerent. Erat Henricus post patris interitum rex declaratus, quę Cęlestinus ut maior accederet autoritas imperatoris appellatio ne insigniuit. Henricus Tusculum pontifici restituit, ille refutatus Ro. Po. tradidit, sed parum prudenter. Enimvero Romani foedissima ob clade, & ad recordationem terribilissimam circa Tusculum & pro Tusculo acceptam, insigniter Tusculanos odisse, quę res fecit, ut oppidum sibi traditum cęlestim diruerint, ac tamen sententia, ut vix tam celebris nuper loci extaret vestigia. Saxa inde Romę translatam & in Capitolino cliuo ex his quędam disposita. Obsedit Henricus non nihil Neapolim, verum orta in castris pestilentia cito to exercitum in Germaniam reuertitur. Prolemais siue Accon iam biduo obfessa, eadem ea conditione deserta est, ut Barbari qui in presidio fuerant, singulis vestimentis incolumes dimitterentur. Sed quę dominica crux non reperitur, Ricardus qui eos deduxit, crudeliter trucidauit, qui a Philippo educendi erant, sunt cum Christianis comitari. Saladinus Prolemaidem amissa, quęcumque vrbes visę sunt fitu & opere minus idoneę ad resistendū, moenibus nudauit, & in his Porphyriam, Cęsarę, Alcalonę, & Gazam. Ricardus contra Ioppę instaurauit, priorumque coloniam fecit. Et iam Saladinus de Hierosolyma Christianis relinquenda consilia agitabat, ut quędam loca longo bello defungeretur. Ceterum audita Philippus & Ricardi discordia, in ea retinenda perseverauit. Duorum regum disceptatio ex principatu emulatione est orta, quę res nobilissimas sępe victorias deforauit, fuitque magnarum cladum causa tunc ducibus his exercitiis. Hoc credo vidit Homericus ille Vlysses, qui vnum in bello regem, vnum sibi optat ducem dari. Principatus itaque cupiditate uterque alteri fuit impedimento in re bellica administranda. Ceterum Philippo Syria decedente, Ricardus maiore quidem animo contra bellum gessit, nec multo post priusve quam Philippus provincia decedit, duo sicarij Conradum in publico interfecerunt, quę ex fuga retracti, exquisitissimisque cruciatibus affecti, confessi sunt coniuurasse in eadem omnium Christiani nominis. Isabel post Conradum eadem Henrico nupsit Campanię comiti, quibus nuptijs Tyrus est ille adeptus. Ricardus rex Guidonem Lusitanum comitem appellando, multaque pollicendo eo pellexit, ut sibi Hierosolymitani regni iura permisisset, quo contigit ut Anglię reges in hunc diem regis eius vrbs appellatio nem vsurpent, id regis eius gętis diplomata edicta que demonstrat. Auctus his Ricardus Hierosolymam oppugnare constituit, agebatque eo exercitiis, quum Saladinus extremum agmen adortus, haud mediocriter portunitate allectus. Interim Christianorum copie supra modum diminutę sunt, alijs alio dilabentibus. Pisani quia eo triennio quo in Syria fuerant, tanta cum Venetis emulatione certauerat, ut res in mutuum odium grauę exierit inimicitias, vel quia Rhodiacam ignominiam vlcisci voluerunt, quę Italia reppererit in Adriam flexere, Polacę subita vi captę re-

Tusculum diruit a Romanis, Prolemais recipi.

Discordia ducum calamitosa.

Anglię reges Hierosolymę reges

tinere conati sunt, atque ibi loci hęmare. Veneti namque & ipsi quoque ex Syria redierunt. Pisanoꝝ iniuria accessit, confestim eo occurrit, vrbesque armis receptę Hieruscas naues ad presidium relictas cõcremarunt maior enim pars classis aberat, ut presidio esset aliquid quor suorum nauibus, quę mercibus honuisset, ex politica negociatione redibant. Venetus Polę quę parte mari adiacet, moenibus nudat, non tamen in ciuium inuidiam, quę ne Pisani amplius eam occuparent stationis causa illic habendę, inde Veneti ut Pisanos aliquid quę maiore clade afficerent, Meronem profecti, ex tructę classi cum negociatoris nauibus Peloponnesi oram legenti ex aduerso occurrunt, fit pugna, sed breuitis, nam presidij Pisanoꝝ fugatis, duę mercatorię captę sunt. Exarsissent hinc inde odia multo latius, effectę toto mari aperte bellatum, nisi Cęlestini autoritas intercessisset, pacatę eius arbitrio res essent. Aureus dux spore le dignitate abdicauit, monasticam vitam secutus, in cuius locum Henricus Dandulus suffectus est. Hoc principem, ut quidam scribunt, hęc circa Histriam & Peloponnesum gesta sunt, quę proxime de Pisanoꝝ moru memoramus. Sequenti anno quę iam veniunt tempus appetere Ricardus Hierosolymam repetiturus studio bellum comparat, nunciatur interea Philippum Gallorum regem eo consilio res Normanicas hostiliter infestare, ut ad Angliam inuadendā sibi viā aperiret, quę adeptus loani eius fratris regendā traderet. Ricardus veritatem ne dū procul domo, p̄ repu. Christiana bella ret, proprii regni iacturā domi faceret, cum Saladinus his conditionibus bellum cõposuit, ut pręter Prolemaidem Tyrus enim & alia quędam loca minus illustria iam antea a Christianis tenebatur, cetera eotriennio capta restitueret, Saladinus ab Christianorum rebus omnem vim abstineret. In Europam inde reuertitur Anglius rex, nec ita multo post bello capto magno auri pondere est a suis redēptus. Gessit inde cum Philippo grauissimum bellum, speque acie duo reges cõflicere, Cęlestino pontifice reclamante detestantęque id bellum ceu Christianę rei calamitosum, per quod Syria hostibus proderetur. Saladinus enim vita defuncto, quippe qui per id tempus defecerat, nulli dubium fuit quin minimo conatu res Christiana in ea terra in integrum restitui poterit. Ferunt quādo eo venimus ut de Saladinu interitu mentio fieret, in funere interiorum eius tunicam lacę trunco suspensam, in modum trophęi prelatam, precone clamante, Saladinus Asię dominator ex tanto regno tātisque opibus nihil secum pręter hoc vnum defert, spectaculū tanto rege dignum, cui nil aliud ad summā laudē defuit pręter Christi fidē. Cęlestinus quia Saladinu extincto magnā spem preceperat Hierosolymę recuperandę, Henricu ad Asiaticū bellum hortatur, iam enim ex Tancredi morte tras citaque Farum fuerat regno potius, id negociū quia imperator obire nō potuit, aut potius noluit, Maguntinum antistitem & Saxonię ducē cū exercitu misit in Syriam. Profectus est ad id bellum & Philippus Gallię rex, nisi Saraceni per id tempus Hispaniam vterioꝝ ex Mauritania inuasissent, regeque eius terrę capto Bethicam subegissent, nunc Granata est, tenuerunt iam inde terrā ipsam Saraceni vsque ad hanc ætatem. Ferdinandus rex Hispanię his paucis annis impieratem genis inde sustulit, quod suo sit postea loco dicendum. Ceterum quia Saraceni presentis victoria ferociore facti haud quierunt viderantur, necessitatem Philippo imposuerunt in Europa remanēdi. Germani qui ab Henrico missi sunt, Berythum muniuere ab hostibus destitutum, & Ioppenses

Venetoꝝ riu & Pisanoꝝ simulatas

Saladini interit.

Granate amissio.

Ioppenses leuarunt obfisione, erantque & Hierosolymam bello peturi, quum Cęlestini mors est in Syriam nunciata. Obijt Cęlestinus anno sexto sui pontificatus, vir insigni pietate, & cui vna præceteris cura semper hæsit animo, ut Hierosolymam ex impiorum manibus extorqueret. Huius opera fuerunt, pontificę gades in Laterano, & in Ioannis Zacharię templo quod ibi loci est, æneę fores, & ad Apostoli basilicam in Vaticano pontificia domus, magnę, ut tū res erant, apparatu. dedit & Verulonenę si ecclesię antistitem. Innocentius tertius Cęlestino successit, qui continuo honore inuito eo animū intēdit ne Asiaticum bellū interpollaretur, nā Henrico mortuo, qui per id tempus quod Cęlestinus decellit, Germani qui ad id bellum profecti fuerant tumultuari dicebantur, nec vti in officio perstarent, literis aut pollicitationibus perurit vllis pontifex impetrare: & ut omnia in peius abiret haud multo post Ioannes rex Anglię Ricardū fratrem interfecit, regnūque parricidio adeptus, a Lodouico Philippo filio qui tum in Gallia regnabat, graui bello petitus est. Tū vero vniuersi fertur, si regnum sibi incolume mansisset, futurum ut Anglię & Hibernia vestigales essent apostolicę sedis, magnūque auri pondus voto nuncupauit, quod dux illustres infulę quorannis Roma. ponti. penderent, sui itaque voti damnatus, quū ipse, cum successorum plerique quod rite votū erat, ratum habuere. Per id tempus Eremitanus ordo instauratus est, quum temporū iniuria pene ad interitum perductus esset. Instauratoris autor Loannes Bonus Mantue natus, eiusdem vir professio nis: Germani qui Maguntini antistitis ductu, Henrici auspicijs in Syria belligerabāt, vbi de Henrici interitu sunt certiores facti, nō p̄mio, nō p̄tib, nō Innoctij pontificis autoritate flecti potuerūt, ut i pro uincia amplius esse vellent, consternati animo, magno Christianę rei detrimēto Syriā relinquūt, Ioppenses ab illorū decellu confestim oppugnati sunt, nec quū deditio nē vltro facerent, eā recepit hostis, vi igitur capti ad ntrum crudeliter trucidātur, vrbs fundit, euerfa, & iam res in Syria pro desperatis haberi. In Europa Bela rex Pannonię per id tempus vltro decellit, duo ab eo filij relictī, Henricus maior natus, & Andreas, huic quia maior multitudinis erat fauor cõciliatus, vi ad regnū trahēbat, erantque iam res armis decernenda, quū Henricus arduū facinus ausus, sed a regis indole minime abhorrens, in aduer sam fratris acie inermis sese immisit, regale sceptrū gerens clara testatus voce velle se experiri equis in regiam progeniem auerere manu inijcere. Tū vero accidisse aiunt, ut Henricus vbi ad conspectū venit fratris, trepidatibus cūctis qui circa illū steterat magis cę sequitibus, maior natus, ac proinde fortior minorem fratrem in vestigio obruncarit, sic ille necias maiore animo an felicitate sibi regnū stabilisuit. Est & in Germania seditione laboratū, alijs imperij nomen ad Othonē Saxonię ducē trahentibus, Philippum alijs preferentibus, hominē Germanici sanguinis atque Hetrurij ducē, quē Henricus moriens tutorē filio reliquerat, & vltro latus serperet discordia, Philippus rex Gallię Othonis fauere partibus, Ricardus Anglię Hetrusco ducti. Innocentius pontifex ne incendium quod huiusmodi somitibus alebatur, in Christiani nominis perniciē glisceret, Othonem de clarauit imperatorē, ab his iam antea nominatū, quibus imperatoris eligēdi vis erat. Nec Philippus, destitit bellū cõparare, Hetruria i Italia presidij firmat, & in Germania Sueuiam. Idem fecit & Constantia ab Henrico vidua nuper relicta, quę vti sibi & Fede-

Cęlestini opera.

INNOcentius III. pontifex.

Hibernia veltigals.

Att. Henrici facin.

rico filio quem puerum adhuc pater reliquerat, regnum ab omni externa iniuria tueretur, cis vltraque Siculum fretum opes regni studio firmat. Erantque res Italia his moribus magis sollicitę quę bello obnoxie, quū Innocentius omnia sua cõsilia ad reipub. Christianę vsum referens, cum plerique externorū ducum egit ut in Turcos arma inderent, quod illi quum pontificis tum humane pietatis studio commoti, cum quatuor milibus equitū & quingentis, peditum octo milibus in Italiam descendere. Erant Venetij in Delmatico bello parado occupari, nam ladera quinto rebellauerat, quum Transalpini duces Venetias venere, classem sibi mercede quęrens res, qua copias in Asiam transmitterent. Veneti tamen gerēdi belli occasionem ex inspirato oblatam haud aspernati, mercenariam non solum his operā deferunt, sed in bello etiam administrando sociat. Attētem ita pacti sunt, ut Delmatica statu pacato, vbi deris coram quicquid bello receptum esset, Veneti tanea tene ditiones. rent, bellum in Asiam ea conditione transferretur, Bellicus ut quęcumque ex hoste loca caperētur, dimidium Veneticis cederet, & foedus in hæc sanctū, simulque opulenta classis instructa est, quę ducetas & quadraginta habuit naues, sexaginta triremes bello instructas, onerarias septuaginta, & centum viginti Arclia, sic enim dicunt Veneti nauigia ad cõuehēdos equos, Gręci Hippagones vocant. Dandulus dux ad id bellum proiectus est, effi debilis visus, quo pe ne priuatus fuerat, ut alio est loco significatum, He manuelis fraude. Externi duces Balduinus & Henricus, hic diui Pauli, ille Flandrię comites, Bonifacius Montferratensis, & Lodouicus Allobrogum comes Tergestini & omnes Histrie accolę, qui maria cursu infestabant, rāo belli apparatu perterriti, sub primū classis appulsum ad Henricum mittunt, qui veniam implorent. Data est pax Histris, centum vi ni amphorę tributū nomine imperare, quarum dimidium Tergestini darent, reliquum Humageses, & vti Venetias irent qui in publica vrba iurarent, perpetuo se tributum daturos, permanensque in si de, quam vltro sui maiores a Venetis olim implo rasset. Ex Histria laderam classis admora est, fuitque ea oppugnatio omnium opinione longior, multę cruor vti inque fufus atrocioris prelijs quę circa oppidum gesta sunt cum Pannonibus qui presidio vbi bierant. Postremo ladera armis recepta, ceterū vt materia toties rebellandi vni ciuitati adimeretur, qua mare spectat moenibus nudatur. Hyēs interea magnis sequire cęperat procellis, placuit itaque hic tādū esse, quoad vere appertente mare fieret tractabilē. Et iam medium hybernorum tempus exierat quū Alexius Isachij Constantinopolitani principis filius qui sceleratas domesticis hostis manus effugerat, ad Venetum ducē & focios venit. Hic puer supra ætatem multa de perfidia & crudelitate patrii questus qui Isachium patrem, cuius beneficio magno auri pōdere fuisset olim a Turcis redemptus, atque ita humane tractatus, ut quibus multo minor natu esset, vixerit tamen semper cum eo imperante æquo, subita vi opprellum priuasset luminibus, priuatum arctissime vinxisset, vinctum in foedum & tætrum carcerē coniecisset, orare proinde multum ob testari, ut pro veteri patris sui in omne Venetum nomen beneuolentia, pro fide, societate, hospitio, proque omnibus beneficijs quibus ille rē Christianę circa Bizantiū ac toto suo imperio aliquādo iuuisset, afflictis rebus suis operam ferrent, nō patris orbitaltem in maioribus quę cęcitas ipsa arulisset, tenebris diutius iacere, ne se pueri parte oibufque necessitudi-

nibus orbatū, omni ope & auxilio destitutū, patria domo, paterno imperio porro fugatū, in opē & ege-
 niam errare parerent. Polliceri ad hęc si in pristinam
 fortunā restitueret, magnū auri pōdus, prēmia mul-
 ta & magna, q̄ recepto iperio bona esset fide perfo-
 lutorus. Moverit uero aios pueri lachrymę, &
 tenera ætas, cui facile fauor conciliat, sed magis prę-
 mia q̄ promittebatur, nā pręter cętera spes pręten-
 debatur, fore vt si Alexius cū patre imperiū recupe-
 rasset, Constantinopolitana ecclesia Romanę subij-
 ceretur, quę oīa ab his qui eius fugę erāt comites,
 fuerat puer edoctus, vt credere par est. Talia em̄ pol-
 liceri vix multa ætate puectis in tāta cōsternatiōe
 succurrisset, nō modo huc q̄ nondū pueritię ānos
 fuerat egressus. His conditionibus ad prima veris
 signa duces profecti Bizantiū versus cursum inten-
 dunt, post classis discessum continuo in Delmatia
 tumultuatū est: ladrenses subita rebellione oīa cir-
 ca se turbare sunt adorti. Exarcessit multo latius is
 motus, nisi ex improuiso Rainerius Danduli filius
 qui proprinceps relictus a patre fuerat, ex Venetijs
 cū aliquot nauibus ex improuiso in Delmatiam
 delatus, defectiōnē nuper motam oppressisset. La-
 drenses obsides dare iussu sunt, quibus acceptis, pa-
 caro prouincie statū, Rainerius domum cum classe
 reuersus est. Galli duces inrerca cum Veneta classe
 per Hellepontū ingressi, ad Bosphorū vsq; Thra-
 cium pceserant. Obiecerat Alexius q̄ multo prius
 reuererat de bello quod in se parabatur, catenā ad
 fauces sinus qui inter Bizantium iacet & Perā, sedet
 hic locus e regione Bizantiū, modico traiectu distās,
 vnde illi nomen inditū credibile est. Dum igitur
 hic hæret classis, nam nisi catena discessu nulla spes
 dabatur oppugnandę vrbis, venerunt ex Creta in
 sulā legati, qui insulā publico noīe dederunt Alex-
 xio puero, eam deditam & receptā Alexius Bonifa-
 cio Monferrateni viro impigro, arctęq; confan-
 guinitate sibi iuncto tradidit habendā, nec ita mul-
 to postquā Cretenses cum his venere, catena quę
 sinui predebatur, violentissimo Cetheę vnus
 impulsu diffracta est, simulq; Veneti sinū ingressi
 Gallorū copias in terrā exponunt. Continuo itaq;
 vrbis terra mariq; oppugnari coępta, obstruxerant
 Gręci fauces interioris portus viginti triremibus
 ad pugnam instructis, arctissimoq; nexu i angustio
 collocatis, estq; biduo hic laboratū, perueit tamen
 Venetus, atq; hac quoq; parte non sine magno cer-
 tamine portū irrupit, & a terra cruentum est præ-
 lium cōmissum cum Theodoro Laschari, qui Ale-
 xij imperatoris erat gener. Is facta ex vrbe eruptio-
 ne aliquandiu Gallos tumultuario prælio fatiga-
 uit, postremo victus, magnaq; suorum cęde in vrbe
 compellitur. Atrocior inde oppugnatio est vrbe
 terra & aquis adorta, cōiectusq; ignis in vrbica edi-
 ficia incendium concitauit ingens. Venetus in mu-
 ros euadentibus & in vrbe irrupturis aduersa vi
 Gręci resistit, agrę vrbis primo die est defensa, no-
 ðe quę deinceps secuta est, Alexius imperator des-
 speratis rebus, vxore & liberis relictis, occulte des-
 gam occupat, magno auri pondere apud Irenem si-
 liam, vnam ex sacris virginibus humi desosso. Pa-
 resacta Alexij fuga, Isachius solutus custodiaq; edu-
 ctus in mediū producitur, & Alexius puer in vrbe
 incredibilis omnium fauore accipitur, vterq; a mul-
 titudine saluatur imperator, magnę vtrinq; gra-
 tulationes, sed quę ob miserabilem fenis orbita-
 tem non caruerit lachrymis. Post hunc itaq; fenis
 & filij congressum Isachius pro concione pronun-
 ciat se omnia probare, & p raris habere quę filius
 cum Venetis Gallisq; suę dignitatis asseritoribus

Att. occa-
 sione & Ve-
 nero & so-
 cius obla-
 tam.

Bizantiū
 oppu-
 gnatur.

Alexius
 imperio
 excidit.

factus fuisset, & iam animum ad id vnum senex
 tenderat, vnde promissum aurum socijs expedit
 ret, quum morbo ex aeris insolentia contracto mor-
 ritur. Nec minor inde exitit Alexij cura in exoluen-
 da fide, vt non solum quę deberentur benemeritis
 ducibus præstare paratus esset, sed iuuare etiam
 commeatibus & auxilijs in Asiam transmissuros,
 hæc ille animo agitare, quum ingrata ciuitas iam
 antea seditionibus assueta, meliora euerit cōsilia,
 orto nanq; in vrbe tumultu, multitudo cū clamorē
 re in Alexij domum minaciter irrupit, ibi maledi-
 ctis & conuicio iactantes, q̄ dissoluendę pecuniar
 studio, quam temere pueriliterq; auarissimę genti
 & Gręci nominis inimicissimę promississet, non
 dubitaret nobilissimam vrbe veterib; fortunis
 spoliare. Hic puer tam atroci motu sibi timens, cō-
 silio supra ætatem vsus, alta voce pronunciat futu-
 rum se in suorum ciuium potestate. Cōpressit vox
 illa ex ore principis audita nocturnum tumultum
 postriedie cōsilio paucis amicorum communicato,
 ad Bonifaciū propinquum suum mitit, vt tertia
 proximę noctis vigilia, cum expeditis cohortibus
 sibi auxilio veniret, magnum sibi vitę periculum
 instare a ciuib; dicens, ac nisi mature adesset, fore
 vt breui actū de sede imperioq; audiret, orare pro-
 inde obtestariq; vt puero & confanguineo confa-
 liorū indigo, in aperto discrimine subueniret, da-
 turum se operam vt porta qua vrbe inuasurus
 esset, ad tempus pareret. Fuit in ijs qui eius consilij
 participes erant, Alexius cū Myrtilo cognomen
 erat, alij Murciphum scripsere, hunc Isachius ex in-
 fima plebe multis & magnis honoribus ad digni-
 tatem euexerat, homo igitur ambitiosus & ad omē
 terrū facinus promptus, Alexij consiliū aperit pau-
 cis aduersę factiōnis, iniungitq; his negocium, vt
 eadē hora qua priore nocte recentē excitent tumul-
 tum, quo excōposito, cęterum pręter honorū opī-
 nionē exorto, Myrtilū repidiāt Alexio autor fuit,
 sese in abditissimam domus partē illatebrandi, hor-
 tando itaq; ac periculi admonendo eo perpulit, vt
 infelix puer funesto hois cōsilio acquieuerit, ad lo-
 cumq; dein perducus asseruari iussus est, ipse cōsiliij
 autor in publicum egressus, per speciē sedandī mo-
 tus ita pro concione vrba fecit, vt quū præsentem
 statū rerū questus docuisset periculi immine-
 neret ciuitati, ab ijs q; terra & aquis eā circūcedē-
 non puero opus esse diceret, sed viro aliquo prudē-
 tia non vulgari atq; eodem fortissimo, qui ciuitatē
 & res imperij manifesto periculo labantes virtute
 & cōsilio erigeret. Est itaq; quod maxime optabar,
 consecutus, vt pars vna multitudinis eū præsectū
 vrbis, altera belli ducem, tertia imperatorē declara-
 rit, ipse ab ea declaratione confestim satellitū pro-
 pinquorumq; cetera stipatus, sese ex publico pro-
 ripuit in Alexij domum, ac puerum quem antea
 veneno petrum necare non potuit, eliso guttore
 propria necauit manu, homo tam perfidus quam
 ingratus, peperitq; summum Isachij beneficium
 summam ingratitude. Constituit primo Myr-
 tilus Venetos hinc, inde Gallos pellere armis, cęte-
 rū terrestres copias prius inuasurus, ita acie in stru-
 xit, vt in fronte sacerdotis essent cum Deiparę ico-
 nibus. Fuitq; ab initio acris pugna, ad vltimū Grę-
 ci cum strage & multa cęde in vrbe pro victis
 compelluntur. Icon virginis Gręcis adempta est,
 id in bonum omen Itali Galliq; verterunt, rati cer-
 tam sibi ex eo portendi victoriam, q̄ nomen cęlesti-
 colis & mortalib; populare, a Gręcis ad se rāstui-
 fer, tum vero ad hanc defectiōnē iterū fecerunt inter
 Venetos & Gallos est ictum (oēs enim fecerunt
 Myrtilum

Att. Ale-
 xij Myr-
 tilo facin?

Myrtilū bello prosequendū censebant) scriptū est
 in nouo federe, vt quęq; vrbis, insularū locorūq;
 ex Constantinopolitano imperio bello quęreretur,
 dimidiū Galli duces haberent, reliquū Veneti, aliq;
 vt tertia pars Venetorū esset scriptū prodidere, qui
 bus ipsa diuisio q̄ postea facta est, haud dubie as-
 pulatur. Vrbis inde octo & sexaginta dies oppugna-
 ta, rantaq; animorū pertinacia quanta nunq; antea,
 Veneti sicut in priore oppugnatione, Gręcis mu-
 ro defectis aliquanto prius q̄ Galli a mari vrbe
 occuparunt. Alexius vbi vrbe vnam ex parte ca-
 pram vidit, cū vxore a pellicibus magnaq; vi auri
 intempesta nocte Bizantium reliquit. Cuius fuga
 posteaq; palam facta est, ciues ancipiti malo destitu-
 ti, nam hostis iam murorum parte potitus erat, ma-
 gis petinacia quadam q̄ spem vllam in armis re-
 possam habere, aduersa vi resistunt, mititūq; si-
 mul sacerdotēs cum Iconibus ad Venetos qui mu-
 ros tenebant veniam supplices orant, mititūq;
 qui a Gallis pacem exposcant, nec incassum missę
 preces, recipiuntur dediti, portę Venetis Gallisq;
 patefunt. Bizantio recepto quindecim viri creati
 sunt, quorū imperatoris eligendi potestas esset, atq;
 illud expressum, vt si Galli noīs imperator crearet,
 Veneti darent quę suę vellēt gentis antistitē, Vene-
 ti ex electorū numero quinos dederit, Flandrensē &
 diui Pauli comites, totidē Monferratenis Allobro-
 gum duces numerū impleuerit. Horū suffragio Bal-
 duinus Flandrensē imperator creatus est, Veneti
 Thomā Maurocenū priuo suffragio, vrbis antisti-
 tem creat. Is Romā venit ad Innocentiū pontificē
 quem adeptę dignitatis fecit autorem. Fuit annus
 ille quo hæc circa Bizantiū gesta sunt, milliesimus
 ducentesimo secundus humane salutis. Anno qui
 secutus est, omnia quę sub Isachij imperio fuerāt,
 præter Hadrianopolim, Gallicis Venetiq; armis
 cessere. Multi mortales ex tota Gręcia Latini noīs
 odio Hadrianopolim profugerunt. Galli duces cō-
 sciendi belli studio, quicquid vrbis, prouinciarū,
 vrbisq; fuerant ex federe sortiti, Balduino im-
 peratori attribunt, additum præsentī munificen-
 tię, vt quęcuq; loca impriū postea reciperentur,
 velle se pronunciant omnia Balduini nomine re-
 cepta videri. Scribunt quidam quatuor imperij par-
 tes illi datam, inde quod reliquū fuit in duas par-
 tes diuisum, quarum vnam sint Veneti ex federe
 sortiti. Cęterum quia id totum quod est Venetis
 datum, in insulis quę in Ionio & Aege sunt, ab-
 sumebatur, essetq; tum Creta insulā Bonifaciū, non
 multo prius ab Alexio illi vt supra est demonstra-
 tum dono attributa: Balduinus ad tollendam dis-
 scordiam, & vt socijs quę promissa essent, ex fide
 persoluerentur, Bonifacium Thessalę regē decla-
 rauit, Insulamq; illi ademptā Veneto nomini tra-
 didit habendā, quę oīa vt firmius tenerent, Henri-
 cus dux Venetus Marcū Sanutum, & Rabanū Car-
 cerium, ad Bonifacium misit in castra, qui Galli
 tunc ad Hadrianopolim habebant, hi Balduini de-
 creto aplissimiq; muneribus datis, facile tenuerūt
 vt Monferratenis princeps ius, quod Alexij mu-
 nere quęstum in ea insula habuit, Veneto nomi-
 ni libens cesserit. Sub id tempus Thomas Constan-
 tinopolitanus antistes, Roma reuersus, quatuor tri-
 remes, quę in supplementum classis mittebantur,
 domi paratas inuenit, quibus vsus, quum Bizan-
 tium decreto peteret, præteruehens Delmatię &
 Macedonię oram, Rafugium recepit, & Dyrrha-
 chio, quam vrbe Constantinopolitanā impera-
 tores pene incultam relinquant, præsidium impo-
 suit. Hinc perperi nauigatione vsus, vbi Bizantiū

Bizantiū
 a Gallis
 & Venetis
 capit.

Baldui-
 nus impe-
 rator crea-
 tur.

Diuisio
 Constan-
 tinopolitani
 imperij.

Creta in-
 sulā Veneto
 cessit.

venit, pontificis nomine diadema, cęteraq; impera-
 toria ornamenta Balduino attulit, quibus Gallum
 celeberrimo mortalium cōuenit, Maurocenus an-
 tistes insigniuit, fuit lux illa nō Venetis solum &
 Gallis, sed & Gręcis lætissima. Fuerit per id tempus
 quo hæc circa Bizantiū gesta sunt, viri ingenio clari
 Helimandus frigidū montis, monasticę professio-
 nis, qui de rēporibus scripsit, Papias, qui de verbo
 rū significatione opus magis copiosum, q̄ aut er
 ditū, aut elegans, Hynerius Lucerna iunilicę do-
 ctissimus. Is ad iuris interpretationem Glossemata
 primus, vt fertur, inuenit. Duo Bossiani Cremonē-
 ses ambo eadē disciplina elati. Azon Bononiensis
 Bossiani auditor, quē nisi valde probasset Baldu-
 nus, vt credere par est, illius toties meminisset. Le-
 gatur summa iuris eius noē, q̄ in hac scriptorum
 cōgerie, qua hodie legulei premunt, haud in postre-
 mis censetur habēda. In hæc rpa cōferunt quidam
 Carmelitanę familię ortū, res haud dubie a Carme-
 lo monte Syrię est, quod & nomen ipsū arguit.
 Est Carmelus quū aliorū quorundā prophetarū, sū Carmel
 Helij & Helię incolatu, in Syria nobilis, id credo
 secuti Anachoritarū nō pauci numero locū tenuer-
 re, qui demū Almerici Antiocheni antistitis opera
 in vnū coiuere, quū antea sparsim circa montē agi-
 tarentur primū igitur & honesta præcipiēdo, &
 parēdo humiliter, sub vno aliquo agere cōeperūt.
 Fuit forte iuxta fontē, q̄ Helias dicitur est, vetustiss
 Deiparę phanū in eo monte, hic prima cœnobij ra-
 tio illis inita, suntq; fortassis inde Carmelitanę vir-
 ginis frares nuncupati. Incidit prima hæc institua-
 tio in Alexandri tertij tēpora, verū quia neq; vitę
 instituto, neq; cultu, neq; cerimonia vlla nitebat
 nouus ille cœtus, abortus quidā, nō res legitima in-
 stituta visa est a principib; vrbis, vrbis arbitra-
 ti sunt quidā, q̄ anno post circiter quinq;agesimo
 secuta est Innocentiū tertij pōtificatū. Albertus Hero-
 folymitanus antistes, aplice sedis legatus, his in
 Eremitibus certā obseruationis dedit formā
 ex Basilij instituto quędam mutuauit. Attributū est
 palliū versicolor ex albo & canufino circulatū,
 quali dicit Helias ppheta olim vsus. Creuit fami-
 lia hæc breui lateq; in multas diffusa est regiones,
 eratq; vbiq; grat' ppheticus pallij habitus. Ceterū
 quo magis luxuriosa erat incrementa eo plus iudicē
 apud multos nouę religioni constabatur, estq; ob
 id multifariā oppugnata. Honorius tertius pallij for-
 mam ademit velur religioni parū couenientē, pro
 circulato & versicolore album est illis datū, ita vt
 sub eo canufinatus essent, sic vterq; color retentus.
 Viri in ea familia sanctitate & doctrina clari, Cy-
 rillus vtiliter multa scripsit, Fraciscus Martinus,
 Gerardus Bononiēsis, Guido Papiniacensis, & alij
 pleriq; numero, fuerunt sacerdotio illustres quidā,
 & i his Petrus Cascius Hierofolymitanus antistes.
 Puder locorum & religionis huius initiatorum im-
 mensum numerum referre, quem in commētijs
 Carmelitanū cuiusdā alioqui multi noīs, reperio:
 nisi forte sit in numero error, pro mēdaciōe haud du-
 bie reselli possit, vt septem milia sint hodie cœno-
 biorum & quingenta Carmelitanū noīs, in quibus
 sacris operentur centū octoginta & amplius initia-
 torū milia, q̄ si oīm Christianę pietatis religioſū
 cœtus in vnū conseras, vix vt arbitror, tā ingēs ex-
 plectur numerus, sed tantū abest vt fide mē in eo
 obstringā, vt ne relatu quidē in hoc videri velim
 tantū dignū duxerim cui fides haberetur. In hæc tē-
 pora incidit Scytharū expeditio illa memorabilis,
 qua immensalvis hoīm patrijs montibus egressa, rū expe-
 ditio. Scytharū
 ditio.

Viri illi
 fires.

Carmel
 tarū ori-
 go.

Scytharū
 ditio.

mo predata est, mox Mediā, Assyriā, Persidē, Arme-
niā peragata, in Sarmathas, pcessit, hic circa Meos-
tim victrix gens sibi sedes fixit. Et ex autoribus
quos sequimur, tā iucione ne maligne dicā, pdiderunt
sem longe memorabile, vt nec qui Scytharū hi fue-
rint sciri possit, nec q̄ imperij ab his cōditū appellā-
tio, nos Armeniū Ayronū secuti, ad Tarraros Scy-
thicam gentē, eā relationē attinere arbitramur, cur
vni regni originē hęc rpa ille conijcit, sed de his in
parte proximi voluminis diligens apparebit expli-
catio. Eadē rēpēlate Innocentij, qui tum pontifex
erat, auspitijs Alme Trinitatis ordo cepit exordū,
Ioanne Marensi, et Felice Anachorita autoribus, q̄
quō aliquandiu ad frigidū cerum Meldenfis agrū
fuisent, iussi ambo sunt p quietē Ro. pontificē adī-
re, vltē institutū ab eo penitus: iam pōtiffex & ipse
non nihil antea p̄uidit eos affuturos simili oracu-
lo instructus. Ceterū benignē accepti pallio ab eo
albo sunt ambo amicti, cærulea & rubetū cruce in-
signito, quali habitu celestis nuncijs pontifici sa-
cris operanti affuisse fertur duos in manibus capti
uos habens, quod v̄sum Innocētij secutus almæ
rinitatis fratres eos & qui dein futuri essent appella-
ri iussit de captiuorum redemptione.

Trinitatis ordo.

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSODIÆ HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS NONAE,
LIBER VI.

Prouidentia euertit, vt credere
æquū est, nō casu, q̄ Innocen-
tio tertio sedente, multū sit in-
nocentiæ virtus illustrata, mul-
tū & religio, innocentiæ mater,
nam & Carmelitana vt proxi-
mo est loco demonstratū, per
id ipsū religio vel orta est, vel
tum demū in lucē edita, & duo Christianæ pietatis
lumina terris affulere, quibus multo maxima parte
Orthodoxa creuit fides, autores incrementi huius
Dominicus Calaguritanus Hispani generis, & Frā-
ciscus Assisus, in Vmbria Italię regione orē, æqua-
les hic, vt rēp̄ em alterū vidit, & hic quidē sanctitate
clarus, & ille, sed numeroſa familia clarior Italus,
q̄ ex eo orta est. Hispanus ille canonicus ab initio
fuit, ac tū paucis, quos sibi delegit socios, q̄ diuina
potius fuerint, puidencia oblati, nouā instituit ob-
seruationē, nouiq̄ habitū ijs q̄ secū cōmilitū face-
rent, quiq̄ postea facturi essent, candidā tunicam in-
dixi, nigro pallio superiecto, & ab humeris ad ca-
put scapulari tegmine, nec tantū pietatē colere do-
cuit, sed pietatis lucē sua p̄dicatione, vnde nomē
habent, longeq̄ lateq̄ tenis oibus propagare, nec
tantū præcipere hæc Calaguritanus, sed facere etiā,
Christū regē imitatus, nā & Tolosæ hæresim iam
dudū gliscerem, mira celeritate compescuit. Vidit
Innocentius tertius nouum institutum, miratusq̄
est, Honorius qui illi successit ratum apostolica fe-
cit autoritate. Nec facile sit referre quot numero vi-
ri sanctitate & doctrina clari, & ea familia extiterint,
& in his vt familiæ lumina dicant, Thomas Aquinas,
Innocentius, Petrus Martyr, & alij multi, qui
partim diuorum sunt numero ascripti, partim bea-
torū appellacione sortiti. Censentur quō hęc cō-
mentaremur, vna & viginti provincie Prædicato-
rum, conuētus siue cœnobita quatuor milia centū
quadraginta tria, & in his inuitati sex & viginti mi-
lia quadringenti sexaginta, quorū circiter mille quin-

Dis? Do-
minicus
& Franci-
scus Assi-
sias.

Prædica-
torū con-
uentus &
initiato-
rū nume-
rus.

gētī essent Theologicæ professionis magistrī, mul-
ti præterea familiæ huius i Armenia & Aethiopia,
quæ est supra Aegyptū, hodie Indiam vocat, pere-
grinantū ad hæc cōgregationes, circa Bizantiū, quo-
rū numerus iniri non possit, vt plane significat illi
qui de hac read me commentarios dedere. Et Do-
minici Calaguritani tam insigniter creuit familia,
ipse totam prope Europam peragatus ad annum
humanæ salutis tertium & vigesimū supra duode-
cies centesimū, Bononię est vita defunctus. Grego-
rius nonus diuorū catalogo ascripsit, vt suo postea
loco explicabitur. Humilior Franciscus, qui vt scri-
bunt quidā Aurelij Augustini sacris iniurias, cal-
ceatusq̄ & scortea zona cinctus aliquandiu conse-
ctus est, inde reputans animo illud Evangelicæ hi-
storiæ quo sanctissimi iubertur apostolū necq̄ binas
tunicas, necq̄ sacculum habere, vnicam induit tuni-
cam natui velleris, funiculoq̄ præcinxit, pedes nu-
dauit, Anachoritam inde egit, v̄sitor hodie crepi-
do in Apenini iugo, cui Lauernę est nomē, vbi ille
diuinis intentus dominicæ passionis stigmata acce-
pit. Quos sibi pientissimi instituti fratres ab initio
optauit, manifesto humilitatis argumēto minores
dixit. Incidit illud institutū i annū humanę salutis
sep̄imū supra duo decies centesimū, raro ac nescio
an vnq̄ verius dixerim, vllum humanę pietatis in-
stitutum maiora sensit incrementa, totum orbem
terrarum vna hæc impleuit familia, quadraginta
p̄uincie, quibus Minoritanū nomē est insertū, in
custodias diuiditur, custodiæ q̄ multæ sunt nume-
ro, in cōuentus & loca. Frāciscus Antracinus Theo-
logicæ professionis homo, in ijs cōmentarijs quos
ad me de huiusmodi re dedit, sepius restatur, diffi-
le sibi videri locorū numerū posse ab vllō inueni-
ri sed multo difficilius initiatorū, q̄ v̄idem ille, ce-
teriq̄ de eadē rea me appellari cōiectura assequun-
tur sinthodie ad sexaginta milia numero. Sæpe &
hoc fando auditi, Magistrū vniuersi ordinis polli-
ceri quandoq̄ a sum Pio pontifici maximo expe-
ditionē in Turcos paratū, ex seraphici Frācisci fami-
lia triginta bellatorū milia, qui bellica munera ma-
uiter obire possent, nihil factorū cultu impellatō.
Verū hæc q̄ parū liquo tradūtur in medio tutius
erūt. Instituit quod satis cōstat, Assisus ille, humili-
tatis & continentie doctor, diuersum ab eo quē dixi
modus ordinē, hūc pauperū quidā dixere, diuicq̄ Cla-
ræ attribuitur, constat hic ordo plurimū muliebri
sexu, tantaq̄ initiatorū vis est vt hic quoq̄ nume-
rus late oibus terris diffusus iniri nullo modo pos-
sit. Sequitur tertius ab eo ex eodē fonte manās, Pce-
nitētes dicunt, in hoc quoq̄ innumerī mortales, tā-
toq̄ sanctitatis profectū vt periq̄ beatorū sint nu-
mero ascripti, sed plura præcipuaq̄ religionis lu-
mina i primo ordine emicere, vtri sanctitate illu-
stres Frāciscus Assisus tātē rei autor, Antonius Pa-
rauinus, Lodouicus regia Gallorum stirpe, Bernar-
dinus Senensis, Bonauentura, Otho, Accursius, Ber-
nardus, Petrus & Auitus qui vno martyrio cœlū
meruere. Theologica sapiētia clari Bonauentura, cu-
ius nuper mēto incidit, Ioannes Scorus, Frāciscus
Matronius, Ricardus, Nicolaus Lyresis, & alij innu-
meri: nam florē religionis attingimus, Summi pō-
tiffices quinq̄ Minoritani nois, supremi ordinis an-
tiffites lex & viginti, inferiorū multo maior nume-
rus q̄ vt facile comprehendī possit. Nec has mo-
do accessiones sensit Christiana pietas, Innocentij
pontificatu, sed etiam annos duodeuiginti, sed Eremitæ
eremitanus ordo, qui erat iā propemodū extinctus
instauratur. Sunt et Crucigeri Lateranensi cōuentus
probatū supremo Innocentij anno, qui salutaris fuit
humanæ

Francisci institutū

At. incre-
mentū re-
ligionis
Minoris
tanæ.

Viri cla-
ri Mino-
ritani or-
dinis.

Eremitæ
nus ordo
instaura-
tur.

humanæ duodecies ceteris, ac quintus decimus
quam pestilens esset Romę hæresis orta, magnusq̄
ex ea motus extitisset, multi qui tum forte in vrbe
erant, cruce signati in Syria credo iuri, aut certe in-
de reuerſi, Innocentij hortatu pestē illā in horas gli-
scentē nauiter extinxerunt, quidā Albinensem ab
aure, vt reor eā nūcupant hæresim. Placuit adeo
factū, vt pōtiffex Crucigerorū nomē prope ad inter-
ritum perdūctum, exeret autoritate sua, ornatisq̄
priuilegio haud vno. Sed res multo antiquior est
oimq̄ ordinū post pontificiā dignitatē v̄uiffima
ma, si vera sunt quę homines eius religionis ad me
primordiū rei requirent, longiore sermone exci-
pserunt, Cletus qui Petri primi pontificis fuit disci-
pulus & mox tertio ab eo loco pōtiffex, celesti nun-
cio monitus dicitur crucē habente, vt hospitalē
domum fundaret ijs qui Romam peregre venient
religionis causa, essentq̄ ibi præsto, qui itineribus
seſſos comiter exciperent, pieq̄ reficerent, gestarent
hi perpetuo crucē, monumentū Dominicæ passio-
nis. Rem his principijs ortā (nam paruit Cletus ora-
culo) Cyriacus Hierosolymitanus anrisses, quē Iu-
lianus apostata occidit, primus illustrauit ac nōnis
hillauxit, mox Innocentij tertij pontificatu multo
illustrior facta, inde quartus Innocētius religionē
prope adultā optimis excoluit institutis, tribuit &
Alexander tertius multum huc ordini, multoq̄ ve-
nerabiliorē reddidit suo diploma. Habitu olim
coloreq̄ indifereuo v̄s sunt, postremo Pij secundi
pontificatu, Mantuano conuentu, datum vt certus
leo tantū vterentur, cruceq̄ gestant veteri institus-
to, vnde inditū familiæ nomen. Viri in his sancti-
tate clari præter Cyriacū, Raynaldus & Soluticus,
qui cum eo martyrium subiere, v̄tura Spolertanus
Liberius regis filius. Crucigerorū loca hodie quin-
quaginta numero. Subit nunc illa reuocatio q̄ Frā-
cisci Assisatis & Calaguritani Dominici ordines,
& qui Eremitani dicuntur, experti sunt velut dissi-
dium quoddā in suo quisq̄ instituto, vt ex vna duxē
sint velut familiæ factæ, non cultu, non cerimonia,
sed obseruationis discrimine, vt qui primo institu-
to acquiescunt, multo remissius agant vacetq̄ plu-
rimū cōtēplationi, alij paulo libere vita sacrarū
litterarum studia impensius q̄ illi affectentur. Bal-
dunus, qui post Bizantium a Gallis & Veneris ca-
pitum, fuerat imperator declaratus intra annū quo
fuit imperio positus vita decessit. Sunt qui scribāt
ad Hadrianopolim victū i hostiū potestacē venisse,
se, atq̄ in vniculis morte consumptū, alij Bizantiū
aiunt fato defunctū. Hæricus eius frater ex Hadria-
nopolis reuerſus imperator saluta. Nec Dandulus
dux multū fuit. Balduinus superstes, Bizantiū obijt
anno sui principatus tertio decimo, in Sophię atrio
situs est. Prodiit in loco fatidicū carmen quod refer-
re non piget, vt quia apud quosdam vno Sibylli
no receptū video, aut q̄ ad Henricū cuius nunc fit
mentio attinet. Aeneadū inquit gloria (nā a Cons-
tantino orla est Sibylla, si Sibyllæ fuit id vaticī-
nium) Bizantiū deduceſ, eruntq̄ Danaī in robore
delicato, vsq̄ ad Leonē sexaginta pedū, donec cau-
los eius vrsus deuoret hūc Aquila despecta vrsum
dissipet, Aquila hircus obduret, pullū voret Aquilæ
fretq̄ potentū in Adriaci aquis cōgregatio, cæco
duce hircū abigēt, Bizantiū p̄phanabūt, hircus nō
balabit ampliū, nec gallū cætabit vsq̄ dum. LXXX.
pedes & pollices nouē discurrant. Romanū inquit
imperium quod Constantino principe accidit, Biz-
zantiū trāserunt, eritq̄ pacatū vsq̄ ad Hemanue-
lis imperatoris tēpora, qui vixit annos sexaginta,
huius liberis peremptis Andronicus imperium ad

Cruciger-
ri probā-
tur.

Crucige-
rorum in-
cremētū.

Disſidiū
in tribus
religioni-
bus.

Att. fati-
dicū car-
men.

se trahet, quem autor carminis vrsū appellat.
Isachus ab Hemanuele prognatus despectus antea
Andronicum obrūcabit. Alexius Isachus fratē
Græcanico ritu barbarum, inſidijs exceptū, priuā-
bit luminibus, priuatū in vincula conijcet, est &
Alexius Isachi filius ab eo victus, vt scribunt qui-
dam, qui ruptis vinculis ad Venetos profugit, tum
Veneta arma Gallicis iunxit, Dandulo duce, quem
Hemanuelis fraus vsu priuauit, in Græciā transi-
bunt Bizantio capto. Græcis imperium auferetur,
tum neq̄ imperator Græcus necq̄ antistes, quorum
hunc Gallum illum hircum vaticinij appellat, an-
nos tres & sexaginta & menses nouem non erunt
in Græcia, & fatidicum illud carmen hoc habuit, in
quo nihil sanē fuit cui non suus responderit euen-
tus. Post Henrici interitum Petrus Stanus Se-
bastiani qui princeps fuit, filius, dux est Veneris
creatus. Viri Veneti nominis qui Bizantiū agebāt
Prætozem sibi petrum Zenum ea conditione les-
gunt, vt his demum magistratus pro rato habere-
tur, si princeps & populus Venetus probassent, res
publico decreto probata est. Per idem tempus
Thessalia recipitur, Bonifacius Montferatensis
receptæ ex Balduini decreto, rex declaratur, erantq̄
iam omnia Græci imperij subacta, præter Hadria-
nopolim quæ diu circūcessā multifariāq̄ fatigata,
capi non potuit, Valachorum gente vltra Danu-
bium sita a Græcis qui tam vrbe tenebant stipen-
dio accersita. Igitur quia nihil affidendo profice-
rent, Henricus imperator & Bonifacius omnia
obſidione, Bizantium repetunt, ceteras imperij
partes ordinatur, erantq̄ res circa Bizantiū si non
lætæ, non tamen aduerſæ, quum Saladinus Iconij
princeps Sataliā vrbe Græcam, qua Christiani
duces in Asiam tracturi aliquoties fuerant vsi, su-
bita vi adortus cepit, captam diripuit, cædes per
omnem ætatem & sexum euagata. Sita est vrbs in
ora Ciliciæ, vnde nunc sinus nobilissimus nomen
habet, olim Iſſicus dictus. Est & alia impiorū ma-
nus per idem tēpus ex Africa Nilimolimoli Tu-
netani regis ductū. Europam tumultuose adora,
primiq̄ ad Toletum castra edict, quo terrore mo-
tus Innocentius publico edicto omne Christianū
nomen hortatus est ad eam terram periculo eximē-
dam, multi mortales ex Gallia sunt ad id bellum
profecti, quorum auxilia Hispani non receperunt,
suspectum credo erat Gallicum nomen ipsi genti.
Cæterum externis viribus repudiatis, domesticis
nequeſtibus aut nolētibus Aphro hosti resistere,
magna est clades Hispanis eo bello accepta, Aphri
vtrancq̄ Hispaniam sine vindicæ populatus Ares-
larum vsq̄ processit. Tam seca iniuria demū per-
citi Hispaniarum reges ad vltionem confurgunt,
iunguntq̄ in vnum copias quatuor eius terræ re-
ges, Castulonis, Aragoniæ, Burdegale, & Nauar-
ræ: estq̄ non multo post cum Aphris magno præ-
lio concursum. Fuit ea pugna Christianis prospera,
nilimolinus victus, copijsq̄ pene exutus, omnia
quæ in Hispania tenebat, præter Grana-
tam Beticæ vrbe tot regū opibus impar factus,
breuiter amissit. Sed dū hæc alibi ſit, interea Otho
imperator a Philippo cui prælatus fuerat in iperio,
non vno prælio superatur, postremo in Colo-
niam Agrippanam compellitur, vbi obſidione
fatigatus, quum ex vrbe in hostem erupisset, effec-
to prælio inferior, a Coliniensibus excluditur,
vrbs Philippo dedita est, quo haud multo post
fraude interfecto, Otho in Italiam transfreſſus ab
Innocentio imperij insignia accepit, Veneti inter-
ca quū omnes Aegæi fere & Ionij mariſignis ex
imperij

Satalia a
Turcica
picur.

Aphri
Hispania
am inua-
dunt.

Infularū diuifio.

imperij diuifione fuiffent adepti, effert; earum numerus ingens, paucis publico praefidio relictis, caeteras hoibus Veneti nois, vt quae hac vel illa temere occupasset, tuendas reliquerunt, sic multi velut in Colonia missi, cum liberis & vxoribus a tota domo in insulas migrarunt, quod iccirco factum scribitur quidam, quia ciuitate maioribus rebus circa Bizantium occupata, passimque insulae a maritimis praedonibus foedarentur, apparebat breui futurum vt in his quae sine praefidio essent frequens iniuria acciperetur. Placuit itaque priuatis opibus minores infulas defensum iri, quando maioribus curis ciuitas implicata, publicis non posset. Igitur distissimi quique & qui vnam duasve naves alere possent, priuorum praefidio rueri, quod forte obtigisset, velut in vacuum venissent, alij alias adepti, sibi merum mixtumque in illis imperium quesiuerunt, erantque res Venetae in hoc statu. Otho interea imperij insignia adeptus, Phaliscum montem & alia quaedam pontificis ditionis loca repente occupat, Federicus Siciliae regi, fuerat is Federici imperatoris ex Henrico nepos, bellum inferre. Hac Othonis inreperim auctus pontifex, eum nuncios & literis commoneo, vt bello abstinere. Pergit nihilominus ille Federicum oppugnare, tum vero Innocentius ira percitus, Othone anathemate notatum imperij titulo priuat. Quam Siculo bello causam Otho praetenderit, parum liquido traditur, non vna ratione esse potuit: nam & resistendo odium in Philippum Federici tutorem, Othonem ad id bellum impulsisse videri potest, aut quod magis credo, suspensa fuit illi adolefcentis nobilitas, quae patre & caetero imperatoribus natus ad imperij fastigium magno oim favore aspiraret. Nec Otho frustra aemulum formidare: nam vbi Germani duces quibus imperatoris creandi ius erat, de pontificis anathemate, de imperij abrogatione resisterunt, ea occasione complexi, Federicum viginti annos tantum imperatoris sui suffragio creant. Otho Italia digressus, vt Saxoniae rebus consulere, opportunitatem deinde maximam pontifici oia ecclesiae loca recipienda, quae Saxones occupauerant. Et res Italiae per id tempus sic habebant, Almericus interea, alij Armeris cum scribunt, rex Cypri quique & Hierosolymae titulum vsurpabat, quia frigide nimis rem administraret, a Christianis ductibus qui in asia adhuc erant, regia appellatione priuatur, Ioane Brenianico multae celebritatis in re militari viro ex Gallia accessit. Is cum valido exercitu Constantinopolim primo venit, classeque ab Henrico imperatore adiutus copias Ptolemaidem deportauit, anno salutis humane millesimo ducesimo nono. Nec ita multo post quae classis eo appulsa est, Conradus Montferratis filium vxorem duxit, cum qua Hierosolymitani regni titulum recepit, quum vrbs & regnum impiorum interea armis teneretur, eius vrbs recuperanda magna spes Brenianici virtus nouaque affinitas fecit. Satagebant interim Veneti infularum, quas nuper sortiti fuerant, quae etsi pleraque numero priuatae cesserant ditioni, priuatisque opibus defendere, etsi interea maioribus curis respuer, occupata, nequa ramen occasio praedonibus relinquere in res suas per oculos grassandi, classem publice instruunt, Rainerij Danduli, Rogerij Permarini ductu circa superi maris insulas agendam: praefidi praefidiarum classis vrbs digressi, ad exitum Hadriaci sinus Leonem Verranum Genuensem maritimam cursum fama, tempestate illa, illustrem obuium habuere. Hunc in possessionem redactum Corcyrae suspendio necarunt, mox in Peloponnesum trans-

Abrogatur Othoni imperium.

Noui apparatus in Turcos.

Leo Venetranus priuata.

mittunt, ex Metone Crotoneque duabus maritimis vrbus praedones enclitum praefidi quoque firmant. Tenent circa Peloponnesum & toto Aegeo, vsque in Hellepontum, alij Venetorum alias insulas, vt quique vnam aliquam vel plures publico fuerat decreto sortitus, Marcus Dandulus & Iacobus Viarus pari iure Callipolim: Marcus Sannutus aliquot ciuitatibus in parte ditionis assumptis, Naxum, Paru, Herinnam, Andrumque: Rabanus Carcerius Euboeam, cum proximo Euripo: Andreas & Henricus Glafiti, Te num, & Myconem (recentiores Micolas dixerunt) Phislocolum, olim Philocandrum, & cum ijs quae nunc Stalimunt, pro Leno dicunt. Erantque alij insulas alij potiti, quum Henricus cognomine Pistator, Malliacae orae princeps, Genuensium frater opibus, Creta insula conatus est Venetis adimere, effertque voti compos factus, nisi Rainerius Venetae classis praefectus celeri occursum hosti praeruenisset, est itaque non solum insula defensa, sed intercepta etiam sunt quatuor Genuensium naves, & in his Veranus vt quidam literis prodidere, extremoque est supplicio affectus. Is motus, vt quidam scribit, Venetis curam iniecit coloniae in Creta mittenda, ac tum Candac, nunc Candiam dicunt, colonia factam esse aiunt, ex patricio ordine equites eo missi sunt, ex plebeio pedites, nec propterea Genuenses incepto desisterunt, sed insulam nobilissimam Venetis inuenerunt, sed insulam illi statum insidijs, nouoque nauium apparatu: Venetici ad hos Ligurum motus intringendos Ioannem Triufanum cum nouem nauibus in Graeciam mittunt, is in Siciliam delatus, consilio an casu non habeo dicere, circa Drepanum Ligurum praefectus maiore quidem animo quae viribus cum eo congressus duodecim naues ex hoste cepit, quae Genuenses clade percussit, nihil iam inde sunt mouere ausi. Alij duodecim nauis naues circa Siciliam captas prodiderunt, quae vera sunt quae illi in literas miserunt, multo maiorem nauium numerum Triufano affuisse contenderim, vt non sit absurdum credere, cum nouem nauibus profectum ex vrbe, sed in opprimendo hoste multo maiorem illi classem affuisse ex ijs conflatam nauibus quae iam antea ad insularum praefidium fuerant domino profectae. Per idem tempus est & cum Patavinis circa Bebias dimicatum: nouae huius discordiae causa ex Taurisino spectaculo orta, fuit id iuuenile ludicrum, super quo animis aemulatione accensis, iusta propemodum pugna in aliena ciuitate est a Venetis iuuenibus & Patavinis depugnata, irati atque utriusque alteris insensu domum diuersi abierunt, nec ita multo post in Behiano solo hostiliter duo populi conflixere, fuscique Patavini sunt, atque ex his quadringenti numero capti, & cum his quatuor signa militaria, sed pax breui secuta est, Aquileiensis antistitis interuentu, missique sunt Venetias viginti ex Patavinis iuuentute, qui suo supplicio Venetis satisfacerent, ab his enim ora erat discordia. Veneti iniuolatos dimiserunt, captiuosque restituerunt. Per idem tempus sunt & Corcyram Coloni aliquot missi a Venetis, atque hi ex numero nobilium. Sed dum haec in Italia geruntur, Henricus imperator Christianae pietatis obseruandissimus, se ad ius suum praebuit Romani pontificis, legato ad hoc Bizantium misso, vt Graecos subigeret ad Romanam ecclesiae ritum suscipiendum, vix ea res moueri coepit, quum seditio ingens ciuitatem inuasit Graecis reclamantibus imperatoris officium esse arma curare, non sacra, satis superque se datum quae suam passi essent ecclesiam Romanam subiectam renunciarum. Henricus relictis cum sua pertinacia Graecis, ad imperij constitutionem conuertitur, Bonifacij

Qui Venetorum quas insulas tenent.

Origo Genuensium belli.

Venerorum & Patavinorum pugna.

Greci sui uelut tenent

Reges Italiae.

Att. celebrem conuentum in Laterano

Innocentij opera.

facij filium Thessaliam regem declarat, caetera domi foris prouidenter disponit, quae ad rerum suarum securitatem pertinere debent, veteres socios omni officio affectatur, nouos coparatur, erantque sapienti administratione oia meliora facturus, quum ipse quoque, vt Balduinus frater, in matura est morte consumptus. Petrus Antiochenus comes, magno omnium consensu in defuncti locum imperator declaratur, qui Romanam cum vxore profectus, ad Laurentij phanum extra muros imperij insignia ab Honorio accepit. Is cum Innocentio successit, sed haec aliquanto postea secuta sunt. Enimvero Innocentio adhuc sedente Otho imperij dignitate priuatus foedus iniit cum Ioanne Angliae rege auunculo suo & Reginaldo Bononiae maritimo vrbs comite. Caeterum Reginaldus haud multo posta Philippo Galliae rege principatu deicitur, ad quem restituendum Angliae rex foedus percussit cum Ferdinando Flandriae comite, Philippus Flandriam ingressus, Brugam & Gandauum inuasit, mox vero rege in mediterranea abeunte, Reginaldus eius classem incedit, ad Damnum oppidum relictam, sunt haec vrbiu nomina omnino recentiora. Nec Philippus ob eam cladem cunctantior est factus, quin Parisios reuersus, multo maiore quam antea studio bellum coparatur, quo errore percussus Anglicus rex ad Innocentij praefidium confugit, vt ipsius autoritate regeretur, Angliam Hiberniamque, vt supra est memoratum Romanam subiecit ecclesiae, magni auri pondus tributum nomine in omne tempus pollicitus, quod ipse libens & ex successibus nonnulli rite diluoluerit. Sunt qui tradant, quod non multum diuerso loco diximus, id voto datum non pontificis merito. Nec multo post Otho cum copijs in Flandriam descendit, & Ioannes rex Andegauos in partes belli traxit, ob seditione Monadiu, id trans Ligerim est loco nomen, vnde Lodouico Philippo filio deiectus est, congressus inde praelio Lodouicus cum Othone in Tornacensi agro, medio pugnae ardore equo deiecit, estque ibi suorum hostiumque concursu pene obrutus. Caeterum media strage reuulsus & equi sublatus, victoriae compos fuit. Otho victus ad duo milia hominum amisit, quum trecenti nec amplius essent Gallis desiderati, clade & signa Othoni adempta ex praelio, sicque insigni clade & ignominia affectus in Saxoniam se inglorius recepit, vbi breui post mortem obiit. Apud quosdam reperio Federicum, qui imperio Othoni abrogato in eius locum successerat, Aquisgranum obsidione fatigatum cepisse, vbi ex Innocentij autoritate iterum sic corona insignitus, qui vt gratum pontifici probaret, crucem exultit tanquam Christianae rei in Syria laboranti opem laturus, Fundanumque principatum Romanae ecclesiae dono dedit. Innocentius conuentum in Laterano habuit celebrem, de Astatica expeditione relaturus, cui Constantinopolitanus antistes & Hierosolymitanus interfuerunt, primarium ecclesiarum antistites septuaginta, suffraganei quadringenti numero, vnde decim abbatres, & illustrium conuentuum magistri octingenti, duorum imperatorum & quinque regum legati. Satis conueniebat de bello aduersus impios decernendo, sed quo minus res parari posset, Genuensium & Pisanorum obstabat discordia, qui maritimo inter se bello disceptabant, iam & Cisalpina Gallia intestinis armis laborare ceperat per id tempus, ad quos motus mature se dandos ex Roma pontifex profectus, Perusij factu decessit. Eius opera caenobium pietatis ad alium spiritum, & vemiculatum opus in Vaticana apostoli basilica cir-

ca Aram maximam, omnibus templis, sacris aedibus quae tum Romae fuerunt, argenti libram singulis dono inuitit, vt inde argenteus calix conflaretur, quo res diuina fieret. Id lactum obtraheret interpretabantur, ad abolerendam infamiam infami operis, ne omnia sua in vnum opus contulisse videretur: Turris eminens, quae hodie Romae visitur, ab eo fundata est, & ad summum perducta, quae suae familiae cognomen ferre voluit, vt Comitum diceretur. Est id nomen nunc quoque clarum Romae inter principes familias vrbs. Habuit eius pontificatus annos duodeuiginti, quo temporis spacio Almericus haereticus Parisijs damnatus est, quae ideas creati diceret in mente diuina, quum in Deo omnia aeterna sint, & quod nullum in charitate constituit peccatum ascriberetur, non desuerunt qui Almerici delirium affectari maluerunt, quae recto & vero sententia, adeoque multi numero huius fuerunt, vt res non solum verbis, sed armis etiam sit decreta. Simone Montferatensi & Dominico Calaguritano, quae adhuc in humanis agebat, Almerici impietate impugnantibus, hic verbo, ille vi & armis. Honorius Innocentio successit, ad hunc pontificem nuper creatum venit Petrus Antiochenus, vt supra est significatum, a quo imperatoris in signibus ornatus, cum Ioanne colona, supremi ordinis antistite retro abiit, mitrebat in Pannoniam ad arma in Turcos comparanda, vbi vero Brundisium ventum est, imperator Venetis nauibus cum vxore & liberis exceptus, in Delmatiam transmisit, Ioanne antistite ad comparandum bellum praemisso, ipse conatus est Dyrrachium Theodoro, qui Eprium obtinebat, adimere. Gerebat is pro imperatore Graeciae, Veneti aliquanto antea instaurauerant, ille ex improviso suo insederat praefidio, Veneto itaque non mini gratificaturus imperator, tum quia imperij aemulum insensu oderat, aliquandiu Dyrrachium frustra oppugnauit. Theodoros interim pacis studium assululans Antiochenus insinuat, ex hoste breui sit hospes, imperatorem itaque comiter inuitatum medio conuiuiu obruncat, neque foedus nuper iuratum, neque hospitalia iura reuerit, alij circa nemorosa Thessalicae loca, quae Tempe vocant, insidijs a Theodoro exceptum scribitur, atque in potestate tem redactum in vinculis asseruatum. Tepulus Byzantij praetor, cognito principis casu cum Theodoro in quinque annos foedus percussit, & cum Turcis in biennium. Nec ita multo post Robertus Petri filius per Panthoniam & Mysiam Constantinopolim venit, vbi confestim est imperator saluatus. Fuerit ne Robertus in comitatu patris, diuersis quibus eo itineribus cum matre Bizantium uenerit, an aliunde fuerit accessus post illius casum, ij quos sequimur parum liquido produnt. Fuit quoque satis constat, Robertus Veneti nominis adeo studiosus vt omni sua praefatione Venetum ducem charissimum imperij collegam appellaret, quod in etiam qui praefecerant, fecisse dicuntur, fuit huius quoque per breue imperium, enimvero praedictis matronae filia in coniugem recepta, quae vni purpuratorum fuerat sponsa, in magni famae discrimen incidit. Enimvero prior sponsus contumelias impatiens in Roberti domum facto cum hominibus suae factionis impetu puellam truncis naribus deformat, puellae matrem quoque noui conubij fuerat auctor, domo abstractam in mare praecipitat. Robertus irarum plenus Romam profectus est, multumque apud pontificem de domestica iniuria questus quum inde vero Bizantium rediret, in Achaia decessit. Non possum non mirari, adeo tum nullas impera-

Almerici haeresis.

Honorij pontifex.

Theodoro factus cinus.

Violatur imperatoris conuiuium.

toris opes fuisse vt priuam iniuriam per se vici
 sci nequiter, nisi ad pōtifficem eam detulisset, ve-
 lut Bizanti plus posset pontifexq̄ imperator: sed
 conicere libet, aut tunc Robertum abfuisse, quō
 domi ea clades accepta est, aut si post ignominiam
 acceptam domo profectus est, eo consilio Romam
 petierit, vt a pontifice imperij coronam acciperet,
 non vt domesticum deploraret dedecus. Quod
 scribere tanto quidem fuit absurdum, quanto pon-
 tiffex minus erat idoncus auro, ad eiusmodi iniu-
 riam vindicandam. Sed quæcūq̄ Romam eundi
 fuit illi causa, peregre rediens moritur, filio admo-
 dum puero, ex altera credo coniuge, relicto, cui Lo-
 annes Breniacus, Hierosolymitanus rex filiam des-
 pondit, tutorisq̄ nomine aliquandiu rex imperij
 magno omnium consensu administravit, & hæc
 circa Bizantium. Columna antistes, qui in Panno-
 niam fuerat missus, ingentes copias per id tempus,
 aut certe non multo prius in Syiam deportauit,
 fuit eius expeditionis princeps Andreas Pannonie
 rex, qui vt Venetorum nauigio vteretur in tran-
 sciendo exercitu Delmatie iura, quamobrem sæpe
 fuerat in ea terra armis disceptatum, Veneto nomi-
 ni remisit. Damnata vrbs Aegypti post Pannonis
 in Syiam accessum aliquandiu obfessa est. Fuit
 hæc olim Aeliopolis ab Aelio principe qui eam
 triplici muro cinxit, particulaq̄ Nilii deducta in in-
 sulæ formam rediit. Cæterum dum Aeliopolis
 oppugnatur, Cordius Memphiticus regis filius,
 qui Hierosolyma præsidio obtinebat, omni reti-
 endæ vrbs spe abiecta, si Aeliopolis caperetur,
 Hierosolymam muro nauauit, Turrim Davidis,
 Templum & sacratissimum Christi sepulcrum, in-
 tactum reliquit, Christianorum qui per pauci ea lo-
 ca incolēbant, precibus fatigatus. Interea ad Aeleo-
 polim non nihil est fame laboratum ab his qui vr-
 bi assidebant, bisq̄ Memphiticus rex (Sulianum
 hunc vocant) castra in hostium conspectu posuit,
 qui quum possent prouocatione, neq̄ conuicio ad pu-
 gniam elici possent, impetum in Pannones & Gal-
 los fecit: nam non vna gens, neq̄ dux vnus, ad id
 bellum cōuenerat. Christiani duces qui in eam oc-
 casionem parati stabant, vbi impium vident hos-
 tem temere vallum subire, repente dant suis sig-
 num ad erumpendum, sunt itaq̄ non solum cas-
 tra defensa, sed hostis cum multa cæde a castris re-
 pulsus. Perseueratum inde est in obsidione, ac quin-
 todecimo mense q̄ Aeliopolis obsideri cœperat,
 vi capta est, triginta milia captiuorum inde abdu-
 cta, apud quosdam scriptum reperio. Romæ interea
 ea Honorius pontifex Dominici Calaguritani res-
 cens institutum probauit, et Federicum secundum
 quia post Constantiæ matris decessum pontifficium
 dignitatē vxare auctor esset, imperatoria digni-
 tate priuauit. Fama hæc duorum Christiani nomi-
 nis principum inter se dissidium, ad hostem des-
 lata, in causa fuit vt Memphiticus rex multo maio-
 rem q̄ Vnquam antea contraxerit exercitum, pro-
 cesserunt Christiani duces illi obuiam ad Nilum
 vsq̄ Ioannis Cardinalis qui in castris erat suasu.
 Hic callidus hostis, simulato metu, paululum re-
 tro abiit, vt Europei duces locum, quem semel oc-
 cupauerant, audacius tenerent, cataractis inde Nil-
 us repente patefactus, omnia inundatione com-
 pleuit, vt vbi minimum aquæ cubito vno extraret
 supra terram Pannon, & qui cum eo erant, inopina-
 to malo percussit, cum hoste agunt, vt Aeliopoli
 cum captiuis relicta ipsi incolentes in Tyrum abi-
 rent, sic vrbs nobilissima tam longa obsidione
 quæ sita hostibus relicta est anno salutis duode-

Delma-
tia iura.

Capitulum
Aeliopo-
lis.

Federic⁹
secundus.

Att. ho-
stium art.

Aeliopo-
lis amittit
tur.

cies centesimo alteroq̄ a vigesimo, triennio post
 quam Andreas Pannonie rex cum Romano anti-
 stite exercitum in Syiam deportauit. Sūt qui Scy-
 tharum memorabilem illam expeditionem, cuius
 loco non multum diuerso mentio incidit, in hæc
 tempora conferant, Christianis ducibus in Euro-
 pam reuersis, Ioannes Hierosolymitanus rex filia
 Federico imperatori matrimonio iunxit, diuersam,
 vt credere est, ab ea quam Roberti Constantino po-
 litani imperatoris filio deponderat, attribuit præ-
 terea regium nomen & iura Hierosolymitani re-
 gni doris nomine ipsi genero. Estq̄ ob eam rem
 iam inde seruatum, vt quicūq̄ cis vltraq̄ Sicilia
 fructum late sunt rerum potiti: Hierosolyma sese
 reges scripserint. Ioannes rex in Galliam reuer-
 sus, meliore omnino vsus est fortuna, q̄ ad id tem-
 pus vsus esset, quadraginta milia pondi argenti
 adeptus, Philippi Gallie regis legato, tantundem
 & templariorum magistro restamento datum. Per-
 egre est inde Ioannes profectus in Hispaniam vt
 Galeciani apostoli ad eum voro inuideret, quo tem-
 pore Berengeriam Hispanie regis forem sibi
 matrimonio iunxit. Per id tempus Dominicus Ca-
 laguritanus Bononiæ decessit, & Federicus imper-
 ator Henricum filium Alemanie regem declara-
 uit. Honorius, quiescente Italia, templa aliquot ve-
 rustate consumpta reparauit, digestis & decretorias
 epistolæ, Francisci Assisitis ordinem probauit,
 moritur inde anno sui pontifficatus decimo, men-
 se septimo: in Deiparæ templo, quod ad præsepe
 est, iuneratur. Sub Honorij exitum terra adeo gra-
 uiter in Alpibus, in Saluorum gente mota est, vt
 quina hominum milia sint ædificiorum ruinis ob-
 trita, ex lateribus montium molibus auulsis, atq̄
 in subiectas valles cultu frequentes cum pernicie
 hominum & pecorum prouoluis. Fœminæ fan-
 citate illustres, per id tempus fuere, Clara virgo
 insignis, quæ nouum religionis institutum a Fran-
 cisco Assisite acceptum, non solum per sancte co-
 luit, sed actum etiam posteris reliquit. Helizabeth
 Pannonum regis filia, Lathigrani Turingie comi-
 tis vxor, hæc quia res terrenas cōtempfit, illa quia
 contentum oportere & didicit & docuit, cœlum ade-
 pta est. Gregorius huius nominis nonus in demor-
 tu locum sit pontifex, fuit is ex Comitum familia
 & Innocentij tertij pernecessarius, confestim hono-
 re inito, Federicum edicto monuit, vt contracto
 exercitu in Syiam copias deportaret, Hierosoly-
 mam vi & armis repetiturus: recepit ille prouin-
 ciam sibi iniunctam, multaq̄ solertia adhibuit in
 bello mature comparato. Postremo edicit vt oēs
 sacræ militie addicti, ad certam diem Brundisium
 conuenirent in Syiam secum ad bellum profectu-
 ri. Affluxit eo breui ingens mortalium numerus,
 affuit & Lancranus ex Germania, qui Brundisij
 cum magna militum parte extinctus est, pestilē-
 tia, an cœli intemperie in æstiuanti regione parum
 comperit habeo. Simulare interea Federicus ad-
 uersam valetudinem, frustrariq̄ eo ludibrio ponti-
 ficis, totiusq̄ Christiani nominis expectationem,
 cæterum audita Lancranij morte, Brundisium oc-
 currit diripuitq̄ eius pecunia, oēmq̄ belli apparat-
 um. Tum quasi Syriam petiturus, cum parte nauis
 in altum euehitur, nec procul a Brundisio aberat,
 quum repente retro flexit cursum, velut aduersitate
 pestatibus impeditus. Et Federicus per hæc rē Chri-
 stianam ludificari, quum Ioannes rex Hierosoly-
 mitan⁹ expeditionis huius fama peritus, ex Gallia
 in Italiam transijt cum vxore, vt gerendo bello in-
 teresset. Pontifex quia res indies magis tepescebat
 Federici

Titus
Hiero-
soly-
regni.

Motus
ingens ter-
ra.

Diua Cla-
ra et Heli-
sabeth.

Gregori⁹
IX. pon-

Att. Fede-
rici impe-
ratoris ar-
tem.

Federici fraude, vt virum fortissimum & Syriacis
 expeditionibus affuetum in Italia detineret, donec
 ad bellum exiret, Rauennæ & earū vrbum quæ
 olim in exarchatu fuerat, administrationem decre-
 uit, Honorij anathema in Federico celebrat, reddis
 disseq̄ illum grauioribus adhuc censuris execra-
 torem iratus pontifex, ni Saracenorum nouus ter-
 ror incidisset, sed gens ipsa ab Aragonum rege in
 Hispania quo tumultuose transfugerant, tam vali-
 de afflictæ est, vt Valentiam & ex Balearibus vnā
 victor rex ex his receperit. Proceffit tandem Fede-
 ricus imperator amicorū precibus fatigatus, sed mag-
 is Gregorij minas veritus, in Cyprum vsq̄, vt
 Christiani qui in Syria erant, nouorum spem aus-
 xiliorum ex proximo exploraret. Sd dum procul
 domo hostium vires ostendat, Rainaldus quem Si-
 cilie præfecerat, res Romanæ ecclesie adortus, non
 nullam in Piceno agro loca subita vi occupat, erat tū
 Perusij Gregorius, Assisium petiturus, vt quæ de
 Francisco Assisite vulgo ferebatur miracula, præ-
 sens cognosceret, vidit itaq̄ & probauit, defunctū
 sanctorum catalogo ascripsit. Sed dum pontifex
 magno priorum conuentu id solēnem celebrat, ali⁹
 Federici dux Fulginiū per factionem vnā oc-
 cupat. Cæterum q̄ temere res mota est, tam terror
 ille facile resedit, autore eius mor⁹ cum paucis pro-
 ditionis illius consijs vrbe eiecto ab ecclesie fau-
 toribus. Gregorius Federici perfidia instruetus, ad
 milites qui in Syria erant, occulte literas dedit, vt
 ab eo cauerent (iam enim Federicus Ptolemaidem
 vsq̄ procellerat) vereri se ne perfidum hominis
 ingenium rem Christianā afficeret aliqua insigni-
 clade, hæc simul in Syriam scribit, simulq̄ Ioan-
 nem regem cum valido exercitu Rainaldus oppo-
 nit, iandudum Picenum agrum hostiliter vastanti
 diuersa parte Columna antistes cum pari armorū
 robore, alterum Federici præfectum & Saracenos
 eius commilitij socios, ex diuo Germano eicit, or-
 moneq̄ Campanie vrbes Capuam vsq̄ recipit.
 Rainaldus & qui in Piceno erant, audita suorum
 clade, confestim intra regni sese fines trepide rece-
 perunt. Necita multo post Federicus ex Syria re-
 uersus pacem a pontifice implorat, atq̄ obsecrat vt
 secum in gratiam redeat, sibi imperij nomen resti-
 tuat, pronuncietq̄ ecclesie vectigalē, sed nihil hor-
 rum ille prius impetrauit, q̄ centum viginti milia
 vnciarum auri ob illata ecclesie dona pontiffici per-
 soluisset, ipseq̄ supplicat ad Gregorij conspectum
 venisset. Et Federico per hæc ad obsequium reuo-
 caro, pontifex Perusiam proficiscitur res eius ciui-
 tatis inspecturus, quam exules nouo quatebāt mo-
 tu. Sed dū externæ seditioni tollendæ est pontifex
 intentus, altera multo maior ac periculosior Romæ
 orta est. Hannibal ex Hannibalum gente tum clas-
 ra in vrbe diuite & opulenta cum plerisq̄ eclero
 in pontifficem coniuat, tantumq̄ illi motum exci-
 uerit, quantum vnquam alias Romæ ad id tempus
 coniuuratione vlla extiterat, exarsissetq̄ id malum
 plus nimio, nisi inopina religio offusa esset oculis
 ciuitatis, cœlestis iræ nuncia, nam & Tybris in so-
 lenter vrbe in unum dauit, ac mox tam fœda pestilē-
 tia secuta est, vt ex ingenti nuper ciuium multitu-
 dine, vix decimus quisq̄ superferret. Pontifex Ro-
 mam reuersus, tam atrox facinus clementer vltus
 est. Hannibal em fenatoria dignitate priuauit, qui
 eclero eius flagitij cōiuncti sunt, suum errorem falsi,
 eclero eius flagitij cōiuncti sunt, suum errorem falsi,
 tudinis causa digressus. Reate, vt aiunt quidā, Do-
 minicum prædicatorij ordinis autorem in sancto-
 rum numerum retulit, & mox paulo Antonium

Federici
perfidia.

Federic⁹
ad obse-
quium re-
dit.

Gregorij
pontif. cle-
mentia.

Domini-
ci Calagur-
itani con-
secra-
tio.

Olisponsem ex Francisci Assisitis affectatoribus
 Spoleti pari cerimonia insigniuit, desideratis in hu-
 manis esse haud multo pri⁹ q̄ hæc Gregorio acta
 sunt, quum forte Patraun esset, vbi hodie religio sis
 sine colitur. Interea quum Romæ senatoria roga-
 tione latum esset ad populum & populus sciuisset,
 vt vrbes & loca vrbi Romæ circumiecta, Romano
 populo pederent vectigal, veritus pontifex ne quis
 grauior motus ex ea re oriretur, A nagniam reuer-
 sus, p̄sida opportunis locis disposuit, adhibuitq̄
 & alia remedia, neq̄ temere Romanus moliri pos-
 set populus. Inde Romā repetit, q̄q̄ amicis dilua-
 dentibus. Hic vero quum recte monē do castigans
 doq̄ ciuitatis intemperiam nihil p̄ficeret, sed iam
 res ad apertam vim spectaret, iterū in Sabinos con-
 cessit, estq̄ Reate cum Federico de summa re locu-
 tus, comparatumq̄ est inter eos, vt iunctis copiis
 vno tempore Romanos bello inuaderent. Cœps
 cum erat pontiffici ferocissimæ ciuitatis spiritus in-
 fringere, armisq̄ obsequio adigere, si aliter nequi-
 ret. Sed Federicus quum semper alias, tum præci-
 pue pontifficem ludifficatus est, quippe qui in Ger-
 maniam profectus, suis occulte ducib⁹ imperauit,
 vt aduersus omnes pontifficos conatus, Ro. pop. res-
 bus fauerent. Sensit Gregorius hominis perfidiam
 esse sero: sensit tamen, ac simul magna Germanis
 militibus proponit præmia si in sua transiret ca-
 stra, quam spem multi numero secuti transiōne
 fecere, hac virium accessione pōtifficæ copie adeo
 creuere, vt Romanus exercitus nō stausus cum ijs
 acie consigere: breui itaq̄ pontifex Sabinū agrum
 cum ecclesie patrimonio recepit, reiecitq̄ Mem-
 phiticis regis legatis, qui pacem petitam venerant
 per vniersam Europam, ex Francisci Assisitis, &
 Dominici Calaguritani familijs viros, iam enim
 insigniter adolere cœperat vt q̄q̄ ordo, alios in
 alias dimisit terras, qui Christiani nois duces & po-
 pulos ad arma in Turcos & Saracenos inducēda, ve-
 hementi predicatione concirent, horum opera tau-
 tus mortalitū numerus ad id bellū sese accinxit quā
 nus nunquam antea, quod scia ab villo proditit. Sed
 dū idoneus dux quæsit, pōtiffex interea Helisabeth
 Pannonie regis filia, cuius supra mentio facta est,
 vita defuncta in diuorū numerū solēni cerimonia
 reulit. Nec multo post Theobaldus Nauaræ rex
 Almericus Montfordus, & Henricus Bariensis co-
 mes, cū numerofo exercitu, per Germaniā & Pan-
 noniam Thraciamq̄ ad Bosporū peruenere, hic
 breui traiectu Asiam ingressi Ptolemaidē vsq̄, per
 immensa terræ spacia populahundi peruenere, sed
 fuit ea victoria quo festinatior eo ad tepus breuior,
 neq̄ em multo post q̄ in Syriā ventū est, Christiani
 ni duces cū immenso hostij exercitu temere con-
 gressi, prælio in biduum distracto, ipsi duces, viri
 alioqui fortes, & qui cauti? bellare aut didicissent,
 aut qui discere voluissent digni, cum flore copiarū
 in acie mortē occubere, victoriamq̄ nuper incho-
 ta, illorum morte et manibus lapsa est. Pōtiffex tam
 atroci nuncio percussus, quum dolore cōficeretur,
 Romā redire constituit, supplicationes habiturus
 ad placandam numinis iram, sed turbulentes ciuita-
 tis status, eum presentis consilio auerit, Petrus Frā-
 gepus cuius tunc magnam erat in vrbe nomen, Noui
 opeletq̄ præualidæ, ex confesso cum Federico sentie-
 bat. Ex Perusia igitur vterbiū transijt pōtiffex, vt
 cum suis copijs sese Federico obijceret, qui iam Cis-
 alpinam Gallia transtendisse dicebatur, ac contra
 iustasq̄ socias ciuitates oppugnare, multis alioqui
 cladibus ab Ecelino afflictus. Cœperat Ecelinus nō
 multo prius in Cisalpina Gallia illuistrari, habuit
 KK ij is Theu

Antonij
Pataunij
consecra-
tio.

Att. Fede-
rici in pō-
tiffi, perfid-
diam.

Helisa-
beth cōse-
cratio.

Nouus
i Turcos
exercitus

Nouus
motus
Italiae.

Ecelini
origo.

nide. Celebrabat hic imperator paschales dies, quæ præter opinionem cõperit se & qui sua sequeretur signa, cõ oibus qui Cesaris faueret opibus, pontificis anathemate exclusos ab vniuerso plorati cõre, quo nuncio confertatus a iõ in Venetos flexit ita, horum fines velut phanaticæ præceptis furore turbatos inuadit, ad Hillarij ædem primo processit, vbi Ecelinus in Venetorum conspectum turrim cum præfidiõ erexerat. Hinc subito Federicus impetu auersus, Behaiacam turrim ad dextram flexit citato agmine petijt, locus quia inaccessus erat, aquis omnia obtinentibus, facile defensus, quoad auxilia ex vrbe missa affuerunt, quorum superuentu hostis Venetis finibus excessit. Et hæc sunt calamitates illæ immensæ quibus Platina & alij (quod miror) scribunt Venetos a Federico imperatore affectos, nam quid præter hæc ille in Venetos egerit, Veneti non tradunt Annales. Per idem tempus Genuenses ad Venetos miserunt, qui iure fœderis ab his petere, vt sibi auxilio essent, cõperit habere se Pisanos Federici fauore & opibus fractos centum aduersus se trimes comparasse, maturato opus esse, graue sibi periculũ ab hoste imminere nisi temptata a socijs auxilia adessent. Sexaginta trimes sunt Genuensibus missæ, Andrea Tepulo classis præfecto, fuit is quoq; Tepuli principis filius, vt prodiderunt quidam. Prima is velificatio nelin lstriam delatus, Polam, quia suam ex fœdere tritem non dedisset, pecunia, & murorum parte diruta multauit. Prospera dein tempestate Dyrrachium appulit, quo allato est Federicus Pisanorũq; classem circa Cymũ insulam a Genuensibus superatam. Tepulus eo nuncio accepto, flexit retro cursum Polam decreto petiturus, quam post sũ inde digressum nouerat a Venetis desecisse, hæc itaq; subito recursum capram diripuit Venetos, direpta incedo fœdauit. Vix classis domum venerat, quũ lade ra, Veneto magistrali electo, quinto rebellauit, quinq; & quadraginta naues ad id bellũ missæ, in quibus quinq; & vigintrimes fuisse dicuntur, reliquæ onerariæ, duobus mensibus oppugnati sunt ladrenses a Rainerio Zeno classis præfecto, postremo fatigati bello deditonem fecere, ac tum deum Stephanus Iulianus & Petrus Dandulus sunt in Pannoniã ad regẽ missi, tenuerũq; vt omne ius, quod eius terræ reges in ea vrbe quesiũ habere, Veneto nomini remisit. Eres Venetæ per hunc modum habebant, quum Tepulus princeps vita decellit, vigesimo suæ administrationis anno. Marinus Maurocenus illi surrogat. Sed hæc aliquãtõ postea fecuta. Ardebat, vt siquãdõ alias, Federicus in Gregoriũ pontificẽ ita, quum Ferraria, quæ ad imperatõre decerata, a socijs ciuitatibus ad obsequium ecclesiæ retracta, in qua recipiẽda multum enituit Azonis Eftenis opera, atq; ob id meritum est ciuitatis ipsius regimen illi a pontifice attributum, anno humane salutis duodecimes cõfessimo ac quadagesimo. Erat per id tẽpus Federicus imperator Pisis, qui quum non satis exploratum haberet, qui hominũ suis faueret partibus, oēs Italicæ ciuitates velut in duas diuisit factiones, vt qui pontifici fauerent Guelphi nuncuparentur, qui imperatoris partibus Gibellini, nomina ad Italicẽ exitum reperta, q̄q; & alias geminæ illæ pestes attigerint, apud Pistorienses in Hetruria primum res orta est. Enimvero quum Cancellarij Pizaticos ex ea vrbe decellit, factum est vt duo germani sanguinis fratres, quorum hic Guelph nomen ferret, ille vero Gibel, in diuersas factiones suum fauorem inclinarent, nomenq; vterq; suum dedit his vn-

Classis Genuensibus missa. Genuensium viatoria.

Quando Guelphi & Gibellini esse cõperit.

de stetit partibus, Pinzati Gibellini dicti, diuersæ factionis Guelphi: inuastit id malum velut ex proximo Florentinorum ciuitatẽ, vnde cõfessum sunt nobiles electi, quia Gibellinarum essent partium, contra Guelphi a Senensibus & Aretinis extorres facti. Serpsit, inde latus pestis, breuiq; vniuersam corripuit Italiã, hinc bella nõ tũ iter ciues ortæ, sed inter propinquos & fratres, multæq; Italicæ vrbes hoc motu a pontifice defecerunt, quo malo Gregorius percussus, solenni supplicatione apostolorum capita tota vrbe circumtulit, habuitq; ad populum orationem accuratissimam super ea re, nam & Romana ciuitas eiusmodi infania dissidere cõeperat. Cæterum pontificis verba adeo ciuitatem mutarunt, vt cõfessum ciues crucẽ & arma pro pontificis & ecclesiæ dignitate sumpserint. Hic Romanorum cõsensu Federicũ propositõ auctisq; opprimidit pontificis consilio Romã proximè castra ad mouerat. Fremens igitur atq; ira ardens captiuos immuniter excruciat, inde impetu aduersus in Samnium abiit, Beneuentũ vi captum diripit, direptũ moeni bus nudat, hinc Romam hostiliter repetens Castellanse cõnobiũ spoliat, Soram ferro & igni vastat, Templariorum si qui in Italia tunc erant, bona diripit. Saracenos interim, quib; homo impius vrtebatur in bello, tam indulgentem fouere vt vrbe & magistratum illis in Italia esse dedit, quo factũ est vt ad posteros sit Saracenorũ Nuceria dicta. Ademit Federicus & Rauennam pontifici, cuius iniurijs alijs super alias Gregorius irritatus in Laterano conuentum habuit de imperio illi abrogando: Federicus interea intrinsecus terra mariq; preclusis, in quo est præcipua Pisanorũ opera vfus, aliquot supremi ordinis antistites de via & nauigatione capros, in carcerem conijcit, qua noua iniuria tãto est Gregorius dolore affectus, vt paucis diebus quib; ægrotari cõperat, sit vita defunctus, anno sui pontificatus quarto decimo, quũ paulo prius tam tẽrũ solis deliquit esset in celo obseruatum q̄ nullum aliud hominũ memoria. Vixerunt cum eo viri ingenio & sanctitate clari, Rainundus Barchinonensis, quo Gregorius vfus est in decretorum libro digrediendo, Antonius Olisiponenfis, ex Francisci Astisatis obseruatione, quẽ idem pontifex in sanctoꝝ numerum retulit, Accursus Florentinus maioris Azonis auditor, Bartholomeus Brixianus pontifici cõiuris peritissimus. Cælestinus quartus in Gregorij locum successit, obiuitq; duodecimo initi honoris die. Fuit inde ecclesia mensẽ vnũ & vigintrimes pontifice, Cardinalium consensu negante se prius pontificẽ creaturos, q̄ antistites sui ordinis, q̄ Federici iniuria custodirent, carcere emissi essent. Ille interea Picenum agrum magna vi, sed errore adhuc maiore peruagatus, Flaminiam inuadit, inde Fauentiam in Aemilia occupat, mox Bononiã, hinc quia nõ statim imperata ciues fecissent, Gymnasium, vt aliqua vrbe ignominia deformaret, Patavium transtulit. Venit nec multo post Balduinus Bizantiũ imperator in Italiã, qui tantũ apud Federicũ valuit precibus, vt antistites, qui eius iussu custodiebantur, dimiserit, his in liberatam restitutis conuentus Ananias habitus est, quo pontifex creatur Innocentiũ quartus, Genuẽs patriæ ex Fliscæ, quo nũcio Federic; haud perinde vt erat hominũ opinio, lætat, vixerat enĩ eũ eo aliquo cõiunctissimẽ, fertur amicis gratulantibus dixisse, Synibaldũ (id enĩ fuit illi nomen) ex amico factum esse sibi ex pontificatu inimicũ adeo homo impius oderat pontificũ nomen aut certe metuebatur suarum sibi in Romanam ecclesiam iniuriarũ conficius. Pontifex Romanam

Abit Italia in partem.

Cur Saracenorũ Nuceria.

Viri illustres.

Cælestinus quartus pontifex.

Vngymnasium Patavinum ortum.

Innocentius quartus pontifex.

mam ingressus primũ omnĩ de Federico ecclesiæ reconciliando egit, estq; res in quatuor menses distracta, Balduino Constantinopolitano intercedente, postremo dictus est locus quo Innocentius cum eo in colloquio veniret. Interea pontifex indicio comperit Federicũ & Romæ & foris suæ vitæ insidiari, desperata itaq; pace, Genuensium nauigio vsus, ex Centicellis in Galliã proficiscitur, Lugdunum inde decreto petijt, quo conuentũ hominibus christiani nois indixit, citat inde huc Federicũ imperatorem, indicta illi pœna ni dicto obediens sit. Fuit hic annus quintus & quadagesimus supra duos decies centesimũ humane salutis. Dixit se concilio occurrũm Federicus, tantũ petijt, vt paululũ res differretur. Assignatũ est ei dies quo deberet adesse, quem ille nõ solum nõ seruauit, sed querere etiam comperatus est quo modo, quauere ratio vel in mediã Gallia, Innocentiũ opprimeret. Tum vero oim consensu regno & imperio priuatur. Federicus ira ardens Innocentiũ necessitudines insectatus, cognatorum ædes & villas in Parmensi diruit, fœderatq; cum Burgundie duce dicto Lugdunũ proficisci cõstituit, & iam in Taurinis processerat, quum comperit Parmenses exules, ciuib; aduersæ factionis ad Tarum amnẽ superatis vrbe ingressos reterrimam cõdem edidisse, quo nũcio turbatus, omisso itinere, ex tota Italia exercitũ contrahit, ad sexaginta milia hominũ fuisse dicunt, his copijs fractus in animo habebat Parmã oppugnare, cõtra sociæ ciuitates, cum pontifici legato, bellum in Federicũ cõparat. Obsessa est inde Parma toto biennio, postremo facta ex vrbe eruptione, Federicus sulus fugatusq; est, castra omnis opulentiæ plena Parmenses & socij diripiunt, cinxerat hæc hostis fossa & vallo, eo consilio, vt Parma capta & excisa ibi nouã vrbe conderet, Victoriãq; vocaret, nũmum quem in his castris percussit, victoriorum nominauit. Fuerit qui scriberent Federicum eo prælio coronam amississe immensũ precij, vasa aurea & multa & magna, Cremonãq; fuga delatũ, vrbe ingredi nõ esse ausum, quum sciret ciuitatẽ merito sibi iratam, multi enim Cremonensũ, qui sub eius signis militabant, ceciderant prælio. Dedit dein se volupatibus Federicus, inter spadonũ & cõcubinarũ greges agens, quod vbi Innocentiũ reclusit, domesticũ hostis terrore leuatus, christianos duces ad arma in Turcos cõparanda literis & nuncijs hortatur, copiarũ imperium decernit Lodouico Gallicẽ regi qui ex voto ad id bellũ festinabat. Recens terror ex Scythia ortus nonnihil eã expeditionẽ retardauit, ingens vis Scytharum eius generis qui Tartari nunc vulgo dicuntur, triperito suis egressi finibus pars vna per superiorẽ Armeniã, Iconũ vsq; Turcorũ regiã peruenit, altera terribilior manus, Bachonis ductu, Pannonos & Pannonos fœda populatione peruagata, ad mare ponticũ flexit iter, Rosulanorũ & Iazigum terrã suis subegit armis, reliqua ad meridiẽ processit, sed expeditõ illa parũ felix. Nunc quãdõ Tartarorum mentio sua sponte incidit, qui hominum hi fuerint, quẽ mores & ritus gentis, q̄ imperij origo, propagatiõne fuerit, stricim explicandum est. Habuit gens hæc sedes in ea Scythiæ parte, quẽ est vltra Beliam mõrem, vt Ayronus scribit, ad quem Macedonũ arma Alexandri ductu peruenisse dicuntur. Ferus his ab initio cultus, sine morib; sine lege, sine vilo vitæ cultu, arma, pascere, obscuri nominis inter Scythas, finitimorumq; vestigales. Mox gens ipsa in plures velut tribus diuisa est cõpitiq; sub ductibus agitare, penes quos erat totius rei summa, pendere tamen nihilominus vicinis accolis vt

Federic; regno & imperio priuat.

Art. Federici castra.

Tartarorũ origo.

stigmã, quũ Canguista oraculo quodã primus est rex ab ijs creatus. Is recepto imperio primum omnium malorum demõnum cultum abrogauit, edicũq; præcepit, vt tota gens deum optimum maximum colleret, cuius prouidentia regnum credi vultu receptum. Edicũt ei deinde, vt quicũq; per æratem arma ferre possent, ad certũ diẽ regi parũ adessent, estq; militaris multitudo in hunc modũ distributa, vt decuriones centurionibus parent, Centuriones Chiliarchis, Chiliarchi Miriadũ. denum milium præfectis, inde ad periclitandas vires imperij septẽ principũ ex ijs qui vniuersæ genti ante cõstitutũ gnũm præfuerant, filios parentũ manu iussit interficĩ, facessunt illi imperij, etũ acerbũ & atrox, quum multitudinis metu, tum religione adaacti, credere, enim vulgo cœli numen eiusmodi regni iniitijs interfuisse, non regẽ, sed deũ ipsum violari arbitratũ, si illius dictõ minus obsequerent, his sregũ opibus Canguista primũ finitimos Scythas bello subegit, subactos vestigales fecit, & cũ his eos qb; Tartari ad id tempus tributum pederant. Inde remotiores populos suo subegit imperio. Cæterum dũ bellis bella ferendo neq; labori, neq; periculo parci, pugna quãdã parũ feliciter cõmissa, profligato exercitũ ex fuga in proximũ vepertũ sele cõiecit, hebar victor hostis a tergo legẽs fugientis vestigia, & iam qui ad cædẽ festinabat, adorti erãt locũ perscrutari, quũ bubo aus alioqui inauspicata ad strepitũ aduentũ excitã, preperẽ volatur regem seruaũt, quũ vacuæ fecisset latebrę indicũ. Et quia rex pugno modũ seruatus est in magno iam inde honore fuit aus ipsa apud eam gentẽ, nullũ gestamen pulchrius in his q̄ pœnã eius volucris cono affixã. Circũiectis gentibus domitis Canguista studio, propagandi imperij ad occidentem solẽ flexit belli imperũ, & iã victor ad Caspiũ mare processerat, nã quid aliud Scythia egressis potuerit p̄ occurrere, haud sane intelligo. Cæterũ, siue Caspiũ, siue alius id fuerit ad quod vtrũ est, Canguista, qd̄ satis constat, medio victoriæ cursu moriens duodecim filijs regnũ reliquit quos ille quum sub ipsũ ipsõ mortis ad cõcordiã hortaret, iussit vt duodecim fagitas quicq; suam in vnũ conferrent, fasscẽq; ex his facerent, in de singuli in orbem experiti iussu sunt, possent ne fasscẽ infringere. Cæterum quum res ab omnibus frustra tẽrata esset, rã firmũ inquit erit vestrũ imperiũ filij, si in eo tuendo concordẽ eritis, cõtra fragile & hostiũ iniuriæ obnoxium, soluto animorũ consensu, ceu si fasciculus iste aut casu aut consilio soluarur, infirma erit fagitarum quelibet, ac cuiq; vestrũ facile friabilis. Et ille similitudine haud quidẽ inepã docuit res hominũ concordia augeri, auctas discordiã labefactari. Hoccora qui omnĩũ maximus erat natũ, & ob eã rem cæteris facile cedentibus, rex post patris interitum dictus est, Aflã inuasurũ mille lectos equites misit ad explorandũ eius gentis statũ, hi ad angustias montũ progressi vbi fores obditæ sunt ferratis trabibus Dyriodoro amne subterfluentẽ, Castellum ibi munivit ad arcẽdas trãsitũ gẽtes innumeras, velut altero terrarum orbe portis exclusas, primo accessu capiunt, fuerint ne Caspie portæ, ad quas illi venerint, an Caucasæ, nec Ayronus scribit, nec ipse vrẽ fuerint affirmare possunt, inchnatamen ad Caucasas animus, quia oppidũ ab Hoccorã equitatu oppressum Alexandrea, vt Ayronus tradit fuerit olim appellatũ. Verũ Plinius Alexandriã nõ in ipsis faucib; statuit, vt ille, sed in caucasis portis: cõtra Caspiæ nõ minori miraculo naturæ celebrantur q̄ Caucasæ cum castello in ipsis angustijs, cui Cumanã fuit nomen, cæterũ ipse hæc

Canguista factum.

Tartarorũ successus.

Canguista factum.

KK iij fuerint

fuertit sine ille, pressio oppreffo Hoccorū equites locum tenere, inde in alterū velut orbem egressi, quā ad Arserem Turcorū vrbe processissent quia ingēs vis hominū ad bellū intrū dicebat, vt iussū a rege fuerat retro in pacatū abierit. Hoccora, post suorū equitū reditū, quia ex ijs que illi renūciarunt apparebat posse Aſiam facile subigi tres filios cum tribus exercitibus ad bellū miriti. Iachis natu maximus ad occidentē solem ire iussus est, Batho (quidam Bacho scribunt) imperiū patris secutus ad septentrionē flexit, Tagladias (erat is natu minimus) terras & gentes, que ad meridē v ergunt, inuaderet. Ipse quādo multitudine abundabat, cum opulentissimo exercitu circumiectas gentes ad ortum solis bello aggressus, celeritimo victorie cursu Cathaū vsq; extēsiōe facta, longelateq; imperij fines propagauit. Est & Persarum regnum ex parte adeptus, qua expeditione Tartari literas didicere, quom ad id tempus nullus ipsi geni fuisse literarum vsus. Sed vix ea res tantū profuit ad vitæ cultū, quā tum ad pietatem tendam obfuit malorū dæmonū venatio, quā magna pars victoris exercitus, cōmersio eorū quos vicerat imbibit, Tagladais siue Cagadais, nam vtrūq; scriptū reperio, qui ad meridē egressus est, ad Indos vsq; Aethiopus, qui sunt supra Aegyptū, promouit arma, infelix tamē ei? misitū, victus prelio ab Aethiopi? & in desertas terras incaute cum exercitu delatus, partē nō paruum amisit copiarum. Apud quosdam reperio incidisse eos in genus hominū canino aspectu, mordicūq; pugnano, magno in cōmodo affectos. Et Tagladais per hęc male habitus, ad occidentem solē flexit iter iuxitq; se cum fratre, qui res Turcorū circa Persidem, Aſſyriam, & Mesopotamiā vehemēter afflixerat, nam in has terras ille primū exierat, mox ad occidentē solē iturus, dante sunt Tagladanis sedes ad inhabitandū, & recepti in partē victorie, ita tamen vt summa rei penes Iachim fuerit, & successores. Maior celebriorq; Bathonis victoria, q; Gonia? ta Turcorū rege ingenui prelio victo, breui omne ipsius gentis regnum armis domuit. Sit Gonia? a Bathone Hoccorū filio victus, a alio huius nominis duce, quē ab initio eius expeditionis missum cū triginta milibus equitū significare videtur Aytonus, cuius ductu magna ex parte accessit sine Turcorum opes, parum perspicue tradit. Ceterū, siue hic, siue ille fuerit, qui Gonia? vici, satis constat latinorū auxilia Turcis eo prelio auuisse. Bonifacius Molinus, Veneti sanguinis, & Ioānes Liminatus in Cypro insula ortus auxiliari? copijs preauerūt. Accidit hęc Turcorū clades in eum annū, qui humanę salutis supra millesimū ad ducentesimū altera quadagesimo fuit. Secundum eam pugnā, quam Batho in Turcos prospere depugnauit Comaniā inuasit, quę Comania fuit, aut vbi terrarū, loco nō multū diuerso est supra demonstratū, in rerū relatione ad Aegyptios pertinenuit, nam Comani fuit rerū ferui, qui ipsi genti impertire cęperūt. Ceterum Aytonus non Cappadoces solū & qui illis finitimi sunt, sed omnes gentes vsq; ad Tanaiam & Euxinū ad Comanię regnū primere persuasum habuit vt mishi videtur. Comani inquit suis sedibus eieci in Pannoniā fuga deferuntur ad consanguineos. Sed Hunni & Vngari eius terrę aduēg, Scythę quod nulli est dubitū, fuerunt. Verum quoquo modo hęc capiēda sunt, Batho Comania subacta Rosulanos bello subegit, Iazigas, & Polonos, Comanorum inde vestigia secutus in Pannoniā processit, oppreffus sunt ex his perlicę vltra Histrum. Hinc fluminis magnitudine auersus satis ad exitū

Tartarorum succellus.

Bathonis interitus.

rapientibus in Germaniā flexit cursum, estq; in Aſtriā vsq; impetu delatus. Hic Draum (credo) superare ad ortus, nam Aſtriā id flumē esse Aytonus ait, quod ille primus omnium temere ingressus magnū equitū globum secū traxit: fluminis itaq; impetu & violētia victus, cum magna eorū parte, qui vorticolam amnē transare conati sunt, moriē occubuit. Tartari, rege amisso, eas reperunt terras, quas bello suas fecerāt. In his postea gentibus Bathonis filij late imperarūt. Et hęc sunt memorabiles ille Tartarorū expeditiones longe lateq; septentrionem, meridē, & ortū magno quidē humanarū rerū motu peruagatę, de cuius regni origine & incrementis nō ab re fuerit hęc in literas misisse. Ceterum quādo eo venimus, vt de eius gēris vetustate, & imperio nō pauca dicerentur, subtexam his breuiter illius mores & ritus, vt gentis minus alioqui notę sit vita cognitu facilior. Colunt Tartari simpliciter deum optimū maximū, ad cuius prouidentiam omnia referūt, nec ieiunia habēt vlla, nec facrorum ceremoniā, nullis vniū precib? quū quid a deo impetratū volunt, Aytonus tamen autor est, aliquādo exercitū vniuersū inditū esse a rege ieiunium, hoiem interficere nullius noxę est: si fraxnum nō ademerit is q; quadrupedē misit in pacua, piaculum est. Fornicari ac venerē quoquo modo exercere neq; probro, neq; vitio datur. Multiplex cōnubium in vsu: post patris obitū fas est nouerā sibi matrimonio iungere, fas & que fratri nupta fuerit regi quicquid libitum est licet, & cuiusq; velit, lege permissum est vxorem & oia que velle adimere: ex raptō plurimū viuūt, aut si hęc defint venauit, equi nō bubuloq; lacte viciant vesunt & equina carne, sed ne humanis quidē carnis abstinent: fallax ingenū, vniū cupidissime potant, si fiat copia bibunt & humanū cruorē pediculis esitā, vxor mariti, amicus amici, illud dicitantes, sic regis hostes eant, nuptę mundū gerunt capitis in ciste speciē figuratum, circa summū latiorē, sesquipedalē altitudine, serico & margaritis ornant, puellę adhuc in nuptę in discreto fere a viris habitū, hi pileo caput cōtegunt, mentio subligant: Pilei forma pene plana, veste ad genua fere demissa, multifariā recita a peccore, arte magis q; virib? pugnā, gladio vtuntur brachiali longitudine, ab vna parte fastigiato, corio teguntur aut laminis ferreis, equites agiles, sagittādiq; scitissimi, is omnū fortissimus qui & imperij obseruantissimus, sine stipendio militant, Pedites inutiles & insigni tarditate, gens in prelijs & rebus gerendis solers, & ad omnia momenta rerum imperiūq; obeudum presto, nec fuga turpis si conducibilis sit, aut necessaria, sagittas tanta vi intendunt, vt nullum armorū genus sit illis nō penetrabile, turmatim pugnam capellunt, turmatim fugiunt, vulnifico sagittarū iactu sequentē hostē a tergo cōficiētes, inde prementū paucitate cōspicati subito in pugnā redeūt, ac tū maxime vincūt, quū vici credunt. comiter & benigne colunt hospites, aliena appetūt, negligūt sua, sub rētorijs in aperto agitant, libētus hoc modo q; in oppidis aut vribus, viri a re bellica feriat aut venant, aut se lactādo exercēt. Mulieres pelliceas vestes faciūt, ocreas & cetera, que ex eadem materia sunt, trigesimo die lectum finiunt, cum defuncto, si aliorē fortuna sit seruum vnum sepeliūt, & phaleratū equum, sociabilibus bellis mites vbi inferiores numero sint, alioqui superbi in socios & contumaces, veritatis studiosissimi, nihil tam capitale raptitve admittunt, quod ex postulati non sponte fœtantur. Et Tartari gens Scythica in hunc modū se habuit, ducētissimo abhinc

Tartarorum mores.

Tartarorum ritus.

Att. veritatis studium.

abhinc anno, quū quę de his breuiter executi sum? Aytonus Armenius prodidit, sunt quędā in inferis, q; Iacobus Planēsis, & Benedictus Sarmata, minoritani ordinis, exploratū, ab Innocentio pontifice ad eius gēris regē missi. Vnincensius autor est, & Antonius Florentinus Antistes, vincētū secutus. His itaq; septentrionē sibi bello vindicantibus, vt supra est significatū, Arabes Melechsalę Aegyptia ci Sultani impulsu, hierosolymā occupāt, moenib? nudatā, Christiani nominis viros in ea vrbe reprobos crudeliter trucidant, Sepulchrū fœdat sacrilegę manus. His Innocentius pontifex cōmotus, multo impēsius q; antea Ludouicū regē obtestatur, vt iter acceleret, copias in Syriā deportet, ceterum fœuēnt mari coactus est rex in Cypro hybernare, inde ad prima veris signa Aeliopolim ad ortus, hostiū inde clamma depulsi, terrestrī prelio barbaros superat, castra vrbi ad mouet, ceteras ex Italia copias expectaturus, que quo min? in Syriā transtulerint, vesana Federici rabies fecit, qui a libidinibus velut longa ebrietate expeccēt, ex improbitate ad vim & arma cōuersus Italiā terrore complectit, pleręq; ciuitates metu percussa tū demū a pontifice desecerunt, vt in Hetruria sola Florētia pro pontifice staret, hęc quoq; multifariā vexata Guelphos eiecere coacta est, omne Picenū nomē ab ecclesiā vt alienatū, & cū Picētib? Vrbinates, Foroluiēses, & Ariminēses, & pars vmbrię multo maxima, erantq; per hęc pontificis opes plus nimio accitę, Bononiēses interim Hērici Federici pfectū, iusto plio superant, ac tū demū Federicus in Sicilia reuerſus Panormi, vt qdā scribunt, moriē. Alij? Apulia graui morbo cōsistatū, & ia cōualeſcere incipientē, a Mafredo filio, quē ex cōcubina extulerat, cōpressis faucib? stragulatū scribunt, erat is ab eo Tarētinus princeps declarat, ceterum nō cōtentus presentī forte patrē primo inde Conradū fratē ex Iole Ioānis regis filia ortū, regni & oim fortunarū herēdē relicit, veneno sustulit, & ne nō semp crudeliter oparet, Neapolim & Aquinum vi captū diripuit, pontifice in eū reclamāte, ac nihil moleſtius ferētē q; bellū statū nouis moribus turbati, vnde auxiliā ad Italiā expectarent, quod in Turcos & Saracenos gerebat. Erat iam Aeliopolis capta in Aegypto quū Robert? Picrauiēsiū comes ad Ludouicū cū nouis copijs venit, qb? auctus viribus rex, continuo ex Aeliopoli profect? ad Pharnianiam castra promouit, huic aliquāto antea Melechſala rex Aegypti, id veritus, cū immēso exercitū venerat. Dirimebat fluius vtracq; castra, eaq; res impedimēto esse, quo min? de summa rei vno preſto decerneret, cōmittēbant leuia plia, eaq; p occaſionē, vt aſſolet, alterius partis, quib? Robertus vir fortis maior in hostē q; tunum esset facinora ausus edere, a suis exclusus capit. Et circa Aegyptū fortuna belli per hunc modū variabat, quū Innocētius, quia res Italię iam pacatiorē essent, eā reperere cōstituit: ceterū priusq; ex Gallia sit profect?, Edimū dum Cantaurēsem antistitē defunctū diuorum numero ascriptis, inde Italiā ingressus, quia senatoriā potestātē horrebat, que in vrbes plus nimio creuerat, Perusiam se cōstitit, vbi solēni cerimonia Petrū martyrem, p̄dicatorij ordinis, inter Mediolanū & Comū nō multo prius ab hereticis interfectum, in sanctorū retulit numerū, retulit & Stanislauum Craconiensem antistitē, quippe qui viuens multis inclaruit miraculis. Accessit interea Innocentius a Sicilia proceribus Neapolim inuisit, nuper instauratam, hęc diem obiit quum annos sedisset vnde cīm & dimidium. Innocentij instituta, vt natalem Dei parę virginis octonibus diebus celebraret eccle-

Federici Italiam vexat.

Federici interit.

Edimū dus Cantaurēsis.

Petrus martyr.

ſia, vt supremi ordinis Antistites equo sedentes p̄ Primus niceo vterentur galero, vt maior ad huc ipsi ordini accederet maiestas, argumentum tamē nihil obscuro galeri oportere eius ordinis Antistites semp paratos esse pro fidei defensione sanguinē effundere. Reliquit & varia studiorum monumenta, & in his opus ingeniose eruditę digestum, Decretale id vocant, doctus doctos coluit, fouitq; clementer in cunctis eruditionem & dignitate auxit, vt in Hugone Barchinonēsi, quem ad supremum clerici ordinē euexit, rubroq; insigniuit pileo. Scripsit hic quoq; multa grauitē & accurate. Fuerit hīs æquales Bernardus Parmensis Compostellanus, & Guilielmus Innocentij huius ex fratre nepos, cuncti eruditione haud vulgari. Iacobus Balduinus scitissimus iuris, Vnincensius Gallus historiatarum scriptor magis copiosus q; elegans, Martinus Cisterciensis, qui etiam aliquid debet historia, sed quātum eius ætatis homini debere potuit, id opus ab autoris nomine Martinianam vocant. Alexander minoritani ordinis, is de grāmatica arte metricę scripsit, erant eius scripta nobis pueris in magna adhuc dignatiōe apud grāmaticę professores, ceterum doctorum hominū cōsensu hīs paucis annis ex triualium manibus id opus excussit. Alexander de Ales, cuius scriptis oēs astipulantur docti, Guido Bonatus astrorum scientia sua grate illustris. Alexāder huius nominis quater factus est inde pontifex, is cōfestim honore inico Manfredum admonuit nequid in res pontificię distionis moliretur, qui non modo non paruit dicto, sed velut iussus id facere, Saracenis ex Nuceria accersitis, pontificis copias nil tale mequētes ex improbitate adortur, partim itaq; fœde trucidauit, partim capros custodię tradidit impius iuuenis, vtracq; Federici progenies. Nam vt pater in aui impietatem degenerauit, ita is paternā vefaniam cōstadio imitatus. Erantq; per hęc, initia Alexādi pontificatus parum læta, quum in Aegypto res multo tristiores essent. Enimuero occupata ab hoste vna Nili fluminis parte quā cōmeatus in Ludouici regis castra subuehi nequirent, continuo christianę copię famē sentire cęperūt, occurrit eo Hierosolymitanus antistes, reę male gesta, ab hoste capitur, coactus itaq; obſidionem soluere Gallus rex, quū Heliopolim (Damiatā nunc vocant) repereret, in alias hostium copias incidit, victusq; prelio cū Athphonſo Picrauiēsi & Andegauēsi comite capitur, ceterum Melechſala Aegypti rege post victoriam a Comanis seruis, quorum opera domi forisq; vtebatur, interfecto, Tarquemēti quē illi (vnu enim erat ex conferuis) sibi regem creauerunt, Heliopoli a Gallis recepta magnaq; captiuis ducibus pecunia expressa, Gallū regem cū oibus copijs Ptolemaidē vsq; perduxit incolumē. Ludouicus fratris in Galliam dimissis, ipse Alexādi pontificis hortatu tūdiu in Asia subsedit, quoad Ioppē, Sidonem & alia oppida a christianis recepta & instaurata prestidij firmarit, & nouissima christianorum in Syriā expeditione, que sex habuit annos, hmoi est exitū sortita, quo sane tēpore Aegypt?, vt pxime est demonstratum, triste seruitiū subijt, vt ventalijs seruis coacta sit seruire, Ludouico ex Syriā reuerſo, Alexāder p̄dicitanti viri presentia & opib? iratus, Manfredum ob ea que impie & insolenter fecerat, p̄iorū cōu excludi Syria, sum, anathemate execratur, Neapolitanos per legatum aduersus impiū regē confirmat, pollicē? breui fore, vt quū ipsi, cum Capanis valida mitrentē? prestidia. Manfredus interea nō itātū Neapolim vexare, sed Hetruriā etiā nouis moribus sollicitat, atq; oium infestissime Florētia, q; statim a Federici inter-

Viri illi stes.

Alexāder iij. p̄dicit.

Vltima christiani norū ex tatiō? peditio? Syria.

tu se in libertatem vindicauerat publico decreto Guelphis in vrhem restituit, vr aduersæ factionis conatibus resisterent. Inualuerunt breui Guelphorum opes, ita vr Manfredus spe sua frustratus, nihil incepto abfiterit. Cæterum Panormi rex de claratus omnia circa Neapolim turbare Saracenos rum milite vsus, Iordanem suarum copiarum præfatum, cum mille & quingentis equitibus auxilio Senensibus mittit, qui eo missi sunt Florētinos ad Arbiām flumen tanta clade superant, vr vrhem hostibus relinquere sint coacti. Nec interea pontifex defestit Tyrānos vbiq; infectari, enim uero Ecelinus nescias maiore successu an crudelitate suas opes in Veneto Italicq; late propagauerat, qui post nobilissimas vrbes seruio prellas, in quibus subigendis tanta dicitur crudelitate vsus, vr nobilissimorum hominum, quos crudeliter infectatus est, alios luminibus priuarit, his manus illis nares & aures præciderit, horū filij visilia ademptra, virgines corruptas, matronis mammæ mutilate, prægnatib; exectus vterus, flāmisq; consumptus parvulus, Mantuan premebat obfidione, quū Philippus Fontanus Rauennas antistes Venetas a pontifice ad id missus magna celestis vitæ præmia proposuit omnibus qui aduersus Ecelinū Ro. ecclesiæ hostem iudicatum, secum arma induerent, conspirarentq; ad incendium illud extinguendum. Magnus mortaliū concursus est ad antiſtrem factus. Veneti Alexandro gratificati, & quia tyrannidem in proximo glificem inſenſe oderant, militem, arma, stipendium, commectus & naues obulerunt, quibus copie sunt in hosticum tranſuectæ. Pataulium primo impetu capitur tyranno absente, sed defectio fuit illa portus, mox arx quoq; cedita est. Habebatur Ecelin⁹ castra in Mincij ripa, quū de Pataulij amissione nunciū accepit, dissimulata itaq; clade, Veronā citatū rapuit agmen, vbi duodecim Parauino rū milia, nō mercenariōs milites, aut gregarios sed ingenuos atq; ex omni flore iuuentutis lectos, ad vnū interfecit, quod a nullo vnq; præterq; a Cornelio Sylla factum reperio. Varij inde fuerunt Ecelini conatus, sed omnes irriti. Pontifici legatus strenue Pataulij tuatus est, Venetis ob publicā operā eo bello nauatam, datum est vr Marcianæ ædis Primicerius pastoralis baculo & mitra i sacris vteretur. Maurocenus dux per id tēpus moritur, in cuius locū cū Rainerius Zenus surrogatus est, quintus & quater dragestim⁹ in ordine. Missi sunt post Pataulium in libertate assertū, pleriq; Minoritani ordinis viri per circū padanas vrbes & quæ alpibus subiectæ sunt, q; solēni prædicatione cōfirmarent partes ecclesiæ, nec incassum missa illorum opera, nam Brixiani Guelphis in vrhem restituitis, Ro. pōtīficis sunt autoritate secuti, fecissent inde Cremonenses & Placētini, nisi earū vrbiū Vberus Palauicinus aduersæ factionis opib; fretus dñatū occupasset. Cū hoc igitur & Ecelino pōtīficī legat⁹, Guelphis iuuantibus, apud Gamarā cōsistit, magnoq; plio victus cum Brixia non antistite & principibus Guelphæ factiōis capit, Ecelin⁹ Brixia i potestate redacta captiuos dimisit. Fuit annus ille humane salutis vindexagesimus supra duodecies ceteris. Nec multū in de tēporis intercessit, quū Palauicinus pontificij legati impulsa relicta Ecelini focietate, Guelphis se ciuitatibus adiunxit, in quo Philippus antistes scipua vsus est opera Bosij Donarij Cremonenses, Palauicini alienatione cōmotus Ecelin⁹ irarū plenus, focijs ciuitatibus bellū inulit, Abdūq; transgressus Cassianū agrū populatus est. Mediolanenses cū appendicib; fociarū vrbiū Martini Turriani ductu cum Tyrāno

Att. Ecelini crudelitate.

At. crudelitate ex plurim. Mira & pastoralis baculo & mitra i sacris vteretur. Maurocenus dux per id tēpus moritur, in cuius locū cū Rainerius Zenus surrogatus est, quintus & quater dragestim⁹ in ordine. Missi sunt post Pataulium in libertate assertū, pleriq; Minoritani ordinis viri per circū padanas vrbes & quæ alpibus subiectæ sunt, q; solēni prædicatione cōfirmarent partes ecclesiæ, nec incassum missa illorum opera, nam Brixiani Guelphis in vrhem restituitis, Ro. pōtīficis sunt autoritate secuti, fecissent inde Cremonenses & Placētini, nisi earū vrbiū Vberus Palauicinus aduersæ factionis opib; fretus dñatū occupasset. Cū hoc igitur & Ecelino pōtīficī legat⁹, Guelphis iuuantibus, apud Gamarā cōsistit, magnoq; plio victus cum Brixia non antistite & principibus Guelphæ factiōis capit, Ecelin⁹ Brixia i potestate redacta captiuos dimisit. Fuit annus ille humane salutis vindexagesimus supra duodecies ceteris. Nec multū in de tēporis intercessit, quū Palauicinus pontificij legati impulsa relicta Ecelini focietate, Guelphis se ciuitatibus adiunxit, in quo Philippus antistes scipua vsus est opera Bosij Donarij Cremonenses, Palauicini alienatione cōmotus Ecelin⁹ irarū plenus, focijs ciuitatibus bellū inulit, Abdūq; transgressus Cassianū agrū populatus est. Mediolanenses cū appendicib; fociarū vrbiū Martini Turriani ductu cum Tyrāno

sæpius dubio Marte dimicauerunt, ad postremum sus fugatusq; Tyrannus, Suncinū cōpellitur graui ter vulneratus, vbi cladis & ignominie acceptem impatientem confutum vulnus præ ira nimia refecisse dicitur, atq; ita medio dolore & cruciatu est morte consumptus. Sunt qui scribant qd postremo p̄glio captū, eius corpus vt anathematicū & omni p̄iorū gradu deiectum, in prophano esset factis alioqui honeste sepultum. Exercuit tyrannidem ānos viginēti, que initium habuit ad annū salutis quartū & trigessimū supra duodecies ceteris, sunt qui annos quinq; illius principatui adiungunt. Oēs Cisalpinæ Galliæ ciuitates, quæ sub Ecelini tyrānide fuerant, libertate post ei⁹ mortē recepta, Ro. sunt pōtīficis auspicijs secutæ. Apostolicus legat⁹ reliquias belli execut⁹, Albericū Ecelini fratrem, quidam Alberū pro Alberico scripsere, Taurisij cū vxore & liberis obtrūcat sunt qui scribant Taurisinos Tyrānorū odio sex Alberici filios in conspectu parisi cōtrudisse, vxorē & filias viuas igni consumptas. Alexander Ecelino & eius tyrānide sublata, quia iā Italia omnino quiesceret, ad Asiaticū bellum flexit aim, obstitit præfenti consilio recens Venetorū & Genuensū discordia, que vnde demū sit orta paulo altius repetendū. Habebat Veneti in Ptolemaidē vrbe que inter Carmelū est montem sita & Sidonem, ius quæstū, iā inde ex quo Hierosolyma Gothifredi ductu Christianis fuit armis recepta, habebant Genuenses Pisanicq; nam hī quoq; ad id bellū classes miserāt. Accidit vr Genuenses & Veneti cōe essent phanū in ea vrbe foritū quū priuū alioqui viciū, priuūq; forū vtriq; haberent, de huius possessione ne animi sã, antea mutuis offensis æmulationeq; & odio accenti, disceptare adorti sunt. Veneti non viciū modo, sed tertiam etiā partē eius vrbis ex fœderate cū Balduino i dō sibi deberi prædicantes, ipsam etiā edē diuo Sabæ dedicatam vendicabant. Instare Genuenses, neq; fœderibus neq; focijs cessuri. Et q; a nulli dubium quin ex ea disceptatione magnū erat incēditū exarsurū, ad tollendā oēm discordiæ causā, res ad Alexandrū delata est pontificem. Censuit ille quieris magis q; equitatis amic⁹ vtrorumq; phanū cōe esse debere, quādo sacra etiā vtriq; cōia essent. Eā pōtīficis declarationem quū aliquāto antea Genuenses q; Veneti cognouissent, non expectatis ab Alexandro literis, sed Philippo Mōsterratis ei⁹ tūc vrbis præfeti beneuolentia frætū, locū occupant, tumultuariōq; opere in speciem arcis muniunt. Cæterum Venetis qui ibi erant de iniuria querentib;, tantū abfuit vr Philippus pro potestate intercesserit, vr iusserit etiā Venetos inde populariter abire. Blōdus indignabū dos inde Venetos vltro abisse ait, quā insignē cōtumeliā quū ferre nō possent, cū Mantredo Sicillē rege, in Genuenses fœdos percussisset. Nō caruit interim Philippus reprehēsiōe, Antiocheni & Hierosolymitani antistitū literis perspicere iussus q; parū considerate ageret q; discordiam inter duos populos Italicq; principes ipsius culpa ortā tam perniciose aleret, fore vr nisi Veneti cum Genuensibus redirent in gratiā, qui ipsius culpa essent alienati, magnum ex ea re incommodū res Christiana breui adiret; Audire ille hos salubres monitus, sed nihil scius omnia ad Ligurē trahere, tum vero patientia iniuriæ magnitudine victa, Veneti decem triremes quas per id tempus Tyri habebāt, portu celeriter educunt. Domestici scriptores eas Tepuli ductu Venetis profectas aiunt, Ptolemaidem celerit curfu contendunt vbi catena qua portus obcluderetur refracta, tres & viginēti Genuensium onerarias & duas triremes quæ in portu

Ecelini teritus.

Origo Ligustici belli.

Genuensium & Venetorum pugna.

Theodoros Vatazilius.

Paleologus.

tu stabant diripiunt, gubernacula admunt, & omnia nautica instrumeta, atq; ita direptas subiecta flamma omnes ad vnam absumunt incēdio: Phasnum eodem impetu recipiunt, ac qua parte fuerat a Genuensibus munitum diruunt. Incidit noua hæc discordia in eum annum qui duodecies ceteris fuit salutis humanæ ac duodefexagesimus. Genuenses ea clade magis irritati q; terri, quadraginta instruunt triremes, & cum his coethas naues decem. Veneti interea ad res Balduini, tuendas in ponticū mare cursum intenderāt, vbi Selimbram de Turcis ab his captam & direptam quidam scribūt. Alexander auditis quæ in Syria nuper acciderant, pro non paruo habuit negotio vtriusq; ciuitatis causam audire. Adhibuit eiusmodi disceptationi, vr res equi⁹ decerneret, Pisanorum legatos, foretq; proculdubio pax secuta, nisi in Syria res celeriter nimis præcipitata esset. Genuenses ex Tyro profecti Ptolemaidem decreto prebent Venetorum iniuriā vlturi, redierant aliquanto antea Andreas Zenus & Laurentius Tepulus ex Pontica expeditione, nam a Ligurē nō ita maturatum est, vr ab infero mari in Syriam continuo venerit. Hī igitur audito Genuensium aduentu, naues confestim portu educunt, vr res in aperto gereretur, atq; ita aduersæ classes maioribus prope odijs q; viribus congressæ, cruentam edunt pugnam, fuitq; res Veneta ab initio validior Pisanorum opibus adiuta, qui residuo in Genuenses odio Venetis ex confesso aderant, fundūt itaq; Genuenses, ac multa cum strage difecti, quinq; & viginēti nauibus in pugna amissis, quidam autem res hunc captarum fuisse numerum, ac plures medio conflictu corruptas mariq; depressas. Ligur male affectus fuga priorē cursum remens Tyri tenuit, nec ea victoria quibus hostibus funesta, expleuit Venetorum iram quin maiorem in modum sæuendi omnia Genuensium loca Ptolemaidē publicā & priuata diruunt, negotiatorum horrea, præcones, apparitores, ceteraq; pristinæ fortunæ ornamenta quæ ad eam diē manserant inuolata, penit⁹ sustulere: nec multo postq; ad Ptolemaidē hoc fuerat euentu dimicatum, tres alię Genuensium naues circa Tyrum sunt a Venetis interceptæ, qui ex Ligustica classe priorē p̄glio capti fuerant, Alexandri pōtīficis rogatu sunt gratias restituti. Erātq; in hoc modo res Venetæ in ora Syriæ, quum in Græcia nihil quærioriores essent Theodoranis armis fuerat Theodoros Ioannis Vatazi filius res Balduini adeo graui ter vexantibus, vnisi Veneti vr sæpe antea per idem tempus afflictis imperij opib; subsidio affuissent, breui casurē viderēt. Ferebat itaq; suppetias Balduino Venetus, classiq; ex Syria profecta pleno cursu in Græciā ferebatur, quum peropportune Theodori morte nunciata, retro in Syriam vbi mansus a Genuensibus intendebatur certamē, flexit cursum. Reliquat Theodoros Michaelē cognomēto Paleologum filij tutorē, fecitq; ea res fidē Balduino & Venetis futurę pacis, si tutoris nomine contēderet esse Paleologus. Sed homo vchemētī spū, multaq; prudentia, nō solū Balduini opes fregit, quod suo postea sit loco dicendū, sed euerit etiā fundit⁹. Sunt qui Gregoriū Imisolu tutorē Theodoro relicto scribāt, quæ sacris operatē Paleolog⁹ interfecerit, recepta ad se puerorū tutela, quos pari iniuria ac nescio an maiore ira sustulit. Ipse ab initio Guilielmū Achaię principē bello vexare adortus, non pri⁹ infestare destitit q; in apertum martis discrimen⁹ traxerit, victūq; p̄glio ac captū vinxerit, qua Paleologus victoria ferocior fact⁹ Balduinū inuadit, oculo sit ille pōtīfici maris angustias hosti, vr p̄cul a portu

arceret. Ipse a terra cū omni robore copiarū sese venienti opposuit, vr de summa semel dimicaret. Iā scus erat desperationem, vr ob inopiā rerū omnium ne laceſtitus qdē crederet Bizzantiū posse ea diuini teneri. Satis constat Burgensibus negociatoribus, nō Venetis vr Platina scribit, filij ab eo pecuniæ inopia oppigneratū, Veneti q; ab his depositū, aliaq; ornamenta vrbis ab eo egestate alienata: vrbe itaq; sine p̄sidio relicta, in quo est magnopere erratū quid virū erat circa Bosphorū collocat. Sed dū ille externā vim formidat, domestica opprimē, vrbs vacua a paucis Paleologo prodita est. Balduin⁹ nocturna, trepidatione excitus, vbi vrbe ab hoste tene ri comperit, cū Pantalone, Iustiniano antistite, & necessarijs omnibus ad mare se protulit. Sunt qui dicant eum abfuisse quū hosti tradita est, sed siue afuit, quū hostis in vrhem receptus est, siue in castris fuit, satis constat Bizantium prodicione amissum, anno postq; a Gallis & Venetis fuerat Græcis adēptum quinquagesimo octauo, vr a hī scribit tertio & sexagesimo. Balduinus Bizantio profugus nauim in Euboeā delatus est. Veneti ad Pōnticem miserūt, & cum ipso Balduino ad Lodouicum Galliarē regem, vr obiq; nec data sunt: nec omnino negata auxilia. Interea quia satis apparebat Paleologū in tāto rerum successu minime quiescerū, duodeuigintinaues ad insularum præfidiū decernunt M. Michaelē præfeto, cui est in primis mandatū vr in Paleologi rebus infestatis nullam prætermitteret occasionē. Alexander interea quū Clarā virginem ex Francisci Astatis obseruatione in sanctarum nuerū Ananiæ retulisset, Viterbiū cōcessit pacem inter Venetos & Genuenses composuit, vbi dū lōga altercatione in quietat, ac supra vires laborat in re cōficiunda, ægritudine animi obiit diē anno sui pōtīficatus septimo. Fuit Alexander quū ipse erudit⁹, tū eruditionis fautor, pietatis & orthodoxæ fidei custos acerrimus, perniciosissimū librū a Guillemo quodā editū publice cōbussit: afferebatur in eo q; re ligioni vacates viuētesq; ex elemosynis nō essent in statu salutis, proficisci ad hæc statum gratiæ non ab euangelica lege, sed a lege spiritus. T estudius opus quod Romæ ad Agnetem visitur, Alexandri huius est: Locut⁹ eodem autore veræ pietati cessit, quum antea liberi patris fuisset. Vrbā⁹ quartus q; in Alexandri est locum surrogat⁹, cōfestim a sua creatione militrem ex Gallia euocauit, quem Manfredus res pōtīficis ditionis infestanti obijceret. Is terror Iordanē copiarū Manfredi ducem ex Hetruria res uocauit, quo abeunte Guelphi cōfestim in ea gente extulerunt animū atq; omnīs maxime Florentini & Lucenses, p̄mebat eadē pestis & Gallia Cisalpinā, Vberto Paluicino Gibelline factiōis longe principē p̄grauat. Inſestabat is Guelphos plūsq; hostili odio, eratq; circūcētis vrbi⁹ adeo formidolosus, vr Brixia vrbs nobilissima, & que ex cōfesso Guelphos tuebatur, magno ciuitatis cōsensu Paluicino sit ditionis facta. Contra Mutinenses & Rhegenses Bononiensium consilio Gibellini eijciunt, verit ne ea animorum inclinatio ad alios serperet. Et Italia per id tempus his erat moribus obnoxia. Interea Veneta classis adeo Paleolog⁹ res affligebat, vr inter omnes cōstaret cum desperatione adactum breui fuisse Bizantium relictarum, nisi Genuenses in Venetorum inuidiam subsidio affuissent q; quā tam gratia aut odio q; scio videri potest id factum Chio insula a Paleologo Genuensibus data ob operā ab his eo bello nauatam. Paleologus Ligustica classe, fretus statuti Pelopōnesum vsq; iperij fines propagare,

Balduni miserabilis Iopia.

Bizantiū Paleologo cessit.

Clara virgo cōstruat.

Vrbā⁹ III.

Varij Italic mo⁹.

propagare, Guiljelmo quem captum ad id tempus in vinculis habuerat, ea conditione dimisso, vt sibi Epidaurum traderet hodie Monouassiam vocant. Veneti illum postliminio reuersum complexi, arctissimo sibi iungunt foedere, nulli dubit erat quin Paleologus ex ipsa vrbe siquando ea potitus esset, omnia Venetorum in Aegeo & Ionio fuisset instaturus. Guiljelmo igitur in belli focu recepto, septem & triginta triremes in supplementum classis Veneti decernunt, & hi tunc partium erant apparatus. Interea Vrbanus in animo habebat ad Genuenses & Venetos mittere, qui cum his de pace agerent, quum repente Manfredus Saraceno vsus milite Picenum agrum occupat: tum pontifex ab alieno negotio ad rerum futuram curam conuersus, ex Gallia ingentem bellatorum numerum accessit, erant hi cruce signati, expectabantque signum a pontifice, vt in Syria mouerent. Guidonis igitur Antistodores Antistitis ductu i Italiam transeunt Palucinum circa Brixiam magno numero superant, Saracenos inde qui Manfredi militabat, ex Marfis quo profugerant ad Lyrim flu. precipites agunt. Romani etsi per id tempus nihil erant pontificibus infestis, magistratus tamen suo suffragio, & ex suo corpore creabant. Sed nescio quoniam modo ea tempestate, siue quia honor illi sordescere coepisset, aut quia per se precium fuerit id facere, Brachaleonem Bononiensem magni consilij virum senatorem creant, qui domo accessit omnium exterrorum primus Romae cum magistratum gessit. Ceterum Romani haud multo post mutato consilio Branchaleonem in potestatem redactum in vincula consiciunt, quae breui post soluere coacti sunt quia Bononiae plerique Ro. nominis ob id facinus custodiri dicerentur. Eum solum ciuitas in pristinam dignitatem restituit, creauit inde sibi regionatim nouum magistratum, penes quem & vitae ciuim & mortis esset arbitrium, hos Banderefos dixere. Distimulare Vrbanus eam ciuitatis temperiem, Manfredi bello occupatus, quo vt aliquando defungeretur ad Ludouicum Gallorum regem misit, qui eum hortatur, vt Carolum Andegauiae comitem per necessarium suum ad se cum exercitu in Italiam mitteret, fore pollicitus, vt Manfredi electo eum Siciliae regem crearet. Fuisse id libenter pontifici datum, nisi aduerfa valetudo omnem gerendam rerum facultatem viro ademisset. Sed dum haec in Italia geruntur, recens Venetorum classis, nuper vt diximus decreta, in Euboeam processit, Amphesiumque inde eiecit, qui Paleologi partibus fauebat: fuit is Federici tertij filius nothus, qui ex nuptijs Marulae Bonifacij Veronenfis filiae partem insulae vnam fuerat adeptus, nec multo post tres Venetae naues praedandis studio per Hellepontum & propontidem ad Bosporum progressae ab hostibus captae perierunt. Carpiuos quos Genuenses sortiti sunt crudeliter interficiunt, caeteros Paleologus luminibus priuat, nec eo anno est aliquid memorabile in mari gestum. Orbanum sequenti anno Veneti triremes duas & triginta quae Giliheri Danduli ductu ad septem portos (sic locus hodie in Aegeo dicitur) cum Genuensium classe hostiliter conflixere, fuitque ab initio pugna atrox & anceps, postremo Ligur fusus fugatusque quatuor nauibus amissis, in Epidaurensem sese portum recepit, sed Ligur eam cladem breui refarsit, tribus Veneticis comatu honuisti subito incursum interceptis. Nec tamen in Aegeo & circa insulas, sed in Syria quoque bellum erat, Veneticis Prolemaidem tenentibus, Tyrum Genuensibus, quo accidit vt quicquid Christiani nominis per id tempus fuit

Qui prius ex terno fenator Ro. fuerit

Paleologi & Genuensium in Venetos.

in Syria, in diuersa duorum populorum studia velut in duas factiones abierit, sic vrbes tanto labore & sanguine a crudelissimo Mahometi imperio receptae desestabili bello mutui, sese cladibus affligebant. Tertio igitur Ligustici belli anno, siue quarto, vt scriptum apud quosdam reperio, Veneti classem ad bellum opulentissimam instruunt, quin quingenta numero triremes instructae dicuntur. Alij septem & triginta fuisse aiunt, primo in Siciliam Venetus tenuit cursum vbi hostis stare dicebatur, sed nulla ibi Ligurum neque classe neque nauis reperta, in Syria flexit cursum, hic non procul a Tyro Coetheam vnam Genuensium cepit, quo successu ferocior factus Tyrum oppugnare conatus est, sed vrbs valide defensa, Veneticusque in comodo affectus ab oppugnatione desistit. Nec Ligur interim in ocio esse, quin auidita decem onerariarum ex Veneticis protectione, quae mercibus honuisti, in Syria cursum intendere, erantque cum eis Coethea nauis multi ea repositae nominis quae praesidijs causa negotiatorum herbar, sex decem trireribus fretus, ad exitum Adriaci sinus Venetum praestolari, nec iam procul aberat, quum speculatoria nauis nunciat hostem in insidijs federe. Perculsi Veneti trepide proximam petunt litus, ac parte mercium in terram exposita future pugnae sese multa cum trepidatione expediunt, sed parum profuit animus. Enimvero Veneticorum numero nauium longe impar, impar & viribus, nauibus cum tota merce amissis vix subsidiana illa ingenis incolumis retro abiit acceptae cladis nuncia. Et Genuenses Michaelis Auri ductu eam tum cladem Veneticis intulere, qui tantum abfuit vt ad paucorum nauium facturam, etsi preciosa merce honuistam animum demiserint, vt continuo sit noua classis ad bellum missa Iacobi Danduli ductu. Lunxit sese huic Marcus Gradonicus cum altera classe circa Ragusium, qui omnem fere Siciliae oram ad orum & meridie circunuectus, tris Ligusticas triremes circa Lilybentibus, quibus praerat Lanfrancus Barbonius, modico negotio intercepti, quam Genuenses cladem vlturi duas & triginta triremes ad bellum instruunt, quae perpetua nauigatione in Siciliam delatae ad Drepanum hostem inueniunt, quidam vtramque classem obuam alteri fuisse aiunt ante Drepanitanum portum. Ceterum quoquo modo ad vbiuicquid aduersae classes congressae sunt, vbi primum ex aduerso apparuere, contestim ad pugnam sese expediunt, certatum est vt viribus ita paribus animis, fuitque certamen cruentum & perinax. Hi pulchrum ducere atque illi, in Siculorum conspectu equis viribus congressos, vter populus virtute bellica reusq; maritimae scientia alteri praestaret ostendere. Multum itaque ancipiti Marte est dimicatum, postremo victor Veneticus quatuor & viginti triremes ex hoste cepit, caeterae autem buste sunt, aut in pugna depresso, duo milia & quingenti capti, mille & ducenti seruo absumpti. Caeteri aut fluctibus aut alijs casibus periere, neque his incurata obtrigit victoria, sed si qua clades accepta est, letitia rei bene gestae quo minus sentiretur effectit. Genuensium rebus vna aduersa pugna insigniter affectis, Paleologus qui illorum societati ad id tempus studuerat, cum Veneticis in duccias Pasitarum in quinq; annos. Hi post Drepanitanam pugnam, vnam & viginti triremes Metonem in oram Peloponnesi miserunt quae mare tuerentur, nam Genuenses ex Tyro omnia reddebant Veneto infesta, circaque Euboicum Euripum negotiatoriam vnam dum praeciosissima merce intercepterant, & in Cretae insulae ora Cydonem vrbes, nunc Caneam dicunt, subitoincursum diruperant, nec vrbs tantum direpta est sed,

Drepanitana pugna.

sed in Venetorum inuidiam magna ex parte diruta. Dum vero haec in mari geruntur, Veneticis ob nouum vestigal impositum seditione laboratur, in qua ducaria maiestas violata est, vindicatur res acerbissimo fontium supplicio. Angere interea ciuim animos clades in Creta accepta, igitur noua classis trium & viginti nauium M. Gradonico decernitur confestim in Syriam agenda ad omnes Genuensium conatus non solum inhiendos, sed infringendos etiam, suntque a Gradonico octo hostium negotiatorum circa Rhodum captae. Quidam autores sunt inter Rhodum & Tyrum, cum octo & viginti Genuensium confictum, captasque octo quinq; Ligusticas. Obijt per id tempus Zenus princeps, in cuius locum Laurentius Tepulus Iacobi principis filius, dux creatus est, duodequingentesimus in ordine. Vixerunt tum viri ingenio clarissimi Albertus Theonicae gentis praedicatorij nominis, qui ob doctrinam & ingenij amplitudinem Magni cognome est adeptus, extant huius plura & varia studiorum monumenta, magnum sacerdotum repudiat ne ab literarum auerteretur ocio, in Colonia Agrippina diu professus, vbi octogenarius obiit, multi sub eo egregie profecerunt, sed omnium maxime Thomas media Italia Aquini ortus. Is relicta patria omnes necessitudines spreuit discendi cupiditate. Erat enim ab Apuliae comitibus oriundus, aeterna mortalibus praesens, celestia terrenis, in Germaniam profectus Alberto operam dedit, per quem adeo profecti vt Parisijs in clarissimo orbis Gymnasio, primum sic locum sortitus, inde Romam ab Vrbanopontifice accessit, omnes qui vitro deferebantur honores aspernatus, totum quo natura & voluntate trahebat ad docendum & scribendum se contulit. Gymnasium Romae instaurauit, pertractauitque omnium philosophiae partes multa eruditione. Exerant hodie eius ingenij monumenta tam multa numeroque grauius & accurate elaborata. Vrbanus pontifex cui ille charissimus fuit, anno sui pontificatus tertio obiit, qui duodecies centesimus fuit salutaris ex sexagesimo secundus, Clemens illi successit centesimus in ordine nonagesimusque pontifex. Is absens creatus fratriculi habitu Perusiu vsque processit ignotus, alij in ea vrbe fuisse aiunt quoniam pontifex relatus est. Hinc quoad satis constar, pontificio ornatu Viterbium magna officiorum frequentia est perductus. Subidem tempus velut ex composito Carolum comes ab Vrbanoadhuc in humanis agere accessit, cum triginta trireribus a Massilia profectus prospera nauigatione Italiam tenuit, Tyberique subuectus, Romae senatorium munus tantisper pontificis iussu obiit, donec duo supremi ordinis antistites ad id missi illum in Laterano Hierosolymae ac Siciliae regem pontificis auctoritate ea lege declarauit, vt ve stigalis esset Romanae ecclesiae, penderetque eo nomine quadraginta annua aureorum nummorum milia Clementi pontifici, & qui post illum futuri pontifices essent,

Vir illi laudes. Diu Thomae studia.

Clemens pontifex.

Finis Libri VI.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSDIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS NONAE, LIBER VII.

Riste & perniciofo bello inter Venetos & Genuenses iam antea conflatus tanta ab initio Clementi pontifici cura fuit, vt nihil ille secundum Caroli regis declarationem duxerit vitium, & ob eam rem magis necessarium, quae duos potentissimos Italiae populos, sublati e medio armis pacare. Egrediaque cum his per legatos, quos adhuc Viterbiij esset, vt si animi ad pacem inclinari non possent, in duccias saltim in certis temporibus inter se pacifcerentur, quod vt comodi foret, petere vt vtrique ad se legatos mitterent, per quos res publico nomine coficeret, idem poscere Galliarum & Siciliae reges, sua quisque opera ad id polliciti, & Veneti & Genuenses ad pontificem miserunt, apud quem diu multumque est de pace agitatum, nec ramen vlla secuta est. Erant igitur duo inimicissimi inter se populi tam ad bellum accessi, quae si quando antea fuerant. Pontifex omnia eorum causa, vbi pertinaciter & obstinate omnia fieri vidit, Carolum Galliae regis fratrem complexus in Manfredum incitat. Fuerat Carolus rex ea lege declaratus, vt duorum regnorum titulo contentus, ab imperij petitione abstineret, quod iccirco est factum, vt omnis pice Manfredi adimeretur Caroli ab instituto bello auertendi. Ille vbi primam copiam ex Gallia affuerunt, in hostem profectus, primum Ceperanum occupat, deiecto inde Manfredi praesidio, ad Beneuentum inde cum hoste magna copulit, fuitque atrox vtriusque praesidium, Carolusque medio pugnae ardore equo deiectus est, caeterum Manfredi cadente, victor Gallus Beneuentum ex deditio ne portus, mox vtriusque regnum adeptus, Saracenos ex Nuceria eiecere non potuit, est itaque illis pax reddita, datumque vt suis legibus viuereint. Misit inde Carolus exercitum cum regiae militiae magistro, nunc Mariscalum vocant, qui ex Piceni agris & Hetruriae vrbibus Gibellinae factionis viros eiecerit, estque id Carolus breui secutus, in quo pontifici haud dubie gratificatus videri potest. In Hetruria plus omnino negotij fuit cum hominibus eius factionis, siquidem Gallus Senes ad ortus Pisanos ad arma coeiecit. Venit interea in Italiam Henricus Castulonensis infans, siquidem nunc Castella est, Iohannem Castulo suum in Hispania, is a fratre qui regnum obtinebat, in exilium electus, Caroli commendatione magnis est a pontifice donatus muneribus, vrbibusque senator factus. Venit inde Carolus in Hetruriam Gibellinos oppressurum, qui Corradinum Suecum in Italiam accessere dicebantur. Bonitiu oppidum fame domuit, Muroniu Pisani adeptu Lucifibus dono dedit, fuisseque Carolus inchoata victoria executus, ni trepide nunciatum esset Saracenos qui Nuceria tenebant, auditu Corradini aduentu ad defectionem spectare, occurrit eo Carolus, copulitque arte illos Nuceria, vt nihil aduersus se moliri possent amplius. Nec ita multo post Suecus Italia irrupit, vastatoque Lucifis agro, vnoque ex Caroli ducibus, circa Aretium intercepto, praeter Viterbium Romam processit: Clemens pontifex venientem miseratus dixisse fertur, dubium diuinans an coniectura ductus Corradinum, vt vicinam are deuoatam, ad indubitata mortem trahi. Senatus & freques populis illi ad Miluium potest praediu obuia, magnoque LL fauore

Siciliae regis Galis cessit.

Carolus rex. Corradinus Suecus.

favore & officiorum frequentia acceptus, urbem in gredi noluit, metu nean quia ad hoste properaret non habeo dicere. In federat Carolus quem ille hoste sibi destinaverat, in Herculis, & Latina via oēs locorum angustias manuerat praesidijs, quod vbi Suevus cōperitū habuit, per Equiculanū saltū, qui Taliacotio imminet, in Marfos transiit, nec procul a Fucino lacu castra fecit, hic Carolus factus illi obitiam nō tātū vrbibus, sed arte etiam vsus est in hoste superando, obiecto Germanis militiae magistro regijs in insignib⁹ ornato, ipse cū lectissima parte copiarū post montē in insidijs sedit. Fuit diu anceps praesidiū, multūq; hinc inde caesi, demum cadente Carolo duce, Galli fugam capessunt in eam partē qua iussu fuerant fugā inclinare. Germani victoria exultantes sine ordine, sine imperio dispalati hostem persequuntur, postremo in insidijs precipitati, non solum victi sunt, sed cum multa etiā strage disiecti ac passim trucidati. Dicitur Carolus Deiparæ virginis ibi loci templum vouisse si potius esset victoria, haberet & nunc locus victoriae nomen, manifesto ibi rei gestæ argumento. Extat hodie templū, sed dirutū, ex cādidō lapide miracore extructū, cui Carol⁹ ali quot castella praedicta multa & magna attribuit. Corruit op⁹ nobilissimū grauisimo motu terræ, vt mihi adolefcenti dictabat Nicola⁹, Carl⁹ monachus Cistercensis, per necessari⁹ meus, qui ei⁹ fuit loci abbas. Enimvero diruto loco durat adhuc dignitas ab initio instituta. Incidit hæc Caroli victoria in eum annū, qui salutus fuit humanæ duodecies centesimus sexagesimus octauus. Corradinus ex fuga retractus Caroli iussu interficitur. Carol⁹ post tam legram victoriā Romā profectus, pontificis hortatu senatoriū mun⁹ aliquot dies gessit, nā Henric⁹ qui eo magistratu fungebatur diuersarum partium factus, haud multo prius caesa Reate est captus ac pro hoste habitus. Qui essebat iam Italia, nam in Hetruria Florentini & Senenses inter se pacate agebant, Veneti & Genueses adhuc in armis erant, sed oēs illorum conatus maritimi. Interea Clemēs fato decessit, anno sui pontificat⁹ tertio, itaq; ab eius morte nō solū ciuitates, sed ipsos etiā supremi ordinis antistites discordia agitare cepit, vt quū his in nouo pontifice creando parū cōueniret, biennio apostolice sedes fuerit sine pontifice. Viri autē per id tēpus illustres fuere Bonauictura Minoritanæ professōis, cuius ingenio & doctrinæ Clemēs pontifex tantum detulit, quātum ingeniorū nulli. Habuit aliquādo Clemēs vxorē, ex cuius obitu fact⁹ cælebs, per oēs dignitatis gradus pontificatum adeptus est: fuit itaq; illi nepos ex filia, quē quū cōperisset tris prębendas habere, dedit illi vt vnā ex his optaret sibi, cæteras relinquere, precātib⁹ amicis vt nō eas solū adolefcenti, per necessarios suo astenū faceret ratas, sed maiora etiā & plura tribueret sacerdotia, ita occurrisse fertur, nō esse dignū Barionæ sede, qui plus cognationi q̄ Christo daret verę pietati. Idē Ednigena, quæ in Polonia ducatum tenuit, ob miracula quæ in eius morte extitissent, consecrauit. Carolus vacante sede omnia diligenter prospicere, ne quid detrimenti caperet ecclesia ex summorū anstītū discordia. Profectusq; in Hetruria quæ per homines aduersę factionis turbati ceperat, Bonitium captū diruit, quia ibi primū esset ad arma recursum, dirutum Florentinis vendidit, qui oppidū humiliori loco conditum Podium Bonitium dixere. Reddidit inde pacem Pisanis Carol⁹, vt eorum classe vte retur in Africana expeditione. Cæterū tantisper dum regnum inuifit, Russum Anguillaræ comitē in Hetruria relinquit, qui terrā omnem a ciuitatum

Caroli regis strata gema. Caroli victoria.

Corradinus interfectus.

Viri ingenio & eruditione clari.

discordia tueretur. Sed dū hæc in Italia sunt, Lodo uicum regem ex Massilia profectum, tres filij adolefcentes, rex Nauarrae, & alij viri illustres in Aphricam ad bellū in Saracenos secuti sunt. Tunc etiā regiā urbem primo Gallus obsidione fatigat, circumiecta deinceps loca populatur, oritur non multo post grauis pestilentia in castris, estq; a principio per ignobilia capita lues illa euagata, inde Lodouicum regē cū filio quō minims erat natus, dein & pontificū legatum cōtinuatis prope funeribus exinxit. Fuitq; hic finis Lodouici, oim qui in Gallia rerū potitū sunt, longe pietissimi, Philippus in locum defuncti patris est rex declaratus. Assuit nouo regi nō multo post Carolus rex Siciliae quum iam de obsidione soluēdo cogitare cœpisset, eius accessus in id valuit qd Tuneranus rex pacem ea conditione accepit, vt Carolo tributum penderet, libereq; pateretur Christiani nomē in Africā predicari, classe dein in Sicilia reducta, Nauarra rex & comes Campaniæ eadem vi persitentia moriuntur. Carolus & Philippus ad contagionem euitandam, & vt creandi pontificis autores essent: nā biennio fere pontifex nullus fuerat, Viterbiū decreto petiit, vbi adhuc pontificis creandi inter summi ordinis antistites tenebat disceptatio. Duorū itaq; regū presentia cōmor⁹ ordo, Theobaldum Leodientem creat pontificē, tunc procul Italia agentem, qui mox Gregorius decim⁹ est dictus. Erat tū is in Asia cū Herardo regis Angliæ filio, qui per id tempus quo Lodouic⁹ rex in Aphricam aduersus Saracenos transfmisit, cū ingenti classe in Syriam transiit: uedæ fidei studio, cū iudici Ptolemaide commoratur⁹ (ita enim inter Christianos duces fuerat cōparatum) quoad Lodouicus ex Aphrica viator cum maiore exercitu adesse, sed dum Angliū belli socios expectat, domestica fraude pene perijt, tribus vulneribus ab Arfacida quodā in cubiculo cōfossus, perierat proculdubio Herdardus, nisi subito suorum accursu cæde nondum perpetrata percussor distractus disceptusq; fuisset, quem Arfacidas causam tam audaci facinorū præulerit, non reperio. Angliū dux periculo seruatus Theobald⁹ pontificem creatū accessit: qd in Italia, magnis muneribus donatū a se dimisit. Herdardi Anglij casus qui inopinata vi propemodum perijt in Syria, stili ad monet, vt series rerū in ea terra gestarū iam inde a Tarquemenij regno, qui seruatorū prim⁹ i Aegypto rerū potitus est, paulo altius repetatur. Ceperat Syria a Saladinī tēpibus vt quidā prodiderūt, sublato eius gentis rege, sub ijs esse qui in Aegypto imperitabant. Sed Armenius Ayton⁹ quē sequimur, aperit significat Syriam suū habuisse regē quē Sultanū vocant, sub id tēpus quo Haalon Tartarus eā terrā bello inuasit. Cæterū cuiuscūq; ductu & auspicijs Syria Aegyptiaco cessit regno, quoniam a Tartaris cui⁹ opes iam validissimę erant, bello petita est, semper quod satis constat, in certamen Aegyptios traxit reges. Haalon Tartarorū primus Syriæ bellū intulit, fuitq; Magoras frater, qui princeps eius gentis Aytoni Armeniæ regis hortatu Christi fidem recepit. Enimvero post Hoccoṭā, cui⁹ filij longe lateq; eius gentis opes propagarunt, vt alio est loco memoratū, Guisga huius filij aliquā diu imperauit, cui⁹ morte summa rei ad Magonē, siue Meo ille fuit, eius cō sanguineū, vt idē auctor prodidit, deuoluta est, is verę pietatis cultor fact⁹, quū ab eodē rege & hospite didicisset Hierosolymam Syriæ vrbē nobilissimā in qua certa dominicę passionis videretur argumenta, & in his sacratissimū sepulchrū, ab impijs neri, hortareturq; ad eā armis vindicandā, Haalon id bellū demādauit. Erat Haalō Meronis frater, atq;

Gregorius x. pontifex.

acri

acri ingenio, cum ingenti igitur exercitu domo profectus primū omnium vniuersam Persidem subegit, sex mensium spatio, vnus duxat locum capi non potuit, quem natura munifissimū latrones in federant. Dena milia equitū hic ad obsidionem relicta, quæ in septimū & vigesimū annū postea distracta est, vt Aytonus scribit, omnium quarū hodie memoria exeret, haud dubie longissima, veltū vt idē ait, defectū demum dedito facta est. Deinde Baldacha vrbs vi capitur. Fuit hæc olim Babylon, quā Semiramis in Mesopotamia cōdidit. adijt Ayton⁹ sedē in ea fuisse Calphi, qui Mahometanæ legis summo fungebatur magisterio, vrbs excisa est, non sexus, non ætatis discrimen vllū habuit, omnis multitudine ferro dedita, immensum pōdus auri gazaq; oisaria Calphi studio congesta, regē & exercitū ditauit, hic cauillabundus Haalon victor, æquum est inq; tã questuosum hominē cibus vesci non nisi p̄ciosissimis, ieds & Calphū (erat enim ad id ludibriū seruatus) medij auri gemarūq; aceruis statuit, his vestatur epulis, has illi assatum ad omnia v̄tris desideria ministrare, & ille ita plures dies afferuat⁹, in media dicitur affluētia fame cōsumptus est, magno eorū documento qui naturæ oblit⁹ (paruo em cōtēta est) nullū sibi habendū finem constituit. Nup̄ sit Haaloni (in Perside credo) Docuicā puella regia stirpe, & ab his oriūda qui vt Christū nuper natū adorarent frequētū hominū comitū in ludam venerat, coniugis hortatu omnia Mahometi tēpla Haalon iussit dirui afflictiq; passim eius delinij cultores. Post Baldachæ excidiū, capta est a Tartaris Rhoadis in Mesopotamia, huc Aytonus Armeniæ rex eius belli auctor cū auxiliariib⁹ copijs venit: florebat per id tempus Armeniæ regnū, eratq; adeo armorum potens, vt ad bellū miteret duodecim equitū milia, quadraginta pedum. Ex Mesopotamia Haalō bellum in Syriā trāstulit, Alephumq; paucis dieb⁹ vi capie, captum diruit. Fuit annus, hic humanæ salutis Millefimus ducentessimusq; ac sexagesim⁹, erat tū rex Damasci Malecnafes (Sultanum Bahari vocant) parebatq; huic tota Syria, cū Hierosolyma. Is Alepho ab hoste capto cum vxore & liberis ad Haalonen venit supplex, suorum ratus vt imperata venia pars regni multo maxima sibi relinqueretur habenda, sed non modo non id tenuit, verum qd longissime est cum suis ab eo ablegatus, ne eius presentia victoriæ obstaret: eratq; iā victor Scythia Hierosolymā petitur⁹, quū de fratris obitu certior factus est, accessitq; ad imperiū accipiēdū, in tulerat Meron rex bellum Cathainis, fueratq; ea expeditio ab initio satis prospera, cæterum dum infusam quandam eius gentis oppugnaret, fraude hostium regniæ nauis carina ab vrinarioribus perlossa, eximprovisū est cū tota, nauis absortus. Haalon igit decem milibus bellatorū in Syria cum Guirboca viro fortissimo relicto, retro cum cætero exercitu abijt, & iam ad imperium festinabat, quum recentioribus nūcijs fit certior Cobillam alterum fratrem, favore procerum regia sede collocatum, tenuit is postea regnum annos duos & quadraginta, condiditq; urbem in Cathaino regno Iob nomine, magnitudine visendam. Aytonus multo Roma ampliore eam esse urbem auctor est. Percussus Haalon atroci nicio occupati a fratre regni perijt tamē procul ire. Interim atrocior adhuc nūcius affertur Barchen eius Bathonis filium qui in Austria perijt, cum immenso exercitu aduentare dimicadi studio Aytonus scribit habuisse Barchen in animo regnū Haaloni adimere, quod bello nuper erat illi questum, cui est inhumanum fit, ne dicam impium, si

Audi loquor obsidione.

Baldacha olim Babylon.

Att. moribus excepit iauarōs.

dem abrogare, presertim quia ijs quæ ab Haalone gesta sunt, magna ex parte interfuit, vt ipse haud vno in loco testatum reliquit, cæterum quia eius gentis essent ambo, & a Caguifca pgnati, pp̄ius fidei sic credere Barchem veritum, ne Haalon fratres no regno exclusus in suum impetū faceret, hostiliter illi occurrisset, aut qd simili⁹ vero ē, Cobillę gratificat⁹, ne ei⁹ finib⁹ Haalō se infinuerent, suo cursu obstitit, sed quocūq; consilio vis illata est, hostiliter, quod satis constat, inter se conflere, forte quadam cōcursum est in alueo fluminis (nomē Ay Tartaronus non ponit) glacie concreto, hic res memorarū fracta bilis accidit, ac miseratione digna, medio pugnar glacie p̄dore soluta est glacies vehementiore vngulorū attritu, absortaq; cū suis equis ad triginta milia hostium minū vtriusq; exercitus, sicq; mare neutro inclinā Tartaros te, ingenti tamen clade vtrinq; accepta, diuersa in se alie de abierunt. In Syria interea Guirboca cui ille nant. lud erat in primis mandātū ab Haalone, vt Hierosoly mam reciperet, recepit Christiani nominis hominibus restitueret, a nostris alienatur, qui circa Sidonem loca quædā praesidio obtinebat. Enimvero quū hi forte p̄das ex eius provinciæ finibus furto abegissent, qui res repetitū missi fuerant, contra ius gentium violati sunt, & in ijs ipsius ducis ex sorore nepos iuuenis impiger interfectus, ira itaq; & odio accensus Guirboca Sidonē expugnat, captamq; diripit & incendit, atq; per hæc infensor factus tātum abfuit vt Christianæ rei sit iam in de aliquid gratificatus, vt hostili etiā animo fuerit in eos qui nostrorum hominum in Syria agebant, hæc quia Haalō bello erat domestico implicuit, vt supra est demōstratum, materiam prębuerunt Melechens Aegyptiorum regi qui Tarquemenio successit, Tartaros ex Syria eiciendi. Inuasit is provinciam cum valisissimo exercitu, nec Guirboca est impar viribus abstinuit pugna. Inclinauit victoria eo vnde plus roboris fuit, Tartari duce amifto, fusi fugatiq; sunt, cædæq; cæde dissipati, qui p̄lio supererūt in Armenia ad amicū regē se receperūt. Syria secūdū eā pugnam præter pauca loca quæ parim Christiano rē praesidio tenebantur, partim reuēta sunt eo motu a Tartaris, Aegyptiacis est armis. Cæperit enim primum Syria Aegyptiorū regū esse, qd & ipsi Sultani dicuntur, an aliquantū prius eius ditionis fieri cōtigit, quod quibusdam placuisse video, nō facile dixerim. Erat Haalon Syriam reperit⁹, quū medio belli apparatu morit⁹. Abaga eius filij qd a patre regnum per manus accepit, anno salutis millefimo ducentesimo quarto & sexagesimo, ipse quoq; domestico bello implicitus, Syriacū omisit. Interea Bandodacar qui ex Melechens cæde est in Aegypto & Syria imperium adeptus, Tartarorū metu solutus, Antiochia Christianis ademit. Et cū ea vrbe omnia propemodū loca quæ in Syria priorū armis fuerat ad id tempus defensa. Est & Armenia Aegyptiacis armis petita, Aytono absente, qui Tartaris auxilia quodā bello tulerat. Duo regni iuuenes in ipsis finibus regni ferociter cū hoste congressi, fure fitorē Armenio pugna fecere, hic suo casu fortiter dimicans mortem in acie occubuit, ille viuis vnt in hostiū potestate, qui non multo post a patre est redemptus, aliquot Alepini agril locis, quæ dō no ille ab Haalone acceptat, Aegyptio restituit. Gessit Armeniacū bellū Bāodacar alieno ductu, Abaga ipse Antiochia recepta Turcorū regnū, quod a Tartaris tenebatur, cum exercitu ingressus, Abagæ in se arma conciuuit. Iam alienata erant quedam regni loca, cum Tartarus ad id incendium restinguēdum occurrit, adeptusq; hostē regno praesepit eiecit, ma

XXX.

Christiā

Antiochia amittitur.

Abaga Tartar⁹.

Tartari
humanis
carnibus
vescitur.

gna impedimentorum parte exiit, duobusq; milibus equitum ex eius exercitu interceptis, longius fugientem persequi religione prohibitus est, vatic⁹ ne procul pergeret momentibus, oppida que ad Aegypti regem defecerant, Abaga ad vnum dirigit, Peruanam provinciam praefectum qui re ad hostes traxerat, membram ex carnis ficus est, appositumq; regali cotuitio epulandum. Adiecit inde inquit Abaga ad Hierosolymam recuperanda, inuinxitq; Armenio regi negotium scribendi ad Ro. Pontificem & ceteros Christiani nominis duces, ut auxilia ad id bellum compararent. Per id tempus Herdardus Angli⁹ in Syriam venit, cuius parum felix expeditio, casusq; grauissimus fecit vt ad haec scribenda veniremus. Nunc ne nimium multis locis gesta vnius gentis reperantur, operae pretium est in eadem relatione ad huc paululum immorari. Misit Abaga rex triginta equitum milia in Syriam Mandagomoris fratris ductu, cui sese adiunxit Armeniae rex, eratq; tunc Sultanus in Aegypto Melechafates Badoacaris filius, cum hoc Tartari ad Hamam circa Camelam praelio congressi, ab utroq; cornu egregie vicerunt. Ceterum Mandagomoris bellum infusus, pro victo retro ad Euphratem concessit. Contra Alinax dux impiger, biduo post pugnam in hostico habuit castra, inde hominis desperationem miratus, in aperta victoria regis vestigia secutus, in Mesopotamiam exercitum reduxit. Instaurabat Syriam bellum Abaga, quum domestica fraude periret: est & frater Iesu eo necatus, qui parum feliciter in Syria nuper regesserat. Tangodar qui illi successit commercio gentis a prioru coetu ad impios transgressus, capitali odio Christianum nomen infestatur, tantumq; abfuit vt incepto destitit, a Cobilla Tartaroru imperatore monitus (erat enim Cobilla Christianus vereq; pietatis cultor) ne pergeret itaq; impius pios infestare, vt fratre, quia non sibi infanti conuenerat interfecto, Argonum eius filium Centurioni interficiendum dederit. Ceterum Argonus non solum non interficitur, sed subito multitudinis fauore rex constitatur. Tangodar qui ex impio affectu Mahometes dici voluit, in noui regis potestate redactus, suae infantiae meritas luit poenas, quum duos ditissimatos regnasset annos. Argonus quatuor postea annos rex fuit. Queghato huius frater regnum deinceps est adeptus, homo inertiae deditus, & cui deus venter fuit, incidit in initia regni huius in nona gestum fere supra ducetisimū ac mille simū salutis annum. Ceterum foeda hominis vita foedit est exitu adepta. Perseus principes eius gentis Queghatonis ignauiam, eliso gutture occulte necant, Bandonem eius consanguineum regem creant. Is Mahometani cultor delinquit, haud multo post a Cassano Argoni filio praelio victus interficitur. Ab hoc credo de Persaru reges Cassani nomen accepit, vt nullum sit hodie frequentius in regni stemmate. Cassanus regno potitus, Mahometi lege, qui simulauerat ad id tempus probauerat repudata, ex confesso Christiani cultum complexus, Syriae bellum inferit, necita multo post q; prouinciam inuastit, ad Hamam (est is locus media fere Syria) Melcenafarem Aegypti regem ingenti praelio victum tota Syria expulit. Quomissa est pugna haec memorabilis ad annum salutis mille simum trecentisimum primum. Molais dux Cassani iussu cum quadraginta milibus bellatorum fugientem hostem vsq; ad desertam Aegypti persecutus est. Tartarus Hama recepta quae Camela dicta est, regios thesauros qui ibi reperi sunt, benignè inter suos partitur, praeter enses vnum & scrinium cum secretioribus liceris, nihil ex tam opus

Tartarus
rū mor⁹.

Cassanus
Tartar⁹.

lenta praeda attigit. Fuit Cassanus, vt Ayronus scribit, qui huic interfuit bello, Ayronum Armenie regem auunculum suum secutus, statuta breui atq; oim qui ea tempestate fuerunt turpissimum, sed fortitudine & liberalitate regum omnium praestantissimus. Damasceni & ipsi per legatos dedicatione fecere, quibus receptis ad Damascum Cassan⁹ castra fecit, hic illi sedenti trepidè nunciatur in Persis graue bellum repente exaruisse, cuius fines hostiliter a Caido quodam infestarentur. In nouo bello occursum, parua copiarum parte sub duobus ducibus in Syria relicta, Damasci custodiam Capcapo duci attribuit, q post fractas sui regis opes ad Tartarū transiugerat. Ceterum rege in Persidem profecto contentum Capcapus ab eo defecit, traxitq; secum Damascum, ac fere totam Syriam. Ducebat tum Molais Cassani dux, copias Hierosolymam versus, qui audita Capcapi defectione, impar nouo hosti cum quo vnuerfa Syria conspirabat, in Mesopotamiam se recepit, Repetita est bello sequenti anno Syria regis iussu. Catalofa cum triginta milibus equitum in prouinciam venit, concititq; Christiani nominis duces ex Cypro & Tyro ad id bellum, sed is Damascenoru fraude nocturna fluminis inundatione pene periclitatus est, sunt tamen non pauci trepidatione illa nocturna desiderati, sed retro ab eis multo plures amissit in transitu Euphratis, nec Cassanus diu postea superstes fuit. Aegyptus rex, Tartarorum metu leuatus, Armeniam bello petiit, vastataq; est pars regni multo maxima ab hoste. Armenij Tartarorum auxilij fuerit, ad Macium cū Aegyptiacie congressi egregie vicerunt. Sed haec aliquot post annos gesta sunt, nunc vt eo reuertar vnde haec de Tartaris relatio orta est, ad Gregorius pontifex ab Herdardo ex Syria dimissus in Italia properat, foedum facin⁹ est Viterbij editum Henricus Ricardi comitis filius, sacrorum hora, atq; in ipsis, sacris interfecit⁹ est a Guidone Montferrateni. Est Guido mortem patris sui vltus (hanc enim causam caedi preterit) quem Ricardus Henrici pater in Anglia necari iusserat. Inre empestiuam caedem reges auersati, non expectato pontificis ex Syria accessu, diuersi inde profecti sunt, hic in Apuliam, ille in Galliam abiit. Nec ita multo post Gregorius pontifex in Italiam venit, Viterbijq; coronam adeptus continuo animum adiecit ad res inter Venetos & Genuenses componendas, ex Philippiq; autoritate, qui pontificis rogatu ad hoc ipsum Cremonae subfederat, induciae (nam ad pacem animi nullo modo inclinabatur) in quingentos annos inter vtrumq; populum pactae sunt, futurus annus ille vndecimus ab eo, quo Veneti Genuensesq; bellare inter se coeperat, alij plures annos huic numero adijciunt. Nec Veneti Ligustico bello soluti arma exuerit, nouo illis bello a Bononiensibus orto, qui quum moleste ferret nouum vesticulū exigi ab his, qui intra Padi ostia & Phanaticum sinu nauigarent, quod scicito factum reperio, quia circūiecti populi in summa rei frumentariae inopia non passi essent Venetos in suis vrbibus frumentū coemere. Bellum itaq; Bononienses occulte coeparant, inde domo moruri Venetias legatos praemittunt, qui dissimulato omni armorum apparatu cū principe & patribus agerent, vt abrogata lege, praestitūsq; vndiq; amotis, liberam redderent suis negociatoribus nauigationem, quod si facere recusassent, apparebat enim omnino recusatos, bellum indicerent. Sensit Bononiensium fraudē Tepulus dux, tum ipse quoq; in suas artes conuersus, quae non minus vasa mentis haberent, nouem triremibus celeriter missis Padi ostium, quod Primarium dicitur,

Cassani
statua &
virtus.

Cassani
interitus.

Inducit
ter Venet
ros & Ge
nuenses.

Bononiē
sis belli
origo.

obfideri iubet, teneriq; praesidio. Veneti celeri cursu eo delati hoste offendunt in vltiore ripa praesidiū munimentem, confestim & ipsi ad diuum Alber tum locum tumultuario opere firmat. Nec multo post Tepulus affuit cum maioribus copijs, estq; inde saepius quum his locis, tum alibi dimicatur, fueruntq; Bononienses omnibus fere prelijs superiores, quippe qui militum numero praestabat, ad quadraginta milia hominum in eorum castris fuisse diu exiit id bellum in tertium annum. Tum vero M. Gradonici ductu totis est viribus in aciem de scensum, ea demum pugna victor Venetus hostem sudit fugauitq; Vno aduerso praelio Bononienses fracti, aut certe longiore fessi bello, his conditionibus pacem componere, vt castellum dirueret, suisq; rebus inde asportatis libera Padi ostia relinquere. Anconitani & ipsi Bononiensium exemplū secuti, non nihil hoc nomine sunt mouere ausi, apud Gregorium pontificem de Venetorum iniuria per legatos ad id missos querebantur, mandata pontifex Anconitanis mare aperiri, placuit pontifici tatum responderi, re de qua ageretur, parum illi liquere, ce resum cognita Venetorum causa futurum vt multo aequius iudicaret. Sicq; neq; iussa facere visi sunt Veneti neq; aspernari, & actio illa per haec antiq;ua recepta est, pontifice maioribus curis occupato. Accidit vt per id tempus Lugdunum esset Gregorius iuratus, quo concilium indixerat. Estq; circa Euboeam non nihil eodem tempore bellatum, res galis, qui tertiam eius partem in sulis tenebant, res Paleologi infestantibus, quos ille nauali praelio vinctos tota fere classe exiit. Ceterum quia pleriq; Veneti nominis cum in sulanis capti sunt, eos Apocristanis suis Paleologus dedit Venetias ducendos, si multoq; mandatum vt eum Venetis in quinq; proximos annos foedus renouaret. Tepulus princeps cū quo est id foedus renouatum, per id tempus vita decessit, anno q; reipublicae praeside coeperat sexto. Iaco bus Contarenus in eius locum successit. Quo non multo prius creato negociatoria Venetorum nauis onusta mercibus duabus Ligusticus oppressa, propemodum causam praebuit belli cū Genuensibus renouandi. Ceterum quia res de more repetita sunt & reddita, omnis cura reparandae classis in qua vna erecta erat ciuitas, discussa est. Nec multo post Iustinopolitani a Venetis defecerunt cetera mariterra oppugnati, est eis auxilia ex Carnoru orasunt ab Aquilientis antistite missa, vt tamen subacti in fidem redirent. Sunt qui Anconitanum bellum Istrico statim subiugit, verum quia id in Ioannis vigesimo diuerso est referendū. Concilio itaq; Lugduni indicto, multi Christiani nominis principes eo profecti sunt, & in his Paleologus imperator, q gratificaturus, vt mihi videtur, Romano pontifici conuentum quem ille indixisset obserauit: eo demum concilio Graeci tertio decimo adducti sunt in sententiam Romanae ecclesiae Paleologi autoritate secuti. Scytharum ad haec proceres quidam baptisimū lauacrum accepit. Per id tempus Rodolphus Assiani comes est imperator in Germania declaratus, ea conditione vt a pontifice imperatoria acciperet insignia. Nec Italia interim quieti, nam Gibelini sunt Florentia electi, qui Gregorius in Gallia proficiscens in vrbe restituerat. Bononienses idem fecisse dicuntur, sed hi huiusmodi iniuriae poenas luere, quippe qui Forliuenses bello adorti, q; suos exules hospitaliter excepissent, subita eruptione ex vrbe facta, ad octo milia hominum amiserunt. Extulere caput ad eam cladem pleriq; Flaminiæ ciuita

Concilij
Lugdun⁹.

tes, simulq; a Bononiensibus defecerunt. Tenebatur hi tunc non paruum eius terrae partem quam oli in Boij Galli & Senones habuerunt. Interea Lugdunenfi conuentu Graeci de processione almi spiritus sunt Romanae ecclesiae assenti, estq; de bello in Turcos comparando agitur. Tenebat adhuc de modo & ratione pontificis in futurum eligendi consultiatio, quum Minoritani ordinis magister Maximus Bonauentura Albenis antistes diem obiit. Pontifex dimisso conuentu, quum Italiam repeteret, Alphonsum Castulensem, nūc Castellana est vt arbitror, regem obuium habuit, qui maiorem in modū que stus est q; in imperatore eligendo Rodolphum sibi praefert passus esset. Ceterum satisfaciendi illi, cule pamq; in alios transferenti Alphonfus facile cessit, & Gregorij pontificatus haec habuit. Ipse haud multo post q; in Italiam reuerfus est fatalem obiit die, quum iam quinq; sedisset annos. Innocentius appellatus huius quintus tenuit deinde sedem ex Calaguritanis Dominici professione, vir nihil vulgari scientia, cuius creatio incidit in annum salutis duodecies centesimum septuagesimum quintum. Blo dus & qui eum secuti sunt ab Innocentio aiunt legatos ad Venetos & Genuenses missos, qui post inducias ad arma recurrisser. Venetiae vrbis annales Anconitanum bellum praefereunt Ligustico, quod Ioannis vigesimo est pontificatus gestum, vt annalium scriptores significant. Is vnius Hadriani administratione interiecta Innocentio successit. Nec interim Hetruria multo quetior erat solito, vbi in Pisanorum perniciem plures conspirauerant ciuitates: ceterum Florentini vnde praecipua vis intendebatur, Innocentij & Caroli regis autoritatem secuti, nihil vltra retulerunt, excussitq; idem pontifex ex Genuensium & Venetorum manibus arma, qui tum in armis erant, & ad pacem fortassis vtriq; populi inter se sancitā adaequasset, si longior illi vltima contigisset. Perijt mense sexto ab eo quo federe Hadriani coeperat. Sed multo breuior fuit Hadriani administratio, qui post illum pontifex fuit quintus ab eo tus potius. Sed ille tanq; dū super futurus confestim pontifex creatus Rodolphum in Italiam exiit ad Caroli potentiam comminendam, cuius arbitrio omnia Romae fiebant. Erat tum Rodolphus Boemico bello implicatus, quare nec ille tam cito in Italiam occurrere potuit, nec si potuisset Hadriani auspicijs fuit res gerenda, qui quadragesimo initio honoris die mortem obiit. Ceterum dum Rodolphus se ad Italiam expeditionem comparat, Ioannes, qui a primo huius nominis vigesimus fuit, sit Viterbij pontifex. Scit scio quaedam vrbium nomina, quae si vetustiore voce ponerentur, magis fortasse implerent lectoris aures, vt si quis Vetulonia scribat pro Viterbio, Fluentiam pro Florentia, sed ego perspicuitatem secundum a vero locum in historia sortiri oportere arbitror. Imminēbat tum Veneti Anconitanis, quibus cum iandudum bellum habebant, pauci admodum, quod sciam rei huius meminerunt, sed in quibusdam Venetis annalibus id scriptum reperio, Ioanne vigesimo sedente Anconem a Venetis oppugnari coeptam, Ioannis huius pontificatus incidit in primum Contarenis duobus annis, bellum inde ortum aiunt, q; quum lex de portorij paucis ante annis Venetis lata esset, Anconitanis fraudem legi facerent, atq; eo audacti q; Gregorius pontifex, vt supra est memoratum, factum non Probasset, quia satis apparebat, si sic fieret, fore vt breui lex antiquaretur, Veneti eam iniuriam vindicaturi, cum tribus & viginis nauibus ad ipsum instructis, Anconitanum portum irrumpe

Bononiē
sui opes.
Graecoru
ecclesia
Romana
accedit.

Innocen
tius quin
tus potius.

Hadria
nus quin
tus potius.

Ioan. xx
pontifex.
Vetulonia
Fluentia.

re vi cognati sunt. Verum inde repulsi, quum nullam circa urbem classis tutam haberet stationem, nec in anchoris stare, subito tempestate coorta, disiecta sunt naues, atque alia casu periclitatae, sex trirèmes Senogalliae littoribus impactae prorsus perierunt, reliqua classis diu multumque facta, tandem superata magnitudine tempestatis, altum tenuit, continuo aliae naues in supplementum decretae, atque ad bellum missae, quibus hostis noua arte insidiatus est. Venerarum nauium signa naufragio amissa suis affigunt, assimulantque caetero apparatuque diligetissime possent, Venetas trirèmes. Venientes itaque procul plausu & gratulatione inuiantur, ut tanquam ad amicam classem ad se cursum flecterent, quos allectos, ac iam comminus annuigantes, subito procursum adoriuntur, improvisa res fecit ut Veneti pene prius oppressi sint quam se deceptos senserint. Hostes captas naues, cum ingenti ciuitatis letitia, in portum pertraxerunt, cuius ductu fita res magistra illi qui sunt belli huius auctores non scribunt: satis constat, quia paucis diebus duplex fuerit clades accepta, praefectum classis abrogato illi imperio domum reuocatum, atque in vincula coniectum. Noua deinceps classis, ac multo validior instructa, decretum erat ciuitatis vniuersi pertinaciter uincere, breui proinde cepta est Ancon multo artius obsideri, quam Venetorum constantiam cum Anconitanis pertimescerent, ad Romanum pontificem mittunt (erat iam Nicolaus tertius pontifex) hi qui missi sunt, tempestiua suarum rerum deplo ratione, lachrymisque adeo pontificem flexere, ut Venetos legatos, qui officii gratia missi fuerant, publicam causam ueri uolentes, prohiberent pontifex fari, quae signa pontificis a Veneto alienati fecerunt, ut legati publico decreto sint domum reuocati, ac simul trirèmes octo in classis supplementum decretae. Quum igitur in dies grauius Anconitanis vrgerentur, ueriti ne aliquam maiorem cladem adirent, nec enim in pontifice quicquam spei repositum habebant, quippe qui timido & inconstanti fuisse ingenio traditur, Venetas legatos mittunt, qui pacem peterent, pax ob conditiones quae proponebantur, nulla tunc secuta est. Legati itaque infecta res dimissi, ad quorum digressum quatuordecim trirèmes sunt ad augendam classem decretae, ex his duae ab hostibus interceptae, quum ab alijs paululum aberrassent, quae res effectit ut aequioribus sit conditionibus pax hostibus non multo post data. Contra reus dux iam semio confectus vitro se principatu abdicauit, in cuius locum Ioannes Dandulus est populi suffragio surrogatus. Sunt qui hoc principe pacem Anconitanis redditam scribant, atque his conditionibus, ut lex de portorijns inoffensa Venetis maneret. Mare per id tempus supra modum inundauit, est & vrbs ipsa post aluionem illam uehementi motu terrae concussa. Nummus aureus per idem Veneti curae coepit, eius anno salutis, si quos sequimur recte colligunt, duodecies centesimo septuagesimo sexto. Caeterum ne non semper esset cur Veneti foris laborarent, Histriae populi per id tempus rebellauerunt, quos quum Aquileiensis antistes uereri coepisset, suis ut creditur opibus diffusis, destitit incepto studium pacis assimalans: ciuitas itaque nullo maiore negotio qui desecerant breui ad obsequium retraxit, etiamque prouincia nondum pacata, quum idem antistes, Goriciano comite in bellum socium ascito, subito arma comparat, omniaque ex improviso circa Histriam perturbat. Ad hos nouos motus noua est defectio secuta, Veneti & ipsi subito bellum reparant, atque eo attentius quo ualidiores

At Anconitanorum artem.

Pax Anconitanis redditur. Quando nummus aureus Venetis percussus

Bellum Histricum.

diore erant hostium opes nouarum virium accessione, constans fama erat habere eos sub signis ad sex & triginta armorum milia, decernitur itaque in gens nauium numerus, ac tertia pars ciuium, qui per gratiam arma ferre poterant, in naues imponitur, classis in Histriam delata, Tergestum decreto peritur, nam ipsum quoque eo mori defecerat. Erecta sunt statim aliquot circa oppidum castella, aliisque opera bellica, inde quia oppidum opere & natura munitionum expugnari non potuit castellis praefidio firmatis, castra sunt alio promotura. Assuit nec multo post hostis, suntque Venetorum praedia multa vi oppugnata, sed aliquanto maiore defensa, estque erupitio a praediaris facta, acriter extra munitiones certatim, multi utrinque mortales ferro absumpti, & his Goriciani comitis nepos, iuuenis impiger. Pactae sunt inde in diem vnum induciae. Interim Gardano vir multi nominis venit in suspicionem, quod de praedio prodromo cum hostibus egisset, conuictus prodicionis, tormentali machina in hostes coniectus est. Nec ita multo post hostis abijt, sub cuius discessum continuo Venetae copiae affuerunt. Quae in eodempertu habeo suarum ne virium conscientia (erant enim longe impares hostibus numero) de industria ad mare cesserint, ne iniquam pugnam pugnare cogentur, an aliam expeditionem securi procul inde fuerint, dum res cum praediaris gesta est. Venetas vrbes oppugnare adorsus, cum multa caede est a moenibus repulsus. Copiae inde abductis peruenit raturum est tadium a tuendis praedijs, quae circa vrbes Venetas ab initio statuerat, quoad nunciato hostium reditu milites, qui ad obsidionem relicti fuerant, dubium metu an longioris obsidionis radio, munitionibus relictis, trepide ad naues quae in proximo stabant, concessere. Et haec in Histria toto sepe biennio gesta, quo tempore Ioannes pontifex & ad Paleologum misit, & ad Hispaniae & Galliarum reges, ut foedere inter se intro bellum in Turcos, aliosque christiani nominis hostes, per partes compararent. Dum haec molitur homo parum sanae mentis, ut dicitur, & qui plus socordiae ostendebat factio dictorumque personarum quam gerebat dignitas pareretur, subita noui cubiculi ruina oppressus, vique adeo afflictus est ut inter trabes & rudera semianimis reperitus, se primo post die expirauerit. Octauo mense ab eius creatioe, Viterbij sepultus est. Miretur iure aliquis, quid sit quod plures pontifices perseuerauerint. Viterbij esse quum Roma tam prope esset: ego quia auctores, quos sequimur, non demonstrant, coniectura adducor, ut credam Romanos, si quando alias, ea tempestate praecipue conatos sese in libertatem vindicare, cui rei quia pontifici presentia, qui ad se regimē traherent, ob stare videbatur, ita euenisse, ut hi omnia libentius per id tempus Romae viderentur quam pontificem, atque is ciuitatis stomachus, quia nulli obsecutus esset, Pontifex, qui in ea tempora incidit dunt dignitate & salute sua pertinere arbitrat fuit procul ab ea ciuitate esse, in qua non poterant non solliciti & cum periculo degere. Scripsit idem pontifex plura in diuinis, estque in his multo prudentior habitus, quam in praedicta administranda. Nicolaus tertius est dein pontificatum adeptus, Romanus patria, vrsinumque illi genus profuit illius creationi Carolus rex Siciliae, vrbs senator, nam diu multumque variatur Cardinalium suffragia in noui pontificis creatione. Inijt Nicolaus pontificatum anno humanae salutis duodecies centesimo septuagesimo octauo. Is post honorem inicitu primū omnium eo animi adiecit, ut Caroli potentiam, quod priorum pontificum nonnulli iam antea reuocauerat, cominueret, nam & regium nomen populari

Nicolaus pontifex.

Senatorum vrbum magistrum olim.

Nicolaus pontifex acta.

Tabelliones taxatur.

Tyberis auctus.

pularis erat apud Romanos, quod pontificum, vel quia iam pontificum saeculae cepisset, aut quod vero est similitudo, multitudo cuius proprii desuper est, ad id quod minus optabile esset libentius inclinabat. Vicariam itaque potestatem in Hetruria nouus pontifex Carolo ademit, Rodolphoque imperatori attribuit, quod diceret non aliter adduci posse, ut pro Sicilia tuenda induere vellet arma. Beroldus ex fratre credo nepotem, Flaminiae comitem declarat: & alterum, cui Latino viri nomen, puniceo ornato galero supremo antistitem ordini ascriptum in Hetruriam misit, qui exulibus Florentiae & caeteris vrribus restitutus magistratus suo arbitrio constituit, ipse Romanae senatorum munus, principibus summis demandari solitum, solus obijt. Tanta fuit tum dignitas in eo magistratu, quem reges & pontifices tam cupide obirent. Ab Nicolaus pontifice reiecti sunt Venetorum legati, ob Anconitanam causam, ut scribunt quidam, & non a Ioanne vigesimo, atque eiusdem auctoritate pacem Anconitanis reddidit affirmat. Creditur in animo habuisse duos reges creare, atque utrumque suae gentis, quorum hunc Hetruriae, Cisalpiniae alterum Galliae praeficeret, qui Theutonicos inde, hinc Gallos qui Siciliam & Apuliam tenebant, armis cohereret, & ut res Caroli adhuc magis sollicitaret, cum Petro Aragonum rege egit, ut haereditarium ius Siculi regni Constantiae vxoris suae vindicaret. Senatorio in se munere translato, ut supra est demonstratum, edicto uenit ne principes aut rex eum magistratum capecerat amplius. Fuit Nicolaus virili ingenio, studiorum fautor, probauit maxime & fouit prudentiam cum eruditione coniunctam, in partidinis honoribus pietatis exactor diligentissimus, sed omnium maxime meritum spectare, quippe qui sacrorum praefatum adeptus, Minoritani nominis vnum Albanum ordinauit antistitem, Praedicatorum alterum ordinis Hostiensem. Iordanum fratrem & Iacobum Colitnam, virum grauitate & innocentia insigni, in primorum antistitem ordinem reuulit. Pontificis in Vaticano aedes magnifico instruxit apparatu, Posmarium muro cinxit, Augustissimum vrbs templum, quod Barione est, magna ex parte restituit, Aulicis magistratibus suum cuique locum attribuit, extant praeter haec non pauca eius pietatis monumenta, aut ab eo coedita, aut certe renouata. Nullus priorum pontificum sanctius diuina tractauit, nunquam sacris operatus non vberiter fleuit media sacrorum cerimoniam, fuit mira pietate oes religiosi gradus, sed minoritani oim pietissime, ob rerum humanarum contemptum, nulli sacerdotum attribuit, nisi diuinae doctrinae & mores prius inspexerit. Tabelliones & quos notarios vocat, ut pestem hominum, & luem quandam auersari, utpote qui in opes circumscribebant, litigantium sanguine aeleretur. Edicto cauit, quod magistratus oia venalia haberet, ne cui supra annum prorogare dignitas, si quis vltra praescriptum in eo perseverasset, pontifici anathematis nota incurret. Et quum is talis esset, non caruit tamē infamia, quod plus nimio diceref suis indulgere, raperetque aliquid de vr alia alijs desideria expleret. Emuore pleracque circa vrbes oppida suae familiae hominibus dedit habenda, & in his Surianam arcem, vbi quarto sui pontificatus anno nondum peracta, subitaria est morte consumptus. Quidam prodigioso Tyberis incremento eum breui peritum vadicinatum sunt. Ferunt Tyberinū amnem adeo in solentem per id tempus aut scum, ut ad Pantheon, nunc Deiparae virginis est id templum, aram maximam quaternis pedibus & amplius supergressa sit fluminis alluio, fuitque hic an

Viri illustres.

Martinus quartus pontifex Gallici sanguinis.

Petrus Arago, num rex.

nus salutis duodecies centesimus atque octogessimus. Clara eorum temporum nomina, Guilielmus Placentinus, qui de tota mendandi ratione scripsit. Duranus cognomento speculator, Iacobus Belusius, Ioannes Gualtarius, sacrarum hic literarum, ille vtriusque iuris scientissimus, amborum studia ad posteros manarunt ob ea quae scite multa, vique vterque generare scripserunt. Ioannes Guara Scoti theologorum acutissimi doctor, Guilielmus Amarinus, Rigaldus Remensis antistes theologia sapientia clarus, & huiusmodi viri ingenio & doctrina celebres fuere. Post Nicolai obitum continuo est noua discordia laboratum. Coiuerat summus cleri ordo Viterbij, nouum pontificem suffragio creaturus, praerataque concilio Ricardus, ex Hannibalum familia, Romanae ciuitatis lege princeps, oderat vrsinos in se, ut homo aduersus factionis, odiuque pro causa secutus vrsinum Nicolai defuncti per necessarium Viterbij praetorem magistratu deiecit. Accessit eiufmodi contumelia duo vrsinae gentis antistites supremi ordinis, qui concilio intererat, palam fremere, testarique se non passuros nouum pontificem creati, nisi honor per iniuriam vrsino ademptus prius restitueretur, qua seditionis ansam viterbenses adepti, Richardi impulsu conclave intrarunt, duobusque vrsinae gentis antistitibus multa cum indignitate abstratis vincula iniiciunt quod vbi Romae auditum est Hannibalum factio vrsinos ex vrbe eiecit. Prenefte fuit his exilijs sedes, erantque res circa vrbes in hoc motu, quum Martinus huius nominis quartus sit pontifex, quinto post mense quo Nicolaus vita decessit. Noluit nouus pontifex ob vim duobus antistitibus publice illatae, Viterbij inungi, cingive corona, manifeste pene ditionis interdictione ciuitatis, vrbes veterem (hodie Orieturum est corrupta voce) cum clero profectus, solenni cerimoniam coronatur. Carolus regem ad se veniente per benigne suscepit. Senatoriam dignitatem a Nicolaus ademptam amico regi restituit, quae res vulgo displicuit. Apparebat fieri non posse ut Carolus cum vrsinis conueniret. Si quidem hi Hannibalum factione ex vrbe electa principem in ciuitate locum sibi vendicabat, sed pontifex homo Gallici sanguinis suae gentis regi magis consulti uoluit, quod publici quieti & ocio. Igitur Ioannes vrsinus Latinus frater, suorum antistitem iniuriam vlturus dignitateque sibi a Romano pontifice tradita defensionis, coparato exercitu, Viterbensem agrum hostiliter populatur. Erat tunc Martinus pontifex in Phaliscis, qui per motus Viterbensem cladem, Matheum vrsinum supremi ordinis antistitem Romam misit, qui res vrbanas componeret. Is Ioannem vrsinum qui Romani erat dux exercitus, obiter adeptus ad vrbes secum perduxit, huc oim factionum principes edicto accersunt ad apostolici legati conspectum. Paruerunt dicto quibus alij proceres tum Ricardus Hannibal, qui ob publicum interdictionem, cui se obstrinxerat, quod Viterbij sacrorum antistitem conclave violenter irrupit, insecutus manu in duos primi ordinis viros. Vrsinae factionis, ad pedes legati prouoluit laqueum gerens collo implicatum, ueniam impetravit, paceque inter ciuites firmata, exercitus ex Viterbensem reuocauit. Est pontifex populo concessit, ut duos ex corpore ciuitatis crearet senatores, suntque populi suffragio tum primum creati, Hannibal Petri Hannibaliss filius, & Panulphus Sabellus. Errebus Italiae per haec pacatis, Martinus pontifex Paleologum anachemate excreta est, quod pollicita de ecclesiarum vniione non seruasset. Per motus Paleologus imperator eiufmodi excreatione, ueritus praeratae Caroli regis potentiam, quae charissimum sciebat pontifici, cum Petro Arago

nix rege scedus percussit, qui Siciliae regnū sibi vē dicabat ob Cōstantiā vxorē Manfrēdē filiā. Igitur cōmuni noīe validā parant classē, misit pontifex ad Aragoniā regē sciscitātū quid sibi vellet bellū ad ille apparatus, in quo orando occupatus esse diceret, non ille. Scinde dē inquit interiorē tunica fē credere mearū posse cogitationē fieri cōfessā. & q̄ a pontifice venerat hoc a rege tulit respōsum. Rex nunciō a se dimissū nō multum dein cunctatus in Aphricā cū opulenta classe trāmisit, populatufq; Hipponensem agrū in Sardinia transijt expectatur hic vt aliquid per Ioannē Prochia quēdam dūm facta spes erat, i Sicilia moueret. Et res alibi in hūc modū habebāt, quū in Cisalpina Gallia noui motus ex improuiso exierunt. Luchinus Maffeus & Ioannes vicecomites viros Turrianæ factionis Mediolano eiecit. Luchinus dein vicariū Heruriam admiſtrationē gerens, ab imperatore inſunctam Florētinos & Lucenses grauiſſimis incurſionibus inſeſtat, pōtifficē aſpernaus, q̄ interdīto & execratione conabatur hominē a focarit ciuitatū ceruicibus auerere, & ne nō vbiq; vno tēpore laboraret, Peruſini Fulgineum ſubita vi captum mōnibus nudant. Vlciſſitur id facinus pontifex ſubito interdīto, quo vāliquando ſolūderūt, magnā Peruſini pecuniā pendente coacti ſunt. Et in Italia ſper partes laborabatur, quū in Sicilia Ioannis Prochia tē impulſu conuictus eſt in Gallos, Inſulani ſumptis ex improuiſo armis, oēs Gallici nominis vno tempore trucidāt, adeoq; cupide per homines eius generis eſt cades euagata, vt ſine ſexus diſcrimine mares ſceminæq; eius gentis ferro diditi ſint, & Siculæ mulieres, ſiquæ Gallorū erant compreſſu grauidæ, in tantū Siculi tunc Gallicū nomen oderant. Erupit vis illa veſperarū hora, & ad cāpani aeris sonitum datū eſt ſignum diſcurrētibus ad cades, vnde ad agium illud ortū, quod hodie quoq; eſt in ore multorum, vt quem ſubita cādem in multos editam ſignificare veſper, Siculas nominent veſperas. Nec Guidonis Appij melior fuit fortuna, q̄ cum quingentis Gallici nominis equitibus ad Flaminiam recuperandā a pontifice miſſus, quā forte Forū Liuij obſideret, ciues obſeruatō tēpore, quod ad eruptionē in hoſtem faciendā Guido quidā Bonatus aſtrorū ea tēpore peritiſſimus monſtrarat, ſubita vi Guidonē adortū, cū toto propemodum equitatu interfecere. Carolus audita Siculorū defeſione, inſulanorumq; ſcūta in hoies ſue gentis, cū ingētib; copiis i Sicilia trāgreſſus, primo Meſſanā obſidet, ſuſſetq; haud dubie vrbs deditōne recepta, niſi Galli vltonis cupidū, excidit palā minitātes, neceſſitate ciuib; ipoluiſſent vrbs obſidatiuē tuende. Alij aliquanto poſt Caroli ductū in Siciliam tranſmiſſum memorant. Nec Aragonius rex, audito Siculorū motu, multū in Sardinia deſedit, nam a Siculis accerſebatur, Panormūq; appliuit inſolumi claſſe, ex tota inſula magnus mortallium numerus ad eū cōfluxit, ſalutatur rex magno cōſenſu & fauore hoim. Qua animorū inclinatio ne perterritus Carolus, ſoluta obſidione, in Italia conceſſit patrem expectaturus, qui cum claſſe & auxilijs ex Narbonēſi Gallia breuī dicebatur aſſuturus, Incuſate Carolus Petrū regē, qui Siciliae ambioſe inſinuat, per ſcelus & nephariā inſulanorū conſurationē, amicū perneceſſariū regem regno pelleret. Contra Aragonius non potuiſſe ſe aiebat Siculis, indigna ſerentibus opemq; ſuppliciter ſuā implorantibus non auxiliō addeſſe. Quanc; ſi iure agi oporteret, nullū dubium eſſe quin id regnū ob Cōſtantia coniuē hæreditario ad ſe iure pertineat.

Galli in Sicilia ad vnū iter ſciantur

ret. Mutuo inde iurgio ſeſe reſces inuenſes, eo proceſſit ira, vt ad ſingulare certamē vtentē alteri pro uocari, vna demū pugna de vita & regno decretū ri. Burdegala eſt locus dictus in quē ambō cū centum lectis equitibus irent, Pontificis autoritas interceſſit, quo min⁹ ferro decerneretur. Erat ſ vtriq; arcta iunctus neceſſitudine, omni itaq; pugne occaſione ſublata miſit Aragonius rex Neapolim claſſem, Rogerij Lorix ductū, eratq; tum ibi Carolus Salernitan⁹ princeps eius Caroli filij, a quo Siculi deſecerāt, cū pontificio legato, cui id in primis mā datum erat, vt populos & ciuitates circūiectas in officio contineret, ſuſpitiō erat ne deſectio nuper a Siculis orta in Italiam citra fretum ſerperet. Legato igitur non ſolū nō probāre, ſed reclamante etiā Carolus prodijt Aragonibus obuiam, ſit acre prælium, cæteri Gallis poſt fedā ſtragem fugitiuis, regius iuuenis capitur, perductuſq; in Siciliam in Hiſpaniā tranſmittitur. Martinus pontifex Caroli captiuitatē miſeratus, Aragonium regē, quia inde belli cauſa orta eſſet, anathemate execratur, eius regnum occupare volentibus ſuis fact; oibus fore, p̄ nunciatur, ſubditos iuramentū ſoluit, cruce ſignatos in eum concitat, iuuiſſetq; amicū regem ſuo exercitu Romanus pōtiffex, niſi per id tēpus Foroliuēſes, Guidonis Felrij auxiliō frēq; i armis eſſe perfeueraffent, aliquanto prius a Romana eccleſia alienati, ſed Guido poſt paulo pœnitentiā egit pacēq; cum pontifice ſanxit, Luianorum muros demolitus in Guidonis Appij vltonē. Recepit inde Guido non parū Flaminia partē, eſſet & vrbino pōtitus, qd̄ ſumma ope oppugnabat, niſi Ruber Auguilarius Heruric comes, i ea oppugnatione ictus occubuiffet. Erat interea Romanus pontifex, tanq; res Flaminia nihil ad eccleſiā attineret, ſupramodum de Caroli regno ſollicitus, ancepſq; conſilij vtriusq; populū in Aragonē auxilia imploraret, Genueſiū, an Piſanorum. Interea tanta inter eos renata eſt diſcordia de Cypri inſulæ poſſeſſione, vt nō modo non alijs auxilia ferre poſſent, ſed tam hi q̄ illi vi ſubacti ſint ſuis rebus aliud opē implorare. Inſtare tū acrius Arago, eſt conſians fama erat Carolū cum ingenti exercitu aduentare, ſummaq; ope niti ſibi regnum vindicare proceſſerat Gallus Caſerā vſq; cum de caſu Caroli filij atrociffimum accepit nunciū, pergit tamē p̄cul iure, ac claſſe matorē in modū aucta, medio belli conatu mori. Hiſ pontifex curis implicitus Peruſium proficiſcitur, nam & Vrbeuetani tumultuari dicebantur, hic & ipſe lenta febre aliquādiu conſictatus obijt, anno quarto q̄ federe cœperat. Eius ſepulchrū in eadem vrbe viſitur, pluribus, vt ſerunt, miraculis illuſtratum. Martini huius Pontificatu Philippus Tuſcus genere, Florentiæ ortus, nouæ ſuit ſectæ autor, iſtitutorq; familiæ, quam Deiparæ vocant virginis, qui primo initiati, ſerui nuncupari cœperunt, reneq; hodie ea appellati. Fuit Philippus medicæ artis profeſſor, anachoriticam inde vitam ſecutus, oraculo monit⁹ nouum religionis adiecit dogma, paululū ab eremitano diuerſum, nigra tunica accuſcūctæ, nigrum ſuperinſcūctū palliū, circa humeros in rugas complicatum, ſcapulari amictū ab humeris reiecto, in diſſerens calceatus, nec res magno admodum eſt fauore a primordio recepta, cæterum quum nouum inſtitutū ſua ſponte gliſceret, augeturq; in dies initia torum numerus, Bene dictus vndeſimus, ſepremq; deinde pontifices ſcuti, non modo ad plium inſtitutū conuenerunt viſi ſunt, ſed probarunt etiam ſuo aſſenſu, probatum ceremoniā & priuilegio excoluere. Datū præterea vt ſacculū

Att. regū prouocacionem.

Origo ſeruorū Deiparæ virginis.

vt ſacculū geſtarent, mendicā dī facultate concessa. Viri in familia ſanctitate & eruditōne clari, tres & vnginti in beatorū numerū relati, muliebris ſexus nouem, nam & in his quoq; eſt tertius quidā ordo. Scire pleriq; viri ex his & vtiliter multa in diuinis ſcribere, ſunt horū conuentus hodie in Italia duos deſequinguaſtra, & in his mille quingēti & aplius initiati. Incidit primū rei huius exordium in eum annū ſalutis, qui octogefimus ſecundus fuit ſupra duodecies ceterifq; Martinus huius nominis quartus Vaticanā ſedem tēente. Poriebatq; rerū in Græcia Ioannes Paleologus, in Germania Rodulphus in officio contineret, ſuſpitiō erat ne deſectio nuper a Siculis orta in Italiam citra fretum ſerperet. Legato igitur non ſolū nō probāre, ſed reclamante etiā Carolus prodijt Aragonibus obuiam, ſit acre prælium, cæteri Gallis poſt fedā ſtragem fugitiuis, regius iuuenis capitur, perductuſq; in Siciliam in Hiſpaniā tranſmittitur. Martinus pontifex Caroli captiuitatē miſeratus, Aragonium regē, quia inde belli cauſa orta eſſet, anathemate execratur, eius regnum occupare volentibus ſuis fact; oibus fore, p̄ nunciatur, ſubditos iuramentū ſoluit, cruce ſignatos in eum concitat, iuuiſſetq; amicū regem ſuo exercitu Romanus pōtiffex, niſi per id tēpus Foroliuēſes, Guidonis Felrij auxiliō frēq; i armis eſſe perfeueraffent, aliquanto prius a Romana eccleſia alienati, ſed Guido poſt paulo pœnitentiā egit pacēq; cum pontifice ſanxit, Luianorum muros demolitus in Guidonis Appij vltonē. Recepit inde Guido non parū Flaminia partē, eſſet & vrbino pōtitus, qd̄ ſumma ope oppugnabat, niſi Ruber Auguilarius Heruric comes, i ea oppugnatione ictus occubuiffet. Erat interea Romanus pontifex, tanq; res Flaminia nihil ad eccleſiā attineret, ſupramodum de Caroli regno ſollicitus, ancepſq; conſilij vtriusq; populū in Aragonē auxilia imploraret, Genueſiū, an Piſanorum. Interea tanta inter eos renata eſt diſcordia de Cypri inſulæ poſſeſſione, vt nō modo non alijs auxilia ferre poſſent, ſed tam hi q̄ illi vi ſubacti ſint ſuis rebus aliud opē implorare. Inſtare tū acrius Arago, eſt conſians fama erat Carolū cum ingenti exercitu aduentare, ſummaq; ope niti ſibi regnum vindicare proceſſerat Gallus Caſerā vſq; cum de caſu Caroli filij atrociffimum accepit nunciū, pergit tamē p̄cul iure, ac claſſe matorē in modū aucta, medio belli conatu mori. Hiſ pontifex curis implicitus Peruſium proficiſcitur, nam & Vrbeuetani tumultuari dicebantur, hic & ipſe lenta febre aliquādiu conſictatus obijt, anno quarto q̄ federe cœperat. Eius ſepulchrū in eadem vrbe viſitur, pluribus, vt ſerunt, miraculis illuſtratum. Martini huius Pontificatu Philippus Tuſcus genere, Florentiæ ortus, nouæ ſuit ſectæ autor, iſtitutorq; familiæ, quam Deiparæ vocant virginis, qui primo initiati, ſerui nuncupari cœperunt, reneq; hodie ea appellati. Fuit Philippus medicæ artis profeſſor, anachoriticam inde vitam ſecutus, oraculo monit⁹ nouum religionis adiecit dogma, paululū ab eremitano diuerſum, nigra tunica accuſcūctæ, nigrum ſuperinſcūctū palliū, circa humeros in rugas complicatum, ſcapulari amictū ab humeris reiecto, in diſſerens calceatus, nec res magno admodum eſt fauore a primordio recepta, cæterum quum nouum inſtitutū ſua ſponte gliſceret, augeturq; in dies initia torum numerus, Bene dictus vndeſimus, ſepremq; deinde pontifices ſcuti, non modo ad plium inſtitutū conuenerunt viſi ſunt, ſed probarunt etiam ſuo aſſenſu, probatum ceremoniā & priuilegio excoluere. Datū præterea vt ſacculū

Att. medice queſtū.

At. monſtrum hominis.

At. monſtrum marium.

Honorij quartus pontifex

fidione, obiecit ſe illi Petrus Aragoni⁹, eſtq; cruenta pugna vtrinq; edita. Aragonius letaliter vulneratus, non multo poſt vita deceſſit. Gallus quoq; Gerūda potitus, quum Perpinianum obſidere cœpiſſet, in febre incidit, quā plures dies conſictatus moritur, quo tempore Gallorum claſſis in Narbonēſi Gallia eſt a Petro Loria oppreſſa. Duo erāt Petri regis filij, Iacobus maior natus, qui Aragoniæ regnum ex tētamto adeptus eſt, Ferdinandus ætate minor Siciliam. Succceſſit & Philippus rex in Gallia in paternum regnum, eodem quo pater nomine, ſed cognomento pulcher. Sic bellum quaſi hæreditarium a parentibus, velut per manus, noui reges acceperunt, conabanturq; hinc Piſanos inde Genueſes in ſuas partes trahere, quum illi interea de Cypri quē & Corſica eſt poſſeſſione inter ſe armis diſceptarent, eſtq; inter eos de ſumma rei apud Lamellum inſulam, Piſano portū propinquam, tanta vi certatū, vt Piſani vnde quinguaſtra trimeribus amiſſis, & cum his duodecim milibus hominum, nunquam caput amplius ad priſtinam fortunam erexerint. Et res circa Heruriam ſic habebant, pontificis legatus Carinam in Sicilia occupat, ſed quum iam de pace propemodum eſſet actum. E nimvero Edoardus rex Angliæ in Vaſconiam profectus, ſua autoritate & conſilio adeo reges flexit, vt poſitis armis vtrinq; animi ad pacem inclinarent. Erat adhuc Carolus, qui circa Neapolim in hoſtium poteſtatem venerat, in vinculis, & iam de eo cuſtodia eximendo agebatur, quum de Carinæ occupatione eſt auditum, turbatis itaq; rebus Edoardus quidam Herdardum ſcribunt inſeſta re in Angliā abiit. Ferdinandū regis opes, quod fatiſ conſtat, poſt Gallicam claſſem a Rogerio acciſam multo firmiores factę, iam non adeo multum pontificis minas vereri, quæ res in cauſa fuit, vt ille Siculi bellū nam pro Gallis ſtabat fauor eccleſiæ cura omiſſa, ad Flaminia ſtatū animū adiecerit. E nimvero Guido Felrijus eam Italia partē graui bello quatēbat, ſed ſis non multo poſt magno prælio vidus, tota Flaminia ceſſit. Nec pontifex eius modi victoriæ multum ſuperſuit, annos omnino duos ſedit. Carmelitāri ordinem ad id tēpus nullū pontificū probatum, necnon eremitarum Parſijs repudiatum, vtrinq; ſuo ratū fecit aſſenſu, Carmelitanorum pallio in album murato, qui atri antea fuit coloris. Ex Honorij morte apoſtolica ſedes deſinit vacat menſibus. Conuenerat ſupremus antiſtiti ordo in Auentinum, vbi Honorius habitauit nouum pontificem creaturus, plures hic ex eo ordine grauitate cœli ſubito offenſi, in morbum incidunt, eaq; res creationem diſtulit. Eſt Auentinum magna ex parte aſtro expoſitus, cuius noxijs flatibus præcipue pars illa montis obuerſa eſt, quæ teſtaceo immineat campo, accidit aliquando noſtra memoria, vt magna pars ciuitatis, quæ ex ea Auentini parte Circeſes ſpectauit ludos, quorum aliqua adhuc ſpecies durat, quum antea æſtuaflet aſtro leuiter aſſata, in morbum incidit, multiq; mortales febre conſictati demum periclitati ſint. In quo illa ſubit reputatio haud relatu indigna, quum pars vna ſpectaculi illi⁹ tam grauitur fuerit affecta, cæteri qui ab Aſtro auerſi eodē ſpectauerant, murorū vrbs obiectū, qui campū ab ea parte muniunt, Auſtrino ſtatu deſenſi, innoxij domum abiere. Fuit Romana eccleſia aliquando, vt ſuſpra eſt demonſtratum, ſine pontifice poſtremo patres morbo leuati Nicolaum in demortui locum creant, qui quartus huius fuit nois, ex Frāſici Aſtiſtatis familia. Sub id tēpus Romę ſeditio mota eſt, quapropter

Att. Piſa norū claſdem.

Carmelitarum apoſtatarum probatio

Nicola⁹ III. pontifex.

quapropter pontifex in Sabiniam cōcessit, sed brevis ille fecerit. Emuero moru illo cui illi sua sponte remittente, Nicolaus Romā reuersus ad pia opera cōuerit. Augustissimū Deiparæ tēplū ad præsepe insaurat, & in Laterano vtrancq; basilicę partē vermīculato duxit opere. Per id tēpus Aragonię & Valliæ reges pōtēficis horratu, aliū Eduardū regis opera aiunt, his inter se conditionibus pacē sanxerunt, vt Carolus qui diu custoditus fuerat, daret operam vt Carolus Nales cognitus Philippū Gallorū regis frater renūciaret Aragoniæ regno, quod Martinus pontifex Gallo detulisset, id nisi triennio fecisset, carcerē se restitueret, dari tres filij obfides, Rai mundus, Ioannes, & Robertus: aliū Lodouicum in his nominat, qui Franciā postea Affisatis sectam secutus, sanctorū est catalogo ascriptus. Sed dum hæc in Europa aguntur, Elpis Aegyptius rex, Christianorū principum discordia fretus, vel potius foci cordia, Tripolim Syriæ urbem nobilissimā, cæso priorū præsidio, ferro & igni vastauit. Par dein Sidon, & Berythus passæ sunt excidiū, nullo interim tantam Christiani noiscadem vindicantē. Supererat Ptolemais, quæ tenētibz inducijs biennio ad huc iure violari nō poterat. Eas hostis inducias idcirco seruasse dicitur, ne Ptolemaidē demū adortus nimio rerum successu omne Christianium nomen ad arma cōdiceret. Misit in Syriam Nicolaus pontifex mille & quingētos cataphractos equites, quos pio horratu aliquid prædicatioe, ad eiusmodi militiam recipiendam adiecit, in auro auriq; suo stipendio. Sunt hi equites ad id missi, vt Ptolemaidē præfiderent, suntq; horum vires auctæ voluntariorū numero, sed hi non minus Christianis hominibus qui eam urbem incolebant, q̄ Mauro hosti fuerūt infecti, ac tum demum excidium maturatum est. Erat grauis inter Christianos homines de Ptolemaidis possessione contentio, alijs alio eam trahentibus Hierosolymitanis antistes, Templarij, Teuonici, rex Cypri, Siciliae rex Carolus, quin & Pisani eam sibi vdicare adorti essent, nisi super Ligusticum bellum, quo vel vno ad Lamellū prælio fuerant res eorum in perpetuum accisæ, nouis motibz fuissent per id tempus agitati. Vgolino comite, cū duobus filijs & nepotibus in vinculis padorē & inedia ab hominibus aduersæ factionis necato. Cōciuit tam atrox facinus totam Hetruriam. Fremere Gibellinæ factionis vtri, passimq; exitium Guelpis minaciter intendere tam diri supplicij autoribus, estq; Arretinis primum vis illata, exulibus eius vrbis id petentibus, qui bus Feltrius comes & Florentini exules auxilio esse. Florentini quum in tam subita re non satis suis viribus fiderent, Carolum horantur, qui cum duobus alijs equitū ad pontificem iturus Florentiam forte venerat, vt Gibellinorum conatibus iret obuiā, hic erat ille Carolus, qui apud Neapolim ab Aragonijs captus, cōditio ne vt diximus solut⁹ est. Induit Gallus pro Florentinis arma, estq; haud multo post i Typhernate agro cū hostibus congressus. Fuit id prælium anceps ab initio, cadentibus hostiū duobus Carolus egregie vici, ceciderūt eo die ad tria milia hostiū, duo milia capta. Pergit inde Gallus ad pontificē ire, quē multo honore acceptū Nicolaus pontifex vtriusq; regem Siciliae declarauit. Fremere Aragonius rex, Carolicę perfidia incutere, nec multū inde cunctatus Cæterū hostiliter a mari inuadit. Ceterū nequid deesset ad rem Christianā turbada, grauissimū per id tēpus ortū est bellū inter Philippū Galliar regē, & Edouardū Angliæ, quæ res magnā attulit perturbationē hoibus Christiani nois, qui i Syria adhuc

Christia
norū res
in Syria
cōcidunt

erant, addiditq; ferociā hostibus, vt summa opē cōniti, breui oēs ex Asia Europeos eiecerint. Melecas scraphus Elopis filius terribili armorum apparatu Ptolemaidem obsidet, centū quinquaginta milia armatorū sub eius signis fuisse dicuntur. Est vrbis ipsa aliquandiu strenue defensa, exieratq; obsidionem iam in tertiu mensē, quū Elopis moritur, Melecas scraphus qui Ptolemaidē assidebat in eius locū rex saluatus est, qui tantū abfuit, vt ob paris interitum, aut quia nouū esse regnū adeptus, obsidionē abfcesserit, vt multo atrocius q̄ antea hostem presserit, ppositaq; militibus præda muros subita oppugnatione inuadit, & iam hostes repletis fossis sese mœnibus insinuabant, quū eruptio ex vrbe facta est, Saraceni a muris cum cæde & strage multa sunt repulsi, atq; castra vscq; reiecti, tenebat nihil fecius obsidio. Interea Nicolaus pontifex reputāns aio in q̄ aperto discrimine in ora Syriæ res Christiana esset, in Gallia misit, qui pacē inter reges cōponeret, eostq; hortaretur vt arma in reip. Christianæ hostes sumerent, auerterentq; a nephario bello. Iam Carolus in Italia & Aragonū rex pōtēficis horratu nuper pacificati erat his cōditionibus quibus Gallus fuerat custodia emissus. Sed neq; hi, qui in proximo erant, neq; illi flecti poterūt, vt arma pro re Christiana in Syria periclitāte induerēt. Nec qui Ptolemaidē erant, strenuā suis operā ad extremum nauare voluerunt, quin præsentibus rebus diffisi, alijs super alios dilabentibus. XII. milia numero remanserūt, verū spe abiecta vrbis amplius retinendæ, duces & Hierosolymitanos antistes nauibus cum ijs copijs quæ ad erant occulte conscēsis vrbem hostibus reliquere. V si sunt hi primo prospera nauigatione, inde circa Cyprum insulā cœda tempestate iactati ad vnū periclitati periere. Hostis vrbem propugnatoribus vacuū ingressus primo diripit, ac nea Christianis aliquando recipi posset, quod in Sidone Berytho & alijs antea excisis cauis se videri potest, funditus vrbē diruit, & Christianū nomen per hæc ex tota Syria est sublātū anno salutis duodecies centesimo ac nonagesimo, aliñ annū vnum huic numero adijcitur, ab eo autē quo Vrbani secundi auspicijs, ductū vero Gothifredi recepta est, centesimo nonagesimo sexto, Cyprus & Cilicia in Christianorum fidē permanferunt. Per id tēpus in Venetijs Dandulus dux, decimo fere suæ administrationis anno vita defunctus est, a cuius funere quū populus nominatim Iacobū Tepulum principē efflagitaret, vir optimus & publicæ quietis studiosus, eam multitudinis intēperiem auersatus, tan diu in suburbanis locis latuit, donec Petrus Gradonicus legitime sit dux creatus. Sub id tēpus Andreas rex Pannoniæ, Venera matre natus, quæ in Maurocena gēte orta, Stephano rege nupsit, Venetias venit, ac tantum abfuit vt maternam domum, quia in libera ciuitate priuata esset, noluerit agnoscere, vt gentilia etiam signa vsurpare in tanto rerum fastigio, non recusauerit, alba tantum cruce cū paruo circulo illis adiecta. Romæ interea Nicolaus pontifex post Ptolemaidem amissam, vrbem ne hostes reliquum Asiæ inuaderent, a Rodulpho imperatore petijt, vt copias ad id bellum compararet. Sed hoc non multo post defuncto, Adolphus Alfo successor declaratur, quem iura imperij & nomen sibi vendicantem, Albertus Rodulphi filius in Spirensi agro prælio victum interfecit, fides. Nicolaus quum parum prosperè omnia eueniret, multa animi ægritudine affectus in moribz incidit quo paucis diebus consuetatus mortē obiit, anno sui pontificatus quarto, in Deiparæ virginis tēplo ad præsepe

Viri illu

ad præsepe situs est. Veri eā tēpore clari. Vgolinus Vrbeuetanus eremiticę professionis, Arlogius Hetruscus, Ioannes Parmensis, Mathæus Aquasperius Alexandrinus antistes, oēs Minoritani nois & qui in diuinis multa scite vtiliterq; scripserunt, Minorita & Vgo Bemonius, vitę sanctitate & in diuinis eruditione memorabili, Ioannes Balbus Genuefis prædicatorij ordinis, cuius varia ad posteros manarunt studiosiorū monumenta, & hi tum viri ingenio claruerunt. In noui pontificis creatione, quum supremi ordinis variaret suffragia, vacaretq; intersæcæ Barionæ sedes, Michael Paleologus imperator Constantinopolitanus moritur, quē in sacro sepeliri veterunt Graij sacerdotēs, q̄ Lugdunensi conuentu Romanæ ecclesiæ celsiter de processuali mī spiritus, Andronicus eius filius, qui libenter in paterna pietate māsisset siquid in ea re fuisset a nostris adiutus, quia pōtēfix erat nullus, nec alius qui causam tueret, ab Orthodoxæ fidei ritu defecit. Petrus Mutotius Nicolao successit, quintus a primo Cælestino, erat is anachorita, colebatq; cenobiu ad radices Magellæ montis secūdo a Sulmone militario, Carolo rege & Latino supremi ordinis antistite ad nitētibus pontifex creatur, in Amitemis coronam adeptus est pontificia, Aquilani ad id vrbem exhibere, quo curiam pontifex euocauit, ducta milia hoim ad id spectaculū confluxisse proditū memoriæ est, magis viri sanctitatem, vt credere est, q̄ certimonia tanta vis mortalitū secuta, q̄ em vir diu in eremo versatus, accessitq; ad id fastigij honoris venisset, oēs ad diuinā prouidentia referre, ipse tā facilis fuit in oēs, vt diuersis idem petentibus annueret, vnde tacitus quidā maiestatis contemptus primo ortus est apud malignos interpretes, pietatē hois parū quæ lacæ expēditēs, inde eo vntū est, vt parū idoneus haberetur ad rem tā tā administrandam, & tā agitari cooperat inter summi ordinis viros de pontificatu eie abrogando, quod quā re sciuisset, inuito & reclamante Carolo professus est se in supremi collegij potestate futurū. Factū est inde decretū vt liceret pontifici se quo modo veller dignitate abdicare, id decretū Bonifacius octauus, q̄ illi successit, suo probauit assensu, abijt itaq; Cælestinus pontificatu mensē sexto q̄ federe cooperat, eū Bonifacius, qui mox creatus est, circūscriptū & in ordinē redactū in Frimonis arce iussit custodiri, ne ex ea abdicatione aliquis nouus motus oriretur. Cælestinorū nobilitas ad posteros religio per idem tēpus orta est. Cælestinus fuit autor, quod & nomē declarat, ex Benedicti abbas instituto aliqua mutatus, nouā induxit pie operatū sectā, q̄ breui in tantū creuit, vt fuit auctus ordinē nō peniteret, sed nihil eque rem auxit, ac perspecta autoris sanctitas, quo in custodia defuncto, quū indubitata quædā circa iactis corp⁹ facta essent miracula, multū mortales eius influitū secuti, & rem & nomē auxerunt. Bonifacius Barionæ, qui primus fuit pontifex, & alijs bonis abfinitis, malis artibus suis pontificiū decus tenuit, quippe qui Cælestinum multis præstigijs impulsim potius q̄ persuasum aplica deturbauit sede, eruditione opus esse nō pietate ratus ad id munus obeundū. Ceterū vrancq; est ille dignitate adeptus, incidit eius creatio in annum salutis nonagesimū quartū supra duodecies centesimū, fuitq; a primo Bonifacio octauus, a Petro Bariona ductesimus, homo ambitiosus, tantaq; arrogātia vt præ se ceteros morales cōtēneret. Nicolai quartū & Cælestini in plerisq; re scidit acta. Quū igitur talis esset sine similitate diu esse non potuit. Emuero Gibellinę factionis viros infectari adorus, erat

Cælesti
nus quin
tus.

Bonifa
cius. viij.

Cælesti
norū or
do.

enim Anagninæ natus ac Guelphæ factionis, Iacobus & Petrus Columnicos erant hi ambo antistes supremi ordinis, offēdit, criminari eos Bonifacius q̄ ecclesiæ thesauros in morte pontificum diripiuis sent, contra illi eum apud reges, vt ambrosiosum & arrogāte infectari, qui Cælestino apostolica sede delecto pontificatū venius furatus esset q̄ suffragio adeptus. Ceterū a Bonifacio accessit, quum dicto minime paruissent, horrere enim illius scētitā, cū tota factione secesserent, eorum quum pontifex ansum adeptus, eos schismaticos pronunciat, & vt publico decreto iudicaretur autor fuit, ne cuiusmodi ignominia contentus, ambos sacerdotio dignitateq; priuauit, oppida prædiciaq; & vrbana & externa ipsi familiæ ademuit, eam priuationē Bonifacius in decreti formā reulit, in de totā gentē armis infecta rus Præneste & Gazariolū hostiliter occupat, Colit nam oppidū in totius familiæ inuidiam grauer affligit, in de em Colummia domus. Ipsi antistes vndiq; armis delecti Reate profugiū in Sabina. Sarra eorū pater circa Antium diu multūq; in ne moribus vixit pōtēficis arma vitabūdos, per sale & deserta littora declinare omnē hoim occursum, sed dū domesticū fugit periculū in externū incidit, a Iaronib⁹ captus q̄ maritimo cursu suburbana lit tora oēm q; orā Latij infestabat, ignotus quis effert remo est adhibet. Maluit generosus animus ignotus feruire, q̄ fatari quē pōtēficis dederetur, & fortuna tā nouū in Romanorū procerū vno tūc lufit ludū, vt q̄ princeps nuper fuisset Ro. ciuitatis, duos summos antistes haberet filios, tot oppida vrbis circumiecta, tot prædia, tantas clientelas intra extraq; vrbem, cui factio ingens, cui oia vitæ ornamenta affuissent, extorris, in ops, æriolosus Iaronibus feruiret. Seuire interea pontifex in vniuersam factionē, nec ab infectione deflittere, nota est illi? vox, qui Prochetum Genuæ antistitē primo quæ dragenarij ieiunij die signaturus cinere, mutato carmine ita straffarus, memento homo quia Gibellinus es, & cum Gibellinis in cinerem verteris, ac simul eius oculis non capiti vt moris est, infudit cinerem, nec multo post eum dignitate priuauit, sed mox paulo restituit. Colummia igitur factione e medio sublata, ab armis & ab omni hostili infectione pontifex ad cerimonias & sacrorum instituta animū a dieci, sacratissimis apostolis cerimoniam duplicauit, par honor ægelistis & quatuor ecclesiæ doctoribus vno decreto institutus. Lodouicū regis Gallorū stirpe (fuit is Caroli secūdi filius, Frācisicę Assisatis cultu & religione frater) in diuorum numerū reulit. Addidit sextum pontificio iuri volumē. Eugubiu in Vmbria, quod Gibellinorum institū defecerat, breui recepit. Alberto Austria duci petenti vt suo assensu ratum sibi face ret imperium, negauit. Moritur interea Iacobus Aragonius rex Siciliae, quam naustus occasionem Robertus Caroli filius Dux Calabriae, Catina in Sicilia occupat, ad quem motum tantum repente exarsit bellum, vt tota sit Italia tumulata. Siculi, qui Aragonijs fauebant, studio classem comparant, Philippum Roberti fratrem prælio superant, captum in vincula conijciunt, quo Robertus clade percussus insulam reliquit. Affuit breui post Federicus Aragonius cum valida classe, is pacato Siciliae statu, Calabria Roberto ademit, & circa Siciliam sic Galli Hispanicę vario euentu bellū inter se gerebant: Genuefēs interea adeo Pisanorum opes afflixerāt, vt Liburnij captum cremauerint, ne Pisanis mare pateret amplius. Magni itaq; erat rerū motus in Italia, sed maior omnino incidit ex cōfusione

Infectat
Colum
nicos Bo
nifacius.

Sarre Co
lumnica
sus.

Att. pon
tificis scō
ma.

Lodouic
ci cōsecre
tio.

Ingens motus terræ.

Cometes ingēs

Pera vna de dicta.

Pera incēditur.

Caphara capitur. At cladē ob frīgē acceptā.

Veneta classis viēta.

conculsione terræ, quæ per id tēpus tam horrenda mota est, q̄ vnquā alias hoim memoria, tenuit tre mor plures dies, quo passim sunt ædificia multa & magna euersa. Erat tñ Bonifacius Reate, vnde Co- lumnius an dñs fites aliquanto prius eiecerat, hic ve- ritus rectorū ruina, parenti atriō sibi calam cōstrui iussit ex materia tenuissima, vt ne casus quidē mul- tum timeri posset, perseuerauitq; in aperto esse plu- res dies. Apparuit inde cometes magnitudine infi- gnī, & hæc in cætera Italia. Veneti per id tēpus, aut certe non multo prius posteriusve, exeunibus in- ducijs, quas in aliquot annos cū Genuensibus pas- ctas habuere, consensum ad retinendū maris impē- rium publicæ classē instruit, estq; ad primas bel- li partes, si bellandū foret, occupandas in altum cō- sensum educta, sed in Pisanorū gratiā non nihil ma- turatum, qui res vno ad Lamellā prælio accis- sisse, ægre Liguri resistebant. Ad Genuenses igitur inde auertēdos Rogerius Raucroenus, cū sexaginta tri- remium classe, in Ponticum mare, p̄ficisitur, ad res Genuensium circa Bizantiū & Peram insectandas, aliq̄ sex & quadraginta eam classē habuisse naues prodiderunt. Perensibus primovisillata, Tenēbā- vicū proximum Bizantiō Genuenses negociato- res, Peram a breui traiecit, vt arbitror, Græca voce dixerunt, erat his locus illis peropportunus, nō so- lum ad Pōticæ merces citro vltroq; conuectādas, sed ad belli etiā gerendi rationem, adeoq; res ad id tēpus ibi loci creuerant, vt ab empōrij forma non multū abesse. Venetus subita vñ locum adortus, quia nullis erat adhuc munitionibus firmatus faci- le occupat, diripiēq; hostiliter, direptū incendio ab- sumit. Inde ad Folia itura, tenebant hæc quoq; Ge- nuenses, huius loci pars vna est sub Venetæ classis accessum igni consumpta, & hæc prima illa expedi- tione sunt a Venetis gesta, sequenti anno Ioannes Superantius cum quinq; & viginti tremibus in Pontum missis Capharā vr̄bem improuiso acce- su cepit, quibus coactis locis hycemare, in tantam frigiditatem intēpericē incidit vt nouem p̄p̄modū na- uales turmæ sint pedibus intolerando frigore ma- nibusq; periclitata. Genuenses & ipsi haud vltra differendum rati, sexaginta & amplius tremes ad bellum mittunt. Lampadij Aurij ductu. Ligur clas- sem in Pontico mari acceptā vlturus Adriaticum sinum ingressus, Venetias perpetuo cursu ad nauis gauisisset, nisi ad tam numerosæ classis famam ma- ioribus q̄ vnquā opibus hostiū itum esset obuiam. Habuit tum Venetus tremes quinq; & nonaginta, quam classē vbi Aurius ad Corcyram nigrā stare compertum habuit, eo pugnādi studio flexit cursum, nec Veneti id certamen detrectarunt, quip- pe qui præterquam q̄ nauium numero superiores essent, cum eo hoste sciebant sibi rem futuram, quæ circa Ptolemaidē in Syria, & ad Drepanum in Sici- lia, pluribusq; locis, paucis ante annis, prælio vicis- sent, Contra Ligur dolore cladis eo biennio in Pō- tico mari acceptæ, cæterum ferocior factus q̄ Pisanorū opes per id tēpus in perpetuum afflixisset, pugnam acriter capessit. Fuit ab initio anceps certa- men, cædēsq; terribilissima, qualem in tam validarum classium concursu esse oportuit, estq; ea dimicatio aliquandiu distracta, idem ius disiectaq; est Ve- neta classis. Amissarū nauium numerū, neq; annales vr̄bis, neq; scriptores quos sequimur, ponunt, oēs tamē ingentē cladē acceptā scribunt, vnus quidē diuersa ab alijs fecutus, Genuenses aita Venetis Cor- cyrensi portu obfesos ab initio perisite, vt relictijs nauibus inde incolumes abire liceret. Id vero quā a Veneto negaretur, tum metu in iram verso, tam

atrociter esse ab his cōfictum, vt qui pro victis ha- bebantur, breuiter vicerint, aiuntq; additā a Ligur- re artem, vt quindecim tremes medio certamine ex improuiso velut ex insidijs iniectæ terrorē Ves- neto incusserint, ac tum demum Venetam classē terribilissima clade disiectā, captaq; ad quatuor milia hoim cū classis præfecto, qui rei male gestæ sibi cō- scijs ad eo sese afflixit, subinde caput aduersæ trirē- mi impingens, vt priusquā Genuam sit ventum expirauerit. Ricoaldus Ferrariensis autor est duode- nonaginta Ligusticas trirēmes eo prælio conflixit se, quinq; Venetorum milia capta. Cæterum adeo cruentam Liguri victoriā obtigisse, vt nulla ex ea re letitia ad hostē perueniret. Ligur post secundū illud prælium procul abijt. Veneti tū in signum cla- de accepta ne vna pugna, est grauiissima, plus ni- mio afflicti viderentur, consensum quinq; & vigin- ti trirēmes cum M. Basilio ad bellum mittunt, cui in primis est mandatum, vt attente in sulas & mari- tima oppida tueretur præsidio, nec vllam rei in ho- stem bene gerendæ prætermittet occasio. Is haud multo post circa Hellepontū, vt nihil me- liore euentu, ita maiore animo cum hoste cōflic- tit, ferunt hic quoq; cruentam pugnam depugnatam, ac post multam vtrinq; stragem Venetorum for- tunam inclinasse, sexdecimq; trirēmes cum turmis & socijs naualibus captas. Ligur duplici victoriā elatus, Cretam insulam adortus, Cydonem primo impetu capit, nec præter eam vr̄bem captam quicquid aliud a Genuensibus ea expeditione gestū reperio, sed ne mari quidem est post res vlla memorabilis gesta: tantum autores, quos sequimur, memorant Venetos, reparato bello, vario euentu iam inde cū Genuensibus bellasse, sed quo loco, cui? ductu, quo nauium numero, aut quo euentu, velut consulto suppressimur, tanta tum fuit vel incuria, vel inscitia scriptorum, sed vterq; populus cladibus fessus ad pacem inclinauit. Fuit secundum Ligusticum bel- lum aliquanto breuissimum, vt coniectura affe- quor, facta est inde Venetorum ciuitas ciuilibus discordijs, duabusq; coniurationibus vna post alte- ram adducta est in discrimen libertas, vt fortuna vr̄bis, & melior causa fuit superior. Buchonia quæ aliquanto antea præcessit, minus periculosa, mino- req; motu extincta est. Cæterum pacato ciuitatis statu, cum Patavinis non nihil, vt sæpe alias, de si- nibus certatum est, & cum Paleologo bellatū, qui grandē Venetō nomini pecuniā abnegabat. Belle- tus Iustinianus cum septē & viginti nauibus est ad eam rem vindicandā missus. Cepit Iustinianus ex Græcis naues aliquot, dubiū in prælio an medio pelagi cursu, Græci quod satis constat, oēs laqueo necati sunt, inde Venetus Bizantium euectus mari- timam oram, quæ est a Pera ad Argyrum, ferro & igni vastauit, quæ res tantū Paleologo metū inie- cit, vt pecuniā, quæ publice debebatur, reddita pacē pene supplex accepit, & Veneti per hæc duobus sunt certaminibus defuncti, paucorū annorū spa- tio, Ligustico prius, & mox altero, quod cū Græcis est gestum, ac breui solutum, quo tēporis interval- lo Bonifacius pontifex vetusto Iudæorū exemplo Quando primū uti- tesimo, de cuius ratione in priore Rapsodiæ parte plura diximus. Nunc quod ad rem attinet, diuersa quædam videtur fuisse ratio Iudæis anni huius ce- lebrādi, q̄ sit post ea a nostris seruata, illi quinqua- gesimo & non vt nostri centesimo quoq; anno id solenne repetebant, quo tēpore soluebatur nexi, seruiq; in libertatem vindicabantur, sed illis cor- porum assertio curæ fuit, nostris quod multo est

Inges Ve- netorum clades.

Veneti Paleolo- gū bello insectant.

Quando primū uti- tesimo, de cuius ratione in priore Rapsodiæ parte plura diximus.

Carolus Valesij comes.

Albi & Nigri.

Att. pōti- ficia au- toritate i reges.

Dantes poeta.

Fratercus- lorū rit⁹ dius.

oprabilius animorū, qui tum demum liberi sunt, quō omni labe criminū vacant. Tanta vis mortæ- lium ea de causa Romā cōfilit, vt vix in p̄cipua vr̄bis vastitate cōmeandi esset facultas. Venit Ro- manus Carolus Valesij comes, Philippī Gallorū re- gis frater, quī Balduini filiā in matrimonio recepe- rit, eius quē Peleologus Constantinopolitano de- fecit imperio. Egit Carolus cum Bonifacio, facileq; tenuit vt sibi liceret fœdero, qui adhuc in humanis agebat, imperium armis vindicare, ideo libentius est Gallis ducibus datum, q̄ in animo habebat Bo- nifacius eorum vti opera in Hierosolyma repeten- da. Per idē tēpus est nō nihil in Hetruria tumultua- tum, Albis ex Florētia cū multa cæde electis trāsse- rant iam nomina a Gibellini & Guelphis ad Ni- gros & Albos, vt hi Gibellini dicerent, illi Guel- phi, sed maior oīno cura Bonifacio hærebāt Hiero- solymæ Christianis armis vindicandæ, missit itaq; ad Philippum Galliæ regem. Apamensis antistes qui legatione illa functus est, quū nihil precibus a rege impetraret, minaciter id petere ausus, cōuertit in se illius iram, qui hois audaciū persequi est apo- stolicū legatū, cui fœderi tamē iussit. Irratus ea in iu- ria pōtēx nō teritus, iubet archidiaconū Narbo- nensem ad regē ire, eumq; monescere, vt Apamē- sem antistitē custodiæ eximat, qui si minus esset di- cto obediens, oīs audientibus testaret, Galliæ re- gnum ad ecclēsiā deuolutū. Ob Philippī impetratē, adhiberet anathema, Galloq; iuramento, quo re- nerentur, solueret. Peregit archidiaconus mādāta, estq; continuo Apamensis custodia eductus. Cæte- rum Philippus Bonifacio iratus, vt eum aliquo in cōmodo afficeret, edicto vetuit quēq; Gallici fan- guinis Romam proficisci, pecuniāq; eo mittere. Exierat iam alter a iubelo annus, quū Carolus Va- lesius in Italiā venit cū exercitu, vt Carolo perne- cessario suo (erat em ex duabus fororibus nati) fer- ret supplicia, q̄ Aragonensibus premebat armis, eratq; Gallorū opes cis fretū adeo afflicte, vt præter re- gium nomē, ex tanta olim fortuna, nihil Gallo su- peresset, q̄ causa traxerit Aragonē hostē in Italiā ex Sicilia, supra est abunde significatū. Cōmotus no- ui hostis aduentu Federicus rex, his conditionibus soluit bellū, vt Calabria, & oīa quæ in Italiā cepit fer armis, Carolo relinquere, ipse Sicilia haberet quoad viueret, & res Siciliae & q̄ Gallorū erant cir- ca Italiā, secundū id fœdus ad tēpus quiescere. Mul- ti interea varijsq; in Hetruria exiterunt Florentino rum exulum conatus, sepiusq; reditus tentatus est, Bononienibus summa ope adnitentibus, iuuan- tibusq; Scalanis, sed res vt sæpe ita semper infeliciter mota. Fuit factio illa nobilior ad posteros ob Aligerium Dantē, qui cū Albis electus est patria, poetā vernaculis rhythmis oīm q̄ ad id tēpus fue- rant præstantissimū, fuit & Philosophiæ studijs cla- rus, quod eius scripta facile demonstret. Per id tem- pus noua obrepit religionis secta, res suo ortu læ- ta, sed exitu tristis ac detestabilis. Fraterculus nuncu- pati sunt, qui noctu sacra operari, suiteq; a principio vt credere est, mens eius sacri inuentoribus nō alie- na a pietate: ceterum tempus ipsum & loci licentia- Cnā in abditis ea sacra fieri oīa in peius vertere. Ca- nebant illi Deo nocturnos hymnos, vt aliquo pie- tatis prætextu suum tegeant flagitiū, confluēbant mulieres ad orgia illa verius q̄ sacra, cerimoniasq; peracta sacerdos pronuntiabat vt extinctis lumi- nibus, omnes almo spiritu inuocato, promiscue coirent: matronæ, viduæ, virgines sine discrimine videntur, viduæ manus venissent, in discerere concubitu fœdabantur: parrus per hunc modum

conceptus tandiu per manus in orbem stantium ia- ctabatur in ipso antro, donec exhalaret. Is in cuius manib⁹ expirasset, pōtēx maxim⁹ creabat: cæma- bant ad hæc sacerdotēs vnū aliquem ex infantibus ita procreatis, cimeres in cadum conijciebant, vino superinfuso, quo nouitij inibatantur, quæ cerimo- niæ ratio videtur mihi non multum diuersa ab ea fuisse, quæ in bacchanalibus vsurpata est olim. Ser- p̄st dirus hic cultus in multis Italiæ vr̄bis, pene- trauitq; ad Græcos, nisi forte illinc porius fluxit, vnde olim & orgia. Fuerunt quod miror, viri sine- gulari eruditione, multaq; religione præditi, vt fer- tur, qui huic ritui fauerent, adeo nullum est malum cui stulta mortalitas non aliquo modo parocinæ- tur. Hunc Bonifacius morem insectatus, vt dirum & detestabilē, iussit Ferrariæ Hermanij, qui ex Fra- terculus vnus fuerat, corpus refodi, annos circiter vigin- ti multis sibi veneratione cultū, refossum mā- dauit publice cremari, ad coarguendam vulgi opi- nionem. Habuit inde super ea re quæstionē, quo ha- bitu his sacris initiati vterentur, quod sciam nō tra- ditur. Id malum adeo inualuit, vñ in quibusdā Ita- liæ vr̄bis adhuc duret, sed quā nunc res inuidio- sa est, in occulto habetur. Philippus rex dum hæc in Italia fuit, aut certe nō multo prius posteriusve, Parisiensi cōuentu, quem ipse antistitibus Gallici nominis & primoribus gentis indixerat, Bonifaciū superbiā & ambitionē insectatus, eo descēdit, vt diceret se consiliū appellare ad sedem apostolicam vacante, quibus vrbis oēs qui aderant interpreta- ti sunt, Bonifaciū a rege priuatū iudicari. His p̄p̄- rix peritus frequētissimā Synodo super ea re ha- bita, Philippū regnū Alberto imperatori subiecit, quē initio sui pontificatus reiecerat. Philippus cō- tra Sarā Columniū, in Massiliæ portu agnitum, a latronibus redemptū cū Nogaretio Gallo mittit ad Bonifacium opprimendū, feruili habitu Ita- liam ingressus, cū p̄terisq; amicorū occulte in collo- quū venit, & Nogaretius suo nomine, quo min⁹ res suspecta esset, ducentos Gallos equites, ex Va- lesij equitatu, mercede conducit. Cū his igitur disti- mulanter Anagninā, vbi tūc Bonifacius erat, cōmo- tendunt, noctūq; Sarra per homines suæ factionis in vr̄bē receptus, pontificē nil tale suspicantē in pa- terna domo opprimit, captumq; Romam perducit vbi paucis diebus mœrore animi confectus obiit, anno sui pontificatus octauo, mense nono. Et Bo- nifacius hunc exitū sortitus est, dum regib⁹ & prin- cipibus terrori esse mauit q̄ venerationi. Pontifi- catus huius opera, facellū vermicularū in Varicæ- no, vbi ipse sepultus est, & suggestū in Laterano, vnde Philippū Galliæ regem & Collūnenes ana- themate execratus est. Viri etatis illius illustres, Di- nus Mugellanus, Iacobus Arenarius Parmensis, Petrus Perticinus, Nicolaus Parthenopeus, Fran- cisc⁹ Accursius Florentiæ ortus, Iacobus Rauēnas, Martinus Sylluanus, Albertus Odofredi auditor, oēs ciuilib⁹ & pontificij iuris ea cælestitate longepri- cipes, & qui multa in vtroq; genere scripserunt. Fuit his æqualis Ioannes Scotus, acumen ingenij theologorum summus, fuit & Rainerius Pisanus prædicatorij ordinis. Sunt qui & Alanum in hæc tempora reponunt, Augustinus Interaminus, & Gui- lielmus Bergomates, hic pōtēxio iure, ille theolo- gica eruditione clarus. Post Bonifaciū Benedictus vnde cimus fuit pontifex, ex Calagiritani Domi- nici obseruatione, vir innocētia & pietate insigni, & qui post obitū sit in beatorū numerū relatus. Is dignitate inita, Nogaretij Gallum, Sarā, & Ana- gninos, qui se illis in Bonifacio opprimendo adiu- cores

Mutuū pōtēx & Philip- pi odiū.

Bonifa- cius infelix exitus.

Viri illu- stres.

Bñdāg⁹ XI. pōti.

tores præbuerant, anathemate execratus est, resti-
 ruitq; non multo post ecclesiam, Philippi regis roga-
 tu, restitui sunt: cū his duo antistites Sarax filij in
 pristina dignitate, iusti tamē aliqua diu Puniceo
 galero abstinere quo fuerant a Bonifacio priuati.
 Per idem tēpus res Hetrurij in nouos motus recide-
 runt, oēs Albinae factionis viri cū ceterarū vrbū
 exulibus noctū Florentiā ingressi, ad phanū vsq;
 Deiparæ grassabantur peruenire, maiore oīno mo-
 tu q̄ cæde aduersæ factionis. Ceterū dum magis stu-
 dent prædæ & direptioni q̄ victoriæ, mutata fortu-
 na, & qui modo vicerāt victi ac disiecti cū multa
 strage vrbis eijciuntur. Florētini eiusmodi victoria
 erecti, Pistoriū obfisione cingunt, Roberto Cala-
 briae duce ad id bellū inaurato. Sed ea res parum
 prospere mora, nam & vrbis strenue est defensa,
 atq; eruptione facta sulus fugatusq; Robertus, & in
 Præfium fines turpiter cōpulsus. Sunt qui Pratiū
 vsq; fugā illam extractā memorent. Sed dum He-
 truria in hoc motu esset, fatigare interea Romanus
 pontifex vt non solū Tuscū, sed quicquid gentium
 in Italia esset continuo pacaretur, cupiebat Tartar-
 ros auxilij iuuare, qui per id tēpus Syriam inuase-
 rant, fueratq; literis & nuncijs vt alio est loco signi-
 ficatū, ab ea gente inuitatus ad id bellū per partes
 iuuandū, sed mors id consiliū discussit. Obijt Peru-
 sij mense octauo ab eo quo sedere ceperat, visitur
 in ea vrbe eius sepulchrum multis clarū miraculis
 quę post eius mortem ibi facta dicuntur. Fuit inde
 Clemens quintus pontifex, qui absens creatus est,
 ex Burdegala vbi tunc erat accessit. In Lugdunū
 progressus, huc curia ex Italia exiuit iussis oibus
 supremi ordinis antistitibus ad se proficisci: paruit
 totus ordo pontificis dicto, atq; his auspicijs apo-
 stolica sedes Italiam finibus egressa, annos quatuor
 & septuaginta abfuit. Incidit hæc Romane aulæ in
 Galliam translatio, in annū salutis millesimū tre-
 centesimū quintum. Fuit illa pontifici absentia,
 quam cæteræ Italiae, tum Romana ciuitas, vt suo
 deinceps loco demonstretur, supra q̄ dici possit
 calamitosa. Sed q̄ aduerso numine res mora sit, cla-
 des que in pontificis coronatione accepta est, haud
 dubie demonstrat, quū ad id spectaculū ingens
 mortalium numerus confluxisset, Britannia dux,
 subita ædificij ruina oppressus periit, & Philippus
 rex Gallie eadē vi infigenter debilitatus aliquādiu
 exincto similis immor̄ iacuit. Ex pontificis Tyara
 carbunculus immensi precij excussus reperiri non
 potuit. Reb⁹ inde ex sententia cōpositis, Clemēs ple-
 rosq; Gallici sanguinis supremo ordini ascripsit,
 Italici generis neminē apparuitq; ex eo q̄ Clemēs
 in aīo haberet, vt pontificia sedes in perpetuū ex Ita-
 lia tolleretur. Sardiniā a Saracenis oppressam ea con-
 ditione Federico Aragonio Siciliae regi attribuit,
 vt continuo se accingeret ad armis vindicandā.
 Veneti interea cū Carolo secūdo, in Paleologū iu-
 niorē, q̄ tum Bizantiū imperabat, foedus percussere.
 Huius foederis fama, vt quidā scribūt, Russiæ regē
 adeo perculit (vivebat is vt hodie Græco ritu) vt a
 Ro. pontifice petierit Orthodoxæ fidei rationē. Ce-
 terū Carolo & Veneti in suscepro bello repescen-
 tibus Russiani & ipsi sententiā mutarūt. Est per idē
 tēpus apud Nouarienses, in Italia noua heresis orta.
 Dulonio viro oīs doctrinæ ignaro & cōiuge auro-
 ribus, viri feceruntq; simul habitates in oēm libi-
 dinis sceditare abietar. Hos Platina Fraterculos ap-
 pellatos existimat. Alij diuersum hoc ab illorū se-
 cta fuisse delirij significare vident. Clemens flagi-
 tij huius corrigendi cupidus, legatū eo apostolicū
 cū armorū præsidio misit. Hos ille in Alpibus ade-

Clemēs V. ponti.

Quando curia in Galliam translata.

At. omē.

Hæresis Fraterculorū origo.

pus, partim inedia & frigidibus, partim bellica vi
 oppressit. Autores flagitij huius capti mēbratim la-
 niati sunt, eorū corpora cōbusta, cinisq; dissipatus.
 Incidit hic error in trecentisimū septimū supra mil-
 lesimū humanæ salutis annū. Hoc demū tpe Tem-
 plariorū religio sublata est. Scriptores quos sequi-
 mur, quia ad Saracenos defecissent, sequiū esse in eū
 ordinē significare vident. Io. Boccacius cui⁹ pater
 per id ipsū in Gallia negociatus est, quicq; templariorū
 supplicio interfuit, ex eo se adiuuasse p̄dicit, fuisse
 ea tēpestate q̄ persuasum haberent Philippū regē,
 quia primorib⁹ eius ordinis diuitias inuideret, ma-
 gis rapinę studio, q̄ religiois, quęstionē in eos acer-
 bissimā exercuisse, vt thores eius p̄fessionis flagitij
 cōuictos, liberis venderet. Clementis assensu Phi-
 lippus rex iuratus, oēs templarij noīs vno tpe in pore-
 statē redegit, ac qui ingens esset in tota Gallia nu-
 merus, per multos & saeuos cruciatūs distracti, pos-
 tremo igni cōsumpti sunt. Ceterū quū ab initio
 impunitas p̄posita esset oibus, q̄ ipsam religionē
 vt parū fugi dānarēt, dānatā repudiarēt, nemo in
 raro numero reperit⁹ est, q̄ nō vsq; quo animā effia-
 uerit vna sit, voce vsus, Templariorū religionē san-
 ctē institutā, ac multo sanctius ad id ipsū custodiā.
 Nullū a cōdito xuo acerbis spectaculū vidit Gal-
 lia, nullū in quo maiora exiterint exēpla cōstitūe.
 Iacobus Templariæ militiæ magister cū tribus alijs
 asseruatus, Lugdunūq; ad Clementē missus, ponti-
 ficis oratu, quædā dereligionē cōfessus dicit, quas
 propter res ipsa merito afflicta videri poterat, Par-
 stos dein retractus, hic magno mortalitū conuentu
 Templaria religio reprobata cepta est, vt res neq;
 exēplo neq; cerimonia vtilis, q̄ ipse vita donare-
 tur, rei indignitate permotus, in medio stans silen-
 tium perijisse dicit ac persanctē iurasse templarij rel-
 gionē nihil tale esse merita, habuisse illam optima
 initia, optimeq; & sancte administratā, iccirco di-
 gnā q̄ diuturnorē & perpetuū sortita esset statum,
 maiorēq; mortalitū fauorē ac sicut in illa antea di-
 xisset, Clementis impulsu se id fecisse, fuisseq; oia
 illa cōstita in pontificis gratiā, Templariorū vitā &
 institutū p̄cul ab omī labe abfuisse semper, hæc q;
 alta voce testatus intrepide sese morti obrulit. Affe-
 ctus est acerbissimo supplicio cū tribus alijs princi-
 pibus Templarij noīs, adeoq; constanti vultu, vt ne
 cruciatū quidē sentire putarētur. Auxit regis auri-
 tiā in familiā aliud facinus Templariorū necē fecit.
 Oēs Ludæi q̄ tota Gallia agebant, direptis eorū for-
 tunis, cū singulis vestimentis eieci sunt eiusdem re-
 gni finibus, sed in his Philippus malefictū & auri-
 tiam calūniæ prætexit. Sub id ipsū, quo hæc in Gal-
 lia gesta sunt, aut certe nō multo post, Alberus im-
 perator a Ioanne fratris sui filio interficit, quo mo-
 tu magna est rerū mutatio facta in Italia, p̄teritūq;
 in Cisalpina Gallia, pleræq; vrbes fama & opibus
 celebres, subita animorū inclinatioe sibi dominos
 cōstituerē, q̄ præfectura apud se antea functi essent.
 Scalani Veronā sortiti sunt, Passetani Mantuā, Pa-
 tauitū Carrarij. Estenses aliquāto antea Ferraria po-
 titi, fræno Mutinæ alijsq; locis Ferrariæ finitimis
 iniecto, eo vsq; creuere, vt Carol⁹ Calabriae & Apu-
 liae rex, Beatricē filiā Accioni, ea tēpestate florenti,
 matrimonio locauerit. Hunc Frisicus ex aliena con-
 iuge, vt ipse dicere solebat, filij in potestate redactū
 vincitūq; in carcerē cōiicit vbi Accio nō multo post,
 mœrorē an vi non habeo dicere, morte cōsumptus
 est. Ex Accionis interitu Frisicus principatū inuadit
 parricidio quæsitū, excludit ab arce & ea parre vs-
 bis, quę ad flumē obuersa est, fluuialibus itaq; auxi-
 lijs opus esse. Impetravit Frisicus classem a Venetis,
 estq;

Tēplario rū supplicium.

Att. exā plū constantiæ.

Nouū in Italia dominatus.

estq; vrbs magna ab his ope oppugnata. Fuit id
 certamen eo difficilior q̄ medio pugnae ardore sus-
 peruenit ex Bononia ab apostolico legato, qui
 edicto verabant vrbē oppugnari, quorū præsentia
 fratū Ferrarienses, q̄ iam Frisici in vrbē recipiebāt,
 subita defectio inter rebellatū. Quæ res effecit vt iu-
 uenis vrbs & arce vi positus, equites subito immi-
 serit ad vrbem haud vno loco infamandā, estq; in
 primis mandatū, vt illorū domos incenderet, q̄ res
 bus nouis præter ceteros studeret. Ferrarienses in-
 ter ignem & ferrū destituti, in Frisicū areptis armis
 cōsurgunt, Venetorū fidē implorat, secundū eam
 deditonē continuo est ab iniuria tēperatū. Veneti
 est vrbē in fidē receptā, suis armis tueri in aīo ha-
 bebant ne publicā fidē proderet viderēt Frisicū ex-
 torrē fieri nō permiserunt, est itaq; horū consilio &
 opera in vrbē retentus. Clemēs pontifex q̄ in Gal-
 lia erat, audito Ferrariensū casu, vehemētē excan-
 dit, q̄ vrbs Ro. ecclesie veltigialis hostiliter esset
 oppugnata Tyrāni causa, ac nouissime incēsa, alie-
 neq; ditionis facta, cōfessim Venetos anathematis
 spiculo defigit, proposito edicto, vt hos plorū cœ-
 tu electos, Romanæq; ecclesie hostes iudicatos, fas
 esset vniciq; vltimū iure & iniuria interficere. Alij
 vt mitius ita similibus vno tradunt, sacris duntaxat
 Venetis interdicitū, additūq; nihil impie facturū, q̄
 eius noīs hoēm i suā potestate redactū p̄ mæcipio
 haberet. Sed quæcūq; fuit illius executionis forma
 ad pontificij edictū famā, oibus fere Galliaē empo-
 rij⁹ Venetorū res sunt principū permisso direpta,
 eadē iniuria accepta est circa maritima Calabriae &
 Apuliae loca. Ceterū rebus amissis, Veneti vbiq;
 male habitū sunt, quidā etiā ex his necati, quo acci-
 dit vt ab omī externo cōmercio tū Veneta ciuitas
 abfinitet. Nec interea pontificius legatus (Paleogo-
 rex fuit illi nomen) in Ferraria recipienda quicquā
 opere aut industriae prætermisit. Erat is Bononiae,
 vnde Gallos cruce signatos, & alia ex Italico dele-
 ctu manū, misit in Venetos & Ferrarienses. Ad pri-
 mam vrbis oppugnationē ciuitas ab Gallos defec-
 cit, simulq; sunt hi in vrbē recepti. Veneti præse-
 dium cū multa cæde in Thealdū cōpellit. Inde nō
 multis diebus interiectis, res iam antea ad pontifi-
 cem missi fuerat, q̄ de vrbis restitutione agerēt, ne
 maiorē aliquā respu. ea de causa adiret cladem, ex
 Thealdo quoq; est præsidij educitū. Cōsternatā his
 malis ciuitatē atrox cōiurato est domi ad orta, cer-
 ratū in publico est aduersus nefarios ciues, stetitq;
 victoria vnde debuit, pulsi ex publico cōiurati, de
 fontibus est supplicij sumptū. Sunt qui supplicio
 rem vindicatā dicāt, sed multo plures aut in exiliū
 acti sunt, aut ad tēpus relegati. Extat certū rei gestæ
 monumentum, q̄ Idibus Iulij, quo die libertas a
 cōiuratione illa seruata est, princeps & patres quo-
 tantis inuisunt Viti Martyri phanū, publicā salu-
 tem diuo gratularunt. Hanc tēporū nouitate Iadrēs-
 tes nacti sexto rebellatū. Classis continuo decerni
 fit. Belleus Iustinianus ad vrbē vi & armis reci-
 piendā mitit. Moritur interea Gradonicus dux an-
 no sup̄ administrationis vndecimo, mense nono.
 Martinus Georgius inde princeps fuit, q̄ ab vitę in
 regreptæ & singulari innocentiā sancti est cognomē
 adeptus. Eratq; tūc res status in Venetis, & care-
 ra Italia, quum Rhodiana insula ex hostibus recepta
 pontificis iussu, Rhodanis militib⁹ deletis, ex ea in-
 sula Turcos arma eiecētur, horū militia Deo Opti-
 mo est & Ioāni Zachariæ sacra, cu cē in nigro pal-
 lio candidā affigunt, ingens numerus magistrum

Ferraria oppugnat.

Interdictum pontificis.

Rhodus ex Turcis recipitur.

habent militiae, q̄ in vniuersum ordinē obtinet im-
 perū, cū Turcis perpetuū bellū gerunt, atq; ex pro-
 ximo hostiliter infestat, sæpe & ipsi bello petiti, ac
 summa ope a Turcorū imperatore oppugnati, nos-
 traq; memoria præcipue, fuit annus quo Clemēs
 quint⁹ his insulā attribuit, si recte hic colligat quos
 sequimur, millesimus humanæ salutis trecentisim⁹
 octauus. Sed dum hæc alibi sunt, Veneti terra &
 aquis Iadrēs oppugnat, mille equitibus in Delma-
 tiam missis castra in cōspectu vrbis muniuere. Ban-
 nus qui præsidio erat Iadrēsibus, ipse quoq; extra
 muros merabat, exteratq; obfidio hæc in longum,
 quum Dalmasius vir Hispani generis, dux Veneti
 equitat⁹ ad hostes trāsijt, sed potius, vt ipse vi-
 deri voluit desperatione adactus, sed pecunia pos-
 tius corruptus, nam nō desunt qui scribāt ea trās-
 tionē excōposito facta, dataq; illi ex pacto binam
 milia aureorū nummū. Venetus eques duce amisso,
 veritus ne fraude aliqua ab hoste opprimeretur, ad
 naues cōcessit, q̄ in pximo stabat, studuit inde plu-
 res dies Dalmasius futuræ paci, ac certe studij assi-
 mulavit, atq; adeo impense id fecit, vt propior ar-
 bitro esse cœperit q̄ transiugæ. Ceterū quum pax
 confici nequiuert, effectq; iam merito hostibus nō
 minus suspectus q̄ Venetis inuisus, media inuidia
 destitutus, nauibus ex foedere acceptis cum suis re-
 bus ex Delmatia proficiscitur Apuliā petitur⁹, vbi
 alitū tenuit, iactatus tēpestate, nauem fregit, reb⁹q;
 & socij amissis, meritas sua perdidit luit pœnas:
 sed quū naufragus oīa sibi cerneret infesta, ne ma-
 ius adhuc in cōmodum adiret, haud multū Delma-
 tico littore commoratus, quo fuerat vi maris rele-
 ctus, paruo nauigio in Italiam transiit. Exijt Iadrēs
 obfidio in Ioannis Superantij principatū. Is inter
 initia suę administrationis, Iadrēs in fidē
 recepit, adeo remissis cōditionibus, vt hinc præbita
 eis materiā quidā putet septimo rebellandi. Verū
 defectio illa aliquanto postea facta est. Iadrera tūc
 recepta pleriq; alij Delmatij populi in fidē rediere,
 Oenonenses, Spalatinj, Tragurinj, & Sicies. Ciui-
 tas pontificis interdicitū, cui ad tēpus fuerat obno-
 xia, vnus ciuis operā soluta est, Fraciscus Dādul⁹
 qui in Gallia ad eā culpa deprecandā publice accessit
 ferat, est sero ad pontificis in cōspectū admissus,
 illustri exēplo priuatae pietatis in patriā, publicē in
 religionē, catena ferrea collo iniecta, ad eius men-
 sam tandiu prostratus iacuit donec expugnata Cle-
 mentis ira, ignominiosam notā patriæ ademerit,
 atq; ex eo fuit illi postea canis cognomē inter suos,
 quia vt canis ad pontificiā mensam proiectus iac-
 cuisset, nec fuit ingrata ciuitas, sed data delulo opa
 est, vt is qui non multo prius in tam ignominioso
 accubitu vulgi opinione cōspectus esset, cul⁹ sum-
 mi honoris insignibus cōspiceret, & Clemēs tā-
 dur⁹ fuit Venetos, q̄ causa nō multū dissimili, p̄
 idē fere tēpus, Florentinos & Lucenses interdicitū no-
 ruit, qui totius prope Hetruriæ appendicibus Pi-
 storiū oppugnare adortis, quū alij pōtificis edicto
 vim abstinuerent, soli oim in armis esse perseuera-
 runt, quoad Pistorienses obfisione tēssi deditonē
 fecerint, deditæ vrbis Florentini & Lucenses muros
 diuerse agrum inter se partiuunt, temperatum est
 a ciuium cæde, solum vrbis vtriq; ciuitati cōmune
 ne mansit, sed quod ex foedere cōmune fuit, Floren-
 tini haud longo interiecto tēpore sūt fecere, vrbe
 muro & fossa suis opib⁹ cōmunia. Eratigitur He-
 truriæ status ob hæc q̄ diximus, tunc vt siquando
 alias parū quiet⁹, quū Neapoleo Vrsinus supremi
 ordinis antistes, ad ciuitates & populos eius terræ
 pacandos, est ex Gallia missus a pontifice. Audire
 MM ij Floren

Iadrēs obfidio.

Francisci Danduli pietas erga patriā.

Canis cognomē.

Florentini & Lucenses Clementis mandata, sed nihil fecius in armis esse, ut apud legatus ira accessus pristino virtus populis, iter dicto repetit, discordia & malorum oim auctores pronunciat, ad eum hi Palegor alteri pontificis legatu, per que facile tenuerunt, vt soluti interdicio sint, & in pontificis gratiam recepti. Moritur interea Carolus secundus, Roberto filio relicto, cui Clemens pontifex ratu fecit paternu regnu suo assensu, qui ex Gallia reuersus, a Palegora rogatus est, vt Ferrari nupta a Veneris recepere tantisper praesideret donec eius ciuitatis status pacaretur, pperabat iuuenis regnu adire, Dego itaq; viro impigro ad praesidiu relicto, cu ala vna equitum Neapolim proficiscitur. Nec Ferrarientes diu quiete, quin seditionib? & domestica discordia insolentius saeuire, non Degi hortatus non minas audire, tum ille ciuitati iratus armatos equites ex arce imisit, estq; insignis cedet edita, octoq; & viginti ex primoribus interfecti sunt, q; ppeue Esten sibis fauebant. Sed du haec in Italia gerunt, Henricus septimus Lucemburgensis, Germanoru vicesimus fit imperator, fecit illi Clemens ratu iperiu, ea conditione vt in Italia cu exercitu transiret ad pacandū eius terrae statu, recepit libens ea prouincia Henricus, simulq; ad Florēnos misit, qui suo noie eos moneat, vt ab Arrecto oppugnado abstineret, sibiq; exercitū hospitū in vrbe parēt. Responsum est tantū principē imprudētē facere, q; Barbarosū in Italia cogit inducere, quā vt imperator tueri deberet ab omni externarū gentū incurſu, nec qd ad Arrectū oppugnationē atineret recte fieri, q; quū exules ab imperatore restitui consueuissent, Guelphiq; ab Arrectinis eieci essent, ipsius iussu patria excluderent. Ferūt Dantē cuius supra meminimus tum Florēnos caecos appellasse, iccirco vt credere est, q; nō viderit eū p dēre velle oia q; tenēt arma quod iussu sit audeat negare: quē magis alienū a publica salute esse potuit q; iperatori quū i armis esset, tam ferociter respōderet. Sed Robertus nouus rex hos illis atos faciebat, q; per Hetruria quū Neapolim iret, vltro Florentinis pollicetur dicit, se totis regni virib? quodis opus esset, p Guelphis bellum subitū. Aſuit breui post Henricus cu exercitu p Taurinos i Italia traſſellus, oēs ciuitatū principes praesto illi fuerūt officij causa. Erāt tū Mediolani duae aduersae inter se factiones, Vicecomites & Turriani, Guelphis praerat Guido, Turrianus vrbis praefectus: Maffeus vicecomes alterius factionis erat longeprinceps. Hic Guido veritus ne diuersarum partū principes gratia apud Henricū occuparent, in Mediolanensi agro fecit castra, palā dicitas experiri velle an quisquā hoim se inuiso sit Mediolanū inuasurus. Nec Maffeus in tanta occasione deſedit, per literas & nuncios Henricum hortatur, vt vrbe occupet, non procul em aberat. Magnus sub Henrici accessum motus est Mediolani ortus, Guido in vrbe reuerso, sed motus ille confestim reſedit, rebus ita inter factionū duces compositis, Henrici autoritate, vt Guido Verellis potiretur, Maffeus imperatorū equitatus esset praefectus. Accepit in de Henricus Mediolani ferream coronam, ciuitas quae spe libertatis libens Henricum acceperat, post ea q; plus æquo grauari ab eo cepta est per graui impensa, constantern animo arma induit. Germani qui circa vrbe agebant vbi suos ab hominibus vtriusq; factionis credi animaduertere, earū principes appellat. Occurrit eo Galeatus Maffei filius, cum magna clientū manu, quod iuuenis callidus & a callido patre instructus ex composito fecisse videri potest. Is vbi ad Henricū conspectū venit, Tur

rianos criminatur, qui vrbis tyrannidem affectantes multitudinem ad arma conuiuissent. Tum Germani Turrianos adorti, Vicecomitū opibus adiuti vrbe eijciunt, eiectis Guidonis ductu Verellis decreto petuntur exilij sedes. Sunt eo tumultu circiter triginta interfecti, & in his quatuor Turriani. M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS NONAE, LIBER VII.

HENRICUS sua sponte in Guelphos animo infesto, quū propter Florēnos, tum quia imperatorum suae gētis, & in primis Federici vestigia postq; alterius libens sequeretur. Diuersarū tamē partium iam ex confesso factus, ob ea quae circa Mediolanum acciderant, Turrianis domo eiectis, Cremonēses bello petijt, qui Gibellinos extores fecerant. Horum vltiora dedicio reddidit in se Germanum multo mitiora. Contra Cremonēses, quorum causa eadem fuit obſistere ausi, magis iratum habuere: saeuitū est in ciues & vrbs mœnibus nudata. Parmenses Cremonensium clade percussit, Roberto Corrigiano suadente, Rubrijis cum Guelpha factione eiectis, Henrici praesidium accipiunt. Brixiani aliquādiu vrbem aduersus Henricum tutati sunt, caeterū quō arcibus in dies premebantur, oppido noctu relicto, populariter in proximos mōtes abiere. Germani mœnia in oppidanorum inuidia demolitū. His vicinari vrbū cladi bus territi Mantuani, Veroneses, aliq; circūiectae ciuitates, Henrici dicto paruerunt. Placētini & ipsi Alberto Scoto Guelphae factionis principē eieciō imperatoris partes secuti sunt Henricus Cisalpina Gallia per hunc modū pacata per Placentinos Genuam proficiscitur, cū Amadeo Sabaudiae duce, q; eum officij causa sequebatur, huc legati a Roberto Neapolitano rege, & Federico Siciliae ad Henricū venere, Siculi legati verā se pacē ferentes, Neapolitanū fictā & ad breue tēpus duraturā. Miserat Robertus duo milia equitū in Hetruriam quū Florentinis & Lucensibus auxilium essent. Henricus haud multū Genuae cōmoratus, copiis terrestri itinere in Hetruria praemisissis, ipse Pisas classe delatus, Lucenses varijs afflicti cladibus. Fuerūt ea tempestate qui oim malorū culpā in Clementē reijcerent, q; autor fuisset Henrico in Italia transeundi, sed ille potius accusandus, qui non arbitrū egit, & quē pontifex voluisset, sed alterius factionis hostem. Enimvero crudeliter nimis Germani vsi sunt victoria, non in vrbibus solū, sed in obsuris etiam locis & humilibus popellis, in quibus nulla esse poterant de principatu certamina, caedebantur promiscue viri foeminae, non aetas, non sexus eracūq; praesidio: Romanū inde profectus Henricus, Lodouicū Amadei filium cum quincentis equitibus praemisit. Is quia ad Stephanum Columnā decreto diuertit, vt apud eum in hospitio esset, ingētem incussit meritum hominibus Vrsinae factionis. Iam em duae nobilissimae Romanae vrbis familiae inter se aperte dissidebant, quae discordia a Bonifacij octauī potius q; Nicolai Vrsini pontificatu, ducentesimo ab hinc anno, vel paulo minus orta, adhuc durat. Secutus est inde Federicus, qui a tribus summi ordinis antistitibus pontificis iussu Caesareis est insignibus ornatus. Romanos inde in sua verba iurare coegit, celebravitq; ingens conuiuū, cui omnes ciuitatis primores

Henricus ex vrbe pellitur.

Moritur Henricus.

Viri illustres.

Germanorum cruditatis.

mores Vrsinis dumtaxat exceptis interficere, tributum inde a populo exigere conatus est, dispositis p opportuna loca praesidijs, ne quis ex re iam desueta oriret in vrbe tumultus. Caeterū tāta animorū mutatio subito facta est, vt hoibus aduersae factionis sit cōtinuo ad Vrsinos cursum, q; suas sedes nō paul ab Adriani mole valde cōmuniuerāt. Henricus ira percitus sagittarios quos Pisanī dederāt accessit in Romanos, hos Ioannes Roberti regis frater, q; nauales copias in insidijs sub Auētino collocauerat, facile repulit, equitatu deinde, quē nō procul inde in statuis habebat, i Germanos immisit, Romano populo iuuante, Henricū vrbe eieciū Tybur compulit. Nec ille postea Romae fuit amplius quin Tybure digressus Aretū decreto petijt, hic Robertum regē reum fecit maiestatis, mox accessit, quia ad diem nō affuisset, regno priuatus. Tulit id ægre potifex, q; neq; loco, neq; tēpore idoneo rem tantam, ac ne ad eum quidē pertinētē, esset Henricus mōre ausus, potifex esse dicitas, nō imperatoris Siciliae regnū, Romanos pontifices solere illud dare & adimere, quū libitū esset. Mouit inde Henricus in Florentinos & Lucēses, qui cū Roberto ex confesso sentiebant, caeterū quā Florentia aliter oppugnare nō potuit, Bonitiū, nunc Bonitiū corrupta voce dictum, ex his captū praesidio firmat, bellū mox in Senesē verit quā maligne suis mœnū ministraret, sed morbo peropportune impliciū, Macereti petijt balnea, hinc morbo ingrauescente digressus, Bononiū delatus paucis diebus morte obiit, nec sine suspitione veneni in Eucharistiae sacramento dati, monachi cuiusdā opera, quē Florentini ad id facinus magnis pollicitationibus impulissent. Pisanī, Henrico defuncto, Florentinorū opes vicit, Vguitōne Fagiolanum sibi ducē & tyrannū deligens, is equitatu qui Henrici fuerat, ad res gerēdas sibi assumptus, Lucenses agro multatos in potestate sua rededit. Clemens quia ad cetera mala, quae Italia patiebatur, Constantiana etiā basilica per id tps incendio deflagraret, grandē pecuniā misit Romā ex Gallia, vt templū augustissimū ea clade deformatū restitueretur, est tanta est eo anno rerum oim penuria laboratū in Gallia, vt vix satis pecuniarū esset ad curā alenda. Quae bellorū cladē, tramq; famē, insolens solis deliquit, terrisq; cometa in caelo obseruati aliquāto antea portenderant. Nec pontifex, est procul aberat, rem ecclesiae negligebat, quin tanq; ex emineti quadam specula oia, sollicita attentione prospicere, q; ad ea tuendā augēdamq; p tenebāt, Dulcini sectā extinxit, replarios sustulit, preteritūq; factū, vt quidā scribūt, q; a fide defecissent, sed quid alijs senserint, supra est demonstratū. Caestiniū quintū in sanctorū numerū retulit. Clementinarū librū quē scripsit, Viennēsi cōuentu pbatū edidit, & ille quū per hanc virtutis opa nouē fere annos potifex fuisset, nō vno morbi genere affectus vita decessit. Fuere per id tēpus viri iuris scientia clari, Guilielmus Cuius Gallici generis, Ricardus Cremonēsis, cui? Cynus memini, & Lambertus Ramponis. Theologica sapientia illustres, Iacobus Vtalonius Eremitanae pfectio nis, Ricardus a villa, Gerardus Odontus, Beltrānus Turrianus ex Frāncisci Aſſſatis familia. Extant horum multa scire & vtiliter scripta, Turſinus medicus Thadei auditor, & Dantes poeta his æquales fuere, Florentini ambo, & hic tunc viri celebres fuerunt, anno circiter quarto decimo supra recentissimū ac milleſimū ab eo qui primus fuit humanæ salutis. Post Clemētis obitum noui pontificis creatio iccirco nō statim secuta est, quia in suffragijs sit nō

nihil variatū, quum parū etiā conueniret inter eos qui imperatorū legunt, quē Henrico potissimū surrogarent, quibusdā imperij decus ad Federicū Austriacū ducē trahentibus, aliq; Lodouicū Bauaricū creatum iri volebant, sed hi preiudiciū fecere cōgregati inter se praelio. Enimvero Lodouicus victor ois morae impatiens imperij nomen occupat, caeterū quo facilius sibi via pateret in Italia, nam Romā properebat, vt ibi de more coronaret. Vicecomitibusimpenſe fuit in Mediolanensū dominatū astruēdo. Horre Hetrusci noui imperatoris nomen nō minus q; nuper Henrici. Emuero Vicecomitū & Pisanorū fauore in Italia defensionem dicebat. Ad suas itaq; partes firmandas, Guidonem Perramalū antiſitem Aretinū, qui non solū antistes, sed princeps etiā erat eius vrbis, & Philippū Roberti regis fratrem militari gloria ea tēpēstate florentem, suis opibus partim sedere, partim mercede adiungunt. Ioānes qui altera vigesimo eius fuit nois, creatus est inde pontifex. Lugdunū dignitatē adeptus haud multo post curiā in Auinionē tranſiuit, hic octo sunt ab eo puniceo Galero donati, & in his vnus Romanū sanguinis Ioannes Caſſetanus Vrsinae gentis. Retulit Ioannes in sanctorū numerū Lodouicū Caroli regis Siciliae filij, Tolofanum antistitem. Lodouicus qui a Bonifacio octauo relatū scribant, eratq; haec ci confectū conditio in Gallia circa pontificē. Veneti per cratio id tēpus quia Genueses circa Bosporū & in pontico mari suos negociatores varijs afficerent in cōmodis, multaq; de ea re essent querimoniae, ad eā iniuriā vlciscendā classem instruunt, Iustiniano Iustinianae gētis praefecto. Is perpetuo cursu per Hellespontum & Propontide inuectus, ad introitum ponti Ligulicas aliquot adeptus nullo maiore negotio opprimit, inde aliquāto inuestus Perā inuadit, Perenses suorū clade percussit, suis viribus & loco diffisi, ab armis ad preces versi cum Veneto agunt vt oppugnatione abſtineat, polliciti se oia dāna soluturos q; ab hoibus suae gentis dicerentur illata, ac quicquid in oranda classe fuisset publice inſumptū, his cōditionibus Peres sibi pacē redemerunt. Est & in Creta non multo post bellatū obſubitam inſulanorū defectionē, sed is motus celeſt Veterorū occurſu breui cōpreſſus reſedit. Scalani quoq; horū opa ex Patavinorū ceruibus per idē tēpus sunt depulsi, vt Veneti annales demonstrat, ciuitatis administratione Marſilio Carrario pmissa. Est id bellū Patavinis ortū, vel potius susceptorum, quia sui exules Vicentiā se recepissent, fouerētq; Scalanonū opibus q; ea vrbe vicario noie tenebāt, Verone praefecturā aliquāto antea Canis Scalanus cū Alboino fratre ab Henrico imperatore accepserat, mox & Vicentiā huic cura delata est. Id bellū circa Pataviū Scalani ducitū gestum externi scriptores significant. Sed dum haec in Venetis geruntur, haud vulgare est fueritissimū exemplum in Gallia editū circa pontificē. Cōiurauerat Vgo Carnuentis antistes in pontificis caput, ac sceleris cōperus, annulo, mitra, togacq; lineae exutū, varijs est cruciatibus distractus, at occiderq; necatus. Auxit pontifex Tholofanam ecclesiam aliquot circa illam locis in vrbium dignationem traductis, vt essent plures numero qui Tholofano parerēt antistiti: nullū vnquā pontificū maiore inconstātia enormiq; varietate, pontificia est vsus autoritate, ex vna diocesi saepe duas fecit, & ex duabus vnam, pari variatione vsus in omni dignitatis genere, Clemētinus pontificij iuris nō solū probauit, sed vt & publice legerentur autor fuit, Grandimontensem ordinem sanctiorem reddidit, quibusdā in melius mutatis: MM ij fecit

Granata.

Christi milites.

Thomae Aquinatis & thomae Herfordensis consecratio.

fecit & Augustanam ecclesiam, quia insigniter ab imperatore coleretur, plurimum ecclesiarum caput: in Lusitania eorum militum instituit qui Christi regis milites dicerentur, ut essent qui Saracenis resisterent Bethicam reueneribus. Recentiores partem hanc Hispaniam Granatam dixerunt, a cocco ut quidam non inepte interpretantur, est enim id genus grammis quo lanam inficiuntur, Bethicam propemodum peculiare. Alij Granam vocant, unde videlicet potest nomen prouinciarum. Nouae huic militariae oia templariorum bona addidit pontifex, quo liberius Christo militarent, fecit id nouae religioni ratum Lusitaniam rex, daturusque militum magistrum Alcofanensem abbatem Cisterciensis ordinis. Caeterum ne pontificis potestas per oia ecclesiae iura non exercita videretur, duos sanctorum ceremonie Thomas nomine ascripsit, Aquinatam praedicatorum ordinis eximia eruditione virum sancti raterque insigni, Herfordensem alterum doctrina & miraculis clarum. Sunt hi quidem diuorum nomina, ad praesens supra mille annos a tercentesimo vigesimo secundo salutis humanae. Proposuit inde pontifex edictum quod iure mirae aliquis, ut pro haeresi haberet quisquis Christi aut eius discipulis diceret nihil proprium habuisse. Caeterum ut de Christo flectam de quo non intellego quid sibi voluerit apostolorum quidam quod satis constat, vxorem & filios habuere, nec in ipsum sic credere fuisse oibus communia, sed ille aliquid fecurus videri potest, ne quis in ea haeresi suis nullum fuisse discipulis crederet, vendendi, emendi, testandi, acquirendi suo ingenio, quae facultas admittitur his qui religionem profitentur, professi in alterius iura transunt. Edictum est praeterea ne quis de ea re disputaret, euagataeque sunt apostolicae litterae per cuncta Europae gymnasia, quibus est eiusmodi questio interdicta. Hortatus est multos sui ordinis Petrus minoritatis ad Christi paupertatem se quendam, traxitque facile in sententiam, sed res adeo displicuit causam ut superius testatus sum haud facile intellego, ut ex his qui illi assensum fuerunt plerique sint damnati, capitalique supplicio affecti. Decem inde antistes supremi ordinis creati, & ex his duo Romani sanguinis, hic Columnius, Vrsinus ille. Sed dum haec in Gallia aguntur, Florentini magno sunt praedio ab Vguitone victi, ad montem Catinum. Nec ita multo post in Lucensibus tumultuatum, erant hi ut Pisani alienae diuisionis facti, Nerium itaque tyrannum filium pellere adorantem, quippeque Castrutum eius suum virum nobilem, ac manu promptum leui de causa ad supplicium rapere conatus esset. Pulsus itaque Nerius patrem in Lucenses cocitavit, quem in hostem profectum, Pisani porris excludunt, retauit inde saepius Fagiolanus reditum Malaspinis iuuatibus, caeterum vbi oia sibi obseptia vidit ad recuperandam tyrannidem, in Flaminiam concessit, sua conatus patria, quam fors dominari amplius non potuit. Castrutius contra ex extrema calamitate magno fortunae ludibrio Lucensium est principatum adeptus, sed nihil potest in tanta rerum varietate iniquius ferre quam Ferrariam a Venetis receptam, Estensis cessisse, Mediolanum Maffeo vicecomiti, omnia Estensis causa, vicecomitem interdictum notat, pari censura versus est & in Lodouicum imperij nomen parum legitime occupasset. Caeterum ne non vbiq; nouis motibus discordiaque laboraret, per idem tempus Gibellina factio pulsa est a Genuesibus, quo motu electi sunt, Sauona accersere. Hos Robertus rex quo aduente Guelphic factionis viri Genua potius sunt, bello insectatus, Sauonae interceptos, hostiliter vexauit. Excessit inde Galliae finibus Robertus, ad cuius decessum plerique ciuitates vna post aliam Guelphos eiecere, quod pon-

tifex iniquissime ferens, Carolus Valesi comite Philippo Galliae regis filium misit cum exercitu in Italiam ut Guelphis praedio esset. Fuerat Guelpha factio ab initio in pontificum partibus, Gibellina a Caesaribus stetit semper, iustus est Carolus qui caeteris Guelphis praedidit, sed quousque Vercellas cum Turrianis tenebant, tum inquis festinatam sita Carolo, prius tamen quam in Italia venerit Lodouici iussu Turriani & Guelphi oes sunt Vercellis eiecisti Galeacio vicecomite, qui pulsus inde hostibus urbem suis opibus adiecit, est & Castrutius per idem tempus Pistorio positus, & Guido Petramala non multo prius Typherno Florentinis contra redentibus. Fractus inde Castrutius Galeacii auxilio miserat ille filium in Hetruriam cum mille & quingenis militibus Florentinos magno praedio victos in urbe compulit. Requirat fortassis aliquis in his Italiae motibus gestarum rerum causas, miretur quid sit quod in reliqua historia frequens sim in his referendis, in hac parte autem negligentia, iam nimio breuitatis studio causa rerum supprimitur: sed satis sit hoc loco admodum ex vno fonte oia haec mala reducere, nam vbi Federici ductu infelicis auspicio Italiae duas factiones abiit, iam inde ciuitates populique tabisco diuersarum partium veneno imbuit, in tantum odij euecti sunt, ut ex coeesso haberetur hostis, quisquis non suae factionis esset, querebanturque in vi inferenda non causa sed occasio, satis iuste paraturam si quis aut vnum aliquem alterius factionis, aut totam ciuitatem incommodo affectisset, ex vno itaque fonte oia haec mala redundarunt, quae in eo Guelphorum causa minus turpis iudicanda, quam semper in ecclesiae partibus fuit, tuereturque antiqua libertate, Gibellini contra nouorum dominatum acerriam assertores. Erres Hetruriae in hoc motu erant. Caeterum quibus nulli dubium esset ad caeteras calamitates magnam cumulum accessisse, quod nouus imperator ex coeesso Gibellinae esset factionis, qua imperatorij nominis vmbra praegravante, Guelphi vbiq; labare coeperant, iratus pontifex Lodouico sacris interdicit, Guidone qui Typhernum occupauerat, sacerdotio priuatur. Cortonam Aretinae dioecesi exemplam in ciuitatis dignationem erigit, Ioannem Veulonium dactillum anustrem, & ne non vbiq; Italia nouis daretur moribus, Nicolaus Estensis Argentam Rauennatis ecclesiae locum occupat, habuitque eius iniuriam adiutorem Bonacossium, qui Mantua obtrinebat. Locauerat huic Estensis sororem matrimonio. Nec ille Argentea potius quieuit, sed copijs cum Bonacossio iunctis Bononia oppugnare est adortus, hic ambo praedio victi a Beltrando pontificij exercitus duce, magno sunt incommodo affecti, abstinent vterque bello post vnam aduersam pugnam, sed Ioannes pontifex ambos nihilo secius exerat est, & sacris Estensis sibus interdicit nisi Argentam restituerent. Florentini interea ad eam desperationem adducti sunt Castrutio impune illorum res assignente, ut Carolo Roberti filio Neapolitano regi, suae urbis dominatum obtulerint, modo ad eam iniuriam vindicandam sibi auxilio esset. Ego non Castrutium, ut quidam scribunt, crediderim Florentinos in eam desperationem coepulisse, sed Lodouicum Bauari aduentum, qui Guelphi nominis nihil obicere erat hostis. Constans fama erat iam alpes cum valido exercitu transcendente, id quoque Romanus pontifex est procul aberrat, veritus Lodouicum Vrsinum in Italia misit, qui Florentinos & Guelphorum partes in Bauarum comitum firmaret. Lodouicus transiens alpius primo Mediolanum contendit, hic coronam ferream adeptus, quibus pecuniae indigus eam a populo acerbis exigeret, Galeaciusque

At. Italicum motum.

Lodouicus Bauarus imperator.

Castrutij interit.

At. fortunae ludibrium.

Qui tui illustres Italiae principes.

Galeacius summa ope obfisteret moleste ferens Mediolanenses eo nomine inquietari, Bauarus ira accessus vicecomitem in potestate redactum custodiri iubet, quatuor & viginti ciues legit, qui tempore ad ministrarent, addito suae gentis praefecto. Caeterum Castrutij praedictus imperator fatigatus Galeacium & omnes Galeacii necessarios custodiam exemit. Inde ad urbem progressum iussu cleri populique Romanum Stephanus Columna, Nicolaus ex comitum genere collega absente, duo enim tunc Romae creabantur imperatoris vicarij, in Laterano Caesaris ornauit insignibus, quibus recepit Petrus Corbaris minoritanus professionis, antipontifex a Lodouico creatur, vir humiliter loco natus, caeterum doctus & ad res agendas nimis ineptus, estque Nicolaus quintus appellatus, probauit ciuitas creationem illam magno consensu & fauore, desiderio credo potest dignitatis abiecit. Creati sunt ab eo continuo antistes plerique numero, punice quoque donati ut magis inexplacabilis esset error. Erat Castrutius Romae apud Bauarum, quum trepidus est nuntius domum reuocatus. Florentinorum praedictarum milites Pistorium occupauerant. Cum suis itaque & Vicecomitum copijs quae sese illi adiunxerant, Lucam reuersus confestim Pistorium aduolat, ciuitatemque obfisione fatigatam ad dedicationem compulit. Bauarus post Castrutum Roma digressum, nouum pontificem Viterbi collocat, ipse Florentiam oppugnaturus in Hetruriam transiit. Adduxisset haud dubie Florentinorum libertatem in discrimen talem valde hostis, nisi peroptatum Castrutij mors interuenisset, obijt is ex morbo quem circa Pistorium assiduis laboribus contraxerat, caeterum tantum defuit, ut defuncti memoria apud Bauarum profuerit filijs superstitibus, ut confestim sint ab eo Luca & Pisis eieci. Moritur per idem tempus Galeacius vicecomes, cuius filij grandem pecuniam Bauaro polliciti facile tenuerunt ut Mediolanum restituerent. Accius aliter ex fratris domum dimittitur, Marcus eius frater apud Lodouicum obses relictus est, quoad promissa pecunia dissolueretur, fuitque aliquandiu Pisis imperator, mox hinc digressus Mediolanum petiit, in Germaniam abiturus. Accius venientem vrbem exclusit, haud immemor eorum quae in Galeacium patre fecisset. Erat Marcus vicecomes Pisis ab imperatore cum pseudopontifice relictus, huius virtute pollicitaque securi Germani milites ad praedictum relictus, in ipsius verba iuratur. Castrutiani quoque milites Lucensem illi arce tradiderunt, quam ad id tempus defenderat, fuitque ille per haec ex obside princeps, sed Germani haud multo post mutata fide, Lucam vicecomite absente, Genuensium vni Spinulae gentis viderunt. Et in Hetruria hic erat rerum status, summaque imperij anceps, quod Lodouicus in Germaniam transiit. Bonifacius Pisanus Ioanni pontifici gratificatus Nicolaum pseudopontificem quem Pisis diximus a Bauaro relictum, vbi arctissime vinctus atenteque custoditus, non multo post moritur. Ioannes duabus curis liberatus, & antipontifex sublatum esset, nec Italia a Lodouico infestaretur amplius expeditione in Syria edicto promulgat, decimas in stipendium exigit, ut id Philippo regi expederet, qui ad bellum erat profectus. Magna inde rerum mutatio facta, Marsilius Scala Veronae princeps, Philippus Gonzaga Mantuae, Carrarienses Parauij, Estenses Ferrarii cum Roberto rege societatem & foedus iungunt, cuius etiam auxilio Florentini adiuti Pistorium capiunt. Estenses Ferrariensiumque fatigati, Argenteam rauennatis ecclesiam restituerunt, ut pontificis ed-

cto soluerentur, oppugnantur in Estenses Scalano rum auxilijs frater Felicem, est oppidum id in Musinensi agro. Caeterum a Carolo Boemiarum regis filij & Manfredi Carpenfi cui cognomen fuit Pio, fuit fugatiq; Estenses ad octingentos milites amiserunt, horum multo plures capti sunt, & in his Nicolaus Estensis, praedebatur Muting Rhegio & Parmae pontificis legatus, qui cum Boemiarum rege ad res ecclesiae tuendas non multo prius amicum & foedus iunxerat, haecque nactus occasione, quia ab Estensibus orta esset iniuria, Ferrariam magno armorum apparatu obfideret Copiarum duces fuere Galeotus Malatesta Ariminenis, Ricardus Manfredus Fauentinus, Franciscus Ordolphus Forliuensis, Hostasius Polentanus Rauennas, erant hi ex vicarijs vrbium iam principes facti, verterantque potestatem in dominatum, obfidebatur Ferraria multa ope, erantque suburbana loca capta, quum Estenses Gonzacis Scalans & Carrariensibus auxilijs adiuti repente in hostem inuecti, fugam ingentem facere, capere sunt omnes hostium duces, eaque conditione dimissi, ut in Estenses non amplius militarent, Romandiole comes cum Nicolao Estensi est permittus, & Ferrariensis obfidio per hunc modum soluta est. Rainaldus Estensis tanta re successu ferociter factus, Bononiam agrum populatur, & iam ipsi vrbis imminet, quum repente affertur Bergomum & Brixiam vrbes a Scalans teneri, quod post Bauarum discessum in pontificis fidem venerant, simulque audium Accium vicecomitem Ticinum inuasisse, acemque ab eo oppugnari. Appropinquabat interea Boemiarum rex cum copijs, petebatque decreto Bononiam, ut cum pontificio legato veniret in colloquium. Caeterum factus certior de Ticini inuasione, eo flexit iter filio cum aliquot cohortibus Parmae ad praedictum relicto, munitionibus hostium Ticino exclusus Mediolanensem vastauit agrum, Parmam dein reuersus comperit Lucam vrbem Almerico Castrutij filio amicomum opera prodita, oppugnabatur tamen arx quam rex grandis pecunia accepta tyranno & Lucensibus inuadendam reliquit, medietabaturque interim rex Italia decedere, ciuitatum factiones pertaxus. Mutina itaque & Rhegio suo praedio firmatis, Parma Marsilio & Petro Rubris dat praedio obtinenda. Nec ita multo post in Italia commoratus, in Boemiam vnde venerat abiit, se haud multo post cum validiore exercitu reditum pollicitus. Post regis discessum Bononienses pontificis legato vrbe eiecit, sese in libertate vindicant, Estensium & Florentinorum auxilio freti, caedunt in vrbe & in agro praedictarum militum: Legatus desperatis rebus in Galliam proficiscitur, vrbibus ecclesiae tyrannus per relictis, anno salutis millesimo tricentesimo trigesimo quarto, quo tempore Ioannes pontifex moritur iam nonagenarius, quum annos vnde viginti sedisset. Viri per idem tempus medicare clarj, Dinus Florentinus & Gethilis Fulginas magnis honoribus & donis amplissimis a Ioanne pontifice ce donati, fuit his aequalis Petrus Aponi indigena, est is locus in Patauino agro, fuit huic cognomen Cassiliator. Sunt quoque praeter medicas artes, in quo genere sine controuersia fuit sua tempestate summus, magis illi disciplina tribuunt, sic enim video vulgo perualum. Fuit & Mathaeus Syluaticus Mantuae orator & ipse eadem arte clarus. Extrahor scripta multa & varia, claruit cum his Augustinus Anconitanus eremitane obseruationis, qui & ipse scite & vtiliter multa scripsit, Bonauentura & Albertus, vterque Patauinus, & ex Praefici Assisatis familia, hic euangelica praedicatione, ille martyrio clarus. Nicolaus Lyren

Galeotus Malatesta Ariminenis, Ricardus Manfredus Fauentinus, Franciscus Ordolphus Forliuensis, Hostasius Polentanus Rauennas.

Viri illustres.

Rubrius in hoste mouet.

nera)preter paucos quib? magis fortuna q? hostis peperit, ad vnu occidit occisi sunt. Facta est inde erupit in eos qui subsidio aderant extra muros, hi quoq? subita trepidatione disiecti, ac magna ex parte ferro aliove casu sunt ea nocte periclitati. Nec Rubrius multo postq? hanc clades ad Menstram accessit, sua digressu statione celeri cursu ad Medoa cum confedit, nunc vulgo id flumē Brentā vocat, noctuq? tractibus copijs ante lucem vltiorē tenuit ripam, inde quia hostis disticādi studio Patauiogressus in aperto castra fecisse dicebatur, quadrato agmine ad preliū festinat. Albert? vbi propinquū esse hostē sensit, suis diffusis viribus inter manendū fugiendūq? consiliū desistens, nec fugā nec praeliū expedire. Interim qui in castris erant animaduuerso ducis metu, alij alio disilipi fugam capessunt, Scalanus vbi rem inclinātam vidit, nec suū fugā sisti posse amplius, quia Rubrius appropinquare dicebatur, in urbem sese recepit. Caltra direpta sunt, & miles Patauium progressus, quia in vrbe nihil mouebatur, ad populationem conuertitur, res Patauinorum ferro & igni foris affligit, vagabaturq? late populatio, quum Successes metu percussit deditio nē fecere. Inde Caurina turris incensa, quam subito instauratam Veneti presidio firmant Prouocat interim Rubrius Scalani hostē, vt de summa belli totis viribus secum acie congregiatur, aut si id minus satis rebus expediret, excusaretq? paucitatem militū, ambo pugnā decernerent, vt vnu singulare certamen demonstraret vter alteri virtute prestaret. Ceterum quum nutus dimicationis copia fieret, ad Bubulētā fecit castra, quo sociorū ex Clodia venit equitatus, copijs auctus Rubrius Patauium tumultuose adequitauit, hic quia nihil vtrāq? principio mouebatur, ad loca hostiū vrbi circumiecta ducit exercitum, arx Salinarum quae hostium praesidio tenebatur, intra paucos dies capta est, aderatq? Veneta classis Marci Lauretani ductu, aduerso Athesi inuecta, ad caput aggeris Lauretanus sese Rubrio obtulit. Per eos dies Conglanenses ad Venetos defecerunt, ab his orta est vibium & sociorū a Scalanis delectio, q? late postea euagata est. Merebant illorū stipendia ad quatuor milia Germanorū qui Patauij erant horū licetia in ciues & fortunas ciuiū grassandi, Patauinorum animi maiorē in modū alienati ad defectionē spectare coeperant, fuisseq? breui se curus mor? aliquis nisi parte vna Aeste presidij non mine mature Albertus ablegasset, cū his Rubrius prospere dimicauit, treccētis & amplius vno prelio interfectis. Scalani quū tāta belli molē sustinere nō possent, ipsi quoq? quod ab initio fecerāt, rē suā exterminis auxilijs firmant & ab alijs qui amici erant, & ab Ludouico Bavarie rege extra Italiā auxilia implorant. Multi principes & populi Venetias miserunt, qui magno studio a duce & patribus peterent, vt pacem mallent potius q? bellum, quae postulara si Veneti resisterent, pleriq? eorū qui ad id missi fuerāt in mandatis habuere, vt id saltem impetrarent, vt sociorū numero ascriberent. Proditū est in Venetis annalibus vno tpe. LX. principum & populorum legationes Venetijs fuisse, actū est itaq? aliquādiu de pace, sed nihil cōfici potuit, Scalanis conditiones quae proponebant velut ignominiosas auersantibus. Pecebat vt Taurisū, Patauiū, & Parma liberare relinquerent, vt Luca Florentinis daret. Erat itaq? bellū vt antea integru, quū Accionis vicecomitis & Philippi Gōzagae legati ad id missi, foedus cum Venetis percussere, manifesto errore illorum qui a principio vicecomitē & Gōziacū principē cū Venetis ad id bellū cōspirasse aiūt. Fuit & Marsili? Car

At. legationū numerum.

riensis Venetijs quū de pace ageretur, qui & ipse Patauij est defectionē pollicitus. Sed dum haec Venetijs agunt, Rubrius aliquot Patauinorū oppida partim vim partim deditioe subegit. Patauium inde armis repete adortus, improuiso accessu portā vrbs ad oim sanctorū aedē cremauit, vrbs tamē capi nō potuit. Sub id tēpus Menstram oppugnatioe tēta deditioe fecere. Admotus inde taurisium castris duab? portis repete iniect? est ignis, quib? de flagratib? tā? terror inuasit ciuitate, vt multi mortales frētū noctis vmbra, per auerā ab hoste loca, relicta vrbe fugā moliti sint: ex his quidā amētī cursu palātes in hostiū man? inciderūt, & in his Clara Caminēsis femina illustri ignoro habitu vrbe egressa, tēperatū est, qd? miror, ab oī alio conatu, ignoratione credo eorū que in vrbe fierēt. Seruallēses per eosdē dies ad Venetos defecerunt. Et Scalanoꝝ res sic habebāt circa Taurisū. Interea Luchinus vicecomes & Philipp? Gōzaga iustis copijs, Scalani diuersa parte bellū inierūt. Affuit illis Marsilius Rubrius cū his copijs, quas illi frater reliquerat, vt in parte belli esset. Veronēsem igit agrū ingressi, oīa circa vrbe populatioe & incendio cōplēt. Carol? Boemiac regis filij eodē tēpore cū magna bellatorū manu Feltrēsem agrū hostiliter inuadit. Et Scalani per hęc nō vno loco bellica vi graubant, quū Mastinus, vt feror erataio, Verona egressus, Gōziacos & ceteros q? cū his populabūdī prop? vrbe accesserāt subita vi fusos, in Mātuanos fines reiecit, inde Patauiū occurrit, hincq? impetu in Venetos facto qui castra fecerāt ad Bubulētā, aliquot oppressit nauigalia, ad sedes hostibus plures dies, rarus fore, vt in sellis itineribus hostē cōmet? inopia subigeret. Hic Rubri? q? lacessitus, & Marsili? fratris copijs auctus q? ex Mātuanis per eos dies agro venerat in castra, nihil tamē est mouere ausus, quū hostis copijs abūderet. Afferunt interea Brixia a Vicecomite oppugnari, quo nūcio Mastin? percussus cōfessim motis castris per Patauios fines & vicinios citato agmine Veronā recurrit Brixiae opē laturus. Eratq? tum vni p̄cipue negotio Scalani inētus, vt Brixia tueretur, quū tumultuose Veronā afferit Patauiū a Venetis teneri, Albertū Scalā subita Patauinorū defectione cū toto praesidio oppressum, siquidē Rubrius post Mastini discessum a Marsilio Carrario fuerat cū exeritu in vrbe admissus, Albertus in pratē redactus Venetias missus est, regimē ciuitatis Marsilio permittitur. Cōsiderat ad tā atrocē nūciū haud mediocriter Scalanus hostis, quū diuersa parte significatur Veltrū (sic em qdā pro Felro scribūt) cū alijs quot circumiectis oppidis a Boemis captū, lucāq? in Hemuria obsidione fatigari a Rolando Rubrio qui Fluētinoꝝ prerat copijs. Ceterū ex tot cladibus illā oim atrocissimā hostis arbitrari, q? postremo pene loco nūciata est, Brixia vicecomiti deditā, inde & Bergomū defecisse auditū. Sed dū haec alibi sūt, Rubrius Patauiio recepto ad montē Silicē castra ad mouit, oppidūq? oppugnare adortus lēale accepit vulnus, Patauiumq? delatus continuo moritur, raro vnoq? copiarum imperator villus maius sui reliquit desiderij. Marsilius eius frater q? aliquāto pri? in febrē incidit, sexto post die Venetijs obiit. Veneti Rolādū amborū fratres ex Hemuria accessit, copiarū imperio p̄ficiūt, hui? ductu Mōs flex & i Venonenf? oppida qdā sunt ex Scalans capta, postremo Mastinus aliquot tumultuaris prelijs vict? Alberto fratre capto, Viciētia ab hoste ita circumfessa, vt interclusis cōmētibus sāsam deditioē, factura esset, his conditionibus ad pacem inclināuit, vt Veltrum (nunc id Feltrū est vt dixi) Belunū, & Ce

Affligit Scalanos rō opes.

Pax Scalans dicitur

Bartholomaeus Gradonicus.

Petrarcha.

Iura principum Patauii.

Virii illustres.

nera Boemo relinquerent, Brixia & Bergomū vice comiti, Taurisū Venetis cum Baldo & Bassano, Florentini quatuor Lucēsis agri oppida retinerent. Tulit eā pacē. Tuscus iniquo aio, quia Lucā sibi dari maluisset, veneruntq? ad hoc ipsum legati Venetias, vtrū inclinanti bus ad pacē Venetis, & foederatis principibus, defterunt. Florentini vltius redere. Veneti Baldū & Bassanū cū suis finibus Vbertias Carrario q? Marsilio per id tēpus defuncto successerāt, dono dederunt: quo apparet verissimū esse illud qd? Blōd? scribit, nihil min? venetos ex ea victoria sibi q? fuisse, q? vt fines suarū rerū ppararet & cū Scalans p̄ hūc maxime modū est bellatū. Nec ita multo post pacata ciuitate, Dandulus princeps obiit die, amō duciarē administrationis vndecimo. Bartholomaeus Gradonicus inde princeps creatur quinquagesimo secūdo a Paulo Heracliano, q? primus in Venetis dux fuit. Per id tēps Bndict? pōrti fex qui in Gallia agebat, legatū in Italiā misit, qui Romanā ecclesiā partes studio & industria niteret in pristinū statū restituere. Is primū oim cū Rōanis egit, vt senatores duo q? Ludouici regis noie creabatur, quod aliquot fuerāt nō seruati, ita inde nō regis sed pontificis nomine crearent. Tenuit id pontificis legatus, estq? is magistrat? in quinq? proximos annos Stephano Colinae prorogatus, quum collegē quorūnīs murarent, fuitq? hic anno vndeque dragimus supra trecentēsimū ac millefimū a Christi regis ortu, quo anno, suo & Stephani nomine q? in Gallia ad pontificē profect? est, senator fuit Iordan? vrsini filij. Sequenti anno vrsus Anguillariae comes, q? poetica laurea obulit in Capitolio Frācisco Petrarche, ob id credo in Capitolio, quia capitolino certamine poeta Laureā donari cōsueuissent. Fecit idē pōrti fex ratū suo assensu principatū Luchino vicecomiti, Ioānēq? eius fratrem Mediolanensem creauit antistitē. Fecit & Guillelmo Gōzaga, Mastino Scalae, Albertino Carrariae Obicioni Estensi, vt vicaria fungi vice in his vrribus diceretur quas ad id tempus adepti essent. Petierunt ne principes ipsi hoc ipsum a pontifice, an ille ad apostolicē sedis auctoritatem in terra Italiā reparandam, id decretū sua sponte tulerit, parum cōperit habeo, est pōrti fex ita interpretatus videri pōt, ita Italiā iura quia ipator null? esset, vt ipse decreto p̄nūciat, ad pontificem Christi summi regis vicarium deuolui oportuisse, & ob eā rem suo iure alias alijs vrbes admini strādas decreuerit. Obicione vechigalē fecit ecclesiē di p̄deret. Mirū est qd? de pōrti fex iustitia prodiderit qdā nō odio, nō grā, nō p̄cipib?, nō vi vlla adduci potuisse vnq?, vtrā recto & seq? deflexerit, vitione statore vehementē, fautor virtutis, multū diuq? elaborauit, vt bellum inter Philippum Galliae regem & Erduardum Angliae constatum, tolleret. Enimvero tātis vrinq? virib? nō nūq? iter eos dimicātū est, vt nō p̄cula sādē rēsi portu triginta tria milia Galloꝝ vna nauali pugna desiderata sint: satis cōstat, Erduardū legatos Venetias misisse, qui magnis pollicitationib? classē ad id bellū publice petierint, respōsum est auxilia ob id negari, q? Veneti magnū & perpetuum certamen cū Turcis haberēt in maris possessione tuēda, quorū opes adeo valide essent, vt ducentas naues ac multo plures si paululū admittissent in altum educerent. Sedit Benedictus pōrti fex annos septem, quo tēpore viri fama insignes vixere Frācis? Petrarcha venaculus rhythmis poeta nobiliss. Illustris & Iuo Britanic? in sanctorum numerū relāt? Graegorius Ariminēsis, & Thomas Argentinus, theologica eruditione, vterq? eminens cla

ruit. Alphonfus Ispalensis, & Michael Messanus, & hi oēs Eremitani ordinis. Ioannes Saxius & Astifius minoritai. Lodolph? Carthusiensis diuinarū literarū sciētissim? q? ipse oīno aliqua in cōmunem vsum scripsit. Andatus niger Genēsis astronomica arte clarus, Boccacij p̄ceptor, Paulus Perusinus & Zorus Florentiae ortus, ambo iurifficētiē studijs tēpestate illa nobiles. Clemens sext? Benedicto Furrogarus est, Roromagensis antistes. Perit ab eo Roma, na ciuitas, vt qñ hoīs vita tam breuis esset, vt pauci nūtero metā secularis anni attingerent, Iubilei anno cuius celebrandi Bonifaci? viij. morē reulit, quinquagesimo quoq? nō celebraret, vt plenam indispisceret veniā q̄cūq? hoim apostolorū inuiserit: minā dedit id libētē pōrti fex Rōanis petētib?, ceterū qā Italia inestimis motib? fluctuabat, solis vice comitibus Insubrig principatū fecit ratū suo assensu, alios silentio prerijt, id q? illis dātū q? soli oim fatis esse credebant ad Lodouici Baurari in Italiā descensum inhihēdū: is vbi cōperit habuit pontificē suis conatibus obstare, vt eiusdē auctoritas aliquo modo a se infringeret, multas Italię vrbes pōrti fex ditioni exēptas, cui cūq? libitū est, ac p̄ter paucos cūctis fere nouis hominibus dedit habendas. Viterbiū, olim Vtulonia, Ioānē Vicano, Pifaurā & phanum fortunae Galeoto malateste, & fratrib? vbi nūm Feltrio, Gallū Nolpho & Galasio fratribus. Att. quot Aligreto Clauello Fabrianū, Matelica Bulgarutio noui p̄cip. Severinū Imedrutio, Camerinū Gētili Varaneo, Cingulum Pōgonio, Etium Nicolao Boschareto, Rauēnā Guidoni Polētano. Forū Lujiū & Czēnā Synibaldo, Ioānē Mafredo Fauētā, & hos ille principes in Italiā cōstituit, & horū pleriq? partū vispartim ciuiū studijs, ita antea in his vrribus principatū fuerant adepti, & ne non semper esset cur Italia a liquo laboraret mori, Frescobaldij Florentia electi Pifanos ad arma concitant. Emerant Florentini a Scalans Lucam vrbe m quam & Pifani sibi emp̄t voluissent: ceterum quia plus illi dabant cum his Scalani negotium transferant, & tam Florentini obsides Ferrariam miserant, quoad quinquaginta milia aureorum nummum eo nomine solueretur. Pifani qui sua sponte erant Florentinis insens, Frescobaldis impellentibus Lucam obsidione cingūt, admittuntur nihil fecius Florentini in vrbe scālanorum fauore: insistant Pifani multo infestius, estq? saepius magno Florentinorum incōmodo circa vrbe dimicātū, quoad Malateste Ariminēsis dicitu quem ad id bellū accessitum Florentini suarū copiarū imperio p̄fecerāt. Pifani metu subacti obsidione soluerūt. Blondus Parmā ait, non Lucam, tum venalem Scalanos habuisse, quam Florentini emere nequiverit Pifano bello impliciti. Verum si ue hęc stucilla sine vtraq? potius licitata est, satis cōstat Parmā per id tēpus quo circa Pifas est bellatū, a Guidone Corrigenf? Philippū Gōzaga auxilio subactam. Venit interea a Roberto Neapolitano rege Gualterius Athenarum dux cum modico equitatu, Florentinis opem laturus. Is Malatestā imperio copiarum fraude deijcit, Florentinis sese adeo innuat, vt copijs omnibus & vrbi ceteris magistratibus abrogatis p̄fererint, iuerūt pessimū hominis cōsiliū Aretini, Pistorienfēs & Volaterani q? sp̄te sese illi deditere. Dedit interim Accius Corrigenf? sis Parmā quam tueri non poterat, Obicioni Estensi, cuius auxilio Guidonē ex ea vrbe eiecerat. Tulit id factū iniquo aio Philippum Gōzaga, q? Obicioni Parmā intercepserit, quā Corrigenfēs sua opa fuerāt adepti. Id enim prop? vero est, q? quod alij tradūt, Gōziacā rē ab Obicione hostiliter aliqñ petiit. Vre

Clemens vi. ponti.

Att. quot noui p̄cip. cipes.

stuc

siue hoc siue illud fuerit, Philippus summa ope conixus, Esten sem in Rhegijsi agro pugna superatū ac porro fugatum Ferrariam cōpellit. Obicio vna pugna fractus, omni spe retinendę Parmę abiecta, eam Luchino vicecomiti dedit habendam, anno salutis supra millesimum ac tercentiesimum sexto & quadagesimo. Florentinam interea quum Gualterij administratio in apertam tyrannidem exisset, multa publice & priuatarum ab eo tulerunt incommoda, eratq; iam publica libertas deplorata, impendebatq; ciuitati omnia mala quę tyrannica vis pressis soler vrbibus afferre. Angelus Aciolus Florentię antistes suis ciuibus autor extitit, vt suę libertatis admoniti arma caperent. Hi tyrannum domum compulsum, nec adhuc tyrannidem inhihentē, ferociter circumstiterunt, ad postremum fractus tantum petijt, vt cum suis rebus & ijs quos circa se habuit incolu mis abiret, id vt ei daretur, Aciolus fuit autor. Ceterum ciuitate in pristinum statum restituta, multitudine nouarum rerum cupida publicam administrationem quę ad id tempus fuerat vtriq; ordinis communis, nobilibus ademij, multaq; turbatio ciuitatem inuasit, direptiones nobilium domorum & incendia fecuta. Sed maior discordia per idem tempus Neapolitanum exagitate cępit regnū. Enimvero Robertus rex sine virili stirpe moriens testamento mandauit, vt Ioanna quam sibi superstitē reliquit ex filio Carolo genitam, Andree Caroli Vngarię regis filio nuberet. Fuit Carolus Roberti ex fratre nepos. Ceterum quia Caroli & Roberti nomen plus nimio frequens est in hac regione relaxatione, qui vno tempore in Pannonia & Italia regnum tenuerit, haud superuacuum sit breuiter totū scēma in ordinem redigere. Sic primus cuius tributum est Sicilia regnum a Ro. ecclesia, quicq; Sicilia amissa in Apulia lato perijt, filium habuit Carolum secundum Salerni principem, quippe qui viuo adhuc patre circa Neapolim nauali prelio captus, quatuor fuit annis in potestate hostiū in Hispania. Is plures habuit filios, & in his Carolū qui post Caroli aui obitū tenuit regnū, qđ postea p̄i restituit postliminio reuerſo, ipse in Pannonia abijt, vbi materna imagine creatus est rex, atq; per hęc accidit, vt duo vno tempore, Carolus pater in Italia regnarit, filius eiusdē nois in Pannonia. Habuit Carolus q in Italia rex fuit, p̄ter hęc q Pannonię tenuit regnū, plures filios, & in his Lodouicū q postea est diuorū numero ascriptus. Habuit & Robertū cui regnū per manū tradidit. Ex hoc vnoque virilis stirpis filius ortus Carolus nois, q Castrucianis t̄pibus in Hetruriā venit. Idē patre adhuc inhumanis agente mortē obiit, duobus liberis superstitib⁹ muliebris sexus, ex his Ioāna q maior dicta est, Roberti aui testamento cōnubio cęssit Andree Vngarię regis filio. Cuius mortē vltur? Lodouicus rex venit in Italia. Fuerat hi Caroli filij, qui ex Italia profectus Pannoniā rex fuit, vt supra est perspicue significatū, venerat is ex Pannonia in Italia, sub id rēpus quo Robertus vita decessit, quod secuti qđā, rege adhuc viuo puellā Pannoniundā matrimonio tradiderunt. Alij post regis interitū aiunt nuptias celebrari cōtigisse. Ceterę Ioāna focordia hominis p̄fesa, nouū sponsum fraude sustulit, Lodouici patruelis sui nuptias secuta. Erat Lodouic⁹ ex Philippo altero Roberti fratre Tarentino principe ortus. Lodouicus rex Pannonię indignę Andree fratris sui mortē vlturus cū magno exercitu venit in Italia, primoq; Sulmonēses in potestate redegit. Nec Roma interea q̄tebatur. Nicolaus Rēcius qui scrip̄tū in Capitolio fecerat, homo obscuri nois senatorib⁹ inde subita cō

Qualiter tyrannidem Florentię exerceat, Florentini vindicant se in libertatē.

Carolo regem.

iuratiōe eiectis, tribunitiū nomē & potestatē assumptit, se antiq; libertatis assertorē proficere, eius edita hoc habuerunt, Nicolaus Seuerus & Clemens liberatis pacis & iustitię tribun⁹, sacre q; Romanę reipublicę liberator illustriſſi. Sic illa regiminis forma quę sub Clemente sexto cęperat, vt ex pontificis autoritate senatores duo crearentur, qui vrbem administrarent, vnus opera sublata est, incredibile dictū quantum fauor fit illi ab initio conciliatus, vt iam p̄ter Romanam ciuitatem quę suę libertatis auctori incredibili studio fauebat, multę etiam gentes & populi in tam pulchri facinoris expectationem erecti, audacissimi hominis incepto cōnituerent, sed res maiore animo qđ successit mora breui concidit. Septimo mense qđ ille tribunatū inuasit rat quū parē vnā ciuitatis cōplexus offendisset alterā, nulliq; dubiū esset quin mutato fauore populi breui caderet, noctū vrbe exgressus, magnis itineribus ad Carolum Boemię regem proficiscitur, fœdus & societate ab eo petitur. Fuerat Carolus in Lodouici Bauari inuidiā pontificis annitente qđ sar declaratus, quę res arguit stultū hominis ingenij. Enimvero Carol⁹ pontifici gratificat⁹ hospitalia iura merito posthabuit, Tribunū in vincula cōnchit, vntumq; ad Clemētē mittit Auinioniē. Eratq; hic rerū status alibi. Pānon interea Sulmone recepto, breui vniuerso regno positur. Ioāna, cū suo verius adultero qđ marito, in Galliā abieuerat, Dirrachino duce viro impigro sibi qđ pernecillario ad regni p̄i diū relicto. Hunc bello captū Lodouicus capitali affecit supplicio. Laborabat interim cetera Italia pestilentia, sed multo vehementius Neapolitanus tractus. Pānon p̄sidio ad custodiā regni relicto, Italia decessit. Luchinus vicecomes per id tempus fatu moritur. Ioānes Mediolanēsis antistes Luchini necessari⁹, p̄dificis assensu in principatū successit. Erat res Italię nō minori curę p̄difici procul agētē, qđ tū Romę esset, q vt ex oi parte pacaret, Portuensem ex Gallia misit antistitē, qui res Neapolitanę regni cōponeret, ex huius autoritate pax inter Lodouicū & Ioānē reges his cōditionibus confecta est, vt illa in regnū restituta, reginę nomen obtineret, Lodouicus cui nuperat, siue vir esset siue adulter, Tarentinū principis nō regis titulo vteret. Pontifex magni anni celebratis Romanis cōfesa, ex supremo ordine misit Romā qui ciuitatis statū reformaret. Honorū decreto senatoria potestas restituta est, vt eisdem quibus antea auspicijs crearetur. Fuerit itaq; primo anno senatores, Sarra Columinus, & Ioannes Vrsi filius. Vastabatur interim Italia triū annorū pestilentia, eratq; Iubele solēne. Interim Ioānes vicecomes Bononiā proditōe occupat. Misit cōfestim in Italiā Clemēs p̄dificus, q Scalano & Florentino in vicecomitē armaret, fuisse vt credere est, aliq; oi no mortē inde ortē, & arma in vicecomites susceperunt Mastini interitus interuenisset, quo defuncto res discussa est, obstrinxit sibi federe nihilominus vicecomes antistes omnis Gibelinę factiōis principes, quorū societate suisq; opibus fręq; palam negligere pontificis minas. Bononiā p̄sidio firmat, ad quā obtinendā misit Bernabonē fratris sui filij. Florentini & ipsi per idē t̄ps Pistorienſes & Paratenſes suę diritiōis fecerunt. Mox vero vicecomitū armis vexati, Ioānis Aulegi ductu, adeo res Tuscia iſerit fuit, vt Florentini egre se mœnibus tutarentur. Anglare & Burgū sepulchri tū quoq; ad vicecomites defecisse apud quosdam scriptum reperio, p̄difici ditionis loca. Et hęc per aliquot annos in Italia gesta. Veneti interea nō nihil in Creta nouis insulano rū motibus bellare coacti sunt, quo t̄pe Gradonic⁹ princeps

Ioanna regina pellicitur regno.

Magni anni celebritas.

princeps obiit, cui⁹ administratio triēniū nō impleuit. Andreas Dādulus in ei⁹ locū surrogat, qui duplii sulo (vt Carifm⁹ p̄didit) res Venetas scripsit, priore magis sulo, & ob id fortassis min⁹ elegit, alitero cohibito, & in quo pl⁹ oi no fuit eloquentē, quailis videlicet esse potuit in ei⁹ ætatis hoie. Inter iniſtia ei⁹ administratio nis vt quidā memorat, Veneti cū Clemēte pontifice & quibūdam christiani nois ductibus fœd⁹ in Turcos p̄fuerat, sunt eo noie sexdecim vtrimes ad bellū instructę. Smyrna in ora Ionię a Petro Zeno qui p̄fectus erat classis, expugnata, fœuitū in oppidanis vrbeq; p̄sidio firmata, qb⁹ locis est sapius etiā in Turcos dimicantū vario euetu, Rhodiōrū auxilijs Cypriorūq; christianā rē iuuantibus, ad postremū Veneti cū sociorū appēdici bus victi, in Smyrnā cū multa cęde, vt illi aiunt, cōpulsi sunt. Et expeditio illa parū a scriptoribus nobilitata hęc exitū habuit, Nec ita multo postq; hæc in Turcos gesta sunt, Iadra ad Lodouicū Pānonię regē defecit, Iadras cōfessim terra & mari a Venetis oppugnata, p̄ter classis Petrus Canalis, ter restib⁹ copijs Marcus Iustinianus, & cū eo duo legati Andreas Maurocen⁹, & Simō dādulus. Est Iadra ab initio magna vi oppugnata, sed aliquanto maiore a ciuib⁹ defensa. Affuit nec multo post Lodouicus rex cū ingētē exercitu, sub cuius accessum atrox est p̄liū cōmissum circa Venetorū munitiōes. Classiarū relictis nauibus eo occurrit estq; res veneta nō solū defensa, sed audacior facta. Nā & ex castris sub id rēpus erupit Italus miles, atq; ita hostis ancipiti terrore nō solū loco submot⁹ est, sed fusus etiā ac fugatus, multaq; cęde diffectus retro fugienti similibus abijt. Perfeueratū est inde in obſidiōe quoad Iadrenſes fessū deditioē fecere, defectiōis principes relegati sunt, ceteris venia data. Hoc anno ingenti motu terrę qui ad octauū Calen. Februarij factus est, die Pauli conuersione solēni, XX. diei hora, pleraq; ædificia publica & priuata Venetijs corruiere, aliqua terrifico aspectu acclinarunt, & in his sacras tū ædiū turres, vno atq; altero loco, inde dies quindecim plus minusue terra mora est, quo contigit vt omnes fere grauidę mulieres, quę tum in vrbe erāt, abortū fecerint, inde fœditissima pestilentia inuasit ciuitatē, Inguinariā dixere: fuit ea vis morbi adeo letalis, vt ex oi lāguētū nūero vix cętesim⁹ qđq; mor tē euaserit, ex Scythia primū orta dicitur, inde p̄ orā p̄dici maris & Helleſpontū grassata, per Græciam demū & Illyricū Italię inſinuat, hanc credo esse pestilentia qđ Italiā vt supra est memoratū, humani cultu insigniter deformauit. Veneti in tam fœda vrbe visitate edictū p̄posuere, vt quicunq; hominū Venetias cum coniuge & liberis peteret habitandi causa, perfeuerarentq; biennio in nouo incolatu, pro ciuib⁹ haberentur, & cū Lodouico qui tum in Italia erat aduersus Ioānā reginā in decē annos inducias per legatos ad id missos pepigere. Inducias cum rege pacis fuit Marcus Iustinianus, Andreas Maurocenus, & Nicolaus Gradonic⁹ Belitū esset inde breui post, effi ciuitate adhuc infirma, aduersus Albertū Croacię regulū qui Delmatiq; loca inſestabat excursionib⁹, nisi esset ab eo maturatū, vt priusq; arma mora sunt satis principi & patri bus fecisset. Er res Venetę in hoc statu erāt, quū tertio bellari cęptū est cū Genuēſibus Causa renouata belli fuit re maritima æmulatione, iā inde ex quo Veneti a Paleologo fuerāt Bizantio eiecti quęrentib⁹ illis qua vi, qua vere arte Venetis cursum p̄dici maris intercluderet. Erant igitur quū alibi Venetis negotiatoribus inſestū, tū circa Thracium Bosphorū. Hic Ligur Venetas Græcēſeq; negotatorias for

Mot⁹ terrę ingēs

Morb⁹ letalis.

Causa tertij belli Ligulici.

te adeptus magno temporis dispendio, maiore hominum ignominia, Caphatam retrahit. Carifinus Caphatino portu negotiatores oppresses tradidit. Reperitis itaq; rebus nec redditus, Veneti ad eam iniuriā vlciſcendā magno studio cōparāt, quinq; & triginta naues, Marco Rucino, vel vt alij habent annales, Nicolao Pifano classis p̄fecto: siue igitur is siue ille fuit qui naues latus eduxit, quū p̄ter Eubœā (nā Helleſpontum decreto prebar, vt in p̄dicum mare euaderet) aduersa tempeſtate iactari cępisset, Caryſtiū portū ab inſtituto cursu excussus subiit. Hic quatuordecim lōgas genuēſiū naues merce honestas adeptus, confestim exitū occupat, angustis porus p̄terq; ab vna parte quę vadosa nimis visa est subito inſestis, oppugnata hic aliquādū Ligur, inde velis repere sublatis quatuor vna post aliā ea parte qua mare vt vadolum & ob id minime nauigabile, fuerat sine p̄sidio relicto, i apertū euasere, tū Venet⁹ eā quę vadū quinto occupauerat loco extrāſuo inuectus opprimat, ceterę vnus clade cōsternata, atq; arcto herētes ad vnā intercepte sunt, ingens p̄da paria est, decē naues venere in Venetorū prātē cū suis turmis naualibus, & LXX. nobilibus Ligulici nominis, qđ cū mille alijs in Eubœā Caryſtia sunt custodię traditi, CCC. n̄ero in Cretā missi, clades Gę vt & ipsi in reditū classis custodirent. Ceteri deinde cursu victor Venetus Helleſpōtū & Propontidē cęmēſus ad Bosphorū festinat, Perſes improuidē cęcessu oppſit⁹. Hic quū oia mature ab hoste puila essent, pugna abstinuit. Rescuerat Ligur aliquot prius quidam Caryſtū per eos dies esset actū, puideratq; ita fore vt hostis nō multo post ad se veniret atq; eo metu Perſes adacti inrequiro opere se ad vim arcendā cōparauerant. Hic Venetus sua spe frustrat⁹, nō nihil his locis cōmorat⁹ est, cōſiliū anceps, intercepteq; sunt interim aliquot Genuēſiū naues. Sed dū Veneta classis Perſibus imminet, interim quatuor illę Ligulicę ex Caryſtio portu nuper dilapſę cū alijs quas Pet⁹ Auri⁹ ductabat, in Eubœā relaq; Chalcidē subito appulsi expugnati, captiuos qui ibi loci erant recipiunt, ois oppidanorū turba inde abducta vrbe incedit, ide digressus Aurius Chiū occupat. Et hæc clades pro illa ad Caryſtū nuper illata, Venet⁹ repēſa, qđ ex Bosphoro reuerſus, quia hostis nullq; reperit⁹ est, Venetas se cū classe recepit. Fecit illi⁹ reditū valde cōspicuo hosti lis p̄da cōdignētis, vel vt alij aiūt trecētis milib⁹ nū mis aureis p̄ſtituta. Eodē ano quo p̄ hęc modū est bellari cęptū: Venet⁹ fœd⁹ cū Aragonio rege qđ Siciliā obtinebat percussit aduersus Genuēſes. Michael Sten⁹ fuit ad id publice missus, Veneti regijs auxilijs aucti, maioris alicuius rei gerendę spem nacti, classem decernunt ingentē, Nicolaus Pifan⁹ est illi p̄fectus, mittunt & Ioannē Delphinū Bizantij qui cū Græcię impatore fœd⁹ & societate iungeret. Et Veneti Genuenſeq; per hęc tertio arma induerāt. Dissidebāt interea vt si qñ alias iter se Italię principes & populi, de cuius terrę statu Clemens pontifex vehementer erat sollicit⁹, sed quę ea cura hereret omnino, qđ rē ecclesię quoquo modo occaſſe oblatā p̄cul ab Italia studio & industria augebat, id vero quū in nō parū multo, tū in hoc qđ dicā multo industri⁹ fecit. Debebat illi Ioāna regina grādē p̄cunij, quā se illi p̄ regia corona ab eo accepta daturā promiserat, ceterū regina multis & grauib⁹ casibus iactata, quū nō esset aliqui soluedo, cū ea p̄rifex egit, vt Auinioniē Ro. ecclesię eo noie hīdā re linqueret, atq; ita vrbs nobilib⁹ pontifici ditiōis cęfata. In Hetruria interea quū Augulariē comes Sarcenſis & Mugellę hostiliter assideret, Senenſes, Aretini

Caryſtia clades Gę

Att. p̄dā ingentē.

Auinio cęssit ecclēſiæ.

tini, Perusini vice comitū potentiam horrentes, cū Florentinis societatem iungunt. Nec Pisani cum vicecomitibus sentire poterant, Gambacurris quorum factio cum potens Pisis erat, Ferrusæ rei fauētib. Petierant Florentini a pontifice auxilia, sed quum nulla mitterentur, veriti vicecomitum portum, Carolum Boemiam regem & iam imperij nomen adeptum in Italiam accerferunt, Clemens veritus ne ad illius descensum vniuersa Italia sero & flammæ dederetur, quod se facturum Carolus minabatur, vt vicecomites aliquando quiescerent, Boemiam his ea lege permittit, vt duodena aureorum nummum milia quorannis apo. se. penderent, atq; ita illi pontificis liberalitate & Caroli metu subacti pacem Florentinis reddunt, in qua facienda est illud d. ex pressum, vt neutri Pisanos, Lucenses Senenses, Perusinos bello vexarent. Vicecomites Cortonenfium libertatem tuerentur, Burgenfes ecclesiæ parenter. Et Italia hac parte pacata, diu multumq; pontifex elaborauit, vt bellum inter Gallias regem & Anglium componeret, sed animis bello deuotis pax teneri non potuit. Enimvero Angli post multa Gallorum milia nauali praelio interfecta, Calesium. XL. mensibus obsequium suis opibus adiunxit, dimicauit & in Scotos admodū prospere Angli per id tēpus quatēbatur itaq; & longo & graui bello circa oceanum, quum Clemens pontifex vita decessit, anno ei? administrationis decimo circū a. d. mense sexto. Species ignea Clementis pontifici cauē terribili magnitudine a boreali plaga per cœlū late euagata est quidam auctores eadem tempestate beluissimas multitudine immissa ex cœlo cecidisse aiunt, quibus extinctis ac putrefactis sit vniuersus cœli tractus grauius infectus, diraq; pestilentia laboratum. Sunt & Iudei in Germania ad vnum combustissimam scelens comperti, consilia inter se agitante dicebantur, de putris veneno insciendū, vt Christianū nomen ex ea terra tollerent. Est & cometes ingens in cœlo obseruatus, ac biennio post trabalis species ignea apertis cœlo cucurrit, flammam ingens post occasum solis inter Zephirus & austrum magnum trahens incendium, cum terribili sonitu ad terram deprimit vasa est, sed hæc est rata visu naturæ tamen sunt opera, vltigi opinione prodigiosa, & iccirco nō omnino indigna quæ inter exempla tēporū referantur. Sequitur Innocentius sextus qui ab initio sui pontificatus edicto præcepit vt sub anathematis pœna quicunq; esset ecclesiam sortitus, ad illius regimē proficere, oportere dictitans pium gregem a pastore & domino non a mercenario pasci: adiecit eidem, edicto teneri summū ordinis antistites, quoniam eorū vitam exemplō esse oporteat alijs, Christi regem imitandum, cuius vita ad omnium generum institutum pertinet, constituit & annua salaria curie ad ditionibus, ne fordidum questum fedatent, sepius testatus nō posse fieri vt inedia laborantes alieno abstinerent, oblata recipiendi facultate. Fuit in victu parcus, bellico sumptu profusus sumus. Igitur reputans animo quantum in Italia noui dominatus ecclesiæ ad demissent, Egidium Cardinalem Hispaniæ gentis præstanti ingenio virum misit ex Gallia ad Italiæ regulos & vrbium principes, quicūq; pontificis auctoritatem dominatum occupassent, bello persequēdos. Incidit Egidij aduentus in id tempus quo veneti cum Aragonum rege & Constantinopolitano imperatore fœdus in Genuensibus percussissent. Etia Paganus Aurius Ligusticæ classis prefectus aliquāto prius belli partes occupauit q̄ veneti cum Aragoniā classe circa Siciliam coeuerint, inde digressi

Innocentius. VI. Innocentij editū.

grauem experti sunt in alto tempestate, tenuerunt tamen Metonem in Peloponneso. Hinc pleno cursu ad hostem redunt. Oppugnabatur Ligur Chalcedem in Eubœa, quocertamine amiserat ad mille & quingentos homines. Is audito duarum hostilium classium aduentu soluta obsidione ad Bosphorū angustias insidens cum tota classe sese proripit, quibus infestis sciebat futurum vt & Perensibus auxilio esset, & in quatuorū opulētā hostium classem multo tutius dimicaret, locorum angustias fræsus: Pisanus ex Metone cum Pontio Aragoniæ classis prefecto in Eubœa venit, inde Bizantium petiturus. Cæterum pertinaci Aquilonis statu plures dies interclusus deficiente commeatu retro in Cretam abiit re coact? est, hinc quadragesimo post die ad prima veris signa Venetis & socij armis & commeatu in fructu cursum instaurant, Byzantium perpetua nauigatione itū est. Venetis vrbis annales duas classes Byzantium venisse aiunt, nec sine nauis iactatione atq; his Græcorum teriam adiunctam. Nec multo post cum hoste circa Perā dimicauit cruento quidem Marte, cæterum neutro adhuc fortuna inclinatē dī repum esse prælium. Blōdus & alij qui eius pugna meminerunt, Bosphori angustias produnt a Ligure occupatas, ne si aperto mari res gerenda esset, a tribus classibus circumuentus in orbem dimicare cogere. De Bosphorū angustijs, deq; ipsa nominis ratione alio Rapodiæ loco diximus. Idē illi a prima luce ad vespē dimicatum memorant, Veneti Bosphorū annales tribus diei horis ante occasum, & per intergram noctem que secuta est, pugnatū significant. Adijciunt, Græcorum classem ex transfuerso injectā, ne pugna quidem conserta facile cessisse: Venetam & Aragoniam quatū hæc triginta habuit triremes, illa totidem ac decem amplius, a fronte congressas, ac tā arcto loco vt dimidium Venetorum nauium præliū intre nequiuert. fuit atrox pugna, atq; vtrinque calamitosa, cæterum Pontio cadente, Aragoniis q; ob id pugna remittentibus, Veneti & ipsi quia plus non poterant, Liguri cessere: ille pulchrum rarus q; tres hostiles classes sibi loco cessissent, Ligusticæ vehementer cōuulsa in pristinam se stationem cepit. Ceciderunt ea pugna Stephanus Contareus diui Marci procurator, Ioannes Stenus, & Benenotus Bembus, Pancratius Adriaci sinus prefectus, ex vulnere quod in pugna acceperat, non multo post expirauit. In quibusdā annalib? scriptū reperio Loannem Delphinum qui pugna interfuit, domū venisse rei ad Bosphorū gestē nūciū, atq; affirmare aut sum Venetā classem eo plio superiore fuisse captā q; ex hostib? triremes duodeviginti, quatū turmę pfligate i plio essent, alijs alio casu cōsumptis, ac pter hos ex alijs naualibus turmis plures numero aut caesos, aut vulneratos, ex Veneta classe. III. triremes amissa, & cum his circiter mille viros, sed Blōdus & cæteri externi eo quo diximus euentu circa Bosphorū dimicatu prodidere. Conatus est dū circa Bizantium adhuc esset Pisan? hostē ad pugnam elicere, verū vbi nihil ex aduerso moueri vidit, duas Ligusticis cōmeatu oppellit cū sua & Aragoniā classe in Creta retro abiit, hic triremes laceras refartit. Ligur & ipse cum male affecta classe non multo post domum repetit. Fama Bosphoranæ pugnae quæ falsos rumores secuta est, ingenti cœstidia Venetā ciuitate affectit, sed pates nō magis mœror q̄ pudor conficiebat: iniquo aīo ferebat q̄ Genuensem quē ipsi suo noie toties vicissim paucorū temeritate qui iniquo loco pugna cōmississent, duorū principū potētissimorū opib? adiuti, nō mō nō incōmodo aliquo accessissent, sed clade etiā accepta turpiter cessissent

Calaritanā pugna

cessissent loco. Nec antea quieturi videbantur quoad Veneto nomini eam ignominiam ademissent. Multi interea varijs hinc inde fuerunt conatus, pluresq; Ligusticæ per occasionem hoc vel illo loco oppressæ. Cæterum Pisanus ad delendam Bosphoranæ pugna infamiam, cum. XX. Venetis triremib? optime instructis in Siciliam proficiscitur, hic Aragonia classe sibi adiuncta, cui in Pontij locum Bernardus Caprarius fuerat prefectus, in Sardiniam concessit. Occurrit eo Ligur recentem victoriam adhuc spirans, cū tribus & XL. triremibus ad pugnam paratis, Antonij Grimaldi ductu, circa Corsicā confictum esse aiunt quidam. Alij ad Calaritanā Sardinia ora, vnde Calaritanus sinus Nonnulli ad congeriā memorarū verū vbiq; loci res gesta est, satis cōstat vtraq; classem vbi se ex aduerso intuite sunt, ferociter ad pugna processisse. Ligur quia aduersus hostem multo potētorē circa Bosphorū prosperrime nuper dimicasset (siquidem trium classium triremes centum & amplius numero cōfluxerant, et si Græci ne pugna quidē cōsera cessissent) certā sibi victoriā pponere: Veneti inquit loci nō hostiū virtute id accidisse rati, aut certaminis illius ignominia abolitū iri volebant, aut oēs ad vnū cadere. Augēbat & socij pugnae cupidissimi erāt, Veneto ratiōs quo contigit: vt nō minori sit ferocia cōcursum q̄ viribus, sicut plū pedestri & statario perq; simile, cōseris manib? cōminus vnoq; in loco res gesta est, ac post atrocissimum certamē Genuensium rebus porro afflitis, vix prætoria nauis ex media suorū strage q̄ vna aut altera Ligusticarū reuulsa, ægre fuga seruata est. Cæteræ vna & XL. numero aut media pugna deprete sunt, aut in victorū prætere venere, quas ad Genuensem nomen abolendū Venetus victor & socij in alto cū suis turmis depressere. Sic in Genuensium rebus se legitur aiunt quidam. Ego quia de maris imperio non de vita dimicatio erat, vix adduci possum vt credā hostes in potestate redactos tā crudeliter necatos, qd? & Veneti scriptores mihi significare videntur. Hi auctores sunt vim hominū ingere in plio absumptā: qui vero in nauib? & in his Genuensium nobilibus, partim Venetias deportatos, partim in Hispaniā. Idē tradit dualiter in gna hostium triremes captas, quæ opinio multum diuersa est ab ea que proximo loco relata. Post me morabile illa pugna Veneti & Aragones duo Genuensium oppida in Sardinia ceperunt, inde vtraq; ab altera diuersa domum abierunt. Ligur vna aduersa pugna fracta calamitosa quidē & funesta, suis opibus accessis ad alienas cōfugit. Florebant tū res vicecomitū oīm maxime in Italia, quas Ioānes vicecomes Mediolani & antistes & princeps magna indole, maioreq; rerum successu, ad eā diē vehementer auxerat, adhuc Genuensibus legatos misere, qui vrbem, ciues, agrum, omnesq; ciuitatis fortunam publicas & priuatas illius fidei traderent, postularent q; vnum illud precipitū contendere vt se deditorum aduersus omnem Venetorum Aragonūq; tueretur iniuriam, & hi ira & odio stimulanibus sic se libertate priuarunt sua. Accepti libens eā deditioem vicecomes, ac deditioem bene sperare iussit, pollicitus fore vt nunq; Genuensibus publici illi studij in vicecomites pœniteret. Deditioem hui? fama Venetos adegit, vt nouo fœdere & societate partes suas firmarent, Carrariensium, Scalanorū, Estensium, Gonziacorū, & in Herurua Florentinorū amicitiam & societate cōplexi, quod eo facilius fuerant consecuti, quo vicecomitum opes finitimus Creuerant enim pl? nimio erant formidolosiores. Nec Genuenses post eam cladem acceptā diu quicquere, sed quatuor eorū

At. deditioem Genuensium.

triremes Adriaticum sinū ingressæ, Farum & Corcyra Nigram Delmatiae adiacentes, improuiso accessu fœde popularæ sunt, oppida in his captas adisrepta incendio absumunt, mox & aliæ & quatuor domo affuerunt, ad quarum famā Veneti. XII. triremes expediunt, Nico. Pisanū classis præficiunt, cui in hoste profecto. X. aliæ adiectæ sunt: nam & hostiū vires in dies validiores fiebant, ad didit inde Pisanus priori numero. X. alias quas Ioānes Sannut? ductabat, sic trium & triginta triremium expleta est classis. Huiusmodi nauium numero fræsus Sardinia Venetus petijt, vt q̄ longissime domo bellum propularet. Per idem tempus Paganus Aurius cū vāda classe (tam enim anim? integer fluxerat post illam cladem in infero mari a Genuensibus acceptam) siue casu siue consilio Venetorum declinatō occurru, Adriaticū sinū tumultuose ingressus, negociatorias aliquot interceptas naues, Istriā inde petuo cursu delat? Parentiū capit, & diripit, & direptū incēdit. Estq; interitū Venetis magnopere trepidatum: ex Istria Ligur profectus negociatariorum vnam merce honestā preciosissima cepit, & mox alias quasdam, sed minoris precij. Ferebat Veneti in quo animo, q̄ qui nup? magno plio victi essent, & ad internicionem propemodum cæsi, ranti strepitu maria turbarent, & in ipsis propemodū oculis ciuitatis. Verum quia satis constabat vicecomitū opibus Liguram tam ferociter bellum instaurare, vt eos aliquo graui negotio implicarent, quo minime Genuensibus optulari possent, cū Carolo Boemiarum rege, cuius societate vbi fuerant Scalanō bello, fœdus renouant, hortanturq; vt parato exercitu in Italiam transfreat ad vicecomitum opes infringendas, & Veneti hæc foris molebantur quom domi. Dandulus princeps anno fere. XII. suæ administrationis desit in humanis esse. Marinus Falerius dux absens declaratur. Fungebatur in Gallia apud potestatem legati munere, nec ita multo post eā ducis creationem hostis iterum Adriam ingressus paucis nauibus capris quas fors obuia tulerat, aliquanto tumultuosius q̄ venerat retro abiit. Pisanus qui iam numerosam agebat classem in superum mare reuertus tris Ligusticas triremes inter Græciæ insulas opprimat. Cæterum audito hostium aduentu (nam Ligur sinu egressus recta nauigatione Venetum peribat) ad Sapientiam confedit, hic scopulus ver? est q̄ insula Peloponneso adiacens, inest porus multarum nauium capax, erant Veneti quinque & XXX. triremes: Liburnicæ duæ & viginti. Ligur vbi hostē in proximo stare exploratum habuit, inrequieto cursu ad eum contendit dimicandi studio, erat Aurius triremium numero nihilo inferior. Fortuitus Blōdus auctor est in aperto mari dimicatum, ac post didicisse certamen victoriam penes Liguram fuisse, Pisanū cum. V. milibus hominū captū. Veneti annales sine pugna aut cede vlla vniuersā classem, pter triremē vnā q̄ media trepidatōe celeri fuga elapsa est, in portu, subito hostium accessu oppressam. Iā si sic est, eodē casu videretur mihi Venetus ab hoste oppressus, quo paucis ante annis in Carystio portu fuerat Ligusticæ naues ab eo interceptæ. Nec illud vt video multū constar, fuerit ne tunc Pisanus an alij classis illius pfectus. Ferunt pridie q̄ clades illa fuerat accepta, manifestis signis Veneto demonstrata, Coruorū vim ingentē aiunt supra classem aduersis agminibus inter se cōfluxisse, ac partem alteram adeo vexatā, vt plura q̄ cruorūq; fuscus Venetas triremes resperferit, remigem ad hæc ex sua in proximā nauim transflicere, ab immani pisce exceptū ac deuoratum. Affecit nūciis acceptæ clades q̄ ac debuit ciuitatem,

Sapientia naclades, Prodigijū ingens.

tatem, vulgo credere fateri quod adu esse de Veneta, si hostis victoriam secutus urbem annauigaret, quoniam non classis, non turmae navales, non vlla praesidia adessent, quibus vis hostium inhiheri potuisset. Nec praesens metus passus est ciuitatem facere, confestim quatuor triremes instructae sunt quae sinu praesidio essent, haec confestim in altum educit tris Ligusticas praedandi studio in Istriam vsque progressas, cursu auerterunt, triremis illa quae Sapiena clade euaserat, per eos dies ab Ligustica vna Crimoalda cognominata, circa Peloponnesum capta est, inde paucis diebus alteram, & mox aliam ex Venetis Ligur oppressit, successuque blandite in Istriam vsque cursu euehitur, sed triu Venetarum occurru audaci conatu inhihibitus, metu retro auertit cursum. Nec foris duntaxat res Venetae est per id tempus iactata, quin domitia aroci consurratione in discrimen adducta. Fuit res eo propior periculo, quo maiorem quae vnquam alias conceptum facinus habuit aurorem. Falerius dux, quod satis constar, maifestatis conuictus, cum capitibus consurrationis securi est percussus, quidam alio mari depressi facis inuoluti, indici non solum venia data est, sed mille aurum annui ex publico decreti: Ioannes Gradonicus cui Nasoni cognomen fuit, in Faleri locum dux surrogatus. Septem Venetae triremes per id tempus Bernardi Iustinae noli ductu multa Genuensibus damna intulerunt, mollebanturque adhuc maiora, quae pax inter vtriusque populum composita est anno quinto ex quo tertio recursum fuerat ad arma, & cum Bernaboue & Galeacio qui Ioanni vicecomiti successerant, bellari desinunt. Fuerant hi ipsius antistitis ex Luchino fratre nepores, restituti sunt hinc inde captiui, quorum Genuenses duo milia numero custodia educti, vno agmine Magdaleng, cui illa lux fuit sacra, Phanum cum caecis adiuere, salutem suam diue gratulari, secundum eam pacem Genuenses a Galeacio & fratre pontificis suauis defecer. Et Caloianus per idem tempus Constantinopolitanum recepit imperium, Caracufio qui vi illud occupauerat, Catalufi Genuensibus opera eiecit, quo merito Ligur Mitylene cum Lesbos insula a Caloiano donatus est. Romae eadem tempestate non minor motus quae Bizantijs exstitit, Franciscus cui cognomen fuit Baroncello, in Romana ciuitate haud ignobilis, Ioane Vrsino & Petro Columna senatoria dignitate eiectis, tribunum nomen occupat, titulum vsurpat haud multum a Recciano diuersum. Franciscus Baroncellus dei gratia aliae vrbis tribunus secundus ac Romanus consul. Innocentius factus certior de his quae Romae acciderat, ad temeritatem hominis infringenda Rencium siue Lauracium potius, alij Cesium scribit, vinctus solutus fuerat paucis ante annis idem facinus adortus) Romae treprecipitad tribunatum repetendum, nec potest sua est deceptus opinione, eodem facinoroso domum reuersus, nobilitium fauore frater, tribunum e Capitolio eiecit, eiecit atque in potestatem redactum interficit, tribunatu potitur. Caeterum Columnas in sectari adorus, eodem ipse loco deurbatus, quum murata veste fugam moliret, inimicorum incurru interficit, secundum Rencianam caedem vnica creatus est senator ad annum Guido Iordanus, per quod tempus Carolus Boemiae rex in Italiam transgressus ferrea corona Mediolani adeptus est, Romae inde profectus ea condicione a duobus summi ordinis antistitibus est Caesareis insignibus ornatus, vt confestim Italia abfcederet. Post Caroli discessum continuo Egidius pontificis legatus oia recepit oppida quae noui principes in Piceno & Flaminia nuper occupauerant, quibusdam ratum fecit

Coniuratio Faleriana.

Pax Venetorum & Genuensium.

Rencij tribunus caedes.

principatum, qui obsequiores in Romanam sunt ecclesiam & pontifices iudicati, & in his Galeorum Malatestam, Guidonem Politanum in Flaminia, Varaneses in Piceno, Ordephalos ex Foro Liuji & Foro Popilij & Caesana deiecit, quoniam potestatem dicto parum obrepserant. Est Egidius Forolouenensis vrbe adeo delectus, vt ibi pontificiam pecuniam ex Gallia missam, velut publico aerario, locauerit. Miserat pondus ingens auri & argenti Innocenti pontifici ex Gallia, vt Italiae arces instauraretur & iam Egidius incredibili successu consecutus erat, vt multo pacatiorem obtineret provinciam quae accepterat, quum successor est illi datus Arduinus Burgundus Cisterciensis abbas, vir magis religioni tuende idoneus quam provinciae administrandae, quo accidit, vt post Egidij ex Italia discessum, confestim sit ad arma recursum. Pisani Florentinum agrum populauerunt. Et Bernabos Mediolanensem principem Bononiam bello adoritur, quam vicecomitibus subiectam Aulagianus quidam Cluniacensi abbati prodiderat, Firmium mercedis loco habiturus. Sed dum vicecomes Bononiam & Rhegium bello premit: Cisterciensis legatus Godefridus, Estensis, & Scalari in societatem belli accitis, Brixiam inuadit: quae Scalano bello vicecomitibus cesserat vt supra est demostratum. Vicecomes Bononia relicta in Brixiam celeriter aduolat, vt suos bello leuaret, ad Monsrem clarum sub eius accessum dimicatum est, fuitque ea pugna Bernaboni parum prospera, quippe quae atroci plio superat aegre vrbe tueri potuit. Sed dum haec circa Brixiam gerunt, Florentini Pisanos plio sunt duntaxat fugant militibus mercede corruptis. Crimnabant Pisani Gabacurras quae occasione hosti praebuisse sese illis insinuandi cum maligne stipendium ab his militi redderet, estque ex ea re tanta illis iniuria orta a ciuibus, vt Agnellus aduersus factionis princeps quae per id tempus exulabat, in Gabacurras inuidiam sit in vrbe restitutus. Sub agnellij reditu Gabacurrae vrbe eiecitur, necita a multo post Florentini Pisani pacificati sunt ex Innocentij autoritate. Hetruria rebus pacatis Romae tumultuari ceptum est senatorijs comitijs potentissimi quique ambibat ad dignitate. Ad discordiam igitur tollendam potestis extraxit hominem senator dedit ciuitati, Raimundum Ptolemaeum cui Senensem quae magistratum annu gessit. Inciditque administratio illa pegini hois in annu salutis. M. CCC. atque vnde sexagesimum. Romani externi hois regimie praesens, septem viros sibi creant qui ciuitatis statum reformarent, ad quem motu coprimendum Innocentius senator creat Vgonem Lusignanicum Cypri regem, tunc ad bellum in Turcos proficiscentem, cui illud primu in iunctum est negotium. Septemviris ros Rom. creat. ciu Septemviris praesens ex vrbe rollenda, adeo fu spectus fuit potestibus ois prius Romanorum magistratus. Quod bellu p id ips in Turcos pararet, aut cuius auspicijs, partu copu habeo, sed aequu est credere saepius ex Gallia auxilia recetes armatorum manus missas his qui circa Rhodum & Cypri pperu cu Turcis bellu gerebat. Sed du pontifex Romanorum motibus it obuati, interea Anglij Gallis in Piti rienti agro magno plio superatis, eoru regu cu Philippo filio capiu, quos Edoardus caqua fuit magni tudine animi, conditioe dimisit vt bello abstineret. Caeteru Galli haud multo post ad arma recurrunt, superant, Edoardus iterum sollicitus, Anglijs refumpis armis Parisios obfider, ardebant vt siquando alias Gallia funesto bello. Quare interea Innocentius quando Gallicis opibus vri non poterat Anglico bello occupatis, in Italia bellum in Turcos comparrare, Caeterum classe opus erat in primis, quam no Pisani

Varijmo tus Italij.

Vrbanus v. pontif.

Taurisium a Lodouico occupatur.

Septemviris ros Rom. creat.

Pax cum Lodouico rege.

Pisani ornare poterant, quippe qui in armis esse cum Florentinis, aut certe, non multo post futuri erant. Nec Veneti, quorum opes comodius id potestici & Christiano nomini praestitissent ab armis quiescebant per molesto impliciti bello, id quale fuerit, & cum quo gestum suus postea locus declarabit. Torquebant pontificis animum huiusmodi Italiae incommoda, eoque magis quo spei minus relinquebantur id bellum per alios instruendi, peperit haec sollicitudo graue illi morbum, quo confectus nono sui pontificatus anno obiit. Sub eius excessum tam insolens solis defectio facta est, quae vnquam antea hominum memoria. Vrbanus quintus in demortui locum sufficit, sed dum Innocentius moritur, Vrbanusque, vt fit suffragio creator: Veneti interea per difficile cum Lodouico Pannoniae rege bellum gerebant, belli huius origo ex eo orta est, quae hi nauisium illi in Italia aduersus Ioannem reginam trajcere volenti, publice negassent, id plures autumat. Ego vetus de Delmatiae possessione certamen potius fuisse arbitror. Verum siue haec siue illa fuerit, Lodouicus ingenti hominum numero in Delmatiae vrbes immisso, vno tempore laderam, Sicum, Spalatum, Tragurium, & Enonam obsidione cinxit. Erat ea parte res satis prouisa a Venetis, & eam ob rem hostis minus formidabilis, diuersa igitur via Pannon ingressus, foedere cum Carrarijs occulte ito, cum centum armatorum milibus Italiam inuadit. Affuerunt Lodouico & ab Austria duce auxiliata, & ab Aquilensi antistite. Defecerunt ad regem confestim Collatini comites, & alij plerique reguli. Cunianus & Sacillum, siue Sacellum sit potius, Pannoniam ad deditorem metu compulsi. Taurisium in de castra admouit. Firmauerunt Veneti ad primam aduentantis regis famam eam urbem praesidio habere, sit itaque hic bellum. Interea Gradonicus dux mortitur, quum annu vnum & aliquid amplius tenuisset rempublicam. Ioannes Delphinus absens sit inde princeps. Erat is Taurisij, vrbeque praesidio obtinebat. Defendebatur interea is locus a Venetis tam valde vt re longioris obsidionis radio in Pannoniam retro abierit, parte vna copiarum ad obsidionem relicta. Veneti quia satis constabat Carrarijs istum cum rege foedus habere, confestim a Lodouico ex Italia discessu, magistratum quem ad id tempus Patavinus habuerant, domum reuocant, commercio vrbis Patauinis interdicitur, acer sunt & Germanorum cohortes aliquot stipendio inauthoratas, quae per Vicentinorum fines, ingressae, quum ad Medoacum confedisent, ab hoste qui eorum accessum praesenserat, quum nihil tale suspicarentur, subita vi fusae sunt magnaque cum strage dissipatae. Nec multo post inducitur in quinque menses cum hoste intercescere, quibus inuentibus missi sunt in Pannoniam, Andreas Contarenus, Michael Phalerius, & Bonitredius scribae, qui cum rege de pace agerent, sed pax teneri non potuit. Inducis itaque exuentibus, Serauallum in hostium potestatem venit. In Delmatia quoque ingens est clades accepta, Spalatum, Sicum, Tragurium & alia pleraque oppida ad hostem defecere, est & Iader a furto a Pannone inita. Enonata rei frumentaria inopia a Ioanne Iustinae defensa est, vt a nulliciborum obscentitate firmiter ab oppidanis. & praesidiarijs temperati. Delmatia magna ex parte amissa, rebusque circa Taurisium periclitantibus, Veneti pacem cum Lodouico rege, si non honesta & quam ipsi optassent, ad necessarium & ad praesentem fortunam accommodata his conditionibus sanxerunt: vt quicquid vltra Phanaticum, sinum Dyrrachium vsque tenuissent, regi cederent, circa sinum de,

Celsus dux.

Bellum Creticu.

Cornarij Reces Cretensiu delectio.

An. Coeta renus.

traque Veneti haberent, & haec in ora in mediterraneis rex Venetis restitueret quicquid circa Taurisium illis ademisset, & Veneti per haec graui bello leuati sunt. Moritur interea Delphinus princeps quum annos quinq; remp. tenuisset. Laurentius Celsus dux inde creatus est, quinquagesimus octauus in ordine, vel vt alij colligunt, sexagesimus. Celo princeps Creta insula a Venetis deficit ob tributum insularis imperatum, orta est defectio a Venetis colonijs, quibus auctoribus Graeci Leonardum Dandum ducem (is erat vt hodie summus in insula magistratus) in potestatem redactus custodia tradit negotiatorias naues quae sub vindemiarum tempore eo venerant, inreipiunt. Duplex legatio est in insulam missa, tentatum an Cretenses nulla maior vim experti imperium recipere vellent. Caeteru quum nihil inde pacati responderetur, auctores defectiois hostes resp. iudicati sunt, classis magno ciuitatis studio instructa, mille equites, pedesque duplo maiore numero praeter copias navales ad bellum missi. Buchinus Verminus Veronensis vir ea tempestate fortissimus his dux datus est, & Veneti per haec bellu inferunt. In Creta quod multu ad victoria cotulit, no vn ab initio fuit colonoru cotensus, quo contigit, vt qui nobilitate ab initio no probatur prius quam bellari ceptu sit, in suburbana loca & castella in insula possidebant, secessione facta concesserint, ne tam nefario bello interessent. Fuit ea secessio, quum alijs, tum Graecis ipsis maiorem in modum suspensa. Arreptis itaque armis Calergi cuiusdam ductu in eos grassati, plerisque clari nominis interfecere, estque eoru caes Calergi danatione vindicata, ne Graeci nobilitium cruori in fesserent. Cum Graecis ad Sro bellu montu post Vermij appulsu est dimicatu, fuitque ea pugna Venetis prospera, atque vn loco re bene gesta. Caedax vrbes recepta est, auctores defectio nis securi percussi, caeteris venia data, tam celeris victoriae nuncijs adeo publice & priuatum Venetis est letantur auditus, vt qui in vinculis erant contrinuo soluti sint, & virgines plerique inopia laborantes publico aere matrimonio locatae. Iudij pluribus dieb; celebrat tato nobilitu adolescentu studio, vt non nulli professi sint infumtum a se in id spectaculu quingentes aureum nummum. Sub id tempus Creta pacata est: Celsus quum triennio princeps fuisset mortu obiit. M. Cornarij, sunt qui Cornelij p Cornario scribat, Celo surrogat. Nec Creta insulae strag multu inde gerit, sed ab hoibus Graecis & paucis latinoru recens defectio orta, tota pene insulam breui a Venetis alienauit. Reparato itaque, bello saepe & vario euentu vtriusque est dimicatum, icuibitque interim omnis fere recens belli conatus circa Lathos motes, pugnatum & in Sicuritis, & ad Milopotamum, postremo vici circa Anapolim Graec in fidem rediere. De auctoribus defectiois vrante, sumptum est suspitium, & ad omnem noui motu materiam in futurum tollenda, ex Anopoli & Lathis veteres accolae in aliam insulae partem migrare iussi sunt. Et Creta insula per haec pacatur biennio ad nouissimo illo defectiois motu, estque huiusmodi victoria Cornarij ducis interitus continuo secutus. Habuit principatus ille annos duos & octo menses. Andreas Contarenus inde dux fuit. Tergestini inter initia principatus huius a Venetis defecere, oppugnatique sunt terra & mari. Caeterum Ionga la horio laque obsidione fatigati, certis conditionibus ad obsequium rediere. Sed dum Veneti bis Creta insulam, & mox Tergestinos ad imperij retrahunt: Vrbanus pontifex qui Clementi successerat, oim primum ad res Italiae tuendas animu adiecit. Egi

dio quæ ex Italia a Clemente reuocatum diximus, pristinam administrationem restituit. Is vt magno erat animo, in Cisalpinam Galliam reuersus, Scalanos, Estenses, Gonziacos & Carrarios in Bernabouem conuincit, a quo Mutinenses vno tempore & Rhegenses bello premebatur, estq; nō multo post totis viribus dimicatum, magnocq; victus prelo vicecomes faucis ex acie aufugit. Pericq; vi illiusfres qui illius, stipendium merebant, aut fore dere obstricti focia cum eo arma iunxerant, sunt eo prelio capti, & in his Andreas Populus Bononienfis, sed patria eiectus: Synibaldus Ordephalus, Paulus Mirandulanus, Guido Folianicus, Accio Corrigiensis, Guilielmus Gualcabos Cremonensis: & quod eam victoriam adhuc nobiliorem fecit, capto est prelio Lodouicus Bernabous filius nothus. Venerunt non multo post a Gallia, Anglia, & Cypru regibus legati postulantes vt vicecomiti pacē Egidius redderet. Accessit sunt socij principes Casenam a pontificis legato, vbi pax omnium consensu constituta est, sed ea parum fida & ob eam rē non diuurna. Enimvero Ioanne Aucuto, qui Vicecomitum stipendium merebat, Florentinorum res hostiliter vexate, cōtinuo bellū in Italia renatū est. Affixit Aucutus Thuci copias ad Miniata oppidū graui prelio. Cæterum ne Florentini secundū eam pugna maiorem aliquam cladem adirent, cōstitim Thomas Obicio cū auxiliariis copijs Egidij iussu trāsire in Heruriam. Aderat Obicio nria milia exquirū, atq; ingens peditatus, quibus frētus viribus haud multo postq; in Heruria venit, in Aretij & Coronez finibus cum Aucuto ferociter confluxit, quatuor horis duobus marte pugnatū est, postremo peditum robore conuictus Obicio hostem sudic, sum cum multa cæde & strage persecutus vehementer affixit. Sena milia equitum Aucuto eo prelio fuisse dicuntur, quorum pauci numero hostem euaserunt. Tam nobilis victoria non solum Florentinos erexit, sed quicunq; etiam Italij principes a pontifice ad id tēpus defecerant, in fidē rediere. Erantq; res Italij in hoc statu, quum Venetis nouū est bellū cum Carrarijs ortum, primū de finibus ambigi cōceptum, inde animis altercatōe mutuocq; odio ad bellum accensis Veneti arma inferunt Rainerij Vaschi ductu, quem magno stipendio ex Heruria accesserunt. Populatur Vascho Parauinū agrum inde ad oppugnationem conuersus aliquot ex hoste oppida breui subegit. Reuocat Carrarius princeps graui bello pressus Lodouicum regem in partes belli excedere, est & per cum Albertus Austriae dux foederi ascriptus. Nec ita multo post vis inges Pannonum, in Italiam effusa, omnia Venetorū circa Taurisium cæde & incendio fœdant, estq; ad Anaxum fluuium a Vascho duce infelici prelio dimicatum, ac secundum eam pugna Vaschus Venetis legatis iratus per quos non liceret quum vellet ex occasione bellū administrare fe imperio abdicauit, alij quia in suspitionē venisset q; parum syncera fiderem Venetā ad id tēpus administrasset, abrogatum aiunt illi imperium. Albertus Corrigiensis & Petrus Fontana alternis diebus in castris imperarūt. His ducibus cum Stephano Translyuano, regiarum copiarum duce, & Carrarijs Veneti in Taurisino agro iterum confluxerunt, fuitq; hac pugna superior Italus, Pānonos fusi fugaticq; sunt, multi ex his cæsi, multi etiā capti & in his Translyuanus cum nobilissimis quibusq; Pannonum capti sunt Parauinorū pleriq; nobiles cum Carrariensium signis. Nec ita multo post Lodouico suos ex Italia reuocante, Carrarij pacem quibus Veneti legibus, dedere, cupide com-

Vicecomes ab Egidio victus & qui cum eo capti.

Io. Aucutus maritimo vincitur.

Pannoni Italia inuadit.

Venetorum victoria.

plexi sunt. Atq; per hæc intra annum est cum Patavio debellatum: quicū inde aliquādiu res Veneta, sed id ocium vt breuius esset Leopoldi Austriae ducis subita per Felrenses in Taurisinum agrum eruptio effecit, Taurisinum res & loca vrbis circumiecta Prædæ & populatōi cessere. Causam illatā a Leopoldo belli nō reperio, sed Carrarijs instigantibus, cū quibus Albertus eius dux genitis per Lodouicū regē fœd' & societate iuxerat, videri pōt bellū illatū, ne quid laxaretur Venetis esset a rebellica, q; & Taurisium, quod Scalanis adēptū, hi iure belli sūi fecerant, sollicitare eā gētē potuerit ad arma induenda. Veneti Estessum auxilijs suisq; copijs fratri, Iacobiductu cognomento Caballi, ex Verona accesserunt, Feltrēsium fines ingressi, ad vrbē vrbē prædabant processere, estq; Feltrū oppugnatōe tentatū, sed dū Caballus Feltrēsium imminet, vna Venetorū cohors a Leopoldo quibus Belunistic erat, circa Baldinā turrim subita vi opprimis, erantq; id bellū iogiprocessurum animis vtrinq; accensis, nō Lodouic' Pannoniæ rex intercessisset, cuius interuentu Veneti & Leopoldus in duos annos inducias pepigere. Nec multū inde temporis intercessit, quum ne non semper vna ciuitas in motu esset, bellū multo infestissimum plurū principum cōspiratione est Venetis ortum. Lodouicus rex cum Genuensibus, Carrarijs & Aquileiensibus, cuius erat omnis Carnorū regio, in Venetos fœdus percussit, quij his nouis terroribus circūiecti, iam enim cū Lodouico induciæ exierat, & cum Austrasijs mox paulo exitur erant, vt in tā periculoso belli expectatione hostili metu aliqua ex parte leuaretur, cū Leopoldo redeūt in gratiā, firmāq; sancunt pacē, eius gētis negotia, dimissis. Restituuntq; simul aliquot circa Feltrū loca, quæ priore bello hostibus fuerant adempta.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVN AB ORBE CONDITO, ENNEADIS NONAE, LIBER IX.

Ausa belli cum Genuensibus renouandi Tenedi, fuit insula possessio quam Veneti Caloiz ne imperatore ab Andronico filio in carcerem coniecto fuerat Caloizanes Veneti nominis amicitissimus) a praefecto arcis traditam accepere. Satis constabat eam Andronicum Genuensibus dedisse, quibus impulsoribus vsus fuerat, inde auditoribus, ad patre imperio deturbandum & iam commissi fuerant qui Andronici, nomine insulam Liguri traderent, quibus responsum est Tenedum Caloizanes esse non filij, & cum his iusti sunt confesum insula excedere, occurrit eo Andronicus, vbi Venetorum presidio arcem teneri auditum est, struxeruntq; Genueses aliquot triremes adolescentis nomine, vt res aliena non sua geri videretur. Andronicus eruptioe ex oppido facta, cū suis ad naues cōpellis bellicis operibus circa arcē amissis. Hac p̄cipue causa impulsus Ligur ad euerdās Venetorū opes, cum Lodouico rege, Carrarijs, & Aquileiensibus Antistite, fœdus & societatem iunxit, impendebatq; huiusmodi belli molles Venetis, quū Vrbanus pontifex ex Gallia in Italia venit quarto sui pontificatus anno, causa Italiae illi adēdū fuisse traditur, vt terrā ipsam suo interuētū pacaret. Cæterum miror id quosdā scriptū reliquisse, quum ipsa terra nunc maxime quiesceret, nec

Cōspiratione ingens in Venetis.

Vrbani pontificis in Italia accessus.

Carolus imperator in Italia venit.

Brigida mulier sanctissima.

Iesuatorum religio.

Gregorius pon. XI.

Bandere sijn Rome

nec Genueses, & qui cū his in Venetos fœdus percussierant, adhuc bellum ostēdissent, vt Italia pacata opus esset. Venit ille quocunq; secut' negotiū, subij eius accessum Egidius qui tam pulchre & salubriter rem ecclesie ad id tempus administrarat, Viterbij fato deceffit. Carolus audito Vrbanū Italiam reditū, cū vxore & liberis alpes transendit, aurores quos sequimur, partū competentū habuisse videtur, venerit ne Carolus cū pontifice in colloquium, nec quid fecerit secutus Romā adierit, facilis est coniectura, quū iam antea insignia iperū esset adeptus, tantū illi tradunt, ab eo Romā petenti Lucam Pisanis, Florentinis Miniatae ademptū. Ipse quod satis cōstāt tertio mēse q; venerat trans alpes abij, grandī a Florentinis pecunia accepta, vt bello abstineret. Fuit annus ille quo Vrbanus pontifex & Carolus in Italiam venere, millefimus ab humane salutis exordio recentissimus duocq; desepuagesimus. Vrbanus apostolorū capta ex adito in apertū relata, duobus argenteis loculis inclusit, ad aram maximā Lateranēsi basilicæ multa cerimonia collocavit, ibiq; hodie visunt, quū statis solēniusq; diebus populo spectanda proferuntur, ipse Romā profecturus consilio ramē redeundi, Ioannē Aucutum oibus copijs, qui pontificiū merebant stipendium, praefecit vt rem ecclesie in Italia tueretur. Reuersus inde in Gallia anno sui pontificatus nono, aliqua ex parte circūactō Massiliae moritur, vt alij scribunt. Antistione, quidā aurores sunt Vrbanum sub id tempus migrasse e vita, quo Brigida Suetiae princeps mulier sanctitate insigni Romā voti causa venit. Quinto huius pontificatus anno, sextus & sexagesimus fuit supra recentissimū ac millefimum humanæ salutis, Iesuatorū deuotio Senis ora est, colligebantur ab initio domesticam, simplici habitu amicti multa innocentia & pietate viri victū sibi labore & opera queritantes. Hos Vrbanus pontifex ad se Romā vocatos de cerimonia & vitæ instituto appellauit, cognouit rem totā & probauit, deditq; vt alba tunica vterentur, tegmento capitis albo cū lacina quadrata a ceruice ad humeros dejecta, cingitur ad hæc scortea zona, nudos alioqui pedes ligneo foculo inferiore parte muniunt, dactum inde est vt canusinū palliū tunicæ superiectū ferent, Apostolici ab initio clerici nuncupati, hi neq; sacris initiationi, neq; celebrant missarū solennia, tantū orationi vacāt, Iesuati ab eo dicti q; Iesu regis summi frequens sit nomen in illorū ore. Fucunt tam pię rei auctores (vt quidā scribunt) Ioannes Columbinus & Franciscus Vicentius Seneses ambo in beatorū numerū relati: senentis inde Ioannes Tuffianensis, & Antonius Senensis, hic Fulginianus, ille Ferrariæ, vterq; sanctitate insigni. Iesuatorū conuentus pleriq; numero in Italia. Gregorius qui id nomē videsimus a primo tulit, pontificiam est inde sedem adeptus, fuit is Clementis sexti nepos & Baldi iurisscientiæ peritissimi auditor. Senator ad hæc Romę vnicus & semeltris, quū Bandere sijn ciuitatē administraret, sic em tunc Germanico verbo dictos reperio, qui nunc regionum capita dicuntur, a vexillis quibus in bello vtebantur, inter se diuersis, vt decurij signo inter noscerentur, aliquo, vox ipsa a deo inuoluit, vt Banderam militare signum nunc quoq; tota vocet Italia. Inter initia pontificatus huius, Veneti Genuesesq; ob eam quam dixi causam, quanto inter se bellare cœperunt: Viator Pisanus cum viginti, trirerium classe, vt procul domo bellum distineret, in oram inferi maris delatus, in Antiate sinu aduersus decē Ligusticas confluxit, sed Venetarum nauium ne di-

midium quidem pugnavit, cæteris subita tempestate disiectis, quæ sub ipsam ips pugnae validius ingruit mari, estq; per duas horas certatum, demū victus Ligur sex amissit naues, & in his prætoriam qua Lodouicus Fescius classis praefectus est captus, ac præter hunc ex nobilitioribus viginū numero in Venetorum potestatem venere, remiges fœdōq; nauales octingenti, alij sexcenti numero aut cæsi, aut fluctibus absorpti sunt, nec Venetis incrueta obtingit victoria. Sub id tēpus Carreti marchio Bernabouis auxilio fræctus, Albingannum, quod nunc Arbingam vocant, Aulum & Castrum Francum de Genuensibus occupat. Sed is haud multo post cum Ligure in gratiam reuersus omnia restituit, Genueses post cladem illam circa Antium acceptā, Petrum & Dominicū Fregostos in custodia conuincunt: Nicolau' Gualcū ducē creant, classī Lucianū Aurium praeficiunt, Ceterum cum hæc Genuee fierent interea Carrarienses hinc bellum Venetis inferunt, inde Aquileiensis antistes. Hi præter Bernabouem vicecomitem, qui Genuensibus infensus erat ob eorum defectionem, & Petrum Lusitanum Cypri insulæ regem, neq; socium vllum neq; amicum habebant, estis regis opibus nunq; vicecomitum non nihil eo bello vsi sunt ad Lygusticam oram infestandam. Carrarij principis & Aquileiensium copię ex composito circa Taurisium consedere, & Genueses nō multo prius Augustam in Cypri vrbem occupauerant. Causa inimicitiarum regis cum Ligure inde orta est, q; quum Petrus Cypri rex in Augusta coronationis suæ pompam duceret, adessetq; Venetorum & Genuensium praetores, q; in ea vrbe, alijq; eius insulæ emporijs, suis vterq; ciuibus, qui negotiorū causa illic esse, ius dicebant, orta inter eos contētiōe de praecessu & digniore loco secundū regē tenendo, vtriusq; in aduersum tendentibus, oritur & tumultus quo Genueses cęsi pulsiq; sunt ex tota insula, regem in Venetam causam multo propensiore q; Ligusticā, in quo vīdeo regis cōsiliū a quibusdam accusari, q; quū pro imperio & potestate qua suo regno pollebant certamen accessum tollere potuissent, maluerunt calere q; exringuere. Genueses ergo. L. X. trirerium classe ad id instructa, Petri Fregosij ductu, quū Dominici erat ductus frater, sunt qui tradant hunc primū Genue ad Venetorū imitationem ducem creatū. Fregosij subito in insulā appulsu Augustae potius est. Hæbeo quosdā auctores regē ipsū cū vrbe venisse in Genuesiū potestatem, atq; in Liguriā abductum, restitutum & inde in regnū, sed prius tributarū factū, alij subita vi subactū tributum his annum promississe memorat, Augustam quam semel occupauerant, illis relicta. Sed vterq; res acta est, Ligur qd inter oēs conuenit, Augustā tenuit, praecessitq; hic Cyprius motus non nihil quantum bellum Ligusticū. Nec multo postq; Augusta Genuensibus, per eum modū quo diximus, cessit, Barnabos vicecomes cum Venetis egit, vt filiam Cypri regis desponsam, sex trirerium comitatu ad virum deueherent, ipse in tris menses obtulit equites mille & octingentos ad Genuesium res domi laceffendas, sunt qui vicecomitis classe puellam dicant in Cyprium delatā, sed Veneti annales quo sequimur, rem vt a nobis prodita est dixerunt. Fuit regia sponsa apud Cornelios in hospitio, quandū Venetis commemorata est, sex itaq; Venetis trireribus & quinque Cyprijs quas rex miserat, hinc praefecta Cyprium incolimus tenuit, erat tunc rex ad Cerauniam, nunc Cerinum dicitur, hic cum trirarchis Venetarū nauū egit, magnam mercedē pollicitus NN. iij vt Augu

Bernabouis filia.

vt Auguftæ portū ex improuifo irrupere, ipſiq; a mari, Cyprii a terra, vrbe vno tempore oppugnaret, manifeſto illorū errore, q̄ literis prodiderunt regiā ſponſam a Bernabouis claſſis in Cyprii deuectam. Occuparunt ſex Venetæ triremes portū cū quinque mercenarijs, quibus rex vtbeatur, tres Liguriæ q̄ in portu ſtabat, ſubita ſunt vi oppreſſæ, eſt & vrbs oppugnatione tentata. Cæterum Cyprii parū nauiter a terra operā nauantibus, cū ſtātūſq; muros ſubeuntibus, Veneti cū multa cæde ſunt a moenis repulſi, ac toto portu telorum multitudine eiecti, ſic vrbe parum feliciter tentata, Venera claſſis in Syriam tenuit curſum, Spina regia, nauī magni tudine & fama inſigni, obiter ex hoſtibus capta & cū ea precioſiſſima merce. Sed quomodo procul domo hæc fuit, Piſanus in terra claſſis præſectus, Catarū ex pugnat. Aſſuit nec multo poſt Liguri hoſtis cū claſſe ad bellum inſtructa, qui Venetū obuiā factum, & a ſinus ingreſſu arcere conantē, variæ luſificæ, Tragurinum in ſedit portum. Necres Venetā itum mari hoſtiliter in ceſſabat, ſed vno eodēq; tpe hinc Genuenſes Delmatia ſeſe inſinuauit, inde Carrarij ſociorū auxilijs aucti, Menſtra oppidū rbi propinquum multa ope oppugnant, ſed locus Venetorū præſidio valide eſt deſenſus, ſimulq; Piſanus a mari p̄ idē tps Sicū vi capiti diripit. Iam em Lodouic⁹ rex, qui ſædus cū Carrarijs & ſocijs occulte iectum, habebat, ex conſeſſo erat hoſtis, in eius itaq; inuidiam Venetū Sicum hoſtiliter diripit incendit, eſt & Tragurū oppugnatum, ſed fruſtra, Genuenſibus, qui regi iuncti erant foedere, & portū & vrbe tuerentibus. Fuit itaq; oppugnatione illa Venetis non ſolum irrita, ſed triftis etiā & ignominioſa, quippe q̄ a muris hoſtū reiecti ſunt cum cæde multa, & ad naues compulſi. Cæterum Piſanus hinc profectus Arbam inſulā recepit, inde Tragurū repetitū, ſed recens ille conatus nihil ſuit priore proſperior. Et hæc per id tps in mari geſta: principio alterius anni duæ Venetæ onerariæ, contra publicā fidem illis datam, ſun rapud Ancōnem in portu a duodecim Ligurijs oppreſſæ. Piſanus parum decreto tota Apuliæ ora frumentatus, onerarijs domū cū tritico dimiſiſſis ipſe cum cætera claſſe in Hiſtriæ ora conſe dit. Interea quinque triremes ad bellū inſtructæ, Carlo li Zeni ducti, i orā inferi maris domo p̄ficiſcuntur, vr̄es Genuenſiū ex pximo inſeſtarē, laborarētq; ipſi quoq; propinquo bello. Et Veneti per hunc modū terra mariq; ſuarū rerū ſagebāt, quū in Heruria nouū bellū oritur. Pratenſes ſe in libertatem vindicare volentes, Ioānem Aucutum cū exercitu acceſſerunt p̄ficiſcio legato haud inuito. Ceterū Florentinorum pecunijs mutatus Aucutus, Pratum ingreſſus, auctores deſectionis capite multauit, inde res eccleſiæ libertatis titulo adortus, breui tenuit, vt Typhernates, Peruſini, Tuderini, et alię quinque ciuitates a pontifice deſecerint. Occupat interim Granariolū Fauentini agri Aſtorgius Manfredus, ad quem opprimēdum pontificis legatus Ioannē Aucutum miſit, ex Bononia, Fauebant nihil obſtate Aſtorgij manibus Fauentini & Bononienſes, quorū perſidia periculis ſinecitus Fauentiam hoſtiliter diripuit, oppidanos ſua ætatis aut ſexus diſcrimine militi trucidandos dedit, ſolum vr̄bis Nicolaio & Alberto Eſtenſibus vedit. Pontifex nouo Italiae motu periculis Gebenſem antiſtitē legatū miſit in Italia, & cum eo ſex Gallorū equitū milia. Hybernarum hi in Ciſalpinā Gallia progreſſi in Foro Cornelij, fueruntq; hyberna illa tam tumultuoſa, vt oppidani Gallorū iniuria exagitati, quin genis ſubito tumultu interfectis, cæteros præcipi-

Res in Delmatia ora geſta.

tes actos muro & portis excluſerint. Galli ſuorum cæde irritati, nō multo poſt per arcē inmiſſi, vrbe occupant, quæ potius, præter virgines & marionas florentes ætate ad ſup̄er relictas. Cætera multitudine ferro trucidant. Forſiuitenſes vicinæ vr̄bis ex cidio perculſi, ne ipſi quoq; legati ſtultitia cladem aliquā inſignem adirent, Ordephalos in vr̄bem accipiunt, a quibus ſtrenue deſenſi ſunt. Tū Gregorius reputas aio oia mala, q̄ Italia pateret, p̄ficiſcio abſentia euenire, de Gallia reliquæ da aio agitabat, quū forte antiſtitē quendā in proximo ſtantē intuitus, ab eo queſiuit quid eſſet q̄ tandiu ſua eccleſiā non inuiſeret, non eſſe boni paſtoris dicitans diu tuis a ſuo grege abeſſe, tum ille ſatis tempeſtiue, tu vero pontifex qui alijs exēplo eſſe potes & debes, cur tandiu a tua quæ Romæ eſt, abes eccleſiæ? Perſtrinxit Gregorij animum tēpeltua vox illa, ita vt paulo poſt viginti triremibus in Rhodano inſtructis, diuerſum negociū aſſumulans, ne Galli ſuum impediret digreſſum, quorū magnopere intererat curiā penes eſſe, cū omi clero in Italia redijt, anno ex quo in Gallia eſſe cœperat ſeptuageſimo. Fuit hic annus quo Italiae reſtitutū eſt pontificiū decus ſeptuageſimū ſeptimum ſupra trecentē ſimū ac milieſimū, ab eo qui primus humane ſaluti dedit exordiū. Haud dicere eſt q̄ graus fuerit Romanis pontificis reditus, quom non ſolū vr̄bis edificia ſitu & vetuſtate conſumpta eſſent, ſed ciuitatis mores eſſe deſerant qui olim fuerant. Subito itaq; & vr̄bem inſtaurare adortus eſt pontifex, & Italiae ſtatum pacatiorem reddere. Florentini quibus Gregorij in Italia reditus haud proinde graus fuit, ob ea credo que in nobiliſſimarū vr̄biū ab eccleſiā deſectione, eorū vt ferebat impulſu nuper euenierat, cū Bernaboue paterno & auito hoſte foedus pacificuntur, & Aucutū ab eccleſiā alienatū ſtipendiū acceſſerunt. Notauit pontifex Florentinos anathemate, in quo ea vſi contumacia dicuntur, vt facerdotis quib⁹ erat ſacris interditi, cōtra ius ſaq; diuini operari cœgerint, tum pontifex & ipſe ad arma conuerſus exercitum comparat, vt his bellū inferret. Ceterū Genuenſiū Venetorumq; diſcordia impedimēto fuit, quo minus bellū intulerit. Eūmero dum Gregorij totis pontificiæ dignitatis viribus laborat ex duorum populorū manibus ſerum excutere, dum ad vtroſq; mittitur, amborumq; audiuntur querelæ, veſcæ dolore victus moritur, anno ſui pontificatus ſeptimo. Fuerunt ea tepeſtate in re literaria clari Ioannes Boccarius Florētinus, Certalda domo, vir copioſo ingenio, & cuius varia extant ſtudioſorum monumēta, Ioannes Rupeſſinus minoritanæ profeſſionis, Thomas Conſtantinopolitanus antiſtes Carmelita, Simon Caſſianus eremitani ordinis, oēs theologica doctrina illuſtres, quippe qui plura in eo genere ſcripſere. Ora eſt per idem tempus noua eremiticæ pietatis congregatio, nil fere habitu diſtans ab diui Hieronymi ſecta, quæ alio eſt a nobis loco memorata. Ceterum ijs qui Gregorij pontificatu eſſe cœperūt, ex ſcapulari amictu tenuis pender lacinia in humeros relecta, calceatus fere communis, cætera quæ & Hieronymianis. Petrus quidam vir Hetrufcæ gentis, ac Piſanus natus, noui huius inſtituti autor, qui ad hunc ſuam ipſi originem referunt, huius ſij vocari volunt, nec adeo multi numero, vt pote re adhuc recentis, quinque & viginti conuenus huic familiæ, quadringenti circiter inſtituti, nec Italiae limites res adhuc ſupergreſſa eſt. Efflagitare Romani nouum pontificem Italiae generis, veriti ne curia in Galliam remigraret. Erant tredecim Gallici ſanguinis in

Pōtifficia ſedes Italiae reſtituta. LXX. annis abſuit Ro. curia.

Viri illuſtres.

Origo noui ordinis.

Vrban⁹ ſextus pontifex.

Nouum ſchiſma.

Gallorū cædes.

Pugna naualis.

nis in ſupremo ordine antiſtitum, qui haud dubie pontificē ſui corporis creant, quū quatuor dūtaxat Italici eſſent, niſi per oportune eſſet inter illos variatū, quo accidit vt Bartholomeus Neapolitanus Barenſis antiſtes, abſens ſit pontifex creatus, q̄ Vrbanus ſextus dici voluit. Fremere Gallici antiſtites, fraude & vi ſibi pontificatu emanibus extor tum calliditate, dimiſſo itaq; concilio continuo ſe ceſſio facta eſt, ſæuienteq; Ro. po. quidā eius ordinis in Adriani molē conſeſſe, alij ad montes pro lapſi ſunt. Vſin⁹ antiſtes ad vicū Valerij, alij Varonis appellanti, ſeſe proripuit, ſperans eo tumultu fore vt ad ſe pontificiū decus deuolueretur, ſed paucis diebus poenitentia adducti ſeſeſionis auctores ad obſequiū redeunt, erat in Vrbanō magna ſeueritas, odiſſe ac palā in ſectari videratiores magno noui antiſtitis ſumptus, eſſenatas cupiditates, his offeſſi Gallici nois viri q̄ ſupremo illi erāt ordinī aſcripti, ſpecie vitā diſtus ex vrbe digreſſi Fundos abire, vbi pontificis creationē inſamare adorti, vt violentā miniſq; ſibi non voluntario ſuffragio expreſſam, Vrbanum in ordinē redigere, p̄ſeudopontificem appellare, mox in vnum coeuntes, Ioanna regina iuuante, nouum ſibi pontificē creant Gebenſem antiſtitē. Clementē ſeptimū vocant, hinc nouū ſchiſma ortū, hinc diuerſa principū ſtudia, diuerſi vr̄bi fauores, iam & Gallicus exercitus a nouo pontifice inmiſſus ad res eccleſiæ vno nomine recipiēdas, Romē appropinquabat. Hunc vr̄bana multitudo venientē ad Salariū pontē prælio excepiſit, incōpoſitoq; agmine inruit in pugnā, funditur Romanis, multa q̄ cæde & trepidatione pulſi in vr̄bem reſugiūt, nec multi inde dies interceſſere, quibus ſidem cū eodē hoſte ad Marinū oppidū iterum congreſſi, Gallos ad facieratē ceciderē, ita vt vix ex tanto numero & exercitu repertus ſit q̄ accepta ſuis nunciaret cladem, hæc fuit illa Gallorum manus, quæ a Gregorio pontifice cū Gebenſi antiſtite fuerat in Italiam miſſa, vt loco non multum diuerſo eſt demonſtrātū. Sed dum res eccleſiæ duorū pontificū diſcordia laborat, Veneti magno a Genuenſibus incommodo affecti ſunt. Incederat Piſanus claſſis præſectus Polanum portum, ex Appula illa frumentatione reuerſus, cuius ſupra mentio facta eſt, habebat ille vnā & viginti naues ad bellum inſtructas, & in his quinque aliquanto cæteris craſſiores, quæ carinis ſtabant inuerſis palmigatū ſubſectæ, eratq; Venetus huic operi intentus quom qua tuordecim Liguriæ mille paſſus a portu repente apparuerunt proximū promontoriū circūactæ, & iam pugnam ſciebant. Veniant per eos dies decē alię triremes in ſupplementū claſſis Liguri, de qua rum aduētū nihil adhuc Venetus reſciuerat, eas hoſtis poſt promontoriū ſubſidio locauerat. Piſanus nil minus q̄ in ſidias veritus, prioris em claſſis numerus ante oculōs obuſabat, iuſſis quinque illis quæ in manibus erant ad præliū expedi, atq; eueſtigio ſequi, ipſe cum cætera claſſe in Ligurē vehitur, ſuit aliquādū anceps prælium, conciditq; primo cogreſſu Aurius claſſis præſectus, eſtq; prætoris nauis eo cadente oppreſſa: tum Ligur ſimulata fuga, Venetū a portu diſtrahit, tractumq; ad locū inſidiarū a frōte & a lateribus ferociter circumſtitit reſtitit in trepidē quoad triremes ille, in quibus ois ſpes ſua erat ſubſidiū, & que pone ſequi debuiffent Venetam claſſem ad hoſte circūuentā intuitæ ad dexterā flexerunt Venetas verſus, tum Veneti qui prælio degrauiat ægre hoſtem ſuſtinebant, ſuorū auxilio deſtituti, haud dubie ſuccumbunt. Piſanus medio certamine reuulſus & ipſe fugam occupat,

quindecim Venetæ triremes cū naualibus turmis in hoſtū poteſtate venere, ad noua milia hoim cæpra dicunt eo prælio, & in his perſiq; nobiles, ceteri aut ferro, aut medijs fluctibus merſi occubuerūt. Pauci numero pximū litus nando tenuerūt, trierarchi qui pugnā derectarunt, quū ſuis ſubſidio eſſe debuiffent, poſtq; Venetas appulſum eſt, in carcerē coniecti ſunt, eſt & Piſanus claſſis præſectus, patris decreto cuſtodit⁹, q̄ explorato ad pugnā exiuiſſet, eamq; temere in ita poſtremo derectat. Nec Ligur ea victoria poſitus quieuit, quin reparata cōſeſſim claſſe, captiuiſq; nauib⁹ Delmatico remige inſtructis, octo & quadraginta triremiū expulſit numerum, nec ab initio eſt vnuerſa vſus claſſe, ſed parte nauium celeriter deducta, Humagum in ora Iſtrij occupat, mox Gradum & Capulas Venetijs vicinas cepit, pergit inde procul ire, onerariamq; vnam in Syria, merce nouiſtam, adeptus in conſpectu vr̄bis diripit, dirētram incēdit. Inde dextrū litus tenens, Palæſtinam metu hoſtium deſertam occupat, poſtremo Clodiam oppugnare adortus, ægre eſt inde ab oppidanis & præſidio repulſus, hinc Delmatia repetitur, quo nuper venerat Petrus Aurius ex domo miſſus, vt morui fratris loco claſſis imperio præſeret. Is octo & quadraginta triremibus minoribus nauigis conſeſſim eductis, perperit curſu Iſtriæ & Iapidie oram, mox & Venetum litus prætereuit, tumuloſe Clodiae Foſſæ portum inſedit. Aſſuit ex compoſito Carrari⁹ cum comitatibus & auxilijs, ſuperuenerūt & ab Aquilienſi antiſtite aliquot cohortes, ſichofſtis multitudine abundans vr̄bem ferociter inuadit, qua paucis diebus magna ſuorum cæde, ſed hoſtium multo maiore poſitus eſt, ſex milia oppidanorum militumq; præſidiariorum caſa. Inde Lauretum cepit, Ligur, poſtremo Metamaucenſem portum quinque milibus paſſuum ab vr̄be cum tota claſſe inſedit, Veneti Clodia amiſſa ſtudio et irre quieto opere non ſolum ea parant, quibus vr̄bem tuerentur, ſed quibus etiam procul inde hoſtem arcerent, Victor Piſanus conſeſſim carcere educitur, alijs aliud munus iniungitur, mari, terra, ſtagno, ciuitas laborat. Carolus Lodouici regis permeſſari⁹ cum decē milibus Pannonū & ſociorū appendicibus Tauriſum circumſidet, atq; ita Veneti terra & aquis premebatur. Ceterū in tanto ſæuientis forſitunę ſtreptu ſemel duntaxat pax ab his tentata eſt, quæ cū talis proponeretur, vt nihil præter vitā hoſtis Venetū relinqueret, ira ex indignitate rei oriſ ex ira tūdē libertatis ſtudiū, atq; oia extrema audē di, priuſquā hoſtibus cederet. Quō oia Venetorū tēpora ab vr̄be cōdita, ad noſtrā vſq; ætatē cōſidero, nullū vnq; tps incidit, necres vlla in qua magis Veneta virtus enituerit, vt neſcias maior ne aſſiſtētē ciuitati aſuerit in aduerſis conſtantia, an in laboribus robur, an in conſilij ſolertia. Enimvero paucis diebus reparata claſſe cū hoſte ſepius in ſtagno dimicant, quibus certaminibus quidā auctores ſunt hoim Germani ſanguinis, ignobilis aliqui, tum primū Bōbardæ vſum Venetis oſeſſiſſe, cui a ſonitu ſit nomē iditū, vſum ſuſmodi machina haud vno loco Veneti iam ide vſi dicunt ad hoſte pcul inſeſſendū, qua Genuenſes clade, qm̄ id malit adhuc vulgo ignotū eſt, haud mediocriter affecti ſunt: primo itaq; Metamaucenſi ſtatione Ligur metu deiectus Clodiam repetit, quom Venetus mox paulo adortus tam valide ab omni parte clauiſit, vt non Carrarienſium opes, non Liguriſta claſſis bis Clodiae ad mota obſeſſis auxilio eſſe poterit. Longum ſit & ab inſtituta ſtili breuitate alienum, ordi ne expli

Clodia Foſſa capitur.

Bombardæ vſus.

Venero, ne explicare, q̄ interim partiu cōsilia, q̄ rerū vices, rū & Li, quorū & q̄ vario maris fecit sapius hinc inde circa gurū co, Clodiā dimicari, quorū cona? sit Ligur i apertū natus cir euadere, & a Venetis phibitus. Perijt Auri? hostiū ca Clo, dux interea, perierūt multi viri fortes, aliq̄ alio casu. Sed dī ad Clodiā fossam per hunc modū bellatur, Carolo cū exercitu in Pannoniā abeūtē, quē Lodo uicus rex Vrbani pontificis rogatu erat in Apuliā missurus aduersus Ioannē reginā, q̄ Clemētī pseu dopontifici fauebat, Taurisū multo pertinaci? est aduersus Carrariū hostē & socios defensum. Et pro cul domo Carolus Zenus multa per id ips̄ preclare gessit. Primo circa Siciliam, in ipsa Tyrreniā ora multas Ligurū onerarias appressit, inde hosticum ingressus oēm Liguriē orā a portu Venetus Genuā vsq̄ fode populatus est. Sunt & vicecomitū armis Genuēses eodē tpe lacesitū, Veneratorū causa. Adorsus vicecomes Pulceserā vallem hostiliter oia p̄ datus est. Ceterū auro, vt fertur, a Genuensibus cor ruptus, nulla alia re memorabili gesta, retro abijt: misit tamē nō multo post Astorgiū Fauentini in eundē hostē, qui subita Genuensium eruptione fu sus fugatusq̄ est, venisset & dux ipse in victorū po restatē, nisi cuculo amicus periculo seruatus esset. Iuuit Michael Iustinianus rem Venetā procul do mo quatuor trirētib? fraxus, quas circa Hellepō tum ab initio belli decreto patri dū dabat, iuuerit & sex alia trirētes, q̄ post Zeni digressum domo abscesserant, cuius ductu non habeo dicere. Hæ ma gno hostiū incōmodo, per orā superi maris euaga tæ, in pontū postremo cursum tenere, ac circa Bi zantiū Calioanni, qui Andronicū filiu in Peram cōpulerat, peropportunā in recipiendo iperio ope ram nauarunt. Sunt qui scribant in Veneratorū gra tiam Calioannē Perā oppugnasse, vt ea quoq̄ parte Genuensēs aliquo incōmodo afficerent, sed lo cus ab Andronico Turcorū Bulgarorūq̄ societate & auxilijs fræto, valde est defensus, tamq̄ terro ris patri incussum est, vt in Genuensium partes transire sit coactus. Sub id tēpus Zenus Tenedū ap pulit, quo paucis diebus vnde viginti Venetæ trire mes quæ ante Clodiā expugnatiōe alia alius du cū fuerant domo profectæ, velut ex cōposito con uenerunt, præcessit hic Venetariū nauitū appulsus Calioannis defectionē, quo cōiugit, vt Albertutius Pisanus, Caroli & aliorū consensu cum aliquot tri rētib? suppetias tulerit Calioanni Peram oppu gnanti. Has ego illas trirētes fuisse arbitror, quæ vt proximo est loco significatum, quidā suppresso præfcti nomine, domo post Zeni discessum pro fe ctas prodiderūt, quæ late Adriacū Ionitūq̄ peruas gatae, Perensi demū oppugnationi interfuerunt. Post Albertutiū digressum Carolus cū cætera classe Rho dum penit, duabus trirētib? ad Tenedū prædiū relictis: ex Rhodo Venetus Cyprum tenuit, ex Cy pro transiit in Syriam, pleriq̄ interim ex hoste nauibus interceptis. Sedebat Zenus in Berythano portu, quum Cretenfis ad eum nauis venit cum publicis literis, quibus factus est certior de Clodiæ amissione, patriaq̄ nō nihil a Ligure obsecra, pro peraret itaq̄ suis opem ferre, maturato opus esse, nequa maior clades cunctandō adiretur. Cōmotus tam atroci nuncio Zenus confestim ex Syriā pro fe ctus celeri cursu Cyprum repetit, hinc digressus quum Rhodum prætercheretur, Coetheam vnam Ligusticam expugnat, qua neq̄ maior villa, neq̄ di tor fuit tempestate illa, prospera inde vsus nauiga tione peropportune suis circa Clodiā laborantib? affuit, nam eo res venerat, vt Veneti qui Clodiam terra & aquis circumfedeabant, rerum omnū inopia

Att. num cium.

adaacti, hosteq̄ prægrauante, biduo soluturi essent obsidionem, nisi peropportuno Zeni reditus suo rum animos cōfirmasset. Nullius opera magis ob bello enituit, q̄q̄ Contarenus princeps supra æta rem obsidione illa laborauit. Reportauit & victor Pisanus magnum nomen ex Clodiā recepta. Tene bar adhuc obsidio, quum Thadeus Iustinianus cū duodecim trirētib? iussus est onerarias naues ses qui, quæ ad frumentum coemendum in Apuliam mittebantur. Is Carnorū ora præteruehens Gradū recepit, prospera inde vsus nauigatione Syponitū tenuit. Hic quum Venetus federet, auditō Lygustica cæ classis aduentu, aliquot naues frumētō onustas domum properare iubet, cæteras onerarias demersit, ne illis Ligur poteretur, ipse cum sex trirētib? cæteræ enim præsidariæ alio frumentatum diuer terant, confestim portu egressus in altum abijt Venetas petiturus. Cæterū in situo cursu subita tem pestate excussus, Syponitū repetit, affuit nec multo post Ligur, estq̄ circa portum plures horas dimica tum. Postremo superate hostiū multitudine, Thadeus cum centū alijs capitur, cæteros vicinias vrbis textit, naues igni corruptæ sunt. Inde ad Ficulas num portū est itum, vbi sex alia Venetæ trirētes stabant, vt fama erat. Hic victor Ligur successit exultans, quum parū considerare subijisset portum facultatem præbuit Venetis sese ad fugā expediēdi qnq̄ vna post alia prima tepiditate dilapsæ altū tenuerunt, vna hostem effugere non potuit, turmæ nauales quæ Syponitum fuerant metu compulsa, terrestri itinere Clodiam venerunt, vbi adhuc Venetus sedebat, q̄q̄ res iam ad exitum spectabat. Ligur longa obsidione domitus, fameq̄ & laboribus cōfectus, deditiōnem fecit decimo mense q̄ vrbem ipsam vi ceperat, quo temporis spatio plurimi ex his, aliq̄ alijs casibus, sed fame multo plures dedite rati. Tria milia Genuensium fuisse dicuntur, qui postremo dediti sunt, cæteri Patruini Delmatici noīs Ligures Venetijs publice custoditi vsq̄ ad exitum belli. Fuit hic annus quo per hunc modum ad fossam Clodiam bellatum est, octogessimus su pra trecentessimus ac millesimus salutus. Clodiā dedita Ligur cum classe, quam eo frustra ad moue rat, quod semel atq̄ iterum fecerat, vt suis auxilijs esset, vbi rem perditam sensit, in Istriam transiit, sub cuius appulsu Tergeste paucorū exulium proditiōne est a Venetis alienatū, arcū Ligur a fun damentis diruit, vrbemq̄ præter exilū domos ho stiliter diripit, direptā ac male affectam Aquileiēsi tradidit antiſtitū habendā. Hinc retro impetu auer sus, Clodiam repetit, vbi omnia sibi obsepta in tuitus, læuum litus relegēs, ante vrbem in prociū dū stetit, confestim dimicaturus, si sibi pugnantī copia fieret. Cæterū quum nihil ex vrbē moueret tur, in Carnorum oram auctus classē Marianen si portu refarsit, mox hinc digressus Polam vi ce pit, captam magna ex parte incendit. Hac Veneti clade adacti aliquāto celerius q̄ animo destinārē, classē in apertum emittunt septem & quadragin tra trirēmium, & cum his biremes aliquot eductæ. Ligur ad tam validum hostiū apparatum territus, vbi Venetus appropinquare dictus est vrbē crude liter direpta laderam concessit, creuit Veneta clas sis breui, ita vt cētum circiter magnarū nauium sit numerus expletus, eratq̄ Victor Pisanus tam vali dæ classis præfectus, aderat & Caballus Veronen sis cuius opera fida strenuaq̄ fuerant Veneti vel in extremis suis rebus vsq̄, sub primū igitur in Istriam appulsam Tergestū recepit est ac direptū in exulū inuidiā, quidā annales Iustinopolim non Terge stum

Pisani in teritus.

Pax inter Venetos & Genuenses.

stium captum significat. Polam inde classis admo ra, quo tēpore Ligur Arba positus est. Venetus ex Istria in Delmatia processit, vbi quum laderæ im mineret, iudicio comperit est decem Ligusticas tri remes in Apuliæ ora frumētari, quas Pisanus vt op primeret confestim ex ladera soluit, q̄q̄ grauante febre. Ligur in Pelignorū ora sub noctē repertus, contracto prelio, hosti non potuit tenebris illū e cō spectū auferentibus. Classis inde Syponitū admora est, vbi Pisan? fato decessit. Circa Taurisū iā inde a Caroli digressu diu multumq̄ laboratū, Carrarijs in ea vrbē obsidenda perseuerantibus, estq̄ in terim cū hoste varie certatū, ac multo pertinacius circa Silim, munitionesq̄ ab hoste fluuio impos ras ad fluuialē nauigationē in hibendā, sed certami na illa non multū memoria digna. Veneta classis post Pisanū interijt, Alouisi Lauretani ductu, Sen gonia & Brescham in ora Liburniā vi caput, est & Corsica deditiōne recepta, Bocharis oppidū inde direptū atq̄ incendio absumptū. Etiam in mari Venetæ opes multo validiores erantq̄ antea, vt meri ro hostis eas formidaret, quum pleriq̄ oppida cir ca Taurisū a Venetis alienata ex omni spe ciuitatē deiecerat Taurisij vterius retinendi. Cæterū mille equites ad hostes defecerunt, quia stipendium sibi non redderetur, & Taurisij præsidarijs miles tur multuari, quia iudicio cōperisset missos esse a Venetis in Austria ad Liopoldū, qui vrbē ipsam pub lico illi nomine deserēt, ne Carrari ea potirētur: coguntur simul Veneti classē reparare, constans em fama erat Genuensescū magno nauitū appara tu in apertū processisse. Carolus Zenus in hostem iturus (is tunc maris imperio præerat) XII. Delma tici noīs naues haud vno loco captas diripit, atq̄ igni corrūpit, inde perpetuo cursu in orā inferi maris euehitur, vt hoste domestico bello implicaret. Sub Venetæ classis digressum Genuensēs qui circa Delmatia ab initio belli fuerāt, aut certe qui cū no ua classe venerant, Zeni occurru declinato, Iusti nopolim occupāt, direptāq̄ magna ex parte incen dunt. Hæc in mari. Taurisij interea ne ea Carrari? potiretur, Liopoldo Austriæ duci Veneti habendū permiserunt, missi sunt publico nomine vt supra est demonstratū, qui eā ducto traderent. Venetū cō festim a Liopoldo qui deditū vrbem a Veneto reci perēt, nec Liopoldus multo post affuit cū decē mili bus equitum, ac tum demū Carrariū duces, qui cir ca Taurisū adhuc sedebant, Liopoldi metu obsi dionē remisere. Interea tres Ligusticæ læuum ita liæ latus cursu præteruectæ, ab Ancone Venetas vsq̄ quinquaginta onerarias naues, circa fluuio rū ostia temere oblatas diripuerunt. Cæterū veritus Li gur, ne subito hostiū occurso opprimeretur, præda onustus in Delmatiam transiit. Incessabaturq̄ per hæc Veneti a Ligure, contra Zenus cum classe Genuensium finibus ferociter imminebat, quum demū pax inter vtrorūq̄ & socios partū secuta est. Autor & arbiter iungendæ pacis fuit Aimo dux Allobrogum, leges vtrinq̄ datæ & acceptæ huius modi fuere, vt Genuensēs Venetiq̄ vtriq̄ alteris captiuos redderent. Carrarijs princeps caput agge ris & Morentianū restitueret. Præsidia quæ in sta gno & circa flumina teneret, demoliretur. Veneti Curaniā illi tumim relinquerent, Alberus Estens is esset finium, de quibus ambigeretur, arbiter. Venetus Tenedo præsidium abduceret, insula Allos brogum dux biennio suis armis custodiret, Veneti & Genuensēs stipendia ad præsidium alendū da rent. Post biennij arx dirueretur, si ita opus factū Liguri visum esset, actum demum Veneti insulæ

possessione decederent. Florentini de insula nō am plius a Veneto aut a Ligure occupanda sponsores facti, ea iniuria trecentis milibus estimata. Nec Ve neto Liguri veliceret circa Tanaim negociari, quū ob eam rem sapius mora essent arma, vt Veneti decimo quoq̄ anno septem aureorum nummum milia Lodouico regi penderent, ille ob id toto Del matia tractu regni fieri phiberet, omnēq̄ Delma tia oram tutā Venetis redderet, citro vltroq̄ nego ciorū causa nauigantibus. Chinarius Taurisinus, qui oīm quos vidimus, diligentissime hoc bellum scripsit, tributū huius nihil meminit. Et bellum per hæc vtrinq̄ solutū est, anno sexto q̄ cum Genuen sibus fuerat ad arma recursum, eo die quo pax fan cita est, infans natus dicitur crura biachiaq̄ querens na habens, vixitq̄ quoad sit ex baptisimi fonte sub latus. Venetæ Maronæ tantū pecuniā in medium conulere, vt Genuensibus qui seminidū custodia educti sunt, tunicae aliq̄ velamenta corporis, vt cuiq̄ hac velle illa re opus fuit, sine abeuntibus præ bita, viaticum ad hæc datum ne mendicare cogere tur, qui tandē emissi sunt, mille quingenti nume ro fuerunt, cæteri diuturni carceris fectore, redioq̄, & vt quidam tradiderunt, ab longa obsidionis inedia, ad esurim cibo iunguratio, medio tempo re mortem obiuere. Queiuit hac pace parua magna pars Italiae, sed Italia non tota, nam Carolus Lodo uici regis ex fratre nepos, qui ab Vrbanō fuerat in Italiam exercitus aduersus Ioannem reginam, cū octo milibus equitum Hetruriam ingressus Arre rium ciuium discordia agitatum, in potestatem res degit, inde Florentinos bello est adortus, quo ap parer pontificem in animo habuisse, non tantum reginam vlcisci, quæ pontificem a Gallis antistitibus per secessionem creatum tuebatur, sed infrin gere etiam illorum opes, quia Aucuti ducis mortibus, vt supra est memoratum, conuiuere crediti essent. Fuerant Florentini aliquot prius q̄ Carolus affuisset Pannonicis armis vexati, qui lanotū ductu ex Taurisina obsidione in Hetruriam pro cesserant. Enimvero Pannon parte vna copiarum in Italia relicta, in regnum abijt haud multo post quod fecisse credere æquum est, vt maiore cum ex ercitu in loānam reginam in Italiam reuenteretur. Pisani sub lanoti in Hetruria accessum rebus suis timētes, hominem auro placarunt. Florentini eadē via ingressi pacē impetrare nequiuērūt. Postulare Pannonius dux, vt exules in vrbē restituerentur, quod quā a Florentinis non daretur, fuissent hi ali quo magno incōmodo ab eo affecti, nisi Ioannē Aucutiū ei obiectissent, quæ a pontifice peropportu ne alienatū, magno Florentini stipendio inautora uerant. Reddidit Aucutus vir impiger oēs hostiū conatus irritos in Caroli vltigaduentum, hunc Flo rentino auro adorti quadraginta aureorum mili bus regio iuueni datis, facile tenuerunt, vt bello abstineret. Pacata Hetruria Carolus Romā proficit scitur, potificeq̄ salutato Neapolitanum regnum inuasit. Causa belli huius reginæ Vrbanū impulsu illati inde orta est, vt non vno est loco demon stratum, q̄ Ioanna Gallici nominis antistitibus fa uisset in nouo pontifice creandō. Pannon hostium fines igressus, regijs copijs prælio fuis, Neapolim ciuib? deditibus cepit, Reginā in arcem cognos mento Nouam compulsum multa vi oppugnā. Interea Arretij tumultuarum est, Iacobo Gazzario lo, qui Arretinis aliquandū Caroli iussu præfue rat, in arcem a Guelphæ factionis hoibus cōpulso, nec aliam tumultuandū causam Guelphi habuisse vidi sunt, q̄q̄ præfectus vtriq̄ factioni ex æquo fauere

Monstrū

Venetæ rū mulle rū in cas priuos pietas.

faueret. Adeo interdum priua hoim studia priuatis odij indulgent, vt ne æquitatem quidem in libera ciuitate ferre possint. Occurrit eo Albericus Barbianus, ex Tudertinorum finibus a Gazariolo accersitus. Is vrbem ingressus Guelphos inuasit, sed quum alteris obesse vult, vtriusq; obfuit, reb? diuerfari factionu? promissive direptis. Securus inde Ferabachus, qui & ipse magnas ductabat copias, sub cuius accessum abrafum est quicquid Albericus reliquum fecerat miseræ ciuitati, & Arretini hanc cladem adiere, alterius factionis intemperie. Sed dum hæc circa Neapolim & Arretiu? fiunt, reces belloru? procella ex Gallia in Italia? effunditur. Lodouicus Andegauenfis qui ad Galloru? reges suis reges referebat, c. XXX. milibus equitibus Alpes transgressus, magno Italia? motu circa Bononiam confedit non tam reginæ opitulaturus, q̄ vt in Clementis pseudopontificis gratiam Vrbanu? pontificaru? deurbaret. Carol? amissio Arretio Albericu? & Ferrabachum duces cum suis copijs ad se vocat. Et Florentini Vrbanu? pontificis rogatu? Ioannē Aucutu? Neapolim misere. Lodouicus per Marfos in Cassinensem vsq; saltu? processit, expectaturus. XII. milia equitibus, quæ Andegranij cuiusda? ductu? euestigio sequebant, & iā Arretiu? vsq; equitatus ille pcellerat. Cæteru? Galli in vrbē a Guelphis inducti eam tertio diripiunt, oppugnant, idē aliquot dies arcē qua breui potituri erant, quum repente allatu? est, Andegauensem fato defunctu?. Andegranius consiliu? cū re murandū ratus horantibus Arretinis qui arcē obtinebant, vrbem Florentinis vendidit, atq; auro accepto continuo Italia? excessit. Reliquus Gallorum exercitus, qui cū Lodouico longius excurrerat, morte ducis turbatus, continuo solutus est, alijs alio dilabentibus. Vrbanus Gallico terrore liberat? Neapolim ad Carolum proficiscitur, cum quo egit vt liceret sibi nepotē (ex fratre an forore non traditur) Capuæ principē creare, id quia a Carolo non impetraretur, fratris pontifex minas intēdere, tanq̄ vī cōsecutus, quod bona non daretur venia. Eas adeo Pannonē cōmouit, vt Vrbanus aliquot sit dies eius iussu? custoditus. Tulit Vrbanus dissimulatē id factū, inde specie vitandi gētus Nuceriam profectus, vrbem presidio firmat, antistites aliquot supremo ordini ascribit, veteres in vincula conijcit, maiestatis reos vrbem, perinde ac cum Carolo & Clemente aduersus se coniuuassent. Fecit & Carolum impietatis reum, ad crimēq; diluendū accersit. Respondit Pannon liberenturum, ac fore vt armis non verbis obiecta dilueret, nec ita multo post citato agmine Beneuetum profectus pontificem circuncellum obfisione fatigat, coegissetq; cum Pannon breui deditioem facere, nisi Raimundus Baldianus, ex Vrsina gente (fuit is postea Tarentinus princeps) pontificē & qui cū eo erat obfidiōni eximisset, exemptos & ad proximū litus deductos, in Genuensium naues imposuit. Petijt pontifex Genuam, ac inter vehēdum quinq; primi ordinis antistites quos vinxerat, faxis inuolutos in mare deiecit. Moritur interim Lodouicus Pannoniæ rex, quo defuncto accersitur Carolus in regnū a primoribus eius gentis. Decessurus Italia, quum celebrē conuentū haberet ad Neapolitani regni res cōponendas, Reginæ opera interfecit, anno salutis millesimo. CCCV. & octogesimo, quo tpe Bernabaz vicecomes captus in carcerē conijctus a Ioanne Galeaceo, Galeaci fratris sui filio, custodi tūq; iam inde vsq; ad exitum vitæ, erat Mediolanum ambobus cōmune, cætera pro diuisis ad id tēpus possederant, patruo in potestate redacto portu?

Lodouicus Andegauenfis.

Att. atroce vltio nem.

tus est Galeacius vniuerso principatu. Erat adhuc Vrbanus pontifex Genuæ, quum indicio cōperit Ro. ecclesie ciuitates a Florentinū ad libertatē sollicitari: cōfessim itaq; ne aliqua noua defectio oriret, ex Genua proficiscitur, anno q̄ eo venerat iam propemodū circūactū per Lucā & Senas Perusiu? contendit, cōfirmatisq; suo accessu ciuitatibus, Neapolim petiturus, Ferentiu? processit, testatus se miro teneri desiderio patriæ videndæ: sed multi ea tēpore stare fuerunt, quibus persualum fuit habuisse eū in animo Ladislaum & Ioannā. Caroli filios paterno regno deturbare, periclitati essent haud dubie regij pueri regno & vita, nisi Caieranī magna fide & cōstantia regiā stirpē curati essent pupillari ætate: potitex spe sua frustratus Roma? reuertitur, vbi quā a Bāndaresijs infidias sibi parari cōperisset, magno cōstitio periculū discussit, vndetriginta antistitibus vno die supremo ordini ascriptis, & in his tribus Romani sanguinis, ceteri fere Neapolitani pontificis municipes fuere. Et Vrbanustam fluctuosam sacram administravit. Veneti postpacē cū Genuensibus factā aliquādiū elaborarūt in Tenedo restitūda, Insulanis & præsidij præfecto insulā cōtra publicū edictū retinentibus. Vi itaq; subacti Veneti, ne cōtra foedus lctum facere viderentur, classē ad insulā expugnandā instruunt, datūq; id negotium Fantino Gregorio, quæ septimo post mense q̄ opus pugnari cōperat, vi ad obsequium retracta est, ac per manus Allobrogū præsidio tradita. Tenedensibus insula digressis arx nouissimē diruta. Tergestini q̄ medio Ligustici belli ardore a Venetis alienati fuerant, veniti ne vi aliqua opprimerentur, in Leopoldi fidem, qui adhuc in humanis agebat, cōcessere. Et Carrarij Taurisium bello repetitum non prius infestare desisterūt etiā post Lodouici interitum, quoad Leopoldus desperatione eius vrbis retinendæ adactus, ceteris cōditionibus, Carrario habendam reliquit, anno tertio q̄ desitū erat cū Genuensibus bellari. Moritur interea Contareus princeps Venetijs, anno sui ducatus quattordesimo, cui Michael Maurocenis furrogat? est. Is quatuor post mense vita decessit, breuissq; principatus fecit vt nihil eo ducite gestum memoria dignum, fuitq; is sexagesimus in ordine. Antonius Venetijs defuncto successit, vir quū ceteris virtutibus clarus tum vel vno iustitiæ exēplo dignus qui omni quo merito celebreretur, siliū præclara alioqui in idole, mo didi, vt fertur, & in adolescente propemodū tolerabilis flagitij domestica questione conuictū tā arte diuq; custodiri iussit, quoad tēdio carceris & morore cōfectus, vita decesserit, fuitq; hoc principe ciuitatis status domi forsiqu? multo pacatior solito. Interea Antonius Scala cū Carrarijs grauissimū gerebat bellū, cuius opes Ioannes Galeacius ex improposito adorat?, Carrarioru? vt credere par est, impulsu, omni hoim opinione breuius afflixit, Verona & Vicentia vna post aliā ex hoste captis, inde foedere cū Venetis icto Carrarijs bellū intulit. Causam illati belli autores quos sequimur non tradunt, Patauū patri successu occupat, Franciscum Carrariū in Modicianā arcē custodiendū ablegat. Huius filium paterno nomine in Austriam profugit. Cœpit inde vicecomes Taurisium, & ob Carrarij iuuentis effugiu? Feltrum, aliq; Veltrum scribunt, Austrasijs & Belunum admittit, Taurisium Venetis ex foedere cessit, cætera Galeacius fortius est. Florentini per id tēpus suæ ditionis augendæ cupidit, Policianum & Lucianum ex Senensibus cepere, non minori arte q̄ vrbibus. Tubert præterea Carolum Bernabouis filium & Antonium Scalam cum quinq; milibus equitum

Vndetriginta cardinales vno die creantur.

Att. iustitiæ exem plum.

equitum in Senensem agrum erumpere. Aegre ferre Galeacius Antonium Scalam, & Carolum Vicecomitem, hostes suos nihil contemptibilem dū dare exercitum, mittit itaq; Florentiam qui publicè testarentur videri Galeacio contra pacis foedera a Florentinis fieri q̄ hostes suos suspendio inuoluerant, & q̄ socij ciuitati bellum intulissent. Postulorum summa huc fuit, vt duces ipsi exautorati dimitterentur, & a Senensium reb? abstinere Florentini, si foedus quod fecum lctum haberent, vellent integrum manere, quæ si facere recusassent iussi sunt legati, qui ad id missi fuerant bellum Florentinis indicare. Induissit confestim arma Galeacius in Tuscum, nisi Petrus Gambacurta Pisanorum tyrannus, cum Vicecomite egisset vt bello abstineret suam in ea re componenda operam pollicitus. Res Italici in hocerant statu, quum Vrbanus pontifex desijt in humanis esse, anno postq̄ sedere cōperat vndecimo, mase octauo. Catharina Senis Hetruscis nata per id tēpus sanctitate claruit, tertij ordinis predicatorum. Bonifacius nonus in demortui locum sit pontifex, ducentissimus ac decimus in ordine. Incidit Bonifacij creatio in eum annum, qui supra millesimum ac trecentissimum vndecimonagesimus fuit, triginta nati? erat annos, quū apostolicam sedem adeptus est. Cæterum ita vixit, vt iuuetam cum senio mitalle visus sit. Primus omnium vim omnem potestatemq; populi Romani ad pontificem traxit. Hadriani molem multa operamunuit, quam in arcis domum redactā, perpetua murorum acie Vaticano iunxit, omnes vrbano magistratus priua auctoritate creauit. Et Bonifacius tam vrbem suam ab initio sui pontificatus. Interea Galeacius Vicecomes Florentinis & Bononiensibus bellum intulit, erantq; eius opes tam valide, vt merito a finitimis totaq; Italia formidarentur. Conspiratum est vno tempore in Galeacium a Venetis, Francisco Gonzaga, Estensibus, Carolo Malatesta, adductusq; est in partes belli Robertus Austriac? ad quem Carrarius iunior (cuius is Nouelii cognomen) profugerat. Veneti annales habent Mantuam quoq; Vicecomitum armis circūfessam terra & aquis per idem tēpus, fuisseq; in hostium castris ad XL. milia militum, cæterum hoste Venetorum opera nauali certamine superato, solutam esse obfisionem. Platina aliquanto postea hoc fecit inter Venetos & socios iunior scribit, atq; ita redigerit, vt Florentinorum accitu Nouellus Carrarius in Italiam reuerfus, Venetisq; fauentibus recesserit Patauium. Arx quæ Galeaci presidio tenebatur, nonnihil inde oppugnata est, vt idē autor scribit, adiuturū est interea Nouellis externis auxilijs. Nam Robertus haud multo post ipse quoq; in Italiam transit cum exercitu, Florentinorum pollicita fecutus. Ceterum quum arx adhuc defenderetur, Robertus retro abiit, fraudatus, vt ipse videri voluit, stipendio. Veronenses Parauinorum defectio nem secuti, Galeaci presidio ex vrbe eiecto, Antonium Scalam accersunt, obtulerat is fatalem diem illisq; diebus in Hetruria, vnicui filio superstitē pupillari adhuc ætate. Veronenses poenitentia adducti, vel spe potius desituti, v golorum Blancardum qui Galeaci exercitum ductabat, ex Cremonensium ad se vocant, publica fide prius ab eo accepta, fore vt nulli ea defectio fraudi esset, appensaq; ductingens pecunia, multē nomine. Ceteri exercit? in vrbem admissus, ab illius direptione inhiberi non potuit. Florentini interea per Estensium fines Ioannem Acutum Carrario iuueni miserunt, qui illi au

Catharina Senensis. Bonifacius. IX. ponti.

Bellū sociale v. Vicecomitis tem.

xilio esset in recuperanda arce, estq; loc? Aucuti operæ breui ab hoste receptus. Nec ita multo post Armeniacus Comes in Italiam cum XX. milibus equitum ex Germania transcedit Florentinis accitus. Ingressus is suburbana Alexandriæ recta, a Galeaci copijs que vrbis presidio erant, Alexandrinisq; qui cum presidario milite eruptionem fecerāt, loci iniquitate circūueni? delecto exercitu in hostiu? potestatem venit. Nec multo post superfuit, dolere vltimeris interijt quod in prelio acceperat. Capri sunt cū eo Rainaldus Laphighatus, & Ioanes Ricci? Florentini, qui ad id missi fuerāt, vt Armeniacū in Italiam accerserent. Cœteru? inde bellū in Florentinos Galeacius tam inclita victoria elatus, missusq; est ad id bellū Iacobus Vermis, cū XII. milibus equitibus & quatuor peditu. Tuscus grauissimo bello grauat? Aucutu? ex Parauio reuocat, iudicaturus est inde Aucutus hostē miris artibus belli tractu, quādo vrbis multo inferior esset. Atq; hi tū erāt partiu? cōnatus in Hetruria, quū Bonifacij pontificis & Antonij Adurni Genuensium ducis hortatu & arbitrio, Florentini Galeaciusq; bellū inter se cōposuerunt. sed vno incendio extincto, alterū proxime oritur. Iacobus Appianus publicus Pisanoru? scriba, Gambacurta cū filijs interfecto vrbis tyrannidē occupat. Et vteruq; ab Romana ecclesia proditioem alienatur, circa Paduē erit tū Alberti Hetrusis decessit Accio iā antea vni pulvis principatu? repetit, Cunij comitū fretus auxilijs, Erat Nicolaus Alberti filius adhuc puer, quē cōplexi Ferrarienses Accionē portis excludit, pollicenturq; Cuniaco Comiti Lucū & Confilicia oppida, si Accionē interficiat, occidit ille non Accionem, sed quēdā Accioni similit, ac simul mercedē, ceu hospitis castres perpetra esset, a Ferrariensibus accepti, inde quæsi pulchrum aliquod editum esset facinus fordidā illa iudificatione, accepto præmio Accionem in medium protulit. Res ne ingenuo quidē homine digna, non modo, principē & quā in homine sup gētis detestatus esset Alberti Agidarius Cunij Comes ex ea familia orē, cuius vnus plus debet Italia, q̄ omnibus ducibus, qui ea tēpore mitis te fuerūt. Hic primus Italos armis defueros ad legi? laus, timæ militie cultū reuocauit, quib? artib? iam nis Per quē de Itali multo acrius q̄ antea se intemis externisq; Italica bellis extulerūt. Hic idē, quū omnia Italica bella ex militia termo milite gererentur, plures Italia nominis sui sit repa vno signo militare docuit, quib? postea vsus Theutonones, Britonas, & Anglios, Italia expulsi, Hispanos vnde eius maiores erāt oriūdi, duntaxat in ipsa terra tenuit, hinc Sfortiani Bracchianiq; orti, qui tātum nominis sunt in re militari adepti, vt extere gētes hos veriti, iā diu Italia abstinerent: taurē ac adire ausi, tā male habiti sint vt fama & re parū integra retro abierint. Moritur interea Clemēs antipontifex, cui Gallici nominis antistites Benedicū hui? nois Benedicū tertūdecimū furrogarūt. Successit per idem tēpus Caroli imperatori Vincelaus filius, Galeacio Me pont. diolani ducatu? suo ratū fecit assensu. Misit inde Galeacius exercitū in Hetruria Alberici ductu, qui Florentinos cōhiberet ab Appiani Pisanoru? tyranni iniquitate, nā in hūc reciderat principatus ei? vrbibus. Militabant Alberici ductu, Paulus Vrsinus, Broila Brādolinus, Paulus Sabelius, Lucas Canalis, qui clara sub eo merebat stipēdia, cū his Albericus Florentiā adortus, ad Cartufiacos in conspectu vrbis fecit castra, cædib? & populatione omnia circa vrbē cōpleat, anno salutis septimo & nonagesimo supra millesimū ac tercetissimū. Sub id tēpus Bonifacius pontifex Perusiu? proficiscitur nobilitū

Comes Armeniacus.

Benedicū tertūdecimū furrogarūt.

facionem plebs contra fidem in id datam, sumptis repente armis octoginta ex opimatibus tumultuosè interfecit, Biorio & Michaleo multitudinis du cibis vrbis dominatum deseruit. Pontifex indigna tot nobilium virorum cæde, nouaq; tyrannidis specie in vrbem inducta, vehementer commotus Assisium cõcessit, conatusq; Galeacium Vicecomitem in Vmbriam tradere, vt eiusmodi sceleris atrocitatem vicisceretur: sed Galeacius tum Matuam summa ope oppugnabat, vnde infecta re est tandè abire coactus, Venetorum opera, vt supra est memoratum, in fragno prelio superatus est. Necita multo postq; hæc alibi gesta sunt, in Hetruria Gerardus Apiani filius, quia post patris interitum Pisas tueri nequisbat ob ciuiles discordias, quæ Florentinorum opera in dies magis ingruiebant vrbè Galeaciovendit, Plubino sibi & suis ex omni Pisano ditione non reterto. Sic Pisæ Vicecomiti ditioni cessere, an no salutis millesimo atq; vndequadringentesimo. Necita multo postq; Pisæ per hunc modum adiectæ sunt Galeacii opibus, Perusini Boiordo infecto, quum se in libertatem asserere niterentur, obstaret: q; illorum conatib; Vgolinus Trincius Fulginas vicario nomine in ea vrbe a Bonifacio constitutus, ciues ira perciti vrbem Galeacio dedunt. Nec ab ea deditione duo deinde menses interessere quib; Galeacius Bononia quoq; est & Luca in Hetruria potius, adeo per id tempus vni Italorum principum fortuna indulsit. Iam enim eo venerat Vicecomitum opes, Galeacii auspicijs, vt nouem & viginti nobilibus Italiæ vrbes, vni principi seruirent. Cæterum quo maior erat Galeacii successus, eo magis Florentini suis rebus diffidere, & iam multi aperte predicte deploratam esse eius populi libertatem, nisi Galeacii vita corripere. Erat tum Assisij Bonifacius pontifex, quo post Perusinorum motum se contulerat. Huc ad eum legati ex vrbe Roma venerunt, rogantes vt quando Iubele anni tempus appropinquaret, Romanis ad id solene peragendum reuertere retur, negavit pontifex se id facturum quum vehementer alioqui id cuperet. Causarq; Romanorum in se contumeliam, q; senatoris externos accipere noluisse ex priorum pontificum instituto, & q; fisci conservatores suo per ingenio creassent viros minime idoneos, quum illorum ignauiam quicquid libertatis esset, liceret Banderosijs facere. Romani Bonifacio gratificari, Banderosios tollunt, & Malatestam Pandulphi filium Pisaurensem, pontificis nomine senatorum ad se missum accipiunt, decernunt & pontifici pecuniam pro reditu, sic pontifex Romam reuersus magnum annum celebrat, qui millesimo ac quadringentesimo fuit humane salutis. Ingens mortalium numerus Romam confluit religionis causa. Florentini per id tempus vt Galeacium sibi imminem aliquo modo infringent, Robertum Bauariæ ducem, qui imperio Vincenslao Boemo ob ignauiam abrogato, imperatoris fuerat nomē adeptus, ea conditione in Italiam accersunt, vt non prius auri ei penderetur, quod stipendij nomine pollicebantur, q; Vicecomitū esset fines ingressus. Ad Benacum igitur vsq; lacum processit Robertus, vbi a Galeacii exercitu superatus Tidentum retro abiit. Nec q; Veneti Florentiniqui multa pollicerentur, adduci potuit vt in sauro exercitu Italiam repeteret. Pontifex per id tempus annatarum vsu ecclesiasticis sacerdotibus primus omnium ascripsit, vt q; beneficium indispiceretur dimidium annui prouentus pontificio solueret fisco: Probarunt id decretum

Perusia Galeacio deditur.

Magni anni celebratas.

Annatarū vsus.

omnes gentes preter Anglos, qui in minoribus facerdotibus id repudiarent. Confirmataq; per hæc pontificis auctoritate, reuerentia Bonifacii Romanam ciuitatem suo arbitrio, Ladislaum Caroli Neapolitani regis filium in paternum regnum restituit, a tyrannis & populis qui a Lodouici Andegauensis partibus steterant, ex parte multo maxima occupati, sed vt omnia rite fierent antiquauit Bonifacius vrbani sexti decreti, quo Carolus regno priuabatur. Puer pontificis iussu Caietæ coronatus, vbi summa ciuium fide & studio memorabili ali & instrui conuigat. Galeacius per id tempus, Bauaro Italia electo, Albericum misit cum exercitu ad Bononiam armis recipiendam, quam Ioannes Bentiuolus sibi subiecerat, Vicecomitum presidio pulso. Mittunt Florentini copias auxilio Bononienfibus, quibus aucti appropinquantem hostem prelio excipiunt. Fuit pugna illa Bentiuolo & suis infelix incompta multitudinem cum Hetruriæ auxilijs in vrbem coniecta, Bentiuolus dum obstinatius resistit, ab hostibus circumuentus, quia viuis capi non potuit, interficitur, ex Bentiuoli morte Bononia nullo maiore negotio iterum Galeacio cedit. Imminetq; iam Vicecomes nihil obscure Florentinorum rebus, quibus bona eius populi fortuna tantus hostis est & medio sublatus, febre extinctus, anno salutis millesimo quadringentesimo secundo. Portendat tamen principis interitum terrificus cometes, aliquanto prius in cælo obleruatus. Post Galeacii mortem magna rerum mutatio breui secura est, tyranni pleriq; numero simul exorti, partium discordia ducibus & amplius annis per omnes Italici ciuitates euagata, adeo per id tempus inualuit, vt ad internecionem sit propemodum certati. Vgolinus Cauacabos aduersæ factionis hominibus vrbe eiecit Cremona occupat. Otho III. Rubrius aut interfecit aut porro fugatis, Parmam, Soardi Bergomum, Rufonij Comum, Vignatæ Laudem Pompeij, Facinus Canis Montferrensis Verclas & Alexandriam. Iam & veterum principum nonnulli, qui Galeacii armis fuerant pulsati, in spem maximam erecti sunt dominatum recuperandi, & in his Guilielmus Scala, & Carolus Vicecomes Bernabonus filius, qui quum primores ciuitatum, tum ciues ipsos ad defectionem sollicitare, estq; primus omnium Ordolphus sui vortri compos factus, quem confestim a Galeacii exitu Forliuenses restituerant. Iam & Albericus Cuniascus Fauentia imminet, quæ a Ladislauo regere actus in multo diuersam Italici partem transiit. Ladislaus Albericum perbenigne acceptum militiæ regie præficit, magnum regie domus Conestabilem vocat, qui non multum diuersus mihi videtur ab eo qui apud Cæsares fuit pretorij præfatus. Post Alberici digressum Perusium & Bononia ad Ro. ecclesie obsequium rediere. Ductabar pontificis copias Bracchius Mõtonius, qui sub Alberico prima fecit stipendia, mox vero eius ductu honestissimum duxit ordinem. Sub eodem duce & militiæ magistro, pari indole, sed maiore posteritatis successu, Sforzia illustratus, Coroniolæ (est id Flaminiæ oppidum) ortus, ab his Sfortiani sunt & Bracchini Italici militiæ factiones inclinatæ, quarum adeo procedente tempore opes & fama creuerunt, vt octoginta & amplius annis nihil fere sit in Italia gestum quod non his auxilijs, aut vtriq; inter se gesserint. Albericus a Ladislauo accersitus Neapolim, vnde rex arcebat, aliquid obfisione fatigatam ad deditionem copulit. Neapoli dedita multi principes & ciuitates regni, quæ imperium ad id tempus detrectarant, in Ladislaui fide

Galeacii Vicecomitis mortem in Italia.

Conestabilis.

Sfortianis & Bracchiani.

venere.

venere, qui non vno contentus regno, in Pannoniam quo accerseratur, cum exercitu profectus est. Sed dum hæc in cætera Italia geritur, Veneti Michaelis Streni principis, qui quartus, siue vt alij colligunt, sextus fuit & sexagesimus dux in ordine, cum Genuensibus, qui nec amici tunc erant, nec apte hostes, pari numero nauium, circa Metonem conflixerunt Caroli Zeni ductu, fuitq; pugna illa diu accers, postremo tribus Ligusticis mensis, totidem captis, Venetorum victoria haud inuicem tam adeptus est. Petebat Ladislaus Pannoniam cum exercitu, ex Italia, vt dixi, ei gætis regni sibi hereditario iure veditas, in Delmatia transgressus circa Iaderam cõfedit, vrbemq; aliquid oppugnata recepit. Fit interim certior literis & nuncijs Neapolitanos, & principum quosdam sui regni, ad defectionem spectare, tum vero Italia repetitur, Iaderam vrbem, vniuersum agrum cum suis finibus, ceterum milibus aureorum nummum Venetorum nomini veditit. Sunt qui tradat totius Delmatie iura tum ab eo vedita, Venetis re tota quæ supra memoratū est, licitatis. Rex Neapolim reuersus oes fidei ditionis regulos, quia imperij detrectaret, desiecit regni finibus Alberici vsus opera. Is enim hostes armis infectatus pacavit Ladislaum regnum, quo re pore Bonifacius potius dolore laterum diem obiit suū, anno quadringentesimo ab eo quo sedē tenere ceperat. Nihil in eo desideratū præter disciplinam pauperum feruorem in domesticis & ceteras necessitudines, his tamen indulgit, vt diuina & humana palia venalia haberet. Extremis Bonifacii temporibus Taberlanes vira decessit, is humiliter loco inter Scythas natus, ex gregario milite ordine primo, mox exercitū ductavit, eoq; est porticus euectus, quod solertia rui corporis viribus, bellidicq; propititudine, vt magno fortis ludibrio multarū sit gætiū imperio potius. Sunt qui primū in Parthis regnasse dicat, mox Scythas ab eo subactos, Iberos, Albanos, Persas, Medos, in de Armeniæ & Mesopotamiæ ingressus, vtracq; armis subegit, transfussit dein Euphrate, minorē Asiā late domuit, quadringenta quicquid milia, sexcenta pedicū, in armis habuisse tradit. His fræ copijs Paiazerem, potētissimū Turcorū regem, secū acie cõgressum, estū pari fere bellatorū numero, cruento tamē prelio superauit, ducētis Turcorū milib; vna acie cæsis, regē ipsum in pugna captū, aureis vincitū cætenis, omnib; suis expeditionib; præsegit. Sunt qui in Armeniæ finibus Paiazerē victū scribāt, sed minorem Armeniā fortassis intelligi voluerūt, quæ Cilicia est minor Asiæ propemodū affinis. Nūc quæ do in Paiazeris mentionē incidit stilus, paulo altius sunt res Turcorū nobis referendæ ita tamē vt instituræ breuitatis nō videamur oblitū. Iā vero altero Raplodig loco, quū de regio ei gætis sermo haberet, eo processit rerū explicatio, vt qua fuerit Orchanes indole & felicitate proderetur. Fuit is Othomani filius, q; Stephano tertio sedente, circa Põrticū & Bithyniæ plerimum propagare cepit gætis imperiū. Post patris interitū Orchanes vsq; in Hellepõrtū & Aegæū & regnū & arma pmouit, Lycaonia, Phrygia, & Caria domitis. Tenuit inde regnū Amurathes Orchanes gæti, qui quæ de Cõstantinopolitano imperio orta est discipratio, Cathaculini patriq; viri accitū, primus ei gætis ex Asia exercitū in Europā deportauit. Traxit Amurathes gætiū astu tādū bellum, quoad reb; ambarū partium bello fractis, Thraciā primo interceptit, mox & Misia adort; armis subegit. Pari inde successu Bessos & Triballos domuit loca infra Rhodopē, & Orbelū incolētes, postremo superiorē Misia ingressus cum Lazaro Despota in Cõsonijs cæpis acie cõgressus, sub inguine cõfossus

Taberlanes mors.

Paiazeres captus.

Turcorū successio.

occubuit. Nec Europeis incrueta obrigit victoria, Lazaro cum multis viris fortibus cadere. Eligat Amurathes duos filios, Solymanū, qui tū in Asia late imperabat, quū Balduinus & alij Gallici Germanicq; nois duces Hierosolymā petebāt, cui quibus plura, vt suo est loco memoratū, gessit prælia, vt cõsilio auerteret. Habuit & Paiazerē cū quo postea Solymanus in Europā transgressus hostiliter cõfligit, quo extincto toti; rei summa ad Paiazerē deuoluta est. Multis diuq; circa Thraciā traxit bellū eratq; Europeis reb; occupat, quū Scythiō tumultu in Asiā reuocat, in Gallaciæ & Bithyniæ cõfinito ad Stellam mōtē cū Tamberlane, vt supra est memoratū, prelio cõgressus, ducētis Turcorū milib; cæsis, viuis venit in hostiū potestate, nec est, vniq; postliminio reuersus. Post memorabile illā pugna, domitū est Scythicis armis quicquid terrarū est a Tanai ad Nilum, vicit inde prelio Tamberlanes Memphiticū regē quē Sultanū vocat, victūq; vltra Pelusium intra Nilū fluentia cõpulit, Damascū cepit, in cui; arce oppugnata altera exaduerso arcē militari opere erexit, cepit & Caphata in Euxini ora, quæ tū Genuesium erat, Mirū videri possit quod de seuitia hois proditū est memori, quū vni aliq; locum oppugnare adortus esset, primo die cãdido vtebatur tabernaculo, sequenti rubro, nouissime nigro: candor pacē arguebat, rubens color cædē omnium puberū, niger vrbis & oim excelsū. Satis cõstat aliquando immisum ab eo equitatū in puerorū frequēs puelarūq; agmē, quod in cãdida veste, oleæq; ramos pre tendens, patriæ exciditū deprecaturū produerat illi obuiā, crudeliterq; eius iussu cõculcari cõdeq; tritū. Ragatus aliq; a Genuensi quodā qui longiuscula cõsuetudine fuerat in eius familiaritatē propemodū receptus, cur in supplices nihil mitior esset, turbato truciq; oculorū aspectu quid tu ne inquit putas me hominem esse? & nō dei ira potius, orbisq; vastitate? Et ille quidē talis fuit, q; tora fere Asia domita, cum victore exercitū, prædæ onusto ad suos reuersus, vrbe cõdidit ingēte, cui Marchatū, vt aiunt, nomē est, quam omnigenū captiuorū multitudinē referit, onauitq; captarum vrbū spolijs. Regnū morēs duob; reliquit filijs, horū discordia amplissimū regni opes nuper tãta indole questit, vtro abierit, ponisset ex Taberlanis interitu ois Syria cū Hierosolymis ab impio Mahumeti imperio vindicari, si Bonifacius potius ad eā re animū adiecisset. Fractis Turcorū opibus, Aegyptiacis adhuc trepidatib; ora Syriæ omni presidio destituta, aliquid vultu præde fuit exposita occupare volentibus, sed nouum & memorabile Christianorū facinus maluit Bonifacius in sectari; descenderet ex Alpibus, anno qui lubeleum præcessit, sacerdos alioq; qui ignorus, ingentē mortalium numerū trahēs secū: erat is albaveste amictus, tan tãq; præ se ferebat modestiā quū vultu tum sermone, vt euntem vulgus Dealba passim adoraret, ingens itaq; multitudo ad eū cõfuerat, omnis sexus fortunæ & ætatis viri foeminæq; cetera. albis lineis circunvoluit, crucem quā ille gestabat studio sectari, Deiparæ virginis hymnum canere, veniā precari publice, in vrbis epulari, collatis vndiq; velut ad solene sacri epulæ, vbi cūq; mox oppressisset in nuda humo sternebat corpora. Processit phanatica hæc turba Veruloniā vsq; nunc Viterbiū est. Hic dux agminis captus, questioniq; adhibitus, flagitij vt aiunt, compertus est, velut avox scelus sub; nouæ religionis pretextu lateret, multi perusum habuerūt per inuidiam innocentissimū hominem supplicio deditum. Pontifex, quod facis

Taberlanis successus.

Att. Tamberlanis facultia.

OO ij constar.

Viri illi
Gres.

Innocen-
tius, septi-
mus.

Bellū Pa-
tauinū.

constat, eum cremari iussit, quo extincto cœtus ille hominū confestim solutus est, sic res paulatim abolita. Incidit Albarorū ille motus (sic enim ab habitū nominati sunt) in eū annum qui millesim⁹ fuit humanæ salutis, atq; vnde quadringentesim⁹. Fuerūt eodem pōtifice viri ingenio clari, Chrysoloras Byzantius, qui græcas literas recentiorē inuētu nostris hominib⁹ restituit, quū quinq; & amplius ætates, iniquitate rēporū, cōtūcūctis. Hinc viri græca latināq; facundia mox illustres fuere. Guarinus Veronensis, Victorinus, Philephus, Ambrosius monachus, Leonardus, & Carolus Aretini, aliq; literarum principes tanq; ex Troiano equo in lucē prodūere, quorum emulatio ingeniosa posteritas tantū profecit, vt Ro. lingūe cultus in antiquū sit status prope modū restitutus, nā si nō ingenio veteris illa maiori elegancia singulariq; virtus effingitur, sit certe vt volūtatē & iudicio proxime accedatur & hæc clara virorū nomina ex vno Græco homine postea existerūt. Ipse, quod supra ostēdimus, Bonifacio pontifice floruit. Huius pōtificatū Innocentius septimus recepit, quo sedēte magna quēdā ex Carrariensium motu oblata est Venetis materia suę ditionis propagandæ. Erat tū Venetis Guilielmus Scala, nō in ciuitate solū, sed in principatū etiam ascitus, hūc Nouellus Carrarius post Galeacij Vicecomitis morem insidatō castigandū impulit ad paternū principatū repetendū, & cōsiliū & operam ei pollicitus. Verona itaq; recepta, hominē familiarissimū, & quē nuper armis iuuerat, veneno (vt fama est) sustulit, Antonū & Brunorum filios prodicione capros necandos curauit. Alij custodiæ traditos aiunt, atq; cū his omni Scalanorū stirpe extincta, Veronā occupat, Iacobū filiu, siue potius si frater fuit, nā vt rēp. scriptum reperio, captū vrbis principē & dominū creat, Vicetiū inde adductus, nisi deditio fiat, hostilia minatur, horrebāt Carrariorū principatū, vt tyrānidē potius, Vicetini: bello itaq; potiri ad Accetariā Galeacij cōiugem mitterūt, qui ab ea p̄sidiū peterēt aduersus Carrariorū inturiā. Hæc mulier, morte viri percussa destitutaq; inter nouos tyrannorū motus, viciū ciuitatū studia, vt iā de Mediolano retinēdo sollicita esset, Vicetinis auro fuit, vt ad libertatē suā tuendam Venetorū fidē imploraret. Primi itaq; omnium Vicetini sunt in fidē accepti, secuti inde Feltrenses, Belunenses, & Bassanici. Obijcere se Carrari⁹ omnibus Venetorū conatibus in festo occursum, & aperte hostē agere, tum Veneti quia Carrariū nomē per se oderāt, ceterū recentī iniuria adhuc magis irritati, magnas decernūt copias, decretas studio cōtrahūt, ad .XXX. armatorū. M. pedites equitesq; stipendio conducunt, copiarū imperiū Carolo Malatestæ Ariminensi deferunt, viro acerrimo, militariscq; disciplina scientissimo, sed in medio ardore belli, nulla adhuc re memorabili gesta, se imperio abdicauit, eius abdicacionis causam nō reperio, estq; interim in suburbanis aquis parū prospere bellatū, Lintrū & Lomborū classe ad Helorū phanū ab hoste profligata. Imperiū est inde Paulo Sabello Ro. sanguinis decrerunt, cuius ductu breui loca quēdā sunt Patariū adempta. Interea ne nō hostis pluribus fatigare tur locis, Fraciscus Gonzaga, quōd belli huius sociū sibi Veneti ascuerant, circa Veronā Carrariorū rē hostiliter infestare. Premebarorū itaq; duplici bello Patarius, quū Albertus Fretis, siue, vt quidā scribunt, Nicolaus Alberti filius, cui Liliola Carrarij filia nupserrat, se fecero adiūxerūt: Veneti contra vt nouum hostem domesticō implicarent bello Accium

Estensem, qui in Alberti gratiam fuerat in Cretara deportatus, ex insula reperitum, classe ad id insitūta ad Ferrariā inquadendā per aduersum Padū immisere, estq; res tanto ardore a Venetis suscepra, vt Estensis territus, haud multo post sit pace ea, condicione cōplexus, vt sal ad Conaculum non fieret amplius. In Patariū interea circa Bassanulum est prælio dimicatum cum Nouello Carrarij filio, Terho huic cognomen erat, suntq; primo cōsistūta aliquorū signa Venetis adempta. Alij ad Malanum aiunt id præliū cōmissum, suppressaq; omni signorū mentione, sexcentos equites Venetos amissile scribunt. Nec ita multo post Sabellus, copiarū imperator, vita decessit. Galeacius Grimellus Matuanus est in de ad exercitū missus. Alij Galeacio Gonzagæ copiarum imperiū datum prodidit, fuit is Francisci principis frater. Sed dū hæc circa Patariū fiunt, Veronenses interea aut certe nō multo post, siue calamitosum bellū, siue tyrannum, siue potius vtrūq; persequi, iam Gonzaga Venetis armis fretus multo infestius vrgebat, ad defectionē spectare cœperant, & iā deditio mota erat, quū Iacob⁹ Carrarius occulte fugam molitus est, circa Padum, vt alij scribunt, ad Acellariam Veronensis agrī vicū intercepertus, venit in hostiū potestatem, captus Venetias perducitur: deditio inde a Veronensibus legitime facta, arecscq; dedita vrbe breui sunt recepti, inde in Patariū tota vis belli vrgetur, Carrarij reb⁹ iam aperte periclitantibus, nō nihil est de pace actū, sed res sero mora ad exitū perducī non potuit. Nec ita multo post Patariū est sine vno maiore certamine deditū. Nouellus cū filiorū parte Venetias perducitur, Veronensium enim & Marsilium, priusq; Veneti sint vrbe potiti, fuga dilapsi, in Heroniam exortor abiere. Carrarij & filij paucis diebus, quib⁹ Venetias perducti sunt, publico decreto in carcere necātur, & Veneti per hæc Vicetiam, Feltrū, Belunum, Veronam ac nouissime Patariū tenuere, estq; interim tātis opibus certatū, vt in id bellū quod intra biennū refedit, ad vicies centū milia aureorū nūmū sit publice expensum. Sed dū Veneti Carrarios debellant, Paulus Guinifus Lucensium principatū inuastit. Io. Maria & Philippus eodē cognomine, Galeacij filij, in summa rerū cōseruatiōe Mediolanū & Ticinū ægre tuebantur. Philippus minomatu statim a patris interitu fuerat Ticinī cōmēs declaratus, Mediolani dux ille. Nouitas igitur temporū, & puerorū ætas, fecit vt florentissimū nuper principatus pars multo maxima cesserit occupare volentibus. Hinc tyranni multi numero, & hi supra modū facinorosi emerferūt, quorū flagitia tantum abfuit vt Innocentius p̄tūfex armis aut interdico inhibere curauerit, vt iniquo etiā animo ferret, si quis apud se de ea re mentionē fecisset. Ceterū hic p̄ omnibus priores pontifices acerbissime infestabatur, priuatus adhuc, q; neq; schisma ex ecclesia per eos tolleretur, neq; tyrannorū iniuriæ vindicarentur armis, adeo nonnūq; cum dignitate mutantur hominum studia. Satis constat Romanis publice petentibus vt sibi libertas restitueretur, vt tolleretur schisma, & tyrannorum flagitia vindicarentur armis, adeo nonnūq; cum dignitate mutantur hominum studia. Satis constat Romanis publice petentibus vt sibi libertas restitueretur, vt tolleretur schisma, & tyrannorum flagitia vindicarentur armis, adeo nonnūq; cum dignitate mutantur hominum studia. Satis constat Romanis publice petentibus vt sibi libertas restitueretur, vt tolleretur schisma, & tyrannorum flagitia vindicarentur armis, adeo nonnūq; cum dignitate mutantur hominum studia.

Rerū Venetarū in crematione.

Singulare certa men.

Att. principū schismatis sensum tollendo schismate.

fram in aulicos venit, multi itaq; sunt eo tumultu interfecti, bona eorū direpta, Capitoliū occupatū cum ponte Miluio, Hadriani moles multa ope oppugnata, iuuantibus Io. Colūna & Monteranico, quū Ladislai stipendium merebant. Paulus Vrsini, a pontifice cum copijs missus, hos in Neronianis pratis p̄silio superauit, dux quū afflidus excursoribus pontificis iuxta omnia Romanis circa vrbe redederit infesta, ciuitas vi subacta pontificem multis precibus reuocāt: reuersus Romā Innocentius, p̄rosq; antistitū in supremum ordinem ascituit, ex his tres vnus post aliū Io. dūtazat vigesimo tertio his interfecto pontifices fuere. Creauit Innocenti⁹ Lodouicū nepotē ex fratre Firmij principē, omnēq; Picenum illi nomen attribuit, nec ipse multū inde superites fuit. Obijt altero sui pōtificat⁹ anno, quo tempore Cabrinus Fundulus Cremonā tyrānidē occupauit, Cauacaboue interfecto, & Guicald⁹, qui Genuā Gallico p̄sidio obtinebat, erat enim tū Genuenses in Gallorū regis fide, Mediolano imminere cupidus eius vrbs in Gallorum potestatem redigendā, apud quosdā Bucialū pro Guicardo scriptū reperio, adijcūt fuisse Gallum ingētitaturā, sed quia a Galeacio Gōziago, pusilli corporis, ceterum animi inuicti, ex prouocatione singulari sit certamine superatus, eius ignominia Galus imperians nunq; amplius lorica induerit. Nicolaus Estensis Orhone tertio interfecto Regio Parmacq; potitur. Ladislai Roma digressus vbi fuerat cū exercitu, Perusā quā Bracchius armis vexabat, in deditioem recepit. Petebat inde rex infesto animo Herurā, quem euntem Malatesta Pisarenfis tā infesto occursum auertit, vt fugienti similis in regnum sese receperit, quo Florentini metu liberati Pisas inuadunt, laboriosq; oppugnat, demū Sfortia & Taralia ducibus suo subiciūt imperio anno salutis humanæ. M. ccc. vj. Claruerunt Innocentij tempore, Petrus Philargius Cretēsis qui postea pōtīfex fuit, Fraciscus Aurigarius Cremonensis, ambo Minoritū ordinis, theologicāq; sapientia clari, Paulus Venetus, Bartholome⁹ Vrbinas, Iordanes Alemanus, Iacobus Tolentinas, Eremitanę professionis. Magnum hi nomen adepti ob ea que scripserunt in diuinis, sed Pauli Veneti fama multo insignior, quippe qui non minor philosophus exstitit, q; theologus. Post Innocentij obitū magna tollēdi schismatis cura inessit Christianis nois principes p̄gebat pudebatq; rem optimam. & in qua fidei summa sita esset, pontificum discordia labefactari, iam mos inolescere cœperat vt duo essent pōtīfices, Romę vnus, alter in Gallia, vt igitur esset ouile vnus & vnus pastor, tentata primo res est a Gallia regibus, qui cum Benedicto duodecimo, is tū in Gallia erat pontifex, egerūt vt eadē id malū medio tollēdum in eas cōditiones vendiderēt cū pontifice, qui Romę creatus erat, vt ambo vnus in locū conuenirent, vbi celebri sacrorū antistitū cōuentu de tota re ageretur, ac tum si ita opus esset, alter duorū, aut ambo abdicaret se pōtificatu. Audijt hæc Gallicanus pontifex, & si non nihil restitū, vltus est tamen rem probare, ceterum dum Gallia principes inter se de summa rei consulant, veritus vt ferret, Gallorum antistitū inuadit, quib⁹ secebat se esse inuisum, q; paulo seuerius cohibisset veterem clientiam se valido p̄sidio sepe sit, fuitq; tādiu in Gallia quoad naues ad fugā expēdierunt, quib⁹ secundo Rhodano deuectus, in Hispaniā proficiscitur, vnde erat oriundus, nec res propterea omissa, quin Romę ea condicione est pontifex creatus, vt

quisquis is esset, cui creati contigisset, cum Gallico pontifice, vbi vnus in locum conuenissent, vltro pontificatu abirent, omnēq; primi ordinis antistites in id iurarent, excecratione interposita, priusq; suffragia iniretur. Creatur itaq; Angelus Corarius Venetus, qui est Gregorius duodecimus dict⁹. Nec ab initio satis cōueniebat, quod de beret loco conuētus haberi, apparuitq; de industria rem trahi. Tum vero supremi ordinis antistites, eiusmodi morā infamantes, ab Roma & Auenione Pisas Herulcas conuenere, eoq; cōuentu Benedictus absens & Gregorius in ordinem redigūt. Consenferūt in id decretum omnes Europeę gētes, præter Hispaniā citiorem, nec non Hibernię regē, & Armeniaci ciuitatem, qui Benedicti autoritatē tuebātur. creādi itaq; pontificis ratione, que inita omnū rectissima esse potuit, creatus est Alexander quintus, Minoritanę viri professionis, de quo in nouissima illustrium virorum relatione est mentio habita. In hæc tempora reponit Canonicorum regulariū ortum Philippus eremitanus apud Frisonariā Lucensis agrī opidum, sed huius fidem eleuat in ueneranda cōtento de eremitanę & canonicę familiæ ortu vtrāq; suam ad Aurelium Augustinum referēs originē, vt alio est loco demonstratū. Potuit itaq; in stauratio esse verius q; origo. Tempere ista monastica familia Benedicti abbas euenit, que quū veteri instituto excidisset, Patarij Lodouico Balbo Veneto auctore, ad Iustinā virginem, in staurari cœpta est. Est & eremitanum diui Hieronymi dogma reparatum. Ceterum dum hæc Pisas geruntur, Ladislai Ostia prius occupata, terrestri nualiq; armorum apparatu ita Romanos foris afflixit, vt pacate coacti sint eum in vrbe accipere. Adiecerat ille, vt mihi videatur, animum ad rem Romanam vno regno subigendam magis occasionem q; rectum consiliū secutus, vrbe itaq; potitus, magistratus & omnem regimnis formam suo arbitrio mutauit, & iam Romanorum imperiū nihil obscure ad se traherat, quū Paulus Vrsinus cum pontificio exercitu affuit, sub cuius accessum cōtinuo ad Iacobi phanum in Septemiano est hostiliter cōcursum, fuitq; eructa vtriusq; pugna, tenebat se Ladislaius trans Tyberim, vt ruriore esset loco, & ad fugam credo magis idoneo quia Ostiam teneret, augebanturq; in horam Vrsinæ factionis opes, quæ quo maiores videbantur regi, q; vt tuto Romę esse posset, eo magis suis partibus diffidere. Enimvero Vrsinus dux, sub primum vrbis ingressum omnes regiarū partium viros oppresserat. Nihil igitur conatus vltra Ladislaius relicta vrbe Neapolim abiit. Romę per hos motus frumentum annona adeo inualuit, vt raro alias sit hominum memoria maiore fame laboratum. Creat⁹ est Pisis, vt proximo est loco significatū, magno oim consensu Alexander pontifex. At Gregorius & Benedictus haud propterea pōtificiū munus in hibeat, tanta libido dignitatis retinendæ vtriusq; animi inuaserat. Gregorius Ariminū Malarestarum p̄sidio fult⁹: in Paniscola ille Hispaniæ loco munissimo, opinione dignitatis retent⁹ tā pertinaci, vt quosdā etiā supremi ordinis antistites creare sit ausus. Fuit Alexander, qui Pisis creatus est, præter eruditionem, que in eo fuit nō vulgaris, in pauperes tā munificus, vt nihil propemodū sibi reliquū fecerit. Auditi est sæpe ex eo, quū nō infacere diceret fuisse se pauperē, quū in ordine adhuc esset, sed post pōtificatū adeptū multo paupiorē factū. Fuit præterea tā cōsiliat⁹ & in p̄sidio animo, vt vix pontificia dignitate recepta, Ladislai regē potentissimū,

Alexander quintus pōti.

Att. vocem pontifice dignam.

Io. XX. III. pontifex.

quia Romā, vt diximus, in festaret, anathemate peritum priuarit regno, tribueritq; teus iura Lodo- uico Andegauē dūci, sed pontificatus ille breuis. Pisis proiectus, Bononię octauo mense q̄ sedere coeperat fatale obijt diem. Fertur moriens antisti- tes summi ordinis, qui forte aderant, ad cōcordiam hortatus, inde postremo illud dixisse, pacem do vo- bis meam, pacē relinquo vobis, atq; in his defecit. se. Ioannes eius tertius & vigesimus in demor- tui locū est surrogatus, Neapolis illi patria in Ita- lia. Baltasar nomē, vir acri ingenio, ac multo fero- ciores q̄ huius deceret personam, quā humane p̄iata- tione arcem teneret. Erat tunc ille Bononię legatus, per sualūmū multū habuerunt v̄ nō libero suffragio creatum dispositis circavrbem armatorū p̄sidijs, vt dignitatem armis sibi vindicaret, si suffragio ne- garetur. Alij effusa largitione creatū criminari. Cae- terum quoquo modo res acta est, creatio illa nō ca- ruit infamia: fuit, quod satis cōstat, ab adolescentia pontificatū dignitatis tā cupidus, vt quū ex Bonon- iensi Gymnasio Romā proficisceretur, rogat? ab amicis quo iret, ad p̄sificatum dixit indispensandū: factus itaq; voti cōp̄os, auctor fuit, vt Sigismundus Lucimburgus, Pannonię & Bohemię rex, impe- rator crearetur. Inde Romā cōciliū indixit, veritus ne procul eo nomine accederetur, quorū negotiū vt cōmodius obiret impēse annixus est pacare Cis- alpinā Gallię statum. Diripuerat per id tempus Ticinum Facinus cognomine canis, nouarū rerū cupidus, per homines Gibellinā factionis in eā vr- bē receptus, quū ea esset cōditioe admillus, vt res Gulphā factionis diriperetur, querebūt? ijs qui vr̄bē prodiderāt, q̄ nō faretur promissis, imo in- quit statur. Vos enim quī Gibellini estis, quod pol- licitū sum, in comulos esse iubeo, vestra bona quia sint Guelphā diripio, in vtriusq; factionis stultitiā cauillatus, vr̄bē igitur ad libitū v̄xatā p̄sidiū fir- mat, mox in Pādulpū Malatestā irurus, nec Ber- gomo deū Brixie multo pacator fuit, sed vtriq; ci- uitatū multa hostiliter rapuit. Eratq; per hęc Italia, est nullo maiore bello implicita, nō tamē ex omni parte pacata, quū Sigismundus Pannonię rex Romā, vt phama ferebatur, vt curus, dena hoim milia p̄- misit in Italiā Pipo dūce, qui per Foroiulienis in- gressus, Taurinū v̄sq; tumultuose adequitavit, sed de Pannonico motu mox paulo sermo futurus est. Veneti sub id temp? quo Ioānes est p̄sificatū ade- ptus, Sicētib? in Delmatia dissidentib?, classem in provinciam misere, spe eius vr̄bis recipiendæ, p̄- morib? ciuitatis rem ad eos trahentib?, sed res mul- to aliter cessit, classe ab eo appulsā, non modo non quēuit ciuitas, sed Venetus cū cede multa a mēni- bus submor? est, ac portu procul expulsus. Repeti- tum est nec multo post Sicij, terraq; & aquis obse- deri coepit, datūq; id negotiū Lodoouico Bucehari no viro impigro, missiq; ob Sicensem causam lega- ti in Pannonia, que citro vltroq; per irritas alterca- tiones facta, postremo ad Ioannem p̄sificem de- legata est, sed dum Romæ cognoscitur, Pataviū paucorum produm est propemodum a Venetijs alienatū. Accerbebatur in vr̄bem Marsilius Carra- rius, & Brunorius Scala, iam matura produmione, ceterum interceptis literis, p̄teriq; cōuicti extremo supplicio afficiuntur, Marsilius & Brunorius p̄- scripiti sunt, percussoribus quina milia aureorum nūmū publice decreta. Per id tempus presbytero rum cōgregatio qui regulares nūc dicunt, nūc Apo- stolici, quū ad id tempus in obscuro fuisset, Vene- rijs suscitata & aucta est, Laurentij Lustiniani ope,

Delmati- cus mot?

Patavi- nus mo- tus.

Presbyte- ri regula- res.

ra, quē in beatorū numero habuit posteritas. Fuit is Otiuolenis ecclesię antistes, eiusq; professionis vnus fuit Gabriel Cōdelmariū, qui ex adepro p̄- tificatu Eugenius est postea nūcupat?, hui? appella- tionis quart?. Fuerūt & alij vni sanctitate illustres, cuculla distincta exterius amictiū, laxiorib? ma- nicis, & in humeros paululū reiectis, subter tunica alba scortea zona cingulū, regmen capitis cucullæ cōcolor, calceat? a prophano indifferens, nullus his carniū vsus, nisi forte egrotare ceperint, nec pro- fessionis vinculo se stringūt, quū libitū est diuer- sum licet sequi vitæ institutū. Pānonis qui cū Pi- po Italiā inuaserat, maiorē omnino exciure mo- tum, q̄ sit postea clades secuta, sub primam illorū irruptionem Hūniēs ad eos defecere, inde in Tau- riniō progressi, Seraualij, Belunij, Feltri, Veneti- tis ademerē. Cur sit id bellū a Pānone illatum, nisi Delmatie disceptatio fuerit in causa, nō facile dixe- rim. Quidam suspicari mihi vident Foroiulienū motus Pānoni materiā p̄buisse in Italiā intradi, ceterū quia pars eorū rem ad Venetos trahebat, id circo in hos omnis vis belli versa sit. Sunt qui tra- dāt Brunoriū Scalę institutū, qui ad paternū prin- cipatū recuperādū anhelabat, Sigismundū decreto Ve- netis bellum intulisse. Sed quocūq; noie res motus est, Pipus post p̄clara belli facinora, auro, vt credi- tur, corruptus, res infecta retro abijt. Quidā aurores sunt eū in Pānoniā reuerfū, Sigismundū iussu, his que factū auro necatū, nec ita multo post ab eo Ita- liam bello repetitam cū XL milibus hominū. Pla- tina Blondū secut? duodecim equitū milia fuisse ait, & octo pedirū, Pipiana expeditione silētio p̄- termilla. Fuit Sigismundi accessus Venetijs multo terribillior, q̄ regnū olim ducis, obiectusq; est illi ve- nienti Carolus Malatesta, dux ea tēpēstate in re- publica clarissim?. Dimicātū est in Tauriniō, & in Fel- trensi per alterius partis occasione nōnūq; ac cruen- ta semper acie, & error ille hactenus proceffit, Pacti- sunt inde Veneti cum Sigismundo in quinque p̄xi- mos annos inducias. Quo tēpore Stenus princeps vita decessit, anno publicę administrationis tertio- decimo, Thomas Mocenicus fit inde dux. Nec Ve- neti a Sigismundū discessu multū quieuerē, Hūniens- sibus a residua discordia laborantib?, tumultuantē- q; omni Foroiulienū regione, ob diuersā partium studia. Profugerant ad Venetos Pannonico tumul- tu domo eieciti principes Sauorgnanę factionis, q; vt in ciuitatem resituerentur summa ope Veneti adnibantur. Cōtra Lodoouicus Techius Aquileiē sis antistes, cuius auspicijs omnis Carnorū regio, q̄ recentiore est voce Patria nūcupata, per id tempus regebatur, nihilo minore conatu obstrare Hūniēs- bus, qui eam restitutionem posebant, & iam vis vtrinq; parabat, quū ad Venetos Sacillū defecit, inde Ciuitatum ad Natilonem amnem, Iulium id olim appellatum quidam haud inepte suspicatur. Hūniens- Lodoouicus, vbi rē ad Venetos aperire inclinare vis- dit, ad Sigismundū opes profugit. Nec ita multo post in Italiā reuerfū est cum quatuor milibus Pannonum, suntq; sub eius reditu Ciuitatenfes aliq; diu oppugnati. Ceterum appetente bruma, quia Pannon in Italia retinere non poterat, auxilia- ribus copijs destitutis Techius iterum se ad regem contulit. Veneti qui ad recentem belli motum exer- citum comparauerant: Belunum & Feltrum reci- piunt, Foroiulienfium inde fines ingressi Prata op- pidum euerūt. Philippus Arci? vir armorum per- ritia ea tempestate insignis, habebat in Venetijs ca- stris imperium, is Pratenfī oppido exciso Hunniū admouit

Pipus in Italia irumpit.

Sigismū- dus ipe- rator Veneti- bellū in- fert.

Hūniens- sū & Pa- trianorū motus.

Beatrix Philippo Venetorum comiti nubit.

admouit castra. Nec multū abfuit quin primo sit accessu oppido produmione portus, sed vbi id confi- lium nō proceffit, viditq; Philippus omnia sibi ob- septa ad vr̄bem in uadendam, motis inde castris ad alia loca in fidem recipienda fide conuertit. Gestata sunt inde Veneta signa citro vltroq; per vniuersam Patriā, multaq; interim oppida, reguliq; Patriani nominis, in Venetorum fidem venere. Postremo Hunniensēs & ipsi, vbi fasces apparuit externi se au- xilij vanam spem alere, in Venetorum fidem vene- re. Horū deditio, quicūq; adhuc Patrianorum in ar- mis erant, secit ad Venetos traxit. Bis inde Techius cum externis auxilijs Patrię fines irrupit, sed vter- q; motus tantūmodo resedit conatu. & Veneti per hęc omni Foroiulienfium terra potiti sunt, cui- us inuadendū non magis Hūniensium discordia materiā p̄buisse videri potest, q̄ Tech? Tech? Aquileiensis pontifex, Pānonico tumultu, hostili fuisset in Venetos animo. Quieuit inde res, Veneta vsq; ad Foscarū principatum, qui post Mocenicum con- tinuo dux fuit, habuit Mocenicū administratio an- nos decem. Sed dum hęc in Venetijs gesta sunt, in Cisalpina Gallia Ioānes Maria Vicecomes, dome- stica confuratione oppressus perijt, auctores cædis Bernabo filios nepotesq; exules resituit. Philip- pus fraterna cæde percussus, amicorū iussu Beatri- cem sibi matrimonio iungit, que Facino nuper de- functo fuerat connubio locata. Sūt qui scribant Fa- cinum morientem id amicorū primoribus man- dasse, vt Beatricem iam quadragenariam Philippo adhuc adolescenti in matrem verus q̄ in vxorem iungeret, cuius cōsilio & auctoritate sciebat futurū, vt ille facile paternum recuperaret principatū. Erat Beatrix abudans diuitiarū mulier, pollebatq; auto- ritate apud eos multa, qui Facini ductu auspicijsq; militauerat. Mirum est q̄ prospere ea res Philippo cefferit, Vercellæ, Dertona, Alexandria, Nouaria, & cætera loca, que sub Facini imperio fuerat, Beatri- cis nomē secute in Philippi fidem reduere. Pars studio Mōtanes Sicus, & Carmaniola duces for- tissimi, qui omnes Facini copias fuerat inter se par- titi, eiusdem se opibus adixere. His Philippus aus- tus virib?, Astorgium Bernabo filium Medio- lano expulit, expulsum in Modecię expugnatione interfecit. Et in Insubribus hęc. Per idē temp? Fran- ciscus Gonzaga qui stipendiū merebat, Bononiam tutat? est aduersus Malatestā Ariminensem, qui La- dilao militabat regi. Erat Ladilao rebus ecclesię, quum antea sua sponte, tū ob Ioannē pontificē, cu- ius decreto, priuabat regno, multo infestior factus: est itaq; aliquoties circa Bononiā dimicātū, fuerat prelia hęc Gonzaci fere prospera, vxare itaq; La- dilaus pontificem quū alibi, sū multo infestius cir- ca vr̄bem, adeoq; minaciter instare, vt Ioannes Ro- ma profectus, per Florentiā & Bononiā Mantuam perierit. Hinc cū Gonzaco principe, a quo honoris- sificatissime est acceptus. Laudem Pompei petijt, vbi ex composito Pannoniē rex cū eo in colloquiū venit. Incidit credo is duorum Christiani nominis principum congressus in id tempus quo Sigismun- dus est cum exercitu aduersus Venetos Italiā in- gressus. Mantua inde ex eo colloquio est pontifi- ce repetita, regē & Gonzaga duce atq; hospite comi- tantibus. Consultatio illa tantorum principum eo tendere, vt Ladilao cum Henruria, Vmbria, & La- tio, armis pellerent. Lam enim Romam & loca ple- raq; vbi circūiecta pontifici ademerat. Pecuniæ itaq; & cætera ad bellum necessaria studio paraban- tur, quum multo maior cura pontificem present

consilio auerit. Enimvero consilio omnium gen- tium consensu Constantiam Maguntinæ provin- ciae vr̄bem indicto, accessit usque pontifex, q̄q; ami- cis dissuadentibus, atq; identidem p̄dicantibus, fore vt priuatus inde reuerteretur, vt discordia ta- men aliquando ex ecclesia tolleretur, in Germaniā profectus est, lectissimo doctorum hominum com- mitatu, hic facta omnibus loquendi potestate, & multa & scæda crimina sunt pontifici obiecta, qui- bus ille percussus, quum impar sibi videretur ad tā atrocem inuidiam sustinendam, Scaphulam se con- tulit ignoto habitu, veritus ne quid in se graulus statueretur. Erat is locus Fedenci Austrinæ ducis, huc plures antistes, quos ille ad supremum ordi- nem euexerat, fuga delati sunt, pontificis vestigia secuti. Sed his concilij auctoritate Constantiam re- uocatis, Ioannes ex Scaphula Friburgum se prori- puit, inde ad Burgundię ducem iturus. Sed ob iter interceptus, totius concilij iussu fluuiali quadam insula se ponitur sub arcta custodia, anno pontifica- tus eius quarto, mense decimo, inde in eo anquisi- tum, multaq; & scæda crimina in absente conges- ta, & in his aliqua, que hominem impietatis argue- bant, quedam eiusmodi credita sunt, vt nisi graui- ter vindicata essent, scædam fuerint exemplū Chri- stiano nomini allatura. Magno itaq; omnium con- sensu dignitate priuatur. Miratur præterea ad Lo- douicum Bauarię ducem qui cum Gregorio len- riobar, custodiendus, quoad aliud de eo statuere- tur. In Aldeberga arce dein triennio fuit, sine cu- biculario ad mulocve Italice gentis villo, nutu & signis loquebatur, quando nullum cum his a qui- bus custodiebatur, esset linguæ commercium. Ab- rogatus est Ioanni pontificatus ab his qui cum eo antea fuerant. Nam qui cum Gregorio & Bene- dicto stabant: erant enim hi duo antipontifices, nondum Constantiam venerant, Ioanne ponti- ficatu deiecto, Gregorius Constantiam accessit, quia ad diem non affuisset, per Carolum Malate- stam, in cuius fide erat, se pontificatu abdicauit. Q̄- terum quia facile cesserat, decreta est illi Piceni agri legatio, in qua non multo post moritur, nouo nō- dum pontifice creato. Interijt vt fertur, quū nimis dolori indulgisset, ceu res a suo principe præcipita- ra esset, quam ipse alioqui trahi voluisset, omni in mora spe reposita. Maior inde labor fuit in Benedi- cto abrogando, tenebat ille se loco in Hispania mu- nitissimo. Adijt Sigismundus imperator, Gallię & Anglię reges, egitq; cum his vt de tora re semel confutueretur, ne viri inuis inolens pertinacia pu- blicum bonum remoraretur. Aditus est postremo Ferdināus rex Aragoniæ, omnes operam suā pol- liciti, nuncijs & literis Benedictum in sententiā tra- here diu multūq; sunt conati. Verum non regū hor- ficatu ab- rationes, nō populorum preces, non Christiani ab- minis consensu, mouere potuerūt, vt in ordinem ire nō- se redigeret, quā hominis pertinacię reges pertæsi, luit. & ipsi & omnes Hispanię gentes destituerē. Nullū quidem vitū magis est hominū favori inimicū q̄ pertinaciā. Quinq; gentiū suffragia Constantiam habuit conuentus. Erant hi Itali, Galli, Germani, Hispani, & Anglij, omnium consensu pontificat? est Benedicto absenti abrogat?, reiectis & qui cum eo sentiebant, Scotis & Armeniaco Comite, discussa prius re quonam modo & potuerit & debuerit id fieri, nequid temere factū videretur. Est eodē conue- tu dānata Io. v. v. glephi heresis, sunt & duo inibi ex eius affectatorib? cōbusti, vt Hęresarchi, Io. cogno- mēto Hufius, & Hieronym? ei? discipulus. A. J. b. a. O O iij hi

Cōsuetia cus cōuē- tus.

Accusat Io. pont.

Capitur Io. pōri.

Io. ponti- fex priua- tus. Gregori? se se pri- uari digni- tate.

Benedi- ctus pōri- ficatu ab-

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVN AB ORBE CONDITO, ENNEADIS DECIMAE, PROOEMIUM.

RV DENTER me hercule sciteq; fecisse videri possunt veteres poetae, qui extremo fabularum actu ita fere vterentur, ut nouissim? ille locus omnium maxime delectaret, illustraretq; totum fabulae schema, ut solmundum, & quae mundo continentur, quae si quis, qui ludere dicuntur, non maxime placere sicut curae, quum ludere desinerent, nulli credo dubium est, quid in re seria fieri oporteat, quaeq; historia eiusmodi est ut non solum prodesse velit, sed delectare etiam, nisi Plinius delirare credat aliquis, qui rem ipsam adeo popularem iudicauit, ut quomodo scripta esset historia non posset non placere, & delectatione aliqua afficere, quae ipsi astruere, nihil vtarbitror aequae potestae rerum varietas, quae non tam consilio nobis quaerita est, ut alieno exemplo scripsisse videri possimus, quae extremae Rapsodig huius parti agnata ac casu quodam inserta. Enimvero quid per deum tam necessarium instituto operi, aut tam coueniens fuit, quae ut quemadmodum in prima Enneade operis huius tota verustatis facies expressa est, ut qui olim mores gentium, qui ritus, quae religio, quae disciplina militaris, quae ciuilibus & domestica fuerit, & in plenum totam vitae rationem: velut in tabula quadam depictam sit videri, pari industria hic vltimus labor omnium recentium rerum explicationem contineret, Coeli & terrarum situs fluminis, lacus, stagna duranti iam, & in multis prisca nomina adhuc incorrupta manent. At in moribus hominum, ceteraque vita, tanta mutatio facta est, ut nulla meo iudicio relatio vtilior aut gratior esse possit, quae hec quae demonstratura sit quantum in humanis rebus mutare potuerit ventustas. Ex qua rerum inconstantia existimare licet quae infirma sint haec, quae in terris mirantur humanae res, tanquam perpetua ac semper duratura sed reputatio haec suum desiderat locum. Nunc tantum praefari liceat quod ad recentioris vitae relationem attinet, reposuisse me haec extremam partem operis, non magis consilio quam necessitate adductum, ut in noue diuixat libris sparsim inserta, ceu lumina quaedam interlucere, eo ut arbitror plus gratiae haberetur, quo minus vaga, minusque inter se distare videretur, quod si pluribus Enneadibus fuisset astructa, corrigere nullo modo potuisset.

SPECTABAT iam ad exitum Constantiaci conuentus celebratas, post solenne pontificis creationem, quum mentio illata est, resque inter plures iactari coepit, creuisse plus nimio cleri licentiam, in moribus vulgo peccari, emendatioris vita opus esse, ut veteri instituto viuere, polcere proinde sicut ad tollendam discordiam quam humanae operae, puidere potuisset abutendo consultum esset, ita vitae consulere, Probare rem nouus pontifex, ceterum veritus ne aliquis reces motus oriretur, qui suum in Italiam reditum impedit, diret,

Att. opus hi oportere antistites & omnem clerum ad Christianione de imitationem pauperes esse, quia in opulentia & luxu viuere, qui Christi personam in terris gererent, parum ad exemplum vitae conduceret. Erant adhuc quaedam in melius mutanda, nonnulla in integrum restituenda nouo decreto, ceterum quia sede vacua sancti non poterant, primum omnium nouum pontificem creare placuit, atque ita comparatum, ut sex viri ex singulis gentibus legerentur, qui cum duobus & triginta primorum antistitum suffragium in euntes pontificem crearent. Quadriennio igitur quae uerus in ecclesia pontifex esse desiderat, Ortho Coluntius vir Romani sanguinis, supremi ordinis antistes, magno omnium consensu pontifex declaratur, ad tertium Idus Nouembriis, anno millesimo salutis. ccccxxvii. Ceterum quia eiusmodi creatio in luce quae diuo est Martini sacra incidit, Martini appellatio nem ferre uoluit nouus pontifex, itaque ad eiusmodi creationem est omnium letitia orta, ut praeter nimium affectu vix fari possent homines, lachrymis vberitimanantibus. Sigis mundus gaudio effusus incredibili, conciliu sine discrimine dignitatis ingressus, omnibus egit gratias quae in summo rei Christianae discrimine tantum viri rationem habuissent, inde ad nouum pontificis conspectum humiliter prouoluit, pueri gregis pastorem & dominum salutauit, pedes exoculatus est. Contra pontifex eum alleuans mutuo affectu conspexitur, Christianae pietatis instauratorem appellat, autorem paucis, cuius opera pax clero reddita esset, Apostolica dignitas in pristinum statum restituta. Sed dum haec Constantiae geruntur, Ladislaus in ea expeditione defunctus, quam in Florentinos inchoauerat, Roma continuo est ad arma & libertatem conclamatum. Affuit nec multo post pontificis legatus, cuius opera breui pacata est ciuitas, sumpto de ciuibus supplicio, qui noui motus fuerant auctores. Sed nec longior pax consistit ciuibus. Bracchius Monachus sequenti anno Romam cum exercitu ingressus, multa vi Hadriani molem oppugnat. Tenebat arx iunioris Ioannis praesidio. Fuerat haec Ladislaus soror, successeratque defuncto in regni successionem. Ducit arx regium exercitum Sfortia vir impiger, qui celeri occursum non solum hostem ab oppugnatione auertit, sed praesidio etiam victum procul urbe expulit. Occidit eo praesidio. Columnius, quem gregarius miles transfrexit. Voluit is Pauli Vrsini ducis fortissimi mortem vltimisci, quem Lothouicus, Columna in Fulginati agro interfecerat, militauerat diu miles Pauli ductu, eger rimeque ferebat eius mortem. Perebar infesto reلودocum, vibraueratque ferrum in aduersum hostem, ceterum Ioannes periculum intuitus, ut per necessarium hominem regeret, subdito occursum letalem excepit istum, fluctuabatque per haec res Romana, quum opatissimus de nouo pontificis creatione nunciatus spem quietioris status fecisset ciuibus paratulus,

MARTINI VOX MORABILI

FINIS ENNEADIS NONAE.

Martini pontificis vox morabilis

diret, nam Benedictus antipontifex, ad quem ipse continuo post suam creationem miserat, in Panischolana arce illa schismatis se tenebat, licet omnium fauore destitutus, magno principum consensu solauit concilium, quibusdam tamen prius decretis, nonnullis, aut rescissis aut in melius mutatis, quae quadriennio illo, quo id concilium tenuit, tota schismatica tempestate parum vtili exemplo inoluerat. Nec ita multo post pontifex, etiam Germaniae Gallicaeque regibus obnixae rogantibus, ut ad se diuerteret, in Italiam transiit, sepius inter suos restatus restorem nauis in puppi non in prora esse oportere, Romam dicit esse Christianae pietatis caput, saepius aequo pontifici absentia res ecclesiae in Italia affectas, diuorum templa Romae partim conuulsa partim sine cultu pro despicatis in solitudinem redacta, faciem vrbis situ & squalore, deformata, oppida Italiae pontificis iuris pressa sub Tyrannide iacere, pontificis praesentia opus esse, ut Romanae ecclesiae dignitas ab iniuria vindicetur. Haec sepius ex eo audita, & ipse, qui ea iactabar multum erat & ad dicendum, & ad persuadendum efficax, facile impetratum est ut externi reges sua comoda pontificis possiderent. Pontifex abeundi cupidus ob Ioannis effugium, ne quo illi noui concilii habendi relinqueretur occasio, in Ticinum Galliae urbem Christiano nomine conuentum indixit in quintum proximum annum, tunc hinc decretum, ut septimo dein anno alius haberetur, & mox tertius decimo post, quod annorum spatium seruauerat deinceps omni quo ut decimo quoque anno, Romanus pontifex & omnes christiani nominis duces, vnum in locum coirent, de summa re consulturi. Sunt qui coelicio adhuc tenente haec decreta fuisse scribant, ceterum siue tunc demum, siue prius res coacta est, Pontifex, quod inter omnes constat, coeuentu dimisso, per Allobrogum terram, Sabaudiam nunc est, in Italiam transgressus, Mediolanum perijt. Erat tum Philippus Vicecomes vehementer occupatus in vrbibus paterni principatus recipiendis, Mediolano recepto, cum vrbibus quae sub Facino fuerant, ut in calce proximae Enneadis fuit significatum, Comum ad Lariu lacum a Rufonis fratribus receptis, & mox Laudem Popenij, cuius arcem quia Ludouicus Vimeatensis obstinatius defendisset, cum patre in potestate redactus, Vicecomitis iussu, laqueo est necatus. Deiecit inde Carmaniola, qui copias Philippo ductabat, Coleonicos ex Treuico oppido Abduxit flumini imposito, & dein ex Leuco ad Lariu emissiorum, Creman prodicione recepit. His Philippus successibus elatus Carmaniola quatuor milia equitum attribuit & mille pedum, imperatque ut Philippo Arcellano, qui Placentiam obtinebat, bellum interat, haec mandat, ac simul duces ipsam cognomine & affinitate Vicecomitum familiae adiuuit, ut obsequitorem haberet, magisque fidem in re bellica administranda. Fuit Placentium bellum tractu durumque a principio visum est, Genuensibus Arcellanos tentibus, ad postremum vrbis capta est, arx tantum retenta. Occurrit eo cum exercitu Pandolphus Malatesta qui Bergomum & Brixiam obtinebat, nam & ipse cum Arcellanis foedus iunxerat aduersus Philippum, cuius successus iam merito finitimus suspensus esse ceperant. Philippus quia Placentiam recepta bellum Carmaniola in Genuenses verterat, veritate Placentini sub Malatestae accessum deficerent, edicto precepit, ut Placentini cum vxoribus & liberis Ticinum & Laudem populariter migrarent, ea res fecit ut Malatesta vacuum urbem nactus, conuersum retro abierit. Et Carmaniola non multo post

Philippus ducis, succellus.

affuit, qui in Arcellani conspectum dedit filium & fratrem victos, quos in Pulcherano ceperat, tyrannum hortatur ut sibi & suorum salutem, consulari matura deditio, pollicetur adhuc multa, ut hotminem in sententiam traheret. Ceterum cum nihil ab eo pacate responderetur, Carmaniola, ut iracundo saeuoq; erat ingenio, captiuos in conspectu arcis laqueo necauit. Erat Arcellani coniux in iactis, quae filium & mariti fratrem pendentes intuita, conuicta male affectum Philippum animu inceslere non prius destitit, quae ille desperatis rebus reliquit arce, ad Venerosque se contulit. Vicecomes Placentiam potius breui circa Ticinum omnia recepit, Palauicini Rubriani & Peregrinenses in fidem venere, Etiam res Philippus per haec adeo auctae, ut iam merito formidini essent finitimas, sed ut sunt hominum res subitit casibus obnoxiae, facileque variabiles incidit Philippus in hoc gerendum rerum cursu in domesticam cladem, non magis inopinatum quam turpem, Beatrice, qua iam exacta aetate formidina in matrimoniu receperat, adulteri comperta, adolescens eius pincerana, qui cum illa stuprum fecisse dicebatur, quatuor subiectus crimen confessus est, ac securi percussus, Beatrice contra id flagitium constanter inficiata est, ceterum cum nihil fecius ad suppliciu traheretur, adolescens trunco intuita eius manes execrata est, ut ferretur, quae pudicitiam sua tota vita sancte se custoditam, suppliciu metu, falso testimonio labefactasser. Scio fuisse qui crederent, nam hoc quoque traditur ex Philippo sententia ea omnia accidisse, quo in tempestiuu conuictu iam fastidire coepisset, quod tam absurdum sit credere quam ab ea magnitudine animi, quae fuisse fertur, alienum. Bellu inde Malatestae illatum, breuiter Bergomum est illi ademptu, foreque breui cum eo debellatum, nisi Brixiam a Carmaniola conpulsum Veneti pecunia & armis iuissent. Martinus Fauentibus, dux ea tempestate aceninus, cum auxilianbus copiis ad Pandulphum ire iussus est, eratque Philippus Brixiano bello implicatus, cum Martinus pontifex ex Gallia reuerfus, Mediolano perijt, tantu hospitium interueniu pax est Malatestae his conditionibus delata, ut quiduis viuere Brixiam obtineret. Pontifex ex Mediolano digressus Mantuam proficiscitur, vbi Franciscus Gonzagae arbitrio pax inter Philippum & Pandulphum prius mora sancta est. Et haec primo Martini pontificis anno intra extraque Italiam, sunt gesta, qui millesimus ac quadringentesimus fuit humanae salutis, duosque deugefimus. Pontifex ex Mantua Florentiam proficiscitur, nec obiter Bononiam inuifit, quae posteaque Ioanni pontifici Constantiaco conuentu dignitatem adeptam audiuit, ecclesiae magistratu electo, in libertatem sese vindicauerat. Nec vno inerea loco pontificiae res nouis motibus laborare. Bracchius vir militari gloria temperate illa insignis, Perusium cum tota fere Umbria & ex patrimonio loca quadam, sic enim Hetruriae partem hodie vocant, circa Veruloniam armis occupat, regularum quibusdam mercede conductis, ut in ieribus circumquaque in sessis pontifex ab vrbis reditu excluderetur: quae ille contumelia instructus, anathemate hostem desiguit, omni sacrorum cerimonia ciuitatibus, ciuitatumque principibus interdicit, quae Bracchio faueret. Ceterum Florentinis annitibus, quibus erat Monachus dux charissimus pax breui secuta est, atque ex ea parte aliquor oppida sunt pontifici restituta, Bracchius ad pontificis pedes prouoluit, venia impetravit, stipendioque inauroratus, iussus est Bononiam ad obsequiu retrahere. Manavit Bracchius

Beatrice miserabilis exitu

Bracchius

Bracchius strenuū dūcis operam Romanæ ecclesiæ in ea vrbe recipienda tenebat; adhuc id certamen quū quatuor illi Antifites, qui ad extremū Benedi-
cti Aniponificis partes secuti fuerat, Florentiā ad Martinū Pontificē venire. Hos ille cōcordiæ cupi-
dus per humane cōplexus, in primorū Antifitū or-
dine habuit, Baltasarem Cosmā, qui Ioānes ponti-
ficis fuit, custodia liberatū Cosmō medico & alijs
principibus ciuitatis gratificat. Cæterum philippus
pontificis iussu solueretur, vindicauerat ille se in li-
beratorem quadraginta milibus aureorū nūmum Pa-
latino comiti, apud quē custodiebatur, datis: eratq;
eius in Italiam reditus vehemēter suspectus ponti-
fici, multaq; erat in eā expectationē erecti, vt per eū
aliquis nouus morus oriretur, sed ille preter omnīū
opinionem Florentiā se contulit, demissulq; humili-
ter ad pedes pontificis eū de more adorauit. Mouit
expectatum penitentiæ exemplū pontificis animū, as-
suetamq; hominis fortunā miseratus, primo Anti-
fitem ordini iterū ascripsit, habuitq; apud se: iam
inde in magno honore, sed dolor plus valuit q̄ res-
stituta ex parte dignitas. Enimvero quia tristitū &
mærorū plus æquo indulsit, paucis mēsis, quibus
Florentiā venerat, moritur, defunctū Cosmus ad
Ioannem Zacharię honorificē iussu extulit, fuerat
enim illi amicissimus, pecuniāq; ab eo relicta multo
locupletissimus est Florentinorū omnīū factus,
mox adeo vni viro indulsit fortuna, vt affluentib;
diuitijs apud exteras etiam nationes sit omnīū, qui
tempestate illa fuerit, fortunatissimus iudicatur, de-
functi Antifitis sepulchrum hoc habet. Baltasaris
Cosmæ Ioannis vigesimi tertij quondā papę corpus
hoc cōditur sepulchro. Per idē tēpus legati ex Byzā-
tio ad pontificē venire, qui ab imperatore ad hoc
ipsum missi significabāt cupere Græcos in ijs, quæ
ad fidei cultū pertinerent, Romanæ ecclesiæ vniri,
modo æquis id fieret cōditionibus. Audiuit libens
summus pontifex Græcorū postulara, creatusq; est
confestim legatus ab eo Petrus Foscicus, Hispani
generis, vir singulari eruditione, & in supremū
antifitum ordinē iam antea ascitus, qui ad id nego-
tium in Græciam proficerecetur. Est aliquāto prius
eomissus Antonius Maffianus, ex Fracisci Affisaris
familia, vniuersi magister ordinis fungens, is totā
rem iussu est explorare. Sed dū hec circa pontificē ge-
runtur, Philippus interea paterni principatus vindi-
candi cupidus, Cabrino Fundulo bellum intulit
Cremonēsi tyranō, estq; in hostē itū Carmaniolę
d. & u. Soncineses, & Pixitones, primū omnīū ad
Vicecomitē defecere, quā suorū inclinationē verit;
Cabrino Cremonā conar; est cū Salodio & Bena-
ci lacus ora permutare cū Malatesta principe. Cri-
minari Philippus Malatestā, q̄ pacē, quā nuper se-
cum sanxisset, parū sancte custodiret. Castellionem
itaq; oppidū munitissimū cū auro & omni dome-
stico apparatu habendū permisit, vt Cremona pos-
titeret, cuius rei cōpos factus cōtinuo Malatestā p-
speciem rupti foederis recētū inuasisset bello, nisi ve-
ritus esset ne primo adortu Veneratorū arma moue-
rentur. Fauebāt Veneti ex cōfesso Malatestę rebus,
q̄ maximo itaq; potuit itaq; bellum assimulari in
Franciscū Gonzagā, paterni principat; oppida res-
petēs, & in his Pischeriā, ad Minç caput, nulli du-
bitum erat quin Pischeriā recepta Verona Philipp;
esset & Vicerentiā armis inestaturus, horrere id Ve-
neri autoresq; Gonzagę esse, vt Pischeriā nō redde-
ret. His Philippus cōmorus, pro magno habuit ne-
gorio sibi Venetos iungere, percussio cum his foede-
re in decē annos, estq; in eo diserte scriptum, vt vri

Cosmi diuitiæ.
Baltazar
Cosla q;
Io. xxiij,
fuit.

q; hostē haberēt, quicūq; externorū regū aut ductū,
alterūris bellū intulisset, ne Veneti dū foedus tene-
ret Pādulphum Malatestā villo iuuarent presidio.
Descensum est eo libētius vtrinq; in id foedus q̄ Si-
gismundus imperator Veneto nomine & Viceco-
mici inimicus Italice imminere dicebatur. Publici
Veneratorū studij a Pādulpho auersū inde causa orta
est, q̄ Marcus Fauētinus, quē periclitatib; Mala-
testę rebus Veneti adiutorē illi dederat, post nauas-
tam belli operā interfectus ab eo esset. Desitit Ve-
netorū auxilijs Pādulphus cōfestim relabatur in no-
uū belli discrimē, Carmaniola vgnobilib; quibus-
dam Brixiani agri locis primo captis, mōtem deici
Clarium maiore vi connixus inuadit, quo amissū
omnis externi spes auxiliij Malatestę adimebatur.
Carol; interea Pādulphi frater, qui Florentis per-
cellere nō potuit, vt arma in Philippū induerēt, per
bus ingēs videri volebat imminere periculū a Vice-
comite, si fratris sui principatum euerisset, per se
bellum cōparat, quinq; milia equitū & duo pedes-
tum ad Brixianū bellū misit, Lodouici Melioris du-
ctū, fuit is Innocenti; septimi ex fratre nepos, obti-
nebatq; Firmiū in Piceno. Cæterum Lodouicus in
Clarianis cāpis bello superatus in hostiū potestate
venit, pertulit est grauissima clade affectus Pādul-
phus imminētē hostē, bellū mœnibus propulans.
Interea Nicolaus Eufesius Philippū potētē veritus,
cuius opes iā multo plus creuerant q̄ vt finitimi tu-
to se illis obnerent, Parmā, quod mox paulo coar-
ctus fecisset, vltro Vicecomiti restituit, tenebat eā
vrbem Eufesius iam inde ab Othonis tertij interitu,
tenuit tamē Martini pōntificis rogatu, vt Regiū Les-
pidi quod Vicecomiti fuerat, possideret. Inter hec
aut certe nō multo post Carmaniola est Brixia poi-
tus, & Cabrin; Castellione capto, supremo est sup-
plicio affectus. Platina, post Brixia Malatestę adem-
ptam, significare videtur Cremonā a Carmaniola
capā, Cabrinūq; supplicio affectū. Hoc defunctus
bello Philippus, Bellicionā & Domullū recepti
in alpi; quæ ex Italia iter patet in Germaniā. Sui-
tenles, qui ea possederant loca, dissimulata ad tem-
pus ira, nihil aliq; diu mouere, mox repente ad vim
coorti, Bellicionam tumultuose inuadūt. Occur-
runt eo duo Philippū duces. Angelus Pergulanus
cum expedito milite, secus inde Carmaniola est cū
robore copiarū, pugnatūq; breui post nō procul a
Ticino amne, fuit pugna arox ac diu anceps, sed
Itali ad postremū egregie vincūt. Germani prælio
fusi, cū multa trepidatiōe sese in locū paulo editio-
rē receperē, defixi q; solo hastis deditiōē facere pa-
trio more significabāt, Cætebat Pergulanus eā dedi-
tionē, vt fiebat recipiendā, cōtra Carmaniola instan-
dum ratus tumultū ferocius subij, inestaturaq; præ-
lio hostes fuga & metu disiecti pars in Ticinū præci-
pirati sunt; alij alij interitibus in suos fines duobus
milibus hominū amissis, se repide receperunt, nec
ea victoriā fuit Italici incrementa. ex Philippū exerci-
tu fortissimo quoq; interfecto aut vulnerato, quæ
dringentis equis ab hoste cōfossis, mirū fuisse aiūt,
quātū negotij fuerit primo cōgressu Philippū fessibus
inestū a ferocissimo hoste, quippe qui iniquū certa-
men adept; quū ex equo Itali dimicaret, ipsi Ger-
mani fere pedites essent, equos illi nō egres perere,
quib; cōfossis poplitibus suffraginibusq; defectis,
equites ad terrā deuolutos trucidare, ea res effecti vt
pars multo maxima eorū, q̄ ex equo dimicabāt, ad
terrā digressi, pedestre obuiarent prælium, pleriq; ex
Germanis læcea traicti p- hastā conati sūt ad hostē
perredere, ne inulti caderēt. & cū ea gēte, hoc euerū
tunc

Foedus
ter Vene-
tos &
Philippū.

Suitēsiū
caedes.

Att. fero
clam.

tunc dimicatum est. Quo rerū successu, quū Philip-
pus maiores spiritus in dies aleret, bellum nō multo
post in Genuenses venit, Terano Adurno, Fran-
cisco Spinula, & alijs primoribus ciuitatis, tunc vr-
be extorribus, Vicecomitem ad id bellū impellen-
tibus, primum omnīū Sauona ex Genuensibus bel-
lo perita est a Carmaniola (is enim ductabat Philip-
pi copias) sed vrbs valide defensa est Spinulæ Fre-
goli viri impigri opera: Sauona omīsa Genuensem
agrum Carmaniola inuadit, multaq; circa vrbem
loca subegit, omnes Genuensium primores, præ-
ter Felcios, in Vicecomitis partes metu transue-
re, & iam Philippū exercitus Genuę imminēbat, in
qua subigenda quū duo maxime obstare videren-
tur, inuictus Thomæ Fregoli animus qui dux tūc
erat Genuensium, & Florentinorū amicitia, qui in ex-
tremis Genuensium reb; videbantur omnia enixe fa-
cturi, ne Philipp; ea vrbe potiretur, placuit omnīū
primū Florentiam mittere, qui cū eo populo pacē
viginī prope annos vtrinq; seruata, nouo foede-
re instaurarent. Sex legati eo missi, quib; in curiam
accerfuit, factaq; edicti potestate, eorū vnus in hūc
modū verba fecit. Misit nos Philipp; Vicecomes,
Florentini viri sapientissimi, ad eam pacē vobiscū
instaurandam, quę viginī prope annos summa fi-
de & studio vtrinq; persanctē custodita est, nec id
fieri postular, quia non satis explorata sit illi publi-
ca Florentinorū fides, qua nihil est aut constantius
aut firmius, nec quia non sit suæ constantiæ, perpe-
tuisq; in vos studij sibi consci; sed veritus ne suarū
rerū successus sit plus equo vobis suspect; quia dei
optimi benignitate plus ipsi opes ad hūc diem cre-
uerint q̄ vobis & finitimis turti fortasse videri pos-
sit, qui me; semel recep; est, vnus queat tamen
vos transtuleris agere atq; impellere vt aliquid con-
tra pristinū foedus moliamini, etenim nulla potest
esse diuturna amicitia, quę non sit omnis mutue
suspensionis experta. Sed vos Florentini viri nō quā-
tus sit hodie Philipp; expendere oportet, sed quā-
lis in vos fuit semper, quo studio, quo amore Flo-
rentinū nomen prosecut; sit in omni tēpore, omni
fortuna iam inde ex quo suis auspicijs partū cepit
principatū administrare, in quo vereri studio vt cō-
stanti; perseveret, præcipue admoner antiquarū cla-
ditū tristis recordatio, q̄ illar; & acceptę ferūtur his
bellis, q̄ ipsi maiores vobiscū gellere, quo fit vt ni-
hil hodie aut vos aut illū magis deceat, q̄ de perpe-
tua pace cogitare. Accedit huc ipsi; principis confi-
liū, quū auro, tū vobis vnuerſaq; Italię salutari-
re: nemo est hodie Italici nominis qui non aut vide-
rit, aut fando ab alijs didicerit, quib; ille casib; ias-
tat; exercitū simā per omnes aduerſos casus ege-
rit adoleſcentiam, præcipueq; partē iauerūtis. Puer
amplissimū principatus parte multo maxima spo-
liatus est, vt præter Mediolanum & Ticinum, cetera
præde fuerint quū alijs tyranis, cū illis ipsis qui-
bus sua & fratris orbicis curę esse debuit. Inde ita-
rem crudeliter interfectū, cū Mediolano amissit, su-
pereratq; ex opulētissimo nuper principatu solum
Ticinum. In hac veluti arce vnica suam tutatus est
salutem, magis iniurię obnoxius q̄ cuiq; infestus.
Mutata est inde fortuna, ac q̄ antea infesta fuerat,
eā postea illi mitis & equa facta est. Enimvero post
Beatricis nuptias, Tyranorum alijs fato, alijs bel-
lo sublati, felicissimo rerum cursu eo veniit, vt opi-
bus & potentia tantum hodie dei benignitate, suar;
q; virtute floreat, q̄ ne optare quiddē esset olim aus-
sus, cōtenuit igitur florētissimo principatu, magis
de eo tuendo cogitat q̄ armis augendo, nec fatigan-

Oratio
legatorū
Phil. ad
Florent.

dam sibi purat fortunam quę quid possit in vtrāq;
partem satis superq; expertus est. Nihil igitur quū
hoc animo sit, ad fe magis pertinere arbitrat; q̄ vt
quātum humano cōsilio prouideri possit, det ope-
ram vt Italię status sit q̄ pacatissimus, quod vnus
si cōtingat, ne ab externis quidem armis possit me-
tus vllus ingruere, nam quod ad pacem attinet, la-
tis credere ita futurum vt Venetos omni tempore
q̄ amicissimos habeat, qui vt gentis ipsius natura
est, ad pacem multo propensior q̄ ad bellū, nūq; nō
sint secum ad cōmunem pacem tuendam cōspirā-
turi: q̄ si vos Florentini viri in foedere manseritis,
nulli dubium sit quin multo maxime pars Italię
trium potentissimorum nominum auctoritatem se-
cuta, sit in id foedus cōsentura, per quod res Italię
ab omni motu intestino & externo liberę, flores-
bunt, vt si quando alias, quiete & ocio. Quid autē
Philippus nouo hoc sibi velit, foedere perspicue de-
monstratum est. Cæterum quid vos super ea re de-
creturi sitis incertum habeo, tantum affirmare pos-
sum, eam stabilendæ pacis vobis occasionem de-
ferri, quę si nō aliquid oblata esset, fuerit tamen a
vobis omni studio & diligentia requirēda, aut quia
res æquissima sit, aut q̄ vobis & vnuerſę Italię vi-
lissima. Quum Philippū legatus in hanc sententiā
perorasset, iussu cū collegis curia discedere cepta
res est consulari. Erant qui censerent nihil esse Phi-
lippo credendum, habituros tantisper Florentinos:
cum eo pacem, donec Genuam fugisſet, mox for-
re vt ille mari terraq; potentior factus, multo infes-
tior q̄ vllus, vnq; maiorum, Florentinos adoriret-
tur, esse proinde eo magis cauēdum, quo maius ab
eo pacis studium affumularetur. Multi ac fere ex pri-
moribus assentiebantur huius sententię, vicit tamē
multitudo pacis cupidā, foedusq; renouatū est his
conditionibus: vt vtrorūmq; fines essent Macra flu-
uius, & Cruſtilus, ambo in Apenino orti, cæterum
diuersis fontibus, hic Padij, ille maris inferi accolat;
cautiq; ne vltra horum fluena hi aut illi profertēt
arma, non nouos bellū focos, non pacis vllos afeci-
serent, ne quid rei alterutis esset vtra ipsorum si-
nium præſcriptum. Premebatur interim Philippū
armis Genua, assidebantq; vrbi Philippū copię, ad-
eoc; hostium propinquitate omnia reddebantur
Genuensibus infesta, vt res haud procul abesset a
legitima obſidione, restitit forti animo Fregolus
dux, Florentinorūq; auxilijs destitutus, strenue ho-
stem ferre, nihil terreſtre bellum veritus, quando
affatim commeatu a mari subuehebantur. Cæte-
rum pecuniarum inopia adactus, Liburnium Pifa-
norū portū, quē Genuenses per id tempus tenebāt,
Florentinis centenis vicenis milibus vendidit, cla-
semq; simul instruxit, quam Genuensibus extorri-
bus obijceret, qui nouem triemes mercede con-
ductas Barchinonę ad bellum instruere dicebantur, vt
vrbem a portu infestaret, præerat vrbicæ classi Bas-
pista Fregolij frater, qui naualli prælio victus, cum
primoribus partū, venit in exulū potestate. Fregit
ea clades Fregolij animum, vt omni fe abiecta resi-
nendę vrbs, Sarzana cū aliquot locis sibi ex foede-
re retentis, Philippo & exulibus Genua cesserit. Tū
Philippus non magis lætus q̄ Genuę bello ex sen-
tentia defunctus esset, q̄ q̄ Tuscini inchoandi oblata
sibi esset occasio, foedus a Florentinis violatum in-
terpretatur, qui Genuenses pecunia iuuissent. Cete-
rum vt Tuscū magis iniurię haberet obnoxii, oēm
de ea re disceptationem in apertę cōtentionis tem-
pus consulo differt, ipse interea Fortiuenſibus
multa arte insinuat, per speciem presidij eorū arce
potitus

Philipp;
Genoua
potitur.

positus est, vnde ciuitas non multo prius Lucretiæ
 præsidium deiecerat, erat hæc Lodouici Aledosij Cor-
 nelisii principis filia, nupseratq; Georgio Orde-
 lapho, ex quo Theobaldus enixa est, eo adhuc puero
 qui mater multo propellor in Cornelieses esset,
 q; vt equo animo amplius ferre posset Forliuicium
 ciuitas omnia enim hic credere, principatus partem
 multo maximam per eosdẽ administrare, facile ciuicũ
 studia a se alienauit, oblata est ex eo Vicecomitis oc-
 casio Forliuicium rebus sese miscendi, mox Lucre-
 tia in ciuicũ potestate redacta, creati sunt ex corpore
 ciuitatis, qui pro puero principatũ administrarẽt.
 Luuit Philippũ cõsiliũ nõnihil Nicolai Ertẽsis ope-
 ra, cui Forliuicenses multũ ea rẽpẽtate deerebãt vt
 principũ sapientiũ, & in cui? fide aliquãdo fuis-
 sent. Nã is anõ circiter quatuordecimo anteq; hæc
 gesta sunt, eã vrbẽ Georgio Ordelapho vel vt per
 manus dederat tuendã, ipse a Ioãne pontifice acce-
 perat. Huius auctoritatem diues secuti, est permulti
 alioqui cũ Philippo sentiebãt, Vicecomitis præsi-
 dium accipere, nec multo post & arce potiti sunt
 Forliuicenses, Corneliesiũ præsidio inde eiecto. Cõ-
 pra est inde fama circũferri Forliuicium Theobaldi
 nomine administrari, sed vrbis imperiũ Philippũ
 ductis esse, iã & Lucretia custodiibus deceptis Forũ
 Popiliũ perierat locũ arce, fossa, valloq; munitiss-
 mum: ditat Popiliũ forũ quatuor milia passuum a
 Forliuio, tũc satis frequẽs, ceterũ moribus incondi-
 tum. Hęc vbi primũ Florẽtiã audita sunt, magnus
 est animorũ motus securus, tremere ciues, insidiari
 Philippũ Florẽtinorũ libertati, iã fines qui ex fede-
 re obseruari debuẽrat, eũ palã armis transgressum,
 occupasse, alienã vrbẽ, & opportuna ad rẽ Tuscã
 ex proximo infestãda: bello itaq; vt hostẽ persequẽ-
 dum, i uauandã armis Lucretiã, totis vrbib; adiren-
 dum, vt vicecomitis præsidium ex Forliuicium ceru-
 ticibus depellatur, hæc simul fremit, simulq; ad pon-
 tificem mittũt, qui Alphonsum Cariliũ Bononiã
 legatũ accusaret, q; de Forliuio occupãdo cũ Phi-
 lippo conueniret, quib; pontifex delationib; com-
 motus, confestim Gabrielẽ Cõdelmaritũ Venetiũ,
 qui postea ex adepto pontificatu Eugeniũ fuit, de-
 dit Carillio antistiti successorẽ. Miserũt preterea Flo-
 rentini Ioãne Lauellanũ, & Lodouicũ Obijcium
 cum duab; alijs equitib; qui Lucretiã auxilio essent,
 rem ad Theobaldũ & matrẽ traherẽt, horum signis
 vt erentur, & in testibus militaribus omnia vsurpa-
 rent, & iam ciuitas tota erecta erat in bellũ expecta-
 tionem, quum Genuesis Antifẽs ex vrbe rediens,
 Philippũ nomine factũ exculauit, testatẽo consilio
 Philippũ cupere Forliuicũ suo tenere præsidio, vt co-
 pia quæ in pontificis gratiã a se aduersus Brachiiũ
 ducẽ mitteretur (Premebat is Aquilanos bello qui
 in pontificis fide erant) per flaminia tuto ad hostẽ
 pertenderent rediretq; quũ opus esset, ac si quid obi-
 ter accidisset, haberet quom in columes se recipere:
 patenter itaq; Florẽtini Romang res ecclesie, quæ
 in aperto sitæ essent discrimine, per hæc iuuari, nec
 expeditionẽ rã piam q; necessariã interpellãdo, põ-
 titis, vt rorũq; amicissimi, deq; pietate optime me-
 ritũ, rem & dignitatẽ tyrannorum armis proderet.
 Summa eorũ omnium, quẽ ille Philippũ nomine lo-
 curus est, hæc fuit, ne Florẽtini vano metu subacti,
 qui piam temere mouerent, quin mitterent poti? ad
 Philippũ legatos qui corã decerentur nihil esse
 fraudis in eo q; Forliuicium eius teneretur præsidio.
 Dimissus est antistes ille cũ ambiguis responsis, sed
 quibus satis significabatur Florentinos non igno-
 rare, quo Philippũ consilia tenderent, & iam miles

Philippus
 Forliuio
 potitur.

vndiq; stipendio accerseretur parabaturq; Florenti-
 tiã nihil obscure bellũ, quũ Lauellanus & Obicius,
 Tusci equitatus ductores, aut Lucretiã missi fue-
 rant, cũ Philippũ ducib; qui Forliuici erant tumul-
 tuario prelio, sed paribus fere copijs cõgressi, ad Bi-
 dentem amnẽ fœde fusi fugatq; sunt, atq; Popiliũ
 compulsi. Affuit his auxilio sub primũ cõgressum
 Pandulphus Malatesta, qui ex Cæ sena eo occur-
 rat, erat is infestissimõ in Philippum animo ob Bri-
 xiam sibi ademptam, Florentiniscq; autor esse belli
 mature cõparandi, atq; ab ijs occulte inauroratus,
 ad eam diem id cõsiliũ raxerat, vt ab aliquo præla-
 ro facinore rem inchoaret, cessit illi confertum præ-
 lium nihilo felicius q; Tusci ducibus, nã & ipse eo
 dem quo Lauellanus, vi hostiũ cõpulsus, ne Popi-
 lianis muris inclusus obsideretur paululũ ibi com-
 moratus Bretonorũ cũ paucis celeri cursu se prori-
 puit, & ex Bretonorio Cæsenam, quã frater obtine-
 bat. Nũci? rei in Flaminia male gestẽ pudore & ira
 stimulantibus multo magis Florentinos accẽdit ad
 bellum summa ope instruendũ, legatiscq; passim ad
 principes & populos dimissis, vt hos in societatem
 belli traherent, illos mercede conducerent, in omni
 gente laborant. Thomas Fregosius Genua pulsus,
 qui Sarzanam obrinebat, & loca quedã illi circũ-
 iecta, primus oim est in partes belli adductus. Est &
 ad Philippum ducem postremo missum, fuitq; leg-
 ationis illius princeps Bartholomeus Valerius. Cõ-
 rerum procellerant legati Laudẽ vsq; pũtũ ibi subsi-
 dere iussi sunt, atq; edocti Philippũ pessilentem me-
 tu nolle eos audire, missurũtamẽ qui ipso rã postu-
 lata cognosceret, cognita ad se deferret. Tum Vale-
 rius, nos inquit pacem nõ pestem Philippo attuli-
 mus, nec apud aliquem publica sumus mã data de-
 positurũ, q; apud ipsum principem, ad quem missi
 sumus, quem si nõ cõminas affari liceat, vt presen-
 ti liberetur metu, clara voce procal stãtes in iuncte
 legationis defungemur officio sed quũ id quoq; nõ
 daretur, aliquot dieb; vana expectatione consum-
 ptis, infecta re retro abierunt. Valerius domum re-
 versus acerbe est in Philippum inuectus apud mæ-
 gistratus, qui legatos de pace acturos audire noluis-
 set, sed pro despiciatis tanq; supplices ab eo aliquid
 perituri venissent, ne visos quidem a se dimississet,
 id non parum pertinere ratus ad eorum studia sibi
 concilianda, qui neutro adhuc suum fauorem in-
 clinassent, ita natura comparatum esse, vt in ijs bel-
 lorum partibus omnes libentius esse velint, vnde
 maior spes apparet victoriã, vt non tam causa q; fortuna
 spectetur. Sed si viri sunt Florẽtini inquit,
 si sue libertatis memores, in callidissimũ hostem,
 nihil enim in eo non hostile esse, bellum decernent,
 decretum forti alacriq; animo obibunt, spero futu-
 rum vt pacem, quam nũc haud dubie aspernatur,
 sollicitus demum requirat, ac tum fortassis quũ a
 nullo sit imperaturus. Hisq; Valerius stimulis adeo
 primorum animos inflamauit, vt postmodũ sit bel-
 lum decretum. Philippus interea, est nihil de Ro-
 mani pontificis in se animo dubitaret, tantiq; abes-
 set vt ab illo quicq; triste expectaret, ob ea que circa
 Forliuicium facta essent, vt conuere etiam ijs que fe-
 rent arbitrareretur, vt tamen ipsius animum sibi ma-
 gis deuinciret, quando res sus satis alibi in tuto es-
 sent, & in Emylia si de Forliuic possessio cũ Tusci
 armis disceptandum esset, abunde sibi cautum, ne
 situm inde præsidium desit possit, rem pontificis
 procul tuendam suscipit, sed quid fuerit cur ille gra-
 tificari voluerit pontifici multo melius poterit in-
 telligi si quæ circa Neapolim totoq; regno per id
 tempus

Vincun-
 tur Tusci
 duces.

Att. Phi-
 lippus ar-
 tem.

Bellũ in
 Philippo
 pum des-
 cernitur.

tempus gesta sunt, breuiter referantur. Fuit Ioanna
 maior Ladislai soror opulenti hæres regni a fratre
 relicta. Enimvero præter alias immensas opes reli-
 quat mortis Ladislai sedecim milia equitũ sub
 signis. Ceterũ Ioanna magis sui sexus q; reginæ ma-
 iestatis memor, Pandulpho cuidã adhuc penes ado-
 lescenti, cũ quo struprum facere confueuerat, sese
 summãq; rerum oim permittit agendã, quũ regnũ
 morte fratris adhuc vacillaret, estq; ingens inuidia
 reginæ ex ea orta, sed maior omnino infamia: ad
 quam declinandam, Iacobo Marchiã comiti ex re-
 gia Francorũ stirpe, conditione nupsit, vt ille regia
 appellatione contentus, priuatũ alioqui ageret, re-
 gni administratio muliebris vt antea esset. Mirum
 est q; varie luserit fortuna in hoc quod dicam. Fue-
 runt duæ Iulianæ mater & filia hæc Augustõ genita,
 altera Marco Agrippa, ambae adulterij damnatæ.
 Duæ Agrippinæ mater Caligulæ, filia Neronem
 genuit, terrerimas humani generis pestes. Duæ
 Faustinae, maior impudica, sed quæ ex ea genita
 est impudicissima. Pari infamia notatæ patrum
 memoria duæ illustres foeminae quib; Ioanna fuit
 nomen, vtraq; regina, nec tantũ infamia resperse,
 sed inausito quoq; matrimonio celebres. Gallus
 in dotale regnũ receptus primũ oim Pamphilum
 interfecit, Sfortiam, qui erat in reginã propensior,
 quia non regẽ se, fed comitẽ appellasset, copijs
 tum in custodia cõicit, fuit illi saluti Attendulorũ
 apud nouum regẽ auctoritas, & q; res nouas illi mo-
 litur credebantur, si de Sfortia esset aliquid immi-
 tus constitutum, Ioanna regimine priuata, supra sui
 sexus imbecillitatẽ, noui coniugis in tẽperiem dis-
 simulans, velut ex sententia ita euensisset, vt pe-
 rita administrationis molestia aliquando liberaretur,
 multa hilaritate virum exciperet, cum eo saui-
 ter locari dicere ac facere oia, quibus animus male
 affectus regeretur, sed nihil æque profuit ad omnẽ
 alienati a viro animi suspitionẽ abolendã, q; q; de
 coniuuratione in regem appellata, rem totam ad vi-
 rum deculit. Tum Gallus tanq; de reginẽ animo in-
 se certus, in apertum eam prodire est passus, quũ ad
 id tempus in arce continuisset. Flagrabant interea
 rex & Galli, quorum illi opera precipue vrebatur,
 in expiabili apud oes odio, quo contigit, vt subito
 motu populi regina sit in pristinũ statum restituta.
 Galli partim caeli sunt, partim reb; exuti, quas alijs
 ademerant, cum ignominia et regno dimissi sunt,
 nonnulli etiam in vincula coniecti. Ioanna reuo-
 uato cũ Iacobo foedere, vt in muliebris manu esset
 summa rerum oim, arcem recepit, Sfortiam custo-
 dia educit, is reparato exercitu in nouum incidit di-
 scrimen, Neapolim temere cum suis copijs ingres-
 sus, est reginæ amicus, mutauerant mulieris aim,
 Sfortiã æmuli occulta obreftatione, quo accidit
 vt in Sfortianos populũ regina vt in hostes immi-
 serit, suntq; sexcenti equites ex his subito incursum
 oppressi, Sfortia cum cætero equitatu. Acceras oc-
 cupat, Neapolitanos acerrimo bello persequitur,
 ciuitas belli impatientis cum regina egit, vt cũ Sfor-
 tia in gratiam rediretibus itaq; redditis dux no-
 uo stipendio inauroratur. Nec multum inde tem-
 poris intercessit, quum Iacobi regis odio, qui regi-
 mini assuetus non poterat imperium inhibere, la-
 banteq; reginæ animo, Sfortia multo magis ancia-
 pitẽt est fortunam expertus. Erat ille haud dubie
 regum odij impar, quum non minori arte reginã
 est adortus, q; antea aperta vi fecerat, autorem se præ-
 buit Caracioli, quẽ regina perditẽ amabat, ab exi-
 lio reuocandi. Nam si sub Sfortiã reditum fuerat
 publica administratione submotus, atq; vrbe eie-

Att. exẽ-
 plum for-
 tunæ.

Ioanã re-
 ginã ars.

Ioanã re-
 gimen re-
 cipit.

Iacobus
 rex.

Sfortiã
 ars.

ctus, per eum igitur Ioanna est Sfortiã placabilior
 facta. Iacobus vbi se proditum ab vxore animad-
 uertit, veritus Sfortiã opes, fuga dilapsus Tarentũ
 cõcessit, vbi obsidione a Ioanna fatigatus, vrbem
 Ioanni Vrsino vendidit, qui est deinde princeps a
 regina declaratus. Iacobus in Galliam reuerfus, hui
 manarum rerum inconstantia pertæsus, adeo sese
 pietati addixit, vt anachoritæ pallio vtret. Et hæc
 circa Neapolim fuit per id tẽpus gesta, quo Brac-
 chius multis Romanæ ecclesie vrbib; in Vmbria
 Hetruriãq; pressis, Martinum pontificem, vt supra
 est memoratum ab vrbis reditu arcebat, qua ille in
 iuria adactus, ea conditione regium diadema obtu-
 lit Ioannæ reginæ, vt quatuor milia equitum sibi
 auxilio mitteret ad Brachianas opes infringendas.
 Missus est cũ auxilijs Sfortia, quem pontifex oim
 ecclesie copiarum præfexit imperio, dimicatum est
 vtrinq; circa Veuloniam, quã vrbem Brachius
 tum maxime iseflabat, victiq; fuit prælio Sfortiã
 ni, magis paucorũ perfidia, qui ducis consilia hosti
 retexerant, q; hostiũ virtute. Hanc regina Caracio
 luscq; occasione nacti, vt Sfortiã opes vno prælio
 afflictas prorsus euertirẽt, fœdus cũ Brachio iun-
 gunt. Pontifex mulieris inconstantia perfidiamq;
 detestatus titulo priuatũ regni, Lodouicum Andegã
 uensem ex regia Francorũ stirpe, Sfortia adnente
 accersit, Siciliã regẽ declarat, Sfortiã iugem stipen-
 dio, is exercitũ studio reparat, bellum reginæ in di-
 cti, quib; illa terroribus percussa, Alphonsum Ara-
 gonum regẽ filiu sibi optat, futurum rata, vni
 auxilijs sulca, facile regnũ ab omni externa iniuria
 tueretur, nam præter cæteras regni opes, Sicilia Ita-
 liã agnata Alphonsi parebit imperio. Erat tũc Al-
 phonsus ex Corfica cũ classe reuerfus, Bonificiũq;
 eius insulæ oppidũ aliquot mēfibus obsidione fas-
 tigauerat, subegissetq; hostẽ famæ adactũ, nisi Ges-
 nuensiu naues multo pauciores numero q; Arago-
 niã, per opportune affuissent, certatum est in angu-
 stijs sinus, in quo sedebat oppidũ ac vi venorũ
 magnor; armorũ certamine, tenuerunt. Lusiticae
 naues, vt ad oppidũ per cædes & vulnera peruene-
 rint, in sulaniscq; cõmeatu adiutus, retro Ligur noua
 arte hostem ludificatus abijt. Alphonsus omni spe
 potiundi loci abiecta classem in Siciliã reduxerit,
 quũ a Ioãna auxilio accersit, per adoptionẽ est ab
 ea in filiu receptus, est & Brachius vna stipendio
 conductus, vario deinde mare Brachiani Sfortia
 niq; aliquandiu bellũ traxerit, quoad stipendij ino-
 pia cepit Sfortia inferior haberi, cũ vero Brachi? vir
 magno animo, sed cõsilio adhuc maiore, eam
 iungendæ pacis occasiõẽ adeptus, ita bellũ cum
 pontifice soluit, vt Typhernũ Perusie propinquũ
 sibi subijceret. Sed iam maiora aũ moliebatur, vt
 per nouos motus Neapolitanũ regnũ armis sub-
 geret, quod negociũ vt cõmodũ? exequeret, primũ
 oim constituit Aquilanos in Furconensibus suis
 adiungere opibus. Nec multo postq; Vmbria pas-
 cata est, pontifex Romã reuertitur, Florentiam vbi
 totũ bienniu fuerat, hospitali affectu plurimũ eccle-
 siarũ fecit caput, Volaterrana, Pistoriensis, & Fesula-
 na illius ecclesie adiectis. Acceptus est a Romanis
 pontifex rã effuso ciuitatis gaudio, vt dies quo est
 ille vrbẽ ingressus, sit in factis relatus, ad decimum
 calendã octobris, anno salutis millesimo qua-
 dringentesimo vigesimo primo. Mouit pontificis
 animũ miserabilis patrie apectus, oia squalabant
 situ, ædificia sacra & prophana fœde diffecta, in-
 gniscq; vastitas, cœnosa & squalida vltimũ facies,
 viri sine moribus sine cultu, agrestis & barbara q;
 dam feritas ciuitatem inuaserat, caritas ad hæc &
 P P inopia

Reditus
 Martini
 pontificis
 ad vrbẽ.

Inudatio Tyberis.

inopia rerum oim, quibus pientissimus pontifex moius, sedulo dedit opera, vt breui oia in melius mutarentur. Nec ciuitas fuit ingrata, quin magna fuit ex parte restituta, pontifice patre patrie dixit. Interplorauit hac publica leuitia in sueta fluminis inundatio, q sequenti anno facta est circa festu die Andree apostoli, inuectus Tyberis regione Flaminie vix oia vrbis facie inuadit, quatenus a collibus in capum Martiu longe lateq effunditur. Remisit vis illa aquaru biduo postq fuerat inuecta, multaq sunt aialia in preceptis acta. Sub id tps Lodouicus Andegauenfis venit Romam, estq magno supremi ordinis consensu Sicilia rex extra vltraq fretu declaratus. Sed dum is a pontifice accersitur, interea Alphonfus regine inconstantia veritus, vt totius re ad se summa traheret, primo Neapolitanas arces, quae ad mare spectant, firmat praesidio, Caracioli, qui reginae charissimus stupri consuetudine suo arbitrio oia administrabat, in potestate redactum in vincula coniecit, Regina in Capuanam vrbis arcu copulsum obsidione cingit, quib illa malis perculsa, a Sfortia auxilium implorat, affuit ille spe nouaru reru cupidus, Alphonsumq circa Neapolim praelio superat, reginae ex arce recepta Auersam perducit incolumem. Superuenit Aragonia classis, post cuius appulsum est non nihil in vrbe dimicatum, ad postremum Alphonfus vrbe potitus est, cuius parte ad mare exposita diripuit & incedit, Regina Alphonso repudiario, Lodouicu Andegauensem, qui Romam non multo prius venerat, Sfortia hortatu, sibi filium optat. Renouato bello Brachius in Anxanum Sannites cum exercitu transfretus, ad Lanceanum nisi verus Lanxanum dici possit, quia in Anxanis sit, locu solenni mercatu nobis Iem, coesedit. Nec ita multo post Sfortia cum eo castra contulit, erantq ambo duces vrbibus & armis pares, disciplinaq militari florentes, sunt itaq alia quor praelia leuiora a principio commissa, totis deinde vrbibus in aciem descensum fuitq pugna hac Brachio parum prospera, sequitur Sfortia hostem retro abeuntem paribus castris, erantq vterq futurae pugnae intentus. Nec ita multis interiectis diebus, ad Frenanum villam, nunc Francauilla est, iterum collata sunt signa, fuitq Sfortia hoc quoq praelio superior, Montonius dux duplici pugna victus trans Aternum amnem se recepit, Piscariam id flumen vocant, admouit & Sfortia victorem exercitum ad Aternum vado amnem traieciturus, vt cedentem hostem a tergo premeret, iam enim victoria in manibus erat, nec fluuius erat vadabilis, nisi quia mari infunditur, vbi refluxo pelagi estu, quia & ripae in litus abeunt, se periculum vadantibus praestitatorum alucis nullis coercit? ripis: primus Sfortia vadum explorat ad vltiorem ripam progressus, inde ad citiorem reuertitur, vt audacius caeteri vadum intrarent, hic fatalis necessitas potius q casus ducem fultu aurigam praese agebat recentiorem tranat, cum preciosisissima casside, qua in pugna vtebatur, euaseratq minister dimidium fluminis, quom subito i clunes equi respinatur, vix galae cristis extantibus, dubium subita cerebri vertigine, aquarum in solertia puer defecerit, an equus voraginem aliquam nactus, in ipso emerit anteriorum pedum colluctatione, aut suffraginibus a postica parte deficientibus illum casside pondere euictum, in tergum excusserit. Sfortia quod satis constat, periclitantem voce hortatus, eo per medium amnem occurrit, puerum manu subleuat. Caeteru alieni periculi sollicitus, sui oblitus, dum alij opitatur, ipse aquarum altitudine cooperatus perijt, ei?

Varij Ioannis reginae casus.

corpus diu multumq requisitum, nusquam exitit amplius, & hic finis fuit Sfortiae ducis oim qui ea tempestate fuerunt fortissimi. Sfortiang copia tam atroci casu conseruata, alij alio dilabentibus, confestim soluta sunt. Hostis praeter spem praesentis metu liberatus, in Furconense abijt, Aquilianos subita obsidione adoritur. Erat tunc vrbs haec opulenta magnitudineq; & virium praesentia nobilis, sed postea multo nobilior facta Bernardini Senensis sepulchro, miraculis, & cerimoniam in signi, multi persuasum habuere breui futurum, vt Sfortia extinto, regina & Lodouicus ab Alphonso opprimerentur, pari euentu Aquilianis bello subactis, Brachii pontificias res assigeret, amboq; dimidium Italiae obtinerent. Haec tum partium spes erat, quam Philippus ratus venisse tempus, quo non solum pontificem ex amico sibi amicissimum redderet, Lodouicumq; per necessarium suum in regia collocare sede, sed nois etia gloria sibi ingentem quereret. Alphonso regis & Brachii conatibus statuit ire obuiam, ac primum oim classem Genuae opulentam instruit, naues circiter quadraginta, Carmaniola, qui tum Genuam gubernabat, ormandae classis praefuit, eam in altu egit Guido Torellus Maia oriundus. Is Caie tam primo accessu Aragonis admittit, dein Neapolim progressus Capuanam arcem cu ipsa vrbe occupat arces quae ad mare spectant firmissimo hostiu tenentur praesidio, q Neapoli Linguistica classis digressa, oem Apuliae oram in reginam potestate redegit. Florentini interea cu Gregosio que in partes belli traxerant, Genuensiu res hostiliter infestabant. Et Aragonia classis per id tempus Massilia, q in Andegauenstu erat principum ditioe, vt res Lodouici a Ioanna in adoptione recepti aliqua in signi clade afficeret, subito appulsum captam diripuit, per quod tempus Philippi duces, qui in Flaminia Forum Cornelij noctu furati sunt, Aledulsum Lucretiae patrie in potestate redactum, sub custodia ad vicecomitem mittunt, quem Philippus Modice archiepiscopi custodia iussit. Exarserunt multo maiore in Philippum ira q vnqua antea Florentinorum animi, Imola ab eo occupata, lege sanciant vt capitale esset quicquid siue priuatus, siue magistratus, de pace cum Philippo iungenda ad populum referret, in Flaminia bellum studio coparant, cu Alphonso agunt, vt classe instructa Gregosium extorem patriam restituar. Petrus Alphonso frater, infantis appellatione, quatuor & viginti tritemium classe, noctu Genuae portum cum Gregosio occupat, magnusq; illico motus est in vrbe excitus, audito Gregosij nomine, inde de vero Aragonia classe inspecta, ciues gentis nominatim auerlati arma capiunt, telis primo mox bombardaru ictibus portu eiciunt, vastataq; est vtraq; Genuensium ora ab Aragonis, estq; omnino alia qua Genuensium defectio fecuta, nisi publicum in Aragonum gentem odium plus valuisset apud ciues q Gregosij gratia. Florentini praeterquam q in Aragoniam classem militem dederant, vt res Philippi no vno fatigarent loco, terrefre parant exercitum ad sex milia mercenarioru equitu, pedituq; pari numero, cum ijs copijs & alia non mediocri euagatorum manu, Carolus Malatesta, cuius erat militare imperiu, ad Forliuuum castra fecit, mille passibus ab vrbe. Sunt deinde Philippi duces, qui vrbem praesidio obtinebant, & Forliuuienses plus res dies obsidione fatigati. Misit de Philippus Angelum Pergulanum, cum quatuor milibus equitum, & mille peditum, suis auxiliis, deiecit obiter Pergulanus Albericu Cunium, qui a Philippo de fecerat, in Sagonariam oppidum, vbi arcta obsidione

Regina Lodouici cum ad optat.

Aternus flu. g. Piscaria.

corpore diu multumq; requisitum, nusquam exitit amplius, & hic finis fuit Sfortiae ducis oim qui ea tempestate fuerunt fortissimi. Sfortiang copia tam atroci casu conseruata, alij alio dilabentibus, confestim soluta sunt. Hostis praeter spem praesentis metu liberatus, in Furconense abijt, Aquilianos subita obsidione adoritur. Erat tunc vrbs haec opulenta magnitudineq; & virium praesentia nobilis, sed postea multo nobilior facta Bernardini Senensis sepulchro, miraculis, & cerimoniam in signi, multi persuasum habuere breui futurum, vt Sfortia extinto, regina & Lodouicus ab Alphonso opprimerentur, pari euentu Aquilianis bello subactis, Brachii pontificias res assigeret, amboq; dimidium Italiae obtinerent. Haec tum partium spes erat, quam Philippus ratus venisse tempus, quo non solum pontificem ex amico sibi amicissimum redderet, Lodouicumq; per necessarium suum in regia collocare sede, sed nois etia gloria sibi ingentem quereret. Alphonso regis & Brachii conatibus statuit ire obuiam, ac primum oim classem Genuae opulentam instruit, naues circiter quadraginta, Carmaniola, qui tum Genuam gubernabat, ormandae classis praefuit, eam in altu egit Guido Torellus Maia oriundus. Is Caie tam primo accessu Aragonis admittit, dein Neapolim progressus Capuanam arcem cu ipsa vrbe occupat arces quae ad mare spectant firmissimo hostiu tenentur praesidio, q Neapoli Linguistica classis digressa, oem Apuliae oram in reginam potestate redegit. Florentini interea cu Gregosio que in partes belli traxerant, Genuensiu res hostiliter infestabant. Et Aragonia classis per id tempus Massilia, q in Andegauenstu erat principum ditioe, vt res Lodouici a Ioanna in adoptione recepti aliqua in signi clade afficeret, subito appulsum captam diripuit, per quod tempus Philippi duces, qui in Flaminia Forum Cornelij noctu furati sunt, Aledulsum Lucretiae patrie in potestate redactum, sub custodia ad vicecomitem mittunt, quem Philippus Modice archiepiscopi custodia iussit. Exarserunt multo maiore in Philippum ira q vnqua antea Florentinorum animi, Imola ab eo occupata, lege sanciant vt capitale esset quicquid siue priuatus, siue magistratus, de pace cum Philippo iungenda ad populum referret, in Flaminia bellum studio coparant, cu Alphonso agunt, vt classe instructa Gregosium extorem patriam restituar. Petrus Alphonso frater, infantis appellatione, quatuor & viginti tritemium classe, noctu Genuae portum cum Gregosio occupat, magnusq; illico motus est in vrbe excitus, audito Gregosij nomine, inde de vero Aragonia classe inspecta, ciues gentis nominatim auerlati arma capiunt, telis primo mox bombardaru ictibus portu eiciunt, vastataq; est vtraq; Genuensium ora ab Aragonis, estq; omnino alia qua Genuensium defectio fecuta, nisi publicum in Aragonum gentem odium plus valuisset apud ciues q Gregosij gratia. Florentini praeterquam q in Aragoniam classem militem dederant, vt res Philippi no vno fatigarent loco, terrefre parant exercitum ad sex milia mercenarioru equitu, pedituq; pari numero, cum ijs copijs & alia non mediocri euagatorum manu, Carolus Malatesta, cuius erat militare imperiu, ad Forliuuum castra fecit, mille passibus ab vrbe. Sunt deinde Philippi duces, qui vrbem praesidio obtinebant, & Forliuuienses plus res dies obsidione fatigati. Misit de Philippus Angelum Pergulanum, cum quatuor milibus equitum, & mille peditum, suis auxiliis, deiecit obiter Pergulanus Albericu Cunium, qui a Philippo de fecerat, in Sagonariam oppidum, vbi arcta obsidione

Sfortiae exitus.

Caiea capitur.

Massilia diripitur.

Vincunt Florentini ad Sagonariam.

Qualis Carolus Malatesta.

dione pressus, in paucos dies inducias pactus, Malatesta accessit ad se obsidione eximendum, qui nisi mature adesset, fore aiebat, vt ad ditionem facienda inuitus copelleretur, Alberici periculo Malatesta per motus, cu oibus copijs Sagonariam tendit. Caeteru vt oim opinione celerius in conspectu veniret, eoq; maioru incuteret terrorem, quo minus attentus afforet, noctu ad hoste ire properat, eratq; ia luna pernox, sed pluuio coelo, nullu praebuit luminis vltum euntibus, quin luculentus exercitus circa torrentes & lacunas foede colluctatus, Sagonariam festinus peruenit. Coesestim igit, etsi iniquo loco nocturnoq; labore & vigilia lassus miles manu coesere cogitur, estq; primo congressu Pergulanus hostium impetu degrauiatus, pugnatu inde aliquadiu circa castroru munitiones. Procedente itaq; praelio quum Tuscos miles paululu impetum remisisset, per uigilio & labore fessus, nec ordines illi contra rent amplius, subita vt Pergulanus connixus primo hoste auertit, inde solum fugatq; strage & caede multa dissipat: Carolus copiaru imperator equo effusus capis, & cu eo aliquor ductores equitu, multi sunt in fuga capti, sed multo plures a circiectis locoru accolis oppressi, coesternatione illa dispersati fuerunt ea trespastate qui credent fuisse Philippu Florentinoru libertate euerfuru, si victoria vti sciuisset. Veru quia per legatos res gerebat, prius Tuscos copias reparat, q nobilissimae victoriae occasio stantim aduersa: recte institutu fuisse videtur a Lacedaemonijs, vt primus oim rex ad bellu exiret, vltimus reuerteretur. Euenit res bellicae plurimu ex occasione administrantur, qua oblata vti no potuit, qui Mediolanensi arce inclusus rebus gerendis procul aberat. Misit Pergulanus Carolum ex acie captu ad Philippu ducem, quem princeps ille no vt hoste, sed vt vnum aliquem ex necessarijs penes se perhumane & clementer habuit, scripsit. Pergulanus no qui iam Ariminu signa admouerat, vt a Caroli rebus abstineret, eumq; no multo post iuramento adactu, ne cu Florentinis sentiret amplius, magnis muneribus donatu domu dimisit, magno clementiae exemplo ingenueq; liberalitatis, sed multo est adhuc maiore vltus in Alphonsum regem, & alios regiae stirpis viros, quod loco non multu hinc diuerso sit postea dicendu, etsi quoad ad Malatesta attinet no temere Philippus videtur tantu vni hostiu tribuisse, quantum tortasse alioru nemini. Fuit Carolus vir praecipua sapientia, strenuus in bello, & in ocio oim bonaru artiu, reiq; literariae in primis studiosus, constans ad haec, munificus, iusti & equi tenax. Pergulanus Arimino Philippi iussu omissu, res Malatestae Pisauensis, qui cu Florentinis sentiebat, non nihil infestauit, hinc quoq; vicecomitis imperio auersus Florentinorum rebus imminerebat, quu Ticini (nunc Papija est) ceptus est haberi Christiani nois coeuentus ex Martini pontificis decreto, missiq; sunt eo ex vrbe, Petrus Donatus, & Iacobus Caplo, hic Sproletanus, ille Cretenfis amites, & cu his Petrus abbas Rhofaciensis, qui consiliu inchoarent, sed hi non multo post graui pestilentia inde depulsi, Senas ex pontificis sententia negociu conulerunt. Huc magnus mortalium numerus breui confluxit, estq; agitari cepta Benedicti Antipapae causa, in Alphonso regis astu, qui ob Lodouicum Andegauensem pontificu oderat. Nullu dubium erat, quin aliquis grauior motus breui extitisset, nisi praesenti actioni ium esset obuiam. Ad omnem igit nouae discordiae materiam tollendam, pontificis iussu consiliu solutu est, decreto in eorposito vt quicquid ad id tempus eo conuentu sancitum

esset, ratum haberetur. Alphonfus vbi, quae occulte mouerat, parum procedere animaduertit, palam de Romano pontifice est questus, qui Neapolitanu regnum, cuius ad se iura spectarent, Lodouico Andegauenfi astrueret. Caeterum vt rem ecclesiae & Lodouicum maiore aliquo incommodo afficeret, Brachio autor fuit Aquilae in Formonenfibus oppugnandae. Genuenses interea classe domum redacta, Aragonium infantem procul Liguria, totaq; Italiae ora expulerunt. Pontifex nouas contrahit copias, vt Aquilianos obsidione leuet, qui iam dudum Brachianis premebantur armis, Iacobus Caudola, & Franciscus Sfortiae filius adolefcens magnae indolis, quem ex paterno exercitu plurimu sequebantur, ad id bellum mittuntur. Habuere hi sub signis ad quinq; milia equitum, pedites dimidio minus, his illi copijs fracti, adiuuq; subita Aquilianorum eruptione, feliciter in hostem dimicant, sicut omnino cruenta pugna, sed Brachiani duce amissu fusi fugatq; sunt, foedeq; profligati, Brachij corpus Romam delatum, in prophano est sepulchrum extra muros vrbis, ad Laurentianum phanum. Brachia nix exercitus reliqua ex acie illa funestissima Oddo nem Brachij filium secute, recta in Vmbriam abiecit Perusium occupaturi. Caeterum Perusini praesentem occasionem complexi, vrbem pontifici dedunt, tantum pacti, vt Montionem oppidum Brachij filius haberet, viceretq; Perusij priuatus, Rasantes aduersae factionis viri perpetuo exularent. Perusinorum studium secuti Assifates, Turdetini, & alij qui sub Brachio fuere, in Romanae ecclesiae fidem concessere, & Brachij fortissimi viri dominatus huc exitum habuit. Perijt eodem anno quo & Sfortia, sed hic ferro, ille aquis. Fuit hic vt quidam colligunt, quartus ac vigesimus supra millesimum ac quadringentesimum salutis annus, quum Sigismundus in Germanis imperaret, Caloianus Byzanti, Martinus nominis huius quintus Vaticanam teneret sedem, in Turcis Amuratus reru potiretur, Paiazetis nepos, quem ad Stellam montem Tamberlanes ingenti praelio vicit. Enimvero Paiazete capro, quum plures ex eo filij superfuissent, Celapinus maximus natu Graecis fauentibus paternum tenuit regnum, cui defuncto Orchanes successit admodum adolefcens, Thraciae regulis fauentibus, sed irritus fuit noui regni conatus. Moses alter Paiazetis filius, Graecis occulte iuuantibus Orchanem ad Ebrum fluuium interfecit, Gazaro est loco nomen. Nec multum inde fuit Moses in humanis, qui sine filijs moriens, Mahomero fratri regnum per manus tradidit. Erat quoq; Paiazete genitus, Macedoniamq; bello domuit, promouitq; Turcorum signa ad Ionium vsq; pelagus, & in Asia contra Lydos & Cilices multa praedae gessit. Caeterum factu defunctus, Amurato filio regnum reliquit, qui late in Turcis imperitabat, quu haec quae de Sfortia & Brachio memorauit, in Italia acciderunt. Nullus propemodum Turcorum regum diutius regnavit, quadraginta annos rex fuit, nullus magis exercuit Christiana arma, magisq; est ab his exercitus: audito namq; patris defunctu, ex Asia in Europam traiecit conatus, quia a Graecis prohiberetur, qui Muscaphae eius parui rebus fauebant, exercitum celeriter contrahit, mox vero Genuensium opera in Thraciam delatus, cu Muscapha, qui Europae res ad se traherat, hostiliter confligit. Est pugna illa ab Amurato feliciter depugnata, hostis in praelio occubuit, quo cadente regnu vniuersum illi cessit. Incidit regni huius exordium in millesimum ac quadringentesimum

Brachij interitus.

Temporis supputatio.

Turcoru regis fucello.

Att. quot
gētes ar
corum ar
mis celfe
runt.

duodecimūq; humanæ salutis annum. Nec pater
regni compos factus quiescit Amuratus, sed
Græcis intentus, ob eam quæ Mulsaphano bello ad
uersus se egerant, eorum fines hostiliter populatur
provincias Græciæ finitimas adortus, agros incur
sat, vrbes vi captas diripit: quo metu percussæ que
dam nobilissimæ Græcorū ciuitates vltro in Tur
corum fidem cessere. Thracia dein armis peragrata
Thessalonicem, quæ tum a Venetis tenebatur, ex
pugnata in ora Macedonia, quo rerum successu ad
huc ferocior factus, Tomarum & Pindum montes
in eadem terra transgreditur cum valido exercitu,
perpetuoq; victoriæ cursu, Phocidem cum Attica
regione, Bœotiam, Aetoliam, Acarnaniam & oēs
citra Peloponnesum gentes, vsq; ad Corinthiacū
sinum suo subiecit imperio. Epiro abstulit omnē
vim bellicam, tribus filijs cū Croia oppido haud
ignobili, a Ioanne Castricio, cui omne Epiroticū
nomen parebat, obstrictum loco accepit. Constanti
nus Reposius, & Georgius, quem Turci Scanders
begum dixere, tūc dati sunt obsides Stanissam ma
ximū nauis, paucis ante annis, cū pleriq; adolescen
tibus, Castrius Amuratus miserat, quū Iachbegi
ductu Epirum popularetur. Etiam superiori My
sæ imminēbat Amuratus, quem Sigismūdos im
perator & Philippus dux Burgundie, cum eo acie
congressi sunt, Aeneas Senensis, qui ex pontifica
ru Pij cognomen tulit, cum Celapino, cuius loco
non nulum diuerso meminimus, nō cum Amu
rato Sigismūdos conflixisse ait, sed de pugna illa
memorabili & eius euentu, maturior postea seque
tur relatio. Et Turci per hæc quæ diximus, bello
Græciam quatēbant, quum in Italia Oddo qui
Brachij ducis fuit filius, est a Florentinis magno
stipendio accersitus. Reparabant hi totis viribus
bellum post cladem illam ad Sagonariam acceptā
multi Brachianorum patrum nominis vmbra
in adolescente complexi, cum sibi duces legerāt,
vt quando principatu exutus esset, bellica virtute
illustrarent. Prima igitur expeditio fuit in Anomo
niæ vallis accolis, Lodouicū Manfredi ductū, qui
graves cum Guidone Fauentino gerebat inimicitias,
estq; hic res nihilo felicis q̄ ad Sagonariam
non multo prius gesta, Brachiani conferto cum
Anomonensibus prælio, locorum iniquitate vi
cti, præter paucos qui media trepidatione sunt fuga
seruati, cæteri partim occubuerunt, partim cap
ti sunt. Occubit eo prælio Oddo adolescens ma
gnæ indolis, captiui Fauentiam perducti sunt, &
in his Nicolaus cognomento Picininus, & ipse Pe
rusinus patriæ est adolescens adhuc, in Brachianis
tamen ductoribus, ob aliam indolem celebritate
longe princeps, huius impulsit & quia aliquando
a Malatesta auunculo suo fuisse Mediolani incre
pitus, q̄ Philippum externum principem suæ &
Florentinorum amicitia prætulisset, Fauentinus
Guido ad Florentinos deficit. Vagari interea Phi
lippus arma, suntq; alijs ducum alia gesta, cæterum
omnia parum memorabilia. Pergulanus Salu
bio positus est, id vulgo castrum Carum vocant,
& Balinea valle, quam Girardus Gambacura, ex
Pisarum deditioe, a Florentinis acceperat. Gora
zanum est frustra oppugnatum, Florentini Bra
chianam legionem a Guidone receptam Picinino
attribuunt, qui in Flaminia apud Guidonem nu
per in societate belli receptus, hibernare iussus est.
Philippus hoste non vno fatigatus loco, ad Rur
gem Sepulchri erat is loc⁹ Caroli Malatestæ) trās
Apeninum partem copiarum collocat, vt inde Ar
retinum agrum infestaret, sensimq; admoerit bel
loribus

lum Florentiæ, in Flaminia Guidonē Torellum
qui Ligusticæ classis circa Neapolim fuerat nuper
præfectus, & Franciscū Sfortiæ filium adolescentem
præmatura virtute. qui non tantū paterna gloria,
sed ob rem etiā in Brachij prospere gesta, in ma
gna erat celebritate notis, Picinino & Guidoni cir
ca Fauentiā obijcit, estq; nōnunq; inter eos leuiter
dimicatus, postremo ad Angliarū Torellus Tusco
rū copias insidijs exceptas insigniter fudit, multiq;
morales in prælio cæsi sunt, sed i fuga multo plu
res. Fuit hæc clades Florentinis, vt priore illa ad Sa
gonariā accepta minus calamitosa, ita amicariū vi
biū alienatione atrocior, siquidē ad primā aduer
si huius prælij samā Typhernates, Petramales, &
ois ora Herurij, ad Philippū deficit. Attingisset ea
animorū inclinatio Cortonenses & Arretinos, nisi
cōfessum eo Picinino occurrisset, cuius improui
o accessu, siqua adhuc defectio coqueret, cōpressa est.
Erant interea Florentini in recuperandis copijs occu
pati, resistebātq; ferociter imminētī hosti, quū Pic
nini & aliorū quorundā ductū subita ad Philippū
transitio adeo eos afflixit, vt partū a victis abessent,
Picinini transitus ad hostē inde causam habuit vt
ipse dicere solebat, q̄ emeritū sibi nō redderent sit
pendiū, vt Florentini prædicabāt, inconstā ducis
ingeniū & ambitio fuit, q̄ spem stipendiū secuta fa
mam fidēq; pdidit. Accedisset haud dubie res Tus
sca breui cladē aliquā in signem ter modis affecta,
si duces hostiū bellū concordati animo gessissent, sed
æmulatio & mutua inuidia impedimēto fuit, quo
minus victoria parta sit, dum plures de principatu
& fama inter se certant, parum nauiter res in Heru
ria & Flaminia administrata est. Quid q̄ ne Philip
po quidem, in tanta ducum discrepantia satis con
stabat, quæ bellandi ratio esset in eunda? Quā Flo
rentini occasione complexi ad Venetos mittunt,
qui tameris ob fœdus quod cū Philippo iustum ha
bebant, ad id tempus adduci nequiuērāt, vt ad nos
tam vllā societate respicerent, iterū ac sæpius præ
bus fatigandos censebant, ac simul monendos, vi
derēt ne Florentinorū rebus euerfis, Philippū opes
multo plus augerent, q̄ tūc esset Veneto nomini,
acrum demū fera subiret pœnitentia, q̄ libera ciui
tas nullū liberæ ciuitati auxilij tulisset, hæc vt ve
re dicebantur, ita principē & patres mouebant, vt
quando iure icti fœderis inhilare bellū non pote
rant, amice deprecarent, missiq; sunt nonnunq; hoc
noīe legati ad Philippū, qui iure amicitia eū roga
rent, vt Tusculo bello abfisteret, liberaretq; seipm
calūnia affectatæ tyrannidis, q̄ per æqua & iniqua
diceretur alienā libertatē oppugnare, trahere ille rē
astu alia atq; alia causando, nec tamē bello abfiste
re. Erat res Veneto eo magis suspecta, quo sæpi⁹
fuerat Philippū animū in casum periclitari, & iam
Florentinorū periculo admoniti sua sponte incli
nabant animi ad illorū societate recipiendā, quem
peropportuna Carmaniola ducis a vicecomite de
fectio dubias adhuc mentes ad bellū confirmauit:
hic post multa præclara facinora edita, quibus Phi
lippū principatus nō solū restitutum fuerat, sed insi
gniter etiā auctus, vbi domesticorū obrederatione
sensit principis animū a se alienatū, nam præterq;
q̄ Torellus fuerat sibi in Neapolitanā expeditione
prælatas, Genuæ gubernatōis ignominia loco
poneret, vt procul ab omni bellico opere inglorius
confereret, iustus demū equitū alam, quam ipse
peculiariter alebat, dimittere, vt potere ad vrbs præ
fidiū non necessariā, vt iracundo erat ingenio, ad
Philippum, ne accersitus quidē ire pergit, vt quo
esset in se animo ad extremum experiretur: cæterū

Recēs flo
rentino
rū clades

Carma
niola
du
cis tras
tullum

Cornarij
verba ad
Philippū
pūm.

foribus exclusus, frendens, fremensq; multaq; de
Philippi ingratitude quefus, qui ex oleorū cōfi
ijs addictus, se per quæ amissum principatū recupe
rasset, recuperatū auxilisset, vt ignauū & inertē suo
congressu nō dignaret amplius, futurū reflat, vt
breui intelligeret quantū in se vno adhuc momēti
esset, itaq; simul & impetu ablatas, cū eo comitatu,
quæ habebat irrequieto cursu Ticinū peti, quæ va
do traiecit, inde ad Amadeū Allobrogū ducē ma
gnis itineribus contendit, a quo benigne est acce
ptus, ac persuasus vt ad Venetos transiret, quorum
opes satis valde essent ad Philippū potentia infirmā
gendā, paratū esse se arma induere Philippū, quū
primū Veneti bellū offēderēt. Carmaniola Ama
deū ad bellū hortatus, pollicitus fore, vt breui Der
tona Vercellis & Alexandria potiret, ipse trās mis
sis Alpū iugis, vt procul suspecta loca declinaret,
per Tridentinū saltū in Italiā reuerfus, Taurinū se
cōtulit. Philippus reputans autem quanta moles belli
a Venetis immineret, nullū dubiū erat quum illorū
animi ad primū Carmaniolę accessum parerēt qd
iam diu parurissent, Gabrinū Cremonę olim tyra
num, qui in oēm nouarū rerū occasio nē erectus pu
tabat, per Oltrandū Laponianū in potestate reda
tum interfecit. In Ligustica ora per id tps est nō ni
hil ab exulibus in Genueus bellatū, tenueruntq;
Fregosij, qui plurimū gratia valebant, aliquor ma
ritima loca, maiores inde partū conatus fuere circa
Clauariū, vnde Fregosij dicebant Philippū præsi
dium, estq; loc⁹ maiore belli apparatū q̄ iuerat ex
pugnatus Philippū armis repetit⁹. Fregosij ab arce,
q̄ cū oppido capi non potuit, & ab exteriore parte
grauiter fatigati, euicerunt tamē pertinaciā, vt Phi
lippis infecta re abeuntibus, sit oppidū retentum.
Sed q̄ obfidio hæc Fregosijs spere cessit, tam cir
ca Rapallū res eorū paulo post afflictæ sunt, subito
accessu exules i litus egressi improuisa vi fusi sunt
fugatiq; ad toto littore palantes male habiti, est
Thomas princeps totius gentis ad Segrestū in sulā
a Philippis oppugnatus, sunt & Fregosij vno fere
tēpore alius alibi grauius exagitati, magnoq; incō
modo affecti: & res alibi per hunc modū habebāt,
quum Veneti, qui sæpe alias cū Philippo per lega
tos egerant, vt cū Florentinis bellū soluere, essetq;
per id tēpus Mediolani ad hoc ipsum missus Fran
ciscus Serra a secretis, qui postea fuit scribarū maxi
mus, quia nihil ex prillino belli studio remittebat
Paulum Cornariū nouissime eo mitunt, virū ma
gna inter suos auctoritate facundiaq; singulari. Lon
ga is oratione ad Philippū vsus est, cuius summa
hæc fuit, vt dixerit oportere eum memori esse gra
toq; in Deū Optimū animo, cuius benignitate pa
renum principatū non modo recuperasset, sed am
pliasset etiā maiore in modum, potireturq; ea Italię
parte, quæ virosū robore oimq; rerū præstantia, cæ
teris iure esset præferenda: cæterū quo ipse prin
cipatus esset pulchrior atq; opulentior, eo magis Ve
netos mirari quid esset q̄ nō suis finibus cōtēntus
in Flaminia vrbes nō obscuri notis occupasset, exer
citurum trans Apeninū misisset, Florentinorū liber
tatem hostiliter oppugnare, nec credere Venetos
eam fabulam, quæ in prætextū suscepti belli præte
deretur, quia Florentini Ligurum intercepto Genuē
ses pecunia iuuissent, tantū fieri debuisse, vt vrbs li
bera, atq; eadē nobilissima, & quæ nihil tale sit me
rita, interniciuo bello peri debuerit, atq; ad exitum
expolci, percussisse Venetos cum eo fœdus in decē
annos, quia ita persuasum habuerit, vt suo contēntus
principatu ab omni finitimorū iniuria abstine
ret, patereurq; Italiā quiescere, & a longa malorū

serie respirare. Verum quia longe aliter eueniret, q̄
Veneti ab initio credidissent, essetq; vt si quando
alias finitimo cuiq; infestissimus, alioq; alio præ
textu, cæterū multos dominandi libidine, nulla la
cessus iniuria bello premeret, sic Genueus bel
lo subactos, sic in Flaminia vrbes nobilissimas ei⁹
præfidiō pressas, sic Florentiam cum tota Heruria
grauiter infestari, vt nulli iam dubiū esset quo per
tinacissimus ille bellorū conatus redere, decretum
esse Veneto principi & patribus, nisi bello abfiste
retur, ire obuiā præfenti iniuriæ, nec illius fœderis
iura plus apud eos valitura q̄ quod rectum esset &
æquū: pulchrū illis videri libertatē, in qua ipsi nati
essent, non solum domi, sed q̄ longissime etiā tueri
futurū ita vt nisi confestim arma desponderent,
Veneti Florentinos cōplexi, pro vtrorūq; libertate
terra & mari arma induerent, in ipsius itaq; arbi
trio esse, vel let ne bellum in quo tam pertinet
perstaret in ocio vt verere, pace cū cætera Italia frui,
Venetos in fœdere & amicitia continere, an potius
experiri quanto honestius fortiusq; propria liber
tas defendatur, q̄ oppugnetur aliena. Mouti feroc
oratio vehementer Philippū, qui vt in dubijs præ
fenti erat consilio, persuaderi sibi non posse respō
dit, vt Veneti, quorū semper studiosissimus fuisse
Florentinorū querelis fœdus & amicitia suam post perhuma
haberent, præferti quum illorum perfidia & suū nō respō
berbia id bellū esset ab initio constatū, verū ne nō sum.
semplius Veneto nomini a se dari videret, q̄ cæ
ris genibus, etsi iam in certa possessione victoria
esset, paratū tamē se Venetos & Nicolai Estensis
arbitratu bellū soluere, misitq; simul Ferrariā, qui
rem totam illi permitteret, miserunt & Veneti ex
primoribus patrum, missi sunt ex Florentia quoq;
Venetorum horatu, qui publicā causam tueren
tur, etsi magis fugienda calumnia causa inde lega
ti venerunt, ne per eos itestisse diceretur, quo minus
res ex æquo & bono cognosceretur q̄ spem vllā
Florentini haberent, posse id negocium perducia
exiti. Ardebat interea Heruria bello vt si quando
maxime, præcipue in Arretino & in Flaminia. Frā
ciscus Sfortia Philippū iussu Fauentinos adeo virge
bat, vt non multū a iusta obfidiōe distaret, eratq;
tam bellum Tuscis integrū q̄ antea. Venetijs inter
ea Laurētius Rodolphus vir facundus, & iuriscien
tiæ fama clarus, publice a Florentinis missus, sin
gulos patrum prehensando, suadendo, rogandoq;
tantam animorum fecerat inclinationem, vt iam
palam in curia iactaretur, esse Florentinos bello iu
uados. Fremere id multi, sed omnī maxime Fran
ciscus Foscarus princeps, vir & ipse vehementi in
genio, Venetæq; rei propagandæ cupidus: placuit
itaq; Rodolphus in curia audire, vt quid publice
attulisset sciri posset, cæterum siue Rodolphus fuit,
siue legatorum alius, nam vtrūq; proditum est,
qui in curia verba fecit, in hanc sententiam locuti
reperio, vt dixerit iccirco Venetis missos, vt liber
æ ciuitati auxilium a libera posteret ciuitate, mul
tum diuq; testatur nihil esse in terris tyranno inui
sius q̄ libertatis nomen, nihil quod infensus odes
rit, id olim Antiochum regem, Philippum, Mitri
datem, & alia magnorū regum nomina, magni quā
iniuriam alia quæ, in eos immissa esset adegisse,
vt Romana arma experiri maluerint q̄ amicitiam
Id olim Carrarios, Scalanos in Venetum nomen,
idem odium Galeacio vicecomiti, & mox Phil
po eius filio, in suam rempublicā hostile animū
implacabilem dedisse, hoc idem breui post eundē
Philippum ad rem Venetam sollicitandam impul
surum, nec infestum tyranni animū aliud meditari,
pp ij aliud

Philippi
Florentinorū
querelis
fœdus &
amicitia
suam post
perhuma
haberent,
præferti
quum illorū
perfidia &
suū nō
respō

Verba
Florenti
norū ad
principē
& ptes.

Valachi & mores gentis.

gens Christiani nominis magis Turcorum arma exercuit, nulla ab his magis exercita est, adeo paribus animis variorum eventus est semper vtrinque bellatum. Valachi Italici genus hominum, horum terram Daci olim tenuerunt, nunc Theutonones, Siculi, & Valachi tenent. Theutonones ex Saxonia profecti (vt fertur) viri fortes, & qui a septem vrbibus quas habitant, Sebem burgenfes patrio sermone dicuntur. Siculi Vngarorum vetustissimi ex his qui ab initio ex Scythia digressi locis confedere. Valachorum nobilissimi qui agriculturam & qui pecuariam exercent, quæ res ipsius gentis arguit originem, pudent tributum regi, sed semel id ac cuius regum & confestim ab eius declaratione, cum singulæ familiaræ dant bouem tributum nomine. Sexaginta milia numero & amplius esse traduntur. Iussu ad bellum exire capitale est non paruis. Est Valachia Trasyuania contentina ab occasu, ad ortum in Euxinū excurrit, abluitur litro ad meridiem ad Boream & Septemtrionem Ruxianam attingit, Gethica olim fuit tellus quæ nunc Valachia est, quibus locis Darius Hidaspis filius pene perijt. Gethæ Romanis armis demū subacti sunt ac deliti, Coloniaque eo missa est Flacci exquiruntur gente, vt credere est, ducta, vnde primum Flaccia dein corrupta voce Valachia dicta. Astipulatur huic opinioni Romanus sermo qui adhuc in ea gente durat. Cæterum adeo ex omni parte corruptus, vt vix Romano homini intelligatur, & monorum literarum vsus, elementorum forma aliquatenus inuersa, facrorum ritus qui & Græcis duræ Valachorum factiones, Dragulæ, & Dani, alias Dau, nam Gethæ & Dau feruorum nomina inde olim profecta sunt, vt Græcorum quidam prodidere. Dragulæ Danis impares Turcos nostrorum patrum memoria in eam terram induxerunt, armis Dani ad internecionem deliti sunt. Ioannes Huniades cui albo cognome fuit, vir acer, Danis demum auxilium tulit, terramque ab hoste receptam sibi & suis vindicauit, sed hæc post Sigismundi tempora cuius arma nulla gens diutius exercuit, Bohemiam. Hi terram habent Germanicæ limitibus inclusam, Aquilonis flatibus obiacet, Vngaria illi orientalis est, australis Bauraria, Noricus ager occidentalis, Polonia Borealis, quidam Saxones ad meridiem statuunt. Attribuunt Bohemico regno Slesia, Moravia, noua terrarum nomina. Fuere quodam Bohemis duces, nunc reges sunt. Vratista primus regis appellationem tulit in ea gente. Henrico imperatore genitus regia sede ex Moravia in Bohemiam translata, Praga regis Metropolis quæ Proha esse debuit. Proha limen est Bohemica lingua, in Multauicæ fluminis ripa vrbs sita est. Multauicæ Albis nomen aufert. Iungitur vter Praga nouæ vrbi pōte quatuor & viginti arcibus visendo profundissimæ fossæ impositio. Mirum est accunctantius referendum quod scriptum reperio apud quosdam qui de his rebus ad me commentarios dederunt, Pragæ esse tantæ magnitudinis, vt ne expeditius quidem viator tridui spatio diametrum cōficat, immissa clauditor sylua est, crassioribus mœnibus vrbs circumdata, sunt & aliæ vrbes clari nominis, Cadanum, Bruxia, Curtianum cupri & argenti venis nominatissimū, solū hordei ferax, triticū, bouū syluestrium & piscium abundans, non leges genti, non sanctiora instituta, quod liber licet, si vera sunt quæ de ritu gentis memorantur, christianæ fidei nomen non cultus, vt qui Hussitarum veneno infecti suasionē. (quod a uorum memoria accidit) orthodoxæ fidei cultum parum inegre custodiant. Romanum pontificem in ordinem redigunt, negantque cæteris anti-

Bohemia & eius gentis mores

Pragæ vrbs amplitudo.

At. Bohemorum per suasionē.

stitibus augustiorum esse ac venerabiliorum, negant ignem esse vllum, quo solutæ corporibus animæ expientur, stultum arbitrantur defunctis parentare, Dei optimi maximi, diuorumque simulacra tollunt e medio. Sacerdotes aiunt elemosyna ali oportere, non opes, non pecuniam possidere: nugacem & superuacuum confessionem, quæ fiat sacerdoti, facius videri secretum querere, hinc deo optimo confiteri: superuacuum cœmisteri vllum: Eucharistiæ sacramentum vbiq; recte confici a sacerdotibus, frustra tempus conteri in canonicis horis dicendis, & ieiunia nihil mereri, & gens vna tot modis a veræ pietatis cultu aberrat. Borealis est Slesia Bohemica & Germanicæ finibus inclusa, Bohemico tamen regno attribuitur. Vratistauiam vrben habet nobilissimam ad Oderam fluuium qui Germanico oceano infunditur, ad ortum Moravia Bohemis contentina, vbi olim regia sedes, ferax genus hominum, & rapto viuere assueti, nulli hominum nisi vi armorum per eam gentem patet transitus, regione laucinis infesta. Sermo Morauis ex Theutonico & Bohemico mixtus, Hussitanicumque genti delirium, & Vngaria, Valachia, & Bohemia in hunc modum se habent, de quibus non ab re fuit vno loco dicere, quādo in Sigismundi gesta qui late his terris imperitavit sua sponte humanarum rerum relatio hæc incipit differ. Nunc Italia stilum latius euagarum sui ad monet, vbi Veneti post fœdus cum Florentinis iustum quum bellum Philippo indixissent, vt indistinctum fortiter gererent, ex tota Italia militem stipendio conducunt, Carmaniola cui decretum erat omnium copiarum imperium, non ignarus quantum in vtraque partem haberent momenti bellorum initia, vt ab aliquo memorabili facinore res ichoaretur, ad Brixiam occupandam animum adiecit. Arx primo tentata est, cum custodibus, vt præfectum noctu interficeret, dum vigilas circuit, venentumque præsidium admitterent. Cæterum eo consilio destitutus, per Petrum & Achillem aduocarios Guelphæ factionis viros quibus erat Philippo nomē inuisum interpesta nocte cum his copijs que ad manus fuerunt, intra muros receptus vrben tenuit. Principes aduersæ factionis ad primum clamorem capte vrbs metu & pauore consternata locum occupantia reliquo corpore ciuitatis muro diuoluta, Ciuitatula est illi nomen. Venerat nuper Brixiam cohors vna pedum a Philippo Oltandis cuiusdam ductu ad Brixianorum præsidium missa, tenebatque præfectus cohortis eam vrbs partem, cuius nunc mentio facta est. Is subito tumultu excitus, arma corripit, cæterum rerum omnium ignarus abstinet nocturno prælio, ratus fieri posse vt Ciuitatula & arce retentis hostis mœnibus inclusus facile opprimeretur. Munit Carmaniola partem vrbs a seinitam inrequiro opere, vt ne vlla quidē hostiū irruptio sibi & suis formidanda esset amplius Philippo nobilissimæ vrbs periculo percussus Fraciscus Stortia iussu eo confestim occurrere cum ala vna equitum, vt verolij scribitur, cum equitatu validissimo. Imperat pterea vt quicquid armorum i. tota Gallia Cisalpina esset, suppetias suis laborantibus ferret, quoad exercitus ex Herurria reuocaretur. Est Carmaniola Brixiam ingressus duodecimo calendis Aprilis. Eodem tempore quo Brixia per eum modum quo diximus capta est, Nicolaus Estensis cui Florentini decreuerant suarum copiarum imperium, ex Regio Lepidi Parmensium agrum inuasit, prædamque inde abduxit opulentā. Veneti Brixia potiti, vt vrbem semel captā tenerent, studio militem & arma contrahunt, quibus

Slesia fluitans, & gentis mores

Brixia capitur.

Philippi conatus.

Carmaniola

Carmaniola fractus Ciuitatulam ferociter aortus, crebris bombardarum ictibus, hincque bellicis operibus extra intraque oppugnat, multaque interim prelia sunt per occasionem gesta, Stortianis equitibus oram infestantibus. Abluit interim Carmaniola aliquot dies a gerendarum rerum cursu aduentus, graui morbo implicitus, Aponi balnea frequentauit, quo tempore oppugnatio non nihil intermissa est, & Franciscus Gonzaga cui summa rei interim permissa est, impigre omnia obire, vt ne in cohibenda quidem hostium licentia multum ducis presentia desideraretur. Atrocior inde oppugnatio hostes a dorta est Carmaniola ex balneis reuerfo. Cæterum quia satis constabat Philippum omne robur copia rumex Herurria reuocasse, Veneti ne rota belli moles in se verteretur, Nicolao Estensi negotium iniungunt hostilium copiarum transitum prohibendi, mitunt & Victorem Barbarum cum numero equitatu qui socia iuuaret arma in cohibendo hoste. Confederunt triginta circiter dies Philippi copias in Bononiensis agris finibus non procul a Vineola, præalto amne, nec vsque vadabilij Venetis & Scotorum copijs dirempti, id flumen paludes efficit circa Coalcorum in vnum corruat, vnoque alueo sese in Padum exonerant, tam longus igitur fuit partium conatus: postremo Philippi duces fabrica tota ad Perficetum oppidum ponte, circa Sultenam Calæ, Maijs, sub lucis exortum, copias transferrere, subitus clamor hostium Venetos in fugam verit, venit & ala vna equitum in hostium potestatem, quem Guido Sentinas agebat, qui in scius eorum quæ fiebant circa fluuium, ad hostilem clamorem flexit iter, ratus eam vocem ex Venetis stationibus reddita. Nec Estensis dux conatus est hostem transitu avertere, quæ res suspicionē auxit parū syncera fide re ab Estensibus & focis administratam, ne diutiù belium suis aleretur finibus. Interfuerunt duo fere menses inter Brixiam a Philippo alienationem & illius copiarum ex Herurria reditum. Pergulanus qui Philippi copias agebat, Brixia decreto petijt, fecitque castra duobus stadijs ab vrbe, futuro certamine intentus, si dimicandi copia ab hoste fieret, nulli dubitū fuit quin si arx & loca quæ Philippi præsidio tenebantur, sub Pergulani accessum nouis inita essent subfidij, omnis spes Brixie retinendæ fuisset Venetis adempta. Carmaniola vni negotio intentus, vt arcem expugnaret nihil sub moueri iuuert Veneti sui ductus est in vrbe a suis moueri iuuert Veneti sui ductus est constantiam assiduo copiarum auctu, iuuert & Florentini recitibus auxilijs Brixiam missis, & quia satis constabat quod Nicolaus Tolentinus primus omnium videlicet dicitur, qui Tuscum stipendium merebat, Brixiam arcem capi nō posse, nisi fossa & vallo illi circumiecta, omnis præsidij commeatuque importandi facultas hostibus adimeret, ingenti agrestium manu accessit, omnium opinione celeriter res ad exitū perducta est, trium milium passuum circuitu fossa est ducta atque vtrinque agger in murosque speciem impositus, mediam intercapedinē tricesimum pedum turribus breui spatio inter se distantibus strimant, portæ duodecim numero statuitur cum suis turribus, vt per eas aliterit verum cum opus esset copias in hostem immitterentur. Fama operis huius ad Philippum perlata, ferunt ex aulis vni exclamasse, nihil a deo optimo optabilius Philippo dari potuisse, quæ vt Venetos hostes libido incesister eius operis inchoandi, cui pccitudo ne Xerxis quidē opes que immesse fuisset dicerentur, nō modo Venetorum satis essent future, vt Pergulanus interim quieuit, sed vt hostes ab instituto opere auerteret

Munitio Brixie arcis obiecta.

ret, Manuanos inuasit fines, vbi tamen res sociorum valide sunt affectæ, nihil tamē est ex opere mutatum. Reuerfus Brixiam Pergulanus aliquantum propius hostem cōcedit, nec interim Picini aut Stortia horratu adduci potuit vt in hostes operi intentos impetu daret, dubium quia sciret ita Philippum vellet, quod identidem est factum solius, an quia parū tutum crederet in extremum rei certamen descendere, quo si victus fuisset, facile euerit potuerit Philippo principatū. Peractō opere Carmaniola inter valum & hostium castra consedit. Erant sub Venetis signis cum sociorum appendicibus ad quatuordecim milia equitum, dena pedum, & in his quinque sagittariorum, quibus munitionem obtinendam attribuit Carmaniola, cuius imperio suberant plerique clari nominis duces, Franciscus Gonzaga, Ludouicus Seuerinas, Paulus Vrsinus, Alouissus Veranus, Laurentius a Cotoniola. Aderant & cum Tolentinare quia Florentinis socijs venerant, aliquot viri illustres qui ad id tempus clara fecerant stipendia. Merebant Philippo duodeviginti milia militum, ac præter Pergulanum cuius erat imperiū, Franciscus Stortia, Nicolaus Picininus, viri fortes, & ab initio inter se æmuli, mox vero ex confesso hostes, fuit id odium amobus velut hæreditarium, quia hic fuit Stortia filius, ille Brachium militiæ habuit magistrum. Mitros Pium potestatem pro didisse nunc hinc aut illud adduci potuisset, vt eis dē militaret auspicijs. Enimvero ambo si Blondus verus est autor, circa Brixiam Philippo stipedium meruerit aduersus Venetos, ei demque castris fuere, atque vterque celeberrimus, etsi alienum erat imperium. Conatus est inde Carmaniola partem vrbs quæ ab hoste tenebatur expugnare, fuitque acre prælium, multique ex hostibus a Venetis sagittarijs confixi mortem occubere. Defensus tamen est strenue locus, fames inde sentiri coepit ab obsessis, qua in ualescente inducias pacifcantur in paucos dies, quibus tenentibus nisi extraria ope adiuri essent, deditionem pollicerentur. Vociferari Picininus ac palatium restari rem Philippi prodrum iri ipsorum ducum fuit fraude sue ignauia, sturum se extraxerat fortunam cum suis tentaturum, rogare obstraxitque quicunq; Philippi nomen non odissent secum arma caperent, irent secum, & rem iam prope perditā armis vindicarent. Visus est Stortia Picinino conuenire. Sed dum concionantis specie alios ad id facinus hortatur, Picininus interea qui cum paucis Venetorum vallum subierat, sagittis telorumque multitudine pene obrutus, retro infecta re abire coactus est, suorum perdidit incansans. Qui vero obfidio nē tenebantur, etsi spe defuiti, perferuerunt tamē vltra induciarum tempus in parte vrbs retinenda, quam non multo post fame domiti reliquerūt Venetis occupandam. Arx postremo oppugnata est, machinisque adeo conuulsa, vt ruinae procumbentium murorum Veneta castra attingerent, ac tum demum victa hostium pertinacia, facta est ab his deditio qui in arce erant, septimo mense quæ Brixia fuerat a Venetis inita. Carmaniola laboriosa oppugnacione defunctus, Brixiani agri oppida siqua adhuc in hostium potestate erant armis subiegit. Inde pax tentata est, Pontificij legati interuenit, remque pro modum concessam Philippi ducis subita mutatio discussit, dubium quia ab Amadeo Allobro tum duce spes pacis facta esset, an quia Mediolanenses studium & operam suam polliciti, aut res fuerint Philippo reijciendæ pacis, que ob Brixiam nuper amissam, non nisi ignominiosa esse poterat, dauros se professi decem milia equitum, ac tantū pedum

Veretio rui copie.

Philippi copie.

Mediola nescit ad lanenses studium & operam suam polliciti, aut res fuerint Philippo reijciendæ pacis, que ob Brixiam nuper amissam, non nisi ignominiosa esse poterat, dauros se professi decem milia equitum, ac tantū pedum

Pax frus- tra mora est.

Philippus bellum re- parat.

Fluuialis pugna.

Bembus classis pfectus.

peditem, quoad debellati esset cum hoste, conditioe tamen ut Philippus vrbana vectigalia ciuibus interea remitteret. Visus est primo vicecomes re non aspernari, ceterum aulicores verbis edoctus esse ea illecebram quandam appenderet libertatis, quam semel gustata periculum fore ne opulentissima ciui- ras duarum prepoterit vrbium exemplo atq; opib; bus friga, sibi vi & armis stabilire. His ille suspitio nibus imbutus totam rem periculoso exemplo, ut ipse existimabat, mota antiquauit. Valuit nihilominus publica Mediolanensium adhortatio, nam ratus vicecomes fore, ut quoquo modo a Mediola- nensibus stipendio iuaretur, pro infecto habuit quicquid de pace conuenerat. Recurritur itaq; vtrin- que ad arma, incursumq; Mantuanus ager a Philippi ducibus, sit Venetis senatusconsultum de bello in Philippum reparando, euocanturq; in pristinum sedes Florentini, qui longissimo bello fessam pacem maluisse, reuocantur & alij ad bellum socij, & in his Amadeus dux Allobrogum, qui impensio- rem deinceps operam se bello nauaturum pollicitus est q; antea fecisset, nihil enim ad id tempus gesserat me- moria dignum. A scripti sunt nouo foederi Motfer- ratensis Marchio, & Rolandus Palaucinus, qui no in extremis habebantur Cisalpinæ Galliæ regulis. Philippus est plene perperciebat quantã belli mo- lem subiturus esset, magno tamẽ animo & ipse bel- lum reparat, triperitocq; res hostium inuadere con- stituit ad potentissimam aucupandam, Padũ clas- se occupat, in exules Genueses (venerant hi quoq; in partem foederis) mittit Francicum Sfortiam cũ parte copiarum, Pergulanum cum cetero exercitu Brixianos fines iubet aggredi, in ora Liguriæ circa Genuum Fregosij, qui adeo Genuensium rebus im- minebant, vt ab vrbe oppugnanda nõ procul ab- essent, sub Sfortiæ accessum castris exiit, Rhæcum se- trepidè recipiunt, Pergulanus ferociter Brixianos adortus, eorũ fines varie affecit. Nec Picininus cir- ca Padum in ocio fuit, sed classe ad se accessit, Casa- le maius terra & aquis adortus, ad deditioem com- pulsit, copijs inde in vltiorem fluminis ripam tra- iectis Brixellum vltione occupat, arx expugna- ri non potuit, & his ab hoste auspicijs est bellum re- nouatum. Veneti inter ea & ipsi terra & aquis ma- gna ope conuixi, classem opulentã instruunt. Fran- ciscus Bembus eam per aduersum Padum in hostẽ egit, quæ vbi appropinquare dicta est, continuo Eus- tachijs Ticinensis qui Philippi classem agebat, ex- Brixellana mouit statione, estq; ad quatuor millia passuum a Chremona dimicatum, fuitq; pugna illa naualis Veneto prosperrima, octonis nauib; quos Galeones vocant, ex hostili classe captis. Eustachi; medio certamine dilapsus, cum cætera classe Cre- monam se recepit, Brixellani præsidio accepto nõ solum arcem sunt strenue tutati, sed oppidum etiã abiectis hostibus receperunt. Bembus abeuntem hos- tem secutus in nouum incidit genus pugnae. Exere- rat Philippus ab vtraq; Padi ripa medioq; flumi- nis vado castella quædam lignea, præsidioq; & ar- mis firmata, habuitq; ab initio perusum nullam esse tam validam classem quæ aut vrberem circumse- dere posset, aut in Galliæ intima penetrare. Duo ex his Venetus vnum post aliud omnium opinione celeriter expugnavit, quod reliquum fuit propius Cremonam, eo pertinacius defensum, quo certiorẽ spẽ subsidij exhibebat vrbis vicinitas. Ceterũ v- ctor Bembus hostium castella subiecto igni com- bustit. Foederis huiusmodi victorie cursum clades eodem fere loco paulo post a Venetis accepta, nec- tẽ fere ex naualib; socijs temere in eã terrã egressi, q;

media est inter Padũ & Cremonã, a Lauellano sub- ta eruptione excepti ferro trucidati sunt, inde classis superiora fluminis perijt. Ceterum quĩ circa Tici- num omnia silentij & solitudinis plena offendisset Venetus, in fidiã veritus a præda & euagatiõẽ suos abstinuit, nec multum his locis commoratus, secũ- do fluuio Cremonã relatus, militem in terram ex- posuit, cladem vlturus nuper his locis acceptã. Cre- uerunt interea hostium vires nouis præsidijs, quæ res fecit, vt nõ solũ nõ sit clades vlla Lauellanicis re- pensa, sed multo foediũ q; antea cæsi essent classia- rij, nisi paucis amissis Bembo signum receptui de- disse, & hæc inter initia recentis belli circa Padum gesta. In mediterraneis Albericus Cunij comes & Petrinus, Dertonensis ex Oholengum in Brixianũ agrum tumulo uose effusi, ad quadingentos pabu- latores in agris opprætere: in hos Paulus Vrsinus cum ala vna equitũ a Petro Lauretão quĩ vrbĩ præ- fidebat, primo est immissus, qui agmine celeriter circumactõ viam in se dit, qua hostes abituri paraba- tur, maior inde vis equitum immissa quæ abeuntẽ prælio inceseret, vtrinq; strenue opera nauata est a Venetis ducibus, hostis in medio casus non solũ prædam amisit, sed Petrinus expeditionis illius ca- pur cum centum quinquaginta est equitibus captus. Eodem die quo hoc fuerat euentu circa Brixiam di- micatum, Carmaniola cum exercitu est vrbem ipsam ingressus, huc breui omnes copiæ pedestres equestresq; ad imperium cõuenere, quatuordecim milia equitum fuisse dicuntur, sex peditem, cum his copijs ille Brixia profectus, ad montem Clarũ primo castra fecit. Ceterum quia sedendo nihil se profecturum videbat, ob loci naturam quæ munis- sima est, ad Oholengum transtulit castra, Philip- pi ducẽ & præsidium quod ibi loci esse dicebatur, breui vt persuasum habuit, oppræsurus: sed longe aliter euenit. Erant vires hostium sub id tempus haud mediocriter auctæ, quibus intra muros quiescenti- bus Venetus exercitus æstu & labore fessus, ad curã da corpora conuertitur, & iam post cibum quieti se se milites dederant, quum ex oppido subita eruptio facta est. Sustinuit foriter Nanes Strocius qui cum quadringentis equitibus in statione erat, vim hos- tium ferociam pressisset, qui retro abeuntes ad tur- barum cantum quantum more sunt in oppidum reuersi. Carmaniola est non mediocri clade affe- ctus, nam ad mille & quingentos eo prælio amisse- rat, perseueravit tamen in eis dem statijs esse, quo- ad pauca quædam peditem cohortes venient in ca- stra, quæ Patauij fuerant conscriptæ. Hæc forsuien- sis Blondus, qui eo tempore quo hæc gesta sunt, Bri- xia fuit vr ipse scribit, Mariotus Montanus qui & ipse gerendis rebus interfuit, deditq; ad me commẽ- rarios deijs quæ nunc scribuntur, præter paucos qui ex improviso fuerant ab hoste oppræsi, nullam ma- iorem aîr ad Oholengũ cladẽ a Veneto acceptã, pu- gnatq; vtrinq; æquo Marte, nec Oholengica obsi- dio deinceps diu tenuit, sublati signis Carmaniola ad Binam Ollij fluminis potẽ expugnata, exerci- tusq; in hosticũ transmissio, septem milia passũ Cre- monæ proximus cõsedit, cõsilio ei vrbis oppugnã- de, cõsistit fore vt Cremona quoquo modo capta, cõfestim oia q; hostij præsidijs a tergo tenerent, sua sponte ad Venetos deficerent. Erant in Venetis ca- stris supra triginta milia armatorum. Nec pcul in- de Bemb; Padanę classis pfectus stationem habebat

Venetæ copia.

Oholen- gica pugna.

Venetos- tũ copię.

Philippi copię.

Maclod- ium.

Philippi copię p- fugant.

erantq; cum eo dena milia militum remigũq;. Hoc terrifico belli apparatu percussus Philippus, Me- diolanensium fidem implorat, edicitq; vt quicunq; militarijs ætatis vicecomitem nomẽ principatũq; saluũ esse velleret, secũ arma caperet. Multi Mediola- nensũ Ticinensũq; id edictum secuti, cũ eo ad bellũ exiure. Habuit hæc euocatorum manus equitum peditemq; ad quindecim milia numero. Aderant præterea Philippo sub signis duodecim equitum milia, peditem dimidio minus, quibus copijs, fræ- tus tribus milibus passuum ab hoste circa Cremonã castra fecit. Ita duo Italici nominis opulentis- simi exercitus quãti post lapsum Romani imperij nunq; vt arbitror, aduersi inter se castra contulerũt, prælium inde fuit ad locum cui est nomen Sum- mæ, vbi Veneti castra habebant, pugnatũq; est a meridie ad vespertũ æquo Marte. Philippus quia tre- pidissimis afferebatur nuncijs Montferatensium & Allobrogum alas equitum per Vercellensium fines in Mediolanensem agrum irrupisse, a dequir- tallesq; mœnibus vrbis, euocatorum manu dimissa Mediolanum concessit, nec Carmaniola multum ibi commoratus est, vbi comperit habuit Cre- monam valido hostium præsidio instram, ne tem- pus frustra treret illi assidendo, ad Casale maius admoit castra, id oppidum post multos Venetos rum conatus variõq; labores exhaustos capi non potuit. Philippus quia nihil erat in quo suis duces non inter se dissiderent emulatione & inuidia acce- si, non ignarus q; multis perniciosa fuisset in re bel- lica dudum discordia, veritus ne ex re aliqua sibi clades oriret, totũ belli summã tulit Carolo Ma- latesta Pãdulphe Pissaueris filio, q; i duces ipsos, & in vniuersum exercitũ obtineret imperiũ, nec in- eo tam strenuitas quæ sita est vt quidam scribunt, q; viri sapientia & familiaris nobilitas. Fuerunt qui interpretarentur Philippum non tam hæc quæ ab alijs memorantur, spectasse in nouo duce, sed stu- dium quod illi Brixia conciliatum esse ob pater- nam memoriam. Carolus imperium adeptus, trã- uersis ducentis itineribus omnibus hostium morib; se eximproviso obijcere. Inter Venetus Casalina oppugnationẽ ommissã, ad Maclodium fecit castra. Est id oppidum Brixiani agri, Machalum vulgo vocant. Nec multis inde diebus intersectis, duo di- uersi exercitus inter Pompeianum, vbi Malatesta ceperat locũ castris, & Maclodium totis inter se viri- bus cõfixere, estq; atrociter vtrinq; dimicatum, pos- tremo Venetus egregie vicit, militum multitudi- ne & locorum natura adiutus, fusa disiectaq; Phi- lippi copię, captaq; ad octo milia hostium, pari pe- ditum ac equitum numero, & cum his Malatesta hostium imperator. Liber hic memorare fortissimi- ducis exemplum fuit Carmaniola Agidiarũ genti semper infest; qui per Beatricis nuptias Philippo duci in sinuatus vt Facini Agidarij cognomento Canis pupillari adhuc ætate filios fratresq; nobilif- simo principatu spoliare, illi auctor & impulsor fuit, pari odio Cunij comites & Sumaliæ eiusdem gen- tis afflixit. Ceterum Maclodiensĩ facie Benedictum Agidiarium præclare dimicantem inuitus, memor adhæcq; memorabilis virtutis exemplo idẽ nuper in Brixianæ arcis oppugnatione supra interfecti fra- tris cadaver dimicans strenue locum retinisset, tã- tam in homine in dolem complexus, eorum quæ in præclaram alioqui familiam fecisset, penitentiam egit, Agidiarioq; viro fortissimo affinitatem, hones- tissimumq; in exercitu ducẽdem ordinem detulit. Ferunt quod ad magnitudinem victorie huius æ- ritinẽ, facile potuisse Philippi principatum euerit;

post illius res insigniter afflicta, si post pugna con- tinuo in hoste mora fuisset signa, quod non solũ Carmaniola non fecit, sed captiuos omnes liberos abire permisit, estq; illi ex ea re non mediocris inuis- dia orta, origoq; supplicij quo postea in eum publi- ce animaduersum est. Ad tam aduersã pugnae fas- mam omnia Brixianorum loca præter Nouis Vre- ceos a Philippo ad Venetos defecere, sunt & Viced aliquid diu circũcessi, atq; ad deditioem compulsi. Nec Philippus ad tam insignentem cladem incidit, sed arma studio reparat, repẽtũ sunt Mediolani duo fabrorum manicipes qui professi sunt fore vt tor ca- raphra & os instruerent quẽ fuerant in prælio amif- si, implorauit Philippus & a Sigismundo impera- tore auxilium, suo olim non minus q; Venetorum hoste, egitq; cum eo vt Brunõrium Scalami cũ exer- citu in Italiam mitteret ad rem Venetam infestat- dam. Cum Amadeo Allobrogum duce, Vercellis tamen prius datis, non solum pacem, sed affinitatẽ etiam iunxit, eius filia in matrimonium recepta, cu- ius congressu post primos toros pertinacissime ab- stinuit, egit ad hæc cum Martino pontifice maximo, vt quacunq; via aut vi posset, Florentinos a Venetorum societate auerteret. Ceterum quantum per hæc Philippus conatus est suas partes erigere, tan- tum Pergulanũ & aliorum quorundam ducum de- pressit interitus, qui continuatũ funebus vnus post alium diem obijere. His Philippus cladibus fractus, pacem multo iniquiorem q; antea dabat- tur, cupide complexus est, quæ pontifici legati in- teruentu his conditionibus Ferrarię ad exitum per- ducitur, vt Brixiam cum suis finibus, & Bergo- mum cum ea parte agri quæ ad Abdum spectat, Veneti haberent, & quacunq; loca in Cremonensĩ ad id tempus occupasset, Florentinis datum est, vt propria signa suis irremissus præfigerent, cum an- tea ex foedere cum Genuensibus icto Pisanorum ad suum vltum vrsupasset. Cautum est Estensis, Gonziacis, & cæteris belli socijs, & Florentinorũ nomine Senensibus & Ligusticæ oræ comitibus, vt Fregosij & Flisci & Malaspina in partibus cen- serentur, a Philippo teneri non possit. Carmaniola vxor & liberi cum domo quam Mediolani pos- federat, sunt ex foedere restituti, & cum Philippo per hunc modum est debellatum, sed pax illa quo- minus diuturna esset, quum perærq; aliæ, tum vna Lucensium præcipua fuit causa, tamesi Bononia per idem tempus a pontifice defecit, & de finibus est cum Philippo alieno arbitrio discrepatum: sunt adhæc Flisci & Fregosij Genuensium extor- res bello repetiti a vicecomite, qui est in partibus non essent, ex formula tamen foederis nuper icti, pollicitus fuerat Philippus in faciendam pace ab his omnem iniuriam abstinerẽ, indignam hæc videri, ob quæ temere ad bellum reuerteretur, tur- bandã itaq; pacis initium ex Hetruria fuit. Erat tũ Paulus Guinifius Lucensium tyranus, qui trigẽ- simo ante anno suorum ciuium libertate oppressa, ita res eius vrbis administravit, vt omnibus bellis quibus per id tempus valde est Italia concussa, nul- li hominum ex foedere socius fuerit, nulli hostis, quo factum est vt ne amicum quidem haberet, vt in Guinifium videri possit illud ab homine non in sacro dictum, qui cuidam gloriã q; nullum ha- beret inimicum, ita occurrisse ferunt, vt ab eo quæ- reret an & amicum haberet. Oderunt itaq; multi in- quæstiuũ Guinifij ocis, sed oim maxime Florentini, qui quĩ lōgo & laborioso bello nihil a Lucensib; adiuui essent, vt aliquo tyrãni in cõmodo afficeret, Nicolã Brachij ducis clarissimi ex Stella fore re- nepor;

Faborũ Mediola- opes.

Bergo- mum & Brixia Veneto cedunt.

Pax Phi- lippo red- ditur.

Causa re- nouati belli.

Dictũ fa- cetum.

nepotem, nihil ab auunculi indole degenerantem, primores ciuitatis occulte ornant (nihil enim min⁹ populus volebat q̄ bellum) vt publice exautorat⁹ nouum contraheret exercitum, suisq; nec alterius auspicijs auunculi exemplo exercitum ductas, Guinifium eximprouifio adoriuerit, nec defuturam illa tri belli causam, quando tora Hetruria sciret factum olim Brachij tributarium, nec tributum post eius mortem sibi aut successorum cuiquam redditurum. Confedit impiger iuuenis exautoratus in Florentinorum finibus velat procul abiturus, erantq; cum eo ad duo milia hominum, eratq; huius mora interim non minus Senensibus q̄ Guinifio suspecta, prima itaq; noctis vigilia per compendia viaru in Guinifium mouit, postridie vero tertia die hora celsa bellum Lucensem agrum tumultuose ingressus, omnem circumiectam vrbis regionem hostiliter incurfauit, inde ad oppidorum expugnationem couersus, paucis diebus octo Guinifio loca ademuit, quae vi capta sunt diripiuit, vltro deditis omne ius belli abstulit fuit is motus Tyranno eo terribilior quo min⁹ expectatus. Dubius animi Guinifius qua vi, qua ve arte iret p̄sentis malo obuiam, nam omnia adhuc incerta erant: vbi & quis auctor belli esset, & quae bello pretenderetur causa, audiuit, ratus quod erat, Florentinorum astu consilium sibi id bellum, confestim Florentiam misit q̄ eam iniuriam publice quereretur, ea calumnia constanter a primoribus ciuitatis discussa est, misit Guinifius inde ad Venetos, misit & ad Philippum ducem legatos est & ad Senenses quoq; eiusmodi querela delata, vbiq; Florentinorum ambitio iactata est a legatis qui ad Lucam occupandam anhelare dicerentur, sed nulli acerbius visa est q̄ Senensibus, quibus sua sponte suspecti erant omnes Florentinorum successus, sed res multo inuidiosior facta postea q̄ rumor vulgatus est Florentinos ad nouum ducem misisse, qui eum hortaretur vt inchoatum bellum exquereretur, nō pecunia in stipendio desuturum, non caetera ad bellum necessaria, pergeret Florentinorum nomine rem gere re, hostemq; debellare. Confluxerant interim multi mortales ad Stellam ducem p̄de cupiditate nouarumq; rerum spe fracti. Caeterum quo magis id incidium gliscere, eo sollicitius Senenses remedia circū spectare, futurum rati vt Lucensibus victis se ad illa armorum tempestas in se venteretur, Mittunt itaq; Venetas qui cum principe & patribus agerēt vt Florentinos communis focos graui aliqua denunciatione in socialia iura minus valeret ab incepto reuocent. Responsum est cupere Venetos libertate senensibus inoffensam manere, verū nihil ad se attinere quid rei sit Florentinis, cum ea ciuitate quam omnibus foederibus sibi sociam ascribit & cenferi voluerint. Seneses presenti spe destituti, quum ipsi rum Guinifius Philippū auxiliū implorāt, is Florentinorum exemplum secutus Franciscum Sfortiam tanq̄ exautoratum Lucam occurrere iubet, vt bemp obfidiōne leuare. Secessit in Senesium fines Brachianus dux sub Sfortia aduentum, nec cū Guinifio & Sfortianis vnō tempore dimicare cogere, terrebat iuuenem recens auunculi exemplum qui tali pugnae genere fuerat in Furconensibus oppressus, cesserat ille rati sper quietur, quoad hostis Lucensium finibus excederet, vbi commensus inopia diutius esse non posse videbatur, quo abeunte in animo habebat confestim Guinifios repetere. Sfortia hoste non reperto praesidia circa vrbem ab eo relicta primo impetu expugnat, inde ouanti similibus vrbem ingressus, aliquot dies apud Guinifios fuit. Pistoriensem inde agrum cum exercitu adortus la-

Nicola⁹ Stelle Lu
Lucensem agrum
tumultuose ingressus,
omnem
circumiectam vrbis
regionem hostiliter
incurfauit,
inde ad oppidorum
expugnationem
couersus, paucis
diebus octo Guinifio
loca ademuit, quae
vi capta sunt
diripiuit, vltro
deditis omne ius
belli abstulit
fuit is motus
Tyranno eo
terribilior quo
min⁹ expectatus.

Francisci
Sfortiae
successus

te omnia populari, & iam aliquot ex Florentinis oppida bello ceperat, quum in iudicio comperit Guinifium occulte cum Florentinis de pace agere, Lucam itaq; reuersus Guinifios in potestatem redigit, redactos ad Philippum sub custodia mittit, ac simul Lucensibus libertatem restituit, nec ita multo post amplissimis muneribus ab ea ciuitate donat⁹, magnoq; auri pondere a Florentinis accepto, quibus pacē reddidit, in Galliam cum exercitu reuertitur. Florentini cōfestim a Sfortia decessit Lucensium iterum obfidiōne cingunt. Tum Philippus aliam viam ingressus non multum a priore diuersam, Nicolaum Picininum Genuensium nomine, in quorum finibus Lucensium veniferum erat, q̄ valido exercitu mittit in Hetruriam qui eam ciuitatem obfidiōni eximeret, Florentinorum omnes infringeret conatus. Fuit Picinini subita irruptio aliquanto Sfortiana terribilior, quae res fecit vt Veneti qui priore tumultu nullis fociorum precibus moueri potuerunt vt ad arma respicerent, cōtinuo per legatos cū Philippo egerint, vt quādo satis cōstaret Picinini non Genuensium sed ipsius merere stipēdium, aut ab Hetruria abstinere, abduceretq; cū suo exercitu ducem, aut ita euenire pateretur vt Veneti Florentinos quos omni tempore fidissimos focios habuissent, auxilijs iuuaret, nam quod ad pacem attineret, seruaturus Venetos patrium morem, vt tandiu eā ratam haberent sancteq; custodirent quoad sua fociorumq; salus pateretur. Legati qui ad id missi sunt, nihil certi domum retulere, hinc fuit q̄ non statim est ad arma recursum, sed posteaq; renfictum est Florentinorum copias ad Auferim fluuium magno praelio victas, cōstaretq; aliquot oppida in Volaterrano agro & Pisano ex Florentinis ab hoste capta, tum totius ordinis cōsensu decretum est id bellum, conatq; sunt Veneti Sfortiam suo stipendio inuadorare, qui post Lucensem expeditionem in Miradulanis finibus se tenuerat, nec Florentini minore studio id facere, in quos ille ob paternam amicitiam multo erat propensior. Philippus tanti ducis alienationem veritus, vt aetioe aliquo vinculo hominē sibi perpetuo adiungeret, vnicū filij illi maritimonium defert, facti ad haec spem successiois si sine virili stirpe vita decessisset. Et iā omnia ad bellū spectabant, quum Martinus pontifex suum diem obiit: huius vrbana opera Vaticanæ porticus restitutio quae est ad Barionā, pavimentum Lateranensis basilicæ vermiculato opere, et si ab alijs inchoatum, contignatio templi, figuratioq; Gentilis manū pictoris ætate illa clarissimi, sed opus imperfectum reliquit. Foris schisma quod in plures annos exierat, non minori sapientia q̄ felicitate sustulit, nam post Benedicti in Paniscola obitum quū ab eius affectatoribus Egidius canonicus Barchinonē sis nouus Antipontifex creatus esset, quem Clemens octauum dixere, per Alphosum regem tenuit vt ille apostolico sit legato traditus, qui in potestatem redactus vltro se pontificatu abdicauit. Desijt Martinus pontifex in humanis esse anno q̄ federe ceperat quartodecimo, in Constantiniana est basilica situs ad capita apostolorum æneo sepulchro. Vixerunt cum eo viri eruditione clari, Paulus Vergerius Iustinopolitanus, Mapheus Vexius Laudensis autor carminis suo æuo illustis. Leonardus Iustinianus alterius Leonardi ex filio nepos, Franciscus Barbarus, Veneti ambo & Patriq; sanguinis. Carolus Aretinus Caietanus Vicietæ ortus, theologica sapientia philosophiq; studijs insignis, in quo genere scire multa & vtiliter scripsit. Iacobus Forliuensis, Ioannes Martianus, & Vgo Senensis medicæ artis

Bellū cū
Philippo
renouat.

Viri illi
fres.

Eugenio
tit. pont.

caē artis scientissimū, testantur studiorum monumēta quantus eorum quifq; fuerit. Lodouicus Pontianus iurificientiae nomine claruit. Abbas Sicul⁹ Cætanæ ortus, Paulus Castrensis, hic Cæfarei, ille pontificij iuris omnium qui ea tempestate fuerunt Longe principes. Fuit hic æqualis Sanctes Pisarenfis qui medicinam exercuit auxitq; scriptu. Antonius Mediolanensis Minoritani nominis homo theologica doctrina non ignobilis, sed qui melius ingenium exercere potuit, q̄ vt Lactantij scripta fugillaret, & hi tum viri fama celebres fuere Martini pontificis æquales, quo defuncto Eugenio Venet⁹ nois hui⁹ quart⁹ sit pontifex, Cōdelmaria ortus. Fuit annus quo is sacræ sedē adept⁹, millefimus, ac quadringentesimus salutaris primusq; & trigentesimus, quū in Turcis Amurates adhuc imparet Mahometis pater, q̄ Byzantiū subegit, in Græcia Ioānes Paleologus, in Germania Sigismundus cuius sepius mentio facta est, in Gallia late regnabat Carolus septimus, eius Caroli auus, qui nuper Italiam cum exercitu ingressus, quod suo sit postea loco dicendum, ex Neapolitano regno iuniorum Alphosum & filium expulit. Egrot nouus pontifex confestim a sua creatione cum Philippo & venetis vt armis quae vringit studio parabatur, abstinere, velle se vtrorumq; causam cognoscere, remq; ex æquo & bono componere. Potuisset Eugenio arbitrio pax instaurari, nisi Philippus cui pontifex ob patriam ab initio suspectus fuit, illius arbitrium deredisset. Caeterum ne his quidem contentus vicecomes auctor Colūnenfis fuit vt seditiose arma induerent, vrbis statum turbarent est nō magis iudicata his causis videri potest pontificis hostiliter vexadi, q̄ alius de oblata. Enimvero nouus pontifex paucorū suarū Odonem Pocium Martini pontificis proque storem eo consilio capi iussit, vt ex eo in potestate redacto quaestioe cognosceret vbi vis illa auri esset quam Martinus pontifex coegisse dicebatur, estq; id negocium Stephano Columnæ infunctum, quē Eugenio quia a caetera Columnensium factione distinebat, pontificiōe praeficit exercitui, captus Odo, cum multa indignitate ante oculos ciuitatis distractus est, eiusq; domus a Stephano directā, tulit eam antistitis iniuriam pontifex in quo animo: ce terum auctor culpa: Eugenio animum ratus ob eam rem a se alienatum, hanc nouandarum rerum ansam nactus, P̄nese secessit, hic apud principem Colūniæ gentis vera falsis miscens, tanq̄ arcanorum pontificis conscius tantā suspitionum congeriem effudit homini sua sponte inposito atq; hostilia cogitant, vt confestim ad vim & arma animum adiecerit, ceu manifestum exitum sibi & suis ab Eugenio impenderet, nec prius bellum ostendit q̄ per homines suae factionis sit in vrbem receptus, nec res improuisa fuit pontifici, quin ad vim arcendam paratus, Columnensibus per Appiam portam ingressis, & iam in mediam vrbem progressis, armatū obicit agmen: ceratū est aliquādiu dubio Marte, multiq; interim hinc inde ferro occubueret, postremo Colūnenses vrbē cecidit hostiliter Romanū agrū predantur, par iniuria ac neficio an aliquanto etiam maior continuo illis in vrbē repensā est, pontificia cohors militum vrbanae multitudinē immixta, Colūnensium principum aedes facto impetu diripere, diripras hostilem in modum diruunt: captus est & Antonij Columnij filius Beneuentanus antistes, & cū eo Massius frater qui ex quaestione confessus est agitate se animo de Adriani mole occupanda, tradendaq; Columnensibus, vt Eugenio & Virini, quos ille complexus fuerat in Columnensium inuidiā,

Pontificis
& Colū
nensium di
scordia.

Massij
supplicij

Catonis
fragmēta

Ligurnū.

vrbe pellerentur. Massius sceleris conuictus sacerdotio priuatur, corpus eius sub furca quadrifariam dissectum celeberrimis vrbis Eugenio iussu pendit, tentata inde pax est inter ponticem & extores principes in qua sancienda eo magis est proparum, q̄ iam constans fama erat Sigismundum imperatorem Italiam ingressum Romam decreto pertere. Sed dum hæc Romae sunt, diuersa Italiae parte Veneti & socij bellum cum Philippo iterum cōflatum habebant, & procul Italia Thessalonice, q̄ a Venetis in ora Macedonia tenebatur a Turcis capitur, sunt qui aliquanto prius q̄ hæc fierent eam vrbem dicant Veneto ademptam, quod alio est loco a nobis significatum. Amurathis, quod satis constat, auspicijs Thessalonice capta est, inde veltusin tilla quædam emicuisse creduntur eius belli, quod Veneti postea plures annos cū Turcis gessere. Fuit hyems anni huius adeo glacialis, vt concreto circa Venetam vrbem stagno Clodium vsq; pedibus iteretur, & ex Menstra oppido curru fit spona Venetias aduecta, quod a condita vrbē nuncq; acciderat, & in remperies illius anni talis fuit. Cum Philippo instauratum est bellū quarto mense ab Eugenio creatione, extiteruntq; circa Cremonam & Nouos Vrbecos primi partium motus, sed in Hetruria aliquanto magis festinaturo. Imminabant Florentini vt si quando maxime Lucensibus, videbaturq; post cladem ad Auferim acceptam reparatis summa operam, maiore q̄ antea conatu hostem fatigaturi, quū quinq; Genuensium trirèmes cum duabus onerarijs ad bellū instructæ Ligurnū infedere, est is loc⁹ magis opere q̄ natura munus, in Tyrheno litore non procul ab Arni ostio. Circunferuntur Catonis nomine quædam velut fragmenta ex illius originibus vbi legere velut Ligurnum a Ligure Phaetonis filio nomen olim adeptū, a quo Liguria est, atq; aliquot rates anteq; Oenotrus in Italiam venerit, cui opinioni vt cunctantius accedam, non vna res facit. Enimvero scripta illa cuiuscunq; sunt, neq; Romanum aliquid sonant, neq; vculatum, sed recens & barbarum. Præterea ij qui de rebus Italicis aliquid scripsere, neq; nostrorum quifq; neq; Græcorum vnde omnis lux literarum fluxit, eius rei meminere. Sed quum de presentis Italicæ statu postremo Rapsodiæ loco habebitur sermo, quid de tota resentiā monstrabitur, nunc quo ad Ligurni nomē pertinet, videri potest vox ipsa non solum a Liguribus ducta vt scripta illa testantur, sed ab Arno fluuio qui haud procul inde Tyrheno infunditur pelago. Florentini igitur veriti ne ad Ligusticæ classis appulsum aliqua Pisanorū defectio oriretur, Pisas quas paucis ante annis fug ditionis fecerant, valido praesidio firmant. Non multo post Picininum in Pisanum agrum hostiliter irrupit, qui post pugnam ad Auferim commissam, ad Flifcorum res circa Apenninum affigendas omnem molem belli verterat, subegit ille paucis diebus quibus in Hetruriam redijt omnia fere Pisanij agri oppida. Horrebāt Florentini hunc hostium successum, ceterum ne Pise quoq; ab his prodicione occuparentur, publico edito, imperant vt omnis vrbana multitudo a quinto decimo ad sexagesimum annum ex vrbē momento temporis migraret. Transiit inde bellum Picininum in Volaterranum agrum, fuitq; recens hæc Picinini expeditio eque ac prior illa Florentinis calamitosa. Venissent Volaterræ in discrimen nisi Michael Attendulus ab Eugenio missus Volaterranis mature subuenisset, nec Aretini eodem tutiore loco esse, quū & ipsi grauiter sunt ab eodem hoste vexati, estq; Aretium propemodum a Florentinis pro ditione

Initia re-
nouati
belli.

ditione alienatum. In Cisalpina Gallia parum læ-
tis initijs Veneti bellum inchoarant, nam & Car-
maniola spem Sorianæ arcis prodicione occupā-
dæ temere secutus, a Sfortia, & Tollentinate Philip-
pi ducebis infidijs exceptus, ad mille & amplius a-
mifit equites. Et Lodouicus Columna qui Cremo-
nam p̄fidio obdinebat, Venetum equitatum p̄e-
dandi studio late effufum aliquantum minoribus co-
pijs adortus, fudit, fugauitq; equitibus circiter trecē-
tis ex hofte captis. Quidam ex his quos fequimur,
cladis huius nihil meminerunt: Veneti estj per hæc
parum prospere ad bellum redierant, constanter ta-
men rem gerunt terra & aquis fluuiale classem
per aduersum Padum vi actam Cremonam admo-
ueri iubent, erant in ea præter remiges dena milia
bellatorum, & Carmaniola circa urbem bina
fecit castra. Interea aut certe non multo prius, Tol-
lentinas Philippo iratus q̄ Picininus & Franciscus
Sfortia sibi haud dubie præferrentur, hic in filix cō-
nubio, ille gratia & auctoritate, in Flaminiam fecer-
at. Hinc ab Eugenio accessus magnosq; stipendio
inautoratus, Columnensibus obicitur. Ea res Phi-
lippo necessitatem imposuit Picinini ex Hetruria
reuocandi, qui sub id tempus quo Veneta castra
sunt Cremonæ adnota, Alberto Canij in Hetruria
relictō vt bellum exequeretur, cum multo ma-
xima copiarum parte in Cisalpinam transfijt Gal-
liam. Sed Cunius dux post Picinini digressum ad
collem infidijs exceptus, ad mille & amplius equi-
tes amifit, nec sine perfidæ infamia tanq; ipse ita
euentre voluiffet, quam postea opinionem auxit
eius ad Tuscanum defectio. Post Picinini in Galliam
reditum non minus arte q̄ viribus res ab hostibus
geri cœpta est, terre stria ceramina aperte gereban-
tur, sed nauale prælium occulte meditari Philippus
duces. Struxerat is in Pado classem haud contem-
ptibilem, sed multo veneta inferiorem, præferatq;
q̄ nauali negotio Ioannem Grimaldum Genuensē
sem virum rei maritimæ scientia apud suos ea tem-
pestate clarum, erat is circa Cremonam quum Ve-
netus eo cum classe applicuiffet, audito itaq; hostiū
appulsi consensim cataphractum militem vt inter
duces conuenerat ex castris cum Picinino accessitū
in naues distribuit, cæteraq; ad prælium necessaria
celeriter comparat, ad hostem secundo fluuio deuē-
hitur. Venetus vbi hostis appropinquare dictus est
confestim classem instruit, sese ad pugnam expedit.
Mirari interea quid esset q̄ Ligur multo inferior tā
ferociter pugnam cœpisset, verum vbi omnia ex
aduerso micare armis visa sunt, planeq; apparuit
terrestribus copijs & non naualibus prælium eo die
futurum, continuo nuncios ad Carmaniolam mite-
rit, qui cum docerent in quo discrimine res Veneta
esset conseruiffe se manum non cum naualibus tur-
mis, sed cū toto Philippij exercitu, adesse itaq; sibi
confestim auxilio, si rem saluam veller esse. Excan-
duit ille, estq; palam Veneti præfecti imbelliam in-
fectaturos, armorum insolentia fomniaret quæ nū-
ciari iussisset. Cæterum, siue non credidit, siue non
credere simulauit, nec ipse est in proximo erat, ac-
cessus affuit, nec quenquam misit qui laborantis
bus opem ferret. Est itaq; atrox pugna vtrinq; edi-
ta, dimicatumq; ad noctem vsq; quo prælio qua-
tuor Veneti Galeones qui principes pugnam inie-
uerant, sunt capti. Hos per noctem Picininus in-
struxit recenti militi ex castris accessit. Postridie
sub hunc iterum concursum, fuitq; id præliū mul-
to lecterno atrocius, ad bina hominū milia vtrin-
q; cæsa, sed Veneti ad postremum victi, ex tam os-
pulerata nuper classe quinq; duntaxat naues euase-

Naualis
pugna a-
trox.

re, cæterę aut depressæ sunt aut captę, & in his fena
hominum milia, accessit ad tam insignem cladem
Palauicinorum defectio, & q̄ Carmaniola suæ cul-
pæ sibi conscius a gerendarum rerum cursu obstiti-
natus destitit, vt patres pro magno negotio habue-
rint, vecordiam hominis per oratores ad id missos
delinire, veriti ne in aliquod maius facinus prolax-
beretur. Cæterum tantum abfuit, vt principis & pa-
trum animi cōciderint ad tam atrocem cladem, vt
continuo nouam decreuerint classem ad Genuensē
sum res infestandas, quorum arte & consilio ma-
gis q̄ armis fuisse Veneta classis nuper profligata.
Petrus Laurentanus cum duodeviginti triremibus
est ad bellum missus. Is omnium opinione celeri-
us in oram inferi maris delatus, circa Ligurnum quin-
q; triremibus auxit classem, quos Florentini soci de-
dere, lunxerūt se Veneto Iacobus Adurnus & An-
ronius Fliscus Genuensium extorres, estq; haud mul-
to post in Rapallitano sinu pugnatum cū quatuor
& viginti Ligusticis, quas agebat Petrus Spinula, Naualis
pugna ad
Rapallū.
fuitq; pugna vtrinq; cruenta, sed Venetus egregie
vicit, octo triremibus cum præfecto classis tribus
siliarijs & octo trierarchis ex hofte captis, quos Lau-
retanus Venetas misit, desiderati sunt octingenti
ab vtraq; parte, quatuor milia vulnerati. Post Ra-
pallitanam pugnam quum Venetus oram superi-
maris repeteret, supplementi causa circa urbem ve-
terem tantisper habuit classem, Eugeniū pontificis
rogatu, quoad ille arcem recepit. Post Laurentani di-
cessum quum Fliscus & Adurnus ex Pisis Florentiā
peterent, in infidijs præcipitati, quum obstinatius
seuerentur, ne viui venirent in hostium potestatem,
fero occubuerunt & in ora inferi maris hæc breui
tempore gesta. In Gallia post naualem pugnam ter-
restribus alia edita est, ad Summam locum Cremonen-
sis agri Pado propinquum totis partium viribus
dimicatum, interfuitq; Philippus dux ex Mediolan-
no illuc progressus vt suis ducibus ob naualem v-
torem gratularetur, nulla equitum turma, nullus
peditem manipulus, non eo die pugnam conse-
uit, estq; id certamen in serum die diffractum, fortuna
naq; neutro inclinante dirempta est pugna. Nec his
locis gestum aliquid memoria dignum reliqua par-
te anni, nisi q̄ Cremona furto capta esset murorum
parte ac porta viribus vna a militibus sub lucem in-
fessa, si Carmaniola qui cum legione vna non pro-
cul inde in infidijs subsederat, suis auxilijs tuliffet.
Cæterum Socinianæ (vt credere par est) cladis me-
moria terribis, sublatro clamore vbi suos manum
cū hofte conseruisse cōperit, infidijs veritus moeni-
bus adequitare nō est ausus. In inferi maris ora post
Laurenti digressū Barnaba Adurnus ala vna equū a
Monterratensibus accepta, omnem maritimum os-
ram ad defectionem compulfit, occurratq; eo Picini-
nus, qui victoriam adeptus nullius crudelitatis exē-
plum in miseris accolat non exercuit, bello inde
in Monterratensem verso, paucis diebus castella
circiter triginta cepit ex eius principatu. Chius insu-
la quam Genuenses tenebant, est sub id tempus a
Venetis oppugnata altera classe ad id instructa, qua
egit Andreas Mocenigus, perseueratum in obfidio
nemenfes duos & amplius, nec hostis p̄fidio &
commeatu abundans capi potuit, infulam Venetis
seede popularatus. Sequenti anno dux aduersæ clas-
se in apertum proceltere, Genuensium & vi-
ginti nauū, triū & triginta Venetorum, hæc Laure-
tani, altera Petri Spinulæ ductu. Venetus celeri cursu
oram inferi maris petijt, vt in hostium terra bel-
lum occuparet, pari exēplo Ligur circa Corcyra cō-
spectus, magnam patribus necessitatem imposuit
insule

Carma-
niola se-
cui sibij
citur.

Pax pōti-
ficis &
Colum-
nensium.

Nicola?
Stella.

insule validiore p̄fidio firmandę. Picininus Mōr-
ferratenfium opibus bello afflicto Cremonam res-
uersus Turriculum & Bordenanum paucis diebus
cepit, quæ res eo fuit suspectior Venetis, quo min-
us procul erat Carmaniola cum copijs, tum demum
eius fides lactari cepta est in fenatu, de eo variæ
sententiæ fure. Erant qui censerent eum in potesta-
tem redigendum efficiendumq; supplicio, distra-
cta discipatio hæc in octauum mensem, tanto to-
tus ordinis silentio vt ne minima quidem suspi-
tio aut cōiectura ad Carmaniolam perueniret, quū
multi alioqui ex eo ordine coniuncti illi essent hos-
picio & familiaritate, ac q̄ dā et rei domesticæ ino-
pia laborarent, qui eiusmodi indicio quantumuis
magnum auri pōdus illi exprimere potuiffent pro-
dito curiæ secreto. Demum Venetas accessus ac-
ceptusq; multa comitate ab ijs qui officij gratia fue-
rant veneti obuiam missi, in curiam perducitur,
hinc subiectis quæstioni, literisq; & domesticis res-
sibus p̄fidiæ conuictus, publice est securi percuf-
sus. Vrgebat interea hostis res Venetas victoriam
securus, quam Carmaniola adhuc viuo inchoaue-
rat, omniaq; Brixiam vsq; partim vsq; partim volū-
taria deditione a Venetis Picininus alienasset, nisi
per opportune in pontis oppugnatione quo Olliū
erat copias traiecerat, graue accepisset vulnus. Ea
res fecit vt Monterratensium principis Venetas ap-
pulsus minus tristes fuerit ciuitati. Is enim reb? suis
accessis vt est supra memoratum, per Taurinos in
Germaniam transfijt, hinc diuersa parte Alpium in
Italiam reuersus ad Venetos confugit belli socios,
vbi tam munifice est cultus publica indulgentia,
vt neq; patrię, neq; amiffi principis? (vci p̄ se p̄dica-
re solebat) vllū fecerit desiderij. Senescerat hostiū
successus in Gallia in dies magis post Picinini vul-
nus, quum in Hetruria interim res eorum essent pa-
rum lætæ. De his prius q̄ dicam, Romæ quæ gesta
sunt post Columnenses ex vrbe pulsos breuiter di-
cenda. Egit cum Ioanna regina Eugenijs suas opes
confirmaturus, vt se auxilijs iuuaret domestico bel-
lo implicatum, venit primo ala vna equitum auxi-
liaris, secutus est nec multo post Iacobus Caudola
pontificis stipendio inautoratus, huius opera res
Columnensium sunt adeo afflictæ vt cum his bre-
ui tempore debellari potuerit si Caudola in fide pe-
mansisset, iam pontificis castra erant Genetiano ad-
nota, quum ille pontificem destituit, Columnen-
sium secutus stipendium. Attulit ea defectio non
mediocrem Eugenio cōsternationem, fuisseq; bre-
ui res Columnensium restituta, nisi per opportune
Nicolaus Tollentinas a pontifice (vt diximus) in-
autoratus esset. Fuit is posteaq; a Philippo discessit
non nihil in Flaminia, vnde ad bellum accessus
breui fregit omnes Caudolæ conatus, eratq; res pō-
tificis superior, & Columnensibus manifestum im-
minebat exitium, quum ijs pacem reddidit Euge-
nius pacis & ocij cupidus, & quia leges dabat hosti-
bus non accipiebat. Sunt hæc sex fere mensium spa-
tio a noui pontificis creatione circa urbem gesta,
per quæ Salernitanus princeps Columnensium pos-
tensimus, & in quem præcipue bellatum est, no-
bilissimas vrbiū arcis restituit Romanæ ecclesie,
Narniæ, Oræ, Surtiani, Gualdi, Nuceriæ, Alifinij, A-
sculi, Imolæ, Foriuij, Fori Popili, ad extremū ne
Salernum quidem tenuit. Sed diū hæc circa vrbe ge-
runtur, quia Florentini Michaeli Artedulo viro acer-
rimo decreuerant suarum copiarum imperiū Nico-
laus cognomento Stella Michaelis æmulus, cōmea-
tu ab his imperato, in Vmbriā cum suis copijs tra-
nsijt. Hic Typhernum oppugnare adortus, quod tū

Guido Vrbinas obtinebat, tandiu in ea obfidio
perseuerauit, quoad Eugenijs illum stipendio inau-
torauit, nam Tollentinas post pacem Columnensibus
reddidit, quum Esitiū & Tuderū, quæ vrbes sti-
pendij nomine sibi debebantur, ab Eugenio nō im-
petraffet, nouis rebus fudere creditus est. Cæterum
a Florentinis accessus in Hetruria pacatus abiit.
Braccianus dux in Iacobū Vicanū præfectū vrbes
immittitur ab Eugenio: ea belli causa præfisa est, q̄
Vicanus q̄ diu cum Columnensibus bellatum esset,
nuncq; destitisset Romanū agrum infestare, nec mul-
tum delnceps quieturus videretur. Aderat Stella du-
ci Recanatenfis antiensis patria Corneratus Vtelia
domo, vir supra personam quam gererat feroci in-
genio. Capta sunt pacis diebus aliquot ex hofte lo-
ca, mox Vetralla in via Cassia laboriose captur. In-
de ad urbem veterem adnota sunt castra, tenuit
diu obfidio illa quoad Venetæ classis interuenit,
vt supra est significatum, præfectus qui in arce erat,
metu percussus deditionem fecit, quatuor aureorū
millibus ab Eugenio acceptis, cum tota supellecti-
le & familia incolumis Senas dimissus est. Nec mul-
to postq; hæc ita gesta sunt, Malaestæ Pisauenses
pontificis armis sunt in Flaminia exagitati, per idē
tempus Nicolaus Stella pontificis stipendium eme-
ritus ex Vetralla profectus Typhernum per homi-
nes suæ factiōis occupat, arces vi multa oppugnat,
quæ Guidonis Vrbinatis tenebantur p̄fidijs. In
Hetruria eodem tempore Tollentianis & Attens-
duli ductu Florentinorum res Picinino absente,
multo prosperius q̄ antea administrata est, locis ple-
nissq; quæ hostis occupauerat, quum circa Pisas, tum
alibi receptis, pugната est deinceps ad montem To-
pulum memorabilis pugna, vbi ad mille amplius
equites sunt ex Philippij exercitu capti. Erat tū Lu-
cæ Sigismūds Cæsar Vngariæ & Boemiarum rex, ma-
gnis Philippij pollicitationibus Italiam ingressus, Italia.
is Mediolani ferrea corona de more donatus, se-
ptem fere menses circa Parmam Placentiamq; cō-
moratus est, Philippij congressum & exercitum ab
eo promissum opperens, ex Parma Philippij iussu
Lucam proficiscitur, Florentia omiffa, quo stitum
esset vereri Philippum ne hospitali iure Sigismū-
dus Florentinus aliquid gratificaretur. Euagabant
post Topulanam pugna licentiosius, vt fit, ob rem
prosperę gestam Florentinorum duces, in quos sex-
centi circiter egres Pannonici generis & ex Lucensibus
quidā, ferocissimo procurru iuecti, in castra tre-
pide compulerūt, munitionem inde transfregi in-
gentem tumultum exciuerē, hic Artedulus dux clas-
ua percussus a quodā Pannonum viro statua corpo-
ris & viribus insigni, cōci distiter haud dubie ad vali-
dissimum hostis ictum, nisi galea eū texisset, nec Ita-
lus eam distulit vltionem, sed hostem in vestigio
transfixum ad terrā dejecit, fusi deinde fugatiq; sunt
hostes, aliquot etiam foribus viris in fuga amiffis,
nec prius hui fugiendi finem fecere q̄ in Lucæ cōspe-
ctum ventum est. Concessit inde Senas Sigismū-
dus Romam continuo periturus, ni Eugeni edicto
iussus esset, ab vrbe abstineret: Senis itaq; substiit,
estq; interim de concordia actum, crebris legationi-
bus ab vtroq; ad alterum missis. Platina autor est
sex mensibus quibus Sigismūds Senis fuit, de nul-
la re magis actum q̄ de pace cum Florentinis iungē-
da. Cæterum quoniam res frustra cum Tusco agi-
rata est, pontifici Sigismūds conciliatus, eius per
missu Romam proficiscitur, venientem Eugenijs de coro-
perhumane accepit, ornauitq; diademate imp̄ij, an-
no humanæ salutis Millesimo quadringentesimo
trigesimo secundo. Nec imperator diu postea fuit
natur. QQ ij in Italia

in Italia, factus voti compos per Picentes & Flaminiam, Ferrariam decreto petri, fuit & Mantuae non nihil, hinc digressus in Germaniam reuersus est, tunc Philippo infensus quod amicus venerat, nec magis exuitatus congressus, aut quia quae Philippus de exercituum pollicitus fuerat non praestitisset, Sigismundi animum immutarunt, quod Eugenij astus Florentinis gratificari cupientes. Erat per id tempus Laureranus in ora inferi maris, quo ab eo cum classe festinatū, loco non multum diuerso est significatum, nec vlla iterum memorabilis gesta res est. Sigestani ex Genensibus non nihil sunt obsidione fatigati, est & Clauarensis ager incurfatus, sed modica hinc praeda abducta, in Sigestana oppugnatio perierat, viri fortes sunt ex Venetis interfecti. Nec sua Liguri expeditione multo prosperior fuit, qui circa Siciliam tempestate iactatus tris longas amissit naues. In Cisalpinga Gallia res aliquanto lentiores Venetis fuere, ali quot locis in Cremonensi agro capitis Gonzagae principis ductu, cui post Carmanioli mortem Veneti decreuerant omnium copiarum imperium, estque interim de pace non nihil agitur, sed dum de ea re Ferrariae agitur, Georgius Cornelius qui rebus in Cremonensi gerendis Gonziaci affuit, eo domum decedere, apperebat enim ybernorum tempus, in Camonica valle, cum Daniele Vistorio nouo legato iunctus, transfubduanos hostes inuasit, sui quoque expeditionis magis Veneto quibus terribilis locorum difficultate, tenuit inde Cornelius Tellinam vallentrium militū hominū praesidio, haec loca Picinus tumultuose adortus, quem Gibellinæ factionis viri occulte accesserant, haud modicam cladem adijt. Venetus praesentis successu ferociter factus, & si militum numero multo inferior, cum hoste manum conferuit, eratque iam acre praesidium intum, quod subdita accolarum defectione destitutus obruitur, praeter trecentos equites qui eruptione per hostes facta in aduerso saltu fuga abierunt, omnes praesidiarum in hostium potestate venerunt, venit & Cornelius legatus cum plerisque armorum ducibus, est & circa Padum interea nihil melius res Veneto administrata, Casalinis & Brixellanis a fide alienatis. Forscarus princeps & patres Tellina clade nunciata, Gonzagam principem iubet eo occurrere. Retraxit is loca omnia ad imperium que post cladem in Tellinis acceptam ad hostes defecerat, nec ita multo post cum Philippo bellari destitum est Nicolai Estensis opera, in qua pace faciendi omnia ex veneti nominis & fociorum sententia conueniunt. Philippus glareana terra cessit Veneto, & res Monteferratenis & focij redditae sunt sed quum cetera recte conueniret, Georgij Cornelij restitutio habuit aliquodiu ciuitatem suspensam, eratque Veneti pacem pro infecta habituri, nisi vir patricij generis ciuitatque gratissimus excedere redderetur. obstatat res vna non pacis, ut quibus sancita erat conditio tenebat, quum a Philippo legati ad id missi Venetias venire, iururando affirmantes Cornelium priusquam excedere dimittendus esset, lato decessisse. Mirum est quod de constantina viri huius fama accepimus, diu multumque ab irato hoste excludatum, nequiuisset tamen subigi ut secreta curiae detegeret. Ceterum post aliquot annos qui pro mortuo haberetur postliminio domum reuersus est. Fuit in de pace cum Philippo qua tuor annis, & si anceps mutisq; suspicionibus plena, Philippo Eugenio clam primo, mox hostiliter oppugnare, Venetis contra, & quia pontifex esset & Venetus, summa operis in rebus, ut illum in sua dignitate retinerent, est itaque in vrbe & foris bello exagitat, semperque vicecomitis astu. Enimvero

Pax Venetorum & Philippo.

Sfortia dux exautoramenti specie a Philippo dimissus, cum binis milibus equitum magnoque pedatum numero in Flaminiam transijt tanquam inde per Picenum in Apulia abiturus, ut in ea terra ab Alphonfi regis iniuria tueretur ea que Sfortie patri reginae permissu cesserat oppida. Ceterum Picenū ingressus, quicquid vrbum, arcium, oppidorum, eius provinciae finibus contineretur, & quia pacata omnia, & sine praesidio, praeter pauca numero loca, partim vi partim voluntate decem dierum spatio subegit. sed nihil aequae valuit ad provinciam alienandam, ac Basiliensis conuictus literae a Philippo confictae ac passim recitatae, conuerat iam conciliū ex Martini Pontificis instituto, declarabat diplomata illud commentitium, Philippum vicecomitem Basiliensis concilij ducem, vicariūque in Italia Romanae ecclesiae, quibus verbis pontifex in ordinem redigebatur. In tam subita rerum mutatione, Recanensis antistes qui tunc Proprius ex provinciam ad ministrabat, nihil a Sfortia violatus, tam diu quiescit, donec sacrorum causa, quia Sfortia visurus eēt Deiparæ ædem virginis que in Laureto est, conquisitis vndique sacris vestibus ut magnificētissimo ceremoniarū apparatu & clero exciperetur, noctu nauis ad tempus parata cum multa pretiosa veste, aliisque sacrorum instrumentis Venetias nauigauit, voluit Sfortia videri a Philippo alienatusque Picinus uisus sibi prelatu. Nec ille aemulatione accessus quiescit in tam insperato Sfortiae successu, quin & ipse cum valido equitatu ad omnes Sfortiae conatus in fringendos ex Gallia proficiscitur, adeo infesto inter se animo duo clarissimi ea tempestate duces fuerunt, nisi Philippi techna est factum, ut simulatio illa odij fuerit, non verum odium, ut per ea que fierent, ipsius arma latius tota Italia vagarentur alieno ductu, quum & amborum ducum consilia ex vno fonte manare viderentur, sed vera fuit ut plures existimant, illorum simulata. Natura enim nihil sine pari esse voluit, fuerunt illi ut corpore ita ingenio inter se diuersi: nam praeterquam militaris gloriae vterque fuit cupidus, Picinino pusilla erat statura, sed quo inferior corpore, eo animi magnitudine & ferocia praestantior, verborum parcus, sententiarum & posterum fecundus, militibus indulgens. in amicis & hospites munificus, hostis durus & inexorabilis, dimicandi cupidus, quietis impatientis, promptus in periculis ac imperterritus, ex occasio praesidium inibat, praeruenire hostium consilia incredibili celeritate, eoque leuis armaturæ equite magis quam pedite utebatur, fortes & duros milites plus nimio amauit, nullis hostium copijs dereritus est vnicuique, & ille quidem talis fuit. Contra Sfortia procerus & eminentis fuit corpore, honesta facie, laetis oculis, latus ab humeris, patenti pectore, per cetera ad pedes usque faculis & compactus, insigni caluitie, facundus in dicendo & copiosus, acri & ipse ingenio, magnanimitate rerum cupidus, in gerendis rebus solers, labore infatigabilis, omnem occasionem sagaciter praeruidens, in capiendo hoste vafer, in praerueniendo solers, raro nisi ex derestinato conflixit, hostē saepius assidendo quam certo modo fregit, gaudere frequenter pedatū, hoc genere militaria vires ostentare, auro & argento milites excolere, in exequentis consilijs celer, in omni re gerenda praesentia animi, laborum tolerantia, vsu, exercitatione, consilio instructus. has in ambobus virtutes aequa lance expenditibus tempestate illa hominibus diu multumque dubitatum, vter alteri esset preferendus. Ceterum fugato Picinini exercitu, magnisque deinceps rebus gestis, nouissimeque Mediolano potitus Sfortia multo maior apparuit.

Francisci Sfortie & Picini comparatio.

Aemulatio

Aemulatio igitur & odium quod a primo tyrocinio sub duobus inimicis ducibus in biberat ut alio est loco significatum, adeo diuersos in duobus illis affixit affectus, ut ne in eodem quidem commilitio idem vnicuique senserint, horreretque vterque alterius successum ut dirum sibi & exitalem. His Picininus stimulis agitur, cum mille lectis equitibus ex Gallia vtrahio est loco proditum, profectus in Heruriam transijt tanquam aliud curaturus. Sunt in Senesi agro balnea saluberrima, haec quo minus res suspecta esset, se petere aiebat, huc progredis per literas & nuncios agit cum Stella duce ut secum conserat castra, communi consilio bellum gerant in pontificem & Sfortiam. Erat Stella Brachianae factionis ut supra est demonstratum, tenebatque per id tempus aliquot circa vrbum loca, vnde Colineum suum fauore fructus res pontificis ex proximo infestabat, eratque per haec interrim circa vrbum laboratum, dimicatumque interdum vario euentu, periculisque oculis ciuitatis in praedam abactum, Tybur frustra oppugnatum, inde bello reperitum atque proditum Sicilia duci, quo tempore multa & varia saeuicia exempla edita sunt in ea vrbe, plerique mortales odio partium viui in cataractam Tyburtinam que ponti illi imminet, in abruptum praecipitanti, quo nullum atrocis spectaculum fediusque potuit excogitari, videre fuit corpora adhuc viuentium abrupto barathro cum flumine absorpta, inde in tartaro aquarum violentia rotata, in tormentis praecipiem ex eminenti & abrupta rupe praecipiti aquarū eiaculatione contorta, voragine excipi profundissima. Nulla est saeuientis Scyllae Charybdis ve tam monstruosa facies, quae huic nostro comparari possit. Tenuit Tybur Stella dux, tenuit & Astus, vtrique vrbum proditione adeptus, & ne non vbi que res ecclesiae reuerent. Pisaurum ad Malarectas defecit. Eratque his Eugenio difficultatibus implicatus, quum Franciscus Sfortia Picenum agrum eo quo diximus euentu inuasit, qui provinciam adeptus ad primos Picinini motus in Umbria transijt, vbi Vitero cum plerisque alijs haud ignobilibus locis subita vi recepto, Tyberim transijt, copiosusque in Heruriam traiecit tumultuose in Vetulonenfem agro (nunc Viterbiensis est) castra fecit, sedebat tum Picinus ad Faliscum montem, tenebaturque locus Brachianorum praesidio quod eo magis crediderim a Sfortia maturatum, ne ille cum Stella duce qui eo occursum dicebatur, conferre posset castra. Luuabant Viterbienfes Sfortianos comaeu, impenseque sunt ipsum dum cum hortati ad pontificis partes tuendas, quod ille sua sponte facturus videbatur, ne Brachianae opes plus nimio inualescerent, sunt qui scribant inter haec Faliscū motū a Sfortia oppugnatum, ac multa Heruriae loca partim vi, partim metu subacta. Interea Eugenio Brachianis armis vrgentibus, Columennensiumque factione adnitente, quum iam tota ciuitas ad apertam defectionem spectaret, ex vrbe secundo Tyberim, inter in festa tela ex vtraque ripa comiecta, piraticas scapha hostiam deuehitur, inde dextra Heruriam Tyrrenum legens, Pisarum portum primo subijt hinc Florentiam petijt. Eugenio pulso, Stella dux sui compos voti factus, in Sfortiam omnem belli impetum vertit, contulitque haud multo post cum Picinino castra inter Viterbium & Rispanum. Admouit eo copias Sfortia dimicandi studio, enimvero inuitum ductabat exercitum, erantque iam consuetudae acies, quum vrbibus Dorconensis a Phisippo missus, ducibus superuenit, huius tempestiua adhortatio Philippicis absentis autoritas non solum tela ex vtrorumque manibus excussit, sed ad in-

Cataracta Tyburina.

Eugenio ex vrbe pellitur.

ducias etiam inter se pacificandas compulsi. Quidam pacem inter eos iunctam prodidere, atque his conditionibus, ut Picinus cum fido equitatu in Galliam abiret, Sfortiae liceret qua placitum esset copias circumagere. Ceterum nec tam pacem renuissit, sed belio in Sabinis reparato a Brachianis circa Vtriculū & Mallianum aliquoties dimicatum, ac tum demum recedum a Philippo legatorum interuentum pacem instauratam, Picininoque datum ut in Cisalpinam Galliam, vnde venerat exercitum reduceret, & iam in Flaminiam ventum erat, quum circa Forū Cornelij Picininus in apertum belli discrimen incidit. Sanxerant nouum inter se foedus Eugenius Veneti & Florentini, contraxerantque ingentem exercitū ut Bononiam quae Cannuatis autoribus ab Eugenio defecerat, ad Romanæ ecclesiae obsequium traherent, erant in eo exercitu aliquot duces clari nominis, paruo quodam successu clari, & quia militū numero praesentent, temere cum Brachianis congressi, fusi fugatique ad tria milia equitum amiserunt, mille pedum, & quod plus admirationis quam fidei habeat ad posteros, quatuor duntaxat eo praesidio interfecti sunt, triginta vulnerati, capti primores ducum Tollentinas, Thadeus Escensis, & Paulus Vrbis. Creditur fociorum duces voluisse Picinini auertere a Bononiae accessu. Constantis fama & Philippus in Eugenio iudicia Bononiensibus saue. & Romanus praesens cum focis huiusmodi tunc cladem adijt. Nullus pontifici maiorem rerū perturbationem perpessus est vnicuique quam praeterquam vrbe pulsus est, & quae omnia que Romanæ ecclesiae fuerant Brachianorum armis aut Sfortianorum tenebantur, vehementer etiam erat anxius de Basiliensis concilij euentu, ad quod accessit ire pertinaciter recusavit. Picinus secundum pugnam illam a fetam strenue pugnatam, Francisco filio cum ala vna equitū in Bononiensi relicto, ipse cum caetero equitatu, & spolijs ex hoste captis, ad Philippum quo iter intenderat, ire praeruit. Percrebuit opinio filium a Picinino relicto, ut Marfilio Carrario continuo opem ferret, si Parauio fuisset ille positus, fuerat is Francisci filij filius, qui trigesimo ante annum principatu exciderat, a Venetis bello victus, hunc ex Pannonia accessum Philippus tandiu penes se occultum habuit quoad ex Parauinis quosdam magnis pollicitationibus perpulsi, ut Marfilio vrbum proderent, pecunias arma, & omnia ad vrbum tuendam pollicenti, & iam Marfilius negociatorum habitum, paucis comitatus, in Vicerinos processerat, hic demum agnitus, cum his qui eius lateri haerebant captus est, Veneti quoque perductus, cognita reditus causa, cum duobus Philippo amicis, qui dati fuerant illi comites, securi subijcitur, & in conditionis conficiis publicanis maderum. Sub id tempus, aut certe non multo post quam haec acta sunt, Picinus cum florentissimum equitatu in Flaminiam reuertitur. Constituit Eugenio Franciscum Sfortiam suarum copiarum imperatorem (crediderat enim cum eo potius in gratiam) his conditionibus vt totius Piceni nominis ille principatum haberet quoad viueret, imperiumque obtineret in omni Romanae ecclesiae copias, inereatque annua stipendia trium milium equitum, mille pedum, & iam ex Umbria fuerat accessit, quum repente allatum est Alphonsium regem circa Caesarem nauali praesidio a Genuensibus superatum, caeterumque in praesidio cum duobus fratribus, Ioanne rege & Henrico infante, sic enim regum filij in Hispania prius quam regnent appellari consueverunt, recen- ti adhaec viri illustres cum regibus dicebantur in hostium potestate redacti. Is nuncios fecit ut pax cum

Att. Picini vrbis.

Nunciū
Caietanū
pugnæ
naualis.

Philippo de qua ceptum erat per legatos agi, per
ducta sit ad exitum, priusq̄ ille de tam incluta suo-
rum victoria rescivisset. Cæterum quando ad res
Neapolitani regni sua sponte deflexit stilus, paulo
altius repetenda est gestarum rerum series quibus
sternotibus in eo laboratum post Ioannæ iunioris
mortem, quæ in eum annum incidit quo Eugenius
est ex vrbe Roma pulsus, in Piratico nauigio vt est
supra memoratum, monastico habitu inter densa
rela ab vtraq̄ ripa immissa (nam ciuitatem in id ere-
ctam fallere non potuit) sub dlypeo iacens ad mare
deuctus est secundo fluuio, hinc in Hetruriam pro-
fectus, circa dimidium ætatis Florentiā adijt, hys-
me quæ proxime secuta est, regina diem obiit, quæ
iam Romanæ ad pontificis obsequium redijt, quæ
quinto post mense q̄ eo eiecto, Capitolioq̄ occu-
pato, asseruerunt sese in liberatam. Ioanna huma-
nis defuncta, confestim Neapolitani Renato Lodo-
uici quem Ioanna adoptauerat, fratri: ille enim eo-
dem anno quo & regina fatali consumptus morte
est, & regis appellationem, & summam rerum om-
nium deseruit, cui mortens regina id restamen-
to mandasset. Traxit machinatio hæc testamenta-
ria illico regnum in duas partes, accersitur Alphon-
sus rex ex Sicilia a primoribus regni, erant qui re-
gem eum se probaturos dicerent quem Romanus
pontifex legeret. Assuit confestim Alphonfus, te-
nuitq̄ primo in sulam Neapoli proximam, in Si-
nuellinos inde transgressus arma comparat, Magni
deinde motus secuti, magnosq̄ partium conatu bel-
lum reparatum, quoad Caieta sit terra & mari cæ-
pta ab Alphonso oppugnari. Sed dum suas opes
firmat, in Flaminia bellum instauratur: nam quæ
circa Assisium Stella dux Sfortianis premeretur ar-
mis, effectusq̄ hinc longè impar, iuber Picinus Franci-
scum filium eo occurrere cum alia vna equitum, au-
xiliumq̄ Brachianis laborantibus ferre. Accinxit
se feroc iuuenis ad eam expeditionem, eratq̄ iam ex
Flaminia moturus, vbi a patre fuerat relictus, quæ
Sigismundus Malatesta vir acer, & qui cum ponti-
ficis stipendium merebat, Forliuensem agrum in-
cursum. Amicæ ciuitatis periculo motus Picinus
iuuenis, huc subita aduolat, Forliuensisibus suppe-
tias laturus, nam res eo venerat, vt non procul abes-
sent a legitima obfisione, superuenit inde Picini-
nus pater cum quatuor milib⁹ lectorum equitum,
ac peditum numero minime contemptibili, Brac-
chianis in Vmbria laborantibus opem laturus,
Sfortia pontificis & sociorum literis fatigatus, in
Flaminiam cum exercitu venit, sed quum viribus
esset Picinus inferior, locorum opportunitate
fractus, hostem tandiu sustinuit, quoad pax de qua
post dicam, sit inter partes secuta: sed quoad id bel-
lū tenuit, haud vno est loco dimicant, primo ad Sa-
pim fluuū q̄ in Apenino orus Adriæ infundit, pu-
gnati est infra Cefenā, qua fluuio lapideo pōte iūgi-
tur: secuta & alia leuiora prælia, & per alterius par-
tis occasionem conferta, nullq̄ enim totis viribus
descensum est in aciē, fueruntq̄ certamina illa Sfor-
tiansi fere prospera. Sed q̄ hic ex sententia res cessit,
tam in vmbria infeliciter bellatum, vbi apud Fal-
cum montem Leo Sfortiæ frater improuiso Stellæ
ducis accessu, cum magno in castris equitatu oppri-
mitur, ad quem Brachianorū successum tanta ani-
morum mutatio facta est, vt satis constaret breui
omnia in Vmbria & Piceno Brachianis cessura, nisi
pax cum Philippo non multo post secuta esset,
quam audita Alphonfi clade maiore quodam stu-
dio a pontifice & socijs acceleratam supra ostendi-
mus, vt prius sanciretur q̄ hostis de suorum ad Ca-

ietam victoria rescivisset. Pacis illius conditiones
hoc habuerunt, vt Philippus Eugenium pontificē,
cui patrem, Christianæq̄ pietatis principem cole-
ret, restitueretq̄ ecclesiæ Forum Corneli, vt Veneti
copias & sua p̄sidia ex Bononiensi agro & tota Fla-
minia deducerent, ea loca quibus decessit esse reci-
peret Eugenius. Vicecomes suos duces & exercitū
ex Flaminia reuocaret. Est præterea in fœdere disse-
scripsum, ne Philippus rex ecclesiæ per se aut alium
violaret, ne in Apuliæ regno quicq̄ armis occupa-
ret, nec vltro deditum reciperet, an stella dux paci
includeretur, quia magnopere festinatum est, decer-
ni non potuit, leuicirco omnis de ea re disceptatio in
aliud est tempus dilata.

M. ANTONII COCCII SABEL-
LICI RAPSODIÆ HISTORIA
RVM AB ORBE CONDITO,
ENNEADIS DECIMÆ,
LIBER III.

Naualis pugnae nunciū qui ad
hostes aliquando prius q̄ ad Phi-
lippum delatus est, & pontifici
& socijs accelerandæ pacis, vt
dixi, equioribusq̄ cōditionib⁹
imperandæ fuit causa. Auxer-
at quod ad Caietanam pugna
attineret, suas opes Alphonfus
adeo insigniter, vt iam Caietanam terra & mari obfise-
dione fatigaret, tuebantur eam vrbem Genuensis,
qui peregrina nauigatione reuersi cum preciosa mer-
cea prima obfisione portu interclusi in vrbem se
& sua receperant, q̄q̄ Philippo autore qui Renati
partibus fauebat, Genuensium pleriq̄ quum adhuc
bellum esset Caietanam venerant vt vrbem cum ciui-
bus tuerentur: Habebat Aragonius naues rectas
vnde viginti, vnde trirèmes, biremem vnam,
quarum partem ipse multo maximam instruxerat
reliquum classis fratres ex Hispania adduxerat, Na-
uaræ rex vnus & duo infantes, quorum Henricus
Gallicianus erat ædis magister. Genuenses suorum
ciuiū & mercū q̄ cum his erant periculo cōmoti (satis
enim constabat Alphonsum & qui cum Alphonso
erant, non minus Genuensium rebus q̄ Caietan-
nis imminere) reputantes adhæc animo nihil in re
bellica æque valere ac celeritatem, classe subito in
altum educta Caietanam intendunt cursum, omnia
extrema malunt pati q̄ suos in aperto discrimine
deserere. Habuit Ligustica classis naues duodecim
rectas, Liburnicā vnam, tris trirèmes, bireme vna
exploratoriā. Erant Genuenses & nauium nume-
ro & bellico apparatu lōge inferiores, rei maritimæ
scientia & vsu bellandi haud dubie præstant. Tē-
tata res est vt pacate qui in vrbe erant cum mē-
cibus incolumes dimitterentur. Cæterum quia id
teneri non potuit, iam Ligur de processu cogitabat,
quum visa est regia classis plenis velis in prælium
ruere, confestim & ipse sese pugnae expedit: consi-
gitur ab vtriusq̄ ferociter. Naues regie quæ valdissi-
mæ erant viris & armis optime instructæ, antea
illas pugnam capeffunt, inter Pontiam insulam &
Caietanam ex aduerso classes conflixerunt, iniecitq̄ ma-
nicis ferreis atrox prælium confertur, tres Genue-
sum pugnam detrectare visæ sunt, cæterum in al-
tum euectæ vbi modico circumactu eo venere, vt
iam ventum a tergo haberent, plenis retro vel-
lis in Aragoniū cōuersæ, quæ alias quasdam ex pri-
oribus, tū regiam nauim ex qua Alphosus & pleriq̄
cum eo viri illustres dimicabāt, tam valide quatū
vt

Eugenius
& socijs
Philippo
pacē sana-
ciunt.

Caietana
pugna
naualis.

Alphon-
sus rex ca-
pitur.

Alphon-
sus cum
suis di-
mittitur.

Philippi
mores.

vt Magnania (id em̄ nomē fuit nauis qua Alphosus
vehabatur) in latus deiecta parū abesset quin flucti-
bus obrueret, procedere tñ nihilo segnius pugna.
Accessit inde aliud discrimen, q̄ Ligur viua calce
deiectu rerū oim̄ conspectū hostibus ademūt, q̄ di-
micationis species eo molefior terribiorq̄; Ara-
gonijs visa est, quomin⁹ erāt talibus artib⁹ affucti,
iam & tragulis ex aduerso cōiectis obruebatur qui
in regia nauis erant, hic Alphonfus accipiti pericu-
lo motus pacem alta voce postulat, quo ab hosti-
bus recepto, fratres qui pari discrimine tenebantur
& ipsi deditiōe faciunt, primoribus itaq̄ nauium
captis cætere fuga dissipant. Cap⁹ est Alphonfus
rex, & cū eo duo eius fratres, Nauaræ rex & Henri-
cus infans, Ioānes Antonius Vrsinus princeps Ta-
retinus, Antonius Martinus dux Sinuesanus, tre-
centiq̄ alij illustres viri, cæsi sunt ex regia classe sex-
centi numero, ex Ligustica centū & quinquaginta.
Perus inians & Antonius Colūna Salernitanus
princeps, vbi rē perditē videre, funiculo in scaphā
delapsi & in proximā trirēmem recepti, fuga euasē-
runt, qui in Aragonijs castris erant, suorum casu per-
culsi, soluta obfisione pro victis dilabuntur. Et ad
Caietanā tam memorabili est euentu dimicantū anno
salutis millesimo quadringentesimo quinto & tri-
gesimo. Capti reges ad Philippū pducti sunt quos
ille non vt hostes, sed vt reges & hospites penes se
habuit, postremo amplissimis munerib⁹ donatos,
incolumes dimisit, rarū clementiæ exemplū in hoste
atq̄ omni æuo memorabile. Cæterū vix tantus fa-
uor est Philippo conciliatus ex ea re apud cæteras
gētes, q̄ arrox a Genuensibus odiū, vbi præpoten-
tem hostē tātoq̄ periculo a se victū, dimissum audi-
uere, nec dolore suū diu nobilissima ciuitas rexit,
quin occasione huiusmodi amplexa, a vicecomite
defecit, sed de Genue defectione alius postea erit ser-
mo. Fuit Philippus V vicecomes (vt pauca hic de ei⁹
moribus dicam) munificus, ac callidusq̄ ingenio,
in puniendo facilis, difficilis in audiēdo, sed qui in
alloquio mitis & placidus, cultus corporis & oim̄
elegantiarum negligens, venandi studiosus, om̄is
impatiens quietis, imperandi plus nimio cupidus
quo studio euectus exercuit omnes Italiæ opes, nec
ipse minus est exercitus, ex occasione bellum paci,
pacem bello præuertit, simulandi egregius artifex
ac dissimulandi, in milites indulgentior q̄ in ciues,
raro in publicum prodire, delatoribus adeo addi-
ctus, vtramicorum fidissimos temere se vel leui
suspitione alienauerit, nihil minus libens audire q̄
si de morte sermo incidisset, expauere æque fulgus-
ra ac tonitrua, rabiosa lue infectos vrbe expulit eo-
rum domibus incēdio cōsumptis: nullo principū
lasciuus lussit fortuna, puero principatū ademit, re-
stituit adolescenti, adultum & robustum exercuit,
Genuam subegit, duos reges clarissimosq̄ princi-
pes captiuos habuit, cū Venetis & Florentinjs va-
rie bellauit, sæpius tamen victor q̄ victus, Suis ceses
genus hoim̄ ferocissimū domuit, Forliuū, Bononi-
am, Forū Corneliū suis opibus adiunxit, adiuu-
ctas Romæ ecclesiæ restituit. Sigismundū Cesarē
Mediolani sedentē vt inde Romam pereret, videre
noluit, ac certe nō est ausus: Eugenij pontificem
non solū exercuit, sed autor etiā fuit vt ex vrbe ei⁹
cereret, & hæc alieno ductu. Ipse seu magister nauis
gubernaculo herens, corū quæ foris agenda essent
domi consultare, & fortuna per hæc illi satis indul-
sit. Cæterū vt mutabilis & inconstans fauorē pri-
mo variare cepit, inde diuersarū partiū facta alio
inclinauit ex matre q̄ nouerca facta est. Genua ab
eo defecit, ipse luminibus captus, foris victus, au-

mis hostium aures circumfrepentibus languore &
tædio confectus moritem obiit, Alphonso rege ho-
ste quondam, suo hæc rede relicto, sed hæc alquanto
postea. Per id autē tēpus quo in Flaminia & Hetru-
ria est bellū solutū, Stella dux Sfortianis ad Falcū
montē fugatis, Falcones tandiu obfisione fatiga-
uit, quoad prætorē quem ipse daret accepturos se
polliciti sunt, recentem pacem asperratus ad quæ
Philippi literis inuitabatur, habet itaq̄ in Vmbria
delectum q̄ accuratissime potest, inde per Apeninū
compendia ducens in Cameris subita vi irrupit,
Picenorū inima petiturus, Camertium loca quæ-
dam vi caput, capta diripit, Florium montem obfise-
dione cingit. Hic a Sfortianis ciuenentus, castris
exutus dum suos fuga disiectos reuocari in præliū,
tueturq̄ obiectu corporis, cum toto equo præcipi-
tatus in pedes se celeriter statuit, hostemq̄ sermo hau-
sit a tergo imminētē, nec impune ipse ab eodem
grauiter vulneratus cōcidit, nec ab Alexandro Sforti-
a qui superuenit, alijq̄ ductū est benigne appel-
latus, adduci potuit vt dabat us horis quibus superui-
xit victorē hostem spectare voluerit, aut alloqui.
Nec Sfortiani in tā præclara sibi victoria desuerūt,
sed dispalatū hostem persecuti, adeptumq̄ in Ape-
nini angustijs, alia vi alios opprimunt, Camertū
castella breui recepta sunt. Peneauerūt inde Sfor-
tiana arma Itali Forliuani, & Alexandri Sfortiæ
ductu in Vmbriā, rediueruntq̄ cōfessim Falleses
& Tiphernates ad pontificis obsequium. Audito
Stellæ ducis interitu huius filius Carolus Assisium
præsidio obtinebat, is a Sfortianis bello peritus Pe-
ruginorum consilio Florentiā misit ad Eugenium
qui cum eo de vrbis deditiōe agerent. Per id tēpus
Vitellius antistes pontificis ductor exercitus,
Verallā in via Cassia aliquādū obfisione fatiga-
tā ad deditiōē cōpulsus, deditus est & Iacobus Vi-
canus qui post deditiōem priore bello factā rebel-
lauerat, estq̄ ob eā rem extremo supplicio affectus.
Et Carolus Stellæ ducis filius, cum hæc in via Cas-
sia fuisset, Florentiam ad Eugenium profectus, Assi-
sioq̄ destituro, sed & veteranos partis pontificiæ
tradidit fidei. Horum lectissimum quemq̄ Vitel-
lius antistes qui post Verallam receperat Floren-
tiam sed pontificem contulit, stipendium in auro
uit, Vrsinus & Dulcis Angularius post Iacobi Vi-
cani necem relicto Vitellij imperio horrebant cre-
do tunc hominis naturam infestamq̄ principis-
bus) Tyberi circa Hostiam cum copijs transmissis,
ad Alphonsum regē trāsire, & vt est fortunæ fla-
tus semper tenax in alterutram partem, sub id tē-
pus quo Veralla recepta est, Tiphernum & Assi-
sium in Vmbria ex Stellæ ducis interitu, Bononia
in Aemilia ad pontificis obsequium redijt, & Gui-
do Vrbinas omnia loca restituit quæ in Tipherni
aduersus Stellæ ducis finitima arma suo defen-
derat præsidio. Blandiantē itaq̄ rerum successū ad
res Siculi regni animū adiecit, decernit eā provin-
ciam Vitellio Alexandrino anuistiti. Cōsedit Vitel-
lius cū exercitu ad Burgum sepulchri, armis id op-
pidū vindicaturus a Puppij comite, si alia nō daretur
via. Seder locus in supremo Apenini iugo. Cæ-
terum q̄q̄ anni bruma esset, perseueratū tamen est
in obfisione, postremo Prætextes fessi deditiōē se-
cere. Defecerūt interea Burgi verus, & Vallis bona
a Puppio ad Florentinos: recepta sunt præterea Vi-
telliū ductu Corneliūssium loca a Guidone. Menfre-
do, & a Feltrio comite, Pergula & midauj princi-
patus oppida quædā. Redijt inde i fide quicq̄ ea tē-
porū nouitate fuerat a pontifice alienata, præter Cā-
paniæ vrbes & maritimæ oræ oppida. Iniungitur
QQ inq̄ itaq̄

Philippi
mors.

Nicolai
Stellæ
tut.

itaq; negotium Virellio, vt ea quoq; reciperentur quæ nondum in fidem redierant, sed omnium maxime curare iustus est, totiq; Romanæ ecclesiæ viribus admitti, vt Neapolitanum pacaret regnum. Eratq; tunc hic rerum status alibi: quum Genua repente a Philippo defect, quæ clades adeo vicecomitis animum fregit, vt iam inde magis obnoxie vixerit q̄ antea superbe & contumeliose. Defectio nis causa ex eo est Genuensibus quæ sita, q̄ Alphonsum regem & captiuos Philippus dimissit. Ode rat igitur in senfe Catalaunicum nomen, cum qua gente capitale odium illi intercedebat. Franciscus Spinula quem Lauretanam ad Rapallium nauali prelio cepit, fuit defectio nis autor. Monitus is quæ Venetijs esset indigne facere Genuenses, qui nulli Italiæ populorum gestarum rerum gloria cederet, q̄ tam humiliter insolentissimi tyranni ferrent iugum, q̄ humillima quæq; ciuitas ad seruitutē nata, quin irent, & quando non turpe solum sed miserū quoq; esset tyrānorum libidini seruire, in pristina se libertatem vindicarent, ad quam tuendam non Veneratorum auxilia, non Florentinorum essent de futura, quod quæ Philippo odio vtriq; libenter facturi essent, tum quia æquum & pulchrum duceret vbiq; libertatem a liberis ciuitatibus defendi. His Spinula impulsus stimulis audacter polliceri se patriæ libertatis assertorem, si aliquādo postliminio in eam restitutus esset, idem & cæteri nobiles, qui cum eo capti fuerant, constanter despondere. Tentata primo res per Blasium quendam Agaretum, qui ex Venetijs est domum missus, captiuorū specie redimendorum, vt cum principibus ciuitatis occulte in colloquiū venire, animosq; ciuium periclitaretur. Cæterum sua res non credita sit, siue nris temere mora, quum ab his, ad quos madata habebat, pro vāno reuiceretur, ad Philippum Agaretus negotium derulit, ois itaq; criminis inuidia in Spinula versa est, hinc certe fuit vt postq; est Ligura suis redemptus, quæ se Philippo suspectum sciebat, Caietam sponte secessit. Sunt qui scribāt a Philippo præsidij se esse oblegatū. Cæterum quoquo modo contigit eum Caietam esse, quia prospere esset res ibi a Ligure gesta, velut satis superq; suā Philippo fidē probasset in nobilissima vrbe tuenda, post naualem illam pugna memorabilem, qua Alphonfus captus est, domum reuertitur, tum ita restitutus quū parum sibi tum videretur, ab Opicino præfecto vrbs hōie scilicet, quem sciebat suo capiti imminere, præsidio septus in vrbe cōmorari, inde vbi indicio cōperit, foris quoq; in se arma cōparari periculo motus, nō parum idoneam defectio nis ansam nactus, autor suis ciuibus extitit sese in libertatē vindicandi, ad quod facinus vt suorū animos cōmodius impelleret, ita inter eos, quibus res tanta ab initio credita est, verba fecisse dicitur. Mirū vobis videri possit, ciues fortissimi, quid sit q̄ quum de Philippo ducis potētia optime meritis sim (vestro em̄ consilio & opera fretus ei dominatum vrbs huius, quod fari liceat, detuli: Italiæ & cæterarū genium sum astruere conatus) nunc eo venerim vt post exiliū sponte susceptū, post ignominiosam Caietæ latebrā, domum reuersus a crudelissimo Opicino exagitatiss, vnus oim maxime ad poenā & supplicij deposita, vt aut diro satellitē sic oino sanguis dandus, aut vita vi & armis ab iniuria vindicanda. Is carnifex verius q̄ præfectus huic vrbi datus, assuetus ciuū supplicij, vt inmanis quædā belua, iam & nostrum sitire cepit sanguinem. Sed cur hæc meminī quum Philippi ducis inconstantia in amicos oibus nota sit, ingratiu

Vnde oratio ad suos.

Spinula oratio ad suos.

do in industrius & fidos, odium in bonos nullis hoim plus tribuit q̄ exoleris, nullis magis ci edū q̄ delatoribus, quib; vsq; adeo est addictus, vt ex prioribus amicis quosdā temere afflixerit, alios aut ci calūnia deterritos ex amicissimis sibi fecerit inimicos, sic Carmaniola vir fortissimus, hostis ex duce fidelissimo factus est. Sic Sfortia est gener dicit sic Tollentinas ab eo alienatus, q̄ innumeri alij, quos omni tēpore tam strenuos q̄ fidos fuit experitus, aut iniuria ab eo affecti sunt, aut miserabiliter afflicti. Cæterū ne non semper suis sit infestus, Blasij Agareti hominis perditissimi calumniā, leuem quidem, sed mihi perniciosam, secutus me nec scias magis stulte an ingratre, nam & perpetuū studium meum & fides satis obus perpsecta est, ut amicissimō hostē iudicauit, in exiliū egit acerbū & lucuosum, in quo non tam Caieta ab Aragonijs armis defensa mihi solatio fuit, q̄ tristitiæ & dolori, q̄ in meā vnus inuidiam Agareti, hominē fordiosum, obscuroq; loco natū ad clasij præfecturā euexit, ad quē vnus Philippus trahit omnē partē victoriæ gloriā, non Genuensium apparatū celebrat Philippus, non labore, impensam, nō virtutē in prelio, sed Agareti nomen in eius ore est, hunc Caietani miris laudibus extollunt, principis studium secuti, fuisse tēq; inter Deos relaturi, nisi vicecomitis nouissent ingenium, qui ne in amicis quidem fucellum ferre possit. Fuit id mihi pergrauē & molestum, alebā tamē nō parūā spem melioris fortunę, videbarq; em̄ mihi satis probasse meam Philippo fidē, Caieta in grauissima obfidiōne defensa, fed tā tum abfuit, vt ille in me sit pacator factus, vt i patriā reuersus, coactus sim ab illius magistratu haud aliter q̄ ab immaniſſimo hoste salutem meam armistueri. Sed vos ciues fortissimi, quouoq; tandem superbissimi Philippi dominatū latui estis; quando vrbe clarissimā, rerū gestarū gloria florētē patiēmini sub tyrāni pedibus iacere, turpiterq; seruire; an ea conditione Genua est Philippo adiūta, vt populus terra mariq; victor, qui fama sui nominis impleuit orbem terrarum, non solum sua libertate exueretur, sed turpissimo etiam cuiq; seruiret; Etenim vt alia distimulē, quo animo ferendum est illud, q̄ quadringenti ciues alij alia calumniā, & in his nobilissimū quidam, cæteri oēs crudeliter & iniuste sunt Philippi iussu interfecit; Nobilitatis principes in exilium acti, fordidi & obscuri homines soli ad dignitatem euehuntur. Sed quid magis feruile, quā turpissimum videre aut audire pativē ponimus, magisq; alienum a ciuitatis huius dignitate, & veteri gloria, q̄ q̄ Philippo nobilissimā vistoriam nostro sanguine & virtute paratā, sibi vrorariam fecit; duos reges, totq; insignes viros vno prelio captos, tanquam non libera ciuitas, fed seruulis quædam manus id opus peregrisset, e nostris manibus extorsit, Mediolanumq; perductos, non solū liberos, sed magnis etiam muneribus donatos a se dimisit, non publicas Genuensium inimicitias cum ea gente reputans, non pericula, quæ nos itra ciuitati in posterum ab regibus ipsiſs imminēbunt tali ignominia affectis, quin credibile est voluisse Philippum captos hostes ob eam rem incolumes esse, non tam vt Italiæ imperium, de quo semper cogitauit, per eos sibi astrueret, q̄ vt his iuuantibus imo hortantibus, Genuæ libertatem, si quid adhuc ex ea superest, fundit; tolleret; nūc quia præsentem contumeliam paulo liberius doluimus, quid aliud arbitramini Philippū cogitare, q̄ vt statum ciuitatis huius ita frāgat, debilitet, affligat, vt ne suspirare quidem possit, nō modo res clamare

clamare audeat quisquā ad ea q̄ per scelus & libidinem in hanc miserā ciuitatē patraturus est; Nā qd per Deum sibi vult longior hęc regni cunctatio ad portū Veneris s̄ quid subitus turmarū accessus ad hæc loca; quid clasij ex Sicilia acerfita; imminet mihi credere, imminet huic vrbi exitiū, nisi quissimū tyranni comatibus eatur obuiam. Sed quid vos viri fortissimi in tam apero patriæ discrimine facturi sitis parū comperit habeo. Ego, quod patriæ & ciuib; oibus bene veretur, certus sum armis libertatē a tyranno repetere, patriamq; in antiquū statū restituerē, ad quod pulchrum facinus non deerunt nobis, quum aliarū genitū tum Veneratorū Florentinorumq; auxilia, qui vel Philippi odio, vel quia pulchrum ducunt libertatē vbiq; uerū, prelio erunt nobis subsidio. Sunt & principum ciuitatis nobis studia conciliata, & in primis Thomę Fregosij, cū quo nuper in gratiā rediit. Ite viri fortes, & si publica libertas, si ciuib; si vestra, si coniugū liberorūq; vestrorū salus vobis cura est, turpissimā seruitutis iugū e patrię ceruicibus excutite, tyranni dominatū tollite, Opicinū carnificē cū suo præsidio subita vi opprimite, oppressū lanate, victoria haud dubie nostra est, si ad primū clamorē consensus & clamor ciuiū sequetur, quo si proditi & destituti sumus, honesta mors potius experēda est, q̄ turpis vita in posterum agenda. Et spinula suos huiusmodi oratione hortatus, post hęc dicit nā Philippi arma nō procul abesse dicebantur) clamore ex composito subdito ad arma conclamati, ciues libertatis noie audito confirmati arma capiūt. Occurrit eo Opicinus tumultum sedaturus, qui pluribus vlnibus in vestigio confossus est, eius cadauer seminudum lacerumq; in publico iacuit cœno & sanguine cooptum, & Genua per hunc modū in pristina libertate restituitur, anno salutis milleſimo quadringentesimo quinto & trigesimo, Sauona et ois ora litoralis, vbi quid in vrbe actum esset, est foris vulgatum, confestim Philippi magistratus & præsidia eiciunt, eiectis in libertatē sese vindicāt. Affuit nec multo post Picininus cū viginti milibus pmiscue militū & euocatorū. Cæteri sub eius accessum Genuenses vltima vi conuicti, arcem expugnant, quam missa Picininus omni spe recipiendæ vrbs abiecit, in occidua oram littoralē flexit belli impetum, estq; Albingaunum obfidiōne tentatum, nec inde quicq; gestū his locis memoria dignū. Per id tēpore Neapolitani Isabella Renati regis, qui in Burgundia custodiebatur, cū duob; filijs ex Massilia accessit, in vrbe acceper. Cæteri Alphonso rege & fratribus a Philippo dimissis, continuo bellū multo atrocius q̄ antea toto regno exarsit, Tarentino principe & cæteris ducibus partitū domū reuersis, armaq; studio reparantibus, & Caietani audita Regum incolumitate, sub primū Perri infantis appulsum, qui ex Sicilia cum classe portū Veneris petebat, vt inde fratres a Philippo dimissos in regnum deportaret, futurū arbitranter vt Philippus & Genuenses Philippi nomine eam deditioē vehementer probaturi essent: nam de Genuæ defectio nō dum auditū erat, aut certe nō adhuc defecerat, Aragonium præsidij intra vrbe acceper. Fuit Alphonſus non nihil circa portum Veneris, vt Picinini conatus magis terrificos faceret hostibus, quippe qui gratificari cupiebat Philippo in tam recēti merito. Cæterum quia parū prospere bellum gerebatur, ex Liguria Caietam adnauigauit. Florentini interea Genuenses frumeto & auxilijs iuuant, nihil fœdus nuper idē veriti, quando id Philippus antea vioslasser. Si quidem Philippus, federe cū Alphonſo

Peroratio.

Opicini cades.

Genua a Philippo deſicit.

Caieta Alphonſo dedit.

regeſto, Neapolitani se regi miſcuerat reb; qd ne fieret, cautum erat in cōditionibus nouæ pacis. Intra Franciscus Sfortia, diuersa Italiæ parte, Forliuenses obfidiōne fatigat, ac prælio demū victos & intra moenia coniectos ad deditioē compulſit. Vrbs Antonia a ciuibus electo pontifici dedita est, dein & Luganij ad Romanæ ecclesiæ obsequium retracti, quorū reguli finitimos res varie inqueſtabant, estq; res gesta Balthasar Offidani & Pauli Vrſini ductū: eratq; per hæc ora Flaminia ab Eugenio recepta ac pacata, quum Offidanus quī ob Hadriani molem Romæ seruatum multū gratiæ & autoritate valebat apud pontificē, obtinebat iam Bononiam præsidio, cupidus Piceni agrī ad ecclesiā renahendi, Franciscus Sfortia capitaliter inſidiatus est, parum abfuit quin totius prouincię ois vnus hominis temeritas euerteret, cōceſſerit Sfortia post Forlium receptum in Bononiensem agrū cum sua legione pontificis iussa expectaturus, feceratq; castra ad Peletranum, distat locus octo circiter passuum milia a Bononia. Fecerat et Offidanus castra haud procul inde, cum his copijs quibus nuper vsus fuerat ad Lugum subigendum, habuitq; persuasum ab initio, vt Sfortia interfecto cōtinuo eius copias profugaret, siquid post eadē ducis mouere aufæ essent. Negotium patranda cædis creditum erat duobus, qui ex proxima turri eum incautum sagittis transigerent, procellitq; eo Offidani temeritas, vt cum pontifice egerit, vt Picinini operam cerat tum is in Parmenſi cū exercitu sibi vsuriam in breue tempus posceret a Philippo, & iam peracta re Picininus acceſſebatur, quum de his que parabantur indicium ad Sfortiam defertur. Tum ille rei indignitate periculose commotus, Offidani copias facto impetu dissipat, autorē sceleris muliebri veste ex latebra extractum, & ad se perducit, quæſtioni subijcit, rem totam ex acquisitione cognoscit, anteaſſer hominē sceleris conuictum Sfortia ira accensus, nisi Hermolaus Donatus vir patricij sanguinis, superuenisset, qui tum oratoris munere fungebatur apud Eugenium, cuius autoritas a iustitia vlione ducem scilicet iuuauit reuocauit. Nulli dubium fuit quin ob indignam Antonij Bendioli mortem, quem nō multo prius Offidanus in dicitis causa securi percusserat, fuerit Bononia a pontifice defectura, si copias eo Sfortia admouisset, fed nec ipse iuste iræ indulſit, ac ne in posterum ex resudua ira morurus crederetur, Hermolai hortatu pacato agmine in Picenum cōceſſit: hæc alibi. In Liguria ora, præterq; q̄ Genuenses aperte iuuabantur a Florentinis frumento & auxilijs Alphonſi præsidium electum est ex arce, quæ est ad portum Veneris, quem locum, vt apud quosdam legere est, Philippus habendum dederat regi, ea res maiores ad huc motus conuicti, bellumq; quod Eugenij horatū fuerat nuper sopitum, confestim latius exarsit. Picininus huc cum suis copijs missus, vbi natura loci firmior visa est, quam vt oppugnando & assidendo breui expugnari posset, impetu inde auersus Sarzanam occupat, capitur eodem procurſu Castrum nouum. Sunt & alia quædam ignobilia loca interim vi subacta ad mare exposita. Inuasit inde Hetruriam, Macra superato, quum omnibus fœderibus cautum esset, vt is fluuius vtriusq; foret imperij terminus. Confinitio itaq; belli pacifq; transenso, hostis Lucam decreto petiit, Lucenses inuitos ab bellum reuocari, fanxerant hā haud multo prius pacem cū Florentinis. Scio fuisse ea tempeſtate, qui crederent Picininum a Lucenſibus acceſſitū, sed quocūq; impulsu Hetruriā ille inua

Picini gesta in ora Heruriaz. dere est ausus, praetextus renouati belli fuit Picini no, q Genuens posteaq Philippo defecissent, frumento & armis adiuti essent a Florētis. Affecit itaq subita vis belli eo atrocios rem Tuscam quo minus fuerat eiusmodi clades prouisa, nisi spe Genuae recipiendae cōfessim retro ferrox hostis abijisset. Sub Picinini digressum Sfortia, qui Eugenij sit pendium merebat, cū copijs affuit, ad id accersitus, vt Florentinorū rebus auxilio esset. Recepit primū oīm Sfortia quicquid in Pisano agro nuper hostis occuparat, hinc Lucā ad mouealcastra Picininus spe Genuae per seditionē recipiendae: frustratus in Parmesem agrū cōcessit, supplementi causa cōmeatusq; inde petēdi, sed dū hic oīa segnus illi datur Lucen ses grauisimo bello fatigati, haud multū aberant a deditione faciendā, conatusq; est Picininus illis laborantibus opem ferre, sed res parū feliciter tērata, quum Apenini angustiae Sfortianis armis tenerentur. Nec Veneci renouato bello quieuerit, sed Sfortia Heruscū bellū gerente, quia eius opera vti nequebant, Franciscū Gonzagē oīm copiarū imperium aduersus Philippū dederunt. Sub id tēpus Romanus pontifex Florētia profectus Bononiā petijt consilio, vt postea cōpertum est, loci alicuius in ea vrbe validius firmandi, vt Bononensium motus velut fræno aliquo cohiberentur, estq; id opus ad portā, cui nomen est Galeræ, inchoatū, sed tāta ciuitatis indignatione, vt ex ea re nō minus q; Bentiuoli indigno supplicio, quem Offidanus inaudita causa securi percussisset, oblata sit Bononiensibus nouae deflectionis materia, sed res quia nondū maturata esset, nō temere in aperitū erupit. Erat Eugenij adhuc Bononiā, quū Ioannes Paleologus Graeciae imperator cū Iosepho Constantiopolitano antistite, Demetrio Peloponnēsi principe, Alexandrine, Antiochena, Hierosolymitanæ ecclesie procuratoribus, cū Trapezitinis legatis, Hiberum, Mysiorū, & illustribus pluriū gentiū antistitibus, Venetias apulere, ad Eugenij inde inuiri, vt solenni conuentu, qui postea celebratus est, de ecclesiariū cōcordia ageatur, vt orientalis ecclesie, q; Graecorū est, cū occidua, q; Romana ecclesie, i cūctis iā inde pueniret. Fuerat id negotiū p legatos motū Martino pōtifice ad huc sedente. Tentauit Basiliense consiliū (adhuc em tenebat) Paleologū magnis pollicitationibus allectum ad se trahere, vt res Basileæ inchoata maioris esset ponderis, paratq; fuerant naues in Narbonēsi Gallia apud Massiliā, eo nomine, quæ eū ex Graecia deportarent, sed Eugenij autoritate maluit ille sequi, Veneti qui eius concordiae erant cupidissimi naues egregie structas dedere, quibus Paleologus est in Italiam aduectus, Foscarum princeps eū venientē honorificentissime excepit. Ex Venerijs Ferrariā imperator processit, quo pōtiffex ex Bononia se cōtulerat. Fuit tantorū principū congressus, quū Ferrariensibus ipsis, tum Nicolao eorū principi, qui eos hospitiū excepit, fame & celebritati. Hic de summa Christianæ fidei celebri cōuentu agitur, tenuitq; rei disceptatio aliquandū, estq; inter ea magnū nomen eruditionis adeptus Hugo Senēsis, medicæ, vt Pius pōtiffex scribit, artis professor, cui Graecorū nemo sit par repertus facundia & disceptandi acumine. Cæterū conciliū Ferrariæ inchoatum, Florentiæ est ad exitum perductū, ex Eugenij sententia, exijt disputatio illa in plures menses. Sed dum hæc alibi geruntur, Romæ tumultuatum est, Ponticellus vir Romani sanguinis cuius impulsu ciues a pontifice defecerāt, portam vrbis qua Præneste itur, ex improuiso occupat, custodiabus deceptis, affuit ex cōposito Anronius Pisanus,

cuius opes haud quidem tenues erāt in parte Latij, quæ nunc Campania est, Pisani milites in prædam dilapsi extrema loca vrbis rapina & incendio fecerunt. Ciues subita re percussi arma capiunt, a finitimis opem implorant, multi confestim auxilio venere, & in his Euerfus Anguillariz comes, cum eo horte vna. Ad cuius accessum Antonianis vrbe pulsati sunt. Superuenit Vitellius Alexandrinus antistes, qui pontificias ductabat copias. Is ex Heruria profectus, cum in Vmbria paululum tributū exigendi causa subsedisset, Reate diuerterat, vbi per idem tempus seditione erat nonnihil laboratum. Cepit Vitellius post suum ad vrbe accessum aliquor finitimorum principum loca, qui nihil obscure fauebant Pisani conatibus, capta hostiliter diripuit, nec ita multo post Pisani res bello adortus, primo Setiam illi ademti, Priuernates inde de vastato eorum agro ad veniam petendam compulsi: & iam de pace agebatur, quum hostis dictus est appropinquare: confestim itaq; præliū initum, vbi cōminus ventū est, Pisanus colle occupat, qui cāpis imminēbat, eo cōsilio, vt pugnā in serū dicit traheret, noctuq; Amaseno amne superato, qui interfluebat, in vrbe præsidium immitteret. Sensit consilium hostis Vitellius, præliumq; leuiter intū iuber totis viribus insaurari, obiecto Antonianis oīm copiarū robore, fuitq; deinceps pugna atrox, ad postremum pontificius miles rotis viribus connixus, hostem ex tumulo, quæ ceperat, vi decurbat, simulq; per decliua montis præcipitem agit, multū quidem caesi sunt, sed plures omnino capti, & in his Pisanus dux & caput malorum omnium quæ Vitellius duplici laqueo necauit, vt ignominiosus periret. Fuit Pisanus vir aliquoquin non vulgaris doctrina, optimis moribus instructus, & ob id tam tristi exitu indignus, si meliore in pontificiam se sem animo fuisset. Penuis inde bello est Vitellio Laurentius Columna, qui Pisani impulsu aliquid quandiu Romanum agrum infestauerat, estq; primum omnium castellum cognomen Nouum, Stephano Laurēij frairi ademptum, inde Præneste oppugnari ceperūt, est i opere & natura valide munitum, tulerunt Prænestini aliquandiu obsidionē, cæterum aquæ penuria domiti deditio nomen fecere. Sæuitum est nihilo secius in vrbe vltro deditā, quam victor Vitellius funditus diruit, oppidanis velut in Coloniam iussit Romam migrare. Præneste capto & euerso, transfuit alio bellum Vitellius antistes, Franciscū Picinini filium & Ricium Monclarensem, ex Aquila Furconensium vrbe clarissima eiecit, quam Aragonum præsidio pressam tenebant. Franciscum inde persecutus, ex Amatrice quo se receperat, eiecit, eiectum in Montem Regium compulsi, circumstans ager hostiliter vastatus est, oppidanis sitis difficultate omitti placuit. Pecunia in gens Aquilanis imperata ad alendum exercitum, acerbèq; exacta, bellum inde in Materis comites translatum, captumq; ex illorum principatu Coruarium, direptum, & incensum. Inde in Marfos transfuit Vitellius cum exercitu, Adriacq; vt campam pari clade affecit. Adrianorum excidio terit Aquinates, qui & ipsi Ricio parebāt, ad pontificiū ducem deficiunt, Arpinates & ipsi imperata se fasturos pollicentur, promoti sunt inde castra Cassinatam vsq; saltum, multiq; persuasum habere potuisse Alphonsum facile cogi, vt regnum relinqueret, si animis ad deflectionē inclinatis, victoria voluisset Vitellius vti. Cæterum nulla maiore causa adactus ex Cassinati repperit profectus Romā reuertitur. Fuerunt qui crederent non tam non potuisse eum

Gesta Vitellij antistitis in Campania.

Vitellij gesta.

Dux Tarentinus capitur.

Eugenio dignitas abrogat.

eum prouinciā iam psligatu facile obire q; noluisse, renatoq; victoriam inuidisse, cuius rebus fauebat aperte Eugenius, sed quæcumq; illi causa fuit vitoriz in terpollandæ, sub vtrū tempus sequentis anni cum exercitu ab Roma profectus Pontianū Prolemo subiacens ademit, Cipereto dein frustra oppugnato, Lirim ponte superat, in Cassinati dein castra fecit. Hic militi editum, vt in decem dies ciuaria sibi compareret, signumq; profectiois expectaret. Hinc digressus dux pontificius ad Venetiam confedit, locus expugnari nō potuit Aragonijs armis aliquanto antea initus. Ad Aliphans inde itum deditoq; ab Aliphans oppido, in Capanū agrum processit, Vulturumq; traiecto ad Aceras admouit castra, ex Aceris sexcētis sep̄ equitib; Neapolim ingressus est. Excepit illū venientē Isabella Renati vxor regali apparatu, triduoq; de summa belli cū eo locuta est, sed quā parū ambobus conueniret, Neapoli digressus i castra redijt, nec ita multo post cōposito agmine Capuā adiequitur, factaq; hostibus dimicandi copia, vbi Alphosum, & qui cū eo erāt, prelio abstinere vidit, motis repente castris, Auerfam decreto petijt, hic Caudolanæ est Vitellianis iunxere, estq; mox paulo Sarculū expugnatum Conati sunt interea hostes commeatū Vitellio in tercludere via q; ducit ex Sarculo Beneuentum castris proximo loco positū, vtrinq; viam insident, ab vna parte Tarentinus princeps circa Sabanum amnē, cū mille & quingētis equitib; peditib; fere dimidio minus, cōfedit ex aduerso Ricius Monclarensis ad Tociū aliquanto maiore copiarū robore. Missi sunt de industria Calones Beneuentū cū modo dico præsidio, subsidiariz copiz inde secute. Tarentinus hostis calones circa Beneuentū adortus, præstidū leuiter fuso, quū prædā agere cōpisset, subito exceptus prælio a subsidiarijs suis fugatusq; est, ac parte peditū multo maxima exutus, ex equitib; pauci admodū capti sunt. Contulit inde Vitellius hoc successu elat; cū hostib; castra, estq; breui post in pugnā descensum, fuitq; prælium ab initio cruentum, cæterū dū Tarentinus princeps fortiter pugnā dicit, in vinearū angustias cōiectus, cum toto equo præcipitatur, quo casu afflictus capiti, Gabriel Vrsinus principis frater, eius casu territus, quia victor hostis post captū ducem castris imminēbat, cū magna equitum parte, decumana castrorum porta in pacatum refugit. Fuit Vitellius antistes in Tarentinū principē multo mitior q; in hostes esse pesseret, habuitq; tam comiter penes se, vt lacob; Caudola qui grauissimas cum eo exercebat inimicitias, Vitellio iratus seorsum castra fecerit, vocatusq; a pontificio duce ad colloquium adire noluerit. Tarentinus sub conditione dimissus est, vt in restaurato exercitu pontificis partes sequeretur. Extulit Eugenij animum suarum rerum in Italia successus, acris p̄stis supremo antistitum ordini Vitellium, cuius ductu res tam prospere gerebātur, ac tum demum Bassiliensis conuentus decreta est palam aspernari ausus. Fuerat id consiliū ex veteri Martini pontificis instituto initum, ad quod Eugenius vocatus, fisis parere noluisse, dignus iudicatus est cui pontificatus abrogaretur. Amadeus dux Allobrogum (sic olim dicti, qui nunc circa Rhodanum Sabaudenses dicuntur) pontificatus spe adipiscendi, Basileam accersitus cum duobus filijs eo profectus est, vixerat is annos circiter quadraginta in florentissimo principatu, subijt inde tædium rerum hūmanarum, instituitq; eremiticam vitam, sumpsit & pallium eremiticum, per quæ magnum erat nomen sanctitatis adeptus, quum ad eiusmodi hono-

ris illecebram caput extulit, pallioq; & barba depositis se reddidit sculo, arripitq; illi fortuna primo conau, Basileam profectus magno omnium consensu pontifex declaratur, ipse se Felicem quintum vocat. Fauere nouo pontifici Carolus Gallis, & Alphonus Aragoniz reges, Philippus vicecomes, & Federicus imperator, & quum Felix tantorum principum niteretur suffragio, stare tamen nō potuit, quippe qui hominum fauore paulatim destitutus, quum multa pro pontifice gessisset, in ordinem redactus, quod suo sit postea loco dicendū in supremo antistitum ordine ad exitum vitæ māsit, multo felicius moriturus, si in pristino vitæ statu se tenuisset, satis quidem fuisset illi dignitatem nunquam adipisci, q; adeptam amittere. Emuero adeo se pro pontifice gessit, vt in supremo etiā ordini quodam ascripserit, & in his Ioannem Segobiensem Hispani generis, qui Nicolai quinti pontificatus dignitate spoliatus, in solitudo nomen abijt, paruo contentus, Alcoranum, quo Mahometis lex continetur, in Latium vertit, multaq; in eo vt inepta referatur. Et vt in Gallis rebus paululū immoretur relatio hæc, Carolus rex, cuius nuper mēcio incidit, per hæc tēpora, aut certe nō multo pri; postuulit Ioannē Armeniacū comitē, incesto sororis amore infamē, estq; nuptias affectatē principatu expulit. In hæc tēpora incidisse crediderim Ioannē Gallicæ virginis facinus illud oīno memorabile, quum Gallorū opes Anglicis bellis fractæ iacerēt, Puella cælesti voce monita (vt creditur) virili habitu armisq; instructa, ductare cœpit exercitū, dein cum hostibus sæpius congressit inter primos dimicans, multo maximam Francorum regni partē ex Anglijs recepit. Sunt Franci vt aliquanto altius q; alio loco fecimus, reperatur gentis origo, Troiana stirpe oriundi. Ferunt Priamū quendā ex maioris Priami sorore ortum, eodē tēpore quo Antenor & Aeneas in Italiā venere, per Euxinum & Meotim in Scythiam penetrasse, vbi Sycābria sit vrbs ab eo condita, atq; inde postea Sycābria dicta. Habuit Troiana manus, quæ illū secuta est, luxuriosa incremēta, tenuitq; sedes quas a principio sortita est plures ætates, postremo Halanis res Romanas infestare adortis, Valentinianus Cæsar edictū proposuit, vt quicq; hominū Halanorū conatus infringent decem annos oīm immunes essent tributorū, Sycambri eam genrē bello adorti victos excidio dedere, suntq; ob id meritū in decē annos libertate donati, Francorūq; nomen adepti. Francos Itali liberos appellat. Insedit interea adeo animis libertatis dulcedo, vt post decenniū decretae ceperint imperiū, bello itaq; repetitū, acieq; dimicare ausi, amissis ducibus ipsis, ex parte multo maxima, occisione occisi sunt, qui pugnae superuerunt, Marcomedis & Sunonis ductū in Germaniam ingressi, in Turingiæ parte confederunt, Suno sine liberis defecit, ex Marcomede Feramundo oritur, quem Franci sibi regē creauerunt, atq; hic primus nomen in ea gente tulit. Clodoueus Feramundo successit, cui cognomen fuit Crinito, a quo Francorum reges Criniti. Idem hominū tempore illa, qua Gothi vrbe Romā inuasere, Rhenum transfressi eā comaræ Galliz partē Romanis ademerunt, quæ est trans Ligerim, alia dein atq; alia appetēdo, in Aquitaniam vsq; promouere arma, suæq; diuisionis fecere. Meroneus a quo Meronigi gens Gallica, post Clodoueu regnat, Heldericus Merone successit, qui ob vitæ sordes regio pulsus, ad Bisinnum Turingie ducē se contulit, ex illiq; Alchibadis fecutus cū regis & hospitis coniuge commisit adulerium

Alcoranum sicut in Latinum.

Ioanna puella.

Francorū origo.

Vn Francorū appellatio.

Genefis Francorū regum.

terium in Helderici locū Franci Egidii sibi regem creant, is Siagrio filio regnū per manus tradidit, habitavitq; in Suelsona vrbe. Emuero Helderico octavo sui exilij anno, Agrippina potius vrbe, in non parua regni parte receptus est, ad quem Biffini regis vxor se contulit, consuetudinē adulterij vt crederet æquum esse secuta, habitaq; est ab eo iuste conuictis loco, ex hoc Clodoueus oritur, q; Francorū regū primus Christiana coluit pietate, Siagriū Egidij filium Clodoueus bello vicit, victū regno expulit, pulsum & a Gothis ad quos confugerat repetitū ac deditū, hostiliter interfecit: intulit inde Clodoueus bellū Gothicū & Aquitanis, equū pro victoria vovuit, dānatusq; voti tenui est pecunia conatus quadrupedē redimere, cæterū tandū bellator equus stetit immotus, donec mæius sit precū pro eo dāum, tum rex bonus, inquit, propitius fuit mihi in prælio diuinus, cuius hic equus est (huc em cœlit; res vota erat) sed negotiator nimis audis. Tenuerunt huius posterij regnū in Gallia longa serie vsq; ad Carolū cognomēto Nanū, qui magni fuit Caroli patris, is post regnū Helderico secundo abrogatū rex creatus est. Vixit Heldericus hic iunior, vt priscus ille, suorū odij obnoxius, Francorū res auxit, vta Pyrenæis montibus in Pānoniā sit gentis & terræ nomē propagatum. Duplex terra Franciæ nomē tulit, vt Pius pontifex prodidit. Orientalis vna a Bohemiæ finibus ad Rhenū, altera a Rheno ad Pyrenem, fuit Carolus cognomēto Magnus Germanici sanguinis, vt ille ait, atq; in ipsa Germania natus, Aquisgranū plurimū vixit, quæ Germaniæ vrbs est. Cætera gentis huius in relatione rerū Gallicarū suo sunt loco dicta. Nec mihi excidit horum etiā quædā cū his quæ de Francorū in Gallia trāsitu scriptissimus, referri contigisse. Verū dicitur nūc quod in cæteris etiam gentibus fiet, qui sint hodie Francorū mores, quæ in vniuersum vita, nil (vt arbitror) fuit ab historia alienū gentis huius primordia paulo longius reperere. Videt mihi hodie Franciæ nomen propemodū obtinere quicquid a lura & lubenna montibus ad Oceanum patet, rursus a Rheno flumine ad Pyrenæos montes, quæ Comata fuit olim Gallia, in ea non solū terræ totius variatū est nomen, sed pluriū etiā prouinciarum, vrbsium, populorū, annūū: & vt pauca numero ponatur, qui olim Arar fuit, nunc Sagona est, quæ Alexia vrbs, nūc Alferū, qui Atrebates, Picardi, Allobroges, Sabaudienfes, Aulerij, Aurillienfes, vt quidā opinant, Agrippina olim nunc Colonia, qui Boij fuerunt, nunc Baiouani dein Bauari dicti, Gergoniam, vbi Cæsaris legio fusa est, Claromontē quidam esse aiunt, Lemaniū Luxanq; lacum, Sycābros, Gelrenfes: sed hi vtralia quædā corū quæ diximus Germaniæ potius sunt, multæ ad hec vrbes esse de fierunt, contra extant hodie quæ Romanis rebus florentibus non fuere, & iam ritus omnino diuersus ab eo qui olim fuit. Malorum quondā dæmonum cultores hi vt cætera gentes, nunc veræ pietatis obseruantissimi, viuēbant tum populi quicq; sibi, viuēbāt & ciuitates, pauci numero reguli in tota gēte, nunc regis imperiū late oia tenet. Matrimonia Italico ritu celebrā, Liberales artes multis curę sunt, & in primis diuinariū artū studia. Gymnasium, quod Parisijs est, id declarat oim quæ hodie sunt in terris celeberrimū. Sunt & Rom. literarum appetentissimi, ac Latinorū æmulū in eo studiorū genere, nec Græcæ asperrantur, penes magistratus iudicia sunt, regum est hos legere, in bellis cataphracto equite vntur, pedicet; leuiter armato, vntur & sagittarijs, qui longiores intendūt arcus, nec cor

Attmira culum in equo.

Francia duplex.

Franciae situs. Mutatio in rebus Gallicis.

Francorū mores.

neos, vt Scythæ & totus fere oriens, sed ex taxo, aliavē duriorē materia, comitantur bellica tormenra exercitum, curribus vchuntur, magis ordine q; agminibus dimicat, maiore ferocia q; arte, q; hāc quoq; in administrado bello haud negligit. Aralos vocant caduceatores, hi belli pacisq; nunci: colunt regem incredibili affectu, multa religio in templis, in religione sanctitas, sacrorum antistitū maiestas, in clero dignitas & venerationi multa, fre quens in cerimoniam cantus, & ob eam rem musicæ studium his propemodum peculiare, in vestitu & calceatu vel nostra memoria nonnunquam variatum, me puero Gallicæ gentis aulicū omnes citra clerum amicebantur manicato sagulo, vix dimidiatas nates tegēte, i multas scutulas ab imo ad summū complicato, puluinatoq; circa humeros, Calcei anteriore parte in tenue cornu protenti, semipedalis longitudinis, qualis nunc species vifitur in gentilibus auleis, regnæ capitis, id biretum dicitur oblungum ac velut in conum extens. At nunc oia mutata, calcei a fronte vehementer expansi, in modum vrsini pedis, retro castigatior forma, ac vix calcanei capax, Laxior vestitus ac multo demissior q; antea, ad media fere cura descendens, laxis manicis ab vna pte defectis, tenes versicolorib; tectis, & ex obliquo cæcellatim sagolo affutis. Laxus pilus ac plurimum puniceo coloris, sed biretum multo laxius male capiti coherens, vt nihil sit sane in gentis vestitu calceatu vq; quod spectantium possit delectare oculos, quum nihil alioqui sit ipsa gente cultius. Cepit is paucis annis nostrorum hominū animos incredibile studium eius cultus imitandi, atq; adeo mos inualuit, vt tota fere Italia Gallico spectet habitu, manifesto præsigio eorū q; postea secuta sunt. Muliebris habitus nihil fere mutatus. Et hæc de Francorum ritu & moribus q; pressius potui. Nunc ad res Italiæ redeat. Expansi, atq; eo potissimum, vnde egressus est. Vitellius antistes puniceo donatus pileo a pontifice, Laurentij titulum in Lucina est adeptus, sic ædes diuo sacra in parte vrbs hodie nuncupatur a luco Lothi arboris, quæ ibi fuit olim. Isa Caudola, vt dixi defuitus, nec Tarentinis adiutus opibus, quas sibi conciliatum iri credidit, quia comiter hostem & clementer penes se habuisset, victoriæ cursu facile excidit. Enim vero non modo iam inde non aliquid prospere est ab eo gestum, sed obnoxius etiam hosti, magis clypeo indigere q; gladio. Alphonfus qui impar illi ad id tempus fuit, assidue armis laceffer. Bellocq; per hæc in hyemem extracto, Vitellius Salernum occupat, Aragonij arcē obtinebant, & Alphonfus eo profectus pōtifficium ducem obsidione fatigat. Vijs & oibus locorū angustijs præsidio infestis, interclusisq; comatibus, nulli dubiū erat quin Vitelliani cum suo duce, rerū oim inopia adacti, breui venissent in hostium potestate, nisi Vitellius in preces versus pacandiq; regni studij assimulans, Alphonsum flexisset, restatus fectū exercitu in prouinciam venisse pacis non belli causa, verum quū cerneret, Caudola incolumi, id incendiū restingui non posse, a principio habuisse se in animo persudum caput tollere, quod facile feret, si pactis secū inducis ambo in vnum conspirarēt. Creditū Alphonfus, pacificaturq; cum Vitellio inducias, ille vero Salerno emissus haud procul inde aberat, quum in Caudola incidit, qui citato agmine in hostem fe rebatur Vitellium obsidione leuaturus, cui est erat iratus ob Tarentinum principem, ab eo hospitem ex hoste dimissum, noluisse tamen Alphonsum eius victoriæ fieri compotē. Vitellius explorato

Vitellius antistes obsidet

Varij armorū & belli casus in regno.

rato Caudolæ in Alphonsum animo, nactusq; ansam renouandi belli, q; diceretur rex quosdā diuersarum partium in sua fœdera cōpulsisse, fœdus nuper initū pro irritato habuit. Ambo itaq; media bruma, motis prima noctis vigilia signis, celeri ductu ad Alphonfi castra ire pergunt, vt incautū opprimerent. Nec frustra res mota esset, si noctu ad hostem peruenire potuissent. Cæterū luce oppressi ac, pcul conspecti, Alphonfus impedimētis relicto, incolu mi exercitu, Capuā se proripuit, nec ita multo post Vitellius & Caudola diuersi abierunt. Pontificius dux in orā superi maris cū suis copijs pfectus Tarentum occupare est conatus, tenebatur arx pōtifficis præsidio, vrbs ab Aragonijs, quib; ciues irati oēs Vitellianorū conatus irritos fecere, hinc ille exclusus quia Tarentinus princeps nō fessisset pmissis, & Alphonfi opes multo validiores essent, q; vt par illis futuris crederetur, copijs Laurentio Attendulo relicto, in Delmatia trāgressus, ora Illyrici maris enauigata, Venetiæ decreto pēxit. Hinc Ferrariam se ad pontificem contulit, erat tum ibi Eugenius, vt supra est demonstratū, conciliū inchoaturus, quo oēs orientalis ecclesiæ principes, cū Paleologo Græciæ imperatore, vt loco non multū diuerso diximus venerant de summa fidei cum eo acturi. Sub id tēpus Renatus postliminio domū reuerfus in Italiam transfijt, hic classem haud contēptibilem nactus, quæ Genuæ ad tēpus parauerat, Neapolim cursum intendit, plerisq; Malaspinarum locis in Liguria ora receptus quæ Alphonfi tenebantur præsidio, multi per suam habuerunt, breui futurum, vt Renatus vniuerso potiretur regno, nam Caudolanæ opes & Attenduli arma, inde stabant. Alphonfus suis fractus viribus auxilijsq; haud in minori spe victoriæ esse q; antea fuisset. Eratq; per hæc anceps fortuna, bellumq; tam integrū, q; ante Galli aduentum circa Neapolim, ac toto regno fuerat. Veneti interea Florentinūq; recens cum Philippo bellum habebant, premebatūq; arcta obsidione. Lucenses a Sfortia, cuius operam fœderatæ ciuitates imperarant ab Eugenio, vt supra significatum est, erantq; iam oia Lucensibus bello adempta, præter vrbe, quæ ægre tuebantur, & iam de deditione faciendā cogitabat ciuitas, quum Picininus Apenino insinuatus in Lucensem vsq; agrum procellit Philippi iussu, nec vnus fuit inde conatus, vt Lucam obsidione leuaret, sed motus illi magis multo osi fuerunt q; Sfortiæ formidabiles, ac parū abfuit quin ad Bergam conferto prælio fufus sit Picininus a Petro Brunorio, quem Sfortia eo iussu rat occurrere cum militibus leuis armaturæ, vt oppidanis qui obsidione tenebatur, suppetias ferret. Satis cōstat statione fusa Lodouicum Gonzagam adulescentem, qui inuito patre, Philippi stipendiū merebat, obstinatius restitit, eo prælio captum. Postebant Veneti vt Sfortia sibi in Cisalpinam Galliam mitteretur, Mediolanensem agrum inuasurū, cæterum quo impensius id facere, eo res Tusco suspensior videri, tanq; Veneti nolent euenire vt Luca Florentini potirentur, sed tantum abfuit, vt expedito illa i id moueretur, vt desperato Sfortiæ accessu Veneti Francisco Gonzagæ suarum copiarum imperium decreuerint, continuoq; iustus sitrans Abdum bellum transferre. Euaserat Melita dux fortissimus in vteriore ripam cum equite leuis armaturæ, expeditoq; pediatu, eratq; pons fluuio propemodum impositus, quum Abdum incertis imbribus repente actus opus interrupit. Incidit Mellita diei interuentu a suis exclusus, subitō hostium incurfū, in apertum vitæ discrimen,

restitit tamen ille fortiter, est loco & viribus inferior, ac tandiu impetū sustinuit, quoad equites pediteq; fluuio enatato ad suos fe receperunt, pleriq; vorticoso amne arrepti i suoz; pfectu perire: Melita Romani Coclitis exemplum imitatus, omnī Mellitæ vltimus ad suos tranauit. Nec Gonzaci dux nobile quieuit, primo belli conatu deceptus, quin Abdum nate terræ loca ferociter adortus, affecisset haud dubie hostem infigi aqua clade, nisi confestim Picininus cum exercitū affuisset, cui venienti restitit Venetus dux, locorum opportunitate fractus, quē mox commeatu inopia retro ab euntem hostis ad Ollium amnem assequitur circumactō per locorū compedia exercitū, adeptū præcipitem ad flumen Picinini agit, impedimētis exiit. Conuercit inde bellum Picinini in Bergomates, Calepinorūq; ex his cepit, Trestoria vallem subigit, dein ponte tria millia passuum ab vrbe repente capto, arcem quæ Bergomo imminet, multa ope est oppugnare adortus. Veneti rebus longe aliter cadentibus q; ab initio putarāt, quippe qui hostem lacefferē adorti iam e venerāt, vt ipsi nō vna clade affecti graui bello premerentur, cum Sfortia & Florentinis abeunt, vt Regium vsq; Lepidū cum suo veniret exercitu, futurum rati vt ad eius accessum Picininus, Parmæ timens, a gerendarum rerum cursu auerteretur. Fatigatus Sfortia Venetorum lites in Aemiliam venit. Cæterū vix & Lucens mouerat, quum Picininus de eius protectione certior factus, citato agmine Parmam pēxit. Reliquerat Sfortia didimium copiarum ad Lucensem obsidionem continuandam, ipse cū cætero exercitu Apeninum transgressus circa Regiū cōsedit. Hic suorū paucitati diffusus a Venetis Regiū gitare, vt sibi tantum copiarum mitterent, vt tunc posset cū hoste cōgredi: Veneti contra ab eo postulare, quando suum stipendium mereret, vt Padum traiceret, essetq; suis reb; auxilio, trahebaturq; per hæc tēpus, quum Picininus in omnē belli occasionem erectus, consilium caput Lucensium obsidione leuandū, Sfortia abfente. Fabrorū igitur agrestisq; operarū manu occulte cōparata, incredibili celeritate ad Apeninum contendit, nec hostis protectio quāuis subita Sfortiā fessellit, pari & ipse cursu motibus insinuatus angustias occupat, certus erat hic quando abundabat copijs, velle procul ire, obstabat ille sua vi nixus, nec solū irruptioni iminentē sustinere hostē, sed procul etiā arcere, certaturq; est sepius, fuerunt eiusmodi prælia plurimum Sfortianis prospera. Per id tēpus Gonzaga dux qui Venetum ductabat exercitū, sese vltro abdicauit imperio, rescuerat fide suā suspensiorē Veneti factā iā inde ex quo Abdum traicere non potuit, tanquā nō occasio, sed voluntas defuisset Veneti exercitus in hostiū fines traducendi. In eo tēperat q; domū abiturus suam equitum alam in Venetis reliquit castris. Inculati sunt inde pro cōsione pleriq; ducū a Paulo Throno, qui patrū decreto post Gonzagæ digressum venerat ad exercitum, vt pari iure cum Federico Contarenore foris administraret: ex ijs qui a Throno increpti sunt, q; in Abdum traicendo parū strenuā Venetorum nomini nauassent operā, quidam ira accensū exautoratum petiere suntq; nihil grauate dimissi, Antonius & Astur fauentini, Bortius Eltesis Nicolai filius, adhuc adolefcent, erantq; res Venetæ in hoc statu, quum princeps & patres Sfortiæ irati, q; quum commune suum & sociorum mereret stipendium, tenere nequiuissent, vt Padum transgressus in Gallia aduerfus Philippū rem gereret suarum copiarum ductor, negabant ob id æquū esse ei stipendij reddere, quū nullā sibi in bello

Picinini gesta.

Sfortiæ & Picinini conatus.

Ductū ex auctorem mentum

bello nauasset opera. Lenire Sfortiam seu uentem Florentini, palamq; minitantes futurum, ut nisi meritum stipedium perfolueretur, breui ex duce hostis fieret. Miserunt ea de causa Florentini Cosmum Medicum Venetias, virum quum diuitijs pollentem tum prudentia & autoritate inter suos longe principem, fuerat paucis ante annis Florentia pulsus, estq; interea non nihil Venetis uersatus, adeoq; huius mane & comiter cultus, ut in patria restitutus Venetum nomen frequens in ore haberet, celebraretq; praeter caetera mores & ritum Venetae ciuitatis. Per moleste ferre huiusmodi affectum in summo ducem Florentini, Venetiq; nominis aemula ciuitas, uirumq; patriae alioqui amantissimum Veneti appellatio non fugillare. Summa igitur eorum quae in curia ille disseuit haec fuit, ut diceret se ob suum in Venetos studium, non ut Tuscum, mediocri Florentia natus, sed ut Venetorum unum Venetias missum, suscepra legationis causam eam fuisse q; Florentini Lucensium iniuria ad bellum reuocati, adeo Dei benignitate res hostium afflixissent, ut bello mœnibus admoto, breui essent Luca portuiri, si Sfortia i studio partium retineretur, id ut fieret in Venetorum arbitrio esse, qui reddito ei stipendio, quo se fraudari quereretur, facile ducem fortissimum in pristino studio retineret, quod quia foederis causa fieri oporteret, tum ne fabula, quae in ore multorum esset inualeretur, proinde Venetos Lucam Florentinorum fieri, orare perferre atq; obtestari, ne sociorum res in aperto discrimine dederent, redderent Sfortie uel immerito stipedium, quod se emeriti diceret: nam quod ad Florentinos attineret, quia ob multa & uaria bella in Hetruria gesta, adeo exhausti pecunia essent, ut suo & sociorum nomine Sfortiae satisfacere nequirit, uiderentq; ita futurum, ut breui fortissimus dux iniuria accensus, ad hostes transiret, decreuisset se noui foederis moderator habere, quae ducem belli habere maluissent. Et Tuscos in hanc sententiam perorauit, eam maiore uerborum copula. Tum Foscarus princeps Lucensis calumniae suspitione grauitur & accurate discussa, idcirco dixit apud maiores stipedium militibus constituit, ut eorum opera qui eos in auro affert, quam uellent uerentur, at non modo non opera uilam diceret praesenti bello a Sfortia Venetis nauata, sed tum quum maxime opus fuit ab eo obstinatus denegatam: irent Florentini & ipsi ex sua fidei ducis ratione haberent, quo peculiariter ueretur, nam quod foedus se uio laturos minarentur, facile esse quibuscumq; hoim fide fallere cum libeat, caeterum sperare se futurum, ut Florentini superis, quorum sacra fallerent, hoibusq; per quos olim seruati essent, debitas suae perfidiae exolerent poenas. Cum his ille curia dimissus Ferraria concessit, ubi Eugenius Paleologus imperatorem cum primoribus orientalis ecclesiae nuper exceperat, ut supra est demonstratum. Petrus Medicus a pontifice, ut cum Venetis intercederet de Sfortiae stipedio, qui si sententia moueri non possent, daret operam, ut quibus postea conditionibus pace inter Philippum & Florentinos componeret. Nec ita multo postq; Cosmus Venetis fuit, Iulianus Dauatius uenit ad actus causam ad principem & patres uenit publico Florentinorum nomine, qui cum nihil impetrasset, Sfortia ad Philippum fecerat. Lucensium rebus per hunc modum constituit, ut Lucenses ad sex milia passuum circa urbem ius & imperium haberent, caetera Florentinorum essent, pax & foedus ambabus ciuitatibus esset in decem annis, cuius Sfortia sequeretur esset, atq; utri populo ab altero iniuria fieret, Sfortia ut socius opem ferret, effectq; uiolatae pacis

Cosmi Medici oratio.

Sfortiae defectio ad hostes

uitor, cum Philippo sic ipse foedus percussit, ut si pedum ab eo acciperet, quod sub Venetis meruisset, q; Picininus & caeteri eius duces a Florentinorum rebus abstinerent: si iniuria non abstineretur, iure Sfortia fieret eius iniuria uitor. Et Florentini per haec a Venetis ad Philippum desierunt, contra id foedus quod a principio fuerat inter utrumq; populum actum: est eide foederi ascriptum, ut Philippus filiam Blancam iam ante promissam, Sfortiae daret uxorem cum dote. Tulerunt eam pacem Venetis iniquo animo, sed Picininus multo iniquius, qui multum de Philippo in se ingratitude questus, per Flaminiam uagus non nihil circumegit exercitum, ceu consilij inops. Postremo Rauennam repente adortus, non prius hostilia moliri desistit, q; Ostasium Polentianum, eius urbis principem, qui in Venetorum fide diu manserat, Rauennatibus bellum decretauit, in Philippi partes adduxit. Obstitere primis hostium conatibus Franciscus Laurentianus & Lodouicus Molinus, hic cum classe missus, ille cum sempleua peditum cohorte, habuit classis duodecim scalinos, sic em nauigia quaedam appellat fluuialibus praesidijs apta. Subijt itaq; Venetus fluminis ostium, quo ad urbem nauigatur a mari, estq; circa portum aliquandiu certatum ne Picininus eo potiretur, sed hostis factus uoti copos, in florentissimam Rauennatis agri parte exercitum traduxit, quae Pado amne & Padusa cingitur, per que facile tenuit, ut Ostasius sit a Venetis alienatus. Tyberianum, nunc Bagnacaballum id uocant, aliquanto prius idem hoitis ademerat, qui quum ad id tempus plus Eugenio q; Philippo, deferre esset solitus, subita vi nixus Forum Cornelii, & mox Bononiae pontifici auferre affectu & Franciscus Picinini filius, per id tempus, aut certe non multo prius, res ecclesiae in Vmbria non mediocri clade, quippe qui ex Furconensium finibus a Vitellio antilite, ut est demonstratum, pene praecipuus actus in Vmbria descendit, Pyrho Cassinensi abati opem laturus, qui Spoletinae arci & urbi a pontifice praefectus, diu multumq; ob insolentem administrationem, cum ciuibus simulatus, tantum odij incurrit, ut diu sit in arce ab his obsidione fatigatus, uenissetq; breui in hostium potestate fame subactus, ni mature Picininus subsidio affuisset. Is in urbem prodicione receptus non tantum arce obsidione liberauit, sed ciuibus partim captis, partim fuga dissipatis, urbem nobilissimam hostiliter diripuit. Interea Mellita, cui Veneti post Gonzagae digressum omnium copiarum imperium decreuerant, suppresso tamen imperatoris titulo, receptis oibus locis, quae Picininus in Bergomate superioris anno ceperat, in Cremonensem agrum transfregit, sus omnia igni & ferro coedauit. Ea res necessitate Picinino imposuit, filium ex Vmbria reuocandi, cui urbis quas in Flaminia occupauerat reliquit, ipse cum robore copiarum ad Padum praecipiti agmine festinat, Cremonensibus auxilijs laturus. Cessit Mellita audito hostium accessu, ciuiciorumq; Olj ripa ad Binam armis insessa, Picininum transitu prohibere conatus est, satis habiturus si hoste a Brixianorum finibus uiolandis arceret: ille Padum transfregit, Casale maius oppugnat, tenebatur id oppidum Veneto praesidio, tenuit ea oppugnationis dies, postremo portus loco Picininus consilium cepit Mellite ducis cum exercitu interceptandi, ut copiarum parte ad Marcariam silentio noctis transfrenisset, Gonzacius dux q; eius consilij factus fuerat particeps, cum suis iungeret copias, iam & Brixianorum aggressus quida sua opera polliciti fuerat, ut Mellite retro abeunti sese in festo cursu obiceret, sic Venetus a tribus lateribus

Ostasius a Veneto alienatus. Tyberianum olim, nunc Bagnacaballum.

Mellitae ducis consilium.

De Russia & moribus gentis.

teribus pressus hostilibus obrueretur armis. Perierat haud dubie exercitus cum suo duce, quum Venetis nominis felicitate, non hoim prudentia, ex capiuo hoie quodam, quem ad Brixianos agrestes sollicitandos miserat Picininus, res tota palam facta est, tum Mellita proditoris die haud expectata, moris repente castris, in oppida Brixiae propinqua incolumis euasit cum omnibus copijs, & iam qui a Picinino missi fuerant cum Gonzacis coierat, ipseq; mox traiecerunt erant, quum praeter opinionem nunciatus est hostem in pacatu abijisse. Forliuensis Blondus sub id tempus, quo haec circa Ollium gesta sunt, Ioan nem Paleologum Byzantij imperatorem Ferrariam uenisse ait, alij Paleologi in Italiae apud pulum non nihil praerent, Idem autor est post Paleologum Isidorum Ruthenium antistitem in Italiam uenisse, cuius imperio parere dicebantur innumerę gentes a Scythico litore ad Danubium itae incolentes. Sunt hodie Rutheni, qui & olim Rhoxolani ut Strabo significat. Plinius Rhoxolanos uocat. Russia nunc illo rum terra, gens haud dubie Scythica, Peuce fluuij ad septentrionem includitur, ad orientem solē Moschis, occidenti illi Liuania & Prussia, utraq; terra Germaniae finibus inclusa. Sueui olim hanc terram, nunc Deipare obtinent milites, quae sit hominum religio, quod institutum, qui habitus & color in uestitu, loco haud multum diuerso explicabitur. Patent hodie Ruthenorum fines octo diebus itinere a Tanai ad septentrionale oceanum, habetq; id spatium nona ginta & amplius dierum iter, rursus a Germanico oceano, quem Baltheum uocant, ad mare Caspium Rutheniq; urbs regia Moscouia, circuitus quatuordecim milium passuum, hic dies longissima septedecim horarum, & dimidia, distat Nogardia milibus passuum quingentis a Moscouia, sexdecim milium passuum ambitum coelexa, ad septentrionem reposita. Huc ut Pius pontifex scribit, laboriose perueniunt Germani negotiatores, nullus hic signa ti argenti uisus, lapis est in medio fere quadrata forma, quae si quis ascendit, nec inde uidebari potest, principatum urbis obtinet, ingens de ascensu loci & deiectione dimicatio inter indigenas, sapienterq; ob eam rem pugnatum inter ciues, haec tenus Plus, Ruthenorum legati, qui cum haec commentarentur Venetias uenerat, ad Augustinum Barbadiu principem & patres missi, haec mihi de terra & moribus gentium memorabant, Nogardia titulum ferre regiae stirpis qui maximus natu esset, hic luce longissimam decem & nouem horarum, Colmogor inde distare quingenta milia passuum in Asia tico litore, ubi circa solstitium estium duobus ferre mensibus nox subleuitis, sitq; sol supra horizon tem conspicuus duabus & uiginti horis. Distat regia urbs a Byzantio unius & uiginti dierum itinere. Mira sunt ac cunctantius referenda, quae hodie illi & qui cum his uenerat, mihi & Paschaleio, cuius opera sum in primis uisus in legatorum congressu, de opibus eius gentis memorabat. Quoda hellico tum multo, qui eo quadriennio incidit, recensita in regijs castris centum uiginti milia equitum, quorum singuli ordinem ducebat, fuisseq; immensum illius exercitus imperij Danielis Basilij cognomēto Schenanae, & Iacobi Zachariae ducum. Videtur his astipulari Franciscus Bisius Bergomas, qui duodecim annos fuit in Ruthenia, quicq; de rebus gentis eius ad me commentarios accuratissime conscriptos dedit, adesse regi aiebat si bellicus incidat tumultus, ad trecenta milia equitum. Vrantur Rutheni arcu in bello, quod gentile & uetus est illis, est & lancea in usu duodenum pedum, cataphracti equites supra

hamatam lorica ferream thoracem induunt, uim bilicis speculorum modo prominentibus, galermi gestant pro casside in conum fastigiati, equite libe rius uincunt in bello q; pedite, pedites alij scorpione uincunt (Ballistam Itali uocant) alij plumbeas pilas sulphureo puluere ex aeneis excutunt machinis, Theutonico more inuisum genti regium nomen, idcirco ducis appellationem libentius uisunt qui ibi rerum potiuntur, ut magis popularē. Dux dicitur qui in totam gentem obiter imperium regnabatq; quum haec proderemus, in Ruthenia Ioannes Basilij filius iam grandis natu, genus illi a Constantini successoribus, ut ferunt, qui Byzantij totiq; oriente rerum potius sunt. Autor gentis Valodimerus, qui trecentesimo ab hinc anno Lithuaniam tenuit, excoluitq; eam gentem moribus, & Rustano quod omnium maxime fuit operabile, Christianae pietatis cultu instruxit, huius filius Ruthenia alba ingressus, urbem in ea condidit, quam Valodimeram a patris sui nomine appellauit, atq; itaq; Ruthenis fidei cultu a maioribus per manus acceptum. Nulli in longissima ducum fere tam amplae opes fuere q; Ioani Basilij filio, q; nunc regnat, nullus res Ruthenicam magis auxit: Pileo duci paulo elatior q; caeteris pceribus, caetero nihil ab alijs differens, ois color in usu praeter nigrum, uiri foeminaeq; lino amictuntur indulto eoq; tenuissimo, & ad quara demisso, auro circa collum rubentive serico excosunt id amiculum, laxior uelutis, ac nihil fere Graecis differens, qualē Turci quoq; & totus septentrio uisurpat, manicae tantum latiores Ruthenis, auroq; simbratae a pectore & humeris, Lutrina pellis ambit exterius ueltem, sola uxor luget uirum, obdueto capite albo lintheo, & ad uinas delecto, quibus fortuna amplior est, quadragesimo die a funere conuiuuntur in memoria defuncti, quorum res augustinus est, quinque hoc tempus interuallo solenni modo epulantur, obseruantur dies obitus, quae anni uerfarijs celebrant epulis, quoad ex ea stirpe superest aliquis, custoditur noia defunctorum monumentis literarijs, ut ferri possit quo cuiq; die parentandū sit planctu & lamentatione funus dicunt: partij mortis est mulieres gemmas & uniones ex auribus suspendere decorum & maribus, sed ad huc pueris, quae iterum nupserit, satis casta ducit, auerfantur ut impudicae tertio nubetent, par in maribus offensa, puellae a tergo capillum promittunt, caeterum matrimonio locatae sedulo abscondunt, ut si supra aures tondent, datur probro huic sexui ois capillorum cultus, gens uniuersa in uenerem prona, ac bibacissima, hoc laudis loco ponunt, alterum licet arbitratum, modo id fieri cogunt citra oem con nubij offensa, Fecerant uulgo, nec fraudi est cuiq; ne sacerdotibus quidē. Pars multo maxima Rustanorum seruitute seruunt, nec inuiti, multi quidē et in his nobiles etia se, coniugē & liberos uendunt, aut quia sic maiore octo fruuntur, aut q; maiore uoluptate: antistites sacrorum Graecanico ritu nigro amictuntur pallio, horum primores albo, serunt h' bulla ad pectus suspenfam, & tabula praecipit diuinae legis inscripta: minores sacerdotes & ipsi Graecae uestiuntur, sacre uirgines, quod uisus gentis in ea gente est, ex Antonij abbatis in situ, nigra stola amictunt. Est & suus sermo genti, Scythico uero an alius parum comperit habeo. Sunt & literae non multum a Graecaru figura abhorrentes, miscē & grammaticam discunt, utrumq; Graecae, caeteras artes uulgo aspernantur, de summa fidei cū Graecis sentiunt, par in cultu cerimoniam, & in caelites ueneratio. Ludicia exercit duodecim numero uiri, unus

RR ij aliquis

aliquos e collegio cognoscit causam crimineve, id cognitum ad collegas deferit, interdū & ad regem, si res maioris est ponderis q̄ vt pro collegio vindicari possit. Si reus nequeat cōvinci, partūve liqueat factū, cū accusatore cogitur de vita dimicare, atq; ita victor duplici pecunia donatur q̄ si fuerit æstus mara, agrorum cultum oppido exercent, equis erant, ager feracissimus præterq; vini, Ceruisiam potant, quæ & tot' fere septētrio, sit Ceruisia ex aqua mullâ & tritico, sed ex hordeo probatur, ex cānabi papavere & nucibus oleum conficiunt, oliuam non fert Rufiana regio, neq; ex ea arbore liquor aliū de inuehitur, varia alic animalū genera, & in his plerq; pellium estimatione nobilita partū alioqui a veteribus celebrata, quia credo eiusmodi delicta ea tēpore partū in vū fere. Piscium inges copia, & in his Seldis nobilissimus ex Pareslausco lacu, perq; simi his n̄ qui in Benaco capiuntur. Lacus in Ruthenia illustres seprē numero, & quos gentili voce non pigear noiare, Pareslauscus, Ilmen, Volhous, Roscosuus, Galicius, Alba, & Rusca. Flumina insignia no uem, & in his quæ Borysthenē esse suspicari libet, ob ea q̄ de ipsius magnitudine & natura prædicat, & de Ruthenis, qui soli propemodū Scytharū sunt hodie nobis notī, nec fide historiarū in his obstringo mēa, quin apud illos sit portus, qui partim hæc in literas miserūt, partim fando hoc quo a me modo prodita sunt monstrauerunt. Per id tēpus quo Græcorum ecclesiæ proceres in Italia uenerunt, certe anno, qui illorū appulsus præcellit, Sigismūduſ imperator fato obiit anno q̄ imperare cœperat vigēsi mō septimo. Potitur ipso inde Albertus Austriae dux, Sigismundi gener, regnorūq; ab eo hæres relictus. Austria Germanie est, Austria forū Carinthia ad ortū Carnis cōtermina, ad meridiē Alpib; qua tenus Forliuensis accollunt, ad Aquilonē affinem habet Stiriā. Memoratu digna res est, qua gens hæc ducem sibi crearet cerimoniam, ipſi Archiducē uocant est patens uillæ ad Vitum oppidū, durant in uasta plantis dirutæ urbis uestigia adhuc uisenda, nō men loci aboleuit uentus, nec procul hinc est marmoreus lapis in uentibus pratis erectus, hūc quū dux creandus est, rusticus hæreditario iure occupat, ad dextrā bouē habens foetā, nigri coloris, ad laeuā equa illi s̄stitur strigosa macieq; insignit, frequens circa populis, agrestiumq; turba ingens, Dux inde futurus ex aduerso mouet purpuratorū multitudinem seprus, præcedunt principatus signa, oēsq; in toto comitatu egregie culti, præter futurū ducē. Is agresti habitu pileo recto, calceos & pastorale baculū gerens, pastore agit magis q̄ principē. Hunc ueniēte intuitus, qui lapidē obtineret, Illyria ea uoce, sunt enim Carinthiam Illyrii genere, quia hic est exclamat, qui tam superbe incedit, responsdet circūfusa multitudo, principē regionis aduenrare; tum ille, iustus ne iudex salutē patriæ querēs? libere conditionis dignus ne honore est? Christiana mæ fidei cultor, ac tutor? reclamā, est quidē & erit, rursus idem quoquo me iure hæc a sede dimoue h̄it, ait ducalis aula magister, sexaginta denarijs hic abs re locus emittit. Lumenta hæc tua erunt, ad bouem & equam manum intendens, uesimenta quæ dux exuere habebis, eris tu cum tota domo liber. Quibus dictis rusticus malam percussit alapa leuiter incussa, iuberet simul æquum iudicem esse, premiocūq; inde abducto loco cedit. Tū lapidē dux occupat, nudum gladiū vibrās, populū affatur, pollicetur se æquū iudicē futurum, ferunt & aqua agresti pileo delatam potare in futuræ sobrietatis argumentum, dat inde operam sacris, quibus peras

De Carinthia.

At more creandi ducis,

etis humili veste depolita, paludamentum induit, splendideq; conuiuatur cum proceribus, postremo in apertum egressus pro tribunali sedens ius dicit populo, & Carinthi hunc creandi ducis morem a maioribus acceptum adhuc seruant. Accipit gens hæc Christianæ pietatis cultum ad humanæ salutis annum septingentesimum ac nonagesimum, quū occiduum imperium teneret Carolus cognomeno Magnus. Sicut in eius terræ parte Agefurmi, est hæc gens vna in Carinthiis, qui sanctam legem habent, vt qui in furti suspicionem uenerit euestigio suspendatur, mox triduo de suspicionem iudicant. Si fontem inueniunt pederent donec per partes ad terram defluat cadaver, insons reperiunt sepelitur, exequiaq; ex publico exolunt. Est Carinthia regio plurimum motana, triticiq; feracissima. Drauus amnis in ea nobiliss, penulis natiui uelleris Carinthi regitur, uallogū pileo muniti capta. Austria vnde ortus est sermo, Pannoniæ ad ortum solis iungitur, Bauriæ ad occasum, qua ad arcum & Aquilonem spectat, Morauiam habet, Stiriæ montes ad meridiem, patet terræ amplitudo trium dierum itinere, duplo maior longitudo, regio ferax quatenus colitur, ac vini abundas nemorosa atq; regionis caput Vienna Danubio apposita, olim Flavianum fuit, vt quidam opinantur, mox prima syllaba detrita Vianum, postremo Vienna. Sunt qui malint credere a suburbanio fonte, cui nomen sit Viennæ, urbenom nomen adepram. Locus in urbe facer, quo sacris uirginibus alciuntur & proffituræ. Cæterum si qua promissam castitatem tallat, in profluentem Danubij uia præcipitur. Gymnasium præterea multæ celebratiss, pietatis cultus, uestitus, sermo, & cætera uita, eadem quæ & alijs Germanis. Austriæ iungitur Stiria ad meridiem, quæ olim fuit Valeria, vt scribunt nonnulli coniectura magis q̄ autoritate ferat, montana plurimū regio præterq; ad ortum, qua Pannoniæ finitima est, ea parte uastam effudit planitiem. Drauus & Mura terram irrigant, Mura Drauo infunditur, Drauus Danubio. Sunt Stiriæ & ipsi cultu & sermone Germani, præter Drau accolas, qui Illyrica utuntur lingua, Cilia urbs uetus in ea regione, incolæ Syllaceum olim dictum autumant, fabula a maioribus accepta oppidum a Publico Sylla conditum, vna fortasse coniectura ad credendum inducitur, q̄ multa inibi uisuntur ueterum Romanorum monumenta. Sal hinc ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argenti ferax, sed principum incuria parcius foditur. Continebatur olim Carinthia, Austria, & Stiria, Noricis finibus magna ex parte, nunc Germaniæ ascribuntur.

At more gentis.

De Austria.

Vienna.

De Stiria.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS DECIMAE, LIBER III.

Peruasgatus vnam Germaniæ partē, nec eam incelebrē, ad res Italiæ flectitur historicus cursus, nostri em̄ ppositi fuit, nō oia vno loco dicere: cætera igitur Germaniā p̄ res deceps dice tur, nūc Italia repetat ubi celebris ille Christianos procerū est conuētus habitus eo biennio, quo Sigismūduſ imperator obiit, ceterū Ferrariē inchoat, mox Florentiæ perductus est ad exitū. Summa eorū q̄ sunt eo cōcilio agitata, a patre ne pcedat scriptū, hæc p̄ an a patre potū & filio, vt Romana tam pie q̄ vere prædicat

Vnio Romanæ & Græcæ ecclesiæ.

Viri illustres.

prædicat ecclesia, an idem sit cū pare homouosios. Discussis diuerſarū partium tenebris, luceq; in medium prolata, Græci & qui cum his sentiebant Romanæ sunt ecclesiæ astipulari, estq; magnū nomē in ea re adeptus Ambrosius Camaldulensis monachus, vir impense doctus, Nicolaus Sagodinus Venetorū scriba, Græcæ & Latine disertus, indissimulap̄ vtriusq; gentis interpres. Incidit conuentus ille in eum annū, qui vnde quadragesimus fuit supra millesimū ac quadringentesimū humanæ salutis, duplex in eo successus, & q̄ duarū principū ecclesiarū vnitas secuta est, p̄ officiaq; est dignitas Eugenio per hæc stabilita, quæ Basileæ fuerat priore anno illi abrogata. Erant tum viri ingenio illustres, præter eos quorū nuper mentio facta est, Ioannes Tortellius, patria Arretinus, qui de scribēdi ratione edidit opus non inutile neq; interuditum, & in Dialogetis quædam fecit, & Athanasij vitam, quæ Græcæ fuit, Latinam. Laurentius Valla vnus oim, qui patrum memoria fuerit, de Latina lingua optime meritus nam præter Thucydidem, Herodotum, & Homerum, quos Latinos fecit, aliq; studiorū monumenta, libros elegantiarum accuratissime scripsit, est in epi quidam vt audio, literatores suę imperitiæ ignari, alienæ eruditionis moleste interpretes calumniam illis astruant. Sed meminisse eos oportuit, quod vno alterove loco sit ille testatus, se non legem scribere, sed quæ plurimū atq; idem optimi scripserunt. Fuit huic æqualis Flavius Blondus Forliuensis, quo recentiorum nemo ad id æui plura scripsit in historia, post Romani imperij lapsū, Martheus Palmerius Florentis ortus Eusebium in chronicis & Hieronymum imitatus, vir mediocri elegantia, & qui tempestate illa in vū fuit quum Latine literę a foeda barbarie vindicari cœpissent, graui ignominia notat' in ijs q̄ de angelis alio seculum opere sunt ab eo prodita, eorū publice sunt Florentiæ cōbusta, ob multa in his errata. Nec Garinus Veronenſis exiguū est nomen adeptus in Latina lingua vindicanda, q̄q; maiore affectu q̄ ingenio felix tamē discipulorū profectu, horum celebratis quantus vir ille fuerit facile declarauerit. Parem laudem in eo genere adeptus Victorinus Feltyensis, Guarini æqualis, & in principū aſſetatione æmulus, Gonzacius hic familiaris, ille Estensis. Georgius Trapezuntius, quem Eugēnius Romam accessit, philosophus & rhetor insignis, in Platonem scripsit, peripateticæ disciplinæ fautor, estq; ab eo Plato magno stomacho accusatus, sed maiore aliquanto a Bessarione Niceno aristoteli defensus, scripsit & rhetoricos libros Herimogenem imitatus, in quo nō mediocrem est laudem adeptus. Sequuntur clari nominis his æquales Ioannes Aurispa, Poggius Florentinus, vir disertus & facetus, Antonius Guainerus Ticinensis, & Apollinaris Cremonæ ortus, ambo medicæ artis egregiæ docti, & ob id maius nomen adepti, q̄ scite quædam in eo genere posteris scripta reliquerunt, Marcus Ephesinus antistes, qui impium Herostati popularis sui exemplum secut' vnus oim non tam ueritatis studio, q̄ vt ingenium & eruditionē ostentaret, seq; aliquo memorabili facinore illustraret, ecclesiarū concordia Florētino conuentu non est astipularus, in Aſiam itaq; reuersus, oia delirio perturbauit suo, vt maius aliquot q̄ antea secutum sit dissidium. Fuit ea tempestate Vgo Senensis, medicæ artis lōge princeps, sed maius oim nomen adeptus, q̄ Græcos qui cum Paleologo uenerunt, omnium Italorum fortissime sustinuit, sæpe cum his Ferrariē etiam congressus. Per idem tēpus

Prodigia

aliquot prodigia intra eorūq; Italiam facta dicuntur, sed illa in primis memorabilia, ex pyro arborum duo formicarum examina ex aduerso concurrentia, pugnam edidere in signum multis spectatibus, cedemq; vtrinq; tereritiam, & aliquanto prius in Gallia, ad Leodium corui accipitresq; duob; uelut aciebus infestiore occurſu se incessitib; adeo atrociter cōfluxerunt, vt cruor & plumarum vis ingens ad terram deluxerit, postremo accipitres aduersa acie foedo laniatu sua fugataq; locum tenuerunt, nec id prodigium leui euentu expiarum, siquidem non multo post inter Leodinos & Burgundios hostiliter conuſum, desiderataq; sunt vno prælio triginta hominū milia, sed huiusmodi prodigia non multo prius posterius uenūciata sunt, q̄ Florentiæ de duarum ecclesiarū concordia est solenni conuentu actum. Inter cuius initia quæ Ferrariæ vt est supra demonstratum, exiit, in Cisalpina Gallia Veneti subita principum & populorum defectio, ne Philippi arma, vt siquādo alias maxime inſesta habuerunt. Enimuerū Piccininus post Mellitæ exollio discessum, toto sepe Brixienſi agro esse potius, & iam Gonziacus princeps ex cōfesso erat hostis factus, nec Mellira in tūo hostium successu vllum dedit signum fracti animi, quū Brixia p̄ſidio firmata ad Balneolū fecit castra, Præerat Brixia Franciscus Barbarus, vir acri ingenio, is quū iam haud dubie cerperet quanta belli moles ab hoste instaret, pro magno habuit negotio Martincium & Aduocarios, principes factionum noua affinitate iungere, estq; per Leonardum Martincium, Paris Ludronius aduocarij recōciliatus, cum quibus graues illi intercedebat inimicitia. Tenebat is alio quod Castellā in Brixianis montibus, fuitq; ob id eius opera Venetæ rei peropportuna in Brixia rectinenda. Et res in hunc se modum habebant, quū Piccininus conatus est Mellitanas copias, Lacu Benaco, & Mincio exclusas, inopia rerū oim in discrimē adducere, quibus subactis nulli dubium fuit, quin breui clades ingens erat Venetis aduēta. Bipertito itaq; in Mellitā mouerit ad Balneolū sedentem, hinc Gonziacus dux, & Lodouicus Verdensis p̄ſecti, Vallegiū cū ponte, qui Mincio incubat, ex improposito occupat, inde tumultuosus effuſi oēs Benaci accolas, & quicquid locorum Veneti intra Mincium & Athesim tenebant, armis subigunt. Benaci s̄ru natoraq; memorabile in rebus Venetis demonstrauit, nunc inſtituræ breuitati cōsuleridū. Processerat in terram Picciniana ad Bidicolum, quo Mantuanus, dux ex Vallegiana & Benacēſi expeditione reuersus se cōtulit, sunt qui hinc tum profectū scribāt, dum Vallegium tenuit. Fecit interea castra dux Venetus circa Clesium amne. Distat Clesius æquis fere spatijs a Benaco & Brixia. Ceterum vt uentus se hostiū conatibus obiceret, aliquot armatorum cohortes sunt ex Brixia ad eum missæ, & ex montibus ingens euocatorū manus breui in ea castra cōfluxit, vt viginti quinq; milia armatorū iā sub signis essent, habebant in aio Mellita cū hoste acie cōſpiger, uerū quia multi in Venetis castris erāt ambigue fidei q̄ diu sub Gōziaco principe stipendia fecerāt, pugna abstinuit, nec illi quidē qd' facturi essent, diu postea dissimularūt, nā adepta p̄ditionis occasione, ad hostem pleriq; numero trāserunt. Mellita ueritus ne aliqua maior oriretur defectio, Brixia reuersus partem copiarū multo maximā in Brixianū agri locis q̄ adhuc in fide erāt distribuit, tū demū hostis liberius euagatus: cætera circa Benaci oppida, & in his Salodiū Veneto ademit, idē Brixianos maiore bello adortus Palatiolū & Pontolū occupat. Carmo

RR ij nica

Attē. tu multum nocturnum.

Apparatus naualis Veneticus.

Mellitæ facinus memoria bile.

nica vallis per id tēpus a Bartholomeo Bergomate & Leonardo Martinengo ad id missis, vi ab hoste recepta est, direpta passim oia, & incēsa. Clarisses inirena a Venetis deficiit, & iam Rhoadū obfisa debatur, quā Mellita suos obfidiōe soluitur, cū leuissimā copiarū parte, & ex Trōpianis Serclianisq; alpiū accolis, altera manu sibi adiuncta, ad Coloniā multo minoribus copijs cū hoste a prima se re luce ad noctē dimicauit, sustinuit hostē Mellita per dēm consilio & arte magis q̄ viribus, quem in se grassantē sapius repulit fudicq; sed non v̄ fuso multū instaret in fidijs veritus, per quā hostem totō die iudificatus, demū integra cae Brixiam est reterus. Picininus Colonia circumfedit, manauit r̄mor magistratū opera, eo die hostē praelio fufurū v̄r labantes populorū animi in officio contineretur, ea fama v̄r temere exierat in vulgus ita celeriter delata, tantū gaudiū exultantēq; lætitiā attulit multitudinē, v̄r nocturnis luminibus operata ciuitas magnā feditiōne p̄nē adierit, seruitorū remigūq; petulātia, qui publicā priuataq; ædificia circa forū, dum ex primo lignatū, diri puere, cōpressa demū vis est non magis publico edicto magistratūm q; presentia, q̄ Peri Laurenti interuētū, tantū tum in ciue v̄no fuit auctoritas apud classarios & nauales viros, longua imperij consuetudine, Nulū fere bellū gesserat Veneti nomen, plurimū annorū spatio, in quo r̄spu: non esset eius viri opera feliciter vsa, & nūc cū res in aperto essent discrimine, fluuiālis classis, q̄ in hostē parabat, decretū erat Laurentano imperij, habitura fuit classis illa, centū sexaginta naues, & in his tritremes quinq; Galeones circiter septuaginta: ceterarū forma minor, motu & agilitate celeribus similitum. Ratis ad hęc ingenis decreta, quę velut agmen cogeret, ex quadringentis quinquaginta trabibus cōtexta, & cum his belliorū instrumentorū vis ingens, quā oia dum domi cōparatū, Picininus Rhoado portus est, plurimū in loco r̄secuta est alienatio, quicunq; Brixianorū planitie accollunt, cū non parua montanorum parte breui ad hostes defecerūt, præterq; Vrcaeni. Conatus est interim Mellita cū parte copiarū p̄ hostes in pacatū abire, nec Brixie moenibus cū toto exercitū inclusus famę confeceret, celeri itaq; cursu cū quinq; milib; armatorū ad Mincū vsq; progressus est. Verū vbi v̄teriorē fluminis ripam hostium præfidijs teneri est animaduersum, pari celeritate Brixia recurrit, nec ibi multū inde fuit, sed p̄ fuga Alpiū agmine laboriose circūfacto ad Benaci caput Sarca fluuiū vado transijt, discussiq; a fronte hostibus, qui salū fluuiō imminētē infederāt, in pacato cōsedit Venetus exercitus. Blondus octingentōs equos ea expeditione amissos prodidit, Martius Montanus, & Pafius Ariminēsis, nullā maiorem cladē acceptā scriptum reliquere, facinus alioqui veterū cuiq; & labore & periculo merito cōparabile. Per id tēpus Nicolaus Estensis, siue ita crediderit, siue id se credere videri voluit, q̄ classis q̄ Venetis parabat, aduersus fere decreta esset, multū apud Eugenij questus, quā adhuc Ferrarię est v̄r quidā scribunt, bellū & ipse multa ope cōparat, quo Venetam classē suis finibus arceret, sed vis illa haud dubie Gonziacis intendebatur, qui ex cōfesso erant hostes, Veneti ne supra alia bellorū onerā nouo hoste grauarentur, pontificis arbitrio rem cū Estensi duce decidunt, v̄r Rhodigiū illi cum alijs quot circūfedit oppidis relinquere habendū, quā loca Veneti septem circiter & triginta tenuerant annos, atq; ita Estensis mitior factus Venetā classē per suos fines pacatē in hostem transmisit, Verum

quom oia domi segnius expedirentur, Gonziacus hostis circa Hostiliā triplīci iunxit Padum catena, aduersus hostes præfidiō ab vtraq; ripa improfito. Sed dum circa Padū per hęc laboratur, Brixia obfideri cœpta est, disiectaq; sunt haud v̄no loco moenia bōbardarū iētibus. V̄rbs multa v̄r sapius oppugnata, sed maiore aliquanto ciuib; & præfidiō defēsa. Laboratum est interim ab his, qui obfidiōne tenēbantur, duplici malo, fame & pestilentia. Erat prætor v̄rbs Christophorus Donatus, Fraciscus Barbar; præfidijs præfectus, horū virtute nec non ciuiū fide mansit inter tot terrores res Venetā ad exitū incolumis. Picininus post multos irritos conatus, spē porciundā v̄rbs abiecit, inde exercitū abduxit, media fere bruma, duobus hoim milibus & amplius in oppugnatiōne missis. Sed dum Brixia oppugata est, Mellita dux in Lagatina valle aliorū oppida cepit, & i Benaci ora Turbulas vicus infedit, vbi postea cū exercitū hyemare constituit. Hic Veneti ob ea quę Mellita non minore fide q̄ virtute gesserat, copiarum oim imperium decreuerāt ableni. Hærebant interim vna principi & patribus cura Brixie cōmeatu leuandē, licet soluta esset obfidiō, nihil melior erat Brixianorū conditio q̄ antea fuisset, cōmeatibus v̄ndiq; ab hoste reclusis: mitunt itaq; v̄no tēpore Ioannē Pisanū, qui Franciscum Sfortia aduersus Philippum stipendio cōduceret, quod posse fieri Nicolaus Estensis principi & patribus, quom ad hoc ipsum Venetias venisset, primus oim demonstrauit, docuit esse Sfortiam, v̄r si quando alias Philippo infensum, q̄ filia sapius promissa negaretur. Missus est & Fraciscus Barbaricus in Hetruriam, v̄r Florentinos veteres socios in partes belli reuocaret. Petrus Aduocarius Brixienfis, qui Venetias venerat v̄r principem & patres doceret in quāto discrimine ciuitas esset, ob ingentem rerū oim penuriam, ire iussus est suosq; ciues hortari, v̄r forti constantiq; animo essent, seruariē fidem, quā duriore condicione Veneto præstitissent, fore v̄r breui intelligerent nihil tam curæ esse principi & patribus, q̄ Brixianorū incolumitatem, iam em animū adiecerant, v̄r valida classe instructa, oēs Benaci accolas ad imperij retraheret, per quos facile Brixianis subueniri posse videbat. Nec Mellita dux in ocio esse, quin & ipse scio meditari qua via Brixie cōmeatum importaret, placuit itaq; montanū iter quando id v̄nū consiliū relinquebatur, datumq; est id negociū quatuor cēturiōnibus, qui frumētō militibus diuiso, ad Paridē Ludroniū, qui de ea v̄r prius cōmonit; fuerat. Per Paridis fines fuit ijs iter satis pacatū, mox vero Brixie appropinquantēs in fidijs ab hoste excipiuntur, excepti in nudum collem trepide compulsi, triduoq; obfessi, quia nulla spes erat subsidijs, cum armis & commeatu in hostium potestatem venire. Cæterum quia omnis Venetorum conatus eo (v̄r erat) spectare videbatur v̄r Brixiam commeatu leuare hostis vel media bruma, castella quædam militari opere erexit circa v̄rben, qua potissimum parte Venetus miles venturus putabatur. Sunt præterea loca hæc præfidiō firmata, per quā, quom hostis tum ceteri perfluuium habere, omnē cōmeatus in posterū inueniendū facultate esse Venetis ablatam, sed castella & præfidiū nō multo post Venetus disiecit, & Italus Foroiulienfis, quem Picininus cū aliquot cohortibus in oram Benaci miserat, v̄r Venetā circa lacū infestaret, obfaretq; quo minus Brixianis commeatu per Alpes inuenerentur, a Paride Ludronio duplici prælio victus, omnibusq; fere copijs amissis, p̄ deuia & aspera

Brixia oppugnatur.

Ad Sfortiam mittitur.

tritremes p̄ motū ingra tractæ.

aspera montium Ripam perijt oppidū, quo recensit equites, pediteq; fere mille fuga dilapsi peruenere, secud ducis vestigia. Picininus Paridē iratus medio hibernorum tēpore, quū minime expectaretur Ludroneum subita vi adortus, paucis diebus quibus eouenerat oppido portus est, Ludroneo capto in Benaci oram defendo, v̄r circa lacum reliquom hyemis ageret. In Pado nil est a Lauretano gestum memoria dignum, quando eorū quę ad nauale bellū decreta fuerant, nihil sit mature datum, ipse fluuiāle ego grauatus, Venetias secundo Pado delatus est. Nec ita multo post moritur, vir magnus, deq; patria præcipue meritis, nudis calcibus, saxoq; ceruicibus subiecto, ad Certosinę Helenę funeratur. Stephanus Contarenus præfuit inde Padanę classis. Per id tempus Veneti, v̄r Benaci imperium reciperent, Brixieq; laboranti subuenirent, tritremem vnam, & quasdā in mensē molis naues per aduersos motus in Benacum traxerit, Sorbolus homo Græcæ nationis & in Creta ortus, præter omnium opinionē trium mensium spatio id operis peregit, naues pri mo aduerso Athesi Veronam subtere, violentiore deinde fluuiō ad Mauri pagū laboriosius perductæ hinc ceteri via lacui inuectæ, qui diuis est Andræ postremo per ardua montium decliua in Benacū traductæ, res quidē v̄s admirationis ad posterū q̄ fidei habitura, sed cuius certa adhuc exent vestigia, quę arguunt rem gestam, v̄r Flauio Blondo est memorie p̄dita, & a nobis fando audita, ex ijs qui rei gerendæ interfuerunt. Et circa Benaci h̄c tūc erant Venetorum apparatus, quom per legatos no uum est fecerum cum Sfortia iētum aduersus Philippum Vicecomitem, ea condicione, v̄r in quinq; proximis annos teneret, Sfortiam focer a se alienauerat, manifesta iudificatiōne filia sapius promissa, Florentini in id fecerum consenseret Sfortiam secuti odere & ipsi sua ponte Philippi nomen, horreorū illius opes, & Eugenius, qui Floridæ tūc erat, multum sua autoritate profuit, v̄r in partibus esse vel lent, estq; illud omnium primum in fecedere positū v̄r Sfortia v̄r iusq; esset populū socius omniumq; copiarum imperator, stipendium mereret triū millium equitum, dum pedium. Mariotus Motanus his centies viciesq; mille aureorum nūmum scripsit in annuū stipendium Sfortie datum, quorum Veneti centena vicena penderent, reliquum Florentini, est & illud in fecedere expressum, v̄r omnia quę ex Philippi principatu bello caperentur, præter Cremonā quę Veneto cederet, Sfortie querebantur. Ariminēsis Pafius autor est id fecerum in Hetruria renouatū dum Brixia adhuc hostilibus circūfederetur armis, Flauio idibus Februarijs percussum scribit, quom satis consiet ante Ianuarias calendas Brixiam obfidiōne soluta, q̄q; Brixianis et si oppugnari desierāt nō procul tamē abessent a iusta obfidiōne, cōmeatibus & auxilijs ab hoste interclusis. Fregit Philippus aim haud mediocriter noui huius fecederis fama de quo postea q̄ Picininus factus est certior, v̄r irrequite erat aio, & ad oē facinus præp̄to, cū Gonziaci principē consilium cepit belli in Vicetinos Patauinofq; trāsferēdi ante Sfortiæ aduētū, de quo patres Mellitę literis certiores facti admōitq; sunt expedire rei Venetę, v̄r Athesi valida classe infideretur. In Benaco interea Petrus Zenus, q̄ Turbulanę classis præerat, ita parat lacus sibi & suis patefecerat, v̄r per Ponalis ostiū, & deuia motū loca sit nō nihil frumenti Brixie militum humeris importatū multū dein v̄r iusq; fuerunt partium conatus circa Athesim, Picinino traiecerunt adnente, Venetis flumine incesso nauibus obnixē resistētibus. Erant

Picinus Athesim superat.

Gonziaci principi Galiones duodecim, quos circa Hostiliā ad bellū instruxerat hos varie per flagna et fluuiorum astractus circūiegit, v̄r Athesi inferret, estq; interim totis viribus, & in ipso flumie, & circa ripas dimicatur perijtq; priore pugna Marius Contarenus classis præfectus tragula iētus. Occurrit eo Mellita cum omni robore copiarū: & Darius Mariperrus ex vrbe est missus, v̄r classis præfesset, post cuius accessum hostes v̄r flumie portū sunt, Mellitanę copię metu disiectæ alij alio dilapsi in pacatē cōcellere. Picininus submoto vel pulso portū Venetorum præfidiō, classisq; subuectū in hibetibus Bōbardarum metu, quas hostis læua ripa fluminis stauerat, Athesim per ocium superat, Leniacumq; fluuiō imposuim multa vi adortur, estq; locus velut in duo oppida diuisus, p̄te inter se puia Athesi imposito, nec multum est hic laboratum, sed præfidiō metu disiecto oppidani deditiōnem fecere. Post Leniacum pleraq; Veronēstū Vicentinorūq; loca, partim v̄r, partim voluntaria deditiōne, ad hostem defecere. Huiusmodi successu elatus Veronā castra admouit Picininus, quo Gonziacus princeps Veneticū omnium suarum copiarū robore. Ex res in hoc statu erant alibi, in Benaci ora circa Maternū Petrus Aduocari; & Zenus classis præfectus, in Italum hostium ducem acerrimū prospere dimicāt, multi qdē caesi, capti circiter quadringenti, & in his ferme quinquaginta nobiles. Assuit nec multo post Sfortia cū suis copijs, is ex Piceno profectus præter Fanū fortune & Ariminū ducens, tamen si satis acceleraret, Populienfes tamen obiter subigit & iam Rauēnæ iminebat, quom trepidissimis nuncijs allatum est Picinini Athesi superato, multa citra flumē occupasse loca, Veronā arcta obfidiōne teneri. Tumultuātū præterea Vicetiæ præfidiariorū culpa, q̄ oia furto & rapinis foederat, periculū esse nisi acceleretur, ne ipsi quoq; v̄rribus hostis breui portirent. His excitis nūcijs Sfortia, Rauēna omissa, Franciscū Picinini filij in forlium cōpulsi, inde per Bononienfes & Ferrariā, Atriam tenuit, v̄r de Atriacum olim mare, mox Adriaci dicitur ex Atria Brūdulocū exercitus traductus, p̄rrijs portibus vsus, extenaci nauium cōtextu factis, præfidiōq; firmatis nequā vis hostiū Sfortie retardare possit cursum. Cæterū quū ad Gorium exercitus ponte transmitteret, ingens prodigiū oblatū est Sfortianis, Padus subito aucto adeo intumuit, v̄r vix aggeribus coereretur, trepidatumq; est ne castra subita inundatione obruerentur, circūfedit ad hec ingens vis serpentinum vallū & militum tabernacula, quę insueta spē & fœda aspectu, prodigiū loco fuit, sed natura illa loci est nō prodigium. Memini quū p̄ hec loca olim iter facerē, modico comitatu, q̄ ab v̄rtracq; parte vis aguiū multitudinē scaterent nō sine admiratione, tacitaq; solitudine aliorū quot milia passū cōfessile, nec prius mirari desijt se, q̄ ex p̄dicatore loci incolæ cognouerunt hydronū vim illā palustrem esse, ac nuper aquis egressam v̄r veritate se autino terrā subiret, venariq; circa vias ranūculos, qui recentī imbre passim v̄r iagnati essent. Er Brūdulocū distat locus parū a fossa Clodia, recentis nauibus Sfortia cum fuo exercitū ad Conchas Parauini agri locū delata; est, fuitq; spectaculum quom duci ipsi tum militibus v̄r noui ita voluptuosum, cernere erat tercetum vela flagno v̄no volitantia, & cū his mille circiter cymbas v̄rbanę multitudinis, quę partū officij causa, partū spectandi studio, ipsi duci obuia p̄duere. Habuitq; Sfortianus exercitus sena milia equitū & apli; peditū mille & sexcentos, alij quaterna equitū milia fuisse aiūt, bis mille

Sfortiæ cessus.

Prodigiū ex aqua. Loca serpētibus infesta.

Atten. spectaculum

mille peditū. Affuit Sfortiæ postredie q̄ in terram
egressus est, Mellita dux impiger cum Venetis co-
pjis, quas ex vrbū p̄sidij ducat in vno studio
cōtraxerat, vt nihil in mora esset quo minus statim
in hostē irēt, fuerūt q̄ Mellita ad Sfortiā venire
equitū peditūq̄ ad duodecim milia numero. In Co-
loniensi agro primū Sfortia fecit castra, hicq̄ iustas
ro exercitū, recēta sunt duodecim milia egū, octo
peditū, & res Veneta his virib⁹ nixa iā inde melior
facta est. Sed dū Sfortia ad bellū p̄perat, dū vires in
vno cōtrahit, Brixie, interea fame & pestilētia supra
modū est laboratū. Operē p̄ciū est cognoscere q̄bus
artib⁹ ciuitas affecta bello, fame, pestilētia, fuerit a
magistratib⁹ defensa, data est aliq̄n opa vt summa
annonæ caritate iuglades, rapa, castaneæ & alia agre-
stia frugū genera, sint noctū ex finitimis accolis in
vrbe inuecta, non nūq̄ Calones, ante oculos ciuita-
tis, cum iumentis arena aliæ materia onustis, pro
frumentariisq̄ præterier, sunt & litere tanq̄ ex ca-
stris in vrbe missæ sagittariū iactu, p̄ cōditiōe recitate,
quib⁹ monebat ciuitas caueret ne deditiōem face-
ret, nec crederet ducibus hostiū, q̄ veniā p̄mitterēt,
statutū his esse, Brixia recepta nō erant nō sexui par-
cere, oēm p̄miscue multitudinē tollere, vrbe dire-
ptā & in cōsam funditis euertere. Proditur illud me-
mortæ, Frācisū Barbarum præfectum nūq̄ nisi in
aperto discubuit, nec temere alio panē vsum in
eius mēsa, q̄ hordeaceū. Sed quū res in vrbe sic habe-
rēt, Brixiani partē lēta pugnā aduersus Italum pu-
gnauer, circa Felicianū res gesta est, sed q̄ infelici-
ter hic dimicātū est, tā diuersa præ ad Euphemiantū
prosperē, & ex ciuitatis snia, expugnātū est hic ho-
stiū p̄sidij ad citurū. Picininus iā plures dies Ve-
ronā obfederat, quō audito Sfortiæ aduētū, impedi-
mentis Mātūā missis, Suauitū profecit, est id Ve-
ronā agrī oppidū, quā ille fossam hostib⁹ obiecta,
a montibus ad Athesim extrēam, vt omnes Sfortiæ
conat⁹ infringeret. Sfortia Leonico capto, etiā cæte-
ra Vicētinorū loca breui recepit, inde quadrato ag-
mine Suauium progressus acie in hostium conspe-
ctum explicat, de summa rē decreturus, hic quāln
hij ex aduerso mouebatur, menus consilio hosti
alioqui ferocissimo expressa, in castra reuersus mō-
tanū iter adortur. Veronā intrat, estq̄ circa mōitū
iuga, q̄ Picininus p̄sidij infederat, nōnihil labora-
tū, cōderta nō vno loco cū hostibus manu, tenuit a-
men Sfortia vi & armis propostū, ciuitatēq̄ nō
nihil agmine p̄ aliora loca, Veronam peruenit. P̄-
cipin⁹, p̄sidio ad Suauitū relicto, Athesi. superato
ad Vigiliū in Mantuanis finibus sedit. Tum vero
Sfortia retro cōuersus, Suauitū & quēctūq̄ Veronē-
sū loca venerat in hostiū potestate, p̄ter Leniacen-
sem pontū recepit. Sed dum hæc geruntur, conuen-
tus ille Christianorū hoim, de almi spūs p̄cessu de
quo nō vno diximus loco, est ad exitū p̄ductus, vt
qui dā prodiderunt. Oppugnātū est inde in Benā-
ciora Bardolinū, sed Zen⁹ hostib⁹ inferior non est
ausus eo classem ad mouere, quo accidit, vt Sfortia,
infecta re inde digressus, mille equitū cū tribus pe-
ditum centurijs, præter Arcum & Tienū, per alpina
loca iubeat Brixia cū cōmeatū p̄ficiet, vt vrbis diu-
turna fame affecta aliqua ex parte leuaretur, cessisset
prosperæ ac expeditio, nisi quā ad id missi sunt, nom-
nihil in Pedemōntanis subfeditissent, vt equos mon-
tium asperitate confectos pabulo reficerent, quā Pi-
cininus occasione adept⁹, improuiso accessu totum
equitatum disiecit, frumentum diripiuit. Maior de-
inde clades in Benaco accepta, captus est Zen⁹ præ-
fect⁹ classem, omnes fere naues amissæ vna nauali pu-
gna aduersa in ora lacus, nam res vtrob⁹q̄ vno tpe

Venetæ
copiæ.

Att. artē
Venetorū
inueda
Brixia.

Sfortiæ
succellus.

gesta est, terrestres Venetorum copiæ a multo maio-
re hostiū numero profligatae, ac fœde disiectæ. Ac-
cessit duplici cladi alia recēs, q̄ postredie q̄ ita terra
& aqua est ad Benaciū iam infeliter pugnatum, Ma-
derniana arx, quæ Venetorū p̄sidio tenebatur, ho-
stibus dedita est. Affecit nomenq̄ huius atrocitas ciuita-
tate mœrore ingētū ac tristitia, verū patres ne succu-
buisset viderentur, confestim decretum tulerunt, ve
nova classis in Benaco pararetur, quæ itaq̄ est ex pro-
ximo materia, Turbulis octo triremis, totidem Ga-
leones, & Celoces, quatuor naualis fabricæ officina-
bus ex vrbe eo missis, omnium opinione celerit⁹ in
pontibus steterē. Stephanus Contarenus classis præ-
ficiatur, Trierarchi ex patricio ordine triremibus da-
ti, deductæ demū naues ad bellum instruitur. Ver-
tente se autūno grauis morbus Veneti affecit exer-
citū, sunt & hostiū castra per idē tēpus nō morbo tā-
tum, sed pestilētia grauius vexata, Erāt itaq̄ velut
ferē bellorū ab vrbēq̄ parte, quō principes & patres
de Brixia, vt siquādo anrea, maxie solliciti ad Sfor-
tiā mittunt, qui publice eum hortaretur, vt priuicq̄
exercitum in hyberna dimitteret, fidelissimam ciui-
tate cōmeatū & p̄sidij iuuaret, ceterum vt omnia
quæ Sfortia possit relinqueret tuta essent, Athesim
ad quartū lapidē supra Leniacum suo cursu auertere
cōstituit, vt amnis late effusus eā Vicentini Parau-
niq̄ soli partē inundaret; quæ maxime hostiū esset
iniuriæ obnoxia, qua vindicabatur & Veronēsis
agri pars illa, q̄ ad Vicētinis & Parauinis spectat.
Enimvero aquis plantiē restagnantibus, ois facul-
tas adimebatur hostibus, amplius circa Athesim ex-
uagadi, quō oia inuenim Venetis litrib⁹ puia fe-
rent, cōmodeq̄ nauigaretur Veronā vsq̄, vel inui-
tis hostib⁹, qui Leniaci partē tenebāt. Admota sunt
operi quatuor milia agrestium, sed res postea inter-
missa. Interea classis Benaci conatus est Picin⁹ im-
prouiso accessu. Venetæ classem igni conrumperet
ceterū Troiulus vnus ex Sfortianis ducibus nō so-
lum locū turatur, sed acri pugna conferta, hostē ma-
gno incōmodo affecti, Picininus equo deiect⁹ egre
seruatus est, trecentis equitibus in plio amissis, tum
Sfortia veritus ne hostis maiore vi nixus id op⁹ effi-
ceret, Mellitā ducē iussit eo occurrere, vt classis præsi-
dio esset, nec multi inde dies intercessere, quibus il-
le cum lētissimo equitatu & duabus peditū cohorti-
bus, vt Brixianos cōmeatū leuaret, in Benaci orā
processit, vi & armis per hostes iurans, estq̄ bis cum
hostē dimicātū, circa lacum primo, mox ad Theniū
Vrbēq̄ plio Picininus susus fugatusq̄ est, sed poste-
rius certamen multo atrocius, capric⁹ ex hostib⁹ Ca-
rolus Gūzaga & Carolus Martingius: Picininus
qui perditis rebus Theniū se proripuit, veritus ne
Sfortianis armis oppidū circūfederetur, nocte quæ
proxime secuta est, panis obsitus pro lacero & vul-
neribus cōfecto humeris exportatus, auersis itinere
bus Ripā oppidū qd Benaco incubat, icolumis ve-
nit huc pars ei⁹ exercit⁹ multo maxia ex Theniana
acie refugerat. Scio proditū a gubidū Picinini fac-
co inuolutū, pro vili sarcina in turā gregario mi-
lite delatū. Sunt q̄ scribant postredie q̄ ad Theniū
ita pugnatum est, ex Ripa quadrato agmine ad ho-
stiū castra accessisse, acie dimicaturum, q̄ pugnae co-
pia fieret. Passus, quod propius vero est, Sfortiā cū
exercitū post victoriā ad hostē venisse ait, estq̄ cir-
ca Ripā tumultu ose concursum, quo plio Malates-
ta Cēsena princeps strenuus adolefēs sit ex hosti-
bus captus, alij ad Thenium id prælium pugnatum
autumant, eo quo diximus euentū. Et Brixia per
hęc aliquid est frumentū importatū, eratq̄ maior ad
huccopia breui importanda, quum hostis Veronam

Venetorū
celeritas
in clas-
se cōstrue-
da.

Cōsiliū i
corruan-
do Athe-
si.

Picin⁹
Veronā
capit.

Veronā
Sfortia re-
cipitur.

Nunciū
Veronæ
exceptæ.

Qua arte
seruatus
Picin⁹

nā furatus est scalis in tēpsta nocte ciuitatē a dmo-
tis. Est is locus in parte vrbis in arcis modū muro
& fossa septus. Ingēs terror inuast ciuitatem ad pri-
mū clamorē captæ vrbis, concursum est in publi-
cū, vnde magistrat⁹ priuicq̄ illucfecer in arces con-
cessere, quæ opere & natura multo munitiores sunt
q̄ ciuitatula, nulli dubiū erat quin retentis arcibus
breui cogeret hostis vrbē relinquere. Picininus
vbi primū illuxit, ex superiore loco copias emisit,
ceptaq̄ est vrbis hostiliter diripi, vix primorū pau-
ci ad hostiū genua obuoluti p̄cibus tenuere, ne tam
fœda & miserabili clade afficeretur ciuitas, quæ ne-
q̄ vbi capta esset neq̄ imperata facere recuasset, con-
festim itaq̄ edictum est vt miles vi abstineret, ac si-
mū Cōzaga dux princeps ciuitatis est in prioro de-
claratus, in id enim fœdus cum Philippo percusse-
rat, vt Verona & Vicetia, siquādo ex hoste captæ
essent, suæ ditionis fierent. Inde arcū præsidia ten-
tari cœpta, præsertim veteris quæ in plano est, vbi
Carolus Gonzaga Mātuanū principis filius custo-
diebatur Theniana acie captus. Fir inuenim Sfortia
certior Veronam ad hoste teneri, tantū arces a Ve-
neto retētas, trepidissimū itaq̄ nuncijs excit⁹, mul-
to hostium opinione celerit⁹ cū Mellita duce & ois
bus copijs affuit, hosteq̄ leui certamine circa vrbē
repulso, per Felicianam arcem peditē in subiectam
vrbe immisit, equitūq̄ turmē p̄ episcopi portā q̄ illis
vbi primū patuit accessum, vrbe inuadere, quo me-
tus percussit hostes trepidi ultra flumē se recipiūt, in-
terluit Verona medio Athesi, q̄ lapidē sublicij
pontibus est ciuitatē peruius, horū vnus hostib⁹ cō-
ferto agmine refugitūb⁹ subita iraxit ruinā, suntq̄
cū eo aliquot equitū in subiectam amnē p̄cipitāt
absorptiq̄ vorticibus, estq̄ nonnihil circa p̄tes cer-
rati, quo prælio Ioannes Gōzaga principis frater
mortem occubuit. Postremo Sfortianis ciuium au-
xilio in aduersam partem vrbis intrēpentes, terri-
ti hostes sub occulū solis in ciuitatē se recipiūt,
est enim circuitu & amplitudine exercitus quis ma-
gnū capax. Noctē itaq̄ sequenti quia nulla spes re-
liqua erat retinendæ vrbis, citato agmine in pacat-
um concessere, itē quatri duo q̄ capta fuerat, Ver-
ona recepta est. Dederat ex itinere literas Sfortia ad
principem & senatum, se Veronam petere eo consi-
lio, vt aut eā cōfessim reciperet, aut cum fratrib⁹ &
vniuerso caderet exercitū, breui futurū vt alterutrū
audirent: erat itaq̄ senatus assidue in curia, mœ-
sta sollicitaq̄ circa forum nobilitas, tota ciuitas in
id vnū erecta stabat, quum nuncie publicis pri-
uatiq̄ literis alijs super alias nunciatarum est Ver-
onam ex hoste vi & armis a Sfortia venetiq̄ duci-
bus recuperatam. Tanta ad eū nūciū lēpita orta est,
vt ne lachrymis quidem patres tēperant mutua
& ingens inter ordines gratulatio, in iudicijs sup-
plicatio decreta, Sfortiæ Mellitēq̄ dena aureorum
nummum milia a Veronæ magistratibus dono da-
te, patres suo assensu id munus ratum fecere. Sfortia
Veronæ hybernare constituit, quo tempore Ciar-
pellio & Troiul⁹ Sfortiani duces per Alpes in sinua
q̄ obiter ab his prosperē in hostes dimicatum trece-
tis equitibus ad Gusaccum in prælio captis, Appa-
rebat reliqua fore hyberna quietiora, quū rumor p̄-
crebit Vitellium antistitē cū Picinino fœd⁹ occul-
te percussisse, vt vno tēpore is cū pontificijs copijs
Picenum agrum inuaderet ad Sfortianas opes euer-
tendas, Picininus Apenino superato Florentinos
bello adortoretur, credere omnes Philippī astu hæc
moueri, vt Sfortia a rerū gerendarū cursu auertere

tur, si suis rebus in Piceno consultum veller. Ege-
runt Veneti cum Eugenio per legatos, & a Florenti-
nis vt idē ipsi faceret sociali iure peterent, ne in res
Sfortiæ parenter impertū fieri, quin veller ponti-
fex iuberetq̄ vt omnia q̄ ipsi duci in Piceno semel
concessa essent, eidē ab senū inoffensa manerent. Et
iam Picininus per Flaminiam Apenino insinuat⁹,
trāsitū moliebatur, quū repēte ex vrbe allatū est Vi-
telliū antistitē pontificis iussu ab Antonio Rido p̄-
tuo Hadriamē molis p̄fecto Romē interceptū, Vitelli⁹
exclusus ille a suis ferræ portæ deiectū in p̄te qui
arci accubat a militibus ad hoc ipsū paratis capt⁹
est, atq̄ in arcem perductus, vbi paucis diebus qu-
bus custodiri cœperat, veneno (vt creditur) vulne-
ribus indito, quæ reluctando acceperat, morte cons-
umpt⁹ est, & Vitellius hunc exitum est fortis, vir
maiore animo magisq̄ facinorosus q̄ virtū sacris ini-
tiarum deceret, quippe qui eo creauerat p̄sibi as-
rogado q̄ permissum esset, vt Eugenio & omnibus
supremi ordinis iure formidaretur, ductabat quater
na milia equitū, duo peditum, firmarantq̄ suo præ-
sidio nobilissimas Rōanæ ecclesiæ arces, vt nulli du-
bitum esset Eugenio defuncto, vi fuisse pontificatū
inuasurum si suffragio potiri non contigisset, sunt
q̄ hæc eo anno gesta, quo est de ecclesiaram vnio-
ne Florentiæ solēni conuentum actum. Fuit idem an-
nus mundanæ originis trigemimo fœtaus supra cē-
tesimum ac sexies millefimum, quum a Christi res-
gis ortu anni, mille intercurrissent quadringenti tri-
ginta nouē, Albero Austriæ duce in Germania im-
perante, Ioanne Paleologo Byzantiq̄, quū in Italia Tēporū
Eugenij iā nonū annū pontifex esset, in Gallia Ama-
deus Sabaudicis, superiore anno Basileę pontificis
nomē adeptus, vnde recens in ecclesia ortū est disti-
ctū, p̄pagatiūq̄ in Nicolai quinti pontificatū q̄ Eu-
genio successit. Premebar p̄ idē tēps Renati regis o-
pes circa Neapolim Alphosius Aragonius. Emuero
Iacobo Caudola fatali morte extincto, diffusus suis
opibus Renatus, Isabelle vxore relicta quæ in fide
Neapolitanos contineret, iā enim Acerre Arago-
nijs tenebantur armis, quū locus est Neapoli prox-
imus, ad Antonium Caudolam vrād spem vnica
suarum proficiscitur, nec Gallus est sua p̄e frustra-
tus, sed a Caudola, Aquilanus, alijsq̄ circumiectis
pōpulis stipēdio adiutus bellum instaurauit. Nec
Picininus acerbissimo Vitellij antistitis casu pro-
posito auertit potuit, quin læuente adhuc hyme-
niibus laboriose discussis in Hetruriam transit,
vbi Politiano potius in Cassentinas transfudit
castra, omnia terrore & populatione complens.
Perculit hæc subita belli intemperies Florenti-
nos, suntq̄ ab initio suis virib⁹ vsi, inde & Sfortia-
norum auxilia quædam affuerunt. Superuenit nec
multo post pontificis exercitus, post Vitellij interi-
tum in Hetruriam accessit, nam pontifex quum
ad id tempus adduc nequisset, vt duorum populorū
focius veller scribi, tū Picinini conatibus cō-
motus, quia vt hostis ab eo armis peteret, in id fœ-
dus cum Venetis Tusciq̄ percussit, vt oim bellorū
quæ extra Cisalpinā Gallia gererent esset focius, hæc
beretq̄ in armis ad vsum partium quaterna milia
equitum, duo peditū, tantum copiarum tum ponti-
ficium merebat stipēdium. Lodouicū igitur Aqu-
leiensis antistitis ductu Aretinorum fines ingressæ
Eugenij copiæ tantum terrore hostibus ademeret, vt
iam inde Picinini arma Tuscio vilesce cœperent, fœderi as-
scribitur. Ipse hostis vbi Sfortianus duces, qui in Hetruria
erant, cum pontificis copijs contulisse castra com-
pertum habuit, ad radices Apenini fecit castra, vt
montiū

Capitur
Vitelli⁹.

Tēporū
supputa-
tio.

Att. Picē-
nini co-
naum.

Eugenij
fœderi as-
scribitur.

montium propinquitate tutiore essent loco: Sfortia qui ad id tempus anceps fuerat, deberet ne laborantibus Florentinis suppetas ferre, nam literis & nuncijs in Hetruriam accersibat, an Venetorum consilium fecutus, ad Picininum in Galliam reuocandum res Philippi ferocius inuaderet, ubi socios auxilijs abundare satis constitit, quem iam estas apereceret ex hybernis egressus, primum omnium Brixiam, vel per medios hostes penetrare statuit. Horarii ad id facinus naualis pugna nupera Venetis prosperrime in Benaco depugnata. Stephanus Cotarenus cui classis ad Turbulas texendæ fuerat negotium iniustum, vt cum his nauibus hostem bello in sectaretur, tremibus cum cætera classe in Benacum deductis. (Quo nauium genere classis illa constitit alio est loco demonstratum, nisi qd de triumphum numero varia est scriptorum opinio) in Turbulano tractu, vt alij aiunt, inter Ripam & Poenalis ostium Venetus cum hoste congressus, nauium etiam numero aliquantum inferior, post cruentissimum certamen, ingentem effe victoriam adeptus, ex rota hostili classe duce duntaxat naues media trepidatione dilapsæ sunt: cætera ad vnam aut depresso aut captæ. Fuit ea victoria eo insignior quo & hostium apparatus maior, nam præter qd Lasius Dares & alij Ligustici nominis, Genuæ vt arbitror extorres, qui rei maritimæ scientissimi, Philippi classem agebant, Italus Forosulianus naues militibus instruxerat pugnae præesse voluit. Is vbi re perditam vidit, in scapham transfessus fuga seruatus est. Fuit eiusmodi victoria, quom alij ciuitatibus tum Brixianis lætissima, qui aperto lacu satis sciebant non defutura sibi auxilia, non comætas, non alia subsidia, quibus erat ad id tempus laboratum. Miserunt itaq; Venetias legatos qui principi & patribus gratularentur victoriam, legati aureum vexillum secum attuleret, quod hodie in aurea eade visitur, in quo illud est, Brixia magni potens cæteris vrbibus præbuit fidei exemplum. Expugnauit inde Cotarenus Ripam oppidum in ora Benaci, quod vi capium diripuit, mox & Gardarecepta est, vnde lacus recens habet nomen, nam Benacus olim fuit a Naco, vt credere par est, is vicius hodie lacu propinquus, Bardolinum inde receptum, Lagisium & cætera loca lacu obiacentia. Sed dum hæc in Benaci ora geruntur, Sfortia interea ad Mineruium castra admoerit hic auditum est Borstium Estensem quem Florentini magno stipendio inuitorauerant, ad Philippum defecisse, & Gonziacum hostem cum ingentibus copijs non procul abesse, vt omnes Sfortiæ conatus ex occasione infringeret, stetit aliquandiu anceps ille, an Mincium transmitteret: cæterum Petri Aduocarij monitu & hortatione, erat in castris publico Brixianorum nomine, alij dicitur postulare, obrestariq; ne vrbis Veneti nominis fidelissima in aperto discrimine prodere. His Sfortia commotæ, & quia sciebant id Venetis cordi esse, Brixiam ire pergit, Mincioq; ad Zambanum superato copias flumine traiecit, id oppidum vi capium diripuit, deinde Riouella dedita est, processit inde ad Clesium amnem decem milia passuum a Brixia, estq; interim Salodidum vi receptum diripiitq; hostiliter, qd etiam spote loca in fidem rediere, quo successu Sfortia ferocior factus, Brixia relicta quam satis recreatam sui aduentus fama sciebat, in hostem pergit porro ire, ad Balneolum primo fecit castra, hic quum indicio compersisset Philippi duces, Lodouicum Scuerinarem, & Italum Forosulianum inter Soncinum

Venetorum victoria in Benaco.

Vexillum Brixianorum.

Benacus.

Sfortia Mincium superat.

& Nouos Vreos sedere, ad hos citato agmine profectus, non solum prælio fudit, sed castris etiam exiit, mille hostium partim caesi sunt, partim vulnerati, quatuor milia equitum pedumq; pari numero capta, vt Ariminenfis Pafius scribit, alij hunc numerum dimidio ferè extenuant. Erat Borstius Estensis cum mille & quingentis equitibus ad Ienepaltam vicum duobus milibus passuum a loco vbi res gesta est, in hunc sollicitum & deliberantem suis ne subsidio occurreret, an in tutum cum vniuerso equitatu abiret, Sfortiani fugientem securi impetum fecere, & hic quoq; est non nihil certatum, sed vt fere euenire solet, vt res semel inclinata, neq; consilio neq; virtute sisti possit amplius, tertia equitum pars cum omnibus impeditis capta est, tum vero Philippi rebus duplici clade accisis. Vreocani & finitiorum quidam in fidem rediere. Sicut qui scribant Soncinum vi capium, recepta adhuc omnia Bergomatis & Brixianis agri oppida, Brixiaq; tantum commeatuum vndiq; importatum, vt decuplo minoris quam nuper vniuersa annona. Trans Ollium inde transfudit bellum Sfortia, Casa linosq; ad deditonem compulsi, receperet & alia quaedam loca imperium, & inhis Triulium & Riouella in Abduana glareæ, Caruagium tentare non placuit, quia munitionibus & præsidio esset valde firmata, & Abdua esset cõfessum transmissum, sed Philippus duplici clade circa Vreos accepta, aduersam fluminis ripam aggere crebrisq; firmauerat stationibus, erat & Picininus cum exercitu ex Hetruria reuocatus, ob hæc, & quia aliquot post se loca reliquerat Sfortia ad omnia bellorum momenta peropportuna, quæ præsidio hostium adhuc renebantur, ab Abdua transfessu abstinuit, adortus itaq; Caruagium paucis diebus ad deditonem compulsi, quidam autores sunt Leonem Sfortiæ fratrem Caruagianam obfidione occupasse, tormento idum. Eres Philippi in hoc erant statu, quæ quo iniquiore loco esse ferebantur, eo Picininus suum in Cisalpinam Galliam reditum magis accerabatur. Cæterum nulli dubium erat quin ex Hetruria digresso, omnia loca que bello amississent continuo Florentini reciperent. Perusina expeditio ne omnia qua certa spe ferebatur Perusie per homines suæ factionis occupande, Typhernocq; obiter sed frustra quidem tentato, Burgum sepulcri decreto petijt, vt cum pontificij Tuscij exercitus ductibus confingeret, qui ad Angliam sedebant, ratus vt si ea parte hostium clade aliqua insigni afficeret, non modo oppida quæ capta essent permanerent in fide, sed multo etiam plura a Tusco & pontifice breui descenderent. Certa igitur spe rei bene gerendæ ex Burgo ad tertium Calendas Iulij, die que sacra est apostolorum principibus, velut ad feriatum hostem profectus in multo difficilij pugne genus incidit quam animo conceperat. Enimvero Lodouicus antistes, Paulus Vrsinus, ac ceteri duces qui ad Angliam sedebant future pugne inerti, adeo ferociter venientem exceperet, vt velut in insidijs præcipitatus coactus sit confessum mutare pugnae rationem. Certatum est itaq; acriter vtrinque, mox Picininus vltima vi conmixtus, hostem ex superiore loco deturbare adortus, cum magna suorum strage ad ima deijcitur, deiectus porro fugatus est, parteq; copiarum multo maxima exurus. Scio fuisse qui scriberent Picinino absente a Francisco eius filio ad Angliam iam infeliciter dimicatum, sed Lagisianus autor est Picininum quibus Burgum fugisset, bis ob rem male gestâ conatu sibi manum in ferre,

Sfortiæ victoria.

Sfortiæ successus.

Nicolaus Estensis tutor pacis.

Sfortiæ vox memorabilis.

Fuditur Picininus ad Angliam.

ferre, fuisseq; id facturum, nisi Franciscus filius die nocteq; illi assistendo consolandoq; tenuisset, vt in vita perseueraret, audita vox ducis est ac mox vulgata, actum vno prælio de Philippo & eius principatu si florem Italici militiæ eo die captum hostis reddere noluisse. Sed dum ad Angliam hoc euenit est dimicatum, Sfortia interea Caruagio recepto, Asulum, Caneum, & Marcariam Gonzagæ ademerit. Lunatenfes & ipsi post paulo imperium acciperet. Piscaria inde oppugnata est ad Mincij caput in Benaci ora. Hic Sfortiæ sedenti Nicolaus Estensis affuit de pace acturus, pollicerit Estensis dux pacis suæ, futurum vt præter cætera Philippus filia toties abnegatam daret Sfortiæ, cui sita cordi esset vel in castra etiam mitteret. Cæterum quia dux ipse & Veneti quorum ille stipendium merebat, viti sunt a pace non abhorre, Estensis Mediolanum proficiscitur, certa quidem spe conficiendæ pacis, interea Piscaria vi capium, capta diripuit, dein Vigefium, Vallegium, & alia quædam ex eodem hoste loca venetis armis cessere. Nec multo post omnium opinione celerius Blanca secundo Pado Mantuum ab Estensi delata est, que res fuit venetis ab initio suspensa, tacite secum reputantibus quid sibi vellent festinata illa Sfortiæ & focii reconciliatio. Gliscerit itaq; sua sponte suspitio hæc, quom liberiore quædam Sfortiæ voce porro disculsa est, perentib; Philippo amicis vt dux ipse Marmariolum iret, Mantuanij agri villam, de pace & nuptijs coram coniuge actus, nec se iturum dixit Sfortia venetorum in iussu, neq; illos si sapienter permitturos, ex Mantua dein puella Feruarium flumine deuecta est. Sed dux hæc alibi fuit, Picininus ex Burgo quo fe ex Angliana acie receperat, in Vmbriam transfijt, collectoq; modico exercitu exijs qui prælio egressi fugaserat fuerant, circa Eugubium confedit, tentauit interim vta Perusinis reciperetur, cæterum quia id non dabatur in Flaminiam transfijt, hic firmatis eius provincie vrbibus, Mediolanum concessit, Franciscus filio cum his copijs quæ aderant ad loco rum præsidium relicto. Nec Lodouicus antistes sibi defuit inchoata victoria, quin Apeninũ transfessus in Flaminiam duxit exercitum. Sigismundum Malatram & fratrem qui ad Philippum descuerant ad pontificis stipendium reuocari, eius provincie oppida pleraq; ad deditonem compellit, quæ Picinini præsidio renebantur. Ostafius Rauennæ princeps, qui diuerfarum sedebatur partium, quia aper te petebatur bello, Iacobi Antonij Marcelli veneti legati fidem implorat, fuerat Marcellus in Flaminiam missus cum quinq; turmis equitum sub Lodouici accessum, vt belli partes iuuaret, est itaq; Ostafius cum coniuge & liberis Venetias missus, sunt qui tradat deditonem illam vi Ostafio expressam, Rauennatis iam aperte rem ad venetos trahentibus, id vt libentius credam Ostafij suadet & libero rum in Cretam insulam deportatio, quo publico decreto ablegati sunt. Tulit iniquo animo Lodouicus antistes Rauennam omnium opinione celerius deditam, vel quia laudem receptæ vrbis noluisse sibi adeptam, aut qd clarissime vrbis possessione inuidit venetis. Pontificiæ copię iam hyme appetente trans Apeninũ in Hetruriam concessere, & Sfortia omnibus iam locis ex hoste receptis, præter Leniacum portum, qui valido tenebatur præsidio, milite in hisberna dimisso, ipse Vreos cõcohorre vna esse voluit. Et hæc in Italia gesta eo anno, quo Albertus Imperator qui Sigismundum successit, fato morere obiit, vna vsus est in Turcos expeditione processitq; ad Drauum vsq; annæ. Cæterum dux hic federat,

Albertus Imperator.

Morauis.

Poloniæ res gētis.

Cracouia.

Cassimie.

adhuc non tantum copiarum aderat, vt tuto se posset hostibus obijcere, Turci Sindroma quæ aliquandiu obsederant, potius sunt. Morauis & Sarmatas qui Poloni sunt hodie, ita suos fines coeruit quorum arma licentiosius vagabantur. Sunt Morauis, quando eo venimus vt duarum gentium vno lococomento fieret, inter Panones & Bohemos sit, ex Austria trans Istrum extensit, Marcomani & Sudini eam terram tenuere vt recentiorum quidã existimare videntur, gēs hodie ferocis ac rapto gaudēs, Romanæ tamen ritu ecclesiæ christianam colunt pietatem, Reguli duntaxat Hulsitano fauent delirio, factis; constat parum memoria Pius pontifex huius est rei autor) Ezermahoram Morauis gentis reguli insignem, Ioannis cognomen Capistrano minoritanæ obseruationis opera ad veræ pietatis cultu reuocatum. Polonia orientalis est Morauis, ad ortum Moschos habet, Scythicum genus hominũ, & Vallachos, nec Morauis solum occidit sunt Polonis, sed Bohemi, & Slesij Lithuani & ad meridie Poloniæ adjacent, ad Septentrionem Sarmaticus oceanus. Prussia interiecta, quæ olim Sarmatiæ pars fuit, Ajunt Poloniæ nomen a Pola esse, quæ vox planitiem significet, plana est plurimum regio, caput in ea gente Cracouia vrbis ad Istulæ fluminis ripam, cum celebri Gymnasio omnium liberalium artium, fama tenet Graco Samartie duce qui eam condidit, nomen vrbis inditum, adificia publica & priuata visendo apparatu, mœnia vetustate cõsumpta, omnia lapidea, ceteris vrbibus pro muro lignea materies. Iacynthus Dominici Calaguritanus comes Cracouia situs est, Cantusq; Cracouiani quosdam Gymnastij doctores, ambo in beatorum numerum delati. Imminet vrbis templum cum Vncelaj Bohemiæ ducis tumulo insigni sanctiæ viri, id opus marmore & alabastro, sed arte nobilius: hic regia est totiusq; regni gaza. Contra Cracouiam in aduersa Istulæ ripa Castimur vrbis: & hæc a conditore nomen adeptæ: peruiæ inter fe vrbes: quæ pō vsus fluitat fluuio impositus. Regnum vniuersum in quatuor velut regiones est diuisum, quas in orbem: rex quotannis inuisit, singulæ ternis mensibus alunt regem regimq; comitatum. Cæterum si casu consilio ve in vna aliqua regni parte diutius rex esse perseuerauerit, nihil debetur illi amplius. Gens in vniuersum prudens, multaq; comitate in hospitibus, bibacissimum genus hominum, vt totus septentrio, sed rarus vini vsus, ignotus gēni omnis vinearum cultus, factitia ex tritico alijsq; generibus semini potio in vsu est, solum ferax triticiq; abundas est & pascuis idoneum, armenta late pascuntur, venatio multiplex, equus syluester ceruino cornu, bos ferus, Vrbis Romani vocant. Pluribus duntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloi, & salē faxorũ duritie, nulliq; toto regno vberit; ve tigtal, mellis copia igēs, sermo genti qui & Sclauonicus, literarũ figuratam mixta ex gentili & Grecanica, promissus & fidei ritus inter Romanũ & Græcũ, virosũ & mulierũ vestitus Grecanico similis. Est Podolia pars Sarmatiæ Poloniæ præta, Scytharũ incurfib; iã propemodũ defera. Est Podolia & inferior Ruthenia dicta, ois enim Ruthenorum terra tripartito nominatur, alba, superior, & inferior, sicutq; inferior hæc q; & Podolia est, ver? Ruthenorum ducũ sedes. Solũ tã prodigiōse est feracitatis, vt gramē humanæ stature in star assurgat, mira florum copia, & ob eã rē incredibilis qdã mellis & cere prouentus, passim apes cadis arborib; lapidibusq; cauernosis mellificat. Sed quo maior est soli p̄stata, eo propius si dei accedit quod de vestitate terrę memorat, tris ex superiore Germania tres

Mafonia

Hercinia sylua

Att. veri principis responsum

Prusie & Lithuaniae situs

tres fortuna haud ignobilis in ea regione Chiu condidisse, vbi horum posteris longa serua sine reru potiti, regno etiam in omnem Ruthenorum gentem propagato, primus in his Cirylli ductu christianam est fidem complexus Volodimerus, qui urbem loco eminenti condidit, condita de suo nomine Volodimeram dixit, quo regiam sedem ex Chio transfudit. Moscouiam inde quatuordecim milium passuum circuitu statuit ad Moscum anmem, vnde & vrbis nomen, nobilissima haec hodie in Huthenis ac regia ciuitas. Mafoniae, aut vt quidam scribunt, Mafagethae Poloniae regi parent, ambiguus genti ritus, ambigua fides, na neq; Christianae pietatis sunt hi profus, neq; alterius decepti religio. Inter Lithuania accollunt & Pruteniam, siue Prusiam, siue re vnus diei. Hercinia sylua totam percurrit Polonia, panditurq; iariis circa Cracouiam regiam vrbem, alit id nemus, praeter alia ferarum genera, Bisontem animal citrei coloris latiore fronte, homini natura inimicissimum. Proteritur Polonicum regnum Balteum vsq; mare, non multo post dicens dum. Poloni Vithelino Germani sanguinis eius & o, Vladislauum ex Lithuania accessit regem creauere, obiit hic fere nonagenarius, duobus filijs successit. Vladislauus regnum a patre accepit, belloq; occubuit, quod cum Turcis gessit, Casimiro eius fratri Poloni regnum abrogatum, detuleruntq; per legatos Federico Brandeburgensi, nec ille delatum recepit, non esse se rogandum respondit vt alienum reciperet regnum, sed Casimiro potius vt id caperet, qui haeres esset fratris. Pari modestia vsus dicitur Federicus tertius imperator, qui a Pannonibus & Bohemis post Ladislai mortem ad eius res inuadendas accessit, pertinaciter recusauit, ne Sigismundus proproquo suo ea res esset prauidicio, & haec de Polonia & gentis ritu vt breuissime potui. Nunc quia Pruteni & Lithuani ad occidentem solem terram hanc attingere dicitur, de his breuis instituetur sermo priusq; ad res Italiae reuertatur historia. Post Mafonitas qui in rerum Polonicarum relatione nuper dicitur, Prusia vnde Pruteni, terra est Germaniae & Sarmatiae particeps si Ptolemaeus versus est autor, qui Vistulam fluium vtrancq; ait terram disteminare. Perluit Vistula Prusiam a Toron oppido Gedanum vsq; quo in loco Balteo mari infunditur. Balteum mare nunc quod Sarmaticum olim fuit oceanus, a Batria (vt arbitror) insula immentae magnitudinis, quae a Scythico litore tridui nauigatione distat, vt Xenophon prodidit Lampsaenus, vt Balteum mare sit dictum quasi Baltium, sed haec coniectura est. Intra Scythicum oceanum & Germanicum Balteum mare constitutum recenset Scythicum oceanus a Scythia esse, cuius septentrio naliors pars Almachium dicitur ab Hecateo, quod Scythica sonet lingua congelatum. Philemon Morimarufam a Cimbris vocari prodidit hoc est mortuum mare, id fecuti nostrorum quidam glacialem vocant oceanum in solubili glacie concretum. Est itaq; Prusia ad Sarmaticum oceanum extensa citra Vistulam, vltra Germaniae est, ad orientem solem & meridiem Mafoniae sunt & Poloni, accollunt ad occidentem Saxones, Germanicum genus hominum, ferax Prusiae solum, maximeq; frugiferum, itriguum, frequens cultus, regio amena & pecoris abundans, piscatus, venatioq; multa. Vimerigi ea terram tenuere, quum Gothi ex Scandauia insula egressi sunt, vt Iordanes scripsit, Ptolemaeus Amazobios, Alaunos, Venedes, & Githones penes Vistulam habitasse autor est, malorum demonum cultrix olim gens vsq; ad secundi Federici tempora, ea

terrae Deiparæ milites post Ptolemaidem in Syria amissam reuersi in germaniam suo ductu & auspicijs subegere, subactam ac iure belli quæstam suæ ditionis fecere, vltra gens Chiri fidem complexa est, & cum fide Ruthenicam linguam. Fuit ad Vistulam amnem quercus, vbi a principio victrix gens castellum erexit, mox vt sunt res hominum quæ tenui principio in maius augmentum, oppidum frequentuler adoleuit, Mariemburgum vocat, caput nunc gentis, sedesq; eorum qui vniuersi vocantur Tungurur magisterio. Sacrae huius militiae origo Theutonica est, nec quisq; nisi Theutonici his sacris iniatur atq; idem claris ortus natalibus, & cui proponitur vt aduersus sacratissimæ crucis hostes parat sit omni tpe dimicare, albo pallio amictuum, nigra cruce, subter & nigra tunica, omnes alunt barbam, praeter eos qui sacris operantur. Dominicum orationem pro canonicis horis vsurpant, neq; literas discunt, diuitijs abundant, nec minor q; regibus potentia, cum Polonis graue bellum gessere de finibus, vt assoler, susceptum, vbi sunt Poloni eo bello Tartaris & Lithuanis focis, Deiparinis militibus ex tota Germania auxilia affuerunt, sexaginta milia equitum in vtroq; exercitu censa, Vladislauus tum Poloniae rex erat, sunt itaq; Lithuani ingenti strage caesi qui primi praedium iniuere, Poloni dein vltima viconnixa Theutonibus fundunt ac fœda strage fugant. Cæditur magister religionis cum primoribus suæ gentis & ordinis, nec incurta obigit Polonis victoria & focis. Sed memorabilis haec pugna multis ante annis pugnatæ est q; Albertus, de cuius obitu nuper dixi, imperium in Germania obtinuerit, quippe quæ in decimum humanæ salutis supra millesimum ac quadringentesimum incidit annum, perierit prelio illo super obscuram multitudinem sexcenti equestri dignitate, omnis Prussia ad victorem descendit praeter Mariemburgum. Cæterum ex pace quæ mox secuta est, Prussia Marianis militibus est restituta, magno auri pondere pro teræ restitutione vistoribus appenso, multis inde varijsq; Prutenorum moribus est religio agitata, Casimiro ex Polonia accersito, cum quo Deiparini qui & Mariani sunt, milites, vario euentu saepius dimicauerunt, fuitq; ex omnibus certaminibus illud maxime memorabile quod ad Conitium est gestu, oppugnabatur ferrox hostis multa vi id oppidum, cessit ea pugna prospere Marianis. Rodolphus sacre militiae magister cum septem milibus bellatoru fudit duodecimum hostium milia, fuit victoria illa insignis sed ob mortem duois minus laeta. Agiturum est non multo post de nouo magistro resciscendo in demortuo locum, vbi quæ suffragia multitudinis variarent, nec in vnâ aliquè plurium studia inclinerent, concessa est vni facultas eligendi ex omni numero quæ vellet, modo dignissimum tali honore iudicaret. Fertur quodam die fuit ille cui talis potestas obigit sibi magistrum arrogasse, publice testatus nullum credere se eiusmodi honore digniorem, na quo animo forent alij parum se exploratū habere, fuit sibi animum satis notū esse, qui ppe qui omni tēpore optauerit aliqd sibi dari, quapropter insigniter totum religionis nomē demereretur, tenuit ille eiusmodi adagio, vt vniuersa multitudo rē probauerit. Nūc quia in Prutenicis rebus Lithuanoru mētio facta est, qui in prima acie a Polonis aduersus Marianos milites steterē, de ea quoq; gente sunt pauca hoc loco dicēda. Est Lithuania ad ortū Poloniæ cōnoxa nonigetorū miliu passuum circuitu, magna sui parte palustris plurimūq; nemorosa, & ob eā rē difficilis aditu ac quodā modo inaccessa, aquis palustribus cūcta obinentibus, hyeme

Deiparæ milites.

Ar. funes siam Germanispugnam.

Att. electionem memorabilem.

Lithuania.

Sclauonicis nois ritus & moribus.

Delirium Lithuanorum.

Vitoldi crudelitas.

hyeme cōmercia cum Lithuanis habiliora paludibus & stagnis alta glacie concretis, niueq; superinfusa sūt omnia mercatoribus perua, quo fit vt vilitate mari, quando nulla certa fit via aut semita, sydera signent iter. Para in Lithuania oppida, villa ru incolant infrequens, accollant diuitiae pelles multigenum ferarū quibus regio insigniter faceret, caræ & mellis abundans, vsus pecuniae nullus gēti inter se, maronæ palā concubinos habet, virorū permittit, quos cōnubij vocant adiutores, cōtra pellicatus viris probro datur, adeo gens vna a ceteris mortalibus diuerso viuut ritū, vt non absurdū sit illud Aristippi: honestum, non natura sed consuetudine constare. soluentur ab his cōnubia mutuo consensu, vni rarissimum vsus, panis nigricans, armenta viciū p̄p̄t̄ multo lacte vtenibus, sermo gēti vt Polonis Sclauonicus. ex his qui Sclauorum vntur lingua, Romanę ritum ecclesię sequuntur Poloni, Delmata, Croati, Carni, aliq; Graeco ritu sacra peragit, vt Bulgari, Rutheni, & ex Lithuanis, pleriq; nōnulli ab his diuersi abeunt, vt Bohemi, Moraui, & Bosnenses, quorum pars multo maxima Manicheum fouet delirium, & Sclauonicus sermo tam late pater. Hieronymus Pragenis qui Eugenij quarti pontificatu in ea terra euangelium praedicauit, ritum & mores gentis ad id tempus minus nota nostris hoibus demonstrauit, Narrabat is vt pius pontifex pdidit, i lithuanorum quosdam ad quos primum puenisset, domesticum serpentes habuisse, quibus per se quisq; sacrificabant. Cæterum tenuisse se vt praeter vnum qui cremari nō potuit, a suis cultoribus inexcitarentur, alij ignem colunt, captiq; ex eo auguria, solem nōnulli, mallei ferrei specie immani magnitudine, appellati sacerdotēs de eiusmodi sacris, plures dies aebant solem a nullo hominum videri potuisse, quippe quæ rex potentissimus caprum clausisset turri quadam munitissima, q; Zodiaci signa laborant soli opitulata, factumq; vt praegrandi malleo sit turris disticta, & soli mortalibus restitutus, proinde fas piumq; videri eam rem colere ritq; venerari, per quā id nomen conseruari contigit. Risit ineptam barbarorum persuasionem homo veritatis amicus & cultor, doctiq; palam quibus verarentur tenebris vanæ superstitionis cultores. Ventum postremo est ad eos qui lucos colunt demonibus sacros, hi qui Pragē sis predicatione succidi ceppissent, forte confauctus est operantium vnus bipēns ictu, versa res est in religionē, superstitioneq; illa nō solum ob id nō extincta est, sed maiorem etiā in modū adaucta. Eratq; diuinus sermo hucusq; progressus, quum Vitoldi literis iussus est Pragenis puincia excedere. Fuit Vitoldus Vladislai frater, aliq; Casimiri non Vitoldi Vladislai fratrem fuisse aiunt, eum dico qui Varneſi acie perijt, nisi forte duo ab eo qui nunc est, diuersi eodem nomine in ea gente fuerint, illud quod ad Vitoldum attinet, satis constat ceteris ac paulo amplius abhinc anno Christianę fidei cultū Lithuaniae ducum cum primum suscepisse, cui Vitoldus successit, Vitoldo Casimirus. Is vt magno & elato fuit animo, quatuor virilis stirpis liberos atq; vira decederet, sublimi ritu fastigio collocauit, Vladislauum Bohemię declarauit regem, qui & Pannoniæ postea est regnum adeptus Alexandrum Lithuaniae ducem, Albertum regē Polonię, Federicus sacris initiatus parti felicitate in supremo Romanorum antititum ordine locum inuenit. Ceterum tanta fuit Vitoldi in Lithuaniae autoritas, tātus terror, vt qui sub ei⁹ fuere imperio iussi se suspēdere, vltro vitā laqueo finiret, fontes vsinis pellē

bus conuolutos canibus sanians obiecti, arcum in expeditionibus semper intantum habuit, vt ordine aberrantes confestim transfigeret, capitale vrturum edixit si quis barbā aleret, vt id vnum discrimen regem a populo discerneret. Nec Lithuani imperio paruerunt, sacius rari vira q; barba periclitari. Periculosum nimis visum est Vitoldo id vindicare quod populariter peccauerat, abstulit itaq; vinda dicta, ceterum recentiore edicto veniit capillū barbam ve ferari, solusq; iam inde in tota gente consus vixit. Sindrigal Vitoldo successit, fuit huic ciuitas vrsa quæ ex nemoribus consueta erat ad domū venire, erectaq; in aduersum cubiculi ostiū vnguitū crepitu, velut classico quodam, suum rediit signifficare, hanc coniurati occasionem nacti, parfacto ad id signum cubiculo, regem obruntant. Sed iudicius q; historiae breuitas pariat, procul Italia haec relatio per gentes euagata est ad Septentrionem res postas. Erat proinde euestigio Italicum rerum explicatio reperēda, nisi Christianae pietatis amor & Lithuaniae admonuisset. est hęc terra verę fidei cultrix, situs. Rutheniæ ad septentrionem pregenta, & q; intra Sarmatię fines, Tartari Scythicum genus hominū incurfant, Lithuanios Mariani milites ad Christi cultum traxere, antea nullum nisi malorum demonum nouere, saepius varioq; euentu de possessione regni in ea terra bellatum, Sarmaticum mare ab casu sinustq; incompetere magnitudinis, cuius ostiū ab occidente est nō procul a Cymbrica Chersonesō, quam Daciā hodie vocant, suum rediit Dacię ora ad ponticum mare spectat, tanta nominum mutatio vbiq; facta est. Iam vero illud mirum videri potest, q; Daniā recentiorum quidam hanc Chersonesum vocant, nam quæ alia terra Saxoniæ proxima ea voce possit appellari nō reperio, quod magno errore arbitror factum, vt quæ Dacia primo diceretur, nam Daus & Dacos dixere veteres, mox vnus literæ inuersione Dania fit dicta. Circa finit ad septentrionem semiferę gentes, cum quibus nullum est linguæ cōmercium, nura & signis permixtant merces, ad meridiem Saxonia huic finitima in Germaniæ rebus dicenda, & nunc terreg; iam distat in hunc modum se habent. Guedæ Alberti exitū redeo, vt vltus ex proximo fiat in Italiam recurfus. Obijt diem Albertus altero sui imperij anno vixit actō, qui nonus fuit Eugenij, gestabatq; eius vxor vtrorum quo Vladislauus posthumus nascitur, hunc die quo est in lucem editus populorum studia regē declararunt, fuitq; iam inde in tutela Federici Cæsaris, qui post Albertum imperio positus est. Helisabeth mater puerum illi & coronam commēdauit, nouum connubium secuta, in nimmero inuita ac restitans, cæterum sic Pannonibus posticitus, nupsit Vladislauo Polonię regi, declarauitq; ex eo connubio Pannonum pars vna Vladislauum regē, quapropter regnum ipsū abijt velur in duas factioes bellatumq; est inter Helisabeth & Vladislauum aliquandiu de possessione regni. Favit reginæ partib⁹ dux Cille, captusq; est eo bello a Polonis, arctq; custodia. Intermissum id bellum nonnunquam interuenientibus inducjs, certa pax nunq; secuta est. Moritur interea Helisabeth, a cuius interitu recurritur cōtinuo ad arma, varioq; est euentu vtrinq; beliatū. Gistra vir acerrimus ac Bohemi generis, Vladislai pueri partes tueri. Fecit Gistra aliquot fecūda prelia, fuditq; saepius acie iōanne Huniadem Valachū genere, cognomine Albū, qui prim⁹ nostrorū hominū, Christiani dico nominis, monstrauit Turcos posse prelio superari, saepe in eam gētem vt suo postea loco demonstrabitur, feliciter pugnavit, di

Res Pannoniæ.

causq; Pannoniae templa hostiū exuuijs. Operepre-
 cium est audire quale pietatis exemplum Huniades
 edidit extremo vixit tempore, homo Christianae pie-
 tatis obferantissimus, quū iam moriturū propinquus
 Eucharistia proferret, in templū voluit deferri, palam
 inter suos testatus non dominum famuli domū su-
 bire oportere, sed dominum famulum, fuit Huniades
 Madia regis pater, qui lae postea in Pannonia re-
 gnauit. Sed hęc postea secuta. Tenebat adhuc bellū
 in Italia inter Venetos & philippum, quum ad cen-
 tum milia Turcorum Amurathis ductu Pannonia
 adortū, late terrā populati sunt, comēatus inopia ob-
 stitit quo minus omne Pannonium nomen eorum
 armis subigeret. Venit haud multo post in Panno-
 niam Iulianus Cæsarius Romani sanguinis exsu-
 premo antistitu ordine, quē Eugenius in tam pro-
 uinciam misit, ac tum demum eius interuentu do-
 mesticum Pannoniae bellum reledit, qua vsi oppor-
 tunitate, id regnū Turci multo ferocius inuaserant.
 Pace itaq; parata in Turcos Christianus exercitus pro-
 ficiscitur, estq; circa Sophiam Thracie locum saepe
 in hostem dimicatum Huniadis ductu, cuius fa-
 ma tam terribilis fuit iam inde inter hostes, vt puer-
 rorum ploratū cohiberet matres eius nomine il-
 lato. Inde totis viribus est in aciem descensum, cæs-
 faq; fuit quadraginta Turcorum milia, vt Panno-
 nes ad Federicum Cæsarem scripser. Cæsarius le-
 gatus sex milia tantum caesa significauit. Pax inde
 cum Turcis iureiurando sancita est, quā Eugenius
 pontifex detestatus, auctor Vladislao fuit belli in
 Turcos instaurandi, Rex qui iuramentū vinculum
 sibi & suis remittebatur, tamen Pannoniam per id
 tempus sibi armis vindicabat, posthabuit tamē do-
 mesticum bellum externo, pontificis auctoritatem
 secutus.

M. ANTONII COCCII SABEL-
 LICI RAPSODIAE HISTORIA
 RVM AB ORBE CONDITO,
 ENNEADIS DECIMAE,
 LIBER V.

DIV multumq; pcul ab Italia
 euagati, ac nescio plus nimio
 etiam multoq; prolixiusq; no-
 strū fuit ab initio consilij, eo re-
 uertimur, vnde nostratum re-
 rum sermo exciderat. Fuit an-
 nus ille quo Picininus est ad
 Angliam memorabili prae-
 lio victus, quum gestarum rerū varietate insignis,
 tum caeli inclemētia ad posteros infamis, fecedis af-
 fiduisq; tempestatibus, qua necessitate partium du-
 ces adacti, multo celerius solito in hyberna cōcesse-
 re. Est & rei frumentariae inopia non vno interim
 loco bellorum iniuria laboratum, triftis ad recor-
 dationem memoria, nam non magis Brixia sensit
 id malum vicecomitis armis circumfessa, q̄ Neapo-
 lis in iseri maris ora ab Aragonijs oppugnata, quā
 suorum egestatē Renato rex armis vindicaturus,
 ex Caudolanis ceterorumq; principum, qui in par-
 tibus erant, auxilijs, ad quatuor equitum milia con-
 traxit in Pelignis Furconensibus, quod alio est lo-
 co demonstratū, quē hostium conatū vbi exploratū
 habuit Alphonfus, in sessis montū languisq;,
 obulit se obuia Renato velur acie dimicaturus. Ce-
 terū quia Gallus pugnā aliquāto paratior affuit q̄
 fuerat hostiū opinio, cōspectaq; est circa illū maior
 armorū vis q̄ fama nunciata esset, abstinuit pu-
 gna Alphosus, ac dū hostis de prelio incedo delibe-

To. Hic
 radispie
 223.

Bellidre
 gū appa-
 ratus.

rat, loco decessit fugienti similis. Fuit ea res inuidiae
 apud Renatum Caudolę, qui autor fuit pugnae non
 temere capeffendę, & ob eam rem est Galli iussu nō
 nihil Neapoli custoditus, sed libera custodia, eius
 modi iniuria fecit, vt vbi primum Caudola sui ius-
 ris est factus, cum his copijs quas secum habuit de-
 cedens, praefidoq; ex Auerfa ducto, Renati partes
 reliquerit. Caudolę defectione adeo gallice opes ac-
 cise sunt, vt iam inde non solum non hostem sit au-
 sus laceffere, sed Neapoli inclusus aegre vibem sit
 ipsam iuratus. Alphonfus vbi hostem vidit socio-
 rum auxilijs destitutum, multo ferocius Neapolim
 vrgere est adortus, Gallum assidua oppugnatione
 fatigare. Suntq; non nihil in terra maritimo cōmea-
 tu Neapolitani adiuti, quem Genuenfium nauibus
 importandum Eugenius curauit, tenuit inde ob-
 dio illa quoad Arragonius hostis per cloacam, siue
 aquaeductum vrbis insinuatus Neapoli potitus est.
 Arx tamē est retenta, multa q; ope ab Alphosō post-
 ea oppugnata. Fuitis annus quo Alphosus Neapo-
 lim tenuit, humanę salutis millefimus quadringen-
 testimus atq; alter a quadragesimo, ac Eugenij pon-
 tificis duodecimus. Hęc diuersa parte Italiae. In Cis-
 alpina Gallia Picininus qui non magis victus q̄
 victor quiescebat, media bruma eius anni quo fue-
 rat in Hetruria victus, pręter omnium opinionem,
 cum subitatio exercitu in apertum erupit, ac q̄ tu-
 multuosissime potuit circa Abduam res Venetas
 adortus omnem Brixianorum planitię pręter Vre-
 eos, cum inferiore Bergomais agri ora, incredibi-
 li celeritate oppressit. Sūt & ex Sfortianis multi nu-
 mero capti in hybernis, aliq; alio loco, cæterum mil-
 le & ducenti ad Clarium, dum trepide plures in vni-
 coeunt ad vim arcendam. Erat tum forte Venetijs
 Sfortia, quo medio hybernorum tempore ex Vero-
 na quam sibi ad hyemandum, vt supra est signifi-
 catum, delegerat, cum paucis venerat, principem &
 senatum salutaturus, fuitq; eius accessus ciuitatē in-
 uerfę insigniter gratus, ab omnibus ordinibus ven-
 nienti itum est obuiam, vnum illum omnes intue-
 ri, inuentusq; mirari tanq; in eo aliquid supra homi-
 nis fastigium cernerent, tanta fuit de virtute, vnius
 viri apud omnes tunc temporis opinio, ob ea quę
 praclare feliciter geo bello gesserat. Hanc menda-
 ciam nactus Picininus, quia plures dies ille fue-
 rat Venetijs, rumores dissipat Frācisum Sfortiam
 captum Venetijs, ac parum de creto in carcere ne-
 caturus. Ea res adeo credita est, vt ex ducibus qui ad id
 tempus sub Sfortia militarant, & in his Ciarpellio
 vir multi nominis, ad Picininiū cum recentis equi-
 tibus transferit, essetq; omnino maior defectio secu-
 ta, nisi Sfortia repente adhuc hyeme, ad falsos de fe-
 rumores coarguēdos, Brixiam aduolasset, cuius per
 opporuno accessu cōfirmati sunt animi omnium
 qui in fide adhuc erant, quietiora fuerunt reliqua hy-
 berna, quo tempore incredibili partium studio om-
 nia ad bellum parari in sequentem aestatem, eratq;
 non solum ipsa prouincia de cuius possessione cer-
 tabatur, sed tota etiam Italia in euentum futuri cer-
 tamini erecta. Ad prima igitur veris signa Picini-
 nus tanq; multum interesset vtri primas belli par-
 tes occuparent, aliq;to prius q̄ in apertum exiturus
 crederetur, cum sexdecim milibus hominum ad Se-
 riolam amnem in Bergomensi confedit loco mu-
 nitione, nec a Sfortia est cessatum, sed continuo hy-
 bernis egressus, cum florentissimo exercitu ad hostē
 proficiscitur, in eius cōspectu castra locat. Auxerat
 maiorem in modum Veneta arma Michael Atrē-
 dulus qui sub id tēpus ex Hetruria in Gallia venit
 cum duobus milibus equitum, ad id publice inau-
 toratus,

Alphon-
 sus Nea-
 poli poti-
 tur.

hyberna
 Picinini
 expedie-
 tio.

Falsus de
 Sfortiam
 mor.

toratus, vt Mellitanis praesert copijs. Mellita enim
 iam exigua spe trahebat animam graui morbo cō-
 stitatus, cui postea defuncto equestris statua posita
 est Patauij, que nunc visitur ad Minoritanā An-
 ronij ædem. Sunt itaq; aliquot leuiores prelia hic ge-
 sta, sed dum validi exercitus ad Seriolā sedent, Bar-
 tholomeus Bergomas qui Venetum merebat stā-
 pendium, Ollium transgressus, siue Antonius Mer-
 tinengius (vtrūq; alij aiunt) vis fuit, in Cremonensem a-
 gram eximproviso erumpit, ad id scilicet missus, vt
 hostis suorum clade cōmotus retro abiret, quod nō
 multo post accidit. Enimvero Picininus trepidus
 excitus nuncijs ex Seriola profectus suis subsidio
 properat, traxit ille secum hostem cuestigio sequen-
 tem, sic paucis diebus q̄ collata fuerat castra ex Ber-
 gomati agro in Cremonensem transfata est belli fe-
 des. Tum Sfordia multo superior viribus Martinē-
 gium corona cingit, erant in Venetis castris ad tri-
 ginta armatorum milia. Nec Picininus procul in-
 de confedit, vt suos qui obfidiōne tenebantur, cas-
 trorum propinquitate confirmaret. Incubuit hic
 omnis belli impetus, sed in tanto partium appa-
 tu nihil gestum est memoria dignū, stationarij exer-
 citus nihil se incessentes bellum trahere, adeo vt iā
 ipsorum ducum fides suspēcta esset multis tanq; in-
 ter se occultum foedus inuisissent, vt bellū de indu-
 stria traherent, ac quando omne robur Italicę militi-
 e secum haberent, prouincias inter se partirentur,
 sed vetus simulatas notumq; factiōnem odium fidē
 opinionis huius leuabat, fiebant tamē tepidius om-
 nia, quum Philippus siue foederis inter duces itū su-
 spitiōne imbutus, siue immentā bellorum dispen-
 dia persequi, siue quod plures crederet, in sollicitissi-
 mis Picini & aliorum qui ipsius stipendium mere-
 bāt, postulatis offensus, repente ab armis ad pacem
 cōuersus, ad Sfortiam occulte misit, qui filiam om-
 nesq; sui principatus fortunas eius fidei tra deret. V-
 banus quidam Rhofeus Ticinensis in castra ad id
 missus, aliq; Eusebiū Caimum scribit, ceterum siue
 hic fuit, siue ille qui cum madatus venit noctē vna
 remotis arbitris inter se locuti rem ita composuere,
 vt postridie Sfortia tabernaculo ingressus hilari vultu
 Maripero legato & ijs qui officij causa aderāt pa-
 cem nunciaret, inde in vtriq; castris edictum est vt
 bello abstineretur, ipsiq; duces congressi inter se iū-
 xerunt, dextras, mutuaq; vi sunt gratulatione. Mis-
 sit confestim Sfortia ad Foscarū principē & senatū,
 Angelum Simoneā, qui his nunciaret pacem. Nec
 Picininus dissimulare potuit dolorē suum, sed prae-
 sidio ex Martinengio educto in Laudensem agrum
 concessit, multum de fortuna & Philippo questus,
 q̄ se claudū, senem, inopem vna prodidisset, vt qui
 praesidio suis, terrori hostibus, cæteris gentibus ad-
 mirationi fuisset, omnibus iam inde ludibrio futurus
 esset. Sfortia Martinengio & cæteris locis receptis
 Maripero legato cū Attendulo & Alexandro fratre
 ad exercitū relicto Venetias proficiscitur. Vbi in-
 curiam admissus ita ad principem & patres verba
 fecit. Data est inquit nobis princeps & viri sapien-
 tissimi ea soluendi belli occasio, qua nec maior vli-
 la, nec optabilior contingere potuisset. Fractus bel-
 lo Philippus vicecomes pacem a nobis perit sup-
 plex, quā vester imperator sit suo arbitrio daturus,
 exercitus vester incolupis est, quęcūq; loca fuerant
 bello aliam recepturus, sumq; in vestri legati pote-
 state, pacem cum his vobis assero, nō solum aequā
 sed resp. vestrae Venetorq; nomini honestissimam,
 huius si aurores eritis, probabitq; in eo arbitrium
 nostrum, res confecta est: si minus, decernite quid
 me facere velitis, nam quod ad meum in vos stus

Att. opi-
 nionē de
 Sfortia &
 Picinino

Philippus
 pacē pe-
 tit.

Verba
 Sfortia
 ad Sena-
 tum ven-
 eum.

dium & fidem attinerē, dabo enixe operā, vt hoc bel-
 lum quod vobis magna ex parte confectū, breui &
 ex omnium sententia (modo fortuna votis respon-
 deat) confectum audiat. Fuit pax quae afferebatur
 eo omnibus gratior quo min⁹ expectata, adq; sunt
 illi gratiae ingentes, q̄ bello & diuturno & laborio-
 so finem imposuissent, iret, & quod ipsi duci Venetorq;
 nomini beneuicerent, quibus velle conditio-
 nibus pacem faceret, futuri vt Veneti firmum ra-
 tumq; haberent quicquid ipse super ea re statuisset.
 Cum his ille in castra reuersus, tam inclyta pace læ-
 tus, dimisso in hyberna exercitu, Capriana esse vo-
 luit, quo ex rota Italia legati ad eum venere. Philip-
 pus vt ab initio pollicitus fuit, filiam ex Ferraria re-
 uocata cum nuptialij pompa Cremonam misit,
 missi pręterea cum ea qui Cremonam dotis nomi-
 ne Sfortiaē traderent, hic nuptijs rite celebratis audi-
 ri cępta sunt legatorum postulata, tenuitq; plures
 dies altercation alijs alia postulatis, sed Sfortia de-
 clatio hoc habuit, vt Brixia & Bergomū cum suis fi-
 nibus venetæ essent ditiois, Cremona Blancae con-
 iugi dotis nomine addiceretur, cætera quę citra Ab-
 duā essent, Philippo restituerentur, vt veneti Luna-
 rum & Piscariam retinerent, cætera Mantuanorum
 finium Gonzaga princeps reciperet, ita tamen vt
 ex Leniacensi portu praesidium abduceret. Venetus
 Turbulas & cætera circa Benacum loca qui capta
 essent bello, haberet, vt Bononia intra biennium
 pontifici restitueretur a Picinino, Astorgius Fauē-
 tinus post locorum restitutionem quæ ex Florenti-
 nis occupasset, custodia liberaretur, genuenses lia-
 beri essent, nec quicq; rei his esset cū Philippo. Pro-
 barunt cæteri huiusmodi Sfortiaē arbitrium, Ponti-
 ficus legatus quia parum rebus ecclesie consultū
 crederet, neq; ipse probauit, neq; cuiq; probandum
 censuit, & Eugenius ob eandem causam Florentia
 profectus Romam reuersus est, Sfortia & Socijs ira-
 tus. Necis diu post pacem fuit in Gallia, sed cū no-
 ua coniuge Venetias primo, vbi exquisitissimo rei-
 rum apparatu est exceptus: ex Venetijs Picenium pe-
 tijt, anno tertio quo ad bellum fuerat a Venetis ac-
 cersitus. Quiquit inde res veneta aliquandū a ter-
 restribus bellis, in mari non nihil exercita est, in pi-
 ratica vagandi licentia cohibenda. Sūt & trimes
 aliquot per idem tempus in Turcos instructi, sed
 tam obfure res prodita est in Venetis annalibus,
 vt nec cuius ductu, nec quo sit loco res gesta, quan-
 tove numero nauium, sciri possit: notior fama clas-
 sis Eugenij impensa in Turcos instructa, octo nu-
 mero trimes fuisse traduntur, id negocium ponti-
 ficis Ioanni Condelmario inuixit, primi ordinis
 antistiti per necessario suo, sunt & quatuor alie ad
 idem bellum trimes missae, Burgundia ducis no-
 mine, Trierarchi omnes Veneti nominis, vtriusq;
 classis imperiū Alouisio Lauretano decretum, qui
 cum Condelmario antistite domo profectus, omni-
 bus prosperam nauigationem successumq; precan-
 tibus in altū abijt. Hic rerum ordo postulat vt pau-
 lo altius repetatur ea quę sunt in Turcos gesta post
 memorabile illud p̄liū in Thracia editū, quo Sigif-
 mūdus imperator & Philipp⁹ dux Burgundia magna
 christianorum clade sunt ab Amuratho victi: ferox
 hostis eo successu adhuc ferocior fact⁹, Mesebechū
 misit cum exercitu trans Danubium, hunc Ioan-
 nes cognomēto Albus acie victum cum maxima
 parte exercitus strauit, Actulica res tantum illi no-
 minis apud Pānones, vt a Ladislao rege dux & gu-
 bernator regi depolceretur. Amurathus iterū Mys-
 siam ingressus, non precibus non praemiorū polli-
 citatione vlla a Georgio Despotaprius flecti pos-
 SS ij tuit,

Sfortia
 declaratio.

Eugenij
 struit in
 Turcos.

tuit, vt fecit pacē foedusq; iugeret, q̄ ab eo filiaē nuptias extorsit cū ingēri dote. Ceterū neq; pax illa, neq; affinitas obstitit, quo min⁹ paucis itericētis anis, Amurathis arma tertio Myfiā inuasit. Tauri ductu, igni ferroq; terraq; ferax & opulenta vasta ta est, vrbes & oppida p̄ vi prim metu dedita, soli om̄ Nouomōtani & Samādrini mēorabili fide & virtute hostium victoriam diu remorati sunt, qua driennio assidentem hostem pertulere, tanta inter rerum omniū inopia, vt super vitos obscērosq; cibos reperit, finitū fame adacti suas ipsi cor roserint manus, postremo inedia victi cum Gregorio principis filio vltro in hostium potestatem venerunt. Enimvero Georgius Despora vbi fortunam inclinare vidit, cum vxore & liberis, omniq; familia ad Vladislauum Poloniae regem profugit, auxiliū ab eo imploraturus. Motus pietissimus rex tanti principis casu, continuo animum adiecit ad bellum in Turcos comparandum, in quo orando biennium consumptum ab eo est, Mysiam Vladislau⁹ cum exercitu ingressus, Turcos provincia de pulsi, quos audiuis in Thraciam vsq; persecutus, in infidias pene praecipitatus est, Rhodopes angustijs ab Amurathē in se suis, quo casu excussus victoriā cursu rex aliqui fortissimus cum hoste foedus ad tempus percussit, alij arribus opus esse ratus, multoq; maioribus copijs vt potissimum, debellaret hostem. Georgio itaq; in regnum restituto duobus ipsius filijs ab Amurathē receptis, quos crudelissimus hostis luminibus priuauerat, in Pannoniā re duxit exercitum, Caesario pontificis legato Romā dimisso, qui Eugenii doceret de his quae circa Mysiam & Thraciam nuper gesta essent, hortareturq; ad nouam in Turcos expeditionem maturandam. Ipse tanta celeritate bellum reparauit, vt sub legati reditu, praemissis in Transyluaniam ducibus, iā signa in hostem mouerentur. Inter Nicopolim inde & Bidinum inferiori Mysiā loca ducēs ad Varnam confedit, est is locus in pontici maris ora. Per idem tempus Laurean⁹ cum classe quam Venetijs profectam supra est memoratum, in Propontidem venit. Cupiebat vehementer Vladislauū classem sibi adiungere, quum Amurathes q̄ maxima potuit celeritate copias ex Asia ingentes in Europam tra duxit, Genuensibus precio corruptis, qui barbarū hostē nocte vna (vt fertur) circa Bosporum traie cete. Astano exercitu his viribus adiuncto, quas ex Thracia & Macedonia collegerat, ad hostem ire pergit acie decreturus. Pugna itaq; conferta primo cōgressu Ioannes Huniades qui Albi cognomen tu lit, omnem hostium equitatum in fugam vertit, lō giusq; a castris euectus, quum tard⁹ ad signa reuer teretur, creditus est p̄lio occubuisse. Hic rex Amurathis castra ferociter adortus, dum fossā valloq; im miner, conaturq; munitiones hostium transcendere, effusus equo ad terram, interficitur. Huniades cog nito Vladislauū casu, silentio praeuertit ad Histri fluminis tractum q̄ maximis potuit itineribus a dequians in pacam abiit. Pontificis legatus in Danubij traiectu perij, dubium nauigio lvi flumi nis victo, an ipse a vectoribus sit in fluium praeci pitatus, vt eius spolijs potioret, alij circa paludem quandam oppressum memorant, dum equus cursu fatigatus potu reficitur, hāc Segonius. Pius potifex autor est Vladislauum audito hostium numero ce dendum censuisse, contra Huniadem autorem regē & alij fuisse locū retinendi, vbi vtro hostis in pro ximo stetit, tum Huniadem de fuga heronem inu ruisse, quod Vladislauus negauit se facturum, actū demum conferto praelio quum neutro adhuc fortu

Att. ob scenam famem.

Vladislai gesta in Turcos.

Vladislai interitus. Christianorum clades.

na inclinasset, aut certe nō dum decreta esset pugna, Huniades cum denis milibus Pannonum Vala chorumq; acie excellit. Poloni quod satis constat ca cladem Huniadi, vt fugaci desertori, acceptam tra ferre soliti dicuntur, sed qui rem aequius aestimant, prudenter ab eo factum autumant, qui perditis rebus superesse maluerit qui afflictas Christianorum opes tueri possent, q̄ vna funesta pugna omnia ex tingui. Ceterum siue consilio, siue metu fugam oc cupauit, in Dacia (nunc Valachiam vocant) Huniades captus a Despora eius gentis, vix filio in ob sidem dato tenere potuit vt incolomis mitteretur. Vladislai caput hastae infixum per totam Graeciam Turci circunulerunt, Confixeruntq; Varnensi il la acie, vt apud quosdam scriptum reperio, triginta Christianorū milia, quum multo maior fuerit Tur corum numerus. Nec victoria illa fuit hostibus in cruenta, quorum duodequadraginta milia desiderata sunt, Christianorum numerus a nullo, quod scia ponitur. Stetit in acie illa funesta vir Gallici gene ris, cuius pugna maxime insignis, is vt praualido erat corpore, animoq; inuictio, medijs Turcorū ag minibus cuneo rescissis, ad Amurathem vsq; perue nit, quem contra prius, mox gladio percussit. Ceterum infesto hostium occurso a suis exclusus, post multa & praecleara dexterā facinora, in confertissi ma hostium strage mortem occubuit. Pius ponti fex autor est fuisse eam pugnam magis hostibus q̄ christianis funestā, si ceterum numerus conferatur: satis constat rogatum Amurathem a suis cur in tam inclyta victoria nullum dedisset laetitiae signum, ita occurrisse, vt diceret nolle se simili euentu saepius vincere. Fuit annus quo ad Varnam per hunc mo dum pugnatum est, quartus & quadagesimus vsq; pra milledesimum ac quadragesimum humanae salutis, quum Eugenius quatuordecim fedisset an nos. Per id tempus Georgius Scanderbechus a Tur cis defectit, fuso in Transyluania Mesechego, cuius ductu militabat, cōcessit ille primo in Thessaliam, ceu regis negocium curaturus, nec prius per fugā egit q̄ paterno regno sit positus. Intulit huic bellū Amurathes, sed a Tessalis & Epirotis fustus, graui a ctura affectus provinciam reliquit. Expeditionis hu ius mēoria pene in obscuro est. Illa vero & re & fa ma nobilior. Peloponneses Varnēsi clade percul si, adorti fuerant celeri & irrequieto opere Isthmū munire, quod opus saepius aut inchoatum est, aut cō silijs destitutum, ac semper infeliciter, recentē hunc Graecorum conatum Amurathes discussurus cum exercitu Isthmum aequitauit. Ceterum Graecis praeter opinionem resistentibus obfidio trahi cōepta est. Interim indicio affertur Ioannem Huniade subsidio Graecis aduentare. Hunc Amurathes in Cassonio Mysiā campo qua erat illi transitus in Macedoniam, exi mprovisu inuadit, omnem mēā di facultatem adimit, concursum est tam hinc q̄ in deatrociter ac triduo dimicatum, fuitq; vnum atq; alterum praelium Huniadi prosperum, nec tertie pugnae inidum minus letum. Enimvero fufus fugatisq; hostium copijs, Amurathis castra ferociter Huniades oppugnat, cui negotio intentus dum putat se egregie vincere, victus est. Tenuerat se proximioru mulo Mahometes Amurathis filius, fuit is postea rex, Byzantiumq; Christianis ademit habuitq; ex tra aciem ad quadraginta lectissimum equitum in omnem occasionem paratus. Huniadem itaq; pa ternis castris haerentem tanta est vt adortus, vt post ingentem suorum stragem, aegre dux ipse cum pau cis sit seruatus. Sunt qui scribant haec demum acie egressum Huniadem in Dacia captum, vt supra est

Amurathis mēorabilis vox.

Recens Christianorum clades.

demonstratum. Memorant ad haec Amurathem ad famam belli huius ex Asia reuocatum a Calabassa qui Mahometi rector datus erat. Enimvero Amurathes Mahometi admodum adolecenti imperij haerenas tradidit, ipse vel quia bellorum tedium ce pisset, vel q̄ iam grauior animi quietem optaret, in Asiam reuersus, ocio & voluptati dedit⁹ haud mul to, post ex humanis decessit. Plures autores sunt Amurathem hoc bello defunctum, omni hostium metu solum in Astanti concessisse, duobus exerci tibus cum suis ducibus in diuersa loca dimissis, hoc Iosebecho duce, vt Delmatiam inuaderet, hostilitateq; popularetur, trans Danubium altero, qui Dacasa Thraciae incursionem cohiberet. Atribuunt alij postremo vnam Amurathis expeditionem quā assiduis Macedonum querelis fatigatus suscepit, q̄ eorum fines a Georgio Castrino cui Scanderbecho cognomen fuit, ferro & igni vastaretur, ea que rela impulsus est iam aetate confectus in Epirum transgressus, omne Epiroticum solum vsq; in Adriam saeva populatione afflixit, nullo tamen mu nitore loco positus, quin interceptus etiam in reditu impeditissimis, caesaq; praecipua copiarum parte ab Epirotis qui sylvarum angustias infederant, in morbum incidit, quo inualecente paucis diebus mortem obiit, anno vix septuagesimo quinto, ex quo regnare coeperat quadagesimo. Mahometes qui postea Byzantium cepit, viginti annos na tus, ab eo regnum per manus accepit. Fuit Amurath alter a Mahomete filius superstes, Calapius no mine, qui admodum puer patrem amisit, hunc quū Mahometes neci dederet, puer alius pro eo suppositus est, ipse Byzantium translatus, & ex Byzantio Romam, Calisti iussu est in vaticano custodit⁹, sed haec aliquanto postea, nunc Mahometis gesta cō sulto differuntur, vno postea loco dicenda. Per idem tempus quo haec in Turcos gesta sunt, magna in rebus Italicae mutatio facta est, Eugenio a socijs alienato ob Sfortiae arbitrium qui Bononiam non nisi post biennium reddendam censuisset, & Philippus quia Cremona Venetis potius q̄ sibi credita esset a gene ro, nihilq; post filiae nuptias suum esset partium studio factus, ita & odio arderet. Acceperunt Alphonfi preces, quibus ille supplex cum Philippo egit, vt generum autoritate sua aut vi proposito auerteret. Constantis fama erat iniuisse eum foedus cū Renato regi, aduersus Alphosum moturum ad pri ma veris signa cum valido exercitu, vt eum Nea politana arce, obfidione leuaret. Foederis huius a Sfortia cum Renato icti non vna videtur fuisse cau sa, nam & Sfortia pater Ioannē reginā, cuius Renatus haeres fuit, summa opē iuuerat partes. Augē bathæditarium hoc studium recens iniuria ab Al phonso accepta, qui quaedam loca haud obscuri no minis in Saenno & Apulia occupauerat armis, quę Sfortia dux fortissimus filijs possidenda velut per manus tradidit. Ad hos igitur novos generi conat⁹ euertendos Philippus cum Eugenio foedus clande stine percussit, fuitq; illi author vt Picini opera vsus quo nullus dux aptior tūc esset ad Sfortie opes infringendas, Picenum agrum Romanę ecclesie ar mis vindicaret. Praeuentus igitur domestico bello Sfortia, quia tuto abesse non potuit, Ioannem fra trem suum ad Renatum misit cum valida bellato rum manu, qui ad Carpenonum cum Caudolanis acie congressus magno praelio victus, toto equi tati exutus est. Fatigatus inde obfidione est Rhena tus Neapoli inclusus, Alphonfus in Sfortiae inuē diam Picinino in Aragonis gentis adoptionem re cepto ex confesso se adiutorem praebuit, ille vr infē

Amurathis mēorabilis vox.

Nouus Italicus mor⁹.

sto erat in Sfortianis animo, pecunia in stipendijs ab Eugenio & Alphonso accepta, per Perusinum fines Vmbriae infinuatus Tudertum subito accessu Sfortiae ademit, inde per Assisates in Picenum transgressus vniuersam provinciam tumultu com pleuit. Sunt qui scribant prius in Piceno bellari coe ptū q̄ Sfortia ex Cisalpina Gallia discesserit, quod si sic accidit, æquum est credere Sfortiam post pacam suo arbitrio Galliam aliquādiu Cremonę fuisse, nisi credere liceat post Sfortiae arbitrium confestim inter Eugeniū & Philippum foedus ictum vt ad res nouas cōsurgeret, sed vtrūq; res haber, Sfortia in Picenum reuersus, Picinonū in arcta quæ dam loca redactum ad perendam pacem compulsi, ictumq; est foedus vt ille provincia decederet, abstine reretq; a Sfortie rebus. Eratq; per hęc pacatū omne Picenum nomen cum tota Vmbria quum ex causa specie satis honesta, renatum est bellum. Diripiuit in Picenum finibus Traloniatum oppidum Sfortia, q̄ eius loci oppidicos minus obsequentes habe ret, quam renouandi belli causam Picininus cupi de cōplexus, ceu res ecclesie a Sfortia violatę essent, Tollentini occupat, inde Gualdum Nuceria, Alexandro Sfortie fratre inde electo, mox Assisio por titus est. Sfortia pacato provincia statu continuo domo profectus erat cum exercitu, afflictis Renati rebus auxilium laturus, ceterum tumultu ossissimis nuncijs in provinciam reuocatus, coactus est in Piceno hyemare. Interim Renatus desperatis rebus Neapolitana arce sub praesidio relicta, per Heruriam Pisas se contulit, hinc in Galliam transfugit. Nec multo post Alphosus arce positus est, declaratusq; ab Eugenio rex, ea conditione, vt in picenum agrū suus rex a veniret ad Sfortiae principatum euertendum, & Eugē nius Alphonsumq; per hunc modum bellum coe quebant, apparebatq; magnum certamen futurum de Piceni possessione, quum Bononienses Francis sco Picinini filio cum praesidij parte oppresso, se in libertatem vindicant, cum Venetis & Florentinis per legatos agunt, vt ad tuendam libertatem vtro rumq; socij fierent, quod facile assecuti, continuo Picinorum praesidia suis finibus eijciunt, locaq; sua conditionis recipiunt. Bononienses vt corpus reip. habilis coalesceret, publicum decretum tulerunt, vt Baptista Candedolus & omnes eius factionis vj ri in vrhem restituerentur, qui iam inde ex quo Eugē nius Bononiam receperat, extorres facti, adhuc porro exulabant; ceterum vt omnīs veterum inimici citiarum memoria aboleretur, Hannibal Bentiuol⁹ Baptiste filiam duxit vxorem, sed neq; patrie chari tates, neq; noua affinitas, vlla ve necessitudo vincere potuit vetus odium partium: paucis diebus quibus hec ita comparata sunt concordie causa, Hannibal a Candedola factione interficitur: cædes tantū viri adeo indigna visa est ciuib⁹, vt ciuitas armis tumul tuose arreptis, Candedolos vrbe exegerint, pleriq; eius factionis foede trucidatis, & in his Baptista Hā nibalis focer, cuius cadaver per vrhem distractum publice est crematum. Stetit per hos motus libertas incolumis Bononiensibus, qui post paulo Philips pi armis petiti, suis sociorumq; opib⁹ fręri, hostem armis pulsum suis finibus eiecerunt. Pacato Bononi ensum statu, auxiliares copias diuerse abierunt, Veneti suos domum reuocant, iam enim a Philips po recens bellum ob ea q̄ mouebant, instare puta bant, Florinorū auxilia in Piceni ad Sfortiā trāsire uere, is em Aragonis (nā Alphosus in puincia venata) & Eugenianis grauius armis, multis p̄terea cladi⁹ alijs super alias affectus, ægerime hostibus a suis resistebat. Sed nihil eque Sfortianas opes afflixit ac

Alphon sus rex a pontifice declaraf.

Deserit Sfortia a suis.

ductū quorū dā defectio, Troiulus cū mille equibus, & Petrus Brunorius cū paulo minore equatu ad hostes transtulerit, breuiter eo res venit, vt oibus ppe modū in Piceno amissis, in Phanū fortunæ se pro victo Sfortia receperit, ac tū demū ille focerū respiciere cepisse credit, sed dūscq; cum eo occulte percussisset, vt Philippus bellū in Gallia renouaret, quo se mel moro Sfortia ceu coactus ad focerū trāstret, cuius fractus opibus Venetos graui bello implicaret. & focer generū hęc tū animo mollebant. Veneti interea cū in Gallia belli erāt expectationē erecti, miserunt tū ad amici ducē & sociū auxilia in Picenū, Thadei Estensis, Guidonis Ranconij, & Tiberii Brādolini ductū. Florentini Simonetū miserant. & hęc toto fere trīennio sunt in Piceno gesta. Quarto eius belli anno Alphonfus rex & Picinus sum ma ope bellū reparant, nec cōtentus Aragonius hostis terrestres copias ad bellū cōparasse, in Eugenij gratiā classem quoq; cōparat, octo trirēmes armis & cōmeatu instrū dē in Adriaci sinū venire, vt terra & aquis Sfortia vno tpe pmeretur. Tū Veneti & ipsi classe vsq; sunt, vt quā annales tradūt qua Rauē natiū orā tuere. Ardebat igit vt signū maxie Picens bellū, quū Philippus dux Picinū ad se accersuit, ceu aliqd cū eo deliberaturus, qd̄ aliorū fidei credi nō loporteret. Acerbissimi hostis absentia nactus Sfortia Frācisū eius filii in Piceno cū exercitu reli ctū ad mōtē VImeū plio superat, castrisq; ac maiorē copiarū parte adempta cū Firmiano anūstite pōtifficis legato capit. Scio fuisse (nā hoc quoq; tradit) rēpētare illa qui crederet Philippū voluisse ita eue nire, vt Picinini exercitu delecto, Sfortia domestico bello solueret, quo leuā? in Gallia ad destinatū cū Venetis bellū trāstret. Nec Picininus dissimulauit dolorē suū, sed nūcio, tā sēue cladis accepto exclamasse fert, habet Philippus, habet qd̄ voluit, nihil Picinus pter vitā reliquit, superet vt tā in hoc miferū caput sēuait, hęc idē dē clamatis afflictanq; sese in morbum incidit, quo paucis diebus cōstictatus, quū adhuc Mediolani esset diem obiit. Et Picinini ducis oim qui rēpēstare illa fuerunt prūdē tissimi atq; acerriimi, hic exitus vult. Sfortia Frācisū defuncti hostis filii ad VImeū a se captū Philippo perētū ex custodia dimisit. Eugenius? quinto āno quo in Piceno agro bellari cōceptū erat cū Sfortia, bellū multo q̄ antea accuratius instaurauit, missiq; in Picenū agrū Lodouicū antistitē Aquileiensem, qui in credibili verū successu Sfortia tota prouincia eiectū Pifaurum compulsi, hic ille cū vxore hyemē egit. sub vernum inde tempus sequētis anni amicorum consilijs sollicitatus per Vmbros in Hetruria transiit Sfortia, cōseditq; in Vetulonēsi agro vt formidolosior esset accessus pontifici, mox hinc profectus pter Trāsinenū in Flaminia reuersus, ad Meaurū annē castra fecit, vbi comperit Alexandrum fratrem cū Pifauo defecisset, tum vero vndiq; hostib; septus, ad primū lapidem circa Vrbīnū fecit castra, nec inde quicq; memorabile est in Piceno gestum a Sfortia. Sed dum hęc ab eo geruntur in Cisalpina Gallia, Philippus dux Franciscum Picinini filium ex Piceno accersit, exercitu instruit, ac velut Sfortiæ iratus precipit vt Cremonensem agrum inuadat. Ludibrium id esse primo Veneti arbitrati sunt, quietiq; spectare, quo tenderent eiusmodi Philippimotus, ceterum vbi hęc serio fieri visa sunt, vt iam Cremonenses premerentur, Alouisium Foscarenū ad Philippum mittunt, tā rebus Sfortiæ abstinet, quæ sūz fidei creditæ essent, & cum quo fœdus fœtum haberent nisi vim inhiberet, ei bellum indiceret, Responsum est Veneto, nec vacare Philip

po legatos audire, nec huic qui venerat expedire diutius Mediolani esse, fore vt nisi inde confestim abscederet pro hoste haberetur. Veneti vbi rem ad bellum spectare vident, Michaelē Attendulum tum suarum copiarum ducem, cum sex millibus equitum peditumq; pari numero, imperant Cremonensibus suppetias ferre. Concessit Picinus ad famam hostis in Padanam insulam, quam Attendulus multa vi laboriosiq; certamine expugnauit, potius est Venetus dux hostiū castris, captaq; sunt cum his quatuor equitum millia, Picinus vbi fortunā inclinare vidit, fluuiale cymbam adeptus, in vltiore Padā ripā euasit. Secundū eam victoriā Attendulus non solum quæ Cremonensium erant breui recepit, sed quicquid circa Abduam tenebat Philippus pter Cremā miro victoriæ cursu armis subegit, fluuium inde transfessus in vltiore ripa quæ ab hoste tenebatur, exceptus prælio, pari quonuper ad Cremonā successu, Philippū copias fudit, quingētos equites capti, & duo milia aggressi vntero Sfortia velut vi subactus Eugenij & Alphonfi hortatu ad Philippū defecit q; Philippū rebus faueret Alphonfus nulli dubiū erat, Eugenius vt crede re par est non tam amici principis causam, Sfortia procul ablegando, secutus videri potest, q; vt res ecclesie aliquando in Piceno pacaretur. Nec q; is ad Philippum defecisset, res noua visa est Venetis, qui sagaci coniectura ita futurū multo antea præiuderāt, verū mutata ducis fide, mutatur & publicum Venetorū studiū. Simoneta (qui erat Venetijs Sfortiæ nomine) custodiri iubent, quæstioni adhibent, qui metu subactus totum illud sui ducis & Philippū schema principi & paribus patefecit. Admiratur igitur omē publici beneficii Sfortiæ & Sfortianis omnibus, in quos adeo ampla extabat munera, vā a fide non abhorreat quod in gbus dā Venetis anilib; proditū est, vltimo bello Gallico, quod fuerat cū Philippo gestū, centies quinquages centū milia aureorū nūmū publicæ Venetis impensa. Memorabat mihi quidā grandis natu, post res præclare ab eo in Gallia gestas Sfortia Venetias venisse principē & senatū salutaturū (vt suo fuit loco demonstretū) verū itaq; eius comitatū in serouis ciuitatis oculis, ingens paludatorū caterua, quæ pone sequebatur, tantū argereatū squamarū circa pectus & humeros vestibus affixerat, vt cataphractorū equitū speciem præbuerit primo intuentibus, tā profusa dux ille & qui cū illo erant per id tēpus meruerunt stipē dia. Sfortiæ alienatione palā facta, Veneti Rauennā præsidio firmant, & Florentini in Bononiēses misere, qui Sfortia in Gallia iturum transiri arcerent. Attendulus interea vltiore Abduæ ripā adeptus, pōtē quo sumē iunxit, valido firmat præsidio, Mediolanensem inde agrum ingressus cum tumulū & trepidatione hostium Mediolanū vsq; adueq; ruit, suburbanisq; tectis igni iniectū aliquot ædificia vrbī proxima incēdio absumpsit, vis pecorum ingens, multiq; mortalis in prædam abducti, & res Gallia in hunc se modum habebant, quum Euegenius pontifex vita decessit, anno vitæ quarto & sexagesimo, sui vero pontificatus sextodecimo. Domestica eius acta, Nicolaum Tollentinatē Eremitanæ obseruationis sanctorum numero solenni cerimonia retulit, in Laterano porticum quæ templo accubat extruxit, atrium a tergo restituit, auxit templi figuratōnem a Martino pontifice inchoatam, Syluestri mitram ex vaticano in Laterano detulit, ibiq; sacrauit, canonicos qui regulares dicuntur, tēplo induxit, clero inde eiecto. In pontificatu administrādo variis, principio cōsilijs vsus parum

Bellū cū Philippo renouat

At diuinitē cultū in Sfortiās.

Attenduli successus circa Mediolanū.

Eugenij acta.

Delent Picinini copiaz.

Picinini moritur.

Suerētū crudele exemplū

Qui Suerētē sint.

parum salubribus, diuina & humana turbauit, Romanū populū ad arma conuicit, Bassiliensis conuētus decreuit vnde multa deinceps mala redundarunt, apostolicis astipulatus est literis: ceterū ad se reuersus prudētia nō mediocri inoffensaq; grauitate pontificatum administravit. Fuit Eugenius venerebili aspectu, facieq; non ingrata, sermone graui & accurato potius q; eloquenti, literarum pene expertus, multa alioq; experientia, historiq; haud ignarus, munificus, vt prope ciuiles disciplinas & amaret in omnibus & foueret, sed multo indulgentius humanitatis studia, quo nomine Leonardum & Carolū Aretinos, Poggiiū, Aurispā, Georgium, Trapezuntium & Blondiū suis secretis admisit, liberalium artium Gymnasia quum alibi tum Romæ instruxit ingeniorum copia, coluit & viros pietate insignes, opibusq; & immunitate donauit, & quū talis esset erga miora hoim studia, a re bellica nō modo non abhorruit, sed intra extraq; Italia bello tum quæ fuit materiā, aut aliunde oblatā arripuit. Eūm propter ea q; in Turcos eius gesta sunt auspicijs, & q; Italia eo sedētē assiduis bellorū arsit incēdij, bellū i Gallia eo consilio cōposuisse ferunt, vt Delphinus regis filius cū suo equitatu Basilicem conuenit difficeret, quo mori quū quatuor milia Suerētū Basilicēnsibus ausi essent suppetias ferre, a Delphino q; triginta armatosq; milia tunc habuit sub signis, occisione vna occisū sunt. Est alioqui Suerētū nomen hodie apud Gallos haud quidē cōrēpibile, ac tum quoq; terribile fuisse crediderim eo recens crudelitatis exemplū, quo in Turcenses acie victos vsi dicuntur, habuit gens hęc cū Suerētibus fœdus iētū, quod illi quū temere violassent, merito in se Sueretica verterunt arma. Cōgressi itaq; prælio ad vntū fere Turcenses cæsi sunt, Suerētensium victoria parta, ibi loci vbi dimicatu est, epulati dicuntur sedibus & mensis ex hostiū cadauerib; vsi, nec eiusmodi cōtenti ludibrio, hostiē cruorem post, esse his quosdā proditū est memore: cæcorum corda dentibus lanialle, & illi tam crudeliter victoriam exercuerūt, Suerētē vsq; arbitror, q; Suerētū olim, aut certe ab his oriūdi, nunc voce paululū deflexa Suizari dicuntur, q; Gallicis bellis quibus his paucis annis Italia concussa est, magnū sunt reillicæ nomē adepti, oim qui in his aut illis partibus militauerūt multo ferocissimū, sed maiorē omnī nō famā assecuti ex eo bello quod cū Germanis nuper gesserit. Ferox genus hoim ac Germani sanguinis, alpes magna ex parte incolunt, est in his Limagus q; olim credo Alemanus fuit lacus, vnde terra vniuersa Alemania est, illustria genti oppida Bernia, Durega, Solitor, & Liuerna. Sunt Turcenses & ipsi Germani, inter Athesim & Henū sedes habent, contumax genus hoim & imperio rebelle. Quū Ferricentius tertius qui nostra memoria imperauit, Turcensium principē penes se diuulue habuisset, repetitū a suis quū nō statim reddidit fuisse, eiecto prociūcæ præfecto quē imperator dederat, Tridentū occupat, quo audaci facinore tenuerūt vt cōfessim sit princeps ipsi genti restitutus. Sed ad Eugenium redeo. Fuit præter ea q; nuper collegi, cōstans in cofides, nihil cuiq; permisit quod nō demū præstiterit, nisi tale esset vt factus fuerit id negare: splendidus in familiarē victū, suo vero parcus ac ita sobrius, vt merito a quibusdā absterius diceretur. Familiare admodū paucos habuit, eosq; perdoctos, quos ce naturus, seu secreti oris vitæ, rēpēntiaq; sūz testes admittēbat: sciscitabaturq; interim q; de se decq; suo pontificatu esset opinio: & Eugenius talis fuit. Desijci humanis esse anno salutis millesimo quadrin

gentesimo sexto & quadragesimo: quum niennio ante Bernardinus Senensis ex Francisci Assisiatensis familia diem obiisset: vir sanctitate insigni, euāgelicæq; doctrine orator sua rēpēstare maximus. Aquilæ in Furconensibus visitur eius conditorium, religione multa donariq; in signe multiplici testimonio miraculorū, quæ circa defunctū facta memorantur. Idem minorianq; obseruationis verus dogma pene abolitū, prædicatione & exēplo restituit, quæ res in causā fuit vt in duas velut familias abierit omne minoritanū nomen, obseruationis hæc, illa a conuentu sibi nomē vēdicat. Eugenio Nicolaus huius nois quintus successit Thomas antea dictus, Sarzana in Lucenā agro ortus modicis natalibus, est is sedē adeptus magno felicitatis exēplo, eodem anno quo Bononiensis factus est antistes rhesocq; insignis galero, ac pōtiffex maximus creatus. Erat tum Alphonfus rex Tyburij, qui per id tēps quo Eugeniū vita defunctus est, eo venerat, in Hetruriam transtulit vt Florentinos bello persequeret, in hoc em fœdus cū Eugenio & Philippo percussit, vt quū Florentini Sfortiæ opes Picenti bello iuuissent, Veneti locijs auxilio esse non possent: quia cū Philippo cōstatū bellū haberet, ipse Florentinorū opes inuaderet. Anceps itaq; rex consilij Eugenio defuncto, inchoatā expeditionē exequeret, in retro abiire cæsi nouus pōtiffex autor erat pacis, audire tamē Alphonfus quosdā Tusci gnū qui oia illi pspera polliceri, futurū affirmantes vt breui totū Hetruriæ imperio potiret. Hos Alphonfus pollicitis onerat, iubetq; domū abire, animosq; suorū ad res nouas cōparare, fore vt ipse breui post cū exercitu Hetruriā inuaderet. Sed dū diuersā Italia parte hęc fiunt, Veneti Casale maius Sfortiæ admittunt, eam illam aperte ex socio hostis factus. Iterū Attendulus Mediolanensem agrū hostiliter ingressus, Tiberiū Brādoliniū iubet portas ad equitare, signisq; Venetis in cōspectu vrbis cōstitutis, Mediolanēses ad libertatem vocare, ceterū quia in vrbe nihil mouebat, cōuersis alio signis Ticinū vsq; euehit cursu, abducta est: Ticinēsi agro præda ingēs, mox iterū Mediolanēses ad libertatē inuitant, quibus nihil mouentibus ager vrbī circūfectus fœda populatiōne vastatur. Breuī inde Attendulus in Brigātinis adortus ad deditōnē cōpulsi, est & Bassius mons capē direptusq; postremo Leucē Cari caput impune oppugnatur. Leuci dein oppugnatione omiā exercitū Attendulus præda honustū circa Abduā recepit. Erres Venetæ tam pspere habebat, quū Sfortia cū quatuor milibus equitū duobus peditū, per Ferrariensium fines & Parmenses in Gallia venit, quo sane tpe Philippus oim q; in vicecomitū familia fuerunt clarissimus, febre primo, mox vltimis pfluuiū cōstictatus obiit, quinto fere mēse ab Eugenij interitu, agebaturq; interim de pace Nicolai pontificis opa enixe id curante. Miserūt nouus pōtiffex tantū nō a sua creatione Mondēsem antistitē ex supremo ordine Ferrariā tanq; ad domiciliū pacis. Occurrunt eo Alphonfi regis & Philippū ducis legati de pace acturi. Miserūt Florentini & Veneti, Erantq; iā moræ pacis conditiones, quū Philippū ducis mors audita est, a cuius obitu Laudēses in Venetorū fidē venerunt, metu ne an libertatis studio non tradit. Placentini Laudensium exemplū fecerūt et ipsi Veneti intra moenia accepere. Vtrāq; vrbē Jacobus Antonius Marcellus maturo firmatū præsidio, inde cōpijs Ollio transmissis Columbanū & quicquid locorum Laudensium finibus cōtinetur breui recepit. Mediolanenses bellū a Philippo inchoatū magno animo suscipiunt, Sfortiam legunt suarum copiarum

Nicola? V. pont.

Philippū interitus.

piarum imperatorum, res a Venetis repetunt. Responsum est fore, ut Veneti qui omni tpe soliti essent honestam pacem bello antepone, omnia liberè Mediolanensibus restituerent, si prius illi Veneto dissolueret quicquid auri esset eo bello publice impensum, Et circa Padum cum res sic habebant quò Alphonfus rex Nicolaò pontifice frustra reclamante cum validissimo exercitu in Hetruriam transijt, bellum quod antea destinauerat obiturus, Senensis est inueniente comætibus iuuere, horrere tamen Aragonium nomē, excluderetq; portis oppidorū. Rex vbi nullum sibi locum ad insidias relinquidit, ex Senensibus, seu decreto bellū Florētinis inferret, Volaterranū Pisanumq; agrum hostiliter ingressus, aliquot ex his loca, partim vj, partim deditione metu expressa subegit, & in his Castellionē Verum Florentini breui potestate receperunt quicquid hac parte bello amiserat, Sigismundū Malatestę ducē qui tum Florentinorū ductabat exercitū. Est & Plumbinum in ora Hetrurię multa vj ab Alphonso oppugnatum, sed maiore aliquanto defensum a Rainaldo Vrsino qui oppidum sibi vindicabat, vt coniugis hereditarium, Ardebat per hæc Italia haud vno loco bellico furore, inuaseratq; multa religio animos mortalium, tanquā pestilentia, maiorq; adhuc impenderent mala. Portendere id credidit eclipfis solis, quæ in id tēpus incidit, & q; terra non vno loco valide commota est. Accedebat his terroribus miraculosa prædictio Roberti monitanti nunc obseruationis, homo in euangelica enarratione tēpēstare illa vehementer ac longe prænceps. Nunciare is Romano populo ceteraq; Italiae iratum numē, cuius voce tanquam e celo missa commota ciuitas poenitentiam egit, pueri puellęq; maronarum cœtus ingens, & vulgi pars multo maxima miserabili voce supplicij; omnifariam, circa duorum templa veniā implorare: supplicatum est sæpius solenni modo ad cœlestem iram auertendam. Per id serentempus Amadeus antipontifex ex Federici Cæsaris autoritate se in ordinem redēgit, datum est illi vt, quando ad tollendum schisma se pontificatu abdicasset, vt in supremo antistitum ordine, quoad viueret censeretur. Et hæc in Hetruria & circa vrbem, in Insulubris Sfortia cum Mediolanensium ducibus copias iunxit, contra Veneti clamis instrumt quæ aduerso Pado in intima Gallie penetraret, terrestres copias quia post Sfortia accessum inferiores factæ essent, in Laudensem agrum cessere, ille Columbano ex Laudensibus recepto, Placentiam ex improuiso adortus vi cepit, captam diripuit, Gerardo Dandolo legato & Thadeo Estensi cum mille peditibus, magnoq; equitum numero in potestate redactis. Attendulus interea in Ticinensem agrum prædabundus irumpit, ex Ticinensibus Mediolanensium fines ingressus omnia terrore complet vt Sfortiam a gerendam rerum cursu auerteret, implicaretq; hostem intimo bello. Secuta est inde hyems ob cœli in tempeste aliquando ab armis quietior, quo tēpore tērata pax est Florentinorū & pontificis legati interuentu, sed res ad exitum perducti non potuit accensis vtrinque animis ad arma, nec ad ea quæ proponebatur inclinantibus. Est & in mari per idem tempus res Veneta latronibus omnia fœdantibus exercita. Laurentius Lauretanus cum classe profectus est ad eam iniuriam vindicandam. Is Vitalem Sardum Archipiratam in potestate redactū & oēs qui cum eo capti sunt laqueo necauit. Inde haud procul Neapoli duabus Liburnicis in alto oppressis, qui in his erant pari affecti sunt supplicio. Ferre-

Alphonst transfertus in Hetruriam.

Prodigia

hæc Alphōsus rex iniquo animo, vel quia piratæ eius nutu licentiose vagarentur, aut loci vicinitate comotus, q ante oculos regie ciuitatis, Venetæ præfectus imperij & vltionē exerceret, nam hoc ipse vnum prætextu iniuriæ, Venetos negociatores circa Apulias littora ac toto regno intercepit, eos custodiri iussit, res eorū cū omni pecunia in publicum redēgit. Miserunt Veneti ad regē qui scitio tarentur ab eo, pacē an bellū sibi vcllet cū Venetis esse, quæreret præterea qualiniuria adactus suos negociatores contra iugendum violasset. Tum rex testatus est se non mediocri iniuria affectum q; in conspectu regie naues nulli infestæ hostilitate captæ ac direptæ essent, earumq; gubernatores cum remigibus extremo affectu supplicio. Cæterū quantacūq; illa esset iniuria æstimanda nolle se vltione prosequi, vt omnes scirent se eum esse qui libens pacē tueretur, irent & negociatores cum suis rebus secum abducerent, rogati vt iam inde Veneti in se & suos pergerent ij esse per quos ocium & quietem fouere liceret. Et hæc tum mari gesta. Inter ea Bartholomeus Bergomas, cognomento Coleo vir acerrimus, post Philippū interitum refracto carcere, quo illius iussu arctissime custodiebat, Mediolanensium stipendio in aurotorum cum suo equitatu & Asture Fauetino in Gallos missus, qui Boscum arcta premebant obfisione, hostem subito adortus prelio egregie superat, victos castros exiit, multo Gallorum eo prælio cæsi sunt, sed in fuga multo plures capti. Tenebant tum Galli Hastam quam ex fœdere receperant, quod vicecomes cum rege aduersus Venetos percussisset. Cæterum Galli Philippo vita defuncto, non Hastam modo, sed magnā quoq; Alexandrini agri partem sibi vendicabant. Eratq; ita celebre Coleonis nomen, ob rem præclara gestam in Gallos, quum ille patriæ memor sed magis iniuriæ a Philippo acceptæ, a Mediolanensibus ad Venetos cum mille & quingentis equitibus transijt. Principio sequentis anni Sfortia ex hybernis egressus præter, Carauagium oia Abduanæ terrę loca ex hostibus recepit. Venerat inde classis in Cremonensium finibus ex improuiso terra & aquis adortū, deorsum versus ad Casale vsq; maris, crebris bombardarū ictibus oisarięq; telorū iactu compulsi. Hic adeo naues male habitæ sunt, vt Andreas Quirinus cuiuserat classis imperium desperatione adactus, armamentis nauium noctu in oppidum translatis, tritremiū et galeonum corpora igni cōsumpsit, pars classis multa maxima igni corrupta est, nauibus quas flamma subita trepidatione corripere non potuit, hostis potitus est. Cremona per hæc omni metu liberata, Sfortia ad Carauagiū castra fecit, oppidumq; obfisione cingit. Nec multo post Attendulus eo copias admouit, locū Venetorum clade insignem facturus, raro alias Gallicis bellis tanta vis armorum, tot illustres viri vnum in locum coiuere. Erant in Venetis castris præter Attendulū penes quē fuit copiarū oim imperium, Lodouicus Gonzaga, Bartholomeus Coleo, Gentilis Leonensis, Carolus Montonius, Tiberius Brandolinus, Ioannes Comes Romani sanguinis, Guido Ranconius, Albertus Bodienis, Cæsar Martinięgius, Nicolaus Guenerius, & cum his duodecim milia equitum, ac vis peditum ingens. Stabat inde Franciscus Sfortia, oim qui tempestate illa fuerunt dux clarissimus, Alexander, Bosius, Gerrardus eius fratres, Robertus Steuerinas, Franciscus & Iacobus Picinini, Guilielmus Monsferantensis, Carolus Gonzaga, Alouisius Verinus, Ioannes Tollentinas, Christophorus Tortellus, & Bartholomeus

Alphonst mor.

Galli ad Boscum vincunt.

Att. florētissimos exerciti.

Quarterius. Erantq; cū his sexdecim milia equitū cū suo peditatu. Effrita q; septius per occasiōē dimicant, nonnūq; præliū in noctē distractū, nouissimi me rotis viribus descensum est in die, fuitq; præliū ingens ac non nihil anceps, postremo orta fuga ab his qui subfidio esse debebant, Venetę copias iusæ fugatq; sunt, castra capta ac direpta, & cū his duo milia currutū, ad octo equitū ac peditū, alioqui pauci numero defiderati. Carauagium post ridie q; ita dimicatum est hosti cæsi, Sfortia insigni victoria elatus mittit Picininos fratres ad Laudensē obfisionē fatigandos, ipse cum robore copiarū Brixia versus mouer castra. Nec Veneti ad tam fœdā cladem animū remiserunt, sed largo stipendio copias contrahunt, quo studio effectū est vt breui ingens sit exercitus reparatus. Miserunt & Florentini sua auxilia, apparebatq; fore vt Venetos non multo post esset hoste superior. Hic Sfortia nō ignarus quō Mediolanenses in se essent animo, quibus oēs suos successus sciebat esse suspectos, & ob eā rem nihil obcurare meditari, qua via, qua arte irent sibi obuiam, im peritq; inhiherent, nihil sibi in tāta occasiōe desuit, quin ad Venetos conuersus misit occulte ad principē & ad patres q; suo noie eos horrares, vt ad se Iacobū Antoniū Marcellū, aut Pascale Maripetum mitterēt, fore vt vter eorū mitteret aliquid ex se disseret, quod Veneti nois & sua interesset. Apparuit statim oibus Sfortia de pace acturū, a qua Veneti quicq; ob cladē nuper acceptā minime abhorrent, placuit, quā Marcellum tum Veronæ præfētū esset, Maripetū ad eum ire, qui circa Piscariā occulte cū Simonera a secretis sæpius congressus, in hæc fœdus percuisset, vt Sfortia & Veneti Mediolanensium hostes essent, darentq; Veneti quatuor milia equitum, bis mille peditum, donec Mediolanum subigeretur, mitterentq; ad id quorū mensibus ipsi duci tredecim aureorum nummum milia, estq; in fœdere expressum, vt quicquid citra Abduam Philippo tenuisset Veneti haberent, ille Mediolanū cum cætero principatu. Post id fœdus ictum restituit Sfortia captiuos omnes, Abduaq; superato Mediolanensibus bellum inferit. Horrere Laudenses Sfortia dominatū, quam obrem Venetorū præsidio prius dimisso, Mediolanensium fidē implorant, cæterum vt varia sunt ciuitatū studia, quantū Laudenses sunt Sfortia arma ab initio auersati, tam factilenec minus cæterę ciuitates quæ inter Ticinū & Abduam tenebat Mediolanenses, ipsi duci cesserūt, quibus receptis Sfortia ad quinque lapidē Mediolanū admouit castra, cœperatq; vrbis alioqui insignis & opulenta aliquāto arctius obfideri, quū repente affertur, vim Allobrogū ingentē Nouariensium fines inuassisse. Hi a Lodouico eius gentis duce subfidio mitebantur Mediolanensibus, ex fœdere cū ea ciuitate nuper icto. Coleo cui Alpinarum gentium prælia ceu fato debebantur, ad hanc hostium nouorū vim arcendā profectus est, pugnatū est ad Siccidam fluuiū, fuscis ac fugatis Allobroges, & ex his quadringenti equites cum Copenfio eorū duce capti. Oppugnabat Sfortia Melcianā arcem, cæterū auditō Mediolanensium accessū, in quibus fama erat quadraginta esse armatorum milia, qui sulphureo puluere plumbeas pilulas in hostē emittent, ita ex aduerso struxit aciem, vt terribi hostes ne tentata quidē pugna retro abierint. Aderat Sfortia Marcellus Legatus, qui miratus ducis prudentiam, præcipuamq; in subitis rebus constantiā, Venetias scripsit imminere periculū ingens ab inuictō duce, non solum Mediolanensibus, sed vniuersæ Italiae, si ille Mediolano potiatur. Cedentibus

Venetū ad Carauagium vincunt.

Sfortia cum Venetis fœdus ict.

Att. optinione de Sfortia virtute.

itaq; hostibus Sfortia in Melciana obfisione perseueravit. Transuerunt nec multo post Picinini fratres a Mediolanensibus ad Sfortiam, fueruntq; non nihil in castris, sed quum i suspitionem venissent, q; capitales Sfortia insidias tulerunt, statim in potestate redacti grauius de se aliquid stauerunt, cū suis repente in urbem concesserunt. Crediti sunt eo consilio transfugij mentij, vt per hyemem copias foris alerent, mox sub veniū tēpus Mediolanensibus auxilio adessent. Circumferebatur nihil fecius Mediolanū Sfortianis armis. Interea Veneti negociatores, Alphonst regis edicto, toto regno eijciuntur, datumq; id Mediolanensibus ab rege amicissimo, vt Veneti maritimo bello impliciti, a rerum terrestriū cura auerterentur, atq; ita Sfortia vires minus valide essent, nec incassum res mota esset. Enimvero Veneti ad tam hostilem denunciationē continuo classem decernunt, ad Alphonst opes vexasandas, Alouisius Lauretanus maritimo bello proficitur, hortanturq; vna Sfortiam ducē ad pacē cū Mediolanensibus iungendā, quæ magnis proponebat conditionibus. Cupiebāt Veneti se terrestri bello leuare, vt maritimo ab Alphonso illatū cōmodius obirent. Sub id tempus, quo legati sunt ad hoc ipsum in castra ad Sfortiam missi, Crema Venetis cæsi, quæ aliquot mensibus fuerat vehementer oppugnata, Sigismundū Malatestę ductū, viri acerrimi, quē Florentini focij, Venetis auxilio miserant. Pax quę tum agitata est, hoc habuit, vt Sfortia Ticinum & omnes haberet missi, quas Philippus vltra Abduam tenuisset, præter Mediolanum & Laudem Pompeij, quæ cum libertate Mediolanensibus relinquere tur, vi eiusmodi Sfortia pacem probaret, Venetorum & Mediolanensium esset socius, haberentq; Veneti pacato Gallie statū sex milia equitum, Mediolanenses quatuor, Sfortia mille nec amplius. Sin res ab eo minus probaretur, vt Mediolanensibus pacem non redderet, vtrorumq; hostis esset, Venetiq; octo milia equitū alerent, sex Mediolanenses, ad bellorū siqua incidere vsum. Huiusmodi pacē nec probauit Sfortia, nec repudiare est ausus, sed de Venetorum in se fide questus dixisse fertur se non Laudē solum, quam Veneti vellet Mediolanensibus dare, sed ipsas etiam vrbibus quas sibi ex fœdere decreuissent, cessissetq; antea suis armis, si princeps & Senatus Venetus censeret decessurum, missurū se Venetias qui eam pacē probarent. Estq; non multo post Alexander eius frater cū Simonera ad id missus, qui plurib; diebus per irritas altercationes impune cōsumptis, res infecta, retro abierunt, ac tum demum pax inter Venetos & Mediolanenses cōposita est. Sfortia quia nō procul aberat, vt Mediolano potiretur, forti vsus consilio duorum populorum bellum, vt inuictō erat animo, ferociter suscepit, suscepit ex animi sententia consecit Lauretanus quem cum classe domo profectum diximus, Calabriae Siciliaq; oram circumuectus septem & quadraginta hostium naues æstate vna, & in freto ad Mellanā, & mox Syracusanō portu aliasq; alibi, aut aquis depressit, aut igni consumpsit, ceterum apperente hyeme Corcyram in hyberna concessit, classis parte vna domum dimissa patrum decreto. Fuere per id tempus Venetis Nicolai pontificis maximi, Florentinorum, Mediolanensium, Sfortia, & Allobrogum legati, factaraq; Mediolanensium & hostis causa, ceterum vbi res vt antea ad vim & arma spectare visa est, Florentini publico nomine restati sunt se Sfortia nunq; aduersauros, quapropter ciuitatis cōmercio est eis interdicitum, copiarū imperium Sigismundō

Cōditio nespacis.

Venetū cum Mediolanensibus pax cœ fœdus iungunt.

tum demū Gallici auxilijs Sfortia ferocior factus, ut supra est memoratū, in Venetos mouit: ceterū ubi est vtrinq; in hyberna cōcessum, in Gallia Renatus decessit, Sfortia & socijs iratus, quia nihil fuisset ab his adiutus ad bellum Alphonso inferendū. Est & de pace actum eadem ætate, ad quā iungendam vnus supremi ordinis antistes ex vrbe missus est a Nicolao pōtifice, sed arma e manibus partū excuti nequauerunt, animis ad bellum inclinantis: pontificio legato identidē testante, per Romanum pontificē non stare, quin Christianæ rei mature subueniret. Iam em̄ cōstans fama erat Turcos Byzantio imminere, atq; in id bellū accuratissime parari a Mahomete, qui Amurathus filius, nec pacis actio deposita adhuc erat, nec spes abiecta illius ad exitū perducendā, cura nouis in vrbe motus pontificem presentē qua auertit. Stephanus Portius, vir Romani sanguinis, nobilq; familia ortus ac peruectus, vt genis nomen testatur, eque rī præterea dignitate clarus, singulariq; facundia, post Eugenij obitū, quū frequentī concione de publica libertate verba fecisset, horratuq; esset ciues ad eam armis repetendā, perpulisset fortassis ciuitatem ad aliquid audendū, ni Beneuentani antistitis interuētū conciliū solutū esset. Ea res fecit, vt Nicolaus pontifex ingenij sua sponte ob indolis altitudinem suspectū, ceterū tam audacē incepto adhuc suspectū factū, vrbe submouerit. Relegatur Portius Bononiā, ea conditione vt Nicenū antistitem qui vrbi præsidebat, quotīdie adiret. Nec ferrox animus est ea ignominia iractus, sed ad res nouas potius irritatus, occulte cū admōtū paucis conspirat in pontificē, & in oēs supremi ordinis antistes, vt his in potestate redactis, Romani se in libertate vindicarent: diem constituit quo ipse Romæ futurus esset. Simulata itaq; aduersa corporis valetudine, quū aliquot dies publico abstinuisse eo prætextu, occasione p̄ hęc idoneā nactus Bononiā occulte p̄fessit ignoto habitu, magnisq; itinerib; Romā petiit, ubi socij oīa mature cōparauerāt, peregrissent illi facinus sane memorabile, nisi ipse cōiurationis princeps in mora fuisset, qui ppe q̄ peruigilio & itinere sellus, quū paulū quiescisset, data est facultas ijs qui alij sup alios a Niceno post illū missi fuerāt, illius profectiois nunciāde. Cōiuratione igit̄ palam facta, cōfessum eius domū armati circumstant, hic ex coniuratis vnus Baptista, cognomēto Sarra, ubi subiecto igni Portij domus deflagari cœpit, cū paucis eius coniurationis socijs, per consertū armatorū agmen, viā sibi ferro fecit. Portius apud sororē, q̄ extra paternā domum matrimonio locata erat, latitās capitur, capus laqueum necatur in Adriani mole. Sarra dein & sociorū quidā, alius alia vi in potestate redacti suspendio multati sunt. Vindicata res est: quinto idus Ianuarij, anno rerū ab eo q̄ magnus dictus est. Et cura pacandæ Italiæ per hęc nō nihil est a pontifice intermissa, erat itaq; integrū adhuc bellū in Cisalpina Gallia, & Hæmīria. Interea Florentini suis Sfortianisq; opibus connixi, Florentium superiore anno ab hoste captū recipiunt, Veneti Manerbiū oppugnant, qua obsidione Gentilis Leonensis, cuius fida strenuaq; opera fuerant Veneti ad id tempus vsq; sagitta faucibus occubuit. Summa rotius belli Iacobo, qui fuit Picinini filij, decernitur. Sub id tēpus Carolus Gonzaga, qui Lodouici fratris res hostiliter infestabat, temere in eij copias inuectus, inter Godium & Villam Francā prælio fufus, septingentos amittit equites, & vt varia est fors belli, Picininus Manerbio sub id tempus poritur, & mox Quintianū recepit, & pontē Vicij

Stephanus Portius.

Gentilis Leonensis interitus.

cum magno hostiū præsidio, & iam Guadiū oppugnabatur, quū Sfortia accessu soluta obsidione, in Pontē Vicij cōpellitur, ubi accipit mare est non multo post dēmicatū. Incursum ide hostis Brixien sem agrū, dantiq; est id negociū Roberto Seuerinari & Tiberto Brandolino, qui ad Sfortia post fratris interitū deficiuerat, in hos præda onustus impetum dedit picinini, magnāq; prædā parat ademit. Adular eo Sfortia cū expeditissimis equitū alis, sed Venet dux pugna mature dirēpta, castra reperit in columis, quæ erant ad Portianum palustris loco, estq; his locis sapius certatū, prælia eiusmodi leuia, & per alterius partis occasione cōmissa. Veneti annales in id tēpus reuertunt Renati in Italia accessum, q̄ cū quatuor milibus equitū ad Sfortia in castra venierit, quū hęc gererent, ac tum demū Gallici auxilijs auctus Pontē Vicum cepit. Ceterū quia Galli crudeliter viciōtā exercuissent in Vicanos, tantū terroris aiunt finitimis iniectū, vt oēs qui Cremosanem & Brixinā planitiā accollunt, inter alpes & Padū ad hostes breui defecerint, præter Soncinum & Romanengium. Picininus ea animorū inclinatione cōmotus, Brixinā copias admotū, Brixianis & montiū accolis, qui in fide erant præsidio futurus.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSDIÆ HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS DECIMAE, LIBER VI.

Bres Italiæ per hunc modū habebant, quū de summa nō terree aut gentis vnus, sed totius Christiani nois vnus incidit terror, repede ex Græcia afferebatur Mahometē, q̄ fuit Amurathus filius, imenūm parafæ exercitū, oppugnareq; iā Byzantiū imperij caput, aut certe nō multo post oppugnaturum. Veneti est graui bello erant implicij, nunciū tamē atrocitate permotū, decē trirēmes decernunt, Iacobi Laurentani ductū, ad eius vrbs præsidium, totidē Alphonsum rex daturū proficere, parē numerū Ro. pōtifer, vt triginta trirēmiū classis expleretur. Ceterū vix erat Venetus domo p̄fectus, quū circumfederi auditū est Constantinopolim terra & aquis a Turcis. Qui gerendis reb; interfuerunt, trecēta hostiū milia fuisse memorant, Veneti annales teritiā partē adimunt. Aderant Paleologo imperatori aliquot Veneti nois naues, q̄ anteq; vrbs obsideri cœpta est, Byzantiū forte venerāt, aderant & Genuesiū q̄dā, his adnētibus Othomanica classis est sinu excluda, qua parte Paleologus obiecerat hostibus catenā, quā paululū circūactā hostes circa Perā terrestri molimine i sinū pertraxerunt. Dedit id negociū Mahometes acerrimorū ducū vni, qui cū septuaginta milibus hoīm vrbe ea parte oppugnaret. Conati sunt Christiani nois nauarchi ex improviso Turcorū classē igni absumere, sed infeliciter mora, vna atq; altera nauis ab hoste corruptis, q̄ ad id paratus stabat, infecta re auxiliaries naues retro abierunt. Atrociter inde oppugnatio a terra incubuit, disturbati sunt muri Bōbardari idibus, atq; ita fœde distecti vt vi capta sit vrbs paucis diebus quibus oppugnari cœperat. Ferūt ad quintū calendā Maias Mahometē Turcorū regē, suis edictum proposuisse, vt diē oēs ieiunio sanctificarent, parerentq; se in crastinū ad vltimū certamē, quare Turcorū plurimi ita affecti distulerint a cœna tantū sequens dies multis esset vltimus futurus. Pugna ante lucem inita est, postea vero q̄ illuxit, Perenses quoq;

Byzantiū oppugnatur a Turcis.

quoq; oppugnari cœpti sunt, vt neutri alteris opē ferre possent. Vi vrbs capta est. Constatinus imperator postea q̄ barbarū vidit intra mœnia receptū, ne viuus in hostiū potestate veniret, aut certe ne in tanta vrbs excidio superesset, vir dignus imperio mutatis vestibus in aduerfum agmen inuectus, hostili manu mortē occubuit. Sunt q̄ dicāt ad Romanū pontē, in p̄ferta fugientiū multitudine exanimatum, paludamētoq; eius cadaver agnitū, ceterū quo quo modo petij, eius caput Mahometis iussu abscissum, p̄ vrbe & tota castra est ad ludibriū gestatum, cædes ingēs edita, fœuitū in oēm sexū & ætatē præterq; in eos q̄ in augustissimū Sophiæ templū veluti in asylū fugerāt, vrbs direpta est, pueri vix ginēsq; cū matribus (vt sic) ad stuprū rapti, si quib; fortuna vrbs pepercit, in seruitutē abducti sunt. Perenses, qui eodē die oppugnati fuerant, Byzantio capto, deditōne fecere. Muri diruti sunt cætera hostiliter direpta, tantū cede tēperatū est. Et venustissimū Græciā imperiū p̄ hęc maxime modū interij, anno ex quo Byzantiū cœptū fuerat imperari, supra mille simū ac centesimū primo & nonagesimo, in quo subit illa reparatio, a Constantino Helene filio id imperiū inchoatum, in Constantino qui eiusdē nois matrē habuit defecit. Fuit idem annus quinqueagesimus secundus supra mille simū ac quadringentesimū secundus salutis, tristis ad recordationē ob tanti imperij excidū. Alienatio nobilissime vrbs, quū cæteris gentibus fuit grauis, tum Venetis Genuesibusq; grauissima, quibus cum Byzantiō adēpta videbatur oīs Ponticæ Sythicæq; nauigatiois facultas. Est vrbs ipsa loco sita opportunissimū, in ora Thraciæ, qua parte modicus euripus Asia ab Europa dīsternit. Qui Byzantiū cōdito res fuerint suo loco est demonstratū. Auxit vrbe magnū orōq; reddidit Constantinus princeps, Helene filius, Romani imperij parte vna huc translata, coloniaq; deducta, quo contigit vt ob frequentem Romanorū cultū, pars Thraciæ multo maxima ad posteros Romanā nomē adēpta, sic hodie nuncupetur maritima eius terræ ora ad Bosphorū Propontidē & Hellespontū ouera. Qui olim Thraciæ fines essent diximus, quū de situ & vetustate terrę in cidit relatio. Cōplexi sunt olim Triballos, Dardanos, & Mysios. Terra quā Triballi tenuerunt, nūc Bulgaria est, post Triballos ad orientem solem in Euxinū vsq; inter Histriū & Hemū montē, Mysij sedes habuerunt. Horum nunc terra Seruia est, vel vt alij volunt Rasia, Drino, Sauo, & Danubio fluminibus complexa, olim inferior fuit Myfia. Circa Mysios ad meridē, Propontidem versus & Hellespontū maritima sunt Thraciæ, hęc terra Byzantiū vsq; rotatq; interior regio, sed aplicū diem multo castigatore, Romania nunc dicit ab eo, vt multi opinantur, q̄ colonia cōmercio a Constantino Byzantium deducta, Romani mores & lingua aliqua ex parte his terris inoleuit, quod in græta quæda tenus agnoscit. Ferunt Constantinū Thracia Chersoneso primū cepisse locū condēdē vrbi, ubi Agamēnon & Græci cōtra Ilium olim habuissent castra, ceterū oraculo monitus Byzantiū legit q̄ vt olim nunc caput est Thraciæ. Affinis est huic Macedonia, nūllus in Europa gentis prociacis excurrunt fines, quæ Macedonia inter Ionium & Aegeum longissime extēdit, hinc Dyrachio inde Thessalonice, quam Andronicus Emanuelis filius Venetis dedit, Amurathes Mahometis pater bello abstulit Thessalonice, Macedonia & Dardanorum hodie caput Scopia circa Dyrachium, quæ olim Macedonia fuit, Albania nunc est, ab ijs qui ex Albanis, qui supra

Constantini imperatoris interitus.

Byzantiū capitur.

Rōmāna quæ olim Thracia.

Quæ Seruia.

Macedonia olim nūc Scopia circa Dyrachium Albania.

Colchidem incolunt, profecti his confederint locis, vt recentiorū quidam aiunt, manifesto vulgi errore, qui persuasum video esse Epitricorum genus hoīm, qui nunc a peritis Albanis, ab indocis Albanis dicitur. Bœotia quæ fuit cum Phocide in ducatus nomen abijt. Atticæ ora cū Magarensi tractū nunc vno noie Sethinæ sunt, ab Athenis nomen haud dubie factū. Post Corinthiaci Isthmi angustias a tergo, quæ Hellas siue Græcia fuit, cū Locride Valachia facta est, a Valachis, qui Turcorū imperio pleriq; numero recentī memoria in ea terra confederunt. Aetholia nunc Despotatus quæ olim Ambracia fuit, nunc Larra est, quasi Laertium, vt nonnulli interpretantur. Sunt qui Acarnaniæ ducatus nomē nunc astruant, sed peritiores Bœotia vt supra memoratū est. Circa Epirū Chirlessei & Lōpōsses sunt, sere hæc, religio, mores, habitus, cætera Græcæ, vt olim Peloponnesus, q̄ peninsula est, nūc Morea dicitur, a cōtinētē Corinthiaco Isthmo clauditur, dicitū abunde est quoties & a quibus Isthmi angustia muniri cœptæ sint, ac semper res infelicitertentata. Constantinus Paleologus, quæ nouissimē Byzantiū imperauit, Isthmū quæ nunc Hexamilia Græca voce nuncupāt, in staurandū curauit quodā Christianorū successū, tributuq; Turcorū regi stautit nō reddere, verū Panonib; & Polonis ad Varnā ingēti prælio victis, pecunia ab Amurathem lotatus, murū diruere iussit, vt Veneti nouissime locū cumuluario ope, quod suo sit loco dicendū, munire fundatorū, sed nihilo meliore euentū. Horū hoīm si qui Christiana pietate nō aberrarūt, Græco cultu sermoneq; & morib; vntut; cerimoniarū ritu a Ro. ecclesia diuerso. Macedonię ora ad Ionij versus Albania nunc est, vt dixi, circa Macedoniam in immensum ppe patuit nomē Illyricū, hodie in ea terra sunt Delmata, Histri, Lapides, in ora, Croacia, & Bosnenses. Est Bosina hodie q̄ olim superior Myfia, Croacia quæ Liburnia, aut certe pars illius multo maxima, his gentib; Sclauonica vulgo lingua. Tenuit patrū memoria regnū Stephanus Despotæ, q̄ in multū æui prouectus baptisimū lauacro voluit adiuuere, quū ad id ipsa nullare magis ab horruisset. Christianæ pietatis studio bellū intulit Turcis. Iuxta Manicheæ impietatis dogma in hac gente pleriq; duo rerū principia esserāt, bonorum vnū, alterū malorū. Cubant marronæ morbo libertatē in tēplis, quæ sunt in conuallibus, ex votoq; viuunt aliquā diu cū monachis virosq; permisso. Et in terrarū noibus hæc mutatio facta est. Byzantiō cœpro ingens terror cū lectū & mœrorē oīm animos inuasi. Misti Ro. pontifex cōfessum ad Venetos vt suo noie trirēmes quinq; in Turcos pararet, plenā dat oibus veniā, q̄ in publicū Christiani nois hostem arma caperet. Contra Anathematis in eos spīculū detorquet, q̄ exautorati piam detestarentur militiā. Veneti Bartholomæū Marcellū Byzantiū ad Mahometē Turcorū regē mittunt, q̄ ab eo res repetere, nam multū Veneti nois Byzantiū aut capti, aut cæsi fuerant, & in his septe & quadraginta patricij ordinis, qui aut i ea vrbe negociari, aut sub ipsū obsidionis ipsi illuc forte appulerāt, alio ituri. Larretanus quæ domo profectū diximus, quum ægeū adhuc nauigaret, factus certior de ijs quæ Byzantiū gesta erant, in Eubœa cū classe subsecidit. Ardebarq; interea, vt siquando antea, bello Cisalpina Gallia, nā Sfortia super ea loca quæ ab eo capta sunt, post Renati accessum, Martinengium, Camonicam vallem, Vreos, Soncinum, & quicquid Veneti intra alpes, Padum, Clesium, & Abduam flumina tenebant, partim armis, partim voluntaria deditōne

Bœotia nunc ducatus. Attica nunc Sethina. Hellas a Locris vaetholia. Despotatus. Ambracia Larra. Circa epirum Lōpōsses. Peloponnesus, nūc Morea.

cepit. Erat & Asulam in Gonzagæ gratiam oppugnare adortus, cæteri appetent iam bruma in hyberna concessit, ac tum deum vt Veneti annales habent, Renatus Sfortiæ & Florentinis iratus, quia in cassum Italiâ illorum impulsu perisset, in Gallia remeavit. Anno qui proxime secutus est, minacissimi Nicolai pontificis denunciatio fecit vt de pace inter partes conuenerit, quæ his conditionibus sancta est, vt Sfortia præter Abduanæ terræ oppida quæcûq; Venetis loca ademisset, restitueret, Floræ tini præter Castellionē, cætera ab Alphonso recipere, quæ bello amississent: quæ de Senesibus bello capta essent, restitueretur. Et Italia diuturno fessa bello, per hæc in vniuersum fere pacata est, quarto & quinquagesimo supra millesimo & quadringentesimo salutis anno, ex quo Philippo, ob Cremonam renatus erat bellis, octauo cum Sfortia, ob Mediolanenses focos, anno iam quinto exacto: cæterum quia constans fama erat Alphonsum regē ab eiusmodi pace abhorreere, ex vniuersa Italia missi sunt ad eum legati orantes, vt quæ Veneti & Sfortia suo & sociorum noie pacem sanxissent, ratâ haberet. Probauit rex tandem quæ acta essent, tenuit ramen vt sibi bellum deinceps integrus esset cū Genensibus, quia sibi tributum non redderent. Fuit inde Cisalpinæ Galliæ, quæ Lōgobardia nunc est, status vsq; ad Ferrariense bellum omnis fere bellici motus expertus. Triuerchi eius classis, quæ Nicolai noie in Turcos exercita est, quia Laurentianis iussu domum rediissent, carcere & pecunia multati sunt, qui secundum illos dignitate præstabant sustuario admoti, præcisissq; naribus in exiliū acti. Obiit interim Nicolaus pontifex anno octauo q̄ federe cœperat, in Vaticano situs est. Vrbica eius opera Hadrianæ molis reparatio, & pro pontificis ædibus in Vaticano murorum moles ingēs, post Barionæ templum secus aram maximā testudineum opus sed vtrunq; imperfectum reliquit, restituit pontificiam domū ad Desiparæ cognomento maioris, & in cælio Stephani phanum, Theodori ædem inter capitoliū & palatium, Pantheon vetus Agrippæ opus plumbo rexit, Italiam sua autoritate pacauit, inchoatæ pacis custos diligens, doctus doctos coluit, adeoq; munificus & indulgēter, vt per eum Romana lingua suum magna ex parte receperit cultū. Multi præmiorū spe impulsī, Græcorū non pauca in Latinum vertere. Laurentius Valla vir Romani sanguinis, Herodotum & Thucydidem. Nicolaus Perottus Polybiū. Publius Candidus Appianū. Poggius Diodorū, aliq; alias ex Plutarcho vitas, sed oim elegatissime Theodorus Gaza Theophrastum & Aristotelis libros de animalū natura, Strabonem Guarinius Veronens, & Georgius Tiphernas. Missi ad hæc multi per oem Europā, q̄ veterū scriptorū opa q̄ p̄ neglectis in pædore & tenebris apud exteras gētes iacerēt, studiose cōquirerēt, estq; eiusmodi indagine Ro. lingua ex parte sibi aliqua restituta, Nā præter Fabiū Quintilianū, q̄ Poggij opa velut postliminio receptus est, Enoch Aesculanius Marcū Celsū Apitiū inuenit, & Pomponiū Porphirionē in Flaccū Horatiū, pari cura aliq; alia inuenere. Amavit ad hæc obseruationē i religiosis, sed in Francisci Assisiani familia multo impeditus, quo affectu Bernardinū Senesem, virum euāgelicā p̄dicatione illustrē, sed post obitū miraculorū magnitudinē magis illustratū, cœlitū nūero ascripsit. Sed nulli hoim vnq; bona oia cōtingerunt capitur eius fama q̄ prior fuerit in irā & ad penitentia vsq; præceptis. Satis cōstat Angelū Ronconiū virū fortissimū eius iussu in Hadriani mole capiali affe-

ctum supplicio requisitū, quæ vbi securi percussum cōperit, seipm & ministros incussit, q̄ sua tā celeriter mandata obiuissent. Calistus. III. Hispani generis, antea Alphōsus dictus, i demortuo locū sit pōtifex, cū quo pleriq; viri ingenio clari vixere, nā præter eos quorū industria est in pximo pōtifex relata, descenderunt pleriq; eorū in Calisti & Pij tpa. Antonius Panormita, ipudici autor carminis, Porcelius & ipse amorū scriptor, vt rēq; lepidus & suauis, nec multū a maiorib; distans. Fraciscus Philadelphus Græce & Latine doctus, magnus quidē orator, nec poeta minor, multa i vtroq; genere scripsit. Nec Petro Montopolitæ minus poetici fuit ingenii, extat ei? carmē ad Calisti pōtifex, magni quidē pfectus index, si longior illi vita cōtīgisset. Aenē Picolomineū Senesē, q̄ postea pōtifex fuit maior rerū cura a poetice studiū auertit, neficias poeta maior fuerit an orator, an historicus, eius scripta demōstrat quantū ille Ro. linguā augere potuerit, ni cœli prouidentia illū maiora curare voluisset. Rhetores clari nois per idē tēpus fuerunt Laurentius Vallenfis, cuius modo mentio facta est, Guarinus Veronensis, Victorinus, Georgius Trapezuntius. Theologica sapientia illustris Antonius Florentinus aristites, qui multa scripsit, nec minor in eo morū sanctitas q̄ eruditio. Leonardus Vtinenfis & ipse theologus insignis, tam hic q̄ ille ex Calaguriani Domini familia. Alexander Sentinas supremi antistes ordinis, Ioannes Rocelus Ticinensis Eremiticæ obseruationis instaurator, Ioannes Nauariensis piæ huius curæ adiutor. Ioannes Capistranus, & Iacobus Picens, ex Francisci Assisiani obseruatione, ambo in euangelica p̄dicatione celebres, par in vtroq; sanctitas & miracula (vt fertur) post mortem nobilitata, & hi tū viri insignes fuere. Calistus pontificatū adeptus, primū oim bellū Turcis indixit, id quidā votū fuisse existimāt. Mirū videri potest quod Platina de eare scriptū reliquit, reperit esse chirographū in quodā libro ipsius nondū pōtifex, in hæc verba. Ego Calistus pōtifex deo & in diu duæ trinitati voueo me bello, maledictis, inter dictis, execrationibus, & demū quibuscūq; reb; poterō, Turcos Christiani nois hostes fauissimos persecuturū, in quo illud fuit admirationi, q̄ dignitatē nondū adeptus pontificis sibi nomē chirographo adopsasset, homo iam decrepitus, minimeq; ambitiosus. Sed quocunq; affectu id bellū suscepit, breui quod satis constat, tres sexdecim in Turcos intruxit, estq; classis præfectus Lodouico Aquileiensi antistiti data, qui triennio orā Assis multis affixit cladibus, ademit aliquot insulas hostibus. Luuerunt i d negotiū Genuensēs, qui Peratā Turcis post Byzantiū capta, classē studio cōparauerunt in cōmunē hostē. Alphōsus rex, & Lodouicus dux Burgundia id sese bellū gesturos professi sunt, sed negotiū nō obiuere, incertū difficultate rei territi, an domesticis, curis grauius impliciti. Præstitit Calistus quod potuit, nā præter classem ad id bellū missam per oēs Christiani nois terras misit diplomata & nuncios, quibus principes & populi in Turcos cōcitarentur, quod negotiū magna est ex parte euāgelicæ p̄dicationis hoibus iniunctum, vniuerso clero edixit, vt matutino sacris operati orationē propiorū incolumitate canerent, vt æs cāpanum meridie pulsaretur ad salutationē virginis, q̄ mos adhuc tenet in quibusdā vrbib; Italiæ, & Calistus talis fuit in Christiano grege tuendo principio sui pontificatus, inter cuius initia non paruos Romanæ incidit tumultū, ex parua re (vt fit) ortus. Quū nouus pontifex Lateranū perceret, vt solenni more templo

Calistus III. pōti.

Viri illustres.

Classis pontificia.

templo augustissimo mitra insignere, duo gregarij equites iurgio accenti sese mutuis vulneribus cōfoderunt, ortus inde est clamor & fremitus indignitū, discurrent duæ æque factiones ad arma, Vrsini & Anguillarij, quorū duo illi equites fuere, Neapuleo Vrsinus ira accessus, Aueris qui erat Anguillariæ comes, domū inuadit ac diripit, concurruntq; esse eo die in mediā vrbe hostiliter, nec sine pernicie alterius partis, nisi pontificis iussu inhibita essent arma. Prouit motus ille tolli, odium & inimicitia ex ea iniuria cōflata nō potuerunt: secutū inde bellū, quod circa vrbe est gestū mutuis partitū cladibus, vt hinc pleræq; Vrsinorū familiae staret, inde Columenēs, Sabelli, & Anguillarij, sed hæc aliquantū postea sunt secuta. Procul Italia Mahometes post Byzantiū capitū tanto rerū successu ferocior factus, primū oim tributū quod Mephitico regi sui maiores pedere consueuerāt, negare reddi turū, mittit inde circa finitimos qui imperata recusantibus bellum indicerent: cæteri ne non vbiq; sæuendi materia presto fuere, Callistum sibi moderatorē a patre relinquit, quia i Byzantiū excidit autor fuerat victoriæ mitius exercenda, crudeliter afflixit, exquisitissimiq; peremit cruciatibus, Triennio post cū centū quinquaginta armatorū milibus ad Saum vsq; fluuiū progressus, superiorē Mysiā magna ex parte domuit, Belgradū, vt Segoni? scribit, multa vi oppugnat, Pius pontifex non Belgradū sed Albam noiar, ad Sai & Danubij confluentem, æquatissq; solo mœnibus, iam mediā vrbe dimicabat, quū subito Christianorū auxilio, quod maiore affuit, non solum vrbs retenta est, sed Mahometes sub læua mamilla vulneratus, impeditis vilitis, trepidā fuga indyctū Christianis reliquit victoriā. Omne bene gestæ rei decus fuit penes Ioannem Huniadē, cognomēro Albam, Ioannes Capistranus, q̄ rei gerendæ nō solum interfuit, sed præfuit, is cum diu Angeli antistite ad id bellum a Calisto missus, ad quadraginta signatorū milia collegerat, quum de eare ad pontificē scriberet, nullā Huniadis mentionē habuit, neq; Huniades Capistrani, sed vter victoriā sua opera, cœlestiq; auxilio paratū significare, q̄ res plane arguit multo facilius opes cōtemni a mortalibus, q̄ laudē. Potuit Capistranus diuitias & oia terrena calare, laudē nō potuit. Erst Capistrano diuinus honor non fuit, nō hoim, curæ fuisse videri potest. Nec Huniades non satis parce de se scripsit, qui se victoriæ illius ministrū testatus est non auctor. Fertur Mahometes ad memoriæ eius cladis iam inde barbā demulcere solitus ac cū fremitu execrari diem quo ad Albā prælio pugna ferret. Per suaum multo habuerunt, si Huniadis equites maiuribus affuissent, vt fusos dispalatosq; hostes infectari essent, potuisset eo die Othomanorum imperium deleri. Sic quoq; ad viginti milia hostiū cæsa dicuntur, & in his Carazā Thraciæ præfectū, viro impigrū, estq; victoriā hæc paratā triennio post Byzantiū excidit. Nec hostis tam insigni clade affectus quieuit, quin Byzantiū reuerfus cōfestim classem reparat, nouā cōstruit, ægæi maris insulas pximaestate inuasurus, sed maior inde cura ab ea expeditione auertit. Emuro sub id tps, quo maritimū bellū moliebat, legati ab Ifan Cassano rege ad Othomanū cū amplissimis donis Byzantiū venere. Fuit Alueus inter regia muneris, tabulas habens & tesseras gemæas, & in his labor nihilo materia infertior. Repperit preciosissimū id munus i fan Cassanū, vt legati testati sunt, in thesauris Demiri Persarū regis, quæ bello victū regno & vita spoliatur. Sūma eorū ob q̄ legati missi sunt, hæc fuit, vt Otho

Nobilis Christianorū victoria.

Att. preciosum Alueum.

manus a Cappadociæ finibus abstineret, quā illi puincia vt doalē sibi vēdicabat, erat ex Trapezunte oriunda Cassani coniunx. Fremere Mahometes auerariq; legatorū postulat, tum hi quædam modū iussi fuerant, ex Othomano quæsiuere, vellet ne pacem an bellū cū suo rege, qui quū bellum dixisset, cōfestim legati retro abierūt. Hic priusquā de memorabili bello, qd est postea inter barbaros reges gestum, sermo instituat, aliquot altius sunt res getium, q̄ ad orientē vergunt, a nobis repetendæ, idq; eo libētius facio, q̄ millesimo ab hinc anno & amplius nulli, quod scia, curæ fuit, præterq; vni Ayrono Armenio, vt alio est loco a me significatum, de eiusmodi rebus aliqui proderet, & vt oia vno loco dicant, satis appet ex Ayroni historia, Cathaici nunc dici eam Indiæ partē, quæ inter Gedrosiam De Caiaacet & Indum fluuiū, si Prolemaia partitionē cum thāio & ea, quæ ille vtiur, libeat conferre. Pius pontifex eam moribus Scythiæ partē intelligit, q̄ intra Imaum montē & gentis. Iaxarthē fluuium continet, quā Scythiæ Nomades tenuerunt, estq; citra Iaxarthē extēdi Cathaicum nomen videri potest in Arrianos & Badras, ob ea q̄ de mitiore cultu gentis traduntur. Terra hæc nobilis ob Herculis, liberi patris, & Cyri regis meras. Scythicum genus hoim Cathaici, & in quibus magna morū mutatio facta videri possit, si vera sunt quæ Armenius homo de his p̄didit in historia, Sa gacissimi sunt inquit, aiuntq; se solos hoim duob; luminibus cernere: ceteros mortales aut cecos esse, aut altero oculo capros, magnum ingenij acumen sed iactantia maior: persuasum est vniuersæ genti, se cæteris mortalibus artium subtilitate, & sciticia longe antecellere. Candidum genus hoim, paruis oculis, natura imberbes, literis vtuntur Romanis quadratura similib; , aliq; alio superstitiosis agnū delirio: cæteri oēs veræ pietatis expertes, hi solem adorāt, illi lunā, quidā fustiles statuas, nonnulli bouem, varieg; per hæc monstra sparfa est gentis superstitio: nō scripserat leges, non fidē norunt vllam, & quū in opificijs mirū sit gentis acumen, nulla tamen his rerū diuinarū notitia: timidū genus hoim mortemq; formidās, gerūt tamē bella magis ingeniose q̄ fortiter, sagittis in pugna vtuntur, telorūq; generibus quibusdā, hoibus aliarum gētiū minime notis, papyracea moneta in vsu, quadrata forma, & in ea regis imagine expressa, quæ si vetustate obliterari cōperit, obsoletā cum recitū impressa in regia cōmutant, supellex ex auro & argento, cæterisq; metallorum generib; , olei inopia insignis; hocreges duntaxat vnguenti loco vtuntur, Nicolaus Venetus, qui ad eius gentis terrā peruenisse dicitur, vrhem regiā Cabaistiā vocari nostros hoies docuit, esse & aliā Nemptaim non minus illustrē, sed cuius conditio multo recentior haberetur. Est Cathaio Tarfe ad occidentē solem finitima, in tris velut puincias, vt Armenius ait, diuisa. Hæc ea esse videtur, quæ & olim Gedrosia, Idolorū cultū gens dedita, soli oim a Magis qui Christum regem nuper orum adorantur, longa serie procreati, discipula a maioribus accepta, in antiqua pietate perstant. Sed Ayronus parū, vt ingenue dicā sibi cōfiteare videtur, qui ex terra tam remota tredecim die rum spacio potuisset Magos puter in Iudæam venire. Ingeniosa alioqui gens, oimq; scientiarum capax, nec carēt literarum vsu, & quod proprium est gentis, ipsius, vulgo caribus, & vino oimq; animalium cæde abstinent, vrbes affabre constructæ, grandia tēpla malorum demonum imaginibus referta, tritici oimq; frugum abundās præterq; vini, nefas apud Tarfianos id potare; attingunt; hi ad

De Caiaacet & ea, quæ ille vtiur, libeat conferre. Pius pontifex eam moribus Scythiæ partē intelligit, q̄ intra Imaum montē & gentis.

Att. ritū gentis.

Terque-
ste q̄ Ca-
ramania.

Corasfi-
ne.

Comāia
que olim
Hiberia
& Albar-
nia.

India.

Persæ.

Arme-
nia.

occidētem solem Terquestem terram quam olim Caramaniam dixere, si Aytoni partido non disce-
pat a veterū autoritate. Infrēquens terræ cultus, re-
gio campestris pabulo magis q̄ cultui idonea, va-
gi incolæ Numidarum more, vino carēt pro vino
ceruiffa in vfu est. Pars Caramania, si Caramania
hæc est, ois veræ pietatis expertus, sunt in his qui Ma-
hometū incolant, literarum vfu infrequens, & in
vrbibus tantum, quas perraras habere dicuntur,
suntq̄ literæ eadem quæ & Arabice, Corasine &
Comania, quæ secundū gentes iam dictas ponunt
ab Armenio, a populorū noibus haud dubie no-
men habent, quos Plinius supra Bacchos & Mar-
dos statuit, Frequēs Corasine cultus, crebræ vrbes
villis passim interiacentibus. Sic Aytonus, solum
ferax, irumentū & frugum abundans, Baccho ini-
micum, & idcirco rarus vini vfu. Corasinis vrbs
gentilium omnū pulcherrima Corasine nomine,
& ob eam rem totius regni caput. Nullus genti lite-
rarum legumve vfu, ferox ingenium viris ac bel-
lorum cupidū, per pauci Christiani nois in Corasfi-
nis esse, quum Aytonus anno ab hinc centesimo
ac nonagesimo hæc prodidit. Discreta his lingua a
cætera multitudine, discretus factorū ritus, vtrunq̄
illis græcicū, parabantq̄ desepate illa Antio-
chenæ ecclesiæ, ab ortu solis deserta regio præten-
ditur Corasine, ipsa ad occidentē solem poro extē-
sa Caspio mari iungitur, septentrionalis illi Coma-
nia est in mēsis euagata finibus, ob cœli intempe-
riem parum cultu frequēs, & quod iure aliquis mis-
retur, hic rigens & gelida, alibi terriorida & æstuo-
sa, plana plurimum regio, & nuda arboribus, pro
lignorū materia, qua omnino carēt, stercore vtrun-
tur indigenz. Tanaim & Euxinū mare ad occasum
attingit, vris quem sequimur scribit, ab ortu Cas-
pium Comaniæ adiacet, quo apparet Asiaticę Scy-
thiæ partem nō parum cum his, Hiberię, Colchis-
dis & Albanie tractu Comaniæ nomine continē-
ri, Saraim regni huius caput. Tartari Scythicum ge-
nus hoim vastarunt, Aytono hæc prodēte. Et hæc
fere Sthythiæ sunt, trans Caucasum & Imaum ad se-
pentrionem & boream ouberfa. Quæ ceteriores
Asiæ ad ortum & meridiem spectant, idem autor
sic dixerit, vt in Indiam dicat ab occasu in ortum se-
cus oceanum longe excurrere. Oceanum Indicum
mare vocat, vt Plinius? & pleriq̄ veterū. Vnus Pro-
lemæus, & quod mirari possis, aliquāto Plinio iu-
nior, huic opinioni nō assipulatur. Assulit his gē-
ribus aliquando Christianę pietatis lux euangeli-
ca prædicatione, sed in tenebras gens tota tempo-
rum interuallo relapsa est, vna duntaxat ciuitas ad
huc viritatem tuerur, quam ab initio fuerat com-
plexa. Hic vulgi error castigādus, multis vt video
peruulsum est, quum in India dicitur late Christiani-
num nomen patere, de hac India intelligunt, cuius
modo habent mentio, quom Aethiopia sit illa,
quæ est supra Aegyptū, quid autem sit q̄ terra hæc
India fuerit nomen sortita, in Aethiopicis rebus
explicabitur. In orientali illa India Hermes est vrbs
negociatorum frequentia nobilib, sed multo no-
bilior Gamalech, quo mercū causa ex Herme nego-
ciatoris modico tractu euehuntur, in Perside,
quæ notior terra est, quum vtuatate nominis, tur-
quia Persæ sapius Romana arma senserunt, certar-
umq̄ vario euentu cum his de Mesopotamię pos-
sessione. Duæ nūc in ea vrbes illustri nomine, Boco-
chera & Scornehata: Saracenis vbi Persæ Maho-
metiq̄ delirio imbuti i tenebris agūt, bellica olim
gens, vt quæ diu in oriente sit rerum potita, nunc ar-
mis defuerat veteri gloria excidit. Nec Armenia mu-

tavit nomen, clarissima eius terrę ciuitas Taurisū.
In bello Armenij Scytharū armis & vestitu vtrun-
tur, eorum dico qui Tartari hodie dicuntur, sub quo-
rum imperio aliquandiu fuerat. Literæ Armenj a
cæteris gentibus diuersæ, & quæ Armeniacę dicun-
tur. Mons Ararach Armeniæ est, in quo Mytica
desedit arca, vt ferē, post diluuiū. Riger vertex mō-
tis perpetuis niuib, & idcirco inaccessibilis. Scri-
bit Aytonus in summo vertice nigrante quandā
speciem apparere, quā vulgus veruūtam illā carac-
clysmi arcā arbitret. Nec mihi excidit qd de eius-
modi re in primo Rapsodia libro scripserim. Iose-
phum & alios secutus, sed Aytoni sunt hæc, quæ
nunc scribuntur. Erat Aytono prodeunte, vniuersa
Armenia Christianę pietatis cultrix, Mediā & ipsa
veteri noie Armenię iungit, ad Austrum illi præte-
ra. Medi Mahomerem bellum, sunt Arabice in vfu
literæ, ferox genus in colū, optimiq̄ sagitariū.
Georgię regnum ad Scythiam pertinet, Georgi &
Alani Scythæ sunt. Hinc fit vt Alania a quibusdā
vocetur, pars regni huius trium dicitur circuitu man-
dēsa obducta est caligine, vt ob tenebrosam speciem
nemo locū subeat, nec cernere sit aliquid in ea den-
sitate tenebrarum, qui in proximo habitant, exau-
diri aiunt inde voces hoim & gallorum cantum,
hinnitum equorum, ne horum quicquam videri,
regionem ipsam inuisen vocari. Fluit ex ea terra
amnis, qui suo inuētu arguit locum non esse sine
humano cultu. Aytonus q̄ ad hæc vsq̄ loca perue-
nisse se ait, autor est in Georgianę gēis monumē-
tis proditū, quod & ipse legerit, Christiani cultus
manū ingentē in ea olim loca cōpulsam impius Sa-
uorini Persarū regis iustatione, cæterū quū hostis
leferū fugientū cruciubus immineret, miraculo
euenisse, vt profuga multitudo tenebris sit repente
obsepta in munitissimi valli specie. Caldæi a Me-
diæ montibus ad Itureos vsq̄ cāpos accolūt, in his
Nin? vrbs olim gētis caput, nūc Batach patria est,
Babylō olim nūcupata. Regio plana & fiticulosa.
Caldæis iuxta Arabicę vsq̄ vniuersis, q̄ in ea sunt
Mahometanę legis gens hæc. Est Mesopotamia
Ro. armis sepe adita, i ea Rochais Euphrati iposita
Agarij regia. Hinc sacrū sudariū quod Romæ ho-
die vifitur, multi in ea Christiani nois, Syri, Arme-
nī, & in his Saracenorū quidā, eadē pietate imbuti.
Horū optimi bellatores Armenij, Syri & Saraceni
imbelles. Colunt Mesopotamię partē vnā Sarace-
ni tantū, atq̄ idem pugnacissimi, Arcarios gentiū
voce appellant. Terra q̄ nunc Turcia est, maiorem
habet Armeniā ab ortu, excurrit ad Ciliciū vsq̄
pelagus, ad Septentrionē versus Euxino terminat.
ab Aytono Turquia dicitur, plures in ea puincia,
Lycaonia in qua lonctū caput gentis, Cappadocia
in qua Cæsarea, Isauria, vbi Seleucia, Lycia, q̄ nūc
Briquia, Ionia, q̄ Quisum, vbi Ephesus, Paphla-
gonia, vbi Germanopolis, Ienech, vbi Trapezus,
olim pontus fuit. Trapezus ducentesimo ab hinc
anno a Constantinopolitano alienata imperio, su-
bita præfecti defectione, qui ex Byzantio mitti cō-
sueuerat. Cæterū quicumq̄ ille fuit, nā nomē, quod
legerim, non prodit, q̄ primus ab imperio defecit,
se ab initio regē dixit, inde imperatoris appellatio-
nem assumpsit. Euererit Turci id imperiū paucis
post annis q̄ Byzantiū est ab his captū ac direptū.
Hoc quicquid est terræ, q̄ nunc Turci tenent nomē
non vna gens incolit, sed Turci, Græci, Armeni,
Saraceni, Iacobitani. Horū Turci agriculturā exer-
cent, in agro sub rētoris agunt, quibus terræ cultus
curæ est, idem aliqua ex parte pecuarij, bellatores
fortissimi. Sed qui si totius gentis ritus quando de
his

At regio
nis natu-
ram quæ
Anisē di-
citur.

Batach
olim Ba-
bylon.

Turcia.

Syria.

Plurium
gentium
ritus.

Variatio
Asiani
perij.

his sæpius mentio habenda est, opportunior expli-
cabit locus. Nunc Syria dicenda totius Asiæ viti-
ma, ad occasum ab Euphrate ad internū mare extē-
ditur, in quatuor puincias verius q̄ regna diuidi-
tur, vt Armenius homo docet, Sen in cuius medio
est Damascus, Palestina vbi Hierosolyma, Antio-
chiam vbi vrbs ingens eiusdē nois, & Ciliciam in
qua Tarsus. In Syria Græci habitāt, qui & Gripho-
ni dicit, Iacobitæ, Nestoriani, Saraceni, duq̄; Chri-
stianæ pietatis gētes Syriani & Maroniani, vt Ay-
toni quæ sequimur vtar verbo. Syriani græcico
ritu sacrificant, paruertuntq̄ aliquandiu Ro. eccle-
siæ. Maroniani sentiunt cū Iacobitarū gente. Horū
lingua & literæ, quæ & Arabum. Habitāt duo hæc
piorū hoim genera ad Libanū montē, & circa Hie-
rosolymā. Saraceni strenui in bello, gaudent agro-
rum cultu, Syriani inuitiles, Maroniani qui ad Liba-
num sunt, pauci quidē numero, sed viri pugnaci-
simi. Saracenorū gens ex Arabia est, inde pestis illa
hoim orta, abijt (vt credere est) pars Arabū ingens
in Saracenicū nomen, cæterū tenent nunc quoq̄
veterem appellatiōē, quæ circa Aegyptū habitāt,
raptoq̄ plurimū viuunt equorū celeritate fracti, cæ-
tera in Saracenorum origine latius sunt a nobis ex-
plicata, ois Asia quæ ab Indo flumine ad Syrium
mare, rursus a Tanaid ad Nilum longe lateq̄ patet,
per hunc modū se habet. Hi mores, hæc gentium re-
ligio, nominūq̄ variatio facta in puincis popu-
lisq̄ fuerat ab inclinatione Romani imperij, ad Cle-
mentis quinti tēpora, quæ ducentesimo ab hinc an-
no pontifex fuit. Nunc quando demonstratum est
qui hoim ad orientē solē post Romanos potiti sint
rerū, noia in ordinē digerantur, vt vel modico ver-
borū cōplexu possit intelligi, quæ fuerit regnorum
successio. Post salutarem Christi ortum Cærolas-
chus Persarū rex primus oim a Romano defecit im-
perio, estq̄ a suis Asiæ imperator dictus. Impera-
uitis nō solum Persis, sed Armeniis etiā & Medis,
quæ duo regna suis opibus trecentis vndeuginti Sa-
raceni orientis imperium Persis ademerat, anno sa-
lutaris sexcentesimo trigesimo secundo, hi multo las-
tius q̄ illi dominati, sedemq̄ imperij fecerit Valda-
cham vrstem, sic hodie quæ olim Babylon ad Eu-
phratem sita. Mansit inde his regnū incolume an-
nis quadringētis ac duodeuginti. Turci quos nūc
Turquos, nunc Turquimanos, Armenius Ayto-
nus vocat, sunt inde rerū potiti, cepitq̄ illorū im-
perū anno salutaris millesimo quinquagesimo pri-
mo. Corasini gens Sythica, Perside occupata im-
perij imaginem sibi affinxerit. Sunt Turcorum ab
his arma parum feliciter tentata, mox & Syria non
multo feliciter inita, per hæcq̄ non vna clade affe-
cti breui imperium amisere. Tartari deinceps hæc
gens Sythica) Hoccere regis ductu, Turcorū opes
afflixerit, suntq̄ Asiæ imperiū adepti anno millesimo
ducesimo quarto & nonagesimo, ceperūt &
Syriam ex Saracenis, Memphisico regem intra Aegy-
pti paludes fluentiq̄ compulso, inde varie vringit
bellatum, mansit tamen summa imperij apud Tar-
taros, Tamorq̄ sextus eius gentis imperator in Ca-
thaiano sibi regno fixit sedē, & in Aegyptio ingens
mutatio sibi regno accidit alio loco diximus. Nec
tūc multo post res Turcorum in antiquam fortunā
restituit corpæ sunt, miroq̄ successu creuere vsq̄ ad
Mahometi tempora, ad quem, vt est alibi signifi-
catus, legari ad Isam Cassianū venerant, petentes vt
Cappadocię regno abstineret. Erat tum Romæ pō-
tifex Calixtus tertius, quo sedente extiterunt prodē-

gia aliquot in vrbe, & cætera Italia. In Sabinis bi-
ceps vitulus natus. Romæ ad porrā Veneris, & in Prodigia
Liguria sanguine pluisse ferebat. In Piceno ortus
infans cum lenis dentibus. Cometes diro aspectu
in quintadecima parte Cancri toto fere mēse Iunij
in caelo obseruatus, Paedissima procella mēse Aus-
gusto magnā Italiæ partem, & in primis Herurij,
Venetamq̄ oram populata est, inde paucis mēsi-
bus interiectis magna pars Italiæ horrendo motu
terre concussa est. Multa in Amiteo agro, Apu-
lia ac toto fere Apuliæ regno ædificia corruerunt,
alia aut conuulsa, aut parietum hiatu deformata.
Sensit eam cladem Neapolis regni caput, sensit &
Capua, vtraq̄ vrbs ruinis oppressa. Circa Bene-
cum nobilissimum Italię lacum, mons in abruptū
defecit, eo ne motu terre, an alio casu parum com-
pertum habeo. Inciderunt prodigia hæc, si recte col-
ligunt hi qui bus fuit curæ hæc prodeci, in eum an-
num humanæ salutis, qui supra millesimum qua-
dringentesimum sextus fuit & quinquagesimus.
In hunc quoq̄ annum reponunt memorabilē pu-
gnam illam, qua Mahometes est, vt supra demon-
strauit, ad Albam victus. Albā hanc Taurinū olim
fuisse existimare videntur quidam. Cæterū quod-
cunq̄ locus nomē habuit, est enim in dubio vt vi-
deo, Mahometes inde reuerfus, quum maritimum
bellum meditaretur, Cassiani regis legatione com-
morus Asiaticū maritimo prætulit. Post legatorū
discessum, parte classis in Pontum præmissa Syno-
pem & Trapezuntem versus, ipse cum terrestri ex-
ercitu omnium opinione celerius vsq̄ in Asiam
rectaq̄ ad Euphratem contendit. Sensit hostis terri-
bilem Mahometis apparatū, concessitq̄ confestim
ad montes, accēdit Othomanus fuit in puincia
tenuit se ille munitiorib? locis, nihil ausus interea
mouere. Mahometes rex confestim victoriæ ho-
stibus expressa, exercitum in Paphlagoniam duxit
breuiq̄ Synopem puincię caput, omnemq̄ Pa-
phlagonum gentem subegit. Trapezuntem inde
terrestri naualq̄ prelio oppugnaram, pari successu
domuit. Trapezuntiam imperatorem cum ponti-
cæ oræ & Cappadocię principibus, liberis, vxori-
bus, Byzantiū velutin triumphum duxit, ductos
interfecit. Nec post tam insignem victoriam Tur-
corum arma quievere, quin Othomanus ea classe
vfu, quā superiore anno in Proponide parauerat
Mithylenen occupat, omni fere insularum mul-
titudine Byzantiū tanq̄ in coloniam abducta. Vt
res bellicæ fortunæ arbitrio variantur, grauē igno-
miniam adijt Othomanus non multo post in Das-
cia victus, nec minor clades accepta: nam quū in eā
terrā bellum transfuisset, Droulas Dacorū dux cū
sex milibus equitum pariq̄ peditū numero intem-
pesta nocte Turcorū castra ferociter adortus, tantū
iniecit terroris, vt nisi Maimuthis ducti cōsilio edi-
ctum esset, vt non ex quo, sed in vestigio quicq̄
stans, ante suum tabernaculū pugnā capesseret, des-
leri powerit vniuersus exercitū, sic quoq̄ pars mul-
to maxima caesa est, cæteri equorum pernicitate fer-
uati sunt, sed vt ferox erat Mahometis animus, &
in aduersis inuictus, breui post superiorem Myfiā
nunc Cosina est ex improviso adortus, vniuersam
terram fœde populatur. Rex inopinato bello per-
cussus fugam molitur, vbi cuncta circa se ruere vi-
dit ferro & flamma, cæterum hæc quoq̄ ab hosti-
bus, qui omnia obtinebant, adempta, qua proxia-
mum illi fuit Cludenfem arcem occupat, hic Otho-
manicis circumfessus armis publica fide accepta de-
ditionem fecit, sed neq̄ spontanea deditio, neq̄ da-
ta fides illi profuit, in hostium potestatem redactū
T T ij confestim

Trapezū
tis impe-
riū euer-
titur.

Myfia su-
perior su-
bigitur a
Turcis.

cōfestim interficitur. Iacra totius regni caput quaro mense q̄ obfideri cōperat, capta eſt, ciues in p̄dam acti, prouinciæ duces cum fratre & ſore regis Conſtantinopolim miſiſſi & ad triumphum feruati. Erat Mahometes bellum in Macedonia tranſlarurus, Myſia iam potius, quum certis rumorib⁹ aſſertur Corinthiacum Iſthmum ſumma opea Venetis muniri. Emuero Veneti poſt Byzantiū captū, pacatoq; Italia ſtatu, decem circiter annos quieuer, in quam temporum intercapedinem inciderūt Europæ & Aſiaticæ Turcorum expeditiones, quarum adhuc mentio habita eſt. Veneris rebus interea ab omni bellico motu quieſcentibus, domi Forſcaro principi ob multam ætatē publicis muneribus iam minus vtili (erat em nonagenarius) dignitas abrogata eſt, quum annos quatuor & triginta reipub. præfulſſet. Paſchalis Maripetrus illi adhuc viuo ſubrogatur. Vi gebat adhuc in effectu corporis generoſa quædã vis animi & honorū ambitio, quo contigit vt in ordinem redactus, audita noui principis creatione pauciſſimis diebus morte conſumptus fit, ſummis magiſtratus inſignia, quæ illi viuo fuerant adempta mortuo publico decreto reſtituuntur, ac tum demum princeps principem exultit, quod poſt ſublatus collegæ in principatu comparandi morem, nunquam quoſiſſiam accidit. Maripetro principe grauiffimus motus terræ factus eſt in Italia, de quo nuper habita eſt mentio. Per idem tempus Libraria impreſſio apud Italos vulgari cepit eſt, res ſane memorabilis, nec minore admiratione digna, ſed multo admirabilior futura, ſi non adeo vulgari cōtingiſſet mirum & vix credibile dictu, ſed vnum vero, tantum literarum vno die opificem vnum formare, quantum vix biennio viciſſimus queat librarius. Commentum id Theonicum, ſicutq; ab initio in multa, vt debuit, admiratione nec minore queſtu. Pulcherri mi inuenti auctor Ioannes Gurembergius, queſtri vir dignitate, Maguntiacis res primū tentata eſt, maiore quidē fiducia q̄ ſpe, annis circiter ſexdecim priuſq; in Italia reſcepta ſit vulgari. Sunt qui inter initia Pneniū pontificatus, id opificium Italiae inuectum dicant, quod non multum ſit diuerſum ab eo quod alij prodidit, vt in eum ipſum annum Caliſti exitus incidit, & Pij pontificis creatio. Sed vtrūq; reſ ſignanda eſt, claruerunt pleriq; eiufmodi opificio, ſed omnium maxime opibus & elegantia literarum forma multum cæteros antecellerunt, Nicolaus Lenſon & Ioannes Colonienſis ambo Theuronici, quibus multi diligentem operam nauarunt, varia recognitione, vt in iure pōſtificio Petrus Trecius, quem audio gloriari ſolium triginta voluminum militia ex formula ſuæ recognitionis librarij officinis impreſſa. Reddidit Maripetri principatum ad poſteros illuſtrioſum libraria impreſſio, res humano generi gratiſſima, qua omnis vita continetur, & vaſta Italia ex vehementiore motu terræ, habuitq; adminiſtratio illa quatuor annos & dimidiū, inciditq; in Caliſti tēpora. Fuit iſtius pontificis tribus annis, quo ſedere Alphonſus rex ex reſſio in eam ciuitatem odio, reſ Genueſium eſt hoſtiliter in ſectatus claſſe ad id parata: ea reſ fecit, vt quū Petrus Fregofus, qui Genuæ dux erat, dignitatem & urbem amplius tueri non poſſet, eā Carolo Francorū regi dederit habendā, rex dedit urbem Ioanni Andegauenſi præſidio obſidendā tradidit, vnde ille non multo poſt Alphonſo rege deſuncto velut ex arce quadam Neapolitanū inuaſit regnum. Eſt per idem tēpus nouum in Hetruria bellum conſtatū, Iacobus Picinini Veneto ſtipē

Libraria impreſſio.

Iacobus Picinini.

dio exautoratus, Senenſibus bellum intulit. Illaro eā præterit cauſam q̄ ea ciuitas tantū auri pondus ſibi non redderet, q̄ Nicolao patri ſuo deberetur, erant Senenſes improuiſo bello aliquā oīno cladē adituri, niſi auxilia prius a pontifice, mox a Venetis & Sfortia mature aſſuiſſent, quibus Picinini vehementius q̄ ferre poſſet degrauiatus veniſſet haud dubie in hoſtium poteſtate, niſi ad Orbatellū, Alphonſi regis trirēmitibus exceptus ſeſe hoſti ſubtraxiſſet, fauebat vnus duntaxat Alphonſus ex oībus Italiae principibus Picinini conatibus. Senenſes graui bello leuati, ciues eius morus auctores, erant em nonnulli qui magis Alphonſi partibus ſtudebant q̄ publicæ libertati, aut extremo aſſerent ſupplicio, aut exilio dānarunt. Quei ut in de pluribus annis eius ciuitatis ſtatus, oīs ciuiliſ diſcordiæ expers. Circa urbē non nihil eſt per id tēpus diſcordia laboratū. Neapoleo Vrſinus & fratres oppugnati ſunt, Caliſti armis reliquerat hos hæredes Ioannes Antonius Vrſinus, quē Caliſtus præfectum vrbis creauit, tenebantq; hæreditario iure & alia quædã in Latij humeris cōgeſta oppida, habebatq; cū Anguillarijs bellū, quū alia de cauſa quā dixi cōſtatū, tum ob nouū principatū, de quo acriter eſt inter eos certatū. Tenebātur ab Anguillarijs Monticulū eſt iſ locus in edito cōtra Tybur ſuerantq; eſt oppidū ex deſuncti principis rebus forte adepti, multi quidem partū ad varij conatus nec ſine agri Romani vexatione, ſed intra annū deſedit ille morus pōſticiſ auctoritate, cuius domeſticæ actiones fuere Vincētius Hiſpan⁹ prædicatorij ordinis, & Edimū dus Anglicus in ſanctorum numerū relati, q̄ ſolēne facrum dominicę tranſfigurationis inſtitutū ad octauum Idus auguſti, quo die Mahometes Turcorum rex Chriſtianis armis eſt ad Albā ſuperat⁹, tamenſi non id vnum in cerimonia illa faciendā ſecutus videri poteſt, eodē enim die iſte pontifex creat⁹. Nouē ſupremi ordinis creauit antiſtites, & in his Aeneam Picolomineū Senenſem, cuius præcipua eſt opera vſus in pacanda Italia. Nobilium in opib⁹ fouit inſigni pietate, aluit pauperes, virgines matrimonio locauit, ſuit & in principis munificē præfertim in eos qui Chriſtianum nomē poterant armis tueri, ad Caſſanum Perſarum & Armeniæ regem, & ad Tartaros, Lodouicum Bononiſem ex Fraciſci Aſiaticis familia, cū donis ampliffimis miſit, quos ad arma in Turcoſcōparanda excitaret, cū Alphonſo rege niſi eſt obſcure ſimulat⁹, quia nō perſonæ, non ætatis, vt Platina ſcribit, ratione habita, ſacerdotia quibus libitū eſſet largiretur: hinc ſuit credo q̄ Alphonſo vita deſuncto cogitare cepit (vt fertur) quonā modo Neapolitanū regnum ad apoſtolicā retraheret ſedem, bello vindictarū, ſi bona venia nō daretur, ſed morte præuētus remeque non potuit. Obijt Alphonſus rex quatuor circiter & ſexaginta annos natus, ſuit gracili corpore, pallido colore, vultu hilari, & ad promerendam gratiam obuiſo, naſo aquilo, oculis illuſtribus, crine nigro, & ad mediā ceruicem extenſo, medioſi ſtatura, tibi potuſq; tēperans, nec fere eſt vino vſus, niſi admodum diluto, rei literariæ adeo ſtudioſus, vt nullius æque rei, deditq; præcipue operam grammaticæ arti, in quo genere adeo profect⁹, vt operæ diu nauaræ non penitenter, eſt perarolo latine loqueretur: omnigenam euoluit hitoriam, poetas & oratores, nouit Dialecticæ nodos perdifficiles ſoluere ſiquādo queſtio aliqua obſcure ſcūtor incidiſſet. Caſtigat⁹ & preſſus ſermo, ac tam blādus, vt a ſeritatem dimittere neminem, ſi quid improbe a ſe peteretur, ira demū occurrebat, vt

Vrſini & Anguillarij.

Vincētius Hiſpan⁹ & Edimū dus Anglic⁹ conſecratur.

Alphonſi regis mores.

vt differri res nō negari videretur: ſouit vt qui maxime religionem, Chriſtianæq; pietatis nomen, ſaceris veſtib⁹ ceremoniam inſtruxit in domeſtico ornatu ſplendidus & ſumptuoſus, gemmas & vnioues terra mariq; conquiſtiſ animoſe mercatus eſt. Veſtebatur magis nitide q̄ ſumptuoſe. Mirum in eo venandi ſtadium, aluit canes innumeros ad venatū, & volucrium vni ingentem. Durus & immitis in bello, clemens in ocio & exorabilis. Inuit⁹ accedere ad capitale ſupplicium, odiſſe tamen ſcelerat⁹, ſeduloq; vindicare ne quis impune peccaſſe gloriaretur. Legatis ad ſe venientibus large ſumptum ſuppeditare. Prætoria verius q̄ naues inſtruxit. Et ille quidem talis fuit dormi, ſed nihilo bellica virtute inferior. Lodouicum Andegauſem regno expulſit, Ioannā reginā nō tam aſſixit q̄ coe: cœ: regni: Renatum bello victū obſedit, ac regno eiecit, Caietā his cepit, Neapolim expugnaui, Ioannem Nauaræ regem graui bello implicatū ſuis auxilijs defendit, Maſſiliam noctu captam diripuit: Lothophagitem inſulam quatuor milia paſſuū ab Aphricā obſidio ne fatigauit: Bophorion eius terrę regē acie fudit, ſuſumq; in caſtra cōpulit, Lothophagias tributarios fecit: Fraciſci Sfortiam ex Piceno agro expulſit, bis Florentinos bello perijt, bis pacē petentibus dedit: Turcoſcō Epirum, & in ora ægæ maris magno affectu incōmodo, ſed alieno nō ſuo ductu: Genuēſes a quib⁹ victus eſt nauali pugna, tributarios fecerit, vt aureā patērā annui tributū nomine ſibi mitterent. In Philippivicecomiti, a quo ipſe & fratres fuerant incolumes dimiſſi, rā grato fuit animo, vt ab eo heres ſit poſtea relictuſ. Poſt Alphonſi interitum Ferdinandū eius filij Caliſtus ſpoliaſſet vt conſtans opinio fuit, regno, ob paternam inimicitias, q̄ longior ei vita contigiſſet, q̄ ſc̄ in eo ſedere, ſed Eugeniū cū Alphonſo percūſſi, diſerte Ferdinandocautum erat, vt in paternū regnū ſuccederet. Deſijt Caliſtus in humanis eſſe eodē anno, quo & Alphonſus, qui milleſim⁹ fuit ſalutis quadringentēſimus octauus & quinqueſimus. Sed it Caliſt⁹ tribus annis ac pari inenſu numero. Pius eius nominis ſecūduſ Caliſto ſucceſſit, Aeneas antea nominatus, Senis orſus Picolominea nobili familia: nullus vnq; ad eiuſmodi dignitates fatigatū exercitatio re vita peruenit, vt ad negotiū & virtutem non ad octium natus dici poſſit, nullum ſere citra armorū tractationē, publicū Chriſtianæ rei negotiū, ſiue ſacrū ſiue prophatū, iam inde a Baſilienſis cōuentus celebritate incidit, cui nō interfuerit, quū de eo ageretur, vt veteris Græcię prouerbiū tā illi cōueniret q̄ Aegē filio, cuius gratia eſt reperitū, nō ſine Theſeio, per omnes honorum gradus, quos ſola virtus peperit, ad pontificiū decus eſt euectus. Quod aliquādo futurum matri puerperio proxime eſt nocturna imagine demōſtratū, per quietem dicitur ſibi viſa puerū eniti mitram habentē. Poſt Caliſti obitū Romanam intātē, pars ciuitatis multo maxima obuiſa eſt ſua pontificē ſalutauit, haud dubio futuræ dignitatis præſagio. Primū omnium pontificatū adeptus bellum ſuſtulit ex Vmbria, quod Iacobus Picinini nouarum rerum cupidus excitat⁹, recepitq; ex hoſte Aſſiſium & Nucernam, obtulitq; ſe arbitrum pacis inter Ferdinandū regē, & Sigifmundū Malareſtam, erat id bellū ab Alphonſo, quū adhuc in humanis ageretur, inchoatū. Cupiebat Pius Italia q̄ pacatiſſimā habere, vt hominib⁹ Chriſtianis nominis, quibus publicum conuentū Mātūæ indixerat, tūnor ad id cōcilium fieret acceſſus. Ex omni Europa principum & populorum legati mature aſſuerūt,

Mātuan⁹ cōuent⁹.

eſtq; eo concilio actum de bello in Turcoſ comparando, exercuitq; diſeriffimū Pontifex omnes in genij vires in tam piā q̄ neceſſaria expeditione ſua danda, ſed propoſitum non tenuit, Italorum animis ad interſina bella magis q̄ externa inclinantiſ. Nec Itali ſolum diſcordia laborare, ſed exteræ etiam gentes erant per id tempus male pacatæ. Freſmebant galli publicęq; teſtari dolore ſuū, q̄ Pius pontifex Ferdinandum Alphonſi filium Neapolitano locaſſet regno, cui Ioannes Andegauenſis Renati filius bellum intenderat. Nec Pānonibus Germaniſq; multum conuenire, vtriq; ad arma ſpectabant. Britannorum ſtudia in duas abierant factioſnes. Eſt & circa Barchinonem ſub id tempus bellatum, quod haud multo poſt fit dicendum in exterarum rerum relatione. His Europa malis laborante reſ Chriſtiano nomini ſalutaris diſcuſſa eſt. Et reſ Italiae aliarq; gentiū tam valide fluctuabant, quū iam Veneti bellum cum Turcis haberent, aut certe non multo poſt erāt habituri ob Peloponneſum, quam reliqua Græcia domita Othomanis demū ſibi vindicare. Thomas & Demetrius fratres Chriſtianoſ vltimū peninſulam poſſederant quibus inter ſe diſſidentibus: Demetrius Mahometis arma intra Iſthmum per ſpeciem auxiliij induxit. Suſtinuit graue bellum aliq̄diu Thomas, poſtremo deſperatis rebus in Italiam ad Pium poſitum nauigauit, artulic⁹ ſecū Andrę apoſtoli caput, quod Romanus pontifex cum vniuerſo clero & magna populi parte obuiam progreſſus, circa Marmetū pontem venerabundus excepit. Nec Turcorū arma diu quieuer, quin captis proditiōe Argis, quū omnia hoſtiliter herent, Veneti bellum ſunt ſuici pere coacti, vt ea que iam antea in Peloponneſo poſſederant, armis tuerentur. Bertholdū itaq; Eſſeſem cum exercitu in Græciam mittunt, ante enim illius acceſſum nihil erat in Peloponneſo geſtum, quod dignum eſſet memoria. Suſ primum igitur in eam terram appulſum, citato agmine Venetus dux argos perijt, ſpe bene gerendæ rei in celeritate poſita, breui igitur q̄ eo vctum eſt Arguæ arce poſtitur, ac ſimul hinc digreſſus, cum quindecim milibus hominum, ad Iſthmum contendit, Aſſuit illi excompoſito Alouiffus Laureranus cum claſſe ſatis valida, vt ſuis auxiliio eſſet. Hi Iſthmum munire adorti, adeo ſeſtinatum eſt vt totam muri longitudinem, quæ ab Ionio ad Aegæum quadraginta circiter ſtadia patet, quindecim dierū ſpatio duplici foſſa ſubitanaq; molitione firmarint. Triginta milia hominum eo loco operata dicuntur, ſed veteris ſtructuræ ſaxa, que ad manus fuere, materiam præbuerunt operis celerius conſtituendū. Veneti duces præſenti labore deſuncti, Iſthmōq; præſidijs firmato, Corinthum inuadunt. Eſt id oppidum tam arduo q̄ opportuno loco ſitum. Triperito igitur caſtra circa oppidum metati ſunt: inde per ſaxa & abrupta loca aduerſas munitiones ſubire conati, ſatis proſpere ſunt priore prælio deſiſſi. Sequenti pugna Bertholdus lapide ictuſ letale vulnus accepit, quo breui poſt moritur. nec ob rati viri calum obſidio remiſiſſi, ceterū dū Venetus hic ſederet, ecce repente aſſerit ingere Turcorū numerū ad Iſthmū pperare. Mahometes rex, Boſina ſubact⁹, quū i Macedonia iā bellū trāſlaturus eſſet, vt eſt ſupra ſignificatū, auidiō Venetorū conatu, q̄ Iſthmū munire eſſent adorti, cōfeſtim eo occurrēdū ceſſit, vt cœptū opus diſturbarer. Venet⁹ ſoluta obſidiō ad Iſthmū ſe recepit, vt venientē hoſte muro excluderet, inde certior ſama ſecuta eſt, octoginta milia equitū appropin-

Caput Andrę apoſtoli.

Iſthmus; a Venetis munitur. Corinth⁹ op pugnat.

At. turco
rū celerit
tatem.

Tergeste
obside a
Venetiis.

Neapoli
tani res
gni. mo-
tus.

quare, & cum his Othomanum regem. Betin⁹ Calcinatus cui copiarum imperium cesserat post Bertholdi interitum, suæ paucitati diffusis, nauales em. turmæ ad mare se receperant, Lauretano cæterisque consilium probantibus, Isthmo sine præsidij relicto, Neapolim sese recepit, maritimâ Peloponnesi oram armis defensus. Affuit breui post infestissimus hostis, qui Isthmum ingressus, cū strage & cæde aggressum, circa Argos debachatus: Neapolim præcipiti cursu cōtendit, vt Venetum improviso accessu opprimeret, trepidatum est vehementer subito ac pene inopinato hostium inuectū, suntque aliquot milites circa munitiones intercepti, bis turci vrbem subire, bis telorum multitudine, tormentorumque crebris ictibus afflicti ac pene obruti, sunt a mœnibus repulsi. Peragati inde maiore tumultu cū clade Coroncum & Meconensem agrum, Iuncū oppugnant in ora multa vi, sed maiore quadam a Veneto defensus. Hinc digressi, quia iam hyems apperebat, ex Peloponneso abierunt, proficiscentibus Veneti Archadiâ prædabundū irrumpunt, abducuntque in prædâ, oppidū quod regionis nomine Archadiam dicunt, oppugnant. Locus multa vi defensus capi non potuit, suburbana tantū recta direpta sunt & incensa. Sed dum hæc in Peloponneso geruntur, res Venetæ in Italia nihilo quietiores sue re, discordia inter Tergestinos & Iustinopolitanos de finibus, vt inter finitimos affolet, orta. Sūt itaque Veneti vt suorum iura tuerent, hæc quoque parte bellum cōparare coacti, estque toto fere autumno Tergestini germanico p̄sidiō fratri, nō solum muros tutati sunt, sed crebris eruptionibus omnia circavrbē Veneto reddebant infesta, perseueratū sic quoque eēt in obsidione, nī Pius pontifex, qui præterque Federici erat imperatoris amicissimus, in cuius fide erāt Tergestini, Antistes fuerat ciuitatis ipsius, cū Venetis egisset, vt armis abstinere, cū his pactus vt Venetis obsidione soluentibus Sigisfundus Malatesta qui a Federico Vrbinate inter Phanū fortunæ & Senogalliâ magno prælio victus, ac toto fere exercitu exutus, magnaque principatus parte amissa, bello leuaretur, rebusque in hunc modum comparatis vno tempore Tergestinis & Ariminensibus pax reddita est. Belli huius in Flaminia gesti inde causa orta est, post Alphonsi mortē Ioannes Renati filius, Neapolitanū regnū ingressus, graui bello Ferdinandū implicuit, quē ad Sarnū tumultuario prælio victū, paucis vrbium cū Neapoli exceptis, vniuerso propemodū regno spoliavit, cōi principum & populorū defectione. Abijt per hæc rota fere Italia in partes. Stortiani, Florentini, & omnium enixissime Pius pontifex Ferdinandū auxilijs iuuabat, Reguli principesque Neapolitani regni, præter paucos, cū Gallis esse. Accesserunt inde Renati opibus Iacobus Picininus & Sigisfundus Malatesta, hic odio adductus, oderat enim infense Aragoniū nomen, aperere fuerat Alphonsi regis hostis, ille stipendium & Gallorum pollicita fecutus. Pius pontifex vbi gallos ad Neapolitanū regnū sibi armis vindicandum propensiores vidit, quam in publicam causam, quæ Mantuæ agebatur, nec cæteris christiani nominis ducibus multum conueniret, ea ad tempus actione deposita, ex Mantua in Hetruriam transijt, vbi re Senenfium ita composuit, vt republicæ forma ad Aristocratiam reuocata, multo melior pacatorque iam inde fuerit eius ciuitatis sta-

tus quam antea fuisset. In Piceno præterea & Vmbria ciuitatum quarundam inter se dissidendi discordiam suscitauit. Inde sciariorum motum in vrbem compressit, Tyburtium eius facinoris auctorē, quia Pantheon cum armatorum iuuenum manu occurrerit, inq̄taffertq; aliquādiu crebris grassatorisque eruptionibus ocium & statū ciuitatis, suo reditu vrbem expulit, pulsam ac mox paulo in potestate reductam laqueo necari iussit. Fuit Tyburtius Angelus Massani filius, quem ex Portiana cōiuratione Nicolaus pontifex eodem affecit supplicio, In festis est inde Pius pontifex armis Iacobum Sabellum, quod Picininum ducē in Romanū agrū hostiliter irrumpentem, per suos fines pacatū adiutūq; cōmeatu transmissit. Obiecit Pius pontifex illi ab initio, regni fines inuadere volent, vt Gallorū partes tueretur, Alexandrū Stortiā & Federicū Vrbinate, ea vis illum proposito auertisse credit, & quia spes certa præredabatur, turbato vrbis statu Tyburtiano motu, posse fieri vt res pontificis aliquo domestico incommodo suo accessu afficerentur. Sed quam tumultuosus fuit Picinini in Sabinos descensus tam breui reledit tumultus ille, subita hostium profectio: nam vbi res aliter cadere visa est quam a principio habuit p̄sualum, paucis diebus Picininus retro cū exercitu abijt, modico equitatu circa Palumarum relicto, qui res pontificis ex proximo infestarent. Hac Pius iniuria accensus, Sabellorū opes in Tyburti vbi Palumbria est, & in Sabinis hostiliter afflixit, suntque aliquot oppida ea Sabellis oppugnata, ac vi capta, Federicū Vrbinate ductū, mox est & Sigisfundus Arminensis bello petitus, ac tum de mum prælio vno superatus, Phanoque fortunæ cū parte principatus multo maxima amissa, Venetorum opera a pontifice pacem imperauit. Multū interea est toto regno laboratū, vbiq; fortuna bellū variate, nam & Consentia in Calabria direpta est & ad Troiam in Apulia de summa re dimicantū, vbi Ioannes Renati filius & Iacobus Picininus plio sunt atque in Troiā cōpuli. Tum vero magna rerum mutatio facta, & Ferdinandi res iam inde superior esse cepit, principū studia sensim mutata, vt breui galus post coactus sit regni finibus excedere, sed hæc aliquanto post, illud a multis obseruatū, quod velut cita quadā vi fortunæ ita accidit, vt paucis diebus & ad Troiam & in Piceno circa Senogalliā sit de summa rei certatum, atque vrbisq; infeliciter res gesta sit ab his qui a Gallis stabant. Sed dum hæc in Italia gerunt, bellū erat terra & aquis circa Peloponnesum, & in ægæo, vbi Lemnum occupauit Lauretanus classis præfectus, a Cominio Archipirata traditam, fuerat in insulam furatus e Turcis, cæterū suis opibus diffusus, Venetis dedit habedā. Nec ita multo post Vrsatus Iustinianus Lauretano successit, quod ægæi in insulas Iustrarum & triginta tritemium classe, Veneti ductores in Peloponneso inter Mantinea & Pithimē cum Turcorū equitatu temere cōgressi, magna suorum strage fusi fugatique sunt, mille & quingenti cæsi, & in his Cicus Brandolinus & Ioannes Atellanus, qui pridie illius diei in castra venerant, cecidit Andreas Dandulus legatus, & Ioannes Massanicus, aliq; viri illustres, qui honestum ducebant ordinem. & vt fortuna tenax in aduersis, breui postque hoc ad Mantinea fuerat euentu pugnatum, in Lesbo clades multo fœdior est a Venetis accepta. Enimvero Vrsatus classis p̄fectus, Mithylenem insulæ caput subita vi durtus bis intra paucos dies oppugnauit, vterque Veneto conatus non solum irritus fluxit, sed calamitosa illi fuit vtraque

Mot⁹ vrbis.

Pugna⁹ ad Troiā in Apulia.

Gallorū res inclinat in regno Neapoli.

In Peloponneso feliciter pugnat.

Sigisfundus Spar⁹ tē oppugnat.

Mathias rex salutar.

vtraque pugna, ad quinq; hominum milia ex Venetis classe, aliq̄ alio casu desiderari. Nec Vrsatus ob ea quæ acciderat, solutus erat obsidionem, nisi terra & aquis vis hostium aduentare dicta esset. Tum Venetus metu subact⁹ insula digressus Eubœa repetit, ex Eubœa transijt in Peloponnesum, vbi rei male gestæ cōsuetudine, quā plus nimio idulisset dolori dū per manus enauis in litus exponitur, repente collapsus animo breui post moritur. Et Vrsatus Iustinianus vir sumptuositate & splendore vitæ in Venetis clarissimus hunc exitum habuit. Iacobus Lauretanus post Iustinianum interitum ad imperium classis mittitur, quem in prouinciā profectum Sigisfundus Malatesta cum mille viris fecutus est, Pio pontifice iandudum cum Venetis, & Mathia Pannoniæ rege, Philippoque Burgundia duce, bellum in Turcos molientibus. Occupauit Sigisfundus cum ea paucitate militum, quam in prouinciā deportauit, Missistratum locum hodie infregentem, olim hæc Sparca fuit, arcem hostium præsidio munitam aliquandiu oppugnatam capere nō potuit, incerto oppido sub autumnū exitum Neapolim copias recepit, nec inopia militum est inde gestum aliquid memoria dignum. Sed dum Sparcana arx in Peloponneso oppugnatur: Lauretanus Rhodum insulam hostiliter populatus est. Rhodij enim Venetas tritemis in suo portu violauerant sedentes, nulla ipsi iniuria affecti, erantque res publice repetite, nec reddite. Ex Rhodio Veneta classis late per ægæi insulas euagata est, quin & Helleponti faucibus aliquādo ad mora, tritemium vna iter crebros bombardarum ictus Dardanulus est arces præterueta, sic vocant hodie duo Turcorum præsidia in Helleponti aditu sibi ex aduerso respondentia. Iā hæc pro amissa habebatur, cætera enim classis hostium vi & locorum iniquitate deterrita abstinere ingressu. Venetus a suis exclusus nec in hostium potestate veniret, sequenti nocte tacito elapsus per hostes sine maiore noxa præter spem omnium ad suos reuersus est. Et hæc procul Italia, quæ Pius pontifex composuit iam ex omni parte Italij rebus aim ad Asiaticam expeditionem deflexit, tanti belli socios adeptus Venetos qui iam antea in armis erāt, & Mathiam Pannoniæ regem Ioannis Huniadis filium. Fuerat Mathias aliquandiu custoditus Vladislai iussu. Vladislai filius fuit, quo mortuo patre, eo die quo est natus, Pannoniæ vt alio est loco demonstratum, populorum favore fuit regnum adeptus, diademateque insignitus. Procedente tempore, quum duodecim sub Federici Cæsaris tutela fuisset annos, Bohemia regnum ei cecidit ex Vladislai interitu, qui Varnensi acie occubuit. Erat ille iam duorum regnorum factus compos, lateq; imperabat in vtraque gente, quum Vladislai Huniadis filium Mathij fratrem natum maior, Ciliæ comitē interfecit regis auunculum, veritusque supplicium posttratarum eadem solum veritū exijt causa. Tum vero quia culpæ auctor aberat, Mathias in inuidiam fratris sit reus, in vincula conijctus, custoditurque regis iussu arctissime, nec multo post moritur Vladislai adhuc adolescens. Hic memorabilis fortunæ ludibrio Mathas custodia eduatus, inter quadraginta virorum milia, super Danubij amnem, tum glacie cōcretum, nec adhuc quidem solutus vinculis, rex salutarum duodeuiginti annos natus. Fuit Mathias vir feroci ingenio atque inuictō, vt veram Huniadis sobolē agnosceres, nullus eorūq; recti memoria in Pannonia regnarunt, omniq; Arctoa plaga, fuit Turcis infestior, nullus cum ea gente prosperus bel lauit, aut cū his plura & tā scdā fecit plia, & quæ ma-

gno laudū cumulo accessit, null⁹ regū indulgēt⁹ soluit bonarū artū studia. Nec solū Pannonē traxit, Pius pontifex in foedus, sed Philippū etiā Burgūdiæ ducem, vt supra est demonstratū. Sed Philippus alij districtus curis bello non interfuit. cum Ludouico Gallorū rege parum pontificis cōueniebat ob Renati causam cuius partes in Italia hostiliter Pius oppugnauerat, & quæ rex pragmaticā tollere cogitasset, ob id credo Gallus in foedus piū illius in Turcos expeditionis nō venit, quāquam is ab initio sui regiminis laborare cepit domestica discordia, quæ suo sit loco postea dicendum. Erat & Britannia per id tempus intestino implicita bello. Henricus rex insularum principū coniuratione oppressus, & in vincula coniectus, armis repositus est Margarita cōiugeregia, Francorum stirpe orta, Cōgressa est hæc prælio cum Eboracensi duce, qui fuit illius conspici rationis caput, hostem acie fufum ac captum securi percussit, inde ad alterum hostium exercitum profectus, qui ad iter vnus diei procul aberat, haud minore prælio victum magna ex parte cecidit. Cæterum regia coniunx multo felicior suis quæ mariti bella uit auspicijs, enimvero recepto ex hoste viro, cum Ebdardo, qui regis appellationē receperat, haud procul ab Eboraco cōsistit, certatum est duodecim horis, cæsarque sunt ad triginta milia hominum. Regi na post multā suorum strage prælio egressa fugam occupat, Narbonemq; ad Renatum fratrem se se cōiugit, regno pulsa, Henricus iterum captus in vincula conijctus. Perijt Eboracensi illa pugna omnis Britannorū nobilitas, & res aliarū gentiū sic habebant. Pius pontifex nūcijs & literis per oēm Europā missis, reges & populos ad tā piū quæ necessariū bellū inuitat, & is iam grandis natu & valedudinarius bello cōstituit interesse. Per Sabinos igitur, Vmbros, & Picentes Anconē decreto petijt: innumeri mortales, fidei tuendæ studio, famaque pontificis ad bellum profecturi, ex Germania, Gallia, & Hispania, alijsq; exteris nationibus in Italiā transgressi, sese illi obuiam effundunt, bello deuoti, omnem laborem, omnia pericula vltro adiutori pontificis ductu & auspicijs. Affuit illi Anconē sedētū breui post Christophorus Maurus dux Venetus cum decē tritemibus optime instructis, vt & ipse gerendo bello interesset. Pontifex non nihil antea lenta febre confictatus, biduo post illius appulsum vita decessit. Incidit eius obitus in eum annum qui quartus & sexagesimus fuit humane salutis supra millestemum ac quatercentessimum, nullus vnquam hominū memoria maiore ex suo pontificatu laudē reportauit: nulli omnia, q̄ in pontifice tam summo cō optimo esse queunt, vberius affuere, sancte vixit, sanctus obiit: eius corpus Romam delatum est, magnoque exequiarū apparatu marmoreo est sepulchro illatū quod Franciscus Senensis ex sorore nepos, materia & arte conspicuum illi posuit, vultus ad Iguam Barionæ templum subeuntibus. Constituit Pius aluminis fossiones, tum primum in Italia repertis, vnde ingens vctigal questum est Pontificio fisco. Longum certe sit & ab stili ratione alienum, omnis vitæ partes in vno pertrahere, sed sudiorum eius rorūque vitæ præstantia facit, vt non videri mihi ab officio aberrare, si domestica vnus pontificis a cæta paulo prolixius fuero exutus, vel quia plura sint quam ceterorum pontificum, vel quæ relatu multo digniora. Primum omnium p̄sidiū deus adeo in cunctis tenuit, auxitque etia, vt ad eā dignitatē quam gessit, non suffragio creatus, sed naturæ prouidentia natus videretur. Manifestam sacræ sedis non solum tutatus est, sed multo augustiorē reddidit, ac cepit,

Britanno rū mot⁹.

Att. sturdū p̄ione ad bellū turcos.

Pij pot. acta.

cepit, Taracinam, Beneuentum, Soram, Arpinum: magnamq; Henrico partem subiecit ecclesie, duodecim ex omni clero lectos supremo antistiti ordini asciuit, & in his Franciscum ex Laodamia sorore natum, auunculum æmulum omni virtutum genere, Marmorei scalarum gradus ad Barione phanum in Vaticano, & vestibulum pontificie domus, Pientini sunt pontificatus opera. Est & porticus ab inchoata, in fronte pontificie domus, Tyburtina arxa fundamenta ad summum extructa incredibili celeritate. Senis quadrato lapide porticum fastigiatam sue genti statuit, Corsianum in Senensi, vbi casu ortus dicitur, ædificijs & augusto templo exornatum in vrbecule formam redegit, Pientiamq; appellauit nomine, quod ex pontificatu fuit adeptus. Posuit & parentibus marmoreum sepulchrum, in scriptis hoc certamine. Syluius hic iaceo, coniunx Victoria mecum est, Filius hoc clausit marmoreo papa Pius. Doctos magis dicitur q; fouit vicio temporum. Summam dignitatē adeptus, quicquid oculi dabatur a publica administratione: id totum literis impendebat, sæpius inter suos testatus, id demum esse vnde vera voluptas perciperetur, quapropter multo pluris libros faciebat q; gemmas aut vnioues, quibus vt dicere solebat multum Chrysolitharum inesse. Scripsit puer adhuc tria milia carminum, quorum pars multa maxima Basilicæ interijt, inde ætatis propectu profam complexus orationem, oppido multa edidit per omnes eloquentiæ partes propemodum euagatus. Exant hodie historiari libri, Dialogi, Epistolæ, aliæq; studioru eius monumeta multa & vtilia, tenuitq; mediu dicendi genus & ad omnia accommodatus, venustus in eo sermo magis q; compus, crebrior affectibus q; figuris, suus tamen non alienus, & quum veteribus sit similis a recentiorum figura non abhorret, vim scilicet verborum non sonum secutus, candidus alioqui, veteris & recentis historie scrutator diligens: sententias in prouerbij modum scriptas reliquit. Diuina inq; natura fide magis q; disputatio ne comprehendere potest. Christiana fides, si nulla exente miracula, quia persanctè sit instituta, probanda est. Quod tres sint trinitatis personæ, non qua probetur ratione, sed a quo dicitur videndum est. Mortales cœli terrarumq; mēsores magis audaces q; veri, Sideru cursus inuestigare pulchrius q; vile. Neq; potest avarus pecunia expleri, neq; doctus rerum cognitione. Cui plura datum est nosse, hunc maioræ sequuntur dubia. Plebeis loco argenti esse debet literæ, nobilibus auri, gemmarum principibus. Boni medici non pecuniam querunt, sed bonam ægroti valetudinem. Artificiose oratio stultos flecit non sapientes. Sanctæ sunt leges, quæ vagati fræna licentia imponunt. In plebem vim habent leges, in potentes obmutescunt. Grauiore res armis discernuntur non legibus. Lubricus est apud reges princeps locus. Vt in mare flumina, ita in potentiorum ædes consuunt vitia. Omnium maxime assessor quo vult trahit reges. Nullis hominum reges facilius aures prestant, quã delatoribus. Pessima regibus pestis adulatrix lingua. Qui multos regit, a multis regatur necesse est. Litigatores, aiebat, auicula sunt, forum area, iudices reia, aucupes causarum patroni. Dignitatibus homines dandi, non dignitates hominibus, Graue potestis onus, sed illi beatum qui bene fert. In doctus episcopus? similis asino. Corpora magis medicus, iperius sacerdos animas perimit. Valus monach? mancipium diaboli. Sacerdotibus magna ratione ademptum cōnubium, sed maiore quadam restituendum. Nullus est the-

sauros fideli amico præferendus. Hofsem in se nutrit qui filio ignoscit. Avarus nunquam placet nisi mortuus. Vicia liberalitate reguntur, nudantur avaritia. Vini vsus morbos & labores auxit mortalibus. Dulcis mors bonis, iniq; dura. Sed de Pio plura fortassis quam instituta breuitas patiar. Accessit pontificatus cumulo, q; Catharinam Senensem in cœlium numerum reulit. Obijt Pius sexto anno quam federe ceperat. Breuis pontificatus, sed gloria immensa, & in omne æuum duratura. Paulus huius nominis secundus, Pio successit, Venetus patria, patricio genere ortus ex Barborum familia, ab Aenobarbis gente olim Romæ illustri, oriunda, vt ipse credi voluit. Fuit hic ducentis annis ac vigesimus a Petro qui primus pontifex fuit. Calendis septembris creatus est anno salutis millesimo quadringentesimo quarto & sexagesimo quo tempore Veneti Astaticam in Turcos expeditione disculsa, pontificis morte, Mathiam Pannonie regem complexi, cui præter cerum auri pondus quod ex pontificis viatico est illi transmissum ad alendum exercitum, ipsi suo nomine annuū stipendium decernunt, vt quaten? Italia inter Alpes patet & Adriam, suis tueretur armis ab omni Turcorum incurfu, cui quibus grauissimum bellum per multos deinceps annos terra & mari gessere. Hyeme que Pij interitum secuta est, nihil in Græcia est gestum memoria dignum, mox ætate proxima quum Neapoli pestilentia laboraret cepisset, Sigismundus dux in Lancia concessit, huc quum dena hostium milia citato agmine properare dicerentur, sue paucitati Malacta restitit, Mantineam proficiscitur. Barbari Pithmam expugnant. Victor Capellus classis præfectus sub id tempus in prouinciam venit, imperio q; Laurentano recepto in Eubœam pcessit. Hinc Aulidem profectus contra Chalcidem in Euripos: & in Salonicensi sinu Larsum ex hoste recepit, inde Himbrum insulam ante Athum marem in alto sitam armis subegit. Postremo ex Pyreo in terram noctu egressus, Athenas nobilissimam olim Græciæ vrbem eximprouifit occupat, Sethinas nunc vulgus vocat, quicquid hominum rerumq; in ea fuit, momento temporis, prædæ concessit. Ex Attica in Eubœam primo & mox in Peloponnesum celeri cursu reuertitur, hic spes Veneto facta est Patras occupandi per proditionem, admoda est huc classis, confestimq; Barbaricus legatus cum quatuor milibus peditum, ducentis equitibus leuis armaturæ ad vrbem ire pergit, aberantq; adhuc mille passus ab vrbe, quum equites & socij nauales prædandi studio per agrum effusi signa reliquerunt. Hanc hostis occasionem naclus trecentos circiter equites in Venetum vagum dispalatum q; immitit, funduntur classiarj cum suo equitatu, ac multa caede ad naues compulsi, sunt, vix mille fuga seruat, cæteri aut capti aut cæsi. Barbaricus primo hostium congressu confosus perijt, Nicolaus Ragius dux leuis equitatus ab hoste captus palo affigitur. Paulcis inde diebus iterum Venetus Patras reperit, fuitq; recentior ille conatus nihilo felicior priore, ad mille hominum circa vrbem cæsi, cæteri ad naues precipiti fuga compulsi. Classis confestim inde abducta, transmissitq; Capellus mceroris plenus primo in Zacinthum, hinc in Eubœam nauigauit, vbi adeo dolori indulsit ob rem infeliciter gestam, vt non multo post sedens repente expirauit. Multi amicorū & in his Ioanes Dedus qui postea scribarum a secretis magisterio functus est, conati sunt ægrum & incertem animū erigere, sed vir vehementi ingenio, præcepta semel suscipitõe infamix,

Paulus h. ponti.

Pij potit. apoph. thegmar. ta.

Bartholomeus Coleo.

infamix, nullis amicorū precibus hortationibusve adduci potuit vt æquiora respiceret, & ille per hæc mortē obijt. Præfuit aliquādiu Jacob? Veneri? vni uerfæ classis, quoad Iacobus Laurentanus in defuncti locū successit. Per id tēpus magnus armorū motus exiit in Italia, sed qui ad breue tēpus resedit, haud tamē circa euorē partiu, retraxit cædē vno prælio edita. Erat Bartholomeus Coleo in multa celebrata te nominis q; ppe g diu grāde sub Venetis meruerat expendit. Is forte (sic enim credi voluit) publice a Venetis exautoratus, suo ductu & auspicijs florētissimū i Flaminia duxit exercitū dubiū quo cōsilio. Fuerit ea tēpestate q; crederet Florētiorū quoru dā exulū eū pollicita securū, affirmantiūq; fore vt si ex Gallia in Hærruria cū exercitu trāfisset, Florētiorū res in discrimen adduceret. Pauli pontificis nutu alij eū domo profectum arbitrati, vt per Flaminia & Picenū Ferdinādo regi quo tributū sibi ab negabatur, eximprouifit bellum inferret. Cæteri si ue hæc fuit causa eiusmodi expeditionis inchoadē, flue alia diuersa, vbi primum (quod satis constat) Flaminia arigit, tota repente Italia excita velut ad classium quoddam, arma induit, Galeacius Maria Mediolani dux, Florentinorū, & Ferdinandi regis copiæ confestim sunt illi obuiam. His territus Coleo impetum inhibuit, cæteri est inde ad Molinellam, est locus in Bononiensiu sinibus situs, cruentū vtrinq; prælium fortunaq; adhuc neutro inclinante direpta est pugna. Nec ita multo post Venetis quorū ille diu stipendia fecerat, ad ientibus cū incolum exercitu circa Padū Coleo ferecepit, nec in Turcos anno illo aliquid est gestū memoria dignū. Laurentano Nicolaus Canalis dat? est successor, qui classe accepta in Solonicēsi sinu aliquor vicos vltraq; subito accessu diripuit. Reuersus inde in Peloponnesum Legosticū oppidū inter bellorū motus relictu in Patrensi sinu celeri opere cōmuniuit, præfidioq; firmavit. Cæteri est nonihil cū hostibus circa oppidū adnitentibus id opus inhibere. Canalis in Chalcidē reuersus. Oenū haud multo post eximprouifit occupat diripitq; duo milia captiuorū in Eubœa abduca. Sunt & Nouafolia post Oenū capta. Sub id tēpus feliciter eū cū Turcis in ora Macedoniæ dimicauit. Ducaini fratres Alexius & Nicolaus de principatu (vt sit) inter se dissidentes, hic Venetos cōplexus ad mille & duccētos secū in armis habebat, aderatq; his Iosephus Barbarus legati nomine, Alexius Turcorum auxilijs frætus cum pari pene numero ad Drimonis ripam cū fratre de summa rei conflexit, vtrinq; est vehementer pugnant, ad postremū fufus fugatusq; Alexius, cæteri ad vnum caesis, cum ducentis equitibus ægre seruatus est. Sequenti deinceps anno sub vernum tēpus Turci in Lenno Coccinū expugnant. Nec multi post dies intercessere, quū numerosa Othomani classis Hellefonti facibus egressa. Himbrum primo petijt, occurrat eo Venetus cū tota classe, vt primis hostiū conatibus se obijceret: cæteri explorata Othomaniq; classis magnitudine, quū ipse multo inferior esset, in Scyrū cōcessit. Desexit huc cursum ferox hostis, inde insulā præteruectus Eubœa decreto petijt, vbi sub primū appulsus Stora & Basilicō ignobilia cepit loca, capta excidio dedit, hinc recta ad Chalcidē obfidiendam Barbarus ire pergit. Venetus suspicatus quod erat, Eubœa ab hoste inuasum iri, euefugio Othomaniq; secus? classem, ad Mantelli caput cōsedit, vnde prius q; Chalcis cepta sit oppugnari tris triremes cōmteat onustas Chalcidensibus immisit, iustiq; sunt nauarchi illis subfidere, vt Chalcidē sibus præsidio essent. Magistratus vrbis commea-

tu accepto triremes nihil morati sunt. Grauis inde oppugnatio est Chalcidenses adorta, enimvero hostis primum omnij Euripū iunxit pōte, perijt in gens vis hominū in insulā transmissa est, vrbesq; corona obsideri cepta. Tenuit inde obsidio triginta dies, quibus est sapius circa muros dimicatu tanraq; hostium caede, vt ad quadraginta hominū milia sint postea in castris desiderata. Ad postremū quia Veneta classis iā in conspectū vrbis venerat, appareretq; eo consilio admoda, vt de summa rei dimicaret, ferunt Mahomethe cogitare cepisse de soluenda obsidione. ceterum suorum adhortatione cōfirmatus, per integram noctem ad lucem vsq; Chalcidenses prælio fatigauit, inde vbi illuxit atrocior adhuc oppugnatio adort?, secunda hora diei opus sine positus. Sæuitum fide discrimine omnem sexum & ætatem. Magistratus vrbis & ipsi in promiscua cæde alij alio loco inerefecti. Capta est Chalcis āno salutis millesimo quadringentesimo septuagesimo. Afferunt inde auxilia ex Creta & Italia, sed iam nihil profutura. Venetus Chalcide amissa, quia satis constabat tercentum nauibus Chalcidē expugnatam, veritus ne in proximo sedēdo ab hoste opprimeretur, ex Laureti statione quo classem admouerat, retro tenuit cursum.

Chalcis a Turcis capitur.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS DECIMAE, LIBER VII.

Rat adhuc pontifex Paulus secundus, quum hæc in Græcia gerebantur, cuius pontificatus anno primo Iacobus Picinina? a Ferdinādo rege accessit, ceu magna stipendio inauthorandus, Frascio Sfortia Mediolanensem ducē qui illi filiam sponderat aurore, Neapolim magno comitatu proficiscitur. Hic captus custodizq; traditus, quo genere sit mortis sublatu parum conuenit: sunt tamen qui scribant paucis diebus quibus custodiri cepit est, quum fenestra quadam naues ex Enaria insula nunc Ichia est redeuntes incautius spectaret, crure grauius conuulso dolore consumptum. Scio fuisse ea tempestate qui crederent fuisse Franciscum Sfortiam eius consilij haud ignarum, blanditumq; Picinino per nouam affinitatem vt magis obsequenti haberet. Horre ambo (vt fertur) Picinini nomen quum Mediolani, tum cætera Italia ob patris memoriam, militaremq; ipsius gloriam populare ob idq; in eius mortem conspiratum. Per idem fere tempus quo ille sic perijt. Deiphobum, & Franciscum Aueri comitis filios subito bello afflictos, principatu spoliavit Paulus pontifex, quia ipsius iussa aspernarentur. Hæc enim causa bello prætextata. Tolphanos inde regulos armis infectatus est Paulus. Tolphaniam apostolicæ sedi vindicās, ob aluminis solitiones. Sunt reguli aliquandiu eo noie obfidiōe fatigati. cæteri Ferdinādi copijs supuenientibus q; ex Hærruria reuocabantur, obsidio soluta est. Tumultus quē Coleonis ducis in Flaminia accessus exciuerat, cuius causa regia arma eo occurrerāt, priore est volumine declaratus. Sed qd? tunc armis de cerni nō potuit cū Tolphanis auro decretū est, cui? certū pōdus est regulis datū a potifice, vt loco cederent. Nec meliore euentu, est belli apparatus multo inferior, Robertum Malactellā paternam inuidia potius

Tocobi picinini exitus.

ius quam sua ardentem, oppugnare est pontifex ador⁹, equi Ariminum pene captum a Neapulo⁹ ne Vrsino pontifici exercitus imperatore, mœnib⁹ loco non vno discussis, hostibusq; in partē vrbis recepris, sed Roberti virtute & felicitate non tantū vrbis defēsa est, sed regijs etiam auxilijs quæ Federici Vrbianis ductū mature affuerunt, pontificis arma ab Ariminensium ceruicibus depulsa sunt, atq; in conspectu vrbis dissecta & afflicta. Interpositū Gallijs rebus idem pontifex autoritatem suam, præsertim in Leodiorum contumacia premda, sed omnium maxime annis ex Federici Cæsaris & Mathiæ regis manibus arma excutere, de Pannoniæ regno disceptantium, quod Federicus ex Vladislai morte ad se deuolutum aiebat. Maluisset Paulus Germanos & Pannonas focia arma iungere in Turcos q̄ inter se dissidere, quod vtraliquando contingeret missus est in Germaniam Franciscus Senes anistes Pij pontificis ex sorore nepos, vir sapientia & grauitate singulari, quo autore celebris est in Germania conuentus habitus, ac quædam in eo de creta, quæ ad piam in Turcos expeditionem attinerent. Sed Pannoniæ ademptæ dolor qui Germanorum hærebatur animis, non est passus inchoatum opus ad exitum perducere neq; multo post magnis est vtrinq; cladibus bellatum, vt loco non multum diuerso significabitur. Et hæc ille foris. Romæ Canonicos regulares quos Eugenius Lateranensē aede locauerat, quū Calisti pontificatus inde vi eieci essent, conditione restituit, vt discreta esset diuersi ordinibus cerimonia. Circa Politiurū quosdam veteris hæreses compertos, quia pertinacis suū fouerent errorem, notauit ignominia. Venerunt quidā etiā non obscuro nominis viri in eiusdem criminis suspirationem, accessitq; sunt maiestatis rei facti, sed hi post longam questionem Romæ habitam, extra omnem noxam comperti, custodia dimissi sunt. Ascituit Paulus summo anistitum ordini plerosq; ex omni clero lectos; & in his Franciscum Minoritanum Saouanæ in Liguria ortum, qui post illum pontifex fuit, Marcum Barbum Venetum virum prudentia singulari & pietate insignem, & Oliuerum Carapham Neapolitanum anistitem, qui vite sanctitate & studiorum affectu, facile est consecutus vt inter principes sithodie eius ordinis. Athletica certamina multa & varia dedit. Currebant fenes, pueri, puberes, ludæi, equi, equæ, affini, bubali, ingenti plausu & læticia populi. Gemmas & vniones animose mercatus est, noctu plurimum vigilabat, dormiebat ad altum diem clemens & mitis in fontes, vt perraro eo pontifex sit capitaliter in quencq; animaduersum, literarum studia aspernatus est, in hospites munificus, Federicum imperatorem apostolorum limina visentem, quinto sui pontificatus anno, exquisitissimo exceptis apparatu. Mox anno qui vltimus fuit vite, Borsum Estensem, haud minore sumptu & læticia exceptum Ferrariæ duce declarauit, certauitq; eo luxu vestium & abaci sumptuositate. Obijt Paulus repente apoplexi ictus, anno sui pontificatus sexto, mense decimo. Sixtus huius appellationis quartus, fuit inde pontifex ex Fræcisij Alistatis ordine, diuinarum literarum studijs magisterioq; totius ordinis ab initio clarus, mox a Paulo rhofoe donatus pileo, mansit in suo ordine modicis opibus, nulloq; lautioris vite apparatu. Postremo magno omnium consensu sedem est adeptus. Floruerunt inter initia eius pontificatus viri ingenio clari, Iacobus Zenus Patavinus anistites, vir diuinarum humanarumq; literarum impense doctus, nec a studijs eloquentiæ abhorrens. Lodo-

Sixtus, iiii, pontifex,

Vir illi stes.

uicus Donatus & Dominicus, Dominicæ gētis plebeius hic, ille patricius, Brixianæ is ecclesie, ille Bergomatis anistites, veterq; multigenę doctrinę, sed in maiore eruditionis fama Brixianus, maioribusq; rebus versatus. Nicolaus Perotus Sentinas, Sipontinus anistites, græcæ & latine doctus. Rogatus a me Pomponius Lætus, cui adolefcentis dedi operam, quem ætate illa doctissimum iudicaret, Theodosiorum Gazam respondit, quem secundum, Sipontinum anistitem dixit, Alludens ad studia hæc nostratia, quæ nomen ab humanitate sibi vindicant. Erat per id tempus Roberti Leciani nomē celebre, nullus homo a condito quo post Paulum Tarfensem vtilius diuina tractasset, nullus maiore theatro tantocq; mortalium auditus esset studiū, si in obseruatione perseverasset. Cæterum mutato vite proposito, murata sunt & hominum studia, quæ ex opinione pendunt, vix cum agnoscas si quæ scripserit attendas, non quia non disertus fuit & copiosus, sed omnis cultus & elegantię expertus. Vixit cum his Bartholomeus Platina quē nos oim maxie fecutifumus in pontificia historia. Omittus Calderin⁹ Benaci accola, græcæ & latine impense doctus, Iuuenalem interpretatus est, Valerium Martialem, Sappho, & Nalonis Ibim, reliquit & alia sui ingenij monumenta inchoata magis q̄ perfecta. Fuit festinatio illa non literaria lucubratorū, plura vno tempore adortus, manifesto breuioris vite præfugio, multum in eo homine amiserit Romana lingua, nihil fuit quod de eius profectu non spectare liceret, nihil natura illa frustra tentasset. Sabinus Turrensis Belgicum carmine scripsit bellum, & in Iuuenalis Satyras. Fuit & Paulus Marsus per id tempus, poetico vir ingenio, sed poeta magis extemporalis q̄ grauis. Extant & Marini Philicri monumenta quædam nec cognitū indigna, Marij Phililephi magnum quidem nomen, ac nescio an maius etiam fuerit, q̄ aut ingenij aut eruditio, sed alij viderint quid illi debeat. Bernardus Iustinianus non parum in eloquentia meritus est, extant eius orationes, epistolę, & de vrbis Venetę origine libri tam elegantiter q̄ accurate scripti. Sed omnium prædicatore Vitalis Landus copia orationis & dicendi facultate insignis, qui sitam elegans fuisse q̄ disertus, si ne dubio poterat cullibet veterum copia comparari. Vixerunt cum his Benedictus Capra Vicetinus, & Antonius Rosellus Tuscus, hic Cæsare, ille pontificij iuris scientissimus. Extant horum commentarij eruditionis amborum & ingenij testes, & hi Pauli pontificatu clari nominis fuere, descēderuntq; in Sixti tempora, quod sedem tenente, plus nimio Gallia intestino arsit bello. Lodoicus rex qui aliquando a Carolo patre defecit, regnū post eius mortem adeptus in grauissimum incidit bellum. Fuit illi frater minor natus Aquitanie dux, huius nomen cum gratius esset multitudini, ortusq; ex eo esset tacita quædam regni æmulatio, quia is repēte mortem obiit, venenoq; vt creditur, inexpectabilis inuidia est. Lodoico ex ea re constata apud principes & populos Gallie, inuidia bellum peperit, nec ab vilo sunt infestius arma illata q̄ a Philippo Burgundie duce, qui cū centū armatorū milibus Pichneum vrbē clarissimam vi captam diripuit, direptam solo ad equauit, finitimę ciuitates Pichnenstium clade percussæ metu a rege alienantur, nec in tanto motu ex omni principum numero, præter duos, quos respernus est qui auxilia ei pollicerentur, tantę illi inuidie fuit domesticum paridi dum. Lodoicus fauore principum destitutus, cum his quę suo nominē erant, copię, Parisios se contulit, regiam vrbem defensus;

Gallorū principū discordia

defensus, si cætera teneri nō possent. Longe inde lateq; euagata sunt hostium arma, multaq; Normānici nominis vrbes & loca, aut vi capta sunt, aut vltro dedita. Rothomagū multa ope est oppugnatum, sed capi nō potuit. Misit Sixtus pontifex Nicenū supremi ordinis anistitē in Gallia, qui bellū diu antea inchoatū, sed quod inter initia sui pontificatus plus nimio exarserat, pontificia autoritate cōponeret, nec legatio hæc profuit aliquid ad arma e medio tollenda. Misit Franciscus Sfortia Mediolani dux Galeaciū filium in Gallia regi auxilio cū tribus milibus equitum. Intercedebat veteres disceptationes Leodinis cū Burgundica gente, que vt tollerentur, diu multoq; elaborauit Lodoicus Borbonius Leodinus anistites, qui Caroli Burgundie ducis erat per necessarium, peperitq; id studium illi apud ingratos ignominiam, populariter vrbe electus Romæ se contulit, que fustiq; apud pontificē Leodinatorū iniuriā, facile tenuit vt Tricariensis anistites in Gallia miseretur qui Leodinatorū & Burgundie ducis discordiam tolleret. Sufultis is primū omniū interdicitū, cui obstridit erant Leodini, quia suum eiecissent anistitem; inde præferocem sæuieretq; ciuitatē curare adortus, & ad sanitate reuocare conatus, nō solum nō tenuit, sed in vincula conijctur cū Leodino anistite, quē ipse restituerat pontificis nomine. Leodinatorū impietatem pertæsus Carolus dux Burgundie (iam Philippus pater vita decefferat) bellū cū Lodoico rege soluit, Leodiniq; acri bello adortus vi caput, captum direptūq; solo æquatur. Suscepit id bellum Carolus non minori odio quam postea executus est, nam in cogēdo exercitū ij quibus erat id negocium iniunctū, vna manu exercitum gladiū habuisse dicuntur, altera ardentem faciem, Leodini sine discrimine sexus & ætatis cæduntur. Cæterum tantum absuit vt Gallus Caroli conatibus obstitere, vt auxilia etiam ad id bellū miserit, atq; aliqua ex parte intererat rebus gerēdis. Et Gallia per hæc pacata est, vnde Galeacius Sfortia ante Leodinum bellum, auditio patris obitu ignoto habitu in Italiam reuerfus, paterno præcipatu magno oim favore potius est, anno salutis millefimo quadringentesimo sexto & sexagesimo. Auxilia q̄ Lodoico regi Galeaci⁹ auxilia a patre missus ex fodere Gallo debant ob Genuum biennio ante illius permissu receptam, nam quum Genuenses aliquandiu, vt supra est significatum, in Gallorū fide & p̄sidio fuissent, seditione turbati præfidiumq; Gallorum perterst, quia imperij aperte detractarent Rhenati in se arma concitauerunt, cæsa sunt eo bello aliquot Gallorum milia, per que adhuc magis alienati in Mediolanenstium fidem sua sponte rediere. Pacatior inde fuit Gallia stans Leodio exciso, sed quo hic res patiores fuere, eo Britannicæ per idem tempus maiore sunt discordia agitata: Hedoardus, qui regibus victis insulæ regno fuerat positus, post aliquot annos quā imperitare ceperat, subita principum est coniuuratione pulsus. Henricum quē bello ceperat Hedoardus, Lodoico rege id pertere, insulanorum principes restituerunt. Erat Margarita Henrici vxor, quę cū viro, vt diximus, praelio victa fuerat, Rhenati filia. Hedoardus ad Philippum Burgundie ducem se contulit, nam cum is regno excidit, Philippus adhuc viuebat, vt quidam tradunt. Cæterum siue ad Philippū ille venerit, nā cū eo affinitas intercedebat arctissima, siue ad Carolum Philippifiliū, ad ductā armatorū milia & amplius, & in his X. & VII. equitum ad bellum instruxit, vt Hedoardo regnum vindicaretur. Dimidio harum copiarum rex vsus in insulam reuertitur, Calistū & alia

Leodino rū pertinet nacia.

Hedoardus bello exciit.

quæda loca haud obscuri nominis, ingenti hostiū cede edita, expugnat. Carolus interea cum altero exercitu Gallorum rebus imminere, ne quid Lodoicus Herico gratificari posset. Hedoardus quum viribus polleret, essetq; haud dubie in possessione victorie insulanorum consensu restituitur, Henricus & hoies eius factionis in hostiū potestate redacti, Hedoardi iussu interficiuntur. Et Britannia per hæc pacata est. Ad hoc bellū post Leodij excidium, nō ad Hispanien se, vt quidā scribunt, Ioannē Andegauensem p̄feratū crediderim, erat illi Henricus fororius, tamerff per id tempus sit in Hispania quoq; de regno armis disceptatū, inter Henricū quartū & Alphosum fratres, omni nobilitate maiorū natu fauente. Exarsit ex ea discordia atrox & laboriosum bellū, exitiq; in plures annos, q̄ res partem Hispaniæ multo maximam afflixit. Tenebat adhuc ea disceptatio, quū in Gallia Carolus Burgundie dux ad Moracum in Eluerijs a Rhenato Lothoringiæ duce gentem prælio victus, ad septedecim milia hominū vno prælio amissis, nec ita multo post reparato exercitu Nancium obsidione cingit, hic breui post in Eluerijs & eorū auxiliaries in acie descendit, fustiq; ac fugatis Burgundijs, ipse cum toto equo p̄cipitatus, vrbibus vulneribus confossus mortē occubuit. Incidit memorabilis hæc pugna in annum salutis septuagesimum sextum supra millefimum ac quadringentesimum. Lothorigie dux Carolo extinto Lodoico regis nomine p̄tē Burgundiæ multo maximā subegit. Nec circa Bohemiā & Pannoniam res hoim fine motu per id tempus fuere, enimvero Mathias Hungariadis Pannoniæ regnū adept⁹, in magnas acerbasq; incidit contēdones, Federico Augusto ad se id regnum trahere vult hereditariū ex Vladislai interitu. Sed erat Federici ingenium magis paci & otio q̄ bello idoneum. Est itaq; disceptatio ad tempus compressa, maius inde fuit certamē regi cū Casimir, ro, imminēbat illius regno Mathias, aperteq; prædicare, non tantū Pannoniæ, sed Bohemiæ quoq; sibi regnum deberi. Accessit huic curæ occasio ingēs destituti hostis infestius vrgēdis, q̄ Casimirus tum Romanæ ecclesie hostis haberi, quia non in omnibus illi accederet. Enimvero pulsus regno Casimirus a Federico Augusto, & Vladislao, cui Mathias successit, ad Sarmatas qui Poloni sunt hodie, se contulit. Mox Vladislao vita defuncto regnum armis repetere adortus, quia mutato consilio orthodoxe fidei in vniuersum astipularetur, Federico annitentē, in regnū restitutus est. Fuit Casimirus Vladislai frater q̄ Varnēsi acie occubuit, Spignei Lithuanie ducis filius. Spigneus in Bohemiæ regnum condicione accersit⁹ vt Christi fidem susciperet, cōtinuo vbi Cracouiam venit baptisimi lauacro admotus est. Mox regnū adept⁹ Prutenis bellū tulit, nec pri⁹ exiit arma q̄ omne Prutenicū nomē tributum sibi p̄dere coegisset. Restituit⁹ in regnū Casimir⁹ in pristinum relabi cepit error, securus est studiū totius gentis in id malū pronæ. Que res præbuit Mathiæ nō iustā modo, sed vti etiam causam belli Casimiro inferēdi, multoq; deinceps cladius sunt Bohemi a Pānone affecti, quoad Christianę rei studio tuendę Pannoniæ in Turcos vertit bellum. Longū sit & ab historiae huius breuitate alienū, ordine explicare, quoties, quibusve locis, quo euentu sit ille cū Turcis acie congressus, vt tam vere q̄ breuiter hoc proditū dici possit, nullū Christiani nominis neq; regem, neq; ducē, crebris aut felicibus cum ea gente dimicasse. Bosniā q̄ olim Myfia fuit, ab iporū armis magna ex parte occupatam, suis armis recepit, receptamq; adiecit suo regno. Huius felicitatem Ve

Caroli Burgundij cædes.

Mathiæ regis ope ra.

reti virtutēq; mirati, annuū stipendium illi decre-
vere: qđ supra est memoratum, vt Turcorum arma
ab Italia ingressu arceret. Mathias Veneto stipen-
dio fultus, quum validissimum aleret exercitū, in-
trepidere Turcorum inquireret, nullum fuit gen-
cladis, quod eius ductū & auspicijs Pannonēs non
ipsi genti intulerint, Belgradū quam illi arcem cō-
tra Taurinū multa ope munierant, expugnauit
rex fouissimō, captum diruit, quindecim milibus
hoīm occisione occisis. His successibus Federicus
imperator motus Bohemij regem declarauit. Trā-
fert Pannō confestim bellū in Bohemos, Pragā vr-
bem nobilissimā capit eratq; in apertō victoriā cur-
su, quum Vladislau Casimiri filius ex Polonia cū
septuaginta & amplius bellatorum milibus in Bo-
hemiam venit, tum Mathias multo inferior factus
aepene obrutus hostiū multitudinē, nō solū ex ho-
stico cessit, sed Budij Pannonici regni caput ab ho-
ste compellitur. Ceterum Venetorum interuentu,
qui Mathiā opera vt ebantur ad Turcorum motus
inhibendos, pace parta ita inter reges comparatum
vt Pannonia hic contentus esset, ille Bohemia. Et
hac alibi gentiū in Graecia post Chalcidēs excidiū
Venera classis alijs super alias nauibus ex vrbe Cre-
tae in insula in supplementū missis adeo creuit, vt cō-
tum prope sit triremitū numerus expletus. His frā-
tus viribus tentare statuit Venetus an subito accessu
Chalcidē adire posset hostibus, iā Mahometes
per Bœotiam terrestri itinere, Classis præter
Chium & Tenedum Byzantiū versus procul inde
abierant. Admotę sunt Chalcidico littori aliquot
triremes, estq; in litus descensum. Tenebatur Chal-
cis validissimo hostiū præsidio, quo accidit, vt subi-
ta Turcorum eruptione pene obruti sint qui fuerāt
in terram egressi. sunt itaq; ex his quidā in vestigio
caesi, alijs precipites ad naues acti. Sub id tēpus quo
res ad Chalcidē per hac parum prosperę tenata
est, Petrus Mocenicus Canali successer datus, cum
tribus triremitibus in prouinciam venit, classeq; ad
se recepit, quā iam hyems apperebat, in Pelopon-
nesum concessit: ad prima inde veris signa Richaiē
fius ex Apulia affuit cum decem rostratis nauibus
quas ad bellum Ferdinandus rex miserat, vt cum
Veneto iunctus rē gereret cōmuni nomine in Tur-
cos. Mahometes interim veritus ne Chalcidē excisa
omne christianum in se nomē conciteret, pacis stu-
dium assimular, ratus fore vt Chalcidē nulla secuta eēt,
mora tamē in id proderet, dum tantę cladis atrocita-
tem leniret tempus, ea ludificatio in causa fuit, vt
aestas quę secuta est, sine re vlla memorabilis sit acta
Regiē classis præfectus venente se anno, quum iam
hyems instaret, domū cum clade abiit. Per id tem-
pus Maurus princeps Venetijs vita decessit, anno
suā administrationis nono mense sexto. Nicolaus
Tronus in defuncti locum successit. Fuit Throni
principatus breuis admodum, sed Veneto nomini
aliquanto lætor. Foedus est cum Perfarū rege itū
& Cyprus nobilissima insula Veneto cessit. Misit
Venetus fenatus ad Romanum pontificem, misit &
ad Ferdinandum regem, vt aduersus communem
Christiani nominis hostem bellum compararent
in proximam astatem, vtrobisq; sunt legati beni-
gne auditi, promissaq; ad tempus auxilia. Pari stu-
dio Mocenicus classis præfectus Cyprium regem
& Rhodianę militiē magistrum per literas horta-
tus est, vt & ipsi arma induerent, ad ferocissimi hos-
tis motus inhibendos. Classis inde ex hybernis
egressa, emporium verius quam vicū contra Chiū
insulam celebrem, Syriacis mercibus referat, diris-
puit. Nec ita multo post Venetus in Lesbium trans-

Pax Casti
miri &
Mathiæ.

misit, ex Lesbō in Asiā oram euectus Pergamenū
agrū incurfat, inde & Gnidiū in ora Cariaē, ingens
agrestium hominū ritūq; parca est præda, in Delo
inde classis delata est. Fuit hæc olim insula celebris,
nunc deserta est omni humano cultu. Ex Delo Ve-
netus Peloponnesum repertus, commearus causa,
Richaiensium circa Maleam obuiū habuit cū decē
& septem triremitibus, cognouitq; ex eo & a pontifi-
ce nō multo post classem affuturā. Post mutua gra-
tulationē Meronē petiit, cibarijsq; inde sumpris ad
alendas turmas, confestim in altum euecti, Rhodia
ci maris insulas tenuere, hincq; in terram egressi in
difficile genus pugnaē inciderunt, colitur tota ora
vicatim, locorū accolæ classem in proximo conspi-
cati, oēm imbellē multitudinē ad montes pmisere,
ipsi locorū asperitate fraxi vim acere conati sunt,
multū itaq; laborati est, fuitq; aliquandū pugna
anceps, ad postremū submoti loco barbari cū ingē-
ti cæde iundunt, multi abiectis armis dediti, alijs in
deuia montiū fuga delati sunt: vici, villęq; passim
toto tractu direpta ac incensæ. Tapetum vis ingēs
ad naues congesta est tota eius terrę ora mulieres la-
nificio deditæ, circa eiusmodi textilia, & ad dome-
sticum vsum, & ad mercaturā exercerūt. Sunt & ho-
stium capita quędā ad naues relata, aureulq; num-
mus singulis repensus sed captiuorū maior fuit nu-
merus, quatrīduo quā euentū est, classis inde pro-
fecta ac paululū circūacta in Alicarnassi fines im-
perum fecit. Visunt adhuc Alicarnassi vestigia que-
dam, & in his portio aliqua Mausolei inter pauca
mundi opera decauiti, locorū accolę pecuariā exer-
cent. Est hinc quoq; præda ingens ab acta. Sub id tē-
pus pontificia classis venit in prouinciam, quā Nicolai
Modrusensis antistitis ductū, viri multa prudentia
& autoritate inter suos, hunc ego quum ad id bellū
mitteret, Arimini sedentē vidi primis tempore
in de abiturū, sumq; sæpe cum eo congressus ac per
humanę semper acceptus, fuitq; in eo quantū ex bi-
dūi sermone potui assequi, non vulgari dicendi
facultas, studiumq; singulare rerū antiquarū. Mul-
ta itaq; læticia & gratulatione pontificiam classem
Venetus accepit, ex tribus classibus vna facta est, Sa-
mum inde decreto petunt, vt de summa rei hic con-
siliū caperent, est nunc Samos & ipsa omni cultu
deserta. Ex Samo Ataliam petunt vrbe Pamphilie
nobilissimā, Syrię Aegyptiq; mercibus peroppor-
tunam, suntq; obiter duæ a Rhodiensibus acceptę,
& ipsę auxiliares, expletus est numerus venęq; &
octoginta triremitū, viginti a pontifice vicerant,
sexdecim dederat Ferdinandus rex, duas Rhodijs, ve-
liquum fuit Veneti nominis. Atalicus portus ca-
rena vi fracta capitur, suburbana tecta p̄ciosissimis
referta mercibus direpta & incensa. Vrbis per diem
summa ope oppugnata capi non potuit. Inde pas-
sim tota Pamphilie ora quę mari obueria est, ferro
& igni vastatur. Ex Ataliam foctiarum classium dus-
ces in Rhodum transiure, vbi ex Cassani regis le-
gato quem ille ad Romanum pontificem & Vene-
ros mittebat, cognitum est regem ipsum cum Ven-
netis foedus iunxisse, ad euerēdas Othomani opes:
ad quod perendum Caterinus Zenus fuerat publico
co nomine ex Venetijs missus. Se aiebat ad Roma-
num pontificem mitti, & ad Veneros cæterasque
Christiani nominis gentes, vt aduersus communē
hostem opes Persicas iuauerent, Bombardis alijsq;
machinamentis ad vrbium expugnationem sibi
opus esse, quibus hostis abundare diceretur, qđ nisi
Cassani opes ea quoq; parte a focijs iuauerent, fieri
non posse vt tuto cum hoste confingeretur, si con-
siliendi aliquando data esset occasio. Iussus est Bar-
barus

Delos.

Alicar-
nassus.

Samos.

Cassani
regis le-
gatus.

Cassani
successus

barus bene sperare, futurum vt omnia facile impe-
traret, pergeret modo sui regis mandata in Italiam
perferre, vbi certo sciret omnia illi præsto futura.
Producta est inde classis in conspectum, quam quū
ille miraretur, responsum est fore vt focius rex pro
sua quum veller posset vti, ituros se quocunq; illi
libitum esset, & cum his ille in Italiam dimissus. In-
credibile dictū est quam modicis p̄cipijs luxurio-
sęq; auctū Cassani hui? opes creuerint. Fuit illi pri?
nomē Asimbeco, alijs Asimbeū scribūt, tenuitq; Ar-
menię portuiculam a principio, sed quo minor
fuit fortuna, eo maior vis animi, ferocięq; in bello,
modicis copijs sæpe præpotentes fudit exercitus.
Qui quum talis esset Zenę Perfarum regis lega-
tos quadam de causa ad se missos, parum comiter
acceptos nihilō pacatis a se dimisit, id insolens fa-
ctum rex vindicaturus ingentem exercitum in Asim-
becum comparat. In maiore animo quam opibus
frætus, est longe inferior, non solum non refugit
appropinquantem hostem, sed intrepide cum eo
cōtulit castra, collatis acie ferociter conflixit, viciq;
egregie Armenius, nec id vnam aduersam pugnaē
concidit regis animus, quin multo maiori quam
antea armorum apparatu hostem repetit, nec recēs
pugna fuit Persis lætor, sed priore ita multo etiā
calamitosior, rex victus concidit Asimbeci manu
(vt fertur) medio ceramine ferro traictus. Venit
Zenę exincti filius in victoris potestatem, hunc
tantisper apud se Asimbecus in summo honore ha-
bit, regiamq; appellacionem tribuit, donec Per-
farum rebus per ocium pacatis, regniq; gubernacu-
lo recepto, imaginarium regem interfect & ille per
hunc maxime modum Perfarum imperio potius
omnibus cepit esse formidini & admirationi, vnde
de scriptorom quidam recentium V. san. cassani ap-
pellacionem tradunt esse factam, quæ vox magnū
sonet virum, vel certe tale aliquid mihi vero mul-
to antiquius id nomen esse videtur, ducentesimo
abhinc anno, vel paulo minus ex Tartarorum regi-
bus qui aliquandū orientis sunt imperio potiti,
vnus quidam ne plures dicam, quod in rerum rela-
tione dixi, ad eam gentem pertinentiū, Cassani tunc
nomen. Suscepit animus ad tam insperatos successus
Cassani, Syrięq; & Aegypto imminerebat, quū
Callistus pontifex ad eum misit, suęq; autoritate mo-
uit vt bellum in Turcos compararet. Miserunt & Vene-
ti ad eundem regem post Eubœam insulam amissam,
Caterinum Zenum qui cum eo amicitiam &
foedus iungeret. Nec incaustum res mota est, sed fo-
dere in hoc ipsum cum Venetis isto, cœperat Bar-
barus rex bellum in Turcos comparare, quum ab
Othomano ad eum legati venerent, multum obstā-
tes ne Turcorum imperatorem nouo bello impedi-
ret, quo minus Christianum nomen deleret, qđ si
nulla re alia moueretur, communis fidei necessitas
do tanti apud eum esse deberet, vt non modo non
interpollaret tam pulchrum negocium, sed enixius
etiam iuaret. His ita est responsum, Mahometem
quem ipsi sequerentur, id in primis lege sanxisse, vt
que semel promissa essent ex fide seruarēt, se sum-
mo Christianorum pontifici Venetorūq; nomini pos-
sunt, sanxisseq; in id foedus, vt Turcos terra &
mari persequeretur, adnixurum proinde de totis im-
perijs viribus, vt sibi fidem constare omnes intelli-
gerent quam alienę genti federe obstrixisse. &
qui ab Othomano venerant cum his dimissi sunt.
Ipse omnium opinione celeris? cum exercitu per Ar-
meniam in Pontum transgressus Trapezuntem in-
uasit, certatum est hic cum Othomani filio, cæsarq;
Turcorū clades: sunt vno prælio ad. XXX. milia Turcorum. Nec

multo post Mahometes cum vniuerso exercitu ad
id bellum proficiscitur, estq; iterum pugnatum cir-
ca Armenię montes, vbi primo congressu ex acer-
rimis Othomani ducibus vnus cum quadringē-
ta milibus hominum ab hoste cæsus est, ad quem
atrocem nuncium concidit Mahometes dolore af-
fectus. Castigatus inde a familiaribus, qđ fortuna ad
huc icolum ita profusus animo cōcidisset, erectūq;
suorū hortatu, spem reuocat. Inter angustias mon-
tium castra fecit, vallum a fronte obijcit hostibus ar-
ctissimo curruum nexu, post vallum vim bombar-
darum ingentem collocat, dextra leuagū sagittarios,
huc temere hostis inuectus breui vim hominum a-
missit ingentem bombardarum ictibus afflictam, Cassani?
secuta equorum conformatio ad insuetum & terrifi-
cum tormentorum sonitum, aueritq; ab hostiū cō-
spectu, non frænis non alio moderamine inhiberi
sistite potuerunt. Nec Othomanus desedit in tanta
occasione, quin in hostem sua sponte urbatū equi-
tarum immitit, tum fuga terręq; cæde edita Perfar-
rum castra diripiuntur. Fuit victoria hæc factis spe-
ciosa, sed multo Turcis calamitosior qđ Persis.
Apud quosdam scriptum reperio eo die quadragin-
ta Turcorū milia desiderata, decem milia Perfarum
nec amplius, & secundum eam pugnam Othoma-
nus retro in pacatis v? recepit exercitū reparaturus.
Asimbecus Taurisū reuertitur filijs in prouincia
cum exercitu relicto. Horū qui audacissimus fuit,
eodje quo ita est dimicatus, mortem occubuit, dum
suorū fugā sistere conat, nec ita multo post qđ hoc
euentu in Armenia pugnatum est, reges ipsi foedus
& affinitatem inter se iunxerunt. In Europa interea
haud vno loco res Venetę, Christianiq; nominis
principum, Othomanicis sunt armis vexata, in se-
stari Epirus assiduis horum incurfibus, quę terra va-
lide ad id tempus Scanderbechi fuerat armis defen-
sata: et Delmatia his cladiibus obnoxia. Contra
Mocenius foctiarumq; classium præfecti, ex Rhodo
vnde Perfarū regis legatum in Italiam dimiserant,
in Mindiorum terram transgressi, hostilem agrum
passim fedant, multi mortales in præda abducti, in
Naxum insulam inde ite. Hinc regia classis, exierat
iam pars maxima autumnū, i hyberna cōcessit, post
cuius discessum Smyrna vrbs olim clarissima vi ca-
pta est, direpta, & incensa a Mocenico & pontifici le-
gato. Est & Clazamenius ager postremo incurfat,
mox quia hyems apperebat, prouincia discessum.
Venera classis Merone hybernauit, pōticia in Ita-
liam dimissa. Sub id tempus, quo hæc gerebantur,
Iosephus Barbarus Persicę lingue peritus, publi-
ce a Venetis ad Cassanum regē belli focij mittitur
cū tribus onerarijs bombardarū multitudinē onu-
stis, p̄ciosissimisq; muneribus auri feriticijs panni,
missaq; adhuc vasa aurea magnifice cælata, & cum
his centum iuuenes eiusmodi machinarum sciētis-
simi, nō dum fuerat auditum de Armeniaca pugna
inter reges commissa, vel potius non adhuc pugna-
tum, quin prius qđ Venetę triremes cum munerib?
affuisent, Veneta classis in Ciliciā, vt Caramanis
fratribus Perfarum focijs auxilio esset, profecta est,
hi regno pulsi Turcorū armis, maritima Cilicię op-
pida oppugnabant. Huc itaq; classe appulsa cogno-
uit Venet? ex duobus Caramanis fratrib?, Cassam
betum minorem natu non procul inde castra habe-
re Pyrametus nomine in Persicis erat castris. Cas-
sambeti rogatu Venetus Sichinum ad mare possi-
tum, sed loco edito & difficili oppugnauit, breuit?
ad deditionem compulsi muris ab vna parte diste-
ctis, Sichinum Venetus Caramani præfecto tradi-
dit. Imminerebat iam & Coryco, quod in eadem Ci-
VV ij licia

Cassani?
arcti vna
cōcitur.

Mocenio
ci gesta
circa Cilic-
ciam.

licia est. Significauerat Cassambetus per legatos, quos ad Mocenici miserat, tribus oppidis captis sibi opus esse Sichino Coryco & Seleucia, cui ipse cum magno assidebat exercitu, Corycum aliquam diu oppugnatum pariter euentu receptum, Cassambetore situitur, ad Seleucia posierunt, vrbis haec per uerula, & a Seleuco vno ex Alexandri successorisibus condita, Oronti imminet fluuii, nunc magna sui parte inculta, ac pene desolata, restat arx loco & opere munitissima, quam Turci praesidio obtinebant: Caeterum vbi eo ventum est, distat Seleucia quinque milia passuum a mari, intuitus praefectus arcis machinas aeneas, aliaque bellica instrumenta ex aduerso expediti, fractus animo inuenit Veneto tradidit: Venetus per Victorem Superantium legatum Caramano tradidit recipendam. Misit Cassambetus quaedam ad naues munera, egitque Veneto gratias, quod per eum restitutus esset in paternum regnum, pollicitus nullum tempus fore, quo quicquid fortunatum sibi fratrique esset non libenter Veneto nomini referret acceptum. Hinc Mocenicus digressus in animo habebat Lyciam adhuc intactam inuadere, caeterum fama ad eum perlata Cyprium regem Venetorum socium & amicum grauius aegrotare, in insulam diuertit. Rex estis magno opere affectus, amice tamen graulatus est Mocenico, quod feliciter magnaque Veneti nominis gloria rem in Cilicia gessisset. Inde quia Magnitudine morbi non procul ab erat vt iam vita decederet, amantissimam coniugem Corneliam gentis iam grauidam, cum posthuma prole regnoque vniuerso Veneto nomini tradidit tuendam. Hortatur regem Mocenicus vt bono sit animo, precaturque est illi longiore vitam: caeterum si quid accideret, eam spem secum ferre iubet nullum fore tempus quo regia coniunx cum posthuma stirpe non publice & priuati curae esset Veneto nomini, quo incolum nunc non esset & regnum incolume mansurum, & cum his ille a rege digressus omnem Lyciae oram praedatus est. Locum in ea Micram nomine conditione dedit, vt oppidani cum praesidio incolumae dimitterentur, diripuit: ignique subiecto excidio dedit, usque his quoque locis in Turcos dimittendo, relataque sunt ad naues centum & amplius hostium capita. Cogitabat iam Venetus imperator in Hellepontum irumpere, edixeratque vt Nauarchi omnia ad expeditionem necessaria compararent, quum Cyprii regis mors illi nunciata esset, ac simul legati a Carlota ad Mocenicum venerunt petentes auxilia. Fuit Carlota foror lacobi regis ac legitimo toro nata, quam frater ex concubina ortus, Memphiticis regis adiutus armis regno eiecerat. Legatis auxilia non solum non negata sunt, sed responsum est etiam fore vt non classis mota quae in proximum esset, sed omne nomen Venetum laboraturum vt regia coniunx quae Veneta esset patricia domo orta, filiaque publice appellata, cum prole quae ex ea nasceretur regnaret. Est itaque vno tempore de obitu Cyprii regis auditum, simulque ex Carerini Zeni literis cognitum Persarum regem eo consilio castra cum Turcorum regem collaturum, vt de summa rei vno praesio decerneretur: factum itaque Mocenicum rem socio regi gratissimam, si in Ciliciae oram iret cum classe, quo rex diceret se copias admoturum, vt de ratione gerendi belli cum eo consilium caperet. Admouit eo classem Venetus, fuitque sibi plures dies regem expectans, perfrueratque in statione, quum Caterini literis cognitum praesidio publico nomine, vt dixi, in Persicis castris Barbaros reges inter se conflixisse, atque vtraque pugnam eo euentu pugnata in quo superius est memoratum

Seleucia.

Cypri in insulae motus.

tantum adiciam quod ad famam eius belli pertinet, fuisse in Persicis castris trecenta quinquaginta armatorum milia, in Othomanicis triginta milibus minus, iudicaturque est res Othomanica superior arte & ingenio, Persae ferocia & virtute praestare crederi, Caeterum quia & illud significabatur socium regem ob aduersam pugnam eo anno in Cilicia non esse venturum, Mocenicus inde digressus Cyprium decreto perijt, hic cum Andrea Cornelio quaedam de statu insulae locutus, erat is reginae patruus vir magno consilio, administrabatque primaria potestate in insulam reginae permittit: Mocenicus tamen ex Cornelio didicit esse totius regni statum haud aliter quam viuo rege pacatissimum, ne tamen tanta res sine aliquo praesidio esset, tribus onerariis quae cum publicis muneribus ad Persarum regem missae eo forte appulerant, duas adiecit triremes ad bellum instructas, vt augustinus praesidio essent, inde Cycladas circumuectus in Peloponnesum classem recepit. Per id tempus Thronus princeps moritur, successit in defuncti locum Nicolaus Marcellus, quo principe denarius argenteus cusus est Venetis, Marcellusque a duce nuncupatus, vt Thronus nuper ab eo qui praecesserat, duplo maior nummus Nec adhuc medium hybernorum tempus exierat, quum Cyprus tumultuarii cepit, infulanorum quidam longe principes nouarum rerum cupidi, occulta coniuratione inter se inita, nocturno tumultu reginae medicum & mox Cornelium ipsum cum Marco fororis filio trucidant inde ex composito coniurati regis filium athenorum rex Ferdinandi regis notho respondent, Galileae principis titulum, quem Cyprii reges vsurpare soliti sunt, puero astruunt & haec clandestine. Passim legatos decernunt, qui Venetias irent principi & patribus de Corneliae caede satisfacturi. Iam & arcus suarum partium hominibus firmare ceperant quum Coriolanus Cyprius cum duabus triremibus assuita Mocenico missus, is priusquam in insula motus aliquis extitisset, quia res Cypria ad defectio nem spectare dicebatur, ex Metone vbi hyemabat, triremes duas vnam post aliam eo occurrere iussit, secutus quatuordecim post Superantius legatus cum octo triremibus, is leniter conatus est coniuratos ad officium retrahere, vt praesidia ex arcibus deducerent, restituerentque omnia reginae & filio, sed hi alia atque alia assignando, rem sedulo trahere. Scripsit Superantius ad praefectum classis Cyprios aperte ad defectionem spectare, quae causa Mocenico fuit ad huc maturius properandi. Iam Rhodum usque cum valida classe processerat, quum hic ex suorum literis cognouit coniuratos propinque classis fama terrores, suorumque consiliorum sibi conscios occulte fugam occupasse, pacatumque totius insulae statum eorum decessu. Perrexit Mocenicus nihilominus in Cyprum ire Reginae hortari, quae literis significabat, etsi tumultus ille a paucis ortus res sedisset, superesse tamen aliquid vnde in futurum magnum exitum posset incendium, nisi mature tolleretur omnis materia futuri motus. Pergeret igitur porro ire, si reip. commodo fieri posset, quando eius praesentiam statum insulae non parum desideraret. Contraxerat eo motu Mocenicus ingentem hominum numerum, deditque post suum appulsum vniuersum exercitum in infulanorum conspectum, cyu turmas & socios nauales lustraturus, defixit Cypriorum animos id spectaculum, quum omnia tenerentur armis. Secundum haec Mocenicus arces valido firmavit praesidio, inde quaestio habita de Corneliae caede, sceleris cuiusdam capitali sunt supplicio affecti, quidam in exilium acti, alij per deuia insulae nauigantibus igni

Attē. nū merofos exercitus

Cornelii caedes.

Pacatur Cypri in insulae status.

igni & aqua est publice interdictum, & Cyprus per haec pacata est. Interim hyeme peracta, aetas appetere bar, Mocenicus decem triremibus cum Superantio legato ad insulae praesidium relicto, iam enim Triadanus Gritus cui publice decretum erat classis imperijt, in provinciam venisse dicebatur, ex Cypro profectus Metonem reuerfus est, inde primis tempestatibus Venetias iturus, huc trepidè affertur Scodram in Macedonia a Turcis ingenti armorum apparatu obsideri. Macedones olim hanc terram habuere, cur postea Albania, noua sit voce dicta suo est loco demonstratum, ad octoginta armatorum milia sunt Scodrenses oppugnatae adorti Solimani ductu. Erat is Thraciae quae Romania nunc est, praefectus, quae Othomanus eius loco qui aduersus Persas dimicans caecidit in Armenia, ipsi provinciae praefecit. Mocenicus audita Scodre oppugnatione, Cyprium ad nauigauit. Hic senatus consultum accepit, quo et Scodra cum tota ora Delmatiae tuenda decernebatur. Confestim itaque ne in aperto suorum discrimine cessare videretur, ad Triadanum se contulit qui cum aliquot triremibus Bolianae ostium, ita enim vocant fluuii qui ex Scodrensi lacu in Ionium euoluitur, sed neq. fluminis neque lacus veteri quisque meminit, quod sciam, quapropter suspicari libere vtrancque recentē esse, Aristoteles vir summus & occidere & oriri flumina credidit temporum spatio, quod vsque adeo persuasum habuit, vt Nilum & Histrum semper fluxisse arbitretur, neutrumque perennem futurum. Mocenicus cum Triadano iunctus rem communi consilio administrare adorti, Olchirum, quod olim Colchinum fuit, a Colchis (vt fama est) conditum nunc Dulcinum est praesidio firmant, pari studio Dyrachium & alia loca ad mare obuersa, terra & aquis muniunt. Ipsi aduerso flumine cum aliquot triremibus inuecti in conspectum vrbis venere, hinc nocturnis ignibus aliisque signis suos horari, vt forti & inuicto animo essent, pergerentque constanter oppidum tueri. Ferre id iniquo animo Barbarus, conatusque est a tergo catena Venetum intercludere, qua fluuius aliquantum arcitius ripis coerctur, sed frustra res mora est, cetera ut vtriusque est pluribus horis, cessatque sunt ex hostibus circiter quingenti, plures vulnerati. Venetae triremes repulso a se hoste in apertum euaserunt, ceterum inde est an subsidium postea aliquod in urbem mitti, res magis mota est quae spes vlla addesse negotij conficiendi, hostibus omnia obtinentibus. Scodra demum oppugnata est tanto hostium conatu quanto post Byzantium nullum Christiani nominis oppidum. Sed ea fuit Antonij Laurentani virtus, quae vrbis praesidio debet, ea Scodrensum praesidium constantia, vt post acerrimum certamen multa sit cum strage & ruina hostis a mœnibus repulsi. Cepio Coriolanus qui de Scodrensi oppugnatione diligenter scripsit, auctor est tria milia hostium sub muris interfecta, illi qui rebus gerendis interluere quatuordecim aiunt. Sed qui numerum augere videri possunt de his sentire qui pugnando & assistendo perire. Enimvero fluuius aura multos mortales exitiali morbo implicuit, multique vita defuncti sunt. Veneti duces cum nauilibus turmis qui in flumine stationem habuerunt, adeo graui morbo affecti, vt Triadanus classis imperator paucis diebus quibus haec circa Scodra gesta sunt, vita decessit. Mocenicus morbo grauius aegre curatus est. Perferuerat esset abs Turcis in obsidione, nisi Pannonicis armis praegravantibus coactus fuisset Othomanus inde exercitum reuocare. Fuit Machias rex quum semper alias Turcorum rebus inestus, sed tum multo infestior factus,

Scodra oppugnata Turcis.

Fluuii ostium defuitio.

Scodrensis obsidio.

vbi Scodra huius armis oppugnari dicta est, vbi hostem presenti negotio auerteret, peritio mente quae circa cuncta coeperat, obfisione soluitur. Erant Scodrenses summa aquarum inopia, sitisque intolerantia breui post deditionem facturi, caeterum hoste praeter spem abeunte, subundum agmen praepes ad flumen decurrit, hic multi mortales aquam diu desideratam adepti, auidius ripis procumbentes in medio aquarum haustu obruti exanimati sunt. Post Triadani interitum Mocenicus domum reuertitur Scodrensis victoriae nunciis, qui ob ea quae terra & aquis fortiter gesserat, Marcello duce defuncto princeps creatus est. Fuit hic annus tertius Sixti pontificis, quo triennio transijt Hispana classis in vltiorem Mauritiam, quae Tingitana fuit olim, positi sunt Hispani Traga vrbem tamen nobilissimam, et Argilla ab his capta. Ascruit Sixtus inter initia sui pontificatus duos ex necessariis supremo ordini antistitum, incredibile dictum est quantum huic qui diu Sixti tulit titulum, indulserit fortuna, sed ad breue tempus, quantum sit fastu & luxuria bacchatus qui nuper humilis fraterculi personam tulerat, tantus repente exiit, vt animi magnitudine & munificentia, nulli Italorum principum quae ea tempestate fuerunt, cederet: sed quo maiores illi fortuna ingessit spiritus, eo breuior fuit vita. Perit ad vincula eorum alteri obuerti appellatio, hic quae inuictus esse animo nouitate suorum temporum facile declarauit. Sunt & alij sequenti anno eadem dignitate donati, & in his Malpethanus antistes qui post Sixtum pontifex fuit. Quartus Sixti annus in signis fuit Romanae ciuitati non solum magni anni reclusus, sed clarorum etiam hospitem accessu. Christenes rex Dacie Romam venit voti causa, conatus est Dacus Italiae principes in Turcum sociare, sed res frustra mora est. Venit Romam & Ferdinandus rex religionis praetextu sed aliud secutus negotium, vt postea compertum est. Incidit in hunc animum facinus Iudaeorum retrum & desestabile, sed ab odio eius gentis in Christianum nomen nihil abhorrens, ad Octauum Calen. Aprilis Tridenti (est vrbis haec in Italiae & Germaniae finibus) puerum furto subraatum, diro, vt postea compertum est, ritu gentis occulte peremerunt, toto schemate dominicae passionis in puerili corpore representato, necres tam atrox in occulto fuit, sed numinis prouidentia (vt credere par est) mox palam facta, decreta quaestio est: Iudaei plures numero sceleris comperti mortis supplicio affecti. Reportauit ex ea quaestione magnum integritatis nomen Ioannes cognomento Sala Brianus iurisscientiae tempestate illa pene princeps. Is pontificis decreto in reos lege anquisiuit: huc Iudaei magno auri pondere corrupti per aduersa tam pia vltione auertere non potuerunt. Simonem (id enim nomen fuit puero) job multa miracula circa defunctum corpus, magno mortalium occurfu, edita: Tridentini in templi solenni cerimonia receptum beatorum numero asciscunt. Eiusdem imperatoris scelus quinquennio post Venetis vindicatum est, ex Motta oppido (est is locus ad Liguentiam amnem) fontibus Hebraicae gentis ad supplicium deportatis. Per id tempus Hieronymus Riarus Foro Corneliae potius esset, hic pontifici gratissimus, Saouone nobili familia ortus, ac Sixti antistitis cuius nuper mentio facta est, frater. Sixto admittente Galeazius dux filiam illi matrimonio locauit, deulitque ei doto nomine Forum Corneliae habendum, quam vrbem non multo prius a duobus Manfredis patre filioque inter se dissidentibus, certa conditione accepterat. quadriennio post, Ordelaphis de principatu

Simonis pueri martyrii

Monstru
memoria
bit.

Capha.

Carolus
Burguna
dux.

Ferdinan
dus His
paniæ
rex & He
lilabet.

disceptantibus post Pini interitum, Sixto non modo conueniente, sed aperte etiam iuuante, Forliuium et Riariis adeptus, & ille per hæc duarum nobilitū urbium fit princeps. Cæterum ne non semper esset quod in naturæ opere miraretur vitæ, eadem tempestate infans femina in Veronenfî agro orta est his genitalibus, duplici ventre, quaternis brachijs, id monstrum parentes multum diæper Italiam vrbes quæstus causa circumtulere. Bartholomeus Bergomas dux clarissimus eodem anno moritur, Venetarum copiarum imperium annos vnum & viginti potius, nullus ducum qui omni hominum memoria fuerunt, tantum auri congestis legitimo stipendio, nullus ditior vita decessit. Reliquis testamentum Venetum nomen hæredem. Nec Venetæ fenatus vincit gratitudine passus est, equetrem illi statum auratum opus visendum, ad Gemellorū ædem basi marmorea statuit. Etrus Italiæ sic habebant, quum in Daciæ finibus Solimanus Thraciæ præfectus, prælio victus, & in paludibus sylvarumq; angustias confectus, amisso exercitu fugiens pernicissimè equæ cursu seruatus est. Incidit ille in hanc cladem eo anno quo Scodra oppugnauit. Nec ita multo post in Euxini ora Turci sunt Capha vrbe nobilissima porti. Erant Caphensium in Genuensium ditio, cæterum in Galeacj Vicecomitis inuidiâ vrbe Othomano tradidit, ne quod ille iam aperte moliebatur per Genuenses qui illi parebant, et dirionis fierent, prodita tamen vrbs est priuato nō publico cōsilio. Græci & Armenij qui deditōi obstruunt Byzantiū traducti sunt. Scythæ & siqui Genuensium dedendæ vrbs autores fuere, in vrbe sunt reuenti. Sed dum in Euxino hæc sunt in Gallia Carolum Burgundicæ dux Lothoringiæ partem multo maxiam bello affligit. Cæterum bella bellis serendos, quum Lingones, & Treuiros armis premeret, iam iam & in Sæuicos morus, ad Venacū Treuiro rum oppidum a Sæuis qui & Sutenfes dicuntur, vulgus Suitaros vocat, magno prælio victus mortem occubuit, Dux fortissimus, & qui annos circiter decem vniuersam Belgicam imperio tenuit, filia quæ vnica illi fuit, Maximilianus Federici Cæsaris filio nupsit. Quicquid inde Galliarum status vni? viri morte. Sed quantum Gallia per id tempus quo Carolus periit, bellis agitata est, tantum nec minus Hispania intestinis est discordijs concussa, Henrico Hispaniarum rege defuncto omne Ibericum nomen in diuersas abiit factiones. Ferdinandus Ioannis Aragoniæ regis filius ab Edoardo Angliæ bello victus, cum vxore & liberis captus vita priuatus est. Soror huius Helisabet Ferdinandum nupsit, atq; ita contigit vt fratre extincto viteriore Hispaniam secum dotali nomine ad vnum traxerit. Mira sunt quæ de reginæ huius indole fama feruntur, quæ eo propiora vero mihi videtur, quia cū fortissimo rege, atq; eodē felicissimo Ferdinando cui est nupta, æquo vt fertur, regnum administrat, tãto inter se concordia quanta nulli regum vlla vnq; memoria in connubio vixere. Est inde Ferdinandus quadriennio post citiorem Hispaniam adeptus, quæ iam patrem amisisset, est & Siciliam consecutus cū Ballearibus insulis, quam ex Alphonsi fratris interitu qui in Italia regnauit, Ioannes eius pater suis opibus adiecerat. Sed vt iuniorum studia nostrarum rerum cupida, Lusitanorum pars non parua ad Alphonsium Galliciæ regem inclinabat, quo euenit, vt vniuersa terra graui bello exareret, multæ clades sunt hinc inde illaræ & acceptæ, postremo in Numantino agro vtrinq; signa collata, quo præ

lio Ferdinandus egregie victus, fuitq; secundum eam dimicationem pacator Heripæ status, quatenus terra ipsa sub Christianis erit regibus. nam & Mauri magnam Bethicæ partem tenebant, quibus breui post Ferdinandus bellum intulit. Sed de Bethico bello sua postea erit relatio. In Italia post sacrum annum quem Sixtus pontifex condidit, Nicolaus Estensis temere Ferrariam occupare ausus, Hercule absente, posteaq; in publicum cum hominibus eius consilijs consensu irrupit, nec tenere potuit vt quippiam in vrbe moueretur, vrbe metu cessit. Cæterum ex fuga retractus, & in Herculis reditum seruatus, illius iussu securi percussus est, quæ postea ipse Hercules dux principali pompa extulit. Veneti interea terra & mari bellum adhuc integrum habebant cum Turcis estq; æstate illa quæ Scodrensem obsidionem secuta est, Naupactum, nunc Lepantum vocat in Corinthiaco sinu quatuor mensibus a Solimano obsidione fatigatum, fuitq; oppugnatio illa minus terribilis Venetis q; Scodrensis. Affuit confestim suis laboratibus Antonius Lauretanus, cui ob rem ad Scodram fortiter administratam decretum erat classis imperium. Admota itaq; in proximum classem, viros, arma, commeatus, suis astatim subministrare: quæ res fecit, vt valide sit oppidum defensum, alioqui neq; loci natura, neq; opere vt Scodra munitum. Solimanus hac quoq; expeditione frustratus, frendens fremensq; soluit obsidionem. Lemnum insulam Turci inde vi subita adorti sunt, fuissetq; improuisa irruptione oppidum captum, nisi mulier Lemniaca patrem ab hoste in portis cōsolum intuita, armis subito arreptis quæ temere pedibus obiacebant, hostem tandiu adiutu prohibuisset, quoad oppidanorum occursum hostis sit ad naues scæda cum strage actus. Superuenit nec multo post Lauretanus, cuius accessu Othomanica classis in alium abiit. Mocenijus altero sui ducatus anno diem obiit, in cuius locum Andreas Vendraminus sufficitur. Estq; in Croianis campis per id tempus ad locum qui Tyranna dicitur, cum Turcis dimicatum, certatumq; pluribus horis æquo Marte, postremo Turci fugam cepissent, dubium metu an arte, captaq; sunt illorum castra ac direpta, castella quoq; hostes circa vrbe erexerat eodem impetu adempta, sed dum Venetus purat se vicisse breui victus est. Enimvero dum magis prædæ intentus quam pugnæ, quæ haud omnino remiserat, temere dispalatur, consulaturq; inter Venetos duces an in castris hostium pernocarent, iam enim ad vesperauerat, interea subita Turcorum impressione degrauatus consultantium globos, ac pene circumuentus, in vestigio fœdæ cæditur, equites metu iniecto fugam capessunt, pedites & ipsi alij alio dilabuntur. Instat ferox hostis, passimq; dispalatur agmen cædit ad altam noctem, mille & amplius desiderati sunt, & in his Franciscus Contarenus legatus, ac perlicj viri illustres qui honestum ducebant ordinem. Tulerunt Veneti hanc cladē multo equiore animo q; eam quæ in Italia mox paulo accepta est, obiecerant nisi Turcis post primam in Italiam irruptionem huiusmodi vastissimam ciuita Sontium annē ad duodecim milia passuū, secūdū veterē ripā fluminis opus productū, fūntq; bina castra fossa & vallo medio fere spatio communita, his positum finum locis qua fluuius vadabilis visus est, Gradiscana hæc, illa Folanica dicta, inter se mille passus distreta, quæ ad Gradiscam fuere, nunc muro sunt & fossa circumdata in vrberculæ modum, frequen-

Lepant.

Muliebre
facinus.

Croiana
pugna.

Sontiac
munitio.

Sontiac
cædes.

Scodra
iterū op
pugna.

tibusq; ædificijs exulta. Erant in his castris ad tria milia equitū, pedites admodū pauci, quum repente in aduersa ripa fluminis Turci ad decem milia numero consistere. Est Sontius in Aquileiense finibus, fluitq; violentius vbiq; ac raro vadabilis, cui? nomē mirū videri possit a nullo, quod sciam, veterū literis peditū, nec aliud postū, p. eo, cū vberate alioqui aquarum & loci natura (est em in ipso prope Italæ limite) Natisoni, Tarro, & cæteris ei? terræ fluminib; q; in magna sunt celebritate apud scriptores, longe præstet. Tumultuātū est in Venetis castris, coluitq; ois equitatus vnū in locū, censentq; duces ipsi hostē a transitu arcendū, aut si arce ri non possit, acie decernendū, Marbecus, id nomē hostiū duci fuisse aiunt, cōtemplatus sub nocte locū naturā, ad insidias cōuertit animū, mille equites silentio noctis diuerso a Venetis loco trans fluitum mittit, iuberq; post iugū montis qui in cōspicū erit, nec procul a flumine tacitos subsidere, si grunq; expectare, ipse sub lucē cū cætero equitatu ad fluuiū progressus præmittit alā vnā equitū quæ Venetis castris obsequeretur, certamineq; insecto, ceu inter pugnā & fugā dubij hostem ad insidiarū locū traheret, facessunt illi imperiū, Venetus barbarū tumultuosē inuectū ferociter exceptit, exceptū fugat, fugiētū pertinaciter insitat. Marbecus vbi hostem vidit persequenti studio eo processisse, vt vel inuitus cogeretur pugnā conferere, cū parte multo maxima copiarū humen vado transgressus, a fronte Venetū excipit, concerraq; cōminus pugna dat simul signū suis, vt in aduersum hostem ex insidijs confurgerent, hic clamor & fremitus hostiū a fronte & lateribus sese in ferentiū, adeo perculit Italum, vt confessim facta sit fuga, quæ a turmalibus orta est qui pone sequebantur, suisq; subsidio esse oportuit, vbi cædes terribilissima edita ac tota plantie aut cæsi aut capri sunt equites, multi viri fortes qui in prima acie fuere, desiderati, & in his Hieronymus Nouellus, penes quē fuit oim copiarū imperium. Dimidiū & amplius fortissimū equitatus cecidit eo die. Barbarus præsentī successu ferocior factus, postridie q; ita dimicauit erat, in Forouiliensē agros tumultuosē effusus, quicquid intra Sontium & Tiliauentum patet soli, vno die cæde flamma & rapiatæ dedit, ad centum circiter villæ incendio deflagrant, & in Forouiliensibus hæc tum clades accepta est. Reuersi sunt hostes sequenti anno multo maiore apparatu. Erat tum Carolus Montonius cum valido equitatu in Gradiscanis castris, is quia pro uocatus elici non potuit ad pugnā, verū barbarorum duces ne si in prædā diffunderentur a tergo circumuenti aliquam insignē adirent cladem, subito accessu Alpes conuersi, per abrupta & inuia Alpiū nunc sine admiratione eorum qui postea illius itineris vestigia obseruarunt, in Germaniam irruere. Per id tempus Veneti? Vedramium duce defuncto, Ioannes Mocenius Petri nuper principis fratres, dux creatur. Eratq; hic rerum status in Italia, quum Mahometes Turcorum rex multo atrociorē q; triennio ante Scodram oppugnatio adortus, omnis locorum accolæ adeo perculit, vt Croia quæ per annum & amplius tulerat obsidionem, confestim dedita sit ab oppidanis, longa inedia propemodum enectis. Nullus a condito æuo locus est maiore mole q; Scodra oppugnatus, nullus magis strenue defensus, bis hostibus subituros, bis cum ingenti strage est a mœnibus repulsus vt inq; maior cædes edita, quo maior fuit hic quā prior ille obsidionis apparatus, fecitq; omnia ter-

ribiliora ipsius regis presentia, q; spectator vniusc; pugnæ affuit. Vix talem inuentat ad posteros quod oppugnatione illa accidisset auri, tantam sagittarum vim in vrbe coniectam, vt non vno loco plures sagittæ sint ruptæ inuicem confixæ, talis materia nec alia pluribus mensibus sint Scodrenses vsi ad calefaciendos fumos, coquendaq; obsonia, ac ne quid laxamentum Venetis daretur, dum Scodram obsidione tuerentur, Italia Othomanicis armis repetita est, de cuius expeditionis euentu loco proximo diximus. Tenuit inde Scodrensis obsidio vsq; ad dimidium autumnū, quo tempore est Driuastrum Venetis ademptum, nec ita multo postquam hostis est eo loco positus, parte vna copiarum ad obsidionem relicta, ex Scodra profectus est Mahometes, sub cuius digressu Lyssum ad Drymonis ripam est a Venetis alienatum. Etrus Veneta erat in hoc statu, quum de pace agi ceptum esset. Cæterum res tum primum mora, vt erat ardua & perdifficilis, in plures menses distrahitur, demū pax his conditionibus confecta est, vt Scodram Veneti, Tænarum Laconia, & Lemnum insulam Turco relinquere. Soluerunt ad id quorannis octona aureorum nummum milia, vt Pontica pariter nauigatio Venetis negociatoribus, alij centum milia duntaxat intra biennij promissa aiunt, negociatoresq; id aurū duros se ob negotia quæ in Pontico mari haberent, pollicitis, atq; ita magistratus quem Veneti ad id tempus Byzantiā habere consueuerant, post pacem in eam vrbe restituitur. Vix tantum quietis & ocij attulit pax hæc Venetis, quantum cæteræ Italiæ sollicitudinibus & metus, omnibus vulgo prædicatibus futurum vt Venetis quietibus Italiæ pars quæ Venetis non esset dirionis multo infestior iam inde Othomanicis esset armis q; vilo vnquā tempore fuisset. Post pacem Mahometes Neritum quæ nunc Maura est, Leonardo Taucio ademit, qui ea tenebat loca. Cephaleniam inde, Zacynthumq; suo imperio adiecit. Soluerunt se Veneti Othomanico bello anno sextodecimo q; in Turcos arma induerant. Fuitq; annus ille saluti septuagesimo octauus supra miliesimum ac quadragesimum. Pacis huius tam iniquis conditionibus iungendæ, vt nō vna fuit Venetis causa, sic oim illa vngētissima, quia omni Christianorū ope desitutos nimis prægrauabat hostis. Iam & indicio compertū habebant Mahometem a quibusdā Christianorū principum literis & nuncijs aduersus se sollicitari, & Mathias rex exautoratus in senso hostilliq; animo in Venetos rehebatur. Ferdinandus rex & Sixtus pontifex Florentinos graui bello implicauerant, de cuius origine & successu tantum hinc non dicere incipiā. Veniant Veneti in fœdus belli huius Hetruscj, iuuabantq; Florentinos & Mediolanensium auxilia, Galeacius vicescomes superiore anno quam in Hetruria sit belatum, festo prothomatyris die, phanog; eiusdem cœlestis, ab Andrea Lamponiano ferro confossus in vestigio condecit. Tumultuante igitur Italia, ac super Othomanicum bellum Hetrusco etiam grauati, alijs aliunde impendentibus, pacem Venetis cum Turco sanxerunt, non tam vtilem q; necessariam. Incidit Galeacj cædes in id tempus quo Carolus Burgundicæ dux a Sutenfibus victus mortem oppetit. Genuenses Galeacio extincto sese in libertatem vindicarunt, sed breui post ciuitate seditione agitata in alienæ dirionis iura recidunt. Hetruscum bellum ab Iuliani Medicei cæde sumptis exordij, qui iprouisa paucorū consuratione factorum

Turci & Veneti
pacē sanc
ciunt.

Galeacj
cædes.

rum hora, ad Libertate phanū interfectus est, Laurē
 tius eius frater ægre servatus, nescias maiore ne sua
 felicitate inimicorū manus effugerit, an tumultum
 & confederationē ex ea re ortam cōsilio sedarit. Ex
 coniuratis in potestate redactis, alij ferarū laniatui
 sunt obiecti, alij laqueo suspensi vnius supremi or-
 dinis antistes pōtēstis perneceffarius qui legati no-
 mine Florentiā venerat, publice custodit⁹ est. Sixti
 iniuriā eam non tulit in tanto ordine, accessit indi-
 gnationis cumulo scēdū Salutiati Pisani antistitis
 supplicii, qui in vltione patratæ cædis inter con-
 sacros cōiurationis fuerat laqueo necatus. Pontifex
 ira accensus anathemate & interdīto duobus acer-
 rimis ecclesię telis Florētinos defigit, simulq; bellū
 cōparat, quod oim opinione celerit⁹ est Tusco illa-
 tum, Ferdinādo rege & Senēfibus in fœdus ascitis,
 Federico Vrbinati summa imperij delata, viro cō-
 filio & rerū gestarū gloria æ ætate summo. Inter-
 fuit gerēdis rebus Alphonsus Ferdinādi filius æta-
 te ferox & odio in Florētinos paterno & auto. Ex-
 cepit Tuscos magno aio tantā belli molē, exceptā
 suis sociorūq; opibus nixus fortiter tulit. Erant cū
 his Veneti Othomano adhuc bello impliciti, erāt
 & Mediolanenses & ipsi ob Galeacij cædē vix do-
 mestico motu fati liberi. Quō obrem nullis prope
 externis auxilijs est Tuscos ab initio adiutus. Ade-
 mit itaq; hostis aliquot ei loca priusquā sit in hy-
 berna concessum, tum vero quia satis cōstabat ho-
 stes maiore adhuc armorū apparatu sociorū res se-
 quenti anno inualuros, his Veneti alijsq; quas di-
 ximus cōmori rationibus, p magno habuerūt ne-
 gocio cū Othomano quoquo modo bello cōpo-
 nere, quo soluti cōfessim Carolū Mōtoniū cū vali-
 do equitatu in Hetruriā ad bellū miserē. Sed is nō
 multo post q̄ ad id bellū est missus, fatalem mortē
 obiit. Res inde provinciæ ea parte gesta est Roberti
 Malatestæ ductū, qui Venetorū merebat stipēdiū.
 Confluxit is, postquā in Hetruriā venit, cum Mat-
 theo Capano & alijs Sixti ducibus circa Perusiam
 fudit Robertus ac proxi fugauit hostem, multi
 in fuga capti sunt ipedimēta direpta. Adeptus est
 Tusco bello magnum nomē Vrsinus Petilianī co-
 mes, qui tum Florentinorum ductabat copias, assi-
 duis in hostem expeditionib⁹, quibus oia illis red-
 deret infesta. Pugnatū tamen a Tusco infelicitate ad
 Podium imperiale, distat locus is haud multum a
 Florentia, sed clades illa ducum discordia accepta
 est vt soliti sunt prædicare, qui in castris fuere. Erat
 copiarum oim imperiū penes Estensem Herculem
 quē Franciscus Gonzaga in fense oderat ob Nicol-
 lai Estensis necē, quem Hercules non multo prius
 ob Ferrariensem motum capitālī affecit supplicio.
 Sunt quoq; ab Cassianā prædam dicāt eam discordiā
 ortam, certatūq; armis est inter Estenses & Gōzia-
 cos non sine Herculis periculo Sed quacunq; est de
 causa seditione laboratum, Hercule paucis diebus
 quibus hæc capta sunt, domū abeūte, Gonzaga dux
 Mediolanum profectus est, vnde Robertus Seueri-
 nas per eos dies fuerat eieci⁹. Federicus Vrbinas &
 Alphonsus dux, Tusco exercitū sine ducibus ador-
 tit, post breue & inconstans præliū hostē castris exu-
 unt. Podio inde recepto ad collem castra admota
 sunt, hoc quoq; ab hoste capto, Florentini ad pacē
 inclinantes, quā vt æquioribus conditionibus im-
 petrarent, Laurentius Medicus inter suos longe
 princeps, & qui publica & priuata iudicia apud hos-
 tes imminēbat: Neapolim ad Ferdinādū regem
 nauigauit. Necita multo post pax facta est, ma-
 gnæq; in Italicis rebus mutatio facta ob Ferrariē
 se bellum, quod breui post Hetruriam totis est Ita-

Bellum
Tuscum.

Florenti-
ni ad Po-
diū vni-
cuntur.

liæ viribus gestum, de quo iam hinc sermo potuif-
 set institui, nisi externa quædā forent quæ tempo-
 rum ordine Italicis sunt rebus præterenda. Nam
 per idem tempus quo bellatum est in Hetruria, in
 Gallia Lodouicus rex exeuntibus inducjs, quas cū
 Maximiliano pepigerat, Burgundiam hostiliter
 ingressus, parum feliciter gessit, tringinta milibus
 hominum eo motu amissis. Tenebat Maximilia-
 nus eius gentis imperium ex obitu coniugis, quæ
 fuit Caroli ducis filia, eius qui Suitēsi bello perijt,
 tuleratq; ex ea virilem stirpem eodē fere anno quo
 Mahometes pacē cum Venetis fecit, terribili armo-
 rum apparatu vt biennio ante Scodrā, terra mariq;
 Rhodū insulam oppugnare est adortus, bis oim
 muros subijt, fuitq; vtrūq; præliū tam laboriosum
 Rhodijs q̄ hostibus calamitosum, menia mille &
 tercentū bombardarū istibus concussa propugna-
 torum sunt virtute defensa. Tenuit obsidio vnde
 nonaginta dies, quo tpe vt hostiū sermone est post
 ea cōpertū, ad nouem milia Turcorum desiderata
 fuere, quindecim milia vulneribus debilitata. Adij-
 ciunt propugnatorū virtuti omni æuo memorabi-
 li miraculū, de quo duplex est fama. Sunt qui dicāt
 obseruata in murorum fastigijs duorū simulachra
 quædā pro vrbs, vt credit, incolumitate excuban-
 tium, quorū etiā occursum hostes nonnunq; remite-
 rint certamen. Alij quibus libētus accedo, quonia
 bello interfuerūt, crucē aurā media oppugnatio-
 ne in celo cōspectā ab hoste cū simulachro Deipa-
 ræ virginis hastā vibrantis, visam & Ioannis Za-
 chariæ effigiem cū numeroā manu præsentē. Et
 hæc tpe belli sunt, vt fertur, ab hostibus obseruata
 ob q̄ tam pia q̄ vera cōiectatio subit animū, fuisse
 tum Rhodū cœlesti magis q̄ humana ope defēnsā:
 nam Rhodijs, & qui præsidio Rhodijs aderāt, sua vi-
 frærit tantis barbarorū conatib⁹ fuissent (vt fertur)
 haud dubie impares. Et Rhodus hoc euentu oppu-
 gnata est ad annū salutis millesimū quadringente-
 simum vnde octogessimū, qui Sixti fuit pontificis
 octauus. Hoc anno Pirameus Caramanus fudit
 Turcorū copias, quo tempore Mathias Pannoni-
 rex a Federico Augusto Pannonici regni iura con-
 ditione accepit, vt filij si q; ex eo nascerent, non suc-
 cederent in regnū. Duxit inde coniugem Mathias
 Ferdinādi filiā Neapolitani regis, qua auctus affi-
 nitate, quia maiores credebat spiritus alere q̄ vt fe-
 deribus staturus esset, Bernardus Granensis anti-
 stes cum regijs thesauris & corona qua Pannoniæ
 reges veteri instituto vti consueuerunt, in Germa-
 niam aufugit, Bernardus & thesauri de more a rege
 repetiti sunt, ceterū quia res non redderūt, Pan-
 non bellū Federico intulit, qd̄ postea longe lateq;
 in Germania exarsit. Et hæc in exteris gentibus, In
 Italia eodem fere anno Lodouicus Stortia Medio-
 lano eiecius cum Roberto Seuerinæ, qui tum suis
 auspicijs ductabat exercitū, a Genuensibus quorū
 stipendiū aliquādiu fecerat, exautoratus, Dertonā
 Mediolanēsis ademit, mox Alexandrini & vigin-
 ti circiter oppida his finitima in Lodouici fidem
 venire. Fuit Lodouicus Galeacci frater, eius qui in
 protomartyris phano Laponiani manu ictus cōci-
 dit. Paterna imago populareq; nomen, Blancæq;
 matris, ad hæc & ingenij viri ad promerendā gra-
 tiam comparatū, facile ad fe oia trahebant, qua ani-
 morū inclinatione Galeacij vxor territa, sibi & li-
 beris suis timens, vtrunq; ea conditione restituit,
 vt Seuerinas Philippi ducis adhuc pueri (erat is Ga-
 leacij filius) dux esset, Lodouicus summam rei ad-
 ministraret. Fluctuabat igitur res Italiæ partim
 domesticæ discordiæ metu, vt in Insulribus, par-
 tim

Rhodia
ca oppu-
gnatio.

Miracu-
lū i Rhos-
do tuēdo

Mediola-
nensiu dī
scordia.

Lodouic-
us Stortia.

Hidrun-
tē Turci
occupā.

Bellū Fer-
rariense.

Padus.

et in Hetruria nondum rēfiderāt a bellico metu,
 nam circa Senas adhuc Aragonia arma vagaban-
 tur, eratq; Senēsum libertas in aperto discrimine,
 Alphonsus Ferdinādi filio prægrauare, q; per specij
 cōponendi eius ciuitatis itatū corē traxerat, vt nō
 procul abesset a tātæ vrbs dominatu. Affertur in-
 terea Hidrunē in Apuliæ & Calabria finib⁹ a Tur-
 cis teneri, visus est nūcius ille atrox, ac debuit, nul-
 li dubij erat quim ætūm esset de salute Italiæ: ni di-
 uina prouidētia contigisset vt priusquā pestis illa
 laruis obrepere cōpisset, Mahometes vita deceffe-
 rit. Est Hidrunū lonij maris & Aufonij discrimen
 modico aquarū interuallo Aulonis littoribus res-
 pōndet, id maris spaciū quod Italiā a Macedonia
 dirimit, quinq; habet & quinquaginta milia passuū.
 Pyrrhus res cogitasse dicitur vtrunq; terram alteri
 actis pontibus cōmittere, mox & Marcus Varro pi-
 raucō bello, quum Pompeij classibus præset, sed
 vtrūq; alijs distractis curis, tam memorabile opus
 inactū reliquit. Hidrunina clades in causa fuit, vt
 Aragonius dux pene præcepis in Calabria abierit,
 derebus suis sollicitus. Nec Veneti interea quieue-
 re Pannonicis armis Coritā insulā sibi vindican-
 tibus, nunc Veglia est, sunt & Veneta arma huc cō-
 fessim admota. Tenebat tunc insulā Ioannes qui
 fuit Banis filius, occupaueratq; is in Delmatia ora
 loca quædā, quæ frater eius moriens Pannoniæ re-
 gi testamento reliquerat, traxit ea iniuria Pannoni-
 ca arma in insulā, & iam Mufelo oppido capto pri-
 maria vrbi imminēbant, quum Veneta arma Ba-
 ni regulo auxiliū implorantū affuerunt. Tirremes
 aliæ super alias eo missæ Pannonē non tantū gerē-
 dis rebus auerterūt, sed vrbi auditū est Banem quū
 oia ad defectionē spectarent, tradidisse se & insulā
 Venetis, veritus Pannon ne quū vellet, exercitum
 inde deportare non posset, sine aliquo maiore cer-
 tamine, Coritā reliquit. Fluctuabat adhuc insu-
 la proximo tumultu, quū maius in Italia bellū Ve-
 netū inchoarūt, id quia Circa Ferrariā primo conlla-
 tum est, & aduersus Herculem Ferrariæ ducē, tamēti-
 late postea exarsit, Ferrariense est iure vocatum
 nec id bellū vna ex causa natū videri potest: nam
 & salinæ quæ apud Comaclum sunt ambiguq; cir-
 ca Padum vtrorumq; fines, mutuæq; suspitiones
 quæ in Venetis rebus alius repetuntur, Venetos
 Othomano alioqui bello fessos, in id belli certā-
 men traxere, nec temere ium ad arma, sed diu mul-
 tumq; inter partes res iactata est, ad postremum pu-
 blico decreto bellū Herculi, qui tum Ferrariæ dux
 erat, Sixto pontifice autore indicit. Duplex clas-
 sis decreta, hæc quæ aduerso Pado in hostium fines
 ageretur, illa Calabria & Apuliæ arma infestaret,
 si quid Ferdināndus rex mouisset, nulli dubij erat
 quin ob arētissimā necessitudinē quæ Herculi cum
 Ferdinādo intercedebat. Duxerat is Leonarā ipsius
 regis filiā vxorē, tuleratq; iam ex ea liberos, quin &
 Aragonia arma mouerētur. Padanæ classis Damia-
 nus Maurus præficeret, alterius quæ procul domo
 rem si opus fuisset gestura videbatur, Victor Supe-
 rantius fortisus est imperiū. Terrestrium copiarum
 duces Robertus Ariminēsis iussus vltra Padū rem-
 gerere, & Robertus Seuerinas qui ex pximo bellū
 inferret. Enimvero Seuerinas iterū Mediolano pul-
 sus, ad Venetos cum filijs sese contulerat. Is ex Ve-
 rona cū exercitū profectus partim lintribus & lem-
 bulis, partim via medijs paludibus cōmunita, cop-
 ias omnium opinione celerius in hostico expo-
 sita. Mellaria primo ex hoste capta est Pado impos-
 sita. Padus olim Italiæ fluuiorum vt aquarū vber-
 tate ita celebritate nominis maximus, a scirpea ar-

bore quæ circa eius fontem nascitur, Padi nomen
 sortit⁹ est, quia Gallicæ ea arbor Pades vocetur. Est
 idem & Bondicus dictus, quæ vox Liguū lingua
 fit fundo carens. Sunt qui & Eridanum vocēt, ipse
 quocunq; nomine sit dicendus, in Vesulii montis
 gremio oritur, euoluitur in Adriam sex hostijs,
 Amnes pleriq; numero ex Apēniō & Alpibus
 dextra læuq; sese illi infundunt, sed omnium nobis-
 sissimus Ticinus ex Verbanō, qui maior lacus est
 hodie, sunt eisdem accolæ ex Lario Abdua, ex Be-
 naco Mincius, ex Sabino Ollius, ex Eupolis gemi-
 no lacu Lambrus, ex liquatis niuibus maiora quā
 ex pluuijs sentit incrementa, nullus fluuiorum ma-
 iore vi hominū cohercetur, nullus flu- uolentius.
 tantq; agrorum strage, quum fines excellit. Mella-
 ria capta, aliquot ignobilia loca ab hostibus metu
 relicta Seuerinas occupat. Sunt inde ad Castrino-
 uum copiæ admotæ, quo tempore ad tringenta arma-
 torum milia fuisse aiunt in Venetis castris, & Cas-
 strum nouum paucis diebus captum ex hostibus,
 mox Ficiariolo sunt castra admota, vbi multum
 diuq; est a Veneto laboratum, locuq; præter oim
 opinionem plures dies ab hoste defensus. Sub id
 tempus quo Ficiariolum est ceptum oppugnari,
 Federicus Vrbinas cuius hostilium erat copiarum
 imperium, Stellatis in aduersa Padi ripa confedit.
 Hinc ille noctu suis commeatum & subsidia sub-
 mitterebat, incessebat ad hæc assiduis bombardarum
 ictibus Venetos, qui Ficiariolo assidebant, adeo iæ-
 ctus ille frequens omnia reddidit Veneto infesta,
 vt nihil æque contra eam vim hostium profuerit
 ac fluuialis agger, quo tegebantur militum taber-
 nacula. Sed dum terrestres copiæ hic sedent, pars
 vna fluuialis classis quam ductabat Christopho-
 rus mula, vi Adriam expugnat, vrhem vetustate
 insigni Pado propinquam. Atria fuit hæc olim,
 vnde & mare illi prætenit vt alio est loco demon-
 stratum, Atriacum primo, mox Adriacum nomi-
 natum. Seuitum est prima irruptione in oppida
 nos, incensaq; est vrbs aliquot locis, sed postea quā
 Atriatres abieciis armis in preces versi sunt, ferro
 temperatum est, vrbs nihilo secius direpta, circum
 iectus ager in prædam & populationem abiit. Est
 & Comaclum per eos dies hosti ademptum. Sub id
 tempus classis aduerso Pado Mauri ductū, ad Pilo-
 fellam locum fluuio contiguum subuecta est. Hic
 Hercules Padum obsitruerat, castellisq; ab vtracq;
 ripa & circa medium impostis præsidioq; firma-
 tis. Agebat Venetus Lembos, Celoces, & Myo-
 parones Gazariolas ad hæc plures numero, ceteraq;
 nauigia ad ducenta fere numero, oia ad bellum cō-
 parata. Dimicātū est totis vtrinq; viribus, atroxq;
 fuit pugna. Demum pulso hostium præsidio, cas-
 tella Venetus occupat, cætera dat flammis, vnum
 quod medio fuit aluo prograndi nauigio impos-
 situm, in argumentum victoriæ, Maurus classis
 præfectus Venetis misit. Nauales copiæ dextra
 læuq; circa fluuium effusus ferro flammisq; om-
 nia sedant. Proceffit inde classis aduerso Pado
 Ficiariolum vsq; estq; iam inde terra & aquis lo-
 cus oppugnatus. Nec multo post quam classis huc
 appulsa est, pars eius vna iussa paululum supra
 Ficiariolum stationem habere, nō multo post quā
 ibi loci qui monstratus fuerat confedit, occasio-
 nem adepti classiarū rei bene gerendæ, ferebant na-
 uigia quædam ex Mediolano hostibus suppetias
 egressiq; milites in proximam insulam hærbido
 solo sternunt fessā æstu corpora, hic Venetus ex
 proximo q̄ maxima potuit celeritate delatus, subi-
 toq; clamore hostem adortus, ne tentata quidem
 pugna

Padi de-
scriptio.

Venetæ
classis suc-
cessus.

pugna ad primum clamorem fudit, multi quidem capti, interfecti etiam nonnulli, alij semisomnes incerto pauloq; cursu ad naues fugere. Sed vt varia est fortuna belli, ea clades breui post ac nescio an aliquot etiam fœdior est Venetis repens. Scin dicitur Padus paululum infra Ficiariolum, sitq; ibi oblonga insula ac late patens, in qua sita est Ferraria, in hoc fluminis diuortio placuit Venetis ducibus præsidium excitari, datumq; est id negocium Antonio Martiano viro impigro, qui locum irrequieto opere ac priusquã res ab hoste animaduersa esset, valide muniret. Transijt huc Martianus cum magna agrestium manu, duabusq; peditem cohortibus. Plures hoc loco per diem operati, estq; effecta imago quædam præsidij, nulli dubium fuit quin si locus fuisset a Venetis retentus, magnum hostibus incommodum fuerat allaturus, sed quo maius ex ea re periculum intēdebat, hoc celerius ad id præsidium opprimēdum est ex Ferraria ab Hercule occursum. Traiecit sub noctem plurimi perditum in aduersam ripam. Marianus ad subitum hostium impetum est multo infirmior factus suo decessu, rutatus est tamen nonnihil locū, sed longe impar viribus, hostiū armis pene obrutus capitur, capti sunt & alij multi, multi etiam interfecti, pauci propinquarum nauium occurfu ægre seruati sunt. Cæterum dum Seuerinas Ficiariolo assider, Seuerinatum iuuenum Marcelliq; legati ductu Rodigium, Lendenaria, Abbaria, & quicquid Hercules intra Padum & Athesim tenebat, partim voluntaria deditione, partim vñ Venetis celsitarmis, Ficiariolum postremo expugnatum est ad tertius Caledas Iulias. Incidit ad hæc grauis æstas, sed aurum nus qui secutus est adhuc grauior ac pestilens. Pars ingens terrestrium naualiumq; copiarū grauitate cœli affecta, inutilis bello facta est graui morbo implicita, ad viginti milia hominū terra & aquis æstate illa consumpta dicuntur, alij alio casu, sed multo plures letifero morbo confecti. Defuncti sunt vna Damianus Maurus classis præfectus, & Antonius Lauretanus legatus, Seuerinas graui est morbo confectus, & hæc circa Padum. Infecta uerit interea diuersa parte aliquandiu res Herculis Robertus Ariminensis subitis expeditionibus, sed is media fere æstate, qua hæc sunt circa Ferrariam gesta, parum decreto Romam profectus est, ad Sixtum pontificem obsidione leuādum. Enimvero Ferdinandus rex, Hidruntino defunctus bello, confestim se totum in Ferrariense conuertit, vt generum auxilijs iuuaret. Oppugnauit ille toris viribus Hidruntum a Turcis occupatum, in quo recipiendo prospere illi cessit, q; Mahometes Turcorum imperator inter ignita belli Italici diem obiit, Ferdinandus tamen domesticis bello fatigatus, multum enim diuq; laboratum est priusquam barbari, qui locum infederat, terra & aquis interclusi ad deditionem compulsi sint, vt Venetorum conatibus sese obiceret, primum omnium statuit Sixtum pontificem a Venetis alienare, id quia amice non potuit, per Columennes & Sabellos, quorum opes Romæ forsitate pollebant, bellum intēdit. Descendit Alphonfus inde Ferdinandum filium per Marfos & Equos in Romanum agrum, cum delecto potius quam numero equitatu. Erant & Sixto copiarū fati validæ, quæ vbi præsidebant, ne quis in ea motus per homines diuersarum partium ex improbitate oriretur, quam Aragonius dux occasionem amplexus, aliquot pontifici loca Romæ circumiecta paucis diebus addidit, erat interea tam infestus vrbis, vt res non multum a legitima

Att. int. periem ann.

obsidione distaret, quum Robertus Malatesta Venetorum copiarum dux auxilio affuit, Cæterum ne Ferdinandus dum bellum foris aleret, securus ipse domestico ocio frueretur, validam Veneti classem ab initio decretam, si quid inde moueretur, in regem ornant, quæ Victoris superantij ductu Apulie & Calabriae oram hostiliter infestaret, Alphonfus post Malatestæ accessum, suis diffusis viribus, relicta vrbe in Veliterno agro fecit castra, Robertus cum his copijs quæ nuper vrbis præsidio fuerant e vestigio hostem insequitur. Est locus in Veliterno, Campum Mortuum vocat, hic aduersi duces fortiter configunt, quatuor & amplius horis est dubio Marte dimicatum, eratq; Aragonius dux vt animo & ferocia par, ita bellatorum numero inferior, stetit fortuna vnde virtus & vires. Vicir Robertus egregie, parsq; multo maxima hostium, aut capta est aut cæsa. Calaber dux vbi fortunam inclinare vidit, multum diuq; conatus est hortatu & præsentia sua pugnam resistere, nec prius cessit, q; rem eo deductam vidit, vt nisi nō posset amplius. Tum vero dolens gemensq; pene fletus celeris fuga in pacatum abiit. Raro alias in Italia maiore animorum constantia perinatiaq; duc aduersæ acies confligere, id terra cædes, quæ ibi loci edita est, ac captiuorū numerus declarauit, nullus fere vni clarior nominis in Aragonio exercitu, qui non fuerit in hostium potestate, præter Alphonsum qui re, vt diximus perdit ac profugata cū vno aut altero suorum fuga seruatus est. Hieronymus Riarius Sixti pontificis pernecessarius, qui paribus auspicijs cū Roberto copijs imperabat, Romã rediens longum captiuorū ordinē præ se egit triumphanti similis. Robertus penes quē merito fuit omne questitæ victoriæ decus, paucis diebus, quibus tam prospere in hostē dimicauit, vita decessit, vel i eo felix, q; rē potissimū mortē obiit, quæ eius virtus in oim ore fuit, maiusq; sui reliquit desiderij q; postea relictus rus fuerit, si aut fama tēpore cōsenuisset (vt fit) aut parata gloria in inuidia verisisset. Scio fuisse multis persuasum eum veneno perisisset, sed notior fama est Veliterna acie, qui labor fuit illi oim humanorū operū vltimus, nimio labore astuasit, festumq; in febrē incurrisse, viq; grassantis morbi breui consumptum, eius sepulchrum Romæ vifitur, in quo hæc sunt. Veni, vidi, vici, laurea pontifici retulit, mors secundis rebus inuidit. Obijt eo die quo & Federicus Vrbinas, oim ducum qui nostra tēpestate fuerunt, consilio & prudentia præstantissimus. Is quū in Stellatinis castris ægorare cepisset, Ferrariam delatus, iam grãdis natu moritur. Eres alibi sic habebant. Interea Petrus Rubrius Parmensis q; in belli partes venerat, ex primo Sfortianas opes infestabat: cæterum hoste viribus prægrauata, Rubriani intra suos fines compulsi constanter bellū trahere. Moritur tamen medio ardore belli Petrus Veneti nominis amicissimus. Excipit id velut hæc reditarius Guido eius filius vir fortis, qui est Venetis exclusus auxilijs ob locorum distantia, multum tamen diuq; resistit domesticis opibus nixus, & hæc fere æstate illa, qua cum Hercule bellari cœptum est. Verterat iam fere annus in autumnum, quum victor Superantius, maritime classis præfectus, Padum ingressus, Argentam vsq; processit, nondum enim mouerat in Ferdinandum. Causa huc subeundi Superantio fuit, vt eum locum totis viribus oppugnaret, ceperat milles in terrā egressus fluminis ripam communiue aduersus omnem hostium incursum, quū Sigismundus Estensis, Nicolaus Corregianus, & Hugo Seuerinas, atq; alij quidam

Campus mortu?

Alphon dux prelio su peratur.

Robert Malates ta mori tur.

Federic Vrbinas tis exitus

dam clari nois duces, cū tribus milibus hoim pene improuisi affuerunt. Conseruit statim pugna, fuit prior congressus Veneto perdidicillis, inde æquato certamine dimicabat vtrinq; ferociter, quū trecenti Peloponnesci equites, paululū circumuecti, ex trasuerso sese hostibus ostendunt. Tum Estes velut in insidias prolapsi, remisso praelio fugā capessunt, multi præcipitante metu in fluuiū deiecti vi aquaru perire, plures in fuga oppressi, alij aut cæsi aut capti sunt. Sigismundus velocissimi movsus equo qua illi proximū iuit Argentæa petijt. Hugonē Seuerinatē cū septuaginta fere armorū ductoribus caprum Superantius Venetias misit, & cū his galearū numerū ingentē, que in argumentū questitæ victoriæ sunt in publico proposuit. Suorū successu incēsus Seuerinas, vt & ipse pulchrum aliquid facinus ederet, præsidio ad Ficiariolū relicto, ad Obscurū lacum ex improbitate copias in aduersam fluminis ripam traiecit, deiecitq; metu hostibus ex proximo præsidio, ipse locū muniret irrequieto opere, Padūq; iungit pōte ex nauis cōtextu, & res per hæc eo venerat, vt nō Padus nō munitiones villæ obstreret amplius, quo min⁹ Ferraria terra & aquis fatigaretur. Ciriuaq; Veneta arma, oiaq; prædæ & populatōnis cōplere ante oculos ciuitatis, eratq; oim optatione iam deploratus Hercules principatus, quum subita Sixti pontificis defectio, Venetū non solum spe victoriæ depulsi, sed in discrimen etiã belli maximū adduxit. Quæ causa Sixti animū mutauerit difficile dictū est, tentauit quod satis constar sualet & horatione arma ex Venetorum manibus extorqueret, id vero quia tenere nō potuit, interdicto Venetum nomen petijt, perseuerat est tamē in bello est tota Italia ex confesso stabat pro Hercule. Nec ita multo post Alphonfus pontifice iã in belli parte adducto, cū duobus milibus armorū a patre est Ferrariā missus. Ille maius bellū moliturus, copijs quas duxerat, ad vrbis præsidij relictis, Mantuā primo, inde Mediolanū proficiscitur cōsilioq; ad Casale maius indictis, frequētī sociorū conuētu tenuit vt bellū in Venetis cōmuni noie decerneret. Imperiū copiarū oim Federico Gonzage defertur. Veneti nihil horū, q; apud hostes se habent, ignari reputantes animo quãta belli moles sub venūdū tempus, nã per hunc parabant, sibi subeunda esset, Rhenatū Lothoringiæ ducē ingenti stipendio ex Gallia accersunt. Fuit is ex filia eius Rhenati nepos quē Alphonfus maior Neapolitano deiecit regno. Transijt Gallus in Italiã cum ducētis equitibus & mille pedibus, & iam venūdū erat anni tēpus, quū Robertus Seuerinas publico decreto iustus est cū par te copiarum circa Abdum sese primis hostium conatibus opponere, qui tamen si nihil ad id tempus mouerant, ca potissimum parte bellū illaturū videbantur. Ad eorum igitur motus inhibendos mandatum est Seuerinatis, vt si cū reipū, cōmodo queat Abdū traiciat, Mediolanū copias admoueat, vbi satis constabat domestica discordia grauitate laborari, hinc Lodouicus Sfortia. Galeacij inde contu ge summā ad se rei trahētib⁹. Apparebat itaq; posse fieri vt per hoies suæ factionis Robertus aliquem Mediolani motum excitaret, si proxime aequital set. Seuerinate in prouinciã abeunt, Gallus dux ad Ferrariã obsidionem mittitur, fuit huius accessus magis hostibus terribilis q; Veneto vilis, ob militarem feditionem que secuta est. Sæpius inter Gallos & Italos est armis dimicatum. Seuerinas Abdūa ponte superato in aduersa ripa fecit castra, abstintuit tamen omnem vim belli, pacato similis nemine lacefferet, nec ea ducis modestia leniuit inui

Sixti pontificis defectio.

At. molle belli.

diam, quæ ex eo motu confata est, quin velut ad bellum classicum Lodouicus Sfortia conatus a Rubrijs Parmensibus quos tum armis persequebatur in Venetos conuersus, in Cremonensem agrum transgredit, cū Alphonso cōfert castra, mox annē transgressi Bergomatū fines irrupunt, hic vno duobusve locis ex Veneto capitis in Brixienfis castra transferunt. Ollio superato breui quicquid agrestium locorū est inter Mellā fluuiū, & novos Vrceos armis subigunt. Seuerinas vbi tam scedam armorum tēpestate vidit in Venetos versam, quia longe impar erat hostibus, centum enim & amplius equitum turma illis aderant, maioraq; auxilia a socijs expectabant, cum ijs quas a principio habuit copias, ceterosq; equitatu recepto, qui ex Ferrariensi publico decreto in Bergomatū agrum venerat, ad primos hostiū motus nunc a fronte, nunc a lateribus, ex occasione occurans, oia reddere illis infesta. Post varios itaq; armorum conatus, quum Alphonfus ad Balneolum in Brixienfi fecisset castra, Venetus exercitus ad Regianum confedit, quinq; milibus passuum a Brixia, & hæc fere gesta sunt æstate illa, quæ secunda fuit Ferrariensis belli. Erat iam autumnū tempus, quum Gallus dux nunciata Lodouici regis morte, & q; tutor regni esset testamenti relictus, trans Alpes abiit parte multo maxima Gallorum aut grauitate cœli extincta, aut morbo grauitate implicita, circa Ferrariam nihil est æstate illa memorabile gestum. In mari Federicus Aragonius, Alphonfi frater, cum quinquaginta trirēmium classe, sub vernum tempus Anconitanum infedit portum, atulicq; subitus hostium accessus ingentem Venetis curam. Nulli dubium erat quin si in ea statione hostis esse perseueraret, futurum vt omnia vbi fierent infestiora. Ille sine metu Venetæ classis, quæ in ora Delmatice erat, siue aliud consilium secutus, tri duo q; eo venerat sublati velis in altum abiit. Cæterum ne non aliquid interim egisse videretur, Lyfam insulã in Delmatico tractu, subito adortus ferro & igni pene desolatã reddidit. Ex Lyffa in Corycyram nigram trãsmisit, estq; multa vñ insula oppugnata, sed fortius defensa, præcipuaq; Georgij Vianij opera, qui cum vrbis & insulæ præsidebat. Perierunt in ea oppugnatione quingenti ferme viri ex Aragonia classe. Hyeme quæ secuta est multi varijq; exiterunt vtrinq; bellorum motus, multæ clades citro vltroq; illarq; & acceptæ, sed leues & ob eam rem minimè memorabiles. Processit ex Balneolo Aragonius dux ad Calcinatū, apparebatq; futurū vt inde Lunatum iret, cæteri ne nudū omni præsidio Lunatenfes ad iniuriam paterent, Marcus Anronius Maurocenus legatus, ex castris eo se contulit, tuendi oppidi causa, locumq; fossa & vallo studio munuit. Nec ita multo post hostis ex Calcinato profectus, in Veronensem agrum irrupit. Hic Gonzagus princeps, quia post longam consultationem tenere non potuit, vt Lunatum & Pischeria oppugnarentur, Alphonso & socijs iratus Mantuum concessit. Sub id tempus quo castra hostium ex Calcinato mota sunt, aut certe non multo prius Stellata locus Pado impositus, vt supra est significatum, Venetis armis maxima est ex parte capus. Cæterum Hercules superuentu Veneti inde cum cæde multa depulsi sunt, & ad flumen huiusmodi acti. Thomas Himulanus expeditionis huius caput, cum plerisq; eorum qui cū eo erant venit in hostiū potestate. Diuersa parte Veneti qui ad Obscurū lacū stationē habebant, vt hostē ab eorū sensu auerterent, quæ apud Stellatiz

Arago niae classis conatus.

Calabri ducis procellus.

nos fiebant, ex cōposito Ferrariam vsq; tumultuo- se euecti, incendii atrox excitant in suburbanis tes- tis Ioannes Hemus legat⁹, audita Stellatinæ arcis expugnatione, dum subsidio ire festinat, ex peruica cū equo violenter ad terrā prouolutus, paucis dieb⁹, quibus est ita afflictus, interijt. Iacobus Medius He- mo successit, grauitate cœli offensus ipse quoq; nō multo post moritur. Alphonsus V illa Frācia in Ve- ronenſi portus ad Athesim prædabūdas processit, infectabat excurſionibus Veronenſem agrum quū Seuerinas ad Vallegium loco edito cōſedit, in ho- ſtium conspectu, cū parte vna cōpariū, securus est mox paulo Maurocenus cū cetero exercitu. Augu- ſtinus Barbadius ei⁹ collega morbo affectus ex his castris domū abiuerat. Tentauit Calaber an hoſtis ad pugna elici possent, verū quia nihil inde moueba- tur, subito in Brixianos recurſu paucis diebus Afu- la portus est. Dū hæc foris geruntur Venetijs ducar- ia sedes fortuito igni noctū deflagauit. Aſula Ve- neris ad præta, Aragoni⁹ dux Herculis fororij sui præ- cibus fatigatus, pygmiffis qui secūdo Pado Ostiliā ueherentur, ipse cū expeditissimo equitatu ad Ve- netas opes circa Padū infringēdas pergit. Habebat tum Seuerinas castra ad Calcinatum in Brixienſes reuerſus, quū iudicio cōperiffet de subito hoſtium diſceſſu, ſuſpicatus quod erat cū expeditissima bel- latorū manu per Veronā, ſecūdoq; Athesim, in Ferra- riores aduolat, vix satis precepit foret, nisi auſtro flante, qui Pado uehebantur ſegnius affuiffent ve- ro retardati. Accidit igitur vt vno tēpore & Cala- ber circa Caſtū noui ſit conſpect⁹, & ex altera par- te clamore ſignificatū ſit Seuerinat⁹ cū auxilijs ad- eſſe, cuius inopinato accessu perculſus Aragonius dux, quid hoc eſt inquit, habuit ne alas hic capula- ris lenex⁹, aut cur debui aut potui celeritate vincit⁹ tum ſe fuorūq; moram inculans Ostiliā reuertitur. In Bergomatibus interea & brixianis res haud qui- dem in ocio fuere, ſuntq; loca aliquot ab hoſtibus capta, & a Veneto recepta, & ſā hys appetebar, quū in hyberna conſeſſum eſt. Quo tempore venit Seuerinas ad Princē & Patres, acceptuſq; eſt mul- ta officiorum frequentia, multaq; comitate, ob ſo- lerem ab eo operam in bello nauatam. Superuene- runt & Rubrij Parmenſes, principatu eieci, qui & ipſi ſunt perhumane culti. Reddebat eos vulgo cō- mendatōres recens fortunæ caſus, q; focij fideliffi- mi fortiffimiq; domo patria, principatu ſpoliat⁹ eſ- ſent. Decretum eſt Guidoni & fratrib⁹ perpetuū ex publico ſtipendium Sacerdotia ampla filijs: qui ſa- cris iniciādi eſſent. Fuerunt hyberna illa eſi parum pacata, nulla tamē memorabili re in ſignia. Iniecta erat ſpes interea conſciundæ pacis, eaq; res fecit vt aliquāto rardius Venetus exercitus in apertū pro- ceſſerit. In Pado interim turba vna naualis, quum inſolenter tumultuaretur, pauciq; eius ſeditioſis autores ſupplicio coerciti eſſent, ad hoſtes deſecit, omnes nominatim proſcripti, vt ſiquādo eorū alie- quis in poteſtatem redactus eſſet, more maiorū ca- pite puniretur. Sed quū hæc ſunt circa Padum, in mari Veneta claſſis Marcelli ductu Gallipolim oppugnat, in Calabria ora, ſuit ite certamen atrox & vtrūq; laborioſum, ceterū dum Marcellus claſ- ſis præſectus ex pretoria nauī pugnam forſiter ciet, horraturq; remiges & ſocios nauales, vt in trepide muros ſcandant, in choatamq; victoriam ſtruenue ex- cequantur, tormento viciōſi conſiderit. Verum tantus fuit pugnantium ardor, vt prius ſit oppidum ca- prum, q; remiges & focij nauales ſcuerint ſe ſine im- peratore pugnare. Gallipolitanis venia data eſt,

Att. cele- ritate in Seuerina te.

Gallio- polis ca- pitur.

temperatum a cede, & omni vi bellica. Locum Ve- nerus celeri opere firmat, ſedem belli conſtituit ad Ferdinandi regis opes inſeſtandas. Poſt Gallipoli- ſim Venetus Neritum occupat in Salēniſis, & que- dam alia loca parum clari nominis, & poſt paulo Rocalifica. Concidit Ferdinādī animus, vbi recepta vidit ſuis finibus Veneta arma, mox alia atq; alia appetendo pluſq; ſibi tutum eſſet inualere, nec iam inde deſtitit, priuſq; id incendium latius ſerpe- ret, de pace cogitare, que non multo poſt ſecuta eſt. Enimuero Aragonius dux cum centum viginti tur- mis equitum poſt Seuerinatem in apertū egreſſus ad Balneolum, vbi ſuperiore anno, ſecit caſtra: Se- uerinas cui tres circiter & nonaginta aderant equi- tum turmæ pedituq; ingens numerus, ad Zenonē medius inter Brixiam conſedit & hoſtium caſtra, atq; hic demum de pace actum, de qua quū adhuc ageretur Venetus circa Ferrariam parum proſpere dimicauit, quadringenti circiter capti ſunt, multi etiam interfecti. Eratq; iam pax ad exitum propo- modum producta, quum ex Verona Brixiam con- tuli me, Veneta caſtra viſurus, erant tunc in his le- gati, Nicolaus Piſaurius, & Lucas Piſanus, a qui- bus perhumane acceptus, quum per ocium omnia luſtraſſem, facta eſt mihi copia ex illorum autorita- te, ad hoſtes ſub publica fide penetrādi. Hic quum ad Alphoniſi tabernaculum perueniſſem, obſerua- ta ſunt mihi principum ſere omnium & populorū Italia ſigna, ante veſtibulum fixa, quæ res demon- ſtrare viſa eſt quātam belli molem Veneti iam bie- nio & amplius perculſiſſent. Nec ita multo poſt pax ſancita eſt, anno humanæ ſalutis milleſimo qua- dringenteſimo octogefimo tertio. In pace ſancien- da hæc dux conditionibus aſcripta, vt Veneto & Gal- liopolim & oppida in Calabria, bello capta Ferdi- nando reſtitueret, vt præſidia ex circūpadanjs locis educeret, & que Ferrarienſi bello occupat⁹, ipſi Rhodigianam, Poleſinū haberent, Aſulam & que- quid in Brixiano agro aut Bergomati hoſtis cepi- ſent, reciperent. Fuit ea pax vt Veneto honeſta, ita vniuerſe ciuitati pergrata. Celebrati ſunt ludī haud multo poſt magnificentiſſimo apparatu, magnocō- mortalium conuentu, in argumentum publicæ le- titiæ, quos Hercules Eſtentiſis nuper hoſtis, & Iulij Cameritium comes, principi & patribus aſſidentes ſpectarunt. Affuit & Leo Lodouici Sfortiæ filius. Seuerinas ſenex tam celebri ſpectaculo intereſſe no- luit, quum præſidere potuiſſet.

M. ANTONII COCCII SABEL- LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS DECIMAE, LIBER OCTAVVS.

SIXTO pontifice Italia va- rijs bellorū motib⁹ alijs ſuper alios cōcuſſa, i Hetruria primo bellat⁹ eſt, dein circa Hidruntē cum Turcis ſecutū Ferrarienſe bellū, quo in Ciſalpina Gallia & in Venetijs & circa vrbe Romā, totis Italiae virib⁹ eſt certa- tū. Sixtus ſub ipſum Ferrarienſis belli exitū vita de- ceſſit, anno q; ſedere cœperat tertio decimo. Sed dū per hūc modū in Italia laborat⁹ eſt, agereturq; adhuc Sixtus in humanis, res externarū geritū parū que- re.

Zizim⁹. Baiaze- tes.

Regiē do- mus di- ſcordia.

Zizimi oratio.

uere. Nam Mahomete Turcorū rege mortuo, quod inter ipſa Ferrarienſis belli initia contigit, anno ſa- luis milleſimo quadringenteſimo octogefimo pri- mo, qui decimus fuit Sixti pontificis, Byzantijs cō- ſeſtum tumultus fuit eſt, hoſtiliterq; inter duces dimi- cat⁹, parte vna militū ad Baiazetē trahente ſummā imperij, ad Zizimū altera, minorē natu fratē. Zizi- mus gentili lingua amor dicitur, Baiazetes fulgur, niſi Baiazetes potius ſit ſcribendū, quod plures fa- ciunt, vt ſit diuerſum a Paiazete nomē ambo tum procul aberant, Zizimus Lycaoniā obtinebat, age- batq; Iconij Baiazetes, vt pluriū opiniononi ambi- guæ vocis vſu accedamus, in lora Pontici maris, cir- ca Paphlagoniā, vnde fuit illi Byzantiū facilior re- curſus. Poſt patris interitū Achinarus vnus ex for- tiſſimis duct⁹, is ille qui Hidruntē occupauit in Ita- lia, firmavitq; præſidio, Zizimica factione vi præ- ſa & Baiazetē adhuc abſente aſtruxit iperij, ſuitq; autor vt ita ſper dum pater abeſſet, eius filius ſum- mæ rei præſciceretur. Nec ita multo poſt Baiazetes Byzantiū venit, qui de domeſtica ſeditione certior factus celeri curſu cū claſſe aſſuit, vi & armis imper- ium vindicaturus. Pari feſtinatione Zizimus ex Lycaonia iter accelerauit, ſed viarū diſpendio præ- uentus Pruſſiam in Bithynia occupat, mox inde eie- ctus modico comitatu in Syriā tranſijt, ſuitq; non niſi Hieroſolymsiſis ſacrorū cauſa. Hinc profectus per deſerta Arabiæ Memphim ſe conſulit, ſic enim vt verius ita libētius nominabo vrbe, quā vulgo Cairum dicūt, quidā vocē credo ipſam ſecuri Car- ras appellare maluerunt, ſed Caræ, niſi multū opi- nione fallor, procul inde diſtant. Huc fuga delatus Zizimus, poſtea q; eius aduentus appropinquare dictus eſt, Memphiticus rex primores gentis miſit illi obuiam, ab his comiter acceptus, ductuſq; ad re- gis præſentia (Sultani vox vulgarior eſt) ita illum Zizimus affatus dicitur. Niſi certo ſcirem regū for- tiſſime, te non ignorare quis ſim, & quo patre geni- tus, qua iniuria pulſus, per tam longa terrarum ſpa- tia huc uenerim, aliſſide ſumendū fuiſſet mihi prin- cipium dicendi, longiorq; oratio adhibēda, vt tuū mihi fauorem conciliare. Verum quia hæc omnia abunde ſunt tibi nota, id em vel ex eo intelligo, q; multo maiore officiorum frequentia ſum abs te rex clemētiffime acceptus, q; ego in tam aduerſa fortuna optare eſſem auſus, ne dicam poſcere, ſuper eſſet vt de Baiazete ſequiſſimi hoſtis verius q; fratris iniuria apud te querat. Etenim non contentus ille paternū imperium per tumultum & cædem occupat⁹, me regia vrbe excluſum & in Bithynia agentem, non illius regno, non hominum vlli inſeſtum, bello & armis inſectatus, paterni regni finibus expulſit, nec illum tam imperij libido, que patri dum vixit ſem- per fuit ſuſpecta, q; dira quædā in ſuos oēs ſeuitia oditiq; in fratē, ad tū crudele impulit facinus, nā q; cōpos imperij ſit, priuatūq; & iniuriæ obnoxiiū ho- ſtiliter petit, nō hic imperij ſit, ſed cruorē, nō de- bellare vult, ſed ad mortē cōpellit. Nec quia poſt patris interitū ſit Byzantiū tumultuat⁹, ſitq; inter fa- ctionis ferro dimicatur, meo videri poteſt conſilio id factū, quum procul tūc patria abeſſem, nec quia Byzantiū iter intrēdi poſt patris interitū, dari queat mihi fraudi, præſertim quū a multis & bonis eo ac- cerſeretur, ſuit ipſius fortuna ſuperior, ceſſi, ac ne me⁹ ad regiā vrbe accessus noui aliquid motus mate- ria eſſe poſſet, in Bithyniā flexi. Pruſſiā petij, ibi demum quieturus, ſi per fratē licuiſſet. Verū tantū abſuit vt per eū quies vlla contingerit, vt hoſtiliter peti⁹, niſi matura fuga me periculo ſubtraſſeſſem, exceſſiſſeq; profuſu paterni regni finib⁹, dādus erat

ei ſanguis hauriendus. Nec ille metu ſed odio tam mihi inſeſtus eſt, tā crudeliter huic capiti inſultat, nam quod in me timere poſſit, nihil ſane eſt, illius Byzantium imperij caput, illius ducum & militū ſtudia, illi⁹ pecunia & ois regia gaza, fratē igitur odit, non timer, vnus vult in vacua aula imperita re, vnus Othomanici generis omnia habere, vnus oim ſuper eſſe. Magnus fuit Xerxes, in ampliffimo tamen regno fratres non ſolum incolumes præſti- tit ſed in ſummo etiā honore habuit. Quid Alexā- ders? cui frater non tantum pericuandus fuit, ſed no- biliffime etiam expeditionis comes. Quid alij plu- res, quum externi, tum noſtræ familiæ reges, qui multo tutius reſtiſq; imperitarunt, amatiſſimorū fratrum cōſilio ac præſidio ſulti, q; alienorū ſed Ba- iazetes v im & ſuperbiam maiora firmioraq; præſi- dia putat, his magis natura illa gaudet, quā iure & æquitate, fratrem mauult hoſtem habere q; comi- tem, magis exilijs agitare, q; conſilij adhibere. Sed tu rex inclyte noſtræ legis cultor accuſtos optime, per Mahometi ſacrarum rogatus, que Hieroſoly- mis & Lamechæ obtines, ne patiaris regiā ſtripe procul domo, patria, regno, extorrem & inopem iacere, fratrem crudelitate ludibrio eſſe, quin pro- phete ſummi legem verius, aſſiſtūm & ſacrament erige, domeſticam iniuriam in hibe, autoritate que in te ſumma eſt, aut ſi id minus procedi, armis vin- dica, nec patiaris imperium tanta indole queſtum vnus vel ſeuitia vel dementia labefactari, quod non magis nobis triſte & luſtuofum ſit q; maieſta- ti tuæ & cæteris noſtræ fidei regibus periculoſum. Etenim q; in ſenſi ſint Turcorum rebus Chriſtiani duces, per te ſatis intelligis, an putas ſi grauius ali- quod bellum ex hac quod nolim diſcordia exar- ſerit, illos quieturos, aut ocioſe id certamen ſpecta- turos, dum ſua ſpote remittat, an hanc potius graſ- ſandī cauſam adepti, totis viribus incumbent, vt regnum domeſtico malo conuulſum, ſubita vi in- uadant, diſtrahant, ſundito euertant? q; ſi in ſimica gens ſiat ejuſmodi voti compos, quam Mahomes- tes cladem in eos prius auertat, horret animus di- cere, quo ſit clades illa euarua. Enimuero Otho- manico nomine ſublato, præter maieſtatem tuam qui Chriſtianiſ opibus opponi poſſent, noſtræ erit gentis nemo. Erit itaq; pro ſe illi & tota gente labo- randum, ſuſtinendaq; ab eo omnis Chriſtianorum potentia, multoq; labore & diſpendio bellandum, incerto tamen euentu. Quare quum res integra ad- huc eſt, remediaq; adhiberi poſſunt, te iterum atq; iterum rogo rex inuictiſſime, vt noſtrā fortunā mi- ſeratus, per oratores ad id miſſos cū Baiazete agas, vt ſi in ſortē imperij nolit, in partem aliquam reci- pias paterni regni, regnet, imperet, oia vni pateat, liceat mihi miſero alicubi queſcere, tantum poſſi- dere vt ſatis ſit ad priuatā vitam honeſte agēdam, quod ſi ille facturum ſe negat, vt non diuina non humana iura vereatur, querar ego quod Hieroſo- lymis feci, & mox Lamechæ, ſi per maieſtate tuam liceat illuc ire, fratris iniuriā apud prophetam ſum- mum, inde tuam experiar voluntatem rex fortiſſi- me, proderunt ſpero hæc. Verum ſi (quod nolim) fruſtra fuero expertus, quādo vltima deſperatio co- git hoies oia audere, ibo ego per æqua & iniqua ſer- ro, flamma, cede, occulta & aperta vi, quibus ſuncq; auxilijs, quocunq; vindice, niſi ſumum fratrem inui- ſus inquietabo, nec prius deſinam diuina & huma- na miſcere, quam aut in partem regni recipiar, aut illa quæ in perditis ſunt & deſperatis, cum ipſa vi- ta relinquam, quum multo ſatius ſit celeriter extin- gui, q; per dedecus & ignomiam vitam trahere.

Peroratio.

Rex iuuenem familiariter horatur, vt bono sit animo, & vt presentem casum fortiter ferat, oportere eos qui in amplissima fortuna nati sunt, non frangi in aduersis, nec si qua praeter opinionem accidat, sese abijcere & prostrare, i quo merito Zizimus laudaretur, qui nihil inuicem spiritus tum demum aleret quod incoluim fortuna fecisset. Iret et eam spem fecit ferret, vt quantum autoritate apud Baiazetem valet, enixe daret operam, vt cum eo in gratia rediret, reciperetque in partem regni. Hac ille pollicitus confessum ad Baiazetem misit, qui regem ad pacem hortaretur. Zizimus interea Lamecham profectus Mahometis sepulchrum inuissit, nec pax inde vlla secuta est. Meditari proinde bellum Zizimus ad regem reuerfus maiore animo quod ipse imperij per vim recuperandi, nec propterea diffidere, fieri posse, vt noua ducum defectione, cui rei per amicos occulte spes fieret, fratris potentiam infringeret. Hac ille agitabat animo, quom Ciliciae regis literis nuncijsque accessit ad bellum Baiazeti communi nomine inferendum. Repebat Cilix paternum regnum armis, ex Mesopotamia minorem Asiam inuasurus, vter alteri fuerit maioris fiduciae ad id facinus capefendum non facile dixerim, quom ambo longe impares hosti essent. Transijt itaque Zizimus ex Aegypto in Asiam, ac cum Caramano locutus, na quis tunc alius rex fuerit circa Ciliciam non video. In isthmo minoris Asiae primo congressi sunt, ac desumma rei inter se locuti, aperte itaque bellum comparant, est multo viribus inferior. Nec Baiazetes in tanto rerum discrimine desedit, qui non ram fratrem horrebat, quod ducum defectione magna itaque auri profusione, quum militariae praefectos, tum populorum principes in officio tenuit, Achinazum virum fortissimum, per quem Baiazeti absentis imperium (vt dixi) questissimum hostium conatum opposuit. Nec ita multo post ipse cum maioribus copijs ad bellum egreditur, vt ad ducenta armatorum milia sub signis essent, & iam non procul a Zizimo aberat, quem assimulato pacis studio cape re ab initio conatus est, nuncijs ac literis citro vitroque missis acceptis. Hac palam. Occidit circa Iconium & Laranda, quibus locis Zizimus cum focij regis exercitu castra fecerat, ois locorum aditus occupari iussit, vt ne ad fugam quidem pateret via, nam nulli dubium erat quin praelio abstineret suis viribus diffisi. Sensit tandem ille quid in se pararet, sensit & amicus rex, ac priusquam oia circa se loca insiderent, Tauri iuga petierunt, quorum obiectu Syriam a se excludit Cilicia. Hic Zizimus reus desperatione adactus socium regem & hospitium horat, vt tempore cederet, seque ad meliora serauerit, in maritima Ciliciae descendit expeditissimum nauigium merce adeptus parari iussit, ac praesto sibi esse, vt si qua vis ex improviso adorta esset, cōfessum in altum abiret. Micit interim Rhodum, qui sacrae militiae magistro significaret ita uisuisse sub publica fide, in insulam ad Christianos transire, quando fraterna iniuria pressus nullus apud suos locus superesset sibi amplius. Id non modo non negavit, sed quia Christianae rei tantis principis transfugium vile videri, cōfessum classis in Ciliciam mittitur, quae illi ex infesto litore in altum ueheret. Non dum Rhodiae naues eo uenerant, quum Zizimus subito hostium accessu copulsum, nauim quam paratam habuit, subito cōfensa, imminente se periculo subtraxit. Inde vbi paululum a litore progressus est, literas ad fratrem dedit, fagittae alligatas, quae arcu uolenter excussa, in proximum emissa est litus. Fuerunt literae quas ille ad fratrem dedit hoc argumento scriptae, vt diceret Zizimus se non fidei non gentis odio, sed fratris iniuria subactum ad Christiani no-

Infert bellum fratri Zizimus.

Zizimi fuga.

Zizimi epistola.

minis viros fugam intendere, hos aditum qui oim maxime Othomano essent nomini in sensu, vna spem in tantis malis fecit ferre, vel vt ipse iniuriae auctor, vel eius filij quandoque presentis aduersus se impetratis debitas exolueret poenas. Fertur Baiazetes ea epistola comotus lachrymis tepere nequiuisset, animoque contentato tabernaculum ingressus aliquandiu tacitus sedisse amenti similis. Zizimus a Rhodijs exceptus in insulam deferretur, quem uenientem militiae magister magna officiorum frequentia excepit. Postridie quoque uenerat zizimus ita est Rhodiae militiae magistrum alio ocutus, vt reddita domesticae discordiae causa, dixerit se iccirco conatum post patris interitum ad se imperium trahere, est fratrem minor esset natus, quia ille ex patre nondum rege procreatus esset, ipse uero non solum ex patre rege, sed iam & Graeciae imperium adeptus, fuisse tamen sic quoque cessurum se fratri, si in portione aliqua regni fuisset ab eo receptus. Caeterum eo consilio Rhodium uenisse, vt per ipsum Rhodiorum principem, cuius fides & summa uirtus in multorum ore esset, Romam pontifici & caeteris Christiani nominis dominibus insinuat, in paternum regnum illorum auxilijs restitueretur, futurum affirmans, vt si aliquando restitutum contigisset, omni tempore principum Christiani nominis amicitiam coleret, perlanctum seraueret, oiaque illis de se & suo imperio polliceretur. Hac ille, aut non multum his diuersa. Sed quod ad insulam atrinet, uideret nihil zizimus decreto Rhodum petiisse, delegissetque sibi sedem exilij, vt etiam in proximo sedente, quoadocumque occasio oblata esset, audacius ad res nouas conurgerent amicum animi, haberetque eo metu fratrem semper sollicitum, quod vt aliquando solueretur, sua sponte ad pacem inclinaret. Fuit zizimus statura procerus, ualitudine prospera, epulans oculis, ac paulum obliquis, aquilo colore, naso adunco, & circa mediu prominentiore, obeso uentre, proiectumque aliquantulum enormi, compactis alioque membris, pronus ad iram, insignitumque oculorum inconstancia quom fluctuaret animus, in fremitu uox caprinae similis, sed atus alioque sermo, compositus ac rarus, cibi appetentissimus, uolare uerius quam maderet, aquam fed saccharo insulam patrio ritu potare, calor, algoris, & inediae impatiens, mergere se marinis fluctibus natandi studio, nudare sine rubore corpus multis etiam spectantibus, nec vno esse loco poterat, adeo vt in subdialibus noctu quiesceret, quod ex ipsa curarum fluctuatione accidisse credere est, subtristis & cogitabundus semper uideri, nec vllum laetitiae signum dare, nisi in Rhodij magistrum congressu, patriae legis obseruantissimus, nihil aequae auerfabatur ac temulentiam in hominibus sui generis. Gentilium literarum adeo peritus, vt historiam conderet, matrem habuit ex regia Dacorum gente, quam cum duobus filijs apud Memphiticum regem reliquit, ex Rhodum in Galliam primo ad regem perductus est, Innocentio dein pontifici deditus, qui Sixto successit, estque ea deditio arte & solertia Leonelli Concordienfis Antistitis, apostolici legati, Gallis magis expressa quam impetrata, quom & Baiazetes per legatos praeter caetera sacratissimum Christi sepulchrum cum Hierosolymis & omni terra quae sancta dicitur, Christiano se nomini daturum pro zizimo polliceretur, ad hunc & lanceam quae Christi regis haust latus. Nec id minus impetere a Pannoniae rege petebatur, qui zizimo sibi dedito indubitata de Turcis uictoriam polliceri, uic tam fecundia vnus & apostolicae sedis reuerentia, pontifici quoque dixi est deditus, qui Romam missus aliquot super-

Zizimi forma & mores.

Zizimus Gallistra dicitur.

Sixti pontificis opera.

uixit annos. Perijt Alexandri quinti pontificatu, Carolo octauo, qui in Italia uenit traditus, uenerat (vt creditur) sublatu, sed de eius exitu alia prior erit relatio, quum de his quae Carolus in Italia gessit, erit sermo, nunc ordine dicendum quis fuerit rerum stans in alijs gentibus, dum res Turcorum ex Mahometis inrerit in hoc uere motu. Nam & in Ora Macedoniae Ioannes Castrorius, Scanderbechi filius, praesto ad Croiam prospere commisso, Baiazetis arma uisus expulit finibus. Pari successu Ioannes Cernouichus, subita rebellionem adeo Baiazetem percussit, vt tributo tantum imperato passus sit esse obtinere quod post Mahometis obitum armis receperat. Sed oim prosperissime rem Christianam in Turcos Mathias rex Pannoniae administrasset, temporum opportunitate, nisi domestico fuisset bello implicitus. Enimuero Federici Cesaris exercitum per id ipsam Pannoniam ingressus, regem tam pulchro negotio auertit, sed Federici intulit ea uis Pannonibus illata est (vt fertur) copiarum duces ob eam causam grauerit increpiti, atque ignominia notari, est & inferior Mysia a Turcis recepta per idem ipsam Stephanum, qui olim eius terrae princeps fuit, Pannonum auxilijs eam vindicante. In Romania magis tumultuatum est quod bellatum. Leonardus Theuchicus Cephaleniam, & alias olim suae ditioris insulas, cum Aragonia classe, qua Ferdinandus rex illi dederat, tumultuosius circuit, sed motus hic tam irritus quam breuis fuit. Idem rex conatus est Auelonem interceptare, ac spe frustratus, Chimeram circa Ceraunia occupauit. Parum abuit quin & Veneti coacti sint aliena fraude cum Turcis bellum instaurare, Bernardus Rilla archipirata tepestate illa haud ignobilis, Venetis uisus signis, Othomani imperij fines hostiliter infestare, quae res facile barbaros ad uisionem conuiuuit, hi Venetorum eam iniuriam rati Idrentem agrum ex improposito ferro & igni fecerunt. Est dein bello temperatum cognita piratarum fraude, Renatus Gandauiae dux ex Ferrariensi bello in Galliam reuersus, post Lodouicum regis obitum, maioris belli motum ostendit quod sit postea securus. Et haec procul Italia. Romae Sixtus pontifex maximus, qui sub exitu Ferrariensibus belli obiit (vt supra est significatum) inter optimos pontifices merito reponitur, serimoniarum pietatisque cultor diligens. Aedificauit in Vaticano sumptuosissime, lapideum pontem, Tyberi imposuit, quem a suo nomine Sixtum dixit. Urbem Romam templis, vijs, omnique aedificiorum genere excoluit, sed quod in hoc felix, tam domesticis seditionibus, ciuilibusque discordijs obnoxius, nam praeter Aragonia arma, quae circa urbem Ferrariensi bello, cum agrorum populatione, sunt hostiliter uagata, vt pontificis copijs Romam copulsum res non procul a legitima obfisione esset, ultimo eius pontificatus anno ciuile bellum est in urbe conflatum direptae & incensae Columniensium aedes, Antistes vnus ex principibus eius factionis, magna iuuenis indole, securi percussus, res horum foris oppugnatae, atque ad excidium propemodum perductae. Obijt Sixtus anno quo sedere coeperat tertio decimo. Fuitque ab eo qui primus id nomen tulit quartus, a Petro Bariona, a quo pontificia dignitas sumpsit exordium, ducentissimus tertius & uigessimus. Incidit eius obitus in annum salutis millesimum quadringentesimum quartum & octogesimum. Uixerunt cum eo uiri ingenio & eruditioe clarj, loanes cognomento Capreollus Tholofanus, & Nardo corru pra uoce pro Naricos dictus. Theologica uerique disciplina insignis & ex Calaguritanis Domini facilia. Pius Miradulanus, Thomas Anglicus Eremitani nominis, pontifici Caesareique iuris tempe-

Viri illustres.

state illa princeps, Antonius Rosellus Tuscius genere, Benedictus Capra, Barbarius Siculus. Hos secuti Iason Mediolanensis, Bartholomaeus Bonifinus, Ioannes Campegius uerique Bonionensis, uel iustitiam Senensis, sed hi aliquantulum iuniores, oes iustitiam principes. Pictorum celeberrimi, Messanicus, Andreas Mantenga Mantuanus, Bellini fratres Veneti, quorum Gentilis maior natus publice est Byzantium missus ad Mahometem Turcorum regem ut apud illum artis experientiam deponeret, estque eo nomine equestris dignitate amplius muneribus ab eo donatus, sunt & alij clarum nomen in pictura adepti, atque horum emulij, qui olim nominabantur. Musicae artis uirum oim qui vnquam fuerunt sine controuerfia praestantissimum plures annos Venetiae habuerunt, Bernardum cognomento Theotonem, argumentum gentis in qua ortus esset, omnia musicae artis instrumenta scientissime tractauit, primus in Organis auxit numeros, vt & pedes quoque iuuarent concetum funiculorum attractu, mira in eo artis eruditio, uoxque ad oes numeros accomodata, naminis prauidetia ad id natus, vt vnus esset in quo ars pulcherrima oes uires experiret suas. Caeterum quando non omnia vni data sunt, arguitur in eo inconstancia quaedam, vt uere illud sapientissime sit dictum, nullum esse magnum ingenium sine mixtura dementiae. Fuit alioque insignis pietate, multaque castimonia, plerique ex ijs qui illi operam dedere clarum sunt in ea arte nomen adepti. Caeterum nullo disciplinae genere plures claruerunt, quod in eo quo haec studia continentur, quae ab humanitate nomen sibi uendicant, fuitque huic profectum adiumento, vt credere par est, immensa librorum copia, quae iam plures annos ex Libraijs manauit officinis. Qui in eo genere artis praestantissimi fuerint, suo loco diximus, nunc in plures res uulgata est, vt non solum Italia, sed Germania quoque Gallia & Hispania, passim obfrepant huiusmodi officinis. Rhetores, Poetae, & Oratores clarj, vt ordine censeantur, floruerunt Sixto pontifice, Delmatici nominis Helius Cerninus Rachufus, poeta insignis, & Ioanes Gortius orator, eius municeps, Marcus Marrullus Spalarenfis in Italia, Neapoli Antonius Pontanus poeta egregius Alphonsi iunioris a secretis. Romae Pomponius Latus, Domitius Calderinus, Marulus iunior, Antonius Volscus Priuernas, Sulpitiu Verulanus. Florentiae Marfilij Ficinus, Sed is philosophus uerior quam poeta aut orator, Landinus Fontius, Angelus Politianus. In Umbria Maucranus Perusinus, Ioannes Camertinus antistes, lulij principis ex forore nepos, est horum plerique in Innocentij tempora, & Alexandri qui Innocentio successit, descendere. Bononie Philippus Beroaldus, Mantuae Baptista Carmelitanus, & Marcus Antonius Algarus. Ferrariae Baptista Guarini filius, Baptista Strocus. Venetijs Hermolaus Barbarus, Hieronymus Donatus, Georgius uel Barba centinus, sed hic potius philosophus quam poeta aut orator. Patavinus Barocius uerbi Antistes, Ioannes Aurispa Ariminenfis, Calphurnius, Leonicum & Creticum philosophiae studia proposito auerterunt, sed uerumque recte faciunt. Claruit Omnibonus Leonicensis Vicentiae extremis Sixti temporibus. Mediolani Georgius Alexandrinus, & Philippus Eremitanus per idem tempus clarum nomen adeptus ob ea quae scripsit, in quo eloquentiae defectum, inaudita pensamus, & hi quidem Sixto pontifice aut clarj erant nomen adepti, aut clarescere coeperant. Post Sixtum Innocentius Octauus est pontificatum adeptus Genuefis patriae, a cuius creatione Romae

Innocentius VIII. Post Sixtum Innocentius Octauus est pontificatum adeptus Genuefis patriae, a cuius creatione Romae

tumultuatum est, ciuilibusq; discordijs ex residuo proximi pontificatus odio cōfestim ad arma recursum Vrsinorum aedes que sunt ad Iordanem, ferro & igni violatæ, & vtrum sub persuasum est cōnuente pontifice. Sed hæc fuit Roberti Seuerinatis ducis clarissimi ad urbem accessum, quem Innocentius aduersus Ferdinandum regem, cum exercitu ex Cisalpinia Gallia exiuit. Causa belli huius ab Aquilanis orta, & principibus quibusdam, qui a Ferdinandi imperio defecerunt, metu (vt fertur) non rerum nouarum studio alienati, nam Alphōsus Ferdinandi filius, in quo ferocis & violentum, fuit ingenium, quum Ferrariensis belli causa procul abesset domo, absens iactare erat solitus, fore vt domum reuersus res paterni regni nō sine multorum clade suo arbitrio componeret. Huiusmodi voces ad eos delatæ, qui circa regem autoritate pollebant, primacq; obstant munera, & per hos ad principes & regulos quosdam, qui præsentem rerum statum occulte oderant, adeo perculerunt omnium mētes, vt sub Ferrariensis belli exitum maturata sit defectio, Romani pontificis implorat fidem, ad quem iura regni pertinerent. Vita est horum causa pontifici satis digna, quam totis ecclesie viribus ueretur, atq; ea res necessitatem illi imposuit Seuerinatis Romam accersendi, Virginis Vrsinus, recentis iniuria in vrbe accepta, Ferdinandi partes secutus, urbem hostiliter infestat, quo tempore Venetis Ioannes Mocenicus dux, qui fuit Petri nuper principis frater, vita defunctus est, in eius locum Marcus Barbaricus subrogatus. Circa urbem post Seuerinatis accessum non nihil est bellatum, Nominatum ex Vrsinis captum, ac direptum, & præfectus vrbis qui fuit Sixti ex fratre nepos, vir acris & bellicosus ingenio, cum aliquo equitum turmis regni fines ingressus, tumultuose, nec sine clade hostium Beneuentum vsq; penetravit. Sustinuit interea pontificis arma circa urbem Verginius in Alphonso vsq; aduentum, qui à Mediolanensibus & Florentinis implorata auxilia accepit. Opposuit se venienti Seuerinas, vnaq; tumultuaria pugna in Fallicis edita Calaber hostem ludificatus in Romanum agrum irrupit. Tullitaliquidiu Innocentius fortiter imminente hostem, accersuitq; ex Gallia Renatum iuniorē, qui Ferrariensis bello interfectus, vt in Ferdinandum concitaret, Conatusq; est Venetos in societate belli trahere, sed quia hi morturi nihil videbantur, fecere obstructi, & longum erat Gallos expectare, collapsus animo Romanus pontifex pacem, quæ satis æquis conditionibus proponeretur, homo est pontificis dignitatis cupidus, pacis tamen & oculi multo cupidior, libens complexus est, in qua sancienda sociorum rebus quantum in se fuit cautum voluit. Seuerinatem pace parata Innocentius a se dimisit, perijt a Venetis vt liceret sibi cum duobus milibus equitum intra Venetos fines se recipere, id quum senatus nullo modo dandum censuisset, inops consilij, ac destituito similis, quum omnia circa se haberet infesta, cum abundant in Flaminiam vsq; processit. Hic dum fluctuatio, delibet atq; potissimum intendat cursum, Alphonso superuentu, qui cum multo maioribus copijs euestigio sequebatur, quia neq; spe, neq; viribus par illi esse, copias in fidem recipiendas Calabro reliquit, ipse ne hostium potestatem veniret, cum filijs irrequieto cursu in Rauennatum se fines recepit. Quid in causa fuerit qd Veneti illi copias trahenti reditum negarint, difficile dictu est, æquum tamen sit credere id Seuerinatis negatum, ne si cum exercitu ad Venetos reuersus esset, auro

res illi fuisse crederentur ad id bellum proficiscendi, aut certe non placuit eū cū copijs ad se redire, ne hostem a tergo imminente in suos fines traheret, nouaq; ex eo belli materia oriretur. Sed de his difficile est dicere. Sub id tempus, quo hæc in Italia gesta sunt, Maximilianus Federici Cæsaris filius, Romanorum rex declaratus est, quod ille Veneto Senatui per literas significauit. Dominicus Tritus sanus, qui diui Marci postea procurator fuit, & Hermolauus Barbarus in Germaniā missi, qui ob eam rem publico noie amobobus gratularentur. Hieronymus Donatus in Lusitaniā vt publico noie amico rei ageret gratias, qd remiges & socij nauales quatuor Venetarū trirēmijs ad Gallia negotiatione redeuntis, quas Columbus iunior archipirata illustris cruento prælio opprefserat, circa Olisiponē regiam urbem, in litus sauci & feminudi a piratis expositi, hospitaliter & benigne regis iussu curati essent, vestrū & viatico adiuti. Obijt interim Marcus Barbaricus princeps, quum ne annum quidem administratio illa impleisset. Augustinus eius frater post Marci interitum dux declaratus est. Eratq; tum Italia satis pacata, quū ob ambiguos fines nouum est bellū Venetis ex Germania ortum, fuit id certamen eo difficilius, quo minus expectatū, cū Sigismundo Austriæ duce est id bellū gestum, cum quo iure veteris auspicij Veneti plures annos pacate & amice egerant. Est interim disceptatū aliquādo inter Ripenses Benaci accolæ & Arcuenses Regulos qui in Sigismundi fide erant, de finibus, vt alio inter finitimos. Cæterū ne maior aliqua ex ea disceptatione discordia oriretur, citro vltroq; causa per legatos tractata est, nec iterea est aliquid ex amicitia mutatu, est constans fama fuit Sigismundi ducē medio Ferrariensis belli tpe magnis sollicitationibus sollicitatū ad bellum Venetis inferendū, quod ne accideret, Veneti pro non paruo negotio habuerūt, in veteri amicitia tantū principis animū retinere, Paulo Pisano ad id in Germaniā missū, qui multa arte & ingenio tenuit, ne quid inde tam alieno tēpore moueretur. Sed vt sunt mortaliū ingenia, quæ cum tēpore varios induunt affectus, biennio fere post qd erat circa Ferrariā bellatum, Sigismundus repente ad vim animū adiecit, quorundam (vt fama est) regulorum impulsu, quibus Sigismundus libens acquiescebat: infestior itaq; coortus Ripensem causam celebrat, simulq; Ferrifodinas in Noricis diu a Venetis possessas, vt ambiguū iuris occupat. Arcuenses omnes Venetæ ditionis suo cōmercio inderdicunt, adijciuntur his noui stimuli, qd Ludronij reguli, qui in Venetorum erant fide cum Barchianis quos Sigismundus tuebatur, cœperūt inter se armis disceptare. Conati sunt Veneti discordiam per hæc gliscientem sopire, sed necesse fuit vt animi aliquādo parerent, quod iam antea haud obscure parturiebant. Veneti negotiatores, celebrimercatu, ad Bulsanum oppidum violantur. Estis locus alpinus paululum supra Athessis & Sarchi confluentem. Nec multo post Sigismundi ducē, nec in dicto quidem bello, per Tridentinum agrū citato agmine Roboretum Venetæ ditionis locū hostiliter inuadit. Fuere in eo exercitu Rheti, Vini delici, & Sutenfes, & aliæ alpinæ gentes, quæ nō tam stipendij spe quam prædæ, sunt eam nullitiam secutæ. Estq; ea vis illata ad nonum calēdas Maias eius anni qui septimus & octogesimus fuit supra millesimum ac quadringentesimum humanæ salutis. Germani agro fœde populari, Roboretum terribili clamore vt mos est gentis oppugnant, oppidum tamen vis illa eximproviso illata est, expugnari

Causæ Rhetici belli.

Robores tū oppugnat.

Pacatur regnum.

Seuerinas copias exiuit.

expugnari non potuit, huc omnis vis belli incursit. Amasæ comes, cuius erat hostiliū copiarum imperium, ænis machinis muro admotis, Roboretanos graui obfidiōe fatigat. Affuerūt cōfestim auxilia ex Vicetia, Verona, & Benaci ora a Venetis magistratibus missa, securæ sunt inde armorū copiar, locustiq; in Athessis & montū angustijs a Venetis infestis, quinq; passuum milia a Roboreto, pro mora inde arma in hostiū cōspectū. Venit in hæc castra Robertus Seuerinas, cum Luca Pisano legato, Hieronymus Marcellus, huius collega, aliquanto prius eo venerat. Affuit nec multo post Julius Camertium comes Venetarum copiarum imperator, ex Vmbria expeditissimis nuncijs accessit, merebat hic iam tertiu annum Venetum stipendium, copijs itaq; alijs supra alias affluentibus, iam legitimi erat exercitus forma in Venetis castris, Roboretore ad viginti milia hostiū assidebant, nec vno deinceps loco laboratum, huc Roboretum disiecta murorum parte grauitur est oppugnatū, bis hostis inde cum cæde multa a mœnibus reiectus, laborabat interea in Benaci ora, & in Alpibus Carnis Cadubriniq; vario quidē euentu vbique, sed hæc latius in rebus Venetis, qd Rapso dia huius breuitas patiat. Habet relatio illa, quo tēpore, quibus locis, per quos res gestæ sint, quo consilio, quo euentu vt partes dimicatū, nunc res carpiatur & ex multis duntaxat insignia cōfestamur. Assidebat Germanus Roboretore, quū ex Cruceio monte tres Venetorum centuriæ, ex improuiso locum infederant, subitaria Forouolientium manu, quæ Saurognanorum ducto eo celeriter occurrit, præsidio depulsa sunt, patet ex eo monte per Tulmetium descensus in Forouolientis campos, quæ res demonstrat quo Germanus consilio locum infederit, diruto hostium præsidio, quod illi adorti erant cōmunitate tumultuario opere Patrianæ euocatorū cohortes in, Porfenicis effusæ erāt hi in Sigismundi partibus domnia direptionibus & incendio complet, diuersa parte ad Roboretum quum Germani sexaginta circiter passus muros disturbassent, præsidia inq; quadraginta ferme dies hoste fortiter tulerat, deditionem fecere, quum opportunis circa locis ab hoste infestis ois præcisa spes esset futuri præsidij. Nicolaus Priuolus, vrbis prætor, ad primam deditionis mentionem, cum lectissima virorum manu arcē occupat, perseuerauitq; in ea retinenda, quoad ex omni parte sit mœnibus nudata, fuit ea res perutilis ad remorandos hostiū conatus, Roboretore amissio nulli dubium erat quin aur ad læuam hostis cōuersus in Vicetinos impetu faceret, aut Benaci ora quæ illi dextera fuit post paulo inuaderet. Placuit Venetis ducibus iungere Athesim ponte, vt contra vltroq; suis præsto subsidio essent, sed dum ad id opus necessaria expeditur, interim Marcellus legatus ad confirmandos Regulorum animos, qui trans fluuium in Venetorum fide erant, cum paucis proficiscitur. Offendit omnia trans flumen terroris & cōsternatis plena, Agrestium inde decreto se contulit, & cum Antonio eius loci regulo venit in colloquium, is Marcellum incredibili affectu cōplexus ita eū affatus dicitur. Mea inq; fides in Venetum nome, & tibi Marcelle vir clarissime & omnibus Venetis (vt arbitror) nota est. Nihil iam inde ex quo per me sapere potui, antiquius habui, nihil impensius curauit, qd vt fidem & studium in Venetum nomen a maioribus mihi traditum, quandiu viuerem, non solum feruarem, sed auctū etiam posteris relinqueret, quod quō semper alias, tum præcipue hoc bello feci. Nunc quo statu res si

Roboretore deditur.

Oratio Antonij Agrestis.

Singula respugna

Pugna ad Rapacionem.

tæ sint plane vides, Roboretum hostibus cœstit iam & arcem ipsam, est incerta adhuc fama, ab hostibus teneri audio. Certe scio futurum vt ea amissa illico ois vis belli huc fit inclinatur, vel quia sit locus ad rem gerendā peroptatus, aut quia hosti nimis propinquus. Cæterū quia sæpe experientia cōpertū est, vt cō fortuna nunc vi, nunc voluntate, mutentur hoim studia, nequa necessitas metu ve queat animū subigere ad eam fidem violandā quæ persanctæ ad hunc diem custodiū, arcem hæc, oppidum, fortunas oēs, tuæ fidei trado, tu perge quæ lo hæc ita dedita ab omni iniuria tutari, nam quod ad me attinet satis superq; mihi causisse videbor, si hac temporū nouitate bonus fidusq; belli socius, quod & esse semper & videri volui, tuo aliorūq; iudicio existimabor. Pergata fuit Veneto Agrestium Reguli oratio, laudatq; est viri fides, iubet itaq; eum fori animo esse non stipendium, non auxilia desurum, missurum se ex castris, quæ proxima essent, firmisimum præsidium, fore ad hæc vt breui audiret potestatem Athesi impositum, quo nō solum auxilia, sed omnes Venetorum copias, si omnibus opus sit, ei præsidio adessent. His ille cōfirmatus ad vim & arma conuersus, studio omnia comparat ad se tuendum. Sub Marcelli reditum Athesim ponte iunctus est, per quem Venetæ sunt cohortes & turmæ equitum transmissæ, quæ late trans fluuium, vagantes vehementer profuerunt ad socios & alpina loca in fide continenda, estq; interim aliquoties cum hostibus dimicatum, sed prælia hæc tumultuosa, & per alterius partis occasione gesta. Vna singularis pugna satis celebris fuit, & ad posteros memorabilis, duo viri fortes ex prouocatione, in Pratalinis campis, circa Athesim ab vtroq; exercitu ad singularem certamen produere Antonius Maria Seuerinatis filius, iuuenis impiger, & Georgius Gomburgius Germani, sanguinis militari gloria & ætate flores. Hastis ex aduerso infestis primo cōstiteret, mox casu ad terrā digressis pedestrus fuit pugna, suntq; alij quidū gladio vsq; postremo cōferis manibus, ac sese complexi, ambo in latus concidunt. Hic Germanus breui pugione vsus, quo se in vsu hūc accinxerat, bis intra inguina Seuerinatem sauciat, confestimq; haud dubie sæpius reperit, nisi ferocior alio qui iuuenis se videret voce declarasset. Statuit itaq; se ambo in pedes, Seuerinas in hostium castra per ad Rapacionem cum Germanis parū prospere est dimicatum, subitariū fuit id prælium, & ab hoste de industria infectum, vt Venetum ducem in fidijs exciperet, multi circa Seuerinatem Senem, vbi pugna acrior fuit, mortem occubuerunt. Actum erat de salute ducis, quum iam vndiq; armis degraueretur, nisi Antonius Maria, & Venantius Iulij Camertis filius iuuenis impiger, ferocius pugnam cædo omnem in se vim hostium auertissent, duce itaq; seruato, ambo a suis exclusi, hostiū multitudine obruti, dedere sese coacti sunt, atq; per hūc modū vnus ex Seuerinatis iuuenibus, vt est fortuna in aduersis tenax, bis est paucis diebus captus. Per eos dies Roboretana arx Germanis dedita est, quæ recepta turbati sine impio Germani, sine cōmate, delabati cœperant stipendij inopia, estq; interim non nihil de pace actum. Per idem tempus in Sugania valle ad Grinium Veneti feliciter in hostem dimicat, dupli præsidio in faucibus vallis capto, ignibusq; cōsumpto, estq; ea clades Veneto haud multo post ad Celatium repensā, duabus centurijs pedum per insidias ab hoste oppressis, præsidioq; expugnato.

Sed vt in ceteris rebus atq; in bello maxime variat fortuna, Venetæ cohortes ad Burgum quem vicin Medoacus adhuc tenuis interfecit, hoste intra munitiones compulso, quicquid rectorum fuit illi proximum diripiunt, iniectæq; deinceps flama incendio absumunt. Cæterum dum hæc alibi geruntur, Amalfæ comes, quia miles stipendi inopia sub signis teneri non potuit amplius, feretq; indies infirmior paucitas, pacis studiū affingit, vt magis credo suus lateret digressus, per diem de pace actum, mox nocte que secuta est, Roberci arceincensa, cū exercitu in Germaniam concessit. Roboretum cōtinuo a Venetis ducibus receptum est, quibus diebus Venetæ aliquod cohortes in Suganotis & Telesinos alium accolat, per aspera iugum montium immisse, ferro & igni omnia fœderat. Interea Camertinus comes morbo implicatus Veronam cōcessit, vt commodius curaretur. Seuerinas cui publico de creto equatum erat imperium, ne ea tēporum oportunitate abuteretur, ignobilibus quibusdā locis receptis, q̄ circa Athesim hostis ceperat, de bello in Tridentinum agrum transfirendo cum legatis coepit occulte agitare. Id consilium vt commodius tegeteretur, Nouum ex hoste circa Athesim, aliquid dies oppugnat, id postremo deditum, inuito duce, miles prædæ cupidus diripuit. Nec ita multis inde diebus interiectis, omnib; mature paratis noctu inter Peram & Bisinū in hosticum copias transfuit, Lucio Maluerio cum ala vna sagittariorum equitum præmissis, vt per Roboretum & montes, quibus locis imminet, equite circūactis, noctu, vbi clamorem sublatū audiret, hostem si opus esset a tergo inuaderet, Conati sunt locum accolæ, qui in hos casus stabant intenti, transfirunt inhibere, iniuruntq; prælium magis ferociter q̄ constiter. Enimvero accipiti metu percussis, vbi clamor a tergo auditus est in tutum abierunt, cum vero pars exercitus multo maxima per oclum transfireretur. Gerebatur hac parte bellum a Venetis ducibus, quadraginta equitum turmis, quinque milibus peditū, ex his quatuor & viginti turmæ cum suo peditum ponte transfiruntur, reliquum copiarum ceterorum ripa tenent, vt ponti præsidio esset, & iam parata erat victoria, nisi paucorum militum temeritas omnia vno tempore euerteret. Miserat Seuerinas dux, qui locorum angustias, qua Tridentini campi intra fluuium & montes in actum coeunt, subitario opere munieret. Oritur Athesis supra Tridentinum ad ortum primo tenuis fluens, mox vbi Sarcam infra Bulsanum accipit, ad meridiem flectitur maior ac vehementior factus. Postea vero q̄ Tridentinum perstrinxit, tanq̄ accolis mitefecit quietior fit, placidæq; per Tridentinam labitur planitiem, Coniectus inde in montium angustias violentus & præceps agitatur, vt rueredeatur, non fluere, atq; ita semel concius, ne p̄ aperta quidem pacate fluit amplius, nisi quum mari ap̄propinquat. Milites igitur ad angustias obtinendas missi paucis admodum ad munendum locū relictis, sese in hosticum effundunt prædæ cupiditate, omnia terroris & fugæ complent. Qui in villis erant celeriter fuga ad urbem delati nuntiant hoste adesse: dux Germanicæ equitum alæ ad præsidium vrbis stabant, erat enim Tridentinus Antistes in Sigismundi paribus, totidemq; peditum cohortes, & cū his oppidanorum plurimi, subito tumultu vrbe egressi, ex improviso milite dispartato, ac prædæ intentō, sese ingerunt, fit statim fuga, trepidæq; prædatores ad suos recurrunt, segniter cōtemptimq; fossam & vallum iacentis, Ceterum non modo non locum resistere conati sunt, sed anhelo cursu ad pontem se-

Copie
Athesi
trañciuntur.

stinantes cæteros secum trahunt, Seuerinas subito tumultu excitus, cum globo equitum venientē armam excipit, edicitq; vt confestim omnes arma capiant, atq; in ordinem redacti sibi subsidio mature ad sint. Milites estu & perugilio fessi magna ex parte intenti erant curandis corporibus, quo accidit, vt neq; arma mature sumpta sint, neq; vbi sunt recepta aliquid profuerint. Nam vbi Seuerinas impar hostibus conspectus est cū suis retro abire, præbuitq; procul spectantibus fugientis potius speciem q̄ cedentis: Enimvero hostes a fronte, & qua montes fluuii imminet. Seuerinatem degrauabant, oritur consternatio ingens, non imperium, non iussa exaudiri, discurrunt alius alio magis fugæ q̄ pugnæ memores, fit inde aperta fuga, præcipitiq; cursu certant pontem occupare, hic fœde coluctantur, dum quisq; pro se nititur in tutum eua-dere, peperit incōsulta fuga, turpissq; trepidatio maiorem adhuc cladem q̄ vel a victore hoste expectari potuisset. Vix paucis numero transmissis pons solutus est, dubium alieno iussu, vt miles silisteretur, an quia nimio pōderi succubuerit, vtrumq; enim traditur, plurimi mortales in subiectum amnem prouoluti, alij aliter, cæterū omnes miserabili modo extincti sunt, plures vorticoso violentoq; amne absorpti ex oculis euanuerunt, nonnulli tabulam lembum ve sortiti ex fragminibus pōtis vado aut faxis impacti, subito naufragio pene prius pereunt q̄ se perituros putarent, & pedites per hūc modum partim disiecti, partim periclitati sunt. Egredes in summa rerum perturbatione ipsi etiam non mediocriter percussis, quia expediti arma tā cito, ne quauerant, pleriq; inermes equis sedentes nihilo meliori spe esse, q̄ pedites. Nam simulac pontem solutum audiuerit, tum quasi ad cadem & exitum relictis, cæci & amentes iuxta armati inermesq; fluuiū transfirant adorti sunt, pauci ex omni multitudine ad vltiorem ripam euasere, tanta est fluminis violentia, haud multi numero, & hi fere Rubriani, vbi in sua virtute salutem repositam videre moti etiam ducum presentia, sese hosti obijciunt, pugnam capessunt Seuerinas qui certamē ad id loci traxerat, vbi suos in conspectu habuit, in hostem conuersus qua plus periculi & laboris esse pugna ciebat, increpare alta voce peditū fugā, eques notatim appellare, monere, hortari ne rē Venetā in tanto discrimine pderent: Aderat & Guido Rubri? suorū equitū ala septus, is nō solū Germanorū ipressionē sustinuit, sed retro etiā hostē auertit. Fuit inde atrox certamē, estq; vtrumq; terra cedes edita, sed hostium multo maior, qui temere in consertum equitum grassantes obruti sunt ferroq; confossi. Cecidit eo cōflictu Seuerinas copiarum imperator, incerto tamen casu, plures aiunt eum cum toto equo in fluuium precipitatum, quum circa amnē dimicaret, perijt, sed extra aciem Antonius Tollētinas, is captus a Germanis temperare nequeuntibus interficitur. Pulso Germanorum equitatu Rubriani tota plantitie peditem ferro obnoxium cum multa cede exigit, locumq; obtinent. Insignis Rubianorum paucitas fecit vt hostis, qui ex acie excellerat, in pugnam sit reuersus, sed recess ille conatus nihil fuit his prosperior, cæsus disiectusq; passim globus Venero equitatu cessit. Vix fando vnq; auditum est, toties vno die fortunam variasse, mane pulsis hostibus Veneti fluminis ripam tenuere, hinc præcipites acti ad flumē cōpulti sunt, mox paucorū virtute restituta res est, & qui p̄ victis habebant, vicere. Postremo hi qui vicerant sup̄ paucitatis diffisi, vt victi relictis equis, ex hostico noctu paruula vsti cincti in par-

Seuerina
tis cedes.

Clades
ad Athesim
acces-
pta.

Varij par-
titi cona-
tus.

Pax cũ Si-
gismun-
do.

Prodigia

catum, abire, veriti ne luce oppressi a maiore hostium multitudine obruerentur. Germani postridie postea q̄ hostis nullus videri est circa flumē, in apertum egressi, per oclum spolia legerunt, sed suorum multo plura q̄ Venetorum. Culpa acceptæ cladis omnium voce impedites reijcitur, a quibus orta sit fuga: milites, qui ea trepidatione dispartati alij alio concesserant, legatorum edicto, paucis diebus frequentes circa signa coiuerunt, nec maiores vlli circa Athesim fuerunt iam inde bellorum conatus. In Benaci ora Arcuentis ager ex hostibus fœdea Venetis vastatus est, & in alpibus diuersa parte tumultuarijs expeditionibus mutæ sunt clades illatæ & acceptæ, sed parum memoria dignæ. Germani ex Fraxinetō in Canalinum vallem eximproviso inuecti, villas & vicinos passim diripiuerunt, quæ clades est illis in Marubianis post paulo a Venetis re- pensā, & iam de pace coeptū erat agi, quum in Ampetia est postremo ceratum, fuitq; ea pugna paucorum culpa magis turpis q̄ calamitosa, quum præter omnium opinatōnem submotus sit loco Italus atq; castris exutus, & in Rhetis alijsq; alpinis gentibus, per hunc modum est inter Venetos & Sigismundū Austriæ ducem, per id tempus bellatum. Pax haud multo post composita est Venetijs, quo a Federico imperatore legati venerunt pacem suadentes aderat & Innocentij pontificis orator, qui principi & patribus assidens, monere hortariq; vt arma exuerent. Venerunt nouissime a Sigismundo & socijs quidecim oratores, cum quibus pax sancita est his conditionibus, vt res negotiatoribus ad Bulsanū ademptæ æqua æstimatione redderentur. Veneti Ibanium & Nomum, & cum his alia quedam loca ex hoste capta, tandiū tenerent quoad de re maturus cognosceretur, effecteq; eiusmodi cognitio Innocentij pontificis, de finibus nihil fere est mutatum. Captiui vtrinq; restituerentur, & in his Venandus Camertinus, & Antonius Maria Roberti filius. Iulius copiarum imperator pace parta in Vmbriam abijt, quo exautorato, quicunq; illius stipendium merebant, publico decreto iussi sunt Venetis finibus excedere. Habuit id bellum, quod Rhetico in Venetis rebus vocamus, quia in ea sit terra ortum, magnaq; ex parte gestum, quā Rheti olim tenuerit mensis circiter septē. Idibus Nouembris pax sancita est, quum in Maias incidisset Calendas primus Germanorū motus. Fuit annus ille septimus & octogestimus humanæ salutis supra millesimum ac quadragesimum. Qui euit inde nō nihil res Veneta, agebaturq; satis pacare in reliqua Italia. Prodigia interea quædam partim hominum oculis sunt obseruata, partim temere credita. Biceps infans est Patavij natus, in eo præter naturæ luxuriam nihil alioq; fœdū aspectu, omnia magis terra in puero, qui per eosdem dies Venetijs editus dicitur, ore plurisariam scisso, & præter multa fœdiora relatu, genitale membrum habuit verticē agnatum, atq; ob eā rem non placuit in apertum referri, & vt sæpe euenit, vt animis semel religione imbutis, omnia aurium oculorumq; ludibria pro portentis habeant, percrebuit rumor Gallinam ad apostolorum ædē gallinacæ cantū in fausto omine edidisse, extincto consensim eius domino, qui leuiter ægorabat, eaq; interfecta reptum aiebant, ouum in proximo in quo Basilisci esset species inchoata affirmabant alij nati in patricia domo Basiliscum, vulgo pernacini ac cubatu gallus exelussisset, sed hæc vulgō credita, tanq̄ parū cōstaret Aphricæ id malū esse, nec totius vt quidam scribunt, sed Cyrenicæ tantum, verū quū hæc commenerentur, absoluta forma extincti Bas-

ilisci reperta est in Oliuolenti ecclesia, estq; multis spectare volentibus presentata, nec quātum vide re est, species illa multum distat ab ijs, quæ de Basilisco scribit Plinius. Patavij, quod satis constat, horrenda terra concussa est, cōciditq; eo motu ædes Car melitanæ virginis. Et res Italie per id tēpus ita habebant, quum ad ortum & occasum solis & ad septentrionē externæ gētes magnis quatiebantur bellorū motibus, ac nescio an grauius etiam q̄ nuper in Italia. Circa Syriam Baizerus Orthomanus res Mephitici regis infestabat bello, bisq; intra annum, in finibus vtriusq; regni est inter barbaros acie dimicatus, fuitq; vtrumq; prælium Turcis funestum, vt post paulo significabitur. Causa belli huius potuit foras illa alia videri, nam Memphiticus rex hospitiū cum Zyzimo Baizeri fratre iunxerat, postea q̄ ab eo est extorris factus, deposueratq; ille apud hospitiū matrem & filiorum pignora, sed propagandi imperij maior (vt arbitror) fuit vtriusq; cura. In Bethica, ad occidentem solem spectat, Ferdināud rex Maurorum rebus ita imminet, vt omnium iudicio breui gens ipsa casura esset. Circa Pannoniam Mathias rex, post mutuas vtrinq; offensas, sumptis armis in Federicum Cæsaem, graui bello quatibat Austriam. Mutui odij & inimicitiarum causa, vnde est postea id bellū ortum, ex Pannonici regni possessione profecta est, vt alio est loco memoratum. Per idem tempus pacatissimo alioqui Italicæ statu, duo principes haud obscuri nominis, vnus post alij domestica sunt coniuratione oppressi, Hieronymus Riarius quem Forliuenses fœdissime trucidarunt, q̄ superbe nimis imperaret, vt fama ferebatur, & Galeotus Fauentinus. Is vt erat disciplinarum omnium studiosus, in primisq; mathematicis adductus, aliquanto prius viderat, vt fertur, in stare sibi fatale tempus, cæterum cum vim extrarim sollicitate caueret, in vxoris cubiculo multis est vulneribus confossus, Scio fuisse ea tempestate qui crederent vxoris consilio interfectum, vtrōq; est tumultuatum. Catharina Riarij coniunx, post cædem viri cū liberis in ciuium potestatem redacta (erat hæc Sfortianæ gentis Galeacij Vicecomitis, qui domestica coniuratione periit, filia) cum Forliuensibus egit, qui de recipienda arce vehementer erant solliciti, vt ipsa ad præfectum arcis iret, futurum pollicita, vt cōfestim se autore arx dederet. Custodia emissa postea quā in arcem recepta est, tantum abuit vt Forliuensibus quicq; gratificata sit, vt confestim vrbe iniuria obnoxiam ferro, igni, bellicisq; tormentis atrociter adorta (vt acri erat ingenio) non prius assligere destitit q̄ Sfortianis armis adiuta vrbe cum liberis receperit. Nec Fauentia quicquid a Galeoti cede, occurrit eo Ioannes Bentiuolus Bononien sum princeps, cum nō parua hominum manu, vt in eo motu filia, que Galeoto iuncta fuit matrimonio, auxilio esset. Ceterum Fauentinis sæuientibus, pleriq; ex eius comitatu viri sunt in vrbe oppressi, fuisse & Bentiuolus non sine periculo apud Fauentinos, in quorum potestatem venerat, nisi opporuno Laurentij Medici seruat⁹ esset accessu. Et in Flaminia Aemiliaq; per hæc non nihil tumultuatum est. Venetos in terea noua rerum maritimarum cura in cecit, enimvero Baizerus Orthoman⁹, per id tēpus opulentam ad bellū classem cōparare dicebat, nec quia bellū in Syriā parari dicebat, minor p̄pterea cura subijt Venetos classis subito ad bellū instruedæ quæ multo maior incessit posteaq; Baizer⁹ p̄ speciem Aegypti inuadēde, a Veneto senatu perijt, vt præuolueret classem appellere, id quia illi est publice negatū, vulgo addubitare, neq; pacate nō dabat

Ad ortū
occasum,
& septen-
trionem
bellatur.

vi ille niteretur occupare. Classē itaq; magno studio cōparant, Franco Priuolo imperiū decernūt. Is vbi auditū est Othomani classē vnā, q̄ Hellespōto nup egressa esset, ad Scyrū cōfedit, & ex ora loniā alterā multo validiorē affuturā, tametsi minacissimū illi motus alio spectare videbant, nam id bellū Mēphiticū regi famā intēdebat, reputās tamē Vener⁹ imperator q̄ occulta & subita essent Turcorū cōsilia, nequa his occasio reliquet i rē Venetā ex improuiso grassandī, cohorte vna Cretensī sagittariorū in Cypriū missā, ipse triginta stipatus trirēmbus, Naxū vsq; insulā ad nauigauit, vt ex proxio q̄ essent Turcorū cōsilia cognosceret, quorū p̄fectio ne audita, recta & ipse nauigatione Cypriū ptendit. Turci interea Lyciā orā, Paphiliā, & Ciliciā p̄ter uertī, Syriā tenuerūt, vbi nullū est ab his memorabile facin⁹ gestū. In terris biduo est dimicātū in Ciliciā finibus, iustiq; ab initio cruenta & abigua pugna, exitu vero infelix Turcorū ducib⁹ est vt dixi ab initio dubio mare dimicātū, ceterū Mēphiticū duces amissis priore p̄lio cōmeatibus, quos medio pugnae ardore locorū accolē diripuērūt, inopiam uertī, si bellū traheretur, sequenti die in sequū egressi, ad hostē ad pugnā eliciunt, estq; a prima luce ad noctē tanta vtrinq; strage certatum, vt pauci pro numero eorū, q̄ in acie steterāt, caedi superuerint, cētū milia Turcorū eo die cōsistisse fama est, quorū vix tercia pars superfuit, nec minor p̄ numero clades Aegyptios attigit, ex sepruaginta milibus q̄ in acie steterant, dimidiū est defideratū. Extollū q̄ dā in maius vtrorūq; cladē alij cōtra extenuant, nā parū clara fama hęc ad n̄fos hoies delata est, illud inter oēs constat, tā obstinatis aīs ab vtriq; in acie perseueratū, vt rebus fœde accisis neutra pars p̄ victā p̄liocel ferit. Ceterū Baizeti duces rerū sibi perditarū cōsij p̄sentib⁹ copijs diffisi, noctē q̄ diē pugne p̄xime secuta est, silentio in pacatū cōcessere, castra cōmeatibus referta victor hostis diripuit. Nec classis melior fuit fortuna q̄ terrefrūti fuerit copiarū, quippe quā quī forte ante Selphicæ fluminis ostiū staret sub id tēpus quo est a suis in terra dimicātū, subita tēpitate iactata est fœdeq; disiecta. Suspiciari liber Selphicā nūc est, quā veteres Orōtē dixere, is p̄ter Antiochiā lapsus Phœnicio mari infunditur. Mansit interea pax Venetis cum Baizeto terra & mari incolumis. Fuitq; hic annus Venetæ ciuitatī insignis duarū illi vtriusq; forminarū ad vrbē accessu, Ioannæ Daciæ reginæ, & Bataiæ ducis, huius i Syriā ituræ, vt sacrū inuiseret sepulchū, alterius ex vrbē Roma peregre redeuntis, vtriq; magnus honor habitus. Fuisse ambē ex quisiore apparatu exceptæ, nisi religio obstulisset. P̄beuit Catherina Cornelia, Cypri regina, celeberris spectaculum ciuitatī, quam ex Cypro Venetias per Georgium Cornelii eius fratrem accessit. Augustinus princeps & pater Bucenaurō nauī exceptam triumphanti similib⁹ per mediā vrbē ad Egiptē edes, ad tēp⁹ regali apparatus instructas, deuxere. Vetus est mos ciuitatis in regum & principum ad Venetā vrbem accessu, Bucenaurū purpura & auro infernere, est hæc nauis totius senat⁹ vrbanoꝝq; magistratū capax agiturq; nunc remo, nūc vellis, sapinus remulco. Sedet princeps in puppi auro strata, aureo & ipse fere pallio amictus, assistit summo ille ordo dextra leuaq; maiestatis & silērij plenus aurū, holosericum, & quod minimū est purpura hūc vestit ordiē, tubæ tibiq; alia id genus instrumenta circumsonant, Bucenaurū suburbana p̄currit nauigā, Parafcherinos patrio sermone vocant, hæc publico sumptu auleis & festa fronde in Topiarij operis modū inflexa, ad

Barbaro rui atrox pugna.

Cedunt Turci ægyptijs.

Bucenaurus nauis

tempus instruit, a prora & puppi pulpita altiusculus atolluntur, quorū fastigij pueri puellæq; eleganti forma, cultuq; exquisitissimo, alij altos mentis genios, lateri machina subnixi, puro apertorū libratur aere, hi aurea sistrā, illi Thyrsos, aliaq; deorum dearum ve spectantes insignia, inferiore gradu adolestentes in Tritonum & Nympharū speciem figurati, suo quisq; statu, concentu tamen vno subuehantur, aurea ad hęc signa toto stagno defixa, vntorūq; agitata, spectaculum præbent tam voluptuosum, vt nullū sit propemodum aliud quod merito huic vni cōparari possit. Bucenaurū ita vis cymbarū sequitur officij gratia, ac spectandi studio, vt in terdū q̄ lōge lateq; toto stagno fert prospedū, regaturaq; frequētī comitatu, quā rerū pōpā siquis veltustarū rerum peritus diligentius spectet, haud multum diuersam agnoscat ab ea quā veterū scriptorū quidā, in Quiritiū triūphis preloedere, est rerū formæ diuersæ, quia in diuerso elemento, vt ornatissimā illa nauis ac longe maxima sit currus, est nullū reperiri possit, qui cū tanta queat mole merito cōparari, Suburbanæ naues quę insigni apparatu p̄cedunt, vrbū simulacra, earū expugnationes, ac totū rerū gestarū schema, cymbarum ille frequens comitatus, ciuū officia, curū lōgo ordine comitātū. Et illa per hos honores, quod Venetiarum nullū, ac ne Romanarū quiddē (quod sciam) conigit vnq; per mediā vrbē ante suorū ciuū ora triūphanti similib⁹ præteruicta est. Georgius Cornelius, Regine frater, sub primū appulsum, publico decreto, equēstri est dignitate donatus, nihilū minori studio, & amoris affectu, q̄ regina ab vniuerso ordine acceptus. Enimvero grauis cura inceserat principē & patres Cypri insulę suis opibus tendendā, quę eo maior inciderat, quo minus status insulę videbatur posthuma regis prole extincta sub muliebri imperio quieturus. Ne igitur insula nobilissima fraude aliqua externa domesticave alienaretur, vna in primis cura hęc erat animis, eratq; non nihil res in curia agitata, vt regina Venetias accerseretur, erat enim hæc, quod supra est memoratum, publica a Veneto Senatu in filiam adoptione recepta, vt regia dignitas tutiore esset loco, & insula minus iniurię obnoxia, p̄sidijs & nouo regimine firmata. Detulit ad id negocium obeundum vltro suam principē & patri bus operam Georgius Cornelius Regine frater, qui mari parū tractabili liburnia in Delmatiam nauis delat⁹, inde cū Priuolo p̄fecto classis & aliorū trirēmib⁹, Ionii mare, Creticū, Carpathiū & Paphiliū demū emensus, cū paucis insulā ad nauigauit, ductis circiter milib⁹ passuum tota classe & classis p̄fecto post se relicto, hic vīr magno ingenio consilioq; ad res gerendas p̄sentissimo, cūra omnem in sulanorum motum, reginam nihil inuitam, nihil resistentem, secum Venetias aduexit, quibus venētib⁹ suis vtriq; est honor habitus, accessit domestico splendori, regiq; affirmati equestris dignitas sapientissimi Senatus consensu decreta. Secutum itaq; inde recens decus, q̄ Cornelij huius filius adolefcens atq; indolis rhœoico est galero insignitus ab Alexandro sexto, rarum felicitatis exemplum in priuata domo, sed Cornelia gente & vnus vtri in dolo haud indignum. Media fere anni huius ætate Federici venit Federicus imperator in Italiam mediocri cōsulari mitatu, miserūt ei venientī obuia Veneti, qui illi in Italiam licē accessum publico nomine preceperunt, hospitaliterq; & amice acceptum per Venetæ ditioris loca comiter & benigne traducerent, ille per Tridentinos in Italiam ingressus, nō nihil circa Benacū uerisatus est, lacus amicitie captus, per Veronam inde,

Federici accessus.

inde, Vicentiam, & Taurinū portū Naonē petijt. Causa tā lōgi itineris in homine iam nonagenario haud vna visa est, opinari sunt aliqui gestationis gratia Alpes ab eo transensas, sed quū multa alia rō locorū asperitas fecit, vt minus hōca multis crederetur, alij eo consilio in Italiam venisse aiunt, vt de pace cū Mathia Pannoniæ rege cōminus ageret, de qua per legatos citro vltroq; iam antea missos frustra ad id tempus fuerat inter partes agitatum. Enimvero Pānon subiris Germanorū morib⁹ (vt supra est significatū) odio & ira accensus, Austriam hostiliter adortus, magnam eius terræ partem, cum Vienna vrbe clarissima, Federico ademerat, ad qd' bellum cōponendum Veneti legatos ad Federicū & Mathiā regē miserunt, qui vtrūq; ad pacē hortarentur. Austria igitur Pannonicis infesta armis, q̄ per Germaniā nullus ad propinquiora parebat loca accessus, eam Italiæ partem Federicus decreto petijt, quæ Pannoniæ & Austriæ finib⁹ esset maxime propinqua, vt res commodius ad exitum perduceretur, sed ne sic quidem negocium confici poterit, nisi bello adhuc integro Federic⁹ Italia haud multo postq; venerat, excellit. Erat tūc anni ætas, quum Venetijs prima hora noctis duæ eminentissimæ turres vrbis, marciāna, & quæ est ad ædē minorita de virginis, vno tempore e caelo icæ, pariter de flagrant, ambarum fastigio cum ruina ad terrā deculso, sedū per noctē attonitæ ciuitati spectaculū præbuerit. Perrus Dicus per id tēpus ad Mēphiticū regē publicē esse missus, cur sic libentius vocē q̄ Cairi regē, haud vno sum loco testatus, nisi enim multū opinione fallor, Mēphis olim fuit quę nunc est Cairus. Obtulit mihi Franciscus Teldius, quo Dicus legatione illa est apud regem interprete vsus, situm eius vrbis cum circūiecta regione figuratum, ac quantum ex ea tabula conijcere potui quoniam vrbis cuius nomen in dubium venit, viginti milia passuum distet a prima Nili scissione, is mihi locus videtur esse qui olim Memphis fuit, vetus arx Aegyptiorū, quam immensa vrbis vastitas nunc cōplexa sit, nomenq; simul ademerit, pars vrbis vna est, quæ vt mihi dicitur, & tabulæ illius figura demonstrat, Nilo circumflua, qualis fuit Mēphis situs. Strabo Gnosius Pyramides quę sunt ad Mēphim ex Babylone cōspici autor est, quæ miranda regum opera hodie circa vrbem ipsam visuntur quo datur intelligi, aut Memphim ibi loci fuisse, vbi nunc est Cairus, aut non multū diuerso loco rē peruetusā obrutā iacere, est & ille error tollendus, quo pleriq; decepti locorū ignoratiōe, quia idē rex Babylonij sit Sultanus dictus, sitq; id nomē loco, qui regia vrbē includitur, Babylonē illam esse arbitrantur quā Semiramis ad Euphratē fluuū condidit in Mesopotamia, quū hæc sit Nilo fluuio imposita, quam Babylonij ex Mesopotamia profecti loco ab Aegyptiorū regibus imperato condidisse dicuntur, muniusq; ab initio velut arcem quandā, qua nunc reges ipsi, vt arbitror, pro regia vntunt sublimi loco sita, vnde pars vrbis sit postea Babylonij nuncupata, siue igitur Babylonij regē aliq; dixerit, siue Memphiticum, multo honestius meo iudicio Indij voce, nā quoq; quisq; hodie nō arbitrat Aethiopiā, quæ Agypto contermina est, eam esse Indiam, in qua res ab Alexandro olim gestæ dicuntur, quū in dā multo lōgius ab Aethiopia distet q̄ hæc ipsa Aethiopia ab Italia, illa quæ circa Indū & Gāgē, ad equinoctialē & Borealē ortum immensis spatiaur finibus, hæc quæ Aethiopię est ad meridie & circa Nilū. Vergilij carmen Nilū ab Indis fluere

Cairi sit & verum nomen.

Babylō.

testatur, q̄ res trahere potuit multos in errorem. Herodotus ingentē ait Indorū multitudinē, ex magna illa India, omnū prouinciārum maximā, in Aethiopia cōfeditisse, horū res procedere tēpore adeo creuit vt mores & nomen vtriusq; gentis confunderit, abo lragy veteri voce, p̄ Aethiopia sit India nūcupata. Regnū hodie amplū, ac si vera fuit, quę locorū indigenæ p̄dicat, cū quibus sum fæpe per interpretes cōgressus, nōnulli etiā nostri fermonis cōpotes facti lōgo cōmercio, meū de ea re multū varieg sunt locuti, hi adeo rē suę gētis extollūt, vt duobus & sexaginta regibus imperitare affirmant Aethiopię rem, quem Aethiopiæ vocis ignari Pretioianem vocāt, illi Gyam dicūt. i. poterūt. Mirantur p̄terea quid sit q̄ Itali sacerdotij nomine appellat, quum neq; sacerdos sit, neq; sacris vllis initiat⁹, sitq; non Ioānes aut Ianes, sed Gyā gētili voce nūcupadus. Illud aiunt, magnorū antistitū desideria ad ipsū regem deferri, ab eoq; sacerdotia imperari, quod Roman⁹ pontifex regū maiestati dederit. Mira mihi videbatur ac pene indigna, q̄ in historia ponerent, plerq; ex ijs quæ illi de ritu & moribus suæ gentis memorabant, esse primorū antistitū numerū ingens, atq; horum cuiq; vt minimū viginti parere episcopos. Antre ad hęc crucis simulacrum principes illos maioris ordinis antistites, nec crucem modo, sed vas etiā aureum terra refertū, vt hęc inspecta eūt suæ admoneat moralitatis, illa, dominicæ passionis. Sacerdotes procreationis causa ducunt vxorem, quam si morte amiserint nefas sit aliam supersuadere. Magna diuorum templa, ac nostris opulentiora, plurimūq; fornico opere ad summū educta. Multę priorū ordinū familię, Antonij, Dniici Calaguritani, Augustini Macharej, colore amicitur in discreto antistitum permisso. Secūdū deū optimū Deiparq; virginē, summa in his terris veneratio Thomæ cognomento Didymo. Regum ille maximus, quę Gyam vocant, a Dauide procreat⁹, stirpe vnus gētis in tot ætates (vt ipsi persuasum habent) propagata, estq; non atro, vt plurimi Aethiopum sed candido colore. Gamma vrbis regia, quę non muris, nō parietibus constat sed tabernaculis in ordinē digestis, ex serico, bysso, purpura intextis, veteri instituto rex in aperto agit, nec se intra moenia plus biduo continet, aut quia id turpe ducunt & molle, aut q̄ lege quadam non liceat. Decies centum milia hominū ad bellum instruit, quingentes elephātos, equorū ad hęc & camellorū ingentem numerum & hæc vel mediocri rerū motu, suntq; in rota gēte famillia stipendiarij, in quib⁹ orti signo crucis velut cauterio insigniuntur, cure leniter incisa. Arcu in bello vntur, conto, lorica, galea. Sacerdotiū in summa dignitate, secunda dignitas sapientum, quos Balsamatos & Tenquatos vocant, tributur etiā non parum innocenti & probitati, quam primo sapientię gradu collocāt. Nobilitatū terū habetur honos, sequitur stipendiarij. Iudices de vita hominis decernunt, decretū ad p̄fectū vrbis deferunt, quę lycomegiā vocant, locum regis is tenet. Legibus nullis ex scripto vntur, ex bono & equo iudicāt, si quis adulterij sit conuictus quadragesima honorū omnium pars multa est, de adultera domestica vltio, illi quorū interest, puniunt. Vri dorē constituit ijs quas sibi matrimonio iungūt, non aliūde querūt. Mūdus mullebris ex auro, quo gēs plurimū abudat, margaritis & serico, vtri fœmineq; vestitu vntur ad pedes demisso, manicato, nec vsq; adapertō, in discreto colore, p̄terq; nigro qui in ea gēte iudicatus est. Desunctos lugēt quadragina dies, lautioribus conuuijs secūda mēsa crudę inferuntur carnes, quib⁹ affa bre

Pretioianem.

De ethio pia.

Aethio-
pia.

bre cōcis, respersisq; aromate audissime vescun-
tur. Lanificio carē, fericū aut linū veltitōtā gērem
nō vnus omnibus sermo, sed varia loquēdi ratio,
varisq; distincta noīb;. In Azgeza loco Aethiopię
aromata nascunt Piperis, Cinamomi, Gingiberis.
Est Aethiopia omnifaria pecorū abundans, Boues
gibbos alit, Leones Rhinoceroses, Elephantos, &
canes eximia magnitudine, quibus ne Leones quī
dē paries sint viribus. Agriculturā exercēt & rem pe-
cuariā. Bina messis, binacq; illis aestas. Qui fuerint
huius Indię, vel Aethiopię potius fines olim, al-
tera est Rasfodię parte demonstratū. Quicquid li-
bycarū gētiū est ab Aethiopia vsq; ad occidentem so-
lē, omnes Mahometis impietatem colūt, viuuntq;
eodē fere cultu, quo & Barbari quī Aegypto sunt
hodie, hi vulgo Mauri dicuntur, ab ipsa credo mau-
rorū euagatione, nam ea quocq; gēs non minus fuit
Libyę infesta q̄ Saraceni, diris illis temporib;, qui
bus magna in humanis rebus facta est mutatio, mo-
res gentiū, pietatis cultus, terrarū noīa, passim im-
mutata. Enimvero q̄ Aegypt; fuit, nūc maurorū terra
est, q̄ Aethiopia, est alia de causa, nunc India. Quę
Aphrica, magna nunc sui parte Barbaria. Maurita-
niā quę extrema est ad occasum, & ipsa hodie est
maurorū terra, inde Marani corrupta voce pro Mau-
ranis dicti, hinc egressa est tempestas illa, quę toties
Hispaniā afflixit. Enimvero tū Hispania cōcussa est
diris illis tēporibus q̄ Aphrica, ac nescio an etiam
validius, quod in relatione rerum ad eas gētes peri-
nētū fuit abtūde demonstratū. Adhęc sit pestis illa no-
bilissimę ei; terrę parti, q̄ Bethica olim fuit, nunc

Granatę
victoria.

Granata est, paruitq; ad hęc vsq; tēpora maurorū
imperio, Ferdinandus rex in cętera Hispania late
imperās, plurimū annorū bello Maurorū opes in Be-
thica oppugnauit, postremo totis regni viribus cō-
nixus, cū Iabella cōiuge, decimo abhinc anno gen-
tis huius in ea terra regnum funditus euerit, Mele
maurorū rege cū regi, vrbe in potestatem redacta.
Verū siue diritate illa temporum accidit, siue quod
magis credo, vetustas fecit, quia facile humanę res
mutantur magna & in Hispania rerū & nominum
uariatio facta est. Quę em Bethica fuit in Granatę
(vt dixi) nomē abhinc, eo credo q̄ terra ipsa (vt fer-
tur) cocū granū ferat. Iam & in extrema Hispania,
circa Calpē, Sibilix nomē inoluit, inde & Sibilix
terra circa fretū, quod a Gadibus est nūcupatū. Lusitania
Portugallię nomē adeptā est. Sequitur Galacia
quodā, nunc Galicia est Taronēsis in Catalau-
niā & Aragoniā abhinc. Cęterū quantū nominis tē-
porum iniquitas ipsi terrę ademit tantū dē & apli-
regū virtute & felicitate est his paucis ānis illi repē-
sum, vt nō modo gens ipsa, sed vita etiā omnis sit
illustrior facta, altero velut orbe terrarū regū auspi-
cijs Hispaniensis classe gentibus patefacto. Christo-
phorus cognomento Columbus vr̄ rei maritimę
aſſuerus, primus omnium rem tentare est ausus, is
octauo abhinc anno, q̄ nonagesimus secundus fuit
supra nillesimū ac quadringentesimū humanę sa-
lutis, regū impensā, cū tribus nauibus profect; Ga-
dibus, ad fortunatas insulas est primo delatus. His-
pani Canarię vocāt, distant a Gaditano freto duo
decies centum milia passuum. Insequens hoīm cul-
rus, cęterū tēperies tāta, vt nudi agerēt in insularū in-
digēte. Hinc classis digressa, trīum & triginta dierū
nōctiumq; irrequieta nauigatione in Fauonium tē-
dens, quādam est demū insulas adeptā, ex his duas
p̄cipua magnitudine nominibus notatū. Hispania
nam hęc dixere, alteri (omen credo secuti) Ioannę
nomē indiderūt, huius orā multū diuq; preteruecti
Hispani, quia finem assequi nō contigit, logiorem

Hispania
rū noīa.

nauigationē pertraxit, Hispaniam decreto petūt, Ap-
pulsā hęc classē, insulam, qui ad primū ignotę classis
appulsam refugerāt in syluas & devia loca, spe pa-
cis, nouiq; commercij ad litus sensim pellēt, mi-
rari nouum genus hominū, mirari naues & omnia
quę in his erant, secuta inde ridicula permutatio, in
gerere illi certatim aurum nauis, quū ipsi interim
vas vitrea pro auro cupide acciperent, & cortices li-
gulas, specula, aliq; puerilia oblectamenta, mirari
omnia gens rudis, vbi aliquid inesserat fisci & in-
genij, ex auri profusione creditum est in sulam auro
abundare, nudi vulgo agitant, habent regem, ccelū
adorant, solem, & lunam, vt nutu & insignis vifi
sunt p̄ se ferre. Repetita est non multo post hęc in
sula spe auri, & multo maiore classis apparatus, sunt
q̄ in ea aliquot loca communia ab Hispaniis reper-
ta interi; grandia flumina, & in his ramētia auri, sunt
q̄ annuo spatio ad regem hinc delata mille pondo
eiusmodi metalli. Alit insula serpētes mire magni-
tudinis, sed innoxios, anseres fyluestres, turtures, &
anates Hispaniis anseribus ampliores, nūali cano-
re, capite puniceo, habet & pſitacos virides, croceis
q; coloris quosdam habet & indicis similes, fert
sua sponte Mafychem, Aloen, Gingiberim, & Gin-
nama, sed Aethiopicis non conferenda, duo inibi
genera arborum vulgo videntur, pinus & palmæ
duritie & proceritate visendę. Mura nunc sine
rubore referenda quę de feracitate insulę ab His-
paniis traditū, & Raphanos, lactucas, brassicas quin-
decim dierum spatio a fatu maturefere, pepones &
cucurbitas sex & triginta dierum, vitem intra an-
num frugiferam esse factā, triticum (ne non omnia
experirentur) principio Februarii humi conditum
ad Idus Martias maturuisse. Proceſſit Hispanica
classis, Columbi ductu, ad Canibalam insulas, quę
ad his & tredecies centum milia passuum distant a
Gadibus, genus id hominum durum & desectabi-
le, vescitur humanis carnibus, suntq; ob id terrori
finitimis: latrociniū longe lateq; exercent, capti-
uos mares cum pueris interficiunt, cęsorū carni-
bus recentibus & sale respersis vescuntur, fœminę
ad fœturam seruātur & ex his genitos vt agnos hoc
doſq; adhuc lactantes diris epulis apponunt, ex hoc
rum fuga, quum Hispani vacua domicilia irrupsi-
sent, in manifesta argumenta eorum, quę fama fere-
bantur, incidere. Sabāt mensis inſtructę, & in his
patinę nostris similes, pſitacis, phasianarum autū
magnitudine, humanisq; carnibus plene pendebar
& in proximo humanum caput, recenti adhuc cru-
ore madens. Hanc Hispani in sulam Guadalupę di-
xere, a montium similitudine, qui in Hispania sunt
ad Guadalupę virginis phanū, Multę in hoc tra-
ctu insulę, & in his vna magnitudine insigni, ad ſer-
pentionem recedens, quam a mulieribus teneri
cognitum est, hic more amazonum ad sobolis pro-
creationem coeunt, virilem prolem in vicinis able-
gant insulas, sui, sexus studio alit & instituit, vim
omnem arcent a suis litiorib; sagittarū multitudine
sic captiue quędā mulieres ex Canabalis receptę me-
morabant. Quod si sic est, nō absurdum sit credere,
quod a sculo Diodoro de veteri ferminarū regno
in his locis agentium proditur in historijs. Memora-
bāt q; ea expeditione fuerunt in Canibalū insulis,
Decēbris mēse obseruatas a se nidiſſicę aues, q̄dā
etiā viſę pullos alere, tāta est locorū tēperies, negāt
inde cerni maiorē vřram, minori adiacet in qua po-
lus est mīdi. Sūt inde Hispania signa ad occidentē so-
lē eodē ductū lōge lateq; euagata atq; obiter obser-
uata ad tria milia insularū, noīa sepringētis indita
& in his vnā reperatā quam indigenę Imaicam, vo-
cant.

Inſulę au-
riſerę.

Canibalę
Andro-
phagi.

Canarię
insulę.

bre cōcis, respersisq; aromate audissime vescun-
tur. Lanificio carē, fericū aut linū veltitōtā gērem
nō vnus omnibus sermo, sed varia loquēdi ratio,
varisq; distincta noīb;. In Azgeza loco Aethiopię
aromata nascunt Piperis, Cinamomi, Gingiberis.
Est Aethiopia omnifaria pecorū abundans, Boues
gibbos alit, Leones Rhinoceroses, Elephantos, &
canes eximia magnitudine, quibus ne Leones quī
dē paries sint viribus. Agriculturā exercēt & rem pe-
cuariā. Bina messis, binacq; illis aestas. Qui fuerint
huius Indię, vel Aethiopię potius fines olim, al-
tera est Rasfodię parte demonstratū. Quicquid li-
bycarū gētiū est ab Aethiopia vsq; ad occidentem so-
lē, omnes Mahometis impietatem colūt, viuuntq;
eodē fere cultu, quo & Barbari quī Aegypto sunt
hodie, hi vulgo Mauri dicuntur, ab ipsa credo mau-
rorū euagatione, nam ea quocq; gēs non minus fuit
Libyę infesta q̄ Saraceni, diris illis temporib;, qui
bus magna in humanis rebus facta est mutatio, mo-
res gentiū, pietatis cultus, terrarū noīa, passim im-
mutata. Enimvero q̄ Aegypt; fuit, nūc maurorū terra
est, q̄ Aethiopia, est alia de causa, nunc India. Quę
Aphrica, magna nunc sui parte Barbaria. Maurita-
niā quę extrema est ad occasum, & ipsa hodie est
maurorū terra, inde Marani corrupta voce pro Mau-
ranis dicti, hinc egressa est tempestas illa, quę toties
Hispaniā afflixit. Enimvero tū Hispania cōcussa est
diris illis tēporibus q̄ Aphrica, ac nescio an etiam
validius, quod in relatione rerum ad eas gētes peri-
nētū fuit abtūde demonstratū. Adhęc sit pestis illa no-
bilissimę ei; terrę parti, q̄ Bethica olim fuit, nunc

At. com-
mercij.

Att. quo
progreſſę
sunt libe-
ricę na-
ues.

Saxonię
ſiuis.

Saxonū
mores.

cant. Sicilia maiorē. Enauigata est interiri septua-
ginta diebus Cubę ora, sic enim terram vocant nō
multum ab Hispania insula ad occasum repositam,
cęterū quia extremi fines nō sunt reperi, cōtinens
terra credita est. Pleriq; inde Hispani generis regum
permissu, nauibus priuata impensa instructis, iamq;
cupidi, ac spe cętelus alii alia ad meridię loca ſeru-
tau. Proceſſit Ferrus cognomento Alonius in Cur-
tanam terram, quam idcirco continentem arbitrat
sunt, quia ad quadragies cętum milia passuum per
orā eremigata, tota lustrari nō potuit. Indigenę ter-
re huius nudi agerāt, ex radicib; panē cōficiūt, vt in
Hispania insula, nigro capillo & subrispo, celebrāt
choreas, ludunt, nudinantur, sagittarū peritissimū,
tanta vel hominū simplicitas vel rerū copia, vt Hi-
spani pauonē quaternis acub; emerent, duab; pha-
ſianā autē, anserē vna. Alij in Aphricum progressi in
genus hoīm indiderūt humidarū mōre vagū, arcu
& sagittis instructū, Dayarę est terrę nomē, quę &
ipsa per orā ad sexagesies centū milia passuum enauiga-
ta merito cōtinens credita est, ex his locis Ardici po-
li conspectus est Hispaniis omnino ademptus, qua
cōiectura adducor hos esse quos veterū pleriq; An-
tipodes dixere, aut certe non multum ab his distare.
Postremo per exteriorē orā Aphricę circūacta clas-
se per Atlantidū mare preterq; Hesperidum insulas
& bonę spei promontorium, Pralon, ac Trogloditi-
cę oram in Barbaricum mare indicūq; progressi
sunt. Ibericę naues ex Colocuta & alijs circūiectis
insulis, quibus locis cōmerchj æmulatione est cum
Aegyptijs negociatoribus cruenta cęde dimicātū,
ingentē, quora hæc commentaremur, vim aroma-
tū in Hispaniam deportarunt decimo octauo mens-
is q̄ domo profectę sunt, centies quingenties cętū
milia passuum & amplius in itu emensē ac totidē
in reditu. Nunc ad insitūtā relationem redeo eorū
quę nomē maturanū, nā præter ea quę ad Hispanias
attinēt. Quę Narbonensis fuit Gallia nūc Prouin-
cia est, comata Gallia Francia, & in ea Eluetiorum
quę fuit terra, iam Burgundia est facta. Quę Britā-
nia in oceano, Anglia terra, pari nouitate quę Ger-
mania quondā, Alamania, Saxonia in Sansonię
nomen abierit. Sed quando magno circuito eo recur-
rit historia, vt de Saxonia fieret mentio, de his qui
eam terram tenēt, & alijs paucis numero gentibus
est hinc dicendum, vt Germanicarum rerum status
qualis sit hodie intelligi possit. Terminatur Saxo-
nia ab occasu Visera fluuii, ad aquilonem Dacos
habet & mare Balti, id quale sit & vnde dictū pro-
xima Germanicarū rerū relatio demonstrauit. Fran-
cones ad meridię, quibus Baiouarij & Bohemi ob-
tenduntur. Ad ortū Pruteni, Turingi, Brandebur-
genes, Maxinenses, Lusaci, qui omnes Saxonicū iu-
ris esse volūt. Nobilissimę Saxonū vrbes Cripſuol-
dia, Sterinim, Rosſochium, cū gymnasio oim di-
ſciplinariū, & hęc in ora, Bradburgiū vrbs ad Hor-
rellā fluuiū sita, vnde Bradburgię populus nobis-
sissimus. Diuiditur Saxonici solū in duas velut re-
giones, vtraq; est Marchię nomē sortita, quę recēs
dicta est, Obdera perfunditur fluuii, veterē Albis
interſecat. Est Albestadiū ciuitas cū Deiparę tem-
plo augustissimo, quo prophanis nō patet access;,
vt quidā memorant, tantū iniuriā id phanū subeūt
inductur tamen vnus aliquis ex populo, cinerico
die, hominū opinione nequissim; hęc velato capi-
te, pulla veste sacris admovent, quibus rite pepe-
tratis tēplo efficit, eiect; toto ieiuniorū tēpore nu-
dis calcib; vrbe pererrat, diuorū tēpla visitabūdus,
sacerdotes illi victum suggerūt, mox in Dominica
facena iterū tēplo inductus, post olei cōsecrationem

ab vniuerso clero expiatus dimittitur elemosyna
prius accepta, quā pie offert tēplo, hęc Adā vulgo
vocāt quia vt Protoplastus ille omni vacet criminē,
per eūq; ciuitas credit expiata. Est & Tubicensis
omniū Germanię ciuitatū ditissima. In Maximen-
sibus Marſburgiū caput olim gentis, & Lipſigii li-
terario gymnasio nobile. In Madburgēſibus Mau-
ricij tēplū, Othonū Cęſarum opus cū Florēſij cōdi-
torio, & Hydra vna diuiorū operū Christi regis
teste. Saxonicus ager rerū omnium præterq; vini fe-
rax, argēti ſolſiones, ad Goslariam salē coquunt al-
bilissimum, ex fontū quoridā aquis. Sunt & apud
Lunenburgiū salinę, hinc vestigal ingens. Peruerus
ſtū est Saxonū nomē in Germania, ac Turigico an-
tiquius, manifesto eorum errore qui Saxonę ex
Macedonia classe aduectos dixere, Turingoſq; ex-
pulſiſſe ea terra, quę sit postea Saxonia nuncupata.
Sunt Saxonę elato ingēnio, & qui cęteros mora-
les p̄ nimia animi magnitudine contemnant, est
& peculiaris lingua ipsi genti, insignis pietatis cul-
tus, vestitus & cętera cū alijs Germanici sanguinis
indiscreta. Phriſones Oceani accolę ad occasum Sa-
xonā attingūt, gēs ferox & armis exercita, robusti
& proceri corporis, animi inreptidī, ſeruitus im-
patēs, nec dominantū cupidā, ob libertatē inrepti-
de Phriſo morē oppedit, nec ferre potēt qui est alij
p̄ferat, sacerdotē sine coniuge haud facile admittit
ne alienā ſectetur, adulteria iuſſimē puniunt. In
pecoribus omnis eorū pecunia, ager plan; & palu-
ſtris multo gramine ſecūdus, arborū expers, bitu-
minosum vrūt cepitē & ſimū bubulū lignorū ino-
pia. Liber hęc referre memorabile exēplū ingenij
tatis in duobus ea gente legatis: hi Romā ad Ne-
ronem principem publice miſſi quū celebri ſpecta-
culo Pōpei Theatrū ingreſſi quōſdā obſeruaſſent
externo cultu inter ſenatores in Orchestra ſedentes:
didiciſſentq; id honoris exhiberi eorum gentium
legatis: quę virtute & amicitia populi Romani aut ſide
Germanos præcellere alta voce testati ſunt: atq; ita
progreſſi inter patres conſedere. Eiuſmodi virorū
indole delectatus Nero ambros ciuitate donauit.
Est & Hollandia Germanię prouincia Phriſię
ad occasum annexa: ſunt hi oceani accolę: quidam
Traiectum nobilissimā Hollandię vr̄bem Gallię
tribuūt: habit; ſūt & lingua Germanica est, plures
annos gens hęc cōſtitata est: ob antiſtitem popula-
riter eiectum: Pontifico anathemate primo petiti
ſunt Hollandi: mox & vicinorum armis: ſemperq;
cū his infelicitate congressi: tenuitq; hic malorum te-
nor vsq; ad Calisti tertij tempora: quo pontifice ad
Romanę eccleſię obſequiū redire: Philippi Burgū-
dię ducis terribili in ſe apparatu perculſi. Hollandi
his finitimi in terra Rheni ofſia accolę: vltimi Ger-
manorū ad occidentē ſolē: horū Dordracenſes opib;
& celebritate longe principes vrbe habent valide
munitā: negociatōi idoneā. Mediterranei Germa-
nor; VV eſſali: q; & Sicābrī: olim vt credere par est
eorū terrā claudir Rhenus ab occaſu. Carolus Fran-
corū rex qui magni cognomen tulit: Sicambros ſi
Sicābrī hi ſunt, bello victos ad Chriſtianę fidei cul-
tum primo cōpulſi. Ceterū quū ſępius rebellāſſent
poſt multas clades vni genti illatas ſecretos iudices
dedit: qui fontes ſuo arbitrio necarent: tum vero
quum multi laqueo ſuſpenſi reperirentur in publi-
co: nec autor nec cauſa ſatis cognōſci poſſet: nouū
ſubitariūq; ſupplicij gen; fregit ferociā gentis: vt iē
inde quieuerit: Scābini hi iudices nominati ſūt. Est
VV eſſalia frumenti & vini inops: ceruiſa in vřu
est; bellicofis indigenę & ingenioſi: inoluit prouera-
bium;

Phriſo-
num mo-
res.

At. exem-
plum in
Phriſonū
legatis.

Hollādia

Sicābrī.

bium: VVestfaliam improbos non stultos gignit, Bructeri q ad Amseliam sedes habuerunt & quos nauali plio vicin Drusus Augusti principis priuigiu: videri possunt q sunt hodie Pruteni Assia post VVestfalos Turingiae iugis: huius dux fuit Lodoouicus Landrausius. Is quoad imperiu magno hoim cōsensu vocare: maiorē esse dixit imperiu q̄ suis humeris ferri possit. Ceteru quo literas ignoraret id quoq obfate testatus est: q̄a minus rem tantam capesseret. Franconia huic proxima. Qui hominū fuerit ab initio Franci: & cur id nomen sortiti: in Galliarū rerum relatione diximus, nunc pauca de situ terrae & recenti ritu gentis subreenda. Sueui & Baiouarij Franconiam a meridie attingunt: Rhen: illi occiduus: ab ortu solis Bohemi & Turingi ac colunt: Mogonus amnis ex Bohemia montibus lapsus mediam terrā intersecat: qui superiorē Germaniā dīsternat ab inferiorē. Videtur Mogonus nūc esse quē Othinā Ptolemaus vocat: Rheno infundit & regioē Magutiā: vnde prior Magutiā olim dicta v̄ quidam arbitraū sunt: dein corrupta voce Magutiā. Habet Franconia Bābergēsem ecclesiam ad Pognitium amnem sitam: Henrici secundi opus v̄ defendū: ac clari nois in Germanis. Nobilitauit locū Berēgarij exiliū qui quū Italiē regnū occupasset: ab Othone captus hic dē obijt. Imminerat̄ his locis tristi ad recordationē exemplo: oppugnatus est diu in ea Albertus Francorū comes Othonis Saxoniae ducis ex filia nepos: petebatur huius vita in vltionem cædis. Fuerat Conradus Lothouici regis filius ab eo interfecus: nec quā aperta v̄ subigi posset fraude captus est. Perduxit illum ad imperatorē Otho Maguntinus antistes: qui sanctissimō iure iurando interposito futurum: vt eum incolumē suis restitueret: ceterū neq̄ per iurū argui posset vbi in apertum egressi sunt: autor fuit Alberto vt in arcē reuenteretur: ac priuicq̄ ad hostē iret cibum caperent. Paruit Albertus: pransi am ire pergunt: vbi ad hostem ventum est, confestim Albertus raptus est ad suppliciu. Implorat ille Othonis fidem: iustu rādū celebrat: cui Otho: prestiti inquit fide quū prandij preteritu te in arcē restitui. Est Otho vir multæ alioq̄ venerationis tam flagitiose hospitem perdidit: tanq̄ parū constaret fraude astringi perurium: nō solui. Est Franconi: ager plurimū fabulosis: & ob eā rē sterilis: regio syluis obfita: mirumq̄ proinde venandi studij gēdū. lacet Germaniæ portus: quē Noricum appellatur: inter Danubiū & Norimbergā vrbē quā Franconiē attribuant quidam: sed Norimbergij ipsi nō Frācones credi volunt: nō Baiouarij: quū ab vtriusq̄ sint certis finibus discreti. Est Forche in Noricis loc: præcipuo panis candore insignis: distatq̄ id oppidum nō procul a Norimbergā: huius terræ accolæ Pīlatum cognomēto Pōriū. populare suū memorant: Hinc Federicus tertius: hinc Albertus frater: vir rei bellicæ gloria omni quo memorabilis: gestis cū Norimbergensibus graue bellum: quo motu tota pene Germaniā in partes abijt: estq̄ interim nouis acie dimicant: fueruntq̄ prælia hæc omnia Alberto secūda præter vnū. Militauit in Polonia, pugnavit in Slesia, castra posuit in Prussia, hostes in Bohemia fudit, nullus est in Germaniā locum cui nō sua militiæ vestigia impresserit, ad summā pluribus interfuit prælijs q̄ ceteri duces sui temporis aut viderint, aut audierint. Sæpius ex prouocatione dimicauit ac victor semper, sæpe galea duntaxat & clypeo reclusa cetera inermis, mulri equitum sunt ab eo hasta superata, & ad terram deiecti, ipse nunq̄ ab villo eiusmodi certamine vicetus, quo est factum, vt Theutonicon Achilles sit dī

ctus. Baiouariæ quæ Franconiā attingit, Alpes ad meridiem obtendunt, Sueui ad occasum, ad Aquilonē Danubius. Hanc olim terrā Norici habuerunt portio quedā ex ea trans Danubiū, nūc quoq̄ Norici nomen habet. In vetustis codicibus Barioariam plurimū legere est, quæ vox a Boijs facta videri potest, vt Boiouaria sit olim nuncupata. Gnosius Sira bo autor est Boios gentem Gallicā Romanis armis Italia electos, circa Istrum cū Tauriscis habitasse iā & illud ab eo traditur, habitasse. Boios aliquando Hirciniā sylvā, at Boiouaricus ager trans Danubiū nō parua sui parte Hirciniā occupatur, de vastitate syluæ huius alio loco sermo habitus, tenuit vsus quod ad præsentem rem attingit, vt Bauaria hodie non Baiouaria dicatur, estq̄ eius terræ sermo Germanic⁹, caput gētis Salzburga, olim Inuania iuxta flumine cui vicina est, hæc Germaniæ sunt. Alfacia quæ quodā Eluetia fuit, nūc Gallia, nūc Germaniæ habita est: Sed in Germaniæ rebus diuini⁹ format se immorati sumus q̄ historiæ huius stilus exigat, verū nō ab re fuit id facere, vt Italia excepta de qua vltima erit relatio, Europa absolute diceretur, nunc ad regum & populorum gesta redeo, & vt paululū adhuc Italia absum, Matthiæ Pānoniē regis facti in teritus qui in hæc tempora incidit, ab cuius exitu quia sine herede decessit, continuo cœptum est de regni possessione disceptari inter Maximilianū Federici filium, & Vladislauum Bohemiē regem, tenuit disceptatio ea plures dies, estq̄ interim pene iusta acie vtrinq̄ dimicatum. Postremo Maximilianus Vienna ceterisq̄ austriæ locis quæ Pannō Matthiæ ductu Federico patri bello ademerat, recepit, Pannonia certo cedere abstinuit. Incidit Pannonicus hic tumultus cuius nūc mentio facta est, in nona gestum supra millesimo ac quadringentesimū salutis annum, quo sane tempore Venetis piratas toto mari Thomæ Zeni ductu infestantibus, Paul⁹ Catinensis haud obscuri nominis pirata cognomēto Camalius Ragusino portu intercept⁹, Venetias ad suppliciu mittitur, hic magno patrociniō defensus vix tenuit, vt extra vincula in vrbe liceret esse, dein paulatim animo ad religionem inclinante, cō processit, vt Anachoriticō habitu capite & pedibus nudis vagaret, & qui nautis toto mari nuper terrori fuit, mitis humilissq̄ ac seminudus cōspiceret, ad Eremitanū cœmiteriū diuerfabatur inter mortuorū ossa subterraneo specu cubās. Vidi aliquādo locū, quē animo cōreplatus nō potui non vehementer mirari in vno aliquo tā repetē omnia mutari cōrigisse, sed nos fatari oportet pronam esse naturam hominis ad virtutē, & ad pœnitentiā habilē, si diuina iuuet gratia. Fuit hyems anni huius citra omnē hominū memoriā rigida & niualis, iacuerit in solū biles niues vsq̄ ad initium estatis in quibusdam locis vrbanis, cōcretūq̄ est circa vrbes stagnū q̄ longe lateq̄ patet vsq̄ ad mare, tā alta glacie, vt ex Margaria vico & alijs circūiectis locis pedibus curruq̄ ad vrbes iretur, differenauit post casum niuiū in plures menses, circūuehebantur venales aquæ, vt assoler, in cymbis, verū rigore cōcrete ac securibus diffraçte, vt magis oculorū æstimatione venderentur q̄ mēsurā, palustres & marine volucres in paludibus deprehēse, minoraq̄ animalia in tolerandis frigidibus passim interire. Quiescebat p̄ id tempus Italia, pace vbiq̄ parra, quū Venetis nouus terror a mari ortus est. Othomanica classis quū minime expectaretur, Hellespōti faucibus egressa, præter greciæ orā vehens, haud procul Corcyra tumulurose cōsedie. Nec ita multo post Baiazeres rex cū ingenti exercitu terrestri ductū Epirū venit, nec Veneti in manifesto

Chimerini.
Matthiæ regis interitus.
Camali⁹ pirata capitur.
Hyēs niualis.

nifesto rerū periculo ociofis hæc auribus audire. Erat tū Methone Andreas Lauretan⁹ vir impiger, ad alterius Camalij archipiræ cursu inhihēdo missus. Is pene pri⁹ q̄ res tāta nūciari poterit, cū nauī vna multitudinī celeritate instructis, triduo Corcyrā tenuit. Sunt ex vrbe & insulis naues eo ad præsidū missæ Laurentij Paschalij ductu, properare hæc Veneti ne locus insidij relinqueretur, sed vis illa bellica in Chimerinis versa est, tenent hi arduum & inaccessum pene locum in Acroceraunijs, Stræbo Gnosius Chimerium vocat, eminentiq̄ id solū interpretatur, huius loci incoræ ferocē & indomitū genus hominum, aliquādiu tributum Baizeri abnegauerant, ob eam rem periti sunt bello. Sed hi terrificos hostium apparatus veriti, metu subacti cessere. Māstiq̄ interea pax Venetis incolumis, vel quia Baiazeres eam violare noluit, aut quia nō potuit, vt aliquanto prius præuia. Ipse, quod satis constat, Chimerinis ad imperium retractis, pacatus resto abiit. Perultrauit inde Lauretanus internū mare, qua late ad ortum panditur, prædones insectatus, quo tempore Calendis nouembrius Couis in sula in argo tam vehementi motu terræ concussa est, vt tria eius oppida funditus sint euersa, obrictaq̄ ad quinq̄ milia infulanorum subita ædificiorum ruina. Secura est annus hunc æstas Innocentij pontificis morte insignis. Huius loco Alexander sextus fit pontifex, anno salutis millesimo quadringentesimo atq̄ altero a nonagesimo. Fuit Alexander Calisti pontificis perneccarius, floruitq̄ ab illius pontificatu ad id tempus autoritate & opibus. inter pontifices supremi ordinis. Erupit contestim ab illius creatione inter nouum pontificem & prioremum antistitem quosdā grauis discordia, factaq̄ est ab his secessio, faucebatq̄ res nouas mollientib⁹ Verginius Vrsinus, qui Alexandrum statim ab eius creatione habuit intestum, dubium ob restidū illi⁹ in eam familiam odium, iam inde a Calisti pontificatu conflatum, ob Borgiam fratrem, an q̄ Vergini⁹ ex Francisco Innocenti filio, aliquot vrbi propinqua vræ Cassiæ regione emisset oppida, hæc certe causa prætexta est, fuisseq̄ sumptis armis in conspectu vrbis continuo bellatum, nisi Ferdinandus rex cuius stipendium merebat Verginius, nonihil intestinisset. Redijt Alexander breui post cum Verginio & ijs qui secessionem fecerant in gratiam, sed odij spiritio semel animis recepta non passa est cōcordiam coalescere. Iulianus Ostiensis antistes paucis diebus quibus Romam redierat, iterum Ostiam secessit, quia in dicio comperisset insidias sibi parari, hæc enim causa nouæ secessionis prætexta est, alij animis semel ad discordiā inclinatis, pacem q̄ dixi male focillatā diuturnam esse non potuisse arbitrati sunt. Extabant per hæc argumenta odij nihil obscura inter pontificem & Ferdinandum regem, vel quia rex annuū tributum non redderet ecclesiæ, aut q̄ discordiam circa pontificem sua sponte ortam occultis alebat stimulis, ne reddere cogertur. Exarsit diuersa parte hostile odium inter Maximilianum regem, & Carolum octauum, qui in Gallia late per id tempus regnabat. Erat Maximilianus filia Carolo desponsa, duxit autē is vxorē (vt alio est loco memorat⁹) Caroli ducis Burgundiæ filiam quo matrimonio erat puella orta. Hanc Gallus ex improbitate repudiat, iunxitq̄ sibi ex ceteriore Britānia nouum coniugem, Annam Francisci eius terræ ducis filia, quæ a patre hæres relicta dotale secū trahebatur omne Britanicum nomen, & quod multo arocius vifum erit, hæc Maximiliano coniunx pro

missa, aut certe facta spes erat connubij, prior enim coniunx Carolo Burgundiæ duce gentia fato decesserat. Traxisset duplex contumelia vtrinq̄ gentem in fœdum certamē, nisi quum aliarum gentiū, tum Venetorum legati, & Leonellus Concordiensis antistes a pontifice ad id in Galliam missus interuenissent, qui regis animos lenire adorti precib⁹ hortatq̄ ægre tenuerunt vt armis abstinerent. Frāciscus Capellius, & Zacharius, Contarenus a Venetis hoc nomine sunt in Galliam missi. In Germaniā Paulus Pisanus & Georgius Contarenus. Erat & alia conflatū inter reges belli non minor causa, ac nescio an etiam maior, q̄ Burgundia & Arthesium a Lodouico rege Caroli patre interceptum armis reprobatur a Maximilianū, qui Atrebatensibus receptis, Vrhem nobilissimam fecit belli sedem aduersus Gallos. Missi sunt & in Hispaniā per idē tempus Hieronymus Leo, & Georgius Pisanus, vt Ferdinandus regi Bethicū viciorū gratulareretur, q̄ post Zaram, Alphamam, Rondam, Maliciam, & alia de Mauris loca bello capta, Granatam regni caput cū ipso rege bello subegisset. Est & Marcus Dandulus ad Vladislauum in Pannoniā missus, qui amico regi gratularetur, q̄ regnū adeptus esset opulentissimum, ac si qua de eo disceptatio orta esset ex sententia composuisset, vbiq̄ legati benigne habitiq̄ equę strigē dignitate a regibus donati, & hæc foris. In Italia Veneti cum Alexandro pontifice & Lodouico Sfortia qui iam suo arbitrio res Mediolanenium administrabat, fœdus percussere. In mari Andreas Lauretanus Camalium Piratam venetis rebus infestum, in ora Libyæ adeptus, ex alto trepidū cōpulit ad litus, ex piraticis nauibus aliquot incēsis, quibus etiā captis, vifa est ea victoria insignior q̄ Barbari locorū accolæ circa littora incurstantes laboratibus Turcis auxilio fuere. Sed dum hæc circa Libyam geruntur, nō mediocri est clades in Liburnia accepta, nunc terra ipsa Croacia est. Seprē milia hominum sunt vno prælio interfecta, cōstixere ea pugna ad nouem milia hoim Pānonū, Liburnorūq̄, quorū terrā afluidis cursibus vastabat Turci, fuit q̄ ab initio cruetū certamen, ceterum Turcis egregie Vincentibus, cæsa est Christianorū acies ex parte multo maxima, vix duo milia media strage dilapla per saltus & nemora in pacatum abierunt. Viator hostis vt cæstorū numerus cōmodius intriturnares iacētium exēctas balteolissq̄ in feras secū extulit. Fecit hunc annum insignem Venetæ ciuitati nobilitū hospitium ad Vrhem appulsus, fuit primus Hermes Sfortia cū honestissimo comitatu. Secus Saxoniæ dux Hierosolymis reuerfus, iniuiceras voti causa Christi sepulcrum. Nec multi inde dies intercesserunt, quibus Helisabet Hercules Estensis filia, Frācisci Gonzagæ qui tum Venetum merebat stipendiū vxor, secūdo Pado Venetias est delata, ac post paulo Leonora Hercules cōiunx in vrhem aduecta est cum Beatrice altera filia, nuper hæc admōdū puella Lodouico Sfortiæ. Itum est ns obuiam ab vniuersa ciuitate in amicorū principū gratiam, suntq̄ in vrbe ludi multifariam celebrati, in quibus puellæ suburbane nauali cursu certarūt, spectaculum ad id tempus Venetæ vrbi in futurum. Fuit hic alter annus ab Alexandri creatione, quo se in autumnum vertente Alpina flumina prodigio so auctu oēm fere terrā quæ intra Padum iacet & Alpes, per partes inun datant, cū multa hominū & pecorum strage, in Bergomati primo subita vis illa Prodigio aquarum erupit, pari clade sequentibus diebus Venetiarum laboratum Athesis inundatione, Patauinum rum auctu inde agrū & omnē Carnorū orā, eadē vis Catacly. stus.

Chimerini.

Alexan. vi. pont.

Antistitū secessio.

Carolus rex. Maximilian⁹ rex.

Præclarū Lauretan⁹ ni factū.

smi inuafit, habuit res alioqui prodigiosa hoc plus admirationis q̄ parum euidenti causa exiit subita illa inundatio, quum ne pluuio quidē celo (vt qui dam aiebāt) flumina creuissent, & q̄ dierum interuallo non vno sit die ea clades euagata. Scio nō defuisse qui interpretarentur multum imbrum in Alpibus effusum, discussumq̄ vi ventorum ex arborū folijs cām extitisse, vt torrentes multi, vno im petu in subiecta flumina præcipitari in suetum fecerint incrementū. Cæterum siue hæc fuit causa, siue alia magis occulta, in sueta rei facies in p̄digij versata est, multi portendisse arbitri sunt tumultuosum Gallorum in Italiam descensum, ductu & auspicijs Caroli octauo, quo tpe magno cū Italia motu Alphonfus iunior Neapolitano excidit regno. Ferdinandus pater iam gr̄adis natu medio belli ap paratu fato obiit. Vindicabar sibi Carolus hereditario iure id regnum, vt fama ferebatur, hæc belli cā illi pretensa est sed vt præcipua hæc, ita fortasse non sola, nam quod ad hereditarium ius pertinet, Ioan na Ladistai foror fratre sine liberis defuncto, Neapolitani regni gubernaculum adhuc puella cepit, verum vix tantus est illi fauor ab initio conciliat⁹ ætatis flore, sexusq̄ imbecillitate, quam mox secuta est infamia, ob quos illa male dissimulauit, amores, aut quia non potuit, aut quia noluit: inter suorum itaq̄ odia destituta, reputans animo regni gubernaculum multo maiorem rem esse quam tuto queat a foemina administrari, Iacobo Marchie comiti nupsit, vt suo est loco memoratum, cum eo postea diuortium fecit, hominis potentia pertæsa. Gallus vt magno erat animo confestim a nouo cō nubio regem & moderatorem egit, quod diu ferre non potuit mulier imperio assueta. Recepit inde regina Alphonsum in adoprionem Ferdinadi filij, cuius opes late in Hispania & Sardinia pollebant: cæterum vt inconstans est & varium muliebri ingenium, hoc quoq̄ ædificatio Rhenarum Andegauensem adopravit sibi. Alphonfus eam contumeliam haud ferendam ratus, reginā graui bello implicam quoad vixit hostiliter vexauit, inde cum Rhe nato bellum gessit, quem Neapolim demum compulsum, ac biennio obfisione fatigatum, vrbe capta in arcē redegit, hinc quoq̄ Gallus rerū desperatione deiectus, quarto anno q̄ fuerat ex Gallia accersitus, regno excidit. Fuit inde non vnus Gallorum conatus, nā vndecimo post anno Rhenatus in Italiam venit cum duobus milibus equitum Frãncisci Sfortiæ & Florentinorum opes secutus, sed horum fauore destitutus breui Italia excessit, nil vltra moliri ausus, Alphonso dein vna defuncto Ioannes Rhenati filius in regnum accersitus, magno principum studio, parū adfuit q̄ toto regno sit potitus, sed vt incerti sunt bellorū exitus, Gallus ingēti ad Troiā prelio victus, nō multo post regnū relinq̄re coactus est. Gessit inde Ferdinandus bellum magis graue q̄ longū cū Turcis qui Hidruuntū occuparūt. Incidit inde Innocentij temporibus in nouū dixerimen subita principum defectione, hoc quoq̄ bello satis feliciter Ferdinandus est defunctus, hericq̄ semper magis alienis q̄ suis opibus, atq̄ per hos bellorū motus qui sparsim a nobis supra referuntur duo Aragongi gentis reges Alphonfus maior & Ferdinandus eius filius annos circiter sexaginta Neapolitanum regnū tenuere. Obiit interea Ioannes Rhenati filius, cui pater iam senior haud multum super fuit Carolo fratris sui filio hæredē constituto. Is sine liberis moriens Lodouicum Gallie regem, qui fuit Caroli octauo pater, testamento reliquit hæredem, quo iure innixus Carolus nono fere sui regni

Ioanna regina.

Alphonfus rex. Rhenar⁹ rex.

anno, Neapolim & quæ Rhenati fuerant in Italia, armis sibi vindicare statuit, & hæc prima belli causa fuit. Cæterū non tam regni possessio q̄ laudis & gloriae immodica cupidō, accerrimus magnorum regum stimulus, rempestatiuaq̄ paucorum adhoratio, iuuenilem animum ad id bellum accendit, q̄ id bellum suadebant, regem a domesticarū rerum cōspectu (vt fertur) auertere conati sunt, quo minus aulicis essent obreftationibus obnoxij, polliceri eiusmodi viri adolescenti victoria, Italorū principum discordia frēti. Scio fuisse ea tempestate qui pluasum habuerint, Carolum in Italiam & nūcijs & literis accersitū, sed per quos ille, ac quib⁹ de causis ad id iuerit bellū inuitat⁹, in rebus Venetis lat⁹ scribitur, vbi causæ belli, totaq̄ rerū gestarū series quatuor voluminibus explicatur. Tenuit nō nihil ea consultatio inter regem & primores Gallie, an Italia esset bello laceffenda: Rex tamen si p̄ter q̄ principum quietem armis præferrebant, horrebantq̄ Italiae nomen semper Gallis exitiale, decreuit sibi tamē Italiam prouinciam, nec prius bellū ostendit q̄ res Gallie ex sententia cōposuit, cum Hispanie & Britannie regibus pacē cōcedere iunxit, Rufinone, hodie Rusculo est, circa Pyreneum, Hispanis restituro, venit & cum Maximiliano in colloquium, Italia inde literis & nuncijs ad destinatū bellū cōspicit sollicitare, & in primis Venetos, qui amice horati sum regem vt bello abstineret, nec Italiae statū, quando nulla inde iniuria esset in Gallos profecta, inquietaret, q̄ si proposito rex auertit non posset, stare q̄ fixum velle id bellum exequi, iure veteris amicitie ab eo petere, ne Venetos in partem huius belli traheret, qd̄ esset media Italia gerendum, pro cuius quiete Veneta ciuitas semper excubare consueffer, tenuerunt per hæc Veneti vt neutrarum partium censerentur, pacatq̄ Gallum in Italiam trãsmitterent. Eratq̄ Italia in noui belli expectatio nem erecta, quum repente est nouum scdus ictum inter pontificem & Ferdinandū regē adhuc inhu mansagentē, refeditq̄ ob hæc nō nihil Romæ pontificis & antistiti discordia. Vergenius q̄ totus Ferdinandus erat ad officium redijt, tum demum Ostiensis, antistes quicq̄ cum eo sentierat, tum demum sunt Romæ reuersi. Sed is (vt supra est demonstratum) siue q̄ sua sponte parum pontifici crederet, siue in dicio cōperisset Alexandrum parū sincera fide secū in gratiam redijisse, Ostiam secessit, quā arcē præsidio obtinebat. Per eos dies qb⁹ hæc circa vrbe gerebatur, nunciatus est Federici imperatoris exitus, nona generari⁹ obiit, estq̄ adeo exquisito exequarū apparatu a Maximiliano filio elatus, vt triginta equitum milia eum funerasse dicantur. Nec multo post Ferdinandus rex in Italia vna defecit, quum iam ex Gallia nūcijs & literis afferretur Italicum bellū terra & mari a Carolo summa ope parari. Alphonfus confestim a patris inierit rex saluatus est, qui ad confirmandas sui regni opes, vt Alexandrum pontificem in cōedere & amicitia retineret, nouam cum eo affinitatem iunxit, scdus in staurauit, misit & ad Venetos, quos est focios non erat habiturus, hostes tamen haud sibi futuros arbitrari. Florentinū cum eo iam antea ictum scdus habebant, multū diuq̄ conatus est per pontificem Venetos trahere in partes belli, quod vbi ille per se efficere non potuit, per Baiazetem Turcorū imperatorē enixius lahorauit Venetum nomē Gallorū moribus opponere. Verū in numero nihil æque Alphonfus horrebat ac Mediolanensium opes, quæ per Lodouicū Sfortiam ad Gallum trahebantur, & ne oia fecisse videre tur, quæ ad stabiliedū regnum attinerent, tamen si Gallorū

Causa Neapolitani belli

Primi p̄tū apparatus.

Ferdinandus imperatoris ritus. Ferdinandus Neapolitanus regis interitus.

Alphonfus regis oratio.

Gallorū oratoribus reclamantibus celebrantibusq̄ Caroli regis iura, quarto fere mense a patris interitū, tenuit vt regni diademate insigniretur. Cæsar Valentinus antistes coronam & cætera insignia ex vrbe ad id Neapolim ab Alexandro pontifice missus, solenni hominū conuentu multaq̄ cerimonia detulit. Et iam constans fama erat Gallos Alpes transcendere, classemq̄ ab infero mari Italiam breui inuasuram, quum Ostiensis antistes pontificis & Alphonfi regis cōedere affinitateq̄ commotus, in tēpsta nocte ex Ostia ad mare secundo Tyberi de Iatus, Genuā irrequeto cursu cōrēdit, vñ lras ad pōtū sicē dedit & ad antistes supremi ordinis, se ad oēm similitatis & discordiæ materiam tollendam procul ab vrbe abfuturū, quoad res Italiq̄ pacatorē fortiretur statū, iurū ex Genua in Gallia, nō vt q̄ppia moliret, sed vt ab omni inuidia procul abesset. Nec ita multum Genuæ cōmoratus in Gallia trãmisit. Ostia post huiusmodi profectioem aliquādiu oppugnata est pontificis armis, ad postremū primorū antistitum collegio non Pontifici dedita est. Et iā annus ille vergebat in autumnum, quū quadraginta Sfortianorum turmę Caiatani comitis ductu in Parmensi agro confedererunt, Aragonijs pontificisq̄ copijs obuia processurę, q̄ in Flaminia vēturę dicebantur, vt primis Gallorū motib⁹ sese obicerent. Nec veneti in tanto litigio motu omnino quieuerunt, quin vt mare in potestate haberent, classē deceretū, decretæ Antonij Grimaniū præficiūt, qui cū imperio inlusis & maritimæ oræ præfideret. Is paucis diebus quibus est domo profectus, diui Marci procurator creatur, nec quia decreta esset classis, rerum propterea terrestrium omisa est cura. Secutū recens senatus cōsultum, vt pedes tres equestresq̄ copię augerentur. Interea Aragonia classis ad Arni fluminis ostium processit, siue Ligurnium, eratq̄ in ea Petrus Fregosius summi ordinis antistes, & obiectus Felcius Genuensium nobilitate & fama longē princeps, nulli dubiū fuit eo consilio Alphonfi classē in Hetruriam venisse, vt Genuæ nouus aliquis oriretur motus, vbi Caroli regis opulenta ornabatur classis. Occurrit Genuam ex Alexandria Lodouicus dux Aurellensis, qui iam in Italiam transeuerat, & cum eo Salernitanus princeps, cui decretū erat a rege classis imperium, vt Campaniæ, Lucaniæ, & Brutiū oram a mari inuaderet, & res Italie in hoc motu erant. Alphonfus rex interim cum Alexandro pontifice in colloquiū venit ad vicū Varonis. Est is loc⁹ in Valeria Anieni fluuio incubas, vt nō inepte interpretetur, si quis a via nobilissima Valerij vicū olim dictum existimet, Vrsinorū vetusta sedes, ac ditionis princeps locus, quo tū clerus frequens, & in his vndecim supremi ordinis antistites cōiuerē, pontificem secuti, oratores præterea regum liberorumq̄ populorum pleriq̄, adeo tū & Verginius Vrsin⁹ regiarum copiarū imperator. Hic Alphonfus, vbi de summa belli, cuius rei causa eo venerant, ceptum est referri, in hanc sententiā verba fecisse dicitur. Vell ego Alexander pontifex maxime, pater, & viri præstantissimi, vt quem admodum in hoc modico conuentu, qui pro maiestate sedentiū amplissimi quidam habet instar concilij, de re non parua sum hodie dicturus, ita ex spe ctiā aliqua eminentissima, vnde a tota Italia & conspici possem & audiri, alta liceret voce testari qd̄ de hoc Gallico tumultu sentiam, qui Italie immineat. Certe si nihil suadendo proficerem, relinquere tamen apud omnes testatum, & præuidisse me iam antea mala quæ hinc euentura sunt, & vt illis iretur obuia, consilio & opibus me autorē præbuisse,

Nunc est plane video autoritatem meam leuiores fieri ob vulgari belli famam, quæ de industria est a Gallis dissipata, vt dicant se Alphonsum regem, eiusq̄ regnū, nō Italia petere, dicā tamē quod sentio, illudq̄ omnīū primū, & vt vere, ita libere dicā, fuisse me euentū belli huius minus sollicitē expectaturū, si compertū haberē in me tātū & meos, qui Italia incolumi cadere non possumus, hoc bellum comparari, sed aut Gallorum ingenia parū mihi nota sunt, aut tota Italia bellū habitura est. Nec quia Neapolitanū regnū hereditario (vt ipsi aiunt) iure a me reposcunt, si (quod nolim) eius rei compotes flant, sunt propterea cætera Italiae perferi. Iam satis superq̄ nota est Gallorū auaritia, nota in explebilis auri sitis, libido alienæ terræ occupandæ, diripiendę, notū odij in omne Italicū nomē. Etenim quā, per deū, aliā eorū maiore habuere cām inuadēdæ Italiae, vt ne natura quidē rerum omnium potētissima, alperimarum obiectu Alpium illorum rabiem coercere poruerit, nisi vt armis domitam opibus & fortunis spoliarent, spoliata vctigalē facerent? Quid Cenomani, Insubres, Boij, Senones, aliud secuti sunt? quibus non satis fuit occupasse quicquid soli inter Apeninum iacet & Alpes, quin etiam Apenini iuga transgressi in ipsa Italia viscera penetrarunt, direptam igni ferroq̄ delere conati sunt, deleuissentq̄ haud dubie nisi capitulium cum arce defensus diram gentem proposito auertisset, tanta fuit his omni tempore perdendæ Italiae cupiditas, tāta delendi nominis libido. Quid q̄ ne vna qd̄ victoria cōtēti esse, queit? nā qd̄ aliud est Neapolim cum Apulia & Calabria occupare, extrēmūq̄ Italiae angulū obtinere, q̄ se veluti in nassam quandā atq̄ in arcē vincula cōnigere, vbi ferro & fame ferarum ritu conficiantur, nisi tota illis Italia ad libitū pareat? Habebūt, dicit aliquis, Mediolanenses ad obsequiū paratos, habebūt Genuenses, at nō semper illi vt hodie Gallorum rebus consulunt volent. Quare nisi stulti sunt Galli, non magis hodie de Apulia & Calabria subigēda cogitant, q̄ de reliqua Italia, iā & in Turcos bellū translaturū dicitur, q̄ nisi Italia ad obsequiū habeat paratā, qua spe qua fiducia id bellū inchoari possit haud satis inteligo. Quod quum ita sit, video equidē Alexander pontifex optime, video patres pietissimi, ac tā per spicue q̄ que oculis videri solent, nisi cōmuni Italiae consensu, præsentī incendio mature occurratur, fore vt breui oia sint pariter deflagurata. Enimvero Gallici motus eo semper terribiliores vñ, quo magis subiti & præcipites, q̄ aliarū gentiū. Adde feriatē gentis, quæ tanta est vt de vita cum his dimicari oporteat. Non bellorū induciæ, non captiuorum permutatio, non linguę, nō morum cōmunitia vlla, de vita prima & vltima dimicatio est, quo sit vt quanto magis ab hoc misero bellandī more quo vñ Italia, abhorrent, eo sint illorum arma magis formidandā, loq̄ebat Italiae finibus arcēda. Qd̄ quū nō mihi magis & meis q̄ Italie omnibus periculū ab ea gente immincat, nec de fortunis modo, sed de vita futurū certamen, nū est Beatissimi pater, est & omnīū principū Italiae populorūq̄ pro cōmuni salute, cōmuni nomine bellū hoc suscipere, socia arma iungere, imminentem pestem ab ipso Italiae limite propulsa, ac siqui pro Gallis sentire credunt, summa ope adnitendū vt nobiscū sentiant, Italiae libertatem cum suis defendant, vntissimi modo consensu opus est, quo vere Italia in Gallicis motibus semper vna est, in qua re conficitur da tua in primis, opera nobis opus est Alexander YY ij pōitex

pontifex optime, qui quo plus autoritate polles, eo magis tuo monitu, hortatione, imperio, niti debes, ut ceteri in Italia tuenda tecum sentiant. Quod si vni spero tua beatitudo tenebit, ut omne Italicum nomen in vnum conspiret, haud dubie vicinias auerentur suo conatu hostes metu nostrarum virtutem aut liquid vltra tentabunt, ut in intima Italia loca irumpant, nihil meliorem euentum bellabunt, quam eorum maiores in hac terra saepius bellasse dicunt, quippe qui haud vnum Italiae locum sua clade nobilitarunt. Consensu opus est (ut dixi) celeritas in ea adhibenda, interim Ferdinandus filius cum magna nostri equitatus parte, cuius pater beatissime, & Florentinorum auxilium, opportuna intra padum loca & Apeninū insidiebit, ut primis hostium moribus resistatur, quod si minus contingat, ut Gallis, quae aliorum fauore destituta sim, obfisti nō possit, tū alij viderint qua via sibi & suis consulere velint, Ego quod ad me attinet, totis regni viribus conixi priusque Galli nostros fines irumpant, acie cū his confligere constitui, ut vel vno praelio, si prospere cedat, res meas cū tota Italia defendam, aut si (quod nolim) vitatus fuero, pulchra morte vitam cū regno finia. Laudatus est Alphonsus ab omnibus, & in primis a pontifice, iussusque est bene sperare fortis animo esse, iussurum vt neque ecclesiae opes, neque suam opera in tanto bello desideraret, neque in veteribus socijs in fide continendis, neque in nouis comparandis suum studium desaturum, quod vt etiam praestaret, oratores qui aderat vehementer hortatus est vt ad suos publice scriberent, & ipse se missurū pollicetur quā totā Italiam in Gallos cocitarēt, bellūq; cōmuni noie in eam genere suscipiendū suaderent, atq; ita dimisso conuenu Alexander Romanus, Alphonsus in proximis regni fines diuersi taberūt. Nec multi adeo dies intercesserunt, quibus Columnenses Ostiam subitā vi occuparunt, Afcani (vt creditur) impulsu. Erat Afcani? Lodouici Sfortiae frater, qui in eo motu, nequa vis sibi inferretur, ad Columnenses qui iam ex confesso pro Gallis stabant, secesserat. Nec ita multo post Caroli regis edictum est Romam alatum vt quicunq; ex clero sacerdotum haberent in Gallia, quindecim dierum spatio ex vrbe discederent, id siqui minus mature fecissent, maiestatis rei omnibus bonis multarentur. Multi pontificē reueriti, sed plures omnino ne circa vrbe capiti spoliatiq; cum ignominia in vrbe retraherentur, quod quibusdam accidit, in officio permanere, & aetas illa cum magna autumnū parte per hanc exacta est. Et iam hyems appetebat, quum Aragoniae pontificisq; copiae Ferdinandi, & Nicolai Vrsini Petri liensium comitis ductu per Arminensem agrum Flaminiam ingressi, ad Sapim fluuium confedere. Oritur ex Apenino, ac preter Caezenam lapsus in Adriam euoluitur. Assuerunt continuo Sfortiani duces cum suo exercitu, suntq; castra castris pene collata, erantq; cum Sfortianis ad quatuor milia Gallorum equitum, pedum tria milia, quae res fecit vt ab initio validiores vias sine res hostium q̄ Pontificis & sociorum. Traxerat hic motus totam fere Italiam in partes, versabatq; spes & metus animos hominum, nec erat qui de tam terrifici belli euentu non vehementer esset sollicitus, quicq; ex sito ingenio periculum meriti, sed pars multo maxima male ominari, tanq̄ necesse esset Italiam eo bello, quod instabat, terram aliquam cladem adire. Auebant hunc metum sua sponte subeuntē astroscum periti, qui siderum quorūdam defectus astrueres, res aperta predicatione cadem & foedas populatio nes Italiae denūciare quae res fecit, vt quum prodigi

Peroratio.

Edictum Caroli.

Imminētis belliterror.

gia quaedam alia alibi per eos dies facta dicerentur, temere sint credita. Auxit vulgi opinionem Caroli regis per eos dies in Italiam ingressus, cui venient circa Astam vrbe officii causa occurrit Lodouici Sfortiae vxor cum exquisitissimo mulierum comitatu, centum circiter matronae in auro aut holo ferica veste, illam ex Mediolano secuta. Sed dū rex hic sedet febre implicitus, circa Genuum Obiectus Fescius cum aliquot milibus hominū ad Rapallū in terram egressus, subito hostium occurſu vix praelio iniecto in fugā vertitur, multi ex ijs qui cū eo erant, aut caesi sunt aut capti. Et in Flaminia per idem tempus maiore arte q̄ viribus bellatum magna simulatione ducum & principū qui in partibus erat. Fuerunt interim qui crederēt autores Gallici belli per suafum habuisse posse fieri, vt quū in Flaminia frater geretur primi Gallorum conatus, foeda illa armorum tempestas in Venetos verteretur. Sed haec in reb? Venedis plenius dicitur, fuerunt itaq; plures dices velut quaedā bellorū serie, temperatūq; est vtriusq; armis, ad postremum commissa sunt leuia quaedam praelia, ea q; per occasionē alterius partis gesta. Inter ea Columnensium opes plus nimio circa vrbe inuasit, interclusi q; erant ab his q̄ Ostia tenebat comitatus qui Tyberis ad vrbe subuehant, erat adhuc Romae eius familiae gens factio ad omne facinus parata, quibus Alexander diffidulcitatibus subactis, tamen Verginius Alphonſi iussu ex Carcolis cū quadraginta equitum turmis praefo illi fuit, reos cauit tamen pontifex Flaminiam ad vrbe partem suarum copiarum multo maximam, ea q; res fecit, vt iam inde Aragonie vires in Flaminia inferiores factae, hostibus fuerint vbiq; obnoxiae. Et res alibi per hunc modum habebant, quū Carolus rex senis milibus equitum septus, Ticinum processit, nec in tanti bellis expectatione aeque aliud teruit Italiae ac ingens fuffitū machinarū numerus, qui regium agmen sequebatur, quib? neq; nomē vni dicebat esse neq; forma. Erat Ticini Ioannes Galeacius qui fuit Ioan. Galeacii filius, hunc graui morbo affectum, ac iam leacij inter mortū propinquū, Carolus officij causa vi dere uoluit, commēdauitq; ille filitū parū q̄ penes se habuit, multis lachrymis regi, nec ita multo post vita decessit. Percrebuit rumor eum veneno perijsse, ad quam calumniā discutiendam Lodouicus princeps extrinectum corpus auro lecto imposuit, Mediolani toto biduo spectare volentibus in publico statui iussit, nec vlla interim veneni argumenta aiunt in eo exiuisse, quae rei indicium facerent. Ipse (quod satis constat) non nisi Caroli horrat, & quia vt fertur, id cunctantius faceret, regis iussu principatum recepit, sed modico vt fertur fauore populi. Ceterū non prius nomen ducis in epistolis & edictis est ausus vsurpare, q̄ a Maximiliani legatis ad Mediolanū missis, ducatus suscepit insignia. In Flaminia interim Mordano a Gallis & Sfortianis capto atq; incendio, Catherina quae Hieronymi Ripartij, presentis cladis perculsa, ad Gallos defectit. Iam vero Florentini & Camoniae vallis accolae, genus hominum in cultum ac ferocem, cum Gallis sentire, qua sociorum inclinatione percussus Ferdinandus ex Fauentino agro in Caezenatiū fines trātulit castra. Sed dum haec in Flaminia geruntur, diuersa Italiae parte Alphonsus Taracinam eo consilio processit, vt Neptunium Columnensium locum ad mare oppugnaret, nam eo Gallicam classē primo appulsiū rumor erat, affuitq; regi Verginius cum suo equitatu, affuit & Leonellus Herregatus Concordiensis antistites, ab Alexandro missus, qui rem consilio & autoritate iuaret, copiasq; Neptunium adnotum nocturna

nocturna vis aquarum ita castra inuaduit, vt regium tabernaculum crurum tenus aq̄ irruperint, castra cōfestim sunt in editorū locum trāslata, oppugnatumq; est oppidum dein magna vi, sed maiore aliquanto defensum.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIAE RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS DECIMAE, LIBER IX.

Rat Alphonsus rex Taracinæ, fuit hęc olim Anxur, quū vno tempore literas & nuncios accepit de Ioannis Galeacii generi sui obitu, deq; Florentinorū ad Gallos defectione, quib? percussus cladibus se in tra regni fines recepit Verginiū cū suo equitatu retro Romā misit vt vrbi praesidio esset reliquū copiarū circa Lirim collocat, vt Gallum quū opus esset a transitu arceret, in Flaminia post Forliu uientes & Cornelienſes, iam & Fauentini ad Gallos defeceant. Est & Caezenae tumultuatum, venissetq; in hostium potestate Guidone cognomento Guerrara, rem ad Gallos traheret, nisi ex Berthonorio, vbi Ferdinandus postremo fecit castra, auxilia affuissent, habuitq; deinde Caezenae statua non nihil dux Aragonius, Ceterū audita Florentinorū ad hostes defectione, Flaminia decessit, ac tū demū oia ad Gallos defeceat. Iruperūt in Rauennatiū fines Gallica arma sed agrestiu culpa q; in rixa temere orta duos ex ea gente viros interfecerat, estq; ita ea caedes a Gallis ferro & igni in paucos vindicata, maiore autē iniuria abstinerūt. Florentie interea mutata sunt omnia, nā posteaq; Carol? in Hetruria trāsiit, quū ad Sarzanā primū fecisset castra, Florentini ad Gallū defeceat, Petro Mediceo & fratrib? vrbe eiecit, certatum est ab initio sententijs in curia, esset ne Gallorū parib? accedēdū, quod ne fieret obfistit aliquādiu Medicea factio, q̄ ob autoritate a maiorib? acceptā primas in administranda republica sibi partes vēdicabat. Ceterū hoibus aduersē factiois rē ad Gallū trahētib; vbi nihil obscure apparuit oia obstinatius fieri, cū aduersarijs Medice? egit, vt qd̄ olim Hetrusco bello fuerat Laurenti pri cōcessum, ipse ad regē irer publico decreto cū eo de pace actur? vix absens tenuit vt cū duob? suę factionis ad Carolū mitteret, nec multo post popul? id decretū antiquauit, principibus aduersē factionis id suadētib?. Cēsuit populus nouos legatos mittendos, & in his Hieronymum quēdā ex Calaguritanis Dniici obseruatione, qui ea tēporū nouitate plus omnino humanis fe reb; misit q̄ deceret hoīem religioni addidit. Sed dū noua legatio domi decernit, Mediceus ex priore decreto cum Gallo ita rē tranſegit, vt Pisa cū Sarzana & aliquot circumiectis locis, Gallo regi pareret. Id foedis tātē illi inuidia fuit, vt Florentiam reuersus, fremeute curia, ciuitate saeuiente, coactus sit cū suis vt be excedere, ac mox absens hostis iudicatus, eius bono publicata ac partim direpta. Sic dom? vna oim nō modo Hetruria, sed Italiae etiam, ob affluentes diuitias maxime celebris, & iā inde a Cosmi tēporibus qui fuit Petri huius proauus, in florentissima ciuitate opibus & autoritate longe princeps, in hanc incidit calamitatem, ad sextum Idus Nouembris eius anni qui millesimus ac quadringentesimus humanae fuit salutis quartus & nonagesimus. Petro Florentia eiecto legati qui fuerant secūdo loco missi,

Pisae Galis deduntur. Medicei Florentia eijciunt.

Edictum Caroli.

Carolus vrbe inagreditur.

certis conditionibus pacem cum Carolo sancunt, in primis cautum est publicē liberari. Nec rex mul Carolus post Florentia adit, quae ciuitas exquisitissimis honoribus venientē excepit. Per hos dies Fracisc? caritiam indinalis Senensis homo ob vtrę ingreditur ingenijq; greditur. praestantiam inter primi ordinis antistites autoritate princeps, ab Alexandro pontifice, ad Carolū magnis de reb; missus, Lucā vsq; processit, vbi quū cōpessisset regē se nō vt Apostolicę sedis legatum, sed Senensem antistite auditurum, homo p̄senti cōsilio, & quē Pij pontificis pernecellariū agnoscas & alumnū, Quando inquit vt legatus non recipior, vt tanq; Senensis antistes accedā, nō expedit, atq; ita infecta se retro abijt. Erat Caroli regis haud obſcurū odium in Pij pontificis memoria & ei? necessarios, qd̄ quū adhuc Florentia esset, edictū declarauit, Italiam perijt vt Neapolitanū regnū hereditario ad se iure deuo lutū, armis quādo alia via non liceret, ab Alphōso Aragoniae gētis expolceret, quo recepto confestim esset bellum in Turcos trāslaturus. Ceterum dum paucorū pontifici iniuria infecta, q; Aragonie gēti alienum regnū ambitiose habendū permisissent, domesticā obscuritate in Pio perstrinxit. Sed quod ad gen? attinet, non video quid illa sibi veller caud nia, aut quē obscuritas generis huic obijci potuerit, qui liber in libera & opulenta Italiae ciuitate, patriatq; domo esset ortus. Ad do eruditionem & sapientia, quibus ille virtutib? decus maiestatemq; pontificia multo augustior reddidit q̄ a maioribus accepit, sed ea calūniā in eos reijcit quorū cōsilijs rex maxime acquiescebat. Ceterū, dum Carolus adhuc Florentie esset, duo a Venetis legati, Dniicus Triuifanus & Antōni? Laurentan? illi superuenērūt, viri sapientia & autoritate, clari ambo eq̄stris ordinis, erant hi publico decreto iussi Carolū Romā vsq; comitari, nā Romā se velle ire Gallus p̄dicabat, & vt vrbe pacate ingredi liceret, per literas & nuncios ab Alexandro petijt. Contra obnixē conatus est ille regem proposito auertere, nuncinopia commetatus excusans, nunc ciuierum discordiam, futurū aiebat vt eius accessu audito, continuo aliquis nouus in vrbe motus oriretur, quin imitaretur potius magni Caroli exemplū, quo ipse prognatus esset, qui quū Italiam seruitute liberaſset, exercitu circa Ticinum relicto inermis Romā ad pontificem venisse diceretur. Haec Alexander. At Carolus Florentia profectus per Senas & Viterbium propius Romam accedens, Braichiani fuit aliquot dies, nā Verginiū vbi omnia ad Gallos inclinare vidit, ipse Romae erat cum Aragonio exercitu, autor fuit filijs, vt venient Gallo cederent, cuius sua a pacato q̄ irato hoste occupari ratur. Tum pontifex fractus animo, nam omnia ad deditioem spectabant, Ferdinandum qui ex Flaminia cum exercitu Romam venerat, Verginiū & Aragonios omnes, vt vrbe discedant hortatur, cedantq; temporū. Carolo, quando plus non potuit potestatem facit Romam cum exercitu ad eundū. Pri die Calendas Ianuarias rex noctu exercitum sub signis in vrbe immisit, moesta & attonita ciuitate, a tertia hora noctis ad vndecimam condens in trauit agmē, armatorū numerus, varie trāditur, qui medium sequuntur. XL. hominū milia fuisse aiunt. quorū tertia fere pars ex hoim colluione cōstabat, qui spe p̄dā nouarūq; rerū cupidij, sese Gallis adiunxerant, posteaq; in Italiam ab his ventum est, nam quod ad Gallos attinet, satis nobis cōperitū est multo minoribus copijs regem in Italia venisse, q̄ quibus Romam est ingressus, tamen illud quoq; varie proditur, quēnam illū fuerint copie ex Gallia secutae, plures quinque & viginti milia pedum equitū.

tumque promiscue fuisse aiunt. Ingressus est urbem cum rege Alcanius supremi ordinis antistes, qui non multo antea in urbem spe concordie reuocatus, Alexandri iussu fuit aliquandiu custoditus, sed libera custodia. Prosper Colummus qui cum eo Romam venerat, artibus attentiusq; custoditus est, ob Ostiensis arcem quae ab eo repetebatur, sed haec alio quanto prius acciderant. Comitatus sunt regem & Ioannes Baptista Sabellicus, & Iulianus Ostiensis, ad vincula cognominatus, & ipsi summi ordinis viri. Cur noctu urbe Carolus adierit, et si parum liquer, æquum tamen est credere idcirco id ab eo factum, ne Gallorum paucitate animaduersa, aliquis in urbe tumultus oriretur, aut certe ne ipse clara luce obseruatus, et si vndiq; praesidio sepius, vi aliqua occultata in pontificis gratiam violaretur, vel quod a fide non abhorret, vt formidolosior suus esset ciuitati accessus. Est enim auditus multo terribilior sensus q; visus. Ad diuum Marcum rex diuersus est, ciues domesticatim Gallos accipere, datumq; est id negotium capitibus, estq; sic quoq; militum insolentia nonnullis per eos dies quibus rex fuit Roma, in urbe tumultuarum, caedens non vno loco edita. Abstinent aliq; diu pontifex a Caroli congressu, firmauerat is Vaticanum cum pontificia domo praesidium, eratq; cum eo omni cœtu primorum antistitem vnus Baptista Vrsinus, qui solus ea temporum nouitate semper pontificis lateri adhaesit, nec vt ceteri, regem ad iij officii causa, sepius testatus posse sibi vitam adimari, vt ex horis non posse, vt eum amice salutarer, qui vt hostis Romanum pontificem ad iij. Ceteri primi ordinis antistes frequentes circa regem fuerit, ac praeter paucos qui ex confesso aduerbantur pontifici, pacem suadere. Scio per eos dies agitarum de dignitate pontifici abroganda, monstratumq; a quibusda esse ratione eius rei conficienda. Ceterum siue exemplum non placuit, seu pontificis prudētiam rem tum primū motū mature discussit, ea certe actio non solum omīssa est, sed breui etiam comparatū, vt Carolus qui nuper se arcē oppugnatūrum palam minatus fuerat, pacatus in Vaticano iuerit ad pontificem. Hic humiliter ad eius pedes demissus de more adorauit, estq; eo congressu Maclodiceis antistes qui regi charissim⁹ fuit, rhosopileo donatus. Verum dum haec Romae fuit, manus vna Gallorum per Sabinos in regni fines irrupit, defeceruntq; Aquilani ad Gallos, est & circa Fucinū in maris magna defectio secuta Collinensium impulsu, sed pars exercit⁹ multo maxima per Latium ad Lirin processit. Per eosdē dies Salernitanus princeps, & Claromontius comes, Gall⁹ hic, ille Italici gnis cū valida classe Genoa p̄cessit, vt maritima regni loca inuaderet, in grauissimā tepestatem incidit, nauib⁹q; fœde concussis circa Cosas & Populoniā in terram egressi, ad regem terrestri itinere Romam venere. Carolus interea rebus cum Alexandro copositis, ea cōditione pacē cū eo sanxit, vt Zizymū Baiacensis regis fraus sibi traderet, qui in Vaticano custodiebatur, quē vt veneno tolleret, ab initio Gallici tumultus per litteras cum Alexandro egerat Barbarus rex, magnum auri pondus si eam sibi operam nauasset, pollicē. Nec solū Zizymus datus est regi, sed in fœdere etiā diserte posuit, vt Valētinus antistes pontificis filius quatuor mēses regia castra sequeretur, oīaq; pontificis loca Galis amice paterent, vt Ostiensis archiuliano antistiti redderetur quā in Italia debellatū esset, nec fraudi esset huic & alijs antistiti bus q; cū Gallis sensissent, vt iisdem in urbem restituerentur, vt Columenstibus & Sabellicis p̄tēfex omnē remitteret offensam,

Zizymus regi dedit.

vt rex in Vrsinos iam in de nihil hostiliter ageret & haec fere sunt fœdere ascripta, quod idem est circa Idus Ianuarias eius anni qui quintus & nonagesimus fuit supra millesimum ac quadringentesimum humanae salutis. Nec ita multis inde diebus interiectis Carolus Roma proficiscitur. Interea Alphonsus rex suis opib⁹ diffusus reputas adhuc animo, quod certe erat, principū & populorū studia q; superbe & auare imperasset, ad Gallos inclinare ad praesentē inuidiā leuandā, Ferdinandū sibi ad se accessit, regē declarat. Erat is sex fere & viginti annos natus, multo mitiori ingenio q; pater, & ad promerendā gratiam magis idoneo, habuit Alphonsus per suatum posse fieri vt regia appellatione in eū translata, multo facilius populi in fide cōtinerentur, nec ipse multo post cū quinq; irremisibilibus regia gazanullis, in Sicilia nauigauit. Fuerūt qui crederēt cele ri quadā desperatione, vbi sociorū auxilijs destitutus Gallū vidit regni finibus imminere, fugam circūspicere coepisse, qd multū videri potest diuersum a constantia quam difficillimis suorū teporū rebus semper p̄stitit. Manauit rumor in vulgus voluisse eum vorū exoluere, q; nouitate quadā suarū rerum deo religionem vouisset, si sibi & patri regnum in colume māssisset, sed quēcūq; illi fuit causa regni relinquendi, excidit (quod satis constat) regio solio eo die quo pater anno antea defecerat vita, eodem quo fuerat rex saluatus. Ferdinandus regno a patre per manus accepto, cum omni robore copiarū aliquot dies castra habuit ad Germanum. Erant illi ad quinq; milia equitum grauis armaturā, expediti circiter quingenti, quaterna milia peditum. Ceterum siue impar esset hostibus, seu quia commeatibus inopia sentiri cœpta esset, vel potius veritus ne a tergo ab hoste circūueneretur, vt quom vellet Capuam & Neapolim recurrere non posset, nā altera Gallorū manus in Apuliam tumultuose irrupisse dicebatur, ad Vulturū castra transfuit, vt Capuā praesidio obtineret. Sunt qui dicāt eū quō hostes ad Corbionē federēt, quadrato agmine ad eos accessisse dimicā cōsilio, praesidiumq; a Gallis detrectatum. Vix in vltiore Vulturū ripa confederat Ferdinandus, quum Neapolim trepidē accessit, tam cœptū erat ex urbe tumultuari, nunciabaturq; omnia ad defectionem spectare, cū paucis igitur inde profectus est, exercitu sub tribus ducib⁹ circa Capuam relicto, Nicolao Petiliano comite, Verginio Vrsino, & Iacobo Traulio. Inuenit Ferdinandus Neapolim reuerfus statum ciuitatis aliquanto quietior rem q; animo praeparat. Ceterum, vt ciuium animos in summa rerum perturbatione erigeret, eorūq; voluntatem periclitaretur, primores ciuitatis ad se accessit in hunc modum dicitur astatu. Scio ego ac fateri necesse est, Neapolitani viri, nullum firmiter regnum praesidium esse, quum eorum quibus imperes, studium & beneuolentiā, hi muri, haec tela multo tutius hostibus opponuntur, multo fortius resistunt, q; aut arces, aut validissimi exercitus, quod vtiā Alphonsus pater meus & aus Ferdinandus, vt in ceteris virtutibus ita quoq; in hoc laudis genere alios reges antea voluissent, in eorū omne studium, & omnem operam omnēq; regiminis sui rationes collocassent, vt vobis & alijs, quibus diu imperitarunt merito q; charissimi fuissent. Sed vos quoq; ob assiduos regni huius motus, crebraq; principum defectiones, si quid acerbius egere, aliqua digni sunt excusatione, iniuriarūq; subacti multa videri possunt fecisse, quae nisi lacessiti facturi nunq; fuissent. Nunc nō

Alphonsus filius regem de clarat, Alphonsus susregnū relinquit

Ferdinandus oratio ad Neapolitanos.

quales illi fuerint vos spectare oportet, sed quam de me publice & priuatum spem ab initio aluistis, eam vobis ante oculos proponite, si quid in me vnquam probastis id hodie intueamini, in gremio urbis huius sum natus, haec me aluit, educavit, insituit, haec prima studiorum rudimenta tradidit, prima militiae praeparata, probastis me puerum, amantissis adulescentem, nec posteaq; adoleuit aetas facti, credo, aut dixi aliquid, quod non idem fuerit ciuile & populare, omnibusq; cōducibile, ab omni sorte, ab omni iniuria alienus. Quae omnia si quam spem facere potuerunt munificentiq; moderatio nis in futuro principe, per hanc ipsam spem, perq; regiam maiestatem, quod nomen semper gratum fuit huic ciuitati, semper venerabile, vos Neapolitani viri oro & obtestor, vt eam fidem & studium quo Aragoniae familiae tertio & sexagesimo ab hinc anno ad hunc diem praestitistis, praesenti temporum nouitate praestare & tueri velitis, mecum hanc urbem, hoc regnum, totam Italiam ab immanissimis Gallis defendite, q; magis ne crudeles sint an auari, difficile est dictu. In nullus est Italia locus in quo non suae libidinis & auaritiæ vestigia impraeserint, q; si victoria adhuc incerta, quum clemētia & moderatōnis conciliata opinione opus fuit, iniuria non abstinerunt, quid eos facturos putandum est, si quod Deus nolit, regnum omnium com-pores fiant, Rapient illi, quis ignorat, fortunas nostras, filias virgines, coniuges, vt prona & caeca est gētis in alienas fecinas libido, in aperto & occulto turpiter vexabunt, insultabūt earum pudicitiae, in vestra corpora & in villa mancipia seuerit, & breui nulla est tam terra clades, tam fœda iniuria, q; ab ea non sit gente expectanda. Nec quia magna pars Italiae illi cesserit, desperāda est victoria, emen si sunt Galli Italiam soluto & molli agmine, bacchantium non bellantūq; more, occurri eis venientibus in Flaminia, sepius ad pugnam prouocauit: ceterum non modo non congressi sunt ausi, sed ab omni certamine abhorrentes, in Heturiam iter flexerunt, obiecti me iterum illis circa urbem Romam, hic quoq; non prius eam vel patentibus portis ingressi sunt ausi, q; ab Alexandro pontifice impetrarunt, vt urbis mihi praesidium remitteret. His paucis diebus tertio circa Lyrim amnē quadrato agmine ad eorum castra accessit acie dimicaturus, si dimicandi copia facta esset, pari metu pugna abstinerunt: fuit itaq; hoc nō bellare, sed peregrinari, non vrbibus vi potiri, sed vltro cedentibus instare, nō belli iura in victos exercere, sed in hospites latrocinari. Cessi ego ex Germani praesidio non quia hostē primo regni limite facile sustinere non possem, sed ne ab his qui latrocinātium more per Apuliae fines vagari dicebantur, dum procul hinc sederem vos sine praesidio premeremini. Nunc Vulturū obtinens, ibi lectissimae sunt nobis copiae, optimi & fidelissimi duces, haud vereor quin sedēdo facile simus hostem fatigaueri. Nota est gentis inconstantia, fluida ad labores corpora, quorū impetus vbi paululum refrigit, in ridiculam & pene muliebrem exitu mollit. Saepē illi sunt tumultuose Italiam ingressi, recētissimēq; parum nostrorum memoria, fueruntq; eorū motus semper ab initio terribiles, ceterum mox victi, fracti, disiecti, sine equis, sine armis, magna ex parte caesi retro abierunt, & quia terra nō patebat, nauim hinc aduecti sūt. Quod quā nec virtute, necq; felicitate, necq; cōsilio valeat, appareatq; futurū vt si vel exigua mora eorū conatus fregerimus, confestim tota Italia sit nobiscū in eorū perniciē conspiratura, superbiā gentis & auar-

ritiā persequa, vestram fidem imploro, ciues fidelissimi mi, vt constanti animo Gallū hostē meū sustinere velitis, nec sustinere solū, sed pro vrbibus intrinsece, ad quod vno vestro consensu mihi opus est, quē si (vt spero) imhi praestiteritis quicquid regiae dignitatis, quicquid fortunarum in futurum mihi erit, Neapolitanorum fidei & virtuti grato animo Peroratoraq; memoria omni tepore referā acceptū. Contra si auito consilio, paterno fauore, sociorum auxilijs destitutus, vos quoq; minus fideles experiar, tū q; bene vobis & patriae cōsuleritis, ipse postea vobis debitis. Ego satis & regio nomini & maiorū dignitati mihi fecisse videbor, si ad extremū dimicādo, aurvincā, aut si vincere nō cōtigerit, fortiter mortē occumbā, vt idem dies sit mihi regni vltimus, qui fuerit & vitē. Haec ille. Neapolitani in summa rerū trepidatione, manifestiq; periculo, mediū quoddā responderunt. Cupere se vehementer vt ea teporū nouitate urbem haberent, quae natura & opere munita posset tuto hostibus opponi, verum daret ipse operam vt procul inde Gallos distineret, futurum quod ad fidem publicam pertineret, vt quādiu Capua Aragonijs defenderetur armis, omnia tura regi essent Neapoli. Ceterum amissa Capua, non esse cur urbem sine mœnibus, sine praesidio, irato hosti obijcerent, quā vi capta, ipsi cum vxoribus & liberis, alij super alios ferro conficerentur. Satis sibi dari Ferdinandus respondit, quando tali tempore cogi non poterat vt plura polliceretur, ipse confestim Capuā reuertens Auerfam processerat, quum in atrocem incidit nunciū, res Capuē perditas esse, urbemq; Gallis dedit deletū exercitum. Eūvero orta iter duces leui suspitōe, quia Traulitius Ferdinandū iussu vt ipse ante discessum testatus est, ad Gallos transfijt quaedā de pace acturus, conuuo tumultus ingens in castris ortus est, tanq; defectio esset illa nō legatio, direptaq; est regia pecunia alijsq; alio sine imperio, sine signis dilabentibus, Vrsini duces medio periculo destituti cū suo equitatu Nolam concesserit, vbi non multo post sub fide dedit, in vincula coniecti sunt. Ferdinandus cū eo globo armatorū quem ex fuga collegerat, Neapolim reuerfus, quia per urbem non patuit transfijt, circumactō agmine cum lectissima parte militum arcem ingreditur, qua lectissima firmata, quod reliquum fuit copiarū in proximo collocat, conatus ciues in officio continere. Sed fortuna oīa mutauit, vltro Neapolis dedita est, sed id triduo post Ferdinandū reditum, quo spatio teporis ille oīa translatu facilia in naues contulit. Interea quum omnia tumultuose & contumaciter fierent, conspiciatus ex fastigio arcis regium stabulum a ciuib⁹ diripi, dolore & ira accensus pene solus illuc deuolat. Mirum hic accidisse aiunt multitudo armis instructa, & iam Gallorum ex confesso facta, haud secus venient cesserit, q; si illi incolume regnum mansisset, adeo legitima & moderata regum maiestas, vel ipsi hostibus fuit semper venerabilis. Ipse perditis rebus illustres viros qui in arce custodiebantur, sua sponte dimisit, armamentarium incendit cum aliquot aedificijs, quae tuendae arcis videbantur ob futura, vnde cum Federico patruo suo, & maiore nouerca, ceterisq; domesticis in eam arce transfijt, quae ab auo cognomen sortita est, mari circumflua. Sub id tempus Carolus rex Neapolim intrauit, Carolus, pars murorum disiecta est, antiquissimo Graeciae Neapolitu, cuius ciuitates feci accipere consueuerunt suos perit, Olympionicas. Ferdinandus cū duabus & vigin-ti vrbibus in Prochyā quae nunc Iscla est, transfijt, hinc bellū euentum expectaturus. Ceterum

Peroras

Capua Gallis cedat.

Carolus, Neapolitu

Neapolitanæ arces deditur.

Att. naufragium.

Nouum foedus.

quum a praefecto arcis inde excluderetur (tanta tunc hominum animos libido cepit ad Gallos deficienti) multis precibus vix tenuit ut solus ad colloquium admitteretur. Tum vero arcem ingressus est ignarus adhuc quo in se animo praedictarij essent, ad primum congressum praefectum arcis breui ferro, quod occulte intulerat, adortus in vestigio opprimit, inde militum circa se tumultuantium animos molliter affaus, adeo circumegit, ut sine vlla maiore vi in officio manserint. Paucis inde diebus quibus haec gesta sunt, Neapolitanæ arces vna post aliam in hostium potestatem venerunt, mox ex vniuerso regno principum & populorum legati Neapolim confluerunt ad dedicationem faciendam, ac tum demum omnibus alienatis Ferdinandus in Sicilia classe transiit. Et Aragonia domus per hunc modum Neapolitano regno excidit, anno tertio & sexagesimo, quam Alphonsus maior Ferdinandus huius proauus, Renatum Neapoli eiecit. Carolus paucis diebus, quibus est urbem ingressus, per celebres vias & porticus se regem salutandum praebuit populo, cesseratque per haec omnia Italia Gallis, praeter Venetos, hi ut a principio polliciti fuerant, omni armorum motu abstinere quandiu est de Neapolitano regno certatum, fueruntque apud regem Veneti legati publico decreto quoad est Neapoli positus. Nec interea (vt dixi) vllum finum futurum morus in Venetis exitit, tantum sub id tempus quo Carolus est Romam ingressus, duo legati sunt Mediolanum missi ad Lodouicum Sfortiam, Sebastianus Barduarius, & Benedictus Triuisianus, hic breui postquam eo ventum est, vita decessit. Erantque Veneti magis futurorum solliciti quam praesentis Italiae statu mouerent, quum repente allatum est negotiorum tritemes, quae ad Galliam & Britanniam negotiorum veteri instituto exierant, cum naualibus turmis & merce praecipuosissima, vi tempestatis in Gallico oceano perisisset. Attulit ea res non mediocrem dolorem ciuitati, sexcentis & amplius viris vno naufragio amissis, & cum his triginta patricij ordinis. Sed maior omnino cura habebatur animis, quam quae priuatae cladis vilis in tantarum expectatione respectus haberetur. Iam ex vniuersa fere Europa vnus post alium paucorum dierum spatio velut ex composito ad Augustinum principem & patres venerant legati, vt vno tempore quinque regum oratores sint citra curiam obseruari, aderant & ab Alexandro pontifice & Lodouico Sfortia legati, fuitque duobus inde mensibus res in magno silentio dum per Leonardum Laurentanum quae postea princeps fuit, & alios quibus publico decreto id negotium iniunctum fuerat, cum pontificis & regum legatis mature transigitur. Postremo nouum foedus est actum inter Venetos & Alexandrum pontificem, Maximilianum, Ferdinandum Hispaniae regem, & Lodouicum Sfortiam, in quo illud est diserte positum, vt quis sociorum sua sponte alicui bellum intulisset, id suis opibus conficeret, si vero aliunde inferretur, foederatorum principum communi auxilio propulsetur, singuli suo nomine quaterna milia equitum, dena pedum darent, quoad esset cum hoste debellatum, teneretque id foedus quinque & viginti annos. Fuit foederis huius fama, quae ceteris regibus grata, tum Batuzeti (vt fertur) Turcorum regi gratissima. Horrebaris Gallorum arma, etsi magno erat iam antea metu leuatus, Zizimo fratre non multo postquam eum pontifex Gallo tradidit, extrinseco. Fuerunt qui crederent eum veneto sublatum, fuisseque Alexandrum

pontificem eius consilij non ignarum, quippe qui vt in senio erat in Gallos animo, omnia prius maluisse, quae res Caroli per eum meliores fieri. Assignatus est certus dierum numerus Carolo regi ad deliberandum vellet ne foederi, de quo diximus accessisset. Ad cuius famam Gallus frendens gemensque dixisse fertur, initurum se breui rationem qua ceteram illam solueret, etsi homines adamantinam praedicarent. Eratque per haec Carolus neque hostis, neque Venetorum amicus. Interea Lodouicus Sfortia a Maximilianus regis oratoribus ad id missis Mediolanensis ducatus accepit insignia, celebri hominum conuentu, apparatusque exquisitissimo, Carolus cum magna copiarum parte Neapoli profectus, Romam de creto petijt, quod reliquum fuit armorum ad regni praesidium est ab eo relictum. Misit praeterea qui pontifici nunciaret se Romam petere, vt pacare per urbem & ceteram Italiam abiret in Galliam, venturum se cum eo in colloquium, vt de summa rei mature inter se consulerent, futurum vt congressus ille vehementer vtrique conducere ret. Alexander siue recentis veritus offensas, quae haud obscure post regis discessum intercesserant, siue residuo metu quem ab initio praeparat animo, quoniam suorum inimicorum consilij Carolus nihil obscure acquiesceret, siue quoque maioribus est rumoribus agitur, vt foedus & foederatis principibus gratificaretur, qui veriti ne qua eo congressu fieret in pontifice mutatio: nam subita illa regis ex Neapoli profectio, quia a nullo interim incessetur, erat vulgo omnibus suspecta, autores illi fuerunt Caroli congressum euitandi. Ceterum quicquid rei fuit, quapropter Alexander colloquium illud declinauit: nam haec vulgi magis sermonibus iactata sunt, quam a nobis pro veris comperita, ipse quod satis constat ita respondisse fertur, posse regem per vnum aliquem suorum vel literis si libeat secum agere, si quid esset quod sibi occulte communicatum vellet: vel si qua res foret, quae neque literis, neque nuncijs tuto credi posset, cuperetque ob eam rem Romam venire, petere ab eo vt sine exercitu ad se proficisceretur, vt pacatus pontifex pacatum regem acciperet, quod si armis septus, vt hostis, non vt hospes expectari vellet, futurum vt venienti illi urbem relinqueret, petiturum se alij quem Italiae recessum: quo si rex ire perseverasset, fore vt eo nauigaret, vbi pontificia maiestas ab omni externa iniuria esset tuta. Et ille haec regi nunciari iussit, nec ita multo post, quia Gallus cum exercitu appropinquare dicebatur, ex vrbe discessit. Secutus eum abeuntem frequens clerus multo maiore comitatu, quam res ad posteros sit fidem habitura, ad decem milia equitum fuisse dicuntur, etsi praeter pontificis copias, Venetique quoque & Sfortianae equitum alae subsidio aderant. Secutus est breui post Caroli ad urbem accessus, fuitque rex totum triduum Romae, non sine tumultu aliquo. Saevitum est a Gallis in Hispani generis homines, si qui in vrbe reperti sunt, eorumque bona direpta. Intrauit urbem Carolus Calendis Iulij, quinto mense ab eo quo fuerat primum a Gallis inita. Misit rex ab Roma ad urbem venetorum, quo Alexander contederat, qui illi nunciaret multum se cupere cum ipso in colloquio venetorum, vtriusque vehementer interesse, vt vnum in locum conuenirent ambo, de re seria acturi. Hic pontifex verius ne aperte negado subito accessu a Gallis intercluderetur, facta illi potestate, ac dimissis qui ad hoc ipsum venerant, raptu agmine, ac fugienti similis Perusiam contendit eo consilio (vt fertur)

Pontifex ex vrbe proficiscitur.

Carolus Romam in greditur.

Ars pontificis in rege saliendo.

Itali in Gallos inuichuntur.

ferretur) vt si Callus e vestigio secutus esset, per Vmbros & Picenos Anconem peteret, primis inde tempus alius Venetis transmissurus, quo scripserat se venturum, si per hostes alibi tutus esse non posset, Carolus pontificis congressu priuatus, Senas iter flexit, estque obiter Tuscanula a Gallis direpta in pontificis inuidiam, siue quod ipsi aiebant, ob negati comenatus iram, parem propemodum Laurentiani & Phalisci experti sunt cladem. Ceterum dum haec alibi geruntur, diuersa Italiae parte Nouaria Carolo prodita est, quibus sociorum claudibus Veneti commoti, reputantes simul animo in quo res Italiae statu essent, Alphonso & Ferdinando regibus pulsis, Alexandro pontifice fugiente Florentinis, Senensibus, Pisani & Lucensibus ab Caroli obsequium paratis, Sfortianorum rebus ob nobilissimam urbem alienationem noua clade percussis, actum rati de libertate Italiae, nisi Gallorum conatibus iretur obuiam, immenso auri pondere in medium prolato, copias vndique contrahunt. In nullo vnquam bello ornato tanto (vt fertur) est studio a Venetis properatum, vt paucis diebus quibus ita tumultuarii ceptum est, florentissimus sub signis exercitus, in Parmensi agro ad Tarrum fluuium confederit, Francisci Gonzagae ductu, Mantuanum principis, cui ob praedaram in re militari indolem Veneti omni copiarum decreuerant regimen, circa nomen imperij. Assuerunt continuo a Lodouico Sfortia validae armorum copiae, sed Venetis multo inferiores numero, iam Carolus Apeninum renebar. Erant in Venetis castris Melchior Triuisianus, & Lucas Pisanus legati, quibus mandatum est ab initio vt Gallorum vim, si qua ab his illata esset, a Venetis & sociorum finibus pro viribus arcerent, alioqui omni abstinerent iniuria. Carolus Pontetere mulo in Apenini faucibus occupato, quem locum incendio propemodum consumpsit, eo processit vtram ad ima descendens crederetur, vt sibi viam facturus, si qua ire vellet bona venia non liceret, Venetus contra vim inhiberet certus erat, si qua ipse vellet non iret, erantque res per caduceatos non nihil agitata, quum repente regius exercitus sub signis ad ima descendens conspectus est, quod priusque fieret, Carolus suos hortatus est, vt sibi strenua eodie nauarent operam, si manus conscrenda esset. Resclamati aiunt ab vniuerso exercitu iussuque regis bono animo esse fore vt per hostium cadauera regni via sterneretur, aut si minus id cotingeret cruentam Italiam, luctuosamque victoriam Galli relinquerent. Paralacritas in Veneto exercitu, quae acie instruitur finistram tenebat Tari fluminis ripam. Polliceri copiarum ducens Venetis legatis victoriam, acque omnimaxime Gonziacus dux, saepe testatus fore vt vel vna pugna quae instare videbatur, Galli suae vanitatis admoniti facile intelligerent Italiam virtutem non esse, vt ipsi falso praedicarent, omnino exitum. Vbi igitur eo Galli dextero Tarro sine strepitu & clamore processere, vt iam Venetum & sociorum exercitum in prociactu stantem ex aduerso intuerentur, subito bombardum iactu adorti sunt quiescentem incescere, dubium in contemptum an vt metu in vestigio continerent. Gonzaga vt ferrox erat atque pugnae cupidus, quid stamuse (inquit) incessentium sunt haec non abire volentium. Tum Triuisianus. Age igitur, & quando alij de vis orta est, eatur quo hostium vocat iniuria, vt ere imperio, nec vlla deinceps mora fuit, canentibus signis vno tempore pluribus est locis in hostem procursum, mandatumque alijs vt signum expectas

rent, ad pugnam capefendam. Qui in hostem seiebantur cum fremitu & clamore amnem ingressi, triplici alio ad vltiorem ripam pertendunt, hic terra colluctatio orta est, paucis vada tenentibus, ceteri riparum altitudine, lacunisque & voraginibus praepediti, in apertum discrimen inciderunt, priusquam pugna iniiri potuerit. Erant salicta & virgulta ripis adhaerata procursum impediunt, quae res effecit vt multi viri fortes, alij alio casu retardati, praesidium capefere nequiverint: hoc certe facit vt minus grauate ipsi accedam, qui nullo publico decreto aiunt eodie dimicatum, nec enim arbitror accidere potuisse, vt tanta sortium virorum indoles, quanta sub Venetis militabat signis ea dementia fuerit aut discordia, vt si de conferenda pugna certum aliquot exitisset consilium, non prius duceres ipsi circa se omnia diligenter explorauerint, quibus esset locus dimicandum, vt ipsa fluminis natura, vada, ripae, omniaque omnibus nota essent, vt qua in hostes iturus esset miles, qua se ad signa recepturus prius cognosceret, quam in incertum pugnae discrimen mitteretur: sed aut res (vt dixi) improuisa fuit, aut fateri oportet, eodie a Venetis ducibus maiore animo quam consilio dimicatum. Equites igitur qui incolumes aduersam ripam tenuerunt, & cum his paucae admodum pedum centuriae, equitibus mixtae, ferociter Gallos adorti, turbant primo, ac cum caede multa locum mouent, fuitque circa Gonzagam ducentum viginti prosperrima, ille omnium primus in aduersam aciem inuectus hostem transfixit hasta. Perualit Gallorem metus ad regem vsque qui in medio erat agmine. Quia ille suorum conseruationem percussus, regia (vt quidam tradunt) exiit in signa, vt in dubio pugnae euentus minus esset nobilis, tum Galli in aperto discrimine destituti, multa vi connixi: Venetum in quo loco dimicatum primo sistunt, inde aequata pugna facile per decliuia agunt. Hic per te fortuna mutata est, ac multi viri illustres alij super alios fortiter mortem occubuerunt, & quod plus nimio offuit ad inchoatam victoriam, leuis equitatus qui hostem a tergo inuadere debuerat, in Gallorum impedimenta impetum fecit, ceterum dum haec diripit distrahitque, clarissima et manibus victoria emissa est, pugnamque est vna hora & paulo amplius, multique vniuictus cessit, acque ex Gallis etiam capti, & in his Borbonius notus, quem caprum Gonziacus princeps praese egit in castra. Certatum est a Sfortianis, nec sine caede, sed ea parte insignis fuga facta est, Parmam versus praecipiti cursu fusti milites pro victis abierunt. Gallorum impedimenta praedae fuerunt equitibus leuis armaturae, in quibus diripiendis maior propemodum caedes edita est, quam alibi, certatumque est inter equites peditesque ob hostilem praedam. Qui in medio agmine dimicauerunt, post foedam multorum stragem, ad flumen compulsi, se ad suos receperunt, atuleruntque secum perturbationem non mediocrem. Stabat pars exercitus multo maxima adhuc sub signis in ceteriore ripa, quae siue noluerit, siue non potuerit, in tanta celeritate congressi, pugna, quod satis constat, abstinuit, gliscente itaque tumultu, vix miles a fuga continebatur, quum Petilianus comes quem cum Virginio Vrsino Nolae captum alio est loco significatum, maturo ad Venetos perfugio fluctuantes animos consermauit, significans res hostium adeo accessas, vt si vnus alterve ex intactis ordinibus pugnam contra nouo instauraret, fore vt facile Gallorum exercitus deleretur

Galli locum sumo uentur.

Aequata pugna.

Venetis ad flumem compelluntur.

deleretur, polliceretur ad id operam suam, quæ fide adhuc dubia non est recepta. Alternabat itaque spes & metus, quum Galli acceptæ cladis sibi concesserunt, sentim pugnam remissere. Institit Gallis sua sponte cedentibus non nihil Gonzaga dux, ac tum demum Borbonium ducem ab eo captum aiunt quidam Cælorum numerum parum iniri poruissent, satis constat duplo maiorem numerum ex Italico exercitu quam Gallico cecidisse, sed res Veneta eo superior fuit, quod impedimentis Gallo ademptis hostis, qua Venetus voluit ire coactus est, non quaiturus perturbatur. Contra Gallus ad se victoriam trahere, quod Italiam a se cum cæde repulsi destinati iter tenuisset. Ceciderunt ex Venetis ductibus Rodolphus Gonzaga Francisci patruus, Rhanusius Pharnesius, & alij plerique viri illustres. Sed ex primoribus Francorum aliquanto plures numero. Galli eo quo fuerant loco deprehensi pernoctarunt, posttridie induci datæ vtrinque sunt ad sepelienda corpora, tractulicq; Gallus castra in tumultum quendam ad duo milia passuum inde, ubi fuerat pugnatum ubi biduo per irritas simulatæ pacis alterationes extracto, mox inde profectus ignes toto castrorum circum ambitu accendit, per uigilantem fluctuans, tercio profectus circiter vigilia silentio profectus Ticinum ueris iter arripuit, & ad Tarrum fluium hoc maxime euentu est cum Gallo dimicatio anno salutis mille simo quadragesimo quinto & nonagesimo, pridie Idus Iulias. Cognita regis profectio, leuis equitatus continuo inmissus est a Veneto, qui e vestigio abeuntem sequeretur, secuti inde duces ipsi cum robore copiarum, sed qui præmissi sunt, siue noluerint, siue non poterint, nullo hostem incommodo affecterunt. Carolus Astiam cum exercitu processit, ubi aliquandiu postea fuit. Per eos forte dies quibus est in Parmensi hoc modo dimicatio, regis naues Neapolitana præda onustæ a Genensibus interceptæ sunt. Entimuerod Genensium Venetorum nomine aliquot nauis ad bellum instruxerant. Ferdinandus iunior magno ciuium consensu non multo post regis discessum Neapolim reuertitur, arces magno labore sumta Gallis qui eas præsidio obtinebant receptæ. Capua & Auerza eodem tempore velut ex composito Aragoniam in publico signa statuerunt. In ora Apulie Antonius Grimanus Venetæ classis præfectus, Monopolim quæ a Gallis tenebatur, agri oppugnatione adortus vi cepit, captam diripuit. Puligianum inde & alia quædam loca ad Venetos defecerunt. Nec ita multo post pugna insignis pugnata est in finibus calabriæ a Gallis & Aragonijs, pari pene bellatorum numero, fuitque id prælium Aragonijs prosperum, inde Tarentum quod Gallorum præsidij tenebatur, est nonnihil terra & aquis tentatum, sed irritus fuit Aragonijs conatus. Dimicatum est breui post circa Ebullium non procul a Sarno, ubi multo maior est clades Aragonijs reppensa, quam ipsi Gallo antea intulissent. Processerunt inde Galli presentis successu elati Neapolim usque, dubium ut suis qui arcibus inclusi adhuc obsidione tenebantur opem ferrent, an spe vrbis prodicione recipiendæ, omnis fere nobilitas quia Gallis fauere credebatur, partim relegata est, partim alio ad tempus migrare iussa. Confederunt Galli ad Magdalenæ phanum, estque circa regios horros vtrinque acriter pugnatum: cæterum Galli vel quia arcium præfecti in certum tempus fuerant cum Ferdinando inducias pacti, aut quia spes potiundæ vrbis adempta esset, siue quod diuturna illa

Virorum illustrium casus.

Gallorum noctu silentio profectus circiter vigilia silentio profectus Ticinum ueris iter arripuit, & ad Tarrum fluium hoc maxime euentu est cum Gallo dimicatio anno salutis mille simo quadragesimo quinto & nonagesimo, pridie Idus Iulias.

Ferdinandus reuertitur, arces magno labore sumta Gallis qui eas præsidio obtinebant receptæ.

Gallorum gesta circa Neapolim.

dimicatio parum prospere cessisset, nocte quæ deinceps secuta est, suburbana statione digressi, circumactoque nonnihil agmine, retro abierunt. Et circa Neapolim res per hunc modum habebant. In Cisalpina Gallia ad Nouariam diu multumque laboratum est, omnes Venetæ copię publico decreto eo admotæ post Terrefem pugnam in Lodouici gratiam, ipse quoque totis opibus sui principatus coniunx Gallos inde eijcere, exercitum adeo auxit, ut quadraginta & amplius armorum milia circa Nouariam confederint hic Gonzagæ sedenti ob rem ad Tarrum strenue gestam, Veneti omnium suarum copiarum imperium decreuere, miseruntque publica signa cum argenteo ceptro, suntque ad Petrus Marcellus, & Georgius Hemus missi. Nouaria multa vi inde oppugata est, sed magna indole & virtute a Gallis defensa, obtinebatque vrbem præsidio Lodouicus dux Aureliensis, Caroli per necessarios, vir militari virtute & prudentia in Gallis ea tempestate summus. Multi interim & varij fuerunt vtrinque conatus, estque Carolus totis viribus adnixus obsidionem soluere, valido circa Hastam exercitu coacto, per caducatorem nauicibat breui se hostibus affuturum, ut de summa rei cum his decerneret, rumores ad hæc dissipationes curauit, fore, ut breui Nouariam copias admoueret, quibus vanis terroribus persualum habuit posse fieri, ut obsidionem metu solueretur, sed ea fuit Italorum constantia, tandiu vrbem oppugnatione fatigata, quoad pax inter Carolum & Lodouicum ducem secuta est. Veneti pristinum cum socijs fœdus seruare maluerunt. Nouaria, ut in pace faciendâ conuenerat. Lodouico restituitur, duos post menses quam obsideri cœperat. Nec post eam pacem Italia quietuit, quin ciuilibus externisque, ut siquandolias, conuulsa est bellis. Neapolitanum regnum in partes abiit, ut non solum in aperto armis dimicaretur, sed singulæ etiam ciuitates domesticis discordia laborarent, his rem ad Gallos, illis ad Aragonios trahentibus. Quætiebat par furor plerisque in cætera Italia vrbes, Perusiam in Hetruria, in Flamintia Cæsenam, quæ ambæ per id tempus ciuili cruore redundarunt. Sed maius præterea certamen ob Pisas in Hetruria ortu, Florentinis eam vrbem ad Imperium retrahentibus, contra Pisanorum libertatem summa optuentibus Venetis, quorum fide illi a cæteris destituti implorauerant, estque disceptatio illa in certum fere annum distracta, fuit ea res magnorum motuum causa, qui postea sunt in Italia alius super alium secuti. Sed dum circa Pisas magno partium conatu laboratur, Verginius Vrsinus quem Carolus in Galliam domum abiturus dimiserat, Ferdinandi regis fauore destitutus, qui post Caroli digressum Columenenses complexus arctissime fouebat, auxeraturque amplissimo principatu, suis opibus Caroli stipendio adiutus, exercitum haud contemptibilem in Hetruriam duxit, consilio, ut tum late fama euagata est, Mediceæ factionis viros in partem restituendi, inde quia res parum mature mota est, subito impetu auersus per Sabinos in Amniaturnum agrum transijt, mox hinc per Pelignos in Apuliam descendit, ubi cum Gallorum ductibus iunctus, tantum terroris Ferdinando iniecit, ut cæcis Neapolitanas arces ab hoste recepisset, de retinenda tamen vrbe sollicitus ad externas opes coactus sit confugere. Certis itaque conditionibus quibus Brundisium, Trianum, Hidrunum & alia quædam Apulie loca Venetis detulit, magno auri pondere & armis est ab his adiutus, estque ad id bel-

Pax inter Carolum & Lodouicum uicium Scortiam.

Italiam motus.

Saxum e caelo cecidit.

Morbus Gallicus

Lodouicus cum Venetis fœdus in staurat.

lum missus Franciscus Gonzaga cum parte copiarum, ubi cuius accessum Aragoniæ rex adeo auctus sunt, non multo post castra castris sine vrbem collata. Sub exitum hyemis anni huius, qui sextus & nonagesimus supra millesimum ac quadringentesimum humanæ fuit salutis, inter Cæsenam & Beronorum, tertia diei hora, ad quintum calendæ Februarias, tres lapides adfusi coloris borrendo ignis sonitus, & velut fragor ruentis materis, fuerunt qui vnum fuisse crederent, cæterum suo casu in partes dissiluisse, significarunt id non solum literæ ad multos de eulimodi ostento priuatum Venetias missæ, sed pars vna lapidis colore adusto, multis spectare volentibus est in medium prolata, quantæ neque aurium, neque oculorum sensus apud doctos æque valuit ac vetustas, quæ similis cæcis est prodigij. Prodium memoriam est in Thracia ad Egos flumen saxum vehiculi in stare e caelo lapsum quod Anaxagoras Clazomenius sagaci vir ingenio, iam ante casurum dixerat. Per idem tempus nouum morbi genus cepit tota Italia vulgari, sub primum Gallorum in ipsam terram descensum, priore anno inchoatum, & ob eam rem (ut credere est) Gallicis inuocatus: nam vnde prium fluxerat parum (ut video) constat, dira lues, & quam nulla sit ætas ante experta, post varios cruciatus pustulæ corpus infictebat, quibus in cæcissima vlcera abeuntibus supra quæ exprimi possit fœdabant humana corpora, non elephantia, non lepra huic malo conferri potest, & quod omnium calamitosissimum est, traheretur morbus in plures annos, infectaque corpora, neque scæda lue defungebantur, pauci pro numero ægrotantium extrinseci, sed rualto pauciores a morbo seruati, nec rantum Italia est ea clade conuulsa, sed Germania, Delmacia, omnisque Macedonia & Græciæ ora, vigesima fere pars hominum id est malum experta. Incubuerat omnis vis belli in Apuliam, eratque adhuc integrum certamen Ferdinando cum Gallis, & ex Gallia literis & nuncijs afferebatur bellum terra & aquis a Carolo reparari, ut Italiam repetere, & in Hispaniam exercitum misisse aduersus Ferdinandum regem ferebatur, cum quo bellum aperte susceperat, ob Aragonias res, quas Hispanus rex nihil obscure tuebatur. Horrebat Lodouicus dux Caroli armia, tamen si pacem cum eo sanxerat, magis necessariam quam quod diuturnam speraret, periculus itaque noui belli fama, pristinum fœdus instaurat, & Venetis agit, ut Maximilianus in Italiam accerteretur, futurum ratus ut Germani exercitus accessu, Gallus proposito auerteretur. Instaurat Carolus nihilominus bellum, nouas in Italiam copias mitti, & Veneti Lodouico duci auxilia miserunt, ductu Petilianij comitis, sed priusquam hac parte bellum sit renouatum in Apulia debellatum est. Verginius Vrsinus & Galli post varios partium conatus, in Attellam compulsi sunt, pluribusque diebus obsidione fatigati, essetque hic in subigendo hoste diutius laboratum, nisi Confaldis Agidarij Hispani ducis viri fortissimi, consilium & strenuitas victoriam accelerasset, quippe qui Gallis Gallorumque auxiliariis, viam qua Attellas inuasert, concessit ita a tergo fregisset, ut retro abire volentibus sit continuo omnis spes adempta, mox & a fronte quum castra illis obiecisset, frumentarias Attellanorum molas difficili & periculoso certamine fregit, quibus hostes incommo-

dis affecti, & ad rerum omnium inopiam breuiter redacti, his legibus deditioem fecere, ut duces incolumes dimitterentur cum suis copijs. Cæterum deditioem facta contra fidem Verginius cum lordano filio Neapoli custoditus est & Galli duces per speciem paradæ clausi, qua in Galliam auerterentur, in ætusa loca ablegati, cum maxima parte militum morbo consumpti sunt, qui huic cladi superuerunt, in naues impoisti, dubium fraude, an casu, naufragio perire. Caieta inde tam longo quam laborioso certamine recepta est. Sub id tempus Ferdinandus iunior moritur ex morbo, quem ætate illa circa Attellam contraxerat, anno ab Alphonso patris interitu nodum acto, ab aui triennio. Obijt Alphonso in Sicilia anno quo regno exciderat. In Ferdinandi iunioris locum Federicus eius patruus, qui fuit maioris Ferdinandi filius, magno omnium fauore est rex salutatus, ex qua rerum inconstancia fit palam quam fluxa sint & vana hæc quæ homines non minus stulte quam stupide mirantur in terris. Obijt Ferdinandus maior sub initium Gallici tumultus, moriensque Alphonso filio regnum tradidit. Is suis diffusis opibus Ferdinando filio cessit, quum vix annum vnum regnasset, excidit hic regno post paulo Gallicis armis pulsus, postquam Carolus regia, quo in Galliam abeunte, Ferdinandus Neapolim recipit, siquæ iterum rex, cæterum hoc intra annum defuncto Federicus regium nomen cum re adeptus est, & vno regno, intra triennij spatium, toties est regibus variatum. Nec Verginius multo post Ferdinandum, quum adhuc custodiretur, Neapoli moritur, quam temporum occasionem nactus Alexander pontifex Vrsinorum res circa vrbem hostiliter adortus, summa ope Braccianum oppugnat, sunt interea loca quædam ex Verginij ditione pontificis armis capta ac direpta, Braccianum valde est a paucis defensum, enituitque in ea obsidione Bartholomei Albani virtus, cuius opera Vrsinorum res circa Braccianum mansit ad exitum incolumis. Sed dum pontificis arma Bracciano accident, Maximilianus Italia modico exercitu ingreditur, per Mediolanum Genuum progreditur, ex Genua cum Veneta Ligusticæque classe in Hetruriam processit. Herebat illi interea Franciscus Folcarus eques, Venetus orator, qui iam pridem apud regem Legati munereungebatur, oppugnatque est sub eius accessum in sociorum gratia Ligurni in ora Hetruriae, tuebatur id oppidum Florentinorum præsidium. Ligurnum a Ligue Phaerontis filio conditum quiddam prodidit, vnde & nomen sit loco inditum, possit & ab Arno cuius ostium haud longe inde distat, nomen factum videri. Quandiu circa Ligurnum Germanus fuit, ob fœdus coeli tempestates, nihil omnino geripouit, nec ille postea multum in Italia est comoratus, sed integro adhuc bello trans Alpes in Germaniam abiit. Magnum inde certamen est in Hetruria ortum, multum diuque circa Pisas laboratum, Venetis Milite & pecunia Pisanos iuuantibus, contra Florentinis summa ope nitentibus inde Venetum exercitum præsidium. Sunt interim Pisanij graui obsidione fatigati, Sed dum hæc in Hetruria geruntur, circa vrbem Vrsinorum res ab Alexandro sunt graui ter afflictæ: præterit huic bello pontifex causamque Verginius postremis temporibus a Gallis stetit, sed nulli obscurum fuit inueneratū pontificis odium in Verginij, & oem Vrsinorum gentem iminebat itaque, ut siquando infestissime pontificius exercitus Bracciano, cæteris circa locis, aut vi captis

Caieta oppugnatur. Moritur Ferdinandus rex.

Federicus rex salutatur.

Att. incōstantiam regum.

Maximilianus Italia discedit.

Vrsini pōtiffici exercitū pfligāt.

Pifana cō facta iterum nomine, vt Pifanorum omittēt causam, idē socios.

vi captis, aut metu ad deditiōem compulsis, quō ex Gallia affuit Carolus Vergini filius, qui sub id tempus in Italiam venit, quo Gallica classis Ligurum subijt, vt commereu & praesidijs Tuscum iuaret. Incidit Gallorum appulsus eos dies, quibus Maximilianus non nihil his (vt dixi) fuit locis. Carolus nauis in terram egressus ad Vitellios, Tiphernates, & Baleones, Perusinos, paternos amicos diuertit. Horum ille opibus fretus, cum Lulio Vrsino castra contulit. Borges Candianus dux, cuius erat imperium in omnes pontificis copias, Bracchiana omiſsa obſidione, circa Bassianum castra fecit, hic Vrsini duces multo inferioris numero cum hoste ferociter conſtigunt, fuitq; aliq; dū ancepſ praesidiū, multiq; interim aut cēsi sunt aut vulnerati. Postremo fuae fugatq; sunt ac late dissectae pontificis copiae. Conati sunt Guido Vrbinas & Petrus Gonzaga, qui pontificum merebant stipendiū, haud vno loco aciem reparare, sed res femel inclinata fuisse nō potuit. Guido cum bellatore equo praecipitatus in hostium potestate venit. Peperit victoria illa Vrsinis non solum celebrem famam, sed pacem etiā inſperatam, quem breui post illis potētia reddidit. Enimvero Alexander post eam cladem de suis rebus sollicitus, pacem bello praetulit. Circa Neapolim iam res quietiores esse, Federicus, Caieta & Tarento Receptis, Salernitanum principem & omnes qui Gallorum partes fuerant secuti, ad officium retraxerat. Liguria quoq; vbi cum Gallis varie fuerat ad id tempus bellatum, non multo post pacata est: nam Carolus vbi parum prospere bellum in Cisalpinga Gallia sensit per Traulium & alios duces reparatum, Italici belli cura abiecta, cum Lodo uico duce pacem composuit & cum Hispaniae regibus in certum tempus in dacias pepigit. Eratq; Italiae status per haec aliquāto pacatior, vnum adhuc tenebat certamen de Pisanorum libertate, de cuius euentu erant hominum animi solliciti, atq; vehementer anxii, multiq; futurum augurari vt ea res maius aliquod Italiae pareret incēdium. Egerat Lodouicus dux cum Venetis, p legatos, suo & sociorum nomine, vt Pisanorum omittēt causam, idē socios primo amice petijt, cui responsum est, esse Venetos id libenter facturos, si Lodouicus & socij, qui Venetis autores fuerant eius curae suscipiēda, darent operam quod sua sponte praestare debuissent, si bona fide secū ageretur, vt aurum quod in ea vrbe tuenda publice fuisset expensum, sibi restituere tur, cauere turq; Pisanorum libertati, ne qui semel in fidem recepti essent, medio bello destituti proditici viderentur, praeterea haec socij, ac fore aiebāt vt cōſectim praesidium Pisis abductum audirent. Sed dum haec citro vltroq; iactant, Lodouicus interea enixe curauit, vt omnia Apenini loca, p quae iter in Heruriam parabat, occluderentur, quo minus Pisanis laborantibus opitulari possent Venetj, simulq; Florentini multo infestius coorti Pisas armis virgere. Romae per id tempus Borgias, Alexandri pontificis filius, cuius nup mentione incidit, quō iuueniliter per vrbe noctu vagaretur, vno dum taxat comite, subita vi oppressus interficitur, eius cadaver faede conſuetum posttridit in Tyberi re peratum sacco obuolunt, aut cor cadis quum hęc commētaremur adhuc erat in occulto. Nec ita multo post Vrsini & Columenſes, erant hi vtriq; alteris, vt si quando maxime infestis, in Tyburti hostiliter congressi, cruentam inter se pugnam ediderūt. Vicere Columenſes magis arte q; viribus, vicere tamen egregie. Vrsini duces secundum campusnam reparato exercitu iterum castra conserunt,

de summa rei decreturi, apparabatq; id certamen calamitosum & exitiale vtriq; futurum, vbi obstinatus res gerenda esset, maioribusq; odijs quam vnquam antea, eratq; pars magna Italiae in certaminis huius euentum erecta, quem repente, praeter omnium opinionem, inter se pacem iunxere, fuitq; ea pax pontifici suspecta, Coepit Alexander vehementer dubitare, ne duae potentissimae vrbes factiones in se arma verterent, sed omnia Romae inde pacatiora fuere: nam ex Vrsinis Carolus Vergini filius, & Bartholomeus Albanus, non multo postq; haec circa vrbe gesta sunt, Venetorum stipendium secuti, in Flaminiam cum copijs transiit. Lulius & ceteri Vrsinae factionis duces, partim stipendio inaurorati, partim affinitate coniuncti in pontificis fide fuerunt. Columenſes in Federici regis autoritate erant, cui perbelle tunc cum Romano pontifice cōueniebat. Alexander metu vno leuatus in alium non expectatum incidit, Hadriani moles ex caelo tacta est, atq; adeo atrociter, vt res in prodigium sit versa, pars arcis non parua deflagruit, estq; incendio & ruinis deformata. Reparauit mira celeritate locum Alexander pontifex, ac multo maiore quam antea molimine Tyberi circumducto. Eratq; hic rerum status in Italia, quam in Britanniam improuisus ex Orchadibus transfuit exercitus, Edoardi filio (vt fama legit) duce, pterum is praelio victus ab Henrico rege atq; in potestatem redactus, confessus est non esse se Edoardo genitum, sed id mendacium a paucis cōstitum, vt ad illius nomen (sunt enim admodum populare in Britannia) saliquis in insula oriretur motus, haec in Britannia. In Ionio, quatenus Peloponnesum alluit, Venetae triremis vectoribus, qui de more sepulcrum dominici inuisi sunt, onusta aduersus Turcorum piraticas naues, Alouisij Georgij ductu, aliquot horis atrociter dimicauit, ad postremum velis deflagratis triremiq; magna ex parte corrupta, a piratis nulla maiore iniuria afficitur, credo quia tum pacem habebant cum Venetis fecere sancta, quod facinus vbi est animaduertum Barbari iniuria abstinerunt. Depugnata est per idem tempus memorabilis pugna in Turcos, a Scythia & Sarmatis, qui nunc Poloni sunt. Caesa dicitur ad quadraginta Turcorum milia, receptaq; ali quot ex hoste loca in ora pontici maris: ex Hispania quingenti & amplius haud vnus cultu religionis viri initiati, quia Ferdinandus regis Christiana pietatis obseruantissimi edicto, emendatus vltam agitare cogentur, stareq; veteri religionis instituto, in Mauritiam vno agmine transfugerunt, vt inter impios impie agerēt, flagitium post Christianam fidem conditam inaudium. In Aegyptio eadem tempestate Caithibeus rege defuncto gens ipsa Sultanum vocat, inter primores gentis est magno regni motu de summa rei certatum, vt exijs cognoscere curae fuit, qui per id tempus Damascis & in caetera Syria negotiorum causa agitabant, quorum fidei assipularae sunt literae Catarini Xeni patricij gētis, qui de Aegyptiaco tumultu ad Petrum Zenum patrem saepius scripsit. Mahometes qui fuit Caithibeus filius, post patris obitum, summa rei potitus, domestica est fraude propemodum regia sede deturbatus. Campſon omnium secundum regem ducum maximus, per suorum hominum factionem tumultuose rex saluatus regiam arcem propemodū occupat, septem milibus hominum septus, caeterum inde exclusus, haud multo post irruptione ex arce facta, dissectaq; suorum phalange, vrbe excedere cogitur, cum ala vna equitum

Vrsini & Colūneō sesacitēō fligunt,

tum & peditibus mille Gazam iter intendit, vrbe in Syria nobilem (vt credere est) subita vi occupaturus. Fit illi cuncti obuiam Diadarus, qui locum praesidio obtinebat, cum pari fere numero armatorum pugnaq; tumultuose cōſerta, Campſon praesidio occubuit, & cum eo septedecim, qui in ea gente admirati dicuntur. Tam insigni victoria Diadarus datus, tanquam sibi non regi vicisset, vbi in regiam vrbe venit, de occupando imperio consilia agitare, Mahometi cuius erat regni insidiatur, caeterum vbi in suspicionem venit affectati regni sibiq; periculum sensit imminere, in Arabiam cōcessit. Nec ita multo post cum decem milibus eius gentis, ac maiore quadam aliarum gentium manu Mahometi obſidione fatigat. Latebant per id tempus in regia vrbe forisq; exijs qui cum Campſone conspirauerāt, quidam viri fortes, & in his Cartibeus cognomento Lachimarus, hunc rex sub fide accessit cum praesidiarijs, qui in arce erant, in Diadaram repete misit, qui fufus fugatusq; cum octingentis circiter equis in Syriam se proripuit, hic cum Achinare iunctus Prolemaidis praesecto in Damascum agrum hostiliter irrupunt, in conspectu vrbs castra locant, Damascenus & praesidium quod in vrbe erat, ad deditiōem inuitant, occurrit eo Cartibeus cum sex milibus armatorū, a Mahomete missus. Praesentit Diadarus hostis accessum, suiq; viribus diffusus, soluta obſidione Syriam sinibus excessit, nec Cartibeus in fide mansit, quin vniuersa Syria cum Hierosolymis sibi adiuncta, partim vi, partim voluntate, ex confesso fit Mahometis hostis, in eo temperavit qd a regis appellatione prinae abstinuit, erantq; res Syriae in hoc statu, quum Diadarus in Syriam reuersus est. Aderant illi Turquimānorum auxilia, ad quindecim milia omnino, his fretus copijs Prolemaidem obſidione cingit, interim Cartibeus fato moritur. Fuerunt qui veneno sublatum crederent, per eos dē dies in regia vrbe (quam Cairum vocant) Mahometes, quum lac forte bibere, interficitur. Erat Tomombus, qui eum interfecit, Diadarus secundus, est haec dignitatis appellatio. Campſon Gilepes, Mahometis auunculus, rex cōſectim saluatur, qui regia appellatione recepta Tenebechum cū quinq; milibus hominum misit in Syriam, vt Prolemaidem obſidione solueret, pugnatum est hic aliquoties, sed praelia illa parum memoria digna. Nec ita multo post Syria pacata est, Tripolitana praesectura Diadaro permilla, qui haud multum paci superſuit, veneno & ipse (vt creditur) sublatus. Campſon biētio quā regnum ceperat moritur: lambalatus inde fit rex, a quo Caſſaron, Damasci praesectus qui Campſone adhuc rege res nouas moliebatur, aperte defectit, totamq; Syriam subegit. Tomombus cum duodecim ducibus in Syriam mittitur a rege ad Caſſaronis opes infringendas, is fecere cum hoste occulte ictō, redactisq; in potestatem aliquot ex ducibus, qui pro rege stabant, Damasci quo cōueniant, rex creatur, iunctisq; copijs ad regiam vrbe occupandam conuolant, arcem capiunt, lambalatum regem captum in vincula conijciunt. Tomombus arcem & regnum per hęc adeptus Caſſaronem cum duobus feremilibus strenuorum militum, quos gentili voce Mamaluchos vocant, interficit, adijt lambalati eadem, qui in vinculis adhuc erat. Hanc regis seguitiam duces detestati in eum conspirant, in qua subita defectione conſternatus Tomombus relicta arce, fugam meditatur, sed quum in vrbe adhuc esset agnitus interficitur. Fit eius loco rex Elgaurius, sed haec alii

quanto post secuta sunt. In Italia per id tempus, quo Aegyptus est his moribus concussa, Florentini, praeter bellum, quod foris alebant, domestica sunt discordia agitata. Ex primoribus ciuitatis quidam, qui nouis rebus studere dicebantur, securi percussis, & bona publicata, est & Hieronymus Ferrarientis ex Calaguriani Dominici obseruatione, capitali supplicio affectus. Capita accusationis fere qm Alexandrum pontificem contumacius dixisset, quam ad populum concionaretur, sed maiori inuidia illi luit noua factio sui nominis, in liberam ciuitatem inducta. Fuit vir alioqui ingenio & doctrina eminens & dignus, qui nihil extra religionem voluisset. Nec tamen per hos motus exciderat Tusco Pifarum cura, quin Lodo uici opera adeptus, vt circa Apeninum omnia essent Venetis obſepa, cerneretq; ademptam his facultatem omnem amplius Pisanis opitulandi, Paulum Vitellium Tiphernatem, magno stipendio inauroratum suarum copiarum creatum imperatorem, Pisas multo fortius quam vnquam antea adorti, omnibus circa vrbe locis prius receptis mcentibus infestius hærere. Pisani contra Veneto praesidio fracti, obstinatis animis obſistere, certi mortem prius opperere quam cedere. Multus interrim labor vtrinq; exhaustus, multi vtriq; beliorum casus, quos cognoscere si cui curae est, ex his quae in rebus Venetis scriptis abunde poterit. Nec Veneti quiescere, omnia ex aduerso moliri ne Pisanos suae fidei creditos, in aperto discrimine deserere viderentur. Tentatum est per Senensem agrum exercitum immittere, missumq; ob id est magnum auri pondus, ad Guidonem Vrbinatem obuiissetq; fortassis dux impiger eam provinciam si per Senenses licuisset. Tentatae sunt inde haud vno loco Apenini fauces, postremo Albani ductu (merebat is iam dudum Venetum stipendium) per Lauernam montem Venetus miles insinuat, in Caſſentinatē agrum eximproviso irrupit, castra sunt subito accessu aliquot ex Florentinis loca, & in his Bibiena. Fuit hic annus millesimus ac duodequingentesimus humanae salutis. Incubuit hic omnis Venetorum conatus, fuissetq; haud dubie res Hetrusca in discrimen adducta, si Florentiam versus continuo signa mota essent, sed dum omnia cunctantius sunt, data occasio est hostibus omnia mature prouidendi, secuta est nualis hyēs, coactae sunt Venetae copiae in hostico nec vno loco sparsim hybernare, quam occasionem Vitellius adeptus, parte vna copiarum ad obſidionem relicta, improviso accessu Venetum praesidium haud vno oppressit loco. Carolus Vrsinus vnus omnium cum suo equitatu per medios hostes Bibianam incolumis euasit, huc demum incubuit omnis bellica vis, estq; tandiu Bibiena oppugnata donec Veneti vniuersae Italiae consensu victi, iam enim praeter Sfortianos qui ex confesso aduersabantur, pontificis quoq; fauor ad Florentinos inclinabat, Hercules Estensis arbitrio bellum soluerunt. Fuit Hercules Venetis dum ea disceptatio tenuit, Veneti primum omnium polcere, vt Pisanorum libertati caueretur. Inde aurum quod eo esset bello expensum sibi redderetur. Vix adhuc res producta erat ad exitum, quum Veneti fedus percusserunt cum Lodouico Aureliensi, qui non multo prius ex Caroli octauo interitū (Obijt is improuisa morte dum calcaretur, vel alij dicunt, dum in spheriſteō spectat magno Galliarum consensu fuerat rex saluatus. Ex Hercules arbitrio certum auri pondus Venetis restituebatur, quod Florentini

Hieronymus Ferrarientis.

Venetū cū Gallis fecerūt sancti.

rentini penderent, Pisanorum libertati specie magis quam recantum, atq; ob id ipsum Pisani Her- culis arbitrio stare noluerunt, quin suis viribus fre- ti vrbem tueri perseverarunt. Et Veneti per hæc ad breue tempus quieuerunt, quum a primo anno Gallici tumultus, magna auri profusione in armis fuissent. Scio non defuturos quibus hæc paulo pressius a me prodita videantur. Sed instituti sunt breuitas id postulat, cæterum in rebus Venetis om- nia laudis dicuntur, quod alio sum loco restatus; per quos res gestæ sint, quibus locis, quo consilio, quo demum euentu sit vbiq; bellatum. Fuit Lo- douico duci ab initio suspecta noua cum Gallis Venerorum societas, nam Lodouicus huius nomi- nis in Gallis regibus duodecimis, continuo re- gnum adeptus, ad omnes Italiae principes & popu- los literas dedit de sua creatione, præterquam ad Lodouicum Mediolanensem ducem, & quod Sfor- tianis multo formidolosius fuit, confestim regnū adeptus, regis diplomatis, non Gallie regem so- lum, sed Mediolani etiam se ducem inscripsit, vta Ioanne Galeacio, primo Mediolanensem princi- pe oriundum, esse muliebri stirpe, hoc itaq; metu semel recepto, vt sagaci erat ingenio & ad consilia capessenda præfentissimo, non destitit iam inde in omnibus gentibus laborare. Primo Maximilia- num regem complexus est, futurum ratus, vt per eum Germaniam Gallis tuto opponeret, & ad Ba- jazetem Turcorum regem misit, qui diceret Vene- tos in id foedus cum Gallis perculisse, vt subacta Italia, bellum in Turcos transferretur, hortaretur itaq; vt instructa classe Italiani inuaderet, quæ per Federicum regem illi haud dubie pareret, quan- do Aragonia domus nihil æque ac Gallorum ar- ma horrebat. Nec Lodouici tantum legati, sed Flo- rentinorum quoq; qui ob Pisanorum causam erant Venetis irati, aliorumq; principum Italiae circa Ba- jazetis regiam sunt, vt fertur, per id tempus obser- uati. Nulli dubium fuit quin Veneti vel inuiti ad primos Turcorum motus, tuendi maris studio cogereur classem comparare, atq; ita euenturum vt Italicum omitterent bellum maritimo occupa- ti. Comparauit classem Bajazetes quantum nullus antea, quod sciam, eius gentis regum, Veneti est foedus cum eo factum habebant, per legatos tamen Barbari regis animum explorant, simulq; classem studio ornant. Lodouicus rex Gallie rebus com- positis, Annam Franciscæ ceterioris Britanniae du- ce genitam, quæ Carolo nuper mortuo nupserat, sibi matrimonio iungit priore coniuge vt sterili repudiata, fuerat hæc Caroli nuper defuncti soror. Celebrat ille nouas nuptias, atq; vna in Lodouici ducem bellum comparat. Eodem fere tempore Gallorum exercitus in Italiam transcendit, sub tri- bus ducibus, Heberardo Obiginio, Alouisio Ligi- nio, & Iacobo Traulitio, & Bajazetis classis terre- strisq; exercitus Peloponnesum inuasit, nec Vene- tus in tanto motu quieuit, sed confestim numero- sam classem Othomanicæ opponit. Maris imper- rium Antonio Grimano decernit, qui priore bello Gallico Monopolium expugnauit in ora Apu- liae pari studio peritres copias comparat, vt Gal- licum ex foedere bellum iuuaret. Exercitus ad hoc ipsum instructus, sub ipsum Gallorum in Italiam descensum, in Abduanam terram trāsijt, vt Lodo- uici res inuaderet. Scio me scribere rem quæ plus sit admirationis quā fidei ad posteros habitura, prius propemodum victoria parata est q̄ mota sint arma. Nam Galli Aratio & Nomo ex hoste potiti, sunt hæc loca ad Tanarum amnem sita, haud præcul ab

Lodouici consiliū in discutiendo bello.

Veneti classem comparat.

Asta vrbe, quam Galli iam antea tenebant, incredi- bili celeritate Dertonam & Alexandriam Lodouici adimūt, tum is siue populorum studijs diffusus, siue subita quadam (quia hinc Gallis inde Vene- tis vrgentibus sciret se imparem futurum) despera- tione, Afcanio & liberis cum magno auri pondere in Germaniam præmissis, Mediolanensem arcem valido firmat præsidio, firmatam dat tuendā Ber- nardino Curtio Ticinensi, inde Mediolanenses pro- cōcione affatus bono iubet animo esse, asfurum se breui ex Germania cum amici regis auxilijs. Cæ- terum quum iam oīa dicerentur circa vrbem ad de- fectionē spectare, ex Mediolano Comum transijt, inde Lario lacu enauigato per Tellinā vallem in Germaniā abiit. Post Lodouici discessum, Medio- lanum cum circūiectis vrbibus confestim deficit ad Gallos, et arx alioqui munissima breui post de- dita est. Nec Veneti minori celeritate, Perillissimum comitis ductū, Marco Antonio Mauroenco equi- te, & Melchiore Triuisiano legatis quicquid est cir- ca Abduā cum Cremona vrbe clarissima fug ditio- nis fecere, quod ex foedere cū Gallis idō debebat. Et Sfortiani per hæc nobilissimo principatu excide- runt, anno millesimo salutis atq; vnde quoque age- simo, qui quinquagesimus fuit ab eo quo Fracis- Sfortia Lodouici pater fuerat Mediolano positus. Sed dum hæc in Italia geruntur, Maximilianus in- terea graue bellū cum Sutenibus gessit, quū ipse gentium Germanis funestum, esse Sutenes ipsi quoq; Germani sint, vt in eius gentis relatione est supra demonstratū. De vita non de fortunis certa- tum, sæpe aduersæ acies conflixerūt, fueruntq; oīa fere prælia Sutenibus prospera, sed victoria semp- cruenta. Constant opinio fuit id bellū Gallorū im- pulsu per id tēpus Maximiliano constatū, vt dome- stico bello implicitus periclitantibus Sfortianorū rebus auxilio esse non posset. Et Germania in hoc motu erat, quū repēte ad octo milia Turcorū (iam em ex confesso hostes erant) Italiā ingressi, per Fo- roliensem agrū, cū metu & trepidatione aggressi- Liguentiā vsq; prædabundi processerit, villæ pas- sim direptæ & incensæ, multiq; mortales capti, sæ- uitū in captiuos, quod raro alias in Italicis ei⁹ gen- tis expeditionibus accidit, quū ad Tiliauenti ripā sub nocte fecissent castra verit, vt credere est, ne ab hoste intercluderētur, aut certe graue prædā pertesi, ingentē captiuorū numerū, mares promissæ & fæ- minas, vno in loco foede trucidarūt. Sic quoq; in- gens vis mortalium abducta est, atq; ex omni flore ætatis selecta, alternabantq; per hæc res Venetæ in Italia, nā vt hic tristes & calamitose, ita circa Ab- duam lætiores. Pari fortunæ varietate est in mari bellatum. Instruxerant Veneti opulētā classem, quæ ad primos Turcorum motus domo profecta circa Peloponnesum hostibus fuit obuia. Erat Ve- netis numero nauitū inferior, sed maritimæ rei scien- tia & triremium robore, bellicoq; apparatu longe præstabat, q̄ res fecit vt ab initio hostis, ne laceſsi- quidem, manum cōserere sit ausus, quin Pelopon- nesi oram legens, non multū a litore abscedebat, procedebatq; æquo gradu cum classe terrestris exer- citus. Occurrere interim Venetus nunc ex alto, nūc a fronte vim intendere, aut a tergo instare ne hostē omitteret sollicitus, satis habiturus si ab Italiae cursu Venetisq; sinibus auerteret. Perusum habuit eo tempore Veneta ciuitas, imo magna pars Italiae, futurum, vt si aduersæ inter se classes confligerent, Venetus vinceret egregie, quando tam obnoxio- hostis nauigaret, sed quo maior nauigatio fuit hæc eo ciuitas molestius ferre, q̄ tardius quam omniū ab

Galli Me diolano potiūtur.

Captiuū a Turcis cæditur.

etter

esset expectatio conspigeretur, patereturq; Venetæ classis præfectus barbaros plus nimio Venetis fini- bus in sinuaria, nemo erat qui non pugna maluisset de summa rei decerni, q̄ anceps bellū trahi, erantq; animi erecti in expectatione præclari aliquid fac- toris, quū subito allatū est Othomanicum classem Sapientinum portum aquandi occasione subiisse, ibiq; a Venetis interceptam. Fuit ea res vulgo grata ac debuit, multoq; hostem pro victo habuere, erantq; eo gratior species illa in speratæ victoriæq; citra omnem Venetorū cladem quæſita esset, hoc alij, lo- corū vero peritiores lōge aliter interpretari, eā esse loci naturā prædicare, quo hostis teneretur, vt quū libitum esset citra omnē noxam liceret inde abire. Cæterum quia in egressu multo opportunior inui- ris esset hostis, q̄ si in aperto concurreretur, nemo fuit cui non persuasum esset Venetum ad primum profectiois signum Barbaro occurſurū, & hoim- animi tam varie erant affecti, quum ad sapientiam tumultuaria pugna cōmissa est. Coethea vna Vene- ra, Andrea Lauretani viri fortissimi ductu, qui ex Corcyra eo occurerat vt pugna interesset, cū dua- bus onerarijs ad bellum instructis, Othomanicam vnam, arcem verius q̄ nauem ferociter inuasere, in eadēq; cōfessum catenis cōserta est atrox pugna, atq; vtriq; funesta, nam ad primum prælij congres- sum, siue hostiū fraude, vt periculo præliū discute- retur, siue casu aliquo (vt si) cōtinuo ingens flama emicuit, cōflamansq; est incenditū, & naues quæ ex aduerso conflixerant, quia manicis ferreis cōser- tæ aduolubiliter inter se hærebant, & propugnato- res qui in his erant atrociter absumpsit. Turcorum plurimi ex sua Coethea in subiectū mare metu præ- cipitante desilierunt, suntq; suorum occurſu feruati. Nec multo meliore euentu Venetæ triremes pugna- iniuerunt. Nam quū vna aut altera in confertissimas hostium naues ferociter inuectæ, ingentē stragem & trepidationem intulissent, ceteræ siue metu, siue quia secunda aura, vt trierarchi causati sunt, desti- tuerentur, alio cursum tenere. Quibus manus cō- sersa est, multum diuq; inter hostes cum strage col- luctatæ, post atrocem pugnam, esse male habitare re- tro tamen ad suos abierunt, quo apparuit nobilissi- mam victoriā eo die e manibus emissam. Secundū hanc pugna hostis instituta nauigatio nem repetit dextrū Peloponnesi litus legens, non minustamē q̄ nauem Venetorū incurſibus obnoxius, sunt inter- rim pleræq; naues Turcis ex occasione adpre. Ven- tum est inde ad fauces Naupacti sinus, hic iterum Venetus hostem adortus aliquatō foedius q̄ ad Sa- pientia elabi passus est, nam quū loco & nauitū ro- bore apparatuq; multo superior esset, facilis esset secuta victoria, si hi quibus datum erat negocium, fortiter obuiſſent. Sed pluribus pugna derectanti- bus, Barbarus qui a principio de fuga agitate dicitur, vt si Venetus paulo ferocius fuisset inuectus, in terram ad suos relicti nauibus egredederetur, præter spem sinu potitus est, q̄q̄ non sine iactura aliqua interceperat a Veneto nauium. Emēsa inde Otho- manica classis dextra sinus orā, Naupactū vrbe ve- tuſtissimā, Venetis ademit, hodie Leparanthum, vt pleræq; corrupta, tum legatis & trierarchis inuidiæ, Grimano datus est successor Melchior Triuisianus, qui cū imperio confestim in prouincia iret, ille do- mum reuertus publice custoditus est, publici aduo- catoris reuocatus detulerunt, sed Nicolaus Michael ve- hementius q̄ ceteri est in causam inuectus. Nullū vnquam iudicium a condita vrbe maioribus stude- dijs ciuitatis, maiorisq; patrocinio constitutum. Ca-

Naualis pugna ad Sapientia.

Antoni⁹ Grimanus.

Cesar Va lentinus.

Traulitij oratio.

pita accusationis fuisse q̄ pro imperio nō animad- uerſer in eos qui pugna derectassent, & q̄ succes- fore nō expectato decessissent prouincia. Grimanus vt vir erat acri ingenio, consantiq; i aduersis haud vulgari, adeo accurate vrbisq; crimen reſtauit, vt veritus Michael ne senatus sententiā absolueretur, iam enim pars curiæ multo maxima pro reo stare credebatur, iudicium ad vniuersi ordinis conciliū detulerit, per quem Grimanus in Absyrtidū vnā, sic em arbitror in sulam olim dictam in ora Libu- niæ, quam nunc Ossaron vocat, relegatus est. Nec hyeme illa quicquā in prouincia gesum quod me- morabile fuerit: Cephalonia tantum oppugnata a Venetis, multūq; circa illā laboratū, sed incassum. In Italia interim pontificis exercitus cum appen- dicibus Gallorū, quos circa Mediolanum Lodou- cus rex ad præsiditū reliquerat, Cesaris Valentini ducis ductu, Forliuſi in Flaminia oppugnat. Erat is Alexandri pontificis filius, fueratq; a patre in su- premum ordinem antistitum aſcitus, permanſitq; in ordine aliquot annos, inde siue Alexandri imo- pulſu siue ipse ipse dominādī cupiditate ita euenire vo- luit, se vltro dignitate abdicauit, vxoremq; ex no- bilissima Gallorū gente duxit, præstitq; cum im- perio exercitui. Prætextus belli Forliuſibus illatū ferebatur, q̄ Caterina quæ Hieronymi fuit Riarij, & ipsa Sfortianæ gentis, filijq; adoleſcentes, tribu- tum aliquandiu non reddidissent apostolicæ sedi: Forum Cornelij primum, mox Forliuſium est illis ademptū, aliquandiu laborioſe oppugnātū. Ado- leſcentium mater, mulier audax, & supra muliebres sexum facinorosa, cum Forliuſi arce post mul- tos vrbisq; labores exhaustos, venit in hostiū pote- statem. Suntq; gesta hæc in Flaminia, sub magni anni initium. Sub id tempus tumultuatum est Me- diolani ciuibus ægre ferētibus, præſerim hoibus aduersæ factionis vrbe a Traulitio administrari. Gliscite itaq; mori, ciuitateq; ad defectionem spe- ctante, Traulitius, hic enim summæ rei præerat, vir acri ingenio, & gloria militari Florens, primorib⁹ ciuitatis ad consilium vocatis, in hanc sententiam verba fecisse dicitur. Miror clarissimi ciues, atq; eo magis miror, quo minus intelligo vnde noua hæc libido quorundā animos incesſerit, ocium & quie- rem ciuitatis per seditionē & discordiam perdedi, nam quod ad multitudinis motum atinet, satis cō- perum habeo alieno impulsu illa, vt semper, nūc demū tumultuari, moueſſe scilicet insipientis vulgus vt mare, nō suo sed alieno flatu, & ne quid obscure aut perplexe dicam, videor mihi pro cōperto habe- re, ex capitibus ciuitatis hæc mala redundare, hanc partem corporis ægrotare oportet, quādo minor membra sunt tam grauitate affecta, inde mali huius origo est, inde discordiæ fomes, siquidē vobis im- pendentibus, aut quod proximum sit, ad hæc quæ sunt conuenientibus, ciuitas hæc fit indies inquie- tior. Sed vos dicite quæſo quid vobis vultis? quid arma ista quibus cincti estis? quid stipitorum cater- uæ? quid nocturnum concilia, quæ doſtetricum fie- ri dicuntur? an non satis clementer adhuc egit cum Mediolanensibus Lodouicus rex, non satis munis- fice, qui vetricialium parte duntaxat vna sibi retē- ta, cætera vos liberose esse permisit? Venit ille in hanc vrbe, nuper receptam, sed q̄ per Deum mit- ris q̄ pacatus, q̄ ad omne officium obuius, publice & priuatim vobis cum conuiuatus est, priuata offi- cia obuius, nullum munificentiæ genus in ciues, nul- lum clementiæ prætermiſit, nihil statuit, nihil in- quenquam decreuit, quod non huic ciuitati com- modo fuerit & emolumento. Nec posteaquam rex

ZZ ij hinc

hinc profectus est, a me in vos, aut in quenquam ciuium est aliquid profecti, quod non populare fuerit, at quia vnus aut alter sit in comprimenda seditione interfectus, non propterea est id fauoriatum datum, non me hercule puto, sed necessitati coercenda est multitudo meum, quae officio contineri non potest. Nec quia ciuis, & in priuata fortuna natus, publicae praesum administrationi, debet cuiquam inuidiosum videri, nam nihil credo praeter personam mihi a rege iniunctam, in me adhuc exiit, quod non idem ciuile, atq; omnibus conducibile fuerit. Praeterea non meis auspicijs quicquam in hac vrbe geritur, sed regis illius Mediolanum est, illius locus quem teneo, persona quam gero, omnia mea facta dicta ad illum referuntur, regio nomini datum, quod ciuitas adhuc officio mansit, quod me coluit, quod dicto obediens fuit, & nunc si quid mouebitur, non mihi sit iniuria, sed regi. Quod quomodo ita fit, ut nihil acerbum patiamini, nihil tyrannicum, nulli publice aut priuatum fiat iniuria, expedit vobis & vniuersae ciuitati vt cōfessim ab armis discedatur, sitq; per vos pacator multitudo, & imperio obsequatur, nam si contumaciter omnia fiant, vt neq; regem absentes, neq; eos qui a rege iussi sunt vobis praesidere, reuerentiam, dabo operam, vt breui intelligatis neq; vires mihi desuisse ad imperium vindicandum, neq; ad seditionum temeritatem cohibendam consilium, vt non prius inuictissimus rex audiat sui regni maiestatem a vobis violatam, q̄ a suis fortiter defensam. Haec ille. Verum quia principes aduersae factionis ita ab eo discesserunt, vt nulla spes quietioris status relinquere videretur, in animo Traulitius vim armis inhibere, sed quum eos qui aderat ad tantam rem audendam longe impares ob eximia militum paucitatem arbitraretur, & inimicorum opes ita in horas inualescerent, vt ne tutus quidem iam in vrbe futurus sibi videretur, cum vxore in locum arcis proximum concessit, cum quatuor fere milibus hominum Mediolano noctu profectus Nouariam se recepit, eo consilio vt Gallis ex Flaminia reuocatis, Venetorumq; auxilijs auctus, Mediolanum ad imperium retraheret. Assuit interea ex compositio Afcanius Lodouici frater ex Germania literis & nuncijs accersitus, hunc venientem Mediolanenses in urbem magno totius ciuitatis fauore induxerunt, id studium Ticinenses & Parmenses secuti, Gallorum praesidia suis vrbibus eijciunt, & iam omnia ad defectionem spectabant, quum Veneti ne rebus amicis regis in tam aperto discrimine desissent, per Carolum Vrsinum, & Soncinum Benzonium, qui in proximo iam forte erant, Laudem Popeniam propemodum alienatam praesidio firmat. Nec Lodouicus dux in tanta rerum occasione sibi desuit, quin triduo post Afcanium magna omnium gratulatione Mediolanum reueritur, contrahit deim mira celeritate & studio, nam discrimen in quo res sita erat nihil per oculi fieri patiebatur, ad octo milia pedum Germani Italiciq; generis duo equitum, Ticinorumq; copijs traiecto, Veganum recepit, Gallis qui in arcem refugerant, conditione dimissis. Nec Traulitius interea quieuit, quin Mediolano pulsus concessit Gallos ex Flaminia reuocat, quum iam Valentinus dux Pisaurinensis immineret. Galli praeter Placentiam impetu euecti, quum Hastam in festo agmine abirent, Dertonam subita vi captam diripiunt, nec his receptis Traulitius sibi visus est tanti, vt tuto cum hoste castra conferre posset, adeo Lodouici exercitus breui creuerat, accessit formidina quam ille sua sponte praecerat, quod Sfortiani sub id tempus sunt Nouaria positi, Veneti Gallo-

Afcanius & Lodouicus Mediolanum recipiunt.

rum rebus per haec periclitantibus, Nicolaum Vrsinum Petilianum comitem, cum robore copiarum trans Abduam, si opus sit, concessit ire iubent, Gallicisq; suppetias ferre. Ceterum quia omnia media hostium essent, si copias cum his iungere non possit, accipiti bello Sfortianos fatigare, infestareq; res hostium circa Mediolanum, estq; interim non procul a Nouaria pene iusta acie dimicatum, fuitq; pugna illa Gallis aliquato prosperior. Lodouicus de summa rei dimicaturus in horam expectabat aliquot euocatorum milia, quae ex Mediolano mittebantur, vt certior sequeretur victoria. In stare interea Gallus, ac multo q̄ vnquam antea ferocius ad pugnam prouocare, quae hostium intemperies fecit, vt parum mature sit certamen initum, sic quoq; fuisse victoria anceps, ni Suintesum duces, inito praelio suis congressum inuississent. Constat pars multo maxima Sfortiani exercitus ex eo hominum genere, qui postis non multo prius cum Maximiliano armis in Italiam ad id bellum transfuerant, Lodouici durcis stipedium secuti. Hic anceps fama est, fraude pugna abstinerunt a Gallis corrupti, an quia publica cogentis edicto iussi essent intra paucos dies bello abscedere, quod quum facturi essent, ad leniendam inuidiam quae apud suos esset sibi ex ea militum coflata, Gallo per ea Gratificati sunt, ceterum quacuq; de causa pugna decreta est, Sfortiani Italici generis, qui praelium ferociter iniuerat, vbi Suintes non feruare ordinem dicti sunt, sed fluctuare animo, si gnac retro conuerteret, concessit pedem referunt, instar Gallus cedenti agmini potius q̄ fugienti, fuitq; interim ex Sfortianis non pauci aut capti, aut interfecti, ad postremum Nouariam coepelluntur. Hic Suintesibus cum hoste pactis vt incolumes inde abirent, veritus Lodouicus ne Nouaria cum suis relictus, fame aut alia vi subactus in hostium potestatem veniret, Suintes habitum Germanis mixtum conatus est dissimulata persona in apertum euadere. Stabant Galli dextra laeuacq; armis instructi, per hos Suintes longo agmine taciti abibat, hic siue ab his proditus, quorum fidem sequebatur, seu ab hoste agnitus, quum iam multum Germani agminis processisset, eximproviso Galli in eum manum iniiciunt, captus est cum fidelissimo vno ex familiaribus qui illi ignoto habitu haerebat. Sunt qui dicant orto a Germanis tumultu, extortumq; Sfortianum ducem e manibus Gallorum, aliquandiu in agmine latuisse, quoad qui conditione dimittebatur, vnus post alium inter obuertas hastas abire coacti sunt, ac tum demum Lodouicum venisse in hostium potestatem. Galli receptum atq; equo impostum in arcem quae adhuc suorum praesidio tenebatur perduxere, vrbs concessit dedita est. Sfortiani audito sui principis casu, alij alio dilapsi, magna sui parte hostibus praedae fuerunt. Lodouicus concessit est in Galliam ad regem missus. Erat tunc Afcanius Mediolani, qui acerbissimo de fratre nuncio consternatus, relicta vrbe fuga occupat, hunc magno amicorum comitatu abeuntē, in Placentino agro Carolus Vrsinus, & Soncinus Benzonius adepti, leui certamine hostium equitatu fundit, magis fugam praelio intentum, fuit tamē oino aliqua certaminis forma, Afcanius medio tumultu cum tribus equitibus a caetero agmine digressus, celeri cursu proximum castellum petiit (Ripalta loco nomen est) Trebia fluuio impostum, apud Conradum Landensem hominem sibi familiarē, latebram quaesturus. Occurrit eo Benzonius cum expeditis equitibus suspicatus quod erat, superuenit Carolus, hostibus partim captis, partim caeda fuga disiectis. Sub Carolo accessit Afcanius

Lodouicus Sfortia capis.

Afcanius capitur.

Afcanius deditus est, eum Soncinus Venetias duxit, vbi aliquot dies publice custoditus. Missus est ex vrbe Roma ab Alexandro pontifice Angelus Leoninus, Tiburtinus antistes, vir magno ingenio, qui eum a principe & patribus pontificis & collegij nomine reposeret, fuissetq; (vt par erat) pontifici & tanto ordini obtemperatum, sed aliquantoprius quam pontificis orator Venetias appuulisset, deditus est Afcanius Gallis, qui eum regis nomine depoposcerant, mittitur is quoq; concessit in Galliam ad regem. Incidit recens haec Sfortianorum clades multo priore illa calamitiosior, ad tertium idus Aprilis, magni anni, quem Alexander sextus condidit. Et Sfortiani fratres per haec florentissimo principatu exciderunt, veneruntq; in hostium potestatem, viri sapientia animi & munificentia omnium suae aetatis principum longe praestantissimi, qui non minore indole amissum principatum recuperassent, si vel fortuna vel militum fides illorum coeptis respondisset, qua a Francisco Sfortia eorum patre fuerat olim quesi. Exierat iam verum tempus anni, quum Baiazeres rex terramarumq; bellum in Peloponneso reparauit, fuitq; hic recens motus Venetis terribilior quam prioris anni, nam praeterquam quod classis multo validior quam antea in aequum progressa est, Orthomanus cum terrestri exercitu in prouinciam venit. Liber hic quando de Turcorum origine & ritu gentis per partes operis est abunde dictum, pauca de militari instituto deq; ordinibus militum, quibus nunc gens ipsa vitur, subiicere. Primum, non vnum apud hos genus est equitum in vsu, sunt Timarciani, qui stipendiarij interpretantur ad octoginta milia, hi vicos, villas, castella, vt quisq; meritis est, regis indulgentia possident stipendij loco, praestocq; sunt Sanfacho, duci videlicet eius prouinciae cui attributi sunt, in duos diuisi sunt exercitus, Astatici, & Europaeum: ducti inde maiorum ducum militaturij, quorum hic Asiae, ille Europae praesidet, hos Bassas gentili lingua appellant. Sunt & Aconiziae fauales dicti, hi sine stipendio militant, semperq; agmen praecedunt praedabundij, quintam praedae partem regi debent manubiarum nomine, sunt hi citricer quadraginta milia. Abieritq; genus in Charippos, Spahiglanos, & Solupharos, praestantissimi horum Charippi equestris dignitatis illustres, & circa regem frequentes, octingenti numero ex Scythijs Persisq; nec alio genere hominum lecti, in conspectu regis insigniter, quum opus est, dimicant. Spahigiani & Solupharij sunt, qui ab initio ad tupeum vsum, pueri adhuc apud regem fuere, mox adulti regis indulgentia vxorem ducunt, aut dote coniugis & stipendio plurimum oratorum vtuntur officio, regis laus dextra laeuacq; stant inter eundem, ad praefecturas & ceteras dignitates ex hoc fere ordine leguntur, mille sunt & trecenti numero. Triplex in pedibus ordo, Ianizari, hi impuberes adhuc ex toto imperio leguntur a coqui storijs, aliquandiu militari disciplina instruntur sub magistro in publicis gymnasijs, mox militiae ascripti amicitur breuiore veste, & pileo albo, ac sursum versus porrecto: arma, scutum, ensis, & arcus: hi castra muniunt, vrbes oppugnant, suntq; ad viginti milia & amplius. Secundi sunt ordinis Afcappi leuis armaturae pedites, ense, scuto & longiore hasta instruuntur, rubro pileo Ianizaris discreti, hostium equos in praelio confodiunt horum numerus ad belli magnitudinem accommodatur, minimum quadraginta milia cum rege proficiuntur, his stipendium cum bello finitur,

Turcorum militum.

Militaris disciplina Turcorum.

ex hoc instituto regius habet exercitus ad ducenta armatorum milia. Ceterum pedum turba sine stipendio voluntariorum est, aut euocatorum, suntq; his Calones mixti, lix, fabri lignarij, & qui pugnantibus necessaria ministrant, sternunt vias per loca ardua & abrupta, pontes fluminibus aut stagnis imponunt, aggeres in hostes erigunt, caeteraq; ad expugnandos vrbium vilia expediunt. Comitant castra numularij, Trapezitae, institores, atq; aliorum id genus hominum ingens colluui, ne quid desit eorum quae humano vsui conducunt. Sed nihil est quod ea gente magis mirari possis, qua celeritas in agendo, in periculis constantia, obseruatio imperij, vt minima delicta capite vindicantur, profunda & vorticosa tranant flumina, abruptos superant montes, iussi per aequa & iniqua eunt praecipites, non vix sed imperij memores, peragilij, in medio lerantissimi, nulla ibi seditio, nullus tumultus, frenu non clamore vtuntur in praelio, in castris noctuam pernix silentium, vt pariantur captiuos dilabi, ne cumulus exciteretur aliquis, & vt breuiter dicam hi ex omni mortalium numero hodie legitime militat, vt nemini mirum videri possit quid sit, quod reorum tantum ad hunc diem creuerit, quatum ducentesimo ab hinc anno nullius alterius gentis, possitq; vere dici esse id genus hominum in uictum, nisi aut lue, aut peste aliqua terrentia, aut domestica discordia vincantur. Assuerunt itaq; Baiazeri Peloponnesum petenti ad centum quadraginta armatorum milia, quibus fractus copijs Metonem terra & aquis terribili est oppugnatio ne adortus, aeneis machinis muri disiecti, & restra vrbis concussa, faxorum molibus superne petiti, defensa est tamen vrbs plures dies Metonenium fide & virtute, Venetorumq; praesidio, bisq; interim oppugnati qui in vrbe erant, tanta hostium rabie, vt caeterae militum muros subeuntem a tergo impulsae, ac in praecipitium missae, fossas vrbis suae corporum strage repluerint, mansit vtrorq; certamine res Veneto incolumis, repulsusq; est hostis a mœnibus propugnatorum virtute, ignominia & clade affectus. Superuenit interea Venetae triformes tres comaeat & viris onustae, quae ex Zacintho mittebantur, nam Veneta classis, quae illic stabat, multo erat inferior, quam vt tuto cum hoste congrederi posset, fuerunt triremium quae missae sunt trierarchi Ioannes Maripetrus, Alexander Cothius Coreyreus, & Cachusridi kuinti remigij caput. Valerius Marcellus cum Baptista Polano aliquantoprius eo cum duabus triremibus missus fuerat, vt vrbi praesidio esset, hi qui nouissime suppetias ferre iussi sunt, per medias hostium stationes, plenis velis ad urbem contendunt, nec portum subire poterunt, qui multis molibus fuerat ab oppidanis obstructus, nec eo hostis potiretur. Viginti sua sub muralibus vadis impacti, in se totam ciuitatem illico vertunt, ne vadis haerentes ab hostibus interciperent, metu ignij laetitiaeq; variantibus, vt comaeatum simul & praesidium acciperent, non solum ex caeteris vrbis locis, sed ex murorum quoq; stationibus ad mare concurrunt, quam hostis occasione nactus, factio impetu prius muros transcendit, quam ad subitum clamorem occurri poterit, pugnatum est nonnihil in vrbe, postremo omnibus amissis caedes foedissima Graecorum militumq; edita est, vrbs direpta, ac magna ex parte incensa. Baiazeres, Metone capta, iunco deditione portum, mox & Corone. Sub id tempus Melchior Triuifanus Venetae classis praefectus, graui morbo conflictatus obijt, de cuius aduersa ZZ iij valeat

Strenuitas Turcorum.

Metone capitur.

Benedictus Pifaurius classi proficitur.

valetudine deq; terrifico hostiū apparatu & Meteoris oppugnatione, vbi literis & nūcijs est Venetijs auditum, Benedictus Pifaurius est cōfessum illi successe...

Consalis origo.

Alphonso moris.

superesse. Terra dein mariq; Consalis varie exercitus. In Italiam priore bello Gallico a Ferdinando rege missus, vt Aragonijs auxilio esset, multa impigre gessit...

Cephale nia vi capitur.

ENNEADIS, DECIMAE FINIS. M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, IN ENNEADEM VNDECIMAM PRAEFATIO.

NOTVI Satis scio honeste, & citra omnem ambitionis suspitionem hic demum consistere, vbi nuper immensa lucubratione fessus, tanq; iam emerit, aut certe emerito similis, inter quicui: satis superq; laboris exhaustum videri potuit, in tam longa rerum serie, totq; retro saeculis tendenda, nec qui deinceps hauriri posset villos meo iudicio reliquos erat amplius, sed nec debui ego, nec potui quiescem vllam praecipere animo, quae non ab hominum consilio fuit perenda, sed ab occasione & opportunitate temporum, quorum conditio omnium gerendarum rerum mater est & magistra. Na ea tempora, quod ad hoc attinet sunt sacrum annum proximae secuta, qui vltimus Rapsodiae huius esse debuit, vt non solum non desinere quencq; patiantur sed aliud etiam agentem possint ad scribendum sollicitare. Nullum vnq; tempus tam saeuum & infestum incidit Italiae a condito aeuo, q; hoc paucorum annorum, quibus magnus fuit annus interiectus, quem Alexander sextus condidit. Breue id quidem, sed ob ea quae interim gesta sunt, longe memorabile, nullis vnq; rebus ambitiosius sese imiscuit fortuna, nulla reponit nouitate improbi? suas vires exercuit, nunq; plures afflixit, pauciorib; fauuit, vt ne ab his quide, qui demum vicisse creduntur, gratiam

gratiam reportarit, adeo caeco impulsu statum terrarum, omnium olim gentium principis, concussit fortuna, magis histroni, q; sibi similis, qui omni fere actu mutat personam. Sed qualis hic ludus fuerit q; nou? & memorabilis, quū vltima proxime Enneadis volumina demonstrant, tum multo magis haec quae ex instaurata relatione produntur.

EIVSDEM ENNEADIS XI. LIBER PRIMVS.

Vit supremus sanctioris anni dies is quo Cephale niorum in Italia nominis vtilitate insignis Venetis cessit armis, nunc tanter relatio eorum, quae deinceps terra mariq; gesta sunt, posthabenda est, dum quis status rerum in caeteris geib; per id tempus fuerit, explicabitur, & in primis Italiae terrarum omnium nobilissimae, uebitur p̄sens relatio breuitate filii ab initio instituta, ne sui oblita videatur historia. Erat igitur dū magni aui celebritas adhuc teneret, rex in Aethiopia, quae est supra Aegyptū, (hodie India est) Naod Gian Scēdri filius, nosstri corrupta voce Proteian? vocat. In Aegypto & Syria rerū potiri Melech Lasaph Sultan?. In Graecia Ponto & minore Asia Baiazeret, qui Mahometis fuit filius. In Hiberia Bachareres Melech. In Persis Asambus, qui Vsumbasses. In Caramanis Labraibechus. Circa Euxinū vbi Capha vrbis est, & tauricam Chersonesum, Mahometes Baiazeretis filius, circa Dromon Achillis, quae hodie Perecopa peninsula est, alter Mahometes Tartarorū qui sunt in Europa rex. Vltra Tanaim, & Meotas populos Tatis cognomento Lordo. Inde vltra Bolgā annē & supra Caspiū mare Nogais Tartarorum maximus. Mox retro ad septentrionem in Rurienta quae Rhosolanorum fuit Sythicae gentis, Ioannes Varsili. In Polonia quae & Sarmatia nunc est, Alexander Casimiri filius. In Pannonia & Bohemia, Vladislaus Alexandri frater. In Germania Maximilianus, qui fuit Federici tertij. In Gallia Lodouicus huius nominis duodecimus. In Burgundia Philippus Maximiliani filius. In Britannia quae nunc Anglia est, Henricus. In Bethica Hispaniae, & Aragonia, Sardinia, & Sicilia, Ferdinandus, qui fuit Alphonso. In Lusitania Hemanuel huius gener. In Lybia ad Tuneta, Mandes Abdale. In Italia Montserratensis dux erat Guillelmus Bonifacij, Mediolanum cum Genua & Liguria Galli obtinebat, quo nuper principatu excidit Lodouicus Sfortia. Pista, Luca, & Sena liberi iuris. Florentia non solum libera, sed Hebruci etiam nominis fama & celebritate loqe princeps. Roma pontificiae ditionis, vbi pontifex Alexander sextus pontificij iuris pars vna Henruiae, Umbria, Picens ager, & Latium venus. Neapolis Federici regis, qui fuit maioris Ferdinandi filius. Perusia, Baconicae factionis opes preualebant. Tipherni Vitelliorum. Bononiae Bentiuolorum. Camerinum princeps erat cum Iulius Venantius. Vrbinate Gualdo Vbaldo Pheltrius. Senogalliam vrbis praefectus obtinebat, qui fuit Sixti pontificis ex fratre nepos. Pifaurum & Ariminū Caesari Borgiae & pontificijs armis, anno quo haec prodabantur cesserant. Forlitiuum superiore anno vi cessit, & Fauentia ab eodem duce oppugnabatur, Ferrariae dux erat Hercules Estensis. Mantuae princeps Franciscus Gonzaga, qui priore tumultu Gallico ad Ta

Terrarū reges & principes.

Italiae principes.

rum fluium in Gallos insigniter dimicauit. Veneto nomini quod reliquū est Italiae, parabat, ab Abdua flumine ad Arsam cum Alpiniis gētib; quatenus Alpes ad Italiae spectat. Vltra Arsam secundū Histros Liburniae ora, Delmatiae, Macedoniae cum adiacētibus insulis. In Peloponneso Neaplia, quae hodie corrupta voce Neapolis. Magnus adhuc in Ionio Cretico Carpathio & Syrio mari, in quo Cyprus est, insularū numerus. Mera aegrotantiū, quod ad Italiam attinet, in somnia continere mihi videtur fragmenta, quae Beroffi, Catonis, & Sempronij nomine circūferuntur. Sed quae verissima de veritate Italiae dici poterunt, hī libri continēbūt, quos de originibus (super sit modo vita) sumus nō multo post edituri. Nunc quod ad recentioris Italiae gentis ritū & mores attinet, nam omnibus repositis ratione fronte septimū Enneadis abunde uelutia est Italia in vniuersum Christianae cultrix est pietatis factorū cerimonia ex Romae ecclesiae instituto, nisi forte in vltima eius terrae parte, pauci graecū hodie seruent ritum, & ipsi quidem graeci generis, vnum connubium Italīs vt olim sed citra repudium, neq; id permittitur, nisi magna de causa, Romanicq; pontificis permisso. Regum nobiliumq; principum primogeniti veteri instituto regnum obtinent, in priuata fortuna virilis stirpis liberi ex equo sunt heredes, sed legitimo thoro nati. Triplici iure vtiuntur Italia, pontificio, caesareo, & municipalī cōstat hoc ex legibus, quas alij ciuitates alia sibi de causa cōdū, ad bonum aequumq; spectant. Iudicia rerū ciuiliū & negotiorum, hic iudicū ordines exercēt, illic magistratus, nam non vna vbiq; est regiminis forma. Prima nobilitas militie, si felix sit, sequens (vel licet rarij, sacerdotium magis venerabilem facit q; nobilem in claritudine literarum) Theologi primas sibi vendicant, secundas ab his iurisdictione, perit, sunt & medici in admiratione, sed maiore quae in stu, Mathematici, Dialectici, Astronomi, & poetae Italiae magis inter se clari q; vulgo conspicui. Grammatici, extremi omnium, vt qui inter pueros cōfenebat, est & sacris oratoribus grande nomen, sed maior veneratio ob pieratis studium, frequentiore agunt theatro quam forensium, his maior quae sitis quam nomen. Est & mercatura in magna celebritate, nam precium hodie vt semper, in precio est pictores, statuarij, sutores in maiori admiratione q; agricolae, est prima laus huic rei debebatur apud maiores. Romani prope modum soli Italorum, per quaria exercent, sed mercenaria externorum hominum opera. Vestitus alius alijs, sed Venetis laxitate insigni, ac prolixitate, & in his vrbibus municipalī sumptuosior. Secundum Venetis ciuiliū & nitidū Florentiae, & ceterae. Hetrurij, Mediolanensibus ac totū Aemiliae Liguriaeq; Floridior, sed paulo contractior. Romae aulicus prolixitate varietateq; colorū omnes alios antecellit. Romanus multo frugalior, sed cui suus non desit nitor, praesertim in feminis. Neapolis magis nitido vtiunt q; sumptuosior, & externus gratior Italico, caetera Italiae simplicius vestitur, nec vnus habitus omnibus, quippe quem nostra memoria saepe variari contigit. Ecce in Aemilia & tota Gallia Cisalpina gaudent principes foeminā, in Hispanico habitu videri, viri in gallico malunt. Iam & Romae muliebris sexus Tuscum nuper affectabat. Venetijs matronae his paucis annis vlnas pectus & humeros nudabant, nūc omnia cōregunt, ac laxioribus vtiuntur manicis & in Hispanicum degenerant, veteres Romanorum staturae & numismata arguūt nullum apud maiores fuisse tegendi, capitis vsū, neccaliga fuit nisi militaris, ZZ iij est

Recentes Italorum mores.

Hoim or dines in Italia.

Cultus & vestitus Italorū.

est hodie vtrumque vulgariſſimum: ſed tegere caput tranſlativum in Italia, vt credere eſt, quod nomen etiam declarat. Nec lanei aut linei thoracis adeo frequens vſus olim, quod ex veteri ſtatuarū figurarum pot inſtelligi, nunc omnis iuuenum cultus in his propemodū ſeſe efferit. Italicus ſermo neque ille eſt qui olim fuit, nec ab eo omnino diuerſus, ſed barbaris vocibus plus minusve adulteratus, vt hæc aut illa regio ſuit externis gentibus magis obnoxia, litto-
**Populo- ralis Hiſtræ ora Veneta plurimū vtrius lingua, q̄ compta eſt & grauis, plurimūq; linguarū flore cōflata, quod facile cōgitur in frequentiſſimo Italica- rum gentium commercio, olim multo ſimplicior fuit ac minus auribus grata. Carnicus ſermo plures ſonarum linguas, ac neſcio quid ab Italico diuerſum, dulcior auditu, quo Taurifium, Patavium, Verona Vicentia, Mantua, Ferraria vtuntur, ſed in his vrbibus gratior agraſſi, Ciſalpinga Gallia externū quendam, & a noſtro alienū ſonar. Nulla aliquot gens cultior, aut vrbium apparatus, aut viciuſ frugalitate Rauennæ, Arimino, Piſauro, Fauentia, Bononia & vniuerſæ Aemiliae, Flaminiaq; venuſtus ſermo: Tuſcis breuis ac velur laconicus, in alieno quā ſuo ore gratior. Quod Romæ nuper offendebat cōmercio gentiū in dies magis excolitur. Picens & Sabina, & Marſis, craſſior, caſtigatio Vmbris. Appulis, Lucanis, Brutijs, Sannitibus & cæteræ Italiae ne dior lingua, ac minus peregrinis imbuta, p̄ter Neapolim, vbi pleriq; Hiſpaniacum affectant, quod ſiquis alius ſpectet atq; in vniuerſum iudicet, nulla eſt ciuitas nullus populus qui non aliqui d a finitimis diſſerant. Principes Italici nominis vrbes, & qui vbes & regiones Italice. vbes aliquid inſigniter attribuit, hominū prædicatione, dices Venetiæ, Mediolanum ingens, ſuperba Genua, pulchra Florentia, Bononia ferax, Rauenna Vetus Roma olim gentiū, nunc humanæ pietatis caput, & ob id ſancta. Neapolis nobilis. Hiſtria q̄ olim fuit eſt hodie. Quæ Carnorū fuit ora, nunc Forouſenſium eſt, que Venetia in Taurifinū, Ceneſem, Opterginum, Vicentinū, multarumq; vrbium agrum abijt, olim Euganeorū hæc regio. Qua Tauriſci fuerunt ſunt Beluencis. Qua Rheti, Tridēſi. Veronenſes Rhetorum genti p̄ne inſerit, ac præter hos Brixiāni in Euganeis fure, vt quidam ſcribunt, vt alij in Cenomanis vt Bergomates, & Cremonēſes, Ciſalpinga Gallia magna ſui parte nunc Langobardia eſt. Liguria Genuæ littoralis ora, quæ olim Flaminia Aemiliaq; nunc Romandiola, que Hetruria ſiue Tuſcia, Tyrheniæve, nunc Tuſcania, qui Picens ager, Marchia, quæ Vmbræ, Spoletici ducatus, qui Amiterini, nunc Aquilani & Furconenſes, qui Peligni & Maricini, nunc Abrutini, Marſi & Sabini qui & olim, qui Ecquiculi nunc Ceculi, Appuli & Calabri qui quondam, vbi olim Bruti, nunc Meſſanæ caput, que ſunt Lucania, hodie Baſilicata eſt, que Campania Leboria terra, vbi Leborini campi antiqui nominis, Latii omnij gentium caput in Campaniæ nomen abijt præter eam terræ partē, que vrbis adiacet, hæc Romana terra eſt, & de externis regibus atq; Italice ſtatu, Italorūq; morib; hæc q̄ breuiſſime potui, nunc ad ſe ſtilus reuertitur repetiq; locū, vnde fuerat egreſſus. Venetus Cephalenia poſitus, regia claſſe, cuius ſtrenua ſuit opera in ea oppugnatione vſus, domum abeunte, inſulam valido firmat præſidio mox Corcyram repetit, vbi medijs fere hibernis iudicio comperit federe in Ambracio ſinu nouam Turcorum claſſem armis & comœtu inſtructam, vt ad prima veris ſignifi-
Urbes & regiones Italice.**

rumor fore, vt ſub idem tempus tertia hoſtium claſſis, ex Helleſponto profecta, circa Corcyram Venetum ancipiti bello implicaret, actum erat de ſumma rei, aut domi, aut foris, clades ingens aedeunda, niſi Barbarorum conſilijs itum eſſet obuiam. Res Veneta proximior periculo, ſed Italij & inſulis, q̄ ipſi terræ adiacent, par belli terror intendi, Othomanica claſſe libere euaganti. Magnitudinem periculi huius reputans animo Piſaurius claſſis præfectus, conſiliū capie tam audax q̄ neceſſarium, vt per anguſtias ſinus q̄ hoſtium præſidio tenebant, repente inuectus, hoſtium naues extimproviſo opprimeret, oppreſſas, & in poteſtatē redactas, in altū abduceret, aut ſi minus id conſilium procederet, in ſecta combureret flamma. Qui rei gerendæ inter- fuerunt, prius q̄ in hiberna ſit conſeſſum aiunt Piſauriū in hoſte profectū, qui conſeſſum Cephalenia recepta ſociarū claſſe a ſe dimiſſa, quia iudicio comperit hoſtilem claſſem in Ambracio ſinu federe, ad eam opprimendā animū adiecerit. Cæterum vt hoſtem ab omni eorum que parabant ſenſu auerte-
Piſaurij conſiliū.

ret, partem claſſis multo maximam Neritum miſit, que ſubito appulſu inſulanoſ tumultuoſe inuade-
Ambra- cij ſinus forma.

ret. Peregerunt in trepidis Trierarchi imperium, cō- uertitq; motus ille in ſe finitimorū animos, ſed quō de Nerito hoſtes iam ſolliciti eſſent, ipſe cum octo triremibus ex omni numero lectis celeri curſu ad hoſtem contredit. Coeunt Ambraciæ & Epirimō- res in arctū, relinquuntq; anguſtias quatuor ſtadiorū ſinū intrati bus, que Ambraciū veteres dixere, nūc Lartæ eſt. Huc ſecūda Venetæ tēpeſtate delatus ſinus anguſtias ferociter inuadit, inde cum tumultu & ac- colarum trepidatione late longeq; per internos flu- ctus euagatus, hoſtilē adeptus claſſem, triremē vnā incendit, igni ad hoſtiū terrorē iniecto, vnde cum tri- remes armis & comœtu honuſtas, a Venetarum puppibus religat, ſremētibusq; circa litus Barbaris ac ſeuicibus, p̄ denſa hoſtiū tela, & crebros tormē-
Atten- Pi ſaurij faci nus. luncit res netus.

torū ſectus, i altū abductas, ouati ſimilis Corcyra p̄- traxit. Recepte inde venetæ luncū in Peloponneſo, dū Cephaleniæ aſſider, ſed neſcio quo fortunæ lu- dibrio, locū breui poſt iterum Barbarus occupauit hoſtis, tā ex inſperato, q̄ nup fuerat locus receptus: Exierat Camalia hoſtium pirata nobilis, cum ſubi-
Recēs Pi ſaurij cō- ſilium.

recta nauigia, quas vulgo vocant Barbotas, impo- ſuitq; ex nauilib; turmis viros electiſſimos, q̄ oſtiū fluminis ractū ſubeuntes, ſubito incurſu hoſtiles naues adorirentur, flammaq; tumultuoſe iniecta, priuſquam ſubeuneri poſſent, cremarent. Hic quia prouifa ab hoſte res fuit, ſtabantq; parati qui Venetum ſub ſidum appulſum inſidijs exciperent, aut q̄ ſub ſidum ad primum clamorem mature aſſuit, claſſarij, quod ſatis conſtat, Barbaris tumultuoſe in ſe uentibus coniectis in aduerſum hoſtem telis retro curſum expediunt, abiſſentq; ad ſuos incolu- mes, tameſt negotio inſecto, niſi ſub ipſum fluuia- lis oſtij exitum, in aduerſam ventorum tempeſtatē incidiffent, cū qua diu colluctati remiges, poſtremo vi pelagi, & vterorum perſtinaci ſtatu victi, ceu nau- fragi in proximum litus deiecti, in hoſtiū poteſtatē venere, ducenti fuiſſe dicuntur, qui per hūc mo-
Bis fau- dia oppu- gnata

ille ſui oblitus, non venetum nomen, amicum ſalutē regē vererēt, ex cuius favore haud dubiæ pendebat. Sūper hos res repetite, fed nō reddita. Imminēbat interea Borgias Fauentinis, quos non multo poſt graui obſidione eſt adortus, par caſſina quæ cæteris regulis Aſtorgio indēdebat, q̄ annum tribus tū pontifici non reddiſſet. Fuerant Fauentini ſub initium brumæ eius anni aliquot dies oppugnati, ſcalæq; muris admotæ, multi ex Borgianis ſub muris, alij alio caſu mortē occubere, & in his Honorij Sabellus, Ro. Sanguinis iuuenis virtute militari & generis nobilitate clarus eius, cadauere Fauentini poſiti ſunt, quod matris poſtea per nūcios & literas repoſiti ad ſepulchrum eſt redditum. Reiecti ſunt priore illa oppugnatione ab vrbe, tanta animorū conſternatione, vt ſi illis retro abeuntibus vel mo- dica ex vrbe eruptio facta eſſet, facile, vt multi per- ſuaſum habuere, poterit eodē die Pontificius exerci- tus deleri. Secundum eam pugnam Cæſar copias in hiberna dimiſit, nām in aperto contineri amplius miles non poterat, ob rigores hyemis & altiores ni- ues, quæ paſſim iacebant. Dux circa Cæſenam hys- maui, Remigius Lorqua Hiſpanæ vir gentis cum magno pediatu circa Forſiurū in hibernis eſſe iuſ- ſus eſt, atq; in de aſſiduis terroribus Fauentinos ſol- licitos habere, ne a preſenti pauore reſpirarent. Mis-
Bononia rctatur.

chael Valentinus a Fauentia duo milia paſſum lo- cū inſedit, qui multo inſeſtor q̄ ex proximo percul- ſæ ciuitati imminēbat, aſſiduis excuſionibus, nul- lū per hyemē hoſtibus laxamentum cōtingere paſ- ſus eſt. Sub vernum tempus Fauentini multo maio- re q̄ antea belli apparatu repetuntur, diſturbati mu- ri, ac magna ex parte diſſecti, mille & amplius hom- bardum iſtibus quotidie cōcūti. Tū Cæſar exim- proviſo vrbeſe adortus tanq̄ primo impetu captus fu-
Bononia rctatur.

Bononia rctatur.

esse ac velut presagium quoddam discordie, que postea inter Hispanos & Gallos orta, vtralerura victoria secuta esset, in ea aliquid spei repositum haberent Aragoni. Sed quoquo modo id accidit, regius adolefens est cum Gallis pactus diceretur, vt sine in Gallia ire veller, siue Venetis nauigare, inco lumis cu suo comitatu & rebus quas secuti ferret, tus dimitteretur, ipse quod satis constat apud Hispanos non inuicis substitit. Ceteru sub id tempus quo Tarentum Hispanis cesserit, duae validissimae classes velut ex copposito, Gallia Neapolim intravit, Hispana Calabriae littoribus admota est. Pifaurius quoque cu Veneta classe i Apulia venit, vt amicoru regu classes ad noua aliqua in Turcos expeditione hortaret. Princeps interea & patres tris in Gallia oratores miser, Dnicu Triuifanum equit qui tu Patruj erat ptor, suiq; postea diui Marci pcurator, Hieronymu Donatu, & Franciscu Capellu, q Neapolitanu victoria amico & socio regu regularerunt, est Capellu ex Gallia in Angliam publico decreto ad regem profectus est. Erat & Petrus Paschalius no multo prius in Lusitania missus, qui eius terre regu ad classem in Turcos coparanda hortaretur. Sed du alibi haec sunt, in ora Macedoniae Turci Dyrrachi um occupant, oi prope humano cultu desolatu. Et Suintenses Gallis irati Italia circa alpes tumultuose inuadunt. Causa motus huius, qa pifus supra memorata est q; historice lux postulat, paulo latius explicabit. Debebat a Gallis gradus pecunia Suintesibus qui in Italia cu Lodouico duce militauerat, q a ab eo defecissent (vt fama fuit) promissa, quae quib; post opera his nauata sibi no redderet, agmine abeuntes Vercellis subsedere, ea vrb; de Gallis direxerunt, nisi debitu sibi aur; redderetur. Vercellenfes q; vi & armis ire non poterat obuia sauentibus barbaris, abundabat em multitudo, noua arte vi dicunt, vt periculu qd ab ipsa gente iminebat propulsarent. Statuunt iparite mensa an vrb; ad stipedu illud (nisi merces illa verius fuit) Germanis pfoluendu, qe pecunia tutius in aperto appenderet, ne quis oriretur tumultus. In patentē itaq; locu accersunt, qui vana spem secuti exclusi portis, quia vrb; valide munia expugnari no potuit, Suintes nouo ludibrio adhuc magis irritati, obfisione solunt. domu abituru; ceteru in degressi Clauariam in Italia finibus subita vi occupant, locu ipsi geti popporunt ad res Galloru quodlibet esset in Italia in festandas, ex residua igitur ira bis postea in Italia egressi magis in se sollicitarunt Galloru arma q; exercuerunt. Plumbinu oppidu nobile in Heruria per id tempus Valentino duci cesserit. Plumbinatiu princeps i Gallia (vt fere) nauigauit ad Lodouicu regem in cuius fidem cesserat ex populis Italiae & principibus pleriq; ac precipue qui pontificis arma, Borgiacq; successus horrebant. Florentini, Lucenses, Etenfes, Bentiuoli, Gozia, & Italiae terrae stas tuncis erat. Inter ea regia Galloru classis ex Neapoli quo admota fuerat, profecta, oraq; Italiae circū acta per Ioniu in Melu insula processit. Pifaurius sociam classem breui affecutus, consiliu cu Gallis ducibus capit Lesbu insulam inuadedi, huc profespera nauigatioe delati, Mitylene uenit. In insula vrb; subita oppugnatione adoriunt estq; breui pars muroru vna bōbardis difussa. Sed diu muri disturbant, Pifaurius Tenedu insula ad nauigauit cu aliis quo Venetis trimeibus, maius quoddam negociu secutus, breui em Turcoru classis Hellefpo exitura ferebat, vt suis laboratib; suppetias ferret, quos rumores Galli duces de industria dissipandos curarant, vt per Veneti absentia oppidu oppugnarent,

Vercellē sū consiliū.

Mitylene oppugnatur.

traheret; ad se oē decus captae vrbis, cu pceda si caspi cōtingeret. Pifaurio igit absente signu dat Gallis ad hoste inuadendū, obrestari orareq; amicæ classis pfectu Paulus Valerius qui Pifauri vicerebat, vt ea opugnatione in illius reditu differret. Audire hæc Gallus, sed vrb; nihilo fecius inuadit, atrociter Mityleneos adortus muros in trepidu subijt, itq; vtrinq; magnū & cruentū certamē, ac post vulnere cadēq; multoru vrb; valide ab hoste defensa est, tum Gallus spe sua frustrata solua obfisione oēm bellicū apparatū imperat ad naues deferri, in altū abiturus. Superuenit nouo consilio Pifaurius, multūq; hortando suadēdoq; agre tenuit, vt in obfidendo hoste perseueraret, ex captiuis interim cognitū esse in vrb; centū dūtaxat, & xx. pfidariis milites, oppidanos trecentos Christiani nois, sunt inde per aliquo dies muri multo validius difecti, & iā de vrb; iterū oppugnada inter duces agitabāt, qui repete afferēt vnā hostiu cohortē aduētere Mityleneis auxilio missā, hos in fidis exceptos classiarū partim ferro trucidant, partim medijs fluctibus obrūtū, qui cædi superuerunt in deuia & deserta loca insulae dispersati abierūt, recēs inde oppugnatione est Mityleneos adorta, Gallis pugna spectantibus. Veneti munitiones hostiu ferociter subeunt, estq; tanto ardore in hostiū, vt bis miles plures ascenderit. Ceciderunt ea pugna pleriq; viri fortes, plures vulnerati, defensum est tum quoq; oppidu, sed dum id certam en adhuc teneret, affuit Liburnica Rhodiū vna, que significabat magistrū Rhodię militiæ breui cu classe affuturū. Placuit ducibus vtrūq; classis in eius aduētum obfisione trahere, vt postmodū Gallus mutato consilio in altū repente vela fecit, Chiumq; decreto petijt, inde digressus in fecdam incidit tēpstatē, pteoria nauis cu duabus alijs seuisā maris vita fluctibus absorpta est. Perierunt eo naufragio octingenti viri fortes, ipse classis pfectu cu xl. alijs præter ipem periculo seruatus est. Venet; focia classis auxilio destituit, quia nec Rhodia ad diem affuit, soluta obfisione ex Lesbo in Chium, ex Chio Parum insulam transfmisit, vbi Rhodiam offendit classem, hic Pifaurius apud sacra militiæ magistrum multum de Gallorum inconfantia que sus est, per quos stetit aiebāt, quo minus Mitylene caperetur, nec inde amplius commoratus, iam enim bruma apperebat, ex Paro in Melu insula cursum intendit, vbi Rhichium hostium archipiratam captum inuenit, quem vi tempestatis in Melicum litus deiectum, insulani subito incurfu oppresserant. Pifaurius quia truculentus pcedo pluraquam hostiliter solitus erat in homines Veneti nominis fœuire, palo defixum lento igni, vt longius supplicium traheretur, torrerit iussit ex Melo inde pfectus Corcyra in hyberna concessit. Sed dum hæc fortigerunt, domi Augustinus Barbaricus princeps moritur, anno quam reip; præesse cœperat quindodecimo exacto. Nullius vnquam principis administratione magis exercita ob assiduos Italiae motus, dubiū felix ne magis lætufq; principatus, an sollicitus & grummosus. In Italia res Veneta aucta est, Cremona & tota fere Apuliae ora Venetis rebus adiecta. Contra circa Peloponnesum & Aeroliam, Nauactum amissum, Merone, Iteum, Corone. Rursus a mari Cyprus & Cephalenia Venetæ ditionis factæ, cum ijs quæ amissa sunt non solum æquilibrium faciunt, sed successu etiam præpoderant. Est & domi variatū neq; fame neq; pestilentia est laboratū toto illius principatu, at nūmaricæ mēse partim fide periclitatæ sunt, partim importuno creditorū occurfu grauiter vexatæ, sed his fide incolumi pecuniæ

Mitylene frustra a Gallis oppugnata.

Mitylene a Venetis oppugnata.

Atte. naufragiū.

Barbarici principis interitus.

Leonardus Laurentus Dux.

cunq; ad alienum æs dissoluendum superuere. Barbaricus defunctus ad ædem publicæ Charitatis sit est. Fit dux Leonardus Laurentus tato hominū cōsensu, vt primis suffragiis, atq; eodem die quo inita sunt, quod nunq; memoria hominū accidit, creat sit princeps, vt prudentia & pietate insigni, nec a literarū studijs abhorrens. Auxit questū decus noua in familia dignitas, primus in ea gēte, clara alioqui & illustri, princeps fuit, frequētū, hominū cōuentu & ingenti ciuitatis læticia, postmodū dux declaratus est per Marcianā aream citroq; de more gestat, eo conspectu apparuit, q; & ipse, vt affolere, pecuniam sparsit populo, & duæ ei filia; matrimonio locatæ, ex procuratorib; edib; gradē multitudini in area (sati pecuniā plenis manib; effuderūt in argumētū domesticæ læticiæ. Sub id tēpus tēta pax est inter Lodouicu galliæ regē & Maximilianū, res Triditi agitata, quo Rothomagensis antistes regis sui nomine ex Mediolano profectus est, cū potissimē legato & Georgio Cornelio equite, qui tū Verone erat pteor, progressus huc Germanus sepe cū gallo antistite summotis arbitris est locutus, actūq; intererim vt credere eum, de pace, sed res quū alijs suspēctior fuit, tum sociorū legatis, ceterū siue quia promissis no staret, aut q; vterq; rex alteri parū crederet, nā neq; obscurē iter cos intercedebāt mutui odij causæ, neq; parum graues offensæ, non multo post quod satis cōstat, pax illa & noua cōcordiæ species et medio sublata est, graues, vt siquādo alias, exarserunt inimicitias, ac eo minus expiabilis, quo maior veniūdā Maximilianus domesticæ fraude (vt fert) veneno petiuit, res, periturus haud dubie nisi res in dicio aliquo prius palam facta esset. Et hæc terra & aquis per autūū eius anni gesta, qui sacrū annū & vestigio securus est, quo sane tēpore Marcus Dādus est in Gallia ad Lodouicu regē Venetis orator missus, & Alouisius Mocenius in Germaniam ad Maximilianū. In mari reliquit hyemis ei; anni res quietiores fuere. Percubuit interim fama nouum in Persis ppheta extitisse, q; nō sermone, miraculose, sed terrorib; rē ageret. Perculit motus ille totū oriētem, & iam occidens quoq; longinqui belli fama personabat, Italiaq; cogitare cœperat de nouo Sophis (id enim illi nomē fuit) fauore sibi cōciliādo, præsertim in Turcos quorū ille imminere finib;, quū terror ille Tauro tenus progressus, nescio quonā modo sua sponte sensim remisit, abijt; res in fabulā. Sed hæc aliq; postea. Subreperat hæc imaginariū illius belli cura animis hominū, quū media prope Italia atrocissimū est bellū modicis initijs oratum, nā Tarō ab Hispanis Calabriaq; & Apulia receptis, quū aliq; diu vtriusq; terræ stat; quietuisset, essentq; interim loca quedā ambigui iuris in fronte Apuliae Raynaldo & Carlone Alouisij Lignij nomine a principio belli, vt supra est significatū, infesta, Hispanis re sibi iure fœderis vindictibus, cōtra Gallis Lignij iura celebrantibus, exijt, res in apertā difceptationē, estq; a principio ex æquo & bono lis agitata, inde vero quia inter duces cōuenire nō potuit, eo est decursum vt vterq; de ea re ad suū scribe re q; futuru rari vt illi inter se rē multo honeste cōpōnerēt, & cōtētio hæc ita ad tēpus est inter duces sopita, vt neuter alteri possessiōe cessisse videretur. Nec multū inde tēporis intercessit, quū indicio Cōsalis Hispanus dux simul cōperit Gallos milites Venetiam ad sui ducis edictum cōuenire, simulq; sit a Gallo certior, fore vt nisi locis ambigui iuris vltro cederet, breui rem armis vindicaret sui regis iussu. Ad hæc Confalis, nullū se regis dixit responsum ac

Sophis propheta.

Nouelli origo.

cepisse super ea re, testari tamē se si armis nō iure sit agēdi, futuru vt regia causa nō careret vindice, amicitq; per hæc ad bellū accensis, quia multo ad rēgē redā paratior erat Gallus, breui tota Apulia Hispanum depulit, pauca admodū oppida, atq; ea ad mare fere exposita, subito illo motu Cōsalis retinuit, & in his Barolū & Adria, quā vt firmiore tueretur præsidio, omnē imbellē multitudinē vrb; expulit, vel consilio procul ablegauit, ne muliebris pudicitia esset militari libidini obnoxia. Matrone, puellę, pueriq; ad quinq; milia numero, vno agmine Traunium proficiscuntur, quę miserabilis manus quū lachrymis & flebili lamentatione portis incidit, misericordia videt; Venet; magistrat; in vrb; admittit. Euagari interea Galloru arma longe lateq; breuiq; omnē Apulia & Calabria; præter maritima, partim vi, partim voluntate sue ditiois fecere, vrb; ad mare sitæ externis adiutæ subsidij capi non potuerat, & res in Apulia & Calabria sic habebat. Media æstate anni huius qui supra millesimum salutis quingentesimus secūsus fuit, Petrus Medicus Florentia exul, Vitellianis fræter armis, Aretiu repete occupat, Valentini ducis impulsu, vt tū multi persuasum habuere, iā is aperre ad Italiae principatum anhelabat, sunt breui inde vnū post aliū ad quadraginta Florentinis oppida adēpta, & in his Corona vrb; celebris in Heruria, exarsisset; incēdiū illud latius, labatibus ob Mediceū nomē populorū animis, nisi per oportune nouæ Galloru copię per id tempus in Heruria venissent, quę in supplementū exercitus qui in Apulia erat, rēge mittebātur. Hic gallis ducibus omnia hostilia Mediceo & Vitellianis denūciatibus, nisi bello abstinerēt, ab incepto defisterit. Mox vero Lodouicu regis arbitrio qui sub id tēpus in Italia descendit, ex Florentinorū sententia res cōposita est. Borgias interea cū suo exercitu Vmbria in sinuacum Camertibus, vt ipse credit voluit, bellū illatur, hos rumores dissipados curauit, vt quibus vere bellum intendebatur commodius opprimeret. Perit inde a Guidone Vbaldo Vrbina tium duce, vt Pontificis opes armis & bellico apparatu iuuet, benigne sunt illi omnia præbita, nam quis tum Borgiæ ausus esset quippiā negare quod Borgiæ amice peteret, qui præter patris qui pontifex erat ausus, maximus, potentia, vnus omnū in Italia ducū per id tēpus validissimum ducēbat exercitum; Reddebat Borgias per hæc Guidonem sibi ad iniuriā opporunum, ac simul in eum nihil tale suspicāte ex improuito duxit exercitum, vt incautū affligeret, fecit res subita, quū vix tēpus ad fugā suppeteret, vt sine certamine Guido venietū cesserit, confestim Vrbina & quicquid illius ditionis fuit, Borgias subegit, nec multū inde dies intercesserunt, quibus Camertes bello reperti, vi & metu subacti deditio nem fecere, ingens pecunia longo studio congesta, Iulio Camertium principi est expressa, ipse cū duobus filijs in vincula coniectus ac pro hoste artillime custoditus. Sed dum hæc in Vmbria geruntur, Vladislai Pannoni regis Veneti; nominis amicit; simi, vxor ex Gallia veniens, a Laurentano principe & patribus Bucentauro naui honorificentissime excepta est, multi & exquisiti honores regię puellę habiti, in amitorum regum gratiam, nā Lodo. galorum regem artillimū regia sponsa attingebat cōsanguinitatis gradu, nauit; procurus hastis vtrinq; infensus est in publico certatum, currere & puellę suburbang, celebrimafq; agitatur cymbas. Acq; est & in comitio Helenæ raptus, saltauit regina in Orchestra ad tempus, medio vt affollet comitio, ex

Galloru successus.

Nouelli curia motus.

Borgiæ ausus.

gruata. Fuit inde regia coniunx plures dies Venetis frequenti dein comitatu Seniam nau delata est, in Pannoniam abitura, subfedit tamen hic aliquid diu Turcorum metu quorum arma circūagari dicebatur, percerebit inde rumor Pannonis, qui perfidio illi obuiam mitebatur, ab his insidijs exceptos, cum magna cece fusos, porroque fugatos. Erat Mediolani per id tempus Lodouicus rex, ad quem magnus est conuersus Italorum principum factus ceu ad vindicem malorum omnium que a pontifice & filio Italie principibus & populis imminabant, Venetis ne pontificis conatibus se abijcerent patrius mos obstabat, accedebat huc graue bellum quod iam antea cum Turcis conflatum habebatur, erantque propterea in Liburnie & Delmatie ora ruenda vehementer occupati, que per id tempus fuit, ut siquando maxime, Turcorum armis infesta, neque placebat quod Italia a nouo homine tam grauius quaeretur, neque his que fiebant, quia pontificis autoritate fierent ire obuia. Circūstabatur igitur regem viri plerique illustres Italici nominis, & in his Hercules Estensis, Franciscus Gonzaga & alij plures multa celebritate principes, quum Valentinus dux ignoto habitu & a nullo expectatus, dictus est adesse, osculoque & complexu artissimam a rege exceptus, continuo in secretum abducitur. Desixit rei nouitas animos eorum qui aderat, mectosque silio alius alij inueneri, inde post longum colloquium quum rex in aperitum prodisset, estque vna Borgias confectus regis lateri familiariter haerens, omnium in se oculos vertit perturbationemque non parua astantibus incussit, quando cuncta eius facta dictaque sua essent spore suspecta. Nec rex multum inde Mediolani fuit, sed cum Caesare Borgia Genua profectus, multis prebuit spem Italiae presentem metu leuandam, homine Italiae rebus infestissimo secum Galliam abducto. Manauit inde fama Borgiam non abduci ab rege, sed ex Genua Plurimum petere, paratamque Genuae trirrem que vehere turcerum diu varij de eo celebrantur sermones, ille ea celeritate que ad regem se conuolaret, per loca sibi infesta cum paucis reuersus prius Ferrariae conspectus est que Genua profectus crederetur, hic sorore offendit graui morbo affecta, non nihil itaque ea comoratur, vrgentibus de subita Vrsinorum defectione nuncijs Forum cornelii petiit, ubi omnia mutata inuenit, nam preter Vrsinos, Vitellij & Baleones erat ab eo alienati, aderat Vrsinis & eorum foederatis mille & quingenti equites, robur haud dubie precipuum pontificis exercitus. Sed dum haec in Italia fiunt, Neritum nunc diua Maura est, Pisauri profectus, veneta classe, & ijs triribus quas Iacobi Pisaurij Paphiae sis antistitis ductu Alexander pon ad bellum miserat, fortiter oppugnat. Corinthiam eam terram a continenti absiderunt, breui euripo immisso, que Venetis sub primam occupauit appulum, obiectaque vallum ab vtriusque parte hostibus, qui non multo post a terra auferunt, que insula oppugnari coepit, ad tria milia equitum & amplius venere, ad id missi, ut suos obfidione leuarent, estque circvallum atrociter dimicatum, multique ex hostibus sunt aut interfecti aut vulnuerati. Verum turcis retro abeuntibus insulam confestim oppidum dediderunt ingens in eo pecunia parata est. Solebat Cynthius anconitanus vir poeici co ingenio multa mihi memorare de Pisaurij solertia in Nerito oppugnanda. Fuit Cynthi? ut aliquid poetice tribuat historia, que illius cognata est, paterno genere, ut ipse gloriari solebat, a Dionysio Syraculano oriundus, maternum genus ad Landapatriciam in Venetis gentem referere, poetice studeus clarus, sed clarior regum & summorum principum

amicitia quum Ferdinadus ad Hadruntum a turcis recipiendum extemorum regum implorasset auxilia, Cynthius a Mathia Pannonie rege cum alijs quor Pannonum militibus in Italia esse missus, unde victor reuersus, Bucatri est ab eo comes designatus, mox & secretioribus consilijs adhibitus, ad Hispania reges est ire illius, & ad Turcorum imperatoris legatione est demum functus. Post Pannonis interitum in Italia reuersus, duabus ab Alexandro pontificis triribus profectus Veneto affuit in Nerito oppugnanda. Narrabat is mihi familiariter qua vi Pisauri sit Neritum adortus, quo consilio, constantiatque hostem a fronte repulit, qua animi magnitudinem Maurenibus imminens ad deditionem compulsi, ut dubium sit maiore ne succellat an virtute victoria illa Veneto contigerit. Sed dum haec foris geruntur, domi Laurentanus princeps & patres literis regum & per legatos sollicitabatur, hinc a Ferdinando hispanie rege ad nouum foedus secum in Gallos faciendum, contra gallus ut sibi auxilio essent ut a socijs postulare, in Neapolitano regno armis vtrudicando: ceterum tamen magnae vtriusque conditiones proponerentur, visum est ad publica dignitate pertinere, nihil ex eo foedere mutare, quod cum vtriusque regum iam antea factum habebatur. Lodouicus rex Hertruius rebus ad tempus constitutis, ut Florentini loca Vitellianis armis & Medicis superiore aestate sibi adempta reciperent, Petra sancta Genuensibus attributa, & Pisis in sua libertate retentis, ex Liguria in Gallia transiit. Borgias Caesar in Aemylia tunc erat curarum plenus ob foederatorum ducum defectionem. Cur Vrsini & socij a Borgia defecerint, non vna ut video, causa traditur. Fuerunt Valentinus ducis successus ab initio Vrsinis suspecti, nulli dubium erat, quod etiam clara voce ferebatur, futurum ut aliorum principum euerso vrsini funditus delerentur, & opinio haec iam omnium animis recepta, & Baptista Vrsini antistitis ad Lodouicum regem profectio qui Alexandro inuito & reclamante Gallum regem quum Mediolani adhuc esset, modico comitatu adijt, precipua deficiendi materiae prebuerunt foederatis ducibus, constans fama fuit occulte Vrsinorum antistitem a rege monitum, ut cauerent Vrsini ab Alexandri & Valentini ducis insidijs, compertum sibi esse decretum illis semel, quacumque arte si aperta vi nequeant, Vrsinae factionis opes euertere, quo regis indicio per suum hominem ducibus delato, confestim ab his secessio facta est. Scio fuisse qui crederent Iulium Vrsinum qui ceteros factionis duces autoritate antebat, Caesaris commilitium detrectare coepisse, quod in Bentiuolos quos bello petitur? Caesar fuit, recussisset arma induere, militareque aduersus eos quibus se artissima sibi affinitas intercederet. Nulli dubium fuit si Vrsini & foederati duces ad vim mature confurrexissent, facile Borgiam opprimi potuisse auxilijs defuturum: ceterum siue ambitione quorundam, siue fortuna gentis, cui humana consilia in casum opponuntur, nulla vis est ab his quum sine dubio valitura fuit, intentata, sed circa Perusiam vnum in locum coegressi, dum de summa rei consultata, spatium est hosti datum, Gallorum ad se auxilia ex proximo accerferend, quibus fretus Cesar, quia non erat cur amplius Vrsinorum arma committeret, quum multo remissius antea egisset ac pene humiliter, pro imperio, duces & capita factionis admonere sui coepit officij, celebrareque simul, si mul, & patris in eos beneficia, maiora polliceri: si imperium recipiant redactaque spore sua ad officij. Ostenderunt deinde Vrsini & socij, erant tarde ostenderunt,

Pisauri.

Defectio Vrsinosque vna orta.

Valentini ducis ad Lodouicum regem accessus.

Borgiae celeritas.

Att. rerum motus in Vmbria.

De pace agitur.

Vrsini Borgiam aduert.

tamen aperte defectionem suam, quae res fecit ut parvis diebus Forum Sempronij, mox vrbini & pars non parua locorum que fuerant Guidoni Pheltro adempta, a Borgia defecerint, quaeque sunt plerique locis Borgianorum praefidia. Erat tum Venetis Guidoni, ubi nouitate illa temporum est a Venetis comiter & benigne cultus, domo publica, victu annuo, stipendioque adiutus. Is ad primos suorum motus excitus, pene prius suis affuit que Venetis discessisse crederetur, tum vero paucis diebus oia loca ambiguae adhuc fidei suum principem certatim ad se vocat, Misit Borgias hoc motu parcius, Michaelen Valentinum carnificem suum veriusque ducem, ut si qui adhuc in fide essent, in officio contineret, qui defecerat, ut si voluntate non posset, ad imperium retraheret. Subito itaque accessu Pergulanus offedit Borgianus dux de suo principe recipiendo consilia agitates, estque nihil fecius pacate in oppidum admissus: ceterum non aliter que si vi & armis cepisset, hostiliter diripuit, Iulium Camerem ad eam diem hic custoditum, propria manu interfecit. Fori inde Sempronij inuasit, vrbemque sine certamine ademptus, adeo immaniter vexauit, ut pro direpta haberi poterit misera ciuitas, varijs cladibus affecta: hinc cohors illa mox paulo digressa, quum vrbini decreto periret, adeo certam secum spem victoriae ferebat, ut mille saccos tulisse dicantur ne quid ad cogendam praedam esset impedimento, ceterum locorum angustis excepti, subito indigenarum incursum foede milites partim caesi sunt, partim fuga & confestatione late discessi. Vrsinorum copij interea Phancensem agrum ingressae, agrestes & locorum incolas hostiliter vexabant, nec a Pisaurientium rebus, qui & ipsi Borgianae erant ditionis abstinerent. Curstabant interea nihilominus citro vtroque ab Vrsinis ad Caesarem pacis arbitri, & rursus ab eo ad foederatos duces, emineretque inter eos Pauli Vrsini studium. Fuit is Latini antistitis filius, sed in familia clarus, erat praeterea pontificis iunctus affinitate quadam, ambrosiose nimis sese obtulit pacis arbitrum, magnis vt credere est, pontificis pollicitationibus allectus Erat in eadem familia inter principes & duces factionis Robertus Afulanus dux iuuenis adhuc, sed qui magnum merebat in pontificis castris stipendium, hic vnus Vrsinorum qui aderat ducem in id foedus non consenserat: nam Iordanus qui fuit Verginij filius, nihil per id tempus commune sibi esse voluit cum ceteris familiae ducibus Lodouici regis & Gallorum partes secutus. Robertus igitur & Paulus Vrsini cum Vitellio, Guidoni Vrbini nati, & Iulio Venantij filio Camertium principij, fuerat is quocumque motu rerum, agrestium potius que ciuium fauore, in principatum recepit, autores fuerunt, ut quando iam de pace cum Valentino duce conueniret, temporij cederent, nec se & suos conirent in nouum belli discrimen, quum nemo esset auxilio futurus, parerent necessitati, cui nemo nisi stultus repugnet. Cautum est Vrbiniatibus & ijs qui eo tumultu a Borgia defecerint. Guido animo & corpore eger, Tiphernum a Vitellijs perducitur. Assimulare interea mira arte Alexander Romae, foris Borgias paternis artibus instructus, obliuionem iniuria, nihil non Vrsinorum esse velle ambo, tum pauli impulsu Franciscus dux Grauiniae ad Borgiam officij causa primus omnium Pisaurum venit, quo Cesar ex fore Cornelij processerat, posteaquam de pace conuenire coepit. Accceptus est vtrique tam comites, que nec ipsi, nec aliorum ducum quisquam anrea, numeratum est vtriusque suum stipendium, neque vllum interea residui odij signum in eo extitit, non de-

atum, non factum suspiciosum ut nullus histrio alienum vultum melius ferret que tunc Borgias amici principis tulit, vt nihil trisite ab eo expectandam amplius quicquid putaret, cauere sibi nihil fecius, quum huius qui tam familiariter fuerant accepti, tum alij multo magis, qui vt dirum & exitiale horrebant Borgiae nomen, suae sibi culpae conscij, tenebant secum copijs hi circa Senogalliam. Ad hos itaque Valentinus dux scripsit esse sibi in animo Senogalliae arce expugnare, urbem aliquanto prius Leporonus Firmianus suburbanis tectis insinuatus ad deditionem compulerat, consensit is cum Vrsinis in foedus, eratque uitas Firmianae longe princeps, vir acer & rei bellicae haud ignarus, magnamque merebat sub Caesare Borgia stipendium. Obinebat eius vrbis arce Iodana Pheltro. Fuit haec Iod. Roborei praefecti vrbis vltor, is Sixti pont. maximij ex fratre nepos, ubi multo omnia ad defectionem spectare vidit, sensitque ciuibus ad Borgiam millos qui deditionem facerent, arce sub praesidio relicta noctu virili habitu inde egressa, per infecta loca in Hetruriam transiit, ex hetruria venetias. Significabat Borgias non tantum quod pararet, sed diem etiam quo duces sibi adesse vellent, condixit, ipse tantum tempus seruaturus, cum Vasconum phalange Senogalliam petijt, gallorum parte multo maxia a se dimissa, vt res minus suspecta esset, Vbi igitur appropinquare dictus est, vrsini duces & socij non satis virium illi ad apertam vim esse arbitantes, venienti obuiam prodierunt, Fabio Vrsino Pauli filio, adolescente magnae indolis, patrem & socios reuocante, impensiusque obstante, precibus ne se & suos perditum irent. Processerunt illi nihil se eius obuiam duci iam propinquos, suntque ad primus congressum benigne & comiter appellati, receptique in medium agmen Senogalliam cum Borgia ingre diuntur. Erat in vrbe priuata quaedam domus, in duces aduentum parata, hic Caesar velut secretum que rens in auersam aedium partem solus transijt, ducibus, qui officij gratia circumstante, in media suorum corona relicta, tum huius quibus iniunctum erat negocium, repente in hos manus iniicit, nihil relutantes: nam quid pauci & inermes in conferto armatorum agmine tuto moliri potuissent? tantum ducis fidem implorant, Vitellius & Leporonus Firmianus ceruice fiducialis elisa confestim necati sunt. Paulus Vrsinus & dux Grauiniae in paucos dies asseruat, eo consilio credo vt si Romae res non ex composito processisset, que Baptista Vrsinus anistis & ceteri principes factionis capi nequissent, minor inuidia pontificem & filium ex ea proditione maneret, praesertim ab Vrsinae familiae viris verum ut alij ex his in potestatem sunt redacti alij porro fugati, oppida adempta, in Perusino agro, quo postea transijt Borgias, ambo eodem quo priores illi sunt supplicio affecti, & haec aliquanto postea. Senogalliae ducibus captis, qui eo secuti fuerant, dispois circa portas custodij, illico oppressi sunt ac male habitu, inde Barbari passim dimissi qui foederatorum ducum copias circa urbem hibernantes eximproviso adorti armis & equis spoliarent. Oppressus est in hibernis ingens equium numerus multique interrim caesi aut grauius vulnerati, pauci media trepidatione dilapsi, & in his Fabius Pauli filius, qui cum paucis equibus per deuia & compendia viarum aegre seruatus est. Si qui praeterea Borgianorum manus euasere, ipsi locorum accolis praedae fuerit. Eodem die quo haec in Piceno gesta sunt, Romae ex co posito plerique Vrsinae factionis viri illustres & in Vrsini his Baptista antistes a pontifice capti, in Hadriani Romae ca molem obruduntur. Missi sunt qui & Iulium Vrsi piuntur?

Att. Borgiae arce in vrbis nis capie dis.

Duces de sectionis necantur.

risque finitimum ad Hispanos defecerant. Nec
 Confalis in ocio fuit, quin nouo milite auctus in
 aperto fecit castra. Rubum obfeder. Alij Rugium vo
 cant, distat locus septem milia passuum a Tranio,
 obinebat id oppidum praesidio vir in Gallis no
 bilis, Pellicia regulus, erat cum eo ad centum ca
 taphraeti equites & cohors peditum vna, caeterum
 neq; praesidium, neq; munitiones vlla Hispanum
 reuerunt, qui oppidum cum praesidio ferociter a
 dorus, paucarum spatio horarum vi est loco potis
 rus. Caesi ex praesidiarijs fere quadringenti, caeteri
 milites cum ipso duce venerunt in hostium pote
 statem, & vt est fortuna in aduersis magis quam in
 laetis tenax, per idem tempus Biginius dux in Cala
 bria prelio fustus est, ac grauius vulneratus. His suo
 rum castibus Gallus terribus cum omnibus copijs
 Canusium concessit, misitq; nuncios & literas Sa
 lernum & alia loca amicorum principum, vt subsi
 tarium militem conscriberent, adessentq; sibi cum
 auxilijs, q; eo demum magis grata forent, quo celeri
 adducta. Interea pleraq; loca, & in his illustria qua
 dam in ora Calabriae a Gallis deficiunt ad Hispa
 nos apparebat; in tam aperta animorum inclin
 atione & studio populorum plura in dies defectura,
 nisi primis accolarum motibus iretur obuam. Et
 res vtriusq; gentis per hunc modum variabant, al
 ternabantq; spes & metus quom Confalis dux anti
 mum adiecit ad Ciriniolam oppidum in Apulia ex
 pugandum, obinebant Galli id oppidum praesi
 dio, nec vlli dubium erat, quin loci opportunitas
 esset, vt Gallis eum tenentibus, res Hispana in dies
 magis esset laboratura rei frumentariae inopia, con
 tra Gallo Ciriniola depulso omnia locus esset illi
 iniquiora facturus, adempturus omnem frumetan
 di facultatem. Igitur ad quartum Calendas Maias ex
 Barulo Confalis cum omni robore copiarum & bel
 licis machinis profectus Ciriniolam proficitur,
 profectio loci ductus ille perdifficilis, exercitus per stitucosa
 in hostes, loca iter facies, atq; aestu terrorella, vt in calidissima
 regione Italiae, adeo laboriose tractatus est, vt equi
 tes aliquot, ac peditum aliquantum plures, dum sibi
 bundi & aestuantes coguntur signa seruare, media
 via defecerunt. Habebat Hispanus sub signis equi
 tes mille & octingentos, pedites Hispani generis
 sena milia duo Germanicorum nominis, leuis armaturae
 equites quingentos, cum his Confalis tam laborio
 se diem egerat, quom sub occasum solis visum est
 Gallorum agmen appropinquare pugnae instrum
 tum, ij qui rei gerendae interfuerunt, in constituen
 da acie & acierum constitutu haud mediocriter va
 riant. Dicam tamen quod inter plures conuenit, in
 fronte vtriusq; habuerunt Bellica tormenta, ad huc
 procul in cellendum, tria milia Hispanorum peditu
 secudum gneas machinas Candones, Colubrinas,
 Vertuolantes, & alia noua nomina consistere ius
 sa sunt, cui phalangi praesuit Fabricius Coluna. Co
 salis cum robore copiarum re curare voluit ab vno
 cornu, reliquum Prospero Colinae assignat cum Ita
 lico equitatu & tribus Germanorum peditum co
 hortibus. Postea vero quam ad bombardae iactum
 Galli appropinquarunt, continuo aeneae pilae citro
 vltroq; violenter excussae vranq; simul aciem coe
 perunt in cellere, caeterum dum ad alterum tormen
 torum iactum tumultuose omnia expediuntur, in
 certum casu an consilio subitum (quod satis con
 stat) incidium circa machinas consilium ingen
 tem attulit Hispanis trepidationem, Confalis scri
 psit Itali militis opera id accidisse, qui fieri non posse
 ratus, vt Gallis obfisteretur, sulphureum pulue

rem incenderit, vt omnia potius flammis absume
 rentur, q; his hostis potiretur. Ad subitam hanc ho
 stium trepidatione fecerunt incendium Galli laetis
 tia elati, re Hispanam iam perditam rati, suaq; spon
 te turbam posse facile profligari, ranq; ad certam
 victoriam & sine labore paratam, in aduersum ho
 stem procurrunt, vbi vero conferenda manus fuit,
 Hispani pedites qui post machinas locati fuerant,
 Fabricij hortatu, a subita illa trepidatione reuocari
 aduersum hostem fortiter excipiunt, ac non solum
 sustinent, sed ferociter in conferunt agmen inuecti
 primo impulsu, loco submouent, submotum late
 fundunt, fufum in fugam vertunt. Fuerunt qui a prin
 cipio manum conferuerunt Galli & Vafcones tria
 milia & quingenti, quibus cum multa caede disse
 ctis, in eam partem Fabricius conuertit agmen, qua
 Gallorum robur pugnam cum Italici & Germanici
 conferuerat, hic quoq; breui debellatum est, Galli
 ea quoq; parte fusi fugatiq; sunt, & cum multa caede
 difiecti, sed insignior caedes edita, qua parte Confa
 lis aduersam Gallorum phalagem cum multa strage
 sudit. Nox fugentibus saluti fuit, nam pugna
 sub occasum solis inita, per horam tenuit & dimi
 dium. Assuerunt eo die Gallorum ducibus mille &
 quingenti equites leuis armaturae, quaterna milia
 peditum, cataphraeti equites quingenti cum suo
 equitatu. Ceciderunt ex gallis in pugna tria milia,
 sunt qui ex hoc numero aliquid derahant, augent
 alij, Occubuere cum his pleriq; viri illustres, Neme
 sis dux qui summam rei preerat, gerebatq; vicarium
 regis nomen. Potius est hostium castris victor Hi
 spanus, impedimentis, commearu, & omnifariam
 belli apparatu refertis, & ad Ciriniolam in Apu
 lia hoc maxime euentu est dimicatum, anno qui
 tertius fuit a millesimo humanae salutis, acquin
 gentesimo, ad quartum Calendas Maias. Galli es
 quites, qui prelio superferunt, Alegrij principis
 ductu ad Podium regium circa Neapolim conse
 derunt. Sed ad vnus pugnae famam tanta ciuitatis
 & populorum muratio secuta est, vt postridie q; in
 Apulia est dimicatum, sexaginta & amplius oppi
 da ad Hispanos defecerunt. Peruagata est inde la
 tius defectio, adeo vt nullo maiore negotio breui
 post Neapolis regni caput, Auerfa, Capua &
 omnia his loca circumiecta, sponte a Gallis sine
 alienata. Neapolitanarum arces, quae Gallorum praes
 idio tenebantur, non multis inde diebus, inter
 iectis, quod vix credere sit, vna post aliam, citra os
 mnem bombardarum iectum, vi & armis captae
 sunt. Ingens in his preda reperta est, quicquid Gal
 li eo biennio fuerant bellado adepti, huc velut in
 tutum congesserant, venerunt pleriq; etiam Gallo
 riu viri illustres in hostiu potestate, cu ipsi arcib;
 capti. Mouerat ex Marfis Iordanus Vrsinus, cu ali
 quot peditu cohortibus, vbi primu auditum est ad
 Ciriniola infelicitera Gallis pugnatum, qui tamer
 si totis viribus conatus est circa Neapolim Gallis
 suppetias ferre, perditis tamen coru reb; cu reliquijs
 eius gētis Caietam compellitur, mox inde egressus,
 aliquo die Tyrrheni maris ora oberrauit, nulla cer
 ra statione, ne Alexandri qui eius caput imminebat,
 armis circueuniretur. Fabricius Coluna confectum
 post victoriam in Apulia partem, cu Populi & Mtorij
 comitib; qui & ipsi erant in Hispanorum partib; a
 Cosale dimissus, vt Marfos, Pelignos, Aglanos &
 oem Mōtanā regionē ad defectionē sollicitaret, pri
 mu oim Vrsinoru ora aliquot loca recepit, mox &
 Theatini ad defectionē compulsi sunt, multē inde
 vrbes & oppida a Gallis alienata. Hieronym⁹ Ga
 liophius

Primoq;
 gressu Va
 fcones fun
 duntur.
 Hispano
 rum vi
 ctoria.

Caesoru
 numer⁹.

Ingens de
 sectio.

Neapoli
 tanar ar
 ces expu
 gnantur.

Anceps
 Alexandri
 fides.

Fabij V
 sinu indo
 les.

Hopl⁹ Amternis Aquila optinebat, vir factio
 sus, & qui maiore indole qua partium fauore pene
 toru bienniu summa rei administrauerat (erat enim
 in Lodouici regis fide) in eo motu reru quosdam
 ex principibus ciuitatis Aragoniae factionis inter
 fecit, quia nouis rebus sudere coperti essent. Aluit
 nec multo post Fracallus Seuerinascu ala vna equi
 tum ex vrbe Roma a pontifice missus. Scio fuisse
 multis persuasum, eo consilio Seuerinatē ab Alex
 andro missum, vt Aquilana ciuitas pontificiae dis
 tioni ea temporum nouitate vindicaretur, adeo an
 cept suspectaq; inter duos reges fuit Alexandri pon
 tificis fides. Nobilitu viroru caedes, ciuium studia
 siqua erant, insigniter a Galio phio alienauit, & res
 in Amiternis sic habebat. In Equis interea Paulus
 Marganus vir Romani sanguinis Columntiaq; sa
 ctionis Taliequini arcem de Vrsinis occulte occupa
 uit, corrupto arcis praefecto. Alba dein ad Fucinū
 lacum sita, quae & ipsa Equorum fuit, si Luuius ve
 rus est autor, ab Vrsinis ad Columntes defecit,
 quū Fabricius adhuc Theati esset. Erat Fabius Vrsi
 ninus, qui ex Piceno cum paucis equitibus fugiē,
 se Borgianae subtraxit carnificinae, Scurelanis
 praesidio & cum eo per modicum equitatus, quo fre
 tus iuuenis ferox aliquandiu metu & terrore Fuci
 ni accolat, & cum his circumiecta loca in fide con
 tinuit. Nec ita multo post Fabricius affuit, cum co
 horre vna peditum & equitibus admodum pau
 cis. Sub huius accessum quia omnia ad defectionē
 spectare coeperant, Fabius suis opibus diffusus, per
 loca saluosa, in pacatum abijt, nec vllus inde pu
 dor aut metus obstitit, oia confestim Columntes
 sium armis sponte cesserunt, praeter Coruarū arcē
 quae Vrsinorum praesidio retenta est. Augebantur
 per hęc in dies Hispanorum opes, vt iam validior
 Fabricio & qui cum eo erant adesset equitatus,
 erantq; in hanc vnam occasionem erecti, vt ali
 quod ab Aquilanis moueretur, processitq; Colum
 ninus dux ad arcem vsq; Mediam, sic loco nomen
 est medio saltu, per quem ex Marfis in Amiternu
 agru transcenditur. Hic quia Seuerinas Cagianam
 praesidio arcem obtinebat, Fabricius subfedit. Nec
 ita multo post diuersa parte Montorij comes ex eo
 postito Aquilam vsq; ad equitatu, sub cuius accessu
 sum Seuerinas & Hieronymus Galio phius quib;
 bus satis perspicue compertum erat quid iam du
 dum ciuitas moliretur, vrbe cesserunt. Conficiebat
 tum Aquilanos tam laua pestilentia, vt ne Mons
 torius quidem comes sit ausus vrbem sui alioqui
 cupidissimam ingredi. Aquilanorum defectionē
 omnes montanae vrbes studio secutae sunt. Sed dū
 haec alibi geruntur, circa inferum mare Galli caeteri
 propemodu amissis, Caieta cōpelluntur, multū
 interim varijs exitierunt partiu conatus, estq; non
 nunq; ex occasione terra & aquis pugnatum. Sunt
 ad haec cōmeatus & auxilia aliquoties Gallis mari
 aduecta, & in Herurgia nouus est exercitus illis cō
 paratus, magnus peditu equitumq; numerus, quos
 Florentini, Bentiuoli, Estenses, & alij Italiae princi
 pes in Lodouici gratia ad ipsi intruxerunt. Recentij
 copiarum imperium regis iussu Francisco est Gon
 zage delatum. Percrebuit fama pontificij exercitus
 partem multo maximā a Caesare Borgia exautora
 tam, patre ad ea quae fierent cōnuente, ne Galloru
 partes in eo degerimine a se iuuaretur. Nulli dubiu
 erat quin si pontificiae copiae Gallorum opibus ac
 cessissent, magnum secum momentum attulissent
 ad bellum deinceps gerendu. Fuit exautoratio illa
 omnibus suspecta, multiq; persuasum est Alexan
 drum & eius filium cum Hispanis occulte sentire,

quam hominu opinionē auxit Trocij suppliciu,
 qui per id tempus ex Cymo est Romam deportatus,
 capitaliq; affectus supplicio: erat is in intum Alex
 andri aulicis, ac secretorum conscius, caeteru quia
 per cum Lodouicus rex reuississet (sic enim tereba
 tur) conuenire pontifici & Borgiae cum Hispanis,
 ob eam rem ex infula qua fugam intenderat, vt in
 Galliam primo quoq; tempore nāsmitteret, est ad
 supplicium repetitus. Iunxit huic domesticae caedi
 alteram ciuilem Alexandri, labo Cruciae gen
 tis, Vrsinae factionis amicissimo securi percussu,
 cuius supplicio cōmotus Robertus Vrsinus Aescu
 lanorum dux, quem ea temporum nouitate vnum
 ex ea familia incolentiu pontifex praesertit, vbi ap
 paruit ne innocentiū quide hic satis esse tutū, vbi
 cuncta libidine fierent, occulte a Borgia defecit.
 Nonnulli ad haec Ro. ciuitatis viri nobilitate gene
 ris & opibus laeti, peregrinationis alteriusve nego
 cij praetextu, solu sua sponte vterunt, illa tēporū
 scauitā fugientes, & Romae caeteraq; Italia res per
 hunc modum habebant. Ex Corcyra interea Vene
 tias affertur Pisaurū classis praefectu graui morbo
 implicitu eo venisse, vt de ei salute exoptū esset du
 bitari. Senatus consultū, vt quādo pax toris para
 esset, parte vna nauis ad praesidiū maris relicta, Pi
 saurū domum veniret. Nec multis inde dieb; in
 pierectis, literis & nuncijs cognituū est Pisaurū, quū
 iam publicū decretū accepisset, nauigareq; Vene
 tias versus, morbo succubuisse, vicia q; delinctum.
 Corpus pullata triformis domum deuult, Laureta
 nus princeps & senat⁹ celebri & exquisita exequa
 rum pompa ad minoritanā eadem funeraturū, lau
 datuq; est defunctus pro cōdione more maiorum.
 Per id tempus Hispani qui aliquandiu Caieta obse
 derant, quia Galli cōmeatu & subfidiū a mari acce
 pissent, soluta obsidione ad quinque milia passuum
 procul inde castris locū cepere. Guilielmi modis
 co hoc Galloru successu elati cohorte vna militum
 ex Caieta occulte accesserit, Trifanū Cunium praes
 fectum acies nil late suspicantē, & ob eam rem mi
 nus caute sese oppidanoru turbe familiariter miscē
 rem, captiunt. Arxa praesidiarijs retenta est. Affue
 runt his confestim subfidiū quingenti pedites sub
 tribus vexillis. Occurrit Hispani eo suis arces ad
 imperium suppetias latari, simul vt oppidanos res
 nerentibus retraherent, qui posteaq; appropinqua
 re dicti sunt, Galli suoru paucitati & oppidanoru
 fidei locoq; diffisi, fuga circumspiciūt. Superuenit
 hostis, multosq; inter fugae pugnaq; consilium, in
 oppido opprimit, alij media fuga partim cesti sunt,
 prim sede diffecti, multo plures cursu logius eue
 ctū, Pontē Coruum fugam intenderant, confertina
 riq; agmine abibāt. Incidit interim in sagittarios
 Hispanos, a quibus Gallus confusus est, multosq;
 atrocius q; anrea affectus, occidit vnus ex tribus du
 cibus Gallicae cohortis, duo signa militaria capta.
 Interea qui Caietae erant, quū indicio cōperissent
 celeri cursu hostē Guilielmi petisse, vt & qui co
 missi essent, & oppidanos vna opprimerēt, verit
 ne cohors illa quae sub tribus signis nuper domo
 exierat incauta ab hoste exciperetur, quod sane acci
 derat, duae aliae vixae sunt cohortes his & Guiliel
 mianis subfidiū aduolare, sed ex his quae postre
 mo missae sunt, cohors vna cū suo duce circa Trifū
 capta est, altera metu dispalata aegre retro abijt. Et
 haec aestate illa gesta, quae tertij a lubeleo fuit anni,
 quo sane tēpore circa Pyrenes, si vera sunt q; ex Hi
 spania & ea Italiae parte vbi bellū gerebatur, ad re
 gium oratorē literae significabant, magni vtriusq;
 gentis conatus extiter. Lodouicus & Ferdinandus
 AAA iij reges

Attē. in
 quā tēpo
 rit condit
 tionem.

Galloru
 clades.

reges non contenti eo bello quod in Italia de Neapolitano regno ortum magnis potentibus alabant, ad ostentandam regni sui potentiam, vel ad victoriam potius id pertinere rati, maiori aliquanto armorum apparatu, nunc suo nunc alieno ductu inter se confluxere, fueruntque ad praesens se secunda Hispanis. Processerant nouae Gallorum copiae Gonzaga ductu in Hetruriam, bellis circa Caetera reparaturaz, eratq; Italia vniuersa in nouissima huius certaminis euentu erecta, quae repente ex vrbe affertur Alexandrum pontificem grauius cum Caesare Borgia egrotare, manauit rumor in vulgus ambos vna mensa venenum imprudenter hausisse, quod ipsi communi consilio coparauerunt in quodam supremi ordinis antistitem, cuius auro inhiabant, sed de pontificis morte quae non multo post secuta est, & Borgiae filij morbo, non vna fuit lama. Obijt Alexander anno q; sedere ceperat vndeimo. Caesar Valentinus dux, et si grauius affectus, vt ipse videlicet voluit, ab Alexandri obitu in Vaticano esse perseuerauit, valido septus praesidio. Mirum q; celeriter ab Alexandri interitu Iulianus Ostiensis, Afcanius Sfortia, & Rothomagensis antistes ex Gallia Roma venierint, vt pontificis comitijs interessent. Venit in vrbem Prosper Colina, cui Valentinus dux consilius sibi recentis Vrfinorum offensae, vt armulae factionis opes sibi conciliaret, arces & oppida Colina nensibus adempta vitro restituit. Ipse quia pontificia impediabantur comitia, principibus summi ordinis negantibus ad ea se comitia ituros, quibus vi & armis alienoq; nutu nouus esset pontifex creatus, ne maiore se inuidia oneraret, sub fide publica Vaticano egressus, Nepe proficiscitur, Gallorum praesidio septus, qui illi vrbe egrossit, velut ex composito affuerunt, aut certe adesse sibi videri voluit. In vrbe exactis de more exequijs in defuncti pontificis memoriam, supremi ordinis antistites in vnu coiuere de nouo pontifice acturi, estq; magno totius ordinis consensu pontifex creatus Franciscus Senensis antistes, qui Pij secundi ex sorore nepos, voluit q; & ipse Pius tertius, in auunculi credo memoria, vocari. Inter Alexandri obitum & noui pontificis creationem Galli qui ex proximo Roma occurrerant, & cum his Vrfini & Colineses, summi ordinis edito, priusq; de nouo pontifice agerent, vrbe excedere iussi sunt, apparebat non posse fieri vt diuersa rum factionum principibus nouitate illa temporum vrbem obtinentibus, non grauis aliqua existeret, discordia. Guido Pheltrius statim ab Alexandri obitu incredibili studio ciuitatibus & hoim suae ditionis in paternum principatu restituitur, praesentitq; restitutus fauore se Pandulpho Malatestae & Io. Sfortiae Pislaurensi, vt armis s; circa bellum non liceret, ciuitatem vterq; suam reposceret. Pisaurum sine vilo maiore certamine Sfortia recepit, arx a Borgianis retenta, sed quum is suam non posset arcem recipere, alienam occupauit, in Phanesemq; praesidii vnius opera receptus, tantu Phanesibus terrorem iniecit, vt certum auri pondus Sfortiae se duos polliciti sint, si ciuitate incolumi praesidium inde abduceret. Accepit ille conditionem stipendij indigus, appensocq; sibi auro Phanesibus arcem restituit. Maius cum Arminensibus certamen fuit Malatestae, ob residuu ciuitatis i suu principem odium, Arx a Borgianis tenebatur, vt ne in integrum qui dem esset ciuibus circa periculum quappiam mouere. Merebariam quartum annu Venetum stipendium Bartholomeus Albanus v ir acris ingenio, & ad omne bellicu facinus audax. Is audio Alexandri decessu, vt in seculo erat in Borgiam animo, Lau

Nouae Gallicae copiae.

Alexandri interitus.

PIVS. III. pontifex.

Bartho. Albanus.

retano principe & partibus iniuriis, solus ignoroq; habitus, Venetis profectus Romam iter incendit, Vrfinorum iniuria vlturus. Immincebat tunc Pandulphus Arminensibus, cu ingenti euocatoru manu, obtulitq; sese illi adiutor ad vrbe recipienda Albina, cuius praesentia non mediocriter attulit Arminensibus perturbatione, erat em ferocia ducis nota oibus nemo praeterea fuit qui non Venetis adhuc stipendiu cu merere arbitrarerur, Venetisq; conueniuntibus rem tanta aggredi ausum. Ceteru Venetis indignantibus, edictuq; vt incepto abstineret iubetibus, vrbe nondu dedita, Bononia processit. Et Arminenses haud multo post Pandulphum in vrbe accipere. Miru videri possit ac penne incredibile, quantum vnus viri vel ingeniu, vel auctoritas valuerit in exercitu celeriter coparando, ex Bononia cu paucis digressu Albiana? modicaq; pecunia aditus, in Hetruriam transijt, obtulitq; se Balaenibus ad iutor ad Perusiu inuadenda, cietiq; inde laborioso & crueto certamine hoies aduersae factiois, exules restituit. Paucis inde diebus magnus ad eius nomen factus est eodurus, Tuderuq; ingressus, Vrfinae factionis hoibus restituit arcem vi cepit, cuius praesentia in potestate redactis, atroci affectu supplicio. Pari successu Viterbij America & alijs circuectis vrbebus suaru partiu principes aut restituit, aut eoru opes stabiluit, & iam Valentino duci imminebat, Nepe oppugnaturus, quo ille ex vrbe, vt supra est significatu concesserat, inualefeceratq; in dies Albiana opes, Vrfinis enixae iuuatibus, multi mortales spe praedae, quae Borgia capto victoribus proponebatur, ad nouum ducem confuebant. Odes rari Itali oes, aut certe pars multo maxima Valentini ducis nomen, sed oim infensissime, Vrfini & in his Fabius Pauli nuper a Borgia interfecti filius, q post Alexandri obitu vnu ex Caesaris Borgiae necessarijs forte adeptus, atrociter lanianit, ex eiusq; cruore lauit sibi, vt fertur, manus & ora. Desituitus Borgias inter ta aperta odia & infesta arma veritus ne vi aut prouisione aliqua foris opprimeretur, a nouo pontifice petijt vt priusq; ob sidione cingere, Roma ire liceret, qd nihil grauate esset illi coelsum. Reces hoc pontificis studiu in Borgia, & quia ipse Galloru praesidio septus se Nepe contulerat, vt loco non multum diuerso proditum est, multis coniectandi materiam praebuit, Pio pontifici cu Gallis conuenire in Borgiae salute & dignitate tuenda, quae res fecit vt Vrfini qui homine insigniter oderant, Hispanoru partes sequi maluerint, et si magnis conditionibus inuitarerur ad Galloru res in Italia tuendas, vnus eius genitis Iordanus qui fuit Vergi Iordanij filius, et si praeter amplum stipendium restitutio proponeretur oim, quae in Equis & Marsis nuper amiserat, adduci non potuit vt fidem & studiu in Gallos mutaret, qd hereditariu in ea gente a patre acceperat. Pius tamen statim a sua creatione illud frequenter in ore habuit, non armis opus esse amplius, sed de pietate & religione oibus cogitandum, quae praedictio tota Italia in spem certa erexit quietioris status, bellorum terroribus vndiq; sublatis, praetermisit tamen Gallicum exercitu aduersus Hispanos in Latium, vel quia inermis armatu tenere non potuit, aut quia non debuit, ne prohibedo bellum in se vtereret. Ad decem milia equitum pedumq; fuisse dicuntur, qui sub signis praeter vrhem Romam ad bellu profecti sunt, multis auguratiq; fore vt nihilo laetior sortiretur exitu, q; breui post sortiti sunt, vel quia oppido pauci essent, seu q; parum bello instructi. Per eos dies quib; recetes Gallorum copiae in Latiu transfuerunt, circa Caetera subita eorum

Albiana facinus.

Albiana successus.

Borgiae metus.

Iordanus Vrfini fides.

Nouus Galloru exercitus.

Iulius II. pontifex.

Malatestae & Venetorum permutatio.

Fauentia Borgians adimittitur.

Borgiae metus.

Att. vitae documentum.

ta eorum, qui in vrbe erant eruptione, est non nihil dimicatum, multiq; Hispanoru ea pugna desiderata. Simul haec ex Latino nunciata sunt. Pij pontificis, quem terris ostenderat caeli prouidentia, mors audita. Obijt sexto & vigesimo die q; cedere ceperat. Sequitur noua pontificis declaratio non minus popularis, ac nescio an gratior euam Romanae ciuitati, vbi lauro ingens erat iam inde a Sixti pontificatus magnificentia & splendore vitae ipsi antistiti conciliatus, Iulianus Ostiensis antea dictus, mox sedem adeptus Iulius secundus. Inter Pij secundi & Iulij huius creatione Pandulphus Malatesta iteru Arimino egerat, cohorte vna militu a Borgianis occulte per arcem immisit, estq; in vrbe atrociter dimicatu, sed arces Malatesta inferior vrbe pellitur, Arimino hostiliter direptu. Restituitur nec multo post Guidonis Pheltrij fauore Pandulphus, ceteru quia arx Borgiano praesidio tenebatur, nec erat inde de praesidio arcis abscessurus, nec miles nisi magno auri pondere sibi prius appenso, veritus Malatesta ne arce exclusus, vrbe quoq; excluderetur, cum Venetis egit vt arce redimerent auro, quam cum tota vrbe & agro lociq; vrbi circuectis habere, ipse ab his sibi posteriq; ciuitatulam (sic celebri & opulento nomen loco est in Patulino agro) cum circuecto agro, perpetuo acciperet habenda, mereretq; quu ipse tum frater omni tempore Venetum stipendium. Tentati per eodem dies Caesares Guidonis Vrbinatus ductu, resq; paru prospere mota est, sed periculi id iudicium, non vim inferre. Concesserit sibi id tempus Lamoniae vallis accolae in Venetorum fide, circumfeditq; plures dies Venetis exercitus Fauentiam, vt inde Borgianum deiceret praesidium, sunt fauentini aliquadiu oppugnati, postremo diffecta murorum parte, quia arx veneto cesserat, ciues & ipsi certis conditionibus cessa, sed haec aliquanto postea circa Fauentiam gesta, Petiliani comitis ductu, Legato Christophoro Mauro, qui postea dedit vrbi per annum praesidio fuit. Romae Caesar Borgias in vrhem pontificis permissu reuersus, in Vaticano aliquandiu se tenuit, validissimo septus praesidio, mox conuestum a Pij interitu coepit, est ab Vrfinis inquerari, quibus Albiana ductu seuentibus, tantus est illi terror iniectus, vt armis sepius conatus sit vrbe egredi, essetq; haud dubie iter Vrfinos & Borgianos i vrbe, dimicatu, non sine caedemulorib; nisi paucoru antistitu occursum summi ordinis principu, discussum esset quod instabat certamen, & ia pars ciuitatis non parua Vrfinorum conatib; fauebat, postebaturq; Borgias ad suppliciu, aut vt tandiu in Hadriani mole custo diretur, quoad eius causa cognita esset. Ceteru dum per saeas alterationes res trahitur, Borgias percussus animo ex suburbanis aedibus in pontificia sese domu proripuit. Milites qui ad id tempus i armis fuerant, vbi fractu ducem sensere, & iam latebra querebant, alij alio dilapsi, neq; statione amplius neq; praesidii seruare. Subit nunc illa reputatio, q; raro in aliquo hoim maius vitae documentu extitit, q; in hoc a pontifice conatus esse loco, tam amplis sacerdotis pollens, q; eius ordinis, in quo fuit, nullus quod scia alius in diuitijs & dignitate amplissima victus. Ceteru sui oblitus, dum fortuna vt matrem nimis indulgentem fatigat, saeua est nouerum expertus, in amplissimo ordine esse noluit vt in nullo demum esset, sed nihil certe est inconstata felicitate breuius, summa fastidiuit, vt tristitia & calamitosa operaret. Enimvero inter saeva hominu odia desituitus, quia incolumis aliter esse non pos

tuit, beneficij loco posuit, q; in pontificia arce sit custodiri iussus, quoad nouus pontifex crearetur. Sed dum haec Romae nouis, Galli Caeteram penenerunt. Hispanorum copiae quae inter Alexandri obitum & Pij tertij creationem, Columnensium ductu, non procul ab vrbe confederant, vt ciuibus supremoq; antistitu ordini praesidio essent (sic enim videri volebant vt paciora essent noui pontificis comitia) sub Gallorum in Latium ex Hetruria transitu, aut certe non multo prius trans Lirim ad Germanu concessere. Gallis itaq; Caeterae appropinquatibus, qui in vrbe erant, in apertum egressi, Mola & latio direptis, suorum se copijs ingenti laetitia adiungunt arcem in cognomento Sicam sunt oppugnare adorti, tenebatur locus Hispanorum praesidio, qui vbi bellicis muro machinas ad portas viderunt, subito in hostem erumpunt, ac subita vi adorti non solum proposito auertunt, sed fundunt etiam fugant, solum ac fugatum cum caede & strage persequuntur, uentem ex Gallis sum ea pugna desiderati. Auxit praesens successus Hispanis animos, contra res infeliciter mota Gallos haud mediocriter fregit, qui ab arce sum cum caede & ignominia reiecit pontem Coruum decreto petierit, Consalis rarus adesse tempus vrgendi in standiq; abeuntibus, militem ex proximo contrahit, inde ex Germano profectus ad hoste ire pergit, vt de summa rei vno praedio decerneret. Fecerat Gallus castra non procul a ponte Coruo, hic cu Consalis adeptus ad pugna elicere non potuit, quod vbi apparuit ab hoste praedium derectarij, cum omnibus copijs Germanu petiit. Galli pontem Coruum hostiliter occupant, ac diripiunt, deiecitur inde Galloru praesidium ex Cassinate saltu ab Hispanis, placuit & Euandri arcem quae ab eisdem hominibus tenebatur oppugnari, erat locus natura bellicuq; apparatu munitissimus, pars vna copiarum est eo missa, Fabricij colina ductu, qui conculso ab vna parte hostiu muro, oppidanos subira vi adortur, fuitq; cum his haud longum certamen, quippe qui percussu animo restitit muris repidi in arcem refugijt. In seclerata locu aliquanto prius Federicus Montfortius, erantq; cu eo Gallici generis viri quida haud ignobiles. Hos Colini dux ferociter inistas breui ad deditioem copulit. Nec Galli in ocio esse, quin & ipsi du ad Euandri arce a suis laboratur, Guilhelmiana magno oppugnare cognatu, Hispani q; locu praesidio obtinebant valide sese arcemq; tutati sunt, qua spe Galli duces frustrati, soluta ob sidione, Lirim petunt de traiectu fluminis acturi. Nulli ab initio dubium fuit, quin ea res male verteret Gallis, hostibus aduersam ripa renentibus, palustria loca & circa ripas restagnantis fluminis alueus, nuscq; fere se praebet vadabile, nisi qua hostis ex aduerso confederat, apperebat iam hyems, vt nulli non plane appareret quin hic secleribus omnia tempus esset Gallis iniquiora facturum, vt fame & frigore miles per irritos conatus conficeretur. Contra tutius & ad bellum reparandum multo conducibilis fuisse aiebant, si in Marfos & Pelignos Galli duces subito transfugerent, atq; in his terris statua adepti, sub rectis reliquum hyemis egissent, mox sub vernum tempus in Apuliam digressi ex integro bellu reparsissent, nec opinio illa hoim vana. Enimvero dum Liri afflueret, in medijsq; consultant quia vi quoque loco esset fluuij superandus, fames primo sentiri coepit, secutus inde morbus, postremo hyemis interperies, quib; malis breui Galli exercitus pars multo maxima est inutilis facta, sed aliquanto postea. Iam machinis aenis fluuiali ripa dispositis, pote vt i vterioris ripam

Recens Galloru clades.

Galloru costium de Liri transiens do.

param

pam evaderent, amnem iunxerant Galli, cōmunis uterq; nec procul inde castra, vt nulla pretermittetur occasio, si qua oblata esset, militis in vltiore ripā transmittendi. Nec multi deinde dies intercesserunt, quum repente in Hispana castra afferretur hostem fluvium superare, edicit Consalis vt Fabricius Colūna eo mature occurrat, obijciatq; se hostium conatib; facessit ille intrepide ducis imperiū, cūq; ala vna equitum ad Lirim progressus vbi citeriorē

Conatus ripā a Gallis teneri intuitus est (iam sexcenti pedes fere pontē superauerat) suos ad pugnā horatus serociter in confertissimū hostiū globū inuehitur, primoq; impulsu turbat, turbatum fundit fugatq; Galli partim cæsi sunt, partim in proximū amnem metu precipitati, ceciderunt etiā ex Hispanis quidā Colubrinatū istibus ex vltiore ripa petiri, est & pons ab hoste valide defensus, quē quū præsidio firmassent Galli, sæpe equites leuis armaturæ Hispanorū castra tumultuose adequitarunt, estq; per hæc nonnunq; ex occasione alterius partis, vt sit, circa pontem dimicantū, quibus locis Fabius Vrsinus, qui fuit Pauli filius, adolescens magna indole quū propius flumen res hostiū inspecturus accessisset, serale vulnus accepit sagitta confixus, quo breui post vita decessit. Tentatum inde est an pons igni contūpi posset, occulteq; missi, qui secūdo fluvio scapham cū arida lignorum maceria, & sulphureo puluere incensam in aduersum pontē noctu immitterent, nec res frustra mora esset, nisi ij quibus id erat negotiū iniunctū, nimis properassent, prius em q̄ pontē in conspectu haberent, incendit cōstiterunt, quo accidit, vt subitaria illa flāma aliquanto antea delectis, q̄ nauicula tenui allapsu, ad locum peruenire potuerit. Secutus nec multo post recens Hispanorū conatus, noctu ad duo milia passuū supra pontē, qui ab hoste tenebatur, fluvium transgressi sunt, vt Gallos ex improuiso inuaderent, cæterum tam fœda tēpestas grandinis imbribus mixtæ euntes adorta est, vt neq; ordines neq; signa obseruari poterint, disiecti dispersatq; milites quo cuiq; proximū fuit, in pacatū abiuerunt, sed pars multo maxima Suellam se recepit. Hæc trepidatio materiam præbuit hostibus famæ passim dissipandæ suos profligatosq; a se Hispanos insidijs exceptos. Is rumor temere cuaga? effecit, vt oppida quædā inter vtriusq; gētis studia suspensa adhuc, ad Gallos aperte inclinarent, & in his Oliuetum Cōstredi Borgiæ Scylacei principis locus. Oliuerant suo i arcē princeps compulso. Fuit is Alexandri pontificis filius, Gallicum præsidium accipere, oppugnati sunt nec multo post, captūq; vi oppidū militib; prædæ fuit. Exieratq; per hæc dimidiū brumæ quum Bartholomæus Albanus (venerat is sub initium hyemis in castra) Consali cuius imperium erat suadere cepit non esse bellum diutius trahendum, posse vel vno die facile cum hoste debellari, monstrare ad hęc viam, qua Galli frigore morbo & inedia confecti, modico negotio vinci possent, nec prius desistit dum huius ducis animum versare q̄ Consalis victoriæ cupidus id negotium ei iniunxerit, quibusdā ductis adeo dissentientibus, vt apud Hispanum testatum reliquerint non esse aliquid temere mouendū. Impositus pontem occulte fabricatū flumini circa Sugium Albanus, estq; ipse in primis in hostem transgressus cū suo equitatu & paucis militum cohortibus, secutus est inde Consalis dux, & cū eo omne robur copiarum. Albanus Sugium ex hoste adorsus subita vi cepit. Aherant inde Gallorum stantia ad duo milia passuum, qui Bombardarum sonitu

Fabij Vrsini interitus. Attē Hispanorū trepidationem.

Albiani consiliū.

commoti ductos expeditos equites miserunt, qui oia solcite explorarent, hi ad locum progressi, subito Albanorum impetu fundantur, Galli cognito hostium accessu, iam em nox aderat, q̄ maxima queunt celeritate aeneas machinas partim Caietam versus præmittunt, partim in proximum amnem deuoluunt, postri die sub lucem modico negotio funduntur, Conatusq; est Gallus vno aur altero loco prælium instaurare, sed res semel inclinata sisti non potuit, fuga ingens facta est, victi victoresq; simul Caietam peruenere, præsidiumq; quod Galli circa montē habebant, primo impetu capitur, caput est eodem impetu & mons qui vbi imminet qui pro arce illi est. Multi media trepidatione, vbi rem perditā viderunt, ad nauem quæ forte in proximo fuit, fuga delati, alij super alios sese ingerentibus, adeo depresserūt, vt mare paulo fluctuosius circa Liris hostium nacti, cum tora nauis, sint fluctibus absorpti. Perijt in his Petrus Medicus patriæ extorris, qui Gallorū partes sequebatur. Nec multo inde dies intercessere, quibus Galli qui Caietam erāt, quia nulla spes supererat amplius vrbis retinendæ, hostibus montem tenentibus, certis conditionibus Caieta cesserunt, atq; per hunc modum Neapolitanum regnum partim cedere inter reges isto, partim vi & armis, Consalis ducis fortissimi ductu, Ferdinando Hispaniarum regi cessit, præter Sipontum in Apulia, & alia ignobilia quædam loca, quæ Gallorum adhuc armis tenebantur, & vt bellorum fortuna fuit tum vni genti vbiq; infesta non multo prius q̄ cum Gallis sit ad Caietam debellatum, circa Pyreneum in Gallia & Hispania finibus ingenti prælio Galli sunt ab Hispanis victi. Caieta dedita, Gallorum multo plures nauibus inde auecti, qui terrestri itinere retro abierunt, frigus & inedia, non citra ruborem fortunæ, passim periclitati sunt, ludibriocq; vbiq; habitū, præterquam apud Iordanum Vrsinum, qui comiter & amice penes se habuit, quicunq; Gallici nominis confilio, casu v, loca suæ ditionis deuenere. Inciderūt hæc in Ianuarium mensē eius anni qui primus fuit Iulij secundi Pontificis maximi, quartus ab eo quem Alexander sextus sacrum fecit Christiano nomini. Nec ita multo post q̄ Galli regni finib; cesseret, Lodouicus & Ferdinadus reges in tris annos inter se inducias pepigere, ac tum demum Italia, Gallia, & Hispania bellicis curis solutæ, quieuerunt.

Galli ad Lirim progressatur.

Att. nauis fragium, Petri Medici interitus.

Hispanorum victoria.

Iordanus Gallos studium.

Reges inter se inducias pangunt.

Rapodia Historiarum ab orbe condito in annum vsq; salutis nostræ. M. D. IIII. recepit finem Lugduni in ædibus Nicolai Petit & Hæctoris Penet confortium,

M. D. XXXV.

Index ternionum primæ partis.

ā ē ī a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee. Horum .i. quater nus est; & Ee duernus. Reliqui terniones.

Index Secundæ partis.

āā ēē īī aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt vv xx yy zz AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ AAA. Terniones omnes, dempto .ii. duernione.